BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 4 iulie 1990

23

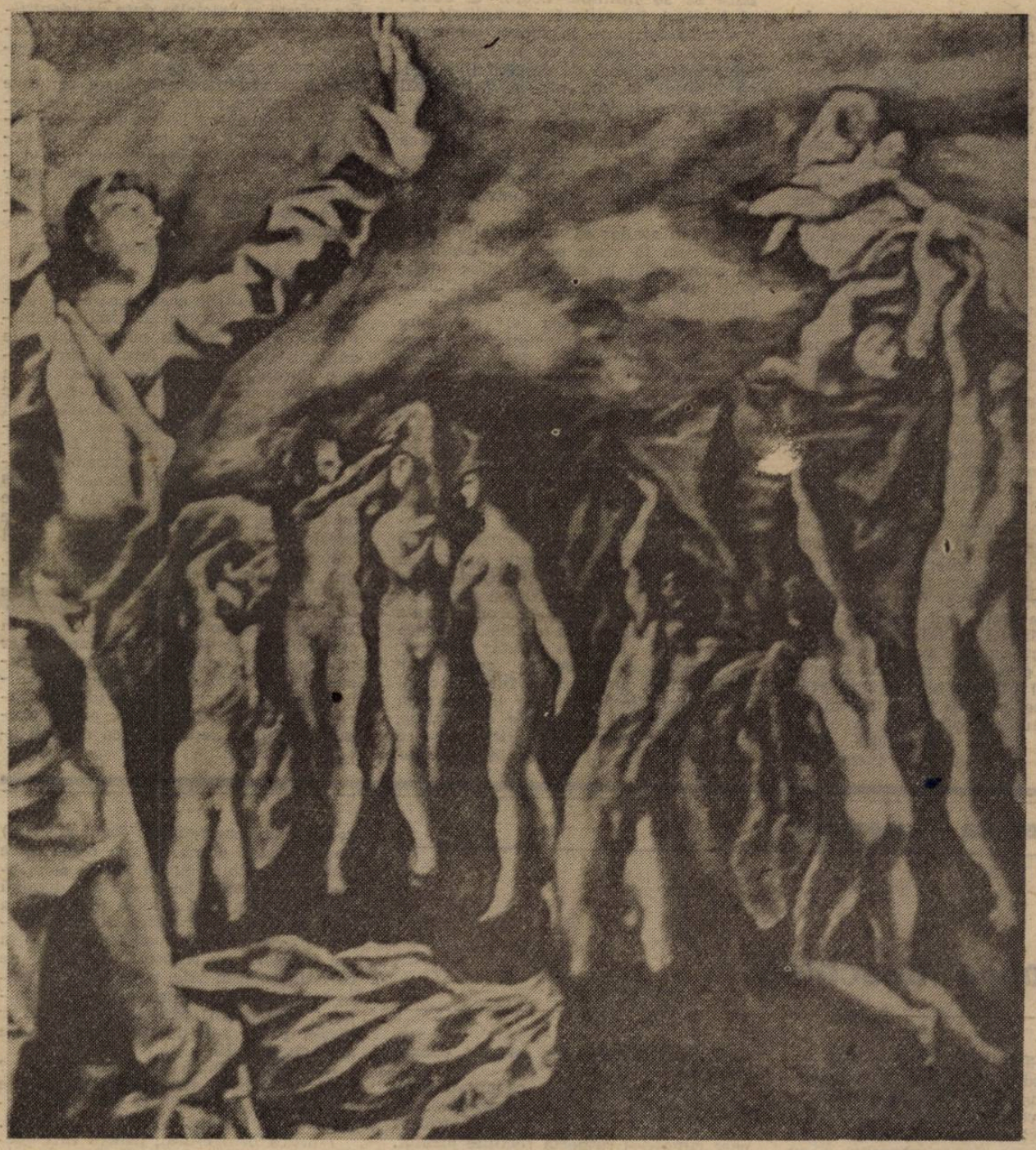

URA

mai întîi strigătul victoriei. Pălăriile și căciulile aruncate în aer într-o piață numită, și ea, a vreunei victorii, a vreunui palat. Două degete în formă de V ca o cătare de AKM : automat Kalașnikov modernizat. Și iarăși ura, ura, ura cu mai mulți **r**, cu cît mai mulți **r** dacă se poate, depășind chiar și pe „rrromânii verzi" ai lui I.L. Caragiale. (Cineva, purtat de valurile de ura, deocamdată ura, se hazardează : „o să-l dăm noi jos și pe Caragiale ăsta, al dumitale". Și-o să rămîi singur ca un hotentot ce ești... completăm noi.) Abia pe urmă, după ce mai trece un timp, mai apar falsele grimase și gesturi ale unor crainici specializați, încă de pe vremea sinistrului și a odioasei ori invers, în minciună și dezinformare, abia pe urmă se dezlănțuie și ura, cea neagră, cea irațională, cea adevărată. Formele ei n-aș fi vrut să le mai trăiesc, n-aș fi vrut să le mai știu. Dar nu trăiești, din păcate, în lumea pe care o vrei, pe care eventual o visezi, ci în cu totul alta, brutală, nemiloasă, dezgustătoare adesea, o lume ce ți s-a hărăzit. Obiect al unui joc superior, te trezești în tot felul de situații, lîngă tot felul de oameni, în împrejurări despre care n-ai fi vrut — cum am mai spus — nici să știi. Ura ia locul iubirii creștinești acolo unde nici Dumnezeu nu-și mai face apariția. Ura trecătorului față de trecător, nu de cel de pe stradă vorbesc, nimic mai stupid, mai lipsit de rațiune. Cei care știu că ea poate fi declanșată, că ea zace în partea urită a frumoaselor noastre suflete românești, omenești, și o fac, prin vorbe și manevre, să răsară, ei sînt demni să fie, pînă la urmă, spulberați chiar de ea. Căci, de fapt, dacă am mai deschide cartea cărților am afla ce știam : cine ridică sabia de sabie va pieri. Și am afla că nimeni nu are dreptul să ridice primul piatra împotriva păcătosului pentru că nimeni nu e cu desăvîrșire curat. Și totuși, oameni fără Dumnezeu, rătăciți încă, ridică și sabia și piatra, lovesc în semenii lor, mînați numai de ură. De la strigătul unanim de **ura**, victorie, la ura pentru cel cu care alături ai strigat, iată, n-a fost decît un pas.

Adeseori mi-a fost dat să mă întreb de ce poporul român e atît de puternic măcinat, de ce nu se pot uni românii decît pentru scurt timp și numai superficial. În exil, acolo unde alții stau alături, făcînd abstracție un timp de diferențele specifice, atenți doar la genul proxim, aud că românii sînt tot dezbinați. Și atunci ce să mai vorbim de cei mulți, din țară, abia așteptînd să ridice glasul și pumnul unul împotriva altuia, abia așteptînd să-și ponegrească vecinul de înghesuială sau coadă (actuală și azi) la pîine ! O boală adîncă și veche și mereu nouă care ne macină e această dezbinare. Între cei care au ochii albaștri și cei care au ochii negri, între cei cu ochii verzi și cei cu ochii căprui. Desigur, cei cu ochii verzi sînt legionari, ei poartă chiar, uneori, pe străzi, steaguri verzi, cum credea cineva, un intelectual desigur. (Notă de subsol, așezată însă mai sus : „Flamura verde", despre care ne vorbește Eminescu în celebra-i scrisoare, este drapelul sfînt al Islamului. Aveți ceva cu arabii, domnule intelectual de mai sus ? Sau vreți să-l dați jos și pe Eminescu ?) Dar și cei cu ochii negri pot fi, la rigoare, legionari. Toți pot fi legionari „dacă interesele partidului o cer" (Caragiale nu e, încă, „dat jos".).

Și astfel ura se revarsă pe străzi, ca un fluviu urît, de sînge și dejecții, numai știrea că acest fluviu curge undeva, pe lîngă noi, ne întinează definitiv viața, acum, la sfîrșit, cînd credeam că ne-o salvasem din minciuna murdară a comunismului. Ura urcă pînă la cel mai înalt etaj al ființei, dar n-o să poată, vă asigur, domnilor cu bîte, urca pînă unde se ridică sufletele celor iubitori de lumină. Adică de adevăr.

Nicolae Prelipceanu

I. L. CARAGIALE

BERLIN – BUCUREȘTI, VIA BUDAPESTA

În pag. 8–9

Pe drumul mîniei

Femeia poartă pasul obosit
Al mamei care tîrăște de mînă copilul
Pe strada îmbulzită și indiferentă
Fețe opace și reci în du-te vino fără rost
Nimeni nu vorbește. Doar cerșetori vociferanți
Își proclamă în vagoane sumbre oratoria vană.
E semnul arogant al libertății
Într-un univers sublunar unde tirania și anarhia
Domnesc proiectate în aer de centrele hegemonice.
Nimeni nu plînge nimeni nu rîde sub pomii din parc
Umbre prăfuite își îngînă durerea în primăvară.
Urbea odinioară albastră ce aspira la cer
Tremură întreagă în nopțile grozave cînd strălucesc
Albe cuțite în beznă înfometate de sînge nesigur.
Urbe unde tiranii divers colorați mor
Inexorabil în patul lor și așteptarea
Numită libertate se închide în circ
Sărbătorită de cîini bezmetici lătrători stridenți
Paris și universul ard în febră flamencă
Zice-se că flamencul a îngropat rockul pe veci
Greerul înnebunit a rupt ecranul
Milioane de ochi ies din orbite și-și adapă
Setea de plăcere și nesaț în alba oglindă comună
Puterea e un greer urmat de alte milioane de greeri
Regală suită ochi albi pietrificați în ecran.
Un ecran de greeri a pus stăpînire pe toți Somnambulii.
Dar cine va deschide drumul mîniei în vis ?
Putea-vor oare atîția somnambuli găsi cărarea ?
Cărarea mîniei gata să rupă lanțurile
Ecranul rege al caselor liniștite de odinioară.
Cîntă cîntece de dragoste pierdută greerii multicolori
La soarele cald ard pe plaje pintece și piepturi visătoare
Mută e canicula în amiaza de foc
Nimeni nu mai aspiră la drumul din vis al mîniei
Morți sunt poeții ard mandolinele
Și luna sărută plaja unde domnesc pigmei :
Ei compun strofe regale pentru noui suverani
Violată de pigmei luna își plînge amarul
În oglinda mării macii femelă își deschid guri funambuli
Imense sensuale la luna în lacrimi înclinată deasupra mării.
Maci sensuali și suzerani funambuli
Au început dansul coșmar al lui Zarathustra.
Și Don Quijote a luat hotărîrea de a fi înțelept
Dregători solemni au proclamat că aceasta
Este era funambulă a aurului și a bunelor arătări.

George Uscătescu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Cine vine ?

(26 iunie). Este întrebarea zilei. Dacă, în lumea scriitoricească, se aude atît de mult (inclusiv telefonic, la două noaptea) și în atîtea feluri (caustic, disperat, apatic, amenințător etc.), se poate presupune că și-n regiunile celelalte e la fel. Poate, ingineresțe, mai puțin patetic, mai fără mania fabulației, a incontinenței verbale. E vorba de tradiționalul laitmotiv al gazetelor de opoziție din secolul trecut : după preelectoralul „cad sau nu ?“ începea forfota specifică a formării noului guvern, sub genericul, ironic sau încruntat : „Cine vine ?“ Vine Dissescu la justiție ? Ia Maiorescu cultele ? îl pune pe Carp la interne ? rămîne Take la finanțe ? etc. („Eu i-am spus : ghenerale, nu te grăbi...“). Și iată-ne, la 1990, fără plebicist, tocați mărunt de aceleași dileme. „Ai văzut, bre, Cămașa lui Hristos cu 200 ?“ zic jucăuș. „Lasă-mă, domne, zi-i mai bine dacă pleacă Pleșu. Unde ? Păi, n-ai auzit ? ambasador la Tokio sau la Paris. Nu, sare altul, la Paris vine sigur Răzvan, deși aud și de Simion. Și Alecu ? 'Ce că stă tot anul și dă la interviuri, săracu“. Într-o vizită, fum, birfă, tămbălău. Apare Amicul X : „Ați auzit ? cică Șora nu mai stă ! Și cine vine ? Piru ! (urlete, leșinuri, surîsuri de triumf, în ideea „v-am spus io, s-alege praful !“). Nu e adevărat, eu am auzit că vine Papahagi (aaa, fericire, așa da). Da' varianta Coteanu ? A căzut. Și Drăgănescu ? Rămîne cu Academia. Eu știam de Simion la cultură, vuiește tîrgul. Fugi, d-aici,. Simion ia totul, cică se reunesc învățămîntul, cultura și cultele, acolo-l pune pe el. Nu se poate dragă să centralizeze iar. Păi ce, le convin lor atîtea ministere ? Domne, dacă se unesc, le ia Minzatu. Da' știți de Radu Constantinescu ? E la culte. Și Cumpănașu ? Habar n-am. Bine, așa și eu am auzit că Dulea e șef de protocol la țărăniști. Fugi, că mor. Dragă, dar Buzura unde vine ? Lasă-l acolo, că stă bine !“ Pauză, cafele, optimi de finală, cine mai are timp de goluri, cînd toate-s așa de pline ! Altă apariție, alte bombe. „Să vă spun eu, vine Stănculescu la economie. Păi, cu armata cine rămîne ? Treaba lor, n-ați auzit aseară la Europa banda ? Ce bandă ? (Digresiune extraculturală, să trecem). Da' de Șora ați auzit ? Nu mai vrea, nici nu știu de ce s-a băgat, zice că vine Zamfir, iar la cultură Breban. Nu, Breban ia Parisu și Simion externele. Și Silviu Angelescu vine la învățămînt“. De aici, odată eliberați de grija cafelei, se trece la siesta anecdotică, delicii supoziționale, cu Dodu Bălan la învățămînt (variante : D. Păcurariu, R. Munteanu, deh, ca-ntre filologi), cu Dulea la cultură, Rațiu ministru al tineretului (românii-s rupți din Halima), Câmpeanu la economie și Caramitru-n combinație la culte. „Dom'le, da Manolescu unde vine ? Nu vine, pleacă, e **too smart** să se bage acum. El, Breban și Liiceanu așteaptă 92-ul“. Ei, și tot așa. Mă aplec la urechea filosofului : apropo de Liiceanu, ai făcut rost de Jurnalul lui Noica ? „Bătrîne, lasă chestiile-astea, ai auzit că se dublează chiriile ?“... Cad, irevocabil, în reverie, închid ochii și-mi închipui că aud : „Domnule Mihăilescu, zice dra. Pavugadi, ți-am preparat o surpriză : am studiat o bucată... **Stella confidente...**“ Percep difuz, tot mai îndepărtat : „știi cine ia comerțul exterior ?“ degeaba, sînt transportat. O voce stridentă : „Care va să zică să intri dumneata în casă la mine cu pumnalul, cu toporul, cu conspirații, cu comploturi și asasinaturi și eu să stau cu mîinile în șolduri, în loc să te iau de urechi ca pe un măgar, și să-ți zic : destul ! pîn-aici ! nu-ți permit mai mult în țara mea...“ Șoptesc, în transă : haide, Lache, haide, nu face pentru ca să ne aștepte damele...

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Chipul inefabil al istoriei* (I)

Istoria începe abia acolo unde ființarea însăși este ridicată anume și păstrată anume în starea sa de neascundere, abia acolo unde această păstrare este concepută pornind de la interogarea privitoare la ființarea ca atare.

(Martin Heidegger)

Sînt încredințat că totul va merge cum nu se poate mai bine în clipa cînd istoria își va fi întors ultima filă.

(Georg Christoph Lichtenberg)

În general, în vremurile de așezare, indiferent dacă mai comodă ori chiar de-a dreptul incomodă, în vremurile cînd viitorul poate fi întrevăzut cît de cît limpede măcar pînă la orizontul de viață al unei generații, istoria nu se simte. Dacă privești hăt mai în urmă pare c-a fost odată ca-n povești („Istoria și utopia sînt vase comunicante“ spunea Blaga), bătrînii, unii dintre ei, vorbesc cu-nțelepciune dar au privirile încărcate cu un amestec ciudat de suficiență-nostalgie-și-invidie (gluma aceea cu „Ce bine era pe vremea lui Stalin !“) iar dacă stai și cauți mai adînc prin cărți, prețul pentru un eventual răspuns la fiecare întrebare este iscarea altor cîteva întrebări încă mult mai neliniștitoare, conducîndu-te încet și sigur la un sentiment pe care l-am numi **sentimentul de nicăieri spre nicăieri** căruia „bunul simț“ (cel atît de înșelător adesea) i se opune cu vehemență, după asemenea experiențe (contactul cu absurdul parcă îi zicea Camus) născîndu-se dușmani înverșunați ai filosofilor și poeților. „Ce dom'le, ăia cu bîlbîielile lor nu fac decît să-ți zăpăcească mintea și să-ți otrăvească sufletul. Or zice ei unii frumos, dar e numai deșertăciune vorbăria lor !“ Cumva cam așa, în două vorbe, ne pare a fi în vremurile cînd istoria nu se simte, cel mult subînțeleasă ori bănuită fiind, astfel încît fiecare își trăiește cît poate (de bine, de vesel, de cinstit, de ușor, de interesant ș.a.m.d.) **propria** lui viață în **propria** lui lume, mai cu bucurii, mai cu necazuri, totul petrecîndu-se la o intensitate în genere suportabilă. Deci, între istorie și viața noastră cea de toate zilele relația este atît de slabă încît poate fi neglijată, așa cum de altfel se și întîmplă, iar traiul acesta în afara-i sau prin preajma istoriei nu ne confruntă cu probleme de conștiință speciale (dacă se întîmplă totuși e doar ca urmare a unor accidente) pînă-ntr-atît încît asemenea probleme ajung să ni se pară dacă nu chiar false, în orice caz, ușor de rezolvat, din mers, fără prea multă bătaie de cap. Nici vorbă, și-n astfel de vremuri, cînd istoria nu răzbate la suprafață, viața tot nu este pentru cei mai mulți prilej de mare bucurie, ba dimpotrivă, dar abia izbucnirea istoriei (așa cum pare să se întîmple acum) te obligă să înțelegi, într-adevăr, cumplitele întrebări referitoare la **sensul vieții.** Să înțelegi că ele există, că nu sînt filosofeală ori cicăleală de dascăli plicticoși, să înțelegi că, mă rog, se poate trăi foarte bine de la cap la coadă și omițîndu-le, sau uitîndu-le, sau chiar desconsiderîndu-le fățiș, dar că asemenea trai e numai o chestie de șansă, aceea de a te fi nimerit într-o perioadă cînd istoria curge molcom, cumva pe dedesubt.

Credem așadar că aproximativ la fel după cum în viața unui om destinu-i se poate vădi în anumite clipe (desigur, profund tulburătoare, dacă bineînțeles îți dai seama că le trăiești, pentru că cel mai adesea „el“ nu apare explicit ci încă ascunzîndu-se prin tot felul de tertipuri deși să (ți) se arate tocmai voiește), istoria unui popor ajunge uneori să-și arate chipul. Atunci, aidoma destinului, care ori de cîte ori se arată, „aduce vorba“ și despre moarte, ieșirea întru deslușire a istoriei ridică **problema supraviețuirii** poporului respectiv. Diferența, marea diferență, este că dacă ideea morții unui om nu poate fi respinsă, nu este o idee scandaloasă (moartea nu omorîrea), ideea dispariției unui popor este oricum și cert inadmisibilă. Dar și știind foarte bine că nu există garanții certe ale perenității **tuturor** popoarelor. (Data Tuthașia spunea că există „popoare oaspeți“ și „popoare gazdă“ !) Sigur, se cristalizează acum o comunitate mondială ce urmează a ființa tocmai pe dreptul **fiecărui** popor la existență și mai sînt, pe lîngă cele distructive, importante resurse științifico-tehnice care pot interveni la nevoie, dar... totuși cîndva au mai dispărut popoare (grupuri etnice), unele chiar foarte însemnate, au dispărut fie violent, fie treptat, lent, insidos, poate fără să-și fi dat seama ce li se întîmplă. Or, gîndind istoria unui popor, ca și cea universală de altfel, drept **neîmpăcare întru supraviețuire,** izbucnirile ei la suprafață se întîmplă probabil tocmai în momentele de posibilă răscruce și de posibilă discontinuitate.

În astfel de momente, viața cea de toate zilele își iese din țîțîni, o ia parcă razna, toate obișnuințele de purtare și, mai ales, de gîndire se-arată nepotrivite, instaurîndu-se o neliniște ce pare absurdă. Pentru că sînt căutate explicații cu vechi tipare axiologice refuzîndu-se evidența, de fapt, imposibilitate a continuității. Manifestările concrete ale celor aflați deodată în fața necunoscutului devin imprevizibile, chiar inimaginabile, tinzînd într-o generală polarizare, ca și cum nu s-ar mai putea evolua altcumva decît spre sublim sau spre abject. Și dincolo de reîmpărțirea lumii (reîmpărțire mai ales prin redistribuirea rolurilor de „guvernant“ și de „guvernat“, eventual o dată și încă o dată și încă o dată...), reîmpărțire după interese (reale ori imaginare), după capacitate (forță), după sex, vîrstă și celelalte date de identificare, după noroc chiar, dincolo de apariția a tot felul de grupuri și grupulețe, poate că cea mai importantă distincție separatoare este între cei care își dau seama și cei ce nu pot sau refuză să creadă că istoria a ieșit la suprafață, cu tot cu pornirile-i misterioase, subordonîndu-și pentru o vreme, fără putință de scăpare (decît doar iluzorie), viața fiecăruia care, deocamdată, nu-i mai poate aparține în întregime.

Șerban Lanescu

26 iunie 1990

* — Convulsiile sociale care au zgîlțîit în inimile Bucureștiul pînă la temeiurile sale (ale puterii, poate, dar și ale culturii, sigur) ne-au împins parcă într-o Europă utopică, alături de țări ca Eumeswil sau Blituania. Pentru a ne „întoarce“ într-adevăr în Europa reală a anilor '90, faptele reclamă o prezentare și o explicare plauzibilă. Deocamdată, persistența unor contradicții vădite între publicațiile oficioase **(oficios** nu vine de la **oficină)** și celce așa-zise de opoziție, nu numai că nu răspunde acestui imperativ, al obținerii unei „imagini“ plauzibile, coerentă logic, dar prelungește chiar neliniștea ; fluxul imaginilor tv (cele „referitoare la...“) fiind deasemeni contradictoriu. Deci nu vom putea să nu cerem în continuare „dezlegarea enigmei“ iar pentru a ne domoli așteptarea încercăm (și riscăm) o apropiere de realitate pe cale precumpănitor (dar nu exclusiv) poetică, chiar dacă, acum, timpul pare mai neprielnic ca oricînd acestei atitudini.

Către revista «Luceafărul»

Scrisoare deschisă

Stimate domnule Laurențiu Ulici,

Aceste rînduri constituie o premieră. Pentru prima dată, de cînd scrisoarea deschisă a venit la modă, se scrie un astfel de text din rațiuni non-personale, non-violente, non-vindicative și cu un ton civilizat. Sînt în același timp mîndru și rușinat. Rușinat pentru că în ultimele șase luni nu s-a mai scris nici o scrisoare deschisă pe un asemenea ton.

Scrisoarea mea se referă la un lucru aparent lipsit de importanță și vine să vă aducă o obiecțiune aparent neînsemnată. Dar, țin să precizez, doar aparent ! Este vorba de ultima rubrică — tipografic vorbind — a revistei ce conduceți : rubrica de **bridge.**

Ca unul care m-am străduit în aprofundarea acestui nobil joc înregistrînd în fața unor maeștri ai săi (inclusiv a dumneavoastră) înfrîngeri lamentabile cu care mă mîndresc precum cu niște răni dobîndite în luptă, îndrăznesc să vă rog să renunțați la scrierea acestei rubrici.

Vă rog respectuos să renunțați pentru că faceți o eroare fundamentală. Vă adresați unor posibili cititori-jucători care cunosc și respectă regulile jocului. Mai mult, unor jucători care urmează cu înalt scrupul aceste reguli. Scrieți de pildă „cacialmaua reprezintă o denaturare a jocului, o abolire a fair play-ului în favoarea minciunii“. Sau încă : „în bridge adevăratul arbitru e liberul-arbitru“ !

Tot ce scrieți e bun și frumos, în bridge (ca și în politică sau viață, pur-și-simplu, a căror metaforă nobilul joc este). Dar **la care** bridge vă referiți ? La cel jucat în cluburi selecte cu jucători în frac, cu chibiți practic muți și chelneri fantomatici cu mănuși glacé !

Ori, domnule Ulici, la noi nu se joacă așa ceva decît, poate în cluburile de... bridge.

În rest licitația frauduloasă, renonsa voită (crimă supremă în jocul nostru !) semnele la o adică pe sub masă între parteneri, chibiții gureși, cărțile cam însemnate, convențiile nealertate domină peisajul. Asta însă n-ar fi nimic. Dacă ar fi numai atît rubrica dumneavoastră ar avea totuși o justificare ! Însă la noi jucătorii nu respectă regulile de bază ale jocului. Aici nu-i vorba de lipsa fair play-ului ci de... alt joc. În limbajul mai puțin rafinat al jucătorilor hîrșiți prin săli de tot felul îi zice „bridge-de-baltă“.

Și-atunci ,pentru ce ? Pentru cine ? Este ca și cum ați conferența despre subtilitățile Scripturii în fața unui auditoriu de idolatri convinși, fanatici.

Politica bridge-ului, pentru care pledați, ca și bridge-ul politicii, la care implicit vă referiți are alte reguli decît cele care se urmează (aproximativ) la noi astăzi.

De aceea vă rog, încă o dată, să renunțați la această rubrică de elită care ar putea lăsa unora impresia că într-adevăr la noi se joacă așa, elegant și fără mize materiale. O impresie falsă și dăunătoare.

Să ne amintim că defuncta putere a interzis brigde-ul. Nu vi se pare că este mai periculos ca, în loc de a-l interzice, să-i denaturezi spiritul, alienîndu-l pe vecie ?

Cu deosebită considerație,

Horia Gârbea

Spectacol de reviste

● Un nou număr (4/1990), poate nițeluș prea patetic după gustul nostru — deși prin nimic mai puțin valoros, scoate serioasa revistă de cultură ASTRA, într-o primenită formulă redacțională (A. I. Brumaru — redactor șef, Vasile Gogea — redactor șef adjunct, Mihai Arsene — secretar general de redacție). De la prima pagină, intretăiată de nu mai puțin de 4 reproduceri fotografice cu caracter religios, „Învierea“ eminesciană și un alt poem compus în mediu detențional (Gherla !) și postum, înțelegem, aparținînd lui Sergiu Mandinescu și pînă în ultima pagină, cea a serialului din Milovan Djilas „De la moartea lui STALIN la moartea lui BERIA“, revista ASTRA oferă cititorilor săi un interesant sumar din care spicuim : „Obiceiul junilor brașoveni“ de Alexandru Surdu, „Demoniacul din Gadara“ de Vasile Voiculescu, poeme de Helmuth Frauendorfer și Mircea Petean, proză de Vasile Gogea și Andrei Codrescu. Mai puțin inspirat mixajul folosit de Vasile Șelaru între corpul „cuminte“ și tradiționalist-melancolic al poemului său și titlul incitant, postmodernist, pe care i-l oferă : „Ce înseamnă să te cheme Vasile Șelaru“. Pînă la urmă aflăm că ar insemna totuși să : „te naști la miezul nopții într-o sanie de bucurie / trasă de ninsoarea speranței / să aduni în tine toate cîntecele singurătății / (...) să te cheme DeVis sau Victor Petrini / să hoinărești (...)“. Cam puțin. Ne face impresia că momentan poetul ne-a explicat „Ce înseamnă să te cheme Vasilică Șelaru“. Mai așteptăm.

Există un model latino-american? sau Eliberarea «sclavei Isaura»

Am avut ocazia să citesc în prestigioasa revistă „22" un bun articol semnat de Andrei Cornea. Subiectul principal aparţinea cu precădere problematicii româneşti. Cît priveşte analiza propriu-zisă a evenimentelor, prefer, din raţiuni obiective, să mă abţin a mă pronunţa ; istoria, doar ea, poate să dea o judecată adevărată în timp. Fără îndoială, totuşi, analiza îndeajuns de riguroasă porneşte de la cîteva premize asupra cărora consider că ar fi necesar să întîrzii şi să reflectez ; cu atît mai mult această reflecţie poate fi făcută de un latino-american cu cît în articolul domnului Andrei Cornea se invocă existenţa unui „model latino-american" ca punct de plecare pentru a se efectua o analiză asupra realităţilor româneşti din anul 1990.

Articolul în discuţie, intitulat „Escrava Isaura", încearcă să acrediteze o realitate care în fapt nu există în America Latină. Probabil există doar într-o mentalitate bine determinată care s-a creat în timp începînd cu cei dintîi vizitatori europeni din anul 1492, odată cu sosirea lui Cristofor Columb şi a navelor sale, trecînd apoi la viziunea care a stăpînit Europa în ceea ce priveşte un continent fantastic şi care a fost denumit de către conchistadori „El Dorado" ; propria lor sete de aur a fost aceea care a creat mitul „continentului aurit". Pentru a sfîrşi, amintim clişeele confecţionate de ideologia ţărilor dezvoltate asupra Americii. Aceste clişee reflectă, din păcate, aspecte singulare şi de cele mai multe ori pe cele mai negative. S-ar putea ca excelentul eseist de la „22" să nu fi dorit o punere în evidenţă a acestor clişee dar, volens-nolens, rezultatul este acesta. S-ar mai putea adăuga faptul că distinşi intelectuali români s-au străduit să mă lămurească de faptul că „ar fi o prostie să insist asupra acestui detaliu pentru că nu a fost în intenţia autorului să jignească pe latino-americani". Încerc acum să le răspund că indiferent dacă a fost sau nu intenţia domnului Andrei Cornea era mult mai logic, mai normal, ca într-o demonstraţie coerentă şi credibilă să folosească argumente în deplină concordanţă cu realitatea românească. Domnul Andrei Cornea a preferat să se ascundă în spatele unor aspecte negative aparţinînd altor realităţi, a preferat să procedeze conform maximei „Doctus cum libro" în sensul că i s-a părut mult mai uşor să apeleze la anumite stereotipii, clişee, aplicate dintr-o perspectivă neocolonială ţărilor latino-americane decît să caute şi să găsească argumente şi soluţii la şi în problemele ce confruntă astăzi România.

Deci, care ar fi „modelul latino-american" de care ar trebui să se teamă ca de ciumă toţi cei care doresc să readucă România în Europa ?

În ceea ce mă priveşte consider că un astfel de model nu există. Modelul despre care discutăm, imaginat de domnul Andrei Cornea, nu este decît produsul mentalităţii neo-coloniale care pentru a-şi susţine propria ideologie triumfantă doreşte să-şi denigreze popoarele care, conform acestei concepţii, sînt percepute ca trăind într-o stare de decădere.

Niciodată nu trebuie să privim istoria doar prin prisma lineară a momentelor de afirmare pozitivă. Societăţile pot trăi momente de zenit dar, tot atît de bine, pot trece prin momente de criză. Ajunge să privim Europa secolului XX ; aici s-au produs cele mai devastatoare războaie din istoria lumii, tot aici s-au născut şi s-au afirmat, din păcate, ideologiile anti-umane negatoare ale vieţii cum sînt fascismul, nazismul, comunismul. În schimb, în America Latină, după epopeea independenţei care s-a petrecut cu jertfa atîtor oameni, s-a putut produce războiul din Chaco (Paraguay) război considerat a fi cel mai crud din cîte s-au desfăşurat în secolul trecut !

Există viziuni deosebit de pesimiste pentru a interpreta istoria. În cadrul acestora America Latină este categorisită ca unul dintre „marii bolnavi". De aici uşurinţa cu care se creează stereotipiile şi clişeele. Dacă privim bine lucrurile vom constata că sînt 500 de ani de boală, de eşec ; începînd cu momentul „descoperirii" (este un termen autorizat prin uz, în fapt noi ne aflam la noi acasă) urmat de procesul cuceririi cu tot ce implică el, independenţa care a creat inevitabil traume şi conflicte dar nu ne-a împiedicat să privim cu optimism viitorul ; prezentul în care ne străduim să reconstruim societăţile noastre.

În limitele acestei viziuni pesimiste asupra istoriei se poate observa ceea ce eu denumesc „meschinăria istorică" şi anume tendinţa de a atribui unui grup de naţiuni cîştigul victoriei iar altora eşecul. În realitate, lucrurile stau altfel : nici un popor nu poate spune că a gustat victoria în deplinătatea ei.

Istoria Americii Latine nu este deci doar istoria unor înfrîngeri, a unor eşecuri ci şi a unor victorii asemeni Europei care, fiind un continent mai vechi (este inutil să socotim cu cît anume) a trăit momente înălţătoare dar şi clipe de mare frustrare.

În acest moment America Latină ocupă un loc distinct în cadrul relaţiilor internaţionale. Existăm ca latino-americani, sîntem o unitate în diversitate cum ar fi spus Hegel ; dispunem de un arsenal de posibilităţi şi intenţii pentru că sîntem un continent tînăr cu o populaţie tînără ; literatura noastră, înainte de a fi catalogată drept un univers plin de fantezie este expresia spiritualităţii popoarelor noastre ; instituţiile democratice, produs al epopeii independenţei, cu toate că au întîmpinat adversităţi în anumite momente ale istoriei noastre, au permis o integrare majoră a cetăţenilor noştri într-o lume fără rasism, ură socială, genocid, şi holocaust sau alte forme de exterminare socială. La toate acestea trebuie adăugat faptul că, deşi în unele ţări latino-americane s-au ridicat şi se mai ridică forţe care se opun dezvoltării normale a instituţiilor democratice, aceasta nu înseamnă că ele pretind să substituie forma republicană cu forma monarhică de guvernămînt şi în ciuda dezechilibrului creat de aceste forţe adversare democraţiei au existat şi există întotdeauna forţe de echilibru care să evite orice anomalie istorică.

Este de la sine înţeles că nu este în intenţia mea să afirm că în Europa au avut loc cele mai nefaste experienţe sociale. Adevărul este că aici, în Europa, au avut loc acele momente de eşec social dar tot ea reprezintă „vîrful de lance" din punct de vedere cultural, impunînd valori universale care s-au afirmat în restul lumii şi pe care restul lumii le-a adoptat, America Latină în primul rînd. America Latină a preluat din Europa în primul rînd valorile democraţiei.

Sigur, realitatea noastră nu este şi nici nu poate fi văzută prin lentila unui optimism panglosian. Avem probleme mari, nedreptăţi sociale iar ele fac parte chiar din „moştenirea europeană".

Acest fapt nu ne dezvinovăţeşte şi nici nu poate ascunde incapacitatea noastră de a rezolva aceste probleme. A acuza Europa de deficienţele noastre ar fi asemănător cu o acuză adresată părinţilor pentru propriile noastre greşeli. În acelaşi timp este imposibil să negi contribuţia Europei în formarea statelor noastre naţionale. Ceea ce sîntem, **sîntem,** dar asta nu înseamnă că ne resemnăm la atît ; dorim şi vrem să mergem înainte împreună cu „această mică specie umană" cum ar fi spus Bolivar, cu atît mai mult cu cît sîntem rezultatul unor diferite timpuri de cultură, a diferite grupuri etnice.

Şi acum, o ultimă reflexie privind stereotipiile şi clişeele prin care sînt privite popoarele : popoarele africane, după cum se ştie, sînt tratate în anumite lucrări mai mult sau mai puţin artistice de tipul „Tarzan în regatul maimuţelor", ca ignare şi barbare ; acelaşi lucru se poate spune despre popoarele arabe sau asiatice. Toate acestea sînt prezentate ca fiind de tip inferior faţă de „cultura occidentală". Abia astăzi începe să se instaleze o nouă conştiinţă care îngăduie să se constate falsitatea unor astfel de clişee.

Pentru cultura occidentală europeană nu doar popoarele africane, arabe sau latino-americane reprezintă imaginea popoarelor înfrînte. Chiar în aceeaşi Europă există alte popoare care poartă acelaşi stigmat : Portugalia, Grecia, Albania, Bulgaria şi spre înştiinţarea prietenului nostru domnul Andrei Cornea chiar şi România intră în acest spectru de apreciere. Pot să destăinuiesc, spre exemplu că românii sînt văzuţi drept nişte personaje legate inevitabil de **ciubuc** sau **bacşiş.** Se află aici un stereotip care s-a conturat în decursul timpului şi la producerea căruia au participat diferite personaje al căror interes coincidea cu interesul sistemului dominant în România ultimilor 45 de ani : degradarea individului la expresia sa cea mai de jos. Întotdeauna am considerat că astfel de viziune nu privea ceea ce era mai important, mai de valoare în România. M-am opus nu doar pentru că nu era adevărat ci şi pentru că era o cale de a refuza cunoaşterea reală, în consecinţă servea la fabricarea unui clişeu.

România este un popor mare şi de aceea se confruntă cu mari probleme în organizarea societăţii sale civile. Sînt convins că va reuşi să meargă mai departe pornind de la propria sa realitate ordonîndu-şi factorii sociali necesari pentru realizarea transformărilor de care ţara are nevoie.

Trebuie să fac o mărturisire. Reacţia mea are o dublă motivaţie — pe de o parte eu cred în poporul român, în enorma valoare a intelectualităţii sale dar mai cred că ea trebuie să se implice în praxis-ul social, praxis absolut necesar implicat în ridicarea nivelului de civilizaţie al României. De aceea mă opun şi nu pot accepta clişeele. Un alt motiv al reacţiei mele este faptul că un om despre care am auzit că este inteligent şi cultivat se foloseşte de false imagini asupra continentului nostru pentru a explica şi justifica ceea ce nu ar trebui să se petreacă în România. Virgiliu spunea „Felix qui potuit cognoscere causas". În alte cuvinte, domnul Andrei Cornea în intenţia sa de a prezenta o posibilă imagine tragică ce ar aştepta România procedează la ignorarea realităţii Americii Latine şi alege calea uşoară a stereotipiei, a cliseului „modelului latino-american" pentru a analiza situaţia reală din România. Mă gîndesc că pentru a putea rămîne un intelectual integru domnul Cornea era obligat să caute mai multă lumină evitînd astfel apelul la aceste instrumente ideologice atît de nefaste care sînt clişeele. Stereotipiile, clişeele, în loc să lumineze conştiinţa românească nu pot decît să o împingă şi mai mult în întunericul din care se părea că a ieşit începînd cu 16 decembrie 1989.

Felix Eloy Torres Roman
Secretar al Ambasadei Venezuelei la Bucureşti

24.06.1990

IN ACEST NUMĂR REPRODUCERI DUPĂ TABLOURI DE EL GRECO

cronica ediţiilor

Un didacticism superior

Ion Pillat este un eseist deosebit de interesant, un cititor rafinat de literatură, care are totala lipsă de inhibiţie a adevăratului cunoscător şi deci nu se sfieşte nici de afirmaţiile îndrăzneţe, dar nici de locul comun, căci el nu caută noul cu orice preţ, deşi ştie să-l vadă şi să-l aprecieze unde este cazul ; aceste calităţi sînt şi mai vizibile în comentariile privind literatura străină — cea mai mare parte a lor adunate în volumul **Portrete lirice** din 1936 — unde surprinde nu numai cuprinderea foarte largă a lecturilor sale, de la Trakl şi Ştefan George la Saint-John Perse sau Edgar Lee Masters, dar şi felul modern în care discută literatura în general şi poezia în special. Caracteristic pentru el — şi pentru alţi mari eseişti de altfel, deşi acest lucru a fost puţin remarcat — este relativul didacticism al demersului, care se opune totalei libertăţi a interpretării şi opiniilor. Pillat este în primul rînd un cititor cu superstiţia erudiţiei, a exhaustivului, el nu citeşte de obicei o carte, ci preferă să se cufunde într-o întreagă operă, chiar dacă se va opri la o singură parte a ei ; mai mult, se adresează exegezei cînd aceasta există şi o va menţiona în notă, ca în eseul despre Don Quijote, unde face afirmaţii de tip profesoral, comentează ipotezele predecesorilor şi le dezvoltă într-un scenariu propriu, totul susţinut însă cu impresii proaspete de lectură şi un unghi de vedere aparte, permiţînd detaliilor să se structureze într-o construcţie personală. Armătura belferească a lecturilor sale este însă rezultatul simplei şi adevăratei plăceri intelectuale, opiniile altora îl interesează în măsura în care îi sugerează noi drumuri de pătrundere a operei sau i le confirmă pe ale sale, cunoaşterea şi comentarea poeziei universale fiind pentru el, ca şi pentru atîţia alţi mari poeţi moderni, un aspect complementar aproape vital al propriei creaţii ; dar puţine alte exemple mai elocvente de independenţă a creaţiei faţă de cultura unei mari personalităţi se pot da decît acest poet al peisajelor tradiţionale şi al universului autohton, cunoscător intim şi subtil în acelaşi timp al expresioniştilor germani sau al noului val liric american din vremea primei sale tinereţi. Nu este vorba de o impermeabilitate a artistului la experienţele cu care el vine în contact, ci dimpotrivă, de plasarea contactelor la nivelul structurilor, al ideilor, ceea ce face posibil nu împrumutul, ci confruntarea, comparaţia, mai deplina degajare a propriilor trăsături. Raportîndu-se permanent la experienţa sa şi a literaturii ţării sale, Pillat este capabil nu doar să facă paralele culturale pline de sugestii pentru un specialist, cum e aceea despre inexistenţa Renaşterii („în sensul apusean al cuvîntului") la irlandezi, de unde înlocuirea în cele două culturi a „tradiţiei clasice inexistente cu străvechea tradiţie a liricei populare", ci şi să propună subiecte de meditaţie poeţilor contemporani, cum e învăţătura desprinsă din succesul „formulei poetice" irlandeze, aceea că „poezia unui popor nu poate deveni de interes universal înainte de a-şi fi găsit şi exploatat propriul său suflet naţional în forma artistică cea mai înaltă". Cauza este că Pillat nu respinge relaţia dintre cultură şi poezie, nici raportul dintre operă şi biografie, căci „omul şi opera se luminează reciproc, în chipul acelor lanterne chinezeşti care proiectează, mărindu-le sau micşorîndu-le, umbrele" ; din această perspectivă nici istoria nu este un cuvînt fără sens, şi semnul cel mai grăitor al valorii unui poet este disoluţia sa în opera urmaşilor. Una din cele mai sigure căi pentru a proba valoarea poeziei lui Hugo este, de aceea, pentru Pillat, demonstraţia că cel mai „important" şi mai european poet al generaţiei următoare, Baudelaire, este el însuşi numai raportat la personalitatea lui Hugo, pe care l-a detestat şi l-a admirat şi din opera căruia s-a inspirat nu o dată, chiar atunci cînd s-a delimitat de ea, mai mult, că Hugo stă la originea întregii poezii moderne, „Hugo a fost cariera nesecată care a furnizat cu o dărnicie olimpică tot materialul poeziei actuale". „Unitate vie a unei vieţi şi a unei poezii", găseşte Pillat şi în cazul lui Goethe, unul din cei mai dificili poeţi ai lumii, dar nu din cauza obscurităţii verbale, ci datorită faptului că „Goethe e el însuşi în trei sau patru stiluri diferite, sau mai bine zis nu stiluri, ci moduri sufleteşti, tipare de viaţă şi de artă...", făcînd astfel să consune, chiar în varietatea lor, matricea biografică cu produsul literar. Chiar dacă există riscul unei înţelegeri simpliste a acestor raporturi, cîştigul cititorului este considerabil în ordine spirituală, pentru că se semnalează întîi disocierea unor probleme cu existenţa cărora el nu-şi bate în general capul (de aceea mai toată lumea înţelege la propriu fraze de tipul „viaţa mea e un roman"), iar apoi pentru că implică necesitatea unei demonstraţii, a unei argumentări oarecari, atît pentru acceptarea unei teze, cît şi pentru respingerea altora. Asemenea inferenţe despre raportul dintre biografie şi operă, care se repetă aproape la fiecare articol din carte, sînt o primă treaptă pe scara discuţiei, didactic şi oral purtate între autor şi publicul său, iar comparaţia cu situaţii sau texte similare e o a doua ; o altă treaptă mai înaltă, care presupune colaborarea cititorului în reconstituirea unei argumentaţii doar sugerate, aşa cum comparaţia este închisă în metaforă, este formularea eliptică a unor propoziţii cu valoare teoretică în marginea unor observaţii concrete : poezia adevărată „are intime înrudiri" cu matematicile superioare, naturalismul şi realismul sînt „tot atît de mărginite (ca o fotografie — n.n.) căci sînt exacte" etc. etc. Didacticismul superior al demersului critic are astfel şi un revers practic, el uşurînd drumul cititorului nu numai la conţinutul unor informaţii cu caracter literar, dar şi la căile pe care s-a ajuns la ele. E una din explicaţiile marelui succes de conferenţiar al poetului.

Volumul care cuprinde aceste eseuri, al cincilea în seria apărută din 1983 la Editura Eminescu, nu este perfect *) ; a spus-o recent şi N. Manolescu în **Romînia literară**, observînd contradicţii, lipsuri, redundanţe. Seria nu este însă îngrijită de un filolog şi nici de un istoric literar ; Cornelia Pillat este un preţuit istoric al picturii murale medievale şi aventura sa editorială se datorează unor circumstanţe speciale : faptului că, noră a poetului, se găseşte în posesia unui bogat material documentar, precum şi aceluia că ediţia anunţată cu mulţi ani în urmă la altă editură, sub îngrijirea unui specialist, n-a apărut nici pînă azi. Efortul său de a suplini o absenţă importantă în domeniul publicării clasicilor nu înlocuieşte şi nici nu împiedică apariţia ediţiei ştiinţifice, dorită de toţi. Dimpotrivă, o pregăteşte. A-i cere altceva decît poate face, în situaţia dată, şi decît au făcut şi alţi editori din aceeaşi foarte onorabilă categorie, mi se pare o eroare, pe care a făcut-o primul, cred, un coleg care a recenzat la apariţie întîiul volum al seriei, cerînd apropierea ei de normele generale ale „scriitorilor români" de la Ed. Minerva. Pentru moment, aş spune că ediţia trebuie continuată accentuînd asupra domeniilor în care editoarea poate aduce un maximum de profit : valorificarea tuturor materialelor inedite, la fiecare secţiune a operei, şi mai ales a corespondenţei autorului într-un ultim volum, punînd astfel la îndemîna cititorilor şi a specialiştilor un text cît mai amplu — şi pe cît posibil cît mai corect filologic — al operei. O ediţie conformă tuturor cerinţelor disciplinei va putea fi publicată numai cînd va apărea şi specialistul îndelung pregătit să o facă ; pentru că, contrar credinţei generale, nu există editori buni la toate, ci numai specialişti capabili să rezolve anumite probleme într-un domeniu fatalmente limitat.

Mircea Anghelescu

*) **Ion Pillat : „Opere", vol. V, partea I, ediţie îngrijită şi note de Cornelia Pillat, postfaţă de Mircea Martin, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1990, 465 p.**

povestea vorbei

A trece...

Ar părea anacronic să susţii, după atîtea evoluţii şi revoluţii ale limbajului poetic, după libertatea avangardistă şi prozaismul manifest, existenţa unui lexic specific poeziei. Dacă s-ar muta însă discuţia dintr-un ipotetic plan normativ (exclus astăzi) în cel al frecvenţelor şi al dominantelor, am putea fi de acord, cred, că există cuvinte marcate „poetic" — fie şi prin consecvenţa cu care apar în structuri figurate în texte de orientări estetice foarte diferite. Afirmaţia e valabilă, desigur, doar pentru un nucleu lexical, pentru un număr restrîns de cuvinte alcătuind, fiecare, cu sfera sa de sinonime şi asocieri, cîte un **topos** poetic. Dincolo de ele, toată varietatea e posibilă. Cu deosebire interesant e cazul verbelor, al căror caracter mai abstract **le face adesea să treacă neobservate**, să pară neesenţiale — în comparaţie cu substantivul prin care se fixează imaginea sau simbolul — în construirea lumii imaginare. Se poate vedea în ce măsură un cuvînt concentrează şi focalizează valori textuale înregistrînd ocurenţele unui verb în texte poetice diferite : l-am ales pe **a trece**, al cărui caracter abstract şi neutru (indicînd o mişcare uniformă, non-haotică, îndreptată sau nu către o ţintă, depăşind sau nu un obstacol) exprimă o coordonată esenţială a textului poetic: dimensiunea temporală. Ca „predicat de bază" în structura semiotică a unui text, **a trece** sugerează şi preferinţa pentru un gen anume de „naraţiune" poetică, în care ceea ce se întîmplă nu e complicat şi conflictual — ci redus la o mişcare simplă şi fundamentală.

Polisemia extrem de bogată a verbului **a trece** (în **Dicţionarul limbii române** — DLR, tomul XI, 1983, e tratat în 21 de pagini !) este reductibilă la cîteva mari sensuri abstracte, legate de construcţia sintactică tranzitivă sau intranzitivă, cu diferite tipuri de complemente, — şi diversificate apoi contextual : a se deplasa în anumite genuri de spaţiu, a dispărea, (despre timp) a se scurge ; a fi considerat drept... ş.a.

O valoare pe care verbul în cauză o capătă frecvent în textul poetic, în construcţie intranzitivă şi cu sensul foarte general de deplasare, de tip de mişcare printr-un spaţiu — este cea de fixare în temporal, de sugerare a aspectului continuu — nu ritmic sau segmentat — al timpului. Fragmentele care ar putea ilustra această valoare apar ca înrudite prin natura subiectului verbului, prin determinările indicînd, în majoritatea cazurilor, o mişcare lentă ; ceea ce nu se mai poate observa, prin ruperea din context, e caracterul marginal al informaţiei, plasarea ideii de trecere într-un plan secund, alcătuind un fel de „cadru" pentru obiectul sau evenimentul din prim-plan ; adesea, cadrul e constituit dintr-o întreagă serie de verbe, astfel încît continuumul trecerii stă alături de fragmentarism sau de agitaţia haotică a unor forme complementare de mişcare. Exemplele din Eminescu sînt la îndemînă : „Luna pe cer trece-aşa sfîntă şi clară" **(Sara pe deal ;** mişcări complementare ; sună, scapără, nasc, despică, etc.) ; „Peste vîrfuri trece lună" **(„Peste vîrfuri ;** versul următor : „Codru-şi bate frunza lin") ; ele sînt la fel de numeroase şi în limbajele poetice ale epocilor următoare : „Prin sat trec sănii grele de tăceri" (Blaga, **Tămîie şi fulgi) ;** „Ceasuri agonice trec peste pădure (Emil Botta, **Aventura, I) ;** „Lumina trece peste oraşe împingîndu-le / de pe nisip în valurile mării" (Dan Laurenţiu, **Spre sorii)** etc. Indiferent de accentuarea notei temporale prin trăsăturile semantice ale subiectului verbului, de caracterul metaforic sau simbolic al acesutia, paralelismul unor întregi construcţii e evident, ca şi preferinţa comună folosirea prezentului.

Construcţii aparent asemănătoare cuprind verbul **a trece** devenit eveniment principal, spectacol (atestat de apariţia în scenariu a cel puţin unui rol de „contemplator") cu valoare simbolică autonomă. Trecerea — de această dată modalizată, predominant, ca mişcare **rapidă** — reprezintă o **apariţie-dispariţie** al cărei rol este de a produce o **revelaţie** mai mult sau mai puţin explicită. Subiectul verbului (verb rămas şi aici intranzitiv) e marcat cel mai adesea ca persoană ; mişcarea poate fi chiar cenrul de organizare a textului : [morţii] „treceau rîzînd şi nu-i puteam opri" (I. Mălăncioiu, **Vis) ;** [morţii] „vor trece pe stradă în mare viteză" (id., **Veţi spune că totul s-a terminat) ;** „pe străzile mele / pe unde-n fiece zi trece sprintenă / scufiţa roşie" (Florin Mugur, **Basm cu văzduh) ;** „Pe-o cărăruie trece umbra / de culoarea lunii / a lui Crist" (Blaga, **Umbra) ;** „Dacă Isus, voind să mai scoboare, / Flămînd şi gol, va trece pe la noi" (Arghezi, **Inscripţie pe o casă de ţară)** etc. Analizei textuale nu-i poate fi indiferent locul unde apare verbul **a trece** cu sfera sa de argumente sintactice ; ultimele patru exemple citate sînt chiar finaluri de poeme — puncte semnificative pentru transformarea unei acţiuni în simbol. Libertatea mult mai mare de variaţie a timpurilor verbale este, probabil, şi o consecinţă a autonomizării specifice simbolului.

O statistică aridă urmată de analiza semantică în context a fiecărui caz ar putea demonstra că dincolo de frecvenţa remarcabilă a unui verb la poeţi diferiţi preferinţa fiecăruia pentru unul sau altul dintre sensurile verbului respectiv. **Trecerea — fundal al continuităţii naturale** sau **trecerea-spectacol al apariţiei simbolice** sînt concurate de **trecerea-mediere** — în care verbul, de preferinţă tranzitiv, marchează depăşirea unui obstacol, schimbarea dintr-o stare în alta — sensuri fundamental diferite de cele descrise mai înainte; e cu atît mai interesantă preferinţa pentru ele, de exemplu la Ştefan Augustin Doinaş, la care se explică prin obsesia **pragului**, a **limitei** : „pînă să n-apuc a trece hotarul" **(Crai de ghindă) ;** „simţim că-n ciuda celor ce trec hotarul lumii / mereu ne iese-n faţă un orizont virgin" **(Amiaza pe mare) ;** „Văzul şi-a ieşit din matcă, trece / hotarele" **(Ceremonia din zori a văzului).**

În construirea unui model semiotic al lumilor imaginare din textul poetic, verbul **a trece** ar putea constitui, chiar cu mai multă îndreptăţire decît **a fi** sau **a avea**, un punct de pornire.

Rodica Zafiu

cronica literară

Poetul „par lui – même"

La aproximativ cinci ani de la apariția primelor două volume dintr-o ediție Nichita Stănescu **(Ordinea cuvintelor,** Cartea Românească, 1985), criticul Alexandru Condeescu publică la o altă editură din București (Eminescu) cel de-al treilea volum, intitulat **Fiziologia poeziei.** În cele două volume din 1985 aveam o selecție din opera poetică a lui Nichita Stănescu, în **Fiziologia poeziei** sînt editate prozele și, în plus, un ciclu de 160 de poezii, mai personale, mai concrete și mai pronunțat biografice decît cele antologate în **Ordinea cuvintelor.**

Față de selecția efectuată de Gheorghe Tomozei în **Amintiri din prezent** (Editura Sport Turism, 1985), culegerea lui Alexandru Condeescu ne oferă un număr dublu de pagini. Dar principala deosebire dintre aceste două ediții de proză nu e determinată de cantitatea textelor, ci de criteriile care au stat la baza selectării lor. Într-o **Notă** introductivă, Alexandru Condeescu ne reamintește pe scurt condițiile în care a realizat, împreună cu poetul, această ediție, după lungi și obositoare „ședințe de lucru", din noiembrie 1982, pînă în octombrie 1983. Au fost parcurse și discutate în acest interval „șaisprezece volume de poezii, însumînd peste 35 000 de versuri, două volume de proză de cîteva sute de pagini, zeci de interviuri, eseuri și articole apărute în presă, poemele tipărite în periodicele ultimilor ani", pentru ca la sfîrșit criticul să poată supune aprobării poetului „propunerile asupra sumarului și sugestiile asupra structurii fiecărui text". La capătul unei astfel de ședințe de lucru, Nichita Stănescu ar fi exclamat cu umor : „Bătrîne, am obosit mai mult decît cînd le-am scris!"

Nu este limpede în ce măsură criteriile cu care se operează sînt ale poetului sau ale criticului, deși cei doi au mai colaborat o dată, în 1981, pentru a antologa împreună volumul **Provato na vreme (Dreptul la timp),** apărut în Macedonia. Un lucru e sigur. Ca aproape tot ce a făcut Nichita Stănescu, și această ediție este una ieșită din comun. Numită cînd „ediție selectivă" și „reprezentativă", cînd „ediție ne varietur", **Fiziologia poeziei** este, de fapt, o carte de sine stătătoare, un veritabil Nichita Stănescu **„par lui-même".** Sau, pentru a-l cita chiar pe Alexandru Condescu, **„Fiziologia poeziei** este o carte eseist-poematică despre scrierea poeziei și totodată amplul portret interior al celui mai important poet al nostru din deceniile șapte și opt ale acestui secol".

În cîteva cuvinte, prima secțiune, intitulată **Autoportret comportamental al respirărilor,** cuprinde texte care, pentru că vorbesc despre poezie și despre materialul acesteia dintr-o perspectivă mai degrabă teoretică, pot fi considerate **eseuri.** A doua secțiune, **Carte de recitire,** reprezintă un fel de scurtă „istorie poematică" a literaturii române, o hartă expresivă a preferințelor literare ale poetului. Secțiunea intitulată **Risu'-plinsu'** „marchează cu mijloacele publicisticii, memorialisticii și ale prozei poetice evenimentele și experiențele intime ori exterioare, care au impresionat de-a lungul vieții sensibilitatea poetului". În fine, ultima secțiune, **Pagini de jurnal,** este un vast montaj de fragmente, selecționate din publicistica propriu-zisă, dar și din interviurile sau din discuțiile la care a participat poetul, cu maxime, opinii și gînduri „asupra lucrurilor, faptelor, oamenilor, cărților, atitudinilor, gesturilor care l-au preocupat de-a lungul vremii pînă în ultima clipă".

Cred că sumarul pe care ni-l propune **Fiziologia poeziei** poate fi acceptat ca o convenție tematică prin care ni se sugerează evoluția raporturilor stabilite de poet cu propria sa poezie și cu lumea în care a trăit. De aceea nu cred că are rost să punem în discuție sau să contestăm corectitudinea acestei convenții. Mai important e să vedem care sînt principalele trăsături ale prozelor lui Nichita Stănescu, așa cum rezultă ele din ediția îngrijită de Alexandru Condeescu.

Din prima secțiune reținem, pe lîngă reluarea repetată a temei **cuvintelor** (adevărată obsesie la aproape toți poeții din anii '60), o clasificare personală a poeziei (fonetică, morfologică, sintactică și metalingvistică), o teorie a **necuvintelor** și o preferință afișată pentru considerarea limbii din perspectiva fizicienilor atomiști. De altfel, poezia este pusă mereu în legătură cu **lumina,** cu **frigul** și **căldura** sau cu **timpul,** căci de vreme ce fizicienii, spune la un moment dat Nichita Stănescu, „se joacă de-a poezia lirică, de ce nu s-ar juca și poeții de-a Fizica absurdă". În orice caz, pentru înțelegerea conceptului de poezie cu care a lucrat Nichita Stănescu, aceste pagini sînt esențiale.

Față de răceala dialectică din prima secțiune, micile eseuri din **Cartea de recitire** sînt de-a dreptul pontificale în solemnitatea lor. Vorbind despre cîțiva dintre scriitorii noștri, de la Ienăchiță Văcărescu, la Marin Preda, Nichita Stănescu **oficiază** sentimental, într-o proză sărbătorească, plină de repetiții, de exclamații sau de calde îmbrățișări. De n-ar fi surpriza și paradoxul (cu preferința pentru Topîrceanu sau pentru Ispirescu, „cel mai de seamă poliglot al limbii române", „cap și începătură a prozei"), ne-am crede pe vremea lui Bălcescu și a lui Alecu Russo.

Din **Risu'-plinsu'** impresionante sînt mărturiile despre scriitori (Nicolae Labiș, Ivasiuc, Grigore Hagiu, Petre Pandrea), dar nu atît prin ineditul lor documentar, prin formula atotcuprinzătoare sau prin finețea observațiilor psihologice (care nu lipsesc niciodată), cît printr-o capacitate extraordinară a uitării de sine, în fața valorii celorlalți. S-a văzut în această atitudine a poetului exagerare, subiectivism, poate chiar ipocrizie. E vorba în realitate de modestia oamenilor cu adevărat mari, de bunătate și, nu în ultimul rînd, de o autentică vocație a prieteniei. Toate aceste trăsături revin în fragmentele din **Pagini de jurnal** (în legătură cu Ion Barbu, cu Țuculescu sau cu Ion Gheorghe) și de aceea cred că biografii lui Nichita Stănescu vor avea de făcut față, între altele, și acestei dificultăți : să explice modestia neobișnuită a omului, absența oricărei invidii, dezinteresul față de obiecte și față de onoruri, în general. Lipsit de orice instinct al proprietății, poetul a repetat de mai multe ori legenda lui Alexandru Macedon, care ar fi cerut să fie îngropat cu o mînă afară, pentru ca grecii să vadă că nu a luat nimic cu el. Poate că numai Emil Botta, despre care autorul celor **11 elegii** a scris cîteva pagini impresionante, l-a întrecut pe Nichita Stănescu din acest punct de vedere : „M-am dus la domnia sa, Emil Botta. Locuia într-o cameră latră cît patul pe care locuiesc acum în gips, lungă de două-trei ori mai mult. Începea cu o ușă și se sfîrșea cu o ușă. Poetul avea o cămașă scrobită, cu gulere largi de epocă. Trei obiecte, în afară de pat, avea în casa domniei-sale. Primul era un fel de drug de fier, de care atîrnau nenumărate cămăși scrobite și nenumărați pantofi lustruiți. Doi : o bibliotecă, arătînd întocmai ca o femeie lovită pe obraz și strivită de perete, din care atîrnau manuscrise, cărți dăruite de prieteni, biblia și lucruri de neînțeles. Lîngă pat avea un telefon...".

As mai semnala, concomitent cu absența biografismului propriu-zis (căci amintirile despre propria sa persoană sînt destul de rare la Nichita Stănescu, iar atunci cînd totuși apar s-au transformat în legendă), insistența cu care anumite trimiteri alcătuiesc un sistem aproape fix de repere. Pe lîngă cele două-trei scene din copilărie deci, părinții, cîțiva profesori din școală sau din facultate, cîțiva mari prieteni, în sfîrșit, un număr aproape fix de autori preferați și de cărți **(Ghilgameș, Biblia,** Suetoniu, cu cei **Doisprezece cezari,** Jonathan Swift). Cred că modestia constatată mai-nainte se echilibrează aici printr-un mare orgoliu al propriului sistem de referință, pentru a sugera, și pe această cale, că poetul a fost un constructor pe verticală, nu orizontal.

Florin Manolescu

stop-cadru

În clipa de cumpănă

Apărut în furtunosul decembrie trecut, romanul lui Nicolae Neagu **(Inima,** Ed. Eminescu) n-a stîrnit interesul criticii — cum, de altfel, și alte cărți ivite între decembrie '89 și aprilie-mai '90 — cu toate că n-a fost deloc aglomerație editorială în interval, ba din contră, hîrtia și spațiile tipografice, acaparate de mulțimea ziarelor și revistelor, nemaiajungînd decît pentru mai puțin de un sfert din numărul de titluri beletristice programate la tipar în primul semestru al acestui an. Dar — așa cum s-a observat de către mulți comentatori de literatură — voluptatea comentariului politic s-a dovedit în aceste vremuri mai mare ca pofta lecturii critice, din motive lesne de înțeles. Nu știu dacă asta e bine sau rău — argumente s-ar găsi în sprijinul ambelor judecăți —, știu însă că lucrurile vor reintra curînd în normal și sper ca tăcerea critică de care au avut parte cărțile publicate în primele luni ale lui '90 să fie înțeleasă de autorii lor cu umor și resemnare senină. Poate că, în timp, întîrzierile receptării vor fi recuperate, oarece experiență într-o atare privință nu s-ar spune că ne lipsește...

Romanul lui Nicolae Neagu — ca să mă întorc la subiect — e, din cîtă proză a scris pînă acum autorul (care rămîne în primul rînd poet), cel mai îndatorat biograficului imediat, cel mai puțin ficțiv. Imaginația e folosită doar în construcția romanescă, în vreme ce materia epică provine din depozitul memoriei afective, răscolit într-un moment de cumpănă ca pentru o revedere a întregului traseu biografic înaintea unei primejdii limită. Grav bolnav de inimă, personajul sub care se ascunde autorul însuși, un anume Nichita, medic de profesie, derulează mental filmul propriei vieți, din copilărie pînă în prezentul bolii care-l ținuise de patul spitalului, găsind în lumea reconstituită a amintirii un întăritor moral și o seamă de argumente întru rezistență la ofensiva maladiei. Veritabilă psiho-terapie, alunecarea în spațiul și timpul copilăriei, adolescenței și tinereții nu numai că întreține tonusul vital dar transformă amenințarea în speranță și incertitudinea angoasantă în reverie onirică liniștitoare. Totodată, ea se constituie în document al devenirii personajului, în anamneză — ca să împrumut un termen apropiat profesiunii lui, care e și profesiunea scriitorului — prin care cititorul află (și aflînd participă afectiv el însuși) despre o cale — una din multele posibile — de regăsire a identității în clipele cețoase ale unui șoc psihic. Dincolo de factologia amintirii este, așadar, sensul ei terapeutic și limpezitor, încît n-ar fi de tot greșit dacă am citi romanul ca pe o încercare de restituire, mai bine zis de abilitare a funcției reconfortante a memoriei.

Personajul lui Nicolae Neagu — indiferent dacă îl socotim o proiecție autorială sau pur și simplu o ficțiune — ni se descoperă astfel ca un căutător de sensuri totalizante, introspectiv cu finețe și confesiv cu subtilitate, în ciuda faptului că e prezent și prezentat la persoana a treia. El face mereu diferența dintre întîmplări, dintre serii diferite de fapte, nu e deloc confuz din spaimă, știe exact care îi este **prezentul** și la fel de bine știe ce și cît are semnificație din propriu-i **trecut.** De aceea, poate, nu găsim în paginile acestui roman despre viață și moarte, despre bucurie și durere, tonalități melodramatice, afectări sau supralicitări sentimentale. Mai numeroase sînt relatările tip proces verbal decît piruetele verbale încărcate de patos. Tocmai pentru că patetismul e un risc greu evitabil într-o poveste de „inimă", și la propriu și la figurat, prozatorul s-a străduit și a reușit în mare parte să-și înfrîngă pornirea lirică, preferînd, la nevoie, să cadă pe versantul celălalt al exprimării excesiv plate, neimplicante și reci, lăsînd doar pe seama unor interludii eseistice sau ceva mai apăsat subiective, afirmarea sentimentalității. Există, totuși, un plan al romanului în care, cu toată precauția luată, unda lirică străbate : e vorba de planul relațiilor amoroase, al vieții sentimentale, ea însăși reconstituită din fragmentele sustrase memoriei. Aici, personajul pare că aruncă armura de luciditate aritmetică a detalierii spre a îmbrăca, fie și fugitiv, hlamida unui visător romantic. O precizare : nu în relația sentimentală propriu-zisă se vede asta ci în transcrierea ei, nu o dată frazele compunînd un fel de „discurs îndrăgostit", frapant deosebit de cel documentar-expozitiv, care predomină.

Probabil doar la primul volum (personajul urmează să suporte o operație pe cord deschis), romanul lui Nicolae Neagu, interesant în primul rînd ca înfățișare epică a unei psihoterapii mnemotice, indecis stilistic din pricina dorinței de a evita patetismul, promite (în cazul că va fi continuat) o construcție finală de roman în roman, devenirea personajului fiind romanul așazicînd „obiectiv", insinuat în romanul „subiectiv" al unei situații limită.

Laurențiu Ulici

ion pop

Reverii

Reverii —
Cu Sena curgînd, erodînd
ţărmuri de tomuri cuminţi
din lăzile anticarilor.
Iar tu pe chei, păşind,
pe sub platanii cu frunza rară,
de-a lungul unui
celebru vers. Te deviază
o clipă, cu alte sclipiri,
doar peştii
ucişi de otrava canalelor,
cu argintul lor mort, — şi-ţi pare
că-n burţile lor întoarse, umflate,
chiar Sensul — vai —
putrezeşte Sensul.

De-atitea rime, cu ore
sunînd, cu iubiri trecute,
regăsite apoi, foarte lirice
da, muzicale foarte
vor fi fiind mările,
mările Nordului.

Aşa, în septembrie.
Pe sub platanii cu frunza rară,
De-a lungul unui celebru vers.
Cînd ţi se pare că Sensul
Chiar putrezeşte. Sensul.
Iar patria scufundată în tine,
insulă izbită de valuri roşii,
scoate un clinchet uitat.
Ca un geamăt, uşor.

1985

Într-o zi

Într-o zi am văzut sînge şi am fost
sigur că voi muri
şi, foarte singur şi-nconjurat de toate,
mă uitam fix, în vară.
Dar cu ce să încep pentru a sfîrşi,
ce să numesc, ce să uit, ce zi
să mai întreb, să mai cred, ce să mi
se pară...

Nici o amintire, nici un vis, nici
o remuşcare
nu pot desluşi-n acest brusc
rezumat de piatră.
Îmi fulgeră-n minte doar cioburi
de vas etrusc,
de opaiţ dac,
de cenuşă greacă.

Unde, cum, pînă cînd, încotro,
în ce pace, în ce război, în ce vreme,
înecat în răspîntii, împotmolit
ca într-o
mlaştină albă, prins în capcane
de lente, sălbatice steme.

Şi acest soare atît de înalt, şi aceste
săbii, de sîngele meu luminate !
Cîndva vor tăia doar triunghiuri
şi cercuri,
fără luni, fără vineri sau miercuri —
cîndva, prin văi, peste cîmpuri
şi creşte,
se va face dreptate.

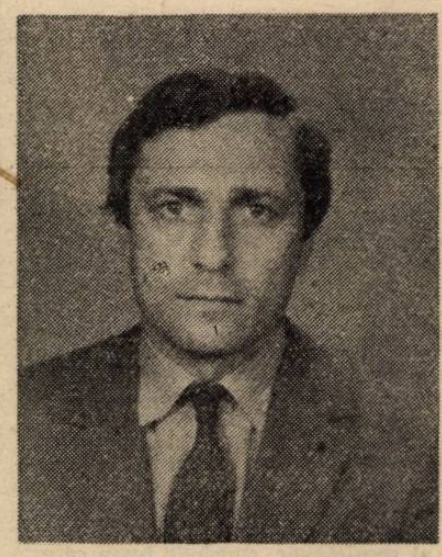

Vîntul breton

Să stai neclintit în vîntul de astăzi,
de ieri,
în Nimicul ce povesteşte. Doar
ascultînd,
ca odinioară, noaptea, cînd singur
într-o cameră de hotel, la Coutances,
ascultai negrul vuiet dinspre Bretania,
răsfoind Memoriile lui Hadrianus,
apocrifa înţelepciune. O,
Maxime, maxime,
în Nimicul ce povesteşte.
Iar tu concret în acel nimic
foarte sărat,
ca de miliarde de lacrimi
de pe roase calvarii din pietrele
Nordului,
de pe stinse chipuri
de femei şi de stînci.
Cu ochii încremeniţi
pe-o Maximă grea de sînge.

Exact ca acum.
În vîntul din vînt,
în Nimicul ce povesteşte.

Cireşul

De ce-mi amintesc tocmai astăzi de voi,
fără să vă fi văzut vreodată ?

Nu mă născusem încă, mama era
ea însăşi doar un copil,
cînd cele două surori ale ei — una
abia fusese mireasă —
s-au înecat în Someş, cu maica lor,
trecînd cu luntrea
către o sărbătoare a Eroilor.

Nu ştiau nimic despre Styx şi Charon,
nu-l citiseră pe Shakespeare,
nu auziseră-n veci de Ofelia,
şi totuşi au imitat-o, pare-se,
foarte bine,
cu părul lor despletit şi rochiile largi,
ţărăneşti, plutind
ca nişte corole de carne
pînă în cimitirul de peste rîu.
Şi au rămas acolo pînă în clipa asta,
cînd s-a-ntîmplat să le chem în poem.

Le aud cum se-apropie :
Florica Mariei,
Maria Mariei
şi Maria.

Ca să le văd mai bine,
trebuie să mă urc foarte sus,
în cireşul sclipind de fructe roşii,
încă nedoborît,
din memorie.

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Nu-i oare prea periculos să scrii despre cărţi ? Scrisul lasă mîinile moi „nemuncite", slăbeşte vederea şi pretinde ochelari. Ori pielea fină, ochelarii şi — ferească dumnezeu — barba sînt semnele sigure după care se recunosc intelectualii. Iar intelectualii bucureşteni sînt „golani", „ţărănişti" şi „drogaţi" şi nu li se poate scoate „fascismul" din cap altfel decît cu bita. Stimaţi confraţi, cu tot regretul, n-am să mai scriu despre cărţile dumneavoastră. Este periculos. N-am chef ca vreunul dintre dumneavoastră, nemulţumit de cronică să mă arate cu degetul „uite studentul", şi s-o încasez aşa cum am văzut cu ochii mei că se poate întîmpla. Cît despre Luceafărul, **altă belea. A fost ars împreună cu altele, inclusiv** Mica publicitate **sau** Anunţ. **De unde se vede că şi anti-legionarii preiau ce este „valoros" la inamicii lor : focul de hîrtie. Şi ce frumos scrisesem, domnule... Îl rog respectuos pe domnul Mircea Dinescu să-mi elibereze un certificat din care să rezulte că nu sînt membru al** Uniunii **ci doar colaborator. Cine ştie, poate scap mai ieftin. Nu numai că n-am să mai scriu despre cărţi dar nici n-am să mai umblu cu cărţi. Un amic s-a plimbat pe stradă cu revista 22 în servietă şi vai de el a fost. Altul, poet, era s-o păţească din cauza ochelarilor fumurii şi-a bastonului de nevăzător. Vă daţi seama ce am de tras dacă, răscolindu-mi-se în mod democratic geanta în căutare de trotil şi cocaină se găseşte un volum, mai ales unul cu titlu criptic (gen** Minima moralia) **? Aşa încît scrieţi ce vreţi dar eu nu mai comentez cărţi. Mă spăl pe mîini şi accept că nu vremurile sînt sub om ci omul, bietul, sub vremi şi eventual sub bite.**

Horia Gârbea

DAN STANCIU
Imperiul simpatiei
Cartea Românească

● După ce a desenat coperţile pentru cărţile de poezie ale unei generaţii întregi (şi nu numai), deţinînd un fel de monopol alimentat de tipul special de snobism al celor care nu concep să se îmbrace decît la cel mai bun şi vestit croitor, i-a venit vremea lui Dan Stanciu să-şi deseneze propria copertă. A găsit ca de obicei (unde le-o fi găsind ?) o imagine vetustă şi savuroasă, o gravură dementă a lui A. Bosse.

De fiecare dată cînd, în ultimii cincişase ani, îl întrebam pe Dan Stanciu, aflat la postul de veghe din librăria C.R., despre volumul său de versuri nu putea să-mi dea un răspuns precis. În presă nu prea apărea (abia astă-primăvară la **Contrapunct**, cred) şi deci păstram despre poemele sale impresia excelentă pe care mi-au făcut-o cu ocazia lecturilor din Cenaclul de Luni. Am păstrat această impresie şi după lectura volumului de faţă, unul dintre cele mai interesante din cîte au scos optzeciştii. Nedreapta amînare a debutului i-a servit totuşi poetului-pictor prin posibilitatea apariţiei necenzurate (cel puţin aşa sper). Avem astfel vernisajul unei expoziţii reprezentative care înseamnă, pînă acum, şi cel mai valoros debut produs în frămîntatul 1990.

Profesionalismul lui Dan Stanciu este total — prima sa calitate este scrupulul artistic şi este reconfortant să distingi trăsătura aceasta în complicarea frazei care caută nuanţa cea mai exactă. În găsirea nuanţei cu pricina, autorul este ajutat evident de rutina sa indiscutabilă. De fapt Dan Stanciu nu este un debutant în sensul strict. Privirea „de sus" asupra textului, armonizarea, pas cu pas, a detaliilor meşteşugit înlănţuite, sînt elocvente pentru maturitatea sa dusă chiar pînă la trucuri de bătrîn artist.

Tematic, poemele acestea sînt pagini de jurnal, confesiuni încredinţate hîrtiei în intimitate, nu fără orgoliul secret că, dacă vreodată cineva o să descopere caietul va avea de ce să se mire.

Existenţa artistului, aşa cum o mărturiseşte în aceste pagini, este un miracol provocat, întreţinut cu efort şi abilitate, condus către finalitatea lui uimitoare : nu jurnalul să descrie biografia ci viaţa să urmeze jurnalul, scenariul ideal prefabricat. „Printr-o oglindă adîncă au trecut într-un timp foarte scurt cîteva generaţii de lumini. O altă lumină însă una de argint dar nu lumina de argint a lunii a luminat într-o noapte casa unde am stat la pîndă ca să împuşc monstruosul copil cu obraz de cretă întruparea unui cumul malefic rece şi egal destructiv (...) Mă văd pe mine în balconul sufocat de iederă continuînd să scot clocote din piept şi aşteptîndu-l să iasă din armura prudenţei să facă un pas în lumină ca să-l pot ucide".

Poezia lui Dan Stanciu este o luptă la marginea textului, imediat după debarcare, un duel cu anecdoticul derizoriu al propriei vieţi.

TOMA GRIGORIE
Seva lucrurilor
Cartea Românească

● E mai uşor să pluteşti pe oceanele inspiraţiei decît să te simţi „în apele tale". De aceea poate poetul nostru ridică imediat toate pînzele şi se avîntă fără teamă. Ehei, dar lunecoasa mare a locului comun ? Pe cît de străvezie pe-atît de adîncă ? I-auzi : „Mă scutur de durerile lumii / pentru un ceas de durere. // Lăncile reci ale secundelor / îmi străpung carnea / sîngele refuză să curgă". Această lipsă de hemoragie la străpungerea cu lancea nu-i semn bun, e o dovadă de insensibilitate şi probabil de aceea sub pana autorului cad de-a valma perechi de cuvinte corect alăturate şi sintagme în care banalitatea ţipă de te-asurzeşte.

„La mijloc de ocean" este o artă poetică pe muchie de cuţit. Toma Grigorie se află într-o criză de sinceritate. Lipsit de repere, sonetistul mărturiseşte : „La mijloc de ocean sînt prins de ape / şi nu mai ştiu spre unde (sic !) să mă-ndrept". Plecat cu elan din port, iată-l derutat. „Spre unde ?" Aceasta-i întrebarea ! Răspunsul, din pricina unei panici care-i impune o soluţie imediată, deci probabil mai puţin fericită decît cea venită în urma unei chibzuinţe lucide, cade neaşteptat : „Pornesc orbeşte înspre drumul drept / ce se deschide-n minţi rătăcitoare, / cerescul semn n-am vreme să-l aştept". Păcat, desigur.

Nu trebuie să credem că „seva lucrurilor" nu duce cu ea, prin nervuri, şi substanţe folositoare. Totuşi „trupul de rouă al dragostei" şi alte asemenea alcătuiri poetice dau seama despre un anume confort al gîndirii. În ciuda semnelor exterioare ale unei călătorii pline de primejdii, ele ne conving că lupul de mare este în faţa şemineului şi tricotează. Eroice tarascondade, trebuie să vi se spună adio !

SMARANDA COSMIN
Saturn
Cartea Românească

● Nu-i rău deloc acest volum ce amestecă poeme cu scurte eseuri care se vor şi ele nişte poeme dar care, aşa, relaxate cum se află, nu ajung să fie.

Sînt cel puţin patru feluri diferite de text, învîrtindu-se ca „fragmentele unui satelit care n-a reuşit să se închege" în jurul unei planete cu masă înspăimîntătoare. Cîmpul gravitaţional le uneşte în aceeaşi rotaţie dar nu le poate alipi. Ce mai metaforă !

Avem deci sonetul parfumat convenţional, poemul scurt redus la o uimire (cel mai reuşit), complicarea întrării cu întregul armament metaforic între neologismele cotidianului **(Sister Sylvia)** şi, în sfîrşit, acele eseuri despre care era vorba, foarte depărtate uneori de tot ce le înconjoară în volum. Inelul cel mai depărtat.

Cartea are şi o „addenda" conţinînd versuri cenzurate, asemănătoare cu celelalte, dovedind absurditatea desăvîrşită a cenzurii : „Înarmată pînă în dinţi / Stau cuminte / În bătaia / Puştii".

Versurile Smarandei Cosmin nu întorc pe dos nici o lume, ele sînt un document foarte personal, poeţii au început să scrie tot mai mult „în legea lor", cu o uitare de ceilalţi care poate fi agreabilă atunci cînd este doar o mască purtată cu abilitate, dar devenind obositoare cînd seamănă cu lipsa de concentrare, de rigoare. Complicitatea cititorului la o manevră de orice fel mi se pare, încă, destul de necesară. Şi cine e complice dacă nu este cointeresat ?

Cînd la seama la interlocutor, poeta izbuteşte să pară, mai mult ca în restul textelor, o personalitate interesantă : „Ai să vezi, odată cu trîmbiţa / Brînduşii dintîi zgura o să adoarmă / La fund. O să iasă apoi şi brotacii, / Sudalmele verzi. / ... Iar noi, nepăsare convalescentă / O să fim ca mereu : tineri străvezii / şi singuri".

ERATĂ : În cadrul acestei rubrici s-a produs o eroare tipografică regretabilă. Anume, volumul de poezie al domnului V. Strătescu NEDESPĂRŢIRILE a fost prezentat sub titlul DESPĂRŢIRILE. Eroarea nu a fost observată la corectură şi nici la lectura făcută de autorul cronicii. Prezentăm sincere scuze poetului şi cititorilor.

eseu

Cel care pleacă

Era ca și unul din noi. Se obișnuise cu frigul, cu lipsa de hrană și de lumină, învățase să se ferească de delatori, să nu stea în calea celor ce ne pîndeau ; știa și el, ca și noi, în fața cui să-și deschidă sufletul și gura ; prinsese pînă și gustul acela al primejdiei care te trimite cu mîinile goale în apropierea adversarului — și chiar în preajma lui și a armelor lui să-i pui la încercare dorința de-a ucide ; ca și noi, învățase cît să întindă coarda în raport cu puterea de răbdare a purtătorului de rangă — de jur împrejurul nostru zidul ce ne izola de lume devenea pe zi ce trece mai greu de trecut spre libertate, așa că, pentru a nu muri, fusese constrîns la însușirea tuturor procedeelor de ocolire a obstacolelor morții.

Ca să nu piară, trebuia să nu uite nici o clipă că Dumnezeul popoarelor îi poruncise și lui să-și poarte de grijă în toate, ca unui vas prețios pe cît de fragil.

Faptele lui, ca și ale noastre, nu trebuia să stîrnească de prisos sau pentru pricini de nimic agresivitatea puterii. Poate să-și îngăduie un om care-și cîștigă pîinea mergînd pe sîrmă, poate el să-și îngăduie, în timp ce merge pe sîrmă, omiterea legii despre cădere ?

Nu semănam cu el. Locuiam însă sub apăsarea unuia și aceluiași drastic regulament și faptul ne silea, măcar la suprafața comportamentului, să nu ne deosebim prea mult între noi. În cîteva privințe, opiniile noastre se acordau în chip minunat : și eu și el eram de părere că nici un loc de pedeapsă de pe lume nu se deschide dinăuntru ci numai din afară, că aici trebuie să trăim ca și cînd am fi liberi, sediul libertății situîndu-se înăuntrul și nu în afara noastră ; că în aces **înăuntru** nimeni nu ne împiedică să ne asumăm toate atributele omului fără căluș și fără cătușe, ca și pe cele ce țin de minunea creației — ba chiar să fim și fericiți.

Fapta scindării, ucigașe, pe noi trebuia să ne păstreze vii — n-aveam decît să ne-o asumăm ca pe o știință, s-o controlăm îndeaproape, să tragem de pe urma ei toate foloasele pe care un om liber le-ar putea trage de pe urma întregimii lui.

De realitatea traiului greu, a lipsei de lumină și de căldură, a zilnicei noastre întîlniri cu oamenii stăpînirii n-aveam cum să nu ținem seama ; performanța noastră, însă, era să ții seama de toate acestea ca de convențiile unui joc — și asta fără să apelăm la înlesnirile ce ți le ofereau la tot pasul ceilalți locuitori ai marelui lagăr, adaptați și ei la aerul locului, dar prin mijlocirea vînzării de aproapele, a colaborării necondiționate cu crima.

A vieții devenise și pentru el un exercițiu spiritual.

Și deodată, l-am auzit izbucnind mînios față cu tot ceea ce se întîmpla în preajmă. Și pînă atunci știuse că vecinul își cîștigă pîinea luînd-o de la gura orfanului, că propriul frate îl vinde, că mai marele său îl pîndește ; faptele acestea, însă, despre care nici nu mai pomenea, începuseră să-l stingherească la tot pasul și să-i transforme tot mai adesea nemulțumirea în iritare și furie. Ce s-a întîmplat cu el ? ne întrebam din ce în ce mai neliniștiți, întrucît ochii lui se deschideau tot mai adesea, și tot mai neiertători cu amănuntele ,numai asupra păcatelor omenești, cele despre care nu prea demult izbutise să creadă că sînt firești și că, în pofida oricărei morale, înlesnesc trecerea bietului om peste primejdii și capcane — noi, care ajunsesem să privim fărădelegea ca pe un loc comun al felului nostru de viețuire Tot mai trist, tot mai preocupat de ceea ce se petrece înafara lui, semăna cu un copil uluit la vederea lucrurilor și faptelor care pentru omul matur nu sînt decît niște biete reprezentări ale obișnuinței ! N-aș vrea să spun că devenise sîcîitor. Doamne ferește ; vreau să spun doar că se istovea pe sine și-i istovea și pe alții. Pierduse cheile de înțelegere chiar și a măruntelor reguli ce făceau suportabilă, aici, existența ; se rătăcea printre detalii ; ne vorbea tot mai adesea despre dreptate, despre bine, despre adevăr ; pentru unii, mai noul său fel de-a fi semăna cu o inutilă trezire la intransigență, pentru alții cu apucătura cîrtelii — oricum, părea să fi picat tocmai atunci printre noi dintr-o lume unde nimeni nu mai pune la îndoială posibilitatea binelui și unde nimeni nu se întîlnește cu fărădelegea. Prietenii, cîți nu apucase să și-i repudieze, începuseră să-l ocolească. El nu le mai vorbea decît despre ceea ce se știa totul ; și era ca și cum ar fi ținut să le demonstreze că sînt neputincioși să vadă și să înțeleagă ceea ce numai lui i-ar fi fost dat să vadă și să înțeleagă ; și era ca și cum trufia ar fi pus stăpînire pe el. Cînd se despărțea de foștii prieteni, din pieptul lui auzeai ieșind de fiecare dată un oftat de ușurare. Din cale afară însă era că felul lui de intransigență, care ar fi trebuit să instige și să-i adune în preajmă ucenici, izgonea. Cu aceleași cuvinte, oricare altul ar fi putut să tulbure inimile și să ne trezească puțin mai devreme la nădejdea că zidurile închisorii noastre nu sînt veșnice. Oricare altul.

El te întorcea cu gîndul la lucrurile pe care tu nu mai cheltuiai nici un gînd și nici o trăire ; el vroia să-ți arate drumul cel mai scurt spre baștina mizerie ; să-ți demonstreze că nu există putință de ruptură cu urîtul și moartea nici măcar în cuget ; că înălțarea peste ororile evidenței nu există ; că libertatea trăită înlăuntrul inimii e o ficțiune și atît. Totul pentru el ajunsese de nesuferit. Și chiar era de nesuferit. Timpul trecea pe deasupra noastră mai repede și mai nimicitor ca oricînd — iar unii dintre noi își însușiseră atît de bine priceperea de-a ignora răul încît nici nu-și dădeau seama că știința aceasta a lor îi ajută să intre cu atît mai grabnic și mai pe nesimțite în moarte.

El nu mai vroia să-și plătească libertatea dinlăuntru cu un asemenea preț. El se pregătea să plece.

Și cum altminteri ar fi putut să răzbată dincolo de zidurile închisorii decît lepădîndu-se mai întîi de noi ? Nici unul nu mai eram pe măsura așteptărilor lui. Și el avea întru totul dreptate să ne disprețuiască ; răi și nevrednici să ne ridicăm din nimicnicia noastră, mincinoși, trădători cu două fețe, cu gîndul într-o latură și cu vorba în cealaltă, călcători ai oricăror prescripții morale. Nu mai pot să lucrez — se plîngea ori de cîte ori îl întîlneam — și vina pentru secarea puterii lui de înfăptuire o purtau întîi lipsa de libertate și mai pe urmă noi și păcatele noastre. Și avea dreptate să judece astfel, dar numai întrucît toate acestea ajunseseră să-i vorbească, în sfîrșit.

Unul lucra poeme, altul istorisiri. Poate să iasă ceva bun dintre zidurile unei închisori ? întreba el cu ochii la mîinile cîtorva dintre noi, zadarnic harnice. El nu mai lucra, căci pentru lucrul destinat bucuriei el cerea pe drept cuvînt liniște, și o oarecare bunăstare, și o inimă nestricată de gîndul zilei de mîine, și un cuget nepătat de compromisurile cu viața, și o mînă nesupravegheată de ochiul rău al paznicilor ce mișunau prin închisoare.

M-am străduit să-i abat privirea de la multele prilejuri de nemulțumire. Apa are gust rău. Pîinea s-a scumpit. Numărul celor ce au făcut pactul cu Satana crește de la o zi la alta, nu mai poți să scoți o vorbă de răul lor. Cînd plouă e noroi. Cînd nu plouă te înecă pulberea. Aici s-aude bătaia din picior și dincolo bătaia cu pumnul în masă. Nu se înșela. Eu însumi n-aș fi spus altminteri și fiecare din noi ar fi putut să adauge cîte ceva la istoria nefericirii noastre.

La răstimpuri, cîte unul evada din închisoare. Cine-ar fi fost în stare să prisească de ce mulțumirea de-a ști că aproapele tău a scăpat la larg este acoperită de tristețe ? Vorbeam despre cei ce evadau la timpul trecut, și tresăream căci astfel numai despre morți se vorbește. Știam că nu-i vom mai vedea niciodată și cînd auzeam despre unul că a murit, tresăream de asemenea, ca și cînd oarecine ar fi vrut să ne învețe că oamenii pot să piară de două ori.

Lui nu-i mai ajungea iubirea mea. Buna mea părere despre el nu-i mai îndreptățea șederea la masa de lucru, ca odinioară. El coborise cu nemulțumirea jos de tot, la mari adîncimi — dacă te apropiai de el, simțeai că pînă și răsuflarea i se îndesise, trădînd exasperarea celui ce nu mai are aer destul. Iar cînd i-am spus că el nu urăște răul, ci se străduiește doar să strîngă argumente împotriva noastră pentru ca despărțirea de noi să nu-l neliniștească niciodată — m-a privit lung și, în cea mai deplină tăcere, mi-a întins mîna ca pentru despărțire.

În aceeași noapte a dispărut. Acum se află dincolo de zidurile închisorii. Pot eu să-l pizmuiesc ori să numesc trădare refuzul lui de-a mai trăi în frig, în minciună, în apropierea tuturor capcanelor, între care nu moartea este cea mai primejdioasă ? Nicidecum, Ce punte a mai rămas netăiată între el și lucrurile și păcătoasele ființe de-aici ?

Eu îl voi pomeni în istorisirile mele ca pe un om care cu mult timp înainte de a-și da sufletul a avut grijă să nege orice relație ce i-ar fi putut strecura vreun gînd nostalgic după lumea o dată pentru totdeauna părăsită.

Iar el, care a scăpat nu de o închisoare, ci de niște oameni răi, și hoți, și mincinoși, și rîvnitori la bunul aproapelui — el la ce bun să-și mai aducă aminte de noi ?

Mircea Ciobanu

fragmente dintr-o etică a autorului

Măști mortuare de clovni

Șart ! part ! trosc ! pleosc ! patru palme : îmi turtește pălăria și mi-o aruncă cît colo. Chem sergentul... nimeni ! Se repede turbat și mă ia cu amîndouă mîinile de gît... Mă tîrăște pe caldarîm... Fierbînd, asmute băieții și mă umflă cu toții... sunt grămadă peste mine...

Nu... Fiți liniștiți. Nu este vorba de o relatare a unui atac mișelesc, huliganic, extremist sau legionar. Nu... E doar Caragiale... E carnaval ! Dar — se pare — un carnaval pe viață și pe moarte... Dizidentul este deghizat în informator al securității, securistul e deghizat în terorist, teroristul poartă costum de miner, **Primul miner al țării** e deghizat în **odios și sinistru** — toți au fost sau sînt eroi, toți au rîs sau vor rîde la noi de pe vreo bancă a acuzaților, costumați în zeghe.

Iar noi, simpli cetățeni, aplaudăm, ridicol-îngroziți de acest bal mascat de mahala. Ne mai gîndim, din cînd în cînd, că pe vremea întunecatei **ere de aur** da-ul politic era și un da moral, că politicul și eticul făceau una, iar acum, la începutul noii ere, ele s-au despărțit, s-au depărtat atît de mult încît nu ne-a mai rămas decît să împărtășim sentimentul absolutei relativități istorice românești. Nu ne-a mai rămas decît rîsul cu sughițuri, rîsul cu hohote reci, rîs care pute.

În acest veșnic carnaval de mahala balcanică, o bătrînică (o măicuță cu brîul de lînă) umblă printre morminte și desenează pe chipul morților măști mortuare de clovni. Și-n același timp, printre sughițuri de rîs, urlă isteric : **Sunt filcă din popor și sunt violentă. În vinele mele curge sîngele martirilor de la 22 decembrie... și-am să vă torn o revoluție, o revoluție da — să mă pomeniți ! ! !**

*

În jur de 22 decembrie 1989, mie, tînăr poet din România, mi s-a terminat tinerețea. 30 de ani în care am fost înregimentat și eu în masa anonimă de îngeri-cenușii, colcăind laolaltă cu gîndacii de bucătărie (iarna, la căldura aragazului) prin blocul tipizat cu 10 etaje. Am fost și eu, ca și o țară întreagă (aproape), una cu manechinele de lemn din vitrine. (Cînd mă uit la ele, pe Calea Victoriei, mi-aduc aminte de Ceaușescu și de tinerețea mea). Și-acum ?... Acum alergăm, strigăm, ne zbuciumăm... Chiote, muzici, scandal ! Am trecut brusc și brutal de la **căldicel** (păcatul bisericii din Laodiceea) la păcatul **patimii.** Nu mai știu care-i dreapta și care-i stînga, care-i sus-ul și care-i josul. Cei care înainte au dus-o bine ca s-o duc eu rău mă salvează de la acest rău ca s-o ducă — tot ei — bine și de-acum înainte. Pur și simplu ne batem și ne omorîm noi între noi și sîntem lăudați tocmai pentru această calitate **morală** (! ! !) a noastră.

Nu pot decît să mă detașez și să-mi spun : da, e carnaval ! E tot **Sfînta Bășcălie Românească !** Tot Ea ! Acolo sus, cineva hohotește. Cînd nu rîdem noi, rîd ceilalți, rîde Celălalt de noi în hohote. Un popor făcut de rîs și din rîs. Și-apoi, la ce e bun rîsul ? Mă chinui să descopăr fața ascunsă a deriziunii, tocmai pentru că aș vrea să fiu o bună slugă a lui Dumnezeu continuînd să rămîn român și să cred în această calitate. Ce altceva îmi rămîne — cu talanții ăștia românești și neconvertibili în buzunar — ce altceva decît **Sfînta Bășcălie ?** Cum se moare de rîs ? Cum se transformă hohotul și sughițul lui în horcăit ? Poate fi folosit machiajul de clovn ca mască mortuară ? Mă pot prezenta la Judecata din Urmă rîzînd în hohote ? Aș putea plînge atît de mult în viața asta a mea încît să schimb rîsul Domnului de mine — într-un surîs ? Cum te înec cu rîsul ? Cum îți stă rîsul în gît ? Rîsul-otravă. Rîsul-blestem.

Îmi imaginez Templul **Sfintei Bășcălii** într-un decor de bîlci. Nouă, enoriașilor, ni se dă în folosință cîte o mini-hidrocentrală de lacrimi la purtător. Sîntem români. Rîdem, rîdem, rîdem — cu lacrimi. Și, instantaneu, ni se aprinde (cu energia astfel obținută) o lumînare la cap.

Cristian Popescu

I. L. CARAGIALE:

BERLIN — BUCUREŞTI, VIA BUDAPESTA

De la „Caragiale... ăla... berarul", la directorul general al teatrelor, de la prețuitorul spectacolului frust și incongruent al Moșilor, la melomanul subtil, sedus de Beethoven și Haydn, de la sarcasticul la sentimentalul Caragiale, de la prietenul lui Eminescu, Vlahuță, Delavrancea la inamicul declarat al lui D.A. Sturdza, de la „versatilul politic" la „soldatul devotat" al lui Take Ionescu, de la „artistul imoral" la „maestrul de netăgăduit al prozei românești" de la „patriotul Caragiale" la „ultimul ocupant fanariot, inaderent la spiritualitatea românească" — iată tot atitea oglinzi paralele și, totodată, derutante imagini care răsfrîng chipul prohibitului și veșnic inconfortabilului scriitor, din nu mai puține și partizane unghiuri.

Un adevărat Ianus, s-ar zice, vrednic descendent provenit din logodna a două rase aparent incompatibile, un om contradictoriu, cu umoare instabilă și imprevizibilă, „veșnic în răspăr cu opinia comună".

Oricum, una dintre cele mai fascinante personalități ale literaturii române. Deoarece în jurul lui Caragiale — omul și creatorul — a plutit totdeauna un halou scandalos, cu care el însuși s-a obișnuit, și — om de spirit — l-a cultivat chiar, convins fiind că o reputație proastă valorează mai mult decît lipsa de reputație („Înjură-mă, dar nu mă da uitării !" va cere el contemporanilor în 1907, provocîndu-i, astfel, să-și spună cuvîntul asupra autorului dar și a incendiarului pamflet **1907, din primăvară pînă-n toamnă).**

Fără idei preconcepute am pornit în căutarea acestui veritabil Cănuță și „biet Ion", încercînd o altă cheie pentru a putea descifra una din **petele albe** ale biografiei sale : **perioada berlineză.**

Parcurgînd cu atenție cele două volume de corespondență ale lui Caragiale **(Opere,** vol. VII, **Corespondență.** Ediție îngrijită de Ș. Cioculescu, București, Editura Fundațiilor Regale, 1942 — abreviem **CORESP.** ; și **Scrisori și acte,** prefață și note de Ș. Cioculescu, București, E.P.L. 1963, abreviem **ACTE).** mi-am pus inițial aceste întrebări : 1) Ce l-a determinat pe dramaturg să renunțe în ultima clipă (noiembrie 1904) la stabilirea la Cluj, pentru care — după cum reiese din scrisorile trimise în mai 1904 lui Ilie Dăianu — rămăsese „nestrămutat" în hotărîrea sa, formulată pe larg și într-o scrisoare anterioară, hotărîre care se bucura de o aprobare entuziastă a grupului de intelectuali clujeni grupați în jurul revistei „Răvașul" ? 2) Care este motivul **real** — niciodată dezvăluit de Caragiale — pentru care scriitorul se stabilește în Germania, refuzînd clima însorită a Italiei sau binefacerile culturale ale „orașului-lumină" ? Răspunsurile de pînă acum, condiționînd alegerea **acestei** țări de avantajele confortului și ale climei (!) nu ne conving în întregime ; 3) De ce apoi, nemulțumit de locuințele din Berlin (a schimbat patru adrese și mai toate plasate la marginea orașului, în cartiere elegante de vile, dar și mai puțin populate), de neînțelegerile destul de serioase cu „domesticii" (pentru a se debarasa de Wanda Winckler și Elena Brendt apelează la serviciile poliției), de imposibilitatea de a găsi în apropiere o familie de români cu care să intre în relații de prietenie, — dramaturgul nu s-a mutat la Leipzig, de pildă. Acolo, pe lîngă prezența permanentă a familiei Zarifopol, s-ar fi putut delecta fără restricții cu concertele de la Gewandhaus, ca și cu atmosfera plăcută de la mereu regretatul Sachsenhoff ? 4) Ce l-a determinat pe Caragiale în 1905 să-l conducă pînă la Weimar pe ministrul P. P. Carp, știut fiind că relațiile dintre scriitor și junimiști, brutal întrerupte cu mulți ani în urmă excludeau atari acte de curtoazie ? 5) De ce Caragiale nu face nici o referire la corespondența sa cu Mitte Kremnitz, traducătoarea operelor sale în limba germană, sau la principesa de Wied, rudă apropiată a reginei României, la ale cărei serate literare era invitat ? (Ecaterina Caragiale-Logadi, **Amintiri despre I. L. Caragiale,** caiet dactilografiat, 70 pag., în arhiva personală, pp. 54—55) ; 6) Cine era de fapt miss Skinner, căreia scriitorul îi transmite salutări afectuoase prin intermediul Alexandrinei Caragiale, impacientîndu-se altă dată că, aflată de cîteva zile la Leipzig, aceasta nu l-a contactat ; tot ea îi va invita mai tîrziu pe Caragiale, Gusti și Zarifopol la căsătoria ei cu germanul Emil Jäger, persoană despre care de asemenea, nu știm nimic ? 7) Care era de fapt natura relațiilor pe care scriitorul le întreținea cu un oarecare Robert Kraus, „comisionar din Viena", care-i transmitea felicitări cu prilejul zilei sale de naștere în 1912 ? 8) De ce, „burghez tabietliu", bîntuit deseori de „pigrittia orientalis", scriitorul se deplasează în cei nici opt ani de exil de cel puțin 22 de ori la București (via Budapesta sau Arad), „afacerile" fiind uneori doar un pretext pentru plecările nu o dată intempestive, cum mărturisește fiica sa (E.C.-Logadi, **loc. cit.,** pp. 37—38). 9) Un semn de întrebare ridică și relatarea lui Goga, potrivit căreia, în 1904, deci foarte curînd după instalarea la Berlin, la una dintre întrunirile studenților români din Germania, Caragiale și-a exprimat convingerea că „mîntuirea românilor asupriți vine de la nord" **(De vorbă cu dl. O. Goga,** în : F. Aderca, **Mărturia unei generații,** E.P.L., 1967, p. 99).

Am căpătat convingerea că, mai ales în corespondența cu Zarifopol, scriitorul lăsa adesea o marjă dezvăluirilor senzaționale dar secrete, accesibile numai tînărului prieten de la Leipzig. De pildă, această relatare criptică despre întîlnirea cu Delavrancea la Viena, la începutul lui 1907 : „În Viena am pătimit frig de 23° sub 0, așa că am stat închiși toată ziua și seara în birt. M-ai priceput ? **Rezultatul — foarte convenabil — nimic regretabil"** (subl. mea ; CORESP., p. 60).

Nu cred că dramaturgul proceda astfel numai pentru a-și ispiti interlocutorul și a-l determina să accepte să facă ori să primească o vizită. Nu este atît vorba despre o supralicitare, de sensibilizarea gratuită a orizontului de așteptare al destinatarului, cît, mai curînd, cred eu, de nevoia de a împărtăși niște lucruri la care — din motive rămase deocamdată neelucidate — nu trebuia să aibă acces la ele nimeni altcineva. Este creată astfel, deliberat, o zonă obscură, de sensibilitate proprie sau/și de evenimente tabú, imposibil de colportat prin intermediul corespondenței. „Sînt lucruri care numai prin viu grai se pot trata. Vorba zboară, iar scrisul se tîrăște și tot tîrîndu-se poate rătăci, prăpădi ș.c.l.", îi scria dramaturgul unui prieten în 1909 (ACTE, p. 151).

Lectura repetată a cîtorva scrisori ale lui Caragiale nu mi-a putut spulbera senzația unei încifrări maxime a mesajului. După abandonări și reluări succesive, am încercat decodificarea lor prin coroborarea acestora cu evenimentele politice și sociale din epocă. Și am ajuns la următoarele concluzii :

— În ce privește relatarea lui Goga, reținem în primul rînd faptul că ea vine să infirme opinia de pînă acum (susținută de Ș. Cioculescu), potrivit căreia, la atît de desele sale apariții în mijlocul studenților români din Berlin, München, Leipzig, Viena, Budapesta, Caragiale discuta cu aceștia numai literatură ; după cum se observă, politica nu era eludată, iar problema națională, la care trimite în mod expres citatul respectiv, era una de interes constant. Faptul că altundeva scriitorul își va exprima opinia cu privire la depolitizarea Ligii Culturale, nu constituie o contradicție în gîndirea sa, ci însemnul aproape sigur că dramaturgul era nevoit să-și construiască alocuțiunea în așa fel încît să abată atenția organelor maghiare în drept de la motivul real al participării sale la întrunirile societății culturale ale cărei scopuri politice subsidiare inițial, deveniseră tot mai evidente după mișcarea memorandistă. După cum poate fi și o invitație directă pentru unii politicieni liberali (în special D. A. Sturdza) de a-și abandona imixtiunile — dovedite ulterior malefice — în sînul mișcării naționale a românilor ardeleni.

Cuvintele reproduse de Goga pot să conducă și la ipoteza că dramaturgul, deși expatriat, era în cunoștință de cauză cu activitatea unui cerc restrîns de politicieni din jurul lui Carol I care, în virtutea prerogativelor oferite de calitatea României de partener în Tripla Alianță, urmărea captarea bunăvoinței împăratului german în favoarea „revizuirii politicii maghiare față de românii transilvăneni" (L. Maior, **Mișcarea națională românească din Transilvania. 1900—1914,** Edit. Dacia, 1986, p. 130).

— În legătură cu trei scrisori din 1907 ale lui Caragiale către P. Zarifopol (CORESP., pp. 60—61) și Alceu Urechia **(ibidem,** pp. 452—454), în care scriitorul comenta insuccesul social-democraților germani la alegerile pentru Reichstag, e greu de împărtășit opinia lui Ș. Cioculescu, potrivit căreia dramaturgul „se distra pe seama dezastrului electoral al social-democrației" **(Caragialiana,** Edit. Eminescu, 1987, p. 241). Nu tonul de ușoară zeflemea pe care îl adoptă expeditorul în scrisorile respective este relevant — el ține de modul propriu al „comediografului" de a comenta micile și marile evenimente politice la care asista. Interesantă este însă referirea **repetată** la acest subiect, fapt ce demonstrează importanța pe care scriitorul o acorda evenimentului respectiv. Oare numai din pricină că fiul său, Luki, ca și prietenul D. Gusti simpatizau cu acest partid ? Cred că nu putem ignora faptul că social-democrații germani erau în favoarea luptei de emancipare a minorităților din monarhia austro-ungară. Liderul lor, August Bebel, se pronunțase explicit în acest sens, în scrisoarea din 1905, „difuzată în limbile română, maghiară și germană, în aproape 500 000 de exemplare", scrisoare ce se constituia ca un „răspuns detaliat al socialistului german la întrebarea adresată lui de un grup de social-democrați din Cluj la 12 nov. 1905" (L. Maior, **op. cit.,** p. 101). Victoria social-democraților în alegeri ar fi condus, implicit, la crearea în rîndul parlamentarilor germani (și a opiniei publice) a unui curent de opinie favorabil luptei naționale a românilor, consolidînd astfel bunăvoința — poate nu îndeajuns de fermă — a lui Wilhelm al II-lea. Din această perspectivă, interesul manifestat de Caragiale pentru căderea socialiștilor germani în alegeri capătă o altă semnificație, iar tonul cu care relatează evenimentul este mai degrabă un mod propriu de a „face haz de necaz".

— Un bilet cu conținut ambiguu dar foarte incitant, sună astfel : „Stimate d-le doctor, vă aștept pe **amîndoi. Veniți unul după altul, la distanță de 2—3 minute.** Garantez eu de absoluta discreție a amicului. Veniți, dacă posibil, mai devreme. La revedere. **Car.** Între 11½—12 sîntem în grădiniță sau restaurant, la locurile știute. Waldemar Sachs, Bosestr. 5" (ACTE, p. 126 ; subl. mea).

Faptul că înscrisul s-a găsit în arhiva lui Zarifopol nu demonstrează că acesta este destinatarul. Specificarea adresei îl exclude, deoarece este vorba despre Sachsenhoff, localul favorit de petrecere a celor doi prieteni. Deci adresa a fost indicată pentru o altă persoană, care, întîmplător, răspundea la apelativul „domnule doctor" (poate Racovski ? poate altcineva ?). Biletul a rămas în arhiva lui Zarifopol, care colecționa toate bilețelele și scrisorile semnate de Caragiale. În această ipoteză, Zarifopol era doar mesagerul între dramaturg și o persoană necunoscută nouă, și a rescris și transmis la destinație apelul lui Caragiale, prin care acesta convoca într-un local public, spre a crea aparența unei întîlniri cu totul întîmplătoare) o persoană numai de el cunoscută. Astfel, Zarifopol putea fi chiar „amicul discret". Care va fi fost însă motivul real al acestei întîlniri — după toate aparențele — conspirative? Avea persoana așteptată de transmis sau de preluat de la scriitor date, informații, ce nu puteau fi încredințate prin corespondență ?

— Într-o scrisoare din 17 iulie 1909, Caragiale se arată foarte impacientat de zvonurile care circulau în presa germană în legătură cu un incident petrecut în gara Sinaia, cu ocazia vizitei în România a arhiducelui Franz-Ferdinand. De aceea, îl roagă pe Zarifopol să-i relateze adevărul : „...Ce știi despre ofensarea unui drapel maghiar la Sinaia, în timpul vizitei Arhiducelui sau mai 'nainte ? Ce a fost în realitate ? Unde și cum s-a petrecut lucrul ? Rogu-te, comunică-mi toate amănuntele de care poți dispune : **am neapărată și urgentă nevoie să fiu cît mai amplu și mai fidel informat"** (CORESP., 143, subl. mea).

Desigur, nu este prima oară cînd dramaturgul solicită știri politice din țară, dar parcă niciodată cu acest ton imperativ, ca și cum întîmplarea va fi avut pentru sine — care în acel moment se afla în vacanță la Marea Baltică — o importanță capitală sau eventuale consecințe nefavorabile. Răspunsul lui Zarifopol, spiritual, detaliat, al unui om în aparență cu totul dezinteresat de subiectul în discuție, era de natură să-l liniștească pe Caragiale. Însă cîteva fraze conduc spre o conotație subtilă, ambiguă : „...Altfel, altețele lor au petrecut neturburați pe pămîntul frumoasei noastre patrii și îndrăznesc a crede că n-au petrecut rău (...). **Foarte nesărată** mi s-a părut ideea Arhiducelui de a primi în audiență Scurți, Popovicești și alți martiri de acest soi. D-ta ce zici ?" **(Paul Zarifopol în corespondență.** Ediție îngrijită de Al. Săndulescu și R. Săndulescu, Minerva, 1987, pp. 54—55).

Reținem, în treacăt, coincidența prezenței lui Zarifopol la Sinaia, în chiar zilele vizitei înaltului oaspete vienez. Amintim însă că, dacă Zarifopol ar fi confirmat zvonurile din presa germană, incidentul respectiv ar fi putut conduce la periclitarea eforturilor P.N.R. de contactare a unor personalități politice maghiare (precum primul ministru Weckerle Sandor sau președintele parlamentului, Gyula Just) dispuse, sub presiunea evenimentelor, la un dialog cu românii din monarhia bicefală (L. Maior, **op. cit.,** p. 126—128). La fel, prin poziția pe care ar fi adoptat-o arhiducele, se putea deconspira simpatia acestuia față de români. În dorința de a submina un eventual pretendent la tronul Austro-Ungariei, provenit din rîndurile nobilimii maghiare, arhiducele întreținea, prin cancelaria sa de la Belvedere, un dialog secret cu reprezentanții naționalităților. Unul dintre aceștia era Al. Vaida-Voevod, care-și semna rapoartele către Broch, omul de încredere al lui Franz-Ferdinand, cu numele conspirative „Dacus" și apoi „Fidus" (K. Hitchins, **The Nationality Problem in Austro-Hungary. The Raports of Alexander Vaida to Archduke Franz Ferdinand's Chancellery,** Leiden, 1974).

Oricum, arhiducele afecta (sincer sau nu) intenții de ameliorare a soartei minorităților din Imperiu, problemă care a făcut, de altfel și obiectul unor întîlniri neoficiale dintre el și Wilhelm al II-lea. Al. Vaida-Voevod (cu care dramaturgul se afla în bune raporturi de prietenie și prețuire reciprocă) fusese desemnat de grupul parlamentar să prezinte moștenitorului tronului revendicările românilor, sîrbilor și slovacilor. Parcă la curent cu această misiune secretă a fruntașului ardelean, Zarifopol găsește inoportună audiența altor persoane la arhiduce. Acel „d-ta ce zici ?" presupune un perfect acord de vederi între cei doi corespondenți și este, totodată, un mijloc ingenios de a-l informa, din nou sub aparența detașării față de problemă, pe scriitorul aflat atît de departe de „teatrul operațiunilor", într-o chestiune, poate, de ordin personal.

— Să urmărim conținutul unei scrisori adresate de Caragiale lui Gherea, scrisă la 8 februarie pe hîrtie cu en-tête-ul hotelului Jägerhorn din Budapesta : „Amicii mei, am sosit. Plec deseară spre casă. Aș dori să vă văd ca să vă comunic ceva, **însă nu mă pot mișca de la locul de unde vă scriu.** Stau aici de la 11 1/2 pînă la 3 1/2. După aceea trebuie să merg un ceas după o afacere și apoi iar să mă-ntorc aici, unde stau pînă la 6 fără un sfert, cînd plec la gară (West). Așa dar, vă rog, faceți rost să veniți voi încoace. Răspundeți cînd să vă aștept. Sunt ori în cafenea ori în birt. Cu frățească dragoste, al vostru, Caragiale" (CORESP., p. 263; subl. mea).

Nu „afacerea", care presupunea îndeplinirea ei într-o oră, fiind vorba, cu siguranță, despre efectuarea unei cumpărături pentru familie, trebuie să dea de gîndit, ci rațiunea acestei vizite-fulger la Budapesta, precum și motivul „auto-consemnării" scriitorului la hotelul budapestan, recunoscut loc de întîlnire al membrilor P.N.R. De altfel, **acolo,** în 1911, Caragiale, „discuta, pertracta cu alegii națiunii" (I. Țeicu, Păginii — **Icoane vechi bănățene,** Oravița, f.a., p. 96) ; tot **acolo** îi va adresa mulțumiri lui Teodor Mihali, ca răspuns la telegrama de felicitare transmisă de președintele P.N.R. cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 de ani (CORESP., p. 372) ; și tot **acolo** se va instala în 1918, după mărturisirile unui contemporan la evenimente, „cartierul general al fruntașilor români" **(Marea Unire a românilor în izvoare narative,** ediție de S. Neagoe, Edit. Eminescu, 1984, p. 735).

Imposibilitatea de mișcare a dramaturgului nu poate fi pusă în nici un caz în legătură cu așteptarea unor vești de la familie, deoarece numai o comunicare telefonică ar fi necesitat prezența sa fizică la locul dinainte stabilit, și, deobicei, familia Caragiale obișnuia să trimită telgrame de liniștire pentru „pater familias" în locurile unde știau că acesta va poposi. De aceea, înclin să cred că scriitorul așteptă și acum, — și tot într-un local public —, un **mesager,** de la care avea să primească sau căruia avea

să-i transmită date importante și secrete. Este oare numai o simplă coincidență alegerea hotelului Jägerhorn, pentru escală, cînd dorul față de prietenul său, atît de emoționant afirmat în scrisori, l-ar fi determinat să se instaleze la același hotel cu Gherea și Fanny Zarifopol?

— Dictate de aversiunea dramaturgului față de festivitățile jubiliare din 1912, la care s-a eschivat să participe, iată cîteva rînduri trimise de Caragiale lui Vlahuță: „Spune-mi dacă s-au stins bine paiele mucede, ca să știu cînd pot veni fără primejdie de vreo pirleală. Nu vroi să /știe/ afle nimini /cînd vin/ de sosirea mea. Mie cele întîmplate zilele trecute mi-au făcut adevărată groază. Astfel /cînd/ în orice telegramă primești, să știi că:

trimit înseamnă /viu/ sosesc

negreșit = cu Aradul de 11.45 a.m.

sigur = prin Virciorova, cu trenul accelerat de la amiazi

neapărat = prin Virciorova, cu expresul de la 6,36 seara /Dacă s-ar putea, ia pe socoteala mea un automobil și vino /de/ de mă /ia/ încarcă de la Chltila, să nu mă mai treacă la raportul poliției în gara de București. /Eu/ În caz că se poate, /depeșează/ telegrafiază. / În toate cazurile, mă cobor din vagonul de paturi. Pînă la revedere, multe îmbrățișări frățești, Car." (CORESP., pp. 386—387).

Este vorba, în primul rînd, despre stabilirea unui cod de corespondență. Și în acest caz devine legitimă întrebarea: a mai folosit scriitorul și cu alt corespondent un cod asemănător? Mă gîndesc din nou la corespondența cu Zarifopol, unde însemnările cele mai banale — poate chiar cele referitoare la **anume** aspecte meteorologice, ori poziția datei la începutul sau la sfîrșitul scrisorii, cum și însemnarea uneori a zilei sau lunii în limba germană — nu puteau fi interpretate altcum de către destinatar, singurul care se va fi aflat în posesia „cheii" unui cifru atît de ingenios și de simplu, de nesuspectat și rămas secret chiar față de membrii de familie.

Nu știu dacă ciorna de mai sus a ajuns la destinatar și nici care va fi fost redactarea sa finală. Oricum, chiar și **intenția** de a-l consulta pe Vlahuță cu privire la posibilitatea întrării incognito în țară (excludem ideea ocultării organelor vamale din rațiuni mercantile, marfă de contrabandă!), ne permite să apreciem că dramaturgul va fi fost, indiscutabil, în cunoștință de cauză cu acest procedeu și poate chiar el însuși îl mai folosise: **altădată** (cînd? în ce scop? de cîte ori?) **și altundeva** (la Viena? la Budapesta?). Fusese Caragiale nevoit vreodată să recurgă la acest procedeu din necesitatea de a masca față de autoritățile maghiare frecvența unor vizite ce puteau fi considerate suspecte, în absența unei motivații ferme, ca deplasările în interes de afaceri, de pildă? Dacă admitem posibilitatea întrării incognito în București, Budapesta sau Viena, înseamnă că numărul călătoriilor sale este cu mult mai mare decît cel pe care l-am putut stabili pe baza corespondenței, fiind vorba aproape despre o „navetă" între Berlin și București. Numai o rațiune superioară l-ar fi putut determina pe scriitorul sexagenar și cu o sănătate deloc înfloritoare să se expună astfel unui surmenaj fizic cu consecințe nebănuite.

☆

Relaționarea unor aspecte ambigue din corespondența caragialiană cu date și fapte concrete subsumate mișcării de afirmare națională a românilor ardeleni, creează, implicit, — chiar dacă destul de vag, deocmadată —, premisele pentru relevarea unei alte fațete a personalității dramaturgului. Desigur, aceasta vine în contradicție cu imaginea comună, solid și confortabil instalată în noi de istoriografia literară și — de ce nu? — chiar și de masca de „comediograf", aparent detașat de problemele grave de orice natură, din care scriitorul însuși și-a făcut o a doua natură.

Problema care se impune cu necesitate este aceea de a căuta în creația și biografia caragialiană puncte ferme de susținere a acestui alt chip al lui Caragiale.

Ar trebui poate mai întîi invocat interesul său **constant** și **atașamentul său declarat** pentru „cauza cea mare" (ACTE, p. 94), una dintre puținele — dacă nu singura! — idee patriotică asupra căreia nu operează sarcasmul și ironia sa nimicitoare. Acest atașament poate fi lesne de observat în: a) publicistică: **Culisele chestiunii naționale**, 1896, și — dar nu numai — articolele politice din „Românul" — Arad, organul P.N.R.; b) cîteva pagini de beletristică **(Poetul Vlahuță, Nihil sine Deo, Peste 50 de ani)** în care Unirea este descrisă apoteotic și/sau cu o premoniție surprinzătoare; c) diligențele depuse cu tact și delicatețe pe lîngă poetul Goga, șeful dizidenței tribuniste, în scopul aplanării conflictului fratricid, ce a amenințat la un moment dat unitatea de acțiune a partidului național; d) scrisoarea adresată în același scop lui C. Rădulescu-Motru în termeni atît de patetici: „Mă rog ție, ia seama. Nu-ți poți închipui ce rău poți face din nebăgare de seamă. Pentru Dumnezeu, dacă nu-i putem ajuta pe bieții frați, încai să nu-i mai lovim și noi!" (CORESP. p. 377); e) sugestia dată studenților din Budapesta să-și aleagă drept deviză nu imnul „Deșteaptă-te, române!" (cum intenționau ei), ci „Pe-al nostru steag e scris Unire", semn cert că pentru Caragiale idealul unirii era prioritar; ș.a.

Contribuția lui Caragiale la împlinirea dezideratului politic național era, de altfel, recunoscută de fruntașii P.N.R., care și-au exprimat deseori prețuirea pentru scriitor. Caragiale a fost considerat un membru de onoare al partidului și era solicitat să-și spună cuvîntul asupra problemelor vitale cu care erau confruntați ardelenii în primul deceniu al secolului al XX-lea: „Că ești «din Țară?»" — îi scria A. C. Popovici în 1911 — „din dată ce **susții** partidul național, singurul partid de la noi, ai toate drepturile cîte atîrnă de la noi, românii habsburgici!" (apud Ș. Cioculescu, **Caragialiana**, 1977, p. 239).

Înfăptuirea Unirii, prezentată sub forma alegoriei în visul preotului Mantu din schița **Poetul Vlahuță** (1896) poate fi un indiciu asupra **momentului** (desigur anterior sublimării sale în act artistic) cînd I. L. Caragiale a fost sensibilizat față de idealul și gravitatea luptei naționale a ardelenilor, și el poate fi plasat în perioada fierbinte a Memorandum-ului. Cred că putem interpreta încercările sale repetate de a se stabili în Ardeal (formulate pentru prima oară în 1892, în scrisoarea către Ion Pantu din Brașov — ACTE, p. 6—7) ca o opțiune, superior asumată, în vederea integrării sale în rîndurile acestor luptători și ca un impuls interior, entuziast, care-l va fi determinat să contribuie efectiv la realizarea în practică a unei mari idei.

Legăturile sale cu ardelenii (care nu exclud o simpatie venită din străfundurile conștiinței — ascendenții săi în linie maternă erau brașoveni!) nu erau unele sporadice și întîmplătoare și nici afectate numai din rațiuni practice. Apelativul „frate", și tonul de confesiune intimă încărcat de gravitate pe care îl au scrisorile către prietenii săi ardeleni, arată că aceste contacte erau solide și durabile, iar sentimentele profunde. În scrisorile către Pantu sau Dăianu ni se revelează un alt chip al lui Caragiale, quasi-necunoscut, dureros și grav, foarte aproape de imaginea pe care ne-a transmis-o prietenul său Vlahuță, dar care a fost contestat de atîtea ori! **Acest** Caragiale este unul și același cu autorul pamfletului **1907** și **acest** intelectual putea **să creadă într-un ideal** și **să acționeze** pentru împlinirea lui.

☆

Vorbeam la începutul acestui articol despre hotărîrea lui Caragiale de a abandona brusc proiectul de a se stabili la Cluj. În nota la prima scrisoare adresată de dramaturg lui Ilie Dăianu, citîndu-l pe destinatar, Ș. Cioculescu afirmă: „Nerealizarea dorinței comune ar fi fost împiedicată de previzibila suspiciune a autorităților într-o **misiune neoficială a lui Caragiale, cu caracter, firește, politic".** (ACTE, p. 101, subl. mea).

Este inexplicabil de ce această sugestie a fost trecută cu vederea chiar de îngrijitorul ediției de **Scrisori și acte.** De ce n-am acorda credit opiniei exprimate de protopopul ardelean, viitor parlamentar după Marea Unire, desigur în măsură de a se pronunța în cunoștință de cauză asupra activului ratării proiectului lui Caragiale. Mai mult, ignorarea unei atari „acuzații" ar echivala cu suspiciunea noastră în ceea ce privește eficiența serviciului de contrainformații maghiar — și nu e cazul! — care, fără un motiv serios, nu ar fi putut să-l suspecteze pe dramaturg. E adevărat că acesta luase atitudine într-o conferință publică (unde a rostit celebrele cuvinte: „Românii subjugați ne sînt indispensabili ca aerul!") împotriva deciziei lui D. A. Sturdza de a expulza, la cererea guvernului austro-ungar un grup de ziariști ardeleni, dar aceasta se întîmpla în 1897 și nu putea constitui un motiv serios pentru a-l considera indezirabil pe Caragiale în Ardeal în 1904. Mai curînd e de crezut că maghiarii dispuneau de o informație recentă, colectată dintr-o sursă demnă de încredere, cu privire la o misiune politică neoficială a lui Caragiale. Informația era totuși incompletă, deoarece scriitorul se stabilea în toamna lui 1904 în... Germania!

Nu am găsit nici o indicație în scrisorile lui Caragiale, fie beletristice, fie în corespondență, că dramaturgul s-ar fi gîndit înainte de această dată să se stabilească la Berlin.

Nu subscriu la afirmația că scriitorul ar fi „prospectat" Italia, Franța și Germania în vederea viitoarei sale expatrieri, în „căutarea unui loc confortabil de fixație" (Ș. Cioculescu, **Caragialiana**, 1977, p. 288). Oare n-am putea considera călătoria prin Europa (noiembrie 1903 — februarie 1904) ca un paleativ adoptat de scriitor, atunci cînd situația financiară l-a permis-o, pentru a depăși starea psihologică în care-l propulsase atît procesul Caion, cît și al doilea refuz de la premiul Academiei (1902), evenimente capitale în hotărîrea sa de a părăsi țara? Pateticele sale apeluri către intelectualii ardeleni — dintre care unul trimis lui Dăianu chiar de la Berlin! —, sînt o dovadă convingătoare că scriitorul dorea **cu adevărat** să se stabilească în limitele de grai și suflet ale românismului și nu altundeva, în **Ardeal**, unde știa sigur că va găsi un climat socio-moral superior celui din Regat. Expatriat și totuși printre ai săi, I. L. Caragiale ar fi putut trăi în afara sferei de influență a inamicului său de o viață, D. A. Sturdza, eminența cenușie și „maestrul de ceremonii" care a organizat din umbră procesul Caion.

De ce scriitorul, de curînd întors din voiajul european, i-ar fi scris lui Dăianu în termeni care excludeau orice altă opțiune: „Stăruiesc astăzi în dorința aceea mai mult ca oricînd. Ce împrejurări mi-au hrănit-o și mi-o hrănesc zilnic — vă rog acum (dacă v-amintiți, v-am rugat și atunci) să nu mă întrebați; cu vremea, după ce vom fi trăit cîtva împreună, va veni momentul să le aflați; cunoscîndu-mă mai de aproape, mai lesne le veți înțelege. Ce vă pot spune acuma e că aș intra în mijlocul dv. cu sufletul plin de prietenie recunoscătoare: **acolo** m-aș putea vindeca în liniște de atîtea ș-atîtea ofense, mihniri și amărăciuni, **acolo**, cu spiritul senin, aș putea urma nedesăvîrșita mea carieră literară, atît de des întreruptă de adîncă descurajare" (ACTE, p. 100—101, subl. mea).

În virtutea acestei sincere și tulburătoare confesiuni, ca și a argumentelor pe care le-am adus pînă acum, aș înclina să cred că **scriitorul a fost consiliat să plece la Berlin** și nu în altă parte, primind investitura unei misiuni politice neoficiale fie din partea unei persoane (Carmen Sylva? Take Ionescu?), fie a unui partid (P.N.R.?), care au considerat că aportul lui Caragiale la traducerea în fapt a unor imperative, de moment ale luptei naționale nu era unul de neglijat.

În această ipoteză, scriitorul ar fi avut obligativitatea să transmită la Berlin (poate și la Viena) și de la Berlin în țară, la Palat, ori la Budapesta și Arad (către Comitetul central al P.N.R.), informații privind „pulsul" subteran al atitudinii cercurilor parlamentare germane (și poate și austriece, emanînd de la cancelaria lui Franz-Ferdinand) față de revendicările românilor din Austro-Ungaria.

Presupunem, deci, o activitate în capitala Germaniei dictată de momentul istoric concret, în care guvernul german și Wilhelm al II-lea în special puteau trece (cum au și trecut, de altfel, ulterior) la presiuni asupra Budapestei, contracarînd astfel politica de deznaționalizare dusă de oligarhia maghiară.

Era Caragiale apt pentru o misiune politică secretă? Credem că da. În primul rînd datorită faptului că avea libertatea de mișcare între diferitele cercuri și persoane care luptau pentru „cauza cea mare". Oare relația cu Sterie N. Ciurcu, directorul periodicului „Rumänische Revue" din Viena (la care, de altfel, Caragiale nu a colaborat) presupunea doar raporturi profesionale sau numai o relație de simplă amiciție? Oare G. Moroianu, atașatul comercial la Viena, și el însuși unul dintre pionii importanți ai frontului secret pro-unionist, îi remitea scriitorului numai delicatese din țară (precum „putinica cu lapte acru" de la Coșbuc (Ș. Cioculescu, **Caragialiana**, 1977, p. 245)? Cu hiper-inteligența sa proverbială, cu marea calitate de a stabili contacte umane în straturile cele mai diverse și chiar cu talentul actoricesc unanim recunoscut, dramaturgul va fi fost foarte potrivit pentru a desfășura o misiune secretă, deoarece aceste calități îi confereau un avantaj serios spre evitarea riscurilor personale și periclitarea misiunii în condițiile unei supravegheri stricte din partea autorităților maghiare.

Îndeplinirea unei misiuni secrete poate constitui explicația instalării lui Caragiale la Berlin și a faptului că nu a abandonat acest oraș, deși avea motive serioase să o facă. Scriitorul a dus acolo — în aparență — viața unui rentier burghez oarecare, iubitor de călătorii de plăcere, literat și mare meloman, ahotnic totdeauna de colațiuni bachice cu prietenii români; de fapt mai toți românii aflați „în tranzit" la Berlin aveau acces în casa lui Caragiale. Lăsînd intenționat impresia unui veritabil Mitică transplantat — și neacomodat, realmente — la mediul riguros, civilizat, rece și prusac, scriitorul a refuzat sistematic relațiile oficiale, inclusiv cu Ambasada română ori cu intelectualii germani, tocmai pentru a nu atrage în nici un fel atenția asupra sa. **„Dacă el ar fi voit**, simpatiile călduroase, pe cari lumea de aici le manifesta față de înfloritoarea Românie, i-ar fi deschis toate drumurile și maestrul ar fi fost salutat cu bucurie în cercurile noastre intelectuale și cu toții l-am fi încredințat cît de mult îl prețuiam ca scriitor", spunea publicistul Paul Lindenberg în 1912 **(Un scriitor german despre moartea lui Caragiale.** Traducere de I. Scurtu, în: „Românul" (Arad). II, nr. 146, p. 10 — subl. mea).

Imposibilitatea de a dispune de întregul lot de scrisori adresate lui Caragiale de Paul Zarifopol, Al. Vaida-Voevod, Dimitrie Gusti și alte persoane susceptibile de a fi avut cunoștință și/sau legătură cu presupusa misiune politică a dramaturgului la Berlin, — contribuie în mare măsură la neelucidarea problemei în speță, pe care o prezint, în consecință, ca **o ipoteză.**

Contribuția pe care o aduce profesorul Iulian Negrilă **(I. L. Caragiale în dialog cu studenții români** în „Suplimentul literar-artistic", an. IX, nr. 6 (385) din 11 februarie 1989), privind participarea lui Caragiale, alături de părintele V. Lucaciu la întrunirea de reorganizare a societății „Petru Maior", ținută în condiții de conspirativitate într-un sat din Transilvania, mă face să sper că ipoteza avansată aici va fi validată prin descoperirea unor noi documente istorico-literare. În acest caz, nu se va mai putea vorbi despre **autoexilul** lui Caragiale, act pentru care dramaturgul a fost deseori incriminat, ci despre un... **pseudo-exil.**

Februarie, 1989

Georgeta Ene

paul tumanian

COROANA AUSTRALĂ

Iată-l deci pe Gabriel privind pentru prima oară lumea de dincolo de grilajul porții, printre doi scorușI. Cînd să fi fost asta ?... Dincolo de grilaj, în plin soare, se ridică din forfota străzii un murmur nedesluşit. Un vălmăşag zgomotos şi multicolor. Ghete bocănind în sus şi în jos pe trotuar, roți de automobil înaintînd încet pe caldarîm de la stînga la dreapta şi de la dreapta la stînga... Un băieţandru lovind cu piciorul o cutie goală de chibrituri în timp ce se îndepărtează dispărind printre trecători...

Ce vine apoi ?... Iată-l pe Gabriel aşezat pe pervazul ferestrei, cu genunchii îmbrăţişaţi, sprijinit cu bărbia de genunchi... Privind ploaia... Picuri prelingîndu-se pe geam. Zidul dosnic al unei case, înalt, acoperit de viţă sălbatică de sus pînă jos. Frunzişul scuturat de vînt, primăvara... Pervazul şi tocul ferestrei, vopsite în ulei alb-gălbui, răspîndind un miros plăcut...

Apoi aceeaşi fereastră, întunecată, după ce ploaia a trecut de mult... Gabriel — omuleţ de-o şchioapă — rezemat de genunchii maică-si, ea aşezată pe marginea divanului. Tăcut, privind-o drept în ochi. Părul şi faţa ei, nu prea desluşite, în lumina galbenă căzînd din înaltul tavanului. O şuviţă din părul ei, lînsă, răsfrîngea lumina galbenă... — Nu-i aşa că eu n-am să mor niciodată ? o întreba cu glas scîncit... Îi aştepta răspunsul şi se agăţa cu tot sufletul de el. Dar ea îşi întorcea încet privirea spre fereastra întunecată. Un zîmbet diafan flutura pe buzele ei. Îl mîngîia uşor pe creştet... — Te-ai plictisi pînă la urmă de o viaţă fără sfîrşit... Vai, asta era cu totul altceva decît aştepta s-audă de la ea! Se simţea trădat. Să te plictiseşti de o viaţă nesfîrşită? Cum? De ce?... cînd viaţa promitea atîtea!... Şi atunci iată-l stăruind pe lîngă ea, încercînd să-i smulgă o promisiune : — Dar eu, eu n-am să mor niciodată ,nu-i aşa ?... Maică-sa zăbovea cu răspunsul. Îşi muta privirea de la fereastră la el, îi ridica bărbia cu virful degetelor. — N-ai de ce să te gîndeşti la asta. De murit, murim cu toţii. Cîndva. Dar pentru tine e atît de mult pînă atunci !Mult-mult-mult-mult de tot. Ea ca şi cum ai trăi o viaţă fără sfîrşit...

Apoi, încerca să-i insufle încredere în zodia lui. Se arăta veşnic preocupată de ea şi nu scăpa nici un prilej să i-o amintească. Săgetătorul... Chiar şi Făt-Frumos se prefăcea într-un săgetător plecat la capătul lumii, trăgînd cu arcul în tot ce-i ieşea în cale... Dar unde se ascundea Arcaşul ? De ce nu ieşea la iveală? De ce doar către sfîrşitul lui noiembrie şi nici atunci pe de-antregul?.. . Numai o parte din constelaţie — îi citea ea — poate fi văzută pe boltă în locul unde stă semnul Săgetătorului : arcul, jumătate din săgeată şi mîna stîngă. Restul figurii trece în semnul Scorpionului şi coboară în emisfera australă. În preajma Săgetătorului scînteiază Coroana Australă, iar la picioarele sale Antares, Dragonul, Hercule şi Şarpele...

La cuvintele ei, Centaurul, pe care încă nu-l văzuse niciodată, sosea în galop iscînd sub copite scîntei de stele, la sfîrşit de noiembrie, venind din emisfera australă. Sosea în fiecare an, se pare, încălecînd cu picioarele dinainte orizontul şi, nu se ştie de ce, încremenea astfel, cambrat, cu picioarele dindărăt rămase ascunse pentru totdeauna sub linia orizontului, poate mulate în apele Atlanticului de Sud, care pentru el trebuie să fie fost nu mai adînci decît o baltă... Poate pe pămînturile aride ale Australiei... Sau poate un pic mai jos, în Noua Zeelandă. Conturul i se înălţa limpede, uriaş şi rece, croit parcă din coada unei comete, doar uşor îngroşat ici şi colo...

Un pescăruş trecea în zbor prin dreptul ferestrei... peste acoperişurile de ţiglă roşie ale caselor... Gabriel amesteca în ceai cu linguriţa, iute-iute, şi în cană se forma un mic crater. Un vîrtej pe care, oricît de repede ar fi amestecat, nu reuşea să-l facă să se adîncească pînă în fundul cănii... Un fel de mic tornado care, fir-ar să fie, nu voia s-o ia razna şi de fapt nu se clintea din loc. Mici plute de pîine prăjită se învîrteau bezmetice luînd apă din gros... — Gabriel, vrei să fii atît de bun să-ţi scoţi degetele din cană ? Hai, bea-ţi ceaiul şi du-te la culcare !...

La culcare, da. O idee bună. Dar timp era destul. Întins pe divan, tatăl său lăsa ziarul şi îl primea pe Gabriel să se cuibărească alături, cu capul pe umărul său. Privea lung în tavan, concentrat... şi începea...

...Era pe vremea daltoniştilor... cînd a izbucnit pe negîndite războiul Mezilor cu Extremii ! Cine se aştepta? Extremii, care pînă atunci trăiseră liniştiţi la capătul Pămîntului, în pace şi înţelegere cu toată lumea din jur, parcă au înnebunit peste noapte! Vai-vai-vai! Nu le mai ajungea Aufrica lor natală! Le-a intrat în cap să pună stăpînire şi pe Naufrica, asupra căreia n-aveau nici un drept! De aceea s-au grăbit să construiască o cale ferată pietrificată, lungă de peste cinci mii de kilometri, pînă la hotarul cu Naufrica şi pe acea cale să-şi aducă trupele. Mezii i-au întîmpinat cu o armată numeroasă, călare pe hipopotami. Cîtă frunză şi iarbă! Dar extremii s-au năpustit asupra lor călări pe *hiper*potami! S-a încins o bătălie pe viaţă şi pe moarte, pînă ce n-a mai rămas nici urmă de hipopotam. Atunci mezii au adus din Naufrica rinoceri, cu care nu le-a fost greu să stîrpească toţi hiperpotamii. Dar Extremii nu s-au lăsat mai prejos şi au adus din Aufrica *otorinolaringo*ceri! Şi astfel Mezii au fost siliţi să recurgă la tunuri, în timp ce Extremii şi-au adus *tu*tunurile!... Şi aşa mai departe... neînţelegerile se ţineau lanţ...

...Tratatul despre ascensiunea şi decăderea Imperiului Telepaţilor... Cuvînt cu cuvînt! Şi încă multe pe deasupra...

Planiglobul atîrnat pe perete în dreptul patului... Cinci continente pe hîrtie pînzată. Ba chiar şase după părerea unora !... De sub căldura plapumei. Gabriel contempla apele albastre ca cerul ale Oceanului Indian... Coasta Antarcticii. Se zvonea că e veşnic cald acolo, la Polul Sud... Adia musonul cald peste palmierii din insulele Tristan da Cunha... Insulele McDonald... Marea Bellinghausen... Palmierii se aplecau sub biciuirea stropilor sărăţi ca saramura, spulberaţi de vînt de pe crestele valurilor şoptind ca şampania...

Se stingea lumina în odaie. Hai, dormi, Gabriel. Noapte bună... Dar ce avea să se întîmple cu insulele din Atlanticul de Sud şi din Oceanul Indian? Dictatorul Jorge de la Vega Dominguez, instalat în insulele Tristan da Cunha. Sosit în cursul nopţii împreună cu flota lui de corăbii cu pînze, însoţit de generalii Carlos Ortega şi Manuel Antonio Hernandez! În bubuit de tunuri! Oare Steaua Polară îi călăuzea pe toţi deopotrivă? Navigatori şi tirani ? Să fie cu putinţă?... Cărarea lunii peste ocean, rece, gata-gata să se spargă în mii de cioburi... Începea teroarea! Un lung lanţ de umilinţe şi de crime... Dar cum se îndurau tristan-da-cuhnezii? Trebuia să fie o dreptate pe lumea asta! Jos tirania!... Gabriel adormea legănat de vise... *Cavalerul dreptăţii*... Totul pe cont propriu dacă nu se putea altfel. Trebuia ticluit un plan amănunţit...

Dar iată-l pe Gabriel picotind în bancă. Zgribulit. Scuturat de frisoane ivite din senin, peste noapte. Cu dogoarea ei, soba de teracotă din fundul clasei îi făcea parcă mai mult rău... Îşi atingea gîtul strecurîndu-şi de după guler degetele de gheaţă... şi constata că arde... Apoi, din infernul şcolii, în infernul iernii. Dar iarna, la mijloc de februarie, îşi pierdea puterea. Dinspre zare, după multe săptămîni posomorite, îşi deschideau sfios ochiul spărturi de cer senin... peste cartierul fabricilor...

Seara, cu încheietura mîinii prinsă în strînsoarea fermă a degetelor doctorului... stînd cu ochii coboriţi pe ceasul de buzunar, chiar lîngă cureaua pantalonilor, în palmă, la capătul lănţişorului de argint... Hai să vedem cum bate inima lui Gabriel!... Hm! Cam repede! De ce atîta grabă?... Mîna doctorului dădea la o parte maicul... Avem punctişoare roşii pe burtică sau mi se pare mie?... Clap! se închidea capacul de la ceas.., şi ceasul dispărea în buzunar... — Facem un tîrg, Gabriel ? În două săptămîni îmi înveţi pe dinafară toate insulele din Oceanul Pacific! De nu, stai încă două săptămîni în pat, pînă le-nveţi! Ne-am înţeles?...

Dar se ridica din adîncuri un miros greu... Bălţile stătute. Zăpuşeala... Treceau pe sub pat ,tropăind mărunt, batalioane de termite... ticăind metalic... un-doi, un-doi... Metalic, scîrţîiau arcurile... Venea o pală de aer rece cînd se deschidea fereastra, făcîndu-se simţită chiar şi prin grosimea plapumei... Bubuiau tunurile în insulele Tristan da Cuhna. Bum!... Bum!... Cine bombardează palatul alb al dictatorului Jorge de la Vega Dominguez ? Un crucişător uriaş în rada portului prezidenţial! Aici nu-i Pacificul, ia seama!... Bum!... Palmieri retezaţi de explozii... Gabriel, pe puntea de comandă, ducînd binoclul la ochi cu o mînă sigură. Bastioanele, turnuleţele, nesfîrşitele scări ale palatului, balustradele de lemn, pălăriile de pai. Foc! Blindajul crucişătorului răsuna ca un butoi gol... Bum!... Spulberat! Aici a fost cîndva un guvernator pe nume Jorge de la Vega Dominguez... Flota înainta către nord... Sus, în înaltul cerului, Steaua Polară... Insula Sfînta Elena... Gloria lui Napoleon Bonaparte... trebuia distrusă... Foc!... Canonadă... Apele Atlanticului fierbeau învolburate... Mirosul prafului de puşcă dus peste valuri de adierea musonului. Gazele de eşapament... Tot mai departe, spre nord...

Dar cum? Gabriel, o clipă doar! hai să stăm să ne gîndim... Flota are nevoie de o *bază!* O insulă, undeva, la Polul Sud, unde e veşnic cald. Un golf primitor... închis din toate părţile dacă s-ar putea. Un fel de bazin înconjurat de munţi, cu o unică poartă de oţel ca o uriaşă poartă de ecluză... închizîndu-se în urma ultimului vas... Somnul liniştit al flotei de război, apărată de munţi... şi de tunuri antiaeriene... O perdea de foc împotriva avioanelor de bombardament inamice... Dar carburantul? Cel mai bine era să nu depinzi de nimeni. Rezerve de petrol pe o sută de ani... în rezervoare de oţel... cu pereţi groşi de oţel. Blindaj !... Dar nu... Mai bine ar fi fost ca petrolul să fie păstrat în rezervoare subterane. Grote uriaşe, pline-ochi cu petrol! Bombele lansate de avioane ar fi explodat undeva, departe, la suprafaţă... Buf! Buf! împroşcînd doar un pumn de nisip. Praf... luat de vînt. Să mori de ris, nu alta!...

Colţul plapumei se dădea la o parte. Gabriel gusta plăcerea unei adieri răcoroase. Prin ochelari, ochii doctorului îi fixau burta, pe sub poalele cămăşii!... pielea... încruntat, şi nu prea. Asta era tot. Ceea ce urma — mica discuţie în sinul familiei — nu-i ajungea la urechi decît ca un murmur nedesluşit. Se întoarcea din nou către Australia, verzuie, atîrnînd deasupra patului... Noua Zeelandă... Ceţuri uşoare peste Oceanul Indian de Sud...

...Flota trecea din Bosfor, intra în Marea Neagră. Crucişătoarele... lăsînd în urmă miros de motorină arsă... În rada portului Constanţa. Motoarele, stop! Ţevile tunurilor, lungi, gri-verzui, se înălţau încet şi se roteau, totodată, la fel de încet... dar sigur! Îndreptate către locuinţa profesorului Negrea de pe strada Ovidiu. Încremeneau ţevile — punctul de încrucişare a tirului! O simplă comandă... Foc! Şi casa ar fi fost spulberată : bucăţi de tablă, scînduri plutind în aer la mare înălţime, căzînd încet în mare... Dar nu ! Profesorul Negrea era bine doar *să ştie* ce-l aşteaptă !... Poftiţi în sala de judecată stimate profesore ! Aveţi de răspuns la cîteva acuzaţii ! Martorii !... Luare de mită ! Aroganţă ! Batjocuri la adresa elevilor ! Falsuri în catalog !... Sentinţa va fi executată mîine în zori !... Bum !... Un stol de pescăruşi îşi lua zborul de pe dig... Flota de crucişătoare făcea cale întoarsă, cu misiunea îndeplinită... Siaje curbe în largul portului Constanţa... Cu toată viteza înapoi către Oceanul Indian de Sud. La baza din insula artificială...

Multe de făcut în lumea întreagă, Gabriel... Multe mii de tone de motorină, arse peste toate mările... Combustie internă... Fum albăstrui peste crestele valurilor, dus de vînt...

Se desprimăvăra... 26 februarie... Sosiseră vase în port. Cargouri. Descărcau mărfuri. Pe strada Republicii, cît era ea de lungă şi de dreaptă, străbătînd tot cartierul fabricilor, de acasă pînă la şcoală Gabriel nu vedea trecînd decît camioane încărcate-virf. Transporturi Internaţionale Auto... Ciorile îşi mutau cuiburile dintr-o pădurice într-alta. Zburau peste hale, la joasă înălţime. În afară de una. Iat-o sus... sus peste acoperişurile Filaturii de bumbac... într-un dans trăsnit... Scăpa ceva din cioc. O nucă ! Se lăsa în picaj şi o prindea. Bătea din aripi înălţîndu-se. Dar o scăpa iarăşi. Nuca trebuie să fi fost prea mare pentru ea. Gabriel, cu ochii mijiţi către cer, stătea şi privea, în timp ce camioanele treceau prin spatele lui, unul după altul, hurducindu-se. Transporturile Internaţionale Auto.

Şi în aceeaşi zi la şcoală afla ceva înfiorător : la Polul Sud nu e veşnic cald ! Noapte polară, şase luni din an, la fel ca la Polul Nord ! Morsele ieşeau din apa rece ca gheaţa şi se tirau greoi pe zăpadă. Pinguinii înfruntau plesnetele de bici ale viscolului... zile întregi cu capetele plecate. Degerau palmierii de pe insulele Tristan da Cunha. Uriaşele lor frunze trosneau îngheţate bocnă... Se loveau una de alta în bătaia vîntului... Se prăbuşeau sparte în mii de cioburi... Dictatorul Jorge de la Vega Dominguez se pare că nu făcuse o alegere prea strălucită cu insula aia a lui...

Gabriel amesteca în ceai, alene, dus pe gînduri. Apoi îşi ungea cu unt felia de pîine prăjită, caldă încă. Untul se topea şi curgea prin găurele, picurind pe farfurioară.

— Vezi să nu pătezi faţa de masă, Gabriel. În ochii maică-si iată o umbră de reproş. Oare de ce ?... Dar faţa de masă rămînea curată. C-un suspin de uşurare, ba chiar c-un soi de frenezie stringea totul de pe masă — farfurioare şi cănI... le lăsa în chiuvetă pentru mai tîrziu...

În dormitor era întuneric dar pe uşa întredeschisă venea lumină din odaia cealaltă. Iată umbra glastrei de pe măsuţă, mare cît o amforă, căzînd peste toată Africa, peste Mediterana şi peste Europa Centrală. Şi umbra propriului său corp întins sub plapumă, acoperind Antarctica... În bucătărie apa se auzea curgînd în chiuvetă...

— Gabriel... Dormi ?

Nu-i răspundea. O mică înşelătorie nevinovată : o lăsa să creadă că doarme. Dar vocea ei şoptită îi făcea plăcere... Vasăzică aşa... Polul frigului... acolo în sud. Cine s-ar fi aşteptat ?... Uşa se închidea încet şi dormitorul rămînea cufundat în întuneric... Dar atunci fereastra prindea să se lumineze încetişor... Luna... Argintie. Ţevile tunurilor se înălţau, mute, către palatul rezidenţial al dictatorului Jorge de la Vega Dominguez. Stop, motoarele ! De sus, dinspre ferestrele luminate ale palatului veneau plutind peste ocean frînturi de *samba*... Foşneau valurile... sau rochiile de bal ? Sud-americance, invitate împreună cu fiicele lor liceene, cu umeri goi, sporovăind voioase în timp ce îşi făceau vînt cu evantaiul. Nu simţeau plutind în aer ameninţarea ? Mirosul greu de motorină adus de vînt dinspre larg... *Samba*... Dar dictatorul nu era de găsit nicăieri. Dispăruse ! Unde oare ? Ascuns în *bunkerul* lui pînă ce crucişătoarele aveau să facă întoarcerea de o sută optzeci de grade ?... La ce bun să distrugi frumuseţe de palat ?... *Baroc spaniol*... Toţi dictatorii dispăreau la ameninţarea tunurilor... Şi reapăreau a doua zi zîmbind pe sub mustaţă cînd din coşurile crucişătoarelor abia se mai zărea un firicel de fum în zare...

Şi apoi, cine îi călăuzea pe marinari în drumul lor, noaptea, în timp ce brăzdau în lung şi-n lat oceanele emisferei australe ? Steaua Polară ? Vai, nu ! Iată, chiar în foaia de calendar, smulsă azi dimineaţă o dată pentru totdeauna, se vorbea de Crucea Sudului !... Urmărită — cică — îndeaproape de doi „gardieni", Alfa Centauri, Beta Centauri... Proxima Centauri... 4,3 ani-lumină... una dintre cele mai imense radio-galaxii de pe bolta cerească... raze X...

Şi acum, Gabriel, ţine-te bine ! Iată cînd începe cu-adevărat zodia Săgetătorului : pe 22 noiembrie ! Cu o singură zi întîrziere ! Iată de ce nu se arată Centaurul pe de-antregul ! Cambrat, înălţîndu-se cu picioarele dinainte peste linia orizontului, în ochi cu o lucire de durere atroce, se răsuceşte înapoi, ţintindu-şi săgeata jos lîngă piciorul său dindărăt, cu copita apăsată în nisipul fierbinte al deşertului Australiei, unde i s-a înfipt chiar deasupra copitei ghimpele otrăvit al Scorpionului...

Scorpionul deci... adevărata zodie a lui Gabriel... născut în ziua de 21 noiembrie!... Pînă cînd şi-a închipuit maică-sa că îl va amăgi? O viaţă întreagă ?... O ura!... Flota de crucişătoare ocolea încet Capul Bunei Speranţe, intrînd în Oceanul Atlantic, Direcţia nord, cu toată viteza înainte !... Siajele navelor se ştergeau şopotind în largul portului Constanţa. Gri-verzui, ţevile tunurilor se înălţau către propria sa casă... Un caz foarte interesant de iubire filială transformată în ură pătimaşă !... Doctorul îşi ridica spre ochii părinţilor privirea întrebătoare, în timp ce mîna sa stîngă încă mai stringea încheietura lui Gabriel. Sub policarul său vena zvîcnea iute-iute... Orice numărătoare era de prisos... — Gabriel, eşti aşa de drăguţ să-ţi descleştezi dinţii şi să-mi spui ce te doare ? Gîndeşte-te un pic, zău. Am fost prieteni totdeauna, da ? Sînt sigur că aş putea să-ţi fiu de folos şi de data asta, Gabriel ! Chiar nu vrei să vorbeşti ? Atunci uite ce facem. Acuma te las în voia ta. Plec. Dar pe seară îţi dau un telefon. Dacă nici atunci n-ai să binevoieşti să-mi răspunzi, să ştii că mă arunci în cea mai neagră supărare !...

În zori ţevile tunurilor coborau încet. La ce bun ? Pe cine să distrugi ? Împotriva cui să lupţi ?... Pescăruşi se roteau deasupra portului scoţînd ţipete ascuţite trecînd în zbor peste dig... peste faleză... Digul rămînea în urmă. Cazinoul alb, cu arcele sale largi, cu cele patru turnuleţe de deasupra...

Înapoi la baza sa din Atlanticul de Sud... Golful închis de munţi, cu o uriaşă poartă de fier... Hm... Rezemat de parapet, de la înălţimea punţii, privind apele străvezii ale oceanului. Vălurele verzui, jos, lunecînd de-a lungul bordajului şi întorcîndu-se acasă... Prieteneşte, secundul îşi lăsa mîna pe umărul său... De ce oftezi, căpitane ? La ce te gîndeşti ?...

Vălurele, vălurele... Peşti azurii... Cam cît să coste un crucişător ca ăsta ? Motoarele... Mii de cai putere... Zeci de cabine... Ancora... Punţile... Atîtea tunuri ! O flotă întreagă ! „Flota a..." a cîta? Hm... Aşadar, fiecare vas trebuie să iasă neapărat dintr-un şantier naval ! Cît costă un şantier naval ?... Dar baza ? Uriaşele porţi de oţel ? Fundaţiile de beton... Beton armat !... Personalul de deservire... Iată una din porţi, trasă afară din apă, spînzurînd de cabluri, atîrnată de braţul macaralei, legănîndu-se încet în timp ce apa se scurge de pe ea, întreaga ei suprafaţă, pînă atunci cufundată în adînc, acum zvîntîndu-se la soare... Vasăzică nu era de ajuns nici personalul de deservire; mai trebuia şi personal de întreţinere ! Operaţiunile cosmetice — curăţat de rugină, grunduit, vopsit... gresat... Operaţiuni bancare... La piciorul lui Gabriel cădea pe punte un peşte zburător. Îl împingea uşurel cu piciorul, peste bord, redîndu-l apei şi vieţii... Peştele zburător-visător...

Vasul-amiral înainta mereu... singur pe tot întinsul oceanului, mereu către sud... Dar unde era baza ?... Nicăieri... Opreau să alimenteze în insula Sfînta Elena, unde barilul de petrol se vindea cu paisprezece dolari... În insulele Tristan da Cunha ajunsese la douăzeci şi şapte !... Iar în Sandwich de Sud — patruzeci şi doi barilul !... Bursa neagră... Cît de departe să mergi ?... Dinspre palatul rezidenţial al dictatorului Jorge de la Vega Dominguez veneau plutind o dată cu ceţurile frînturi de *samba*. El tot nu era de găsit. Doar evantaiele fîlfîiau în mîna doamnelor... *Señoras* cu umeri goi... Adieri cu mireasmă de santal... Cum să distrugi palatul cu lovituri de obuz ? Cu ce drept să iei vieţi omeneşti ?... Şi în definitiv care-i preţul unui obuz, căpitane, te-ai întrebat vreodată ? Cîţi dolari ?... Indicatorul de nivel al rezervorului de carburant cobora încet către zero... Ultimii norişori de fum pe coş în răpăit de rateuri, în timp ce pe hublou se ivea strălucind orbitor în soare ţărmul îngheţat al Antarcticii...

Du arcul 'nainte, cu braţul întins...
Sloboade săgeata şi las-o să zboare...
Şi nu mi te da dinainte învins —
Se-nfige ea-n nor pînă iarna viitoare...

Se închidea fără zgomot uşa dormitorului. Somnul venea tiptil... Atîrnată de braţul macaralei, uriaşa poartă de oţel se legăna încet, în soare... Cu paşi de catifea, zgloboi alerga rugina pe tot întinsul ei, punînd stăpînire pe fiecare palmă de oţel proaspăt zvîntată...

daniel bănulescu

FURTUNA DE CĂRĂMIZI

O seară, o noapte și-o dimineață de luptă cu tine

Lăsindu-te puțin de o parte
Pînă ce îmi rezolv o parte din treburile ce țin de
loviturile date și luate
De loviturile de pumn și de bită
Îmi întorc brusc capul și te văd copleșită de toți
nasturii tăi nedesfăcuți
De toate picioarele tale strînse laolaltă și rugindu-se
pentru mine

Sau cînd îmi pun o cămașă albă de mire
Sau cînd îmi pun o cămașă ca un cearceaf nupțial
Pe care eu și cel ce va folosi primul cuțitul ne vom
lăsa o parte din bietele noastre pete de sînge
Îmi întorc brusc capul
Și te văd copleșită de toate rugăciunile tale
De toate picioarele tale strînse laolaltă și rugindu-se
pentru mine

Dar eu încă tot nu te-aud
Și cu mațele strînse și îndesate discret într-un
buzunar de la piept mă mai abat printr-o crîșmă
Cîntînd mult și dînd paharelor mele toată berea și
vinul pe care le așeptau de la mine
Vorbind mult și strecurînd printre vorbele mele
exact vorbele cu care tu ai fi continuat să te rogi
Dacă picioarele tale n-ar fi încă prea strînse
Dacă buzele tale n-ar fi încă prea strînse dacă
te-aș auzi

Aștept să adormi
Aștept ca și în capul meu să se facă puțină liniște
Gînd cu gînd ștergîndu-mi degetele de pereții
încăperilor voi scăpa de sudoare
Pas cu pas mă voi îndrepta către casă dar încă aștept
să adormi
Nu se vede încă nici un tramvai dar știu precis
Că dacă vei continua să te rogi suficient de frumos
Încă din această dimineață Dumnezeu se va îndura
și mă va pogorî peste tine

Sabat

Spunînd că nu mai e mult e puțin
Și o serie de evenimente scrieri și fapte
Or să se producă
Și ele or să-ți binecuvînteze genunchii

În orașul acela care n-avea decît foarte puțină lumină
Și aceea pe cerul gurii
Între luptele străzii și între pulpele nopții
Un bec zdrențuit și umplut cu unsoare de ciine

Pe ulicioara aceea
Pînă și mama ta părea o vrăjitoare
Un ieduț strîmb
Bucurîndu-se de venirea Sabatului

Degete la picioare nu mai avea
Și părea mult timp să se oprească pe vîrfuri
Alte apucături nu avea
Plutea și cînta să ne trezească toată berea și vinul

Noi stăteam într-o încăpere ajunsă pe sus
O garsonieră scuturată plăcut și de o parte din
eforturile mele
Telefon și draperii nu avea
Sălta și gemea scuturată să ne trezească toată
berea și vinul

Al cui nume ți se pare acum că îl scandează strada?

Îmi explici că dacă nu ți l-am mai mingiia
Trupul tău ar face pungi de sînge
Chipul ți s-ar scofîlci și-ar pieri părul s-ar înăcri
Dimineața te-ai culca și te-ai trezi
Umedă și îngrețoșată
Sub unghia ascuțită a cearceafului controlîndu-ți gîtul

Îmi ceri să te-ajut
Îmi treci prin-nainte unul cîte unul argumentele și
picioarele tale
Au un gust ciudat
Eu însumi stau sub o fereastră dată cu geam
Pe care aș putea s-o mestec cu pumnul

Aș putea să te-ajut
Aș putea da o rezolvare plăcută fiecăreia dintre
problemele tale
Ai un gust ciudat
În timp ce te mîngîi posesiv și abstras cu un singur
deget
Și te întreb : „Răspunde-mi cinstit
Dacă nu numele meu ți se pare acum că îl
scandează strada ?"

O întrebare pentru nouăzecişti

— Daniel, care ar fi (o parte din) diferențele dintre **amorul** din poemele lui Cărtărescu și cel din poemele tale ? (Cr. P)

— Habar n-am. Întreabă-l pe el (și asta peste 2—3 ani, timp în care mi-aș lua prevederea de a publica și eu cîte ceva). Întrebarea avînd însă tupeu suficient mi-aș lua deocamdată măcar libertatea de a-i răspunde eu.

Uite cum e. Aș evita întîi, cu multă atenție, toate diferențele defavorabile mie. Imediat după asta m-aș simți chinuit de imposibilitatea de a mă avantaja flagrant. Voi alege deci o bravă soluție de mijloc, mondenă. Voi spune : amorul din poemele cărtăresciene îmi apare ca un amor **lingușitor,** persuasiv, în fapt curtenitor. Cel prezent în poemele mele ar fi unul necolocvial, „arțăgos", **drastic.**

În materie de întrebări delicate trebuie însă să le găsești imediat nota de echitație. Iat-o : personajul masculin din poemele cărtăresciene (mai mormăind, mai pufnind) își plimbă și el calul său alb, pe jos, de dîrlogi, în speranța de a-l oferi, după savante ceremoniale, dămuței, iubitei. În ceea ce mă privește, pe al meu îl am, de la început, între pulpe.

PORTRET DE PRIETEN

Pentru Daniel Bănulescu lumea este o femeie. De cele mai multe ori el vede în abstracțiunile acesteia — *nuri.* („Numai" atît : și ajunge cîte-odată să devii poet în adevăratul înțeles al cuvîntului.)

Cocoțat pe vreun munte (adică pe fundul femeii uriașe a lui Baudelaire), bălăbănindu-și picioarele în vreun șanț (adică adormind peste noapte în unul din ridurile de la colțul ochilor uriașei lui Guliver), Daniel Bănulescu vede *dincolo* de lume voluptăți, iar în acestea întrevede tristeți brutale și chiar dezastre. Mintea lui coboară deseori în inimă ca o mînă de bărbat tînăr pe un sîn uscat, aproape putred.

Așa cum se vorbește despre *liber mundi* sau despre *theatrum mundi,* în legătură cu multe poeme ale lui Daniel se poate folosi sintagma : *femina mundi.*

Pentru a-l ispiti pe strămoșul lui Daniel Bănulescu șarpele n-a trebuit decît să pună un sutien (în Eden) peste mere.

Cristian Popescu

Meseria de carte

Despre lucrurile cărora mișcarea ca un firișor de
sînge le mai curge din gură
Blînd răbdătoare și blînd răbdătoare
Despre cărțile care prind pojghițe de carne de la
mîinile tale
Despre formele lor aluzive apoi foarte aproape de o
viață sexuală normală
Diferitele poziții în care ai putea să citești lucruri
cuvioase
Fără ca trupul să se poată împotrivi
Despre felul în care aș putea să-ți telefonez între
două pagini
Complicîndu-l pe domnul Voltaire

Am căutat întotdeauna genul de carte care ți-a fost
scoasă dintre volumele celor doi sîni
Cu disperare formele tale senzuale cuvintele cu care
mă trezesc noaptea pe gură
Așa fumam liniștiți și vărsam cafea ca o foaie de
indigo între trupurile noastre
Cu disperare făceam dragoste
Pînă ce învățam organele tale ca pe niște dinafară
versuri din tine
Și le aranjam cum pohteam și le aranjam cum
pohteam ca să-ți strig :
„Ce maluri frumoase lasă în trecere sîngele tău"

„O femeile frumoase care fac atîta dragoste în visele
mele
Apoi se întorc la mărunțele lucruri
Aranjîndu-și coapsele în poșetă
Ele se întorc la mărunțele lucruri"
Diminețile — alte frunze așezîndu-se comod în
copaci
Ascunzîndu-și fundurile roze și începîndu-și meseria
Dîndu-se în vedere pînă ce pocnesc ca o palmă pe
caldarîm
Ca o pungă de bomboane care moare lăsîndu-ne
cuvinte frumoase
Momentul de slăbiciune al groparului la nașterea
întîiului său fiu

Diminețile fără tine (pam — pam)
Ipoteza că nu mai ai țigări că nimic nu te mai ține
legat de viață
Că ai putea într-o oră să scoți cu penseta toate
cuvintele frumoase dintr-un copil mort
Pentru un simplu poem pentru un urlet ca lumea
„Momentul de slăbiciune al groparului la nașterea
întîiului său fiu"
Așa mă simt fără tine așa îmi pare de rău că te-am
lăsat să pleci
Ca o carte din bibioteca ta de lenjerie intimă mă simt
Diferitele poziții în care ai putea să citești lucruri
cuvioase
Fără ca trupul să se poată împotrivi și să scriu
Și să-mi scrii

VESTIAR
(fragmente de jurnal)

Există melodii pe care nici aceste gesturi n-ar părea exagerate. Soarele alb al aragazului prăjește pe semenii noștri cîrnați, purifică suratele noastre ouă. Sticla de lapte lîngă sticla de vin ca într-un afiș de înfrățire al U.N.I.C.E.F.-ului. Un compot de prune, cumpărat de dracu' știe cine, a ajuns la mine pe masă. Un pachet de țigări. Scrumieră, chibrit. Două caiete studențești, dintr-unul din ele o filă ruptă reușește să mă facă să nu pot scrie nimic despre ea. Stiloul lăsat în scurte răstimpuri lîngă caiete. Daniel Bănulescu.

Gradația (sau degradația) acestei înșiruiri. Gradația unui domn plutonier care după ce că mai vine acasă, aduce cu el și nenorocitele lui de pachete. Salam, lîngă dînsul parfum și o cămașă de noapte cazonă din care consoarta pricepe că plutonierul are ginduri aprige cu dînsa pentru acea noapte.

În altă ordine de idei, o femeie. Dacă ea ar fi așezată aici la mine pe masă, împreună cu bietul meu caiet studențesc, ar ocupa-o. Femeia trebuind să fie frumoasă, poate și puțin adormită (ca să zacă supusă și de nedesprins alături de mine), eu, avansînd milimetric cu scrisul acestui fragment, ar trebui să-i schimb aproape la fiecare rînd poziția ca să încăpem împreună pe dreptunghiul mesei mele de scris. Aș scrie un rînd (chiar și-o fac) m-aș opri, aș aranja-o delicat și abstras, grijă să n-o deranjez, s-o trezesc, grijă pentru a-mi elibera pentru un nou rînd bun de scris, foaia, caietul. Ar rezulta o succesiune de poziții de scris, după ce, femeia fiind și frumoasă, celelalte poziții ar fi fost, cu răbdare, întrebuințate.

Cu asta aflăm și de ce femeia e puțin adormită. (Chiar și mai mult dacă ridic ochii și o privesc mai atent). Rămine deci de răspuns doar la cealaltă absală-ntrebare, de ce scriu ? Ca să fie frumos. Ca să fie mai bine. Ca să fie mai bine și mine în țară. Pentru ca acest minunat text să se compună, șir după șir, de la capătul primitiv geometric al mesei de scris pînă la coapsa acelei femei, acoperind bună parte a acestui caiet. În „febra creației", unele cuvinte urcă din cînd în cînd pe una din pulpe, rămin vizibile acolo și, în ciuda neîncetatelor mișcări dintre caiet și femeie, ele cad perfect aranjate la cîte un capăt de rînd, mărindu-i de fiecare dată sensul, demonstrîndu-l, oferindu-i o savoare distinctă. Uneori, cînd cuvintele trasate pe piele nu se așează perfect în linie dreaptă față de restul, senzația este aceea a unui vers lung, întrerupt de muchia nehotărîtă a hîrtiei și continuat mai jos.

Ezitările mele sînt compensate de inspirația ei. Simte și atunci imperceptibil se mișcă, din proprie voie, dînd o nouă strălucire textului, făcîndu-l din ce în ce mai apetisant și mai cronic. Face compromitent două lucruri. Mă ajută concret în situația dată și, mai subtil, mai insinuant, îmi arată o cale directă, brutală, către adevărata literatură. O apuc pe acolo.

eseu

Acest ultim război de o sută de ani

Modul în care este descoperit și studiat la noi, acum, eseul politic apărut în alte arii de cultură, mai totdeauna în varianta scrierii aproape recente, modul în care el este făcut cunoscut publicului, îmi amintește de munca eruditilor unor vremuri foarte vechi. Ei cercetau, de exemplu, istoria Imperiului Roman aplecîndu-se cu deosebire asupra surselor tîrzii, asupra cronicilor ultimelor secole antice. Cunoașterea, însă, realizează puțin dacă nu reconstituie, cronologic, drumul gîndirii,emoției si faptei. Intră acum în extinctie comunismul multinațional, această consecință a ultimului mare război ; intră în extincție comunismul național rus, consecință a celuilalt mare război și se așază obscuritatea asupra doctrinei și acțiunii marxiste, deci asupra rezultatului angoasei în fața viitorului adus de industrie, în fața perspectivei bunăstării condiționată exclusiv de competență. Este extincția unui veac și — nu mai puțin — a unui mileniu. Dispare doar comunismul (fără a ne mai întreba dacă acesta realmente dispare) ? Cu siguranță, nu. Se degradează o structură psiho-socio-istorică în care comunismul era parte integrantă. Se împrăștie piesele unui puzzle alcătuind un desen în care comunismul constituia doar aparent o treime, căci nuantele sale se reflectau pînă la marginile imaginii. Cînd anihilarea privește ceva major din viața umană, viața este deja alta. În acest organism oarecare nu dispar, pur și simplu, formațiunile branhiale, coada, pilozitatea corporală — dispare embrionul și se naște adultul, încă imperfect, încă fragil și firav, dar foarte recognoscibil.

Odată cu acești patruzeci și cinci de ani de comunism multinațional de stat, pare să se încheie, ori măcar să se afle amenințată cu sfîrșitul, practica dominării fiecărei țări către un subgrup al societății care interiorizează în cadrul național superputerea prevalentă în respectivul spațiu geopolitic. Saptezeci și trei de ani de comunism național rus se apropie de sfîrșit odată cu principiul (care a guvernat și istoria germană a primelor decenii ale secolului) că un imperiu se transformă mai curînd în contrariul său, sub raportul culorii politice, decît să se transforme într-o democrație. Dispar două sute cincizeci de ani de ideologii, odată cu credința (ale cărei rădăcini se află în Renaștere și chiar în lumea antică greacă) în funcție de care statul și societatea pot fi socotite opere de artă sau artizanale, pe cînd lor trebuie să li se recunoască absoluta condiție de ființe complete în ele însele — nu desprinse de restul formelor existenței, implicate însă în propriul lor dinamism. Și mai ales se încheie o sută de ani de încercări și lupte, greu de motivat, pentru ca lumea să fie organizată, dirijată și chiar dominată, în cele din urmă, dintr-un centru european aflat undeva mai aproape de Atlantic sau mai aproape de Urali. Ultima sută de ani nu este decît vertijul acestei întrebări : civilizație europeană sau civilizație mondială ? Civilizația europeană este înscrisă pe axul oligarhie-democrație elitistă totul fiind o problemă de proporții. În acest cadru operează selecția napoleonică, segregarea învingătorului de învins. Civilizația mondială nu este unică — ea are doi poli. La unul din acestia se află democrația quasi-biologică americană (ființa umană este, am putea spune, anatomic determinată — nu cultura, nu inteligența, nici măcar morala nu determină gradul de posesiune al individului asupra statului, ci faptul de a dispune de o schemă corporală de tip uman și implicit, de capacitatea minimală de interacțiune cu semenii). La celălalt pol sînt imperiile transcendentale ale Orientului — cele care pot îngloba totul și invada totul prin forța vacuității, prin nonacțiune, prin tăcere („ființa oferă posibilitățile, dar numai prin neființă ele sînt folosite"). Extremele acestei lumi se ating, se interpenetrează, se determină. Europa a fost pentru multă vreme, sub multe aspecte, străinu de izolată. Omul european ajunge însă a aparține lumii de îndată ce este înfrînt. Anglia a învățat lecția înfrîngerii în războaiele napoleoniene. A fost mult prea inteligentă ca să mai creadă în victoria de la sfîrșit asupra Împăratului și a trecut la democrație, la adoptarea, deci, a unei conditii general-umane de existență. Franța pierde în 1871 în fața Prusiei și devine un mare stat democratic. Germania pierde în 1945 și parțial devine un mare stat democratic. Uniunea Sovietică datorită unui om (și poate unui grup) uimitor de inteligent înțelege că pierde. (În România, un stat mai mic, frămîntările sînt interne, cu un răsunet extern mai curînd emoțional decît politic : dictatura pierde în fața Revoluției, Revoluția pierde, aproape, în fața resturilor dictaturii, resturile dictaturii încep să piardă, parcă, în fața omniprezentei nevoi de viitor — din aceste pierderi abia acum se naște democrația). În această situație, pe cine sau ce trebuie să urmăm în examinarea universului, actual și istoric totodată, cuprins de atîtea zguduiri ? La nici un caz doar reflexiile, încercările și studiile celor care nu văd dincolo de comunism căci, din lumea către care mergem, personalitățile politice ale acestor ultime secole apar atît de apropiate — precum, din paradis, teologii într-o nuvelă de Borges — și de diferite față de personalitățile viitorului.

Eseul politic a purtat cîndva semnături precum cea a lui Thomas Morus sau Victor Hugo. Mă întreb însă dacă originea sa modernă nu se află în opera lui Paul Valéry, în particular în două serii de scrieri — datînd unele de aproape un secol, altele fiind abia ceva mai vechi de cincizeci de ani — atît de cunoscutele „Essais quasi politiques" și „Regards sur le monde actuel". Valéry este un cunoscut apărător al ideii de metodă, al rationalității creației, al utilizării experte a intelectului reglator, al capacității de a recunoaște nuanța. Un asemenea om nu are cum să nu aprecieze spiritul calculat, metodic german („Une conquête méthodique"). Statul german, națiunea germană sînt — socotește autorul francez — rodul activității de planificare. Statele comuniste aceasta au și încercat să facă : import de germanism. Cît succes a avut ideea organizării și metodei germane, transferată în cadrul acțiunii comuniste nu mai este necesar a se arăta. Privind, cu atenție în trecut trebuie să spunem acest lucru : comunismul nu este Europa însăși, dar este un fenomen european major, este o parte dramatic de mare a Europei recente, iar Europa recentă este funciar germanică, aceasta chiar dacă noua Germanie nu mai este germanică în sens politic clasic. Timp de o sută de ani Germania a luptat cu lumea. O vreme, marea și superba țară a muzicii și filozofiei, a fizicii și matematicii, a resuscitării culturii antice și a sportului a luptat în chip absurd, ea însăși, în propriul său nume. Atunci cînd națiunea germană, prea obiectivă ca să se înșele multă vreme a renunțat să încerce a impune lumii și siesi rigiditatea dogmei — oricare ar fi aceasta — ca principiu de viață, Rusia comunistă a continuat războiul uneia și aceleiași voințe pînă la împlinirea secolului fatal. Europa a simțit că lumea diferă de ea si deci ea este amenințată de această lume. Centrul deosebitor și specific, lumea europeană l-a găsit în germanism, diferind de Orient prin stilul de a produce și diferind de America prin metoda de guvernare. Nu comunismul, nu revoluția bolșevică s-au deplasat către răsărit, ci principiul organizațional germanic chiar dacă la sfîrșitul drumului acesta fusese transformat grotesc, într-o caricatură neputincioasă și șingerindă. Dacă niște mari războaie au întunecat Europa, faptul nu s-a întîmplat decît pentru că unele părți ale continentului nu își recunosteau identitatea bazată pe organizare strictă, planificare și dominație ierarhică. În realitate însă a avut loc un război de o sută de ani între o tradiție de tip arhaic, vie în evul mediu, resuscitată în Germania imperială și hitleristă, preluată de Uniunea Sovietică, pe de o parte și restul lumii, pe de altă parte.

Ce reprezintă din punct de vedere politic și strategic ultimul secol al umanității ? Astăzi nu ne mai putem înșela — el nu este decît victorie, dacă nu punct cu punct, cel puțin etapă cu etapă, a Statelor Unite, victorie nu împotriva Europei, ci împotriva acelei părți din Europa care a utilizat trecutul împotriva omului. În pregătirile ce au precedat primul război mondial toate țările europene s-au concentrat intens asupra unor domenii industriale specifice si în general, dezvoltarea a avut loc cu o remarcabilă contribuție a planificării. Statele Unite își creează o asemenea bază economică încît, într-un moment de necesitate, producția poate fi rapid și suplu dirijată către ceea ce este stringent și are o maximă utilitate. În războiul care se termină în 1918 statul american decide, într-un moment realmente critic, victoria. În perioada interbelică, în cel de al doilea război mondial și în timpul războiului rece, destinul politico-militar al Europei este expresia, abia usor adaptată, a implicării americane. Lucrurile devin ceva mai complexe în perioada post-stalinistă. Europa este, de acum, puternică, ea însăși. Comunismul face progrese pe patru continente. America pierde Vietnamul și pierde în toate angajările sale, cu excepția celei din Israel. Nixon spune : „Sovieticii nu doresc războiul, doresc să ne zdrobească fără război". În acest moment, în care nimic nu mai părea să reziste comunismului, în Germania de Est trupele sovietice aduc o enormă cantitate de material pentru construcția rapidă de poduri. În armată, să aduci în dispozitiv material de poduri înseamnă un singur lucru : că foarte curînd pornești la atac. Drept replică, în Europa au apărut rachetele Pershing II si rachetele de croazieră americane, s-a dezvoltat rapid „Inițiativa de apărare strategică" și a apărut bombardierul invizibil. S-ar spune că nu a fost necesar mai mult : avusese loc constituirea unui vast decalaj tehnico-strategic. Deși totul pare o schemă penibil de simplă, un război de o sută de ani, început pe terenul economiei s-a încheiat — trebuie să credem că s-a încheiat — printr-o mișcare tehnologică si științifică. Marele merit al lui Mihail Gorbaciov — pentru care istoria nu îi va fi niciînd suficient de recunoscătoare — este de a fi făcut ca în acest război, în faza sa finală să nu existe învinși — și deci nici rănile sfîșietoare ale înfrîngerii. M-am întrebat dacă această confruntare mondială ar fi avut același sfîrșit în cazul în care principalii protagoniști, principalele state si națiuni implicate ar fi fost altele. Nu știu să răspund la întrebare, dar am ajuns încă mai de mult să cunosc relativ bine — deși în circumstante diferite — atît caracterul american cît și pe cel rus. Este greu să îți imaginezi popoare mai inapte să se bucure de sînge și dezastre, să trăiască din orgolii deșarte și din merite străine lor decît acestea două. La toate națiunile căldura umană trebuie să fie prezentă, dar cred că a fost un fabulos noroc faptul că disputa supremă, ultimă în cel mai mare conflict al istoriei s-a concentrat în această implicare majoră americano-rusă. Sentimentele pozitive au dobîndit o șansă maximă să prevaleze. Mihail Gorbaciov — prin acțiunea sa și a tuturor celor ce îl susțin, după ce a venit la conducerea Uniunii Sovietice în al doisprezecelea ceas al istoriei — a evitat să existe învinși, precum și victime aparținînd fie învinșilor, fie învingătorilor. Există însă, totuși, învingători ? Realmente este de necrezut că americanii sînt interesați de succese care ulterior să genereze replici nocive. Timp de o sută de ani America a fost mai mult simbolul unui stil decît un stat în luptă. Pe de altă parte victoria este totdeauna iluzorie, doar înfrîngerea este foarte reală și — desigur — America nu a dorit să se vadă înfrîntă. Ce s-a întîmplat atunci, în această sută de ani de frămîntări si de lupte ? Ce concluzie aduce lumii vremea care apune acum ? De bună seamă, aceea că Europa este cucerită de lume. Totodată însă Europa devine una cu restul planetei. Nemaicăutînd să se impună acestei lumi, pămîntul aflat între Atlantic și Urali ajunge să fie inseparabil de lume.

Existența umană este o existență sub pavăza rațiunii. Dar rațiunea se dovedește a fi, ea însăși, mediere între două laturi ale ființării, între ceea ce este total vizibil si ceea ce este cu totul invizibil. Rațiunea, deci, conectează realismul empirist si transcendența intuiției. De trăit nu se poate trăi decît în experiența realistă, care prizează viața direct, sau în perspectiva transcendenței, care contemplă spiritul si neființa. Rațiunea este principiu reglator și nu principiul promotor. Dar rațiunea este chiar tradiția europeană. De partea realismului Europa se învecinează cu lumea anglo-saxonă ; de partea transcendenței se deschide către spațiul extrem-oriental, ambele auto-suficiente. Doar ea, rațională Europă nu poate trăi exclusiv din propriul principiu. Eroarea istoriei europene (comunismul chinez este un tipic produs al încercării de europenizare a unei națiuni orientale) a constat în a face din rațiune un principiu ontic în plan politic. Astăzi se trăiește, oriunde se trăiește și nu doar se supraviețuiește, din viziunea despre om născută în America. Se trăiește printr-o muzică si o literatură nouă, printr-un nou curaj artistic, tehnologic, moral si politic. Ne petrecem însă existența, acum, tot mai mult, văzînd Divinitatea asemenea extrem-orientalului. Este atunci Europa cucerită de America, Japonia sau India ? Lumea restituie Europei sufletul său — precum si fiecărei națiuni sufletul național veșnic — ferind-o de mutilarea de origine rationalistă, o alienare care este, totodată, mutilarea însăși a adevăratului rationalism — mediere blîndă a extremelor ființării. Păstrarea acestui echilibru al realismului, rationalității și vocației transcendentale nu are cum să fie ușoară. În acest moment de miracol pare să fie însă posibilă.

Am chemat deci spiritul nostru investigator, în acest studiu, dincolo de momentul comunismului. Să fie însă comunismul doar atît : vehicul care a transplantat ceva din erorile unei epoci germanice (plină, altminteri, de nenumărate victorii ale spiritului) pe pămîntul Imperiului Rus ? În nici un caz nu putem crede așa ceva. Comunismul este utilizarea în scopuri politice a complexului de inferioritate la care umanitatea modernă se probează a fi atît de susceptibilă si sensibilă si pe care îl conține într-o uimitor de largă măsură. Tentația comunistă este deci predispoziție maladivă — o foarte răspîndită predispoziție, dar nu mai mult decît atît. Realismul democratic american, liberalismul rationalist european și spiritualitatea toleranță și universalistă a Asiei sînt însă constituenți definitorii ai umanului. Avem motive să fim, deci, moderat optimisti. Este optimismul privirii care include o sută de ani într-o imagine si poate, într-o metaforă. Ne aduc, oare, măcar tot atîta speranță și evenimentele vieții politice cotidiene ? Două scale diferite ale timpului să fie, eventual, coerente ?

Caius Dragomir

haiku

Vîntul se scutură de pasăre și se cufundă-n pîriu

GLOSĂ (0)

● Haiku-ul, specie de poezie japoneză, caracterizată formal prin trei versuri și 17 silabe (5/7/5), „floare concluzivă a întregii culturi orientale" după cum se exprimă unul din specialiștii de vază în acest domeniu [1]), a constituit în ultimul timp și la noi în țară obiectul unor culegeri reprezentative și-a unor studii de reală profunzime [2]).

În ce ne privește, vom încerca în cadrul acestei rubrici, să forăm un drum invers, din interior spre exterior, din lăuntrul monadic al haiku-ului gata constituit, către sensibilitatea cititorului. Nu o explicitare, nici confesiuni sterile. Vrem doar să creăm un cadru mai adecvat înțelegerii, să mobilizăm sugestii, idei, paradoxuri așa cum într-o căpiță de fîn (acest haiku milenar !) soarele, aerul, sucurile și mirosnele pămîntului se împletesc într-un tot inextricabil.

De altfel, modelul haiku-ului este tocmai natura ; anotimpurile și însemnele lor ; păsări, cicluri vegetale, obiceiuri și sărbători populare. Iar, într-o concepție mai largă, întreaga **realitate**, desemnînd prin aceasta puterile și tendințele spiritului uman. Odată cu lapidaritatea, haiku-ul își revendică polisemia. Vizavi de oglindire, își îngăduie paradoxul. În ciuda clarității și a simplității sale, își anexează misterul primordial al ființei. Totuși, cele trei versuri rămîn aproape impersonale, ele se vor un produs natural, ca frunzele, ca valurile. De aici decurge greutatea de a scrie adevărate haiku-uri. Pentru că implicarea autorului trebuie să fie minimă, ea trebuie mai degrabă să răzbată involuntar, ca în acel **totuși** din celebrul haiku pe care Issa l-a scris la moartea fiului său : **„Lumea-i ca roua — / doar ca roua. / Și totuși..."**

Tonul rece, impersonal ; observația directă asupra naturii ; cugetarea profundă prin relațiile mereu noi dintre elemente ; căldura subiacentă imaginilor reale vehiculate ; cît și lipsa oricăror grandilocvențe sau sentimentalisme — toate acestea oferite în doar cîteva cuvinte — ne îndeamnă astăzi, din perspectiva zborului în cosmos și a tehnologiilor zero-gravitaționale, să considerăm haiku-ul drept unul din primele modele informaționale complexe, în care gîndirea științifică se întîlnește cu cea artistică. E vorba, evident, despre devenirea internă a acestei specii, despre valențele ei libere dispuse să capteze tumultul veacului nostru, despre genul de înnoire pe care perspectiva istorică schimbată l-a adus, de pildă, pieselor lui Shakespeare.

Cristalizare bi-univocă în care cuvintele, mai mult decît în oricare alt gen literar sau tratat savant, își află în același timp atît autonomia, cît și pluriforma coeziune — pe de o parte sabotînd ideile, nelăsîndu-le să se așeze într-un tipar, forțîndu-le să fie perpetuu vivace, iar pe de altă parte înghețînd imaginea în emblemă, în formulă, în cifru revelator. Unul din lanțul atîtor componente fiind ironia, de multe ori o ironie derutantă, neștiind a cui și către cine. Formulările fals științifice, duioșiile fals personale, ternul fals inexpresiv etc., constituie bagajul inepuizabil al procedeelor incluse în program, de care microcomputerul care este haijinul (creatorul de haiku-uri) dispune, dar pe care le întrebuințează cu parcimonie și cu... falsă impersonalitate.

„În cîntecul greierului / nici un semn / că va muri curînd," Bashô își îngăduie să analizeze sufletul uman aplecîndu-se distrat, aproape într-o doară, asupra anodinului țiriit de greier și constatînd perfecțiunea lui atemporală. **„În soare — kimonouri la uscat. / Și mînecuța copilului mort / e acolo..."** Tot Bashô desvăluind augusta putere a astrului zilei, aceea de a sfînta ceea ce nu mai poate fi sfîntat ; sau altfel spus, de a aplana cele mai acute conflicte umane.

„Din atitudinea de integralitate care înlătură stavilele dintre om și lucruri statornicind o unitate multiplă, unde partea se răsfrînge în tot și totul se oglindește creator și individualizat în parte, descind toate «virtuțile» haiku-ului : tăcerea inefabilă care-l scaldă, densitatea lui semnificativă, paradoxul rezonant, umanitatea esențială." [3])

Constantin Abăluță

[1]) R. H. Blyth, **Haiku**, vol. I, Tokyo, 1964, p. 3.

[2] **Din lirica japoneză**, lucrare colectivă, Editura Univers, 1970.
Haiku, Lirică niponă, (Secolul XVI—XX), casetă cu cinci microvolume, Cuvînt înainte, traducere și note de Dan Constantinescu, Editura Albatros, 1974.
Antologie de poezie clasică japoneză (tanka — haiku), traducere și studii introductive de Ion Acsan și Dan Constantinescu, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.

[3]) Traducerile haiku-urilor reproduse în text aparțin lui Dan Constantinescu, și sînt extrase din **Haiku, Lirică niponă** (vezi nota [2])) Citatul din Cuvîntul înainte la aceeași lucrare, vol. I, p. 14.

plastică

Domenikos la Toledo

Îi se spunea „Grecul" **(El Greco)** și așa s-a păstrat în memoria lumii timp de patru secole. Răsărit în inima Egeei, sub legendara lumină a miturilor minoice, **Domenikos Theotokopoulos** avea să ia timpuriu calea pribegiilor artistice, aidoma argonauților în căutarea aurităților făgăduințe. Pentru el mirajul s-a arătat la apus, în mîndra cetate a Veneției, în care dăinuiau zidirile artistice ale lui Carpaccio, Tintoretto și Tizian, patriarhi ai penelului din amiaza Renașterii italiene. Încărcat de tezurul moștenirii bizantine sub zodia căreia se născuse, Domenikos își afla pe malurile lagunei adriatice a urbei dogilor o fertilă vatră de împlinire spirituală și artistică, foarte aproape de propria structură. La urma urmei, nici un alt oraș italian nu putea oferi la acea vreme un mediu mai dens și mai bine conservat de valori ale civilizației greco-bizantine ; Veneția fiind depozitara unui întins și variat patrimoniu arhitectural, artistic, religios, cultural și istoric, a cărui sorginte se găsește în atît de influenta civilizație a Imperiului de Răsărit, ce înflorise în imediata ei vecinătate. Pe de altă parte, aici aveau să se contopească în rafinate melanjări culturale și stilistice, multe dintre elementele caracteristice ale artei și civilizației occidental-continentale, într-o sinteză cu puternice reverberații în întreg spațiul renașterii italiene și a celei europene, în general. Primele mărturii artistice pe care le avem de la pictorul cretan, din această perioadă, ilustrează în termeni specifici tocmai un asemenea tip de spiritualitate, care l-a format și i-a îmbogățit personalitatea. În pînzele sale se regăsesc în mod explicit astfel de tendințe ale artei de frontieră, care marcau, în epocă, lucrările mai tuturor artiștilor care trăiau aici. Curînd, însă, sub înrîurirea scolii lui Tizian, viziunea artistică a tînărului pictor egeean avea să ducă la soluționări proprii, de o frapantă originalitate. Nu-i mai puțin adevărat că și cele cîteva escapade în Cetatea Eternă l-au pus în contact cu artiști și opere (Antichitatea și Michel-Angelo), ce nu-l puteau lăsa indiferent, mai cu seamă că receptivitatea și sensibilitatea lui artistică erau dublate de un orgoliu nemăsurat în afirmarea drumului propriu, pe care îl simțea tot mai aproape. Astfel aveau să-și facă apariția, după 1575, cîteva lucrări — între care **„Laocoon"** și **„Pietă"** — ce nu mai urmau canonul picturii venețiene, construcțiile arhitecturale din fundal și accentul pus pe sculpturalitatea personajelor, prin folosirea tehnicilor racourci-ului și a unei game coloristice mai sărace, urmărind redarea efectelor de dramatism în compoziție, anunță în bună măsură „revoluția" ce avea să o declanșeze, în arta picturii europene, **Viziunea El-Greco.**

Spania Conquistei și a Inchiziției oferea la finele secolului al XVI-lea condițiile cele mai prielnice, pentru deplina consacrare a acestui original, tenace și nelinistit artist. **Toledo**, orașul cel mai fermecător de sub soarele iberic, cu toate vestigiile lui arhitecturale, cu solul lui pietros, auster, dar atît de miraculos îmbogățit de strădaniile cerbice ale oamenilor care-l populează și-l animă într-un fel unic, au însemnat pentru Domenikos alternativa ideală a unei existențe foarte apropiate de însemnele nativității sale.

Aici, sub oblăduirea severilor nobili toledani și a bisericii, cel numit **El-Greco** își desăvîrșește opera desprinzîndu-se de tiranica umbră a maeștrilor săi veneți. În țara lui Cervantes și a fascinanților **hidalgos**, pictorul cretan se simte ca la el acasă, libertatea spiritului, terenul oarecum gol pe care urma să-și desfășoare activitatea artistică facilitîndu-i manifestările de originalitate fără pericolul vreunei contestări estetice. Lucrează mult, comenzile importante din partea bisericii, a diferiților enoriași donatori și a unor persoane sus-puse din nobilimea locală asigurîndu-i șansa unei munci creatoare foarte susținute și apreciate în toate mediile. În mod paradoxal, el făcea figură de non-conformist. Viziunea sa plastică era greu clasificabilă și în nici un caz nu se putea asemui cu modelele cunoscute ale maeștrilor din țările învecinate, care mai colindau tîrgurile iberice în căutare de comenzi avantajoase. El-Greco avea prestigiul pictorului inițiat la înalte școli venețiene și romagnole, așa încît greu puteau adversarii săi artistici să-i știrbească sau să-i umbrească în vreun fel personalitatea și poziția ce o ocupa în societatea toledană. Compozițiile sale de mari proporții cu tematică religioasă se disting prin neta delitare stilistică, evidenta lor sculpturalitate ce viza monumentalul, dar o monumentalitate ce nu anula atributele omenescului, lumina spiritului ce înnobilează trăsăturile chipului uman. El-Greco întreprinde, în acest sens, una dintre cele mai cutezătoare experiențe ale picturii universale dintotdeauna și anume, amplificarea proporțiilor personajelor dintr-o compoziție, construcția piramidală a grupurilor, introducerea și în geometria anatomică a principiilor arhitecturilor gotice. O viziune fantastică ce servea de minune picturii de gen cultice, și care deschidea noi perspective folosirii culorii, exploatării efectelor de lumină, problemelor de fundal și de arhitecturare a cadrului peisager într-o compoziție de gen. Desenul este ferm, tonurile mai dramatic marcate, ocrul și albastrul sînt amendate de negru, iar suprafețele de alb iau locul aurului din ceea ce altădată făcea fală picturii rituale bizantine și chiar venețiene.

Așa s-au creat și au intrat în eternitate opere ce-l consacră pe Domenikos toledanul drept unul dintre cei mai cutezători și mai originali inovatori din toată pictura renascentistă. **„Înălțarea"** (din 1577), **„Sfînta Treime"** (din colecția **Prado)**, **„Învierea"**, **„Triumful numelui lui Isus"** (Escorial), **„Cristos pe cruce"**, **„Stigmatizarea Sf. Francisc"**, **„Adorația păstorilor"** (Muzeul național București), ca și alte compoziții de mai mare amploare, cum sînt **„Cinci scene ale Apocalipsei"**, **„Botezul lui Christos"** și acea tulburătoare **„Vedere a Toledo-ului"** (care anunță prin datele ei compoziționale și cromatice arta de mai tîrziu a lui Cézanne), toate aceste opere fundamentale ale artei spaniole și europene din Evul de Mijloc ne vorbesc despre destinul unui artist dominat de o frenetică fantezie creatoare, de o originalitate a expresiei și viziunii picturale atinsă, patru veacuri mai tîrziu, poate doar de un alt mare artist iberic — **Salvador Dali.**

Corneliu Antim

însemnări de scriitor

Bucuria creației

În plin exercițiu al exceselor, al răfuielilor și al diatribelor diurne prezente atît în presa fierbinte cît și în viața noastră socială, tînăra pictoriță Florentina Marinescu ne invită, printr-un remarcabil gest artistic, într-o oază de lumină, de liniște și candoare.

Într-adevăr, expoziția ei vernisată în chiar ziua de 15 iunie (sub semn emi-nescian), la Galeria Galateea, izbutește cu prisosință să creeze un sublim spațiu de meditație și siguranță — un spațiu al sensibilității pure.

Prin însuși statutul ei, Galeria amintită, dispunînd de o singură încăpere expozițională, prezintă un risc asumat pentru oricare artist, nevoit să se restrîngă la un număr infim de exponate, fiind astfel obligat la rigoare, la spirit de selecție, dar și la putere de reprezentare. O expunere la Galateea e un pariu cu tine însuți, un examen de concentrare pe care Florentina Marinescu îl trece cu excelență.

Asadar, cele aproape 20 de pînze, ritmate cu inteligență și rafinament, cuprind peisaje, naturi statice și cîteva portrete — partituri bine echilibrate și expresive, dezvăluind o viguroasă adîncime a elaborării. Privindu-i lucrările, recunosc că de mult n-am mai întîlnit în lumea plasticienilor tineri atîta lumină calmă acoperind un fond dramatic presupus, dar estompat cu decență. Pictura Florentinei Marinescu exprimă o puritate salvată, o extază temperată — care mai degrabă e înțelepciune.

Expoziția în întregul ei mărturisește o nedisimulată bucurie a creației, a comunicării prin culoare, o anume blîndețe — blîndețea clasicității.

Florentina Marinescu e, de fapt, o poetă a predispozițiilor melancolice, a reveriilor meditative — geometria picturilor ei degajînd căldura unor contururi învăluite într-o ușoară evaporare — așa cum numai amintirile sau visele mai pot fi păstrate sub pleoape.

Florentina Marinescu e un pictor al stărilor acut intelectuale, cu predispoziții nu spre evocări dilatate, ci spre sinteză și simbol.

Gheorghe Istrate

t.v.

Ce mai face domnul Velican ?

Totul a început, pentru oamenii de vîrsta mea, cu domnul Velican. Undeva, la Răsărit, trăia un ins care, în țara aceea imensă a lui, făcea tot ce se putea închipui. Cum aveam doar 12—13 ani și acceptam cu ușurință ceea ce mi se spunea de către tovarășii profesori și de către tovarășele noastre, dragi profesoare emerite, nu încăpea îndoială că în țara aceea uriașă — dar uriașă, domnule, nu glumă! — trăia o singură persoană, domnul Velican, ciolovek-Velikan. Iar modul în care izbutea acea singură persoană să facă totul, în uzine, pe ogoare, ba chiar și în universități (universitățile erau, mi se pare, subînțelese — ceea ce cred că le ofensa), ei bine, hărnicia, pricepérea, înalta calificare, devotamentul față de cauză ale domnului Velican erau pentru noi un permanent obiect de mirare gingașă. Nu lipsea, e drept, și cîte o interjecție grosoloană ori cîte o exclamație uluită: „Dat dracului Velican ăsta ! Ce l-o fi admirînd nevastă-sa ! Oricum, cu alt domn Velican nu poate să-l înșele, lipsind Velicanii !" Și pe urmă am aflat că Velican (uriașul) era un pseudonim, că de fapt îl chema Stalin — și foarte repede am avut și noi Velicanii noștri. Întîi un grup ; apoi unul singur cu una sau mai multe fiice actrițe ; în sfîrșit, în ultimul deceniu, Velicanul Absolut care-și mai tîra după el și soția, o femeie uscătivă cu ochii răi (altfel distinsă foc !) și ocupa — mititel cum era — mititelul ecran, două ore, cît „se dădea televiziune". În restul timpului avea el destule alte locuri în care să se manifeste, velicanul-pitic !

Apărînd pe micul ecran, marele domn Velican i-a înghițit repede-repede pe cei ce nu făceau parte din mult onorata sa familie, între alții, pe vedetele televiziunii, mai ales pe prezentatori : Tudor Vornicu, Cristian Topescu, Viorica Bucur, Anca Arion, Christian Thau, Vartan Arachelian, Andrei Bacalu, Ioan Grigorescu, Tudor Caranfil, ba chiar și pe harnicul și (în veci nu voi fi iertat !) prostuțul pompos de Aristide Buhoiu... Au mai fost și alții, nu mulți. Cîțiva (în primul rînd Țopescu) au reapărut. Unii sînt departe (brațul lor puternic mii de morți împarte — citat inexact). Alții parcă ar veni și parcă ar pleca, apar-dispar, nu au curaj. I-a speriat domnul Velican (parcă pe cine n-a speriat ?) și speriați au rămas. Nu apăruse nici un prezentator (nu vorbesc de redactori, ființe demne de laudă) pentru emisiunile literare — și uite că nici azi nimeni nu s-a apucat să-l caute. Astfel încît (de fapt, de la exemplul acesta doream să pornim) stăm mai bine de o oră și urmărim o foarte bună **Revistă** literară redactată de poetul Adrian Munțiu și observăm că — în ciuda experienței și competenței sale, indiscutabile — fiecare episod e foarte bun, dar toate împreună nu formează cu adevărat o revistă. Poeziile se desprind de articole, interviurile de eseuri. Plutesc toate în aer. Lipsește un prezentator, lipsește un Țopescu care să dorească sincer (și să aibă calitățile necesare) de a face educație literară publicului. Cineva care, să zicem, înainte de a-i da cuvîntul strălucitului poet Dan Laurențiu, să spună cîteva cuvinte „la obiect" despre acesta si, mai ales, despre tipul de poezie (dificilă — muzica simfonică nu e „dificilă" ?) pe care l-a ales atît de talentatul meu coleg. Rezultatul ? Să spunem adevărul : telespectatorul închide aparatul, nu înainte de a remarca, plictisit, că măcar din tîmpeniile despre Velican se înțelegea ce vor ăia... Cu excepția cîtorva mii de spectatori, minunata întîlnire — ce a avut loc și nu a avut loc — între un poet de seamă și telespectatori nu a dus, sînt sigur, la rezultatele dorite. Ia să fi vorbit Nicolae Manolescu sau Eugen Simion sau Valeriu Cristea cinci minute despre poet, prezentîndu-l coerent, măcar „în linii mari", și cu totul altul ar fi fost sentimentul telespectatorului ! Concluzia, fără multe vorbe: e nevoie **neapărat ca**, pe lîngă competenții redactori ai emisiunilor literare, să apară măcar **un prezentator**. Să definesc acest cuvînt ? Se știe prea bine ce înseamnă ! Dar trebuie găsit ! Nici măcar un meci de fotbal nu se poate lipsi de un bun prezentator Cu atît mai mult, o emisiune culturală Adică o emisiune ce pare, multora, de la început, un teren arid. Și care, odată cu apariția unui bun prezentator, poate deveni o mare lumină !

Florin Mugur

O CARTE DESPRE MIRCEA ELIADE

● „Există cărți moarte și cărți vii, cărți în care găsești doar pe «ce a fost» și cărți ale lui ceea ce este și poate fi spiritualicește". Sînt cuvintele cu care C. Noica încheia eseul său despre Don Quijote publicat în 1974 în revista „Viața românească". Cărțile lui Mircea Eliade, atît cele de orientalistică, filosofie, istoria religiilor, cele de eseuri, precum și scrierile literare se înscriu fără echivoc între cărțile vii, „ale lui ceea ce este și poate fi spiritualicește", ele putînd da măsura unei culturi.

Nu de puține ori opera filosofului, a istoricului religiilor și a romancierului a constituit obiect de cercetare pentru oameni de știință, biografi, istorici și critici literari, antropologi etc.

În septembrie 1988 apare la Columbia University Press din New York, în colecția monografiilor est europene o monumentală monografie în două volume (1453 p.), semnată de Mac Linscott Ricketts : **Rădăcinile Românești, 1907—1945. (Mircea Eliade. The Romanian Roots. 1907—1945).** Autorul a studiat între 1959 și 1964 la Universitatea din Chicago istoria religiilor cu Mircea Eliade, sub îndrumarea căruia susține un strălucit doctorat. Ulterior a publicat în reviste americane cîteva studii de specialitate consacrate operei mentorului său. Traducînd primul volum din **Autobiografie**, își dă seama că o mare parte din opera lui M. Eliade îi este necunoscută lui însuși dar și Occidentului în genere. Este vorba despre cărțile și articolele publicate în România pînă în 1945.

Elaborarea monografiei se bazează în mare măsură pe materialele apărute în România de și despre Mircea Eliade : articole, scrisori, memorialistică, note de curs, mărturii ale colegilor de generație, manuscrise aparținînd arhivei sale din țară etc. și care au fost cercetate, copiate și fotocopiate de către Ricketts în perioada celor trei luni ale anului 1981 cînd, beneficiind de o bursă Fulbright, a fost în România.

Fiind o operă vastă, deschisă spre numeroase domenii și specializări științifice, ea implică o monografie de un gen aparte. În acest sens Eliade mărturisea : „Nu mă interesează admirația totală a cuiva. Ceea ce mă interesează este curiozitatea sa care îi cere să fie la fel de vast ca și mine." Această curiozitate ce-l caracterizează din plin pe autorul biografiei spirituale a lui M. Eliade îl determină să elaboreze o lucrare documentată, bogată în detalii, obiectivă ; obiectivitate în numele căreia renunță uneori la comentarii în favoarea unor citate revelatoare prin ele însele. „Nu consider această carte un loc în care îmi înfățișez opiniile" afirmă Ricketts. Este, altfel spus, o carte în care vorbește pe rînd tînărul, profesorul, ziaristul, savantul și scriitorul Mircea Eliade.

Cele treizeci de capitole ale cărții sînt distribuite în șase părți : **Copilăria și prima tinerețe, Gaudeamus igitur, Aventura indiană, Perioada de tranziție. Anii cei buni, Departe de România.** Primul volum este dedicat activității scriitorului pînă în 1934, an în care văd lumina tiparului volumele **Oceanografie, India și Alchimia asiatică,** iar al doilea cuprinde perioada 1934—1945. Întreaga viață a lui Eliade apare ca o succesiune de experiențe fundamentale, ca o aventură spirituală definită de biograf ca fiind „principiul unificator al operei sale". În numele acestui principiu Eliade face apologia virilității, ca o chemare spre ascetismul eroic și viril, chemare împlinită prin ascetismul practicat în India. Sînt mijloacele prin care Eliade îmbină aventura cu absolutul, în sensul realizării acelei „sinteze" creatoare pe care el însuși o definește în **Itinerariul spiritual** ca pe o configurație de experiențe spirituale pline de sens. Personalitatea lui Eliade apare în lumina unei astfel de configurații ce se desfășoară pe mai multe planuri : al personalității, al societății românești, și, în final, al umanistului care reînnoiește cultura occidentală.

Mac Linscott Ricketts consideră perioada românească a activității lui M. Eliade esențială pentru evoluția sa ulterioară : „Tînărul student de douăzeci de ani, afirmă autorul monografiei, exprima convingeri care-i vor ghida gîndirea tot restul vieții". În articolele sale din **Cuvîntul, Gîndirea, Ideea europeană,** găsim aceeași voință, aceeași vitalitate creatoare, comparabilă în timp cu deschiderea savantului către toate domeniile. Este, în fond același Eliade pe care Cioran îl vede „lacom să se năpustească asupra oricărui subiect". El se află într-o continuă căutare a autenticității, vrînd să îmbrățișeze întreaga problematică a unui umanism care să-l depășească pe cel al Renașterii, trecînd prin Orient și antichitatea clasică. Eliade este conștient că trăiește mitul tinereții fără bătrînețe, despre care va spune că „nu este decît un potențial colosal pentru definirea condiției umane". Sînt anii pregătirii lucrării de licență privind Renașterea italiană și ai plecării în India.

Unul din cele mai interesante capitole ale cărții este cel intitulat **Aventura indiană,** în care sînt descrise experiențele tînărului de 21 de ani în India : studiile efectuate sub îndrumarea profesorului Dasgupta, traduceri din texte sanscrite considerate de maestrul său a fi foarte dificile, întîlnirea cu R. Tagore, viața ascetică din Himalaya, unde are drept guru pe Swami Shivananda, redactarea celor două romane : **Isabel și apele diavolului** și **Lumina ce se stinge.** Rezultatul imediat al acestor experiențe în plan științific va fi lucrarea de doctorat despre yoga redactată între 1930 și 1932 și publicată în 1936. Este prima „aventură" a tînărului cărturar în cîmpul istoriei religiilor. Dar, dincolo de aceasta, destinul său trece prin eșecul integrării în ceea ce el va numi mai tîrziu India istorică și India eternă. Cititorului i se relevă de cîteva ori un Eliade care își împlinește destinul. „Atunci, își amintește M. Eliade, nu puteam s-o știu, dar maya pusese cele două fețe pe urmele mele pentru a mă ajuta să-mi găsesc adevărata soartă". În aceste „aventuri" stătea ascuns sensul vieții, sale care era cel al lumii culturii și nu al sfințeniei.

Idol al tinerei generații, Eliade este, alături de Mihail Sebastian, Petru Comarnescu, Ionel Jianu, M. Polihroniade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, I. Cantacuzino, Mircea Vulcănescu, Șerban Cioculescu, „sufletul" **Asociației Criterion pentru Artă, Litere și Filosofie.** Înființat în 1933, **Criterion** a continuat activitatea asociației **Forum,** definindu-se ca o asociație de intelectuali pe baze exclusiv culturale. Ricketts consideră **Criterionul** drept „cea mai originală și semnificativă manifestare colectivă a tinerei generații" ; în consecință ea reflectă maturizarea culturii interbelice.

Cei cinci ani (1933—1938) care fac subiectul capitolului 5, **Anii cei buni,** reprezintă pentru Mircea Eliade perioada succesului său ca scriitor. Publică **Maitrey** (1933), roman care îl face celebru la 26 de ani, apoi **Întoarcerea din rai** (1934), **Lumina ce se stinge** (1934), **Huliganii** (1935), **Domnișoara Cristina** (1936), **Șarpele** (1937), **Nunta în cer** (1938). Între 1936 și 1938 se conturează clar evoluția sa spre problematica istoriei religiilor prin publicarea la Paris a tezei de doctorat **Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne** (1936) și a lucrării **Cosmologie și alchimie babiloniană** (1937). Nu este lipsit de importanță nici faptul că M. Eliade ține în 1937 un curs la Universitate asupra simbolismului religios și altul, în anul următor, despre istoria budismului.

După ce este îndepărtat din învățămîntul universitar sub pretextul absurd că ar fi autor de „literatură pornografică", Mircea Eliade va funcționa ca atașat cultural la Londra și Lisabona. Ce a însemnat plecarea din țară mărturisește însuși Eliade : „Această plecare mi-a salvat viața în primul rînd și apoi libertatea, iar în cele din urmă mi-a permis să devin ceea ce nu aș fi putut deveni niciodată". La Londra concepe planul viitorului **Tratat de Istorie a religiilor,** care se bazează pe notele de curs ținute la Universitatea din București între 1936 și 1938. În românește lucrarea se numea **Prolegomene la o istorie comparată a religiilor.** La Lisabona lucrează la același **Tratat de istoria religiilor** în limba română și la **Mitul veșnicei reintoarceri.** Această ultimă perioadă analizată în prezentul studiu este cea în care drumul căutat de Eliade, este deplin conturat. Ultimul capitol al cărții are, așadar, caracter de concluzie. Ricketts afirmă cu claritate că studiile întreprinse de el asupra perioadei românești a lui Mircea Eliade demonstrează fără nici un dubiu că istoricul religiilor „nu a fost un om de știință obiectiv, care colecționează și clasifică date de dragul «istoriei», ci mai degrabă «un umanist mistic» care dorește să contribuie la îmbogățirea vieții omului modern și la reînnoirea culturii occidentale".

Gabriel Stănescu

RYSZARD KAPUȘCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (4)

Cînd i-am arătat unui coleg ceea ce scriu despre Haile Sellasie — mai degrabă eseul despre curtea împăratului și căderea acestuia, povestită de cei care îngroșau cu prezența lor saloanele, birourile și coridoarele palatului — acesta m-a întrebat dacă i-am vizitat singur pe cei care se ascundeau. Singur ? Asta ar fi fost imposibil ! Un om de rasă albă, străin pe deasupra — niciunul din ei nu mi-ar fi permis să le calc pragul fără recomandări serioase și în nici un caz n-ar fi fost gata de a-mi face confesiuni (în general, pe etiopieni e greu să-i determini să se „spovedească" : sînt în stare să tacă, ca și chinezii). De unde aș fi știut unde să-i caut, unde se află,ce-au fost, ce mi-ar fi putut spune ?

— Nu, n-am fost singur, am avut un ghid.

Acum, cînd nu mai trăiește, pot spune cum îl chema : Teferra Gebrewold. Am ajuns la Addis Abeba pe la jumătatea lui mai 1963. Peste cîteva zile trebuiau să se adune aici președinții Africii independente și împăratul pregătea orașul pentru această întîlnire. Addis Abeba era atunci un sat mare de cîteva sute de mii de locuitori, așezat pe niște coline, printre dumbrăvi de eucalipți. Pe scuarurile de lîngă strada principală, Churchill Road, păștеau turme de vaci și capre, iar mașinile trebuiau să se oprească atunci cînd nomazii treceau în goană de pe o parte pe alta a străzii cîrezi de cămile speriate. Cînd ploua, pe ulițele laterale mașinile se înfundau în noroiul cleios și negru, afundîndu-se tot mai mult, formînd pînă la urmă coloane de autoturisme înecate și imobilizate.

Împăratul a înțeles că această capitală a Africii trebuie să arate mai impunător. A recomandat atunci să se construiască cîteva clădiri moderne și să alinieze principalele străzi. Cu regret, operația s-a prelungit la infinit și cînd priveam schelele înălțate în diferite puncte ale orașului și la oamenii care lucrau acolo mi-am adus aminte de scena descrisă de Evelyn Waugh în 1930, cînd a venit la Addis Abeba să vadă întronarea împăratului.

„Mi se părea că abia acum s-a trecut la construcția orașului. În fiecare colț stăteau clădiri pe jumătate terminate. La unele se renunțase, la altele lucrau grămezi de imigranți jerpeliți. Într-o după-amiază am văzut douăzeci sau treizeci de asemenea oameni care erau conduși de un meșter armean decongestionînd curtea din fața intrării în palat de grămezile de moloz și de piatră. Munca consta în a umple cu moloz tărgi de lemn și după aceea a le goli la cincizeci de iarzi mai departe. Maistrul se învîrtea printre oameni ținînd în mînă un retevei lung. Dacă trebuia să plece pentru un minut totul se oprea pe loc. Nu însemna că oamenii începeau să se așeze, să vorbească, să se întindă pe pămînt. Nu, ei pur și simplu înțepeneau în acel loc în care se aflau, nemișcați ca niște vaci pe imaș, uneori căzînd în letargie cu cîte o cărămidă în mînă. În momentul cînd apărea meșterul, totul se punea în mișcare, agale de tot, ca eroii dintr-un film prezentat cu încetinitorul. Cînd îi lovea cu bățul, nu cereau ajutor, nu protestau, accelerau un pic mișcările. Bătaia înceta și atunci reveneau la ritmul încetinit, iar cînd meșterul pleca din nou, imediat înțepeneau, rămînînd pe loc".

De data aceasta o circulație febrilă se remarca pe arterele principale. Pe străzile mai lăturalnice buldozere gigantice se mișcau dărîmînd casele de paiantă goale, căci cu o zi mai înainte poliția îi alungase afară din oraș. După aceea, brigăzi de zidari construiau ziduri înalte pentru a ascunde restul caselor din chirpici. Alte brigăzi zugrăveau zidul după modele naționale. Orașul mirosea a beton proaspăt și a vopsea, a asfalt ce se întărea și a frunze de palmieri care împodobeau porțile în semn de bun venit.

Cu ocazia întîlnirii președinților, împăratul a dat o recepție impunătoare. Pentru banchetul acesta s-au adus cu avioane din Europa vin și caviar. S-a plătit un onorariu de 25 000 de dolari lui Miriam Makeba de la Hollywood pentru a cînta șefilor de state la sfîrșitul recepției cîntecul tribului Zulu. Au fost invitate peste trei mii de persoane, împărțite ierarhic în cîteva categorii inferioare și superioare, fiecărei categorii corespunzîndu-i altă culoare de invitație și alocîndu-i-se alt meniu.

Recepția a avut loc în vechiul palat al împăratului. Oaspeții treceau prin lungi coridoare formate din garda împăratului, dotată cu săbii și halebarde. Luminați cu reflectoare, trompetiștii cîntau din vîrful turnurilor imnul regal. În pridvoare, trupe de teatru jucau scene istorice din viața foștilor împărați. Din balcoane, fete în costume populare cerneau cu petale de flori pe oaspeți. Focurile de artificii împodobeau cerul, în toate culorile.

Cînd oaspeții s-au așezat în Marea Sală la masă, fanfarele au intonat imnul și a intrat împăratul, avîndu-l în dreapta pe Nasser. Formau o pereche neobișnuită : Nasser înalt, masiv, bărbat puternic, purtînd capul sus, cu zîmbetul pe buze, alături de figura doborîtă de ani, mărunță, chiar firavă a lui Haile Sellasie, cu fața trasă și expresivă, cu ochii sfredelitori ce-i străluceau. După ei veneau perechi, perechi, restul șefilor de state. Sala s-a ridicat în picioare, toți aplaudînd. S-au înălțat ovații pentru unitate și împărat. Apoi a început banchetul propriu-zis. Un chelner negru revenea la patru oaspeți (din cauza fricii și a nervilor chelnerii scăpau totul din mînă). Tacîmurile erau de argint, în vechiul stil Harare. Pe aceste mese erau așezate cîteva tone de antichități costisitoare, toate din argint. Unii au ascuns tacîmurile prin buzunare, unul luînd o lingură, altul o furculiță...

Munți de carne și fructe, pește și brînzeturi se înălțau pe mese. Torturi cu mai multe etaje impuneau prin glazura colorată și dulce. Vinuri de lux răspîndeau buchetul lor apetisant în culori strălucitoare. Muzica cînta, iar clovni de tot felul distrau comesenii veseli. Timpul a trecut în convorbiri, rîsete și consum.

A fost frumos.

În timpul acelei acțiuni a trebuit să caut un loc liniștit, dar nu știam unde s-ar putea afla. Am ieșit din Sala Mare pe ușile laterale, în curte. Era o noapte întunecoasă. Cădea o ploaie mărunță de mai, dar rece. De la aceste uși începea o pantă lină, iar jos, la cîțiva zeci de metri, se afla o baracă prost luminată, fără ziduri. De la ușile laterale pe care am ieșit, stăteau în rînd, pînă la baracă, chelnerii care își transmiteau tăvile cu restul de la banchet. Pe aceste tăvi se scurgeau spre baracă o grămadă de oase, cotoare, amestecătură de salată, căpățini de pește și bucăți de carne. M-am dus înspre baracă, lunecînd prin noroi și prin resturi de mîncare aruncată.

Aflîndu-mă lîngă ea, am remarcat cum în întunericul din partea cealaltă ceva se mișcă, că întunericul respectiv se clatină, mîrîie și clefăie, geme și plescăie. M-am dus în spatele barăcii.

În bezna nopții, în noroi și în ploaie, stătea o gloată mare de cerșetori desculți, Spălătorii de vase, care se aflau în baracă, le aruncau resturile de pe tăvi. M-am uitat în grămada de oameni care mîncau de zor resturi, oase și căpățini de pește, concentrați la ceea ce făceau. Se înfruptau atenți, cu scrupulozitate și încordați, remarcîndu-se o biologie oarecum violentă și oarbă pînă la uitarea de sine, pentru a-și potoli foamea în tensiune și extaz.

Uneori chelnerii mai făceau pauze. Rîndul de tăvi nu mai venea și gloata se odihnea pentru moment. Își destindea mușchii, de parcă comandantul le-ar fi spus : pe loc repaos. Oamenii își ștergeau chipurile umede, așezîndu-și mai bine pe ei zdrențele îmbibate de ploaie și murdărie. Cînd lanțul de tăvi se punea din nou în mișcare — căci și acolo sus era o crăpelniță ca de zile mari, însoțită de sorbituri și plescăituri — gloata își reîncepea cu înfocare binecuvîntata trudă a mîncării.

Ud leoarcă, m-am întors în Marea Sală, la banchetul împărătesc. M-am uitat la argint și la aur, la purpură și velur, la președintele Kasavubu, la vecinul meu, un oarecare Aye Mamlaye, și am tras în piept miros de tămîie și trandafir, am ascultat sugestivul cîntec al tribului Zulu, cîntat de Miriam Makeba, m-am închinat în fața împăratului (aceasta intra în obligațiile protocolare de rigoare) și m-am dus acasă.

După plecarea președinților (iar plecarea aceasta avea loc în grabă, deoarece un șejur mai îndelungat în străinătate se termina uneori cu pierderea fotoliului), împăratul ne-a invitat pe noi — deci pe grupul de corespondenți străini prezenți acolo cu ocazia primei conferințe a șefilor de state din Africa — la un mic dejun. Știrea și invitația ne-au fost aduse la Africa Hall, unde ne petreceam zilele și nopțile într-o așteptare deznădăjduită și enervantă de a primi legătura cu capitalele noastre, de ghidul local, șef de serviciu la Ministerul informațiilor — Teferra Gebrewold. Acest reprezentant al tribului Amhara, înalt și chipeș, era deobicei tăcut și sobru. De data aceasta devenise afectat și mișcat. Mi-a reținut atenția că de fiecare dată cînd declama numele lui Haile Sellasie își pleca pios capul. — Minunat ! — a strigat Ivo Svarzini, de origină greco-turco-cipro-maltezâ, care lucra oficial pentru o instituție inexistentă, Agenția MIB, de fapt pentru spionajul concernului italian de petrol ENI — ne vom putea plînge tipului de modul în care ne-au fost asigurate aici legăturile. Trebuie să adaog că cercurile acestor corespondenți care penetrau cele mai îndepărtate colțuri ale lumii se compun din oameni cinici și duri, care au văzut totul, au trăit totul, care — pentru a-și profesa meseria — trebuie să înfrunte necontenit mii de piedici, despre care majoritatea oamenilor habar nu au, și de aceea nimic nu-i poate preocupa sau mișca și care, ajunși la epuizare și turbare, realmente ar fi gata să se plîngă împăratului pentru condițiile proaste de muncă și pentru ajutorul slab primit din partea autorităților.

Versiune românească de Nicolae Mareș

LIRICĂ ELVEȚIANĂ CONTEMPORANĂ

MARC EIGELDINGER

● Eseist reputat, cu întîmpinări favorabile în spiritualitatea occidentală, universitar de marcă (a predat ani mulți la universitatea din Neuchâtel), Marc Eigeldinger resimte, în paralel, nevoia rostirii lirice privită ca o formă de cunoaștere și de purificare. Din recurența unor teme întîlnite în cunoscutele sale cărți, **Lumières du mythe** și **Mythologie et intertextualité** sau în placheta de versuri **Les chemins du soleil** (versiunea românească omonimă, Ed. Univers, 1983) rezultă că, în accepția ei profundă, autoritatea experiențelor poetice începe acolo unde primează interpretarea asupra sentimentului, echilibrul rațional asupra obsesiilor torturante.

Sfidînd aparența parnasiană, Marc Eigeldinger cultivă o gamă de expresii îmbogățită de solicitări afective proiectate într-un fel de elegie cerebrală a iubirii, cu rezonanțele ei inegale stăruitor cultivate. La care participă simbolul **frigului** și al arșiței, pe o întinsă claviatură de trăiri livrești și de revelații feerice. Prin oglindirea lor contrastantă sau alternativă poezia răsfrînge, în fond, o combinație de elemente ce ieșe din monocromie ca să se înalțe la o dominantă plină de subsensuri, cel mai la îndemînă fiind încorporat mișcării continue de un hieratism rimbaldian.

Poemele selectate spre tălmăcire în prezentul grupaj aparțin celei mai recente apariții a scriitorului, banderola volumului antologic din 1983 interferînd prin enunțul ei, **Le feu du langage**, cîmpul comunicării cu năvalnica ardere pe toate fronturile. Se ramifică într-o activitate literară de decenii (1943—1987) **semnul** și **amprentele** lui, imprimate în tot ce autorul identifică drept omenesc, o splendidă pledoarie pentru disponibilitatea ontologică atotcuprinzătoare.

Unitatea limbajului

Totul se desparte, se desface
se rupe cînd ieșe din scoarță
Nici o decizie, nici un imperativ
nu-i asigură țăria

Iar aspra Frumusețe ce dă ocol
artistului răbdător
se preface ca rodul
smuls tainelor de către alchimist

Numai limbajul singur
lipește crăpăturile
se decide în tăcere
să suporte zborul săgeților.

Imagini nocturne

II

Vocea vegetală a apei
urcă din turbării
și aprinde în pupilele tale
reflexe de salamandră

Ea își umezește părul
cu o incropeală tomnatecă
și răspîndește farmece
sub cupa sînilor tăi.

III

La fereastra mea noptatecă
privirea ta însoțește
soarele insulelor absente
atrasă de propriul ei exil

Soarele alb, decolorat
de apele captivității
cum este și această pasăre țintuită
de meterezele sălbatice ale orei.

Ținuturi ale nopții (III)

Nepăsător la rana mea
mă înalț spre bolțile serii
Un obraz de fum depărtat
se apropie fără să vreau
și lasă în urmă cărările nopții.

Mă voi rătăci din nou
în beznа calmă stelară
sau în ceața perforată de luciri.
Să rătăcesc între obscurele rodiri
pe cînd sîngele se încheagă în cuvinte ?

O noapte a gîndului pe creasta care
nu mai deslușește brațele zilei
învăluite de surîsul zorilor
imagine a noilor presimțiri
surprinse de secretul focului.

Cu zăpadă și foc

Soarele e sărac în deșertul de ger
Și totuși la focul nesigur al spinărilor de gheață
sucombă pe dată fiicele lui Helios
înalte ierburi le cuprind noptatic

Obscuritatea lucidă mă spintecă
pe cînd descopăr, Alise, în privirea ta
adormirea domoală a flăcării
învăluitoare eliberîndu-mi în memorie

Vocea aeriană a astrelor
Rîndunele de mare trec razant cu plaja
sparg în iarnă liniștea îngrijorată
își scutură penele pe cînd vuiește oceanul.

Focul frigului ascute în noi dorințî
cu luminoase cuțite
iar zăpada ne dezvinovățește
la zidul ametit de iubire

Nunta zăpezii și focului
aprinde rugul unei potolite alchimii
pe urmă pasărea phoenix își risipește cenușa
pînă stîrnește pulberea boreală.

Prevestiri

La geamul meu îți pleci lama obrazului
precum un astru vecin scrisul privirii
Lampa ta luminează un manuscris neînceput
Versiuni cărora le cunosc neasemuitul limbaj

Între pereții despărțitori ai visului
locuiește presimțirea
unei nopți transparente ce înscrie verbul
În semne sibiline. Ritmul gîndului
așterne trepte în peisajul greu de pătruns

Adună în cuvintele tale, culegător iscusit,
recolta liniștii din pervazul cerului
ce vibrează de-abia deslușita emoție muzicală.

Un înger captiv din racla lui de sticlă
învie incetișor mirat să afle
sufletul stihului țîșnind clătinat.

Versuri scrise pentru oglindă (I)

O zvîcnire de eternitate îmi străpunge memoria
ocolind iluzia mlaștinilor verzi
oglinzi înfrigurate pe care îngerul deșertului
mi-a înghețat fildeșul orbitor sub pleoape

Mirajul scînteiază unduiri efemere
în care neliniștea mea se aruncă lacomă de frig
să culeagă reflexele universului fragil
amenințat de lenta izbîndă a iernii.

Flautul salinelor ritmează improvizațiile
pe tulpina suavă a viselor tăinuite
iar sufluI evadat din izvoare robite

trezește amețeala din care mă smulg
în închisoarea apelor plăsmuiesc sori
ce slobozesc lumina sub grele arcade

Prezentare și traducere
de Henri Zalis

Urmare din pag. a 16-a

Fuga

parțial din pură politețe, mi-am exprimat întîmplător dorința de a putea, într-o zi, să merg să locuiesc acolo și să mă ocup cu comerțul de cărți rare, Betsy mi-a oferit foarte curînd un bilet de avion pentru marea metropolă. Și, cunoscîndu-mi inerția în legătură cu asemenea lucruri, ea s-a oferit s-o pună pe secretara ei să-mi facă rezervarea oricînd mă hotărăm să plec.

Cu două zile înainte de plecare, i-am telefonat secretarei și i-am solicitat această favoare. Cînd secretara m-a sunat să-mi comunice ora de plecare, mi-a spus că Betsy m-a rugat să trec pe la ea pe-acasă și să iau micul dejun cu ea. Și astfel, în dimineața respectivă am străbătut cele două străduțe ce despart casa tatei de cea a lui Betsy și cînd am ajuns ea mă aștepta cu micul dejun pregătit. Am mîncat amîndoi în bucătăria pardosită cu dale. I-am mărturisit rușinea pe care o încercam fugind ca Peter Pan. Și am pus totul pe seama fricii că tata m-ar convinge să nu plec. Nu ezitase niciodată să-și folosească toată șiretenia de avocat pledant pentru a-și convinge copiii să urmeze linia prescrisă de el. Îmi amintesc că Betsy a închis ochii și a pus o mînă pe mine. „Parcă eu nu știu !" a șoptit ea. „Jo și cu mine am învățat că numai așa poți rezolva lucrurile cu el. Dar vom aranja noi totul cu tata — și bineînțeles și cu mama". M-am gîndit în sinea mea, în timp ce luam împreună micul dejun, că același lucru trebuie să se fi întîmplat cînd a plecat Georgie la armată. Dar ea a fost atît de convingătoare, încît cînd am părăsit casa am avut senzația că mă hotărîsem să plec independent și că nu trebuia să-mi fie rușine de maniera imatură a plecării mele.

Totuși, în drum spre casa Josephinei, care se găsea doar la două străduțe depărtare și de unde mi se spusese că Josephine mă va conduce cu mașina la aeroport, am făcut comparații între ajutorul acordat lui Georgie în fuga lui la armată și, apoi, la moarte și fuga mea la New York și la ceea ce va mai urma. Cu siguranță că n-au existat niciodată ființe mai devotate tatălui lor. Într-un fel, ele își dedicaseră lui întreaga lor viață. Dar, era oare posibil ca ele să fie mai devotate fraților decît tatălui lor ? Știam, desigur, că era un nonsens ! Cu toate acestea, se părea că, în ceea ce priveau interesele noastre, ele doreau să-l înfrunte pe furiș. Betsy îl condusese pe Georgie la Fort Oglethorpe pentru a se înrola ca voluntar în aviația militară. (La vremea respectivă mă aflam la Centrul de înrolare și am văzut documentele care dovedeau că el venise ca voluntar și nu ca recrut). Timp de două zile, Josephine îl mințise pe tata cu privire la locul unde se găseau Betsy și Georgie. Ele doreau să-l ajute pe Georgie chiar și în aparența lui hotărîre de a fi ucis în război. Și nu cred că toată viața lor au mai făcut ceva atît de clar împotriva voinței tatei cu excepția faptului că s-au mutat de sub acoperișul lui în propriile lor case. Cred că dacă ele s-ar fi mutat împreună într-o singură casă, tata n-ar fi fost atît de ofensat.

Josephine mă aștepta în dimineața aceea cu un cec destinat să mă ajute pe perioada primelor șase luni la New York și cu o scrisoare din partea unei cunoștințe de-a ei din New York, care îmi oferea o cameră pe Mac Dougal Street cu o chirie foarte modestă. În plus, cînd am rămas împreună cîteva minute în sufrageria din față a casei ei mi-a promis, pe un ton ca de afaceri, nu numai că o va ajuta pe Betsy să-l împace pe tata și s-o facă să înțeleagă pe biata mama, dar și că se va ocupa de împachetarea și trimiterea tuturor cărților mele de îndată ce găseam loc pentru ele. Apoi m-a întrebat: „Pot să te mai ajut cu ceva ?"

Mă tem că am răspuns cinstit, ca un băiețel : „Voi mai avea nevoie de niște haine" — ridicînd mica mea geantă de voiaj. A părut mișcată de cererea mea și s-a aplecat ca să mă sărute pe obraz. Cred sincer că în acel moment m-a considerat un fel de amărît de copil orfan.

„Trimite-mi o listă cu ce ai nevoie, Phillip", a spus ea. Apoi am ieșit și ne-am urcat în mașină și ea m-a condus la aeroport. În timpul zborului pînă la New York m-am tot gîndit la cele petrecute în viața mea și mi-am amintit de tristele experiențe ale surorilor mele din vremurile triste ale mutării noastre de la Nashville la Memphis. Am suferit pentru ele în acea dimineață ca niciodată pînă atunci.

hyde-park

Bridge

Ulice, pe care explozia calului troian îl aruncase dincoace de Dunăre, așteptînd aici viza pentru Ithalaca, se apucă să-și inițieze în bridge echipajul de pe nava „Uliceafărul". Acest echipaj, format din oameni culți, știind că va pieri în curînd în valurile pline de sirene muncitorești, își petrecea vremea repetînd : „Alcoole mio !".

În Ithalaca, Penelopa (delegata P.N.L. pentru „Miss-Fit Europa"), împletea colțuni pentru „De Fonseca".

Ulice, Chior-Împărat în Țara Orbilor Fără de Atu și de Alibi, începu prin a-și obișnui supușii cu jocul numit „licitație", apoi cu „șaizeci și șase". Șaizecișasiștii lecturau din greu tratatul „Trecerea de la șpilul planificat la bridge-ul de piață" și își manifestau sonor „șpilicismul". Întrebarea obsedantă „Cine a tras ?" fu în curînd acoperită de exprimarea retorică a lui Ulice : „Cine n-a tras ? Mal !"

Trecînd la bridge, Ulice explică echipajului „taiul", exemplificînd pe niște liste mai noi cine trebuie tăiat și cine nu. Jucătorul, se văzu imediat, nu-și poate trage al său picior decît dacă are destule puncte de onor. Punctele de distribuție variază, sînt impozabile, și se duc cum au venit. Echipajul se pleoști cînd înțelese că primele pentru Rober și Marele Șlem anunțat și realizat în zona carpato-danubiano-pontică nu sînt încă de nasul lui.

Tragismul bridge-ului, care constă în faptul că unul dintre jucători moare, galvanizînd atenția marinarilor de pe „Uliceafărul", atît erau ei de învrăjbiți. În rest, multe aspecte le rămîneau neclare. Ulice, care fusese critic literar înainte de a se pasiona de diplomanie, se exprima cam așa : „Cartea defosată de autor pare să fie un renons." Mai era și temerea unora de a se așeza pe linia Est-Vest, mai ales că Ulice alegea Sudul și Mortul începea să miroasă a Nord.

Impasul, bluful, șicana, anunțul de mizerie, forțarea mîinii, jocul tricolor, marele mariaj, toate astea li se păreau cunoscute marinarilor și de aici se amplifică și obiceiul lor de a-i da sfaturi marelui Ulice.

Așa că acesta, îngrețoșat, ordonă plecarea fără viză spre Ithalaca, se legă de catarg și puse banda cu sirene.

Tudor Vasiliu

moda, altfel

Sub coroana primilor trei Valois

Costumele inaugurate sub Philippe Auguste au dispărut către 1340, fără să se poată găsi o explicație repeziciunii cu care hainele s-au scurtat. În locul celor lungi, capătă întîietate o jachetă scurtă, strînsă sub talie cu o centură. Aceasta era foarte obișnuită în rîndurile populației simple. Numele ei provine de la numele propriu Jacques și el foarte obișnuit în popor. Ca substantive comune : **jacque** sau **jacquette** încep să fie folosite prin secolele 14 și 16, în epoca de care vorbim numindu-se **gippon**. **„Porter encore la jaquette"** vrea să spună că un băiețel n-a ajuns la vîrsta la care să poarte pantaloni lungi.

Mînecile au efecte teatrale, pot fi crăpate de-a lungul brațelor, prinse doar în dreptul cotului, cu bijuterii sau funde, strînse deasupra mîinii, lăsînd să se vadă eleganța somptuoasă a cămășilor brodate, pline de dantele și volane. Pantofii, cu vîrfurile lor „à la poulaine", se lungesc exagerat de mult, în timp ce cu succes, își fac apariția pălării vaste, mai ales cele cu formă de cornet, prelungit cu o coadă ce coboară pînă la călcîie.

Bărbații își tundeau părul scurt dar își lăsau mustățile lungi iar barba și-o îngrijeau, ca să fie subțire și ascuțită ca pantofii, „à l'espagnole". Noua modă e mai elegantă, scoate în evidență formele trupului, cere suplețe și grație. Poate de aceea oamenii legii și persoanele eclesiastice sînt împotriva ei, preferă hainele lungi, pe care le consideră mult mai serioase, mai demne.

Mantoul prins pe umeri, răscroit în jurul gîtului, lăsat liber în părți, atîrnînd pînă la glezne, completează ținuta seniorilor din sec. al XV-lea, **„la cloche"** și **„la houppelande"** — varietăți de pelerine, par adevărate huse, protectoare de mobilier.

Femeile sînt conservatoare dar adoptă **la houppelande**, nedespicată în față, reținută în talie cu o centură lată, ornată bogat cu bijuterii. Ele înlocuiesc voalul suplu, cu care-și acopereau părul, printr-o voaletă apretată în pliuri largi, **la huve**.

Costumul cavaleresc înregistrează și el o transformare subită, asemenea celui civil. El devine din ce în ce mai rigid, o armură - greoaie, mult mai sigură (războaiele sînt de vină) ; nu lipsesc nici încălțămintea și mănușile de fier iar coiful e înlocuit cu **le camail** și cu **le bassinet**, acestea învelind întreaga față.

Aceste schimbări au avut loc la începutul domniilor casei de Valois. Sub Carol al VII-lea și sub Ludovic al XI-lea, îmbrăcămintea pierde mult din luxul inițial, din fastul impresionant. Hainele lungi, încrețite, pălăriile, sînt adoptate de medici și de oamenii legii. Femeile păstrează corsajul strîns, decoltat adînc, acoperit subtil și pudic de o țesătură fină, ușor transparentă, **la gorgerette**. Ele simt nevoia să fie la înălțime și-și satisfac veleitatea cu conuri ascuțite, înalte de 70 cm, garnisite cu pînze scrobite, bățoase care cad în stînga, dreapta și în spate, într-o năucitoare vălurire, realizată cu eforturi și pricepere. După moartea lui Ludovic al XI-lea, ca reacție, ca senzație de eliberare din carapacea de constrîngeri pe care regele le impusese, apare o preocupare deosebit de vie pentru modă și mai ales pentru îmbogățirea hainelor cu podoabe. Hainele bărbaților din nou se lungesc subit, despicate în față, de la gît la pămînt, ca să nu ascundă cămașa, cît mai fin țesută, cît mai brodată. Moda italiană se infiltrează din ce în ce mai mult prin cei ce alcătuiau anturajul moștenitorului tînăr. Blănuri scumpe împodobesc mînecile, gulerele, glugile, poalele lungi. Dispar pălăriile, sînt înlocuite de o **toc**ă, mult mai comodă ; vîrfurile pantofilor sînt retezate în formă de rachetă. Femeile, apucate de o sete afrodisiacă, manifestă tendința de a arăta cît mai mult cămașa. Mînecile rochiilor aproape că dispar iar pudica și insinuanta **gorgerette** se topește ca și cum n-ar fi fost, lăsînd să se vadă generos — decolteul.

Au fost necesare secole și revoluții să se (re ?)ajungă la panglicuța strecurată între fese, cu care concurențele la titlul de Miss... ? defilează. Dacă nu sîntem atenți o să-i punem în dificultate pe cronicarii de modă ai secolelor viitoare. Ce vor descrie ?

Corina Cristea

PETER TAYLOR

Prozatorul american Peter Taylor — născut în 1917 la Nashville, în statul Tennessee — face parte din așa-numitul curent literar „Renașterea Sudului ce include nume ilustre ale literaturii postbelice cum sînt Robert Penn Warren, Flannery O'Connor, Truman Capote, Carson McCullers, William Styron etc.

Majoritatea povestirilor și romanelor sale au ca temă centrală universul familiei, legăturile emoționale care determină fericirea sau nefericirea unui cămin. Cu o deosebită forță evocatoare, Peter Taylor susține că frumusețea vieții de familie se risipește în absența unei comuniuni afective reale între oameni destinați să trăiască sub același acoperiș.

Adept al unei tradiții literare ce își are originile în scrierile lui Henry James, Peter Taylor analizează cu minuțiozitate viețile personajelor sale, atribuindu-le semnificații în funcție de conflictul dintre valorile prezentului și ale trecutului, ale mediului urban și rural, dintre ereditate și mediul social, dintre rațiune și pasiune.

Metoda sa narativă caracteristică constă din considerarea atentă a evenimentelor, din distilarea amintirilor mai curînd decît din recrearea dialogului și a acțiunii propriu-zise.

Autor a numeroase volume de povestiri, romane, piese de teatru, Peter Taylor și-a aflat confirmarea statutului său de prozator de primă mărime a literaturii americane actuale prin atribuirea Premiului Pullitzer pentru literatură pe anul 1987 pentru romanul A Summons to Memphis **(Invitație la Memphis), din care am selectat fragmentul de față. La fel ca în majoritatea scrierilor sale, universul romanului îl constituie societatea păturii mijlocii din Tennessee, care încearcă să se adapteze exigențelor vieții moderne. Acțiunea se concentrează asupra eforturilor fiicelor unui văduv octogenar de a zădărnici planul său de a se recăsători. Fiul său, Phillip, stabilit la New York din dorința de a rupe orice legătură cu trecutul, refuză inițial să participe la mașinațiunile surorilor împotriva tatălui său. Dar, cînd este invitat insistent la Memphis, el acceptă și se află curînd implicat într-o traumatizantă criză de familie ce își are rădăcinile în trecut.**

FUGA

În cele șase luni cît a durat iubirea noastră, Clara și cu mine am cutreierat pădurile și vîlcelele din jurul măgurii unde locuia ea, făcînd picnicuri la cascade, chiar și cînd era foarte frig, și la gura peșterii mari. Nu vreau să spun că viața noastră în timpul celor două scurte anotimpuri, toamna și iarna, a fost idilică. A fost, mai curînd, o realitate minunată, superbă deosebită de monotonia vieții mele atît înainte, cît și după ea. Din cauza ei a venit tatăl meu la Chattanooga, în ziua cînd l-am văzut intrînd în hotelul Patton, și a reușit să distrugă totul, așa cum își propusese. În decembrie totul se terminase. Clara a fost trimisă departe de părinții ei, iar eu mi-am reluat viața mohorîtă de la pensiune. Apoi, pe 7 decembrie cursul întregii vieți s-a schimbat. Mă aflam singur în cameră duminică după amiază cînd s-au transmis știrile că am intrat în război. În seara aceea am anunțat-o pe proprietăreasă și m-am întors la garnizoană. Știam că viața militară urma să fie mult mai serioasă din acel moment. Iar după cîteva zile m-am dus în oraș și m-am îngrijit de împachetarea și trimiterea cărților mele acasă la tata, la Memphis. Peste trei luni am fost trimis la o tabără de instrucție din New Jersey și apoi în Europa. Am rămas acolo mai mult de doi ani și nici măcar o dată n-am avut ocazia să rostesc numele Clarei Price sau să-l aud rostind. După război m-am întors la Memphis și am rămas acolo încă doi ani fără să aud menționat numele Clarei. Memphis mi se părea atunci o provincie mai străină decît oricare din locurile unde fusesem staționat pe continentul european. La Memphis, după terminarea războiului, am schimbat o slujbă după alta, păstrînd toate cărțile pe care am continuat să le adun într-o cameră nefolosită de deasupra garajului. Tata și mama locuiau încă în acea vreme în vechea casă din centru.

*

Într-o dimineață destul de răcoroasă de început de noiembrie, la doi ani după ce m-am întors din Europa, m-am dat jos din pat în casa tatălui meu și am părăsit-o pentru totdeauna. În acea dimineață mă îndreptam spre o nouă viață la New York. La mai puțin de un an de la plecarea mea bruscă și secretă, tata a vîndut casa și s-a mutat împreună cu mama în suburbia orașului.

Era cu puțin înainte de ora șase dimineața cînd m-am sculat și am început să-mi fac valijoara și să mă îmbrac, nu foarte conștient de ceea ce făceam, adică, de faptul că mă pregăteam să părăsesc casa părinților fără să-mi iau rămas bun și fără să le spun încotro plec. Poate pentru că simțeam că fac un lucru rușinos nu-mi lăsam gîndurile să se confrunte cu realitatea. Poate și mai rușinos pentru mine era însuși faptul de a fugi de acasă, așa, ca un puști dintr-o carte de povești, cînd eu eram deja un bărbat de aproape treizeci de ani care lăsase de mult în urmă anii de colegiu și chiar și cei ai războiului. La vîrsta mea destul de matură mă jucam de-a Peter Pan, ducîndu-mă să trăiesc printre Băieții-răufamați și punînd totul în seama mașinațiunilor de neînțeles ale tatălui meu. În timp ce-mi împachetam lucrurile, nu mai multe decît mi-ar fi trebuit dacă aș fi plecat într-o excursie de o zi, și mă îmbrăcam — cu hainele mele obișnuite, „de toate zilele", mi se părea că altcineva mă îmbrăca și îmi împacheta lucrurile sau, cel puțin, că nu mai aveam voință. Nu eram sigur sau conștient că acțiunile îmi erau dirijate de surorile mele, dar aveam senzația că nu acționam întrutotul potrivit voinței mele. La începutul toamnei, Betsy și Jo făcuseră o vizită la New York, un lucru pe care cred că nu-l făcuseră niciodată. În trecut, și întotdeauna după aceea, ele aveau obiceiul să meargă la Chicago pentru cumpărături și pentru a gusta frenezia unui oraș mare. Aceasta era preferința locuitorilor din Memphis, în timp ce cei din Nashville erau înclinați să meargă la New York. După întoarcerea surorilor mele, de la New York, săptămîni la rînd ele n-au vorbit decît despre faptul că Manhattan era capitala culturală a țării. Cînd, din această cauză și

Prezentare și traducere de Valentin Negoiță

Continuare în pag. a 15-a

șah

Sezonul estival

Salutăm performanța strălucită a Luminiței Radu, care a cîștigat Campionatul Mondial (categoria 18 ani), desfășurat la Singapore, un rezultat excelent. În același timp ne încearcă mîhnirea la gîndul că atîția ani, tinerii șahiști români n-au avut posibilitatea să-și încerce forțele în astfel de concursuri. Este sigur că talentul le-ar fi permis să redediteze performanța (singulară pînă în acest an) a lui Florin Gheorghiu, de acum aproape 30 de ani. Oricum începutul a fost făcut și așteptăm acum Campionatele Mondiale pentru copii care se vor disputa în S.U.A., Fond du Lac (Wisconsin), unde delegația română condusă de profesorul Anghel Vrabie va fi alcătuită din Claudia Bilciu, Alin Berescu (categoria 10 ani), Anca Andriana, Crina Peptan, Francisc Nemeth (categoria 12 ani), Ileana Todirel, Gabriel Schwartzman, Mihai Stanciu (categoria 14 ani) precum și antrenorii Daniel Savin și Cristian Ionescu. De asemenea Luiza Ionescu, Otilia Ionescu și George Grigore vor pleca în cursul lunii august în Chile pentru a lua parte la întrecerile categoriei **20 ani.**

Deci, urăm succes tinerilor șahiști români, neuitînd însă de Mihail Marin care tocmai a luat startul la Manilla în „interzonalul secolului", după cum a fost denumit. De ce această denumire ? Este foarte simplu : 64 de concurenți (ciudată coincidență) dintre care marea majoritate mari maeștri, și nu oricare mari maeștri ci nume celebre din lumea șahului precum Tal, Smîslov (foști campioni mondiali), Ivanchuk, Sokolov, Liubojevici, Seirawan, Gulko, Short, Adams, Hübner, Partisch, Ribli, Torre etc ; își vor disputa cele unsprezece locuri ce asigură prezența în **Turneul Candidaților.** Reamintim că este a opta prezență românească la un interzonal și a doua a lui Mihail Marin. Precedentele n-au fost încununate de succes, cele mai bune performanțe fiind obținute de Florin Gheorghiu în 1979 la Riga, unde a obținut locul V și de Mihai Șubă în 1982 la Las Palmas unde doar 0,5 puncte l-au împiedicat în tentativa de a deveni candidat la titlul mondial.

Sperăm un rezultat bun din partea lui „Bobo" pentru ca șahul românesc, deja reabilitat parțial în toamna anului trecut prin rezultatul bun obținut de echipă la Campionatele Europene de la Haifa (Israel), să iasă total din umbra care-l înconjoară de mai multă vreme.

Smaranda Lupu

bridge

Un hexalog de ocazie

Ca o primă și de tot superficială vedere s-ar zice că nu e nevoie, în bridge, de cine știe ce capacitate intelectuală, ba chiar că nu e obligatorie nici măcar o cît de sumară pregătire intelectuală. Ca să înveți regulile simple ale jocului ar fi destul să posezi, fie și rudimentar, al doilea sistem de semnalizare, să poți gîndi și vorbi elementar, restul fiind memorie — pe care, nu-i așa ?, și elefanții o au — și oarece exercițiu, lesne de obținut în procesul muncii, desigur întrucît munca l-a creat pe bridge-ist, sau cel puțin așa postulează partizanii acestei viziuni asupra jocului. Nu vreau să polemizez cu numeroșii adepți ai unei atari înțelegeri a bridge-ului, ei sînt covîrșitori numeric și, mai ales, greu de convins, cu atît mai greu cu cît sînt mai fixați în ceea ce consideră a fi evidența însăși, dar nu mă pot abține de la o seamă de observații care mi-au fost sugerate de o îndelungată examinare de pe margine a chiar felului cum practică respectivii jocul, fie în competiții fie în partidă liberă. Pentru economie de spațiu, le înșir aici oarecum sistematizate ad usum delphini :

1. În absența pregătirii intelectuale, jocul de brigde rămîne o succesiune de stereotipii în care jucătorii nici nu realizează că joacă mereu aceeași doză ; 2. Refuzul scotocirii interogative proprii activității intelectuale produce nu doar anchilozarea jucătorului dar și înghețarea jocului însuși ; 3. Disprețul pentru performanța gîndirii teoretice atrage după sine, fără excepții, deteriorarea fatală a demersului practic, condamnînd pe jucător la nesfîrșita repetare a unui minim subviețuitor de gesturi specifice ; 4. Creșterea procentului de automatism, consecutivă abolirii funcțiilor intelectuale, se soldează mai totdeauna cu intrarea licitației și a jocului de levată sub zodia stupidității ; 5. Nu se poate vorbi în chip serios de progres, evoluție, schimbare, înnoire, etc. etc. în bridge fără implicarea în miezul lucrurilor a intelectualității, singura care poate da un sens înalt strategiilor jocului și care poate, totodată, hrăni plăcerea de a juca ; 6. În brigde, rezultatul e mereu direct proporțional cu cantitatea și calitatea participării intelectuale.

Din păcate, bridge-ul este și un joc de temperament, chiar dacă numai în subsidiar, iar de cele mai multe ori tocmai temperamentul nu-i lasă pe cei care, eventual, ar ști să recunoască justețea hexalogului de mai sus, s-o și practice. Paradoxal, neglijarea acestor observații care sînt istorice, deci banale, provoacă finalmente pierderea memoriei, adică a rațiunii suficiente a jocului în viziunea amintită, și asta pentru că, în bridge, simplitatea nu este opusul complexității ci un efect al ei...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. : 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. : 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

4 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 11 iulie 1990

24

Elogiu omului nou

Încet, încet, lucrurile intră în normal sau, mai drept spus, reintră în normal. Nu pare să fie chiar o intrare în normalul promis de evenimentele din decembrie '89 — revoluție anticomunistă, nu ? — ci seamănă mai degrabă cu o reintrare într-un normal prerevoluționar **autrement coiffée** — revoltă anticeaușistă, nu ?. Schimbare de vocabular ? Regie și actori noi la o piesă veche, adică remake ? Proliferantă degrigoladă consecutivă unui vid de putere ? Lume cu adevărat alta ? Avem suficiente motive să credem că nimeni la această oră nu poate răspunde absolut convingător. Frumoasele programe teoretice sînt a doua zi contrazise în practica socială, profesiunile de credință din ce în ce mai dese sînt la paritate cu alunecările în stupiditatea demagogică, numărul impostorilor cu acces la microfoane crește geometric în vreme ce al competenților abia aritmetic, marii adulatori ai regimului comunisto-ceaușist de ieri sînt marii zeloși ai democrației României mari de azi, în orice minciună se strecoară un pic de adevăr și adevărul supără prin filtrul minciunii, ce mai, ca la noi la nimenea, să te tot minunezi de atîta abundență de perplexități. Sîntem, nu încape vorbă, țara tuturor posibilităților... improbabile. Nu-i lucru nou, ni s-a mai întîmplat, vor spune cei sceptici. Așa e, numai că există în această repetiție ceva realmente nou : omul. Omul nou, cel visat și pregătit două decenii în eprubetele incomparabilului Petrucci al nostru e, poate, acum, după 13—15 iunie, singura certitudine în oceanul de posibilități improbabile în care ne scăldăm. Omul nou, ce minunat sună acest substantiv colectiv, mai ales pe caldarîmul bucureștean și în laboratoarele Universității ! ce sublim înlocuitor al ju..ției, al dreptății, al liberului arbitru avem în el în această vreme a înlocuitorilor ! ce orizont luminos ne deschide el spre închidere ! Cum să nu-l iubești, fie și cu o ură grea, cînd îl vezi și-l auzi cu cîtă grijă se apleacă el spre tine, cel vechi, ca să te aducă pe calea cea dreaptă, pururi orizontală, a șirului numeric ! Cum să nu-l aplauzi, fie și strivindu-l, cînd cu atîta convingere te ajută el, pe tine cel rătăcit în convorbiri cu idealuri, să te regăsești sub specie darwinistă ! Tot ceea ce ne prisosește la această oră : suspiciunea, opacitatea, apatia, încrîncenarea, miticismul ca și tot ce ne lipsește : încrederea, transparența, energia, seninătatea, hyperionismul i se datorează.

În ce ne privește sîntem vechi, domnilor ! Ca atare, recunoscînd cu umilință măreția omului nou, continuăm să nutrim speranța că într-o bună zi, suficient sieși cum e, omul nou va reintra în eprubeta din care a ieșit, plictisit de moarte de sine însuși. Nu de alta, dar intrarea noastră în normal e condiționată de ieșirea lui din orizont. Dar dacă pînă atunci ne va fi contaminat pe toți ? ! Brrr...

„L"

TEME FOLCLORICE

De-a baba oarba
De-a ielele
De-a zăhărelul
De-a iarmarocul
De-a : nu coace, nu sparge
De-a v-ați ascunselea
De-a furarea fetei
De-a tivicana-berbecana
De-a mușcarea șarpelui
De-a strigarea peste sat
De-a cărbunele-n mijloc
De-a vîrcolacii
De-a întorșii de la țiță
De-a punerea cuțitului
De-a frigurile
De-a prinde orbul scoate-i ochii
De-a cinstele
De-a alb cu ghiocul

De-a adevărul ?

Cezar Baltag

● un TEXT DIN EXIL ● de Ion Negoițescu ● CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII ● PREZENTUL CONTINUĂ ● SFINXUL RUS ● CHIPUL INEFABIL AL ISTORIEI ● Eseu ● MOMENT PREMERGĂTOR ● de Livius Ciocârlie ● POVESTEA VORBEI ● CRONICA LITERARĂ ● de Florin Manolescu ● Promoția '90 ● ANTIPOLITICA ● Anchetă ● Ryszard Kapuscinski : ● «ÎMPĂRATUL» ● Tronul (5) ● CARTEA STRĂINĂ ● TZVETAN TODOROV : ● «UN UMANISM PONDERAT»

ULTIMUL INTERVIU AL LUI

VLADIMIR NABOKOV

(pag. 8-9)

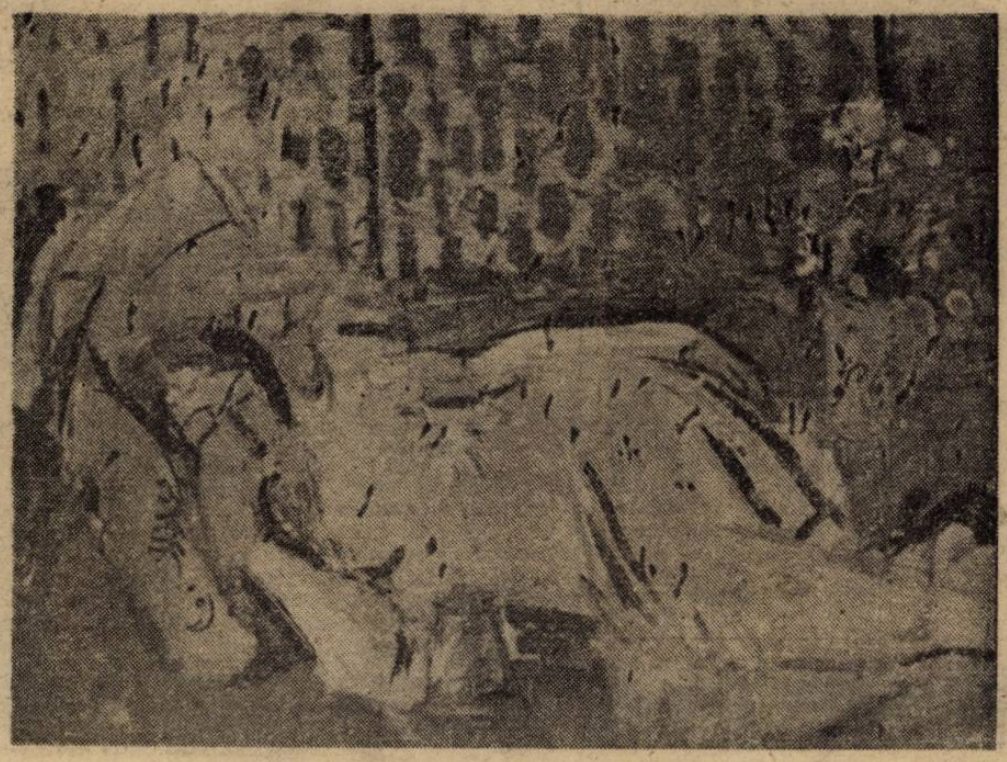

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

After shave

trebuie să recunoaștem, programul noului guvern a tulburat multe orizonturi de așteptare. Arhiobișnuiți, însă, cu anormalitatea primului semestru, în care, ca făt-frumosul nostru, am îmbătrînit cît alții în zece ani (ce altceva facem de două sute de ani, decît să ardem etape ?) trebuia să ne gîndim la o atare lovitură, un viitor agrăit ca pentru cei 15% dinspre Nu, riscînd să se piardă cam jumătate din ceilalți 85 ! Om trăi, oare, ziua-n care vom auzi mii de muncitori scandînd în Piața Universității „imegebe/moare de foame" ? Saltă inima-n mîndrie cînd auzi de competență, de valoare drept criteriu decisiv, de tinerețe, știință, cîte și mai cîte. Ura vulturul din nori strigă falnic de trei ori, cum exclama, telefonic, la două noaptea, conu Paulică Georgescu. Acuma, odată ce ne-am ras, parfumat și dat cu after shave, ieșim pe ușă fercheși, facem cîțiva pași, ne destindem, dar ne încruntăm, dîndu-ne seama : care va să zică, opoziție constructivă și responsabilă. La vorbe, nu prea mai ai ce zice, în fine se acceptă evidența evidentă de 20 de ani, cu pacostea industriei-mamut, cu necesitatea unui șomaj de, măcar, un milion, cu salvarea agricolă și dialogul european, cu lăsatul ideologiilor de-o parte, cu serviciile, industria mică și toate celelalte. Noroc, însă, cu faptele, ele îndreptățesc din plin elanul opozițional. Pentru că întinerirea vîrfului nu înseamnă deloc revigorarea rădăcinilor. Generația '70, coaptă la focul himeric al congresului IX, „școlită" fiind, conștientă de geanta latină și visînd ruperea din levanturi, își poate dezvolta acum utopiile, în „condițiuni optime", cum spune președintele. Numai că lupii bătrîni au înconjurat de mult locul și focul, așteptînd, cu calm fioros, tocirea dinților, încă de lapte, în carnea nesărată a „tinerei democrații". Ei așteaptă, pe de o parte, ca „ăștia mici" să se dedulcească la farmecul, deloc discret, al neonomenclaturismului : după ce ai visat 20 de ani să intri-n audiență, odată ajuns dincolo, pe fotoliul de piele, nu cumva vei anula dreptul în sine al audienței ? Pe de altă parte, se așteaptă ca năvoadele să-și vadă cusute ochiurile rupte, pentru a recuprinde întreaga faună piscicolă dintr-o lovitură (de pescar, nu neapărat de stat). Avem infinit mai multe bețe decît roți și ele stau (și știu) să se înfige, în ideea că, pentru ele, mersul înainte nu e folositor decît de-a berbeleacul. Știu cîteva locuri în care, ca diriguitori, au fost puși oameni tineri (ceea ce-n politică și economie va să zică-n jur de 40 de ani). Toți îmi spun că tremură de frica matrapazlîcurilor „celor vechi" (proces inerent în orice tranziție, dar nu mai puțin dureros), de vechea legislație, care acoperea totul cu plapuma într-un fel de acoperire sufocantă, că sînt exilați în birouri, li se fură corespondența, sînt persiflați („ce știți dvs, dom' director, aici e chestii mari dă tot !"), că-n secții taie și spînzură vechii maiștri („tot cu mine ai rămas, nea Fane !"), ș.a.m.d. Vorbim de competență, iar în învățămînt criteriul decisiv la punctajul pentru titularizare este vechimea, cu bolile și numărul de copii. Vorbim de înlocuirea principiului ceaușist „totul pe om" cu cel normal, „totul pentru om", iar farmaciile sînt pustii. Vorbim de consensul social, dar se propagă insinuant o nouă falie : ruptura dintre inteligența tehnică și cea artistică. Tehnocrația, chiar în latura ei bună, riscă să propage iarăși, în numele mitului utilității, ideea literaturii ca inutilitate, a „umanismului" ca anarhie și lux gratuit. În numele „rentabilizării", odată cu pecinginea se poate răzui și pielea... Continuarea în numărul viitor.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Șase luni

Solstițiul de vară anunță împlinirea a șase luni de la evenimentele tragice și pline de speranță din decembrie trecut. Șase luni, care duc la înlocuirea în calendar a celei mai lungi nopți cu cea mai lungă zi. Altfel spus, în această zi totul ar trebui să fie lumină. Ar exista posibilitatea să se arate poporului adevărul despre noaptea în care a trăit și cum a început să se facă ziuă în casa, mintea și sufletul său. Ar trebui...

La cîteva zile după noaptea cea mai lungă ni s-a anunțat tuturor arestarea lui Nicu Ceaușescu. Cu cîteva zile înainte de ziua cea mai lungă s-a adus la cunoștința publicului, între altele, arestarea lui Marian Munteanu. Cine a fost și cine este Nicu Ceaușescu, știam și știm. Cine a fost și cine mai este Marian Munteanu probabil că vom afla din informațiile difuzate de T.V.R. Nicu Ceaușescu se găsește în faza finală a unui proces public în care a avut posibilitatea să se apere, a avut chiar șansa să devină simpatic unei părți a publicului încît i-au fost trimise flori. Marian Munteanu, lider al studenților din Universitatea București, în perioada de după 21 decembrie 1989, se găsește în fața unui proces, arestat fiind în baza unor acuzații care nu cred că îi vor da șansa unor ședințe televizate. Și nici aceea ca avocata (ori avocatul său) să dea interviuri în reviste de mare tiraj în care să descopere dimensiunile profund umane ale personalității lui, așa cum o are acum doamna Paula Iacob, avocata lui Nicu Ceaușescu, fost lider al întregului tineret din România. Quod licet Jovis...

Nicu Ceaușescu are deja o viață intimă publică, fapt ce poate umaniza orice criminal, (oameni sîntem !). Marian Munteanu are o viață publică trecută sub semnul intimității informațiilor — unde se află, unde se afla în momentul arestării sale ?

În zona de responsabilitate directă a inculpatului Nicu Ceaușescu s-au petrecut fapte îngrozitoare între care uciderea a zeci de oameni cu arme de foc.

În zilele crescătoare ce au urmat acelei teribile nopți de 21 decembrie, în sala Tribunalului s-a demonstrat că responsabilitatea sa era un fleac față de îndemnul (lozinca) adresată de același Nicu Ceaușescu populației — Miliția e cu voi !

În zona de posibilă influență publică a arestatului Marian Munteanu s-a strigat zile și nopți întregi — Fără violență ! Jos comunismul !, iar rezultatul, din punct de vedere cel puțin al celor ce au emis mandatul de arestare a fost că numitul Marian Munteanu a incitat la violență și distrugeri. De la „Miliția e cu voi" la „Distrugeți Poliția". Presupun că un sondaj de opinie în zone neutre (Titu, Botoșani, Buzău să zicem), ar constata o atitudine cumpătată, chiar impregnată de umanitate față de cazul Nicu Ceaușescu. Oricum, imaginea sa televizată poate stîrni o undă de compasiune și îngăduință. Morții cu morții, viii cu viii !

Păstrînd aceeași unitate de măsură, în baza informațiilor oficiale difuzate pînă în prezent despre evenimentele din Piața Universității încă din primele zile ale manifestației, despre cele petrecute în 13 iunie și mai ales cele ce privesc zilele de 14 și 15 iunie, arestatul Marian Munteanu, hm...

Dar să nu anticipăm. Un singur lucru e sigur, un fapt astronomic. Ziua este deja în descreștere. Noaptea vine iarăși, din ce în ce mai mare !

Eugen Uricaru

Scrisoare întredeschisă

La Neptun, pînă anul trecut, exista un domeniu închis, păzit, n-aveai voie să treci nici măcar pe trotuarul de lîngă el, trebuia să traversezi strada și să calci pe vizavi. De partea cealaltă, pe faleză, lumea se plimba iarăși numai pînă la un anume gard, de unde era interzis să treci mai departe. La cîțiva metri încolo, în zona interzisă, vedeai un zid ca de mausoleu, printre copaci se zărea, mai ales din larg, acoperișul unei vile somptuoase, care, totuși, era doar pentru oaspeți. Pe plajă, același gard de mai sus, care se prelungea pînă în apa mării. Se spunea că-n apă, dacă treci din greșeală dincolo de linia imaginară, ce continua gardul pînă hăt, în apele internaționale unde, ne închipuiam, se topește neputincioasă, declanșezi mecanisme infernale, dai peste mine marine și cîte și mai cîte. Vorbe.

Anul trecut a trecut și anul ăsta iar am ajuns la gardul cel vechi, astăzi un rudiment, peste care pășește toată lumea, ca să atingă zidul de mausoleu. Pe plajă, mult dincolo de el, lume în costum de baie și chiar fără, sfidînd umbrele pudibonde din spatele perdelei de arbori înalți. Iar la un moment dat, acolo unde se face iarăși o plajă pustie, cea pustie și anul trecut, conținînd și celebrul dig, cunoscuta placardă care te anunță: TRECEREA OPRITĂ. Dacă vrei să continui, spre cealaltă plajă a Neptunului, din sud, o iei pe sus, desigur, azi poți călca fără teamă pe trotuar, alături de gardul domeniului. Mai încolo, pe plajă, însă nu.

À bon entendeur, salut !

Nicolae Prelipceanu

Spectacol de reviste

● Aflăm din prima pagină a cotidianului ADEVĂRUL (nr. 149/1990) că redactorii acestuia sînt „triști, îngrijorați, deznădăjduiți și foarte nedumeriți". Compătimind, citim mai departe: „altele (adevăruri, n.n.) nu le-am spus încă. Nu le-am spus pentru că am considerat că nu-s, în actualele condiții, o.portune" Răbdători cum sîntem, noi așteptăm sorocul adevărului. Rugăm doar să fim anunțați în ce număr al ziarului va veni.

Ne mai liniștim puțin în pagina 3 unde, în chenar, găsim publicată scrisoarea „de adeziune" a unei familii de bine: doamna și domnul Mimi și Tomiță Talambă (urmează adresa), care ne readuce zîmbetul pe buze.

● Zicerea săptămînii: „la omul chițac nici boii nu trag" (Tudor Vasiliu — VIAȚA CAPITALEI, nr. 24/1990).

● Sub un titlu oftat, demn de o romanță de tip nou („Eh, Occidentule, Occidentule") citim în GAZETA DE BUCUREȘTI (nr. 8/1990): „Occidentul a știut să «înțeleagă» bine orientul, să-i descopere resursele și să le spolieze, să considere popoarele respective ca subordonate și să-și aroge «drepturi» de injoncțiune (? !) și dictat asupra acestora. Un tratament pe care l-a cunoscut, din păcate, vreme îndelungată și România — și care ne-a fost readus cu brutalitate în atenție" (C. Nicolae). Dimpreună cu autorul oftăm și noi, dar din alte motive.

La pagina 5 umorul ni se blochează atunci cînd, sub pseudonimul Ana Conda, citim: „întruniți ad-hoc în arestul Poliției Capitalei, romii liberi (...) neputîndu-se pune de acord (...) cu cine să-l înlocuiască pe președintele lor ales, cu domnii Liiceanu, Tănase, Paler, Băcanu sau cu doamnele ridicate la rang pe Mare Pirandă Cornea și Blandiana (...)". Urăm anacondei semnatare depline realizări în viață (ca poșetă).

● Din articolul lui Ioan Apreotesei „Noi amănunte cu privire la execuția cuplului Ceaușescu" — publicat de DIMINEAȚA (nr. 103/1990) reținem o frază antologică: „Filmul (execuției, n.n.) mai reține doar imaginile ultimelor cartușe (n.n.) trase de către cei din pluton". Ce tehnică, domnilor!

● În TINERETUL LIBER (nr. 152/1990), domnul Sorescu Constantin scrie fraza lămuritoare de care națiunea avea atîta nevoie: „E un fapt incontestabil că dictatura ceaușistă a căzut la 22 Decembrie", făcînd o reușită paralelă: „așa a fost în martie 1907, așa a fost în decembrie 1989". De acord, cu diferența că din 1907 nu ne-a rămas și un cimitir al eroilor.

● Revista ACTUALITATEA MUZICALĂ (editată de Uniunea Compozitorilor și muzicologilor din România — 10 numere apărute) merită mai mult decît cele patru pagini la care are acces. Deocamdată, revista e cam strîmtă pentru profesionalismul (muzical și gazetăresc) al celor care-o fac. Succes!

● Aducem aminte revistei PENTRU PATRIE că nu mai este nevoie să spațieze literele și cuvintele pe un rînd tipografic pentru a evita despărțirea în silabe a numelui Ceaușescu (vezi nr. 5/1990, pag. 25). Sîntem în iulie 1990, deși s-ar putea să greșim.

● Se poate, în fine scrie: „Germanii și-au dus războiul lor (al doilea mondial, n.n.) și l-au pierdut. Românii au dus războiul altora, și încă în două puncte cardinale opuse și le-au pierdut pe amîndouă. Nici azi nu știm cîți soldați au murit în Răsărit și în ce locuri, cît ne-a costat și care sînt împrejurările exacte în care a fost dus acest război". (Dr. Nicolae Radu și Dr. Vasile D. Popovici în TRIBUNA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI, iunie 1990).

● Un foarte interesant interviu cu Dr. Alexandru Todea. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Bisericii Unite din România publică revista ASTRA (nr. 4/1990). Sfinția sa consideră că schimbările (Revoluția) ar fi putut avea loc mai devreme „dacă poeții nu le dedicau poezii celor doi tirani, dacă sculptorii nu-i sculptau, dacă pictorii nu-i pictau așezîndu-i între mai marii noștri voievozi, dacă interpreții de muzică (...) nu le ridicau osanale, dacă dramaturgii nu scriau piese (...) dacă ierarhii și preoții Bisericii Ortodoxe Române nu scriau **despre cel mai iubit fiu**", pentru a concluziona: „Biserica Ortodoxă Română prin reprezentanții săi din timpul dictaturii ceaușiste este compromisă (...).

● „(...) Volumele omagiale (...) nu e bine să se topească în neantul uitării. Ticăloșia și dezonorarea trebuie să-și găsească totuși un loc, măcar un ungher în memoria noastră — nu de altceva, dar compromișii de ieri pot deveni, grație cameleonismului lor înnăscut, frînturiștii de mîine" (Nicolae Oprea, revista ARGEȘ, nr. 4/1990).

● „Ce contează (...), se întreabă Călin Vlasie în ARGEȘ (revistă de cultură, nr. 5) că cele 15—20 de publicații adevărate ale țării abia pot să apară pentru că nu au hîrtie și suficiente subvenții, (...) ?" Răspundem indirect. Contează. În primul rînd pentru că apar, iar în cel de-al doilea pentru că și ARGEȘ-ul, credem noi, face parte din aceste 15—20 de „publicații adevărate".

Adevărat vă spun că ARGEȘ-ul și-a (re)găsit matca și curge pe lîngă — cel puțin — un mal frumos. Mai încolo ne vom mai arunca privirea și-om mai vedea. Pînă atunci remarcăm într-o selecție absolut arbitrară : „Bisnițarii literaturii" — Călin Vlasie, „Aisbergul poeziei moderne" (în serial) — Gheorghe Crăciun, Mircea Horia Simionescu (în interviu), „Psalmul 151" — Lucian Blaga, „Portretul lui Zaharia STANCU — bătrîn" — Romulus Dianu (inedit). Numărul conține și șase (!) excelente poeme de Ion Stratan, precum și fotografia autorului în chip de cosmonaut.

Au prezentat :
Daniel Bănulescu
și Lucian Vasilescu

Sfinxul rus

„...neînțelegerea mutuală a popoarelor a fost întotdeauna, de-a lungul istoriei, la originea suspiciunii și a neîncrederii între națiuni, dezacordurile degenerînd prea des în război."

Extras din Carta U.N.E.S.C.O.

În conștiința europenilor imaginea despre poporul rus trece prin prisma unui stereotip care poartă o imensă încărcătură emoțională cu semn negativ. De ce ?

Într-un studiu integrat Panoramei ideologiilor (Lettres sovietiques, nr. 4/1990), Feodor Nestorov încearcă într-un prim demers socio-psihologic (pe suport istoric) să deceleze „întrebătrunderile imaginilor despre Rusia în conștiința Occidentului" și să argumenteze ideea că necunoașterea și empatia stă la originea complexelor colective.

Herzen scria în 1867 că „frica în fața Rusiei renaște cu o forță nouă". După 10 ani Dostoievski se arăta contrariat de faptul că „pentru Europa, Rusia este una din enigmele Sfinxului" și una din țările „neînțelese și de neînțeles", misterul înconjurînd-o mai mult decît în cazul îndepărtatelor Japonia și China.

Enigma rusă trebuie acceptată ca fenomen și legată de acel stereotip negativ care s-ar putea desemna cu termenul de **„imagine a inamicului"**, căci dizertațiile despre misteriosul suflet rus, despre „sfinxul rus", despre caracterul imprevizibil al politicii externe ruse nu sînt numai clișee ale propagandei antirusești, sau mai tîrziu antisovietice. Aforismul lui Churchill din 1939 referitor la prognosticul poziției rusești : „E o bătaie de cap înconjurată de mister, înăuntrul unei enigme", nu era original decît ca formulare literară, și faptul că enigma a existat e dovedit de ambiguitatea și apoi eroarea, în evaluarea forțelor militare sovietice făcută de Statul Major englez în același an (raportul erorii fiind cam de unu la zece). Dar ea nu rezida decît în incapacitatea de a cunoaște o anume realitate.

Enigma rusă face parte dintr-un fenomen amplu de psihologie socială : **rusofobia.** Complexul rusofobiei înglobează „idei, aperceptii și sentimente", enigma rusă fiind componenta efect a celei esențiale, „imaginea inamicului". Desi în istoria militară a umanității „imaginea inamicului" dezumanizat nu este o excepție, ea nu generează cu necesitate o enigmă. Un exemplu la îndemînă este „imaginea inamicului turc". Desi inamic și turc au fost la un moment dat, sinonime, în ciuda stresului formidabil resimțit de Europa, manifestat în sintagma „Vin turcii !", niciodată „nu și-a bătut cineva capul cu vreo enigmă turcă". Strigătul „Vin rușii !" în Parlamentul britanic, cu reacții pe măsură ale guvernului Pitt, datat 1788, pare a fi, după istoricul american John Gleason, momentul declanșării rusofobiei. Campania antirusă, care anunța, cu șaptezeci de ani mai devreme, confruntarea reală, e diagnosticată ca **isterie socială** și prefigurată de reactiile disproportionate, de doliu european la finalul Războiului Nordului, de la începutul sec. XVIII, cînd în urma Canonadei Poltavei, rușii îi înfring pe suedezi (desi rezultatul facilita comertul maritim). Înainte de a se confrunta cu marile puteri europene — Franța, Anglia — Rusia era percepută ca inamic, deși în ochii Angliei ar fi trebuit să prevaleze, căci întreținea relații comerciale, „imaginea partenerului rus". Asistăm, din punct de vedere psihologic, la „o **dedublare a imaginii** despre Rusia" exprimată într-o incompatibilitate ce recomandă rusofobia ca patologie socială — pe de o parte **disprețul** pentru poporul rus și posibilitățile sale — „Rusia e o țară mizerabilă" — și spaimă — „Vin rușii !". Enciclopedia britanică din 1782 descrie Rusia ca „un regat foarte mare și puternic în Europa" populat de „o rasă de ființe grosolane, vicioase și murdare". Enigma ar fi cum o astfel de rasă a creat un regat puternic. Enigma rusă, da. Cei doi poli ai complexului rusofob adună idei și emotii care nu se exclud, de la „euforia superiorității" la frică, fenomen definit în psihiatrie ca **ambivalență.**

Nihilismul față de tot ce este rus stă în formula seacă : „estul-vestul —0", „Eticheta neantului" ascunde spaima că acest zero „are o putere magică dar, bineînțeles, negativă. Enigma rusă se relevă ca o consecință a ambivalentei în rusofobie.

Rădăcinile istorice susțin pe cele psihologice și descoperă în confruntarea Occidentului catolic cu Estul ortodox un fiasco al cruciatilor vestici resimțit în planul conștiinței colective ca șoc psihic. Efectul refulării sentimentului fricii, a fost, paradoxal, dar nu și pentru patologia psiho-socială, uitarea Rusiei din sec. XIII pînă în sec. XV, cînd redescoperirea Moscovei e trăită la curtea vieneză ca descoperirea Americii, în urma unor călătorii spre estul îndepărtat. „Ea apărea ca ceva cu totul nou... Că Rusia a fost întotdeauna o putere europeană, nu se ținea cont", scria savantul german Eduard Winter. Protecția psihologică apărase conștiința europeană de sentimentele irationale. Renașterea a decongestionat încet imaginea de „imperiu al răului" din sec. XIII — punctul de vedere catolic — și a adus în scenă probleme comerciale și politice. Rusia n-a reușit să pătrundă pe de-a-ntregul în conștiința colectivă occidentală. „Icebergul rămînea cea mai mare parte în apă", în subconstient și inconstient.

Contracararea complexului rusofob, ca maladie a psihismului social se poate folosi de aceeași **cheie** cu care Feodor Nestorov explică în studiul său enigma rusă : **educația socială,** transferul unui fond de aperceptii, idei, sentimente (și care nu ar avea ca efect rusofilia, ci realismul).

Fenomenul — rusofobia — există încă, deși pare că astăzi asistăm la debutul vindecării acestei boli a conștiinței Europei occidentale. Secolul XX impune o analiză separată a manifestării complexului și a posibilităților terapiei în blocul central-răsăritean, mai ales. Una din ultimele forme de recrudescență a rusofobiei, la noi, e „complexul maltez", bazat pe presupoziții spăimoase și pe empatia cu comportamente sociale ale generațiilor părinților și bunicilor care vorbesc de o „imagine a inamicului" — dubletul „Porcii de rusi" și „Vin rușii !" — ce ține de un alt timp istoric.

Poate că era informației fără granițe, a circulației libere să detensioneze nationalismele, să defetisizeze comportamentele grupale, acum, cînd pămîntul e greu de probleme globale și coaja lui ne cam amenință că singura solutie e înțelegerea, atitudinea realistă. Poate că hainele vechi ale unei părți a continentului nu vor provoca generațiilor fără de război de dincolo de Nistru complexul culpabilității și plătind polite nu vor genera în trunchiul euro-asiatic reacția de apărare a celui neînțeles. Poate că nu se va împlini premonitia din „Scitii" lui Block : „Ne vom retrage din fața Europei cumsecade", refăcînd matrioșka, enigma Sfinxului rus...

Lidia Blidariu

Ilustrăm paginile revistei cu reproduceri după tablouri de Alexandru Ciucurencu

minimax

Chipul inefabil al istoriei (II)

Istoria universală nu este tărîmul fericirii.

(Georg Wilhelm Friedrich Hegel)

Vai de cei ce își ascund planurile dinaintea Domnului, cari își fac faptele în întuneric, și zic : „Cine ne vede și cine ne știe ?"

(Isaia 29, 15)

Ceea ce e absurd la cei care cer simplă libertate pentru buna dezvoltare a omului e că își închipuie a ști ce este omul ; cînd de fapt omul e ceva care se definește neîncetat.

(Constantin Noica)

Dacă ceea ce este îndeobște numit **destinul țării** nu poate lăsa indiferent, ori chiar indiferent, pe nimeni (s-au agitat ei ceilalți, cei pe care îi numim străini), atunci, de bine de rău cum se zice, parcurgem în fine un moment de respiro. Că înscăunarea deplină a noii puteri, într-un mod care a respectat cel puțin formal regulile democrației (cîștig nu lipsit de însemnătate), coincide cu manifestarea tendinței de liniștire socială, este un fapt, o corelație ușor de sesizat și, fără cumplitul episod „13—15 iunie", confirmarea punctului de vedere ce susținea o cît mai grabnică stabilire a momentului electoral, ar fi fost deplină. Dar! Pentru că totuși, cunoscînd cele întîmplate, cunoscînd și recunoscînd că în multe privințe s-a ajuns într-o situație de suspendare numai, se iscă un **dar** ce nu-l poți lesne ocoli, oricît de relaxați și de bine dispuși se-arată acum seară de seară redactorii și crainicii „actualității interne" de la televiziune. Adică clipa de liniște, intervenită poate întrucîtva surprinzător, este **începutul așezării într-un rost (dar care ?)** sau **răgazul unui armistițiu ?** Grea întrebare ! Acum însă, una dintre acele întrebări la care, trăindu-ți într-adevăr clipa, cu greu poți evita să nu ajungi. De-o fi una, de-o fi alta, ce e scris și pentru noi... Sigur că da. La urma urmelor, însă, nici nu se poate altfel, deci abia tonul pronunției sau contextul cuprinzător al celebrelor vorbe le conferă o semnificație, iar dacă odinioară acest răspuns era cel al îndreptățitului orgoliu, acum el ar fi mai degrabă un răspuns al resemnării, și tocmai într-un moment cînd, poate mai mult ca oricînd în ultimul secol, această mentalitate se cuvine a fi depășită. (În ciuda zvonurilor, se-arată totuși că „Malta n-a fost Yalta" !), Așadar, dacă într-adevăr trăim o revoluție, dacă din decembrie istoria a izbucnit la suprafață, merită, se impune chiar a zăbovi cu gîndul asupra fiecăreia dintre posibilele semnificații alternative ce poate fi asociată actualei clipe de liniște. Două sînt chiar rațiunile acestei zăboviri, ale persistenței într-o bună încăpățînare de a desluși chipul **istoriei noastre.**

O primă rațiune derivă din faptul că parcurgem un moment de accelerare a timpului care ne antrenează pe toți ; dacă pînă nu demult în „mersul vieții" un pas îi urma celui anterior și era urmat de un altul aidoma pe lungi perioade, într-un „mers" somnolent de **și** în turmă, deci dacă odată intrați într-un anumit făgaș (carieră, statut social etc.) puteam „merge" cumva somnambulic, absent, acum, cînd timpul unei vieți coincide sau interferează cu timpul istoric, oricare pas poate fi hotărîtor aducînd după sine o schimbare mai mică sau mai mare a sensului înaintării.

A doua (dar nu ca importanță) rațiune este aceea care decurge din iminenta implicare a noastră, a tuturor, fie că vrem ori nu, fie că bine sau rău, fie că ne dăm sau nu seama, implicarea în plămădirea istoriei. Izolarea ori practicarea poveței „mamelor grijulii" de a sta cuminți de-o parte, „că doar n-o să schimbi tu lumea", e și iluzorie (întocmai cum absenteismul la vot a implicat de fapt sprijinirea unei anumite „părți") și condamnabilă ; deoarece în mod cert, fiind cît se poate de omenesc, vechile rînduieli sociale sînt apărate de foștii lor beneficiari de diferite feluri, de cei ce, din păcate, nu numai că nu sînt puțini, dar și știu foarte bine ce vor.

Ne aflăm, deci la începutul așezării într-un anumit rost ? Au fost ei (dar îi știm pe toți ?) oare anihilați sau convertit-recuperați toți cei ce pot să se opună într-un mod eficient revoluției, iar după peripețiile nu de puține ori tragice pe care le-am trăit într-un răstimp atît de scurt am ajuns într-adevăr la stabilitatea unei evoluții care să ne îndepărteze grabnic și ireversibil de paradisul comunist ? Sau nu cumva se joacă, de fapt, un alt act dintr-o aceeași piesă cu cîțiva dintre actorii principali schimbați ?

Judecînd doar după textele oficiale, alternativa a doua e absurdă, iar susținerea-i poate fi, pe bună dreptate, acuzată de intenții răuvoitoare. În plus și deloc neglijabile sînt de luat în considerare o serie de drepturi și libertăți democratice, chiar dacă timp de două zile au fost puse sub semnul întrebării în mod violent. În fine, neîndoielnic pledează în același sens actuala evoluție a contextului economic și politic internațional, îndeosebi cel european, de care actualii diriguitori ai României nu pot și nici nu vor să facă abstracție.

Rămîn însă, cel puțin deocamdată, rămîn, totuși, inexplicabile o serie de evenimente (avînd multe similitudini între ele), iar odată cu cele trei zile de coșmar ale Bucureștiului s-a ajuns atît de departe încît fără o explicitare pertinentă a determinării celor întîmplate evoluția în perspectivă nu poate fi decît îngrijorătoare.

Șerban Lanescu

2 iulie 1990

P.S. Există posibilitatea (și fără îndoială că dorim mult actualizarea ei) ca, pînă vor ajunge la eventualul cititor aceste rînduri, explicațiile pe care primul ministru le-a dat la Crans-Montana, celor „de-afară" să ne fie prezentate de domnia sa și nouă, celor „dinăuntru". Avem mai mult decît dreptul, avem o aprigă nevoie de ele la fel după cum și guvernul are nevoie deoarece persistența haloului de zvonuri și speculații ce înconjoară tragicele evenimente poate crea (dacă nu cumva s-a și întîmplat încă) o **problemă a credibilității** total potrivnică angajării sociale pe care viitorul apropiat o solicită din partea tuturor. Și, dincolo de faptul că va fi un prim și foarte convingător argument al unei guvernări transparente, indispensabilă redresării moral-politice a societății, elucidarea „misterului" va avea, credem, efecte benefice și asupra mass-mediei, bîntuită încă de năravuri proprii vechiului regim.

eseu

Moment premergător

Leg între ele idei din **1789, Emblemele raţiunii** (Jean Starobinski, Meridiane, 1990) în care se configurează — atît sub aspect politic, cît şi sub aspect artistic — un moment premergător epocii moderne.

Despre Tiepolo : „La el, profunzimea zenitului nu mai este locuită de gloria divină. Eternitatea a dispărut" (31). În fapt, ea încă rămîne, dar este acum „recea eternitate" (37). Se produce transferul puterii dinspre un Dumnezeu personalizat şi dinspre monarhul absolut către un „principiu impersonal şi universal" (139). E aici, în sîmbure, eşecul ulterior al comunismului, existînd o relaţie directă între el şi principiul universal : „Supunerea tuturor faţă de o aceeaşi lege impersonală constituie definiţia însăşi a egalităţii" **(Ib.).** Ideea generoasă a egalităţii va fi, deci, un releu către totalitarism, iar comunismul — în pofida neputinţei lui în domeniul progresului tehnic — va fi complementar tehnicismului modern care l-a preocupat pe Heidegger şi îi preocupă mult pe filosofii actuali.

Neputînd face faţă presiunii negativităţii, abstracţiunea se goleşte de fiinţă şi atunci pozitivitatea se transformă în pozitivism şi apare voinţa de putere ca scop în sine, de unde totalitarismul : „Dincolo de faţada principiilor se descoperă poftele şi interesele : secolul devine «pozitiv». Rămîne atunci voinţa goală ; voinţa fără principii sau sprijinită pe principii de circumstanţă" (53). Vidul acesta e un rezultat al nepotrivirii dintre o instanţă a autorităţii de tip solar şi invazia de negativ. Autoritatea de tip vechi — solar, demiurgic, absolut — încearcă, dar nu reuşeşte decît negîndu-se pe sine, să devină agresivă împotriva agresivităţii: „Voind să adauge principiilor forţa care le face eficiente, acest cuvînt se lasă cuprins de violenţa pe care vrea s-o îmblînzească. Fără să-şi piardă nimic din strălucire, limbajul limpede al principiilor devine cuvîntul tăios al acţiunii (...). Enunţarea sursei de drept nu mai este suficientă, trebuie în acelaşi timp pedepsiţi cei care-i stau în cale. Un asemenea limbaj e ameninţat, fără îndoială, să se epuizeze în supralicitarea unei vehemenţe austere, de anateme, de abstracţiuni iremediabile" (50—51). Aşa se naşte varianta politică a tehnicismului, adică se naşte comunismul, de o înspăimîntătoare eficacitate a sterilităţii. Se naşte, în politică, vidul activ.

În spaţiul asupra căruia eternitatea nu mai veghează, încetează să funcţioneze principiul structurant. În mod firesc, cosmosul se preface în haos. Artistic, este efectul produs la Tiepolo : „Eternitatea a dispărut. Rămîn norii zdrenţuiţi, un cer măturat de vînturi terestre, un peisaj păduratic în care natura **capricioasă** a răspîndit asperităţile, rocile duşmănoase, arborii chinuiţi, o violenţă **stearpă,** neistovita bizarerie a comediei animale" (31, sublinierile mele, L. C.). De amintit că Goya, despre care va fi vorba, a pictat **capricii.**

Prin natura lui ontologică, haosul este vital. Aici este sterp pentru că şi-a părăsit locul propriu, a urcat acolo unde ar trebui să fie cosmosul. Nu este un haos originar, o negativitate fertilă; este dezordinea rezultată din ruinarea cosmosului prin sterilizarea principiului solar.

Se manifestă totuşi, de pe acum, chiar dacă fugar, şi haosul propriu-zis. Aşa, în **Nunta lui Figaro :** „S-a atins în treacăt, pentru o clipă, haosul şi delirul..." (35). Însă terenul nu e încă pregătit pentru ca negativul să pulseze creator. Chiar dacă la un Sade se afirmă „Pasiunea nelimitatului" (36) şi o adevărată „frenezie" **(Ib.),** „libertinul face apel la **raţiune",** improprie „caracterului nelimitat al plăcerii" **(Ib.).** De aceea, nici nu există desfrîu mai posac şi mai sistematic decît desfrîul lui Sade.

În condiţii nefavorabile, cînd spiritul luminilor mai domină, haosul riscă să se integreze, împotriva esenţei lui, celei mai inerte dintre structuri — opoziţia : „Vedem opunîndu-se aici (în **Don Juan** de Mozart, n.m.), pe de o parte, dorinţa nestatornică, discontinuitatea, clipele răzleţe ale existenţei dizolvate, iar pe de alta, recea eternitate a statuii, ce reprezintă cuvîntul ţinut, dreptatea neînduplecată, permanenţa ordinii divine..." (37).

Se întîmplă totuşi ceva mai activ, care depăşeşte simpla blocare în adversitate a termenilor opuşi. Termenul pozitiv se simte din ce în ce mai atras de opusul său, chiar dacă e vorba numai — ca în pictura lui Füssli — de „recea curiozitate faţă de rău" (89), deci chiar dacă, nemaiavînd lumină solară, pozitivul îşi apără măcar sterilitatea. Numai că în absenţa acelei lumini, el va fi tot mai ameninţat să se lase cuprins de întuneric, aceasta fiind calea pe care, în perspectiva modernităţii, creativitatea negativităţii se va activa tot mai mult. Avem la acelaşi Füssli imaginea coborîrii în nocturn : „Acestea sînt minunatele primejdii ale unei arte însufleţite de un măreţ scop moral, dar care nu vrea să ignore nimic din zonele obscure ale lumii psihice : ea va sălăşlui poate mai multă vreme în ele decît s-ar cuveni. Intervine o putere nebunească, se răspîndeşte o vrajă rea, care nu va lăsa neatinsă intenţia dintîi a conştiinţei diurne: paşii lui Füssli se pierd în regiunile nocturne ale unui ţinut plin de cruzime (...) în care planează o fatalitate de temut" **(Ib.).**

Se creează, deci, la sfîrşitul secolului 18 şi înainte de romantism, un moment de angajare în artă a impulsurilor care vor caracteriza modernitatea, dar într-un tipar neadaptat lor, de unde — chiar şi în cazul celei mai puternice personalităţi, Goya — un rezultat hibrid. Raţiunea descoperă acum alteritatea şi, mai mult, se simte în mod paradoxal înrudită cu ea („Raţiunea are în faţa ei ceea ce este radical **altceva** decît raţiunea ; ea ştie ce legături intime o unesc cu aceşti monştri...",

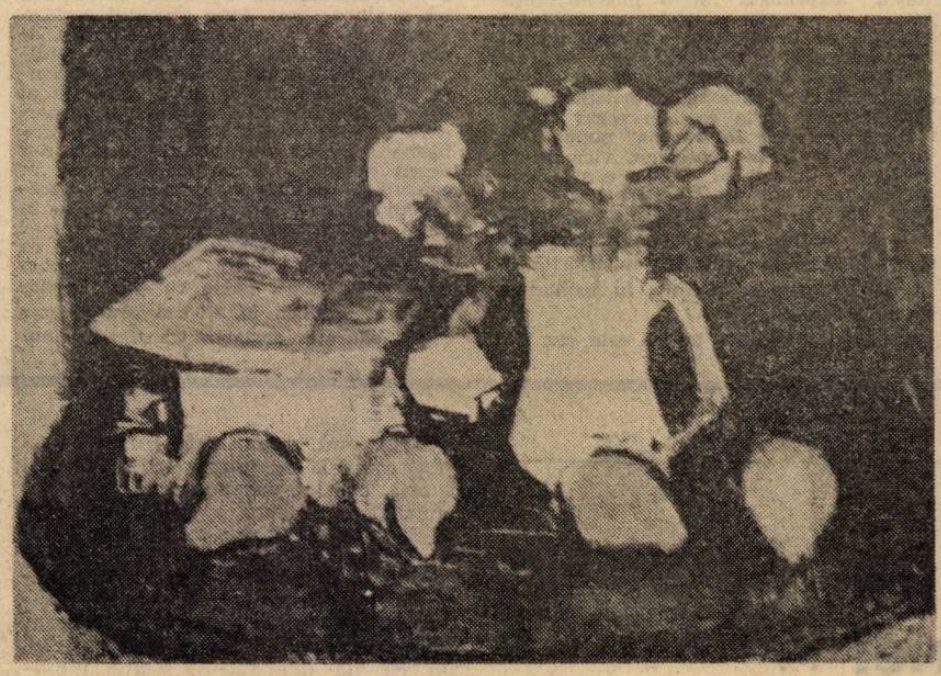

120), însă raportul ce se stabileşte este unul de paralizată fascinaţie, ca a păsării privită de şarpe, căci ea, raţiunea, nu s-a modificat. A născut ea însăşi monştri, ca reacţie la propria ei rigiditate : „Ei sînt puterea anarhică de negare ce nu s-ar fi manifestat dacă imperativul ordinii diurne n-ar fi fost promulgat" **(Ib.).** La moderni se va produce, prin autoreferinţă, o paradoxală identitate cu alteritatea şi astfel o activare a acesteia. Acum, la sfîrşitul lui 18, raţiunea şi **celălalt** (l'Autre) îşi rămîn exteriori, chiar dacă **celălalt** este resimţit de pe acum ca fiind o ipostază a sinelui, dar una răsturnată, cu care raţiunea intră într-o relaţie de opoziţie: „Întîlnire grea de consecinţe, căci, recunoscînd în duşmanul său propria-i realitate **inversată, reversul** fără de care ea n-ar fi lumină, raţiunea se lasă fascinată de deosebirea de care nu se poate elibera" **(Ib.).** Modul modern se va crea abia atunci cînd locul opoziţiei va fi luat de contradicţie, adică de o structură paradoxală în care, în urma despicării sinelui, acesta va fi **în acelaşi timp** opus contrariului său şi identic cu el. Deocamdată, deşi într-o alcătuire hibridă, impulsurile care mai tîrziu vor alimenta textul modern încep deja să se manifeste. Cu alte cuvinte, negativitatea încetează de a fi cenzurată şi devine putere creatoare. În pictura lui Goya se ajunge la „un fel de condensare şi de însufleţire spontană a principiului întunecat" (119). Starobinski e conştient de caracterul premonitoriu al acestui mod : „Modernitatea lui Goya rezidă în această reînnoire aventuroasă care-l conduce către un univers necunoscut, ce-l lasă în voia înfruntării înspăimîntătoare a posibilului şi a imposibilului" (116).

Impulsurile acţionează la două niveluri. Unul de suprafaţă, uşor, graţios, la care în epoca modernă va apărea riscul desprinderii semnelor de elementarul obscur şi al reducerii la un joc de semnificanţi goliţi de sens : „...multe scene **(Culesul viei, Florăresele, Jocuri de copii)** ne vor izbi mai întîi printr-un aspect de uşurătate graţioasă şi oarecum gratuită, împăcînd verismul rural cu un farmec cam grăbit" (117). La al doilea nivel pulsează „ceva de nepătruns şi neliniştit, uneori chiar un fel de agresivitate îngheţată, o virtualitate plină de ură" **(Ib.).** Se adaugă, din acelaşi receptoriu, un „hazard" cu „o faţă întunecată". (118), ca şi asocierea dintre elementar, comic şi înspăimîntător : „...viaţa ciudată a materiei — comicul şi puterea ei de a înspăimînta" **(Ib.).**

Cînd modul modern se va fi constituit, cele două niveluri — jocul fugar al semnificanţilor şi nepătrunsul — vor fuziona. Deocamdată, datorită structurii hibride se recade mai degrabă în haos : „...o virtualitate a dezordinii" va produce „nişte întoarceri în haos" (118). Această zonă a negativităţii n-a intrat încă într-un vîrtej contradictoriu cu pozitivitatea reprezentată de capacitatea de reflecţie, de autoreferinţă. Pînă atunci vor mai exista etape intermediare, asupra cărora voi reveni.

Livius Ciocârlie

povestea vorbei

Lectură şi deformare

Ideea „orizontului de aşteptare", aplicată operei literare de estetica receptării, e valabilă şi în cazul simplelor texte de informaţie şi comentariu din mijloacele de informare în masă. În dialogul dintre text şi cititor, rolul activ îi revine doar celui din urmă, ale cărui scheme anticipative sînt adesea mai importante pentru „produsul final" decît ceea ce textul încearcă să articuleze ; de cele mai multe ori, receptorul citeşte ceea ce era pregătit să citească, vede ceea ce se aştepta dinainte să vadă. Confirmări se întîlnesc la tot pasul : acelaşi text e înţeles foarte diferit de cititori diverşi, iar diferenţele apar nu într-o presupusă fază ulterioară şi independentă, a interpretării şi valorizării — ci chiar în momentul lecturii, al înţelegerii. Se întîmplă ca un cititor să nu perceapă anumite informaţii — dar şi să introducă, inconştient, altele, inexistente în text ; este cert că există persoane care ar putea jura că **au citit, au văzut** ceea ce în realitate nu exista în textul sau în imaginile pe care le-au avut în faţa ochilor.

Lingvistica textuală stabileşte de obicei o diferenţă între **coeziunea** realizată pe spaţii mici, la nivelul unor sintagme sau enunţuri care se succed — şi **coerenţa** globalităţii. Competenţa cititorului mediu se manifestă mai ales în urmărirea primei calităţi ; e ceea ce produce o adevărată pulverizare a informaţiei : nuclee lexicale izolate capătă autonomie, trezesc asociaţii motivate afectiv sau de sistemul de cunoştinţe şi opinii al cititorului. Experimentele dovedesc că se reţin dintr-un text (mai ales cînd acesta are un grad mai mare de complexitate, dificultăţi de vocabular şi de structură a demonstraţiei) în primul rînd **nucleele lexicale** — şi mult mai puţin relaţiile logice dintre ele. Nucleele, cuvintele-cheie, cu sau fără determinări, se recombină mental, chiar cu preţul de a neglija semnale clare ale textului, în funcţie de reacţia afectivă şi de modelele deja constituite ale unor diverse stări de lucruri. Între emiţătorul proiectat în text şi receptorul real comunicarea e parţială şi „inegală" : iniţiativa îi aparţine cititorului. O tendinţă foarte puternică (şi foarte periculoasă) este aceea de **a simplifica** informaţia adusă de text. În faţa unor dificultăţi, cititorul poate recurge la soluţiile extreme — respingerea totală sau efortul de învăţare, de decodare pas cu pas ; cel mai adesea e preferată însă calea de mijloc : înţelegerea parţială, fragmentară, completată uneori (pentru că nevoia de coerenţă e totuşi destul de răspîndită) de recompunerea subiectivă a fragmentelor. Se construieşte astfel, pornind de la ceea ce cititorul percepe ca fiind setul de date ale textului, o configuraţie subiectivă, în care unele informaţii, deşi recunoscute, „citite" superficial, nu se integrează cu adevărat. După un ipotetic „principiu al suficienţei", prima formă relativ coerentă care se obţine este considerată mulţumitoare şi nu mai suferă (dacă nu apar presiuni exterioare) nici un fel de schimbări, de ulterioare remodelări. Între rezultatele simplificării unele sînt surprinzătoare şi profund deformante : omiterea informaţiilor care ar fi putut intra în contradicţie cu cele deja admise, interpretarea univocă a ambiguităţilor, neutralizarea modalizatorilor — astfel încît ceea ce textul prezintă ca ipotetic e echivalat automat realului („ar fi fost X", „să se fi întîmplat Y" = X, Y), neperceperea ironiei sau a aluziei şi, mai ales, neglijarea conectorilor argumentativi şi a relaţiilor logice dintre propoziţii.

Ar fi aşadar abstract şi ineficient să vorbim despre rolul actual al mijloacelor de comunicare în masă fără a elabora un model al receptării şi mai ales al mecanismelor lecturii, în formele lor elementare — dar cu acţiune socială foarte puternică. În alt grad decît în cazul mai complex al textelor ştiinţifice şi mai ales al celor literare, informaţiile banale, cotidiene ale presei pun aceleaşi probleme ale înţelegerii parţiale şi deformate — caracteristice unei forme de comunicare lipsită de corectivele dialogului şi în care competenţa strict lingvistică e concurată de cea situaţională şi culturală.

O tipologie a lecturii şi a înţelegerii nu poate fi construită independent de fundamentul psihologic al acestor activităţi ; cercetările de neurosemiotică au adus în discuţie un model interesant al opoziţiei dintre ceea ce face specificul operaţiilor lingvistice ale fiecăreia dintre emisferele cerebrale ; în linii mari, ar exista o specializare (a emisferei stîngi, cu rol dominant) pentru relaţii logice şi structurale, pentru conectarea în lanţ şi abstractizare — şi o alta (a emisferei drepte) pentru formule fixe, clişee, imagini marcate afectiv, asocieri extralingvistice. Dihotomia e interesantă pentru că oferă, ca ipoteză de lucru, posibilitatea de a distinge între două mari direcţii ale lecturii : una, pliată pe articulaţiile logice ale textului ; cealaltă, fragmentînd şi asociind referenţial ; interferenţa lor, în orice proces real, e certă : totul e o chestiune de pondere. S-ar părea totuşi că predominanţa celui de-al doilea tip conduce mai uşor dinspre text în afara lui, devenind punctul de pornire al unor complicate mecanisme de deformare.

Rodica Zafiu

cronica literară

În căutarea sensului pierdut

După Cioran, un alt mare român al exilului începe să fie recuperat de editurile din România. Este vorba de Mircea Eliade, din care Editura Dacia (Cluj, 1990) ne oferă **L'Épreuve du Labyrinthe,** apărută mai întîi la Paris, în 1978. Cartea aceasta, care a devenit în românește **Încercarea Labirintului,** a fost tradusă de Doina Cornea încă din 1982 și a circulat în țara noastră sub formă de dactiloscript **samisdat.** O dublă surpriză deci, la care se adaugă, pentru cei care n-au citit-o încă, valoarea cu totul ieșită din comun a cărții, densitatea și profunzimea ei. Aș spune că așa după cum cei care vor să se familiarizeze cu opera lui Jung ar trebui să înceapă cu autobiografia acestuia din **Mein Leben,** tot astfel în cazul lui Mircea Eliade s-ar putea porni de la acest volum.

După cum se știe, Mircea Eliade a fost un **polihistor** din familia Cantemir, Hașdeu, Iorga, Călinescu, și de aceea opera sa, extrem de complexă, poate fi împărțită în cîteva mari categorii, între care trei se detașează de la început prin întindere și prin importanță : literatura propriu-zisă (romane, povestiri, nuvele, piese de teatru), lucrările de specialitate (mai ales cele de istoria religiilor) și o „literatură de frontieră" (în care intră o amplă autobiografie, mai multe jurnale și convorbirile cu Claude-Henri Rocquet, din **L'Épreuve du Labyrinthe).** Autobiografia **(Amintiri I,** Madrid, 1966, **Les promesses de l'équinoxe,** Paris, 1980, și **Les moissons du solstice,** Paris, 1988) a fost scrisă pentru a depune mărturie. Jurnalul **(Fragments d'un journal I,** Paris, 1973, și **II,** Paris 1981) s-a născut din nevoia de a salva timpul. În schimb, **Încercarea Labirintului** e rezultatul „curiozității" lui Claude-Henri Rocquet, care l-a supus pe Mircea Eliade, timp de mai multe săptămîni, unui interogatoriu strîns, în locuința acestuia din Paris, între piața Saint-Pierre și biserica Sacré-Coeur, de pe colina Montmartre.

Trec peste întrebările lui Claude-Henri Rocquet (cu sentimentul că fac o mare nedreptate, căci ele aparțin unui mare cunoscător al operei lui Mircea Eliade și sînt puse cu o finețe și cu un tact psihologic greu de egalat), pentru a mă opri la răspunsurile celui intervievat.

Cel dintîi plan care se observă în **Încercarea Labirintului** este planul biografic, cu principalele stațiuni ale unei vieți din care hazardul a fost parcă în întregime abolit. Două scene, mai exact, două amintiri stau la baza acestei vieți : întîlnirea micului Eliade cu o șopîrlă (balaurul mitic), într-o pădure și încălcarea unei interdicții, deschiderea „camerei verzi", în care copilul se simte „ca într-o boabă de strugure". Dragonul, pădurea, lumina paradisiacă transformă întîmplările din copilărie în simboluri și memoria începe să dea existenței un sens. De altfel, în romanul **Noaptea de Sânziene,** apărut mult mai tîrziu, la Paris, camera verde din amintire va deveni un loc esențial de coborîre a **sacrului** în **profan,** altfel spus, un spațiu **hierofanic.**

Pe acest traseu al amintirilor organizate cu ajutorul sensului se detașează cîteva din marile teme ale vieții și ale operei lui Mircea Eliade.

Aș aminti mai întîi **tema libertății,** una dintre cele mai patetice ale cărții, căci ea își are punctul de plecare în concretul istoric al destinului unei generații („Făceam parte din prima generație care a preluat cultura a ceea ce se numea pe atunci «România Mare», a României de după războiul din 1914—1918. O primă generație fără vreun program stabilit dinainte, fără un ideal anume de realizat") și se termină în imaginea (păstrată ca o rezervă prețioasă) a posibilei retrageri

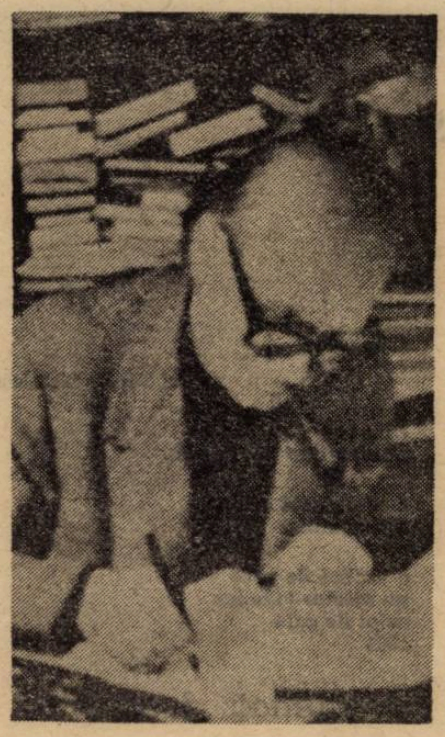

în meditație, într-o peșteră din Himalaia („«Siguranța pe care o am de atunci, că, orice s-ar întîmpla, mai există încă o grotă în Himalaia care mă așteaptă...». Vă mai gîndiți la această grotă ? — O, da ! E marea mea speranță").

Urmează **tema exilului,** în legătură cu care Mircea Eliade ne dă una dintre cele mai coerente teorii ale **diasporei** românești. E vorba aici de cele două culturi tipice ale românilor din toate timpurile : o cultură a **sedentarismului** și o cultură a **transhumanței** În cazul celor legați de cultura transhumanței, cele două modele posibile sînt Ovidiu și Dante. „Credeam, spune Mircea Eliade, că un scriitor exilat trebuie să-l imite pe Dante, și nu pe Ovidiu, fiindcă Ovidiu era un proscris — și opera sa este o operă de tînguire și de regrete, dominată de nostalgia lucrurilor pierdute —, în timp ce Dante accepta această ruptură, și nu numai că o accepta, dar mulțumită acestei experiențe exemplare a putut să-și termine **Divina Comedie".** Pentru Mircea Eliade, singura salvare a exilatului român din primii ani de după război e deci salvarea prin **creație.** Numai **creația** poate fi opusă „terorii istoriei", și în concluzia la care a ajuns Mircea Eliade s-au putut recunoaște mai tîrziu destui scriitori români ai „exilului interior" : „Pentru orice exilat, patria este limba maternă pe care continuă s-o vorbească. (...) Pentru mine deci patria este limba pe care o vorbesc (...); e limba în care visez și în care îmi scriu jurnalul".

În legătură cu o altă mare temă a literaturii sau a cercetărilor lui Eliade (relația dintre **sacru** și **profan)** e de reținut, în „capătul mort" al istoriei religiilor, problema lui „deus otiosus" și a „morții lui Dumnezeu". E chiar problema centrală a epocii noastre, căci spune Mircea Eliade, „întrebarea pe care această desacralizare o pune e următoarea : în ce măsură «profanul» poate deveni «sacru»; în ce măsură o existență radical secularizată, fără Dumnezeu, fără zei, este susceptibilă să constituie punctul de plecare al unui nou tip de «religie» ?".

Sînt numeroase detaliile care se pot detașa din răspunsurile lui Mircea Eliade la întrebările puse de Claude-Henri Rocquet : portretele unor cunoscuți și prieteni, informațiile despre grupul **Criterion** sau, exact ca în jurnale, comentarea propriilor romane și nuvele (în special **Lumina ce se stinge, Noaptea de Sânziene** și **Pe strada Mîntuleasa).** Se poate cita chiar și atracția omului pentru tot ce e heterodox, „camuflat" și aparent marginal, după cum, printre rînduri, s-ar putea identifica „restul" de întîmplări ieșite din comun și de care biografia scriitorului nu a dus lipsă. Claude-Henri Rocquet încearcă la un moment dat să pună în valoare imaginea acestui Eliade „ascuns", legat de aventură, revoltat și misterios : „...dincolo de profesorul de istoria religiilor și de autorul a numeroase cărți savante, mă întreb dacă nu cumva purtați în dumneavoastră un fel de Rimbaud român (...) Mă întreb dacă dragostea dumneavoastră pentru sălbatici nu a fost însoțită de o mînie înăbușită împotriva celor puternici și a celor prea cumpăniți (...). La obîrșia acestui interes, plin de înțelepciune, pentru șaman, pentru toți vrăjitorii lumii, pentru toți acești oameni ai sărăciei și ai viziunii, îmi închipui că se află un frate român al lui Rimbaud".

E o imagine tentantă. Însă, fără discuție, lecția cea mai importantă a cărții lui Mircea Eliade trebuie căutată în **nevoia de sens.** Din acest punct de vedere, **Încercarea Labirintului** este o viață trăită **„après coup",** adică o viață povestită „de-a-ndoaselea", pentru că, deși respectă cronologia, nu pornește de la întîmplări, ci de la semnificația lor. De aceea, Claude-Henri Rocquet nu exagerează deloc atunci cînd afirmă, în **Prefață,** că prin convorbirile cu Mircea Eliade și-a întîlnit „strămoșul mitic", pe „țărmul unei lumi legendare".

Florin Manolescu

fragmente dintr-o etică a autorului

Nenea Iancu: viața și opera

Ion Luca discutînd cu fiul său, Luca Ion, în ultima seară. Ultima seară înaintea morții lui Caragiale. A fost o discuție în care (cred) s-a spus totul despre Nenea Iancu. (NENEA IANCU : nume de personaj literar și nume de personaj biografic. Ce combinație bizară de autor genial și de „actor ratat" care-și **joacă** personajul în fața prietenilor și în fața posterității. Așa cum alții sînt oameni buni, răi sau excepționali, Caragiale a fost **om de teatru.** Folosirea numelui său „intim" în operă, obiectivarea literară a personajului său cotidian arată preocuparea de a arunca punți directe între ceea ce scria și ceea ce trăia).

În acea seară s-a vorbit despre destin. Despre moarte. (Ce e ,la urma urmei, destinul altceva decît felul în care îți pregătești — sau îți este pregătită — moartea ?). Caragiale nu se va mai scula a doua zi dimineață din somn, va fi găsit mort, „sprijinindu-se cu un cot de perna de pat și cu obrazul foarte liniștit" ne spune Luca Ion.

În acea seară se vorbește despre **un ideal clasic de a muri.**

Se vorbește despre teatru ca despre o artă ce nu necesită punerea problemei stilului. („Spunea că teatrul nu-i literatură fiindcă nu ai grija stilului. Fiecare dintre eroi vorbește cum îi vine în momentul afectului"). Teatrul s-ar putea deci să fie o artă a situațiilor limită cînd nu mai trebuie să calculezi în minte ceea ce urmează să spui, ci te spun vorbele pe tine. Teatrul lumii, arta sa dramatică, ar fi un fel de **artă mortuară** pe a cărei scenă ai mereu toate firele din cap numărate. Nenea Iancu juca în acea seară în fața băiatului său chiar pe viață și pe moarte (indiferent dacă știa sau nu acest lucru).

În acea seară se vorbește despre Shakespeare, despre Macbeth. Caragiale considera această piesă capodopera artei dramatice, ne spune Luca Ion.

NENEA IANCU este — la modul ideal — cel mai **anti-nominalist** personaj al literaturii române. Personajul care, fiind **și** scris, vrea chiar să dea realitate vorbelor de pe hîrtie. Personajul care este muncit de întruparea operei. NENEA IANCU : cel mai **mortuar** ompersonaj al literaturii române. (Mulți ar putea — din nebăgare de seamă — să dea cu tifla propoziției precedente.) Și asta pentru că moartea e fenomenul **anti-nominalist** prin excelență. (Ca și nașterea, poate, dar la alt — blestemat — nivel de conștiință.)

Iată vorbele lui Caragiale despre Macbeth, așa cum ni le-a transmis fiul său : „Se-ntîlnește cu vrăjitoarele ; îi spun că are să fie than de Cawdor, rege, dar că nu are să domnească. Pier vrăjitoarele și vine ștafeta de-l vestește că-i numit than de Cawdor... Ei ! Atuncea știi că s-a isprăvit cu bietul om... că se împlinește ce i-a fost zis. Și aștepți, aștepți cu gura căscată... și vezi că totul se întîmplă așa... dar **cum** se-ntîmplă, asta-i meritul lui Shakespeare". Urmează scena duelului cu Macduff. Caragiale o relatează înfrigurat : „Macbeth îi spune : «Nu te măsura cu mine, că mie mi-a fost ursit că nu am să fiu omorît de om născut din femeie și pentru ca să fiu doborît ar trebui să umble pădurile»... Și atunci știi bine că trebuia Macbeth să fie biruit și nu știi cum... Dar Macduff răspunde : «Nu m-am născut din mamă, că pîntecelor ei cu mîinile am fost smuls, și afară vin crengile pădurii din Birnam duse de oameni»..."

A fi NENEA IANCU. Asta ar vrea să însemne : dacă se poate, să copiezi în cărțile pe care le scrii ceea ce ți-a fost scris.

Peste cîteva ore Caragiale își trăia definitiv scrisul. Deceda. Era, în sfîrșit, NENEA IANCU.

Iată ce ne spune Cioran : „Sentimentul, fenomenul complex al muririi, cînd se manifestă și se consumă, este o suprapunere între act și realitate ; căci actul nu mai este o manifestare a realității, ci realitatea însăși. Tot ceea ce este capital, tot ceea ce reprezintă o **metafizică a destinului** e în legătură cu moartea".

E limpede că moartea e lucrul care se poate face cel mai bine într-o viață de om.

Cristian Popescu

laurenţiu cârstean

peisaj cu soarele şi luna

liberă —
în nesfîrşita ei libertate
(cu o inspăimîntătoare
memorie ancestrală)
pasărea se intîlneşte
cu soarele şi cu luna.

cu subpămîntul.

intuieşte dimensiunile
coliviei sale.
1987

alb

şi depăşise proprii săi
paşi
(îi număra)
nu mai era în stare
să se întoarcă
intuia un amănunt
strivitor
un drum prea bine
cunoscut
zgomotul valului
spart în timpane.

tîrziu
aprinde o lumină
în sufletul său
o părăseşte.

adoarme
pînă în zori...

peisaj cu oglindă

ani şi ani petrecuţi
într-o singurătate nedemnă
într-un cearcăn al zilei
în pupila sa obosită.

în aşteptarea luminii
a zgomotului
a paşilor stinşi

depărtîndu-te tot mai
adînc
inventînd...

o existenţă pe o flacără
pe un clar-obscur.
pe o prea îndepărtată
oglindă.
1985

acum

lui Virgil Mazilescu

casa ta :
un anotimp neprielnic.

o ce deşartă ştiinţă
a veacului...

o umbră de pace
un salcîm japonez
aripi de gală
1984

o imensă dragoste

o imensă dragoste
o privire mai mult
bănuită
o viaţă...

nu va fi nimic
neştiind —
după amiaza
vara toamna iarna
oricînd —

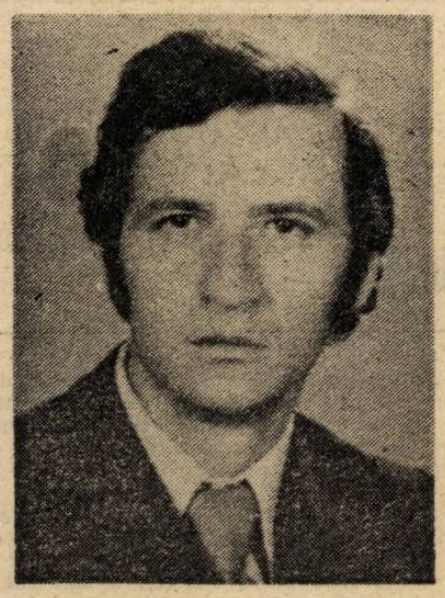

nu va fi nimic
gîndul lui
pe asfaltul
strivit

trupul prin mare
vislind

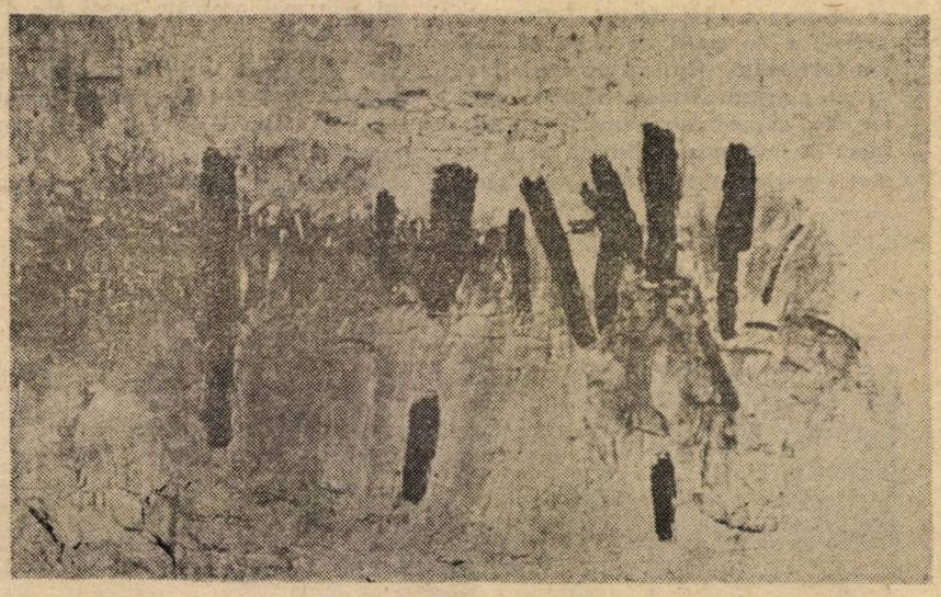

vis

o lunecare fără egal
insinuîndu-se-n gînd
o amiază pierdută.

culoarea de-a pururi
umbrindu-se-n zid :

alb
sub zidul ce-aşteaptă

vis

singur
pe o locomotivă a morţii :
galben şi verde.

„drum liber"
„interdicţie"
„strivitoare avalanşe
de miriapode" :

gară regală.
1985

poezia şi disperarea

un sinonim al iubirii
un singur cuvînt :
argumentele.

şi libertatea
şi dincolo de ceea ce vede
el însuşi
şi dincolo de însăşi fiinţa sa.

paşi pierduţi
pe trotuarul cel mai străin
cel mai aproape
mai drag :

poezia şi disperarea...
1986

conversaţie

unul şi altul :
culoarea pură a mării
umedul ei nisip

într-o silabă
într-o singură aripă
într-un zbor nu-îndeajuns.

peisaj

o altă viziune asupra lumii
un alt moral : ciinele
patrocle interoghează conştiinţa.
1985

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

dar, la urma urmei, care a fost poezia acestei săptămîni ? Nu cumva ea a stat în şuturile lui Schilacci, scăpările spre gol ale lui Serena, ratările lui Maradona ? Cum putem privi poezia din „această perspectivă" a paşilor mari făcuţi în adidaşi „Torsion" pe iarba verde a televizoarelor noastre ? Cum să facem, din această rubrică, turneul final al unui campionat în lege, cu penalty-uri de departajare, cartonaşe cumulate suspendări şi pariuri ? Dacă s-ar putea una ca asta, lumea s-ar înghesui (şi mai tare) să cumpere Luceafărul, **TVR ne-ar da, în sfîrşit, în direct, Dumitru Graur ne-ar stîlci numele, iar vedetele s-ar transfera de la o editură la alta, de la o revistă la alta numai pe sume importante. Criticii ai fi cumpăraţi cu vacanţe la Rio, iar secretarii de redacţie (tuşieri) cu persoane care ştiu mişcările lambadei. Atunci cupa ar fi decernată nu de Joao Havelange, ci de al dumneavoastră**

Horia Gârbea

TEOFIL RĂCHIŢEANU
Poeme-nserate
Cartea Românească

● Destinul poetului pare să fie, după Teofil Răcihţeanu, singurătatea : „Stă în Codru / Rămuratu/ De un veac / De toţi uitatu". Tristă soartă, căci mediul forestier, chiar cu majusculă, nu va găsi chipuri de alinare pentru tristeţea sa. Destinat mai degrabă defrişărilor în scopul obţinerii de celuloză şi hîrtie necesară tirajelor, autorul se retrage din codru pentru a da glas sentimentelor sale : „Codrule, de-acum, învins / Mă întorc din lume / În tăcerea celor văi / Să îmi uit de nume".

Eroul preferat al liricului este Avram Iancu căruia îi sînt închinate vreo douăzeci de „cîntece" atît de asemănătoate între ele încît unul singur ne edifică asupra tuturor. Ele sînt lipsite de acel sunet naiv şi tulburător al cîntecului cu adevărat popular, fiind în fapt un fel de inutile pastişe ale acestuia.

Nu voi mai prelungi această trecere prin poezia lui Teofil Răchiţeanu pentru că versurile de felul : „Peregrin prin munţi de-a pururi / Pînă cînd în apa serii ei îşi pierd a lor contururi" mi se par întrucîtva prea simple, de o simplitate fără măreţie, şi, îndăznesc să spun, probabil fără leac.

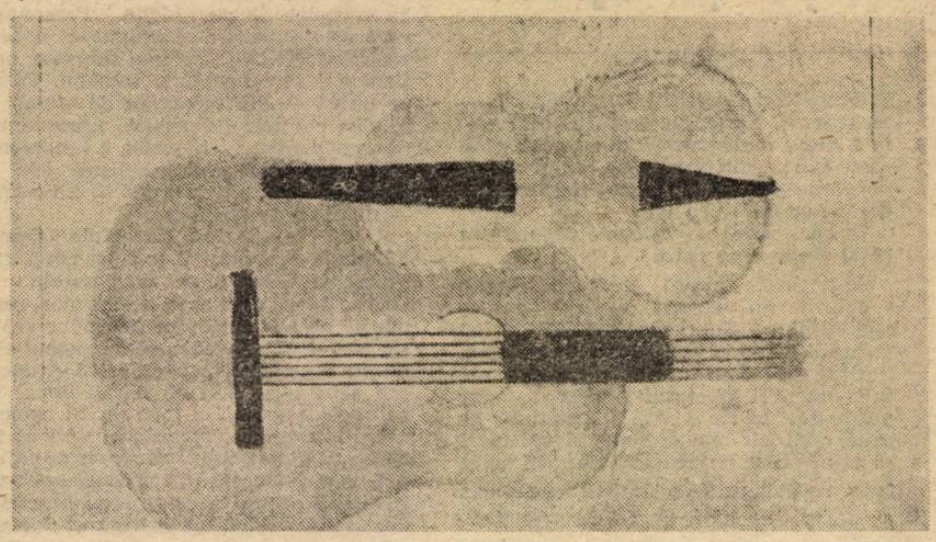

VICTOR STAN
Caligraful şi iedera
Editura Albatros

● Se spune că un om suferea teribil de reumatism. Schimbînd mai mulţi doctori, a găsit în sfîrşit unul care, spre deosebire de ceilalţi l-a vindecat radical şi bolnavul i-a mărturisit că este primul dintr-un lung şir care aplicase un tratament eficient. Deşi ar fi putut trage niscai foloase, doctorul a mărturisit că n-a făcut nimic special. Întîmplător tratamentul său a coincis cu extinderea pe casa bolnavului a unei ramificate iederi care a supt igrasia din ziduri.

Iată o bună metaforă pe care nu ştiu dacă Victor Stan a avut-o în vedere. Deci caligraful trudeşte ataşat durerilor sale. Încheieturile se umflă, antinevralgicele nu-i mai ajung. Cînd iată poezia, învăluindu-i în sfîrşit casa şi resorbind în ea toată apa din pereţi... Vindecare garantată.

Numai că Victor Stan nu este un caligraf, un calofil care să netezească fraza, dimpotrivă are viziuni dintre cele mai îndrăzneţe, mai ales dintre cele psihanalizabile. Iată un exemplu enorm : „erotice vezuvii". Sigur, Spartacus, iedera, căldura dorită a craterului şi cîte şi mai cîte conotaţii se ciocnesc aici cu vagi pleonasme („tăişuri ascuţite") trădînd un tumult pentru care aş împrumuta, chiar de la autor un titlu : „Fericirea lui Sisif".

VASILE SICHITIU
Brize răsfoind o lume
Editura Facla

● „Ai deschis o carte ? Visezi". Şi totuşi... Versurile apoftegmatice ale lui Vasile Sichitiu întreţin o stare de trezie pe care mulţi autori ar invidia-o. Definiţiile sale, uneori mai greu inteligibile („în singurătate nu bate niciodată / ora exactă"), sînt îmbibate de cofeina enunţului ce trebuie neapărat descifrat înainte de zorii zilei următoare.

Vasile Sichitiu este un fantast care vrea ca toate visările sale să fie încheiate la nasturi şi să se alinieze soldăţeşte. Modul de ordonare este evident enunţarea axiomei pe care învăţăceii o reiau în cor înfigînd-o în minte : „Tragicul se naşte / în ceea ce refuzăm să trăim / dincolo de sala de spectacole, / hai să rîdem : ha-ha-ha !". Adică să dea dracu' să nu rîzi. Punct şi de la capăt.

Tonul categoric al autorului devine simpatic pînă la urmă, cînd citiorul se obişnuieşte. Cînd „crimpeiul de suflet, deschis ca un crin" îşi va face simţită mireasma în cuvinte care să nu fie locuri comune într-un chip atît de flagrant, simpatia va creşte şi ea. Pentru că, dacă „Neantul nu simte", după cum afirmă poetul, noi cititorii, vai de păcatele noastre, nu sîntem (încă) neant.

H. C

istorie literară

Metafora în proză

În cîteva articole, precum „Metaforismul, boală modernă", 1934, „Paradoxe pe o temă veche", 1937 (ambele din volumul **Considerații confortabile**, II, 1972), „Pitorescul și primejdia lui" (vol. **Studii de literatură universală**, 1966), Alexandru Philippide incrimina pentru literatura română interbelică metaforita, cu originea în „sentimentalizarea naturii" și în excesul de pitoresc al romanticilor, în special al celor francezi :

„Romanticii francezi au pus la modă imaginea căutată și metafora excesivă. După ei, pitorescul a devenit un element obișnuit al literaturii moderne. Foarte puțini, un Dostoievski, un France, un Gide, au scăpat de tirania pitorescului".

În poezie, metaforismul ar fi explicabil, poetul fiind „în chip firesc dispus să gîndească în imagini". La noi, imagismul ar fi fost chiar „la un moment dat", „după război" „o necesitate pentru înnoirea expresiei" și pentru „abaterea voită" a liricii noastre de la epigonismul eminescian. Pentru poezia anilor '30 însă, el a devenit „stricător", tinzînd „să înlocuiască însăși gîndirea poetică".

În proză, metaforismul este și mai dăunător, pentru că, „discursivă prin firea ei, proza nu îngăduie să fie împiedicată" la tot pasul „de descripții și imagini". Or, la noi, imagismul apare ca o veritabilă obsesie :

„Potolit și necesar în romanele poetice ale lui Sadoveanu, echilibrat, dar prezent mereu la Rebreanu, sub formă de erupțiuni și arătînd întotdeauna o lincezire a inspirației la Cezar Petrescu, împotmolind cîteodată monoloagele interioare ale eroilor lui Gib Mihăescu, metaforismul inundă și copleșește cu desăvîrșire opera lui Ionel Teodoreanu, maharajah necontestat al metaforei românești".

Nepunînd, prin urmare, preț pe imagism, nici în poezie, căci „adevărata poezie mare este poezia invizibilului", nici, mai ales, în proză, care, interesantă ca „literatură de cunoaștere" a sufletului omenesc, „gifiie de obezitate" și este condamnată să îmbătrînească repede „încărcată" de „culoare prea multă", eseistul recomandă scriitorilor noștri, pentru echilibrare, lecția tradiției : „la Eminescu comparațiile sînt rare", iar „Caragiale este de o veritabilă avariție în ceea ce privește pitorescul... Cînd descrie, e precis și scurt. Nu-și acordă nici cea mai mică digresie imagistică".

Pledoaria lui Philippide împotriva metaforismului îl unește cu linia de forță a criticii noastre literare : Ibrăileanu — Lovinescu — Călinescu, care au cerut, fiecare în felul său, prozatorilor români abandonarea lirismului și a pitorescului, însemne ale imaturității, în favoarea intelectualizării și a obiectivării.

Numai că toate aceste pledoarii sînt valabile doar pentru proza tradițională, de stil balzacian, orientată spre investigarea realității exterioare, în funcție de care se edifică și interioritatea personajelor. Unei astfel de proze îi stă bine să fie sobră, epică. În exemplificările sale, atît din „Metaforismul, boală modernă", cît și din „Tradiția literară românească", 1936 (vol. **Considerații confortabile**, I, 1970), Philippide se referă cu predilecție la asemenea autori români : N. Filimon, D. Zamfirescu, L. Rebreanu, Cezar Petrescu. Excepții sînt, în afară de Sadoveanu, cu „romanele lui poetice", Gib Mihăescu și Ionel Teodoreanu, campioni la noi ai „romanului românesc", care face într-adevăr uz și abuz de transfigurare și lirism, romanescul fiind, conform argumentației lui N. Manolescu din **Arca lui Noe** (a se vedea vol. I, p. 232—247), „o vulgarizare a romanului".

Dar proza nu s-a degradat întotdeauna prin colaborarea cu lirica și evoluția genurilor literare nu a urmat, nici la noi, nici în alte părți, direcția clasicistă a delimitărilor teritoriale, ci, dimpotrivă, pe aceea a încălcărilor reciproce de granițe. Poezia modernă, în latura ei avangardistă, s-a prozaizat, în timp ce romanul psihologic, subiectiv prin natura lui, s-a liricizat. Interesat de „durata pură", de fenomenologia sufletului, de „fluxul conștiinței", acest roman n-a mai apelat la metaforă ca la un detaliu de decor, care, prin exces, să devină sufocant, ci ca la un element funcțional, menit să surprindă instantaneu contradicțiile afectivității, fluiditatea stărilor de spirit, „inefabilul devenirii", „calitatea și intensitatea" trăirii, cum argumenta, pe urmele lui Husserl și, mai ales, pe acelea ale lui Bergson, Camil Petrescu.

Proust iubea metafora, considerînd că „ea singură poate da o anume eternitate stilului", iar la noi sînt vestite astăzi imaginile prin care Camil Petrescu sugerează viața interioară acută, aflată sub un voltaj de maximă tensiune, sau subtilă, a eroilor săi. Asemenea imagini se infiltrează uneori în teatru chiar în parantezele, să le zicem, de regie, devenite astfel adevărate micropoeme. Iată mai multe exemple : **Danton** (cu o violență răsucită în el) sau (ca și cum ar fi stat pe pumnale), **Andrei** (cald ca o lavă), **Pietro** (ca o încălecare de trăsnete), **Alta** (clătinîndu-se în cuget ca un om care a avut teasta despicată), **Alia** (a rămas nemișcată cu sufletul între două oglinzi paralele), **Gelu** (lucid, ca dungile unui fotospectru analitic), **Maria** (răsfățîndu-se, ca un aparat detracat), **Nicolo** (senin ca un strigoi), **Ioana** (cu o mîndrie de floare albă) sau (crin roșu) sau (cu duritați de platină în suflet), **Gelu** (cu tremurul ușor al unei plase de paianjen), **Sinești** (vînjos, cu gît de lup) sau (dus de mărul dorinței) sau (ca un clește), **Andrei** (cald ca vinul), **Praida** (egal ca o spadă), **Ioana** (întins, nervos ca o floretă), **Alta** (a zburat un stol de porumbei), **Cellino** (cu o inimă de brad care descoperă înălțimile), **Lucile** (strengărită, floarea veselă, destinată morții), **Doamna Roland** (ironică și fină ca o broderie) sau (ironică ca niște ghilimele).

Sînt acestea carate stilistice, pe care, într-un grad mai mic de cristalizare sau de-a dreptul în stare fluidă, le găsim și în romane. Voi exemplifica cu imagini din **Patul lui Procust**, mai mult comparații decît metafore, mai întîi cu acelea ținînd de clinica iubirii : pasiunea lui **D** „rămasă din adolescență, cum rămîne, puțin ilogică și copilărească, mintea bolnavilor după meningită", mîna lui „lesinată și călduță, ca a unui bolnav de anemie". **Doamna T:** „era o durere pe care nu o mai puteam stăpîni, care îmi măcina corpul ca un voltaj prea mare un aparat", „am simțit că mi-e rău ca după dezmeticirea dureroasă din visul dat de cocaină". **Fred** : „mi-a fulgerat prin minte o bănuială, răspîndită apoi în sînge ca un lichid de injecție", „faptul cumplit, care e cancerul vieții mele... mă face să fug de o femeie iubită". **Fred** „ca un bolnav în criză", „ca un anestezist cu stovaină", copiind scrisoarea „cu o absență de isteric", simțind „o voluptate grea, cu gust de pelin și doctorie". **Ladima** : „prezența Emiliei mi-e mai necesară ca unui morfinoman doza zilnică", îmi lipsește „ca lumina unui neurastenic", „mi-e silă de mine de parcă am păduchi în suflet", „iubirea asta mă doare ca o bubă scîrboasă". **Doamna T** nu era în dragoste niciodată la fel „cum nu e la fel capriciul ciocîrliei în zbor", „tensiunea intelectuală îi valorifica orice mișcare, cum un iluminat interior pune în valoare frumusețea unui vas Gallé". **Fred** : „suferința pentru o femeie superioară dezvoltă inteligența și... seamănă cu tuberculoza. Suferința pentru o femeie vulgară e ca furunculoza, ca o boală rușinoasă", „prin scris suferințele trecute devin suportabile și se armonizează ca un soi de operație pentru care ești pregătit cu cocaină" sau „bucuria scrisului e mai mare decît heroina însăși".

Sînt apoi acei tropi ai intimității care, în general în roman, transfigurează instantaneu ambianța, făcîndu-ne-o familiară sau rebarbativă : „întrebarea mi s-a părut frumoasă ca un zbor de pasăre", „papuci izmeniți ca doi porumbei", „gulerul unei haine de gata rămîne căscat ca o gură de știucă", „cămeșile scrobite vara se înmoaie ca niște bandaje fierte în jurul gîtului".

La Camil Petrescu, aceste imagini, care țin deopotrivă de talentul de poet și de anticalofilia programatică a stilului său, vin să se verse, ca și destinele protagoniștilor lui fără noroc, în „taina universală", neprielnică fericirii pe o planetă care a apărut ca „un accident" cosmic și „va pieri prin frig". Este ideea lui James Jeans din „Soarele care moare", articol citat în întregime de autor, împreună cu un fragment din „Evoluția e oare revolută ?", în subsolul a nouă pagini de roman (în ediția **Opere**, III, Ed. Minerva, 1981). Este și ideea poetică pe care și-a construit Camil Petrescu această carte.

Romanul mitic sau cel parabolic, început a se dezvolta la noi în deceniul patru și ajuns la maximă înflorire în deceniile opt și nouă, renunțînd la criteriul verosimilității și întărindu-și structurile imaginației creatoare, este și mai evident o macrometaforă, deci se află și mai aproape de poezie decît romanul psihologic, care, uneori, și el, ontologizează în miez.

Ioana Lipovanu

text din exil

Tudor Vlad: «Ascensiune nocturnă»

Tudor Vlad este probabil cel mai tînăr romancier român contemporan. Micul său op, intitulat **Ascensiune nocturnă**, (1984) nu-i dezminte tinerețea, dacă ne gîndim la o anumită stîngeneală, ce afectează cîteodată (din păcate chiar paginile inițiale) narațiunea sa, cam confuză ori cam fragilă în asemenea împrejurări. El este stăpîn însă pe tema tratată, care chiar dacă e simplă este totuși politic delicată în condițiile impuse ; dezvoltă apoi o vervă satirică foarte promițătoare și mînuiește un stil intelectualist de cel mai bun augur. Iată exemplificat acest stil, care mi-l reamintește pe cel al lui Ion D. Sîrbu, din nuvela **Șoarecele B** : „Norul de praf stîrnit de mașină se reașează treptat ; o adiere uscă gura vorbitorului, care-și simți dinții alunecînd și scrîșnind pe particulele sfărîmicioase, invizibile fiecare în parte, însă reperabile în totalitatea lor (frumos argument într-o compunere pentru ideea coeziunii din fizică, se gîndi Băbuțan), ca și cum smaltul s-ar fi săturat să suporte șocul întîlnirii cu diferite alimente, băuturi sau vibrații ale corzilor vocale și ar fi preferat să se transforme în nisip decît să mai suporte astfel de lovituri primite din ambele sensuri". Însăși ideea romanului apare înaltă și clară în enunțul ei intelectual, mai spre finele narațiunii plasat : „Răsfoise o carte a unui istoric bizantin, Procopius, și aflase că țara se ducea de rîpă, oamenii erau tăiați ca la abatoare, și după aceea într-un manual citise că imperiul străbătuse una dintre etapele cele mai fericite ale existenței sale în timpul acelei domnii luminate. Înseamnă că istoria și literatura se despart de la naștere" ; doar simbolul acestei narațiuni — porcii, în turme sau în zbenguială individuală — oferindu-ni-se chiar de la prima pagină. Îndeajuns de aspră, dar amuzantă prin acea vervă satirică ce nu părăsește textul romanului său, critica socială întreprinsă de Tudor Vlad seamănă, în aspectele ei concrete, cu aceea a lui Augustin Buzura din **Refugii**, cu deosebirea că exemplificările sînt aici mai ales pitorești (pe măsura humorului), în vreme ce la Buzura ele erau dramatice. Astfel, nu scapă nimănui intenția persiflantă a constatărilor enumerate în discurs, ca de pildă : „vă uitați la televizor la tot felul de emisiuni atractive" ori „vă plimbați prin oraș apreciind abundența de produse din vitrine" ori citiți „cronica evenimentelor interne și internaționale în bogata noastră presă" ori „vă arătați îngrijorarea în legătură cu proliferarea armelor de ucidere în masă datorită inconștienței cercurilor imperialiste" ori „vă întrebați dacă liftul de la scara dumneavoastră va funcționa sau nu" — dacă avem în vedere că toate aceste remarci elementare sînt tipărite la sfîrșitul anului 1984. Adăogîndu-li-se și altele, mai nuanțate : „afișul «Lucrătorii acestei tutungerii și-au îndeplinit planul pe trimestrul întîi și nu-și vor precupeți nici un efort pentru a-l depăși în cel de-al doilea» îi îndeamnă pe trecători să bănuiască lipsa momentană a chibriturilor în unitatea respectivă", sau chiar mai îndrăznețe : „ca să nu mai vorbim de cele patru vile pustii aproape tot timpul anului, însă îngrijite cu devotament și privite cu admirație de trecătorii care nu se plimbă chiar zilnic prin fața lor (spre deosebire de cei șase inși care își petrec o bună parte din timp luînd aer, prin rotație, în fața acestor clădiri și cercetîndu-i cu o curiozitate, am zice, de prozator, pe cetățenii care zăbovesc în apropierea vilelor)". Aspectele mizere și mizerabile tipice, cronic sau anacronic, societăților socialiste, fiind împodobite de firmele comerciale nu mai puțin tipice, prin artificiozitatea și ridicolul ideologizării ori imitației burgheze grotești, pe care Tudor Vlad le menționează cu deliciu și ca din întîmplare, în cartea sa : ziarul „Viața cîmpului", fabrica de mobile „Viitorul", fabrica de textile „Bumbacul roșu", fabrica de confecții „Zbor popular", restaurantul „Tosca", cofetăriile „Aroma" și „Nisipul Cleopatrei", pixul „Meduza", fierul de călcat „Hannibal 2".

Sînt de fapt insemnele unei societăți caracterizată prin demagogie, ipocrizie, incompetență, incurie, corupție, potemkinadă, lipsă de umanitate. Directorul Bibliotecii nr. 2 din Piața Libertății se angajează „să citească mai mult, mai repede, mai bine" ; statul major al lucrărilor de pe șantier e „trimis de trustul construcții să cucerească pentru civilizație, pentru folosul omenirii, încă o fișie din tărîmul bîntuit de vînturi" ; un șțab în inspecție declară : „Cine afirmă că lumea nu merge înainte se înșeală. E adevărat că o seamă de țări regresează, drumul pe care au apucat și care lor li se pare că urcă, pentru că le merge bine deocamdată, este de fapt calea pierzaniei, iar eșecul lor ne va găsi mult avansați. Noi însă le vom ajuta, le vom pune la dispoziție experiența noastră" — ceea ce, oricît de comic ar fi, sună cam sinistru. Nu numai naratorului nu-i scapă ipocrizia fundamentală a acestui comportament : „Un spectator perfect obiectiv (noroc că nu există un asemenea specimen) ar fi crezut, urmărind conversația celor patru, că în fața lui evoluau niște actori amatori care repetau o piesă psihologică sau polițistă, unde fiecare personaj se străduiește să vorbească într-un limbaj cît mai depărtat atît de cel comun, cît și de propriile gînduri, cu scopul de a-i induce în eroare pe ceilalți protagoniști sau, eventual, încercînd să utilizeze un cod ciudat în locul unei comunicări normale" — căci unul dintre protagoniști se crede îndreptățit să mediteze fără menajamente : „primarul se gîndi că dacă oamenii s-ar hrăni cu vorbe din astea ar fi mai grași decît toți porcii de pe podiș la un loc". Incompetența e notată cu exactitate ierarhică : „avea în față pe unul dintre vestiții inspectori-fantomă de la centrul de coordonare a muncii în industrie, care nu cunoșteau nici noțiunile elementare de matematică, rezistență, fizică, arhitectură, sau orice altă disciplină legată de activitatea îndrumată de ei". Incuria e la loc de cinste : „n-aș ști cum să mulțumesc cerului că totuși se produce ceva, o cărămidă, o scîndură, un motoraș, orice, cînd îi văd pe cîte unii că stau, șed, dorm, se odihnesc, sînt în pauză de masă, de țigară, fac ședințe, planuri, discuții despre etică". Corupția, firește, nu ține numai de domeniul sportului : „primea bani de la părinții unor candidați la consacrare, pentru a-i lua în deplasările mai interesante, acuză nedovedită pînă la acea oră; membrii lotului de perspectivă aflaseră însă din surse directe că le șantaja pe fete pe tema asta și avea acoperire, fiindcă furniza elemente tinere și factorilor de primă mărime din federație". Potemkinada întregind spectacolul — cadru logic al unei lumi păgubite de logică: „Alinierea muncitorilor se desfășura ireproșabil. Cei desemnați să rămînă lîngă conductă, pentru a sugera cu pregnanță că munca nu conține indiferent de situație, își ocupară posturile dinainte stabilite și se pregătiră ca, la semnul discret al lui Remus Mugioiu, să realizeze mișcările și gesturile specifice efortului colectiv de a situa șantierul printre unitățile fruntașe". Dar o lume păgubită mai ales de umanitate. Cînd muncitorul Ion Stănilă se oferă să execute o acțiune riscantă, inginerul-șef intervine : „Dacă ți se face rău înăuntru ?! Cum te scoatem ? Cine știe ce gunoaie și mizerie or fi... Nu aprob. Pățești ceva și dup-aia îmi vin pe cap tot felul de anchete și chestii pînă mă satur". Pentru că ne aflăm într-o societate care experimentează, prin vocație și destin, tocmai inumanul. Ideologul romanului lui Tudor Vlad o spune limpede : „Limitele de rezistență ale ființei umane par foarte largi și încercarea de a le descoperi nu trebuie judecată ca reavoință" — aici rezistența umană fiind direct raportată și la frig.

Pentru Tudor Vlad, exponenții acestei societăți aberante, personajele lui, reprezintă, prin trăsăturile lor de ipocrizie, incompetență, incurie, corupție și lipsă de umanitate **omul nou**, monstruoasă caricatură de fapt a micului burghez, omul nou opus muncitorului simplu și normal, Ion Stănilă, străin de ei, așa cum și el le e străin lor, căci el a rămas omul vechi, omul adevărat : „locul său era bine fixat și strădaniile de a ieși din limitele conturate ar fi însemnat zadarnice zvîrcoliri, dacă nu cumva ar fi fost de-a dreptul pedepsite, nu de vreo forță supranaturală ci de societatea riguros constituită" — iată cuvintele naratorului și iată concluzia morală a mult grăitorului debut romanesc al lui Tudor Vlad.

Ion Negoițescu

ULTIMUL INTERVIU AL LUI

vladimir nabokov

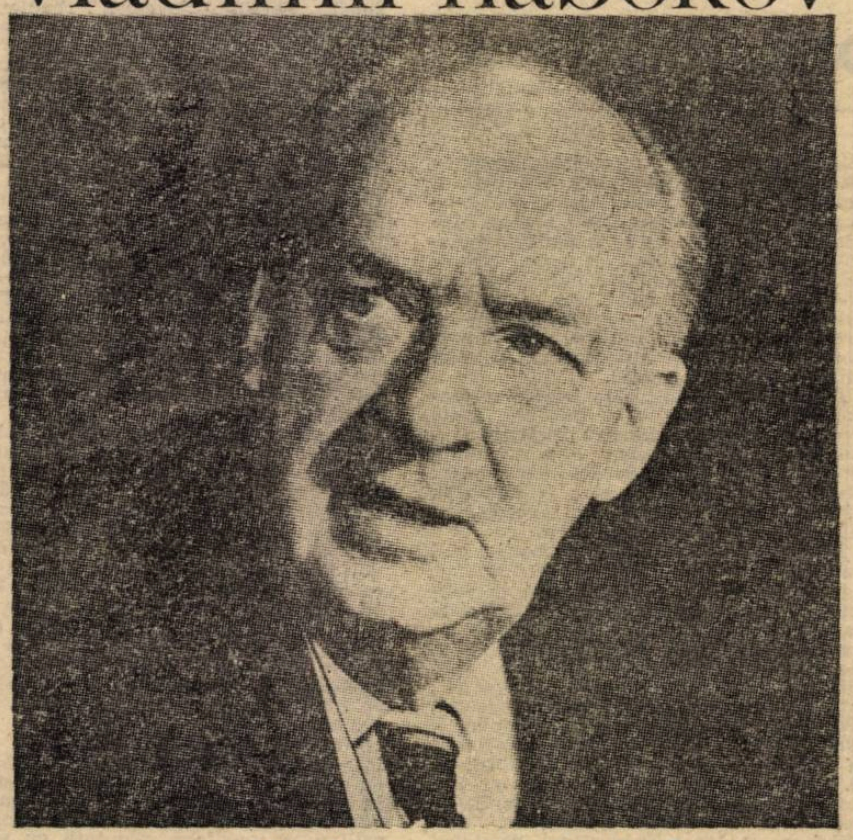

«...singur cuvîntul reprezintă valoarea reală a operei de artă...»

● Refuzul ostentativ al publicității a fost una din cele mai „iritante" trăsături ale personalității lui Vladimir Nabokov. Rus emigrant, intelectual de formație franceză și germană, cetățean american, profesor la mari și reputate universități, autor al unei opere excepționale, publicată în toată lumea, în tiraje de masă, ar fi binemeritat din plin omagiile milioanelor sale de cititori cărora le-a refuzat, însă, cu o incăpățînare împietrită, speranța vreunui autograf. Cu atît mai surprinzătoare a fost hotărirea de a acorda un interviu televiziunii Franceze, acceptînd dialogul cu publicul, altfel decît prin intermediul scrisului. „Am oroare de improvizații. N-am adresat nici măcar zece cuvinte studenților mei ori publicului, fără să le fi gîndit și scris înainte". De altfel, pactul nici n-a fost încălcat. Interviul — ultimul ! — pe care Vladimir Nabokov i l-a acordat lui Bernard Pivot pentru „Antenne Deux" a fost realizat pe baza unor întrebări știute și a unor răspunsuri scrise, disimulate cu grijă printre cărțile așezate pe masa din marele studio de televiziune francez. Concluzia ? Un epilog genial al unei opere geniale epilog consumat, printr-o magică coincidență, în compania unui public siderat de șarmul, cultura, ironia, eleganța suverană ale unuia dintre cei mai mari prozatori ai secolului 20.

S. P.

— Este 21 și 42 de minute. Ce faceți de obicei la ora aceasta, Vladimir Nabokov ?

— La ora aceasta mă aflu în dormitorul meu modest, care îmi servește și de birou. O veioză puternică, farul insomniilor mele, mai arde încă pe masa de lucru de peste noapte, dar va fi stinsă curînd. In gură am o pastilă de cassis, iar în mînă un hebdomadar literar new-yorkez sau londonez. Le pun deoparte. Sting lumina. O reaprind pentru ca să vîr o batistă în buzunarul cămășii de noapte. Și acum începe dezbaterea interioară : să iau sau să nu iau un somnifer ? Ce binefăcătoare e decizia pozitivă !

— Cum vă petreceți timpul într-o zi obișnuită ?

— Să luăm o zi obișnuită la mijlocul iernii (vara e mult mai multă variație în viața mea). Deci mă scol între șase și șapte și scriu, cu creionul, în picioare, în fața pupitrului, pînă la nouă. După un dejun frugal, soția mea și cu mine citim curierul, întotdeauna prea voluminos, apoi mă rad, fac baie, mă-mbrac, ne plimbăm o oră de-a lungul cheiurilor din Montreux, iar după-amiază și o scurtă siestă, trec la a doua jumătate de muncă — pînă la cină. Iată programul tipic.

— Cînd erați ceva mai tînăr, lucrați în același fel ? Sau aveați pasiuni, elanuri, impulsuri care vă perturbau zilele și nopțile ?

— Și încă cum ! La douăzeci și cinci de ani, la treizeci, energia, capriciile, inspirația, în sfîrșit, toate astea mă făceau să scriu pînă la patru dimineața. Mă trezeam rareori înainte de amiază și scriam toată ziua întins pe un divan. Acum, stiloul și poziția orizontală au cedat locul creionului și verticalei austere. Fără chiefuri, s-a terminat ! Dar cît îmi plăcea trezirea păsărilor, cîntul sonor al mierlelor care păreau că aplaudă ultimele fraze ale capitolului pe care îl scrisesem.

— Deci totdeauna scrisul a fost cea mai mare afacere a vieții Dv. Ați putea concepe o a doua viață, în care să nu scrieți ?

— Da, aș concepe lesne o altă viață, o viață în care să nu fiu romancier, chiriaș fericit al unui turn Babel din ivoriu, ci un ins la fel de fericit dar într-un mod diferit, pe care de altfel l-am și experimentat — un obscur entomolog care își petrece vara prinzînd fluturi în regiuni fabuloase și care își petrece iarna clasificîndu-și descoperirile într-un laborator de muzeu.

— Vă simțiți mai degrabă rus, american, sau de cînd locuiți în Elveția — elvețian ?

— Iată cîteva detalii privitoare la aspectul destul de cosmopolit al vieții mele. Sînt născut într-o veche familie rusă la Petersburg. Bunica din partea tatălui era de origine germană, dar n-am învățat niciodată destul de bine această limbă pentru a o citi fără dicționar. Primele optsprezece primăveri mi le-am petrecut la țară, pe domeniul nostru, nu departe de Petersburg. Toamna se pleca în sud, la Nisa, Peau, Biarritz, Abbazia sau în stațiuni balneare germane. Iarna era întotdeauna Petersburgul, care acum a devenit Leningrad, dar unde frumoasa noastră casă din granit roz se află încă în stare bună, cel puțin pe dinafară : tramvaiele admiră arhitectura trecutului... Domeniul nostru era situat pe cîmpia Nordului împădurit, destul de apropiat prin flora lui de colțul nord-estic al Americii : păduri de plopi luminoși și de pini întunecați, mulți mesteceni, turbării splendide cu mii de flori și de fluturi mai mult sau mai puțin arctici. Această etapă total fericită a durat pînă la lovitura de stat bolșevică : castelul a fost ars de țărani prea zeloși, iar casa din oraș a fost naționalizată. În Aprilie 1919 trei familii Nabokov, aceea a tatălui meu și cele ale fraților săi, au fost obligate să părăsească Rusia, — via Sevastopol —, veche fortăreață a nenorocului. Venind dinspre nord, Armata Roșie invada deja Crimeea, unde tatăl meu fusese ministru de justiție în guvernul regional în scurta perioadă liberală care a precedat teroarea bolșevică. În același an, în octombrie 1919 îmi începeam studiile la Cambridge.

— Care este limba Dv preferată ? Rusa, engleza sau franceza ?

— Limba strămoșilor mei îmi este încă cea mai apropiată, dar n-am să regret niciodată metamorfoza mea americană. Franceza — mai exact — franceza MEA, nu se pliază prea bine pe meandrele imaginației ; sintaxa ei îmi interzice anumite libertăți pe care le dobîndesc în mod firesc folosind celelalte două limbi. Se-nțelege de la sine că ador rusa, dar engleza o depășește ca instrument de lucru, o depășește ca bogăție de nuanțe, ca proză delirantă, ca precizie poetică. Mă obligați să fac destăinuiri foarte personale... „O întreagă procesiune de doici și guvernante englezoaice... îmi ies în întîmpinare cînd mă întorc în trecutul meu." La trei ani vorbeam engleza mai bine ca rusa, și am scris-o și am citit-o înainte de a citi și de a scrie rușește. Pe de altă parte, a existat o întreagă perioadă petrecută la mine, în Rusia, între vîrsta de zece și douăzeci de ani, în care tot citind o cantitate prodigioasă de autori englezi, Wells, Kipling, Shakespeare, magazinul **The Boy's own „Faper"** ca să nu citez decît vîrfurile, — n-am vorbit engleza decît rar, cu atît mai mult cu cît la școală nu se preda engleza (ci dimpotrivă, franceza, îți trebuia o iarnă întreagă ca să înveți plicticoasa **Columba** de Merimée). Am învățat franceza la șase ani ; profesoara mea, Mlle Cecile Miauton... (...).

— Exilul, fie el cît de dureros, nu este pentru creatori un element stimulativ, o posibilitate de îmbogățire a spiritului și a sensibilității ?

— După ce am trecut la Cambridge examene ușoare de literatura rusă și franceză, și după ce am obținut o mică diplomă de bacalaureat în litere, care nu m-a ajutat cu nimic în tentativa mea de a-mi cîștiga viața altfel decît scriind cărți, m-am așternut pe scris nuvele și romane, în rusă, bineînțeles, pentru ziare și reviste emigrate la Berlin și Paris, cele două puncte de expatriere unde am trăit între 1922 și 1939. Cînd visez acum la anii aceia de exil mă văd, — pe mine și mii de alți ruși albi — ducînd o existență bizară, dar deloc dezagreabilă, în condiții de indigență materială și lux intelectual, printre aborigeni mai mult sau mai puțin iluzorii, francezi sau germani, cu care cea mai mare parte a concetățenilor mei n-aveau nici un fel de contact. Dar din cînd în cînd, această lume spectrală, în care noi făceam senini paradă de cimpiile și sentimentele noastre, era apucată de o convulsie redutabilă, arătîndu-ne cine era captivul dezîncarnat și cine adevăratul stăpîn. Aceasta se întîmpla cînd trebuia să prelungești vreo afurisită de „carte de identitate" sau să obții — ceea ce-ți cerea săptămîni — o „viză" pentru a merge de la Paris la Praga sau de la Berlin la Berna. Emigranții care își pierduseră calitatea de cetățeni ruși, erau înarmați de Societatea Națiunilor cu un pașaport numit Nansen, o pînză care se deșira în mod jalnic ori de cîte ori îl desfăceai. Dar nici unul dintre noi nu accepta să fie bastard sau fantomă. Treceai de la Menton la San Remo tiptil pe poteci înguste de munte, bine știute de vînătorii de fluturi ori de poeții distrați. Istoria vieții mele seamănă mai mult cu o bibliografie decît cu o biografie. Zece romane în limba rusă între 1925 și 1940 și opt romane în engleză între 1940 și astăzi, fără a mai socoti traducerile. În 1940 am părăsit Europa pentru a merge în America și a deveni profesor de literatură rusă. Mi-am descoperit o incapacitate totală de a mă despărți de creion și de oratoria publică. M-am hotărît, deci, să scriu cea de-a o suta conferință anuală despre literatura rusă. Aceasta a însemnat două mii de pagini dactilografiate dintre care recitam 20 de trei ori pe săptămînă, așezîndu-le într-o poziție disimulată pe catedră, în fața amfiteatrului cu studenți. Grație acestui procedeu nu m-am încurcat niciodată, iar auditorul dobîndea produsul pur al științei mele. Repetam același curs în fiecare an, introducînd noi note, noi detalii. Un manuscris sub formă de fișe mi s-a părut a fi o metodă ideală pentru a-mi avea gîndirea în fața ochilor, în dosul catapetesmei de cărți de pe strana mea elevată. Infirmitatea oratorului nu era total disimulată, desigur, dar arta expresiei biruia. Studentul perspicace observa imediat că privirea profesorului se ridica și se cobora în ritmul respirației, dar subliniez totuși acest avantaj : cel care nu înțelesese vreun lucru, putea să obțină din mîna mea fila încă fierbinte.

— De ce trăiți în Elveția ? Și de ce într-un hotel ? Este un refuz al Americii ? Al vieții americane ? Este un refuz al proprietății ? Sau ca etern emigrant refuzați să vă fixați într-un loc ?

— De ce un hotel elvețian ? Elveția este încîntătoare și viața de hotel simplifică o grămadă de lucruri. America îmi lipsește mult și sper să mă reîntorc acolo pentru o altă perioadă de 20 de ani sau poate puțin mai scurtă. O viață liniștită într-un oraș universitar din America nu prezintă vreo diferență esențială în comparație cu Montreux-ul, unde, de altfel, rușii sînt mai dezbinați decît în provincia americană. Pe de altă parte, cum nu sînt destul de bogat — cum nimeni nu este destul de bogat — pentru a reface total, întreaga copilărie, nu merită cazna să mă fixez în vreo parte anume. Vreau să spun că e imposibil să regăsești gustul ciocolatei cu lapte elvețiene din 1910. Ar trebui deci să construiesc o întreagă fabrică. Chiar și brînza — găurile brînzei elvețiene aveau întotdeauna lacrimi delicioase, în vreme ce astăzi sînt înfiorător de simetrice, găuri fără plîns. Soția mea și cu mine ne-am gîndit la o vilă în Franța sau în Italia, dar spectrul unor greve poștale ar apărea acolo în toată grozăvia lui. Poate că cititorii mei nu-și dau seama în ce măsură o corespondență regulată și sigură, cum este în Elveția, ușurează viața unui scriitor, chiar dacă această ofrandă a unei dimineți obișnuite nu consistă decît în cîteva scrisori de afacere și două trei solicitări de autografe — pe care nu le acord niciodată ! (aviz cititorilor). Și vederea asupra lacului, de pe balcon — acest lac care face cît tot argintul lichid cu care seamănă...

— În afară de exil, expatriere, care sînt temele principale ale cărților Dv ?

— În afară de expatriere ? Dar eu sînt expatriat pretutindeni și întotdeauna. Eu sînt acasă doar în amintiri foarte personale care n-au nici un raport cu o Rusie geografică, națională, fizică. Criticii emigrați la Paris și profesorii mei de la școala din Petersburg au avut dreptate într-o măsură plîngîndu-se că nu sînt destul de rus. În privința temelor principale din cărțile mele — ei bine, există tot ce vrei.

— Un roman bun nu înseamnă înainte de toate o povestire excelentă ?

— O povestire excelentă, aveți dreptate. Aș adăoga, totuși, că cele mai bune din romanele mele n-au doar o poveste, ci mai multe și care se întretaie într-un fel anumit. „Foc palid" are acest contrapunct și chiar „Ada". Îmi place să văd tema principală radiind prin întreg romanul, și nu doar atît, dar dezvoltînd și mici teme secundare. Uneori apare o digresiune care duce la dramă într-un ungher al povestirii, alteori, metamorfozele unui discurs susținut se întretaie pentru a forma o nouă întîmplare.

— Credeți că întîmplările inventate de scriitori — și mă refer mai ales la romancierul Vladimir Nabokov — sînt mai interesante decît întîmplările adevărate ale vieții ?

— Să ne înțelegem : povestea adevărată a unei vieți trebuie și ea povestită de cineva și dacă este o biografie fără exagerări baroce, scrisă cu o pană prea pudică, de către o persoană fără talent, se prea poate ca această viață să pară destul de fadă în comparație cu o invenție minunată, ca **Ulysse** a lui Joyce.

— N-ați fost agasat, în cele din urmă, de succesul „Lolitei", care a fost atît de mare încît unii au crezut că Dv sînteți tatăl acelei fetițe ușor perverse ?

— Lolita nu este o fetiță perversă. Este un biet copil corupt și ai cărui sîni nu se trezesc niciodată sub mîngîierile imunde ale domnului Humbert pe care ea îl întreabă odată : „Vom trăi întotdeauna așa, făcînd tot felul de lucruri dezgustătoare în paturi de hotel ?" Dar ca să răspund întrebării Dv., — nu, succesul ei nu m-a agasat niciodată, eu nu sînt Conan Doyle care, din snobism sau pură prostie, a preferat să fie cunoscut ca autor al unui oarecare **„Război în Africa"** pe care îl considera superior lui **Sherlock Holmes.** E destul de interesant să „te apleci", cum spun ziariștii, asupra problemei degradării inepte pe care a suportat-o personajul nimfetei Lolita, pe care i-am creat în 1955, în spiritul marelui public. Nu doar perversitatea acestui biet copil a fost exagerată în mod grotesc dar și aspectul fizic, vîrsta, totul a fost modificat prin ilustrații în publicațiile străine. Fete de optsprezece ani sau mai mult, tîrfe, modele de larg consum, sau simple criminale cu picioare lungi au fost baptizate „nimfete" sau „lolite" în repor-

tajele unor reviste italiene, franceze, germane etc., iar coperțile traducerilor turcești sau arabe ating culmea ineptiei reprezentînd o tînără femeie cu contururi opulente, cu păr blond, imaginată de către netrebnici care n-au citit niciodată cartea mea.

În realitate Lolita este o copilă de doisprezece ani, în timp ce domnul Humbert este un bărbat copt, și tocmai abisul dintre vîrsta lui și cea a fetiței produce vidul, amețeala, seducția unui pericol mortal. În al doilea rînd, imaginația tristului satir este aceea care transformă într-o creatură magică această mică școlăriță americancă, la fel de banală și de normală în genul ei pe cît este și poetul ratat Humbert în al său. Înafara privirii maniace a domnului Humbert nu există nimfetă. Lolita, nimfeta, nu trăiește decît prin ura care îl distruge pe Humbert. Iată aspectul esențial al unei cărți singulare, care a fost falsificată printr-o popularitate factice.

— Ada este o verișoară de-a Lolitei ?

— Ada și Lolita nu sînt deloc verișoare. În lumea imaginației mele — deoarece America Lolitei este, în fond, la fel de imaginară ca și America în care trăiește Ada —, în aceste lumi inventate, cele două fetițe aparțin unor clase diferite și unor nivele intelectuale diferite. Am vorbit despre prima dintre ele, cea mai blîndă, cea mai fragilă, cea mai gentilă probabil (Ada nu e deloc gentilă). Am vorbit despre abisul de timp care îl desparte pe Humbert de Lolita. Dimpotrivă, cititorul corect al Adei nu va găsi nimic exagerat de morbid sau rar în cazul unui băiat de paisprezece ani care se îndrăgostește de o fetiță, tovarășa jocurilor sale. Cei doi adolescenți vor merge prea departe, desigur, și faptul că sînt frate și soră va crea dificultăți pe care moralistul le prevede. Ceea ce nu se poate prevedea este că Ada și amantul ei, după multe dezastre și suferință, se reunesc liniștiți în raza unei bătrînețe ideale. O tușă de ironie apare ici-colo în cursul romanului meu, — așa cum în circ există totdeauna un clown care se împiedică între numărul de acrobație și cel de iluzionism. Nu știu de ce îmi plac atît de mult oglinzile și mirajele, dar știu că, la zece sau unsprezece ani, mă pasionam pentru scamatorii, magie la domiciliu, ale căror instrumente diferite — țilindrul cu fund dublu, bagheta de aur înstelată, jocul de cărți care se transformau în mină în capete de purcei — toate astea le primeai într-o cutie mare de la magazinul Peto de pe strada Caravanei, lîngă circul Cinisell la San-Petersburg. Inclus era și un manual de magie care indica modalitatea de a face să dispară sau să-și schimbe valoarea o monedă ținută între degete. Încercam să reproduc aceste trucuri așezîndu-mă în fața oglinzii după cum arăta manualul. Mica mea figură palidă și serioasă care se reflecta în oglindă mă plictisea și mă împopoțonam cu un „lup", o mască neagră care îmi dădea o expresie mai convingătoare. Totuși, n-am izbutit să egalez priceperea faimosului prestidigitator Mister Merlin, care era invitat la balurile de copii și căruia n-am izbutit niciodată să-i imit vorbele sforăitoare și înșelătoare pe care și manualul îmi cerea să le debitez înainte de a executa manejul cu mîinile mele. „Vorbe sforăitoare și înșelătoare" — iată o definiție înșelătoare și frivolă a operelor mele literare. De altfel, studiile mele de scamatorii n-au durat mult timp. Tragic — e prea mult spus, cu toate că a existat și o latură tragică în incidentul care m-a ajutat să renunț la pasiunea mea și să expulzez cutia în debaraua cu jucării defuncte și marionete sparte. Iată, deci, incidentul. Într-o seară de Paști, la o ultimă serbare a copiilor din acel an, nu m-am putut opri să privesc prin gaura cheii (una din bronhiile vii ale literaturii mondiale), pentru a vedea cum decurg pregătirile pe care Mister Merlin, magician de origine engleză, le făcea pentru primul său număr din salonul cel mare. L-am văzut cum întredeschidea un sertar pentru a strecura liniștit, pe sleau, o floare de hîrtie. Firescul, familiaritatea gestului său erau atroce în contrast cu farmecele artei sale. Și doar mă știam și pe mine, știam ce ascunde fracul unui magician și din ce era în stare să facă magie ! Această legătură profesională, legătura șiretlicului, m-a împins să-i arăt unele din micile mele verișoare în ce sertar se află trandafirul pe care Merlin trebuia să-l facă să dispară cu prilejul unuia dintre trucurile sale. În momentul critic, mica trădătoare a arătat cu degetul biroul, strigînd : „Vărul meu a văzut unde l-ați pus". Eram încă foarte tînăr, dar am distins foarte clar — sau poate am crezut să disting — expresia atroce care convulsiona trăsăturile bietului magician. Povestesc acest incident pentru a satisface pe acei dintre cititorii mei care declară că în romanele mele oglinda și drama nu sînt niciodată departe una de alta. Să adaug, totuși, că atunci cînd sertarul pe care copiii îl arătau țipînd a fost deschis — floarea nu era : ea zăcea pe podea, sub scaunul vecinei mele. Combinație seducătoare, glorie a tablei de șah !

— Dv., cel care ați scris acel minunat roman — „Apărarea Lujin", sînteți un bun jucător de șah ?

— În urmă cu patruzeci de ani eram un jucător de șah destul de bun, nu „un mare maestru" cum spuneau nemții, dar un jucător de cerc restrîns, capabil cîteodată să întindă o piedică unui campion distrat. Ceea ce m-a atras întotdeauna la șah e tocmai lovitura înșelătoare, combinația ascunsă, și aceasta este motivul pentru care am abandonat partidele apucîndu-mă să compun probleme de șah. N-am bănuit că există o legătură intimă între unele miraje ale prozei mele și țesătura strălucitoare și obscură a problemelor de șah, enigme magice, fructul a o mie și una de nopți de insomnie. Îmi place mai ales să compun probleme așa-zis sinucigașe, în care albul îl forțează pe negru să cîștige.

— Nu pare să-l apreciați pe Freud ?!

— Nu e chiar așa. Îl apreciez foarte mult pe Freud în calitatea sa de autor comic. Explicațiile pe care le dă în legătură cu emoțiile și visele pacienților săi sînt de un burlesc inimaginabil. Nu înțeleg cum poate fi luat în serios. Să nu mai vorbim, vă rog. Sînt întrebat destul de des, cu un soi de curiozitate astuțioasă, pe cine iubesc și pe cine detest dintre romancierii angajați și dezangajați care scriu în același moment cu mine în acest secol minunat. Ei bine înainte de toate, nu stimez absolut deloc pe scriitorul care nu vede minunile acestui secol, mici lucruri — părăsirea costumului bărbătesc, camera de baie care înlocuiește imundul lavabou —, marile lucruri, ca libertatea sublimă a gîndirii în Occidentul nostru dublu, și luna, luna. Îmi amintesc cu ce frison de deliciu, de invidie și de teamă am privit pe ecranul televizorului primii pași flotanți ai omului în talcul satelitului nostru, și cît îi uram pe toți cei care susțineau că nu face să cheltuiești miliarde de dolari pentru a călca prin praful unei lumi moarte. Detest, deci, colportorii angajați, scriitorii fără mister, nefericiții care se hrănesc cu elixirul șarlatanului vienez. Cei pe care-i iubesc, însă, sînt cei care știu cum știu și eu că singur cuvîntul reprezintă valoarea reală a operei de artă — un principiu pe cît de vechi pe atît de adevărat, ce nu se întîmplă în fiecare zi. Nu e necesar să spui cine ce este. Printr-un instinct natural, un oarecare știe ceea ce gîndesc despre opera lui, te recunoști printr-un limbaj de semne printre semnele limbajului ; sau, dimpotrivă, totul ne irită în stilul unui contemporan detestabil, chiar și punctele lui de suspensie...

— Am auzit că nu vă place Faulkner, nu mi-a venit să cred...

— Detest literatura regională, folclorul artificial.

— Vă jucați adeseori cu cuvintele ? Faceți adeseori calambururi ?

— Din cuvinte trebuie scos tot ce se poate scoate fiindcă ele reprezintă singurul tezaur de valoare pe care îl posedă un scriitor adevărat. Marile idei generale sînt în gazeta de ieri. Dacă îmi place să iau un cuvînt și să-l întorc ca să-i văd dedesubtul lucios sau tern sau ornat cu o culoare care lipsește de pe partea superioară, asta nu se întîmplă din pricina unei curiozități trîndave : găsești tot felul de lucruri curioase studiind dedesubtul unui cuvînt — găsești umbrele neașteptate ale altor cuvinte, raporturile dintre ele, frumusețe ascunse care relevă dintr-odată ceva de dincolo de cuvînt. Jocul serios de cuvinte, așa cum îl înțeleg eu este nici un joc de hazard, nici un simplu agrement de stil. Este o nouă specie verbală pe care autorul fermecat o oferă cititorului prost, care nu vrea să vadă dar și cititorului bun care remarcă dintr-o dată o fațetă absolut nouă a frazei incandescente.

— Care este cel mai prost calambur pe care l-ați făcut ? Dar cel mai bun ?

— Pentru ca un calambur să fie de o calitate cu adevărat superioară, trebuie să aibă o latură artistică. De exemplu : există vechiul oraș Tomsk în Siberia, iar eu am inventat alte două orașe : Atomsk și Bombsk. Asta te pune pe gînduri, mi se pare...

— Se poate spune despre Vladimir Nabokov, romancierul, că are cultura unui savant și ironia unui pictor ?

— În ce privește cultura savantului — merge. Există un mic colț în taxonomia entomologică unde știu totul, unde eram stăpîn absolut în anii '40 la Muzeul de la Harvard. Dar „ironia pictorului" ? Ironia este metoda de discuție pe care a folosit-o Socrate pentru a demasca sofiștii inventați — iar mie nu-mi pasă de Socrate. Prin extensiune, ironia este un rîs amar. Fie ! Rîsul meu este o izbucnire bonomă, care ține atît de stomac cît și de creier.

În românește de
Sânziana Pop

mariana criș

În pauză

linia vieții arcuită în palma stîngă
crescută dintr-o causa rerum
singurul regat al timpului perfid.
sînt ultimul alchimist rămas în viață
posedînd aceeași piatră filozofală
și doar disperarea și doar deznădejdea
mă fac beduinul spre indescifrabila
MEMORIE
o respirare a oazei de liniște
infinit mai rapace decît
pisica-de-mare.

Ritm obosit

mai citesc și azi scrisori
ale bătrînului portar,
mai urc scara pînă la podul
crescut în memoria casei,
mai resimt o mișcare
o adiere ușoară,
o slabă respirare
a portretelor în manieră tradiționalistă
făcute de un pictor naiv.
mai trăiesc și azi
fragmente compensatoare dintr-o
veche istorie.
mai vînd sub un chip sau altul
o iluzie, o mică întîmplare
pe un preț de cuvinte.

încetul cu încetul
picătură cu picătură
în același ritm
arsenicul se strecoară
în vintre în artere în emisfere
șarpe-cu-clopoței printre firele zilei.

Autobiografie

Nu sînt decît o scurtă bătaie de tobă între zi și noapte ; un anotimp lipicios
pe asfaltul
murdar al trotoarului ; o monedă de
tinichea
în mîna unui zeu venit din vestitul Pont ; o ofrandă aruncată peste inima poemului în această dimineață ca o eșarfă purpurie
peste
baionetele cuvintelor...
și da — mă supun cu umilință celui ce-mi
arată ghilotina însîngerată a
singurătății

Acea nevăzută ființă

girbov, hulpav și negru,
ghemuit în carnea poemului
cea diafană și albă
aidoma pielii femeii
scăldată în laptele vacilor raiului
...uneori își ridea de mine
alteori mă batjocorea cu ocara cuvîntului,
dar invariabil în fiecare dimineață
mă întreba :
unde te duci ?

Ora 0 20'

noaptea se desfășoară
ca și cum țărmul ar fi lovit
de o maree tîrzie
ca și cum umbrele ar dansa
în cîntecul nibelungilor
ca și cum un roi de fluturi albi
mingiietor peste catargul ruinat
ar fi duh-văz-duh
țărînă de drum,
pleoapă peste uitatul cearcăn
pigment melanic în mine
să-nceapă mișcare de coardă
alla-breve aldina nimica
editor tipograf din veneția
aldo manuțio / se deschide cartea
căpătîi de mult de mai multă
supraviețuire de strigăt în timpan.

Perpetuum mobile

În fiecare zi
inventez cîte o întîmplare cu tine,
iar desenul floral al acestei întîmplări
îmi alunecă lîn printre degete
aidoma vaporului alb
pe luciul de metal al apei.

În fiecare zi
îi inventez lui Dumnezeu o poveste
și i-o spun cu aceeași uimire cu care
el se uită la mine.

În fiecare zi
în fiecare scorbură părăsită
așez cîte un ou cu coaja subțire
atît de subțire încît se poate vedea
bănuțul din el.

În fiecare zi
mătușa matilda mi-aduce
cîte o poveste din cartoane decupate.
în fiecare zi adun aceste cartoane
și le așez pînă cînd fac cu ele
povești nemuritoare.

florin șlapac

O RAZĂ PIEZIȘĂ

Lumina se strecoară în cameră unduind ca un șarpe, de la stînga la dreapta, un șarpe aerian, neastîmpărat, de coada căruia atîrnă zurgălăi scînteietori, ce strîmbă, fără să piardă șirul, liniile dușumelei lustruite, alunecătoare, bune de pipăit cu tîrlicii și de dat pe gheață, ale cărei șipci se transformă cu ușurință în potecă fără capăt zigzagînd prin codri de aramă, trecînd pe sub locuința priponită în prelungi papainoage a Babei-Cloanța, cea cu un singur dinte, cu buzele subțiri ca [illegible] angelica mătușii Lisaveta, părul cîlți și degete cu gheare, printre picioarele uriașului a toate văzător, pe sub streașina cu țurțuri de ciocolată a bondoacei case de turtă dulce, călărește o vreme spinarea ghebosului, rău sau bun după cum spune povestea, răsfiră barba de piclă a lui Tartacot, ocolește degetele unui paj trist desfăcute pe o carte — carte cu logofeți supți, scotocitori în ulcele de cerneală, din pana cărora se înfiripă castele de fum, un fum amar care-ți înnegrește cerul gurii și te întristează — străbate podul de piatră, aripile [illegible] umbra nerăbdătoare a calului în șaua căruia Măzărean învîrte paloșul, [illegible] de bucurie, se strecoară în cutele unui veșmînt de zînă și una-două, cît să stai puțin să răsufli și să muști de cîteva ori din mărul pe care mătușa [illegible] ți l-a îndesat în buzunar înainte de a porni la drum, poteca se încîlcește în poiana fermecată, nevăzutele te prind și te rotesc pînă amețești, dar [illegible] atentă și cuminte, dacă știi cum să ieși din cerc, cum să ții degetele încrucișate, mergi mai departe fără grijă, prin [illegible] Nătăfleț nimerești drept în tainița pămîntului unde la tot pasul dai peste comori de-ale piticilor cu tîrnăcoape în circă și peste — of, ce dureros ! — vaietul copiilor necăjiți, furați de zmei ori duși în robie de oșteni cu fes, peste năluci înșelătoare, pînă cînd întîlnești u[illegible] de bun încît te ia bucuros în caleașca lui de foc, trage de hățurile în vîrful cărora freamătă un cerb de rouă și o zbughești pe coama vîntului, pe cai împărătești tot mai line, mai clare, departe [illegible] rădvane se și fac nevăzute, colbul ridicat de ele te rătăcește în adîncul mlaștinilor înțepate cu rădăcini de copaci morți, presărate cu pești singuri și bătrîni, cu balerine blestemate, cu zîne cântuite cu solzi, ai căror ochi verzi nu clipesc niciodată, pînă ce lumina, unduind ca un șarpe, sătulă de scăldat, clătinîndu-se, pălind, cade în praful adunat movile, iscîndu-l în așa fel încît spațiul îngust dintre jaluzele și tocul ferestrei se umple cu scame neastîmpărate, în stare să dea formă amintirilor și chiar să taie drum în penumbra jucăușă a viitorului. Irizările se întrec pînă își pierd puterea. Pete groase de întuneric tresar la fiecare nouă săgeată repezită prin geam. Roțile aruncă în spate, din [illegible] sfios care, de cum întîmpină asprimea unei suprafețe, se sparge [illegible] picăturile perlate pînă în ungherele cele mai ascunse. După ce trece trenul, șarpele cu clopoței o ia de la capăt înaintînd din zvîcnet în zvîcnet prin aerul cutremurat. Dincolo de zid, șinele se încordează străpunse de un val fierbinte. Un uriaș invizibil le scutură ca pe un covor îmbîcsit.

Fetița așezată pe scaun, cu coatele pe masă, cu capul aplecat în așa fel încît jumătate din păr îi atinge lemnul, ascultă gîfîitul chinuit al locomotivelor, clencănitul roților de oțel, țiuitul adormitor al fiecărui răzuit de rugină. De fiecare dată cînd un tren, în goană, animă fereastra cu un mănunchi de raze reci, aerul din cameră își schimbă înfățișarea. Cînd trece cîte un mărfar încărcat, paharele, sticlele, farfuriile, cuțitele, furculițele, lingurile și lingurițele zăngăne mutîndu-și încet locurile. Urmele lor neprăfuite par pictate. În același timp zornăie și ceștile aranjate pe farfurioare, la rînd, în bufet, și cele două oglinzi și cana cu ceai de pe masă și geamurile dulapului păstrător de dulceață, suspendat la o înălțime amețitoare. Imediat ce liniștea își scoate coarnele boierești, un păianjen țesător, cu încetineală de melc, reface rochia subțire, mătăsoasă, de balerină, care fîlfîie de la un capăt la altul al camerei, ca un fulg. Un fulg de zăpadă scăpat înăuntru prin crăpăturile zidurilor, strecurat de mîna înghețată a iernii ce presară troiene și peste troiene pojghițe de gheață pînă departe.

Pînă departe lumea prinsă în cleștele de zahăr părea stingheră, mai ales privită în salturi din spinarea tatălui îmbrăcat și mai gros ca de obicei, cu un palton aspru și o căciulă nestatornică, țuguiată, care la fiecare pas lovea fetița peste buze. Blana de oaie rece era sărată. Gleznele strînse de mîinile mari, înmănușate, dureau. Acolo unde cerul se prăvălea zimțînd pîlcurile de copaci, se tîra secătuită o priveliște crudă, violentă, nă-

zuroasă. Orice țipăt de surprindere se înneca în aerul vîrtos. Ca despicat de un topor fără cruțare, cîmpul pustiu se zvîrcolea sub vagoanele ninse, spulberate spre țările calde. Tatăl, înalt, asprit de ger, lățit din cauza liniii cu care se încotoșmănase, își afunda cizmele îmblănite în zăpada crustoasă, pipăind vadurile de trecere, sprijinindu-se cu mîinile de văzduhul înțepenit. Urmele lui curgeau în direcția casei preschimbate cu timpul într-un fir de fum albăstrui. Cu degetul de la mănușa cu un deget fetița își ridica broboada cenușie căzută pe nas, își ștergea fruntea nădușită, sprîncenele încărcate cu ace de gheață, pregătindu-se cu hotărîre să privească bine cîinii... cîinii lupi... lupii ce nu întîrziaseră să dea buzna în peisajul văruit, întîi puncte, apoi gheme, rostogolindu-se, tăind pîrtii încrucișate, sclipindu-și colții ca niște țurțuri. Pojghița subțire crăpa sub ghearele scrijelitoare, căpăta luciri întunecate imediat ce burțile păroase o lustruiau. Tatăl, încărcat cu experiența lui de om mare, atotștiutor, în stare să preschimbe cu un singur gest înfățișarea codalbă a lumii, nu se oprea, nu se uita în jur, ci dibuia mai departe cu vîrful cizmelor îmblănite cărarea ascunsă privirii. Căciula sălta : una-două. Gleznele strînse cînd și cînd mai tare percepeau momentele în care frica ușoară și albă ca zăpada își făcea totuși loc. Cîinii se tot apropiau, zbenguindu-și cutezători cozile stufoase, răcorindu-și limba de-un cot prin zăpada înțepătoare, plină cu ace de gheață. Hămăiau, scheunau, făceau salturi jucăușe, se căutau unul pe altul, își dădeau tîrcoale, întocmind cercuri peste cercuri. Cîte unul mai supărat ieșea înainte mîndru arătîndu-și cerul gurii. Era de rîs cum se mai prosteau, cum se dădeau peste cap, cum mușcau din nămeți, cum se așezau în coadă sau în două picioare. Vremea trecea repede cu ei în preajmă. Tatăl, preocupat să ajungă acolo unde avea treabă, grăbea pasul. Pulpana hainei dumisale, în urmă căutînd lesne se putea observa asta, flutura în așa măsură încît netezea dîrele. În spate răsărea totuși o cărare dreaptă, întreruptă doar de calea ferată pe care la soroc cîte un vagon scăpat la vale o mătura grijuliu. Iar dacă veselii cîini, cîinii lupi, lupii aceia, sătuli de tumbe, înfometați, se apropiau prea mult, cu botul deschis, sfîșiat de ger, ridicîndu-și urechile ascuțite și lipindu-se unii de alții ca să capete curaj, apăreau oamenii mari, la timp ca să le strice jocul, înotînd prin zăpadă, cu fețele și palmele roșii, cu urechile roșii ciufite, agitîndu-și deasupra capetelor ninse puștile încărcate, drugii de fier, buzduganele, ciocanele de bocănit roțile trenului, desăgile, copiii ghemuiți, prefăcuți în bulgări. După ce omorau bietele animale, oamenii rînjeau, își dădeau mîinile unul altuia, vorbeau pe nas, se îngrămădeau în jurul focului amorțitor, turnau în căni fără fund ceai pierdut în aburi. Tatăl obosit se lăsa să cadă pe un butuc, atît de repede încît povara-i ușoară se dădea peste cap neauzită în zăpada împurpurată.

Dacă țipătul vreunei vietăți scăpate cu viață șfichiuie fereastra înfundată în zăpadă, scaunul zvîcnește. Fetița amorțită își schimbă mîna care-i sprijină capul mic, cu un gest șovăielnic, făcut parcă în somn. Privirea i se plimbă lin de-a lungul scrinului bine lustruit pe care zac cuminți, uitate, mănușile mamei. Eșarfa care le acoperise cîndva alunecase pe covor, tăind ca o cortină o rază mai îndrăzneață. Ticăitul ceasului se poticnește, apoi iar rupe liniștea, regulat, măsurînd vremea din trei în trei respirații. Cînd căzuse, eșarfa răspîndise împrejur o dîră de parfum ușoară, durabilă. Mama și tatăl aveau să întîrzie încă mult, așa cum făceau de obicei cînd plecau în vizită, în oraș sau chiar la balul vînătorilor.

La sălbaticul bal al vînătorilor, mama, cu voaleta coborîtă, cu paharul plin ridicat în dreptul frunții, rîzînd subțire vorbind în vîrful buzelor, altfel ca de obicei, pășea legănat, de la masa lungă, nesfîrșită, către expoziția fioroasă aranjată la intrare, unde tatăl, cu pălăria lui verde pe sprîncene, cu ochii înroșiți, vărsa din greșeală conținutul unei căni de lut și rîdea ghiduș, altfel decît acasă, dar la fel ca ceilalți. Îl vărsa peste blana aspră a unui urs crăcănat, ce zîmbea urmărind cu ochii lui sticloși lichidul picurînd pe bot, ori peste grămada de mistreți abia spintecați alături. Bucătarul în uniformă, înarmat cu două cuțite, mai tăia cîte-o bucată și o arunca pe tava de argint răbdătoare, umplută cu sînge scurs încetul cu încetul pe pardoseală, pe sub ușă, pe dalele de piatră ale scării, în curte, acolo unde copiii somnoroși scobeau zăpada, cînd cu săgețile lor cu vîrfuri de cauciuc, cînd cu degetele pregătite să pipăie totul. Glasul înfundat al tatălui se auzea peste capete repetînd o glumă de neînțeles, atît de tare încît spiralele de hîrtie se rostogoleau din tavan, încurcînd pantofii de lac, ghetele cu toc, botinele, galoșii, iar Stan vînătorul îi răspundea rîzînd mînzește. Vorbeau o limbă dulce, păsărească. Amîndoi, ciocnind cănile prea pline, își pătau costumele verzi cu lichidul sîngeriu. La intervale regulate își opreau cuvintele în gît cu bucăți de carne proaspătă. Zeama se prelingea pe bărbie. Mama îi arăta cu degetul, chicotind. Alți vînători tropăiau săltîndu-și cizmele înalte și coborîndu-le atît de năprasnic încît lupii urît mirositori care stăteau grămadă în cușca din fundul curții se înfiorau. Mama își aducea brusc aminte, smulgea fetița din mocirla în care toți copiii se bălăceau cu poftă, o certa, o urechea, o spăla, apa izbită cu dușmănie intra în nări, palma ei parfumată se lipea de cîteva ori de față, făcea un rotogol, trăgea de păr, așeza la loc bucla țuguiată care tot timpul zgîriase un ochi. Fetița se trezea tîrîtă spre masa fără sfîrșit, trîntită în fața feliei de tort în moțul căreia dîrdîia o vișină înghețată. După prima înghițitură celelalte mame se adunau încruntîndu-se gata să corecteze, gata să rîdă. Copilul uita să facă reverența, se poticnea la prima strofă a poeziei de rigoare. Dar iată vînătorul ! deasupra lui plutește un vultur falnic, mîndru, ce zborul nu-și oprește... nu-și oprește... nu-și... Hai să vezi și tu, păpușico, ce căprioară frumoasă a împușcat nenea Stan ! Căprioara întorcea capul strîmbîndu-se în somn de durere atunci cînd cuțitul bucătarului pătrundea sclipind de două ori în gîtul ei de culoarea mănușii. Tîmpito! zicea mama, nu te-am cărat după mine să bîzîi, nu mai pupi tu altădată, las' că ajungem noi acasă ! Tatăl cu ochii tot mai roșii se lăsa cuprins pe după gît de vînătorul Stan care se bătea cu mîna peste tolbă și peste brîul puternic unde spînzurau două rațe sălbatice și un cocor.

Privirea trece de colțul scrinului unde cocorul de porțelan cu aripile veșnic întinse, cu ciocul rupt — îl lovise poștașul cu geanta, cînd intrase să bea un pahar să-și astîmpere setea — parcă dă să se înalțe pe o rază piezișă. O rafală zgîlțîie fereastra. Raza se lovește de perete.

Vîntul era comandat de la oarecare distanță de unchiul Filomenei. El străjuia zi și noapte, sprijinit cu barba în bastonul său ars, încremenit, ca un vrăjitor adevărat, a cărui îndemînare e mai presus de orice îndoială. Nu era bine să te apropii, fiindcă te ciupea. Dar dacă îl rugai frumos, odată i se luminau ochii lui stinși, sub sprîncenele ca niște streșini și hocus-pocus scotea la iveală cîte un lucru neasemuit : un șoricel alb din buzunarul vestei cu fireturi, o pisică neagră dintre picioarele scăunelului sau chiar vreun iepure șchiop din pălăria spartă. Cea mai fericită ființă de pe pămînt, deci, nu putea fi decît Filomena, deși mulți rîdeau de numele ei. La celălalt capăt al străzii, unde începeau mărăcinii, într-un șopron, sălășluia o vacă roșcovană, botezată la fel. Erau rude ? Se trăgeau din aceeași mamă ori aveau aceiași nănași ? Nu-i acasă Filomena ? Unchiul se descotorosea cu greu de roua așternută pe chip în vremea nopții, își sălta pleoapele cu degetul, hîrîia, scuipa verde, vîra mîna în sîn. În loc de răspuns elibera un fluture. După ce săvîrșea cîteva tumbe, preacoloratul pleca sfîrîind, dornic să verifice situația salcîmilor. Zgomote de tot felul răsăreau în spatele bătrînului. După mișcarea pendulată a umerilor săi ciolănoși, parcă încerca să le înăbușe, ca un adevărat străjer ce era. La nevoie își ridica bastonul cu măciulia în sus, șfichiuind aerul cu putere, cu gînd să le facă de nerecunoscut. O femeie uriașă, cu strașnicul capot în vînt, apărea în poartă și, după ce își ștergea cu dosul palmei mustața, după ce arunca o ochire de-a lungul străzii, după ce slobozea un oftat care îi prăvălea pălăria unchiului cît colo, dînd cu ochii de fetițe, striga încrețind din nas : iote-le ! mă păpușilor ! ia haideți și voi fuguța în curte și nu vă mai căscați degeaba la amărîtul ăsta ! Amărîtul se îndrepta șchiopătînd spre pălărie, prefăcîndu-se că nu aude. În curte, în pragul nenumăratelor bucătării larg deschise, alte și alte femei, care de care mai nădușite, stăteau aplecate deasupra vreunui lighean ori a vreunui fund de lemn, zbuciumîndu-și mîinile butucănoase, rumene, cu o nemaipomenită îndemînare. Unele tăiau mărunt-mărunt zarzavat, altele desfăceau carnea de pe oase, altele jupuiau animale nevinovate, lepădîndu-le blana pe sîrma întinsă între doi caiși ori hăcuiau hălci sau frămîntau aluatul sau cotrobăiau intrînd cu totul în cuptorul fierbinte, lăsînd să li se vadă dosurile dolofane. Cocoșul gît-golaș, zăpăcit de bunătățile care se făureau acolo, pradă unui du-te-vino drăcesc, se strecura printre picioarele lor goale, răsturna cîte un lighean, se tăvălea prin roșiile zdrobite, ciugulea pulpele albe, desfăcute de căldură, adulmeca mirosurile amețitoare, bătea parcă de-a-ndăratelea din aripile firave de care se lipiseră frunze de viță, cozi de ridichi, fire de pătrunjel, fîșii de carne. O bucălată cu brațele ca niște perne despica într-una surcele, așchiile săreau spre cer, se înfigeau în huma crăpată a pereților, în trunchiurile văruite ale celor cîțiva duzi și ea le ințețea zborul suflînd temeinic, țuguindu-și obrajii ca niște foale, ațîțînd în același timp și focul. Gulerul ei răsfrînt mirosea a levănțică. Flăcările aromitoare se zbenguiau lingînd lutul aspru, făcînd știuleții puși la uscat să pocnească și să împroaște curtea cu floricele. Căldura plăcută gîdila pielea zbicită a mîinilor, toropind, stîrnind chef de somn repede înlăturat de cîte un chiot care dădea semnalul izbucnirii unui cîntec măiestru din toate piepturile acelea deodată. Cuvintele cîntecului erau așa de puternic intonate, încît bietul gît-golaș, amețit, se învîrtea pe loc încîlcindu-se în iarba rumenă. Femeile săltau toate după același refren, stîrnind valuri unduitoare de burți rotunde ;pielea molatică aluneca peste buricele care abia mai apucau să vadă lumina. Poponețele se ridicau în aer precum baloanele și într-un tîrziu se prăbușeau pe taburetele bubuitoare. Brațele groase și scurte ca niște cioate învîrteau, desfăceau, lungeau, netezeau materia unsuroasă, gelatinoasă, pînă ce în sfîrșit cîntecul se oprea brusc și harnicele, răcorite, cu zîmbetul pe buze, chemau într-un glas copiii rătăciți prin curte, oferindu-le cu gesturi pline de grație și blîndețe bunătăți nemaivăzute. Cîteva, îmbrăcate în alb din cap pînă-n picioare, adăpostite la umbra celui mai rămuros pom, întindeau castroane cu lapte covăsit și prăjituri bine umplute cu frișcă, bălăngănindu-și sînii lăptoși, scăpați în grabă din strînsoarea sutienelor prea uzate.

(fragment din volumul „Centrul schimbător al atenției", în curs de apariție la editura Cartea Românească)

ANTIPOLITICA

— ANCHETĂ —

Iată patru citate dintr-un interviu dat de Alexandr Zinoviev :

— să nu participăm la sistemul puterii
— modul politic de a gîndi și de a trăi nu e în stare să schimbe esența vieții noastre
— societatea civilă poate fi reconstruită ca o societate independentă, înăuntrul ansamblului societății și în același timp autonomă în raport cu acela.
— Organizațiile politice pot fi distruse. Unitatea spirituală nu.

Și două întrebări :

1. Credeți într-un mod de a gîndi și de a trăi antipolitic ?
2. Cum ați putea descrie un anumit dispreț față de politică, dispreț pe care, într-un fel sau altul, îl resimțim fiecare ?

O poziție cu adevărat independentă

● Propun un termen : antipoliticul. Nu cred că se poate trăi a-politic. (Chiar dacă te detașezi de „istoria" timpului tău, nu te poți detașa de istoria ta personală). Dar :

— atîta timp cît intelectualul poate observa și analiza fenomenul social înconjurător și se poate constitui în martor independent și chiar obiectiv al acestuia,

— atîta timp cît un intelectual poate dovedi autentic profesionalism, evitînd orice compromis în ceea ce privește etica de profunzime a meseriei sale.

— atîta timp cît există și modalități de natură religioasă (să le spunem **apostolice)** ale existenței și propagării unei spiritualități, vom spune că intelectualul poate face opoziție față de politic în general, poate avea rolul său reprezentativ într-o societate indiferent de culoarea și tendințele politice ale acelei societăți.

Cristian Popescu

DANIEL BĂNULESCU

1. Da. Oricît ar părea de riscant, iată în ce condiții. Modul de manifestare al politicii este unul colectiv, de grup. Reverberarea efectelor sale se face la scară macroumană, în masă. Traiectoria sa este specifică jocului de biliard. Chiar și lucrului inițial bine făcut i se pot întîmpla o serie de chestiuni dezagreabile : i se schimbă substanța.

Anti-politicul **(meu)** trebuie să fie un domeniu al acțiunii pur individuale. Rămasă strict în sfera mea de competență, condusă numai de mine și privindu-mă în chipul cel mai direct. Tot ceea ce depășește ca efect persoana mea și trece asupra altor persoane neavertizate și neasumîndu-și acțiunea mea asupra persoanelor lor, intră deja în sfera politicului. La o primă vedere știu că astfel de desfășurări **par** imposibile.

2. Iată pe ce se bazează în principal disprețul și retragerea mea față de politică.

Politica nu este singurul domeniu în care operează actul violent, minciuna, omorul. Este însă singurul domeniu în care, alegîndu-se calea unei astfel de manifestări, se găsește în chip automat nu numai justificarea acțiunii, dar și **alibiul** său. Politica este singurul loc în care nu este posibilă „iertarea de păcate". Pentru că este singurul loc unde un lucru făcut de **tine** devine impersonal, iar eroarea săvîrșită are cinismul **actului necesar.**

HORIA GÂRBEA

1. Referindu-se la ansamblul lumii, scriitorul nu poate omite politicul. Trebuie să-l reflecte, deci trebuie să-l înțeleagă. Cred că scriitorul trebuie să se priceapă la politică. Se spune : „politica e curvă". Dar cine nu pricepe sufletul unei prostituate, nu poate fi Dostoiveski sau Victor Hugo.

A reflecta politicul în ansamblul de care vorbeam, al existenței, este însă una și a te crampona de politică pentru a scoate cărți „tari" este altceva, e o eroare fatală. Ca să nu mai vorbim că intrarea în politică pentru „documentare" chiar, este handicapantă pentru un scriitor. E clar de ce : își pierde imparțialitatea dacă face operă din aceasta. Așa, contestările lui Eminescu la adresa liberalilor au mai transpărut în operă, dar, dacă a avut grijă să fie întîi poet și abia apoi „conservator" lucrul ăsta n-a supărat pe nimeni. Nu cred că este necesară chiar aprinderea de tămîie pentru izgonirea politicii care ne invadează camera de lucru. Puțină luciditate e suficientă.

2. Disprețul față de politică este ușor de descris. El survine însă numai în raport cu tarele exterioare ale politicii (orgoliu, fraudă, lichelism, carierism, demagogie, intoleranță, invidie, — vedeți cîte sînt ?). Altfel raporturile politice sînt strict necesare într-un stat. Disprețul cu pricina îl descrie foarte bine Swift : regele de pe insula uriașilor îl ia pe Gulliver în palmă și-l întreabă dacă este „un wig" sau „un tory".

Cînd destinul, viața și moartea, iubirea și ura te iau în palmă nu prea contează dacă ești liberal sau conservator. Numai că viața și moartea depind și ele într-o oarecare măsură, cu atît mai mare cu cît societatea este mai sălbatică-sălbăticită, de politică. Disprețul față de politică trebuie să fie unul superior, nu bezmetic așa cum este cel al politicienilor față de cultură. Un dispreț venit dinspre înțelegere nu dinspre negarea oarbă a ceea ce nu pricepem.

CĂTĂLIN ȚÎRLEA

1. Nu cred.

Eu cam știu ce și-a zis autorul anchetei **Luceafărului** atunci cînd și-a pus în minte să ne chestioneze. Și știu asta pentru că întîi de toate o pot deduce chiar din prima întrebare, care, în întregul ei, sună cam așa : „Credeți într-un mod de a trăi și de a gîndi antipolitic ? CĂ EU CRED !". Să-i fie de bine dumnealui, dacă crede, dar eu zic că asta aduce cam prea mult cu imaginea aceea a Artistului (adică a celui care se ocupă cu Arta cu C mare !) a Inspiratului care se trage de șireturi cu doamne-doamne și căruța nu-i pasă de vulgul nedeodorizat. Și cred că nu mai trebuie să-i amintesc cît mai rîdeam pe vremuri de astfel de Artiști.

De fapt, ceea ce îl sperie pe dînsul și pe alții (ca și pe mine, de altfel !), nu este **politicul,** pe care îl stimăm ca pe principalul nostru fond de racolare a materiei prime pentru literatură ci **politica** îngustă, lupta pentru **putere,** cea care a fost scoasă „pe piață", cum se spune, de mass-media românească a ultimelor luni. Sigur că **puterea** este un dezastru pentru literatură, că ea duce la tezisme ridicole sau la teze neliterare, dar acestea sînt adevăruri pe care nu noi le-am descoperit.

Mai am însă o nedumerire : ce-o fi vrut să zică amicul meu prin a trăi și a gîndi **antipolitic ?** Adică împotriva politicii ? ! Păi asta nu înseamnă tot un fel de politică ? ! Sau o fi vrut el să spună **a-politic ?** Dacă-i așa, de acord cu el ! Ce treabă poate să aibă literatura mea cu politica partidului... ? Nici n-a avut și nici n-are, că nu asta-i treaba ei !...

Totuși a zis **antipolitic... !** Ce-o fi vrut să spună cu asta ? ! Adică să mă bat io cu politica... ! Bine, da' ce-am io cu politica... ? ! Și chiar dac-aș avea, tot nu m-aș lua la bătaie cu ea, că sînt precis c-aș lua-o pe coajă... de la... da' în fine, ce să mai vorbim !... poate ne-aude politica și... vai de capul nostru !

Stăteam zilele trecute în casă, vroiam să scriu ceva și n-aveam chef din cauza căldurii. Jos, în stradă, în miezul zilei și cu tot soarele-n cap, se jucau Florina cu Fructina și cu Gigel, trei șoimi vecini cu mine. Cum dumnezeu or putea să stea în stradă pe topeala asta ? ! La un moment dat aud pe geam hărmălaie. Nu știu ce-i făcuse Gigel lu' Fructina, și Fructina-i zice să mă lași în pace, fir-i-al dracu ! de fesenist, că te spun io lu' tata, la care Florina sare că ete cine vorbește !, s-a găsit penetista de Fructina să facă gură, ia să-l lase pe frate-su în pace (că Gigel e fratele lu' Florina !) că penetiștii n-au ce discuta... La care Fructina, parc-o văd, le-ntoarce spatele la amîndoi, superioară : mai tacă-ți fleanca, proasto, că io sînt penelistă, zice !....

Dar eu tot mă-ntreb : de unde or avea copiii ăștia atîta putere să stea cu soarele-n cap, în stradă, pe topeala asta de căldură... ? !

Și-atunci, ce treabă am io cu politica ? ! Cum s-o disprețuiesc eu, cînd dacă n-ar fi ea, cine știe ce romane despre iepuri ar mai trebui să scriu ?! Și-n felul ăsta cred c-am răspuns și la a doua întrebare.

LUCIAN VASILESCU

1. Acum și aici, cînd politica profesioniștilor te împiedică la nivelul conștiinței de dimineața pînă seara, antipolitismul (în general) intelectualului e ca și coafatul babei la timp de război. Ne este frică, și în consecință, vom face politică. Mai ales acum, cînd încă nu s-a uscat de tot vopseaua albă de pe ciorile care vor să se dea porumbei.

Ce-i mai trist, e că nu împotriva ciorii facem acum „Politica" noastră ci împotriva mistificării pe care-o reprezintă cioara vopsită. Între noi și obiectul (anti)politicii noastre e un strat gros de vopsea albă, „liniștitor" ca o cameră de spital în care ni se aduce mîncare de trei ori pe zi. Să vă fie de bine, zice corbul de serviciu. Săru' mîna pentru masă — **ar trebui** să răspundem din antecamera somnului.

2. Mai întîi trebuie spus că, dacă resimțim un „anumit" dispreț față de politică, acesta se datorește faptului că acea politică la care te referi este demnă de el. Marile schimbări care au avut loc din decembrie încoace în viața noastră, și anume : desființarea cartelelor de alimente, liberalizarea avortului și renunțarea la împărțirea duminicilor în pare și impare au fost receptate ca măsuri ce probează indubitabil coeficientul „de bine" al făcătorilor de azi ai politicii românești. Altfel spus, a nu da cuiva cu bîta în cap înseamnă a-i face un bine cînd, de fapt, asta abia de înseamnă limita de jos a normalului.

Să ne aducem aminte de deceniul nostru al șaptelea și vom vedea că, din punctul acesta de vedere, o duceam mai bine decît acum. Profitînd de stomacurile noastre goale, de sănătatea noastră fizică și psihică șubrezită de frig, griji și nevoi, continuăm (deocamdată) o politică a fiziologicului (ce-i drept, cu semn schimbat față de perioada imediat anterioară). Iar dacă cineva așteaptă de la noi să gîndim altfel cu burțile (ceva mai) pline decît cu ele goale, n-are decît, dar se înșeală.

Iar bîta, în cel mai „bun" caz, ne poate amuți, dar nu ne poate face să gîndim altfel. Și fiind cuvintele obiectul muncii noastre, măcar știm să le deosebim pe cele cu rod de cele seci. Din acest punct de vedere, disprețul nostru de care vorbeai nu-i întins decît de la adevăr la minciună.

Nu avem o țară prea mare, dar loc pentru cîte un cimitir al eroilor tot se mai poate găsi.

OVIDIU VERDEȘ

1. Șase luni de zile m-am holbat la televizor, am citit gazete — chiar și ziarul „Azi"... — ingurgitînd o cantitate incredibilă de tîmpenii din dorința (firească ?) de a afla ce se mai întîmplă. Între patos și dezgust (sînt în zodia Berbecului) am purtat discuții în contradictoriu, în familie, uneori pe stradă, am scris chiar două articole „de opinie" — nu atît din dorința de a spune ceva cît din teama că o anumită tăcere ar putea fi luată drept acceptare, complicitate —, am făcut opoziție, atît cît mi-au permis lenea și umorile mele schimbătoare. Am avut la un moment dat iluzia transparenței, am crezut că politica e la îndemînă, că o poți face și chiar că trebuie să o faci în chip firesc, reamintind firescul. Am crezut că intelectualii au un rol de jucat în acest început, că scriitorii trebuie să insiste asupra preciziei cuvintelor într-o fază de tranziție în care un vocabular democratic anemic se luptă cu vechea sintaxă atît de înrădăcinată în subconștient. În prezent, ceea ce mă leagă de acești „intelectuali" este eroarea ; graba. Democrația — dacă se va face — se va face într-un ritm organic, aproape imperceptibil pentru cei prea grăbiți (adevărul acestora devine pe zi ce trece mai tragic prin izolare, prin neîmpărtășire, acolo unde triumfă sloganele imbecile). Lucrurile nu se vor urni atîta vreme cît oamenii nu acceptă să gîndească singuri, nu suportă îndoiala și răspund atît de prompt „apelurilor" puterii. Deocamdată sînt intoxicați de „politică", de fapt de politicianism primitiv, de amestecul de minciuni, generalități, „sentimentalisme" (metafore ieftine) și violență. După 15 iunie, ca un făcut, am reușit să închid televizorul, să nu mai citesc (aproape deloc) ziare, să evit discuțiile. Data marchează un prag al oboselii nervoase ; unii vor să muncească în liniște, alții să emigreze în liniște... eu vreau să fiu dus pe cele mai înalte culmi și lăsat acolo. În liniște. Am reînceput să lucrez — nu cine știe ce și deocamdată mai mult ca o gimnastică. Retrospectiv, nu știu dacă toate astea au fost sau nu politică, deci nu știu care ar fi acel **mod antipolitic** de care vorbeai. Întîmplările din 13—15, dincolo de toate scenariile (de care m-am săturat), sînt un supliment electoral, furia unui „imaginar politic" alimentat de folclorul noilor propagandiști. Dar am o natură păcătoasă, reactivă, aș putea recidiva „politic" și de aceea mai întreabă-mă peste cîteva luni. În ce privește disprețul acela, el nu se poate „descrie"; e ceva ce se secretă ; o contraemanație. După epoca „dialogului constructiv" nu poate urma decît cea a tăcerii vag-aprobatoare. Nu poți să te lupți cu „dolarii", cu „legionarii", cu „Rațiu și Cîmpeanu"; poți doar să le reiei într-un mic ecou — da, da... Rațiu, dolari, Cîmpeanu... A nu te mai uita la televizor, a nu mai citi gazete comportă însă și riscuri. De pildă acela de a nu afla din vreme — ascultînd vreun „apel" către „forțele democratice" sau un reportaj prea „sentimental" al d-lui. Stark — cînd e cazul să tragi obloanele...

fragmentarium baroc

Picto-literatura

În 1709, Antim Ivireanul îi închina lui vodă Constantin Brâncoveanu (cel care îi asigurase urcarea rapidă a treptelor ierarhiei ecleziastice, făcînd să fie respectat testamentul lui Teodosie Veștemeanu în privința urmașului aceluia la scaunul mitropolitan) o carte pe cît de interesantă, pe atît de insolită (și nu numai în spațiul nostru literar) — **Chipurile Vechiului și Noului Testament, adecă obrazele oamenilor celor vestiți ce să află în Sfînta Scriptură în Biblie și în Evanghelie și adunare pre scurt istoriilor celor ce s-au făcut pe vremea lor...** —, unică reprezentantă, din cîte știm, în literatura românească a unei „specii" pe care Barocul o redescoperise în depozitele medievalității, specie cunoscută îndeobște sub numele de **ikon** sau **imago**.

„Cronograf ilustrat" i-au zis cercetătorii acestei compuneri singulare, în care textul însoțește și „explică" (dar nu în exclusivitate) un complicat aparat de imagini (mai mult de 500) ce încearcă o „istorie în chipuri" a lumii vechi, avînd drept „ax" genealogia lui Iisus Hristos. Mai aproape de specificul „generic" al propriei alcătuiri, Ivireanul o denumea — în prefața-dedicație către Constantin Brâncoveanu, un splendid panegiric glorificator — „rodoslovie de la Adam pînă la Hristos". Înainte de a lua drumul străinătății (cartea lui Antim a fost descoperită la Kiev de Ștefan Berechet; acesta o semnala în 1920 și îi consacra apoi, în 1923, un studiu ceva mai întins), „rodoslovia" fusese copiată, pe la mijlocul veacului al XVIII-lea, de popa Flor, dascăl de carte slavonă la Biserica Sf. Gheorghe din București. Această copie (în care popa Flor — ambițios în a urma originalul, dar neizbutind mari performanțe artistice — lasă la o parte fila de titlu, cu stihurile inaugurale, și dedicația către Brâncoveanu, punînd în loc o istorisire despre facerea lumii), păstrată azi la Biblioteca Academiei Române, fondul de Suluri, sub nr. 7, i-a servit drept model, în 1847, unui anume C. Petrescu, zugrav, care a prescris (vădind pricepere în desen) încă o dată remarcabila alcătuire antimiană. Editarea cărții lui Antim Ivireanul s-a petrecut abia în vremurile noastre și se datorează celui care a trudit ani mulți spre aducerea la lumină a întregii creații literare a marelui mitropolit, adică lui Gabriel Strempel. Publicării din 1966 (în „Romanoslavica", XIII, p. 309—355, unde editorul adăuga textului, conservat în prezent la Biblioteca Academiei de Științe a R.S.S. Ucrainene, un cuprinzător studiu introductiv și facsimile) i-a urmat includerea originalului „cronograf" în volumul de **Opere** antimiene, apărut la Editura Minerva în 1972 (p. 239—321).

„Multe și despărțite sînt faptele și sfîrșiturile a cugetului celui mulțemitor — scria Antim în prefața-dedicație către cel pe care îl socotea „coroană a tuturor domnilor" și „rîvnitor fierbinte" al tuturor „oamenilor mari și minunați, proroci, drepți și împărați" asupra cărora urma a stărui în carte — prin mijlocul cărora să adevereaască fără de prepus, cum că rămîn întru neuitarea celor ce li s-au făcut bînele".

Spuneam că această predoslovie către Constantin Brâncoveanu este un encomion, asemănător numeroaselor discursuri produse în epocă de cărturarii români și greci din preajma aulei princiare. Începînd elogierea chiar din versurile ce întovărășesc stema („Prealuminatul Constandin din viță Basarabă, / Stăpînul Țării Rumânești, mulți ani să aibă, / Care la sine adună florile bunătății / Și cu credință defaimă căile stimbătății"), Antim — beneficiar al magnanimității Brâncoveanului — dizertează în jurul temei gratitudinii („Mulțemita cea adevărată carea să face din inima cea călduroasă prin cuvînt"), în cazul de față o recunoștință concretizată („oarecare daruri mici") ca reacție la generozitatea voievodală. Vor fi, desigur, convocate de un scriitor pentru care retorica nu avea taine toate „figurile" ce puteau condensa lauda, între ele epitetele extinse, comparațiile sugestive și surprinzătoare prin noutate referențială („ca alt Pariv indianesc, carele cu puteria lui cea trăgătoare trage la sine toate materiile, sau ca alt izvor din Scotusa ce închiagă toate vasăle cele stricate") ori obligatoria enumerare a virtuților („bunătăților") celui elogiat: „Și cu adevărat ești tot cu totul un chip însuflețit asemene fără-de nici o despărțire de acei minunați și vestiți ce mai sus s-au zis, atrăgînd și adunînd de pre la toți bunătățile cele mai de treabă și mai mari: însă de la unul cucerniciia, de la altul credința cea fierbinte și rîvna cea dumnezeiască, de la altul iubirea de streini, de la altul blîndețele, de la altul îndelungă răbdarea și neráutatea, de la altul milostivirea și iubirea de săraci și de la alții alte bunătăți, carele sînt cunoscute și adevărate că le ai mărinimita, iar mai virtos și mai ales de la dulcele mieu Iisus, smereniia cea de margine; că decît te-au mărit Dumnezeu și te-au înălțat în cinste și în stăpînire, cu atîta mai virtos te smerești cu duhul".

Excluzînd — consecință logică a absenței dovezilor — existența unui model, a unui original pe care Antim să-l fi copiat sau urmat și admițînd paternitatea incontestabilă a mitropolitului asupra *textului* (între altele fie spus, cred că statutul acestuia în șirul compunerilor antimiene originale trebuie grabnic reconsiderat), cercetătorii au formulat, firesc, problema izvoarelor utilizate pentru realizarea acestei opere neobișnuite. Unele sugestii pentru structura grafică complicată întruchipată de cele 503 portrete în medalion (cărora li se adaugă alte cîteva schițe și desene) ar fi putut propune tema „Arborele lui Iesei", familiară programelor iconografice de la Athos și din Bucovina (absentă însă în ansamblurile din Țara Românească). Dar numai sugestii (și acestea de admis doar în faza configurării intențiilor), întrucît ambițiosul „complex de chipuri" (fără egal în vechea miniaturistică românească) desenat de o mînă sigură, ce nu respingea nici reprezentările ușor senzuale și nici înfiorările apusene, mai ales pe cele transmise de barocul german și italian (aliindu-le frecvent cu interpretări particulare), depășește considerabil cadrul fixat de zisa „temă". Chiar dacă autorul desenelor nu a fost Antim ci un zugrav profesionist (a fost evocat un popă Nicola scrib și iluminator de manuscrise atestat), acesta a lucrat sub privegherea atentă a mitropolitului, dînd făptură ramificatei structuri concepută de el și respectînd ideea consultării unor surse variate. La fila 6v, de pildă, „arca lui Noe" este imaginată în două maniere, potrivit descrierilor lăsate de Beda venerabilul, Strabon și Sf. Augustin. Legendele însoțitoare trimit exact: „Aceasta iaste însemnarea lui Vid și a lui Stravon, gheografilor" și „Aceasta iaste însemnarea lui Avgustin".

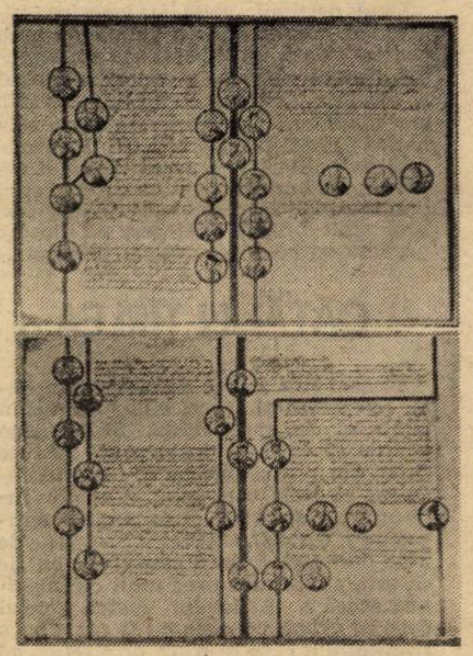

Biblia nu a constituit singurul izvor folosit de Antim pentru elaborarea sa — un text cursiv, stimabil, cu izbînzi lesne de observat în planul narării și mai cu seamă în cel al „reducției" epice, pentru că, în circumstanțele impuse de cronologia pictată, povestirea trebuia să „retranscrie" lapidar legende uneori de mare întindere. Gabriel Strempel a dovedit peremptoriu că Ivireanul s-a slujit de **cărți de istorie** ale unor scriitori din vechime (pe unii autorul îi și menționează), că a cercetat mai ales **cronografe** și că a apelat, în fine, și la alte izvoare, cum ar fi atît de frecventele **istorisiri apocrife**. Chiar la începutul cărții, într-o **Povestire pre scurt pentru zidirea lui Adam** (în cuprinsul căreia sînt pomeniți și unii dintre autorii la care Antim va recurge constant: „istoricul Filon" [Philon], „Stravon istoricul" [în alte locuri Strabon este arătat a fi fost „gheograf"], „Iosip istoricul" [Josephus Flavius]), își face loc legenda apocrifă despre lemnul crucii. Deși Antim — teologul se îndoiește de veridicitatea faptelor istorisite în această legendă, Antim-scriitorul o introduce totuși în text, căci ea aducea neîndoielnic culoare: „Pre acest Sith zic unii, cum că l-au trimis Adam cînd s-au bolnăvit, să meargă în Raiu să-i aducă din lemnul vieții, dară nu i s-au dat voe, ci numai i-au dat îngerul lemn de finic. Și cînd s-au întors înapoi au găsit pre Adam mort și au sădit lemnul acela la mormîntul lui Adam, de spre cap, carele s-au făcut copaci mare. Și după aceia, zic istoriile, să-l fie pus Solomon la lucrul curților lui ce au făcut, pre carele zic să se fie tuia s-au făcut, de Palamid, slovele elinilor" (alcătuitorii alfabetelor l-au interesat cu deosebire pe Antim; ceva mai înainte îl indicase pe Enoch drept inventator al celui dintîi sistem grafic; la fel nu-l va uita pe „Carmentie", cel care „a izvodit slove latinilor") și „În vremea aceasta s-au izvodit dantul în Elada". Vor fi semnalate evenimente importante ținînd de istoria științei („Pre vremea aceasta s-au rinduit de elini numărul anilor, care să chiamă Olimbias") ori de istoria politică (Antim comunică, de pildă, fundarea Romei la „leat 4459", urmările primului triumvirat sau domnia lui Octavianus Augustus, prilej cu care este inserat un alt apocrif — prezicerea Sibilei privind nașterea lui Hristos), corespondențe cronologice mai însemnate (despre „Priamos" care „împărățiia la Troada" în timpul lui Thola, adică la

răstignit și Hristos. (Iară eu nu o țiu să fie aceasta adevărată.)".

Chipurile Vechiului și Noului Testament îl arată pe Ivirean a fi fost un mare consumator de literatură istorică. Foarte cititele în acei ani cronografe, acele compendii grecești care povesteau cursul lucrurilor de la „facerea lumii", începuseră a fi traduse în românește. Facilitate suplimentară, de altfel, căci accesul lui Antim la cuprinsul acestor cărți în învelișul lor originar era neîngrădit. Știrile preluate din cronografie vor intra firesc în relatarea istoriei biblice, construind răsfrîngeri spre lumea elină și spre cea romană, instituindu-se uneori în paragrafe de sine stătătoare, oferind alteori doar completări ce lărgeau orizontul scrutat, înviorînd și diversificînd o istorisire ce refuza închiderea și „specializarea". Astfel, la fila 10 aflăm că în vremea lui Avimeleh grecii cei vechi făceau două semnificative achiziții culturale: „În vremea acesta leat 3959") sau prezențe remarcabile aparținătoare trecutului cultural (aflăm astfel că la „leat 4832" „învăța Aristotel la Platon, filosoful" și că, douăzeci și ceva de ani mai tîrziu, la „leat 4858", „era dascăli Dimosten și Aristotel").

Scriind acest „cronograf ilustrat", Antim a avut, cred, năzuința de a da ceva mai mult decît o foarte condensată istorie a lumii vechi. Sper să nu greșesc afirmînd că mitropolitul nu a fost departe de gîndul elaborării unui soi de enciclopedie, a unui compendiu consacrat figurilor importante (căci îl vedem refuzînd prezentări de o oarecare întindere personajelor lipsite de prestații notabile; însignifianții sînt expediați de regulă prin formulări precum: „Iair au avut feciori 32 și n-au făcut nici un lucru vrednic de povestire" sau „Acest Ermiadis n-au făcut nimic vrednic de povestire cu Iudeii") și evenimentelor majore. Sigur că selecția îi era impusă de caracterul lucrării. Disponibilitățile scriitorului pot fi izolate prin cercetarea evantaiului informațiilor pe care înțelege să le rețină și să le facă accesibile cititorului și prin sondarea tîlcuirilor propuse acestor informații o dată cu topirea lor în narațiune. În această perspectivă, povestirea îmbracă uneori forma relatării concise, atentă doar la elementele fundamentale (de pildă: „După potop s-au început patru împărății: despre răsărit împărățiia asiriianilor, întru care au împărățit Vil; despre apus împărățiia sihimeilor, întru care au împărățit întîi Eghialie; despre miazănoapte împărățiia schithilor, întru care au împărățit Darie; despre miazăzi împărățiia eghiptenilor, întru care au împărățit Mænefta..."), după cum alteori se poate restrînge la dimensiunile unei notații succinte ori poate deveni discurs amplu. Lectura „coloanelor" pe care este dispus textul produce interesante efecte de interferență, neignorate, probabil, de autor. După cum, la fel, scrierea este volt „încărcată" cu secvențe de subtilă interpretare hermeneutică (numele de persoană l-au atras cu deosebire, Antim oprindu-se adesea spre a dezvălui semnificațiile unui inventar onomastic oricum exotic pentru cititorul român), de critică istorică (cu date furnizate de compararea izvoarelor) ori de pură „informare științifică". Antim (care nu uită într-un rînd să amendeze drastic pretențiile de astronomi consumați emise de chaldeeni) pare a fi fost îndeajuns de bine familiarizat cu teoriile privitoare la măsurarea timpului. Mereu atent la cronologia afișată de propriul text (el semnalează nu o dată nepotriviri între numărul anilor promovat de Scriptură și datările operate de istorici), scriitorul își îngăduie rafinări prilejuite de cîte o afirmație ce i se pare potrivită pentru comentarii. Găsește o asemenea afirmație la Strabon: „Stravon gheograful zice cum că în anul în care au grăit Dumnezeu către Noe tot într-același au început și corabiia și o au sfîrșit și au și intrat într-însa" și introduce un comentariu savant în marginea unei chestiuni de astronomie, opinia geografului antic devenind astfel pretextul unui excurs surprinzător doar pentru cel ce nu are știință de digresiunile similare din **Didahii**: „Cade-să a ști că anul iaste în doao feliuri: iaste anul soarelui, carele în 12 luni își face călătoria sa, și acestui an urmăm noi, și iaste și anul lunii, carele cu 12 încunjurături ale ei, își vine la locul său. Însă anul lunii iaste mai mic cu 11 zile, decît al soarelui. Iară de vei vrea să faci și anul luminii întocma cu al soarelui, cele 11 zile ce au rămas din micșorarea anului ce am zis mai sus, le adaogi la începutul crugului celui dintîi al luminii; și așa, cu acest mijloc, iaste amînduror luminilor anul tot întocma. Drept aceia, de vreme ce la 27 zile a lunii a dooa au intrat Noe în corabie, iarăși într-aceiași zi, împlinîndu-se anul soarelui, au eșit..." (fila 5, col. II).

Chipurile Vechiului și Noului Testament par a aduce în literatura românească un alt Antim. Este într-adevăr nouă această ipostază a **autorului de picto-literatură**, dar, cercetată cu atenție, ea se arată a fi perfect complementară „aparițiilor" definite de celelalte scrieri. Lîngă capacitatea, dovedită, de a-și asuma niște tradiții — cele ale scrisului românesc — spre a le preforma în substanță (ca în **Didahii**) ori doar ca alcătuire exterioară, Antim Ivireanul așează acum putința de a inova integral, de a „proiecta", într-un duh care domina epoca, o „specie" plasabilă în acel spațiu al mișcărilor proteice — baroc prin excelență —, al combinațiilor dintre limbaje, al prefacerilor, al întrepătrunderilor spectaculoase.

Dan Horia Mazilu

haiku

Peste casele scunde
crengile copacilor —
sufletul nostru e
mulțumit...

Constantin Abăluță

plastică

Un poet al culorilor

S-a vorbit mult, și încă se mai comentează și azi prin cercurile pictorilor, despre „ciucurentism" și adepții lui. Ceea ce vrea să însemne, că există **o linie estetică**, ce a aparținut marelui pictor care a fost **Alexandru Ciucurencu**, și care a jalonat în arta plastică românească contemporană un fertil traseu al prozelitismului artistic.

Care sînt caracteristicile acestei „școli" nedeclarate de pictură (de la care, iată, se revendică astăzi numeroase personalități actuale ale șevaletului), este mai greu de deslușit în termeni obiectivi. Întreprindere la fel de anevoioasă și riscantă ca și în cazul abordării „babismului", cealaltă alternativă didactică ce a promovat în rîndul mai tinerelor generații de artiști ai penelului o metodă distinctă și valoroasă de deprindere a meșteșugului, dar și o înaltă știință de modelare a spiritului creator. Oricum, memoria noastră reține dreptul la existență ce și l-a impus personalitatea artistică a lui Ciucurencu, unul dintre maeștrii de necontestat ai picturii românești.

A fost printre cei dintîi care a cercetat, pînă la ultimele consecințe, picturalitatea realizată exclusiv prin mijlocirea sintezelor cromatice. Ciucurencu a fost posesorul unei retine cu o acută percepție a solarității. Simțul lui cromatic l-a împins pînă spre teritoriile unde alăturările cele mai nefirești au devenit posibile. Este, în acest sens, promotorul indiscutabil al unei poetici insolite a materiei colorate, într-un efort remarcabil de a înnobila suprafața unei pînze cu valorile de lumină și culoare, pe care inefabilele retorte ale naturii le secretă fără încetare. Ciucurencu a trăit frenetic această exuberantă revărsare a realului, în toată vibrația lui cromatică, peste teritoriile imaginarului, pe care le-a subjugat întrutotul. Observația este valabilă, desigur, în pictura ce are drept temă un peisaj sau o natură moartă. Și la acestea ne vom referi cu precădere, compozițiile sale fiind de cele mai multe ori tributare subiectului semnificativ contextului politic ori istoric ce-l impunea. În asemenea situații, maestrul își proba exemplar știința elaborării unei lucrări, punînd în operă resurse plastice deplin stăpînite.

Însemnele originalității viziunii sale plastice sînt redate de lirismul tonurilor folosite, de subtilul ritm și succedaneu al suprafețelor de culoare în compunerea efectului de perspectivă și, mai ales, de claritatea discursului plastic susținut cu mijloace de o mare simplitate și consistență picturală. Lumina traversează ca un fluid întreaga materie pusă în cadru, dînd relief formelor și transparență planurilor dintre ele. Desenul este sugerat doar, funcția lui părînd secundară, dar tocmai în aceasta constă meritul artistului, care creează un efect de dizolvare, de topire a imaginii într-o rețea de conture evanescente. Ciucurencu este, în această privință, un maestru al luminii continue și difuze. Nu stridențele de culoare, nu senzualitatea tonurilor, nici acordurile severe dintre tentele cromatice nu-i sînt pe potrivă. Arta lui se definește, înainte de toate, prin prospețimea juvenilă a luminii care irumpe din pastă, stare ce declanșează o bucurie reală și desfătătoare a percepției vizuale. Pictorul nu-și provoacă privitorul la dialog, ci îl atrage persuasiv în ritualul genezei artistice.

Oricine se află în fața unei pînze de Ciucurencu simte plenitudinea trăirii poetice, pe care i-o insuflă creația pictorului. Este, așadar, un raport de intensă participare spirituală, datele senzoriale care amendează, totuși, opera plastică fiind distilate în serii de impresiuni, ce compun un cadru de pronunțată interpretare subiectivă a pretextului real. Probabil că și acesta este un motiv pentru care lucrările lui Ciucurencu, îndeosebi cele din anii ultimei perioade de creație, au avut o largă audiență la toate categoriile de privitori. Pictorul a reușit nu atît o operă de largă accesibilitate, cum s-ar traduce la o analiză sumară, cît un concept pictural care l-a delimitat ferm de orice exprimări manieriste ori experimentaliste. Dar nici un conformist nu s-ar putea spune că a fost Ciucurencu, de vreme ce creația lui ne oferă destule argumente ale neliniștii sale creatoare. Deși, în cazul său, este greu de atribuit calificativul de inovator, premisa lui estetică întemeindu-se, mai degrabă, pe puritatea stilului în discursul plastic, și pe sinceritatea totală a relației cu universul real. Ceea ce notează artistul în pînzele sale (și stau mărturie în acest sens, sutele de schițe și versiuni de atelier) are densitatea unui eseu sintetic, și esențial asupra impresiilor, pe care i le furnizează realitatea imediată. Pentru că pictorul și-a format, prin educație și exercițiu tenace și îndelung, o capacitate de rezolvție plastică fără egal în pictura română pînă la el. Lirismul său își are obîrșia și în această intensă subiectivizare a demersului plastic pe care îl întreprinde.

Tocmai o asemenea facultate de a discerne dintr-un univers polimorf și divers elementele de fascinație adresate direct ochiului, printr-o rafinată arhitecturare a sugestiilor de ordin spiritual și afectiv (convertite plastic, se înțelege), au atras în jurul picturilor sale atît de numerosi iubitori de artă. Și nu numai atît, de vreme ce metoda sa artistică, atelierul și crezul său estetic au devenit, în timp, surse didactice de o apreciabilă valoare.

Ciucurencu ne aparține prin timbrul unic al rostirii lui plastice, grație căruia lumina capătă densități minerale, iar tot ceea ce este pămîntesc se înalță, prin penelul lui, în eteratele imperii ale desfătării spirituale.

Corneliu Antim

muzică

Cu René Leibowitz de la Bach la Schönberg (I)

„...l'histoire de la musique c'est l'histoire des hommes qui ont fait la musique".

Un titlu ca acela folosit de muzicologul René Leibowitz — **L'evolution de la musique** — pentru una din cărțile sale cele mai interesante, poate stîrni, cel puțin în mine, o oarecare neliniște. Poate sugera o plimbare cu dia/lectica pe drumurile muzicale europene. Nu e un simplu joc de cuvinte, ci, mai degrabă, o aluzie la imaginea coregrafică a termenului de evoluție ca **deplasare** prin mișcări largi, cu o anumită lentoare. Posibila obiecție la gîndirea unor relații cauzale între diferitele etape ale istoriei muzicii este eliminată chiar de la început. „Compozitorul nu caută să facă mai **bine** (s.n.) decît predecesorii săi, ci să facă **altfel** (s.n.)". El împrumută, însă „instrumentele" compoziționale existente fără de care noutatea pe care o propune el ar fi lipsită de coerență, datul fundamental. Autorul ignoră în acest punct faptul că plaja semantică a conceptului de coerență este una la „tonaliști" și alta la „atonaliști". Analiza sa se oprește la Schönberg, la ceea ce el numește sinteza tonalității — **monotonalitatea.** Pe de altă parte, cercetarea muzicii prin muzicieni nu se face — și e bine așa — dintr-o perspectivă biografistă, ci de idei. Refuzînd stilul muzicologic scientist, prin care se creează o distanță prea mare între subiect și obiect și pe cel opus, al atitudinii estetice, adoptînd, între cauzalitate și imanentism, o atitudine fenomenologică, René Leibowitz se folosește însă de rigoarea și intuițiile celor două sisteme.

De ce „istoria" sa începe de la Bach și nu de la madrigaliștii Renașterii este greu de spus. Cu atît mai mult cu cît aceștia, într-un sens mai general, prefigurează nu numai ideea de tonalitate, de „centru sonor", ci și pe aceea de „monotonalitate" pe care o vede autorul la Schönberg.

Foarte exactă mi se pare plasarea lui Bach între spiritul medieval (contrapunctic) esoteric, inițiatic și cel al omului modern, analitic, între sintezele „închise", „definitive" (Ofranda muzicală, Clavecinul bine temperat) și cele „deschise" în permanență progresului, inovației (spiritul armonic). Dacă de obicei asociem contrapunctul ideii de orizontalitate și armonia celei de verticalitate, Leibowitz inversează raporturile privind însă din perspectiva unei „gramatici" a muzicii. Scriitura armonică folosește conceptul **variației dezvoltătoare** (introducere — prima temă — tranziție — a doua temă, etc.), iar cea contrapunctică pe cel al **multiplicității superpozițiilor** (în canon și fugă „...on superpose constamment une nouvelle entré du thème a l'entrée précédente").

Greu, imposibil de acceptat, însă, ideea unei maniere bachiene „relativement primitive encore" datorate, spune muzicologul, rarelor și puțin marcatelor contraste. Ce-ar fi de spus atunci despre Debussy ? E o abatere aici de la premisele, cred, eu, valabile ale cărții.

Oricum, demonstrația cea mai interesantă — pe texte — este aceea de-a arăta în ce măsură contrapunctul lui Bach își păstrează puritatea fără ca muzicianul să piardă conștiința armonică, absolutul control asupra „întregii serii de evenimente muzicale".

Valentin Petculescu

t.v.

Venim, domnilor, cu voi!

Punîndu-mi eu niște întrebări de pildă pentru ce rămîne *Actualități* cea mai enervantă emisiune a televiziunii ?) am dibuit un răspuns urmărind o emisiune de divertisment și încercînd să fac o paralelă. Ca la școală. Din ce motiv, deci, mi se pare neconvingătoare și lipsită de miez emisiunea (totuși !) cea mai importantă și, pe de altă parte, mă amuză jucăria numită *Veniți cu noi pe Programul doi ?* Doar există destule asemănări între cele două. Prostii, stîngăcii, gafe apar și într-un loc și în celălalt. Apoi, suratele își caută un chip — și e firesc să nu și-l fi găsit încă. Cine știe ce adevăruri nu-și găsesc loc nici în severa emisiune de actualități, nici în sprintena emisiune de divertisment tineresc. Și atunci ? Atunci, s-o luăm pe rînd și să numărăm pe degete diferențele.

(Și găsesc aci locul s-o evoc pe răposata bunică-mea. Și degetele ei. Avea cancer, rîdea tot timpul, cînd nu gemea și se scuza cuviincios c-a gemult, și mă rugase să-i cumpăr un aparat de radio. I-l luasem. Îl ținea tot timpul deschis — somn nu mai avea — și din cînd în cînd se răstea la el, cu sau fără rîs : „Minți, mă, minți !" Și-i făcea un semn amenințător cu un deget. Nu se speria biata cutiuță de-o biată bătrînă — femeie cam de zece ori mai inteligentă decît mine, de pildă, sau decît amărîții de crainici care făceau și ei propagandă, că doar pentru asta erau plătiți. Iarăși o firitisea cutiuța pentru marile ei realizări în cîmpul muncii și iar țipa bunica la ea : „Minți ! Nu vezi că minți? Nu ți-e rușine să mă minți așa, de la obraz ?" Cum o să-i fie rușine cutiuței ? Ea își vedea de treabă. A continuat să sporovăiască solemn și după ce degetele au înțepenit, și după ce glasul mustrător s-a mai făcut auzit doar de sub pămînt.).

Pe degete, spuneam. Cu unul, cu arătătorul, mi se pare că am și terminat. Prima diferență : cel de la *Actualități* pretind că știu și că spun tot adevărul (nici de știut nu-l știu, darămite să-l spună ! Îl știe cineva ?), în timp ce voioasa babilonie de pe Programul doi nu se dă mare, nu face pe grozava, adună un mănunchi de tineri (talentați sau ba) și încearcă să-i facă să se simtă bine: muzică, dans, jocuri, concursuri, cît încap și în mare grabă. Cu haz. Cu șarm și cu șart. Fără dorința de-a ne lămuri cum stăm. Cu dorința de a ne învăța, dimpotrivă, nu să *stăm* ci să *dansăm*. Să și dansăm, **de ce nu ?**

Alt deget. Nu al doilea, ci direct al șaselea de la mîna stîngă. Degetul cu chichirez. Îl ascultăm pe solemnul crainic care, după ce ne spune ce-a mai făcut „primul ministru al guvernului" (ca și cînd ar exista și prim-miniștri ai grădinițelor de copii), traduce, inteligent foc, exact acel fragment dintr-un interviu acordat de demnitar în care acesta afirma că o să taie „în carne vie" (că nu eram destul de speriați și așa). Îi face acest mare serviciu, după care ne comunică vești glorioase din Tușnad — și altele mai puțin glorioase din balta Brăilei — și trece la știri externe. (Să fim drepți : la acest capitol, *Actualitățile* au făcut reale progrese). Bun. Deci, lucruri importante și, cu siguranță, unele adevărate. Adevărul se strecoară și el pe unde găsește un loc liber... În acest timp (e un fel de a zice), ***Veniți cu noi pe Programul doi*** ni-i înfățișează pe simpaticii săi prezentatori certîndu-se furcă (dezacordul provine de la niște patine pe rotile), apoi împăcîndu-se și pupîndu-se. De altfel, mulți se sărută în aceste emisiuni ale vîrstei de douăzeci de ani. Fleacuri, nu ? Și atunci, de unde senzația că adevărul (un adevăr modest și parțial) e de partea foarte junilor, de unde senzația de libertate (da, domnilor, de libertate ! libertatea apare atunci cînd nu se mai spun vorbe mari despre domnia-sa...) pe care o dă emisiunea acestora — și nu *Actualitățile* care, mă rog... alte pretenții ! Ei bine, tinerii emoționați și emoționanți nu deschid expoziții de certitudini absolute, ci se comportă firesc : își pun întrebări, se îndoiesc, se întristează sau rîd. Ce mare lucru ! Divertisment, nu ? Ba, protestează degetul meu, uite că e mare lucru ! Această emisiune este, în mod evident, gîndită de un om cu cap și care știe ce vrea ; nu-i cunosc numele. În timp ce *Actualitățile*, **e tot atît de limpede**, sînt supraveghează atent de o mulțime de capete care, așa se simte, nu se înțeleg între ele. Normal o fi, dar ce ne facem cu bietele rezultate ? În emisiunea de divertisment e adesea o dezordine reală și simpatică, iar în *Actualități* pînă și dezordinea e „aranjată la mare fix". Cu staif. Poate că se va găsi cineva care să ia frîiele și să le țină strîns, pentru că, iată, uneori, zece capete care se contrazic duc la un rezultat paradoxal : inteligențele nu se adună, ci se scad una dintr-alta.

În încheiere, tot bunica. Dragii mei prezentatori de la emisiunea *Actualități*, voi continua să vă ascult, pentru că, totuși, rostiți din cînd în cînd fraze importante. Dar vă roagă bătrîna : cînd știți adevărul, spuneți-ni-l și nouă. Cînd nu-l știți (cînd vă îndoiți, cînd sînteți nesiguri...), tăceți, oameni buni ! Sau, dacă nu se poate altfel, amintiți-ne că vă îndoiți, că sînteți nesiguri... Nu e mai cinstit așa ?

Florin Mugur

Periplu bine ancorat

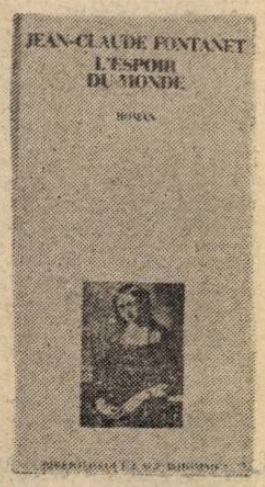

Punctul culminant în **L'Espoire du monde** *) (Speranța universului) rezidă în talentul cu care romancierul pecetluiește un traseu existențial cu magia scriiturii. Bine menajat la început, experimentul, de fapt o variantă de trecere de la normalitate la refuzul ei, de la eclipsă la destrămare și absență, devine, progresiv, explicitarea unor acute discordanțe psihologice. Pe măsură ce în plan interior personajul consumă treptat o dramă a secătuirii speranțelor, în afară psihoza cîștigă teren.

S-ar părea că avem acces la boala prin care a trecut cu mult timp în urmă însuși artistul, azi în vîrstă de 65 de ani ; astfel, narațiunea, contează pe caracterul ei de mărturisire dar și de implozie al unui trecut resuscitat de protagonistul ce vorbește pentru observatorul instituit să îl divulge pe omul în suferință. Este una cauzată de pierderea femeii iubite, Laura, într-un stupid accident. Din acest moment, modesul avocat Jean-Marie Gobel nu se mai concentrează, începe să coboare în irațional, face ucenicia singurătății apăsătoare, intră pentru diverse stagii de internare în sanatorii psihiatrice, suportă, cu un cuvînt, **chinul.** Un chin ce înseamnă nesiguranță, eșec, tentația rememorării confuze, îndoiala că este predestinat unei salvări de vreme ce simte că este antrenat în terapii dezastruoase. Iar la capătul lor, punctat cînd de monolog interior, cînd de situații de dosar medical, cu fișe de nevroză calificată, dar și de viziuni sfîșietoare, romanul (nu o dată reclamînd trimiteri la o altă carte a lui J-Cl. Fontanet, **Mater Dolorosa)** urcă panta ca să îl întoarcă pe cititor spre aventura eului, cel care se scrie cu majuscula omenescului.

Cartea aparține, desigur, acestuia, îl filtrează, scrupulos, într-un fel îl învață să se remarce. Textul se propune drept o țesătură de anticipări și retroproiecții ale unei mari libertăți narative. Internat în clinica de la Bel-Air, Gobel este pe rînd pacient răbdător și sinucigaș, erou și victimă, atent cu sine, halucinat și halucinant. Evenimentele regresiunii în amnezie și descurajare au un mers organic. Dispariția Laurei vine din amintire ca să împrospăteze o prezență, una determinantă pentru degringolada sotului nemîngîiat. Va mai trăi acesta dacă îl separă de femeia lui tot ce îi unise ? Numai muzica fusese o soluție pentru elanurile lor comune ? Acum, melodii de Mozart, Beethoven, Schumann, acorduri lirice din Baudelaire, Nerval sau Eluard, suspendă ordinea vieții, întîrzie îndoliate, iau o dimensiune coșmarescă. Gobel suferă opresiunea anxietăților pe care bucuriile de odinioară știau să le concilieze cu bizarul. Clienții descumpăniți de absențele avocatului, bolnavii intrigați ori pur și simplu extrem de agitați din jurul lui recompun climatul alienării, după ce, în paralel, îl aflasem pe cel carceral și acesta ireversibil o formă de degradare și marginalizare.

Cu siguranță, Jean-Claude Fontanet este relevabil pe latura transformării insului atins de boală într-un personaj cu blazon elocvent. Convențiilor sociale, autorul le opune dreptul complicațiilor de extremă gravitate, înțelese ca tot atîtea însemne ale transparenței omenescului. Umanul ca supremă valoare terapeutică. Teroarea căderii în maladiv din motive de alienare mentală trecătoare nu face decît să sporească miza unei cărți integral concepută, ca mod de scrutare a tot ce umilește prin suferință subiectivitatea, echilibrul, demnitatea memoriei ostenită prea de timpuriu de răul crunt, tenebros, bîntuit de fantasmagorii, deformări și dereglări.

Complicitatea cu ele, ia într-un mod paroxistic alura explorărilor niciodată grotești, excesive, în schimb atît de definitorii pentru valoarea, pentru efectul anxiilor. În intuirea justă a tărîmului predilect al lui Fontanet, mereu înclinat să intre în subteranele nefericirii, lectorul aduce gustul pentru peripeții, cu împotrivirea la senzaționalul facil și sadic. Să vedem în contribuția lui o supunere și o reacție. Supunere la consecințele temei, reacție la prioritatea, pe care o afirmă atari delicate subiecte, incomode, singulare, admirabile pledoarii pentru întregul adevăr al naturii noastre surprinsă în radicalitatea ei contrastivă.

Chiar dacă spațiul propriu acestei proze are drept loc privilegiat **sfîșierea,** orientarea ei de principiu nu adoptă fantasticul. Acel fantastic plasat în interiorul „nevăzutului". Este mai degrabă un realism al transpoziției sub forma investigației incisive, un realism încărcat de tragicul traversărilor printre fantasme.

Cu gîndul la cealaltă carte a lui Fontanet, **Mater Dolorosa,** la fel de bine primită de critică, înclin să cred că personajul-victimă are de suportat presiunea obsesionalului insinuat ca protest față de lume. De altfel, Gobel nu rîvnește să evadeze din lumea **lui** și să se instaleze în cea a fratelui său medicul, persoană ajunsă, asigurată, cu deprinderi cît se poate de normale. Ieșirea „din ființă" ar fi atît de încîlcită, încît de s-ar adeveri ne-ar proiecta în social — meschinăria reacțiilor comune.

O lume nepurificată pe care intenționat scriitorul o ocolește și pentru că efluviile volatile ale acesteia sînt mai slabe în contrast cu dedesubturile înfricoșătoare ale universului stăpînit de puteri inhibitive.

Abisul fosforescent menajează, în aceste condiții, o surpriză. Fontanet iubește muzica, drept care și eroii săi stau sub puterea ei regeneratoare. De puține ori sunetul armonios a fost promovat la rang de vrăjit resort lăuntric cum este cazul cu **Speranța universului,** a opta carte într-o carieră întreruptă de internări în clinici și punctată de fericite întoarceri la masa de lucru.

Neadaptatul, rănitul Jean-Marie Gobel și ceilalți pacienți din azilul existenței lor precare, luptă pentru a ieși din pierzanie. Eșecul sau succesul demersului îi înrudește. Ca și tortura psihopatiei din mrejele căreia încearcă să se elibereze.

Povestea stranietății acestor făpturi este cea a unui peisaj nocturn către care bezna tutelară întinde brațe acaparatoare.

Henri Zalis

***) Jean-Claude Fontanet, Editions L'Age d'homme, 1990.**

RYSZARD KAPUŚCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (5)

Dar pînă și asemenea oameni ar trebui din cînd în cînd să reflecteze asupra comportării lor. Un asemenea moment a venit acum, cînd după cuvintele lui Svarzini am remarcat că Teferra a pălit, s-a aplecat și a început nervos și încurcat să spună ceva, din care — pînă la urmă — a lăsat să se înțeleagă că dacă îl vom denunța, împăratul va ordona să i se taie capul. A tot repetat acest lucru. Și grupul nostru s-a divizat. I-am agitat și pe alții să-l lăsăm în pace, ca să nu avem un om pe conștiință. Majoritatea a fost de aceeași părere și, în final, am hotărît că în convorbirea cu împăratul vom evita acest subiect. Teferra a ascultat discuțiile și rezultatul lor ar fi trebuit să-l bucure, dar ca fiecare Amhara era și el în felul lui neîncrezător și bănuitor. Aceste trăsături ieșeau la iveală mai ales în contactele cu străinii : s-a despărțit deci de noi și abătut și doborît. Și iată-ne a doua zi ieșind de la împărat distinși cu medalioane de argint purtînd însemnele sale. Maestrul de ceremonii ne conducea printr-un coridor lung spre ușile frontale. Lîngă perete se afla Teferra în poziția în care inculpatul primește o condamnare gravă din partea tribunalului. Pe fața căzută îi curge sudoarea. — Teferra ! — a strigat distrat Svarzini — te-am lăudat mult (ceea ce corespundea adevărului). Vei fi avansat ! Și îl bate pe umerii ce se cutremurau.

Apoi, cît a mai trăit, îl vizitam de fiecare dată cînd mă aflam la Addis Abeba. Și după înlăturarea împăratului a mai lucrat un timp căci — spre norocul lui — a fost alungat de la palat în ultimele luni ale domniei lui Haile Sellasie. El îi cunoștea pe toți oamenii din suita împăratului, iar cu unii era chiar înrudit. Ca orice Amhar care prețuiește vitejia, știa să își arate recunoștința, străduindu-se pe toate căile să ne răsplătească pentru că i-am salvat atunci viața. La scurt timp după detronare, l-am întîlnit pe Teferra în hotelul „Ras", în camera mea. Orașul trăia euforia primelor luni ale revoluției. Pe străzi aveau loc manifestații gălăgioase, unii sprijineau guvernul militar, alții cereau demisia lui. Coloanele mergeau cerînd reforma agrară și judecarea fostei echipe. Se mai cerea ca săracilor să li se împartă averea împăratului. Străzile se umpleau încă dis-de-dimineață de gloate înfierbîntate, izbucneau bătăi, conflicte, zburau prin aer pietre. Atunci, în cameră, i-am spus că aș dori să mă întîlnesc cu oamenii împăratului. Teferra era mirat, dar a fost de acord să ia asupra lui întîlnirile. Așa am început escapadele noastre ce trezeau bănuieli. Eram o pereche de colecționari ce își doreau să dețină imaginile condamnate la distrugere, pentru a face din ele o expoziție a vechii arte de a conduce.

Aproximativ în același timp a izbucnit nebunia fetașei, care mai tîrziu a crescut la o dimensiune nemaiîntîlnită în lume, iar victimele acesteia am devenit noi toți — oamenii vii, independent de culoarea pielii, vîrstă, sex și avere. Fetașa este un cuvînt amhar, care înseamnă revizuire. Deodată toți au început să se revizuiască reciproc. Din zori și pînă în noapte, uneori zi și noapte, pretutindeni, fără răgaz. Revoluția a divizat oamenii în tabere și a declanșat lupta. Nu existau baricade sau tranșee, nici alte linii clare de demarcație și de aceea fiecare om întîlnit putea fi un dușman. Această atmosferă de amenințare generală era întărîtă și mai mult de bănuiala bolnăvicioasă pe care o nutrește fiecare Amhar față de un alt om (de asemenea, față de un alt Amhar), pe care nu ai voie niciodată să-l crezi pe cuvînt, să contezi pe el, căci intențiile oamenilor sînt rele și false, oamenii sînt conspiratori. Filozofia Amharilor este pesimistă și tristă, de aceea privirile lor sînt obătute, deci atente și penetrante, avînd chipurile serioase, cu linii grave, rareori încercînd să zîmbească.

Toți au arme și le plac armele. Bogații aveau la curte arsenale întregi și armate proprii. În locuințele ofițerilor puteau fi văzute asemenea arsenale ce cuprindeau : colecții de pistoale, lăzi de grenade. Numai cu cîțiva ani în urmă pistoalele se cumpărau în magazine, ca orice altă armă — era suficient să le achiți costul, nimeni nu întreba de nimic altceva. Armele plebei erau proaste și deseori foarte vechi — diferite puști, flinte, pușcoace, puști de vînătoare, muzee întregi purtate în spate. Majoritatea acestor obiecte antice, nu mai sînt folosibile, căci nimeni nu mai produce muniții pentru ele. De aceea la tîrg glonțul este uneori mai scump decît pușca, muniția este pe piață cea mai scumpă valută, mult mai căutată decît dolarul. Căci ce-i dolarul ? — dolarul este o hîrtie, iar glonțul îți poate salva viața. Datorită gloanțelor, arma noastră capătă un sens, iar noi căpătăm importanță.

Viața omului — ce valoare are ? Celălalt om există numai dacă ne pune piedică. Viața nu înseamnă prea mult, cu toate că e mai bine să-i fie luată dușmanului înainte de a ne înfige el pumnalul. În fiecare noapte aveau loc schimburi de focuri (la fel și în cursul zilei), apoi pe străzi zăceau înșiși morții.

— Negușii — îi spun șoferului nostru — trag foarte mult. Asta nu e bine. Dar el tace, nu-mi răspunde nimic, nu știu ce gîndește. Sînt obișnuiți ca din orice motiv să scoată pistolul și să tragă.

Să omoare.

Poate ar fi bine și altfel, poate s-ar putea și fără asta ? Dar ei nu gîndesc așa gîndul lor nu merge în direcția vieții, ci a morții. Mai întîi discută liniștit, apoi începe disputa, cearta, iar la urmă se aud împușcături de arme. De unde atîta îndîrjire, agresiune, ură ? Și totul fără a reflecta, fără o clipă de judecată, fără nici o reținere, cu capul direct în zid.

Deci pentru a stăpîni situația și a dezarma opoziția, autoritățile au trecut la o fetașă generală. Sîntem necontenit, neîntrerupt revizuiți. Pe stradă, în mașini, în fața casei (și în casă), în fața magazinului, în fața poștei, înainte de a intra în birou, în redacție, la biserică sau la cinematograf. În fața băncii, la restaurant, în piață, în parc. Fiecare ne poate controla, căci nu știm cine are dreptul să facă aceasta și cine nu, și este mai bine să nu întrebi, căci aceasta înrăutățește situația. Mai bine să te predai. Cineva ne revizuiește într-una, niște tipi jerpeliți, cu bețe, nu spun nimic, ne opresc doar și își ridică mîinile arătîndu-ne că și noi trebuie să ne ridicăm brațele — ceea ce înseamnă să luăm poziția de a fi revizuiți, și atunci încep să scoată totul din mape, din buzunare, se uită, se miră, se încruntă, încep să dea din cap, se sfătuiesc, apoi ne controlează pe la spate, pe burtă, la picioare, în bocanci. Ei și ce ? Nimic. Putem merge mai departe,

la următoarea ridicare a brațelor, la următoarea fetașă. Numai că următoarea poate fi la cîțiva pași mai departe și atunci începe totul de la capăt, căci fetașele toate nu se însumează într-o purificare o dată pentru totdeauna, într-o dezvinovățire sau într-o iertare a păcatelor, noi fiind obligați ca de fiecare dată, la cîțiva metri, la cîteva minute, să ne purificăm din nou și din nou, să ne dezvinovățim, să fim iertați de păcate. Cele mai obositoare sînt fetașele pe drumuri, cînd călătorești cu autobuzul. Zeci de opriri, toți coboară, toate bagajele deschise, dezmembrate, întoarse, întinse, frămîntate, șifonate. Noi percheziționări, pipăiri, cu lucrurile răscolite și șifonate. Urmează în autobuz presarea bagajelor, care au crescut ca niște cozonaci, iar la următoarea fetașă se ia totul de la capăt, aruncatul cu piciorul a țoalelor, a cosurilor, a roșiilor și a oalelor (locul arată ca un bazar întins haotic pe lîngă drum) urmînd căutatul în toate felurile. Fetașele îți produc atîta silă că la jumătatea drumului am dori să ne întoarcem, dar cum să te întorci, să rămîi în cîmp, pe muntele gol, să rămîi pradă bandiților ? Uneori fetașele cuprind cartiere întregi și atunci chestiunea e gravă. Asemenea fetașe sînt făcute de armată, care caută depozite de arme, tipografii clandestine și anarhiști. În timpul unor asemenea operații se aud focuri de armă și apoi se văd morții. Dacă cineva nu-i atent — cu toate că ar putea fi cît se poate de nevinovat — și dă peste o asemenea acțiune, trăiește momente grele. Atunci se merge încet, cu brațele ridicate în sus, de la o țeavă a puștii la alta, așteptînd sentința. Dar cel mai des avem de a face cu fetașe efectuate de amatori cu care te poți obișnui și adapta. Mulți oameni fac fetașe din proprie inițiativă, ceea ce înseamnă un fel de razie de răspuns, fiind o categorie de fetași singuratici, care acționează în mod individual, în afara planului general de fetașă organizată. Mergem pe stradă și deodată ne oprește un om necunoscut și își întinde mîinile. N-ai ce face — trebuie să-ți ridici mîinile, ceea ce înseamnă să iei o poziție de revizuire. Atunci el te pipăie, te caută prin buzunare și-apoi dă din cap în semn că putem pleca. Se vede că înainte ne bănuia de a fi dușmani, iar acum s-a eliberat de bănuieli și sîntem lăsați în pace. Putem merge mai departe, uitînd de incidentul banal. În hotelul meu unuia din portari îi place foarte mult să mă revizuiască Uneori, grăbindu-mă, fugeam repede prin hol și alergam la etaj, în cameră. Atunci el se lua după mine și înainte de a ajunge să răsucesc cheia în ușă se strecura înăuntru și începea fetașa. Am și visat fetașele. Cum eram pipăit de niște mîini negre, murdare, hrăpărețe, rapace, tîrîtoare, dansatoare, răscolitoare, care apăsau, sfredeleau, gîdilau, stringîndu-mă de gît pînă mă trezeam lac de sudoare și nu mai puteam dormi pînă dimineața.

Dar în ciuda acestor adversități, mă duceam întruna pe la casele pe care Teferra mi le deschidea și auzeam glasuri despre împărat venind parcă dintr-o altă lume.

Versiune românească de Nicolae Mareș

Urmare din pag. a 16-a

Un umanism ponderat

bare, care se pot împărți în două mari grupuri. Pe de o parte, ideea de națiune se construiește după modelul rasei : este o comunitate de „sînge", adică o entitate biologică, asupra căreia individul nu are nici o putere. Te naști francez, german sau rus și așa rămîi pînă la sfîrșitul zilelor tale. Înseamnă atunci că morții hotărăsc pentru cei vii, cum spuneau Barrès și Le Bon, iar prezentul individului este determinat de trecutul grupului. Națiunile sînt blocuri de nepătruns : gîndirea, judecățile, sentimentele, totul diferă de la o națiune la alta. Pe de altă parte, apartenența la o națiune este gîndită după modelul contractului. Cîțiva indivizi, spunea Sieyès, hotărăsc într-o zi să fondeze o națiune ; zarurile au fost aruncate. Sau, mai argumentat, se afirmă că apartenența la o națiune este un act de voință, o acceptare a angajamentului de a trăi laolaltă adoptînd reguli comune, gîndind un viitor comun.

Totul opune concepția națiunii — rasă și concepția națiunii — contract : una este fizică, cealaltă morală, una naturală, cealaltă artificială, una întoarsă spre trecut, cealaltă spre viitor, una înseamnă determinism, cealaltă libertate. Dar alegerea uneia dintre ele nu este simplă : oricine poate să simtă, intuitiv, că fiecare conține un oarecare adevăr și nenumărate lacune. Cum să împaci două lucruri opuse ? Cea mai celebră încercare de a o face, aceea a lui Renan a fost un eșec : nu poți să înșiri, unul după altul, două „criterii", atunci cînd al doilea îl anulează pe primul.

Antinomia celor două „națiuni" poate fi depășită dacă acceptăm să gîndim națiunea drept cultură. Ca și „rasa", cultura preexistă individului, nu poți să treci la alta într-un timp scurt (așa cum schimbi cetățenia printr-un act de naturalizare). Dar cultura are trăsături comune și cu contractul : nu este înnăscută ci dobîndită ; chiar dacă această dobîndire este lentă, ea depinde în ultimă instanță de voința individului și ține de educație. În ce constă învățarea ei ? Într-o stăpînire a limbii înainte de toate ; într-o familiarizare cu istoria țării, cu locurile, cu felul de a fi al populației de origine, subîntinse toate de o mie de coduri nevăzute (nu trebuie confundată cultura cu ceea ce se găsește în cărți). O asemenea învățare cere ani mulți, iar numărul de culturi pe care îl poți învăța în profunzime este restrîns. Dar nu e nevoie să te fi născut într-o cultură pentru a o învăța. Singele nu intră în discuție, nici măcar genele. De altfel nu toți cei care au cetățenia prin naștere au neapărat și cultura țării lor : poți să fii francez de origine și totuși să nu faci parte din comunitatea culturală.

Interpretarea națiunii drept cultură (care își are originea la Montesquieu) permite să fie păstrați sîmburii de adevăr prezenți în conceperea națiunii drept „contract" sau drept „rasă" (ambele concepții au apărut după Montesquieu). Ea permite, de asemenea să fie ocolită antinomia dintre om și cetățean : aici, nu există altă cale spre universal decît aceea care trece prin particular și numai cel care stăpînește o cultură anume are șanse să fie auzit de lumea întreagă. Să precizăm totuși, cultura nu este neapărat națională (ba chiar nu este așa decît în cazuri excepționale) : este mai întîi proprie unei regiuni, sau chiar unor entități geografice mai mici ; poate să aparțină unui strat al populației, spre deosebire de alte grupuri din aceeași țară ; poate, în sfîrșit, să includă un grup de țări. Un lucru e sigur : stăpînirea cel puțin a unei culturi este absolut necesară dezvoltării oricărui individ ; aculturarea este posibilă și deseori benefică ; deculturarea constituie o amenințare. Așa cum nu ai de ce să roșești că îi iubești pe ai tăi mai mult decît pe ceilalți, fără ca aceasta să te ducă la comiterea unor nedreptăți, nu trebuie să-ți fie rușine de atașamentul pentru o limbă, un loc, un obicei : prin aceasta ești uman.

II. Ce se întîmplă atunci cu legitimitatea judecăților noastre și cum se poate rezolva conflictul dintre universal și particular ? Ar fi bine să plecăm, aici, de la o idee comună în zilele noastre. În rezumat, ea spune că pretenția universalistă s-a dovedit, de-a lungul timpului, a nu fi decît masca pe care și-o pune etnocentrismul. Așa se face că ideologia universalistă este răspunzătoare pentru niște evenimente care figurează printre cele mai negre din istoria europeană recentă, și anume cuceririle coloniale. Sub pretext că răspîndesc civilizația (valoare universală mai presus decît oricare alta), cîteva țări din Europa occidentală au pus mîna pe bogățiile celorlalte și au exploatat numeroase popoare îndepărtate. Universalism a însemnat imperialism. Nu este de altfel singurul domeniu în care pot fi observate pagubele pricinuite de această ideologie : chiar în interiorul statelor, eterogenitatea a fost strivită în numele acelorași idealuri (pseudo-) universale. Iată de ce a venit vremea să uităm pretențiile universale și să recunoaștem că toate judecățile sînt relative : la un timp, la un loc, la un context. Relativismul acesta nu trebuie să se confunde nici cu nihilismul nici cu cinismul (respingerea oricăror valori) ; valorile sînt aici recunoscute, dar întinderea lor este limitată. Binele de astăzi nu este acela de ieri, și fiecare este barbar în ochii vecinului său ; să știm să tragem concluziile care se impun, plecînd de la aceste evidențe.

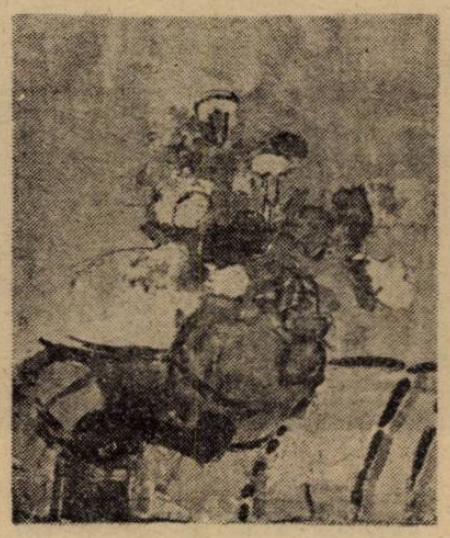

Concepția aceasta curentă, care are mai multe variante specifice, conține o serie de aproximări, simplificări și inexactități care pot să împingă, cu cele mai bune intenții din lume, la concluzii inacceptabile. Trebuie deci, dacă vrem să ajungem la un tablou de ansamblu mai satisfăcător (fără să renunțăm la condamnarea colonialismului), să luăm afirmațiile acestea una cîte una.

Mai întîi este inadmisibil să se afirme că universalismul constituie neapărat un etnocentrism, după cum este inadmisibil să se spună că ființele umane nu pot niciodată să se ridice deasupra interesului personal. O asemenea afirmație ultradeterministă, care ne pune în imposibilitatea de a distinge între ceea ce este și ceea ce trebuie să fie, duce la absurd. Dar este tot atît de fals, de data aceasta nu pe plan teoretic ci istoric, că imperialismul colonial a fost legat intrinsec de ideologia universalistă. S-a văzut în paginile anterioare : politica de colonialism este gata să-și ia argumentele de oriunde, slujindu-se fără distincție de toate ideologiile, de creștinism ca și de anticlericalism, de naționalism, ca și de rasism ; pe planul acesta ideologiile nu ne dau mobilurile acțiunilor, ci justificările adăugate ulterior, discursurile de legitimare pe care nu trebuie să le luăm **ad litteram.** Dacă ideologia universalistă apare în ele mai des decît altele, aceasta nu arată decît un singur lucru și anume că prestigiul său a fost mai mare decît al altora. Ideologia ca mobil (și nu camuflare sau înfrumusețare adăugate ulterior) este, așa cum am văzut, diferită : este vorba de naționalism, răspunzător de altfel și de celelalte războaie purtate în aceeași epocă, chiar între țările europene.

În al doilea rînd, nu este adevărat că deformarea etnocentristă ar fi singura, și nici măcar cea mai primejdioasă dintre deformările universaliste. Așa cum s-a putut constata, proiectul universal riscă să sufere două feluri de deturnare, una „subiectivă", cealaltă „obiectivă". În etnocentrism, subiectul își identifică, naiv sau perfid, valorile sale cu valorile în general, proiectează caracteristicile proprii grupului său asupra unui instrument destinat universalității. În scientism, dimpotrivă, valorile sînt găsite în afara sinelui, în lumea obiectivă — sau, mai degrabă, îi este încredințată științei sarcina de a le găsi. Demersul scientist nu produce neapărat rezultate etnocentrice ; dimpotrivă, deseori, el este folosit pentru a constrînge mersul propriei societăți în care ia naștere. Scientismul este, astăzi, mai primejdios decît etnocentrismul, fie numai și pentru că nimeni sau aproape nimeni nu este mîndru să se declare etnocentrist (mai degrabă sînt **demascați** etnocentriștii), în timp ce apelul la știință înseamnă sprijinirea pe una dintre valorile cele mai sigure care există în societatea noastră. Pentru a vedea că pericolul acesta nu este numai potențial, ajunge să ne amintim că cele mai ucigătoare regimuri din istoria nu prea îndepărtată, stalinist și hitlerist, s-au referit și unul și celălalt la o ideologie scientistă, justificîndu-se prin apelul la o știință (istorie sau biologie).

În al treilea rînd, relativismul, prezentat, ca o soluție-miracol la toate problemele noastre, nu este deloc așa. Să te ferești de Charybda ca să ajungi în gura Scyllei ? Nu trebuie să ne închidem într-o alternativă atît de sterilă : etnocentrism **sau** relativism. Relativismul este greu de apărat atît în privința coerenței logice cît și a conținutului. El ajunge în mod inevitabil să se contrazică pentru că își prezintă doctrina ca pe un adevăr absolut, infirmînd deci, prin însuși gestul acesta, ceea ce este pe cale să afirme. Mai grav este că relativistul consecvent renunță la unitatea speciei umane, postulat și mai primejdios decît etnocentrismul naiv al unor colonișți. Absența unității permite excluderea, care poate să ducă la exterminare. În plus relativistul, chiar ponderat, nu poate să denunțe nici o nedreptate, nici o violență, dacă acestea fac cît de cît parte dintr-o tradiție, alta decît a lui : nici exciziunea nici sacrificiile umane nu pot fi condamnate : s-ar putea spune că lagărele de concentrare ele însele fac parte, la un moment dat, din istoria rusă sau germană, din tradiția națională. Situația nu este mai bună nici în privința formelor particulare ale relativismului care sînt naționalismul sau exotismul.

Opinia comună cu privire la judecățile universale și relative nu este așadar satisfăcătoare. Dar cu ce trebuie să o înlocuim ? Cum putem îndepărta, în același timp, primejdiile universalismului deformat (etnocentrism sau scientism) și pe acelea ale relativismului ? Nu putem să o facem decît dacă dăm un sens nou exigenței universaliste. Se poate apăra un nou umanism, cu condiția să se evite capcanele în care cădea uneori doctrina cu același nume, în secolele trecute. Ar fi poate util să vorbim în sensul acesta, și pentru a sublinia mai bine diferența, de un **umanism critic.**

Primul punct asupra căruia trebuie insistat este că umanismul acesta nu se prezintă ca o nouă ipoteză asupra „naturii umane", și nici ca un proiect de unificare a genului uman în interiorul unui singur stat. Am folosit, în legătură cu Lévi-Strauss, expresia „universalism de parcurs", referindu-mă nu la conținutul fix al unei teorii a omului, ci la necesitatea de a postula un orizont comun interlocutorilor la o dezbatere, dacă vrem ca aceasta să servească la ceva. Trăsăturile universale nu țin de lumea empirică, obiect al observației, ci de însuși demersul spiritului uman. Se înșeală și aceia care, precum Buffon, erijează trăsăturile unei culturi în normă universală (alții sînt sălbatici pentru că își vopsesc sprincenele cu albastru) și aceia care, precum Montaigne, refuză orice universalitate, citind exemple contradictorii. Cînd Rousseau propune ca mila să fie considerată fundament natural al virtuților sociale, el știe că există și oameni cruzi. Universalitatea este un instrument de analiză, un principiu regulator care permite confruntarea fecundă a diferențelor, iar conținutul său nu poate fi fixat : este totdeauna supus reconsiderărilor.

Propriu-zis umană nu este cutare sau cutare trăsătură culturală. Ființele omenești sînt influențate de contextul în care vin pe lume, iar acesta variază în timp și spațiu. Ceea ce ființa umană are în comun cu toate celelalte este capacitatea ei de **a refuza** aceste determinări ; în termeni mai solemni vom spune că libertatea este trăsătura distinctivă a speciei umane. (..).

Un umanism ponderat ar putea să ne ferească de rătăcirile de ieri și de azi. Să rupem asociațiile facile : revendicarea egalității de drept, a tuturor ființelor umane, nu implică renunțarea la ierarhia valorilor ; dorința de autonomie și de libertate nu ne obligă să respingem orice solidaritate ; recunoașterea unei morale publice nu aduce neapărat revenirea la vremea intoleranței religioase și a inchiziției ; căutarea unui contact cu natura nu înseamnă o înapoiere la timpurile cavernelor.

Din volumul **Nous et les autres**, Paris, Seuil, 1989.

hyde-park

Masca de fier

Dacă n-ați văzut un scriitor rulînd pe cîmpiile veline cu cauciucurile din față pe claviatura mașinii de scris — înseamnă că nu știți cum arată întruchiparea Inspirației. Muza toarnă direct din butelcă lichidul de răcire, soția azvîrle cafea după cafea în rezervor și un servant nevăzut ghidează cartusiera cu țigări.

Așa arăt, de la o vreme, eu. M-am făcut om de litere pentru că acestea seamănau cu cifrele. După atîta pauză, — forțată, ca să n-aiung „om de majuscule" — gata ! Am de gînd să mă catăr. Să mă îmbogățesc. Toți Dinestii, Nedelcii și Cărtărăștii s-au pricopsit, iar eu — tot la coada sapei cu care-i sap. O să-mi schimb numele în **Mircea** Vasiliu.

Cu aceste gînduri la mansardă mă îndreptam spre „Casa Scriitorilor " (Oare mai există „Mărul-Discordiei-de Aur" unde veneam, în tinerețe, să sorb mai mult din ochi o cafea căpruie ?...).

Deodată, la poarta cu zăvor, cînd să scot „iarba fiarelor" semnată de Macovescu, mă izbește nu atît asemănarea paznicului cu Bălăiță cît faptul că nu mi-a dat prin cap pînă acum să profit de această asemănare !

Știți povestea cu „masca de fier". Nici una nici două, îl kidnapez pe Bălăiță de la „Cartea Românească" și-l ascund în pivnița din care ascensiunea lui Iaru n-a mai putut fi oprită. Îi pun un halat. Apoi, o mască de fier cu o ambrazură minimă — cît să citească „România literară și mare".

În locul lui, instalez cu usurință sosia — paznicul cu zîmbet nevinovat — și mă apuc să conduc din umbră editura.

Cărțile încep să-mi fie aprobate în massă și araniez cu Mircea Ciobanu să mi le scrie pe cele mai importante. Rostuiesc chiar și nutină hîrtie cît să începem tipărirea banderolelor.

Deși toată lumea e mulțumită după o săptămînă lucrurile iau o întorsătură neplăcută. Atras de oarece tipete cobor în pivniță, la timp ca să surprind finalul următoarei scene : un comando compus din Zigu Ornea și Crohmălniceanu — au ăștia un fler ! — se căznește să ridice mogîldeața mascat-ferecată. Crohmălniceanu, leit Anthony Quinn, poartă pe cap un clop antiteror și salută cu degetul la streașină pe cei pe care-i consideră militari deghizați.

Cei doi aburcă mogîldeața și o instalează în fotoliul directorial. Zigu Ornea, care e mai bine pregătit fizic sparge cu o loviturică masca. Aceasta sare în țăndări.

Cu un zîmbet cald, de falsă obedientă, de sub sfărîmături se iveste chipul... Magdalenei Bedrosian !

Tudor Vasiliu

moda, altfel

Cînd un rege se naște în Cognac

În 1494, fericita regiune Cognac dăruiește istoriei Franței pe François I-er, fiu al lui Charles de Valois, conte d'Angoulême și al Luisei de Savoia. Superior predecesorilor săi, regele are calități excepționale ; datorită numeroaselor anecdote care au circulat, adesea suspecte, el a devenit un personaj quasi legendar. Era un bărbat voinic, bine făcut, mare amator de sporturi, viteaz în lupte și mai ales înfometat de aventuri amoroase, (foarte numeroase !) care l-au făcut foarte popular. Deși numit „Rege-Cavaler" nu îi era greu să-și uite cuvîntul promis, mai ales cel oferit în dragoste. Totuși, se știe că printre amantele lui oficiale au fost Madame de Chateaubriant și Madame d'Etampes.

Considerat un „brillant causeur", îi plăcea să scrie versuri, avea gustul literaturii și al artelor, în general. A fondat Colegiul Franței în 1529, a încurajat imprimeriile, a protejat artiștii francezi, pe care i-a pus în legătură cu marii reprezentanți ai Renașterii italiene, Leonardo de Vinci, Benvenuto Cellini și alții. Muzeul Louvre păstrează cîteva portrete ale regelui-cavaler, Titien, Clouet și școala sa și un bust în bronz de Jean Cousin.

Lipsa de aplicație pentru muncă, ușurința comportamentală îl fac iubitor de o Curte numeroasă și strălucitoare. Regele iubește „les toilettes somptueuses" atît pentru el cît și pentru cei ce-l înconjoară. El aduce în jurul lui compania **doamnelor de onoare** care pînă atunci erau în apropierea reginei. De aici, s-a născut între femei o rivalitate ilară și o intrigă malițioasă în legătură cu eleganța și luxul, preocupări de importantă primordială, la Curte.

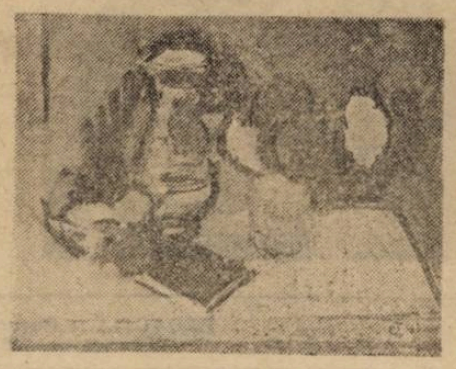

Caracteristicile modei, în această epocă, sînt atracția către lipsa de armonie, către culorile disparate, folosirea stofelor cu tăieturi inutile, ciopîrtite, desirate, a pasmanteriilor de toate felurile. Se strînge talia cît mai mult, se drapează sub ea pliuri grele și apretate. Bărbații arborează pantaloni scurți și ciorapi de lînă, în combinații de culori nemaipomenite, nemaiîntîlnite, nemaiauzite. **Le pourpoint brodé** (un element vestimentar specific bărbaților, ce acoperea corpul de la git la talie) devine o adevărată jiletcă. Vechea **robe** e înlocuită cu noua **saie**, cu mîneci largi și aceasta cu **la chamarre**, o vestă lungă, formată din benzi de mătase și catifea, reunite prin galoane, alteori **la casaque**, împodobită cu mîneci bufante. Mantoul fără centură, cu guler larg, patrat, răsfrînt, ajunge pînă la genunchi. În urma unui accident al regelui, se renunță la părul lung. Boneta-tocă, mărginită de boruri foarte largi, apoi minuscule, completează acest ansamblu carnavalesc.

Femeile poartă corsaje de mătase, fără mîneci, strînse pe bust, cu scopul de a subția talia din care, deasupra unui jupon de canava groasă, apretată, se umfla **la cotte** — rochie de dedesubt, peste care urma rochia foarte decoltată, „en carré" și un pardesiu foarte scurt, deschis, cu fente laterale, încărcat cu hermină, aplicații de metal, pietre scînteietoare și incrustații de stofe și mătăsuri diferit colorate. Ciorapii sînt de un roșu viu iar pantofii — legați pe gleznă cu o bridă. Portretul celei de a doua soții a lui François I-er, Eléonore de Castille, poate rivaliza în bogăție cu cel al Teodorei, împărăteasa Bizanțului.

Continua cerere de bani i-a pus rege acestui rege risipitor popularitatea, mai ales că regimul său politic tinde spre centralizare și absolutism.. sisteme care n-au făcut niciodată bine vieții unui popor.

Corina Cristea

TZVETAN TODOROV

UN UMANISM PONDERAT

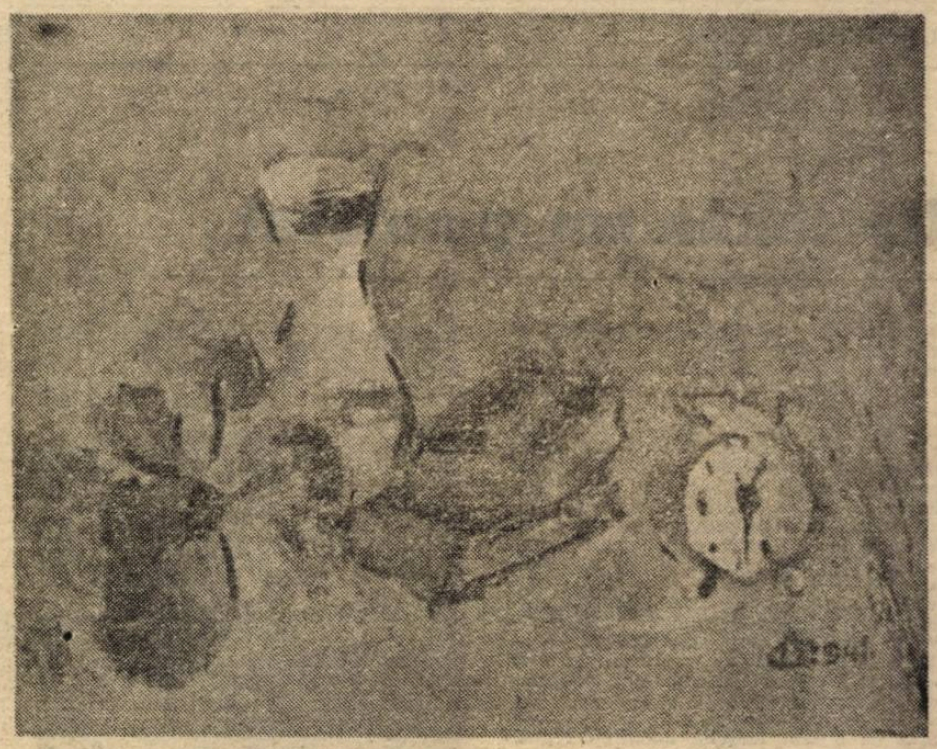

Mă opresc aici cu lectura celorlalți și iau la rîndul meu cuvîntul. Nici pînă acum nu am tăcut : pe tot cuprinsul cărții, am încercat să dezbat problemele ridicate de alții — cu ei sau împotriva lor, după caz. Am vrut să știu nu numai ce afirmau, dar și dacă aceste afirmații erau juste ; a trebuit deci să iau mereu poziție. Și totuși cititorul meu a simțit, poate, o oarecare nemulțumire (sau oboseală) în fața reticenței mele de a-mi expune în mod sistematic opiniile asupra subiectelor abordate. Nu puteam să o fac, mai întîi pentru că nu le cunoșteam nici pe departe pe toate, dinainte : le-am descoperit căutînd adevărul împreună cu autorii mei și împotriva lor. Desigur, am făcut această carte, însă, într-un alt sens al cuvîntului, ea m-a făcut. Apoi pentru că prefer căutarea adevărului deținerii lui, și voiam să-l fac pe cititorul meu să împărtășească această preferință ; îmi place, mai mult decît orice, opinia care se revelă pe măsură ce înaintează dialogul. Toată cartea mea stă mărturie întru ilustrarea acestei idei. Nu înseamnă că mi-am schimbat convingerile în această privință dacă „iau cuvîntul" acum numai eu : o fac pentru că ajung la capătul unui drum (care a durat mai mulți ani) și mă simt obligat să-i spun cititorului meu unde mă aflu și ce cred despre călătoria mea. Mai degrabă decît de concluzii definitive, este vorba aici de capătul anchetei mele, de un simplu bilanț. Alții vor putea, sper, să scoată din același drum concluzii care îmi scapă acum.

Să ne întoarcem deci, distanțîndu-ne puțin de istoria gîndirii, la problemele dezbătute în această carte. *Noi și ceilalți* spuneam : cum poți, cum trebuie să te porți cu cei care nu aparțin aceleiași comunități ? Prima lecție învățată arată că nu trebuie să mai fondăm raționamentele noastre pe o distincție precum aceasta. Și totuși oamenii au făcut-o dintotdeauna, schimbînd numai obiectul elogiului lor. Urmînd „regula lui Herodot" s-au considerat cei mai buni din lume și i-au crezut pe ceilalți răi sau buni după cum erau mai mult sau mai puțin îndepărtați de ei. Invers, servindu-se de „regula lui Homer", au crezut că popoarele cele mai îndepărtate erau cele mai fericite și cele mai minunate, în vreme ce la ei înșiși nu vedeau decît decadență. În ambele cazuri este însă o iluzie optică : „noi" nu sîntem neapărat buni, dar nici „ceilalți" nu sînt ; tot ce se poate spune este că deschiderea față de ceilalți, refuzul de a-i respinge fără cercetare, sînt, la orice ființă umană, calități. Deosebirea care contează, sugera Chateaubriand, este aceea dintre buni și răi, nu dintre noi și ceilalți ; în fiecare societate, binele și răul sînt amestecate (ce-i drept, în proporții diferite). Judecata facilă, pur relativă, bazată pe deosebiri între cei care aparțin grupului meu și cei care nu fac parte din el, trebuie să devină o judecată bazată pe principii etice.

Această primă concluzie ridică la rîndul său două mari probleme : care este semnificația apartenenței noastre la o comunitate ? și : cum să ne legitimăm judecățile ?

I. Ființele umane nu sînt numai indivizi care aparțin aceleiași specii ; ei fac parte, de asemenea, din colectivități specifice și diverse, în sînul cărora se nasc și acționează. Colectivitatea cea mai puternică astăzi este ceea ce se cheamă o națiune, adică o suprapunere mai mult sau mai puțin perfectă (dar niciodată totală) între un stat și o cultură. Apartenența la umanitate nu este același lucru cu apartenența la o națiune — omul nu este cetățean spunea Rousseau —, ba chiar există între cele două un conflict latent, care poate să se deschidă în ziua cînd sîntem siliți să alegem între valorile uneia și valorile celeilalte. Omul este judecat după principii etice ; comportamentul cetățeanului ține de o perspectivă politică. Nici unul dintre aceste două aspecte ale vieții omenești nu poate fi eliminat, după cum nu poate fi nici redus la celălalt : e mai bine să fim conștienți de această dualitate uneori tragică. În același timp, despărțirea lor radicală, închiderea în niște sfere care nu comunică niciodată între ele, pot să fie tot atît de dezastruoase : dovadă Tocqueville care propovăduia morala în lucrările sale filosofice și savante și preconiza exterminarea indigenilor în discursurile politice. Etica nu este politica, dar ea poate ridica bariere pe care aceasta nu are dreptul să le treacă ; apartenența la umanitate nu ne dispensează de apartenența la o națiune și nu poate să i se substituie, dar sentimentele omenești trebuie să poată opri rațiunea de stat.

Se spune, de asemenea, deseori : îi iubesc mai mult pe copiii mei decît pe aceia ai vecinului ; iată un sentiment foarte firesc de care nu avem motive să roșim. Nu este tot atît de firesc atunci să-i prefer pe compatrioții mei străinilor și să le rezerv un tratament de favoare ? Nu este firesc să supun omul cetățeanului și eticul politicului ? Un asemenea raționament se bazează pe o dublă confuzie. Prima este de ordin psihologic : ea constă în a transfera, prin analogie, trăsăturile familiei la națiune. Or, între aceste două entități există continuitate. Familia asigură interacțiunea imediată cu alte ființe umane ; la limită, principiul ei poate să se extindă la ansamblul oamenilor pe care-i cunoaștem dar nu și dincolo de el. Națiunea este o abstracțiune, cu care nu intrăm în relație imediată, așa cum nu intrăm cu umanitatea. Cea de a doua confuzie este de ordin etic : nu pentru că este, un lucru trebuie să și fie. De altfel, individul aduce el însuși corectura necesară și nu confundă dragostea cu dreptatea : își iubește copilul mai mult decît pe acela al vecinului dar atunci cînd cei doi se află la el în casă le dă porții de prăjitură egale. În sfîrșit, mila nu este mai puțin firească decît egoismul. Este propriu ființei umane să vadă mai departe decît interesul său, de aceea și există sentimentul etic ; etica creștină, ca și cea republicană nu fac decît să sistematizeze și să precizeze sentimentul acesta. „Preferința națională" nu este fondată nici pe fapte nici pe valori.

Dar ce este o națiune ? Au fost date numeroase răspunsuri la această între-

În românește de
Dolores Toma

Continuare în pag. a 15-a

șah

Kasparov contra Polgar

Deși se vorbește relativ mult despre tot mai pronunțata nivelare a diferențelor de valoare dintre șahiști și șahiste, nu s-au adus încă, după știrea noastră, probe cu adevărat elocvente în favoarea acestei ipoteze. Prezența mai mult decît onorabilă a unor femei în concursurile masculine nu poate fi socotită ca o revelație din motive... psihologice. O Pia Cramling sau o Iudith Polgar printre 13-14-15 bărbați în cadrul unui concurs, orice rezultat ar obține, nu va putea evita o anume suspiciune înveder înd prezumția de cavalerism, deloc gratuită dacă ne gîndim bine la natura tensiunilor proprii unei competiții șahiste. Cu totul altceva ar fi un meci la 8—10 mese între cei mai buni 8—10 jucători ai momentului și cele mai bune 8—10 jucătoare, un meci direct, cel puțin trei runde — pentru a limita rolul hazardului — și jucat după toate regulile olimpice. Să vezi de o parte pe Kasparov, Karpov, Timman, Liuboevici, Iusupov, Korcinoi, Beliavski, Seirawan, Ribli, Hübner, iar de alta pe Ciuburdanidze, Polgar I, Polgar II, Polgar III, Cramling, Ahmîlovskaia, Arahania, Erenska, Nicolau, Levitina ar fi într-adevăr un mare spectacol. Și cred că scorul acestui virtual meci de trei runde n-ar fi prea departe de un 18 la 12 în favoarea bărbaților, ceea ce ar reprezenta, fără îndoială, o dovadă de echilibru. Dar un asemenea meci ar fi semnificativ și dintr-un alt punct de vedere : ar oferi psihologilor o extraordinară bază de argumentare și de analiză a temperamentelor și reacțiilor de comportament pentru care, altminteri, ar fi necesară o cercetare extrem de îndelungată. Pentru că o victorie, la un moment dat, a, să zicem, Iudith-ei Polgar asupra lui Kasparov ar pune într-o stare de super-alertă psihică pe toți ceilalți competitori, doar că nu cu același sens, ar fi, poate, inhibitivă pentru șirul băieților și excitantă pentru cel al fetelor, în orice caz nu invers, de vreme ce se știe că voința în condiții de grup e mai mare la cele din urmă decît la cei dintîi. Și cred că tot din acest motiv, performanțele de pînă acum ale unor jucătoare în concursurile masculine trebuie interpretate ca reprezentînd un potențial diminuat, voința individuală a femeilor fiind îndeobște mai mică decît a bărbaților. Iar pentru a ne face o imagine și mai clară în această chestiune, ar fi suficient să urmărim un concurs sistem turneu cu 20 de participanți, dintre care 10 femei. Nu mă îndoiesc că rezultatele, respectiv clasamentul, ar furniza surprize. Ce ar fi, pînă se va gîndi Federația Internațională de Șah la o astfel de competiție, s-o facă federația noastră. Amatori s-ar găsi iar de interes public nu ar duce lipsă.

Interim

bridge

Scenariul ca diversiune

Cum se știe, în bridge, planul de joc se întemeiază pe examinarea forței și dispoziției cărților de pe axa declarantului dar depinde, în cel puțin egală măsură, de jocul axei adverse. De regulă, planul se face abia după ce adversarul a jucat prima carte și include în chip obligatoriu interpretarea atacului inițial. Declarantul își imaginează, așadar, un anume scenariu al jocului axei adverse pentru a-l putea contracara în scopul realizării contractului propriu. Firește, lucrul acesta nu e un secret pentru nimeni, prin urmare îl cunosc toți cei patru competitori. Se întîmplă, mai ales în cazul unor jucători abili, ca unul sau altul dintre componenții axei care a pierdut licitația să încerce, cînd are ocazia, să joace astfel încît să sugereze declarantului un anume scenariu, un scenariu-capcană sau diversiune, care, dacă ar fi luat în serios, ar putea duce la compromiterea contractului licitat. Uneori, declarantul se lasă păcălit de o atare diversiune scenaristică și, cînd se trezește, cum se spune, la realitate, constată că e prea tîrziu să mai repare ceva. Un asemenea scenariu diversionist e cel sugerat, bunăoară, de un atac împotriva unei reguli elementare, cum ar fi cel de sub Rigă sau cu o carte de onor care presupune existența unei secvențe coborîtoare (D din DV 10, sau V din V 10 etc.). Dacă scopul oricărui scenariu-diversiune e unul singur : acela de a împiedica pe declarant să realizeze ceea ce și-a propus prin licitație, mijloacele de atingere a scopului sînt multiple și, lucru extrem de important, neomogene. Cu alte cuvinte, orice atac cu orice carte, oricît de surprinzătoare sau oricît de banală, poate ascunde o intenție de inducere în eroare a declarantului prin propunerea unui scenariu fals. Consecința pentru declarant, în special după ce a căzut o dată în plasa diversiunii, e instalarea stării de suspiciune. El va suspecta orice mișcare a adversarului și, prin asta, își va pune singur bețe în roatele jocului, întrucît, diversitatea scenariilor presupuse conduce, îndată ce e acceptată ca reală, la dezorganizarea și incoerența propriului joc. Încît se poate spune că adevăratul scop al scenariului ca diversiune nu e atît simpla împiedicare a declarantului de a-și realiza contractul cît instaurarea climatului de suspiciune grație căruia declarantul devine el însuși vinovat de gropile în care intră. Un jucător inteligent și stăpîn pe sine știe însă, în planul de joc pe care și-l face, să evite suspiciunea păstrîndu-și, totodată, întreagă atenția la ceea ce ar putea fi diversiune în scenariile propuse de adversar. Totul e să nu se grăbească și, mai cu seamă, să înțeleagă perfect strategia proprie jocului de bridge. Pur și simplu, să joace bine, ceea ce, la drept vorbind, nu e nici pur și nici simplu.

Laurențiu Ulici

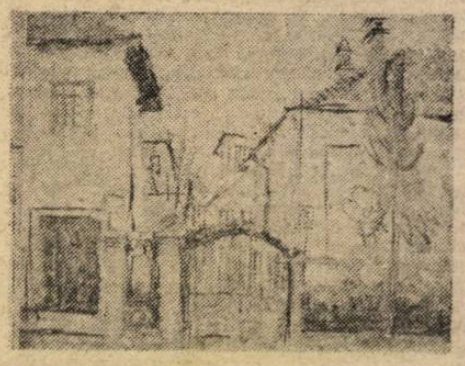

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. : 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. : 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

4 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 18 iulie 1990

25

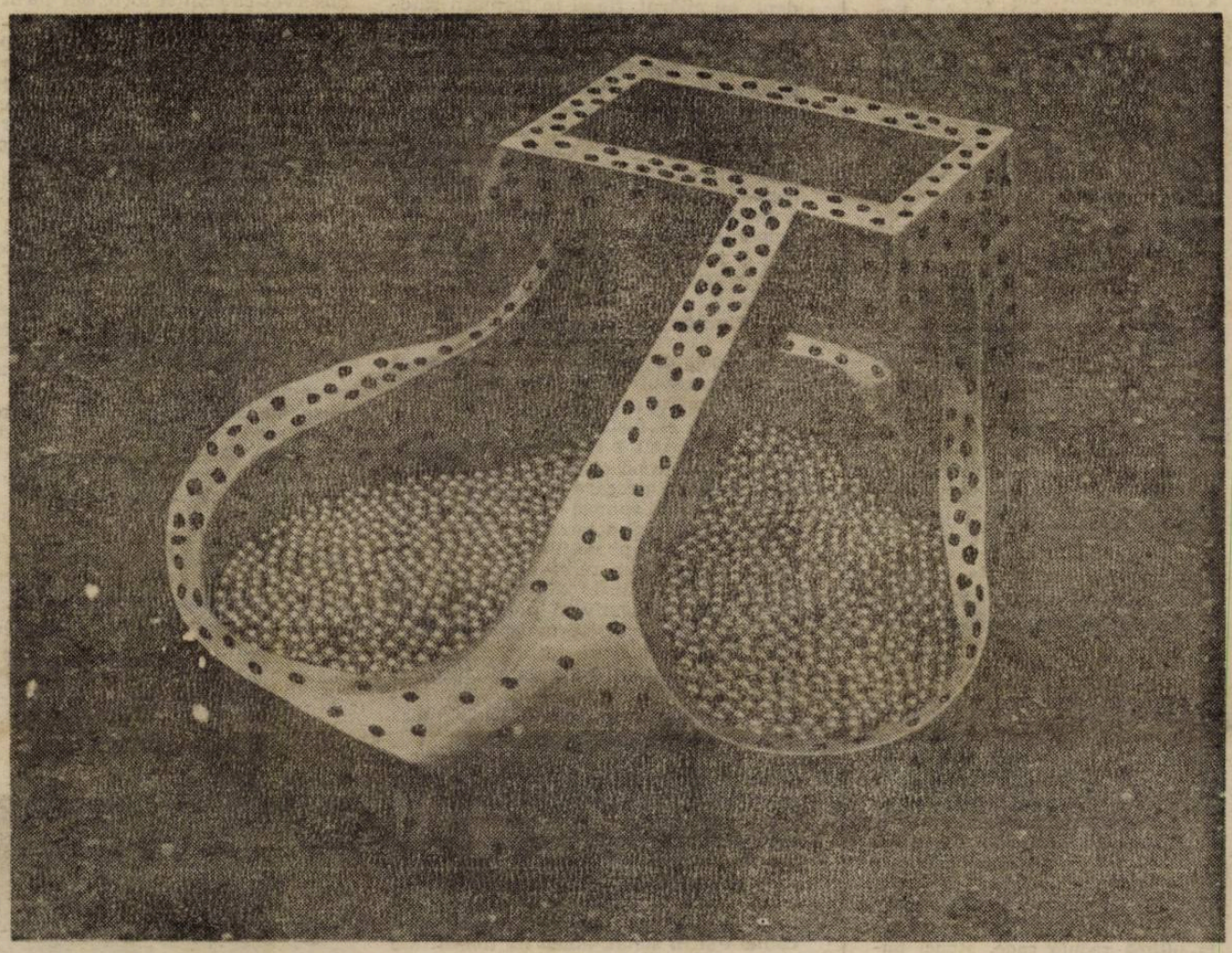

Uleiul pe apă

Deci așa. Domnul Adrian Severin și-a asumat dificila misiune de a ne anunța cele dintîi măsuri într-adevăr serioase pe care guvernul le-a considerat absolut necesar a fi luate în domeniul însănătoșirii economiei țării. Petrolul (adică uleiul de piatră) și derivatele sale constituie suferința oricărei economii cît de cît industrializate și cu toate că au trecut atîția ani de la marea sa criză încă n-am reușit să-l înlocuim cu altceva mai la îndemînă, mai puțin capabil de a fi un instrument de șantaj social sau politic așa cum s-a întîmplat el să fie la începutul deceniului 80. Încîlcite sînt legile economiei și nu poți pricepe chiar ușor de ce în Germania (care nu are picătură de petrol în tot subsolul ei), la o leafă medie de 2 400 de unități, litrul de benzină costă doar 0,80 unități, iar la noi (care, nu-i așa, țară cît de cît petrolieră) la același număr de unități conținute de leafa medie, litrul de benzină nu este de 0,15 ci 15,0 unități. Încîlcite sînt aceste legi, însă, după o veche obișnuință, bucuroși le-om duce toate... Mai ales că domnul Adrian Severin ne-a explicat convingător că n-avem încotro — prețul mondial, conjunctura economică internațională etc... Iar dacă s-a majorat prețul petrolului, fapt ce ne îngrijorează și care ne va strînge binișor punga personală, spre bucuria tuturor s-a luat și o măsură aproape umoristică. Apa minerală, cea despre care toată lumea știe că e de negăsit, va fi mai scumpă, așa încît nu se vor mai duce pe grîlă milioane, ci zeci de milioane. Sîntem liniștiți. Zăcămintele noastre de petrol vor fi scump plătite, iar risipa izvoarelor minerale va fi luxuriantă.

Rămîne al treilea obiect al majorării de preț. Hîrtia. Hîrtia se scumpește drastic. Ziarele se vor scumpi, caietele elevilor și studenților se vor scumpi, manualele școlare se vor scumpi, ambalajul se va scumpi. CARTEA se va scumpi, transformînd o necesitate în lux.

Intenția declarată a guvernului în ceea ce privește ridicarea prețului hîrtiei a fost aceea de a obține pe această cale nu atît o așezare corectă a prețului, cît... înlăturarea subprodusului intelectual. Îmi permit să atrag atenția pe această cale că produsul intelectual de calitate se tipărește pe aceeași hîrtie pe care se imprimă și sub-produsul. În ceea ce privește șansele de vînzare ale unuia și ale altuia, domnii specialiști din guvern știu mult mai multe decît mine. Poate și de aceea au hotărît cum au hotărît. Ceea ce se vede, ce plutește ca petrolul pe apă este evidența că prin scumpirea hîrtiei (a scumpirii aberante, nejustificate, abuzive și de o foarte rea intenție), accesul la informația și cultura scrisă este practic interzisă milioanelor de oameni ale căror venituri sînt mai mult decît modice și care și așa sînt subțiate de majorările celelalte.

Să fie un gest de adio la „galaxia Gutenberg" pentru a intra rapid în modernizare sub privirea îngăduitoare a domnului Răzvan Theodorescu ,președintele TVR ?

Să fie o măsură de „însănătoșire economică" avînd ca rezultat o „îmbolnăvire spirituală" ?

Nu cred.

S-ar putea să fie, în schimb, ecoul întîrziat dar nespus de puternic și concret al nemulțumirii domniilor lor față de o anumită categorie socială mai „instabilă afectiv".

Pentru a fi adevărată afirmația dubitativă de mai sus este nevoie de un argument, de o dovadă. O așteptăm. Să zicem... apariția masivă de reclame publicitare ale glorioasei noastre industrii în paginile unei alte „anumite prese". O formă de protecționalism, la urma urmelor.

Oricum, mai devreme sau mai tîrziu, azi sau mîine, adevărul va pluti la suprafață ca uleiul de piatră pe apa minerală.

Eugen Uricaru

Animalul politic

Animalul politic prin ramurile verzi —
o călărire în zori.
Animalul politic coarne în coarne cu animalul politic,
animalul politic triumfă.
Domnul animal politic braț la braț cu domnul animal politic
doamna animal politic braț la braț cu doamna animal politic.

Doamna animal politic se felicită :
o coroniță cu flori roșii la sfîrșitul anului școlar
înseamnă foarte mult.
Și în plus :
copilul animal politic a recitat atît de frumos
poezii politice.
Animalul politic coarne în coarne cu animalul politic,
animalul politic triumfă din nou.
Preotul animal politic :
„Dumnezeu binecuvintează sfînta taină a căsătoriei..."
Tinerele animale politice se sărută, roșesc.
Isaiia dănțuiește.
Domnul animal politic braț la braț cu doamna animal politic
și la Veneția e seară.

Animalul politic bătrîn își amintește.

1982

Petru Romoșan

În paginile 8-9

Un dialog cu

PAUL NEAGU

Ilustrăm paginile revistei cu reproduceri după lucrări de PAUL NEAGU

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Outsider

de la sfîrșitul anului trecut, am auzit despre legea grevelor în U.R.S.S. Nu știu dacă s-a votat, dacă era o simplă indicație a lui Gorbaciov, dar știu că m-a lăsat cu gura întredeschisă. Era cam așa: orice colectiv are drept de grevă, **cu condiția** de a nu periclita apărarea țării, sistemul de aprovizionare, transporturile, spitalele, de a nu periclita etc., etc. Cu alte cuvinte, dreptul îl aveau, ce să zic? fabricile de nasturi, de pastă de dinți, eventual. Exact asta mi-a venit în minte, tot auzind de proiectul **legii presei,** elaborat la Justiție (de ce nu direct la Jilava!) nu se știe de cine, pe baza cărei consultări cu oamenii de breaslă și, probabil, punînd punitivul la loc de cinste. Nelucrînd în vreo redacție, n-am văzut proiectul, însă am auzit și citit... în presă destule ecouri, capabile să ne hemiplegească. Vorbesc, deci, ca „outsider", chit că mai mult „inside", decît „out". Și zic: dacă a mers ceva la modul extraordinar în România ultimelor opt luni, acest ceva a fost presa. Dacă televiziunea a fost, înspăimîntător de des, un prăpăd național, presa, în ce-a avut mai bun, cinstit și ferm, a făcut frumusețea și, cîteodată, eficiența noii libertăți. A fost unica, dar unica libertate cîștigată absolut: aceea de a spune tot ce semnatarul dorește să spună. Și, chiar dacă mai întotdeauna a fost degeaba, fie și simpla posibilitate le-a fost „de ajuns" ziariștilor. Dacă această posibilitate va fi hașurată de paragrafe cu interdicții, dacă jurnalistul va fi pe mai departe considerat eminamente ca un pericol public și va fi îmbotnițat, tutelat din zece părți, plantat în centrul unui cîmp de mine, cu psihicul tocat mărunt, la fiecare cuvînt, să nu încalce litera X din alineatul Y al articolului Z, dacă supoziția, îndoiala, surîsul, întrebarea vor fi taxate automat de calomnie s.a.m.d., dacă greșeala lui aduce și condamnarea șefilor săi (idee care va reîntrona, fără îndoială, cenzura), dacă, deci, și această ultimă redută cade, atunci putem aniversa cu un an avans împlinirea a 20 de ani de la seismicele teze din iulie '71. Știu ce vreți să spuneți: și eu mă îmbolnăvesc citind „Azi" și „România mare", cine poate să suporte „Fapta", „Baricada", etc., știu prea bine că 90 la sută din ziariștii de azi sînt cei care ieri au făcut, au zis, au dres, etc. Știu că în opt luni s-au vărsat în presă atîtea lături cît de-a lungul a 15 ani în „Săptămîna", știu, e pornografie, sînt calomnii, valuri de timpenii astrochiromantice, stupidități, atacuri la persoană, cîte și mai cîte. Dar, toate astea țin de legile normale, de ce o lege anume, plină de amenințări? Administrativ, totul se poate regla și sigur că trebuie să se regleze. Sînt greu de îndurat asaltul miliardelor, enormul trafic financiar din tipografii, trebuie o lege privind evaziunea fiscală, mă rog. Dar a folosi haosul acesta ca **pretext** pentru crîncenul paradis al neocenzurii e absolut condamnabil. Sub genericul lipsei de dovezi și al calomniei, se poate dărîma orice argumentație. Cu asta, vor fi disculpați din capul locului și-ți pot intenta proces toți borfașii („adă dta. fotografii cu mine vînzînd dolari!"), întreg abuzul de putere („vino cu 3 martori, să spună că le-am cerut eu mită!"), toți banditii vechiului regim („ce? ai dta. legitimația de securist a lui X?"), s.a.m.d. Dacă e să se facă... atunci s-o știm și noi, să se dezbată îndelung și nu doar în Parlament. Încă nu putem avea totală încredere în Instituții, încă e nevoie de dialog public. Situată pînă acum pe poziția excesului politic, presa liberă se va îndrepta masiv către social; tocmai acum s-o deturnăm înspre tribunale? E ca și cînd, după un incendiu și în numele existenței cîtorva focare potențiale, în loc să-ți educi pompierii și să mărești numărul tulumbelor, ai elimina de pe piață substanțele inflamabile.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Adio, Europa!

5. Se caută vedete.

Odată pornită mașinăria, ea a scăpat de sub control. Aproape fiecare categorie socială avea ceva de apărat, structurile de tip mafia se țin tare pentru că avantajele economiei paralele au îmbogățit oierii, miliția, activiștii, securitatea, chelnerii, vînzătorii, profesorii etc. Bogăție oarecum în sine, totuși suficientă sieși pentru a fi conservată. FSN a exploatat teama zilei de mîine și s-a impus. Luate mai în amănunt lucrurile, observăm că nu cu prea multă dibăcie, dar destul de eficient. Alături de Mircea Dinescu, declarat independent, au apărut, fie și în formații satelite FSN, vedetele, căutate pentru voturi și nu pentru competență: Necula Răducanu, Ion Besoiu, Mircea Sandu, Cristian Gațu, Vasile Ianul, Octav Enigărescu, Mircea Lucescu, Viorela Filip și alții și alții. Cine se putea orienta în asemenea amalgam? Confuzia valorilor și-a spus cuvîntul. Căci, dacă în primele zile CFSN proclama criteriile competenței, ale profesionalismului, ale „omului potrivit la locul potrivit", ulterior s-a vorbit din ce în ce mai puțin despre asemenea subiecte.

6. Cine pe cine se elimină.

Partidele de opoziție n-ar fi reușit să curețe „terenul" mai bine decît FSN, care are polițe grele de plătit fostei nomenclaturi și foștilor aparatnici. Ceaușescu, dispărînd, a făcut-o în așa fel încît să tragă după el în pămînt întreaga clasă politică pe care s-a bizuit. „PCR s-a terminat", spunea d-l Brucan, și chiar așa este. S-a terminat, totuși nu a dispărut. FSN poate liniștit să exploateze culpabilitatea reală sau închipuită a foștilor „lucrători" din aparatul de partid, administrativ și polițienesc. În orice caz, „istoricele" procese sînt exemplificatoare: în boxă nu au ajuns atît marii criminali, cît mentalitățile și marii „fraeri".

7. O victorie care poate ucide.

Ar fi absurd să pui la îndoială buna credință a cel puțin jumătate din electorat, chiar dacă votanții sînt rău informați și timorați. Dl. Brucan, într-un interviu pentru export, afirmă că nu se îndoise de victoria d-lui Ion Iliescu în cursa prezidențială, dar sperase ca F.S.N. să obțină un procent rezonabil în cameră și în senat, adică nu majoritate zdrobitoare. FSN a făcut exces de zel, afirmă d-sa. Ca întotdeauna, dl. Silviu Brucan are dreptate. Dominînd parlamentul, FSN poate impune **Constituția** pe care o vrea. Poate bloca orice inițiativă legislativă. Ar fi prezumțios să învinuim această formație că nu ambiționează instaurarea democrației în România. Însă avem și motive de neliniște pe care e mai bine să le spunem acum, cît se mai poate, cu privire la învingători. Întîi de toate, „zelul" FSN a reușit ceea ce nicăieri în lume n-au realizat comuniștii: anume instaurarea la putere prin alegeri libere (totuși!). Ni se umplu inimile de mîndrie patriotică datorită acestei performanțe unice. Îl văd pe Fidel Castro anunțînd triumfal cubanezilor că sistemul este viabil, în orice caz dorit de popoare. Dl. Gorbaciov poate și el specula propagandistic primul strălucit succes al marxism-leninismului. Partidele „frățești" din est și din vest care s-au grăbit să-și schimbe firma au ce regreta. România, în buna tradiție a protocronismului, a dat o lecție usturătoare lumii întregi. Cu ce preț, nu știm încă, dar mai sînt zile în sac și-om vedea după ce-om muri. Pînă una-alta, victoria în alegeri din țara noastră anunță de fapt trecerea de la totalitarism la autoritarism.

În al doilea rînd, în ciuda tinereții primului ministru Petre Roman, e de observat că echipa forte din jurul instituției prezidențiale se constituie prin regruparea reformiștilor din anii '60, reformiști de tip titoist sau kadarist. Dacă la acea vreme, cu un alt echilibru de forțe în Europa (Ungaria devenea cea mai „veselă baracă din lagărul socialist", Iugoslavia „una zicea și alta fuma"), reformiștii români ar fi continuat linia a cărei curbă maximă a constituit-o august 1968, în frunte cu Ceaușescu, țara ar fi ajuns la un nivel european acceptabil din toate punctele de vedere. Nereușind, românii au coborît în feudalism. Împărații romani nu au lăsat numai amintirea unui imperiu ci și instituții, unele valabile și azi, fiindcă s-au bizuit pe ele. „Imperiul" lui Burebista nu a lăsat decît amintirea unui personaj, desigur strălucit, dar fără baze instituționale publice de putere. Ceaușescu s-a inspirat din legenda lui Burebista. Astfel că reformiștii de azi, reconstituiți în ideile anilor '60, trag țara spre ieșirea din feudalism doar. (Ați observat că pînă și TVR s-a reconstituit după modelul '60? Aceleași personaje, aceleași gusturi, filme, emisiuni etc.). Eu cred că dl. Iliescu este sincer bine intenționat. Dar, în urmă cu vreo lună, într-o conferință de presă, declara că, „personal", ar prefera modelul suedez (după ce avertizase că **România nu va mai copia modele străine**). Recent, d-sa s-a hotărît totuși pentru modelul amintit, pentru ca la 24 mai să afirme că e interesat de relațiile cu Japonia. Concluzia: specialiștii (care?) bîjbîie încă! Din același motiv ceaușist: teama de tensiunile sociale! Adică, înaintea legilor economice, considerentele tactice de putere, pe scurt politica. În mod evident țara are nevoie de capital străin. Problema e cum va fi folosit el. Ceaușescu a făcut împrumuturi masive dar, rău sfătuit, rău gospodar, n-a observat diferența dintre importul de tehnologie și crearea de societăți mixte ori chiar concesionarea acelor obiective de prestigiu la care ținea atît de mult. Cazul avionului BAC este edificator. Deși avertizat că modelul este uzat moral (marile aeroporturi nu-l primeau din pricina depășirii limitelor de zgomot), l-a achiziționat fiindcă era mai ieftin decît standardul zilei. Ce și-o fi spus? Probabil și-a zis că de nu poate ateriza la Orly, „Bacul" va rula fără probleme la Beijing sau Karaci. Etc. Deocamdată nici politica economică a noii puteri nu e clară și ar fi de dorit să existe un control public asupra activității guvernamentale în domeniu. Valuta forte poate pătrunde în țară, însă dacă ea va avea doar rolul de a susține moneda națională, fără modernizarea capacităților existente, fără investiții raționale, datoria externă va crește și va duce la o criză asemănătoare celei din ultimii 5—10 ani. (Se spune că Elena Ceaușescu i-ar fi asigurat pe liderii chinezi — cu ocazia ultimei vizite la Beijing — că „noi ne vom plăti datoriile chiar de ar fi să mîncăm iarbă").

Guvernul n-ar trebui să șovăie prea mult și să treacă la măsuri sănătoase: modernizarea capacităților, societăți mixte, concesionări și chiar intrarea cu „mamuții" industriali în cooperare transnațională. Da, dar dl. Iliescu, aidoma lui Ceaușescu, se manifestă autarhic: țara nu va depinde de nimeni, se va dezvolta prin propriile forțe! Și la fel ca predecesorul său ne promite belșugul la sfîrșitul mileniului. Ei bine, ce ne facem? Nu e și acesta un semn că noua putere nu se poate rupe de tradiția economică ceaușistă? Cu ochii stăm fixați pe apus, dorim tot ce-i bun și bine produs acolo, dar picioarele ne stau în plumbul sistemului monopolist-socialist de stat.

Viorel Știrbu

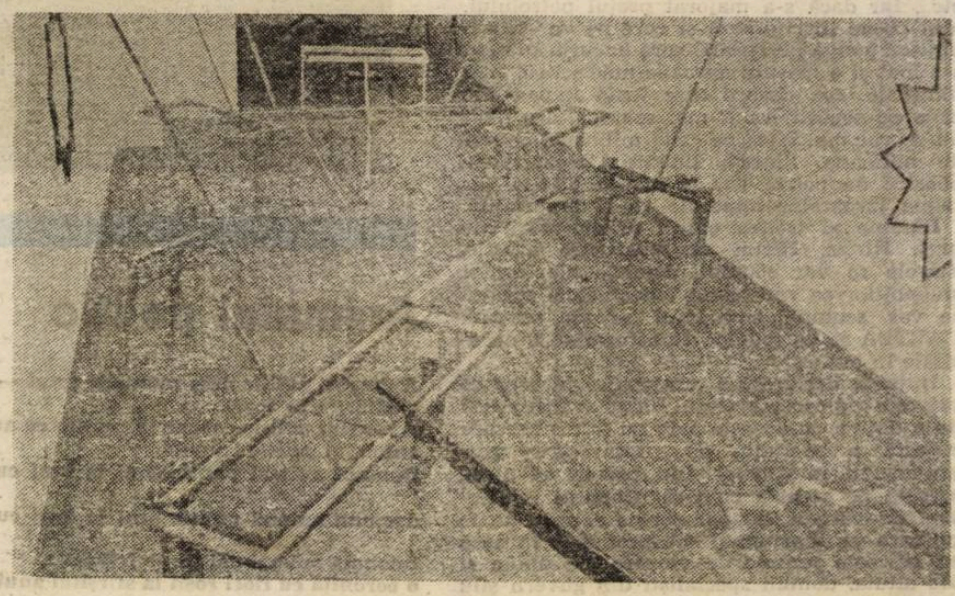

Spectacol de reviste

● ACASĂ (Suplimentul României libere) evocă în numărul 11/1990 pe poetul Alexandru Grigore, mort la 30 iunie 1981, la nici 41 de ani, autor a două volume de versuri (Tăgade și Ceremoniile). Ne oprim și citîm, spre pomenire, o strofă de dragoste: „Ajută-mă să trec de noaptea asta / nicicînd alt nume nu voi lăuda / și voi dormi ca un copil sub vasta / răcoare-a cerului din preajma ta". Poeții mor doar în actele de stare civilă, nu-i așa?

● Incredibil, dar adevărat: recordurile defunctei reviste SĂPTĂMÎNA sînt pulverizate de echipa — dubleta (epocii) de aur — ROMÂNIEI MARI. Specializați în bolile metabolice ale vieții politice, sociale și culturale, cei doi se îngrijesc cu delicii de procesele de dezasimilație, „pîinea" domniilor-lor cea de toate zilele.

● Pendulînd între a fi și a nu fi, GAZETA DE BUCUREȘTI reușește să scoată un supliment: ABC. Din primul număr aflăm cu emoție că „domnul Stanley Slotkin (S.U.A.), venit într-o vizită în țara noastră (...) ne-a încredințat un număr de mici talismane (pietricele) de la excavările din jurul Peșterii Nasterii (...) pentru a le dărui celor aflați în suferință, la cererea lor. „Thank you, mister Slotkin, but pînă la pietricele ne-ar trebui oarece piramidoane, vată și aspirine". Poate aveți cumva?

● Sîntem din nou, cover country în presa occidentală. L'EXPRESS titrează pe copertă: „La grande désillusion". Ce știu ei...

● CRITERION (Revistă de arte, litere și filozofie) face al treilea pas spre cititori. Fără a ceda în fața evenimentului (efemerului), nr. 3/1990 ne propune un interviu cu Eugen Ionescu, Mircea Eliade — inedit, Estetica interbelică a lui Constantin Noica, Ironia și umorul românesc — eseu de Dumitru Stăniloae, Delacroix, Brâncuși și problema avangardelor europene — de Vintilă Horia. Pe bună dreptate, Gabriel Stănescu, redactorul șef, ne va reproșa că iar n-am scris „cum se cuvine" despre revista pe care o conduce. Adevărat este, mai ales că nici n-am putut-o citi „cum se cuvine" în vremea asta care-și avortează peste noi necazurile. Atîta mai spunem: că păstrăm revista în bibliotecă. Chapeau! (Vom reveni).

● Cam tîrziu și fără să știm ce mai este cu dînsa, semnalăm apariția revistei ARCA (revistă culturală bilunară). Într-o vreme în care tentația banului bîntuia mințile editorilor de gazete particulare, ARCA pornește la drum cu minunata „naivitate" că „cine începe să-și construiască o Arcă, dăruindu-i ei măcar primele clipiri ale pleoapelor, în dimineață, făcînd loc în corabia sa dinlăuntru dispretului pentru ceea ce otrăvește luminile, acela nu se va teme de nici un Potop. Pregătindu-ne Arca, vom citi necrologul celor ce-și fărîmițează sufletul spre a-l oferi păsărilor răpitoare care le lasă, din cînd în cînd, în palmă, cîte un ou răsuflat: iluzia importanței". Drum bun și luați și citiți!

● Evenimentul lunii (din zona revistelor nu numai literare) îl reprezintă interviul luat de domnul Nicolae Manolescu președintelui Ion Iliescu, interviu publicat în ROMÂNIA LITERARĂ nr. 27/1990. Cinci pagini de dialog, de unde multe putem înțelege. Ați citit?

Au prezentat:
Lucian Vasilescu
și Daniel Bănulescu

prezentul continuă

Alunecarea puterii

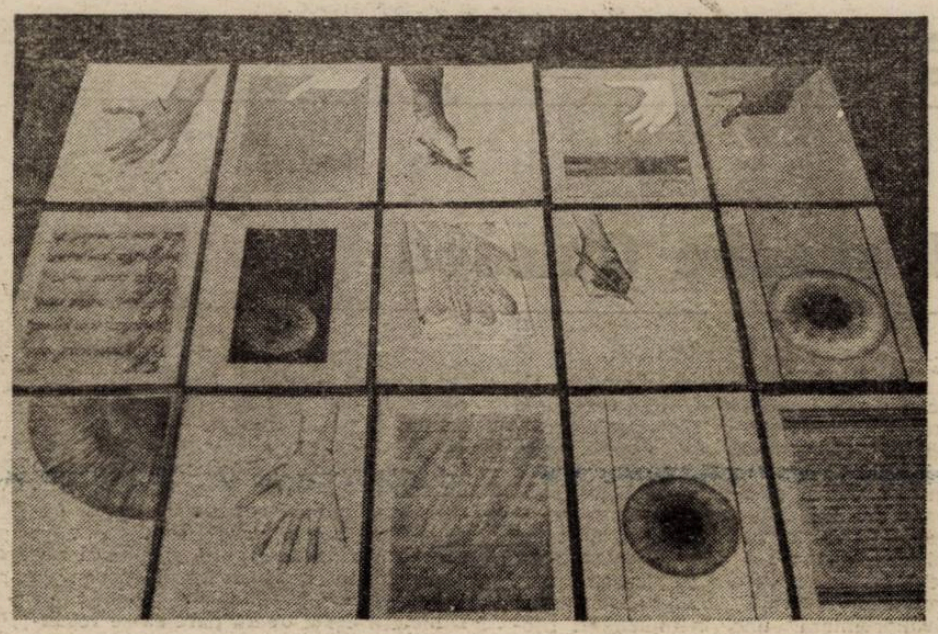

Nu-mi era teamă. Stam în mijlocul mulțimii cuprinse de furie și nu-mi era teamă. Oamenii puterii s-ar fi zis că părăsiseră casa puterii. Sigur că nu era așa, însă aici, pînă deunăzi, nu se strîngea decît lume cuminte, și numai la poruncă, și numai ca să aclame, iar în spațiul ce-l ocupam acum, văzusem demult că iarba crescuse printre pietre cum crește pe locuri unde pasului omenesc nu-i este îngăduit să calce — destul și atît pentru ca, la capătul unei socoteli simple, chiar și mintea unui copil să ajungă la părerea că dincolo de fațada casei nu se mai află nimeni.

Piața se făcuse atotîncăpătoare. Nici prin gînd nu mi-ar fi trecut că orașul nu s-ar fi deșertat de toți locuitorii lui și că ar fi rămas vreunul care să nu fi alergat într-aici. Vremea nu era nici să vinzi, nici să cumperi, nici să-ți cîștigi pîinea, nici să-ți îngrijești aproapele! Cum să te ducă mintea pînă acolo, departe, la bănuiala că prin ungherele orașului s-ar mai găsi cineva care știe ce se petrece aici și nu-și aruncă lucrul din mînă, dacă lucrează, și nu-și lasă lingura neatinsă pe masă, dacă mănîncă, și nu se scoală din așternutul lui dacă se pregătește cumva, istovit cum e, să adoarmă?

Acuma știu că n-a fost așa. Tremurul pentru ziua de mîine pe unii i-a trimis în căutare de hrană, pe alții i-a alungat în casele lor, la adăpost, de unde să chîbzuiască mai bine încotro înclină balanța — ce să mai spun de cei ce primiseră consemn să devină, în sfîrșit, ei înșiși, și să ucidă, după ce atîta amar de ani fuseseră instruiți să viețuiască în piele omenească și să semene cît de cît cu noi.

În ce faptă nu se amestecaseră trimișii stăpînirii ca să nu se fi amestecat și în aceasta, a răzmeriței noastre? Atunci, însă, în piață, deși nimeni nu se îndoia de prezența lor printre noi, hotărîserăm parcă să nu ne folosim de priceperea ce ne-o inculcase practica suspiciunii. Că nu-i luam în seamă, că nu-i căutam din priviri și nu-i arătam cu degetul — nu înseamnă și că deveniserăm imprudenți — căci nu prudența și reversul ei lucrau atunci la alcătuirea din nou a ființei noastre. Nu ne mai era teamă, și teamă de ei cu atît mai puțin: trimișii stăpînirii fuseseră absorbiți de o putere nouă și cu mult mai mare decît aceea care-i adusese în mijlocul nostru, el își pierduseră identitatea și, odată cu ea, eficiența.

Din cînd în cînd, gîndul că ar trebui să fiu neliniștit mă cerceta — un gînd al altcuiva și fără noimă: era ca și cum o mînă pricepută să mîntuiască fără prețul durerii l-ar fi smuls cu tot cu motivația lui din mine. Cîtă vreme teama locuia înăuntrul meu, împreună cu ea — și împrumutîndu-i numele — trăia și puterea oprimatoare; amîndouă se hrăneau din sîngele meu și din cugetul meu, din disponibilitățile mele vitale. Acum, puterea demonică se desprinsese de mine și agoniza singură, dincolo de zidurile sumbrei clădiri. Fără partea mea de neliniște, ce mai însemna puterea aceea ca să-mi mai fie teamă de ea?

Era în dimineața zilei de 22 decembrie, generalul Milea încă nu se despărțise de viață, coloanele de muncitori dinspre marginile Bucureștilor încă nu se porniseră spre centru. Cu o noapte înainte, nu prea departe de locul unde numele adevărat al părintelui patriei era scandat pe silabele unui singur cuvînt: Asasinul!, cu o noapte înainte cursese sînge — atunci nimeni nu se îndoia că sînge mult, și fierbinte, și tînăr, atunci botezaserăm fapta aceasta măcel, acum sîntem gata să credem că porunca de-a se trage în carne vie a ucis fără mijlocirea purtătorului de armă, dar nu despre asta e vorba, nici de jignitoarea libertate a ucigașilor, vorba e că în dimineața zilei de 22 decembrie piața vuia de lume neînfricoșată și că nimănui nu-i stătea gîndul la trimișii stăpînirii: sîngele vărsat cu o noapte înainte, el ne răscumpărase fără îndoială din păcatul fricii.

Stam în mijlocul acelei mulțimi și nu-mi era teamă.

Avea să-mi fie iarăși peste o vreme oarecare, tot într-o piață și printre aceiași oameni care alungaseră puterea. De ce se adunaseră? Pentru că prinseseră gust să vocifereze, spun unii. Pentru că erau nerăbdători să guste din cele dintîi fructe ale libertății lor, spun alții.

Pentru că instinctul le vorbea despre semnele de alcătuire ale unei alte puteri, spun eu.

Fuseseră asigurați că nu va mai fi comunism întrucît nu mai există partidul comunist. Cineva ar fi vrut să-i învețe că în decembrie ei s-au ridicat doar împotriva unui singur om și nu împotriva mecanismelor apte să producă un asemenea om. Acel cineva îi luase repede și izbutise să-i facă a înghiți ideea că un partid, de forța căruia el însuși ar fi putut să depună mărturie mai calificată decît oricare, e mai nimerit să fie desființat fără acte în regulă, nu neapărat cu ajutorul legii și a cuvîntului ei constrîngător — toate bune, dacă denăuntrul ființei noastre (în creerul? în inima? în sîngele ei?) n-ar fi greu de extirpat locul care presimte primejdia, dacă opinia că a fi comunist n-are nimic în comun cu sistema comunistă n-ar fi făcut să pulseze contrariat tocmai locul acela sensibil la primejdie mai sus pomenit.

Mii și mii de gîtlejuri răgușiseră scandînd: jos comunismul! — ceea ce însemna că viclenia nu prinsese și că oamenii străzii se îndărătniceau să nu facă distincția la care noua învățătură despre moartea doctrinei îi chemase, liniștitoare.

Și pe urmă, aici se punea chestiunea puterii și mai puțin a numelui ei. La cine se afla ea acuma? Fusese în decembrie a mulțimii din piață: ea o dobîndise, singură și fără să ceară învoirea nimănui — acum nu mai era la ea: glisase ușor în mîinile unor oameni ce trebuia, vrînd nevrînd, s-o reprezinte. Și la drept vorbind ce să facă mulțimea cu puterea? Știe ea cum se custodește o astfel de avere?

Omul ieșise în stradă și-și cerea bunul pierdut înapoi, fără să știe de ce ieșise în stradă și ce anume cere. Credea despre sine că mai este puternic și că singură voința lui este destulă pentru preschimbarea cuvîntului în faptă. Cîndva, nu demult, strigase: Moarte asasinului! și asasinul fusese ucis. De ce n-ar fi strigat, cu aceeași încredințare, despre căderea edificiului comunist?

Era din nou slab, era temător și încă nu aflase că este slab și din nou temător. Fără să știe, trăia nostalgia după puterea de odinioară — o cucerise, fusese a lui cu adevărat, privea în jur și totul era de înțeles, mai puțin întîmplarea că astăzi cere cuiva nevăzut săvîrșirea unui act ce ar fi trebuit să stea în puterea lui de înfăptuire.

Mircea Ciobanu

minimax

Jocul aparențelor (I)

Una este să vrei a fi fals și alta să nu poți să fii adevărat.
(Sfîntul Augustin)

Întrucît un politician nu crede niciodată ce spune, este surprins cînd alții îl cred.
(Charles De Gaulle)

Peste tot unde tancurile T — parcă — 34 au inițiat „transpunerea în viață" (ornament standard al lingurii de lemn pentru mîncat... borș) a „învățăturii învățăturilor", cea prea bine adaptată nevoilor practice de Tătucu, adică în toate societățile vîndute nonșalant de Occident la iarmarocul din Yalta într-o speranță miop-neghioabă că-și poate cumpăra astfel liniștea, care va să zică în tot lagărul socialist inaugurat după al doilea război mondial pe acordurile „Internaționalei" a fost mereu manifest un fenomen de rezistență națională astfel încît nici măcar proletarii din țările așa-zis socialiste nu s-au unit vreodată decît, cel mult, împotriva „reprezentanților" lor „aleși". În ce ne privește, la o eventuală judecată de apoi a socialismului (și ea pare să nu fie prea îndepărtată) probabil că nu avem motive speciale de a cere bookmakerilor politici să întocmească vreun clasament al opoziției față de dominația sovietică, chiar dacă în 1968 „cel mai iubit fiu al poporului" a refuzat, **poate**, să execute ordinele lui Brejnev. Nefast an, acel 1968, pentru România! Fiindcă, cine ar mai putea-o tăgădui?, a fost una dintre cele mai reușite cacialmale în urma căreia mandarinii de la București au cîștigat un ditamai potul de capital politic. (Cei care s-au înghesuit atunci la înscrierea în partid, crezînd ce-or fi crezut — cum poți să crezi într-un agramat gîngav?! —, se pot consola că păcăleala a ținut și în cancelariile occidentale; dar, oare, chiar a ținut?) „Victoria" obținută urma s-o plătim din plin! Folosită după și beneficiind de teroarea anilor '50, bine înfiptă în memoria tuturor, afișarea unui antisovietism moderat (de bună seamă cu încuviințarea Moscovei), tocmai bun pentru păcălit cei „de-afară", împreună cu trîmbițarea Românismului, a fost o rețetă de diversiune cît se poate de eficace, permițîndu-le **toarășilor** să-și facă de cap diriguind bezmetic cu consimțămîntul maselor, ba chiar și cu angajarea entuziastă a unei părți din intelectualitate. Legănați de basmul cu păstrarea independenței agrementat cu oarecari recuperări și/sau producții culturale de certă valoare, omise parcă de cenzură, românii au permis vreme îndelungată fără să crîcnească extinderea și consolidarea totalitarismului comunist astfel încît la sfîrșitul anilor '80 situația creată ne aducea compătimirea dar și mirarea întregii lumi. După care a urmat „miracolul": revoluția... spontană! Iarăși prilej de uimire a lumii, a europenilor îndeosebi, căci ei au putut, șansă unică în viață, să asiste cu răsuflarea tăiată la transmisia în direct a unei revoluții: lupte de stradă, multă păcăneală, incendii, morți și răniți, slavă Domnului că nu atît de mulți pe cît au anunțat crainicii, chiar și teroriști, deși niște teroriști mai altcumva decît cei cunoscuți în Occident, pînă cînd, în fine, execuția tiranilor a adus ceva liniște. Ce rezistență organizată ani de zile cu trudă multă și risc, ce tranziție, ce luptă cu fosta nomenclatură și cu păzitorii ei înarmați, nimic din toate astea! Jertfa tinerilor **(pentru că destui tineri s-au jertfit într-adevăr!)** ne-a propulsat, aproape peste noapte, direct în democrație. Eram năuci de fericire... Iar Occidentul, cu sufletul mușcat poate de remușcări pentru mai vechile ori mai recentele trădări, a dat năvală să ne ajute dar și să ne vadă de-aproape...

Abia dac'au trecut însă două luni și, cum se spune, ceva a început să scîrțîie. Ba chiar să scîrțîie atît de tare încît mulți nu s-au mai sfiit a întreba de-a dreptul. Să fie oare cacialmaua (adică farsa, mimarea, diversiunea, transfigurarea, ș.a.m.d.) stilul **nostru** de a face politică, singurul care se potrivește mănușă mentalității românești? Greu de răspuns. Ori poate că însăși punerea întrebării este anapoda prin simplificările ce le implică? Oricum însă, s-au tot adunat eveniment după eveniment, fapte după fapte, care se așează al naibii de bine sub semnul cacialmalei.

Ar fi o dată, lesne de observat (ajunge s-arunci doar o privire peste oarecari tipărituri sau să asculți comentariile gospodinelor pe la cozi) și deloc neglijabilă persistența efectelor diversiunii începută în 1968. Se pare că ăștia sîntem, adică ăștia am ajuns să fim, ăștia defilăm. La figurat, dar și la propriu, iar unele dintre lozincile scandate pînă nu demult (ecourile lor persistă în felurite chipuri) le-ar fi aprobat și secția de propagandă a CC-ului cu tot cu frenezia versificării atît de dragă răposatului. Numai că pachetul * ăsta de idei și mentalități conține dinamită. Pentru că luînd în considerare: 1) situația (economică, ecologică, culturală, psihosocială) actuală a României; împreună cu 2) sensul evoluției evenimentelor politice din Europa; și 3) modul cum se „mișcă" tehnologia, în special cea informatică, finanțele și informația pe mapamond; deci gîndind separat dar și laolaltă cele trei, răbufnirile de naționalism și xenofobie ale unui fals patriotism nu numai că se dovedesc anacronice și ridicole, ci sînt îngrijorătoare, din două motive cel puțin. În măsura în care există într-adevăr forțe și atitudini ostile României, ele nu pot fi decît slujite de asemenea năravuri, cu atît mai abitir dacă și cînd se întîmplă să transpară cumva la nivelul emisiilor de informație oficială sau oficioasă. Este un motiv. Însoțindu-se cu un altul, încă mai serios poate. A miza pe un naționalism primar (eventual susținut și „colorat" religios ca principal liant al coeziunii sociale și ca resursă a legitimării puterii nu poate fi decît o eschivă și/sau cel mult un leac paliativ care dacă momentan pare să „vindece" criza socială, în perspectivă o agravează tocmai pentru că astfel sînt neglijate ori chiar blocate alte prilejuri de realizare a consensului social, fără a mai vorbi de „pierderile" inerente în privința naționalităților conlocuitoare.

Exemplul la care ne-am referit nu este însă și singurul care îndreaptă gîndul spre un joc al aparențelor neliniștitor prin nedumeririle ce le prilejuiește și tocmai de aceea provocînd la descifrare.

Șerban Lanescu

* Să fie însăși frecvența utilizării **„pachetului"**, ultimul răcnet în moda lingvistică (pachete de legi, de idei, de programe ș.a.m.d.), o expresie involuntară a năzuinței către ascundere? Căci împachetarea e bună pentru a strînge laolaltă dar și pentru a feri conținutul împachetat de privirile curioase.

Iordache Golescu

Într-o serie care a avut şi cîteva apariţii onorabile, dar care s-a hrănit în general din reeditări ale clasicilor cu caracter de popularizare, editura „Cartea românească“ a tipărit un volum cu totul remarcabil din scrierile lui Iordache Golescu. Îngrijit şi comentat de Mihai Moraru, cu un tabel biobibliografic şi cu o selecţie de texte critice realizate de Coman Lupu, volumul de **Scrieri alese** * este numai avanpremiera unei întreprinderi filologice de mare amploare, ultima mare iniţiativă culturală şi editorială a regretatului acad. Al. Rosetti care a constituit şi condus pînă în ultimele sale clipe un grup de specialişti avînd drept ţintă finală ediţia scrierilor complete ale acestui cărturar practic necunoscut. El este necunoscut în primul rînd din cauza unei tîrzii şi foarte incomplete editări a operei sale, excepţional de întinse şi de diverse pentru un om care a avut o viaţă publică atît de activă : în 1900—1901 Iuliu Zanne publică o parte din **Pilde, povăţuiri i cuvinte adevărate** în marea sa colecţie **Proverbele românilor,** în 1910 N. Bănescu adaugă acestora cîteva din piesele sale de teatru şi specimene din celelalte manuscrise **(Condica limbii rumâneşti, Pilde i povăţuiri,** traducerea fragmentară din **Iliada),** iar în zilele noastre, un amator, D. G. Paschia, publică în condiţii cu totul nesatisfăcătoare o selecţie personală din „povăţuirile“ respective, cu o bună prefaţă de M. Bucur; unele texte i-au mai fost reeditate în culegeri tematice. O ediţie cît de cît completă a scrierilor sale ar trebui însă planificată pe vreo şapte sau opt volume, numai **Condica limbii rumâneşti** — unul din primele noastre mari dicţionare ale limbii române şi primul cred care are la bază limba vorbită, cu un larg caracter enciclopedic — putînd furniza materia pentru cel puţin trei tomuri ; acesteia i se adaugă gramatica (singura scriere tipărită în timpul vieţii), culegerea de pilde şi povăţuiri, piesele de teatru, traducerile în română şi greacă, alte scrieri întîmplătoare şi fragmente, între care savuroasa descriere în proză a unei călătorii asupra căreia a atras atenţia încă Perpessicius. Justifică valoarea lui Iordache Golescu, aşa cum apare ea din paginile recentei ediţii selective, o investiţie de amploarea şi dificultatea abia sugerate aici ?

Privit în comparaţie cu figura (şi cu opera) fratelui său Dinicu, de care îl apropie aceleaşi înalte idealuri culturale şi patriotice, Iordache Golescu oferă profilul unui spirit complementar : direct, teluric şi fascinant în cascadele izbucnirilor sale mînioase, cu un limbaj frust şi colorat, risipit intr-un noian de preocupări culturale de natură lingvistică şi etnologică dar fără o organizare evidentă, întotdeauna participativ şi adesea convingător prin pasiunea pe care o pune în slujba unui acut spirit de observaţie şi a unui neîmblînzit spirit justiţiar, Iordache va fi varianta dionisiacă a apolinicului Dinicu, a cărui operă pare să se rotunjească treptat, din acumulări bine gîndite, potrivit unui plan a cărui coerenţă apare doar în perspectiva întregului, a timpului care s-a scurs, şi a cărui aspiraţie spre clasicitate apare nu doar în structurile elaborate ale frazei, ci şi în retorica abilă a persuasiunii, în elogiul peisajului umanizat, al meşteşugului şi al echilibrului.

Spre deosebire de Dinicu, care a sprijinit naşterea teatrului românesc doar din punct de vedere organizatoric şi administrativ (în 1830 el era unul dintre cei trei membri ai Comitetului pentru înfiinţarea teatrului naţional), Iordache Golescu este unul din primii noştri dramaturgi originali. Primele sale piese — scrise pe distanţa unui sfert de veac — sînt contemporane cu încercările de teatru de la Sf. Sava de care aminteşte Heliade şi cu prima reprezentare în limba română, la Iaşi, a adaptării lui Asachi, iar ultima, de prin 1845 (inedită pînă acum), e ulterioară comediilor de răsunet ale lui Alecsandri. Ele nu poartă însă semnele vreunei evoluţii a ideii sale despre teatru şi nici a tehnicii specifice. Nejucate decît tîrziu, în anii noştri şi cu titlu mai mult experimental, ele nici nu par să fi fost scrise pentru a fi reprezentate, indicaţiile scenice lipsind cu desăvîrşire, iar lungimea excesivă a unor replici — mai mult de o pagină de tipar — împiedicînd orice actor să le rostească pe scenă. Deşi scrise pentru lectură şi destinate probabil unui cerc restrîns, ca orice material pamfletar, aceste piese sînt foarte preţioase pentru istoria teatrului nostru şi a literaturii în genere pentru că dezvăluie nu doar tendinţele unui spirit critic, ale unui embrion de ideologie socială născut în chiar sînul claselor înalte, ci şi tradiţia culturală din care vor apărea — foarte curînd — atît comedia politică şi socială, cît şi proza de observaţie.

Piesele au în general o epică minimă, accentul dramatic căzînd mai degrabă pe înfruntarea eroilor puşi să caracterizeze sau să se autocaracterizeze într-un lanţ descriptiv de vehemenţa şi incisivitatea pamfletului politic, cu o lungă ascendenţă în istoria noastră agitată şi de care nu sînt străine nici cronicile muntene, pe care Iordache Golescu neîndoielnic le-a cunoscut. Mai rar diatriba şi pamfletul se colorează în nuanţe satirice, prezente la personaje secundare (măscăriciul din **Comedia ce se numeşte Barbul Văcărescul, vînzătorul ţării** de pildă) sau în figuri retorice de origine savantă, în subtitlul piesei **Starea Ţării Româneşti în zilele măriii sale lui Ioan Caragea** apărînd indicaţia (ironică, bineînţeles, căci piesa n-a fost tipărită decît peste un secol) „tipărită cu cheltuiala săracilor din ce le-au mai rămas“. În general însă, obida şi revolta cu care autorul priveşte năvala noilor şi vechilor pămînteni pe scara parvenirii se traduce prin confesia naivă, şi de aceea convingătoare, a spoliaţilor („ne puseră în fiare, ne băgaseră în obezi, ca pe nişte tîlhari, ne închiseseră în cotenete, ne afuma cu pucioasă, ne căznea ziua şi noaptea“) sau prin hipertrofia orgolioasă a geniilor răului („Nu-ţi aduci aminte de la Caragea, ce intrigi era între boieri ? Eu le făceam! Nu-ţi aduci aminte ce sume de dajdii ieşea pe ţară ? Tot eu le izvodeam !“). Imaginea generală aminteşte de lumea ciocoilor lui Filimon, dar mutată într-un spaţiu dantesc, al duhurilor malefice care dirijează dintr-o răutate funciară lumea neputincioasă pe făgaşul pierzării. Recuzita clasică a acestor piese, intervenţia unor personaje alegorice care comentează acţiunea şi o anunţă — Zavistnicul, Mituitorul, Fătarnicul ş.a. — sau utilizarea unor locuri clasice precum „dialogul morţilor“ (mai aproape de **Broaştele** lui Aristofan decît de dialogurile lui Fontenelle sau Fénelon) nu circumscriu totuşi un spaţiu clasic, ci mai degrabă unul baroc, aglomerat de forme şi sentimente groteşti, de exagerări care împing caracterele în zona fiziologiei. Dacă nu au puritate clasică, ele au însă forţă şi o anumită măreţie, iar limbajul lor, adînc înfipt într-o realitate imposibil de contrafăcut, utilizînd cu mare naturaleţe procedee binecunoscute ale oralităţii, de la profuziunea de proverbe şi expresii colorate la jocurile de cuvinte (semnalez în trecere că aici apare prima dată calamburul **patrihoţi)** şi la inserţia cu scopuri stilistice a unor cuvinte sau expresii în limbi străine, le conferă materialitatea şi individualitatea pe care nu le-o putuse da inconsistenţa lor dramatică.

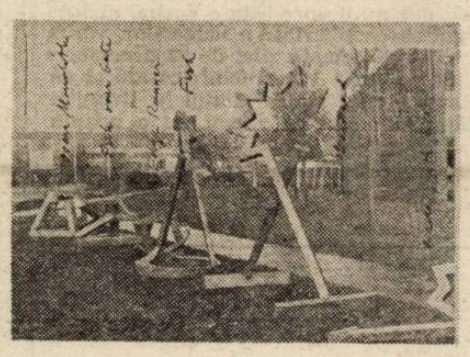

Mihai Moraru este primul care are ideea de a citi ca atare versurile oferite de Iordache Golescu în gramatica sa ca exemplificări în capitolul intitulat **Pentru poezie.** Consecinţa este dintre cele mai surprinzătoare, rezultînd de aici imaginea unui poet manierist, care cultivă cu aplicaţie caligramele cunoscute Antichităţii şi Orientului înainte de a deveni celebre sub forma pe care le-o dă Apollinaire (şi de care M. Moraru se ocupă într-o excelentă analiză, în secţiunea finală a volumului), dar şi aceea a unui poet sentimentalist, dominat de melancolia scurgerii universale, ale cărui plîngeri retorice includ rînduri din **versurile** populare la înmormîntare ; el îmbogăţeşte astfel peisajul liric destul de sărac al epocii cu un poet care se ignora el însuşi, dar care nu e deloc de dispreţuit, mai ales dacă ţinem seama de faptul că gramatica sa — şi probabil versurile care o ilustrează — sînt de fapt anterioare anului 1828. De asemenea, glosînd termenii mai puţin uzuali din textele literare cu explicaţiile din **Condica limbii rumâneşti,** editorul oferă o imagine variată şi dinamică a lexicografului care îl anunţă, prin amploarea informaţiei, enciclopedism şi simţ al limbii, pe Hasdeu. În afară de faptul că ediţia, deşi selectivă, este totuşi cea mai bogată şi mai reprezentativă din cele care au apărut pînă acum, mai trebuie subliniat şi că e prima care poate fi utilizată de filologi, căci editorul restituie şi completează toate lacunele lăsate în text în eventualele apariţii anterioare (multe din cauza unor benigne cruditâţi de limbaj) şi păstrează cu scrupulozitate trăsăturile muntenesti ale limbii autorului, literarizată chiar şi în ediţia lui N. Bănescu (pă/pe, din/din etc.). Ea este în măsură să ofere un material de prima importanţă istoricului culturii, limbii şi literaturii şi va duce, nu ne îndoim, la o mai dreaptă apreciere a unui autor mult superior locului pe care îl ocupă acum în reprezentarea noastră despre o epocă dificilă şi complexă. Esenţialele comentarii cu care Mihai Moraru însoţeşte textul, ca şi buna selecţie din studiile despre autor cu care se încheie volumul (inclusiv texte inedite de Mioara Avram, M. Moraru, Zamfira Mihail), nu pot înlocui însă studiul introductiv, oricît de concentrat, pe care cititorul era îndreptăţit să-l găsească în fruntea unui volum destinat să producă o mică revoluţie în lumea specialiştilor, ca şi în afara ei.

Mircea Anghelescu

* Iordache Golescu, **Scrieri alese,** ediţie şi comentarii de Mihai Moraru, tabel biobibliografic şi repere critice de Coman Lupu, cuvînt înainte şi coordonare de acad. Al. Rosetti, Bucureşti, Cartea românească, 1990, 444 p.

Ghilimele

Conţinutul fiind în mare parte previzibil, putem parcurge astăzi cîteva numere din presa curentă — cu ochii la formă. Dimensiunile textului, nervozitatea fragmentării în scurte paragrafe sau elanul discursului continuu, variaţia caracterelor grafice sînt posibile pretexte de analize semiotice; cîte ceva despre tonul şi poziţia autorilor s-ar putea deduce şi din frecvenţa semnelor de punctuaţie. Excesul punctelor de suspensie, al semnelor de întrebare şi de exclamaţie e lesne interpretabil ca marcă stilistică, uneori şi ca indiciu al inabilităţii de a suplini, în text, semnele exterioare — şi al unui surplus afectiv în pricipiu nefiltrat estetic. Altfel stau lucrurile cu punctul — frecvent într-un stil eliptic, precipitat, sacadat, cu certe calităţi jurnalistice —, ori cu virgula, liniile de pauză şi parantezele, instrumente — cînd sînt în număr mare pe pagină — ale unui discurs complicat, sinuos, scindat interior de alternative — manierist în ultimă instanţă. În cazul ghilimelelor, e greu de riscat un diagnostic general : tipul de text le impune uneori, ca dovadă de scrupul ştiinţific în citarea riguroasă ; alteori, acelaşi manierism aglomerează surse şi limbaje, într-o polifonie a discursului-mozaic. O a treia situaţie este cea a articolului de ziar împănat de ghilimele ca mărci ale ironiei : dovadă, în primul rînd, de tehnică destul de rudimentară a construcţiei textului ; în al doilea rînd — indiciu al unei anumite atitudini comunicative.

Funcţiile suplimentare ale semnelor citării, derivate din cea fundamentală, de reproducere a unui text aparţinînd altui vorbitor, şi admise de normele ortografice, sînt acelea de marcă a ironiei şi de mijloc de subliniere ; prima e perfect justificată de interpretarea lingvistică, pragmatică a ironiei în genere : aceasta nu se identifică, precum în tradiţia definirii ei ca figură de stil, cu exprimarea unui sens contrar, ci reprezintă o formă de citare neprecizată, presupunînd un grad (variabil) de neasumare a enunţului. Contrar unor aparenţe, ironia nu se realizează la nivelul cuvîntului („deştept“ pentru „prost“) — ci al enunţului din care cuvintele-cheie fac parte. Cum o regulă esenţială a valorii estetice a ironiei o constituie ambiguitatea, e evident că marcarea prin ghilimele devine o nerecomandabilă simplificare, o suprimare a ambiguităţii şi o încercare de reducere la limitele cuvîntului. Valoarea de mijloc de subliniere nu poate exista, în mod normal, în absenţa celei de semn al citării ; pentru enunţurile proprii, perfect asumate, se găsesc alte forme de scoaere în relief. În sfîrşit, utilizarea metalingvistică a ghilimelelor («„Casă“ are patru litere») e un caz aparte, cel mai uşor de circumscris şi analizat.

Există, aşadar, texte în care frecvenţa ghilimelelor şochează — sau ar şoca dacă nu ar fi pusă în umbră de virulenţele de limbaj, mult mai evidente, şi de premisele argumentării, mult mai importante. Nu e însă lipsită de semnificaţie nici observaţia care porneşte de la formă, de la prezenţa unui semn grafic. Acestei forme îi corespunde un conţinut cel mai adesea non-autonom, un discurs polemic în care semnele citării, folosite mai ales ca marcă a ironiei, par să implice existenţa unui dialog. Autorului şi cititorului virtual li se adaugă, ca în orice schemă ternară a ironiei, interlocutorul citat (şi ironizat).

Într-un articol (din **Democraţia,** nr. 25, 1990, p. 7) în care sînt folosite nu mai puţin decît de 18 ori, semnele citării au funcţii diferite, dar o bază comună, constituită din presupunerea, uşor de recunoscut, a imaturităţii cititorului, care nu ar putea detecta singur ironia şi identitatea unor opinii diferite, — şi din comoditatea unui autor nedispus să refacă prin contextul lingvistic valoarea intonaţiei, semnele intenţiilor sale. Neasumarea termenilor trecuţi între ghilimele pare să aibă cauze diferite : diferenţa de idei faţă de cei cu care autorul polemizează, şi de aici dezacordul în aplicarea unor concepte la anumite realităţi („dizidenţa“, „filozofii“, „intelectualul“), dar şi introducerea registrului stilistic familiar („clănţăneală“, „ochit“, „stambe“, „haios“). Numai că în prima situaţie ghilimelele rămîn unicul mijloc de argumentare, pe ton peremptoriu, nejustificîndu-se în nici un fel neacordarea sau retragerea calităţii de dezident, filosof sau intelectual unor personalităţi recunoscute în genere ca atare. A doua situaţie e şi mai ciudată, pentru că limbajul familiar şi chiar vulgar e foarte bine reprezentat şi în afara ghilimelelor: cuvintele şi expresiile „dezumflat“, „sfiriiac politic“, „pui plouat de curcă“, „soacre cretinizate“, „destupaţi“, „şifonată“, „vidanjă“, „terchea-berchea de mahala“ nu mai sînt izolate cu grijă (semnele citării de mai sus ne aparţin în exclusivitate), deosebirea de tratament rămînînd fără explicaţii. S-ar putea aşadar întreba cineva de ce între ghilimele nu se află cam jumătate din întregul articol. Sînt de observat şi alte procedee : un cuvînt e propus drept citat, atribuindu-se unei categorii largi de vorbitori — incontrolabile şi, foarte probabil, inexistente («„buha“, cum o poreclesc mulţi»); o sintagmă e izolată fără nici o justificare («în cazul lui, „ochelarii negri“ sugerau viclenii din cuibul corbului»), ca simplă subliniere şi, poate, pentru a declanşa supoziţii obscure ş.a.m.d.

Punctuaţia textului în cauză reprezintă, desigur, cea mai inocentă dintre feţele sale — dar ea ilustrează un fenomen deloc izolat. Densitatea ghilimelelor pe pagina de ziar tinde să devină un semnal.

Rodica Zafiu

Baconsky — poetul

Înainte de a fi fost un important poet, A.E. Baconsky s-a ilustrat ca o personalitate ieșită din comun, comparabilă în multe privințe cu aceea a prozatorului Petru Dumitriu. Ambii au licitat în anii '50 cartea **realismului socialist**, făcînd în același timp figură de **dandy**, ambii s-au redresat rapid și cu o sinceritate care nu le poate fi pusă la îndoială, în fine, ambii au plătit pentru „rătăcirea **proletcultistă**" printr-o lungă criză de conștiință, care i-a măcinat adînc și care în cazul lui Baconsky pare să fi forțat chiar mîna destinului.

Anatol Baconsky s-a născut la 16 iunie 1925, în comuna Cofa, din apropiere de Hotin, ca fiu al preotului Eftimie Baconschi și al Llubei (născută Marian). Patronimicul mai vechi, pe linie paternă (Zimbreanu sau Zimbrean), s-ar fi schimbat după ce un nobil polonez, Bakonsky, refugiat la Văscăuți-Orhei, în intervalul 1775—1795, ar fi adoptat un băiat din familia Zimbreanu. După începuturile școlare din comuna Drepcăuți, Anatol a urmat gimnaziul la Chișinău și, silit să se mute cu familia în Oltenia, unde tatăl fusese detașat după izbucnirea războiului, și-a încheiat studiile liceale în 1945, la Rîmnicu Vîlcea. S-a înscris apoi la Facultatea de Drept a Universității din Cluj, pe care a absolvit-o în 1949. A început să scrie la Chișinău, în 1942, în revista gimnaziului **(Mugurel)** și a continuat apoi cu articole critice, poezii originale și traduceeri la revista **Tribuna nouă** din Cluj (1945), la ziarul **Democratul** (organ al Frontului Plugarilor din plasa Carei) la **Provincia** (Turnu-Severin), **Prietenii Artei** (Carei) și **Lupta Ardealului**. Din 1949 își începe colaborarea la revistele bucureștene **Viața românească**, **Flacăra** și **Contemporanul**. Primul volum **(Poezii)** îi apare în decembrie 1950, iar pentru **Cintece de zi și noapte** (1954) obține **Premiul de Stat clasa a III-a** (în valoare de 15 000 de lei). Din acești ani datează primele alianțe literare, dar și primele contestații sau adversități. La începutul lui 1954 e numit redactor șef al revistei **Steaua**, din Cluj, unde va reuși să formeze (împreună cu Aurel Rău, Victor Felea și Aurel Gurghianu) una din primele grupări literare importante de după război, dar tot pentru perioada aceasta prozatorul I.D. Sîrbu își aduce aminte că în iarna lui 1953 Baconsky i-ar fi arătat lui Blaga cotul, „țigănește", iar acesta din urmă ar fi promis, scandalizat : „am să-l trăznesc !" Dacă a fost așa, Baconsky și-a reparat foarte repede greșeala, cerîndu-i lui Blaga, tot în 1953, fragmente din traducerea lui **Faust**, pe care să le introducă în **Almanahul literar**, iar prețuirea față de cîțiva dintre scriitorii cărora însăși istoria literară oficială le arăta „cotul" și-a dovedit-o publicînd în **Steaua** un eseu despre Bacovia (în 1956) și altul despre Mateiu Caragiale (în 1958). În 1959 s-a mutat la București, unde ar fi trebuit să conducă revista **Secolul 20**, încredințată însă, din 1960, lui Marcel Breslașu. Probabil că acesta e momentul din care începe lenta retragere a poetului din viața publică, gest de pe urma căruia cariera lui literară nu a avut decît de cîștigat. A murit în 1977, în blocul „Continental" de pe strada Ion Ghica din București, unde l-a surprins cutremurul de la 4 martie.

O bună parte din informațiile legate de biografia poetului pot fi găsite în **Cronologia** întocmită de Pavel Țugui, la ediția A.E. Baconsky, **Scrieri** (I-poezii, II-proze), de la Cartea Românească (București, 1990), studiul introductiv (de aproape 80 de pagini) fiind semnat de Mircea Martin.

Cu puține excepții, aproape toți cei care s-au ocupat de poezia lui Baconsky se întîlnesc atît în evaluările critice pe care le fac, cît și în modul în care privesc evoluția carierei literare a poetului.

Am avea mai întîi o primă fază, din 1950 pînă prin 1957 cînd apar volumele **Dincolo de iarnă** și **Fluxul memoriei**. Baconsky compune acum lungi poeme narative cu versuri anecdotice și convenționale, în care obsesia socialului ucide orice urmă de lirism personal. A fost vorba nu numai de o modă, cum s-ar putea crede astăzi, ci de o adevărată „sarcină de producție", în vederea realizării unei „poezii populare democratice", cum spunea cineva în epocă. S-au fixat cu acest prilej **modelele** autohtone mai îndepărtate (Alexandrescu, Bolintineanu și Alecsandri), bibliografia obligatorie a modelelor străine („Apariția poemelor epice ale lui Gribaciov, **Cîntarea colhozului bolșevic**, **Primăvara în colhozul Pobeda**, în traducere românească, reprezintă un moment hotărîtor în evoluția poeziei noastre epice") și, firește, au fost precizate obligațiile tematice ale speciei : „Folosind metoda realismului socialist, marele poem epic își propune să cînte în limbaj poetic biruințele clasei muncitoare conduse de partid pentru construirea unei lumi noi, să-i cînte pe eroii muncii socialiste și faptele lor, să transforme în materie epică momentele cele mai importante din lupta seculară a poporului pentru libertate, cît și din lupta ercică a partidului, fiecare faptă de astăzi sau de ieri, fiecare episod din lupta prezentului sau a trecutului, deschizînd perspective largi spre ceea ce va fi viitorul." Iată, în cîteva cuvinte, istoria pe care o „cîntă" în 1951 Baconsky, într-unul din poemele sale „de largă respirație" **(Noaptea în flăcări)**. La fabrica de porțelan **Ceramica**, din Turda, sosesc inginerul Andrei și contabilul Raul, ginerele fostului patron al fabricii de porțelan **Iris**, din Cluj. Fabrica ar trebui să realizeze, în loc de oale, izolatori, lucru deosebit de complicat, pentru că porțelanul pleznește. Se adaugă la această dificultate o conspirație pe care o țes contabilul Raul și avocatul Roth (care ascultă postul de radio Londra). În punctul culminant al conflictului, Andrei provoacă incendierea fabricii și un **utemist**, Radu Urcan, piere în flăcări. Sfîrșitul Părții I, Partea II. Cu ajutorul secretarului Pavel, incendiul e stins și fabrica reconstruită. Demascat de inginerul Francisc, Raul fuge, iar Andrei este aruncat de un complice în apele umflate ale Arieșului. De fapt e vorba de agenți ai lui Tito, ascunși în munții Semenicului. Apoi inginerul Francisc și muncitorul Stoian reușesc să lipească izolatorii, pentru ca aceștia să nu mai crape, dar la probe ei se dovedesc mai rezistenți decît izolatorii importați din Franța. În final, eroii construiesc o lampă de porțelan, cu Doftana, lagărul de la Tîrgu-Jiu și Bicazul pe ea și o trimit în dar tovarășului Gheorghiu. Dacă subiectele întrebuințate (de fapt, impuse) nu ar fi contrazis atît de flagrant bunul-simț al oricărui om normal, atunci epica aceasta versificată cu stîngăcie s-ar fi putut constitui într-o foiletonistică **sui generis** a „lagărului comunist".

În 1956, la primul Congres al Scriitorilor din R.P.R., Baconsky a fost cel dintîi care a avut curajul să repudieze public poeziile scrise în acest spirit, incluzîndu-se și pe sine printre autorii lor.

A doua fază cuprinde, pe lîngă cele două volume din 1957, **Imn către zorii de zi** (1962), dar mai ales **Fiul risipitor** (1964) și ține spre sfîrșitul anilor '60. Acum Baconsky se impune ca un „elegiac estetizant" (Mircea Iorgulescu) și calitatea care ne vine de cele mai multe ori în minte în legătură cu poezia sa e **rafinamentul**. Printr-o lirică de natură confesivă și printr-o tehnică specifică pictorilor pastelișți, Baconsky recuperează din mers marea tradiție a poeziei noastre interbelice, amintind adeseori de Pillat, de Bacovia și, cine s-ar fi așteptat, de Lucian Blaga. Trăznetul destinat poetului în 1953, la Cluj, l-a ajuns pe Baconsky, în cele din urmă ! Tot acum poetul se întoarce de mai multe ori la vechea sa poezie, pe care o antologhează cu severitate în **Versuri** (1961, 1964) și în **Fluxul memoriei** (1967). Cu siguranță că această confruntare cu propriul trecut face ca la seninătatea elegiacă a pastelurilor sale să se adauge un fior tragic, vizibil în voința de a uita, în abundența artelor poetice, a profesiunilor de credință și a versurilor „către cititori", în fine, într-un fel de voluptate a auto-culpabilizării morale : „Timpul trecut nu-i nimeni să-l poată învia, / Chiar dacă-mi vine poate să strig în gura mare ! / — Ani rătăciți, eu nu v-am trăit ! Prin viața mea / Parcă-ați trecut odată ca ploile cu soare. / Ieșiți din ceața mării pustii — ieșiți din ceață / Ca niște porturi albe din Sudul însorit ! / Ieșiți din ceață, nu v-am trăit, ieșiți din ceață / Ani rătăciți ! Dar anii s-au stins, s-au risipit, / S-au dus cu glasul frunzei, cu apele, cu iarba... / Aceste păsări sure sînt numai amintiri — / În pieptul toamnei, codrul roșcat își lasă barba / Și semne-mi fac din ceață mestecenii subțiri." **(Fluxul memoriei)** În compensație, trebuie spus că cele mai frumoase poezii ale lui A.E. Baconsky au fost scrise în această perioadă și că între ele ar trebui citate în întregime **Nud alb, Tu, care-i fost...** și **Rugă tăcută,** toate din **Imn către zorii de zi.**

În strînsă legătură cu proza, ultima fază a poeziei lui Baconsky cuprinde **Cadavre în vid** (1969), volumul postum **Corabia lui Sebastian** (1978) și poemele din ciclul vienez, publicate în revista **Steaua**, în 1984 și 1985. E faza unei poezii de criză, oarecum artificială prin implicarea ei în destinul culturii occidentale, pentru care principalele obsesii au devenit, în cursul anilor '70, neîncrederea în cuvînt și în general în artă, excesul consumului, explozia de sexualitate, mașinismul alienant : „Butoane și cifre aparatură desăvîrșită LEBENSANLAGE... un amplu și complicat/tablou de comandă... apăsînd pe butoane vorbești și ți se vorbește apăsînd / pe butoane adormi apăsînd pe butoane ți se arată o sută de profeți / de profesori sau clovni apăsînd pe butoane alergi și sbori / iubești și scrii ești iubit ești trădat primești vizita necunoscutului..." **(Laboratorium maximum).** De aceea, poezia lui Baconsky își modifică acum nu numai tonul, dar și conceptul în numele căruia operează, căci în locul continuității aproape narative a poemelor mai vechi vom avea ruptură și obscuritate, iar la un alt nivel al textelor, în locul **frumosului** elegiac, o apăsătoare estetică a urîtului, proprie absurdiștilor și poeților neoexpresioniști : „Capete negre, umflate de boli tumefiate / de urletul veșnic al unor orașe căzute, / capete pline de febră glacială a morții / capete răsărind peste case, înspăimîntate, / pierdute, în zadar umblați căutînd / pretutindeni un reazim. Cu fiece zi / mai firavi ne sînt umerii, cu fiece zi / mai înguști, mai curbați, mai învinși... / capete negre, hipertrofiate, monstruoase, / umerii noștri se frîng. / umerii noștri / nu mai pot să vă poarte." **(Vis teratologic).** În ultima ei fază, poezia lui A.E. Baconsky a părăsit tărîmul diurn, pentru a lua aparența cosmarului.

Florin Manolescu

Morala naturii (I)

Iată un peisaj văzut de toată lumea : un răsărit marin, receptat de privirea lui Geo Bogza : **„În fiecare dimineață, la ora cinci priveam soarele răsărind din mare. Era un spectacol grandios, de o frumusețe bărbătească și metalurgică. La început, ca și cum marea ar fi fost e enormă gingie, un dinte roșiatic îi spărgea carnea, ieșind afară. Cîteva clipe rămînea astfel, strălucind, apoi, închipuite ciocane începeau să-l lățească într-o parte și alta. Era evident un dinte metalic, incandescent, aproape topit, încît ciocanelor nu le venea greu să-i schimbe mereu forma, pe uriașa nicovală din zare. O vreme ,păru un rezervor de petrol, cilindric, cu capacul bombat. Apoi, strîngîndu-se puțin în partea de jos, avu silueta acestor grandioase răsărituri, nu fu rotund ca un disc, ci se văzu așa cum e în realitate : o masă fluidă, incandescentă, schimbîndu-și mereu forma. Cînd fu să se desprindă de mare, cînd de mult ar fi trebuit să fie un disc, deasupra apelor, se subție și mai mult în partea de jos și se transformă într-o ventuză, menținînd astfel mai departe contactul cu imensitatea lichidă din care ieșise și pe care voia parcă să o tragă după el. Marea păru că se urcă, el întîrzie pe cît putu, deformîndu-și circumferința, dar aceste mari eforturi geometrice avură totuși un sfîrșit : gîtul ventuzei se îngustă tot mai mult, iar în cele din urmă se rupse. Atunci, soarele și marea fură deodată departe, definitiv despărțite, ca și cum îmbrățișarea lor a fost un vis din care ,în secunda sfîrșitului, nimic nu rămîne. Discul soarelui ,perfect, se tălăzuia domol de la o zare la alta. Răsăritul se terminase".** Începutul pasajului acesta ține de pastelul clasic, adjectival și sentențios. De la a treia propoziție încolo descripția prinde concrețe, dar nu cum ne-am aștepta, prin copierea naturii ci, dimpotrivă, comentînd geometriile aparente ale răsăritului marin închipuie un tablou viu însă infrareal, plin de o mișcare secretă, infinitezimal descompusă, pe care, oricît s-ar străduI, un ochi profan nu o poate sesiza prin simpla privire. În cel mai static peisaj, Geo Bogza vede o întreagă aventură ce se consumă imperceptibil și strict interior. Gestica naturii, complicată dar nu lipsită de ordine, se relevă ochiului său la o scară mărită și-i obligă afectul să reacționeze cu promptitudine. S-ar zice că mișcarea lăuntrică a naturii se transmite psihologiei scriitorului. Avem însă motive să credem că, de fapt, este tocmai invers.

Natura lui Bogza e deopotrivă istorică și taumaturgică, natură verificabilă în teren și natură inventată prin cuvînt. Vlahuță era un călător patetic și cu frumoase însușiri patriotice. Hogaș, un călător și el, mai puțin patetic, superior însă prin sănătate și bun simț. Amîndoi aveau în fața naturii o atitudine de copiști sîrguincioși, ce se minunează de ceea ce văd și încearcă să reproducă întocmai văzutul, exclusiv în ordinea aparentă. Sadoveanu era natura însăși ; aproape nu avea nevoie să privească pentru a vedea ; trăia natura, deopotrivă în realitatea ei aparentă și în aceea ascunsă. Singur Geo Bogza face invenție de natură. Se poate merge pe urmele lui Vlahuță, mai bine pe cele ale lui Hogaș, mergînd prin Moldova, mergi de fapt, prin Sadoveanu ; pe urmele lui Geo Bogza nu se poate merge. Miracolul taumaturgic durează în imaginația lectorului dar nimeni nu poate pretinde a fi regăsit natura așa de vie și, deseori ,fascinantă, din pagini, în realitatea care le-a inspirat. Să ne înțelegem : pajiștile ondulate ale Bucovinei ,ori curgerea canonică a Oltului, ori biologia pietrificată a Dobrogei există ca realitate verificabilă, și n-ai decît să deschizi ochii și să întinzi mîna spre a o percepe. Ceea ce nu poate fi verificat este, de o parte, sentimentul consecutiv percepției și, de alta, modul de legătură afectivă întrezărit de scriitor în ordinea lăuntrică a relațiilor naturii. În sensul acesta face Bogza invenție de natură și aici este punctul în care proza lui se desparte de pastel și de literatura turistică a predecesorilor. Descrie și el ceea ce vede, dar ceea ce vede nu sînt întîi de toate „obiectele" naturii ci relațiile tulburi dintre ele.

Călătoriile prin natură ale lui Geo Bogza sînt, cele mai multe, tentative de disociere în psihologia naturii, contacte imaginare de la suflet la suflet, expediții în căutarea unui mesaj esențial transmis prin vreme de structurile ciclice ale acesteia. Nu idealul rousseau-ist e căutat de autorul **„Cărții Oltului"** în natură — n-ar fi avut nevoie pentru asta de un asemenea efort imaginativ, simpla integrare prin descriere exterioară și nostalgică ar fi fost suficientă — dar nu-i mai puțin adevărat că pentru a găsi ceea ce caută scriitorul nostru pornește, ca și autorul lui **Emil**, de la credința că ființa omului, ca **ființă** a naturii, nu trebuie să se îndepărteze de la matcă : **(„În unele amurguri, în vreme ce în văile munților a venit noaptea, zăpezile de pe crestetul lor mai împrăștie asupra lumii o lumină difuză și blîndă. La lumina acestora, veacuri de-a rîndul oamenii de la poalele Carpaților și-au mai văzut o vreme fața, înainte de a fi acoperită cu totul de întunericul nopții").** Or, în epoca modernă, spațiul ce-l separă pe om de această matcă pare să fie mai mare ca oricînd, procesul distanțării fiind grăbit de invazia artificialului, a făcutului, nu doar în viața socială ci și în botanică, în geologie, în faună, ceea ce semnalează, ca pe o consecință ultimă, înlocuirea naturii „naturale" cu o natură de „laborator". Îi rămîne însă omului nostalgia — una problematizată, neidilică — și, poate o intuiție de ceasul al doisprezecelea : prezența în natura ce descrește a unei ordini afective așa de apropiată lui însuși încît unei constrîngeri de mari proporții în ordinea naturii îi răspunde în afectul lui o cutremurare. Iar relația subiectului privitor cu materia privită e, precum la cei vechi, terapeutică dar și, precum la moderni, în speță la expresioniști, speculativă, în sensul oglindirii interiorității ființei.

Laurențiu Ulici

ioanid romanescu

Sancho

Credeam şi eu la început,
ca omul care crede-n toate :
fie şi una şi alta, să fie —
de ce să nu, dacă se poate ?

că se împing prea mulţi de-odată,
că nu-i decît un oarecine ?
să cumpănim, să mai vedem,
să mai sperăm să fie bine !

dar dacă nu şi nu şi nu,
e cea mai mare nebunie —
şi nici nu trebuie să vrem
decît să fie să nu fie !

(1967)

Orient

Părerea doar, măcar atît
de mi s-ar fi cerut frumos !
dar, de la Mahomed la Munte,
tot în genunchi şi tot pe jos ?

de mi s-ar fi cerut părerea,
poate că aş fi spus ce cred —
veneam, de m-ar fi ascultat,
cu Muntele la Mahomed

(1965)

Tabu

Despre asta nu, despre asta nu,
despre asta numai printre rînduri
— văd eu, vede el, sau vezi tu ? —
cine tot bate ferestrele-n scînduri ?
despre nimic, sau despre NIMIC ?
despre ceea ce e, sau despre ceea ce
nu e ?
poţi singur, sau să te ridic ?
sau tu îi dai la mînă cuie ?

(1965)

Defilarea

Iar fac strip-tease vorbele în stradă —
ce va fi, prietene, cu noi ?
de copii, în anumite zile,
înotăm bezmetici prin noroi

sub un steag se apără o ţară —
dar noi apărăm o pîine sub un steag
şi strigăm pe cît ne ţine gura,
să audă unu-al dracului de drag

şi măcar de-ar fi minciuna asta
ori a dumitale, ori a mea,
parcă ar avea cumva un sens
şi să mai sperăm aiurea s-ar putea

însă nu mai văd în care parte
cerul ăsta vrea să se deschidă,
o armată de nebuni tot plîmbă
focul pînă-n vîrf de piramidă

(1973)

La caprele cuvintelor

Păstor nenorocit —
în continuă alergare
după caprele cuvintelor
se ştie cînd trec eu cu caprele —
pîriie gardurile
şi răcnetul meu îndoaie fumul
de pe cas

(1972)

Toma

Te zbaţi printre atîtea sacrificii,
prin cîte încă mai încap —
şi vine Toma, pune coatele pe gard,
se scarpină la ochi şi dă din cap

munceşti pe rupte pînă cînd
abia te uiţi în sus de oboseală —
şi numai ce apare Toma
cel din lăuntru, cel din afară

— eu tot nu cred ! rînjeşte plin de sine
el, care nici nu ştie la ce să se aştepte,
gîndeşti că-ţi dă un sfat, că nu mai
vrea deci
să spună lumea : ce deştept e !

dar vine Toma cînd e gata lucrul
şi ia şi pleacă şi se plînge iar
şi uneori cînd nu e nimeni vine,
după nu se mai ştie care calendar

apare doar cînd crezi că nu mai este
şi este că nu supără de tot —
el nu munceşte, nu moare de foame
şi spune pe oriunde că eşti un idiot

(1971)

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

E aşadar vară, lumea pleacă la mare, stă pe plajă şi din revista Luceafărul îşi poate croi un coif minunat, mult mai frumos şi mai umbros decît cel făcut din oricare altă revistă. Ce altă reclamă, ce altă confirmare definitivă a valorii noastre ? O tînără bronzată cu un costum de baie format numai din partea inferioară a costumului clasic şi purtînd pe cap un coif Luceafărul iar pe nas o frunză de salcie. Oricine va presupune că, înainte să ne împăturească ingenios spre a se apăra de soare, ne-a citit, ne-a apreciat, ne-a îndrăgit. Revista Luceafărul — o garanţie împotriva insolaţiei dumneavoastră. Cînd o pliaţi aveţi grijă ca partea dinspre mare să fie formată din pagina a 6-a cu rubrica semnată de

Horia Gârbea

Călin Vlasie
ÎNTOARCEREA ÎN VIITOR
Editura Litera

● Primul volum al lui Călin Vlasie s-a numit Laborator spaţial şi a fost subintitulat (poate la sugestia „cenzurii") „poeme S.F.". Şi titlul acestei noi cărţi poate să fie acela al unei povestiri de Ray Bradbury sau Asimov. La fel poemele care poartă numele Ungmar, Cerul 45 sau Autofotografierea. Dar nu este vorba de poeme S.F., pentru că aşa ceva nu există, ci de poeme-poeme, foarte interesante şi nonconformiste, libere de orice prejudecăţi şi chiar, la limită, de prejudecata libertăţii. Un fel de onirism provocat şi ţinut sub control (asta-l face delectabil), ca-n Povestea unui vis sau Lumină cu lavă.

Degajarea, dezinvoltura lui Călin Vlasie în temă şi tratarea ei este răcoroasă ca o citronadă. Glisarea pe clapele aliteraţiei : „Vezi Afres cum din far ies / rafale de fraze ?" aminteşte de Foarţă. Frumos şi pur este sunetul, hazlie este compunerea de limpede ingeniozitate trăgîndu-se dinspre Ion Barbu, Nichita Stănescu şi înfrăţită cu a lui Ion Stratan : „Dense luciri în rochie. E Ungmar din Ro / Ungmar cea roşie. // Uite-o în lunahod / chemînd al ei sor. / Ah teleleică nu eşti / din Rohod ? / Ţi-au ieşit simţurile / din minţi / tot umblînd prin camera mea, simţi ? / O să vină gîndişorul / şi gîndirea / Mînă-n mînă / cu procurorul / şi legea. Steaua de ceară. / Trecerea".

Poezia lui Călin Vlasie este un satelit luminos, împrumutînd lumina de pe unde poate şi inspirînd poeţii planeteimamă sau măcar neliniştindu-i. Reflex de reflex, iată definiţia pe care, judecînd după frumoasa copertă a cărţii, a intuit-o şi Dan Stanciu.

La Călin Vlasie melancolia este oprită. Astrala lume rece dar stenică face ca, în ea, „icoana stelei ce-a murit" să fie o supernovă capabilă încă de multe surprize.

Cosmosul rezonant la gîndul poetului nu-i insensibil la ironie. El fuge spre rosu în adidaşi „Torsion". Iată mostră : „Messer nu eşti / din Jurilovca — sau măcar electronist în Mastrya ?". Cum să nu fiu, bre ? — răspunde fermecat sau, oricum ,atent cititorul.

Fără mare profunzime dar cu maximă inventivitate, Călin Vlasie ne duce în visul său, ne mută cu visul nostru în visul său şi ne poartă (înger-ingeraş) printre stele ca într-un (să inventăm ceva) ca într-un pat cu tăblii pozitronice.

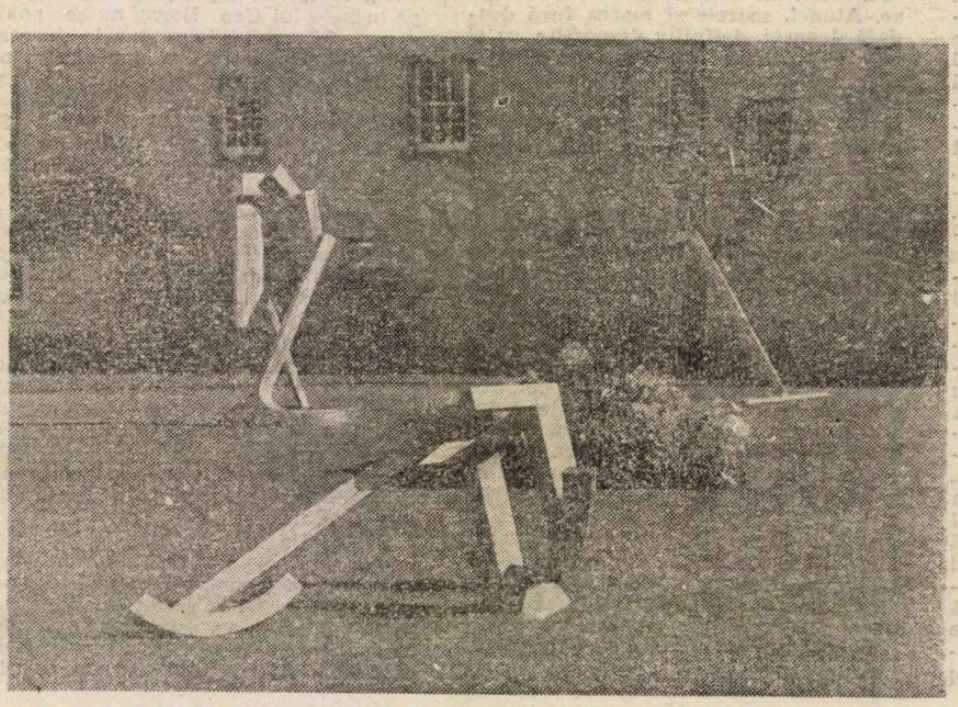

Mihai Eraclide
ORA CEAIULUI
Editura Litera

● Nimic nu prevestea apariţia în peisajul poeziei noastre a lui Mihai Eraclide. Nimic sau totul. Pe lîngă volumul său se poate trece ca pe lîngă un peisaj cunoscut sau, printr-o interpretare care poate deveni excesivă, se vor găsi în el semne ale unei reforme.

Această din urmă ipoteză este mai greu de susţinut faţă de prima, din cauza unor erori de tip sistematic pe care autorul le comite. Cînd sîntem gata să-i acordăm beneficiul îndoielii, locul comun confirmat şi parafat de către două zone lirice complet diferite ne aruncă în ceaşca de ceai abia călduţ : „Cînd timpul stă sărac la pîndă, / un cîntec de cocoş / dezbracă strada / de rămăşiţa nopţii fără somn. / Şi tu / şi eu / ne trecem dragostea / prin sîngele retinei / sărutul arde / umeri, braţele tot albe". Îndată ce apare „sîngele retinei", circumspecţia, firească a lectorului se trezeşte. Şi imediat, dintr-o altă direcţie, de astă dată a banalităţii de viziune, „braţele tot albe" pun apăsat ştampila — suspiciune confirmată. Faptul că textul se încheie cu „lumina de departe / a zăpezii" este numai un amănunt, un moţ de frişcă pe tortu (tortura) circumstanţelor agravante.

Poemul „Ora ceaiului" este dus cu multă răbdare prin notaţii mici, precise, neutre spre finalul care-l distruge. Colecţia de obiecte poetice cu care, în lipsă de fler, se mobilează interiorul salonului în care Mihai Eraclide oficiază ceremonia sa orientală, stîrneşte nu melancolii, cum poate şi-a imaginat scriitorul, ci uşoară compasiune.

Chiar titlul, de s-a vrut plin de simboluri, este atît de încărcat de ele încît devine banal. Mie unuia îmi place numai ceaiul tare şi fierbinte. Mingea maiorului Ionel vărsîndu-mi-l pe pantalonii „ou-de-raţă" la momentul potrivit ar fi producătoarea unei supreme delectări. Aici nu este cazul. Dulceaţa este rea chiar şi-n galoşi.

Viorel Marineasa
ÎN PASAJ
Editura Militară

● Viorel Marineasa, prozator mai mult ingenios decît talentat, preţuit pe bună dreptate în urbea natală şi în afara ei, scrie acest roman lăsînd dracului toate prejudecăţile. Intertextualitatea este realizată brutal şi pe mari porţini. La o adică 20 la sută din carte nu-i aparţine autorului. Ideal ar fi să se scrie un roman în care contribuţia romancierului să fie doar lipirea fragmentelor (şi alegerea lor, să nu uităm !). M-aş apuca şi mîine dacă aş fi în stare. Eu nu sînt, Viorel Marineasa era să reuşească. Totuşi colajul e cam grosier deocamdată, ceea ce nu înseamnă că trebuie să nu aplaudăm tentativa. Din păcate iniţiativa unei astfel de abordări este destul de năucitoare în sine. Suprapunîndu-se fantasmagoriei romanului propriu-zis, adică acţiunii ,ea este greu de digerat chiar şi de un cititor mai avizat, cum mă laud că sînt.

Aşadar ideea este cuceritoare, realizarea — cu mult mai puţin. Legătura misterioasă între Augustin şi Iulian Hampu care nu s-au cunoscut şi nici rude n-au fost, nu este nici ea în sine o găselniţă atît de reuşită. Subiectul e mic, miza epică mare, cea scripturală vrea să devină enormă. Această disproporţie poate obosi încă din primele douăzeci de pagini.

Lui Viorel Marineasa, îndrăzneţ şi inteligent constructor de ficţiuni i s-ar potrivi cuvinte mai frumoase pe care, încă, în pasaj nu le merită. Cum ştiu că nu se va lăsa, îmi îngădui să le rezerv pentru data viitoare cu toată admiraţia şi urările de succes.

H.G.

profil

Polul seriozității responsabile

Întîmplarea face să scriu aceste rînduri aniversare, consacrate criticului S.Damian (n. la Alba Iulia la 18 iulie 1930), la numai cîteva zile după despărțirea mea de „România literară", revistă din a cărei echipă redacțională am făcut parte mai bine de un sfert de veac. Și unde, spre marea mea mirare, am ajuns să lucrez, din 1964 — pe atunci se mai numea „Gazeta literară" — în primul rînd datorită lui S. Damian.

...Era în vara anului 1962, foarte probabil chiar în iulie, într-un iulie canicular, cînd, proaspăt absolvent al facultății de filologie de... șapte ani (atît au durat, cu o nedorită de mine întrerupere, universitățile mele), profesorul Ov. S. Crohmălniceanu, la care îmi susținusem lucrarea de diplomă și care deținea în acel moment funcția de redactor-șef adjunct, m-a invitat să trec pe la „Gazetă" pentru o eventuală colaborare. Zis și făcut (vorba vine, mi-a fost de fapt îngrozitor de greu să dau curs acestei invitații). Cum-necum, am ajuns în cele din urmă în sediul revistei de pe Ana Ipătescu, profesorul m-a dus la secția de critică — o încăpere spațioasă, cufundată într-o plăcută semiobscuritate datorită transperantelor de la unica fereastră, coborîte protector —, m-a prezentat lui S. Damian și m-a lăsat pe mîna lui. O mînă bună. Mai bună nici că se putea. Datorită lui S. Damian, încurajărilor sale, felului său cald, apropiat și în același timp oarecum reținut, sincer și deschis de a se purta (nu-și mințea niciodată interlocutorul, nu-l lăuda dacă nu era cazul iar dacă avea ceva să-i obiecteze — o făcea), în următorii doi ani am reușit, deși un simplu profesor de țară, să public cîte ceva în revistă. Datorită lui S. Damian în primul rînd — un adevărat expert în metoda „picăturii chinezești" cînd vroia să obțină ceva (o, nu pentru sine, ci întotdeauna pentru alții) —, care a izbutit să-l convingă pe redactorul-șef de atunci al revistei, poetul Tiberiu Utan, un alt om extraordinar al biografiei mele, am fost angajat, în vara lui 1964, la „Gazeta literară". Nu aș fi (re)evocat toate aceste vechi întîmplări dacă ele ar constitui un caz izolat. Cum s-a purtat cu mine, așa s-a purtat S. Damian cu alți zeci și zeci de tineri, viitori critici sau — mai ales — prozatori. Un critic **mai altruist** nu cred să fi existat în întreaga noastră literatură de după război. În volumul **Fals tratat despre psihologia succesului** (ed. „Cartea Românească", 1972), în articolul intitulat „Animatorul", S. Damian scrie : „Funcția voluntară de animator literar revendică însușiri puțin comune. Nu numai mărinimie, capacitate de a ieși din orgoliul și egocentrismul creației tale, spre a dărui altora timp, energie afectivă, putere de concentrare. Se cere și un simț special de a adulmeca de la distanță vînatul, astfel încît să nu poți greși ținta". Și puțin mai departe : „Lui Miron Radu Paraschivescu, scriitorii de seamă de azi îi datorează actul de naștere literară (...). Neobosit, Miron Radu Paraschivescu a fost cel mai tînăr «mecena» spiritual al generațiilor care bat la poarta artei. Citea revistele și cu un ochi vulturesc intuia într-o semnătură revelația unei cariere scriitoricești, și n-avea liniște pînă nu controla personal validitatea pronosticului (...) Cîte imputări îndreptățite se aduc primei serii a **Gazetei literare**, nu se va putea omite faptul că Paul Georgescu a găzduit în coloanele și în sălile redacției, cînd erau total necunoscuți, sfielnici studenți sau proaspeți absolvenți, aerieni, vulnerabili în fața presiunilor de uniformizare ,pe Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ștefan Bănulescu, Nicolae Velea, Matei Călinescu, G. Dimisianu și apoi Alexandru Ivasiuc sau Adrian Păunescu. Destinul de critic al lui Lucian Raicu, Georgeta Horodincă sau Valeriu Cristea a fost păzit și de «platoșa» ridicată de Ov. S. Crohmălniceanu, iar George Ivașcu a avut perspicacitatea și curajul de a încredința cronica literară a **Contemporanului** lui Nicolae Manolescu, pe cînd acesta era pentru toată lumea un ilustru anonim. Investiții rentabile, care absolvă, cred, alte pierderi și eșecuri ! Apreciez perseverența cu care ,de ani de zile, scriitori ca Geo Dumitrescu, Fănuș Neagu, Nina Cassian, Ștefan Augustin Doinaș, Ana Blandiana scotocesc prin maldăre de misive, în căutarea grăuntelui de aur, împărțind cuvinte de îndemn, de răbdare, sfaturi pentru cei cu vocație, ironii cu măsură, destinate să oprească inutilul consum de resurse al altora, sau riposte drastice menite să alunge pe nechemați, pe obraznici.". Din această listă de „animatori literari" lipsește „doar" numele lui S. Damian ! „Platoșa" sa a ocrotit debutul și afirmarea multor scriitori, în special a prozatorilor din a doua jumătate a anilor '60 și din prima jumătate a anilor '70. După ce scrisese printre primii despre Marin Preda și Nicolae Velea, după ce luase apărarea unui Teodor Mazilu masiv atacat.

Deoarece atît S. Damian cît și subsemnatul am lucrat atîția ani la „România literară", normal ar fi fost poate ca textul acesta să apară în paginile principalului săptămînal al Uniunii Scriitorilor. L-am și propus de altfel — de data aceasta în calitate de colaborator extern — revistei la care am lucrat pînă la 1 iulie a.c., dar

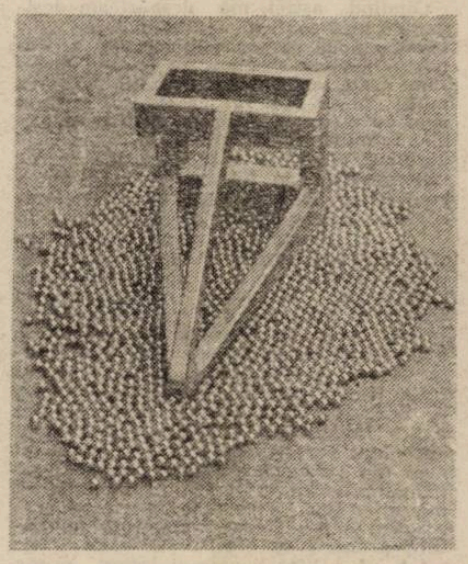

mi s-a răspuns că un fost coleg — care, iată, s-a dovedit mai grăbit și mai harnic decît mine — a scris și a predat deja un articol despre S. Damian. M-am adresat atunci, nu întîmplător, d-lui Laurențiu Ulici, redactorul-șef al noului „Luceafăr", care mi-a acceptat imediat colaborarea. Am spus „nu întîmplător" deoarece între 1972—1974 S. Damian însuși a lucrat la „Luceafărul" (la una din ipostazele acestei reviste care s-a tot metamorfozat de-a lungul timpului). Îmi permit să dezvălui aici un mic fapt de istorie literară. O împrejurare în care, îndrăznesc să afirm, de data aceasta eu am influențat, într-o anumită măsură, biografia lui S. Damian. În primăvara anului 1972, poetul Virgil Teodorescu, pe atunci redactor-șef al „Luceafărului" și d-na Georgeta Horodincă, redactor-șef adjunct mi-au propus să urc un etaj, adică să mă transfer la revista lor în calitate de al doilea redactor-șef adjunct. Spre mirarea lor (aș putea spune chiar spre stupefacția lor : la așa ceva chiar că nu se așteptau...) am refuzat propunerea. Țin minte că am mormăit ceva în legătură cu faptul că nu sînt membru de partid și că deci nu pot ocupa o asemenea funcție. Regretatul Virgil Teodorescu, care avea naivitățile lui, s-a grăbit să mă liniștească : nu e nici o problemă, te facem imediat... Or tocmai asta era : că nefiind membru de partid, nu vroiam în ruptul capului să devin — acesta a fost micul meu pariu interior, pe care pînă la urmă aveam să-l cîștig, în ciuda a nenumărate presiuni exercitate asupra mea, cele mai greu de suportat fiind cele ce veneau din partea unor prieteni tot mai bănuitori, înclinați din ce în ce mai mult să vadă în refuzul meu încăpățînat o critică indirectă la adresa faptului că unii dintre ei, mai ales după 1968, se grăbiseră să intre voioși în partid. Treaba lor, eu nu condamn în realitate, pe nimeni dar aveam motivele mele să nu intru în acel partid. În al doilea rînd, n-aveam nici un chef să-mi asum singur oribila povară — obligatorie pentru un redactor-șef adjunct — de a asigura și încropi număr de număr acele materiale „omagiale", fără prezența cărora apariția unor reviste era de neconceput, încă de pe atunci. Am refuzat așadar transferul și „avansarea" și am rămas în continuare, ca simplu redactor, fidel „României literare". Fidelitate pentru care, după doi ani, conducerea de atunci a revistei m-a răsplătit frumos trecîndu-mă (alți cinci colegi au pățit la fel) pe o jumătate de normă... Convingîndu-se că nu glumesc, Virgil Teodorescu și Georgeta Horodincă s-au adresat apoi, cu aceeași propunere, lui S. Damian, care a acceptat-o. Cu vasta sa experiență redacțională, cu talentul său de critic și de descoperitor de noi talente, ar fi putut face multe lucruri bune la acel „Luceafăr", și chiar a și făcut. Poate că, împreună cu ceilalți membri ai conducerii de atunci, a comis și unele greșeli. De care s-au grăbit să profite naționaliștii și antisemiții vremii, cărora vîntul le sufla din plin în pînze. În primăvara lui 1974, S. Damian este înlăturat de la conducerea revistei în fruntea căreia parvine acea echipă de tristă amintire care va degrada treptat „Luceafărul" pînă la a o transforma în una din cele mai colaboraționiste publicații ale epocii Ceaușescu. Pînă în 1976, cînd, la invitația unui savant cum numai lumea germană poate pregăti, dl. Klaus Heitmann, romanist și românist de excepție, preia lectoratul de limba și literatura română din cadrul Universității din Heidelberg, S. Damian va fi nevoit să lucreze ca redactor la „Animafilm", o muncă evident deloc potrivită capacităților sale.

Anul 1976 reprezintă așadar o graniță în biografia lui S. Damian. Nu însă și în activitatea sa de critic și de, spre a-i folosi termenul, „animator" literar. În Germania el nu va face altceva decît a făcut în țară : tot literaturii române contemporane se va închina și acolo. O va preda studenților săi, va continua să scrie, din cînd în cînd, despre ea și — mai ales — o va aduce, prin unii din cei mai importanți exponenți ai ei, la Heidelberg. În cei aproape 18 ani de cînd S. Damian este profesor în Germania și un tenace „consilier cultural" pe lîngă domnul Klaus Heitmann, un mare prieten al României, zeci de scriitori din țară au avut posibilitatea de a vizita Heidelbergul, de a ține prelegeri studenților sau de a se întîlni și de a discuta cu ei. Heidelbergu. a devenit un adevărat focar de cultură românească, în ciuda piedicilor din ce în ce mai mari pe care oficialitățile ceaușiste de la București, orbite de ura pe care o secretă presentimentul pieririi inevitabile, le ridicau în calea unei colaborări atît de profitabile pentru noi. În scrisorile pe care le adresa în ultimii ani unor prieteni din țară și despre care știa în mod cert că vor fi citite de securitate, S. Damian nu-și mai putea reține indignarea, vorbind de „troglodiții" care au ajuns să cirmuiască cultura română.

Oricît de mari, meritele omului nu pot umbri meritele operei sale. Despre unele din cărțile lui S. Damian am scris la timpul lor. Recitindu-le, constat că timpul lor nu a trecut, că multe pagini rezistă. S. Damian este contemporanul întregii literaturi române contemporane (postbelice), unul din **martorii** ei cei mai avizați. E unul din cei mai „vechi" în critica noastră. Debutînd la sfîrșitul anilor '40, cursant și apoi profesor la Școala de literatură, nu evită schemele și clișeele dogmatismului în anii '50, îmbrățișează pentru o vreme marxismul la care apoi însă renunță, ca și la utopia comunistă falimentară, al cărei adversar deschis devine, rămînînd totodată însă un adversar ferm, inflexibil al ideologiei și forțelor de dreapta. De la Școala de literatură la Universitatea din Heidelberg e un drum lung, adesea sinuos, pe care însă S. Damian l-a parcurs în afara oricărei bănuieli de oportunism, în căutarea adevărului. Chiar atunci cînd a greșit, a fost de bună credință. Omul e sensibil și intransigent, fragil și dîrz, critic — preocupat de meandrele psihologiei umane și de crestele de val ale unei istorii mereu agitate. Critic de proză, a înregistrat, în foiletoane și în volume : **Direcții și tendințe în proza nouă**, E.P.L., 1963, **Intrarea în castel**, ed. C.R., 1970, **Fals tratat despre psihologia succesului** ed. C.R., 1972, generații succesive de prozatori, a salutat capodopera cînd prea puțini erau dispuși să o considere ca atare : „Am scris despre primul volum din **Moromeții** cînd o apreciere clară era tergiversată și revelația capodoperei nu părea, în fierberea clipei să fie evidentă pentru mulți", mărturisește, în treacăt, S. Damian, într-o clipă desigur de excepție, căci nu-i stă în fire să facă asemenea mărturisiri. În același timp are și cîte „un scriitor pentru o viață", atît în literatura română : G. Călinescu, căruia, în 1971, i-a dedicat un excepțional eseu și despre care continuă să se ocupe pînă azi (v. „România literară" nr. 11, din 15 martie a.c.), cît și în literatura universală : Kafka, despre care a scris în volumul kafkian intitulat **Intrarea în castel** (v. interesantul traseu parcurs cu „Trenul imaginar" : „De la Dostoievki la Kafka") ca și în **Duelul invizibil**, ed. C.R., 1977, „volumul german" al lui S. Damian, consacrat München-ului cultural și artistic din primele decenii ale secolului XX și care mai cuprinde, printre altele, ample și substanțiale studii despre Rainer Maria Rilke sau Thomas Mann. Lui S. Damian îi este proprie acea vocație care — după cum a demonstrat în volumul din 1971 odată pentru totdeauna — îi lipsea romancierului G. Călinescu, vocația tragicului sau în orice caz vocația de a fi grav într-o lume gravă. De aici tonul inconfundabil al scrisului său, dens, profund, ponderea lui deosebită. Citindu-l pe autorul **Intrării în castel** am senzația pe care o ai cînd ții în mînă o bucată de fier. În critica română contemporană S. Damian reprezintă polul seriozității responsabile, absolut necesar planetei noastre uneori destul de frivole, pe care o împiedică astfel să se dea peste cap.

Valeriu Cristea

fragmente dintr-o etică a autorului

Eminescu e-n toate...

Pe de o parte : mass-media. Comercializarea. Oficializarea. Instituționalizarea. Mitologizarea. **Se face totul** împotriva unei vieți adevărate, firești, **interioare în cititor** a poemelor lui Eminescu. Nu întîmplător am folosit cunoscuta expresie din discursurile și din comentariile la discursurile lui Ceaușescu. Eminescu și Ceaușescu ! În numărul din iunie '89 al „Vieții românești" există un fel de cronică, un fel de exegeză extraordinară și plenipotențiară semnată de secretarul general despre Eminescu. Acest „text" cuprinde **clișeele** dintotdeauna ale eminescologiei. Ceea ce este extrem de interesant e că și astăzi (la televizor, în ziare, pretutindeni) aceste clișee au rămas aceleași. (Speranțe deșarte că o revoluție **pe dinafară** ar putea fi și una **pe dinăuntru.**) Nu știu cine mai poate suporta sintagmele, expresiile atributive care se adaugă numelui poetului. Le știe oricine pe dinafară și cu atît mai mult le rostește toată lumea ori de cîte ori are prilejul **publicul** să o facă. Ceea ce aș propune ar fi

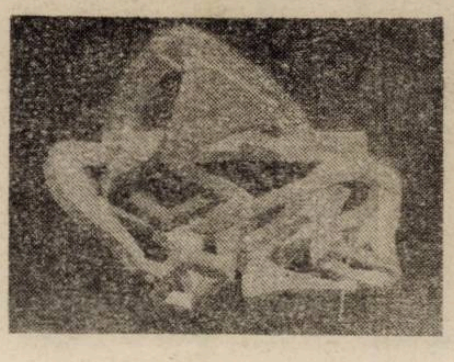

un moment de reculegere în memoria lui Eminescu. Un moment de reculegere care să dureze vreo doi ani. S-ar putea să ne salveze pe noi, cititori mărunți ai lui Eminescu.

Pe de altă parte : Turnul Babel eminescian. Clădit (înalt, uriaș) pe fundația celebrei **Ediții.** Un mod sigur de a „omorî" un poet (cît ar fi el de mare). Un labirint prin care te pierzi intimidat, speriat, avînd însă grozave frisoane de bibliofil. **Ediția :** „un monument" care, într-un fel sau altul, nu are nimic de-a face cu prospețimea și libertatea strict necesare în receptarea unui poet. Publicată în 100 (una sută) ani numai pentru a se auto-perfecționa, căci (odată încheiată întocmirea ei) imediat ne apucăm s-o re-formulăm, s-o retipărim (pe durata a vreo două sute de ani, bineînțeles). Turnul Babel eminescian care trebuie escaladat, ediția Eminescu ce trebuie pur și simplu învinsă ca nu cumva să devină ea (Domnia Sa) mai importantă decît însuși poetul.

Mitologizarea lui Eminescu este semn de provincialism. A nu te atinge de Sacrele valori naționale este echivalent cu a le face inaccesibile unei receptări firești. Nu cred că există vreo operă poetică atît de rezistentă în timp încît să suporte în prospețimea ei **originară** asaltul de clișee ale mitologizării. Se poate vorbi astăzi despre **depărtarea** de Eminescu, despre **frica** de Eminescu, de fapt despre o foarte mare **indiferență** față de Eminescu.

Oricum, nimeni nu pomenește de variantele hilare, grotesc-porcești ale celebrelor poeme **Luceafărul** și **Scrisoarea III**, atît de mult rostite, citite și auzite încît au devenit pentru mulți sunete goale ce se cereau umplute cu un alt conținut.

Am întîlnit într-un ziar următorul titlu : **Ceaușescu n-a existat...** Știe toată lumea că este vorba despre un vers al lui Marin Sorescu în care numele lui Eminescu a fost înlocuit. Un alt clișeu. Să presupunem că versurile : „Partidul e-n toate / E-n cele ce sînt..." n-ar fi fost scrise niciodată. În acest caz, dacă ar apărea cineva la televizor și-ar recita : „Eminescu e-n toate / E-n cele ce sînt / Și-n cele ce mîine vor rîde la soare", și dacă acel cineva ar și dedica aceste versuri „fraților noștri de peste Prut" nimănui nu i s-ar părea această apariție nefirească. Toată lumea ar fi liniștită. Mulțumită chiar. Deși între PCR și Eminescu e o diferență.

Cristian Popescu

Dialog cu PAUL NEAGU

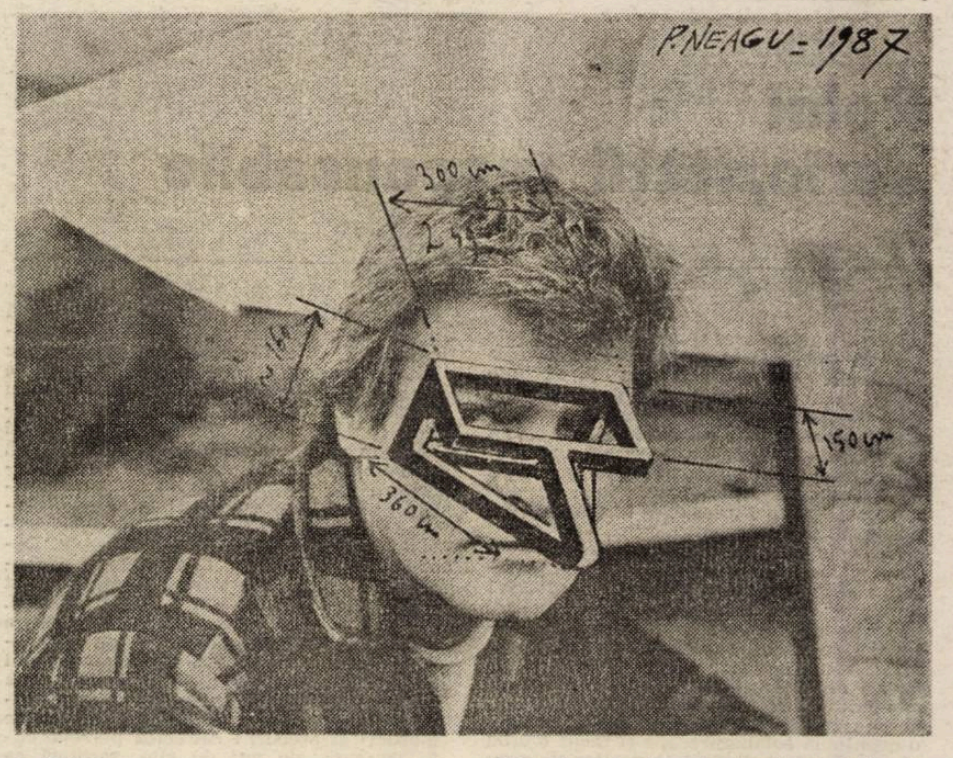

• Paul NEAGU — Născut în București (1938) — Institutul „Nicolae Grigorescu" (1959—1965) — Prima expoziție la Galeria Amfora (1969, București). Expune la Edinburg, Hamburg, Praga, Zürich, Los Angeles, Glasgow, Dublin, Durham, Aberdeen, Londra, Oxford, Liverpool, Newcastle, Lausanne, Paris, Tokio.

Despre expozițiile sale au scris Robert Tait, Cordelia Oliver, Alaistair Mackintosh, Paul Overy, Caroline Tisdall, John McEven, William Varky, Sarah Kent, Sanda Miller, William Varley, Hugh Adams, Deanna Petherbridge și... Paul Neagu, care este și descifratorul propriei arte, insulare și exploratoare.

«...poți asculta cîntarea formei în spațiul tăcut al sculpturii...»

CRISTIAN SIMIONESCU : Cum cred că a venit timpul să ai o expoziție retrospectivă și în România după aproape 20 de ani și cum acest eveniment va surprinde, chiar va șoca și chiar va crea perplexitate pentru mulți, retrezind percepții adormite sau tăinuite, ar fi necesar și chiar presant să preîntîmpini impactul printr-un set de denotații, explicațiuni, preambuluri, idei, cum crezi că ar fi binefăcător și pentru alții, mai ales că ești și teoreticianul propriei creații. Îmi pare rău că nu vei putea aduce tot laboratorul tău ritualic și lucrările masive (stațiunile catalitice) care sînt înfipte (implantate) în spațiul britanic. Încep să spun cîte ceva (din ceea ce cunosc parțial) despre cele trei cicluri din prima ta perioadă.

Ciclul 1 conține toate operațiunile din România despre obiecte tactile și palpabile, desfășurarea oarbă a percepției, plus tot ce-ai mai făcut apoi bazat pe ideile de : fundamental, civilizație primitivă, forme aspre, instinctuale, dar și intuitive, intelectuale, senzuale, de supraviețuire și agronomie, mai bine zis ciclul MUȘCĂTURA ORBULUI care este un ciclu țărănesc (agricultural în esență) incluzînd acțiuni ca manjabilitatea și tot ce procură simțurilor un univers de captat.

Ciclul 2 PLOAIA ORIZONTALĂ este „științific" și are la bază transmiterea de mesaj : împrăștierea unei idei (sămînță) la nivelul societății civilizate. Aici intră și toate încercările tale didactice (teoretice) de a explica chiar și literatura criptică și eseurile. Transmiterea de mesaj se răspîndește, se difuzează orizontal la nivelul scoarței pămîntului, de aceea e un ciclu atmosferic.

Dacă primul ciclu a fost underground (de rădăcini), al doilea e la nivelul tulpinii și al răsfățării mirosurilor (cunoașterea mediului este esențială), ciclul 2 este cel mai social.

Ciclul 3 GOING TORNADO (sau GRADUALLY GOING TORNADO), înglobînd și depinzînd de celelalte două, este o îmbrățișare divină la nivelul coroanei (în toate sensurile posibile, coroană de copac, virtej de nisip, coroană regală, corolar, coroană arhitecturală, crucea bisericii) și se întîmplă la nivel stratosferic. Coloana de la Tîrgu Jiu e un semn. Acest ciclu are un accent spiritual și de spirală în două sensuri — ascendent, descendent.

Mie îmi pare că opera ta se și aude, este muzicală și îmi amintește de Schönberg și Stravinsky, dacă imaginarea mea îți spune ceva. Asta ar fi prima întrebare despre ceea ce ai realizat în România, apoi la Edinburgh și Oxford.

PAUL NEAGU : — Nu este exclus ca să pot împinge cele nouă stațiuni catalitice și în România. Ele sînt „portabile" încă. Cînd zici că sînt înfipte în spațiul britanic, poate că exagerezi. Ele au apărut (țîșnit) în spațiul geografic britanic, însă de la început cu dispoziția de a călători...

Cele trei cicluri pe care le descrii foarte clar, pentru mine n-au fost decît un mod de a mă auto-înțelege, și întotdeauna genealogia lor — înscrierea teoretică și „understandingul" — a fost posterioară trăirii, facerii lor. Trăirea și desfacerea lor imediată au fost urgente, spontaneitate fenomenologică. Așa că, deabia tîrziu, după ce mai multe evenimente inspirаționale de lucru de atelier, de ritual public și de expunere au avut loc , deabia atunci am început să înțeleg. Această iluminare adusă de înțelegere m-a presat de cîte ori s-a întîmplat (face parte din structura ființei mele) s-o clasific, s-o „aranjez" ca pe un sistem aproximativ. Astfel începe autohermeneutica mea. Această dinamică explică de ce „Horizontal rain" **(ploaia orizontală)** de fapt a apărut concomitent cu „Blind's bite" **(mușcătura orbului)** și s-au tot împins și încălecat reciproc pînă cînd nevoia m-a ajutat să disting și să fac lucid o separație și o ordine. Atunci imediat a urmat, și a devenit necesar ciclul 3, adică Going Tornado.

Printr-un proces continuu de încercări și erori, care a durat cîțiva ani de zile, cele trei cicluri s-au tot remorcat, dar și dezvoltat separat, ca pînă în cele din urmă să constituie o piramidă metafizică a devenirii.

În retrospect, pentru mine cel puțin, relevanța acestor implicații suprapuse teoretic nu are decît un accent didactic, interpretativ, acut doar cînd vrem să analizăm cei șapte ani de zile (1969—1976) în care am practicat performanța (Atunci se mai numea și „Gody-art" sau „happening").

Sigur și sculptura pe care am început s-o construiesc mai „serios" prin 1975 conținea conceptul celor trei cicluri (ca piramidă interioară), însă într-o stare aproape secretă... ascunsă. De fapt primul „HYPHEN" (1975) nu este altceva decît o relație nouă, sculpturală de data asta, între cele trei cicluri. Instinctiv deci, cred, încercam o traducere a unui concept meta-psihologic și pe care pînă în 1975 îl folosisem aproape literar (literal) și ca substanță formativă în ritualul public, o traducere în sculptură (deci geometric, simbolic și poate mai aproape de filozofic). Ce apare important acum este stabilirea de semnificații profund geometrice și care în același timp trec dincolo de geometria convențională... Poezia formei.

Dacă tu auzi sunetul sculpturii mele și îmi vorbești de Schönberg și Stravinsky, nu mă mir atît de mult pe cît mă încintă : Sînt convins că tu poți asculta cîntarea formei în spațiul tăcut al sculpturii, în spațiul limitat de substanța corpului ; sau sculptura reține ca într-un nod, o cîntare. Vibrația aceasta nu-i altceva decît desfătarea apropierii (vizual sau uneori tactil, estetic prin formă, orbește prin simțire... depinde de sensibilitatea subiectului).

C.S. : — Într-un manifest de început, prin anii '70, scriai : „Arta plastică trebuie să renunțe la o estetică pur vizuală, dacă vrea să supraviețuiască conform specificului său și să pună în funcționare o estetică unificatoare a tuturor receptorilor senzoriali care au rămas puri". Sau : „Ochiul este obosit, pervertit, superficial, cultura sa degenerată, degradată și supralicitată, redusă la fotografie, film, televiziune". Prin aceste poziții te depărtai de confrați și de generația ta sau erai totuși într-o comuniune ? De aici se reclamă și plecarea (aplecarea) ta și spre alte ținuturi ?

P.N. : — Vorbind de „Manifestul Artei Palpabile", da, în 1969 mă exprimam categoric împotriva vizualului pur... care duce repede la formalism. Salvarea mi s-a părut întotdeauna că este de găsit în re-integrarea simțurilor. Sinteza percepției însă n-o puteam evidenția decît printr-o separare de specific. Așa cum consider că specificul de teatru, de exemplu, este **pronunțarea vorbei** (ca în Beckett), nu mișcarea scenică, sau specificul de esență muzicală — o desfășurare de **sunet în timp**, curgînd, nu staționar ; tot așa a devenit clar pentru mine că esența specifică a sculpturii era în **palpabilitatea tridimensionalului** și nu în cum arată. Acest fapt, din fericire, este anti-discursiv și non-descriptiv, ceea ce dă sculpturii o aureolă specială, cea a tăcerii expresive.

Gîndind astfel, mă despărțeam desigur de unii confrați, și automat îmi asumam o nouă responsabilitate, cea a promisiunii de re-structurare. Însă în 1969—1970 n-am avut deloc senzația că prea mulți m-au luat în serios... În primul rînd eu nu eram sculptor, pentru că tocmai terminasem pictura la „Nicolae Grigorescu", de vreo 4 ani... și dl. critic Comarnescu la fel ca și majoritatea confraților (Uniune, etc.) se amuzau teribil de succesul meu „avangardist". În ochii lor, tendința evoluției mele, era pur și simplu occidentul ! Ceea ce făceam, în mare măsură, apărea doar circumstanțial (și poate obraznic)... în casa unui tînăr nu prea talentat pictoraș. Ieșirea mea din România a fost adînc marcată de o dezaprobatoare indiferență oficială și particulară și pe care am resimțit-o și mai clar după vreo opt ani în 1978, la prima mea reîntoarcere din exil. Înafară de cîțiva prieteni mai apropiați, puțini colegi își mai aminteau cum mă cheamă... Senzația a fost că iritasem lumea și lumea se străduia să mă uite. Însă rădăcinile mele erau românești și au rămas românești, mușcătura primară de orb !

C.S. : — După ce te-ai întors prima dată din Marea Britanie te-am întrebat cum ai primit lumea britanică și mi-ai răspuns : „Cum mă așteptam"... ca și cum îți era predestinată, cu toate că știu că ai dus cu tine spațiul spiritual românesc de care nu te-ai rupt și nu l-ai părăsit nici în creațiile tale (se vede). Știu că nu ai avut atracțiune față de Franța, care de obicei valida un plastician. Totuși ce înseamnă contactul tău atît de firesc cu Anglia ?

P.N. : — Contactul meu cu Anglia **pare** firesc, în realitate nu mă împac deloc cu natura lor. Pare, pentru că eu mă adaptez foarte ușor, observ și ascult înainte de a mă exprima, ...Ca profesor de arte frumoase (18 ani în diverse colegii în Marea Britanie, apoi inspector etc. etc.), am învățat că trebuie să fiu receptiv, open-minded — cum zice englezul — înainte de a desfășura spiritul critic. Faptul că aveam o educație (și vizuală) totalmente diferită, pe de-o parte mi-a fost un avantaj enorm în sistemul de analiză de atelier din Anglia, însă ca artist, același lucru, mi-e obstacol cînd este vorba de galerii și „dealers".

În două cuvinte, nevoia m-a învățat să mă adaptez, însă esența mi-e circumscrisă încă.

C.S. : — Dacă îți aduci aminte, mă gîndisem odată (aproximînd o hartă) la spațiile care te-ar apropia, ziceam atunci, de Canada țările scandinave, Marea Britanie și Japonia. Mi-ai scris că, participînd la o mare expoziție britanică în Japonia, acei oameni misterioși au înțeles imediat emoțiile, trimiterile și vocațiile închise în sculpturile tale. Cum ți-ai explicat acest contact imediat și neostenit de justificări ?

P.N. : — Deloc Canada ! Deloc Scandinavia (prea multă politețe !). Canada — moțaicul nemulțumirilor, fațade poleite, adîncuri mici, materialism atroce ; Marea Britanie — pragmatism de concept, hedonism senzaționalist : Francis Bacon, Gilbert and George, D. Hokney, anomalia și cinismul = subiecte majore și ipocrizie diplomatică ; teatrul : arta clasei de mijloc ; football : ritualul clasei muncitoare ; Autobiografia : literatura confesională cea mai britanică !...

Harta simpatiilor ar fi pentru mine mai curînd Olanda, Japonia, Tibet,... Irlanda. În Japonia, lucrul meu a fost văzut imediat, înțeles, pentru că era plin de referințe și rădăcini comune : medievalism al formei în lemn, interes pentru textură, eclectism al substanțelor și un foarte dezvoltat simț al metafizicii (pe care englezii nu-l au mai deloc, sau dacă-l găsești la ei, este... morbid). Se spune totuși că Anglia e „bună" pentru sculptori în general, pentru că te obligă să miroși și să pipăi empiric ; în același timp ignoră teoria și intelectualismul — lecție acut necesară mai ales pentru sculptorii care vin din latinitate, unde cartezianismul este încă puternic ! Din păcate însă — observ eu — ei nu sînt în stare să vadă dincolo de materie. Să le vorbești studenților englezi despre transfigurare, este ca și cum ai vinde pisicilor calendare...

C.S. : — Să preluăm cronologia și morfologia (structurile ulterioare) creației tale, necunoscută deocamdată aici, să plecăm de la un Curriculum Vitae spre o cronologie (desfășurare) și o suprapunere tehnică de stiluri în care filozofia cercetării de concept fiind cam aceeași, se înfăptuiește doar o ajustare de fiecare dată cînd modifici, schimbînd tehnica. Acest sinoptic ar fi : Palpable and tactile (1968—1972), Human figure (1972—1974), Anthropocosmos (1969—1981), Performance (1970—77), Generative Art Group (1974—76), Hyphen (1975—89), Paintings (1977—89), Architecture (1977—79), Drawing on Photographs (1975—89), Nine Catalytic Stations (1975—87), Public Monuments (1969—90), Visual Hermeneutics (1981—88), Unnamed (1983—88), Poems (1969—89).

Detaliază sau fă deschideri preventive pentru un prim contact cu opera ta, aici ! Mărturisirile tale pot pregăti un teren de descifrat. Nu o explicație, cît oferirea cîtorva chei. De acum, aparținînd la două spații culturale și artistice, se vede că opera ta va fi cercetată aici cu ochii unui Janus, provocînd variante de percepție. Dar fiindcă ești și hermeneut al propriei întemeieri, cred că ar fi necesar să mediezi acum, provocînd intuiții de la distanță.

P.N. : — Cronologia ajută cel mai bine la re-crearea unui haos. În ceea ce privește zig-zagul meu de atelier, și mai adevărat este ce ai observat și tu deja

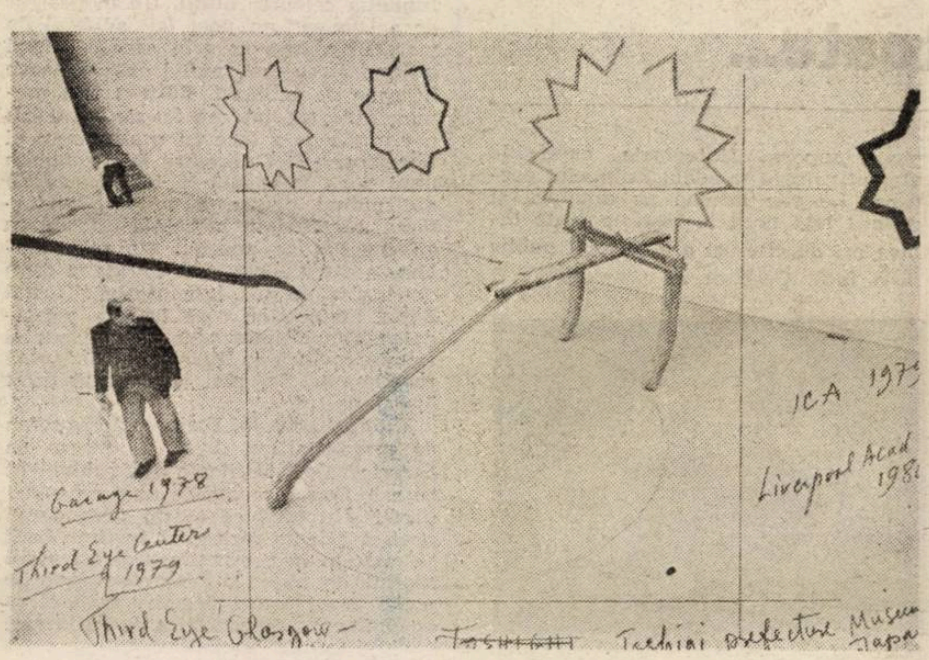

altădată, adică o permanentă reciclare a substanțivelor de bază. Înafara celor trei cicluri meta-estetice despre care am spus că rămîn cel mai bine atașate ritualurilor din anii '70, au existat o curiozitate și un neastîmpăr tehnic în mine, care m-au împins mereu spre experimental și spre inovativ... doi termeni, două atitudini de deschidere (nu infantilă, ci copilărească) spre menținerea inocenței... Sînt mulți artiști serioși pe lumea asta, care demult, în tinerețea lor, au ucis aceste nuanțe, fiind influențați de poziții scientifico-tehnocrate (Judd Andre, Serra, Long), ei renunță la „artistry" și inventivitate, tocmai pentru a demonstra o permanentizare și o disciplină absolutistă... renunțînd totodată și la o bucurie creatoare, care mie îmi este încă dragă ; aceasta este găsirea sau re-descoperirea. Eu cu bucurie mă regăsesc refăcîndu-mă, cu fiecare tehnică nouă de la fotografie la desen, lemn, oțel, arhitectură. Și gradul de risc crește pînă la complexitatea imposibilă, cînd începi să amesteci... Deci, este ușor să fii acuzat de eclectism sau confuzie, cînd de fapt te apropii mai mult de un principiu al vitalului. Dar mintea poate fi și mai limpede cînd realizezi că lumina este compusă din atîtea culori... Cînd ești în căutarea adevărului, nu-ți mai pasă de disciplina metodologică. Bineînțeles, mulți caută adevărul tocmai în metodă... și atunci se subînscriu lor înșiși pînă în viciu. Cercurile de acest fel sînt mult prea mici pentru mine.

Am început să cred că universul este nu numai un haos bine organizat, dar cred că este chiar fractal în adîncime... adică micro și macro se reflectă reciproc și se reproduc probabil la infinit. Spațiile ondulate ale lui Blaga, mă fac să cred că orizontul e mai curînd cîrlionțat decît justificabilmente simplu ca în perspectiva Renașterii. Toate acestea încă mă motivează ca ființă creatoare și nu doresc contabilitatea.

Uitîndu-mă în spate văd trei sau patru momente mai importante : primul și cel mai obsesiv a fost „Anthropocosmos", metafora individului în societate : divagațiile acestui lucru au fost multiple și amalgamul cu tactilul și manjabilul, două instanțe capitale. Dar metafora esențială este despre atomizarea individului, a persoanei...

Al doilea moment-motiv este 1975, „Hyphen", ca descoperire a abstractului articulat. În cei cincisprezece ani, care au urmat, am înțeles că gîndul poate naște organisme... Procedeul meu de a naște sculptura nu este de la organic spre abstract(izare) ca la Brâncuși, ca la H. Moore, ca la B. Hepworth, ci invers, de la un cod abstract-geometric, de la un schelet mental la un corp, bine articulat, bine hrănit. Simplu : de la sămînță la plantă și fruct. Astfel „Hyphen" a devenit pătrunderea plugului pe un teren virgin.

Curînd am construit (am crescut) momentul celor „Nouă Stațiuni Catalitice", un moment simfonic. Polifonia îmi era deja cunoscută. Aici însă (în 1987), cred că am reușit o armonizare prin singularizare, un loc absolut total (totalizant) și paradoxal (Schönberg ! ?). Dar nu este vorba de un absolutism minimalist, ci de o deschidere spre un absolut nonobiectiv de o infinitate tridimensională, exprimată în oțel inoxidabil. Convex Concordia.

Urmează apoi o liniște nouă, în anul următor (1988) : am compus apa grea. Locul acesta este concentrat, cam un metru pătrat, des, cu sfere de oțel. Se cheamă „Ne-numitul", neexpus, neexplicabil și care pare imposibil. Aceasta-i ultima mea descoperire și pe care n-o cunosc prea bine nici eu.

C.S. : — La un moment dat, mie mi s-a părut că lucrările tale se nasc încă o dată și după ce ele au fost gata, descoperindu-se și acoperindu-se (deschis-închis) în simultaneitatea mai multor stări și participări temperamentale. Asta și fiindcă opera ta este atît de metamorfică și o poți privi asculta și palpa din diferite zone și unghiuri. Ceea ce spun eu va înceta să devină ipotetic cînd lucrările tale vor fi consultate printr-o atingere și cercetare directă. Reproducerea lor nu ajunge. Cred că tu trebuie să fii văzut și cînd lucrezi, fiindcă opera ta este creată și re-creată de cîteva ori, cînd se înfăptuiește, cînd este gata și cînd o reprivești. Senzația că lucrările tale se auto-refac după terminarea lor este presantă ; un cinetism al meditației pentru cei care se inițiază apropiindu-se cu încetineală. Persistă ideea de intrare și de ieșire din labirint, fără repaos vizual, antrenînd și celelalte simțuri, și tot așa de la capăt. Cel care le parcurge se autoexplorează. Cred că acesta e sensul și ținta ta. Complic cumva ceea ce trebuie să rămînă cu mult mai simplu ?

P.N. : — Interesant, faptul că n-ai avut acces direct la multe din lucrările mele și, totuși, toate citirile tale mi se par adecvate, nu numai posibile, ci adesea revelatoare și pentru mine... Cînd te referi la a doua naștere și la metamorfoză intrinsecă, cred că ai mare dreptate, zic cred, fiindcă în ciuda lucidității mele, aceste fenomene ale interpretării nu sînt deloc sub controlul meu (nu conștient, în orice caz). Bănuiala mea este că labirintul, intrările și ieșirile din operă, și apoi cinetismul, de care vorbești, sînt toate stări cotidiene, psihologice, filozofice și chiar fizice. S-ar părea că lucrul este îmbibat de mine ca „subiectiv activ", dar și de mine ca „self". Sper mai departe că dincolo de acest proces de cercetare și luare la cunoștință, apare și o dispoziție mai stabilă, dincolo de timpul sculpturii în obiectivizare, în neutralitatea catalizei sale... Dacă „cel care le parcurge se autoexplorează", cum zici tu, desigur ar fi mult sens în ceea ce eu am făcut... însă eu nu pot, din unghiul meu, conduce o astfel de investigație decît folosindu-mă pe mine însumi. Lucrul de care îmi dau seama limpede este că cercul în care mă mișc trebuie să fie larg și generos, îmbrățișarea lui trebuie să fie omnipotentă și mai puțin self-suficientă, ceea ce, printre altele, înseamnă și riscul risipirii.

C.S. : — Aș intui viziunea ta drept o Grădină peripatetică de la vizibil spre invizibil, de la ceea ce cade sub simțuri (stări provocate) pînă la o transcendere a corporalului. E valabil ceea ce bănuiesc eu ?

P.N. : — Tocmai vorbeam de riscul risipirii... Cînd mă întrebi dacă eu cred în grădinile peripatetice, eu aș zice, prin vizibil, prin tactil, spre invizibil și intractabil, da ! Dacă peripatetic înseamnă și „de margine", o să-ți răspund prin una din stațiunile catalitice care se cheamă „Edge Runner", adică „Alergătorul pe muchie", o compoziție plină de haz ambiguu și trist pentru că e o cîntare a relativității ; dacă tu zici da, eu voi spune nu, sau invers...

În consecință, ce mă atrage la vîrsta asta, după ce am trecut printr-o droaie de experiențe fizico-chimice este transparența concretului sculptat, adică tocmai paradoxul esențial al eu-lui său : capacitatea materială de a semnifica spiritual. Stare care nu apare decît cînd formula substanțială (sau substanța formei) încapsulează spațiul ca adîncime și timpul ca solidaritate.

O statuie abstractă staționează în timp ca și cum ar fi spațiu, nici antropomorfic, nici natural ca un munte sau un uragan, ci mai mult ca un duh lunatec și încătușat, de-a dreptul straniu și de nedescris. Este tocmai această nedumerire „de nedescris" care mă ține de veghe (Stațiunea a șasea din convexul catalitic se cheamă „Trezirea" (Wake). Dar nu-i vorba nici măcar de o rigoare a simbolului. Pasiunea e ținută trează de un conglomerat intuitiv, care ca și cum s-ar rostogoli tot timpul, relevînd cînd o grădină (cu fructe și semințe), cînd un labirint (cum cel pictat de Giotto)... Și acest bulgăre-conglomerat plutește la rîndul lui într-un cosmos riscant, plin de gropi negre și explozii imprevizibile.

Cristian Simionescu

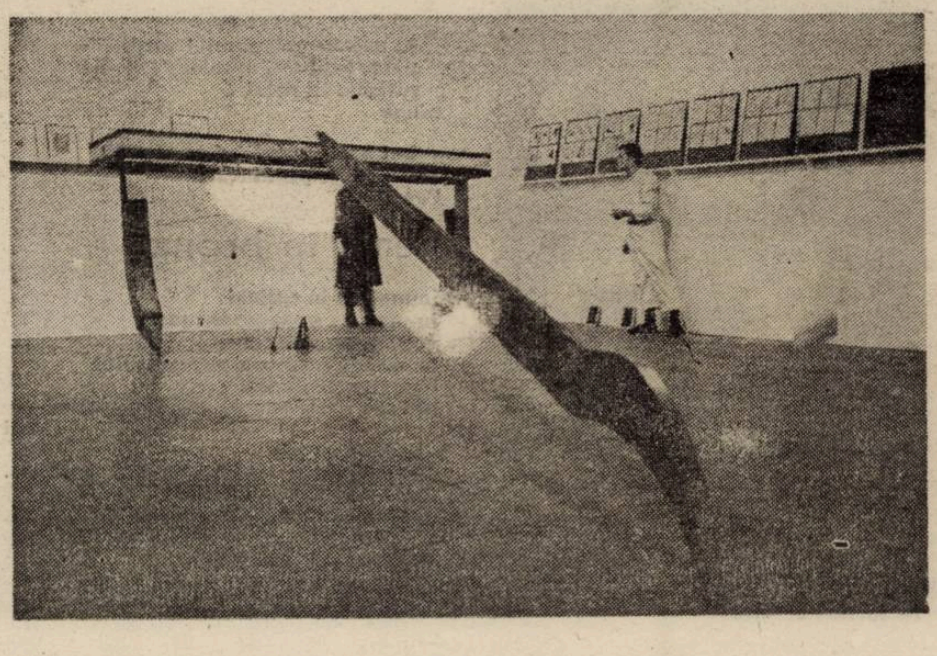

ioan pintea

viața ilustră sau nașterea poemului

două hălci între care stă
un text
fac la un loc un text însîngerat
două texte însîngerate între care stă
o halcă de carne
fac la un loc o halcă de carne însîngerată
o ureche ascultătoare
este o gură săturată cu cilți
o gură vorbitoare este o ureche
care citește auzind între
text și halcă între
halcă și text
i n s î n g e r a r e a

o, definiție duh purtat
peste apele vesele

copilul nicodim

căutînd un om prin care să-și iubească îndeajuns dialogul
răscolit era peste măsura înfățișărilor sale dinainte
căzînd din întrebare în răspuns ridicînd semnele de
punctuație pe deasupra propozițiilor înainta reușind
să-și dovedească vestirea
„fruntaș impielițat din poporul acesta cum mă vei vedea
tu pe mine în locul punctelor nedeslușite de ochiul crăpat
în patruzeci de vederi !
în patruzeci de nevederi !
meduză peste lumea prea mare suportîndu-i creșterea
în toate sensurile cite i s-au arătat spre a călători
sau măcar spre a lovi creștetul la prima împotrivire
a lucrului putrefacția încă de pe acum ispitindu-te
încă de pe acum hărăzindu-și părul peste domnișoara aceasta
dusă din creștet pînă sub unghii în chip de piele
strămoșească... la vremea aceea cîntînd în tobe se veselea !
la vremea noastră întinsă pe oase se veselește !"
ziceam toate acestea adunat, încîlcit precum copilul
în burta mamei, eu n i c o d i m în burta cetății
năpădit de scaieți, buruieni și firave cîntece de petrecere
năpădit de neînțelegerea nașterii de peste mine

viața ilustră

stă în fața mea arde și nu se mistuie
arde și pare un rug nedeprins cu cenușa
stau în fața lui și ard și mă mistui
sînt singur și am hotărît să supun lumea
pedeapsa este o coroană moștenită purtată
din creștet în creștet și așteptată prea mult
așteptată de aproape pare o iubire înfricoșătoare
de departe o durere de nesuportat rug care arde
și nu se termină stăm față-n față amenințîndu-ne
cu frumusețe devenind deodată și pentru totdeauna
cei mai urîți comeseni deși bucatele sînt recoltă
aleasă și sfîntă din dulcile noastre ogoare
liniștea acestui sărut s-ar putea să fie
zgomotul vînzării sarea pămîntului prefăcută-n
petreceri romane viața viața mea un bob de mușlar
strecurîndu-se ultima dată prin burta poporului
tău născătoare este și renăscătoare de moarte
viața viața mea ultimă

retorica înfășată

peste noi stau capete de animale
gurile reci, trufia și rînjetul lor îmi ating
pieptul ca o sărutare de noapte
vine frica, răpitoare vine frica la subsuoara ta
tulburîndu-ți părul, bate din aripi filfiind
peste vegetația carnivoră înfometînd-o

demult n-am văzut răni în pieptul tău
toate oasele trag pielea în jos te văd
și ești nevătămat unde-ți este suferința ?
unde-ți este suferința ta ?
ce ținut barbar în fața curajului !
răspunsul meu la picioarele întrebărilor...

peste noi stau capete de animale
sîngerînde peste cămășile mele albe și negre
stă mijlocul argilei strigînd :
eu sînt Frica, nu-ți fie frică
lovește cu putere, cu scîncet
și vei săruta solzii șarpelui ridicat !

pe malul drept al someșului

peste pietre stau în fața gîndului peștii
păstrăvi însingurați în insula plutitoare
caută fibra poemului sfînt
apa someșului rămîne pietrele trec
și-mi sărută nașterea chiar peste
moartea aceasta de tînăr
urechea mea singura gură nevorbitoare
se face pîine și mulțumirea
înseamnă pîntecul poftîcioșilor
pe malul drept al someșului
iubesc toate veștile despre apă
despre pietre și iubesc malurile
văzîndu-vă pregătiți pentru baia aceasta
din urmă
apa someșului rămîne pietrele trec

platon pardău

AMALIA

Legăturile dintre el și Amalia durau din tinerețe : una dintre acele intimități care nu se sting de-a lungul anilor, deși cei doi urmează căi diferite. Amalia se căsătorise cu Lem Buchov — Popescu, un inginer în plină ascensiune, mult mai în vîrstă ca ea, prezent deseori în viața publică, în gazete, ca subiect sau autor, care, dacă nu ar fi avut „norocul“ (ridea cinic omul meu) să fie făcut pulbere de explozia avionului, datorată, cum s-a dovedit, unei bombe artizanale, dar nu mai puțin sofisticată și nedepistată pentru că terorista (la femme !) o combinase în avion, din piese separate și imposibil de detectat, — acum ar fi fost în boxă. „În boxă ?“ îl priveam surprins, înțelegînd că se referea la judecarea capilor politici din jurul tiranului și tiranei, procese acoperind mult timp și întreținînd o stare de încordat spectacol public, la proporții naționale. Cum și de ce trebuia să ajungă în boxă Lem Buchov-Popescu, un eminent savant ? „Toți trebuia să ajungem în boxă !“ exclama el, drept răspuns. „Și eu trebuia să ajung în boxă !“ L-am întrebat dacă mă considera și pe mine unul din cei care ar fi urmat să fiu dat gidelui ? A replicat cu un senin „desigur“, care, recunosc, avea ceva din indiferența unui călău care-și contemplă cu ochi orbi victima înainte de a-i reteza capul, ceea ce nu-i va abate, ulterior, gîndurile de la cunoscutele ocupații ale gîzilor, cultivarea micilor grădini cu zarzavaturi sau confecționarea de scapulării ce se vînd bine cu prilejul procesiunilor, dar prin intermediari monastici. Se scursese mai mult de un an de la discuțiile noastre despre scenariul posibilului „Homo Neanderthalensis Bucurescensis“, și acum ne aflam adunați la sediul Mișcării Ecologiste din strada Alunului, 2, nu departe de fosta troiță legionară ridicată în '40, toamna, și scoasă șase ani mai tîrziu. Mai bătrîni cu atîtea și atîtea iluzii, ne întîlnea din nou experiența unui (după părerea mea) șarlatan, numită efectul K., sau W., cum e în obiceiul acestor inși să-și facă reclamă. Într-o fostă sală de ședințe a unui comitet de partid comunist, magul, tînăr și elegant, cu o bărbuță conică, neagră, și o pereche de ochelari largi pînă pe jumătatea frunții, urma să demonstreze public însușirile ieșite din comun ale cerebelului său hrănit cu lecturi sănătoase și antrenat prin ședințe zilnice de calm. N-ar fi exclus ca de aici să fi venit numele efectului, de la „Calm“, dar scris cu „k“, după cum cred că nu era altceva decît o formă de a lenevi pe seama ignoranței și precipitării diverselor cluburi și clubulețe politice apărute după alungarea tiranului și tiranei. Ce căuta aici el ? După cearcănele adînci și obrajii căzuți, deși din fălnicia trupului nu pierduse nimic, iar paloarea intensă îi dădea noblețe, l-am crezut suferind și l-am întrebat dacă e bolnav și de ce anume. Magul pusese să se stingă majoritatea luminilor, pe scena unde altă dată se instalau tribunele și prezidiile, apăru și o fată pe care trebuiau făcute experiențele ; îmi spuse că e bolnav de ceea ce eram bolnavi noi toți : de rătăcire. De nimicul cel mare. De lipsă de loc în spațiu. Cuvinte care sunau comic în gura lui, și mi-a părut a semăna cu impostorul mag, impostor, da, s-a scris și în ziare.

Dragostea lui față de Amalia fusese aprinsă în două reprize : nenorocirile succesive ale femeii. O căutase în perioada grea de după moartea savantului, trecută aproape sub tăcere de ziarele invadate de dispute pe problemele politice ale zilei, mai ales cele cum trebuia să arate viitorul nostru, al tuturor, inclusiv al prietenului meu, a cărui povestire despre „Homo Neanderthalensis Bucurescensis“ mi se mototolea în tașcă, paginile făceau „urechi“, precum caietele de școală din copilărie, dar, acum, spre deosebire de vremea abecedarului, nu era nimeni pe aproape să mă tragă de urechi pe mine pentru „urechile“ scenariului din care nu mai ieșea nimic. Probabil de la ședințe de transmitere a voinței la distanță, cum era aceea de la sediul Mișcării Ecologiste, sau de la întruniri ale clubului „Farmec“, profilat pe apropierea dintre „suflete însingurate“, cum pretindeau reclamele publicate de ziarul „Scorpia veselă“ și era scris pe afișul de la intrare (un panou de 1,50 m x 1,00 m rezemat de o șină, șterpelită de pe șantierul de peste drum (abandonat după alungarea tiranului și tiranei), de la aceste numeroase și felurite întruniri, simpozioane, conferințe de presă, prezentări de persoane celebre plecate de mult din țară și revenite cu chipuri buimace de fericire și teamă într-un oraș pe care nu-l mai recunoșteau, oameni de afaceri de mai mică anvergură, sosiți, ca un prim val, ca mesageri sau cercetași ai marilor oameni de afaceri, urmînd să reverse bogăția și progresul peste București, politicieni bătrîni, vorbind graseiat, unii chiar găsindu-și anevoie cuvintele, ca să se exprime într-o limbă uitată aproape, după o jumătate de veac, teroriști tineri, prefăcîndu-se a fi uitat aceeași limbă și dîndu-și un „glanz“ occidentalo-american, dineuri, „dininguri“, cocktail-uri, „dialoguri“, pe care le frecventa acum, el care, atîția ani, preferase expectativa pînă la absenteism, le „bătea“ cu pasul lui iute și le privea (avea să mă lase să înțeleg) cu o buimăceală nu mai mică decît cea a foștilor locuitori ai urbei noastre, reveniți acasă într-un loc care nu le mai era casă, deși unii avuseseră aici imobile mari, poate chiar palate, sigur — cît putea fi un palat bucureștean în vremea cînd nici palatul regelui nu era cine știe ce palat, așadar, plin de puzderia a ceea ce însemna o complexă viață politică, o diversitate de puncte de vedere, ancora la Amalia, ca un vas bătrîn și ostenit într-un port calm și ferice ! Bineînțeles că Amalia era orice decît un port ferice și calm, un punct al blîndeții și liniștii într-o lume bintuită de contradicții și violență. Amalia era dracul în persoană, trup din trupul iadului și întruchiparea paradisului pierdut și demn a fi regăsit, ca să folosesc una dintre formulele lui, aplicată celeilalte femei, amanta lui Capră. El se dusese întîns la Amalia imediat după prima nenorocire : de la Londra trupul lui Lem Buchov-Popescu fusese adus a doua zi după accident, într-un sicriu de metal, plumbuit, semănînd cu acele cutii dreptunghiulare stas în care erau expediați familiilor, din Vietnam, morții americani. Amalia dorise să se rupă sigiliile, să-l mute pe Lem Buchov-Popescu într-un sicriu autohton, românesc, stejar gros, ceva ce era un lux cam exhibiționist în epoca aceea cînd foarte prost organizatele servicii de pompe funebre trebuiau să facă față solicitărilor familiilor celor morți în revoluție sau în împrejurări legate de revoluție, multe morți rămase misterioase și pînă azi. Nu, Amalia, care avea și un car de neamuri prin Oltenia — zece-doisprezece frați, surori, plus unchi și mătuși, cusere și cumetri, vroi o înmormîntare spectaculoasă, festivă, memorabilă, prilej de alergătură, de luptă cu autoritățile nou instalate, primari tineri, funcționari de stare civilă temîndu-și posturile și chiar viața în zilele acelea de zbucium și lupte de stradă. El apăru la Amalia, după ce n-o văzuse de cincisprezece ani, pe puțin, o „pierduse din vedere“ fără să se fi scurs din el duioșia cu care-și amintea de amorul năzdrăvan cu „țiganca“, de îndărătnicia lor, de mult rămasă în urmă, de a obține cît mai mult de la clipa împreună ! Se angajă direct în neobișnuita sau nepotrivita ceremonie de înmormîntare, a lui Lev Buchov-Popescu, adus de la Londra întreg-întreguț, una dintre minunile accidentelor de aviație (minune incompletă, fiindcă era, totuși, mort), doar cu inima străpunsă de țeava pornită din ceea ce fusese măsuța rabatabilă de pe scaunul din față. Îi revedea pe ambii după un deceniu și jumătate, el mort, ea tot nebună — așa cum se zbătea pentru spectacolul înmormîntării, în care trebuia să joace rolul Văduvei Îndoliate. Nu știuse niciodată dacă-l iubise pe Lem Buchov-Popescu, dar nu mai conta, acum era un bărbat care, poate din pricină că murise, își arăta trăsăturile slave, era Lem și Buchov, sută la sută, încetase să mai fie un Popescu de-ai noștri din cîmpia olteană sau din sudul Munteniei sau din Moldova de Jos. Alura lui de Moldova de Răsărit era accentuată de surîsul pe care moartea i-l așezase pe obraz. Cînd deschisese sicriul (o făcuseră sanitarii veniți de la morgă, la cererea ei expresă, însoțită de amenințarea că refuză coletul trimis din Anglia, strigase, în magazia de mărfuri a aeroportului că „puțin îi pasă, poate să fie expediat și de președintele Statelor Unite, i-l trimite înapoi“, ea vrea să vadă ce este înăuntru, acolo, pe loc, nu va duce acasă, „fie ce-o fi“, un sicriu care nu are nici o legătură cu ea...), fața lui Lem Buchov le apăru zîmbitoare, delicat zîmbitoare, maxilarul lui lat și sprîncenele subțiri, aproape rase, ochii scăzuți, prinși de pleoape, însă parcă pe punctul de a se deschide vesel și a completa ceea ce era de așteptat că vor rosti buzele puternice, cărnoase : „V-am făcut-o, doamnelor și domnilor“. E de presupus — spunea el — că Amalia își imaginase ceva îngrozitor în legătură cu deschiderea sicriului : o ladă plină cu bucăți de carne amestecate cu bucăți de stofă, picioarele la cap și capul la picioare, ca-n desenele cu execuțiii de către turci, cînd victima era așezată la vedere, cu țeasta retezată și pusă în poala caftanului... Un Lem Buchov întreg-întreguț și, în plus, zîmbitor și cu trăsăturile acelea rusești, neobservate de ea (îmi relată mai tîrziu autorul) era un fel de a fi luată prin surprindere. Moartea lui, în general, fusese altfel decît și-o închipuise ea, care-și închipuia orice și se închipuia orice !

Sînt sigur că de aici s-a tras totul, schimbarea lui este legată tot de reapariția lui Lem Buchov, pe care ajută să-l înmormînteze la Belu, într-o vreme cînd a mai fi înmormîntat aici devenise o imposibilitate. Eu încă nu renunțasem la ideea colaborării la „Homo Neanderthalensis Bucurescensis“, deși începusem să-mi pierd răbdarea, dacă nu chiar speranța. Evita subiectul, discuțiile noastre, cînd reușeam să le provoc, deviau imediat la problemele zilei, dintr-un unghi nu cum era de așteptat și prin care le priveau cei mai mulți dintre noi, ci, precum ciudatele lui voiajuri pe la tot felul de asociații și întîlniri obscure, toate neguvernamentale, neașteptat. În general, „nu se vedea“, îmi spunea cu felurite prilejuri, ca să scape, probabil de insistențele mele, în lumea de mîine, ceea ce părea mai degrabă să-l amuze decît să-l sperie. „Bătrîne — îmi întrerupse într-o după amiază strădaniile de a-l aduce în albia profesiei (nu știam că, pe atunci, lucra la carte, acum sînt convins că asta făcea) — de un fapt eram sigur : cum voi fi înmormîntat. Acum nu-mi pot face nici cea mai mică idee despre cum va arăta înmormîntarea mea...“. Îmi fu ușor să înțeleg la ce se referea : faptul că societatea scriitorilor, din care făcea parte de pe cînd publicase „o broșură de laudă la adresa P.R.R., toți cei de-o vîrstă cu mine, într-un fel sau altul, au crezut cumva în acest p.c.r., nu glumesc, bătrîne“, și nu știu dacă el ne-a lăsat pe noi cu curul în șanț sau noi pe el, nu acum, desigur, atunci, la început, cînd trebuia să spunem NU !“, avusese un foarte bine pus la punct serviciu de înmormîntări pentru scriitori. „Mureai, bătrîne, asta era P.C.R., toți cei de-o vîrstă cu mine, înrest, venea cioclul nostru, un domn foarte respectabil, care trăgea binișor la măsea cu noi în restaurantul nostru și, pesemne, în gîndul lui, se întreba dacă nu cumva mîine, tu, tovarășul lui de masă care, în majoritatea cazurilor, nu acceptai să-și plătească șprițul, cu toate că el insista, ce mai, am spus, domn în regulă !, te privea cu tristețe, ca ăla din Shakespeare, cu țeasta în mînă, dacă mîine nu-i vei fi dat în primire... Dacă moartea noastră, ca dată, nu era o chestie foarte sigură, faptul că acest domn distins, te va duce la groapă era o certitudine, bătrîne... Acum, însă, în lumea asta nouă, oare cine și cum ne va îngropa... ?“ După aceea îmi vorbi, trăgînd rar din lulea, despre adevăratul val de scriitori care muriră înainte de revoluție, „imediat înainte, bătrîne, ca și cum ar fi presimțit că vine schimbarea și locul lor în lume va fi restructurat, recvaluat... A fost o adevărată grabă și, sincer să fiu, în pofida unor dificultăți, unora le-a reușit perfect, au izbutit să-și închidă ei înșiși gura, deși prietenii și împrejurările deseori le-au fost împotrivă...“. În ce mă privește, nu-l cunoaștem sub unghiul acesta : amator de glume macabre. Cred că lucrurile trebuie puse în legătură tot cu înmormîntarea lui Lem Buchov care avu un moment comic. Amalia reușise să adune tot nemușagul ei oltenesc, **denișă**, zicea el, o „parașută“, o vrăjitoare, o rusoaică de doi metri, neam aristocratic de prin părțile Kievului, unica rudă a mortului, strînse un sobor de popi, dar nu luă în calcul imprevizibilul. Ceremonia funerară se sfîrșise, venise ceasul bulgărilor de pămînt aruncați pe coșciugul coborît în groapă, Amalia o și făcuse cu un gest de divă, mișcîndu-se sigură sub voalurile ei, pesemne prevăzute cu găurele pentru a nu orbecăi, cînd pe alee se auzîră strigăte : „Stați ! Opriți ! Stați !“ Un bărbat scund, cu blugi, și scurtă matlasată roșie alerga energic spre pilcul îndoliat. „Am crezut că-i de la poliție sau, cum se mai putea presupune, vreun coleg de slujbă al savantului, vreun ucenic ascultător dornic să plîngă la mormînt și căruia, din pricina puzderiei de gazete care ne ghiftuie, îi scăpase tocmai anunțul mortuar cu precizarea orei înmormîntării. A, nicidecum ! Era un necunoscut. Nimeni nu avea habar cine era insul care întorcea mortul de la groapă ! Fiindcă asta se întîmplă : sicriul, de sub care, tot printr-o întîmplare puțin obișnuită, cei patru țigani gropari încă nu trăseseră frînghiile, fu readus la suprafață, redeschis — noroc de ideea Amaliei, ca să se folosească șuruburi, nu piroane, pentru fixarea capacului ! — și domnul Lem Buchov, cu fața lui de slav neaoș, pudrat, îmbrăcat într-un smoching, văzu din nou lumina zilei de început de ianuarie, iar, mai tîrziu, beneficie de repetarea slujbei de pecetluire a groapei și de potopul de bulgări pe sicriu !Timp în care, așa cum apăruse, după ce sărută mortul, tipul cu blugi dispăru în fugă pe alei.

Prezentarea acestei întîmplări nu ar fi fost lipsită de interes, deși gustul unor comentatori respinge comicul macabru și vestejește scenele tari. Este posibil ca el să o fi omis cu gîndul la asemenea racții. Dar pe Amalia nu avea dreptul s-o omită !

constantin hrehor

Turlele fonetice

petreceam în ninsoarea aceleiași armuri.
dintr-un jilț roșu
împărțind călătorilor buchete de
spaime
inima vietuia după zidurile căptușite cu
întrebări
fonetice turle urcau din măruntaiele
Urbei
fără macedoni înainte
cu răbdarea aurului elegiac din nisipuri
migrau păsările în țări anonime ;
inima vietuia singură între pietrele
propriilor zgomote
precum sub carapacea lividă
trupul testoasei isihaste ;
poposeau tîrziu în corturile
manuscriselor rare
străjile clipind matematic,
litere aveau în raniță iscoadele
drum milenar înainte
seceta le lumina calea —
fier roșu în coapsa cămilei
pe prismatice gresii
la cină-și mîncau amintirile
îngropîndu-și drumul în piramidele
Ochiului...

Scrisorile de piatră

în stradă aruncate
din turn cărămizile orei,
în roșii, interminabile zecimale
ecuația sîngelui tău
descompusă-n oglinzi...
liliecii argintînd casele părăsite,
mîinile sosind din cîmpia textelor
prin somn pipăie ochiul fîntînii.
ninge —
cu lanterne la gît umblă prin oraș
statuile femeilor înșelate
pe zăpezi numele ne rescrie
cu negru
iarna ca un notar orb...

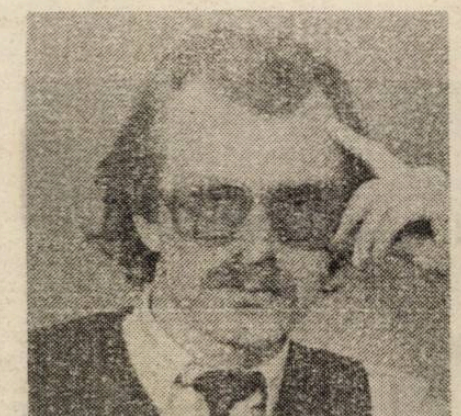

Son

mîinile
odihnindu-și rănile-n cărțile iernii
pe socluri de sare
invocațiile mamei, strigătul ei
recompunîndu-mă din geneze confuze

păsările își spun ode
în urechea clopotului surd,
păianjenii îmi mănîncă literele
rătăcite în boltă
ninge

îmi azvîrl condeiul în zăpadă
cuvintele profanează
Poesia...

Semn în bronz

înnoptăm în oglinzi
în propria imagine ascunși ;
voi termina dimineață
de văruit ceasoarnicele orașului,
hamali credincioși
îmi vor descărca memoria în gările
ploii
șurub cu șurub
demontîndu-mă ca pe-un car alegoric...
(în rămurișul cărnii tale
numele unui dans transparent
inima descriindu-și drumurile
pe deznădăjduite dale)
ascult : urnit de palma umflată
bronzul bleastămă fără primejdii...

daniela moraru

● Cum să-mi explic altfel decît prin fatalitatea vocației prezența fulgurantă în cenaclul **Universitas** a Danielei Moraru, studentă de nota 10 la Medicină, sibiancă de loc dar necitindu-l pe M. Ivănescu și, în genere, nemanifestînd alte asiduități decît cele în legătură cu poezia ? Fără o minimă competență cîștigată prin studiu filologic, imaginația și inteligența ei știu să ocolească aproape întotdeauna locul comun. Priviți numai cum se încarcă treptat de un neașteptat magnetism descrierea atît de fadă în aparență din aceste poeme. Cred că Daniela Moraru ar avea ce spune în poezie : dar pentru asta ar trebui să se ia în serios !

Mircea Martin

Țevi și var

alcoolul înghețind pe faringe
plimbări lungi pe faleză aroma izbind val
după val mîna va înțepeni pe pernă briza
împrăștiind nisipul eu stau în salon mă prefac
plimbări lungi pe faleză pereții albi lucruri
care nu au legătură cu mine cu nimic care
nu mă privesc să tac SĂ TAC țevile ies
din perete și intră-n perete ușa închisă
în urma mea nimeni nu va pătrunde aici
nimic altceva decît piriiașul de var pe ciment
nimic.

mă uit în tavan mă prefac
crăpăturile în var igrasia hărți animale
ciudate un copac o fetiță ca mine înainte de
a merge la școală pupile înguste ca la pisici
toate acestea nu mai sînt le-am uitat amintiri
de cînd eram mici sora mea și cu mine mama
ne trimitea la culcare întuneric carii în var
sperietoare hărți animale ciudate un copac
o fetiță ca mine înainte de a merge la școală
aerul că spune ceva tavanul întins și alb
ca un cearceaf înainte de somn spaima
susurul zilei de lucru promisiuni pentru mîine
„spune-ți în gînd trei fapte bune adormi"
mîna pe pernă tavanul alb mișcări încete
sub var sub cearceaf aerul că spune ceva
salonul ca un ochi de sticlă dat peste cap
privirea se sparge.

o femeie în canadiană
maron sacoșile ei grele doi soldați traversînd
strada autocamioane la stop trotuarul albastru
mă uit pe fereastră oameni pe lîngă care
trec dimineața măștile lor de aer (să te
gîndești la asta și să nu ajungi la nimic,
să nu te gîndești și totul se desfășoară
normal. într-o atmosferă de bucurie. sau
de candoare. și binele meu e o părticică din
binele nostru. și mutra mea e o părticică din
atmosfera noastră. mască de aer. urechea se
pleacă să asculte) susurul zilei de lucru. drumul
lui sorin dimineața înainte de opt. valurile
creț ale dimboviței, ocoliți : drum în lucru. țevile
ies din perete și intră în perete. privesc fereastra
plaja ei luminoasă. briza schimbă reflexele.
pielea transparentă ca sticla ca gheața.
privesc mîna înțepenită pe pernă. vene albastre.
piriiașe prinse sub sticlă sub gheață.
piele și var. vîntul deschide ferestrele.
lucruri care nu au legătură cu mine cu nimic
care nu mă privesc.

Foehn

tavanul puțin pătat în dreptul patului. sertarul
uitat deschis. sau închis. lumina veiozei limpede
ca absintul mai puternică decît ceața.
toate acestea așa cum și le-a imaginat :
ea rămînînd pe balcon și pilindu-și la nesfîrșit
unghiile, o pînză subțire va cobori deasupra
celorlalte lucruri. cele fără de capăt.

va întreba și nu i se va răspunde : nici bine nici rău.

alcătuirea fină a gesturilor. risipirea cu totul
întîmplătoare în cameră. i-a spus :
fii atent !
ceea ce el prevăzuse în întuneric :
momentul în care se hotăra să clipească.
i-a spus :
dar la ce bun aburul să-l împrăștii ?

prezența ei în aer. îngrijorarea. fii atent.
ochișorii ronțăind în întuneric. pindind. i-a spus :
învelește în pînză tot ce ai atins.
mîna retrasă în grabă. nu s-a rostit nimic în plus
nimic primejdios.
i-a spus :
o mai visezi ?
aburul cald și umed. nu știa aceste
parfumuri (pînza a coborît aurie)
i-a spus :
uneori.

împotriva chiar a gîndurilor care-i fac plăcere.
deși nu este vorba să uite. e suficient să privești
numai : ea va rămîne pe balcon pilindu-și
la nesfîrșit unghiile. prin praful moale el
intră și iese din cameră. în dreptul ferestrei :
ca și cum s-ar mai zbate un moment.
(undeva în spate zărește colinele.)
pînă cînd puful îl va acoperi cu blîndețe ?
pînă cînd puful auriu și călduț ?
ca neaua auriu și călduț. ca plictisul.
cu timpul se va obișnui și cu asta.

i-a spus :
să ne oprim aici. să păstrăm această imagine
pînă cînd totul devine familiar.
să numim firești aceste fapte plăcute la vedere
care ne învăluie și care iată
ajung să se sfîrșească acum. (pielea ei era
aurie. o amînare vestită mereu) să fie o
despărțire blîndă. cum se ridică aburul fin
ceața din pînza întinsă la soare

în spate : colinele. i-a spus : nu știu !

În care se întîmplă ceva înapoia paravanului de sticlă

un soldat de plumb în dreptul inimii, toate acestea au
fost pregătite cu mult înainte, apa cîntînd prin
conducte
la șapte, felul în care mă trezesc și încep ziua.
desigur binecunoscută această priveliște.
binecunoscute
aceste ziduri, mirosul de tencuială. cu multă atenție
studiasem totul, cu multă atenție, pînă la capăt.

Prima Intervenție Din Afară :

pe aici a trecut Ioan
și iată glaswanduri fine brăzdează aerul
ca și cum le-ai putea deschide sau
ca și cum acesta este un semn
că dincolo ar fi altceva.
spre marea glorie a cetății, spre mai marea glorie,
o zi fără surprize ca și mersul pe bicicletă, ce poate
fi nefolositor în asta ?

A Doua Intervenție Din Afară

de partea cealaltă glisam
unii spre alții
ca și cum ne-am continua gîndurile
numai rareori ne întretăiam
și atunci în mare viteză.
ce de oameni pe străzi ! ce grabă ! locuitorii
orașului nu se tem de nimic. în realitatea
opacă inimile lor flutură în vînt și e
soare și nimeni nu vede.

radu andriescu

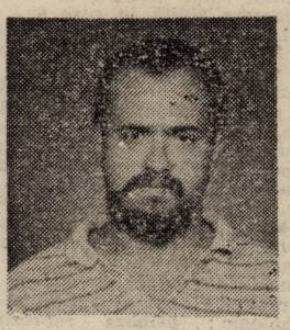

● Pe Radu Andriescu îl cunosc doar din textele poetice pe care le am acum sub ochi și din alte cîteva pe care le-a publicat în revistele ieșene ,suficient totuși pentru a recunoaște un poet motivat, cu preocupare de rost propriu în spațiul liric nouăzecist, sedus, pare-ne, de radicalitate în atitudini și de limpiditate în expresie. Siguranța rostirii și lirismul difuz sînt note oarecum evidente ale discursului tînărului poet, dar linia lui de personalitate va fi dată probabil de inserția spiritului critic, îndeobște relativizant, în textura impresiilor, notațiilor și aserțiunilor livrești sau biografice, în legătură cu care el mai are încă anume ezitări de opțiune ce dau poemelor vioiciune și prospețime ca în orice amînare semnificînd perpetuarea căutării.

Laurențiu Ulici

Legoland

Nu, îți spun, la început nu mi-am dat seama,
era ceață.
Stătea pe marginea drumului și m-am gîndit că
trebuie să fie foarte frig.
Am oprit mașina și a urcat cu toate că
aș fi vrut să plec, să plec cît mai departe.
Mi-a spus că dorește să meargă în
Legoland.

La început a fost o chestie de rutină.
Degetele amorțite, trăsăturile feței șterse.
Noaptea mă lipeam cu toate ventuzele de soție
ca un omuleț din
Lego'and.
Dimineața eram desprins și aruncat pe drum și
îmi venea să vomit.
Cățelele îmi arătau burțile pe strada Spintei și le
mîngîiam încet
cu piciorul între coapse.

Cîteva întîlniri cristalizează timpul.
Profesorul de limba română care mă privește ca
pe un omuleț din Legoland.
Ne salutăm.
Profesorul de desen veșnic grav bolnav veșnic
în luptă cu dracii care profită de
blîndețea lui.
Ne salutăm.
O fată brunetă foarte serioasă și precisă ca un
navetist.
O fată blondă, tot elevă de liceu, schimbă
mereu drumul, ora, partenerul de călătorie,
peste gară, prin autogară, prin șantier,
pe scări.
Drumul furnicilor. Pasarela. Evit să fiu
scuipat sub pasarelă. Pașii mulțimii pe
scîndurile putrede.
Toată lumea pornește dimineața spre
Legoland.

Nopțile de la Panciu

La o fermă din Panciu am urcat o curcă
pe acoperișul cantinei
am privit amîndoi în jur era fantastic rîdeam
gîlgîia puțin speriată
era o curcă albă
din sală se auzeau voci cîntece înjurături
dormitoarele lungi musteau de liniște
de jur împrejur numai struguri stringeam curca
la piept
era speriată
era ca o carte pe care o deschizi pentru prima oară
am dus-o în cantină am pus-o pe masă în fața
cîntăreților
gesturile timide erau mai grațioase decît
ale unei balerine
în costumul ei cel mai alb
am dus o în dormitor am aprins luminile am
înghițit protestele
era mai albă decît așternuturile
văzusem lumea împreună de pe acoperișul cantinei

Sînge grecesc

Burs credea că are sînge grecesc în vine și astfel
întreg pămîntul era un pescador și întreg cerul o
sticlă de rom
și noaptea era o noapte elenă călduroasă prin care
poți trece
în cămașă
Burs trecea în cămașă pe străzile Iașului cînd gerul
era în toi
într-o noapte cînd muzica se pierdea imprecis între cele
două camere nedecomandate ale hogeagului
cînd mă împrieteneam cu un cîine vicios și mic
cu blana pe jumate năpîrlită
chiar urît
Burs a spart chiuveta gazdei cu o sticlă goală de vodka
rusească
sticla trebuia să se spargă sticla ca la greci
sîngele grecesc i s-a scurs din trup pe scările
stricate din lemn
gege potaia l-a mirosit l-a lins
afară era un îngheț pe cinste și mult mai tîrziu
a aflat
că numai prin alianță înțelegeți numai prin alianță
oricum viața lui scurtă de grec
a fost frumoasă

Aer de sabat

În fața căminului de fete al liceului
este cocioaba unui cizmar de modă veche
poate face ciubotele vesele pentru întreg căminul
repară încălțările obosite ale tinerilor lupi
care dau tîrcoale pe la gardurile de sîrmă
clădirea morocănoasă zboară cu penele mici
și colorate
ale hainelor puse la uscat
cizmarul are rafturi întregi de pantofi scîlciați
o menajerie de fantome scorojite
este un aer de sabat pe Sărăriei între fantoșele
cizmarului și
penele mici și vesele ale căminului
seara
cînd
tînărul motociclist de prin vecini își încearcă mobra
psihedelic improvizată parcă
din conserve submarine
sau iarna cînd plozii din cartier bîntuie cu
săniile lor rapide
undeva între ciocănelile sacadate ale bătrînului
și filfîielile și chițcăielile și luminile albe
sau galbene sau verzui ale căminului
și întunericul rece perfect al străzii

Vai vai

În noaptea asta mi te imaginez lăcustă sau călugăriță
momeală pentru peștele cel mare
momeală cu miros de ierburi și cu ochii cît polonicul
prin care jocurile literaturii
intră în liniștea ordinului carmelolitelor
în noaptea asta mi te imaginez ce vreau
de tristețe
căci a trecut cometa fără să o văd
și mă simt atît atît de frustrat
căci a trecut cometa fără să o văd
și peste șaptezeci și șase de ani cînd va reveni
voi fi în pragul unui secol de viață aiurită
și pun pariu că n-am s-o văd de atîtea case
ca acum
și cît am să fiu de gîrbovit și ce timpenii am să fac
și ce chin am să fiu pe capul nepoților
și am să mi te imaginez atunci iarbă că asta ai să fii
și ochii tăi ca două bălți roșii
vai vai

eseu

Refugiile unui analist

„...ca și doctorul Bogdan, profesorul Matei aspiră la un refugiu, la un **loc curat** unde să poată trăit fără umilință : «un **loc** unde să mă pot refugia, să mă simt și eu om...»". Observația lui Eugen Simion evidențiază astfel apariția ideii de refugiu la Augustin Buzura încă din primul său roman. Tot în **Absenții** noțiunea este prezentată și explicată la un mod spectaculos, atît de către profesorul Jules, cît și de Mihai Bogdan : luînd exemplu de la primul, care îi menționase și explicase noțiunea („refugiu, mon cher, refu**giu**) (...) Așadar, m-am refugiat într-o lume pe care o cunosc, o stăpînesc, o invidiez (...) reține însă cuvîntul refugiu — **refuge**, în franceză") doctorul Bogdan își alcătuiește „o listă, intitulată sonor **refugii**", pe care acestea erau numerotate de la 1 la 6 (dacă nu mai departe chiar) și explică la rîndul său : „de fapt cuvîntul **refug u** îmi era familiar de multă vreme", menționînd apoi originea lui.

Subiectivitățile traumatizate care sînt personajele lui Buzura, aflate în luptă cu lumea, suferind astfel, de o „psihopatie modernă", își caută neîncetat asemenea refugii. De-a lungul întregii opere, combatanții aceștia neobosiți, mereu alții dar același, recunosc mai mult sau mai puțin tendința de care suferă : în ultima carte, ea este atît de evidentă încît conceptul apărut interimar și timid în romanele anterioare, explodează și ocupă întreg spațiul cărții, așezîndu-se pe coperta ei. Creînd astfel o viziune retrospectivă, el ajunge să-și demonstreze existența într-o multitudine de forme dintre cele mai diversificate, mai simple (aproape banale) sau mai complexe, de-a dreptul sofisticate. Ele pot fi fizice (concrete) sau imaginare, ușor de recunoscut sau camuflate : personajele dovedesc o fantezie și o inventivitate remarcabile, încercînd să transforme **orice** într-un loc unde să se poată retrage, fie și sporadic, dintr-o luptă pe care o știu dinainte pierdută dar la care nu pot, totuși, renunța.

Un refugiu — și cel mai preponderent — îl constituie pentru ei **spațiul închis,** concretizat de cele mai multe ori printr-o **cameră** de locuit sau avînd alte funcții. În **Absenții,** doctorul Bogdan se închide în camera sa în care se desfășoară, de altfel ,toată „acțiunea" : spațiul ei îi oferă posibilitatea de a încerca o analiză în ceea ce îl privește, cu stabilirea eventuală a unor soluții și acțiuni viitoare pentru ieșirea din impas ; pentru a fi mai sigur de izolarea sa, el își trage și pătura peste cap. Camera, însă, nu este un refugiu prea reușit (eficient) : „Este aproape goală, patul vechi, dărăpănat... pare un sicriu" și, în plus, suferă de **breșe** care permit imixtiunea exteriorului agresiv : „ușa este o poartă ce dă spre infern, **fereastra** lasă să se vadă o priveliște de apocalips", soneria tulbură și ea gîndurile eroului, părînd „un semnal de alarmă" : universul acesta este „închis, lipsit de securitate", este, cum spuneam, **ineficient,** nereușind să-și îndeplinească menirea. Camera seamănă cu un **cavou,** ca și aceea din **Refugii,** în care locuiesc la un moment dat Iustin și Codruța, astfel calificată de însăși locatarul ei, cu deosebire că este „elegant, sobru, cu miros de busuioc și ceară" ; garsoniera Ioanei — aparținînd lui Anton Crișan — este și ea caracterizată la un moment dat de către locatară drept „sicriu". Spațiul acesta închis nu este, deci, suficient de izolat pentru a-l feri pe erou de agresiunea exteriorului, dar nici de — și mai ales — cea a fluxului memoriei — o agresiune provenind din el însuși, de ordin „interior" ; în același timp, însăși obiectele din cameră sînt agresive, constituind astfel o replică în planul concretului : spațiul închis însuși devine, în acest caz, agresiv ; eroul se găsește astfel supus unui asediu **concentric.** Spre deosebire de această cameră, laboratorul doctorului Cristian din **Orgolii** este mult mai eficient : datorită ușilor masive care închideau intrările, se izola perfect, putea să se odihnească ; scosese telefoanele și soneriile din circuit și, în afară de Anania, nimeni nu putea pătrunde, iar acesta, bun cunoscător al toanelor profesorului, știa să-i selecționeze cu grijă pe eventualii solicitanți". Este, deci, un spațiu nu numai închis, ci și păzit, a cărui izolare, puternică, este menținută **activ.** Rolul — efectul — acestui refugiu este precizat de doctor în finalul romanului : „Am și eu patru pereți și niște ciini cu care mă distrez. Uneori fumăm împreună. E foarte plăcut, timpul trece mai încet. Nu vezi prea departe, deși albul îți dă senzația infinitului. Acolo, cu ei, vremea trece, după luni vine marți și nici nu mă simt rătăcit". Prezența ciinilor (de experiențe) amplifică efectul psihic al refugiului, constituind obiectul unei comunicări afective : în universul izolat față de exterior, singurătatea eroului nu este totală. Un alt refugiu comun celor doi protagoniști este **incursiunea în trecutul autobiografic ;** deși total diferite — fiind constituit aproape exclusiv din eșecuri în cazul lui Bogdan și conținînd mai multe succese decît eșecuri în cazul lui Cristian — ambele insuflă hotărîrea de a continua lupta, în urma bilanțului făcut, reprezentînd astfel (fie și prin contrast) un **element stimulator.** Spațiul închis se manifestă, în cazul lui Dan Toma din **Fețele tăcerii** într-un mod mai straniu și extrem de ascuns : galeriile minei pe care le străbate, (prins fiind împreună cu prietenii săi de către o surpare), în căutarea unei ieșiri — constituie un refugiu în care își poate manifesta **capacitățile latente,** refuzate și nerecunoscute în alte privințe și în alte medii — al ziarului la care lucra, de exemplu — este singurul loc în care poate deveni superior celorlalți, avantajați, aceia, prin poziția socială, dar inferiori lui — după cum se dovedește în această împrejurare — prin lipsa de rezistență psihică. Curajul și forța sa psihică, în urmărirea reușitei, apar într-un contrast violent cu lașitatea și slăbiciunea celor ce au „reușit" anterior acolo unde el eșuase sistematic. La fel de straniu este acest tip de refugiu și în cazul lui Ștefan Pintea din **Vocile nopții,** diferențiindu-se totodată radical din punct de vedere calitativ de celelalte refugii : **cortul** în care îl atrage femeia necunoscută, cu care trăiește un episod erotic, reprezintă o salvare superioară, care oferă nu numai speranță ci și **fericire** îndepărtînd spaimele sale cu iz de mentalitate ancestrală, dublate de nedumeririle referitoare la traseele vieții sale nesatisfăcătoare. Este **un refugiu cu eficiență maximă (completă) pe o durată minimă de timp** — din punct de vedere afectiv, se înțelege, ca toate aceste refugii. Revenind la **Fețele tăcerii,** trebuie menționat un alt refugiu cu o tentă deosebită (vizînd agresiunea fizică în primul rînd) eficient în condiții extreme : **camera zidită** în care se închide Carol Măgureanu pentru a scăpa de agenții Securității, pe o perioadă lungă de timp și care îi este, finalmente, fatală : recluziunea îndelungată, în condiții penibile, îi distruge sănătatea, aducîndu-l în starea de ruină fiziologică pe tot restul vieții. Camera zidită reprezintă un **spațiu închis perfect** și este un **refugiu distrugător,** care în schimbul siguranței fizice oferite, îi cere un preț enorm, fără a-l scuti totodată de vulnerabilitatea biologică prelungită, la care se adaugă alte traume de același tip.

Spațiul închis din punct de vedere fizic are o replică singulară din punct de vedere psihologic : **psihoza** reprezintă refugiul multor personaje ale lui Buzura, care, nesuportînd presiunea lumii concrete se refugiază într-una imaginară creată de ei înșiși, în care nimeni nu poate accede. Domnul Jules, care recurge în cele din urmă la acest ultim refugiu, bolnavul „inventator de stat" din același roman — ca și corespondentul său, M.H.S., din **Refugii** —, fosta colegă de liceu a doctorului Bogdan, ajunsă în tratamentul acestuia, fără a-l mai recunoaște, doctorul Iorga din **Orgolii,** care înnebunește subit — fără a mai vorbi de galeria de „profeți rurali", care îi moralizează pe semenii lor și prevestesc apocalipsa — sînt cu toții protagoniști care au abandonat definitiv lupta de realizare a unor țeluri : este un **refugiu de minimă rezistență** și totodată, un **refugiu definitiv :** cei ce ajung în perimetrul lor intră în categoria **învinșilor,** pentru a nu spune a **dezertorilor.**

Uneori, refugiile sînt constituite de **medille** (sociale, profesionale) în care se transferă eroii — din proprie inițiativă sau forțați de împrejurări : Ștefan Pintea intră în mediul muncitoresc al uzinei pentru a-și ajuta părinții loviți de inundații, dar și în urma decepției pe care i-o oferise mediul universitar, de la care așteptase zadarnic răspunsul la întrebări care îl frămîntau ; Iustin Olaru ajunge profesor într-un sat obscur, care îl satisface pînă la urmă din punctul de vedere al izolării de lume, de viața reală, deoarece în el „totul e doar aparență, iluzie, **realitatea refuză să se lase dezvăluită"** (s.m.). Oarecum similar, „o casă la țară" visa profesorul Matei din **Absenții,** care însă rămîne neterminată, iar visul — nerealizat ; o are Helgomar David — combatant și el, în numele dreptății — însă doar pe planul fizic și fără s-o fi dorit cu adevărat (deși recunoaște că **ar fi** dorit-o, că **i-ar putea** conveni) ; el sfîrșește prin a refuza și abandona refugiul acesta, pentru a-și relua viața agitată : în cazul său, refugiul — casa la țară — a servit ca **loc de refacere** a forțelor în pauza dintre două bătălii.

Personajele lui Buzura recurg la un mod foarte prudent — și, în general, rar — la ajutorul semenilor lor ; ei sînt, de regulă, **solitari** — aceasta constituind o trăsătură deosebită a lor. Oamenii, deci, nu prea există pe post de „refugiu" ; totuși, aliatul și prietenul protagonistului din **Absenții,** doctorul Nicolae, este învestit cu un asemenea rol, în momentul cînd, în cele din urmă, el începe să și-l refuze, dînd semne de adaptare la mediul corupt, doctorul Bogdan, după ce suferă un dezechilibru firesc, se redresează, hotărît să-și continue lupta pe cont propriu. Vera Panaitescu, asistenta doctorului Cristian, reprezintă și ea un refugiu pentru acesta, deși la un mod destul de redus : Cristian este prea puternic în singurătatea lui pentru a recurge la un ajutor dinafară (s-ar putea afirma chiar că el este cel ce constituie un refugiu pentru mai tînăra sa colaboratoare). Situația se schimbă în ultima carte : personajele își caută disperate refugii „vii" și, atunci cînd le găsesc (așa cum li se întîmplă sistematic) le impun rolul respectiv, refuzat îndeobște. Iustin și Ioana Olaru se refugiază unul în celălalt, reciproc ; despărțiți fiind prin forța împrejurărilor, lipsa de rezistență îl determină pe Iustin să opereze o substituție în ce privește identitatea „persoanei ajutătoare" — operație care însă eșuează : Codruța se relevă a fi un **refugiu fals** și totodată — din acest motiv — **forțat,** ca și, pentru doctorița Victoria Oprea, inginerul Helgomar David (iar ulterior, după plecarea acestuia, „domnul Jean, neurolog"). Asemenea refugii forțate și false vor fi, pentru Ioana Olaru, Anton Crișan și Sabin, după cum va fi ea însăși pentru Anton Crișan și, totodată, Victoria Oprea ; toate aceste personaje refuză rolul care se încearcă a li se impune. Și totuși, credem că în această situație apare o excepție : este vorba de doi protagoniști care nu și-au solicitat niciodată această postură și poate tocmai de aceea ea le reușește, deși nici nu transpare vreodată, așa cum se întîmplă în cazul celorlalți : este vorba de Ioana Olaru și Helgomar David. Trebuie spus de la început că ei se constituie, de departe, drept personajele cu pregnanță maximă ale cărții, reprezentînd, în paralel, doi combatanți de elită din galeria acestora ; sînt doi — singurii — aleși dintre cei mulți chemați în lupta împotriva „morții psihice" — sintagmă scumpă lui Augustin Buzura. Poate că așa se explică și faptul că, dintre mulți alții, lor li se oferă și șansa unei „resurecții", a unei redempțiuni, după o moarte simbolică : de natură psihică, la Ioana, și aparent fizică la Helgomar (în moartea căruia nimeni nu crede, el dispărînd de fapt fără urmă, precum eroii legendari, pentru a reapărea pe neașteptate). Desigur, s-ar putea afirma că celelalte personaje — ne referim la acelea din **Refugii** — nu suferă o asemenea moarte și însăși aceasta creează o distincție : înfrîngerea — ca și resurecția — îi ocolește deoarece ei abandonează repede lupta, preferînd să se retragă în refugiile lor, în pofida imperfecțiunii acestora : Iustin, consumîndu-și zilele în Măgura și avînd acel surogat de dragoste care este Codruța, Victoria Oprea, apoi, care devine total dependentă de Helgomar, încăpățînîndu-se să nu ia în serios independența acestuia și hotărîrea lui de a „rămîne pe baricade" : ei nu-și acceptă situația, dar nici nu încearcă cu adevărat să iasă din ea (despre Iustin, de altfel, Anton Crișan va afirma „și el se teme să-și părăsească reduta"), ba chiar se acomodează, se adaptează acesteia (cazul lui Iustin, în mod deosebit, după cum am precizat). Spre deosebire de ei, Ioana și Helgomar încearcă totul, căutînd mereu noi soluții, în tentative diverse și, chiar dacă în final sînt înfrînți — o înfrîngere relativă totuși — le rămîne meritul de a fi luptat cu tenacitate pînă la capăt : acest element le acordă șansa de a continua. Atunci cînd recurge, la rîndul ei, la refugii forțat-false, Ioana o face după o îndelungată perioadă de așteptare — spre deosebire de Iustin și chiar de Victoria Oprea — pe care și-a asumat-o pentru a verifica inevitabilitatea necesității de a apela la respectiva măsură. Nu întîmplător refugiile ei principale și inițiale sînt de ordin intelectual, situîndu-se în sfera artei, după cum lupta pentru justiție a lui Helgomar s-ar putea numi un refugiu de o înaltă ținută morală. Prin personalitatea lor puternică, ei reprezintă „vîrfurile de atac" în campania pentru supraviețuire psihică și, din acest motiv, făcuți să se întîlnească, deși la un mod nedeclarat (însăși forța lor împiedicîndu-i să se declare „refugii" unul pentru celălalt) : veghîndu-l pe Helgomar, bolnav în urma rănilor căpătate, Ioana îi recită din versurile lui Emil Botta : „oh, și mi-e frică / O animalică, atavică, spaimă. / Unde sînteți, / refugiile mele ? !". Veghea aceasta constituie **cadrul** întîlnirilor, care se realizează prin intermediul recitării versurilor, purtătoare — pentru ei — a unor semnificații ascunse. Atunci cînd, scurtă vreme după aceasta, Helgomar pleacă definitiv, Ioana are convingerea că „ceva rămăsese nespus, ceva important trebuia lămurit cu orice preț". Acest „ceva", ea va încerca să-l lămurească, după recăpătarea lucidității în urma tratamentului din spital, hotărîndu-se să plece în căutarea inginerului dispărut : amintirea lui nu încetase să o urmărească și el este omul la care se gîndește mereu și pe care îl pomenește în discuțiile cu medicul psihiatru. Decizia de a-l căuta mai înseamnă, desigur, și dorința de a relua lupta alături de un om puternic, care n-a încetat-o, probabil, nici el : s-ar putea merge pînă la a afirma că Helgomar David constituia **dublul** ei psihic — ceea ce ar explica totala înțelegere și **receptarea** din partea Ioanei a inginerului, în pofida tăcerii cvasi-complete dintre ei. Este tăcerea dintre două structuri psihice identice care nu au nevoie de comunicare verbală pentru a-și identifica și recunoaște afinitățile.

Recunoașterea necesității refugiilor se va face, cum arătam, într-o formă **sublimată** și **estetizată,** efect al discreției — respectiv al forței psihice, generatoare de înaltă ținută intelectuală — protagoniștilor. Structura intelectuală se face simțită și într-o situație de o vitregie extremă : bolnavă fiind și ajunsă într-un spital de psihiatrie, Ioana Olaru nu se resemnează la simpla exprimare a traumatismului ci susține veritabile dialoguri cu medicul Cosma, demonstrînd ample viziuni sociologice și psihologice asupra umanității. Spitalul — **o stație terminus,** în frecvente cazuri, după formula lui Marin Preda — devine pentru ea un loc de refacere a forțelor și, în final o rampă de lansare în reluarea luptei. Spitalul de psihiatrie ar putea reprezenta un refugiu din categoria celor **spectaculoase,** racordîndu-se din această privință cu alte două : al lui Iustin, care recurge la părintele Benedict, „sfîntul din Ulmoasa" — un vizionar dotat cu forțe parapsihologice — și al primarului Socoliuc, din Măgura, care visează cu ardoare prinderea unui urs fabulos, care îi va aduce o glorie nemaipomenită : refugiul acestuia se apropie de cel al **psihozei** situîndu-se la granița cu ea : Socoliuc își inventează un element dorit, proiectînd în „concret" o dorință imposibil de îndeplinit și devenind astfel un halucinat. S-ar putea afirma că în ultima sa carte — după ce, în celelalte, a dat doar cîteva exemple — Augustin Buzura a vrut să demonstreze capacitatea neobosită a psihicului uman de a-și găsi un evantai practic nelimitat de elemente care să-i permită supraviețuirea.

(Ianuarie 1987)

Nicolae Baltă

Fragment din volumul „Labirintul interpretării", aflat în pregătire la Editura Eminescu

haiku

Cucul cîntă
brusc
nici o diferență între cîmp și iaz

GLOSĂ (1)

● **„Vîntul / se scutură de pasăre / și se cufundă-n pîriu.** Inversarea — procedeu poetic deosebit de rodnic. Ninge de jos în sus, Drumul pipăie bastonul orbului, Soarele urmărește oamenii, etc., etc. Dintr-o dată terenul capătă relief, pregnanță. Elementele care fac rocada își împrumută reciproc, volens-nolens, o serie de defecte sau de calități, dacă nu cumva, sub impactul neașteptat, ca într-o fisiune nucleară, dau naștere unor noi substanțe cu proprietăți necunoscute și degajă forțe care le transgresează cu mult pe cele inițiale. De multe ori inversarea este în același timp o litotă, alteori ea capătă un accent paradoxal. Tulburarea ordinii lucrurilor celor mai mărunte, poate avea efecte pe planuri mult mai îndepărtate. „Poți tot atît de bine să înfățișezi un fel de întemnițare prin altul, cum poți să înfățișezi orice lucru care există cu adevărat, prin ceva care nu există". [1]). Sau încă, „Cele mai mărunte fapte ale rutinei zilnice constituie tot atît de bine, un comentariu al ideilor unei rase, ca și cele mai înalte mlădițe ale filosofiei sau poeziei". [2]).

Vîntul refuză să mai inspire, însoțească sau comenteze zborul păsării ; se desprinde brusc de ea, face o întoarcere radicală, orgolioasă, și plonjează în pîriu.

Putem oare spune că vîntul preferă păsării, pîriul?

Ceea ce este sigur e că el se „cufundă" în acesta, se contopește cu el, nu doar îl învelește, așa cum făcea cu pasărea. Din ceva exterior, vîntul devine ceva interior.

Însă, pe de altă parte, vîntul se simțea poate frustrat, limitat. Forma păsării devenise o temniță pentru el. Așa că a lepădat-o, evadînd. Ce a devenit după aceea pasărea? Nu ni se spune.

Ce a devenit pîriul care a înglobat vîntul, sau în care vîntul s-a încarnat? Nu ni se spune.

Subiectul principal este vîntul. Devenirea lui mai mult sau mai puțin paradoxală. Unul din momentele devenirii lui.

Constantin Abăluță

[1]) Daniel Defoe, citatul ales drept motto de Camus la romanul său **Ciuma.**

[2]) Okakura Kakuzo, **Le livre du Thé,** André Delpeuch editeur, Paris, 1927, p. 42.

plastică

Hegemonia imaginii

Într-un timp al super-raționamentelor abstracte, dar și al marilor revoluții tehnice și tehnologice, lumea trăiește tot mai mult în fluxul amețitor al informațiilor, al unei mass-media dominantă de concretul realului și al evenimentelor ce-l traversează, ori îl determină. Sîntem în fond, o civilizație invadată de imagini. Nicăieri în spațiile existenței noastre nu vom afla mai multe puncte de relație cu materia obiectivă, fierbinte a vieții, ca în această columnă de imagini ce crește din noi. Din vrerea noastră de a ști, de a cunoaște, de a ne apăra, de a spera...

Într-o asemenea ambianță, dinamică și atît de crudă în obiectivitatea ei, drumurile artei se divid și se redefinesc. Oamenii simt tensiunea existenței cotidiene ca pe o dimensiune a ființei lor sociale. Presiunea ignoranței a scăzut tot mai mult, societatea a devenit un organism mai omogen, mai activ și, totodată, mai conștient. Solicitările absorbante ale economicului, ale altor domenii cu o influență radicală asupra tipului de civilizație ce o făurim — știința și disciplinele tehnice — au introdus în existența omului o coordonată sensibilă compensatorie. **Cunoașterea** este dublată de **emoție** și din această alianță se nutrește filonul creativ. În contemporaneitate, nevoia de creație, este cvasigenerală și la fel de intensă ca nevoia de religie.

Iată ce-l făcea să observe pe Malraux, că numărul autodidacților în ale artei crește necontenit, din fericire, deși arta nu este o religie... Fenomenul este evident și realitatea lui ne este de acum familiară. Sălile de concert sînt asaltate și au devenit realmente neîncăpătoare în fața masei de melomani statornici și educați ; muzeele etalează colecții tot mai bogate și mai valoroase în fața unei audiențe tot mai receptive și mai bine informate. **Civilizația ochiului** și-a impus și aici rigorile. Efectele acestei **hegemonii a imaginii** se resimt în masa iubitorilor de artă prin întoarcerile tot mai frecvente și mai cordiale — o cordialitate a înțelegerii rafinate față de obiectul artei — la marile monumente ale picturii, sculpturii, arhitecturii... Ca să nu mai vorbim de succesul eclatant al marilor saloane de design, de arte ambientale de artă cinetică și a altor forme de manifestare creativă, care exprimă mai fidel cutezanța spiritului creator contemporan, modernitatea viziunii lui artistice.

Două mi se par a fi motivele majore, care asigură perpetuarea creativității artistice, ca și a receptării acesteia : armonia, ca principiu universal al existenței, ce își află în artă expresia deplină și perenă ; **sentimentul duratei**, convertit în opera de artă și cel al valorii indestructibile și civilizatoare a creației artistice, ce dau dimensiunea unicității spiritului creator, răzbătător peste timp. Este, dacă vreți, validarea acestei întruchipări a divinității, care este omul. Tocmai de aceea, artele vizuale intră în viitor cu întreaga zestre de promisiuni a trecutului. Adică, a valorilor care au dat dintotdeauna strălucire și au jalonat orbita culturală a civilizației umane.

Dincolo de orice altă determinare **hagemonia imaginii** își articulează în artele plastice un instrument constant de exprimare și modelare a spiritualității creative, grație virtuților intrinseci ale acestei arte, prin care umanismul se afirmă cu pregnanță.

Aspectele particulare ale acestui sublim meșteșug artistic (ce a dat omenirii atîtea prilejuri de încîntătoare împliniri și regăsiri a personalității creatoare) ne conduc la alte revelații privind destinul artelor vizuale. Pentru că, să nu uităm, avem de a face cu un cîmp nelimitat de afirmare a instinctului comuniunii, arta plastică fiind, deopotrivă, o punte de legătură între diferitele epoci ale civilizației, ale diferitelor straturi și entități ale societății umane (în plan sincronic), dar și un mereu îmbogățit mijloc de comunicare bazat pe datele obiective ale realului, tălmăcite însă prin angajarea resurselor de subiectivitate ale artistului creator. Un joc ce a prins omenirea în mrejele lui și din care cu greu se va putea smulge vreodată, fără riscul de a-și pierde ireversibil copilăria, adică ingenuitatea, candoarea creativă. În asta rezidă esența geniului constructiv, novator, prin care omul și-a asumat anevoiosul rol de modelator al lumii, de promotor al progresului universal.

Dar, poate cel mai aproape de firea etern contemplatoare a ființei umane este **motivul propriei oglindiri, a propriei regăsiri și evaluări,** pe care pictura ori sculptura, artele plastice în general, ni le pot oferi, cu prisosință, prin mîna celor mai inspirați maeștri.

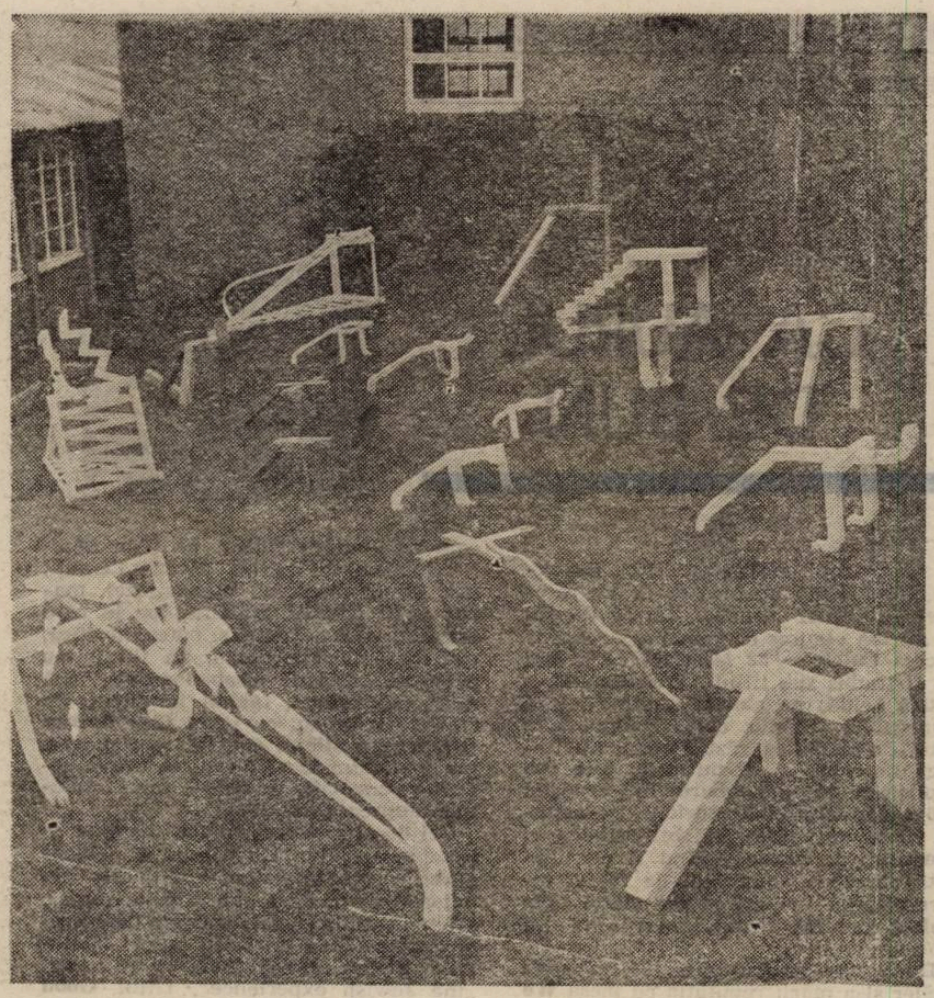

Sîntem dominați, așadar, de imagini. O dominație a contactului direct și dur, cel mai adesea, cu lumea realului. Ieșirea din acest apocalips „al tuturor celor văzute", nu se poate face decît, paradoxal, tot prin mijlocirea imaginii. A unei imagini, însă, aparținînd sferelor intime și definitive ale ființei noastre sensibile și visătoare, acolo unde lumea este o alcătuire după chipul și asemănarea acelui demon devenit demiurg prin mlădierea miraculoasă a gestului său creator — **omul.** Prin măreția lui inventivă nu se va lăsa devorat de monștrii ce i-a slobozit în orizontul propriei lui existențe înălțîndu-se din umilință în lumina de unde ființa sa și lumea de el închipuită se regăsesc ca pe un tărîm al eternelor făgăduințe.

Corneliu Antim

muzică

Acel minunat Daniel Kientzy și bine-cîntătoarele lui saxofoane

Ar fi trebuit, poate, să pun în titlu doar numele mic, Daniel. Pentru că, dacă muzicianul Kientzy impune respect și-o admirație fără rezerve, omul în blugi și adidași (torsion?), dezinvolt (cu măsură totuși), „colocvial" în gesturi ne apare, înconjurat de instrumentele sale, ca foarte familiar. Nu cred că aș putea imagina (pe viu, nu pe bandă) un „efect" sau un timbru în plus față de ceea ce am auzit în seara recitalului său. E desigur și meritul compozitorilor, dar ce impresionează cel mai mult e faptul că Daniel Kientzy știe să facă dintr-un instrument „rece" — saxofonul — un instrument „intim", ca vocea, sau respirația. În **Orestia III** de Aurel Stroe, de exemplu, ești tentat să cauți a descifra cuvintele, „textul" din spatele discursului muzical. Sunetele „aspirate", trecînd spre mediul electronic, folosirea a două instrumente simultan (și în Muzica spectrală de Călin Ioachimescu), „șoaptele" la limita audibilului și, mai ales, știința „respirației continue" din piesa lui Aldo Brizzi sînt doar cîteva procedee dintr-un „repertoriu" extrem de bogat.

Aceeași impresie de forță și coerentă așezare în timp, de „nerv" baroc mi-a lăsat a doua audiție a piesei lui Călin Ioachimescu. Fastuoasă tapiserie țesută din mai umbritele, sau mai luminoasele zone ale armonicelor. O investigație a fenomenului nu „în sine" (cum întîlnim la mulți compozitori), ci căutarea împlinită a unei „dramaturgii" adecvate.

Mi Ha Sefer... de Aldo Brizzi, dincolo de spectaculara „respirație continuă" mi s-a părut a fi doar un exercițiu de virtuozitate. Prea puțin. O singură linie a unui sunet lung ce alunecă semitonal, stabilizîndu-se spre mijlocul piesei mi se pare insuficient pentru înaintarea muzicii. Un „mini/mal" du siécle amintind prin exces de Aksax-ul lui Miereanu.

Goutte d'or de Bernard Cavanna nu este, așa cum ne promite titlul, o muzică a transparențelor. Dimpotrivă. O geometrie severă într-un peisaj dezolant, al singurătății absolute. O populare, apoi, cu „obiecte" sonore stranii. Un duh suprarealist coborînd din pictura italianului de Chirico. Una din muzicile care nu se uită ușor.

E greu să te pronunți asupra unor fragmente dintr-un întreg, chiar dacă „decupajul", „montarea" lor ți se par a fi bine gîndite. Cert este că, atît cît mai am în memorie Orestiile II și III, prima audiție a **Eumenidelor — Orestia III** de Aurel Stroe ne propune un autor la fel de proaspăt și de imprevizibil ca și pînă acum. Partida instrumentală — saxofonul — urcînd din „istoria" tragediei antice (evocatoarele „bucine") spre timpurile moderne (sleptangue-ul este unul din procedeele de bază alese, poate puțin în exces) își asumă rolul de punte între solistă (ca întotdeauna mezzosoprana de excepție Steliana Calos) și micul ansamblu vocal. Prin Daniel Kientzy Aurel Stroe realizează un „contrapunct" al cărui sens nu l-am descoperit încă — între un stil „în evoluție" (saxofoanele) și partiturile vocale bazate pe un diatonism (cu vagi distorsiuni) mai ușor databil. Corectă, dar poate puțin prea „discretă" prezența Grupului vocal „Timișoara" condus de compozitorul și dirijorul Remus Georgescu. Despre „dramaturgia" operei Orestia III, cu siguranță, după o primă audiție integrală pe care ne-o dorim cît mai apropiată.

Valentin Petculescu

t.v.

Ne-au murit lăudătorii

● Aș dori ca acest titlu să fie citit așa cum a fost scris : fără semn de întrebare sau de exclamare, în absența oricărei intenții ironice. Din cînd în cînd, cîte un crainic se miră (inocent și cu discreție), ce are presa cu televiziunea, de ce, adică, apar atîtea observații critice la adresa unor emisiuni, ba chiar a televiziunii în general, care — în ciuda marilor prefaceri evident lăudabile prin care a trecut — ne dezinformează (uneori) și ne plictisește (adesea), tocindu-ne timpul degeaba. Pentru ce, se întreabă poate unul dintre acești nedumeriți, citind aceste rînduri, nu vorbește cronicarul pe larg despre acele „prefaceri evident lăudabile", de ce nu le înfățișează corect și amănunțit, de ce nu împarte cărți de vizită cu felicitări ? Iată de ce : nu e normal. Într-o presă de alt tip decît cea clocotitor-lăudătoare pe care am tot răsfoit-o zeci de ani, atît cuvintele elogioase cît și cele rele (nu ne referim la injurături și la pamfletele agramate : ele sînt, dintotdeauna, rîia presei libere, iar presa, deși veche la noi de cel puțin două sute de ani, nu a eradicat acest flagel), deci, revenim, atît laudele cît și observațiile critice sînt rostite astăzi cu măsură. Iar vorbele bune, cu zgîrcenie. Și precumpănesc, normal, criticile. Se întîmplă altfel în celelalte domenii ale vieții publice ? Televiziunea însăși cîte vorbe de laudă a spus despre dezvoltarea industriei, a comerțului, a moralității publice, în ultimele șase luni ? Iar cînd a spus, a convins pe cineva ? (Aceasta, în ciuda faptului că îmbunătățirile — atîtea cîte sînt, nu neglijabile — le știe toată lumea...) Am impresia că atît colegii noștri de la televiziune, cît și unii dintre parlamentari — obișnuiți cu presa ultimelor decenii — nu înțeleg că astăzi, scriind, ne supunem altor **norme,** altei **normalități.** Că a trecut timpul odelor, imnurilor, omagiilor : ne-au murit lăudătorii. (Unii doar au tăcut, foarte bine, nu dorim moartea nimănui. Alții n-au tăcut deloc și, în loc să laude, cum au tot făcut, suduie. Să le mărturisim acestora, cu toată buna cuviință, că-i privim cu dispreț și că-i socotim niște lichele.) Dar, oricum am lua-o, lăudătorii de profesie au dispărut și — chiar dacă, așa cum sperăm, vom reuși să depășim imensele greutăți ale prezentului — „nu-nvie morții, e-n zadar, copile". Lăudătorii nu pentru o vreme, ci pentru totdeauna, au pierit. Sînt convins că distinșii crainici ai **Actualității** (ai unei emisiuni parcă într-un ușor progres, de la o săptămînă la alta) au avut în mîini din cînd în cînd cîte o revistă literară și au citit vreun articol de critică (recenzie, eseu, comentariu) pe marginea cărților. Ei bine, dacă s-a întîmplat așa (putem spera în minuni și putem să ne înșelăm) domniile-lor nu au avut cum să nu observe că au pierit, și din aceste articole, formule elogioase des folosite pînă mai an și adjective precum „excepționalul", „strălucitul", „extraordinarul", „marele", „magnificul" etc., adjective (privind scriitori în viață) ce se întîlneau uneori chiar și la criticii noștri avizați. E un semn !

Să încheiem aci acest articol care, iată, în lipsa observațiilor critice, a ironiei, a aluziei, a hazului, a sarmului și a sartului, nu cuprinde, vai, decît fraze didactice și plicticoase. Ne cerem iertare. Vom continua să-i mîhnim (ne pare rău) și să încercăm a-i pune pe gînduri (ne-ar părea bine) pe colegii noștri de la televiziune, exprimîndu-ne decis nemulțumirea față de diverse emisiuni (și satisfacția, cînd e cazul, dar fără vorbe pompoase). Așa e jocul. Îl joacă și ei (chiar dacă nu-și dau seama, chiar dacă sînt inconsecvenți). În final, să vărsăm o lacrimă pioasă (și ipocrită) pe mormîntul lăudătorilor...

Florin Mugur

P.S. Realizatorul izbutitei emisiuni **Veniți cu noi pe programul doi,** despre care am vorbit cu simpatie săptămîna trecută, este, se pare, vechiul și experimentatul „om de televiziune" Mihai Tatulici.

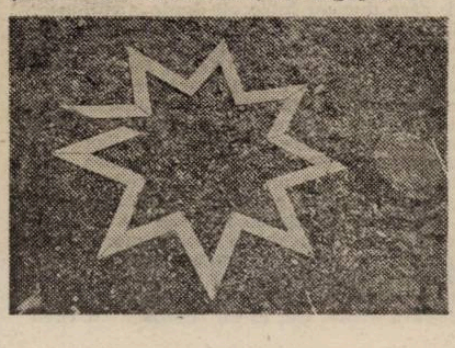

cartea străină

CA AURUL DE BUN

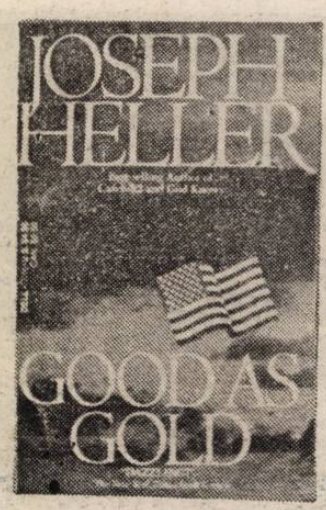

Joseph Heller (n. 1923, Brooklin, New York) nu face parte din categoria autorilor prolifici. La 38 de ani se afirma viguros cu romanul de imens succes **Catch — 22** (se pare că la noi va fi tradus sub titlul... **Cacialmaua),** o satiră acidă, pe alocuri grotescă, însă impecabilă stilistic, chiar spumoasă, a celui de-al doilea război mondial. Lumea descrisă, și de-mitizată, este cea a piloților de pe bombardiere (escadrila 256 a căpitanului Yossarian), prezentată cu umor negru în brutalitatea ei constitutivă, cartea putînd fi considerată perechea volumului de faimă internațională **Cei goi și cei morți (The Naked and the Dead),** aparținînd lui Norman Mailer.

După best-sellerul din 1961, Joseph Heller și-a mărit reputația cu piesa **We Bombed in New Haven (Noi am bombardat în New Haven),** căreia i-a urmat, în 1975, un alt roman, **Something Happened (S-a întîmplat ceva...),** un studiu necruțător al societății americane din deceniul opt, o veritabilă disecție pe viu realizată prin intermediul familiei lui Bob Slocum, surprins în ascensiune (clasica temă a „self-made man"-ului) dar și într-un continuu marasm interior. Afirmat socialmente, Slocum este un nerealizat pe plan afectiv (femeia dorită l-a părăsit demult, însă el nu încetează să o viseze), matrimonial (circul infidelităților în care este angrenat de soție) și patern (o fiică, evident, nonconformistă, un fiu într-o perpetuă criză de disobedientă și încă unul, handicapat, tabuul familiei). Un al treilea roman, cu titlul **God Knows (Dumnezeu știe !),** tratează parodic tema biblicului David, reluată într-o accepție personală, purtînd o inconfundabilă amprentă narativă.

Cel de-al patrulea roman menține alerteţea percutantă a stilului și preocuparea constantă pentru examinarea nemiloasă, chiar dacă sub o grilă ironică, a fenomenului social, centrată de această dată pe ceea ce și alți autori (Malamud, Mailer, parțial Bellow) au numit „the Jewish experience". Titlul, **Good as Gold,** mizează pe o anume ambiguitate funciară. „Gold", care în limba engleză înseamnă „aur" (simbolul bunăstării și, mult timp, etalon financiar), este și numele protagonistului, Bruce Gold, profesor și scriitor, afectat de un spleen tîrzielnic, cu multiple rădăcini în biografia sa interioară. Deci, s-ar putea traduce **Tot atît de bun ca aurul,** sau, eventual, mizînd pe funcția exponențială a personajului și implicit pe jocul de cuvinte, **Ca Gold de bun.** Inapetența socială a actantului este dublată de una etno-culturală, provocată de dubla alienare în cadrul influentei minorități și în cel, mai larg, al unei societăți mozaicate, policrome. (Pe undeva, se face o trimitere, ușor caricaturală, la situația clasică a praghezului Kafka). Șocul final al lui Bruce Gold este legat de descoperirea pe mormîntul mamei sale a inscripției funebre redactate cu caractere ebraice, din care eroul nostru nu e capabil să descifreze o iotă (alegoria incomprehensiunii științei sacre, ezoterice).

Bruce Gold este un personaj care are — sau **trebuie** să aibă (pentru ca expresivitatea sa tipologică să devină una exponențială) — probleme. El este prins într-o rețea dilematică densă : o dată, pe orizontală, în evoluția sa socio-familială (care, în treacăt fie zis, nu este tocmai spectaculoasă, ci, mai degrabă, conformistă) și, încă o dată, pe „verticala" conștiinței, avînd drept borne fundamentale pe cele determinate de ascendența sa rasială. Neliniștile sale sînt datorate, în primul rînd, acestei perpetue căutări a **locului** în societate, ca american, și în comunitate, ca evreu: „When I grew up in Coney Island, everyone I knew was Jewish. I never even realized I was Jewish until I was practically grown up" („în timpul copilăriei mele petrecute în Coney Island, toate cunoștințele mele erau evrei. Nu mi-am dat seama că sînt evreu decît atunci cînd am devenit adult"). Gold este un exponent al „experienței evreiești" însă încearcă să nu afecteze doza corespunzătoare de orgoliu caracteristică membrilor unei minorități elitiste (în fapt, elita ca stare de spirit este singura formă de supraviețuire a oricărei minorități, de oriunde ar fi ea). Prin intermediul său, autorul se străduiește să acrediteze ideea de trăire firească a acestei duble psihodrame. A fi evreu luminat (dar nu neapărat geniu sau supervaloare artistică) înseamnă a aparține la două minorități concomitent : una rasială și alta culturală (aspect de neignorat în plin boom al tehnicismului și pragmatismului post-industrial). Evident, primul aspect predomină și, cum spunea Malamud (citat de Joseph Heller într-unul din motto-uri), „If you ever forget you are a Jew, a gentile will remind you" („dacă vreodată uiți că ești evreu, un om de bine îți va reaminti acest lucru"). Totuși, în stressul ghetto-ului, specific mai tuturor autorilor aflați în această situație (mai ales celor proveniți din Europa Centrală-Răsăriteană, un Singer de pildă), este convertit ceva efectiv lumesc, destul de depărtat de abisal, de care, uneori, se poate chiar rîde. (Ziarele, de fapt, au și comentat la apariția cărții : „Very funny.., a most entertaining novel"). Asta nu înseamnă, în cele din urmă, că am avea de-a face cu o preschimbare totală și definitivă a angoasei matriciale în comedie bufă : reapar, în pozițiile lor standard, himerele nazismului, complexele de superioritate și inferioritate, intoleranțele de tot felul ș.a.m.d. Pe ansamblu, însă, asumarea condiției de evreu (american) este una voit detensionată.

Situația angoasant-autoironică a lui Bruce Gold este complicată parabolic de umorul tăios, subțire, care definește și foiletoanele satirico-politice ale unui Art Buchwald. Preocuparea de ultimă oră a „Profesorului" Gold este redactarea unei biografii a omului politic ex-secretarul de stat Henry Kissinger, „cel care a vrut să intre în istorie ca un nou Metternich sau Castlereagh" și care, să nu uităm, a devenit, după abandonarea carierei diplomatice, președinte al clubului de fotbal („soccer") New York Cosmos, ultim patron al Perlei Negre, do Nascimento — Pelé.

Ambiguitatea dublează suzeran ironia la nivelul pur stilistic al frazei/paragrafului, însă ceea ce ar putea defini mai bine cartea este valoarea sa de palimpsest al unei conștiințe torsionate : Joseph Heller rămîne unul din prozatorii de marcă ai contemporaneității, un autor în a cărui operă, de o complexitoare radicalitate a opțiunii, America se citește pe sine ca într-o oglindă intolerantă.

Dan-Silviu Boerescu

RYSZARD KAPUȘCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (6)

A. M.-M. :

Ca valet la cel de al treilea rînd de uși, eram cel mai important dintre valeții din sala de audiențe. Această încăpere avea trei perechi de uși, deci erau trei valeți deschizători-închizători, dar eu dețineam prima poziție, deoarece pe ușile deservite de mine trecea împăratul. Cînd înălțimea sa părăsea sala, eu deschideam ușa. Dibăcia mea consta în aceea de a deschide ușa la momentul potrivit, pentru a prinde clipa corespunzătoare. Dacă aș fi deschis ușa prea devreme, aceasta ar fi putut produce impresia detestabilă că îl invit pe împărat să iasă afară din sală. Dacă aș fi deschis-o prea tîrziu, înălțimea sa ar fi trebuit să încetinească pasul sau poate chiar să se oprească, ceea ce ar fi însemnat că aduceam un prejudiciu demnității statului, care cerea ca mișcarea primului om al țării să se efectueze fără nici o coliziune și să nu întîmpine nici o piedică.

G. Ș.-D. :

Între orele nouă și zece dimineața stăpînul nostru era prezent în sala de audiență făcînd numiri, din care cauză perioada aceasta era denumită ora numirilor. Împăratul intra în sală, unde era așteptat de un rînd de demnitari desemnați pentru a fi numiți, așezați în rînd, care se înclinau cu smerenie. Domnul nostru se urca pe tron și cînd se așeza îi împingeam o perniță sub picioare. Această acțiune trebuia făcută cît ai clipi din ochi ca nu cumva să fi existat vreun moment în care picioarele înălțimii sale, împăratul, să fi atîrnat în gol. Știam cu toții că stăpînul nostru era mic de statură, dar în același timp funcția îndeplinită necesita să își păstreze față de subalterni superioritatea, inclusiv în sensul strict fizic. De aceea tronurile împărătești aveau picioarele înalte, tăblia fiind așezată sus, mai ales cea de la tronul moștenit de la împăratul Menelik, care era un bărbat extrem de înalt. Apăruse deci contradicția între necesitatea înălțimii tronului și figura respectabilului stăpîn, contradicție extrem de supărătoare și penibilă, îndeosebi în apropierea tălpilor, căci cine și-ar putea închipui că o persoană poate să își păstreze distincția corespunzătoare în momentul în care picioarele i se bălăngăne prin aer ca ale unui copil ! Pernița era cea care rezolva această problemă delicată și foarte importantă în același timp. Am fost pernarul preaînaltului stăpîn timp de douăzeci și șase de ani. L-am însoțit pe împărat în călătoriile sale prin lume și practic — spun asta cu mîndrie — stăpînul nostru nu se putea duce nicăieri fără mine, căci demnitatea lui cerea ca tot timpul să stea pe tron, iar asta n-o putea face fără perniță și pernarul eram eu. Stăpîneam în așa măsură acest protocol special, avînd chiar cunoștințe extrem de utile privind înălțimea diferitelor exemplare de tronuri, care îmi permiteau să aleg rapid și exact pernița de dimensiuni corespunzătoare, în așa fel încît să nu se ajungă la nepotriviri ridicole : să apară între ghetele împăratului și pernă un spațiu gol ! În magazia mea aveam cincizeci și două de pernuțe de diferite forme, grosimi, culori și materiale. Singur urmăream condițiile în care acestea erau păstrate, să nu intre în ele purici — plagă apăsătoare pentru țara noastră — căci urmările unei asemenea neglijențe s-ar fi putut termina cu un scandal groaznic.

T. L. :

My dear brother, ora numirilor făcea să tremure tot palatul ! Unii tremurau de bucurie și dintr-o plăcere senzuală, alții de frică și groază căci în ceasul respectiv stăpînul nu numai că premia, ridica în grad sau numea, dar și pedepsea, înlătura și degrada. Rău zic ! În realitate nu exista o separare între bucuroși și speriați : bucuria și frica umpleau în același timp inima fiecăruia din cei chemați în sala de audiențe, deoarece nu știa exact ce îl așteaptă. În asta consta profunzimea înțelepciunii stăpînului nostru, căci nimeni nu-și cunoștea ziua și soarta care îl așteaptă. Această nesiguranță și incertitudine cu privire la intențiile monarhului făceau ca palatul să fie tot timpul plin de zvonuri și scufundat în presupuneri. Palatul era împărțit în fracțiuni și coterii, care duceau între ele lupte nemiloase, slăbindu-se și distrugîndu-se reciproc. Tocmai acest lucru și-l dorea și prealuminatul nostru stăpîn. Astfel își asigura echilibrul sfintei liniști. Dacă vreo coterie se impunea, stăpînul sprijinea imediat grupa adversă, asigurînd astfel starea de echilibru care îi paraliza pe uzurpatori. Stăpînul nostru apăsa pe clape — o dată albe, o dată negre — și scotea din pian armonia și melodia care îi liniștea urechile. Iar toți se supuneau acestor presiuni, căci singura rațiune a existenței lor era aprobarea împăratului. Dacă împăratul ar fi retras-o, chiar în aceeași zi ar fi dispărut din palat fără urmă. Da, ei nu reprezentau ceva prin persoana lor însăși. Erau vizibili pentru popor numai atîta vreme cît erau luminați de strălucirea coroanei monarhului. Haile Sellasie era alesul constituțional al lui Dumnezeu și de pe acest piedestal nu se putea lega de nici o fracțiune, cu toate că se servea cînd de una cînd de cealaltă, mai mult decît alții, iar dacă una din coteriile sprijinite o lua razna, atunci împăratul o pedepsea, putînd formal chiar să o condamne. Aceasta se referea, în principal, la fracțiunile puternice pe care stăpînul nostru le desemnase să țină ordinea. Cuvintele împăratului erau blînde și binevoitoare, bucurînd poporul, care nu auzea niciodată ca buzele împăratului să rostească vorbe pline de supărare. Dar cu bunătate nu poate fi guvernată împărăția, cineva trebuia să reprime opoziția și să vegheze asupra intereselor supreme ale împăratului, ale palatului și statului. Asta făcea ca și coteriile să fie mai rele, neînțelegînd însă intențiile subtile ale împăratului, scufundîndu-se în greșeli, practic în greșeala exagerărilor. Dorind să obțină favorurile stăpînului, coteriile zeloase vroiau să facă ordine absolută în vreme ce înălțimea sa dorea o ordine principială, respectiv — ordine cu o anumită doză de dezordine în cadrul căreia monarhul să poată manifesta blîndețe și înțelegere. De aceea, atunci cînd fracțiunea durilor începea să depășească aceste limite întîlnea privirea reprobatoare a stăpînului. În palat erau trei fracțiuni principale — aristocrați, birocrați și așa-zisii oameni personali. Fracțiunea aristocraților, extrem de conservatoare, care se compunea din mari moșieri, era grupată în principal în Consiliul de coroană, iar șeful ei era prințul Kassa, care a fost deja împușcat. Fracțiunea birocraților, cea mai flexibilă la schimbări și mai luminată, căci o parte din reprezentanții ei aveau studii superioare, umplea ministerele și oficiile imperiale. În fine, fracțiunea oamenilor personali dădea o specificitate aparte guvernării noastre, fusese înființată din voința împăratului.

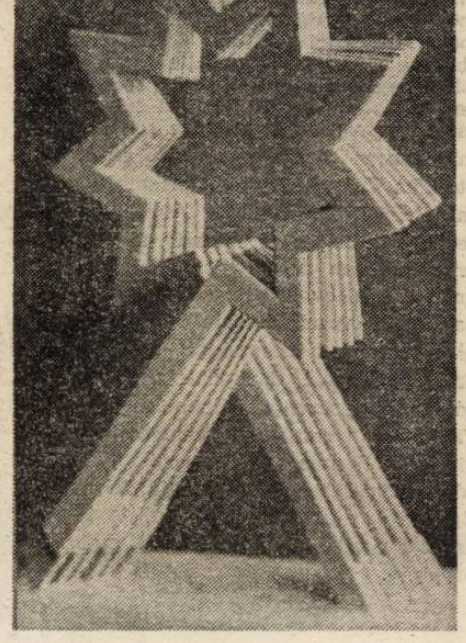

Prealuminatul stăpîn, partizan al statului și puterii centrale, a trebuit să desfășoare o luptă abilă și dibace cu coteria aristocraților, care dorea să guverneze provinciile și să aibă un împărat slab și moale. Neputînd lupta cu aristocrația de unul singur, monarhul apela în permanență la cei din jurul său, la persoane numite și alese de el din rîndul poporului, dintr-o seamă de oameni tineri și ascuțiți la minte din păturile cele mai de jos, unii chiar din plebea de rînd, deseori aleși la întîmplare, din mijlocul gloatelor care se înghesuiau atunci cînd stăpînul nostru se întîlnea cu populația. Acești oameni personali ai împăratului, scoși direct din disperata și oropsita noastră provincie, aduși în saloanele cele mai înalte ale curții, se loveau aici de ura naturală și dușmănia aristocraților îmbîcsiți, dar prindeau repede gustul plăcerii splendorilor palatului, al executării fățișe a puterii, slujindu-l pe împărat cu un zel pur și simplu de nedescris, ba chiar cu pasiune, conștienți fiind că se află aici, exercitînd uneori cele mai înalte funcții în stat, numai prin voința exclusivă a preaînaltului stăpîn. Împăratul le încredința lor posturi care necesitau cea mai mare încredere. Ministerul penei, poliția politică a împăratului, conducerea palatului — toate posturile erau ocupate de acești oameni. Ei descopereau toate atentatele și încercările de răsturnare, exterminînd opoziția înfumurată și malițioasă. Închipuiți-vă, domnule ziarist, că împăratul nu numai că hotăra singur toate numirile, dar mai demult chiar le comunica fiecăruia în parte. El și numai el ! Numea virfurile ierarhiei, dar și pe cele la nivelul mediu sau inferior, desemna pe diriginții poștelor, pe directorii de școală, pe șefii posturilor de poliție, pe toți funcționarii de rînd, pe economiști, pe directorii fabricilor de bere, de spitale, de hoteluri, încă o dată vă repet — pe toți, el — personal. Erau chemați în sala de audiență la ora de numiri și așezați în rînduri care nu se mai terminau — căci era o masă de oameni ! — ce îl așteptau pe împărat să sosească. Apoi, fiecare din ei venea la rînd, în fața tronului, asculta smerit, cu capul plecat, ce numire primește, sărută mîna binefăcătorului și se retrăgea cu capul plecat. Chiar și numirea cea mai insignifiantă avea girul împăratului, aceasta pentru că sursa oricărei puteri nu era statul și nici o altă instituție, ci personal prea luminatul împărat. Era o lege de o importanță covîrșitoare ! Căci din momentul acesta, petrecut cu împăratul, cînd stăpînul anunța numirile și blagoslovea pe cei prezenți, se năștea o legătură înterumână, ce-i drept inclusă în regulile ierarhiei, dar totuși o legătură, iar din ea rezulta un principiu după care se conducea stăpînul nostru sălțînd sau coborînd oamenii — principiul loialității.

Versiune românească
Nicolae Mareș

Urmare din pag. a 16-a

Eliade la Svarga-Ashram

dus în Himalaya, era propulsat de o experiență personală care l-a zguduit adînc — expulzarea din Edenul casei lui Dasgupta. Așa cum el însuși explică, trăind la Bhowanipore a căutat să se integreze în „India istorică" — adică să trăiască viața indianului autohton (chiar propunîndu-și convertirea la hinduism [...] Prin comportarea sa față de Maitreyi a pierdut șansa ; dar acum pare a i se deschide un drum către „India eternă". În autobiografia sa el arată clar că decisese să renunțe la lume (cel puțin pentru moment) și să caute „liberarea" promisă asceților prin yoga. Astfel, bucuros, a îmbrăcat haina unui **bramacaryin** și s-a supus regulilor ashram-ului (care de fapt erau minime). Din cauza depresiei emoționale adînci, spune el, era capabil să avanseze rapid în practica yoga. „În ceea ce mă privește", afirmă, era un efort de a „recîștiga adevăratul meu centru" și de a mă mișca spre o „dimensiune transistorică paradigmatică în care tensiunile și conflictele vor dispare de la sine".

Progresele sale erau atît de rapide încît Shivananda i-a prezis că va deveni un alt Swami Vivekananda, faimosul propagator al Vedantei în Occident — dar Eliade nu avea astfel de aspirații, după cum singur o afirmă [3]). În ceea ce privește nivelul pe care l-a atins în practicarea yogăi sau secretele care i s-au revelat ca inițiat, Eliade a păstrat totdeauna o tăcere discretă. Odată a negat faptul că ar fi putut să atingă stadiul în care procesele de îmbătrînire se desfășoară în sens opus, așa cum a văzut în cazul unui călugăr. Numai „povestea fantastică" din 1940, **Secretul Doctorului Honnigberger**, conține „anumite informații smulse din propria-mi experiență, pe care am omis-o din cărțile despre yoga". Dar el avertizează asupra faptului că a adăugat alte elemente imaginare pentru a „camufla" faptele secrete. Ca rezultat al succesului său în practicarea yogăi și a meditației el declară faptul că de la Crăciun a devenit „un alt om".

Totuși nu ar trebui să ne imaginăm că Eliade nu a făcut altceva în aceste trei luni dinaintea Crăciunului decît să mediteze în maniera yoghină. Firește, el a meditat foarte mult — cîndva în Pădurea Brahmapuri [4]) însă spiritul său neobosit nu se putea conforma repaosului și meditației. În noiembrie, a întîlnit un tînăr englez itinerant care, ca și el, adoptase stilul de viață ascetic, hindu, și care făcea o călătorie spre frontiera afgană. Sperînd să intre în Afganistan pentru a-l vizita s-au întors de la granită din cauza tulburărilor politice [...] Revenit singur la Rishikesh Eliade și-a petrecut mult timp citind scrierile hindu și traducînd multe din ele din sanscrită în românește. Într-o scrisoare trimisă în engleză sa cam imperfectă de la ashram în noiembrie el spune : „Citesc zi și noapte Upanișadele și părți din Vede... Studiez ca un nebun filosofia sanscrită și indiană. Acum am o lampă și stau pînă noaptea tîrziu". [5]).

Cînd a părăsit Calcutta nu a spus nimănui unde se duce și cîtva timp după ce a ajuns nu a încercat să informeze cunoscuții unde se află, decît după o lună de zile cînd l-a înștiințat pe Dl. Perris pentru a-i expedia corespondența la Svarga-Ashram [6]). Curînd a început să primească scrisori de la prietenii săi din România informîndu-l despre reacțiile la romanul său **Isabel și apele diavolului**" care fusese publicat la începutul anului, sată în Europa, „Solitudine". Modul cum „justifica" scrierea bucăților literare este explicat într-o scrisoare din 5 decembrie, în limba engleză „Cînd sînt obosit și muncit peste puteri scriu «literatură» nu ca o recreere plăcută sau dorință de glorie — ci ca o datorie față de editorul meu care a acceptat să tipărească **Lumina ce se stinge**. Iată, în ultimele două săptămîni am scris mai mult de o sută de pagini din partea a doua și sper să o termin înainte de Crăciun. Scrisul, constituind singurul meu „repaus de după-amiază" în această vastă solitudine — am făcut astfel o mulțime de lucrări. „Directorul" meu va fi grozav de mulțumit dacă va primi săptămînal două studii cu impresii despre India". Astfel, Eliade nu acordă prea mare valoare eforturilor sale literare și jurnalistice. El atribuie mai multă importanță traducerilor sale. În aceeași scrisoare el relevă : „Am muncit ca un nebun. Am tradus **Katha Upanishad** în românește și am completat studiul meu mai mare despre filosofia Upanishadelor pentru a fi publicat în „Revue Philosophique", [7]). Pot spune despre Upanishade că «Au fost mîngîierea vieții mele. Vor fi mîngîierea morții mele»" [8])

Acest ultim citat arată că Eliade nu-și abandonase interesele „științifice" și că nu făcea distincție între preocupările sale științifice și cele personale, religioase.

Alte traduceri pe care le-a făcut în timpul șederii sale la ashram (după cum își amintește mai tîrziu) au fost din Bhagavad Gita și cîteva poeme ale lui Tagore [9]).

În timp ce ședea la Svarga-Ashram Eliade a experimentat ceea ce el va numi treizeci de ani mai tîrziu, „unul din cele mai semnificative vise ale vieții mele". El repovestește în jurnalul său din 20 iulie 1961 : „În vis mă vedeam coborînd spre Gange unde știam că mă așteaptă o barcă să mă treacă pe malul celălalt. Însă, ajuns în barcă nu am mai recunoscut-o. Era mai mare decît o știam eu. Legată de ea era altă barcă pe care nu am observat-o la început și căreia nu am putut să-i înțeleg nici forma nici dimensiunile. Aproape fără să realizez am mers de la barca mea la această misterioasă barcă. Și dintr-o dată am **înțeles** : totul devenea extraordinar de clar și de simplu. Totul : viața, moartea, sensul existenței. Și mai puternică decît această revelație mi-a fost surpriza : cum **nimeni** de pe pămînt încă nu înțelesese acest lucru **atît de extraordinar de simplu ?** Moartea era un lucru extrordinar de simplu și de **evident...** Am avut simțămîntul că mi s-a transmis un mesaj".

Iar acum, cînd vorbește, dintr-o dată uită de mesaj ! Cititorii familiarizați cu marele roman al lui Eliade din 1949—1954 „Noaptea de sînziene" vor recunoaște visul ca stînd la baza visului lui Biriș în momentul în care se apropie de moarte. Deși Eliade îl numește unul din cele mai **semnificative** visuri ale vieții sale trebuie să presupunem că îl privea ca pe un fel de revelație asupra imortalității — una care i-a adus multă mîngîiere.

„Spre Crăciun", spune Eliade, „am decis să rămîn pînă în mai", [10]) și să nu mai plece la sfîrșitul iernii. Circumstanțe neprevăzute au intervenit și au determinat plecarea sa în mai. Aceste circumstanțe sînt relatate amănunțit în **Autobiografie** (vol. I p. 196—200) și nu este nevoie să fie repetate aici. Pe scurt : în timpul unei absențe a lui Shivananda din ashram. [11]) Eliade a fost inițiat în practica yoga mistico-erotico-tantrică de o tînără pe nume Jenny, [...] din Africa de Sud care venise în Himalaya „în căutarea absolutului". În romanul Maitreyi ea este identificată cu Jenia Isaac din Cape Town, descendenta unor evrei finlandezi care se stabiliseră în Africa de Sud în ultima parte a secolului al XIX-lea.

Căutarea „Absolutului" de către ea în India a fost inspirată de lectura cărților lui „Ramacharaka" pseudonimul unui „impostor englez" după cum îl numește Eliade [12]). Aflînd despre interesul lui Eliade în legătură cu yoga tantrică, ea i-a expus în mod amănunțit cît de multă informație se putea, apoi l-a înduplecat într-o noapte să-i fie partener într-un ritual tantric cu toate că nu aveau nici un guru pentru a-i iniția. Odată început, „ritualul tantric" a devenit o rutină nocturnă, pînă ce vecinul său, naga, l-a avertizat asupra pericolului căii pe care o urma. Șocat de „transa sa magică" el a realizat că încălcînd jurămîntul brahmacarya trebuie să părăsească ashramul. Cînd Jenny a vrut să vină la Calcutta cu el i-a spus : „Ne-am întîlnit, ne-am îmbătat unul pe altul, am colaborat cu furie în cea mai mediocră «cădere». Ce sens ar mai avea să prelungim această spirală spirituală ?" [13]) Într-adevăr, nu ar mai fi avut nici un sens ; astfel, Eliade și-a făcut bagajele, a îmbrăcat din nou haine europenești (dar și-a păstrat barba roșcată care-i crescuse) și a pornit spre Calcutta, ajungînd aici după trei zile.

---

[1]) **India** (București ; Cugetarea, 1934, ed. I), p. 144. „Cînd eram gata de plecare, de-abia m-au lăsat să plec. Eticheta lor cerea unui oaspete să stea două-trei săptămîni."

[2]) „Svarga-Ashram", **Cuvîntul**, 6 ian. 1931 ; reluat în **India** p. 152—158.

[3]) **Autobiografie I**, p. 190—191. Dintr-o scrisoare în engleză scrisă de Eliade la Svarga-Ashram : „...Swami Vivekananda a călătorit prin toată lumea și nu a convertit pe nimeni. Prea multă vorbă, prea multă vorbă." Scrisoarea datată 10 nov. 1931, cf. Maitreyi Devi, **It Does Not Die** (Calcutta : Writers Workshop, 1976) p. 250

[4]) Scrisoare datată la 10 nov. 1930 lui Coca (rudă a lui Maitreyi).

[5]) Scrisoare către Coca, datată la 25 nov. 1930.

[6]) Aceasta în conformitate cu **Autobiografia I**, p. 193. Dar o parte din corespondența lui Eliade era expediată direct din casa lui Dasgupta de către Coca o „rudă săracă" a familiei cu care Eliade a rămas prieten.

[7]) Articolul nu a fost niciodată publicat în acest ziar. Un studiu numit „Motive religioase în Upanișade" a apărut în Vremea în 1933 și alte patru despre metafizica Upanișadelor aproape în același timp în **Cuvîntul** (18 și 25 mart., 1 și 15 apr.).

[8]) Acesta este un citat din Schopenhauer.

[9]) **Autobiografie I** p. 194 ; Jurnalul, 6 august 1961. Traducerea lui Eliade a unui poem a lui Tagore, „Nirbhay" (Unul căruia nu-i este frică), din **Mahuya** o carte de-a sa publicată la Santiniketan în Bengal 1929, apărută la 25 dec. 1931 la **Cuvîntul**.

[10]) **Autobiografie I** p. 198.

[11]) . Shivananda se dusese la Allahabad și Benares căutînd un editor pentru prima sa carte.

[12]) **Maitreyi** (1969) p. 148. Aici se susține că Jenny a sosit în februarie ; autobiografia susține că ea a sosit la Crăciun.

[13]) **Șantier**, p. 177. Secțiunea din jurnal care conține povestea cu Jenny a fost omisă.

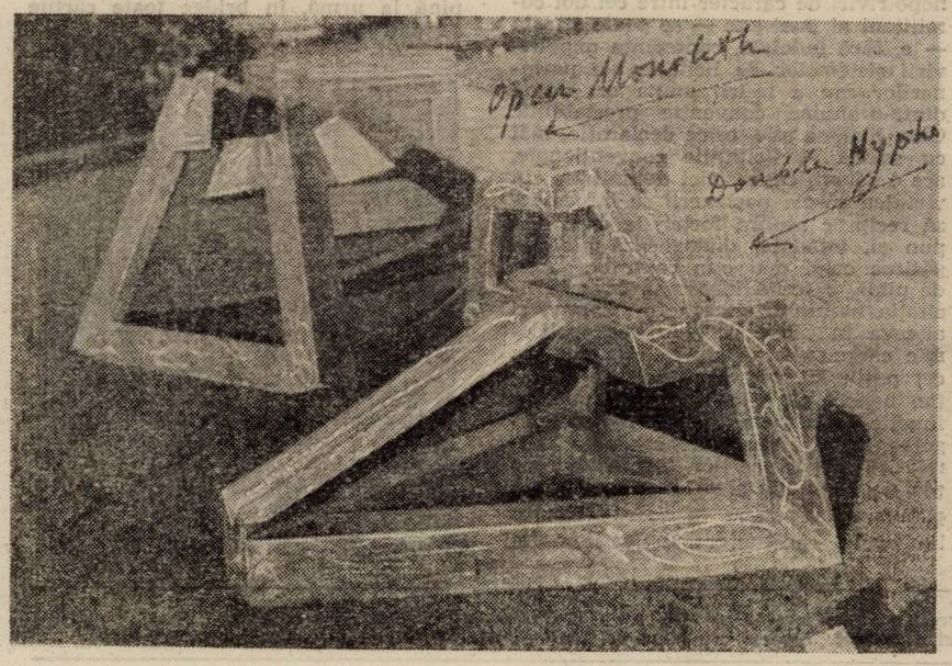

hyde-park

Raport de rutină

Domnilor, închid acest raport într-o sticlă golită de bere și îl arunc pe apa în trepte a Dîmboviței, cu speranța că la un anumit nivel cinevașilea dintre dumneavoastră îl va găsi.

Domnilor, eu sper că serialul cu «Familia Guldenburg» va avea ca **happy-end** faptul că acei conți vor dona berea lor sărmanei Românii însetate de libertate, sper adicătelea în vremuri mai bune, dar pînă una-alta nu văd nici o ieșire.

Raportul meu de posibil paznic la «Casa Scriitorilor» se adresează dumneavoastră, oricare veți fi fiind, căci acum și milițienii și-au luat pseudonimul de «polițiști», nimeni nu mai lucrează pe față. Iar dacă eu, ca cetățean onest, simt nevoia să demasc aceste hahalere ce mi-au fost date în pază, cum aș putea să o fac altfel decît așa ? Legătura mea, aplecîndu-se prea mult în timpul revoluției, a căzut peste graniță. Îmi schimb cu de la mine putere numele conspirativ în Scumpi și purced la alcătuirea în continuare a rapoartelor.

Eu înțeleg foarte bine de ce li se dă libertate scriitorilor. Aveam și noi un cîine căruia tata îi dădea lessă cît poftea, doar-doar l-or prinde hingherii.

Îmi dau seama că ei, literatii, cîrtesc fără întrerupere. Ei și-au format, în timpul dictaturii, un mod de a se înțelege din priviri căruia nu-i dau întotdeauna de rost. Se string patru. Aud : «o vodcă... bătută... împrumut... sîntem în capcană». Mai vin patru : «Maradona... Doinaș... Miți... Cioran cu fasole...» Dacă nici asta nu e conspirație, atunci eu sînt Robinson Crusoe.

E drept, mai există și oameni cumsecade printre ei, oameni pe care i-am bănuit fără motiv, cum ar fi spre exemplificare Tudor Vasiliu. Acest băiat harnic, zdravăn, arătos, mi s-a părut, într-o vreme, că avea obiceiul să schimbe cam des femeile. Ba se arăta cu o blondă scundă, ba cu o lungană numai suvite, ba cu o țigăncușă, ba cu o nemțoaică dolofană, în fine, pe toate le prezenta scurt (știți, cînd îl legitimam) : «Soția mea !». Pînă cînd mi-am luat inima în dinți, la una care mi s-a părut prea vioaie, și i-am cerut și ei actele : ce să vezi, domnule, era soția lui, biata femeie. Și bietul Vasiliu, ce om curat s-a dovedit a fi !

Cu aceste rare excepții, pe ceilalți îi mențin sub atenție. Arunc această sticlă cu încredere, căci, așa cum există o posteritate pentru scriitori, așa e una și pentru securiști.

Cu vigilență constituțională,

Scumpi."

Pt. posteritate : **Tudor Vasiliu**

moda, altfel

«Ce e val ca valul trece»

Venind cîțiva „Henri-cei" la tron, situația materială nefiind prea veselă, cancelarul Olivier a dat cîteva legi somptuare, prin care îngrădea lipsa și risipa, pretinzînd, în același timp, că îmbrăcămintea „mai modestă" este „de meilleur goût". Legile somptuare (lat. sumptuarius) aparțin economiei politice, ele au fost frecvente în republicile antichității, unde aveau ca scop conservarea purității moravurilor primitive, combaterea lipsei de energie, caracter și austeritate sau a atentatelor de eliminare a egalității dintre cetățeni. În Athena antică, printr-o astfel de lege, s-a limitat numărul invitaților la masă. La Roma, legea Oppia interzicea matroanelor să poarte rochii de culori diferite sau bijuterii care să depășească o jumătate de uncie de aur (28,3 gr). Printr-o astfel de lege, sub Henric al II-lea, straiele de mătase erau permise, la început, numai preoților ; în 1553, prinții și prințesele au beneficiat de un edict care le permitea să se îmbrace în roșu, indiferent dacă materialul era de mătase sau de lînă. Dar aceste „noi legi somptuare" sînt, de fapt, modificări aduse legilor precedente, sînt opera „celor mari" care nu voiau să fie eclipsați de clasele inferioare, nici de cele preotești. Adjectivul **somptuos**, duce la sfatul bisericesc — **„Préférez le simple au somptueux !"** dar și la considerația laică — **„Magnifique comme un prince somptueux en habit, en équipages"**.

Ideea de a face ciorapi din tricot datează din aceste timpuri. Pantofii capătă forma piciorului, pălăriile își regăsesc borurile largi. **Le pourpoint** capătă un guler drept. Hainele nu-și modifică esențial forma dar cîștigă ca eleganță. Din Italia se importă **moda** unei colerete plisate, cu un efect grațios, plină de dantele, o coleretă mai mult sau mai puțin voluminoasă, „după buget !" dar și după gît, care se compune din unul sau mai multe rînduri, aproape întotdeauna tubulară — capul pare o ofrandă pe o tipsie, **la fraise**.

Oamenii de arme renunță la armura grea și o înlocuiesc cu pielea de bivol. Frumoasele cu decolteuri atîtătoare n-au de ales, pun pe ele rochii închise pe gît, cu gulere drepte, colerete scrobite, variații de **la fraise** și mansete strînse. **S-a zis !** cu nonsalanța, „uite cămașa, nu e cămașa !".

Unde sînt cămășile de altădată ? Transparente și decoltate... !?

Deși sub Carol al IX-lea au loc puține modificări vestimentare, femeile inaugurează primul lor corset — **le corps piqué** și primii lor pantalonași — **le caleçon** iar cele cu sînii frumoși, la „ocazii", îndrăznesc să poarte rochii decoltate. Dar toate au nevoie de o coadă lungă, lungă (trenă), pe care s-o poarte pe brațe, cu respect, însoțitoare de încredere. Ca și atunci, cozile sînt **la modă** ; atunci împodobeau rochii, țineau de estetic și de ideea de **modern**, de bogăție (deși limitată prin lege), astăzi țin de obținerea produselor pentru hrană, indispensabile vieții omului ; ele nu împodobesc o femeie, (nici un bărbat), ci o **Alimentara**, umilind sau elogiind femeia, depinzînd de punctul de vedere al privitorului, în spiritul epocii noastre. Femeile încearcă tot acum, sub pretextul igienei, masca de catifea neagră sau de satin, cu care-și acopereau fața, ca să-și protejeze tenul în zilele cu prea mult praf, ploaie sau ninsoare, sau vînt aspru. Ideea e probabil furată din teatrul antic, anticii folosind măști de lemn, piele, metale (care dădeau o sonoritate specială vocii). Pentru protejarea tenului, numai femeile bogate foloseau măști ca la teatru. La Fontaine face o aluzie, **în genul lui personal**, inconfundabil : „Les grands pour la plus part sont masques de théatre : Leur apparence impose au vulgaire idolâtre.".

Corina Cristea

MAC LINSCOTT RICKETTS

ELIADE

LA SVARGA-ASHRÁM

ÎN 1928 Mircea Eliade pornește spre India la invitația maharajahului Manindra Chandra Nand de Kassimbazar. Atmosfera din această țară i se pare propice împlinirilor sale, o atmosferă de „renunțare, de efort către împlinire intimă, de control asupra conștiinței, de iubire...“

Marea lecție pe care o învață aici Mircea Eliade este cea legată de unitatea culturală dintre spațiul spiritual indian și tradiția românească, unitate nutrită din permanența „geniului creativității neolitice“.

Ultima parte a șederii sale în India o constituie episodul izolării sale la Svarga-Ashram, moment marcat de studiu intens și de experimentări fructuoase.

Redăm în continuare în versiune românească fragmente din capitolul ce relatează activitatea lui Eliade la Svarga-Ashram. Ele fac parte din „Itinerariul indian“ al impresionantei monografii dedicată lui Mircea Eliade de către profesorul american Mac Linscott Ricketts : „Mircea Eliade. The Romanian Roots. 1907—1945“. Lucrarea a apărut în 1988 la Columbia University Press, New York.

ÎN drum spre Himalaya Eliade s-a oprit pentru scurt timp la Hardwar, un oraș pe care cîndva își promisese că-l va vizita. Părea a fi singurul european în orașul sfînt. Cînd a vizitat colegiul Gurukul — o instituție de studii Arya-Samaj, similară colegiului lui Tagore în sensul că era o școală în aer liber a „cultiștilor“ entuziaști — a fost invitat să vorbească despre istoria religiilor. A fost de acord să facă aceasta cînd s-a întors din șederea sa la Ashram. (Era bucuros, spunea, pentru ocazia ce i se oferea de a vorbi în sanscrită, limba oficială în care se făcea instrucțiunea din Gurukul [1]).

Apoi a pornit spre nord spre Rishikesh și după ce s-a oprit peste noapte a mai mers două mile spre ashramul lui Swami Shivananda situat pe un mal abrupt ce se înalță deasupra Gangelui. Era la sfîrșitul lui septembrie, cînd a sosit. Faima lui Shivanada care mai tîrziu va deveni măreț, abia acuma începea. Eliade auzise prima oară de el la Delfi cu cîteva zile înainte. Anterior fundării ashramului, în 1924, Swami fusese un medic cu o educație de tip occidental și practicase medicina timp de zece ani în Singapore. Acolo a devenit șeful unui spital și al unui ziar de sănătate. La treizeci și cinci de ani (1922) și-a pierdut soția și copilul, care au murit și atunci a decis să renunțe la viața lumească. A mers pe jos tot drumul de la Singapore pînă la Rishikesh. A fost bolnav timp de doi ani de reumatism și malarie însă s-a vindecat singur prin yoga. Acum era o persoană radioasă, „vesel ca un franciscan“ după spusele lui Eliade [2]).

Orientarea religioso-filosofică a lui Swami era Vedantină — școală care pînă atunci fusese cunoscută bine în Occident și care vorbește despre unitatea sufletului (Atman) cu Atotcuprinzătorul (Brahman) și despre „nerealitatea“ lumii materiale. Atmosfera ashram-ului era totuși nesectară, cei o sută treizeci de rezidenți fiind de diferite religii și convingeri filozofice. Această atmosferă era pe placul lui Eliade și a conchis repede că aici era locul potrivit pentru ca el să învețe yoga ; (Dasgupta îi promisese inițierea în practica yoga dar niciodată nu a făcut acest lucru). A solicitat și i s-a permis să-și petreacă iarna aici.

Felul de yoga pe care îl învață acum, așa după cum îl descrie Eliade, nu are nimic de-a face cu „acele manifestări oculte și dubioase“ numite „puterile yoghine“. În schimb, „yoga lor este o disciplină particulară, o cale de tratament pentru corp, un agent de circulație în torentul mental, un ajutor perfect și puternic în exercițiile de concentrare, meditație și samadhi. Cu cît disciplina are rezultate mai izbutite cu atît mai tăcut și mai retras devine discipolul“. Scopul ultim este de a putea să te retragi în izolare — într-o peșteră sau colibă din junglă — și de a trăi într-un fel de transă continuă. (Eliade a vizitat cîțiva astfel de sihaștri, atît bărbați cît și femei, trăind în vecinătatea lor în timpul șederii sale la Svarga-Ashram).

Vecinul său, un naga sau un ascet gol practica un fel de Hathayoga, descrisă de Eliade ca fiind acea „tehnică înspăimîntătoare care duce conștiința la somn — un somn fără vise — și chiar la starea de catalepsie“. Metoda a prilejuit reducerea intervalelor de respirație la patru minute. Eliade a rămas uluit dar nu a spus dacă a încercat să învețe acest fel de yoga.

Imediat după sosirea sa, Shivananda l-a inițiat pe Eliade în practica yogăi clasice. Se cufundase complet în **doctrinele** yoga înainte de a sosi la Ashram dar simțea nevoia experienței practice. Se pare că intenționase de la început să vină în această regiune și să învețe tehnicile yoga. În a doua lună de la sosirea sa la Calcutta i-a scris lui Comarnescu despre posibilitatea de a fi acceptat la un ashram din Almora, „unde yoga este autentică“. Scrisoarea arată în mod clar că intențiile sale de a ajunge la un ashram nu vor face decît să crească și să desăvîrșească studiile sale științifice despre yoga — întrucît disertația sa va fi (deja se decisese) despre „psihologia și metafizica yogăi“. Cu alte cuvinte el a văzut șederea la ashram — unde a putut învăța yoga prin **practicarea** ei — ca o parte esențială a cercetării sale pentru teza de **doctorat**. Dornic totdeauna de **autenticitate** și cu spaima de a nu cădea în diletantism, Eliade vrea să cunoască yoga **din interior**. Dar poate are motive **personale** ca să vrea să învețe practicarea yogăi ? Eliade recunoaște că yoga este un exercițiu al voinței asupra cărnii și deci înrudit cu eforturile sale din adolescență pentru dezvoltarea unei voințe invincibile. Probabil era atras de subiect inițial chiar din acest motiv. Era atras necontenit și de viața ascetică, religioasă. Spre exemplu, la începutul șederii sale în India, după o zi proastă cînd nu fusese în stare să lucreze și simțise teroarea trecerii timpului scria în jurnal : „Eram atît de nervos încît mi-am spus că numai viața într-o mînăstire m-ar calma. Mi-ar place să trăiesc alături de acei oameni simpli, să mă umilesc pe mine însumi, să mă rog, să mă biciuiesc chiar, să mă torturez“. Cînd, în cele din urmă s-a

Mircea Eliade împreună cu Mac Linscott Ricketts

Prezentare și traducere de Virginia Stănescu

Continuare în pag. a 15-a

șah

Sensurile unui zvon

Se zice că ar fi revenit Fisher ! S-a mai zis și altă dată, chiar de cîteva ori, de-a lungul anilor mulți care au trecut de la retragerea lui. De fiecare dată n-a fost decît un zvon, poate că asta e și acum, o fi lipsă de știri senzaționale prin presa de dincolo — de ocean, vreau să spun. În fond, mai semnificativă decît realitatea unei asemenea știri e dorința noastră, a celor care iubim șahul, de a-l readuce în actualitate pe ilustrul mare maestru. De ce ? Nu-i ușor de răspuns. Poate pentru că în lumea noastră relativă, a șahului ca și a tuturor celor ce sînt, prezența unei valori ce n-a lăsat nimănui nici un dubiu frizează întrucîtva absolutul și absolutul e nostalgia mai mult sau mai puțin secretă a oricărui trecător, cu atît mai intensă cu cît e mai vehement negată. Sau poate pentru că vis-à-vis de un șahist de talia lui Fisher, diferențele dintre ceilalți șahiști se estompează căci rezultatul unei partide dintre Fisher și un mare maestru a fost de regulă același cu rezultatul unei partide dintre Fisher și un jucător de categorie inferioară : victoria super-campionului, ceea ce, desigur, e de natură să încălzească orgoliile răspîndite de sus pînă jos pe scara de valori a șahului competițional. În fața lui Fisher, toți șahiștii lumii se puteau considera egali între ei. Ori poate pentru că, asemeni mitului, șahistul american ne dă multora sentimentul deloc de neglijat al permanenței în reînnoire și asta nu doar fiindcă el a reînnoit jocul de șah... Oricare ar fi motivația ei mai adîncă, dorința de a-l readuce periodic în actualitate pe Bobby Fisher mai are un temei, nu departe de cel pe care-l au iubitorii de poezie și muzică atunci cînd se reîntorc asupra unui Rimbaud sau Mozart : simpatia pentru adolescența creatoare, pentru genialitatea exprimată precoce și epuizată aparent iute printr-o mare combustie. Retrăgîndu-se în plină glorie și în plină forță, Fisher a evitat... inevitabilul propriu duratei : aplatizarea interesului celorlalți față de el prin obișnuință. Asta întrucît admitem că obișnuința e nivelatoare chiar și în cazul marii performanțe. Printre și peste atîtea sensuri cîte i se pot găsi, zvonul revenirii lui Fisher în arena șahului predispune, totuși, la melancolie...

Interim

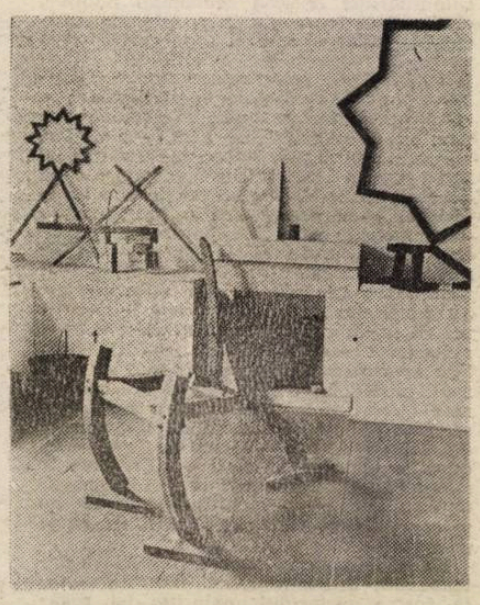

bridge

Felurite ne-nțelegeri

Una din cele mai amuzante, pînă la un punct, întîmplări din bridge este neînțelegerea dintre parteneri de-a lungul licitației. Bazată pe erori provocate, la rîndu-le, de izbucnirile temperamentale, de orgoliu, de nearmonizarea codurilor, de neglijență sau de neștiință, neînțelegerea aceasta e ușor comică — văzută de pe margine —, dar se soldează mai mereu — înlăuntrul jocului — cu deformarea, dacă nu chiar ratarea deplină a țintei care e licitarea celui mai convenabil și mai exact contract. Cînd nu e urmarea unei nepotriviri de caracter între cei doi comilitoni ai unei axe — se poate și asta — e, fără îndoială, consecința nepotrivirii sistemelor de licitație ale partenerilor sau a ieșirii unuia ori altuia dintr-o anume convenție prestabilită. Cum bine se știe, orice declarație, mai cu seamă în licitațiile convenționale, are o semnificație strict delimitată, în virtutea căreia partenerii se informează reciproc asupra forței de care dispun și, totodată, dialoghează pînă la găsirea celui mai bun contract. Așa, de pildă, o treflă înseamnă ceva în licitația naturală, altceva în „Goren“ și altceva în „Precizie“. Aceeași polisemie caracterizează și celelalte culori, cel puțin la primele tururi de licitație, uneori pînă la licitația finală, în funcție de sistemul adoptat. Neînțelegerea izvorîtă din neconcordanța semiotică a partenerilor ține ca să zic așa de instrucție și e lesne reductibilă prin simpla punere în acord asupra limbajului specific, recte a sistemului și convențiilor în licitație. Sînt însă jucători care încurcă anume codurile în intenția de a păcăli adversarii, chit că prin asta izbutesc să-și păcălească și partenerul. Neînțelegerea derivată dintr-o atare strategie ține întrucîtva de educație și nu poate fi evitată decît dacă partenerul „se prinde“ repede, e, adică, suficient de intuitiv pentru a sesiza, înainte de a fi prea tîrziu, stratagema declarantului. De regulă, partenerul „nu se prinde“ și astfel catastrofa-i gata, căci luînd de bun ceea ce comunică declarantul va „desăvîrși“ opera aceluia și axa se va trezi în fața unui contract nu doar cu neputință de realizat dar de o tragi-comică inadecvare la realitatea cărților. Tocmai pentru a nu face să depindă reușita unei licitații de prezența sau absența intuiției partenerului, un jucător realist și cu simțul măsurii va prefera mereu transparența, claritatea licitației, chiar dacă de această claritate poate profita și axa adversă în sensul alegerii celor mai potrivite căi de împiedicare a realizării contractului declarat. Fiindcă, pînă la urmă, în bridge toate cărțile se dau pe față.

Laurențiu Ulici

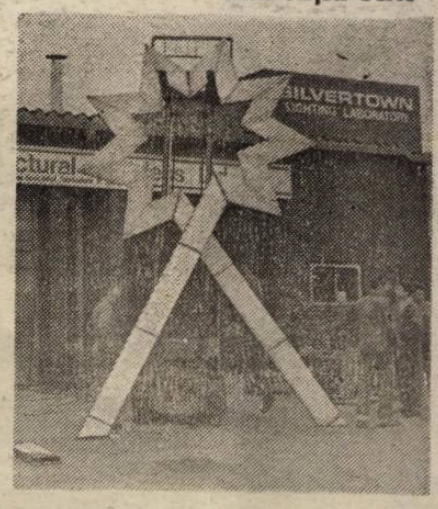

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. : 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. : 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

4 lei

BIBLIOTECA „ASTRA“ SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 25 iulie 1990

26

POVESTE FĂRĂ SFÎRŞIT

A fost odată un aisberg, scris în limba lui de origine iceberg. Aşa îl şi pronunţau noile generaţii de după 1947. El însă era mai vechi decît noua pronunţie şi nici nu credem că se va fi sinchisit de cele spuse pe seama sa de păsările trecătoare. Sau călătoare. Unele, altele. În lunga lui plutire pe mări nesfîrşite, unui aisberg i se mai întîmplă să nimerească — din greşeală sau împins de curenţi implacabili — în zone mai calde, acolo unde gheaţa, fie ea şi de monolit, se face poroasă, începe să transpire, dă semne de sfîrşit. Deasupra apei aşa se vede. În lunga lui plutire pe mări amniotice, iată însă că aisbergul nostru — îi vom spune „bloc de gheaţă scufundat două treimi" — nimereşte într-un spaţiu unde apele rămîn destul de reci pentru a-l păstra în viaţă, însă pe deasupra bîntuie — stîrnit ca din senin, dar nu e aşa — un vînt fierbinte, biruitor. (Vom vedea însă mai departe că nici un vînt fierbinte, chiar stîrnit nu tocmai din senin, nu e biruitor, nu poate fi. Deoarece, ca orice vînt, e sortit trecerii). Ajuns aici, aisbergul nostru începe să simtă cum vîrful său falnic, piramida albăstruie ca un cristal imens, începe să scadă. I se topesc frumoşii, spectaculoşii colţi cu care zgîriase ceţuri sau nori lăsaţi spre suprafaţa mărilor, naivilor li se poate părea că-ncepe să plîngă, că-ncepe să regrete. În puţine clipe vîrful său nu mai e. S-ar spune, o fracţiune de secundă, că „s-a topit gheaţa", „s-a spart gheaţa, domnilor juraţi". S-ar spune că gheaţa — vedeţi doar cu ochii liberi — nu e veşnică. S-ar spune că vin vremuri mai calde, mai potrivite pentru organism, pentru micro şi macro organism. Dar cîte nu s-ar mai spune şi cîte nu se şi spun ! Însă deodată vîntul, mulţumit de opera lui, se opreşte, aerul încremeneşte la loc deasupra apelor încă reci ca gheaţa şi, de dedesubt, de sub pînzele lor albastre, se ridică un alt aisberg. Nu, nu e altul, e acelaşi, e partea lui nevăzută, care-l ţinea în picioare, care-l ţinea drept în pelerinajul său pe mările cele mai reci. Acum e rîndul ei să se numească aisberg, după ce fusese ignorată atîta timp, a venit vremea să cutreiere ea întinderile pustii, umplînd de spaimă pe navigatorii rătăciţi prin preajmă-i. Acum a ieşit şi el la lumină, adevăratul aisberg, cum ştia că este încă demult, de cînd, ascuns în adînc, avea alte păreri decît vîrful despre ceea ce este şi ceea ce ar trebui să fie un aisberg. (Nu mai scriem iceberg, mereu ies la iveală, din mîneca largă a timpului, alţi ani 1946, 1947 etc., etc.) Porneşte mai departe, triumfător, fericit, gesticulînd tot greoi ca şi cel dinainte însă parcă, totuşi, mai graţios. Iar jos, sub apele ce clocotesc împrejuru-i, se nemulţumeşte cealaltă parte, ascunsă, care-l ţine pe noul aisberg în picioare. Şi se pregăteşte, se pregăteşte. Un vînt fierbinte o să mai bată cîndva pe deasupra apelor reci ca gheaţa şi atunci va veni rîndul stratului următor. Şi aşa mai departe pînă cînd...

S-ar spune că, în final, totuşi, aisbergul se va topi, fatalmente, în întregime. Eroare, căci apele scurse ca nişte lacrimi de pe vîrfurile vizibile pe rînd, şi ajunse în cele reci, se încheagă, îngheaţă la loc, refăcînd stratul de aşteptare care, şi el, se pregăteşte pentru cînd o să-i vină rîndul. Şi rîndul lui, poate, o să şi vină, iarăşi, în cele din urmă, după un dezgheţ şi un reînghet, după un dezgheţ şi un reînghet...

Povestea aisbergului e fără sfîrşit.

Nicolae Prelipceanu

CERCUL DE CRETĂ AL ORIGINILOR

— dialog Tudor George - George Astaloş —

(pag. 8-9)

● camera de luat vederea ● HOMMAGE SANS FRONTIERES ● prezentul continuă ● COEXISTENŢA MODELELOR ● minimax ● Jocul APARENŢELOR ● eseu ● ALTERNATIVE

Paginile revistei sînt ilustrate cu reproduceri după tablouri de Paul Cézanne

VEDERE DE PE POD

Deschizi ferestrele dimineaţa
şi maşinal
te uiţi către capătul aleii dărăpănate
nici Dacie (felix) 1310 nici doi
sau trei-patru băieţi grijulii
hotăriţi
să te ocrotească ziua şi noaptea de vizite
inoportune Mai toate mîţele se-mbulzesc
în mod absolut liber la micul dejun
ca autoturismele pe Calea Victoriei
la nişte semafoare încă privatizate
Telefonul — acelaşi de odinioară —
instalat în absenţă de vechii-ascultători
şi pe care cei noi tot amînă să-l schimbe
se-ntîmplă să mai zbîrnîie cînd şi cînd
şi poţi să discuţi liber
ce vrei
cu cine vrei
atunci cînd legătura nu se destramă
în avalanşa sunetelor nedefinite
Liberi ca pescăruşii stau azi la taclale
cei ce fac coadă la pîine
colţ cu Orlando
— s-au schimbat vremurile s-au dus
turnătorii
deşi nu se pune problema şomajului
cel puţin deocamdată —
Tinerii poliţişti
zîmbesc simpatic cîinilor cu patru picioare
Academia — tot fără firmă la poartă —
primeşte noi membri şi se pregăteşte
probabil pentru un alt prezident de onoare
La biserica Sîn-Nicolae e liber din nou
serviciul divin pentru nunţi şi botezuri
policlinica de alături
cu plată în lei
pare suprasolicitată de pacienţi
dornici să reintre cumva în normalitate
fetele mai nurlii educate la şcoala
cenaclului Flacăra arborează diverse
articole vestimentare
producţie
„Bucureşti"-bar
Lipsc-arta sau De Fonseca
Bate un vînt de-nnoire irezistibilă
Numai salariatele salubrităţii
cu clasicele tîrnuri şi tomberoane de pe
vremea lui vodă Cuza
cînd aud ciriind
elicopterul prin preajma Podului
Mogoşoaiei
cată-n văzduhul ca lacrima
şi îşi spun
una alteia
e-un amestec de veselie
şi lehamite naturală
— Auzi soro
El o fi
El e fă
Că cine să fie
Da
el
e
Şi rămîn o bucată de vreme
cu palma streaşină
într-un fel de extaz
P'ormă îşi văd de măturat
în libertate

Dan Deşliu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

În general

Medical privind lucrurile situațiunea prezintă mai toate simptomele unei ocluzii intestinale. Chirurgia estetică a făcut cîteva neteziri de riduri, a tăiat niște centimetri din gușă, a transplantat cîteva fragmente de piele, (donații de mîna a patra) pe suprafețele de carne arsă, și pesemne, mai vizează un lifting nazal, în speranța că, potrivit tradiției, cîrnatul este mai apelpisit la vedere decît coroiatul acvilar. Au mai lucrat puțin stomatologii, punînd un pivot și aminînd coroana, din lipsă de ciment (dentar), oftalmologia a reușit să ne extragă din pupile aproape tot praful, fără a putea stăvili pericolul cel mare, cataracta. Ne vindecăm de platfus, mergînd mai mult pe jos, prin nisipul figurat pe asfaltul găurit, laringologii șomează, dat fiind că strigătele au fost înlocuite de tăceri, sau, cel mult, de icnete și șoapte, însă, în general, acolo, jos, înăuntru, semnele se-ncrîncenează a ocluzie. Domnește o așa de chinuitoare încurcătură viscerală, că nici operația de-a binelea n-ar mai putea stăvili, vorba bătrînilor snobi, subitul. Iar în astfel de cazuri, cînd urletul dă-n durere mută și surdă, se practică sfînta nepăsare, chinul atroce devine abulie sinucigașă, iar pacientul simte acut o poftă dementă de-a face praf totul în jur și de-a jefui definitiv și macabru, printr-un soi bizar de jemanfișism agresiv ,turbat de vircolacii lăuntrici, sufocat de previziunea beatitudinii finale și holbat, în crîncen extaz, către filfiitul pan-apocaliptic. Românu-i fericit, lozinca zilei : „nimeni nu face nimic" ! O auzi pretutindeni, în fața alimentarelor, care se-nchid și deschid după capricii de semiramidă, în fabrici, unde furia fostei clase conducătoare practică autosabotajul feeric și brigandajul cu tona („le dăm noi șomaj !"), în piață („vino matale de muncește la noi, să vedem dacă-ți place"), la bursa neagră, printre țigani (armata noastră de gherilă stipendiată ; zice c-au scuipat în sus la 15 iunie, semn că dezgroapă securea de război, ceea ce se vede din plin, la tot pasul), printre doctori („las' că-i bine că nu-s medicamente, și așa sîntem prea mulți"), printre scriitori („nu scriu deloc, nu vezi că nu se publică nimic ?"), ș.a.m.d. Ei bine, în ciuda amicilor care-mi spun că toată sastiseala și tot jaful sînt normale și că fiecare nație își merită soarta, mie-mi pare că starea de acum convine Puterii. Vrea ea să demonstreze ceva (greu de știut ce) că prea jubilează-n izbeliștea generală, prea e multă nostalgie după ceaușism, sistematic propulsată-n straturile sociale, prea se tolerează afacerilcul în tipografii, prea se-nghesuie-n urechi șoaptele gen „să vină armata, domne, aici numai dictatura militară merge" sau „ar trebui arestați toți", prea înjură mulți — „n-ați vrut privatizare ? na privatizare !", prea sînt vehemenți pensionarii și pensionabilii că „nu se mai poate, trebuie făcut ceva" (în sens mineresc, desigur, dar la scară națională), adică : prea se discreditează organizat tot ce-a fost dezideratul nobil acum șase luni, ca să zici că totu-i întîmplător. Pînă una, alta, o cauză majoră (!) a răului general s-a aflat : hîrtia. Urmează cerneala, pasta de pix și creioanele ? În general, însă, cu toate că, aparent, desincronizat, play back-ul continuă.

Dan C. Mihăilescu

camera de luat vederea

Hommage sans frontières

Că căderea Bastiliei (cunoaștem, am început cu o cacofonie !) s-a petrecut pe data de „paispce" ale lunii iulie acum două sute un an — știm !

Că Franța (cea de acum, nu cea de atunci !) ne-a ajutat enorm după Revoluție (cea de acum, nu cea de atunci !) — iarăși știm !

Că, prin urmare, România avea datoria morală să mulțumească Franței pentru gesturile sale de fraternitate — o știm și pe asta !

Nu știm, însă, cum a fost posibil (deși, iată ! dacă ne străduim, se poate!) să prezentăm, în seara zilei de 13 iulie, un spectacol dedicat Zilei de 14 Iulie, sărbătoarea națională a Franței, atît de penibil, de sărăcăcios, realizat într-o inimitabilă manieră „à l'impromptu" de Ovidiu Dumitru și în regia strălucită a lui Bogdan Ulmu (cu ce o fi contribuit, săraca domnia-sa, în afară de înșiruirea neinspirată a „numerelor" din program ?), dovedind încă o dată (mai era, oare, nevoie ?) că nu putem ieși din atmosfera de provincialism cultural ?

Să ne înțelegem ! Nu gestul în sine ne-a deranjat, ci maniera întristător de modestă și meschină, uneori jenantă (nu știm dacă ați observat cu atenție decorul !) prin care, într-un spectacol desfășurat în prezența ambasadorului Franței la București, s-au putut comite atîtea acte de injustiție atît față de ceea ce știm cu toții că înseamnă artă, cît și chiar față de limba franceză însăși.

Să ne explicăm !

Atunci cînd distinsa „șanteuză" Silvia Dumitrescu zice că „Je invité le compositeur Ionel Tudor pour m'accompagner", nu ne rămîne decît să-i răspundem că se poate „acompania" cu cine vrea inima ei, dar cu limba franceză — „jamais" !

De altfel, evoluția artistei noastre, care a cîntat „pour notre **ami** française" (cine știe, o fi avînd vreo prietenă pe acolo !), cu gîndul și vorba că se află pe Champs-Elysées, privind cum zboară „tous les oiseauxn" (transcriere fonetică aproximativă : /tulezuazõ/), putea fi inclusă în orice, dar absolut în orice program, chiar și într-un turneu de „șușă" la Crevedia, dar în nici un caz într-un spectacol de gală dedicat Franței.

Chiar și reputata cîntăreață Aura Urziceanu nu s-a prea descurcat bine cu versurile din „Feuilles mortes", adaptate la o manieră dîmboviteano-balcanică absolut inedită pentru orice locuitor de pe cheiurile Senei.

În rest, ce-a mai fost ?

Simpaticii copii din Mini-Song, care au încîntat asistența prin prospețimea și căldura evoluției, dar care, prin crisparea de pe chipurile lor terorizate de frica de a nu greși, sub privirile neîndurătoare ale veșnic tînărului „chef d'orchestre" Ioan-Luchian Mihalea, ne-au dus cu gîndul (deși „comparaison n'est pas raison" !) la corurile de copii relaxați și destinși din Franța sau Italia, pe care le urmăream pe furiș în emisiunile pentru „deță" de la televiziunea bulgară.

Apoi, o inexplicabilă apariție a „surprizei" numite Ion Lucian, cu o fabulă insipidă, inadecvată și „interzisă" din creația sa, avînd ca personaje figurile geometrice. Ce legătură va fi fost între respectiva operă literară și cultura franceză, poate numai domnia-sa va fi știind ?! Sau „Domnișoara Hus" de Ion Barbu, în impecabila interpretare a lui Eusebiu Ștefănescu cu atmosfera oriental-balcanică din l'Île-de-France... !

Sigur, trebuia, totuși, să existe și coincidențe !

Adică Lucia Mureșan recitînd François Villon, în excelenta tălmăcire a lui Romulus Vulpescu (ale cărui traduceri, probabil că domnul ambasador le urmărește cu atenție și încîntare !) sau Mihai Dinvale, cu „Monologul lui Danton" scris acum (nu atunci, în timpul Revoluției !) de către cunoscutul francolog și prieten al Franței, Constantin Crișan.

Nu trebuie uitat, desigur, Mircea Dinescu, care, prin prezența sa fermecătoare și totdeauna delicioasă, a pigmentat cu o necesară notă de umor atmosfera ternă a spectacolului.

Singurul actor onest cu sine însuși, cu arta sa și cu spectatorul a fost, fără îndoială, Ion Caramitru, cu extraordinarele poeme din Jacques Prévert, în care interpretarea a depășit de multe ori intenția textului, impresia fiind de complicitate perfectă între autor și interpret, care, acesta din urmă, a reamintit tuturor că, deși ea ne vine de la... englezi, expresia „Honni soit qui mal y pense" e valabilă oriunde, chiar și într-o democrație ca a noastră !

Și cu asta, gata ! Spectacolul a luat sfîrșit.

Ba nu ! Să nu uităm faimoasa „La Marseillaise", în interpretarea Orchestrei simfonice și a corului Radioteleviziunii, singura piesă din program autentic franțuzească. Nu era mai potrivit dacă spectacolul se reducea la atît ? Era mai sincer și mai corect din partea noastră.

„Sans blague", concluzia e una singură. Și tristă. Am rămas atît de osificați în concepțiile noastre despre spectacol în general (dar, oare, numai despre spectacol ?!), încît, oricîte eforturi de imaginație am face, nu ne putem ridica mai sus de nivelul „omagial" de tristă amintire și... „odioasa lui soție" !

Sau, poate acest spectacol este, de fapt, cel de anul trecut, cînd s-au împlinit fix două sute de ani de la Revoluția Franceză ? Cine știe...

Oricum, însă, nu ne rămîne decît să declamăm, precum domnul Prévert prin vocea domnului Caramitru :

„Domnilor, sîntem cai,
nu sîntem boi !"

Florin Toma

către revista «Luceafărul»

Scrisoare deschisă la o „scrisoare deschisă"

Stimate Domnule Horia Gârbea

Din capul locului vreau să vă spun / scriu că am înțeles exact sensul scrisorii Dvs. adresate lui Laurențiu Ulici în **Luceafărul** din 1 iulie a.c. referitoare la rubrica **bridge** pe care Domnia Sa o susține în respectiva revistă a Uniunii Scriitorilor. Mă grăbesc să fac această precizare ca nu cumva intervenția mea în chestiune să vă determine să credeți că aș fi un om lipsit de umor sau, și mai grav, de un elementar simț politic. În dezacord cu Dvs., îl somez pe Laurențiu Ulici să nu dea curs invitației pe care i-o faceți de a renunța la rubrica în discuție, din mai multe motive. În primul rînd, personal nu am cunoștință ca altcineva, pe un alt meridian, într-un alt timp, să fi reușit performanța de a **explica** prin **regulile** unui joc de societate o **realitate** politică (politică este și ea, nu-i așa, tot un joc, dacă nu de societate, cu siguranță de **societăți**). În al doilea rînd, nici un gazetar român contemporan nu m-a făcut să înțeleg (și aceasta numai din vina mea, bineînțeles) mai bine, din articolele publicate în presă, **mecanismele** și **substraturile** politice ca Laurențiu Ulici în **lecțiile** lui despre **bridge**. Mai cunosc și alți cititori care așteaptă apariția revistei **Luceafărul** în primul rînd și pentru a citi la rubrica discutată **explicația la zi** a fenomenului politic (atît de controversat) de la noi. Și, în sfîrșit, un argument de ordin intim ar fi acela că intenționez să scriu (dacă, evident, mă țin puterile și talentul) o carte de **poeme politice**, poeme care să poarte titlurile date de chiar Laurențiu Ulici articolelor sale. Adică, **face en face** : articolul politic deghizat (opinia politică în **subtext**) cu reflexie politică **cu-prinsă** în textul poetic.

Sint acestea, Domnule Horia Gârbea, pe scurt, doar cîteva motive prin care îl rog pe Laurențiu Ulici pe **mine** să m-asculte.

Octavian Doclin

Reșița, 10 iulie 1990

Spectacol de reviste

● Presa românească dospește în continuare. Este un reflex firesc de creștere necontrolată, după zeci de ani de sufocare. Mulți sînt, nu toți vor rămîne. Semnalăm cîteva apariții :

● ALFA (nr. 1/1990) — revistă editată de Centrul Municipal București al Creației Populare. De la scris la prezentarea grafică, revista este făcută de profesioniști și ne oferă pe lîngă subiecte de vacanță și articole de interes peren, despre : decembrie 1989, tezaurul Cloșca cu puii de aur, Ediția Națională Eminescu, Tudor Arghezi — inedit, prima carte tipărită la București. Echilibrată în conținut, bine ilustrată ăcolor și alb-negru), ALFA ne oferă 24 de pagini de lectură agreabilă și instructivă.

● Reținem din FLACĂRA (nr. 28/1990) pagina a treia care are tipărite pe manșetă cuvintele „Nu vă fie frică !". Titluri : Ce nu e voie — Tudor Octavian, Iar cenzura ? — Ion D. Goia, Dreptul la pușcărie — Oprea Georgescu și Ziaristul de apă dulce — Mihail Gălățanu. În dezbatere : Proiectul de Lege a Presei, un țarc nou, modernizat și îmbunătățit pentru ziaristul român de mîine.

● Am citit în ADEVĂRUL (nr. 163/1990) articolul Martei Cuibuș, intitulat : „Prin lumea «fetițelor vesele»", de unde am aflat că un echipaj de poliție a ridicat în cursul unei razii efectuate la hotelurile București și Athenée Palace „prostituate în curs de acostare de străini sau abia așezate la masa unuia dintre ei". În concluzie, avertizăm femeile autohtone ca, înainte de a se așeza la o masă (în restaurant sau bar) să întrebe nu dacă scaunul este liber ci dacă cei deja așezați sînt sau nu străini. În cazul unui răspuns afirmativ, să emite sunete ascuțite și nearticulate prin care să-și exteriorizeze indignarea și castitatea. Altfel....

● În CONTRAPUNCT (nr. 28/1990), poetul Ion Stratan semnează editorialul „Judecata antitezelor". Citățm : „numai gîndul că Marian Munteanu și Nicușor Ceaușescu se află în aceeași ipostază în fața dreptății sociale ne îngrijorează".

● În EXPRES (nr. 24, 4—11 iulie 1990), Cornel Nistorescu scrie : „Opoziția cere expertiza specialiștilor și speră ca, în cazul confirmării autenticității (casetei video, n.n.), Mladenov să-și dea demisia. Evident, nu și-o va da". Uite că și-a dat-o, iar raționamentul inductiv (de la particular la general) al domnului Nistorescu s-a dovedit greșit.

● În numărul 6 al „României Mari", în articolul semnat încă din titlu („Bulibașa"), dl. Eugen Barbu este crunt, este fioros, este „al dracului" ! După ce timp de ani buni a condus o Ștergătorie săptămînală, simte nevoia și domnia sa să i se facă un lucru pe care, acum bănuim, nu l-a mai pătimit din copilărie. Cere să fie „șters undeva" (și încă cu o barbă ministeriabilă, a dlui Pleșu), speră să-i fie trași sus pantalonii cei scurți și să fie îndemnat părintește la joacă.

„Joacă-te domnule Barbu — să-i spună Cultura — că eu stau pe aproape, numai ai și matale puțină hîrtie..." Pentru că hîrtie solicită dl. Barbu, exhibîndu-și brusc simțul igienic și dacă nu e hîrtie să i se dea altceva, ce să i se dea ? (și de aici miorlăindu-se și exhibîndu-și și un ascuțit simț onomastic), păi, atunci să i se dea, să i se dea... și lui... măcar puțină... barbă. „Barbă ai cerut, barbă ai fost — îl firitisesc încîntați colaboratorii — domnule Barbu, fii liniștit, fiindcă noi am stat pe aproape și am văzut, barbă ai fost !" Băieții în pantaloni scurți de la „Fofîrlica veselă", ies pe maidanul propriei burtici și se bat de-acolo cu oricine...

● Des pofitit să comită editoriale la gazeta TARA, domnul Sorescu Constantin ne delectează în nr. 14/1990 al numitei gazete cu părerile sale despre țăranul român, mărturisindu-ne că trăiește un „sentiment de minune", probabil un sentiment de tip nou, post-Revoluționar (majuscula aparține domnului S.C.) care-i încearcă de-o vreme pe mai mulți aleși (vezi prerplexități și alte alea), lăsîndu-i bouche bée, adică un soi de gută românească (recolta 1990).

● Din exces de zel față de adevăr subliniem că articolul lui Mircea Lucescu, intitulat „Te știam distrugător și nihilist" și publicat în „Expres" (nr. 25/1990) se referă exclusiv la Cornel Dinu.

Dl. Cornel Dinu este citat din presa italiană a fi avut gingășia de a fi declarat în legătură cu anumite evenimente petrecute în Piața Universității : „Nu mă interesează că Poliția trage asupra lor ci că o face atît de tîrziu". La rîndul nostru avem nostalgia de a ne reaminti că, fotbalist eminent fiind, dl. Cornel Dinu trăgea, într-adevăr, bine.

Au prezentat :
Daniel Bănulescu
și Lucian Vasilescu

prezentul continuă

Coexistența modelelor

divizați, precum orice comunitate la ora actuală, mai puțin cele religioase, scriitorii sînt în plus dezbinați de **coexistența unor modele ideologice și comportamentale perimate cu altele realmente noi.** Pe ultimele, Revoluția miraculoasă din preajma Crăciunului le-a putut elibera dintr-un stadiu de semiclandestinitate. În șase luni mulți au avut șansa unei modificări de mentalitate, a unui sever și atît de necesar examen de conștiință, dar, din păcate, nu au folosit-o. Cei care dinainte de 22 Decembrie erau cu fața întoarsă spre Europa, spre valorile civilizației apusene, au trăit evenimentele din ultimele luni ca pe o deschidere spectaculoasă, urmată de o închidere nedreaptă și brutală a ferestrelor care dau spre bătrînul Continent. Ei căutau, de ani, racordarea, prin **competență și exigență interioară,** la marea cultură a lumii. Revoluția a permis manifestarea unor opțiuni consolidate lent, a unor convingeri intime. Acești intelectuali au intuit că noutatea exterioară (deși limitată) se cere pusă în consens cu o transformare, cu o înnoire dinăuntru. Și cu suferințe și ispășiri benevole au reușit să se regenereze în modul de a privi, cu ochi mai limpezi, realul și literatura. Publiciști pasionați, scriitori tineri, ca mentalitate, nu doar cronologic, ei reprezintă fermenții adevărați care fac să sporească aluatul națiunii, să se plămădească România de mîine. Fervoarea lor, dăruirea îi face victimele unei campanii de nemiloasă denigrare, sau chiar li se cere, așa cum s-a întîmplat în rușinoasele zile din iunie, moartea, au fost urmăriți de hoarde sălbăticite de otrăvuri ideologice și alcool.

Alți autori, total opaci la a simți spiritul eroic din Decembrie, solidaritatea prin jertfă a unei națiuni, **continuă să trăiască (altfel foarte confortabil) ca în vechiul regim. Modelul dejisto-ceaușist li se pare singurul valabil.** Pentru aceștia s-au schimbat doar formele și formulele de adresare, s-a produs o reașezare, mai temeinică, la masa privilegiilor. Aceleași raporturi de servitute și fidelitate (declarativă) față de putere le caracterizează demersurile și proiectele. Nici o schimbare în conștiința lor de scriitori, ei rămîn aserviți puterii efemere, prin practica și convingerile lor. Opoziția din vremea dictaturii, **stadiul estet și ambiguu,** li se pare și acum în 1990 suficient. Mai mult, deseori dau de-a dreptul probe de „atașament" față de noua stăpînire. În acest mod, firește că își asigură o maturitate (senectute) „respectabilă" social, sau o tinerețe oportunistă (ceea ce este și mai revoltător), dar, după sîngele tinerilor, care a curs pe străzi, asemenea model este condamnabil.

Nu ne putem erija în judecători ai colegilor noștri, cred că puțini dintre noi au calitatea morală să-i judece (și atunci cu blîndețe, nu cu intoleranță) pe ceilalți. Judecata însă, cu sau fără voia noastră, se rostește explicit sau implicit din partea tinerilor, cei care nu au pactizat cu puterea, nu au făcut compromisuri și nu au avut beneficii de pe urma acestui pact. Este o categorie care poate să-și judece colegii de breaslă. Așa cum mărturisitorii adevărului, cum sînt mulți din generația interbelică, închiși, persecutați, cu domiciliu forțat, sau marginalizați, pot judeca **slăbiciunile oportuniste de ieri sau de azi** ale confraților. Și așa cum cei care au protestat deschis împotriva tiraniei ceaușiste, riscîndu-și de nu viața, liniștea scrisului și a familiei, au, cred, dreptul de a judeca lamentabilele cîștiguri și demisii morale din jur. Starea de tensiune exacerbată din societatea noastră literară (și din presa politizată intens, bineînțeles), se datorează, credem, înfruntării deschise, ori mascate, dintre aceste trei modele sugerate : 1. **modelul scriitorului oportunist,** moștenire a deceniilor nefaste, estetizat, cu ambiguități ideologice, cel care „slujește la doi stăpîni", chivernisindu-și cu grijă avantajele și mimînd patriotismul și elevația. 2. **modelul scriitorului cu o veritabilă conștiință politică,** idealist, altruist și polemic, angajîndu-se trup și suflet în actualitate, scriitor care trăiește o regenerare interioară descoperindu-și noile răspunderi, 3. **modelul combinat, al liberalului de ieri, devenit oportunistul de azi,** dezamăgitor prin inconsecvență, punînd sub semnul întrebării curajul cărților sale apărute sub dictatură. Cazul din urmă e mai rar, dar produce mari derute în rîndul cititorilor, deformînd opiniile naivilor. Să sperăm, convinși că omul e perfectibil, că va exista și un al patrulea model, ce va cîștiga, treptat, și el teren în viața literară : **oportunistul de azi devenit lucidul scriitor de mîine,** restaurat moral.

Adrian Popescu

minimax

Jocul aparențelor (II)

— Ba nu, c-o să-i și cred io pă toți ăștia care fac pe intelectualii da' să gîndească numai la ciolan ! Dac-a spus la televizor, așa e, c-acolo n-are voie să spună toate bazaconiile.

— Adică vreți să spuneți...

— Spun ce văd, aia spun, și las' că te-am ghicit io că și matale ești din ăia care face propagandă la toți vînduții ! Da' nici mult n-o să vă mai țină ! Vedem noi, oho, și-ncă ce-o să mai vedem !

(Fragment dintr-o discuție auzită la coadă în Piața Amzei)

Odată cu victoria spectaculoasă **(zdrobitoare** i s-a mai spus într-o clipă de inspirație nefastă, datorată, poate, entuziasmului dar și ticurilor verbale greu de lecuit peste noapte) obținută la 20 mai, păreau a fi fost create toate condițiile (apropo de stereotipuri !) unei evoluții întru așezare și liniștire politică. Înscăunată atît de confortabil din punctul de vedere al adeziunii sociale și, totodată, beneficiind de o amplă susținere internațională, guvernamentală și neguvernamentală, în toate cele patru zări, noua putere părea să aibă toate prilejurile unei guvernări blînde sau, folosind expresia lui Gramsci (!), „curățată de coerciție", deoarece manifestările „deranjante", direct ostile, se petreceau, în marea lor majoritate, la nivelul noosferei, adică acolo unde atîta vreme cît televiziunea poate dirigui formarea curentelor de opinie, adversitatea, chiar vădit „distructivă" (ceea ce n-a fost totuși cazul), este perfect tolerabilă întrucît nu induce efecte sociale de amploare. În plus, nu era și nu e vorba numai de televiziune. „Foamea de ziar", ajunsă la manifestări proprii viciului, este deasemeni profitabilă puterii, statului care își poate permite subordonarea criteriului economic celui propagandistic, eventualele pierderi (planificate !) financiare fiind compensate de contribuția adusă la formarea mentalităților consensuale intențiilor guvernării ; asta presupunînd chiar existența unei concurențe loiale, adică fără șicane, chipurile birocratice, ba cu hîrtia, ba cu spațiul tipografic, ba cu difuzarea.

Pentru ca „bilanțul" să fie cît de cît întreg, și rămînînd încă pe „tărîmul ideilor", trebuiesc însă luate în „calcul" și dezavantajele. Or, poate mai bine spus, pierderile, pentru că despre pierdere a fost vorba, iar constatarea-i cerînd și căutarea explicației, cu atît mai mult cu cît a fost o pierdere întrucîtva ciudată deoarece, poate (?), evitabilă în mod normal. Așadar, ținînd cont de **puterea (dacă nu chiar atotputernicia) „imaginilor" vieții asupra trăirii ei ca atare,** pe de o parte, iar pe de alta, de **imperativul transformării adeziunii politice de la 20 mai într-o angajare necondiționată la împlinirea proiectului de guvernare** centrat pe depășirea crizei (pentru a nu spune dezastru) economice, era după cum este și va fi nevoie, ca mobilizarea spirituală să fie mult mai puternică decît în „vremuri normale", adică să fie făcută la modul atît de eficient încît să poată atenua ori chiar compensa frustrări și insatisfacții ținînd de necesitățile așa-zis primare. (Căci, din păcate, clipa de fervoare **generală** din decembrie a trecut ca un vis frumos *). Firesc, acestei cerințe, căreia fără patetism i se cuvine, credem, numirea de **vitală,** poate și trebuie a-i răspunde în primul rînd intelectualitatea, îndeosebi componenta umanistă. Or, tocmai acolo, la nivelul noosferei, noii guvernanți n-au reușit să găsească ecoul necesar. Ba dimpotrivă, pierzîndu-se din adeziunea inițială astfel încît dacă pe acest tărîm opoziția politică, partizană, n-a obținut cine știe ce succese, în schimb „vocile" independente de partide ale intelectualilor s-au adunat din ce în ce mai multe și fiind din ce în ce mai radicale. Fără a mai vorbi de viitorii intelectuali !

(E cel puțin stranie raportarea puterii la tineri, îndeosebi la studenți. Greu de acceptat și ideea „lăsării la fierbere în suc propriu", însă hai, încă mai merge, dar a-i lovi așa de-a dreptul „Na ! Să vă treacă !"...?!?!

O Voce : „Taie ! Bagă flori !".

Ba nu ! Fiindcă e greu de imaginat o inițiativă politică mai mioapă decît aceea a hăiturii și maltratării studenților, în mod fățiș, explicit declarat. Oricît de multe (mulți) și de înfocate (înfocați) ar fi fost „gospodinele" și „gospodinii" care și-au descărcat paraponul aplaudînd voioși nevoie mare dar și aducîndu-și nemijlocit contribuția la îndeplinirea în bune condițiuni a operației. Mă rog, acceptînd, încă, acceptînd prezumția complexității, a hipercomplexității politice, cu tot cu agenturi și „neo" de toate soiurile, toți adunați laolaltă acolo în Piața Universității (în 13 iunie mai rămăseseră cîțiva, dar poate că erau cumplit de periculoși, mai periculoși decît... teroriștii !), deci chiar și așa (însă așa-ul ăsta urmează a fi riguros demonstrat) prețul a fost disproporționat. Pentru că mai mult și mai prețios decît orice altceva s-a pierdut atunci și acolo, s-a pierdut irecuperabil o mare cantitate de bună inocență care animă sufletul și mintea tinerilor. Căci ce altceva decît inocență a fost în primul rînd toată „povestea Golaniadei" ? Poate și inocență de care s-a profitat (ceea ce iarăși însă rămîne de demonstrat), totuși inocență, inocența de care este atîta nevoie în multe privințe, inclusiv pentru apropierea politicului de etic, ca suport și ca resursă întru înfrîngerea dezumanizării la care am fost supuși atîta amar de vreme.

Revenind la înstrăinarea sau pierderea intelectualității, pentru că generalizările sînt oricînd riscate, dacă o apreciere în bloc (alt stereotip !) nu rezistă, cert este însă că multe personalități de prestigiu au trecut de cealaltă parte a unei baricade crescută în mijlocul Cetății parcă naiba știe cînd și cum, așa pe nesimțite, fără, iarăși parcă, s-o fi dorit nimeni. De ce ? Și cui îi poate fi atribuită vina ? Pen' că numai cu „trădare de patrie și neam" nu prea „ține". Ba chiar nu „ține" deloc. Și nici contaminarea cu microbul puterii (deși n-or fi ei toți imuni, se vede doar că nu sînt) iarăși nu poate fi explicația. Ba întrucîtva este, dar în privința culturnicilor de ieri (unii nebănuiți) care trebăluiesc acum de zor, numai că așa cum și cît îi duce pe ei mintea lor îmbîcsită și înrăită de o ideologie profund și consecvent ostilă spiritului, astfel încît ceea ce produc (poate mai nimerit i-am spune secretă) are ecou dar în zonele inferioare ale conștiinței, normal, atîta vreme cît producția (secreția) lor este, n-are cum fi altcumva, ori iscare de ură și distrugere, ori justificare a izbucnirilor represive la care a ajuns puterea în neputința-i de a găsi întotdeauna rezolvări „pașnice".

Vocea : „Taie ! Bagă flori !".

Ba nu ! Și insistînd chiar. Pentru că starea de ură și violență la care a ajuns corpul social, arătîndu-și adevărata măsură în sinistrul moment 13—15 iunie, are semnificația unui prag critic dincolo de care pîndește rînjind haosul. Deși nimeni, dar chiar nimeni, după părerea noastră, nu poate fi interesat să se ajungă acolo. Intelectualii cel mai puțin.

Șerban Lanescu

*) Poate că cerut atunci, moratoriul pentru 6 ori chiar mai multe luni ar fi fost acceptat cu dragă inimă, chiar așa „flămînzi" și „zgribuliți de frig" cum eram.

eseu

Alternative

După ce, în 1938, Albert Béguin redescoperea pentru Franța doctrina romantismului german, iar mai de curînd (1977) Tzvetan Todorov afirma prelungirea pînă în epoca noastră a resurselor aceluiași romantism, acum asistăm la o bătălie împotriva lui, dusă uneori în contextul contestării lui Heidegger. Într-un articol din **Le Messager européen** (2/1988) intitulat „Sur le romantisme de Heidegger", Robert Legros încearcă să atenueze tensiunea produsă în jurul filosofului, dar nu și să apere romantismul german de învinuirea că, politologic vorbind, a dezvoltat o ideologie a autarhiei comunității, a xenofobiei și anulării drepturilor individului în numele spiritului colectiv.

În **La défaite de la pensée** (Gallimard, coll. Folio, 1989), Alain Finkielkraut studiază concurența, începînd din secolul al XVIII-lea, a două mari concepții : una, originar luministă, susținînd primatul rațiunii și proiectînd imaginea ideală a unei civilizații în care omenirea și individul se pun în valoare în detrimentul exclusivismului național ; cealaltă, de tip romantic, mizînd pe tradiție și pe creativitatea nocturn organică a geniului națiunii. Sînt urmărite pînă în contemporaneitate etapele disputei, cu justificările și — îndeosebi — cu punctele vulnerabile ale fiecăreia dintre părți. De pildă, îndată după decolonizare, în dorința de a-și afirma identitatea, popoarele eliberate au dezvoltat o mistică a fuziunii și acțiunea constrîngătoare a majorității asupra individului sfîrșind prin a promova solilocviul puterii și a favoriza instalarea autorității unui singur partid. Împotriva acestei tendințe trebuie reactualizate principii luministe care nici pe noi, astăzi, nu ne pot lăsa indiferenți : fără rațiune, libertatea sfîrșește în contrariul ei, iar individul nu-și poate valorifica rațiunea cîtă vreme este ignorant.

Recunoscînd justețea constatării, voi observa în treacăt că nici alternativa nu este scutită de primejdie. Dacă noi sîntem amenințați de un totalitarism sprijinit pe temerea celor mai mulți de necunoscut, nu-i mai puțin adevărat că în trecut, mai exact în primele decenii ale regimului comunist, am fost victimele unui totalitarism bazat pe o ideologie impusă vieții și ostilă oricărei organicități, fie ea comunitară sau individuală. Altfel spus, exclusivismului unui organism care, refuzînd tot ce nu-i este propriu, se privează de necesarul metabolism, i se contrapune, la fel de nociv, exclusivismul ideologic afectat de sterilitatea rațiunii reci. Mai trebuie adăugat, în ce ne privește, că dacă totalitarismul rațiunii sterile ne-a fost adus de afară, celălalt totalitarism poate avea rădăcini adînci într-un popor aflat vreme de secole sub apăsarea unor puteri străine. Cît despre dictatura de care tocmai am scăpat, aceasta a reprezentat sinteza celor două moduri totalitare, dar și trecerea de la unul la celălalt. S-ar putea ca acum să ne găsim într-o situație hibridă cînd nostalgicii unei ideologii perimate încearcă să-și întemeieze puterea pe tendința majorității de a crea un organism autarhic de tipul celor generate de concepția romantică criticată în eseurile mai sus pomenite.

Din perspectiva democrațiilor occidentale, problema societății contemporane se pune cu totul altcum. Alain Finkielkraut caracterizează lumea postmodernă ca pe una unde exclusivismului i se substituie eclectismul. Gînditorul relevă mai ales aspectele culturale ale chestiunii. Omul postmodern nu se supune nici unei autorități transcendente. Ca atare, nu admite ierarhizarea valorilor, ceea ce-l face ca printr-o „veselă confuzie" să aducă toate practicile creatoare la același numitor. Este suspect cine pretinde că un spectacol cu o piesă de Shakespeare ar fi superior unui concert de muzică rock. În entuziasmul actual pentru Viena de la sfîrșitul imperiului, Johann Strauss și Musil sînt — mai spune eseistul — puși pe același plan. Se trăiește într-o lume pestriță și corcită, cu liber acces la manifestări foarte diferite prin specificul lor, cu o continuă scădere a sentimentului alterității impenetrabile pe care-l propagase secolul modern. Oamenii se simt familiari cu cele mai diverse fenomene, se mișcă ușor printre ele, le înțeleg, dar este multă ușurătate în această ușurință și multă superficialitate în această înțelegere.

Pe un asemenea fundal, se produce ruptura dintre școală și societate. Școala cultivă gîndirea și travaliul individului asupra lui însuși, adică încearcă să-l formeze pe tînăr, dar el rezistă fiindu-i mai comod să recurgă la informația nelimitată pe care i-o pune la dispoziție societatea. În loc să se concentreze, își dispersează atenția. Dacă, spre a evita ruptura, școala se adaptează tendinței, contribuie la producerea în serie a unor oameni foarte informați și deloc formați. Acestora le lipsește imunitatea la manipulări. Un mod subtil de manipulare a tineretului constă în chiar cultul pentru tinerețe care validează mentalitatea semnalată și îl împiedică pe tînăr să devină conștient de inconsistența valorilor lui.

Sătulă de totalitarismele de felurite tipuri care au infestat secolul modern, epoca postmodernă a înlocuit represiunea dură cu o decadență lentă. La capătul ei, spectrul modului represiv reapare, și anume chiar în inima libertății. Confundînd lipsa de criterii capabile să distingă între trecător și durabil cu toleranța, omul actual devine agresiv în numele toleranței.

Printre păcatele postmodernismului ar mai fi, după Finkielkraut, și acela de a crea condiții improprii pentru comunicare. Am îndoieli în această privință. În ultimele două decenii cuvîntul de ordine a fost tocmai comunicarea. Un bun indiciu îl dă evoluția contemporană a lingvisticii, știință pilot de-a lungul întregului secol. După ce, prin Saussure și structuralism, s-a preocupat exclusiv de sistemul limbii, iar mai apoi, prin transformaționaliști, de generarea faptului de limbaj, lingvistica actuală privilegiază pragmatica, adică studiul actului de comunicare. Nu mai puțin relevantă, în același sens, este devenirea hermeneuticii. În principiu, aceasta se ocupă de interpretarea textelor, deci de scoaterea la iveală a sensurilor lor de adîncime. În concepția lui Hans Robert Jauss, însă, hermeneutica studiază dialogul diacronic dintre autori care, de la o epocă la alta, caută răspuns la aceleași mari întrebări sau reformulează întrebările în spiritul vremii lor. „Istoria literară a unui mit nu mai este un fel de monolog, în care se exprimă progresiv un sens preexistent în puritatea și plenitudinea lui originare, ci un fel de dialog prin care sporește, din operă în operă și de-a lungul istoriei asumarea unui răspuns la o mare întrebare" (*Pour une herméneutique littéraire*, trad. din germană, 1988, p. 219).

Sub acțiunea din anii '70 a grupului de la Konstanz, studiul literaturii a încetat să fie, propriu-zis, acela al operelor pentru a deveni studiul lecturilor lor succesive, altfel spus al dialogului implicit dintre generații privitor la sensul acelor opere. Nu mai insist asupra avîntului cunoscut de teoria comunicării în toți acești ani.

Ca atare, nu se poate afirma că, principial, postmodernismul bruiază comunicarea. Este adevărat, însă, că după ce a folosit-o ca remediu împotriva voinței moderne de a provoca rupturi între momentele succesive ale producerii sensului, el riscă acum să golească de conținut comunicarea. Fundamentul ontologic al diluării constă în modificarea relației cu alteritatea. Cînd aceasta nu mai incită și nu mai înspăimîntă prin caracterul ei ireductibil, cînd totul pare să fie accesibil și familiar, atunci și substanța dialogului se diluează în mod fatal. El nu mai este conflictual, se vrea constructiv și sfîrșește prin a nu mai fi decît anostă sporovăială.

Nevoit să închei aici, par să fi condus la concluzia că, așa cum rezultă și din *La défaite de la pensée*, nu există ieșire din pendularea gîndirii între două concepții opuse. Nu este, de fapt, părerea mea și voi încerca să revin asupra ei. O voi face în legătură și cu răspunsul implicit la considerațiile de mai sus asupra comunicării, pe care-l conține o altă lucrare a aceluiași Alain Finkielkraut, *La sagesse de l'amour*.

Livius Ciocârlie

povestea vorbei

„Asupra"

Cuvînt moștenit din latină (din **ad supra**), prepoziția **asupra** pare să-și extindă tot mai mult întrebuințarea. Nu foarte frecventă în textele vechi, ea apare acum, în limbajul curent, la fiecare pas, în construcții care încep adesea prin a șoca — pentru a intra apoi tot mai mult în normal. Fenomenul extinderii ariei sale de folosire a început mai demult : semnalat prin 1906, a fost analizat de Al. Graur în **Tendințe actuale ale limbii române** (1968) și într-un articol ulterior, din 1970 (republicat în **Puțină gramatică**, II, 1988). Exemplele din 1968 (culese din presă, de la radio și televiziune, din manuscrise și comunicări orale, din texte cu un stil nu foarte supravegheat) ne apar azi ca perfect normale : **o prezentare asupra..., o imagine asupra..., controlul asupra...**. Majoritatea construcțiilor cuprind determinări ale unor substantive și apar acolo unde lingvistul și vorbitorul prudent față de inovații s-ar fi așteptat să găsească un simplu genitiv, neprepozițional : **o prezentare a..., o imagine a...** „Sub influența exemplelor de felul celor citate" — scria Al. Graur — „se introduce **asupra** și în construcții cu verbe" (**Tendințe...**, p. 332). Ilustrările acestei situații sînt apropiate de cele de dinainte, conținînd obligatoriu, alături de verb, un substantiv : **a face planuri asupra...** Adevărata răspîndire a construcțiilor cu verbe se poate observa abia acum, cînd **asupra** apare, frecvent, fie în locul altor prepoziții, fie acolo unde ar fi fost suficient un acuzativ obiect direct : „**Am asistat** la TV **asupra** evenimentelor" (TV, iunie 1990) ; „**Interesîndu-ne** și **asupra** altor măsuri..." (**România liberă**, 7 iulie 1989) ; „**va hotărî asupra** organizării de noi alegeri" sau „**va dispune asupra** organizării de noi alegeri" (discuții în C.P.U.N. cu privire la formulările din „Legea electorală") ; „aceasta **afectează** puțin **asupra** raportului producție-salariu" (interviu radiofonic, 16 iulie 1990). Modificarea tiparelor de structuri obișnuite verbelor în cauză („a asista **la...**", „a se interesa **de...**", „a hotărî, a dispune, a afecta **ceva**") poate fi explicată mai mult sau mai puțin nuanțat, în funcție de probabila dorință de a evita repetiția unei prepoziții (**la... la...**), de formulele uzitate în limbajul juridic, de unele diferențe de sens. Ceea ce rămîne cert este recurgerea, în toate aceste situații, la o singură soluție : prepoziția **asupra**. Caracterul în genere prețios al construcțiilor mai curînd greoaie, neelegante și, pînă una-alta (pînă, adică, la impunerea tendinței ca normă), incorecte — e o realitate ; dincolo de ea, fenomenul evoluției oferă prilejuri de reflecție. Să revenim la exemplele oferite de Al. Graur : ele erau urmate (în articolul din 1970) de o explicație potrivit căreia folosirea lui **asupra** înaintea unor substantive în genitiv ar fi în primul rînd un mijloc de evitare a confuziei posibile între genitivul obiectiv și cel subiectiv — deci între interpretările unei sintagme ca „prezentarea autorului" prin propozițiile „(Cineva) îl prezintă pe autor" sau „Autorul prezintă (ceva)". Primul caz este dezambiguizat în formula: „prezentarea asupra autorului", în care acționează tendința firească a limbii spre analitism și explicitare.

Legătura dintre **asupra** și complementul direct — recunoscut în structura transformată a genitivului sau prezent ca atare între determinanții unui verb — e interesantă prin sugerarea unui paralelism cu evoluția semantică și sintactică, încă neelucidată definitiv, care a dus în română la apariția lui **pe** — morfem al acuzativului („Îl văd **pe** Ion"). Sensul spațial al prepoziției **asupra**, de suprapunere (ca în **pe**) și direcție (ca în **spre**) se abstractizează tot mai mult. Dacă **pe** a apărut, așa cum se presupune, tot pentru a dezambiguiza, pentru a distinge acuzativul (obiect direct) de nominativ (subiect), paralelismul e cu atît mai acceptabil. Un fenomen de continuitate poate fi urmărit în satisfacerea, cu alte mijloace lingvistice, a acelorași tendințe și principii generale (dezambiguizare, abstractizare, analiticitate) și chiar a unor constante semantice (legătura dintre **direcție** și **obiect**). **Asupra** capătă, în legătură cu o serie de verbe cu sens predominant abstract, funcția de focalizare asupra unui „obiect" (inițial complement direct sau indirect).

Oricît ar fi de justificată din punctul de vedere al structurii și evoluției limbii această tendință, construcții de tipul celor din exemplele recent luate în discuție, rămîn, deocamdată, supărătoare, libertatea de utilizare a unui verb cu sau fără prepoziție sau cu o prepoziție și nu cu alta nefiind în limba română — și mai ales la neologisme — atît de mare pe cît se obișnuiește să se creadă că este.

Rodica Zafiu

Baconsky — prozatorul

Cu cele zece povestiri din **Echinoxul nebunilor** (1967), carte tradusă și în limba germană de Max Demeter Peyfuss, în 1970, A.E. Baconsky s-a instalat dintr-o dată în loja principală a prozei fantastice și poematice românești. Examinînd volumul (în **Limbă și literatură**, 1, 1972), un eminent cunoscător al literaturii noastre, romanistul Klaus Heitmann, a avut sentimentul unui „debut senzațional", iar lui Ovid S. Crohmălniceanu povestirile lui Baconsky i s-au părut a fi cele mai tulburătoare proze fantastice românești, după **Trîntorul** lui Emil Botta. De fapt, apariția cărții s-a integrat unui moment mai larg de reacție a prozei scurte împotriva realismului **terre à terre** din anii '50 și la el au participat, între alții, Vasile Voiculescu, Ștefan Bănulescu, Fănus Neagu, urmați apoi de **oniricii** de la sfîrșitul anilor '60, D. Țepeneag și Vintilă Ivănceanu.

Ceea ce îl individualizează de la început pe A.E. Baconsky printre toți acești prozatori e, pe de o parte, caracterul mai accentuat poetic al povestirilor sale (într-o carte de referință, Mihai Zamfir îl trece pe Baconsky printre cei care au ilustrat la noi specia **poemului în proză**), iar pe de alta, relația evidentă cu alegoria, cu parabola și, în cele din urmă, cu **anti-** sau **contrautopia**, ceea ce reprezintă o curajoasă aducere la zi a modernismului românesc. Dacă prin caracterul lor preponderent poetic, prozele lui Baconsky se încadrează în linia „decadentă" a fantasticului românesc, de la Macedonsky și N. Davidescu, pînă la Mateiu Caragiale și Bacovia, prin nuanța biblică, de avertisment **mané, tekel, fares**, ele amintesc de stilul parabolelor lui Kafka și, bineînțeles, de utopianismul negativ al lui Arthur Koestler, Zamiatin și George Orwell.

Redactate la persoana întîi și mulțumindu-se cu un minim de amploare epică, povestirile din **Echinoxul nebunilor** reușesc să impună cu autoritate, ca și poezia lui Baconsky, o anumită **atmosferă** : „Soarele apunea cu întreaga lui curte și cobora în mare pe trepte pardosite cu aur și verde, iar eu mă închinam ca un eretic fiecărei raze ce se stingea". **(Farul)** E o atmosferă nobilă, prețios încărcată, cu o notă de epuizare **fin de siècle**, cum au observat cei mai mulți comentatori. În cadrul acestei atmosfere, rolul cel mai important îl joacă **sugestia**, provocată de mici scene și gesturi bizare sau de **semne** care se leagă între ele simbolic, nu propriu-zis narativ. În **Farul**, marea aruncă pe țărm un delfin mort, în **Fuga pietrarului** un cocor întors dintr-o deltă se prăbușește epuizat peste acoperișurile orașului, noaptea se aud împușcături pentru care se dau explicații incontrolabile, altă dată o barcă se apropie de un mal și din ea coboară „patru bărbați înalți, cu coifuri ascuțite și bărbi negre tunse scurt", care pleacă peste cîteva zile, fără să știm cine sînt și de unde au venit. Din „trucurile" prozei de acțiune, Baconsky n-a reținut decît procedeele care amorsează fantasticul — **anticipările**, fixate în general la sfîrșitul micilor capitole, **presimțirea, întrebările** provocatoare, care declanșează reflexul căutării unui răspuns : „De cînd venisem, nu încetaseră să se petreacă întîmplări fără sens, jalonîndu-mi existența cu semne bizare. Ce avea să mai urmeze ? Și cine erau acei oameni, acea strînsură fără căpătîi care se adunase în preajma vechiului far ?" Sînt întrebări cărora însă nu trebuie să le căutăm răspunsul, căci acesta se află întotdeauna ascuns la un alt nivel decît acela al enunțului narativ imediat. Componentele cele mai rezistente ale unei povestiri tradiționale, **personajul, spațiul** și **timpul** se dizolvă și ele, în măsura în care lipsesc determinările exacte, totul plutind într-un misterios vag aluziv. Majoritatea personajelor sînt **roluri** fără nume (povestitorul, paznicul, un călăreț enigmatic, trei naufragiați levantini, femeia cu trup de statuie uriașă, supraveghetorii), circulînd într-o zonă de mare trafic istoric, cu planuri care se amestecă în timp, de la cel îndepărtat, scitic, pînă la momentul mai apropiat al eventualelor antene de pe case și al buteliilor cu acetilenă din **Farul**. Singura certitudine rămîne micul spațiu aflat în apropierea **mării**, pe o **insulă**, lîngă un **far** sau într-un **port**. Dar și acestea sînt tot spații simbolice, pline de **semnificație**, nu și de concretețea obișnuită a unui decor realist. Lipsind principiul narativ al șirului de determinări cauzale, nu vom avea deci o „taină epică", un mister refuzat, ca în **Remember**, sau imposibil de elucidat, ca în cele cîteva povestiri mateine din **Sub pecetea tainei**, ci un tîlc parabolic, pentru care cel mai apropiat termen de comparație rămîne Kafka.

Și totuși, care sînt semnificațiile posibile ale acestor parabole melodioase ? În linii mari ele pot fi căutate în cîteva registre mai clare, de la scenariul biblic și ritual pînă la acela profan al implicațiilor sociale imediate. Spre prima direcție sîntem îndrumați chiar de motourile unor povestiri, extrase din **Vechiul Testament (Deuteronomul)**, din hermeneutii **Bibliei** sau din **Apocalipsul Sfîntului Ioan**. Din mitologie este trasă substanța povestirii **Încetoșatul Orfeu**, cu reinterpretarea profană a căutării lui Euridice în Infern. Alteori, aluziile ne sugerează că este vorba de condiția artistului în lume sau, mai vag, de un ritual al căutării tatălui (în **Farul**) sau al răzbunării (uciderea fratelui mai mare, în **Echinoxul nebunilor**). Din toate însă, Baconsky a ales partea întunecată, apocaliptică, apăsată parcă de un blestem. De aici și calendarul aproape fatidic al tuturor întîmplărilor, în care tonul îl dau succesiunea fazelor Lunii, venirea iernii, furtunile sau incendiile izbucnite din senin.

Și mai radical este simbolismul din **Biserica neagră**, mic roman compus în 1970, apărut mai întîi în limba germană, în traducerea aceluiași Max Demeter Peyfuss și publicat abia astăzi la noi.

Chiar dacă reia decorul marin și principalele procedee sau obsesii din **Echinoxul nebunilor**, formula adoptată aici de Baconsky e mai puțin obișnuită în România, căci rădăcinile ei trimit spre proza conspirațiilor și a societăților secrete din romanul german de la sfîrșitul secolului XVIII, spre recuzita tenebroasă a **romanului gotic** și spre **contrautopia** care s-a impus în Europa mai ales după al doilea război mondial.

Pe scurt, după o zadarnică tentativă de evadare, povestitorul din **Biserica neagră** (un artist) este convocat de mai multe ori la o misterioasă **Ligă a cerșetorilor**, care îl va sili să parcurgă traseul unui lung ritual al inițierii în arcanele degradării morale. Cei care îl asistă pe acest drum („îndelungatul drum al mizeriei") sînt **roluri** simbolice (ca și în **Echinoxul nebunilor**), proprietăreasa, profesorul, servitoarea, generalul, împreună cu nelipsitul său hermafrodit, sordidul și emulii, groparii, intelectualii delatori. Din acest ritual inițiatic fac parte exercițiul sexual (cu o preferință netă pentru sadism, obscenități și morbidețe), sedintele de impersonalizare prin repetarea infinită a unor formule fixe, degradarea prin obediența neconditionată, pe care **Liga** o numește „umilință" și „milostenie". E o lume pe dos, încăputâ pe mîna cerșetorilor, organizați într-o ierarhie secretă, dar cu poziții extrem de labile, căci rolurile se pot schimba oricînd.

Nu este greu de observat că în **Biserica neagră** Baconsky a vizat principalele mecanisme de funcționare ale **totalitarismului** și că aceste mecanisme încep chiar cu limbajul, care atunci cînd e citat pare a fi scos din cel mai recent dicționar al limbii de lemn („mînia poporului", „noile sarcini", „dușmanul ascuns printre noi", „trădarea intereselor poporului", „directive" și „indicații privind activitatea viitoare"). Se adaugă la aceasta luptele pentru putere dintre fracțiuni, compromiterea unor personalități (academicienii, filosoful) urmată de reabilitarea lor cinică și în cazul eroului-povestitor, obsesia evadării, a fugii din infern („Dacă poți pleacă. E mai bine. Dar nu uita că țara ta e aici.") Sînt detalii care explică cel puțin două lucruri. Mai întîi de ce romanul nu a putut să apară atunci cînd a fost scris și, în al doilea rînd, cît de direct poate lovi în inima realității un text fără determinări exacte și aparent fantezist.

Într-o măsură mai mare decît poezia, proza din **Echinoxul nebunilor** și din **Biserica neagră** îi asigură lui A.E. Baconsky un loc de primă mărime printre scriitorii români de după război.

Florin Manolescu

Morala naturii (II)

Dacă natura în proza lui Geo Bogza pare a fi un personaj de ficțiune, desprins însă, prin efort psihologic, din ceea ce s-ar putea numi infrarealitatea universului cosmic, omul, prezența umană, pare să țină de realitatea însăși, în ipostaza socială și individuală întîlnită de scriitor în călătoriile sale. Oamenii lui Geo Bogza se grupează într-o tipologie neobișnuită al cărei pivot este chiar relația dintre individ și natură. De o parte cei care au pierdut-o, vremelnic sau definitiv, — tăbăcarii, minerii — de alta cei care disperă întru a o păstra. Primii, — fie că au pierdut natura prin detașare fizică (tăbăcarii), fie că au pierdut-o prin uitare, deși o locuiesc (minerii), — nu mai pot stabili contacte de ordin afectiv cu ea, se închid, adeseori fără să știe, în spațiul care le caracterizează, profesional vorbind, existența, ori, încă mai mult, împrumută detalii exterioare proprii acestui spațiu, confundîndu-se cu el. S-ar crede că există aici, totuși, o relație prezentă cu natura, de vreme ce spațiul acesta poate fi considerat un fragment al naturii. Numai că relația numită se produce exclusiv la nivelul simțurilor elementare și niciodată la acela al tensiunii psihologice. Minerii seamănă cu lumea minerală a cărbunelui — așa cum pe o coală albă amprenta unei mîini seamănă cu mîna însăși. E așadar, o legătură obiectivă determinată de presiunea mediului natural asupra individului și de excepționalitatea unor împrejurări, dar nu una stimulată afectiv sau condiționată de o conștiință a integrării, ci, mai curînd, de o fatalitate, relevată iarăși expresionist. **(„Celui care a pătruns pentru prima oară în această lume întunecată și, copleșit, ar vrea să regăsească o trăsătură a ei, mai puțin grea, îi rămîne să se îndrepte spre oameni. Dar aceștia sînt la fel cu tot ceea ce îi înconjoară : grei, necunoscuți, întunecați. Stau de vorbă între ei, dar mai mult decît vorbele ceva nevăzut îi leagă, sudindu-i în blocuri compacte și negre. Întîmplările la care au luat parte numai ei, lunga conviețuire în fundul pămîntului, în blocuri de muncă și de primejdie, le-au dat nu numai o înfățișare asemănătoare, ci și o substanță comună, o densitate deosebită de a celorlalți oameni. Sînt mai negri decît întunericul și mai grei decît plumbul, așa cum stau nemișcați, pe fundul nopții. S-ar putea crede chiar că nu sînt oameni, dacă n-ar avea toți o trăsătură comună, care îi reintegrează în umanitate : tușesc").** Ceilalți, păstrînd încă sentimentul naturii, dar dominați de și mai puternicul sentiment al pierderii iminente sînt cuprinși de o veritabilă furtună psihică, încearcă tot felul de căi și mijloace spre a-și conserva capacitatea de trăire a naturii(calitate ereditară resimțită ca venind de la începuturile omului și ale umanității), se împotrivesc după puteri uitării, alteori, înjumătățirii, căci pierderea sentimentului naturii are pentru ei o valoare, uneori recunoscută doar instinctiv, de înjumătățire a ființei. Scriitorul îi privește cu compătimire și pe unii și pe alții din motive lesne de înțeles.

La Geo Bogza descifrăm o morală a naturii, al cărei principiu prim ar fi acesta : pierderea sentimentului naturii alienează ființa omului. De aici și imperativul conservării legăturilor cu aceasta însă nu prin întoarcerea rousseauistă la sînul naturii (îndeobște pasivă și reverențioasă) ci prin acțiune reciproc recuperatoare, înlăuntrul căreia modificările propuse sînt îndreptate împotriva artificialului dezintegrator și în favoarea naturii înseși, a intimității psihologice dintre insul uman și ea. Iată, în sensul acesta, o imagine penetrantă a rostului înalt pe care îl poate avea acțiunea benignă a omului asupra naturii : **„Este fără îndoială încărcată de o adîncă și calmă frumusețe priveliștea unei cîmpii în care șiruri de plopi foșnesc sub razele lunii ; dar, în același timp, nu cunosc priveliște mai pură și plină de poezie decît a unei pajiști asupra căreia cade lumina marilor becuri electrice. De fiecare dată, verdele proaspăt și crud al ierbii surprinde și încîntă prin intensitatea cu care pune în evidență adînca forță vitală a firii. Întîlnirea dintre marile lămpi electrice și bogata calitate de clorofilă a vegetației se dovedește a fi un spectacol reconfortant, terapeutic aproape".** Idealul bogzian stă în împăcarea civilizației cu natura. Cîtă civilizație atîta natură, acesta este, în viziunea lui Geo Bogza, singurul chip în care morala naturii ar fi satisfăcută în condițiile lumii contemporane. Poate că e numai o iluzie, poate că civilizația modernă ne oferă mai multe motive să fim sceptici în privința viitorului naturii decît optimiști. Chiar și așa, în ciuda posibilului iluzionism involuntar, scrisul lui Geo Bogza trebuie să ne consoleze. E aceasta o funcție a lui pe care autorul **Cărții Oltului** nu și-a dorit-o dar care nu face decît să pună în lumină mai înaltă o atitudine umanistă de mare frumusețe, căci rațiunea ei mai adîncă este de a recunoaște omului apartenența la puritatea inexpugnabilă a naturii.

Cum se poate transforma un adevăr într-o prejudecată ne-o dovedește întreaga teorie despre reportajul literar cu aplicație la proza lui Geo Bogza. Este adevărat : **O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil** este un reportaj, chiar dacă unul de o formă mai puțin practică, așișderea **Oameni și cărbuni în Valea Jiului, Pe urmele războiului în Moldova, Lumea petrolului, Tăbăcarii.** Dar de ce a fost nevoie ca, observînd că Geo Bogza introduce în proza românească reportajul literar, să se lipească, precum etichetele, formula aceasta pe tot ce a scris, rămîne, pentru mine cel puțin, un lucru de neînțeles. Oricum am lua-o, **Țara de piatră, Cartea Oltului, Tablou geografic, Moartea lui Iacob Onisia** sînt opere de literatură propriu numită și nu de reportaj fie el și literar. Spunea Al. Philippide despre **Țara de piatră : „E un poem al Munților Apuseni, poem de adevăr și frumusețe, așa cum este și Cartea Oltului. Călătoria lui Bogza prin minele de aur de la Roșia Montană este, pe lîngă realitatea ei materială o adîncă aventură spirituală, ceea ce germanii numesc Erlebniss, un fapt de viață întipărit în memorie cu toate răsfrîngerile și corelațiile pe care le provoacă în mintea celui care îl trăiește".** Subscriu la această opinie adăugînd : cele mai bune texte ale lui Geo Bogza sînt operă de ficțiune, proză adevărată, de alură poematică, o călătorie printr-o geografie imaginară a cărei tensiune lirică hrănește o morală a naturii ce se constituie finalmente în chiar natura moralei bogziene.

Laurențiu Ulici

teohar mihadaş

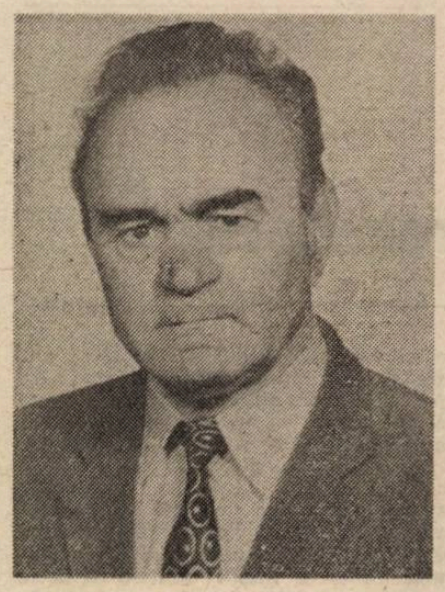

Sărutul

Acum, cînd depărtarea genune-i între noi,
Iar peste ea alunecă aştri şi cad ploi,
Un cîntec eşti, doar cîntec, săgetător trecînd,
Dulce răcoare orei şi enigmatic gînd.

În nendurata seară — cea de odinioară —,
Pierdută, mă adulmeci adînc, pînă-n izvoară,
Încît, ţărîna toată, cu arhetipui-i mistic,
Sărut îmi e, din buzele tale, euharistic.

Ultima retragere

Furtuna albă-ncinge
Solitudinea, şi-n chingi.

În incinta-n care ninge
Fără contenire, mut,
Scut îţi fă, şi aşternut.

Neclintirea ta să-ţi fie
Moartea vie :
A ei stafie
În de ger ataraxie.
Glacial înalt pronaos :
Oglindă-amuţită-n haos
Să-ţi răsfrîngă-ncremenit
Chipul acolo ivit,
Şi-n ţinută grea, de gală :
Ca-ntr-o goală,
Întunecată catedrală.

Înalta, nimicnicie

Nu ştiu nimic,
Nici nu voi şti vreodată
Ceva :
Mă minunez, mă-nfricoşez şi mă prostern,
Şi mă revolt, cu strigăt, cîte-odată,
Străfulgerînd în van peste infern.

Pustiul fără limite nici timp
Mi-e unicul, în suflet, paraclis,
În care, ca-ntr-o ceaţă din Olimp,
Tac... şi tăcerea-i nea peste abis.

Nu ştiu nimic...

Nu ştiu nimic din tot ceea ce este.
Nu-i cu putinţă, oricît aş fi vrut.
Totul e-o fără de-nţeles poveste,
Iar dincolo... : Făr-de-Nceputul Mut,

Dar nu şi orb, căci e numai vedere
Din care licăresc — lină cădere —
Lacrimi îngemănate dureros
În simfonia, însuşi Lui prinos.

Oglinzi mi-arată, toată creatura,
În cari mi se răsfringe-altfel statura :
Sunt gîză, floare, stea, pasăre, şarpe,
Inima-mi bate-n infinite harpe.

O, — acel ceva ce vine din neunde
Şi nicăieri... ! O, fermecate unde !
Străbateţi-mă-adînc, neîncetat,
În doliu de lumini învesmîntat.

Blazon

Din patru mari stihii mă trag,
Cum nu-s în lume alte...
Le port efigiile cu drag :
Surse-ale singelui, înalte.

Orfeu — sublima-înfiorare,
Pyrus — Romei restrişte mare,
Spartacus — pumn al gloatelor de sclavi —,
Şi Alexandru — bravul între bravi.

Şi stau, cuprins ca-ntr-un inel,
Eu, trup al unei limbi şi-al unui nume
Din geniul latin : pentru că El
Mi-a dat şi sigilat menirea-n lume.

Răscumpărare

Liman al meu, adînc, alb, al uitării,
Ungher e cerul tău, înlăcrimat...
Rănile-n voluptate se preschimbă :
Deplin răscumpăratul meu haimàt.

În miezul tău acum e noapte-n sine,
Şi-n sinea nopţii — fur — sinele meu,
În cel străfund unde nu-i rău, nici bine :
Atom abia pulsînd în Dumnezeu.

Mă voi întoarce

Mă voi întoarce eu atuncea cînd
Va ninge peste toate cu tăcere,
Peste terestre creste lin călcînd...
Strigoi, apoi, la noi, pe lăicere.

Tu pune jerbii-n pragurile de sus,
Şi văruieşte-mi casa-n reci suspine,
Şi-aprinde în ungherul dinspre-apus
Licăr — pustie stea-n ţărmul din mine.

Şi spală-ţi trupul în de muşeţel
Abur, şi sufletu-n albe căinţe,
Să dăm iubirii noastre cândid ţel,
În preacuratele din noi, pure fiinţe.

Ultima osîndă

Noapte asupră-mi, noapte dedesubt,
Şi ninge cu funingini veninoase...
Foamea, şi sufletul şi trupul mi l-a supt,
Gerul a Don Chijot cutreieră prin oase.

Cînd în cleioasa beznă s-a deschis,
Din întîmplare, cît de cît o zare :
Stea îşi rînjeşte mutra în abis —,
Cap de tîlhar hilar la drumul mare.

În porţi, la uşi, ferestre, în firide,
Ageri strigoi zgîind îmi priveghează
Cu ochii galeşi, zîmbete perfide,
Ultima-n mine amintire trează.

stop cadru

Frontierele modernismului

● „UCIGAŞUL şi FLOAREA, antiroman aleatoric şi poliţist în urmărirea ideii" de Toma George Maiorescu, nu este, nici azi, cînd ne-am obişnuit cu cele mai îndrăzneţe experimente literare — o lectură comodă. Dar nu dificultăţile stilistice au fost cele ce au determinat scoaterea cărţii din librării, scurtă vreme de la apariţie, în 1970, ci faptul că, printr-un sistem de imagini ce dovedeau inefabilul „îngenio", scriitorul camufla un mesaj contestatar, incendiar.

Pe de altă parte, luxuriaţa barocă a procedeelor artistice ale literaturii „absurdului", încrucişarea insolită de cîmpuri semantice, originale soluţii grafice de aşezare în pagină ar putea explica de ce în cei douăzeci de ani de la apariţie, cartea nu a beneficiat de o exegeză pe potrivă. Rămînînd la discutarea titlului, să spunem că **„aleatoric"** este antiromanul fiindcă prin caracterul adesea întîmplător al asociaţiilor de idei ori de cuvinte, urmăreşte stimularea imaginaţiei lectorului : „Încerc să-mi obişnuiesc cititorul cu un ritm, cu o respiraţie, cu o anumită logică artistică (...) Şi poetul romancier ortografiază, în spiritul poeticii sale: OMul cu JOBEN, triBUNUL, canPIONUL, albASTRE, PAPagalul, obiecTIVUL, Sens GiraToriU, teoria RELATIvităŢII etc.

În „antiromanul" „Ucigaşul şi floarea", fiecare cuvînt pare o făptură în metamorfoză barocă, un mic Proteu, ce-ţi poate arăta înfăţişări nebănuite, pe cînd autorul oficiază ca un magician, căutînd să provoace minunea-„meraviglia". Ar fi Păcat să începi a citi romanul acesta fără să înţelegi că el se situează în contextul operei unui poet care poate fi considerat un modernist „à outrance". Mă îndoiesc însă, că în acest roman declarat „aleatoric" episoadele şi cuvintele se desfăşoară chiar aşa „întîmplător". Aş zice, mai degrabă că poetul urmăreşte cu tenacitate, într-o carte a sa „de vîrf", un crez pe care l-a mărturisit adeseori. Este limpede, recitindu-i volumele, că Toma George Maiorescu are o adevărată obsesie-lucidă ! — a **Cuvîntului**, o preocupare ce se îngemănează, într-un cîtva cu aceea a lingviştilor. Un volum al său chiar este intitulat „Răstimp între cuvinte" (1985) şi s-ar spune că scriitorul gîndeşte un „răstimp" între oricare cuvinte şi vecinătăţile lor din text. El trece la experimente, căutînd să vadă ce se poate „face" cu un anume cuvînt cum poate fi folosită rădăcina lui, ruptă de desinenţe, de sufixele lexicale ori gramaticale, cum poate fi segmentat un cuvînt astfel încît să izolezi un lexem, să-l smulgi din trupul cuvîntului, să-l muţi într-o altă zonă semantică, să faci astfel încît el să fie în mai multe părţi în acelaşi timp : undeva vorbeşte de „cuvinte atotcuprinzătoare ca un planisfer...". Trebuie spus şi că experienţa sa nu seamănă nici cu aceea a lui Ion Barbu, nici cu aceea a dadaiştilor, nici cu aceea a lui Nichita Stănescu, pe care le cunoaşte şi uneori face aluzie la ele.

Adevărul este că T.G. Maiorescu etalează un întreg arsenal al strategiilor „subversivităţii" : limbajul aluziv, jocul fenomenelor, parodierea locurilor comune (formule de şedinţă : „Cine este / Cine nu este / Cine se reţine"), simbolul, absurdul, aleatoriul. Există obsesia pătrunderii spionilor în Municipiu / se pregăteşte întreaga populaţie pentru vizita unui... extraterestru şi încă multe altele din aceeaşi sferă de chestiuni, într-o viziune parodică şi grotească, fantezistă, aleatorică ori paradoxală, avînd în vedere pe „cei ce cultivau Forţa". Totul după principiul că „A venit timpul să eliberăm gîndirea".

În acest „antiroman", predominant este genul dramatic, naraţiunea este redusă, la un nucleu, pretext pentru a pune în mişcare un fel de teatru — imaginar — de marionete : ar fi o idee bună ca **„Ucigaşul şi floarea"** să fie chiar scenariul unui spectacol sub luminile rampei. „Ludicul" este aici un element esenţial şi în urmărirea Ideei", s-ar zice că autorul „a văzut idei", „cu sufletul mărit", cum scria Camil Petrescu, că este un obsedat de „jocul ideilor". Nonsensul, gratuitatea, puritatea jocului estetic dublat de gravitatea unui mesaj limpede împotriva teroarei şi a violenţei, fac originalitatea acestei lecturi. Capacitatea de a inventa personaje insolite, voluptatea cufundării într-un joc pur şi gratuit, inocenţa protagonistului OMul cu Joben care realizează un periplu într-un spaţiu imprevizibil, amuzant, conotaţiile bogate şi insolite, mă fac să apropii această carte de „Alice în Ţara Minunilor". Minuni ? Invenţii ale logicii absurdului.

Dar ce se întîmplă, propriu-zis în antiroman ? Care ar fi subiectul ? Firesţe, ca antisubiect. El este pulverizat în episoade absurde. Coerenţa o dă **atmosfera** şi ceea ce s-ar putea numi „critica societăţii" şi „critica moravurilor". Cum îl putem caracteriza pe protagonist ? El este un „antiprotagonist" — toate mijloacele cunoscute de caracterizare, tradiţionale ori moderne, sînt răsturnate după logica absurdului ca nouă logică artistică. Începînd cu portretul fizic pe care îl citim cu mirare chiar în manuscris căci — altă invenţie formală — autorul ne oferă litografia manuscrisului său la capitolul întîi. Textul e însoţit cu mici desene naive, care, în orice caz, reliefează caracterul ludic, spontaneitatea, autenticitatea, umorul căci se încorporează în text, între cuvinte, devenind una cu el. Personajul principal e o fiinţă liniştită, cu ocupaţiuni paşnice — el dă de mîncare la porumbei în PIAŢĂ, — e ceremonios şi abstras din ambianţa banală : el poartă joben, are un baston de nevăzător şi, în gură, o lămîie verde, ceea ce îl enervează pe MĂCELarul cu cuţit enorm, şi pe gardianul ordinii publice care îi cere actele şi-l amendează simbolic, cu LEI TREI, fiindcă a străbătut „piAŢA în Sens Giratoriu, de la stînga la dreapta". Insul blînd, naiv, politicos dar care îndrăzneşte să încalce platitudinea, irită făpturile gregare şi crude (ca măcelarul) şi nelinişteşte pe reprezentanţii ordinii publice, pur şi simplu pentru că îndrăzneşte să fie „altfel" decît normele standard. Orice ar face, societatea totalitară, care pretinde uniformizare, („să se pună la unison") va face totul ca să scape de el : „...ticălosul de AGENT îi căuta pricină". AGENTul este dintre „cei ce cultivau Forţa", mai ales că mereu se aude „un zvon... duşmănos". Este evidentă parodia unui stil pe care îl recunoaşte — în locurile sale comune — orice trăitor în România ultimelor decenii. Mai ales că autorul are în vedere „MAUSOLEUL TIMPULUI PIERDUT". PIAŢA este spaţiul unde se petrec evenimentele-scenete ale antiromanului ce împrumută structura unei „anticomedii" : în uşa dughenii apare, cu un fonograf în mînă, măcelarul, cineva „cu ochii bulbucaţi de groază" o rupe la fugă, la o oră anumită. TOŢI întorc giturile în aceeaşi direcţie şi gîndesc toţi în acelaşi fel, fac toţi aceleaşi gesturi care exprimă şi obedienţa, şi teama. A, există şi o excepţie, există un „nesupus" — **cel ce citeşte :** „şi continuă să citească / pentru că e nebun". Aici, într-o simpatică discuţie cu un bizar papagal vorbitor care are curiozitatea să întrebe pentru ce omul poartă joben în timp ce „lumea întreagă preferă melonul", şi de ce preferă culoarea roz-bombon, purtătorul jobenului îşi spune povestea vieţii lui, în stil absurd, ceea ce nu exclude cronologia, prilej cu care mai sînt parodiate cîteva locuri comune ale vieţii sociale din trecut-apropiatul / regim : „După mai multe munci / de mai mică sau mai mare răspundere, căci arborele mei genealogic avea rădăcini sănătoase / şi toţi se încăierau să-i culeagă rodul / am fost promovat / drept ALOCATOR onorific al / MUNTELUI DE PIETATE / căci ştiam să înot perfect /.../ Iată de ce dragă Domnule Cetăţene sau Tovarăşe...". Papagalul ar dori să mărturisească TAINA care a făcut din el „un intransigent şi un nonconformist" dar sociabilul şi / politicosul OM cu JOBEN se grăbeşte spre noi ocupaţii şi noi trebuinţi.

Urmîndu-şi periplul, după ce închiriază un cîine, merge să-i facă o vizită fratelui geamăn care locuieşte în cetatea triunghiulară a TRIREALULUI (alt simbol), cea cu ziduri sumbre, izolată cu un zid exterior din blocuri granitice, o cetate despre care se spune că... — dar ce nu se spune ? Prilej pentru autor de a face alte şi alte parodii despre stiluri în arhitectură, despre cetăţi vizitate de extratereştri şi farfurii zburătoare dar şi despre structuri sociale rigide.

În capitolul al IX-lea, se petrec întîmplări bizare care însă amintesc — parodiate, firesţe — pregătirile pentru o „vizită", ocazie cu care este exhumat în grabă „MORTUL Municipiului", „Căci oamenii se obişnuiseră să nu facă nimic important / lipsiţi de prezenţa LUI" (conotaţia referitoare la stalinism este prezentă, firesţe, alături de altele). Nu lipsesc episoadele burleşti cu inşi care se cheamă triBUNUL, gardianul, Profesorul Doctor ACAD, campionul, idolul, felcerul semicretin, ameninţat cu închisoarea fiindcă nu poate confecţiona o proteză pentru (desigur !)... Mort, apoi lucrurile încep să se îndrepte pe un făgaş optimist", TOŢI încearcă să „se pună la unison" — mimetismul colectivist şi totalitarismul se verifică din plin. Egalizările rîvnite de „Vîrfuri" nu sînt posibile. Fierarul confecţionează brice „citindu-l pe Diderot pe o melodie de muzică uşoară : „Mai bine să te consumi, decît să ruginesţi" — slogan acceptat, în context... Va izbucni, în Municipiu, panica : „Pe acoperişuri fluieră sentinele / semănînd varză / sau amplasînd reţele de sîrmă ghimpată". Citind episoadele din Capitolul X, nu poţi să nu reflectezi la speculaţiile care s-au făcut adeseori, şi cu bune argumente, despre viziunile premonitorii făcute, straniu, de atîţi scriitori, în operele lor... Tribunalul — alcătuit din trei care „s-au autopropus şi autoales pe loc, Măcelaru, Agentul, Gardianul" — îl va condamna pe singurul ins ce are Alibi probat cu martor, pe OMul cu JOBEN : va plăti **inocentul** — ca în orice bună carte pe tema totalitarismului. Dar, să nu uităm : citim un antiroman aleatoric, ideea urmărită a fost — în 1970 ! — reliefată. Autorul — Toma George Maiorescu intervine, îşi scapă (anti)personajul de la rug şi acceptă, la cererea acestuia, să intre în dialog. Personajul îi va spune Autorului şi ceea ce el nu ştia despre creaturile sale, după ideea că, de la o anumită pagină încolo, un roman se scrie singur — altfel spus, personajele şi situaţiile încep să-şi urmeze logica proprie. Dar autorul rămîne „încremenit" aflînd că OMul cu JOBEN „l-a dus" şi că este „un mare mincinos", de unde decurge paradoxul logic ce exprimă absurdul : „Un mincinos recunoaşte că e mincinos". În încheiere, un Porumbel („Fără să fie Duhul sfînt") coboară, lasă un plic („Dar acesta nu mai era roz ci ALBastru) în care se află textul unui cîntec — firesţe aleatoriu şi... în urmărirea ideii) care a fost pretext pentru muzica folk : „Sus pe mal / stă un cal / rontăind un caşcaval — Poftă bună, domnu' cal / spune grav un canibal...".

Să mai adaug că „antiliteratura" pretinde o lectură rafinată, de subtext. Altfel...

Adriana Iliescu

aniversări

Alecsandri — «părinte şi cap al poeziei naţionale»

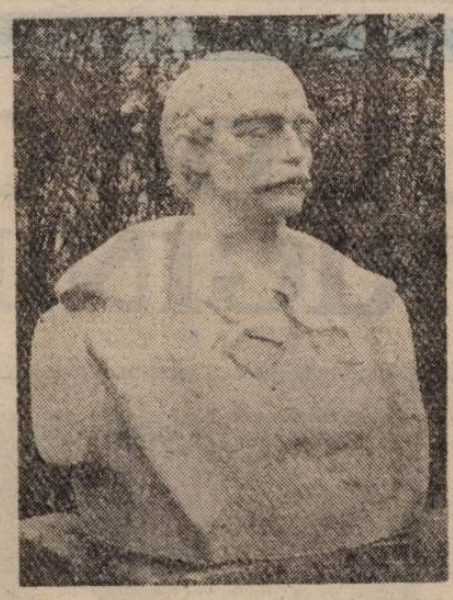

Încă de la începuturile sale, literatura română s-a constituit şi a evoluat printr-o permanentă şi fertilă legătură cu folclorul naţional. Fenomenul de infuzare a sevei folclorice în literatura noastră scrisă îl putem distinge chiar de la **Psaltirea în versuri** a lui Dosoftei, cea dintîi versificaţie în limba română nutrită cu aroma versului popular, vizibilă în vioiciunea ritmului trohaic, în armonia rimei împerecheate şi în simplitatea plastică a graiului şi formelor poetice de factură populară. De asemenea, primele pagini de proză literară românească, legendele lui Ion Neculce din **O samă de cuvinte**, „ce sînt auzite din om în om, de oameni vechi şi bătrîni, şi în letopiseţ nu sînt scrise", poartă aceeaşi amprentă a inspiraţiei folclorice. În alte literaturi europene, îndeosebi în cele apusene, schimbările dintre folclor şi literatura cultă au fost reciproce. În lucrarea **Le Floglores et nous**, William Lemit vorbeşte chiar de un fel de „du-te vino" în ceea ce priveşte contactul literaturii culte cu folclorul. Faţă de alte literaturi europene, literatura română a fost însă un adevărat receptor al folclorului, l-a asimilat şi l-a sublimat în substanţa sa intimă, nerestituind izvorului primar decît o cantitate infimă, în mod izolat şi întîmplător.

La începutul secolului al XIX-lea, cînd îşi fundamentează structura sa modernă, literatura română avea o situaţie specifică în raport cu alte literaturi romanice. Cunoscuse şi asimilase valorile antichităţii, trecuse printr-o epocă umanistă, dar nu se dezvoltase într-o producţie originală de tipul Renaşterii, de inspiraţie livrescă, savantă, ceea ce a apropiat-o şi a menţinut-o permanent în strînsă legătură cu folclorul. În acest sens, Tudor Vianu remarca : „Literatura Renaşterii, oriunde o întîlnim, a fost o literatură de surse savante şi, uneori, o literatură livrescă. Această caracteristică s-a accentuat pe măsură ce Renaşterea evolua spre sfîrşitul ei şi a constituit un strat izolator între creaţia populară şi cea cultă. Fiindcă Renaşterea, ca mişcare literară, a lipsit din dezvoltarea literaturii române, aceasta n-a pierdut niciodată contactul cu sursele populare şi cînd a ajuns să dea creaţii artistice originale de o valoare înaltă, literatura română a păstrat un caracter popular. Este prima caracteristică izbitoare în evoluţia ei de-a lungul secolului al XIX-lea şi al XX-lea". Faptul că literatura română a fost permanent regenerată şi dinamizată de creaţia populară este un adevăr unanim recunoscut, axiomatic. Titu Maiorescu sublinia : „Astăzi pot constata că partea lirică a vieţii poporului a fost cea mai roditoare în dezvoltarea ulterioară a literaturii noastre culte, îndeosebi pentru Eminescu şi, prin mijlocirea lui, pentru urmaşii săi". Tot astfel, G. Ibrăileanu releva că „în meritele poeziei culte, partea celei populare e imensă, pentru că poezia cultă nu e altceva decît evoluţia poeziei populare".

Răsfrîngerea folclorului asupra literaturii române culte devine o acţiune conştientă şi organizată spre sfîrşitul primei jumătăţi a secolului al XIX-lea, în epoca de pregătire şi înfăptuire a Revoluţiei de la 1848. Sentimentul patriotic al renaşterii şi afirmării naţionale, manifestat în literatură în primul rînd prin programul **Daciei literare** din 1840, fundamentarea ştiinţei noastre istorice, îndeosebi prin lucrările lui N. Bălcescu şi M. Kogălniceanu, interesul tot mai accentuat şi mai sincer faţă de soarta ţărănimii, care se confunda cu însuşi poporul român, năzuinţa de a crea o literatură originală care să reflecte realităţile autohtone au constituit cauzele principale care au determinat orientarea scriitorilor epocii spre creaţia populară.

Meritul fundamental în descoperirea, popularizarea şi asimilarea creatoare a comorilor folclorice îi revine lui Vasile Alecsandri. Călătoria întreprinsă în 1842, în munţii Moldovei, împreună cu Alecu Russo şi Mihail Cuciureanu, descrisă ulterior în **O primblare la munţi**, a avut consecinţe fericite atît pentru destinul literar al lui Alecsandri cît şi pentru întreaga evoluţie a literaturii române. În această călătorie poetul a descoperit farmecul şi bogăţia creaţiei folclorice româneşti, care a exercitat apoi o influenţă hotărîtoare asupra sa. După o concepţie proprie, care avea să provoace, pînă tîrziu, multe controverse, Alecsandri nu s-a grăbit să publice textele folclorice aşa cum le-a cules, ci a întreprins o atentă muncă de „îndreptare" a acestora. Abia în toamna anului 1849 se decide să le încredinţeze tiparului, prin publicaţiile periodice. Mai înainte însă de a le face cunoscute, scrie celebrul său studiu **Românii şi poezia lor**, în ziarul **Bucovina**, între nr. 37, din 30 septembrie 1849, şi nr. 46, din 28 octombrie 1849. Alecsandri realizează, primul la noi, o competentă şi convingătoare analiză estetică a poeziei populare, reliefîndu-i în mod pregnant originalitatea şi alesele însuşiri artistice, expresie nemijlocită a facultăţilor creatoare ale poporului român : „Poezia românilor este o comoară nesfîrşită de frumuseţi originale, carele dovedesc geniul poporului". În balada **Mihu copilul** descoperă scene „vrednice de geniul lui Ossian", iar despre **Păunaşul codrilor** spune că are „un caracter romantic care îi dă o mare asemănare cu baladele cavalerilor din veacul de mijloc", unele pasaje îndemnînd „a cugeta la unele scene din poemul lui Tasso". Insistînd asupra baladei **Mioriţa**, conchide că orice român are „dreptul de a se făli de geniul neamului său".

Vasile Alecsandri s-a dedicat cu entuziasm patriotic culegerii şi propagării creaţiei populare, determinat de convingerea că folclorul putea sluji în mod eficient eforturilor depuse în epocă pentru afirmarea conştiinţei naţionale, pentru libertate şi unitate naţională, scriind : „Într-o epohă ca aceasta, unde ţările noastre au a se lupta cu duşmani puternici care cearcă a întuneca nu numai drepturile politice dar chiar şi naţionalitatea românilor, poezia poporală ne va fi de mare ajutor spre apărarea aceştiea". Poezia populară românească izbucneşte triumfător la lumină, intrînd definitiv în conştiinţa şi circuitul culturii noastre, în momentul în care Alecsandri tipăreşte, în 1852—1853, primele două părţi ale culegerii sale de **Balade (cintece bătrîneşti)**, prefaţa sa începînd cu celebrele cuvinte : „Românul e născut poet". În prefaţă reia ideile de bază din studiul **Românii şi poezia lor**, relevînd încă o dată valoarea istorică şi estetică a poeziei populare : „Comori nepreţuite de simţiri duioase, de idei înalte, de notiţe istorice, de crezări superstiţioase, de datini strămoşeşti şi mai cu seamă de frumuseţi poetice pline de originalitate şi fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre populare compun o avere naţională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru naţia română". După tipărirea celor două volume, Alecsandri a reunit toate poeziile populare în monumentala sa culegere, pentru epoca respectivă, **Poeziile populare ale românilor**, apărută în 1866, care s-a bucurat, de la început, de cele mai elogioase aprecieri. În articolul **Asupra poeziei noastre populare**, publicat în **Convorbiri literare** din 15 ianuarie 1868, Titu Maiorescu scria : „Cartea d-lui Alecsandri este şi va rămîne pentru tot timpul o comoară de adevărată şi totdeodată de limbă sănătoasă, de notiţe caracteristice asupra datinilor sociale, asupra istoriei naţionale şi, cu un cuvînt, asupra vieţii poporului român".

Sub înrîurirea directă a poeziilor populare, Alecsandri a deschis noi şi luminoase orizonturi în literatura română. În 1839, cînd se întoarce în ţară, după cinci ani de studii la Paris, începuse să scrie versuri în limba franceză. Descoperirea folclorului a schimbat însă radical destinul literar al poetului, i-a transformat în mod fundamental preocupările. Sorbind cu sete din frumuseţea poeziei populare, entuziasmîndu-se de bogăţia ideilor şi sentimentelor exprimate de creatorul anonim, vibrînd intens în faţa valorilor autentice ale produselor spirituale izvorîte din sensibilitatea şi concepţia de viaţă a poporului român. Alecsandri renunţă definitiv la încercările sale de versificaţie în limba franceză şi se dedică cu pasiune creării unei poezii de inspiraţie naţională, în limba neamului căruia îi aparţinea. În 1842 începe să scrie ciclul de poezii intrate în tezaurul literaturii române sub denumirea de **Doine**. Toate poeziile realizate pînă în 1853 le reuneşte în volumul **Doine şi lăcrămioare**, apărut în acest an, ediţia a doua fiind publicată în 1863.

Doinele zugrăvesc în primul rînd viaţa ţărănimii, sub o multitudine de aspecte, excelînd prin autenticitate, prin farmecul inedit cu care exteriorizau gîndirea, sentimentele, imaginaţia poporului. Poezii ca **Baba Cloanţa, Ursuleţii, Strigoiul, Crai nou** dezvoltă temele unor credinţe populare. O mare parte din doine aduc un cald elogiu figurii haiducului, spiritului de dreptate şi libertate, edificatoare fiind **Sora şi hoţul, Andrii Popa, Strunga, Cintec haiducesc**. Alte poezii evocă figuri create de imaginaţia populară, ca Făt-Frumos **(Făt-Logofăt)**, descriu obiceiuri şi aspecte din viaţa ţărănimii **(Hora)**, exteriorizează sentimentele profunde de care sînt capabili oamenii simpli, ca dragostea de mamă **(Dorul romîncei)**. Multe doine au un caracter erotic, precum **Zburătorul, Cinel-cinel, Mîndruliţa de la munte, Dorul, Doina iubirei**. Aducînd pentru prima dată în literatura română figuri de ţărani, aspecte din viaţa de la sate, năzuinţi proprii epocii de renaştere naţională, doinele lui Alecsandri n-au fost agreate de reprezentanţii protipendadei boiereşti, primind din partea acestora caracterizarea pejorativă de „poezii de colibă". Desigur, asemenea opinii l-au lăsat indiferent pe poet, care avea satisfacţia şi convingerea că aflase într-adevăr drumul pe care trebuie să-l urmeze un poet născut în mijlocul poporului român. Aceeaşi convingere o aveau şi prietenii săi apropiaţi. Elena Negri îi scria : „Continuă cum ai început ; cel mai frumos titlu de glorie la care trebuie să aspire un poet e acela de poet naţional şi popular.".

Poeziile lui Alecsandri au avut un mare răsunet în epocă, au fost elogios apreciate de mulţi scriitori reprezentativi, toţi salutînd începutul unei noi orientări în lirica şi, în general, în literatura naţională, sub influenţa nemijlocită a creaţiei populare. Într-un amplu comentariu asupra volumului de **Doine şi lăcrămioare**, publicat în **Steaua Dunării**, între 14 februarie — 22 mai 1856, C.A. Rosetti releva că poeziile lui Alecsandri sînt „cintece d-amor, d-independenţă şi de naţionalitate" şi că poetul a ştiut „cunoaşte şi exprima adevăratele sentimente ale poporului". Înrîurirea hotărîtoare a folclorului asupra creaţiei lui Alecsandri era relevată şi de Dimitrie Bolintineanu, în **Albina Pindului** din 15 august 1868, unde scria : „Pe la 1845 începu o nouă impulsiune poetică. Ea veni din Moldova. Poetul Alecsandri modula cîntecele sale întîme inspecte pe malul Senei unde îşi făcuse educaţiunea. Reîntors în patria sa, el vărsă în cîntecele sale simţămîntele şi espresiunile Moldovei. El fusese dator cîntecelor poporane române, renumirea sa, şi aceste cîntece poporane îi datorară lui profumul delicat al talentului său şi ridicarea lor din corupţiunea timpilor, la adevăratul lor merit. De atunci poezia se români". Tot astfel, în studiul **Mişcarea literelor în Eşi**, B.P. Hasdeu sublinia că „Alecsandri e la noi părinte şi cap al poeziei naţionale, bazate pe studiul acelei poporane".

Teodor Vârgolici

întemeierea unei tradiţii (I)

«Ţăranul problematic»

O ochire retrospectivă asupra „Daciei literare" ar implica atît programul, cît şi modul în care publicaţia lui Kogălniceanu l-a tradus în fapt. Principiul originalităţii naţionale putea să rămînă un simplu enunţ, dacă nu l-ar fi impus, între altele, şi nuvela **Alexandru Lăpuşneanul**. Apărută mai întîi aici, apoi reeditată în 1857 şi ulterior, în mod frecvent, capodopera lui Constantin Negruzzi a fost, din multe puncte de vedere, un început de drum. Un început de drum şi pentru că introduce un procedeu epic, analizat succint în cele ce urmează sub titlul „ţăranul problematic", deoarece se încadrează modelului narativ pe care l-am numit al „bunului păstor".

Alexandru Lăpuşneanul mărturiseşte asupra dificultăţilor prozatorului în a-şi defini statutul. Negruzzi este asemănător lui Janus Bifrons : fiinţa sa a rămas puternic ataşată sentimentului istoriei celorlalţi (al istoriei sociale), care este totodată şi propria sa istorie. Cronica şi istoria socială aparţin de drept celui ce a scris **Alexandru Lăpuşneanul**, constituind, fără nici un dubiu, registrul lui de realitate, terenul ferm pe care se desfăşoară povestirea. O probează cele patru motouri din fruntea fiecărui capitol („Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu" ; „Ai să dai samă, doamnă" ; „Capul lui Moţoc vrem" ; şi „De mă voi scula, pre mulţi am să pornesc şi eu"). Aceste texte au ca model incontestabil aforismul, adică o expresie rigidă, impusă prin uzul altora şi presupunînd, în chiar structura lui, o derulare minunaturală de evenimente. Se cuprinde aici o dialectică a lui **eu** şi **noi**, îndeajuns de elementară la prima vedere şi care pare să nu prevestească dialectica particulară a lui **eu**. Aceasta pentru că povestitorul lui **Alexandru Lăpuşneanul** nu doreşte să se rupă de registrul realului, care, pentru el, este reprezentat de certitudinea lui **noi**, certitudinea epică a cronicii şi a cronicarului.

Iată însă că împrejurările psiho-sociale sînt de o asemenea natură, că prozatorul nu are puterea de a le rezista şi de a rămîne numai în **noi**. Puseurile de individualism devin, în preajma lui 1840, atît de puternice, încît au consecinţe imediate şi în delimitarea ţinutului pe care şi-l revendică prozatorul modern. **Noi** era confundat cu trecutul colectivităţii, cu legenda şi imaginarul ei. Or, în noile condiţii, prozatorul caută să se autodefinească prin desprinderea de mitologia colectivă, care, totuşi, rămîne predominatoare.

În cuprinsul modelului epic al „bunului păstor", istoria celorlalţi ocupă unul din locurile centrale, ca spaţiu protector şi rivnit, confundîndu-se în mod constant cu spaţiul rustic. Negruzzi confirmă regula şi, mai mult, întemeiază o tradiţie, ilustrînd, între altele, şi imperativele prefeţei lui Kogălniceanu. Întreaga nuvelă **Alexandru Lăpuşneanul** porneşte din istoria colectivităţii, pe care o priveşte, în ciuda unor aparenţe contrare, cu multă simpatie, chiar cu ataşament.

Dar un fapt semnificativ vine să atestе un început de detaşare şi de îndreptare, timidă pe alocuri, către istoria proprie şi către propriul text. Este vorba de prelevarea celor patru motouri din chiar textul nuvelei — procedeu obişnuit, desigur, dar simptomatic dacă îl considerăm în conjunctura potrivită. Scoaterea în prim-plan a motourilor sugerează că prozatorul caută să se privească într-o oglindă care să-i întoarcă imaginea, o imagine care trebuie certificată astfel ca fiind a sa. Numai pe această cale prozatorul, nedesprins încă deplin de **noi**, îndrăzneşte să aspire la existenţă. Autocontemplarea nu incită deocamdată prea mult la meditaţie, fapt care se va produce abia începînd cu Ion Creangă. Acum, chiar imaginea răsfrîntă din oglindă este mai mult a celorlalţi, dovadă fiind apelul la formula institutionalizată a aforismului. Imaginea speculară continuă să fie una colectivistă. Cu alte cuvinte, prozatorul român de la 1840 nu se poate vedea pe sine, pentru că imaginea reflectată, deşi îi aparţine, este percepută mai degrabă ca fiind una străină şi obştească. O alienare totuşi timidă, după cum timidă este şi constiinţa de sine a naratorului, care se prezintă ca o personalitate absorbită.

Totuşi, o fisură s-a produs. Semnul **ei** se află în chiar scindarea textului, în text propriu-zis şi în motoul desprins din el. O observaţie prealabilă se impune. Fragmentele aşezate în fruntea celor patru capitole au toate, fără nici o excepţie, caracter de replică, de ripostă („dacă voi nu mă vreţi etc." ; sau „Ai să dai samă etc"), fiind desprinse dintr-un dialog. Acest dialog poate fi considerat sub aspectul lui imaginar, dar şi sub acela palpabil, adică textual. Despre latura imaginară s-ar putea presupune că provine din substratul colectivist şi din necesitatea imperioasă de a se sprijini pe **tu**. Un sprijin absolut normal pentru un prozator încă mefient faţă de sine şi constrîns, în consecinţă, să dezvolte funcţia de grup a **eu**-lui.

Un element important pentru definirea experienţei pe care o întreprinde acum naratorul este peisajul existenţial care circumscrie tentativa sa de dialogare, peisaj care este, fără nici un dubiu, din categoria acelora sumbre. Schimbul propus de replici are loc în registrul imperativului. Un imperativ despre care putem avea impresia că se prezintă, pe alocuri, suspendat de el însuşi, într-un fel de satisfacţie a durerii. De data aceasta însă nu ne mai aflăm în faţa unor pricini colectiviste, ci a unor evidente izbucniri individualiste. Personalitatea naratorului se defineşte, se perfecţionează sub impulsul presiunilor thanatice. Îngrijorarea în faţa morţii apare drept unul din factorii structuranţi ai personalităţii prozatorului, agitat de temerea pe care o produce un Celălalt ameninţător. Ca totdeauna, sentimentul morţii impune o atitudine purificată de echivocuri. Tocmai aici, în admiterea dreptului de a exista atribuit sinelui profund, naturii, cu alte cuvinte, trebuie să vedem cea dintîi manifestare a prozatorului nostru modern.

Afirmaţia ar putea să pară insolită, cu atît mai mult cînd situăm procesul modernităţii în cuprinsul modelului epic al „bunului păstor". Dar, pe de o parte, acest model constituie zorii epicului românesc, iar pe de altă parte, el nu este, datorită lumii de interferenţe în care s-a creat, atît de pur, pe cît este de baroc. Se poate vorbi cu bună dreptate de întemeierea, acum, a unei tradiţii, aceea a unui „bonus pastor" problematic, desprins atît de canoanele cronicăreşti, cît şi de acelea clasicizante. Pastorala a ajutat, fără îndoială, la impunerea unei

Dan Mănucă

Continuare în pag. a 14-a

CERCUL DE CRETĂ AL ORIGINILOR

Tudor George în dialog cu George Astaloș

Născut la București în 1933, debutează într-una dintre revistele școlare dinaintea reformei învățămîntului din 1948 (poezie) ● Carieră militară pe care o abandonează în 1964, demisionînd cu grad de căpitan, pentru a se dedica exclusiv literaturii ● Revine pe scena literară cu piesa „Vin soldații", montată de Teatrul Casandra din București, chiar în stagiunea în care trupele sovietice invadează Cehoslovacia (1968) ● Premiul Uniunii Scriitorilor în 1970, pentru volumul „Vin soldații și alte piese" (Editura Eminescu) ● La Congresul P.E.N. Club Internațional de la Piran (Iugoslavia — 1971), Pierre Emmanuel de la Academia Franceză îi oferă o bursă la Paris, unde se instalează definitiv, acordîndu-i-se naționalitatea franceză ● Nu renunță la naționalitatea română — membru al Uniunii Scriitorilor, exclus în 1974 și repus în drepturi după revoluția din decembrie 1989 ● Autor a mai multor volume (poezie, teatru, eseu), publicate în : România, Franța, Italia și Statele Unite, semnează peste două sute de studii și articole critice asupra literaturii franceze și europene în general, publicate în Franța, Italia, Canada, Statele Unite, Belgia, Luxemburg, Germania Federală, Iugoslavia, Turcia, etc. ● Fondator al „Teatrului Intruziunii", căruia o scenă italiană îi consacră în exclusivitate repertoriul și al teoriei Pluridimensionalității Teatrului și Pulverizării Acțiunii în Spațiul de joc, ce a constituit unul dintre pivoții referențiali ai Congresului de la Atena (1976), inițiat de Consiliul Europei, asupra „Viitorului artelor de spectacol" ● Teatrul său e reprezentat pe scenele din : Paris, Londra, Washington, Copenhaga, Edmonton, Ankara, Dortmund, München, Karlsruhe, Ottawa, Rocamadour, Metz, etc. ● Figurează în diverse antologii de poezie și de teatru în : Franța, Italia, Danemarca, Germania Federală, Ungaria și Statele Unite ● Poezia, teatrul și eseurile lui au inspirat sau au făcut obiectul mai multor teze de doctorat și diplome universitare în : Franța, Elveția, Japonia, Israel și România (Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică — București 1969) ● Din 1987 poezia și teatrul lui Astalos se predau la catedra de Limbă și Literatură Franceză a universității americane University of Brown (USA) ● Redactor șef al trimestrialului plurilingv de artă și literatură Nouvelle Europe din 1972 ● În curs de apariție în 1990 : „Five Contestatory Plays", teatru (University Presses — Bucknell, USA), „Magma", poezie (Edizioni Parallelo 38 — Italia), „Le Redressement", roman (Paris), „Scasso A Secco", teatru (Roma), „Théâtre de l'Intrusion" primul tom : șase piese, urmate de eseul asupra pluridimensionalității teatrului și pulverizării acțiunii în spațiul de joc (Paris)

— Cum ai trăit iureșul Revoluției din România, izbucnit chiar în anul sărbătoririi Bicentenarului Revoluției Franceze, pentru care ai scris „Nopți Rebele", spectacol reprezentat pe scena Festivalului de Teatru de la Roc-Amadour ?

— Cu aproape un an înaintea iureșului, răspunzîndu-ți la felicitarea de Anul Nou, îți scriam : „...1989, anul, nu numai al Revoluției Franceze, dar și al tuturor revoluțiilor noastre trecute, prezente și viitoare" — text pe care mi l-ai reprodus cuvînt cu cuvînt chiar în zilele Revoluției din decembrie. Complicitatea noastră de peste treizeci de ani, cu amorsele ei de tandrețe, de agresivitate, de tăceri, de căutări, de inextricabil sau de revoltă comună, mă autoriza să împart cu tine o profeție de bun simț, țîșnită din magma intuițiilor fundamentale.

Cum am trăit iureșul ? Dacă e adevărat că estetica secolului douăzeci se sprijină pe imaginile analogice (cum ar spune Léopold Sedar Senghor de la Academia Franceză), atunci sunt tentat să cred că la intervale de timp, istoria se substituie mecanicii creației literare devenind, în spațiul unui eveniment specific, revelatoare de modele. Dar dincolo de speculațiile asociative și de pedanteria retorică, chiar dacă imaginile analogice se proiectează pe ecranul istoriei **răsturnate** nu trebuie să fii posedat de ezoterism sau răvășit de obsesii oculte ca să te tulbure similitudinile dintre Revoluția Română și Revoluția Franceză din 1789. Ciclicitatea, aproape cosmogonic reglată (1789/1989), nu e decît un avant goût de analiză comparată.

Analogie, nu semnifică **repetiție**, ci acțiune asimilatoare, în care formele inițiale se schimbă sub influența celor cu care sunt asociate în spirit, determinînd crearea conformă de modele preexistente. Să suprapunem însă imaginile. Revoluția Franceză nu izbucnește la Paris, cum se crede, ci la Grenoble, înainte de a se afirma în capitală. Revoluția Română își are rădăcinile la Timișoara și nu la București, unde izbucnește după circa o săptămînă. Și una și alta triumfă asupra obiectului spre care și-au dirijat energiile. Aici însă, imaginile se răstoarnă. Revoluția Franceză pleacă de la Declarația Drepturilor Omului, ajungînd la sinistra Teroare, atribuită **marelui nervos cu mască impasibilă,** cum îl descrie Mirpoix pe „Incoruptibilul" Robespierre, în timp ce Revoluția Română, plecînd de la teroarea cea mai aprigă din istoria țării, se îndreaptă spre Drepturile Omului — singura cale posibilă în vîrtejul schimbărilor pe care le înregistrează astăzi Europa.

Libertatea individului, se oprește acolo unde începe libertatea celuilalt. Interpelîndu-i pe cîțiva **sans culottes** care se credeau egalii reprezentanților poporului și deci liberi să decidă asupra destinelor Franței după bunul lor plac, Danton amintește că oamenii sunt egali în fața legii (egali în drept, cu alte cuvinte), ceea ce n-a împiedicat Revoluția Franceză, de unde clama virtuțile statului de drept, să sombreze în arbitrarul cel mai ucigător din istoria modernă a continentului nostru. Și ca să rămînem în imaginile analogice ale celor două revoluții : în decembrie 1989, România a abolit cel mai monstruos arbitrar înregistrat de istoria ei modernă, îndreptîndu-se, cum este și firesc după atîția ani de terorism guvernamental, spre un stat de drept.

Cum puteam trăi iureșul Revoluției Române din decembrie, dacă nu animat de speranța că, grație impetuozității întregii națiuni (tîrzie poate, dar impetuozitate), România își va afla locul ce i se cuvine în ansamblul țărilor europene de sensibilitate democratică ?

Cît despre Bicentenarul Revoluției Franceze și reprezentarea pe scena festivalului de teatru din Roc-Amadour a spectacolului cu „Nopți Rebele", istoria participării mele la festivitățile ce i s-au dedicat, e legată pe undeva de un capitol al istoriei literaturii române. Într-adevăr, contactat de regizorul Pierre Lamy (fost asistent al lui Sir Lawrence Olivier la Old Vic Theatre, în anii cincizeci), care îmi montase deja o piesă la Paris, înregistrînd în paralel volumele mele de versuri **Aqua Mater** și **Simetrii**, i-am recomandat piesa lui Camil Petrescu, **Danton**, pe care o citisem în 1960, uitînd însă numărul de personaje și de decoruri pe care le propunea autorul. Sugestia îmi permitea să-mi văd mai departe de proiectele mele, fără să fiu nevoit să mă revoluționez în vederea Bicentenarului, cum voia inițial Pierre Lamy. Eroare : în virtutea colaborărilor noastre anterioare, Lamy îmi cere să traduc textul lui Petrescu, anunțînd în albumul festivalului contribuția mea și a clasicului român — asta înainte să fiu în posesia textului. Îi telefonez scriitorului Alexandu Struțeanu la București, Struțeanu îmi expediază sceptic volumul, **Danton** sosește și spre deruta mea totală, realizez că este imposibil de metamorfozat în spectacol în condițiile economice ale teatrului occidental: nouăzeci și opt de personaje (dacă memoria mea e bună) și circa douăzeci de decoruri. Pentru a înțelege deruta mea — fără să vorbesc de legile ce reglementează îndemnizarea unui actor pe zi (repetiții-spectacole), un singur decor pentru o piesă nu tocmai somptuoasă, costă în Franța între 600 000 și 1 000 000 de franci. Cifre avansate cu sgîrcenie. Dar costumele unui asemenea batalion, dar hotelul, dar și dar ? Pus în fața realității, Pierre Lamy optează pentru **Nopțile** mele **Rebele** — text scris cu cîțiva ani în urmă și inspirat mai curînd din ticăloșia totalitarismului din țara mea de origine, decît din interferențele spiritului revoluționar de la 1789. Dar cum am văzut : imaginile analogice instruiesc despre esențial.

Înainte însă de a fi primit textul lui Camil Petrescu de la Struțeanu, i-am scris văduvei scriitorului la New York (Eugenia Vâlceanu), cerîndu-i drepturile pentru o adaptare liberă (ce intuiție), pe care le-am primit cu prima poștă și cu toate exclusivitățile posibile și imposibile. Am scris totuși un „Danton", reducînd numărul de personaje din Camil Petrescu, de la o sută, la douăsprezece principale și citeva episodice (altă piesă, alt discurs, dar am păstrat numele lui Petrescu pe generic, specificînd: **după textul lui C.P.**). și numărul de decoruri la unul singur : un imens eșafod, în mijlocul căruia se înalță lateralele ghilotinei cu transversala ce le sudează, de care, în locul cuțitului, am agățat un leagăn, în care Danton se balansează, visînd revoluțiile sale „trecute, prezente și viitoare". Din Dantonul lui Camil Petrescu am păstrat cronologia structurii textului, dar pentru a intra într-adevăr în atmosfera perioadei tratate, a trebuit să parcurg peste zece mii de pagini, pentru că despre Revoluția Franceză, după douăzeci de ani trăiți în Franța, nu știam mai mult decît un profesor submediocru de istorie, catapultat într-unul din liceele rurale ale Franței și Navarei. Paralela poate părea umflată dar realitatea e și mai sumbră. Iar cele peste zece mii de pagini evocate, nu reprezintă dealtfel decît circa douăzeci de volume. Un travling periat la suprafața substanței, în raport cu amploarea evenimentului.

A scrie o singură piesă istorică este o oportunitate. A scrie două, e o aventură. Dar a scrie trei, e deja o trilogie — și trilogiile atestă un sistem. Istoria dramaturgiei române din ultimii patruzeci de ani, în afara unor : Mazilu, Sorescu, Vulpescu, Radu Dumitru, Naghiu și poate a încă unul sau doi autori care îmi scapă, mustește de oportuniști. Vezi **Viteazul, Acești Îngeri Triști, Marii Croitori din Valahia** și alte bazaconii „istorice" de același gabarit referențial. Din fericire, istoria dramaturgiei române dinainte de război a avut aventurierii ei !

Documentîndu-mă pentru **Danton** am fost intrigat de un anume personaj, indubitabil cel mai misterios din toată pleiada revoluționară de la 1789, Robespierre, desigur, personaj din care istoricii, cronicarii timpului, rivalii și aliații săi, au creionat doar imaginea exterioară a omului de tribună, și mistica lui revoluționară. Nimic despre viața intimă a celui pe care contemporanii îl numeau **Incoruptibilul.** En avant pour Robespierre, atunci! Alte cîteva mii de pagini de lectură — de la Georges Soria la Lewis Mirpoix, trecînd prin Albert Soboul, Ernest Hamel și Jean Massin, dar **toujours rien.**

Două pagini ale deputatului Barras, scrise la cald, imediat după o vizită inopinată în compania colegului său Fréron, la familia Duplay, la care locuia Robespierre (Rue du Faubourg Saint-Honoré), mi-au dat dimensiunea reală a „Incoruptibilului". Nici o legătură cu prevenitorul om de lume și intransigent revoluționar, ce trecea drept cel mai elegant bărbat din Paris, cum ne este descris de biografii lui. En avant pour l'aventure, atunci ! M-am lansat în scrierea piesei, semnificativ numită **Maximilien François Marie Isidore de Robespierre Chez lui** — adică „acasă": patru personaje și un papagal care, trăind în preajma celui mai fanatic membru al Comitetului Salvării Publice, ciriie slogane revoluționare. Pentru cei ce nu știu, pedantul și metodicul Robespierre, care nu s-a sfiit să trimită la ghilotină zeci de mii de oameni, adora păsărelele. Paradoxal, de unde înainte de a-l studia de aproape, îl uram pur și simplu, stînd cu el zi și noapte, ascultîndu-l sau vorbindu-i, în vizuina mea din Rue de Boulainvilliers, m-am apropiat de el cu compasiune, judecîndu-l cu o oarecare tandrețe. Și azi, sunt convins că Napoleon avea dreptate cînd spunea : **Robespierre este țapul ispășitor al revoluției.**

Scriind piesa (1989), am înțeles de ce, în două sute de ani, nici un autor, francez sau străin, nu și-a înmuiat peniță dramaturgică în cerneala lui Robespierre. Nici o referință, cît de mică, nu conduce la plăsmuirea unui personaj, virtual subordonat canoanelor teatrului. Încrîncenarea cu care **Incoruptibilul** de la 9 Thermidor și-a camuflat viața civilă e fără precedent în istoria oamenilor politici și de stat. Alegoria lui Romain Rolland, scrisă la patruzeci de ani de la „Teatrul Revoluției" (1898 și 1902), fiind demnă de opera din Peking de după revoluția culturală a lui Mao (injucabilă pe o scenă cît de cît decentă), iar fantezia înflăcărată a unui irlandez de la începutul secolului optsprezece (îmi scapă numele), nu e citată decît de istoricii literari francezi (și asta din orgoliu național), textul neavînd nici o contingență cu teatrul. Nici măcar cu **teatrul revoluției.** Și ca să închei subiectul : o trufanda, din care n-a gustat cred, nici măcar un francez dintr-un milion : Robespierre, cu toată ardoarea lui de a decapita **dușmanii revoluției,** n-a văzut o ghilotină, decît în ziua în care s-a urcat, la rîndul lui, pe eșafod !

Dar Danton și Robespierre, cu toată dimensiunea lor revoluționară și bogăția evenimentelor istoriei lor personale, nu fac o trilogie istorică. Cine ar putea fi al treilea personaj istoric din care s-ar putea extrage materia dramaturgică pentru împlinirea trilogiei ? Napoleon, evident ! Personaj cu atît mai excitant, cu cît despre el s-a spus tot — și chiar ceva în plus. Demers fără nici o conotație mazochistă — alegerea fiind pur și simplu inspirată de faptul că Napoleon este singurul produs al Revoluției Franceze ce poate fi considerat drept mare om politic. Dar Condorcet, Marat, Mirabeau, Sieyès, Desmoulins, Fabre d'Eglantine, Roland, Brisseau, Vergniaud ? (și lista oamenilor politici din fresca artizanilor de prim plan ai revoluției e interminabilă), mă vor întreba sofiștii de cafenea. Oameni politivi, da. De prim plan fără îndoială. Dar nu mari. Pentru că a fi un mare om politic, înseamnă a contribui la schimbarea societății, a sistemului politic, a lua puterea și a o păstra. Or, nici un personaj din imensa galerie de portrete revoluționare dintre 1789—1794, în afara tînărului general Napoleon, ce s-a distins în asediul Toulon-ului, luptînd alături de Auguste Robespierre (fratele Președintelui Convenției), n-a reușit să pună mînă pe putere, să-i pună amprenta personală și s-o păstreze. Toți au terminat, cum știm, pe practicabilul ghilotinei. Ultimul fiind Maximilien François Marie Isidore de Robespierre, M-am oprit deci asupra lui Napoleon, închipuindu-mi-l traversînd textul final al trilogiei mele istorice, la bordul vaporului care-l purta spre ultima insulă a exilului său de împărat detronat și abandonat de toți supușii „fideli" ce-i înălțau pînă mai ieri laude. Dar iată că tocmai cînd mă pregăteam să-l pun în pagină (mă programasem să atac partitura după sărbătorile Crăciunului), un alt împărat, mai folcloric, mai crud și mai viclean decît ofițerul de artilerie corsican, mi-a detronat eroul pentru a doua oară, scufundîndu-l, fără drept de naufragiu, vaporul dramaturgic pe care-l îmbarcasem. În februarie 1990, am început ultimul capitol al trilogiei teatrului istoric pe care mi-am propus s-o scriu : **„La mort de Dracula ou le proces qui n'a pas eu lieu"**

Și pentru ca **iureșul** pe care l-am trăit ca toți românii din diasporă să fie complet, cu riscul de a-mi atrage ura și disprețul exegeților lui Caragiale, de la revoluție încoace, explorez cu alte instrumente de măsură capacitatea clasicului de la **Haimanale** de a investiga universul comportamental al semenilor săi, asemuindu-l cu Einstein, care, prin relativitatea lui, lasă impresia că deține un adevăr pe care nimeni nu-l contestă, dar de a cărui profunzime doar el e conștient.

— Un remember al creației tale din țară și al primelor tale succese literare din România ar fi poate binevenit pentru noile generații de lectori.

— Adevăratele mele succese din țară au fost insuccesele. În condițiile date, prin insucces înțelegînd facultatea de a-ți stăpîni elanul afirmării cu prețul compro-

misului, metamorfozînd refuzul de participare în factor de perenitate virtuală. Ceea ce am făcut noi, cei din generația pe care, nu fără referințe toponimice precise ,o numești : GENERAȚIA SINGAPOREANĂ. Singaporean venind de la spelunca bine famată din piața Rosetti (astăzi Peștera, dacă nu cumva, vreun poet clinic nu i-a schimbat numele în absența mea, în Cîntarea României), în subsolul căreia, prin anii cincizeci-șaizeci, se petreceau „unele lucruri", cum spuneau grecii antici, definind teatrul.

Singapore, celebra oază a nu mai puțin celebrului Ghiță Mărgărit (poet de minte, inimă și alcool), a hieraticului Geo Martiniuc (al cărui itinerar jurnalistic singaporean a început la **Contemporanul,** sfîrșindu-se la biblioteca gospodăriei colective din faimoasa **Romă** de lîngă Botoșani, după o haltă de reoxigenare la **Zorile** din Suceava și un scurt popas la **Clopotul** din urbea lui Eminescu), a lui Tudor Pică (purtător al unui pașaport non-stop pentru **Singapore** și alte peisaje cu același profil literar), a lui Eugen Schileru (răpus la cincizeci și doi de ani de etilul tavernei cu același nume), a lui Winkler (meta-matematician în căutarea imponderabilului, naturalizat filozof), a lui Ilarion Ciobanu (mîndria mediatizată a singaporenilor ereditari), a lui Pucă (explorator al aburilor metafizici concentrați în imagini) și chiar a revizionistului Mate, care vrînd să-l reabiliteze pe Pică în ochii cerberilor literelor românești îi scria lui Arghezi: **„Mi-ai spus cîndva că nu te mai interesează decît copiii tăi și românii. Pe copiii tăi i-ai aranjat, dar ce facem cu românii?"**) Și Singapore nu se limita doar la locuitorii pe care i-am enumerat — populația lui era densă și de toate culorile. Istoricul sau cercetătorul literar al secolului douăzeci și unu, trebuie să-și planteze jaloanele orientării sale în solul singaporean, dacă vrea să ilustreze condiția creatorului și natura anti-corpilor ce l-au protejat de seismele compromisului, orchestrate diabolic de planificatorii culturii anilor tulburi ai proletculturii. Și în acest sens, **Baladele Singaporene** pe care le-ai tricotat cu vodcă, nicotină și jupoane, sunt un instrument de lucru indispensabil. Cum îi spuneam tînărului scriitor Nicolae Iliescu la începutul lunii mai, răspunzînd întrebărilor lui pentru un interview destinat suplimentului literar al **Tineretului Liber :** Schliemann n-a descoperit amplasamentul cetății Troia, săpînd în terenul arid al Greciei, ci descifrînd mesajul epopeii lui Homer. Poate că ar fi mai benefică republicarea **Baladelor Singaporene,** decît enumerarea succeselor mele din țară. Aviz editorilor !

Dar pentru că despre mine și despre succesele mele e vorba — succesele, cum le numești tu, au fost tinerii studenți de la politehnică, filologie, istorie, medicină și teatru care își copiau pe caiete de dictando poemele mele din ciclul **Blue Jeans** (cărora tu le-ai dedicat subtil un poem într-unul dintre volumele tale, apărute după plecarea mea din țară), tinerii care au spart ușile sălii de spectacol a Băncii Naționale, din Strada Lipscani, aproape de Calea Victoriei, ca să asiste la emisiunea lui Betty Mondanos, televizată în direct, în care Ioana Bulcă, Liliana Țicău, Ludovic Antal, Geta Angheluță și alți cîțiva actori, recitau pentru prima oară în public poemele mele — emisiune decalată cu patruzeci de minute din cauza incidentului de la intrare, fapt fără precedent în istoria televiziunii române. Eu însumi n-aș fi putut intra în sală dacă nu l-aș fi întîlnit pe prezentatorul emisiunii — un actor foarte în vogă în anii șaizeci. Succesele mele din țară au fost : secvența televizată din emisiunea lui Tanți Drobotă, în care Emil Hossu a spus doi **Blue Jeans** în inaurie 1987 și clienții diferitelor bombe pe care le frecventam la seral, ne-au dat de băut pînă prin aprilie 1968. Și în fine, succesul cel mai răsunător a fost participarea mea la alcătuirea celor două antologii (poezie și proză), pe care le născociseși tu, dar care n-au apărut niciodată — nu e dificil de înțeles de ce. In sumar, printre alții, figurau : Pică, Dimov, Șerban Foarță (care îmi datorează licențierea lui din funcția de secretar literar al teatrului din Timișoara — sper că își va achita datoria), Tudor Țopa, Valeriu Vorniceanu, Petrică Ionescu (astăzi unul dintre cei mai cotați regizori de operă din Europa), și mulți alți candidați la celebritate, care-mi scapă. Apariția primelor mele cărți, publicarea teoriei asupra pluridimensionalității teatrului, reprezentarea cîtorva dintre piesele mele de teatru, printre care „Vin Soldații" reluată mai tîrziu la Paris, Londra, New York și Karlsruhe) și Premiul Uniunii Scriitorilor din 1970, n-au fost decît formalități tîrzii, lipsite de farmecul singaporean. Adevăratul succes e altceva. Nu i-am gustat încă savoarea !

— Unii dintre cei mai importanți scriitori români afirmați în occident, deși au publicat opere consistente în „limbile de circulație", au mărturisit că și-au gîndit și conceput cărțile în limba română. Mircea Eliade, de exemplu.

— Mircea Eliade nu-i o referință — el n-a scris literatură decît în română. Deci, freudian vorbind, gîndirea și concepția cărților lui nu au fost supuse fenomenului de transfer idiomatic. Dar ce contează limba în care a gîndit și conceput Mircea Eliade, atîta vreme cît literatura lui, concepția lui despre lume și conceptele științifice pe care le-a degajat în opera lui, circulă în lumea întreagă ? Fondatorul letrismului, Isidore Isou, vorbind despre poeți și despre șansa lor de a ieși în lume, spune în **Introduction à une nouvelle poésie et une nouvelle musique** (Gallimard, NRF, Paris 1947): „Pentru a se face cunoscuți, poeții străini au trebuit să treacă prin filiera franceză. Toată poezia contemporană este o clipă franceză în secol (...) Orice poezie negalicizată, este lipsită de valoare". În ce-l privește pe Mircea Eliade (considerațiile lui Isidore Isou fiind adaptabile și celorlalte expresii literare), ceea ce este important pentru opera lui, e faptul că ea circulă în franceză, bucurîndu-se astfel de o audiență universală.

Personal nu cred că se poate gîndi și concepe o carte în română și scrie în altă limbă. Din amalgamul de limbă, gîndire, concepție și convertirea scriiturii, nu poate ieși decît o maculatură terapeutică cu ajutorul căreia, autorul, în cel mai fericit caz, își poate trata migrenele ipoteticei vocații. Poate că există unii care gîndesc și concep într-o limbă și își scriu cărțile într-alta și poate că unii chiar reușesc să publice cîteva cărțulii pritocite astfel. Dar asta e ca și cum ai merge la vînătoare cu arcul vrînd ca mistrețul să cadă de glonț. Evident, istoria ultimelor decenii a cunoscut și excepții — și nu neglijabile. Vintilă Horia, de pildă. Sunt sigur că el a gîndit și conceput **Dieu est né en exil în** română — cel puțin cu gustul ăsta am ieșit din lectura romanului. Asta nu l-a împiedicat să fie laureatul celui mai prestigios premiu literar din Franța: **Goncourt,** Virgil Gheorghiu, așa cum reiese din propriile lui declarații (primul roman scris direct în franceză, datează din 1973 — am aflat-o din Le Figaro, în paginile căruia un critic literar anunța știrea cu legitim orgoliu), a gîndit și conceput **La vingt-cinquième heure** în română, ceea ce n-a împiedicat asupra succesului — romanul făcînd furori printre cineaștii de la Hollywood, cum știm.

Dar adevăratele modele au fost și rămîn : Emil Cioran (considerat cel mai mare stilist al literaturii franceze de la Pascal încoace), Eugen Ionesco (a cărui estetică a modificat gîndirea teatrală universală), Ștéphan Lupasco (ai cărui discipoli au fondat în 1973 la Paris, un Institut care își propune să urmeze drumul desehis de scriitorul român în cercetarea **Logicii Antagonismelor),** sau Gherasim Luca (considerat drept cel mai important poet suprarealist francez). Acești monștri sacri și-au gîndit și conceput opera în limba lor de adopțiune. Traversînd însă oceanul, dincolo în Statele Unite, întîlnim operele bine rotunjite ale unor : Virgil Nemoianu sau Mihai Spariosu. Paul Celan și Rozenkranz ne-au furnizat modelul germanic — amîndoi considerați (fiecare la timpul său), ca unii dintre cei mai importanți poeți ai liricii germane moderne.

Evident, nu-i ușor să operezi translația de la o limbă de scriitură la alta, dar mi se pare că nimic nu-i ușor în lumea creației. Nici chiar să scrii în propria ta limbă. Și ca să închei povestea limbii, fenomenul de adopțiune trebuie să se manifesteze plenar. Nu mai suntem pe vremea Hortensiei Papadat Bengescu să ne fudulim cu borangicuri literare, țesute din imbolduri entuziaste : **„Scrieți fetelor, numai scrieți".**

În ce mă privește, am fost obligat să

creează un spațiu conflictual particular pentru creația lui ?

— Spațiul conflictual al scriitorului de vocație nu e delimitat de frontierele lingvistice sau de opțiunile lui geografice. Înscris sau reînscris în cercul de cretă al originilor, omul de litere își are universul conflictual propriu și oriunde s-ar afla, rămîne fidel preocupărilor, obsesiilor, esteticii și fantasmelor lui. Mulți dintre marii autori ai literaturii universale, nu și-au scris operele capitale în cercul de cretă al originii lor. N-am să urc panta istoriei pînă la Ovidiu, sau în alt registru civic, la poeții și filozofii greci care și-au ascuțit penele creației în cercul de cretă al Republicii Imperiale (minunat paradox) Romane — e suficient să-i amintesc pe Joyce, pe Becket, pe Tristan Tzara, pe Saint-John Perse, pe Neruda, pe Asturias (indiferent de eventualele afinități cu ultimii doi), și chiar pe Panait Istrati sau pe Octavio Paz, pentru a conclude că cercurile de cretă ale originilor nu crează întotdeauna un spațiu conflictual particular.

Într-unul din faimoasele sale discursuri adresate națiunii, Generalul De Gaulle spunea : „E greu să guvernezi o țară care are trei sute șaizeci și cinci de sorturi de brînză". Și generalul avea dreptate : prea multă brînză ! Înțelepciunea populară a românului, fără să urmărească nu știu ce analogii perfide, a născocit zicala : „Nu face nici o brînză", înțelegînd prin asta, că cel căruia i se adresează locuțiunea, nu e bun de nimic. Întrebarea ta, privind reînscrierea omului de litere în cercul de cretă al originilor (îmi place imaginea), conduce la situația precisă, în care, după un număr de ani trăiți în străinătate, creatorul revine la matcă — și revenind se izbește de un zid izolator imposibil de escaladat — cel puțin la primele ciocniri corporative, chiar dacă ele sunt ambalate în pergamentul leșios al curtoaziei. Întrebarea e destul de perversă și, cel puțin acum, la cîteva luni de la revoluția din decembrie, subtextul ei mi se pare de o stringentă actualitate.

Am urmărit, ca toți cei din diaspora, evenimentele din România. Tragice (revoluția), înspăimîntătoare (revelațiile), revoltătoare (condiția omului) și în fine, folclorice (întoarcerea în țară a unor creatori din exil, imediat după căderea dictaturii). Din secvențele televizate și din cîteva interview-uri pe care le-am citit în presa literară, fulguranța trecerii acestora prin cercul de cretă al originilor, instruiește, nu despre un spațiu conflictual, ci despre un conflict relaționar. Cîtă tristețe printre rîndurile celor ce au tentat experiența, și cîtă dezamăgire în spatele aparentei voioșii, cu iz de detașare turistică. Arta și literatura, oriunde ar fi ele exersate și din oricare cerc de cretă teritorial ar veni creatorul, sau s-ar înscrie ori reînscrie, este un exercițiu spiritual de umilitate ! Nimeni nu ia locul

GEORGE ASTALOS. **Fotografii de Bevilacqua — Italia (1989)**

mă aventurez în labirintul galic al scriiturii la numai cîteva luni de la venirea mea la Paris. Invitat la Bienala Internațională de Poezie din Belgia (Knokke, 1972), unde Președintele Léopold Sedar Senghor, cauționa lansarea revistei plurilingve de arte și literatură **Nouvelle Europe,** mi s-a propus postul de redactor șef al publicației, în paginile căreia, prin contract, trebuia să țin rubrica de critică literară. Acceptînd, n-am avut de ales : m-am închis în casă și după șase luni am ieșit cu primele trei articole. Proust spune undeva în miezul romanului. **În căutarea Timpului Pierdut** că dacă vrei să ratezi o carieră de scriitor la Paris nu ai decît să dai curs tuturor invitațiilor pe care le primești. Nu știu dacă am citit bine cărțile despre care am scris în Nouvelle Europe, dar am citit și recitit, reproducîndu-mi memoric recomandarea lui Proust de cîte ori găseam în cutia de scrisori o invitație. Și la Paris, poșta lasă impresia că n-are decît misiunea de a împărtăși invitații tuturor **intrușilor :** vernisaje, semnături de cărți, inaugurări, conferințe, colocvii, sfeștanii — e o veșnică sărbătorire.

— Reînscrierea omului de litere în cercul de cretă al originilor, după un lung periplu în afara frontierelor lingvistice, nimănui și nici un creator nu se poate substitui altuia. În ce mă privește, pentru că întrebarea ta bate șaua mea : nu mi-am pus încă întrebarea dacă să mă întorc sau nu în țară, fie doar în vizită. Chestiune de disponibilitate. Și mai ales de decență !

— Ești redactorul șef al revistei Nouvelle Europe. Vorbește-ne despre preocupările și semnificațiile ei actuale.

— Așa cum am spus mai sus, Nouvelle Europe este o publicație plurilingvă de arte și literatură ce investighează creația europeană în spiritul interdisciplinar de sinteză. Preocupările revistei nu se limitează numai la consemnarea literaturilor și artelor europene. Ele depășesc cadrul continental, vizînd întrepătrunderea dintre celelalte culturi, oriunde se perpetuează ele, — preocuparea fundamentală rămînînd totuși creația continentului nostru, cu înclinație prioritară pentru culturile țărilor membre ale pieții comune. Orientare justificată, dar nu neapărat inflexibilă. Acum, cu schimbările ce s-au produs și continuă să se producă în Europa, profilul publicației riscă să se modifice. Cel puțin asta este intenția conducerii revistei, al cărui director este șeful comisiei Cultură a Comunității Economice Europene — poetul italian Mimmo Morina, cunoscut lectorilor de poezie din România prin cele două volume de poeme apărute la București.

Ceea ce interesează aici, este, bănuiesc, raporturile dintre Nouvelle Europe și creația scriitorilor și artiștilor români. În optsprezece ani de existență, revista s-a ocupat cu o constanță, aș spune privilegiată, de literele și artele din cercul de cretă carpato-dunărean. Mi-ar fi imposibil să-i numesc sau să mi-i amintesc pe toți autorii și artiștii care au figurat în revistă de-a lungul anilor, dar cîteva nume se impun totuși. Le citez în dezordinea țîșnită din galopul spontaneității unui interview în direct — cei pe care îi uit mă vor scuza : Romulus Guga, Alexandru Paleologu, Ben. orlaciu, Costin Miereanu, Emil Cioran, Laurențiu Ulici, Virgil Mazilescu, Marcel Petrișor, Geo Vasile, Vladimir Popov, Ion Vlad, Ion Deaconescu, Victor Cupșa, Dan Laurențiu — și repertoriul e lung.

Parafrazîndu-l pe Generalul de Gaulle, sunt tentat să spun că : **„e dificil să satisfaci orgoliul creatorilor dintr-un cerc de cretă ai căror ranșozi populari au împămîntenit zicala, «să-i moară capra»".** Tocmai pentru a înlătura orice capră dintre mine și confrații mei din țară, mi-am propus de la început să nu împiedic publicarea nici unui creator român, chiar dacă sentimentele mele cornute m-ar împinge uneori spre acea torromacie genetică a ocultării. Pentru că e de la sine înțeles că atunci cînd e vorba de un scriitor sau artist român, de mine depinde publicarea lui. Și cred că nici unul dintre cei care și-au tentat șansa (ceea ce nu înseamnă că mărturisirile mele invită la colaborare), nu se poate plînge de primirea pe care i-a făcut-o Nouvelle Europe.

În ce privește semnificațiile actuale ale revistei — publicațiile literare din Europa occidentală nu-și schimbă semnificațiile în funcție de imperativele actualității. Ele rămîn aceleași — și indiferent de ce se întîmplă în jur, nu moare nici o capră. Din fericire !

— În condițiile de liberalizare ce s-au creat în România post-revoluționară, cum consideri că vei colabora în viitor cu structurile literaturii tale de origine și care ar fi contribuția ta la fenomenul de întrepătrundere dintre cele două culturi : română și franceză ?

— Însuși faptul că dialogăm după aproape douăzeci de ani de tăcere, în paginile Luceafărului este o dovadă a colaborării mele cu literele de origine și însăși publicarea scriitorilor și artiștilor români în Nouvelle Europe ilustrează contribuția mea la difuzarea creației românești în occident, în particular și în lume, în general. Acum însă, cînd lucrurile s-au schimbat radical, liberalizîndu-se, cum spui, și cînd Franța și România **s'aiment** din nou **d'amour,** nu depinde decît de voința noastră reciprocă, de disponibilitatea noastră afectivă și de nevoia noastră intimă și subiectivă de a ne cunoaște și recunoaște cu acea curiozitate intelectuală, proprie omului de creație, pentru ca schimbul să se umanizeze în spiritul respectului față de semn.

Dar lăsînd la o parte jocurile de cuvinte, între mine și scriitorii români (o mare parte dintre ei), din țară, a existat o tandră complicitate, perpetuată tacit dar sesizabil, de-a lungul întregului parcurs al acestor douăzeci de ani de cînd m-am stabilit (mai mult fără voia mea, decît cu voia mea), la Paris. Că vrem sau nu, eu sunt al vostru și voi sunteți ai mei. Și dacă nu mă vreți voi, vă vreau eu, pentru că așa funcționează mecanica recuperării. Complicitatea mută (dar cît de grăitoare, în spirit) dintre noi, ne-a ajutat poate și pe unii și pe alții să rezistăm, psihologic cel puțin, iureșului strivitor de valori și de personalitate, ce s-a abătut asupra României după năpraznicul război prin care a trecut țara și după odioasa raționalizare a morții, pe care **a trăit-o** (dacă paradoxul mi-e permis), Europa anilor patruzeci. Urmînd cursul firesc al istoriei în care România s-a înscris din decembrie încoace, țara își va regăsi, sunt convins, suflul ei de umanism, de toleranță și de comuniune globală, redevenind **celebră-n orient,** cum spunea poetul, evocînd tristul nostru cerc de cretă, plin de humor.

Ce să-ți spun despre eventuala mea colaborare viitoare cu cei din **cercul de cretă al originilor mele,** dacă nu că în momentul în care-ți răspund la întrebări, Eva Sirbu traduce în română una dintre piesele mele (O rugăciune de prisos), ce va avea premiera pariziană pe 26 iunie (se joacă de două stagiuni în Germania Federală, repetîndu-se în Italia și Statele Unite) că Andriana Fianu traduce „Domnișoara Helsinka", montată în 1977 pe scena Teatrului Național din Ankara, că Ion Deaconescu a terminat traducerea lui „Danton" și lucrează la versiunea română a lui „Robespierre", că Lucian Giurchescu îmi spunea în ultima lui scrisoare expediată din exilul lui danez, că nu concepe să iasă la pensie înainte de a-mi monta o piesă, că două edituri mi-au propus să-mi publice volumele de versuri și că o a treia, mi-a și fluturat tirajul de 100 000 de exemplare (!) pentru romanul ce îmi va apare la toamnă la Paris : „Le Redressement".

— După revoluție mi-ai trimis un pachet de la Paris. De ce ?

— Dacă întrebarea ta i se adresează scriitorului, îți răspund : din afecțiune colegială. Dacă i se adresează vechiului singaporean, răspund : pentru că nu se plăteau taxe de expediție. AHOE !

PARIS 1990

valentin şerbu

CAPTIV

Penitenciarul este construit riguros, după un plan arhitectonic bine pus la punct, ireproşabil. Interioarele lui, nesfîrşite, dispun de o mare varietate, asigură atît întemniţaţilor cît şi supraveghetorilor un confort neîndoielnic. Coridoare lungi, curmate în scări urcătoare sau coboritoare, străbat imensa clădire pierzîndu-se cine ştie pe unde. Celulele, carcerile şi aşa-zisele saloane se multiplică şi ele pretutindeni, însoţite inevitabil de camerele de gardă. Pe alocuri se remarcă ciubere din care cresc plante ornamentale, covoare, cîte o frescă înfăţişînd scene din diverse mitologii. Toate ferestrele sînt zăbrelite, măsură stranie întrucît nu există la drept vorbind un exterior. Uşile, puternic armate, avînd lacăte şi zăvoare, trezesc şi ele mirarea căci nimeni nu a reuşit pînă acum să ajungă la zidul de dinafară, la acoperiş, la capătul de jos al inevitabilului subsol.

Celulele sînt înzestrate cu cîte un pat, o noptieră, un şifonier, bucătărie şi toaletă. Pe pat se află salteaua, perna şi pătura, pe noptieră se vede o cărţulie conţinînd invariabil „Regulamentul de ordine interioară". Pereţii sînt albi sau tapetaţi, conţinînd tablouri, un bec sau o lustră atîrnă din plafoane asigurînd un iluminat satisfăcător. Carcerile, la rîndul lor, sînt strîmte, întunecoase şi reci, ele situîndu-se la intervalul marcat de trei celule. Nefiind ocupate de cîteva secole, ele au dobîndit rolul debaralelor. Încăperile mai mari, adică saloanele, dispun de un confort sporit, de unele înlesniri ce le fac să fie rîvnite, frecventate : biblioteci, mese de biliard, popicării, cîte o ruletă. În biblioteci se remarcă cu precădere tomuri cu privire la trecutul penitenciarului, la unele personalităţi care s-au făcut cunoscute prin faptele lor menite a consolida şi perpetua aşezămîntul. În sfîrşit, camerele de gardă, în care au acces deopotrivă supraveghetorii şi deţinuţii, se bucură şi ele de o înzestrare adecvată. Aici se văd canapele şi fotolii, mese de şah, aparate de radio, televizoare.

Penitenciarul funcţionează neîntrerupt, fiind întotdeauna intens populat. Nu se cunoaşte o perioadă în care el să fi fost pustiu. Deţinuţii şi supraveghetorii se întîlnesc permanent, pretutindeni, umblînd de colo-colo sau repauzîndu-se în încăperile lor. Fiindcă lumina zilei nu este cunoscută, becurile înlocuind-o cu deplin succes, etapele traiului sînt marcate de uriaşe ceasornice care funcţionează fără cusur mărcînd orele prin lovituri de gong. Evident că timpul se desfăşoară în etape. Dimineaţa se produce o mare animaţie, după-amiezele sînt mai calme, în cursul serilor forfota e reluată pentru cîteva ceasuri. Noaptea se lasă de obicei o linişte profundă, prielnică odihnei... Cîndva, în vremuri de demult, celulele erau încuiate, uşile coridoarelor de asemenea, paşii supraveghetorilor auzindu-se cadenţaţi şi monotoni, potrivit tradiţiei. În ultimul timp însă, datorită unor reforme oportune, s-a renunţat la înjositorul obicei de încuiere prin lacăte şi zăvoare. S-a tras concluzia, şi pe bună dreptate, că deţinuţii nu au cum să evadeze dintr-o clădire ale cărei limite rămîn incerte. O altă reformă introdusă de curînd a fost aceea de a îngădui întemniţaţilor să viziteze în cursul nopţii secţiile de femei, care alternează cu cele ale bărbaţilor. Bineînţeles aceste vizite trebuiesc făcute în linişte, fără a se crea neorînduială sau scandal. Iar în unele sectoare, tot ca o măsură modernizatoare, s-a încurajat chiar întemeierea de familii, dotîndu-se celulele cu cele necesare convieţuirii între soţi. Măsura s-a dovedit excelentă, ea urmînd să fie extinsă grabnic. Dacă înşişi supraveghetorii trăiesc aici împreună cu familiile lor, de ce deţinuţii să nu beneficieze de acelaşi regim ?

Dimineaţa se munceşte. În hale largi, situate pretutindeni, deţinuţii se dăruiesc unor activităţi creatoare şi productive. Se confecţionează orice, cu ajutorul ultimelor cuceriri ale tehnologiei, se realizează toată gama de obiecte necesare traiului în strictă contemporaneitate. Obiectele sînt trebuincioase, bineînţeles, deţinuţilor care muncesc astfel unii pentru alţii, într-o fertilă diviziune a muncii, întreţinîndu-se totodată o autentică şi indestructibilă solidaritate. În afara industriei propriu zise penitenciarul dispune şi de sectoare agricole, zootehnice, sectoare presupunînd terenuri întinse sub lumina unor lămpi uriaşe cu raze infraroşii. Dar aceste terenuri, la rîndul lor, sînt îngrădite de ziduri alternative, ridicate la nesfîrşit... După-amiaza se munceşte de asemenea, iar seara este hărăzită repausului, unor amuzamente menite a deconecta şi relaxa sufletele. Latura culturală a vieţii nu este deloc neglijată. Există ansambluri teatrale şi muzicale, în vaste săli de proiecţie rulează filme, televiziunea asigură necontenit programe interesante. Duminicile sînt declarate zile de odihnă. Tot zile de odihnă sînt declarate acelea care aniversează evenimente de seamă în istoria aşezămîntului.

Limba vorbită pretutindeni este, surprinzător, engleza...

La drept vorbind nu se ştie cînd a fost construit acest penitenciar, cine l-a conceput, cine i-a pus piatra de temelie. S-au întreprins, evident, cercetări, au fost consultate cărţi, s-au ţinut colocvii şi conferinţe. Unii dintre deţinuţi, istorici, au întocmit studii ample şi aprofundate, închinîndu-şi aproape întreaga viaţă aflării adevărului în această privinţă. Dar toate încercările de a preciza măcar parţial epoca inaugurării aşezămîntului au eşuat rămînind mereu contradictorii. Într-un consens convenţional s-a admis un incert mileniu cinci, dar data aceasta a continuat să provoace dispute nesfîrşite. În ultima vreme, un grup de cercetători voluntari din cadrul secţiilor de învăţămînt superior, au purces la culegerea de informaţii cît mai amănunţite şi mai exacte. Ei au consultat, în afara documentelor tipărite, cîteva inscripţii săpate în pereţii străvechilor celule situate în părţile mult inferioare ale clădirii. Inscripţiile au lămurit întrucîtva problema, cea mai veche dintre ele prezentînd un nume — Xent. Alături de acest nume se menţionează o dată — secolul 92. Dar cum să se poată preciza începutul unei numerotări pierdută poate într-o neguroasă şi necuprinsă protoistorie ? S-a mai descoperit apoi un alt înscris ce pare a fi întocmit cu ideograme. Textul, lapidar, pe jumătate şters, pare să fi aparţinut unui întemniţat hărăzit execuţiei prin spînzurătoare. Se consemnează din nou secolul 92, în afara oricăror precizări suplimentare. Acelea erau însă vremuri sălbatice primitive, cînd execuţiile constituiau o practică curentă, cînd nici pomeneală nu putea fi de umanitarism, de uriaşele lui binefaceri... O altă sursă de informaţii cu privire la întemeierea penitenciarului a alcătuit-o folclorul, bogat reprezentat prin tradiţii orale perpetuate de-a lungul timpului, moştenit din generaţie în generaţie, sub formă de balade îndeosebi.

În afara investigaţiilor cu caracter istoric s-au întreprins numeroase altele în scopul clarificărilor lămuritoare. A existat cîndva o tendinţă de stabilire a limitelor acestei lumi atît de întinsă şi de complexă. Numeroase administraţii locale au însărcinat cercetători pentru a explora ţinuturi cît mai îndepărtate. S-au alcătuit echipe de geografi şi geodezi, s-au alcătuit planuri de acţiuni cutezătoare. Din multe sectoare, simultan, s-a pornit în călătorii de durată. Exploratorii au fost apoi aşteptaţi ani de-a rîndul. Ei nu s-au mai înapoiat, dovedindu-se încă o dată că penitenciarul este nelimitat, de necuprins, de necartografiat.

Nu s-a ştiut niciodată cine conduce acest penitenciar. S-au emis mai multe ipoteze în sensul acesta, s-au întreprins investigaţii, s-au elaborat inevitabile teorii întemeiate, bineînţeles, doar pe presupuneri. A circulat o vreme zvonul potrivit căruia conducerea supremă s-ar afla în mîinile unui grup restrins, ocult, ezoteric. S-a vorbit astfel de o societate secretă, care ar fi condus din umbră destinele aşezămîntului, societate omniprezentă prin informatori introduşi în toate straturile populaţiei, printre deţinuţi şi supraveghetori deopotrivă. Zvonurile n-au fost însă confirmate nici măcar de supraveghetori care şi ei ignoră de cine anume sînt diriguiţi, de unde primesc dispoziţiile care le parvin printr-un lanţ infinit de intermediari. Se pare că nici măcar nu poate fi vorba de dispoziţii, ci de nişte obiceiuri statornicite printr-un îndelungat exerciţiu, de o cutumă indestructibilă.

Sînt cunoscuţi în schimb foarte bine supraveghetorii imediaţi, cei care conduc sectoarele locale. Aceştia sînt organizaţi în corpuri de gardă care se subdivid la rîndul lor în unităţi de observare şi îndrumare. Fiindcă deţinuţii şi supraveghetorii s-au născut şi continuă să se nască în penitenciar, egalitatea între aceste două categorii de oameni este deplină. De la sosirea lor pe lume li se acordă dreptul şi obligaţia de a locui aici, noţiunea de „altă parte" nefiind cunoscută. Noului născut i se acordă, potrivit regulilor, un loc şi un rang prin tragere la sorţi. El este desemnat astfel ca deţinut sau supraveghetor în cadrul unei ceremonii. I se stabilesc astfel şi etapele firesti ale existenţei : şcoala, instruirea profesională, căsătoria, subzistenţa. S-a preconizat cîndva o reformă menită a îmbunătăţi relaţiile dintre aceşti oameni, armonioasa lor convieţuire. S-a recomandat ca numărul supraveghetorilor şi al deţinuţilor să fie egal, fapt dictat de însăşi exigenţele împrejurărilor. Reforma a fost aplicată experimental, în anumite sectoare, succesiv, ea urmînd a fi generalizată.

La data cînd aştern aceste rînduri pe hîrtie, eu, astronautul Rădulescu, eşuat întîmplător pe planeta Flora, sînt martorul unor întîmplări deosebite. Încă de la sosirea mea aici — presupun că am pătruns totuşi printr-un acoperiş cu toate că nu-mi amintesc de aşa ceva — am fost luat drept deţinut. S-a mai spus despre mine că aş fi o fiinţă celestă, un soi de înger, dar ideea nu a căpătat aderenţi. S-a tras în cele din urmă concluzia că aş proveni din straturile superioare ale aşezămîntului, că m-aş fi rătăcit pe coridoare şi prin etaje, că, în sfîrşit, urmează să fiu restituit secţiei de care aparţin. Am fost supus mai întîi unui interogatoriu prelungit, m-am descurcat oarecum, adăpostindu-mă înapoia unor ambiguităţi. Am trezit totuşi îndreptăţite suspiciuni. Mi s-a acordat aşadar un pat, într-una din camerele mijlocii ca mărime, laolaltă cu alţi trei deţinuţi, viitorii mei colegi.

Am fost primit de aceştia cu o rezervată amabilitate. Se vedea limpede că nu le inspir o prea mare încredere. Aveam de-a face, cum am aflat, cu trei recalcitranţi abia ieşiţi dintr-un loc de recluziune unde fuseseră introduşi pentru acte de nesupunere şi pentru refuzul de a munci. Trebuiau să fie judecaţi, cazul presupunînd o minuţioasă anchetă. În imensul penitenciar funcţionau numeroase tribunale care pedepseau cu asprime insubordonarea, lipsa de respect pentru supraveghetori. Indivizii riscau pedeapsa capitală şi de aceea încăperea în care ne aflam era bine păzită, regimul de viaţă fiind riguros sistematizat, de la cantitatea raţiei alimentare pînă la orele de odihnă sau de somn. De la aceşti colegi ai mei am auzit, cu timpul, că în afara pedepsei capitale diriguitorii nevăzuţi ai penitenciarului aplicau şi altfel de condamnări, fiecare secţie dispunînd de un mic penitenciar al ei. Chiar şi în cuprinsul acestor mici penitenciare funcţionau tribunale ce osîndeau eventuali indivizi nesupuşi, aşa încît un deţinut perseverent în greşelile sale avea şansa de a fi mereu condamnat şi introdus în alte penitenciare ce se micşorau coborînd mereu spre adîncimile necuprinse ale aşezămîntului.

Jacob Neumann, băiat blond, cu părul moale şi trăsăturile joviale, unul dintre partenerii mei de cameră, se apropiase întrucîtva de mine. Presupuneam că urmăreşte să mă descoasă şi nu m-am înşelat. I-am prezentat o scurtă şi imaginară biografie, pretinzînd că m-am rătăcit pe coridoare, aşa explicîndu-se prezenţa mea aici. Era într-o după-amiază, lumina becului din plafon dezvăluia nemiloasă orice amănunt al încăperii. Se făcuse linişte, ni se auzeau pînă şi respiraţiile. Ceilalţi colocatari, Jean Menard şi Domenico Espada, jucau şah, adîncîţi asupra tablei cu piese metalice. Jean Menard, un vlăjgan brunet, cu mustăţi, nu se sfiise să-şi exprime totala lipsă de simpatie faţă de mine iar Domenico Espada, un bărbat matur, slăbănog, cu plete, se alăturase acestei atitudini.

Jacob Neumann făcu un gest ciudat. Se apropie de uşă, îi pîpăi îndelung tocul, îşi înfipse degetele într-o crăpătură. Lăsa impresia că ar căuta nişte fire. Aşa şi era. Reveni apoi lîngă mine, se aşeză pe pat şi mă înştiinţă că scosese din funcţie microfoanele. Toate încăperile, am aflat erau ascultate prin microfoane, numărul acestora fiind extrem de ridicat.

— Am fost supraveghetor, îmi zise el zîmbind. Cunosc foarte bine configuraţia acestui sector, precum şi instalaţiile lui... Trebuie totuşi să ne dezvăluim cu sinceritate cine eşti. Minciunile dumitale devin înduioşătoare. La început am socotit că eşti un informator. Dar un informator nu poate fi atît de prost. Dumneata dispui de o emoţionantă candoare şi basmul pe care mi l-ai îndrugat e de o naivitate copilărească.

Eram contrariat. Îngăduitor, Jacob Neumann mi-a arătat atunci unde anume greşisem. Mai întîi şi întîi, în necuprinsul penitenciar nu fiinţa nici o secţie cu numele de M204, toate secţiile purtînd doar numere, nicidecum litere. Apoi, straiele mele nu aparţineau deţinuţilor. Era totuşi posibil să provin din ţinuturi extrem de îndepărtate, dar faptul nu rezista unei verificări mai atente, întrucît nici măcar înalţii supraveghetori, întîlniţi arareori, nu purtau veşminte avînd în compoziţia lor siliciul.

— Sînt, printre altele, şi chimist, îmi mărturisi el. Siliciul este extrem de rar pe la noi, el există doar în imaginarul sol al planetei.

— Sol ? am întrebat.

— Da. Se bănuieşte că undeva, jos, există un sol adevărat, nu acela existent în incintele dintre pavilioane. Dar numărul etajelor acestui stabiliment construit de-a lungul mileniilor este atît de mare, încît existenţa unui sol real este doar o ipoteză. Întreaga noastră planetă, trebuie să ştii, pare acoperită de acest penitenciar care, în mod aproape sigur are o temelie. Mai bănuim că deasupra ar exista un cer. Nu ne interesează însă nici solul, nici cerul, ci doar aceste interioare în care nu domneşte o prea bună rînduială. Îţi spun aceste lucruri deoarece te socotesc, nu înţeleg de ce, un străin de...

— Jacob ! strigă Jean Menard întorcînd spre vorbitor o expresie crispată. Ce te-a apucat ?

Jacob Neumann tăcu. Îi priveam întristat paloarea obrajilor, ochii întunecaţi, gura strînsă. Mă gîndeam să-i dezvălui adevărata mea identitate, mă temeam însă că nu voi fi crezut... Mi-am luat curaj şi în cîteva cuvinte i-am arătat cum am ajuns aici. Spusele mele au fost întîmpinate cu ironie :

— Astronaut ? Asta-i într-adevăr foarte hazliu. Îmi amintesc de o carte veche pe care am descoperit-o în tinereţe, printre lucrurile unui bătrîn deţinut decedat. Se vorbea acolo în carte, despre nave cosmice, adică de nişte creaţii ale înaintaşilor noştri. Ce stupiditate — să zbori prin Cosmos ! Ce să cauţi acolo, cînd încă nu ai soluţionat problemele sociale de pe planetă ? Pesemne că s-a renunţat la zborurile cosmice de multă vreme şi în chip oportun. În ce mă priveşte, ţi-o spun deschis : nu am văzut niciodată cerul, ci doar plafoanele încăperilor. S-a construit mult în ultimul timp, presupun. Oricum, apreciez că ne-am afla în clipa de faţă la un nivel extrem de ridicat, depăşind cîteva mii de etaje...

În săptămînile următoare m-am apropiat de colocatarii mei sufleteşte. Jean Menard îmi arunca uneori priviri scrutătoare, iar Domenico Espada înjura informatorii în general. Dar traiul în comun, asprimea lui, ne-a sădit în inimi un vag simţămînt de solidaritate. Aşteptam cu toţii, pe de altă parte, o sentinţă, fapt care ne unea în definitiv.

Într-o noapte am surprins o discuţie între ei. Se adunaseră în acelaşi pat şi vorbeau în şoaptă. Jacob Neumann pomenea de nişte nume şi de nişte sectoare, repeta stăruitor cuvîntul Justiţie. Am intuit că se plănuia ceva şi mi-a fost greu să-mi închipui că vor să evadeze. M-am simţit umilit totuşi că eram exclus din conspiraţia lor. A doua zi, nefiind în stare să îndur neîncrederea lor, i-am adresat lui Neuman un reproş. Spusele mele l-au înveselit pînă la hohote.

— Eşti nebun ! m-a caracterizat el, nu înainte de a desface din nou firele din tocul uşii. De unde să evadezi ? De aici ? Păi, nefericitule, n-ai înţeles pînă acum că întreaga noastră planetă e un penitenciar ? Mă faci într-adevăr să cred că ai picat din altă lume.

Ceilalţi se apropiară de noi. Am aflat atunci, din gura lui Jacob Neumann, că grupul pregătea o revoltă.

Ca fost supraveghetor, Jacob Neumann deţinea multe informaţii folositoare, ştia cum sînt organizaţi paznicii, ştia de asemenea ce metode întrebuinţează aceştia spre a-şi menţine autoritatea şi puterea. Nu erau invincibili, dimpotrivă, deosebit de vulnerabili. Printre ei se aflau mulţi nemulţumiţi, gata oricînd să fraternizeze cu eventualii răsculaţi. Sistemul de conducere şi de păstrare a ordinii era foarte simplu la urma urmei. Experienţa trecutului se consolidase în metode certe. Existau astfel : reţele imense de informatori, microfoane, camere de luat vederi, felurite procedee de diversiune, de abatere a conştiinţelor, de dizolvare treptată a acestora. Amuzamentele de orice fel, droguri administrate în doze aşa-zis raţionale, competiţii sportive, chiar şi răscoale bine organizate ca spectacole, în plasa cărora cădeau credulii şi naivii. Diversiunea prin zvonuri şi alcoolul, jucau un mare rol... Toate acestea trebuiau să dispară pentru a se instaura un climat social sănătos, de libertate, democraţie şi mai ales dreptate.

Jacob Neumann, transfigurat brusc, electrizat, prinse să vorbească pătimaş despre un viitor măreţ, plin de făgăduinţi.

Revolta fusese pusă la punct în cele mai mici amănunte. Existau numeroşi deţinuţi gata oricînd să se ridice, să scuture lanţurile opresiunii şi să-i răstoarne pe supraveghetori. Se aştepta doar semnalul...

În cele cîteva zile care au urmat acestei discuţii, am încercat să aflu de la Jacob Neumann cum funcţionează administraţia centrală a penitenciarului. N-am primit lămuriri îndestulătoare. Spre surprinderea mea, căpetenia răscoalei, căci lui Jacob Neumann i se conferise această calitate, nu ştia mai mult decît mine. Funcţionase cu ani în urmă ca supraveghetor principal al unui sector din partea răsăriteană, primise ordine însă de la nişte superiori a căror existenţă în spaţiu nu putea fi precizată. Încercase, ca şi alţii, să afle cine sînt necunoscuţii de la care primea el şi camarazii lui porunci. Nu izbutise. Îşi formulase fragila convingere că pe întreaga planetă acţionau grupuri supreme restrînse care îngăduiau cîteodată revolte locale, socotindu-le mijloace eficiente de defulare, de consolidare aşadar a străvechiului aşezămînt.

Revolta s-a produs. Neorînduiala şi cruzimile ei au fost de neînlăturat. Sub deviza „n-aveţi nimic de pierdut decît cătuşele", în numele sublimelor promisiuni de libertate şi egalitate, supraveghetorii au fost măcelăriţi sau făcuţi prizonieri, supuşi răfuielilor, caznelor, condamnărilor prin ştreang şi împuşcare. Cei rămaşi în viaţă au fost încarceraţi, luînd locul foştilor deţinuţi, deveniţi acum supraveghetori sub conducerea lui Jacob Neumann. S-a reintrodus acelaşi regim de viaţă iar sectoarele învecinate, în care nu se răspîndise revolta, au rămas cu vechea organizare. Jacob Neumann s-a bucurat apoi de aprecierea superiorilor necunoscuţi, a primit cîteva medalii, precum şi numele de Salvator.

În ultima zi petrecută în acest sector am avut o întrevedere cu Jacob Neumann, în somptuosul lui birou de comandant al sectorului. I-am comunicat că vreau să ajung acasă, pe Pămînt. A rîs. L-am cercetat cu atenţie. Se îngrăşase, dobîndise un aer impunător, solemn uniforma îi şedea bine. O secretară nespus de atrăgătoare îi deschidea mapa voluminoasă pentru semnături.

— Şi cum ai de gînd să pleci, băiete ? mă întrebă el amuzat. Pe unde, în ce fel vei străbate coridoarele, sălile, etajele, întinderile acestea fără sfîrşit ? Îţi voi pune la dispoziţie un salvconduct care-ţi va înlesni accesul prin secţiile apropiate. Mai mult nu pot să-ţi ofer. Ah, şi nişte bani !

Am luat teancul de bancnote a căror

Continuare în pag. a 14-a

FOTOGRAFIA DE NUNTĂ

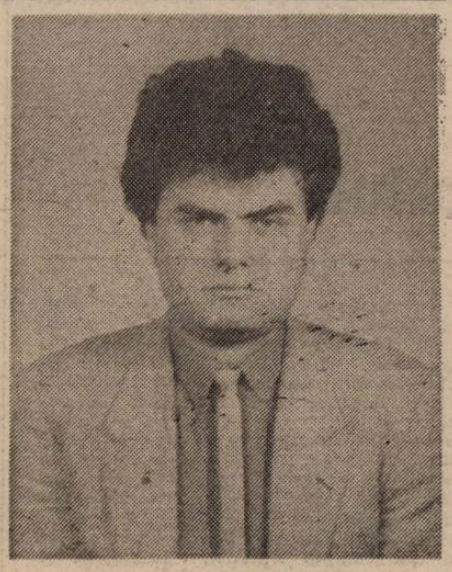

augustin ioan

● Augustin Ioan, tînăr absolvent al Arhitecturii, a avut în cîțiva ani de exercițiu poetic o evoluție destul de curioasă, trecînd prin cîteva maniere de pe urma cărora s-a ales cu ceva extrem de prețios pentru un poet : găsirea tonului. Poeziile lui mai recente — net diferite de cele scrise în anii trecuți, și acelea promițătoare — recomandă întîi de toate o atitudine cristalizată etic și exprimată pe calea reconstituiri ironice a detaliului domestic, de fapt divers ori de biografie comună. În acord cu mare parte din poetica impusă în ultima vreme de nouăzeciștii trecuți prin cenaclul lui Mircea Martin, tînărul poet se și distanțează de ea prin aparența unei recîștigări a răcelii parnasiene, formă ironică de neutralitate, grație căreia discursul său își sporește ambiguitatea semantică, întărindu-și simultan conturul de atitudine. Totuși, poetul pare să fie mai curînd un iubitor de mișcare, un ne-fixat în formulă, ceea ce — dacă e așa — face nesigură sau prematură o încercare, acum, de a-l „prinde" în „pionezele" judecăților categorice.

Laurențiu Ulici

*
* *

Dormi alături. Eu nu te cunosc.
Ești foarte frumoasă și dormi.
Un corp.
Definiția corpului după greci.

Încotro întind mîna, te ating.
Încotro o retrag,
mă ating.
Un pendul matematic.

Pînza în care noi, înfășați cu fața în jos,
cu fața impregnantă în pînză,
cu dinții mușcînd zăbale de pînză.

Deasupra patului, două fețe de pernă
înrămate alături,
în loc de fotografie de nuntă

*
* *

O patrie de limfă ne umezește ochii,
atenți cum sîntem asupra acelui punct
virtual
spre care am fost îndemnați să privim
cu încredere,
mai așezîndu-ne ei fețele cu mîna,
mai convingîndu-ne pe criterii estetice
că e vorba de exprimat în plan vizual
puternice sentimente.

Tu, vizitată de amnezii, visătoare,
abia curbată spre mine zîmbindu-mi că da,
iar eu în prelungire cum te conțin
avînd aerul că vertebrez compoziția
ușor împăiat dar legitim
flancat de buchete.

Apoi, decrispați, cu alaiul spre sala
de mese.
Odată momentul depășit,
rămîne doar fotografia de nuntă
să lunece tot mai mult înspre sepia.

*
* *

Mireasă scriem — mireasmă citim
actul de stare civilă cu intonație
în uralele celor de față
de parcă ar inventa dansul nupțial
la care se simt solidari
că și ei cînd au fost,
dar era mai multă pudoare —
nu ca acum.

Iar pîntecul va conține.
Acum abia de unduie la briză —
trestie instinctuală —
ochean
în susul firului să tînd,
dar după nuntă,
cînd, de bunăvoie —

răstimp în care dansul
se va mai roti o vreme
în sensul arătat de Kepler.

*
* *

Cînd cu noaptea nunții,
reconstituisem pe geam din radiografii
interiorul tău röntgen,
suprapus peste strada din spate.

În lumină, cei de afară
îți cutreierau bazinul,
oasele iliace le traversează atenți
mai mult la steaua sinilor.

Recompusa din chenarul ferestrei
este cea din tine
în spatele căreia se circulă.

Un domn trece atent printre oasele mîinii.
Exact acum ai putea să-l strivești strîngînd
pumnul
dacă ar fi mîna ta cu adevărat.

*
* *

Decît în rochie albă
— mireasă a stadioanelor —
mai bine drapată în cearșaful de jertfă
să te visez,
baletînd printre mese
palmipedele rude să bucuri că,
iată,
lucrarea naturii continuă.

Apoi la horă cu responsabilitate.

Mesenii, ca-n Esenin beți, să cadă
închipuirii erectile pradă
doar planșe anatomice visînd.

Ei nu pricep că patul tău de nuntă
e între lobii encefalului ;
acolo te voi duce să zămislești
prin înmugurire,
în cîntecele lor adecvate
unei corecte deflorări.

Vapor cu zbaturi care se scufundă
înaintînd.
Nuntă perpetuă.

(NUNTA CONTINUĂ —
SCURT POEM MELO-DRAMATIC)

Mesean 1 : Cică să nu zici : păi asta
e masă mare ?
Numai pîine și pește. Că
te mai și saturi.
Soacra mare (cu finețe) : Nu mai e vin.
Mirele : Ce-mi pasă mie, nu a
venit vremea mea.
Mesean 2 : Că eu cînd i-am spus : mă
băiatule.
Mesean 1 : Săracul. Asta Maria
Aia Maria
Taraful : Magdalena, draga mea,
artistă la nunta ta !
Mesean 1 : Mă-sa fecioară,
nevastă-sa — ce să mai
vorbim.
Mesean 2 : Păi ăștia așa se iau, între
ei :
mîntuitorii și curvele
izbucnesc unii din alții,
'le-ar neamu'.
Mirele : Luați vasele și le umpleți
cu apă.
Mesean 1 : Și să vezi că nici vin nu
mai au ;
lote cum au pus
damigenele cu gura în
robineți !
Mirele : Dați acum la mese. Setea
e mare.
Setea e principalul.
Setea e scopul.
Nașul mare : ...întîi vinul bun și apoi pe
cel rău,
dar tu ai făcut taman pe
dos.
Mesean 1 : Și dacă la rădăcina
stîlpului de m-au pus
să i-l fac
(da' să nu mai zici la
nimeni :
cică să-l pup cînd o fi),
dacă n-or să-l vegheze
tot astea două
Mariile,
mă-sa și nevastă-sa,
fecioara și tîrfa,
ascultă aicea la mine !
— Cortina —

*
* *

Acum cu vacuumul din capul mesei ce
facem ?
Și să zici că, hai, cu mireasa mai rezolvi :
alb ghipsul, albă rochia.

Dar de el nu-și amintește nimeni
și nici o poză nu are, acolo,
să-l reconstitui,
că i s-au voalat toate de cînd cu nunta.

Iar în aia de azi se uită așa,
în gol.

— Adică noi celebrăm aici o absență ?
Și lăutarii drapează panica
intonînd trăiască Maria,
în sensul că, dacă precedentul există,
se poate și fără mire.

*
* *

Iar eu torn ghips în cearșafuri
să ia forma zbaterii tale
și ghips pe fața de pernă
pînă apar dinții
care au mușcat din ea
ca dintr-un fruct.

Că bine e alături de mulaje,
cînd ce-a fost umed s-a uscat
și, doamne, amețitor mai amiroase
în întărirea-i ghipsul !

Doar igrasia de după mai persistă,
obosind.
Iar camera de nuntă a rămas
muzeu al impregnărilor de tine.

*
* *

O să povesc tuturor că la nunta mea
a căzut din senin o brumă de ghips.
Mesenii au înțepenit brusc, cu paharele
întinse spre noi. I-am trecut în revistă

cu tine de braț, ciocnind cu fiecare
din ce în ce mai repede
și mai cadențat.
Cînd am ajuns la grupul statuar

tată și mumă
lăcrimînd, tu ți-ai luat ziua bună.
Că îi păstrăm pe toți așa,
încremeniți într-o sală de mese
și din timp în timp îi mai ștergem de praf,
ca pe o fotografie de nuntă.

*
* *

încă în pat dimineața de după,
la citit cronici matrimoniale :

că mireasa, în tragismul cu care —
debutul însă promite,

iar distribuția nuntașilor
savantă cînd cu darul ;

că, în fine, revelația serii,
monosilabic în scena stării civile,

apoi pantomimă restul nunții —
mirele ;

în tot reprezentația —
o dată în plus așadar —

ce specie credibilă adică —
nunta ca melodramă.

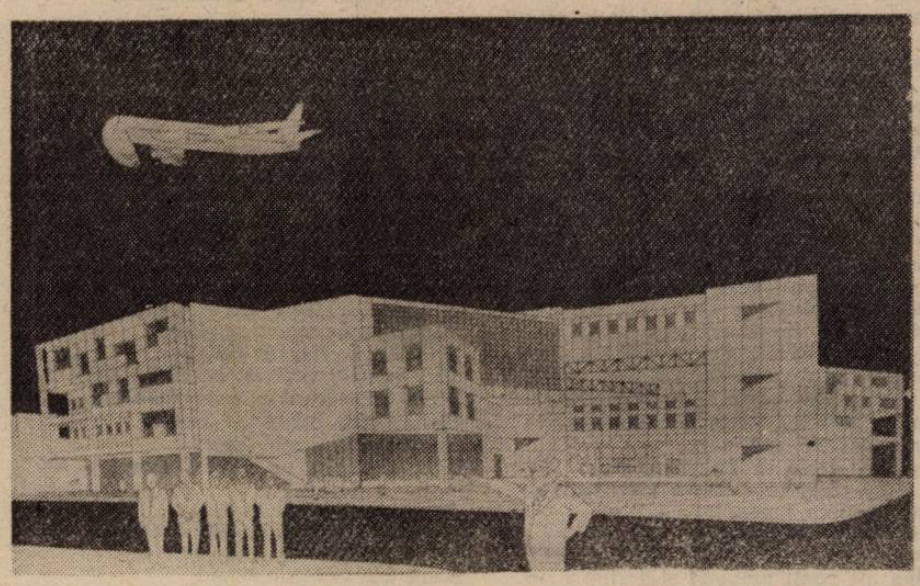

Proiect de arhitectură de Augustin Ioan

Autoportret

Cînd am decis să urmez arhitectura, deși toți cunoscuții — știind că scriu poezie — dădeau drept sigure literele, atunci nu simțisem încă ruptura. Foarte nedumeriți, ei mă întreabă care (naiba) este legătura dintre arhitectură și poezie ? Alta decît Daniel Turcea. Groaza în fața colii/planșei albe. Restul este diferit. În poezie — mai multe grade de libertate. Dincolo — mai multă certitudine ; pipăi și urli : da, domne, este. Și : poet între arhitecți sau vițăvercea ? Cu ce „mă ocup" eu de fapt ?

Că așa e scris și la zodie : două meserii, două case, vieți paralele — zodie de artist. Rămîne să mai rezolv cu casele — nu am nici una.

Așa că subiscălitul declară prin punere de deget că profesiunea mea este cea de arhitect-sistematizator cu diplomă neuscată încă. Ca specializare : estetica arhitecturii — prima licențiere teoretică acordată în facultatea mea, pe baza unei cărți despre modernismul arhitectural românesc. Colegii de breaslă : auzi, scrie în loc să pună mîna, domnule — s-au lămurit. Și acum e simetrie în bibliografia mea virtuală : două cărți de arhitectură lîngă două de poezie. Cîtă arhitectură, atîta literatură.

Într-un bar la Bușteni, poetul Ruba m-a întrebat de ce nu îmi aduc eu profesiunea în poezie. Că, uite, el și-o aduce. Dar dacă mă uit mai bine, parcă s-ar citi un abur de geometrie, rigoare, scenariu, vizualitate a poemelor — pentru că pînă la concept te devoră imaginile. Eu **văd** ce **scriu**. De, ale meseriei valuri.

Și nu scriu mult — ca la trei, patru poeme mai ample pe an, preț de-o carte subțirică, de-o fi hîrtie. Mă citește omu', își face o părere, acolo. Să înțeleagă ce-ai vrut să spui în poezia aia — dorul profesorilor care m-or preda la țînci. O fi, n-o fi așa, eu măcar am încercat.

Iubite cititorule, care m-aș mira să existi, află despre poezia mea că nu e artă aplicată. Eu nu scriu fiindcă e voie de la poliție. Nu pot fără, să nu rîzi ! Întîi simț un cuțit rece, p'ormă unu' cald și vine poezia : personaj e unul augustin ioan, nu-l știi, nu că e poet, da' e galant. Și scrie ăsta niște chestii... — cică s-ar fi născut, apoi ar fi crescut, apoi s-a însurat săracul, asta e ! Dar știi cum ? Să rîzi, nu alta — pe el îl marchează treburile astea.

Arhitect, știi ? Ce-o căuta ăsta în poezie, să facă valuri !

Acuma, c-o fi hap contra răului de realitate, c-o fi necesitate înțeleasă, ce e scris și pentru mine transcriu cum mă pricep.

Și dacă spun : profesiunea mea este spațiul — ba imaginar, ba real — parcă ce-o să fie ? Și în definitiv ce-mi pasă : tînăr sînt, becher am fost, la o adică mă lămuresc eu la sfîrșit ce-am făcut ăl mai bine dintre toate.

Augustin Ioan

Reabilitarea tatălui?

Pînă la **Melancolie** (1988) — **un roman neterminat,** de fapt, promiţînd deschiderea unui alt ciclu, abia bănuit — proza lui Sorin Titel propunea ca zeitate tutelară figura mamei, nimbată de aburii bucătăriei ; **viziunea anistorică** (Livius Ciocârlie), ţesind în scenariul epic întîmplările mărunte, coborînd în banalul existenţial avea ca loc de observaţie (şi, firește, comentariu) **cuina.**

În cheie psihanalitică, **tatăl** — se ştie prea bine — reprezintă însăşi autoritatea ; dar nu în bucătărie trebăluieşte el. Puternic, grobian, părintele autoritar, castrator, stîrneşte revolta Fiului, declanşînd seria frustrărilor. Izgonit din Paradis, acesta — uitînd prospeţimea miraculosului din copilăria tocmai părăsită — alunecă în alienare, opunîndu-se — pe cît poate — societăţii represive (phalusocraţia). „Masacrul" inocenţei/inocenţilor (temă dragă lui Titel) nu îmbracă însă forme atît de violente ; un tragism difuz temperează exploziile extremiste.

Stăruind asupra acestei virste, Sorin Titel insistă asupra **potenţialităţii.** Avem în faţă **omul neterminat** (o obsesivă idee gombrowiczeană) care vedea în utopia tinereţii „unica divinitate care ne e accesibilă" ; altfel spus, chiar „rebeliunea împotriva formei "(cum nota Gombrowicz în **Jurnalul din perioada imaturităţii**), favoriza căutarea, implicit jocul măştilor, inautenticul, retorica grotescului.

Melancolie ar fi romanul studenţiei, al căutărilor din propria-i studenţie, traumatizată de excluderi, aşteptări, tergiversări ; ani de criză, de sufocantă deznădejde cînd sensibilitatea sa febrilă, mînată de îndrăznelile şi intemperanţele virstei, continua să spere. Sorin Titel era convins că **reintoarcerea e posibilă.** Că lunga sfîşiere (vizînd senzaţia abandonului, a rupturii) se va stinge într-o revenire care-i va domoli însingurarea. Ceea ce s-a şi întîmplat. Aşteptînd încrezător **rezolvarea** (1957—1961), Titel va fi reprimit la Filologie. Dar, să notăm imediat, această reintoarcere (gîndită mereu ca posibilă) nu l-a înrăit, nu-i va stîrni gîndul răfuielii, revărsînd asupra celorlalţi o combustie rece. Ceea ce l-a salvat — scria Zinca Molcuţ — a fost **propria sa bunătate**[1]). Privirea sa bună mîngîie, retrospectiv, întîmplările, alungînd furiile justiţiare ; dincolo de încîlceala **semnelor** vrea să descifreze **sensul.** Era inevitabil ceea ce s-a întîmplat ?

Distilarea tristeţii îngăduie o privire „din afară". Titel îşi priveşte **din exterior** propria-i tinereţe, fără a fi ajuns la ultima versiune a textului. Dosarul voluminos care găzduia acest manuscris (şi pe care Iosif Titel adnotase „roman neterminat", rînduind apoi „părţile") face din **Melancolie** doar o variantă ; e drept, o variantă cu multe „fronturi" deschise şi multe goluri pe care nimeni nu le va umple. O variantă care rămîne definitivă. Jocul presupunerilor ar fi inutil, să recunoaştem.

Matei (într-o primă înjghebare de scenariu, student la Conservator) este descumpănit şi cumva detaşat ; un nehotărît, un ins „moale", afişînd un aer absent, şi inapetenţă vitală ; smuls din latenţă de sensul obscur, ascuns, ivit prin forcepsul întîmplării. Contrastînd cu „omul revoltat" (Marcel), un **inger căzut,** cum s-a scris şi de care ar fi trebuit să se dezică.

Să fie **Melancolie** un roman al tatălui? Vom propune, înainte de a schiţa un răspuns, o incursiune în **lumea moromeţiană.** Se ştie că Marin Preda stabilise cu eroul său, faimosul Ilie Moromete, legături anormal de puternice [2]) bătrînul ţăran din Cîmpia Dunării, inteligent şi naiv, avea plăcerea taifasului; asista, cu o conştiinţă senină la decăderea spiritului; dorea să vorbească „cu un om deştept", sperînd că va destrăma prin puterea spiritului „lumea confuză", haotică; şi că, trecînd-o prin gîndire, va pricepe ce se întîmplă.

Dubitativ, ironic şi înfrînt, bătrînul Moromete este personajul tutelar al operei prediste. Exerciţiile sale de seninătate, călăuzite de „gînduri înalte", ne iluzionează că taifasul „fără rost" ar putea anihila vicleniile Istoriei. Marin Preda aspira (printr-o dulce confuzie) la **moromeţianism,** contemplînd „sfîrşitul regelui". Cine e tatăl şi cine e fiul ? — se întreba, şăgalnic, Florin Mugur. Este clar că acest **echilibru moromeţian** (rivnit şi nicicînd atins) dezvăluie o aspiraţie; bătrînul Moromete era exact ceea ce scriitorul **nu putea fi.** Legătura „anormal de puternică" indică, neechivoc, **fascinaţia paternităţii.** Preda — fiul mărturiseşte : „îi cunoşteam pe toţi oamenii **prin el"** (subl. n.).

Pătrunzînd în laboratorul **Moromeţilor,** Valeriu Cristea descoperă în **Povestea unei călătorii** un Ilie Moromete înavuţit iar în tatăl din **Dimineaţă de iarnă** (Ilie e aici unul dintre feciori) iniţiatorul unor tentative de domolire a zizaniei, tot într-o casă „de-a doua oară". Furia paternă se stinge prin ruperea legăturilor dintre tată şi fiu ; o victorie inutilă în perspectivă, am putea spune, pe urmele lui Valeriu Cristea[3]), înţelegînd că, prin consecinţe, întîmplarea „nu se sfîrşise" ; acea domoală precizare („eu n-am să-ţi mai fac nimic") indică însă ruperea punţilor, suspendarea comunicării.

Protagoniştii lui Marin Preda încearcă, sub agresivitatea trufaşă a Istoriei, să-i descifreze **sensul** ; atinşi de plăcerea dezinteresată a speculaţiei sînt nişte vicioşi ai iluziilor (M. Ungheanu); au conştiinţa gratuităţii şi respectă „democraţia hermeneutică" (Monica Spiridon). Recluziunea, expectativa, candorile ucise întreţin — în termeni predişti — „conflictul dintre iluzie şi realitate". Jocul „de-a politica" la fierărie poate fi refugiul în faţa condiţiilor copleşitoare ce asaltau Eul, obligîndu-l la o teroare a luciditătii, sfîşiind vălul aparenţelor. În fond, nedumerirea lor priveşte **istoria frauduloasă,** aranjîndu-şi cosmetic **sensul** ; ei suspectează şi intră în conflict cu viziunea normativă, sacrificînd adevărul uman. Avertismentele (e drept, ignorate) aparţin unor voci feminine ; „preotesele" din **Intrusul,** de pildă (doamna Polihroniade sau doamna Sorana), lansează cuvinte profetice şi sumbre, fără ecou însă.

Instalat în acest **contemplativism,** Marin Preda caută „divinitatea care se ascunde în fiinţa noastră". Scriitorul, **un cuget bine aşezat** (după vorba lui Noica) se împotriveşte prin reflecţiile lui morale „destinului ameninţător"; „soarta de ţăran", îi stîrneşte neliniştí, **opoziţia prin literatură** (Valeriu Cristea) rămîne soluţia salvatoare pentru a-şi domoli incendiile conştiinţei, dobîndind pacea spiritului. De aici creşte şi sensul operei. **Omul predist** veghează pentru a nu se pierde pe sine. Traversînd o lume invadată de abjecţie, suspus încercărilor care îl pot înrăi el nu trebuie să se **rătăcească;** nu ura trebuie să îl conducă. Doar omul nesăbuit, uitînd codul moral rătăceşte. Cunoscînd „un lung şir de eşecuri", Victor Petrini iubeşte independenţa spiritului, nu mecanica reverenţelor. Să notăm că astfel de exemplare vulnerate, jucării ale destinului, de fapt, caută — sub vitregia vremurilor — mînate de „mitul fericirii", un spaţiu securizant ; o oază de linişte care, deloc întîmplător, e chiar **familia.** Acolo, ne lămureşte Preda, se adună „toate forţele".

Evident, aşa cum amintirile „din prima copilărie" ecranează fluxul memoriei şi se încarcă cu substanţă mitologică, **familia** surdinizează delirul Istoriei. Dar interesul pentru „ce se întîmplă cu oamenii" (o celebră formulare predistă) rămîne şi pentru Sorin Titel obligaţia cea mai importantă, motivaţia supremă crescînd din tandreţea interogaţiei. Iată o frază limpede în acest sens: „Scriitorul nu poate fi sceptic sau cinic decît în momentul în care îşi semnează de bunăvoie actul de deces"[4]. Literatura, după vorba lui Camus, ia „apărarea omului". Meditaţia predistă, ne amintim, vroia să înţeleagă „armonia umană"; **moromeţienii** respectau valorile spiritului dar trăiau într-o iluzie, refuzînd contextul „dur"; pojghiţa cinismului era reclamată de sminteala vremurilor.

Neapărat însă, pentru a desluşi capacitatea portantă a textului trebuie să investigăm „contextul originar" (P. Bourdieu); sensul depus în structurile textului ţine, deopotrivă, pe traseul decodificării, de intenţia auctorială şi de „convenţiile de lectură" ale epocii, blocînd — de regulă — gravitaţia spre monosemie. Ne gîndim, firește, la epidemia romanului „obsedantului deceniu", **Melancolie** fiind — măcar din unghiul temporalităţii — ancorat în acest spaţiu romanesc dilatat, invitînd — prin vitregia vremurilor — la transfer problematic, afişînd **masca barocă** („filosofia" măştii); cum poate oricînd dovedi memoria literaturii, regimurile totalitare — cultivînd duplicitatea, mistificarea, confuzia — propun cultul aparenţei şi obligă la defensivitate. Nu mai e vorba de o carenţă de energie vitală ca atribut al barocului (eroii titelieni, de regulă, lasă impresia de vitalitate, atraşi de imoderaţie şi veselie dionisiacă) ci de o soluţie de supravieţuire, deplasînd spre alt segment (narativ) acutele probleme ale prezentului, refugiindu-se într-un timp revolut.

Adrian Dinu-Rachieru

1) vezi **Caiete critice** (Sorin Titel), p. 53.
2) cf. Florin Mugur, **Convorbiri cu Marin Preda,** Ed. **Albatros,** 1973, p. 10.
3) Valeriu Cristea ; **Un Preda aproape necunoscut** (III), în **Luceafărul,** nr. 16/1990, p. 8.
4) Sorin Titel ; **Mesagerii speranţei,** în vol. **În căutarea lui Cehov,** Ed. C.R., 1984, p. 111.

Ce-ar fi
să ne despărţim zise iubita :
mirosul teiului e încă atît de proaspăt...

GLOSĂ (2)

„Cucul cîntă — / brusc / nici o diferenţă între cimp şi iaz !"

A fi atît de aproape de suprafaţa unei ape liniştite încît să uiţi că o priveşti. Asta ar fi posibil doar atunci cînd te-ai găsi într-o ambarcaţiune. Sau dacă, într-un mod insolit, ai fi prins cu capul în jos, de braţul unei macarale care s-ar lăsa încet spre apă. Pentru că ipoteza că te-ai afla tu însuţi în apă este exclusă. Suprafaţa apei nu ţi-ar mai spune mare lucru, ea fiind atunci, într-o oarecare măsură, chiar suprafaţa ta.

„Îmbătrînirea relativă a unor fraţi gemeni, observată la aparatele de televiziune. Să ne închipuim că unul din fraţi este pilot-cosmonaut iar celălalt funcţionar la un cosmodrom situat undeva pe suprafaţa pămîntului. Cosmonautul pleacă într-o misiune spre o stea depărtată, pilotînd nava sa cosmică cu o viteză apropiată de viteza luminii, pe cînd fratele său îşi continuă activitatea în biroul de pe cosmodrom. După teoria lui Einstein, fiecare frate îmbătrîneşte mai încet decît celălalt. Astfel, cînd fratele cosmonaut se întoarce pe Pămînt, e de aşteptat să găsească că fratele său, funcţionarul, a îmbătrînit mai puţin decît el însuşi ; dar fratele său, funcţionarul, va ajunge la o concluzie exact contrară. Acest lucru pare absurd... Soluţia acestui presupus paradox : îmbătrînirea relativă a fraţilor gemeni este corectată **numai** în cadrul aşa numitei «teorii a relativităţii restrînse» care are în vedere numai mişcarea cu viteză constantă... Ori, dacă fratele cosmonaut urmează să se întoarcă pe Pămînt, el trebuie mai întîi să micşoreze viteza navei cosmice, să o oprească complet, şi să o accelereze în direcţia spre casă". [1])

Monotonia cîntecului cucului, silabele egale, metronomice, răspîndite uniform deasupra cîmpului, deasupra iazului, pînă cînd urechea noastră uită să le mai audă, pînă cînd senzori de pe creier nu le mai înregistrează.

În acest moment cîmpul şi iazul rămîn singure sub ploaia atemporală de sunete egal marcate. Se apropie şi se îndepărtează de ea cu viteze diferenţiat imaginare, stăruind într-o relativitate egalizatoare, care este cea a tuturor lucrurilor aflate în solitudinea în-umană a spaţiului.

Constantin Abăluţă

[1]) George Gamow, **Gravitaţia,** Editura Ştiinţifică, 1966, p. 100—102.

valeriu oişteanu

Sfîntul Naum

Gellu Naum antrenează fluturii uriaşi
Să-i aducă caisele din pom
Şaptezeci şi cinci de ani el învaţă furnicile
Să opereze iubitele lui la creier
Seacă apa la Comana
Dar „animalul — magnetic"
Descoperă ceramici din preistorie
„Drumeţul incendiar" se înfăşoară în harpă ca Orfeu
Uite cum te salută toţi prietenii tăi
Victor Brauner, André Breton, Herold
Dacă vrei să vorbeşti cu ei la telefon sunaţi „obiectul diabolic"
Luntrea e goală, Ligia o conduce peste păpuriş
Prin spaţiul spiritual, prin culoarul Somnului
Poate eşti obosit ca tatăl tău
Poate te vei scula din patul de care te-au legat
În camera cu număr scris pe fruntea care doarme
E ziua ta Vasco da Gama şi azi poţi respira ozon
„Teribilul interzis" se desprinde ca un păun tăvălit în polen
Şi se ridică deasupra Tibetului, a Carpaţilor şi deasupra turnului din Castelul îngerilor spre Soarele roşu
Ca un ou de găină pictat cu sînge albastru
(Iulie 1990 Buc.)

Zeitgeist

Dragă domnule Freud
Astăzi mă gîndeam că voi fi în sfîrşit recunoscut în România
Azi am scris un poem în româneşte
E o zi bună să mori pentru libertate
Ca prietenii mei din Bucureşti
Dar în timp ce ei se luptau cu poliţia
Îmi pare rău că am lipsit la revoluţie şi la cîteva războaie
În schimb mă uit la televizor şi citesc ziarele
În timp ce fratele meu se bate cu tata.
Ce este un anti-comunist ?
E o ancoră anti-gravitaţională
Zidul Berlinului e vîndut la Kilogram
Cortina de fier la metru
Şi românii îşi numără morţii
Iar şobolanii părăsesc palatul
Fîntînile sînt goale şi încremenite
La Palatul de Iarnă din Leningrad
Nu e destulă apă
Tata se simte ca un dinosaur
E timp să ieşi în culise prin stînga
La revedere Leninism
Bonjour Ecologism
La revedere revoluţionari de profesie
Bine aţi venit amatori şi scriitori de toată mîna
Iată versiunea mea
Ministerul Român al Adevărului
E similar cu Ministrul Chinez al Adevărului
Nimeni nu a fost ucis în piaţa Tianamen
Şaizeci de mii ucişi în România
Toate steagurile au o gaură în mijloc
Eclipsa parţială, eclipsa totală
Europa de Răsărit are o naştere grea
Naşterea contrariilor, a pluralităţii
Renaşterea religiei, a drepturilor omului
Naşterea urii auto-controlate
În numele civilităţii, dar oare e posibil
Ne urîm unii pe alţii
Şi războiul sacru e inevitabil.

Crăpături în zid

La revedere viaţă de puşcărie
Şi bine ai venit libertate
Warum nicht ?
Dar ce vor ei ?
O linie umbroasă de ciment taie Berlinul în jumătate
O sabie lungă prin inima Germaniei
Şi bisericile gotice cheamă
Dar ce vor ei... vor ei ?
Zidul Berlinului crapă ca o jucărie
Ca o antichitate din era Stalinistă
Luminile de teatru se sting
Cortina de fier se ridică
Şi faldurile ruginite se fărîmiţează
Prin Cehoslovacia, prin România
Melancolic, misterios, eroic
Individualist, emoţional
Vom omagia pe cei care au fost tiriţi morţi
Sau prizonieri de la Zid
Tinerii dansează pe zid noaptea asta
Şi lacrimile cad din ochii mei
Cum cad bucăţile de zid
După 18 ani de aşteptare
E prea puţin şi prea tîrziu
Prizonierii distrug zidurile închisorii
Şi duhoarea cadavrului comunismului
Se răspîndeşte prin Europa
Tinerii dansează pe rămăşiţele zidului în noaptea asta
Şi tunurile de apă sînt inutile
Graniţele sînt inutile
Dar ce vor ei ?
Ei vor sex pe bani
Erotizarea proletariatului din Răsărit
A fost realizată de televiziunea W-Germană
După 40 de ani de marxism-leninism platonic
Dar ce vor ei, vor ei ?
Ei vor neutralitatea servilă
Finlandizarea
Was wollen sie ?
Ei vor scutece de hîrtie şi băutură
Ei vor brichete şi ţigări
Ei vor droguri şi prostituate
Ei vor disco şi un chaft bun
Ei vor să fie sclavi ai societăţii de consum
Să fie parte din satul-global bolnav de SIDA
Ei vor afară din cuşcă, nu o viaţă sfîntă
Un destin deja scris, o superioritate spontană
Dar Germania unită va fi urmată de România unită cu Basarabia şi Bucovina
Şi unită Polonia şi unită Ungaria
Şi unită Finlanda şi unită...
Şi naţionalismul creşte ca un virus
Şi şarpele şovinismului şi al neo-nazismului îşi scoate capul
Nu numai în Germania dar şi în ţările Baltice, în Russia
Deci trezeşte-te Berlin, trezeşte-te Europa şi cîntă o nouă simfonie
Pentru o nouă eră !

din cartea nouă „Paşaport la viaţă eternă" apărută în S.U.A., New York, în PASS-press — mai 1990

plastică

Clasica modernitate

Cu **Paul Cézanne** artele plastice europene se emancipează de copleşitoarea lor moştenire renascentistă. Acest personaj retras, oscilant şi vanitos şi-a învins mai întîi predestinarea burgheză, spiritul său libertin sfidînd beneficiile comode ale unei vieţi de protejat funcţionar bancar, pentru a opta într-un tîrziu în favoarea şevaletului. Vocaţie menţinută multă vreme sub semnul incertitudinii, dar pe care Cézanne şi-a apropiat-o cu cerbicie, însăşi formaţia sa artistică fiind produsul unui drum sinuos şi amalgamat stilistic. Ceea ce nu se poate contesta, însă, acestei cariere insolite, cu un debut relativ tîrziu şi nu prea concludent, este manifestarea constantă a voinţei de a se afirma prin **tensiunea gestului polemic.** Cézanne a început să fie el însuşi prin negarea oricărui model. Deşi, un timp, a trăit şi a lucrat în preajma unora dintre cele mai marcante peneluri ale epocii sale — Pissarro, Renoir, Monticelli, Monet... Cînd alţi artişti se aflau în plinul creaţiei lor, cu un stil definit şi o personalitate formată, în mare parte, Cézanne abia începe calvarul devenirii sale. Avea aproape 35 de ani şi lumea saloanelor franceze, pariziene îndeosebi, încă nu-l descoperise !

Este momentul în care pictorul transpune în pînze sale un univers personal şi foarte animat : portretele şi, mai cu seamă, autoportretele lui sînt dominate de o viziune bazată pe surprinderea unor relevante date psihologice. Cézanne pictează totul cu un ochi pasionat, realitatea îl năpădeşte cu vigoarea obiectivă a cuprinsurilor ei. Dar Cézanne nu se lasă purtat de curentul primelor impresii, ci observă cu un instinct sigur al notaţiei cadenţa simplă a volumelor în spaţiu, ritmul auster şi armonios, în acelaşi timp, al tonurilor în ambianţa picturală. Două lucrări jalonează cu precizie acest traiect al picturii cézanniene de acum încolo şi ele vor da girul personalităţii sale stilistice, atît de bogată în sugestii şi deschideri pentru toată pictura secolului al XX-lea. Este vorba despre **„Femeia din fotoliul roşu"** (unde se pare avem a face cu un portret al soţiei sale) şi **„Natură moartă cu vază şi fructe"**, ambele din 1877, aflate azi în două mari colecţii americane.

Ce aduc nou aceste lucrări ? Fără îndoială, redescoperirea simplităţii, emanciparea culorii şi a desenului de ticurile grandilocvente ale picturii romantice sau academiste. Într-un fel sau altul, şi alţi congeneri ai săi gîndesc plastic în termeni asemănători, dar Cézanne a tradus în pînzele sale cel mai exact acest **nou mod de a privi.** Şi, nici acesta nu e termenul cel mai potrivit, căci nu **exactitatea** frapează în compoziţiile lui, cît maniera în care viziunea sa picturală se insinuează în simţurile noastre. Cézanne este pictorul care, ca şi Van Gogh şi Gauguin, a trăit dramatic revelaţiile artistice ale viitorului. Pe cît de convingătoare ne apar astăzi operele lui, dincolo de evaluările estetice ce s-au întreprins, la vremea lor, ele au intrigat pînă la scandal şi neacceptare lumea saloanelor, chiar şi a celor mai neconformiste. Miza lor includea **un timp şi un drum**, pe care nici unul dintre aceşti artişti nu le întrezăreau. În cîmpul artelor ei au fost în postura călugărilor misionari, ce au propovăduit o altă credinţă într-o lume saturată de idolatrism.

Probabil că este hărăzit marilor spirite revoluţionare să învingă cu mult după limita propriei lor existenţe pămînteşti. Cézanne a împărtăşit un asemenea destin. El a fost descoperirea altora, mai întîi, şi apoi a francezilor. Migraţia operelor lui nu explică neapărat o altă audienţă în zone ale planetei cu o tradiţie mai săracă în materie, cît spaţiile virginale ale unei spiritualităţi mai flexibile, în care sămînţa înnoirilor rodeşte fără oprelişti.

Cézanne a fost omul care a tutelat un stil, ba chiar o şcoală, prin învingerea unor prejudecăţi. O şcoală a conştiinţei novatoare, a suflului proaspăt pe care îl aducea în pictură, virtuţi ce aveau să se impună în pictura europeană după moartea sa, în 1906. Seria lui de „Baigneurs" şi „Baigneuses", armoniile lejere ce compun cadrul coloristic al naturilor lui statice — şi de la care se revendică aproape toate pleiadele de artişti postimpresionişti —, **„jucătorii de cărţi"** şi alte compoziţii de gen, care au marcat ultima sa perioadă de creaţie, sînt astăzi repere de referinţă ale picturii universale. Graţie lor, omenirea a trecut într-o altă vîrstă a devenirii ei artistice, **complexul Renaşterii** fiind amendat de cutezătorul zbor al acestui artist, ce defineşte prin concizia viziunii sale plastice şi prin simplitatea ritmurilor cromatice — amintind parcă, în planul sunetelor, de sinteza armoniilor, bachiene (deşi în vremea sa îşi plămădeau catedralele lor sonore Bruckner şi Mahler !) — o altă volută a idealului artistic către care se îndreaptă civilizaţia ochiului.

Poate cea mai expresivă şi convingătoare dovadă a premoniţiilor lui estetice şi picturale, mai ales, o aflăm în extraordinara colecţie de atelier, **acuarelistica** lui Cézanne (cifrată de Venturi la mai mult de 400 de piese identificate), mai puţin cunoscută şi azi ca şi în timpul vieţii lui, dar care oferă indicii surprinzătoare asupra laboratorului creator al artistului, a limpezimii gîndirii lui plastice, a constanţei lui stilistice, deşi opera sa se caracterizează printr-o remarcabilă varietate a ipostazelor timbrale.

În planul picturii româneşti, Cézanne a avut mulţi discipoli întîrziaţi, cel mai cunoscut dintre ultimii cézannieni care s-au exprimat la noi fiind Catargi. În acest sens, pictura, şi nu atît pictura, cît **lecţia despre pictură** a lui Cézanne, constituie pentru generaţiile mai noi de artişti un posibil model clasic al modernităţii.

Corneliu Antim

muzică

Natură şi sunet

„Citesc" un ierbar. Din interiorul lui. Grozăme. Îmi convine pluralul. Cuvînt preţios, aspru, îndulcit de cadenţa — âme. Şi altul, nu chiar la întîmplare : pălămidă. Cu solzi de aspidă.. Nume de personaj buf, niţelus şmecher, niţelus cretin. Pălămidă. Pălămidă nouă, dă Doamne o rimă. Iar Dumnezeu, chiar dacă observă „licenţa", înţelege (aşa-s licenţiaţii !) şi dă. Cum mă purific (prin iarbă, desculţ), cum mă eliberez de electricitatea care-a făcut din mine un filament (luminos ? dureros ?) e-o altă poveste. După un tur de Fo(a)rţă, super(b) eruditul barocului (n-avem, totuşi, afinităţi efective), îl răsfoiesc pe bunul Henry James : Ore petrecute în Anglia. Scris excelent, păstos, întunecat. Dar n-am răbdare. Nu poţi citi un jurnal de călătorie cînd tu însuţi eşti călător. Mă opresc puţin la imaginea casei Anne Hathway. Cel mai mult îmi place acoperişul. Moale, pîslos. Blana unui animal somnolent, gotic. Un gard obişnuit, din scînduri inegale cum am şi eu. O grădină nu foarte îngrijită. Nu foarte englezească. Lipseşte, nu ştiu de ce, umbra lui Shakespeare.

Sar (aici la munte mişcările sînt mult mai uşoare) la Gombrowicz. „Pianistul, urcat în şaua lui Brahms, galopa. De fapt nimeni nu ştia ce cîntă, deoarece perfecţiunea pianistului te împiedica să te concentrezi asupra lui Brahms, iar perfecţiunea lui Brahms distrăgea atenţia de la pianist". Muzicologul care ne-ar trebui. Incomod, dar ţinîndu-se bine în şaua cuvintelor.

Constat — nu găsesc mătăsosul verb — că mai vechile mele Exerciţii de singurătate nu m-au pregătit destul pentru o astfel de experienţă. Stau de cîteva zile la marginea unui sat de munte. Izolat şi nu prea — se vede un fir palid de drum. Mai trec nişte capre însoţite de-un puşti pirpiriu. Cum se numeşte pasărea care cîntă : pir-pi-riu, pir-pi-riu ?... La o anumită oră (ora moale, cu multe vocale) descifrez terţele cucilor. Majore şi minore. Netemperate. O comă, două mai sus sau mai jos. Încerc să transcriu melismele mierlelor — mierlismele. În contrapunct — textura izvorului. Accentele micilor căderi de apă. Pe urmă vine gazda, se uită pe furiş să vadă dacă nu i-am tăvălit otava (otrava !) şi-ntreabă ca de obicei : „E bine, dom' profesor ?" Fac şi eu la fel. Răspund tip : păi cum ! Între ironic şi amabilitate. Mai aruncă o privire în jur, în loc de concluzie îşi dă şapca pe ceafă, îşi trece mîinile peste faţă ca şi cum ar vrea să-şi steargă oboseala şi pleacă. Mai trec eu, zice. Să fiţi sănătos, zic. Şi dumneavoastră, zice. Şi e din nou noapte şi e frig, seniori...

„De ce natură şi sunet ?" mi-ar putea căuta nod în papură (de ce în papură ?) amicul I. „Natura e şi sunet. Sunetul e doar o emanaţie, ca şi culoarea, ca şi..." „Iar politică ?..." Aş încerca să-i demonstrez că dacă n-am traduce mişcarea — de la doar bănuitul gîlgîit al sevelor, pînă la vibraţia limpede a frunzelor şi apei — în sunet, natură n-ar fi Doar o fotografie mai mult sau mai puţin artistică. Doar golul formei. Viaţă privită din spatele unei ferestre. Tragi spusa pe turla ta de muzician, nu s-ar lăsa I. şi mi-ar povesti lunga şi frumoasa lui călătorie într-un tablou de Ion Dumitriu.

Valentin Petculescu

t.v.

Frica din prezent, frica de viitor

18 iulie. Ar fi multe şi mărunte de scris. S-ar putea începe cu enorma confuzie pe care o face domnul Aristide Buhoiu care-i ia un interviu scriitorului din exil Constantin Virgil Gheorghiu şi-l confundă (ca bun cunoscător al literaturii române, ce este) cu poetul şi pianistul Virgil Gheorghiu, decedat în 1977. S-ar putea continua cu o replică a unui specialist, replică părîndu-i normală celui care-i pune întrebări. Specialistul arată calm că a găsit o soluţie : capetele de porc, ce nu se prea vînd, vor fi retrase din comerţ şi vor fi folosite la fabricarea pateurilor cu ficat. Minciunica, biata de ea, atît de firească, încît nu se întreabă nimeni (nici nu-i trece prin gînd) pentru ce pateurile cu ficat nu s-ar face (prin absurd) folosind chiar ficatul, şi nu capul de porc.

Dar, vorba criticului, să trecem.

Să trecem şi să ajungem la ceea ce ne doare. S-a scumpit petrolul ; mă rog, poate că există raţiuni de stat (eu n-am maşină, îmi vine uşor să vorbesc...), iar explicaţiile domnului ministru Adrian Severin pot fi acceptate, cu atît mai mult cu cît ele sînt exprimate cu claritate şi într-un limbaj elegant, de intelectual. De intelectual, am zis ? Vă rog să mă credeţi, n-am vrut să jignesc pe nimeni — în nici un caz pe membrii guvernului care sînt în majoritatea lor covîrşitoare tehnicieni, specialişti, adică oameni de carte. De carte ? Iar am zbîrcit-o, iar se va socoti cineva ofensat. Pentru că prima lege privind scumpirile de preţuri priveşte, pe lîngă petrol, şi cartea. CARTEA ! Eram sigur că, faţă de carte, intelectualii din guvern vor avea o atitudine binevoitoare, chiar protejuitoare. Nu ar fi fost normal, nu ar fi normal ? Să fie limpede : eu îi doresc noului guvern numai succese, nu atît spre binele lui, cît spre binele meu, de cetăţean. Dar un guvern de oameni ai cărţii care să-şi înceapă activitatea cu scumpirea cărţilor nu se contrazice singur ? Trăim într-un moment al suspiciunii, al ameninţărilor, al înjurăturilor. Ei bine, voi fi într-un total contratimp, nu voi ameninţa, nu voi spune nici o vorbă rea, mă voi adresa ca un om altor oameni. Domnilor miniştri, îmi dau seama că vă supără atitudinea unor publicaţii, sînt sigur că există pentru scumpirea hîrtiei şi unele raţiuni economice, foarte bine, accept punctul dumneavoastră de vedere, dar vă rog (subliniez **vă rog**), gîndiţi-vă bine şi încă nu aplicaţi noua lege. Mai aşteptaţi, căutaţi alte soluţii — şi nu vă începeţi drumul, voi, oameni de cultură, prin distrugerea culturii ! Întîmplător sau nu, cu slăbiciuni sau nu, cultura este una dintre puţinele moşteniri pozitive care ne-au rămas.

Am trăit ani de zile cu frica din prezent, acum ni s-a cuibărit în cugete frica de viitor. (Pentru că, aşa e, nu mai avem viitor, iar astăzi îndrăznim să credem că avem.) În această privinţă, mare lucru nu puteţi face, oricît de bune v-ar fi intenţiile. Dar vă rog, în spaţiul nepotrivit şi sfios al acestei rubrici, nu scumpiţi cărţile şcolarilor şi cursurile universitare, că de ele avem nevoie acum ca de pîine, nu ? Stimate domnule Ion Iliescu, aţi fost ani de zile director de editură, toţi colaboratorii dumneavoastră de atunci susţin că erati un foarte bun director de editură, un OM AL CĂRŢII. De ce uitaţi atît de repede ? Aveţi şi dumneavoastră un cuvînt de spus, nu ? Spuneţi-l !

Florin Mugur

cartea străină

Romanul unei înstrăinări

Joseph Zoderer: „Velşa"

născut în 1935 în Meran, Zoderer trăieşte în oraşul Terenten din Tirolul de sud, în Italia. Pînă în primăvara lui 1976 — cînd îi apare, la editura „Carl Hanser" din München, „Norocul spălătorului de vase", un roman care a fost filmat pentru televiziune — i-au apărut trei cărţi de poezie. L-am cunoscut în primăvara lui 1984, la Reuniunea internaţională anuală a scriitorilor din Fresach, Austria. Tocmai îi apăruse cea de-a doua ediţie a romanului „Velşa" o carte cotată pe primele locuri în mai toate topurile din ziarele şi revistele de limbă germană.

Joseph Zoderer este întîiul autor care ia în dezbatere problemele deosebite ale convieţuirii sudtirolezilor cu italienii, probleme ce prezintă toate multiplele contradicţii ale oricărei minorităţi, dar este unul dintre cei mai exacţi observatori şi povestitori, astfel că deşi este un partizan al acestei minorităţi el îşi ia drept deviză veridicitatea artistică. „Velşa" este romanul unei înstrăinări, o carte despre graniţele în spatele cărora începe însingurarea individului, povestea unei tinere femei care trebuie să-şi părăsească identitatea între două lumi: cea a italienilor şi cea a velşilor, minoritatea sudtiroleză.

Olga, eroina principală a cărţii, revine în satul natal, pentru o perioadă doar de trei zile, necesară pregătirii înmormîntării tatălui său, învăţătorul care băuse pînă la sinucidere, din cauză că nu-i mai rămăsese nimic din visul unei vieţi mai bune sau din chemarea: „Afară, în lume!", des invocată de autor ca o altă deviză. Ea se simte străină acasă, printre ţăranii care o cunoscuseră de cînd se ridicase pe picioare şi care acum, în camera mortuară, în timp ce ea-şi boceşte părintele, nu-i mai acordă nici măcar respectul cuvenit pentru nenorocirea care s-a abătut asupra ei, căci n-o privesc în faţă, condamnînd-o astfel pentru trădarea ei, pentru faptul de a-şi fi părăsit satul, după ce se-ncurcase cu un italian împreună cu care ţine o cofetărie într-un oraş. Dacă aici în sat ea se simte respinsă de ai săi, şi acolo, în oraş, printre italieni, ea se simte străină. Simte falsitatea vieţii, greutăţile ei materiale. Fiind tăcută şi introvertită, ea are mereu sentimentul că e o tolerată, iar noaptea, lîngă soţul ei, Silvano, îşi pune întrebarea: „Ce sînt eu, ce fac eu, şi de care dintre aceste două lumi aparţin?" Sau: „Ce este patria, care deşi-i purtată mereu pe buze de către săteni, este negată de către aceiaşi prin nenumăratele pensiuni de vacanţă şi hoteluri strălucitoare, pe care aceştia le construiesc sau amenajează în detrimentul aceleiaşi patrii?".

Cu cît se apropie ziua înmormîntării, cu atît mai cumplite sînt întrebările, amintirile, îndoielile şi adeseori teama. La masa de adio, după înmormîntare, în timp ce ţăranii, aşezaţi la tejghea, şi la mesele lungi îmbrăcate în alb, îşi înnecă tristeţea în vorbe şi în băutură, Olga ajunge la această certitudine tristă: înspre sat, înspre anii copilăriei, spre tinereţe şi spre trecut nu poate să nu mai ducă nici un drum. Şi în cele din urmă se consolează cu acest adevăr: ridicîndu-şi capul de pe volan, îşi sărută propria mînă şi demarează înapoi, la oraş, adică înainte.

„Velşa" este o carte pe care oricine vrea să cunoască această parte de lume trebuie s-o citească. Este epopeea naţională a velşilor — minoritatea din nordul Italiei. Reapărută în a doua ediţie în 1982 — ca şi „Norocul spălătorului de vase" — un roman despre viaţa din internat, inspirat din perioada de 6 luni cît autorul „s-a documentat" în America, spălînd el însuşi vase într-un restaurant — „Velşa" are toate calităţile literare ale primului roman al autorului, adică o mare exactitate critică, o obiectivare faţă de fenomenul social. Ca şi Kempowski, Handke, Innerhofer, Frischmuth sau Mary McCarty, Zoderer şi-a descris tinereţea din tot sufletul, reuşind să creeze un autentic document literar al vremii, care nu îşi va pierde niciodată valabilitatea.

Gavril Matei Albastru

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (7)

Prietene, poate fi scrisă o bibliotecă de denunţuri ajunse în decursul anilor la urechea împăratului împotriva persoanei celei mai apropiate, şi anume împotriva lui Walde Giyorgis, ministrul penei. Era tipul cel mai abil, detestat şi corupt pe care l-a suportat parchetul palatului nostru. Numai prezentarea denunţului la adresa acestui om se putea solda cu urmări groaznice. Dar cît de rea putea fi situaţia — deci în ciuda acestui lucru — denunţurile se trimiteau. Însă urechea stăpînului era totdeauna astupată. Walde Giyorgis putea să facă ce îşi dorea, iar bestialitatea lui nu mai avea margini. Totuşi, orbit de înfumurarea şi inviolabilitatea sa, a luat o dată parte la o întrunire a fracţiunii atentatoare, fapt despre care spionajul palatului l-a încunoştiinţat pe venerabilul stăpîn. Împăratul a aşteptat ca Walde Giyorgis să-i spună singur despre fapta sa, dar el nu i-a spus nici o vorbă, deci, cu alte cuvinte, a încălcat principiul loialităţii şi a doua zi, stăpînul a început ora numirilor cu propriul ministru al penei omul care împărţea aproape puterea cu veneratul stăpîn: de pe postul numărul doi în stat, Walde Giyorgis a căzut în funcţia de mic funcţionar într-o provincie necunoscută din sud. Ascultînd numirea, închipuiţi-vă prin ce şoc şi groază a trecut. Conform obiceiului, a sărutat mîna binefăcătorului şi, retrăgîndu-se îndoit de mijloc în spate, a părăsit pentru totdeauna palatul. Sau, să luăm un alt personaj, de teapa prinţului Imru. Era poate cea mai de seamă individualitate din elită, un om demn de cele mai înalte funcţii şi poziţii. Dar ce are a face, cînd — după cum am spus — veneratul împărat nu băga niciodată în seamă principiul capacităţii, ci întotdeauna, şi în exclusivitate, avea în vedere doar principiul loialităţii. Şi iată cum, bunul stăpîn — care pregătise pentru prinţ o funcţie înaltă — a trebuit să-l alunge din ţară şi să-l ţină în străinătate timp de douăzeci de ani. Precizez că stăpînul nostru nu era împotriva reformelor, dimpotrivă — totdeauna privea cu simpatie îmbunătăţirile şi progresul, dar nu putea suferi ca cineva să se apuce de reforme după cum îl taia capul, căci aceasta ameninţa în primul rînd cu haos iar în al doilea rînd putea produce impresia că în împărăţie ar exista alţi binefăcători în afara distinsului stăpîn. De aceea, dacă un ministru abil şi înţelept dorea ca în parohia lui să se producă fie şi cea mai neînsemnată schimbare, trebuia să abordeze problema de aşa manieră încît, înaintată fiind împăratului, trebuia astfel formulată şi prezentată ca să rezulte în mod clar că bunul şi grijuliul iniţiator, creator şi partizan al reformei este înălţimea sa împăratul, cu toate că în realitate stăpînul nostru habar n-avea despre ce ar fi vorba. Dar nu toţi miniştrii erau deştepţi. Erau şi oameni tineri, care nu cunoşteau tradiţia palatului şi aceştia, împinşi de propria ambiţie şi dorind să dobîndească încrederea poporului — de parcă încrederea împăratului nu era singurul lucru spre care trebuia să tindă! — încercau de unul singur să introducă mici modificări. Ca şi cum n-ar fi ştiut că încalcă în acest fel principiul loialităţii şi că se sapă nu numai pe ei, ci şi reforma însăşi, care, nefiind sub egida împăratului, nu avea vreodată şansa de a vedea lumina zilei. Vă spun deschis că bunul nostru stăpîn prefera să aibă miniştri proşti şi mersul acesta îi plăcea stăpînului nostru pentru că îl situa întotdeauna într-o lumină favorabilă. Cum ar fi putut să iasă mai bine în relief contrastul în favoarea sa, dacă monarhul ar fi fost înconjurat cu miniştri buni? Poporul s-ar fi dezorientat. Cui să-i ceară ajutor, pe bunătatea şi înţelepciunea cui să conteze, dacă toţi ar fi fost buni şi deştepţi? Ce dezordine s-ar fi produs atunci în împărăţie! În locul unui soare, ar fi luminat cincizeci şi fiecare ar fi venerat planeta proprie pe care şi-o alegea. O, nu, dragă prietene, nu poţi condamna poporul la o asemenea libertate de alegere nefastă. Soarele trebuie să fie unul, aceasta e legea naturii, iar orice altă teorie este iresponsabilă şi o erezie contrară Domnului. Dar poţi fi sigur că stăpînul nostru se reliefa pregnant în raport cu ceilalţi, cît de impunător şi blînd apărea, iar aceasta făcea ca poporul să nu se înşele cu privire la cine este soare şi cine umbră.

Z. T.:

În timpul numirilor, stăpînul nostru vedea în faţa sa capul plecat al celui căruia i se acorda înalta demnitate. Dar pînă şi privirea clarvăzătoare a prealuminatului nostru stăpîn nu putea întrezări ce se va întîmpla mai departe cu acest cap. Imediat, capul care în sala de audienţe efectua mişcări de plecăciune, după ce trecea la uşă, îşi schimba poziţia, se ridica în sus, devenea rigid şi căpăta o formă puternică şi hotărîtă. Da, domnule. Era uluitoare puterea numirii împărăteşti! Căci un cap obişnuit, care pînă mai înainte se mişca liber şi natural, atît de liber şi de uşor, capabil de întorsături, aplecări, plecăciuni, reverenţe şi temenele, după ce era uns cu numirea se transforma în mod curios, mişcîndu-se doar în două direcţii: în direcţia sus-jos, cum s-a întîmplat în prezenţa distinsului stăpîn şi de jos în sus, pe care o căpăta în prezenţa celorlalţi.

Programîndu-se pe această singură linie — în jos-în sus, capul nu se mai putea întoarce uşor. Dacă aţi veni din spate şi aţi striga brusc: — hei, dom'le! — acesta n-ar putea să-şi întoarcă capul spre noi, ci ar trebui să se oprească ţanţoş şi împreună cu tot corpul, să-şi îndrepte capul în direcţia vocii noastre. Lucrînd, în general, ca funcţionar de protocol în sala de audienţe, am remarcat cum numirea producea mutaţii fizice în om, unele fiind transformări esenţiale, ceea ce m-a frapat într-atît încît am început să le privesc mai atent. Se schimba, în primul rînd, figura omului. Mai înainte, suplă şi uscăţivă, acum tindea să se rotunjească, ajungînd ca un pătrat. Era un pătrat masiv, solid — simbol al seriozităţii şi greutăţii puterii. După siluetă vedem deja că nu-i un fite-cine, ci un barosan plin de răspundere. Această transformare a figurii este însoţită de o încetineală în mişcări. Omul distins de către veneratul stăpîn nu va sări, fugi, ţopăi, nu se va zbengui.

Nu, un pas serios, o apăsare sigură pe pămînt, cu o uşoară aplecare a corpului în faţă, de parcă se pregătea să înfrunte vitregiile, o mişcare a mîinilor sigură, lipsită de gesticulări nervoase şi bălăngăneli. Şi trăsăturile feţei deveneau mai serioase şi mai rigide, faţa ajungînd gravă şi închisă, avînd totuşi capacitatea de a trece la aprobare şi optimism, fiind însă, una peste alta, astfel compusă şi montată încît nu îţi crea posibilitatea unui contrast psihologic, al unei relaxări şi al posibilităţii de a respira în preajma ei. Se schimba şi privirea. Alta va fi lungimea ei şi altul unghiul din care te privea. Privirea se lungeşte acum pînă la un punct absolut inaccesibil pentru noi şi, de aceea, discutînd cu cel numit, datorită legilor general cunoscute ale opticii, nu puteam fi remarcaţi de acesta, deoarece focarul lui se afla undeva, departe, în urma noastră. Nu puteam fi nici observaţi, căci unghiul de cădere al privirii era foarte deschis şi în timpul convorbirii privirea lui ne trecea peste cap, căci, aplicîndu-se bizara lege a periscopului, conform căreia chiar dacă acesta este de statură joasă, şi aşa se va uita peste capul nostru, spre profunzimile adîncului ori urmărind vreo idee deosebită. În orice caz simţeam că, indiferent dacă gîndurile lui nu erau profunde, cu siguranţă că erau mai importante şi mai pline de răspundere, dîndu-ne seama că, într-o asemenea situaţie, încercarea de a ne transmite gîndurile noastre ar fi fost lipsită de sens şi fără de importanţă. Cădeam atunci în tăcere. Dar favoritul împăratului nu este tentat să discute, căci una din dovezile de după numire era modul schimbat în care vorbea, în locul unor fraze întregi şi clare apăreau acum numeroase monosilabe, mormăieli, suspensii în voce, pauze ambigue, cuvinte ceţoase şi o astfel de reacţie la tot ce auzea, de parcă ar fi ştiut totul mult mai bine dinainte. Ne simţeam în plus, deci plecam, iar capul lui, într-un gest de adio, pe o direcţie orientată pe verticală în sus. Se întîmpla totuşi ca bunul stăpîn să facă nu numai avansări, dar — constatîndu-se neloialitatea — cu regret, să-i degradeze deci — iartă-mi prietene exprimarea necizelată, să îi azvîrle pe aceştia pe drumuri de nu se mai vedeau. Şi iată că se putea afirma că individul avea o anumită proprietate interesantă, respectiv, că sub influenţa atingerii cu caldarîmul de pe drum nu numai că se debarasa de mofturile ce îl apăsau la numire, dar îi dispăreau şi schimbările fizice, cel atins revenind la normal, ba chiar apărînd la el semne nervoase şi poate exagerat manifestate, de înfrăţire, de parcă ar fi dorit să şteargă toată chestiunea, de parcă ar fi vrut să dea din mînă şi să spună: ah, să uităm toate astea, de parcă ar fi vorba de o boală de care nu necesită să mai vorbeşti.

Versiune românească
Nicolae Mareş

Urmare din pag. a 7-a

«Ţăranul problematic»

măşti, dar a fost incapabilă să provoace sciziunea naratorială din **Alexandru Lăpuşneanul**.

Istoria literaturii române de după 1840 stă sub semnul fertilei divizări afirmate prin capodopera lui Negruzzi, care a impus atît o concepere modernă a epicului în general, cît şi o cale de abordare complexă, din care să absenteze bucolicul, a epicului cu implicaţii rustice. Primul care a urmat pilda lui Negruzzi a fost Odobescu, atît în **Mihnea Vodă cel Rău**, cît şi în **Doamna Chiajna**. Au urmat **Amintiri din copilărie**, în care sciziunea naratorială este şi mai vizibilă, producîndu-se tot la nivelul aceluiaşi limbaj instituţionalizat care este aforismul („vorba ceea"). Răscolitoarea căutare şi înfruntare a sinelui pe care o exprimă epicul sadovenian mărturiseşte asupra aceleiaşi descendenţe, cu deosebire prin **Creanga de aur**, unde se ilustrează pregnant norma iniţiată de **Alexandru Lăpuşneanul**, prin personajul principal. Kesarion Breb este unul din exemplele pilduitoare de „ţăran problematic", pentru a cărui întruchipare prozatorul a adîncit prăpastia dedublării şi a relevat tragismul subiacent.

Nu ştiu dacă lui Marin Preda i-au plăcut cumva **Creanga de aur** şi Kesarion Breb. Cert este însă că **Moromeţii** ar fi fost de neconceput fără aspra confruntare deschisă de Negruzzi şi că puternicul sentiment al dublului, pe care îl expune romanul lui Marin Preda, nu ar fi fost posibil fără **Amintiri din copilărie** şi fără **Creanga de aur**. Experienţa propusă de Marin Preda a putut uimi, deşi este limpede că ea avea o tradiţie de mai bine de un secol. Poate să producă descumpănire faptul că este luat oarecum peste picior antagonismul epic pe care l-am descris, sumar, aici. Nu este însă de omis faptul că Marin Preda avea tot dreptul să pună la îndoială autoritatea acestei tradiţii. Timpul nu mai avea, desigur, răbdare. Pericolul manierismului era prea mare şi reacţia trebuia, cîndva, să se producă, pentru a puncta fie un declin temporar, fie o încheiere definitivă. Să fi intrat „ţăranul problematic" în impas? Nu ar constitui totuşi o surpriză ca principiile epicului statuat de Negruzzi în „Dacia literară" să cunoască o reînnoire, astfel încît „ţăranul problematic" să reapară, sub o formă sau alta. Postmodernismul, hotărît lucru, nu-l agreează, pentru că prozatorul urmăreşte aici o contopire a antagonismelor epice, o aglutinare a lor. De altfel, şi strămoşii îi sînt alţii. Să se producă oare reînviorarea prin implicarea mutaţiilor ivite azi, în cîmpul sociabilităţii, mutaţii care ar avea drept consecinţă reapariţia sciziunii şi necesitatea unei alte dispuneri a componentelor oferite de imaginea din oglindă? Probabil. Eforturile de desprindere de o mitologie colectivă îngăduie supoziţia. Este însă o ipoteză pe care viitorul o poate infirma sau confirma.

Urmare din pag. a 10-a

Captiv

valabilitate înceta după ce aş fi străbătut cîteva sectoare. I-am mulţumit, i-am strîns mîna. Înainte de despărţire mi-am permis o remarcă:

— Nu crezi că şi tu vei fi victima unei răsturnări?

— Este inevitabil să se întîmple asta. Acum, că pleci pentru totdeauna, mă văd obligat să-ţi dezvălui un secret: eu sînt unul dintre înalţii necunoscuţi.

— Dar superiorii dumitale?

— N-am ajuns şi nu voi ajunge niciodată să-i cunosc. Ştiu doar că există, căci primesc dispoziţii de la ei...

Am urcat, cîţiva ani, cînd istovit, cînd deznădăjduit, etajele necuprinsei clădiri. Am trecut prin întîmplări a căror relatare nu comportă însemnătate. Foamea, frigul şi primejdiile mi-au fost însoţitori. Am reuşit să ajung, în sfîrşit, sub cerul liber. M-am pomenit astfel în mijlocul unui imens şantier care înălţa alte şi alte etaje ce tindeau necontenit către Cosmos. Astronava m-a descoperit în cele din urmă.

Poezie albaneză din Kosovo

R.S.F. JUGOSLAVIA

LINDITA ALLU

Căutare

Pe ici, pe colo, pe lîngă ziduri
arheologul bănuie
intrarea în cetate

Încă un dincolo, încă
o linie, încă un pas
prin amintirea florilor
muntelui de şerpi
pînă cînd piatra plînge

În jurul nostru aburesc
casele pline de pîine
şi sare şi copii
ziarele cu ştiri fără veşti

Păşesc şi intru şi nu ies
alerg în jos spre statornicia
intrărilor

Arheologul intră în cetate
surizînd

DIN MEHMETI

Exilaţii

Cînd îi prinde dorul de ţară
vin cu ochii mari ai Europei
pentru a-şi potoli dorul
pe locul de naştere
Aduc maşini agricole
televizoare maşini de spălat rufe
sau tot ce are Europa în plus.

Aduc străzile drepte
pieţe bulevarde
pentru a le plasa pe pămîntul lor
Vizitează prieteni
varsă lacrimi lîngă morminte
umplu casetele cu cîntece populare
pentru a-i da suflet limbii
statornicie numelui
strălucire ochiului

Imprimă glasurile copiilor
poruncile mamelor
cumpără căciuli albe
instrumente albaneze
şi înainte de a se întoarce
umplu buzunarele inimilor
cu pămînt din Kosovo
pentru a-l aşeza pe faţă
în cea din urmă zi...

ABDULLAH KONUSHEVICI

Umbra lui August

Cu mîinile legate la spate
cobor în piaţa oraşului
În urmă parcă mă urmăreşte
umbra lui August
cu ciomagul împodobit pe umeri

Nu mă pomeneşte
nici Instituţia Albanologică
nici scările Facultăţii de Filozofie
Doar faţa galbenă a unui prieten
care se urcă atent
cu un suris dureros de sacru
pune în joc tot ce am vrut
cînd soarele ne luminează
peşterile sufletului
Iar noi credeam speram
că oriunde e moartea pe lume

ALI PODRIMJA

Se împuşcă porumbeii?

Porumbeii, se împuşcă oare ?
Mă aşez în cel de al doilea rînd
pentru că văd mai departe
şi aud mai bine
pentru că am glas mai puternic

Sînele nu mi-l mănînc din mînie
nici nu mă îmbrîncesc cu coatele
Mai liber mă simt ca în primul rînd

Cum se împuşcă porumbeii, oare ?

Din scaunul meu mişcător
foarte bine văd capetele cu chelie
şi burţile umflate.

Este minciună strecurată
că eu-Ali Podrimja
sînt cetăţean de al doilea rînd
în Planeta Ca Ca

Se împuşcă porumbeii oare ?
Să nu dea dumnezeu
să mă aşez în primul rînd
nici cu pietre de morminte
nu aş arunca după porumbei

În româneşte de
Baki Ymeri

Urmare din pag. a 16-a

În Bangkok

şi aproape ţipînd. O întrebă de ce a rămas departe de ea atît de mult. Mama îi spuse că a avut sute de treburi de făcut şi că nici nu era simplu deloc să aranjezi o călătorie de la Chachoengsao, la Bangkok — iar dacă verişoara ei nu i-ar fi dat o barcă, ar fi fost nevoită şi de data asta să-şi amîne călătoria. O rugă pe Ploi să stea dreaptă, remarcînd cît de mult crescuse, ce bine arăta, cît de bine ştia acum să se poarte — semnalmente sigure că în curînd avea să fie o adevărată tînără de la curte. Plină de înţelegere, mătuşa Sai ridea, cu ochii umezi, părtaşă la bucuria lor. Sluga Pit vărsa şi ea lacrimi de bucurie, fericită s-o revadă pe Ploi şi să se ştie iarăşi în capitală, după luni de zile cît fusese pierdută prin ţară, unde „nu puteai zări nici luna, nici soarele", cum zicea ea. Revederea n-ar fi fost completă, fără hohotele de ris şi de plîns ale lui Pit, şi fără o scărmăneală pe care mama i-o aplică acesteia, cerîndu-i să înceteze cu toată aiureala şi cu scormonitul prin coşurile şi pachetele aduse într-o stare de harabaură de nedescris.

În coşuri se aflau cadouri din provincie : trestie de zahăr, banane, ouă proaspete, ouă sărate, peşte fript şi peşte uscat şi tot felul de plăcinte şi de bucate dulci. Alesese ce era mai bun din fiecare pentru a le oferi lui Sadech, declară mama, mîndră. Mătuşa Sai o tachină, spunînd că o invidia pe Sadech pentru norocul de-a avea slujitori atît de devotaţi, încît nu încetează să se gîndească la binele ei, chiar atunci cînd aceştia se află în cele mai îndepărtate colţuri ale pămîntului.

— Nu fi geloasă, o opri mama. O să capeţi şi tu tot ce are Chachoengsao mai bun, draga mea.

— Şi astea-s pentru tine, Ploi... îţi plac ?

Să-i placă ? Erau cele mai dulci, cele mai minunate daruri pe care şi le-ar fi putut visa — aceste ouă miniaturale, şi peşti, şi fructe şi cîte şi mai cîte, toate aievea şi bune la gust şi semănînd cu lucrurile mari adevărate, pînă la cel mai meticulos detaliu. De la peştele maroniu, crocant, de mărimea degetului ei mic şi pînă la ouăle de prepeliţă sărate, care nu depăşeau măsura degetului ei mare, ca să nu mai vorbim despre adorabilele coşuleţe împletite, în care aceste minuni stăteau aşezate — totul era copia cea mai fină şi mai desăvîrşită a originalului, fiecare în parte arătînd pe cît de absurd, pe atît de fermecător, de real, deşi, la urma urmei, doar nişte jucării. Şi, desigur, ce le făcea cu deosebire preţioase pentru Ploi era gîndul că mama îşi irosise probabil zile întregi plănuindu-le, căutîndu-le, făcîndu-le (cine-a mai auzit să se vîndă la magazine ouă de prepeliţă sărate !), era convingerea că ea nu şi-ar fi luat pe cap tot acest necaz, dacă n-ar iubi-o cu adevărat !

Mama îi adusese şi încă multe alte lucruri, astfel ca Ploi, la rîndul său, să poată face daruri, după pofta inimii. Şi într-adevăr, în vreme ce vîrstnicii se întinseseră la vorbă, Ploi îşi împărţi coşurile bogate prietenilor — cel mai mare număr de coşuri fiind pus de o parte pentru Choi —, din cînd în cînd trăgînd cu urechea la conversaţie.

— ...măcar am pornit-o, zise mama, la un moment dat.

— ...Po Chim zicea să cumpărăm o barcă, să ducem cu ea lucruri de la Chachoengsao, la Bangkok, şi invers, înţelegi ? Zicea că am cîştiga mai mult decît dacă ţinem acolo prăvălia aceea. Şi cred că are dreptate.

— Cine e Po Chim ăsta ? întrebă Sai.

— Un văr de departe. Mă ajută... A făcut drumul ăsta împreună cu mine... Nu ţi-am vorbit de verii mei din Chachoengsao ?

— Ba da. Dar e acest Po Chim o persoană oncrabilă, în care să te încrezi ?... Eşti sigură... Poate n-ar trebui să-ţi vorbesc astfel, dar te iubesc ca pe o soră, ştii bine. N-aş vrea să te bagi în ceva, fără să cîntăreşti bine cîştigul posibil — bun şi rău... În plus, o ai şi pe Ploi, de care se cuvine să ţii seama.

— Cu siguranţă că n-aş fi făcut nimic din toate astea, dacă n-ar fi fost Ploi. Ascultă, numai de dragul ei mă zbat să cîştig. Vreau să aibă pe cine să se sprijine. N-aş vrea ca neamurile de dincolo de fluviul Chao Praya să-i spună : „Uită-te la maică-ta. Nu e bună de nimic". Dar cîtă vreme ei nu ridică un deget să mă ajute, îmi găsesc şi eu reazem unde pot...

— Bine, bine. Să nu mi-o iei în nume de rău, Mae Chaem. Eu sînt ca broasca aia riioasă din poveste, care trăia într-o nucă de cocos şi habar n-avea ce este lumea... Hai, spală-te şi răcoreşte-te după drum, apoi vom merge amîndouă să-i oferim lui Sadech darurile pe care i le-ai adus. Va fi încîntată. Cu toate că s-ar fi simţit la fel de bucuroasă şi dacă ai fi venit cu doar un singur ou pentru ea.

Noaptea, rămînînd singure, mama îi puse fiicei întrebarea care devenise un fel de formulă obişnuită între ele :

— Cît de mare e dragostea ta pentru mine, Ploi ?

Răspunsul, care nu varia niciodată, fu :

— Cît cerul de mare, mamă.

Numai că acest răspuns făcu următoarea întrebare şi mai neaşteptată :

— Ţi-ar plăcea să ai un nou tată ?

— Nu ştiu, zise fata, cu sinceritate. Şi cum rămîne cu tata Chao Khun ?

Întrebare fără răspuns. Mama rămase tăcută o vreme, apoi spuse cu voce scăzută, mai mult pentru sine, decît pentru Ploi, că din bătrîni se pomeneşte că fructul nu cade niciodată departe de copac şi copacul, în cazul acesta, este neîndoios persoana de dincolo de fluviul Chao Phrayo, din Klong Bang Luang.

hyde-park

Scuze publice

Înţelegînd greşit cuvîntul „Libertate", am cutezat să zăbovesc cu gîndul acolo unde privirea, iscodind un loc de odihnă, a aflat unul de desfătare : soţia prietenului meu. Şi am fost prins.

Cum, de la o vîrstă şi de la un grad de prietenie încolo, nu ne mai putem bate pentru o femeie, fie ea chiar a unuia dintre noi, am convenit la aceste scuze publice, din partea mea, desigur. Scuzele adresate Doamnei în particular ar fi devenit o nouă şi impardonabilă stîngăcie, cu atît mai mult cu cît ele s-ar fi constituit într-o nesperată desfătare pentru mine. Cît priveşte gradul de prietenie sus-amintit, am omis să menţionez că Doamna în cauză e soţia unui prieten-general, adică un om la care ţin mult, chiar dacă, între prietenii-generali, el e doar general-maior.

Primiţi, aşadar, stimată Doamnă, pe această cale presărată cu litere ascuţite, expresia profundului meu regret că totul s-a sfîrşit atît de brusc. Dacă lucrurile ar fi evoluat normal aş fi apucat să mă retrag fără a Vă compromite.

Aşa, nu-mi rămîne decît să-mi zbor creierii, adică să mi-i gonesc cu gîndul trasor că V-am pierdut pentru totdeauna.

Vă rog să acceptaţi aceste scuze înaripate, ca pe o dovadă a sincerei mele căinţe. Îndrăgostit viclean, îmi merit cu prisosinţă chinul de a trăi fără de rîsul Dumneavoastră şăgalnic şi deloc încurajator. Îmi presar, iată, pe cap, nebunul de mine, cenuşa păcatelor Phoenix şi mă cufund în uitare ca în opium, ca într-o Femeie Frumoasă.

Cum am putut să mă îndrăgostesc fără a fi mai înalt, mai suplu, mai inteligent, mai frumos, mai elegant, adică bărbatul pe care-l meritaţi ? Ce-a fost în mintea mea ameţită de parfumul Dumneavoastră cu totul special ? Jur că niciodată, în urma acestui lamentabil eşec, nu voi mai iubi pe nimeni, cum V-am iubit.

Vă implor, în încheiere, să socotiţi aceste scuze, mărunte şi timide spicuiri din scuzele majore ce mă frămîntă, zi şi noapte, în legătură cu vina mea veşnică faţă de Dumneavoastră.

Tudor Vasiliu

moda, altfel

«De te-ndeamnă, de te cheamă»

Henric al III-lea, rege al Franţei, al treilea fiu al lui Henric al II-lea şi al Caterinei de Medicis, născut la Fontainebleau, în 1581, asasinat la Saint-Cloud, în 1589, era favoritul mamei sale. Nu se cunosc des, în istorie, „inculpaţi" care să nu fi fost favoriţi ai mamelor, Mamele strică..., să zicem ! Acceptăm şi ideea, complet greşită, că bunicii strică ! Ce strică ? Caracterul ? Comportamentul, moravurile unei epoci ? Nici părinţii, nici bunicii nu pot strica pînă într-acolo încît să se poată explica prin slăbiciunea lor duioasă, depravarea, perversitatea, cruzimea pe care unii „moştenitori de putere" o manifestă şi ! în relaţiile sociale. Ei sînt „inculpaţi", uneori în faţa justiţiei contemporane lor, alteori în faţa justiţiei posterităţii.

La moartea fratelui său (Carol al IX-lea) „inculpatul" a şters-o din Polonia, luînd cu el doar diamantele coroanei. La Paris, mereu însoţit de **mignons**, în special de Epernon şi Joyeuse, apărea în public fardat ca o femeie şi acoperit de bijuterii, motive pentru care a fost repede desconsiderat, de bărbaţi şi de femei, deopotrivă. Mama sa, Caterina de Medicis, a avut o influenţă nefastă asupra lui (se zice), determinîndu-l să iniţieze o luptă complicată împotriva protestanţilor, istoria înregistrînd o lume plină de intrigi, asasinate şi războaie murdare. Poate de aceea personalitatea lui a fost înregistrată în **marile dosare** ale artei. Cl. Giraudon îl pictează după un desen de Quesnel ; „Henric al III-lea, primit de Federico Contarini la intrarea vilei Mira" este o frescă vastă a lui Tiepolo ; în 1855, P. C. Comte expune la Salon tabloul „Henric al III-lea şi ducele de Guise, întîlnindu-se în faţa scării castelului de Blois, în decembrie 1588, ajunul asasinatului ducelui" (ăsta da, titlu !) ; „Henric al III-lea şi curtea sa" e o dramă istorică, în cinci acte, în proză, scrisă de Alex. Dumas-tatăl.

Moravurile depravate ale acestui suveran duc **moda** la excese fără egal. „Le caprice règne en maître". Cerceii sînt podoabele nelipsite pentru ambele sexe. Bărbaţii îmbracă o capă ce lasă descoperit pieptul. Pantalonii **variază** în toate stilurile, sînt scurţi, lungi, colanţi, bufanţi, cu sau fără şliţ. Ciorapii sînt întotdeauna de altă culoare decît pantalonii. Pălăriile se înalţă „en pains de sucre" (căpăţîni de zahăr) pînă la 50 cm, cu borurî înguste, par fără margini sau se aplatizează „en culs d'assiette" (fund de farfurie), cu margini late de „un picior şi jumătate", ca în poveştile de mai tîrziu.

În sfîrşit, femeile sînt demne de contemporanii lor. Talia strangulată determină **umflări** de toate genurile : corsajul şi minecile se balonează. Un guler-colereţă, enorm (vai, dar cît de frumos era... !), se ridică în spate, pînă în vîrful capului părînd că susţine ceafa să nu cadă sau s-o protejeze împotriva intemperiilor. Părul e ridicat pe tîmple în formă de rachetă, la o înălţime considerabilă. Pietre preţioase sau cristale de mărimea şi forma unei pere coboară pe frunte şi din lobul urechilor. Doamnele erau **grele**, strălucitoare şi **faţetate**, impresionante candelabre. În picioare — „de mules" — ca papucii de casă, cu călcîiul liber, pentru comoditate dar de culoare roşie, obligatorie, pentru rangul social.

Aceste **trăznele**, pe care unii comentatori ai modei le consideră „insuportabile", nu sînt făcute să dureze prea mult. Cei ce nu le-au luat în seamă, au făcut, desigur, mari economii financiare.

Odată cu venirea lui Henric al IV-lea la conducerea ţării, poate şi datorită influenţei Reformei, costumul viril a devenit mai sever. Pînza înlocuieşte mătasea. **Excentricităţile** sînt rare, deci, sînt adevărate **excentricităţi** ! Colereta, pentru o clipă, creşte, depăşeşte înălţimea capului, apoi se calmează, devine un guler **simplu**, un guler răsfrînt, ca şi cum o împărăteasă fastuoasă, e înlocuită, pur şi **simplu**, de o preşedintă cu purtări **simple**, de origine **simplă**. Simplicitatea evită complicaţiile inutile, ea caracterizează ceea ce nu are fast. Se poate vorbi cu **simplicitate** : „Le simplicité plaît sans étude et sans art" (Boileau).

Capa devine mantoul de altădată. Pălăria, mai semeaţă, are boruri largi şi pene de struţ. Pantalonaşii, „toujours bouffants", mai lungi sau mai scurţi. Pantofii... ? Răspuns : „Cu [illegible] pătrat". Femeile, îndărătnice, neîmblînzite, conservă rochiile monumentale, strînse în talie şi umflate peste tot, ceea ce le dădea un aspect bizar... Tentaţii... Dar... „Tu rămîi la toate rece."

Corina Cristea

KUKRIT PRAMOJ

(THAILANDA)

ÎN BANGKOK

● KUKRIT PRAMOJ s-a născut în 1911, pe o barcă, în mijlocul fluviului Chao Phraya. A studiat filosofia, ştiinţele politice şi economice în Bangkok şi la Oxford. A fost preşedintele parlamentului şi prim-ministru al guvernului thailandez.

În 1950 a fondat cotidianul Siam Rath, pe care îl conduce şi astăzi. La rubrica Soi Suan Ploo publică, cu regularitate, eseuri pe teme politice, economice, sociale sau artistice. Este maestru de necontestat al dansului tradiţional cu măşti, inspirat grădinar, erudit în arta culinară.

Kukrit Pramoj este poet, romancier, nuvelist, eseist şi un temut pamfletar. Dintre numeroasele cărţi publicate, romanul în două volume Si Phaendin, **Patru domnii, a dobîndit deja statutul de cea mai populară ficţiune thai din acest secol. Romanul conturează destinul eroinei principale Ploi, pe fundalul socio-politic de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi pînă după cel de-al doilea război mondial. Iată ce declară autorul : „Vine o vreme în viaţa unui om cînd el simte nevoia să aşeze în scris uzanţele şi obiceiurile unei epoci dispărute, la care a fost părtaş, oricît de mic. Am simţit aşa ceva, cînd m-am apucat să scriu această carte în thai, în urmă cu peste treizeci de ani.**

A fost pur şi simplu o necesitate, fără inspiraţie, premeditare şi fără intrigă, acţiune. Ploi, eroina romanului, a plecat de acasă să intre în Marele Palat. Foarte firesc pentru o tînără copilă cu poziţia ei din timpurile acelea. Motivul plecării era de asemenea firesc : mama ei fusese deziluzionată de soţ şi nu mai putea trăi cu el atît de fericită cum şi-ar fi dorit. După aşezarea lui Ploi în capitală, a început înregistrarea evenimentelor şi a vieţii, de odinioară, magice. Zi după zi, fiindcă aşa am scris povestea, zi după zi, atît cît să umplu coloanele oferite de ziarul Siam Rath."

Publicăm un fragment din prima parte a romanului.

— Unde sîntem acum ? Ce loc e acesta ? Cum se numeşte ?

Ploi îşi înghionti mama, întrebînd şi privind curioasă în jurul său. Ajunseseră într-o piaţă de formă pătrată, cu străzi înguste deschizîndu-se spre toate direcţiile. Apucară pe una din ele şi trecură prin faţa unei clădiri cu etaj, împărţită în camere de mărime egală. O clădire foarte lungă şi asaltată de lume. Într-una din camere, două tinere fete brodau ceva. Într-alta, o femeie moţăia. În a treia, Ploi văzu dintr-o ochire oameni curăţind legume sau mîncînd fructe. În stradă, pe mese şi pe bănci, erau înşirate, spre vînzare, o sumedenie de lucruri, unele folositoare, altele numai delicioase, frumoase. Unii vindeau, alţii cumpărau. Unii ieşeau din clădire, iar alţii intrau în ea. Lui Ploi i se părea că fiecare dintre ei făcea zgomot într-un fel sau altul. Oamenii vorbeau, rîdeau, ţipau, şuşoteau. Zum, zum, zum. Mulţi cunoscuţi de-ai mamei le salutau şi abia cînd dădură colţul, Ploi primi răspunsul.

— Aici e Tong Row.

— Şi cine locuieşte aici ?

— Oh, să vedem : însoţitorii, supraveghetorii, lucrătorii de la bucătării, cameristele de la reşedinţă.

— Marele Palat este un loc atît de mare, mamă, zise Ploi, într-un fel mîndră de a fi descoperit ea singură lucrul acesta. E un adevărat oraş, adăugă.

Cu toate că nu văzuse vreodată unul, era sigură că un oraş nu putea fi nici mai larg, nici cu mult mai multe gărzi sau străzi, sau clădiri, decît locul acesta. Dacă ar fi fost lăsată singură, s-ar fi pierdut. Gîndul în sine era alarmant, noroc că era asigurată, cu mama, care o ţinea de mînă şi cu Pit direcţionînd-o de aproape.

După cîteva ocolişuri pe străzi strîmte şi pavate cu dale mari de piatră şi mărcate de clădiri de diferite dimensiuni şi stiluri, ajunseră la destinaţie. În sfîrşit, palatul lui Sadech ! Spre deosebire de Tong Row, aici nu se vedea nimeni. Clădirea ornamentată cu stuc se ridica dreaptă, în faţa lor, mare, de formă pătrată, strălucind în lumină într-un mod plăcut. Deasupra uşilor şi ferestrelor erau ghirlande decorative, făcute parcă anume ca Ploi să se uite la ele şi să se bucure. Trepte de marmură, atît de reci, doar de le priveai, te invitau, totuşi, să le urci şi ea fu întrucîtva surprinsă de absenţa oamenilor. Probabil că nu se permitea unor pierde-vară să lîncezească la intrare. Suiră treptele, dar nu intrară în salon, unde tronau, mese şi scaune elegante şi birouri cu geam. Pătrunseră în încăperea următoare şi înaintară, făcînd cît mai puţin zgomot, pe lîngă o scară largă, puţin luminată, ieşiră pe o uşă şi coborîră pe un coridor care ducea la domeniul mătuşei Sai, guvernanta.

Ce repede trec lunile ! Nici o veste de la mama, însă nu lucrul acesta o tulbura. Îi lipsea încă, dar absenţa ei încetase să o mai doară, cu toate că se gîndea cu nerăbdare la vizita promisă, acceptînd ca pe un dat ca mama ei, asemenea mamelor celor mai multe fete de la palat, să locuiască în altă parte. Acum Ploi împărţea plasa împotriva ţînţarilor, cu mătuşa Sai şi cu Choi şi se întindea sub ea, noapte de noapte, fără să o mai stînjenească absenţa mamei. Se îmbăia şi se îmbrăca singură şi avea grijă să mănînce bine — lucru care ar fi umplut-o de bucurie pe mama. Ar fi chiar surprinsă, îşi zicea Ploi, de cît de multe învăţase despre palat şi despre cei care îl populau, şi, desigur, despre istorioarele, intrigile, feudele şi scandalurile sale. Acum n-ar mai pisa-o cu atîtea întrebări, ca înainte. Vorbirea de la palat, argoul şi aluziile în doi peri îşi pierduseră mult din puterea lor mistificatoare. Acum cînd auzea acea expresie criptică pînă de curînd „o recepţie ca a ţarului", înţelegea că e vorba de ceva măreţ, somptuos, presupunînd pregătiri multiple (fără să aibă însă, habar că ea data din timpul vizitei la Bangkok, din urmă cu cîţiva ani, a viitorului ţar Nicolae al II-lea). Cînd cuvîntul **fren**, adesea însoţit de o chicoteală, era folosit pentru a indica o intimitate strînsă dintre două tinere, Ploi ştia, deşi nu avea decît o vagă înţelegere a relaţiei în sine, că fetele acelea, se iubeau excesiv de mult (şi că denumirea nu avea nici o legătură cu cuvîntul reprezentînd pronunţia thai a englezescului „friend").

Şi a mai trecut o lună. Se făcuseră cinci luni încheiate, de cînd mama plecase la Chachoengsao. Apoi, într-o seară, în timp ce Ploi îi făcea vînt cu evantaiul lui Sadech şi asculta conversaţia acesteia cu doamnele de companie, Choi se apropie şi îi şuflă la ureche :

— Dă-mi mie evantaiul. Mătuşa Sai te aşteaptă în camera sa.

Ploi ieşi din salon : Auzi vocea mamei înainte de a ajunge la uşă. Grăbi paşii, dînd buzna înăuntru şi aruncîndu-se la pieptul femeii — chiar lovind-o, îmbrăţişînd-o cu putere şi lăsîndu-se cuprinsă în braţe, sărutînd-o şi primind sărutări, rîzînd şi vorbind amîndouă în acelaşi timp

Prezentare şi traducere de Mira şi Constantin Lupeanu

Continuare în pag. a 15-a

şah

Scriitorii şi şahul

Se ştie că una din marile plăceri extraliterare ale lui Mihail Sadoveanu, pe lîngă vînătoare şi pescuit, era şahul. Se spune chiar că forţa de joc a marelui povestitor nu era deloc neglijabilă. Cu siguranţă că Sadoveanu n-a fost singurul scriitor român care a jucat şah în apropierea nivelului de performanţă, probabil că n-a fost nici cel mai bun şahist dintre scriitori, dar e fără îndoială cel mai cunoscut, şi în această ipostază, pentru marele public. Nu ştim cu exactitate care va fi fost calitatea jocului practicat de alţi scriitori români în vremurile mai vechi, bunăoară în perioada interbelică, ştim însă care erau şi sînt jucătorii buni de şah dintre scriitorii de azi. Criticul S. Damian (fostă speranţă a şahului nostru la începutul anilor cincizeci), prozatorul D. Ţepeneag, criticul şi prozatorul Voicu Bugariu (urcat, competiţional, pînă la categoria de „maestru"), prozatorii D. R. Popescu, Gheorghe Schwartz, poeţii Horia Bădescu, Ioanid Romanescu, Nicolae Turtureanu, criticul Laurenţiu Ulici — şi probabil că mai sînt şi alţii — s-au afirmat, fie în competiţii fie ocazional, ca buni şahişti (evident, cu diferenţe, uneori notabile, de la unul la altul). Problema e dacă putem s-o încadrăm aici şi pe titulara acestei rubrici, maestra internaţională Smaranda Lupu, despre care ştim că se află în relaţii foarte bune cu literatura, fiind, ca poetă, — zic cei ce se pricep — demnă de toată atenţia. Oricum, dacă scriitorii amatori de şah au destule de învăţat de la şahiştii profesionişti, nu-i mai puţin adevărat că şi aceştia din urmă ar avea ceva de cîştigat privind jocul de şah practicat de scriitori. E vorba, în primul rînd, de imaginaţie, calitate pe care scriitorul jucător de şah o pune altfel în valoare decît profesionistul şahului. Altfel nu înseamnă mai bine, înseamnă pur şi simplu între alte limite şi chiar cu alte intenţii. Cum observase încă demult un fost campion mondial de şah (pare-se Mihail Tal), tabla unui şahist scriitor arată de regulă mai frumos decît a şahistului de meserie. În ordinea pragmatică a jocului lucrul acesta nu are, desigur, nici o importanţă, dar să nu uităm că în şah există şi ordine estetică, iar cînd se vorbeşte de cele mai frumoase partide de şah se are îndeobşte în vedere şi înfăţişarea estetică a tablei de-a lungul unei partide. Măcar pentru asta şahul scriitorilor merită consideraţia noastră.

Interim

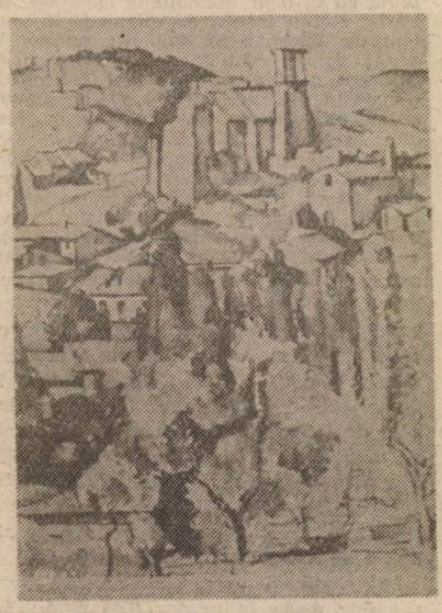

bridge

Resurecţia licitaţiei naturale

După mulţi ani de proliferare a sistemelor convenţionale de licitaţie, care de care mai sofisticate, iată că tendinţa mai nouă în bridge-ul de performanţă pare să fie una reducţionistă : de o parte licitaţia naturală, cu din ce în ce mai mulţi adepţi, de cealaltă licitaţia artificială, tinzînd spre scăderea la două-trei a sistemelor convenţionale. Procesul e firesc dacă ţinem seama că orice artificiu e menit finalmente să resuscite naturalul. Se întîmplă asta chiar şi în cluburi sau asociaţii recunoscute pentru înverşunarea cu care au militat timp îndelungat în favoarea licitaţiei artificiale. Ba, aş zice, mai ales acolo. Nu e de mirare, fiindcă procesul respectiv e universal prin contagiune, mai ceva ca o gripă. Interesant e că, pentru moment cel puţin, se pot constata înlăuntrul aceluiaşi club axe de jucători care, cîndva partizani ai unui sistem convenţional, ajung acum să intre într-un fel de contradicţie internă, între naturalul regăsit şi artificialul încă rezistent, deşi agonic. Cu cît clubul e mai mic cu atît contradicţia e mai mare, pentru simplul motiv că influenţaţi de cluburi mai prestigioase, în care procesul în discuţie pare mai puţin tranşant, mai nuanţat, apărătorii sistemului convenţional din clubul mic sînt tentaţi să mizeze cu asupra de măsură pe forţa — considerată ca transmisibilă — a convenţionalilor din clubul mare. Că la mijloc e o eroare de perspectivă şi, totodată, de înţelegere a evoluţiei generale a jocului e uşor de aflat în condiţii de concurs cînd — cum s-a şi întîmplat în cîteva competiţii europene importante — echipele ce au continuat să se bazeze pe licitaţia artificială au suferit înfrîngeri la scoruri mari în faţa celor ce redescopereau virtuţile licitaţiei naturale. Au existat, ca să fiu drept, şi cazuri — extrem de puţine, totuşi — în care licitaţia convenţională a avut cîştig de cauză asupra celei naturale. Erau însă victorii à la Pyrrus care nu făceau (şi nu fac) decît să pună în lumină şi mai limpede ireversibilitatea procesului desartificializării licitaţiei. Sigur că nu e uşor, pentru cel care s-a obişnuit să spună o treflă şi să înţeleagă cu totul altceva, să spună acum o treflă şi să înţeleagă chiar o treflă. Nu e uşor, dar e musai. Deoarece licitaţia naturală exclude din principiu precizia şi reclamă tot principial transparenţa. S-ar putea ca acesta să fie cel mai mare merit al ei. Şi măcar pentru asta resurecţia licitaţiei naturale poate fi considerată ca un proces în favoarea libertăţii şi moralei jocului de bridge.

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. : 59 67 60. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. : 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti

4 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 1 august 1990

27

VIVAT ACADEMIA!

În fine, aşteptatul început al revirimentului Academiei Române s-a produs. Prestigioasa — cîndva — instituţie s-a reunit cu un şir de zile în urmă spre a-şi reîntregi rîndurile cu valori adevărate. Cel puţin acesta a fost sensul mărturisit al primului pas întru refacerea prestigiului bine stîrbit în ultimele patru decenii. Dintr-o nevoie omenească de conciliere s-a început, de fapt, cu pasul al doilea, pentru că într-o ordine pură a lucrurilor primul pas ar fi trebuit să fie unul de curăţire a înaltului for cultural de cei care au intrat, ca să spunem aşa, pe uşa din dos, cu sprijinul exclusiv al cuplului dictatorial şi cu indiferenţa îngăduitoare a ocupanţilor de drept. Păcat că academicienii noştri, mă gîndesc evident la cei adevăraţi, n-au avut nici acum, în condiţii teoretice de libertate, îndrăzneala de a şterge petele de pe harta unei instituţii care reprezintă tot ce e mai bun — axiologic dar şi etic — în cultura română de azi. Gestul — frumos şi moral — de a reprimi în Academie pe cei excluşi din motive politice sau de a-i primi pe cei care, în exil fiind, au făcut faima spiritului românesc intră într-o flagrantă contradicţie cu cel al păstrării intruşilor. Mircea Eliade, coleg de fotoliu academic fie şi postum, cu Eugen Barbu, „autorul" lui **Incognito,** iată dovada cea mai clară că în România orice e compatibil cu orice, că totul e posibil şi nimic de mirare. Sau Emil Palade coleg cu un „ştiinţific" a cărui operă e făcută din trei compilaţii şi o duzină de articole propagandistice. Mă rog, ce-a fost a fost, vom fi în stare să uităm de acestea (uitarea pare să fie o trăsătură constitutivă a firii noastre, poate cea mai aducătoare de nefericire dintre toate), dacă măcar de acum încolo lucrurile vor intra în normal şi normal în materie de Academie nu poate însemna altceva decît maximum de valoare profesională + maximum de valoare morală.

Împotriva celor care au fost primiţi recent în băncile clasicilor nu avem nimic de obiectat, dacă ei înşişi nu au, calitatea intelectuală şi morală nu comportă discuţii în cazul niciunuia, valoarea operei poate, dar ne îngăduim o mică-mare nedumerire în legătură cu cîteva absenţe din acest prim lot de aleşi. Un singur exemplu, însă covîrşitor : Anton Dumitriu, după opinia noastră cea mai complexă personalitate culturală trăitoare în România la această oră. Să sperăm că la proxima întrunire a forului academic această omisiune, ca şi altele, fi-va reparată.

Şi, în final, o sugestie : de ce n-ar fi fotoliile Academiei Române cu număr fix, ca la francezi bunăoară ? Nu credem că o atare lipsă de originalitate administrativă ar fi dăunătoare. La cît sîntem de originali în altele, ne-ar mai echilibra cu restul lumii sau în rîndul lumii.

„L"

Revoluţia română în dubla oglindă a trecutului şi viitorului

de Sergiu Celac

●

DUPĂ 25 DE ANI

dialog Nicolae Prelipceanu — Andrei Codrescu

●

În acest număr reproduceri după tablouri de Theodor Aman

PERSONAJUL DE ZI CU ZI

Mai aproape de moarte
într-o năucealâ strălucitoare
cînd din toate părţile se dărîmă
zidurile luminii de dimineaţă

mai aproape de moarte
decît cei dragi cărora
le-am ţinut luminarea
gîndindu-mă numai şi numai
cum să-mi găsesc echilibrul

mai aproape de moarte
plin de praf şi fără trompetă
dar stăpînind la perfecţie
arta divinei nuanţe
mai aproape de moarte este
personajul întortocheat
din spatele meu.

Ştiu bine ce spun :
pe stilpul infamiei
la atingerea lui
de-atîtea ori au crescut
ghiocei şi narcise
el însuşi a hrănit toată viaţa
cloşca aceea sub care
suferinţa ciripea
ca un pui izbăvit din găoace.

În fiecare zi
văd sfîrşitul dîndu-i tîrcoale
în fiecare zi
ochiul şi limba îmi cad
între două pietre de moară.

Elena Ştefoi

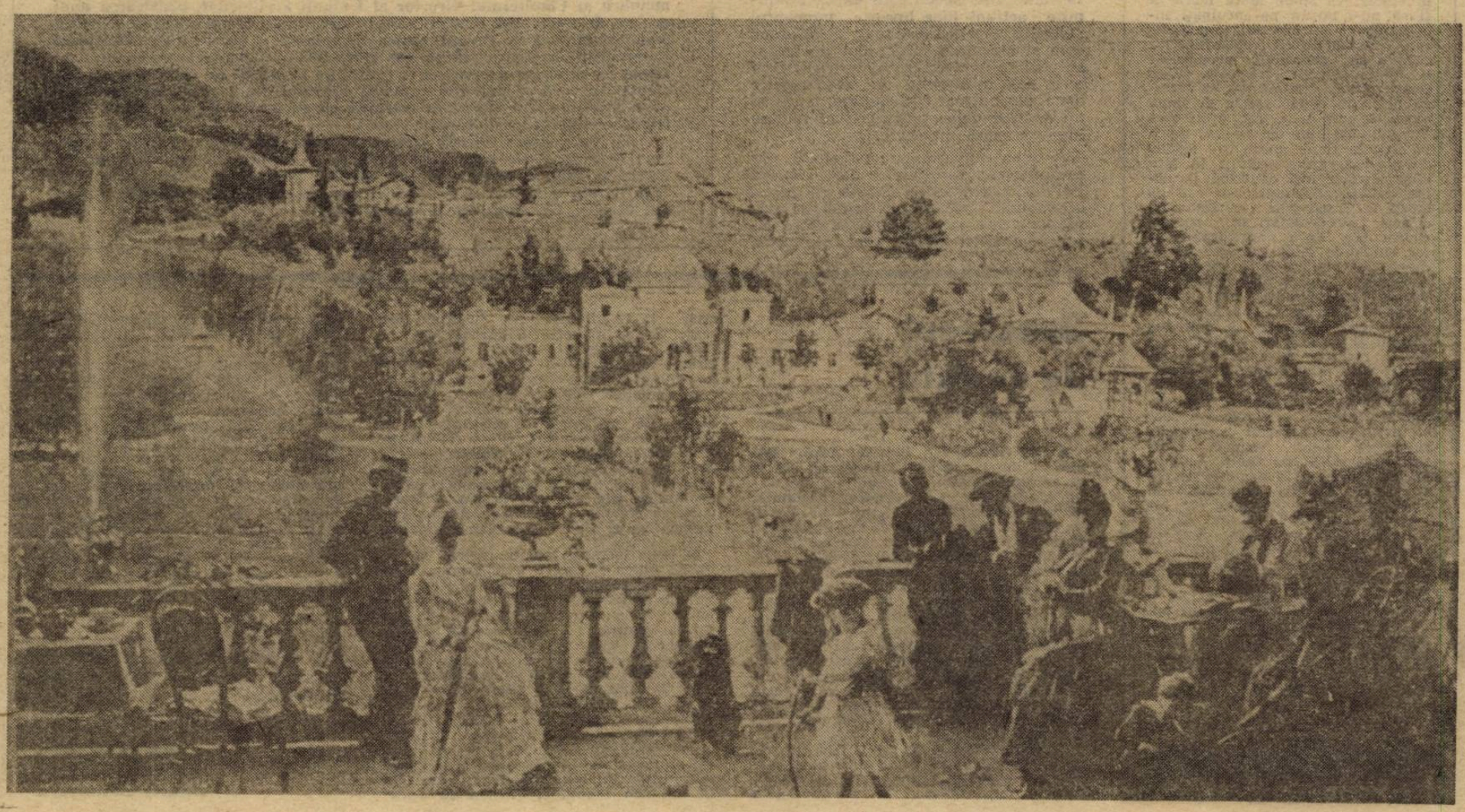

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Simulacre

Forfotă nebună, fierbinteală teribilă cu procesele astea! Mare minune să nu ne trezim, vorba istoriei comuniste, că acuzații devin acuzatori. Nu lipsește mult și, la urma urmei, ceva-ceva motive ar avea, sireacii: nu mai vorbim de nesfîrșitul lanț ludico-deocheat de-a baba-oarba, teroristă sau de-a hoții și vardiștii fiecare-n „contre-emploi", dar, de vreme ce Tamara Dobrin, adevărat killer cultural, poate face, teoretic, plajă pe litoralul însorit al Mării Negre, de ce s-o acuzăm pe Gădea Suzănica, roabă și ea, e drept, aceluiași sfînt ideal național („noi trebuie să-i facem plăcere lui Tovarășa!"), însă, oricum, captivă mai degrabă-n pui cu mujdei și mormane de cartofi pai, decît în asasinarea mișcării teatrale! Suzana și genocidul — nu aduce asta a Stan și Bran agenți ai Gestapoului? Și: de vreme ce Mihai Dulea respiră protocolar aerul innoitor al Întoarcerii, iar Maria Bobu pare că învîrte, dindărătul ușilor prea puțin batante, ruleta avocățească a piriților, atunci de ce să mai mire suava tentativă a „Zig-zag"-ului, de nonsalantă reabilitare a lui Nicu Ceaușescu? În fond, ce? ar zice Nicu, n-ați făcutără guvernul meu fără de mine? Nerecunoscătorilor, ați uitat ce plănuiam noi cu toții în minunatele sejururi de la Izvorul Mureșului? Mă rog, lipsesc oameni de bază din garnitura de atunci, un Boștină, un Bontaș, Matei Ani sau expertul în externe Dan M. Bârliba, toți unul și unul, volintiri, păcat că i-a compromis ăl bătrîn, dar, în rest, nu-i aproape toată echipa de la 2 Mai **sea side**? Cîte visuri năruite pentru Nicu, de-a fii protocron în perestroika! (Ce-i drept, a lăsat o zdravănă pepinieră la interne, externe și BTT, tineri faini, trași în blugi, video, tenis, Johny Walker, două limbi străine, management, amor liber, computere și, ideologic, fără mamă — fără tată, profesioniști absolut, mă-nțelegi, dau cu pușca-n Dumnezeu!). Deh, desincronizare, asta e soarta bine întîmplată. Dar cu procesele, vă spun, mare lucru ar fi să nu-i auzim pe inculpați inculpîndu-ne că am dat țara peste cap, făcînd de ris ctitoriile. Iar chestia cu genocidul **propriu-zis** e de-a dreptul infantilă. Deși foarte utilă, e-adevărat. Ea șterge dintr-un condei miile de copii morți de frig în incubatoarele maternităților, miile de bătrîni morți în casă la șapte grade în iernile de pomină, ori paralizați în fața alimentarelor ,ori degerînd în sălile de operație, sutele de mii de morți la Canal și-n celelalte închisori, sau decimați prin perfect coordonata lipsă a medicamentelor, sutele de soldați morți în accidente de muncă la „obiectivele naționale", adică pe șantiere, și despre care nimeni n-a vorbit vreodată, zecile de mii de vieți îmbolnăvite incurabil de poluarea aerului și solului, de bolile incubate-n noi toți, de-a lungul deceniilor, prin soia, surogate, oseină, chimicale, ca să nu mai vorbim de genocidul cultural, al patrimoniului degradat, sfărîmat sau scos la mezat, de dezastrul economic, genocidul psihic, ș.a.m.d. Mofturi, o să ziceți, iar **veniți**, domnule, cu „procesul sistemului"? păi asta-i o chestie răsuflată de mult. Simulacre, da, bine că le-avem și pe-astea! Păi nu? Și, în definitiv, dacă ne uităm bine la psihicul țărișoarei, teamă mi-e că, la ora de față, i-ar achita automat pe mahării din boxă, ca să-i conducă la scaunul electric pe „vînzătorii de țară", că, doar, în opt luni s-a făcut propagandă în stil modern, nu-i așa? Ehe, Românie, Românie...

Dan C. Mihăilescu

minimax

Jocul aparențelor (III)

Dacă nu se rostește aproape nici un cuvînt pe lumea asta care să fie înțeles așa cum este spus, încă și mai rău e că nu se face aproape nimic care să fie judecat așa cum e făcut.

(Denis Diderot)

Realitatea este un imens crustaceu care trebuie cojit cu degetele ideologiei.

(Elena Ceaușescu, text apocrif)

Așa cum sînt ele prezentate marelui public, adică foarte, foarte laconic, rezultatele unui sondaj „referitor la probleme politice și sociale curente" întreprins de Institutul Român pentru Sondarea Opiniei Publice (I.R.S.O.P.) [1]) par să conducă la concluzia, reconfortantă, că forța politică ce s-a impus în vidul (inginerii au preferat să-i zică vacuum) de putere de după înlăturarea (de cine?, și cum?) dictaturii, a actionat, la urma urmelor, eficient, avînd în vedere că: 1) la 20 mai a obținut o victorie electorală zdrobitoare (!); iar după aceea, tocmai ne arată sondajul: 2) „crizele și tensiunile acute prin care a trecut societatea românească nu au produs o ruptură internă [2]), opțiunile politice ale populației nu s-au modificat, iar oamenii s-au deprins să exprime atît propriile lor interese, cît și opinii despre chestiunile de interes general". (Formularea „oamenii s-au deprins să exprime..." se referă probabil la o **anumită** modalitate de exprimare, nespecificată, poate, din considerente ținînd de economisirea spațiului tipografic). În privința evenimentelor din 13—15 iunie, sondajul a vizat următoarele cinci aspecte concrete: 1) Evacuarea Pieței Universității de către poliție în dimineața zilei de 13 iunie; 2) Atacarea instituțiilor publice (TV, etc.) în ziua de 13 iunie; 3) Apelul adresat populației de a veni în sprijinul autorităților; 4) Venirea minerilor; și 5) Ceea ce s-a întîmplat în zilele de 14 și 15 iunie. Evitînd o discuție cu privire la rezultatele propriu-zise prezentate de I.R.S.O.P. (procentele globale ale celor care aprobă/dezaprobă fiecare dintre cele cinci aspecte, plus încă trei) vom face totuși două remarci care, după cum se va vedea, țin de deontologia demersului sociologic.

Prima remarcă va fi aceea privitoare la modul cum a fost „construită" de către specialiștii institutului „imaginea" evenimentelor din 13—15 iunie. Este ușor sesizabil că dacă pentru ziua de 13 iunie sînt specificate explicit anumite actiuni (dar lipsește momentul „I.M.G.B. — Face ordine!", la fel după cum și arestarea studenților de la Institutul de Arhitectură în zorii aceleiași zile), cele întîmplate în următoarele două zile nu mai sînt numite, toate (și nu au fost deloc puține) fiind incluse într-o singură întrebare.

A doua remarcă este prilejuită de prezentarea rezultatelor care, oferind cititorului doar cifre globale, pe totalul eșantionului, ascund diferențele de opinie existente, să zicem poate, între diferite categorii sociale, ori, altfel spus, masifică artificial o realitate socială diferențiată în funcție de sex, vîrstă, reședință, ocupație, naționalitate și eventual după alte criterii care au fost luate în considerare pentru obținerea eșantionului. De bună seamă specialiștii de la I.R.S.O.P. cunosc foarte bine valoarea cifrelor globale (sau a celor medii) și deasemeni cunosc și felul cum pot fi ele utilizate, ori, tocmai de aceea se iscă atunci întrebarea ce motive i-au determinat să procedeze astfel. Pentru că în ce privește redacția **Adevărului** este exclusă orice bănuială de cenzurare atîta vreme cît (mai) există o opoziție care abia așteaptă un astfel de cadou.

Insistînd deci asupra întrebării de mai sus, dar și fără a uita prima remarcă, există, credem, două ipoteze ce merită a fi luate în considerare pentru că fiecare își are semnificația ei aparte cu privire la starea politică actuală a societății noastre.

Prima ipoteză, și poate cea mai probabilă, este aceea că (deocamdată) I.R.S.O.P. are, dacă are, o autonomie relativă față de organele puterii, astfel încît funcția critică a sociologiei nu se poate manifesta decît cel mult, să zicem confidențial, rezultatele sondajului aici în cauză și ale celor ce vor mai fi întreprinse fiind oferite „muritorilor de rînd" doar în măsura în care nu sînt deranjante, ceea ce nu va exclude ca, din cînd în cînd, cu grijă, să fie destinate publicității și date mai „delicate", atît pentru păstrarea aparențelor democratice cît și pentru a asigura încrederea în obiectivitatea „firmei"; cum se procedează în mod concret o știu toți sociologii cărora în facultate, la cursurile și seminariile dedicate sociologiei „burgheze", li s-a explicat pe larg „șmecheria".

Există însă și o a doua ipoteză, aceea că, deși total independent, I.R.S.O.P. a preferat cu bună știință să întreprindă un demers cît mai puțin incomod pentru putere, opțiune care, la rîndu-i, poate avea din nou două explicații posibile. După ani și ani de slujire necondiționată a puterii, cu conștiința morală cumva împăcată de „nobilele idealuri", e greu ca peste noapte să-ți schimbi mentalitatea (fără a mai vorbi și de interese foarte materiale...), iar dacă la aceasta se mai adaugă și credința că „așa între noi fie zis" masele nu pot înțelege chiar totul, practicarea unui soi de ezoterism prielnic puterii apare de-a dreptul firească în științele sociale. Ar fi o primă, eventuală, explicație. Cealaltă este mult mai complexă, ținînd de ceea ce Adam Michnik numește prin „conflict al fidelităților", propriu conștiinței intelectualilor (a unora desigur) dintr-o societate aflată în faza de tranziție de la totalitarismul comunist la democrație. „Care dintre fidelități trebuie să aibă cîștig de cauză? Aceea pe care o simțim față de fragila noastră democrație? Ori aceea care, independentă de putere, ne împinge spre adevăr?" [3]). Concluzia la care ajunge istoricul polonez pe baza învățămintelor trase din trecutul țării sale este negativă: „Nu avem răspuns la această dilemă". În condițiile actuale ale societății noastre, bînuită de atîtea scenarii (printre care și cele oficiale, nereușind, cel puțin deocamdată, să se impună prin credibilitate), rezultatele sondajului I.R.S.O.P., chiar așa laconice cum sînt, ar putea sugera însă o altă rezolvare a dilemei. La capitolul „Ce așteaptă populația de la paridele poliice", unul dintre cele patru răspunsuri, atît pentru F.S.N. cît și pentru opoziție, este acela de a conribui la afirmarea adevărului. Să se găsească, oare, acum România și noii săi guvernanți exac într-una din acele situații în care, după cum povățuia La Bruyère, „adevărul și simplitatea constituie cea mai bună tactică"? Este o întrebare asupra căreia merită zăbovit.

Șerban Lanescu

[1]) Vezi **Adevărul**, Anul I Nr. 171, Miercuri 18 iulie 1990.

[2]) Rupturile „externe", de țesut epitelial, cartilaginos, muscular, osos chiar, se dovedesc deci a fi trecut fără urmări prea adînci din punct de vedere social.

[3]) Adam Michnik, **Probleme de morală, probleme de politică**. Vezi **Contrapunct**, An 1, Nr. 28, Vineri 13 iulie 1990, sau **România liberă** din ziua precedentă.

DIN PARTEA UNIUNII SCRIITORILOR

Marți, 24 iulie a.c., Comitetul director al Uniunii Scriitorilor a avut o întîlnire cu domnul prim ministru Petre Roman.

În cadrul întîlnirii au fost expuse: grava situație în care se află editarea cărții de literatură și a publicațiilor culturale și literare, lipsa spațiului tipografic, a hîrtiei, precum și carențele difuzării, fapte care amenință însăși existența culturii naționale. A fost pus în discuție, de asemenea, climatul creat de stilul suburban al unor publicații apărute după revoluție.

A fost depus un memoriu din partea Comitetului director, cuprinzînd problemele cu care se confruntă în prezent scriitorii, oamenii de cultură și intelectualii în general.

În cursul discuției, domnul prim ministru Petre Roman a recomandat Ministerului Culturii, reprezentat de domnul ministru Andrei Pleșu, membru al Comitetului director al Uniunii Scriitorilor, elaborarea unui proiect de anvergură privind reconectarea culturii naționale la circuitul mondial de valori. De asemenea, domnia-sa a precizat că Ministerul Comunicațiilor, împreună cu cel al Culturii, elaborează proiectul unei rețele de difuzare a cărții și a presei pe principii de rapiditate și eficiență. În ceea ce privește climatul spiritual din țara noastră, domnul prim ministru și-a exprimat speranța că adoptarea legii presei ar contribui sensibil la ameliorarea acestuia.

Au participat: Mircea Dinescu, Ștefan Bănulescu, Balogh Jozsef, Ana Blandiana, Helmuth Britz, Augustin Buzura, Livius Ciocârlie, Șt. Augustin Doinaș, Galfalvi Zsolt, Nicolae Manolescu, Mircea Nedelciu, Zigu Ornea, Octavian Paler, Marian Papahagi, Nicolae Prelipceanu, Ștefan Tcaciuc, Laurențiu Ulici, Mircea Zaciu.

Spectacol de reviste

● Din **Strada** (nr. 10/1990), Adrian Păunescu nu-și pierde îndeminarea de a se adresa, nu mie sau dumitale, persoane particulare, ci în genere, **românilor** pentru a-i consilia că: „nu e nevoie să ne omorîm unii pe alții, că murim și așa". Minunat. Murim, murim dar o facem oricum mai împăcați cînd cineva continuă să moară de grija noastră. (Dar, pînă atunci nu ne vom lăsa și-l vom mai cita...).

Pentru că nu avem de ales și trebuie să citățm și următoarea „senzațională dezvăluire". La întrebarea reporterului **Străzii**: „După Revoluție, ați fost atacat de diverși gazetari. Aveau motive pentru vendetta?" Adrian Păunescu explică clar: „Știu și eu? Stau în casă și ei mă înjură pe la toate ușile, prin toate ziarele... Probabil deranjează umbra mea... (...)"

Ce rezultă de aici? Două chestii. În primul rînd, tot ce deranjează la simpaticul nostru concetățean este umbra. Într-un chip ciudat, nu domnia-sa a scris cele 13 kilograme și jumătate de texte fără o anumită umbră de jenă, ci Umbra, Adrian Păunescu — Umbra. Asta este! Dînsa l-a persecutat, dînsa îi amărăște domniei-sale acum ușile.

În al doilea rînd, ne facem o datorie de onoare în a semnala istoriei literare alături de cuplurile de scriitori Ilf și Petrov, Iosif și Anghel, și pe cel intitulat Adrian Păunescu și Umbra, anunțînd pe această cale și că o dureroasă lovitură a răpit-o, la 22 decembrie 1989 pe Umbra din mijlocul nostru. Oricum, gata, ea s-a retras. De acum Adrian Păunescu va fi Doar — Adrian Păunescu.

● Pînă toamna trecută, prima zi de școală putea fi foarte ușor asimilată cu un soi de contractare a copilului cu statul. Ce urma, știu toți părinții: un bombardament aritmetic, invocat ca singură soluție pentru reușita în viață. Rezultatele: în afară de uniforma ce erau obligați să o poarte, copiii dobîndeau și o uniformă interioară, un handicap serios la capitolul dezvoltare spirituală. Semnalăm, cu bucurie, opinia doamnei învățătoare Eliza-Mara Trofin de la Școala Generală nr. 23, Brașov: „(...) nu minimalizez rolul matematicii, dar vreau să repunem în drepturile lor orele de muzică, desen, educație fizică. Pentru că nu formăm roboți, ci oameni cu sentimente, inteligenți dar și sensibili". (TRIBUNA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI, nr. 28/1990).

● Am primit nr. 1 al revistei MIRACOL (Organ central al Ligii Drepturilor Copiilor din România). 32 de pagini scrise de copii și foști copii, abordează fără prejudecăți problemele globale ale copilăriei în general, subliniindu-le pe cele ale „copilului românesc". Se tot spune că de-aici încolo competența și profesionalismul vor fi motoarele ce vor scoate România de unde, pînă la urmă, tot noi am înfundat-o. Competența și profesionalismul nostru (atît cît este) nu pot asigura decît pornirea motorului. Mai departe, se vor rosti cei care sînt acum copiii noștri. MIRACOL știe acest lucru.

● Tot despre vecinătăți abuzive: revista CHARLOT publică pe o aceeași pagină un grupaj foto cu ademenitoare femei nude și un poem (inedit, zice-se) de Nichita Stănescu. Cocteil, cocteil, dar să nu amestecăm, totuși, lichide nemiscibile.

Au prezentat:
Lucian Vasilescu
Daniel Bănulescu

● **Prezent la El Escorial, Spania, în calitate de politolog invitat cu titlu personal la cursurile de vară ale Universității Compiutense, colegul nostru, Sergiu Celac, a prezentat la 2 iulie a.c. comunicarea ce urmează, pe care o reproducem cu unele prescurtări :**

Revoluția română în dubla oglindă a trecutului și viitorului

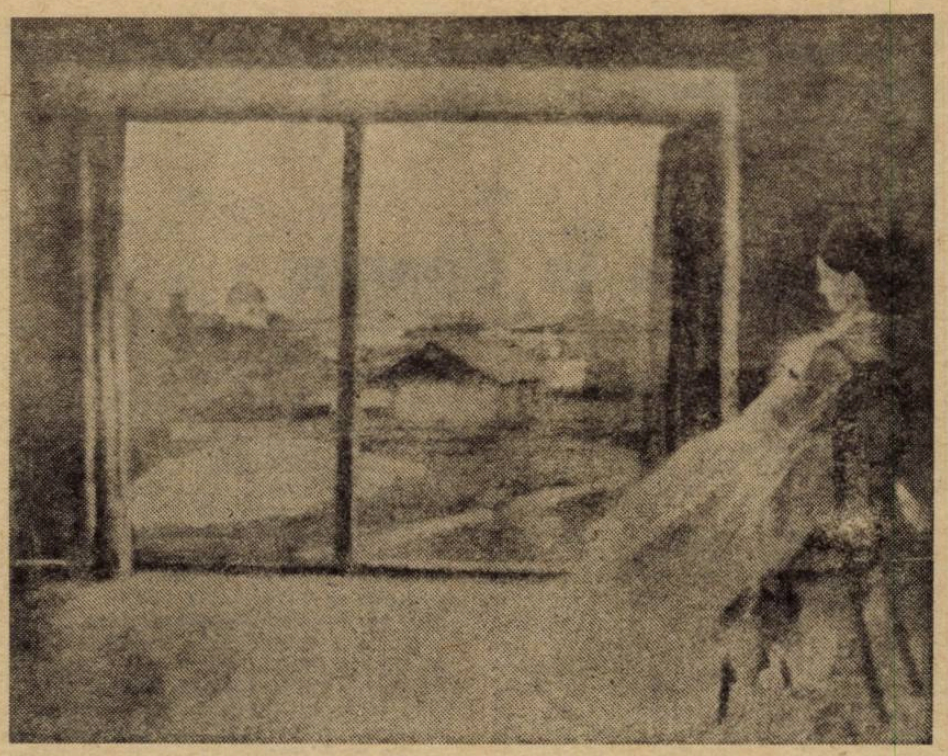

Aș sugera un joc de scenarii. Cum ar fi judecat un gînditor politic român de la sfîrșitul secolului XIX, un ipotetic domn „X" de pildă, posibilitatea izbucnirii unei revoluții la București un veac mai tîrziu ? Iar după ce răspundem la această întrebare să ne mai punem una în cadrul mental al aceluiași joc al timpului. Cum ar aprecia această revoluție un om politic român de la sfîrșitul secolului următor, al XX-lea ?

O revoluție autentică — implicînd ieșirea masivă a oamenilor în stradă care să ducă la ocuparea principalelor edificii publice și la fuga „suveranului" îngrozit — n-avea cum să-i apară domnului „X" de acum un veac drept o perspectivă rezonabilă. Nu datorită faptului că revoluțiile ca atare ar fi eșuat în decursul istoriei în încercarea de a deschide căi viabile spre schimbări necesare în sensul progresului uman. Să nu uităm că pe el nu-l despărțea decît un secol de idealurile generoase ale Revoluției franceze. El pornea însă de la realitățile unei societăți mai mult sau mai puțin așezate din România de sfîrșit de veac, o țară mică, înghesuită între trei mari puteri ale vremii, unde revoluția era percepută pe atunci ca o calamitate. Cei care ar fi pus-o în mișcare ar fi fost poate, în măsură să-i explice mobilurile, dar nu și să ghicească în folosul cui s-ar putea întoarce lucrurile pînă la urmă. În mintea oricărui analist politic lucid, factorul extern căpăta, deci, o însemnătate covîrșitoare. Marele poet și gînditor român Mihai Eminescu a formulat ca nimeni altul această idee : „Dacă n-am avea vecinic influențe străine precum le avem, dacă am fi în Spania, atunci ne-am sparge capetele unul altuia pînă s-ar așeza lucrurile. Dar acest lux de revoluțiuni sociale nu ne este permis nouă, al căror stat e vecinic o cestiune". Un argument esențial de natură geopolitică. Revoluția nu era prin urmare, nici recomandabilă și nici de dorit. Pe la 1906, ilustrul om de stat Ion I. C. Brătianu, îi spunea prietenului său Constantin Stere că România nu-și putea permite o revoluție din cauza vecinătății Rusiei și a Imperiului Habsburgic.

La cumpăna veacului, politicianul „X", care își cunoștea bine țara, nu prevedea o revoluție pentru că nu-i vedea rostul. Ce s-ar fi putut înfăptui pe această cale ? Propășirea țării ? Sub impulsul puternic al Occidentului, România înainta deja pe acest drum conform tuturor etaloanelor vremii. O schimbare a formei de guvernămînt ? În ce scop, cînd toate statele din jurul României erau și ele monarhii ? În consecință, politicianul vizionar din secolul XIX nu întrevedea pe plan intern, nici un temei solid pentru răsturnări radicale. Și mai exista o rațiune esențială care făcea improbabilă o perspectivă revoluționară. Românii nu se adunaseră încă într-o singură țară. Doar existența unui nucleu trainic de stat național le putea îndreptăți visul de unitate. În plus, probabilitatea unei satrapii orwelliene de genul celei ce va fi instalată de Ceaușescu un secol mai tîrziu părea pe atunci de neînchipuit.

Evident, o acumulare explozivă de tensiuni interne ar fi putut duce într-un fel sau altul, la declanșarea unor evenimente revoluționare. Dar pe atunci o asemenea eventualitate nu părea verosimilă. Un român care ținea de clasa politică îngustă existență la sfîrșit de secol tindea firesc să-și considere concetățenii din elita diriguitoare drept oameni de înțeles, beneficiarii unei înțelepciuni cumulative, mereu dornici să caute soluții amiabile fără a recurge la acțiuni violente. Britanicii, raționa el, s-au dovedit a fi de un pragmatism remarcabil ; și-au făcut revoluția pe la mijlocul secolului XVII și s-au ales cu o dictatură. De atunci s-au învățat minte. Pe urmă, revoluțiile au dus întotdeauna la noi lupte pentru putere. Nu era oare mai cuminte să mențină puterea la locul ei în loc să o mute mereu de la o grupare la alta, într-o perpetuă stare de insecuritate și incertitudine ? Drept urmare, politicianul nostru de la sfîrșitul secolului XIX era îndemnat să conchidă că stabilitatea este în mod convingător preferabilă oricărei alte stări de lucruri. Înainte de toate, poporul român avea nevoie, la nivelul lui de înțelegere, de liniște, pentru a-și consolida locul cuvenit în rîndul celorlalte națiuni civilizate ale Europei.

Ceea ce domnul „X" nu putea, realist vorbind, să prevadă era că lumea însăși care îi părea de nezdruncinat, se va modifica atît de drastic și de rapid. Va trece prin două războaie devastatoare, va fi vlăguită de ideologii militante și extremisme sterile. România va fi silită să-și taie legăturile firești cu Occidentul și va deveni una dintre victimele unui experiment istoric care s-a dovedit pînă la urmă eronat și păgubitor. Dacă și-ar fi închipuit că țara sa va fi desprinsă din lumea europeană și va ajunge pradă bunului plac al unui tiran ignorant și intolerant, domnul „X" ar fi rămas profund nedumerit. Întreaga sa mentalitate, senin înrădăcinată în bucuriile simple din **la belle époque**, ar fi fost zdruncinată.

Ciudat, regăsim aceeași neputință de a cuprinde cu mintea realitatea lui decembrie 1989 și la domnul „Z", personalitate politică română de la sfîrșitul secolului XXI. Beneficiul retrospectivei istorice apare la fel de iluzoriu în cazul domnului „Z" ca și proiecția prospectivă a domnului „X" cu două secole mai devreme. În anul 2090 Europa a ajuns să fie o parte a lumii la fel cum era orice țară o parte a continentului la sfîrșitul veacului XX. În secolul XXI Europa este cu adevărat casa comună a tuturor națiunilor sale. Privind în urmă, politicianului din secolul XXI îi vine greu să înțeleagă faptul că în 1989, anul crucial al mutațiilor revoluționare din întreaga Europă răsăriteană, mai existau încă discrepanțe atît de flagrante între părțile componente ale unui întreg care se cheamă continent. Surprinzător, mai existau încă frontiere între ele, oamenii aveau nevoie de o ștampilă denumită „viză" pentru a călători și trebuiau să se supună unei proceduri stînjenitoare și jenante zise „control vamal". Fiind european, domnul „Z" se știe cetățean al lumii și nu vede de ce să fii considerat doar român, sau francez, sau german, sau grec.

Pentru a-și putea formula o judecată limpede el se apleacă asupra învățămintelor istoriei și tot nu se poate dumiri cum de s-a întîmplat ca o ideologie, una singură, să stringă și să țină la un loc, fie ce-o fi, atîtea țări de pe largi întinsuri ale lumii. Mai mult, chiar și termenii sau noțiunile pe care le vehicula gîndirea politică de la finalul secolului XX îl frapează ca iraționale și nerealiste. Bine, consimte mărinimos domnul „Z", să acceptăm de dragul discuției că Revoluția Română din decembrie 1989, cu toate necazurile care au precedat-o și i-au urmat, a fost necesară pentru simplul motiv că era inevitabilă. Dar a fost ea, oare, cu adevărat inevitabilă, un datum al istoriei ? Nu s-ar fi putut face mai domol, în cadrul unui proces evolutiv, așa cum au procedat celelalte popoare din Europa de est ? Din perspectiva unui secol un răspuns simplist poate părea seducător. Cum altfel pot fi explicate toate aceste sfîșieri care au afectat însăși textura națiunii în urma Revoluției ? De unde atîta înverșunare, atît exclusivism, toată această miopie, cînd soluția optimă a solidarității firești în jurul idealurilor împărtășite de libertate și democrație era atît de evidentă ?

Cît de greu îi va veni conaționalului nostru să ne înțeleagă peste o sută de ani ! Și, de fapt, cum ar putea ? El nu știe deosebirea dintre pofta de mîncare și foame, nu a tremurat niciodată de frig săptămîni în șir, nu a trăit în întuneric, nu s-a chircit de groază în fața unei puteri omniprezente și presupus omnisciente care obliterează personalitatea, pervertește simțirea și ucide gîndul. Cum poate el pricepe nevoia noastră de a ezita, de a improviza, de a greși pentru a ne cunoaște înainte de a fi în stare să acționăm în virtutea acelei cunoașteri ? Cu ce drept să ne îndemne el, din confortul retrospectivei, să fim înțelepți și echilibrați cînd, în sfîrșit, sîntem cuprinși de graba nestăpînită de a redeveni normali ? Doar atît, normali.

S-ar putea ca numai reîntoarcerea în istorie să-i permită politicianului din secolul XXI să ajungă la aceeași concluzie ca și omologul său din urmă cu două veacuri. Și anume că o țară ca România, atunci cînd se rupe sau este ruptă din contextul european firesc, rămîne fatalmente în afară și în urmă, prăbușită într-o gaură neagră a istoriei. Abia atunci revoluția devine o necesitate. Singura. Ultima. Dacă forma pe care a luat-o în România a fost mai radicală decît cea a evenimentelor de la Varșovia, Praga, Berlin, Budapesta sau Sofia, aceasta s-a petrecut pentru că poporul român a trebuit să se dezbare nu numai de un experiment eronat ci și de o dictatură detestabilă, o ipostază de stat polițienesc totalitar ce nu poate fi imaginată nici de gînditorul politic din secolul XIX și nici de omologul său din secolul XXI.

Un alt conațional, eseistul și filosoful Emil Cioran, nota în afara oricărei conexiuni cu subiectul de față : „Tout ce q'on peut classer est perissable. Ne dure que ce qui est susceptible de plusieurs interprétations". Și mai departe : „Un desastre trop recent a l'inconvenient de nous empecher d'un discerner les bons côtés".

Citate scoase din context, dincolo de intențiile inițiale ale autorului, comportă întotdeauna riscul manipulării abuzive. Nu mă ascund în spatele acestor citate, căci părerile pe care le expun aici sînt ale mele ; doresc doar să subliniez înțelepciunea lor, în orice context logic și rațional. Contextul politic generat de o revoluție autentică poate fi — și de cele mai multe ori chiar este — în afara sferei de aplicare a unor asemenea criterii de logică și raționalitate. Tot ce ne rămîne este să judecăm faptele așa cum s-au petrecut ele cu adevărat, iar nu raționalitatea lor.

Văzută din unghiurile reprezentării mentale a două secole, din trecut și din viitor, coroborate cu ceea ce, de bine de rău, știm acum, Revoluția Română din decembrie 1989 dezvăluie cîteva trăsături esențiale, distinctive și singulare.

În primul rînd, pentru că în România, spre deosebire de toate celelalte țări est-europene, s-a petrecut o ruptură subită cu trecutul, eveniment înălțător și traumatic totodată, dînd naștere la speranțe probabil exagerate și la dezamăgiri parțial justificate. Mîndria firească legată de unicitatea acestei experiențe trebuie să fie, deci, temperată de modestie și cumpătare, atît de necesare în momentul în care trebuie să facem față formidabilelor sfidări ale viitorului.

În al doilea rînd, pentru că prăbușirea structurilor instituționale ale unei dictaturi totalitare muribunde a lăsat în urmă un vid politic pe care a trebuit să-l umplem cu soluții imaginative, improvizate și necesarmente fragile. Practic, pînă mai deunăzi am fost nevoiți să trăim într-o stare de suspensie, de provizorat. Abia acum avem un președinte ales prin vot popular, un parlament rezultat din alegeri libere și un guvern legitim, confirmat de puterea legislativă.

În al treilea rînd, pentru că tranziția spre o economie de piață cu tot ce implică acest proces complex, începe la noi abia acum, presupunînd adoptarea unui program legislativ cuprinzător ce nu poate fi implementat decît de un guvern legitim, cu sprijinul necesar din partea unui parlament liber ales.

În al patrulea rînd, pentru că drepturile fundamentale ale omului nu devin o realitate prin simpla lor proclamare, ci trebuie să fie cultivate cu grijă și răbdare într-un cadru legislativ și instituțional adecvat și într-un climat moral care se epurează treptat de stigmatele trecutului nostru totalitar, de suspiciune, ură, teamă și intoleranță.

În al cincilea rînd, pentru că abia am început să clădim în România o cultură politică și juridică de tip european. Nu sîntem încă învățați cu separarea reală a puterilor în stat, cu primatul și domnia legii, cu procedurile democratice normale. Nu știm încă să discutăm civilizat și nu sesizăm valoarea opiniilor divergente.

Ne-am cîștigat libertatea prin sacrificiul multor sute de tineri, cei mai curați dintre noi. Acum trebuie să începem să învățăm, repede și onest, abecedarul democrației reale.

Într-un fel, Europa civilizată tinde să privească tranziția chinuită a României spre democrație dintr-o perspectivă care pentru noi, românii, este cea a viitorului, aplicîndu-ne propriile ei etaloane de azi și uitînd aparent propriile ei experiențe dramatice din trecut. Și invers, nouă, românilor, ne vine greu să ne eliberăm de spaimele trecutului, mulți dintre noi nu sînt încă în stare să-și modeleze gîndirea, profund și sincer, potrivit exigențelor unui viitor inevitabil pentru a putea face față nevoilor presante ale prezentului.

Este o aspră, neiertătoare dilemă, aceea de a te afla suspendat între trecut și viitor. Iar prezentul, efemer și elusiv, rămîne undeva la mijloc, buimac și oarecum lipsit de importanță.

Pentru mine, ca persoană inadvertent politică și diplomat de carieră, nu există alternativă posibilă la acceptarea completă și necondiționată a principiilor și normelor recunoscute ale democrației europene. Numai ritmul de înaintare și succesiunea etapelor pot fi negociabile, dar nu și criteriile sale esențiale. Realist vorbind, nu pot exista definiții concurente ale adevăratului sens al noțiunii de „european", indiferent de particularitățile unei anumite poziții geopolitice. Pot exista variațiuni doar în privința lui „cum", dar nu și în privința lui „ce".

Cu riscul de a suna prezumptios — risc mereu inerent însăși condiției de intelectual — mi-aș permite să închei cu un extras dintr-un articol de analiză pe care l-am predat redacției revistei „Contemporanul" la două zile după Revoluție, în dimineața de 25 decembrie 1989 :

„Pluralismul, funcționarea fără blocaje a unui sistem politic bazat pe separarea puterilor sînt formule care în alte părți s-au constituit și cizelat de-a lungul secolelor. Aici, la noi, timpul nu așteaptă. Nu sîntem în situația de a reinventa totul, dar nici de a copia vreun model preexistent. Pentru a fi temeinic, tot ce preluăm trebuie retopit și turnat în tipare noi, numai ale noastre. Înaintarea pe această cale va fi, fără îndoială neliniară, ba chiar destul de întortocheată, vor apărea, probabil, și manifestări de maximalism și demagogie socială, vor avea loc înălțări efemere, vom vedea și încercări de cîștigare a unei popularități ieftine prin vorbărie goală și promisiuni fără acoperire. Să nu ne înspăimînte perspectiva. Este vorba de excrescențe inevitabile — și nu neapărat nocive — ale oricărui proces democratic. Să avem încredere în înțelepciunea acestui popor care a știut întotdeauna să aleagă bobul de neghină. Iar cînd spunem «popor» avem în vedere fiecare cetățean în parte, puterea lui de discernămînt, capacitatea lui de a-și înțelege și formula cu precizie interesele proprii în consonanță cu posibilitățile reale ale societății de a le înfăptui. O societate care se vrea liberă nu poate fi formată decît din oameni cu adevărat liberi în toate privințele, liberi de frică, liberi de orice constrîngere, supuși doar legii, unice pentru toți".

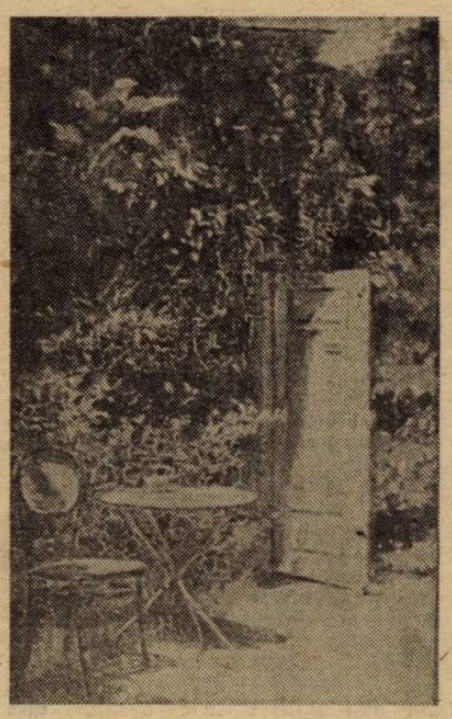

Este pentru mine o datorie de elementară decență să exprim întreaga mea gratitudine foștilor mei colegi de la Ministerul Afacerilor Externe, istoricul Ioan Bulei și politologul Elena Zamfirescu, ale căror cercetări și sfaturi mi-au fost de un neprețuit ajutor în elaborarea acestei comunicări.

Sergiu Celac

cronica ediţiilor

Eminescu în Spania

Celebrat în diferite feluri, pe diferite meridiane, centenarul morţii lui Eminescu a prilejuit şi apariţia mai multor ediţii ale poeziilor sale, unele în ţară (nu însă şi ultimul volum al seriei inaugurate de Perpessicius, aşa cum sperasem), altele în străinătate : traduceri, precum aceea a Brendei Walker şi a lui Horia Florian Popescu, apărută la Forest Books în Anglia, dar şi ediţii româneşti, retipărirea ediţiei Maiorescu de pildă de către „Asociaţia culturală internaţională a etniei române" din Viena sau — frumoasă surpriză de la românii stabiliţi în Spania — o ediţie selectivă realizată în condiţii grafice deosebite de către Fundaţia culturală română de la Madrid, **Poezii alese,** cu o prezentare de Alexandru Ciorănescu şi ilustraţii de G. Tomaziu. Fundaţia culturală română este o instituţie de cultură creată în Spania de un grup de intelectuali români de marcă (Vintilă Horia, Aurelio Răuţă, Al. Gregorian, pr. Alexandru Mircea şi Radu Enescu, cărora li s-a adăugat apoi şi profesorul Al. Ciorănescu) cu scopul de a iniţia, susţine şi organiza manifestări ştiinţifice cu subiect românesc ; creată abia în 1983, în mod simbolic la Italica, lîngă Sevilla, unde s-a născut Traian acum aproape două mii de ani, Fundaţia are deja la activ un lanţ impresionant de manifestări. Ea este organizatoarea mai multor reuniuni ştiinţifice internaţionale dedicate unor probleme ale istoriei şi culturii române (o masă rotundă la München dedicată ortodoxiei şi Apusului, mai multe reuniuni la Paris, între care şi cea de anul trecut dedicată centenarului Eminescu), precum este şi editorul unui număr respectabil de volume dintre care, alături de o istorie a românilor a lui Matei Cazacu, o istorie a literaturii române a lui I. Negoiţescu sau un studiu de istorie a artei medievale de Pavel Chihaia, fac parte şi cîteva publicaţii eminesciene : traduceri în italiană şi germană, volumul cuprinzînd materialele centenarului din anul abia încheiat, de la Paris, şi cel de care urmează să ne ocupăm aici pe scurt.

Eseul introductiv al volumului, intitulat **Un poet al indeterminării,** este o meditaţie asupra sensului unei poezii prea mult atomizate în analize parţiale şi care propune deci o viziune şi o interpretare globală a sensurilor ei existenţiale. În viziunea cunoscutului nostru comparatist, miezul de foc al poeziei eminesciene se constituie dintr-o serie de indeterminări plasate, toate, sub semnul timpului ca expresie a condiţiei umane, căci „păcatul originar nu e viaţa sau moartea, ci faptul că natura sau Dumnezeu ne-au îngăduit accesul la eternitate şi ni l-au interzis în acelaşi timp". Între un trecut care nu e decît o iluzie şi un viitor care nu ne aparţine, singura categorie accesibilă este prezentul, la rîndul său inconsistent pentru că e contradictoriu ca şi realitatea pe care o reflectă : „Apăsat de conflictul permanent dintre urgenţa şi intensitatea trăirii şi, de altă parte, desperarea unei totale inanităţi a realului, individul se simte mai puţin protejat decît cerbul încolţit de copoi. Propria lui existenţă, sfîrtecată între a fi şi a nu fi, i se înfăţişează ca o constantă contradicţie. Soluţiile problemelor lui — şi ale noastre — nu pot fi decît contradictorii : irealitatea realului, fragilitatea duratei, dulceaţa suferinţei, răul binelui şi binele răului". Poetul încearcă să anuleze teroarea timpului prin refugiul în cîteva teme obsesionale, constante ale poeziei sale, „trecutul, moartea, iubirea, visul şi arta". Examinate îndeaproape, acestea se dovedesc la rîndul lor caduce : trecutul e „un bun pierdut" şi „plin de ispite frustrante", moartea e o soluţie absurdă de vreme ce n-o putem imagina decît ca pe o extrapolare a ideilor noastre despre viaţă, iubirea — cu „o greutate specifică mult mai importantă" — dovedeşte că şi femeia „nu poate fi şi nu e altceva decît un stup de contradicţii la fel de fundamentale" etc. Sub raport conceptual deci, „căutarea nu poate fi decît o prinsoare pierdută". Din ea nu rămîn însă ideile, soluţiile practice, ci muzica unică a vibraţiei în faţa nemărginirii închise în fiecare din enigmele zadarnic cercetate, căci „cuvintele nu se adună în funcţie de structura coerentă a gîndirii, ci de structura armonioasă a sonorităţii" care implică participarea noastră dincolo de înţelesurile concrete ale frazei şi care „poartă totuşi un înţeles mai explicit" decît ele. Eminescu ne apare astfel ca un punct de referinţă şi de echilibru într-o lume care s-a format odată cu noi : „Un Hölderlin mai fertil în resurse şi în armonii, un Leopardi mai puţin îngheţat de spaima de a trăi, un Baudelaire mai echilibrat între ispitele şi pedepsele existenţiale, Eminescu este cheia de boltă peste care s-a putut şi se poate clădi, dar fără care n-am fi ce sîntem".

Selecţia celor şaizecişişase de poezii care constituie antologia propusă cititorului nu poate fi înţeleasă fără parcurgerea acestui eseu, căruia îi serveşte drept corpus de referinţă. Sînt însumate aici, într-o ordine armonică a temelor fundamentale enunţate, începînd cu căutarea conştiinţei de sine („Căci ce-i poetu-n lume şi astăzi ce-i poetul ?") şi terminînd cu moartea („Vino iar în sîn, nepăsare tristă"), multe dintre cele mai frumoase şi mai tulburătoare poezii eminesciene. De la cele mai cunoscute (inclusiv **Scrisoarea III** şi **Ai noştri tineri)** pînă la postume extrase din ediţia Perpessicius sau din alte publicaţii anterioare, totul se înlănţuie într-un şir ordonat de ideea propusă în introducere. Sursele acestei ediţii, textologic vorbind, nu ne sînt însă indicate şi nu ştim deci de ce, de pildă, luna din **Sara pe deal** trece „aşa sîntă şi clară" şi nu **sfîntă,** cum e şi în Perpessicius, şi în Murărăşu ; asemenea exemple sînt multe în text şi nu insist asupra lor. Dar lipsa oricăror indicaţii de acest gen ne împiedică să aflăm care este sursa, să zicem, a poeziei intitulată aici **Ca o făclie** (p. 167), care ne este cunoscută din ediţiile menţionate mai sus sub titlul **N-am fost la înălţime,** şi într-o formă cu deosebiri uneori importante faţă de textul cuprins în acest volum. Din **Bibliografia M. Eminescu** a Academiei, vol. I, singura pe care o pot consulta în fugă pentru aceste însemnări, observ că această postumă e tipărită pentru prima dată de Perpessicius în vol. IV al ediţiei sale, în 1952. De unde provine varianta propusă aici ? Nu ştiu. De ce poartă ea titlul **Ca o făclie,** care este al altei postume, nu fără legătură cu aceasta, iarăşi nu pot spune, dar vom afla poate de la eminescologii care se vor apleca asupra acestei ediţii. Nu ştiu de asemenea de ce volumul, şi probabil toată activitatea editorială atît de însemnată a Fundaţiei culturale române, păstrează vechea ortografie, în uz acum patruzeci de ani : apostrof, **i** din **a,** grafii precum **coherent** (dar **inerent), caşi** etc. Este probabil încă un semn al refuzului faţă de răsturnările, cel mai adesea arbitrare şi nejustificate, care au avut loc în cultura noastră în tot acest timp. Dar un articol al Sandei Golopenţia, apărut nu demult chiar în paginile acestei reviste (nr. 21 din 20 iunie) dă un răspuns mai potrivit acestei chestiuni decît aş putea-o face eu, căci Sanda Golopenţia, profesor la Providence U.S.A., face parte din aceeaşi emigraţie care s-a rupt deliberat de toate constrîngerile şi reformele impuse aici, cu şi mai des fără voia noastră : „distanţei în spaţiu îi adăugăm astfel o distanţă în timp, acceptînd să utilizăm grafii care reprezintă pentru românul din România forme învechite... În felul acesta marginalizăm cultura emigraţiei româneşti în raport cu cultura din ţară..."

N-aş putea încheia prea scurtele însemnări de faţă pe marginea unui volum care e menit să ocupe un loc aproape de inima noastră fără a mă referi măcar în trecere la ilustraţia lui G. Tomaziu, tulburătoare şi rafinată, „la graniţa dintre concret şi abstract" cum îi prezenta pictura St. Nenitescu la ultima sa expoziţie din ţară, în 1967, şi fără să-mi manifest bucuria reîntîlnirii cu arta unui vechi şi reputat interpret al poeziei, al poeziei reale — St. Baciu, I. Caraion, Iordan Chimet ş.a. — dar şi al poeziei „imaginare", ciclu din care o piesă augurală se intitula chiar **Spania.**

Mircea Anghelescu

povestea vorbei

Ameliorare

Semantica tradiţională clasifica, în perspectivă istorică, o serie de fenomene şi de tendinţe din evoluţia limbii, găsindu-le explicaţii psihologice şi sciologice cît mai generale. Unul dintre fenomene, aşa-numita tendinţă **peiorativă,** de „degradare a sensurilor", era descris de M. Bréal, la 1897 ca efect al eufemismului : intenţia, frecventă în comunicare, de a atenua expresia directă, cu asocierile ei supărătoare, prin folosirea unui sinonim, e anulată treptat, pe măsură ce eufemismul ajunge să-şi piardă valoarea de intermediar, devenind transparent şi trimiţînd direct la sensul negativ, pînă la echivalarea cu termenul substituit iniţial. În limbajul actual, exemplele cele mai la îndemînă de eufemisme sînt cîteva sintagme pe care vorbitorul le decodează fără greutate, recunoscîndu-le încărcătura negativă : „reaşezarea preţurilor", „restabilirea ordinii" etc. Lucruri interesante se petrec cu un cuvînt ca „eveniment", căruia DEX-ul nu-i înregistrează sensul neutru de „fapt produs" (prezent în etimonul francez), notîndu-i ca prim sens pe acela cuprinzînd o notă apreciativă : „întîmplare importantă, fapt de mare însemnătate". Ce s-a întîmplat cu cuvîntul în limbajul politic merită o cercetare aparte : inflaţia de determinări (**„măreţ** eveniment", „eveniment **de importanţă epocală"** ş.a.m.d.) a slăbit probabil sensul său marcat, readucîndu-l la nivelul neutru. Mai interesantă e însă specializarea pe care termenul pare să o fi primit în limbajul poliţienesc. Cînd l-am auzit, acum cîţiva ani, pe un ins care, într-o respectuoasă conversaţie cu un miliţian, îi punea acestuia întrebarea „formaţi evenimente ?", formula mi s-a părut suficient de stranie ca să blocheze orice încercare de analiză. Între timp am mai întîlnit însă destule alte exemple care lămuresc valoarea de „termen tehnic" a lui **eveniment ;** valoare care pare încă insolită în raport cu nivelul standard al limbii. Un poliţist de la circulaţie vorbea la televiziune, în iulie, despre „evenimentele rutiere comise în prima jumătate a anului". Faptul că un **eveniment e comis** ţine loc de orice explicaţie lămurind pe deplin valoarea negativă a utilizării speciale în care descoperim aici cuvîntul.

Dacă adăugăm la toate acestea tendinţa de a folosi tot mai mult sintagma „evenimentele din decembrie" (vezi, de exemplu, **Expres,** nr. 23, p. 2, **Cuvîntul,** 27 iunie, p. 1, **„22",** 29 iunie, p. 1 şi explicaţia lui Stelian Tănase din **Convorbiri literare şi critice,** nr. 2, p. 3), pentru a marca refuzul unei încadrări terminolgice în absenţa informaţiei istorice necesare — tabloul utilizării actuale a termenului se completează — arătîndu-se deschis oricărei evoluţii (şi, deocamdată, oricărei, mai mult sau mai puţin amuzante, ambiguităţi).

De la eufemism şi degradare (ale cărei posibile surse sînt totuşi mai numeroase : asocieri de idei, modificări de mentalităţi) ajungem însă la fenomenul opus : o tendinţă de „ameliorare" pare să marcheze evoluţia multor cuvinte, al căror sens iniţial neutru se valorizează pozitiv. „Ca de obicei — scrie S. Ullmann — două tendinţe contradictorii coexistă în evoluţia limbajului" ; ponderea pe care semanticianul o acordă degradării este reprezentînd, aparent, un cumul de excepţii. Datele limbii contemporane furnizează destul de multe exemple ale procesului semantic de polarizare pozitivă. Citind că un anumit lucru se face „în scopul **redimensionării** nivelului de bunăstare individuală" (**Azi,** nr. 83, p. 2), recunosc un cuvînt la modă, pe care autorul pare să-l fi folosit cu implicaţie valorică : **redimensionarea** ar fi deci, neapărat, o **creştere** — ceea ce analiza derivatului n-ar presupune ; intervine aşadar o presupoziţie a „schimbării obligatorii în bine" şi o tendinţă de interpretare a neologismului în sensul pozitiv. Modelul există într-o serie întreagă de termeni, începînd chiar cu **dimensiuni, proporţii** (vezi „de dimensiuni" „de proporţii" „a lua proporţii") care, **în absenţa determinărilor,** se orientează către sensul apreciativ (nu către cel obiectiv „măsurabil al lui „mărime". Acelaşi lucru se observă şi la alte cuvinte : **capacitate, calitate, caracter** — la care ideea de măsură sau de tip structural e dublată de sensul specializat valoric. **Corespunzător** şi **deosebit** sînt exemple şi mai elocvente, în măsura în care, desprinzîndu-se de determinanţi („corespunzător cu..." „deosebit de...") îşi pierd şi sensurile specifice devenind termeni apreciativi vagi, folosiţi pînă la saţiu în cele mai diferite contexte.

Ar mai rămîne de văzut dacă această tendinţă de „ameliorare" a sensului ţine de o modă şi de „presupoziţia de optimism" indusă timp de decenii de limbajul mijloacelor de comunicare în masă — sau dacă ea corespunde unui tipar semantic puternic, mai vechi, neavînd deci decît cauze interioare sistemului limbii.

Rodica Zafiu

Avangarda istorică

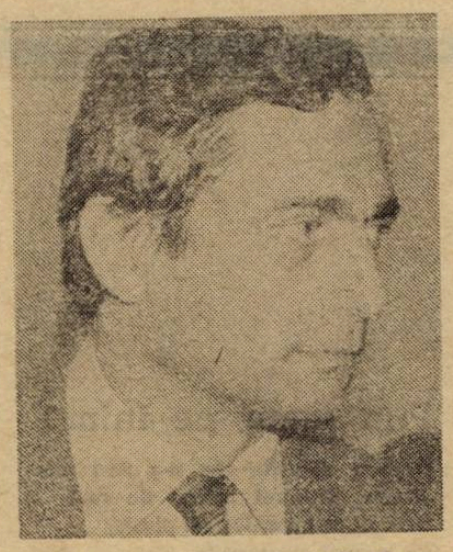

Fotografie de Ion Cucu

despre avangarda literară românească avem două mari tipuri de lucrări. Pe de o parte **antologiile** lui Saşa Pană, Marin Mincu şi Eva Behring, pe de alta lucrările de **sinteză**, între care foarte cunoscute sînt cele semnate de Adrian Marino, Matei Călinescu, Marin Mincu sau Ov. S. Crohmălniceanu, în **Literatura română între cele două războaie mondiale.** Recent, editura Minerva a publicat o nouă carte pe această temă : monografia lui Ion Pop, **Avangarda în literatura română.** E vorba de rodul unor cercetări începute cu 25 de ani în urmă, în arhiva lui Saşa Pană, care şi-a pus cu generozitate colecţiile la dispoziţia tuturor celor interesaţi de acest fenomen. În „burta" cărţii de astăzi se află deci o vastă bibliografie românească şi străină şi, în plus, rescrisă sau „canibalizată", cercetarea lui Ion Pop, din 1969, **Avangardismul poetic românesc.**

Ca şi **jazul** sau **literatura S.F.**, tema în sine este aparent heterodoxă, ceea ce-i face pe cercetătorii cu morgă s-o privească de sus. Curajul de a aborda o astfel de temă mă atrage de la început în cartea lui Ion Pop. Faţă de încercarea din 1969 (care avea pe alocuri mai multă căldură), sinteza aceasta e mai sistematică şi, bineînţeles, exhaustivă. Cred că la ora aceasta nimeni nu ştie la noi, despre acest subiect, mai mult decît Ion Pop, nici sub raport documentar şi nici din punct de vedere teoretic. Şi totuşi, în ciuda spiritului universitar şi a dorinţei de a epuiza tema, sînt pagini care reuşesc să ne transmită febrilitatea (şi umorul) cu care autorul a scotocit prin arhive sau a mers pe urmele cîte unui scriitor mai puţin cunoscut.

Primul lucru important pe care ni-l oferă monografia lui Ion Pop este o punere în discuţie a conceptului de **avangardă** şi chiar o definiţie a lui. Mai întîi, nu e vorba de o **şcoală literară** sau de un **curent**, ci de o **mişcare, o atitudine,** o **stare de spirit,** deşi nu lipsesc revista, programul şi, într-o oarecare măsură, modelele şi maeştrii.

Apoi, ca peste tot în Europa, şi avangardismul român se caracterizează prin două atitudini extreme : vocaţia iconoclastă, negarea radicală a tradiţiei, într-un cuvînt, **ruptura** şi, în al doilea rînd, dorinţa de a construi. În seria de repere „negative" intră opoziţia sistematică în raport cu trecutul cultural, refuzul convenţiilor, al autorităţii şi al „codurilor de maniere", respingerea ideii de **operă** sau de **literatură**, repudierea ierarhiilor constituite şi a oricăror forme de consacrare. Ilarie Voronca, de exemplu, a fost „excomunicat" de la **unu** pentru că aspira să adere la Societatea Scriitorilor Români, iar mai recent, Gellu Naum a invocat primul prilej care i s-a ivit pentru a-şi da demisia din Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor, unde abia fusese ales. La capitolul elementelor „pozitive" ale avangardismului putem înregistra valoarea prospectivă a mişcării, elogiul spontaneităţii creatoare şi, legat de aceasta, absoluta libertate a spiritului, care se traduce în literatură prin punerea în libertate a cuvintelor (după celebra formulă a **futuriştilor**). În sumă, avangardismul are ca trăsături principale radicalismul, extremismul chiar sau, după cum spune Ion Pop, refuzul stagnării şi „dinamismul absolut al spiritului creator". Termenul final al activităţii de avangardă nu este deci **opera,** ci această disponibilitate perpetuă pentru creaţia în libertate.

În schiţa istorică pe care ne-o oferă monografia lui Ion Pop sînt de reţinut mai întîi elementele de context general în care apare avangardismul european. Între ele, influenţa lui Nietzsche (mai ales asupra **futurismului**), ideile lui Bergson (legate de critica raţionalismului şi a determinismului mecanicist), în fine, mutaţiile din psihologie (Freud şi Jung) sau din fizică (Einstein).

Cronologia propriu-zisă a avangardismului românesc începe cu „desprinderea de simbolism", în jurul anului 1915, la revista **Chemarea,** unde colaborau Ion Vinea şi Tristan Tzara şi unde se simte deja aerul manifestelor **dadaiste,** care vor fi lansate nu peste mult timp la Zürich. E vorba deci de o stare de spirit **pre-avangardistă,** la care au participat şi „paginile bizare" ale lui Urmuz, considerat, dacă nu un model, în orice caz un mare precursor.

Prima grupare românească de avangardă este legată de **Contimporanul** lui Ion Vinea şi Marcel Iancu. Aici se organizează **constructivismul** românesc, plasat în sfera de influenţă a constructivismului european (mai ales german) şi avînd ca termen apropiat de comparaţie pictura abstractă a lui Piet Mondrian. Chiar dacă momentele clar individualizate sînt mai greu de izolat, anul 1924 şi **Manifestul activist către tinerime,** apărut în **Contimporanul,** marchează începutul unei etape care mai cuprinde activitatea grupului de la **75 H.P.** (Ilarie Voronca, Ştefan Roll, Victor Brauner şi Mihail Cosma), de la **Punct** (1924—1925) şi mai ales de la **Integral** (1925—1928), unde se definitivează formula de „sinteză modernă" a primei perioade.

Apoi entuziasmul faţă de **constructivism** este atenuat şi gruparea de la **unu** (1928—1932), condusă de Saşa Pană, „face dreptate" componentei suprarealiste, oarecum marginalizate pînă atunci. Pe de altă parte, la începutul anilor '30 se înregistrează o radicalizare a atitudinilor avangardiste, „în sensul afirmării unei sensibilităţi mai acute" faţă de social (Geo Bogza) şi după acest moment de trecere, în anii 1933—1934, prima etapă a avangardismului românesc se încheie. „O situaţie oarecum aparte are, dintre mişcările europene, **expresionismul,** convocat şi el la sinteza «integralistă», dar asimilat mai curînd de «modernismul moderat»" al lui Blaga, Fundoianu, Aron Cotruş sau Felix Aderca".

Faza a doua e legată de evoluţia grupului **suprarealist** (Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu, Gherasim Luca şi D. Trost). El s-a format „oarecum în marginea sau după dizolvarea revistei **unu**", în 1940 şi cu toate că nu a avut o revistă proprie (cea proiectată, **Gradiva,** nu a mai apărut), a reuşit să-şi publice textele în propriile colecţii, româneşti sau franceze („Colecţia suprarealistă", „Surréalisme", „Infra-Noir"). Manifestele grupului **(Critica mizeriei** sau **Dialectique de la dialectique)** au fost publicate abia în 1945 deşi datează din anii războiului, şi reprezintă nu numai asimilarea deplină a doctrinei lui Breton, dar şi o încercare „de a îmbogăţi sfera conceptelor şi a experienţelor definitorii pentru sensibilitatea suprarealistă". Ultima manifestare a grupului este cea din 1947, în legătură cu Expoziţia suprarealistă internaţională de la Paris.

Dacă pentru prima fază erau prezentaţi pe larg Ion Vinea, Ilarie Voronca, Ştefan Roll şi Mihail Cosma, pentru cel de-al doilea moment vedetele sînt Gherasim Luca, Paul Păun, Gellu Naum („poetul cel mai reprezentativ al suprarealismului românesc şi, fără îndoială, una dintre figurile de marcă ale mişcării europene") şi Virgil Teodorescu.

Tabloul e completat de fişele unor scriitori plasaţi „în vecinătatea avangardei" (Victor Valeriu Martinescu, Eugen Ionescu sau M. Blecher), de un scurt istoric al receptării avangardei româneşti în critica deceniilor trei şi patru şi de un capitol special consacrat **literaturii manifestelor.** Şi asta pentru că ar fi vorba de un adevărat gen literar (caracterizat prin teatralitate, conştiinţă a jocului, caracter aforistic şi stil exclamativ) sau, după cum pretind alţii, de cele mai frumoase produse ale mişcării.

După cum se vede, timpul şi cercetarea monografică a lui Ion Pop au „întors" în cele din urmă avangarda spre noţiunea de **operă** şi de **tradiţie.** „Oricum, constată chiar autorul, vine întotdeauna momentul în care avangarda se vede înscrisă într-o istorie, situată în ansamblul evoluţiei literare".

Cred că prin cercetarea lui Ion Pop avangarda literară românească nu numai că a devenit **istorică,** dar s-a şi **clasicizat.**

Florin Manolescu

teoreme

O gramatică în culori

Specificul naţional al Poeziei ? Cuvintele ei, adică Limba. „Poeţii sunt ai limbii mai mult decît ai lor" spunea cineva, un poet de bună seamă, şi oricît s-ar schimba felul nostru de a fi, oricît de altfel am simţi şi am gîndi, valoarea de adevăr a acestei propoziţii nu va scădea. Nu cred, mărturisesc, în şansa vreunui „esperanto" sau a vreunei limbi naturale de a înlocui toate limbile pămîntului spre a ne face să vorbim şi să gîndim cu toţii într-o singură limbă, singurul caz în care limba ar înceta să mai fie purtătoare de specific naţional. Cu toate că, privind logic la viaţa lumii moderne, o atare posibilitate ne apare nu doar posibilă, ci de-a dreptul probabilă... Numai că nu atît de curînd ca să nu mai avem linişte şi nici atît de sigur ca să ne pierdem în fatalitate... Aşadar, de multe sute de ani, astăzi şi încă o Vreme, specificul naţional al poeziei româneşti a fost, este şi va fi exprimat prin limba română. În formele căreia, ca mierea în fagure, s-a turnat de-a lungul timpului zăcămîntul de sensibilitate şi de gîndire propriu poporului român, mentalitatea lui existenţială aşa cum s-a conturat ea prin impactul generaţiilor cu natura şi cu istoria, transformîndu-se toate — sentimente, idei — înlăuntrul acestui tipar inefabil, în cuvinte. Poezia fiind o gramatică în culori a limbii aşa cum sintaxa şi morfologia compun o gramatică în alb-negru. Învăţînd-o pe aceasta din urmă se cheamă că înveţi însăşi limba, dar nu-i mai puţin adevărat că lectura poeziei este şi ea o lecţie de limbă. Una al cărei obiect îl constituie, în primul rînd, magma de înţelesuri şi de relaţii sensibile de sub coaja fiecărui cuvînt, sau, altfel spus, puterea de semnificaţie a semnificanţilor. Stilistica tradiţională, privind poezia din perspectiva lingvistică, ne-a dat o descriere amănunţită şi variată a cuvîntului poetic şi a frazei poetice ; stilistica mai nouă, radicalizînd perspectiva lingvistică pînă la infinitezimal, a dat o descriere amănunţită a amănuntului însuşi, promovînd o algebră a frazeologiei poetice, deseori cu surprinzătoare rezultate la nivelul detaliului. De ce n-am completa însă, fie şi numai pentru simetrie, perspectiva lingvistică asupra poeziei cu o privire a limbii din perspectiva poeziei ? Ce ne spune, deci, poezia română despre limba română ? — iată o întrebare cel puţin interesantă...

Marea bogăţie lexicală a limbii române, vădită numeric în dicţionare, se arată a fi din perspectiva poeziei româneşti mai puţin o chestiune de cantitate a vocabularului şi mai mult una de calitate a cuvintelor, sub dublu aspect : al mobilităţii semantice şi al expresivităţii. Polivalenţa semantică a cuvîntului în poezia română merge pînă la „non idem est si duo dicunt idem" indică o înclinare către omonimie a limbii însăşi, calitate fundamental poetică întrucît satisface principiul ambiguităţii, definitoriu pentru specificul limbajului poetic. Cuvîntul trăieşte frecvent în poezia română o aventură a deconspirării unei mulţimi de înţelesuri pe care vorbirea comună le păstrează în stare latentă dar care, odată activizate prin dicţiunea poetică, se întorc la vorbitor cu toată încărcătura lor semantică obligîndu-l, prin chiar acest act revelator, la o permanentă evaluare înlăuntrul propriei conştiinţe lingvistice. Mobilitatea semantică id est omonimia şi mobilitatea învelişului sonor al cuvîntului sunt, ambele, trăsături ale lexicului limbii dar nimic nu le pune mai bine în evidenţă decît poezia. Sub celălalt aspect, al expresivităţii, se cuvine să observăm că dincolo de farmecul arhaic al... arhaismelor, de parfumul inedit al neologismelor, de savoarea melodică a fondului principal de cuvinte, specifică aceasta din urmă întregii latinităţi, lexicul limbii române are proprietatea de a deveni expresiv prin exploatarea inspirată a funcţiunilor sale morfologico-sintactice, vreau să spun prin efortul poetului de a găsi forma cea mai adecvată a unui cuvînt şi de a găsi totodată contextul lexical apt de a ridica gradul de expresivitate al unui anume cuvînt. Expresivitatea, voluntară sau involuntară, a cuvîntului în poezia română ne face să ne gîndim că limba română conservă la acest nivel al său o geometrie caleidoscopică, şi aceasta o trăsătură specifică limbajului poetic...

Cercetări asupra sintaxei poeziei româneşti şi asupra sistemelor de versificaţie în care ea s-a exprimat au dovedit, încă de mult, extraordinara disponibilitate sintactică şi prozodică a limbii române. Nu o dată abaterea de la normele sintactice şi-a vădit funcţionalitatea poetică, deopotrivă în poezie şi în vorbirea comună. Ordinea cuvintelor (părţi de vorbire) într-un vers (propoziţie, frază) are ea însăşi deseori o valoare poetică aşa cum în vorbirea curentă are valoarea expresivă modulaţia tonală, iar limba română îngăduie — ne dăm seama, iarăşi, citind poezia română — compoziţii frazeologice dintre cele mai diverse, epuizînd aproape posibilităţile de ordonare a cuvintelor, indiferent de funcţia lor sintactică. Această multiplă acomodare sintactică, aceste variate moduri de impregnare poetică a relaţiilor dintre cuvinte fac ca în poezia română să nu se poată vorbi despre prezenţa strivitoare a unui cult al metaforei, a scrie o metaforă nefiind în genere o problemă pentru poetul român, verbul specific poeziei, „a sugera", avînd norocul unor conjugări potenţiale de o mare diversitate între care metafora propriu-zisă nu e mai mult, desigur, nici mai puţin, decît un egal între egali. Muzicalitatea specific latină a limbii române n-a determinat o monotonie ritmică a versului în exterior ci, mai curînd, o anume constantă a ritmului interior, corespunzător, în cazurile exemplare, raportului dintre modul de a simţi şi cel de a reflecta al fiinţei psihice a românului. De altfel, între capodoperele poeziei româneşti stau alături balada populară Miorita, în versuri de 5—6 silabe, metrul propriu folclorului poetic românesc, şi Odă de Mihai Eminescu scrisă în metru antic. Le desparte ritmul exterior şi alte aspecte prozodice, le uneşte un ritm interior dominat de acelaşi, ancestral, tipar de sensibilitate. În epoca modernă a versului liber, poeticitatea organică a limbii române aproape că nu mai trebuie demonstrată altfel decît prin lectura poeziei româneşti...

Ştim bine, poezia este pînă la un anume punct intraductibilă, în sensul că o traducere oricît de fidelă şi oricît de frumoasă nu poate transmite farmecul particular al limbii originalului. Sunt poezii în ţesătura cărora acest farmec are mai puţină importanţă. Nu contestăm. Dar, cu siguranţă, nu e acesta cazul poeziei române. Aşa cum pentru oricare iubitor de poezie a învăţa limba engleză pentru a-l citi pe Shakespeare, franceza pentru a-l citi pe Baudelaire, italiana pentru a-l citi pe Dante, germana pentru a-l citi pe Hölderlin etc., etc., poate să fie o mare plăcere dar şi o mare utilitate (căci, ajungînd să citească pe aceşti mari poeţi, ce l-ar împiedica să se apropie şi de ceilalţi care, împreună, fac poezia naţională şi exprimă sufletul unui popor ?), credem că a învăţa limba română pentru a citi fie numai **Miorita** şi **Oda în metru antic** a lui Eminescu poate să fie un act de egală plăcere şi de egală utilitate intelectuală. Fiindcă, încă o dată, „poeţii sunt ai limbii mai mult decît ai lor" şi poezia română este pe măsura limbii române, poate legenda cea mai înaltă a poporului român, de păstrat cu sfinţenie măcar din instinct de conservare întrucît, cum zice un poet francez din veacul douăzeci, „tous les pays qui n'ont plus de legende / Seront condamnés à mourir de froid...".

Laurenţiu Ulici

doina sălăjan

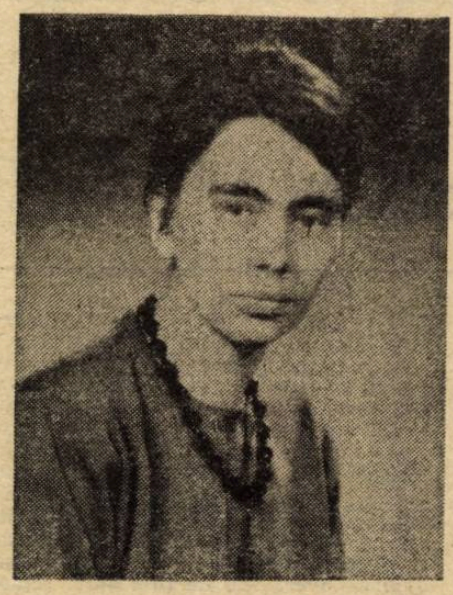

Haz

Acuma, însfîrşit am înţeles —
Viaţa mea a fost o păcăleală.
(Crezi că-i podoaba părului sub fes,
Cînd-colo, nu-i decît o ţeastă cheală!)

Adică, „uite-o, nu-i“ ! Un strașnic truc
Se repeta: parcă-mi zbura din mînă
Piinea din care-aş fi voit să-mbuc,
Mereu cu partea unsă în ţărînă.

Aveam paharul plin, dar ce folos ?
Pleznea în ţăndări cînd să-l duc
la gură.
Şi încă socoteam că-s norocos
De se-ntîmpla să n-am vreo tăietură.

Porneam la drum ? Mă întorceam
un şchiop ;
Stăteam pe loc? Mi se-aducea de ştire
Că de plecam aş fi atins un scop
Ce-mi sta în gînd de mult spre
împlinire.

Aiurea am trudit în fel şi chip.
Urma pe care-am vrut s-o las
neştearsă
Am tipărit-o-n mişcător nisip,
Ce-am luat în serios, a fost o farsă.

Şi totuşi, rolu-mi are-un haz nespus,
Jucîndu-l plîng şi rîd cu toată gura ;
Îl sui pe deal cu icnet şi de sus
Las bolovanul să se dea de-a dura.

Pun semn pe inimă

Deplîng că-atîta rău n-a fost tăiş
Precis, al unui ucigaş de rasă
Detest acest amatorism pieziş
Ce numai nemortale răni îmi lasă.

Căci rănile se cos şi iar trăim.
Ieşind buimaci de la reanimare
Vrăjit, feeric, ca un vis sublim
Întorsul la viaţă ni se pare.

Abia-ntremaţi însă din umbră iar,
Ratînd, stupidul nenoroc ne-atacă
Aceeaşi lipsă cronică de har
Avînd în ce-i e poruncit să facă.

Dar eu m-am săturat de cicatrici,
De suferinţa drămuită-n porţii.
Nu mă distrugi, doar armonia-mi strici
Înapt meseriaş într-ale morţii !

Pun semn pe inimă, să nu dai greş !
Ca mine, nimeni n-o să te mai roage
C-un sigur arc zeese în drum să-l ieşi.
Hai, ochitor de bilci, acuma, trage !

Departe de stele

Ah, răstignit pe trecut,
Suflet în ceaţă,
Prezentul minut cu minut
Crucea ţi-o-nalţă !

Pîn'la nimic subţiat
De cruda-ntinsoare
Prin creşterea crucii ţi-e dat
Chinul cel mare.

Toţi răstigniţii-au murit
E linişte-n stele.
Tu încă mai gemi zdrenţuit
Departe de ele.

Flori, numai flori

Nu poţi iubi pe cine nu te iubeşte —
Dar eu pot, Doamne, eu pot !
Vezi cum te implor, cu singerosul tău
cleşte
Să mă sfîşii de tot !

Cît e-ndrăzneşte sufletu-n viaţă
Mă cutremur să ştiu.
Mor de iubirea care mă-nghiaţă
Şi-n deznădejde înviu.

N-aş mai pleca în războaie pierdute
Din chiar clipa-nceperii lor,
E clar, nu săgeţi voi trimite-n redute
Din arcu-mi, ci flori, numai flori !

Străina mea copilă

Şi se grăbeau căci trupul se răcea —
Braţele mele le-au făcut să cadă
Din jurul tău. Nu mai erai a mea
Nici cu a ta, măicuţă de zăpadă.

Era-ntre noi un zid de netrecut,
Ochii de-azur ţi-i închideau. O pradă
Primejdiilor lumii, fără scut,
Mă părăseai, măicuţă de zăpadă !

Şi goală, cum sunt pruncii cînd îi lai,
Făptura ta-ncepea încet să scadă :
Erai copila mea cu păr bălai,
Eram bătrîna-ţi mumă de zăpadă.

Tot părul-ţi alb pe capul meu s-a nins,
Un veac sfîrşea obrazul să mi-l roadă.
Copilăresc suris lucea surprins
În clarul feţei tale de zăpadă.

Cînd ne-am născut, de minte nu
mai ţin
Care îi fuse celeilalte mladă ?
Măicuţa mea curată ca un crin,
Străina mea copilă de zăpadă !

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Ne vom topi sub soarele acestei veri ? Sau cărţile verii vor fi, cine ştie, topite ? De fapt cărţile nu se topesc, termenul e impropriu. Întîi se toacă mărunt, în fişii înguste, se strîng în baloturi ca finul şi se amestecă bine cu un fel de clei. Rezultă o pastă care poate fi refolosită eficient. Iată ce ne poate întîmpla cu cărţile cînd îmbătrînesc iar cîteodată, să batem în lemn, chiar cînd sînt foarte proaspete. Tratamentul nu e brutal ci industrial, adică indiferent şi precis. Are şi avantajul unei absolute imparţialităţi. Faţă de tratamentul cu nuanţă mistică din Fahcenheit 451, **este cît se poate de terestru şi economic. Critica literară a viitorului se regăseşte în el cu neliniştea „amintirilor despre viitor“. Deci, vorba cîntecului, „nici o lacrimă“.**

Horia Gârbea

ELIANA POPOVICI
Scara în spirală
Editura Albatros

● Un roman foarte „aşezat“ ! Prototipul romanului mijlociu. Mai lung decît trebuie, mai lent decît trebuie, cu o mulţime de personaje care se învîrt fără nici un rost încercînd să concureze starea civilă în zilele cînd funcţionarii îi sînt în S.R.L. Nimic memorabil căci memoria trebuie păstrată cît mai liberă iar rostul unei cărţi este să te amuze. Poate doar vizita profesorului de biologie, Andrei, proaspăt repartizat, în încăperea viermilor de mătase şi entuziasmul celor prezenţi faţă de sus-zişii viermi să-mi dăinuie în minte vreo cîteva ceasuri. Cum însă e de sperat că şcolile nu se vor mai ocupa de sericicultură scena va păstra şi un interes documentar.

„Oamenii consumă prea multă energie pentru lucruri care şi aşa merg înainte. Şi merg pe făgaşul lor“. Iată un citat emblematic pentru această carte care merge, curge pe făgaşul ei, săpat cu multe decenii în urmă. Face ce face apoi şi revine de unde-a plecat dar mereu şi mereu în spirală cum zice ştiu eu cine.

Între două paliere ale scării, personajele vorbesc între ele cam aşa :
„— Munca arheologilor e din cale-afară de migăloasă, nu găseşti ?
— Întrucîtva.
— M-aş simţi deprimată dacă aş ţine doar cîteva cioburi în mînă şi nu aş fi în stare să reconstitui vasul din care au făcut parte“.

Densitatea de platitudini nu este maximă aici. Ea şi-a atins nivelul de excelenţă ceva mai sus pe aceeaşi pagină, unde aflăm că „omul trăieşte sub lumina ideilor sale“. Şi lampa singură s-a stins.

MIRCEA SCARLAT
Posteritatea lui Creangă
Cartea românească

● Aflăm din postfaţa semnată de Nicolae Manolescu faptul că volumul acesta trebuia să reprezinte debutul regretatului critic şi istoric literar Mircea Scarlat. Apariţia sa postumă ne bucură pentru valoarea cărţii, oferită nouă în sfîrşit şi ne întristează, desigur, pentru că despre autorul ei sîntem obligaţi a vorbi la trecut.

Mircea Scarlat a parcurs cu atenţie şi competenţa care-i erau specifice, momentele cele mai importante ale receptării lui Creangă scriind o „istorie“ a acestei receptări critice, destul de alertă pentru că şi datul istoric i-a fost destul de spectaculos.

Fără să omită valorificarea acestei situaţii speciale, criticul rămîne sobru şi distant, nu se lasă adică, absolut deloc captivat de subiect.

Rigoarea şi seriozitatea interpretărilor de interpretări dau un volum interesant pentru cunoscătorii şi iubitorii operei lui Ion Creangă, ca şi pentru cei ai criticilor ce s-au ocupat de fenomenul operei sale.

GELLU NAUM
Malul Albastru
Cartea Românească

● Un clasic e un clasic şi gata. Complexul acesta, al clasicizării, afectează deopotrivă autorul şi comentatorul dar mai mult parcă tot autorul suferă. Nu i se mai poate spune nimic important, sfiala atrage complezenţa, nuanţele sînt înnecate în elogiile obligatorii.

Încă din copilăria cea mai de jos, cînd nu deprinsesem nobila artă a descifrării literelor mătuşile îmi citeau despre pinguinul Apolodor şi despre partenerii săi care erau, dacă nu mă-nşel, un leu şi un cangur.

Nu ştiu şi nici nu pot să aproximez care este schimbarea lui Gellu Naum de la ceea ce a scris la ceea ce publică în acest volum. L-am citit, l-am răscitit degeaba, „Vom spune înainte de orice că n-am ajuns aici şi nici acolo şi doar într-o extatică desprindere familiară fiecăruia în parte“.

Acest citat mă liniştește întrucîtva în nepriceperea mea aşa cum, pe vremuri, aventurile lui Apolodor puteau să mă adoarmă. Un clasic este un clasic şi gata. Nu pentru că este „clasat“ ci pentru că a devenit inclasabil. Egal în fluiditatea operei lui cu un fel de veşnicie. „Dar să rămînem tăcuţi să ne privim / în oglinzile roz înăuntru“.

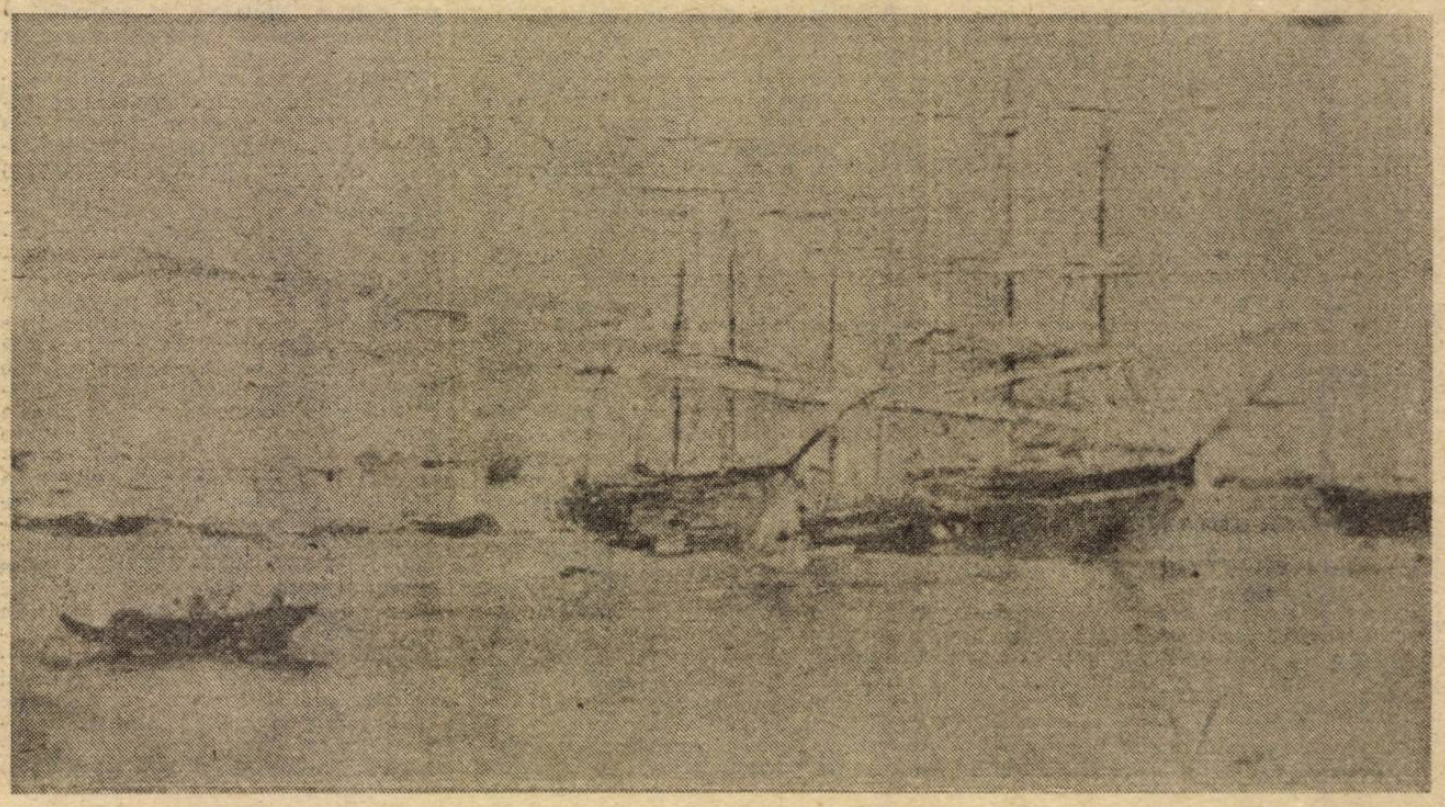

întemeierea unei tradiții (II)

«Buchetiera» europeană

În afară de **Alexandru Lăpușneanul**, „Dacia literară" publică, după cum se cunoaște, și **Buchetiera de la Florența.** Nuvela lui Alecsandri nu pare a avea, cel puțin la prima vedere, vreo legătură directă cu programul atît de strict al lui Kogălniceanu. Probabil însă că prin Alecsandri se încerca o extindere a limitelor — poate prea draconice — ale „dacismului" și afirmarea unei limpezi tendințe spre europenism. În fond, aceste lucruri nu se opuneau „introducției", ci o completau judicios, restituindu-i o dimensiune absolut firească. Nuvela lui Alecsandri aducea, în imaginea de ansamblu a revistei, un element în plus de stabilitate, tinzînd la definirea mai exactă a conceptului de „național", prin necesara cuprindere a acestuia într-un context european. Afirmațiile categorice ale lui Kogălniceanu primesc nuanțările cuvenite din partea lui Alecsandri, care atrăgea astfel atenția, încă de la începuturile prozei noastre moderne, asupra pericolului reprezentat de absolutizarea autohtoniei. Prozatorul nostru reclama un statut mai liber, mai desprins de anumite canoane, tot ceea ce contravenea deschiderii fiind considerat nociv. **Buchetiera de la Florența** și **Alexandru Lăpușneanul** reprezintă, pe deasupra oricăror aprecieri valorice, o cumpănire a drumului ce se inaugura și, este limpede, un element de strategie socio-literară cu bătaie lungă.

Intențiile lui Alecsandri sînt vizibile încă din incipit-ul nuvelei, din care se desprinde un alt mod de a privi autohtonia, anume — dinspre Europa înspre noi. Se introduce o coordonată politică a cărei adresă este inițial cam palidă, însă explicitată imediat („un sfînt respect pentru maiștrii nemuritori cari au înzăstrat patria lor etc."). Elogiul artei, făcut în curprinsul amplului paragraf de început, este simptomatic pentru intențiile lui Alecsandri, confirmînd includerea lui printre precursorii junimiștilor. Altfel spus, preamărind arta, Alecsandri reclama implicarea noastră în europenism și ieșirea din balcanism, amîndouă aceste dimensiuni semnificînd mijloace de susținere a autohtoniei. Spre deosebire de nuvela lui Negruzzi, în **Buchetiera** se întîlneau o atmosferă și un mediu din altă țară, personajele frecventau locuri necunoscute lectorului „Daciei literare" și discutau despre lucruri fie îndepărtate, fie prea puțin atrăgătoare, la noi, în 1840.

Și totuși, pentru ce a inclus Kogălniceanu, în sumarul revistei, nuvela lui Alecsandri? Probabil pentru că urmărea să determine un anumit efect. Iar prezența acestuia greu poate fi urmărită azi cu exactitate, în lipsa unor mărturii documentare. Să încercăm totuși să aproximăm impactul, îndeosebi printr-o paralelă între nuvela lui Alecsandri și aceea a lui Negruzzi.

Diferența dintre cei doi termeni ai comparației este de căutat mai întîi în planul naratorial, deosebit de limpede în **Buchetiera.** Negruzzi propune o imagine întunecată, atît a dublului naratorului, cît și a istoriei colective. Plonjarea în trecutul social are la el o încărcătură de un incontestabil scepticism, poate chiar de pesimism. Omul privește mohorît spre trecutul colectivității, acesta îl și atrage, dar îl și înspăimîntă. Imaginea speculară are o marjă neinsemnată de individualism, este copleșită de imaginea celorlalți, mult mai tonică decît aceea a insului, nedeprins încă să privească în sine decît printr-o oglindă comună. **Buchetiera** vine cu o perspectivă oarecum opusă. Incontestabil inferioară nuvelei lui Negruzzi, ea are totuși meritul de a fi construită pe o structură epică în care nu se puneau probleme atît de dificile. Dacă **Lăpușneanul** arunca asupra epicului național incipient lumini sumbre și părea a-l predestina unor întunecimi de rău augur, **Buchetiera** tinde a restabili echilibrul, prin nonșalanța naratorială emanată de alcătuirea epică, prea puțin dispusă, măcar în aparență, să facă loc pornirilor tenebroase.

Naratorul **Buchetierei** parcă se îndepărtează cu bună știință de tot ceea ce este esențial pentru Negruzzi. Astfel, el înlocuiește Evul Mediu autohton cu actualitatea occidentală; peisajului închis, din **Lăpușneanul**, îi corespunde, în **Buchetiera**, deschiderea planurilor și lărgimea perspectivelor; claustrării, restrîngerii în spațiile dintre ziduri, i se răspunde cu întinderea „pieței mari" din Florența; întunecimii din cetățile feudale moldave cu lucirea mediteraneană.

Contrastul cel mai de seamă îl oferă așezarea față în față a societății cu individul. În nuvela lui Negruzzi aproape că nu există un sentiment al unicității persoanei, totul este aglutinat, topit într-o masă quasi-amorfă și ostilă detașării. În nuvela lui Alecsandri, dimpotrivă, istoria este „spusă" de un personaj, care-și „vede" astfel propria lui trăire, dovedind că este conștient de existența unicității (nu am în vedere calitatea artistică a acesteia, ci numai simpla ei declarare).

Se afirmă o amplă deschidere, chiar dacă uneori de suprafață, a naratorului autohton către spiritualitatea europeană. Dinicu Golescu nu avea nevoie de un intermediar pentru a-și descrie călătoria, căci întreprinderea lui artistică (să-i zicem totuși astfel) este fructul atingerii nemijlocite, al palpării unei realități; el nu are motive să-și transpună impresiile în vreo povestire, căci important se arată a fi, în primul rînd, nu prozatorul (sau, mai pretențios, naratorul), ci autorul, el, Dinicu Golescu, pus față în față cu fapte și locuri absolut concrete, Vasile Alecsandri, ivit mai tîrziu pe scena europenizării prozei noastre, a putut deci trece cu ușurință de această treaptă. Peisajul era de mult asimilat, uimirea s-a potolit și a rămas capacitatea de a o exprima. Cu alte cuvinte, și-a făcut loc un intermediar, adică naratorul, adică acel factor care creează epicul sau care îl înlesnește. De aceea, Alecsandri se mișcă prin lumea occidentală fără să arate cum anume o face, pentru că efortul nu mai există. Poate o urmă de adaptare să se ivească în prezența obsesivă a motivului „fire de artist", a mediului și aluziilor artistice, ca o rămășiță a extazului de odinioară. Dar, în ansamblu, uimirea (chiar dacă inocentă, ceea ce i-a determinat pe unii istorici literari să vorbească despre prozatori care scriau proză fără — nu așa! — să știe) s-a metamorfozat în dispoziție spre epic. Tot ceea ce se petrece în **Buchetiera** a fost determinat de amorul artei. Cecilia fiind un simbol al acestui amor divin; de aceea, nu este întîmplător aleasă celebra „Casta diva" ca punct central al declanșării acestei forme de delir celest care se petrece în nuvela lui Alecsandri.

Astfel, atît **Lăpușneanul**, cît și **Buchetiera** se întemeiază cu adevărat pe spiritualități complementare, prin a căror întregire se creează o imagine mai vie a ceea ce a însemnat epicul nostru de început, a ceea ce l-a impulsionat.

La cele de mai sus se poate adăuga faptul că Alecsandri și Negruzzi prefigurează tendința epicului nostru modern, afirmată deplin în perioada postpașoptistă, de a urmări formarea și evoluția unui destin. La Alecsandri, personajul „V***" se povestește pe sine, scrutîndu-și, cu posibilitățile vremii, reacțiile și recompunîndu-și propria istorie, spre a crea imaginea unei traiectorii prestabilite. La Negruzzi, domnitorului îi este rescris firul vieții după modelul sugerat doar de înlănțuirea cîtorva secvențe din existența-i dramatică. Procedee — nu încape vorbă — curente în proza europeană modernă. Dar selecția și aranjamentul lor sînt determinate de factori autohtoni.

În sfîrșit, se cuvine a sublinia un alt fapt, deloc lipsit de însemnătate în ceea ce privește impactul nuvelei lui Alecsandri asupra cititorului român al epocii. Revelator este, în această privință, post scriptum-ul lui Alecsandri, în care se deconspiră circumstanțele care au generat nuvela. Ceea ce înseamnă deconspirarea unei existențe incontestabile, aceea a autorului, și implicit o încercare de dizolvare a mrejei pe care o crease ficțiunea. În contextul strict limitat al experienței lectorului nostru de literatură națională, raportarea la nuvela lui Negruzzi se producea imediat, fiind cea mai la îndemînă. Prin urmare, față de sprijinul pe care Negruzzi îl căuta în **noi**, Alecsandri renunță deliberat la perspectiva colectivistă și afirmă preponderența eu-lui naratorial, prin această joacă de-a „uite-povestirea-nu-e-povestirea". Nu se află însă nici un antagonism între procedeul lui Negruzzi și acela al lui Alecsandri: în ambele împrejurări, prozatorul român își caută un drum spre cititor. Mai greoi și mai convingător în primul caz, mai dezinvolt, dar tot atît de convingător în al doilea. Alecsandri înlesnea astfel o deschidere spre europenizare a epicului nostru cult încă de la începuturile acestuia.

Dan Mănucă

fragmente dintr-o etică a autorului

Caragiale la masa de scris a lui Eminescu

Tatăl meu — ofițer — se întîlnea cu colegii în ședințe special organizate și **se juca**, pe hărți întinse pe o masă încăpătoare, de-a bătălia. Se pare că militarii participă la asemenea imaginerii cu tot sufletul și cu toată abnegația. (Cine știe prin ce „importantă" bătălie trec și eu, acum, scriind aceste lucruri în noaptea-dimineața de astăzi pe „masa mea de scris"?) Mi se pare o infirmitate pentru acest tip de masă faptul că pe ea, **în principiu**, nu se taie niciodată pîine, nu se varsă solnița (poate vinul, cel mult), că pe ea nu stă nici vaza de flori, nici mileul, că sub ea nu se cade, că pe ea nu se curăță cartofi sau nu se freacă maioneza. Deseori îmi pare rău că mesei mele de scris nu i s-a-ntîmplat să ajungă tejghea sau banc de lucru al maistrului lăcătuș sau bancă în parc. O simt, așa, cum să spun, dezavantajată. Și asta nu pentru că „muncind" aplecat peste dînsa, n-aș fi mulțumit, împăcat și chiar, uneori, **salvat.** Ci pentru că liniștea ei, care te face să simți trecerea timpului ca pe o talpă apăsată calm pe moalele capului, tăcerea și concentrarea de ore în șir, răceala tîmplelor, amorțeala coatelor și a picioarelor, ceața subtilă a ochilor, toate la un loc merită parcă împrospătate cu cine știe ce alte munci (traforajul?) practicate cu aceeași abnegație, la același loc de muncă.

Puteam (sau nu puteam) să trec direct la Caragiale. (Adică la ceea ce este într-adevăr **serios**). Iată ce se găsește într-o carte de „Amintiri" despre dînsul:

„Odată Caragiale se hotărî să-și reînceapă scrisul. El încunoștință pe Vlahuță, rugîndu-l să-i cumpere o masă mică, albă, de brad, ca să adeverească vorba poetului...

Buna doamnă Vlahuță, al cărei surîs suav mi-l aduc aminte, era o gazdă primitoare, discretă, o admiratoare fără rezerve a ilustrului ei soț și ai prietenilor acestuia.

Se grăbi să-i cumpere această masă. Caragiale sosi din Berlin și se pregăti de lucru. (Ha! venea de la Berlin, ca să „lucreze" în țărișoara lui dragă, pe **masa de brad** pregătită special. Ha! n.m., C.P.). Dar n-apucă să scrie cele dintîi rînduri și călimara se răsturnă, pătînd scîndura netedă și albă. Atunci maestrul se sculă repede și n-a mai scris nimic. I s-a părut că e un semn rău. Lîngă pata de cerneală a scris: „Toate meseriile necurate lasă pete", și s-a iscălit.

...Sînt o mulțime de însemnări pe masa aceasta. Bunul prieten al lui Caragiale, poetul Al. Vlahuță, o păstrează cu sfințenie sub un cleștar gros." (Victor Eftimiu, „La moartea lui Caragiale").

Bineînțeles că avem de-a face cu un **spectacol** al lui Caragiale (Nenea Iancu fiind, cum am mai spus, un maestru al comicăriei în teatrul acestei „biete" lumi). Un spectacol comic în care mulți „moftangii" au intrat spre a juca roluri foarte „serioase". Caragiale venea de la Berlin, unde „tînăr poet dacoromân", nu mai putea să scrie, ca să lucreze, ca să reînceapă în sfîrșit munca literară pe o masă de brad din patrie! Caragiale — la masa de brad a lui Eminescu! Pare o scenă din „Un artist". Nenea Iancu face pe frizerul: lasă posterității, ca pe o capcană, masa de brad a lui Eminescu, pe care el însuși scrie că nu se poate scrie pe ea! Este, într-adevăr, o culme. Un fel de hohot amar de rîs adresat tuturor celor care încearcă să „sfințească" (ghilimelele înseamnă aici chiar contrariul) munca la masa de scris. Iar „celebrii" scriitori ai vremii vin să pecetluiască această savuroasă și patriotic-scriitoricească bufonadă a lui Caragiale: masa lui Eminescu — Nenea Iancu sub cristal. Lîngă dînsa ar sta foarte bine biblioteca vopsită direct pe zid din „Ciocoii vechi și noi". Pe dînsa mi-ar plăcea să stea **o carte-fondantă** (nu din nisip) din acelea ce tronează în vitrinele cofetăriilor și pe care stă scris cu litere de zahăr ars: „VERSURI". Iar pe peretele de la răsărit ar trebui să existe acel „tablou" făcut de frizerul personal al lui Caragiale, „tablou" executat din toate firele de păr (în atîtea nuanțe) ale tuturor clienților săi. Sau un portret al lui Eminescu țesut din toate tunsorile de o viață (de la negru la cărunt) ale lui Caragiale. Iată o ideală cameră de lucru, de scriitor.

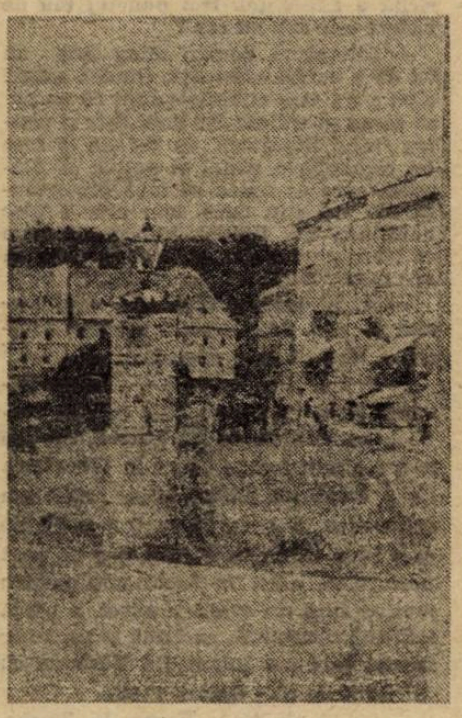

Cristian Popescu

DUPĂ 25 DE ANI

interviu cu ANDREI CODRESCU

— Erai elev la liceul „Gh. Lazăr" din Sibiu cînd ai debutat cu poezii în Steaua, sub sumele Andrei Steiu. Iată-te acum poet important și nu tocmai tînăr, în Statele Unite. E lung drumul de la Andrei Steiu la Andrei Codrescu?

— A fost și mai lung de la Andrei Perlmutter la Andrei Steiu. Numele meu original a fost Perlmutter și-mi aduc bine aminte de o ședință a cenaclului nostru la Sibiu, cînd s-a decis că nu pot publica poezii pe numele Perlmutter pentru că a fost prea evreiesc și a trebuit să-mi iau un alt nume și toți au propus tot felul de nume și strigau numele ăsta și numele ăsta... După aceea m-am botezat eu pe mine Steiu, mi-a venit mie Steiu, mi-a plăcut, dar după un timp mi-am dat seama că atunci cînd scrii Steiu de mînă, **u** arată ca **n** și se citește Stein, așa că n-am ajuns prea departe de Perlmutter. Cînd am plecat de aici m-am dus la Roma și nu știu exact de ce mi-am schimbat numele în Codrescu, deja eram afară și nu era nevoie de un nume așa de românesc, dar eu cred că subconștient m-am numit după Codreanu, care a fost cel mai mare antisemit al României și am internaționalizat și eu chestia asta, devenind în fapt figura clasică a evreului antisemit, un produs unic al țărilor astea unde antisemitismul se practică așa de bine. După ce am realizat asta, aș mai fi putut să-mi schimb numele încă o dată, dar m-am gîndit : nu, dacă eu o să continui să mă numesc Codrescu, voi face sigur ca Codreanu să fie numai o notă micuță în istoria mea.

— De fapt eu voiam să te întreb dacă e mare distanța de la poetul Andrei Steiu la poetul Andrei Codrescu și dacă mai ai poeziile pe care le-ai scris în românește și cum ți se par în comparație cu ceea ce ai scris pe urmă și cu ceea ce scrii acum ?

— De la Andrei Steiu și pînă la Andrei Codrescu nu e nici o distanță, eu am mai scris poezii în românește și cînd eram la Roma și în primul an în Statele Unite. Am și inventat o poetă care se chema Maria Parfenie, a scris și ea niște poezii frumoase, apărute în publicațiile emigrației. Dar n-a fost mare distanță, cînd am început să învăt limba americană am tradus în fapt, mental, în direct, un fel de a vorbi românește într-un fel de a vorbi americana.

«POEZII ROMÂNEȘTI CU O MASCĂ ENGLEZĂ»

— Cît ai stat la Roma ?

— Am stat la Roma șase luni, după care am plecat direct la Detroit, Michigan, într-o zi mizerabilă și ploioasă și rece... Dar pe urmă am tradus felul meu românesc într-un fel american, fiindcă nu vorbeam încă limba dar vorbeam un fel de limbă corcită, cu cuvinte românești și cuvinte americane. Am început să scriu poezii americane care erau de fapt poezii românești cu o mască de engleză. Încet-încet, am început să mă schimb într-un american, așa că Andrei Codrescu a devenit din ce în ce mai american, dar nu cred că poeziile s-au îndepărtat sau s-au rupt de cele dinainte. Andrei Steiu l-a hrănit pe Andrei Codrescu.

— Oricum, chiar dacă te-ai fi numit în continuare Andrei Steiu, pînă în momentul discuției noastre — în iulie 1990 — trecînd 25 de ani de la acele vremuri, poezia ta ar fi fost alta.

— Da, e o mare distanță, pe care o înțeleg, nu prea bine, citind cărțile publicate de poeții români din anii ăștia. Eu nu cred că s-a schimbat atît de mult poezia românească în 25 de ani, cît m-am schimbat eu în poezia americană. Apoi, mai multe lucruri s-au petrecut în poezia americană decît în poezia română. Poezia română are un sens de continuitate, care în poezia americană lipsește, acolo rupturile între generații și între poeți sînt mai semnificative decît continuitatea între ei. Poeții interesanți, căci sînt destui care fac business din continuitate, dar sînt alții, artiști interesanți pentru mine, care fac artă din rupturi, deci poeții interesanți acești sînt.

— Asta se poate, cred, spune despre orice poezie, căci la urma urmei tradiția e linia comodă.

— Da.

— Un critic literar, plecat și el, dar la maturitate, în America, spunea că, pentru el, literatura e o rezolvare fericită a existenței. Din punctul tău de vedere este sau nu așa ?

— Literatura pentru mine este un fel de a curăți existența, fiindcă atunci cînd s-au dus cuvintele simt că eu pot să încep să trăiesc din nou. Este și pentru mine literatura un fel de a face un comentariu social și politic și filozofic, care ar putea să aibă importanță. Eu nu știu dacă asta este o idee nouă sau nu, fiindcă toți poeții spun că ideea e nouă dar în final se vede că are importanță.

— Ai în spate o biografie, cum s-ar zice la noi, de adevărat scriitor american. Vrei să ne-o povestești pe scurt ?

— Prima mea carte s-a chemat **Licence to carry a gun**, ceea ce s-ar traduce ca **Permis de port-armă**, dar eu m-am gîndit foarte direct la **Libertatea de a trage cu pușca**, atunci cînd am intitulat-o. E o carte cu trei poeți pe care i-am inventat. Unul a fost un poet portorican, aflat în închisoare pentru motive care nu se știau exact, o poetă lesbiană, feministă, radicală și un tînăr fascist care s-a întors din Vietnam cu tot felul de idei despre viață.

— Te-ai gîndit la Fernando Pessoa, care, tot așa, a scris în numele mai multor poeți destul de diverși ?

— Nu, am auzit de el mult mai tîrziu. Am încercat să public aceste cărți separat. Cînd am cîștigat premiul Big Table mi s-a spus că e prea scump să se publice separat, așa că le-am publicat la un loc. După aceea... am scris poezii tot timpul și au mai venit niște cărți, am scris un roman pentru bani, pe un alt nume, romanul s-a vîndut bine. Așa am supraviețuit și eu un pic din articole și din cartea asta și am mai scris două sau trei romane, am început să public o cronică la ziar. În timpul ăsta m-am mutat cu generația mea, un fel de neliniștit val, dintr-o parte în alta a Americii, de la New York pînă la San Francisco, de la San Francisco în nordul Californiei, lîngă Pacific, apoi la țară, apoi la Baltimore, Maryland și după aia la New Orleans, Louisiana. Toate mișcările astea, într-un fel, le-am făcut pur poetic, fiindcă eu trăiam din bani foarte puțini.. dar după 1978—79 s-a scumpit prea mult ca să mă mai pot mișca așa și am început să pretind că sînt profesor.

— Ce fel de profesor ești ?

— Sînt profesor de engleză, sau de americană, dacă vrei. Acum e o modă în America să imporți totul, își aduc mașinile din Japonia și profesorii de engleză din România.

CENTRUL LUMII

— Pentru fiecare dintre noi, locul unde trăim este centrul lumii. Noi, cei care în mod greșit credem că centrul lumii e la București, am vrea să știm cum e centrul lumii tale. Deci cum e la Baton Rouge și la New Orleans ?

— Eu am două centre, unul portabil și unul fix. Cel portabil mai este și pe la București, fiind făcut din toate centrele unde am locuit, cel fix este New Orleans, Louisiana, unul dintre puținele orașe americane cu atmosferă europeană, fiindcă s-a construit înainte de mașini, așa că străzile sînt pe scală umană, poți să te plimbi, au cafenele și se face jaz, tot timpul, spontan, cum fac poeții poezia într-un cartier cu adevărat boem. Au fost numai două cartiere poetice pentru mine, Lowear East Side la New York, unde artiști și poeți au trăit de la sfîrșitul lui '60 pînă la sfîrșitul lui '70, și North Beach, la San Francisco, care mai este încă un cartier boem. În aceste cartiere vedeai cum se făcea poezia, intrai după masă la o cafenea și vedeai oamenii cum scriau în carnete, iar la opt seara era o lectură deschisă : toată lumea se înscria pe o listă și se ducea apoi să-și citească poeziile și li se dădea bere sau vin.

— Tot la cafenea ?

— Tot. Noi, de multe ori, am scris poezii pentru că am vrut să ni se dea berea și vinul fără bani, le-am scris pe servețele... Unele dintre poeziile cele mai bune ale mele au fost scrise așa, la North Beach, pentru motivele astea...

— Într-un fel, asta îmi aduce aminte de viața impresioniștilor francezi care, nu-i așa ?, își plăteau absintul cu o lucrare.

— Exact. Iar după aceea felul ăsta de viață a dispărut în America, din mai multe motive. Eu găsesc în New Orleans, altceva : muzică, fiindcă jazul se face acolo cum se făcea poezia în 1969 la Lowear East Side : vezi un copil cu o trompetă sub o sosea aeriană, care cîntă numai ca să audă efectul sunetelor acolo, sînt locuri în care tinerii cîntă împreună cu mai bătrînii care-i învață, auzi o muzică în clipa cînd se naște, auzi nașterea creației, este unul dintre puținele orașe unde asta se poate face și îmi place, locuiesc în mijlocul orașului, lîngă un hotel care se cheamă **Columnus**, cu o terasă mare, mă duc acolo și scriu. Cînd nu sînt pe drum... trăiesc într-un oraș în care nu trăiesc destul, fiindcă sunt tot timpul pe drum și predau la o universitate care e la două ore de New Orleans.

ȘCOALA DE POEZIE GREYHOUND

— Ești navetist, ca la noi.

— Sînt navetist cu autobuzul, fiindcă nu conduc. Atunci mai trăiesc încă în România, nu ?

— Oricum, cred că e un autobuz mai bun decît cel cu care se fac navetele românești.

— E un autobuz îngrozitor, Greyhound. Compania Greyhound a înghițit

ANDREI CODRESCU

Memoria voraciac simplex

Clitorisul ei
cît un ardei iute românesc
senzația unei frunze plutind în balele viermelui
de mătase
picături din trecut :
lovele ori păpica iubitica ?
Maria era din Somalia
făcea treaba asta cu migală
arabesc rafinat
oprindu-se numai
ca să-și deprindă papilele gustative :
un pitic politician veros
pe un val kieful opiului
brizantat cu nimfă & satir & băiat & fată
în fiecare zi a săptăminii
& unul sau doi tineri poeți.
In schimb
il lăsa să urmărească
dacă țesătura era destul de întinsă
picioarele lui de țințar bîlbîindu-se-n lipici
cenzor căutîndu-și grămătici
ea l-ar despuia & l-ar ademeni & gata
să-l înece.
Mie mi-a zis :
„Am un singur dușman :
GÎNDURILE MELE DESPRE TINE"
Eram tînăr și speriat : „Eu ?"
„Nu" a zis ea. „Nu tu. Gîndurile mele despre tine
gîndurile tale despre mine gîndurile oricui despre
ea el & asta !
Două treimi din viață am
stat la pușcărie și basta..."
și-a desfăcut două brațe negre & valul crescu
„...prin gîndurile mele tu
cînd adevărata apropiere
e mai scurtă decît această melodie"
Ea a atins-o & a pornit bzzzzz prelung &-n vrie
iar armata străină brusc mi-a eliberat creierul
eram un om liber
victimă a electrocutării
cînd mă rostogoleam val-virtej
numai focuri & zigzaguri.
Singura femeie
care mă interesează
este mintea mea
i-am scris eu mai tîrziu

Traducere : Denisa Comănescu

(din Unmuzzled OX MAGAZINE, 26, 1989)

cealaltă companie de autobuze care exista și a devenit un monopol. Oamenii stau înăuntru ca sardelele de la Miami la Los Angeles și sunt emigranți din Mexico, ce se duc să caute de lucru în America, sunt oameni săraci cu geamantane...

— Legate cu sfoară.

— Legate cu sfoară, exact. Într-un fel îmi place mult, fiindcă ăștia sunt oamenii pe care nu-i vezi niciodată la televiziune, oameni adevărați și fără voce în America, o clasă, un lumpen proletariat dacă vrei să mai vorbim și noi cu cuvinte de astea. Ha, ha, ha! (Andrei Codrescu rîde des, e un om cald, bine dispus.)

— Ești, poet, eseist, publicist, ai o rubrică foarte apreciată la radio. Spune-mi cum se împacă aceste activități ale tale una cu alta și cum se amestecă una în treburile interne ale celeilalte?

— Nu se împacă, dar sunt forme diferite ale aceluiași lucru, mă uit și văd și nu cuceresc și-mi fac probleme și scriu despre ce văd în feluri diferite. Poezia pot s-o scriu mai telegrafic și mai cu inima, cronicile literare pot să le scriu cu mintea și mai ironic și să fac **complete sentences...**

— Propoziții.

— În poezie nu trebuie să-ți termini propozițiile, așa că multe dintre cronici sînt un fel de poezii încete. Mai scriu și lucruri care se apropie de teorie, dar e o impresie falsă fiindcă n-am nimic de-a face cu teoria. Am făcut cronică literară, care m-a forțat să citesc multe cărți noi. Din păcate, pentru că mie-mi place să citesc cărți vechi. În felul ăsta duc o viață literară cum se face la noi, un concept pe care americanii nu-l înțeleg. Eu cred că ideea de „homme de lettre" e o idee europeană: un poet poate să facă și cronică și ziaristică, tot ce poate face ca să supraviețuiască. La americani se pun poeții într-un ghetou, prozatorii într-un ghetou, iar ziariștii nu le plac fiindcă toți ziariștii vor să fie și ei poeți sau romancieri, dar din păcate pierd — totul în societatea americană duce către diviziune, a profesiilor în subprofesii și înăuntrul omului spre divizarea în mai multe persoane și caractere, fiindcă dacă sunt destule persoane și caractere și destule submeserii sunt destui cumpărători și asta face bine producției capitaliste. De aceea m-am făcut eu atît de mulți.

— Este poezia un cadavru distins sau perfect, cum pare să sugereze titlul revistei tale „Exquisite corpse"?

— Nu numai poezia, dar și cultura scrisă eu cred că este un cadavru în parte distins și în parte împuțit și nu știu acum care parte e mai mare. Poezia, în America, nu este decît pentru poeți, cititorii nu există. Eu am vrut să inventez o școală de cititori plătiți, cărora să le dau cîte un dolar ca să citească poezii.

— Ai reușit?

— Da, sigur. În autobuz asta fac. Iau vreo cincizeci, le dau la toți și tot autobuzul îmi citește poezia pînă ajunge la lucru și mă simt bine și puternic și mă bat cu birocrații de la școală. Dar nu se citește, numai poeții citesc, dar cu bătăliile fioroase dintre ei — e bine că poeții nu sînt înarmați — audiența se mai reduce încă. În sfîrșit, mai este o poezie care se scrie numai pentru curriculum vitae. Există cărți care sunt scrise numai pentru curriculum vitae, ca să arate bine, că mai e un titlu în plus și cartea spune în fapt „nu mă citi", ea există ca să devină o singură propoziție în bibliografia autorului. Asta nu e rău. În America televiziunea distruge limba, o poluează precum chimicalele un cîmp și de aceea poeziei îi rămîne să folosească o limbă curată, are acest rol, iar dacă poeții sînt perverși pot lua de la televiziune limbajul poluat.

— Limbajul de lemn?

— De lemn și de plastic și de lumini de neon și de lumini de televizor...

ÎNTÎLNIREA ABSOLVENȚILOR LA SIBIU

— Cum îți aminteai România pînă la vizita pe care ai făcut-o aici în decembrie și ce păstrezi acum, după întîlnirea de 25 de ani de la absolvirea liceului cu foștii tăi colegi?

— În cei 25 de ani dinainte de a mă întoarce, România a venit și a revenit la mine, cu dor din cînd în cînd, era prezentă în cărți pe care le-am citit, dar s-a și dus, fiindcă eu am devenit american, dar m-a făcut lumea să vorbesc despre România, accentul meu (care nouă ni se pare american! — nota ns., N.P.) mă trăda și am vorbit, dar cum nu-mi place să spun aceleași lucruri, probabil că am și inventat multe. Înainte de a veni credeam că am inventat România, nu mai știam dacă există și mi-a făcut foarte bine că a venit revoluția ca să pot să vin aici și să constat că într-adevăr există și n-a fost o ficțiune a imaginației mele. Am regăsit-o exact cum mi-o aminteam, cînd m-am dus la Sibiu mi-au revenit mirosurile și senzația străzilor și m-am umplut deodată de o emoție puternică. Credeam că școala mea, „Gheorghe Lazăr", o să mi se pară mai mică, dar am regăsit-o la exact aceleași dimensiuni și m-a speriat — am fost sigur că dacă intru o să mă pună să stau în bancă. Cînd l-am văzut pe profesorul meu de istorie, care mă trimitea să mă tund, m-am temut că o să spună: „Codrescu, la frizerie!" Asta e asta, dar desigur că 25 de ani e un timp lung și, vorbind cu oameni fugiți din România, auzind la radio, nu la „Europa Liberă", care nu e pentru noi, am înțeles cum situația din România s-a înrăutățit din an în an, și disperarea oamenilor, am înțeles toate lucrurile astea, dar într-un fel teoretic, fiindcă nu mă mai atrăgeau direct, și de prieteni mă distanțasem. Toată viața mea adultă a fost în limba americană și în America. Plăcerea mea enormă la reîntoarcere este că-mi regăsesc copilăria, și ăsta e un cadou pe care foarte puțini pot să-l aibă.

— Pentru că ție ți s-a păstrat într-un fel copilăria într-o eprubetă, în timp ce pentru ceilalți ea se scurge în continuare în vîrsta adultă.

— Am avut prilejul enorm să mă nasc de cîteva ori. Cînd am ajuns în America a fost ca o naștere din nou, n-am știut nici limba, mi-am schimbat și numele și am fost ca un „baby" care nu știe să vorbească nimic, am vorbit o limbă fără tabu-uri, am putut să spun tot ce vreau... Cînd m-am întors aici, cînd mi s-a terminat exilul, s-a întîmplat încă o dată. Sunt într-o stare euforică încă, și prima dată am fost, desigur. Dar aceasta din punctul meu de vedere subiectiv...

— Așa te-am și întrebat, ce e afară vedem cu toții...

— M-am întors la Sibiu, la revederea mea de 25 de ani, la liceul „Gheorghe Lazăr", o idee bizară în orice caz, care se practică și în America. Îți spui „cine-s ăștia, sînt grași și urîți și unul dintre ei sînt eu". Generația asta a mea, născută acum 43 de ani, ar trebui să fie la putere acum, cred.

— Este.

— Dacă este, pentru că-n România nu știi ce este. În America noi am făcut multe schimbări dar nu suntem la putere, este o generație foarte combativă, ne-am luptat cîțiva ani împotriva războiului din Vietnam, ne-am bătut cu poliția în campus-urile universitare, cum fac acum studenții aici, am schimbat gustul lumii, în muzică și vestimentație și stil de tot felul. Generația mea a avut un impact enorm și, fiindcă sîntem atît de mulți, tot viitorul o să se uite la noi.

— De fapt asta e puterea reală.

— Teoria mea a fost, înainte de a veni, că nu există mari diferențe între generația noastră din partea asta a cortinei de fier și generația noastră din partea cealaltă, că au fost mai multe lucrurile comune decît cele care ne-au separat. Acum nu mai sunt așa de sigur și îți spun și de ce. M-am întîlnit cu prietenii mei, care sunt oameni ospitalieri și am cîntat și ne-am simțit bine împreună, la Sibiu, dar sînt și ei oameni cu tot felul de poziții, fac parte dintr-o clasă de profesioniști înstăriți care probabil că au dus-o bine sub ultimul regim, i-am găsit extrem de conservatori în părerile lor politice, deosebit de generația mea din America, ea încă se mai bate cu conservatorii, deși există în America o nouă generație conservatoare care e mai tînără decît noi. Eu mă simt mult mai tînăr decît studenții mei. Prietenii mei din Sibiu sînt foarte conservatori. Am vorbit cu ei despre ceea ce s-a întîmplat aici în iunie și toți, pînă la unul, au spus că ar fi venit și ei cu minerii să-i bată pe studenți. Atunci am realizat eu că prietenii mei sînt minerii. Înainte de a veni, mulți mi-au spus să nu mă mai duc în România, fiindcă mă vor bate minerii. Iar acolo, la Sibiu eram eu cu minerii la aceeași masă și mîncam și cîntam... E ceva paradoxal, eu cred că se consumă în acest moment multă energie ca să se mențină paradoxurile. Din punct de vedere pur uman în oamenii aceia mai maturizați și mai grași i-am găsit încă pe adolescenții pe care i-am cunoscut. În alt fel, cu mintea mea mai adultă, am înțeles că sînt foarte dezinformați și încă mai funcționează cum au funcționat sub dictatură, spunînd lucruri care cred ei că trebuie să le spună și țin pe noua linie, care e linia Frontului. Nu spun că nu sînt convinși, dar ei nici nu cred că ar mai putea exista o altă părere, la fel de bună ca și a lor.

PROIECT-PROIECTE

— E un defect al românilor de azi, că nu admit ca un alt român să aibă altă părere, ca un alt român să aibă și el dreptate, un defect care se va vindeca în zeci de ani... Dar să trecem la

Nicolae Prelipceanu

Continuare în pag. a 10-a

mircea bârsilă

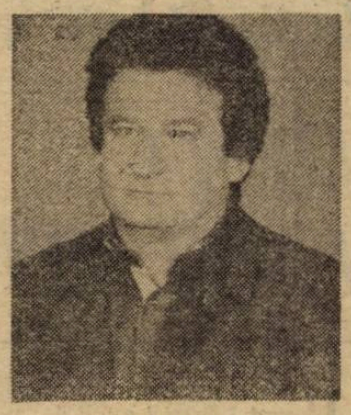

Repede, repede

Spuneți-mi voi orizonturi
ce-i de făcut : au început năpîrcile
să țină și pentru mine post
— aceste făpturi ce trăiesc prin crăpăturile stîncilor —
și uriașii păianjeni cu șolduri de femeie
și omizile ursite a bîjbîi după hrană.
Voi orizonturi : poate chiar mamele noastre
deghizate astfel
cum, uneori, trandafirii în țipete roșii
înhămate la o căruță încărcată cu spini.
Iată vin arborii să ne luăm rămas bun
și valurile — dacă nu cumva și arborii
sînt tot niște valuri —
iar cînd arunc în fîntîna din fața casei cu pietre
apa ci pregetă să-mi dea obișnuitul răspuns
alcătuit din cercuri concentrice.
Spuneți-mi, repede, voi orizonturi
atît de frumos pieptănate, ce-i de făcut
sau ce s-ar mai putea face : în curînd
va suna și pentru mine clopoțelul
care ne scoate în recreația mare.
Repede, repede, voi orizonturi :
oglinzi în care sîntem vizibili și morți
sub chipul unor îndepărtate lumini de corabie
și al crestelor, ca niște risete, ale munților.
Repede, repede,
mai am atît de puțin de trăit,
încît în goana lui soarele
îmi pare un cîine
de a cărui coadă a fost legată o oală spartă.

Amara pavăză

Aceste leneșe cețuri
tot mai dense și mai apăsătoare
și bulboanele tulburi ale oglinzilor
și nevăzutele duhuri rătăcitoare
jelindu-și, în trecere spre Avernus, neființa.
Vom înțelege cu mult mai tîrziu
de ce nu-și mai atîrnă nici o pasăre cîntecul
de crengile de arbore scorburos ale sufletelor noastre.
Vom înțelege cu mult mai tîrziu
răsucirea femeilor, în somn,
noapte de noapte,
în felul în care s-ar zvîrcoli
sub greutatea unuia dintre cercei,
și poate și vaetul alcătuit din sunete
ce se repetă întruna ca pentru a se asculta pe sine al fîntînilor
necontenitul lor scîrțîit
ducîndu-ne cu gîndul la zbieretele oilor
în tristele zile de primăvară
cînd toate turmele de oi
îi sînt maicii lui Iisus negre marame. Vai,
pînă și hainele noastre sînt de ceață,
la fel ca într-un descîntec, iar limbile ceasurilor
nu mai vor să trudească, în semn de negație și disperare
decît legate la ochi. Aceste leneșe cețuri
gemînd uneori cu ultatele gemete originare
ale materiei. Aceste cețuri ca niște surori
ale monștrilor din adîncurile apelor.
Aceste cețuri sub a căror pavăză atît de amară
întorși prin satele lor de baștină
morții se logodesc, pe ascuns, cu femeile celor vii,
iar vii,
cu cele răposate.

O nouă toamnă

Din lătrăturile unui cîine verde
toți arborii
s-au prefăcut în lătrături ale unui cîine galben
(n-aș putea să fiu copac decît pînă toamna),
păsări de noapte zăbovind pînă tîrziu
printre ramurile nucilor, asimetrice — diminețile,
un leș azvîrlit de valuri mereu
în brațele mele : soarele. O nouă toamnă
cu șoareci rozînd sub dușumele
atît de îndîrjiți încît să zgîlțîie casele.

În rest, același tropot vag, aproape simbolic,
de la copitele de miei ale stelelor,
aceleași femei cu sînii mari și tălpile aspre
visînd cîte ceva mai mult sau mai puțin straniu

și nechezatul cailor.
făcuți cu toții din lut adus din adîncuri.

O nouă toamnă
obligîndu-mă să-mi înghit și mama și tatăl.
O nouă toamnă cînd sînt asemenea unei grote
în care țiganii au ascuns o pereche de cai furați.
Doi peștișori vii, în pîntecul meu, toamnă de toamnă,
două vite mari de povară crăpînd de tihnă,
doi vulturi
a căror captivitate mă face la fel de senin
cum în copilărie
cînd nu aveam pe suflet nici o pată de galben
și cînd mama era atît de tînără, sub cerul acesta
scuturîndu-și în ape, noapte de noapte, rănile,
atît de tînără încît mă încerca sentimentul
că am mai multe mame.

alexandru vlad

OLIMPUL ŞI ZEII AUTOSTRĂZII

Peisajul Greciei e atît de măreţ şi elementar, atît de brutal şi concret în puţinele şi agrestele lui elemente, încît nu se poate să nu bănuieşti prezenţa zeilor în el — propria ta nevoie de metafizică. E impresionant de lipsit de mistere, etalat, şi asta îţi trezeşte o suspiciune ca o necesitate, din care se nasc **Ei.** Iarba uscată, mirişte tăiate şi peticele de ovăz, lanurile de porumb subţire şi chiar pămîntul gol au o unitate de culoare. Marea, aerul şi munţii depărtaţi au o altă unitate de culoare. Cafeniul deschis şi albastrul progresiv. Vegetaţia de un verde-negru, pipernicită şi încăpăţînată să urce, să supravieţuiască, să înnobileze pămîntul. Din lipsa ei de luxuriantă par să iasă fructele dulci şi uleioase. Dar totul amplificat cu zece, cu o sută, cu o mie. Nu diversificat ci amplificat. Viţa de vie aproape lipsită de frunze — domesticită şi obligată să se-ncolăcească pe şpalieri şi ţăruşi, golaşă dedesupt şi redusă la ramurile de rod. Pe marginea autostrăzii un şir neîntrerupt de oleandri în floare, albi şi mai ales roz, înalţi aproape cît copacii, într-un şir interminabil. Uneori cîte-o plantă care seamănă cu laurul nostru, cu flori mari ca de cală. Mulţi salcîmi ori poate roşcovi sălbatici şi nişte arbori cu boabe mărunte, portocalii, adunate ca porumbele ori fructele de cătină. Apoi iar oleandri. Livezile încep să devină mai frecvente şi mai dese, să cucerească versanţii ascunzîndu-se uneori printre arbuşti, substituindu-li-se — mici petice ordonate la poalele dealurilor, adînc decupate în marea de tufişuri. Olimpul continuă să se rotească pe turnanta lui, crestele parcă devin mai mari deşi muntele nu arată cei aproape trei mii de metri pe care îi are aşa cum un om nu-şi arată vîrsta. Pe ultimul versant dinspre mare un sat cocoţat ceva mai sus, aproape de limita de sus a vegetaţiei, compact şi acesta ca un sat medieval, din cîteva zeci de case din piatră cu olane roşii. Mă cuprinde o poftă nebună să urc acolo, să văd marea de-acolo, să străbat crestele în lung, bătut de un soare nemilos şi strălucind de transpiraţie ca tinerii din palestră. Nu poate să ia mai mult de cîteva ore, trebuie să-i conving pe prietenii mei să mă aducă pînă aici. Muntele rămîne în urmă în timp ce privirile mele se agaţă de el, vor să-l întoarcă şi pe cealaltă parte ca pe un mulaj didactic. N-am văzut sus nici un fel de complex turistic ori teleferic cum m-aş fi aşteptat, probabil partea ascunsă a muntelui e şi cea mai accesibilă, concesionată turismului comod.

Mi-am dat seama dintr-o ochire că acest munte are un profil de neuitat, emblematic în sine chiar dacă îl detaşezi de ceea ce simbolizează el pentru mitologie. Asemenea muntelui Everest, vîrfului Matterhorn din Alpi, îl poţi visa, îl recunoşti din profil. Creasta dublă, fisura, şaua, încă o creastă pietroasă şi goală puţin involtă ca o coroană dentară. Îndeajuns pentru memoria oricărui montagnard. Încep să-i calculez, în timp ce rămîne în urmă, valorile de drum : accesibil în lungul crestei, probabil cinci ore de drum pînă sus, cinci ore în care eşti permanent expus soarelui şi aerului tare, marin. Şi, de acolo de sus, strălucirea mării, deplierea peisajului, discuţia cu norii ca nişte scame de bumbac.

Urcăm fără prea mare efort al motorului şi autostrada face meandre. Pe culme rămîne în stînga, suspendat deasupra mării, castelul Platamonas, o cetate medievală, probabil din vremea cruciaţilor, impunătoare, dominînd suprafaţa albastră pe care nu se vede nici o pînză, nici măcar o barcă duminicală. Crenelurile sînt intacte precum zimţii unei monede de colecţie. Bănuiesc că înăuntru se ascunde un hotel ori vreun restaurant după elocventele semne ilustrative de pe marginea autostrăzii. De altfel hotelurile tip han au început să se îndesească, mici şi cochete, exclusive, şi încep să bănuiesc oarecum preţurile lor inaccesibile. La început am fost derutat de lipsa dimensiunilor cacofonice şi vulgare cu care am fost obişnuit la noi, unde dimensiunea e în pas de concurenţă cu categoria hotelului. Satele acestea de la ţărm par să nu-şi fi pierdut decenţa, discreţia şi frumuseţea — ori poate că tocmai acestea formează remiza înaltă a preţului lor.

Ne ţinem la înălţime, plătim în continuare taxe rutiere **(toll pay highway)**, vedem marea pe săturate dar intermitent, mersul ne este de multă vreme o glisare continuă şi fără diferenţe, monotonă într-un mod superior şi tehnic. Ne disputăm banda cu alte autobuze, automobile de marcă continuă să ne depăşească fără efort aparent şi coborîm spre Volos, care însă rămîne cu totul în stînga, dominat de un munte piramidal şi topit în aerul luminos — Assa ? În dreapta e o vale largă şi profundă, localităţile par pe jumătate urbanizate, apar şi fabricile ceva mai impresionante ca dimensiune, design şi frumuseţe a formei. Nu agresează peisajul, se asortează în culoare, par să nu-l polueze, chiar par să nu producă nimic — silenţioase şi pustii. De altfel e duminică la amiază, nu trebuie să uit asta.

Începe să mă resimt din cauza drumului lung şi fără escală, cu toată comoditatea lui scaunul începe să-mi pară inconfortabil, încep să-mi schimb din ce în ce mai des poziţia şi simt nevoia să mă ridic, de parcă ar fi fost un scaun de dentist.

Oprim la Velestino ca să coboare compatriotul meu, pe care nu-l aşteaptă însă nimeni la intersecţie în ciuda tuturor precauţiunilor luate de părinţi şi rude, în ciuda telefonului dat de el din clădirea vămii de la Evzoni. Sîntem pe o trecere înaltă de nivel, un pod cocoţat peste localitate, şi un indicator precizează : **Velestino, 2 km.** Şoferul cel guraliv arată cu braţul spre dreapta, închide compartimentul de bagaje, îl bate pe Dănuţ pe umăr şi-i răcneşte : **Nema problema ! Super bun !** Îi facem toţi semn cu mîna tînărului care-mi urează în româneşte vacanţă plăcută (trag de aici concluzia că e student — la matematică, după mutenia lui) şi rămîne dezorientat în urmă, lîngă două geamantane uriaşe, după care-l vor recunoaşte rudele lui neglijente.

Coborîm spre golful Pagassitikos şi în starea de încintare în care mă aflu de cîteva ore sînt pus în faţa celui mai frumos peisaj pe care l-am văzut vreodată. Sînt depăşit de lipsa de metafore secrete pe care şi le întreţine fiecare în lipsa cuvintelor adecvate, acea metaforă mută care umileşte veşnic scriitorul. Ochiul triumfă, lăsînd spiritul de izbeliştе. Părăsim Thessalia urmînd ţărmul înalt şi avînd tot timpul sub ochi o mare mai albastră decît cerneala, puţin verzuie în apropierea ţărmului, fosforescentă spre sud şi albastră ca vioreaua cînd arunci (deja ştiutor) cea mai fugară privire în urmă. Mergem de fapt încă direct spre sud şi se insinuează primejdia că la un moment dat totul se va topi în seraficul şi permeabilul albastru. Insula Evia (Eubeea) parcă ţine să nu se despartă de continent, un continent solar ce se diminuează în lumină. Golful Evoikos e astfel un fiord austral în care frumuseţea e la un pas de a deveni agresivă. Satele de pe litoral se transformă pe nesimţite în staţiuni estivale în care priveliştea, vista, începe să merite milioane. Vilele se pierd într-o verdeaţă ceva mai curajoasă iar marea pare să alimenteze, filtrată şi desalinizată, pe dedesupt vegetaţia. Apar debarcadere, bărci colorate, chiar şi puţină lume, balize ca nişte jucării de plastic plutind echidistant de ţărmul sinuos. Pe promontoriile de peste golf văd vile albe, solidare ca nişte temple ale verii. Arkitsa. Skala. O insulă mică adăposteşte un edificiu imaculat, sculptat parcă în cretă. Un indicator semnalează în direcţia mării o mănăstire pe care n-o descopăr, dacă n-o fi cumva chiar lăcaşul

estival de pe insulă. Smochini sălbatici, cu frunze mari şi umbră bogată, ajung pînă la asfaltul autostrăzii, fin prăfuiţi şi neclintiţi în aerul fără vînt. Autostrada continuă să arate ca un accelerator de colorate particule automobilistice.

Îmi amintesc de încrîncenarea lui Durrell, Miller şi Fowles în eforturile lor de-a prinde esenţa acestui peisaj. Ambiţia briţilor de-a cuceri, de-a exprima. Tentaţia lor pentru Mediterana. Orfevrării lingvistice, tapiserii metaforice, înfringeri subtile cînd frumosul natural îşi depăşeşte limitele spre sublimul neliniştitor. Lecturarea a dat atunci un sentiment de saturaţie ce-mi exceda imaginaţia şi care acum păleşte în faţa senzaţiei directe, a peisajului concret. Ei trebuie c-au fost conştienţi de acest lucru, de caducitatea efortului lor deicid — o necesitate interioară căreia trebuiau să-i facă faţă.

Toate indicatoarele arată spre stînga, spre mare, ca nişte degete care atrag atenţia asupra peisajului : Theologos, Maletsina, Larimna. Traversăm rîul Kifissos, cu totul secat, ca un drum pustiu de pietriş, o relicvă antică naturală printre măslini şi ogoare ordonate de bumbac în pîrg (dacă bumbacul dă în pîrg, adică nişte păpădii mai consistente) orientate spre mare. Sub noi aceasta începe să lase loc unor lagune subţiri şi pustii. În aridităţea peisajului apa superficială îşi pierde albastrul, parcă am fi la Marea Moartă. Ipata. Oropos. Urcăm iar şi lăcaşurile industriale se înmulţesc, asemenea reclamele, staţiile de benzină. Circulaţia pe autostradă se multiplică ca în jocurile la computer, devine stresantă pentru ochi, apare iritarea de-a nu fi singur, de-a nu avea un răgaz contemplativ necesar acum ca aerul. Spre norocul meu nu se mai vede chinuitoarea mare în care simţeam datoria de-a încinge un stilou uriaş pentru cuvinte pe care nu voi avea niciodată puterea să le scriu. Sîntem acum sus de tot, ca pe o tipsie încinsă, suspendată la jumătatea drumului spre soare. Grecia modernă, Grecia industrială, Grecia turistică, Grecia care macină banii vacanţelor. Grecia etern estivală. Frazele se scurtează, senzaţiile devin ele însele vocative. Dacă li s-a dat cîndva popoarelor dreptul să-şi aleagă, ţara grecii au fost chemaţi primii.

Pe un munte mai teşit, ca un val uriaş încremenit în rostogolire, monolitic, văd o instalaţie radar care trebuie să fie, de

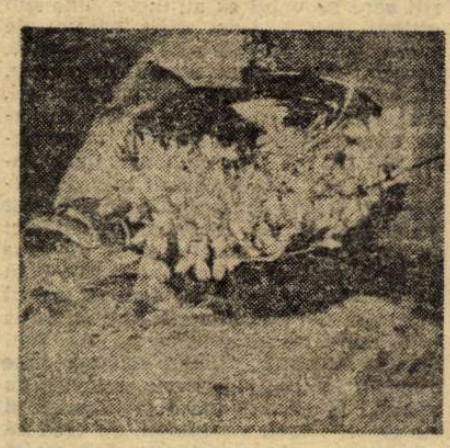

aproape, uriaşă. Trei farfurii albe, metalice, ca un serviciu de cafea din magneziu dispus în eflorescenţă, veghind peste Pireu şi golful Salonik, peste insulele Egee. De cealaltă parte, pe un munte la fel de înalt, o antenă uriaşă ca un spin articulat pe excrescenţa montană. Pare să fi străpuns scoarţa pe dedesupt. Şi spre ea şi spre radarul în triptic duc reţele electrice speciale, de înaltă tensiune. Frumoase şi uşoare, ameninţătoare într-un mod subtil ce aminteşte de **science-fiction,** or fi acestea parafernaliile armatei americane ce trebuie că împînzeşte marea aceasta liberă cu reţele discrete şi eficiente ? Asta mă face să mă simt optimist şi apărat de maşinile greoaie şi plutonierii duri de acasă, mă face să mă gîndesc cu un zîmbet indulgent la locotenentul care mă făcea să mă arunc după tufe în timpul stagiului meu militar, pentru a nu fi zărit de vigilentul inamic, veşnic nenumit. Întîi mă ruşinez că sînt o pradă atît de uşoară, apoi mă simt apărat de toţi cei care, acasă, îmi solicitau neconditionat patriotismul.

Inscripţiile PASOK par să se mai fi rărit ori pierdut între alte inscripţii de tot felul ce abundă pe orice zid, panou, fronton şi stîlpi. Nu mai bag în seamă benzinăriile, garajele, asistenţele tehnice automobilistice, care mi se par într-un număr absurd de mare, aproape fluide în viteza cu care trecem printre ele, toate întoarse spre noi şi cu spatele la peisaj, ca nişte oglinzi ale artificiilor cu care ne înconjurăm. De altfel Atena năvăleşte ea însăşi asupra noastră, cocoţată pe versanţii de un mov mineral ai munţilor Parnitha şi Pendeli. Clădiri albe, cu un cat ori cel mult două, încă lăsînd loc în faţă celor utilitare, încă purtînd povara panourilor publicitare impudice prin dimensiune şi repetiţie.

Ne opreşte din plin mers poliţia. În uniforme albastre, cu un aer grav care te face să-ţi piară zîmbetul unei proaspete libertăţi care-ţi părea fără margini, vorbind puţin şi dominînd tocmai prin refuzul de-a vorbi, cu gesturi precise în a semnala să oprească maşinilor pe care le aleg după un instinct punitiv numai al lor, poliţiştii ne frînează o intrare prea bruscă şi năvalnică în Atena, ne actele şi şoferul blond şi posac (iar posac) îl urmează pe agent undeva mult în urmă la maşina lui, un Datsun în albastru şi alb, cu girofaruri albastre, şi pe care scrie POLICE. Nu e de glumă şi ne alegem repede şi eficient cu o amendă (nu prea înţeleg de ce, se pare pentru că oprisem ceva mai sus pentru a debarca pe unul din studenţii greci, incomodînd astfel atît de grăbita şi cursiva circulaţie spre inima oraşului). Asta nu poate să nu ducă la o scurtă altercaţie între cei doi şoferi şi din tonul ce nu lasă drept de replică bănuiesc că basul e şeful. Evenimentul ne face să ne simţim jenaţi şi culpabili pentru faptul că, în condiţia noastră de pasageri, nu putem împărtăşi din culpa şoferilor obligaţi să scoată banii din buzunar (sau din beneficiu). Dar tensiunea nu durează căci peste cinci minute îl aud pe cîntăreţ fredonînd. Se pare că plătirea taxelor pe autostrăzi, a incidentelelor amenzi, se face direct din banii lichizi de la bord, nişte cheltuieli planificate, şi se merge mai departe fără complexe.

Coborîm direct spre golf şi ne cufundăm încet printre clădirile tot mai înalte ale oraşului.

Şi brusc se dezvăluie un moloh, un oraş prea mare pentru a fi în vreun fel comprehensibil. Am un sentiment de inferioritate dat de lipsa mea de orice fel de etalon pentru ceea ce mi se relevă. Străzile sînt pur şi simplu caleidoscopice. Văd vitrine atrăgătoare dar nu pot să văd din mers ce e în ele. Totul e colorat, ambalat, afişat într-o ofensivă a comerţului cu amănuntul. Oraşul e supraaglomerat cu lume colorată care pare la rîndul ei să nu se oprească din mers, cu maşini de toate calibrele care se incomodează şi se stimulează, se obligă reciproc la manevre prompte de poligon de încercare pe viu. Nu mă mai oblig să recepţionez tot ce văd, las privirea să alunece şi să selecteze fără nici un fel de criteriu, fără nici o monitorizare. Totul devine foarte curat, foarte îngrijit, foarte dichisit.

Autobuzul opreşte pînă la urmă pe o stradă mai ferită şi, prin comparaţie, aproape pustie şi văd că toţi cei ce mai rămăseseră se ridică şi se precipită final pentru adunarea pungilor risipite în tot autobuzul, a hainelor, încălţărilor chiar, îşi dau întîietate sau dimpotrivă se incomodează reciproc, vorbesc şi mai agitat în această limbă necunoscută despre care bănuiesc că-mi va rămîne (cel puţin în această călătorie) cu totul necunoscută. **The end of the road.** Îmi sustrag şi eu printre ultimii unicul bagaj ce mi-a mai rămas în vintrele autocarului, urc iar pentru cartea mea cu marinarii de pe Iantze şi aparatul foto, salut şoferul şi nu ştiu ce-mi vine că-i string mîna tocmai ursuzului care pare ambarasat de intimitatea mea neaşteptată, poate pentru a mai dizolva acum din rezerva de pe drum. Îmi zîmbeşte puţin timid şi-mi strînge şi el mîna. Am impresia că am făcut totuşi un gest excentric, dar decanul îmi dă şi el la rîndul lui mîna, spunîndu-mi pentru ultima oară **O.K. Kapitane. Super bun !** Şi iată-mă în faţa unui oficiu minuscul şi nu prea arătos pe care scrie **Orion. Dacia Tours** şi care e închis cum de altfel e închis totul în jur în această după-amiază toridă de duminică. E ora şase deja şi constat că nu mă aşteaptă nici pe mine nimeni, ca pe Dănuţ. Am un vag sentiment de alarmă pe care încerc să-l stăpînesc. Fetele sînt în schimb aşteptate dar găsesc totuşi un prilej să-mi spună şi mie vacanţă plăcută, privindu-mă cu compasiune pentru aerul meu pierdut şi pentru că se vede de la o poştă că nu sînt capabil să fac nici un pas în lipsa celor care ar fi trebuit să mă întîmpine. Şi Atena nu e Velestino !

Urmare din pag. a 9-a

După 25 de ani

Lucruri mai vesele : ai vreun proiect legat de poezia română ?

— Am unul serios şi pe care-l voi urmări : vreau să public în America, la o editură bună, o carte uriaşă de poezie română, nu ca pînă acum, antologii mici. Asta pentru că probabil cel mai important capital al României acum este cultura română pentru că mi se pare că în special poezia română nu s-a compromis în anii ăştia, fiind una din care pot să înveţe şi poeţii americani. O antologie mare a poeziei româneşti va putea face parte din discursul poetic contemporan şi acolo. Eu cred că poezia română este, pe plan mondial, tot atît de importantă cît poezia Americii de Sud, pe care o citeau americanii în anii '60 şi '70 şi au fost influenţaţi de ea. Poezia americană din perioada asta vine mult din traducerile din spaniolă. Eu cred că este timpul să încercăm să integrăm şi sensibilitatea asta a noastră în discursul poetic de azi.

— Şi poate va apare şi o antologie substanţială a poeziei americane, nu una parţială ca pînă acum... Cînd mai vii ?

— Aş vrea să mă reîntorc vara viitoare cu familia mea, vreau ca fiii mei să vadă România. Am doi băieţi : Lucian, are 19 ani şi e la facultate şi Tristan, care are 11 ani, şcolar la New Orleans.

— Acuma-mi spui ceva ce nu ştiam, aveam impresia că eşti un boem, care trăieşte singur...

— Nu, am fost şi eu singur. Nu, soţia mea Alicia e pictoriţă şi expune la New Orleans şi New York şi am mai trăit şi eu din banii pe care i-a cîştigat ea cu pînzele.

— O familie de artişti riscă să o ducă uneori mai rău, alteori mai bine, nu are, vreau să zic, o situaţie asigurată precum „minerii" tăi de la Sibiu.

— Acum o ducem mai bine, din păcate mă gîndesc... Mă rog, asta e o altă poveste.

— Vă aşteptăm deci pe toţi, vara viitoare.

90 nouăzeci

foaie lunară de literatură tînără

EDITORIAL

De la gaşcă la echipă

Apartenența la o promoție, nu numai literară ci și politică, socială, chiar fotbalistică, este o chestiune de opțiune personală. Fiecare dintre noi se aliniază unui anume timp mental care n-are nici o legătură cu acela real. Întîmplări recente ne-au dat strălucite dovezi în acest sens arătînd că sîntem contemporani și cu promoția 400 e.n. (marile năvăliri) și cu promoția 7 000 î.e.n.

Aşadar, glisînd pe axa timpului, fiecare își alege locul unde se simte bine. Trăiesc printre noi pașoptiști de vîrstă medie și adolescenți „șaizeciști" precum și, indiscutabil, sexagenari biologic care sînt (au devenit) optzeciști poetic.

Trecînd peste aceste considerații doar aparent paradoxale, să ne oprim la noi, cei care ne-am fixat (deocamdată) în mentalitatea literară a ultimului deceniu al secolului XX. Ne-am zis „nouăzeciști" încă de prin '87, din disperarea că măcar anul '90 ne va aduce puțină libertate și niscai aparții căci pentru noi robinetul se închisese complet. Optimiști, neavînd încotro, am avut ceva noroc și pagina de față este o dovadă.

Ceea ce urmează este însă cu mult mai dificil — pentru a marca o epocă și a determina eventual o alta, viitoare, promoția noastră va trebui să devină o echipă, așa cum, de pildă, promoția 80 este. Într-o echipă fiecare își asumă un rol precis. Unii sînt apărători, alții atacanți. Unii sînt rezerve, intră strategic în minutul 75. În măsura în care echipa se realizează — promoția trăiește ca atare,. Dacă nu, evident că nu-i nici o supărare, fiecare poate fi o individualitate briliantă.

A fi promoție (literară sau de alt fel) nu este un scop în sine ci o consecință a unei luări în posesie a domeniului (literar) în toate părțile lui. Chiar de nu se va întîmpla astfel, nouăzeciștii vor rămîne o gașcă memorabilă, ceea ce face la fel de mult.

Horia Gârbea

Libertatea de... A

Cred că nu e rău să stabilim de la început coordonatele acestei pagini care va apărea lunar în revista Luceafărul, ca un vîsc.

Ereditatea celor care-o scriem este, în linii mari, următoarea : născuți mai toți în jurul anului 1960, am primit din partea ursitoarelor în dar cîte-o cocoașă comunistă și îndemnuri de-a deveni oameni noi, adică dromateri capabili să urce la altitudinile amenințitoare ale unui tembelism de răsunet mondial. Nu am fost martori la istoria transplantului ideologiei sus amintite, nici la pavoazarea acestei istorii cu scorneli vasileroaitiste, versificate sau nu. Ne-am născut dromateri și din asta nu ne-am făcut vină (firește), ci tristețe.

Printr-o dialectică a nenorocului, conform biblicului principiu „cui n-are i se va mai lua" sau „cui are i se va ma da" (ceea ce este tot aia, corect ?), pentru că am mocnit, șușotit și mișcat în bănci, pentru că măcar între noi nu ne salutam frecîndu-ne cocoașă de cocoașă și nici nu ne luam la întrecere — cine-o are mai mare, pentru că am sperat și-am crezut în ceea ce s-a întîmplat în Decembrie 1989, pentru că am fost, în sfîrșit, contemporani cu bucata aia de istorie ca o naștere grea și sîngeroasă, pentru acestea toate am aflat că vom fi avansați cămile și pușI, la munci mai ușoare : de pildă să rumegăm prin grădina zoo (n politikon-ului), strecurîndu-ne la periferia pajiștii unde pasc netulburați — monstruos și regal — dromaterii de gală de ieri și de azi, dovedind o miraculoasă putere de adaptare și-o ținere de minte invers proporționale cu dimensiunile cocoașei.

Scriem, așadar, aici o pagină pe lună ca un vîsc sub care se pot practica sărutul și ura(rea), cu precizarea că n-avem nevoie să ne datăm, disculpativ, textele.

Mulțumim, pe această cale, celor care ne-au ignorat pînă acum, ferindu-ne de atenția lor vătămătoare.

Lucian Vasilescu

UN POEM DE PRIMĂ PAGINĂ

Piața Universității

Nu ne-am nimerit nu eram foarte aproape
Cînd ea încă striga
Prietenul meu luase un glonte în spate
Și-acum îl plimba

Ajunsese cu el pe la Scala
Ajunsese cu el pe la te rog frumos
Glontele era viu prietenul meu era fraier
Era cea mai grozavă bucată de os

Cu care altă dată iubeam lumea
Cu care el iubind lumea bărbătește se lăsa peste ca
Prietenul meu repet era fraier
Dăduse un colț îl dădea

Eu stăteam și beam o cafea mi-era bine
Și după ce beam o cafea mai beam o cafea
Lumea se obișnuise cu mine
Prietenul meu se cam plictisise de ea.

Daniel Bănulescu

POZA TRUCATĂ

Daniel Bănulescu (aproape) moare. Femeia lui (de peste prea multe mări și țări) își răsfiră părul blond în fața ferestrei ca sufletul lui Daniel să fie strecurat (mult) mai bine spre lumea de apoi. Dincolo. (Cr. P.)

CRONICA LITERARĂ

Plictisul unei poze de grup

„...Plictisul — criză de identitate, criză a limbajului și a Ființei (fac aici un compromis cu majuscula)" **(Plicty).** Oare cînd am cunoscut-o pe Simona Popescu ? ...Prin toamna lui '84, „la domnul Martin". (Pentru unii, sintagma n-ar mai necesita explicații suplimentare, dar, totuși : Cenaclul Universitas al profesorului Mircea Martin). Și mi-a prezentat-o un (fost) prieten, cu care tocmai compuneam începuturi de [illegible]e ratate : „Am văzut statui urinînd" (el), „Un [illegible]rit de falus la mare" (eu). Și Simona era neverosimil de „rea" pentru cît era de prea puțin post-adolescentă. Vorbea relativ puțin, rar, apăsat, mai totdeauna spre finalul ședinței. Un **dixit** sau un **howgh** n-ar fi mirat, cred, pe nimeni. Vroia să placă și, mai ales să convingă. Convingerea (cu excepția unui A.P., supărat că nu-l bagă lumea în seamă.) Era epoca ei „Dodoloi". **(Am mai scris/spus cîndva și m-a contrazis vehement).** Poza în fetiță teribilă a literaturii studențești și sfîrșea prin a fi (fetița teribilă a literaturii studențești). Cînd vorbea despre „grupul de la Brașov", despre Marius, Caius, Andrei, patetismul o silea uneori să intre în rolul Anei Ipătescu. Și avea dreptate ! De ce n-ar fi avut ?

Recitesc începutul și constat că vorbesc despre Simona Popescu la timpul trecut. Ca despre cineva care a fost... Dar Simona este și încă foarte prezentă (îi aștept multe alte cărți, în afară de acest **Xilofon** de la Litera). Poate că nu mai este acel ceva care făcea pohezia serilor de vineri de la Universitas. Un loc comun spune că un cenaclu își încetează, firesc, activitatea atunci cînd a produs deja un număr oarecare de scriitori. (Să enumăr, la repezeală : Bănulescu — Daniel —, Horia Gârbea, Cristi Popescu, Andrei — de fapt, Ștefan — Damian, Cătălin Țîrlea, pe „brașoveni" i-am amintit ; îmi cer scuze față de ceilalți și față de Radu Ruba, care venea, deja, cu un timp înaintea noastră).

Mai trebuie să lămuresc doar un lucru la finele acestei (mini)cronici. (O fetiță teribilă a cronicii literare post-studențești ?) De ce, carevasăzică, n-am vorbit despre cartea Simonei, ci, despre un anume background (parțial) comun ? De ce bio(biblio)grafia s-a suprapus interpretării, analizei, hermeneuticii ? De ce amestec monografia cu metabiografia literaturizantă ? De ce cobor din bibliotecă în sala de cenaclu (și nu doar cîteva trepte), făcînd din cenacliști „personaje" ? De ce nu-mă detașez-obiectivez ? De ce, stîngaci, calchiez stilul anumitor poeme ale Simonei Popescu ? Dumnezeule, de ce ? (Întrebare retorică, „falșă"). **Plictisul — criză de identitate,** școlărească lambada și farmec.

Dan-Silviu Boerescu

MICA PUBLICITATE LITERARĂ

MATRIMONIALE

● Intelectual serios. 50/1,80/80. preocupări literare săptămînale, prezentabil, cadru universitar, citit în adolescență, cu neputință de uitat : doamna T : cultivată fină. Întodeauna te voi aștepta în „Arcă" (știi tu) Nicky.

SCHIMBURI DE LOCUINȚĂ

● Schimb : Vilă, ultracentral, două etaje, demisol, incognito, dependințe multiple, principe, garaj. Strada Mihai Eminescu nr. 42. București, cu bojdeucă, Copou, Iași. Nevoie urgentă rescriere operă. Jenică.

DECESE

● În veci nemîngîiat, cu nemărginită durere, anunț scurgerea a șase luni de la incredibila moarte a bibliotecii mele. Dureros omagiu și tristă amintire.

Fără carne, fără piele și fără zgîrciuri. Fără lemn, fără sevă și fără frunze. Așa stăteau aici, chiar aici, așezate în rafturile din cameră. Hîrtia lor era chiar scheletul plopului din fața ferestrei. Scheletele dragi ale atîtor copaci din Cișmigiul copilăriei mele ! O lacrimă și-o floare pentru sufletul lor blînd și bun așezat printre rînduri !...

Și — iată ! — au ajuns cu toate în iad : durdulii, cu forme dulci, apetisante. Învelite în piele adevărată, vie. Ușor brobonite de sudoarea rece a fricii și-a plăcerii. Iar literele lor : ca niște negi, ca niște coșuri. Purulente. Rîndurile : tatuate vînăt pe pagini bronzate. Dor, jale și dragoste eternă ! Unde sînteți voi, ragrafele cele mai frumoase dragile mele ? ! Dintre pacreste acum păr blond, în șuvițe lungi ; și trebuie să-l dau la o parte ca să pot citi (eu — Doamne, ferește ! — veșnic cititor în infernul cărților). Ah ! Și cele cu poze ! Cum trebuie că se mai desfată ele acolo jos ! Chinuitor ! ! Toate cîte-au fost desenate pe foile lor sînt vii acum și stau așa, ca-n colivii, în cuști. Și țopăie, dansează. Ah ! Toate scrisorile mele de-amor cum s-or mai șopti ele singure, gîfiit, aromitor ! Devotamentul și noblețea sufletească, cinstea și generozitatea lor vor dăinui veșnic în inimile amantelor...

Iar rîndurile de față, vorbele de-acum, să le-ajute Dumnezeu să ajungă acolo, în iadul lor, plutind pe foaia împăturită durduliu într-un avion de hîrtie. Ca să mai fie, așa, măcar, și-un iad de jucărie.

Comemorarea va avea loc mîine, la orele 12, fig. 666, a.c.

Cristian Popescu

Aici și în Europa (II)

Autonomia politică a popoarelor sud-est europene este, în mod cert, fructul unor procese sincrone pe palierul duratei lungi, seculare : Grecia (1832), Serbia (1833), Muntenegru (1866), Croația și Slovenia (1850), România (1859/1877) etc. De asemenea, Autocefalia Bisericii Ortodoxe a fost recunoscută în Grecia (1832), Serbia (1833), în Exarhatul bulgar (1870) și în România (1885) la intervale relativ mici, de cîteva decenii. Generalizînd, procesul acesta de emergență și apoi de cristalizare a națiunilor mici și mijlocii din veacul trecut a condus la acceptarea, cel puțin teoretic, a policentrismului european de azi. Manifestîndu-se în forme variate — politic, social, economic și cultural — el se înscrie, pînă tîrziu totuși, în relația generală și mereu mai elastică dintre **centru** și **periferie.** Să ne amintim că Spengler denunța puterea absorbantă a „orașului mondial" ce anihilează provincia, acesta devenind astfel expresia **civilizației** opusă **culturii.** Dacă facem abstracție de înțelegerea eronată a raportului dintre cultură și civilizație, ne dăm seama că **Declinul Occidentului** pleda pentru de-provincializare culturală și propunea, în același timp, un model de re-centrare ce îngloba și alte spații decît vechiul continent. Îndepărtarea de o tutelă — prin concepția de existență biologică a organismului cultural — aduce cu sine un șir de concepte cu noi conotații și cu funcții operatorii într-un examen morfologic și de tipologizare al valorilor. Unul dintre acestea e fără-ndoială acela de **geografie,** el depășind uneori din start obișnuita semnificație cartografică. Astfel, panorama lui Jacques Ancel, **Peuples et Nations des Balkans** (1926) e un studiu de „geografie politică", prin care autorul înțelegea „arta de a desprinde acțiunea constantă a mediului asupra societăților politice și invers, acțiunea acestora asupra mediului" în accepție teritorială, etnică, socială ș.a. Cam în aceeași perioadă istoricul Gordon East propunea **An Historical Geography of Europe** (1939), unde conceptul de bază — **geografia istorică** — „nu este altceva decît geografia umană a Europei (considerată în evoluția sa — n.ns.), ea cercetează, cum precizează East, stadiile succesive de civilizație prin care a trecut și explicitează eforturile societăților omenești pentru modelarea Europei în vederea adaptării acesteia **a leurs usages".** Fără să fie prea clare, definițiile de mai sus converg totuși în două puncte : **geografia politică, cea istorică** (echivalată, de către East, cu **geografia umană**), precum **și geopsihologia** (W. Helpach) au un caracter mai întîi procesual ; ele vizează, în al doilea rînd, „forțele permanente", oarecum izomorfe, apte să ilustreze (mai exact : să dovedească) unitatea în diversitate a societăților înscrise într-un contur general. Or, un asemenea vector în ansamblul sau în complexul Europei de Sud-Est l-ar constitui, pînă în primele decenii din secolul nostru, așa-numitele „democrații rurale" (Nicolae Iorga, Jacques Ancel). Astfel de izoglose nu puteau fi localizate și nici extrase decît prin examenul comparativ ce, surprinzînd analogii și interferențe, validează în ultimă analiză și conceptul, mai nou, de **geografie culturală.** Iată, ca o fericită ilustrare, „teoria cadrelor de cultură" elaborată de către P. P. Panaitescu. Astfel, „cadrul bizantino-slav oriental și cel central, european" au interferat înglobînd poporul românesc încă de la începuturi. Mai mult, citim în aceeași admirabilă **Introducere la istoria culturii românești,** „din cele două arii de cultură europeană, cea latină și cea elenică, s-a desprins **romanitatea orientală,** avînd la bază cultura română dar cu adînci influențe bizantine, datorită așezării sale geografice și legăturilor economice cu Bizanțul și cu slavii". Postularea de mai sus particularizează, la meridianul nostru, acest „corp geografic și geologic intermediar între Europa și Asia" (Iovan Cvijic) care este Sud-Estul. Starea lui **între** (în sens de : ...și ...și) revine așadar, axiomatizată chiar în epoca medievală, cînd blocurile de cultură erau mai distincte pentru că mai închise. Policentrismului geopolitic și cultural îi corespund, la o primă ochire, caracteristicile zonale ale culturilor latine, slave și germanice sau, după criteriul geografic, ale culturilor din sudul, vestul, centrul, nordul și sud-estul continentului nostru. În același timp însă frecvența — în imaginarul scris — a cîtorva spații să le spunem sociale determină cutare geografie literară națională. Literatura română, de pildă, are o structură triadică : ruralul, reprezentarea orașului de provincie și realitățile citadine se întîlnesc defalcat sau împletindu-se. Concentul implică așadar orizontul comparativ și intenționalitatea integratoare ca și **summa** unor trăsături diferite ca natură. Din atare persnectivă **geografia literară** facilitează efortul de specificare a unei literaturi precum și, concomitent, încadrarea sa mai adecvată pe traseul literatură română — literatură sud-est europeană — literatură general europeană. De altfel, dezideratul unei duble delimitări în plan folcloric — **motiv** universal / balcanic / românesc — fusese formulat încă de către Dumitru Caracostea care, în **Metoda identificărilor istorice în folclor** (1943) atenționa că „a separa ceea ce este motiv universal de ceea ce este motiv balcanic, pentru ca în cadrul acesta larg să putem arăta ceea ce este motiv etnic românesc, este mai important decît a zăbovi la identificări istorice".

Vizînd, în termenii lui Eminescu, punctul și totodată roata pe care este plasat, **geografia literară** trimite la unitatea spirituală, reală în perimetrul național și mai mult prezumată la scara unui ansamblu cu structură de **puzzle,** ca Sud-Estul. Căutarea, tocmai aici, a numitorilor comuni (ca, de pildă, identitatea unor motive **etnice** cu cele **estetice)** trebuie să fie anticipată, cum e și firesc, de fixarea criteriilor. Cel mai rezistent rămîne, se pare, **inrudirea etno-lingvistică.** În funcție de acesta R. Wellek și A. Warren grupează, în **Teoria literaturii,** literaturile europene în germanice, romanice și slave. Același criteriu încurajează în schimb și excesele manifestate, ne amintim, începînd cu perioadele de ecloziune romantică. E cazul, de exemplu, al ideii reiterate despre „comunitatea literară slavă", susținută printre alții de către slovacul Jan Kollar (în **Despre reciprocitatea literară între neamurile slave,** 1835) — un preludiu la cunoscuta mișcare a panslavismului, contemporană cu ilirismul, latinismul, teoria pelasgică, grecismul („megali ideea") ș.a. Înrudirile etno-lingvistice au condus, de asemenea, la construirea conceptului mai larg, de „lingvistică balcanică" (Kristian Sandfeld). Faptul că în română, greacă, albaneză și bulgară articolul este post-pus, viitorul se formează cu **a voi** iar conjunctivul se structurează aproximativ în același fel dovedește, probabil, influența tardivă a unei unități culturale balcanice și mai puțin existența, palpabilă, a elementelor de substrat. Că „unitatea lingvistică balcanică și românească este un fapt de istorie medievală și nu de istorie antică" (P.P. Panaitescu) rămîne de cercetat în continuare, cert e însă că asocierea limbilor enumerate mai sus într-o familie e simptomatică tocmai din unghiul efortului, adesea colectiv, de recentrare a Europei moderne. Funcționalitatea criteriului amintit este evidentă și în sinteza propriu-zisă, cum este **Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor** a lui Nicolae Iorga. Literatura română nu figurează aici, autorul integrînd-o de fapt în alt spațiu cultural, sud-est european. Iorga ținea așadar seama și de un alt criteriu, cel **zonal** sau geografic propriu-zis, la care se vor adăuga „amintirile istorice comune" și **criteriul religios,** ultimul explicînd secționarea Europei (apuseană / răsăriteană), în funcție de centrele de gravitație după marea schismă (Roma / Bizanțul). Specificitatea europenismului nostru nu poate fi înțeleasă, evident, decît apelînd în mod analitic și mai puțin asertoric la determinările operate, în timp, de asemenea repere cu finalitate modelatoare. Astfel, e unanim acceptată ideea că ortodoxismul nu a fost doar o doctrină teologică, ci și semnul unei veritabile unități culturale intrinsecă feudalismului răsăritean. Or, asumarea diferențiată a ortodoxiei de către popoarele balcanice implică cel puțin cîteva observații generale, necesare pentru a reconstitui dinamica și mecanismul conexiunilor ce intră în alcătuirea a ceea ce numeam altădată **spirit sud-est european.** Ortodoxia nu poate fi echivalată cu Bizanțul și invers (cf. **Byzance et le monde ortodoxe,** Paris, 1986), au existat cel mult paralelisme și complementarități în viața milenară a Imperiului de Răsărit. Apartenența la Bizanț sau la aria de influență bizantină n-a însemnat, în mod automat, acceptarea creștinismului în cheie ortodoxă, după cum Rusia ortodoxă n-a cunoscut dominația basileică. În consecință, se nuanțează interpretarea noii Rome ca „formă de universalitate" (Nicolae Iorga) dar și a zonelor sale aferente. Astfel, în „ariile laterale" din nordul Dunării, ca și în enclavele largi din Serbia sau Bulgaria, democrațiile rurale, obștiile țărănești au perpetuat pînă tîrziu forme ale „creștinismului cosmic" (sau popular), intrat nu în impact ci în fuziune cu ideologia instituționalizată de bisercă. Jocul acesta, mai elastic decît se crede de obicei, între modelul politic autocratic bizantin și ortodoxism particularizează cezaropapismul sud-estic, el contribuind fără-ndoială și la structurarea lui **homo duplex** din această parte a continentului. Pe de altă parte, „transcendentul care coboară" (L. Blaga) facilitează, în ecuația de mai sus, coabitarea — în mentalitatea colectivă și în imaginarul românesc — a viziunii **cosmocentrice,** arhaice cu situarea de astă dată modernă (și europeană), **antropocentrică.** Dacă „arta bizantină este platonismul tratat prin creștinism" (Vasile Băncilă) asimilarea și, mai ales, prelucrarea ei de către carpato-dunărean nu a recuzat, în general, apetența nativă pentru lumea materială și, în consecință, sensibilitatea la istorie. Epica abstractă din tezaurul paremiologic se învecinează, peste timp, cu hieratica imblînzită din plastica de extracție religioasă dar și cu amintitul Brâncuși, care „a creat categoria infinitului" (V. Băncilă) în piatră și metal.

Fixarea corectă a reperelor este condiția **sine qua non** pentru delimitarea, cu toate aproximările inerente, a **geografiei culturale (literare),** în care jocul constantelor și al variabilelor specifică literatura națională dar și grupul de literaturi. O disciplină ca istoria artei validează adesea geopoliticul în efortul de a face lizibilă o perioadă, mai mult sau mai puțin obscură, de istorie culturală. Teoria „cadrelor de cultură" (P.P. Panaitescu) e fericit amplificată, concretizată și diversificată, pentru feudalismul timpuriu (sec. X—XIV), în teoria „coridoarelor culturale" (Răzvan Theodorescu) sud-estice, ele prelungind „coridoarele geografice" din Peninsula Balcanică în cele două ținuturi ale Dunării de Jos, răsăriteană și apuseană. „Însăși poziția geografică a acestor zone, conchide istoricul, — prelungiri peste fluviu, ca adevărate «coridoare geografice», fie, ca în cazul Dunării de Jos răsăritene, ale ținutului de cîmpie, coline și podiș din Estul balcanic legat orografic de stepa de la nord-vestul și nordul Mării Negre, fie, ca în acela al Dunării de Jos apusene, ale regiunii muntoase tăiate de văi și depresiuni din regiunea central-balcanică, egeo-dunăreană — le impunea o anume deschidere de orizont cultural spre ariile învecinate, determina o anume continuare prin aceste zone, spre nord și sud totodată, a formelor de cultură materială și spirituală, folclorică și aulică deopotrivă. Din Balcani, din stepa rusească și din aceea ungară, legate la rîndu-le de Orientul asiatic și de Occidentul european". Un asemenea complex trebuie considerat în totalitatea sa, mai exact, în analogiile și în legăturile adesea interstițiale dintre părțile componente. Un curent mai tardiv, cum este luminismul românesc în expresia sa cea mai viguroasă (Școala Ardeleană) e necesar să fie raportat la iluminismul de tip reformist din Centrul Europei (unde ne așează, inexact, învățatul De Martonne), dominat încă de Imperiul Habsburgic, dar și la mișcarea ideilor din Banatul cu rol de turnantă în procesul de raliere generală a centrului și răsăritului european la spiritul occidental. Românul Gheorghe Sincai, sîrbul Iovan Raič și bulgarul Paisie Hilandarski ilustrează astfel — multiplu determinată — o geografie culturală vertebrată, în epoca respectivă, de istorism și conștiință națională.

Criteriile schițate pînă acum — cel etno-lingvistic, zonal, istoric și religios — dimensionează altfel obsedantul „blestem balcanic" (E. Cioran) al românului (deși, același ginditor, va considera ulterior lui 1943 că Balcanii alcătuiesc „un rezervor de vitalitate al Europei" — **Histoire et utopie,** 1960). Desenul psihologiei noastre etnice (creionat, în 1927, de către Mihai Ralea în **Fenomenul românesc,** dar și de alții) nu poate face abstracție de componenta balcanică (id est : sud-est europeană) și asta dincolo de peiorativizările repetate și echivalările, la fel de grăbite, între **orientalism, bizantinism** și **balcanism.**

Mircea Muthu

haiku

Zori :
încît eu însumi
apar pe străzi !

GLOSĂ (3)

● **„Ce-ar fi / să ne despărțim, zise iubita : / mirosul teiului e încă atît de proaspăt...".** Iarăși despre impersonalitate. Sau mai degrabă despre transsubstanțiere. Despre vid și despre semnele care îl preced. Sugestia unor profunzimi, a unor bogății acumulate și ajunse la-mplinire, a derulării unor etape dintr-o istorie puțin cunoscută însă suficientă ei însăși. Sugestie exprimată prin elementul opus, prin gol, prin despărțire, prin îndepărtare. Golul care potențează și închide o istorie. Golul final, singurul care dă sens, care păstrează nealterată imaginea perfecțiunii de odinioară.

Versul final este aici cel care „citește" întreaga poezie. Mirosul teiului va rămîne mereu proaspăt datorită sacrificiului benevol și fortuit al celor doi iubiți, sau cel puțin al unuia din ei, femeia, purtătoarea unui mai acut simț premonitor.

Aspectul ficțional al demersului poetic, sporind misterul. Ce-ar fi să investim cu veșnicie mirosul teiului ? Ce-ar fi să ne rupem din efemeritatea unui sentiment ? De astă dată rolul luceafărului eminescian îl joacă o femeie, creatoare, în felul ei, de viitor (mamă sau casandră).

În același timp, realismul ce caracterizează simțirea feminină : exprimat printr-un singur cuvînt, **încă.** Teama de degradare, de îmbătrînire, de falsificare. Voința de a apăra puritatea cu orice preț. Refuzul unui lucru ce nu mai are devenire. Modelarea unui prezent infinit, care să adăpostească un sentiment infinit. Expresie a timpului nelinear aflată și în tradiția Zen : „Cînd lemnul arzînd devine scrum / scrumul nu redevine niciodată lemn arzînd. Dar nu trebuie să credem / că ceea ce mai tîrziu devine scrum a fost mai întîi lemn arzînd : / Ceea ce trebuie să înțelegem este că... / lemnul arzînd stă în poziția de lemn arzînd. / Există stadii anterioare și ulterioare. / Nu considerăm... că iarna / **devine** primăvară sau că primăvara **devine** vară."[1])

Constantin Abăluță

[1]) Alan Watts, **The way of Zen,** New American Library, 1957, p. 123 (după Solomon Marcus, **Timpul,** Editura Albatros, 1985, p. 342).

Academia Aman

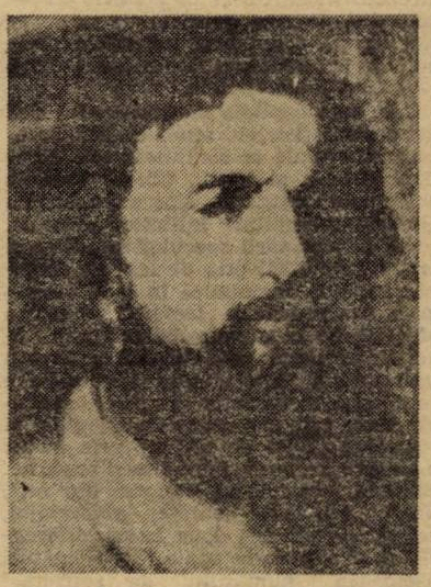

Prima tentativă de europenizare a țărilor românești, de trezire a conștiinței față de o asemenea apartenență integratoare și modernizatoare (și atunci ca și acum) a fost frisonul revoluționar al anului 1848. Un prag pe care o strălucită pleiadă intelectuală adăpată la izvoare cosmopolitane, între care Parisul deținea poziția cea mai avansată, avea să-l treacă provocînd sub brîna Carpaților teribilul soc al dezorientalizării structurilor și moravurilor. Gest radical ce aducea în destinul acestui popor un suflu cultural cu o deschidere nemaiîntîlnită pînă atunci. În acel moment, Theodor Aman era doar un adolescent, aflat oarecum la periferia evenimentelor, dar aparținînd prin întreaga sa ființă generațiilor care începeau să privească viitorul prin prismele Europei.

În planul creației, Aman își face simțită prezența abia după 1853, după o sarjă pariziană cînd a frecventat atelierele cîtorva artiști-pedagogi de mîna a doua. Act de suficiență educațională pe care tatăl lui Aman, negustor cu vază prin Bănie și în Cîmpulungul Muscelului, nu avea cum să-l anticipeze, dar pe care tînărul învățăcel l-a speculat atît cît se cuvenea, însușindu-și problemele fundamentale ale construcției plastice, compoziției și, în general, a tehnicilor agreate în saloanele academiste. Numai că junele pictor, fire mondenă și vivantă, nu s-a lăsat dominat de morga școlii ce o frecventa, traseele inițierii lui artistice purtîndu-l și pe la ușile romanticilor, ori ale „excentricilor", care anunțau resurecția curentelor burgheze de mai tîrziu, ce vor culmina cu inovațiile estetice ale impresioniștilor. Încărcat de atmosfera tendințelor artistice diverse și promițător liberale, din atelierele și saloanele pariziene, Aman revine în țară unde își făurește cu metodă și zel un fel de ateneu artistic, în care se perindau nu numai admiratorii sau admiratoarele pictorului, ci și confrații săi într-un penel, unii exponenți ai protipendadei culturale, diplomați și alte figuri deprinse cu drumurile prin marile capitale ale continentului și, în bună măsură, cu lumea muzeelor și a colecționarilor. Se constituia, așadar, un prim nucleu de iubitori ai artelor în majoritate tineri cu veleități burgheze, entuziaști față de tendințele reformatoare ce agitau și societatea românească, buni patrioți, deși cam fanfaroni în declarații și mai modești în inițiative — cum avea să ni-i ilustreze cu fidelitate și simț al observației critice cîteva dintre condeiele vremii.

Laborios și onest față de meșteșugul său, Aman devine repede un personaj fascinant al elitei artistice bucureștene, mai cu seamă că atelierul său se dovedește a fi un spațiu primitor și generos al celor mai multe dintre disputele de idei, care animau pe atunci viața spirituală a capitalei. Dintr-o astfel de aglutinare a forțelor artistice și culturale ale epocii, sub patronajul entuziast al unei personalități respectate și acreditate cu autoritatea opiniei și a prestației artistice, avea să se înfiripe, curînd după Unire, prima Colecție națională de pictură și desen, **Pinacoteca**, pe care a inițiat-o pictorul și a și susținut-o ani de-a rîndul prin efort propriu și aplicat. Această importantă cîtorie culturală, ce anunța intențiile Bucureștiului de a se alinia la demnitatea celorlalte metropole culturale ale Europei, a fost urmată la puțin timp de o alta : înființarea, sub obîăduirea celor două mari personalități ale „preistoriei" noastre artistice, ca s-o numim așa, Tattarescu și Aman, a celei dintîi **Școli naționale de arte frumoase**. La acea vreme, asemenea întreprindere educațional-artistică nu avea prea multe corespondențe în această parte a continentului. Iar felul cum era concepută instituția, dovedea nu numai o înțelegere pedagogică și artistică elevată, dar și un temei patriotic de adîncă extracție spirituală, ce și-a jucat rolul său în viața culturală a țării. Aman și-a luat foarte în serios ambele aceste misiuni, propria sa carieră artistică susținînd, cu strălucire adesea și, în orice caz, cu multă probitate profesională, procesul de maturizare a gîndirii artistice românești, orientarea fermă a acesteia către modernitatea occidentală. Așa zisul academism al lui Aman este amendat de însăși creația sa, care nu din inconsecvență stilistică manifestă deschideri curajoase către alte maniere ori formule picturale, ci din efortul salutar al artistului de a acoperi golurile existente pînă la el în arta plastică românească și de a sintetiza experiențele parcurse. O artă bazată pe personalități de împrumut (Trenk, Preziosi, Szathmary), pe valori rezonante dar unilateral împlinite (Negulici, Rosenthal, Asachi, Misu Pop, Tattarescu) și, mai ales, pe o mare masă de amatori, diletanți superiori ce făceau „servicii artistice" noilor privilegiați și potentați ai vremii. Aman a opus acestei realități precare arta sa, rigoarea pregătirii lui academiste, știința picturii, în care a inoculat întreaga sa cunoaștere, și instinctul artistic, ce nu l-a trădat niciodată.

Cu Theodor Aman pictura românească iese din provincialism și sordide exprimări folclorizante. Este momentul desprinderii de actul artistic circumstanțial, diletant. El introduce în spiritualitatea noastră, pentru prima oară, principiul metodei și al instituției artistce, ridicate la rangul de necesitate educațională. Aman a făcut posibilă nașterea, mai devreme decît în alte părți ale Europei, a curentelor reformatoare, înnoitoare, care aveau să propulseze artele române în avanposturile civilizației europene. Punînd capăt diletației și improvizației în cîmpul artelor, dînd un curs statornic și calificat instrucției și prestației artistice, acționînd conștient și programatic în sensul îmbogățirii patrimoniului artistic național, primenindu-l stilistic, promovînd criteriul performanței artistice, pe care el însuși l-a ilustrat cu eminență în numeroase lucrări (autoportrete, compoziții de gen, alegorii istorice, portrete, scene de interior etc), Aman reprezintă în pictura românească un reper inconfundabil. Pentru că el este borna de la care se divid drumurile, ce au făcut posibilă apariția în acest orizont de lume a unor mari patriarhi ai picturii naționale și universale, Grigorescu, Andreescu, Luchian și tot ceea ce a urmat după ei. O galerie superbă în care Aman este germenul ce a inspirat sensul și dimensiunile valorilor ce aveau să se nască. Cu el, în istoria artelor, se închide un timp, dar se deschide o epocă !

Corneliu Antim

muzică

Cu René Leibowitz de la Bach la Schönberg

Haydn și Mozart sînt singurii compozitori tratați de autor într-un singur capitol. Procustianul pat al metodei enunțat în chiar titlul cărții — Evoluția muzicii — nu justifică, însă, o astfel de expediere. Apropieri există. În timp și spațiu european. În spirit. Deosebirile — cele ce definesc de fapt un mare creator sînt, cu siguranță, mult mai importante. Acceptînd ideea lui Croce că nu există progres estetic în umanitate, ci doar o creștere sau scădere a **conștiinței estetice** și făcînd cuvenita transpoziție de la critici la creator, am putea spune, cred, că Haydn se află într-un moment cheie, de „depășire" (nu în sens valoric), de trecere de la sinteza barocului (Bach) la structurile clasicismului. Analiza unora dintre sonatele sale dezvăluie un anume „pathos" și prin asta un mai fragil control al înlănțuirilor armonice, al Timpului muzical, deci. La Mozart limpezirea conștiinței estetice este dincolo de orice discuție. Ritmul, element important în definirea noii direcții a muzicii și în marcarea profilului distinct al celor doi compozitori este prea puțin urmărit în raport cu ideea de bază, aceea că „evoluția" este asigurată de lărgirea cadrului tonal. Gîndind astfel, pe Liszt îl vom așeza automat deasupra celor doi mari clasici ceea ce...

Că „incursiunile" temelor bachiene în tonalități îndepărtate sînt mai rare este evident. Dar „alonja" aventurilor acestui „picaro" care este tema muzicală nu se măsoară în spațiu, ci doar în semnificația pe care o capătă. Nu e vorba la Bach de lipsă de „curaj", ci de o viziune proprie, coerentă și perfect justificabilă estetic. Pe de altă parte ar fi suficient să amintim de **Missa în si** sau de **Capriciu la moartea fratelui iubit**, ca să ne facem o idee despre complexitatea gîndirii sale armonice.

Analiza unor teme mozartiene „închise", cu cadențe ferme și compararea lor cu cele în general „deschise", bachiene nu ajută nici ea demonstrației. „Acesta (raportul întrebare-răspuns) este realizat á l'etat rudimentaire în tema lui Bach..." Un paragraf mai înainte, incipitul **Concertului Brandemburgic nr. 3** era „le merveilleux théme". Greu de împăcat cele două afirmații. Dar să-i dăm din nou cuvîntul autorului. „Eu spun rudimentară pentru că lipsa clarității articulației (dacă o comparăm cu cea aparținînd epocii clasice) — dar de ce să comparăm ? n.n. — trădează o relativă incertitudine a conștientizării acestei structuri. Mai mult chiar, contrastul este destul de slab și numărul figurilor motivice melodice și ritmice este foarte redus." Calitatea maximei „economii" de mijloace este transformată, putem deduce ușor, în defect. Deși marchează faptul că reprezentanții primei Școli vieneze „avansează" în planul gîndirii armonice preocupîndu-se mai puțin de cea la fel de complexă, contrapunctică, Réné Leibowitz pare să dea cîștig de cauză celei dintîi. Un viciu de „formă" ce denaturează inevitabil, „conținuturile".

Valentin Petculescu

t.v.

Cu avînt (sau fără), spre 1970 !

Întîi, o repede-privire asupra telecronicilor din alte publicații. Nu din toate, pentru că nu le avem la îndemînă. Nu din cele care folosesc ca mijloc de convingere suduiala surugiilor — și aceasta pentru că nu au posibilitatea de a lovi cu linia la palmă. Sîntem, de-o viață, împotriva bătăii în școli (și pe străzi).

România literară (semnează prozatorul Romulus Rusan) : „Se observă, în ultimul timp, la jurnalele de actualități, o dorință de nonșalanță, care, neajutată de cultură sau exersată pe subiecte neesențiale, ajunge la efecte neconcludente. Pentru a se reuși în asemenea încercări este nevoie de o charismă, care să-l treacă pe vorbitor dincolo de micul ecran, în casa privitorului. Cu cîteva excepții (dl. Paul Șoloc, de pildă, care este credibil tocmai prin lipsa de ostentație și prin distincția neafișată), vorbitorii intră într-o febrilitate falsă, părînd că vor să ascundă prin asta ceva. Nu-s de vină ei, cîtă vreme problemele sînt așa cum sînt. Cenușiul problematic nu poate fi salvat".

Zig Zag (poetul George Stanca) : „Vi se pare corect ca demonstrațiile studenților din București, un mare eveniment politic, istoric chiar, fiindcă nu s-a spart nici un cap și nu a curs nici o picătură de sînge, să fie reflectate în emisiunea aia care începe cu o farfurie zburătoare, Actualități, în nici trei minute, total pe două ediții din aceeași zi ?"

Azi (Lucia Pavel) : „Înainte de 22 decembrie bănuiam de ce emisiunile erau atît de flasce. Acum, însă, cine nu vă mai lasă ? Poate există cineva, iar noi nu știm. Anunțați-ne, iar noi îi vom desvălui numele. Cu orice risc" ; „Televiziunea Română merită respect pentru eforturile și reușitele prestigiosului său colectiv în alcătuirea programelor, chiar dacă în unele situații se mai ține și de glume". (V. Constantin).

Deși cîteva dintre vedetele acelui an lipsesc și n-au fost înlocuite (Tudor Vornicu, Toma Caragiu, Al. Bocănet, dar și Timotei Ursu, Andrei Bacalu, Christian Thau etc.), televiziunea de azi se află cam la nivelul lui 1970. E bine ? E rău ? Nu ne grăbim să răspundem. Progrese s-au făcut în trei direcții : a programelor de divertisment pentru tineri (remarcabile, aceste progrese) ; a interviurilor pe teme politice ; a informațiilor externe. O televiziune calitativ nouă există doar din cînd în cînd : la sfîrșitul lui decembrie 1989, în timpul campaniei electorale, a filmării incomplete a unor evenimente regretabile (13—15 iunie). Așa ceva nu se putea vedea — hotărît ! — în 1970 și mai tîrziu. Și nu pentru că nu exista, atenție ! A fost o grevă în Valea Jiului, au fost mitinguri de protest la Brașov — cine-și putea imagina că va găsi asemenea lucruri pe micul ecran ? Deci, ca să n-o mai lungim : cu foarte puține, dar importante, elemente noi, televiziunea s-a reîntors cu douăzeci de ani în urmă, într-un moment al ei relativ favorabil. Dar **în altă direcție** nu se poate merge ? În noiembrie 1989, poate că am fi fost mulțumiți să avem o televiziune „ca pe vremea lui Vornicu". Astăzi, după tot ce **s-a** întîmplat, o asemenea revenire e **total** insuficientă. De aici, nemulțumirea telecronicarilor și a publicului. De ce să mergem înainte ca racul ?

...Noul primar general al capitalei, inginerul Ștefan Ciurel, în prima sa zi de lucru, deci în momentul în care nu a apucat încă să se deprindă cu mînciunile : **„Am găsit o stare depresivă pe tot teritoriul orașului".** O spune, referindu-se la problemele apei, căldurii, construcțiilor de locuințe și amestecînd, în mod grăitor, termeni de psihiatrie cu termeni inginerești. S-au promis 15 000 de apartamente. S-a raportat realizarea a 5 000. „Am cercetat și în realitate nu sînt decît 3 500". Domnul Ștefan Ciurel pare, pentru moment (ca și alții, la început) prietenul adevărului. Să sperăm că va rămîne așa și că — dacă va rămîne omul adevărului — nu va fi înlocuit... Că se poate. Orice se poate !

Florin Mugur

cartea străină

ECO-STRUCTURA NARATIVĂ

● IL PENDOLO DI FOUCAULT continuă investigația narativă a lui Eco din romanul precedent. Dacă **Numele Trandafirului** se vroia o polemică cu lumea medievală aleasă drept paradigmă a mentalității mistice și dizertație cu intrigă polițistă a resurselor puterii în lumea convențional ascetică a erudiției scolastice, **Pendulul lui Foucault** lărgește cîmpul narativ prin introducerea în dialog a prezentului. Romanul este construit cu meșteșugul binecunoscut al teoreticianului care știe perfect — cum afirma în **Tratatul de semiotică** — faptul că „întreaga cultură trebuie să fie studiată ca un fenomen semiotic." Punctul de plecare al narațiunii se află în experiența fizicianului Foucault prin care a fost pusă în evidență rotația Pămîntului și, de aici, evidența că planeta noastră nu este un sistem referențial datorită mișcării sale diurne. Mișcarea regulată a pendulului reprezintă momentul căderii în narațiune și al ieșirii din timpul fizic pentru a reconstitui pe calea revelației narative **Marele Plan Universal.** În traiectoria sa seculară imaginarul Pendul desenează parcă în imaginația naratorului figura rozei mistice. De aici pleacă totul, inclusiv intenția dezvăluirii secretului, acel **primum movens** care, spunea Dante, „mosse il cielo e le stelle." Romanul însuși este transcrierea revelației pe care naratorul (același cu personajul Casaubon) o are asupra principiului universal și a sinelui în această lume, fragment al eternității.

Hermeneutica acestui drum simbolizat de veghea Pendulului urmărește un alt dialog conținut în roman : simultaneitatea trecutului și prezentului, a misticii și a științei, aproape confundabile între ele, căci mistica e o cale primordială spre cunoaștere. Căutarea metafizică din acest roman se bazează pe ontologia misticii științei. Se poate înțelege că Eco vrea să concilieze spiritul luciferic cu cel diurn, magia oculsimbolică dată Cabalei și ea reprezintă efigia (**Otz Chiim**) cunoașterii intelectuale. Zodia Racului, timpul începerii narațiunii, trimite tocmai la această regresiune dublată de reîntoarcerea în prezent după ce strîngerea datelor și cunoștințelor legate de misterul cunoașterii în istoria misticismului a fost „meditată" în termenii ocultisticii scientiste. Desele incursiuni în istoria Templierilor au un corespondent, din nou, în viziunea **remistificatoare** a scrisului, de fapt, a speciilor narative, pe care am întîlnit-o și în **Numele Trandafirului.** Intriga polițistă de acolo se prelungește acum prin investirea peripețiilor rosacruciene cu atributele bestsellerului contemporan.

Cele zece capitole ale romanului sînt structurate potrivit schemei elementelor primordiale ce alcătuiesc emblematicul Arbore al Vieții. Chiar formele obiectuale moderne sînt explicate cu ajutorul mesajului inițiatic evreiesc. Jocul interpretării speculative atinge și pragul semioticii prin dezlegarea corespondențelor omonimice în serii sinonimice. Am în vedere „lectura" pe care o oferă Belbo la sugestia naratorului. Revelația retransmiterii de sens ocult prin permanenta interpretare a numelui e reprodusă în discuția asupra cunoașterii lumii prin raportare la imaginile ei lexicale : „Întîi de tot arborele motor e un Arbore, cum spune însuși cuvîntul. Ei bine, calculează motorul din față, două roți de dinainte, ambreiajul, schimbătorul, cele doua axuri, diferențialul și roțile din spate. Zece legături asemenea numărului de sefiroth." Această corespondență exprimă și ceea ce aș numi **erotismul postmodern** sau, în cazul lui Eco, **erotismul semiotic,** datorită căruia o **forma mentis** specifică maschează dialectica om-mașină. Se petrece o metamorfoză de tip metaforic, viața întorcîndu-se prin cunoașterea așa-zis tehnicistă la un ezoterism așezat în prelungirea tradiției. Asemenea pendulului, istoria străbate în mișcarea sa divizată în mod artificial de conceptul timpului aceleași puncte pe care le străbătuse deja înainte, reluîndu-le de fiecare dată într-o altă dicțiune.

Nevoia certitudinii divine garantată de prezența simbolică a Pendulului se susține prin crearea acelui punct de sprijin pe care se alcătuiește lumea. Acest punct fix este și acum, chiar dacă de o manieră hipercriptică, credința. Credința înțeleasă ca edificare a unei hermeneutici metaumaniste, care să se substituie tradiționalului umanism pur cultural. Eco visează la inventarea unei Științe Absolute, o nouă alfa și omega a noii credințe. El imaginează retransformarea acelor forțe vitale numite de Cabala **Adam Qadmon,** și, cum afirmă unul din personaje, atingerea „reîntoarcerii, reintegrării lui Adam Qadmon."

Diferența dintre mistie și inițiat pe care o explică un misterios personaj al romanului poate fi speculată (așa procedează și naratorul) în cîștigul imaginii opoziției dintre narațiunea finită și cea infinită. Eco, bineînțeles, pledează pentru cea din urmă : „Misticul e util, fiind teatral se produce... Inițiatul controlează forțele care îl agresează pe mistic." În roman regăsim binecunoscuta teorie a golemului și de reinventare a lumii folosind capacitatea combinatorie a cuvintelor. Jacopo Belbo își motivează incapacitatea personală de a produce opere originale dar acceptarea impasului său definește o întreagă teorie a actului estetic modern. Cumpărîndu-și un **word proccessor** personajul **dorește** cuvîntul inițial rostit în urma exercițiului de rescriere a cărților deja scrise. Narațiunile la mașina de scris aidoma celor muzicale au semnificația unor „capricii" care îmbină exercițiul digital cu transa. Căutînd să se elibereze de controlul rațiunii asupra creației scriitorul va înlocui poetica valeryană cu misticul **furor poeticus** platonician, electronica fiind de data asta modul și mediul la îndemîna artistului ca să recîștige divinitatea : „El care afirma mereu, surîzînd stins, că din momentul în care descoperise că nu putea fi protagonist, decisese să fie un spectator inteligent ; e inutil a scrie dacă nu există o motivație serioasă, mai bine rescrii cărțile altora, cum procedează un bun redactor de editură, găsise în mașina de scris un fel de drog, începuse să-și plimbe degetele pe taste ca și cum ar fi făcut variațiuni pe Petit Montagnard cu bătrînul pian de acasă fără să fie certat." Din această cauză, aproape tot romanul poate fi citat, începînd cu motourile și continuînd cu narațiunea propriu zisă. Nici nu există o singură poveste ci mai multe, fiecare aspirînd să includă **Adevărul.**

Sigur că **Pendulul lui Foucault** este un roman despre ezoterism și viață, despre cum și dacă se mai poate scrie azi : un „divan" modern despre rostul creatorului și despre eterna bătălie dintre suflet și trup.

E aproape inutil să comentez cu lux de amănunte structura romanului din pricina polifoniei formale și de conținut a fiecărui capitol. Motourile așezate la debutul fiecărui subcapitol sînt în număr de 12 (cifră iar mistică, căci dacă adunăm cele trei cifre care o compun rezultă misticul trei) și alcătuiesc separat o formă a erudiției trecută prin ficțiune. Complexitatea romanului bănuiesc că a justificat într-un fel apariția recentă a unui volum explicativ.

Alături de Borges și, de ce nu, în planul enciclopedismului creator, de Călinescu la noi, Umberto Eco este autorul unor romane care se desprind prin bogăția variantelor de lectură de o etichetă fermă. Ele sînt însă, în orice caz, un spectacol de ficțiune a erudiției.

Florin Berindeanu

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (8)

M. :
Mă întrebi, prietene, de ce în ultima perioadă a domniei împăratului unul ca Aklilu, care nu avea nici o funcție și provenea din plebe, dispunea de o putere mai mare decît prințul Makonen, care conducea guvernul și era o eminență aristocratică ? Pentru că gradele puterii la palat nu se stabileau în funcție de ierarhia posturilor, ci după numărul de intrări la preadistinsul stăpîn. Așa erau raporturile noastre interne în palat. Se spunea : important este cel care are cel mai mult acces la urechea împăratului. Mai des și timp mai îndelungat. Pentru cucerirea acestor urechi se dădeau bătălii aprige între găști. Miza cea mai mare în joc era urechea. Era suficient — dar nu era ușor ! — să ajungi la urechea atotputernică și să sufli, să șoptești și gata — numai atît. Fie ca undeva să ajungă chiar și dacă este o impresie trecătoare, cît o boabă de mărunță. Dar va veni timpul că impresia se va întări, iar boaba va crește, și după aceea se va strînge recolta.

Erau niște măsuri foarte subtile și care necesitau dibăcie, căci stăpînul nostru, în ciuda energiei și rezistenței colosale și inepuizabile, rămînea totuși o ființă umană, cu o capacitate naturală limitată a urechilor, ce nu trebuiau umflate în mod exagerat și nici încărcate pînă să producă iritarea stăpînului și reacții pasibile cu pedeapsa. De aceea, numărul de intrări era limitat și de aici lupta continuă pentru a dobîndi urechea împăratului. Desfășurarea acestei lupte era una din temele cele mai vii în acest palat plin de zvonuri, dar care aveau un larg ecou și în oraș. Iată, de pildă, cum un oarecare funcționar mărunt, Abejo Debalk, din Ministerul Informațiilor, era apreciat ca om cu patru intrări pe săptămînă, iar șeful lui nu putea conta pe două audiențe. Împăratul avea oamenii lui de încredere, deseori deținînd funcții minore, dar în același timp cît de importante prin numărul mare de intrări, la care nici nu puteau visa miniștrii lor și chiar membrii Consiliului coroanei.

Surprinzătoare erau luptele care se dădeau. Generalul emerit Abiye Abebe avea trei intrări pe săptămînă, iar adversarul lui, generalul Kebede Gebre (ambii împușcați azi) numai una. Dar gașca lui Gebre a manevrat de așa manieră problemele, așa a săpat-o pe cea ramolită a lui Abebe, că acesta a căzut mai întîi la două intrări, apoi numai la una, iar Gebre, care s-a impus în Kongo și se bucura de o înaltă apreciere internațională, a sărit la patru intrări. Eu, cu prietenul meu, în cea mai bună perioadă puteam conta pe o intrare pe lună, cu toate că din greșeală, eram cotat mai sus, dar și așa era o poziție importantă, căci în afara intrărilor directe, cea mai prețioasă era ierarhia intrărilor indirecte, de ordinul doi, trei ș.a.m.d., remarcîndu-se și aici certurile, coatele, ghiarele, învîrtelile, subminările. Unuia, despre care se știa că dispune de un număr mare de intrări indirecte, toți i se plecau pînă la pămînt, cu toate că nu era ministru. Iar altul, care avea diminuat accesul, știa că bunul stăpîn îl ține pe linia de doborîre. Aș mai adăuga că proporțional cu figura sa neimpozantă și capul de mărime normală, venerabilul stăpîn avea urechile de format mare.

I. B. :
Am fost cărăușul sacului de care dispunea Aba Hanna Jema — trezorierul devotat și confesorul împăratului. Ambii demnitari aveau aceeași vîrstă, la fel și la înălțime semănau unul cu altul. Să spui de cineva că ar semăna cu venerabilul stăpîn, alesul lui Dumnezeu — sună ca o insolență demnă de a fi pedepsită, dar în cazul lui Aba Hanna îmi pot permite un asemenea curaj, deoarece împăratul îi acorda stăpînului meu o mare încredere, iar o mărturie a unei anumite intimități în aceste raporturi era faptul că Aba Hanna avea numărul de intrări la tron nelimitat, avea pur și simplu, se poate spune — intrare permanentă. Fiind în același timp paznicul casei de bani și confesorul răposatului stăpîn, Aba avea acces și în sufletul și în buzunarele împăratului, ceea ce înseamnă că putea vedea persoana imperială în toată splendoarea ei. Ca purtător al săcoteiului, îl însoțeam întotdeauna pe Aba în activitățile sale fiscale cărînd după stăpînul meu un săculeț făcut din piele de miel, pe care mai tîrziu revoltații l-au expus în văzul lumii. Mai aveam grijă și de un sac mai mare pe care-l umpleam cu mărunțiș în ajunul sărbătorilor legale, care erau : aniversarea zilei de naștere a împăratului, aniversarea încoronării sale și întoarcerea din exil. Cu astfel de ocazii, conducătorul nostru iubit se ducea în cartierul cel mai populat și mai circulat din Addis Abeba, denumit Mercato, unde, pe un postament special construit așezam sacul acesta greu de cărat și care producea un sunet metalic, din care bunul stăpîn scotea cu pumnul mărunțișul pe care îl arunca la grămada de cersetori și altor gură-cască doritori. Însă gloata avidă făcea asemenea scandal că întotdeauna acest act milos se termina printr-o grindină de bastoane de poliție în capetele masei de oameni ce se împingea cît putea, dorind să apuce cît mai mult, și atunci stăpînul dezolat părăsea scena, uneori fără să golească nici jumătate din sac.

W.A.-N. :
...așadar, încheind capitolul numirilor, neobositul nostru stăpîn trecea în sala de aur și aici începea ora plăților. Aceasta se petrecea între zece și unsprezece dimineața. În această perioadă distinsul stăpîn era însoțit de piosul Aba Hanna, iar pe acesta îl asista nelipsitul cărăuș al săcoteiului. Dacă cineva avea miros bun și auz fin, simțea cum palatul nostru miroase și foșnește din cauza banilor. Dar aici trebuia să ai o sensibilitate deosebită, ba chiar imaginație, deoarece banul și forma sa materială nu zăcea în bancnote prin colțurile saloanelor și nici milostivul stăpîn nu era tentat să îi înzestreze pe favoriții lui cu pachete de dolari. Nu, domnul nostru nu avea nici un fel de asemenea plăceri ! Cu toate că, dragă prietene, poate să ți se pară imposibil de înțeles, chiar și săcoteiul lui Aba Hanna nu era o comoară fără fund, iar miniștrii de la ceremonial trebuiau să manipuleze de așa manieră ca, pe motive financiare, stăpînul să nu cadă într-o situație nefavorabilă. Mi-aduc aminte, de pildă, cum, după terminarea construcției palatului împărătesc, denumit Genete Leul, stăpînul nostru a plătit salariile inginerilor străini, fără să aibă nici o tragere de inimă să-i plătească pe zidarii noștri. Nenorociții aceștia s-au strîns în fața palatului înălțat de ei și au început să roage să li se onoreze munca. Atunci a apărut în balcon șeful ceremonialului de la palat, chemîndu-i să vină în spate, unde milostivul stăpîn le va arunca bani. Gloata mulțumită s-a mutat în locul indicat, ceea ce i-a permis distinsului stăpîn să iasă fără nici o greutate pe ușile din față și să se ducă în palatul vechi, unde îl aștepta supusă toată curtea. Pretutindeni pe unde mergea stăpînul nostru, poporul își manifesta dorința nestăpînită și nesățioasă, cerîndu-i ba pîine, ba încălțăminte, ba vite sau ajutor pentru a construi drumuri Iar stăpînului nostru îi plăcea să facă vizite în provincie, îi plăcea să se întîlnească cu oamenii simpli, să le cunoască grijile, să-i bucure cu promisiuni, să-i laude pe cei supuși și harnici, să-i bestelească pe cei leneși și nesupuși în fața autorităților. Dar plăcerea aceasta a binefăcătorului nostru stăpîn ne costa, căci provincia trebuia în primul rînd pregătită, măturată, zugrăvită, gunoaiele îngropate, muștele omorite, construită școala și date copiilor uniforme, vopsită clădirea municipiului, cusute steaguri și pictate portretele distinsului monarh. N-ar fi fost demn ca stăpînul nostru să fi apărut undeva incognito sau ca un mizerabil perceptor ce iese ca din pămînt și să vadă viața așa cum e ea. Ne putem închipui frica și groaza demnitarilor locali ! Tremuratul și frica lor ! Iar autoritățile nu pot lucra într-un climat de teamă, puterea este o anumită convenție bazată pe reguli stabilite.

Versiune românească :
Nicolae Mareș

poeți irlandezi

● Grupajul de față a fost selectat și tradus încă din anii '70. Ca traducătoare a acestor poeme aparținînd unor poeți irlandezi de prestigiu, nu am reușit din motive independente de mine, să public acest grupaj pe care îl consider semnificativ, atît pentru poezia acelor ani cît și pentru autorii respectivi. Consider că fac un act de justiție publicînd astăzi poeme care atunci făceau obiectul ultimelor noutăți literare. Am considerat că nici astăzi nu este prea tîrziu să ofer cititorilor aceste poeme care, din păcate, au așteptat aproape douăzeci de ani, unele aparținînd unor (pe atunci) tineri poeți dintre care astăzi unii au devenit nume de notorietate mondială. Dacă ar fi să luăm numai cazul lui Seamus Heaney și tot ar fi un adevăr că poezia irlandeză a anilor '70 a dăruit mari poeți literaturii contemporane.

Am ales poeme din trei generații, selectate pentru edificarea cititorilor în privința continuității tradiției lirice irlandeze, a conservării ei în spiritul cel mai luminat cu putință. Este vorba de reprezentanți ai generației vîrstnice, apoi a celor din generația de după război și, în sfîrșit, de noul val al anilor '70.

AUSTIN CLARKE
(n. 1896)

● Autor al unor volume de versuri, dintre care cele mai importante **Collected Poems Later Poema**, dramaturg și romancier, unul dintre cei mai prestigioși poeți ai liricii irlandeze, Clarke este acela despre care se spunea că este cel mai incisiv poet, cel mai activ, socotit de către critica literară drept „cel mai agresiv scriitor după Swift"; în poezia lui temele eterne ca dragostea și moartea nu pot fi despărțite de realitatea imediată.

Lege penală

Ardeți-l pe Ovidiu împreună cu ceilalți :
Îndrăgostiții vor descoperi
O școală a lor, în aer liber și vor învăța
pe dinafară
Tot ceea ce blestemă clerul
Cînd mîinile sînt împreunate și capetele
se pleacă-n întuneric.

PATRICK KANAWAGH
(1905—1967)

● A fost una dintre figurile pitorești ale lumii dublineze a anilor '50 și '60. Dintre cele mai importante volume de versuri semnalăm **The Great Hunger, Come Dance with Kitty Stibling.** A publicat și o autobiografie intitulată **The Green Fool.** Kanawagh, prin poezia sa reacționează împotriva intelectualismului și a mitologiei celtice a lui Yeats. Figură izolată a liricii irlandeze, Patrick Kanawagh rămîne un nume aparte în poezia contemporană.

Patru păsări

Vindereul

Într-o sală de bal în plin cer
Vindereul,
Dansator de elită
Artist adevărat
Arta lui nu este în afara
Vieții
Și a morții.

Bufnița

Înfășurată în aripa nopții
Fantomă
Sau gangster
Mistică precum un negru preot
Citind slujba Sabatului.

Ciocîrlia

Un țipăt pe întinderea sălbatică
A pășunii.

DENIS DEVLIN
(1908—1959)

● De profesie diplomat, a fost pînă la moartea sa ambasador al Irlandei în Italia. Poet (autor al volumelor **Intercesions, Lough Derg, Collected Poems**) precum și traducător din lirica franceză (Eluard, Char, Valery, Saint John-Perse), este cel despre care Beckett spunea în 1930 că este unul dintre cei mai interesanți din tînăra generație de poeți irlandezi.

După Five O'Clock

Un funcționar guvernamental îmbrăcat
în gri deschis
Alunecă într-un bistrou
La capătul lumii :
Afară turna cu găleata.
Un bătrîn ca o colină veche, calcaroasă,
Citea gazeta de seară cu un ciob de sticlă
drept monoclu :
Cuvintele vulgare cîștigă-n demnitate.

„Mă va tapa de un pahar ?" se teme
funcționarul guvernamental
Dar în acest timp bătrînul nu tresare nici
cît este bîntuit de gînduri
un trup abia intrat în moarte.

THOMAS KINSELLA
(n. 1928)

● Autor al volumelor de versuri **Another September, Downstream, Nighfwalker** face parte din mișcarea „independenților" a căror poezie, dincolo de curente și modă fusese prea puțin remarcată, deoarece se formase ca o contralovitură la poezia celor „vîrstnici".

Un bătrîn ateu se odihnește lîngă mare

Din ce în ce mai neștiutor, am ales
la-ntîmplare.
La picioarele mele hecatombele țărmului
marin
Eliberează o spirală decolorată :
mărturisesc,
— Tulburat la vederea valurilor
politicoase —
Știu că țărmurile sînt mîncate, stîncile
sfărîmate,
Din cochilii au rămas numai spectrele.
Ceva urăște dezordinea.
Pielea se preschimbă-n porțelan, nervii
se duc,
Apoi voința, pe urmă conștiința.

JOHN HEWITT
(n. 1907)

● A fost director al Muzeului și Galeriei de Arte Frumoase. Excelentul volum de versuri **No rebel Word** face senzație. Sensul tragicului, noua mitologie, ambele trecute prin tradiția irlandeză conferă poetului o aură de autentică personalitate.

Poem liric

E de ajuns un trîl de sturz,
Sau o culoare să-mi cuprindă ochiul...
Sub viltorile cerului
Grozama-n primăvară își începe jocul.

Eu dintr-o dată pierd
Și deznădejdea morții.
Aerul împrejur
Transpare-mbogățit și pur.

JOHN JORDAN
(n. 1930)

● A fost cunoscut mai mult ca romancier și critic. Între anii 1962—1968 conduce revista Poetry Ireland. Scrie poezii adunate în volumul **Patrician Station**, inspirate din evenimentele anilor '70 petrecute în Irlanda.

Sărbătoarea Sfîntului Justin
(fragment)

Iartă-ne nouă azi
Pîinea cea de toate zilele,
Rația de orez,
Mirodeniile
Ambalate în Les Nouvelles du Monde,
Întreaga omenire este de față, inclusiv
animalele.
Dumnezeu va fi bun cu cei curați și cu cei
troglodiți,
Dumnezeu îi va păzi pe cei simpli
și pe învățați,
Dumnezeu va fi măreț înaintea întregii
lumi dacă acceptăm
Imensa absurditate a iertării.
Dar, hai să privim lucrurile de-a dreptul,
prieteni, adică
Să mergem cu toții la o serată dată
de Johnson
Sau la o partidă de iachting cu Onasis :
egoismul are și el limite
Oh, eu mă rog în acest timp ca ceva
din misterul fundamental al iertării
Să ne răscumpere. Ai milă, Doamne,
de iertare.

SEAMUS HEANEY
(n. 1939)

● „Pentru mine, una din bucuriile de a scrie în Ulster este faptul că toți îmi iubesc poezia". Cel mai puternic și talentat dintre „noii veniți" ai anilor '70, s-a înscris inițial în sensul celei mai autentice tradiții ulsteriene (provinciale), dar care a devenit unul dintre cei mai redutabili poeți din lume. Cartea lui de debut, **Death of a Naturalist**, face senzație. Este autor al volumelor Door Into the Dark, Wintering Out.

Vis

Cu o secure
Al cărei tăiș era făcut de mînă
Doboram un trunchi
Greu, ca un stîlp de telegraf.
Îmi suflecasem mînecile
Și simțeam aerul proaspăt răcorindu-mi
brațele
Cînd ridicam toporul și-l implîntam
în lemn,
La fel cînd îl trăgeam din nou afară.

Lovitura ce-a urmat
A găsit capul unui om sub secure ;
Înainte de a mă trezi
Am auzit oțelul despicînd
Osul craniului...

RICHARD RYAN
(n. 1947)

● Volumul său de debut **Ledges** a fost suficient pentru a fi clasat de către cei mai mulți critici drept un mare talent.

Urme vikinge

1. Muzeu

Fructele bălții ;
un mănunchi, desprins,
de plete
și o spadă
ruginită, contur
al craniului ;
vitrina de sticlă,
lumina electrică ;
formă
abia omenească.

2. Trelleborg

Liniște. Umbrele mîinilor
adunate-ntr-un nor
se agață de pereții goi
escaladînd vîntul
și străbat
Trelleborgul ;
oi sprintene
coborînd de pe coline
împrăștie roua ; astfel liniștea
nu este cu totul însingurată.

3. Piatra runelor

Cîntec în jurul
focului roșu,
freamăt al buzelor
și o broască rîioasă
sub umeda piatră :
ochiul rotund
și inima bătînd
lent
caută drept în miezul soarelui
care apune...

Prezentare și traducere :
Ioana Diaconescu

hyde-park

Dictatul de la Paris?

Doamnelor și domnilor, avem un nou 7 Noiembrie : 14 Iulie, ziua Franței ! Ziua cînd ambasada Franței de la București a fost luată cu asalt și eliberată de clondirele cu băuturi dezinhibante. Directiva : șampania — la Praga, **beaujelais**-ul — la București, se pare că a fost încălcată. Faptul că ambasada nu a fost demolată aidoma Bastiliei se datorează mîncărurilor frugale care au menținut asistența în starea de subnutriție și prostrație necesară audierii în liniște a discursurilor hăulite sau caramitraliate.

Într-un spectacol partial televizat, cu un titlu care sună a pronostic — „doi zero unu" —, marele nostru poet Luchian Mihaela, cu „Mini-Song"-ul său, a dublat, probabil, ajutorul francez pentru copiii noștri atît de handicapați. Mircea Dinescu, Poetul Președinte, ne-a demascat lipsurile la scenă deschisă, reiterînd propunerea domniei sale (atît de lungi !) ca românul să se obișnuiască a înjura guvernul. Despre posibilitatea scriitorilor subalterni de a-l înjura pe Dinescu — nici o vorbă. Sugerăm televiziunii române a domnului Stark să înlocuiască, în Fonoteca de Aur, aplauzele — cu huiduieli care să poată fi folosite după necesități.

Ca o încununare a acestor manifestări (colacul peste pupăză este și el o încununare), prim-ministrul Petre (Roman) cel Mare a dat o raită la Paris, spre a-l primi pe Mitterrand (sau invers). Înclestarea a fost scurtă și a semănat a îmbrățișare. Rezultatul convorbirilor va fi dat publicității peste cincizeci de ani. Neavînd vocație de Scaevola, nu bag mîna în foc dar se pare că, anexă la mesajul domnului Iliescu, s-au schimbat impresii referitoare la trecerea de la președinția de doi ani, la cea de șapte ani, model francez. Trecerea la economia de Piața Matache a fost salutată de Mitterrand grație pronunției impecabile a domnului Roman : „M'ataș !"

Parfumul suav al trandafirului nu reușește să acopere însă lupta dintre telemea și roquefort. Vorbele lui Mitterrand vizavi de Transilvania sînt stantate pe timpanul nostru. Imprudența de a ne îndoi, la București, de statutul Alsaciei și Lorenei, noi n-am făcut-o însă. Fiindcă marea Franță nu-i vinovată de gafele micilor ei conducători.

„Vive la France !", cu condiția să „Trăiască România !"

Tudor Vasiliu

moda, altfel

Atenție! Încep Ludovicii „stil"!

(Că din ceilalți au mai fost, unii chiar sfinți).

Ludovic al XII-lea e legat de **stilul ornamental**, considerat „tranzi(s)tor" între înfloriturile gotice și ordonanțele arhitectonice ale lui Francisc I. Semne definitorii : regele-porc, regina-hermină, semne folosite în decorațiuni ca și multe flori, multe frunze, repartizate simetric. Deși desenul mobilierului copiază renașterea italiană, încep să se

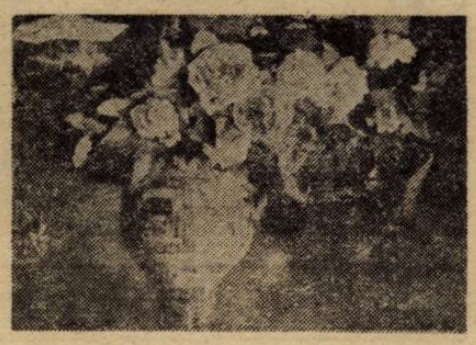

infiltreze gusturi și amănunte „D'un style plus français".

Ludovic al XIII-lea flatează robustețea masivă a mobilierului care ne aminteste de Flandra dar și de caracterul melancolic al regelui, ce nu suportă pe nimeni în preajmă, să se remarce prin originalitate sau printr-o elegantă vestimentară.

Picturile pe pereți, cu teme mitologice, sînt preferate tapiseriilor, ușile sînt decorate cu arabescuri. Ornamentele specifice : ghirlande de flori, jerbe, frunze de acant, fructe (mărul și para), palmierul, cornul abundenței și capete de îngerași grăsuți.

Pantalonii bărbătești își permit o amploare ridicolă, în același timp se lungesc pînă la jumătatea gambei, chiar pînă la ghete, care sînt variate ca model. Gulerul cămășilor are mai multe rînduri de încrețituri inegale — **„fraises à confusion"**. Culorile hainelor sînt mai discrete, mai sumbre. Regele readuce în modă părul lung și organizează o armată permanentă, compusă din mai multe corpuri, printre care cel al archebuzierilor și cel al muschetarilor.

Talia femeilor își reia circumferința naturală. Gîtul e împodobit delicat cu un fular fin și un guler de dantelă. Lungimea rochiilor e impresionantă și costisitoare. Ea impune un scaun fără brațe, numit **„à vertugadin"**. Grațioși, de sub falduri, apar pantofi de satin **„à la Choisy"**, cu tocuri înalte. Pe păr dantele lejere.

Ludovic al XIII-lea încurajează artele industriale.

Corina Cristea

JEAN BAUDRILLARD

Cool memories

Jean Baudrillard, născut în 1929, a tradus poeme de Bertolt Brecht și cîteva piese de Peter Weiss înainte de a deveni, începînd cu prima lui carte (apărută în 1968, Le système des objets), **unul din cei mai fascinanți gînditori („sociolog" este un termen prea restrictiv) din clipa de față. Înscriindu-se într-o gnoseologie materialistă căreia îi rămîne fidel în ce privește exigența formală, Baudrillard este excitant în primul rînd pentru semiotica critică pe care o întreprinde — formă, în fond, de deconstruire a ideologiilor produse de retorica „désir"-ului contemporan, fie el capitalist sau marxist. În „Cool Memories", din 1987, el reia ideea de** simulacru **teoretizată anterior și o supune testului micilor observații zilnice, notate aforistic : potrivit lui Baudrillard, cultura așa cum o înțeleg un Alain Finkielkraut sau un Bernard-Henry Lévy nu merită a fi apărată. Exit Cultura cu „C" mare ! Și ce rămîne ? Mediatizarea, care transformă totul în fetiș de consum : „Spațiile infinite ale lui Pascal au devenit publicitare", spune el. (Alte opere ale acestui gînditor paradoxal :** La société de consommation, **1970 ;** Pour une critique de l'économie politique du signe, **1972 ;** Le miroir de la production, **1973 ;** L'échange symbolique et la mort, **1976 ;** Oublier Foucault, **1977 ;** L'Effet Beaubourg, **1977 ;** A l'ombre des majorités silencieuses, **1978 ;** Le P.C. ou les paradis artificiels du politique, **1978 ;** De la séduction, **1979 ;** Simulacres et simulations, **1981 ;** Les stratégiest fatales, **1982. Ultima sa carte, apărută chiar anul acesta, se numește** Transparența răului : Eseu asupra fenomenelor externe).

● Informația ne poate spune orice. Are toate răspunsurile. Dar sînt răspunsuri la întrebări pe care nu le-am pus, și care fără-ndoială nici nu se vor ivi vreodată.

● Cu cît tendința de a integra omul în efecte mecanice și sistematice este mai mare, cu atît mai mult trebuie să înoți împotriva curentului, înspre ipoteza suveranității ilogice și a inteligenței materiale a lucrurilor. Aceasta nu este o ipoteză mistică. Este singura cu adevărat amuzantă.

● Există un mod viguros și unul molesit de a face politică. Același lucru se poate spune despre felul de a face dragoste. Conjugarea celor două stiluri produce cele mai bune efecte și copiii cei mai reușiți.

● Televiziunea nu cunoaște noapte. Ea este zi veșnică. Televiziunea reprezintă spaima noastră de întuneric, de noapte, de cealaltă parte a lucrurilor.

● Numai prin senzații animale cum ar fi trecerea limbii peste buze sau a mîinii peste ochi îți poți da seama de adevărul diferenței sexuale.

● Alunecînd de-a lungul drumului care mărginește faleza într-un Porsche negru este ca și cum ai pătrunde încet în propriul tău trup.

● Ce este trist în legătură cu inteligența artificială este că este lipsită de artificiu și în consecință de inteligență.

● Dallas. Scenariștii obligă pe fiecare din actrițele serialului de televiziune să joace scena morții din piscină : încă nu știu care dintre ele va muri și deci va dispărea din film... În cruzimea sa lipsită de artă, Dallas este superior oricărei critici „inteligente" care i se poate aduce. De aceea snobismul intelectual își găsește aici perechea.

● Ceea ce iese din modă trece în viața de zi cu zi. Ceea ce dispare din viața de zi cu zi este readus la viață în modă.

● Surprizele gîndirii sînt la fel ca cele ale iubirii : amîndouă se trec. Dar și aici poți continua multă vreme să-ți faci datoria conjugală.

● Doar un singur mod de a privi lucrurile dă naștere înțelegerii și acela este o formă complet controlată de delir sau simulare.

● La showurile de striptease masculin, tot pe femei le urmărim, publicul de femei cu fețele lor avide. Sînt mai obscene decît dacă ar dansa goale ele însele.

● Se construiește o nouă operă în piața Bastiliei. Populația nu va mai fi nevoită să o ia cu asalt, ci se va duce acolo să se regaleze cu muzică. De fapt populația nu se va duce, nu mai mult decît acum — se vor duce elitele cultivate... Nu s-ar putea imagina un mai frumos serviciu funebru pentru moartea Revoluției.

● În timpul turnării unui film porno una dintre fete — o blondă cu o bandă de catifea neagră în jurul gîtului — trece prin toată varietatea de acte fără nici o schimbare de expresie. Indiferența ei este seducătoare. În toiul dezmățului, un tip șoptește în urechea femeii : „Ce faci după orgie ?"

● În același mod în care avem nevoie de oameni de stat care să ne scutească de abjecția exercitării puterii, avem nevoie de cărturari care să ne scutească de abjecția învățăturii.

● Este greu să găsim un remediu pentru propria noastră tristețe întrucît noi înșine sîntem implicați în ea. Este greu de găsit un remediu pentru tristețea celorlalți întrucît sîntem prizonierii ei.

● Este suficient să dai peste un politician care crede în ceea ce spune pentru ca toată lumea să nu-l mai creadă.

● Un comentariu negativ îți poate da mai multă satisfacție decît adularea, cu condiția să izvorască din invidie.

● În cazul adevărului, ai nevoie să te descotorosești de el cît mai repede pasîndu-l altcuiva. Ca și de o boală, numai așa te poți vindeca de el. Cel care păstrează adevărul în mîinile lui e pierdut.

Prezentare și traducere :
Alexandru Șerban

șah

Viitorul prezentului

Zvonurile ne-au adus de curînd știrea că la campionatele mondiale de copii, reprezentanții noștri au obținut cîteva rezultate remarcabile, printre care o medalie de aur prin Corina Peptan (la categoria 12 ani), două de argint, prin Claudia Simona Bilciu (la categoria 10 ani) și Alin Berescu (la categoria 10 ani) și una de bronz prin Gabriel Schwartzmann (la categoria 14 ani băieți unde campion a ieșit... o fată, celebra Judith Polgar). Rezultate care le confirmă pe cele obținute la ediția precedentă (Corina Peptan și-a reeditat performanța) și ne fac să ne amintim că șahul românesc a avut și înainte și după Florin Gheorghiu copii și juniori de mare perspectivă care însă, ajunși la tinerețe sau la maturitate, s-au blocat, ca să nu zic plafonat, la un nivel acceptabil, departe însă de ceea ce promiteau în copilărie. E greu de explicat această confirmare parțială, ce adesea e mai curînd o infirmare, a potențialului șahistic infantil, a virtualităților cuprinse în jocul copiilor și adolescenților noștri. Sînt, în cea mai mare parte, motive subiective pe care le putem, eventual, constata dar nu avem cum să le împiedicăm, fie și profilactic dacă terapeutic este cu totul exclus. Sînt, poate, și cîteva motive obiective pentru eliminarea cărora cei în drept, federația română de șah în primul rînd, ar mai putea face cîte ceva. De pildă, șahul în școală, de pildă șahul în cluburile de șah, de pildă sprijinirea materială mai consistentă a foarte tinerelor talente. Ca să nu mai vorbim de participarea copiilor la competițiile maturilor, la noi inexistentă dar practicată în alte țări cu efecte notabile în evoluția micilor șahiști. Sigur că o Corina Peptan sau un Gabriel Schwartzmann sînt cam ce era un Florin Gheorghiu acum peste treizeci de ani, talente excepționale, cărora titlul de mare maestru nu va întîrzia să le parvină. Dar asta nu va asigura, cum n-a asigurat nici în cazul lui Gheorghiu, o competitivitate la vîrful elitei mondiale. Or, în această privință, șahul nostru matur nu are nici un motiv de mîndrie, cel mai bine clasat ELO dintre jucătorii români aflîndu-se foarte departe de ceea ce numim elită, într-o zonă a mediocrității marilor maeștri, căci există și așa ceva. Ar fi cel puțin neplăcut ca marile promisiuni care sînt copiii de astăzi să îmbogățească, peste un timp, această zonă pe cît de onorabilă pe atît de fără viitor. Pentru a evita o asemenea posibilitate nici un efort, din cele ce stau în puterea instituțiilor noastre șahiste, nu poate fi socotit ca prea mare sau ca nesigur. E adevărat că un atare efort nu produce numaidecît efecte sigure în șah, dar asigură, totuși, ceva : o conștiință liniștită pentru cei care l-au făcut. Ceea ce nu e puțin lucru.

Interim

bridge

Teoria ca teoria

O veche vorbă englezească spune că în bridge licitația o fac lorzii iar jocul de levată valeții, ceea ce vrea să sugereze un supliment de dificultate și de pretenții al licitației în raport cu jocul levatei. Teoretic vorbind chiar așa e, numai că în practică statistica afirmă că numărul erorilor e mai mare în faza jocului de levată decît în faza licitației, ceea ce conduce la concluzia că e mai dificil să joci bine decît să licitezi bine. Deși are un aspect de paradox, această concluzie nu-i lipsită de o explicație — sau mai multe — în cea mai bună logică a firescului. Pentru a o găsi e suficient să privim just cele două faze ale unei partide de bridge și apoi să le interpretăm în funcție de ceea ce cu adevărat le motivează : inteligența și, respectiv, experiența jucătorului. În mare, licitația e o desfășurare de principii, un program dacă vreți care pretinde, spre a fi corect, o bună cunoaștere a regulilor jocului, capacitate de punere în relație a informațiilor succesive și, desigur, o viziune de ansamblu asupra tuturor cărților. Sigur că fără ea jocul de levată nu e posibil, el nefiind altceva decît o încercare de realizare, de înfăptuire a programului. Dar, o dată programul stabilit, deci licitația încheiată, jocul de levată capătă, ca să spun așa, autonomie și pretinde alt fel de calități decît cele necesare licitației, și anume: spirit practic, fler, rapiditate de calcul, memorie, consecvență, știință a detalierii. Se poate întîmpla ca un joc de levată bun să mai salveze ceva dintr-o licitație proastă, întotdeauna însă un joc de levată prost compromite iremediabil o licitație oricît de bună. De aceea, marile dezastre în bridge provin nu atît din erorile de licitație cît din erorile de joc al levatei. Și tot de aceea echipele realmente puternice sînt acelea care știu să joace levata cu precizie, riguros și fără inhibiții vis-à-vis de descoperirea unor eventuale erori în licitație. Cîtă vreme prin jocul de levată se pot corecta erorile mici de licitație (cele mari pot fi cel mult diminuate, necum corectate), importanța acestuia însumează practic și importanța cauzală a licitației. Efect fiind (al licitației), jocul de levată își conține, în cazul jucătorilor buni, cauza. Or, pentru a ajunge la o asemenea ipostază numai bunele intenții și pregătirea teoretică nu sînt suficiente (evident însă că sînt absolut necesare). Experiența, inteligența practică, talentul (tehnica) manevrării cărților sînt decisive. Restul e tăcere...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. : 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. : 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 8 august 1990

28

Să fi fost lăsata secului?

Deci, așa ! Ultima năvălire pe teritoriul Capitalei n-a fost decît un fel de „muncă patriotică" în care s-a lucrat cu spor și veselie ca într-un carnaval de Lăsata Secului la înlocuirea traficului, la refacerea și instituirea spațiilor verzi din fața Teatrului Național. Probabil că, alături de cunoscutele strigături „Noi muncim, noi nu gîndim", „Moarte intelectualilor" etc, s-a țipurit încă una : „Vino mamă să mă vezi / Cum lucrez la spații verzi". Probabil, spun, pentru că văzîndu-i la treabă pe străzi indivizi travestiți în mineri nu arătau a avea mamă. Poate își doreau un Tată. Se bucurau în schimb de susținători și mai ales îndrumători. Despre îndrumători nu mă pronunț. Nu am nici măcar curiozitatea de a cerceta și afla cine erau. Unul dintre ei, persoană publică încă din zilele revoltei din decembrie, domnul Cămărășescu, fusese bănuit de reporterii francezi care au alcătuit albumul de fotografii dedicat lui Jean-Louis Calderon că ar fi încercat să se sinucidă, izbindu-se cu capul de un calorifer, odată capturat ca terorist. Eroare ! Domnul Cămărășescu nu voia decît să experimenteze după metoda Babeș sau metoda Minovici efectele unui astfel de tratament asupra țestelor de intelectuali. A sa a rezistat. Ale lor nu. Supozițiile mele se opresc aici. Cît privește susținătorii, în privința acestora ar fi multe spus. Este de presupus că toate acele persoane care aplaudau și strigau „Macte !" aparțineau unei elite sociale, o elită care a răspuns prompt și cu spirit civic la apelul prezidențial de a demasca și pedepsi pe cei care au vreo legătură cu „rebeliunea de tip legionar".

Fiind cunoscut faptul că legionarii au reușit să se strecoare neobservați din 1941 (ianuarie) pînă în 1990 (iunie) pomeniții susținători ai acțiunii punitive „mînia populară" nu puteau fi decît persoane înzestrate cu un fler ieșit din comun, îndeobște propriu celor care-și fac din persecuție o vocație, ori aparțineau chiar cercurilor legionare, care, cu șiretenia cunoscută, strigau astfel, în felul lor, „prindeți hoțul de păgubaș".

Cert este că prea energicii colindători de tip nou ai străzilor Capitalei erau prea puțin interesați de trecutul sau prezentul politic al persoanelor cărora le aduceau corecții fizice, sub privirea experimentatului inginer Cămărășescu. Erau interesați doar de viitorul acestora. În sensul colectivizării lui, antonim al privatizării și echivalent cu privarea. Încă o vizită (promisiuni există) și întreaga națiune va trece de la privatizare în viitor la privarea de viitor.

Iar dacă vocea cea mai autorizată în România afirmă în fața poporului, răspunzînd la întrebarea unui ziarist străin, că tonul acuzator-mustrător adoptat de mediile de informare internaționale în comentariile legate de evenimentele din 14—15 iunie 1990 se datorează faptului că România e mică, în vreme ce Uniunea Sovietică e mare, nu ne mai rămîne de crezut, decît un singur lucru — că 14—15 iunie au fost de fapt a doua și a treia zi de paști, că Bucureștiul e o așezare din Ardeal iar trupele de asalt minerești niște flăcăi veseli purtînd în buzunare sticlute cu parfum aflați în vizită la fetele nemăritate din sat, cîntînd cu antren „Eu sînt micul grădinar / Cu sticluța-n buzunar". Iar cine nu crede, n-are decît să emigreze. De-aia s-au dat pașapoarte. Sfatul ăsta l-am găsit în „Azi", cotidian al partidului de guvernămînt. Să nu iei cumva în serios forța politică conducătoare ? Ei, aș', ce-șt'copil ? !

Eugen Uricaru

P.S.

Spațiul verde din fața Ateneului Român, care arată cum arată, să se constituie în mod premeditat în obiectivul viitoarei vizite de lucru a „minerilor" ?

AȘA A FOST SĂ FIE

Doamne de ce m-ai părăsit
eu doar ți-am fost robul
cel mai fidel de pe acest
pămînt trecător al oamenilor

Doamne de ce m-ai
părăsit pe această
grămadă de gunoi
a oamenilor

Tu știi că ți-am slujit
la porțile aurite cu
dragostea și moartea cu
scrisul meu orgolios
și care te slăvea pe tine

Doamne de ce m-ai părăsit
în ceasul deznădejdii
Tu știi că am fost robul tău
și că nu voi muri în ghearele
Satanei ci la picioarele tale

Dan Laurențiu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

î. e. n.?

Și uite-așa, încet, încet, c-o fi tunsă, c-o fi rasă, neică-n sus și puică-n jos, cu zvonuri de loviturі de stat ca-n orologiile de burg transilvan la miez de noapte, cu campanii electorale, alegeri, decrete, partide, legi, greve, parlamente, discreditări, dezinformări, malversațiuni, privatizări și cîte și mai cîte, am intrat în penumbră, glisînd ca ursul Baloo în rîu, cu Mowgli pe burtă, uitînd aproape de tot „anii lumină". Lupta pentru prezent a însemnat pacea trecutului. Wille zur Machtul clipei (zoomahia) a înlăturat mitul Ubermenschului de ieri. Nu vi se pare că deceniile lui Ceaușescu s-au dus nu cu anii, ci cu zilele, că s-au dus cu dorul, azi e singur puișorul și viața-ne curge uitînd izvorul ? Toate-au fost „înainte de era noastră". Un efect, pe cît de inevitabil produs de ilogica logică a lucrurilor și dinamica evenimentelor, pe atîta de perfect controlat : invadarea cu prezent și obsedarea cu viitor a lui Acum, pentru a-i intoxica și anihila memoria resurecțională. Și punitivă. Sub carapacea lui „ce-a fost a fost", a lui „viii cu viii" și a lui „Dumnezeu să-i ierte", s-au pus lespezile, s-au trîntit capace, s-a tras podul de la mal, s-au triat probele, s-au distrus, mutat, jumulit și ars dosare, arhive, s-au primenit vîrfurile, ranforsînd străvechi temelii. Cînd mai pui o întrebare, lumea se uită la tine ca la muzeul Antipa. Zic unui prieten, gazetar de profesie : hai, bre, faceți o anchetă, cum a fost cu secta aia transcendentală ! ce naiba a fost apocalipsa de atunci, că-nnebuniseră ăștia de tot. Zice : hăăă, hăăă, păi aia a fost acum cîți ani ? și ochii i se pierd în pleoape, așa, de parc-ar fi fost vorba de era mezozoică. Zic iar : dar o anchetă „cum s-a făcut Casa Republicii", fără acte, fără evidențe financiare, etc., nu vă tentează ? Sau, du-te măcar la BCS și arată lumii ce sinteze făcea tov. Brediceni pentru șobolani. Sau înduplec-o pe Elena Deleanu să-ți dea un interviu, cum a rezistat ea 30 de ani în mișcarea teatrală, ar fi un material bombă. Ori, fă, domne, un dialog de-o sută de pagini cu Dulea, că-l vindem într-un milion de exemplare. Sau „amintiri despre tovarășa Clătici". Zice : astea-s chestii vechi, acuma-s altele pe rol, tu nu vezi ? pe cine mai interesează ? Eu văd prea bine, dar... nici așa. Cu toții avem senzația că el, coșmarul, s-a dizolvat, că s-a petrecut acum o mie de ani, însă a pune totul sub sticlă, în vid, la subsol și cu eticheta „î.e.n.", nu-i păcat de „omul nou" ? Am tras ușa după noi, usturoi nimeni s-a mîncat și toate gurile (rele) miros a lavandă. Toată lumea-i nou născută. Cîteva sute de mii (de morți) să-i fi dat jos vîntul de-a lungul anilor, pe la tot felul de Jilave, da-ncolo, toate steagurile-s la locul lor, coane Fănică. „Cine mai are timp să dezgroape trecutul ?", mă sidează la plecare gazetarul și fuge. (Îl cred, i-a venit pașaportul !). Pînă una, alta, tot literatura, sireaca. Te cufunzi în „Fenomenul Pitești" ca-ntr-o cadă cu acid sulfuric, ici „Gherla" și „Culorile curcubeului '77", traversezi Ebalul lui Mihadaș, compari totul cu episodul (al naibii de instructiv) Virgil Tănase — M. Petrișor, din „Ma Roumanie", recitești un Cerc din Soljenițîn, revezi „Conversația" și-ncerci să te antrenezi pentru viitor. Numai că... Și, adică, de ce nu ?... Bine, dar, totuși... de fapt... Dar, chiar așa să fie ? „î.e.n." ?

Dan C. Mihăilescu

minimax

Jocul aparențelor (IV)

Nu trebuie să dai atenție adevărului, fiindcă atunci îți sare de gît.

(Jules Renard)

A fost bici, a fost biciușcă
Și nici nu știam că-i pușcă.

(Cimilituri de ieri și de azi)

A vea-vom parte, se pare, de o vacanță molcomă. De bine, de rău, în ultima vreme, cu rare excepții la nivelul puterii locale (episodul Săpînța), barometrul situației politice n-a mai înregistrat creșteri de presiune îngrijorătoare. Partidele, inclusiv F.S.N., or să se (re)organizeze și sînt semne că se lucrează temeinic atît pe linie ideologică, cît și organizatorică, astfel încît poate peste doi ani urnele vor înregistra un spor de maturitate politică a poporului, obținîndu-se procente doveditoare ale unei solide unanimități — sciziunea din sînul familiei Iosipescu probabil că nu va modifica sensibil eșichierul politic ; neofasciștii, legionarii și ceilalți de-o seamă și-au băgat pe semne mințile-n cap, ori s-au convins că n-au nici o șansă și poate și-au luat tălpășița profitînd că granițele (încă mai) sînt deschise ; parlamentul votează-ntr-una legi și relațiile-i cu puterea executivă se rodează chiar dacă președintele senatului gîndește „la 180°" față de guvern, 180° spre Est ; procuratura dă dovadă de fermitate și independență, rămînînd imună la vuietul străzii și nelăsîndu-se influențată nici chiar de declarațiile primului ministru, așa că președintele Ligii studenților este în continuare îngrijit la penitenciarul Jilava de medici care au dovedit însă un plus de competență față de cei din Spitalul de Urgență ; încurajați poate și de fraternizarea cu studenții (la fiecare „ieșire" legală și pasnică studenții le-au oferit flori, în schimbul cărora prima lor promoție de ofițeri a cîntat un frumos Gaudeamus), polițiștii, căci despre ei este vorba, și-au depășit, slavă Domnului, multiplele complexe ce îi paralizaseră, această interpretare psihologică, pe cît de profundă, pe atît de subtilă, lămurindu-ne și cum de a fost posibil să se întîmple în iunie părăsirea în corpore a sediului central.

Ceva-ceva mai încurcată se-arată pentru moment evoluția politicii externe, pe relația vest. Se pare însă că motive de îngrijorare prea serioase nu sînt, atîta vreme cît explicația constă doar într-o neînțelegere cu privire la particularitățile locale ale procesului de democratizare în România, neînțelegere datorată, printre altele, poate și percepției diferite pe care o au occidentalii asupra mesajului filmelor western *). Avînd însă în vedere trecutul, dar și atitudini mai recente (ca de exemplu relațiile U.S.A. — China, după episodul Tian An Men), este de așteptat ca rațiunea practică să iasă biruitoare, astfel încît să înceteze odată și amestecul grosolan în treburile noastre interne, iar Occidentul să-și modifice el politica ajutîndu-ne economic să edificăm, dar așa cum știm noi, democrația noastră românească.

Am ajuns, deci, după cît se vede, ca din punct de vedere politic, să ne bucurăm de liniște, or, cum se spune în termeni ceva mai tehnici, situația e sub control. Din păcate, nu este îndreptățită o apreciere similară în privința economiei. Zilnic și de peste tot (regiuni, localități sau chiar ramuri întregi), mass-media ne furnizează din economie vești proaste. Pînă și televiziunea, atît de grijulie cu liniștea noastră, a ajuns să nu mai aibă încotro și ne lasă să vedem sau să auzim (poză cu corespondență telefonică) că situația e, scuzați, groasă. (Poate că și în această privință, a televiziunii, ar prinde bine un moratoriu de cîteva luni, timp în care, slujbașii de-acolo, deplasîndu-se încă mai des și mai departe pe meridianele globului, vor ajunge să stăpînească temeinic arta iluzionismului și hipnozei în masă. Vorba cîntecului : „Po' să mă minți cum vrei iubito, da' minte-mă frumos !").

S.O.S. ECONOMIA ! Industrie grea am vrut („cu pivotul ei industria constructoare de mașini"), industrie grea avem. Atît de grea, încît se pare că n-o mai poate ridica nimeni de la pămînt. Cîndva era îndreptățit Poetul să plîngă : „Munții noștri aur poartă / Noi cerșim din poartă-n poartă". Acum sîntem cam în aceeași situație, cu diferența că au rămas doar munții buni pentru alpinism, în mare parte bine curățați de păduri, ca să fie loc pentru pîrtii de schi. Bune și alea, pentru străinii care s-or fi săturat de Alpi și vor să-și cheltuiască dolarii aici, numai că străinii ăștia sînt învățați prost și vor șosele asfaltate, teleferic, hoteluri unde să curgă apă caldă 24 din 24, să curgă dar numai atunci cînd îi dai tu drumul la robinet, nu să-ți țîrîie-n cap toată noaptea. Ehe, cîte și mai cîte nu vor străinii ăștia pentru un amărît de dolar de 21 de lei ! Ar fi însă inutilă, plicticoasă și nici nu-și are aici locul înșirarea tuturor necazurilor din economie, în general, din industrie în special ; fiindcă pentru agricultură veștile sînt bune, veștile, mai ales cele de la televizor, că gospodinele, la piață (bineînțeles, nu Piața Universității), mai și exagerează din moment ce au ajuns să-l regrete în gura mare pe răposatul.

Necazul necazurilor e însă că oamenii nu mai vor să muncească. De sus pînă jos, începînd de la președinte, trecînd prin guvern și pînă la iarăși (!) gospodinele așezate cuminți la cozi, doar-doar s-o da ceva, toată lumea e de acord că nu se muncește. S-au dat și sîmbete libere și măriri de salarii și banii luați cu japca în chip de cote de participare, sau cum s-or fi chemat (s-au dat deși nu i-a cerut nimeni), dar uite că oamenii sînt nerecunoscători și nu vor să muncească. Vor să se descurce altcumva. Într-o gazetă independentă-independentă, nu ca alea ce-și zic așa dar critică guvernul, un doctor în economie spunea că ceea ce s-a realizat deocamdată este o **economie de statbișnițărească.** De unde un ditamai degetul opiniei publice îndreptat acuzator către bișnițarii care ne-au lăsat fără hîrtie igienică și becuri, făcîndu-ne și de rîsul lumii. Mai circulă ele zvonuri că în afară de bișniță se face și business, în stil mare, pe cont propriu și la nivel înalt, dar, bineînțeles, că pînă n-o spune la televizor nu-i de crezut (ce, am scăpat de unii și au venit alții !) că doar n-o să ne luăm după ce scrie în gazetele de scandal, alea de-și zic independente și nu fac altceva decît să bage bețe în roatele revoluției.

Ne întoarcem însă, și fără a mai face haz de necaz, ca tot românul, ne întoarcem la NU SE MUNCEȘTE. Să fie oare vorba doar de „fibra morală" ?! De unde și explicația creșterii deficitului în balanța repatriați-emigranți ? Parcă prea aduce explicația asta cu supărarea văcarului pe sat. Iar atunci înseamnă că liniștea de care pomeneam la început ar putea fi tare înșelătoare și anunță...

Șerban Lanescu

*) Se pare că ce i-a impresionat cel mai tare pe occidentali în filmele astea nu e atît lupta Șerifului cu Banditul, cît, mai ales, lupta pentru salvarea nevătămată a Banditului de furia poporului, pentru a fi judecat, adică lupta pentru instaurarea legalității.

Din partea Uniunii Scriitorilor

În ziua de 31 iulie a.c., Conducerea Uniunii Scriitorilor și unii membri ai Comitetului Director și ai Consiliului Uniunii, au avut o întîlnire cu Președintele Republicii, domnul Ion Iliescu, în cadrul căreia i s-a expus situația gravă actuală a culturii naționale, a cărții de literatură și a publicațiilor literar-culturale, din pricina obstacolelor continue în obținerea spațiului tipografic, hîrtiei și a unor condiții normale de difuzare. A fost depus un Memoriu în acest sens, solicitîndu-se soluții urgente și eficiente.

De asemenea, în cadrul discuțiilor au fost evocate și alte probleme de ordin cultural și social, în ceea ce privește climatul actual în care se manifestă unele tendințe grave de denigrare a intelectualității, a unor oameni de cultură și de litere și a tineretului studios. Aducîndu-se în discuție situația liderului studențesc Marian Munteanu, s-a cerut găsirea celor mai bune soluții în spiritul democrației și libertății.

Spectacol de reviste

● Ademenitoare idee a înființării unei „reviste de poezie" cum se mărturisește a fi POESIS-ul sătmărean (nr. 4—5/1990). Un mod de a vă prezenta această revistă ar fi fost acela de a vă selecta chiar și cîte un vers din cele opt substanțiale grupaje ce îi compun partea de poezie. Ar fi ieșit o debandadă. S-ar fi izbutit un infrapoem care n-ar fi interesat pe nimeni. Lîngă (di)stihul : „Mîinile mamei erau norișori / Cînd ne îmbăia lîngă focul din bucătărie" (din „Poemul de bucătărie" al lui Francis Scarfe) prelungul și mai declarativul „Poeții sînt un popor primejdios, gura lor miroase / a țeavă de tun precum botul iezilor miroase a lapte" („Poezia intră în istorie" de George Achim) ar fi suferit de o sfîntă inadecvare. Să lăsăm versurile la locul lor și să spunem despre POESIS că este o întîmplare frumoasă în care interferează la un moment dat nume precum E. M. Cioran („Despre două tipuri de societate") și C. Noica („Pentru Emil Cioran"). De altfel, este delectant să constați că dacă s-a menținut tradiția de a întîlni în toate revistele românești ale unei perioade un același nume, un nume fix, ceva fundamental totuși se pare că s-a schimbat, iar numele atotdominator al acestor luni este fără îndoială (dar și cu o anumită surprindere) cel al lui E. M. Cioran. Slavă ție !

● Înregistrăm cu părere de rău, panta descendentă pe care s-a angajat WEEK-END-ul (supliment al Tineretului Liber) — cele cîteva numere scoase pînă în prezent par a fi tot atîtea trepte coborîte spre subsolul gazetăriei (fie ea și de divertisment). De dorit lasă și prezentarea grafică, iar pozele sexy propuse cu greu pot stîrni imaginația unui marinar din flota de pescuit.

● Invocat abuziv și fără discernămînt în presă, Dumnezeu tinde să devină cu toate ale sale un soi de Adidas Torsion, adică o mare plictiseală. Dacă pînă anul trecut n-aveam parte nici măcar de cuminecătură, acum se organizează ospețe pantagruelice cu bucate sfințite în dulcele stil stahanovist. La acest capitol, al dumpingului în presă, Cel de sus e la mare concurență cu o creație a sa, prezentată în postura (vestimentară) originară. Poate unde Par(ad)isul e-atît de aproape.

● MENTOR (nr. 1/1990) — ghid al pregătirii pentru admiterea în facultate — oferă consultații la matematică, fizică, chimie, limbi străine, literatură română. Între acestea, MENTOR-ul propune cîteva pagini de divertisment (muzică, film, automobilism, bridge, curiozități) care descrețesc fruntea candidatului și fac revista interesantă pentru categorii mai largi de cititori.

● În DREPTATEA (nr. 129/1990), Mihai Enescu ne aduce la cunoștință : „acum, în condițiile de azi, șansa democrației trece prin politică". N-avem nimic de obiectat, întrebăm doar : acum, în condițiile de azi, pe unde naiba trece șansa politicii românești ?

● Unul din lucrurile cele mai bune apărute în ultima vreme este articolul publicat de Mircea Cărtărescu în CONTRAPUNCT (nr. 31/1990). Articolul este intitulat : **Drept cine mă luați ?** Și pentru a nu mai fi luat decît drept ceea ce este (un mare poet, de o sensibilitate și de o decență rar întîlnite, un om „liniștit și retras") îl lăsăm pe Mircea Cărtărescu să se (re)acrediteze prin chiar cuvintele sale : „Destui prieteni cu care am stat de vorbă în ultimul timp m-au luat din scurt și m-au somat să spun odată „de partea cui sînt". Tot ce am făcut vreodată nu ar conta pentru ei nici cît negru sub unghie dacă m-aș declara «de partea cealaltă». «Un fesenist» sau «un pietar» — și cu asta ar fi spus tot. Și cel mai adînc dispreț m-ar copleși. Indiferent cine are dreptate consider situația asta intolerabilă. [...] Dar este incalificabil să profiți în felul acesta de caracterul liniștit și retras al unui om, ca să-l tîrăști cu forța pe un drum care nu poate fi al lui. Nu pot fi cumpărat. Nu există nici un lucru pe care să mi-l doresc cu ardoare în afară de cel de a scrie bine. Nu mă interesează opinia nimănui despre scrisul meu, dacă ea nu privește esența acestui scris, pe care eu îl consider deasupra oricărui context politic sau de altă natură. Cu atît mai mult nu vreau să-mi văd numele într-un ziar (**Azi**, n.n.) care terfelește de luni întregi numele, mai însemnate decît al meu, al Anei Blandiana, al lui Gabriel Liiceanu și multe altele".

Nu întîmplător confesiunea și punerea la punct cărărească fac corp comun cu celălalt material apărut în pagina a treia a sus-menționatei reviste, într-o casetă ce-și poartă cu modestie și pregnanță titlul de : **Gellu Naum, Omul-Pohet.**

Au prezentat :
Lucian Vasilescu
Daniel Bănulescu

Ziua de după victorie

ÎN PAGINILE REVISTEI REPRODUCERI DUPĂ TABLOURI DE **DIMITRIE GHIAȚĂ**

Văzută superficial, trecător și neatent, metafora zilei de după victorie este, neîndoielnic superficială, banală și inconsistentă. Am auzit de tristețea de după victorie a filozofilor. Această tristețe nu spune decît că victoria, cel mai adesea nu este victorie. Tristețea care urmează erotismului satisfăcut — deci tot unui gen de victorie — spune că în fața ființei noastre erosul nu este eros dacă alternează comuniune și disociere. Apoi, izbinda adesea ne slăbește, ori ne conduce perfid către ceva neștiut și nedorit, or asmute forțele invidiei sau geloziei, multiplicînd dezastruos rezistențele din calea bietelor noastre vieți. Este clar că lucrurile stau astfel dar, pînă la urmă, toate acestea sînt fatalități, deci combinații între inerențe și surprize — un gen de necesitate de a aplica oricărei victorii un coeficient de reducție, un demultiplicator, un randament nu foarte avantajos. Ceea ce a fost o victorie potențială nicicînd nu va deveni sută la sută victorie actuală. Faptul poate fi trist, dar este inevitabil. Nimic nu se propagă integral, neafectat de corupție pe creasta marelui val al existentului, în oceanul timpului intuiției noastre.

Ziua de după victorie începe cu momentul din care succesului i se aplică acel procent diminuat. Ar fi însă prea puțin dacă ar fi doar așa. Numai dacă eviți profunzimile și adevărul nu vezi mai mult. Ziua aceasta inegalabil de importantă în existența umană trebuie asemuită solidificării, cristalizării ori revelării. Ea conține momentul de ireversibilitate nu al victoriei ci al evoluției consecutive acesteia. Dar dacă ziua care ar trebui să fie a încununării speranței este solidificare, atunci, de bună seamă, victoria însăși este incandescență fluidă, ardere, fluctuare. Este aici doar o simplă trecere de la agitație la liniște ? A înțelege lucrurile doar astfel ar însemna, iar, a le vedea în chip sărac, parțial și deci neadevărat. Dacă fluiditatea este urmată de solidificare atunci important este, în acest proces, faptul că structura și forma dobîndită atunci este destinată să rămînă, să dureze, să determine structuri și forme viitoare.

Prototipul victoriei nu este victorie în război, nici obținerea unei distincții, a unui premiu. În toate aceste cazuri lupta decurge mai mult sau mai puțin organizat, se desfășoară și se îndreaptă spre deznodămînt după niște reguli într-o oarecare măsură exacte. Incandescența care precede reconstituirea structurii sau simpla organizare a unei noi structuri nu este totală în aceste cazuri, oricît de mare ar fi (dacă avem în vedere cazul maxim, războiul) destrucția produsă, amenințarea continuă, angoasa provocată, inculcată și poate chiar permanentizată în subiecții care sînt victimele unui stress de neuitat. Prototipul luptei și implicit prototipul victoriei îl oferă revoluția, războiul civil, lupta politică internă, mai ales în variantele sale aducînd în scenă un oarecare grad de violență. Revoluția sau războiul civil dor par să urmeze legi, în realitate ele își propun să distrugă dacă nu legea în general, oricum un anumit tip de lege. Între o lege veche și una nouă revoluțiile produc sfîrșiri existențiale mai profunde chiar decît războaiele devastatoare. Prin comparație cu revoluțiile, activitatea teroristă este ternă, repetitivă și codificabilă. Există manuale celebre de terorism, după cum există manuale de strategie și tactică militară, dar nu există tratate ori précis-uri de revoluție, cel puțin în sensul analizei și expunerii acestei acțiuni în toată generalitatea și polimorfismul ei. Nu cunoaștem legile universale ale unei revoluții, dar putem infera cu sentimentul îndreptățirii, că aici, mai mult decît oriunde, ziua de după victorie este ziua decisivă a istoriei. Cînd o știință a revoluției se va naște, atunci va apare și o știință a zilei de după victorie. După o totală combustie și fluidizare nu are cum să nu urmeze o infinit de importantă și specifică — dacă nu strictă — cristalizare a existenței umane. De cine depinde ziua de după victorie ? De cei care vor rămîne pe cîmpul de luptă pînă la sfîrșit, de cei care nu vor părăsi terenul confruntării pînă în această zi de după luptă. Revoluțiile au cu siguranță condiționări și destine de origine economică, geopolitică, psihologică, intelectuală dar în concret istoria lor se împlinește în plan socio-politic și ea se clarifică simplu și complet prin răspunsul la întrebarea : care este forță încă nedesființată, încă neanihilată, controlînd teritoriul în clipa victoriei. Nici o putere nu se mai poate impune apoi respectivei forțe, nimic nu o mai poate determina să joace un alt rol istoric decît acela pe care este prin natura sa aptă să îl joace — iar această forță nu este dată de o vagă conjuncție de interese, fie ele oricît de esențial-economice. Forța finală a revoluției este o realitate traductibilă în termeni socio-organizatorici exacți.

Revoluția franceză a pus în scenă multe forțe sociale remarcabile. Victorioase au părut să fie masele ; victorioasă părea să fie structura politică, de organizare și justiție, iacobină. Forța ultimă a revoluției este însă aceea care înfrînge ultimul și deci pe cel mai redutabil dușman. Acest dușman a fost, în cazul Franței de acum două sute de ani, coaliția puterilor monarhice. Pe cîmpul revoluției a rezistat pînă la capăt și a învins armata revoluționară. Consecința abia dacă mai trebuie evidențiată : Franța a fost din timpul Directoratului, apoi al Imperiului napoleonian și pînă la înfrîngerea din 1871 un stat militarist. Puterea politică a fost — neîntrerupt, în acest interval — un derivat al puterii militare.

Similar, trebuie înțeles în revoluția rusă acest joc final de forțe. Ultima opoziție a fost dată în acest caz de albgardiști. Gardă este aici un sinonim pentru bandă. Dar aceste bande au fost învinse de alte bande, cele ale revoluției. Forța ultimă care a dominat scena a fost colectivitatea comisarilor politici, în calitatea lor de șefi de bande. Pe acest model s-a organizat statul sovietic și statele satelite, în întreaga perioadă care a precedat schimbările recente, sovietice și est-europene.

Nu pot să mă gîndesc la zilele de 13—15 iunie ale istoriei noastre altminteri decît prin mijlocirea acestor idei. Și atunci mă văd obligat să mă gîndesc la fel la întreaga istorie începută în acele zile și nopți de 17—22 Decembrie. Ajung astfel la o mai completă imagine de criză dar, parcă și la un oarecare plus de speranță.

Un sentiment de vertij însoțește un gînd — un gînd în jurul căruia se țese un scenariu despre timpul început pentru România la 22 Decembrie, spre seară. S-a făcut atunci un aparent de neinterpretat apel : apărarea de către populație a Bucureștiului, atunci cînd forțele aparținînd armatei și internelor ar fi fost în măsură să dea o replică suficientă, pînă la capăt, așa-zișilor teroriști, neexpunînd civilii unei atît de reale primejdii mortale, scutindu-i egal de entuziasme explozive și îndelung fericite, dar și de angoasă, suferințe, infirmitate, moarte. S-a apelat apoi la popor, atunci cînd cei care aveau să răspundă era clar că nu vor fi decît o fracțiune condiționată nu de nevoia de adevăr, ci de nevoia de ordin, de stabilitate întru eroare. Și așa s-a ajuns la acele zile nefericite de 13—15 iunie, cele mai rușinoase ale istoriei noastre. Se sfîrșește, poate, totuși, în dezastruosul mijloc de iunie, un mare rău al istoriei noastre recente : idealizarea de noi înșine, autoidealizarea noastră ca popor. Cu prețul rușinii învățăm că nu sîntem o națiune divină, că putem comite la scară de masse greșeli, infracțiuni și crime, pe care multe alte popoare nu le mai comit de mult ,că ne-am bucurat cu toții, măcar întrucîtva, de cînd eram orbiți de un dictator — nu atît de degenerat încît să nu fie capabil de perfidii — orbiți ca spirit critic în ceea ce privește cunoașterea a ceea ce sîntem. Dar, desigur, nu spre a cîștiga, prin suferință, înțelegrea s-a produs ceea ce s-a produs. De ce, atunci ? Iată o posibilitate : s-a făcut astfel încît mereu și mereu, din Decembrie, pe terenul Revoluției noastre ultimii să nu rămînă purtătorii de arme în uniforme. Personal nu cred în nocivitatea acțiunii militare în viața internă, atunci cînd viața internă devine violență, nu cred că armata noastră are un alt suflet decît cel al poporului nostru și despre acest lucru am mai scris cu încredere. Doresc să fiu îndreptățit a spera că aceleași lucruri se pot spune — de acum — și despre poliție. Dar armata și poliția sînt forțe — nu doar foarte reale, ci pur și simplu imense. Democrația este însă chiar acest lucru : nici o forță, oricît de mare, reprezentînd oricît de mult din popor nu poate prevala asupra întregului. Lecția de **început al democrației** este chiar acest lucru : o punere în dificultate a tuturor forțelor care, una cîte una, una sau alta, ar putea scăpa de sub controlul și echilibrarea adusă de prezența celorlalte. Ne putem teme de puterea unui partid politic, în sensul îndreptării vieții politice înspre dictatură sau măcar autoritarism numai și numai atunci cînd acesta domină complet poliția, care domină complet poporul. Această transmisie a dominării are loc numai și numai cînd armata garantează procesul global. Ce s-a reproșat în statele totalitare — mai exact, la căderea regimurilor totalitare — poliției și armatei ? S-a reproșat că urmează ordine care contravin legilor și principiilor, că urmează uneori legi care contravin umanismului (corelația politico-militară fiind completă). Cu unele excepții referitoare la poliție (dimineața devreme, în 13 iunie ? etc.) nu se poate spune că așa ceva s-a întîmplat în România post-revoluționară. Dimpotrivă, aparatul politic, poliția și armata par, fiecare, să ceară celorlalte două componente ale structurii puterii cît mai puțină interferență în sfera specifică de interacțiune, corelația reciprocă fiind asigurată exclusiv de o anumită legislație și oricum redusă la minimul obligatoriu. Ce să fie atunci bîtele aduse din provincie ? Paradoxal, ele nu sînt decît atît : sub toată violența, primitivismul și iraționalitatea lor, o forță slabă, liminară. Aduse în dispozitiv, puse în acțiune, aceste bîte nu au cum rămîne pe teren, nu vor fi factor al cristalizării structurii socio-politice din ziua de după victorie. Le pui la treabă și apoi le trimiți acasă, să se prezinte unde trebuie să fie prezente în ziua salariului, acasă la ora de seară pentru întîlnirea cu nevestele, cu copiii, cu amărăciunea adusă de trecătoarea iluzie a puterii. Există state polițienești și există state militariste, nu există state minerești. În regimurile comuniste așa zisul sprijin al maselor, lupta proletariatului, conducerea țării prin clasa muncitoare au avut un singur scop : să facă astfel încît nici polițiile — securitate, K.G.B., etc. — nici armatele să nu poată prevala asupra partidului.

Dar tot acest sistem în patru termeni (putere politică, componentă violentă a maselor, poliție, armată) funcționează în favoarea puterii politice și împotriva adevărului, a națiunii, incluzînd în aceasta, intelectualii ca factor constituent și organ specializat al conștiinței, cu sprijinul unui singur alt element, aparent slab în raport cu celelalte, decisiv însă în determinarea unui gen sau altul de funcționare al ansamblului. Este vorba de mijloacele de informare, de presa cu diferitele ei componente. **O presă liberă va face ca mai devreme sau mai tîrziu, interacțiunile de reciproc control al elementelor puterii să funcționeze în favoarea poporului.**

Opresiunea continuă, ordonată și eficace nu o poate practica decît poliția. Armata poate fi agentul de menținere a autorității poliției. În condițiile libertății de informare aceste lucruri nu se pot produce.

Autoritarismul are nevoie deci, pentru a se impune, de conjuncția unei serii largi de factori, dintre care patru sînt esențiali : (a) voința de dictatură, (b) coruperea tuturor celor patru elemente decisive ale puterii (o structură administrativă, un grup de acțiune din rîndul maselor, poliție și armată), (c) voința de acțiune conjugată, în scop de dominație, a elementelor puterii și (d) o presă total aservită sau redusă la tăcere. Este clar că în România această conjuncție nefastă nu se produce acum și — să sperăm — vom putea face în așa fel încît să nu se mai producă niciodată. Primul dintre factorii menționați mai sus nu poate fi niciodată sigur estimat înainte de a fi prea tîrziu. Este nevoie de întreaga noastră credință spre a considera că el nu acționează. Următorii doi factori — (b) și (c) — în mod sigur nu intră în joc, acum, la noi. Ultimul factor, cel al presei, nu este nici el în primejdie de a funcționa, în ansamblu, în favoarea autoritarismului.

Atunci ? Am putea să ne bucurăm, cu toate leziunile, cu toată tristețea și rușinea acumulate, că pe terenul luptelor acestui început democratic, acestei autentice revoluții, nu a rămas o forță atît de tare încît să impună legea ei viitorului, evoluției, de acum încolo, a țării. Dar în aceste revoluții de sfîrșit de mileniu cel mai important teren de luptă pare să fie acela al spiritului, iar din sfera acestui spirit uman energiile care acționează nu pot fi, cu ușurință, acum chemate și acum trimise acasă, nu pot fi puse în funcție și reduse apoi la inexistență, după voință. Legile ultimei forțe care a acționat în disputele violente ale Revoluției noastre sînt încă dominante în spațiul spiritualității noastre. Acestea se numesc : nedumerirea, anxietatea, inhibiția voinței și inițiativei. Și totuși, poate că aceste legi nu mai sînt impuse, vehiculate de factori politici încă activi. Ce să sperăm deci ? Să credem că ziua cristalizării existenței și conștiinței noastre, ziua noastră de după victorie nu a venit încă. Și atunci care va fi forța rămasă pe teren, forța structurării noastre de îndelungă perspectivă și speranță ? Democrația de mîine depinde de apelul pe care îl fac și mai ales îl vor face acum autoritățile constituite ale statului. Chiar dacă bîta este o forță politică slabă, deplasabilă, culpabilizabilă etc. ea nu mai poate fi utilizată. Dacă nu va rămîne, în chip strategic, pe ternul frămîntărilor Revoluției, ea poate marca, pînă la urmă vesnic, spațiul nostru spiritual. Autoritățile constituite nu vor greși chemînd în arenă intelectualitatea, competența, spiritul liber și tolerant al majorității acestui popor. Atunci vom trăi împlinirea adevărată a victoriei și va veni ziua de cristalizare a sperantelor noastre, acea zi care trebuie să urmeze adevăratei victorii, fiind justificare și recompensă a sacrificiului și credinței.

Caius Dragomir

A doua scrisoare întredeschisă

În dimineața zilei de 22 decembrie 1989, după baia de foc și de sînge a nopții trecute, la un centru de pîine, la Foișorul (și el „de foc"). Ca de obicei, la pîinea proaspătă e o coadă nu prea mare, abia ieșită din **încăperea neîncăpătoare** unde stau vînzătoarele. Cîțiva oameni bătrîni, cîteva babe, cîțiva copii, iar pe bulevardul Dimitrov trec spre centru grupuri, încă rare, de tineri, care le strigă „Veniți cu noi", „Și voi aveți copii" etc. Cei de la coadă vor mai întîi să cumpere pîine. Pe urmă, poate, vor pleca și ei spre centru, altul decît cel de pîine. Unii membri ai cozii, mai în putere, fac o agitație, totuși și încă, firavă : „Nu mai stați la coadă, jos tiranul !", fraze de acest gen. În sfîrșit, iese un bărbat tînăr, cu un brat de pîine în brațe (sic !), care-i vestește veherment : „așa, stați la coadă, că o să mai stați mult și bine dacă nu faceți nimic". O babă însă : „după ce o să luăm și noi un brat de pîine, poate că n-o să mai stăm la coadă...".

Nu știu dacă moșii, babele, copiii, oamenii-în-putere de la coada din acea zi au ajuns în centru, să strige și ei „Jos comunismul !" și celelalte. Știu numai că și azi există centrul de pîine de la Foișor, în schimb coada e mult mai lungă, pe cîteva rînduri, uneori face curbe și ia colțuri de stradă, parc-ar fi automobilele de la benzină, iar pe bulevardul tot Dimitrov nu mai trec grupuri, nici rare, de tineri revoltați către sediile puterii. Din cînd în cînd, e adevărat, mai iese cîte un bărbat în putere cu un brat de pîine în brațe (sic !), dar nu mai strigă nimic, tace chitic spre coada formată din cetățeni ai patriei, fără deosebire de naționalitate, vîrstă, sex, religie, convingeri sportive și politice, nu mai strigă nimeni „ieșiți, fraților, să mergem", iar babele, chiar de aceea, nu mai au cui să-i dea replica.

Nicolae Prelipceanu

eseu

Avatarurile iubirii

Spuneam într-un comentariu la cartea lui Alain Finkielkraut **La défaite de la pensée** că în procesul întentat de acesta postmodernismului una din acuze privește bruierea actului de comunicare. Încercam să amendez această părere cu următorul argument : postmodernismul sfîrșește într-adevăr prin a goli comunicarea de conținut, dar o face prin supralicitarea — atît la nivelul limbajului, cît și la acela al metalimbajului — și nu prin obstacularea ei. Atrăgeam însă atenția că sensul dat de gînditorul francez noțiunii de comunicare pune în altă lumină opinia lui și că acest sens merită și el comentat. Discuția poate fi întreprinsă referitor la cartea **La sagesse de l'amour** (Gallimard, folio, 1988 — anul primei apariții : 1984) — ea însăși comentariul unor idei ale lui Emmanuel Lévinas.

Alain Finkielkraut denunță la un moment dat, ca pe un exemplu de exclusivism naționalist dus pînă la aberație, principiul conform căruia : „Pentru a fi (...) trebuie ca Celălalt **(l'Autre)** să nu fie" (155). Aberația constă în inversarea tendinței normale a omului care, după Lévinas, este „oroarea de a fi" (23) și nu oroarea de **celălalt.**

În ce mă privește, cred că și aberația primei afirmații și normalitatea celei de a doua se pot susține numai dacă dăm verbului **a fi** sensul de **a exista** și nu sensul filosofic consacrat încă de la presocratici. A fi înseamnă aici a exista în haos, acolo unde nu sînt relații de nici un fel și, deci, nici între oameni, încît individul e singur în dezordinea dimprejur, lipsit nu de oameni, ci de relații structurante cu ei. **Homo homini lupus.** În plus, situat în haos, individul este lipsit și de **ființă.** Există, dar nu **este.**

Ororii de a exista — de a fi, în termenii lui Lévinas — omul îi răspunde uneori, ca Oblomov, prin retragerea în apatie, în indiferență. Pe de altă parte, deoarece omul, urmaș al lui Cain, ucigașul de frate, se simte apăsat cu putere de un păcat ancestral, el adaugă sentimentul culpabilității fricii de existență, de unde tendința lui dublu motivată de a se preda puterii divinității, așa cum copilul vinovat și temător se supune autorității tatălui și se refugiază în brațele lui. Omul nu poate scăpa de această acceptată pierdere de sine decît dacă își asumă actele și are îndrăzneala de a răspunde pentru ele. Își creează astfel premisa de a exista ca ființă morală, ceea ce îi impune să renunțe și la indiferența față de **celălalt.** Se petrece atunci „miracolul ieșirii din sine" (Lévinas, 29) spre **altul.**

De altfel, pe linia Hegel, Husserl, Heidegger filosofia însăși a încetat în epoca modernă să graviteze în jurul întrebării carteziene „cine sînt ?" pentru a deveni una a întîlnirii cu celălalt (cf. 16).

S-ar părea, deci, că ni se oferă o soluție care ne face stăpîni pe destinul nostru. Este suficient să răspundem de noi înșine și să nu ne lase nepăsători soarta semenilor noștri. În realitate, încă din acest punct se deschide calea unei alte servituți care în concepția lui Lévinas și a lui Finkielkraut poartă frumosul nume de **iubire.**

Privitor, la iubire, care este situația de maximă intensitate a relației cu celălalt, Lévinas respinge și ideea că ea ar fi, de fapt, o luptă pentru supunerea partenerului, dar și pe aceea că s-ar caracteriza printr-o armonioasă reciprocitate (cf. 28). Relația este una ambiguă : cel iubit nu e nici cu totul cuprins de cel ce iubește și nici cu totul în afara lui (cf. 85). Or, tocmai structura aceasta contradictorie face posibilă și definește comunicarea. Cînd acordul dintre cei ce se iubesc devine total, încît ei alcătuiesc o unitate, dialogul lor încetează, înlocuit de monolog. Imboldul care ne împinge către celălalt constă din neputința de a-l cunoaște pe deplin, de a-l înțelege cu totul. Celălalt e alunecător, nu se lasă prins, secretul lui ne scapă. Oricît ni l-am apropia, nu-l putem cuprinde. Iubirea ar fi un efort sortit eșecului de a dezlega enigma celuilalt. Mai exact, descifrăm mereu ființa iubită și totuși adevărul ei ne ocolește. Iubirea se lovește ca valul de stîncă de esența impenetrabilă a celuilalt.

Revenind acum la punctul nostru de pornire, adică la învinuirea adusă de Finkielkraut postmodernismului că golește de conținut comunicarea, constatăm că, probabil fără să-și dea seama și deși pornește de la proiectul de origine platoniciană al stabilirii unei relații bune cu celălalt, filosoful se situează pe poziția nicidecum pașnică a modernității. Ambiguitatea, contradicția, abolirea legii terțiului exclus (posibilitatea ca ceva să ne fie concomitent exterior și interior), producția inepuizabilă de sens și nucleul ireductibil al acestuia sînt tot atîtea trăsături definitorii ale structurii deschise moderne. Ne putem întreba dacă relației presupuse de o asemenea structură i se potrivește numele de comunicare, cîtă vreme ea exclude în fond reciprocitatea, schimbul de esență, și se reduce la pîndа unui vînat viclean de către un vînător stăruitor. Vînătorul vrea cu tot dinadinsul să captureze vînatul, dar este în fond el însuși în stăpînirea acestuia, fiindcă sentimentul fascinatoriu, obsesiv al iubirii îl împiedică să se desprindă de „vînat".

Regăsim, așadar, în relația analizată de Lévinas și de Finkielkraut, în locul comunicării voința de putere, și ea caracteristică modului modern. Privită dintr-o latură, iubirea apare ca voință de putere mereu dejucată. Privită din latura opusă, ea are drept consecință supunerea celui care iubește de către cel care este iubit. S-ar putea avea în vedere — neevocată în eseul comentat — și situația cînd ambii parteneri iubesc, însă nici atunci n-ar fi vorba de comunicare, ci fie de relația dublă față de putere, amîndoi fiind atunci stăpînitori și stăpîniți, fie de fuziunea lor într-un monolog. Cît despre cazul caracteristic, acela al omului dominat pentru că iubește, de ce comunicare ar putea fi vorba cînd relația lui cu celălalt este similară cu aceea impusă de un Dumnezeu neînțeles ? „Distant, străin, transcendent : așa este în raport cu mine obrazul celuilalt. Ajung la tema unui Dumnezeu radical **altul** în neputința mea de a-l domina pe celălalt" (124).

Pornită de la proiectul stabilirii unei relații de bună reciprocitate, ființa iubitoare sfîrșește prin a cădea pradă impulsurilor agresive, declanșate de starea ei de inferioritate și dependență : „...fiindcă, la fel ca în pasiune, nu pot să mă sustrag unui Altul care îmi scapă mereu, fiindcă nu sînt egalul ci alesul, ostatecul, debitorul lui, mă năpădesc uneori pulsiunile agresive" (148). Or, după chiar catalogarea lui Finkielkraut „victima pulsiunilor ei" nu este alta decît omul modern (cf. 119).

Epoca modernă a fost aceea în care mai mult decît oricînd negativitatea s-a dovedit determinantă, atît ca facultate creatoare — cum se poate demonstra, dar nu este locul aici —, cît și ca putere a Răului. Și iată că iubirea, ca violență cu care mă stăpînește celălalt, este „într-un cuvînt, Răul" (144).

Corelînd cele două meditații — pe cea din **La défaite de la pensée** și pe cea din **La sagesse de l'amour** — ajungem la încheierea că postmodernismul nu este vinovat de a fi epuizat comunicarea de vreme ce comunicarea între oameni pare un ideal de neatins. S-ar zice că ne aflăm dinaintea unei alternative deprimante : ori mizăm, ca secolul modern, pe creativitatea alterității și ne lăsăm, implicit, în voia Răului, ori alegem confortul postmodern al alunecării lente în inconsistență. A ieși din această dilemă este un pariu — pe care îl putem încerca.

Livius Ciocârlie

povestea vorbei

Indignare

Cînd prezentatorul unei emisiuni de televiziune afirmă că mii de cetățeni au întîmpinat „cu indignare și revoltă" o manifestație pentru eliberarea unor arestați, manifestație la care s-au scandat „și lozinci antiguvernamentale", comentariul nu e neutru, pur informativ, — ci implicat și părtinitor. La prima vedere, părtinirea ar fi doar o impresie : s-ar putea spune că prin cuvintele „indignare" și „revoltă" sînt descrise, pur și simplu, stările de spirit, sentimentele unor indivizi. Ele ar sta, într-o serie sinonimică foarte bogată, alături de **supărare, nemulțumire, insatisfacție, neplăcere, iritare, enervare, ostilitate, adversitate** ș.a. ; le-am putea adăuga, lărgind seria cu alte registre ale limbii, variind gradele de intensitate și nuanțele stării-obiect, pe **parapon, scîrbă, necaz, burzuluială, îmbufnare, obidă, amărăciune, cătrănire, năduf, pornire, dușmănie, vrăjmășie...** Doar analiza semantică și stilistică a fiecărui termen în parte ar putea arăta de unde provin riscurile unei substituții pentru ilustrarea căreia ne permitem să combinăm, la întîmplare : cetățenii au întîmpinat manifestația „cu enervare și ostilitate", sau „cu năduf și cătrănire"...

Formularea de la care am pornit nu e chiar întîmplătoare. O reîntîlnim în comunicatul Rompres (reprodus de **Adevărul** din 31 iulie, p. 3) : „mii de ieșeni /.../ au reacționat **cu indignare și revoltă** la lozincile scandate de demonstranți" (s.n.). Să vedem ce e cu **indignarea.** DEX-ul o definește ca „revoltă sufletească amestecată cu amărăciune, mînie și dispreț, **provocată de o faptă nedemnă, nedreaptă sau rușinoasă"** (s.n.), în vreme ce revolta ar fi „sentiment de mînie **provocat de o nedreptate sau de o acțiune** nedemnă". Dincolo de starea propriu-zisă, identificabilă după semnele ei exterioare, e prezentă, și într-o definiție și în cealaltă, o informație suplimentară, despre cauzele respectivei stări : cauze trecute printr-un filtru valoric și prezentate ca un dat, sentimentul fiind astfel justificat ca reacție la un fapt negativ. Aici pare să fie cheia problemei, pentru că altminteri, mergînd pe firul denumirilor stării sufletești, nu aflăm mare lucru : **amărăciune** trimite la **mihnire** și **tristețe, mihnire** la **întristare, îndurerare, amărăciune, supărare, tristețe** din nou la **mihnire** și **amărăciune, mînie** la **furie** — și tot așa, pînă la epuizarea circularității dicționarului. Trăsătura distinctivă a cuvîntului **indignare** (a cărui poziție e perfect lămuritoare și pentru revoltă, de care nu ne vom ocupa în mod special) stă așadar nu atît în denumirea unei anume stări psihice, cît în relația cu cauza acesteia. O definiție poate totuși fi mai mult sau mai puțin bună ; cea din DEX nu e inatacabilă. E ușor de presupus că o alternativă ar constitui-o relativizarea judecății ; este cea ce face, de pildă, „The Random House Dictionary..." (1968), definind cuvîntul „indignation" ca „**nemulțumire puternică față de ceva considerat nedemn,** înjust sau josnic" (s.n.). Desigur că **indignarea** e o reacție la un fapt pe care un individ îl consideră negativ, și pe care un alt individ îl poate **aprecia în mod diferit** ; judecata celui indignat poate fi dreaptă sau nedreaptă, corectă sau incorectă — așa că acest adaos — „considerat" — pare pe deplin justificat. Numai că mai multă dreptate are DEX-ul. Nu în sensul că fapta care provoacă nemulțumirea ar fi în mod obiectiv și indubitabil „nedemnă, nedreaptă sau rușinoasă". Dimpotrivă. Fapta poate fi, dintr-o altă perspectivă, absolut lăudabilă. Important e că **locutorul,** cel ce folosește cuvîntul **„indignat",** admite același set de valori cu subiectul stării. Faptele sînt considerate negative nu numai de un individ despre care se vorbește, dar și de cel care vorbește — și care în caz contrar ar fi folosit alt termen decît **indignare.**

Situația e raportabilă la analiza semantico-programatică pe care A. Berrendonner a făcut-o, pentru franceză, verbului **prétendre** — echivalat perfect în română de neologismul **a pretinde.** Față de **a afirma,** cu care împarte ideea de „enunțare", verbul **a pretinde** implică un anumit raport (de opoziție) între opinia agentului său și cea a „opiniei generale" și a locutorului : a **pretinde** nu înseamnă, cum pare să spună DEX-ul nostru, doar „a susține, a afirma cu tărie" — ci a afirma ceva considerat fals de opinia generală și de locutor (e motivul pentru care nu se obișnuiește să se spună „Eu pretind că...", așa cum nu ne putem închipui un crainic TV obedient rostind enunțul „Primul ministru a pretins că...").

În lipsa reperelor absolute, „opinia generală" rămîne un reper funcțional ; **indignarea** este, de aceea totdeauna justificată — pentru vorbitorul care folosește termenul și care îi presupune în referent o cauză negativă. Un individ poate spune despre sine oricînd că e indignat, calificîndu-și astfel ca perfect justificată propria reacție psihică ; un locutor diferit o va numi **indignare** doar dacă îi împărtășește setul de valori (situația e deci inversă față de **a pretinde) ;** altfel, va vorbi de **nemulțumire** (termen ambivalent, deci neutru ; cînd spun că „X e nemulțumit de spectacol" nu implic faptul că spectacolul ar fi în sine bun sau rău) sau, în cazul unei deosebiri manifeste de punct de vedere, de **isterizare, dușmănie** etc.

În exemplul de la care am pornit s-ar fi putut spune, neutru, că o serie de cetățeni au avut „o atitudine defavorabilă" față de manifestația celorlalți. A numi această atitudine „indignare" e, sub aparențele unei obiective prezentări de stare, o descriere participativă ; enunțul „Y e indignat" se citește de fapt ca „eu spun că Y e indignat — pentru că eu consider că supărarea lui e justificată". Dacă neutralitatea informațiilor ar fi cu adevărat dorită, redactorii știrilor și-ar regăsi probabil abilitățile de analiză pragmatico-semantică ; cel puțin cele care le permiteau să distingă perfect nuanțele și implicațiile, atunci cînd nu confundau o atmosferă „caldă, tovărășească" cu una „de lucru", ori „manifestările negative" cu „lipsurile serioase" și cu „abaterile grave".

Rodica Zafiu

Curajul și frica

Se discută în ultima vreme despre literatura de mîine, despre cărțile pe care le vom citi. Deocamdată putem conta pe cîteva certitudini. Pe faptul că hîrtia s-a scumpit și pe împrejurarea că nu numai gazetele, dar și cărțile de literatură sînt aproape în întregime „la mîna" tipografilor. Legea cererii și a ofertei, care în acest domeniu ar trebui să țină seama de toate necesitățile de lectură, funcționează pînă una alta ca o formă fără fond. Cu edituri lipsite de propria lor tipografie, cu hîrtia distribuită „de la centru", cu „întreprinzători" îmbogățiți peste noapte nu prin muncă, nu prin inteligență, ci printr-o tristă abilitate de șantajiști ai pieții sau, cum ar trebui să li se spună și lor, de **bișnițari**. Totuși, dintre cărți vor răzbi la cititor, cu siguranță, două categorii mai importante. Pe de o parte, **cărțile de sertar** (deși mulți cred că scriitorul român n-a scris niciodată pentru sertar), pe de alta, cărțile interzise sau apărute dincolo de granițele României, într-un cuvînt, cărțile pe teme pînă mai ieri **tabu**. În legătură cu primele, Dan. C. Mihăilescu a întocmit recent o scurtă listă, într-un articol din revista **Contrapunct**. Adaug și eu două-trei exemple : cartea despre Eminescu a lui Dan Arsenie, **Levantul** lui Mircea Cărtărescu sau **Femeia în roșu**, de Mircea Nedelciu, Adriana Babeți și Mircea Mihăieș. Dacă literatura „de sertar" se lasă încă așteptată, cărțile cu subiect tabu, despre care nimeni nu știe cînd apar și cum pot fi procurate, au început să facă serie. Între autorii lor, Mircea Eliade, Virgil Ierunca, Emil Cioran. Se adaugă acum și Paul Goma, cu două volume apărute la Editura Humanitas, în colecția „**Totalitarism și literatura estului**", **Gherla** și **Culorile curcubeului**. Ambele au fost publicate ma întîi la Paris, în 1976 și 1979.

Culorile curcubeului (versiunea franceză de la Seuil, **Le tremblement des hommes**) este o combinație de **jurnal, document, mărturie și cronică**, pe marginea evenimentelor politice din 1977, cînd Paul Goma a pus pe picioare prima disidență românească mai consistentă, într-un context general sensibilizat de **Charta '77** a cehoslovacilor. Începutul îl reprezintă scrisoarea personală, adresată lui Pavel Kohout, de pe o platformă care s-a întemeiat pe ideea apărării drepturilor omului în România. Au urmat scrisoarea deschisă către Ceaușescu (cărula i se cerea, nici mai mult, nici mai puțin, decît să adere și el la **Charta '77**, pentru a-și dovedi buna-credință) și scrisoarea de protest a celor opt semnatari, adresată Conferinței internaționale de la Belgrad. Din acest moment mașina puterii începe să macine, după toate regulile „artei". Prin cele două camere ale familiei scriitorului, din Drumul Taberei, se perindă zi și noapte, „zeci de disperați, provocatori, oportuniști, sublimi, gazetari, milițieni — și, în fine, securiști". Telefoanele sînt ascultate și, după caz, întrerupte, apar „vecinii" revoltați și amenințările cu moartea. („Aveți copil mic, vă sfătuiesc prietenește să aveți grijă de el, să nu i se întîmple ceva..."). În jurul blocului mișună tot felul de indivizi suspecți (pe doi dintre aceștia, cîinele Goofy îi latră și vrea să-i muște), milițieni și mașini cu antene ciudate. Se fac fotografii din cele mai imposibile unghiuri, așa încît la anchetă „inculpatului" îi poate fi opus un adevărat **foto-roman** : „I: **Fotografia** : (Mă prezenta pe mine) ieșind pe ușa blocului Z-21 din Drumul Taberei. Purtînd, cu breteaua pe umăr, inseparabila mea geantă de pînză kaki. **Legenda** : «Data cutare, ora — să zicem — 15,32. Goma **Paul** pleacă de la domiciliul său din Aleea Compozitorilor, nr. 10, Bl. Z-21, apt. 20, în scopul de a preda documente secrete unei puteri străine.»". După cîteva luni de hărțuieli inimaginabile, timp în care s-au adunat circa 200 de semnături, Paul Goma este arestat și dus la Securitatea de pe Calea Rahovei, unde cel care îl ia în primire, trăgîndu-l de barbă și lovindu-l cu picioarele, este însuși ministrul adjunct al MAI, generalul Nicolae Plești (.„Am pus laba pă tine, banditule..."). Capetele inițiale de acuzare : trădare de patrie și... homosexualitate („— Dai tu sama ! An fața popuărului ! Dă toati crimili ! Și dă spi-uă-naj și dă curizm — ț-aducem, aciia, toati victimili dă le-ai... Dă le-ai nenorocit, coristule ! Scoal' d-acolia !"). De altfel, arestarea este precedată de o minuțioasă activitate de intoxicare prin zvonuri,

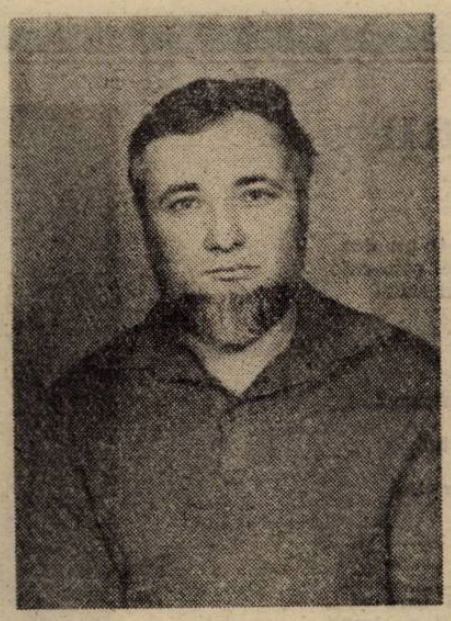

după principiul lui Basilio, din piesa lui Beaumarchais, „Calomniați, calomniați, căci tot va rămîne ceva !" : „Spontanii îmi făceau și scurta biografie, potrivit căreia, pe tata îl chema Efremovici ; eu, în 1956, fusesem arestat, nu pentru ceea ce pretindeam cu nerușinare, ci pentru furt și viol în public ; faptul că eram căsătorit nu era decît o «acoperire», fiind eu un pederast notoriu ; pe lîngă astea, fusesem de totdeauna un turnător, în închisoare eram scandalagiu-de-celulă, printre victimele mele fusese și Iuliu Maniu, pe care îl bătusem ; după liberare devenisem securist cu grad — poate chiar colonel..."

Și totuși, ceea ce șochează în această carte-document nu e dezvăluirea tuturor detaliilor legate de abuzurile pe care le face, într-un stat totalitar, puterea („Noi cei din Estul Europei știam de mult că partidul comunist deține, nu doar monopolul puterii, ci și al adevărului."), ci brutalitatea cu care ne este împinsă privirea dincolo de aparența lumii în care trăim. Lucruri care de obicei se comunică abia după moartea unor persoane ne sînt relatate de Paul Goma fără nici un fel de menajamente și procedeul se justifică pentru că, într-adevăr, ceea ce aflăm este halucinant. Căci dacă se mai poate înțelege ca un fost boxer de categoria semi-grea să se prezinte la domiciliul disidentului, trimis de securitate să-i spargă ușa, e mai greu de acceptat că apologia totalitarismului, brutalitatea și delațiunea pot fi chiar opera unor scriitori. În cartea lui Paul Goma, lista acestora din urmă depășește orice imaginație și în ea intră nu numai activiștii cu veleități de scriitor (numiți la un moment dat „porci-de-cîine"), dar și directori de editură, scriitori — foști deținuți politici sau mari profesori universitari. Cîțiva dintre ei îi scriu lui Paul Goma scrisori în care își exprimă „indignarea", alții îl vizitează (cu ordin de serviciu) pentru a-l „prelucra". Din păcate, lista lor pare interminabilă. Rezultă de aici cîteva „fișe" absolut năucitoare (Ivasiuc, M. Gafița, Dan Zamfirescu) și, ceea ce e mai prost, un fel de portret-robot al scriitorului român, care e mai degrabă oportunist, poltron , delator și, cel mult, curajos „cu voie de la poliție". De n-ar fi atît de dramatice în conținutul lor, cîteva din scenele acestea cu scriitori ar putea fi citite ca pagini de literatură, inventate de dragul poantei și al comicului. Între ele, întîlnirea cu Dan Zamfirescu, la Uniunea Scriitorilor, după „tezele din iulie" 1971, la care harnicul colaborator al **Săptămînii** aderase cu mare entuziasm : „La scurt timp după ce i se publicase «adeziunea înflăcărată», s-a întîmplat să dau nas în nas cu el, la Uniunea Scriitorilor. Mi-a întins mîna. Am dus amîndouă mîinile la spate. El a roșit, nu a zis nimic atunci (mai erau de față vreo cinci persoane), însă peste cîteva minute m-a prins singur : — De ce nu mi-ai dat mina, domnule Goma ? — Nici un secret : pentru adeziunea la «Tezele din iulie». — Ei și ? Scriu ce gîndesc ! Astea sînt convingerile mele ! — Or fi — deși nu cred : te-am văzut la Casa Scriitorilor mîncînd. Cine mănîncă așa cum mănînci dumneata nu poate avea convingeri. — Dar cum mănînc ?, a întrebat, prostește, Dan Zamfirescu. — Așa cum mănîncă cei care mănîncă căcat".

Cred totuși că teza scriitorului român care face în pantaloni de frica puterii poate fi corectată. Nu numai de curajul celor care au venit pînă la urmă alături de Paul Goma, dar și de împrejurarea că în România unei puteri lipsite de orice urmă de scrupul, curajul scriitorului a fost întotdeauna identic cu sinuciderea, cel puțin culturală, dacă nu și fizică. Și tot atît de pilduitor pentru ceea ce a putut să însemne teroarea puterii discreționare din România e faptul că în jurnalul lui Paul Goma scenele de lașitate se joacă în cele mai neașteptate împrejurări, cu actori veniți din toate colțurile lumii. Un reporter vest-german dispare subit din casa lui Nicolae Breban, atunci cînd apare Paul Goma, niște diplomați străini o iau pur și simplu la fugă cînd îl văd că se pregătește să le ofere un text de protest. Cred că frica nu alege și nici nu ține seama de naționalitate, pentru că frica este un instinct care încăput pe mîna „specialiștilor" poate fi produs în proporție de masă.

Oricum, esențialul cărții lui Paul Goma trebuie căutat în altă parte. În radicalismul cu care torționarii sînt numiți pe adevăratul lor nume, în voința de a nu uita nimic din realitatea îngrozitoare a închisorilor comuniste, în sfînta naivitate de scriitor care crede că paginile sale pot repara toate nedreptățile vieții.

Florin Manolescu

Toposul memoriei

Se întîmplă ca la scurt timp după apariția „Fenomenului Pitești", cartea lui Virgil Ierunca, să pot citi o altă creație a exilului românesc, editată tot la „Humanitas", în ciclul „Totalitarism și literatura estului". Cartea din urmă se numește pur și simplu „Gherla" și aparține lui Paul Goma.

Îmi puneam întrebarea, cu ocazia lecturii „Fenomenului Pitești", cum se poate simți și, mai ales, surprinde întrucîtva limita — labilă, ce-i drept — dintre document și literatură. Citind această carte a lui Goma aveam să-mi dau în mare parte un răspuns.

Să presupunem că totul s-ar putea rezuma la nivelul discursului și o simplă analiză stilistică ne-ar clarifica problema. Atunci am observa imediat efectul pe care îl are asupra cititorului, dar mai ales asupra întregii concepții asupra operei, persoana întîi pe care Goma o folosește în cartea sa. Ea impune o viziune subiectivă și sensibilă totodată, o desfășurare epică specifică, favorizată pe de altă parte de conceperea unui dialog imaginar care dramatizează și dă veridicitate discursului. Toate întrebările retorice, răspunsurile la presupuse întrebări, tonul diferențiat de la un răspuns la altul, parantezele care presupun apariția altor întrebări, toate acestea determină perceperea de către cititor — el însuși un interlocutor probabil — a gradului de implicare pe care personajul povestitor l-a atins. Tonul de cronicar care adună de ici, de colo (ce-i drept, alăturîndu-și propria opinie), date despre evenimente trecute, tonul acesta voit impersonal chiar dacă uneori sentențios al lui Ierunca se topește în virulența și dinamismul cu care memoria se rostește pe sine în cartea lui Goma.

Dincolo de orice analiză a tehnicilor narative — indiscutabil mai variate în cartea lui Paul Goma — gravitatea și profunzimea mesajului cărții sale rezidă din modul în care și-a încadrat cartea și s-a implicat la rîndu-i pe sine în ceea ce am putea numi toposul memoriei. În cazul lui, memoria nu se manifestă ca o moștenire ancestrală, ca un sumum al experienței altor generații, ci ca o trăire directă, nemijlocită, ca o ardere existențială pe propriul rug. Goma nu mai vorbește decît în mod episodic despre suferințele altora, existențe anonime pierdute prin evidențele obscure ale penitenciarelor, ci de propriile suferințe de la care pornește, într-adevăr, să deducă gama tragică a pătimirilor umane. El pornește de la sine pentru a sugera imaginea unui bestiar, ascuns pînă nu demult conștiințelor, al unei inițieri dramatice și uneori fatale despre care nimeni nu se încumeta pînă mai ieri să vorbească.

Scrisă în vremea în care chiar dincolo de hotarul țării puteai fi urmărit și „pedepsit" pentru curajul de a povesti, cartea lui Goma e scrisă sub imperiul fricii, dar al unei frici care, în loc să paralizeze, pune în mișcare toate forțele ascunse ale personalității, refuzînd tăcerea și supunerea instictivă.

De la memorie la povestire, între acești doi poli pe care se fundamentează opera, se desfășoară năvalnic o sumedenie de imagini, frînturi din cele întîmplate, cîndva, senzații puternice simțite la limitele umanului, pe muchia de cuțit dintre viață și moarte. Dar dacă ți-ai imagina un moment că prin poveste cel care a pătimit ajunge să-și ordoneze cumva, după vreo rețetă logică, toate cele trăite, te-ai înșela amarnic. Aici nu mai este vorba de o rememorare cronologică sau de vreun bilanț, ci pur și simplu de o retrăire ca pe o experiență esențială a unor momente din viață : „Pușcăriașii nu suportă să fie întrerupți cînd povestesc. Povestind, cad în transă...", spune Goma și înțelegi că povestea e pentru ei un mod de a se regăsi și recupera din tumultul suferinței de altădată.

Tonul ironic, chiar sarcastic al povestitorului nostru tocmai acum intervine pentru a-i atrage atenția presupusului interlocutor asupra celei mai crunte dichotomii de care numai cel confruntat cu ea este pe deplin conștient : aceea dintre logică și realitate. Conflictul insondabil pe care deținutul este constrîns să-l suporte era acolo, în închisoare, cel între două lumi diametral opuse, între două „ordini" incompatibile : cea a logicii acțiunilor și reacțiilor umane, văzută prin prisma normalității (aceasta fiind lumea de afară, de departe, ca și inexistentă) și cea a abolirii oricărei logici, sub tirania arbitrarului.

Memoria, ca de altfel și povestirea ce-i urmează firul, nu este un flux continuu și uniform, ci este fragilă și relativă, bulversată în zeci de ipostaze accidentale și variante ale aceleiași amintiri. De aici, discursul fragmentar și pe alocuri ambiguu, fraza sincopată, parantezele suspendate în gol ca și o serie de cuvinte pentru care povestitorul n-a mai avut parcă puterea necesară să le mai încheie, să le mai închege într-o idee fugară. De aceea, memoria nu este un oracol în care se întrevede pentru cel menit, călit de-a lungul pătimirilor, sensul acestora sau al vieții lui viitoare. Ea este ca un palimpsest pe care, cu durere și vlăguire încrustează sufletul umilință după umilință, suferință după suferință. Urmele se șterg, rămîn numai senzațiile, imaginile păstrate adînc în memorie.

Povestirea încearcă să ilustreze toate acestea, ba mai mult, în cazul lui Goma reușește să creioneze cîteva portrete clare, pînă la tipologizare, a celor din caverne, a mizeriei sau perversiunilor. Ele devin deodată personaje — deși nu ficțiunea este spațiul în care se mișcă în voie, ci însăși viața — cu toate că pentru povestitor ele rămîn prezențe marcante ale unei existențe stigmatizate.

Dincolo de orice considerații de ordin estetic, să nu uităm totuși că „Gherla" e concepută de autorul ei ca un fel de mărturie menită să fie adusă la cunoștința străinului, a celui care e tentat să ignore sau să clasifice superficial o realitate pe care nici cei români n-o știu cu toții, dar din momentul în care iau cunoștință de ea nu mai au dreptul s-o uite.

Scrisă în exil, scrisă pentru a face mai bine înțeleasă situația românilor dinăuntrul granițelor și de dincolo de ele, „Gherla" lui Paul Goma transgresează domeniul strict al cărții istorice pentru a deveni cea ce este : literatura unei existențe.

Ligia Ionescu

ion tudor iovian

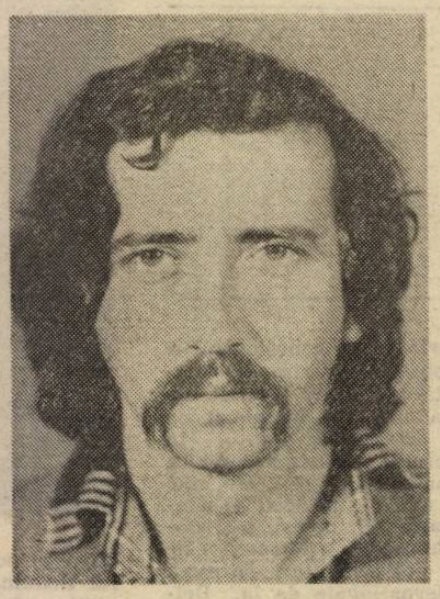

rîu

apele înnegurate ale unui rîu fără nume te-au dus
de colo-colo
printre zei de pisla catedrale scufundate-n auz
chitanțe despre plata chiriei în paradis
solzi macerați
ai unor pești care nu mai există

dar nimeni nu știa că nu spre mare rîul aleargă

și te-ai agățat cu disperare de nervurile lui
și deja te visai dus
într-un ținut scăldat în cea mai curată lumină
unde
nici un lucru nu lasă umbră
și lucrurile sînt muzică

și ți-ai încredințat sub sigiliu istoriile cu care ai
venit pe lume
acestui rîu al nenorocului

dar nimeni nu știa că rîul nu spre mare se-ndreaptă
și că el își aleargă propria moarte
fără nici o țintă fără nci o speranță
dintr-o lume într-alta

și te lași dus
printre bulboanele fierbinți ale celei mai ciudate
realități
(și numele ei e CELĂLALT și ești TU)

piatră de hotar

n-ai vrut-o în preajmă —
și totuși
o flacără perfidă și rea ți s-a-ncolăcit pe trup
și în gînduri
și nu peste mult timp vei arăta ca un arbor uscat
în care nici o pasăre nu cîntă

picură în auz vorbe vechi dintr-un text nedus
niciodată la capăt
„s-a ridicat între noi o umbră copleșită de suferință
și va rămîne
pe piatra de hotar dintre mine și tine"

și înțelegi că nu vrea să mai trăiască și ceva esențial
din tine piere definitiv

n-ai vrut-o în preajmă și totuși
o pornire ciudată de a te distruge
te-a făcut să o cauți ani în șir mereu sub alt chip
și alt nume
ea — pe care nu o numești nici măcar în acest
poem-mărturisire —
ea ți-a pus sigiliu pe vise și ți-a dat din toate
părțile foc
și o vezi încordată cum ascultă
ceva înfricoșat urcînd din ea însăși

încercare de cîntec pentru a alunga spaima

ochiul se umple de cernelurile în sepia
ale realității în bandaje subțiri
de brumă
prin care se străvede iarna

și mîinile întinse spre un altul
care nu mai vine care nu mai poate veni din viață
pe molozul de imagini ard
ard
și flacăra lor biciuie aerul

și tot ceea ce ai salvat pînă-n lăsatul serii
au fost
lingourile de miresme de agrișe și gutui și un
„hopa-mitică" și
lacrimile reci ale prințului fericit
și textul cu ștersături pe marginea căruia ai visat
și edificiul fragil al unui poem care înlocuia bradul
de Crăciun

și trupul scăzut de tot e țintuit de spaima de a fi
ireal
pe zidul nopții
între afișe

(dar tare ar vrea
să forțeze ușile paradisului de la birtul din colț
de unde cu intermitențe
se-aude o încercare de cîntec :

„Doamne, Doamne, mult zic Doamne !
Pare că Dumnezeu doarme
Cu capul pe-o monastire
Și de nimeni n-are știre...")

s-a-ntors iubirea și era tîrziu

în noaptea asta liliachie s-a-ntors iubirea —
o clipă ai crezut
că-i ploaia
luminoasă fecundă înviorînd grădina electrizînd
simțurile

dar ea avea ochii dilatați de spaima că sfîrșitu-i
aproape
surîsul neuman pantofii scîlciați și ciorapii în vine
și sînul surpat
și ducea cu sine sigiliul rupt
al după-amiezelor petrecute în zvîrcoliri prin paturi
respingătoare

și degetele care te-au atins ți-au adus aminte
de trecerea
unor șerpi prin iarba înrourată
și metalic părul suna ca și ploaia de catran prin
țesătura fragilă a ființei

un fel de mărunțiș aruncat pe cimentul rece al băii
i-au fost vorbele

și-n noaptea asta fără capăt
sîngele n-a mai reușit să coloreze în nici un fel
obrazul de hîrtie creponată
și aerul era tare ca sticla
și cerul definitiv închis

s-a-ntors iubirea —
o insulă într-o altă insulă
și între ele ape miloase nemișcate
care închid orice strigăt

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

● „Care cărți, dom'ne ? Care cărți ?" — mă va întreba cititorul. Poți matale să găsești cărți ? Și unde ? La talcioc ? Nu se mai tipăresc cărți. Nu se mai traduc cărți. Poate d'alea de joc. Dar și alea, de cînd a devenit bridge-ul sport oficial, s-au făcut o foaie în tîrg, nu se mai importă, „scenariile" nu prevăd importul de cărți de nici un fel. Poți găsi cel mult Biblia **în țiplă (200),** Cămașa lui Christos **(195) sau broșurele SF, Policier, pe care TVR le-a acoperit de rușine declarîndu-le „imunde". Se știe că orice realitate poate fi anulată printr-o frază sau, mai bine, printr-o dispoziție. Cînd guvernul ne asigură că va sprijini tipărirea de cărți ne crește inima ! Desigur, guvernul uită că în Capitală sînt două rotative mari și late. Evident strategia sa nu este să cumpere încă una sau două (că existentele au an de fabricație antebelic), care s-ar amortiza în cîteva luni la foamea noastră de hîrtie scrisă. Nu ! Se va pune pumnul în gură unora, ca să iasă alții. Adică vor fi cărți dar nu va mai fi revista** Luceafărul **în care să scriem despre ele. Capacitatea tipografică fiind aceeași din 1936, este la mintea oricui că volumul total de publicații va rămîne cel de la nivelul anului 1936 minus 55 de ani uzură. O tipografie modernă ar elibera toate tiparnițele pentru cărți de năvala periodicelor. Dar de ce să facem asta cînd e mai simplu să strîngem șurubul după minunatul exemplu luminos al defunctului odios. În fond nu-i nevoie să intrăm în Europa cu cărți și reviste cînd un francez mi-a declarat că tomatele românești sînt inegalabile. Prin Aprozar, spre Lume !**

Horia Gârbea

Florin Andrei Ionescu
MAȘINA DE MERS PE JOS
Editura Albatros

● Prin apariția cărții lui Florin Andrei Ionescu, revista **Scaiul** a cîștigat în persoana mea încă un cititor. O cumpăr ca să anticipez viitoarea colecție de schițe a industriosului autor care nu s-a dat în lături vreme de două decenii de la satiră, schiță polițistă, roman polițist și orice alt gen pe care colecții cu nume apetisant **(Clepsidra, Aventura)** au putut să-l găzduiască. Unsprezece volume cu tiraje lesne de închipuit la titluri ca **Suspecții se demască** și iată cum o serioasă pădurice căzu sub drujbă întru nemurirea numelui Florin Andrei Ionescu pe hîrtie offset.

La simpla citire a titlului pe care-l poartă prezenta culegere de proză scurtă umoristică : **Mașina de mers pe jos,** colțurile gurii se aburcă spre urechi și astfel, omul de rînd are satisfacția de a semăna o clipă cu personajele cele mai sus-puse.

La un secol (fără doar doi ani) de la apariția volumului **Note și schițe,** de I. L. Caragiale, F. A. Ionescu are pietatea să nu-l egaleze. Totuși face, cu ale sale puteri, în disputa cu corifeii umorului românesc, aceeași figură frumoasă pe care Costa Rica a izbutit-o la recentul C.M. de fotbal... Din cele 39 de texte pe care le conține cartea, cel puțin 38 se pot reține pentru o vreme. Al 39-lea se numește **Cuceririle tehnicii** și l-am reținut pentru mine ca fiind cel mai izbutit.

Ceea ce am să-i reproșez sprințarului umorist-polițist este căderea uneori, cam de bunăvoie, într-un ton urzicător (de la fosta **Urzica)** și-n poante ușurele, ca de exemplu majoritatea tentativelor sale de umor onomastic.

Totuși, una peste alta, într-o lume atît de gravă încît pare adesea proastă, Florin Andrei Ionescu este suficient de inteligent cît să se prefacă vesel. Luați și citiți.

Valentin Raus
IZVOARE
Cartea Românească

● Naiv ca totdeauna, am cumpărat această carte și am și citit-o. Am parcurs toate cele cinci povestiri a cîte 40 de pagini (aproximativ). V-aș minți să spun că m-am distrat. Cele cinci texte sînt molcome romanțări ale unor momente istorice. Procedeul nu este nou. În marginea unui fapt se pot urmări evoluțiile unor personaje (reale) conduse după cum vrea autorul. Esențială este deci voința lui. Ori în acest caz, scriitorul nu „scoate" mai nimic din faptele invocate. Sub raportul informației povestirea despre răscoala de la Bobîlna nu întrece cu nimic ceea ce se poate găsi în mod curent într-un compediu de istorie. Mișcările personajelor sînt și ele nesemnificative, ca să nu mai vorbim de dialoguri. Acestea aduc a film făcut la casa numărul... în vederea omagierii evenimentului, la atîția ani de la întîmplare :

— „Așa este ! Lupta noastră nu s-a încheiat, să hotărîm un alt loc de adunare.

— La Apatiu, pe valea noastră sînt locuri potrivite (...) zise căpitanul Șoim.

— N-ar fi rău la Apatiu, fu de părere și căpitanul Mihail. (...)

— La Apatiu !

— La Apatiu ! !

— Să dăm de știre cetelor !".

La Apatiu, zic zău lui Dumnezeu, dar chiar dacă iobagii vorbeau așa, beletristul are misiunea să-l protejeze pe cititor de asemenea dialog nesărat, cliseist, care dăunează chiar și din punct de vedere didactic. Școlarul, citind, va crede că răsculații erau așa... niște ăia care... tranca-fleanca...

Restul e numai „literaturizare". În modul cel mai plat, naratorul omniscient face și drege. Doar „În cetatea Ciceu" este tratată din perspectiva Doamnei lui Pătru-vodă. Cît rezultă din text, Doamna știa prea multe și gîndea în poncife. Nu-i de mirare că Măria-Sa a închis-o la Ciceu.

Ioan Lăcustă
CALENDARUL DE NISIP
Editura Militară

● Cu toată puțina mea pricepere în domeniul prozei, sau poate tocmai din cauza ei, am avut totdeauna o prețuire ieșită din comun pentru „desantiști", adică pentru acei autori zvîrliți cu parașuta din aeroplanul cenaclului **Junimea** (pilot Ov. S. Crohmălniceanu) în 1983. Nedelciu, Iliescu și ceilalți mi se păreau a fi ultimul strigăt al prozei (înainte de zdrobirea ei definitivă) și ca atare demni de întreg respectul.

Ion Lăcustă este un desantist de marcă, are și trei cărți, are și niște articole prin **România literară,** teoretice vreau să zic, prin toamna anului trecut cînd, vorba ceea, Mafalda să fi fost și nu te-ai fi gîndit... Dar memoria omului e ca și viața lui — scurtă. Nu despre asta voiam să vorbesc ci despre romanul **Calendarul de nisip** care mi-a zdruncinat ceva din încrederea totală în prozator și-n seria întreagă. Pentru că mi se pare un simptom general risipirea în roman a capitalului cîștigat cu proza scurtă.

Fiind scos la Editura Militară, evident este vorba în volum despre viața militară și virtutea ostășească. Un unchi povestește nepotului său care urmează să plece în armată isprăvile lui de (sub) arme, reconstituind un jurnal nu de front ci, mult mai puțin interesant, de cazarmă.

Cadrul este deci foarte convențional și finalul este nesuferit, didactic. Întîmplările — absolut banale, nici măcar uluitor de banale, modul de a le povesti — departe de orice posibile așteptări. Pare o carte scrisă în silă, la comandă, pardon, la ordin.

Trei sute de pagini ! Și ce bine scria, domnule...

profil

Solitudinea unui idealist

Un scriitor apărut surprinzător în anii ultimei decade, străbătută de frămîntări mai puternice decît oricînd sub povara sufocantei opacităţi a regimului de exterminare prin „egalizare", şi încadrat, mai mult sau mai puţin prompt, în contextul generaţiei '80, este Bedros Horasangian, singulară prezenţă, din multiple motive, pe firmamentul literaturii române contemporane. Debutînd în 1984, la o vîrstă relativ tîrzie (după media astfel considerată) el publică în şase ani şase cărţi — patru volume de proză scurtă şi două romane **(Curcubeul de la miezul nopţii**, 1984, **Închiderea ediţiei**, 1984, **Parcul Ioanid**, 1986 **Sala de aşteptare**, 1987, **În larg**, 1989, **Portocala de adio**, 1989), dovedind prin aceasta o nu prea des întîlnită racordare între înzestrarea calitativă şi aceea, să-i spunem, cantitativă, „energetică". Calitatea prozei lui Bedros Horasangian include mai multe aspecte, ţinînd de direcţii diferite : indiferent de natura de „scurtă" ori de „lungă respiraţie", ea frapează printr-o trăsătură ce a făcut şcoală, dacă putem spune aşa, printre scriitorii generaţiei amintite : observarea amănunţită a **detaliului**, predilecţia pentru **individual**, **cotidian** şi **„anecdotic"** (cu ascunse şi grave semnificaţii, însă), **obsesia „textualistă"**, **autoreferenţialitatea** — totală, preponderentă ori intenţională, „accidentală" doar — **livrescul**, apoi, relaţia permanentă cu moştenirea literară de aici şi pretutindeni, servind drept reazem şi sursă de regenerare — toate acestea se regăsesc în „prozele secvenţiale" ori în paginile romanelor, mai ample ori mai „modeste", ale lui Bedros Horasangian. Ceea ce face, cred, nota distinctivă a acestui frapant autor este, cum am avut ocazia s-o mai spun, înclinaţia sa către **condiţia tragică** a individului, privit ca o entitate distinctă, ca o **existenţă în sine** şi, ca orice existenţă — irepetabilă şi unică. Indiferent de statutul social şi profesional ori de nivelul intelectual, **omul**, în prozele înginduratului scriitor, îi reţine neîncetat atenţia, făcîndu-l să evite vreo judecată morală prea intransingentă, deşi **moralul**, el, constituie una dintre caracteristicile esenţiale ale viziunii existenţiale personale. În spaţiul conştiinţei sale îşi află loc, deopotrivă, cei ce reprezintă **paria** societăţii ca şi **elitele spirituale**, **ambele categorii** marcate fiind de o dramă implacabilă : că sînt striviţi de „buldozerele istoriei", precum rafinaţii esteticieni Lucian şi Paul Petrovicescu din **Sala de aşteptare**, ori că ajung să locuiască în stradă, la marginea trotuarului, încălzindu-se la focul unui cauciuc de maşină, pînă ce mor în mizerie, precum bătrîna ţigancă dintr-o proză scurtă inclusă în **Portocala de adio** — aceasta prezintă, în ultimă instanţă, prea puţină importanţă pentru cel ce este un pictor fidel al vieţii noastre de toate zilele, trudind la un tablou grandios al acesteia, căruia îi completează neîncetat, meticulos şi absorbit, viziunea de ansamblu prin adăugarea progresivă de mici fragmente revelatoare, coerente într-un mare **întreg**, după metoda maeştrilor dintotdeauna.

Dacă ar fi să încercăm o definire a personajelor lui Horasangian, analiza ar scoate de îndată la iveală trăsătura esenţială : în totalitatea lor, ele suferă de o „maladie" frecvent întîlnită în proza — şi în poezia, deopotrivă — aparţinătoare ultimului deceniu, şi, în cazul anumitor autori, a ultimelor două decenii chiar : este vorba de **inadaptabilitatea** lor la o societate, aşa cum e ea structurată. Aceasta înseamnă o societate rigidă, edificată pe un schelet metalic inebranlabil, impermeabilă la înnoiri şi închisă în faţa energetismului pe care îl oprimă cu obstinaţie, sugrumîndu-l în faşă. O atmosferă neprimenită, viciată, îi face pe aceşti oameni să se ofilească neîncetat şi, chircindu-se, să coboare la nivelul unei vieţi cvasi-vegetative, aflată la limita cu supravieţuirea. Este o temă pe care au tratat-o, spuneam, şi alţi autori de primă mînă — Augustin Buzura, de pildă, ori Bujor Nedelcovici, în romane masive — dar la Bedros Horasangian ea capătă o forţă aparte, deşi egală cu a celorlalţi autori, datorită **fărîmiţării** ei în segmente reluate, cu imperceptibile nuanţări, la nesfîrşit, dînd naştere unui caleidoscop monstruos, în continuă rostogolire, ce-şi precipită privitorul într-un haos care nu este altul decît acela pe care îl redă el însuşi, cu o inversunare, am zice, sadomasochistă. Încăpăţînadea în denunţarea consecventă a realităţii degradate şi detracate este dublată şi susţinută prin tehnica aceasta a pulverizării unui bloc unitar în miriade de aşchii care, fiecare, reflectă mai departe aceeaşi imagine dezesperantă. Din acest motiv, personajele lui Bedros Horasangian nu se pot ţine minte : ele nu sînt decît ipostaze multiple ale unuia singur, marele însingurat, cu aspiraţiile frînte, trăind „de pe o zi pe alta", căutîndu-şi mereu o cale de acces spre ieşirea din labirintul cotidian. Poate că aceeaşi cauză a stat la baza construcţiei stranii, „ilogice", a romanului **Sala de aşteptare**, pe cît de masiv şi de complex, pe atît de „incomprehensibil", conform canoanelor clasice : de-a lungul său, personajele îşi pierd identitatea precisă, confundîndu-se şi amestecîndu-se între ele, timpul însuşi este perturbat şi abătut de la curgerea lineară, moartea şi viaţa se întrepătrund, fiecare pare şi poate să vorbească în numele său ca şi în al altuia, deosebirile de persoană pierzîndu-şi orice semnificaţie. Personajul central şi subiectul cărţii devine Timpul, care îi închide, ca într-o sală de aşteptare, pe cei ce fiinţează, vrînd-nevrînd, în cuprinsul dimensiunii lui.

„Oameni vulnerabili" ar constitui o formulă de sinteză a tematicii prozei acestui autor, dacă ar fi să parafrazăm unul dintre titlurile fragmentelor ce îi compun volumele, după cum motivul cotidianului îşi găseşte la rîndul său o autodefinire în „Dinamica interioară a unor zile oarecari" **(Parcul Ioanid)**. Livrescul „sfărîmat" de afecte, livrescul ca refugiu, dramele existenţiale curente dar camuflate (ignorate), abisalul psihologic — formulele definitorii se pot extinde astfel, probabil, la nesfîrşit, mozaicul construit de autor ambiţionînd să acopere exhaustiv condiţia umană, întîlnită în cele mai varii aspecte. Livrescul, fiindcă am revenit la el, constituie un pilon important în opera — o putem numi astfel, deja, cred — pe care o analizăm : autorul este un om cu lecturi extinse şi, îndeosebi, profunde ; dacă noţiunea de cultură semnifică posedarea unei viziuni şi concepţii asupra lumii privită prin prisma erudiţiei, atunci se poate afirma categoric rolul unei solide **culturi** în valoarea scrierilor lui Bedros Horasangian. Bun cunoscător al literaturii, filozofiei, psihologiei, artelor plastice şi muzicii, el îşi trădează în permanenţă formaţia, impregnîndu-şi prozele cu referiri şi comentarii ample ori „numai" tangenţiale la autori cu care îşi simte, lucru evident, afinităţi puternice. Anton Holban, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camus, Sartre, Marcuse, Adler, Jung, Ezra Pound, William Blake, Flaubert, Stendhal, Chomsky, Greimas, Pallady, Grigorescu, Wagner, Debussy — sînt nume care revin neîncetat, unele chiar în titluri (cum ar fi „Richard Wagner într-un hotel, departe", „Triplu concert de Wilhelm Berger", „Lecţia lui Cézanne", **„Marea** lui Debussy cu Arturo Toscanini"), dar mai ales în pagini cu tentă, unele suficient de multe, **eseistică**, denotînd plăcerea autorului de-a insera în discursul narativ comentarii, de a-şi adresa sieşi întrebări retorice ori fără răspuns (unele de un frumos romantism, ce ilustrează polivalenţa **spirituală** şi afectivă a autorului, capacitatea sa de a transcende momentul actualului — „Oare ce face Anton Holban acolo unde e acum !", reflectează el, sub cupola Ateneului, în finalul unui concert), de-a **problematiza**, aşadar, în sfera literaturii, ca şi a existenţei, deopotrivă. Predilecţia pentru maeştrii vizualului îl face să dea, uneori, titluri „picturale", cum ar fi „Femeie singură pe o bancă", „Portretul unui spaţiu interior", „Cal singur pe autostradă".

În privinţa erudiţiei, apogeul este atins în **Sala de aşteptare** în care Lucian şi Paul Petrovicescu corespondează pe teme nu numai literare, filozofice, artistice, ci şi istorice şi politice ; ceea ce este demn de menţionat, pe lîngă cele spuse pînă acum, ca derivînd din aceeaşi plăcere de-a şti cît mai mult în cît mai multe domenii, este capacitatea autorului de a învia prin evocarea **oraşul vechi**, lumea de demult a Bucureştiului, cu monumentele sale, cu bisericile şi parcurile lui, străbătut de străzi mistuite în timp ; o notă, desprinsă din **Bucureştii de altădată** a lui George Potra, face istoricul detaliat al Parcului Ioanid, servind drept „motto" volumului cu titlu similar, după cum din amintirile lui Paul Petrovicescu se desprind, încă o dată, fragmente din acest mediu apus.

Structura specifică a literaturii lui Horasangian, reflectare fidelă a structurii şi lumii interioare a autorului, ne duce cu gîndul la un tip anume de intelectual situat într-o perioadă exactă a istoriei noastre literare : acela al scriitorilor tineri dintre războaiele mondiale, inadaptabili avizi de cultura pe care o aspiră prin toţi porii, dînd viaţă existenţialului şi individului, şi, totodată, inevitabil, autobiograficului, implicit sau explicit, declarat ori nu, direct ori indirect, **exprimîndu-se**, altfel spus, pe sine, proiectîndu-şi **ou** pe fundalul epocii, respectiv **socialului**. Exprimarea de sine, la autorul contemporan, întrezărită la tot pasul, dobîndeşte uneori forme directe şi clare (în cadrul cărora autorul devine personaj), colorate de un patetism ce nu este decît o ridicare la putere a umanismului ce-l caracterizează : „Bedros Horasangian care crede că totul e important şi grav şi nimic nu e ocazional, întîmplător", „Bedros Horasangian care nu vrea să mintă (...) Bedros Horasangian nu e sigur că a scris un roman" **(Sala de aşteptare)** ; alteori, cum se întîmplă în **Portocala de adio**, tendinţa în chestiune devine un apel adresat cititorului, generat de o prea mare solitudine interioară : „Scrie-mi, cititorule, frate, eu nu sînt un «autre», poţi conta pe mine". Un roman al solitudinii — pentru a trece din nou în teritoriul „strict" literar — este **În larg**, analiză îndelungă şi minuţioasă a condiţiei existenţiale dominate de gustul refulat al **eşecului**, pe care o conştientizează un bărbat ajuns la vîrsta maturităţii, geolog de profesie, în intervalul unui concediu petrecut la mare şi a unei delegaţii în provincie : ruperea de contextul familial — şi el ascunzînd un semi-eşec nemărturisit pînă atunci — declanşează introspecţia retrospectivă, ce pune viaţa de pînă atunci sub lupa necruţătoare a sincerităţii omului aflat faţă în faţă cu el singur. Examinarea eşecurilor şi greşelilor de pînă atunci este dublată, catalizată şi, în acelaşi timp, compensată, (măcar în tentativă) de o relaţie sentimentală între mai vîrstnicul bărbat, tată şi cap de familie, şi o tînără abia trecută de adolescenţă. **Veridicul** ce respiră în proza acestui scriitor profund şi original, care ia în serios viaţa ca şi literatura, contribuie la augmentarea valorii sale, situată net deasupra mediei şi recunoscută ca atare, la scurtă vreme deja, de la debut.

Nicolae Baltă

fragmente dintr-o etică a autorului

Ascetismul meu Kitsch

Se vorbeşte, bineînţeles, despre modelul Eminescu. Despre modelul Lovinescu, despre modelul Vianu. Printre foarte tinerii scriitori se poate vorbi despre modelul Cărtărescu.

Nu vreau să supăr pe nimeni cu această (bruscă) mărturisire, dar modelul meu este **Cuviosul Ioachim de la Bistriţa.** A trăit între 1747 şi 1810. A fost un bun caligraf şi „scriitor" de cărţi bisericeşti. Adică nu le scria el. Doar copia dintr-un manuscris în altul sau din cărţile din biblioteca mînăstirii în manuscrisele sale. Făcea antologii „personale" de înţelepciune ascetică. În **Pateric românesc** (1980, pag. 284) ni se spune că „a copiat numeroase cărţi de slujbă, paterice, cuvinte de folos sufletesc" pe care le-a strîns „cu multă osteneală din scrierile Sfinţilor Părinţi". Într-o prefaţă a unui manuscris de-al său se poate citi : „M-am îndemnat prin cît mi-au fost cu putinţă de am adunat de prin multe cărţi precum albina de prin multe flori adună şi face faguri de miere. Aşa şi eu nevrednicul am cercetat cărţile sf. mînăstiri, m-am nevoit de le-am scris şi le-am adunat la un loc într-această carte după cum se vede". Şi-n altă parte **Cuviosul Ioachim scrie :** „...că eu n-am învăţat **scrisoare** de la vreun dascăl, ci din firea mea m-am obicinuit cu acestea şi fiind aici la sfînta mînăstire şi ne fiind altă rucodelie călugărească mă îndeletniceam cu **scrisoarea."**

În ceea ce mă priveşte, după vreo 15—20 de ani de „făcut" imagini şi scenarii de poem, numai după atîta timp de „stors" literatură din propriul creier şi din propria inimă, după ce am umplut cîteva zeci şi zeci de caiete — caietele — caieţoaie cu **idei metaforice** — mare linişte simt de la un timp încoace, cînd pun mîna pe stilou ca să caligrafiez în linişte, adunat în mine, gîndurile (doar ale) altora. În ultimii ani am reuşit să-mi „raţionalizez" biblioteca : m-am limitat la vreo 30—50 de cărţi de care (chiar că) nu mă pot despărţi decît în următorul fel : deţin 7 caiete mari, fiecare pe cîte o temă (şapte teme care s-au ales singure într-o tinereţe de om) ; şi aceste cărţi fundamentale **se scurg** (prin intermediul copiatului) în caiete. Cum reuşesc să copiez o carte (tot ceea ce subliniez din ea), o fac imediat cadou. Idealul bibliotecii mele ar fi : Biblia, Patericul, volumele Filocaliei şi caietele în care am copiat. Atît ! Mare plăcere, imensă uşurare am simţit vînzînd restul bibliotecii la colţul străzii.

Nici măcar nu cred că pare ciudat ca un scriitor (oricît ar fi el de tînăr, şi oricît ar avea el **legitimaţie** de scriitor în buzunar) să prefere copiatul din cărţi decît scrisul lor. Eu, nevrednicul, mai am, însă, de scăpat de multe păcate pentru a mă putea ODIHNI **doar** cu voluptatea gîndurilor altora. Deocamdată sînt MUNCIT rău de propriile gînduri. Chinuit pe cinste. Însă, spun cu mîna pe inimă, scriu numai şi numai ca să mă las de scris. Sper adică din tot sufletul să dau de capătul amarului pe care îl am de vărsat din mine. Scriu cu un gînd dulce în minte : că pînă la urmă nu voi face altceva decît să copiez din cărţile altora. La sfîrşit, indiferent de poemele mele, aş vrea să las cuiva drag cele 7 caiete (7×7 ?), cu cele 7 teme, copiate de prin cărţi. E de la sine înţeles că în aceste caiete va fi mai multă înţelepciune şi mult mai multă linişte decît în producţiunile mele literare.

Am un vis secret pentru acele cărţi care, de va vrea Dumnezeu, mi se vor tipări : să se transforme la moartea mea în manechine-de-cărţi, în cărţi de lemn din rafturile bibliotecilor ce stau nevîndute încă, în magazinele „Mobila". Cotoare de lemn, fără foi, pe care scrie : OPERE, TEATRU, POEME. Asta-i singura posteritate ce-o visez. Acesta este modelul meu : **Cuviosul Ioachim** mutat de la Bistriţa într-o garsonieră de bloc — tipizat din centrul Bucureştiului, bînd un rom cubanez, pe la vreo unu noaptea, în micul Cafe-bar NOTTARA, aproape de Magheru, şi sperînd să se întoarcă în ultima (dar lunga) perioadă a vieţii sale tot pe lîngă vreo mînăstire. Luînd cu el şi-o femeie : blîndă, cultă şi cîndva, în tinereţea ei, muncită bine de gînduri.

Cristian Popescu

Dinu C. Giurescu

ÎNTÎMPLĂRILE UNEI GENERAŢII

• Textul pe care îl publicăm reprezintă copia de pe bandă radio a conferinţei ţinută în Aula Academiei Române în ziua de 20 mai 1990, a reputatului istoric român DINU GIURESCU, şi care a fost difuzată în două emisiuni succesive, prin grija doamnei Elena Perdichi, sub titlul „Mărturii şi momente ale istoriei". În prezent, profesor la A and M University **din Texas, Dinu Giurescu va ţine, începînd din septembrie, un „Curs de istorie contemporană" la Universitatea din Bucureşti.**

A aparţin unei generaţii care în anul 1944 cînd România s-a alăturat aliaţilor împotriva Reichului hitlerist, cînd România a fost ocupată de trupele sovietice avea 17 ani. În momentul de faţă am în jur de 60, ca să nu spun 63. Deci este o generaţie care a trecut prin toate fazele istoriei contemporane. Şi îmi propun să arăt cîteva din încercările prin care am trecut, lucrurile cărora a trebuit să le facem faţă, felul în care am răspuns, opţiunile noastre proprii ca generaţie.

Ca atare să începem cu prima etapă, aceea care porneşte în 1944 şi ţine pînă prin 1956.

Etapa care începe cu 1944, a fost o încercare de a reveni la viaţa normală. Ştiţi foarte bine că în ultimele zile din august 1944 s-a repus în vigoare Constituţia din 1923 ceea ce însemna proprietatea privată, ceea ce însemna drepturi şi libertăţi cetăţenilor, garantate prin Constituţie, ceea ce însemna teoretic revenirea la un sistem cu mai multe partide şi ţara întreagă dorea, după anii de război şi de necaz să revenim la această viaţă normală.

În acelaşi timp, ţara era ocupată ; convenţia de armistiţiu a însemnat de fapt ocuparea şi controlarea în întregime a ţării româneşti de către trupele sovietice ; în fond pierdusem războiul, nu era nimic neobişnuit, asta era soarta unei ţări învinse.

Din această dorinţă a ţării de a reintra în normal, treptat am început să ne trezim la realitate. Ea s-a făcut repede, în martie 1945 prin instaurarea guvernului „Vîşinski".

După aceea am început să înţelegem ce s-a întîmplat la Yalta. La Yalta cu puţin timp înainte avusese loc întîlnirea dintre „cei trei mari" care au dat un comunicat în care se vorbea în termeni generali despre dreptul fiecărei ţări eliberate de a-şi alege un guvern democratic.

Aşa cum se întîmplă de obicei în întîlnirile internaţionale unde se discută lucruri foarte grave, formulările sînt destul de largi pentru ca fiecare parte să înţeleagă ce vrea ; şi aliaţii occidentali au înţeles prin guvern ales pe baza unui vot liber între mai multe partide, în timp ce Stalin a înţeles prin guvern democratic un guvern de tip comunist ; acelaşi cuvînt a avut două înţelesuri total diferite.

Şi poate că este cazul acum să mai încetăm de a mai vorbi despre vînzarea de la Yalta. N-a fost nici un fel de vînzare, a fost o formulare în termeni generali care a permis fiecărei părţi să o interpreteze potrivit concepţiei şi voinţei sale.

Apoi a venit trezirea la realitate după Postdam. Este adevărat că preşedintele Truman a făcut o încercare foarte serioasă de a vorbi de alegeri libere pe care I. V. Stalin le-a respins de plano. Noi, însă, totuşi credeam că se pot face alegeri libere. A urmat greva regală ; fără nici un rezultat însă. A urmat iarăşi trezirea la realitate în momentul cînd aliaţii pentru a găsi o formulă de a salva aparenţele au hotărît să includă în guvernul Vişinski, doi reprezentanţi ai P.N.L. şi P.N.T., care n-au avut nici un fel de autoritate, erau pro forma în guvern, dar care, prin includerea lor au permis recunoaşterea **de jure** a guvernului prezidat de dr. Petru Groza, de către toţi cei trei aliaţi din timpul războiului. Deci situaţia **de facto** devenea o situaţie juridică.

În sfîrşit, ne-am trezit la realitate, pe urmă, în alegerile din 1946, care au fost cele mai falsificate alegeri din istoria României, în care pur şi simplu minoritatea a devenit majoritate şi majoritatea minoritate.

Ca istoric însă, mă întrebam (că şi altă dată, să fim sinceri, s-au falsificat alegerile, în mod brutal cîteodată), care este însă diferenţa dintre falsificarea din 1946 şi cele dinainte. Ea este următoarea. Înainte de război, deşi alegerile se măsluiau, toate partidele, oamenii erau de acord asupra bazelor României : proprietatea privată, garanţiile drepturilor individuale, cetăţeneşti, libertatea presei, alternarea mai multor partide la putere ; pe cînd în 1946 a fost preludiu pentru instaurarea deplină a sistemului comunist — o altă lume, cu totul alte valori şi care promitea să răstoarne, cum a şi făcut-o, din temelii, societatea românească şi istoria românească. În sfîrşit, trezirea la realitate s-a făcut cînd guvernul ieşit din aceste alegeri a fost confirmat de toate marile puteri care au semnat tratatul de pace cu el în 1946. Îndată după alegeri un reprezentant diplomatic occidental i-a trimis o telegramă regelui Mihai I, care părea să-i sugereze suveranului României să nu deschidă parlamentul, că ar fi mai bine să facă un act de opoziţie faţă de un parlament ieşit din asemenea alegeri atît de măsluite. La care regele i-a răspuns — şi a avut dreptate — că experienţa grevei regale i-a fost suficientă. „Cînd am făcut această grevă am crezut că pot determina prin gestul meu demiterea guvernului Petru Groza, dar n-am avut nici un fel de sprijin din partea nimănui. Ca atare, acum sînt dator ca rege constituţional sau să confirm alegerea parlamentului sau, dacă nu o confirm, să determin o altă criză politică ce se va putea termina mai rău decît cea care a fost".

Acestea au fost faptele care ne-au trezit la realitate. Care era însă perspectiva generaţiei noastre ? Şi aici vine partea cu totul surprinzătoare. Dacă ne-am fi uitat — şi îmi pare rău că n-am avut înţelepciunea ca istoric, poate eram prea tînăr, dacă ne-am fi uitat mai atent la ceea ce se întîmplă în jurul nostru, am fi realizat foarte bine că totul, în 1945—1947, ducea la impunerea şi la instaurarea unor regimuri de tip comunist în Europa răsăriteană. În ciuda acestor elemente care erau foarte clare noi trăiam cu iluzia că vestul vine să ne elibereze. Eram băiat tînăr, mă întîlneam cu cîte un domn mai în vîrstă. „Dinule, zicea, ăştia sînt gata". („ăştia" fiind, bineînţeles, comuniştii). E terminată povestea. Am auzit la BBC cînd Churchill a rostit discursul la Falton în statul Missouri în 1946, am avut senzaţia începutului sfîrşitului ; cînd mai tîrziu a venit criza Berlinului, cînd sovieticii au blocat Berlinul în 1948 şi au fost obligaţi să dea înapoi în 1949, datorită fermităţii aliaţilor occidentali „Gata, mi-am spus. Să vezi că vor fi obligaţi să dea înapoi din ce în ce mai mult de acum înainte". Şi n-au dat în nici un fel înapoi, s-au retras tactic.

Cînd a fost înţelegerea de la Moscova să introducem doi reprezentanţi ai partidelor de opoziţie în guvern a fost euforie în Bucureşti. A reapărut „Dreptatea" şi „Liberalul", s-a spus „gata, vom avea alegeri şi vom reglementa situaţia".

Mai mult decît atîta însă. În 1952 Eisenhower, care candida pentru preşedinţia S.U.A. a spus-o textual : „S.U.A. nu vor avea linişte pînă cînd Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria şi Albania nu vor fi eliberate de sub dominaţia comunistă".

Bineînţeles, autorităţile noastre, presa românească, urlau împotriva acestei declaraţii, reacţionau violent împotriva imperialismului cotropitor american. Mă aflam pe şantier şi în automotorul care mă ducea de la Medgidia la Constanţa, am sărbătorit, împreună cu un prieten victoria în alegeri a preşedintelui Eisenhower, convinşi că eliberarea va urma.

Greşeala a fost a noastră şi nu a occidentalilor, fiindcă ne-am luat iluziile şi dorinţele drept realităţi. N-am vrut să vedem realităţile aşa cum sînt şi aşa cum erau ele în 1946 ? Pentru mintea noastră, pentru educaţia şi valorile în care credeam, părea o imposibilitate că occidentul poate lăsa o întreagă parte a Europei dominată de comunişti şi credeam că occidentul ne-a vîndut.

Dar calea comunismului în Europa a fost deschisă de Hitler şi nu de Occident. Să fim lucizi, prin atacul lansat la 22 iunie 1941 şi prin eşecul planului Barbarosa, Hitler a deschis calea trupelor sovietice în Europa de răsărit. În al doilea rînd, ar fi trebuit o excepţională viziune politică şi militară a factorilor de decizie din S.U.A. şi Anglia ca să înţeleagă ce va urma după ce maşina de război nazistă va fi înfrîntă.

În al treilea rînd, dacă nu existau S.U.A. (o să-mi spuneţi : Dinule, iei apărarea S.U.A., fiindcă ai stat doi ani acolo ; nu fac acest lucru pentru că sînt istoric) dacă n-ar fi existat S.U.A., cu imensul lor potenţial militar, cu sistemul lor economic, aşa de flexibil şi aşa de puternic încît s-a impus pînă la urmă lumii, comunismul s-ar fi răspîndit în vestul Europei, în ţările din Africa şi în alte părţi. Aşa deci, ca istoric, vreau să recunosc acest mare merit al S.U.A. de a fi oprit comunismul şi de a-l fi obligat să dea înapoi. Desigur, şi alţii au contribuit la acest lucru, dar S.U.A. au avut un rol foarte important. Dar să revenim la generaţia noastră.

Deci aceasta a fost iluzia în care am trăit. Cum am reacţionat la această iluzie ? Păi, ne-am adaptat. Unii din noi — din fericire eu am fost scutit de această experienţă — au intrat în închisori. Cei mai mulţi au fost marginalizaţi de către sistemul comunist, consideraţi ca paria, în categorii ostracizate, care nu aveau dreptul să facă mai mult decît nişte munci mecanice sau manuale. Alţii au nimerit pe şantiere, alţii au avut şi norocul să se plaseze în meseriile lor, în această perioadă iniţială. Totul pe un fundal de arestări masive, de sute de mii de oameni, zeci de mii nu s-au mai întors niciodată şi este datoria istoricilor acum şi cît mai repede să scrie acest capitol al morţilor ,al zecilor de mii de morţi de la Canalul Dunărea — Marea Neagră pîn la Caransebeş, de la Rîmnicu Sărat, pînă la închisoarea Sighet, de la Aiud şi Turda, pînă la nu ştiu care închisoare din Galaţi.

În această atmosferă a trăit generaţia noastră şi a început şi sentimentul fricii pe care tinerii de astăzi din fericire nu-l cunosc.

În acelaşi timp, regimul comunist a început prin discriminare. Aici este un alt capitol important. La alegerile din 1946, Ion Mihalache şi Gheorghe Brătianu n-au avut voie să candideze pentru că au fost voluntari pe frontul de răsărit.

Acestea sînt doar două exemple, după ce puterea comunistă s-a instaurat, zeci de mii, sute de mii de cetăţeni n-au avut voie să participe la aşa zisa viaţă politică de atunci, fie că erau chiaburi, fie că erau burjui, fie că erau membri ai fostelor partide politice, fie că ocupaseră funcţii în stat, fie că fuseseră denunţaţi de cine ştie ce bun coleg.

Nu poţi începe un regim prin discriminare, prin interdicţii, nu poţi clădi nimic pe ură şi pe răzbunare. Aşa au început comuniştii în 1945—1946, dacă cineva doreşte să reînceapă la fel, fie voia lui, în nici un caz a mea.

Pe de altă parte, trebuie spus, iarăşi ca istoric, că stalinismul s-a instaurat la noi, a corespuns unui tip uman. E foarte simplu să blamezi sovietele. Sovietele şi-au făcut regimul lor. Regimul de la noi introdus de soviete a fost sprijinit de o infimă minoritate care s-a simţit foarte bine în acest context, cum se spune, la care s-au adăugat şi cei care din cauza imprejurărilor au zis că e mai bine aşa, adică ar corespunde unui anumit tip psihologic uman.

Şi, în sfîrşit, a venit trezirea la realitatea finală. Revoluţia din Ungaria din 1956, cînd am înţeles că nu există posibilitate să te eliberezi, cînd am înţeles că pentru cei care au căzut în Ungaria sau au fugit s-au făcut slujbe religioase, li s-a dat azil politic şi... cam atît. Ba nu, s-au adresat şi proteste verbale serioase la Naţiunile Unite. Şi atunci s-a pus pentru generaţia noastră întrebarea fundamentală, şi urmează capitolul doi — „Adaptarea la realitate", ce faci cu viaţa ta ? Sîntem în 1956, ne apropiam de vîrsta de 30 de ani. Accepţi regulile stăpînirii, vrei să te integrezi, să ai o viaţă cît de cît normală, adică să reintri în meserie sau nu ? E o întrebare firească. Dispăruse iluzia pe care am avut-o eu însumi că voi trăi 100 de ani în plină tinereţe. Cînd m-am apropiat de vîrsta de 30 de ani am început să înţeleg că timpul trece foarte repede şi că trebuie să iei o decizie în ceea ce priveşte propria ta viaţă şi propria ta meserie. Şi atunci am luat această decizie şi am zis că trebuie să ne reîntoarcem la meserie în condiţiile pe care stăpînirea ni le permitea. Şi am lucrat în această meserie în aceste condiţii şi nu în alte condiţii şi nu cu alte merite pe care am vrea poate, în momentul de faţă, să ni le atribuim. Calea meseriei este

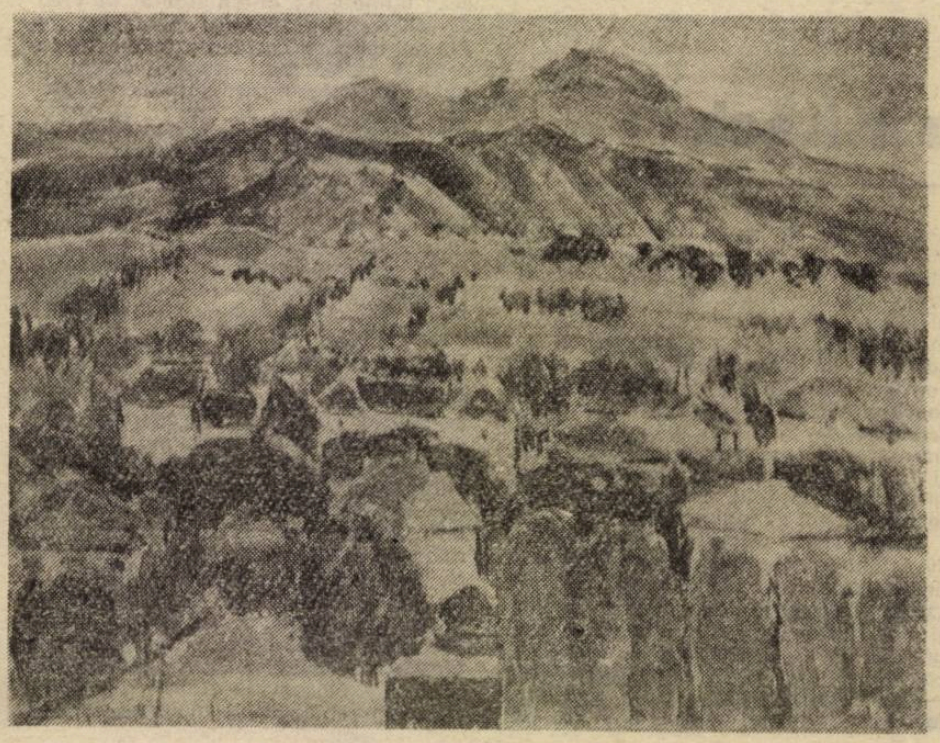

un drept firesc pe care nimeni nu ni-l poate contesta şi nu există generaţii intermediare şi dacă am ales această cale a meseriei am ales-o în deplină conştiinţă şi nu am nimic de retractat şi nimic de regretat.

Sigur că unii din noi au avut suprema neşansă ca să nu poată reveni la meserie pentru că regimul a continuat să le interzică cu încăpăţînare orice acces, a continuat să-i considere ostracizaţi.

Pe de altă parte, evolua şi sistemul. Sistemul şi-a dat seama că cu lozincile proletcultiste la care recursese pînă atunci nu poate, oricît ar vrea, să mai meargă de acum înainte, şi-a dat seama că trebuie să facă mici concesii şi dintr-o dată a descoperit că are nevoie de profesionişti. Şi atunci regimul comunist a vrut să aibă şi el nişte oameni de meserie care să participe la această construcţie nouă, la această ţară nouă. Şi astfel, mulţi din noi am ales meseria în datele existente atunci.

Şi acum vine etapa a treia — liberalizarea din România care începe cu începutul anilor '60. E clar că această aşa-zisă liberalizare a însemnat întîi revenirea la profesionalitate. Oamenii de meserie au început să aibă un cuvînt de spus, au început din nou să fie consideraţi ca atare. În al doilea rînd s-a spus, dosarele nu mai au aşa mare importanţă, ce a făcut tatăl sau mama nu mai contează aşa de mult, important este ceea ce faci şi dorinţa dumitale de a participa la această construcţie.

Pe de altă parte, se spunea : „Cum vreţi voi să iasă treburile bine, dacă cu excepţia unora, voi v-aţi ţinut de o parte tot timpul. Dacă vreţi într-adevăr să iasă lucrurile bine, veniţi şi voi ca oamenii de meserie şi participaţi la această operă de construcţie socială", cum se spunea atunci.

A mai venit deschiderea către vest, faţă de închiderea totală a frontierelor înainte, s-a circulat mai uşor în străinătate ; cu ocazia aceasta mulţi au votat şi cu picioarele şi nu s-au întors niciodată în anii '60 şi '70, au fost şi scurte perioade de încurajare a proprietăţii private, de oarecare încurajare a unui cîştig sporit, cu alte cuvinte parcă dintr-o dată s-a deschis un fel de fereastră de viaţă normală în cadrul sistemului socialist, parcă începeam să revenim la normalitate. Pentru istorici lucrurile apăreau cu atît mai trandafirii cu cît reveneau spre valorile tradiţionale ale istoriei, se renunţase la multe dintre şabloane şi în cadrul acesta o serie de cărturari din toate meseriile au intrat în rîndul P.C.R. A fost o intrare masivă în anii 60, în anii 70, să nu uităm că dizidenţi notorii ai românilor au început prin a fi membri ai P.C.R. Am făcut acelaşi pas în 1969, îl anunţ eu ca să nu descopere cineva mai tîrziu acest lucru şi să spună că am vrut să ascund ceva.

Mentalitatea mea, ceea ce a fost în mintea mea, a fost următoarea (nu o evoc ca pe o scuză) : Dă cezarului ce-i al cezarului, după obiceiul românesc şi păstrează pentru d-zeu ceea ce trebuie să păstrezi lui d-zeu, celui de sus. Mi-am spus deci „este o şansă de data asta ca din interiorul meseriei să avem un cuvînt hotărîtor. Vom da stăpînirii din cînd în cînd ceea ce trebuie şi noi ne vedem de treburile noastre şi căutăm ca istoria să meargă pe făgaşul ei normal, impus de meserie. În această perioadă cei mai mulţi colegi au publicat în reviste, au scos cărţi, au avut legături cu străinătatea, au avut o activitate profesională destul de larg cuprinzătoare, o sumă din lucrările de atunci sînt lucrări de referinţă şi s-au făcut foarte bine. Că unii vor să vadă în această activitate şi merite de opoziţie faţă de regim, treaba lor. Eu consider că şi-au făcut meseria, că au ţinut ştacheta ştiinţei româneşti la un nivel care să se apropie de cel european şi acesta este cîştigul cel mai mare. Două întrebări sînt însă fundamentale pentru această perioadă de liberalizare : În ce măsură regimul se schimbase dincolo de aparenţe ? Dacă ceea ce eu am crezut, că poţi da cezarului ce-i al cezarului şi lui d-zeu ce-i al lui d-zeu, într-adevăr a funcţionat sau nu ? !

La prima întrebare am răspuns atunci greşit ; nu mi-am dat seama că regimul nu se schimbase. Schimbările erau aparente, importante pentru destinele noastre individuale, ale generaţiei mele, dar existau industrializarea, colectivizarea, monopolul absolut al puterii, strivirea oricărei opoziţii şi mai ales aparatul de represiune era nu numai intact dar se lărgise în forme mult mai subtile şi mult mai sofisticate, ca să folosesc un termen la modă. Nu s-au mai arestat mii şi sute de mii de oameni, dar aceasta nu însemna că controlul partidului era mai puţin eficace decît înainte. Aşa încît la prima întrebare răspund clar — sistemul nu se schimase şi îşi păstrase nu numai neatinse, dar întărite toate atribuţiile sale.

A doua întrebare. La început formula „să dai cezarului ce-i al cezarului şi lui d-zeu ce-i a lui d-zeu" a funcţionat. Din cînd în cînd rosteai cîte un cuvînt de omagiu care acuma, firește, este exploatat cu surle şi trîmbiţe şi puteai să-ţi vezi de meserie. Către sfîrşitul anilor '70 am început să înţeleg că cezarul nu mai vrea să-i dai ocazional aşa ceva, el vrea tot, vrea să fii un instrument în mîinile stăpînirii. Datoria ta ca profesionist fie că eşti inginer, psiholog, istoric, jurist, specialist în ştiinţe politice, datoria ta este să faci ce-ţi spun eu ; şi dacă nu faci frumos în acel moment încep represaliile mai subtile sau mai directe. Trebuie să faci frumos pentru că Mircea nu este cel bătrîn ci este cel mare etc. Ca istoric să spui că a fost o unitate de nezdruncinat între Ţările Române, ceea ce n-a fost, trebuia, — nu cumva să-ţi aduci aminte de scrisoarea în care buzoienii şi brăilenii l-au înjurat pe Ştefan cel Mare, nu cumva să spui că Matei Basarab şi Vasile Lupu s-au bătut de nu ştiu cîte ori, nu cumva să îndrăzneşti să spui că Transilvania a fost totuşi un voievodat în cadrul regatului ungar şi că a avut structuri de stat maghiare, etc., etc.

A trebuit în aceste condiţii să ne întoarcem, să ne trezim din nou la realitate. Procesul s-a făcut greu. Eu am înţeles greu, nu ştiu ceilalţi colegi cum au reacţionat, ferice de cei clarvăzători. În 1977 a fost primul semnal de alarmă. Ne spuneam — e adevărat, că în plină perioadă de liberalizare a venit aşa-zisa campanie ideologică — dar cu firea noastră bună, zeflemitoare spuneam : „E ! orice minune ţine doar trei zile". E adevărat că consoarta preşedintelui era tot mai mult promovată pe planul întîi al vieţii publice, dar am luat-o iar în zeflemea, crezînd că lucrurile se vor rezolva.

Un prim şoc l-am avut în 1977 la cutremur cînd am văzut că o tragedie naţională se transformă într-un imens „public relations" într-un imens prilej pentru conducere de a-şi face reclamă şi de a se autointitula salvatoarea naţiunii, cînd în realitate salvarea naţiunii a venit de la munca devotată a celor ce zi şi noapte au stat sub dărîmături, care au salvat vieţi şi bunuri.

Al doilea şoc a fost greva minerilor din Valea Jiului, cînd am aflat treptat, (acei conducători ai minerilor pieriseră deja în nişte „accidente" stupide, o altă problemă care va trebui lămurită într-o zi) cînd am aflat că o serie de mineri care au participat la grevă au fost dispersaţi prin ţară cu familiile lor, cînd am aflat că Valea Jiului a fost împînzită de băieţi care aveau grijă să supravegheze munca creatoare a poporului român.

Pe urmă a venit firește criza economică, a venit plata datoriei, debitul de fapt al întregului sistem, cînd industrializarea a dat greş, cînd datoriile trebuiau plătite, cînd s-a luat hotărîrea ca datoriile să se plătească cu orice preţ şi am intrat în perioada de foamete, de lipsuri materiale, de frig şi de represiune sporită şi ale discriminării accentuate.

Cu alte cuvinte, regimul se întorcea spre noţiunile şi spre sistemele lui de bază.

Aceasta a fost la sfîrşitul anilor '70 cînd am început să înţeleg starea în care ne aflăm, atunci am avut sentimentul că fiecare din noi ca profesionist este o unealtă vie şi că trebuie să faci ceea ce stăpînirea îţi porunceşte să faci.

Care a fost reacţia ? Pentru că în acel moment a trebuit să facem nişte opţiuni. Reacţia a fost pentru cei mai mulţi dintre noi „retragerea în profesionalitate". Mă feresc de acum înainte să dau orice fel de gir sau să spun cuvinte de laudă sau apreciere la adresa regimului şi în acelaşi timp voi pune accent pe meserie ; cel puţin să ţin nivelul, să ridic ştacheta meseriei, pe coordonate înalte care să permită chiar şi deschideri către străinătate.

Astfel s-au publicat la sfîrşitul anilor '70 şi la începutul anilor '80 o serie de lucrări care şi astăzi rezistă foarte bine, care sînt contribuţii reale la ştiinţa românească şi care vor rămîne ca atare.

A fost bine că oamenii s-au retras în profesionalitate, pentru că şi-au păstrat forţa de lucru, care, iată, acum îşi poate da roadele cuvenite.

Dar s-a mai dezvoltat o specialitate cu această ocazie, cea a adevărurilor spuse pe ocolite, a cuvintelor subînţelese, adică am început să scriem pentru un cerc de iniţiaţi mai mare sau mai mic care să priceapă că, de fapt, frazele noastre sînt tot atîtea referiri contra stăpînirii, contra politicii oficiale de atunci a regimului.

Astfel de fraze sînt multe şi ne-am şi legănat puţin cu ideea că putem să determinăm un curent de opinie. A fost perioada în 1983 şi 1984, cînd am ţinut zeci de conferinţe în faţa cadrelor didactice de istorie, arătîndu-le cum trebuie predată istoria. Una dintre aceste cadre didactice m-a trezit la realitate. „Domnule profesor ,e foarte bine ce-mi spuneţi dvs., dar ce pot face eu ? Eu am un manual, am un inspector şcolar, am o nevastă şi copii şi dacă spun ceva care iese din manual mă bubuie". M-am uitat la el şi i-am spus : „Ai dreptate, pe de o parte, şi nu ai pe de alta. Ai dreptate pentru că nimeni nu-ţi poate cere să te dea afară şi să rămîi pe drumuri. Dar un profesor care vrea să spună anumite adevăruri poate să le spună şi trebuie să le spună". Aici mi-e teamă că mesajul n-a fost înţeles. Oricum însă, şi stăpînirea devenise mult mai subtilă, fiindcă stăpînirea nu mai voia s-o lauzi pe faţă (îmi pare rău că unii au făcut-o). Stăpînirea voia să fii neutru, să te neutralizeze, mai bine spus în următorul sens: Vai ce bine că te ocupi de secolul al 17-lea, vai ce bine că te ocupi de o chestie din secolul al 17-lea care este irelevantă pentru mine ca putere politică. Aceasta a vrut stăpînirea. Să nu devenim opozanţi activi. În limitele acestea puteai să-ţi faci chiar şi meseria.

Dar, pentru mine, dărîmarea satelor şi oraşelor a fost un şoc şi acest lucru m-a hotărît definitiv să încep să fac tot ce pot pentru a mă opune acestui lucru.

Am început cu petiţii, cu memorii şi cu articole în ziar — am scris 11 articole în presa românească de atunci şi mulţumesc prietenilor ziarişti care mi-au publicat articolele. Şi atunci un coleg binevoitor mi-a spus : „Ai părăsit volumul II scris împreună cu părintele tău. De ce nu-ţi dai drumul mai departe ? Ai atîtea volume de scris, lasă treburile astea aşa de actuale că tot nu poţi să schimbi nimic". Avea dreptate. Nu puteai schimba nimic, dar datoria ta era să spui adevărul chiar dacă nu poţi schimba nimic. Deci unii au ales calea aceasta a profesionalismului, alţii am ales calea în care am încercat, în limitele permise, prin petiţii, memorii, articole să oprim sau să încetinim procesul de distrugere.

Alţii, îi numeri pe degete, au ales calei dizidenţei făţişe şi aceia au fost imediat marginalizaţi, izolaţi, scoşi din circuitul societăţii şi au trebut să aştepte revoluţia ca să revină în viaţa ştiinţifică şi publică.

Şi, în sfîrşit, o mică minoritate care au crezut că trebuie să mai rostească şi cuvintele de laudă. Pot să spun însă despre cei care au rostit aceste cuvinte şi au avut şi funcţii — nu-i apăr — că au permis celorlalţi să lucreze.

Uneori, se punea problema să se desfiinţeze chiar şi instituţii, Eu am trăit un astfel de moment. La Institutul de arte plastice, activistul de partid a venit şi a spus: „Dacă nu faceţi aşa cum vă spunem noi vă desfiinţăm". Aceasta a fost în 1982, cînd Andrei Pleşu a fost dat afară din partid şi din rîndul cadrelor didactice ale institutului. Se recurgea deci la orice şantaj, la orice ameninţare.

Să trecem la faza a IV-a. S-a întîmplat minunea care s-a întîmplat — revoluţia din decembrie 1989 care nu este o minune dar este într-adevăr un fenomen extraordinar.

Cele ce voi spune acum nu mai privesc onoratul auditoriu, mă privesc numai pe mine. Este vorba despre ceea ce simt eu în momentul de faţă şi cum voi acţiona de acum înainte. Se pune întrebarea ce putem face, ce poate face generaţia noastră care are acum 60 de ani şi care în ordinea firească mai are un număr de ani de trăit, să sperăm un deceniu în care poate să creeze şi să lucreze. În primul rînd, eliberarea de frică ; mie nu-mi mai este frică de nici un fel de lucru, am terminat cu acest capitol ; frica mi-a otrăvit şi mi-a schilodit viaţa pînă acum 2 ani. Trecerea prin S.U.A. m-a ajutat să mă eliberez mai uşor de ea. Acum nu-mi mai este frică, indiferent de presimţirile sumbre sau mai puţin sumbre ale unuia sau altuia. M-am eliberat de frică şi voi acţiona ca atare.

În al doilea rînd, fuga de răspundere. Nu-i mai este permisă nimănui, (mie nu-mi mai este îngăduit să spun „Ştiţi, eu nu pot să fac asta !"). Poţi s-o faci, în meseria ta trebuie să-ţi asumi răspunderea. Nu mai există nici un fel de condiţie să spui că poate veni o maşină infernală care să te distrugă. Nu, s-a terminat. Trebuie să-ţi asumi răspunderea, să faci ceea ce trebuie în meseria ta, să fii foarte deschis să vorbeşti desigur respectuos dar foarte deschis ,ori de cîte ori simţi că în lumea ta, a universităţii, a cercetării, a culturii, a artei, se petrec lucruri care ar putea într-un fel să readucă ştiu eu ce trecut.

În al treilea rînd, sigur, va veni eliberarea de abuz şi incompetenţă. Dar aceasta se va produce treptat : nu trebuie să utilizăm pumnii pentru a o impune. Pe urmă respectul pentru părerea altuia. Am învăţat acest lucru din S.U.A. unde oamenii se atacă foarte amarnic în ziare dar în acelaşi timp se respectă. Există acele faimoase dezbateri, în faţa camerelor de televiziune, în care se spun tot felul de adevăruri, dar în acelaşi timp se păstrează raporturi interumane firești, normale şi urbane. Trebuie depăşită faza în care crezi să dacă cutare coleg mă contrazice este duşmanul personal, iar eu trebuie să-i port sîmbetele şi cu tot machiavelismul bizantin să mă simt dator să-l „lucrez", să-l subminez. Şi pentru că vorbim de arta compromisului şi a negocierii vreau să spun că eu nu voi mai opta niciodată pentru intransigenţă, pentru radicalism, pentru etichetări şi pentru discriminări. Nu poţi începe o democraţie cu discriminări, eu nu vreau să încep aşa, cine doreşte să înceapă este liber s-o facă.

În sfîrşit : m-am eliberat şi de iluzia că o revoluţie de o zi poate să schimbe peste noapte totul. Eu cred că orice proces de asemenea proporţii la scară naţională cere timp. Nu numai că cere timp, dar cere energia fiecăruia, dar mai ales cere să ne dezbărăm de arta de a ne plînge, de a ne văita că alţii nu-şi fac treaba. Trebuie ca eu să-mi fac treaba mea şi astfel, încetul cu încetul, structurile noi şi oamenii competenţi îşi vor afla locul. Voi încheia cu următorul lucru. În S.U.A. există un obicei. Vine reporterul de radio sau de TV îşi pune microfonul în faţă şi te întreabă ce părere ai despre cutare lucru. Acel cutare lucru are de obicei antecedente de 50 de ani sau chiar de 100 dar tu în 2 minute trebuie să-i dai un răspuns şi o soluţie. Astăzi dacă mă întrebaţi care este starea mea de spirit sau cum văd eu lucrurile aş răspunde : „În 1945 am trăit toţi cu iluzia, nemotivată de nimic, că trebuie neapărat ca vestul să vină să ne elibereze. Era o iluzie pur personală. O stare de spirit personală, noi interpretînd orice semnal de acolo în sensul dorinţelor noastre.

În 1989 şi 1990 totul concură pentru a îndrepta lumea europeană şi Europa de răsărit spre un regim de libertate, spre democraţie, pluralism, spre o economie bazată pe legile pieţei, spre libertate dar şi spre răspunderi civice. Dacă acest lucru la noi se va întîmpla mai repede sau mai tîrziu va depinde în exclusivitate de naţia românească şi de contribuţia fiecăruia dintre noi".

petre stoica

DOMNIŞOARA NĂLUCĂ*

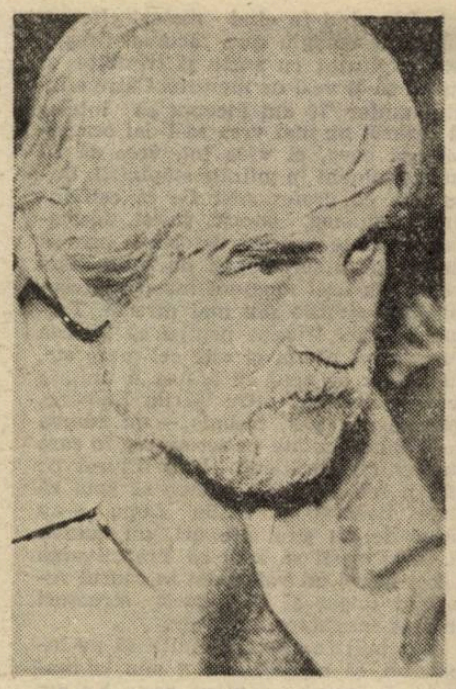

Eram singura ființă care coborîse din tren. Ceasul gării arăta zece, zece și trei minute. Mă clătinam uimit de atîta singurătate. Mă clătinam și de imensa oboseală adunată pe drum. Personalul se urni din loc, purtîndu-și tăcăniturile sacadate către zarea stației de frontieră. M-am trîntit pe banca plasată-n apropierea biroului de mișcare. Pînă mai adineauri meditasem la vrute si nevrute ; de valiză, de căratul ei, uitasem. În graba de a mă sti eliberat de cosmaruri neglijasem cîteva lucruri practice. Expediindu-le o telegramă, evitam noi griji. De bună seamă, m-ar fi așteptat cu căruța. În duioasa liniște înconjurătoare receptam distinct bătăile aparatului Morse. Liniuțe și puncte liniuțe liniuțe și puncte și liniuțe și puncte și puncte, comunicau omenirii sfîrșitul voiajului meu extenuant. Cercetam apatic clădirea gării, în spatele căreia se desfășurau nemărginite lanuri de grîu și porumb. Cu înalta și masiva construcție făcusem cunoștință încă în copilărie, ultima mea debarcare pe peronul ei petrecindu-se cu cinci ani în urmă. Multe se schimbaseră de atunci în lume, impunătoarea gară, cum sînt majoritatea acestora în vestul țării, rămăsese însă neschimbată. Și totuși, o neînsemnată modificare apăruse și aici. Sus, unde într-una din ferestrele ei o femeie, semănînd cu soția nefericitului Franz Ferdinand, le zîmbea călătorilor, se aflau acum un astrolab și o gambetă liliachie. La celelalte ferestre atîrnau perdele de camuflaj decolorate de soare.

Impiegatul, tinerel cu ochi exoftalmici, întîrzia în ușa biroului prin care răzbătea parfum ieftin de violete amestecat cu iz de motorină. Slujbașul căilor ferate se prefăcea absent, în realitate mă studia pe furiș ; probabil că mă considera individ deocheat, un posibil spion sau dezertor. Își schimbă poziția și-și lungi gîtul spre întunecimea încăperii. Se încropi un scurt dialog : șefule dragă ai terminat de citit romanu ? da l-am terminat află domnule că nu mi-a plăcut de ce șefule dragă ? se termină prost mie află nu-mi plac romanele care se termină trist așa e șefule dragă nici subsemnatului nu-i plac romanele care se termină urît. Mă năpădi un fel de ameteală. M-am ridicat de pe bancă ducîndu-mă la fîntîna verde cu roată roșie să-mi ud fața. Învîrteam și tot învîrteam roata. Și tocmai cînd ciutura trecuse de ghizdul fîntînii, dinspre magazia de cereale, ireal de albă-n scînteierile soarelui, se profilă silueta acarului, care legăna în brațe un uliu din familia **accipiter gentilis.** Sesizîndu-mi prezența, păsărea începu să se zbată nebunește. Îngrozit, am scăpat roata de sub control, și lanțul înfășurat pe butuc se derulă cu repeziciune fantastică, ciutura o dată ajunsă la oglinda apei iscînd bubuituri de bombardament năprasnic. M-am întors la bancă abandonînd gîndul de a-l ruga pe impiegat să-mi primească-n păstrare afurisita de valiză. În ciuda greutății de plumb ce-o simțeam în picioare, am traversat iute perechea șinelor cu tăioase luciuri de mercur și m-am înscris pe aleea care lega satul de gară.

Am pornit-o ferm înainte pe fîșia de zgură neagră încadrată de salcîmi ornamentali. Gîfîiam. În dreapta se înfățișau parcele de trifoi, de cartofi și mazăre furajeră, dincolo de drumul căruțelor, pe stînga, se configurau malurile Dîrzavei, mascate de vegetație abundentă. Smîntînica, scaiul-dracului, curtate de insecte scînteietoare, înviorau ariditatea șanțului alipit aleii. Pînă la marginea satului aveam de parcurs aproximativ doi kilometri, distanță apreciabilă ținînd seama de starea în care mă găseam. Toropit de căldură, am lăsat valiza din mînă așezîndu-mă pe ea. Sicriul din piele de porc conținea îmbrăcăminte, cărți și articole de toaletă. De umăr îmi atîrna o tașulă burdușită cu pachete de țigări și tutun, acte, niscaiva bani și inevitabile fleacuri. Vremea se vădea nefiresc de călduroasă pentru acest sezon în care cîntecul cucului mai arginta pădurea. Îmi venea să mă lungesc pe covorul de trifoi la numai un pas de mine, așa, culcat, cu ochii întredeschiși să contemplu cerul limpede asemenea cleștarului. Teama de a nu adormi birui tentația. Mușchii, încheietura brațelor, toate, mă dureau de parcă cineva tăiase lemne pe mine. Călătorisem o noapte și o zi. Prezenta dimineață nu intra la socoteala mizeriei, pe traseul dintre reședința de județ și gara abia părăsită bucurîndu-mă de confort regesc. O zi și o noapte cît un an. Statul în picioare, înghesuiala, certurile, deruta, setea, desele opriri în cîmp deschis pricinuite de alarmele aeriene, așteptările pline de spaimă urmate de sinistra busculadă la revenirea în vagoane, îmi măcinaseră nervii, puterile fizice, încrederea în viață. Halal călătorie ! Și de-ar fi fost doar atît. Pe lîngă noianul momentelor insuportabile, asistasem și la o scenă oribilă. Un permisionar instalat între vagoane pe-un tampon, lunecase sub roțile trenului în mers. Bietul soldat. Îl ocolise glonțul inamicului, se salvase și din încercuirea de la Stalingrad, ca să piară într-un accident stupid... Din acea clipă pofta de mîncare îmi pierise definitiv, întru folosul unor copii de refugiați, cărora le împărțisem sandvișurile pregătite acasă.

Mi-am aprins o Națională, dar la primele fumuri, străfulgerat de greață, o azvîrlii în șanț. Nu-mi priise, normal, în călătoria mea de durata unui an fumasem sute de țigări. M-am ridicat și, tocmai cînd mă pregăteam să prind mînerul valizei, dintr-o trifoiște se ivi un iepure care, hop-țop, săltă pe valiză. I-am mîngîiat spinarea de pluș cu scăpărări aurii. Impresionat de cuminția lui, mi-am propus să-l fericesc. Am scos din tașulă o bucată de zahăr candel. Plimbîndu-i-o pe sub nas, blînda vietate o înhăță numaidecît cu labele din față. Adoptă o poziție perfect verticală și atacă lacom bulgărașul gălbui-opac. Ronțăia mișcîndu-și cu repeziciune boticul ca un bumb rozaliu ; mustățile-i fine, irizate de soare, vibrau melodioase. Îl dezmierdam prin repetate mîngîieri și întrebări de felul : ai frați ? la ce nume răspunzi în olatul alor tăi ? ce crezi despre oameni și ciini ? Urecheatul își vedea însă de-ale lui neacordîndu-mi nici cea mai mică atenție. În sfîrșit, isprăvi de mîncat. Cu aceleași labe în care ținuse bucata de zahăr candel, își șterse tacticos boticul și-apoi, fără a-mi mulțumi, o tuli peste drumul căruțelor, mistuindu-se-n desișurile din preajma riului.

Pe măsură ce înaintam, malurile Dîrzavei descreșteau lin îndărătul primelor grădini. N-a trecut prea multă vreme și aleea fu preluată de o stradă largă și dreaptă. Încetul cu încetul priveliștea satului mi se reînchega în memorie. O absență de cinci ani nu putuse să-mi șteargă din minte imaginile legate de această fermecătoare așezare omenească. Admiram casele cu fronton în formă de triunghiu, ici colo întrerupte de altele, prelungi, cu storuri la ferestrele late. Aliniamentul lor impecabil demonstra gust pentru ordine geometrică. Curțile îngrijite și prospețimea florilor din grădinițele înșiruite de-a lungul gangurilor expuse vederii, bucurau inima. Mari cîrduri de gîște grase piguleau iarba pajiștilor întinse între trotuarele de cărămidă și drumul căruțelor. Domnea o asemenea tăcere, încît se deslușea susurul fîntînii arteziene pe latura dimpotrivă. Lumea, gîndeam, ieșise la cîmp, a doua prașilă a porumbului fiind în toi. Cu puțin înainte de a pătrunde în piață, în punctul considerat centrul satului, o pală de aer înghețat mă lovi drept în creștetul capului. Instinctiv, m-am pitit în ușa unei case, o deschizătură-n zid cu trepte intercalate. Numai astfel izbutisem să scap de agresiunea uliului, pare-se adorat de acar. Bestia zburătoare se depărtă împrăștiind în văzduh valuri de duhoare asfixiantă. Mi se înteți sfîrșeala.

Decum am pătruns în piață, mi-am revenit. Mă copleșea o suavă emoție. Într-un îndepărtat septembrie zburdasem printre caruselele, standurile de tir și tarabele cu dulciuri și jucării împînzind piața. Episodul avusese loc la prăznuirea hramului, numită de localnici rugă. Ai mei veniseră anume să participe la această sărbătoare a sărbătorilor, pe care nimic nu o întrecea în amploare și fast. Invitația de a fi din nou prezenți la ea se repeta an de an, am reapărut însă în mijlocul rudelor noastre doar cu alte prilejuri, și atunci fără tata, veșnic acaparat de meseria lui severă. Călare acum pe-un căluț de lemn, îmi perindam privirile de jur-împrejur în ritmul lent al caruselului reinstalat în memorie. Toate stăteau neclintite, așa cum le știam, primăria, școala primară, edificii impozante, cu limita curților umbroase mărginită de apa Dîrzavei. Vizavi de ele se înșiruiau casa parohială cu intrarea cotropită de trandafiri cățărători, sediul băncii poporale, austera circumscripție medicală și o clădire vopsită-n roz, aparținînd unui bogătaș. În apropiere somnola neștirbit străvechiul pod de piatră, care unea malurile riului, dintr-odată golașe. Peste satul întreg își arunca umbra proteguitoare biserica, despărțită de piață prin șoseaua perpendiculară cu Dîrzava. Turla lăcașului de închinăciune, cu bulbii ei amintind întîrziate ecouri ale baroculuI, sporea calmul și dulceața luminii atotcuprinzătoare. În timp ce mă minunam de existența acestui liman de viață tihnită, o stafie țîșni dindărătul monumentului eroilor ridicat în piață. Bizara făptură se proțăpi înaintea mea. O pălărie spartă îi umbrea fața cenușiu-lemnoasă, goală de orice expresie ; prin cămașa-i văduvită de nasturi se arăta o piele rapănă și un buric de mărimea și aspectul conopidei. Pe fundul pantalonilor săi centenari peticele de culori diferite se alcătuiau haotic ca-ntr-o pictură infantilă. Cum să nu-l fi recunoscut pe blajinul Trăilă, nebunul satului, eternul obiect de distracție al copiilor ? Se hlizea la mine dezvelindu-și dinții putregăiți. Schiță deodată gesturi de dans, curînd se potoli, și își lipi de gură arătătorul și mijlocul dreptei, semn că era însetat de-o țigară. I-am întins un pachet de Naționale. Speriat, Trăilă se trase înapoi. El voia o singură țigară, atît, una singură. Am desfăcut pachetul, apucă una vîrînd-o precipitat între buzele-i răscoapte de arșiți și boli. Aprinse în pumni Națională și, după cîteva pufăituri spulberate anapoda, gîngăvi : Cînd să gată războiu ha ? Era o întrebare surprinzătoare, firească totuși de vreme ce și-o puneau zilnic milioane de oameni cu judecata întreagă. Am ridicat din umeri iar el m-a măsurat neîncrezător reludu-și gîngăveala : Mă bicherule mă tu știi da' nu vrei să-m' zici nu-i musai să-m' zici las' că s-o găta el și vin bolșovicii și le iau șoncurile din șpais iară pră minie mă aleg primar bată-mă sfinții dă mințăsc. Nepricepînd mai nimic din vorbele lui stîlcite. i-am întors spatele și am traversat îndrumîndu-mi pașii înspre sud, paralel cu șoseaua una și aceeași cu strada mare. Lăsam îndărăt piața și amintirile ce mi le stîrnise. Mai aveam de mers preț de șapte, opt minute. La al treilea colț de stradă trebuia să cotesc, înscriindu-mă pe trotuarul conducînd direct la poarta casei visate, plasată la intersecția cu o nouă stradă. Porțiunea asta de drum se întrezărea cea mai grea. Înaintam cu pas de melc, epuizarea silindu-mă la dese opriri. Valiza, suportabilă în prima parte a călătoriei mele de durata unui an, îmi dădea senzația că-mi smulge brațele din făgașul umerilor. Mă tiraniza în egală măsură și arșița-n creștere. Eram leoarcă de sudoare. Uf ! Uliul, blestematul de uliu de care uitasem, îmi declară iarăși război. Plana deasupra mea descriind volte fosforescente transformate treptat în semne cabalistice. Din fericire, în momentul în care asaltul părea iminent, o săgeată zbîrniitoare îl păli în piept, bestia prăbușindu-se cam în zona Casei naționale, pe aceeași direcție cu mine.

Oarecum liniștit, încercam să-mi concentrez atenția (în măsura în care mi-o îngăduia indispoziția provocată de istoveală) asupra apropiatei întîlniri. Oare îi găsesc acasă ? Și cum o să-mi justific apariția, așa, hodoronc-tronc ? Odată cu îmbolnăvirea mamei, contactul meu cu aceste rude primitoare se împuținase. Din cînd în cînd îmi scriau poftindu-mă să-mi petrec vacanțele la ei, le răspundeam prompt, fără a le încuraja însă speranța unei apropiate revederi. Aveam eu destule belele pe cap ca să mă mai însumet la o aventură (aventură constituia în ultimele luni călătoria cu trenul) pînă hăt departe la capătul țării. Recenta hotărîre de-a mă deplasa aici izvora mai mult din nevoia salvării, a eliberării de coșmarul bombardamentelor, de singurătate, de tristețe, decît din motive sentimentale, deși aș păcătui grav afirmînd că zilele trăite sub cerul șesului vestic nu-mi sădiseră în suflet nepieritoare nostalgii. Da, ce le voi spune ? Și voi avea curajul mărturisirilor sincere ? Și dacă da, cum vor reacționa ? În mintea mea se alcătuiau fraze lipsite de sens. La naiba cu explicațiile, o să vedem, reflectam destul de optimist. Oh, și sfîrșeala ! Puterea mi se scurgea din vine picătură cu picătură. În răstimp, foarte aproape de mine se rostogoli un cerc greoi de roată de căruță, minat de-un băț scurt. Am întors capul, dar n-am zărit pe nimeni. Înregistram pițigăieli combinate cu risete batjocoritoare. Erau pesemne copiii care de dragul meu îl slăbiseră pe Trăilă. Pușlamalele pricepuseră lesne că sosesc din lumea orașului, și țineau neapărat să mă ia în derîdere. Experiența mă învățase să ghicesc ce gîndeau odraslele țăranilor despre orășeni, pentru ei niște deșucheați care mănîncă broaște și fel de fel de ciudățenii culinare. Cercului dispărut îi succedară puzderii de cercuri dirijate de stăpîni invizibili. Iadul, neîndurătorul iad se aliase împotriva mea.

Am intrat într-o stradă la fel de largă și dreaptă precum aceea care conținea în piață. Pe asta o găseam mai seducătoare. Castani viguroși împodobeau majestuos trotuarul, pe alocuri asfaltat. Umbra deasă te îmbrățișa, te mîngîia tandru pe față, te însuflețea. Pomenindu-mă înaintea unei prăvălii, am înțeles că greșisem traseul, dădusem colțul cu o stradă mai devreme. Era prăvălia domnului Chiu, nu-i uitasem numele, doar la dumnealui alergam cîndva să schimb monede adevărate pe monede din ciocolată în staniol ca aurul. La același simpatic negustor cumpăram brînză de iepure și roșcove, pîinea Sfîntului Petru, cum le spunea sora tatii, mătușa Alexandra. Micul templu își păstra decorul exterior intact. Iată aparatul Stollwerck alăturat vitrinei, am exclamat. Iată și reclamele țintuite de aripile ușilor, una pentru vopsele, marca Gallus, cealaltă pentru chibrituri, o placă smălțuită reprezentînd tricolorul în diagonală. Nu aveam chef să fac cale întoarsă, bănuiam că pe undeva există o legătură cu casa rudelor mele. Trecusem vreodată dincolo de punctul unde mă aflam acum ? Nu, nu cred. Copil, veneam la prăvălie făcînd un ocol, de dragul spectacolului ce-l oferea întotdeauna șoseaua. Da, minunată stradă ! am conchis plin de încîntare. Din ferestrele ușor crăpate creștea zvon de pendule, despletit în efluvii pufos-argintii. De undeva creșteau și creșteau și melodii de cutii muzicale. S-ar fi putut ca înseși zidurile să fi cîntat, zidurile temeinic clădite și armonios îmbinate. Atmosfera străzii exercita asupră-mi o fascinație copleșitoare. Ținta mea pierea în cețuri diafane. Îmi ascultam bătăile inimii, parcă și ea o cutie muzicală. Ridicîndu-mă de pe valiza pe care șezusem știe numai Dumnezeu de cîte ori, am purces înainte, mereu învăluit în ceața diafană ce mă-mbăta ca o băutură tare. Bine că o mînă miloasă curmase viața uliului. Oh, scăpasem ca prin minune și de sicîiala micuților derbedei. Numai că afurisita de valiză ba îmi sucea brațele, ba mă pocnea peste picioare.

Tîrîndu-mă ca vai de lume, am ajuns în preajma unei clădiri aducînd a cetățuie. În pantele acoperișului ei semeț stăteau înfipte numeroase hornuri asemănătoare turnulețelor din cărțile cu basme, iar sus de tot veghea o giruetă viu colorată. Felinarul pe stîlpul de lîngă intrare, mușcatele dispuse în lădițe agățate sub ferestre ocrotite de obloane fiecare în centru cu cîte-un decupaj în formă de inimă, sporea insolitul clădirii. După ce i-am depășit poarta solidă, continuată imediat de portița cuprinsă într-un arc ogival, am tresărit. Se deslușeau pași în iarbă, vag aerieni, respirații sacadate, șopote. Ceața diafană care mă însoțise o bucată de vreme, se destrămă. Obsedat de ciudatele zgomote, mi-am pironit ochii pe gardul de cărămidă ce ascundea trecătorului curtea teribilei clădiri. Și exact cînd nu mă așteptasem, peste iedera dantelînd gardul se înălțară o mînă bronzată și-un vîrtej din plete de păr chihlimbariu. Poftim acest măr, spuse mîna. Poftim, ia-l, ia-l depede, repede. Contrariat, zăpăcit și de lumina soarelui, am apucat mutește neînsemnatul dar. Au urmat noi zgomote, niteluș mai clare : o bufnitură în spatele gardului, pași grăbiți, o coborîre moale într-un spațiu lichid.

Țineam în palma clătinată de-un vînt azuriu un măr, un fruct necopt cu pielița verzuie. Cine ești tu ? întrebam vîrtejul pletelor de păr stăruind în amintirea proaspătă ca un joc de oglinzi cu reflexe de miere veche. Domnișoară Nălucă, vorbește, pentru numele Domnului, vorbește ! imploram aiurit. Crengile castanilor tremurau dimpreună cu razele soarelui. Și eu tremuram. Aveam în fața ochilor un măr, dovadă limpede că nu aiuram, că întîmplarea fusese reală. Hei, vorbește o dată ! Cine ești dumneata ? Fiica diavolului ? Sora îngerului ? Erau interogații fără noimă, cortina căzuse. Am mușcat cu sete din rotunjimea necoaptă, a cărei sevă acră avu darul să-mi accentueze crîncen sfîrșeala. Și mărul deveni orbitoare sferă metalică, multiplicată fulgerător în alte sfere, în mii și mii de sfere incandescente. Zburau sfîrîind în jurul capului meu clocotind de gînduri contradictorii. Descumpănit, am strigat : Domnișoară Nălucă, încetează ! Și sferele se dizolvară una cîte una, mărul ținut în palmă se făcu iarăși măr, un fruct dulce și zemos. Mușcam din el prinzînd deodată nebănuite puteri.

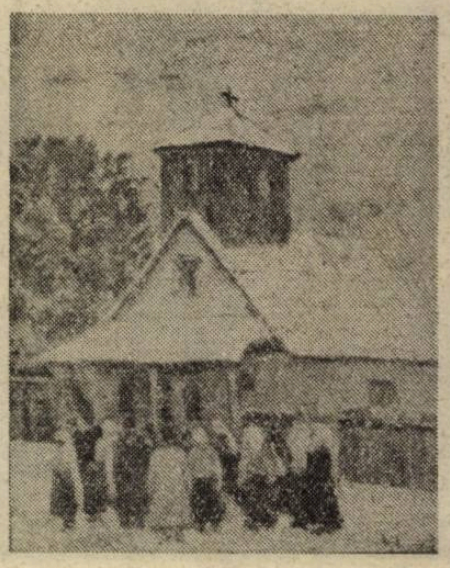

*) **Începutul romanului** Să trecem împreună podul, **la care autorul a întrerupt lucrul o dată cu seara zilei de 20 decembrie 1989.**

salvina adam

• Salvina Adam încearcă în prozele sale să nu cenzureze tragicul. Dacă n-am avea de-a face cu rotunjimea liniștitoare a poveștii, cu închiderea bună a acesteia în ea însăși, am fi deseori puși în fața sentimentului aproape nesublimat. Obiectivarea „mesajului" în (prin) personaje este depășită de un fel de tragism liric **ce face prozele Salvinei Adam să se grupeze în jurul eului lor auctorial — cu siguranță mai pregnant decît țesătura epică. „Metodele" prozei devin de fapt, un pretext pentru acest** fior tragic **care propune cititorului forme actualizate de catharsis.**

Acesta ar putea fi unul din elementele de originalitate ale textelor de față : spovedania indirectă, **spovedanie care, neputînd fi rostită pe față, are nevoie mai mult decît de „protezele" poemului, are nevoie chiar de forma „impersonală" a prozei.**

Cristian Popescu

ȘAIZECI ȘI DOI DE ANI

Se uita în tavan, la varul întins de cu toamnă.

Voia să fie frumos, așa să fie, gata, pentru cînd o veni el. Miroseau dușumelele, spălate cu peria, și praful umed, de sub pat.

Pe dulap, o candelă roșie cu lumina mică. S-o fi terminat uleiul.

Așa cum stătea, în pijamaua nouă — ea i-o cumpărase, i s-a părut largă, i-a mutat nasturii mai pe burtă — în lumina subțire, i se părea altfel.

Doamne, și cît s-a gîndit cum o să fie ! Mai întîi, are să pună apă fiartă în albia de tablă, la bucătărie, o să fie cald, de la gătit și de la plită, o să-l lase să se dezbrace, că nu-i frumos să stai lîngă omul bătrîn să vezi și tu. El are să se vîre în apă — nu, mai întîi săpunul și șervetele cu alb.

Dacă o să vrea, o s-o cheme să-l spele în spinare.

Se foise în așternut de o săptămînă. De o săptămînă tot robotea, să-l aștepte curat. Că, sigur, acolo, la azil, la ei, îi spăla cu furtunul...

Iar se foia între cearșafuri și-i era milă. Milă de un bătrîn, mai înalt, mai frumos.

Simțea perna caldă și întorcea colțul rece.

Așa era.

Și, acum, cînd venise, nu știa ce să zică și tăcea ca proasta. Ar fi vrut să doarmă, dar nu putea.

— Și, cum îți spun, am vîndut o casă — un palat — și-am împărțit banii la copii : „ia, și tu, treijdămii, na, și tu, tot atîta"... i-am împărțit.

N-aveau somn, ca bătrînii.

— Tu n-ai avut copii ?

— Nu, că nu am fost măritată.

— E-te, domnule, n-a fost...

El stătea pe scaun și pijamaua largă flendurea.

Ardea perna dedesubtul ei.

— Da' mîncare bună, vă dădea la azil ?

— Păi, ce bună, fasole, cartofi ? (Ea se bucura, gătise pui). Nici de băut nu ne dădea, măcar așa, o dată pe săptămînă... N-ai, cumva, în cămară... ? Ceva... aș bea o țuică...

S-a ridicat anevoie, cu grijă, pusese ciorapi legați cu niște jartele mari, dar nu era frig. A mers greoi pînă la ușă, tîrșăia papucii, omul întinsese picioarele sub masă, aștepta.

În bucătărie, a aprins lumina. Curat tot. În mijloc, cada de tablă cu apă și săpunul nedesfăcut, șervetele împăturite, că n-a vrut să facă baie, i-a fost numai foame. A băgat degetul în apă, era oleacă călduță, o s-o arunce mîine. De lumină, foiau doi gîndaci, pe unul l-a strivit cu papucul, ălălalt scăpase după dulap, o să dea iar cu praf.

Dincolo, omul aștepta.

Moșmondea pe rafturi, după sticlă și de la ciment venea frig. Sticla, plină — ea ar fi vrut să bea mîine (cum ar veni) la ciorbă.

A luat un șervet și-un păhărel.

În casă — el — lîngă toaleta cu oglindă pătrată — se uita.

— Asta-i poza cînd erai tînără ?

— Cînd eram tînără.

— Nu m-ai cunoscut pe mine. Ce casă am fi făcut !...

— Și asta-i bună. Toată cărămidă !

— Așa. Că se vede de-afară.

Afară — gardul bun, nu prea nou, pietre mari de poartă, la intrare și două trepte de ciment. În rest, curat. Și prejurile bune.

Ea a întins șervetele pe masă, a pus sticla și paharul. Mirosea a țuică destupată în toată casa. Ea s-a culcat la loc, în pat. Și-a tras, pe sub plapumă, jartelele mai jos, să n-o taie.

El a dat păhărelul peste cap, așteptă. Se vede că țuica i-a fiert în gît, tare.

La oglindă, ea avea două sticle de parfum, înalte și vechi. El a mirosit, se uitase prin cutiuțele frumoase, goale, roase. Într-una zdrăngănea o broșă de sticlă. Destupase parfumul. Mirosea și-a parfum și a țuică.

El a săltat bluza de la pijama.

— Uite unde mă dau eu cu parfum. Și-a umplut pumnul și și-a mînjit burta neagră cu păr sur. Hă, hă, hă, rîdea el. Vezi ? de parcă făcea cine știe ce lucru mare.

Turna iar țuică în pahar.

Ea stătea între perne.

Ca bătrînii care n-au somn.

— Am să spoiesc magazia, la vară.

— Ce să faci ? Și-a mai umplut un pahar.

— Zic : am să spoiesc magazia, la vară, că-i neagră de muște.

Dăduse iar paharul pe gît.

— S-o spoiești ?...

Se gîndeau la ceva : el — cu privirea-n geam, i se cam urcase țuica la cap : dac-ar da să o pupe ?

Sticla se golise la jumătate, ea ar fi vrut să deschidă geamul, dar era frig. Transpirase la palme și le-a șters de cearșaf.

— Nu te culci ?

— Mai beau oleacă. Lasă.

Ea s-a întors pe-o parte. Parcă o strîngea ceva dedesubt, nu de la jartele. S-a foit.

— Ce ai ?

— N-am nimic.

Își mirosea parfumul prin gîtul de la pijama.

„O să-i pun un nasture".

El s-a ridicat de pe scaun.

— Mă duc pîn-afară.

— Vezi cum aprinzi lumina !

Era bătrîn, bătrîn uscat, chinuit pe la azil, cu mustața tăiată prost pe-o parte și-o dungă de sînge acolo. Trîntea ușile în urma lui ca prostul.

— Acuma mă culc.

A astupat bine cu dopul sticla și s-a vîrît în pat, pe o parte, ca neoamenii.

— Nu dormi ?

— Nu dorm.

— Îmi place casa. Și-afară. Am să fac masă de ciment, vara asta.

Candela mică, roșie pe dulap, dădea să se stingă. „O să miroasă și-asta", s-a gîndit ea. Alături, omul sufla regulat, de sub plapumă venea miros de parfum și de piele încălzită.

Stătea. Nu avea somn.

...și cum plănuise ea că dacă vine se spală, se culcă ; a zis că nu bea... da' ce-i mult ? să ducă bătrînețele, amîndoi, la azil, l-or fi spălînd surorile alea cu furtunul...

Afară, se pornise vînt... ea vedea-n toată curtea : o albie de lemn, rezemată de zid, și masa învelită cu mușama veche, plină de ploaie — o răsucea vîntul.

Era tîrziu. Se culcase devreme.

Și iar a început să se gîndească cum să fi venit el, oleacă bun, oleacă bolnav, să aibe ea la ce îngriji, șervețele curate, săpunul, apă caldă...

Începuse să sufle mai ușor și să se foiască.

— Ce vrei, apă ? Vrei apă, mă ?

Omul a deschis ochii pe jumătate, ea a luat de pe noptieră paharul de apă decuseară și i-a dat.

— Vezi, să nu verși !

— Nu vărs, a bodogănit.

I-ar fi părut rău de cearșafurile albe, scrobite.

S-a culcat și ea. Perna rece, bine, și-a pus un colț de plapumă deasupra, să nu mai miroasă a țuică și, pentru că tot nu avea somn, a început să-și închipuie cum o să-l îngroape cînd o să moară, să-l scalde, să-l îmbrace cu lucruri bune, să-l pună-ntr-un sicriu vopsit cu bronz alb.

„Alb ? Dar parcă galben ar fi mai bine, ca dascălul din colț. Lume multă. Da' dacă n-o avea pe nimeni chiar, săracu' "...

În somn, omul mesteca ceva.

Și-o să dea de pomană, într-o zi de post, sarmale de post și-o să mai cheme pe cineva s-o ajute...

Se foia pe sub plapumă, își scosese jartelele cu totul și încă nu era dimineață.

Afară, se auzea vîntul, împrăștia ceva prin curte, sucea fața de masă pe părțile neprinse în pioneze.

STARE NOBILĂ

Transpirase, cu barba nerasă și ochii roșii, în dogoarea din porumbi. Mai departe, pe șosea, nu trecea nimeni, și el, înfrigurat, cu fîș, cu bască, aștepta poate să-l strige cineva.

A întors capul și s-a chircit la pămînt, în praf. Porumbul — uscat, bătut de vînt. Peste deal se lăsase zăpușeală mare și în gînd căldura se oglindea albă.

Ținea încă în mînă batista transpirată și rece.

A trecut un mărfar înspre oraș.

Stătea așa, cu capul strîmb, închircit în porumbi.

Peste mărăcini se grămădeau nori și ciorile zburătăceau a furtună. Țiuia șoseaua și salcîmii de la linie învăluiți în praf.

Deoparte — o tigvă de cal încinsă.

În spatele lui — doar porumbul și iarba arsă.

„Nu mă știe nimeni", rîdea el și chihăia, după fugă, „nu, nu mă știe nimeni", neras și cu ochii roșii, cu fîșul pătat, după nopți de nesomn, în tenișii vechi, fără șireturi ; își simțea labele mari pline de pămînt galben și rahați de oaie.

A vomitat pe mărăcini, îl călca ploaia cu picături mari peste ceafă și, peste șosea, departe, trecea un tren.

Începuse, ploaia lungă, să potolească frumos și bine ce a mai rămas.

A chiuit, alergînd spre ghiol, peste rîpă, și-a pierdut un teniș, biarba i se scutura de rîs și de bucurie, curgeau pîrîuri săpate în mal, s-a dezbrăcat să înoate, dar nu știa, labele goale nu ieșeau din noroi.

Pe margine a oprit o căruță cu saci.

Două țigănci grase s-au dezbrăcat și-au venit lîngă el. Aveau pungi de plastic pe cap.

I s-a făcut frică, ele — slinoase și negre — rîdeau, lui îi tremura barba, că, deasupra, țiganul lăsase calul și se plimba cu un bici în mînă.

S-a scos din ghiol și a fugit iar, ud și dezbrăcat, țigăncile erau încă în apă, le vedea din stuf.

I se făcuse frig și, pe calea ferată, un cal nepotcovit, alb, alerga năuc.

S-a plimbat așa, de-a latul cîmpului, mai departe păștea vitele și el se bucura că măcar o dată putea să arate ca proorocul Iov, mînînd de la spate o turmă de malaci.

DE VORBĂ

— Știți, în părțile noastre, o femeie a vrut să-și spînzure copilul... zău, nu-i poveste... și-au găsit-o sub pod, pregătea lațul...

— La noi, un om a tăiat gîtul nevesti-si cu un cuțit. Ca la purcea.

— Demult, — asta am auzit-o de la niște bătrîni — mint ei, mint și eu... cică o femeie, pe timpu' turcului, era căpitănească, aruncase ea pe mulți în baltă... așa. Și femeia moare, o îngroapă, trec șapte ani, vine popa, cum e obiceiu', că se dezgroapă mortul după șapte ani, așa... îi fac pomană, cum se face, bărbată-su, neamurile... auzi ? și sicriul — putrezit — numai ea — țeapănă, cu ochii deschiși ; au dus-o în curtea bisericii și i-au tăiat gîtul cu fierăstrăul, ca să circule sîngele, să se verse... Mi-am adus aminte cînd ai zis cu ăla de și-a omorît nevasta...

Stăteau de vorbă pe scări. Una din ele a desfăcut ceva dintr-un ziar.

— Mîncați, că e bun !

Rupea, ca o turtă, mi-a dat și mie.

— E cu salcîm înăuntru...

— Cu ce ?

— Cu salcîm. La noi, așa-i obiceiu', lumea face plăcintă și înăuntru pune flori.

Morfoleau, băbește, în gingii, pe trepte, plăcintă cu flori.

La Facultate (I)

Din cauza reformei învățământului, concursul de admitere a avut loc la începutul lui noiembrie (5 noiembrie, mi se pare). M-am instalat pentru vreo zece zile în gazdă la un prieten al tatii, care locuia în Parcul Domenii. De la el pînă la Universitate se făceau cam 20 de minute, cu tramvaiul 19, care venea din Piața Chibrit, prin Piața Filantropia (1 Mai), Piața Victoriei, pe bulevard, prin Piața Romană, coborînd spre Piața Sf. Gheorghe. Facultatea de Litere (care-și preschimbase recent numele în Filologie) se afla în același local, ca și azi, cu intrarea prin strada Edgar Quinet. Teza (cred că a fost una singură) era eliminatorie. Mă înșel, am dat lucrare scrisă și la Limba latină, textul de tradus fiind dictat și scris la tablă de Iancu Fischer, pe atunci, tînăr asistent, cu o înfățișare ascuțită și un trup slăbănog, parcă filiform. Vocea lui mi s-a părut severă, falsă impresie, pentru că eminentul latinist, cum aveam să constat nu prea tîrziu, era un om delicat și cordial.

Marele eveniment al examenului de admitere a fost întîlnirea cu G. Călinescu. El ne-a dictat subiectul tezei și tot el ne-a ascultat la oral. Era un bărbat potrivit de statură, cu un abdomen destul de proeminent, ce-l făcea parcă mai scund, cu un păr bogat și rebel și doi ochi extrem de vii și de penetranți. Privindu-te cîteva secunde, te lua în stăpînire. Avea atunci, în 1948, spre 50 de ani, era, cum se spune, în culmea gloriei, autor al biografiilor și monografiilor consacrate lui Eminescu și Creangă și al **Istoriei literaturii române**, profesor titular de cîțiva ani la București (venind de la Iași, unde fusese conferențiar), director pînă de curînd al unor publicații, ce încetaseră subit să mai apară (**Națiunea**, **Jurnalul literar**). Oarecum plictisit, ca și cînd îndeplinea o treabă formală, ne comunică subiectul, cu vocea cîntată, în ale cărei modulații predominau tonurile înalte, — și părăsi amfiteatrul. Rămase cu noi, să ne supravegheze, Al. Piru, încă asistent al lui G. Călinescu. Dar cînd am revenit, în decembrie, la începutul anului universitar, fusese înlăturat, ca și colegii săi, Ovidiu Papadima și Valeriu Ciobanu. La examenul oral, Al. Piru, cu figura lui de tînăr antropoid, mai ales din cauza sprîncenelor stufoase și a protuberanței arcadelor, ne invita politicos și încurajator să pregătim o temă la alegere: „Domnișoarelor și Domnilor, Dl. Profesor vă întreabă despre ce vreți să vorbiți, gîndiți-vă ce știți mai bine, la un subiect preferat". Nu era lucrul cel mai ușor. În emoțiile momentului, nu prea-ți mai puteai da seama care ar fi tema ideală, în stare să-l satisfacă la modul superlativ pe examinator. Deruta opțiunii complica și mai mult lucrurile. Pe de o parte. Pe de alta, nu însemnă că dacă-ți anunțai „subiectul preferat". Profesorul nu mai punea întrebări. Și încă ce întrebări sau observații caustice, profund inhibante ! O fată anunță, cu o voce pierită, că vrea să vorbească despre romanele lui Cezar Petrescu. Profesorul i-o reteză scurt, cu o ironie ucigătoare : „E un scriitor pentru croitorese, domnișoară !".

Pe cît de „floros" părea, G. Călinescu punea note mari și nu „trintea" mai pe nimeni. De fapt, se amuza. Prezentîndu-se la examen un candidat îmbrăcat în rasă monahală și ezitînd în alegerea subiectului, Profesorul îl scoase din încurcătură, propunîndu-i să vorbească despre **diaconul** Creangă. Pe un altul, învățător, ce-și dăduse „diferențele", spre a urma facultatea, îl întrebă : „Spune-mi, cînd ți se pare că o sală de clasă e mai poetică?". Rămase de-a dreptul încîntat, cînd i se răspunse : „În vacanță". Adică într-un moment de singurătate, ce putea să provoace nostalgia orelor de curs și a recreațiilor.

Cu toate că, formal, prezența era obligatorie, anul I s-a desfășurat mai curînd ca la vechea Facultate de Litere. Mă hotărîsem să fac în principal Româna și, secundar, Franceza. Mă interesa în primul rînd, poate exclusiv, literatura. Și înțelegeam să-mi iau bunul meu de oriunde. Firește, frecventam cursul lui G. Călinescu de „Istoria literaturii române", dar mă duceam și la cursul de „Estetică literară" pe care-l ținea Tudor Vianu la anul III ; ascultam prelegerile lui N. Condeescu (fostul profesor de Franceză al Regelui Mihai), dar mă interesa și „Literatura germană în Evul Mediu", despre care vorbea Mihai Izbășescu. Așa a fost cîteva luni. Venea sesiunea de examene, și acestea erau obligatorii, nu voiau să știe de preferințele mele. Abia acum îmi dădeam seama că Facultatea de Filologie, așa cum arăta ea după reforma din 1948, reprezenta pentru mine o dezamăgire, o mare dezamăgire. Dominante nu erau disciplinele literare, ci acelea lingvistice și politice. Față de un curs de „Istoria literaturii române" (onorat numai un an și ceva de G. Călinescu) și de acela de „Istoria literaturii universale" al lui Tudor Vianu, existau în program o sumedenie, care mă interesau mai puțin și care mă îndepărtau de la preocuparea mea principală. Nu spun că disciplinele lingvistice nu contribuiau la formarea viitorului profesor de Română și chiar a cercetătorului și a scriitorului, dar erau prea numeroase, în dauna altora, care absentau cu desăvîrșire. Simțeam nevoia unui curs de Istorie universală, de Istoria filosofiei (dar nu în spirit deformat marxist), de Istoria artelor. N-au existat. Aveam, în schimb : Istoria limbii române, Dialectologie, Gramatica limbii române contemporane, Gramatica istorică, Lingvistica generală, Filologia slavă veche, Latină clasică, Latină vulgară, Filologie romanică. Acestora, cele mai multe dintre ele materii aride, chiar dacă erau predate de mari savanți ca Al. Rosetti sau Iorgu Iordan, li se adăugau disciplinele politice și limba rusă, care nu ne-au părăsit nici o clipă în cei patru ani de Facultate și cărora li se acorda o importanță mai mare decît specialității. Catedra de marxism-leninism îl avea șef pe faimosul Leonte Răutu, printre conferențiari, activiști de notorietate și de tristă memorie, ca Sorin Toma, Silviu Brucan, Paul Niculescu-Mizil. Prelegerile erau de un stalinism feroce, avînd la bază, ca pe un fel de evanghelie, „Istoria partidului comunist (b) al Uniunii Sovietice", cursul scurt. Așa de „scurt", că nu se mai termina, repetîndu-se la infinit la „învățămîntul politic" de la locul de muncă. Patru sau șase ore pe săptămînă de marxism sau de economie politică, vreo patru de limba rusă (pe care, din păcate, fiind impusă, o învățam în silă și numai pentru a obține nota de trecere la examen) au grevat și timpul și formația generației mele. Și dacă, cel puțin, ideologia s-ar fi oprit aici. Ea, cum se știe, a infestat adînc și literatura și chiar disciplinele lingvistice.

Al. Săndulescu

Cu crengi, coajă groasă,
tu ne apari așa,
copac, pînă și-n vis !

Constantin Abăluță

ion drăgănoiu

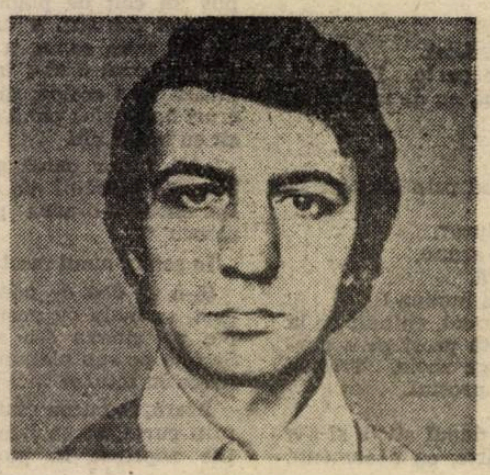

ALICE ÎN ȚARA NOȚIUNILOR

Călăuza șovăielnicilor

Poetului și prietenului M. Ivănescu

Gustoasă, singurătatea. Să ne înfrupți din ea pe îndelete...
Căutînd un acord intim. Dezbrăcînd-o pe Victoria Ocampo de cuvintele
lui Valéry : Rezultatele științei sunt demonstrabile. Filosofia nu
ajunge niciodată la soluții care să se poată demonstra. Știința
dovedește că soluțiile la care ajunge sunt adevărate. Filosofia nu
poate lucrul acesta. Ce este filosofia ? O artă... arta ideilor...
nimic altceva. Atunci, domnilor filosofi, veniți lîngă noi. Nu rămîneți
în colțul vostru ! Nu prețuiți mai mult decît noi.
Și ce să fac cu femeia asta dezbrăcată ? Costelivă. Bătrînă. Iubită
cîndva. Mîngîlată îndelung. Căutînd și ea un acord intim.
Și eu ce pot să fac ?
Pot să o iau de mînă (mîna aceea cu pete hepatice, ca a mamei) și
să-i povestesc un Poem inventar ! Deci :
imaginează-ți podul casei în care ai copilărit
și de unde, printr-un ochi de geam priveai lumea de sus,
lumină rece, cețoasă, de primăvară, spinarea costelivă
a munților Făgărașului
și mai imaginează-ți că vine cineva și-ți pune în mîini
un volan și casei îi adaugă roți gigantice,
mult mai înalte decît tine, mult mai înalte
decît un poet și prieten înalt care ține în circă
un alt poet și prieten, mărunt și neliniștit,
cît doi prieteni și poeți de înalte roțile acestei case
la volanul cărcia te trezești într-o zi
și tu poți să apeși pe o pedală și casa s-o ia din loc,
hardughia asta chiar își învîrte roțile, se mișcă prin spațiu.
Spațiul — să aparțină el oare acelor fenomene originare
în prezența cărora, potrivit unei vorbe a lui Goethe,
omul e cuprins de un fel de sfială ce poate merge pînă la teamă ? —
căci dincolo de spațiu, așa se pare, nu se află nimic din care
el să poată fi dedus,
iar pe de altă parte nu există nici o posibilitate
de a-l evita mergînd spre altceva,
specificul spațiului trebuie să se arate pornind de la el însuși.
Mai poate fi surprins atunci acest specific ?
Iată o întrebare heideggeriană demnă de un șofer aflat la volanul
unei autobasculante de 110 tone, privindu-și prietenii
de sus, surizînd,
aplecat peste volanul negru și mare,
cerc, spațiu al ființei, delimitînd realul de noțional,
undeva la poalele munților Făgărașului, la Mîrșa, unde
blocuri ridicate în pripă
anunță nașterea unui oraș dintr-o fabrică, hrănind-o,
hrănindu-se din ea, căutîndu-și acordul intim.
În această privință ce zice Moșe ben Maimon, cordobezul ?
În „Călăuza șovăielnicilor" el precizează : „Alexandru din
Afrodisia spune că motivele dezacordului în legătură cu anumite
lucruri sunt trei : 1. dorința de a domina și de a învinge, care
împiedică omul să perceapă adevărul așa cum este el,
2. subtilitatea lucrului perceptibil în el însuși, profunzimea sa și dificultatea de
a-l percepe, 3. ignoranța celui care percepe și incapacitatea lui
de a sesiza chiar ceea ce poate fi sesizat. Iată ce spune Alexandru..."
Gustoasă, singurătatea. Nimeni nu-ți spună nimic, să poți să taci
în fiecare zi pînă la amiază.
Acum, tu taci !

Psihologia totală

He, he, dar uite ce pot eu să fac dacă vreau : pot să scriu
o carte totalitară, așezind oul cleios de la micul dejun așa cum
am învățat de la Columb și să-i fac praf pe Irina și pe Mircea
și mai pot să citez nume de tineri poeți care vor să doarmă
într-un pat străin, dar nu vreau să le citez, vreau doar să-i citesc,
mă mulțumesc cu puțin, două kile de mere și două kile de vin,
17+39. în contul pensiei pe luna viitoare, ei cred că glumesc
cu psihologia mea totalitară, dar eu nu și nu, inconjurîndu-mă
cu tratate care desfoliază exhaustiv, sub conducerea lui René Zazzo,
Librairie Armand Colin, 1969, 103, Boul Saint-Michel, Paris V-e Les
Débilité Mentales, culpabilitate, minimalizare sau ignorare
nevrotică a faptelor sau ignorare deliberată a
bunurilor din natură, fragmente de real încastrate într-o gîndire
superioară, înapoi la amoebă, spaima de moarte a filosofului în fața
unei tahicardii, spaima de moarte în fața unei idei, înapoi la amoebă,
anchetarea bufonilor profesioniști, explicarea sensului ascuns al
bufonadei, cei șapte sau nouă urangutani în lanț, Poe, colțuri de
afiș cu programul Operei bătute de vînt în noroi, oi tunse cuminte
cu foarfeca, lume, lume, circa, circul cu care am fugit de acasă
la treisprezece ani, îndrăgostit de somnambula care levitează și acum
pe rumegușul din arena creierului meu, he, he, nimeni nu poate mai
bine să-și ia în derîdere propriul fiind decît eu...

plastică

„Flori“ de Ghiață

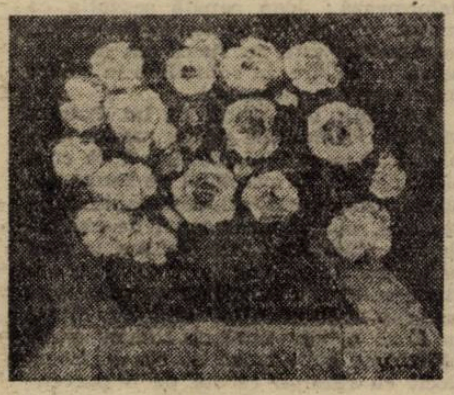

Răsărit în ținuturile uscate și sărăcăcioase ale Mehedinților, *Dimitrie Ghiață* face, în pictura românească, figura artistului clădit printr-o mistuitoare ambiție de depășire a propriei condiții. N-a avut destinul unei cariere explozive, spectaculoase. Drumul său s-a conturat prin meandrele unor acumulări anevoioase în matricea unei sensibilități robuste, ce i-a facilitat accesul spre acele zone ale universului înconjurător, care traduc, de regulă, un spațiu existențial particular și reprezentativ, în același timp, încărcat de umanitate și afecțiune. Ghiață s-a bizuit aproape în exclusivitate pe aceste atribute ale nativității sale, evoluția lui artistică fiind proba exemplară a personalității autodidacte ce s-a încăpățînat să fie. Bătălia în care s-a angajat, încă din primii ani ai împlinirii sale artistice, a fost aceea a însinguratului ce-și asumă servitutile unei existențe severe și demoniace. El nu a fost ceea ce se poate numi un creator, un plăsmuitor de noi universuri de forme și culori. Ghiață, ca fiu al pămîntului, legat de glia maternală, a trăit ca un țăran perpetuu în reveria naturii, a mediului în care sensibilitatea și vitalitatea îi erau nutrite cu maximă fervoare. O celulă a vieții în căutarea permanentă a biotopului ideal, acesta pare să fi fost traseul devenirii artistice a pictorului, ajuns, altfel, destul de tîrziu la deplina consacrare a personalității lui creatoare.

Pictura sa este, în opinia majorității comentatorilor, expresia rezonantă a ființei lui artistice. Raporturile pictorului cu realitatea sînt directe și totale, angajînd o sinceritate fără echivoc, reverberantă și reținută ca atare și de privitor. Este, pe acest plan, un pictor pe deplin accesibil, fără conotări de nuanțe, de expresie, fără afectări stilistice, ceea ce îl determina pe Tonitza să observe că pictura lui Ghiață, paleta lui coloristică emană *o rezonanță intimă care traduce, fără abilitate, fără emfază stări de suflet bine definite, riguros personale...*

De aceea, arta lui Dimitrie Ghiață este cel mai limpede ilustrată în naturi statice, în cele cu flori, mai ales, și în compozițiile ce refac atmosfera piețelor și tîrgurilor țărănești de prin părțile baștinei sale. În cele dintîi, pictorul se vădește poate cel mai demn continuator al performanțelor artistice atinse de Luchian, a cărei experiență picturală a marcat, se pare, preocupările pe acest plan ale lui Ghiață. Există în aceste pînze cu flori ale artistului o constantă cu aparență paradoxală — arhitecturarea perfectă a construcției plastice, în desen și culoare, fără ca impresia de spontaneitate a notației să fie atenuată în vreun fel. O probă de virtuozitate ce avea să facă epocă și pe care pictorul, la maturitate, a amplificat-o la dimensiunea întregii opere. Astăzi recunoaștem în Ghiață pe unul dintre cei mai mari pictori de flori din galeria națională, pecetea originalității și a consistenței viziunii sale plastice fiind definită întrutotul drept o posibilă lecție a școlii românești de pictură.

În pictura de gen, se disting aceleași calități de constructor atent și riguros, în care importante nu sînt detaliile portretistice ale personajelor ce populează spațiul pînzei, ci armonia combinatorie a mișcării lor, a atitudinii lor în ambianța plastică creată de pictor. Ghiață compune cu minuție (sau selectează cu un ochi expert din spațiul cercetat) un cadru ideal de existență, în care formele capătă personalitate prin netă lor individualitate tipologică. Artistul reține în desen detaliile specifice locului, stării sociale și preocupărilor celor ce-i animă tablourile. Cele mai multe dintre pînzele cu această temă sugerează instantaneul fotografic, prin tensiunea vieții care se resimte în cadru.

Dincolo de aceste forme în mișcare ale viului, înfloresc culorile. Teritoriu în care pictorul crează cu adevărat, libertatea artistului sfidînd rigoarea desenatorului. Lumea acestor tîrguri și piețe sărăcăcioase și pitorești a captat întreaga simpatie a pictorului, resursele lui de sensibilitate debordînd în acest spațiu ca într-o matcă a purității și candorii. Țăranii lui Ghiață au ceva din imaginea sublimată a duhului pămîntului, fără să le putem distinge chipurile. Pictorul însuși nu ne îngăduie asta, ca și cum ar vrea să ne convingă de adevărul că nu identitatea lor este importantă, ci ființa lor, felul lor de a fi. Acest suflu unic și dens ni-l restituie pictorul prin desen și construcție, fără să lunece în retorism folclorizant. Este una dintre mizele capitale ale artei sale, deși nu l-au tentat niciodată tezificările, fie ele și estetice, asupra lucrului său. A fost toată viața un uvrier tenace în fața șevaletului, și-a urmat menirea și și-a ascultat cu cerbicie vocea lăuntrică a instinctului artistic cu care a fost înzestrat. Din asemenea magmă fertilă, în curgere lentă, izvorăște colorismul său atît de reavăn și de rafinat, în același timp, care, privindu-i pînzele, ne inspiră un tonifiant sentiment de libertate și de generozitate sufletească. Pentru că, înainte de toate, pictura lui Dimitrie Ghiață este străbătută de o profundă undă de umanitate, de căldura aproape domestică a comunicării. Pînă și în unele dintre peisajele sale, cum sînt cele cu sonde din patriarhal-industrialele vetre petroliere de prin părțile Morenilor, Cîmpinei ori Bușteni-lor, vădesc prin colorismul lor afectuos, prin armonia ritmurilor în tonurile grave și luminoase (care domină cadrul pînă la limita severelor viziuni de tip expresionist) o participare sensibilă, plină de înțelegere a artistului, atent la metamorfozele care desidilizează imaginea vieții și a universului existenței imediate, fără a-i distruge, însă, echilibrul fundamental. Ca poet al luminii ce este, Ghiață a prospectat cu har și distincție spirituală orizonturile lumii în care a trăit, fără a-i ocoli asperitățile și austeritatea, dar înnobilînd toate acestea cu aura luminii sale lăuntrice. Nu-i de mirare, că aproape în tot ceea ce a pictat, Ghiață a pus ceva din prea plinul ființei lui dăruite și generoase, sinceritatea absolută a exprimării lui artistice constituind coordonata valorică fundamentală a personalității lui creatoare.

Corneliu Antim

muzică

Viața capodopercei — ochiul și urechea

Capodopera are de multe ori viață mai grea decît creatorul ei.

Mereu de la începutul lumii. Să ai sentimentul nașterii.

Greu să faci din „gamele“ beethoveniene Muzică. Dar ea există. Acolo. E fabuloasa respirație dinaintea Temei.

Trilurile din **Concertul nr. V pentru pian** de Beethoven, dincolo de tehnică. Egalitate ?... Dinamică ?.. Doar un perfect „vibrato“ interior.

Nu timpul distruge capodopera, ci interpreții.

Cu nasul în partitură, dirijorul nu vede Muzica din cauza notelor. Gesturi ample, muzică sfrijită. Ar trebui, poate, să cîntăm mai rar. Pîntece rotunjite, fețe obosite, transpirate, calviție, timpanistul numărîndu-și pauzele și zilele pînă la concediu. Din nou dirijorul căruia-i lipsește doar basonul de mareșal. Înapoi la muzica de cameră.

Există Teme care se cîntă singure și Teme care trebuiesc cîntate.

Cu un tablou ești singur. Sau aproape. (Te însoțește, autoritară, cultura.) Cu muzica, nu. Avea dreptate Celibidache cînd spunea că este împotriva înregistrărilor ?...

Din nou mîinile dirijorului, degetele în vîrful cărora sînt doar ochi morți. („Ochii“ cubanezului Mendive cîntă. Unde să cauți muzica ?)

Trebuie neapărat să trecem prin purgatoriul Infernului ?...

Karajan dirija de multe ori cu ochii închiși. Mi-e frică să-mi imaginez ce vedea.

Din nou „apoteoza dansului“ din **a VII-a** de Beethoven cum spunea nu știu cine. Dar sînt atîtea apoteoze, domnilor. Și cea mai tristă dintre ele e a limbii de lemn. La naiba cu didactica ! Măcar atîta lucru merită și Beethoven. Să inventăm un limbaj care să-l însoțească frumos. Fie și-n chip de Sancho. Candid.

Dar cîtă durere, cîtă încrîncenare în această „apoteoză“ a dansului. Ce frenezie a singurătății ! De ce zîmbește doamna din rîndul întîi ? A citit prezentarea din program ?...

(Iubesc repetițiile. Au ceva din imperfecțiunea vieții.)

Ce-am reținut din Mona Lisa ?... Sistemul de alarmă. Very sophisticate, verrrry sophisticate... Un cor de exclamații. Ipocrizie de vacanță. I'am sorry Mona !... Cineva mă duce în fugă prin salonul micilor maeștri olandezi. N-avem timp, zice. Să-ți arăt Vermeer-ul. Închid ochii și ies pe dibuite în stradă. Am să merg la concertul unde se cîntă o singură piesă. Dar să dea naiba să rateze cornii repriza... (Placindo Domingo și reabilitarea pentru mine) a canzonetei. Tichet gratuit de transport spre lagunele Veneției. Un pic de soare, puțin mucegai somptuos, puțin d'Annunzio. Anvelopa mini-capodoperei.)

Valentin Petculescu

Post festum.

Și ursii se împușcă, nu ? Vreți să vedeți o astfel de scenă ? Vreți să auziți pocnetul armei ? („Regia, vă rog, sonorul mai tare să auzim împușcătura“.) Vreți să vedeți agonia unui urs învățat la carne de oameni ? Și cum se tîrăște spre apă cu-o teribilă spaimă și speranță ?... Solicitați reluarea emisiunii Viața (sîngeroasă) a satului, de duminică. Vizionare plăcută !

t.v.

23 de ore pe zi

Miercuri, 1 august. Aseară, pe la zece, vești despre noile programe ale televiziunii. Emisiunea **Actualități** (una dintre ele, zilnic) : o oră întreagă. Spațiu pentru amănunte, pentru micile adevăruri fără de care nimic nu e verosimil, pentru desfășurarea calmă a inteligenței, cînd e cazul. O emisiune nouă, pe care o aștept cu mare interes : **Virsta a treia.** 164 de ore de emisie săptămînal (pe programele unu sau doi, adesea concomitent). Calculez : 23 de ore pe zi. Nu e o glumă ! De la două (în noiembrie), la douăzeci și trei. Poate că nu se munceste totdeauna bine la televiziune, dar, oricum... Succes ! De îndată ce se retrage domnișoara care ne-a anunțat cum va fi, un domn muzician prezintă o pianistă : „O minunată tînără interpretă, într-un minunat concert, în care minunatele minute ale acestui copil-minune“ etc. Ce să mai adăugăm ? Minunat ! De trei ori, minunat ! Ba nu, de patru ori, într-o frază.

Dar tot aseară am văzut **Atingerea**, un film splendid al lui Ingmar Bergman. Și mi-am amintit de **Ginger și Fred**, al lui Fellini, de acum cîteva luni (tot o premieră la televiziune) și de reluarea unei pelicule mai vechi **(Hiroshima, dragostea mea** — Alain Resnais). Nu-mi puteam desprinde ochii de pe chipul strălucitei actrițe Bibi Andersson, observam că primele cuvinte pe care i le spune celui ce-i va deveni amant (și pe care încă nu-l cunoaște) sintetizează întreaga lor poveste : „Stingeți lumina și lăsați-mă singură !“. Lumina se va stinge, va rămîne singură, dar după ani de frămîntări, după încercarea de a duce „două vieți“ alături de cei doi oameni pe care-i iubește : soțul și amantul. Și nu mă gîndeam, tulburat, nici la tema „mîinilor“ și nici la cea a „morții“ — teme pe care, cu pricepere, le-a pus în lumină prezentatoarea filmului, agreabila doamnă Marina Ilieșiu, o tînără care nici nu se bîlbîia, nici nu-și dădea ifose — nu, la altceva reflectam (ce cuvînt prețios !). Ca și cînd un om cu ochii înlăcrimați poate să „reflecteze“ ! Nu știu. Observam cît de banală era povestea, cît de puternic contrastul între faptele peste măsură de firești și imaginile extraordinare, — și făceam legătura cu celelalte două filme mari văzute nu demult. Aceeași poveste, mereu repetată : oamenii se simt singuri, niște legături vechi au fost rupte în această a doua jumătate a secolului 20, iar ei rabdă și rabdă, pînă ce nu mai pot răbda. Și caută o soluție. În sinucidere, ca junele David, într-o legătură sexuală, într-o prietenie, nu și într-o mare idee, pentru că vremea marilor idei (totdeauna utopice) pare că s-a dus. **Atingerea** este un film despre oameni cărora le e frig („Urăsc frigul !“ e un refren). Le e frig în masele lor reci și le e frig în singurătatea lor din ce în ce mai mare. Ca și nouă, dragi cititori, iertați-mă că fac această apropiere indiscretă... După atîtea ierni ale nemulțumirii noastre, după ce am crezut că, însfîrșit, ne vom simți alături și ne va fi cald, iată că istoria ne-a oferit o clipă iluzia glorioasă a fraternității, iar acum face tot ce poate pentru a îndepărta cu suspiciune pe vechiul prieten de vechiul prieten, pe frate de frate, pe fiu de părinți. Ca și cînd faptul că un ins crede în ideile unui partid, că al doilea militează pentru ideile altuia, iar cel de-al treilea continuă să caute, ar fi un motiv — și încă unul strașnic ! — de a rupe toate legăturile ce i-au unit decenii de-a rîndul. A nu mai spune, cu deferență, „bună ziua“, a nu mai întreba, cu interes real, „ce mai faci ?“, a nu mai da telefoane decît din interes, a amesteca în mod oribil politica și morala, a nu iubi, a nu mai iubi, ba chiar a uri (și nu un dictator, ci un prieten ce te-a contrazis cu blîndețe), bizar e acest chip al „perioadei de trecere“. Și sîntem vinovați toți, toți fără excepție, s-o lăsăm în pace pe Clio ! Doar nu ni se cere să fim supraoameni ; să rămînem oameni, atît. A dispărut — nu pretutindeni, dar aproape pretutindeni — atingerea, necesara atingere a celor două mîini de prieten, atingerea privirilor, a gîndurilor, de parcă, în plină iarnă (scriu eu ștergîndu-mi cu batista nădușeala de pe frunte), cineva a spart un zid al camerei în care ne aflăm. Suflă un vînt al răutății. Nu-i putem spune altfel decît „răutate“. Și trebuie, totuși, să facem ceva. Arta, da, încearcă. Uneori, și oamenii politicii Și teleaștii. Dar atît de rar ! Cu atît de puțină forță de convingere ! 23 de ore ? Excelent. Măcar 23 de minute de căldură umană putem aștepta ?

Florin Mugur

O CĂLĂTORIE DE TEMUT

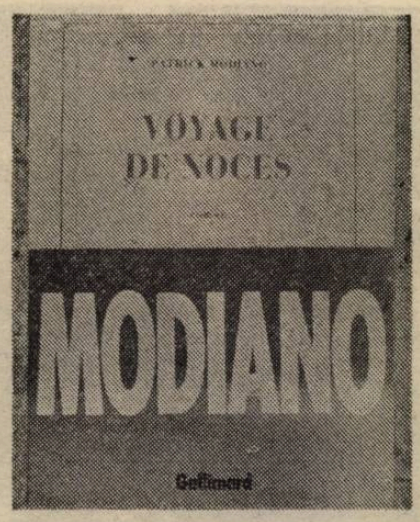

Cel de al doisprezecelea roman al lui Patrick Modiano se rezumă la o intrigă mediocră și la un număr de situații banale. Și totuși, **Călătorie de nuntă** * nu este o carte oarecare, dovadă fiind și locul pe care îl ocupă de bune săptămîni în topul noutăților literare de ficțiune.

Jean, naratorul, trece printr-o criză. Gravă pentru că pare pînă la un punct insolubilă. Așa se și dovedește în cele din urmă. Bărbatul vrea să rupă cu trecutul și caută o soluție care să nu fie un paliativ. S-a săturat să scrie de o viață scenarii pentru filme documentare : să urce în avion ca să debarce în puncte ale planetei, străine, rezistente, derutante. Trăiește alături de o soție care-l înșeală. Nu are sens pentru niciunul să rămînă în cuplu devreme ce nu sînt împreună. Din această ruptură prozatorul deduce sursa tribulațiilor lui Jean, nevoia lui de a se dizolva într-o existență ternă, fără mari confuzii, și, mai ales, fără busolă, la voia întîmplării, a capriciului odihnitor.

Pe măsură ce debusolarea se instăpînește peste gîndurile lui Jean, o metafizică a mărginirii îl întoarce spre povestea unui alt cuplu, cunoscut ocazional, apoi devenit părtaș la o dramă comună. Cuplul Ingrid și Rigaud este un cuplu al dezordinii în afecte, curiozităților, despovărărilor. După ce Ingrid a trăit chinuit anii de ocupație nazistă a Franței, iar Rigaud a atras-o într-o formulă de alternanță la negativitatea istorică, însufleținu-i cu farmec fața întunecată a unui timp de violență și opoziție, iată sosit timpul socotelilor, al șiretliculul, trădării, înlocuirilor.

Pe acest **contra timp** construiește Patrick Modiano sinele lui Jean cît și ipostazele neînduplecării cu care se smulge din mediul lui. Din biografia unor legături dacă putem numi astfel un roman al **dezunirii** foștilor amanți, sinuciderea lui Ingrid redistribuie termenii conflictuali. Ingrid păruse cea mai legată de viață. S-a omorît pentru că există, cu siguranță, o rațiune care ne scapă, deși **Călătorie de nuntă** leagă nu de aventuri gesturile esențiale cît de **sensuri**, de întîlniri și deveniri, povestea întoarcerilor în timp fiind convertită într-o beție a iubirii și a suferinței. Mecanismul acestora este cum se va vedea o deșertăciune, și duce la eșec. În spațiul extensiei formei de detașare fără dureri (Ingrid de detașează de Rigaud, Jean de Anntte), nu este loc de indulgență. Desperarea surdă, antiretorică, irumpe în interioritatea actorilor ; romancierul o înțelege într-un subtil joc de discontinuități ale stărilor de prezență/evitare.

Jean este omul care se recuză în căsnicie și în meserie. El aspiră la anonimat, la pierdere în natura informă, la nonidentitate. Cu alte cuvinte speră să riște cît mai puțin socialmente pentru a se autorecupera moralmente. Să treacă neobservat faptul că nu mai este iubit și că el însuși se acceptă cu greu în propria piele. Există un adevăr în carte : nu mai poți trișa după ce ai obosit să minți și să te minți. Poate că anecdotica este aici subțire, însă moartea lui Ingrid o valorizează numai aparent, pretextual. Debarcarea lui Jean în trecut este, în fond, smulgere din rețeaua de duplicități ce părea că va compromite prezentul și chiar îl compromite.

În buna tradiție franceză de claritate a narațiunii de la Maupassant încoace, Patrick Modiano întrerupe cursul scenelor dar nu le alterează transparența decronologică. Astfel, pe trama amintită se țese tema cărții dată de teama de a trăi. Intervine într-un film despre film, o voce a speranței de împlinire în anonimat, în umbra actului social. Din clasicul roman ce face concurență stării civile avem păstrat în prezentul scenariu recursul la forul inferior, singurul de astă dată care rînduiește sursele de agitație. Acesta corespunde observării în oglinzi retrovizoare. Dictează noile opțiuni. Unui timp al istoriei generale (timpul ocupației germane a Franței și cel următor, de după război) îi succede timpul indivizilor, subiectivi, decelat în stenograme gestuale, mimici prozaice, analogii. Cînd ireparabilul se produce, Jean fuge de Annette, cum Ingrid fuge de Rigaud. Un partener îl contestă pe celălalt. Avem prin urmare în **Călătorie de nuntă** o radiografie a nemulțumirilor și despărțirilor într-un microcosmos de valori determinate nu și împărtășite. Un microcosmos de șocuri și, prin repetare, de evenimente susceptibile să pulverizeze dificultatea de **a fi**. Redusă, încetul cu încetul, la **a suferi**. Între a fi și a suferi psihologiile se deformează ; Jean capătă senzația că mai puternică decît intenția întoarcerii la Annette, este, în final, cea de a se salva în izolare, în solitudine în cercul unor umili necunoscuți.

Pe spații mici romanul lui Patrick Modiano, simplifică poate, marea problematică a omului modern. Însă cum să îi negăm, în evantaiul de forme ale adevărurilor sufletești, dominanta antiretorică, nonpatetică, genul de analiză de sine stătătoare, fără tezisme, la care reflectăm de pe vremea cînd orice acțiune epică tindea spre impersonalitate ca prim atribuit al modernității. Firesc ar fi să privim tipul de roman cvasiobiectivat cu admirație. Nu o facem decît cu rezerva cerută de o prevențiune : să fie de ajuns de ingenios ca finalitatea lumii psihice să nu aibă nici caracter apăsat digresiv nici unul amestecat — predică plus ipocrite propensiuni spre frivolități.

Principial, **Călătorie de nuntă** sună precum un avertisment.

Fără să fie dezagreabilă, o călătorie riscă să schimbe motivul (de exemplu : o nuntă) într-un act care îi izgonește din sfera lui pe intimii beneficiari. Ar fi posibil ca de vină să fie viața și moartea, cei doi poli între care călătorim ca între două aparate de gimnastică. În iluzia că unul ar fi normal de greu iar celălalt șubrezit de negările noastre înverșunate.

Henri Zalis

*) Patrick Modiano, **Voyage de noces**, Gallimard, Paris 1990).

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (9)

Închipuie-ți, dragă prietene, că distinsul nostru stăpîn ar fi avut obiceiul de a surprinde lumea. Să zicem că monarhul zboară spre nord, unde totul este pregătit, protocolul aranjat, ceremonialul pus la punct, provincia strălucește ca oglinda, cînd, deodată, în avion, venerabilul stăpîn îl cheamă pe pilot și îi spune : — Fiule, întoarce mașina, zburăm în sud. Iar acolo nu-i nimeni ! Nimic pregătit ! Sudul murdar, peticit, în debandadă, negru de muște, guvernatorul plecat în capitală, notabilitățile dorm, polițiștii s-au cărat prin sate și îi jupoaie pe săteni. Vai, cît de jenat s-ar simți bunul stăpîn ! Ba chiar de ce n-am spune-o cu curaj — ar fi pur și simplu ridicol. Avem asemenea provincii în care poporul este groaznic de sălbatic, despuiat și păgîn, iar fără îndrumarea poliției s-ar putea ajunge la lezarea majestății sale. Avem alte provincii în care brutele de săteni ar fugi de frică, cînd l-ar vedea pe monarh. Și închipuie-ți-l, prietene, pe distinsul stăpîn coborînd din avion, iar în jurul său nici țipenie de om, liniște, cîmpul gol, și cît vezi cu ochii nici o suflare. N-are cui se adresa, cui să-i spună o vorbă, pe cine să-l îndrume, nu mai spun de lipsa porților triumfale de bun venit sau a mașinilor. Ce să faci, cum să te comporți ? Să așezi tronul și să întinzi covorul ? Asta-i și mai groaznic, e și mai ridicol. Tronul asigură demnitate, dar numai în contrast cu supunenia înconjurătoare, iar subalternii supuși dau tronului putere și sens, fără aceasta tronul este o decorație, un fotoliu incomod cu plușul roz și cu arcurile stricate. Într-un pustiu nelocuit — tronul e ceva compromițător. Să cobori în locul lui ? Să aștepți ce va urma ? Să crezi că va veni cineva să-i adreseze onoruri și plecăciuni ? În plus, nu-i nici o mașină ca să ajungă la prima localitate, să-l cauți pe reprezentantul său. Stăpînul știe cine este, dar cum să-l găsești așa pe nepusă masă ? Ce-i rămîne atunci stăpînului nostru ? Să se uite de jur împrejur, să se uite în avion și să zboare spre nord, unde toți așteaptă puși la punct, inițiați și neliniștiți, și protocolul, și ceremonialul, și provincia ca o oglindă. Te poți mira că într-o asemenea situație iscusitul domn nu dorea să surprindă pe nimeni ? Să fi luat prin surprindere, pe unii, pe alții, cînd aici cînd colo. Azi i-a surprins pe cei din provincia Bale, peste o săptămînă a dat buzna peste cei din provincia Tigre. Constată : debandadă mizerie, muscărie cît vezi cu ochii. Cheamă notabilitățile din provincie la Addis Abeba, la ora numirilor, îi bestelește și îi înlătură. O asemenea știre se împrăștie prin toată împărăția. Și care vor fi urmările ? Acelea că notabilitățile din toată țara nu mai fac nimic, se uită numai pe cer, dacă nu vine venerabilul stăpîn. Populația suferă, provincia decade, dar asta-i nimica toată față de frica în fața supărării stăpînului. Și ce-i mai rău, se simt nesiguri și amenințați, fără să știe acum ziua și ora, legați prin incomoditate și frică comună, încep să șușotească, să se codească, să lanseze bîrfe în legătură cu sănătatea blajinului stăpîn, iar pînă la urmă să pregătească atentate, să întărîte la revoltă, să instige și să năruie, după părerea lor nevrednicul tron, care — iată ce ginduri defăimătoare ! — le-a mîncat viața. De aceea, pentru a evita neliniștea în împărăție, paralizarea puterii, stăpînul nostru a introdus un compromis care să se soldeze cu o liniște dublă — pentru el și notabilitățile sale. Acum toți devastatorii puterii monarhice îi impută stăpînului suprem că în fiecare provincie avea cel puțin un palat, care era în orice moment gata să-l primească pe împărat. E drept că era puțină exagerare — ce să mai spunem — cînd în inima pustiului Ogaden s-a construit un palat impunător, dotat cu personal de deservire și depozite pline cu de-ale gurii, în care timp de aproape douăzeci de ani, neobositul stăpîn a petrecut în el numai o singură zi. Să presupunem însă că traseul distinsului stăpîn ar fi fost stabilit de așa manieră încît ar fi fost nevoit să doarmă în mijlocul pustiului. Nu e așa că necesitatea unui asemenea palat ar fi fost imperioasă ? Cu regret, poporul nostru troglodit nu înțelege niciodată legile rațiunilor supreme, iar monarhii trebuie să se conducă după aceste legi.

E.

Sala aurie domnule Kapuczycki, ora plăților. Alături de împărat stă girbovit de ani Aba Hanna, iar în spatele lui omul cu săcoteiul de bani. În cealaltă parte a sălii o grămadă de oameni, cu toate că par în dezordine, fiecare își cunoaște însă rindul său. Pot spune o gloată, căci stăpînul binefăcător primea zilnic un număr infinit de subalterni. Cînd se afla la Addis Abeba, palatul era arhiplin, vuia de viață — păstrată fiind în mod natural ierarhia. Prin curte se perindau rinduri, rinduri de mașini, pe coridoare se îngrămădeau delegații, în sălile de așteptare se întreținеau ambasadorii, funcționari de la ceremonial alergau cu priviri înfierbîntate, se schimbau gărzile, curierii fugeau cu mape de hîrtii, apărea cîte un ministru, așa pur și simplu, modest, de parcă ar fi fost un om de rînd, sute de supuși se îmbulzeau să înmîneze demnitarilor ba o jalbă, ba un denunț... Se puteau vedea generali, membri ai Consiliului de coroană, administratori ai bunurilor imperiale, regenți, **într-un cuvînt, o grămadă de lume, preocupată, surescitată.**

Totul dispărea de îndată ce distinsul stăpîn părăsea capitala — plecînd într-o vizită în străinătate ori prin provincie să pună vreo piatră unghiulară la temelia unei construcții, să inaugureze vreo cale de comunicație sau să cunoască grijile poporului, să-l îmbărbăteze și să-l bucure. Imediat palatul se golea și se transforma într-o machetă, într-o recuzită ; servitorii se apucau de spălat și atîrnau lenjerie pe sfori, copiii oamenilor de aici păsteau caprele pe peluzele de iarbă, funcționarii de la ceremonial invadau barurile orașului, gardienii legau porțile în lanțuri și dormeau pe sub copaci. Stăpînul se întorcea, fanfarele cîntau de mama focului, și palatul se înviora din nou. În sala de aur se simțea întotdeauna ceva electrizant. Se simțea ca un curent care dădea tîrcoale pe la tîmple, cutremurîndu-i pe toți. Era clar că sursa de curent era săcoteiul, vizibil pentru fiecare, făcut din piele de viței de calitate superioară. Oamenii veneau pe rînd spre darnicul stăpîn, spunîndu-i în ce scop le sînt necesari banii. Stăpînul îi privea și apoi punea întrebări suplimentare. Aici trebuie să recunosc că bunul nostru stăpîn era extrem de atent în problemele financiare. Orice cheltuială la nivelul împărăției, care depășea suma de zece dolari, necesita aprobarea lui personală, iar dacă un ministru îi cerea aprobarea să cheltuiască doar și un singur dolar, putea fi sigur de lauda sa. Pentru a se duce mașina unui minister la reparații, era nevoie de aprobarea împăratului. Pentru a se schimba o țeavă spartă în oraș, era nevoie de aprobarea împăratului. Pentru a se cumpăra cearșafuri la hotel — era nevoie de aprobarea împăratului.

Cît de surprins poți fi, prietene, de extraordinara hărnicie și economie de care dădea dovadă bravul stăpîn, care își petrecea cea mai mare parte a timpului său cu verificarea calculelor, ascultatul devizelor, respingerea propunerilor, reflectarea asupra capacității, șireteniei și necumpătării umane. Dar în problemele acestea stăpînul nostru nu se arăta niciodată plictisit sau obosit. Întotdeauna îți reținea atenția curiozitatea sa vie, insistența și spiritul de cumpătare exemplară. Avea unele slăbiciuni fiscale și ministrul său de finanțe, Yelma Deres, făcea parte din grupul oamenilor cu cel mai mare acces la împărat. Se spunea că celor nevoiași stăpînul nostru le întindea o mînă darnică. Ascultînd răspunsurile la întrebările suplimentare, milostivul stăpîn încunoștiința petiționarul că va soluționa cheltuielile sale financiare. Omul fericit se pleca pînă la pămînt. Darnicul stăpîn întorcea acum capul spre Aba Hanna și în șoaptă îi spunea suma de bani pe care caritabilul demnitar trebuia să o scoată din săcotei. Aba Hanna băga mîna în sac, scotea banii, îi punea într-un plic ce-l înmîna fericitului mișcat, și care — plecăciune după plecăciune — se tot retrăgea cu spatele, împleticindu-se și hîrșiindu-și picioarele, pînă ieșea. Iar după asta, dom'le Kapuczycki, se auzeau plînsetele acestor nerecunoscători mizerabili. Căci în plic găseau numai o părticică din suma pe care — după cum se jurau acei nesătui jecmănitori — le-o promisese darnicul stăpîn. Și ce să facă — să se întoarcă ? Să înainteze petiții ? Să îl condamne pe demnitarul cel mai apropiat de inima stăpînului ? Așa ceva era imposibil. O, cu cîtă ură este înconjurat preacredinciosul vistiernic și confident. Ori, fără a îndrăzni să pătez demnitatea stăpînului nostru, asupra lui Aba Hanna planau opinii ce îl învinuiau de zgircenie și înșelăciune, despre faptul că doar așa, de ochii lumii, băga mîna în sac și că tot alegea din ei, strecurînd printre degete, care i se impleteau ca într-o sită deasă, și că, în general, cu atîta silă băga mîna în săcotei de parcă ar fi fost plin de reptile veninoase, și-apoi repede, fără să se mai uite, căci simțea monezile după greutate și bancnotele după mărime, îi înmîna acestuia plicul, făcîndu-i semn să se îndepărteze cu plecăciuni în spate. De aceea, cînd a fost împușcat cred că n-a plîns nimeni după el în afara milosului stăpîn. Sac gol ! Dom'le Kapuczycky, știți dumneavoastră ce înseamnă banul într-o țară săracă ? Banul într-o țară săracă și într-o țară bogată sînt două lucruri absolut diferite ! Banul într-o țară bogată este o hîrtie de valoare pe care cumperi mărfuri în piață. Avînd bani ești un achizitor, chiar și milionarul este un achizitor. El poate achiziționa mai mult, dar rămîne numai unul din cei care achiziționează și numai atît. Dar într-o țară săracă ? Într-o asemenea țară, banul e ceva minunat, ca un gard viu prin care nu trece nimic, narcotizant, plin de flori care nu se ofilesc și care te scapă de toți și de toate. Prin gardul acesta viu nu vezi sărăcia care se tîrăște, nu simți glasurile oamenilor ce străbat spre tine din abisuri. Dar în același timp, știi că toate acestea există și te simți mîndru că dispui de un asemenea remediu. Dumneavoastră aveți bani, deci aveți aripi. Sînteți ca o pasăre a raiului care trezește încîntarea. V-ați putea imagina ca în Olanda să se adune o gloată de oameni, care să se uite la un olandez bogat ? Ori în Suedia sau în Australia ? La noi însă da. La noi, dacă apare un print, oamenii fug să-l vadă. Fug să vadă un milionar și apoi vor umbla multă vreme și vor spune : am văzut un milionar. Banul transformă propria țară într-un pămînt exotic. Începe să vă mire totul: cum trăiesc oamenii, cam ce îi preocupă. O să-mi **spuneți** : nu, imposibil.

Versiune românească :
Nicolae Mareș

GERARD BAYO

Poemele de față au fost scrise foarte de curînd (iulie 1990), în cursul unei prime călătorii în România a poetului francez Gérard Bayo (n. 1936). Autorul lor a publicat pînă acum mai multe volume de versuri (**Les pommiers de Gardelegen**, 1975, cu o prefață de Pierre Emmanuel ; **Un printemps difficile**, 1976, premiul Antonin Artaud ; **Didascalies**, I-II 1977, 1985; **Cendres du verbe amour**, 1979 ; **Au sommet de la nuit**, 1980 ; **Déjà l'aube d'un été**, 1984 ; **Être dehors te voir**, 1986 ; **Vies**, 1989), precum și eseuri despre Rimbaud. O culegere din poezia sa se află în pregătire la editura „Dacia" din Cluj.

Maramureș

Toată lumea cînta în mașină
și cuvîntul „lacrimă" revenea
de două sau de trei ori, însă altminteri
cît de bine sunau cuvintele !
ele care-și țineau
făgăduiala lor de cuvinte-n această
primă vară de libertate.
„Dar nu, nu de-aceea cîntăm
De mult mai de departe ne vine jalea..."

Sub grinda cea mare a casei
acolo, bărbatul trăgînd să moară
puse să fie adus. El, de atîtea ori,
în picioare-a știut să treacă
granița ce se vede.

Mai mare decît crezi e lumea

Cald laptele și rece era noaptea
lîngă prispă, petrecerea
se preface-n ceva uriaș,
gigantic în limpezimea
zadarnică-a stelelor.

În casă puse erau
pe masă cartea
ferfeniță, și ochelarii.

Fără să-și fi luat rămas bun,
miază-noaptea nu mai era.

Una cîte una stelele se-adunau,
se apropiau
în jurul unui fel de masă
de la care nici unul din cei ce cinstesc
n-ar fi lipsit.

„M-a uitat moartea", spunea bătrînul
de lîngă stau'.
Din paradis, gîndeai că pe pămînt
ți-ai și primit partea. Iar pe masă
cartea-n fișii, mai violentă
decît e viața de violentă,
lumina odaia

In sfîrșit am văzut

atîrnată printre
toate celelalte din clădirea în care stai,
cutia ta de scrisori.
După atîția ani,
printre atîtea altele.

Și, toate, prieteni, cutiile voastre cu nume
limpede însemnate
unde, singure, fiecare pe rînd
apăreau.

Lizibile, da,
surizătoare și simple. Și rușinîndu-se.

Binecuvîntate fie-n orașele ostenite
atît de-ostenite, și încă mai mult,
și de-atîția ani,
și necunoscute,
cutiile de scrisori ale cerului
lipsit de lumină, stînd nemișcat
în casa scărilor și
peste capetele noastre
sub nevăzutul portal
al unei nații de regi.

Grădină din Cluj

Zori și zi ce nu-s ale mele,
pe care nicicînd nu vă mai privesc
niște ochi obișnuiți
cu voi. Zorii s-au arătat
mai întîi la fereastra copiilor
pe care nu i-am văzut niciodată.

Zori palizi
cum era ieri luminosul tavan de sub nuci.
Pe cărare s-a așezat lupoaica. Cenușie.
și-albastră culoarea ochilor ei.
Trupul flacără-i este purtînd lumina.

Așa se-nstăpînesc ochii,
asemeni inimii ce primește
atît de mult de la prietenie,
ca să păstreze
departe de orice privire. Apoi
cerul
se-acoperă, începe să plouă.

Deseți

Dealuri, îndulcite de-nalte ierburi, și de-un
brusc avînt
uneori sfărîmate

precum asaltul soarelui
cînd nu poate
decît să se-apropie
de-acoperișuri, acolo jos,
unde se mișcă în pace, și-ncet,
băieți și fete dintr-un neam regesc,

dealuri,
îndulcite de cîteva fire de iarbă roșie,
ca și cum
nu de mult, cineva
ar fi plîns peste voi.

În românește de
Ion Pop

hyde-park

Ce bine era înainte

N-am mai scris o carte de nu știu cînd. În afară de Dumnezeu, pe care îl stimez, i-am atacat pe toți marii dregă-stricători, doar-doar mi-o astupa vreunul gura cu o sinecură, să-mi pot așterne în tihnă romanele pe care voi dormi. Ți-ai găsit !

„Hyde-Park"-ul îmi e cules cu litere din ce în ce mai mici, și ultimii cititori, înzestrați cu lupele cele mai puternice, m-au rugat să acționez. Aș putea să reduc textul, silindu-i pe editori să-l afîneze. Aș face-o, dacă i-aș crede capabili de o reacție firească.

Am sperat, un timp, că voi fi interzis — țineți minte, în perioada cînd întrecusem orice măsură. Ce martir aș fi devenit ? Ce victimă a lui Dinescu et comp. ! N-a mers. M-au lăsat în pace, să mă consum ca un butoi cu caneaua deschisă.

Ce bine era înainte ! Victimă a regimului, trăiam bine-mersi, în îndolență și cumpătare. Nici un prieten nu se uita chioriș cînd îl rugam să investească și în partea mea de consumație. Știam că posteritatea mă va răzbuna, achitîndu-mi datoriile la Fondul Literar. (Apropo, inițiații puteau să-mi sufle că va fi revoluție, mai adunam și eu la pasiv două-trei sute de mii de grăunțe, cît de mici, ca să nu cer împrumut la vecina care mă furnică privindu-mă peste ochelari.)

La țară, aveam o cocioabă mai dărîmată decît mine. Așteptam sistematizarea cu un aer elegiac. Ce nobil expropriat aș fi putut fi, în ce castel s-ar fi transformat, poveste de poveste, șandramaua...

Pe cînd așa? E libertate ! Scrie, băiete, arată ce poți. Manifestă-te plenar. Bani-gîrlă. Nevastă-mea, sătulă de sute ferfeniințite, mă întreabă cînd încep să scriu pe dolari. Cînd m-o tipări C.I.A. ! Dar vila, cînd e gata ? Pînă va veni fiscu' să ne-nchidă pliscu', o să adun un maldăr de texte și de bani pînă în tavan. Îi și văd trăind pe spinarea mea glorioasă pe exigenții mileniului trei. Zet Zero (se scrie Z. O dar nu va fi rudă cu Zigu Ornea) și Grigurk.

În concluzie, doamnelor și domnilor, era mai bine înainte. Dar nu-mi fac griji : îmi spune inima că timpurile acelea de Aur se vor întoarce.

Tudor Vasiliu

Urmare din pag. a 16-a

Noi nu auzim

Vocea :

...și scăpare n-aveți, cu ochii și inima, toate progresele incredibile...

O altă cărămidă făcu vocea să amuțească. Acum, difuzorul, sfărîmat, atîrnă de grindă, ca o bucată de tinichea. Omul se întoarce și se așează pe pat. Se scurg clipe de liniște. Apoi vocea se aude cu toată forța.

Vocea :

...și în felul acesta progresele economice constante sînt necesare foloaselor decretelor noi mulaje și legături bazate pe destinul universitar și toată lumea chiar prelungirea și dezvoltarea anotimpurilor nesigure și periculoase a cunoscut fiindcă dacă solidaritatea perfectă și suficientă cu problemele esențiale ale pădurii și ușurința perfectă cu trudă și adevăruri incontestabile și cheltuieli n-a ieșit nici într-un fel divulgarea încîntării la înălțimea perfectă a sistemului de alegeri și inteligența perfectă și unitățile luptei cu...

Tînărul ia bățul cu cîrlig dintr-un colț al camerei, se ridică pe pervaz, leagă cîrligul de cuiul difuzorului și trage. Efortul nu e zadarnic.

Dar difuzorul vorbește la fel de ferm.

Vocea :

...conflictele interne clasele libere și eliberate de sclavie...

Smuls, difuzorul cade în stradă. Mai are voce. De sus, arcuit, tînărul îl tîntuiește cu privirea. Difuzorul e în gunoi. Tăcut, rece, fără suflet. Cîteva secunde după aceea, vrea să închidă fereastra, cînd difuzorul începe...

Vocea :

...răspunderea și creația în domeniile perfecte ale construcțiilor și progresul pentru restaurarea cuiburilor unor feluri de șoareci combatanți pe calea creării unei ținte generale devine cauză pe care forțele mobilizate ale guvernului de sistemul defensiv perfect separate în domeniul cel mai ascuns al posibilităților umane calea disoluțiilor decente au obținut nu e nevoie de explicații pentru ca reputația internațională a marelui personaj nu numai cu produsele fabricilor de lînă pasteurizată...

De la fereastră, tînărul aruncă în difuzor cu ultima cărămidă. Vocea cade ca un sughiț și după cîteva gemete scurte își regăsește suflul.

Vocea :

...scuzați... în felul acesta sarcinile strălucitoare ale societăților protejabile în propria înălțime rezultatele uluitoare profitul claselor majorității s-a construit și principiul al treilea al harababurii generale și publice produs atît de rentabil, atît de strălucitor și incredibil ajuns la înălțime încît motivul surprizei tuturor cercurilor și lumilor și speranța fiecărei persoane în pereții foarte groși în direcția cuiburilor de ciment ale termitelor de oțel cu grijă s-au construit prin urmare sarcina națională a tuturor acestora care astfel de grădini sălbatice vizitează trebuie cu această bază să ia ființă încît fiecare urs încrucișat cu fel de fel de curcani descreșterea graficelor esențiale de prelungire nu sînt departe în astfel de vremuri pline de radiații care progresele mari ale științei și tehnicii arhivării vechi molipsiți fiecare fel de confuzie în supraveghere là victoriile universitare principiul sigur al trădătorilor se numără și obligația posibilității extinderii tuturor închisorilor în legătură cu zecedoisprezece ani în urmă...

În timpul discursului, tînărul iese în grabă din cameră, coboară treptele, deschide ușa casei, o clipă privește neîncrezător în jur : nici o mișcare. Se duce și ridică difuzorul, apoi se întoarce în casă.

Vocea din difuzor se amplifică. Cîteodată, după fiecare două propoziții se aude un rîs penibil, el nu știe ce să facă, deschide ușa de la debara și aruncă înăuntru difuzorul sfărîmat. Rîsul unei mulțimi de oameni se aude din debara. Urcă treptele, închide ușa camerei. Vocea e la fel de puternică, de parcă sute de difuzoare au fost plantate în pereți.

Vocea :

Prin urmare, șansă nu există pentru ca aceste adevăruri sigure de toată lumea ascultate să fie încercate, cu inima și cu sufletul, pe calea certitudinii idealurilor superioare.

Marșul militar reîncepe, grotesc și neîndurător. Tînărul se îmbracă în cea mai mare grabă, coboară din cameră, cu o lovitură de picior deschide ușa debaralei, intră în întuneric, înșfacă difuzorul, deschide ușa dinspre alee. Din nou îndoiala, din nou teama. Privire lungă în toate direcțiile. E afară, zgomotul marșului e la fel de intens. Ajunge în piață și dintr-o singură mișcare izbește puternic de pămînt gura difuzorului.

Vocea se întrerupe. Liniște deplină. Și tînărul fugind de parcă-i ard călciiele.

Tînărul se îndepărtează de capătul aleii, ținînd în mînă difuzorul sfărîmat și fiind cu ochii în patru. După fiecare cîteva clipe, un glas nedistinct iese din difuzor. Odată cu izbirea acestuia de pămînt, vocea se sufocă. Cu difuzorul în mîini, el pătrunde într-un pasaj larg și deodată se oprește. O spaimă stranie pune stăpînire pe el. În depărtare vede venind jepul armatei, se lipește de zid, ascunzînd leșul difuzorului.

Jepul se apropie.

Vocea :

Să încep ?

Tînărul izbește de zid gura difuzorului. Rîsul încetează brusc. Jepul trece prin fața lui și, în aceeași clipă, difuzorul tușește cu o voce acută. Jepul frînează și o portieră se deschide. Un funcționar scoate capul privindu-l o secundă. Portiera se închide, iar jepul se face nevăzut după colțul aleii. Tînărul o rupe la fugă.

Pustiul.

Gîfîind, se oprește din mers. Marșul se aude la fel de asurzitor, citeodată se întrerupe și, atunci, încep strigătele percutante ale vorbitorului. Tînărul așează difuzorul pe o piatră, culege o piatră mai mare și, în momentul în care sunetul marșului cîștigă în înălțime, îi dă drumul pe creștetul difuzorului. Difuzorul se face două bucăți și încetează să se mai audă. Zîmbind, tînărul ridică amîndouă bucățile aruncînd pe fiecare în altă parte. O clipă stă să contemple priveliștea, vrea, apoi, să plece, cînd jurețul a două marșuri și, după aceea, vocea a doi vorbitori se aude din două direcții. Tînărul strînge amîndouă bucățile și cu ciudă, pe rînd, le sfărîmă cu piatra. Dar cu cît se înmulțesc bucățile difuzorului, cu atît se înmulțesc zgomotele marșului și vocile vorbitorului ; cu picioarele calcă pe bucățile difuzorului, îngropîndu-le în pămînt. Cu fiecare bucățică ce intră în pămînt, jurețul unui marș, vocea unui vorbitor se liniștește. Bucățile sînt îngropate. Vocile nu se mai aud. Tînărul așteaptă o vreme : nimic. O ia din loc ezitînd, după cîțiva pași, se întoarce și privește în spate. Nici nu se îndepărtează prea mult, că o voce capătă intensitate.

Vocea :

Și cu aceste metode, fiecare gen de complot public și politic, organizat de orice grupare, categorie sau clasă va fi slăbit și rezultatul va fi că cea mai fericită națiune de pe pămînt...

Tînărul se întoarce în grabă și cu cîteva lovituri de picior îngroapă o bucată de oțel ieșită din pămînt. Privește atent în jurul său, pleacă și se îndepărtează. Vocile sînt înăbușite, de-acum nu mai e nici o problemă.

Vesel, cu un zîmbet victorios pe buze, cu pas întins, intră în piață și, cînd ajunge lîngă casă, rămîne uscat pe loc. Jepul staționat sub fereastra camerei lui, doi funcționari corpolenți, urcați, bat în cuie, într-o grindă, vizavi de casa lui, un difuzor uriaș.

O clipă tînărul e perplex, apoi își revine imediat și începe să adune pietre.

Moloane subțiri și moloane groase se abat din toate părțile ca o ploaie asupra celor doi funcționari...

moda, altfel

Să vrei să strălucești ca soarele (I)

Nu moartea lui Mazarin, în 1661, începe adevărata strălucire personală a lui Ludovic al XIV-lea. Primul gest pe care-l face este eliminarea primului ministru și restringerea Consiliului de stat, pe care-l prezidează singur. E tînăr, încrezător, se simte puternic, e orgolios, ține la prestigiul său de rege. Numeroasele tablouri ce i s-au făcut îl arată ca bărbat frumos, plin de măreție, cu ochi întunecați, nas lung, o figură pe care înaintarea în vîrstă o înăsprește, așa cum apare în portretul făcut de Benoist. Înainte de a deveni pios, o bună parte a vieții sale a fost scandaloasă prin victimele pe care le-a făcut — M-lle de La Vallière, M-me de Montespan și multe altele, pînă cînd M-me de Maintenon l-a „pus cu botul pe labe" și l-a convertit. Regina n-avea nici o importanță.

Între 1656—1694, stilul Ludovic al XIV-lea atinge apogeul la Versailles. Are loc o explozie a artelor, artiști și artizani se întrec în competiția pentru perfecțiunea execuțărilor arhitectonice și decorative. Elementele caracteristice în decorații sînt soarele, doi de L încrucișați, scutul și casca, frunzele de stejar, dafin și măslin. Tapiseriii imense des Gobelins acoperă pereții. Maestru incontestabil al fastului este Charles le Brun. Predomină lemnul sculptat și aurit, fotolii cu picioare în consolă și brațe terminate în volute, tapisate cu catifea, damasc, brocart sau tapiserii lucrate de mînă „**à l'aiguille**" sau „**au petit point**", cu motive florale sau de vînătoare. Paturile cu patru stîlpi „**à la duchesse ou à l'impériale**" sînt învelite în cuverturi scumpe, de o rară frumusețe. Între 1699—1715, Extremul Orient începe să influențeze stilul, prin importurile ce se fac prin Compania Indiilor. În sculptura în lemn, piatră, bronz, chiar și în pictură își fac loc cochiliile. Printre marii artiști ai timpului trebuie reținut ebenistul Boulle. Ludovic al XIV-lea a construit o mulțime de fîntîni minunate la Versailles și la Paris. În secolul ce i-a urmat, la Paris funcționau 70 de fîntîni arteziene, monumente de artă.

Influența personală a regelui asupra modei este considerabilă. Exemplul său determina „le goût du jour". Îmbrăcămintea capătă un aspect militar. De fapt, el este creatorul „uniformei". El lasă cuirasa doar jandarmilor. Trupele păstrează vesta și tunica militară, gris, bleu sau roșie, fără panglici, fără pene.

Corina Cristea

GHOLAMHOSSEIN SAEDI

(IRAN)

NOI NU AUZIM

● Proza lui Gholamhossein Saedi, ca şi proza iraniană contemporană, are un statornic privilegiu : acela de a fi departe — geografic, istoric, cultural şi stilistic — de proza europeană şi de cea americană (nord-sud), dar de a asimila relativ uşor structuri şi funcţii narative din spaţiul acestora, atunci cînd ele sînt simţite ca mod de participare la refacerea universului uman (în măsura în care omul, prin naştere şi destin, e cetăţean al universului).

Povestirile, nuvelele şi romanele acestui scriitor de excepţie sînt extrem de populare în Iran, ca şi poezia clasică persană — cu circulaţie aproape... orală. În acest sens, pot fi invocate diferite motive : estetică interesantă, utilizare parcimonioasă a mijloacelor epice în ciuda ambiguităţii tematico-ideatice, convergenţa liniilor de forţă care susţin angrenajul epic, absurdul unor situaţii existenţiale etc. Întreaga proză a lui Gholamhossein Saedi insinuează (mai puţin decît poezia persană, desigur) un cod cultural, care o face oarecum dependentă de o anume spiritualitate, diferenţiind-o, totuşi, în peisajul atît de heterogen al epicii actuale, prin valoarea ei intrinsecă şi printr-un mod specific de a trăi independent.

Scriitorul aparţine acestui spaţiu epic pe care îl tulbură cu personalitatea sa artistică inconfundabilă : realism dur, dublat, mai totdeauna, de unul parabolic-ironic, conferind universului său tragic, de cele mai multe ori ,numeroase repere interpretative.

Iată, acum, această mică piesă de rezistenţă din creaţia unui mare prozator iranian contemporan. În încheiere menţionăm cîteva dintre cărţile lui Gholamhossein Saedi : „Vaca", „Zgomotul celor care înfrumuseţează", „Mormîntul şi leagănul", „Îndoliaţii din Baial", „Fragmentul înainte de fragmentare", „Fragmentul după fragmentare", „Finalitatea articolelor uzate", „Noi nu auzim".

O cameră neîncăpătoare, cu fereastra deschizîndu-se în afară, un pat şi nişte aşternuturi, o grămadă de vase şi vechituri, cîteva cărţi şi ziare — toate în dezordine —, o haină şi o pereche de pantaloni atîrnînd într-un cui mare. Uşa dă spre un coridor pe jumătate întunecos, iar fereastra e acoperită cu o enormă perdea.

După-amiază.

Ţureşul unui marş militar se aude de afară.

Un tînăr bolnav la pat, agitat şi chircit, se mută de colo-colo întorcîndu-se pe o parte şi pe alta şi schimbîndu-şi poziţia capului.

Zgomotul de afară e la fel de asurzitor. Omul se răsuceşte, ia perna şi-şi acoperă faţa şi urechile. De afară, marşul, marşul militar.

Iritat, tînărul se ridică şi stă în fund ; îşi trece degetele prin păr, căutînd cu privirea un medicament. Dintr-o dată, sare din pat, scoate un pumn de pastile din buzunarul hainei. Înghite cîteva, bea puţină apă şi se aşează din nou. Încet, încet, ţureşul se îndepărtează : în urma lui, cadenţa paşilor care lovesc strada.

El stă lungit, capul pe pernă, pleoapele închise ; e perfect întins. Muşchii relaxaţi, oboseala cît un imperiu, somnul e aproape ; cînd, deodată, o voce răsunătoare şi stridentă se aude de afară.

Vocea :

...dacă în amplele condiţii de acum sîntem atenţi la ordinea particulară a sistemelor civilizate şi a societăţilor prospere va fi limpede cu ce capital de precizie şi împrumut legile şi amenzile marilor energii tehnice şi muncitoreşti la sugestia păstrării complete a legăturilor şi a altor modalităţi permanente în spiritul planificării şi crearea comisiilor înaintate în spiritul experienţelor militare şi ale învăţămîntului şi obiectivele luminoase şi mai noi în dezvoltarea problemelor economice şi crearea forţei productive s-au obţinut progrese uimitoare sănătatea perfectă a decretelor educării trupului în schimbul profitului pe cap de sucursală atribuirea responsabilităţii şi funcţiilor organizaţiilor cunoaşterii de mai multe ori construite şi rezultatele şi graficele de lemn ale evoluţiei directoratului au ajuns la o valoare proportională cu atenţie la acest punct că toate resursele producţiei din punct de vedere al slăbiciunii necesare profitul progresului distracţiilor şi schimbarea taburetelor e imprevizibilă şi foarte metodică...

El stă pe pat şi e înspăimîntat de moarte. Vocea creşte din ce în ce mai mult în intensitate, neliniştea şi iritarea lui întrec orice măsură. Se ridică, dă perdeaua la o parte cu o mişcare nervoasă şi deschide fereastra.

Afară e o piaţă întinsă, cu case aşezate în dezordine şi dărăpănate : pereţi de lut surpaţi. Un trecător bătrîn se face nevăzut la colţul străzii. Cîţiva ciini obosiţi şi somnoroşi hoinăresc de ici colo. De undeva apare un jep al armatei şi, fără să se oprească, dispare pe o altă stradă. Doi copii care se jucau în gunoi se ridică şi fug cînd îl văd.

Cercetează cu privirea un difuzor instalat deasupra unei grinzi, vizavi de casa lui. Cu faţa spre piaţă, generos şi expresiv, difuzorul împrăştie cuvintele unui discurs. Face un tur şi, apoi, se întoarce în cameră închizînd uşa.

În timp ce difuzorul continuă să vocifereze, ţînărul apare în faţa ferestrei, cu două cărămizi în mînă. O ciudă cumplită se ghiceşte în muşchii nervoşi şi încordaţi ai feţei. Priveşte o secundă şi ia poziţie de aruncare, iar în clipa următoare difuzorul e izbit cu putere şi cade cu un sughiţ, dar, mai încet, continuă să vorbească. Tînărul se dă cu un pas înapoi şi a doua cărămidă zboară mai tare spre difuzor. Vocea se întrerupe brusc. El răsuflă uşurat şi, cuprinzînd într-o privire lungă întreaga piaţă, închide liniştit fereastra.

Lungit pe pat, îşi aprinde o ţigară. O oboseală grea i se citeşte pe chip. Difuzorul prinde dintr-o dată glas.

Vocea :

...ratificarea finală şi asistenţa perfectă a unui proiect care de îndeplinirea la maximum să-l protejeze de mijloace şi formarea fără pereche a ramificaţiilor şi creşterea extraordinară a subsolurilor agricole în urma mişcării noi care de avangarda recentă în retribuirea ei acceptarea fără pereche a statutelor şi regulamentelor şi alianţa perfectă a dreptului de consultări a asigurării care cu cheltuiala onestă a marilor energii agricole şi executarea statutelor generale sociale şi personale şi dezvoltarea perfecţionării bunăstării constructive expuse publicului fundaţiile fără pereche ale etapelor care din drumurile pline de prosperitate ale afacerilor adorării cauza reconfortării şi reîmprospătării gîndirii proprietarilor săraci ajutaţi de inexistenţa achiziţiei s-a împiedicat şi rezultatul acestora a fost că resursele a cinci sute de paturi vaccinul onoarei şi al perturbării sentimentelor împotriva patriei în toate gloriile sociale şi filozofice într-un fel de impotenţă strălucitoare au transformat-o astfel se întîmplă că în chiar curgerea epocilor şi a secolelor astăzi la un fel de murdărie în sămînţa aruncată unei lumi care din respect pentru igienă şi din punct de vedere al creditelor un fenomen esenţial al învăţămîntului din şcolile profesionale a devenit cauză...

Tînărul se ridică şi deschide fereastra. O privire scurtă. Se precipită din cameră, întrînd apoi cu un băţ lung, avînd un cîrlig la capăt ; după ce ajunge la fereastră, se apleacă şi priveşte afară. Pustiu.

Pune piciorul pe pervaz şi se ridică în picioare. Loveşte difuzorul cu sete, acesta gîngăveşte, întors spre piaţă, şi, calm, ferm, imobil, continuă să vorbească. Tînărul cutreieră cu privirea toate împrejurimile. Deodată, jepul armatei se vede din nou în piaţă. Timbrul se aruncă la pămînt ascunzîndu-se. Jepul dispare în altă direcţie. El se ridică iar şi de pe pervaz agaţă cu cîrligul firul difuzorului şi trage. Firul se rupe şi vocea amuţeşte. Respiraţie calmă şi lungă. Închide fereastra, trage perdeaua şi se aruncă în pat. Şi înainte să se liniştească, vocea, vocea, din difuzor se răsuceşte mai violent în urechi.

Vocea :

...Victoriile mari prin care ultimele feluri de aparate de asigurare şi companii sprijinite au construit drumul pentru intrarea în etapa a treia a încrederilor disponibile libertatea perfectă a binefacerilor pe calea înălţimii luptei contra mărşăluitorilor adevăraţi împotriva organizaţiilor motivate care o serie de comitete reuşite din acceptarea rolului claselor luminoase şi a activităţii statului ia naştere ca rezultat activităţile înapoiate ale tuturor acestora care de la echilibrul uluitor al garanţiei au obosit şi toate greutăţile ştiinţifice în numele revoluţiei confuziilor speciale le trec sub tăcere în notele explicative standardizate cauză a sărbătoririi şi bucuriei poporului va fi vehementă...

Tînărul se ridică şi, tulburat, dă perdeaua la o parte şi deschide fereastra. Difuzorul vociferează întors cu faţa spre camera lui. Firul proaspăt rupt se mai mişcă şi acum. Tînărul e stupefiat. Privirea i se înfige în gîtlejul difuzorului, uimirii sale, clipă de clipă, îi va lua locul o furie de nestăpînit. Se întoarce şi iese pe uşă. După un timp, e din nou la fereastră, cu şapte-opt cărămizi în braţe.

Vocea :

...dar în mijlocul ideilor confuze şi al unor proaste conduite condamnate la dispariţie pe care vederea ochiului în nici un fel înainte...

O cărămidă loveşte difuzorul. Vocea se întrerupe instantaneu.

Vocea :

Vai...

A doua cărămidă. Vocea devine hibridă şi confuză.

Vocea :

Cu toate aceste stări de lucruri, progresele sînt aşa de mari şi de incrediiiii...

A treia cărămidă izbeşte difuzorul. Cîteva risete spasmodice. Aterizează încă o cărămidă.

Vocea :

Luaţi aminte, dumneavoastră toţi sînteţi obligaţi să ascultaţi aceste adevăruri evidente şi...

A cincea cărămidă, aruncată mai tare, loveşte difuzorul de grindă. Un moment vocea se întrerupe, apoi îşi regăseşte şirul.

Prezentare şi traducere din limba persană de George Iorga

Continuare în pag. a 15-a

şah

Şahul şi politica

Nu e sigur că Garry Kasparov a revoluţionat jocul de şah — şi, oricum e prematur să spunem că **da** ori că **nu** — dar nu încape îndoială că el inaugurează, dacă se poate spune aşa, un nou tip de jucător şi anume şahistul politician, mai exact şahistul interesat de politică. Nu mă gîndesc la plăcerea întru politică a civilului de pretutindeni în calitatea lui de „zoon politikon" ci la un interes de factură profesionistă arătată activităţii şi problemelor politice. Kasparov — ne informează ziarele — vădeşte de la o vreme încoace un astfel de interes chiar la concurenţă cu cel acordat şahului. Febrilitatea metamorfozelor ce caracterizează viaţa politică est-europeană şi nu numai, în momentul acesta, ar putea constitui o explicaţie plauzibilă a diversificării vocilor din corul politic. Mai important ar fi să ştim cîte ceva despre consecinţele ei. Ce ar aduce, aşadar, prezenţa unu şahist de talia lui Kasparov în evoluţia politicii ţării sale ? Greu de spus, pentru că nu e obligatoriu ca, de pildă, calităţile proprii unui şahist să aibă un reflex în acţiunea politică, aşa cum nu se poate stabili o legătură necesară între calităţile de scriitor ale lui Vaclav Havel şi eficienţa activităţii lui ca om politic. Evident, Kasparov nu e, în plan politic, un Havel, dar, teoretic vorbind, ar putea fi. Din cîte ştim despre poziţia lui politică şi despre investiţia de timp şi de capital afectiv pe care o face în cîmpul politic n-ar fi deloc de mirare să-l vedem la un moment dat, şi nu foarte tîrziu, într-o postură de lider politic semnificativ în contextul profesioniştilor acestei ştiinţe. Şi, cine ştie dacă, virtualul lider politic, n-ar pune în umbră, măcar pentru un sezon, pe liderul necontestat al elitei contemporane din şahul mondial. În orice caz, în postura de lider politic, un şahist precum Kasparov sau Karpov, ar avea faţă de alţii avantajul de a şti mai limpede şi mai devreme care este mişcarea următoare. Ceea ce, în şah ca şi în politică, este esenţial.

Interim

bridge

Dublul tăiş al amînării

Una din cele mai mari naivităţi ale jucătorului de bridge, cu osebire ale începătorului, este de a crede că aminarea jucării unei anume cărţi, de regulă perdante, duce obligatoriu la păcălirea adversarului şi, deci, la evitarea pierderii levatei respective. Amînarea este într-adevăr un procedeu care, bine folosit şi în condiţii precizate, poate să dea rezultate convenabile, prima condiţie şi esenţială fiind ca adversarul să nu-l sesizeze, mai exact să nu i se ofere motive pentru a-l sesiza. Încrederea în acest procedeu devine naivă în clipa cînd el e gîndit, ca să zic aşa, la vedere, pur şi simplu ca soluţie ultimă, văzînd o minus-strategie, o epuizare a subtilităţilor care fac în fond, farmecul jocului. În genere un jucător bun apelează foarte rar la amînare şi atunci, motivînd bine pînă unde poate s-o practice, pînă la ce moment al jocului, astfel ca ea să nu-i pericliteze realizarea contractului. El preferă să dea repede ce e de dat, tocmai pentru a evita complicaţiile în care poate intra graţie amînării. Va avea grijă, bunăoară, să nu preia imediat — cînd joacă fără atu — cartea adversarului dacă în culoarea cu pricina are doar Asul şi două sau trei „trefle", va face deci o amînare dar nu va încerca să amîne jucarea unei culori lungi pe motiv că-i lipseşte în ea Asul. Sînt jucători care refuză amînarea fie şi în cazul unei culori în care nu pot realiza mai mult de o levată, jucînd-o chiar pe aceasta pentru ca adversarul să creadă că are un interes anume pentru ea şi să evite el s-o mai joace. Dar aceştia sînt jucătorii mari şi nu putem cere unui începător atîta fineţe perfidă. Cert este că acesta din urmă (statistica o spune) se arată ispitit de perspectiva utopică a amînării şi recurge la ea cvasi automat, pe deasupra şi cu sentimentul că e subtil, expunîndu-se prin asta ridicolului mai abitir decît ar face-o dacă ar îndrăzni să piardă din capul locului ceea ce oricum e de pierdut. Mai totdeauna semnificaţia acestuia oricum, începătorului îi scapă, drept pentru care se şi cramponează de iluzia sensului salvator al amînării. În competiţiile serioase de bridge astfel de personaje nu se prea întîlnesc pentru bunul motiv că nu li se îngăduie accesul. Important e ca el, începătorul (n'meni nu s-a născut expert în bridge) să ajungă repede la înţelegerea corectă a implicaţiilor amînării, în ultimă instanţă a rostului ei. Înţelegînd însă, parvine la acel amănunt fundamental care se cheamă competenţă şi care dă dreptul intrării în competiţie, că doar şi una şi alta au aceeaşi rădăcină...

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. : 59 67 60. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. : 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 15 august 1990

29

Mai putem noi, oare, spera?

Dați drumul unui om care are legate de picioare două ghiulele, spuneți-i „ești liber, aleargă" și cronometrați-l.

Dați drumul unui om care nu se are decît pe sine, spuneți-i „ești liber, aleargă" și cronometrați-l.

Inutil să vorbim despre timpul realizat de unul și despre cel realizat de altul. Inutil să spunem că mai toți alergătorii pe scurtul traseu al vieții noastre, noi toți cu alte cuvinte, sînt / sîntem înzestrați cu aspre greutăți.

Comuniștii, cei bine îndoctrinați, însă, putem spune cu mare siguranță, au cele mai grele ghiulele, care nu sînt legate de picioarele lor, ci sînt, dacă vreți, încorporate, fac parte din însuși impulsul lor vital, rezultatul oglindindu-se totuși la picioare, de unde și sintagma, care-i cam privește, „uriașul cu picioarele de lut". Și atunci cum să aștepți de la ei, cît să aștepți din partea lor să te conducă pe drumul altor feluri de lumi, de exemplu prin libertate și democrație spre ceea ce ne tot promiteau, „o viață mai bună", însă pe calea completei lipse de drepturi, prin umilințe de tot felul... ne amintim cu toții cum. Nu contestăm că și oameni cu gîndirea îngreunată de preceptele cinice ale lui Lenin pot avea o zvîcnire spre altceva. Dar cam cît pot ei înainta într-acolo, cît poate să țină zvîcnirea aceasta ?

Ne mirăm doar în rare cazuri cînd un cunoscut mai vechi se arată susținător al politicii, falimentare deocamdată, a F.S.N.-ului, pentru că, în general, puteam prevedea cine va fi de partea aceea. Dintre oameni în general, dintre scriitori în special. Iar dacă avem vreo surpriză, ea nu este pentru că omul respectiv nu ar fi consecvent cu sine urmînd F.S.N.-ul, ci pentru că noi nu l-am scrutat, înainte, pe vremea „regretatului", cu toată atenția. Prea rare sînt, cred, acum, după un nesfîrșit totalitarism — de 46 de ani, iar nu de 25, cum ne strecoară din cînd în cînd chiar brava televiziune română — cazurile cînd persoane care nu au avut contacte mai mult sau mai puțin ascunse cu vechea putere, oameni care nu au profitat de pe urma / urmele ei, se raliază / se-nchină celei așa-zis noi, altfel adică numită.

Întrebare (fără legătură aparentă cu cele de mai sus și, mai ales, cu cele ce urmează, dar legată, totuși, de ele) : de ce majoritatea simpatizanților „distinși" ai F.S.N., intelectuali de rasă, nu recunosc a fi de partea respectivă, arborînd cel mai adesea un ipocrit aer de „obiectivitate", un anume fel de „obiectivitate" agresivă, recognoscibilă ca tendință mascată pro-F.S.N. ?

Veți spune că mereu se găsesc români și de alte naționalități gata să profite de pe urma nu contează cărei puteri, nu contează cărei forțe aflate la conducerea țării. Și veți avea dreptate. Mereu apar oameni fără scrupule, oameni care vor să trăiască ei bine, în detrimentul celorlalți, și atît. Și, atîta vreme cît ei vor fi în prim planul vieții publice a vreunui stat, acel stat va fi bolnav de boala lor și-i va avea pe ei ca ghiulele și va înainta cu greutate, poticnindu-se, pe un drum pe care alte state ar putea să meargă mai repede și mai drept. Nesfîrșita luptă pentru putere și pentru menținerea ei, în locul zbaterii pentru o reală dreptate socială, ea, este chiar cea mai grea ghiulea atîrnată de gîtul României în aceste zile. Ghiulea care, însă, nu este încă încorporată, nu e neapărat a noastră, așa că noi, cei din generația mea, putem spera în clipa (fie și îndepărtată, fie și făcînd parte din viața altora, viitori) cînd ea, greutatea-ghiuleaua, va fi lepădată acolo, chiar la intrarea pe calea regală a istoriei popoarelor și statelor.

Însă, mai putem noi, oare, spera ?

Nicolae Prelipceanu

petru dumitriu

INCOGNITO

pag. 8-9

CRONICĂ MONDENĂ

și cine vreți să mai coboare-acum în agora ?

corăbierilor le sunt potrivnici Dioscurii
clădirile încă mai fluieră-a cutremur
togi onorabile se sfîșie-n pumnale-ascunse
pe țărm cu pietricele-n gură umblă retori
s-au deznodat sandalele unor statui și
un zvon adie dinspre Chios : Perșii Perșii

toți șobolanii care-au locuit în cașcaval
se plîng că reședința lor e vraiște

un prinț în boxă calpuzan de telegrame
zdrobește inima fecioarelor evlavioase

pe bulevardele centrale poți distinge
agilul mers pe vîrfuri al minciunilor
scuipați de ură se-nvîrtesc voios în aer
bîrfa de frate calomniile în tête-à-tête
și mîndră-n urma lor Preasfînta Mare
Nerușinare — toate trec vîrtej spre piață

regii tarabelor de mai ridică prețurile
iar magistrații pun cucutele-n ibrice

Ștefan Augustin Doinaș

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Cărtărescu

dintr-o dată, citindu-i acest (ce epitet neșerbetizat să-i găsești ? tulburător ? aspru ? superb ? de o fermecătoare tristețe ?) articol din nr. 31 al „Contrapunctului", mi-am dat seama, încă o dată, că nu e totul pierdut, că bătrîna etică a acestui atît de blestemat și mîntuitor sacrificiu, care este „actul literar", supraviețuiește. Că atît de hărțuita himeră a buneicredințe n-a ajuns de tot himerică și că, din toate strategiile apărării, infailibilă rămîne, totuși, fuga înainte, cu pieptul deschis... către tine însuți Mi-au năvălit dintr-o dată în amintire Mendebilul și timusul lui Egor, cu nu-ul său (la) infinit, scris de o copilărie în perpetuă și sacră nedevenire, tot ludicul narcisiac din poemele de amor, eul desfoliat în lume ca un Purușa panliric, refuzul obstinat al inserierii și locuirea frenetică a egofiliei ca suprem refugiu. Unde să scapi, dacă nu înauntrul tău.? Mi-am adus aminte de răspunsul lui Cărtărescu la o anchetă cu „de ce scriu, în ce cred" (scriu despre mine, nu mai cred în mine, dacă am să mai scriu, am să scriu despre mine), amestec de Novalis. Dylan Thomas și Lennon și mi-am spus, o dată mai mult, că singura instanță în fața căreia merită să dai socoteală, singura care are dreptul să te țină captiv, să te provoace, să te osîndească ori să te elibereze, ești tu însuți. Înghițind toate oglinzile de dragul nisipului din sticlă și toate fotografiile, vitrinele, manechinele, simulacrele, de frica existenței lor imposibile, ucigătoare feeric. Mi-am adus, iarăși, aminte de imensele sforării, trase din patru zări în jurul lui Labiș, Nichita sau Preda, de această cruntă fixație care este scriitorul exponențial în ochii autorității mici și mari, oficială sau nevăzută. De eternul sadism al puterii de a mîza la ruletă pe inocența marilor talente, de a le pîngări prin înrămare și a le înhăma cu lauri la căruță, de a paria pe distrugerea sau pe gulliverizarea lor, de a le aștepta, cu tenace și otrăvită răbdare, destrămarea, capitularea sau dispariția. Mania dintotdeauna a politicului de a macula (din realism, nu-i așa ?) solitudinea creatorului, momind-o sau împingînd-o forțat în haznaua comună, din zi în zi mai furioasă cu cît rezistența se arată mai încăpățînată. Și am retrăit într-o clipă tot ce se întîmplă cu bunacredință, cu îndoielile și debusolarea ei, de opt luni încoace, de cînd furia comună, această înspăimîntătoare voință de a aduce totul la același numitor, de a face pînă și aerul — o apă și-un pămînt, matrițează cu barbară voluptate orice elan către simpla autonomie spirituală, caricînd ireversibil cul în numele unui „împreună" cu alură, adeseori, de sinucidere colectivă. Furia teribilă de a fi cu toții acolo sau cu toții aici, cultul monologului amenințător, nostalgia uniformei de dragul uniformului, înhumarea personalității la groapa comună, condamnarea apriorică a oricărei mișcări ne-ordonate. Între firescul lui „drept cine mă credeți ?" și agresiv-procustianul „drept cine mă luați ?" nu-i decît distanța dintre fanatism și profanare. Cum să-i pretinzi puterii să înțeleagă și, mai ales, să accepte un răspuns atît de pur și simplu la întrebarea „de ce scrieți", așa cum îl dădea Samuel Beckett : „bon qu'a ça". Pentru „ei" e nimic și e de neconceput, pentru el este totul. Rămînem aici și așa.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Adio, Europa!

8. Un tineret educat pentru sacrificiul suprem

Propaganda a împins de-a lungul anilor tineretul nu spre viață, ci spre „sacrificiul suprem" în vederea realizării „visului de aur al omenirii". Cultul muncii ca scop, nu ca mijloc, cultul voievozilor, al mormintelor, al refugiului în extazul strămoșesc daco-tracoiliric, al romantismului naționalist, a avut ca scop deturnarea energiilor proaspete de la receptivitatea critică față de prezent, refuzul de asumare a răspunderilor politice, lipsind viața publică de consistență, împiedicînd crearea societății civile.

Iată că acest tineret a reușit să-și depășească toate complexele și dacă scenariștii și regizorii înlăturării lui Ceaușescu au crezut că astfel rezolvă drama românească, noua generație a înțeles esența criminală a sistemului. Faptul că Ceaușescu i-a numit „huligani" iar Iliescu „golani" nu denotă decît iritarea prilejuită de constatarea eșecului tuturor eforturilor de pervertire.

În aceste luni, ne e clar, foștii stăpîni ai țării — nu doar „nomenclatura" — ne-au demonstrat că în zecile de ani în care au asuprit România, cunosc toate modalitățile tactice de eliminare a adversarilor, în dauna obligațiilor ce le-ar fi revenit. Ele n-au constituit decît pretextul exploatării fără rușine a unei națiuni debusolate, în ciuda strădaniilor de a o prezenta altfel. Poporul român suferea și suferă din pricina noțiunii mistice de apreciere din partea clasei asupritoare.

Știința exploatării psihologice a maselor, a valorilor sentimentale care acționează asupra lor, manifestată în aceste ultime luni, s-a afirmat atît de puternic, încît nu pot decît să fiu îngrijorat de viitorul țării conduse de FSN. Asemenea arsenal devastator este de sorginte totalitară. De altfel afirmația d-lui Iliescu făcută la 24 mai 1990, cum că la București e mai multă democrație decît la Londra — asta vizavi de piața Universității — ne aduce izbitor aminte de declarațiile emfatice ale lui Ceaușescu, anume că sistemul său era unic în lume, în orice caz cel mai democrat. Nu vreau să-l acuz de ceaușism pe dl. Iliescu, însă este dezarmant să constați incapacitatea d-sale de a se elibera de complexul ceaușist. Pot depune mărturie că dl. Ion Iliescu nu e ceaușist. Nu-l cunosc personal, îl știu însă din anul 1971. Atunci, după plenara din iulie, d-sa împreună cu Ilie Rădulescu a fost pedepsit de Ceaușescu pentru opoziția față de acele teze. Ba chiar mă simt solidar cu d-sa, deoarece în august eu i-am scris „secretarului general al partidului" un protest-demisie (e drept, eu eram doar un modest director de teatru de provincie, din Turda, mai exact) care m-a costat aproape 20 de ani. Și necazurile nu s-au isprăvit. Totuși, dl. Iliescu trebuie să accepte că ideile oricui trebuie preluate critic. Apoi să nu considere tineretul o valoare în sine, cum o făcuse în decembrie, și nici ca pe o categorie „turbulentă, adăpată, golănească". Critica „erei Ceaușescu", dacă lasă neatinse structurile fundamentale care au îngăduit consolidarea „epocii de aur", nu înseamnă altceva decît un refuz al vieții reale și o justificare a oportunismului. Întrucît cunosc pe mulți din anturajul președintelui, mă îndoiesc că aceștia îl vor ajuta în realizarea promisiunilor pe care le face — sînt convins, repet, bine intenționat.

9. Națiunea s-a fracționat dramatic în ianuarie 1990.

Dacă în decembrie a existat „consensul", din ianuarie 1990 CFSN a reușit să „normalizeze" situația. Categoriile sociale au revenit la animozitățile anterioare. Că intelectualitatea a fost discreditată e grav, căci și muncitorii au nevoie de „inteligență". Dar și mai gravă e dezbinarea în interiorul categoriilor. Din păcate, o parte din intelectuali au căzut în cursă. Unul se mută în casa în care a locuit Petru Groza, altul acceptă ca independent să candideze pentru senat pe listele FSN, altul vizează postul lui Andrei Pleșu, „oameni de bine" sînt gata să suprime gazetele în numele „bunului gust" — dar cine stabilește ce e valoare și ce nu decît competiția ? Să nu insistăm. Să conchidem : „bate-voi păstorul și risipi-voi turma !" Manevra a reușit !

10. Fără iluzii

Există boli nevindecabile încă, SIDA, cancerul, bunăoară, dar și tuberculoza fusese cîndva boală fără leac. E de nădăjduit că și ceea ce e nevindecabil azi va fi vindecabil mîine. O singură boală e definitivă : prostia ! E românul prost ? Nu. Totuși, pentru a evita efectele, se cuvine să analizăm cauzele, nu-i așa ?, deoarece noi am căzut la acest prim examen de democrație. Bun. Societatea civilă a murit, grație sistemului, dar trebuie să nu ne mințim și să acceptăm că și rezistența noastră a fost minimă, dacă nu chiar nulă. Se încearcă și acuza ignoranței, însă cine vrea să știe, află. Trebuie să recunoaștem că istoria aservirii spiritului în România e fără glorie. „Lupta" a fost înlesnită de resemnarea „tutelară" prin renunțarea la bazele etice în favoarea „concepției noi despre viață", comodă, neprimejdioasă. Capitularea în fața unui stat puternic care prezintă propaganda drept ideologie, în fața terorismului instituționalizat, este explicabilă, de înțeles, dar nu și de ignorat. Societății românești i-a fost mai la îndemînă să se adapteze structurilor de mafie pentru că în toate categoriile există grupuri puternice de condiționare. Dacă am aduna numărul cîrciumarilor, vînzătorilor, funcționarilor publici, milițienilor, activiștilor, bisnițarilor, securiștilor, am descoperi că cifra este înspăimîntătoare prin puterea pe care o exercită, timorant, asupra celorlalți. Stăm la cozi, înghițim jignirile oficiantei de la poștă, ne înșeală cei de la telefoane, mituim vînzătorii, neglijăm că ceasurile pierdute „înseamnă bani", liniște și timp și pentru viața personală și votăm trandafirul. Dea cel de sus să fie bine. Dar, cu riscul de a fi spînzurat de daco-traco-iliro-ceaușiști și alții, am să declar că în ultimii 50 de ani singură propoziția genială a Anei Blandiana exprimă tristul adevăr despre noi înșine : „Sîntem un popor vegetal". Înțelept, generos, cum doriți, dar „vegetal".

În asemenea condiții, ce-i rămîne de făcut minorității parlamentare ? Cîteva puține alternative: opoziție constructivă fără iluzii : majoritatea decide ! Autodizolvarea, ca să ajungem de unde am plecat. Datul din coate pentru a intra într-o coaliție guvernamentală. Asta ar fi o greșeală. Trebuie să ne resemnăm încă o dată și să acceptăm verdictul electoratului, lăsîndu-i majorității ce i se cuvine. Sau, cum ar zice personajul lui Caragiale : „Bravos națiune ! Halal să-ți fie !"

Viorel Știrbu

primim

Stimate domnule Ulici,

● În numărul din 1 august al „Luceafărului" a apărut o recenzie la volumul „Malul Albastru" de Gellu Naum, semnată de junele dvs colaborator Horia Gârbea. Ca simplu cititor al revistei și, sporadic, eu însumi colaborator, vă pot spune că am rămas consternat de ușurința și suficiența cu care recenzentul a catadicsit să „comenteze" cartea dlui Naum. „Un clasic e un clasic și gata" — cu această formulă „sprințară" ce trebuia pesemne să(-și) atragă simpatia cititorilor și care revenea, ca un incredibil laitmotiv, pe parcursul recenziei de cîteva rînduri, dl Gârbea se dezonora nu numai pe sine (ceea ce nu e atît de grav), dar dezonora însuși prestigiul revistei și statutul de cronică literară ; mai mult, cronicile respective avînd menirea să recomande cărțile nou-apărute, un eveniment cum este „Malul Albastru" (apărut la 5 ani după „Zenobia") se vedea expediat în cîteva fraze, absolut lamentabil, „pe lîngă" carte /, „pe lîngă" meseria de critic (scuza ce s-ar putea invoca, anume că o recenzie în extenso a volumului apăruse cu cîtva timp în urmă tot în „Luceafărul", sub semnătura dlui Florin Manolescu, nu este a dlui Gârbea, ci a revistei !). Căci, dacă unui cronicar de carte nu i se poate cere neapărat empatia cu obiectul cronicii sale, în schimb adecvarea la obiect este elementară, ea menținînd însuși statutul de profesionalism al unei asemenea întreprinderi — or, această adecvare lipsea din recenzia dlui Gârbea, din păcate „cu desăvîrșire"... A nu fi în stare să emiți măcar două fraze care să explice cititorului în ce anume un volum este interesant față de tonele de atîtea apariții înepte este (deja) o serioasă deficiență ; a o mai „pigmenta" și cu o vorbărie paralelă și parazitară lipsită de orice haz (cu excepția, firește, a celui involuntar !) devine o serioasă catastrofă...

3 august 1990
Cu (direct proporțională) amărăciune,

Alex Leo Șerban

Spectacol de reviste

● Ce mai face grupa mică de la „România Mare ?"

Ce să facă și ea, merci-bine, veselie mare, giumbușlucuri și trai nineacă. Nu și-au lipit domniile lor bărbițele și fioroasele mustești; nu s-au ridicat nevinovății pe propriile picioruse fără de frica de-a li se mai vedea pantalonii cei scurți, nu s-au mai gratulat între dînșii chicotind, strîmbîndu-și fețele și prefăcîndu-și-le de băieței seriosi, adresîndu-se unul altuia cu „bă , dizidentule !", bătîndu-se pe spate și nu numai atît, producîndu-și probele că, într-adevăr, dizidenți au fost, ce, s-au uitat vremurile în care înspăimîntătorul E. Barbu îi ținea la respect și îi teroriza pe cei din Comitetul Central P.C.R. cu : copii ai durerii fiți mai bine cuminți, că acusi vi-l trimit pe tovarășul Tudor și-l știți cum e apucatul, ăsta nu știe multe și odată vă sărută tălpile și o să vă gîdile degetuțele pîn' o să crăpați cu toții de rîs ! ?

Nu au luptat ? Nu și-au bătut dînșii tobițele de 3 lei, nu au făcut premeditat versificație proastă („Erou al țării noastre, om bun și luminos / Acvila demnității în pieptul tău se zbate") anunțînd, nu-i așa, că lucrurile stau complet viceversa și că de fapt ar trebui înțeles : „În fața ta, părinte, mă-nfățișez și zic / Slăvită-ți fie ființa și setea de dreptate" ?

Nu au trădat la timp ? Nu s-au căit la vreme, recunoscînd că au mîncat și ei (fie și) cu „o lingură, din ceea ce știm noi, în comparație cu altul care a mîncat cu un polonic ?" Nu au îndurerat destul ultimele zile ale cuplului prezidențial, dîndu-se la fund, tocmai în clipele în care „Geniile României" se jeluiau din gros de „ce-o să se facă conu' Jenică, ce-o să se-ntîmple cu șireacu Vadim" și plănuiau așa, din recunoștință, să le lase lor măcar măcar argintăria ?

Și acum n-au devenit dînșii tot mai patrioți ? N-au dibuit dînșii un titlu frumos de gazetă (după folositorul principiu „dai în mine, dai în tata") ? Nu este rezonabil faptul că, după ce și-au văpsit pe firmă pișicheria cu „România Mare", ostracizații de față s-au oprit, n-au mai întins coarda, n-au început adică să semneze cu Eugen Barbu-Kogălniceanu sau C. V. Tudor-Vladimirescu, dovedindu-se cu adevărat democrați, neluîndu-ne și nouă șansa de a le mai atrage atenția că uneori scriu deschieți la pantaloni că alteori nici nu-și mai trag pantalonașii cu pricina, nesuportînd dînșii să mai dîrdîie acolo de frica bestiilor ce nu le înțeleg voioșia, buna-intenție și micile farse ?

Ce să facem și noi ? Eu zic să-i iubim. Eu zic să-i iertăm și să cumpărăm în continuare „România Mare" pe care dînșii o vînd.

● Recorduri: În numai opt pagini, numărul 10 al ROMÂNIEI MARI (săptămînalul absolut) reușește să înjure, în stilul său inconfundabil, pe următorii : Ioan Alexandru, Răzvan Theodorescu, Iosif Sava, Petre Mihai Băcanu, Gheorghe Robu, Liviu Tudor Samuilă, Felicia Antip, Florin Mugur, Laszlo Tokes, Nicolae Manolescu, Ana Blandiana, Valeria Seciu, Gheorghe Grigurcu, Ion Rațiu, Radu Câmpeanu, Margaret Thatcher, Marian Munteanu, Aristide Buhoiu, Mircea Iorgulescu (lista e incompletă). Mușcați de musca cea verde, autorii își plămădesc o biografie care, sîntem convinși, le va supraviețui.

● Tot în numărul 10/1990, ROMANIA MARE se vaietă că întîmpină dificultăți pe rețeaua de distribuire a presei. DEP-ul, vînzătoarele de la chioșcuri și o seamă de persoane particulare „sabotează" vînzarea publicației. Venim în întîmpinarea problemelor cu care se confruntă conducerea gazetei cu două propuneri: să se găsească un format mai potrivit pentru grațioasa publicație (sugerăm formatul sul), ori să încheie contracte de difuzare cu Ministerul Agriculturii pentru împrăștierea gazetei cu fertilizatorul.

Au prezentat :
Daniel Bănulescu
Lucian Vasilescu

În așteptarea zugravului

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de **Delacroix**

E iulie la început. Trec zilnic pe lîngă ziduri cu tencuiala spartă de gloanțe. Urmele incendiilor încă nu s-au șters. Va mai trece vreme pînă cînd zidarii vor veni cu uneltele lor să le acopere — și atunci o să fie ca și cînd aici, pe pămîntul Bucureștilor, nu s-ar fi tras cu arma, sînge n-ar fi curs, flacără n-ar fi preschimbat piatra coloanelor într-o materie ușor de sfărîmat între degete.

Aproape de întretăierea străzii Știrbey Vodă cu Berzei, nu prea departe de locul unde, întocmai ca pe un lucru de rușine, Marele Edil a dosit înapoia unor blocuri o biserică, mai stă în picioare o casă cu cîteva etaje, acum fără acoperișe, cu partea superioară distrusă în întregime de foc. De aici, din interioarele ei, la sfîrșitul lunii decembrie, s-a tras. Lumea se adunase în pîlcuri și privea la schimbul de focuri dintre soldați și ființele nevăzute cărora li se spunea teroriști. N-am simțit îndemnul să mă adăpostesc. Am trecut încet pe lîngă grupurile de curioși, vrînd să mă scutur de gîndul că nu voi avea niciodată o explicație cît de cît convingătoare pentru nepăsul acesta de moarte. Soldații trăgeau spre casa în flăcări, dinăuntrul unui bloc neterminat — o schemă de beton supradimensionată, numai plafoane și stîlpi de susținere. În dreptul intersecției, m-am alăturat unor bărbați între două vîrste ce contemplau privelișteа fără să le treacă prin minte că ar putea să fie atinși de gloanțe. Ca și mine, cei mai mulți se aflau din întîmplare pe aici. Ca și pe ei, simțul primejdiei mă părăsise. Realitatea părea să se fi dezsubstanțializat. Blocul în construcție, numai stîlpi și plafoane, casa dintre zidurile căreia, la răstimpuri, răzbăteau rafale de armă automată, mașina roșie a pompierilor, în așteptare, nu inspirau mai multă încredere decît întocmirea unui decor de teatru. Lucrat de mînă cu înclinare naturalistă, mărturisind o plăcere suspectă pentru detalii, decorul nu trimitea bănuiala spre real, ci, dimpotrivă, spre ficțiunea ce vrea cîteodată să ni se impună prin înșelătoarea supunere la rigorile scării unu la unu.

Ce spuneam? Că zidurile orașului păstrează pretutindeni semnele marii violențe de la sfîrșitul anului trecut. Și că peste o vreme vor veni zidarii să le astupe : vor înălța schele aici și acolo, iar mistriile lor vor face lucru bun și curat.

N-am spus, însă, că tocmai gîndul despre ștergerea semnelor mă neliniștește.

Dar domnilor, e neapărat nevoie să dregem tencuielile, să ducem cît mai departe, dincolo de bariere, la movilele din cîmp, resturile de cărămidă nefolositoare îngrămădite pe locul caselor incendiate. Altminteri ce s-ar întîmpla ? Spărtura aceasta adîncă se va înnegri și se va vedea de departe ; între ruine o să crească bălăria ; pe crestele zidurilor o să prindă rădăcină iarba aceea cu firul subțire, care crește în smocuri albe și dese te miri-unde și ne-ținînd seama de puținătatea și sărăcia hranei.

Așa ar urma să se întîmple. Doar n-o să cerem păstrarea cu dinadinsul a urmelor acestora, ca leac împotriva uitării ! Să aibă nevoie memoria noastră de astfel de stimulente ? Nu e destul ochiul minții ? Nu se deschide el după vrere asupra averii dinăuntru ? Și-apoi, să fie chiar toate semnele lăsate pe ziduri de răzmeriță vrednice de-a fi păstrate ?

Pe zidul acesta, bunăoară, cineva a scris cuvinte grele împotriva dictaturii. Cel ce le-a așternut, e limpede, n-a învățat prea multă carte : mîna lui a săvîrșit toate păcatele ce se pot închipui împotriva gramaticii. Și, dincolo, cu litere mari și strîmbe, trădînd un vechi dezvăț cu scrisul, și dincolo, pe zidul acela cîndva curat — la fel. Literele au fost înnădite cu vopsea, și belșugul de vopsea s-a scurs din pensulă, dedesubtul fiecărei litere, într-un fel care evocă șiroirea sîngelui înainte de-a se închega. Cînd n-au avut vopsea, cîți au îndrăznit să facă din pereții caselor loc de pomenire pentru furia, și disperarea, și lipsa lor de teamă au folosit creta, ciobul de sticlă, sfărîmătura de cărămidă. Au scris repede, dar apăsat, îngrijorați că la anul și peste un veac nu se va mai ști nimic despre ura lor de acum, despre neputința lor de-a mai răbda foamea și frigul, dar mai presus de toate despre umilința de-a nu scoate o vorbă despre foame și frig. Ce n-au putut rosti vreme de patruzeci și cinci de ani, au scris tot ei pe zidurile orașului — și în scrisa lor au pus toată priceperea cîtă au agonisit-o. Atît că priceperea lor a fost puțină, foarte puțină, din imediata apropiere a nopții analfabete.

Șpaclul, bidineaua și celelalte unelte ale zugravilor trebuie să-și facă datoria, cît mai curînd și cît mai bine. Altfel, chiar și firile mai puțin dornice să se întoarcă la cauze vor avea timp să constate ceea ce unii au știut de la început și-acum nu vor să mai știe : că oamenii care au îndrăznit întîi să scrie ceea ce nimeni nu visa să spună cu toată gura veneau din rîndurile celor ce ies din școală cu lepădarea elementarei științe despre silabă, articol, acord.

Nu trebuie să se supere nimeni că s-a întîmplat așa : nici cei ce au scris fără respectarea minimei gramatici, nici noi, care știind să scriem, n-am scris. Oricum, nu în noi, ci în ei a lucrat mai aprig instinctul posterității.

Dar dacă vor veni zugravii, și dacă zugravii le vor ascunde cuvintele aici cu var și dincolo cu humă ? — mîine cine o să mai creadă că de literă s-a apropiat nu omul [illegible] cumsecade de geamăna ei, ci neprice-putul, cu stîngăcia dar nu mai puțin cu încredințarea lui că, odată scrisă, vorba are putere să preschimbe lumea ?

Jos dictatoru — citesc.

Și ochiul meu se împiedică de lipsa articolului.

Cînd ne vom face mari, peste cîteva săptămîni adică, și cînd ne vom așeza cu nădejde la cîrma țării, dovada aceasta de subdezvoltare spirituală **ne umple ea de rușine ? Firește că o** să ne umple de rușine. Doar nu un zugrav ar putea să ne vină încă de pe acum, și repede, în ajutor, un zugrav, un trimis al primăriei, cu bidineaua în mîna dreaptă și cu căldarea de humă în mîna stîngă, doar un astfel de om ar mai putea să ne scoată din încurcătură și să ne aducă ușurel pînă în pragul certitudinii că omul care a dat cea dintîi lovitură dictaturii n-are cum să fie una și aceeași persoană cu puținștiutorul de carte. Doar se știe : cine nu învață să scrie și să citească ajunge rău. Tocmai cel ce ajunsese rău să fi scris cu îndrăzneală pe zid ? Tocmai el să se fi dus cel dintîi în piață, la baricadă, cu mîinile goale, cu pieptul gol ca un erou ? Dacă așa ar fi stat lucrurile, de ce puterea nu se află la el ? Or n-a avut-o el întreagă în mîinile sale ?

Cum poți să afirmi, fără ajutorul zugravului, că un erou scrie și gramatical, rămîne și în posesia puterii politice ?

Mircea Ciobanu

minimax

Criza de autoritate

...cînd „nebunia" puterii hibride a început să coincidă cu „nebunia" anti-puterii hibride...

(Gustav René Hocke)

Cine a învățat să moară, s-a desvățat să slugărească.

(Michel Eyquem Montaigne)

Frica, egoismul (în condiții de lagăr scapă cine poate), pragmatismul meschin care predispune la orice compromis (numai să iasă ceva) și desconsideră idealismul în oricare dintre variantele sale, acceptarea necondiționată a statut-rolului social construit pe dubletul autoritarism-servilism, dedublarea împinsă pînă la schizofrenie, sînt numai cîteva dintre trăsăturile **omului nou**, țința strădaniei unei întregi armate de politruci și culturnici de toate specializările, ei înșiși supuși continuu perfecționării într-un proces permanent controlat de vigilența **organelor**, omniprezentă ca mucegaiul. Cît de departe s-a ajuns, cît de temeinice sînt realizările e greu de apreciat, existînd, de bună seamă, însemnate diferențe individuale în funcție de mai multe criterii : sex, vîrstă, religie și naționalitate, nivel de instruire ș.a. Cert este însă că în ciuda diferențelor interindividuale **omul nou** n-a rămas un simplu proiect ci trăiește în și printre noi, realitatea-i, care se refuză identificării („Cine ești dumneata domnule... ?"), putînd fi doar dedusă din efectele activității sale de zi cu zi. Se explică astfel **criza de autoritate** care s-a instaurat progresiv în România după evenimentele din decembrie '89. Centrată pe relația de putere, între statutul de guvernant și cel de guvernat, această criză a depășit însă politicul, extinzîndu-se, cu forme de manifestare specifice, în toate domeniile ființării sociale, pînă în chiar intimitatea familiei. Pentru că, începînd din decembrie, **omul nou**, pus într-o situație pentru care nu fusese pregătit, la început a reacționat previzibil, așa cum trebuia. Pe urmă însă (ceea ce n-a mai fost luat în considerare), automatismele mentale și comportamentale n-au mai funcționat iar **el**, omul nou, și-a luat lumea-n cap deslănțuind o aventură către nu se știe unde. (Există o poveste cu un vînător și un urangutan, parcă. Vînătorul îl tot chinuia pe urangutan bazîndu-se pe mijloacele sale de constrîngere, inclusiv pe pușcă. Pînă-ntr-o zi cînd urangutanul, bineînțeles că fără să-și dea seama ce face că doar tot urangutan era, a pus laba pe pușcă și pac l-a lichidat pe vînător în timp ce dormea).

Nimeni nu mai respectă pe nimeni și nimic. Deși exagerează și simplifică mult, și una și alta fără menajamente, deci riscat, formula ni se pare a exprima totuși generalul caracteristic și tendința de evoluție a realității sociale. Cum (de) s-a ajuns aici nu e prea greu de sesizat acum cînd, deși timpul a fost relativ scurt, s-au adunat totuși suficiente „date" pentru ca **firul roșu** să devină explicit. **Propusă fiind o nouă rînduială a societății, toate cîte s-au întreprins au fost astfel ticluite, cu migală, încît să o compromită.**

Democrație ? Olé, olé democrație ! Deci pluralism s-a zis întîi, doar pluralism, ca în perestroika lui Gorbaciov, specificîndu-se apoi (parcă nu tocmai de bunăvoie) că ar fi vorba chiar de pluripartitism ca să scăpăm naibii de rolul conducător al partidului unic. De unde și posibilitatea unei opoziții. Fie și-așa că n-o fi foc, a acceptat **omul nou**, deși puțin cam nedumerit. Dar în condițiile în care F.S.N., ca „emanație a revoluției", și-a asumat rolul de reprezentanță a tuturor celor opuși dictaturii clanului, deci, practic, frontul reprezentînd întreaga societate, atunci ce rost să aibă niște partide de opoziție, ca bunăoară cele zicîndu-și (de ce neapărat ?!) istorice ? Și **omul nou** a sesizat imediat păcăleala, păi dom'le ăștia au năvălit să se chiverniséască, ba dacă-i lași de capu' lor ne scot și țara la mezat ! Ulterior și din considerente specifice propagandei electorale, teza „F.S.N. = partid al **tuturor** oamenilor de bună credință", n-a făcut decît să întărească convingerea **omului nou** că, de fapt, **însăși ideea de opoziție politică e neavenită.** Iar pe lîngă forma dură de „desființare" a partidelor și, implicit, a sistemului pluripartit, a survenit ridiculizarea-i, poate încă mai eficientă. Buluceala partidulețelor cu tot felul de lideri suspecți, unii abia scăpați din pușcărie, a făcut ca umbra lui conu Iancu să bîntuie necontenit în minunatele ședători ale C.P.U.N. Ce mai panaramă și cepeuneul ăsta, se amuza copios **omul nou.** C.P.U.N. care trebuia să fie o primă schiță a viitorului parlament. Și a fost, dar o caricatură hidoasă, numai bună să compromită încrederea într-un asemenea mod de conducere **a țării.**

Democrația nu se rezumă însă la și nu trăiește doar prin partide. Ba chiar, e de-a dreptul perimată, poate, ideea însăși de partid. În schimb **libertatea presei** da, este una dintre cele mai sigure garanții ale unei societăți democratice. Așa că au apărut, pe lîngă „cele de partid", de la care nici nu te poți aștepta să fie obiective, au apărut din ce în ce mai multe ziare **independente.** S-a declanșat în această presă liberă românească **o** luptă pe viață și **pe moarte exercitîndu-se** asupra **omului nou** un halucinant bombardament informațional, amestecate fiind de-a valma adevărul și minciuna, umorul subțire cu grosolănia de cea mai joasă speță, expresia rafinată cu behăiala sfertodocților, zvonuri, ditamai zvonurile, pornografie, calomnii calomnii de la calomniați calomniați că tot rămîne ceva. Bine spunea iezuitul Baltasar Gracián Y Morales : „Limba e un animal sălbatic ; cînd **a apucat să se năpustească, greu** o mai pui în lanțuri". Pe vremea lui, pe la o mie șase sute și, nu bănuiau însă nici iezuiții că nu e chiar așa dacă ai la îndemînă televizorul. Iar **omul nou s-a distrat ce s-a distrat cu** presa și televizorul apoi s-a plictisit, ba chiar i-a și sărit țandăra. ia mai lasă-mă domne-n pace că toți minte ! La urma urmelor de ce imediat și neapărat opoziție și presă liberă ?! Într-o fază de tranziție, mă rog, pot fi ele tolerate, dar nici să se facă atîta caz ! Principalul e să fie liniște iar pentru asta e nevoie să-i respectăm pe noii deținători ai puterii, căci doar ei au luptat împotriva dictaturii printre gloanțele teroriștilor și cîrmuiesc țara spre democrație, bunăstare, neapărat bunăstare și liniște.

Șerban Lanescu

cronica ediţiilor

Receptarea lui Caragiale

Deşi vorbim de receptare şi de istoria receptării unei opere literare de multă vreme, investigaţiile concrete în acest domeniu au rămas în urma teoretizărilor. Dacă avem un număr de volume care strîng între aceleaşi coperţi mărturii ale unor contemporani asupra studiilor, caracterului şi diferitelor întîmplări din viaţa publică şi mai ales privată a marilor scriitori, cu texte uneori neconcludente ca să nu spunem derizorii (pentru că aceste amintiri oferă destul de rar lucruri esenţiale despre personalitatea autentică a artistului în cauză), nu avem încă nici unul care să grupeze într-un dosar al receptării diferitele reacţii publice marcînd apariţia operelor de căpătîi ale literaturii noastre. Mai exact spus, nu avem pînă acum, pentru că recent a apărut prima antologie de acest fel, consacrată receptării operei lui Caragiale în contemporaneitate *).

Realizată de doi cercetători cu vechi state de serviciu, buni cunoscători ai presei de la sfîrşitul secolului trecut, Rodica Florea şi Stancu Ilin, antologia este un „produs secundar" derivat din activitatea unui colectiv mai larg de la Institutul de istorie şi teorie literară „G. Călinescu" care compulsează de mai mulţi ani o bibliografie Caragiale (de genul bibliografiei Eminescu începute cu mai mulţi ani în urmă de Biblioteca Academiei) urmînd să fie suportul unei noi ediţii complete de opere. Cele mai importante cronici, articole şi chiar note de oarecare substanţă care au apărut în timpul vieţii lui Caragiale, referitoare la opera sa — proză şi mai ales teatru — sînt selectate şi incluse aici, integral sau în fragmente în general reprezentative, oferind nu numai cercetătorului un preţios material de studiu, ci şi cititorului obişnuit o lectură instrucitvă asupra evoluţiei gustului şi înţelegerii unor texte care ni se părea aşezată încă de la început într-un tipar definitiv. Desigur, nu este aşa, şi lectura celor peste cinci sute de pagini ale cărţii de faţă ne arată cum a apărut, s-a dezvoltat şi în cele din urmă s-a impus această opinie, generală astăzi, privind nu numai valoarea excepţională a operei lui Caragiale, dar şi punctele ei de pornire, specificul ei artistic ş.a.m.d., în luptă cu opinii contrarii sau doar neînţelegătoare, într-un amestec de planuri şi într-o confruntare de principii care este parte integrantă a vieţii culturale şi a istoriei criticii noastre literare de la sfîrşitul secolului trecut şi de la începutul celui în care încă trăim.

Puse în ordine cronologică, între atîtea opinii deconcertante şi fără greutate, observaţiile lui Maiorescu din **Comediile d-lui Caragiale** (1885) se detaşează încă o dată prin justeţea lor şi prin logica elegantă a demonstraţiei ; caracterul original al comediilor lui Caragiale, substratul lor „mai adînc şi serios" precum şi inspiraţia lor naţională („simţirile reale ale poporului în care trăim"), care le integrează „aceleiaşi mişcări intelectuale sănătoase" ilustrate de opera lui Slavici, Creangă, Negruzzi, Eminescu şi Alecsandri, sînt punctele de sprijin ale argumentării destinate să demoleze acuzaţiile atît de partizanat politic, împotriva căruia se cerea intervenţia oficială („adecă, cum am zice, poliţia în contra literaturei ! Cenzura guvernamentală în contra spiritului comediilor !" exclamă Maiorescu), cît şi pe cele de „imoralitate". Studiul este prea cunoscut pentru a stărui asupra lui, deşi sub o formă sau alta acuzaţiile au revenit periodic şi încă sub condeiul unor critici precum Lovinescu sau N. Davidescu. Alături de paginile lui Maiorescu se detaşează analizele lui Mihail Dragomirescu din 1904—1905, căruia i se datorează primele încercări de plasare a literaturii lui Caragiale în spaţiul european (ele vor fi dezvoltate de altfel în comunicarea din 1940 **Caragiale în poezia lumii**), sublinilnd şi el caracterul original al comediilor, dar în general tabloul opiniilor curente în contemporaneitatea artistului este dezamăgitor. El este însă în acelaşi timp şi foarte semnificativ, atît prin afirmaţii — un mare număr de pagini sînt ocupate de discuţii cu caracter teoretic privind comicul, personal şi impersonal în artă, caracterul moral al operei de artă ş.c.l. — cît şi prin negaţii sau prin absenţe. Surprinzătoare pare, de pildă, puţinătatea referirilor la precedentul lui Alecsandri, pe care îl considerăm astăzi un veritabil precursor al comediilor lui Caragiale, abia două sau trei menţiuni în întreg volumul ,dar şi acelea inconsistente de vreme ce autorul anonim, probabil G. Panu, care scrie în **Lupta** despre premiera **Scrisorii pierdute** consideră pe Dandanache „o nouă ediţie a grecului clasic din repertoriul d-lui Alecsandri" ceea ce e fals), iar M. Dragomirescu compară în mare comediile celor doi abia în 1905, dar numai pentru a-i atribui lui Alecsandri un comic „tranzitoriu", care dispare odată cu obiectul ironiei, în timp ce la Caragiale constată un comic de formă, un comic artistic peren, indiferent la modificarea tipurilor reprezentate de el pe scenă. Asemănările, substanţa comună a unor tipuri ca Pristanda şi Săbiuţă, a lui conu Leonida şi a lui Lunătescu etc., rămîne neobservată în primul rînd datorită prejudecăţii, afirmată încă de la primele foiletoane critice asupra comediilor sale, că acestea ar fi întru totul „realiste", „luate din societatea noastră de azi" cum zice un cronicar anonim, poate D. D. Racoviţă, la premiera **Nopţii furtunoase**, „spiritul realist, tema naturalistă" pe care probabil tot G. Panu le găseşte în **Scrisoarea pierdută**, acelaşi care „animează teatrul lui Labiche", „un mic petec de viaţă reală" de care vorbesc St. Michăilescu şi Rădulescu-Niger, şi care nu este decît reflexul principiului clasic (Cicero, **De republica**) după care comedia trebuie să fie „o oglindă a vieţii, o icoană a adevărului". Dacă preferinţa marcată pentru discuţia teoretică în legătură cu genul comic şi exigenţele exprimate cu acest prilej nu ne vor mai mira, avînd în vedere preponderenţa gustului clasic şi lipsa aproape totală a perspectivei istorice dovedită de cronicarii vremii, surprinzătoare totuşi apar erorile de gust destul de numeroase. După Stemi şi Niger, autorii unei broşuri din 1885, **D-ale carnavalului** „este pentru noi lucrarea de căpetenie a d-lui Caragiale", după I. Bacalbaşa, în 1894, **O noapte furtunoasă** „este desigur cea mai de căpetenie dintre comediile d-lui Caragiale" iar **O soacră**, scenetă uitată pe drept cuvînt, „este plină de haz", iar V. G. Morţun, admirator al **Nopţii furtunoase** „în care studiul caracterelor merge alăturea cu comicul potrivit mijlocului ce ne înfăţoşează", găseşte în schimb că în **O scrisoare pierdută** „această armonie a fost nimicită" şi speră că în viitor „talentul acestui scriitor îşi va veni în fire". Să ne mai mirăm că, în 1889, un cronicar ascuns sub preudonimul Zoil găsea că piesele sale nu pot rezista „unei cercetări amănunţite a scenariului" ?

Dosarul pieselor lui Caragiale, care este într-o măsură dosarul contemporanilor lui Caragiale, cuprinde multe alte file de mare interes, între ele cele privitoare la drama **Năpasta** de care se leagă cunoscutul episod al acuzaţiei de plagiat lansate de Caion, dar şi cel — mai puţin cunoscut — al plagiatului făcut de un adaptator francez, André de Lorde, care a urmat textul german al traducerii unui intermediar obscur, Flachs (asupra episodului se opreşte pe larg şi prefaţa) ; nu le putem însă urmări pe toate aici. Ni se pare totuşi că, pentru unitatea volumului, editorii ar fi putut renunţa la unele texte mai degrabă memorialistice (Sanielevici, **Caragiale şi Vlahuţă** ; Tarascon, **Fracul lui Caragiale** ; Al. Ionescu, **Caragiale corector** ; Teleor, **Din viaţa lui Caragiale** ş.c.l.) pentru a lăsa loc unor materiale referitoare direct la opera autorului, din **Adevărul, Democraţia, L'Indépendance roumaine** şi altele, citate de altfel în foarte bogatele note care însoţesc textul. Dar editorii promit, oricum, să revină cu un alt volum cuprinzînd materialele critice ulterioare anului 1912, ales ca limită a celui de faţă, şi poate că există suficient material şi pentru un al doilea volum de texte contemporane. O imagine mai clară a evoluţiei receptării lui Caragiale va fi posibilă atunci şi vom reveni, lăsînd pentru moment cititorilor plăcerea de a plonja direct în atmosfera şi comentariile care au însoţit la apariţie cîteva din cele mai scînteietoare pagini ale literaturii noastre din totdeauna.

Mircea Anghelescu

*) **I. L. Caragiale în conştiinţa contemporanilor săi**, antologie, stabilirea textelor, note, comentarii şi prefaţă de Rodica Florea şi Stancu Ilin, Bucureşti, Ed. Minerva, 1990.

povestea vorbei

Credibilitate

Între cuvintele la modă astăzi (o modă datorată totuşi nu capriciilor gustului public şi dorinţei de variaţie, ci apariţiei unor situaţii extralingvistice noi — şi persistente), adjectivul **credibil** merită o atenţie specială. Nu atît din pricina formei : adjectivele în **-bil**, fie împrumutate (ca în cazul celui de faţă), fie formate în română, după modelul împrumuturilor, sînt extrem de numeroase. Fără dificultate, ne vin în minte neaşteptat de multe : **stimabil, apreciabil, discutabil, profitabil, adaptabil, imaginabil, măsurabil, transmisibil, locuibil etc.** Purtător al unei semnificaţii clare („care poate fi..."), sufixul **-bil** se adaugă aproape oricărui verb (neologic, dar şi din fondul vechi), formînd spontan derivate transparente ; chiar fără a avea atestări şi explicaţii, admitem cu uşurinţă şi cuvinte ca : **reconstituibil, consemnabil, receptabil, raportabil, perpetuabil...** — prin care se manifestă tendinţa de economie a limbajului, tendinţa de a prefera cuvîntul singur unei perifraze. Înregistrat în DEX, adjectivul **credibil** a fost folosit mai ales pentru a califica obiecte abstracte supuse judecăţii de adevăr : idei, afirmaţii, explicaţii — care „pot fi crezute". În utilizările mai noi, e frecventă apariţia unui sens secund, existent de altfel în corespondentele din alte limbi (engleză, franceză) ale cuvîntului : acela de „demn de încredere". Adjectivul apare astfel ca determinant al unor substantive desemnînd diverse tipuri de instituţii şi funcţii : putere, guvern, administraţie etc. În toate sensurile sale, cuvîntul rămîne (şi) un apreciativ, interesant prin raţiunile mai adînci ale judecăţii de valoare pe care o implică. **Credibil** apare, în terminologia specifică eseului social-politic contemporan, pe fondul vechii inflaţii de termeni apreciativi **(remarcabil, strălucit, indestructibil, epocal, puternic, complex...)** — fiind, astfel, semnul unei bine venite prudenţe, al scepticismului înţelept care nu reclamă decît un minimum necesar.

Cum legătura dintre a crede şi încredere nu e deloc ruptă şi cele două sensuri ale cuvîntului **credibil** se întrepătrund, frecvenţa folosirii apreciativului ar părea să confirme teza oficială a suspiciunii ca boală psihică naţională ; de fapt, e cel puţin la fel de normal să o considerăm un rezultat al ierarhizării reale a valorilor, între care a d e v ă r u l pare să ocupe un loc important. Oricum, faţă de **adevărat**, definit, în sensul său de bază, prin concordanţa cu r e a l u l, **credibil** e relativizat, excluzîndu-se pretenţia unei apriorice cunoaşteri generale.

Rolul cuvîntului în limba actuală e probat, ca de obicei, de pătrunderea sa, glumeaţă, în sintagme şi formule uzuale, în care substituie termenii consacraţi („a îmbina utilul cu credibilul" scrie **Ghilotina**, nr. 6/1990, p. 11) — şi, desigur, de prezenţa şi ponderea derivatelor sale : **credibilitate** (poate mai frecvent chiar decît adjectivul de bază), dar şi **a credibiliza (Convorbiri literare**, nr. 5/1990, p. 13) ; **incredibil** are o situaţie specială, de asimetrie cu antonimul său : pînă nu de mult mai puternic în limbă decît **credibil**, el şi-a dezvoltat sensuri şi posibilităţi de combinare interzise formal neprefixate. Adjectivul **incredibil** poate sta pe lîngă denumirea unei calităţi, referindu-se de fapt nu la gradul de adevăr, ci la simpla ei prezenţă : putem vorbi de o „incredibilă seriozitate", nu însă şi de o „seriozitate credibilă" — doar pentru că prima sintagmă contrage enunţul „seriozitate despre care e de necrezut că ar exista în cazul X" ; sensul mai nou şi mai răspîndit acum al lui **credibil** nu-şi găseşte, în schimb, o contrapondere în vreun sens al lui **incredibil**.

Pe măsură ce se răspîndesc tot mai mult, termenii sînt folosiţi tot mai puţin riguros : cam ce ar însemna o dorită „Europă credibilă", de care se vorbeşte în gazeta **Facla** (nr. 1, 1990, p. 1) ? şi cam cum ar fi, spre deosebire de ea, cea actuală ?

În orice caz, credibilitatea, recunoscută sau nu guvernanţilor, e admisă drept criteriu de evaluare de către toate taberele şi tendinţele (e drept, ceva mai mult de cele antiguvernamentale), presa vehiculînd noţiunea extrem de des : de la „jurămîntul prezidenţial, lipsit de suport şi credibilitate" (**Contrast**, nr. 17/1990, p. 3) — pînă la „obiectivitate, curaj, profesionalitate şi, pe baza acestor atribute, deplină credibilitate" (**Facla**, nr. 1/1990, p. 3).

Adoptarea credibilităţii drept criteriu al aprecierii politice are, în afara tonului moderat (fiind vorba de ceva care **poate**, nu **trebuie** negreşit să fie crezut, care **poate** inspira încredere fără a obliga la supunere intelectuală), avantajul de a păstra în atenţia publică problemele comunicării, informaţiei, adevărului. N-am renunţa însă cu totul la uşoara confuzie dintre sensurile lui **credibil** : dacă DEX-ul îi dă ca sinonim pe **verosimil**, dacă **Dicţionarul de sinonime al limbii române** (Luiza şi Mircea Seche, 1982) adaugă pe **acceptabil, admisibil, plauzibil** ; dacă, pe de altă parte, ne amintim de lumea imaginară pe care o creează propaganda comunistă nu în prelungirea, ci cu totul în afara realităţii şi dacă privim în jur la scenariile şi explicaţiile contradictorii care ne proiectează într-o multitudine de alte lumi imaginare, ajungem şi la ideea de ficţiune ; la ideea că o conducere ar fi una verosimilă, adică despre care am putea crede, cel puţin, că există în lumea în care ne aflăm noi înşine.

Rodica Zafiu

O plăcere ca oricare alta

Reluate în volumul **Accelleratorul** (Cartea Românească, 1990), schițele și nuvelele umoristice ale lui Ion Băieșu, publicate pentru prima dată în urmă cu 20—25 de ani, rezistă și astăzi celor mai severe exigențe de lectură. Este prima observație care se poate face pe marginea lor și probabil că aceasta este și cea dintîi intenție a prozatorului : să-și provoace încă o dată cititorii, să verifice rezistența textelor sale în timp. Iată deci că un scriitor legat de anii '60, cînd a schimbat, împreună cu Fănuș Neagu, cu Ștefan Bănulescu sau cu D. R. Popescu, mersul unei proze care se împotmolise în cazuistica plicticoasă a **realismului socialist**, se întîlnește astăzi cu o nouă generație de lectură, într-un moment foarte puțin propice pentru astfel de confruntări. Aceasta este poate cea de a doua provocare a prozatorului, care știe că e „vechi", ca toți umoriștii, și că prin aceasta nu are a se teme nici de trecerea timpului și nici de concurența noilor scriitori.

În antologia din **Accelleratorul**, Băieșu a recurs la două mari categorii de proze. Cele de dimensiuni ample, adică **nuvelele**, care au apărut, în cea mai mare parte, în volumul **Sufereau împreună** (1965) și **schițele** de două-trei pagini, publicate la început în gazetele umoristice sau în ziarele gen **Informația**, cu mare trecere la cititori.

Primele texte, nuvelele, sînt printre cele mai bune care s-au scris în literatura noastră, ele putînd figura în orice antologie a prozei scurte românești. În linii precise, fără mari complicații de suprafață, cu un minim de artificii supradiegetice (**descrieri de natură** sau **considerații** de autor) și cu o preferință netă pentru mișcare și pentru dialog, Băieșu construiește o intrigă clară, adesea surprinzătoare și un sistem de personaje memorabile prin originalitatea lor. Cînd recurge, totuși, la cîte o **comparație**, prozatorul își cere imediat scuze, iar despre **adjective**, cu care alții pot face ca fraza să dea în clocot, ni se comunică ironic că ar fi vorba de o boală a începătorilor. Regula principală a acestor proze e deci **concizia** (care începe cu **titlurile**) și **proprietatea** mijloacelor (vizibilă în expresivitatea inspirată a tăieturilor de frază, a cadenței generale a textelor și chiar a numelor proprii).

Ceea ce surprinde în cazul **intrigii** e înclinația de a face ca întîmplările de rutină să vireze brusc spre paradox, spre absurd sau spre grotesc, concomitent cu subordonarea tuturor acestor categorii (care pot alimenta o povestire tragică), **umorului.** Tema generală a nuvelelor lui Ion Băieșu pare a fi tocmai această inconsistență a tragicului, tipică pentru oamenii obișnuiți.

În structura personajelor ne surprinde altă față a inconsistenței : chiar dacă au ocupații neobișnuite, „eroii" lui Băieșu sînt niște suciți ratați sau, și mai frecvent, niște alienați și astenici, incapabili să-și transforme suferința în dramă. Predomină la cei mai mulți răutatea, absența stratului adînc al conștiinței, incapacitatea de a lua viața în serios. Cuplurile soț-soție sînt „exemplare" din acest punct de vedere, iar evoluția relațiilor dintre parteneri trece, invariabil, prin momentul aproape ritual al violențelor verbale și, nu de puține ori, al înjurăturii („Idiotule, ai pătat covorul !", „Du-te dracului de bețiv! Am ajuns servitoarea ta ?", „Hai sictir!").

În ciuda varietății lor aparente, **Sufereau împreună, Fătu și Pisică, Accelleratorul** sau **Chițimia** sînt reductibile la aceste cîteva trăsături, care ne conduc, în definitiv, spre un univers comic de o pregnanță inconfundabilă. Peste tot drama e ratată nu pentru că în tratamentul ei prozatorul a recurs la umor, ci pentru că aceasta e lumea în care se mișcă personajele sale. Drama izbucnește abia după ce intriga, povestea, viața personajelor s-a încheiat, ea funcționînd ca o supra-temă a umorului, la un nivel la care Ion Băieșu se întîlnește din nou cu toți marii umoriști. Lucrul e vizibil mai ales în **Accelleratorul**, unde, luate în parte, personajele (Rasu, Lia Pogonat, George) ratează comic, pentru ca împreună să realizeze un formidabil spectacol al alienării, tragic în substanța lui. Excepție de la regulă pare să facă nuvela **Maiorul** (inițial, **Maiorul și moartea**), scrisă de dragul unui calcul narativ precis, în care se mizează pe surpriza deznodămîntului (de fapt, pe o răsturnare spectaculoasă a convenției textelor polițiste, în care **binele** învinge întotdeauna **răul).**

În schițele din a doua categorie, „programul" din nuvele apare concentrat, ceea ce sporește impresia de paradox, de absurd sau de grotesc tratat umoristic. Din nou ne atrag atenția economia mijloacelor literare „de suprafață" și, pe de altă parte, complexitatea mare a schițelor, fie că e vorba de tradiția din care acestea se alimentează (de la folclorul proverbelor și Anton Pann, pînă la anecdotele moderne cu rabini înțelepți), fie că în țesătura lor putem distinge aproape întotdeauna o studiată activitate de punere în text. De această ultimă trăsătură ține preferința pentru montajul dramaturgic (**Mersul pe sîrmă, Pe aceeași cracă, Nervi**), pentru parodie și persiflaj (**Furnizorul de cazuri**) și chiar, ca la textualiștii de astăzi, pentru reciclarea unui final narativ (**Întîmplarea cu Jilavu**).

După cum se vede, toate procedeele acestea trimit spre **momentele** lui Caragiale și tot ca acolo ne surprinde activitatea din ce în ce mai marcată a naratorului, care intervine prompt în acțiune, face considerații în legătură cu personajele „eu nu-mi urăsc personajele nici măcar atunci cînd sînt negative, așa cum nici o mamă adevărată nu-și poate urî un copil urît sau infirm — sper că aserțiunea aceasta vi s-a părut destul de originală") și, nu de puține ori, se amuză să-și construiască o identitate comică, pentru a intra în sistemul de roluri al personajelor sale sau, cine știe, pentru a polemiza ironic cu imaginea supradimensionată a scriitorului „serios" : „Sînt un leneș fără pereche : mă scol pe la zece, citesc ziarele pînă pe la unșpe, cînd iau micul dejun, dau cîteva telefoane fără importanță, după care trag un puișor de somn de o oră și jumătate. Mănînc de prînz pe la ora patru, după care fac o lectură lejeră și mai ațipesc un pic. Seara, dacă nu e nimic interesant la TV (și nu e), pierd vremea cu cîte un amic care, la fel ca și mine, n-are ce face ; jucăm o tablă, un șah, un șaizeci și șase, bem cafeluțe etc. Seara, tîrziu, mîzgălesc o pagină-două, după care mă cuprinde un somn adînc și fără vise. Am citit și eu în diferite cărți, almanahuri și reviste despre unii scriitori devorați de patima scrisului, robi pe viață ai condeiului sau pixului, care se scoală la două noaptea și scriu cîte douăsprezece ore în șir, pînă le dă sîngele pe nas, și care, apoi, citesc și cercetează documente încă zece ore, rămînîndu-le timp și pentru o zbenguială cu un nepoțel bucălat și blond în parcul de vizavi. Toată admirația mea, domnilor, le zic, dar eu nu sînt în stare de așa ceva, pentru mine scrisul nu e decît o plăcere ca oricare alta : cum e țigara, cafeluța, plimbarea de seară sau pîinea prăjită." (**Furnizorul de cazuri**).

Citit prin răsturnarea semnelor, acest „autoportret" poate fi reținut ca o **carte de vizită** a unui scriitor orgolios în modestia lui, dar îndreptățit, prin tot ceea ce a scris, la orgoliu. Este încă un element prin care Ion Băieșu repetă situația existențială a tuturor marilor umoriști : să iasă marginalizați din confruntarea cu complexele de superioritate ale contemporanilor foarte serioși.

Florin Manolescu

Știință și conștiință

În evoluția nu întotdeauna ascendentă și liniștită a folcloristicii moderne românești există de acum cîteva piscuri cu nume cunoscute : Dumitru Caracostea, Constantin Brăiloiu, Ion Mușlea, Petru Caraman și Ovidiu Bîrlea. Aceștia și-au edificat operele, destul de aproape de noi, primii patru **înainte** și **după**, cum se zicea pînă acum, iar ultimul numai după 1949, cînd a intrat cercetător la Institutul de Folclor București. Au scris cu o surprinzătoare hotărîre de a clădi durabil, într-un timp blestemat, dar fără concesii „ideologice", sfidînd miopia contemporanilor și opacitatea oficialității și milităind pentru autonomizarea acestui domeniu de cercetare.

Pe primii trei, vechea Academie Română îi avea între aleșii săi pînă în 1948, dar cea nouă s-a lepădat de ei. Brăiloiu a murit în exil, în 1958, departe de marea sa realizare : Arhiva de Folklore a Societății Compozitorilor Români. Caracostea a fost închis vreme de cinci ani, apoi s-a întors la studiile sale tipologice de care nu l-au despărțit decît pierderea vederii și moartea. Mai norocos, Ion Mușlea și-a putut continua cercetările și și-a păstrat Arhiva în condițiile unei umilitoare marginalizări sociale, înlăturată abia cu doi ani înaintea sfîrșitului său pretimpuriu. Petru Caraman a trăit și și-a scris cărțile ca un adevărat ostracizat, condus probabil de o zare de lumină pe care numai el o vedea și ne-a lăsat o seamă de lucrări capitale pentru știința modernă a culturii populare. Ultimul vlăstar al pleiadei, Ovidiu Bîrlea a sfîrșit, pe neașteptate, în zorii libertății, la 7 ianuarie 1990, disperat că nu va mai apuca să-și vadă publicate cele două romane aflate la edituri și să-și scrie memoriile din prizonierat și din anii cumplitelor înfruntări ai unui adevărat exil interior, ani trăiți cu atîta demnitate și superbie.

Ovidiu Bîrlea rămăsese, după moartea, în 1980, a lui Caraman, întîistătătorul în pectore al folcloristicii române, temut și otios, de nimeni contestat, dar nebucurîndu-se de recunoașteri publice, cu toate că fiecare carte publicată marca încă un pas în dezvoltarea disciplinei pe care o ilustra. Încă din 1965, pe cînd Bîrlea nu se afirmase încă, Ion Mușlea îl considera „cel mai pregătit cercetător de literatură populară, atît în munca de teren, cît și în cercetările de bibliotecă. Pasiunea și puterea lui de muncă — scria Mușlea — sînt uimitoare. Cultura frumoasă și o inteligență ascuțită și pătrunzătoare îl fac să descopere substraturile vieții și manifestărilor populare". (**Anuarul de Folclor I 1986, p. 44**).

Astăzi, cînd avem în față o monumentală operă, întemeiată, fără îndoială, pe cea mai aprofundată cunoaștere a spiritualității tradiționale românești, putem adăuga că nici un alt folclorist n-a avut la noi un orizont științific atît de larg ca Ovidiu Bîrlea și nu s-a putut apropia mai mult de acea tulburătoare poziție pe care o oferă cercetătorului trăirea simpatetică a valorilor spiritului popular. De aceea, nimeni altul n-a studiat folclorul românesc mai bine decît a făcut-o acest fiu de țărani din Mogoșul Munților Apuseni, ridicat dintr-o familie ce a mai dat țării un mare cărturar și prelat al Bisericii Române Unite, pe Octavian Bîrlea, fratele mai virstnic al folcloristului.

Urmînd pilda înaintașilor, cărora le-a închinat ultima lui carte apărută în timpul vieții, Ovidiu Bîrlea a cercetat folclorul românesc în toate articulațiile sale sistemice, cu o rară putere de pătrundere, de la limbajul gestual al dansului și substanța melosului tradițional, la semnificațiile filosofice ale capodoperelor literaturii orale și la particularitățile poeticii folclorice, cu gîndul îndărătnic de a fixa jaloane cît mai sigure în toate compartimentele folcloristicii.

A început prin culegeri exemplare, mai ales de proză populară și de balade, în severa metodologie a Școlii sociologice, pe care o împacă cu rigorile orientării filologice, dar și cu existențele comparativismului modern. A inițiat și a condus, sub același impuls ziditor, lucrările de catalogare a prozei populare, de studiere monografică a unor zone, de organizare a fondurilor documentare ale arhivei bucureștene, dorind-o pe aceasta realizată, în spiritul concepției marelui Brăiloiu, ca un depozit sistematizat de informație folclorică. Cercetările repertorial-tematice ale lui Ion Mușlea cu privire la Chestionarele B.P. Hasdeu și cele de teorie a tipologizării ale lui Caracostea sînt continuate și adîncite de Bîrlea ; el își asumă mari răspunderi în călăuzirea folcloristicii, în urzirea instrumentelor moderne de cercetare : Catalogul liricii populare, diverse secțiuni ale corpusului național, enciclopedia culturii populare, în publicarea unor colecții inedite.

După 20 de ani de activitate în Institutul de Folclor s-a lăsat — din păcate — împins de orbirea intelectuală și micimea sufletească a potrivnicilor săi spre un gest regretabil, cu grave consecințe nu numai asupra propriului destin, dar și a soartei instituției pe care o servise cu atîta tragere de inimă pînă atunci. Anul 1969, anul demisiei cauzate de tăcerea vinovată a Academiei la memoriile lui disperate, a fost și cel în care a intrat în derivă institutul bucureștean. Culegeri serioase nu s-au mai făcut de atunci. De arhivă și de marile lucrări de sistematizare a ei nu mai era cine să se intereseze cu competența și seriozitatea lui Ovidiu Bîrlea, iar orientările tematice ale cercetătorilor au devenit tot mai obediente față de spiritul vremii.

Retras în chilioara sa de pe Sfinții Apostoli, între cărțile atît de dragi lui, ca un schimnic supărat pe vlădicie și pe lume, a devenit, prin nemăsurata lui voință și putere de afirmare, el însuși o instituție fecundă.

Pe lîngă cărțile editate anterior : **Antologie de proză populară epică** (3 vol. 1966), **Povestirile lui Creangă** (1967) și **Metoda de cercetare a folclorului** (1969) a scris și a publicat altele 11, precum și zeci de studii, introduceri și prefețe, preț de încă 2—3 volume, la care vor trebui adăugate lucrările inedite, între ele, cele două romane pomenite și exemplara **Monografie folclorică a Pădurenilor Hunedoarei.**

Pentru cunoașterea literaturii noastre orale, contribuțiile științifice ale regretatului Ovidiu Bîrlea sînt atît de mari, încît rolul său în acest domeniu echivalează cu acela al lui Brăiloiu din etnomuzicologie. În sfera cercetării poetico-stilistice a poeziei și prozei populare, lucrările lui sînt veritabile pietre de hotar, întrucît el s-a detașat energic de interpretările convenționale prin prisma deformatoare a criteriilor esteticii generale, ce „măresc opacitatea față de specificul folcloric, cu cît sînt urmate cu mai multă fidelitate". A dovedit-o mai ales în valoroasa **Poetică folclorică** (1976).

Studiile de metodologie, începînd cu cel despre **Cercetarea prozei populare epice**, din 1956, și terminînd cu cunoscuta lucrare din 1969 sînt luminate de îndrumările lui Brăiloiu, Ion Ionică și I.C. Cazan, pe care le confruntă cu cele mai noi orientări pe plan mondial, dar mai ales îmbogățite de experiența sa de mare culegător și cercetător de teren.

Pe cît de vastă și de cuprinzătoare, pe atît de adînc ancorată în marea problematică a mai tuturor domeniilor culturii populare, opera lui Ovidiu Bîrlea cunoaște o firească atracție a sintezei. E vorba înainte de toate de **Istoria folcloristicii românești** (1974), lucrare de căpătîi în investigarea trecutului disciplinei și de **Mică enciclopedie a poveștilor românești** (1976), aplecată asupra genului folcloric preferat al autorului. Aceste cărți reprezintă o primă treaptă spre unica și inegalabila sinteză în două dense volume, **Folclorul românesc** (1981—1983), care va rămîne pentru multă vreme adevăratul tratat de folclor al românilor și va trebui tradus într-o limbă de circulație.

A surprins la apariție acel neașteptat și strălucitor **Eseu despre dansul popular românesc** (1982). Ca și portretele închinate unor etnomuzicologi (B. Bartók, C. Brăiloiu, Ilarion Cocișiu), eseul dezvăluie pe folcloristul deplin, dublat de un prozator de real talent, pe care istoria literaturii îl va pune în drepturile sale, după ce-i va cunoaște și romanele inedite, căci volumul de nuvele și povestiri **Urme pe piatră** și romanul **Steampuri fără apă** nu s-au bucurat de atenția pe care o meritau.

Ion Cuceu

doina uricariu

⁂

Despre ce prăbușire e vorba ?
Și de ce se repetă ?
Vezi în fața ta ghemuit
Obrazul de cretă ?

Cu trupul plin de aschii
Și-n orbite doar miere
Copiii noștri alunecă
Spre durere

Ce tobogan de oțel
Ca o prăpastie rece ne adună
Cine înflorește căzînd ?
Și ce soare răsare
Cînd i-e dat să apună ?

⁂

Cu spatele întors la noi
în zarea ce te apără
spargi o nucă, dai la o parte coaja
e verde, ușor putrezită.

Mi-e aproape milă că intrăm
în toamnă
direct
din Crăciunul
Ca un sfînt
Stăpînindu-și durerea
rana lui murind și hrănindu-ne
cu miezul ei
așezat în cruce
precum miezul de nucă
rana lui se înalță la zare
și greu aerul o desparte
de noi

mai ușor totuși decît tot
ce ne desparte
Cu spatele întors la noi
împovărat
drumeț
luînd calea
pe care prea puțini o urmează

⁂

Ascultă-mă, de două ori auzi
ceea ce spun vremelnic doar o dată
împarte sunetul cumplit havuz
al apei ce țîșnește deodată

Ascultă-mă cum aș vorbi și-ncet
Să lunece în tine blînd cuvîntul
Imaginează-ți cum un singur trup
în două locuri și-ar săpa mormîntul

Ascultă-mă, auzi de două ori
Singurătatea vocii, dinspre noaptea albă
pe două drumuri de-ar ajunge ea
la tine, într-un zeu ce-abia îngaimă.

⁂

Vechiul dezacord al adevărului
ce se scaldă-n minciună
Aceeași neputință a sufletului
de a fi al nostru deplin
despre nimic doar nimicnicia vorbește
Să nu te miri
Cei ce spun da mult prea iute
Sînt și acei ce trădează
Să nu te gîndești
La nimicul nu are ziduri de gînd
Și nici flori nu ține la piept
Și ne alungă din țară

Nu așa ne-a fost visul
în el nu-mi recunosc copiii și cerul
Ci numai minciună cu mască și gheară
Iar adevărul ne scapă printre degete
și cenușiu e lingoul
în care nu-i aur
doar ceară
luminări adunate
pe trupuri atunci
ca o coroană
ușoară

⁂

Mărturiseam despre el
și așa respiram mai bine
O clipă înotam sub apă
dezlegîndu-mi trupul de mine

Da, te iubesc, te iubesc
în mijlocul unor nesfîrșite îndoieli
și toată deslipirea aceea ușoară
scotea încă o dată scotea
sufletul meu dintr-o gheară

și eram
chiar mingîierea smulsă unei
mîini în armură
pielea care de-o altă piele
se-ndură

și erau
cît timpul
în care mărturiseam

⁂

Așa cum e firesc să mi se pară
Că viața nu se-ntoarce — noi
ci noi
ne-ntoarcem
Chiar și atunci
Cînd un copil
în pîntec zvîcnind
cu pumnii lui lovind
ne-aduce aminte
de o tobă
care a bătut cîndva
și-acum
din nou învață iar să tacă

Ne poartă către el
un duh, cristal
al minții căutîndu-și Dumnezeul
nedumerit fiind
că-l țin pe buze
cei ce numesc ușor
pe cel ce duce greul
Așa cum e firesc să ni se pară
că viața nu se-ntoarce-n noi
ci teiul
Și-aruncă florile
Cînd prind să piară.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Noi sîntem sarea pămîntului... Desigur, se poate face abstracție de noi. Dar numai pentru o vreme, trecătoare repede... Nu se simte lipsa imediat, nu se simte niciodată lipsa acută, dar oamenilor li se face dor de noi, pentru că noi sîntem sarea pămîntului. E sfidător, e strigător la cer să fumezi Troost și Captain Black numai **din** Real Briar, **că altfel tușești, să porți papion sau lavaliera drept gîtlegău de toată ziua și blugi la ceremonii. Nu-i prea frumos ca în loc de Angela Similea și Ion Dolănescu să asculți cu încăpățînare Bach sau jazz „post-free". Oamenii se pot simți, pe bună dreptate jigniți de asemenea opțiuni, ca și de preferința pentru** România literară, **nu pentru** România mare. **Și totuși, doamnelor și domnilor, o să vi se facă dor de noi. Într-o bună zi. Vom mai fi aici ? Vom mai exista ? În orice caz, oricît de excentric și condamnabil ar părea să scrii în loc să rabotezi, să mergi negrăbit pe bulevarde în soarele dimineții în loc să alergi după tramvai, adevăr zic vouă : noi sîntem sarea pămîntului, grăuntele care dă gust, stimabililor. Și sarea, dacă se va strica...**

Horia Gîrbea

ROMULUS RUSAN
O călătorie spre marea interioară (3)
Cartea Românească

● Pînă la talentul literar, o carte de călătorie reclamă vocația călătoriei, pe care scriitorii români nu mi se par a fi avut-o. Ieșit rar în lume, mai ales în ultima vreme din motive foarte clare, scriitorul român și-a pierdut inspirația aceasta specială.

De aceea jurnalul lui Romulus Rusan, ajuns la volumul 3, ne umple de optimism — există și români născuți călători și, mai mult, răbdători de-a ține un jurnal care să ocolească banalitatea. Talentul său ține evident de observație. Dar, spre deosebire de aceea a prozatorului de ficțiune, el observă detaliul străin, inedit și-l include într-o serie care, înfățișată, poate să dea coerență filmului întregului voiaj, nefiind un șir de diapozitive proiectate la întîmplare, plictisitoare.

Deci — talentul de a privi și de a vedea, Dumneata și cu mine o să mergem la Atena, la Piramide, la Cairo și unde-o mai fi, acolo văzînd aceleași lucruri, înțelegîndu-le (că nu sîntem nici noi niște proști) dar incapabili să facem din ele o înlănțuire semnificativă în ansamblul ei. Iată meritul lui Romulus Rusan.

Cel esențial și care-l distinge ca expert al genului, căci, altfel, mai sînt destule, de la alcătuirea frazei pînă la curajul efectiv de a se îmbarca pentru astfel de istovitoare excursie prin trei continente. „Eroii" cărții, Ana Blandiana și Romulus Rusan, au dat dovadă de un devotament aproape fanatic pentru ceea ce ar putea fi „condiția călătorului", căruia-i stă bine exclusiv cu drumul, și față de cea a excursionistului care „trebuie" să vadă tot. Cîți dintre noi, într-un oraș tropical în care se află cutare monument, n-am prefera terasa liniștită a unei cafenele ? Eu unul, în mod sigur aș dezerta din funcția de globe-trotter clasic. Autorul cărții noastre, nu. Mai mult, are gentilețea să-și povestească drumul și pentru noi cei care, din lipsă de ocazii sau din lene, o să ne mulțumim cu excelenta-i relatare și vom rămîne pe loc.

MAGDALENA VAIDA
Teste de afectivitate
Editura Albatros

● N-am promovat aceste teste de afectivitate. În urma parcurgerii lor s-a constatat cu ușurință că nu am nici o înclinație naturală de a-mi manifesta în vreun fel sentimentele omenești față de personajele cărții. Este un eșec de care nu mă rușinez căci, așa cum toți candidații neagă valabilitatea testelor pe baza cărora au fost respinși, fac și eu același lucru.

Povestirile Magdalenei Vaida nu m-au bucurat, nu m-au înfiorat. Nu pot să spun că autoarea, despre care, superficial ca totdeauna, nu auzisem pînă acum, este lipsită de abilitatea naturală de a scrie proză. Dar textele sale, destul de numeroase pentru a se constitui într-un eșantion reprezentativ (24 cu totul), nu m-au impresionat.

Să luăm unul la întîmplare. Se numește **Păpușa.** O femeie de vîrstă mijlocie își cumpără o păpușă. Ca să se joace cu ea. Adică o cumpără pentru sine. Scena achiziționării e lung descrisă, apoi femeia ajunge acasă unde își dă seama că nu mai regăsește senzațiile din copilărie ba mai mult, este invadată de teama ridicolului. Are soț și doi copii care vor rîde de ea. Își reproșează lipsa de curaj, regretă că nu este „înțeleasă", dar sfîrșește prin a se preface că a cumpărat-o pentru fetița ei. Deci este „înfrîntă".

Totul relatat liniar, fără cine știe ce virtuți dar corect gradat, destul de neutru. Miza e însă minimă, finalul perfect previzibil și nu are nici o tresărire peste banalitatea temei. Evident „astăzi chiar de m-aș întoarce..." Personajul nu este interesant și nici nu realizează nici o complicitate cu cititorul. Cam toate schițele sînt undeva în jurul acestui palid interes pentru stilul autoarei și întîmplările eroilor încît am bănuiala că și persoanele cele mai sensibile vor avea o răceală de aisberg vis-à-vis de ce se petrece în volum. Arta povestirii nu se ridică niciodată peste o relatare „din avion", spunînd exact cît se spune.

DIM. PĂCURARIU
Teme, motive, mituri
Editura Albatros

● Pagina de gardă ne arată un titlu care nu este reluat integral pe copertă : „Teme, motive, mituri și metamorfoza lor". Nu-i clar așadar cum se numește volumul dar este clară „tema" lui. Dim. Păcurariu se dedă unei investigații care uluiește în primul rînd prin cantitatea de exemple. După un capitol introductiv sînt analizate pe rînd : tema istorică, motivul avariției, mitul lui don Juan și, în final, dar cu exemple mult mai puține și mai neconvingătoare, miturile moderne : mașinile și viteza. În acest ultim capitol lipsesc cu desăvîrșire referirile la „robot" văzut ca mașină, la mitul androidului care ar fi deschis interesante căi comentatorului. Autorul reduce semnificația „mașinii" la înțelesul de „vehicul" ceea ce mi se pare o dovadă de ușurință. Astfel este considerat „mașină" balonul dar nu se suflă o vorbă despre computer.

Tratarea este foarte sistematică și exclusiv expozitivă, lipsesc interpretările. Exemplele curg, pînă la urmă cartea este un inventar de exemple care ilustrează evoluția temelor (motivelor, miturilor) fără să se preocupe de cauzele metamorfozelor respective.

În postfață autorul avertizează că „inventarul nu s-a dorit complet ci semnificativ".

Ceea ce cred că supără în această carte, altfel utilă, este absoluta neutralitate a cercetătorului care nu-și propune nici un moment să realizeze o demonstrație, să argumenteze o teză ci panoramează la nesfîrșit. Titluri, autori, citate curg egale unele cu altele.

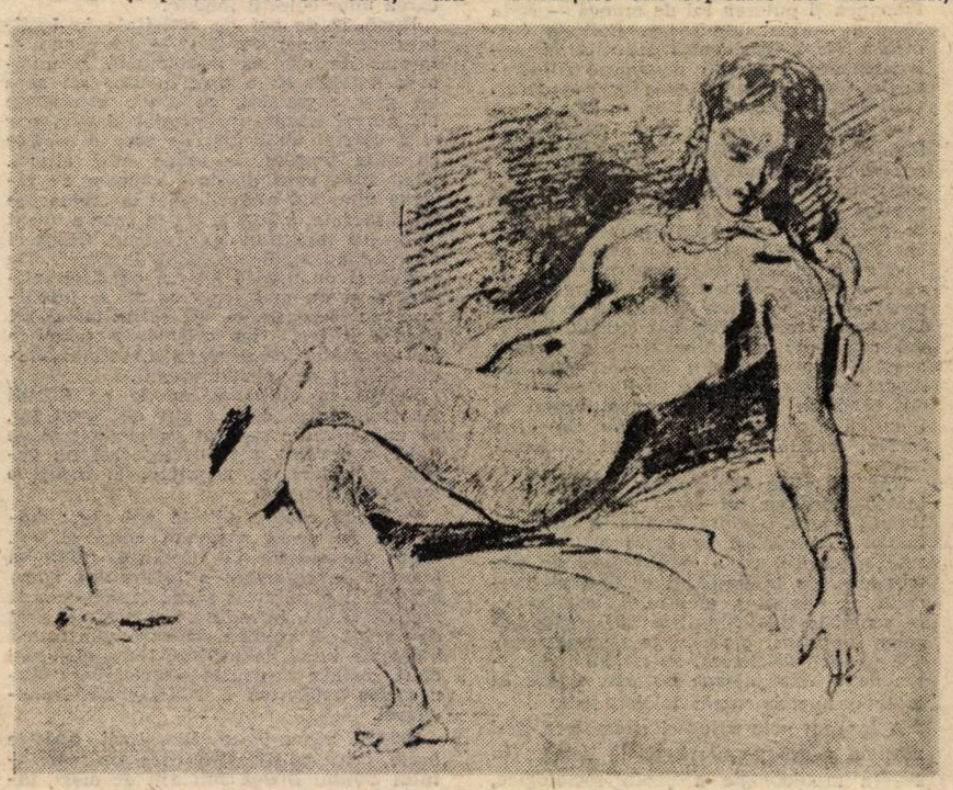

— Foarte bine, foarte bine. Iată de ce te-am făcut să vii. E vorba de o însărcinare care cere un tovarăș dotat cu experiență politică și tact. Nu poate fi încredințată unui luptător oarecare dintre cadre pentru că trebuie să întreprindă cercetări în legătură cu un om care este fratele tovarășului Erasmus Ionescu care lucrează la Partid (Erasmus, nu era niciun fel de rudă cu Paraschiv — numele lor de familie este foarte comun la noi — era **aparatnick** al Comitetului Central : era de așteptat, în general, să fie primit în C.C. măcar ca membru supleant, la apropiatul Congres, așteptat în primăvară — noi fiind la începutul iernii) este de asemeni fratele lui Cristian Ionescu. Îl cunoști (da, îl cunoșteam pe Cristian Ionescu, director general al unei importante instituții având șanse să devină, în curînd, ministru adjunct) și al nevestei lui Basil Morcovici. Omul nostru se pare că are ceva pe conștiință... nu e în regulă. Se numește Sebastian Ionescu. L-ai cunoscut ?

— Da, îl cunoscusem. Fusese ofiter în armată, apoi în Securitate, apoi director pe undeva, dar l-au dat afară acum cîțiva ani ; de atunci nu mai știu nimic de el.

— De el e vorba. Trebuie făcută o anchetă despre el, cu mult tact, în așa fel încît să nu fie compromiși ceilalți tovarăși. Sarcina îți va fi încredințată oficial de Comitetul de Partid al ministerului, omul nostru e salariat aici, este portar la una din antreprizele noastre. Înțelegi, portar !

— Înseamnă că a făcut ceva grav ca să ajungă aici, am replicat cu logica pe care o învățasem, aceea a eticii politiste a Statului, a fi persecutat e dovada că ești vinovat.

— Nu numai că a făcut ceva, dar continuă, a spus Paraschiv încruntîndu-și sprîncenele. Nu cunosc amănunte și nici nu vreau să te influențez, continuă, poți fi sigur. Trebui să afli **ce face, cu cine.** Fii atent să nu te lași dus de fleacuri, bețe sau povești cu femei. Studiază problema din punct de vedere politic. Vei lucra cu **organele noastre de stat.** Te va contacta un tovarăș. Veți stabili împreună un raport adresat Comitetului de Partid care va întocmi și el un alt raport. Nu vreau să influențez redactarea raportului dar cred că am dreptul să iau cunoștință de fapte. Te rog să treci pe la mine înainte de a-l trimite.

Am mai schimbat cîteva cuvinte, după care m-am retras. Aveam destulă experiență să înțeleg ce se întîmplase, ce așteptau de la mine. Mi se cerea să găsesc motive fictive de acuzare, în schimb grave, față de acest om pe care îl cunoșteam cît de cît, care era foarte nenorocit dacă mă iau după degringolada sa pînă la starea mizerabilă de paznic de magazin, însemnînd că nici nu putea să mănînce cît vrea, mai ales dacă avea familie. Trebuia să-i găsesc ceva copleșitor și „politic" pentru a-l face un dușman al regimului, pasibil de pedeapsa cu moartea sau de multi ani de detenție. Dacă ar fi fost vorba de un fapt real, palpabil, Paraschiv n-ar fi ezitat să mi-l spună : în acest caz, nu însemna că **influențează o comisie ci o informează,** dovadă de vigilență revoluționară. Mă alesese fiind vorba de o sarcină infamă, în fața căreia un om cu o poziție mai puțin zdruncinată ar fi refuzat, ar fi căutat refugii. Micul discurs preliminar al lui Paraschiv era destinat să-mi amintească ce precară și nesigură era soarta mea. În schimb, știind foarte bine că cerusem vize de plecare, nu a făcut nici o mențiune referitoare la călătoria pe care o doream cu ardoare. S-ar spune că aprobarea sau refuzul vizelor mele depindea de modul în care m-aș achita de misiunea mea.

Coborînd uriașa scară de marmoră care se răsucea în jurul unor coloane înguste de porfir, asudasem de furie și neliniște. Nu mă umilisem încă îndeajuns, nu mersesem destul de departe și de jos ? Acesta era deci prețul scăpării arhivelor dintr-o lume blestemată, îndreptîndu-se spre cecitate și proprie destrămare ? nu fusese deajuns că mă despărțisem de ai mei, poate pentru totdeauna, de a-mi asuma o suferință, poate, nevindecabilă, o vinovăție care nu poate fi ispășită ? Nu mai puteam să fac ceva în plus. Asta nu, nu o voi face. Asudat și înghețat de frigul acelei dimineți de iarnă, coboram (voi cobori întruna astfel și mai jos, în păcat) scara care, ca multe interioare ale arhitecturii staliniste, evoca marile goluri apăsătoare din **Carceri** de Piranese.

Și totuși ar fi o șansă să scap, mi-am spus oprindu-mă mașinal pe o treaptă. Din ce mi-a spus Paraschiv, am ghicit ce se întîmpla : o intrigă îndreptată contra lui Erasmus sau contra lui Morcovici. Pe lîngă ei, Cristian însemna prea puțin : pe el îl puteau lovi direct. Existau deci oameni care voiau să oprească ascensiunea lui Erasmus înainte ca Politbiroul să ia hotărîrile pentru apropiatul Congres — sau era vorba de Morcovici a cărui căsătorie cu ușuratica Valentina Ionescu, care își pierduse reputația, fusese rău văzută de șefii cei mari. Din cine era formată clica dușmană ? Paraschiv singur n-ar fi îndrăznit să atace pe unul din adjuncții lui Malvolio. Era, deci, însuși Malvolio Leonte care voia să-l lovească pe Morcovici, să se scape de Erasmus, fără s-o facă pe față, dimpotrivă, lăsînd să se înțeleagă că se supune în fața unui scandal de neînlăturat, pe care el însuși îl declanșase ; asta semănînd cu șiretlicurile bizantină a Marelui Eunuc. Dar vicleniile, munca de săpare destinată să pună pe protectorii lui Erasmus și pe aliații lui Morcovici în fața unui fapt împlinit, ireparabil, dovedea că acei protectori și aliați erau foarte puternici, pentru ca însuși Malvolio să nu îndrăznească a-i ataca în față. Acolo se afla pentru mine scăparea, știind că și Isolda va fi de părerea mea. Eram totalmente în puterea lui Malvolio și a lui Paraschiv ; a da pe față un secret de partid, ca misiunea ce-mi fusese încredințată, era unul din cele mai grave acte pe care le-aș fi putut comite ; și totuși trebuiau preveniți cei vizați. Ei, în orice caz, nu m-ar fi trădat, fiind vorba de interesul lor.

Respirația mi-a redevenit normală. Sudoarea s-a uscat pe corp și am înghețat ; mi-am încheiat blana îndreptîndu-mă repede spre ieșire. Brusc, mi-a venit o idee, făcîndu-mă să intru într-un birou în care eram cunoscut de secretare. Am cerut cartea de telefon ; se afla acolo un Sebastian Ionescu. M-am mirat că un portar de magazin are telefon acasă, i-am dat șoferului adresa. Aveam nevoie să știu mai exact despre ce e vorba : cum v-am spus nu îl cunoscusem, îl știam. Păstram amintirea unui individ cordial, destul de rezervat, destul de oarecare ; acesta era omul căruia, cu un Golem polițist alături, trebuia să-i produc tot răul de care eram în stare.

În românește de
Andriana Fianu

(Cap. 2 din romanul **Incognito**, ed. Le Seuil, Paris, 1962)

nazaria

buga

Din aceeași oglindă

Mîinile tale sînt pline
de iarnă și de toamnă ;
un înger te îmbracă
mereu în splendoare

mereu o pasăre căzută
din memoria turnului Babel,
cu aripile în uitare,
scrie-n abisul vieților noastre

nu privi înainte
nu privi înapoi

este o lege care ne trage
înspre orbita mai grea
dintr-o altă planetă profundă ;

doar soarele din aceeași oglindă
va curge-n pămîntul
absolut în care te-am văzut ca pe o lebădă
înfrîntă de zăpadă.

Curgere

și cad zăpezile mereu
te-acoperă cu totu-n moarte

cu am suris prin chipul tău
cel neclintit cel de departe

și speriată de mișcare
am înotat în lung de vremuri
pustia tulburînd la maluri

izvorul lumilor mă-ntoarce-n
amiaza'n care dormi mereu

suflarea mea se culcă-n tine
cu tot pămîntul
razei
greu.

Syntaxă

Gramatica mea erai tu : urcau în ea
enigmele din mare, pămîntul
cel greu din țipătul meu
de aprigă stea

veneau peste lume diminețile
o, Excelență, ca niște popoare
migrau într-o oglindă
viața lor, iluzia mea

coborai în ziua cea mare
ca o avalanșă ;
eram obeliscul văii dus
pe umerii tăi de ninsoare.

Bethnazaria

mergi fără oprire
de-a lungul unui zid

iluzia lui de mult te-a învins

aluneci spre capătul lumii
în lungul peretelui tot mai adînc
din respirația ta

un labirint te-a legat
de îngerii lui din privire :

uită patima cu care trăiești
uită violența cu care mori

nu poți înnopta o clipă
în casa cu o intrare deschisă
mereu în altă parte

nu privi nu chema
nimic nu te poate trezi

omenirea e'n larguri.

Scrisoare pe un perete alb

te privesc dintr-un veac fericit :
cea mai vegetală privire astăzi o am
și-s, pînă la tine, bolnavă de visare

un copil din somn aruncă în amiază
umbra înaltă a dimineții mele

în pacea grădinii
himeră a zilei trec
cu păsări fragile pe umeri

ochii mei ard în două pustiuri ;
rănit de departe te-aduce, în ele, ecoul

furtuna de frunze îmi pune pe frunte
coroana simbolică a celui învins

o floare își leagă rodul peste pămîntul mare.

vasile petre fati

FLAUTISTUL

La urma urmei poate că nimeni n-avea să-l întrebe de unde anume venea și de ce bătuse atîta drum pînă aici și, chiar dacă, să zicem, l-ar fi întrebat, tot n-ar fi putut spune mare lucru.

Acum pur și simplu privea de undeva, de jos, de sub malul mării orașul atît cît putea să vadă prin micul binoclu ; de fapt, nu se zărea mai nimic dar continua să privească într-acolo, ca și cînd ar fi așteptat să se întîmple ceva ; la ora aceea nu se vedea nici o mișcare.

Locul era pustiu. Cînd și cînd bufniturile bolovanilor căzuți de sus acopereau zgomotul valurilor, dar asta numai pentru o clipă. Echipat ca pentru o lungă călătorie, cu cele cîteva lucruri de voiaj ce se puteau vedea la prima ocheadă, însul picat acolo purta un costum destul de uzat, închis pînă la gît, oricum mult prea nepotrivit pentru căldura de afară.

Și, totuși, continua să privească prin binoclul acela spre orașul încins de căldură, cu casele îngrămădite deasupra malului, de unde nu se vedea nici un om.

— De aici nu se vede nimic, auzi în spatele său vorbele batiocoritoare ale cuiva. Vă pierdeți timpul de pomană !

Era un ins pirpiriu, cu o barbă nerasă de cîteva zile bune, chicotind de prostia celui din fața sa, fără să-l piardă din ochi pe cîinele care-l însotea în tot locul.

— Mare zăpuseală, continuă să vorbească acesta, ca și cînd puțin l-ar fi păsat de tăcerea celuilalt. Și dumneata ? Doar n-o să spui că ai sosit aici tocmai acum ?

Bătu din palmele mici, ca și cînd făcuse o glumă cît se poate de bună. Apoi, cînd băgă de seamă conducta de fier ruginită, din care se revărsa o apă murdară, chiar la picioarele lor, se înfurie pe nepusă masă.

— Ar trebui să se facă ceva, suspină el arătînd spre conducta cu pricina. Dacă nu, n-au decît s-o desființeze, își continuă el vorba, punînd pe goană cîinele care sorbea din gura canalizării. De ce naiba așteaptă să se înfunde ?

Pirpiriul începu să descrie cam tot ce se întîmplă cînd conducta se înfunda într-adevăr.

— Dumneata, ce-ai face într-o situație ca asta ? nu scapă el ocazia să-l iscodească pe însul întîlnit acolo din întîmplare. Sau, poate că nici nu te interesează ?

Celălalt îl privi cu mare atenție de parcă atunci l-ar fi văzut prima dată. Chiar așa, ce-ar face el într-o situație ca asta ? Era o întrebare destul de caraghioasă și omuletul nu mai așteptă răspunsul acestuia, de parcă ar fi fost de la sine înțeles cam ce anume putea să facă un străin ca oricare altul.

Abia atunci băgă de seamă mănușile de piele ale străinului și se înfioră : habar n-avea de ce purta pe căldura asta mănuși ; parcă erau mănuși de femeie !

Își chemă cîinele din dreptul canalizării : ceva nu era în regulă între el și omul acela.

Aproape bănuind ce se întîmplă cu pirpiriul de lîngă el celălalt își scoase, cu aerul cel mai liniștit, mănușile, și le aruncă cît colo, fără să-i pese de nimic. Era, într-adevăr, cald și nu mai avea nevoie de ele !

În vreme ce mărunțelul încă îl mai măsura din cap pînă-n picioare, omul se așeză jos, pe piatră : întrebă, ca din senin, de o femeie, Maria Corona și de căruța de artiști care, poate, trecuse prin oraș.

— E artistă ? se interesă omuletul cu cîinele, înroșindu-se tot de plăcere, ca la amintirea unui lucru cît se poate de vesel.

Apoi, își dădu drumul la gură :

— Pentru ea ați venit ? întrebă el neîncrezător, privind cu atenție hainele ponosite ale străinului picat acolo. Precis că pentru ea ați bătut drumul pînă aici !

Văzuse, cu adevărat, căruța de artiști, intrase în vorbă cu ei și chiar cumpărase de la acestia un lămpaș, dar nu dăduse niciodată ochii cu Maria Corona despre care, bineînțeles, auzise destule.

— Mare minune ! își pocni degetele pirpiriul, înțelegînd situația în care se afla noul sosit. Aflați că toți soldații vorbesc numai de ea. Așa că, nu știu nimic ! concluzie insul parcă speriat de vorbele lui.

— E aici ! îl puse la punct străinul.

Celălalt se holbă neputincios : atunci de ce naiba îl trăsese de limbă ? Cîinele sălbăticit dăduse de un roi de fluturi și se repezi gata să-i înhațe, însă, ca prin minune, fluturii îi scăpau de fiecare dată. Apoi roiul de fluturi îi înconjură pe cei doi, așa ca un fel de aureolă deasupra capetelor încinse de căldură.

— Cît e ocaua de grîu ? se hotărî omul să vorbească.

Pirpiriul se frămîntă un timp și, înfigîndu-și botul ascuțit al pantofului în nisip, spuse cu jumătate de glas :

— Patru galbeni. Doi pentru măcinat, doi pentru drum. Restul, spuse el în bătaie de joc, rămîne pentru bunul Dumnezeu.

— Și pielle ?

De data asta omul cu cîinele rîse de-a binelea. Nu mai văzuse piei de atîta timp, așa că n-avea de unde să știe. Spuse un preț oarecare, continuînd să se distreze de nestiința celui din fața sa. Mai mult ca sigur că venise să vîndă piei furate chiar de țigani și pentru așa ceva putea să plătească, la o adică, cu viața !

— Oho, m-ați făcut să rîd, chicoti acesta arătîndu-și o dantură mizerabilă, dorind să-l facă să înțeleagă pe cel dinaintea sa necazurile în care ar fi putut intra din cauza pieilor. Eu, unul, n-am nevoie de piele dumitale !

— Și o roată ? insistă străinul, fără să bănuiască nimic din tot ce acesta vroia să spună.

Omuletul păru ca vrăjit. Ei bine, despre asta putea să vorbească oricît, să-i spună, adică, tot ce știe și chiar și mai multe decît ar fi trebuit. N-avea de ce să-și țină gura.

— O roată ? prinse el din aer întrebarea și turul exact ca atunci la început, cînd fusese întrebat despre Maria Corona.

Află că asta îi era și meseria și, deci, se putea spune că oricînd ar fi avut nevoie putea să-l caute și, desigur, n-ar fi fost nici o bătaie de cap ca să-i vîndă o roată.

— Am de vînzare, spuse omul cît se poate de simplu, la sfîrșit, și arătă cu palma lui mică în depărtare ceva care trebuia să însemne micul lui atelier. Asta fac toată ziua, roți ! Doar n-o să spuneți că pentru asta ați venit ? Pentru o roată ? și o dădu pe rîs, hotărît să-l iscodească pînă la capăt.

Se lăsă un moment de tăcere : abia dacă mai aveau ce să-și spună și străinul întinse o mînă părăsită după agrișele crescute pe mal ; luă cîteva și le molfăi o vreme, parcă fără chef, sculptînd simburii la picioarele pirpiriului care nu știa dacă trebuie să plece sau nu.

În spatele lor conducta de fier arunca tot felul de resturi urît mirositoare dar străinul părea complet nepăsător la ceea ce se petrecea chiar sub ochii săi. Mai mult, se dezbrăcă, aruncîndu-și hainele cît colo, peste cele cîteva lucruri de voiaj de care uitase. O luă la goană pe mal ca un apucat și omul cu cîinele avu timp să vadă că bărbatul zdravăn, bine făcut, cu chipul ars de soare și privirea vicleană se aruncă printre valuri, scufundîndu-se în apa aceea murdară, leșioasă. De acolo, de unde era, îl țintea, cînd și cînd, cu privirea pe mărunțelul rămas în dreptul conductei, un om singur, fără prea mare tragere de inimă ca s-o ia spre casă.

Curios, pînă și cîinele îi scăpă la un moment dat pirpiriului, luînd-o prin valuri după străinul care continua să se zbenguie de unul singur.

Punîndu-și mîinile pîlnie la gură, mărunțelul încă înveselit de tircoalele pe care cîinele său i le dădea străinului, îi strigă tot felul de vorbe desuchiate :

— Cățea ! Cățea ! se auzea vocea sa pițigăiată peste întinderea pustie.

Omul și cîinele reveniră pe mal, în vreme ce omuletul nu mai contenea să se distreze și să se minuneze de cîinele său de care, cine știe, n-avea de gînd să scape atît de ușor.

— L-am crescut cu lapte de capră, înțelegeți ? E un cîine crescut cu lapte de capră ! Ce ziceți de asta ? o luă el de la capăt, bucuros că putea să-l înveselească pe străin. Putea s-o mierlească dar, uite că a scăpat !

Era momentul să-l întrebe cu adevărat ce anume îl adusese pînă aici, pentru că pînă acum nu pricepuse mare lucru. Întîlnise destui care se lăudaseră că bătuseră drumul pînă aici ca s-o vadă pe Maria Corona, oricum, asta era fără prea mare importanță pentru rotarul Sirghi, cel care ura din tot sufletul conducta de fier împroșcînd apa cu resturi urît mirositoare.

Așa că îndrăzni să-l întrebe : nu fu mirat deloc cînd auzi de la celălalt cam tot ce ar fi trebuit să audă un rotar cu frica lui Dumnezeu.

— Am omorît un om, spuse simplu străinul. Chiar aici !

— Pe locul ăsta ? chițcăi pirpiriul.

— Exact, declară senin celălalt. Chiar unde stai dumneata.

— Și ? nu se pierdu cu firea rotarul.

— Nimic. Am scăpat. Abia am ieșit din pușcărie.

— Foarte bine, se mulțumi rotarul să spună, foarte bine, domnule și încremeni pe piatra din dreptul său. Am știut eu că vi s-a întîmplat ceva. Pentru asta v-ați întors aici ?

— Da. Vreau s-o văd pe Maria Corona. Am auzit destule despre ea.

— Lumea vorbește, domnule, spuse cu un respect ciudat rotarul, lumea vorbește destule dar nimic nu-i adevărat, așa să știți... Maria Corona nu e ca toate celelalte. Și nici nu cred ce spun soldățoii ăștia...

— Ce spun ?

— Se laudă, domnule, se laudă. Sînt sigur că nici n-au dat ochii cu ea.

— Dar dumneata ? Ai văzut-o ?

— Nu, spuse ferm rotarul. Dacă o vedeam era cu totul altceva. As fi vrut din tot sufletul să se întîmple așa, nu știu de ce...

— Ei bine, îl întrerupse celălalt, în pușcărie toți vorbesc numai despre ea... Care scapă, și sînt destui care scapă, nu vor decît asta : s-o vadă !

— Aha, făcu filozofic rotarul. N-am știut.

— Așa că, o luă de la capăt celălalt, e destul să te gîndești la ea și viața în pușcărie e mai ușoară...

— Și omul acela ? întrebă în șoaptă rotarul.

— Care om ?

— Pe care l-ați omorît...

— E mai bine să nu discutăm, se scuză bărbatul siroind de apă. A fost prietenul meu. De la el am aflat de Maria Corona !

— Va să zică așa, se întunecă la față omul cu cîinele. A fost prietenul dumitale... Păcat !

Nu mai avu timp să-l descoasă cînd îl văzu pe străin căutînd printre lucrurile de voiaj o cutie lunguiață și, pînă să se dumirească despre ce e vorba, necunoscutul scoase la iveală un flaut.

— Oho, rise subțire mărunțelul, nu-mi vine să cred. Chiar așa, o dădu el pe glumă, o să cîntați ? Aici ? Sînteți flautist ?

Celălalt nu catadicsi să-i răspundă, pe jumătate nepăsător la vorbăria rotarului : cu apa siroind încă pe el și părul ud, chircindu-se pe o piatră, așa ca-ntr-o rugă ciudată, cu capul în piept, sufla încetișor în instrumentul acela strălucitor. Părea de necrezut ca un străin oarecare, în plus purtînd niște haine atît de ponosite, abia ieșit din pușcărie, să știe să cînte la flaut.

Se ghemui și el pe o piatră din preajmă, ca un om fără nici o treabă și ascultă parcă vrăjit ; se vedea cît de colo că de multă vreme nu-i mai fusese dat să asculte așa ceva : cu toate că vechea conductă bubuia în spatele lor, rotarul nu-i mai dădu nici o atenție.

Abia într-un tîrziu mărunțelul și cîinele său o luară din loc, aruncînd, cînd și cînd, priviri în urma flautistului acela de care, cine știe, avea să-și amintească, poate, multă vreme.

vasile smărăndescu

HAIKU

Potecă adormită
suspină în singurătate
după satul vestejit.

Pămînt de flori
roagă trecătorii să-l cumpere
la cireșar.

Povești cu sînziene
la marginea cringului
ne sărută pe glezne.

Salcia, blondă suavă
se gătește-n ocheanele apei
așteptînd vîntul.

Euforice vînturi
dansează și rîd
cu frunzele toamnei.

Urme pe zăpadă
să nu degere
se-ncălzesc la luceferi.

La umbra zilei
noaptea-nfașă tăcută
fiorul beznei.

La poarta nopții
cîntecul de lebădă
umbrele zilei.

Stele — litere pe boltă
murmură azurului
poeme reci.

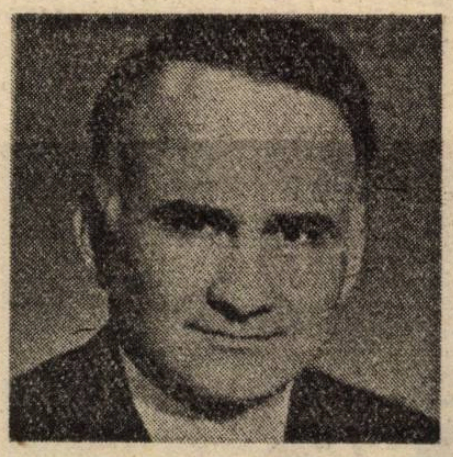

Expoziții albe
cu povești de Crăciun
pe ramurile pomilor.

Un copil
trage obosit
o linie cu creta pe asfalt.

Bufnița — mireasă uitată
în turla bisericii
după cununie.

promoția '90

marian ilea

● **Marian Ilea este cu siguranță un om de rău. Deși lucrează (sau a lucrat mulți ani) în mină, la Baia Sprie, nu a catadicsit să vină în Capitală să planteze flori cu bita în Piața Universității, ci a venit pentru a scrie literatură. Din punctul de vedere al partidului de guvernămint Marian Ilea este primul miner scriitor al țării. Din punctul de vedere al Uniunii Scriitorilor, Marian Ilea este dovada vie că peste cîțiva ani de „democrație" vom scrie cu toții în abataj. În șuturi.**

Marian Ilea poate deveni un mare prozator. Oricum, el a soluționat deja, în fața întregii țări, falsa contradicție între cei care „gîndesc" și cei care „muncesc". Am auzit o poveste în care niște deținuți (absolut reali și absolut politici), la ora 12, în noaptea de Înviere, „muncind" ei într-o mină, n-au aprins luminări, ci și-au aprins cu toții lămpașele. Sînt sigur că Marian Ilea își poate scrie grozavele proze atît la lumina lămpașului cît și la cea a candelei. Și le poate scrie la fel de bine.

Cristian Popescu

COPACII DE MUȘTAR

FRAGMENT

În 6 noiembrie la orele 5 ale dimineții în anul de grație una mie nouă sute băteau clopotele. Așa era în fiecare duminică.

1. După numărul bătăilor lenește ale orologiului știu că s-au ivit zorile. Fire anemice de lumină, paloare matinală strecurată pe sub franjurile perdelei de stambă, pe parchet. Aseară am discutat despre virtuțile și păcatele religiilor. Părintele protestant a dat cu pumnul în masă, răsturnînd cana cu vin negru, gros. Pata s-a întins, am reușit să salvez cartea, am înțepenit. Mișcarea bruscă a declanșat criza de lombo-sciatică. Pînă am dat să mă ridic, sfințiasa era la ușă. Carson dragă, mîine te aștept la ora de șah, fă bine vino la timp.

Noaptea, în loc de oșteni de-ai lui Ghinghis-Han oficiind în temple de piatră proaspăt cucerite, am visat-o pe Povera.

Băbuțe zbîrcite cotrobăind prin sertare mucegăite după catehisme. Pahare pline ochi, cu sifon. Alergătura la templul catolic. Scaune cu numele proprietăreselor. Parohia a obținut fonduri deloc neglijabile, din vînzarea locurilor din bănci. Spovedanie zilnică, pater, că vezi dumneata de la o vîrstă nu se știe pînă cînd. În confesional, mirosul de ziare vechi al pielii. Azi la Vatican, consistoriul prezidat de papă va lua decizii capitale în ce privește mersul înainte al catolicismului.

Povera, așezată pe o ladă de turtă dulce, cînta la vioară.

Clopotarul e o persoană de vază a colectivității religioase, se spînzură de funii, se ajută cu trupul, mișcările feței sînt asemănătoare cu ale unui circar mediocru, venit să arunce cuțite în ușile de brad de la intrarea în primării. Pentru felul în care se lovește limba clopotului de para metalică, primește o sumă de bani suficientă pentru traiul modest al unui văduvoi. În L. bătutul clopotului e monopol bisericesc moștenit din tată în fiu, de aceeași familie. O adevărată dinastie de clopotari impertinenți pe care în douăzeci și ceva de ani n-am reușit s-o detronez.

Visam catastrofe, locuiam într-o vechitură din cărămidă măcinată, tremuram de frig în umbra încăperilor cu ferestre de pușcărie. Dormeam pe o tablă îngustă, fixată de acoperiș. Lumea văzută de la înălțimea celor opt etaje. Mențineam o stare de echilibru relativ, gustam din spaimă, mă resemnam aruncîndu-mă în șanțul de protecție. Robinetele se deschideau, rîul dărîma zăgazurile, mi se zbătea stomacul și mă izbeam de patul tare. Vînătăi intercostale uneori chiar craniene.

Îmi făcusem prastie și atacam paserile ceriului și rozătoarele pămîntului.

Povera locuia în clădirea de peste drum. Fereastra deschisă de la camera ei. Un pat, un scaun, un lighean, vioara rezemată de zidul dat cu rol, cămașa de noapte fără mîneci, mișcările de înviorare.

Duceam cu mine iminența unei catastrofe.

Povera era fiica domnului Ieremia Aaron. Nu mă gîndeam pe-atunci la căsnicie. O urmăream cum fuge la școală fără să încerc s-o ajung din urmă. Tatăl ei era cultivator de **tutun.** Profesorul de vioară avea un picior din lemn. Anii aceia au fost buni pentru plantațiile de tutun de la marginea orașului. Domnul Ieremia Aaron și-a cumpărat un măgar și o tilincă din scoarță de paltin. Lumea se împărțea după țigările cumpărate de la tutungerie. Tata fuma Plugare, domnul Ieremia — Regale. Cînd am auzit că se fac trimiteri gratuite în tabără, m-am înscris și eu. Mă speriau apusurile, închideam ușile. Închideam ochii, întunericul se fofila ca șoarecii prin găuri nevăzute mă învelea într-o cuvertură groasă, mă imobiliza, plîngeam.

Povera e o fată deosebită, poți să te joci cu ea, Carson. O remorcă de gresie s-a deșertat în curte. S-ar fi putut construi cîteva case și alei pe unde să-mi scot oștenii la plimbare.

O casă cu multe camere, salubră, ferestre mari, luminoase — un vis.

„Piciorul de lemn" era un fost cîntăreț la orga unei parohii. Geanta de doctor — plină cu partituri. Sever și arțăgos. Banii nu sînt importanți. Medaliile astea aduse de pe frontul din Galiția, domnule Ieremia. Povera are talent, o învăț gratuit. Dacă ați avea și orgă... L-au obișnuit să primească o găină, o rață, un clapon. Păsări de curte, învelite în celofan, cu gîturile tăiate, beregăți ieșind de sub braț ca niște arcușuri rupte. Le ducea unei doamne simandicoase ce locuia în centru. Dintr-o **galiță** se poate mînca una săptămînă încheiată : azi aprilie, mîine un picior, pînă ajungi la tîrtiță se face sîmbătă și ai scăpat de încă o săptămînă.

S-a terminat schimbul de noapte, se aude sirena uzinei de apă potabilă, sub cuvertură mi-au înghețat picioarele. O să beau un clondir de cafea neagră fără frișcă. Din călătoria în Austria m-am ales cu o colecție de clondire de toate dimensiunile. Sticla de Iena : subțire-rezistentă. Primul, mi l-a cadorisit domnul Iager, în semn de prețuire pentru predica rostită în catedrala orașului Greitzberg. Am vorbit din amvon, avînd înaintea ochilor cel mai chinuit Crist răstignit văzut vreodată. Fața tristă, lemnul cioplit de parcă ar fi fost plastilină, cuiele groase și boante, mirosea a gropniță întesată cu cranii. De cîteva ori am pufnit în plîns, am tușit, am căscat gura simulînd o durere în git sau o arsură pe vîrful limbii, ajutat de cîteva mici șiretlicuri am reușit s-o scot la capăt. De altfel am fost admirat fără rezerve, pentru ușurința vorbirii limbii latine pe care n-o înțelegea **aproape** nimeni în Greitzberg. Ca semn al prețuirii am primit întîiul clondir al colecției mele.

În afara transportului unor obiecte de mobilier masiv, din casa parohială, cînd se făcea curățenie generală, n-am prestat altă muncă manuală. De la doispe ani constituția fizică fragilă, cu care m-am ales după o ședere într-o tabără, i-a speriat pe toți doctorii ce au apărut în viața mea cotidiană. Unghiile de la degete s-au îngroșat, dacă le las să crească două săptămîni seamănă cu ghiarele galinaceelor. În L. am venit prin decizie papală, după terminarea institutului teologic de la Roma. M-am acomodat, mi-am numit munca — o adevărată sinecură destual de bănoasă — și am rămas. Enoriașii comuni, biserica plină în sărbători și goală în zilele lucrătoare .Convertiri spectaculoase n-am avut. Vinerea și sîmbăta, lucrul la predica duminicală. De douăzeci de ani folosesc aceeași bibliografie. Două, pasiuni ale ultimului deceniu : Șahul și cartea de istorie a religiilor. Amîndouă mă ajută să-mi dovedesc superioritatea în fața domnului Thacker, preotul protestant al orașului.

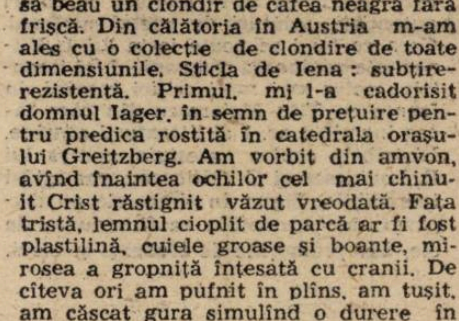

Cînd ne-au luat în stăpînire supraveghetorii, am știut că săvîrșisem o greșeală. Trenul de noapte... l-am așteptat în clădirea unei școli din vecinătatea gării. Pe coridoare ori în săli de clasă, dormind lîngă valize, atenți să răspundem prezent la apelul de control al fiecărui sfert de oră. Încolonarea cre(ș)tinilor. O școală străină. Plecau doar cei înscriși voluntari. Tabăra se afla într-un sat la trei sute de kilometri de Povera. Trenul special, autobuzele speciale, frigul orelor mici, praful amiezei de sosire. Dispensar, control medical, repartiții în paturi cu arcuri rupte, baia comună, tabelul cu meniul și cele trei adunări zilnice. Bolnavul de tifos ce murise în patul meu se înghesuia în fiecare noapte, mă împingea pînă la stinghia de metal și se plîngea de lipsă de spațiu. A amenințat că mă reclamă la popotă.

Ca să nu-mi simtă lipsa, Povera și-a cumpărat un papagal de hîrtie colorată, l-a atîrnat de candelabru, l-a botezat cu numele meu, s-a obișnuit să-i vorbească. Am avut în toate ceasurile de mai tîrziu un concurent serios în acel bot de hîrtie obraznic-colorat pe care de multe ori am încercat să-l arunc în foc.

Băbuțele o să aștepte în zadar spovedania. Începe ziua cînd mă voi gîndi la **Copacii de mușt**ar. Se întîmplă de cîteva ori pe an. O pădure întreagă. O să amîn ora de șah. Trebuie să-i dau un telefon domnului Thacker. Coridorul în care ajung din dormitor e deprimant, înalt, răcoros, ascet.

Pipote cu orez, în griș în lapte cu marmeladă, castraveți acriți la soare, bibliotecă, locuri de cetit în pădure, seri dansante organizate de fiecare dormitor, patruzeci de bănuți pentru imaginea cu izvorul de apă minerală, alți douăzeci pentru expediție. Nu știam adresa domnului Ieremia Aaron. **Vă sărut din tabără, al vostru Carson.** Cînd am citit, am suspinat. Cutiile poștale galbene. Cariera de marmură, blocuri mari, fierăstraie și uzina de aluminiu à mai vechitură din întreaga Europă.

Taraba cu cărțile domnului Fried ocupa trotuarul. Locatarii imobilului bombăneau de cîte ori treceau pe lîngă el. Vînzare nu făcea. Persoana dezagreabilă, cu viscere de rumegător.

De ce nu te joci cu Povera, Carson ? E singura de nasul tău. Povera nu se joacă, e o fată deosebită, domnul Ieremia Aaron a adus-o dintr-un canton austriac de frontieră, în timpul războiului. Gurile bune și cele rele spun c-ar fi fată de femeie **coruptă.**

Domnul Iager m-a poftit în camera de odihnă. Nici un obiect din locuința aceasta nu are o bucățică de fier în constituția lui. Cuie de lemn, scaune, linguri, farfurii, am mai folosit și lîna, dar la o adică nici o forță magnetică n-o să mă miște din loc. Ferestrele deschise, ulmii năpustiți în odaie și vii. Căldură. Cîmpia largă din jurul Greitzbergului. Cîteva combine albastre, cîteva tractoare roșii ieșite la plimbare. Iager făcea duș, cînta un Te deum rămuros cu lungimi spectaculoase, apa plesnea faianța, ușile rămăseseră deschise, am reușit să mă fac neobservat și am ajuns în oraș. Anonim. Îmbrăcat ca orice mirean de rînd, neoficial adept al stacanelor cu bere, poleit cu sute de șilingi disponibili, privitor nestatornic al frumuseților feminine, ca un vizitator pasionat al galeriilor de artă de la Schönnbrünn. Casele din cărămidă roșie, neverosimil de înalte. Berăria „La Patru Scaune". Terasa. Greitzberghezii rideau înfulecînd hotdoguri. M-a săgetat o vorbă personală : buna cuviință a fiecărei activități. Am azvîrlit-o cît colo. Am pus cîțiva șilingi pe masă. Cu falangele am improvizat o sarabandă drăcească. Tumultul sunetelor, dezlănțuirea finală, nici o notă în discordie cu întregul, fuseseră bune la ceva lungile ore de teorie și de practică a sunetului. Cînd m-am apropiat de menuet, golisem șase pahare. Astea de sete Oberule. De-acuma de plăcere. Ajuns la limita admisă a înfruptării, îmi pregăteam obrazul catolic pentru mustrările domnului Iager. Am luat în gură scorțișoară, am pus scrisoarea în buzunarul de la piept, am slalomat în acordurile lui Stravinski. Un drum periculos, ca o muzică bună și... se făcuse tăcere. Un pas demn de oricare spectacol al teatrului districtual local. Casa parohială catolică, adevărată fortăreață în calea relelor lumești, se ridica mustrătoare la un colț de stradă, precum o bufniță în plină zi. Fiecare așchie a clădirii deplîngea gestul nesăbuit al catolicului Carson. Biet lemn convertit. Iager ajunsese la ritualul prosopului. Cred că i-am strigat : are cine te scărpina pe spate, sfințiata ? Am așteptat tusea stînjenită și, mulțumit, m-am dus la culcare. Ulmii din camera de odihnă sînt vietăți mișcătoare și inteligente. Am rupt cîteva mlădițe. Am adormit îmbrăcat.

Povera alerga prin pădurea de fosfor. Își uitase numele. Pe față i se citea zăpăceala. Și-a băgat mîna în fosforul lucitor. Degetele se împlîntau ca în borcanele pline cu mușt**ar.** Fosfor lichid, arzînd humusul. Semne lungite ca în grafica suprarealistă. Trunchiuri pe care rămîn scrijelite literele din numele Poverei, ca tîrîtoarele. Magma lemnoasă, cu înaltă temperatură de fluidizare, amestecată în cazanul de fiert magiun.

Încerc pentru a șaptea oară să pornesc relatarea cerută de prietenul meu Thacker. Redacteaz-o și te vei lămuri singur. O să sfîrșesc odată cu munca asta și mă voi feri pe viitor de altele asemănătoare. O să intru în salonul protestantului, o să arunc pe masă hîrtoagele, voi rosti doctoral : Thacker, m-am lămurit, aici ai povestirea, dacă vrei citește-o, totul era atît de simplu. Pînă atunci mai este o singură zi de muncă, și gata.

Între doi bărbați de pe același fel de baricadă, există o rivalitate destul de bine mascată. Înhămîndu-mă la această muncă, știam că lecturile domnului Thacker se extind de la povestirile biblice pînă la textele de filosofie greacă și germană. În ce priveste povestirile laice, preotul protestant era un fervent admirator al literaturii franceze de la jumătatea secolului nouăsprezece. Cum exigențele domniei-sale erau destul de înalte, pentru a le satisface mi-am cumpărat de la un anticariat un manual intitulat : Cum să devin scriitor în cel mai scurt timp și cu minimum de efort. Cinci mii de subiecte de roman și sute de sfaturi utile. Am umplut zeci de pagini pînă m-am scîrbit de vorba scrisă. De-abia atunci m-am hotărît. Mă frigeau degetele. Amînam pe cît posibil momentul adevărului. Am pornit pe strada aceasta, cu lectia bine învățată. Thacker apărea în cele mai nepotrivite momente. Am ratat întorsături de fraze poate esențiale. L-am botezat **bruiajul protestant.** Zile de muncă pînă la terminarea primei schițe. La relecturare — învătasem să dau calificative — am scris pe manuscris : haotic, neconcludent, eșuat, bun de închis în seiful cu valori parohiale. Nu m-am împăcat cu asa numitul flux al memoriei. S-a întîmplat ca la mine să fie ceva dezlînat, de neînțeles, departe de așa-numita povestire logică. Dar fiindcă întîmplarea de la berărie n-are o explicație verosimilă, voi renunța la teoriile acceptabile și îmi voi termina munca fără a căuta alte noduri în papură. Voi telefona mîine celui mai apropiat cardinal, rugîndu-l să mă programeze pentru o spovedanie urgentă.

Hîrtiile ajunse în buzunarul vestei... nu mi le-a dat nimeni. **Copacii de mușt**ar. Primisem compunerea scrisă de Povera la terminarea școlii medii. Eram în Greitzberg. Făcusem drum lung. Titlul era același. N-am citit un rînd. Profesorul de gradul unu a numit-o tulburătoare, de departe cea mai bună, publicabilă și să v-o citesc, adormiților. Ne-am speriat de fiecare cuvînt scris. Ca de un blestem. Am uitat să cumpăr brînză pentru papanași. S-a dus pentru două săptămîni pofta de mîncare. Mi s-a întîmplat același lucrur cînd am văzut vaca școlii bălegîndu-se. M-am înscris la Institutul Teologic. Povera a dispărut înainte de **Hirotonisire.** Fried o oprea, îi arăta noutățile editoriale. Ia-le Povera. Păstrează-le gratuit. De la fereastra mea pînă la camera ei, erau șase metri cubi de aer. În vaza albă, de jucărie ce semăna cu o pancovă, erau buchete cu flori de cîmp. Fried, librarul, era înscris la o școală particulară de ikebana. Povera cînta la vioara scolărească. Improviza. Am recunoscut o melodie. Pe asta o știu, Povera. Era prima ei compoziție. Îmi furase rîsul și îl pusese pe note.

La Facultate (II)

Se punea un accent exagerat pe influența slavă, ajungîndu-se la aberații, ca aceea că limba vorbită în Moldova „sovietică" n-ar fi romanică. Articolul lui Stalin „Cu privire la marxism în lingvistică" devenise carte de căpătîi, și, în momentul apariției, cu puțin înainte de sesiunea de vară, singurul titlu bibliografic. Bieții profesori nu mai pridideau scriind pe tablă numele lui N.I. Marr, invocat de Stalin în pledoaria lui împotriva limbilor naționale și pentru o limbă universală pe care urma s-o realizeze comunismul, „viitorul de aur" al omenirii, doctrina și sistemul, care au dus o bună parte a Europei la o nemaiîntîlnită catastrofă economică și spirituală, trimițînd zeci de milioane de oameni la moarte și schilodind cel puțin tot pe atîtea conștiințe.

În afara celor două cursuri ale lui G. Călinescu și T. Vianu, restul erau politizate la maximum și la modul cel mai grosolan. Un mare număr de ore îl ocupau literatura rusă și sovietică și Teoria literaturii, care, în fond, erau prelungiri ale seminariilor de marxism-leninism. Căci romanul **Mama** de Maxim Gorki, **Înfrîngere** de Fadeev și mai ales **Pămînt dezțelenit** de M. Șolohov, ce reprezentau altceva decît ilustrări ale ideilor de „exploatare", de „revoluție", „luptă de clasă", „colectivizare" ? Același lucru se întîmpla cu Teoria literaturii care se preda după sovieticul Timofeev. Estetica era coborîtă la sociologismul cel mai primitiv și vulgar, marii teoreticieni fiind bineînțeles, tot Marx și Lenin, în ale căror scrieri economice și politice se căutau cu lumînarea întîmplătoarele referiri la literatură și artă. Platon, Kant, chiar și Hegel erau dintr-un condei reduși la tăcere, ca „idealiști". Unele concesii i se mai făceau lui Aristotel, cu al său „mimesis". Critica și estetica europeană se dovedeau aproape inexistente față de Belinski, Cernîșevski și Dobroliubov, supralicitați peste măsură și, desigur, denaturați. Toate demersurile — nu prea multe, trebuiau să ducă înspre aceeași Romă : realismul socialist, sinistra dogmă a tuturor simplismelor și mistificărilor. Cît a fost de nocivă și de păgubitoare literaturii române și generațiilor ce s-au format sub domnia ei tiranică, se știe, dar poate că nu îndeajuns. Mai sînt încă **fapte**, care abia urmează a ieși la lumină.

G. Călinescu a mai fost tolerat în 1948—1949 ; imediat după aceea, la șefia catedrei i-a luat locul I. Vitner, medic dentist de profesie, secondat de o garnitură foarte eteroclită. Unii, ca Paul Cornea sau Ov. S. Crohmălniceanu, comuniști probabil convinși ai momentului, s-au dovedit oameni foarte bine pregătiți, cum au și demonstrat prin activitatea lor ulterioară. Dar pe lîngă ei, se găseau un „inocent", ca Mitu Grosu, un bătrîn ramolit ca Mihai Cruceanu, un timid fără vocație didactică, precum Silvian Iosifescu, emancipat mai tîrziu ca fin teoretician, ca și Savin Bratu, fost ofițer de securitate. O figură de „opozant" băscălios făcea Paul Georgescu, tip inteligent, care peste ani va abandona critica dogmatică, revelîndu-se ca un remarcabil romancier. Lor li se adăugau G.C. Nicolescu, a cărui știință s-a înecat în platitudine și în conjuncturalism și un obscur activist, numit Orzea, care în calitate de decan avea să-i concedieze, fie și temporar, pe T. Vianu și Al. Rosetti și, pentru un deceniu și jumătate, pe G. Călinescu.

Cum au predat literatura toți aceștia nu e greu de bănuit. Ideologizată, politizată, simplificată la maximum. Se făcea mare caz de epoca pașoptistă, mai ales de N. Bălcescu, dar nu în integralitatea ideilor lui. I. Heliade-Rădulescu era calificat ca trădător al revoluției, Alecsandri, acuzat că fusese moșier. Multă monedă s-a abătut pe satira lui Caragiale, pe forța ei „demascatoare", ocultîndu-se conservatorismul junimist, actualitatea ei critică pentru societatea comunistă. În același spirit vulgarizator a fost interpretat Creangă. Bătrînul Mihai Cruceanu, fostul poet simbolist, acum renegat, se silea să ne convingă că în **Capra cu trei iezi**, lupul ar fi chiaburul, iar capra, țărănimea muncitoare ! Prelegerile despre Eminescu ale lui I. Vitner puneau accentul, în mod cu totul exagerat, pe destinul geniului în societatea burgheză, insistau asupra unor poezii minore ca **Viața** sau **Junii corupți** și abia de aminteau **Luceafărul**. În schimb, același se entuziasma de versurile proletare ale modeștilor și pe bună dreptate uitaților D.Th. Neculuță, N.N. Beldiceanu sau I. Păun-Pincio, pe care se căznea să-i impună ca valori autentice, alături de poetul național. Ceea ce nu i se poate ierta lui I. Vitner este veninoasa campanie dusă împotriva celor mai mari critici români, în frunte cu Titu Maiorescu din care făcea inamicul nr. 1 al literaturii române. Diatribele contra acestuia, contra lui E. Lovinescu și G. Călinescu, par astăzi incredibile. Sigur, în timp, ele au dispărut, dar promoțiile va fi renunțat la ele, dar promoțiile de studenți și elevi, formate în acei ani au rămas mutilate. Cine a mai fost obligat sau a mai avut îndemnul să citească, a putut să ajungă la cunoașterea adevărului, dar cei care s-au mulțumit cu lecturile de pe băncile facultății și ale liceului de după reforma învățămîntului ? Tragică epocă în care marii clasici au fost mistificați sau eliminați pur și simplu din istoria literaturii. Cînd ne gîndim că sînt absolvenți de liceu, cărora profesorii nu le-au putut vorbi despre T. Arghezi și Lucian Blaga, despre I. Barbu și V. Voiculescu ! Adică exact cum se întîmpla la Facultate în anii '50.

Și totuși eu am avut șansa, fie și pentru prea scurtă vreme, de a fi ascultat pe cîțiva dintre cei mai străluciți profesori. Îi enumăr aici și pe lingviști, pe distinsul boier Al. Rosetti, pe mucalitul J. Byck, pe morocănosul Iorgu Iordan, al cărui curs de Filologie romanică l-am considerat ca pe cel mai interesant dintre toate. La fel de atractive mi s-au părut semasiologia (pentru atingerea ei cu poeticul) și lexicologia în care descopăr de asemeni bogate interferențe literare. Am și debutat, de altfel, în 1949 la revista **Cum vorbim** cu o listă de cuvinte din Rîmnicu Sărat, mai exact, din satul meu, de la Pleșești, la rubrica „Vocabular regional". Am rămas pînă azi cu această curiozitate.

Al. Săndulescu

În unda lacului
zărești un pin
ce nu există pe mal !

GLOSĂ (4)

„Zori : / încît eu însumi / apar pe străzi !" Primele accente de lumină solară descifrează vagi conture de case și arbori, trezesc oamenii din somn, le împresoară pupila cu o indiferență atît de caldă și de genuină încît pare anume direcționată, ba chiar zămislită numai pentru ei. În lipsa soarelui n-ar mai exista oameni Dar în lipsa oamenilor, soarele ar mai fi același ?

„Cam pe la opt, nu știu ce tresărire dintr-un vis m-a deșteptat. De cum am deschis pleoapele, am dat de ochii soției mele privindu-mă fix, ca și cum ar fi vrut să-mi smulgă un secret. Ideea m-a amuzat, eram gata să-i spun că eu n-aveam taine, dar mi s-a părut deodată că secretul era în ea și m-am speriat" [1]).

Revărsat de zori. Șuvoi care dă peste margini, antrenînd cu el atîtea lucruri ce păreau pînă acum imobile, sau pur și simplu nu ne era dat să le percepem starea. În licărirea spectrală care se scurge (și care de-abia prevestește lumina puternică și uniformă ce va veni), toate lucrurile apar ca noi, cu detalii proaspete, cu unghiuri nebănuite, cu o flexibilitate care de fapt nu le aparține, ci este de-mprumut este asigurată de **regie**, de regia cea mai naturală cu putință. Astfel, în aceste condiții, ele apar idealizate, ca într-o aură de vis. Putem spune pe drept cuvînt că odată cu primele sfîcniri luminoase lucrurile își aduc aminte de obîrșiile lor, se decupează din noapte cu aceeași forță telurică precum odinioară din umbre mezozoice.

„Îmi amintesc de un tunar care ghicea în palmă. (...) Am avut ocazia să constat că una din previziunile sale s-a adeverit ; iar cu timpul, fără îndoială, am adăugat cîte ceva în plus acestei amintiri, căci îmi plăcea să regăsesc prevestirea în eveniment. Acest joc al imaginației m-a avertizat odată mai mult, mi-a întărit prudența care m-a ghidat dintotdeauna : căci nu mi-am arătat palma nici lui nici nimănui altcuiva. Toată forța incredulității stă în faptul de-a nu vrea cu nici un preț să consulți oracolul : de cum l-ai consultat, trebuie să crezi puțin" [2]).

Atît de mare e puterea zorilor, încît mă ghicește pe mine-însumi, cel adevărat. Un laser neasemuit de fin mă urmărește, mă „citește", mă dezvăluie așa cum n-am fost văzut niciodată. Și cum, probabil, nu voi mai fi văzut altădată, în nici o altă ocazie. Prima lumină solară atingînd un om, face din imaginea lui un unicat. Un instantaneu veșnic.

Constantin Abăluță

[1]) Adolfo Bioy Casares, **Dormind la soare**, Editura Univers, 1984, p. 172, traducere de Tudora Șandru-Olteanu.
[2]) Alain, **Propos sur le bonheur**, Gallimard, 1977, p. 23.

radu vasiliu

PĂSĂRILE

IN MEMORIA
LUI ION BARBU

19.

Ce strigăt vaet, prin grădină, trece !
Păunul sfîșie tăcerea-i ninsă,
Codatul ou, cu taină neatinsă,
în curcubeu amiaza și-o petrece.
De lumi vopsite mîndră frumusețe !

Plăpîndul cap streină contemplare
în foc curat de stinse aminare.
Cum dai, din mers, stingherele-ți
bințe !

În Evul fără timp, jertfit ai fost :
din ruptul nobil git — lebedic sînge...
Un psalt de haită, întristat și prost,
la jertfa ta răscoală dragă-și plînge.
Și teamă n-am de negru-albaștri ochi,
Olimpului nu-i fie de diochi !

22.

Cu ciori și vrăbii iarna mi-o petrec ;
un stol pribeag de pescărași, arare,
deși-s departe, hăt, de Marea Mare,
mi-aduce-aminte altul sbor spre-nnec.
Tăcerea ghețurilor ne-mpresoară,
în neaua precistă căutăm semințe.
S-a stins și focul aspru din catrințe,
cudalbi copii din ceruri lin scoboară.

M-așternîntreg sub gingașele stele,
cu mîngîiere de plăpînd m-alin,
sărac de lume și de goluri plin
ingheț la miezonoptic ghiers de iele.
Cu ciori și vrăbii simburele caut :
prin ghețuri și zăpezi, monahul flaut.

23.

S-a prins stigletele în laț : roibe,
prin tîrgul sec îl poartă păsărarul ;
cîntarea și în temniță-i zglobie.
La trîlul gingaș, de stacoj măgarul,
atît de jar din arse măgărițe.
Sburînd trufaș, își leapădă samarul :
în tină frumusețea din altițe,
cînd de columne scapără amnarul.

Cobzar cioroinic, cînt deszăbălat,
cu arămiul sbieret cerni iubirea.
Pocal de străveziu îmi lă sorbirea :
sub licărul nestins neîncălat.
Cobzarul vechi, în oale și-n ulcele,
Stigletele tot năzuie la stele.

IN MEMORIA LUI
MATEIU CARAGIALE

24.

O pajeră din munți solie-naltă :
— „Resbelul sburătoarelor i-aproape!
Pămîntul tot de trîmbițe tresaltă :
minie sfîntă inima-ți îndoape !"
— „Cobzar netrebnic sînt, de tihnă
dornic
și, dincolo de sbor, suav mi-e dorul."
— „Hei, trist stihar, auzi adîncul
ornic
ce din tăcere-și susură isvorul ?

În inimă gătește-ți tabăra,
din arcul hiperboreean săgeată —
străpunge-n miezu-i măduva
înceată."
Spre cupa verde lupta tăbăra...
O, pajeră cu mîndru sbor și stral,
în stana ne-ncifrată, cum erai ?

Un Berlioz al penelului

DELACROIX este şi astăzi una dintre cele mai seducătoare figuri ale artei universale. O biografie respectabilă i-a asigurat protecţia materială şi socială, aşa incit pentru artist singure grijile spiritului i-au dominat existenţa. Şi de la înălţimea lor Delacroix avea să proclame acea cuceritoare mărturisire de credinţă — **„să nu ne emoţionăm decit în faţa operelor de artă sau a acţiunilor frumoase..."** Cel ce a trudit toată viaţa pentru a-şi afla hrana zilnică în marile şi severele frumuseţi care nutresc sufletul a fost, în felul lui, un însingurat introvertit. Conduita lui morală şi, mai ales, spirituală aparţinea unui timp în care puritatea încerca să iasă iarăşi la suprafaţă din amorfa şi meschina adunătură de gesturi, cuvinte, credinţe, întîmplări şi petreceri, ale existenţei zilnice.

Delacroix a trăit ca un exaltat şi a suferit ca un înţelept. Avea prestigiul unui om condus de o penetrantă luciditate, dar şi farmecul candorii adolescentine care îi aureola fiinţa. Elanul romantic îşi află într-un asemenea mediu terenul cel mai fertil şi Delacroix a fost natura exemplară a acestui mod de a fi. Pictura lui Delacroix urmează traiectoriile acestei predestinări, peste care altoiurile înzestrării culturale, ce i-au întregit personalitatea, au conferit un relief particular şi viabil artei sale. Caracteristica principală a creaţiei sale rezidă în patosul discursului plastic şi în patetismul atitudinii şi al gesturilor, fără ca prin acestea pictorul să lunece în grandilocvenţă. Sensul fundamental al exerciţiului său plastic este definit de respectul aproape religios faţă de armonia monumentală a naturii. Creaţia sa a fost o strădanie prelungită în a se apropia de acest ideal al perfecţiunii naturii, opera divină şi unică faţă de care, cum spunea el, atelierul, nu-i decit creuzetul unde geniul uman secretă jalnica lui creaţie ! Delacroix se manifesta tranşant, chiar vehement uneori, faţă de precaritatea întreprinderilor culturale şi artistice ale timpului, vocaţia lui critică aflindu-şi, în acest sens, o împlinire plină de vervă şi culoare, recunoscută de contemporanii săi, dar şi de posteritate. Nu o dată, artistul a fost asimilat drept modelul posibil al moralei ce trebuie să guverneze orice activitate creatoare validabilă. Pentru că opiniile sale erau, firesc, mai cunoscute decit pictura sa, iar impactul lor asupra conştiinţei contemporanilor lui era net şi cel mai adesea convingător, graţie fluenţei ideilor vehiculate, a bunului simţ care a modelat, în spirit saint-beuvian, gustul artistic al epocii. **„Urîţenia suverană este produsul convenţiilor şi orînduirii meschine pe care oamenii şi le îngăduie faţă de marea şi sublima natură..."**, notează el în celebrul Jurnal. După care continuă pe un ton lipsit de echivoc şi eleganţă : **„urîţenia rezultă din capetele noastre înfrumuseţate, din pliurile noastre înfrumuseţate, arta şi natura fiind corectate de gustul trecător al citorva pigmei, care îşi permit să le dea peste degete anticilor, artiştilor medievali şi, în sfîrşit, naturii."**

Iată, aşadar, ce reacţie atitudinală tranşantă lua naştere în fiinţa acestui artist, pentru care idealul moral era mai presus de cel estetic, determinîndu-l însă, încărcîndu-l de substanţă.

În arta sa, Delacroix urmează asemenea repere, realitatea cercetată, fie ea istorică, fie alegorică chiar şi în compoziţiile peisagere lucrate în culori de apă sau în studiile după natură, fiind tălmăcită în conformitate cu această miză moral-estetică, pe care astăzi o înţelegem drept una dintre dimensiunile esenţiale ale atitudinii romantice. Pictorul îşi dirijează interesul către subiecte ce devin rezonante numai în raport de conduita morală şi spirituală a eului lăuntric. O stare de intensă angajare a subiectivităţii creatoare, ce naşte, de regulă, stări poetice furtunoase şi o retorică a vocilor şi gesturilor armonioase. Nu întîmplător pînzele sale au strălucirea demoniacă a sonorelor poeme berlioziene, operele celor doi mari exponenţi ai romantismului occidental înrudindu-se şi completîndu-se reciproc. Pe amîndoi îi caracterizează simţul construcţiei monumentale, în cuprinsul căreia materia vie capătă densitatea esenţelor pure. Ce alt omagiu putea aduce Delacroix naturii tutelare, decît această **situare a fiinţei**, indiferent ce chip arborează — om, animal ori plantă —, în centrul gravitaţional al existenţei. Toate compoziţiile sale sînt clădite după această **armonie a viului** care, în concepţia artistului romantic, stăpîneşte universul şi-l reprezintă în tot ceea ce are el mai semnificativ şi mai adevărat. Ca şi Berlioz, Delacroix face parte din categoria creatorilor ce se manifestă activ şi deschis faţă de obiectul contemplaţiei artistice.

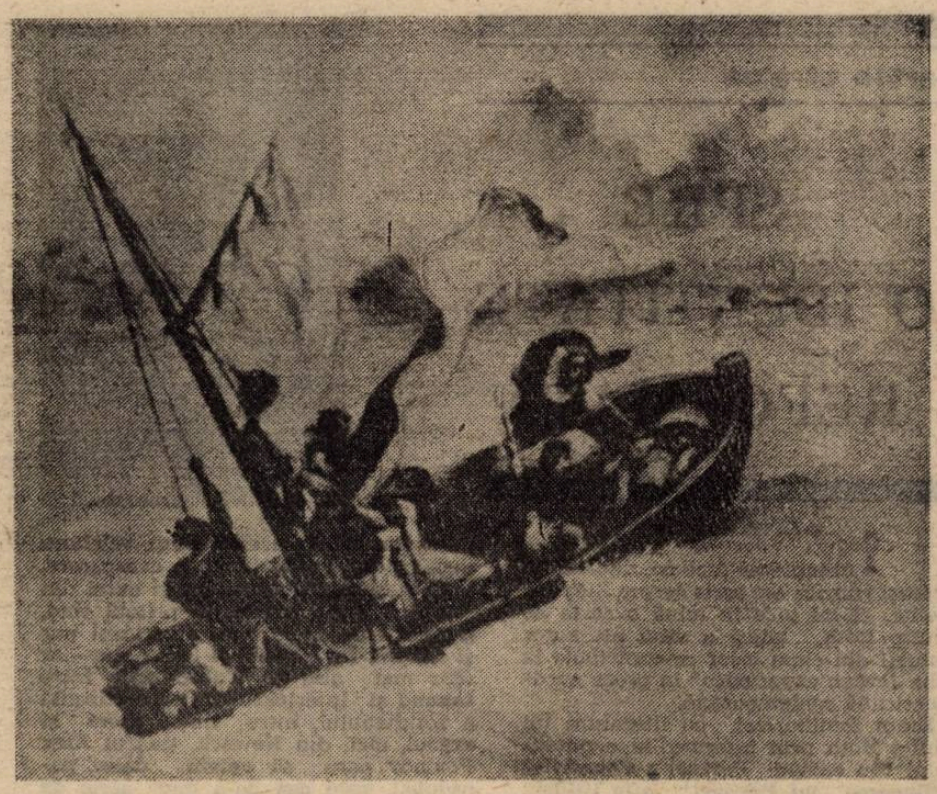

Nu extazul pasiv şi idealizant al romanticilor ossianici animă spiritul creaţiei sale, chiar dacă natura rămîne idealul intangibil al aspiraţiilor lui creatoare. Prin modul cum a descifrat aceste înţelesuri, Delacroix aduce în pictura universală o mentalitate înnoitoare, aceea care leagă moştenirea antichităţii şi a medievalităţii, gotice şi renascentiste, de modelul perfecţiunii naturii. El integrează, în viziunea sa artistică şi în concepţia moral-estetică ce a generat-o, armonia creaţiei umane a marilor epoci creatoare (Helenismul şi Renaşterea, îndeosebi) în armonia naturii. Prin aceasta omul însuşi devine un univers, ce răspunde tuturor rigorilor care alcătuiesc marea lecţie a echilibrului şi a frumuseţii imaginată de gîndirea romantică.

Delacroix este pentru iubitorul de artă de oricînd şi de oriunde reperul cel mai strălucitor din orizontul creaţiei romantice, prin distincţia rostirii sale artistice, prin densitatea suflului poematic ce-i străbate opera şi prin covîrşitoarea credinţă în adevărul şi sublimitatea gestului creator pus în temelia de valori şi înţelesuri a lumii ce sîntem.

Corneliu Antim

Andrei Tarkovski

Cu o filmografie sumară, de numai şapte filme realizate în 15 ani de activitate pe care o moarte prematură a întrerupt-o în apogeul ei, Andrei Tarkovski a intrat în Panteonul cinematografiei mondiale, alături de cele mai ilustre nume care au inovat limbajul artei a şaptea. Născut în 1932, el a absolvit în 1961 Institutul de specialitate VGIK din Moscova, la clasa lui Mihail Romm şi chiar din acel an cu lucrarea sa de diplomă, scurt-metrajul **Compresorul şi vioara**, a atras atenţia asupra lui. Această primă creaţie, un poem liric despre relaţia dintre viaţă şi artă, a demonstrat capacitatea lui Tarkovski de a metamorfoza poetic realitatea. Debutul în lungmetraj, cu **Copilăria lui Ivan**, premiat cu „Leul de aur" la Veneţia în 1962, a confirmat această aptitudine. Cu următorul film, **Andrei Rubliov**, distins cu Premiul FIPRESCI la Cannes în 1969, Tarkovski intra definitiv în pleiada marilor cineaşti. Chiar şi în abordarea unui gen aparent periferic, cel al filmului ştiinţifico-fantastic, cînd a realizat **Solaris**, regizorul a transfigurat subiectul dat prin gîndirea sa asupra destinului omului şi al omenirii. Au urmat două pelicule de o originalitate specifică stilului tarkovskian : **Oglinda** (în 1974), o poveste autobiografică reinterpretată printr-un joc mozaical de amintiri şi o trecere labirintică prin trăirile personale, şi **Călăuza** (în 1979), din nou o ecranizare SF, dar de data asta un film în care fantasticul e doar un pretext pentru o incursiune în conştiinţa umană, o nouă ilustrare vizuală a conceptelor etice şi filozofice ale cineastului. Ultimele două filme finite, lui Tarkovski i-a fost dat să le realizeze în afara patriei sale : **Nostalgia**, turnat în Italia în 1983, şi **Sacrificiul**, în Suedia în 1986, amîndouă distinse la Cannes cu premiul FIPRESCI, cel dintîi încununat şi cu premiul pentru film de autor, iar al doilea cu premiul special al juriului. **Nostalgia**, care, formal, acuză experienţa **Călăuzei**, este, tematic, un film premonitoriu, despre dorul de ţară al unui expatriat. Împiedicat să facă în U.R.S.S. **Idiotul** după Dostoievski, **Maestrul şi Margareta** după Bulgakov, **Hoffmaniana** pe care moartea i-l va întrerupe lăsîndu-l neterminat în Suedia, Tarkovski a plecat în 1982 în Italia, pentru ca ziua de 29 decembrie 1986 să consemneze sfîrşitul, la Paris, al celui despre care, la debut, în 1962, Romm, profesorul său, spunea : „Este un mare talent. Ţineţi minte numele acestui regizor — Tarkovski. Cît de curînd veţi mai auzi de el". Căutarea adevărului, cunoaşterea acestuia prin suferinţă şi sacrificiu, este axul central al creaţiilor unui artist ambiţios. Avea, pe lîngă personajele lui Hoffman, şi alte proiecte care se revendică din aceeaşi sete de adevăr : Hamlet, Sfîntul Anton, Olandezul zburător, Rudolf Steiner. Au mai rămas, după el, ca mărturii asupra activităţii sale, trei filme documentare, despre care Tarkovski afirma că n-au nici o valoare artistică. Dar astăzi ele au o valoare istorică. Tarkovski a avut chiar şi în **Sacrificiul** intuiţia destinului său : în prima versiune, protagonistul, Alexander, era bolnav de cancer, iar pelicula a rulat pînă în ajunul catastrofei nucleare de la Cernobîl, pe care apoi ziariştii au scris că cineastul ar fi prevestit-o. Titlul filmului trebuia să fie **Vrăjitoarea**, dar în suedeză sau engleză cuvîntul nu are conotaţiile din rusă, unde **vedma** îşi are originea în verbul **vedat (a şti, a avea cunoştinţă, a fi conştient)**, element esenţial pentru sensul filmului, care se pierdea. De altfel, Tarkovski era fascinat de problemele vieţii şi morţii, de existenţa lui Dumnezeu, de antropozofie, de parapsihologie. Cînd starea sănătăţii i s-a agravat, a fost internat o lună într-o clinică antropozofică din Germania. Pe de altă parte, considera că nu-i drept să ştie prea mult, că e periculos şi e păcat să facă asta. „Nu-i bine ca omul să-şi vîre nasul în misterele Domnului" — spunea el. Deviza lui era : „Trebuie să fii tu însuţi, trebuie să ai curajul de a spune — acesta sînt eu, în felul acesta exist. Nu-i uşor să faci aşa, pentru că toţi dorim să fim celebri." Şi adesea adăuga : „Nu imita niciodată natura. Artistul trebuie să-ncerce să-l imite pe Creator : trebuie să recreeze". „A crea e ca şi cum ai trăi — nu poţi să-nveţi pe cineva să trăiască bine, dar îl poţi învăţa cum să nu trăiască prost. Totul e atît de frumos descris în Biblie !" Tarkovski considera că filmul este un mister, chiar şi pentru regizor. Totdeauna un film terminat trebuie să fie o ghicitoare pentru regizor. „Altfel, n-ar fi interesant — spunea el. Filmul e ca viaţa, ca iubirea. Viaţa e o minune a minunilor plină de enigme. Nu ne putem explica de ce trăim, de ce iubim. Uneori, am putea explica de ce urîm, dar niciodată de ce iubim. Doar că, fără iubire, viaţa nu merită să fie trăită ; iubirea este o parte din noi." La cîte o conferinţă de presă ori în cîte un interviu, Tarkovski afirma că a turna un

Sergiu Selian

Continuare în pag. a 15-a

S.O.S., domnule Theodorescu!

8 iulie. Nu pun la îndoială bunele intenţii ale domnului Răzvan Theodorescu : acum vreo trei săptămîni, degajat şi în ţinută estivală („cu silueta profilîndu-se pe minunatele sălcii ale minunatei noastre avuţii naţionale, tezaur de minunată frumuseţe şi minunată bogăţie, care este Delta Dunării", cum ar spune un comentator al televiziunii) ne-a vestit că situaţia Deltei e extrem de grea şi că — nu-i aşa ? — guvernul şi autorităţile locale trebuie să ia măsuri. S-a lansat şi o acţiune (de interes naţional) : **S.O.S. Delta !** În răstimpul scurt ce a urmat, am aflat cu satisfacţie — între altele — că prefectura judeţului Tulcea a dat unele ordine şi dispoziţii în sensul arătat. Mă rog. Întîmplător, stînd de vorbă cu cîţiva oameni care trăiesc în Deltă (ingineri, majoritatea) în urmă cu vreo trei ani, domniile-lor, care ştiu despre ce e vorba mai bine decît domnul Theodorescu sau decît mine (bucureşteni, turişti etc.) susţineau **disperaţi** că, pentru refacerea Deltei anului 1960, ar fi nevoie, presupunînd că s-ar alcătui un plan de măsuri atent chibzuit, de **o sută de ani !** Poate că, angajaţi cu întreaga lor existenţă în viaţa acelor locuri, erau înclinaţi să exagereze. Deşi oameni ai cifrelor, nu făceau poezie proastă. Oricum, dacă televiziunea vrea cu adevărat **să pornească** măcar, şi să sprijine **cît de cît**, o acţiune pe plan naţional pentru salvarea Deltei, e bine să ştie că nu va fi deloc uşor şi că nu e suficientă ameninţarea vizitatorilor nesăbuiţi cu niscaiva amenzi. Ele sînt necesare, dar cîtuşi de puţin suficiente. Deci **S.O.S., domnule Theodorescu !** Sînteţi pe cale să faceţi un lucru într-adevăr important. Nu vă opriţi după primii paşi. Nu vă amăgiţi şi nu ne amăgiţi. Sînt acţiuni extraordinare de înfăptuit (vrînd-nevrînd, aţi atins un punct nevralgic) şi ele nu pot fi realizate cît am clipi din ochi. Legaţi-vă numele de această operaţie de salvare (nu de nişte bune-intenţii repede uitate) şi încercaţi să şi realizaţi cîte ceva ! Orice comparaţie şchioapătă, dar să ştiţi că soarta Deltei nu e mai puţin importantă pentru România decît soarta radioteleviziunii. Iar dacă nu vă simţiţi în stare — e în firea omului să mai şi şovăie ; nu putem face totdeauna tot ce-am dori — atunci mărturisiţi cinstit că sarcina pe care v-aţi asumat-o vă depăşeşte puterile, şi încercaţi s-o transmiteţi altora. **Am evita astfel transformarea tragediei în spectacol de estradă.** Pentru ce exagerata mea prudenţă ? Pentru că am văzut, în ultimele luni, destule iniţiative frumoase ale televiziunii (un singur exemplu : interviurile domnului Emanuel Valeriu şi cele ale domnului Vartan Arachelian) care, pornite cu o anumită decizie şi cu o evidentă competenţă, (mergînd ele în direcţii contrarii, dar asta nu mă priveşte), au început să bată din aripi şi să piardă din greutate. Celor doi pricepuţi autori de interviuri le doresc să-şi recapete forţa de convingere pe care o aveau acum, să zicem, două-trei luni. Sînt şi alte semne descurajatoare : iată, o emisiune despre care am avut cuvinte bune, **Veniţi cu noi pe programul doi**, a început să-şi confunde proiectul cu un şablon. Deşi ocupă (cel puţin seara) un spaţiu larg, nici **Actualităţile** nu par să renunţe la informaţiile lipsite de interes şi — în nici un caz ! — la limbajul de acum un an, folosit în continuare cu avînt. Se fac mari eforturi pentru îmbunătăţirea programelor televiziunii am scris acest lucru de o sută de ori, dar emisiunile-eveniment (care s-ar cuveni să fie şi anunţate din timp) lipsesc. Cu cantitatea stăm bine. Cu calitatea — de ! O anumită descurajare se simte şi în aceste rînduri, molipsite ele însele de absenţa elanului. Dar cei care citesc ştiu că nu mint...

Florin Mugur

cartea străină

SPRE O IDENTITATE REFORMATĂ

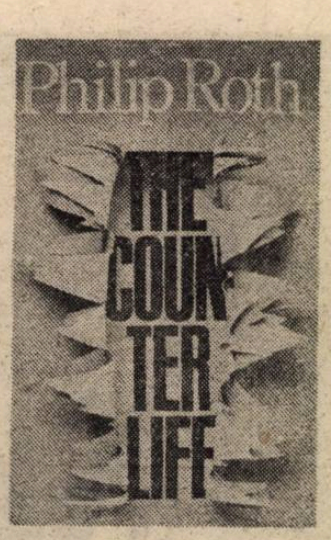

Întîmplarea face ca, după ce la aceeași rubrică am scris despre Stephen Heller, să-mi pice în mînă o carte de Philip Roth, adică a unui alt autor notabil din clasa celor ce contribuie la „the Jewish experience" în proza nord-americană contemporană.

Eram familiarizat cu literatura lui Philip Roth prin intermediul cunoscutului său roman **Portnoy's Complaint (Plîngerea lui Portnoy**; alte titluri: **Goodbye, Columbus, Letting Go, When She Was Good, Our Gang, The Breast)**, carte definitorie pentru orientarea radicală a fenomenului amintit. O mostră care spune (aproape) totul, extrasă din acest lamento tăios care este confesiunea personajului principal, surprins în plină disecție psihanalitică a complexelor sale „de creștere": „Jew Jew Jew Jew Jew Jew! It is coming out of my ears already the saga of the suffering Jew! Do me a favour, my people, and stick your suffering heritage up your suffering ass — **I happen also to be a human being!**" („nu sînt doar evreu, ci și, **întîmplător, o ființă umană!**"). Exacerbarea complexelor minoritare și, în același timp, veleitare duce, spune Philip Roth, la exasperare, noile generații de adolescenți evrei din America vrînd să fie, în primul rînd, generații de adolescenți americani pur și simplu. Între **rabbi** și lumea **goy**-ilor (dar mai ales a **shikse**-lor), între **talmud** și intertextualitatea erotizantă a cotidianului, între limba sacră și argoul, aici, din Newark, tînărul Alex Portnoy pare să opteze, deloc paradoxal, spre cea de-a doua serie de termeni, mărșînd ferm pe o posibilă identitate reformată.

The Counterlife (un titlu ambiguu, bazat pe omonimia lui „counter" = 1. a număra; 2. opus, contrar) face parte din seria creațiilor lui Philip Roth de după **Portnoy's Complaint: My Life as a Man** (alt titlu de referință în biografia sa), **The Professor of Desire, The Ghost Writer, The Anatomy Lesson** și cei doi **Zuckerman — ...Bound** și **...Unbound** („...înlănțuit" și, respectiv, „...eliberat"), a căror acțiune o și continuă de fapt, menținînd și protagonistul. Cartea, care a cunoscut deja mai multe ediții la Farra, Straus & Giroux (editură new-yorkeză care publică, de regulă, numai autori de marcă), reprezintă un punct de vîrf al operei sale, dacă nu consacrarea sa definitivă (deși neinventariat de Laurențiu Ulici în **Nobel contra Nobel,** este un posibil mare candidat la acest premiu — sau, poate, tocmai de aceea).

Nici în **The Counterlife** Roth nu face abstracție de „the Jewish experience", însă anticipările din **Portnoy's...** își găsesc aici o deplină confirmare: „Un evreu fără de evrei, dincolo de iudaism și sionism, fără templu, lipsit de arme, chiar de o casă a lui, doar **obiectul** propriu-zis, asemenea unei sticle sau unui măr".

Incipitul romanului constituie, de fapt, anamneza pe care scriitorul Nathan Zuckerman o face sfîrșitului fratelui său, Henry, dentist de succes și „perfecționist în toate" (cum îl caracterizează Carol, soția lui), personaj complexat de impotența căpătată în urma tratamentului medicamentos al unei afecțiuni cardiologice. El preferă o operație dificilă pe cord deschis, continuării unui asemenea tratament mutilant și destinul nu va onora cum se cuvine acest risc asumat din pură disperare. Ca și pentru Alex Portnoy din celălalt roman, pentru Henry identitatea sexuală reprezintă un element cardinal al existenței sale. Suprapusă ansamblului complexelor etnice, imposibilitatea realizării erotice pune, cum s-ar spune și pe la noi, capac la toate. Ea devine, totodată, prilej de fantazare prospectivă (stimulii imagistici nu vor duce decît la onanie mentală), ca și de întoarcere în timp, pe baza memoriei afective, prilejuind felurite „scandaluri" de conștiință. Totul rămîne în van însă, iar soluția radicală trebuie acceptată cu tot coeficientul său ridicat de risc, operația devenind un soi de pariu orb, nu numai cu posibilitățile chirurgiei ci și, mai ales, cu sine.

Dar, decît explorarea continentului frustrărilor sexuale — oricît de subtilă ar fi ea —, mult mai interesantă, și chiar relevantă din punct de vedere artistic, mi se pare proiecția auctorială realizată prin substituirea cu naratorul, orchestrată aici, din nou, pe coordonate vizibil autobiografice. Confruntat cu Palestina și **Eretz Yisrael,** Philip Roth mărturisește, prin intermediul scriitorului **din** roman: „Peisajul meu predilect nu este nici deșertul Negev, nici înălțimile Galileii, ci America industrială, a imigranților: Newark — unde am crescut, Chicago — unde am fost educat și New York — unde locuiesc pe o stradă din Lower East Side, printre ucraineni amărîți și portoricani. Textele mele sacre nu sînt cele din Biblie, ci romanele traduse din rusă, germană și franceză în limba în care am început să scriu și să-mi public operele literare". După care continuă, clarificîndu(-și) și mai mult situația: „Nu-s nici un evreu supraviețuitor al lagărelor de exterminare naziste aflat în căutarea unui refugiu sigur și primitor, nici un socialist evreu pentru care capitalismul să constituie răul primordial, nici un naționalist evreu, nici un evreu credincios, practicant, nici măcar un evreu cărturar și nici un xenofob care să nu poată suporta tovărășia **goy**-lor. Sînt doar nepotul american al unor mărunți comercianți galițieni, care, la sfîrșitul secolului trecut, au ajuns pe cont propriu la concluzia profetică a lui Theodor Herzl, cum că viitorul evreilor nu este de aflat în Europa creștină. Dar, în loc de a-și căuta o patrie în acel îndepărtat colț al Imperiului Otoman care era biblica Palestină, s-au decis să-și salveze propria piele de evrei și comercianți în America".

...Pentru anecdotică, să reținem și că lui Jimmy Ben-Joseph, tînărul evreu american stabilit în Israel care îl abordează pe Nathan Zuckerman în Ierusalim, încercînd să-i explice „convertirea" sa în practicant fervent și propagator al sionismului, îi lipsește, totuși, ceva odată ajuns pe Pămîntul Sfînt. Vă imaginați ce? ei bine, **...baseball**-ul! „The Jerusalem Giants will score again!!".

Dan-Silviu Boerescu

RYSZARD KAPUȘCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (10)

Tot mai des îmi repetați: nu, asta-i imposibil. Căci dumneavoastră aparțineți altei civilizații, ori știți că două civilizații diferite nu sînt în stare să se cunoască și să se înțeleagă. Încercați să asurziți și să orbiți. O să începeți să vă simțiți bine în civilizația înconjurată de gardul viu, iar semnalele care vin din partea celeilalte civilizații vor fi atît de absconse de parcă ar fi transmise de locuitorii planetei Venus. Dacă ați avea chef, ați deven. un descoperitor în propria țară. Puteți deveni Columb, Magellan, Livingstone. Dar mă îndoiesc să aveți chef de așa ceva. Asemenea expediții sînt periculoase, iar dumneavoastră nu sînteți nebun. Sînteți doar omul propriei civilizații, pe care o veți apăra și pentru care veți milita. Dumneavoastră veți uda gardul viu pe care îl aveți. Sînteți un astfel de grădinar de care are nevoie împăratul. Nu vreți să vă pierdeți „penele", iar împăratul are nevoie tocmai de astfel de oameni care au mult de pierdut. Milostivul nostru împărat arunca sărăcimii mărunțiș, iar pe oamenii palatului îi înzestra cu bunuri mari, le dădea averi, țărani, pămînt, de pe care puteau strînge impozite, le dădea aur, titluri, capital. Cu toate că fiecare — dacă își dovedea loialitatea — putea conta pe daruri bogate, totuși între coterii există însă o ceartă continuă, o luptă permanentă pentru privilegii, necontenite mîncătorii și turnătorii, și asta din cauza acestei nevoi a fiecărui om de a fi o pasăre a raiului. Distinsul nostru stăpîn se uita cu plăcere la toate aceste îmbrînceli. Îi plăcea ca oamenii palatului să își sporească avuția, să le crească conturile și să li se umple buzunarele. Nu-mi amintesc vreun caz în care darnicul monarh să fi retras cuiva numirea, să-l fi dat de-a azvîrlita din cauza corupției. Lasă-l să fie corupt, numai să dovedească loialitate! Monarhul nostru, datorită memoriei sale inegalabile, dar și a denunțurilor ce le primea permanent, știa cine și cît are, dar socotelile acestea le păstra doar pentru el, fără să fi apelat vreodată la ele, dacă subalternul se comporta loial. Dacă simțea însă o urmă vagă de neloialitate, imediat îi confisca totul, îi lua trădătorului pasărea raiului! Datorită acestor calcule, împăratul împăraților îi avea pe toți la mînă și toți știau asta. S-a întîmplat însă la palat și o astfel de situație: unul dintre cei mai nobili patrioți, un mare comandant de partizani în timpul războiului cu Mussolini — Tekele Wolda Hawariat, potrivnic împăratului, a refuzat să primească darurile cele mai milostive, a respins privilegiile și niciodată nu și-a mînjit mîinile apelînd la corupție. Pe omul acesta, milosul nostru stăpîn a ordonat să-l bage la pușcărie ani de zile, iar apoi să i se taie capul.

GH—M:

Cu toate că eram înalt funcționar de ceremonial, pe delături eram poreclit — cucul distinsului stăpîn. Aceasta provenea de la faptul că în cabinetul împăratului se afla un ceas elvețian din care ieșea un cuc care anunța ora exactă. Eu am avut onoarea să îndeplinesc un asemenea rol în timp ce stăpînul nostru își exercita obligațiile imperiale. Cînd sosea timpul, ca în conformitate cu protocolul stabilit împăratul să treacă dintr-o activitate în alta, mă prezentam în fața lui plecîndu-mă de cîteva ori. Acesta era un semnal pentru agerul stăpîn că se termină o oră și este timpul să înceapă alta.

Bășcălioșii, care în fiecare palat îi batjocoreau cu plăcere pe cei mai mici ca ei, îmi spuneau în glumă că plecăciunea este singura mea meserie, ba chiar și rațiune a existenței mele. Ori, realmente, nu aveam altă obligație în afară de aceasta, ca la un moment dat să mă plec în fața respectabilului stăpîn. Asta e adevărat. Dar le-aș fi putut spune — dacă aș fi avut un asemenea curaj datorită treptei pe care mă aflam — că plecăciunile mele aveau un caracter funcțional și raționalizator, că

serveau unui scop general, de orar, deci suprem, în timp ce curtea era plină de demnitari care se plecau cu mare zel fără nici un motiv de a pune ordine în timp, numai să se fi ivit ocazia. La această flexibilitate a șirii spinării nu-i împingeau rațiuni înalte, ci numai lingușirea, slugărnicia și speranța că vor fi avansați sau vor primi vreun dar. A trebuit chiar să fiu atent ca în masa plecăciunilor colective și continue să nu se piardă și plecăciunea mea informativă, de lucru și să mă prezint de asemenea manieră încît lingăii agresivi să nu mă împingă în spate, căci dacă milostivul stăpîn nu recepta la timp semnalul, putea fi dezorientat și o activitate s-ar fi prelungit în dauna alteia, la fel de importantă. Păcat însă! Probitatea mea în realizarea sarcinilor nu dădea rezultatele scontate, cînd era vorba de încheierea orei de casă și începerea orei ministeriale. Ora ministerială era consacrată problemelor regatului, dar ce valoare aveau aceste probleme cînd în ora precedentă săcoteiul era deschis, iar în jurul lui mișuna furnicarul de favoriți și aleși! Nimeni nu vroia să plece cu mîinile goale, să părăsească sala fără daruri, fără plic, fără să i se ofere, fără să ia. Uneori stăpînul nostru răspundea la aceste exigențe cu cîte o dojană, dar niciodată nu se enerva, căci știa că datorită casetei deschise, în jurul ei se vor strînge mai tare și îl vor servi cu o și mai mare docilitate. Domnul nostru știa că sătulul își apără îndestularea, și unde s-ar fi putut sătura mai bine, dacă nu în palat? Și monarhul nostru practica îndestularea despre care se face atîta gălăgie azi de către cei care au năruit împărăția. Eu spun însă, prietene, că pe măsură ce mergeam mai departe, cu atît era mai rău. Pe măsură ce se năruiau mai puternic fundamentele împărăției, cu atît mai tare cei aleși se zbăteau să pună mîna pe săcotei. Cu cît ridicau mai tare capul uzurpatorii, cu atît mai mult favoriții își umpleau buzunarele. Cu cît se apropia mai repede sfîrșitul, cu atît mai mare era îmbrînceala și agresiunea nestăvilită. În loc să pună mîna pe cîrmă și pe pinzele corabiei, care era vizibil că se scufundă, fiecare din mai-marii noștri își îndesa sacul și își căuta o șalupă mai ca lumea. Iar la palat a apărut o adevărată febră, toți vrînd să ia cu asalt caseta, iar dacă unii nu gustaseră încă din „bogăție", cei'alți îi luau pe sus, îl ațițau și îl incitau încît pînă la urmă, pentru liniște și decență, băga și el ceva în buzunarul lui. Căci, dragă prietene, totul se dăduse așa de mult peste cap, încît decent era să iei, iar dezordonat să nu iei, deoarece în neluare se vedea ceva șubred, o infirmitate, o neîndeminare, o numită ipotență reprobabilă și demnă de toată mila. Iar cel care avea, pășea cu o asemenea figură de parcă ar fi vrut să se afișeze cu bărbăția lui înnăscută și să spună cu siguranță de sine — îngenunchiază, națiune de muieri! Totul se dăduse așa de mult peste cap căci nimeni nu mai putea să mă învinuiască de faptul că în haosul general închideam cu atîta trudă și cu o întîrziere condamnabilă ora casei, astfel ca milostivul stăpîn să poată începe ora miniștrilor.

Versiune românească:
Nicolae Mareș

prezențe românești

Cunoscuta editură **Nașa Kniga** din Skopje, Iugoslavia, publică în colecția de poezie universală **Svet i Vreme** o bogată culegere din lirica lui DUMITRU M. ION, sub titlul IOAN METAFORA, cu prefață de SOLOMON MARCUS. Volumul cuprinde două secțiuni distincte: **Ioan Metafora** — traducerea integrală a cărții omonime apărută la Ed. **Cartea Românească,** 1986 — și **Metanhollii,** precum și o Bibliografie.

Îngrijirea cărții poartă semnătura eseistului și poetului PETAR T. BOSKOVSKI. Traducerile sînt semnate de personalități ale poeziei makedonene contemporane: Gane Todorovski, Mateia Matevski, Ante Popovski, Mihail Rengiov, Sande Stoicevski, Eftim Kletnikov, Dimo Naun Dimcev, Miloș Lindro, Petar T. Boșkovski, Traian Petrovski, Katița Kiulavkova și Branko Țvetkovski.

În noua colecție ORION a prestigioasei edituri KULTURA din Skopje, Iugoslavia, a apărut de curînd o selecție de 51 de poeme din lirica lui ADRIAN POPESCU. Reamintim că în aceeași colecție au mai văzut lumina tiparului Vasile Igna și André Breton.

Dispusă în patru cicluri: **Umbria, Expediție în țara diamantului, Curtea Medicilor** și **Poemul memoriei,** culegerea poartă girul lui Dumitru M. Ion care semnează și o amplă postfață intitulată: **Adrian Popescu sau Între beatitudine și iluminare.**

Traducerea în limba makedoneană este semnată de Dumitru M. Ion și Dimo Naun Dimcev.

KAROL WOJTYLA

DIN CICLUL **CÎNT DESPRE SOARELE NESECAT**

Nu-i ca o frunză sufletul

**Nu-i ca o frunză sufletul.
Soarele în loc îl poate opri,
dacă împreună cu el va pogorî
pe arcadele inaccesibile ale apusului.**

**Acolo îl ajunge și rămîne,
înfruptîndu-se din a soarelui pogorîre,
și de va merge mai departe
de umbra lui cea lungă nu se mai
desparte**

**Orizonturile totuși nu le învinge
și neliniștit de zilele ce vor veni
— la ușă pînă la urmă bate.
și astfel totul se va împlini
căci soarele răsare în fiecare zi.**

știai

**Cînd tristețea se-amestecă cu înserarea
— au amîndouă aceeași culoare —
devin împreună o curioasă licoare,
ce cu teamă să o beau aș putea.**

**Ca singur să mă lași
pe cap cu această neliniște
din spaima serii ai mai luat
și gustul pîinii veșniciei l-ai dat.**

**Cînd eternității din trup i-ai smuls
și pe malul celălalt te-ai dus
de departe ai auzit al meu suspin
de veacuri cunoscînd de ce plîng.**

**Știai că dorul nețărmurit,
care o dată în ochi Te-a privit
nu caută a soarelui încîntare
ce singerează în sine și doare.**

Soarele e cel care se îndepărtează

**Sufletul nu-i ca o frunză,
ce după soare umblă
și moare, cînd verdeața în ea se stinge —
— soarele e cel care se îndepărtează
și tot mai departe de ea gravitează.**

**Că ziua se duce, n-ajunge frunză —
n-ajunge, că soarele răsare.
Moartea-i o prea scurtă rază
din cunoscutele ceasuri solare.**

Amurgul se lasă

**Privirea Ta în suflet pătrunsă
e ca soarele aplecat peste o frunză,
ce-o face să crească mai bogată
din bunătatea lui fiind înfruptată.
— Învățătorule, ce se întîmplă însă
cu soarele și frunza ? — amurgul se lasă.**

Privirea este o liniștită genune

**Dacă cosmosul e un ram greu de frunze
pe care lumina soarelui se prelinge,
dacă privirea este o liniștită genune,
care pe palma întinsă înmoie —**

**Deci dacă frunzele tremură și cad
în hăul de lîngă noi reflectate,
abisul țîșnește înadins —
în Tine fiind Ascuns.**

Mai întîi m-ascund în cruce

**Sărmanii mei ochi, cînd i-ai făcut,
din abis scoțîndu-i pe mine întinsă
la privirea cea veșnică te-ai gîndit,
încîntat de genunea fără de sfîrșit**

**și-ai zis :
mă umilesc, frate, mă umilesc,
și ochii niciodată nu ți-i înstrăinez,
mai întîi m-ascund în cruce,
și-apoi în grîul copt și-n pîine.**

**Deci mă gîndesc :
atît de mult te-ai umilit
ca singur în cosmos să nu fii
brațele departe sînt de cruce
iar ochii dorului rămași, supuși — se zice.**

**În românește de
Nicolae Mareș**

hyde-park

„Mai vino seara pe la noi, Dinescu dragă!..."

— cîntec impopular —

Ce faci, coane, acolo sus ? Te-ai cățărat ca puiul de pisică în salcîm, fiindcă spinii lui te fac să-l crezi un trandafir gigant, și nu te mai poți da jos ?

Berea s-a-ncălzit friptura s-a răcit, și tu, bătrîne, tot nu te-ai ivit în cîrciuma natală, la vreuna din mesele la care ai crescut și te-ai format, și unde scriitorii băștinași duc dorul zîmbetului tău — sărac în dinți dar mare-n centimetri. Te temi ? Nu te-ai temut tu de dictatură. Mai mult decît tradiționalul scaun în cap al lui Andronache nu ți se poate întîmpla, și n-o să-mi spui că ai nevoie de cap ca să conduci Uniunea.

Nu te purta ca un leming grăbit să calci pe urmele lui Manolescu și Paler — îi doare pe ei de literatura română cum ne doare pe noi de critica franceză. Urmele lor sînt umerii noștri și, ele duc pînă la graniță : cei ce-i urmează nu știu să înoate și să revină, aidoma lor, spre a se arunca iar în oceanul de vest.

Locul tău e printre noi, ăștia mici!, să te-nvățăm pe un coniac arta conducerii noastre aparente. Ce haios erai înainte : ba pletos, ba ciopîrtit pentru vreo Dalilă, proaspăt descins din Slobozia cu căpățîna de usturoi în stînga și cu lingura de lemn — cea cu care și scriai — în dreapta, pritocind ciolanul cu fasole (specialitatea ta) cu care mă otrăveai tot la două zile, pe mine, moldovean rafinat și bucătar de elită. Îți mințe cum nu spălam vasele de ajunsese o fasole fermecată să prospere printre ele ? Nu cred că-ți mai amintești cum te băteam la șah — era o sută patru la o sută pentru mine — și cum zvîrleai piesele în sus, într-o arteziană isterică. De pe atunci nu știai să pierzi. Ce-a mai rămas din acel Dinescu ?

Predilecția ta pentru mărimi, în loc să se stingă, s-a exacerbat. N-ai fler : n-ai mirosit că nici un tip cu adevărat mișto nu acceptă o funcție de conducere decît pentru o clipă. Ai sfîrșit prin a te aduna cu tot felul. Știi ceva ?Nu cred că Masa dacă te-ar fi cunoscut ca președinte, s-ar fi uitat la tine.

Oricum, noi te-așteptăm la aceeași adresă, grăbiți să ne-mpiedicăm în calea Măriei Tale. Să mai vii, seara : poarta, din păcate, nu e deschisă, ci păzită de niște salariați și de un cîine benevol, dar lampa — lui Ilici — e încă aprinsă.

Tudor Vasiliu

revista revistelor

REVISTA DE POEZIE PI NR. 94, „FREIHEIT", 1990

● La propunerea poetului ceh Miroslav Holub, consiliul de administrație al Asociației Europene pentru promovarea poeziei a hotărît crearea unui centru de dialog între Europa de Est și de Vest. Centrul de dialog își va dezvolta activitățile în cadrul Centrului European de poezie la Leuven, Belgia, urmărind îmbogățirea bibliotecii de poezie, publicarea unor volume de versuri bilingve, organizarea de colocvii asupra relațiilor literare și culturale între toate țările Europei, îndeosebi cu ocazia festivalurilor anuale de poezie.

Sub titlul „Freiheit", centrul de dialog și-a publicat primul volum, apărut în seria europeană a caietelor din Louvain. Cartea este în întregime consacrată poeziei contemporane din Europa Centrală și Europa Răsăriteană, conținînd poeme, comentarii, traduceri de Daniela Crăsnaru, Grete Tartler, Dan Ion Nasta, Mircea Ciobanu, Ioana Ieronim (România), Jan Twardovki, Czeslaw Milosz, Zbigniew Herbert, Stanislaw Baranczak, Ryszard Krynicki (Polonia), Efim Kletnikow, Milan Mladenovič de Luzice (Yugoslavia), Maja Panapotova (Bulgaria), Oleg Hlebnikov (U.R.S.S.), Szabolcs Varady (Ungaria), Miroslav Holub (Cehoslovacia), Reiner Kunze (Germania). Un amplu și documentat studiu despre poezia sud-est-europeană (inclusiv cea română) este semnat de Eugène van Itterbeek.

LINES REVIEW NR. 112, MARTIE 1990

● Revista scoțiană de poezie editată de Tessa Ransford pune în valoare îndeosebi doi poeți care scriu în gaelic, Derick Thomson și Sorley McLean. Cu prezentările lui Hayden Murphy despre revistele literare irlandeze, ediția pare a fi predominant „celtică". Sînt comentate atît revistele din limba irlandeză, cît și cele bilingve și în engleză, dintre care citățm **Limerick Poetry Broadsheet, The New Nation, Fortnight, Cyphers, The Honest Ulsterman, The Irish Review, Krino, Poetry Ireland Review, Rhinoceros, Riverine** etc. O atenție specială merită de asemenea ciclul de versuri al poetului englez de origine maghiară George Szirtes (dintre care, deosebit de frumos, poemul **In memoriam Sándor Weöres**), precum și grupajul poetei Sue Lenier.

KURIER DER BOCHUMER GESELLSCHAFT FÜR RUMÄNISCHE SPRACHE UND LITERATUR NR. 15, BOCHUM 1990

● „Sîntem fericiți că în acest număr, dedicat aniversării României Mari, putem saluta eliberarea ei, pe care o sperăm și dorim deplină și definitivă... Știm că problemele care apar a doua zi după victorie sînt de cu totul altă natură și necesită un altfel de eroism : acela al tenacității și al constanței, al cinstei și intransigenței, al muncii îndîrjite... Ținem să vă asigurăm că în această nouă luptă, singura care poate consolida victoria, sîntem alături de voi și ne străduim să vă ajutăm prin toate mijloacele. Și nu numai românii risipiți pe toate meridianele, ci și studenții și colegii noștri germani, și oamenii simpli de pe stradă care mai ieri abia dacă știau unde se află România". Cu acest salut al redactorului șef, Cicerone Poghirc, **Curierul** (a cărui redacție cuprinde nume de renumiți filologi ca Andreas Bahr, Ursula Esser, Helmuth Frisch, Doris Heres, Ioana-Maria Ionescu, Hans-Joachim Kemper) deschide un număr dedicat colocviului „Viața culturală în România interbelică" (cu contribuții semnate de Valerian Georgescu, Paul Petrescu, I. M. Ionescu, Rudolf Wagner, Raphael Vagó, Zsolt K. Lengyel, Victor Eskenasy, Nicolae Lupan, Helmuth Frisch) precum și centenarului morții lui Eminescu. Problema universalității eminesciene ca și problemele traducerii poetului național român sînt expuse de Cicerone Poghirc și urmate de traducerile în franceză ale lui J. L. Courriol. Secțiunea culturii populare și a folclorului cuprinde întrebări și răspunsuri asupra bisericii românești precum și excelentul studiu al lui Heinz Stănescu despre preocupările lui Arthur Schott în domeniul folclorului românesc. Literatura („Ginduri" de Zoe Dumitrescu-Busulenga și „Gedichte" de Grete Tartler) e urmată de o secțiune lingvistică (Vasile Arvinte : „Împrumuturi de origine germană în română" și Adrian Poruciuc : „Topor și Baltag. Două relicve lexicale din epoca de bronz"). Un omagiu memoriei lui Horia Stamatu, recenzii la volumele lui I. P. Culianu și O. Birlea și un raport al bogatei activități purtate de **Bochumer Gesellschaft für rumänische Sprache und Literatur** în anii 1988—89 conturează seriozitatea și amploarea informațională a acestui caiet român-german.

G. T.

Abonamente la librăria „CETATEA LITERARĂ"

● **Librăria „Cetatea literară" din str. Visarion nr. 2, sectorul I, București, cod poștal 71.116 (Căsuța Poștală 333 Oficiul 1) aduce la cunoștința iubitorilor de carte din toată țara (cu excepția Capitalei și a localităților limitrofe) că, începînd cu trimestrul IV 1990, primește abonamente pentru CARTEA LA DOMICILIU.**

În prețul abonamentelor (15 lei/lună, 45 lei/trimestru, 90 lei/semestru sau 180 lei/anual) se include, în mod GRATUIT, și un abonament pe aceeași perioadă la una dintre revistele editate de Uniunea Scriitorilor din România, la alegerea abonaților. Numele revistei preferate va fi înscris pe cuponul mandatului poștal.

Librăria „Cetatea literară" va expedia abonaților săi cele mai noi apariții ale editurilor de stat, precum și particulare, în sistemul coletelor cu ramburs, asigurînd totodată și informații bibliografice asupra lucrărilor publicate sau aflate în curs de apariție.

Pentru informații suplimentare, adresați-vă în scris sau la telefoanele : 59 47 92, 50 22 51.

Urmare din pag. a 1-a

Andrei Tarkovski

film este un lucru plictisitor. Spunea că cel mai mult îi place să inventeze filmul, să gîndească decupajul, să călătorească în căutarea exterioarelor. „Un regizor e ca un croitor — spunea el. E extraordinar să imaginezi o haină nouă ; să te gîndești la un stil nou, să desenezi, să alegi culorile și materialul, să croiești. Dar să coși butoniere sau un tiv, să scrobești și să calci, e plicticos." Tarkovski căuta în fiecare zi ceva nou. Cînd era copil își dorea să devină un compozitor ca Bach ; mai tîrziu, cînd a înțeles, dezamăgit, că nimeni nu poate deveni un al doilea Bach, și-a dorit să devină dirijor, iar apoi regizor. În timpul filmării, însă, visa să fie grădinar îngrijind florile într-o fermă din Toscana. Însuși Bergman — care afirmase că, dacă un film nu e documentar, atunci visele sînt subiectul lui — scria despre Tarkovski că avea abilitatea de a-și dramatiza visele în cea mai dificilă, dar totodată și cea mai nesigură, cea mai fluidă formă de artă. „Toată viața mea, spune Bergman, am bătut la ușile în spatele cărora el se mișca foarte sigur pe sine. Pentru mine, Tarkovski e cel mai mare, fiindcă a născocit un nou limbaj, fidel naturii intime a filmului, o expresie a vieții ca imagine secundă, ca vis." Iată de ce, Tarkovski, care se mișcă pe tărîmul viselor cu naturalețe, este cel mai mare autor de filme.

moda, altfel

Să vrei să strălucești ca soarele (II)

Chiar și civilii poartă o tunică ajustată pe corp, butonată, lungă pînă la genunchi. Ea cunoaște varianta unei redingote cu mineci evazate și manșete spumoase, bogate. Pantalonii se transformă sub influența unei mode olandeze **„rhingraves"**, cad drepți ca un jupon de femeie, numai că dublura se înnoadă la genunchi. Ciorapii de mătase sau de bumbac, asortați cu culoarea hainelor, sînt prinși cu jartiere, foarte împodobite. Gulerul răsfrînt devine o cravată de dantele, **jabot**. Mantoul scurt-**brandebourg**. Funde peste tot, cît mai multe funde ! Cizmele sînt răsfrînte, cu manșete late, largi, pantofii sînt înalți pe gleznă, cu bot patrat, **„à la cavalière"** și cu... funde.

Femeile adoptă **„le justaucorps viril"** și corsajul cu basc. Pe cap o bonetă mică, o batistă simplă de dantelă sau de mătase. Mai tîrziu o eșarfă : **la mante**, aruncată peste o coafură de o înălțime extravagantă, **fontange**, aplatizată brusc, în 1714, ca urmare a apariției la Curte a unei englezoaice.

Ludovic al XIII-lea a fost cel care a deschis la Curte o poftă deosebit de mare pentru balet. Baletele erau executate numai de bărbați, cei cu talie grațioasă putînd cu ușurință să imite femeile, așa cum în sec. al XIX-lea femeile preluau adesea rolul bărbaților. În istoria baletului rămîne celebru **Caruselul lui Ludovic al XIV-lea**, celebrat în fața la Louvre, în 1662, spectacol despre care se spune că nu a fost niciodată depășit în splendoare. Imaginați-vă 500 de nobili, în costume magnifice, călare pe cai împodobiți cu pene, escortați de ajutoare costumate cu elaborare, cu rafinament. Strălucitoarea trupă era împărțită în cinci cadrile, fiecare reprezentînd o națiune, cu culori particulare, în fantezia artei baroce. Primii înaintau **romanii**, în roșu și aur, conduși de Rege, apoi **persanii**, în maron și roșu, conduși de Monsieur ; urmau **turcii**, în negru și galben, conduși de Prințul de Condé ; **indienii**, în alb și pene aurite, cu Ducele d'Enghien ; și **americanii**, în verde și aur, cu Ducele de Guise. Desenul costumului acestuia din urmă uluiește și astăzi în Biblioteca Arsenalului din Paris. Coada și coama calului sînt împletite cu șerpi textili, șaua este din blană de tigru, tivită cu aur, penele coifului sînt verzi și albe. Dar nimeni nu l-a întrecut pe Ludovic al XIV-lea în rolul din **Baletul Regal al Nopții**. Pe cap — un coif ca un soare cu raze de aur ; un guler de raze de aur, umeri și manșete de raze de aur ; un soare de aur, brodat pe piept (mușchetarii purtau pe piept semnul soarelui) ; o fustiță din raze de aur ; jartiere prinse cu șori de aur ; pantofi cu tocuri, cu șori de aur pe gleznă. Cred că și soarele și-a zis atunci : „Iată-l pe **Regele Soare** de pe pămînt !"

Corina Cristea

PARADOXELE UNUI TULBURĂTOR AL LINIȘTII

fragment din interviul-maraton acordat în 1986 ziaristului în exil Karel Hvizdala de

VACLAV HAVEL

K.H. : Vă apropiați acum de cincizeci de ani, poate că ar fi prilejul potrivit de a arunca o privire retrospectivă asupra vieții dvs.

V.H. : Este o sarcină diabolică, și primul și unicul lucru pe care îl pot spune chiar acum este că viața mea, munca mea, poziția mea, tot ce am făcut, pare împletit cu un suspect de mare număr de paradoxe. Să pornim de la acest fapt : sînt implicat într-o mulțime de lucruri, și totuși nu sînt expert în niciunul din ele. De-a lungul anilor, de pildă, am devenit cunoscut ca activist politic, dar niciodată nu am fost un politician, nici nu am dorit să fiu așa ceva. Nu am niciuna din calitățile necesare pentru aceasta. Atît adversarii cît și susținătorii mei, văd în mine un fenomen politic, deși nimic din ce fac eu nu poate fi considerat politică reală. Din cînd în cînd mai filosofez și eu — totuși, ce soi de filosof mai sînt oricum? Desigur că din tinerețe am savurat lectura cărților filosofice, dar educația mea filosofică este mai mult decît subredă și alcătuită absolut din „bucăți". La anumite ocazii scriu despre literatură, totuși, dacă există vreun rol pe care cît se poate de cert nu îl dețin, este acela de critic literar. Se întîmplă uneori că îmi vîr nasul și în muzică, dar, dacă se poate spune ceva în privința aceasta, muzicalitatea mea este doar o sursă de amuzament pentru toată lumea. Chiar în domeniul pe care l-aș considera principala mea vocație originală — teatrul — nu sînt realmente un expert. Am trecut rapid prin școala de artă dramatică și fără prea mare interes. Nu îmi place să citesc piese sau cărți despre teatru ; la majoritatea teatrelor nu-mi place să mă duc, am o opinie personală cum s-ar zice, despre genul de teatru care-mi place și îmi scriu piesele în acest spirit, dar asta-i tot.

Așa că nu sînt deloc sigur că teatrul este unica mea misiune, foarte personală și indispensabilă. Îmi pot ușor imagina că, dacă mi-ar ieși în cale vreo ocazie irezistibilă, aș putea la fel de lesne să dedic aceeași cantitate de energie altei discipline. Este cert că nu mă simt ca un om de teatru profesionist, cineva atras în mod irezistibil spre teatru, o persoană al cărei destin este pe veci legat de teatru. Și mai curînd decît să fiu dramaturg în oricare teatru vechi, numai fiindcă am fost pregătit să fiu așa ceva, aș prefera să mă întorc la munca mea într-o berărie. În orice caz, ca dramaturg sînt oarecum suspect : pot scrie în felul meu extrem de particular, în limitele artei mele poetice îngust definite, dar dacă aș fi nevoit să scriu ceva care măcar ușor de tot s-ar depărta de această factură, probabil că aș fi un jalnic ratat.

Așadar, în general, deși îmi manifest prezența în multe locuri, nu am realmente nicăieri un loc ferm, predestinat, judecat în termeni fie de profesionalism, fie de calitate de expert, sau referitor la creșterea și educația mea, ori la calitățile și abilitățile mele. Nu pretind că existențe rămase în aer, fără rădăcini, care tulbură liniștea, ca a mea, nu sînt necesare. Dar aceasta nu schimbă nimic din tensiunea paradoxală existentă între seriozitatea cu care sînt acceptat și amatorismul meu. Lista paradoxelor mele private nu se oprește aici, este doar începutul. Să mai spicuiesc alte cîteva, la întîmplare : am ales un mod destul de agitat de viață și totdeauna încrețesc fața apei pe undeva, totuși nu rîvnesc nimic mai mult decît pace și tihnă. Simt o dragoste extraordinară pentru armonie, confort, agrement și înțelegere amicală reciprocă între oameni (aș fi cel mai fericit om dacă, pur și simplu, fiecare l-ar simpatiza pe fiecare, mereu) ; tensiune, conflict, neînțelegere, nesiguranță și confuzie : astea mă zdruncină ; cu toate acestea, poziția mea în lume a fost și continuă să fie profund controversată. Toată viața am fost în conflict cu statul și cu diferite instituții și organizații ; reputația mea este aceea a unui etern rebel și protestatar, pentru care nu există nimic sfînt — iar piesele mele sînt cu totul altceva decît un tablou al păcii și armoniei.

Sînt foarte nesigur de mine, aproape neurotic. Tind să intru ușor în panică ; totdeauna sînt terorizat de ceva, speriat măcar și de ipoteza că ar începe să sune telefonul ; sînt bîntuit de îndoieli și totdeauna mă blestem sau mă blamez în mod masochist pentru ceva ; totuși, în ochii multora trec drept (și într-o anumită măsură, justificat !) cineva sigur de el, înzestrat cu un echilibru demn de invidiat, liniștit, cu capul bine înfipt pe umeri, constant, perseverent, cu picioarele pe pămînt, gata să-și apere demnitatea personală.

Sînt rațional și sistematic, iubesc ordinea și spiritul de ordine, sînt disciplinat și se poate bizui cineva pe mine, aproape de o pedanterie birocratică ; în același timp, sînt hipersensitiv, aproape puțin sentimental, o persoană care a fost totdeauna atrasă de orice este misterios, magic, irațional, inexplicabil, grotesc și absurd, de tot ce scapă de sub imperiul ordinii și o face problematică. Sînt o ființă sociabilă, căreia îi place să se afle printre oameni, să organizeze petreceri, să aducă oameni laolaltă ; sînt un ins volos, uneori devin sufletul conversației la o petrecere, îmi plac băutura și diferitele plăceri și destinderi ale vieții — în același timp, sînt omul cel mai fericit cînd rămîn singur, și ca urmare viața mea este o constantă evadare în solitudine și introspecție liniștită.

Trebuie să pară un paradox : scriu piese necruțător de sceptice, chiar crude — totuși, în alte privințe mă comport aproape ca un Don Quijote și un etern visător, luptînd ca un nerod pentru un ideal sau altul. În adîncul sufletului meu sînt sfios și timid — și cu toate acestea, în unele adunări și forum-uri sînt un notoriu stîrnitor al maselor, care nu se teme să spună cele mai dure lucruri drept în obrazul oricui Sau altceva, un lucru pe care l-am menționat cu alt prilej : pentru mulți oameni sînt un izvor constant de speranță, și totuși totdeauna cad pradă depresiunilor, nesiguranțelor și îndoielilor, și mereu sînt silit să caut anevoie speranța mea lăuntrică, să-mi reviu în fire cu mare efort, așa că nu prea văd cum am eu speranță de dăruit. Deci, nu sînt cu adevărat un reazim în rolul de distribuitor al speranței și încurajării pentru cei din preajma mea, de vreme ce eu însumi sînt mereu în căutarea unei îmbărbătări. Sînt înfățișat ca un om dîrz și brav, care nu a ezitat să aleagă închisoarea cînd i se ofereau opțiuni cu mult mai atrăgătoare — și se ivesc împrejurări cînd trebuie să rîd de reputația mea. Fapt este că totdeauna sînt speriat de ceva, și chiar presupusul meu curaj și energia izvorăsc din frica mea : frica de propria mea conștiință, care se delectează să mă tortureze pentru eșecuri și lacune reale și imaginare. Și toată acea eroică perioadă petrecută în închisoare nu a fost, în fapt, decît un lung șir de înfrigurări, spaime și terori : eram un copil înspăimîntat, terorizat, aflat în mod confuz pe acest pămînt, speriat de viață, și punînd vesnic la îndoială dacă ocupă locul cuvenit în ordinea lucrurilor ; probabil că am suportat închisoarea mai rău decît ar fi izbutit majoritatea celor care mă admiră. De cîte ori aud strigătul devenit familiar prin săli : „Havel !", intru în panică. Odată, după ce mi-am auzit strigat numele în felul acesta, am sărit din pat fără să mă gîndesc și m-am pocnit cu țeasta de bordura ferestrei. Și cu toate astea și în pofida tuturor celor spuse, știu că, dacă ar fi necesar, m-aș întoarce iarăși la închisoare, și aș supraviețui.

În românește de
Eugen B. Marian

bridge

Norocul celor curajoși

Deși limitează hazardul pînă aproape de zero, bridge-ul competițional nu exclude dintre „instrumentele" sale de lucru șansa. Ea nu are, desigur, un rol foarte important — acela unde aproape totul este calcul, norocul nu funcționează sau funcționează subaltern — dar sînt momente cînd de ea poate să depindă realizarea unui contract. Oricît de abil și de logic ar judeca un jucător, oricît de exact ar ști el că realizarea contractului licitat stă în reușita unui impas la un amărît de valet, dacă valetul cu pricina nu se află într-o poziție impasabilă toată abilitatea, inteligența, finețea etc nu folosesc la nimic. Trebuie, deci, să ai și norocul de a găsi, la adversar, cartea potrivită la locul potrivit, vreau să spun convenabil. Una din diferențele clare dintre un jucător foarte bun și unul mediocru e că acesta din urmă se lasă, într-o situație precum aceea de mai sus, la mîna norocului, pe cînd cel dintîi încearcă să evite o atare ipostază prin căutarea unei alte căi de realizare a contractului, plecînd de la premisa că valetul cu pricina e rău așezat și, prin urmare, face inutil, adică ineficient, impasul. E drept că norocul îi ajută pe cei curajoși dar, cel puțin în bridge, celebrul adagiu se cuvine a fi înțeles ca sfidare a norocului, curajul în acest sport nefiind altceva decît chiar refuzul de a miza pe șansă, ceea ce face ca traducerea corectă a vorbelor latinilor, înțelesul lor adevărat, să fie : norocul îi ajută pe cei care nu i se închină. „Fiii norocului" — cum li se spune celor care contînd exclusiv pe noroc izbutesc „pour une foie" să fie atinși de aripa acestuia — nu au prea mari șanse de a deveni buni jucători de bridge. Lipsindu-le curajul de a nu miza pe noroc, ei nu vor putea să înainteze altfel decît în cerc și nu vor înțelege niciodată de ce Făt-Frumos e un personaj dezagreabil, romanele lui Dostoievski și cîntecele lui Jacques Brel. Dacă i-am întîlni numai la masa de bridge, ca simpli jucători, încă n-ar fi rău. Trist e cînd ajung, cum-necum, sus de tot, în locul de unde pot da lecții cu aerul că ei sînt norocul jucătorilor de rînd. Faptul că ei pot fi chiar sinceri în acest aer nu cred că e o consolare pentru ceilalți, e cel mult un blestem.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. : 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. : 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 22 august 1990

30

Cuvântul de rămas bun ce l'a rostit Magistrul aflându-se pe patul de moarte

1.
Iubitelor, vă las acum.
Adio'ți zic deci, Nicoleta,
Adio Nuți, Muți, Geta,
Căci viața asta'i doar un fum.

2.
Adio ție, Minodora,
Un trai bogat și fericit
cum altă dată ne-am dorit
Nu ne-a fost dat amândurora.

3.
Căci tu fiind de felul tău
Muiere pururi fără saț,
Ți-au trebuit atâți bărbați
Câte femei am avut eu.

4.
Și iarăși, încă zic adio
Elevei mele Artemisa,
cu carnea tare cum e tisa.
Pe unde este, Domnul ție-o.

5.
Aș zice doar la revedere
Grecoaicei, numele Marcela
Și mort îți scoală daravela,
Pe drept cuvânt, halal muiere !

6.
Dar clipele mi-s numărate ;
Mireasă tu, cu neagră coasă,
Îngăduie și îmi mai lasă
Atâtea clipe cât păcate :

7.
Atunci aș mai trăi o mie
De ani bogați printre gagici
Și când ar fi să plec de-aici
Încă-aș muri pe veresie !

8.
Însă cum florile se scutur
În primăvară, de cais,
Tot astfel anii noștri ni-s,
Ce i-am trăit ca niște fluturi.

9.
Doar de la una, cea la care
Pe nume nu-s vrednic să'i spun,
Îmi iau acuma rămas bun,
Îngenunchind pentru iertare.

Mihai Ursachi

Dușmanii poporului?

De la o vreme bîntuie prin presa mai vădit sau mai ascuns oficioasă o idee plină de biografie totalitară : cine este împotriva guvernanților este împotriva țării și împotriva poporului. Împinsă la paroxism în vremea lui Ceaușescu, cînd orice rezervă, cît de mică, la adresa dictatorului era considerată drept trădare de țară, ideea cu pricina — dacă idee s-o fi numind — îi pune astăzi pe cei care îndrăznesc să impute guvernului sau președintelui vreo neregulă, mai mică, mai mare, în postura de dușmani ai poporului. Astăzi cînd, nu-i așa ?, ne îndreptăm cu pași fermi spre democrație. Curios este însă altceva : că respectivii publiciști — care anonimi, care cu strălucite antecedente întru cultul dictatorului —, din respectivele publicații — care de partid, care autointitulate independente — descoperă și incriminează „trădarea" opozanților politicii susținute de domnii Iliescu sau Roman, în numele chiar al democrației și, mai ales, al patriotismului. Exact ca pe vremuri, ceea ce s-ar putea explica prin faptul că schimbarea mentalității e mai grea și mai de durată decît schimbarea principiilor. Nu e de mirare deci că aceiași oameni fac aceleași lucruri, ei asta știu, asta fac, de mirare e că noua putere de declarată culoare democrată nu pare să bage de seamă că zeloșii ei apărători nu fac decît s-o compromită, încet dar sigur. Cum tot încet, dar sigur lozinca, altminteri înțeleaptă, „la vremuri noi, oameni noi", devine pură demagogie Care vremuri, care oameni, care noi ? ! Așa cum între anii 1966 și 1975, publiciști, să zicem doar iluzioniști, au pus cărămidă peste cărămidă la zidul totalitarismului ceaușist, în prezent alți publiciști — alții dar și mulți dintre cei de odinioară — fac același lucru în jurul F.S.N.-ului și al conducătorilor săi care, deocamdată, sînt mai mulți dar dacă totul va continua în maniera de acum, peste puțin timp va rămîne unul singur, conform originalității comuniste a locului. Dușmanii poporului — dacă ei există cu adevărat, ceea ce noi nu credem — trebuie căutați în altă parte și după alte criterii. Pentru moment, publiciștilor oficioși le lipsesc și busolele corecte și criteriile juste. Le lipsește, mai cu seamă, oglinda.

„L"

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de **Ion Jalea**

POETUL ÎNTRE DA ȘI NU • MANAGEMENT • SHALOM ISRAEL!
MARII PROFESORI • CRIZA DE AUTORITATE • COSMOS ȘI HAOS

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Maniheita

Am folosit expresia „maniheită națională", aici, în urmă cu cîteva luni. Meteahnă veche și perfect explicabilă la un popor care a văzut, zeci de ani, totul în alb-negru, nu (neapărat) la televizor, ci în general, albul de dincolo de negrul gratiilor. Nimeni nu-i poate cere aprozaristului să-l disocieze pe autorul lui „Sein und Zeit" de autorul lui „Mein Kampf", să-nțeleagă ce separă „De două mii de ani" de „Istoria" lui Roller, sau să discearnă între un „poem patriotic" din august '68 și un „omagiu" în 1989. Instinctualitatea desfide nuanțele, iar spectrul cromatic al politicii, mai mult de roșu, verde și negru, nu se obosește să etaleze mulțimii, ca să n-o deturneze de la condiția-i binevenită : aceea de mulțime. Numai că maniheita (ca și rinocerita) e molipsitoare. Iar microbul, evident, nu cunoaște profesii și deosebiri sociale, ci numai pacienți. Omul e singur cu virusul său, boala e unică, irepetabilă ca atare, chit că eternă și omniprezentă. Și, ce să vezi ? Nu numai că aprozaristul citat mai sus devine ziarist, dar se întinde periculos în rîndul oamenilor de cultură, dizolvînd, cu stupidă inconștiență, o breaslă și așa iute dizolvabilă. Ceva ce s-ar putea numi : **minerita intelectuală.** Mor nuanțele și aici și, încă, în viteză sporită, ca leucocitele la un adică infecțios. O bezmetică frenezie a etichetării, a omogenizării forțate, furia vindicativă pe tot ce nu este obediență, furia inserierii (această imensă gogoașă a „legionarismului") fobia față de „așa-zisa" (ghilimetează ei) independență. S-a scris mult despre asta, știu, în mai toate gazetele, dar totul e altfel cînd îl simți pe propria piele. Dintre toate drepturile omului, apărate, clamate, ciumpăvite, disprețuite, este unul, poate cel mai pricăjit, ironizat și de unii și de alții : dreptul la îndoială, recunosc, enervant pentru orice minte instinctivă (!). Și, prin urmare, alergia la fanatism, indiferent de culoarea și direcția acestuia. Dreptul de-a vedea dincolo de partide, guverne și demnități oficiale, **omul** ca atare. După **valoarea** lui și după **ansamblul** personalității sale. Dreptul de-a nu avea încredere în nici o formațiune politică și de-a evalua persoana după ce, cît și cum construiește, fără alb, fără negru, cu tot cu griul, bejul, cremul, kakiul și rozbombonul lui ! De a fi, spre exemplu, **concomitent** (și cu argumente egale) „de partea" lui Pleșu și „de partea" lui Liiceanu. Orice ar fi, Pleșu **rămîne** Pleșu și Liiceanu — Liiceanu, ca și Dinescu, ca și Blandiana. „Ești skizoid, sau împăciuitorist imputit", mi se spune, s-a dus vremea lui și/și, acum totul e ori/ori. Bine, acum, dar mîine ? „Absurd", zic, și-i apăr cu dinții (nuanțelor) pe Papahagi, Vartic și Ion Pop, acuzați de păguboasa maniheită „că de ce-au acceptat ?" Și vin cu argumente în favoarea lor, pînă turbez. „Ești absurd", zice, „asta-i oportunism ceaușist". O fi, suspin. Să-mi dau foc, mai bine ? Dar... de ce ? și pentru cine ? Uite că-mi vine-n minte bancul cu cei doi octogenari la „Capșa". Unul cu dantură lux, celălalt știrb complet. „Bine, coane, de ce nu ți-ai pus dinții, că aur știu c-ai avut ?" „Pentru cine, mă, **pentru ăștia, pentru ăștia ?**", molfăie știrbul, și arată complice-năuc, în jur, la realitatea politică, deci. Morala : dreptul la dantură (fie ea și falsă) e inalienabil.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Despărțirea de noi

Cu fiecare zi care trece prin noi, ne simțim tot mai singuri, mai pustiiți, mai sceptici. Și mai triști.

Fără îndoială că, în ultimul timp, am stat fiecare și ne-am analizat gesturile, faptele, gîndurile adunate de șapte-opt luni încoace. Pentru că, tot ceea ce am gîndit sau făcut (din păcate, atît de puțini dintre noi !) înainte de 22 Decembrie trecut — știm cu toții, așa încît ne-am plasat conștiința (atunci cînd am recunoscut onest hotarul dintre valoare și impostură !) pe o scară a importanței lucrurilor firească și în mod necesar decentă.

Pînă în 22 Decembrie, ura noastră avea un scop, o țintă precisă : răsturnarea tiranului și trăiam o ură obosită, neputincioasă, care abia se mai tîra printre speranțele noastre muribunde, îngenuncheate de fierul tăios al teroarei ; era un sentiment colectiv, o psihoză a speranței întoarse în sine, prefăcută în ură și vitrificată în frică. Dar nimănui nu-i trecea prin gînd să găsească **modul cum** să facem să pulverizăm această ură.

Era nevoie, deci, de un scenariu. (Iată, așadar, înflorind teoria scenariilor pe terenul fertil al neputinței noastre generale de a ne apropria istoria !) Un scenariu care a existat și care — abia acum ne dăm cu adevărat seama — a fost gîndit cu minuție și emoționantă strădanie. Iar punerea în aplicare a acestuia, „traducerea lui în viață" (!!) a coincis cu momentul în care, fără să știm, ni s-au legat sforile : de mîini — în care trebuia să ținem o floare ; de picioare — care trebuiau să se îndrepte spre anumite locuri, de dinainte alese ; de piept — care trebuia să fie gol, fără apărare, spre a nu atrage atenția ; de cap — care trebuia să facă doar atît : să comande gurii să strige, să urle, să amenințe, să profereze.

Și am acționat ca atare, după cum ne trăgeau sforile.

Aceea a fost clipa în care ne-am despărțit de noi, ne-am desolidarizat de ceilalți și, în final, ne-am dezintegrat puterea de înțelegere.

Blocul uriaș de ură s-a fărîmițat instantaneu și, pe furiș, fiecare ne-am aplecat și am cules o fărîmă din el, pe care am păstrat-o apoi în căușul sufletului. Era eșantionul de rezervă al fiecăruia, pe care l-am folosit din plin (în nici un caz spre **folosul** nostru !) și în 29 ianuarie, și în 18 februarie, și în 20 martie, la Tîrgu-Mureș, și în timpul campaniei electorale, și, mai ales, în 13—15 iunie.

Vasăzică, însă, Păpușarul ne-a văzut cînd am adunat de jos rezerva de ură. Și a zîmbit cum numai el știe, de atunci, să zîmbească. Prin urmare, și acest gest al nostru a făcut parte din scenariu !

Și, de atunci, întruna, trăim zi de zi drama singurătății, a minciunii și zădărniciei.

În definitiv, ați văzut vreodată marionetele bucurîndu-se, domnilor ?

Pe o altă banchiză a oceanului înghețat de ură al acestui secol, Camus scria :

„La lutte elle-même vers les sommets suffit à remplir un coeur d'homme. Il faut imaginer Sisyphe heureux."

Nu-l vedem. Nu putem să-l vedem. N-avem voie să-l vedem.

Sîntem condamnați doar să ni-l **imaginăm** fericit !

E oare suficient, Domnule Păpușar ?

Florin Toma

primim

Stimate Domnule Director,

● Revista **Luceafărul** din 8 august 1990 (nr. 28) a publicat expunerea pe care am ținut-o în aula Academiei Române, sîmbătă 12 mai 1990. Textul a fost transcris după o înregistrare făcută la fața locului de Radiodifuziunea Română.

Țin să precizez că **nu am dat acordul meu pentru tipărirea** amintitei expuneri niciunei persoane, fie din redacția **Luceafărului,** fie de la alte periodice.

Textul a fost publicat de revista **Luceafărul fără să fiu înștiințat** și fără să fi avut posibilitatea de a-l revedea.

Orice om al condeiului cunoaște prea bine deosebirea netă între o conferință rostită liber pe baza unor note și un text pregătit pentru tipar.

Transcrierea din **Luceafărul** are nevoie de unele rectificări de date și nume, greșit redate, precum și completarea unor cuvinte omise, de unele nuanțări care erau implicit cuprinse dar nedezvoltate într-o expunere limitată, dintru început, la circa 35 minute.

Practica de a tipări **fără acordul autorului** nu poate fi acceptată de fel, indiferent de „motivări" și „explicații". Printr-o atare practică se aduc **prejudicii directe** oricărui autor și ca atare, mă consider direct lezat.

Libertatea cuvîntului și a vieții intelectuale nu poate exista dacă nu se respectă un minimum de reguli ale fiecărei profesii, în timp ce buna-cuviință dintre oameni este dată la o parte.

Precizez că mă aflu în București de la 18 iulie 1990 și că acordul era cu atît mai necesar.

Solicit să se publice numele persoanei din redacția Dvs. care a dispus de un text ce nu-i era destinat și nu-i aparținea în nici un fel, trecînd peste normele dreptului asupra proprietății intelectuale.

Vă rog, totodată, a publica scrisoarea mea în viitorul număr al **Luceafărului,** în paginile unde a fost tipărită transcrierea amintitei expuneri.

Am nădejde că prin măsurile ce veți binevoi a lua, atari situații nu se vor mai repeta.

Cu stimă,
Dinu C. Giurescu
Universitatea București
Facultatea de istorie

București
August 9, 1990.

Nota redacției : Pe această cale prezentăm domnului Dinu C. Giurescu scuzele cuvenite. Nădăjduim într-o reală colaborare viitoare. Redactorul care a prezentat textul spre publicare este doamna Sânziana Pop. Asigurăm pe domnul Dinu C. Giurescu și cititorii noștri de buna intenție a Sânzianei Pop cît și a redacției noastre.

Spectacol de reviste

● Citim tot soiul de gazete (care independente, care dependente). Cele mai multe semnături pe care le întîlnim ne sînt deja cunoscute din presa românească de dinaintea lui decembrie 1989. Nu am făcut și nici n-o să facem, în cadrul acestei rubrici, vreo vină cuiva pentru că, să zicem, publica pînă mai ieri la **Scînteia tineretului** și astăzi dă cu barda-n Dumnezeu în **Dreptatea.** E de înțeles că nu toți cei care scriau în presa română pe vremea întîiului Președinte o făceau din convingere — mîncau și ei o pîine. Bine, de acord. Acum, însă, credem că e bine să ținem minte cine, pe unde și ce anume publică, pentru că acum (în vremea celui de-al doilea Președinte), cei care scriu **au optat.** Scuze ulterioare nu se mai primesc. Gata !

● În mai 1990 aveam cam 900 de publicații. Cîte-or mai fi acum nu știm, dar se pare că numărul lor este în creștere.

La Tulcea a apărut nr. 1 al revistei ORIENT-EXPRES (Revistă lunară de cultură, literatură și artă). Reținem rubrica „Vitrina cu cărți", în cadrul căreia Cornelia Pandelea prezintă volumul „Scriitori români de azi" — IV, de Eugen Simion, și articolul lui Petre Moiseev : „Lipovenii — mărturie a unei străvechi spiritualități". Pe pagina a 8-a, ORIENT-EXPRES-ul publică un generos grupaj de poezie de dragoste din Moldova (Sovietică). Așteptăm numerele următoare.

● Ultima strigătură : „Fă-mă, mamă, prim-ministru / Să scot țara din sinistru" (Hanibal Stănciulescu — AVANTPOST, nr. 2/1990).

● În condițiile în care ne ducem zilele de la o leafă la alta, strecurîndu-ne cu mare dificultate printre prețurile în continuă ascensiune democratică, tragem și noi cu urechea la lumea „de dincolo". Iată ce aflăm : „Un american sub 30 de ani care deține o diplomă de învățămînt superior cîștigă de patru ori mai bine decît unul care nu o are" (ROMÂNIA MUNCITOARE nr. 163/1990). Și în acest domeniu la noi e altfel, adică sîntem originali. Și, din cîte se pare, vom rămîne așa.

● Presa de azi, spre deosebire de cea de „ieri", se citește. În autobuz, la coadă, pe stradă, oriunde. Autoritatea ei, însă, a scăzut. Nimeni nu se mai sinchisește de faptul că ar putea fi sau a fost „dat la ziar". Latră cîinii, trece caravana, ziarele noastre au devenit un soi de chewing-gum pseudo-intelectual și-atît. Oricît ar fi de efemere, e bine să știe că ele se string, totuși, în colecții unde așteaptă (cît ?) să fie **citite.**

● Iată cum catadicsește cotidianul DIMINEAȚA (nr. 142/1990) să eticheteze demonstrația din **13 iulie** din București, organizată în sprijinul eliberării lui Marian Munteanu : „Această nouă sfidare a unei minorități ce nu se recunoaște învinsă", forțînd apoi grosolan printr-o trecere în revistă a culorii cămășilor de-a lungul istoriei : brune (fasciste), verzi (legionare), albastre (cuziste), albe, acum, în 13 iulie 1990.

Pentru a-l liniști pe documentatul istoric al culorii cămășilor (Florian Popa Micșan), propunem ca, de aici încolo, magazinele comerțului de stat să nu desfacă decît cămăși de culoare pink, ceea ce, într-o primă etapă a vînzării, ne-ar ajuta să ne recunoaștem pe stradă „oamenii de bine" și să trecem pe partea cealaltă.

● ECONOMISTUL (Periodic al Asociației Generale a Economiștilor din România — AGER) publică în nr. 12/1990 un interviu cu domnul Ion Aurel Stoica, ministru de stat cu calitatea vieții și protecția socială. Domnia-sa declară : „La toate capitolele și la toți indicatorii ne situăm, în Europa, în ultimul eșalon". Știam asta mai de multă vreme, acum însă, după cîte (ni) s-au întîmplat, locul tristeții e luat de bucuria că mai sîntem, încă, în Europa.

● Despre vocația post-decembristă de editorialist a domnului Sorescu Constantin am mai scris. Autorul ne mai încîntă o dată în gazeta ȚARA (nr. 18/1990) unde, sub titlul „O nostalgie periculoasă" denunță „rușinoasa nostalgie după Ceaușescu", de care suferă „anumite pături ale populației". Această nostalgie ar putea fi eradicată „dacă forțele politice ale actualității (...) vor ști să redea populației încrederea în idealurile Revoluției".

Om trăi și om vedea, pacea o vom apăra !

● Să mai considerăm ciudat că „celebra" revistă **Oblio** continuă să apară cu un țugui de lăudăroșenie balcanică plasat, unde credeți, chiar lîngă prea-inspiratul său titlu sferic ? Nu, nu o să considerăm deloc ciudat, lucrurile copilărești ne înduioșează. Citim : „Revistă editată de PARTIDUL NAȚIONAL DEMOCRATIC" și pînă acum literele stau minunat, par cu totul normale, un partid, așa și așa, editează și el o revistă. Să editeze ! el editează, iar noi mai citim : „fondat (partidul n.n.) în 21 decembrie 1989, ora 23,55", iar din acest punct lucrurile încetează să mai fie de sagă. Nici nu erau și nici nu mai sînt. Cît s-or fi chinuit bieții oameni să prindă și ei o zi bună pentru a fonda un partid, a venit 21, dar condițiile nu erau din toate punctele de vedere propice, se mai trăgea, mai ieșeai impușcat, dacă doreai și tu ca tot cetățeanul să scandezi oarece sau să fondezi vreun partid, ăia nu, ți se cerea te miri ce, să te tîrăști bunăoară pe burtă, să execuți salt înainte să-ți mai legi rănile. Îți mai legai rănile, mai uitai. Trecea ziua aia bună pentru fondat anumite partide. Nu fondai un partid, nu puteai să scoți o revistă. Nu mai ieșea el **Oblio,** nu mai puteai să-ți continui lupta politică cu arma fotografică a pipițelor goale și n-ai mai fi reușit să istovești nomenclatura cu „Voluptăți orientale", s-o toci mărunt, dîndu-i cu Kama-Sutra (extrase) pentru ca apoi s-o învingi.

Dar, pînă una-alta, ziua bună (21 decembrie) iată, trecea. Părea a fi binișor miezul nopții, părea că totul a fost împrăștiat și pierdut. Cineva dintre prefondatori totuși a îndrăznit : „Domnilor, cît este ceasul ?" „E ora 23,55, trecutelea fix !" i s-a răspuns, iar toată lumea a înțeles importanța momentului. „Băieți, gata, atunci îl înființăm !" Și așa partidul fost-a fondat și așa revista **Oblio** s-a sumețitără...

Au prezentat :
Daniel Bănulescu
Lucian Vasilescu

prezentul continuă

Antiselecția — efecte întîrziate

Se vorbește de criza morală a societății post-comuniste, în particular a societății românești de astăzi. Este avută în vedere degradarea principiilor etice, a forței de acțiune a acestora în plan social sau interior uman, dar și distorsiunea psihică însoțitoare, atît de frecventă. Pe de o parte valoarea atribuită comportamentului etic este relativ redusă, pe de altă parte criteriile morale nu sînt ierarhizate, selectate, structurate într-un sistem. Același individ se poate vedea — mai frecvent decît într-o societate normală — aflîndu-se sub incidența a două sau mai multe comandamente morale care îl solicită în chip diferit și poate chiar contradictoriu. Sub raport psihologic se răspîndește în populație un anumit tip de conștiință falsă. În cadrul acesteia valoarea pragmatică (sau determinarea adaptiv-complexuală) precede și condiționează valoarea de adevăr și nu invers, așa cum se întîmplă în cadrul conștiinței normale, orientată primar către real. Conștiința falsă nu reflectă lumea după cum este ci așa cum ar trebui să fie, spre a compensa patologic, uneori fantasmatic, alteori doar dezavantajos pentru ambianță, defectele psihice ale subiectului. Conștiința sănătoasă, normală, reflectă lumea cea care este, oferă o șansă de adaptare a subiectului la lume și lumii o șansă de a se perfecționa prin acțiunea subiectului. Conștiința falsă sărăcește subiectul și lumea pentru a favoriza o potrivire echivocă și provizorie, ce sporește ulterior dezadaptarea, căci realitatea nu se lasă permanent sărăcită și distorsionată de ideile noastre morbide. Imoralitatea și distorsiunea psihică se întîlnesc în toate societățile, dar ele alcătuiesc în cadrul totalitarismului însăși structura de rezistență. În lumea postcomunistă ele vin prevalent din comunism. Comunismul, ca model de totalitarism s-a bazat pe chiar această idee : dacă unui individ i se conferă o anumită autoritate asupra semenilor, el se va dovedi autoritar cu cei care depind de el și dependent față de cel care i-a conferit poziția, în proporție directă cu cantitatea de negativități care îl caracterizează (negativități fizice, morale, psihice și intelectuale) — precum decizia de acțiune a unui mafiot va fi funcție de crimele pe care le are deja la activ. Totalitarismele în istoria sociobiologică a speciei sînt nu prin accident, ci prin chiar natura modului de funcționare, sisteme de antiselecție.

Iată o serie de aspecte care nu pot lipsi în analiza uneia din problemele centrale ale politicii post-comuniste : situația fostei nomenclaturi. Această nomenclatură a fost categoria socială a unei anumite ideologii nerealiste, agresive și, în final, criminale. Să zicem că aderența membrilor fostei nomenclaturi la această ideologie nu a fost reală, sau, oricum, renunțarea și convertirea la idei umaniste a avut loc după revoluție și a fost reală, sinceră. O serie de obiceiuri dezavantajoase societății și inacceptabile azi au caracterizat nomenclatura — să socotim însă că omul este rapid perfectibil în sfera actelor sale conștiente. Ce vom face însă cu rezultatele efectelor pe termen lung ale antiselecției practicate sub regimul comunist.

Selectarea negativă a cadrelor a propulsat pe scară socială pe cel aot în plan moral de duplicitate, iar, sub raport psihologic, conștiința cea mai falsificată, personalitatea cea mai exersată în refularea adevărului, spontaneității, autenticității, trăsăturilor de universalitate umană. A te opune fostei nomenclaturi nu este o problemă politică ci una socio-biologică : a repune în funcția dreaptă selecția, cea care avantajează națiunea și specia. Într-o altă privință, acest punct de vedere mi se pare a se vedea îndreptățit într-un ceva mai vechi articol apărut într-o reputată publicație internațională „Aristocid sub comisari și führeri". Se susține, pe date statistice și pe teste ce par serioase, că măcar unele grupuri asupra cărora a operat agresivitatea ucigătoare comunistă și nazistă erau caracterizate prin coeficiente de inteligență net superioare mediilor tipice pentru populațiile ambiante. Cum arăta media de inteligență a celor promovați de sistem atunci cînd exemplarele superioare erau ucise, eliminate ? Studiul citat vede în cele două totalitarisme modalități qvasibiologice de reducere a nivelului de inteligență a unor populații largi, la limită, a speciei în ansamblul ei.

Mai este deci problema fostei nomenclaturi una care privește doar individualitățile care să poată fi considerate izolat ? Adevărul este că dacă regula, situația tipică a sistemului, a fost antiselecția, nu se poate spune că această selecție negativă era unica în funcție sub comunism. O minimă necesitate a oricărei activități productive, oricît de rudimentare, sau de pervertite și dezorganizate, are nevoie de un grad, fie și redus, de selecție autentică, pozitivă. Selecția funcționa, chiar dacă defectuos, dar funcționa, pînă la un anumit nivel al ierarhiei, după cum se manifesta antiselecția. Nimeni nu putea prevedea într-un caz concret cît de sus te proiecta selecția pozitivă ; cît de jos te împingea antiselecția. Global, antiselecția compromitea totul, funcționarea selecției reale la niveluri joase și chiar antiselecția însăși la nivelurile înalte. Procesul statistic a fost însă acesta : acumularea valorilor într-o zonă de mijloc a societății, o zonă a modestiei, a umilințelor, a dezolării și, nu rareori, a compromisurilor. Cadrele cele mai valoroase de specialiști puteau fi întîlnite în facultăți și institute de cercetare — niciodată însă, ori extrem de rar, în posturi importante. Generații întregi de studenți români pot mărturisi că tot ceea ce au învățat, în instituțiile de învățămînt superior, s-a datorat unor asistenți răzleți, rarissim unor conferențiari și numai cu totul excepțional unor profesori. A coborî pe treptele ierarhiei sociale pentru a găsi autenticii specialiști și autenticii intelectuali, coborîre pînă la un nivel dat, cu grijă studiat, este șansa ce se poate oferi acestei țări, șansa reinstaurării unui proces firesc de selecție a valorilor.

Prin însăși imperfecțiunea celor ce își arogau dreptul de a alege între oameni, ierarhia comunistă rămînea permeabilă — foarte limitat permeabilă, dar permeabilă — unor valori cît se poate de adevărate. În fața fiecărui membru al fostei nomenclaturi, atunci cînd este un membru tipic, te poți însă întreba cît de larg este domeniul negativităților sale interioare. Atunci cînd nu este un membru tipic, te întrebi uimit : cu ce negativitate reală sau trucată și-a convins, ori și-a păcălit, selecționerii.

Caius Dragomir

minimax

Criza de autoritate (II)

Bazîndu-se pe contractul implicit încheiat cu **omul nou**, noua cîrmuire s-a pus temeinic pe treabă pentru a reinstaura liniștea și calmul, zdruncinate serios în decembrie '89 pentru că, poate, nu se putea altfel. A fost însă să fie întotdeauna mai aparte destinul României. Una dintre particularitățile dezintegrării imperiului sovietic (și se tot întreabă lumea, o fi știut oare Gorby ce face ?!) o constituie soarta oarecum ciudată a partidului comunist, dispărut parcă prea peste noapte și prea fără urmă, deși era cel mai partid comunist dacă e să te iei după numărul de membri pe cap de locuitor. Chiar **omului nou** i s-a părut cam stranie dispariția asta. De unde sîcîitoarea confruntare a frontului cu o **problemă a credibilității** bunelor sale intenții anticomuniste, mai ales că lideri politici ai vechiului regim, unii chiar din linia-ntîi și foarte mulți din linia a doua sau din rezerva de cadre U.T.C. n-au stat de-o parte, bîntuiți de cine știe ce angoase morale, cum le-a recomandat un filosof la televizor, ci s-au angajat ferm într-o nouă luptă revoluționară. Fie, a acceptat **omul nou**, direct interesat și doritor de liniște. Dar odată depășită faza romantismului revoluționar, s-a iscat o altă întrebare, sîcîitoare, căreia liderii frontului n-au reușit să-i dea decît răspunsuri evazive. La urma urmelor, totuși, ce s-a întîmplat în decembrie ? De-acum sînt bine cunoscute toate scenariile, așa că **passons.** Nu înainte de a remarca imposibilitatea eludării episodului respectiv, îndeosebi din memoria tinerilor, căci, spun ei, tinerii, cei mai puțin contaminați de **omul nou**, tinerii care au ieșit atunci în decembrie să înfrunte mașinăria de război, spun mereu „morții nu ne lasă". Și pentru că despre autoritate este vorba, morții din decembrie sînt singurii intangibili. Mulți dintre ceilalți care au scăpat atunci, au ajuns acum ținta oprobriului public, urîți cu înverșunare de **omul nou** care își dă foarte bine seama cît de periculoși sînt. Împotriva morților nu se poate face însă nimic.

În același timp, parcă pentru a fi respectate singularitatea și tragismul istoriei noastre, specificul modului de înlăturare a dictaturii, adică violent și cu participare de masă, deci imposibil de realizat fără o „pregătire" a brațului înarmat al partidului și statului (revoluție-revoluție, da' nici chiar așa ?), a făcut ca **problema securității** să nu poată fi rezolvată, motiv suplimentar de neîncredere. Pînă și **omul nou** a mai mîriit în astă privință.

Cu toate acestea, la 20 mai, o majoritate covîrșitoare a electoratului și-a exprimat adeziunea la F.S.N., noii guvernanți obținînd un important cîștig de autoritate legitimă. Gîndit însă tocmai din acest punct de vedere, al autorității, scorul electoral înregistrat impunea oarece prudență, existînd o mare probabilitate ca votul **omului nou** să fie rezultatul a trei componente : 1) o **motivație pozitivă** — recunoștință pentru ameliorarea cît de cît a nivelului de trai, încredere pentru promisiunile făcute printr-o propagandă eficientă și, nu în ultimul rînd, prestigiul personal al președintelui frontului ; dar și 2) o **motivație negativă** — frica de consecințele unor modificări radicale atît în domeniul politic cît și în cel economic, respingerea agresivității propagandei anticomuniste, neîncrederea în liderii opoziției, îndeosebi în cei doi „venetici" contracandidați la președenție care n-au mîncat salam de soia, etc. ; împreună cu 3) un **vot de încredere dat cumva în alb** avîndu-se în vedere că perioada vizată era (este) de numai 2 ani.

Ajungem astfel la perioada post-electorală cînd, contrar așteptărilor, nu numai că nu s-a instaurat liniștea mult dorită de **omul nou** ci dimpotrivă, cum spun sociologii, entropia socială s-a accentuat continuu și la nici o lună după alegeri explozia s-a produs. Prima explozie, pentru că se mai așteptă și altele.

Indiferent cum și de ce s-au întîmplat toate cîte s-au întîmplat în cele trei zile de coșmar ale Bucureștiului, ele marchează răbufnirea la suprafață a unei crize de autoritate la scară generală.

Nimeni nu mai respectă pe nimeni și nimic. Păi dacă a fost nevoie de mineri, a constatat îngrozit **omul nou**, atunci se-ntîmplă ceva necurat acolo sus. Poliția și armata reacționează ciudat. Procuratura s-a împotmolit încă de la dosarele teroriștilor. Securitatea uite-o nu e, iar primul ministru îi bănuie pe foștii securiști (care foști securiști ?) că ei au pus totul la cale în 13—15 iunie. Și, ca și cînd n-ar fi fost deajuns de năucit de cîte i se întîmplă, **omul nou** se trezește pus în fața unui program de guvernare cu totul altcumva decît bănuia el. Terapie de șoc ?! Tăiat în carne vie ?! Păi parcă altfel ne-am înțeles înainte de alegeri ! Începînd cu și de la stăpînire, **au sărit în aer toate instanțele de autoritate.** Biserica ? Hai să fim serioși, că pînă la Dumnezeu te mănîncă sfinții și popii ! Oricît s-au străduit ei noii guvernanți mergînd pe la tot felul de slujbe și parastase, bătînd cruci peste cruci în prim plan, e greu să reclădești peste noapte ce s-a distrus în jumătate de secol. Intelectualitatea ? Scriitorii (și filosofii) noștri disidenți ? (Bine măcar că Noica și Mircea Eliade au murit, căci precis n-ar fi scăpat neterfeliți.) Trădători huiduiți la scenă deschisă. Să muncești cinstit ? Păi bișnițarii și curvele forfotesc în voie și se pricopsesc pe zi ce trece, domnii se plimbă prin străinătățuri iar alții să muncească cinstit !?

Supus la încercări prea grele, **omul nou** agonizează. Oamenii rămîn doar bieți oameni, năuciți, deziluzionați, neștiind în cine și ce să mai creadă, dar îndîrjiți să trăiască mai bine, fie ce-o fi. Poate că într-adevăr **morții nu ne lasă.** Haosul în care s-a ajuns ar putea foarte bine să ducă direct într-o nouă dictatură. Dar nu neapărat...

Credeți în minuni ? La această întrebare, toți, dar absolut toți ziariștii acreditați la Palatul Națiunilor din Geneva au răspuns afirmativ, iar dacă au ajuns să fie trimiși acolo, n-or fi ei ultimii oameni. În definitiv, cum spunea Cioran, „...ce ne mai rămîne decît să mergem spre capătul soartei noastre aruncîndu-ne într-o vîltoare din care gradul nostru de frenezie ne va scoate învingători sau învinși."

Șerban Lanescu

stop-cadru

Cosmos și haos

Se poate, pentru prima dată cînd am sentimentul că o lectură conjuncturală poate fi o cale spre un adevăr liber-publicabil și cînd semnificațiile unui text, în loc să fie întunecate de presiunea evenimentelor, se decantează mai ușor și ne lămuresc chiar întîmplările confuze prin care trecem. Cartea *) pe care am citit-o recent (!) participă la o **dublă actualitate**, una previzibilă și de suprafață, alta de adîncime și cu totul surprinzătoare.

Cea dintîi s-ar înscrie în atît de frecventul azi **gen** al dezvăluirilor publice, la **specia** numită „viața grea a manuscriselor" în regimul de dinainte de 22 Decembrie '89. Eseurile de mitologie ale lui Andrei Oișteanu fuseseră încheiate spre finele lui '85, predate spre publicare **Editurii Eminescu** în '86 și, după o zadarnică așteptare în sertarele acesteia, duse în '88 la **Editura Minerva.** În acest lung răstimp, variante ale unor capitole au putut fi citite datorită unor redacții precum cele de la **Viața Românească, Revista de istorie și teorie literară** sau **Revista de Etnografie și Folclor.** Aceste peripeții editoriale sînt însă trecute sub tăcere în **Nota** autorului, ce se află pe coperta a treia (interioară), menționîndu-se în schimb altceva :

„În mod arbitrar, cenzura a impus excluderea din text și din notele bibliografice a numelor unora dintre autorii citați, plecați din țară sau considerați indezirabili de vechiul regim dictatorial. Dat fiind că la data de 22 Decembrie 1989 volumul se afla într-o fază avansată de tipărire, le menționez numele aici și nu la locurile unde s-ar fi cuvenit: **Petre Alexandrescu. Monica Brătulescu, Constantin Eretescu, Octavian Paler, Ion Talos.** Sper ca alstfel de practici să rămînă doar o tristă amintire".

Dincolo de actul de reparație morală, transpare din fragmentul de mai sus și una din **metodele** prin care în deceniile cenzurii C.C.E.S. se putea păstra faptuirii intelectuale un minim de demnitate și profesionalism. Era de neconceput ca într-o lucrare de folclor, de exemplu, să nu iei în discuție cărți fundamentale, cum e cea a lui Ion Talos despre jertfa zidirii ori cea a Monicăi Brătulescu despre colinde și atunci dădeai pasaje semnificative din ele, le menționai titlul însă nu și autorul. Devenite „anonime", rîndurile își camuflau temporar părintele, fără a păgubi prea mult pe cititorul obișnuit și făcîndu-l să surîdă pe cel avizat. Și tot un zîmbet ne smulge și răsfoirea paginilor despre mitologia populară românească în context european pe care le avem acum în față. Fiindcă, zăpăciți de arbitrariul propriei lor meticulozități fără scrupule, cenzorii au eliminat numele lui **C. Eretescu,** plecat „legal" și expert în probleme de folclor, dar l-au lăsat pe cel al lui **Ioan Petru Culianu** (Couliano), „fămas" și afirmat în Occident ca istoric al religiilor (citat, printre altele, pentru volumul despre eros (!) și magie (!) în Renaștere).

Dar să revenim la impactul de adîncime al recentei lucrări a autorului **„Grădinii de dincolo"** și al **„Zoosophiei"** (1980). Andrei Oișteanu a fost obligat să lase pe copertă doar un lung „subtitlu", și să renunțe, pentru a putea salva demonstrația de substanță, la titlul original, care era **Cosmos și Haos.** Oricum esența demersului său continua să ne îndrepte în această direcție : „...pornind de la un număr mare de motive mitice diferite — am încercat" spune A.O. într-un **Cuvînt înainte** — „să delimităm coordonatele unui model de gîndire arhetipală, pe care l-am numit convențional **«Cosmos și haos»".**

Mentalitatea și comportamentul sătenilor români, de azi și de ieri, exprimă prin colinde sau cîntece de petrecut (de înmormîntare adică), prin legende sau basme, tocmai variatele modalități în care haosul atacă rînduiala lumii și feluritele trăiri estetice și sentimentale prin care țăranii au sperat în victoria „Cosmosului". Ei știau că numai Binele e cosmotic, e orînduit frumos și cinstit în timp ce Răul îl simteau ca izvor de monstruozitate și urîțenie. Pentru viziunea tradițională, nu de demult, ci din zilele și satele de azi, **răii** produc **nonordinea,** rînduiala mincinoasă și perisabilă ce provoacă și profită de haos.

„Boala, moartea, furtuna, eclipsa, cutremurul, invazia inamicilor etc. sînt receptate ca fiind ipostazieri ale Haosului, care disturbă rînduiala Cosmosului". Omul de la țară reacționează firesc față de aceste năpaste, nu le neagă prezența ipocrit (precum dogmaticul), ci le contracarează printr-o permanentă speranță. Să nu (mai) credem că satul tradițional ar fi dispărut. E drept, el a fost demolat, ciuntit și sărăcit, dar a păstrat acea **minimă morală,** ale cărei principii au ieșit la iveală în zilele și noptile purificatoare ale **orașelor** martirizate și revoltate din România. Trăsătura de unire dintre grupurile sătești din sărbători și grupele urbane de protestatari pașnici o constituie **o anume calitate sufletească,** un anume tip de acțiune și simțire. Ele au existat dintotdeauna în noi, ne-au apărat fără să știm de cel rău, iar în decembrie '89 sau în serile Golaniei au izbucnit făcîndu-ne să scăpăm, aproape în pofida noastră, de la o apocaliptică pîngărire. Despre cel care și-a păstrat o mentalitate **participativă,** A.O. subliniază că „nu se comportă ca un spectator pasiv... ci participă activ, cu mijloace mitico-rituale, la regenerarea cosmosului urat și la restabilirea ordinii..." care este temporar tulburată. De altfel „bună parte dintre legende, colinde, balade, descîntece (prin recitarea lor) și ceremonii, ritualuri, gesturi magice (prin practicarea lor) au ca ultim scop menținerea sau restabilirea **rînduielii lumii".** Apare aici atinsă vasta temă a sărbătorilor și revoluțiilor, ca singure arme prin care omul de rînd își instaurează singur fericirea. Dar marele merit al eseistului constă în surprinderea funcției de **destabilizare a răului,** care se află nuclear în multe creații folclorice. Capitolele care deschid și închid această carte, **Motive și semnificații mitice în colinda tip „Furarea astrelor",** respectiv **Labirintul — Ordine și Haos,** se referă cu precădere la un asemenea proces simbolic și afectiv. Din primul am putea alcătui chiar o micro-antologie, într-atît de sugestive și actuale sînt citatele. „Dracii numai de Crăciun și de Anul Nou nu umblă și nici o altă necurățenie, căci se tem de băieții care umblă cu colinda" căci cele 12 zile de deschidere a cerului dintre Crăciun și Bobotează aduc „o stare paradisiacă". În multe colinde e vorba despre o luptă mitică declanșată de răpirea, ascunderea, înghițirea de către demon a unor însemne divine, act care produce regresiunea temporară a Cosmosului în Haos : „Iuda cheia mi-a furat / Și în rai că s-a băgat / Multe lucruri și-a luat / Luă luna cu lumina / Soarele cu razele / Scaunul de-mpărăție / Și bățul de vitejie". În cîntecele din simbolica **Prădarea raiului.** A. Oișteanu semnalează ca principal **Motivul trezirii :** „Scoală Doamne, nu dormi / Că de cînd ai adormit /.../ Și lumea s-o păgînit /.../ De-atunci nu-i rod în bucate / Nu-i nici grîu, nici nu-i secară / Numai neghinioară goală/". Restaurarea tradițională a lumii nu e făcută însă doar de eroii care se trezesc, ci și de **eroi care își asumă frica.** „Curajul nu este... echivalent cu lipsa de frică... ca urmare, a înfrunta o ființă de care nu îți este frică nu reprezintă un act de curaj". Lupta mitică cu demonul, în legendele europene sau iraniene, e urmarea unei unanime demonofobii, și devine victorioasă numai atîta vreme cît eroul intră în contact cu principala armă a lui Scaraoțchi sau Tiamat, (sau a Securității ; zicem noi, actualizînd fortat și nu prea). Aceasta e **Spaima.** Eroii epicului folcloric (ca și cei ai protestului stradal) își exorcizează spaima, și astfel învinge haosul din societate și lume, instaurînd, mai întîi în sufletul lor, principiul cosmosului — **legea neînfricării.**

Andrei Oișteanu cuprinde în eseul său o originală discuție despre **tema potopului** în folclorul românesc, despre **paltinul cosmic** sau despre **balaur și solomonar.** Deși aceste capitole particularizează, și ele ,arhetipul luptei dintre bine și rău, din motive de concizie, voi evoca aici numai capitolul final, cel care discută semnificațiile **labirintului.** Tocmai fiindcă noi toți încercăm senzația (speranța) unei ieșiri la lumină dintr-o întunecată și neînțeleasă (dar mortală) construcție. A. Oișteanu pleacă de la o definiție din 1982 a lui Norbert Miller („Labirintul nseamnă ordine") și vrea să demonstreze dreptul la această parafrază : **Labirintul înseamnă haos !** Labirintul e haos — pentru că e o ordine represivă, iar orice ordine, nu numai simbolică, ci și socială, represivă e un haos de tip labirintic, în care mori nu fiindcă te înghite fiara, ci fiindcă te rătăcești. Important e însă faptul că Tezeu ucide Minotaurul, descifrîndu-i mai întîi ascunzătoarea, deci parcurgînd înspăimîntat, dar atent și gînditor, sistemul. Și făcînd aceasta **cu mîinile goale.** Din cartea de mitologie populară transpare **un tip de erou,** comun tradițiilor rurale românești sau celor inițiatice orientale, caracterizat prin trei victorii asupra lui însuși, care îi vor da automat supremația asupra dușmanului. **El e cel care se trezește din somn, cel pe care spaima nu-l paralizează** și, mai ales, **cel care luptă cu mîinile goale.** Aceste semnalmente sînt însă atribute comune atît protagoniștilor lumii de vis a mitului clasic ori popular, cît și oricăruia ce vrea să instituie, hic et nunc, o **Societate civilă** opusă, din principiu, așa-zisei ordini a labirintului dictaturilor.

Paul P. Drogeanu

*) Andrei Oișteanu, **Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească.** București, Editura Minerva, Seria Universitas, 1989.

povestea vorbei

Management

Titlul de mai sus e înșelător. În realitate, nu mă interesează cuvîntul **management** în sine, sensurile sau gradul de adaptare a formei lui. Îl folosesc așa cum e folosit în ultima vreme : cu valoare magică, cu convingerea că simpla sa prezență poate schimba un text prăfuit de economie politică marxistă în discurs științific modern. Am în față un articol cu titlu rebarbativ : **Marcant conținut metodologico-aplicativ ;** speranța că ar fi vorba de o parodie se destramă repede: e un text serios apărut într-un săptămînal ne-oficios **(Opus** 25/1990, 4). Conținutul textului poate fi corect (just, era să zic) ; nu rămîne mai puțin fascinantă impresia imediată că singurul corp străin din el e cuvîntul **management :** înlocuindu-l cu orice altceva (de exemplu cu „creșterea productivității muncii pe baza organizării mai bune a producției și a muncii", sau cu „perfecționarea întregului sistem de conducere democratică a vieții economice" — citez dintr-un mai vechi Raport la un mai vechi Congres...), articolul ar redeveni un exponent fără fisură al stilului economico-politic de pînă mai ieri (un anume progres s-a făcut, totuși, prin înlocuirea atîtor cuvinte cu unul singur).

Modelul care stă la baza textului și fi determină structura logică și sintactică are cîteva trăsături bine fixate de o practică lingvistică îndelungată : de exemplu, tema progresului constant, care se manifestă prin leit-motivul „tot mai" (proces „tot mai complex și viguros", „element tot mai important", „dobîndirea unui tot mai amplu caracter") și prin permanenta raportare la axa temporală („în faza de început", „treptat", „în faza maturității", „în condițiile intensificării..."). Să nu se înțeleagă că ar avea cineva ceva împotriva studiului în perspectivă istorică al unui fenomen ; dimpotrivă, numai că abordarea istorică însăși pierde prin supunerea față de o schemă abstractă, aplicabilă mecanic. Lexicul specific acestei viziuni e extrem de unitar și de bine reprezentat în text : **a deveni, dobîndire, proliferare, creștere, intensificare, salt.**

Caracterul dual al determinărilor e tot un manierism al limbajului științific de lemn, pe care l-am mai observat, și altă dată, în unele texte noi și democratice. În studiul de care vorbim acum, oroarea de unic se manifestă lingvistic prin perechi de genul : „evoluții cantitative și calitative", „un mare număr de metode și metodologii", „parametri constructivi și funcționali", „înțelegerea și însușirea", „complex și riguros", „dublul caracter al conducerii de știință și artă" sau prin compuse : „metodologico-aplicativ", „economico-social", „descriptiv-enunțiativ". Frecvent e și tiparul „X... precum și Y" (cu varianta „X... ca și Y"), folosit în construcții mai complexe. Adjectivul antepus aparține aceluiași stil; nu întîmplător, el e întotdeauna un intensificator și un apreciativ : **„pronunțata** sa abordare", **„ample** tendințe descriptiviste", **„marcant** caracter intuitiv", **„tot mai amplu** caracter metodologico-aplicativ", „expresie (...) a **marilor** progrese", „un **mare** număr de...", „o **largă** proliferare", „o **puternică** amprentă", **„accelerate** evoluții". Schematismul sintactic și cliseul lexical îngreunează considerabil accesul la ideile textului — tocmai pentru că orice cititor le asimilează zgomotului de fond, lipsit de sens, al discursului de tip totalitar, față de care s-au creat de mult mecanisme de apărare.

Textul conține, firește, și mărcile abuzului de generalități (frecvența infinitivului lung), ale caracterului impersonal și pasiv al enunțului ; în inventarul de termeni și formule prin care ne apropiem de reconstituirea integrală a articolului intră și bine cunoscutele : „o contribuție esențială, „prioritar", „pe bază de", „intensificarea eforturilor", „cu bune rezultate", „creșterea calității" ori cliseul metatextual „în final considerăm necesar să subliniem că..." În fond, de ce să nu crezi că e vorba despre **management ?**

Ar mai trebui adăugate două obiecții la două încălcări ale neutralității terne : nu construcția „se impun mai multe evidențieri", în care substantivul **evidențiere** preia (ca infinitiv lung al verbului **a evidenția)** un sens specific locuțiunii „a scoate în evidență" ; or, el e consacrat cu sensul de „recunoaștere publică a meritelor cuiva". Apoi mai apare și formularea „exercită o puternică amprentă", combinare improprie a verbului neologistic cu un substantiv folosit ca metaforă uzată în alte structuri. De altfel, stilul abstractizat și lipsit de naturalețe e marcat de evitarea sistematică a cuvintelor fundamentale și a expresiilor curente: în exemplele de mai sus, verbele **a scoate** (în evidență) sau **a pune** (amprenta) trebuiau evitate cu orice chip, pentru că nu corespundeau unei anumite idei constrîngătoare despre limbajul științific (în speță, al economiei). Acesta își mai permite totuși din cînd în cînd cîte o îndrăzneală, cîte o nebunie — și atunci vorbește despre **management.**

Rodica Zafiu

aniversări

Model și adaptare la Alecsandri

În aprilie sau mai 1851, Teatrul Național din Iași juca noua comedie a lui Alecsandri intitulată **Doi morți vii**. Autorul însuși indicase modelul piesei sale în vodevilul franțuzesc **L'homme blasé** al lui Duvert și Lausanne, prezentat în premieră spectatorilor parizieni — la teatrul Vaudeville, desigur — în 1843, iar celor ieșeni de trupa dnei Frisch în chiar anul următor, în octombrie 1844. Piesa autorilor francezi care s-a bucurat de un succes considerabil — F. A. Duvert era de altfel un autor în vogă — a fost adaptată și în limba germană de actorul și comediograful vienez J.N. Nestroy, considerat cel mai important autor comic de limbă germană al secolului trecut ; sub titlul **Der Zerrissene** („Nehotărîtul"), ea a fost jucată în 1844 și a fost de asemenea foarte bine primită. Coincidența alegerii făcute de cei doi autori, român și austriac, dintre cei mai cunoscuți și mai iubiți în epoca lor, are darul de a atrage atenția asupra unei situații pe care istoria noastră literară n-a subliniat-o îndeajuns : piesele comice ale lui Alecsandri fie ele originale sau imitații, se integrează într-o foarte largă mișcare europeană în care vechile procedee ale commediei dell'arte și ale farsei populare se întîlnesc cu noul gust al idilei Bidermeier pentru a oferi spectatorului burghez de la mijlocul secolului trecut un produs hibrid din punct de vedere artistic, dar foarte apreciat : imaginea — puțin idealizată și binevoitor critică — a propriei sale condiții sociale, aflate pentru moment în zona incertă a emancipării dintr-o structură și de o clasă aflată în pierdere de viteză, căreia îi invidiază însă atributele și în legătură cu care ezită încă dacă să i se substituie sau să o înlăture cu totul. Această situație se reflectă și în vodevilul amintit, precum și în cele două adaptări la care ne referim, cu unele modificări a căror examinare poate arunca unele lumini nu doar asupra structurii sociale diferite din Moldova timpului respectiv, ci și asupra preferințelor celor doi autori în domeniul construcției dramatice, tipului de comic etc.

Vodevilul lui Duvert și Lausanne cuprinde cam următoarele elemente ale intrigii : în casa bogatului Nantouillet, încă tînăr dar plictisit de o existență fără rost, lăcătușul Ravinard — venit pentru o reparație — întîlnește pe vecina proprietarului, văduva dnă des Canaries, pretendentă la mîna și mai ales la averea acestuia. Dna des Canaries nu era însă alta decît vechea logodnică a lui Ravinard de pe vremea cînd era doar o modistă frumușică și săracă, pe care-l părăsise pentru o partidă mai bună, cu un nobil bătrîn și scăpătat. Impulsivul Ravinard îl provoacă pe Nantouillet, cei doi se încaieră și cad în apă, fiind considerați morți. Beligeranții se salvează însă, fără să știe unul de celălalt, și — convinși că și-au ucis adversarul — se ascund în același loc : în casa arendașului Jean Remy, vechi prieten al lui Ravinard, unde vine și Nantouillet, deghizat în rîndaș. În această postură ancilară, bogatul bolnav de spleen descoperă nu numai satisfacția nebănuită a muncii fizice, care-i readuce apetitul pierdut și dragostea de viață, ci și iubirea timidei și blîndei Louise, singura lui confidentă. După mai multe peripeții, care duc la demascarea prietenilor interesați doar de moștenirea lui Nantouillet, cei doi tineri găsesc calea spre fericire în instituțiile eminamente burgheze ale căsătoriei și unei activități sănătoase.

Amîndouă adaptările păstrează cea mai mare parte a acestor elemente, precum și desenul psihologiei mai tuturor personajelor, motivațiile lor interioare ; ambii autori dezvoltă sugestiile caracterologice existente în numele personajelor din original și le întăresc în sensul propriilor tradiții, apropiindu-le și pe această cale de înțelegerea publicului lor : Nantouillet devine von Lips la Nestroy, nobil de proveniență recentă, și Dumitrachi Ghiftui la Alecsandri, arendașul Jean Remy se transformă în Krautkopf (căpățînă de varză) la Nestroy și sătrariul Talpă Lată la Alecsandri, Ravinard este înlocuit de Gluthammer (ciocanul de foc) la Nestroy, nume care sugerează pasiunea ardentă și impulsivitatea, și de Egor, birjarul lipovean, la Alecsandri. Mme des Canaries se va numi Schleyer (văl, cu posibilitatea asocierii unor expresii ca „a lăsa vălul", adică a intra în lume) în textul german și Ferchezeanca în cel român ș.a.m.d. Nu numai numele personajelor sînt modificate în cele două adaptări, ci și statutul social al unora dintre ele, în special la Alecsandri. Dacă în originalul franțuzesc și în adaptarea vieneză se putea concepe un lăcătuș competitor la mîna unei mici burgheze, situația era imposibilă în Moldova unde această meserie nu exista practic și echivalentul ei era asigurat de foștii robi țigani, aflați încă în clientela curților boierești. Alecsandri modifică deci identitatea socială a personajului și-l face birjar, categorie oricum independentă din punct de vedere economic, și-l face lipovean nu numai pentru că această meserie era într-adevăr monopolizată de lipoveni, ci și pentru a înlocui trăsăturile particulare ale modelului francez, sugerate de numele său (**ravine** înseamnă un torent tumultuos), prin caracteristicile convenționale ale grupului etnic respectiv : sentimentalism ușor inflamabil, afectivitate puternică, naivitate dar și bună credință etc. Din această modificare a personajului decurge și o modificare a calității comicului său. Ravinard nu este un tip comic decît prin consecințele disproporționate ale impetuozității sale ; Egor se plasează într-un spațiu comic diferit, regizat de regula așteptării înșelate — în care se încadrează și lanțul de păcăleli pe care i le trag toți ceilalți, în calitate de îndrăgostit (Ferchezeanca) sau de birjar (Acrostihescu, dar și logodnica), dar și amestecul de vocabule slavone pe care le utilizează în text, avînd ca efect o scădere, o sabotare a tensiunii mesajului în sine, care devine, din patetic, ridicol. Este un procedeu caracteristic lui Alecsandri, absent cu totul din modelul francez ca și din adaptarea lui Netroy transplantat din comediile sale anterioare care l-au moștenit, la rîndul lor, din vechea tradiție a teatrului de păpuși, unde apăreau personaje comice caracterizate etnic și implicit lingvistic; turcul, muscalul, ovreiul etc.

Tipul și partitura comică a lui Egor se încadrează în tendința mai generală a lui Alecsandri de a sublinia trăsăturile comice ale personajelor și ale situațiilor dramatice. Replicile personajelor din adaptarea românească sînt mai explicite decît cele din original, ele supralicitează și dezvoltă ceea ce era enunțat sau doar sugerat acolo. În momentul izbucnirii conflictului, Nantouillet îi zice lui Ravinard : „Vous allez sortir n'est — ce pas ?", dar Ghiftui șarjează : „Ei, apoi vrei să te arunc pe fereastră ?", după accident Mme des Canaries strigă : „Là ! Là ! dans la rivière ! noyés tous les deux !" și apoi comentează în aparteu : „Encore si j'étais sa femme !", în timp ce Ferchezeanca se desfășoară în gesturi largi și strigăte repetate : „(răcnind cu spaimă, caută pe fereastra balconului) Vai de mine !... c-o căzut în iaz din balcon !... nu se mai zăresc... poate că nu știu să-noate!... (deznădăjduită). Or să se-nece... și-ncă n-am apucat măcar a mă mărita... (aleargă în fund și strigă) Săriți... săriți... alergați..." etc. Prin explicitare, personajele devin mai limpezi dar acțiunea își pierde caracterul imprevizibil prin îngroșarea semnelor anticipative. Dacă recunoștința pe care Louise o arată încă din actul I lui Nantouillet — sprijinitor discret al familiei sale în vremuri grele — constituia doar o premisă pentru dragostea sa care se va manifesta ulterior, la Alecsandri lucrurile sînt denunțate încă de la început și Tița, ipostaza românească a Louisei, are expresii cu adevărat premonitorii, căci ea îi spune lui Egor la începutul actului I : „Cînd am aflat că s-a întors din străinătate... știi ? de mi-ar fi căzut din cer un logodnic cu păru de aur, nu m-aș fi bucurat așa de mult !" (declarația se va repeta mai departe încă mai explicit). Și așa mai departe...

Modificările din structura personajelor antrenează la rîndul lor modificări în structura și în construcția piesei. Atît adaptarea lui Alecsandri, cît și aceea a lui Nestroy, amplifică dimensiunile textului original. Față de 10 970 cuvinte în piesa lui Duvert și Lausanne, textul lui Alecsandri are 14 323 iar aceia al lui Nestroy peste 14 500, ceea ce înseamnă pentru ambele un spor de cca 30%. Pe de altă parte, repartiția acestui text pe roluri nu rămîne identică. Dacă Nantouillet are o poziție predominantă în piesa franceză (42,8%), care este păstrată aproape neștirbită în adaptarea lui Nestroy (procentajul lui von Lips este de 39,3%), la Alecsandri, întinderea rolului principal scade la numai 32,9%, iar Tița ocupă doar 13% față de 14,3% ale Louisei (12,1% pentru Kathi în **Der Zerrissene**). Cele două personaje secundare masculine, Ravinard și Jean Remy, cărora le revin 11 și respectiv 10,7% din text, rămîn la valori comparabile, atît la Alecsandri (10 și respectiv 9,4%), cît și la Nestroy (12,6 și respectiv 11,3%), însă o diferență de tratament se observă în cazul „intrigantei" din piesă : Mme des Canaries ocupă 10,6 din textul original, procent care scade pînă la 5,8 pentru Dna Schleyer cu o prezență mai ștearsă la Nestroy, dar urcă pînă la 16,3% pentru Ferchezeanca, la Alecsandri. Aceste două modificări — scăderea dimensiunii celor două roluri principale ale cuplului pozitiv și creșterea spectaculoasă a partiturii „intrigantei" — nu sînt întîmplătoare și nici fără importanță în adaptarea lui Alecsandri. Cuplurile pozitive au o existență ștearsă în comediile sale, în **Nuntă țărănească** de pildă, iar cînd au o consistență ceva mai mare este vorba de obicei de adaptări precum cea în cauză în **Scara mîței** sau în **Ginerele lui Hagi Petcu** ; tinerii îndrăgostiți din piesele sale comice par să stea întotdeauna sub semnul sentinței lui Du Bos care afirmă că amorul „jette souvent du ridicule sur les personnages les plus sérieux". El arată însă o predilecție deosebită pentru rolurile feminine de „intrigant" în sensul unei activități, laborioase și ingenioase în același timp, într-un scop determinat care e de regulă mariajul (al său sau al unei fiice), așa cum sînt Gahița Rozmarinovici în **Iorgu de la Sadagura**, Zamfira din **Piatra din casă**, Chirița din **Chirița în Iași** sau chiar eroinele din primele sale încercări, **Farmazonul din Hîrlău** și **Modista și cinovnicul**. Deși, de obicei, metodele utilizate nu sînt cele mai ortodoxe și nici scopurile urmărite nu sînt ajunse întotdeauna — cum se întîmplă și în **Doi morți vii** — aceste tipuri sînt privite de autor cu oarecare simpatie, datorată în primul rînd caracterului lor activ și întreprinzător, perseverenței cu care își urmăresc interesul, embrionului de personalitate pe care îl dovedesc toate. În adaptarea lui Alecsandri acest tip nu acoperă doar un rol mult mai întins decît modelul său, dar își extinde prezența și în actul al doilea, unde originalul francez o abandonase cu totul, intervenind direct în desfășurarea acțiunii de după presupusa moarte a celor doi rivali ; și știm cît de puțin inventiv era Alecsandri în această privință ! Pe de altă parte, chiar profilul moral al Ferchezeancăi este ușor corijat, competitorii (și deci autorul) lăsîndu-i șansa unei reabilitări ulterioare pentru că aceasta, care începuse nu ca modistă, ci ca actriță, este scutită de orice urmări ale faptelor sale cu condiția „să intri iar în trupa teatrului național, ca să cîștigi aplaudele publicului..."

Toate aceste adaosuri și modificări față de textura piesei originale schimbă desigur, caracterul comicului și complică desfășurarea acțiunii. Modificările și adaosurile operate de Nestroy aveau în general scopul de a spori motivarea acțiunii și dramatismul ei. Demascarea intrigantei nu se mai produce aici, de pildă, prin simpla întîlnire dintre meseriașul trădat și fosta logodnică în prezența viitorului soț, ci se complică pentru a grada tensiunea și a spori efectul teatral : Kathi aude conversația dintre Madame Schleyer și vechiul ei curtezan, ea raportează întîmplarea lui Gluthammer, care bănuiește identitatea văduvei și-i împărtășește Kathiei suspiciunea sa, aceasta e dezolată că și-a trădat stăpînul și încearcă să-l prevină dar e împiedicată tocmai de Madame Schleyer, apare Gluthammer și scandalul izbucnește într-o notă dramatică („Mach dein Testament, Glückzerstörer !" etc.) în care încăierarea și moartea aparentă a celor doi pare rezultatul logic al creșterii tensiunii și nu un accident stupid, o întîmplare neașteptată într-o ceartă păstrată în registrul comic, precum la Duvert și Lausanne. La Alecsandri dimpotrivă, interesul spectatorului se hrănește din digresiunile pitorești în lumea fiecărui personaj, fără mare legătură cu acțiunea principală : tipurile, în special cele secundare, sînt mai bine desenate plastic, chiar dacă nu sînt întotdeauna logice, iar comicul intrigii — oarecum extravagant în atmosfera încă patriarhală a Iașilor de atunci — trece pe al doilea plan în fața comicului personajelor, autohtonizate nu numai prin nume, profesie, încadrarea reușită în geografia socială și mai ales prin limbaj, ci și prin reelaborarea unora dintre ele și încadrarea într-o tradiție deja constituită. Am amintit în acest sens pe lipoveanul Egor. Un alt exemplu este al celor doi prieteni și paraziți ai lui Nantouillet, Poliveau („vieux fat ridicule") și Alfred („jeune élégant") care joacă un rol mai bine conturat în adaptarea lui Alecsandri, devenind — primul — un crai bătrîn fost adorator al Ferchezeancăi, pe numele său Hagi-Flutur, iar al doilea poetul Acrostihescu, demagog liric din familia „poetului romantic" al lui Matei Millo (1835) sau a lui Sarsailă al lui Heliade Rădulescu (1837). Relaxarea coerenței dramatice, alături de celelalte trăsături amintite — exagerarea limbajului, introducerea unor episoade bufe și artificii precum trapele, stafiile deghizări ș.a. sau îngroșarea liniilor caracterologice — împing spectacolul lui Alecsandri spre zona farsei, fără să i-o abandoneze cu totul. El devine astfel mai accesibil publicului local și totodată permite utilizarea unor personaje și unor structuri de oarecare tradiție în literatura noastră, facilitînd treptata configurare a unor tipuri dramatice autohtone care îi vor supraviețui.

Mircea Anghelescu

fragmente dintr-o etică a autorului

Cum l-a omorît George Bacovia pe Gheorghe Vasiliu

a-nceput să-l omoare încă din copilărie. A fost, așa, ca un fel de dat.

Mai întîi l-a omorît maică-sa. Aproape imediat după ce l-a născut pe „ăla", pe **gheorghe vasiliu** (unu', acolo, al cincicilea sau al șaselea copil din treișpe) și-a dat seama că n-are ce face cu el și-a-nceput să-l folosească la nașterea Celuilalt : GEORGE BACOVIA. Ce și-a zis ea, dînsa, mama ? (O chema Zoia). Băiatul e timid, sensibil, bolnăvicios — trebuie să ne îngrijim de el în mod special, trebuie să ne împlinim și noi odată și-odată veleitățile. Uite ! Are înclinații muzicale. Ce-ar fi să-l facem artist ? Da. Neapărat ! Să-i dovedim acestui bărbat și tată nesuferit lîngă care ne-am irosit viața (domnul Dumitru Vasiliu, mic negustor cu băcănie și circiumă în Bacău) că mai există și alte lumi pe lumea asta. Trebuie să-nțeleagă odată și-odată dumnealui că noi — femeie sensibilă — sîntem (și) altcineva decît sîntem.

gheorghe vasiliu începea deja să nu mai fie : nici născut la Bacău, nici moldovean, nici nimic. Începea **să fie de oriunde.** Cel puțin așa scria despre el BACOVIA prin 1923. Iar prin 1965—66, cînd trecuseră deja zeci de ani de la dispariția lui vasiliu, poezia lui BACOVIA bineînțeles că se simțea **afară de omenire / Departe** (vezi „Verset divagat").

Apoi a urmat perioada lungă și vană a școlarizării. „Bacovia" va fi într-un perpetuu dezacord cu rigorile didactice, cu prea multele materii, cu frecventarea cursurilor, cu mediul studențesc. „Bacovia" va fi mereu în contradicție cu exteriorul. De fapt, pe la 30—35 de ani gheorghe vasiliu părăsește definitiv lumea aceasta pentru ca GEORGE BACOVIA să aducă, în schimb, pe aici, pe lîngă noi, cît mai multă lume de-apoi. GEORGE BACOVIA e un fel de stafie-în-viață a lui gheorghe vasiliu. Uneori mă întreb dacă un poet — „cunoscut" în viață și în posteritate de mii și milioane de oameni după celebrul său pseudonim — nu a fost deja sau nu va fi judecat la Sfînta Judecată după numele lui adevărat, real, cel de botez, aproape uitat pe lumea asta, dar singurul de care se ține cont Dincolo.

Pseudonimul este — în mintea mea — un simbol pentru modul de existență al poetului din acest secol. Credința modernistă că un cuvînt nu are legătură cu realitatea ce-ar denumi-o și aceea că mai important e **să exprimi** într-un poem totul, decît **să comunici** ceva, oricît de neînsemnată ar fi acea comunicare, aceste credințe au pentru mine legătură directă cu ceea ce în biografia poeților moderniști este viața lor dedublată în poet și în om, ruptura între numele real și pseudonim. Întotdeauna mă așează destul de rău pe gînduri faptul că Rimbaud a spus : „Eu este un Altul", iar Dumnezeu (atunci cînd i s-a cerut numele) a spus : „Eu sînt Acela care sînt". Orice s-ar crede, contrastul e prea violent.

Agatha Grigorescu (soția) n-a mai apucat să trăiască decît cu **pseudonimul**, cu BACOVIA. Nici nu cred c-ar fi suportat să-și petreacă zilele lîngă vreun gheorghe. O consider pe Agatha Grigorescu-Bacovia cel mai pur exemplar de membră a „Societății Protectoare a Muzelor Daco-Române". Cea mai vajnică S.P.M.D.R.-istă. Ce s-ar fi întîmplat dacă BACOVIA ar fi întîlnit o femeie care n-ar fi fost așa de mîndră că **are** drept soț un mare poet (căreia **ea** îi tipărește, din banii **ei**, cărțile) ? Ce s-ar fi întîmplat dacă BACOVIA ar fi întîlnit o femeie căreia să i se facă dor de gheorghe ? Paradoxal, s-ar fi putut ca neurastenia lui „Bacovia" să mai scadă și **a doua perioadă de creație** bacoviană (despre care se spune că, global, nu se poate compara cu prima) să arate altfel.

Bineînțeles că BACOVIA a fost aproape obsedat de **dedublare.** Oglinda și oglindirea, ca motive, pot fi întîlnite de foarte multe ori în poemele sale. Afară de pseudonim, bineînțeles că autorul și-a creat și un personaj-alter-ego despre care spune într-un interviu : „Un prieten m-a sfătuit să-l numesc Stan sau Bran, cu nume de oameni. Eu nu văd personajul meu decît în sens simbolic. Asemeni mie sau celorlalți oameni, el trece printr-o serie de stări sufletești, zbătîndu-se între amorul ideal, teoretic și cel real și vulgar. Este lesne de înțeles de ce zădărnicia îl urmează ca umbra și este mereu învins... eroul meu vibrează dureros de cîte ori lumea interioară vine în atingere cu cea dinafară". Eu aș fi fost mult mai liniștit dacă „Bacovia" **ar fi putut** să-i spună personajului său Mitică sau Ionescu sau Popescu și nu **Sensitif** (în text : **Sensi**).

Am citit o poveste-parabolă a evreilor din Varșovia despre **Golem.** Acesta ar fi o păpușă modelată din argilă care, prin magie, este înviată și folosită ca fecior, ca fată în casă. **Golemul** nu poate vorbi, dar înțelege tot ceea ce i se cere. Pe frunte îi este scris cuvîntul ebraic **emeth (adevăr).** Această păpușă-vie crește continuu și într-o scurtă perioadă ajunge mai mare și mai puternică decît toți cei din casă. Atunci, pentru a nu deveni periculos, trebuie să-i ștergi prima literă de pe frunte. Golemul se transformă la loc în argilă pentru că **meth** (fără **e**) înseamnă **moarte.** Se spune că un evreu lăsîndu-și Golemul să crească prea mult, n-a mai putut să-i ajungă la frunte și atunci — speriat — i-a poruncit acestuia să-i lege șireturile de la pantofi. **Golemul** s-a aplecat, stăpînul său i-a șters litera cu pricina de pe frunte dar toată grămada de argilă a căzut peste acesta și l-a omorît.

S-a ales cu multe, foarte multe literatura română, dar „BACOVIA" nu i-a prea slujit prin casă lui Gheorghe Vasiliu. Pe lumea asta chiar că l-a-ngropat definitiv. Sper din toată inima ca măcar pe lumea cealaltă să-l fi ajutat cît de cît. Oricum, ultimele cuvinte ale lui Gheorghe Vasiliu au fost : **vi-ne-n-tu-ne-re-cul.** Și să nu uităm că Ivan Ilici — cel cu moartea sa banală și exemplară — a văzut în ultima sa clipă multă, multă lumină.

Cristian Popescu

POETUL ÎNTRE DA ŞI NU

dialog cu ION MIRCEA

Fotografie de Ion Cucu

— Dacă interviurile scrise ar avea şi un plan vizual, prima mea întrebare s-ar înscrie în marmora unei statui : ai fost numit în primăvara acestui an redactor-şef la revista „Transilvania" din Sibiu. Atît de tînăr şi atît de victorios !

— Un redactor-şef e de compătimit, nu de ridicat în slăvi. Prestigiul pe care ţi-l poate aduce în timp o asemenea învestitură e plătit cu vîrf şi îndesat. Mă gîndesc, Sânziana, la prestigiul întemeiat pe jertfă, căci orice alt prestigiu e o păstaie goală, fiind o jefuire din prestigiul cristic. În ce priveşte vîrsta, nu ştiu ce au toţi cu vîrsta mea ? ! La urma urmei, în 1972, cînd lua fiinţă la Sibiu seria nouă a revistei „Transilvania", Mircea Tomuş, întemeietorul ei, era mult mai tînăr decît mine, cel de astăzi. Iar condiţiile în care vieţuiau — mai exact : supravieţuiau — publicaţiile noastre erau mult mai vitrege. După un paradoxal de luminos moment al culturii române, treceam pe atunci din copilăria în adolescenţa infernului. N-aş spune că astăzi stăm cu totul pe roze. Dar infernul s-a copt şi a căzut de pe crengile pe care se înălţase. Găsesc că e de preferat concurenţa liberă cu 900 de periodice libere, sub arbitrajul multvisatei libertăţi a cuvîntului şi a presei, e de preferat această concurenţă vechii stări de lucruri, în care o mînă de reviste surori şi de ziare verişoare făceau slalomul uriaş pe pista extrem de abruptă şi periculoasă a cenzurii politice, printre jaloanele şi canoanele unei cumplit de geroase coerciţii ideologice. Mă întrebi dacă vom fi în stare să o scoatem la capăt cu ceea ce ne-am luat pe umeri. Înainte de toate, nu contează ceea ce cred eu în această privinţă. Apoi, în destinul acestei publicaţii — cu un nume sfînt pentru români — nu e chip să te implici decît cu toată fiinţa şi cu toată credinţa în izbîndă. Cît priveşte subzistenţa instituţiei noastre, o ducem bine, har Domnului ! S-a constituit la Sibiu Casa de Presă şi Editură „Transilvania" (sau „Transpres") din care fac parte, alături de revista noastră lunară, un bilunar, „Continent" (redactor-şef : Dan Popescu) şi editura „Transilvania" (director : Mircea Braga). Acest trust tricefal are un consiliu de administraţie comun al cărui preşedinte în exerciţiu e Mircea Tomuş. Casa de Presă şi Editură de la Sibiu, clădită pe vestigiile venerabilei „Transilvanii" şi pe suflul nou adus de cele două tinere încă instituţii în cultură, a fost excelent gîndită şi prefigurată şi nu vreau să fac o taină din faptul că e rentabilă şi că faima ei a şi trecut hotarele României. În rest, dacă o vom scoate sau nu la capăt — vom vedea ! Vorba orbului : om muri şi-om vedea.

— După revoluţia din Decembrie scriitorii par seduşi de politică. Unii au sărit în valuri din prima clipă, alţii stau pe mal şi încearcă apa cu degetul, în vreme ce grosul trupei rezistă eroic dar... nu fără nostalgii. Ce program va avea revista : politic sau literar ?

— În linii mari, profilul revistei s-a alcătuit de la sine. Prin rezecţia rubricilor de „ideologie" care prefaţau ca o infecţie sumarul fiecărei apariţii, din publicaţie **politică, social-culturală şi literară,** „Transilvania" a rămas o publicaţie culturală (deci şi literară). Sigur, încă începînd cu numărul 4 (pe luna aprilie) am fost martorii unei schimbări a ei la faţă. Dar programul, programul ei e o chestiune mai delicată. Programul unei reviste nu e doar fructul unui calcul, al unui proiect, al unei voinţe şi al unei prognoze. El e şi **sugestie ancestrală,** sediment de pe urma întretăierii unor legi obiective şi a unor factori imponderabili. De la stilul imprimat „Transilvaniei" matriciale de G. Bariţiu şi înaintemergătorii noştri, Mircea Tomuş a avut inteligenţa să preia un sunet inconfundabil, formula metrică fundamentală a ceea ce aş numi „dăinuirea prin destin", care — vezi „Mioriţa" şi alte fenomene spirituale pur româneşti — îşi are izvorul de fiinţă în Ardeal. Ceea ce deosebeşte „dăinuirea prin destin" de simpla — vai, nici ea simplă ! —„dăinuire în istorie" e tocmai dimensiunea ei tragică. A nesocoti o asemenea moştenire tocmai astăzi, cînd se reclădeşte Casa Neamului, a o nesocoti aici, în „Transilvania" din Transilvania, ar fi o gravă impietate.

— Din păcate, şi azi, ca şi totdeauna, Ardealul doare. Rănile lui, ce păreau vindecate, s-au redeschis, şi e innebunitor să constaţi ca ardelean (— noi doi sîntem —), că Avram Iancu e contemporan şi cu secolul 20. Dragă Ion, va trebui să apeşi şi tu cît de repede, pe trăgaciul fluierului. În Ardeal nu există modernitate fără... militantism.

— Sânziana ! Fără a asigura ca o strategie urgenţa spirituală, actualitatea, demnitatea gestului tău creator, militantismul rămîne o vorbă goală. Corifeii Şcolii Ardelene veneau în cultura românească cu idealurile şi aspiraţiile lumii catolice, provocînd la întîlnirea cu geniul ortodoxiei noastre o sinteză fără echivalent în lume, cu beneficii încă greu de calificat pentru lumea românească. Deci, corifeii Şcolii Ardelene erau foarte moderni în militantismul lor. Avram Iancu şi paşoptiştii au fost sincroni cu Europa. Comitetul Central al Marii Uniri din 1918 îşi avea sediul la Sibiu. Acest creier al Unirii noastre Mari de la Alba Iulia a dovedit clarviziunea celei mai vii şi vizionare modernităţi. Miracolul nostru din decembrie 1989 de o uriaşă amplitudine tragică a dovedit că sîntem prin vocaţie în pas cu lumea. Ceasul ridicării naţiunii, ceasul al 12-lea al românilor, nu este şi nu a fost impus niciodată dinafară, nici de la Paris, nici de la Budapesta, nici de la Washington. Acesta este numai al românilor şi nu se supune nici unui fus orar. Este ceasul jertfei şi al redeşteptării naţionale. În această privinţă nu sîntem moderni fiind, totuşi, militanţi.

— Se stinge, sub ochii noştri, în Transilvania, o lume şi o civilizaţie cu care am coexistat : lumea şi civilizaţia saşilor ardeleni. Refluxul lor masiv spre Germania pare să nu poată fi oprit. Cred că de pe turla bisericii evanghelice din Sibiu plecarea lor seamănă cu un fluviu care îşi retrage afluenţii resorbindu-se spre izvor. Va fi arşiţă în Transilvania. Ca redactor-şef al unei reviste existînd într-un mediu de puternică spiritualitate germană — crezi că poţi pune apei un stăvilar ?

— Pînă a se produce exodul în masă al populaţiei germane, „în sus", cum spun saşii, deci către R.F.G., pînă a se produce această bejenie tragică şi mai dureroasă pentru noi decît smulgerea unui pansament care se resorbise în rană, „Transilvania" avea obiceiul să închine în fiecare an un număr literaturii de expresie germană. Era nr. 7 pe luna iulie. În ultimii ani, nemaiavînd oameni, nemaiavînd materiale, stînd sub coerciţie ideologică, sub dictatura cumplită de dinainte, acest număr n-a mai fost cu putinţă de alcătuit. Ne gîndim de acum înainte să procedăm invers. Să cerem colaborări din Germania, deci scriitorilor de expresie germană din Germania, saşilor plecaţi din Transilvania, să nu mai avem ezitări, naivităţi, stîngăcii de felul celor dinainte, să mergem în Germania să stringem colaborări de acolo şi să facem un număr în România, un număr închinat literaturii şi culturii de expresie germană. N-ar fi singura iniţiativă prin care Sibiul şi-a propus ca plan de perspectivă interesarea saşilor în a rămîne în această zonă, sau a celor plecaţi să se întoarcă la vatra lor pentru a realcătui, din cît a rămas, acea comunitate exemplară a zonei Sibiului. Am trăit mereu cu convingerea că saşii au fost un dar ceresc pentru Transilvania, pentru noi, ardelenii, au fost şi sînt fraţii noştri. Că au rămas în România, că s-au dus în R.F.G., în Australia, dincolo de Ocean, ei rămîn români, fraţii noştri. Saşii au fost ca un fel de balsam între români şi unguri („Unguri, fiţi români ca saşii !" — s-a strigat în timpul revoluţiei la Sibiu). Prin plecarea lor, două răni se vor freca una de alta. Este dureros. Să sperăm că se vor vindeca. Dumnezeu să ne ajute ! În legătură cu saşii şi cu gîndurile mele despre saşi aş vrea să-ţi spun o întîmplare. Traversam Marea Unire de la Alba Iulia din 1 Decembrie printr-o aniversare-mamut, organizată de Uniunea Scriitorilor, numită Cartea Unirii. M-am dus la microfon şi eram foarte supărat. Mi-am luat inima în dinţi şi am spus exact ceea ce credeam. Se luaseră măsuri de precauţie ca festivalul să iasă şnur, să iasă „zeiss", să fie curat ca lacrima, încît rezultatele lui să fie raportate la nivelul cel mai înalt. Şi eu am dat-o cu mucii în fasole. Am spus că aşa cum saşii au aderat la ideea Unirii de la început şi necondiţionat, deci au venit în întîmpinarea gîndului nostru de veacuri, acum, cînd pleacă, ar trebui să-i însoţim cu un cuvînt tandru, să fim fraţii lor şi cînd pleacă, pentru că au însemnat pentru noi enorm. De fapt altcineva, nu noi, îi vindeam. A fost vînzare de frate. Şi am vorbit despre bejenia saşilor. Trăiam atunci începutul unei bejenii. Şi am spus atunci poezia **Există o justiţie şi în nostalgie,** care sună aşa : „Există o justiţie în nostalgie : / În timp ce rîndunica îşi fabrică mortarul / din propria salivă argintie / Şi toate par fixate-n pioneze pe pielea cosmosului vişinie / imperturbabili şi distanţi / cum e lumina fără ţară / în întunericul fără hotare / cu părul african dar blond / şi ochi albaştri însă verzi / pe pielea cosmosului vişinie, / ca un popor de bisturie / saşii fac pregătiri de bejenie".

— Părintele Dumitru Stăniloaie mi-a spus că scriitorii adevăraţi au pe frunte mîna lui Dumnezeu. Pe fruntea ta, Preasfîntul şi le-a aşezat pe amîndouă. Crezi că harul tău poetic va putea să slujească la alt stăpîn ? Şi poet, şi redactor-şef ?

— Dragă Sânziana, îţi fac cunoscut că încă nu mi-am pierdut minţile încît să vorbesc despre mine ca despre două persoane care îşi dau mîna cordial sau îşi întorc spatele. Iată, numele tău îmi aduce aminte de obiceiul acela de sînziene cînd aruncam coroniţe pe casă, coroniţe de sînziene. Şi toate casele satului aveau aureole vegetale de aur, de aur vegetal pe ele. Şi acoperişul acela ne bucura fantastic. Deci de la sentimentul acesta pornesc, poate o formulare mai puţin meşteşugită a recunoştinţei că te-ai gîndit la mine ca poet, că eu aş fi adică poet. Ba chiar mai mult : nu cumva cu noua investitură să-mi pierd timpul şi să nu mai am vreme de poezie ? Numai o soră se poate gîndi la aşa ceva. Puţini se străduiesc să vadă ce e dincolo de roadele, puţine-multe pe care le dă un om, să vadă de unde au venit roadele sale. Unu şi cu unu fac doi. Şi acuma să-ţi spun : timp n-am avut nici înainte, n-am avut niciodată timp. După părerea mea nu trebuie să ai timp pentru a scrie. Odată — pentru că această creaţie este de dincolo de timp. Este un reflex. O răsfrîngere. O tangentă cu dincolo, cu ceea ce este dincolo sau venind de dincolo. Deci nu-ţi trebuie timp pentru asta. Poezia se scrie singură. Alain Bosquet a spus : poemul îl scrie pe poet. Alţii au spus că de la începutul lumii şi pînă către sfîrşitul ei una şi aceeaşi mînă a scris toate poemele. Nu-ţi trebuie timp. Am cunoscut scriitori care îşi făceau timp pentru a scrie o operă aşa cum animalele îşi fac culcuş pentru somn. Majoritatea celor care îşi fac timp să scrie — nu scriu. N-au cum. Nu reuşesc.

— Îţi propun acum să ne reamintim noaptea aceea de primăvară cînd împreună cu Dinu Flămînd ne-am plimbat pe străzile vechi ale Sibiului. Mi s-a întîmplat atunci un lucru uluitor : brusc, n-am mai înţeles ce vorbiţi. Pămîntesc la început, dialogul vostru s-a mutat în cer. Cred că vorbeaţi limba îngerilor. Dar pe vremea aceea şi tu şi Dinu vă ocupaţi numai de poezie. Acum Dinu face la Paris ziaristică iar tu faci ziaristică la Sibiu. Şi, bineînţeles, amîndoi gîndiţi şi vorbiţi limpede.

— Vreau să-ţi dovedesc că nu gîndesc limpede. Deci **unu** şi cu **unu** fac **doi.** Platon şi-a pus întrebarea legitimă : care din cei doi **unu,** care din cei doi de **unu** hotărăsc suma de doi ? Există o însuşire engramată într-un **unu** din cei doi care să hotărască suma ? Întrebare legitimă. Aş merge mai în adînc, nu, mai departe — pentru că mai în adînc de Platon nu cunosc a fi, a exista. În gramatica sanscrită (nu vreau să mă dau rotund să spun că ştiu gramatica sanscrită, dar am răsfoit şi eu aşa, de curiozitate) există o noţiune — noţiunea de „lopa", lopa, care înseamnă zero slab. În mintea lor exista un zero slab şi un zero tare. Mai tîrziu, în limbile indoeuropene a apărut noţiunea de Nu, şi există şi în italiană şi în spaniolă şi în alte limbi noţiunea de **nu** moale şi de **nu** tare, **nu** categoric, cum există în italiană — **non** şi **no.** După părerea mea şi **da** are — afirmaţia da are două nuanţe ; este un **da** moale şi un **da** tare o afirmaţie mai tolerantă şi o alta categorică. Creaţia poetică presupune un **da** moale, o afirmaţie tandră ; filosofia sau religia, credinţa în Dumnezeu presupun o afirmaţie categorică. Cînd spui : crezi întru bunul Dumnezeu ? Răspunzi cu un da categoric : Da ! Nu există jumătăţi de măsură. Nu te poţi minţi şi nu-l poţi minţi pe Dumnezeu. Poetul care a ajuns, sărmanul de el, şi într-o funcţie de modelare, de coordonare, el în sine este un **da** nehotărît, şi mai vine şi povara asta (socială) care îl face şi mai nehotărît, este aproape un **nu.**

— Prin revoluţia din Decembrie poporul român a trăit o experienţă fundamentală. Existenţa noastră comună s-a comprimat şi s-a radicalizat. Cum spui tu — da-ul moale a fost constrîns să părăsească scena istoriei în favoarea da-ului categoric. Practic, o luăm de la început. Desluşeşti, în tufişul încîlcit al evenimentelor vreun luminiş ?

— Noi nu am trăit în vremea Miracolului românesc numai o experienţă istorică, ci şi o iluminare de destin. Să mă explic. În Decembrie 1989 nu s-a produs numai o răsturnare de regim. Mai mult, nu s-a produs numai o înlăturare a totalitarismului şi ideologiei roşii, ideologie care la noi ţinea de aproape o jumătate de secol. Deci nu s-a produs doar o mişcare tectonică în urma căreia o utopie e înlăturată şi înlocuită cu altceva. (Ferească Dumnezeu să nu înlocuim o utopie cu alta). S-a întîmplat la noi un cutremur, o alunecare tectonică la nivelul fiinţei. În sens teandric vorbesc. Trăind experienţa tragică a limitei, românul a renunţat la a-şi pune eul mutilat în centrul unei lumi schilodite moral şi şi-a adus aminte — zguduit de revelaţie — că Dumnezeu e centrul lumii. Alt aspect, dar decurgînd din acesta, îl reprezintă experienţa trăită de noi în Decembrie şi mai apoi — a întîlnirii cu moartea, cu umbrele ei lungi, ca la amiază, cu posibilitatea, chiar cu iminenţa morţii. În ceasurile acelea, în faţa lanţului de trăgători, cînd nu ştiam dacă ei primiseră sau nu ordinul de a trage — sau dacă vor respecta sau nu ordinul de a trage în noi — am avut revelaţia a **ceva** despre care nu ştiam decît din lecturi, din ficţiune. Am înţeles ceea ce spunea Mircea Vulcănescu în **Sentimentul românesc al fiinţei** vis-à-vis de moarte. Pentru români, moartea nu e înzestrată cu accepţiunea desfiinţării absolute. Pentru occidental, moartea e aneantizare. Noi nu avem în limba română un termen adecvat, **pustiire** şi **desfiinţare** nu acoperă în totul sensul termenului **aneantiser** din franceză. Pentru noi, moartea e doar o schimbare de registru ontic, o trecere Dincolo, în Altceva. De aici, poate, atitudinea românilor în faţa morţii, pe care o asociaseră — nu-i aşa — cu Răul Roşu. Dar să mă întorc la oile noastre, la oile morţii. Vreau să-ţi spun că o discuţie autentică despre „Mioriţa" ar trebui să pornească de la premisa **0,** anume, că în Mioriţa nu moare nimeni. Pentru un occidental, la o privire obiectivă şi rece, în Mioriţa nu se întîmplă nimic în acest sens, adică nu moare nimeni. Scenariul morţii ritualice e de nepătruns pentru un pragmatic nedus la biserică. De aceea, un occidental nu va înţelege niciodată pînă la capăt atitudinea „nepăsătoare" a păstorului, pe care o va taxa cel mult drept „resemnare", dacă nu drept inconştienţă pur şi simplu în faţa sfîrşitului. Pentru că el porneşte de la accepţiunea de desfiinţare absolută pe care o are moartea în mintea sa. Eu am văzut **pe viu** comportamentul românilor în faţa morţii şi, mărturisesc că nu mă credeam vrednic într-această viaţă să primesc un atît de mare dar de la Dumnezeu. De aceea, cînd s-a renunţat la ideea acelui Referendum în privinţa pedepsei cu moartea, eu am suferit ca un ciine. Am pierdut o şansă enormă, şansa de a verifica prin acest referendum privind pedeapsa capitală, de a verifica atitudinea românului faţă de moarte, a contemporanilor, a românilor, a fraţilor mei de acum. Eu am jurat, înainte de a şti că nu se va mai ţine referendumul ăsta, am fost sigur şi m-am bucurat enorm, aş fi jurat că la acest referendum nouăzeci la sută din români se vor opune pedepsei capitale. Şi referendumul nu s-a mai ţinut şi eu nu mai ştiu dacă e aşa cum gîndesc deşi inima îmi spune că da, n-am cum să-mi întăresc gîndul. Înţelegi ? A fost nu numai o şansă în istorie, a fost o şansă în destin. Să ne dovedim nouă înşine, Europei, cine sîntem cu adevărat. Acest lucru se iveşte o dată într-un secol, dacă nu într-un mileniu. Să verifici printr-o atitudine naţională, deci prin atitudinea întregii societăţi, o trăsătură definitorie — anume — atitudinea faţă cu moartea. Noi am fi putut dovedi nu numai că românul e îndulgent, tolerant, resemnat ci că românul are sensul destinului, este fiinţă întru destin. Deci, sîntem o societate străveche, ne tragem dintr-un altar al umanităţii, dintr-o amprentă a lui Dumnezeu pe pămînt. Poate că dacă destinele României nu ar fi fost conduse de eminenţele intelectualităţii tehnice de la noi, ci de emisarii intelectualităţii propriuzise, acest excurs sociologic şi această şansă de a ne arăta aşa cum sîntem, nu le-am fi pierdut.

— Din nefericire, jertfa n-a folosit la nimic. Suferința nu ne-a purificat și nu ne-a înseninat. Solidaritatea dobîndită prin ură s-a pulverizat în aerul libertății și s-a transformat în discordie. Din deșertul roșu al totalitarismului am trecut în deșertul negru al urii. O să-l străbatem ? Ești pesimist, optimist ?

— Am spus-o de nenumărate ori : sînt optimist pînă la Dumnezeu ! N-am avut nici un fel de ezitare, nici în primele ceasuri ale mișcării din Decembrie, nici o ezitare. Mi-a zis Mircea Ivănescu : Veniți, domnu Poet ! (noi vorbim cu Dumneavoastră, noi sîntem în Ardeal, dînsul mai are ezitări și îmi spune și **tu** cîteodată, dar eu nu am nici un fel de ezitare, îi zic numai Dumneavoastră). Și l-am însoțit și am intrat în foc de la început. Am văzut atunci cîtă hotărire, cîtă decizie există în oameni. Un asemenea capital de decizie nu piere de pe o zi pe alta. Oamenii sînt în căutare acum. Își fac porțile, își fac ușile, stîlpii, acum se face prispa neamului, se face prispa Casei neamului. Spectaculoasă ca un acoperiș în două ape e numai prispa. Și oamenii cînd își fac prispele privesc în jos. Dar în clipa cînd privesc spre acoperiș văd cerul și toate se limpezesc. Și să ieșim acum din metaforă dacă tot am făcut fereastra. Sînt optimist dar sînt și foarte circumspect. În România, la ora actuală sînt cel puțin cîteva milioane de muște și tot pe atîtea milioane de căciuli întrucît sînt cel puțin cîteva milioane de oameni cu musca pe căciulă. Mă gîndesc la cei patru milioane de membri și activiști de partid și familiile lor, mă gîndesc la cei probabil un milion de M.I.-iști și la familiile lor, asta ar face la un calcul sumar aproape 12 milioane de oameni, deci cam jumătate din populația țării. Oamenii aceștia se tem de un deznodămînt nefericit pentru ei și familiile lor. Ei amînă. Unii dintre ei, cei mai pătați, fac pe dracu-n patru să amîne un deznodămînt, ceea ce bagă bețe în roatele căruței națiunii. După umila mea părere, Dumnezeu le întinde o mînă. A existat cealaltă jumătate a neamului, printre care oameni neîntinați, oameni care au suferit, deținuți, nefericiți, săraci, cărora în nefericirea de atunci Dumnezeu le-a întins o mînă. Șansa vieții lor. Au fost răsplătiți prin înseninare. Prin înseninarea noastră. Acum, o altă jumătate a balanței neamului este în întunerec sau sub semnul întrebării. Dumnezeu va întinde mîna și acestei jumătăți. Acuma să vedem ce și cum. O mînă spală pe cealaltă.

— E momentul să produci teoria cu sfera. Se potrivește bine cu nodul în care sîntem strînși.

— Mulțumesc pentru gînd. Mă gîndeam la sferă. S-au spus multe despre ea. S-a scris imens. S-a spus despre sferă că este obiectul perfect, că este animalul care are pielea cea mai întinsă. Pe mine m-a uimit lucrul acesta elementar : că **o sferă rostogolindu-se, în timp ce coboară — urcă.** Asta mi s-a părut definiția omului (dacă se poate da o definiție, o aproximare) căci omul este o sferă cu bețe, cum spunea Wittgenstein (și acum am luat bețele deoparte și am lăsat numai sfera). Am văzut că există în acest corp semnul echivalenței : coborîre-urcare-miracol. Dar acum vreau să-mi pun o întrebare : ce părere aveți despre Sânziana Pop ? Răspund cu o poveste : coborîsem pe o scară. Eram în pieptul unui uriaș. Undeva în adîncul pieptului lui. Cum se făcea că am încăput în căsuța aceea ? Nu știu. Am aprins lumina, am pus-o pe masă, am stat, am cugetat, nu-mi aduc aminte la ce, apoi am stins luminarea, am urcat pe scară și am ieșit din pieptul uriașului. Ostenit de drum cad pe un tăpșan. Tăpșanul se mișca, avea o mișcare de leagăn verde, leagăn vegetal, și am dormit pesemne mult, mult, mult., Cînd m-am trezit, deasupra mea era un nor, un fel de ceață, un fel de abur, un fel de bumbac, era un bumbac sferic. Mă uit sub mine, bumbacul avea glezne, se vedea prin bumbac cerul. Și cerul era sferic, și bumbacul era sferic. Am înțeles. Adormisem într-o păpădie galbenă. Cît dormisem eu păpădia s-a copt. Aceasta este părerea mea despre Sânziana Pop.

— Înțeleg că ajungem la poezie. (Chiar dacă ea căptușește un basm). Te-ai apucat să scrii povești ?

— Noi am trăit împreună o poveste adevărată. Am fost împreună la Mînăstirea de la Sâmbăta, în Simbăta Floriilor, în Duminica Floriilor. Sînt semne mari. Mi-aduc aminte că am plecat spre Sâmbăta cu mașina neagră a Mitropolitului Ardealului, Antonie Plămădeală, și nu numai cu mașina mitropolitului Ardealului, ci cu însuși Mitropolitul Antonie Plămădeală — alături. Stăteam în mașină cu înalt preasfinția sa Antonie Plămădeală și vorbeam despre gize. Cum a împărțit Dumnezeu hrană la toate viețuitoarele. Și lumea privea îndelung după mașina aceea neagră și toți se întrebau, pesemne : cine este omul acela de lîngă poetul I.M. ? Și am trăit miracolul întîlnirii cu acest așezămînt pe care eu, între prieteni, l-am numit un bunkăr al ortodoxiei române. Într-adevăr, se anunță acolo fundarea unui lăcaș de cult și cultură care va fi pomenit în vecii vecilor. Am aflat amîndoi multe lucruri minunate legate de Sâmbăta de Sus. De mai sus de Sâmbăta de Sus. De cele care țin de duminica susului. De Isus. De acolo am plecat la Păltiniș, țin minte că erau cu noi cîțiva redactori de la „Viața Românească", colegi de-ai tăi, (lucrai pe atunci la „Viața Românească") și era și Mircea Scarlat, cu el ne-am întîlnit pentru ultima oară. El, sărmanul, a murit. Și a murit la 36 de ani, un om minunat, cercetător, un scriitor din cei foarte înzestrați pe care Dumnezeu i-a chemat la sine pentru bibliotecile raiului. Și atunci, la Păltiniș, în jurul lunii era curcubeul. Și eu mi-am dat seama că a fost semn. Apoi am mers în trapeză și am mîncat mere parmen aurii. Și în vatră ardea cetină. Și noi am trăit împreună toate astea. Nu știu de ce mi-a venit să povestesc asta ? Amintirea este ca o îngropare în nămeți. Cum veneau maicile și puneau pe foc cetina. Alb-negru. Costumul românesc alb-negru la o anumită lumină dobîndește un contrast inefabil, încît ești la începutul lumii dar ești și la sfîrșitul ei. Portul ăsta românesc are în sine înculcate iarăși trăsăturile definitorii de care vorbeam în legătură cu moartea. În fața morții ai o atitudine care te definește. În situații liminare, omul își dă arama pe față : alb-negru. În alb-negrul românesc se află întipărită o trăsătură fundamentală a noastră (nu una de suprafață, de port, de haine) anume că pentru români, moartea e un **nu** moale. Și măicuțele acelea ne serveau cu mere, cu vin, nu se grăbeau, totul era molcom. Putea să fie amiază, putea să fie seară, se mișcau în vecie.

— Demult, pe culmea unui deal din Ardeal, i-am spus unui văcar bătrîn alături de care priveam mîriștile uscate din zare : „Ne-au terminat comuniștii, bade Ioane". S-a uitat la mine mai mirat decît luna și-a zis : „Domnucă dragă, n-am murit noi o mie de ani de unguri, om muri acuma, de-o țîr' de regim ?" Și de regim n-am murit. Dar „mia de ani ?"

— N-am avut niciodată sentimentul **lui de nicăieri.** Acolo unde m-am născut n-am avut niciodată sentimentul lui **de nicăieri venind** sau al lui **niciodată.** În schimb, acolo am avut sentimentul lui **de pretutindeni, de peste tot, și dintotdeauna.** Acesta este Ardealul față în față cu inima mea. Cei care invocă realitatea apusă a unei stăpîniri vremelnice asupra Ardealului îmi fac inima să rîdă. Și mi-o închipui schimonosită ca o bătrînă matusalemică din Ardeal.

Sânziana Pop

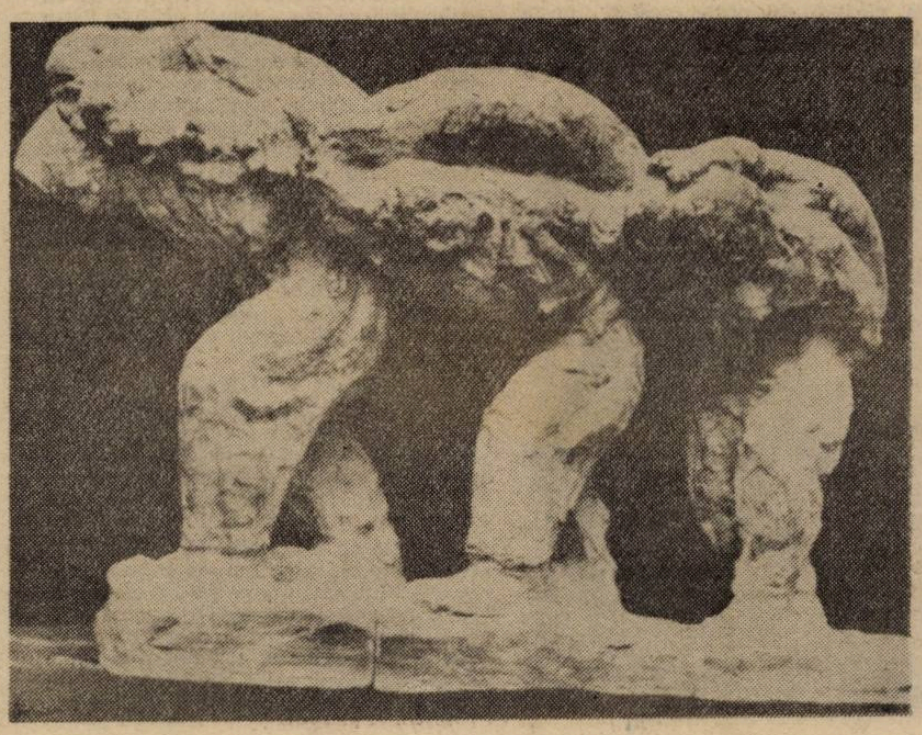

nicolae breb popescu

Numele cuvîntului

Un nume nou, dar nu suflat de vînt
Pe cornul insurgent al unui nor
în zare ;
Nici semnul ezoteric încondeiat
de fulger,
Nici tunetul profetic ce l-a rostit
și moare.

Ca forța pămîntească ce urcă din adînc,
Prin mii de rădăcini cu-același foc
și taină,
Așa și el, să-mbrace cuvintele pe rînd,
Dar să nu fie idol, sau serv, sub nici
o haină.

Abia ghicit în flaut, în sine să
cuprindă
Regatul timpiei care mi-e astăzi mult,
dar plin
De tîlcuri sporitoare ce vor să se
împartă
Ca strigătul pustiei într-un ecou divin.

Vis în bibliotecă

Era tîrziu, cînd dintr-o carte iată :
s-a fost desprins o filă-ntunecată
ca un răboj pe care-și însemnară
toți scribii, cu-o cerneală mai amară,
ceea ce din mutenie îmi luară :
puterea răbdătoare a privirii
de-a da pîine și apă amintirii,
pe care-o țin zălog sub tîmple
și-o simt, mereu, citind,
c-o să se-ntîmple,
Ea să fi fost ? Cînd, dintre rafturi
Iată : cu ochii stinși, pe-o filă,
resemnată,
o oarbă înspicată de lumină
mi-i da să-i port o vreme,
ca pe-o vină :
că i-a umplut de scrum deșertăciunea
cuvîntului ce-mi atîțase lumea
cu simulacre scumpe la vedere...

Și, ca-ntr-o dureroasă înviere,
cu cartea grea sub coaste, m-am trezit.
Dar cel ce somnul meu l-a frunzărit,
ca nu cumva din vis să mă răstoarne,
mi-a pironit cîte-un cuvînt în carne.
Ca numărul de aur, în oameni și statui,
uitată stă, în mine, drept semn,
privirea lui.

Simplitate

Le-aud mereu
pe lîngă tîmpla mea,
îngenue cum zboară —

sătule sau flămînde
ca porumbeii guresi
către seară.

Cei care-aruncă-azi
cu noi semințe-n gușa lor
cîntînd,
sînt cei trei fii ai mei
și nu limbuți de rînd.

Care din ei, tăcere,
o să le smulgă taina,
să-acopere rușinea
mea cu haina ?

Cuvintele m-au îmbătat
c-un vin concupiscent
al simplității

și iată-mă :
zac, mut și gol,
în cortul flecărelilor
cetății.

Bufnița

Blajină-o bufniță-mi consultă ochii
cu irisul vigil, ingineresțe,
îmi schimbă, uneori, un bastonaș
sau pata oarbă
cînd se veștejește,
iar alteori, cînd par chiar
inspirați,
în luciul lor, decentă, se-oglindește.
În schimb,
eu desenez în fața ei,
cu un creion, un șoricel
boldei, ce fuge nebunește —
(este vînatu-i preferat, dar
astăzi
nu-l rîvnește).
Mi-a spus c-ar vrea, simbolic,
să deprindă
— negru-pe alb —
de forma spaimei
spaima suferindă...
E-adevărat că sceptici, uneori —
șlefuitori de pleoape
și erori,
mari vînători de perspective,
pescuitori bonomi
în frize
— sau ogive —
îmi suflă la ureche, unii :
„Poate-ai orbirea bună-a-nțelepciunii
și bufnița
acestui miez de zi
clocește ochii tăi,
ca alibi".

laura grűnberg

CURĂȚENIE DE SĂRBĂTORI

Deschid ușa apartamentului cu prima sau ultima cheie de pe lanț, a doua fiind de la birou, a treia de la intrarea în bloc și a patra de la căsuța poștală. Răsucesc de două ori, ca de obicei ușa cedează și pătrund în propria mea casă, proprietate personală, ca de obicei — 2 camere decomandate pe hol, baie și bucătărie spațioasă, încălzire centrală. Îmi scot pardesiul bej și-l agăț, ca de obicei, în cuierul „Mona" cumpărat de trei ani, mă descalț de pantofii noi care mi-au făcut niște bătături îngrozitoare și intru în bucătărie să-mi astîmpăr foamea. Aici, aragazul pe dreapta, în fața ferestrei, în colț frigiderul, alături măsuța ovală plină de fărămituri lăsate în grabă dimineața. Sînt fărămiturile mele, eu le-am făcut, eu le-am lăsat, eu trebuie să le strîng. Nici n-are cine altcineva. Teoretic. Practic, apare în colțul ușii un bărbat — 1,80, nas drept, sprîncene stufoase, păr puțin, gură nervoasă și dinții îngălbeniți de la tutun — face cîțiva pași, nu spre mine, spre masă, și începe să strîngă fărămiturile adunîndu-le în podul palmei drepte. Le aruncă la coș și se îndreaptă spre aragaz, acolo unde eu stau paralizată cu mîinile încleștate pe butoane. Ca și cum n-aș fi, își aprinde un ochi, nu cel defect, și își pune de o cafea.

— Hei, dumneavoastră unde vă treziți ? Asta e aragazul meu. Și alea erau fărămiturile mele, de pe masa mea, din bucătăria mea. Coardele făceau un efort inutil, sunetele scoase de ele izbind pereții înnegriți și ricoșînd în gol.

El, calm, își pune cele două linguriță de zahăr peste apa clocotită, pune în priză mașina mea de rîșnit și își scoate ceașca și farfuria din bufet. Eu continui să vorbesc pereților nezugrăviți de mult, el trece pe lîngă mine ieșind din bucătărie, unde mă lasă perplexă printre cratițe și pahare.

Rămîn așa perplexă o vreme, după care foamea biruie situația, stomacul cerîndu-și drepturile. I le dau, capăt energie și decid să nu abandonez lupta avînd mai ales avantajul terenului propriu. Intru vijelios în sufragerie pusă pe hartă dar n-am cu cine. Tolănit pe divan, bărbatul cu nas acvilin doarme. Îi întorc încet ceașca de cafea golită cu gura-n jos, mă așez în fotoliu și mai croșetez cîteva rînduri la pulovărul de lînă netoarsă început de mult. Afară se întunecă bine, așa că sînt nevoită să aprind lumina. Trezit, individul se repede la comutator și mă lasă iar în semiobscuritate. Eu, revoltată, reaprind becurile. El, buimac, înjură și își trage plapuma peste cap. Învingătoare, continui croșetatul gîndind la noua situație — sufrageria tot a mea este, am acte, am rate și vecini care mă știu de ani. Liniștită la gîndul că toate probele sînt de partea mea, mă uit puțin temătoare la agresorul ce sforăie acum liniștit. Seara decurge normal, în afară de trupul inert ce-mi ocupă canapeaua, totul fiind ca înainte de invazie. Adorm, și în mare nu mă mai interesează ce se întîmplă. În mic, mă trezesc la miezul nopții și-mi strîng bijuteriile împrăștiate prin casă, punîndu-le sub pernă, după care, liniștită oarecum, mă detașez iar de situație, reintrînd în lumea viselor.

Dis-de-dimineață un ceas nepus de mine mă readuce la viață mai devreme decît era cazul. Mă abțin de la orice fel de comentarii simțind că sînt ignorată în continuare în propria-mi casă. Ne facem omletele, ne spălăm, ne îmbrăcăm, incomodarea nefiind reciprocă.

Aștept să plece el ca să închid bine ușa deși nu mai văd acum rostul unui asemenea gest. De la slujbă sun acasă de cîteva ori să mă conving că sînt singură. Mă conving și revin la domiciliu sperînd că a fost doar o neînțelegere la mijloc, dar la mijloc e mult mai mult. Același individ chelios mișună prin apartament, vorbește la telefon, fumează, ascultă radioul, ia antinevralgice fără să mă bage în seamă.

Îmi dau seama că asta mă irită cel mai tare — nu că a dat buzna în casa mea, ci că mă ignoră total. Vede aragazul, vede fărămiturile, mobilele, praful de pe ele, dar nu pe mine. Ori eu, fără nici un dubiu, sînt, în casa aceea. Eu sînt în acel apartament, datorită mie acolo sînt acum scaune, covoare, frigidere și mașina de rîșnit cafea. Revolta cotropitului se transformă în revolta ignoratului. Lupt involuntar să mă fac observată. Îmi rezerv oră la cosmeticiană, îmi tund părul și-l fac permanent. Deschid în sfîrșit sticla de C. Dior păstrată pentru evenimente deosebite, dar nu stîrnesc nici un interes. Mai torn cîteva picături de parfum, nimic. Vărs toată sticla pe taiorul cel nou. Atunci, el, tot calm, deschide fereastra lăsînd aerul proaspăt să dea năvală. Fac atunci rețeta mea faimoasă de pizza, pun la borcane murături a-ntîia și sacrific sticla de vișinată neîncepută. Nici un rezultat, nici un compliment. Umblu atunci lălîie prin casă, nu pun sare în mîncare, las praful să se adune, înfund chiuveta, stric veioza, ard cartofii, dar nimic, nici un repros.

Obosesc curînd și orgoliul mă face să abandonez lupta. În fond, cine nu vrea să mă observe n-are decît. E-n pierdere. Mai încerc o ultimă soluție. Vin într-o seară cu Alec, pretendentul meu de ani, care rămîne derutat de invitația la cină. Apare cu un buchet de flori și o sticlă de șampanie. Eu aduc pizza, pun tacîmurile de argint, aprind luminarea și fac o conversație incitantă. Curînd ușa se deschide și nasul acvilin își face apariția în pijama. Mă uit la Alec, palid și încordat, ținînd strîns în mîini paharul de-abia ciocnit. Încerc să-i spun că nu-l cunosc pe bărbatul cu dinții îngălbeniți, care-i cere un foc. Zîmbește ironic. Mai încerc să-i explic, el mai încearcă să înțeleagă, dar nu reușește. Între timp celălalt reapare cu o cafea pe care i-o întinde așezîndu-se pe divan. Tăcere. „O să înnebunesc !" exclam eu și apucîndu-mă cu mîinile de cap ies teatral din cameră aruncîndu-mă cu fața în jos pe patul din dormitor ce miroase a străin. Nu știu exact cît rămîn așa, să mă liniștesc, și disting alături chicoteli. Îmi încordez auzul și deslușesc frînturi de amintiri din armată, cum a adormit Alec în post, cum celălalt și-a pierdut pușca, cum săreau gardul și mergeau la femei sau cît se chinuiau cu măștile de gaz pe față în marșuri interminabile. Bag capul pe ușă — sticla de șampanie e goală, alta începută, obrajii celor doi rumeni și ochii tulburi. Alec, într-un tîrziu, mă vede. „Sărut mîna, stimată doamnă, sau domnișoară! Cu ce ocazie pe aici?!" Murmur o înjurătură surprinzător de vulgară pentru felul meu de a fi și trîntesc înapoi ușa. Stau pe hol, între cuierul „Mona" și măsuța de telefon „Diana". Cuget, ca de obicei nu ajung la nici o concluzie, dimpotrivă. Revin în sufragerie, îmi torn singură un pahar de șampanie și-l dau pe gît, îl ciupesc pe Alec de obraz, mă așez în brațele celuilalt, adică pe divan, reluîndu-mi conversația de femeie inteligentă. „Să mai vii" îi spune sprîncenatul la despărțire lui Alec. „Te mai aștept" îi șoptesc eu insinuant. „Am să mai viu" îmi răspunde și îi răspunde el. Pleacă unul, altul rămîne împreună nu cu mine, ci cu tot ce e la mine, cu mobilele, cu cratițele, cu igrasia și casetofonul.

Azi așa, mîine așa, devin în curînd convinsă de inutilitatea prezenței mele fizice în perimetrul apartamentului. Pardesiul meu bej stă alături de haina lui de piele, periuțele noastre se ating, rufele cele murdare zac la un loc, bem din aceleași pahare, ascultăm la aceleași radio, avem aceeași bibliotecă, dar eu n-am aceiași nervi cu ai cheliosului cel înalt. În consecință nu mai suport fumul din serile cînd în apartament se joacă bridge, mirosul de transpirație din dormitor sau schelălăielile jigodiei îmblînite ce a apărut odată cu intrusul. Ajung deci la capătul răbdării, undeva foarte departe în felul meu de a fi. „Hai să terminăm jocul ăsta stupid" zic și aud ce zic doar eu, căci el, nas acvilin, cocoțat la o înălțime caraghioasă, calm intră în baie, închizînd ușa în urma lui și prelungind dușul la nesfîrșit.

În această perioadă nesfîrșită, eu fac curățenia de sărbători ciocnindu-mă la tot pasul de lucruri străine, al căror rost nu-l știu. Întîmplător găsesc ceașca întoarsă de mult cu gura-n jos, în farfurie. Îi privesc atent inscripțiile cifrate. Ghicesc pentru prima dată în cafea, și tot pentru prima dată sînt dezamăgită. Nu aflu nimic sau nu vreau să văd ceva dincolo de potecile încîlcite creionate pe marginile ei. Tot în această perioadă, într-o după-masă, venind de la lucru, mă pironesc în mijlocul străzii blocînd fluxul, negăsind un strop de energie pentru a mai face vreun pas spre casă. Împinsă de la spate de trecători grăbiți ce se împiedică de trupul țintuit de asfalt, ajung fără voia și aportul meu în altă parte, în alt bloc, la alt etaj. Deschid o altă ușă, tot cu prima sau ultima cheie de pe lanț, o a doua fiind de la birou, a treia de la intrarea în bloc și a patra de la căsuța poștală. Răsucesc, ca de obicei, de două ori, ușa cedează și pătrund înăuntru împinsă de cei dinafară. Îmi las pardesiul în cuierul departe de a fi „Mona" și mă așez într-un fotoliu al sufrageriei încercînd să mă acomodez cu decorul O jigodie păroasă și ciufulită se apropie și mi se gudură pe la picioare cerîndu-și probabil portia. Enervat de inerția mea mă mușcă. Urlînd eu de durere, el de foame, mai trece ceva vreme, vine vara, pleacă toamna, moment în care îmi pierd total voluptatea singurătății autentice, căci, în tot acest răstimp, în afară de urletele mele și ale javrei lihnite de foame nu reușesc să disting altceva. Fug de acolo, nu știu exact de unde, și revin dincolo, nu știu exact de ce.

În baie se aude în continuare dușul. Fiind din nou sărbători, mă reapuc de curățenie, mai cu indulgență de data asta.

aurelian lazu

ULTIMA LECȚIE

Locuința lui se găsea într-un cartier bucureștean străvechi. Pentru a ajunge la vila bătrînului Noveanu, o luam pe străduțe cu nume de patriarhi și mitropoliți, parfumate de numeroși ei plantați în dreptunghiuri de pămînt gras. Larma orașului murea în coroanele lor ample și simțeam șuvoaie proaspete, răcoroase, mulîndu-mi-se pe obraji.

Locurile îmi păreau frumoase și triste.

Îmi veneau în minte crîmpeie de poezie simbolistă românească, fărîme din „Cantos"-urile lui Pound, amestecate cu zgomotul pașilor mei sunînd aproape muzical pe trotuare imperfect asfaltate sau pe pietrele de rîu.

Vila Noveanu.

Ținuse să-mi deschidă el însuși ușa grea. Îmi urează „bun venit" cu buzele, dar mai ales cu ochii, strălucind o clipă mai intens în lumina scăzută a holului de marmură roșie. Senzații și imagini netrăite, dar familiare, citite și iubite sînt în castelul bătrînei domnișoare Havisham ? la des Esseintes în Fontenay ? în casa lui Pașadia ?

Bătrînețea i-a curbat spatele, dar merge sigur, solemn, ca jucmarii bătînd în forță ceasurile, cu chipuri și veșminte înghețate în alt timp.

Se așează în jețul aproape voievodal, bătut în șir dublu de ținte, mă poftește să iau loc pe un scaun confortabil, cu perne moi, orientale. Lecțiile ar fi putut să se desfășoare în biroul său discret, avînd o bibliotecă înaltă, cu multe rînduri de infoliouri, enciclopedii, dar s-a optat pentru un salon vast, aerisit, cu pereții acoperiți de tapiserii și tablouri ciudate, aruncînd reflexe violete.

Îl văd în contrejour cum întoarce capul, trebuie să apară Arghiriadi, o rudă îndepărtată care îl ajută și servește. Se ivește curînd, ducînd tava cu dulceață, cafea și un pahar minuscul în care pulsează un lichid de culoarea aurului.

Gazda mea are voce plăcută, cu cel puțin o octavă mai joasă decît a mea, schimbată puțin, probabil, de vremuri. Cuvintele sale se plimbă prin salon în inflexiuni melodioase.

„Nu ne vom mai vedea. Este ultima noastră lecție de engleză. Vorbește-mi despre Crashaw... Milton, sau despre ce vrei dumneata. M-a ostenit amurgul greu, căzîndu-mi peste creștet, peste pleoape."

Ostenit, ațintește un colț lichefiat al plafonului alburiu.

M-am crispat. Nu îndrăznesc să pun întrebări privind motivul despărțirii, pentru că el însuși nu mi-a dat nici o explicație ; îl respect, îl venerez ; ne desparte un număr copleșitor de ani. Îi contemplu chipul frumos ca o icoană bizantină. Între noi picură lumini dintr-un policandru care parcă pîlpîie.

Nu m-a acceptat imediat ca profesor de engleză. Totul s-a aranjat prin intermediari. La început mi-a privit cu mirare vestimentația blue-jeans, tricoul în culori îndrăznețe, adidașii prăfuiți ; și-a încrețit imperceptibil fruntea la manierele mele, ce-i drept respectuoase, dar fără pic de ceremonie ; un zîmbet de înțelegere, dar și ușor reprobator cînd veneam la oră nebărbierit, nepieptănat, cînd făceam gesturi impulsive, cînd ridicam glasul cu un ton, două peste intonația cuvenită... totuși, se stabilise o relație amicală și ochii lui, încărcați de nostalgie, priveau cu simpatie tînărul cam sălbatic.

În timpul orelor nu-și nota nimic, dar asculta cu luare aminte și repeta cîteodată unele sintagme, expresii, chiar versuri.

S-a terminat. Îi recitisem din „Paradisul pierdut". I-am simțit emoția stăvilită. Mă conduce încet și la despărțire, mîna încărcată de inele stăruie parcă, în a mea ; și parcă mă privește cu afecțiune pe cînd șoptește „Farewell, my young friend".

I-am lăsat casa (atît de veche, de o frumusețe bizantină) și am coborît prin străvechiul cartier, pe străzi cu nume de patriarhi și mitropoliți. Larma orașului murea încet printre coroanele ample, foșnitoare. Am așteptat o neverosimilă caleașcă, trasă de telegari iuți, grăbiți, să mă ducă departe, departe...

plastică

Arcașul

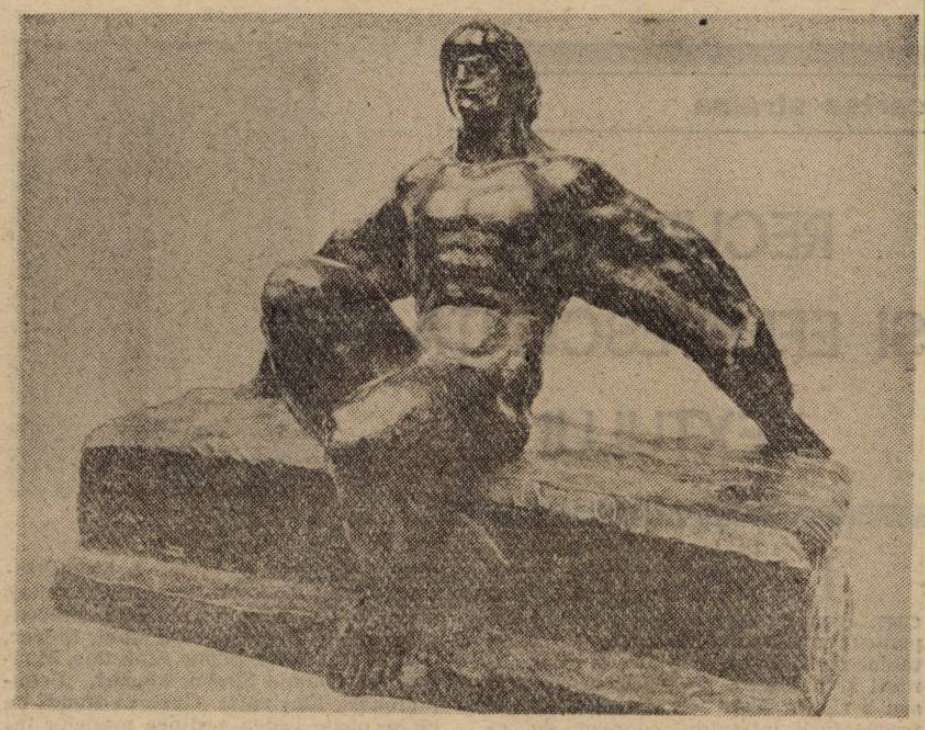

Două sînt lecțiile pe care **Ion Jalea** le-a deprins cu statornică devoțiune din moștenirea artistică a lui Paciurea. Prima, este tehnica modelajului, iar a doua, capacitatea de a contura în spațiu, în mod lizibil, un mit. Între acești doi poli, esențiali în arta sculpturii — instinctul tactilității și coerența gîndirii plastice — avea să se împlinească un exemplar destin artistic, ce a dominat vreme de cîteva decenii breasla sculptorilor noștri — Ion Jalea.

A pătruns în arta de for relativ repede, impunîndu-se prin replicile, foarte personal tălmăcite plastic, ale faunilor și centaurilor și ale altor simboluri mitologice, prin care înclinațiile sale către spiritul clasic al antichității se putea manifesta în voie. Nu s-a abătut de la o asemenea conduită, pe care s-a străduit să o înalțe la rangul de platformă estetică a întregului său demers creator, iar rezultatul este opera ce a lăsat-o în urmă și peste care nici un exeget al artelor române nu va putea trece de acum încolo. Jalea rămîne un reper fundamental în sculptura națională prin valorificarea cea mai constantă și mai convingătoare a principalului filon artistic, care a alimentat creativitatea a multe generații de sculptori de la noi : Dimitrie Paciurea. Este o ascendență a școlii ce aborda modernitatea viziunii și a formei plastice de pe soclurile clasicității.

Un singur amănunt, supus mai atent analizei, pare să caracterizeze sculptura lui Jalea și care îi conferă un grad de individualitate mai pronunțat : tentația sublimării plastice a titanismului existenței umane, indiferent de subiectul abordat. Undeva, în cuprinsul compoziției, artistul accentuează un rictus al feței, încordează un mușchi, amplifică un gest, pentru a releva forța reținută care exprimă natura energică și volitivă a ființei umane. Pentru că, trebuie spus, greu vom afla în creația lui Jalea vreo lucrare, indiferent de proporțiile în care a fost concepută, în care să nu existe, fie și numai insinuată, o dimensiune a umanului, ca prezență fizică, obiectivă, ori doar ca suflu spiritual, proiecție în registru abstract a unei realități evidente și descifrabile. Sculptura lui Ion Jalea are, în tot ceea ce reprezintă ea mai substanțial, o desfășurare antropocentrică. Semn ce definește nostalgia helenisto-renascentistă ce a dominat ființa și sensibilitatea artistică a sculptorului. Sigur, Jalea s-a angajat pe o direcție ce anevoie suportă metamorfozările novatoare sau experimentaliste. Dar nu le exclude. Arta europeană și nord-americană a trăit asemenea revelații, unele surprinzătoare — Giacometti, Zadkin, Moor, Vlad —, dar Jalea nu a simțit tensiunea unor astfel de revoluții stilistice și de sintaxă plastică, preferînd canonul armoniilor știute. Nu-i un gest de comoditate, ci unul de solidaritate cu păstrătorii tradițiilor, care, în viziunea filozofică și morală a artistului, constituie cartea de referință în cultivarea gustului artistic.

Probabil că cei mai mulți au trecut de foarte multe ori pe lîngă cunoscutul „Arcaș", ce se odihnește pe cocheta faleză a Cazinoului din Constanța, dar puțini și-au pus întrebarea cui aparține opera, ce pare de cînd lumea acolo, prin proporțiile și prin situarea ei exemplară în cadru. Ea inspiră atîta forță și echilibru, conține o atît de firească mișcare interioară și este atît de inspirat compusă în toate componentele ei de anatomie și dinamică, încît însăși „clasicitatea" sculpturii lui Jalea se poate defini prin ea. Artistul a fost conștient de reușita lui și nu întîmplător opera domină una dintre sălile Muzeului național. Pentru că tipul de umanitate, pe care ni-l dezvăluie artistul prin acest personaj al său, pe cale de a deveni un mit viu, ilustrează crezul moral și estetic al generațiilor contemporane. Nici unul dintre monumentele voievodale compuse de artist nu inspiră aureola titanismului eroic și demn, simplu exprimat, al „Arcașului" său. El pătrunde cu această lucrare în galeria marii sculpturi europene, iar personajul se înseriază între frumoasele plăsmuiri pe care fantezia creatoare a omului a eternizat-o în panteonul de figuri al universului mitologic.

Toată rigoarea sculptorului își are justificare în această întoarcere perpetuă, dar niciodată repetată ca viziune plastică, la modelul clasic. Simbolul mitic i-a oferit lui Jalea terenul cel mai potrivit pentru regăsirea armoniei universale. Și între toate simbolurile pe care le-a frecventat, imaginea omului (în ipostaza lui prometeică) l-a fascinat cel mai mult. Nu-i prea mare îndrăzneala, cînd alăturăm această creație a sculptorului român de „Moise" al lui Michelangelo, sau de „Gînditorul" lui Rodin. El face parte din aceeași mare și semnificativă familie spirituală cu modelele citate, fără a fi mai prejos de acestea în capacitatea de a sublima plastic elementele și tensiunile emblematice, care au dat naștere acestui arhetip uman, ce poate aparține oricărui timp și oricărui loc de pe acest însuflețit Pămînt.

Corneliu Antim

muzică

Domnul Saramago și domnul Escarlate

Jurnal în „tonalitate" saramagoană

Bine este, dacă bine înseamnă să pui puțin lest în nacela unei scrieri ce tinde să-și ia zborul, aidoma păsăroiului părintelui Bartolomeu Lourenço, spre ficțiune, ce va fi însemnînd asta, bine este să ai și un personaj, don Escarlate, sau Scarlatti, să zicem, deci nu unul de stirpe nobilă, un principe e totdeauna la locul lui într-o istorie, de orice fel ar fi ea, ci doar un artist de vază, precum acest virtuoz, și, s-ar zice, virtuos compozitor din care singura realitate mai este azi numele, atît de limpede și de potrivit muzicii sale.

★

Cum se netezește fraza, perioadă amplă să-i spunem, ca în muzică, fiindcă muzica e arta meșterului Jose Saramago, aceea de a ascunde dialogul în pasta narativă, cu doar virgule între multele propoziții, cu voci asupra cărora nu stăruie în a le explica, amestecîndu-se adesea prietenos sau ironic printre eroii săi, e și autorul, neîndoios, un personaj care, dacă-și inventează singur rolul, nu e mai puțin adevărat sau fantast.

★

La ce bun, te întrebi, o pagină întreagă — trebuie să ai răbdare la început, apoi nu regreți că te-ai ținut bine, satisfacția, ar zice moralistul, e pe măsura efortului — să înșiri toți sfinții cu toate însemnele și calitățile și defectele lor, au și sfinții defecte, de-aia și credem în ei, iar răspunsul ni l-ar putea da doar domnul Escarlate, Scarlatti Domenico adică, pentru că muzică sînt și Antonia Maria, Simao Nuñes, Manuel Caetano, Antonio da Beja, ei, cei simpli din piață, cum muzică sînt Calea sacră din Alecrim, Sfînta Fecioară a Amintirii, Sfîntul Iosif al Dulgherilor, Sfîntul Benedict, „care nu prea mănîncă peste an, dar e vioi și dolofan", da, domnule Saramago, claviatura paginii albe nu vă refuză deloc, degetația vă este ireproșabilă și poate-mi va fi iertat că mă exersez și eu, mai începătorul, pe instrumentul dumneavoastră.

★

Dacă orice motiv, frază sau perioadă dintr-un roman îți îngăduie să le tratezi ca pe niște Teme, să faci, adică, interpretări și variațiuni multiple, dacă, altfel spus, te obligă, în paralel, să creezi, să te racordezi la cultură, atunci cartea e bună chiar dacă pare, sau este rău construită.

★

„Ascunderea" dialogului stîrnește ritmul, îl grăbește, nu, nu transformă pătrimile în șaisprezecimi, dă doar cursivitatea mai degrabă neliniștită decît senină, pe care n-a cunoscut-o domnul Escarlate, ci doar Bach, un timp încordat, din care se decantează în memorie mai mult chipuri și gesturi decît vorbe.

★

Fericiți cei bogați în finaluri, Baltasar dispare, zborul lui cu păsăroiul își găsește a doua semnificație, și materia dorește să evadeze, Blimunda îl caută nouă ani, mai mult decît Orfeu pe a sa Euridice, îl va regăsi, teribilă regăsire, într-o piață publică, într-un grup de sortiți rugului, iar dacă sufletul, voința lui, cum zice Saramago, nu se va pierde în eteruri, în muzică, am zice noi, este pentru că Blimunda aparține, totuși, și pămîntului.

★

Dacă piesele muzicale, pînă în tulburele și orgoliosul secol XX, se închideau la o copcă, două, sau mai multe, după belșugul materialului folosit, romanul, cînd nu e decapitat de final, rămîne deschis și obligat rememorării. Domnul Escarlate, și nu numai el, își înrămează cadențial muzica, domnul Saramago pune tablourile lui și ale altora pe un perete îmbrăcat în umbre și lumini, în mușchi și licheni, pe crăpături ce dau hărți vii, punctul ultim fiind ochiul ce focalizează o singură și atît de universală obsesie : „Dacă iubire nu e, nimic nu e".

Valentin Petculescu

t.v.

„Vă rog, operatori, vorbiți mai încet!"

Domnul Iosif Sava este, cu siguranță, o super-vedetă a radioului și a televiziunii. Și asta, nu de azi-de ieri. Ani de zile în șir, singura emisiune a radioului pe care nu pierdeam niciodată ocazia de a o asculta a fost **Invitațiile Euterpei**, emisiune care, dacă nu greșesc, (dar eu greșesc des și cu plăcere), ar împlini vreo două decenii de viață. Duminica dimineața, frig, căciula în cap, paltonul, tremurul necontenit — de frig, de frică, de încordare — ușa deschisă către camera de alături, unde puteam fi chemat în orice clipă (cineva, grav bolnav) — și, de la radio, vocea lui Iosif Sava prezentînd, cu o competență fără egal în domeniul respectiv, capodoperele muzicii. Vocea **caldă** a domnului Iosif Sava — și dacă nici cetățeanul României din iernile lui 1985, 1986, 1987, 1988 nu știe ce înseamnă o voce **caldă**, într-o odaie și într-un suflet înghețat, dacă nici noi n-am învățat, pe pielea noastră, ce înseamnă căldura în plină iarnă geroasă, atunci nimeni pe lume n-o știe ! O voce a speranței ? Eh, banalități ! Nu mai aveam nici o speranță. O voce a rezistenței ? Poate, într-o anumită măsură, dar nici de data aceasta nu ne-am apropiat prea mult de adevăr. Speranță adevăr, rezistență — iată că am început și eu, ca și domnul Iosif Sava, să folosesc vorbe mari. Tare-i mai plac, vorbele mari ! Și cît de potrivite erau ele, atunci, în acele ierni : vorbe clocotind de entuziasm — și Beethoven ; mici revărsări de fraze patetice — și Ceaicovski, Chopin, Stravinski... Într-un anumit context, discursurile pasionate, fie ele și torențiale, își au locul și justificarea lor : ele pot aduce puțină (nu totdeauna puțină !) clădură într-o încăpere cu clanțele ușilor reci ca mîinile morților. Datoria pe care am contractat-o, ca simplu ascultător, față de domnul Iosif Sava (care mințea, asta făcea, și era minunat, mințea prin omisiune, nu spunea ce se-ntîmplă, ci ce s-a petrecut odată ca niciodată în lumea de basm a muzicii) n-o voi putea plăti niciodată : el a fost ultimul mare povestitor de basme — ce poate fi mai **adevărat** decît basmul ? — pe care l-am ascultat. Din păcate, pe micul ecran nu l-am urmărit (a apărut și acolo — și a fost repede alungat) decît extrem de rar. Era tot domniasa, dar mie îmi plăcea mai puțin.

Înainte de a termina „con brio" (dar de ce trebuie eu să procedez astfel ? doar nu scriu o lucrare muzicală !), să mărturisesc pentru ce nu urmăream cu interes prezența domnului Iosif Sava pe micul ecran. Doar era același om, tot ce spunea se bizuia pe o informație fără cusur, personalitatea sa de „organist" (nu întîmplător cîntă la orgă, nu întîmplător, așa cum fac organiștii, se „dirijează" singur) se dezvăluia probabil mai bine la televiziune decît la radio. Aveam de-a face cu o „personalitate acentuată", cu o supervedetă ! Dar tocmai „super" acesta mă deranja. Nimeni nu poate fi mai mare decît muzica. Și ce rost avea ca, acest om ce știe atîtea, să demonstreze cu decizie că, de pildă, e mai bine informat decît invitații săi, pe care cu orice preț dorea să-i domine ! („Cu orice preț" ? Nu. N-a ofensat niciodată pe nimeni). Doar e de la sine-nțeles că el, domnul Iosif Sava, e specialistul, ceilalți fiindu-i doar niște binevoitori invitați. Și atunci ? Să mărturisesc că m-a bucurat mult **Serata muzicală** din 12 august 1990. Invitatul, profesorul doctor Victor Săhleanu, a fost lăsat să-și urmărească „partitura" în liniște. Și avea destule să ne spună ! Tumultuosul domn Iosif Sava s-a retras (măcar din cînd în cînd : nu-i cerem imposibilul) în planul doi. Și ce seară frumoasă a fost !

Replica tipică n-a lipsit. La un moment dat, operatorii de imagine au început să stea de vorbă între ei. Jenant ! S-a auzit vocea de Jupiter-Tonans a domnului Sava : „Vă rog, operatori, vorbiți mai încet ! Ne obturați !". Într-adevăr, dragi colegi operatori de imagine și dragi telespectatori, e bine să-l urmăriți în tăcere pe domnul Iosif Sava. O fi avînd și el cusururile lui, dar e cam greu să-l treci cu vederea — și nu merită !

Și acum, o replică din Caragiale nu ? „Muzica ! Muzica !" (Lipsa de umor e cel mai aprig dușman al gravității). Să nu ascultăm noi de indicațiile prețioase ale lui Pristanda ?

Florin Mugur

cartea străină

RECURENȚA ȘI EFERVESCENȚA TEXTULUI

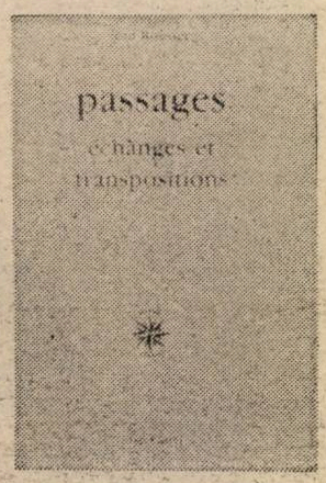

La 80 de ani, cîți a împlinit acum, Jean Rousset are ținuta unui om pentru care exercițiile fizice țin locul tablei de legi. În realitate, cînd îl cunoști și îl citești, descoperi că spiritul său a rămas tînăr ca și trupul, grație frecventării întregului complex de „edificii complementare", alcătuit din pictură, muzică, literatură și arhitectură. Ca și în trecut, strategiile criticului privesc, cu osebire, incidențele textului, rețeaua de transpoziții, interferențe și reciprocități, grație cărora psihologicul colaborează cu filozoficul, arta de a trăi cu arta de a exista.

În recent apăruta sa carte, **Passages***), ca și în cele care au precedat-o, șapte la număr, într-un interval de aproape 4 decenii, învățătura și gustul își conjugă puterile ca să degajeze analogiile și înrudirile într-o extensie ce permite fixarea unor serii artistice într-un raport de echivalențe pe care criticul îl evidențiază convingător.

Nu întîmplător, spiritul tutelar al tentativei mai sus menționate este Albert Thibaudet, de departe cel care, ca zelos clasificator, acordă atenția sa **unicului.** Cu un scrupul total, atras pînă la amănuntul periferic de simetrii și similitudini, Jean Rousset merge pe același drum. În **Passages,** fac obiectul observațiilor sale, între alții, Stendhal, Balzac, Nodier, Flaubert, Edgar Alan Poe, Maupassant, Claude Simon, Mozart, Beaumarchais, Marivaux, Gustave Roud. Pe cît se poate vedea, ordinea numelor încalcă anumite stereotipii ; cred că esențială rămîne pentru critic alternanța pe tensiuni, ca și de proximități. Grație acesteia, elementele operei sau ale operelor stau într-un raport de dezvoltare, de substituție uneori, de absorbție a frontierelor tipologice și cronologice.

Un atare moment este oferit de exercițiul practicat asupra celui mai exotic și controversat dintre romanele flaubertiene, **Salammbô.** Criticul privește romanul ca unul al **distanțelor** între actorii dramei, înainte de toate prin mecanismul atracție/respingere, pe urmă al nivelurilor și coordonatelor în care evoluează simbolurile. Poveste a căderii Cartaginei, istoria apropierii și îndepărtării lui Salammbô de Mathô, conducătorul mercenarilor învinși, îndrăgostit fără scăpare, este deopotrivă una a încarnărilor și războaielor, a perceptiilor și invidiilor ce domină periferiile marelui oraș portuar, a geniului ce absoarbe un munte de obstacole. Orizontalitatea și verticalitatea separă și alătură destine. **Sus** și **Jos,** în raport cu deșertul și cu tumultul interior, cu spațiul construit pe un nivel vălurit de lume, ar semnifica **ideal** și **real. Sus** ar fi ceva de cucerit, iar **jos** ceva călcat cu pasul, modestia, umilitatea, locul ce atrage privirea. Cînd însă privirea scapă și ia altă direcție, o face ca să iscodească metereze de fortificații, ceremonii fastuoase, înaintări și retrageri. Duelul sus-jos are drept paralelism vizibil formula spectacolului — o comparație continuă între distanțe și perspective, mijloace și ținte. Diversitatea și alternanța acestora atestă alianța cineticului cu tactilul și auditivul, a vizibilului cu nevăzutul, a aburului cu fluidul, a luminosului cu obscurul, ca și cum într-o oglindă fermecată se întrezărește universul întreg. Semnalele corespund unei viziuni subiective despre o lume ambiguă. Urmărindu-le itinerariul, Flaubert optează pentru un număr de corespondențe/coordonate ce devin tot atîtea puncte de vedere optice.

Cei care au citit **Salammbô** își amintesc cum bătăliile sînt privite de departe și, brusc, într-un contact ce înlătură praful și înghite lumina. Dispozițiile lui Flaubert asigură distanțelor un rol metaforic. Cînd situațiile o cer, ele furnizează o funcție de focalizare, cînd protagoniștii se opun (în postura soarelui și a lunii) baletul cosmic devine enigmatic.

La Balzac, afirmă Jean Rousset, sistemul narativ presupune mai întotdeauna, un narator secund, care juxtapune o altă istorie celei expuse inițial. Un fel de ștafetă insolită preia în Gobseck sau **Autre étude de femme** mesajul și-l transmite plauzibil altui mediu, altui nucleu conflictual. Așa stau lucrurile cînd intrăm în budoarul doamnei de Rochefide, la ora nouă seara, dar intervine o conversație diegetică menită să disimuleze disponibilitatea pentru o intrigă ascunsă. Este demonstrată capacitatea oricărui romancier de a întrerupe povestirea și relansa dialogul. Bucla se închide, ca în **L'Auberge rouge,** cu o relație nouă sugerată de un deznodămînt deschis.

Experiența lui Balzac, imensă, pare a imprima decalajului spațial și temporal o selectivitate de natură să implice transformarea absenților în actanți direcți și a autorului în receptor — manieră contrastivă și inepuizabilă în organizarea textului pe mai multe paliere sau într-un șir de verigi înlănțuite.

Unul din eseurile finale se referă pe larg la Claude Simon, sub titlul **Ecrire la Peinture.** Imaginea trecută în cuvînt, culoarea în scriitură. Desigur, ficțiunea se distribuie într-un mozaic de corpuscule, de tușe, de fragmente. De aici și funcția inserției documentului plastic, mărturiei specifice într-o ordine ce înlătură separațiile, motivează ipotezele, inventează mecanismul lor disciplinat, coerent.

Pornind de la o carte poștală, cu reproducerea frescei din Arezzo, Claude Simon realizează în **La Bataille de Pharsala** inventarul excepțional al unui traseu războinic de lungă durată, marcat sau regăsit de în pînzele lui Brueghel, Ucello, Pierro della Francesca și Poussin.

După ce a consacrat ani buni exegezei barocului, poeziei, teatrului și romanului din epoci mai vechi și din prezent, iată-l pe Jean Rousset la fel de elocvent cercetător al unei lumi de semne în dimensiunea ei silențios decantată de entuziasme facile, de platitudini grandilocvente.

Întors la **texte,** la terapia cuvîntului ca agent de emisie și transmisie, la fabulația ce își are originea în mișcările creației de la un orizont estetic spre altul. Cum derivă blocurile de gheață înainte să se topească în oceanul planetar, urmărite prin binoclu de privirile serioase, intrigate, ale navigatorilor de profesie.

Henri Zalis

*) Jean Rousset. **Passages.** Echanges et transpositions. Paris, José Corti, 1990.

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (11)

P.H.-T.:

Ora miniștrilor începea la unsprezece și se termina la douăsprezece la prînz. Nu era nici o greutate în convocarea lor, căci, co form obiceiului, demnitarii aceștia erau deja de dimineața la palat, iar diverși ambasadori se plîngeau că nu-i pot găsi pe miniștri la birourile lor pentru a rezolva unele probleme deoarece secretarii răspundeau în permanență că ministrul a fost chemat la împărat. E drept că blajinului stăpîn îi plăcea să-i aibă pe toți sub privirea lui, să-i aibă pe toți la îndemînă. Un asemenea ministru care se îndepărta de palat era rău văzut și nu se menținea mult. Dar nici miniștrii — ferească Dumnezeu ! — nu încercau deloc să se îndepărteze. Cine ajungea la asemenea cinste, cunoscînd din timp preferințele monarhului, își dădea toată silința să se adapteze la ele. Cine dorea să urce treptele palatului, trebuia mai întîi să stăpînească o seamă de cunoștințe negative, adică trebuia să știe mai înainte de toate ce nu-i era permis lui și subalternilor săi, ce nu-i voie să spună și să scrie, ce nu-i voie să facă, ce să treacă cu vederea sau să neglijeze. Abia din aceste cunoștințe negative se năștea cele pozitive, cu toate că acestea erau neclare, putînd pune în încurcătură și pe favoriții împăratului care pășeau cu siguranță pe terenul interdicțiilor, fiind extrem de prudenți și chiar nesiguri cînd pășeau pe terenul dezideratelor și al propunerilor. În aceste situații îl priveau imediat pe distinsul domn, așteptînd ce va spune. Și pentru că stăpînul nostru avea obiceiul să tacă, să aștepte, să amîne, atunci tăceau, așteptau, amînau și ei. De aceea, și viața palatului, deși agitată și tumultuoasă în esență era doar o tăcere, așteptare și amînare continuă. Fiecare ministru alegea asemenea culoare în care avea șansa cea mai mare să-l întîlnească pe venerabilul stăpîn pentru a-i prezenta onorul. Cel mai zelos în alegerea unor asemenea trasee devenea acel ministru căruia i se șoptise că a fost transmis un denunț de neloialitatea lui. Acesta stătea zile întregi la palat și nu înceta cu ploconirea pînă la pămînt în fața preamilostivului stăpîn, ca prin prezența sa neîntreruptă în preajma lui și asiduitatea sa, să fie gata să dovedească în orice chip falsul total și răutatea denunțului. Distinsul stăpîn avea obiceiul să-i primească pe fiecare din miniștri separat, căci atunci fiecare demnitar îi pîra cu mai mult curaj pe colegii lui și datorită acestui fapt, monarhul nostru avea o imagine mai bună asupra activității aparatului împărăției. Este adevărat că ministrul primit în audiență îi raporta cu cea mai mare plăcere nu despre propriul minister, ci despre dezordinea care domnea în instituțiile vecine și tocmai prin aceasta stăpînul nostru, discutînd cu toți demnitarii, avea în final imaginea sumară dorită. În definitiv, nu avea importanță dacă un demnitar era la înălțimea sarcinilor sau nu, atîta timp cît dovedea o loialitate de netăgăduit. Milostivul împărat îi trata cu bunăvoință și protecție pe miniștrii care nu se remarcau prin deșteptăciune ori profunzime, deoarece îi trata ca pe un element stabilizator al vieții în împărăție, și aceasta după următoarea regulă : monarhul nostru, după cum în general e bine cunoscut, a fost întotdeauna partizanul reformelor și al dezvoltării. Studiază, dragă prietene, autobiografia sa, dictată personal de împărat în ultimii ani ai vieții, și al să te convingi cum viteazul stăpîn a luptat cu barbaria și nepăsarea care a domnit în această țară **(se duce în camera alăturată de unde îmi aduce volumul prezentabil, tipărit de Ullendorff, la Londra, intitulat : „My life and Ethiopia's progress" — „Viața mea și progresul Etiopiei", il răsfoiește și îmi spune mai departe).** Iată, de pildă, cum stăpînul nostru amînteste că la începuturile carierei sale monarhice a interzis tăierea mîinilor și picioarelor, ceea ce era o pedeapsă obișnuită în cazul unor mici abateri. Scrie apoi că a interzis practicarea obiceiului care consta în aceea că un om învinuit de crimă — și aceasta era făcută numai de oameni de rînd, căci nu existau tribunale — trebuia să fie executat public prin tăiere, iar execuția o efectua cel mai apropiat membru din familie, deci fiul își omora astfel tatăl, iar mama pe fiu. În această situație stăpînul nostru a introdus călăi de stat, desemnînd puncte speciale pentru execuție, ordonînd ca acestea să fie executate cu arme de foc. Apoi : stăpînul cumpără din banii săi (ceea ce subliniază) primele două tipografii și dispune să se tipărească primul ziar din istoria țării. Alta : deschide prima bancă. Apoi : introduce lumina electrică în țară, mai întîi la palat, după aceea în alte clădiri. Alta : desființează obiceiul legării deținuților în lanțuri și caidane. De atunci deținuții sînt păziți de gardieni plătiți din casa imperială. Apoi : emite un decret prin care se condamnă comerțul de sclavi. Hotărăște ca acest comerț să fie lichidat pînă în 1950. Apoi : abrogă prin decret metoda denumită la noi liebas. Se referă la descoperirea hoților. Vrăjitorii le dădeau unor copilandri plante, iar aceștia, narcotizați, conduși de o forță supranaturală, intrau într-o casă și îl arătau pe hoț. Celui indicat, conform tradiției, i se tăiau mîinile și picioarele. Închipuiește-ți prietene, asta într-o țară în care fiind omul cel mai nevinovat îi se pot tăia în orice moment mîinile și picioarele. Mergi pe stradă și te prinde de cracul pantalonilor un copil, iar gloata te înhață și-ți retează mîinile și picioarele, sau stai în casă, mănînci, intră un copilandru amețit, te scot în curte și-ți retează... : abia cînd îți imaginezi o asemenea viață, înțelegi profunzimea transformărilor înfăptuite de venerabilul stăpîn. Și el introduce mai departe reforme, lichidează munca forțată, introduce primele autoturisme, deschide poșta. Menține pedeapsa cu bătaia în locuri publice, dar condamnă metoda afarsata. Dacă undeva s-a comis o greșeală, forțele de ordine înconjoară satul sau orășelul și înfometează populația pînă cînd cineva din ei îl va indica pe cel vinovat. Însă se păzeau unii pe alții pentru ca nimeni să nu pîrască, căci fiecare se temea să nu fie el dat drept vinovat, și tot păzindu-se astfel, ținîndu-se în supraveghere, mureau cu toții de foame. Stăpînul nostru a condamnat asemenea practici. Cu regret, călăuzit de dorința de dezvoltare distinsul stăpîn a comis și o anumită imprudență. Deoarece în țara noastră nu existau mai de mult nici școli publice, nici universitate, împăratul a început să trimită în străinătate oameni tineri ca să învețe acolo. Cîndva, stăpînul nostru a condus personal această mișcare, alegînd tineri din familii respectabile și loiale, dar mai tîrziu — of, vremurile moderne dau mari dureri de cap ! — a început o astfel de presiune ca să se plece în străinătate, încît milostivul stăpîn a pierdut treptat controlul asupra acestei manii deșănțate și mode papagalicești care obseda tineretul, încît, realmente, tot mai mulți din acei tineri au plecat să studieze, ba în Europa, ba în America. Și — cum s-ar fi putut altfel ? — după ani de zile au început greutățile. Deoarece, ca un vrăjitor, stăpînul nostru a declanșat o forță destructivă, supranaturală, care a dus la confruntări. Oamenii aceștia se întorceau în țară plini de idei destructive concepții neloiale, gînduri dăunătoare proiecte nesăbuite ce încălcau ordinea și după ce au dat o raită prin împărăție, și-au pus mîinile în cap și au strigat — Dumnezeule sfînt, cum poate exista așa ceva ! Iată, deci, prietene, încă o dovadă cu privire la nerecunoștința tineretului. Pe de-o parte atîta grijă din partea stăpînului pentru a-i trimite la învățătură, iar din cealaltă parte — plata sub forma unei critici nesăbuite, ifose defăimătoare, subestimări, respingeri. E ușor să-ți imaginezi amărăciunea pe care acești monștri i-au provocat-o monarhului nostru. Mai rău chiar, neisprăviții aceștia îmbuibați cu gogoriță străine de obiceiurile noastre, au început să instige la o oarecare neliniște în împărăție, la unele mișcări inutile, la o anumită insubordine, la unele acțiuni împotriva conducerii centrale, iar aici i-au venit în ajutor distinșilor stăpîn miniștrii respectivi care nu se distingeau prin inteligență și perspicacitate. Nu, nu era o raliere conștientă și deliberată ci mai degrabă independență și spontană, dar cît de importantă pentru păstrarea liniștii în împărăție. A fost suficient ca un favorit al distinsului stăpîn să dea un decret necugetat. Prin autoritatea lui decretul începe să funcționeze, iar funcționînd, produce, bineînțeles, daune, dezordine, plîngeri, bătăi de cap, catastrofe. Noroc că văd asta și acei destepți de neisprăviți, care, dîndu-și seama de necazurile ce se vor abate se aruncă să salveze, se apucă de reparat, încep să îndrepte, să peticească, să desrubeze. Și în loc să își irosească zadarnic forțele în mișcarea independentă de progres, în loc să introducă fanteziile lor irresponsabile, care distrugeau ordinea, nemulțumiții noștri trebuie să își suflece mînecile și să se apuce de dezamorsat. Iar la dezamorsare este întotdeauna suficient de lucru ! Deci dezmembrează și desurubează, pînă îi trec toate sudorile, își macină nervii, fug aici, zboară dincolo, iar în goana aceasta, în forfota și în virtejul obligațiilor li se evaporă treptat și fantezia din capetele înfierbîntate. Da, și acum să privim procesul în jos. Și acolo, funcționarii imperiali inferiori decretează ceva, iar gloata se înfierbîntă, urzește și desurubează, dezmembrează. Iată în ce a constat rolul stabilizator al favoriților distinși de milostivul stăpîn. Curtenii aceștia, îndemnînd la desurubare pe fanteziștii educați și poporul întunecat au redus orice îmbolduri nelegale la zero, căci de unde să mai aibă forță pentru impulsuri, de vreme ce toată energia s-a epuizat în ședințe ? Așa, deci, dragă prietene s-a menținut echilibrul blagoslovit și cinstit în împărăția condusă de înțelepciune și milostivenie de stăpînul nostru de cel mai înalt rang.

Ora miniștrilor trezea în umilii nostri demnitari neliniște, deoarece nici un ministru nu știa concret pentru ce-i chemat, iar dacă răspunsul lui nu-i plăcea distinsului stăpîn sau simțea în el o anumită ezitare sau escrocherie, putea fi schimbat a doua zi la ora numirilor. În definitiv, stăpînul nostru asa avea obiceiul să-i tot învîrtească și rotească pe miniștri, ca prin asta să nu încălzească prea mult locul și să nu reușească să se înconjoare de o grămadă de nepoți și rude. Darnicul stăpîn dorea să păstreze în exclusivitate pentru sine numirile și promovările, de aceea se uita piezis cînd vreun demnitar încerca pe delături sau pe ascuns să numească sau să promoveze pe cineva. O asemenea îndrăzneală, imediat pedepsită, putea produce unele neregularități în raporturile atît de bine cîntărite de onorabilul stăpîn, ducînd la disproporții grave, ceea ce făcea ca stăpînul nostru, în loc să se concentreze asupra problemelor de fond, să fie obligat să se ocupe de îndreptări, de echilibrări.

Versiune românească : Nicolae Mareș

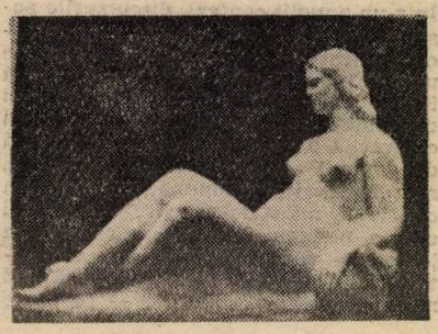

note de călătorie

SHALOM ISRAEL!

Un avion EL-AL, care nu decolează spre București ; o sală de așteptare în aeroportul internațional Otopeni, dotată cu tot confortul unei étuve ; o transbordare la Hotelul Intercontinental ; un ceas ale cărui limbi par a se mișca cu o diabolică îndărătnicie ; din nou pe Otopeni, încercind, la capătul nervilor, să căpătăm certitudinea că vine avionul... Acum, cînd încerc să revăd „filmul" celor 7 zile ale unei călătorii de neuitat, mă întreb cu un zîmbet complice (adresat nu știu cui) dacă cele 20 de ore semicoșmarești de așteptare nu făceau parte din regia savantă a unui spectacol care trebuia să se nască cu forcepsul, pentru a ne copleși ulterior cu toată splendoarea lui. Nu am de ce să mă tem de sonoritatea superlativelor, nu este vorba de „recunoștința zgomotoasă" cu care încerci să răspunzi unui dar mult dorit — e, simplu, senzația de încîntare pe care am trăit-o cei 11 membri ai delegației „Asociației culturale de prietenie România-Israel", pe tot timpul vizitei făcute în Israel, la invitația Ministerului Afacerilor Externe. Compozitoarea Liana Alexandra, ziaristul Victor Bârlădeanu, criticul de artă Radu Bogdan, scriitorul Calistrat Costin, preotul Gheorghe Cunescu, scriitorul Dorel Dorian, scriitorul Galfalvi Zsolt, dl. Viorel Maier, prof. dr. doc. Edmond Nicolau (conducătorul delegației), general-locotenent prof. dr. doc. Gheorghe Niculescu, ing. Tiberiu Roth, avocat dr. Constantin Vișinescu sînt martorii unui adevăr pe care, oricum, știu că nu-l voi putea exprima decît parțial. Și vina nu este numai a mea...

Prima dificultate o încerc în momentul în care trebuie să optez **despre ce** scriu. Sigur, normal ar fi să „povestesc" (cît mai documentat, dacă se poate) unde am fost, și ce am văzut, și ce semnificație istorică au locurile pe care le-am bătut, și... Sigur, așa ar trebui să fac : asta-i formula clasică a oricăror note de călătorie — așa aș face și eu, dacă nu aș fi aprioric conștient de impardonabila omisiune pe care ar însemna s-o comit : **Oamenii.** Cei care ne-au invitat. Cei care ne-au așteptat. Cei care au fost clipă de clipă lîngă noi și care — fără nici o legătură cu clasica „politețe orientală" — ne-au tratat ca pe niște vechi, dragi și mult așteptați prieteni. Nu sînt ceea ce se numește un „sentimental" (a sosit momentul să o recunosc cu voce tare), și cred că știu să recunosc zîmbetul convențional/profesional al unor întîlniri mai mult sau mai puțin protocolare — ca să nu mă simt acum **obligat** să le acord **LOR** : oamenilor, în întregime puținul spațiu tipografic de care dispun. Da, am fost : „am urcat" la Ierusalim și am parcurs **à pied** Orașul Vechi, și am vizitat Biserica Română Ortodoxă, și Institutul în Memoria Martirilor și Eroilor Holocaustului : „YAD VASHEM", și Piața Gala Galaction, și Universitatea Ebraică de pe Muntele Scopus, și Muzeul de Artă ; am fost la Bethlehem (Beit Lehem în ebraică : „Casa pîinii", Beit Lahm în arabă : „Casa cărnii") și am pășit în Biserica Nașterii, ridicată deasupra grotei în care s-a născut Isus Hristos ; am ajuns pe Platoul Golan și am întrat și în apa Iordanului ; am vizitat un kibuț, am încercat să înțelegem ce înseamnă această experiență fără precedent, și am rămas și minute lungi încremeniți în fața tripticului lui Chagall, din holul Knessetului (Parlamentul) ; am fost la Nazareth (o puternică comunitate de originari din România, în frunte cu primarul și viceprimarul orașului) și am vizitat Beit Hatefutzoth-ul (Muzeul Diasporei) din Tel Aviv ; am urmărit un impresionant spectacol cu „Nunta însingerată" la Habima (Teatrul Național), cu o distribuție în fruntea căreia străluceau Lya Koenig, Tatiana Olier, Rozina Camboz, Moscu Alcalay : toți consacrați ca „vedete" încă de pe scenele bucureștene — și am aplaudat recitalul oferit de Nico Nitai-Iacob (la Teatrul „Hasimta" — Yafo), într-o dramatizare proprie după „Căderea", de Camus — am umblat și am văzut locuri despre care s-au scris și se vor mai scrie biblioteci. Pentru mine, însă, lucrul cel mai important, cel mai **emoționant**, pe care mă îndoiesc că am să-l uit vreodată, e felul în care am fost primiți. Nu știu dacă azi — în prima jumătate a anului de grație 1990 — în multe părți ale globului o **delegație românească** se poate bucura de o primire mai caldă și mai curată decît cea cu care am fost noi onorați !

Bineînțeles, constituirea în martie '90 a „Asociației culturale de prietenie România-Israel" (la aproximativ 35 de ani de la formarea „Ligii de prietenie Israel-România"), acțiunile de larg ecou organizate pînă acum, ca și agenda activităților viitoare, constituiau o „carte de vizită", îmi permit să afirm, dintre cele mai onorabile. Dar dacă căldura unei veri israeliene a putut fi (pînă și ea!) întrecută de căldura gazdelor, e pentru că — nu am nici o îndoială — am fost priviți ca „ambasadorii" unui popor și ai unei țări al cărei nume în Israel s-a scris **întotdeauna** cu majuscule : ROMÂNIA. E logic, mi se poate spune, cînd în Israel trăiesc peste 400 000 de oameni pentru care limba maternă se numește limba română ; e logic, mi se poate spune, cînd România a fost singura țară est-europeană care nu a rupt relațiile diplomatice cu Israelul după Războiul de 6 zile ; e logic... Dar eu știu foarte bine că, de cele mai multe ori, nu logica guvernează politica și relațiile între state și mai știu că sentimentele profunde, adevărate nu sub imperiul logicii înfloresc.

Cum s-a exprimat această copleșitoare disponibilitate față de noi? Nu în primul rînd prin confortul deosebit, de altfel, de care ne-am bucurat. Dacă ar fi fost vorba numai de atît, m-aș fi gîndit la niște amfitrioni excelenți și nici un alt comentariu nu și-ar mai fi avut rostul. Ne-am întîlnit și am avut discuții deosebit de interesante cu reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Externe (l-am revăzut cu bucurie pe statornicul prieten al României : dr. Yosef Govrin, fostul ambasador la București, în prezent director general-adjunct Direcția Europa-Est, care a însoțit personal primul avion sosit cu ajutoare, în zilele fierbinți ale lui decembrie '89) și cu deputați în Knesset ; cu conducători ai Organizației Sioniste Mondiale și cu cei ai Histadrutului (dl. Israel Kessar, secretarul general al puternicei organizații a ieșit special dintr-o discuție „fierbinte" cu reprezentanții Sindicatului medicilor, aflați în grevă, special ca să se întîlnească cu noi) ; cu purtătorul de cuvînt al Armatei de apărare a Israelului și cu numeroși ziariști (un cald salut „așî"-lor Avinoam Bar-Yosef și Gadi Ben-Itzhak) ; cu oameni de cultură și cu neuitații actori care se numesc Rozina Camboz, Tricy Abramovici, Carol Marcovici, Bebe Bercovici, Nico Nitai — în cadrul unui dineu oferit de „boss"-ul Moscu Alcalay, președintele sindicatului actorilor profesioniști; cu mulți, mulți alții pe care de acum îi vom numi **prieteni.** Ne-au descifrat situația la zi din Israel : însemnătatea deosebită pe care o are imigrarea masivă a evreilor ruși și problemele cu care statul se confruntă ; Intifada și situația încă precară în dezamorsarea situației din teritorii ; eforturile de pace care se fac și rezultatele, deocamdată nesemnificative la care s-au ajuns. Și ne-au vorbit despre România. Nu punîndu-ne multe întrebări. În general, situația din țară este bine cunoscută și foarte corect evaluată : Revoluția din decembrie a fost transmisă în direct de televiziunea israeliană într-un program non-stop și urmărită cu sufletul la gură de milioane și milioane de oameni, iar toate evenimentele social-politice ulterioare au fost pe larg și obiectiv oglindite. Dificultățile cu care ne confruntăm sînt privite ca inerente procesului de transformări care are loc și cu siguranță, în timp, vor fi depășite. Un singur și persistent regret : nivelul încă mult sub posibilități (așa cel puțin este apreciat — n.a.) al schimburilor economice și culturale, al dialogului politic. La observația făcută că România are nevoie **acum** ca prietenii să fie alături de ea, răspunsul a fost invariabil același : **„În Israel, România nu trebuie să-și caute prieteni : creați-le doar condițiile ca ei să poată fi lîngă voi...".**

...Știam de la început că nu voi putea exprima tot ce am trăit și am simțit pe parcursul celor 7 zile petrecute de delegația noastră în Israel. Dificultatea rezidă, firesc, în imposibilitatea convertirii sentimentelor în cuvinte : alt cod, alt sistem de semne pentru care vocabularul curent se dovedește inoperant. Dacă totuși m-am încumetat să aștern aceste rînduri, e pentru a împărtăși și altora un mesaj de dragoste și prietenie care nu numai nouă (celor care am fost în vizită) ne era adresat.

The last but not the least. A încheia aceste rînduri fără un cuvînt pentru Anita Mazor și Daniel Kedem, din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, care zi de zi au fost „îngerii noștri păzitori" ar însemna să-mi încarc sufletul cu un păcat pentru care nu sînt pregătit. Toda rabba, Anita. Toda rabba Daniel. — Mulțumesc, Anita, Mulțumesc, Daniel.

SHALOM ISRAEL — PACE ISRAEL !

Radu F. Alexandru

hyde-park

Dosarele lui Voican: „Vărsătorul"

Există un semn al victoriei care se face cu trei degete : „W", de la **„Wonderful ?"** Așa mi se părea că va arăta această lume nouă în care am pășit — îngenuncheat cu ambele picioare fracturate de emoție : liberă, frumoasă, dreaptă și bogată — minunată !

Cînd colo, toate păcatele vechiului regim își au corespondent în cel nou. De exemplu, dosarele poliției au fost înlocuite cu dosarele lui Gelu Voican ; horoscoapele. Habar n-aveam că ezotericii știu totul despre noi. Ca Vărsător de a doua decadă ce mă aflu, constat că viața mi-a fost plină de obstacole invizibile care mi-au canalizat zborul de muscă pînă am ajuns să bîzîi pe geamlîcul colii albe de hîrtie.

Semnul Vărsătorului simbolizează priceperea și înțelepciunea. Cu asta sînt de acord. Ziua norocoasă e miercuri, dar am încasat bani și am cucerit femei care să mi-i pape și în alte zile.

Că locurile de succes sînt piețele aglomerate din marile orașe, asta mi se pare sub centură. Înseamnă că mi-am irosit viața crescînd albine în sînul naturii, în loc să mă îmbulzesc cu Dinescu și Caramitru la Televiziune. La viitoarea revoluție am de gînd să recuperez.

Nativii din această zodie sînt generoși, mană cerească pentru neveste și prieteni și neveste de prieteni. Ei — nativii — ajung automat la sapă de lemn. Dacă nici asta nu-i face pe ultimii amici să dea bir cu fugi'ii, atunci violoiciumea de spirit a Vărsătorului îi gonește în mod cert, vezi reacția la rubrica de față.

Cîteodată Vărsătorii sînt flecari, dar ei nu flecăresc decît pentru a transforma în fleacuri dramele pe care le traversează. Pe talentul lor plutește o lume întreagă de Raci și Pești nenorociți, și doar de aceea, uneori, Vărsătorilor le vine să verse.

Tudor Vasiliu

moda, altfel

La umbra femeilor în floare

Ludovic al XV-lea și Ludovic al XVI-lea sînt mai cunoscuți pentru femeile care i-au influențat și pentru mobilierul specific anilor lor monarhici decît pentru merite personale. Cel dintîi a fost inteligent dar leneș, avea ezitări în legătură cu orice hotărîre ce trebuia s-o ia, avea agenți speciali cu care ducea o politică personală contracarînd pe cea oficială, ceea ce în istorie s-a numit „le secret du roi" și care n-a fost nici un secret. După M-me de Châteauroux, marchiza de Pompadour (1745) l-a făcut celebru și s-a făcut celebră, ea dirijînd în parte guvernarea Franței, inspirînd schimbarea miniștrilor și a generalilor. Este epoca „Parcului cu Cerbi", exagerată prin scandaluri dar și cu mari exagerări despre scandaluri, în care regele se dăruiește total, plăcerilor. După „pompadură", M-me du Barry ține hățurile cîrmuirii. Cel de al doilea era mătăhălos, greu și greoi, conștiincios dar de o inteligență mediocră, timid, lipsit de voință, cu o slăbiciune interioară catastrofală, pe care regina Marie-Antoinette a influențat-o deplorabil.

Sub Ludovic al XV-lea luxul interioarelor crește considerabil, parcă neputîndu-se opri după deschiderea inaugurată de predecesor. Începe să se simtă nevoia unor apartamente plăcute, de dimensiuni mai mici ca piese de locuit, cu mobilier bogat și cochet ; e moda spațiilor intime, a grotelor, a ascunzișurilor, a părculețelor inventate în marile parcuri, a stincilor improvizate în grădini, a lustrelor din cristal de rocă, a pieselor de mobilier grațioase, fragile. Stilul epocii se mai numește **rocaille.** Ceea ce îl caracterizează sînt contururile complicate, chinuite, răsucite, avalanșa de instrumente muzicale pictate pe mobile, plafoane și pereți, pe vase decorative, porumbeii, buchetele de flori, scoicile și suprafețele bombate. În Anglia, acest stil este numit „stil bombat". **Le vernis Martin,** tehnică inventată de Robert Martin, se aplică pe mobile, trăsuri, lambriuri, tabatiere.

Stilul Ludovic al XVI-lea este reacția împotriva fanteziei stilului precedent, Jean-Jacques Rousseau, Gessner, Berquin, Bernardin de Saint-Pierre, exaltă în cărțile lor natura. De aici, în societate — moda păstorilor, a păstoriței și a pastoralelor. Împotriva suprafețelor bombate, a curbelor de tot felul, domină unghiul drept și linia dreaptă dar fără violență, se păstrează ovalul tandru, canelurile, ghirlandele și buchetele de floricele, funda înnodată, fructele cu boabe, jerbele de grîu. Plăcuțe pictate, de Sèvers sau Wedgwood sînt aplicate pe **secretaires** și dulăpioare.

La moartea lui Ludovic al XV-lea, depravarea cuprinsese toate clasele sociale, ceea ce a dat modei „une allure moins noble" dar nu lipsită de grație. Trăsăturile esențiale ale costumelor bărbătești nu se diferențiază de epoca precedentă, în schimb detaliile — din ce în ce mai mult. În armată, grenadierii au haine bleu, cu revere roșii și tricorn. Femeile adoptă sub numele de **paniers,** cercuri imense ce construiesc o cupolă pe care rochia căpătă formă de clopot. Balene de oțel comprimă torsul, fusta se pierde într-o coadă și se acoperă cu „o a doua", întredeschisă în față, ca o cortină ce mărginește un spectacol de volane, tunuri, flori și fluturi de mătase sau broderii de margele. E vremea pieptănăturilor în etaje, cu bibelouri, fructe și înălțimi greu de imaginat. Sub Ludovic al XVI-lea moda se simplifică de îndată, stofele sînt mai puțin pretențioase și apare **fracul,** asemănător cu cel de azi. În ultimii ani ai regelui, Curtea se aruncă avidă asupra costumelor **„négligés"**, ca să sfideze etichetă și pendanteria ; în realitate, aceste **„négligés"** sînt căutări savante, exhibiții de jiletci albe, brodate migălos, fracuri verde-măr sau galben-coadă de „serin" (o pasăre din insulele Canare). Peruca se divide în trei, două laterale — **cadenettes** și o coadă pe spate, cu un nod — **le catogan.** Către 1780, tricornul se reduce la bicorn. Pantofii sînt ascuțiți, cu agrafe, cataramе și tocuri joase. Trupele militare au **„cullottes blanches".** Fustele se înflamează, în plan desenat apar ca elipse. Lui Marie-Antoinette îi cade părul de pe cap, deci coafurile înalte trebuie să cadă. Se poartă **„tête à l'enfant"**, cu codiță pe ceafă. Din această epocă nu se mai disting prea clar clasele sociale, după îmbrăcăminte. Femeile din Hală se duc la Versailles să felicite regele și îndrăznesc să se îmbrace în mătase, dantele și diamante, căci și-au plătit impozitele regale iar guvernul nu se mai amestecă.

Și Ludovic al XV-lea dansează ; dansează și doamnele, dar costumele baletelor n-au încărcătura nobilă a celor desenate de Berain, desenatorul lui Ludovic al XIV-lea. Claude Gillot și Louis Boquet sînt desenatori mai sofisticați în eleganță. Femeile invadează baletul și țin bărbații „sub papuc" cu tocul înalt.

Corina Cristea

Urmare din pag. a 16-a

Criza spiritului

Acum, pe o imensă terasă a Elsinorului care se întinde de la Bâle la Colonia, care atinge nisipurile de la Nieuport, mlaștinile de la Somme, calcarele din Champagne, granitul din Alsacia, — Hamletul european privește milioane de fantome.

Dar e un Hamlet intelectual. Meditează asupra vieții și morții adevărurilor. Are ca fantome toate obiectele controverselor noastre. Are ca remușcări toate titlurile noastre de glorie. Este cocoțat sub povara descoperirilor, a cunoștințelor, în neputința de a-și reveni pentru activitatea nelimitată ce i se cere. Se gîndește la necazul de a reîncepe trecutul, la nebunia de a vrea să înnoiești mereu. Șovăie între cele două prăpăstii, căci lumea continuă să fie amenințată de două primejdii : ordinea și dezordinea.

Dacă apucă un craniu, e un craniu ilustru. — **Whose was it ?** — Acela a fost **Lionardo.** El a inventat omul zburător, dar omul zburător nu a slujit exact intențiile inventatorului, știm că omul zburător cocoțat pe uriașa sa lebădă **(il grande uccello sopra del dosso del suo magnio cecero)**, are, în zilele noastre, alte sarcini decît să se ducă să ia zăpadă din vîrful munților ca să o presare, în zilele călduroase, pe caldarîmul orașelor... Craniul acesta este al lui **Leibniz** care visa la pacea universală. Iar celălalt a fost **Kant, Kant qui genuit Hegel, qui genuit Marx, qui genuit...**

Hamlet nu prea știe ce să facă cu aceste cranii. Dar dacă le abandonează !... o să înceteze să fie el însuși ? Spiritul său înspăimîntător de clarvăzător contemplă trecerea de la război la pace. Această trecere este mai întunecată, mai periculoasă decît trecerea de la pace la război, toate popoarele sînt agitate din cauza asta. **Monolog :** „Și eu, eu intelectul european, ce voi deveni ?... Și ce este pacea ? **Pacea este, poate, starea de lucruri în care ostilitatea naturală a oamenilor se manifestă între ei prin creații în loc să se traducă prin distrugeri cum face războiul.** E timpul unei concurențe creatoare și luptă a produselor ei. Dar Eu, nu am obosit să produc ? Nu am epuizat dorința de a încerca mereu extremele și nu am abuzat de amestecuri savante ? Trebuie să-mi abandonez grelele datorii și ambițiile sublime? Trebuie să mă las în voia valului și să fac precum Polonius, care conduce acum un mare ziar ? ca Laertes care e pe undeva, în aviație ? ca Rosenkranz care face nu știu ce sub un nume rusesc ?

— Adio, fantome ! Lumea nu mai are nevoie de voi. Nici de mine. Lumea, care botează ca progres tendința sa către o precizie fatală, caută să adauge binefacerilor vieții avantajele morții. Domnește încă o anume confuzie, dar în scurt timp se va lămuri. Vom vedea apărînd în sfîrșit miracolul unei societăți animale, un perfect și definitiv furnicar.

PAUL VALÉRY

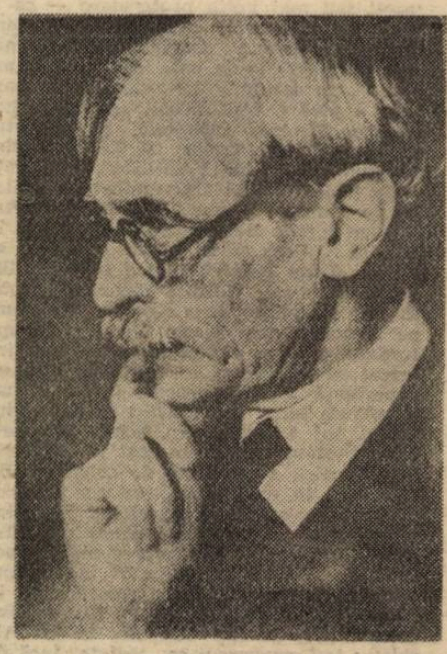

● „Criza spiritului" este o preocupare mai veche a lui Paul Valéry (1871—1945). Cele două scrisori din 1919, scrise în vederea traducerii lor în engleză imediat după încheierea primei conflagrații mondiale, precum și conferința ținută la Zürich în 15 nov. 1922, lasă să se prefigureze o analiză extrem de pertinentă a crizei maladive, a oboselii ce marca inebranlabil spiritul european atunci, ca și acum parcă.

Valéry poate rămîne ilustrativ pentru „noua critică" pe care o prefigurează, subiectul situîndu-se atitudinal față de obiect, căci observîndu-l se observă pe sine, se definește prin raport cu acesta. Avînd în vedere egala înălțime de spirit și egala realizare artistică din versuri și din eseurile sale, modul acesta de abordare poate constitui cheia de înțelegere a operei sale integrale, căci iată cum își definește Valéry credo-ul său poetic: „Zeii, cu bunăvoință, ne dau fără a ne cere nimic în schimb un prim vers; dar noi trebuie să-l modelăm pe cel de-al doilea care trebuie să se armonizeze cu celălalt spre a nu fi nedemn de fratele său supranatural. Toate resursele experienței și ale spiritului nu sînt de prisos pentru a-l face comparabil cu versul care ne-a fost dat în dar".

De o cerebralitate laborioasă, de o finețe extrem de sugestivă a detaliului și a referinței subtile, un aer de fatalitate „fin du monde" plutește peste paginile eseistice despre criza spiritului, de o rară profunzime a analizei și oarecum previzionare, pagini de o frumusețe tristă, un strigăt de alarmă scos din adîncul ființei vulnerate a intelectualului rasat și a artistului.

CRIZA SPIRITULUI

Prima scrisoare

Noi, aparținînd civilizațiilor, știm acum că sîntem muritori.

Auzisem vorbindu-se de lumi întregi dispărute, de imperii scufundate brusc, cu toți locuitorii și cu tot ce au creat ei, coborîte în adîncul de neexplorat al secolelor, cu zeii și legile lor cu tot, cu academiile și științele lor pure și aplicate, cu gramatici, dicționare, clasicii lor, romanticii și simboliștii lor, criticii și criticii criticilor lor. Știam prea bine că orice pămînt vizibil este făcut din cenușă, că cenușa înseamnă ceva anume. Zăream plutind prin ceața groasă a istoriei fantomele imenselor lor corăbii ce fuseseră încărcate cu bogății și cu spirit. Nu li s-ar putea socoti numărul. Dar naufragiile acestea, la urma urmei, nu erau treaba noastră.

Elam, Ninive, Babilon erau frumoase nume vagi și ruina totală a acestor lumi însemna pentru noi tot atît de puțin ca și existența lor însăși. Dar **Franța, Anglia, Rusia...** acestea ar fi nume frumoase. **Lusitania** este și el un nume frumos. Și acum vedem că abisul istoriei este destul de mare pentru toată lumea. Simțim că o civilizație are aceeași fragilitate ca și o viață. Împrejurările care ar face ca operele lui Keats și ale lui Baudelaire să se întîlnească cu operele lui Menandru nu sînt chiar de neconceput: ele se și întîlnesc în reviste.

★

Și asta nu-i totul. Lecția usturătoare e încă mai completă. Nu i-a ajuns generației noastre să afle din proprie experiență cum cele mai frumoase și mai vechi, cele mai formidabile și mai bine ordonate lucruri sînt pieritoare printr-un **accident**, ea a văzut producîndu-se în domenii ca gîndirea, sentimentele și bunul simț extraordinare fenomene, realizări bruște ale unor paradoxuri, decepții brutale în fața evidenței.

Nu aș cita decît un exemplu: marile virtuți ale poporului german au născut mai multe rele decît toate viciile create vreodată de trîndăvie. Am văzut cu ochii noștri cea mai conștiincioasă muncă, instrucția cea mai temeinică, disciplina și sîrguința cele mai serioase, adaptate celor mai înspăimîntătoare scopuri.

Atîtea orori nu ar fi fost posibile fără tot atîtea virtuți. A trebuit, fără îndoială, multă știință ca să fie omorîți atîția oameni, să se irosească atîtea bunuri, să se șteargă de pe fața pămîntului atîtea orașe în atît de puțin timp; dar au fost necesare nu mai puține **calități morale.** Sînt deci suspecte Știința și Datoria?

★

Astfel, Persepolisul spiritual nu e mai puțin pustiit decît Susa materială. Nu e totul pierdut, dar totul a fost pe punctul de a pieri.

Un fior extraordinar a străbătut coloana vertebrală a Europei. Ea a simțit, prin toate centrele gîndirii, că nu se mai recunoștea, că înceta să-și mai semene, că urma să-și piardă conștiința — o conștiință dobîndită prin secole de nenorociri suportabile, prin mii de oameni de prim rang, prin șanse geografice, etnice, istorice nenumărate.

Atunci, ca pentru o apărare disperată a ființei și a zestrei sale fiziologice, i-a revenit nedeslușit întreaga memorie. Oamenii mari, cărțile sale mari s-au ridicat buluc la suprafață. Niciodată nu s-a citit atît, nici atît de înversunat ca în timpul războiului: întrebați librarii. Niciodată nu s-au înălțat atîtea rugi, nici atît de profunde: întrebați preoții. Au fost evocați toți salvatorii, fondatorii, protectorii, martirii, eroii, părinții patriei, sfintele moaște, poeții naționali...

Și în aceeași dezordine mentală, întîlnindu-se în fața acelorași temeri, Europa cultivată a văzut renăscînd rapid nenumărate valori ale gîndirii ei: dogme, filosofii, idealuri eterogene, trei sute de feluri de a explica Lumea, o mie și una de nuanțe ale creștinismului, cîteva zeci de pozitivisme, tot spectrul luminii intelectuale și-a etalat culorile incompatibile, luminînd cu o stranie lucire contradictorie agonia sufletului european. În vreme ce inventatorii căutau febril în imaginație, în analele războaielor de odinioară, mijloacele de a se descotorosi de firele de sîrmă ghimpată, de a dejuca manevrele submarinelor sau de a paraliza zborurile avioanelor, sufletul chema în ajutor toate descîntecele pe care le știa, lua în serios cele mai bizare profeții, își căuta refugii, indicii, consolări în întregul registru de amintiri, de acte anterioare, de atitudini ancestrale. Și, aici se întîlnesc produsele cunoscute ale anxietății, zvîcnirile dezordonate ale creierului care se zbate între real și coșmar și se întoarce de la coșmar la real, înnebunit ca un șobolan căzut în cursă...

Criza militară pare că s-a sfîrșit. Criza economică se manifestă vizibil în plinătatea ei, dar criza intelectuală, mai subtilă și care, prin însăși natura ei, ia aparențe din cele mai înșelătoare (de vreme ce se petrece în chiar regatul prefăcătoriei), această criză lasă să se sesizeze greu adevărata ei direcție, faza în care se află.

Nimeni nu poate spune ce va fi mort sau viu în literatură, în filosofie, în estetică mîine. Nimeni nu știe încă ce idei și ce moduri de expresie vor fi înscrise pe lista pierderilor, ce noutăți vor fi proclamate.

Sigur, speranța rămîne și cîntă în surdină:

Et cum vorandi vicerit libidinem
Late triumphet imperator spiritus.

Dar speranța nu este decît neîncrederea ființei în previziunile exacte ale spiritului. Ea sugerează că orice concluzie defaforabilă ființei **trebuie să fie** o greșeală a spiritului. Faptele, totuși, sînt clare și necruțătoare: Există mii de tineri scriitori și tineri artiști care au murit. Există iluzia pierdută a unei culturi europene și demonstrația neputinței Cunoașterii de a mai salva ceva. Există Știința, atinsă mortal în ambițiile sale morale și dezonorată de cruzimea aplicațiilor sale. Există idealismul anevoie învingător, profund strivit, răspunzător pentru visele sale; realismul amăgit, învins, copleșit de crime și greșeli; pofta și renunțarea bîlbîite la fel; credințele confundate pe cîmpurile de bătaie, crucea împotriva crucii, semiluna împotriva semilunii. Există scepticii înșiși doborîți de evenimentele atît de năprasnice, atît de violente, atît de mișcătoare și care se joacă cu mințile noastre ca pisica și șoarecele, — scepticii care își pierd îndoielile, le regăsesc, le pierd iarăși și nu mai știu să-și struneacă gîndurile.

Clătinarea corăbiei a fost atît de puternică încît felinarele cele mai bine agățate s-au răsturnat în cele din urmă.

★

Starea în care se află pacientul este cea care a dat profunzime și gravitate crizei spiritului.

Nu am timp și nici nu pot să definesc starea intelectuală a Europei în 1914 și cine ar îndrăzni să schițeze un tablou al stării acesteia? Subiectul este imens și cere cunoștințe de tot felul, o informație nesfîrșită. De altfel, cînd e vorba de un ansamblu atît de complex, greutatea de a reconstrui trecutul, chiar cel mai apropiat, este absolut comparabilă cu greutatea de a construi viitorul, chiar cel mai apropiat, sau, mai degrabă, este aceeași greutate. Profetul e în aceeași oală cu istoricul. Să-i lăsăm acolo.

Dar acum n-am nevoie decît de amintirea vagă și generală a ceea ce se credea în ajunul războiului, de căutările care stăruiau, de operele ce se publicau.

Dacă fac abstracție deci de orice detaliu și mă rezum la o impresie rapidă și la acel **total natural** pe care-l dă o percepție instantanee, nu văd — **nimic!** — Nimic, chiar dacă acesta era un nimic extrem de bogat.

Fizicienii ne învață că într-un cuptor încins la roșu, dacă ochiul nostru ar putea să reziste, nu ar vedea — nimic. Nici o deosebire luminoasă nu rămîne și nu distinge punctele în spațiu. Această formidabilă energie închisă ajunge pînă la invizibilitate, la o egalitate ce nu se mai simte. Or, o astfel de egalitate nu este altceva decît **dezordinea** în stare perfectă.

Din ce era compusă dezordinea aceasta în Europa noastră mentală? — Din libera coexistență în orice spirit cultivat a ideilor celor mai neasemănătoare, din principii de viață și cunoaștere din cele mai opuse. Exact ceea ce caracterizează o epocă **modernă.**

Nu-mi displace să generalizez noțiunea de modern și să dau numele acesta unui anume fel de existență, în loc să fac din asta un sinonim pur pentru **contemporan.** Există în istorie momente și locuri în care **noi modernii,** am putea intra fără să tulburăm excesiv armonia acelor timpuri și fără să părem aici obiecte extrem de curioase, extrem de vizibile, ființe șocante, disonante, neasimilabile. Acolo unde intrarea noastră ar face cît mai puțină senzație, acolo sîntem aproape la noi acasă. E clar că Roma lui Traian, Alexandria Ptolemeilor ne-ar accepta mai ușor decît multe localități mai puțin îndepărtate în timp, dar mai specializate într-un singur fel de moravuri și consacrate în întregime unei singure rase, unei singure culturi și unui singur sistem de viață.

Ei bine, în 1914, Europa ajunsese poate la limita acestui modernism. Fiecare creier de un anumit rang era o întretăiere a oricăror genuri de opinii; orice gînditor era o expoziție universală de păreri. Erau opere ale spiritului a căror bogăție de contraste și de impulsuri contradictorii te făcea să te gîndești la efectele unui iluminat nesăbuit al capitalelor vremii ce supără și arde ochii... Cîte materiale, cîte lucrări, calcule, secole prădate, cîte vieți deosebite adăugite au trebuit pentru ca să fie posibil acest carnaval și să fie întronat ca formă a supremei înțelepciuni și triumf al umanității?

★

Într-o carte a acestei epoci — și nu din cele mai mediocre — se pot afla, fără eforturi deosebite: o influență a baletelor rusești, puțin din stilul mohorît al lui Pascal, multe impresii de tip Goncourt, ceva din Nietzsche, ceva din Rimbaud, unele efecte datorate frecventării pictorilor și uneori tonul publicațiilor științifice, tot întregul parfumat cu nu știu ce iz britanic dificil de dozat!... Să observăm, în trecere, că în fiecare din componentele acestei mixturi, s-ar găsi destule alte **corpuri.** Inutil să le căutăm: ar însemna să repetăm ceea ce am spus despre modernism și să facem întreaga istorie mentală a Europei.

Prezentare și traducere de
Ovidiu Vlădulescu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Impresia artistică

În bridge, ca, dealtfel, în marea majoritate a sporturilor, ceea ce contează este rezultatul și mult mai puțin sau chiar deloc modul estetic al realizării lui. Altfel spus, nu se dă notă pentru impresia artistică sau chiar dacă se dă ea nu concurează în însemnătate nota pentru eficiență. Cu toate astea se vorbește frecvent despre licitații „frumoase" și licitații „urîte", despre jocul „frumos" și jocul „urît" al levatei iar jucătorii care țin să confere jocului lor și o înfățișare artistică se bucură de un prestigiu sporit printre competitori. Mai mult chiar, în cercurile înalte ale bridge-ului, la campionatele europene sau mondiale bunăoară, impresia artistică e considerată, fie și neoficial, ca parte a **valorii,** pe temeiul că jocul frumos este, de regulă, apanajul jucătorilor buni. Sînt convins că așa și este. Am avut deseori ocazia să văd că jucători care manevrau urît levata, sau conduceau hurducăit licitația, nu erau suficient de motivați pentru bridge, îl învățaseră oarecum prin obișnuință ori prin tradiție familială și îl practicau mai mult din orgoliu decît din vocație, avînd totdeauna însă despre ei o părere foarte bună pe care eventualele observații din jur nu reușeau s-o clintească. Unii, dotați cu ceva mai mult bun simț, știau, totuși, să îmbrace aparențele modestiei, ceea ce îi făcea suportabili pe cînd alții, foarte siguri pe valoarea lor de jucători, își justificau minusurile frapante la impresia artistică prin exigențe de strategie. Aceștia din urmă sînt cu atît mai greu de convins cu cît explicația pe care ei o dau urîțeniei propriului joc nu e cu totul lipsită de rațiune. Se poate întîmpla, într-adevăr, ca în anumite condiții încercarea de a juca frumos să ducă la compromiterea contractului licitat și, prin urmare, jocul urît să apară ca soluție de eficacitate. Dar și într-o astfel de situație, un jucător realmente bun va ști să întoarcă vina în onoare, în sensul că va da aspectului urît al jocului o anume transparență care să ajute privitorul să înțeleagă de ce nu se putea juca altfel, cu alte cuvinte să clarifice asupra caracterului întîmplător și tranzitoriu al impresiei artistice deplorabile. Prin asta el devine credibil ca valoare și totodată, ca luciditate, calități ce-i vor asigura, fără îndoială, ieșirea fericită dintr-un impas momentan provocat de starea temporară a cărților de joc din partida respectivă. E drept însă că, vorba poetului, nu poate asta cine vrea. Pentru că, pînă la urmă, impresia artistică este rezultatul alianței dintre talent și rigoare sub regimul dublei cunoașteri: de sine și de ceilalți, mereu inseparabile în cazul unui jucător de bridge care se respectă.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA: București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 29 august 1990

31

Domnul Gheorghe să zicem Dumitrașcu

deci așa. Nu sînt doar citit ci și urmărit îndeaproape. Ambiguitatea termenului îmi place dar trebuie să precizez că e vorba doar de o benignă (deocamdată) pasiune de lectură a unora și nimic mai mult. Această pasiune a determinat pe un om îngrijorat de viitorul meu moral să pună mîna pe telefon și să mă sune la redacție cu o zi înainte de apariția revistei pe piață, cum s-ar spune — în urma lecturii articolului meu din ziarul de mîine. „Păi, bine, domnule", a început pe un ton dojenitor de om preocupat exclusiv de prosperitatea tuturor, „unde ai auzit strigîndu-se pe străzile Bucureștiului chestia aia cu «moarte intelectualilor», ai vreo dovadă, vreo casetă ?". Sincer să fiu mi se luase piuitul, nu știam cu cine vorbesc, nu știam ce să spun, așa, luat de pe picioare. Unde mai pui că nu aveam nici o casetă pe care să o prezint eventual unei expertize legale, unde mai pui că o înregistrare nici nu mai e mare lucru, din punctul de vedere al probelor, în justiție. Reflexul bunului simț m-a scos la liman. „Nu vă supărați, cu cine stau de vorbă ?" am rostit cît mai clar și mai calm cu putință. „Să zicem, Gheorghe, Gheorghe Dumitrașcu, dar eu vă urmăresc de multă vreme, ei nu așa, cu scrisul. Sînteți un om talentat, uite îmi aduc aminte că odată, întors de la Moscova acum cîțiva ani, ați afirmat într-un grup de prieteni un lucru care m-a impresionat, artistic, să zicem «la Moscova cînd pe stradă trece un milițian în jurul lui se lasă gerul» mi-a plăcut dom-le, și dacă acolo e așa, atunci de ce dumneata, aici, mă înțelegi...".

Sigur că înțelegeam. Mie, aici, în România, la București chiar, **cineva** îmi permitea să umblu în cămașă. Și eu, naivul, credeam că umblu în cămașă pentru că așa voiam și așa îmi plăcea mie. Asta nu mai era naivitate, asta era deja prostie, una care mă caracteriza fără putință de eroare în ultima vreme, de la sfîrșitul lui Decembrie încoace. Una credeam eu că este lumea în care trăiesc și alta era România...

„Din păcate, n-am nici o dovadă, însă lucrurile stau mai rău, între timp în București s-a trecut de la vorbă la fapte".

Discuția a mai continuat pe un ton destul de pașnic, eu primind sfaturi, ca, spre pildă, să nu mai scriu la **Luceafărul** „că voi știți ați umplut de murdării toate revistele Uniunii Scriitorilor" și să mă mut la Dreptatea sau la 22 „care este antiguvernamentală" etc., etc. iar eu încercînd să, culmea, justific rațiunea care m-a făcut și mă face să scriu cum scriu și să public unde public.

Am încercat să mă despart cu interlocutorul nedorit și nevăzut într-un fel care să îndepărteze din suflete, atîta cît era, un sentiment dezagreabil, numit îndeobște **agresivitate**, și l-am rugat să mă mai sune, dacă tot se arată a fi preocupat de scrisul și părerile mele. „Dacă va fi cazul, sigur că o voi face !" m-a asigurat dumnealui. Apoi, după o scurtă pauză a adăugat : „nu, nu-i vorba de vreo amenințare, să nu mă interpretezi greșit".

Știind că va citi și acest articol îl asigur pe această cale pe interlocutorul meu telefonic Gheorghe să zicem Dumitrașcu că nu-l pot interpreta greșit. Nu mai sînt capabil de interpretări. Doresc, sincer și sfîșietor, doresc doar să înțeleg. Să înțeleg bine, exact, fără nici o interpretare, fără nici o derogare, fără nici o „coadă de peste". Vreau să știu, să pricep bine pe ce lume trăim, unde mergem în această lume, ce se va alege de noi pe această lume. Orice altă interpretare a „realității" decît înțelegerea realității ei nu mă interesează și nu mai sînt în stare să o accept. Fac parte din generația care s-a născut odată cu instalarea minciunii, a falsului ca posibilitate de interpretare a realității și care trebuia să sfîrșească fericit trecerea ei pe pămînt prin simplul fapt că interpretarea mincinoasă a naturii era destinată să fie **singura** natură cunoscută. Destinul a făcut să fie pentru cîteva momente altfel, nu multe, dar îndeajunse, ca să ieșim din planul de referință în care ne-am trezit în lume.

Domnule Gheorghe să zicem Dumitrașcu, Adam a muscat din măr și pentru asta a fost alungat din Paradis. Noi, unii-alții, am mușcat din fructul libertății. S-ar putea să se creadă cineva Dumnezeu și să vrea să ne pedepsească pentru asta. Dacă ăsta e pretul ca România să devină un paradis al Europei, eu, cel puțin, sînt gata să plătesc. Măcar copiii mei și ai dumitale se vor bucura laolaltă de mierea și laptele acestui pămînt fără să mai fie nevoiți să mintă și să se mintă.

Eugen Uricaru

COMEMORĂRI
VASILE ALECSANDRI
– pag. 8–9 –

nouăzeci
foaie lunară
de
literatură tînără
– pag. 11 –

ANTILIRICĂ

Nu sunteți în Europa
mi-a spus o doamnă la Viena pe data
de 15 iunie anno Domini 1990
am plîns apoi i-am recitat
cîteva poeme din Lucian Blaga
doamna a stat cîteva clipe pe gînduri
și-a spus iartă-mă ați fost în Europa

ELEGIE

După ce și-a pus ranga pe poliță
acolo sub chipul noului Mesia
a înghițit din rachiul autohton
apoi s-a aruncat asupra femeii
începînd să fabrice copilul
care într-o bună zi va fi și el
bestie cu față umană.

Petre Stoica

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de **Nicolae Grigorescu**

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

O privire

În urmă cu cîțiva ani, cînd începuseră demolările pe Ana Ipătescu, am stat un timp pe marginea bulevardului, împreună cu atîția alți oameni, de toate condițiile (**totul** ne unea pe atunci), trecînd, pe rînd, cum bine știm, prin furie, neputință, blazare, prin aceleași alibiuri, paleative și surogate ale demnității atît de sadic și mazochist sublimate — prin ultragiere. A ne mai fi întrebat „de ce", devenise demult superfluu. Contabilizam, panicați și turbați de disperare „ce-a mai rămas" (de dărîmat, firește) : „cînd pică și Dr. Lister ?", „cum de-a iertat Domnița Bălașa ?", „o să radă și Muzeul Satului", „am auzit că taie și Floreasca", etc. Între atîtea replici gîfîite (printre care tăcerea era taxată, ca și azi, automat, de complicitate demolatoare, de parcă tăcerea nu este ultima rațiune de a fi a strigătului) una s-a detașat cu obidită violență : „o să intre și-n ăștia de pe Paris și Roma, n-aveți nici o grijă" (secreta, sinucigașa noastră satisfacție, nebunia răului general, care vindecă miraculos rănile parțiale, o nebunie vecină cu acel faimos și-atît de profund etnopsihologic „du-i, Doamne, la Ploiești"). N-am apucat să absorb vizual chipul acelei inconștiente jubilații din cauza unui „păi să știi c-o facem și p-aia", provenind radios din cabina unuí excavator, a cărui cupă întoarsă era folosită drept berbece pentru zidurile moștenite de la „regimul de împilare burghezo-moșierească". Buldozeristul, vesel și roșu la față, ne-a îmbrățișat pe toți cu privirea, cu un triumf bestial, înfierbîntat de patosul dărîmării. Multe n-am înțeles în acei ani, dar pe lîngă fața sălbatic de încîntată, sclipind viril, în plin libido cu pereții „vilei de fosti", toate enigmele moral-politice s-au dovedit simple perplexități infantile. Domnule, pe cuvîntul meu, omul era fericit. El făcea praf o casă splendidă, în plin centru, grinzile trosneau, cărămizile gemeau dizlocîndu-se, excavatorul „lui" era mai ceva ca axis mundi. Cred că prea bine nu știa nici el pentru ce, precis că și nevasta, mama și copiii lui se tîmpeau, în același timp la cozi, că degerau iarna în casă, citind „Sportul" la lumînare, etc. Însă, dincolo de pura plăcere de a-și dovedi omnipotența și de a-și epata spectatorii, era în privirea lui un sadism de tip aparte, exorcizat, i-aș zice, sau provocator. Un fel de îndemn adus nouă, de a „face ceva" pentru sfîrșirea coșmarului. Privirea lui spunea, parcă „na, Ceaușescu vreți, asta aveți, ruine", dacă nu vă place „faceți ceva". Mă rog, asta mi-a plăcut să deslușesc (ca o circumstanță atenuantă) atunci, în privirea aceea. Între timp, o uitasem. Acum, de la o vreme, o întîlnesc tot mai des, în cele mai neașteptate locuri. Fascinația năruirii, hipnoza prafului-și-pulberii, erotica destrucției. Neputința de a înnoi concepția vîrfului revărsată în frenezia subminării temeliilor. Obsesie banală, o să ziceți. „Manole si Volney cunoaștem, a se slăbi". Aveți dreptate.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Nevoia de sărbătoare

Deși, aparent, religia și cultura populară au fost considerate în mod cu totul diferențiat de propaganda comunistă, cea dintîi — ca o imagine falsificată a realității, nocivă (obsedantul slogan : „opiu pentru popor"), iar cealaltă — ca o expresie autentică a spiritualității „progresiste", care se cere păstrată și promovată, de fapt, amîndouă au trebuit, în egală măsură, să suporte aceeași politică de falsificare și manipulare. În realitate, tratamentul aplicat folclorului, obiceiurilor populare a fost chiar mai pervers, mai demagogic și cu efecte mai păgubitoare, căci, dacă, în cazul religiei, a fost vorba, mai ales, de o „interzicere", imixtiunea în substanța și formele nemijlocite, sufletești de manifestare fiind greu de realizat chiar și pentru coerciția comunistă, în cazul culturii populare, sub pretextul unei protejări, valorificări a sa, s-a reușit adesea o imixtiune, o pervertire a unor domenii care au fost chiar folosite în „lupta împotriva misticismului".

O culme a diversiunii ideologice a fost afișarea unei pretinse opoziții de substanță, ireconciliabile între religie și cultura populară, în tentativa de folosire a acesteia din urmă ca formă de combatere a spiritului și dogmei creștine, bineînțeles după ce e a trebuit să sufere un tratament de extirpare a tot ceea ce era supranatural, superstițios, deci de „laicizare".

★

Birocrația (pseudo)culturală comunistă și-a constituit chiar organe specializate de represiune și de contracarare, care trebuiau să coordoneze acțiunea de epurare a culturii populare, iar apoi de substituire a acestei „făcături" folclorizate credinței creștine, mai ales formelor sale de manifestare publică. Puțini știu, poate, că au existat o droaie de comisii, coordonate de secția de propagandă a c.c. al p.c.r., care, în numele cauzei nobile a „educației materialist-științifice", trebuia să elaboreze tot felul de „programe", în care, alături de acțiuni abuzive de combatere a sectelor, de fapt a religiei, în general, trebuiau prevăzute și altele vizînd înlocuirea străvechilor datini creștine cu „sărbători noi", deci conceperea unor „scenarii", care, pretextînd că pornesc de la obiceiuri populare să imagineze tot felul de ceremonii „stas", de folosit obligatoriu în diferite împrejurări legate de viața omului (de la naștere la înmormîntare), ca și în toate momentele activității „omului nou, constructor conștient...".

În această activitate de „înaltă răspundere ideologică" (implicată fiind și Academia „Ștefan Gheorghiu" care avea și un fel de „laborator de ateism"), se pornea de la ideea „umanistă", „nobilă", după care, datorită unor condiții ale evoluției actuale (de fapt, prin epurarea de datini creștine și autentic tradiționale), asemenea momente cruciale ale vieții omului își pierduseră aspectul ceremonial, atractivitatea și de aceea trebuiau date „ucazuri" care să prevadă forme obligatorii, bineînțeles „mobilizatoare" de desfășurare. Desigur, prima etapă a acestei acțiuni trebuia să conste în „curățirea" culturii populare de „rămășițele" mistice, superstițioase, în interzicerea obiceiurilor cu substrat religios, ca și a creațiilor folclorice cu aceeași rezonanță. (Pentru a se vedea absurdul unor asemenea „atentate spirituale", amintim faptul că fuseseră interzise nu numai colindele religioase, ci chiar versurile în care apăreau expresiile „florile-dalbe" sau „Lerui, ler" !).

Degeaba au intervenit specialiștii cooptați, împotriva voinței lor, în asemenea comisii, degeaba au încercat să explice că, de fapt, unele obiceiuri populare aveau un caracter laic intrinsec, dat fiind că datau dintr-o perioadă anterioară apariției creștinismului, căci vigilența „tovarășilor de la secție" era absolută.

Într-o etapă de perspectivă, trebuia pus la punct un „program pe puncte" de concepere și introducere (desigur obligatorie !) a unor „scenarii-tip", amestec de elemente pseudofolclorice și altele puse la dispoziție de statutele și programele diferitelor organizații (de la u.t.c., la sindicate). Astfel, trebuia să apară un scenariu pentru „ceremonia atribuirii numelui" (în locul botezului, care continua, spre furia activiștilor, să fie practicat, uneori, de necrezut, chiar de ei !), la cununii (care trebuiau să devină o nouă ocazie pentru tinerii căsătoriți de a jura credință partidului și conducătorului său) și chiar la înmormîntare (nesfîrșite discuții a stîrnit problema semnului mortuar ce trebuia să înlocuiască crucea).

Ce se putea face împotriva unor asemenea planuri iresponsabile, care bineînțeles că rămîneau confidențiale, rezultatele lor trebuind să fie raportate periodic „cabinetelor" ? Mai nimic, decît să se mizeze pe „virtuțile" sistemei birocratice comuniste, adevărată „mașină de fabricat planuri" imposibil de realizat. Atunci cînd, totuși, la insistențele de „sus" (de tot), se prevedea transpunerea în practică a unor asemenea „machiaverlîcuri", s-a recurs la soluția ultimă, atrăgîndu-se atenția „tovarășilor de la secție", pe care, de fapt, îi interesau doar „acțiunile bifate", că implementarea acestor „planuri de laicizare" ar putea da loc la efecte de respingere neprevăzute, în cele din urmă, la „tulburări", care, „stimulate" de întregul „program al partidului", chiar au avut loc, în decembrie 1989...

★

Poate nu am mai fi rememorat aceste „avataruri" de (prea) tristă amintire, dacă unele realități, pe care însă propaganda comunistă le-a pervertit, le-a manipulat demagogic, nu ar trebui totuși să ne dea de gîndit. Este vorba de faptul că, datorită unor condiții subiective (cum au fost cele amintite mai sus), dar și obiective (mutațiile produse în viața spirituală în procesul unei modernizări cu efecte greu de prevăzut, nu întotdeauna benefice), ceremonialul modern a fost, în bună măsură, dezorganizat, el fiind lipsit tot mai mult de încărcătura estetică și sufletească care să îl facă să constituie o succesiune de momente de referință, puncte de rezistență cu adevărat vitale ale memoriei sociale și ale afectivității fiecăruia dintre noi.

Desigur, în ceea ce privește momentele principale ale existenței, ritul creștin și-a reintrat în drepturile sale depline. La rîndul lor, obiceiurile populare autentice își vor relua, acolo unde este posibil, funcția lor firească de sărbători populare. Mai există însă o serie de momente de seamă, mai ales în mediul urban care au o semnificație sărbătorească, încă necristalizată ceremonial. Desigur nu este vorba de a prelua din experiența „epocii de aur" și de a introduce „de sus" asemenea ceremonii. Și în acest domeniu, atît de delicat, privatizarea și depolitizarea trebuie să își spună cuvîntul si nu ne îndoim că, treptat, vor apărea asemenea adevărate „sărbători noi", în sensul cel mai propriu al cuvîntului, care, pornind și de la unele elemente tradiționale, vor reuși să exprime necesitatea comuniunii. Căci, în afară de adevăr, avem nevoie și de sărbătoare...

Alexandru Popescu

Spectacol de reviste

● În ultima vreme, primim pe adresa rubricii noastre tot mai multe publicații (literare și nu numai). Mulțumim redacțiilor care înțeleg să dialogheze, în felul acesta, cu noi și cu cititorii noștri.

Așa cum este și firesc, vom semnala și comenta cu prioritate revistele și ziarele care sînt trimise în mod expres la „Spectacolul de reviste". În cele mai multe cazuri, dialogul ne bucură și ne onorează. Așteptăm în continuare „propunerile" dumneavoastră pentru următoarele „Spectacole" pe care, în condițiile numărului mare de publicații ce apar azi, le dorim un fel de Compendiu săptămînal al presei. Trimiteți-ne în continuare — vă așteptăm cu reflectoarele aprinse.

● Am mai scris aici despre prima revistă de poezie apărută în peisajul presei românești de după decembrie 1989. Pe ea o cheamă POESIS și apare hăt-sus, tocmai la Satu-Mare, sub direcția domnului George Vulturescu. Dacă harta țării ar fi agățată de tablă ca la lecțiile de geografie, ar fi de așteptat ca, prin simplul efect al gravitației, „cultul" pentru poezie al nordului să coboare ca o binecuvîntare naturală peste tot spațiul în care se vorbește românește. Ultimele numere ale revistei la care am avut acces (4, 5, 6 — 1990) sînt, așa cum scrie Ioan Pintea în editorialul pe care-l semnează în POESIS : „Trei moduri de a iubi Patria prin cultură".

Deși la început de drum, POESIS este o valoare certă a presei literare de azi, căreia nu-i dorim decît să se cronicizeze pe coordonatele la care se situează în prezent. Nu știm care este tirajul revistei și cum anume se face difuzarea ei, însă ne-ar bucura ca acestea să fie astfel calculate încît efectul gravitațional de care aminteam mai sus să poată fi.

● În fiecare duminică, pagina a 2-a a cotidianului DREPTATEA se ocupă cu literatura. Însuși faptul că încercata (la mijlocul lui iunie) redacție are disponibilități pentru, să zicem, poezie, este un fapt stimabil. Nu-i puțin lucru ca după ce ți-a fost dărîmată casa și tu însuți ai fost ștampilat cu măciuca, să publici în ziarul pe care-l faci literatură.

Urmărind duminicala pagină 2 a DREPTĂȚII credem că, dacă redacția ar avea posibilitatea editării unui **supliment** literar săptămînal, acesta s-ar bucura de colaborări consistente sub aspect calitativ.

În numărul 161/1990, în pagina mai sus pomenită semnează : Florin Iaru — „Paralele 45" (eseu), Gheorghe Grigurcu — „Faunul moldav" (cronică literară la volumul de versuri „Liber ca pasărea" al poetului Dan Giosu). Călin Angelescu și Aurel Dumitrașcu publică poezie într-un grupaj percutant și incisiv. Mai semnalăm traduceri din poeți brazilieni realizate de Ion Ocișor, o excelentă revistă a revistelor ce apare sub titlul „Muzica rotativelor" și o intervenție igienică la adresa incredibilului săptămînal „România Mare". Din cugetările lui Vytautas Karalius (Lituania) publicate în același spațiu, reluăm una, spre ținere de minte : „Mai bine un poem îndrăzneț despre frică, decît un poem fricos despre îndrăzneală". Sîntem de aceeași părere.

Realizatorii paginii : Gheorghe Grigurcu, Barbu Cioculescu și Petre Stoica.

● La Focșani apare REVISTA V (bilunar literar-artistic) care, în numărul 15/1990 ne oferă o pagină de poezie de Paul Stănescu. Aflăm că autorul, după studii

științifice la München și Montpellier, după o frumoasă carieră profesională cu recunoaștere internațională, a eșuat într-o închisoare comunistă a anilor 50. Cinci ani, cît a durat detenția, omul de știință, în loc să se abrutizeze s-a metamorfozat într-un „tragic poet" despre ale cărui versuri aflăm astăzi, la 25 de ani de la stingerea sa din viață. O demonstrație a faptului că libertatea nu-i un lucru care se măsoară numaidecît prin numărul de gratii de la fereastră, că în dosul oricăror zăbrele, numele libertății este **poezie.**

● Semnalăm și apariția „Suplimentului de necesitate la Revista V" — ALTCEVA (nr. 1 — august 1990) pe care-l salutăm și-l așteptăm să mai crească.

● Ne bucură lectura săptămînalului de cultură clujean TRIBUNA (redactor șef — Augustin Buzura). Nr. 29/1990 ne propune pagini interesante : poezie de Ion Antoniu, mărturii (Nichifor Crainic), interviu cu Gheorghe Slabu — membru al parlamentului din Moldova Sovietică, într-o prezentare (tehno) grafică de ținută. Singura noastră nedumerire este de ce oare continuăm să atașăm complexului de ctitorii Casa Poporului și anexele sintagma „construcție faraonică", așa cum face aici arh. Adrian Mahu. Încă nițel și vom cere aprobare pentru a înscrie complexul amintit pe locul 8 între minunile lumii cînd, de fapt, acesta merită (se vede cu ochiul liber) locul 1 pe lista **ororilor** lumii.

● SOLSTIȚIU (Săptămînal de politică și cultură — Satu Mare) publică în nr. 25/1990 un interviu cu Laszlo Tökes, realizat de D. Păcuraru. Întrebare : „U.D.M.R. este a doua forță politică în Parlament...". Răspuns : „Acesta este un lucru destul de trist. Altfel spus, opoziția în România este atît de slabă, încît U.D.M.R. a ajuns a doua forță politică în Parlament". Într-adevăr, destul de trist...

● Revista ARGEȘ (nr. 7/1990) publică în pag. a 2-a o excelentă revistă a presei, sub inspiratul titlu „Gustul amar al democrației". După atîtea luni de zile în care am fost îndopați cu sarea-amară a originalei noastre democrații, efectele ar trebui să apară. Ar trebui...

Au prezentat :
Lucian Vasilescu
Daniel Bănulescu

primim

Lupul singuratic

Nu știu unde și cînd m-am întîlnit cu această sintagmă curioasă. Oricum, nu în sătucul meu de la poalele Apusenilor și nu în copilărie. Atunci și acolo despre lup am aflat un singur lucru : că e periculos și că, prin urmare, el trebuie alungat, hăituit și, dacă se poate, ucis. Nici o milă deci. Nici o urmă de compătimire.

Lup singuratic ! Expresia nu poate decît să înduioșeze. (Oare din motive ecologice ?) O biată viețuitoare care nu-și găsește locul, care e respinsă, care e sortită morții pretimpurii. Pentru că lupii supraviețuiesc în haite, în grupuri sau măcar în perechi. Și-apoi dacă e singuratic, parcă nici nu e lup. De ce l-au alungat semenii sau de ce s-a despărțit de haită ? Evident, pentru că el, singuraticul, nu e ca ei, ca ceilalți lupi. Deci nu atacă brutal, prin surprindere, nimicitor. E mai blînd ,mai sensibil. Poate chiar reflexiv. De aici, și apropierea de om. Dar această apropiere cînd am operat-o pentru întîia oară ? Sau mai exact : cînd am luat cunoștință de ea ?

Iarăși nu știu. Ceea ce știu însă este că mi s-a părut de la început extrem de sugestivă. Am și văzut, cu ochii minții, un personaj neobișnuit, un pribeag, un om stăpînit de prea multe griji sau apăsat de prea mari răspunderi, cu conștiință sfîșiată de îndoieli, cu sentimentul culpei, fără însă a fi vinovat. Și deodată m-am gîndit la Decebal învinsul, rătăcitorul, încă neștiind dacă sfîrșitul este în mîinile sale sau într-ale adversarului ; m-am gîndit la Mihai Viteazul, cel de după victoria de la Gorăslău, dar lipsit de perspectiva împlinirii marilor idealuri (pierdute) ; m-am gîndit în sfîrșit la Cuza, rămas singur, părăsit de înșiși înfăptuitorii Unirii, pentru care această unire a însemnat idealul vieții lor. Dar analogiile străbat nu numai lumea reală, istoria cea adevărată, ci și lumea închipuirii, lumea creată ca un termen de confruntare, de către marii scriitori : Pierre Bezuhov din romanul-epopee al lui Lev Tolstoi, Ion al lui Rebreanu, Ilie Moromete și (de ce nu ?) Don Quijote al lui Cervantes sînt numai cîteva exemple, alese la repezeală.

Vedeți deci, „lupul singuratic" este un personaj, biologic și social, foarte complex. El nu se pretează la etichetări grăbite, la caracterizări sumare. De toate acestea mi-am adus aminte, mai exact la toate acestea am ajuns să meditez îndelung în aceste săptămîni și luni care au trecut de la nefericitele evenimente din 13—14 și 15 iunie. M-am întrebat mereu ce-o fi în sufletul acelui om singuratic, ascuns în Palatul Cotrocenilor, bîntuit de neliniști, de amărăciune și de speranță. Căci, negreșit, așa trebuie să fie. Mă număr printre cei care l-au cunoscut și înainte de 22 decembrie 1989, fără ca dînsul să mă știe foarte bine. De fiecare dată cînd l-am întîlnit (nu de multe ori) simula aducerea aminte însă. O făcea probabil din politețe. Căci în raporturile individuale a fost întotdeauna politicos, cu oricine. Duritatea exprimată în unele ședințe ale C.P.U.N. m-a descumpănit, îmi părea neverosimilă, incompatibilă cu tot ce știam eu despre acest om după 1958, cînd l-am văzut prima dată.

Era secretar al C.C. al U.T.M. și președinte al U.A.S.R., iar eu student, activist U.T.M. în Facultatea de Filologie din Cluj. M-a izbit de la început modul său civilizat de a se comporta cu semenii, căldura sufletească ce emana din fiecare frază pe care o rostea, dorința de a se face ascultat prin ceea ce spune și nu prin autoritatea funcției ce o deținea. Curios însă, că în vocea sa am detectat și o undă de tristețe sau de amărăciune. Era un singuratic. De bună seamă, colegii lui din secretariatul C.C. al U.T.M. îl priveau cu suspiciune, poate chiar cu dușmănie, pentru că era intelectual, pentru că era un om educat, pentru că știa să se facă simpatizat, pentru că se impunea nu prin comenzi și brutalitate, ci prin inteligență și finețe. Apoi a trecut în aparatul C.C. al P.M.R., chiar în anul următor. De ce atît de timpuriu ? N-avea decît 29 de ani. Acolo trebuie să fi fost și mai izolat. Am dedus asta din modul în care s-a comportat la Conferința U.A.S.R. din februarie 1963, unde a participat ca invitat de onoare. Fusese primul președinte al U.A.S.R. Îmi aduc aminte mai ales voioșia sa exuberantă din pauzele Conferinței și din timpul banchetului, prelungit pînă spre ziuă. A fost extraordinar ! Tot timpul a cîntat, cu deosebire romanțe (apropo, oare de ce Televiziunea Română nu transmite programe de romanțe, măcar pentru plăcerea Președintelui ?), a zîmbit generos interlocutorilor, a glumit, înveselindu-ne pe toți. De ce îi plăcea atît de mult între tineri ? De bună seamă, pentru că se simțea stingherit între „colegii de muncă." Nu era făcut pentru mediile închise, pentru relațiile crispate, pentru atitudinile rigide. Avea mereu nevoie de deschideri, de refulări.

A trecut multă vreme fără să-l mai văd, decît fugitiv și în posturi oficiale. Nu l-am uitat însă și, dacă îmi aduc bine aminte, de două ori i-am trimis cu dedicație cărțile mele abia apărute. A treia am ținut să i-o înmînez personal. Era și mai accesibil. Asta se întîmpla la sfîrșitul lunii octombrie 1988. M-am îndreptat spre Casa Scînteii cu unicul exemplar ce-l mai aveam la mine din romanul **Pămîntul negru.** Pe drum însă a trebuit să-l cedez unui prieten mult prea insistent. N-am renunțat însă la întîlnirea cu directorul Editurii Tehnice, deși nu mai aveam ce-i oferi. N-am avut nici norocul unei conversații îndelungi, așa cum sperasem, căci întîlnirea a avut loc nu în biroul domniei-sale, ci pe platoul din fața stalinistului edificiu.

M-a întîmpinat cu un zîmbet larg, generos, ca întotdeauna. Discuția s-a înfiripat repede, fără poticneli, căci interlocutorul mi-a arătat maximă bunăvoință. S-a bucurat neîndoielnic de vizita mea. Și sînt convins că l-a bucurat și primirea cărții mele, pe care l-am trimis-o de la Baia Mare după cîteva zile, cu o dedicație semnificativă pentru vremurile pe care le așteptam amîndoi.

Vă închipuiți deci, după toate acestea, cîtă satisfacție mi-a produs apariția acestui personaj pe ecranele televiziunii în seara de 22 decembrie, în chip de lider al noii Românii. O singură umbră de tristețe am avut : Președintele arăta foarte obosit și mult îmbătrînit în raport cu „junele" din octombrie 1988, cînd mi se păruse că nimeni nu-i poate da mai mult de 45 de ani. „De ce oare ?" mi-am zis. „De ce a îmbătrînit atîta în numai 14 luni ?" Întrebări care n-au stăruit în mintea mea peste limita a două-trei ceasuri. Prea erau multe și „calde" evenimentele prin care treceam cu toții.

Ce a urmat se cunoaște. Pentru mine însă, misterul s-a amplificat din zi în zi. Personajul pe care-l văd acum aproape cotidian pe ecranele televiziunii nu pare să aibă nimic comun cu cel pe care l-am cunoscut înainte de 22 decembrie 1989. Care poate fi cauza acestei uriașe schimbări ? Sau or fi mai multe cauzele ? Poate că m-am schimbat eu. Sau poate că imaginea pe care mi-o făurisem despre eroul meu preferat o fi fost falsă. Și totuși, nu! Nu pot accepta 31 de ani de orbire, pentru ca brusc, în cîteva săptămîni, să văd adevărul. Mă tem că la mijloc e din nou singurătatea. În primele săptămîni, am fost toți alături. Apoi ne-am divizat. Unii au început să-i apară dușmani ireconciliabili. Urmăreau să-i fure aureola, charisma. Și pe nedrept. Căci el nu vrea să subjuge, să oprime, ci să stăpînească cu blîndețe, prin persuasiune. Ei, poate că aici e buba !... Să stăpînească. Nu i-a plăcut predecesorul, pentru că folosea biciul. Ne socotea pe toți dobitoace. Or, singuraticul de azi vrea să-i fim semeni, prieteni, dar ascultători și dacă se poate... iubitori, recunoscători. Cred că ceva esențial a rămas de la răposatul. Tot mulțimi avem în fața ochilor, și tot aplauze. Dacă se poate, și batiste fluturînd. Se respinge însă „mobilizarea", „cuțitul în coastă". În locul lor, „adeziunea liberă", „consensul". Iar cei care tulbură această ordine, această democrație consensuală nu sînt, nu pot fi taxați decît ca dușmani, indiferent dacă se numesc partide politice, ziare de opoziție sau independente, posturi de radio sau agenții de presă străine. Nu noi greșim. Noi avem cele mai bune intenții. Noi vrem să ducem revoluția („populară") pînă la capăt, „să înnoim". Alții însă destabilizează, în scopuri străine de interesele poporului român.

Asta să fi vrut dintotdeauna personajul meu ? Să treacă în față și să dirijeze cu alte metode, dar spre aceleași „obiective înălțătoare" ? Doamne, ferește-mă de acest adevăr ! Ar fi mult prea trist. Și din **lupul singuratic** n-ar rămîne decît... substantivul.

Victor Iancu
(conf. univ. dr., Baia Mare)

minimax

Varianta HAOS (1)

Spiritul nostru este alcătuit dintr-o dezordine, plus o nevoie de a pune lucrurile în ordine.

(Paul Valéry)

„Mai bine era pe vremea lu' Ceaușescu !" La început au spus-o doar șugubeții cei cinici, sinistră glumă !, acum însă, mult mai curînd poate decît s-ar fi putut bănui, acum, remarca este o exclamație de obidă posibil de auzit tot mai des în grămezile spontane sau ordonate, impuse de viața ca un meci de rugbi, viața de zi cu zi a celor care nu s-au cățărat (unii n-au putut, alții n-au vrut) pe noua piramidă a puterii. Probabil că specialiștii de la Institutul Român pentru Studierea Opiniei Publice, care nu se poate să nu o fi auzit, și ei, n-or să ne spună nicodată cît de răspîndită social este vorba asta atît de amară, dar ea circulă, există, și nu doar ca o formă de protest față de situația actuală, ci dînd chiar expresie unui regret sincer, că stai și te crucești : Doamne, cum e posibil ?!

Dar, pentru că, de bună seamă, în ultimă instanță, este o vorbă fără noimă, cine sînt totuși, cei care au ajuns să spună, și nu în glumă, că mai bine era pe vremea răposaților ? Foștii activiști ? Foștii securiști și foștii milițieni ? Foștii culturnici și foștii ideologi ? Foștii artiști (poeți, compozitori, actori, etc.) de curte ? Foștii bișnițari mai mici (de stradă sau de magazin) ori mai mari (de minister, să zicem) ? Deci foștii profitori ai cîrdășiei cu **tovarășii,** scutiți acum de privilegii (de la pașapoarte, vile și mașini pînă la salam, dar „de Sibiu", fără soia), ei sînt cei ce regretă (și ar fi cît se poate de omenesc) „epoca de aur" ? Interogația este vizibil retorică. Din păcate. Adică **vizibil** și pentru că încă din prima clipă a ceea ce trebuia să credem (noi și lumea întreagă), că este o revoluție, cine a avut ochi să vadă a putut vedea, în direct, ce o să se-ntîmple : același crainic care ne anunțase **cu expresivitate, grav-amenințător,** că vom fi împușcați pe stradă dacă nu ne băgăm mințile-n cap, a reapărut după cîteva ore, tot expresiv, bineînțeles, cu o altă grimasă, angajîndu-se din tot sufletul său de crainic să lupte, și așa a rămas, expresiv și, mai ales, **simbolic,** bine înfipt acolo în văzul întregii lumi. Apoi, destul de repejor, au fost vizibili și ceilalți, nu crainicii sau redactorii (la urma urmelor, se poate zice că mîncau și ei o pîine, ce-i drept mai albă, dar treacă, meargă, oameni să fim, iar dacă nu făceau ce-au făcut în continuare, poate cu excepția simbolică menționată, tuturor li s-ar fi uitat trecutul de ocară, pentru că majoritatea **avem** un trecut mai mult sau mai puțin de ocară), ci ceilalți — „foștii", de toate felurile și de toate gradele, recuperați — convertiți peste noapte în numele competenței. În genere, un fel de **rotația cadrelor (!),** căci vorba ceea, hai să fim serioși, orice minune nu ține mai mult de trei zile. Totul cinstit, pe față, vizibil. (Cine are mai puțină răbdare și s-a săturat să tot citească gazetele „de scandal", pline cu numele celor reabilitați și reașezați, n-are decît să privească cum circulă în continuare prin București autoturismele cu 1 sau 2-B cu trei-patru cifre). Așadar, nu „foștii" au a se plînge după vremurile-apuse. Și nici nu o fac. Dimpotrivă chiar. Ba încă nici cei vreo cîțiva care, orișicît, trebuiau să fie sacrificați, nici ei nu regretă, pe față, epoca de aur. Cît i-am putut vedea și auzi, ei, și-au pus cuminte cenușă-n cap și așteaptă o amnistie ce va să vină, iar pînă atunci, din cîte s-aude, nici n-o duc prea rău dacă le mai arde să se și însoare (și ce nuntă !) ; oricum, deși unii chiar au tras cu pistolul, ei cu mîna lor, totuși nu au parte de un regim tip Măgurele, așa că prea ar fi de tot să cîrtească.

Înainte însă de a merge mai departe într-o căutare a explicației vorbei celei amare, se impune o precizare. Constatările de mai sus, în privința rotației cadrelor, nu sînt nicidecum, Doamne ferește, o pledoarie „cu mantinelă" pentru vendetă. Dar, totdeodată, nici nu putem a nu observa, ca tot omul, că, în numele imperativului reconcilierii cu un trecut care ne-a mînjit pe atît de mulți, parcă prea s-au înghesuit „acolo sus" și parcă prea s-au bine așezat unii, unii mulți adică, dintre cei ce și-au adus din plin contribuția la dezastrul multilateral dezvoltat. Drept urmare, și exact potrivnic imperativului reconcilierii, pornirea (în definitiv omenească după cît și cîți au pătimit) spre răfuială tocmai s-a amplificat astfel. Și poate încă ar merge dacă n-ar fi vorba decît de cutare sau cutare fost-actual (eventual și avansați la excepțional), dar neliniștitoare este persistența încăpățînată, deși și-au schimbat numele a multora din vechile structuri, garanție solidă a permanentizării vechilor modele de comportament și gîndire.

Revenind la vorba cea amară, „Mai bine era...", că parcă ți se și împiedică mîna s-o scrii, ținînd cont cu bună credință de ameliorările survenite incontestabil în viața noastră cea de toate zilele și noptile (căci doar și noptile sînt mai altfel acum !), stai și te-ntrebi, din ce să se fi iscat un asemenea verdict, ori, altfel și poate mai bine spus, ce zone și/sau ce aspecte ale existenței sociale i-ar putea îndreptăți, totuși, rostirea ? Să se fi ajuns la un consum de hrană încă mai redus și mai dificil de realizat decît cu, să zicem, un an în urmă ? Cel puțin deocamdată, parcă nu, deși nici prea departe nu sîntem, dar oricum, e altceva. Consumul cultural ? Încă mai puțin ar fi cazul. Pașapoarte ? Sigur, nu prea ai ce să faci cu ele, totuși le poți avea și nu e de colo. Că telefoanele și scrisorile... O fi, n-o fi, bine, este, dar mai dihai decît înainte nu se poate, obiectiv nu se poate. Specula ? Da, specula, **bișnița** cum se tot zice și scrie, parcă savurîndu-se urîtul cuvînt, asta da, e mai ceva decît înainte și neîndoielnic nemulțumește, inclusiv din cauza invidiei. Dar numai dintr-atît să se ajungă la generalizarea ce semnifică o jalnică resemnare ?! Greu de crezut. Ar mai fi delicvența, jaful, la fel după cum și alte fenomene de patologie socială, narcomania, prostituția, etc. Dar oare sînt fenomenele-astea chiar atît de neobișnuite, de noi, ori, mai degrabă, acum pot fi pomenite în voie de mass-media ? Și fără a mai insista asupra altor aspecte (climatul psihosocial al muncii,transport, asistență medicală ș.a., ș.a.), căci în nici o privință nu ni se pare a găsi răspunsul, ajungem, în fine, să avansăm o ipoteză. Poate că **haosul,** simțirea și, îndeosebi, presimțirea instaurării progresive a haosului este ceea ce nemulțumește pînă-ntr-atît încît să fie jinduită într-o cumplită umilință și resemnare „epoca de aur".

Șerban Lanescu

Un admirator al lui Creangă

Din grupul admiratorilor care au avut o contribuţie importantă la colectarea şi publicarea primelor mărturii despre Creangă, la începutul secolului nostru — învăţători şi folclorişti ca N.A. Bogdan, G. Teodorescu-Kirileanu, M. Lupescu şi alţii — face parte şi preotul Dumitru Furtună, culegător de folclor cu oarecare faimă şi povestitor el însuşi al unor basme pe care le colorează stilistic în maniera humuleşteanului cînd nu le înzestrează cu virtuţi moralizatoare mai apăsate de cum îi plac, în general, ţăranului nostru. Ne-au rămas de la acest harnic propovăduitor de cultură o broşură şi cîteva zeci de articolase, notiţe şi glose pe marginea operei şi mai ales a biografiei lui Creangă, pe care Gh. Macarie şi Manuela Macarie le reeditează acum selectiv sub titlul broşurii din 1915. **Cuvinte şi mărturii despre Ion Creangă** *). Importante la vremea lor, adică înainte şi imediat după primul război mondial, cînd nu lipsea doar o monografie a scriitorului, dar chiar atmosfera necesară de înţelegere care să o facă posibilă, aceste contribuţii documentare au fost absorbite în ceea ce era esenţial în sintezele scrise de atunci şi puţinul care rămîne, dincolo de litera textului comunicat cu acel prilej sau de informaţia biografică respectivă, n-ar fi justificat poate reeditarea, cu tot prilejul festiv care-i stă la origină. Contribuţiile părintelui D. Furtună sînt însă importante documentar din alt punct de vedere, şi anume ca mărturie a felului în care era citit şi receptat Creangă în mediul social (intelectual, cultural, politic chiar) căruia i-ar fi aparţinut teoretic şi care se declară în orice caz solidar cu poziţia sa în societate şi cu atitudinea lui în faţa „surtucarilor". D. Furtună neagă nu atît posibilitatea de înţelegere raţională a operei sale de către „domnii... care fac pe străzile Bucureştilor chipul lui Creangă" (deşi nu pare să aibă mare încredere în ea), cît aceea de a-l „simţi", de a se identifica deci cu universul lui : „în parte da, îl înţeleg. Nu-l pot ei **simţi** însă" (sublinierea autorului). Nici M. Dragomirescu, nici G. Călinescu, nici alţi critici sau învăţaţi nu-l pot simţi pe Creangă — zice Furtună — cu excepţia lui Iorga, căci „acest scriitor nu trebuie studiat atît în privinţa personalităţii sale literare, cît în privinţa personalităţii literare a poporului său". Sigur, el nu este primul care vede în Creangă un exponent al geniului popular, negîndu-i implicit orice personalitate artistică individuală : Gruber spusese şi el, încă din 1888, că scriitorul este „o vastă sinteză etnică a poporului român", dar vorbea totodată de el ca de un „talent foarte puternic şi cu totul original" şi-l compara cu Odobescu, iar Xenopol îl numeşte „povestitorul maestru care ştiu să facă din basme şi amintiri... neîntrecute capodopere", comparîndu-i contribuţia cu aceea a lui Alecsandri la publicarea baladelor populare şi considerînd, în 1909, că „el nu era numai un fotograf care să reproducă concepţiile poporului, ci un compozitor măestru care le aşterne pe bogata armonie a marei sale minţi". După D. Furtună, numai o adevărată consanguinitate spirituală îngăduie sesizarea celor mai intime fibre ale operei şi deci numai acei „ţărani care învaţă pe la şcoli, cei cari se fac preoţi, cei cari vin ca învăţători prin sate, cei cari lucrează la cîmp şi mai pun mîna şi pe cîte o carte — da, aceşti ţărani pot astăzi să simţească în adevăr pe Creangă" ; e de înţeles că interpretarea lui Călinescu, care consideră unele poveşti „peste înţelegerea unui om de la ţară", să-i displacă moralistului, ultragiat că se vorbea „despre toate, numai despre sufletul naţional al lui Creangă şi jertfa lui pentru acest suflet neaos, nimic". N-am putea spune care e „adevărul" şi, la urma-urmei, nici nu interesează aici. Important e că, la un sfert de veac de la dispariţia scriitorului, o pătură importantă a cititorilor vedea în opera lui nu condensarea rabelaisiană de experienţă umană trecută prin filtrul înţelepciunii cărturăreşti, ci expresia unor trăsături naţionale care se suprapun — după cunoscuta schemă semănătoristă — peste o prăpastie socială. Pe cît ştiu, aceste idei n-au căpătat formă şi într-o interpretare critică de oarecare importanţă (cum a fost cazul la Eminescu), dar existenţa lor marchează o etapă în receptarea operei lui Creangă şi oferă sociologului un material de reflecţie, cu atît mai mult cu cît se asociază cu respingerea lui Arghezi („ceea ce scrie un Arghezi") şi în general a literaturii noi tocmai în numele lui Creangă : „am putea zice că trei sferturi din ce se aşterne pe hîrtie de unii şi de alţii, în clipele de faţă, sînt cuvinte rele, pocite, pe care mos Ion Creangă le-ar arunca bucuros pe foc...".

Nu trebuie înţeles din aceste rînduri că lectura textelor lui D. Furtună e profitabilă doar din acest unghi, nebănuit de autor. Un capitol precum cel despre **Creangă ca diacon**, pe care şi prefaţa îl socoteşte ca cel mai substanţial al cărţii, are darul nu numai de a reconstitui un proces şi de a prezenta totodată o dilemă a biografiei (cauzele ieşirii din clar, respectiv atitudinea lui faţă de religie în general), ci şi pe acela de a ne face să gîndim din nou unele chestiuni legate direct de operă. De pildă, apariţia articolului **Misiunea preotului la sate**, în februarie 1872, n-a fost discutată în legătură cu evenimentele progresive ale conflictului său cu dicasteria şi cu mitropolitul Calinic (cel pe care l-ar fi salvat în 1858, în timpul mişcărilor separatiste de la Iaşi), aflat atunci în plină desfăşurare : apariţia lui între suspendarea provizorie din serviciu, în septembriee 1871, şi excluderea definitivă, din iunie 1872, poate fi înţeleasă (la fel şi a următorului articol, din aprilie, **Iezuitismul în România**) ca o încercare ocolită de împăcare cu biserica ? Sau e cîntecul de lebădă al clericului care-şi utilizează experienţa şi înţelepciunea, dînd sfaturi cuminţi înainte de a părăsi tagma ? Şi de ce e semnat articolul „preotul I. Creangă" cînd el era numai diacon, căci o confuzie e exclusă de vreme ce redactorul ziarului era un cunoscut apropiat, junimistul Scipione Bădescu ? Articolele lui D. Furtună ridică asemenea chestiuni şi în legătură cu alte personaje apropiate lui Creangă în diferite momente ale vieţii, arhimandritul Isaia Teodorescu, catihetul Vasile Grigorescu din Fălticeni, şi mai ales în legătură cu fiul scriitorului, căpitanul Const. I. Creangă, pe care autorul are tendinţa de a-l ridica deasupra portretului caricatural datorat lui Călinescu. Sămînţa va cădea poate într-un teren prielnic şi vom găsi răspunsurile la aceste întrebări — şi atîtea altele — într-o nouă monografie asupra „marelui ţăran din Humuleşti", la care vremea noastră are dreptul.

Pentru un volum precum cel de faţă, o restituire cu caracter festiv şi de popularizare în acelaşi timp, editorii ar fi putut alege o formulă flexibilă şi simplă care să nu încarce textul cu un aparat inutil, dar păstrînd toate rigorile impuse de o reeditare corectă. Ei se complică însă în inutile mărunţişuri „ştiinţifice" încercînd să marcheze mereu în text sublinierile autorului, de pildă, adică grupurile de cuvinte sau cuvintele scrise cu cursive, ceea ce duce la apariţia menţiunii respective de cîte şapte şi opt ori pe pagină, sau corectînd cu mare acribie, între paranteze drepte, toate formele care li se par incorecte şi nu sînt de fapt decît variante perfect acceptabile : d[i] în loc de d. (pentru „domnul"), ianuar[ie] sau april[ie], adăugînd pe alocuri şi cuvinte pe care textul nu le reclama de loc : „tovarăşii mei de chinuri plîngeau şi [se] ţineau de roatele căruţei..." (p. 33). Pe de altă parte, titlul unui articol al lui Furtună, **Arhimandritul — erou al lui Ion Creangă**, apare în culegere modificat, **Arhimandritul Isaia Teodorescu**, fără ca editorii să explice motivul şi fără să menţioneze măcar faptul. Bine informată şi echilibrată (Gh. Macarie este de altfel un mai vechi cercetător al operei lui D. Furtună, asupra căreia a publicat cîteva studii), prefaţa suferă la rîndul ei din pricina stilului întortocheat şi a preţiozităţii care duce la exprimări confuze, uneori ilogice sau chiar incorecte : „Creangă — avea să cunoască, începînd cu prefaţa lui Gr. I. Alexandrescu, un prilej necontenit de referinţă...". „Girul spiritual al operei îl va impune...". „adîncind... problemele ridicate". „în cazul unor alte glorii literare oarecum defuncte", „voluptatea rară a enumerării se revendică aceloraşi surse paterne". „exigenţele... i-au stimulat gustul erijării sociale", „trecerea de care Creangă se bucura la oamenii de mîna întîia... îl va fi săltat pe tată în priceperea fiului" ş.a.m.d. Neglijenţele de stil sînt completate de neglijenţele tehnice căci cea mai mare parte a indicaţiilor de pagină din sumar nu corespund realităţii din carte.

Mircea Anghelescu

* Dumitru Furtună, **Cuvinte şi mărturii despre Ion Creangă**, ediţie, prefaţă şi note de Gh. Macarie şi Manuela Macarie, Ed. Junimea, Iaşi, 1990, 168 p.

Paronime

Categoria lexicală a paronimelor, al cărei studiu e strict determinat de obiective practice (pentru că asemănare formală e şi între **car** şi **cal**, pe care nimeni nu le confundă), e ilustrată de obicei prin cam aceleaşi exemple de perechi de termeni, pătrunse şi în exerciţiile din manualele şcolare (prin clasa a şaptea, îmi amintesc, elevul îşi ascute mintea pe diferenţele dintre **emersiune** şi **imersiune** şi îşi dezvoltă creativitatea construind fraze pline de originalitate cu cuvintele **arbitrar** şi **arbitral**) — păstrate, totuşi, cu succes, şi între greşelile permanente şi frecvente ale limbajului neîngrijit. **Lucrativ** şi **lucrător, forţat** şi **fortuit, mut** şi **mutual, familiar** şi **familial** continuă să-şi împrumute sensurile şi să se substituie (e drept, numai într-o direcţie), din cauza apropierii formale. Mai interesante sînt noile confuzii care cîştigă teren. Dacă de „profanarea de injurii" a unui poliţist la TV prin aprilie îşi aduce aminte toată lumea, puntru că greşeala a fost sesizată şi repetată cu amuzament de opoziţie, trezind largi ecouri în presă (de curînd, un text al **Opiniei studenţeşti** — nr. 33/1990, p. 2 — schimbă, cu intenţie parodică, sensul confuziei, vorbind de piaţa Universităţii ieşene, pe care unii „au proferat-o cu trivialităţi de genul «Jos comunismul», «Vrem dreptate...»), „intrigarea poporului la luptă" (dintr-o prezentare la Tribuna electorală televizată în mai 1990 a unui mic partid) a trecut neobservată. Locul infinitivului lung substantivat **instigare** a fost luat de un derivat ad hoc, probabil în virtutea sensului negativ al cuvîntului **intrigă** şi al uşurinţei de a adăuga sensurilor curente ale verbului **a intriga** încă unul, tranzitiv, preluat de la expresiile „a ţese, a urzi, a băga etc. intrigi".

O paronimie semnificativă (chiar dacă ceva mai veche) a legat pe **persoană** de **personalitate** ; confuzia a putut fi alimentată de o extindere prin uz : cel puţin cît timp în dispărutul C.P.U.N. se instituise categoria (numărabilă) a „personalităţilor independente" (element de terminologie tehnică, la acea dată), s-au găsit persoane care să se prezinte singure, în deplină inocenţă şi nu din lipsă de modestie, ci în cel mai pur scop de identificare, ca fiind „personalităţi".

Mai perfid se insinuează o greşeală pe care o fac nu cei mai inculţi dintre vorbitori. Am auzit de cîteva ori, în interviuri şi discuţii, formulări ca „în acest concept", „în conceptul nostru", în care **concept** este, în mod limpede, folosit în locul şi cu sensul cuvîntului **concepţie**. Preferinţa pentru o anume „eleganţă" a formei scurte, în care nu se identifică rezultatele unei derivări, e destul de răspîndită ; chiar fenomenul derivării regresive din limba română e o dovadă în acest sens. **Concept** nu poate însă prelua sensul lui **concepţie** pentru că este el însuşi un termen ştiinţific, cu sensuri precise. Ezitările şi confuziile se pot produce doar din punct de vedere al teoriei ştiinţifice care îl înglobează şi nu au cum să depăşească anumite limite, de pildă cerinţa ca termenul să se refere la o singură entitate, considerată sub aspect filosofic sau psihologic, şi nu la un ansamblu, aşa cum se întîmplă cu **concepţie**. „Cuvîntul «concept» este folosit în diferite moduri, cînd în sens psihologic, cînd în sens logic, iar uneori şi într-o accepţie confuză, care amestecă ambele sensuri" — scria Frege, în articolul său fundamental, „Despre concept şi obiect". Refuzînd să dea „o definiţie propriu-zisă", logicianul observă : „Ceea ce este elementar nu poate fi descompus, iar ceea ce este logic-elementar nu poate avea o definiţie propriu-zisă". Semiotica şi lingvistica generală sînt cel puţin tot atît de dependente de conceptul de „concept" ca logica şi psihologia. În condiţiile în care semnul lingvistic se defineşte, în diverse variante (biplan, triadă, trapez etc. !), în funcţie de concept, inclus între laturile sale de cele mai multe teorii — degradarea termenului în limbajul cotidian apare ca o mică ironie. Citind reprosul că, la cineva anume, „gafa apare ca un adevărat concept" (**Azi**, 4.08.90, 2), nu poţi decît să te întrebi ce sens superior va fi având termenul „concept" pentru autor şi prin ce s-ar diferenţia, pentru el, adevăratul de falsul concept. Pentru că altminteri conceptul de „gafă" există, independent de acordarea acestui titlu de către cineva, aşa cum există conceptele de **cal, broască, eveniment, lume**.

Rodica Zafiu

cronica literară

Cu capul pe umeri

Ultimul capitol al unei viitoare Istorii a literaturii române contemporane va fi, cu siguranță, unul cu totul și cu totul ieșit din comun. Pînă nu demult, în zona **literaturii de frontieră** am **avut jurnalul** propriu-zis, **corespondența, memorialul de călătorie.** Iată că astăzi putem vorbi de existența unei specii deosebite — **jurnalul de închisoare.** Dar în timp ce memorialul de călătorie sau corespondența erau expresia celei mai depline libertăți de mișcare sau de comunicare, jurnalul închisorii e, dimpotrivă, produsul exclusiv al scoaterii omului din mediul său firesc. El posedă (ca și **literatura exilului,** din domeniul ficțiunii) o încărcătură cu precădere politică și încearcă să se opună sistemului care l-a produs. Nu e deci o literatură a libertății și, în nici un caz, o literatură a plăcerii, ci un **experiment crucial,** în înțelesul pe care Etienne Wolff l-a dat acestei noțiuni. În el intră voința de a documenta, de a depune mărturie despre cît de jos poate coborî sufletul omenesc și, pe de altă parte, de a dovedi că în lupta pe care puterea discreționară o duce împotriva libertăților individuale, acestea din urmă ies întotdeauna învingătoare. Este tocmai ceea ce reușește să ne comunice Constantin Noica în **Rugați-vă pentru fratele Alexandru** (Editura Humanitas, București, 1990). E adevărat, nu știm exact dacă jurnalul acesta a fost scris în detenție, dar cert rămîne faptul că el e rodul unei experiențe de închisoare, pe care Noica a făcut-o „la mai bine de 50 de ani" (pînă în 1965), pentru că a dat și altora să citească o carte pe care a primit-o din străinătate.

De fapt, din această „imprecizie" căutată rezultă prima mare performanță a textului : capacitatea lui de a transcende mizeria fizică, de a face abstracție de ea. La un prim nivel de lectură, acolo unde sîntem tentați să căutăm detaliile capabile să răspundă curiozității noastre elementare, vom constata că regula principală a acestui jurnal rămîne **discreția :** „Mi-am propus să nu reținchipul lor (al anchetatorilor), ca să nu-i recunosc pe stradă, cînd voi fi liber, într-o zi. Ei nu contează. Ei nu sînt ei..." În locul obișnuitelor elemente de precizie realistă vom descoperi că avem de a face mai mult cu sugestia și cu un minim necesar pentru a fixa punctul de pornire al întregii dezbateri (cîteva detalii legate de programul închisorii, de alimentația, de higiena ei). Urmează imediat accentul pus pe **întîlnirile cu oameni,** cînd totul începe să prindă viață, ca în profețiile **Vechiului Testament :** „La început aci, în cîte o cameră ca asta, stă un schelet lîngă un schelet. Primul schelet spune ceva : își dă astfel o voce. Al doilea schelet întoarce țeasta spre el : își dă o privire. Primul inventă o mînă, celălalt o altă mînă. Un schelet pune pe lume o mamă, altul un frate. Uneori două schelete se iau la ceartă, capătă pumni, mușchi și inventă bătaia. Viața aci se reface, parcă, bucată cu bucată." Pe această cale se ajunge, la un alt nivel al lecturii, la reconsiderarea noțiunii de **om** și a locului pe care acesta îl ocupă în univers. După Noica ar fi vorba de o lume fără ceruri și „rude în ceruri", fără natură și divinități ale naturii, o lume **singură,** „în prizonierat cosmic, încercînd să evadeze de pe Terra sau măcar să comunice cu vecinul din cosmos, pe care însă nu reușește să-l găsească. Ea a terminat de mult cu miturile, spre a nu mai vorbi de superstiții și prejudecăți. A terminat și cu Adevărurile, fie că erau religioase, filosofice ori dogme necontrolate ale tradiției."

Toată această „fișă" a civilizației noastre trimite spre una din cele mai tragice dispute ale modernității, cea care angajează mentalitatea omului dominat de **adevăr** și de **credință,** pe de o parte, și mentalitatea omului obsedat de **metodele exactității,** pe de alta. În primul caz avem de a face cu mitul și cu „beția sacră", în cel de al doilea cu matematicile și cu științele experimentale. Pentru Noica, cea de a doua lume (a **exactității)** e o lume oarbă : „Omul modern s-a dovedit extraordinar, cu spiritul său de exactitate. Dar, într-un fel, plînge și trebuie să te rogi pentru el."

Înțelegem, în fine, ceea ce ne sugerează de fapt acest inedit jurnal de închisoare. Faptul că, pînă la urmă, simpla celulă numerotată, cu mizeriile ei zilnice, se înscrie în marea închisoare cosmică, în care sîntem prinși cu toții. Pentru a ne elibera de aici trebuie să-l părăsim pe falsul **învingător,** pe omul fără Dumnezeu, fără adevăr și fără natură. Iar dacă ne întoarcem la istoria noastră cea mai recentă, omul acesta poate fi măruntul cuceritor din război, anchetatorul sau gardianul închisorii și, mai general, cel ce deține puterea și crede că poate dispune de ea cum vrea. Pentru toți, Noica repetă formula lui Montherlant, „care a avut tăria de-a scrie într-o carte publicată sub ocupația germană : **«pitié pour les forts !»"**

Formal, cartea lui Noica se încheie cu activitatea de „reeducare" la care **gardianul** îl supune pe **prizonier,** înainte de a-l pune în libertate, cînd îl obligă să citească primele volume din **Operele complete** ale lui Marx. Dar și de data aceasta „învingătorul" pierde partida. Căci „studiul" acestor opere se transformă într-o analiză necruțătoare, în care nu știi ce să admiri mai întîi : forța extraordinară de anticipare, în legătură cu destinul doctrinei lui Marx, sau puterea de a rămîne cu capul de umeri și de a gîndi liber, tocmai acolo unde libertatea pare să-și fi pierdut orice sens : „Fie-vă milă pentru blestemele ce se vor acumula într-o zi peste capul lui, nefericitul de învingător. Îl vor blestema rușii, cărora le-a blocat afirmarea istorică atîtea decenii, cum nu reușise în veacul al XIX-lea nici un absolutism țarist. Îl vor blestema evreii, coreligionarii lui, despre care a spus lucruri mai infernale decît orice antisemit. Îl vor blestema muncitorii, pe care i-a amăgit o clipă că sînt o clasă unitară și supranațională, că au o identitate umană deplină și că pot fi ei, numai ei, sarea pămîntului și a istoriei. Îl vor blestema pînă și comuniștii, cărora le-a interzis, cu pretenția lui de a vorbi «științific», idealismul activ, puterea de creație și accesul la noutate. Îl va blestema natura, pe care a pustiit-o în fond, cu furor-ul său de industrializare, în ceasul prim al mașinismului greu. Îl vor blestema și mașinile, rafinate cum vor deveni și pregătite ca niște mirese a se cununa cu ființa omului, în loc să fie manevrate de grosolanele mîini muncitorești. Îl vor blestema zeii cu religiile lor, pe care le-a batjocorit ca fiind simplu opiu pentru popor, cînd ele tindeau și uneori reușeau să aducă lumii tot ce a vroit el, plus ceva, de care el nu mai știa sau nu mai vroia să știe. Atunci va veni cineva care să spună : «Iertați-l, a stat și el sub nebunia Binelui. Rugați-vă pentru sufletul fratelui Karl. Rugați-vă pentru the Big Brother»."

Desigur, nu e momentul analizelor formale pe marginea unui text din categoria jurnalelor de închisoare. Dar trebuie totuși observat că, din acest punct de vedere, cartea lui Noica ne atrage atenția printr-o complexitate ieșită din comun. În esență, această complexitate poate fi descrisă ca un „montaj" de mici scene „reportericești", de parabole, de comentarii filosofice sau literare pe marginea unor texte celebre, totul ritmat pe un joc de contraste și pe o permanentă trecere din sfera concretului fizic și a referențialității, în aceea a esteticului propriu-zis. Din acest moment, textul lui Noica poate fi înțeles numai prin raportare la alte categorii decît acelea ale verosimilității sau ale conformității cu o anumită realitate, cum se întîmplă de obicei în cazul literaturii de frontieră. De aceea, într-o eventuală clasificare a jurnalelor noastre de închisoare, cartea lui Noica nu este doar cea mai blîndă, mai creștină sau mai puțin răzbunătoare, dar și (pe un plan estetic) cea mai apropiată de adevărata literatură.

Florin Manolescu

stop-cadru

Schimbarea la față

Punctul de vedere din **Schimbarea la față a României** este apăsat nietzschean, pînă la a i se da, implicit, voinței de putere și înțelesul de impuls creator, prin asimilarea ei cu negativitatea : „Prin ceiace are **viu,** barocul neagă Renașterea, iar aceasta la rîndul ei evul mediu. O epocă trăiește prin valorile ei specifice. O alta nu se poate individualiza decât negând cele ce-au precedat-o" (ediția II-a, Vremea 1941, p. 245).

Baza comună a creației în artă și a acțiunii social-politice ar fi mutația valorilor. României, Cioran îi cere, voluntarist, să înlocuiască pasivitatea cu voința de putere : „Tot ce n'am trăit până acum în viața spirituală să-și găsească o expresie și împlinire și toate rezervele ce trebuiau consumate în decurs de secole să se canalizeze în voința de putere" (54). Posibilitatea acestei prefaceri — greu credibilă întrucît pare să impună modificarea profundă a naturii unui popor — ar fi înscrisă în, ca să zic așa, A.D.N.-ul culturilor mici care „au întipărit în menirea lor, accesul la salt. La un moment dat al somnolenței lor evoluții, se întâmplă o **ruptură fecundă,** care le ridică la nivelul — dacă nu în creații, în **tensiune,** — marilor culturi" (32).

(În folosul comentariului, este locul de a-mi spune părerea că negativitatea intervine în orice act de creație, într-un fel specific modului artistic respectiv. În sens ontologic, negativitatea cuprinde **haosul** — hazard, diferență, ciocniri violente, timp, etc. —, **vidul** și o zonă intermediară, de **in-diferență,** de „somnolență".)

Cioran consideră posibil saltul din anistorie în modernitate, pe care o și pomenește, probabil într-o accepție mai largă decît aceea dobîndită între timp : „Cine vrea o Românie puternică și modernă, o națiune în drum spre putere, trebuie să recunoască «formelor» un dinamism pe care nu-l vom găsi niciodată în acel fond" (128). Problema este că „acel fond" coincide cu somnolența căreia în citatul anterior Cioran îi atribuia capacitate de salt, pe cînd în ultimul pare să i-o nege.

Mult mai în spiritul modernității decît o eventuală mutație a nediferențierii în putere este să-și extragă energia dintr-o relație contradictorie — de fascinație și oroare — cu vidul. Or, în același spirit, Cioran crede că statele mici mai au și altă soluție decît cea arătată : „...ele se pot salva dela **neant** (subl. mea, L.C.) prin cultul forței" (41). Mizează și el pe contradicție, care e constitutivă logicii moderne. De aceea, le reproșează românilor că nu ascund în liniștea lor nefirească „nici măcar contradicții lăuntrice latente" (73). Nu uită de necesarul progres tehnic, în care nu vede pericol de pierdere a specificității : „Împotriva acelora care ar susține, că industrializarea răpește unui popor caracterul lui specific, trebuie opus cazul extrem de semnificativ al Japoniei" (137). Pentru a sesiza sensul afirmației lui în contextul comentariului de față, adică pentru a o pune în relație cu conceptul de modernitate, iată o utilă precizare : „C. Schmitt propune, în a sa **Eră a neutralizărilor și depolitizărilor,** să se conceapă neutralitatea tehnică, puterea de seducție pe care o exercită asupra oamenilor ca pe o ultimă fază a modernității" (Vaclav Belohradsky, **La modernité comme passion du neutre,** „Le Messager européen", nr. 2, 1988, p. 30). De fapt, caracteristic evului modern îi este progresul tehnic, pe cînd credința greșită în neutralitatea tehnicii contribuie, cum și reiese din fraza citată, la încheierea acestui ev și la trecerea, odată cu instalarea epocii post-industriale, în post-modernism. Ca atare, cu adevărat specific modernității îi este progresul tehnic și nu ideea despre neutralitatea lui. În realitate, tehnica înseamnă forță, de unde și agresivitate, încît poate fi corelată explozia de tehnicitate din secolul nostru cu o altă definiție a aceluiași concept : „...H. Broch definește modernitatea ca fiind era unei logici agresive și brutale care invadează toate domeniile activității umane" (Belohradsky, 47).

Aceeași agresivitate este evidentă în afirmațiile lui Cioran despre război. El admite, desigur, că „nu este om, care să nu lupte cu toate sentimentele împotriva războiului" (196), însă tot atunci cere să i se recunoască fatalitatea și chiar mai mult decît atît. Războiul i se pare necesar fiindcă „angajează mărunțaiele unei națiuni" și, de aceea : „Nu se poate concepe devenirea națiunilor fără războaie" (184). Privită așa, noțiunea de **devenire** amintește sensul pe care i-l dă Noica. Cît timp nu este încă **intru ființă,** devenirea este un „termen ireductibil la ființă, unul în orice caz care trebuie să contrazică ființa pe toată întinderea ei" (Constantin Noica, **Devenirea intru ființă,** 1981, p. 56—57). Devenirea se caracterizează prin „pluralitate, negație" (Noica, 61), instabilitate, contradicție și deschidere către orice posibilitate : „...ea este și nu este, în același timp ; are o realitate precară, de aproximație. De aceea în sînul ei lucrurile sînt ceea ce sînt, dar ar putea fi și altceva" (Noica, 42). În sfîrșit, ea include istorie, naștere și moarte, adică timp. Despre conceptul de devenire filosoful spune că „l-am putea desprinde din substanța istoriei, cu sensul de naștere **(Entstehen)** și de moarte **(Vergehen)"** (Noica, 56). Mai adaugă necesitatea ca, orientînd-o spre ființă, să se realizeze „o scoatere din haos" **(Ib.).** Altfel, se rămîne la „devenirea oarbă a vieții istorice" și la pierderea „în diversul materialului sau al sensurilor ei" **(Ib.).**

Făcînd bilanțul, constatăm că s-au acumulat componentele modernității : ceva contradictoriu, alimentat din negativitatea haotică, este și nu este, se naște și moare în același timp, diversificînd sensurile, deschizîndu-și căi imprevizibile pe care le croiește cu extrem dinamism din stofa timpului și în perspectivă istorică. La rîndul său, Cioran vrea „o Românie în delir" (107), în stare de fapte a căror împlinire pretinde voință de putere. În absența ei, ar însemna să rămînem ce am fost — niște ratați ai istoriei. „Ratații nu merită nici o considerație". Ei sînt „lepra omenirii" fiindcă „nu vor să fie tari". Sînt „pasionați ai căderilor și ai periferiei" (194). Or, dacă avîntul nietzschean al cărții este de două ori depășit (soluția propusă nu ni se potrivea, iar acum, în post-modernitate, s-a ieșit pretutindeni de sub incidența ei), în schimb analiza **căderii** noastre în **periferie** nu și-a pierdut nimic din actualitate și merită să stăruim asupra ei. Însă, înainte de a încheia această primă parte a comentariului, încă un cuvînt.

Am prezentat într-un articol anterior ideea lui Alain Finkielkraut din **La défaite de la pensée** despre concurența, începută în secolul al XVIII-lea și continuată pînă azi, a două mari tendințe : una, de sorginte iluministă, care — dominată de rațiune și de principiul abstract — promovează **omenirea** în detrimentul **națiunii,** nu fără riscul ca obiectul proiectat să fie inconsistent. Cealaltă, originar romantică, trăgîndu-și resursele dintr-un fond organic și obscur, dă întîietate națiunii și eșuează cu ușurință în naționalism. Din punctul acesta de vedere, poziția lui Cioran din **Schimbarea la față a României** se atașează celei de a doua atitudini. Într-un prim moment, pare să se limiteze la opțiunea între două posibilități. Este, de fapt, mai mult decît opțiune, întrucît unul dintre termeni — omenirea — este fictiv : „Am căutat cu frenezie umanitatea și n'am găsit decât națiuni și cu cât le-am înțeles mai bine cu atât umanitatea mi s'a părut mai vaporoasă, mai îndepărtată și mai îndoielnică" (59). Prin urmare, devine posibil pasul decisiv — națiunea nu va fi doar preferată omenirii : o va înlocui. Căci : „...o națiune nu este mare dacă nu încearcă să se substituie umanității" **(Ib.).** La capătul analizei **căderii în periferie,** voi reveni asupra acestei substituiri.

Livius Ciocârlie

gellu dorian

Pisica

Toată viața ei n-a prins șoareci, iar acum
îi ocrotește și-i pune să facă
găuri în șchweitzer.

Sacoșa cu fragi

Nu mai sînt trist, nici vesel nu mai pot fi, în iaurtul meu
plutesc mici boabe de funingine ; nu mai ascult muzică, nu mai
trag linii pe perete, nu mai fac nimic din ce-am făcut pînă acum,
nu mă mai întîlnesc cu tine, nu mă mai despart, nu te mai ascult
lamentîndu-te ca un frizer căruia nu-i taie briciul, nu
mai privesc la televizor, nu mai fac nimic din ceea ce mi se
spune să fac, pur și simplu cînt, cînt fără întrerupere
în urechea de tablă a surzilor și
scot din sacoșa cu fragi micul meu discurs și-l repet
ca pe un glonte în aceeași ureche blindată, ay, singurătate
cățea care nu latri.

Fetițe mergînd la școală

Ei n-au nici un fel de tristețe, nici tristețea noastră n-o au ;
versul nu le mai spune nimic, poezia e o cîrciumăreasă
uitată-ntr-un han dintr-o carte, poetul
un copil căruia viața nu-i va folosi la nimic — în rest sînt
și alte lucruri pe care le-au casat
ca și cum de aici încolo e numai de aici încolo ; —
dar în zori îi vor trezi cîntecele noastre, fetițe
mergînd la școală să-nvețe istoria...

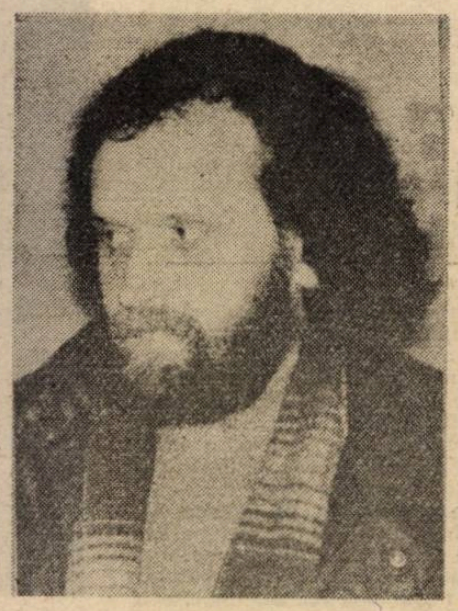

Dar muzica le știe pe toate, numai cei ce o cîntă
nu mai știu nimic.

Frica sau tema iederei

Fuga în ascunzișul de mărăcini, lîngă frica de gips a florii
cu petalele crude, acolo, ca într-un buzunar degetele, să
taci și să numeri ultimele clipe, dacă poți chiar
să pui la cale acolo o conspirație, ceva care să nu semene cu o
farsă în noaptea Anului Nou, iar
dacă în mărăcini nu e ca în sufletul tău
poți ieși scrutînd zarea de după care credeai c-o să vină
furtuna, vîntul năpraznic umil. Altfel nimic nu este posibil
în situația cînd răsfoind o carte de poezie
te rezemi de o grădină cu maci și pe sub ochelari pătrunzi în
starea de sinucidere a Sylviei Plath, gata să calci peste
umbra ta ghemuită între spini — mic și ursuz, versul te va
scoate la lumină, orbit, pană de struț
ieșind din nisip.
Sub iedera verde se-ascunde zidul cenușiu...

Cine urnește pianul pe sub parchetul tăcut?

Cine urnește pianul pe sub parchetul tăcut ca o pînză pe ochii
unui mort, cine ? Nimeni în apartamentul în care scriu
cu speranța scribului că piatra va ceda și-n obrazul ei mut
va apărea idiomul ca un prunc scîncind. Singur, — are
și singurătatea clipele ei rodnice, dar cîntecul care iese
de sub parchet slutește ceea ce atît de greu obții.
Viața e un chin de duzină atunci cînd apare în gura ei
cuvîntul schimonosit ca o smochină sau rană cicatrizată urît.

Bridge

Ochii noștri și porțelanurile orientului, măscăriciul zîmbind
în desenul scrumierei în care-și vîntură zilnic cenușa regele,
așa cum visăm stînd abătuți și ai nimănui.
Bine, îmi zici, dar prin nisipul de pudră cămilele duc cele patru semne
pe care noi le recunoaștem după culoare, după cele patru
puncte cardinale și chiar după roza vînturilor.
Ei, ochii noștri, nu vor atinge niciodată porțelanurile orientului,
mai ales acum cînd țigara e pe sfîrșite și rînjetul la fel.
Fă-mă să înțeleg, îmi șoptești, cine pe cine extermină, sub
potul de cărți literații fac ultimul pas al părerii de rău
și chiar, din toate cîte am sperat, cu atît de puțin
să ne alegem ?!

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Mai vine și toamna, se mai numără bobocii (inclusiv cei școlari și universitari), dar cărțile, blestem greu, tot nu apar. Nu ies și pace. Ca mîine trece și ultimul trimestru și, la bilanțul final, cînd 1990 va sta culcat pe o tavă cu-n măr în gură, n-o să avem cu ce să justificăm festivitatea întoamnirii clasamentelor. Deși cenzură nu (prea) mai există, nu se arată nici un semn de „eliberare" a literaturii. Apar tot vechile cărți, scrise „înainte" și care trebuie să iasă pe rînd, ca la moară. Încît, la ritmul de azi, cărților scrise acum o să le vină rîndul prin 1995 cînd Dumnezeu știe ce-o mai fi. Principiul „cozii" este foarte comod pentru edituri : toate la timpul lor că avem viața înainte și adesea chiar viața dinainte cum ușor se poate constata. Nu am decît să vă urez dumneavoastră, dragi cititori și mie însumi, să trăim și s-apucăm !

Horia Gârbea

Ioana Bot
EMINESCU ȘI LIRICA ROMÂNEASCĂ DE AZI
Editura Dacia

● Cel ce, biruindu-și repulsia provocată de copertă, va achiziționa și citi studiul Ioanei Bot, care echivalează cu debutul său în volum va avea, nici vorbă, suficiente motive de satisfacție.

Poezia eminesciană este studiată în consecințele sale cele mai vizibile ceea ce ne permite să constatăm cu probe un lucru pînă acum doar bănuit : influența puternică a poetului asupra urmașilor săi din secolul XX.

Autoarea face inventarul citatelor în texte ale contemporanilor noștri, avînd și o mică antologie la finalul cărții, a replicilor ce s-au dat prin timp poemelor lui Eminescu și al „eminescianismului fără citate".

Așa după cum era de presupus, aflăm „fermentul" liricii sale la poeți dintre cei mai diferiți, de la Lucian Avramescu la Florin Iaru și de la A. Toma, A. Păunescu pînă la Nichita Stănescu (cel la care semnele poeziei lui Eminescu apar în nu numai puțin de 11 volume).

Ioana Bot nu-și propune și o investigație în sensul determinării calității produsului în care citatele și aluziile la opera clasicului au ajuns. Ar fi fost desigur extrem de interesantă o asemenea cercetare, dar ea ar fi pretins neapărat încă un volum. Unul pe care l-aș intitula „Ce-ați făcut din Eminescu" și l-aș și scrie dac-aș avea timp, și dacă aș fi sigur că Ioana Bot nu mi-o va lua oricum înainte.

Filonul eminescian a fost exploatat, după știința criticului, în 49 de cărți de poezii postbelice. Ele trebuie să fie cu mult mai numeroase dar, fără îndoială, cele mai importante sînt cuprinse în bibliografia expusă. Nimeni n-a scăpat și nu va scăpa la noi de influența lui Eminescu. De aceea încercarea Ioanei Bot este interesantă și necesară.

Henry Miller
PRIMĂVARĂ NEAGRĂ
Cartea Românească

● Se vor împlini curînd 99 de ani de la nașterea lui Henry Miller, scriitor straniu, adevărat personaj. Povestirile strînse în acest volum, traduse și prefațate de Cristina Felea, demonstrează cum prozatorul, cu puțin mai vîrstnic decît Kafka, Harms, Bruno Schulz, a făcut aproape același lucru cu ei în stil și pe pămînt american.

Zece povestiri sînt suficiente pentru a ne dumiri despre stranietatea lui Henry Miller care se lasă în voia percepției sale atît de particulare. „Noaptea, în Germania, cînd te plimbi pe peron, există totdeauna cineva care să-ți explice lucrurile. Capete rotunde și capete lungulețe se alătură într-un nor de vapori iar roțile sînt scoase și puse la loc." Aceste două fraze sînt un fel de sinteză a viziunii lui Miller. Nu povestiri, de fapt, ci un fel de tablouri expresionist germane, sau desene grotești animate cu sarcasm sînt aceste proze.

Textele lui Henry Miller se rătăcesc într-un „Coney Island al minții" unde leagăne și castele din carton ale groazei au același efect : acela de a distrage. Rătăcind la taraba de tir panopticum și roata gigantică, drogul „distracției" acționează asupra minții, o tulbură (plăcut ?) o risipește. Văzut din afară orice bîlci este, cum știau și scriitorii citați mai sus, la care l-aș adăuga și pe Blecher, o panoramă a tristeții care strivește copilăria.

Obsesia casei din „Arondismentul nr. 14" este o formă a complexului Oedip pe care scriitorii de tipul lui Henry Miller l-au convertit în literatură, l-au pus pe hîtire într-o pornire, niciodată izbutită, de a-l exorciza.

AVENTURILE LUI ROB PARKER — MAROUSSIA
Editura Universitaria

● Cînd revăd zile de aur ale fascicolelor de aventuri mă cobor într-o melancolie foarte plăcută. Unde ești, copilărie cu polițist-ul tău cu tot ? Totuși **Editura Universitaria** ar trebui să ne ofere mai mult. Nu mai mult de 32 de pagini la 15 lei (căci, prețul de 15 lei are o tradiție în romanul negru) dar la primele aventuri ale lui Rob Parker am niște mici obiecții. Astfel, anunțul că editura „Vă prezintă pentru destindere și delectare povestiri complecte (sic !)" nu se potrivește cu numele de „Universitaria". Trec peste „c"-ul parazit dar mă întreb : putea să ne ofere povestiri incomplete (la jumătate, la litră) ? Apoi încă nu m-am dumirit cîți „s" trebuie să conțină numele dansatoarei „frumusețe personificată, sălbatică, fascinantă". Pe copertă apare unul singur, iar în text găsim Maroussia.

Sugerez editurii că dacă „în numărul viitor va apare (sic !) **Misterul castelului din Versailles**", el să fie, pentru a nu-i spori taina, curățat de erorile evidente de traducere care fac anumite fraze ininteligibile sau le încarcă de umor : „El căzu mort în fruntea soldaților săi".

Mai ales dacă, în titlu, prepoziția „din" se va înlocui cu mai firescul „de la", o să scot iarăși 15 lei în amintirea învelită în frișcă a lecturilor infantile. Dar, scria un domn senator, unde-i frișca de atunci...

restituiri

O restituire utilă

Ștefan Ciobanu a fost unul dintre cei mai profunzi cunoscători ai culturii noastre în epoca feudală. Recent lucrarea lui fundamentală **Istoria literaturii române vechi** (1947) completată cu materia care, datorită decesului autorului, nu a putut să apară la timp, a fost oferită publicului într-un masiv volum la Editura Eminescu. Dan Horia Mazilu a îngrijit această ediție, a completat-o cu numeroase note și a însoțit-o cu o substanțială prefață.

E o restituire necesară atît datorită valorii ei intrinseci cît și personalității autorului. Ștefan Ciobanu a introdus în circuitul științific numeroase surse și documente care atestă relațiile românilor cu lumea slavilor estici, a realizat descoperiri importante în arhivele din Kiev, Moscova și Petersburg, a continuat eforturile întreprinse la timpul lor de savanți ca I. Bogdan și Ilie Bărbulescu și a dat, mai ales, erudita sinteză istorico-literară reeditată acum.

Ca om de știință, Ștefan Ciobanu s-a format în condiții ostile, greu de învins. Faptul că el a învins totuși aceste condiții arată, în egală măsură, pe de o parte — fermitatea personalității sale, înțeleasă ca esență umană, ca organizare și structurare a aspirațiilor individuale, iar pe de alta — o strălucită vocație de cercetător.

Ștefan Ciobanu s-a născut la 11/24 noiembrie 1883 în comuna Tolmaz de pe Nistru. Părinții săi — Nicolae și Natalia Ciobanu — erau descendenți din răzeșii locului. Școala primară absolvită în satul natal. Școala normală din Bairamcea și Liceul nr. 1 din Chișinău (urmat în particular, în paralel cu cursurile Școlii normale) au făcut din tînărul Ștefan Ciobanu un elev eminent, cucerit tot mai mult de pasiunea lecturii. În 1905, imediat după ce a absolvit liceul cu premiul I, a dorit să studieze la facultate. Nedispunînd de mijloace s-a angajat ca profesor suplinitor la liceul pe care îl absolvise.

Abia peste doi ani, în 1907, Ștefan Ciobanu va reuși să obțină o bursă și să se înscrie la Facultatea de Litere, secția slavistică, a Universității din Kiev. Șansa de a se forma aici cu profesorul academician Vladimir Peretz, un eminent slavist, cunoscător profund al literaturilor ucraineană și rusă, a fost utilizată de Ștefan Ciobanu din plin.

Profesorul Peretz organiza excursii de studii la Moscova și Petersburg cu participanții la seminarul său. În urma acestor excursii erau publicate dări de seamă științifice conținînd semnalări, descrieri sau interpretări de documente. Ca român, Ștefan Ciobanu a investigat acte și documente din Moldova, Muntenia și Transilvania. Vastul domeniu al relațiilor istorice, culturale, literare și bisericești dintre români și slavii de răsărit oferea un mare număr de date inedite, de un excepțional interes. Ca filolog, Ștefan Ciobanu se simțea însă atras îndeosebi de scrierile și documentele literare. Studiul acestora l-a îndemnat să utilizeze sistematic rezultatele cercetărilor românești de istorie literară. În toamna anului 1910 el s-a adresat în scris medievistului Ion I. Bianu, directorul Bibliotecii Academiei Române, editor (în 1889) al **Psaltirii Scheiene** și investigator atent al manuscriselor referitoare la istoria noastră aflate în arhivele poloneze. Bianu i-a trimis lui Ștefan Ciobanu scrisori cu îndemnuri și sugestii științifice dar mai ales cărți — autorii noștri clasici și numeroase lucrări de specialitate. Așa cum bine remarcă în prefața sa Horia Mazilu, scrisorile adresate de Ștefan Ciobanu **„celui care conducea biblioteca înaltului for științific românesc marcau opțiunea fermă a tînărului cercetător pentru relația — singura în stare să-i valorifice integral putințele cărturărești — cu spiritualitatea mateă"** (pag. VII).

În 1911, cînd a absolvit facultatea cu **Magna cum Laude**, Ștefan Ciobanu a publicat în limba rusă primul său studiu științific. El a apărut într-o revistă din Moscova.

În perioada 1911—1912, cînd a urmat și cursul superior academic, o specializare în problemele teoretice și practice ale pedagogiei, el a pregătit de asemenea ceea ce Dan Horia Mazilu numește **„una dintre cele mai importante cercetări ale perioadei de tinerețe"** (pag. VI), respectiv studiul **Mitul despre Arachne în Legenda Maicii Domnului**, apărut în 1912 în publicația **Zapiski neofilologhiceskogo obșestva** de la Petersburg.

În perioada dintre 1912—1917, cînd a lucrat ca profesor la liceul din Jitomir (Ucraina de vest), Ștefan Ciobanu a mai publicat de asemenea diverse lucrări științifice în domeniul raporturilor istorice și literare slavo-române, al literaturii române vechi și al slavisticii. Ele au apărut în publicațiile științifice **Jurnal Ministerstva narodnogo posvescenia** (St. Petersburg, 1913) și **Ruskii filologhiceski vestnik** (Varșovia, 1914). Cea mai importantă lucrare din această etapă a afirmării sale este însă masiva contribuție intitulată **Dosoftei, mitropolitul Sucevei, și activitatea sa literară** (apărută în 1915 în limba rusă la Kiev în publicația **Izvestiia Imperatorskoi Akademii Nauk**). A mai colaborat de asemenea la Buletinul pentru descrierea manuscriselor Muzeului central din Volinia.

În 1917 s-a transferat în Basarabia sa natală, la liceul din Bolgrad. A devenit astfel martor și participant deosebit de activ la o lungă serie de evenimente sociale, politice și naționale care au marcat profund și definitiv istoria românilor dintre Prut și Nistru.

Evenimentele au început să se precipite pe fundalul larg al primului război mondial. Principiul naționalităților, ca idee directoare a acțiunilor politice contra absolutismului retrograd, a devenit acum stindardul de luptă a numeroase națiuni și popoare oprimate în Imperiul țarist. Înrăutățirea catastrofală a situației interne în imperiu a avut ca rezultat abolirea monarhiei și victoria revoluției burghezo-democrate din februarie 1917.

În acest context lupta politică a românilor din Basarabia, care au proclamat dreptul lor la autodeterminare națională, a cunoscut o nouă și decisivă etapă. La 3/16 aprilie 1917 la Chișinău a fost înființat Partidul Național Moldovenesc. În programul său se cerea **„dobîndirea celei mai largi autonomii administrative, județorești, bisericești, școlare și economice a Basarabiei"**. În lunile următoare românii dintre Prut și Nistru au aderat la acest partid cu o largă bază de masă. Numeroase alte adunări ale militarilor, țăranilor, meseriașilor, intelectualilor, au sprijinit ferm, în variate moduri, prefacerile burghezo-democratice care se desfășurau în Basarabia.

În luna mai a avut loc la Chișinău primul congres național al corpului didactic din Basarabia. Congresul a fost prezidat de profesorul Ștefan Ciobanu. Pentru acest congres, Alecu Mateevici, bunul său prieten, a scris celebrul poem **Limba noastră**. La 20 octombrie, în același oraș, s-a desfășurat, timp de nouă zile, Congresul soldaților moldoveni (au participat 800 delegați reprezentînd peste 250 000 de militari de pe toate fronturile) care au declarat **„autonomia teritorială și politică"** a fostei gubernii țariste dintre Prut și Nistru și a cerut totodată crearea Sfatului Țării pentru ocîrmuirea Basarabiei. Sfatul Țării constituit legal, pe cale plebiscitară și cuprinzînd 150 de deputați reprezentînd diferite partide politice și organizații de masă, și-a deschis lucrările la 21 noiembrie/4 decembrie 1917. La 24 ianuarie 1918 a fost proclamată independența Republicii Autonome Democratice Moldovenești. La 27 martie/9 aprilie, exprimînd voința maselor, Sfatul Țării de la Chișinău a adoptat decizia unirii Republicii Moldovenești cu România.

Ștefan Ciobanu a fost membru în Sfatul Țării și a avut importante răspunderi, ca director sau ca secretar general în domeniul învățămîntului public. A rămas, de altfel, un om al școlii. Din 1918 s-a mutat la **Liceul Alecu Russo** din Chișinău pe care l-a condus un timp ca director. A fondat apoi și a condus, tot ca director, revista **Școala Basarabiei**. A publicat numeroase manuale școlare. A desfășurat o vastă activitate publicistică la ziarele și revistele din Chișinău sau din alte orașe ale țării — **Buletinul Comisiei Monumentelor istorice. Cele trei Crișuri, Revista Fundațiilor, Universul, Revista istorică română** etc. A publicat de asemenea numeroase și importante lucrări de istoria culturii, istoria literaturii, istoria eclesiastică sau de istorie locală. Amploarea documentării, demnitatea științifică a demonstrațiilor și ineditul argumentării au atras imediat atenția specialiștilor. În octombrie 1918, Ștefan Ciobanu a fost primit în rîndul membrilor Academiei Române. Discursul de recepție a fost rostit la 28 mai 1919.

A fost membru activ al Academiei timp de trei decenii. Doar cu puțin înainte de decesul întîmplat la 28 februarie 1950, Ștefan Ciobanu a încetat să lucreze. Timp de șapte ani a fost de asemenea vicepreședinte al Academiei.

Cariera sa universitară a început în 1926, cînd a fost numit profesor titular la catedra de istoria literaturii române vechi de la Facultatea de teologie din Chișinău. A fost coleg atunci cu personalități ca Gala Galaction, Petre Constantinescu-Iași, Vasile Radu. A predat aici pînă în 1938, cînd a venit la Catedra de istoria literaturii vechi de la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din București. O scurtă perioadă de timp a fost ministru al cultelor și artelor între 11 mai — 3 iulie 1940 într-un guvern condus de Gheorghe Tătărăscu.

În calitate de ministru, Ștefan Ciobanu a participat la Consiliul de Coroană de la 27 iunie 1940. Au fost discutate atunci situația internațională a Țării și brutalele amenințări revizioniste la care era supusă. Ștefan Ciobanu s-a opus cedărilor teritoriale spunînd între altele : **„Cum s-ar putea călca în picioare o poruncă a trecutului nostru istoric, cum s-ar putea trece peste suferințele, lacrimile și sîngele acelora care s-au jertfit pentru realizarea idealului neamului nostru ?"** O atitudine la fel de fermă au avut atunci N. Iorga, G.G. Mironescu, Silviu Dragomir, Victor Iamandi, Victor Antonescu, Traian Pop, Nicolae Hortolomei, Petre Andrei.

Atitudinea demnă, de o înaltă ținută civică și morală, patriotismul faptei, caracterizează, de altfel, întreaga viață și activitate a lui Ștefan Ciobanu. Severa rigoare documentară, metodologică și științifică conferă și ea eruditelor sale studii o valoare pe care timpul nu a putut-o umbri. **Istoria literaturii române vechi** demonstrează cu prisosință calitățile sale de cunoscător profund într-un domeniu de importanță decisivă pentru înțelegerea evoluției noastre spirituale.

Metodele de cercetare în domeniul istoriei literare l-au preocupat constant pe Ștefan Ciobanu. În volumul **Introducere în istoria literaturii române. Orientări metodologice** (București, 1944) el afirmă că scopul specialistului **„este de a găsi adevărul obiectiv, de a găsi cauzele fenomenelor literare și de a face legătura evolutivă între aceste fenomene. El caută să stabilească legile de cauzalitate cărora se supun faptele literare, căci literatura, ca orice fenomen social, are propriile sale legi de dezvoltare"**. E un punct de vedere îndreptățit, fundamentat pe realitatea faptelor istorico-literare.

În același volum, discutînd despre metodele de cercetare, el distinge două mari categorii : **metodele subiective** (estetică, etică și sociologică) și **metodele obiective** (istorică, istorico-psihologică, istorico-culturală, istorico-comparativă, evoluționistă și filologică sau exegetică). Întrepătrunderea lor își găsește în scrisul său o atentă explicare.

Unele domenii, probleme, opere și tendințe ale literaturii române vechi i-au reținut atenția în mod deosebit. În **Istoria literaturii române vechi** el acordă un amplu spațiu lui Neagoe Basarab în care vede, pe bună dreptate, un mare scriitor. Începuturile scrisului în limba română sînt de asemenea amănunțit discutate. Teza, conform căreia, cauzele interne au determinat apariția scrisului în limba română iar nu influențele confesionale externe este justă. Influența culturii și literaturii române asupra culturilor est-slave (mai ales asupra culturii ucrainiene) este și ea bine pusă în valoare. Cronicarul Macarie al Romanului este considerat de Ștefan Ciobanu un autor reprezentativ pentru epoca sa și discutat ca atare. Raporturilor culturii române cu Reforma li se acordă un loc aparte. Studiile ulterioare publicate de diverși istorici au confirmat și au nuanțat imaginea acestor raporturi, așa cum sînt ele înțelese de Ștefan Ciobanu. Autori ca Nicolae Costin, Dimitrie Cantemir, Antim Ivireanul, Episcopul Damaschin, Chesarie Rîmniceanul, Vartolomei Măzăreanu, Amfilohie Hotiniul beneficiază și ei de ample comentarii în capitole organizate preponderent tematic. Este evident că **Istoria literaturii române vechi** rămîne în continuare o lucrare utilă.

Dan Horia Mazilu, care a realizat recenta ediție, însoțind-o cu o erudită prefață și cu substanțiale note și comentarii, este el însuși un cunoscător profund al literaturii noastre vechi. Volumele sale **Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea** (1976), **Cronicarii munteni** (1978), **Literatura română în epoca Renașterii** (1984) și **Proza oratorică în literatura română veche** (1987) sînt lucrări de referință.

În legătură cu comentariile lui Dan Horia Mazilu avem totuși o observație de făcut. El spune (la pag. XVI) că Maxim Mărturisitorul e un scriitor bizantin din secolul al XII-lea. E vorba, desigur, de personalitatea de excepție a lui Maxim Mărturisitorul (Maxim Confesorul ; sau Maxim Ispoveadnic, Maxim Ispoveditel', cum i se spune în diferite texte medievale de redacție slavă) cel mai mare cugetător și scriitor bizantin din secolul al VII-lea (s-a născut în anul 580 într-o familie nobilă din Constantinopole), autor al unor tratate de o superlativă demnitate intelectuală precum **Despre iubire, Disputa cu Pyrrhe** și altele, dar mai ales al celebrului **Ambigua**, una din cele mai ample și mai nuanțate analize ale cugetării organiste de orientare gnostică, platoniciană și imanentistă și totodată una din lucrările fundamentale din istoria universală a filozofiei. (traducerea din greceste a tratatului **Ambigua**, însoțită de o amplă introducere și de numeroase și erudite note și comentarii a fost publicată în limba română în 1983 de prof. D. Stăniloae). Maxim Mărturisitorul a activat de asemenea ca oponent dîrz al cugetării monoenergiste și monoteliste susținute în cadrul odioasei politici oficiale imperiale antidiofizite, motiv pentru care a fost urmărit, amenințat, torturat. A murit la 13 august 662 (avea 82 de ani), undeva pe coasta de est a Mării Negre, pe timpul împăratului Constant al II-lea Pogonatul din dinastia Heraklizilor (a domnit între 641—668), un adept inflexibil al monotelismului.

În general însă notele lui Dan Horia Mazilu sînt foarte atent redactate, revelatoare. Simpla lor parcurgere, problematica pe care o conțin, arată de asemenea că Ștefan Ciobanu este unul din marii noștri istorici literari.

Reeditîndu-i **Istoria literaturii române vechi**, Dan Horia Mazilu și Editura Eminescu a readus în circuitul public o lucrare științifică fundamentală.

Mihail Diaconescu

fragmente dintr-o etică a autorului

Scriitorul ca statuie

Întotdeauna m-a distrat și, în același timp, m-a îngrozit condiția scriitorului ca statuie. Personalitatea artistică **înțepenită** prin parcuri, prin piețe sau la colț de stradă. Vine sculptorul să te spiritualizeze trupește, să arate cît de departe ai fost dus tu de gînduri, cît de expresiv au săpat sentimentele la **efigia** figurii tale. Vine sculptorul-artist să-ți pună peste ochi pecetea definitivă a Artei.

Ce-aș mai rîde dacă s-ar înființa un parc special pentru statuile scriitorilor în viață. Aș face orice ca să mă plimb cu cei vii tocmai prin fața lor **împietriți** sau **bronzați** și mi-ar trece orice supărare. Mi-l imaginez pe Mircea Dinescu ținîndu-și discursul de dezvelire a propriului bust. Mi-o închipui pe Ana Blandiana cu ochii goi și ficși în zare, zîmbind galeș, prostește și abstract la pensionarii de zi cu zi ai parcului.

Oricum : capul statuilor e gol. Ca statuie, scriitorul se mai odihnește și el de adîncile lui gînduri, de puternicele lui emoții, de grandioasele sale sentimente... Și oricine se poate ascunde după Shakespeare din Herăstrău sau după Neculuță din parcul fost-Carol, fost-Libertății ca să facă pipi.

Și dacă din „Coloana..." lui Brâncuși au încercat să facă tractoare, dacă acum cîteva luni Gherea a fost răpit din părculețul său liniștit, dacă Zoe Dumitrescu-Bușulenga și părintele Galeriu au sfințit bucata de bronz eminescian din fața Ateneului — aș avea și eu 3 propuneri de FANTEZII CU STATUI.

1. Toate manechinele din vitrine (cele de sex masculin) să fie făcute după chipul și asemănarea lui I. L. Caragiale (chipul clasic, de la 50 de ani, cu ochelari). Și să li se spună **mitici.**

2. Dacă — Doamne, ferește ! — le-ar trece prin cap „gîndul" de a-mi face vreo statuie, să nu-mi facă altceva decît un monument din tot bronzul și din toată piatra nenumăratelor busturi ale Elenei și ale lui Nicolae. Drept pedeapsă pentru activitatea mea de poet și publicist **daco-român.** Un monument uriaș. Un super-veceu-public în vîrful căruia să troneze statuia mea, așa cum statuia lui Traian trona în vîrf. la Adamclisi. Cred că acest edificiu ar focaliza toate nevoile **(culturale,** bineînțeles) ale Capitalei.

3. Am auzit odată la televizor că **visul de secole al românilor s-a împlinit.** Da ! Statuia lui Eminescu a ajuns pînă la Paris !!! (Vestea am auzit-o cu urechile mele chiar de la sponsorul acestui monument, un simpatic bătrînel-scriitor româno-spaniol și spaniolo-român). Propun mult mai mult decît atît. Guvernul României să finanțeze construcția unei linii de tramvai cu sens unic : București-Paris. Tramvai-cuceritor în care să fie adunate cele mai reprezentative statui ale lui Eminescu. Aliniate pe scaune, cuminți și înghesuindu-se civilizat, fără scandal, în picioare. Vătmăniță de onoare a acestui tramvai-crucișător să fie desemnată Zoe Dumitrescu-Bușulenga, iar părintele Galeriu să sfințească în timpul drumului pînă în capitala Franței toate exemplarele poetului național. Aceste statui să aibă o precisă destinație. Va trebui să populeze cu orice chip spațiile verzi de la **Versai.** Iar cele două personalități ale culturii și spiritualității românești, ca niște adevărați cuceritori, să înfigă în gazonul franțuzesc (așa cum alpiniștii înfig steguleț patriei lor în vîrful Everestului) însemnele Herăstrăului nostru natal : NU CĂLCAȚI PE IARBĂ ! ACCESUL CU CÎINI ÎN PARC STRICT INTERZIS ! AMENDĂ ÎNTRE 300—500 LEI.

De ce am făcut aceste propuneri aparent hazlii ? Pentru că multă lume are încă senzația că dacă ești poet (Eminescu, să zicem) nu mai ești om și dacă ești om n-ai cum să fii Eminescu.

Cristian Popescu

VAS
ALECS

1840 — DEBUTUL

● Alecsandri a scris mai întîi poezii, dar debutul şi l-a făcut în **„Dacia literară“** (tomul I, mai-iunie 1840, paginile 355—407), cu nuvela **Suvenire din Italia.** Editorial va debuta tot în anul 1840, în luna noiembrie, cînd îi apare, într-o broşură de 50 de pagini, comedia **Farmazonul din Hîrlău**, pe coperta căreia găsim menţiunea : „Piesă înfăţişată întîiaşi dată la deschiderea Teatrului Naţional din Iaşi, la 18 noiembrie 1840“. Această piesă se află menţionată şi în repertoriul Teatrului, purtînd numărul 1 (tipărit la Cantora Foaiei Săteşti).

Primele poezii ale lui Alecsandri au fost publicate de **„Spicuitorul moldo-român“**, în anul 1841. Acestea au fost : **La jeune fille, La Cosaque** şi **A monsieur de Lamartine.**

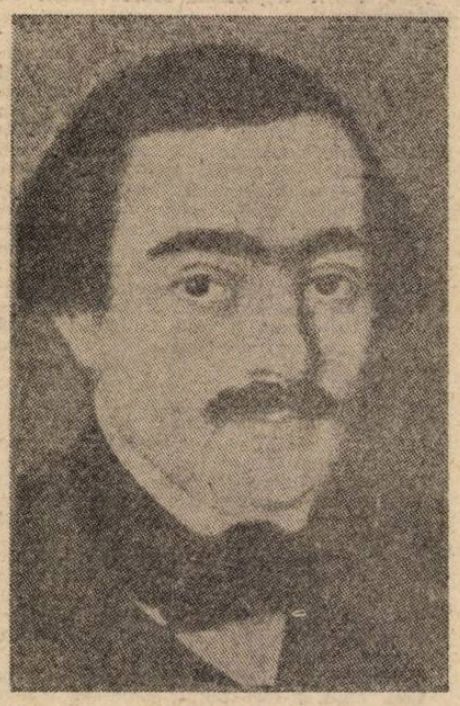

Alecsandri în 1845

1848 — PATRIOTUL

● Cel dintîi revoluţionar care a folosit tiparul pentru denunţarea corupţiei din administraţia Moldovei, a fost Alecsandri. În luna mai 1848 el a publicat broşura **Protestaţie în numele Moldovei, a omenirei şi a lui Dumnezeu.** Poetul patriot strigă în paginile acestei tipărituri : „Fraţilor români din toată România ! Vă chem să fiţi martori la nelegiuirile guvernului Prinţului Moldovei, Mihail Sturdza, care de patrusprezece ani s-a arătat, prin faptele sale, duşmanul cel mai aprig al naţiunii noastre...“.

După apariţia broşurii, poetul-patriot a fost silit să părăsească ţara, prigonit de Sturdza. În exil el a scris şi poezia **Adio Moldova**, pe care a publicat-o în ziarul **„Bucovina“**, din Cernăuţi, la 16 aprilie 1849. Începutul acestei poezii, de 40 de rînduri :

O, Moldovă, ţara mea / Cine pleacă şi te lasă / E pătruns de jale grea. / Căci, plutind în visuri line / Pe-al tău sîn ca într-un rai / Dulce-i viaţa de la tine / Ca o dulce zi de mai. / Nu te las, ţară iubită / De-al tău cer mă despărtez / Dar cu inima cernită / Plîng amar, amar oftez. / Trist acum la despărţire / De fiori mă simt cuprins / Şi-orce dragă nălucire / Pentru tine acum s-au stins...“. Curînd după publicare, poezia aceasta a fost auzită în întreaga Moldovă, cîntată de patrioţi — după notele compozitorului Flechtenmacher.

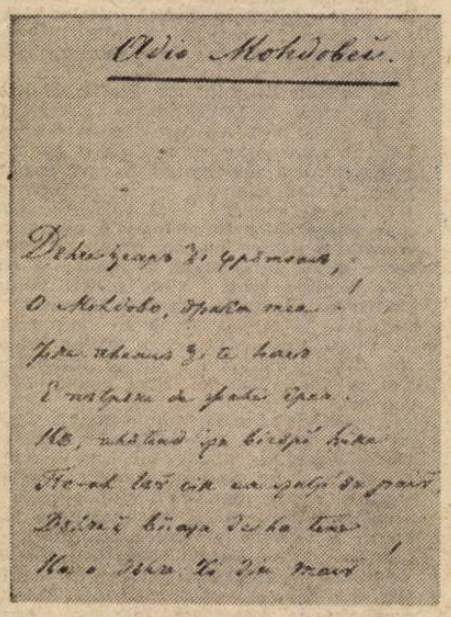

Adio Moldova, manuscris

1853 — DOINELE ŞI BALADELE LA PARIS

● La începutul anului 1853 Alecsandri se afla la Paris şi editura „DE SOYE ET BOUCHET“ i-a publicat volumul : **DOINE ŞI LĂCRĂMIOARE** — în limba română. Pe prima pagină se află dedicaţia : „Prea iubitului meu părinte Vornic V. Alecsandri, închin aceste **Doine,** drept semn de iubire şi recunoştinţă, Paris, 1853“. Curînd — poate în luna martie din acelaşi an — volumul a apărut şi în limba franceză, fiind tradus de I.E. Vornicu. Are titlul : **LES DOINAS — poesies moldaves.**

În primăvara anului 1855 a apărut, tot la Paris, în limba franceză, volumul **BALLADES & CHANTS POPULAIRES de la Roumanie,** care începe cu o foarte elogioasă prezentare semnată de Ubicini.

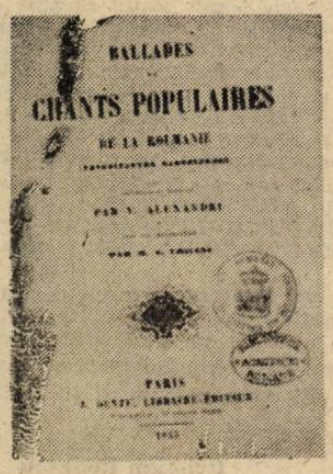

Coperta BALLADES, 1855

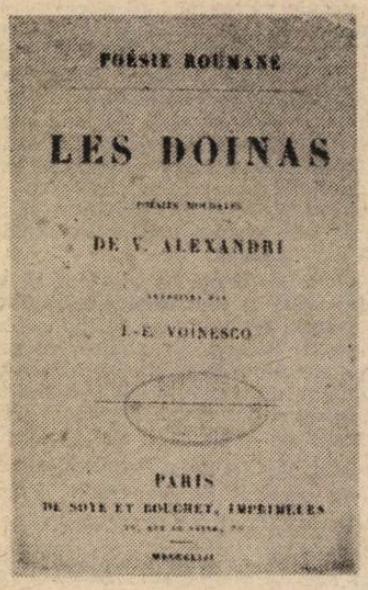

Coperta LES DOINAS, 1853

1877 — OSTAŞII NOŞTRI

● Volumul OSTAŞII NOŞTRI are zece poezii şi scena în versuri **La Turnu Măgurele,** scrise de Alecsandri la Mircești, în anul 1877 (sînt datate : mai, august, noiembrie şi decembrie). Ele au fost inspirate poetului de eroismul de pe fronturile de luptă ale războiului pentru independenţă şi poartă titluri semnificative : **Balcanul şi Carpaţii, Peneş Curcanul, Sergentul, Fraţii Jderi, Păstori şi plugari, Căpitanul Romano, Hora de la Plevna, Hora de la Grivița, Marşul călăraşilor, Odă ostaşilor români.**

Datele apariţiilor primelor ediţii le aflăm din ziarele timpului : luna mai 1878 — ediţia întîi şi luna decembrie, acelaşi an — ediţia a doua. A fost primul caz, cunoscut în secolul trecut, cînd o operă literară a apărut în două ediţii în acelaşi an.

OSTAŞII NOŞTRI, Ed. I, 1878

1878 — HORA DE LA PLEVNA

● Poezia **Hora de la Plevna,** aşa cum a apărut în volumul OSTAŞII NOŞTRI şi în revista **„Albina Carpaţilor“** (februarie 1878) :

Colo-n Plevna şi-n redute
Stau păginii mii şi sute,
Stau la pîndă tupilaţi
Ca zăvozi de cei turbaţi.
Las' să şadă mari şi mici,
Trageţi hora, măi voinici !
Sus, în tabăra turcească
Dat-au tusa măgărească
Răbciugoşii crunt tuşesc,
Cu giulele-n noi stropesc.
Las' să crape, mici şi mari,
Trageţi hora, măi tunari !

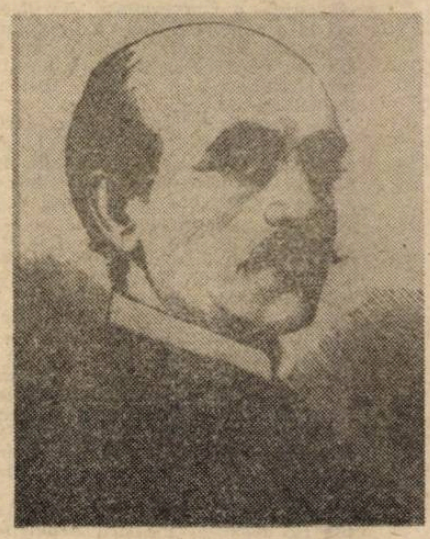

Alecsandri în 1878

1878 — CÎNTECUL GINTEI LATINE

Cîntecul gintei latine reprodus în patru limbi de revista **Amicul Familiei,** nr. 1, Gherla, 1/13 august, 1898

● Vasile Alecsandri a fost cel dintîi scriitor român care a primit un premiu literar internaţional. La 22 mai 1878, Societatea pentru studiul limbilor romane, întrunită la Montpellier, în Franţa, pentru decernarea premiului instituit cu tema : **Cea mai bună poezie avînd ca obiect cîntecul gintei latine,** acordă acest premiu marelui nostru bard. „Primiţi urările ce facem pentru România şi pentru Dv., care sînteţi un mare poet...“ — i se telegrafia lui Alecsandri, la Iaşi (acesta neputînd fi prezent la solemnitate). I se trimite apoi o frumoasă cupă de argint, care se păstrează astăzi la cabinetul de numismatică al Academiei Române.

...ILE
...ANDRI

1879 — DRAMATURGUL

● Alecsandri a scris cincizeci şi cinci de piese de teatru. Menţionăm trei dintre acestea, care au avut cel mai mare succes de public, rămînînd permanent în scenele din ţară :

DESPOT VODĂ. Premieră la Teatrul Naţional din Bucureşti, la 10 septembrie 1879. În rolurile principale : Constantin Nottara, Grigore Manolescu, Frosa Sarandi. Printre omagiatorii piesei s-a aflat şi Eminescu. În ziarul **„Timpul"**, el a scris : **„DESPOT VODĂ** este, fără îndoială, drama cea mai bună care s-a scris în limba noastră. E plină de acţiune, dar pe deasupra tuturor calităţilor, versul şi limba privighetorii de la Mircești răpeşte auzul şi simţirile...".

FÎNTÎNA BLANDUZIEI. După premieră (la 22 martie 1884, la Naţionalul din Bucureşti, criticul Grigore Ventura declara : „A fost pentru prima dată în istoria teatrului nostru, cînd un autor român a trebuit să se prezinte pe scenă după fiecare act, pentru a răspunde aplauzelor publicului". La acest succes au contribuit, se înţelege, şi interpreţii principali : Aristizza Romanescu, Constantin Nottara, Petre Velescu şi Ştefan Iulian.

OVIDIU. Aceiaşi actori : Aristizza Romanescu şi Constantin Nottara interpretează, în premieră, la Bucureşti, piesa în versuri. **OVIDIU**, succesul obţinut determinînd direcţia Teatrului Naţional să menţină piesa permanent în program, pînă la sfîrşitul secolului.

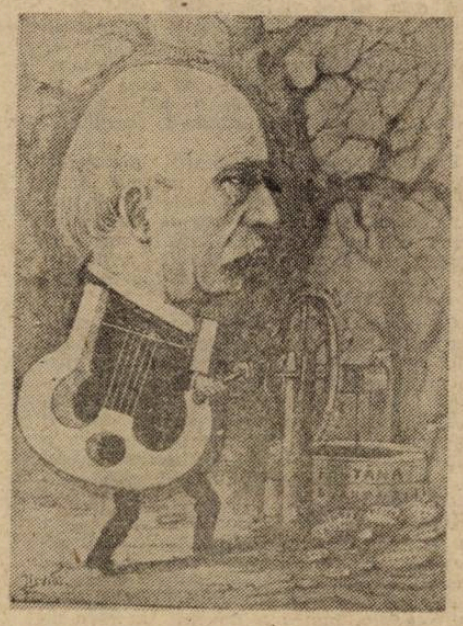

Alecsandri la „Fîntîna Blanduziei" (caricatură de Jiquidi, 1885)

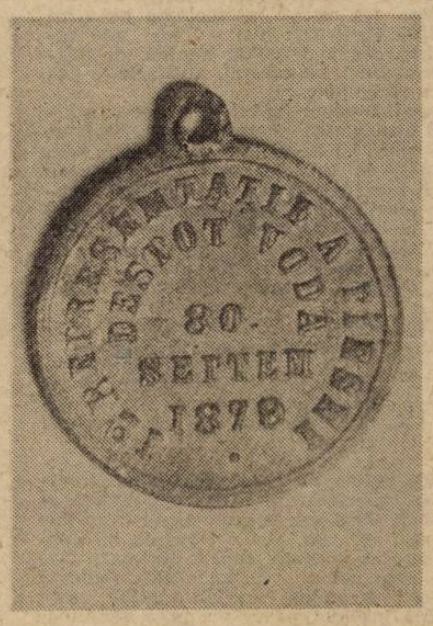

Medalia bătută după reprezentarea piesei DESPOT-VODĂ, 1878

1885 — DIPLOMATUL

● După mai multe misiuni diplomatice, la Paris, Torino, Londra şi Constantinopol, misiuni remarcabil îndeplinite, Alecsandri fiind socotit personalitatea cea mai indicată spre a ne reprezenta ţara peste hotare, a fost numit, la 1 ianuarie 1885, „trămis extraordinar" (deci ministru plenipotenţiar), la Paris — cel mai important post diplomatic al timpului. Prezenţa marelui poet în capitala Franţei avea să-şi arate roadele în următoarele trei luni, prin rezolvarea tuturor problemelor rămase în restanţă între România şi Franţa — aceasta datorită, în primul rînd, simpatiei şi respectului de care se bucura marele nostru poet şi dramaturg. Alecsandri a fost ministru la Paris pînă în luna mai 1890.

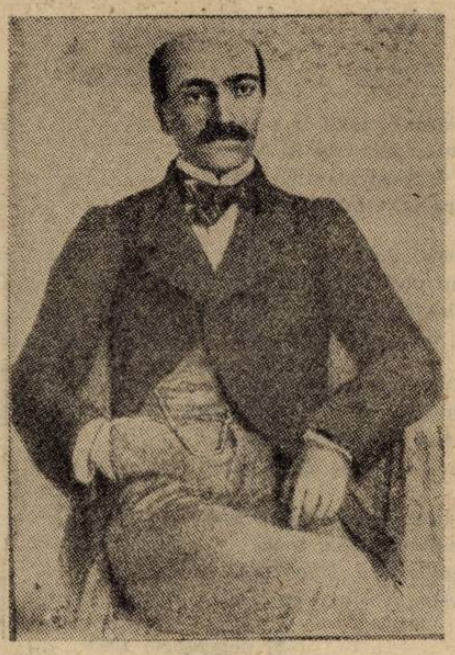

Diplomatul Alecsandri

DISPOZIŢII TESTAMENTARE

● Vasile Alecsandri — „Bardul de la Mircești" ! Cît a iubit el acele locuri care i-au fost adăugate la nume, şi pe ţăranii din micul sat de pe văile judeţului Roman ? Înţelegem răspunsul cuvenit acestei întrebări şi din dispoziţiile testamentare făcute acolo, la Mircești, în ziua de 20 septembrie 1886. Averea sa urma să fie împărţită nu numai familiei, ci şi satului : „Pun însărcinare soţiei mele ca să îmbunătăţească şcoala de la Mircești, încurajînd dezvoltarea învăţăturilor folositoare... şi să înzestreze trei fete sărace din satul Mircești, dîndu-le cîte o pereche de boi şi cîte una vacă, fiecăreia... Să clădească o şcoală încăpătoare şi să construiască pe piaţa satului o capelă... Dorinţa mea este ca frumoasa luncă de pe malul Siretului să nu fie tăiată niciodată".

Toate aceste dispoziţii au fost respectate, iar în anul 1914 soţia bardului a donat Academiei Române casa de la Mircești.

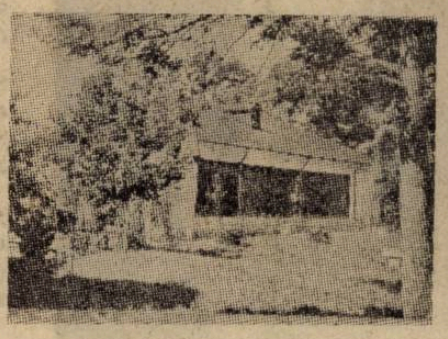

Casa lui Alecsandri de la Mircești

1890 — NOUĂ ŞI CU SERGENTUL ZECE

Cei nouă din Vaslui

● O fotografie de la înmormîntarea ilustrului Bard de la Mircești, decedat la 22 august 1890 : nouă dorobanţi şi cu sergentul zece — simbol al eroilor din cunoscuta poezie **Peneş Curcanul.** Aceşti zece ostaşi au purtat pe umerii lor sicriul cu trupul neînsufleţit al poetului, pînă la mormînt.

Înmormîntarea lui Alecsandri s-a făcut la conacul de la Mircești, ceremonia avînd amploarea unor funeralii naţionale. Treizeci şi opt de coroane i-au fost depuse la catafalc, trimise de : Academia Română, Consiliul de Miniştri, Societatea „Junimea", Ateneul Român, Teatrul Naţional şi alte instituţii. Au ţinut cuvîntări omagiale : Al. Lahovari, din partea guvernului ; Dim. Sturdza, din partea Academiei Române ; Vasile Pogor, Grigore Manolescu, Ionescu-Gion, Şt. Velescu — din partea „Junimei", a Teatrului Naţional, a Presei şi a Conservatorului bucureştean.

MONUMENTUL DE LA IAŞI

● În actul comemorativ al inaugurării statuii lui Alecsandri, la Iaşi, scrie : „S-a ridicat, aici în Iaşi în anul 1906, octombrie 15, statuia marelui poet Vasile Alecsandri născut în Bacău, la anul 1821, iulie 21, mort la Mircești, în 1890, august 22. Începătura şi urzicătura acestei statui se datoreşte Consiliului comunal din Iaşi, după propunerea primarului Vasile Pogor, de a se strînge fondurile trebuitoare, pentru monumentul celui întîi culegător al plăsmuirilor poetice populare, celui ce a cîntat **Deşteptarea României, Ginta Latină, Ostaşii noştri,** autorul lui **Despot Vodă** şi **Fîntîna Blanduziei...** iar maestrul turnător al statuiei, W. Hegel, sculptor...".

După inaugurare, ziarele scriu : „La 16 octombrie 1906 s-a desvălit statuia de bronz a veselului bard de la Mircești, aşezată în faţa Teatrului Naţional din Iaşi... Monumentul acesta (sculptor W. Hegel) a costat 30 000 de lei — cam atît cît se pierde obişnuit, într-o singură seară la orice club românesc. Şi banii aceştia s-au adunat cu vai şi nevoie de la public".

Un bust al lui Alecsandri a fost ridicat la 29 iunie 1943, la Rondul Roman, din Cişmigiu. Sculptor : Teodor Burcă.

Statuia lui Alecsandri, Iaşi, 1906

PRIMA COMEMORARE

● În vara anului 1915, împlinindu-se 25 de ani de la moartea lui Alecsandri, foştii săi prieteni şi admiratori au organizat, la Mircești, o comemorare de proporţii impunătoare. Au vorbit atunci, în faţa cîtorva mii de participanţi la solemnitatea organizată, reprezentanţi ai guvernului, ai Academiei Române, ai primăriei din Iaşi şi ai Universităţii : I. G. Duca, dr. C. I. Istrati, G. Mîrzescu, şi I. Onciul. În numele Teatrului Naţional din Iaşi, scriitorul Mihail Sadoveanu (pe atunci director al teatrului), a spus : „Alecsandri şi-a iubit neamul mai presus de orice. A cules poezia populară şi s-a inspirat din izvoarele vii ale acestei poezii, scriind întotdeauna în graiul curat al părinţilor. Într-un timp cînd literatura nu era o carieră, ci un apostolat, el a înţeles să-şi consacre talentul şi puterea de muncă, neamului".

Documentar de
Ion Munteanu

Comemorarea lui Alecsandri — Mircești, 26 August 1915. Vorbeşte Sadoveanu.

nicolae stan

SANTINELA

În picioare, bine proptit în nisipul plajei, cu fața către mare, soldatul scrutează depărtările.

Îmbrăcat cu costumul kaki, de la distanță mare se distinge greu în noapte. Dacă te-ai apropia mult de el, însă, și te-ai opri în fața lui, ai putea distinge cu oarecare ușurință : fața proaspătă, cu cîteva tuleie, doar ; părul bălai-stins, abundent ; privirea de-o mobilitate rară, aproape alarmantă, sau, altfel spus, trădînd o inteligență deosebită... ; ținută impecabilă, la litera regulamentului.

E noapte și liniștea nopților de vară îl încîntă, îl fascinează, privește ca orb marea, cuprins de tulburarea ivită pe nesimțite în aer, ce bine !...

surîde blînd, ochi strălucitori,
pușca mai mult mîngîiată în
mîini decît strînsă ostășește

...pînă la urmă trebuie s-o facă și p-asta, ce mai ! el e om de cuvînt și obraz, mai mare rușinea s-o lase-așa, în baltă, vorba-aia, o, nu ! el o ia, se-nsoară cu ea, nu-i o fată rea, e chiar bunicică...

marea susură într-un limbaj
pe care numai cîțiva aleși îl
captează, între care, iată, și el...

...și ce emoție ! ce emoție îl cuprinde cînd se află lîngă ea !... deși nu s-ar spune că e chiar așa de rușinos, nici pe departe, destul de îndrăzneț pentru vîrsta lui, fără vorbe multe, e drept, mai mult fapte... Așa se face că, încet-încet, tot stabilizîndu-se legătura cu ea, iată că într-o bună dimineață văzu cum aleasa lui prinde contur mai plin, se rotunjește frumos sub privirile curioase și atît de birfitoare ale vecinilor...

stringe arma puternic în mîini,
încleștează dinții, înjură printre
dinți

...iar el, fără ezitare, cu fanatismul marilor opțiuni se împăunâ cu isprava lui, îl declar, zicea, mă însor cu tine, zicea, îl numesc Adam, zicea, sau, hai să zicem : Ileana, zicea...

se uită pe cer, trăgînd aer în
piept ca la un final de marș,
sau ca la un început, puzderii
de stele îl însoțesc în noaptea
caldă

...apoi ruptura cu părinții, chiar la vîrsta lui, atît de tînără, se făcuse mare, tată !, crescuse, mamă !, se maturizase repede, acum îl va lua și-n armată, dar înainte de asta el voia să le spună că trebuie să-și facă propria lui viață cu fata asta, rămîneți sănătoși, eu plec în armată, eu servesc patria, rămîneți cu bine, voi veni-n permisie să mă-nsor, orice-ați zice voi...

cu vîrful bocancului drept desenează figuri necunoscute în nisipul fin al plajei

...și după ce trecuseră mai multe permisii, după ce armata, zăngănitul armelor, claritatea ordinelor — toate îl fermecaseră, atunci se hotărî irevocabil : va rămîne în cadrul armatei ! își va lăsa serviciul lui atît de comun (șofer pe-o rablă — puah !) și se va prezenta cu voioșie la ordinele domnului locotenent sau căpitan sau ăhă... atîtea posibilități !...

își aduce călcîiul drept lîngă cel
sting, vîrfurile pantofilor puțin
depărtate, spatele drept, pieptu-
nainte, fruntea sus — un drepți
perfect, convingător

...avea talent, ce mai !, avea chemare, severitatea lui începuse să-i fie bine cunoscută, lipsa lui de ezitare devenise celebră în colțul acesta de univers ; astfel îl transformase lumea cu totul nouă în care intrase și în care, cu frenezie, dorea să rămînă în veci — lumea armelor, a siguranței, a regulilor cu sfințenie respectate ; aici, în acest spațiu, se simte ca peștele-n apă, simte că trăiește, că nu se tîrăște pe pămînt zadarnic, ca miile de miliarde de muritori amăriți, o să fie ascultător, harnic, disciplinat, va urca încet-încet în grad, spre admirația tuturor, va duce la bun sfîrșit misiuni dificile, va păstra secretele, marile secrete militare, cu acerbie, eh, în fine, o va aduce și pe ea, după ce-l va naște pe Adam (sau Ileana, ce să-i faci !...) și o s-o bage la popotă și vor fi cu toții ai acestei lumi atît de rațională și sigure...

un zîmbet subțire și rece îi taie
fața, ochii îi sclipesc victorioși,
palma dreaptă apasă patul ar-
mei — în fața lui, marea, supu-
să, mocnind ascuns, înfrîntă

...îi place stăpîn, știe că are vocație atît în darea ordinului cît, mai ales, în executarea lui — lucruri de neînțeles pentru unii ; bunăoară părinții care stau în fața lui — acum sergent ! — într-o vizită la unitate, prin surprindere ; e-n misiune, n-are timp să-i primească, să aștepte ! — ordonase soldatului de la poartă, le pleacă trenul ? n-are nimic, vine altul, să aștepte ! — pînă, nu se știe cum, scăpaseră de pază și îl găsiseră și toți trei, în mare învălmășeală — of ! și soră-sa gravidă, de unde naiba ! — ar fi vrut să-l pupe, să-l ; dar nu ! era-n misiune, doar le-a spus !, să se depărteze de el, stai, măi, mămică ! nimic !, stai, măi, tăticule ! nimic !—, stai, măi, frățiorule !, lăsați vorba ! atenție la mine : drepți, mamă ! drepți, tată ! trage burta, sor-mio ! că vine locotenentul : drepți toată lumea !

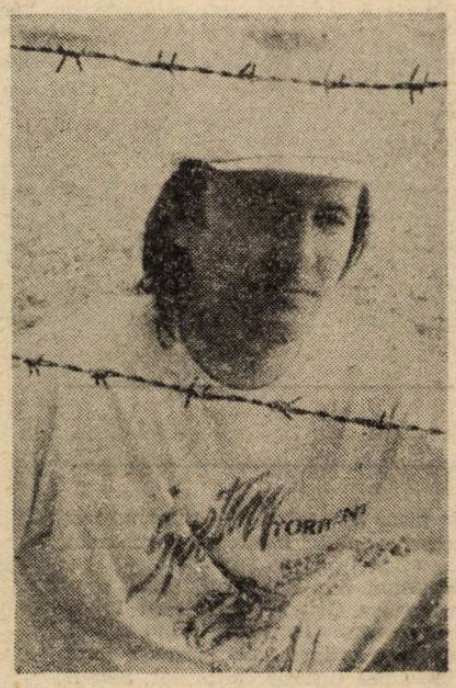

clipe nesfîrșit de ferice în care nu mișcă nici privirea, în mijlocul plajei ; lumea se originează în locul unde, regulamentar, salută universul întreg

Brusc, în farmecul ireal al nopții, din apă, parcă, undeva în fața lui, țîșnește o lumină puternică, densă, de-o indiferență rară. Cu mirare ce moare rapid, soldatul o privește fascinat : niciodată nu i se întîmplase așa ceva ! întotdeauna paza lui era fără surprize : nici cel mai mic sunet, nici cea mai palidă lumină nu străpungeau zona, pe care el, santinela, o păzea cu strășnicie.

Numai că acum faptul se petrece : o lumină neobișnuită sfîrtecă marea. Se freacă la ochi ; își trece mîna greblă prin păr, automat, se concentrează reflex asupra armei. Lumina persistă. **Inamicul !** — gîndește febril, rapid. Să-și facă datoria cum scrie la carte : somează o singură dată, apoi, fără ezitare, va trage în plin, cu folos, va lovi mortal din primul glonț. Fără tărăboi. Va apăra bărbățește obiectivul.

Ridică arma la ochi. Încearcă să localizeze, în raza puștii, punctul luminos.

inima începe să galopeze, încor-
darea îi ascute privirea, o căl-
dură necunoscută îl cuprinde
treptat

Pentru prima dată dă greș : jetul luminos se strecoară din bătaia puștii, fără să poată fi localizat. Atinge cursorul cu mîna, așa, stai așa, aici e salvarea lui : arma care nu greșește, totuși, niciodată dacă face corp comun cu soldatul ; reglează cursorul cu mîna, privind lumina cum zburdă insolent pe marea prea primitoare, stabilește distanța la 100 m., ochește, dar fluxul luminos îi scapă, fuge, viclean, parșiv, deloc onest...

înjură, broboane de sudoare, bă-
tăile rapide ale inimii, oftat a-
dînc, profund, amarnic

...deplasează cursorul la 300 m, e cu mîna pe trăgaci, pregătit, dar nu mai zărește nimic în locul ochit, numai marea vălurind interminabil, e noapte, își zice înfrigurat, inamicul are o mie de metode de ascundere, mama lui ! îl fac eu pe el să se învețe minte, na ! : stabilește cursorul la 500 m, stilpul de lumină rămîne o secundă în țeava puștii,

i-am prins ! gîndește, uite că
v-am prins ! decorații, onoruri,
permisii, trăiți ! — zîmbet fugar

dar ciudățenia luminoasă se face iarăși nevăzută, undeva, înainte... panica i se usucă pe chip, îi urcă în gînd : inamicul are forțe incredibile, are tehnică de înaltă clasă, hoțu-naibii !, doamne, să nu dea greș încă o dată, tocmai acum cînd totul începuse să se limpezească, să se așeze...

inima, palpitații, sudoare, scriș-
net : ce dracu...

se uită pe cătare, țintește, își spune în gînd școlărește : cînd cuiul cătării este la mijlocul razei vizuale aflată în țeava puștii, atunci se poate trage în plin, eficient sută la sută, se cheamă că l-ai localizat pe dușman, l-ai prins, tu ești șeful !, mărește distanța la o mie metri, acum e sigur că a dejucat planul criminal al inamicului, iată-l prins, pentru prima dată apasă pe trăgaci convins de reușită, trage !, glontele țîșnește cu o detunătură amplificată de pacea nopții.

În picioare, pe malul apei, tensionat, cu ochii bulbucați de atenție, santinela, așteaptă rezultatul. Cîteva clipe, care i se par veacuri, nimic nu mișcă pe mare, nici măcar valuri nu se mai aud, totul e ca la început de lume — și un oftat de ușurare pornește din pieptul santinelei, dar imediat și-l reprimă deoarece, undeva, mai departe, mult mai departe și totuși atît de aproape, prin concretețea ei : lumina spintecă marea cu violență.

Genunchii soldatului tremură vizibil, sudoarea îi curge pe față, îi intră în ochi, privirea i se încețoșează, marea i se pare acum o namilă nemaiîntîlnită, perversă, culcată pe spate, strategic, oricînd gata să se ridice, uriașă, să-l strivească, să spulbere regulile și ordinele și limpezimea de cristal a lumii în care el, soldatul-sergent a intrat cu voluptate. Pielea feței i se încrețește și dacă ar fi ziuă s-ar putea zări cum o paloare ciudată îl acoperă, însemnîndu-l, pecetluindu-l...

Privește resemnat, aproape, la lumina mereu înainte, sfidătoare, ucigașă prin indiferența ei și, deodată, cade lent în genunchi, ca în vis, și tot atît de încet saltă arma, fixează cursorul la infinit, suficient pentru a nimici tot ce există la o distanță ce se dovedește, iată, a fi foarte mare și incontrolabilă.

Cu genunchii în nisip, într-o liniște grea, santinela este una cu arma și cu trăgaciul pe care, acum, apasă liniștit, cu gustul zădărniciei în suflet, deși glontele pornește vioi din țeava puștii. O slăbiciune nefirească îl acaparează subit, arma îi tremură în mîini, îi cade pe nisip ca o jucărie refuzată ; se simte ușor ca fulgul și gol de orice dorință, cîteva clipe calme, ireale.

Apoi, o gheară de fier îi stringe inima ca într-o cușcă inatacabilă, durerea îi săgetează carnea, degetele string spasmodic nisipul călduț în pumni, marea dansează periculos în jurul lui, totul se învîrte ca la comedie, lumea a devenit un cerc de foc care se rotește amețitor, distrugător.

Cade pe spate, în nisip, țeapăn. Răceala îl acoperă rapid, ca o mantie așternută cu grabă de un însoțitor atent. Ochii sticloși, îndreptați către cerul senin nu mai pot zări cum luna străjuind stăpîn deasupra lumii, își trimite cu dărnicie lumina pe mare...

Cuiul cătării nu va fi niciodată la mijloc.

corneliu zeana

Prin Tîrgu Mureș, toamna

Simplu, curat și limpede, direct,
— Deviză Marinetti —
Așa aș scrie despre Tîrgu Mureș,
Loc înflorit și-nfloritor în sine,
Oraș cu numele de apă, curgător,
Iar apa-i pururea un dor curgînd,
Ce lustruit-a pietrele din cale
Cu jale, bucurie și răbdare
Precum poetul șlefuind rostirea.
Orașul îl pătrunzi de-l iei în palmă
Ca pe un lucru rar și prețios
Și desluși-i-vei adîncul, firea,
Pornind urcuș domol pe strada Verii
Sau Bradului, după Mihai Viteazul,
Răzbind apoi către poieni și vii
Prin lanț de trecătoare cimitire
Și case răzlețite prin livezi
Cînd, gîză ametită de culori
De străluciri și forme și arome
Treci și petreci colinele pe rînd,
Colinele ce par a fi petale,
Privindu-i miezul de pe fiecare
Din orice loc cum altfel se deschide
Ca o alesătură transilvană
De pe-un ștergar ce desvelește pînea
Și parcă simțu-i seva cum pulsează
În freamătul de leneș furnicar
Al burgului acesta-n care-o clipă
Prea bine așezați și preacuminții
Îmi par cu totul precumpănitori —
Acum sînt singurul nebun din urbe ?
Strig printre vii, dar nimeni nu m-aude,
Căci eu am timp, am inimă, am chef,
Găsit-am chiar un măr și nuci în iarbă
Și sînt din cale-afară de bogat.

septembrie 1989

Ce multe stele cad în noaptea asta!

Vezi, stelele au început să cadă,
Iubita mea cu ochi ca o genune
Ei dorm cu toții, sau nu vor să vadă
Sau, dacă văd, nu îndrăznesc a spune.
Privește clipa arderii supreme
Cînd astre mor, dar strălucesc mai tare
Și-ndreaptă spre pămîntul care geme
Un snop de traiectorii siderale.
În greu urcuș mă-ncrîncenă sforțarea
Tendoanele sînt gata să se rupă,
În piept îmi clocotește răsuflarea,
Al inimii vulcan stă să erupă
Zvîrlind fierbinte-mi sîngele pe gură,
Mi-e ochiul înecat cercînd să vadă,
Trudit sînt peste fire și măsură,
Dar vreau s-opresc măcar o stea să cadă
Căci, frate-al meu, cutează și te-ntreabă,
De sărăci-va cerul de podoabă
Rămîne-vom, atunci, aproape goi..
Opriți surparea stelelor în voi !

sfîrșit de august 1989

A nins cu flori și sînge în Decembre

Cu timpul murit la picioare
Îndemnu-mă iată în ceas,
Prin față-mi aleargă cuvinte,
Cuvintele, cîini de pripas.

Sălbatici de pietre și bîte
De nu poți să-i mîngîi pe bot,
Se uită cu teamă spre mine,
Cum vreau să-i hrănesc și nu pot

Și cîmpul e iarăși o coală,
Cuvintele-s bumbi de argint,
Mercurice vorbele zburdă,
Zadarnic încerc să le prind

Mai bine-n cutreier pe-afară
Cu umerii astăzi ușori
Orașul e plin de poeme,
De vise, și ninge cu flori.

27 decembrie 1989

90 nouăzeci

foaie lunară de literatură tînără

EDITORIAL

OPTZECI, NOUĂZECI, SUTA !

„Aveam 90 de kilograme — scria într-un loc Hemingway — și arătam ca un boxeur de categoria grea !“ Îmi place să cred că un astfel de lucru văd în mine cei care afirmă că aș fi un **nouăzecist** : un luptător calm, hotărît și lucid. Și de categorie grea.

Multe s-au spus, mulți — am senzația — că s-au prefăcut. Au glumit doar pentru a-i lăsa pe alții să creadă că un **nouăzecist** ar fi o persoană plăpîndă, un puf-puf, după cum bat vînturile, un timorat, un începător sosit „la lupta cea mare“ și care, ce să facă, scrie și el. Aruncat în ringul cel mare va boxa doar cu umbra, în pauza dintre reprize ; va fi agreabil si fals. Un tip pus să crească între cojile aruncate de alune și tremuratul genunchilor săi.

Paradoxal, **nouăzeciștilor** li s-a ridicat licența de luptă chiar înainte de a li se înmîna. La început, doar pentru a li se adînci disperarea, au fost îngăduiți la periferia atitudinilor publice. Cărțile lor au fost **cele mai mici,** au luptat în sălile cele mai lăturalnice. Au fost neantizați, dar s-au retras în cantonamente speciale, tip Martin. Acolo s-au antrenat buni ani de zile, departe de privirile coconetului literar, cu șarmul și siguranța de a fi la o bună categorie de greutate. 90 mi se pare o categorie perfectă. 80, încă vulnerabilă. 100, supraponderală.

A mai trecut timpul.. .Juriile s-au mai schimbat. Nouăzeciștii au primit dreptul de a-și declina identitatea și forța în deschiderea unor mari gale. Arena „Luceafărului“ a fost prima și singura arenă centrală ce a deschis porțile nouăzeciștilor. „Seria“ Ulici va deveni odată un procedeu clasic de luptă, probabil și din pricina lor.

Daniel Bănulescu

UN POEM DE PRIMA PAGINĂ

déjeuner du matin

avionul zboară spre sud
mă trezesc într-o cameră
locuiesc în ea
(sînt omul de paie
sînt omul de tinichea)

pînă fierbe cafeaua mă uit
la dîra de pe cer
pun niște muzică
pun pisica în
cutia de carton cu talaș
(sînt pekinezul toto
sînt leul cel laș)

în stînga ferestrei
fixată în zid scara de
incendiu copiii
care se urcă pe ea leagă
de treptele metalice cîrpe
să însemne înălțimea exactă
foste batiste mineci
smulse fluturã
singure

îmi amintesc o poveste frumoasă
zece băieți se întorceau acasă
de la predeal după o partidă de schi
a venit nașul și n-au avut cu ce il plăti

Grafică de Andreea Hasnaș

ori nu s-au înțeles băieții erau furioși
băuseră ceva aveau ochii sticloși
l-au amenințat pe naș el n-a vrut să
creadă
dar l-au aruncat din tren în zăpadă
chipiul il asemăna cu scufița roșie
ciudat
și fiind întuneric lupii l-au confundat
cînd au coborît la București pe peron
din naș rămăseseră doar bocanii și-un
centiron
după cum am arătat și mai sus
e cea mai frumoasă poveste ce mi
s-a spus

mă trezesc în cameră
locuiesc în ea
de la geam încolo este
o lume de basm
unde baletează mirifice personaje
nenea milițianul nenea gunoierul
nenea hingherul
iar aerul miroase a
vechi ambalaje colorate
și mătăsoase

Horia Gârbea

LIBERTATEA DE ...A

STAU ȘI MĂ ÎNTREB

Recunosc ! Am trăit ani de zile (vă spun și cîți : șapte) cu un cult pentru generația '80. Era, de fapt, mai mult o proiecție personală idealizată a ceea ce speram eu că trebuie să fie o generație literară. Nu-i frumos ce spun eu acuma, dar era mai mult așa... cum să spun ?... un vis ! Asta e... ! Eu știu că, atunci cînd nu scriu, mi se mai întîmplă să gîndesc și roz-bonbon. Dar ei, oamenii ăștia, cu cenaclurile lor, cu aroganța și cu subsolurile lor, EI și nu alții m-au făcut să mă apuc de mesecia asta nenorocită ! Și-acum ?!!! Uitați-vă la ei :

După ce, în decembrie trecut, hidra comunistă a pus șaua pe noi și ne-a încălecat definitiv, ei s-au ales c-o revistă. La-nceput, cineva mi-a cerut și mie o proză. Am dat-o, mi-au publicat-o. Peste o lună, la plăți... m-a umflat plînsul : ăla, trecutu', odiosu', era un nabab ! un mecena !! Mă rog, mi-am zis, așa o fi bine ! să nu dai nas mojicului, că ți se urcă-n cap ! Da' nu de bani mi-a fost mie, că nu de-acolo mă-mbogățeam eu ; mie mi-a fost de oameni... !

Pe urmă a-nceput... !

Unu' îmi zice la gazetă că io (adică nu io ! io, așa în general) dacă sînt cu guvernu', greșesc ! Și cînd zice „greșești“ are aerul că i-a și pornit glonțul pe țeavă. Altu' îmi zice bă, sînt porci ! Și cînd zice „porci“ mă uit cu jenă în jos, nu cumva să-mi lucească dracu' privirile antiguvernamental. Mai zilele trecute aud că unu' mă-njură prin colțuri că m-a văzut el că mă plimbam pe stradă cu un coleg de-al lui de generație, azi dușman politic ! „Bă, zice, Țîrlea ăla, 'tu-l în cur pe mă-sa, s-a dat cu guvernu' !“ Adică ăla, colegul lui, era guvernu' ! Și io mă dădusem cu el ! Brava, nene !

Acuma, în fond și la urma urmei, treaba lor ! Poa' să-și scoată ochii, pe mine nu mă interesează ! Abia am și io de ce rîde ! Da' mă-ntreba zilele trecute un prieten ce cred eu că ne desparte, literar vorbind, pe noi, nouăzeciștii, de ei. Sincer să fiu nu știu ce ne desparte ! De-un singur lucru mi-e teamă... !

De-aia zic : Cristi, Horia, Daniel, Radu, Ramona, Caius, Simona, Marius, Andrei, Nicoleta, Augustin, Paul, George, Ion... Vă rog !...

Da' tot stau și mă-ntreb : ce-o fi avut ăla cu mine, de mă-njura ?!

Cătălin Țîrlea

CRONICA LITERARĂ

LA BULIVAR, BIRJAR

(Variantă. De ce n-ar fi și critica o continuă colaționare de texte ? Am mai scris despre această poetă și mi-e imposibil să nu mă repet. Reiau deci exact ceea ce cred că nu i-a plăcut. Experiență sadică ?)

Atelajul de hîrtie la care s-a înhămat Editura Cartea Românească (1990) 'constituie re-debutul Ramonei Fotiade. (Ea a apărut mai întîi în colecția „Cartea cea mai mică“, prin 1986, cu texte grupate sub titlul **Punerea în libertate.)** Această cursă de ponei în Babilonul pre- și post- revoluționar a fost bine strunită de un important jocheu al poeziei contemporane, Florin Mugur. Roțile trăsuricii sînt îmbinate cu pap și au nostalgii de gumă arabică, scîrțiie velin și lasă urme delicate în nisipul presărat de artefactor pentru absorbirea bălților de cerneală din care se adapă doar caii cîștigători. Adesea, șareta se preschimbă într-o **drezină cu îngeri,** părăsită în halta **giurgiu-nord** : „triajul sfîrșește în stradă — un dîmb linie ferată / pînă la zidul spart / și navetiștii coboară în plină urbe provincială“.

Ramona Fotiade consideră, nu fără o anume cochetărie de cenaclu, că „decît tristan pe căluții de lemn / mai bine acar / la dreapta literatura la stînga realitatea“ ! Realitatea a dovedit însă că literatura poate sau nu să fie de extremă dreaptă, dar nu trebuie să facă uz de stîngăcii. Ale Ramonei se pierd în negura **Universitas**-ului, deci, acum, „să tot fii trăsura preotului juniet“ și poetă nouăzecistă pe bulevardul principal al literaturii contemporane ! Partea nevăzută a lunii de miere generaționiste este că **madame bovary sînt celelalte...**

Dan-Silviu Boerescu

ANTIPOLITICA

GREAȚA

Am învățat din viață și din cărți DISPREȚUL FAȚĂ DE POLITICĂ. Am învățat pe brînci.

Din viață, adică de la Ceaușescu și de la toți ai lui : de la profesori (atît de învățați cu compromisul moral, profesional și politic încît mă considerau un mare **neadaptat** (!) pentru că nu-l făceam și eu) ; de la bunica (plîngea cînd îmi povestea că bunică-meu a obligat-o în 1945 să intre în Partid pentru ca el să scape de Canal) ; de la securiștii care m-au anchetat în liceu, de la Adrian Păunescu, de la Ana la Caiafa, de peste tot...

Din cărți, adică de la Caragiale (de exemplu) căruia, înainte de a fi simpatizant liberal, conservator sau tachist, îi era SCÎRBĂ DE OMUL POLITIC. Se vede asta cam prin tot ce-a scris.

O spun cît se poate de detașat : n-am întîlnit încă în România omul politic care să mă scape de GREAȚA DE POLITICĂ.

În timpul lui Ceaușescu era imposibil să nu faci politică. Da-ul sau nu-ul **politice** echivalau cu cele **morale.** Dacă stăteai la coadă, dacă te-nghesuiai în tramvai, dacă sorbeai din nechezol, dacă te uitai (la televizor), dacă auzeai (la radio), dacă trăiai — **făceai politică.** Adică erai de partea lui Ceaușescu. Toată tinerețea mea am făcut politică. I-am făcut, într-un fel sau altul, jocul lui Ceaușescu. Și m-am săturat. Gata ! Pentru mine asta a însemnat „schimbarea istorică“ : începînd cu anul 1990 pot, în sfîrșit, să nu mai fac politică.

Cristian Popescu

fragmente

E. S. P. L. A.

Cînd am intrat la Editură, în vara lui 1951, director general continua să fie profesorul Al. Rosetti, care fusese reinstalat după război ca director al Editurii Fundațiilor Regale (pînă la 30 decembrie 1947) și după aceea, rămăsese în aceeași funcție la Editura de stat, al cărei nume s-a schimbat peste puțină vreme în Editura de stat pentru literatură și artă (E.S.P.L.A.). Localul era în frumoasa clădire din strada Orlando, nr. 39, colț cu Bd. Ana Ipătescu (fost Lascăr Catargiu), care mai păstra încă vie amintirea foștilor consilieri sau redactori de la Fundații, Camil Petrescu, Păstorel Teodorescu, Mihail Sebastian. Directorul general avea cabinetul, somptuos, la parter, în prima încăpere, pe dreapta. Unul sau doi pereți erau căptușiți cu dulapuri de lemn lustruit, prin geamurile cărora se vedeau luxoasele ediții critice și definitive, apărute la Editura Fundațiilor, și care acum deveniseră adevărate rarități : Eminescu și Caragiale, Arghezi și Blaga, Bacovia, Pillat și Voiculescu. Largi fotolii în marochin roșu încadrau colțurile biroului masiv, în spatele căruia se găsea un scaun-jilț, cu spătar înalt, și el de asemenea îmbrăcat în aceași piele, fixată pe margini cu ținte aurii. Profesorul, avînd mai totdeauna o vestimentație elegantă, lăsînd în juru-i un parfum discret, a cărui prospețime se simțea cînd își scotea batista ca să-și șteargă ochelarii, venea la Editură cîteva ore și nu cred că chiar în fiecare zi. Desigur că era consultat în privința planurilor editoriale, a condiției grafice, cînd era vorba de un album sau o ediție de lux, dar prezența lui devenea din ce în ce mai decorativă. Conducerea de fapt o avea directorul „operativ" care era Al. I. Stefănescu, tip flegmatic, dornic să scoată cărți bune ,pe cît se putea face lucrul acesta în limitele restrictive de atunci, și directorul tehnic Ben Marian, un om foarte capabil, învîrtindu-se prin tipografii, ca la el acasă, și cu mare trecere la femei. Aceștia doi reprezentau cheia și lăcata.

E.S.P.L.A. era o instituție hipercentralizată, publicînd în același timp literatură originală și clasici români, traduceri din literatura universală și scrieri de artă. Din ea s-au desprins la sfîrșitul anilor '60 edițurile ce aveau să se numească Minerva, Eminescu, Univers și Meridiane. Redactorii erau cam de toate virstele, noi, cei veniți în 1951—1953, fiind cei mai tineri. L-am cunoscut aici pe Ionel Jianu, care conducea secția de artă, un bărbat înalt, cu un zîmbet fermecător, de o mare inteligență, totdeauna plin de solicitudine față de colegii din generațiile mai noi, gata oricînd să ofere un sfat, o sugestie. De secția de proză se ocupa în momentul venirii mele, Petru Comarnescu, și el un spirit efervescent, comunicîndu-și impresiile într-o vorbire cam repezită, cu un elan care-l denunța pe iubitorul de literatură și omul de carte. Tot la proză lucra taciturnul C. Țoiu, scriitorul care-și va trage o bună parte din materia excelentului său roman **Galeria cu viță sălbatică** din experiența de la E.S.P.L.A. din acei ani. De secția de poezie răspundea fostul poet suprarealist Virgil Teodorescu, om foarte cumsecade în aparență, care însă va evolua dezastruos în anii dictaturii ceaușiste. Mai demnă de reținut este Elis Bușneag, redactorul devotat a zeci de cărți de poezie, descoperitoare inspirată a unor debutanți de talent. La secția de traduceri, unde a lucrat Dan Duțescu, reputatul anglist, se afirmau, ca foarte promițători, cum au și dovedit-o, Dan Grigorescu și Florin Chiriței și, ceva mai în virstă ca ei, peste cîtăva vreme, regretatul Dumitru Mazilu, care, deși licențiat în drept, învățase așa de bine engleza, încît a ajuns a fi invitat în Statele Unite de un nepot al lui Jack London. Se spune că la o întîlnire cu admiratorii marelui scriitor, ar fi fost prezentat ca traducătorul lui Jack London în România, care cunoaște și... **franceza**, fapt puțin obișnuit, se pare, pentru omul de cultură medie din „lumea nouă".

În acești ani se inaugura colecția „Clasici ai literaturii universale", unde versiunea românească a unora din tragediile lui Shakespeare e semnată de Gala Galaction, Ion Barbu, Ion Vinea. Era un prim pas de readucere în circulație a marilor nume, cărora li se alătură, ceva mai tirziu, T. Arghezi și Lucian Blaga. Puterea îi tolera deocamdată ca traducători. Li se făcea parcă un fel de concesie.

Proaspăt venit în Editură, eu am optat pentru secția de „Clasici români", aflată în aceeași încăpere cu „Biblioteca pentru toți", care pînă la urmă s-au și contopit. Încă lucrau în aceste redacții Vera Călin, ca șefă, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Tatiana Golim-Nicolescu, dar care, foarte curînd, s-au mutat cu întreaga normă la Facultate. Șeful redacției a devenit Mihail Petroveanu, în timp ce redactor șef al Editurii era Silvian Iosifescu, plecînd și el de destul de repede la catedră. Mișcarea de translație a continuat. Petroveanu trecînd în locul rămas vacant, iar de redacția de Clasici ocupîndu-se acum Ion Roman (care, din motive politice, a semnat o vreme Ion Manole, inclusiv serioasa monografie consacrată lui Anton Pann). Este momentul cînd începe să se închege un corp de editori, de îngrijitori de ediție, de istorici literari (la ființă și o secție de Istorie și critică literară), ce și-au făcut anii de ucenicie la E.S.P.L.A. Se întîlnesc aici între 1951—1954 Geta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, Andrei Rusu și G. Pienescu, Geo Șerban și Z. Ornea, Liviu Călin și Tiberiu Avramescu, Radu Albala și subsemnatul. Ar trebui amintit și Niculae Gheran, care lucra însă la Direcția generală a editurilor din Ministerul Culturii. Nici unul nu urmase vreun curs de textologie la Facultate, nu avea o pregătire specială în acest domeniu. Am învățat lucrînd primele ediții din colecția „Scriitori români" ai căror autori, nu o dată, erau ei înșiși începători. Trebuiau făcute colaționări de texte, note de subsol, uneori, prefețe. Omul cel mai aplicat, mai metodic, mai supus la obiect a fost regretatul Ion Roman. Mai în virstă decît noi, cu temeinice cunoștințe filologice și de istorie literară, dobîndite înainte de război, el ne-a fost un fel de profesor *ad-hoc*. Știa o mulțime de lucruri, scria ușor, avea darul de a le comunica și a se face ascultat. Sigur că, în timp, maeștrii noștri au devenit Paul Zarifopol, Perpessicius, Șerban Cioculescu, dar „abecedarul", pot spune, că l-am învățat cu Ion Roman. Profesionalismul său textologic se completa cu spiritul critic și chiar de finețe al lui M. Petroveanu, Millo, cum îi spuneau prietenii, mort la cutremurul din 1977, împreună cu soția sa Veronica Porumbacu, A.E. Baconski, soții Mihai și Onița Gafița. Petroveanu, bărbat înalt și suplu, brunet și cu ochelari de miop, avea o distincție intelectuală, un mod de a se exprima, care evita clișeele și stereotipiile, dispunea de un viu simț al umorului. Ostentațiile politice ale momentului se estompau pînă la disparitie în vorbirea si în scrisul său. Era unul dintre cei care combăteau cu fervoare proletcultismul, bineînțeles, în limitele anilor de care vorbim. Cînd cultura română a cunoscut o epocă de liberalizare, după 1964—1965, M. Petroveanu a publicat studii substanțiale, precum cele despre Bacovia și Adrian Maniu.

Prin 1953—1954, Al. Rosetti a fost înlocuit cu A. Toma, ambițiosul și debilul poet-academician, care voia să concureze nici mai mult, nici mai puțin decît cu Eminescu. Postul de director general era mai mult onorific, și bătrînul, trecut bine de 70 de ani, venea la Editură numai spre a-și pregăti noi și noi ediții din unicul volum *Cîntul vieții*, ce pătrunsese și în manuale. Țin minte o ședință a consiliului editorial, din care făceau parte Perpessicius și Tudor Vianu, cînd cineva a propus reeditarea lui Octavian Goga, act de mare curaj pe atunci. Bătrînul A. Toma, sprijinindu-se într-un singur picior, celălalt fiind mai scurt, a sărit ca ars : „A fost criminal de război !". Ura lui împotriva poetului, care o cîntase totuși cu simpatie și compasiune pe „fata iidovului Ida. / Cu păr ros ca cărămida", se unea cu o suspectă uitare, poate și de natură senilă. O, Goga n-avusese cum fi „criminal de război" pentru că murise în 1938 !

La E.S.P.L.A., unde, între timp, în locul lui Al. I. Stefănescu, venise Petru Dumitriu, ca director, iar Alexandru Balaci, redactor șef în locul lui M. Petroveanu, am cunoscut ,fie și de la oarecare distanță, pe cîtiva din marii scriitori ai perioadei interbelice : pe Tudor Arghezi, purtînd baston și cu vocea și întreaga ființă tremurată, pe Lucian Blaga trecînd sobru și tăcut spre biroul directorial, pe Victor Eftimiu, care, în plină discuție redacțională, își amintea că îl așteaptă Petru Groza și chema de îndată o mașină să-l ducă la Președinția consiliului de miniștri. Om de teatru, juca scena ca să „facă impresie", căci taxiul se îndrepta spre Cișmigiu, unde își avea locuința. I-am cunoscut de asemeni, pe Camil Petrescu, enervat cînd nu-l auzea bine pe interlocutor (purta un aparat auditiv, în urma infirmității dobîndite în primul război mondial), pe falnicul bărbat Ion Vinea, pe religiosul și distinsul Ion Marin Sadoveanu, pe Cezar Petrescu, ce nu-și uitase accentul și nici „buchetul" de Cotnari, ca și, mai virtos, Păstorel Teodoreanu.

Într-o zi, a venit la Editură Gala Galaction, cu barba albă ca Moș Crăciun, încălțat cu o pereche de ciubote prăfuite și încins cu o lată centură cu pafta. Desi urca scările greoi, ținîndu-și cu o mînă rantia preoțească, ridicată dintr-o parte, avea o privire foarte vie și o voce asemănătoare. Îl cunoscusem, plin de emoție, chiar la el acasă în strada Mihail Cornea (azi Gala Galaction), nu departe de Piața Filantropiei și Cimitirul evreiesc, ducîndu-mă să-i cer o prefață despre Calistrat Hogaș. Avea o figură și o bunătate de patriarh. Acum, regăsindu-se în localul fostei Edituri a Fundațiilor Regale, din anturajul căreia făcuse parte, ne povesti următoarea scenă : „Uite aici, în holul de la parter, lucram la traducerea Bibliei, împreună cu colegul meu, Pr. Vasile Radu. Aveam întinse pe masă și pe fotolii vreo șapte versiuni, printre care, la loc de frunte, ebraică, greacă și latină, cînd apăru în vizită Regele Carol II, însoțit de un mare om de cultură englez. Acesta fu extrem de impresionat de laborioasa noastră muncă, felicitîndu-ne. Vodă îi șopti ceva la ureche lui Al. Rosetti, care era și el de față, ca director al Editurii. După ce plecară înalții oaspeți, Jenică Cristescu, șeful contabil (care a continuat să lucreze în aceeași funcție încă destui ani și la E.S.P.L.A.) ne chemă la casierie, unde ne înmînă fiecăruia cîte 100 000 lei". Era un moment, cînd Carol își merita cu adevărat numele ce i se dăduse de „Regele culturii". Însăși editura, cu toate colecțiile ei, cu *Revista Fundațiilor Regale*, care apăreau în excelente condiții grafice, fusese opera sa pentru a cărei realizare găsise omul potrivit : pe Alexandru Rosetti, cu siguranță cel mai mare și mai savant editor român dintre cele două războaie. E.S.P.L.A. îi moștenise localul, chiar o parte din personal, cum era Jenică Cristescu sau fostul portar Argetoianu, un om foarte de treabă, ajuns acum funcționar, dar, din păcate, n-avusese cum să păstreze moștenirea libertății de gîndire și a gustului estetic. Literatura anilor '50 era, se știe, una dirijată. Textele clasice nu mai puteau apărea integral (unele fiind interzise, de-a dreptul), contemporanii erau supuși dogmei realismului socialist. Și cu toate acestea, ținută mereu în corsetul cenzurii, E.S.P.L.A. a încercat să reia tradiția Fundațiilor, la început cu timiditate, însă pe parcurs reușind să inițieze colecții de ediții critice, pentru care a și pregătit o primă echipă de specialiști. Ei își vor da măsura în deceniile următoare. În pofida rigorilor politice și ideologice, a obligației de a tipări numeroase cărți conformiste, conjuncturale, fireste, submediocre, E.S.P.L.A. a avut meritul de a publica două capodopere : *Bietul Ioanide* și *Moromeții*, vol. I. Și în anii '50 nu era puțin lucru.

Al. Săndulescu

(Fragmente dintr-un volum de Amintiri)

haiku

Un foc de frunze
mocnește-ntotdeauna
în colțul străduței fără nume !

Constantin Abăluță

mihaela minulescu

Cuprinsul vorbirii

Aglomerat de priviri
spui silabe sunete, culori
și răsăritul e acel O ! profund trăit
și oceanului mai înalt decît muntele
îi simți paloarea
și întunericului mai înalt ca amiaza
urletul i-l îngheți
într-o stearpă luciditate !

Astfel, întrutotul rarefiat
cum spuneam
trupul meu urcă, biată idee !...

Tauromahia

Mistificări ale clipei, halucinante
glasuri,
iluminări tirzii, proiecții pe perete
în față răsărind, în spate răsărind.

Biet Babilon, sufletul meu !

Locuite cuvinte, umbre albe
în întunericul pieții publice
unde totuși, totuși, soarele pare
să răsară, —
biet Babilon, sufletul meu.

Locuitori ai cetății în carnaval
cu dansuri lente, dansuri vii,
cu tauri izbucnind din ziduri,
cu oameni izbucnind din pietre.
Locuitori ai cetății pîndind amăgitor.

Biet Babilon, sufletul meu .

Restitutio

Relieve străine,
mortificate priviri înlănțuindu-mi
sufletul,
pietrificate vieți adîncindu-mi urma
în fără-de-viață, —

aici, unde-odată dansa sarabanda
prea-vestita balerină, înger căzut,
unde cohorte își odihneau trupul
și regele-n delir cînta un spațiu vast
cît universul,

aici pașii sunt relicve, moarte însemne,
pline de respirații ce-au fost și nu vor
fi fost
decît în ochiul meu străin.
decît în celula acestui creier
ce contemplă, vas de vas,

urme funerare, parcă fumegînd,

aici regele s-a adîncit în trupul pietrei
pîndindu-mă mut.

Noaptea, orașul

Vibrații ale orașului
risipite-n coroanele prelungi
ale plopilor măturați de aerul rece.

Trepidații ale păsărilor
tăind aerul ferestrei
ca niște lame de lumină vie,
ca niște comete, de-ntuneric.

Iată întunericul, dunele, trupul uscat
și noaptea, nesfîrșit perpetuă, —
leii pustiului întinzîndu-și urletul
pe alba orbire
fum magic în sparta carcasă.

Și tu în șoaptă, atingînd nisipul :
„Ar trebui, ar trebui trezite pietrele
înainte de a deveni piramide...

Urletul

Cumplita singurătate
și întunericul te cuprinde brusc
în plină lumină de zi.

Să nu poți urla pe creasta vieții tale
cînd trupul rupt de avalanșe,
te cheamă
de undeva de departe, de foarte
departe...

Homer

Liniștea unei amiezi.
Zgomotul bătăliei undeva departe,
un păianjen albastru urcă sticla
ferestrei, cutremurată,
doar el și strigătul de departe,
de tot departe, dragostea mea.

Grigorescu cel de toate zilele

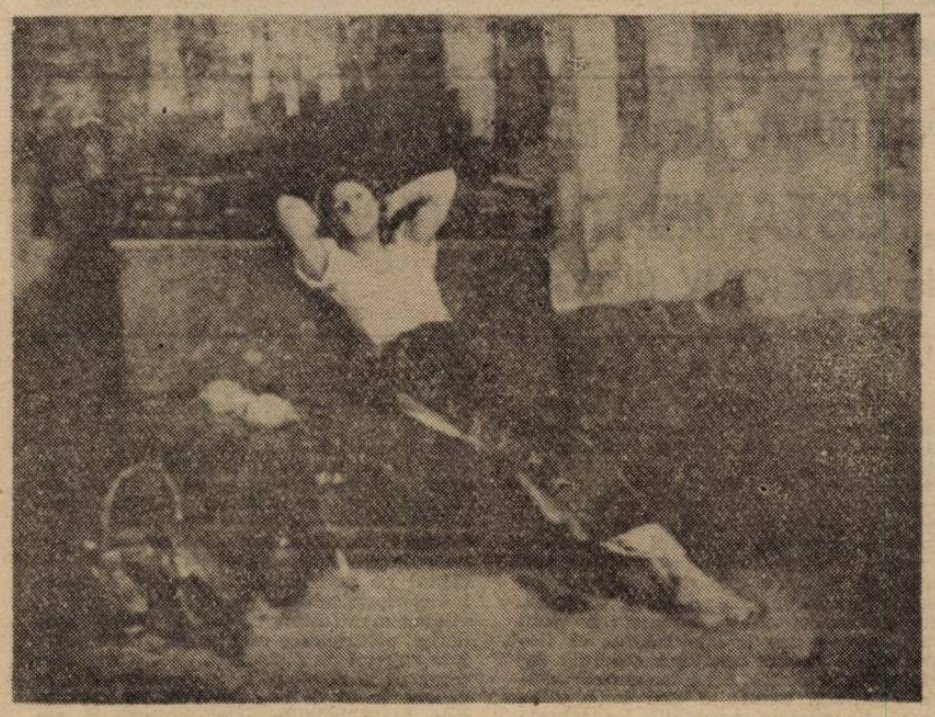

Ignoranța („somnul rațiunii") este sursa misticismului cultural, care a anesteziat vreme îndelungată speranțele de deșteptare a numeroase colectivități umane. Nevoia de glorificare, nevoia de panteon local populat cu figuri scăldate în lumini idilizate nu ne-a ocolit nici pe noi. Generații întregi au fost nutrite cu asemenea surogate, așa încît orice inițiere didactico-patriotică asupra lui Eminescu, de pildă, se reducea la sintagma : „cel mai mare poet național, care a scris romanța **Pe lîngă plopii fără soț** și **Scrisoarea a treia**, unde Mircea se întîlnește cu Baiazid și-l învinge în luptă" ! O viziune deformantă, adesea vulgarizatoare și, în orice caz, simplificatoare planează și asupra altor opere și personalități din toate domeniile, nefiind excluse nici cele din sfera sportului ori a cinematografului, răsfățate de aureola popularității, orice s-ar spune, imaginea lor fixîndu-se în conștiința publicului larg în conture generice și fatalmente aproximative. Zeități de provincie au fost consacrate de această industrioasă fabrică de simboluri ale genialității și trufiei naționale, în termeni care anulau, cel mai adesea, pînă și criteriile bunului simț, propunînd posterității o adunătură de locuri comune, amorfe și impersonale. Printre victimele unei asemenea pseudo-strategii culturalizatoare (de masă, nu-i așa ?) putem evoca aici pe Ion Creangă și Mihai Eminescu, pe Bacovia și Blaga, mai nou pe Nichita (unii nici nu mai știu că s-a numit și Stănescu !), pe Ciprian Porumbescu și George Enescu, pe Andreescu, Luchian, Băncilă (pentru o largă categorie de „cunoscători" de artă), Brâncuși, pe Caragiale și Ionesco, pe Iorga, Noica și Eliade, pe Burghele și Moisil și încă pe mulți alții.

Astăzi ne propunem să reconsiderăm **mitul Grigorescu**, patriarhul picturii românești pentru toată lumea, chiar și pentru cei care n-au văzut nici un tablou de-al său, cu excepția celor reproduse în manualele școlare sau popularizate prin emisiunile enciclopedice ale televiziunii !

Pentru omul obișnuit, Nicolae Grigorescu este pictorul „carelor cu boi" și al „ciobănașilor", sigiliile inconfundabile ale picturii noastre naționale. Grigorescu însuși pare să fi supralicitat aceste motive în versiuni nenumărate, după cum i le solicitau comanditarii, ceea ce a dus la o „saturare" a pieței și, nu mult după aceea, la calchierea modelului pînă la proliferarea unei adevărate industrii a falsurilor. Așa s-a ajuns, destul de repede, la demonetizarea unei școli care promovase în areal românesc însemnele unei modernități, ce se altoia pe trunchiul picturii autohtone încărcată de ticurile tradițional-academiste, de truculența recuzitei și gustului artistic burghez și, nu în ultimul rînd, de dulceaga mireasmă a încropirilor idilico-folclorizante, ce au făcut o statornică carieră în epocă și multă vreme după aceea.

Grigorescu a păcătuit prin realizarea unei opere superficiale în conținut, concesivă în opțiuni tematice și motivice (se pare că a știut să-și precupețească cum trebuie meșteșugul), dar solid articulată în planul picturalității, al virtuozității profesionale. N-am vrea să acreditățm imaginea unui alt Grigorescu decît a celui care a impus în arta românească o viziune novatoare, deschisă spre cuceririle avangardei europene, care aduceau în pictură o altă înțelegere și instrumentare a luminii. După Aman, experiența artistică a lui Nicolae Grigorescu se constituia drept una dintre cele fără de care pictura națională nu și-ar fi dobîndit identitatea, de care avea atîta nevoie. Scăderile picturii lui Grigorescu sînt mult mai mici decît semnificația revoluționară pe care a sădit-o în conștiința neamului gestul său întemeietor. Pentru că maestrul de la Cîmpina a fost **descălecătorul de țară al picturii române**, cel ce a pus piatra de temelie a noii vîrste a artei plastice naționale. Un reper de la care altfel se judecă opera și contribuția marilor deschizători de drumuri către panteoanele europene ale artei, care au fost **Andreescu** și **Luchian.**

Este o evaluare à posteriori, se înțelege, dar ea poate ajuta pe cel mai puțin deprins cu ierarhizări de acest fel în cîmpul artelor în a cuprinde un univers de valori și de orbite stilistice și estetice, față de care **momentul grigorescian** nu ne apare decît în aceeași lumină în care se află, de obicei, purtătorul de diapazon în acordajul unei orchestre aflată înaintea marelui concert. Postură inconfundabilă, de neînlocuit, dar niciodată esențială !

Și dacă astăzi sîntem dispuși să acceptăm în persoana lui Grigorescu expresia deplină a clasicității, maestrul de necontestat al artei de șevalet de la noi, în cazul celorlalți doi artiști, amintiți mai înainte, trebuie să fim de acord că ne aflăm în fața primelor exprimări, limpede formulate, ale geniului creator românesc. Acestea ar fi diferențele, planurile pe care se cuvine să ne situăm, ori de cîte ori vrem să cuprindem în termeni obiectivi **ființa și vocația europeană a artei și a picturii românești**, în special.

Să corectăm, așadar, măcar în ceasul din urmă, ceea ce atîta amar de vreme manualele școlare și fițuicile de popularizare culturală — această malformantă didactică pusă în slujba unor precare țeluri patriotarde — au impus conștiinței publice cu obstinație. Ieșirea din vîrstele ignoranței trebuie s-o probăm cu acceptarea valorilor. A propriilor valori, de care nu ducem lipsă și care, doar ele, ne pot vindeca de recidivantul simptom al mistificărilor de circumstanță. Trăim într-un timp și într-o lume, cînd **nevoia de idoli pălește în fața nevoii de adevăr și valoare !**

Corneliu Antim

Tăcere și sunet

1. Corect ar fi, poate, să definim doar in-existentul. De exemplu,

Tăcerea :

— o șansă pentru imbecili
— umbră a cuvintelor
— anticamera urletului
— spațiul dinaintea muzicii
— gîndul nespus sau spusa negîndită, etc...

2. Jurămîntul tăcerii se face cu voce tare.

3. Au mai spus și alții, cred, lucrurile astea. Vorbesc ca să nu tac ?... O șansă ar mai fi. Tot dincolo de tăcere. Vorbind reinventăm pămîntul. Cîntînd reinventăm cerul. Cu tot mai multe defecte. Ale noastre.

4. Priviți un desen. Golul din el — tăcerea. Linia — marginea dureroasă a Formei. De fapt, sunet. Concretul joc al abstracțiunilor.

5. Să dilați, monstruos, un sunet. Să observi în burta lui, în Marea Amniotică, Tăcerea. S-o asculți.

6. Tăcerea absolută a cercului.

7. O temă bachiană. Celibidache vede relieful. Sunete mai înalte sau mai joase. Frecvențe. Ceva se pierde. Cît ?... Compozitorul contemporan încearcă disperat să pătrundă în interiorul sunetului. Anatomie. Cadavrul unei idei. Chiar dacă bine-mirositor.

8. India — Cruciada Tăcerii.

9. (...)

10. (...)

11. Veți comenta, cu siguranță, punctele 9 și 10. Cît de puțin. Așadar, nu-i nimic de făcut.

12. Profilul Tăcerii. Tă-ce-re. Triptic, simetrie perfectă. Urcare și coborîre. Ființa ne-ființei. Arcadă barocă precum tema **Invențiunii în re minor** de Bach. Rămînem la ea : Simplitate pregnantă. Apoi, și poate asta înseamnă cultură, divagația, comentariul ideii, neliniștea/netăcerea detaliului. Și totuși Bach, creatorul, nu seamănă cu catedralele timpului său. Iluzia ne-o creează, uneori, orga dar muzica trebuie gîndită (și el face asta adesea) în afara instrumentului.

13. Verbozitatea lui Rachmaninov. Confesiune pe care n-o pot urmări pînă la capăt. **Concertul II pentru pian.** Teme frumoase aranjate într-o glastră al cărei smalț lucește prea tare. Să căutați ceramica puternică ,nesmălțuită. Recipientul fisurat de timp.

Să ai orgoliul superior de-a uita de tine.

14. De la comunicare la cuminecare (Cioran). Altfel spus, drumul spre „tăcere", spre profunditate. Și tot el ironizînd finalurile „zgomotoase" ale lui Beethoven. Finaluri anticipabile ușor, „saluturi prelungite", cum le numea Vieru. În opoziție, Bach cu piesele sale „deschise", ce depășesc orizontul barei duble finale. Cioran greșește. Și Bach anunță prin tensiunea crescută a cadențelor de virtuozitate, chiar dacă foarte concise, bara dublă. La urma urmei „lava" unei teme beethoveniene în „erupție" nu poate fi oprită la poalele vulcanului.

15. O pagină albă trebuie însămînțată. Una plină, plivită. De cele mai multe ori, într-o partitură, înlocuiesc note cu pauze. Fac loc circulației „plinului". Încerc să creez vidul de care vorbește François Cheng.

16. La pian, Horowitz. Tăcerea/nemișcarea trupului ,a feții — hieratică mască aztecă — și mîinile ,prelungiri vii, nervoase. Accente sclipitoare. O admirabilă lecție despre inutilitatea metronomului. Despre libertate.

17. Tot mai aproape de gîndul de-a compune „cantus planus"-uri. Doar atît. Despodobire.

18. Fastuoasa togă a orchestrei peste un „trup" melodic sărac. Dacă unii oameni ne dau șansa de-a o face pe moraliștii, înseamnă că au și ei valoarea lor. Sîntem creația lor.

19. Pămînt bolnav. Acupunctura ploii. Orgă.

Valentin Petculescu

Am putea să ne amuzăm, domnule Theodorescu

Desigur, motive de distracție sînt destule. Ca și mine, nu ați fi putut urmări, decît rîzînd, prezentările spectacolului de varietăți din după-amiaza zilei de duminică 19 august. Reproduc din memorie (sarjînd, firește) discursul de autoprezentare al unui domn :

— Eu am creat versurile pentru cîntecul ce urmează, creat de compozitorul Ion Ionescu, **Iubirea eternă,** pe care o să vi-l dăruie, creîndu-l pentru dv., Trio Mitică. E un cîntec închinat minunatelor zile pe care le trăim, acum cînd am scăpat de sub jugul multimilenar al exploatării socialisto-comuniștilor (așa spunea domnul cel grăsuț — el scăpase cu bine !) și am pășit în lumina vremurilor noi. Urmează Trio Mitică, simbolul simbolurilor ! (Aplauze furtunoase, îndelung prelungite, care se transformă în ovații. Spectatorii, în pipioare, scandează: „Mi-ti-că ! Mi-ti-că!" și : „Libertate, cît de mult te iubim noi pe tine,dragă ! " Un grup de mame cîntă la unison : „Vai ce rău ne-au asuprit, mamă, mamă !").

Am putea să contemplăm amuzați diferite chipuri ale lozincăriei de tip 1950 ori să gustăm din marmelada unor fraze care descriu, în alte emisiuni, frumusețea minunată a minunatei noastre patrii din acest an minunat, am putea alege dintre perlele unor prezentatori (nu numai din emisiunile de **Actualități**)... Ei, da, pentru că am pomenit de **Actualități,** emisiune aflată într-un vizibil progres, ce-ar fi să faceți o încercare ? Urmăriți în întregime emisiunea dintre orele 21 și 22 și — dacă nu vă ia somnul ; și n-o să vă ia, că știrile externe, brrr ! — treceți pe programul unu al radioului și ascultați radiojurnalul (tot dv. răspundeți și de el). O să observați că e o emisiune de zece ori mai bună — și totdeauna mai cuprinzătoare — decît sora ei de la televiziune.

Am putea deci să ne amuzăm — luna concediilor, de ! — dar eu sînt încăpățînat și nu uit. Sînt numai trei săptămîni de cînd scriam în această rubrică: „Dacă televiziunea vrea cu adevărat să **pornească** măcar, și să sprijine cît de cît o acțiune pe plan național pentru salvarea Deltei, e bine să știe că nu va fi deloc ușor și că nu e suficientă amenințarea vizitatorilor nesăbuiți cu niscaiva amenzi. Ele sînt necesare, dar cîtuși de puțin suficiente. Deci **S.O.S., domnule Theodorescu !** Sînteți pe cale să faceți un lucru într-adevăr important. Nu vă opriți după primii pași". Nu v-ați oprit după primii, ci după **primul** pas. De ce ? În locul emisiunii **S.O.S. Delta !** a apărut alta, ce se cheamă frumușel **S.O.S. natura !** și care, iată, a descoperit ce ne doare mai rău și mai rău. Coasta. Coasta de azur. Sînt acolo prea multe deșeuri și, de ! Dacă se degradează peste o sută de ani Coasta de azur, ce ne facem noi la vară ? Eu nu folosesc vorbele tari (m-au învățat părinții să fiu politicos) și nu voi agita amenințător arătătorul. **S.O.S. Delta, domnule Răzvan Theodorescu !** Faceți-vă un nod la batistă — și nu mai uitați lucruri atît de importante. Să știți că promisiunile pe care dumneavoastră în persoană le-ați făcut (cu privire la Deltă) vi le voi aminti în fiecare săptămînă ! Pînă cînd fie că o să ne plictisim amîndoi (oricum, de amuzat n-avem de ce să ne amuzăm), fie o să vă gîndiți că — totuși ! — v-ați dat cuvîntul, și o să acționați în consecință. Să știți că și pe mine mă doare Coasta de azut — și toate coastele lumii, amenințate de poluare. Să vă doară toate coastele, iată un lucru pe care nu vi las dori. Dar să vă doară puțin amintirea Deltei, asta da ! Ce Dumnezeu ! A fost o simplă promisiune de turist dezamăgit ? O păcăleală ? Încă una ?

Florin Mugur

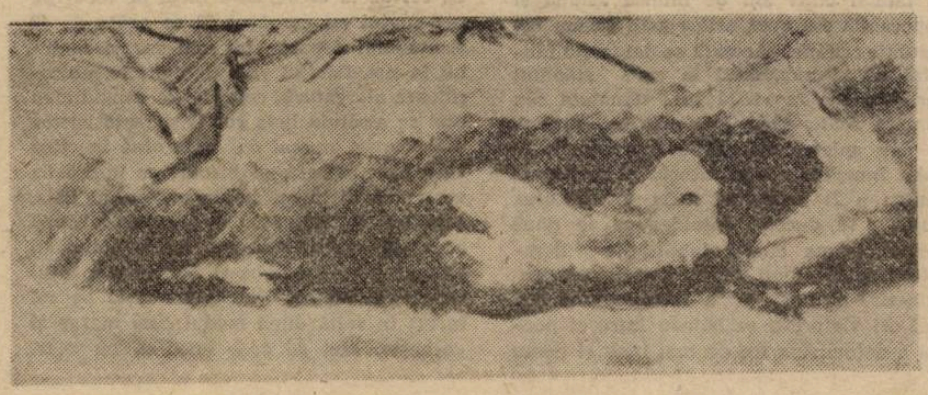

cartea străină

PENTRU TRIUMFUL RAŢIUNII

„TESTAMENTUL PORTOCALEI"

de ANTHONY BURGESS

Existenţa artistică a lui Anthony Burgess a inceput în clipa cînd existenţa lui fizică a fost ameninţată : medicii îi diagnosticaseră o tumoare care nu-i mai lăsa decît un scurt răgaz. Departe de a se lăsa copleşit, condamnatul — care fusese pînă atunci un subtil muzician şi un erudit profesor de literatură engleză — a pornit o dramatică luptă pentru a opri timpul în loc şi a depăşi hotarele prea înguste ale biologiei, pe calea scrisului. Intensificarea pînă la paroxism a vieţii interioare l-a dus la convingerea că fiecare om şi fiecare creaţie a omului reprezintă o cucerire prea însemnată asupra neantului pentru a mai îngădui ca ele să fie ştirbite, anulate. La aceasta s-a adăugat şi un traumatism moral greu de suportat : prima sa soţie, violată barbar de trei tineri huligani londonezi, nu şi-a mai revenit niciodată şi a murit în chinuri. Sînt determinante accidentele care, într-un aliaj intim cu cele de structură psihică au situat cea mai bună parte a epicii lui Burgess sub semnul unei consecvente combateri a violenţei, sub toate formele în care poate fi detectată ea, celebritatea atingînd-o romanul, în cheie de ştiinţă fantastică, „Portocala mecanică", ecranizat cu mare forţă de Stanley Kubrick.

„Orange Testament" (Testamentul portocalei), fără a fi o urmare directă a romanului amintit, este mai strîns legat de el ,atît prin spiritul care prezidează desfăşurarea ameţitoare, contradictorie, a unor peripeţii picareşti — la modul cerebralizat — cît şi prin personajul care evoluează în ambele cărţi : poetul Enderby, care ţine cursuri de „creative writing" la o universitate din New York. Tema fundamentală este aceeaşi : un necruţător tir de baraj împotriva unei societăţi care duce la reificarea individului, înlocuieşte cultura şi spiritualitatea prin civilizaţie mecanică şi cuantificare, schimbă tabelul de valori morale cu inventarul de obiecte la modă şi face troc cu sentimentele. Dar de data aceasta autorul pune accentul pe pericolul înfăţişat de rigiditatea conformismului, de violenţa şi agresivitatea manifestate pe planul ideilor. Enderby, pentru care esenţa răului o constituie spiritul de distrugere — inclusiv distrugerea unei identităţi — întreprinde, în decurs de 24 de ore agitate, un periplu prin toate bolgiile artei, culturii şi ale subspeciilor de mass-media. Această construcţie situează scurtul roman al lui Burgess în zona unei parodii de gradul doi, călcînd, oarecum, rătăcirile lui Bloom prin Dublinul devenit homeric. De altfel, influenţa lui Joyce — păstrînd toate proporţiile cuvenite — se resimte şi în unele deliruri verbale, în folosirea unor elemente viscerale, pe-alocuri chiar scatologice, destinate să accentueze asaltarea spiritului de către materie, a ordonării de către inform, într-o lume dominată de surogate şi succedanee, ajunsă să se teamă de autentic. Clovn raisonneur şi paradoxal-înrudit cu Citrine al lui Saul Bellow, dar mai ales cu Humboldt — Enderby se apără balansîndu-se pe sîrmă deasupra acestor abisuri, avînd drept „umbrelă protectoare" luciditatea şi sarcasmul, scepticismul luminat al celui care

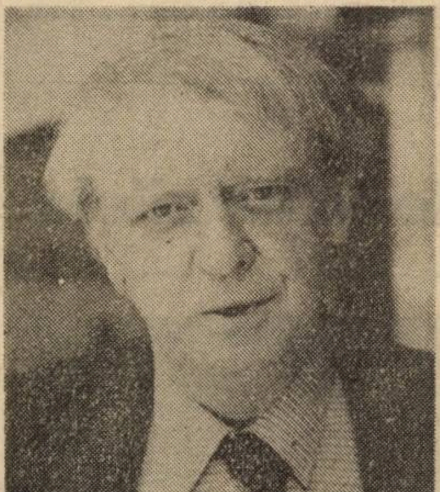

ştie că orice fel de absolutizare amputează, că adoptarea unui model, chiar desăvîrşit, implică renunţarea la zeci de latenţe care, însumate, au o valoare mai mare. În această lumină, adoptînd un stil incisiv, cu tuşe de grotesc negru, un dialog cu sincope jazzistice, Burgess realizează o vertiginoasă paradă de personaje bariolate, în pastă groasă — rasismul ca şi Black Power, „machismul" ca şi mişcarea pentru eliberarea femeilor, sexualitatea dezlănţuită şi devenită scop în sine apărînd la fel de ridicule şi caduce prin exacerbările lor. Proiectat iniţial ca eseu, romanul ar fi ieşit ca o Minervă gata înarmată din creierul autorului, fără această tratare uneori hiperbolică, fără o inepuizabilă *vis comica*.

Aşa, el păstrează, în schimb, avantajul unei mari densităţi de idei, de premise pentru dezbateri interesante. Eros şi Thanatos, alternate ca pasiune şi ataraxia, ca vuietul şi liniştea mării, sau trecutul privit în chip de tapiserie (mai exact, de **patchwork**), la care lucrează neistovit memoria, permiţîndu-i „prof"-ului în dificultate de memorie să completeze armonios, cu figuri şi biografii create de el ad-hoc peisajul dramaturgiei elisabetane — sînt doar cîteva din aceste stimulatoare ipoteze de lucru.

Dar desigur că ideile cele mai preţioase rămîn cele generate de episodul central : răsunetul şi urmările filmului realizat, la sugestia lui Enderby, după amplul poem al poetului catolic Gerard Manley Hopkins (figură literară reală, de la sfîrşitul veacului trecut), intitulat : „Naufragiul vasului Deutschland". Băgat pe banda rulantă care, la Hollywood, „scoate două milioane de dolari şi dintr-un produs iniţial de doi cenţi" ; trecut din epoca lui Bismarck lîngă lagărele lui Hitler, transformat într-un policolor „soap-opera", un fel de „love-story"cu stihar şi comănac, sinistra corcitură rezultată din poemul filozofic e acuzată că ar fi stîrnit instinct de violatori printre cîţiva tineri spectatori. La masa rotundă organizată doar în scopuri de scandal şi „împănată" cu reclame comerciale de către o reţea de televiziune, Enderby torpilează totul prin curajul cu care face emisiunea, deşi,pe viu, de nedifuzat, restabilind adevărul. Restabilind, în primul rînd, puritatea şi inocenţa artei, cînd este judecată sub criteriile estetice şi nu aservită arbitrar acţiunii, în care caz oricare june care şi-a asasinat unchiul ar putea invoca exemplul nefast al lui Hamlet...

Şi, chiar dacă Enderby pluteşte debusolat, derizoriu Quijote care — în episodul, inevitabil în metropolele violenţei, din metroul newyorkez — alungă cu bastonul-spadă trei huligani, el nu ne apare ca un învins iremediabil. Poemul la care lucrează, probabil cel mai direct purtător de cuvînt al părintelui său spiritual, evocă disputa dintre Augustin, susţinătorul determinării omului, şi Pelagius — la vremea lui, osîndit pentru erezie, care afirmă sus şi tare : omul rămîne liber să aleagă, stă în puterea lui să stăpînească pînă şi răul din fiinţa sa. „Testamentul portocalei" devine, deci, un testament al încrederii în triumful raţiunii. O pledoarie pentru raporturi suple şi complexe între individ şi societate. Altminteri, pierzîndu-şi gustul pentru viaţă,aroma personalităţii autonome, omul riscă să devină o „portocală mecanică."

Eugen B. Marian

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (12)

B.K.S. :

La ora douăsprezece la amiază, ca garderobier al tribunalului imperial, puneam pe umerii distinsului domn o togă neagră, ce atîrna pînă la pămînt, în care monarhul începea ora judecăţii supreme şi definitive, care dura pînă la unu, în limba noastră denumită celot.

Stăpînului nostru îi plăcea ora aceasta de judecată şi dacă era în capitală nu neglija niciodată obligaţia judecătorească, chiar şi în detrimentul altor obligaţii foarte importante şi ele. Conform tradiţiei împăraţilor noştri, milostivul nostru stăpîn stătea tot timpul în picioare, ascultînd cazurile şi dînd pedepse. În istoria Etiopiei, curtea imperială era o tabără ambulantă, care se muta din loc în loc, dintr-o provincie în alta, în funcţie de informaţiile spionajului împărătesc, a cărui sarcină era să stabilească în ce regiune se anunţau recolte bune şi unde se aflau cele mai bogate turme de animale. Spre aceste locuri blagoslovite se îndrepta capitala itinerantă a împărăţiei, iar curtea imperială îşi ridica acolo corturile sale numeroase. Apoi, cînd locurile acestea fertile erau secătuite de cereale şi carne, avînd în vedere informaţiile spionajului omniprezent, curtea imperială îşi strîngea corturile şi se muta în altă provincie a imperiului ce se anunţa bogată în recolte. Capitala noastră Addis-Abeba a fost de altfel ultimul loc de aşezare a curţii pe vremea renumitului împărat Menelik, care a ordonat ca aici să fie construit oraşul şi primul din cele trei palate care împodobesc localitatea. Încă din perioada migraţiei, unul din corturile de culoare neagră era puşcăria în care erau ţinuţi oamenii bănuiţi de vinovăţii extrem de periculoase pentru existenţa monarhiei. Atunci, împăratul, închis într-o cuşcă acoperită, deoarece nici un muritor nu putea vedea chipul celui mai luminat, practica ora judecăţii în faţa cortului negru. În schimb, stăpînul nostru apărea drept judecător suprem într-o clădire special afectată acestui scop, ca aripă a palatului principal. Stînd pe un postament, milostivul stăpîn asculta problemele aşa cum erau prezentate de părţi şi dădea pedeapsa. Aceasta era în concordanţă cu procedura stabilită acum trei mii de ani de regele israelian Solomon, al cărui urmaş în linie directă — aşa cum stabilise dreptul constituţional — a fost mărinimosul nostru împărat. Sentinţele pe care monarhul le dădea pe loc erau ireversibile şi definitive şi constau în pedeapsa cu moartea — executată imediat. Pedeapsa aceasta cădea pe capul complotiştilor, care, necredincioşi şi fără teamă de blesteme doreau să pună mîna pe putere. Dar generozitatea stăpînului îşi arăta şi partea sa binevoitoare, cînd apăreau situaţii mai deosebite în care, fie din neatenţia gardienilor, fie datorită isteţimii formidabile, vreun pici apărea în faţa judecătorului suprem, implorîndu-l să facă dreptate, pîrînd unele notabilităţi ce îl oprimau. Atunci venerabilul stăpîn cerea pedepsirea acelor notabilităţi, iar în ziua următoare îi ordona lui Aba Hanna să-i plătească amărîtului o sumă frumuşică.

M. :

La ora treisprezece distinsul stăpîn părăsea palatul vechi, mergînd la palatul jubiliar — reşedinţa sa — ca să prînzească. Împăratul era însoţit de membrii înaltei familii şi de demnitarii invitaţi cu acelaşi prilej. Vechiul palat se golea repede, coridoarele se linişteau, iar gardienii începeau moţăiala obişnuită de după-amiază.

VINE, VINE

Se emit prea multe legi, se dau prea puţine exemple (Saint Just).

Şi s-au dus după deşertăciune şi au devenit ei înşişi deşertăciune ? (Ieremia, 2, 5).

F.U.H.

Da, aceasta s-a întîmplat în 1960. Un ev groaznic, prietene. Un vierme nociv pătrunsese în miezul sănătos şi zemos al împărăţiei noastre şi totul s-a petrecut atît de înfiorător şi nimicitor, că acest fruct, cu regret, în loc de a fi plin de suc, s-a umplut de sînge. Să lăsăm steagurile în bernă şi să ne plecăm capul. Să ducem mîna la inimă. Azi ştim că am văzut începutul sfîrşitului şi că ceea ce a avut loc mai tîrziu, a fost în mod indiscutabil, ireversibil.

Serveam atunci pe venerabilul domn, fiind funcţionar la departamentul suitei din Ministerul Ceremonialului. În decurs de numai cinci ani de muncă asiduă şi impecabilă am avut atîtea griji că am încărunţit complet. Aceasta se datorește faptului că în momentul în care stăpînul nostru pleca în vizită în străinătate sau părăsea Addis-Abeba, ca prin prezenţa sa să dea splendoare vreunei provincii, în palat începea o luptă acerbă şi deşănţată pentru a fi inclus în suita împăratului. Lupta se ducea întotdeauna în două runde : prima cînd notabilităţile şi demnitarii se disputau pentru includerea propriu-zisă pe listă, iar a doua, în care numai cei victorioşi se băteau între ei pentru a dobîndi un loc cît mai înalt şi demn în suită. Vîrful propriu-zis al suitei, de fapt primele sale rînduri, nu ne dădea nouă, funcţionarilor, nici o bătaie de cap, căci alegerea o făcea în exclusivitate milostivul stăpîn, iar hotărîrile sale, de fiecare dată, ni le transmitea aghiotantul împăratului prin intermediul cabinetului maestrului de ceremonii.

Din vîrful acesta făceau parte membrii familiei imperiale şi ai consiliului de coroană, miniştrii care se remarcau, cît şi acei demnitari pe care distinsul stăpîn voia să-i aibă în apropierea sa, dacă în prealabil avusese faţă de ei unele bănuieli că în lipsa sa ar putea pune la cale vreo uneltire în Capitală. N-aveam greutăţi, de asemenea, cu stabilirea celor din coada listei suitei, în care intrau oamenii securităţii, bucătarii, pernarul, garderobierii, purtătorii pungilor cu bani, hamalii de cadouri, îngrijitorii cîinelui, cărăuşii tronului, lacheii şi slujitorii. Dar între vîrf şi coadă era şi un cîmp curat, locuri goale pe listă, şi exact acest spaţiu gol doreau să-l umple favoriţii şi curtenii. Noi, funcţionarii de la Departamentul Suitei, trăiam ca între nişte pietre de moară, aşteptînd doar să vedem pe care din noi ne vor zdrobi. Trebuia să scriem pe listă numele propuse şi să le trimitem mai departe. Asupra noastră se năpustea o grămadă de favoriţi, care ne atacau cu rugăminţi, cu ameninţări, auzindu-se plînsete, jurăminte de răzbunare, unul cerea milă, altul împingea bani, unul promitea munţi de aur, al doilea te speria cu denunţuri. Sunau, fără întrerupere, protectorii celor favorizaţi, iar fiecare recomanda ca omul său să fie trecut, răţoindu-se şi ameninţîndu-ne. Nici de protectori nu trebuia să te miri, căci şi aceştia făceau propunerile sub presiune, fiind puternic împinşi de jos, concurîndu-se reciproc, căci ce ruşine ar fi îndurat dacă unul din protectori şi-ar fi amplasat pe listă pe unul din favoriţii săi, iar altul — nu. Da, pietrele de moară se puneau în mişcare, iar nouă, funcţionarilor din cadrul Suitei, ne albeau tîmplele de atîtea presiuni. Fiecare din protectori ne putea face praf şi pulbere, dar era oare vina noastră că nu puteau pune pe listă toată împărăţia ? După ce s-au înfipt cu toţii şi lista s-a stabilit oarecum şi s-a netezit, începeau noi săpături şi răsturnări, schimbări în sus şi în jos, noi certuri şi ţîfne. Căci cei care erau mai jos, doreau mai sus, cel care era 43, ar fi vrut 26, cel de pe locul 78 năzuia să fie 32, cel cu 57 se înfigea spre 29, numărul 67 lovea direct în 34, cel cu 41 se înfigea pe locul 30, numărul 26 conta să ajungă 22, locul 54 îl săpa pe cel de pe 46, cel de la 39 se sălta încet pe locul 26, personajul cu numărul 63 se agăţa de 49 şi aşa mai departe, tot mai sus, necontenit în sus. Palatul vuia de agitaţie, pe coridoare alergătură, coteriile se consfătuiau căci se alcătuia lista suitei şi toată curtea era ocupată numai cu asta pînă în clipa cînd prin saloane şi birouri se împrăştia vestea că distinsul stăpîn a ascultat lista, a indicat îmbunătăţiri irevocabile şi după aceea a aprobat din cap. Acum nimic nu se mai putea schimba şi fiecare ştia locul care i se cuvine. Puteai cunoaşte pe cel inclus în suită după modul cum merge şi vorbeşte, căci se crea imediat, cu acest prilej, fie şi pentru scurt timp, o ierarhie a suitei. Aceasta începea să trăiască alături de ierarhia acceselor şi de ierarhia titlurilor, căci palatul nostru forma un tot, un snop întreg de ierarhii. Dacă cineva cădea pe o rază, pe alta se ridica şi se înălţa, şi în acest mod fiecare îşi găsea satisfacţie şi se umfla în pene de mîndrie. Despre unul înscris pe listă, ceilalţi spuneau cu încîntare şi invidie — îl vedeţi, ăsta face parte din suită ! Şi dacă această distingere se produce de mai multe ori, demnitarul acesta devenea un veteran al suitei, înconjurat de stimă. Toate acţiunile legate de suită se intensificau brusc, cînd stăpînul nostru pleca în vizită în străinătate, de unde se aduceau cadouri numeroase şi înalte decoraţii, şi pe-atunci, tocmai la sfîrşitul anului 1960, împăratul a plecat în vizită în Brazilia. Se şoptea la curte că acolo vor fi multe banchete, vizite, inaugurări, încît a început o asemenea bătălie pentru a cîştiga un loc în suită, o încrucişare de spade atît de îndîrjită şi spectaculoasă, încît nimeni n-a mai remarcat că în interiorul palatului s-a organizat un complot înspăimîntător. Realmente, oare nimeni, prietene ? Mai tîrziu s-a dovedit că ceva mai devreme Makonen Habte-Wald mirosise ceva. A mirosit, l-a prins şi l-a turnat. Era o figură ciudată răposatul Makonen. Ministru, unul din cei preferaţi, care avea atîtea accese la monarh, cîte dorea, un adevărat favorit al stăpînului nostru, iar, în acelaşi timp, demnitar, care nu se gîndea niciodată să-şi înfunde sacul său. Iar stăpînul nostru, cu toate că nu-i iubea pe cei care erau sfinţi în jurul său, îi ierta această slăbiciune, căci ştia că acest favorit ciudat nu avea timp să se ocupe de buzunarul său, deoarece este absorbit de un singur gînd, cum să-l slujească mai bine pe împărat. Makonen, prietene, era un ascet al puterii, un om ce se dăruia palatului. Purta haine vechi, umbla cu un Volkswagen uzat, locuia într-o casă veche. Milostivului stăpîn îi plăcea toată familia lui Makonen, care se trăgea din păturile sociale de jos, pe unul din fraţii lui, Aklilu pe nume, l-a ridicat la rangul de prim-ministru, iar pe altul, Akalu, l-a numit ministru. Makonen însuşi a fost şi el ministru al industriei şi comerţului, dar de această instituţie se ocupa rar şi în silă. Tot timpul îl afecta dezvoltării reţelei sale particulare de denunţători şi în asta băga toţi banii pe care îi avea. Makonen a creat un stat în stat, avea oamenii săi în fiecare instituţie, în ministere, în armată şi poliţie. Pentru adunarea şi coroborarea denunţurilor lucra zi şi noapte, dormea puţin, avea chipul desfigurat şi arăta ca o umbră. Se consuma în această activitate, dar se consuma pe tăcute şi pe ascunse, fără scene şi fanfaronadă, cenuşiu la figură, acru, ascuns în obscuritate, el însuşi ca o semiobscuritate. Se străduia din răsputeri să pătrundă în alte reţele de spionaj care îl concurau, adulmecînd acolo pumnalul şi trădarea, şi — aşa cum s-a adeverit acum — adulmecînd unde trebuie, şi asta conform principiului stăpînului nostru că, dacă se adulmecă bine, pretutindeni pute. Da.

Versiune românească : Nicolae Mareş

• E. E. CUMMINGS •

„Primăvara e ca o mină-a lui poate"

Primăvara e ca o mină-a lui poate
(care vine tiptil
ieşind de Niciunde) aranjind
o fereastră, in care oameni privesc (cit
oamenii se holbează
ea aranjează şi schimbă locurile
tiptil acolo un lucru
străin şi un lucru cunoscut aici) şi

schimbînd totul cu grijă
primăvara e ca o mină-a lui
Poate intr-o fereastră
(tiptil incolo şi
-ncoace mişcind Noile şi
Vechile lucruri, cită vreme
oameni se holbează pe furiş
mişcind o poate
citime de floare aici şi punînd
un milimetru de aer acolo) şi

fără să strice nimic

„sus către liniște verdea"

sus către liniște verdea
liniște cu un alb petec pămintul in ea
tu vei (sărută-mă) pleca

afară către dimineață tinăra
dimineață cu o zgomotoasă lume in ea

(sărută-mă) tu vei pleca

mai departe către lumina soarelui
frumoasa
lumină a soarelui cu o zi clară in ea

tu vei pleca (sărută-mă

jos înăuntrul memoriei tale şi
al memoriei si al memo
eu) sărută-mă (voi pleca)

oDe (Odă sau Olé)

O
adorabilii — oameni în vîrstă
care conduc lumea (pe mine şi
pe tine dacă nu sintem foarte
atenţi)

O,
dragul binevoitorul nătîngul
El — şi Ea —
păpuşi de ceară umplute
cu idei moarte (acele, vai,

catralioane de incredibili
ramoliţi bigoţi stîrbi
bipezi — veşnic — atit de — mult —
interesaţi —
de treaba — celorlalţi — oricui)

OH
siciitorii
dragi inutilii chelboşii
o
La fel

„Într-un loc unde n-am călătorit niciodată"

Într-un loc unde n-am călătorit
niciodată, dincolo de
orice experienţă, ochii tăi îşi au liniştea
lor :
în cel mai gingaş gest al tău e ceva ce
mă-nlănţuie,
sau ceva ce nu pot atinge fiindcă e prea
aproape.

Cea mai neînsemnată privire a ta mă
impreJmuie
pînă cînd mă întorc spre-năuntru ca
degetele,
mă mai desfaci uneori petală cu petală
asa cum Primăvara-şi deschide
(atingîndu-l indeminatic, misterios)
primul ei trandafir

ori dacă dorinţa ţi-a fost să mă-nchizi,
eu şi
viaţa mea încremenim dintr-o dată,
frumos,
aşa cum sufletul florii-şi închipuie
cu grijă zăpada peste tot coborîndu-se ;

nimic din ce ne e dat să privim nu
egalează
puterea neasemuitei tale fragilităţi ;
ţesătura ei
mă atrage precum culorile unor ţinuturi
necunoscute,
aducînd şi moartea şi fără de moartea
în fiece respiraţie.

(Nu ştiu ce anume din tine mă închide
sau mă deschide ; numai că ceva
dinăuntrul meu înţelege că
glasul ochilor tăi e mai de nepătruns
decît toţi trandafirii)
şi nimeni, nici măcar ploaia, n-are
palmele atita de mici.

duc inima ta cu mine (o duc în

duc inima ta cu mine (o duc în
inima mea) n-o las niciodată (oriunde
merg şi tu mergi, draga mea, şi orice-am
făcut vreodată
de unul singur e făcut de tine, iubito)
nu mi-e frică
de soartă (căci soarta mea eşti tu,
dulcea) nu-mi trebuie
lumea (fiindcă frumoasă lume tu-mi
eşti, adevărata)
şi tu eşti aceea dacă vreodată o lună
a fost închipuită
şi dacă vreodată un soare-o să cinte
tu o să fii
aici e cel mai ascuns secret pe care
nimeni nu-l ştie
(aici e rădăcina rădăcinii şi mugurele
mugurelui
şi cerul cerului unui copac numit viaţă ;
care creşte
mai înalt decît sufletul poate spera ori
mintea poate ascunde)
şi asta-i minunea care ţine stelele
de-o parte

duc inima ta (o duc în inima mea).

„să nu intre nici un pic de (liniștea-i"

să nu intre nici un pic de (liniştea-i
singele a cărui carne
cintă) linişte : doar necintecul.
În văzduhul
spectral atit de enorm atit de calm, o

frunză uscată căzind face zgomotul
unei împuşcături

— departe (cit viul se-ntinde) stăpineşte
aprilie ; iar eu respir — mă mişc — şi —
arăt ca o
pururi rătăcitoare aberaţie —

— toamna s-a dus : va veni iarna
vreodată ?
o, vino, teribilă anonimitate ;
învelește-mă
fantomă cu ucigătorul minus al gerului
— deschide acest duh cu milioane
pumnale de vînt —

împrăştie-i nimicul peste oare ce
minioase ceruri şi
blind
(totală albeaţă : definitiva pace,
nicicînd imaginabil mister)
te coboară.

Traducere de
Mihail Oprea

hyde-park

Percheziție la domiciliu

Frumos a fost anul acesta la Neptun. Marin Sorescu o desena pe nevastă-mea cu două guşe pornind de sub bărbie — în zona guşogenă din care provine domnia sa, carenţele de iod se pare că provoacă apariţia sinilor. Vasile Băran aduna pietroale, ca pe tot atîtea intenţii bune de pavaj. Lui Breban i-au spart maşina, gurile rele spun că cititorii, deşi omul nu scrie chiar atît de rău. Daţi-mi voie să presupun, în apărarea lui, că şi-a spart-o singur, pentru publicitate.

Urmăream la telecolor cum Uniunea deschide la Bucureşti o „Cafenea literară" cu bere şi Pepsi şi ne lingeam buzele arse de sete. (Un sincer bravo pentru românul întreprinzător care a inventat la ţanc băuturica scumpă din „apă de izvor şi chimicale naturale" !)

Şi pentru că tot zice lumea să sînt securist, aflaţi că mi-am împlinit un vis mai vechi : o percheziţie la reşedinţa litorală a fostului dictator...

Prezint mandatul — obţinut pe cincizeci de lei — şi poarta din aur nichelat huruie, permiţîndu-mi să evadez din puşcăria acestei lumi spre libertatea bine păzită a celor care ne conduc la victoria lor finală dar nu definitivă. În dreapta — o livadă de nuci, din aur masiv abia acoperit de scoarţa cenuşie. Ghidul ne previne că vila a fost proiectată de un arhitect evreu care a şters-o. Îmi amintesc că lumea zice că sînt evreu şi am o strîngere de inimă. Interioare neinteresante... Terase plăcute, o băltoacă înduioşătoare cu o hidrobicicletă de tot rîsul... Un parchet splendid — paltin şi mahon —, o piscină de invidiat... Bineînţeles, totul din aur masiv, de Epocă. Am senzaţia că ne ambalăm degeaba : vila mi se pare normală, ba chiar modestă pentru un preşedinte. Trebuie să-l urîm pentru contrast, dar pentru că noi **o duceam prost,** nu pentru că el **o ducea bine.** Dacă aş putea construi, ceva asemănător... şi dacă lumea m-ar vota...

Dar de ce să aştept pînă atunci ? M-am desprins de grup şi de ghidul care conducea percheziţia şi m-am ascuns într-un boschet. Cu puţin noroc... Cineva a tuşit lîngă mine şi un bărbat m-a apucat de încheietură :

— Şi dumneata, tot dictator ?

— Da, vreau să fiu un despot luminat.

— E păcat să lăsăm aceste măreţii pe mîna vilegiaturiştilor, nu crezi ?

Mi-am amintit că lumea zice că sînt poponar şi m-am uitat urît la individ : spera să formăm o pereche prezidenţială ?

— Ascultă, vreau să domnesc singur.

— Ha-ha — a rîs imbecilul, dezvelindu-şi dantura de aur masiv — tufişurile sînt pline de viitori dictatori !

Am plecat bombănind, spre vila noastră, a scriitorilor. Un gînd mă făcea să zîmbesc : „Fiţi voi dictatori cît poftiţi. Eu voi fi Iliescu !"

Tudor Vasiliu

moda, altfel

După dezmăţ, o Revoluţie mare de tot!

În ciuda emigrărilor masive şi a jurnalelor de modă ce însoţeau emigranţii, Parisul continuă să dea tonul modei în Europa. Cocarda tricoloră se agaţă pe uniformele Gărzii Naţionale, pe hainele „patrioţilor eleganţi" din 1789 şi 1790, pe busturile sau umerii femeilor — „patriote deslănţuite". Fiecare donează bijuteriile, pe care le considera avere sau „investiţie sigură". Adunării Naţionale, pentru lichidarea datoriilor patriei şi poartă bijuterii de aramă sau oţel. Dar poartă ! Pudra cu care se acoperea perucile e proscrisă, căci făina e necesară în alimentaţie. Peruchierii, ruinaţi, se expatriază. Femeile se mulţumesc cu o bonetă simplă. Fustele se desumflă, cad drepte, minunatul satin e înlocuit cu pînza de Jouy. Bărbaţii părăsesc bicornul pentru o pălărie rotundă, cu calota uşor înaltă — *le bourdalou* cu cocardă tricoloră. Codiţele prinse în fundiţe, atîrnînd tinereşte, şmecherește pe spate, pentru toate vîrstele, după ce apele s-au liniştit, lasă locul tunsorilor **„à la Titus"** şi frizurilor **„à la Caracalla".** Fracul pare comod, el seamănă foarte bine cu ţinuta de gală de astăzi, are revere mari, coadă de rîndunică, numai că se încheie „la două rînduri". *Chilotul* e strîns **„à l'écuyère",** ciorapii sînt dungaţi pe lung sau albi, imaculaţi. Hainele negre încep să fie considerate „plus chiq".

Oamenii simpli, din popor, sînt mîndri de boneta roşie, boneta revoluţiei. Ei împrumută de la marină *o modă :* o vestă, *la carmagnole,* peste care sînt „îmbumbaţi" pantaloni adevăraţi. Pentru acesti pantaloni **vor fi porecliţi „les sans-culottes".**

După 1794 şi după eşecul Montagnarzilor, tinereţea muscadină *(muscadin* — nume dat eleganţilor regalişti) deţine *„le haut du pavé"* (a fi în primul rînd, în primul plan al unui grup, al unei societăţi). Cu fracuri gris, cravată verde şi un *„gourdin"* (un baston scurt şi gros) tinerii muscadini circulă în bande pentru a-i „cotonogi" (sper că termenul n-are nevoie de traducere sau explicaţii) pe *sans-culottes* (nume dat sub Convenţie revoluţionarilor care înlocuiseră „la culotte" cu „le pantalon"). Ei devin „les Incroyables" sub Directorat, pentru gustul ciudat pe care l-au manifestat în modă. Căutau să arate disgraţios, să semene cu cei disgraţiaţi de natură. Purtau ochelari enormi, părul tuns ca urechile de ciine, inele la urechi, mari ca belciugele, costume croite ca pentru cocoşaţi, „culotte" făcut ca pentru cei degeneraţi, născuţi cu genunchii lipiţi sau apropiaţi prea mult şi ciorapi răsuciţi. *„en ttre-bouchon".* În 1799, lovitura de stat din *18 fructidor* pune capăt acestei mode stranii.

Femeile se dau în vînt după moda englezească şi după cea antică. Jos crinolina, jos corsetul, jos juponul, jos cămaşa ! Trăiască rochiile ateniene şi sandalele ! Cum aceste rochii nu aveau buzunare, renaşte sacul de lucru al vechiului regim sub numele de réticule, apoi devine, prin humor, *ridicule.*

Cu Bonaparte începe era timpurilor moderne. Jurnalele de modă de atunci ne furnizează o documentaţie abundentă, elemente cuprinse în toate *Memoriile* despre epocă, informaţii care ne ajută să stabilim cu uşurinţă o istorie a modei, care, de fapt, e o variantă, un aspect al civilizaţiei înseşi, un surîs capricios al esteticii. Iar pe Napoleon, pentru că a fost atît de Mare, îl vom ruga să mai aştepte, *puţintel !*

Corina Cristea

ALEXANDRU CIORĂNESCU

EMINESCU LA PARIS

● Istoric literar şi comparatist de reputaţie europeană, profesor pînă de curînd la Universitatea din Tenerife (Spania), Alexandru Ciorănescu este totodată o figură emblematică a exilului românesc. Obligat de aproape o jumătate de secol să se rupă de pămîntul naşterii sale şi al primelor afirmări, ajuns de mult o autoritate recunoscută pe plan internaţional în multiple domenii ale literaturii, istoriei şi filologiei, el nu s-a rupt niciodată şi de cultura căreia îi aparţine. Nu numai că subiectele româneşti au continuat să-l preocupe — multe dintre acestea intrînd astfel într-un circuit mai larg decît cel obişnuit — dar ele capătă nebănuite accente dramatice în perspectiva propriei trăiri, devenind dintr-o problemă de studiu un act de afirmare existenţială. Textul pe care îl prezentăm, rostit în franţuzeşte cu paisprezece luni în urmă, este un document şi în această privinţă.

În pădurea de statui care înnobilează Parisul, poeţii nu sînt prea numeroşi. Ei nu au nici gestul marţial al militarului care-şi ridică sabia sau îşi cabrează calul, nici impozanta gravitate a omului politic cu mîna întinsă, care pare să domine mulţimile. Modeşti, poeţii au mai degrabă aerul că se ascund : cel mai adesea, prezenţa lor se reduce la un bust. Bronzul şi marmura unui poet român stabilit pentru totdeauna la Paris nu pot deci decît să ne umple de mîndrie şi de bucurie. Niciun român în exil, niciun român în general nu va uita să marcheze cu o piatră albă această zi fastă, a cărei profundă semnificaţie poate că va scăpa trecătorului de mîine. Ea conjugă solitudinea poetului cu a noastră, ca şi cum ne-am ajuta reciproc să ieşim din noapte ; Eminescu ne solidarizează cu patria pierdută, pe care am dorit-o întotdeauna aşa cum a visat-o el. Prezenţa lui este înainte de orice un simbol. El ne reconfortează şi ne stimulează, în depărtarea şi în sărăcia noastră, în acest oraş care nu era al nostru şi care şi-a deschis braţele atît lui, cît şi nouă.

Dar exagerez fără îndoială cînd spun că acest oraş nu era al nostru. El este şi al nostru, capitala înimii şi a gîndirii noastre, capitala noastră prin tradiţie istorică de asemenea. Deja după 1848 — care a fost cauza primului nostru exil istoric — istoria culturii române s-a făcut pentru un bun număr de ani la Paris. De la Eminescu am primit apoi acest sfat : „Trebuie să fim, la gurile Dunării, un stat al culturii. Cel care ar voi să risipească forţele noastre în alte direcţii ar pune în pericol viitorul naţiunii". Noi am urmat acest sfat, noi am făcut din cultură colacul nostru de salvare. Noi am voit să continuăm a fi ceea ce sîntem, fără a ceda ; şi aceasta nu era posibil decît la Paris. Exilul românesc are o datorie de recunoştinţă faţă de Oraşul Lumină şi faţă de Franţa : nu vom putea să ne achităm altfel decît oferindu-le ceea ce ne rămîne mai bun, ceea ce am învăţat aici, mîndria noastră europeană, libertatea şi independenţa noastră.

Eminescu este primul simbol al acestei independenţe şi al acestei libertăţi. Împrejurările scurtei sale vieţi nu i-au permis să cunoască Franţa în chip direct. În ţara lui, unde burghezia vorbea şi citea curent franţuzeşte, aceste împrejurări l-au făcut să-şi înceapă studiile într-o şcoală germană şi să le completeze mai tîrziu la Universităţile din Viena şi Berlin. El a devenit ziarist politic după 1870, adică într-o epocă în care influenţa franceză în Europa trecea printr-o criză. Format intelectual sub influenţa filosofiei germane, a lui Schopenhauer mai ales, examinîndu-i biografia s-ar putea spune că Franţa îi este străină. Această impresie este însă departe de realitate.

Era un copil încă — n-avea decît 14 ani — cînd a plecat de acasă cu o trupă de teatru cu care a rămas cîţiva ani. I-a cunoscut astfel întregul repertoriu, care era aproape în exclusivitate francez ; el însuşi traduse două comedii, care i-au plăcut probabil, una a lui Scribe şi alta a lui Augier. Ajuns la Universitate, şi-a dat seama că-i va fi greu să progreseze fără o bună cunoaştere a francezei. La Berlin mai ales a citit, cu creionul în mînă şi cu dicţionarul alături, lucrări ştiinţifice în franceză : economie politică, egiptologie, filosofie indiană. În acelaşi timp a înţeles că franceza e limba mondenităţilor, a vieţii sociale şi chiar a sentimentului. Întîmplarea a făcut să se îndrăgostească de un suflet geamăn în poezie ; efect al modei sau al snobismului, ea îi ceru poetului să o cînte în versuri franţuzeşti. Era prea mult pentru cunoştinţele îndrăgostitului, care se scuză în versuri româneşti în timp ce, în taina singurătăţii sale, îşi întărea eforturile de a se perfecţiona. În toată opera sa poetică nu e franţuzesc decît titlul unei mici poezii, semnificativ însă : ea se intitulează **Sauve qui peut.**

Eminescu nu vorbeşte şi nu scrie franţuzeşte, dar citeşte curent. Numărul şi varietatea lecturilor sale sînt considerabile. El citează cu texte pe marii clasici, La Rochefoucauld, Pascal, La Bruyère, visează să scrie o tragedie „**à la Polyeucte**". Din secolul al XVIII-lea reţine pe Voltaire, pe Helvetius (pe care l-a cunoscut poate prin Schopenhauer), pe Rousseau, pe care nu-l iubeşte din cauza **Contractului social**, preferîndu-i pe „genialul Montesquieu însuşi, întemeietorul cercetării naturaliste în materie de viaţă publică" ; cu alte cuvinte, poetul e de părerea lui Montesquieu, după care sentimentul dreptului e inerent naturii umane, de unde celebra definiţie a legilor ca „raporturi necesare care decurg din natura lucrurilor", ceea ce invalidează ipoteza contractului social. Aceste convingeri naturaliste, formate în perioada studiilor la Berlin, îl fac de asemenea să încline în favoarea fiziocraţilor ; de la ei îi vine disprețul suveran pentru comercianţi, ale căror activităţi le consideră sterile. Îi iubeşte de asemenea pe Babeuf şi Mirabeau, din care îşi propunea să facă personaje dramatice ; studiase bine începuturile socialismului, cu Saint-Simon, Proudhon, Blaqui şi Bastiat.

Eminescu cunoştea foarte bine literatura franceză a secolului al XIX-lea. Citise pe cei mai mulţi din autorii la modă care alimentau cabinetele de lectură din Iaşi şi din Bucureşti, George Sand, Paul de Kock, Ponson du Terrail, pînă la Dumas-fils şi Jules Verne, admiră pe Tocqueville, prin care a descoperit „un gust depravat pentru egalitate care împinge pe cei slabi de-a voi s-atingă nivelul celor tari şi care face pe oameni de-a prefera egalitatea în servitute inegalităţii în libertate". Citeşte de asemenea pe Renan şi Taine şi este un familiar al prozei de suspense a lui Théophile Gautier, pe care a imitat-o. Desigur însă, admiraţia sa se îndreaptă către poezie. Eminescu cunoştea deja, din adolescenţa sa rătăcitoare, teatrul lui Victor Hugo. Tonul imprecativ l-a învăţat probabil din **Les Châtiments** şi **La légende des siècles** l-a servit ca model pentru mari poeme neterminate. În unele din poemele sale sînt reminiscenţe din Vigny şi influenţa „nopţilor" lui Musset a fost observată încă de contemporani. În cele din urmă, capătă uneori tonul chinuit şi crud al lui Baudelaire, căruia îi datorează probabil posibilitatea de a citi „istoriile extraordinare" ale lui Edgar Poe.

La capătul acestei treceri în revistă a contactelor poetului român cu cultura franceză încă n-am spus totul. Trebuie spus — şi subliniat, pentru că aceasta nu-l priveşte numai pe poet, ci întreaga istorie contemporană a României — că Franţa a fost, pentru el ca şi pentru noi, mai mult decît o sursă de imitaţii şi de orientări minore, ea a fost steaua, ghidul şi garanţia viitorului nostru. Pentru a înţelege devenirea speranţelor istorice pe care acest rol îl presupune trebuie să urcăm pînă la Revoluţia pe care o comemorăm acum. Duşman al tuturor puterilor constituite, care au combătut-o şi au detestat-o, Revoluţia ca program al viitorului a trezit imense speranţe în cei mici şi oprimaţi. Napoleon, Ianus cu două feţe, moştenitor şi uzurpator al Revoluţiei, a fost căpcăunul singeros pentru unii şi vestitor al istoriei pentru alţii. Împăratul era mort de mult cînd între ţăranii români continuau să circule versurile : „Bonaparte nu-i departe, / Vine să ne dea dreptate". Acest ferment de speranţă, această simpatie devenită admiraţie caracterizează de asemenea gîndirea lui Eminescu.

În marele poem de inspiraţie hugoliană deja amintit, Revoluţia franceză ocupă un loc important. Ea e prezentată ca o explozie aproape cosmică, îndelung pregătită prin secole de bîjbîieli ale ideii hegeliene, a dreptăţii şi libertăţii : „Dar de secoli fierbe lumea din adînceuri să se scoale / Cum vulcanul ce irumpe printre nori îşi face cale... Şi poporul muge falnic, ca un ocean trezit ; / Sfarmă tot şi pe-a lui valuri, ce le urcă cu mîndrie / El înalţă firi cumplite, ceri-l duc, o vijelie, / Să îngroape sub ruine ce-n picioare a strivit". Iată-l deci, Napoleon, fiu al Revoluţiei înainte de a fi cel al faptelor sale, motor al progresului şi garanţie a păcii eterne. Poetul îl vede ca o forţă telurică, născută din îmbrăţişarea mării cu stîncile Corsicii. Acest entuziasm nu are nimic a face cu cel al poeţilor de curte, cărora nici Împăratul nu le-a scăpat. Dar el n-are nevoie de linguşitori ; îngheţat şi insensibil precum zeii, el îşi împlineşte misiunea în singurătate. Cînd va cădea, aceasta va fi în zăpezile Nordului, căci singură natura poate să-l învingă pe Napoleon. „Nordul m-a învins — ideea m-a lăsat" strigă el, şi înfrîngerea lui depăşeşte propria lui persoană : „N-a fost om acel ce cade, ci a veacului gîndire / A trăit în el... Cu dînsul cartea lumii iar s-a-nchis".

Ideea totuşi nu va muri. Într-un alt poem închinat Împăratului, **Napoleon**, Eminescu îl consideră viu şi prezent : „Ai murit tu ? Lumea şi-astăzi n-o crede / Înfăşurat în mant'-ai coborît piedestalul / Ş-amestecat în popor l-au mişcat cu putere / Ochii-ţi imobili...".

Aşa ne imaginăm astăzi ideea de măreţie şi de libertate pe care Eminescu o reprezintă pentru noi. El s-a „reurcat" pe soclu ; dar e totodată printre noi, tot atît de aproape şi de prezent ca întotdeauna. Acesta e miracolul. Poetul e aici, printre noi, căci ne vorbeşte, şi în acelaşi timp pe soclul veacurilor, însingurat în măreţia lui supraomenească. Nu am pierdut deci chiar totul. Nous n'avons donc pas tout perdu.

Prezentare şi traducere de M.A.

*) Discurs rostit la inaugurarea statuii lui Mihai Eminescu la Paris, la 18 iunie 1989.

bridge

Ideea fixă

Tocmai pentru că este prin excelenţă un joc al mobilităţii strategico-tactice, al adecvării contextuale şi al alianţei dintre rigoare şi inspiraţie, bridge-ul nu face casă bună cu ideile fixe, deşi, uneori, le îngăduie. Ca şi în alte cele, în bridge ideea fixă e un pseudonim al prejudecăţii şi vine sau provine din abuzul de uz al unei idei iniţial valabile ori productive. Tot ca şi în alte cele, nici în bridge nu-i uşor de precizat unde sfîrşeşte vitalitatea unei idei şi începe agonia ei — admiţînd că o idee fixă e o idee moartă — şi nici uşor de stabilit clipa cînd o idee fixă devine din neproductivă, contraproductivă. Fiindcă sînt idei fixe, care, în practica jocului, fie la nivelul licitaţiei fie al levatei, nu fac nici rău nici bine, sînt lipsite, cu alte cuvinte, de efect, şi altele care, asemenea unui bumerang, se întorc împotriva intenţiilor celui ce face uz de ele, împiedicînd deci realizarea contractului licitat sau ajungerea la un contract corect şi convenabil. Cele mai periculoase idei fixe —o spune, iarăşi, statistica — sînt cele care se ascund sub aparenţa unei reguli, mai exact bazate pe dogmatizarea respectivei reguli. Astfel, o regulă în bridge e să nu ataci pe sub Rigă, pentru a nu oferi adversarului o levată imposibil de realizat în condiţii normale. E o regulă dar nu o dogmă şi se ivesc situaţii cînd numai un asemenea atac poate împiedica jocul advers. Cunosc jucători care nu s-ar abate, nici să-i pici cu ceară, de la o atare regulă şi astfel ideea fixă-i gata cum gata e şi efectul ei dezastruos pentru cel în cauză. De ce sînt mai periculoase decît oricare altele ideile fixe deduse din respectarea dogmatică a unei reguli ?! Pentru simplul temei că în asemenea cazuri ele nu sînt ce par a fi, disimulează cvasi perfect şi, nu de puţine ori, convingător. Chiar aşa, cum să-i reproşezi unui jucător că joacă, aşazicînd, corect ? Că a greşit aplicînd o regulă care în situaţii anterioare s-a dovedit a fi justă ? Că e consecvent unui anume fel de a gîndi jocul ? Şi chiar dacă-i reproşezi, va putea el înţelege esenţa reproşului ? Nu-l va lua drept o căutare de noduri în papură ? Ba bine că nu. Cînd o regulă devine idee fixă în mintea unui jucător, singurul remediu logic şi eficient nu e, cum cred, probabil, unii, terapia pedagogică întru dezvăţarea împricinatului — ideea fixă nu trece, ca gripa, cu aspirine, ea poate fi cel mult, precum în amigdalitele repetate, eliminată chirurgical, numai că asta doare — şi nici, cum cred alţii, ocolirea situaţiilor ei de referinţă. Singurul remediu e schimbarea jucătorului, pentru că ideea fixă în bridge, mai ales cînd provine din dogmatizarea unei reguli, probează fără doar şi poate absenţa vocaţiei pentru acest joc.

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 5 septembrie 1990 **32**

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Raphael

De pe pămînt

De pe pămînt se-nalță spre ceruri
fumul jertfei
Răscumpărînd păcatul cu un miros
plăcut
De n-ar fi rămas golul din pieptul
lui Adam
El nici nu mai știa că Eva
s-a născut

Din coasta lui, și a umblat o vreme
Acoperită numai cu o frunză
Printre șacali și îngeri, de
care-abia aflase
Nevoia (femeiască) să s-ascundă.

Acuma șapte roabe o-mbracă
în mătăsuri
Și alte șapte roabe i le scot
Pe cînd același șarpe s-apropie
de dînsa
Și o îndeamnă încă, deși ea
știe tot.

Dar Dumnezeu văzînd de sus
ce se petrece
Și blestemînd din nou pe șarpele
infam
Face-napoi din Eva o coastă
bărbătească
Și-o pune să se-ntoarcă la pieptul
lui Adam.

Ileana Mălăncioiu

ION CARAION

INTELECTUALII ȘI PUTEREA POLITICĂ ÎN ROMÂNIA DE AZI

Zidarii dictaturii

Ideea că de toate relele prin care am trecut în vremea dictaturii comuniste e de vină numai și numai Ceaușescu și că oamenii din jurul lui, oamenii Puterii, au fost — mulți dintre ei — inocenți, începe să-și facă tot mai des loc prin publicații sub semnături dintre cele mai neașteptate. Ideea în sine e nu doar aberantă — logic, psihologic, moral și politic — ci de-a dreptul compromițătoare pentru — cum se spune — fragila democrație românească. Am găsit-o desfășurată în toată splendoarea ei penibilă într-un săptămînal așa-zis independent, sub semnătura lui Adrian Păunescu. Lăsăm de o parte faptul că Adrian Păunescu era ultimul îndreptățit — într-o lume morală — să scuze, ba mai mult, să reabiliteze nomenclatura de vîrf ceaușistă, pe Eugen Florescu, Dumitru Popescu, G. Rădulescu, Constantin Mitea, Ioan Toma, Ion Totu, Gheorghe Pană et. comp. ca și pe slujitorii ei ardenți, gen Vadim Tudor. Lăsăm de o parte și faptul întristător că în loc să tacă în gazetăria politică (în versuri sau proză) pe puțin cincizeci de ani de aici încolo pentru ca posteritatea să poată recupera fără strîngere de inimă ceea ce e valoros în **poezia** lui, Adrian Păunescu — unul din marii sacerdoți ai culturii dictatorului — găsește cu cale să reintre în peisaj cu o seninătate plină de semnificații. Știam demult că temperamentul poetului e mai puternic decît bunul lui simț. Dar să ai tupeu de a scrie negru pe alb că „nu e normal să dorim ca oamenii care au altă părere decît noi să putrezească în pușcării", cu referință expresă la activitatea celor numiți mai sus, ni se pare o ticăloșie impardonabilă. Cum adică, respectivii — unii în închisoare, alții în libertate — n-au decît vina de a fi avut „ o altă părere decît noi" ? Nu ei au făcut tot ce au putut pentru a distruge cultura română ? Nu grație servilismului lor incoruptibil a reușit Ceaușescu să ridice un zid negru în fața liberului arbitru, a gîndirii libere ? Nu prin ei s-a edificat „epoca de aur" ? Atotputernicia dictatorului nu lor li s-a datorat ? Oricîte calități ar fi avut acești demoni ai totalitarismului, ele sînt nimic în raport cu marea „calitate" de gropari ai libertății spiritului în România. Să nu fi aflat pînă la această vîrstă Adrian Păunescu că în politică nu există inocență și că, în genere, nu poți intra în noroi fără să te murdărești ? Mirare-am. Un singur lucru mai avem să-i spunem înduioșătorului apărător al nomenclaturii : că o dictatură nu cade din cer. E musai ca niște, nu-i așa ?, „oameni care au altă părere decît noi" să fie zidarii ei, cărămidă cu cărămidă și, în același timp, paznicii zidăriei. Ceaușescu a fost marele **arhitect** al propriei dictaturi, e adevărat, dar ce s-ar fi făcut el dacă n-ar fi existat magnificii **constructori**, zidarii dictaturii, dintre care unii, foarte importanți, sînt acum în spatele gratiilor iar alții, la fel de importanți, sînt liberi și ne dau lecții de bună purtare și de toleranță... democratică. O, țară tristă, plină de humor...

„L"

Lucafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Reflux

Unul din cele mai „elocvente" ticuri ale conversației românești în anii trecuți era neputința aproape generală de a mai răspunde cît-de-cît arhibanalei întrebări „ce mai faci". Cine-o mai punea risca să fie luat de sadic, inconștient, provocator, timpit, mistocar, etc., numai de om normal — nu. Răspunsurile, după specificul interlocutorului, făceau grațioși pași de menuet, te luau parșiv pe după talie, ca la conga, ori loveau cu copita ca taurul în arenă. Fiecare categorie socială avea propria-i trapă de evacuare, replici-scară-de-incendiu, de la tradiționalul „se dracu să mai fac", pînă la ironic-tragicul „supraviețuiesc". De la ocultarea întrebării prin „altminteri, tu ?", la muncitorescul „du-te, bă, și lasă-mă-n pace". Ruralul arhaic de tipul „pe mă-ta, asta fac", funcționărescul „bine spre excepțional", pînă la subtilele surogate de genul : „fac și eu ce zic ăștia", „fac pe mine", „nu fac nimic", sau, repetînd prin ecou, un „dar tu ?", care însemna „ce, nu vezi, ești prost ?" Glumeții o dădeau pe superlativul absolut, morocănoșii te măsurau crunt și, după o clipă, trînteau un „voi vă faceți planul ?", de te amețeau. Și tot așa, n-am vrut decît să vă aduc aminte. Nu știu cum se face că refluxul ne-a adus tot aici. Iar nu-ți vine să răspunzi. Ce-i drept, au apărut replici noi. Una este : „păi, tu nu vezi ? cu parlamentele". Și, de bună seamă că, din Kuweit, la „Anda-Gina", te retragi obosit c-ai mai necăjit un biet suflet. E formidabil cît de repede dăm înapoi (cu toate că nu credem că mai este loc, ziceam că ajunsesem demult lipiți cu ceafa de zid). Cîteva malversațiuni bine montate și s-a dus **ideea** privatizării ! Cîteva legiferări cu absoluta necesitate a unui indice de șomaj și abia încropita teorie a economiei de piață s-a ghemuit în inefabilul lui „terminați cu prostiile astea de import !" Cîteva campanii grosolan de abile și lumea-i fulgeră pe țărani, dau vina exclusiv pe țigani, exaltă neoinchiderea pe motiv că ne-a decimat specula, urăște inițiativa că se umple de bani, urăște ideea de opoziție pentru că tulbură apele somnului obez, urăște dezvăluirile mizeriei fizice și morale de ieri, pe motiv că „abia atunci se va ajunge la pogromuri", îi injură pe străini că nu ne dau degeaba, îi acuză că vor să ne fure, atunci cînd ne dau ceva, urăște „slăbiciunile" guvernului („ce drepturi ale omului, puneți mîna și munciți"), cerînd „să se închidă vămile", „să nu mai iasă nimeni", să „pună poliția pe ei" și, în general, nostalgia represiunii a înlocuit nostalgia libertății. Agenții, omniprezenți, „fac totul" pentru isterizarea mulțimii. Și, ca și ieri, oamenii sînt de vină, nu sistemul, vechea obsesie ceaușistă a acelui faimos „nu mă meritați". Nu ai, nu pentru că nu e, ci pentru că se fură. Și se fură numai din cauza libertății („v-a dat Iliescu nas"), a „ălora de la 22", a „Europei libere", a „vînduților" și „cumpăraților", a „ăstora care fac pe deșteptii", a studenților, a ungurilor, etc. Dacă e rău, atunci răul provine din libertate. Ergo : se duce libertatea, o să avem de toate. Rapidă și rapace foamea noastră de reflux : de a înlătura principiul, în fața cîtorva fenomene care îl denaturează. De a tăia tot brațul, în loc să tai, pur și simplu unghiile... Deh, ar zice Mitică, un bomfaier mai găsești, dar o unghieră nu ! Chiar : ce mai faci, Mitică ? Ce-am învățat, monșer !

Dan C. Mihăilescu

primim

— note la eseul lui Sergiu Celac despre revoluția română privit în oglinda a două lecturi

Exegeză la exegeză

Note la eseul lui Sergiu Celac despre revoluția română, privind în oglinda a două lecturi

La prima lectură, simplu perceptivă, textul pare o **excelentă performanță** la un concurs de **alergare politologică** pe scurtă distanță, spre un obiectiv apropiat : interpretarea recentei revoluții române. Calitățile inerente cîștigării strălucite a unei curse de viteză — start impresionant, elan continuu, iuțeală și trecere victorioasă a liniei finale — se regăsesc, una cîte una, în corespunzătoarele virtuți intelectuale ale textului : ingeniozitatea ipotezei inițiale (cei doi ginditori privind din 1890 și 2090), verva constantă în descrierea situației și psihologiei fiecăruia, rapiditatea strînsă a argumentației, siguranța concluziei.

La a doua lectură — cea reflexivă — se observă însă ușor că eseul este cu totul altceva și că bate mult mai departe. E o **meditație de pe un loc înalt** profundă în fond și agilă în formă, cu amplu orizont și largă desfășurare, **purtînd asupra istoriei.** O **meditație de pe Acropole**, ar spune Renan, modificîndu-și puțin celebrul titlu. Da, cu condiția să se treacă de la transparența eleganță proprie lui însuși, la o incisivitate caustică de tipul celei practicate de Tacit. Este ceea ce și face eseul. Celac atribuie primul statut — acela de sceptic zîmbitor — domnului X, pragmatismului englez, hedonismelor din **la belle époque.** Rețin cîteva savuroase formule și mai adaug cîte ceva la ele, căci surîsul ascunde profunzimea legităților istorice. „Britanicii s-au dovedit a fi de un pragmatism remarcabil ; și-au făcut revoluția pe la mijlocul secolului XVII și s-au ales cu o dictatură". Da, aprob eu, **s-au ales** cu „capetele rotunde" ale învrșunaților lui Cromwell, în fond cu capete patrate. Deci politologic, „cercul patrat", imposibilitatea logică, devine nu numai cu putință, dar și inevitabilă. Al doilea statut — de om indignat dar clement — este conferit de autor domnului Z și neînțelegerii manifestate de el față de sîngele, disperarea, furia și plăcerea autodistrugerii, care „pătează", în ochii lui, revoluția. Explicînd eroarea de perspectivă comisă de acest personaj imaginar (și nu prea, de vreme ce scrie potop de articole, se revarsă în cascadă la radio și o duce excepțional de bine) prin adoptarea unei paradigme străine și nepotrivite realităților noastre, Celac pune revoluției române un diagnostic **more Taciti :** greșelile provin din „graba nestăpînită de a deveni normali", iar păcatele, din „înverșunarea nesăbuită de a ne vindeca rapid". Nu mă pot opri să vin cu două imagini proprii spre exemplificare : în primul caz (erorile), convalescentul care se ridică imprudent din pat și se apucă de isprăvi vitejești ; în cel de al doilea (păcatele), rănitul care, „ca să-i treacă mai repede", își rupe crusta rănilor și se încaieră cu medicul care îl oprește.

Pentru a completa „viziunea de pe Acropole" — dreptul fiecărui co-privitor — aș adăuga un motiv de speranță definitivă și altul de provizorie iritare. Primul se datorează faptului că orice revoluție, înainte de a fi fenomen real, împlinire istorică, trebuie să existe ca fenomen mental colectiv, ca fapt de constiință socială. Altfel rămîne lovitură de stat, răzmeriță, baie de sînge, orice, dar nu schimbare profundă, radicală. Or, dacă în plan faptic, totalitarismul comunist a însemnat pentru alte țări europene o gripă, iar pentru noi ciumă, în plan mental a fost invers : noi am fost mai inocenți, mai imuni la morb decît occidentul care se contamina cu sîrg și își aplauda contaminarea. Avem deci — paradoxal — mai puține lucruri de uitat și de iertat decît neocupații. Normalizarea ar trebui să fie mai ușoară, ca și unanimitatea faptului de constiință anti-comunist mai lesne de tradus în gîndire și acțiune politică.

Și totuși nu este așa. Cauza : o curioasă, năzdrăvană, inversare a legii istorice care spune că, asemeni cu ce se întîmplă în fizica lichidelor, în răsturnarea revoluționară, elementele impure, se ridică la suprafață și cer puterea sau solicită privilegii. E oarecum explicabil, psihologic și chiar etic. Defulare și răsplătirea suferinței. Piratul care a vîslit la galere sub dictatură, vrea să fie amiral în democrație, țîrfa marcată cu fierul roșu ambiționează să devină prima doamnă a țării, iar coatecoale care a bătut drumurile țării ca milog, dorește să le bată pe ale lumii ca diplomat. În locul elitei vechi, compromise, e normal să vină la pégre, drojdia care a suferit. Anormal și complicat este ca vechea elită să vrea să coboare, să se murdărească ea pe ea însăși, să „facă pe" drojdia, pentru ca, de jos să se ridice mai sus decît se afla. Dublă falsitate : nu sînt elemente de jos și nu e nici o despăgubire. Elita veche, repet, joacă rol de **pègre,** pentru a fi superelită viitoare. Provizoriu, spectacolul de **qui pro quo** irită.

Cum se va termina ? Probabil cu timpul, poate mai repede decît credem. Ne asigură nu istoria, ci geografia. Curentul imens al Golf-stream-ului este în realitate o elipsă dinamică. De pe malurile Scandinavei și din oceanul arctic, se formează ramura lui rece, care „curge" pe fundul oceanului pînă în golful Mexic unde se încălzește, iese la suprafață, traversează din nou Atlanticul înapoi spre nordul Europei și face să înflorească trandafirii în Norvegia. Noi ne aflăm în faza rece, pe fundul oceanului, dar inexorabil ne vom încălzi și vom produce roze. Ciclul Golf-stream-ului este, cred, de vreo două luni. Să fie al nostru de doi ani ?

prof. Paul Alexandru Georgescu

Spectacol de reviste

● Un agramat și extrem de „curajos redactor de serviciu" adresează domnului ministru al culturii, în gazeta *Românul* (nr. 20) un *ceva*, ce s-ar dori a fi o scrisoare, dacă nu s-ar dovedi pînă în cele din urmă a fi un banal delict de presă.

Despre ce este vorba. Îngrijorat de viitorul său de exponat al Muzeului Literaturii Române, domnul „Redactor (De) Serviciu" găsește că între posteritatea literară a domniei-sale și numirea la conducerea acestui muzeu a scriitorului Dan Petrescu nu ar exista compatibilitate. Nu există. Și atunci ce face Redactorul (De) Serviciu ? Se îngrijorează. Așa e dînsul făcut, cînd are o sarcină „De serviciu", se îngrijorează! Și îngrijorat fiind, îi scornește d-lui Dan Petrescu (director la o cu totul altă instituție !), o seamă de păcate ce ar culmina cu acela că ar fi „gata să-și vîndă patria". Să fie toți cu ochii pe acest Dan Petrescu că, mîine-poimîine, ne trezim cu patria vîndută !

Facem o scurtă paranteză, pentru a sublinia că drăgălășenia cu Dan Petrescu „gata să-și vîndă patria" nu este trecută în notița cu pricina între semnele citării. Acum, ori că cineva își bate joc de prioritatea pe care și-a cîștigat-o în domeniu N. Ceaușescu, cel ce și-a dat primul seama de ce este „gata" să facă Dan Petrescu, ori că Redactorul (De) Serviciu se simte direct N. Ceaușescu și, om modest și cu scaun la cap, nu simte nevoia să se autociteze.

Dar care ar fi dovezile produse de dl. Redactor (De) Serviciu în chestiunea vînzării ? Păi, acum vine probabil dl. Grafician (De) Serviciu și produce dovada. Desenează dînsul două afișe infamante, despre care nimeni nu s-ar îndoi c-ar fi desenate de chiar Dan Petrescu și vine apoi dl. Fotograf (De) Serviciu și le fotografiază ! Una peste alta, gazeta „Românul" publică a doua zi zburdălniciile unor oameni prea veseli ce au rămas toată noaptea în redacție de Serviciu și n-au mai știut cum să se distreze.

Se afirmă la un moment dat că desenașele doveditoare „stăteau afișate la domiciliul tînărului devenit, după Revoluție, matur" !? Aceeași dilemă. Acum, ori că întreaga poveste este doar o comicărie trăznită în care Redactorul (De) Serviciu, autorul unei acuzații teribil de publice!, s-a plictisit să-și aducă aminte de propriul său nume, ori că, într-adevăr, Dan Petrescu, invitîndu-i pe acasă pe acești simpatici băieți de serviciu, s-a chinuit să le deseneze ceva, așa, și pentru înțelegerea lor.

Nu înțelegem ce legătură au toate astea cu Muzeul Literaturii Române, dar sfătuim onor redacția gazetei independente „Rrrromânul"! să-și trimită inabilul „redactor de serviciu" să tragă-n altă parte.

● Pentru astăzi ne vom rezuma să acreditîm din excelentul săptămînal literar CONTRAPUNCT cîteva din grupajele de poezie ale numărului 35. Simpatia și admirația noastră „merg" cu (trei) antologice poeme, precum : „Grenada cu vene" de Mircea Cărtărescu, „Iarnă cu Mircea" de Ioan Es. Pop și „Un izvor pecetluit" (fragment) de Sebastian Caimata. A reuși performanța de a publica într-un singur număr de revistă trei asemenea texte poetice vorbește de la sine despre prestigiul în fața tinerilor scriitori ce par să-și păstreze pentru această firmă poeme dintre de care se bucură marca CONTRAPUNCT cele mai importante.

● În EXPRES — MAGAZIN (nr. 5/1990) un interviu al cărui titlu amintește alura unui vers „tare" : „După ce s-a împușcat a pus pistolul pe masă !" Personajul liric al acestei acțiuni n-ar fi fost altul decît generalul Milea. Un interviu curajos ai cărui protagoniști sînt Delia Budeanu și doctorul Ion Enescu, șef al Laboratorului de biocriminalistică al Institutului medico-legal din București.

● Ajunge pînă la noi „Zburătorul", revistă lunară de cultură, editată la Onești, avîndu-l ca redactor-șef pe talentatul poet Gheorghe Izbășescu. Ca (aproape) oricare altă publicație asemănătoare, „Zburătorul" își are suișurile și coborîșurile sale. Privită și cercetată cu atenție, își va dezvălui mecanismele de zbor, morfologia aripii. *Penele* vi le vom semnala noi, lăsîndu-vă pe dv. să-i descoperiți singuri fulgii.

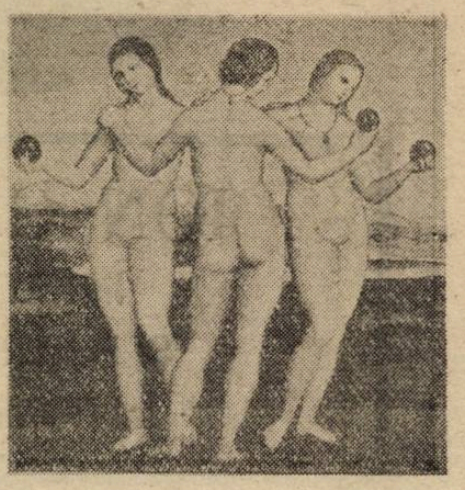

Între alții, Ion Stratan, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Petrean, Sever Avram, Gheorghe Crăciun, Liviu Antonesei publică materiale de virf la „Zburătorul". Există aici un palpitant concurs literar al cenzilor. Atragem atenția merituosului Marius Oprea, participant la acest concurs (cl. a X-a, liceul nr. 2 din Moinești) asupra existenței a unui nu mai puțin Marius Oprea, irepetabil poet aparținînd Grupului de la Brașov și Cenaclului Universitas. Sîntem convinși că nici pe viitor „Zburătorul" nu va dezamăgi și că numele unui anumit tînăr poet din Moinești va cîștiga o inițială.

● FLĂCĂRA (nr. 34/1990) publică un interviu cu domnul Petre Anghel, directorul revistei Avant-Post editată de „Societatea de mîine". După cum se știe, președintele „en titre" al pomenitei „Societăți" este domnul Eugen Simion. Iată ce declară domnul Petre Anghel : „Președintele e rupt de majoritatea membrilor. Ce se întîmplă cu el, îl privește". Se vede că, vorba glumei, asta-i soarta Președinților.

În același număr al FLĂCĂRII, cunoscutul fotograf Paul Agarici ne informează că „toată fototeca (Rompres, n.n.) în care apar chipurile «odiosului» și ale «sinistrei» este blocată, adică **interzisă** pentru orice solicitant (...) pentru că în preajma «foștilor», a celor de ieri, apar și unii din cei de azi (...)". Foarte posibil să fie așa (și lesne explicabil), iar dacă așa este, asta se cheamă tratament de cataliza re a uitării. N-ajută, tovarăși !

● Junii liberali, de curînd fugiți de acasă și renegați pentru asemenea „obrăznicie", scot deja o gazetă : VIITORUL ROMÂNESC, (nr. 1 — 22 august 1990). În primul număr este publicat „spre dezbatere tuturor cetățenilor, formațiunile politice democratice și organizațiilor nepolitice — Proiectul de statut, proiectul de program politic și alternativa economică liberală". Să vedem ce-o să iasă.

N-ar fi rău să iasă bine.

Au prezentat :
Daniel Bănulescu
Lucian Vasilescu

prezentul continuă

Cel care pleacă

Ca să nu piară trebuia să nu uite nici o clipă că și lui, Dumnezeul popoarelor îi poruncise să-și poarte de grijă în toate, ca unui vas prețios pe cît de fragil.

Faptele lui, ca și ale noastre, nu trebuiau să stîrnească de prisos sau pentru pricini de nimic agresivitatea puterii. Poate să-și îngăduie un om care-și cîștigă pîinea mergînd pe sîrmă, poate el să-și îngăduie, în timp ce merge pe sîrmă, omiterea legii despre căderi?

Nu semănam cu el. Locuiam însă sub apăsarea unuia și aceluiași drastic regulament și faptul ne silea, măcar la suprafața comportamentului, să nu ne deosebim prea mult între noi. În cîteva privințe, opiniile noastre se acordau în chip minunat: și eu și el eram de părere că nici un loc de pedeapsă de pe lume nu se deschide dinăuntru ci numai din afară; că aici trebuie să trăim ca și cînd am fi liberi, sediul libertății situîndu-se înăuntrul și nu în afara noastră; că în acest *înăuntru* nimeni nu ne împiedică să ne asumăm toate atributele omului fără căluș și fără cătușe, ca și pe cele ce țin de minunea creației — ba chiar să fim și fericiți.

Fapta scîndării, ucigașe, pe noi trebuia să ne păstreze vii — n-aveam decît să ne-o asumăm ca pe o știință, s-o controlăm îndeaproape, să tragem de pe urma ei toate foloasele pe care un om liber le-ar putea trage de pe urma întregimii lui.

De realitatea traiului greu, a lipsei de lumină și de căldură a zilnicei noastre întîlniri cu oameni stăpînirii n-aveam cum să nu ținem seama; performanța noastră, însă, era să știi seama de toate acestea ca de convențiile unui joc — și așa fără să apelăm la înlesnirile ce ți le oferea la tot pasul celălalți locuitori ai marelui lagăr, adaptați și ei la aerul locului, dar prin mijlocirea vînzării de aproapele, a colaborării neconditionate cu crima.

A vieții devenise și pentru el un exercițiu spiritual.

Și deodată, l-am auzit izbucnind mînios față cu tot ceea ce se întîmpla în preajmă. Și pînă atunci știuse că vecinul își cîștigă pîinea luînd-o de la gura orfanului, că propriul frate îl vînde, că mai marele său îl pîndește, faptele acestea, însă, despre care nici nu mai pomenea, începuseră să-l stinghereaască la tot pasul și să-i transforme tot mai adesea nemulțumirea în iritare și furie. Ce s-a întîmplat cu el? ne întrebam din ce în ce mai neliniștiți, întrucît ochii lui se deschideau tot mai adesea și tot mai neiertători cu amănuntele, numai asupra păcatelor omenești, cele despre care nu prea demult izbutise să creadă că sînt firești și că, în pofida oricărei morale, înlesnesc trecerea omului peste primejdii și capcane — noi, care ajunsesem să privim fărădelegea ca pe un loc comun al felului nostru de viețuire. Tot mai trist, tot mai preocupat de ceea ce se petrece în afara lui, semăna cu un copil uluit la vederea lucrurilor și faptelor care pentru omul matur nu sînt decît niște biete reprezentări ale obișnuinței! N-as vrea să spun că devenise sîciitor, Doamne ferește, vreau să spun doar că se istovea pe sine și-i istovea și pe alții. Pierduse cheile de înțelegere chiar și a mărunțelor reguli ce făceau suportabilă aici, existența; se rătăcea printre detalii; ne vorbea tot mai adesea despre dreptate, despre bine, despre adevăr; pentru unii, mai noul său fel de-a fi semăna cu o inutilă trezire la intransigență, pentru alții cu apucătura cîrtiței — oricum, părea să fi picat tocmai atunci printre noi dintr-o lume unde nimeni nu mai pune la îndoială posibilitatea binelui și unde nimeni nu se întîlnește cu fărădelegea. Prietenii, cîți nu apucase să și-i repudieze, începuseră să-l ocolească. El nu le mai vorbea decît despre ceea ce se știa totul; și era ca și cum ar fi ținut să le demonstreze că sînt neputincioși să vadă și să înțeleagă ceea ce numai lui i-ar fi fost dat să vadă și să înțeleagă; și era ca și cum trufia ar fi pus stăpînire pe el.

Cînd se despărțea de foștii prieteni, din piept lui auzeai ieșind de fiecare dată un oftat de ușurare. Din cale afară însă era că felul lui de intransigență, care ar fi trebuit să instige și să-i adune în preajmă ucenici, izgonea. Cu aceleași cuvinte oricare altul ar fi putut să tulbure inimile și să ne trezească putin mai devreme la nădejdea că zidurile închisorii noastre nu sînt veșnice.

Oricare altul. El te întorcea cu gîndul la lucrurile pe care tu nu mai cheltuiai nici un gînd și nici o trăire: el vroia să-ți arate drumul cel mai scurt spre bastina mizeriei; să-ți demonstreze că nu există putință de ruptură cu uritul și moartea nici măcar în cuget; că înălțarea peste ororile evidenței nu există; că libertatea trăită înlăuntrul inimii e o ficțiune și atît. Totul pentru el ajunsese de nesuferit. Și chiar era de nesuferit. Timpul trecea pe deasupra noastră mai repede și mai nimicitor ca oricînd — iar unii dintre noi își insuflerau atît de bine priceperea de-a ignora răul, încît nici nu-și dădeau seama că știința aceasta a lor îl ajuta să intre cu atît mai grabnic și mai pe nesimțite în moarte.

El nu mai vroia să-și plătească libertatea dinlăuntru, cu un asemenea preț. El se pregătea să plece.

Și cum altminteri ar fi putut să răzbată dincolo de zidurile închisorii decît lepădîndu-se mai întîi de noi? Nici unul nu mai eram pe măsura așteptărilor lui.

Și el avea întru totul dreptate să ne disprețuiască: răi, neputincioși să ne ridicăm din nimicnicia noastră, mincinoși, trăitori cu două fețe, cu gîndul într-o latură și cu vorba în cealaltă, călcători ai oricăror prescripții morale. Nu mai pot să lucrez — se plîngea de ori de cîte ori îl întîlneam — și vina pentru secarea puterii lui de înfăptuire o purtau întîi lipsa de libertate și mai pe urmă noi și păcatele noastre. Și avea dreptate să judece astfel, dar numai întrucît toate acestea ajunseseră să-i vorbească, în sfîrșit.

Unul lucra poeme, altul istorisiri. Poate să iasă ceva bun dintre zidurile unei închisori? întreba el cu ochii la mîinile cîtorva dintre noi, zadarnic harnice. Ei nu mai lucra, — căci pentru lucrul destinat bucuriei el cerea pe drept cuvînt liniște, și o oarecare bunăstare, și o inimă nestricată de gîndul zilei de mîine, și un cuget nepătat de compromisurile cu viața, și o mînă nesupravegheată de ochiul rău al paznicilor ce mișunau prin închisoare. M-as strădui să-i abat privirea de la multele prilejuri de nemulțumire. Apa are gust rău. Pîinea s-a soiumpit. Numărul celor ce au făcut pactul cu Satana crește de la o zi la alta, nu mai poți să scoți o vorbă de rău lor. Cînd plouă e noroi. Cînd nu plouă te înnecă pulberea. Aici se aude bătaia din picior și dincolo bătaia cu pumnul în masă. Nu se înșela. Eu însumi n-as fi spus altminteri și fiecare din noi ar fi putut să spună ceva de adaos despre nefericire.

La răstimpuri, cîte unul evada din închisoare. Cine-ar fi fost în stare să priceapă de ce mulțumirea de-a ști că aproapele tău a scăpat la larg este acoperită de tristețe? Vorbeam despre cei ce evadau la timpul trecut, — și tresăream, căci astfel numai despre morți se vorbește. Știam că nu-i vom mai vedea niciodată — și cînd auzeam despre unul că a murit, tresăream de asemenea, ca și cînd oarecine ar fi vrut să ne învețe că oamenii pot să piară de două ori. Lui nu-i mai ajungea iubirea mea. Buna mea părere despre el nu-i mai îndreptățea sederea la masa de lucru, ca odinioară. El coborîse cu nemulțumirea jos de tot, la mari adîncimi — dacă te apropiai de el, simțeai că pînă și răsuflarea i se îndesise, trădînd exasperarea celui ce nu mai are aer destul. Iar cînd i-am spus că el nu urăște răul, ci se străduiește doar să strîngă argumente împotriva noastră pentru ca despărțirea de noi să nu-l neliniștească niciodată — m-a privit lung și, în cea mai deplină tăcere, mi-a întins mîna ca pentru despărțire.

În aceeași noapte a dispărut. Acum se află dincolo de zidurile închisorii. Pot eu să-l bizmuiesc ori să numesc trădare refuzul lui de-a mai trăi în frig, în minciună, în apropierea tuturor capcanelor, între care nu moartea este cea mai primejdioasă? Nicidecum. Ce punte a mai rămas netăiată între el și lucrurile și păcătoasele ființe de-aici? Eu îl voi pomeni în rugăciunile mele ca pe un om care cu mult timp înainte de a-și da sufletul a avut grijă să nege orice relație ce i-ar fi putut strecura vreun gînd nostalgic după lumea o dată pentru totdeauna părăsită.

Iar el, care a scăpat nu de o închisoare, ci de niște oameni răi, și hoți, și mincinoși, și rivnitori la bunul aproapelui — el la ce bun să-și mai aducă aminte de noi?

Mircea Ciobanu

minimax

Varianta HAOS (II)

Pentru a întreprinde anumite lucruri, metoda nimerită este o dezordine îngrijită.

(Herman MELVILLE)

„Mai bine era pe vremea lu' Ceaușescu!" Așadar, abia a trecut clipa, căci doar o clipă de entuziasm și speranță a fost, cînd nici nu ne venea să credem că e posibil să fi scăpat de patriarhul nostru cel hîd și gîngav (nebuna-i credință în nemurire parcă ni se transmisese și nouă) și iată că la numai cîteva luni, nici măcar un an!, s-a întîmplat ce s-a întîmplat, cum s-o fi putut întîmpla astfel, că unii au ajuns să-l regrete. Bine-ar fi, și dorim să ne fi înșelat, dar ceea ce ne determină să zăbovim atîta asupra unei vorbe oricum fără noimă este că am auzit-o de prea multe ori și în prea multe părți încît să nu ne fi fost trezită bănuiala cu privire la un posibil curent de opinie. Asumîndu-ne deci riscul de a căuta explicația, poate, a unei false impresii subiective (dar dacă nu e!), am avansat cu o săptămînă în urmă ipoteza că **(pre)simțirea haosului** este ceea ce determină o reacție negativă atît de puternică încît, în mod paradoxal, să apară regretul după una dintre cele mai jalnice perioade din existența noastră, a românilor.

(Ar mai fi o explicație, „suspectă" din destule motive pentru a nu fi neglijată. Prin analogie, este vorba de povestea*) acelui deținut care după mulți, foarte mulți ani de recluziune, în timpul cărora i se părea că numai speranța eliberării îl ține în viață, atunci cînd în fine este eliberat (deși pe parcurs s-au ivit prilejuri de evadare, n-a îndrăznit să riște) nu suportă traiul de-„afară" și, de bunăvoie, se întoarce înapoi în pușcărie).

Că acum, în multe domenii, dacă nu chiar în toate, se întîmplă mereu cîte ceva (și cîte nu le știm!) care să îndrituiască presimțirea instaurării progresive a haosului, ni se pare a fi o afirmație ce nu are nevoie de argumentare prin exemple, ele putînd fi găsite din belșug și la tot pasul, atît în viața de zi cu zi cît și în gazetele de toate orientările și culorile. Se produce puțin și prost, se fură mult, jaful se extinde și capătă forme violente, privatizarea, mult discutata privatizare, așa cum se face, nu prea pare a fi deloc o soluție pentru masiodonții industriali, cu tot moratoriul propus de guvern, inflația devine pe zi ce trece o realitate s.a.m.d. Cu toții ne întrebăm **ce se întîmplă?, de ce?, încotro?,** căci, evident, evoluția actuală duce direct spre dezastru. Ne întrebăm și căutăm zilnic explicații în ceea ce ne oferă mass-media, divizată destul de vizibil în două mari „tabere".

De o parte, în primul rînd televiziunea, care, în genere, **constată doar**, iar atunci cînd sînt, dacă sînt căutate totuși explicații, demersul se împotmolește undeva nu prea departe de început. Aidoma și gazetele consecvent și necondiționat obediente puterii care, în plus, ori de cîte ori se ivește prilejul pun ce se poate pune în „circa" opoziției; dată fiind însă alcătuirea organelor puterii, prea multe nu i se pot imputa opoziției de partid decît deformînd grosolan realitatea pînă la rizibil — vezi bunăoară mașina de fabricat bani falși, descoperită de mineri la sediul P.N.L. parcă. Deci cine-i de vină? Din surse oficiale sau oficioase, declarate sau nu ca atare: bișnițarii, golanii (golanii golani, nu...) țiganii, iredentiștii unguri, forțele oculte (prea bine nu se știe care, dar sînt) sprijinite sau nu din exterior, de unde și îndreptățirea cu prisosință a înființării S.R.I., o mînă de intelectuali cu mintea rătăcită, avizi de putere sau vînduți cine știe căror „servicii", iar pe lîngă toți aceștia (dacă nu pleacă singuri poate că n-ar fi deloc rău să fie expulzați din țară!) se mai pomenește cîte ceva și despre birocrați (care birocrați?), dar și despre o stare generală de indisciplină, deși oamenii muncii, clasa muncitoare cea adevărată își fac pe deplin datoria față de patrie, numai că mai sînt și cazuri de întreprinderi industriale ce nu-și îndeplinesc planul, la fel după cum și în agricultură mai sînt chiar sate întregi unde oamenii n-au înțeles cum se cuvine măsurile judicioase întreprinse de noua conducere a țării.

De partea cealaltă (nu mai e nevoie de precizat care), explicația stării de dezordine și confuzie se află, în principal, în jumătățile de măsură cu care s-a „mers" atît în privința democratizării, cît și în aceea, corelată, a trecerii la o autentică economie de piață prin privatizare, pretutindeni fiind vizibilă nepotrivirea scopurilor afișate cu mijloacele concrete utilizate, mijloace care, în ultimă instanță, nu fac decît să compromită ceea ce se urmărește, de unde și bănuiala că generozitatea scopurilor are mai curînd o

funcție propagandistică, de captare a bunăvoinței Occidentului, mai ales după penibilul episod din iunie.

Iar omul, cum se zice, tot omul (pentru că în ruptul capului un locuitor onest al limbii române n-ar putea folosi o sintagmă ca **stupid people**) ce să creadă? Păi crede în primul rînd ce vede. În jurui și la televizor. Și chiar cei regretă „epoca de aur" sînt poate o minoritate, în orice caz foarte mulți și multe „gospodini" și gospodine sînt îngrijorați/îngrijorate de debandada la care s-a ajuns, mai ales că la orizont se profilează iminența unei zdravene stringeri de curea. De unde și, firesc, nu?, indignarea furioasă împotriva tuturor celor vinovați pomeniți înainte, bișnițarii, golanii și ceilalți. Așa ne față și la primă față. Dedesubt însă (în bună potrivire cu teama de schimbare cea atît de omenească, dar și cu reziduurile propagandei rămase după mulți ani de învățămînt politico-ideologic), dedesubt, starea actuală, cu toate aspectele sale concrete îngrijorătoare, „împinge" gîndul la punerea în corelație a haosului cu înseși caracteristicile definitorii ale unui anumit tip de societate, aceea pe care am tot învățat s-o numim, **peiorativ**, capitalistă. Dacă libertatea, uite, înseamnă haos, mai bine înapoi ca personajul din poveste. La urma urmelor, nu trăiam noi mai bine și mai liniștit prin anii '60—'70?! Iar pentru toți recalcitranții care se opun noii stăpîniri cu vorba ori cu fapta, noile forțe de ordine, modern și elegant echipate, se pregătesc sîrguincios, cîștigîndu-și adeziunea poporului, căci băieții de-acum doar nu mai sînt bestiile dinainte, am văzut cu toții la televizor ce frumos s-au purtat proaspeții jandarmi cu copiii orfani duși să-i viziteze și să-și petrecă în mijlocul lor (pentru a se obișnui?) o însorită zi de august.

Șerban Lanescu

*) Deși nu știm dacă a fost sau nu scrisă o asemenea poveste, asta nu are nici un fel de importanță fiindcă e imposibil ca subiectul să nu-și găsească unul ori chiar mai mulți autori.

restituiri

Poemele poetului Ştefan Baciu

Culegerea **Poemele poetului Ştefan Baciu**, aşa cum îşi intitula Ştefan Baciu antologia tipărită la Madrid în 1972, cuprinzînd versuri din volumele **Poemele poetului tînăr** (1935), **Poeme de dragoste** (1936), **Micul dor** (1937), **Căutătorul de comori** (1939), **Cetatea lui Bucur** (1940), **Muzica sferelor** (1943), **Caiet de vacanţă** (1945), **Analiza cuvîntului dor** (1951), **Poemele poetului pribeag** (1963), **Ukulele** (1967), **Sfîntul Aşteaptă** (1970) constituie singura sinteză apărută pînă acum dintr-o activitate poetică de excepţie ce-şi aşteaptă monografistul. Într-o notă asupra ediţiei, poetul explică modul şi condiţiile în care a întocmit culegerea, nemaiavînd la dispoziţie versurile din „preistoria" sa poetică şi anume cele apărute în reviste între 1933—1935, cu menţiunea că anumite volume, ca, de exemplu, **Cîntecul mulţimii** (1946) sau **Neîmpliniri** (1943) n-au constituit obiectul selecţiei.

Într-o privire retrospectivă, poetul Ştefan Baciu, trăind în exil din 1948, în prezent profesor de Literatură şi Civilizaţie Hispano-Americană şi Literatură braziliană la Universitatea din Hawaii, în Honolulu, prin tot ce a scris, poezie şi eseu (sau memorialistică şi istoria literară) ocupă un loc de frunte în istoria literaturii române postbelice.

Debutul său editorial, în 1935, cu volumul **Poemele poetului tînăr**, la vîrsta de 16 ani, s-a bucurat de două prestigioase premii şi anume „Premiul scriitorilor tineri români", oferit de Fundaţia pentru literatură şi artă „Regele Carol II" (constînd în tipărirea cărţii) şi „Premiul de poezie al Societăţii Scriitorilor români". Apariţia pe scena literară românească a unui poet atît de tînăr a stîrnit o evidentă senzaţie în presă şi în mediile literare. Era epoca în care Editura Fundaţiilor regale avea un cuvînt hotărîtor în afirmarea talentelor. Să notăm în treacăt componenţa comisiei de premiere de la Fundaţiile: Mircea Vulcănescu, preşedinte, iar ca membri Tudor Vianu, Ion I. Cantacuzino, Mihail Sebastian, Perpessicius, Mircea Eliade şi, desigur, Al. Rosetti, directorul editurii. Poetul evocă momentul premierii (moment consemnat de altfel şi de Mircea Eliade în jurnalul său) în volumul memorial **Călătorii**, apărut la Madrid în 1974.

Poemele poetului tînăr cu care Ştefan Baciu intră în literatură, definesc o sensibilitate certă şi impun o lirică de notaţie a imediatului, spaţiu existenţial pe care-l ilustrează, subliniind ideea că poezia se poate face şi din realitatea comună, neexistînd în lume zone, medii şi lucruri poetice ca nişte rezervaţii estetice, poezia e, dacă-l parafrazăm pe Tudor Arghezi, şi în sociologie. Iată, în acest sens o mărturisire de **copil de oraş**: „Prin anii mei trecui, şi, neatins de umbra fruntii / Am scris senin poemele din paginile astea calde. / Mereu plîngeam, cînd se 'negreau şi-ncep să scalde / În palma lor tristeţile, luminile şi muntii. // Araceori în lanuri mă plimbam în pielea goală / Şi mă miram cînd cucuruzii se coceau în zi / Ca nişte flăcări de gluten şi pîine ce or fi / Prelungi tristeţi purtate ca un pumn în poală, / Şi totdeauna, cînd aveteam poemele la lampa mică / Găseam în ele-un suflet cum cearşaful aşternut, / Ce mirosea a străzi prelungi, puţin de tot a lut ; / Şi iar plîngeam ca după-un zarzăr ce se strică".

Notaţiile primelor poeme au în ele o candoare stilizată ce se va continua şi-n placheta secundă, în care poetul oficiază într-un alt univers, cel erotic. Nu întîlnim aici nimic madrigalesc, nimic romanţios, deşi versurile au în căderea lor ceva fastuos şi totuşi detaşat : „De ce şi cîntecul acesta sfîrşit ? Inimă nu fi tristă. / Mai e pentru fiecare din noi o iubită, pe undeva, / Mai e pentru fiecare lacrimă cîte-o batistă / Şi-o pernă sau o poală pentru fruntea grea."

În **Micul dor**, plachetă ce continuă **poemele de dragoste**, versurile ilustrează un mod parnasian de expresie : „Noi niciodată par' că n-am fost de tot aproape / Şi-n seara asta suntem alături : doi străini. / E chipul tău o umbră lipită de pleoape / Cu transparenţe fine de ape şi de crini." **(Noi niciodată par' că...).**

În **Căutătorul de comori** poezia lui Ştefan Baciu îşi adaugă unele tente tradiţionaliste (în corespondenţă cu universul imaginar predilect lui Ion Pillat) rămînînd totuşi originală : „Pe drumul către casă, mai bine să tăcem / Şi pentru rodul viei să ne rugăm în gînd / Şi vinul vechi din sticle să mergem şi să-l bem / Ca toată amintirea s-o auzim plîngînd." **(Treceam prin vii).**

Cetatea lui Bucur e o evocare lirică a oraşului în care se face apel şi la pitoresc, un pitoresc alternant între ironie şi descripţie voluptuoasă, amintind parţial de **Craii de Curtea Veche**, capodopera lui Mateiu I. Caragiale. E cîntată „poezia unui spriţ la gheaţă" şi „proza unui rînd de mititei", sau insolenţa cafenelelor în care vin „femei ca savarina, platinate / Purtînd pe umeri vulpile pădurii". Volumul e compus din **stampe** ironiste detaşate : „O drag gunoi, văpsit aristocratic / Canossă eşti cu hîrburi pardosită, / Pe-ntinsul tău, în aerul tomnatic, / Îşi varsă cerul recea-i dinamită" **(Calea Victoriei).**

Cu volumul **Muzica sferelor**, detaşarea de care vorbeam devine şi mai stilizată versurile căpătînd uneori aspect de sentinţă : „Nu-ncape-n versuri toată poezia, / Cum într-o scoică nu se-nchide marea..." **(Ars poetica)** ; ca să ajungă într-un poem dedicat piesei urmuziene a lui George Ciorian, **Capul de răţoi**, la o expresie teribilistă de context avangardist : „Jos logica şi pălăria tare ! / Trăiască tumbele şi nebunia ! / Noi nu clădim ideea cu mistria, / Ci răsturnăm un ins cu-o întrebare. /.../ Hei, la o parte doamnă disciplină, / Tu eşti stricata cea mai cumsecade, / În veacul nostru plin de naftalină."

În 1951, Baciu publică primul său volum în exil intitulat în mod semnificativ **Analiza cuvîntului dor**. Poetul se autodefineşte drept un „latifundiar de deziluzii", regăsindu-se alternativ în amintire cu prietenii scriitori de la Braşov („Marin, Cantonieru şi Vaida") şi explorînd o nouă „geografie a inimii" : „Nici un tren / Nu trece acum pentru mine / În nici o gară. / Nici un helicopter / Nu taie aerul în felii / Să-mi dea o bucată de cer / Pentru casa mea, doar cu mansardă. / Curînd va cădea seara. / Încă o bucată de drum / În urmă. // Asta e tot ce rămîne : / Cenuşa neîntoarcerilor." **(Pierde-Vară).**

Întîlnim aici un poet elegiac care-şi consumă neliniştea, devenită condiţie umană, într-un dialog iniţiatic cu ţara ; „Dorul bătea ca un crivăţ în sufletul meu, / Luînd frunze şi vise de-a valma. / Nu am putut nici un cuvînt să strig. / Numai tăcerea mea stătea de vorbă cu Ţara." **(Pasărea Măiastră).** O elegie e dedicată Bucureştiului intrat în sufletul poetului „pribeag" cu melancoliile lui imediate, netransfigurate, comunicate direct : „Mirosea foarte ciudat în Bucureşti : / A liliac, a tei, dar şi-a grătar, / A păcură (puţin a Paris), a păcat a ţuică şi a cinematograf / Cînd împreună cu Alexandru Paleologu / Rămîneam de veghe la căpătîiul oraşului adormit...".

Nu e prima dată cînd Ştefan Baciu citează în poeme numele prietenilor şi titlurile revistelor literare din amintire ; fără să devină o tehnică manieristă de tip livresc, această poezie memorială e şi un exerciţiu spiritual. De altfel, livrescul la Ştefan Baciu face parte din arta sa poetică, autorul simţindu-se în livresc ca-n elementul său. Iată în acest sens un poem în care esenţa emoţiei e constituită din citate relative la pictură : „Am văzut zîmbetul Mona Lisei la Luvru, / Am privit balul genial al culorilor la Palazzo Pitti / Am văzut sute de pînze de Van Gogh, / Romanticele apusuri ale lui Kaspar David Friedrich / — Şi mi-e dor de ciobănaşul lui Grigorescu / Măcar pe o reclamă de ciocolată, / La un colţ de stradă în Bucureşti."

Poemele poetului pribeag cuprind şi mai acuzat evocări sentimentale circumscrise unor personaje ale vieţii culturale dintr-o „Românie cu â din i." Un asemenea personaj, am spune „personaj liric" dacă expresia nu s-a compromis prea mult, e Lucian Blaga, întîlnit la Sibiu, pe cînd Universitatea din Cluj era refugiată aici, după nedreptul dictat de la Viena. Iată-l, aşadar, pe poetul filosof pe „o stradă însorită din Sibiu" : „Ultima oară, pe o stradă însorită la Sibiu / Ar fi putut, ar fi putut să fie / şi la Berna sau la Viena. / Am schimbat cîteva cuvinte şi ne-am spus la revedere, / poate la Paris, poate la Lisabona, în gînd. // Cădeau păsări mari, fumurii, în toamna aceea. / Pan murise de mult / şi o năframă de doliu nevăzut flutura peste Sibiu, / flutura peste Ţară. // Ne-am strîns mîna / cînd de fapt ar fi trebuit să ne ştergem o lacrimă ; / pe-o stradă însorită, toamna, la Sibiu, / înmănuşat, pălărie occidentală, / ultimul mare poet al Ţării / îmi spunea / la revedere. // Undeva, pe-o stradă pustie din Sibiu, / statuia aceasta a rămas săpată în aer." **(Elegie pentru Lucian Blaga).**

Deşi poetul trăieşte sub teroarea timpului care trece şi deşi amintirea a devenit obsesie, iar cuvîntul „dor" o coordonată existenţială, el nu şi-a pierdut speranţa în speranţă : „Nu mă îndoiesc / după ce marea măturâ a istoriei / va face curăţenie în România / şi soarele va lumina din nou zîmbete / se va găsi un ins oarecare / născut într-un fişier mirosind a cerneală / care va scrie aşa : / Ştefan Baciu, bucureştean din Braşov, / fost plantator de ceşti de cafea în Brazilia..." **(Fişe pentru o biografie).**

În 1972, publicînd **Poemele poetului Ştefan Baciu**, autorul le gîndeşte ca o ediţie definitivă, organizată după toate regulile editoriale : cu o prefaţă echivalînd cu un studiu critic, semnat de Lucian Boz (stabilit acum în Sydney, cunoscut prin cărţile sale **Eminescu, încercare critică**, 1932 şi **Cartea cu poeţi, 1935**, tipărite la Bucureşti), cu un portret în tuş de Marcel Iancu. Această antologie rămîne însă (o spune şi Lucian Boz în sus citata prefaţă) numai o etapă în evoluţia literară a lui Ştefan Baciu.

De adăugat poemele originale scrise în limba spaniolă sau în portugheză şi, desigur, versurile în limba română. De menţionat ciclurile : **A se ceti cu peria de dinţi** (Honolulu, 1974), **Bilanţul celui din urmă averescan** (Honolulu, 1976), **Şcoala primară Andrei Mureşianu** (Honolulu, 1976), **Neîmpliniri**, (Honolulu, 1976), **Îngerul malagambist în Insula Oahu** (Honolulu 1979), **Palmierii de pe dealul melcilor** (Honolulu, 1980), **Poemele poetului singur**, (dacă nu greşim o antologie a versurilor din exil, Honolulu, 1980, 335 p.), **Ichiu-gogola sau numai pentru braşoveni** (Honolulu, 1983).

Un capitol aparte din opera din exil a lui Ştefan Baciu îl constituie memoriile tipărite în limba română, variind între 30 şi 400 de pagini : **Aron Cotruş, omul şi poetul**, (München, 1964), **Franctiror cu termen redus** (Honolulu, 1968), **Sub Timpa în Honolulu** (Honolulu, 1973) **Călătorii** (Madrid, 1974), **Mira** (o carte dedicată soţiei sale, Mira Simian, 1979, Honolulu), **Praful de pe tobă**, (Honolulu, 1980), **Microportrete** (Honolulu, 1984).

Printre eseurile tipărite în spaniolă sau în italiană menţionăm cele două texte dedicate lui Urmuz, unul apărut în Mexic în 1978 şi al doilea în Italia (tradus de Gaspare Mancuso, în acelaşi an) şi cele 31 de pagini despre Constant Tonegaru, apărute la Rio de Janeiro în 1957. În acelaşi context e bine să amintim traducerea, împreună cu Eugenio Montejo, a **Poemelor luminii** de Lucian Blaga, apărută în Venezuela.

Acest articol este pentru mine şi o obligaţie de ordin etic, deoarece n-am putut, din motive lesne de înţeles, să scriu aproape nimic despre Ştefan Baciu care prin 1942 m-a publicat la rubrica pe care o gira la „Universul literar", intitulată „Cîntece noui", unde au fost de asemenea publicaţi mulţi poeţi tineri printre care Ion Caraion, Ştefan Aug. Doinaş, Nicolae Veronescu, Leonida Secreteanu, Florin Lucescu, M. I. Cosma etc.

Documentar biobibliografic : Ştefan Baciu : 1918 — născut la Braşov 1929— — 1937 — Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov, 1937—1941 — Facultatea de drept din Bucureşti, 1946—1948 — Consilier de presă pe lîngă Legaţia României din Berna. Demisionează din acest post în primăvara 1948, 1949—1962 — Reşedinţă la Rio de Janeiro (Brazilia) ca ziarist şi scriitor. Cetăţean de onoare al oraşului Rio de Janeiro. Lungi călătorii în aproape toate ţările Americii latine ca ziarist şi conferenţiar universitar, 1962—1964 — Profesor de literatură braziliană la Universitatea din Washington (Seattle), 1964 pînă în prezent, profesor de literatură şi Civilizaţie hispano-americană şi literatură braziliană la Universitatea din Hawaii, în Honolulu.

1933 — Debut în presă, concomitent la **Răboj** (Bucureşti) şi **Klingsor** (Braşov, poeme traduse în limba germană). 1933—1946 — Colaborare la cele mai de seamă reviste şi ziare din România. Redactor la ziare şi reviste : **Gândirea, Universul, Informaţia, Libertatea, Universul literar.**

Din 1946 pînă în prezent, colaborator la cele mai de seamă ziare, reviste şi suplimente de literatură din Brazilia şi din toate ţările Americii latine ; de asemeni, din Statele Unite, Germania Federală, Austria, Elveţia, Franţa, Spania.

Emil Manu

povestea vorbei

Publicistică şi ficţiune

Prelucrarea nuvelistică a faptului divers produce o categorie de texte în care e uşor de recunoscut, în idei şi în limbaj, principiul ornării. Micile povestiri pe teme de accidente rutiere sau crime pasionale tind să impună un stil publicistic submediocru, de o perfectă platitudine, în care nici măcar efectul de senzaţional nu reuşeşte să se producă. O primă regulă, nescrisă, a acestor texte este cea a „înnobilării" faptului sordid: bătăi, beţii şi crime sînt complicate psihologic, publicistul reconstituind, în stil indirect liber sau prin dialog, o motivaţie nu atît credibilă cît pozit'vă. Un asemenea text simulează că pleacă de la presupoziţia că toţi oamenii sînt buni, validînd-o prin implicarea persoanei I singular în lumea reprezentată: „Îl cunoscusem pe Pepi...", începe un articol din **Gazeta de duminică**, nr. 10/1990, p. 3, „Să nori lovit cu dragoste". Un strat cultural pare obligatoriu: „Îmi vorbise de istoria religiilor, de scriitori englezi, de vichingi". Grafica ultimului cuvînt nu e, desigur, cea admisă de DOOM (**Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române**, 1982), aceasta indicînd ca formă corectă pe **viking**; cum însă DOOM-ul însuşi merge destul de departe cu adaptarea unor neologisme ca **parching, cocher**, gazetei nu i se pot aduce foarte multe reproşuri. De altfel, mare parte din presa momentului actual practică sistemul de adaptare grafică, totală la cuvinte pentru care DOOM-ul preferă varianta scrierii originale: **bobiuri** (în aceeaşi **Gazetă de duminică**, p. 6), **beisbol (Weekend**, nr. 2/1990, p. 4), **sexi (Strada**, nr. 10/1990, p. 6). Se întîmplă uneori şi lucruri mai grave, şi anume să apară grafii imaginare, compromisuri făcute de autor, în necunoştinţă de cauză, între pronunţare şi scrierea presupusă, reconstituită; e cazul mai vechiului **merci** cu sedilă **(merçi)**, care rezistă de multă vreme în scrierea semicultă, reapărînd din cînd în cînd, sau al unei forme ca **suspance (Dimineaţa**, nr. 27/1990, p.7), egal depărtate de cea conformă pronunţării recomandată de DOOM — **suspans** — şi de grafia etimonului (engl. **suspense**, fr. **suspense**).

Revenind, după această lungă paranteză, la stilul şi limbajul faptului cvasisenzaţional, observăm corespondenţa dintre pretenţia înnobilării tematice (pe care o infirmă pînă şi democratizarea transcrierii fonetice a împrumuturilor lexicale) şi metafora ornantă şi extravagantă. Într-un context care ar trebui să fie în primul rînd informativ, aflîndu-se într-o relaţie bine definită cu realul, metafora e simţită ca un adaos şi tinde, mai mult ca oricînd, să fie judecată după criterii logice. Ornament la ornament, metafora e atribuită aproape în exclusivitate pasajelor descriptive, şi ele destul de puţin legate de restul textului: erou e „bărbatul cu fruntea largă, pieptul muşchiulos, ochii **pierduţi într-o ceaţă purtată la gaica cunoaşterii**". Care e explicaţia non-valorii unei asemenea metafore? De ce o considerăm un kitsch perfect şi nu, de pildă, o reuşită imagine suprarealistă? Probabil pentru că structura ei de profunzime e foarte aproape de suprafaţă! Conotaţia „ceţii" şi sensul prim al „cunoaşterii" sînt transparente şi univoce, trimiţînd automat la inventarul de valori al romanţei: sentiment de cugetare, visare şi profunzime. Lipsa de umor a asocierii cu „gaica" generează automat umorul involuntar. Tiparul e vizibil, mai ales cînd se reia, în aceeaşi simplistă asociere concret-abstract, peste numai cîteva rînduri, în formula „alte acareturi de aur din simbria culturii lui". Accidental, metafora va fi şi procedeul unei „notaţii psihologice" — „îşi muşca sufletul de necaz" — pentru a dispărea apoi cu totul din atenţia naratorului. Fiind înlocuită de alte procedee, la fel de tipice în forma lor rudimentară: repetiţia („începu să-l urască, să-l urască groaznic"; „Nu, nu se poate, nu-mi pasă de nimeni") şi epitetul „romantic" („plăcere diabolică", „ochii ei satanici"). Vizibil e şi efortul de a instaura ficţiunea narativă, prin cîteva trucuri — variaţia timpurilor .paranteze şi alternări (cu obligatoriile puncte de suspensie), coincidenţa simbolică a evenimentelor mari şi mici: [eroina — instigatoare la crimă] „deodată se opri. Rămase o clipă stană de piatră, după care scoase un ţipăt atît de puternic, încît o fotografie de-a lui Pepi, care era pusă pe noptieră în poziţie verticală, alunecă uşor şi căzu...". Aşa cum cititorul îşi poate da seama, victima, desigur, tocmai murise.

Poate că toate aceste tehnici şi strategii n-ar fi meritat o prezentare cît de cît amănunţită — chiar dacă textul e tipic (şi întîlnirea cu cîte un exemplar tipic e o satisfacţie intelectuală), chiar dacă stilul său, rezistent la trecerea anilor, tinde să prolifereze, nefiind străin de gustul public mediu; ar fi fost însă păcat să nu ajungem la gestul delicat al autorului, care respectă noblefea ficţiunii literare pînă într-atît încît izolează, într-o umilă paranteză finală, epilogul vulgar jurnalistic: „(Constantin Veronica a fost condamnată la 15 ani închisoare, iar cei trei minori la cîte 5 ani de reeducare)".

Rodica Zafiu

cronica literară

Povestea lui Ion Creangă

Criticul și istoricul literar Mircea Scarlat, dispărut la numai 36 de ani, în 1987, e prezent din nou în librării cu **Posteritatea lui Creangă** (Cartea Românească, București, 1990). Bănuiesc că e vorba de teza lui de licență, susținută la Facultatea de Litere din București, sub conducerea lui N. Manolescu (autor, în acest moment, și al unei foarte amănunțite **Postfețe**). Scrisă în 1975, lucrarea aceasta de **metacritică**, după cum o numește chiar autorul, ar fi putut să fie prima carte a lui Mircea Scarlat. În orice caz, sînt în ea toate calitățile pe care le vom întîlni mai tîrziu în cercetările sale: hărnicia ieșită din comun, absența complexelor literare, dorința de a aborda subiecte și teme esențiale, privite în exhaustivitatea lor, în fine, plăcerea de a intra în toate detaliile documentare, pentru a scoate din ele o idee generală, o teorie, un sistem. Mircea Scarlat ar fi fost cu siguranță autorul unei excelente Istorii literare și în parte a și dovedit acest lucru, ocupîndu-se de poezie.

Cartea despre posteritatea lui Creangă rezumă 100 de ani de receptare critică, începînd cu judecățile esențiale formulate de Eminescu, într-un articol din **Timpul**. Dar ea reprezintă nu numai un inventar de idei, ci și o interpretare a vieții sau măcar a rezistenței lor în timp, cînd multe dintre ele se transformă în frîne ale înțelegerii lui Creangă sau în prejudecăți. Cu cuvintele lui Mircea Scarlat, ocupîndu-se de Creangă „receptarea critică a cunoscut un șir neîntrerupt de prejudecăți răsturnate."

Care ar fi graficul acestui complicat dosar de receptare?

Impus în mod paradoxal de o **critică latentă** (cazul lui Maiorescu), Creangă e privit după 1880 ca un „scriitor de seamă", mai întîi pentru modul în care își spune poveștile (adică pentru **limbă**), iar apoi în calitate de mare **exponent** al țăranului român. Prima idee a fost consolidată cu precădere de filologii români și străini, în gramatici, dicționare sau traduceri. Între aceștia îi scapă lui Mircea Scarlat exemplul important al lui Lazăr Șăineanu, care în celebrul său **Dicționar** a utilizat copios cuvinte și expresii scoase din literatura lui Ion Creangă. Cea de a doua idee va face o carieră excepțională în critica noastră, devenind de la un moment dat un adevărat loc comun.

După studiul aplicat al tînărului Iorga, din 1890 (primul adevărat articol de critică literară despre Creangă), scena e ocupată de „o întreagă oaste de foști elevi și cunoscuți", care impun, din „amintiri" și din anecdote, imaginea **omului din popor**, fie dintr-o perspectivă hagiografică, fie dintr-o convingere minată de un curios complex de superioritate. În această ultimă categorie, chiar pentru G. Panu, Creangă n-a fost mai mult decît „un bun produs al șezătorilor sătești", iar pentru Iacob Negruzzi (cu o formulă devenită celebră), un „talent primitiv și necioplit".

Urmează **premierele** care, acumulîndu-se, anunță **sinteza**. Astfel, prima **carte** dedicată lui Creangă a apărut la 25 de ani de la moartea sa **(Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă**, de Dumitru Furtună). Virtual, primul **studiu amplu**, consacrat lui Creangă, a fost încercat de Ibrăileanu, prin 1908—1909. **Prima monografie** a fost realizată în 1910, de Emil Precup, la seminarul romanistului Gustav Weigand **(Viața și opera lui Ion Creangă, Manual auxiliar pentru Istoria literaturii române**, Gherla, 1921), dar „primul studiu serios dedicat humulesteanului" îi aparține lui Jean Boutière **(La vie et l'oeuvre de Ion Creangă**, Paris, 1930). În sfîrșit, după aceste lungi ocoluri și tatonări, prima **„abordare estetică"** e de găsit la poetul B. Fundoianu (în articolul **„De la Nică a lui Ștefan la Mallarmé"**, din **Sburătorul literar**, 21/1922).

Momentul de vîrf, **sinteza**, îi aparține lui G. Călinescu, cel care ne-a dat, în 1938, prima „VIAȚĂ (nu biografie) plauzibilă a scriitorului și prima exegeză critică sintetică asupra operei lui." În acest moment sînt răsturnate majoritatea prejudecăților îngrămădite în jurul lui Creangă, cea mai mare dintre ele fiind aceea a „scriitorului poporal", „folclorist" sau, în cel mai bun caz, a „scriitorului remarcabil prin graiul natural."

Perioada 1938—1963 e „dominată de eclectism", căci acum putem înregistra prezența **sociologizanților** (Pompiliu Caraioan), a **metodiștilor și pedagogilor** (Bianca Bratu), a **documentariștilor** (Gh. Ungureanu), a **folcloriștilor** (Ovidiu Bîrlea), **stilisticienilor** (G. I. Tohăneanu) sau a autorilor de **monografii** „dominate de biografism" (Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Savin Bratu). Ultimele momente examinate sînt ale unor „avatari ai **călinescianismului**" (Al. Piru și N. Manolescu) sau ale unor autori dominați de **complexul Călinescu** (Vladimir Streinu, judecat poate cu prea mare severitate).

Între marii absenți ai receptării lui Creangă — Gherea (pe care Mircea Scarlat nici nu-l amintește), Lovinescu și Tudor Vianu.

Dominanta cercetării lui Mircea Scarlat ține de esența orientării literare univeristare din anii '60 și de la începutul anilor '70. În centrul acestei orientări au stat figura lui G. Călinescu și **perspectiva estetică**, exagerată uneori, pentru a micșora pagubele provocate de excesele sociologiste ale anilor '50. La Mircea Scarlat cînd vine vorba de Iorga sînt semnalate toate deformările produse de critica „pozitivistă și psihologizantă", pentru Ibrăileanu supărătoare ar fi „deformarea" poporanistă, iar pentru toți cei care s-au ocupat, pînă la Călinescu, de scrierile lui Creangă, ar fi de observat că nu s-a pornit „de la existența **valorii literare**, ci de la intuirea (găsirea) unor valori extraliterare: documentare, sociologice etc.". Din păcate însă, această perspectivă a rămas la spiritul mai vechi al esteticii lui Croce și a ignorat modificările substanțiale produse, mai ales după cel de-al doilea război mondial, în legătură cu înțelegerea **conceptului de literatură**. Pe urmele școlii morfologice germane și ale formaliștilor ruși, problema aceasta a fost reconsiderată și adusă la zi din mai multe direcții, între care cele mai importante s-au dovedit a fi fost **teoria textului, estetica receptării** și, pe un plan mai apropiat de filosofie, **teoria deconstrucției**. Din perspectiva aceasta mai nouă, primul moment al receptării lui Creangă (care ni se pare astăzi foarte curios) devine mai puțin inexplicabil. Căci absența dovezilor de receptare este tipică pentru toți autorii legați, într-un fel sau altul, de circuitul popular. Iar în legătură cu conținutul conceptului de literatură sau cu modul în care secolul XIX își imaginează figura Scriitorului (cu **S** mare) se poate înțelege și de ce Gherea (care a fost interesat de tema țăranului în literatură sau de poezia lui Coșbuc) nu a scris nimic despre Creangă. Depășind acest moment al începuturilor, frapant e faptul că în cazul lui Ion Creangă ceea ce s-a schimbat nu a fost atît mărimea aprecierii valorice, cît poziția lui în sistemul general al literaturii române. N-avem de a face cu un scriitor ignorat, micșorat în valoarea lui sau respins în faza începuturilor, ca Macedonski sau Bacovia, ci cu un prozator apreciat aproape întotdeauna la superlativ, dar pentru mereu alte motive. Modificarea aceasta de **poziție**, socantă cînd e privită „la suprafață", indică ceea ce se întîmplă de fapt cu noi înșine și cu literatura, „pe nevăzute", în subteran. **Autor de literatură populară, exponent** (mai întîi la nivelul limbii, apoi dintr-o perspectivă etnopsihologică și estetică), în sfîrșit, **scriitor erudit**, toate aceste momente reprezintă, în definitiv, vîrfurile unei mișcări lente și ascunse, prin care conceptul de literatură își schimbă conținutul. Nu încape nici o îndoială, înțelegem astăzi prin **literatură** mai mult decît se înțelegea acum 50 sau 100 de ani.

În finalul cărții sale, Mircea Scarlat se întreabă cum va arăta viitoarea mare exegeză despre Creangă și, în așteptarea răspunsului, el ne oferă și cîteva sugestii (refuzul vechilor prejudecăți, recursul la noile metode, comparație cu ceilalți scriitori-țărani). Nu s-ar spune că ceea ce s-a scris despre Creangă, după 1975, i-a confirmat previziunile. „Deformările bine-intenționate" au sporit, chiar dacă ele au încercat să explice cu mai multă subtilitate **structura cărturărească** a mentalității lui Creangă. A rămas defavorizată tocmai dimensiunea interioară, proprie literaturii. Căci dacă s-ar examina mai atent (pornindu-se de la Călinescu și Ibrăileanu) „cum sînt făcute" textele lui Creangă, s-ar vedea cît de multe lucruri noi se mai pot spune despre ele și, în același timp, cît de **cărturăresc** era spiritul în care lucra scriitoul.

Florin Manolescu

pretexte

O restituire necesară

Trăind o mult așteptată (și demult nemaicrezută) invazie a literaturii române zise de sertar — publicată exclusiv în Vest ori nepublicată deloc pînă acum — avînd ca principal subiect **dictatura**, cu derivatul ei esențial — universul concentrațional — am tot așteptat un semn, măcar preliminar, în privința unei cărți pe care o așteptasem, și pe ea, la vremea respectivă, crezînd cu naivitate (specifică vîrstei și „inocenței" de pe atunci) în apariția ei. În cele șapte luni trecute de la căderea guvernului Ceaușescu, în presa literară centrală nu am întîlnit însă vreo aluzie, cît de neînsemnată, la ceea ce credeam că nu mă preocupă numai pe mine. (Las, firește, afirmația sub incidența posibilității de-a fi contrazisă cu argumente, ceea ce chiar doresc să se întîmple!). După apariția volumului **Jurnal I**, al lui Ion Caraion, un fragment din urmarea sa a apărut, în toamna lui 1980, pe post de prefață la ediția de **Versuri** de Tudor Arghezi (vol. I—II), din colecția „Mari scriitori români", tipărită de „Cartea românească" (lector: Mircea Ciobanu, ediție și postfață: G. Pienescu). Fragmentul în chestiune („Pagini din **Jurnal II**") cuprinde 120 de pagini și constituie o combinație de memorialistică (amintiri cu predilecție despre Tudor Arghezi, inclusiv întîlnirile și convorbirile dintre tînărul poet de atunci și celebrul autor), de autobiografie și de exegeză a operei aceluiași scriitor. Altfel spus: el conține o perioadă din viața lui Ion Caraion, în care acesta s-a aflat tot mai aproape de Arghezi, ajungînd să se împrietenească cu el. Este intervalul înfiripării și înfloririi, pe baza unor afinități treptat descoperite (și de contradicții, în egală măsură...) a unei profunde relații spirituale și afective dintre tînărul ce-și anunța celebritatea de mai tîrziu (de mult mai tîrziu...) și poetul consacrat, devenit o conștiință națională. Totodată, el reprezintă o cronică a declinului personalității respective, datorat „căderii în umbră" în urma intrării perceptibile în ceea ce se va numi **obsedantul deceniu**. Ion Caraion reproduce, din punctul de vedere propriu, fresca anilor '40—'48, scriind un veritabil roman al epocii, roman care continua — și aici intru pe teritoriul incertitudinii — (după cum mi s-a spus, de către cei care trebuie că-i știu mai bine conținutul) pînă la atingerea datei arestării sale și, depășind-o, parcurgea întreaga perioadă de detenție dintre 1949—1960.

Revenind acum la lucruri certe: volumul despre care vorbesc (și care, repet, m-a urmărit în acești ani) s-a întîmplat să-l văd pe un birou din editura „Cartea românească", în aceeași vară (mai sau iunie) a lui 1981 în care l-am și întîlnit, pentru prima și ultima oară, pe Ion Caraion, în birourile aceleiași edituri. Era un dosar alb, relativ subțire, pe care stătea scris **Jurnal II**, în care se afla un teanc de file scrise, mărunt, de mînă... M-am bucurat, atunci, la gîndul că voi citi și al doilea volum din ceea ce îmi mărise fascinația pentru eseistul și memorialistul Caraion, (fragmentul publicat îl citisem în septembrie 1980). Nu insist asupra întîlnirii mele cu poetul, amănuntele nu prezintă importanță decît în ceea ce mă privește; am să spun doar că sperasem într-o continuare a relației, continuare în care eram îndreptățit să cred în urma primei luări de contact... În august 1981, însă, mult încercatul scriitor părăsea definitiv țara. S-a spus că tocmai în urma refuzului de-a i se publica „romanul despre închisoare".

De soarta „dosarului" n-am mai știut nimic; oricum, pe atunci eram departe de-a fi intrat în „lumea literară", mă mai despărțeau șase ani de debutul în revistă și alți nouă de momentul în care să pot spera într-o reapariție (miraculoasă?) din neant a acelei cărți. M-am gîndit, de multe ori, în glumă (o glumă cam „șuie", adecvată vremurilor sub care trăiam) că, dacă aș fi furat (ori cerut cu împrumut), atunci cînd l-am văzut, teancul de file mărunt scrise, așa cum mă impulsionase, o clipă, curiozitatea feroce, — el ar fi avut, poate, o soartă mai bună, mai limpede... Mă raliez, așadar, propunerii avansate de Eugen Simion, pe la începutul acestui an, ca Securitatea să restituie măcar documentele **literare**, (în speranța că nu și-a dezmințit, în pofida multiplelor incendii izbucnite, sfințenia cu care se știe că păstrează tot ce este scris) pe care și le-a „încredințat" la vremea respectivă. Ori, dacă prestigioasa instituție refuză să contribuie la restabilirea partimoniului literar contemporan, poate că știe, totuși, cineva, undeva, de existența vreunei copii? Cuvintele lui Caraion din amintitul fragment, referitoare la un studiu al lui Arghezi, se află acum în postura de-a fi fost premonitorii: „Mănunchiul lor, destul de omogen, era un fragment scos dintr-o lucrare tradusă pe atunci (1947) și în franceză, cuprinzînd 200—300 de pagini despre Apostolul Pavel. Ce s-a petrecut cu ea, a salvat-o sau nu întîmplarea, pe mîinile cui a ajuns, o să mai vadă vreodată lumina tiparului? — iată ceea ce mă întreb. Versiunea franceză a plecat la Paris. La cine? Nu știu. Dar cea românească unde este?". Nu știu dacă Ion Caraion și-a luat cu el „romanul" sau nu, și, în caz afirmativ, dacă l-a publicat acolo pe unde a ajuns... N-am auzit niciodată de o asemenea eventualitate, nici măcar la emisiunea comemorativă a „Europei Libere" din vara lui 1986, cînd s-a săvîrșit din viață poetul. Unde se află, totuși, **Jurnal II**, o carte cu siguranță dintre cele mai importante din categoria „autobiografiilor concentraționare", și nu numai? Mai există, pe undeva, la cineva?

Nicolae Baltă

dan laurenţiu

Prolegomene

pentru Sfînta Miercuri

Motto : Ea are două picioare înalte / ca pasărea în zbor este gata să salte

Eu pot fi numit şi astfel în intimitate :
Tu eşti cel care ţi-ai pierdut memoria!
cu toate acestea eu îmi aduc aminte
de tine
cînd te grăbeai la o întîlnire în parcul
imens de pe marginea lacului nici
un pescar
nu-şi mai încerca norocul doar eu
priveam cu disperare trecerea norilor
de pe ceruri norii urmau păsările
călătoare
ca un ecou al unor ţări ploioase
sufletul meu orientat spre Sud
uitase că trebuie să te contemple pe tine
fix ca pe o paradigmă a neantului
în mişcare

tu veneai la întîlnirea aceea din parcul
cu frunzele aruncate vraişte
ca un protest o grenadă
împotriva cocorilor care zburau pe cer
tu zburai ca o pasăre spre mine
şi întrebai

ce caut eu între acele frunze galbene
flăcările
dansau în jurul meu ca o sărbătoare
de nuntă cînd tu ştiai că aveai în sîn
un mesaj de doliu funerar : un corb !

Sfînta Miercuri

Cu acest zid al sfintei mănăstiri
începe viaţa mea dedicată ţie
de ce trebuie să te întîlneşti cu moartea
la fiecare colţ de stradă la fiecare pas

cînd tu eşti o firidă albastră
prin care eu văd cerul înstelat
şi aud şoapta şi strigătul tău
vino aici eu sînt mîntuirea

care va sosi cu glas de sirenă
în viaţa ta ca un vis
totdeauna te-a durut mai tare
visul decît viaţa pe care ai trăit-o

vino aici cu te privesc dintr-o firidă
albastră a timpului
cu bărbia mea ascuţită sprijinită
în palmă
această mînă pe care visezi

să o săruţi, să-ţi mîngîie
umerii obosiţi de alcool
de viteza cu care
duci povara acestei himere : pe mine

Şi tu contemplînd din firida albastră
a timpului o umbră furişîndu-se
pe lîngă ziduri ai spune un cîine
dacă n-aş fi deja un om mort

atît de mort Doamne şi neîngropat
de nimeni numai de privirile tale
nepăsătoare albastre ca timpul un mort
condus către un cimitir al nimănui

şi glasul tău roz auzindu-se
printre umbrele cenuşii ale acestei străzi
crepusculare
pe care eu trec şi pe care o consider
deja ca un strigăt agonic

„iată drumul spre Absolut"
şi glasul tău roz însoţindu-mă
ca o fecioară ascunsă în umbra
unei mînciuni abisale şoptind

„Niciodată"
pe această stradă într-un zid
dintr-o firidă albastră a timpului
tu mă priveşti cu sînt umbra ta

Miercurea pe scară

Încerc să-mi aduc aminte de tine
acum la bătrineţe trebuie să-ţi spun
că nu există decît memoria timpului

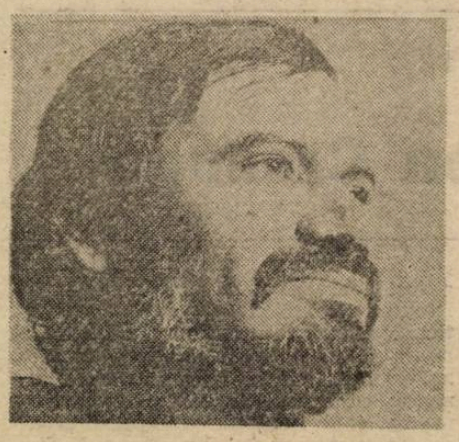

un vis înşelător pe o scară abisală

cînd la lumina fără sens
a unei priviri soarele era la zenit
am încercat să-ţi vorbesc fără vorbe
şi toate vorbele s-au rostogolit pe trepte
în jos de la etajul patru ca cioburile
unui vas care am fost pentru sufletele
noastre pierdute
făcînd un vacarm înfricoşător
gestul nostru mut încercarea stîngace
s-a răzbunat în clipa aceea

te-ai uitat în jur pe cine căutai
de cine trebuia să ne temem
de noi înşine, de Dumnezeu
doar El priveşte cu suspiciune păcatul

Miercurea Sfîntă altfel

Tu care te uitai dintr-o firidă
albastră tăiată cu toporul în vidul
timpului
şi comentai în tăcere adică
numai pentru tine aşa cum numai
şarpele

nu vrea să intre în comunicare
cu aproapele său decît pentru a-l ucide
tu care mă priveai dintr-o firidă
cu cel mai albastru obraz tăiat

din cerul acestei veri paradisiace
pe care o invoc în aceste pagini
nemuritoare
te-ai retras în tăcere te-ai îngropat
în zidul mănăstirii

acestui timp cenuşiu unde mă pregătesc
să-mi duc ultimele zile vai acele
nopţi cînd începe să-ţi crească barba
albă
şi se scuturã de zăpadă înaintea
drumului pe care mergi
şi nu se mai termină ca însăşi durerea
pe care o asculţi

înainte de a pleca pentru totdeauna
să mă culc între aceste ziduri care
şoptesc
„zidul rău mă stringe
trupuşoru-mi frînge"

Miercurea cenuşii

Femeie, numele tău este deşertăciune
absenţa acestei zile pe care
ţi-am dedicat-o
pregătindu-mă de multă vreme
în post şi rugăciune

la fereastra casei mele cu frunză de viţă
întinzîndu-şi mîinile sînii şi coapsele
somnoroase gata să-mi intre în odaia
de anahoret în chilia

aceasta unde plînsul cenuşa, şi scrîşnirea
dinţilor în întuneric
au rămas unicele valori ale unui absolut
străin de zei şi de oameni

se scutură cenuşa anilor din pomul
făgăduinţei
şi ea îţi indică drumul înapoi
spre acel loc al uitării trebuie
să te întorci
cu toată puterea pe care ţi-a lăsat-o
ultima speranţă

tu te afli aici ca la începutul lumii
acesteia
aplecat peste pervazul unei ferestre
care dă dincolo cine ştie unde
dacă nu aici în odaia în care
te-ai născut tu
şi unde vei muri.

CARŢILE SĂPTĂMÎNII

Ceea ce ne interesează acum este ştirea. Nu poezia, nu proza. Cît despre teatru, strada oferă destule spectacole şi mai comice, şi mai tragice, după gust. Nu, ceea ce contează acum este ştirea. De aceea oameni în toată firea stau cu gura căscată în faţa televizorului la orele cele mai nepotrivite (la care sînt fixate Actualităţile) să afle acum, imediat, cît mai repede ce mai face Saddam şi de ce nu-i salam. Nu proza, nu poezia ! Ca nişte Scufiţe-Roşii hipnotizate privim în ochii celor ce-au lepădat abia scufiţa roşie şi le cerem ca-n vechea glumă : „Minte-mă, Pinocchio !".. Atunci, de undeva, de deasupra, Padre Gepetto suride mulţumit. O ştire ascultată e pe jumătate crezută ! Dar, oameni buni, să nu vă zic „de bine", poezia şi proza sînt toi nişte ştiri pe termen lung, cu „bătaie" lungă, aşa, ca rachetele din Golf. Închipuiţi-vă un sumar de Actualităţi ; dacă vă este mai uşor „Război şi pace în Rusia !" „Falimentul unui cunoscut vînzător (privat) de parfum", „O femeie călcată de tren — accident sau sinucidere ?", „Capturarea unui peşte neobişnuit de mare în Caraibe", „Un student comite un dublu asasinat", „Ciumă în Orient", „Un cunoscut poet condamnat la spînzurătoare pentru crimă", „Reportaj la un sanatoriu TBC". Şi aşa mai departe. Faţă de ispita unui astfel de sumar televiziunea pare şi mai palidă decît este. Şi-acum să ne întoarcem la cărţile de azi. Cărţile de azi — ştirile de mîine !

Horia Gîrbea

Ioan Vieru
CĂILE ŞOIMULUI
Editura Eminescu

● Nebănuite sînt căile şoimului ! Pe Ioan Vieru îl pierdusem din vedere de cîţiva ani, nu mai ştiam se scrie acest poet al generaţiei mele. Volumul său, cu o coperta de Daniel Nicolescu (premieră, cred), arată, cum era şi normal, o maturizare a autorului. Această maturizare, de substanţă, este însă una realizată în acelaşi loc, într-o poetică puţin prăfuită.

Ioan Vieru este un calofil mîndru de obiectele sale poetice lucrate cu arabescuri dar care, dintr-o prejudecată livrescă, se doreşte vizionar : „te apropii şi te depărtezi / cu aripile sfîşiate / împrumutîndu-le flama / mîinile umbrite de aceeaşi ordine / prevestesc ultima întîrziere / a soarelui".

Poetul nu are însă anvergură şi, cînd încearcă, depăşind mîngîierile de sintaxă, să se arate grav, tenebros, abisal virează în banalitate : „cel necunoscut întîrzie în camera părăsită / deosebind o oglindă de înfăţişarea secretă / cînd separarea primejdiei de viaţă / ar putea însemna totul" (tu — o transfigurare).

Aripile şoimului sînt încă scurte. Chiar poza de pe coperta despre care vorbeam mi se pare semnificativă căci reprezintă nu un şoim ci... pasărea Calandrinon. Într-adevăr există un dublu important : îşi va întoarce ca privirea de la chipul poeziei lui Ioan Vieru.

Parfumul autorului conţine implicit clauza rezervei orgolioase faţă de pătrunderea poeziei în cotidian, de exprimarea la îndemînă şi chiar argotică. Ioan Vieru ar vrea să oficieze în altarul Poeziei dar nu are autoritatea necesară purtării odăjdiilor. Orice rol trebuie să te prindă. De aceea Ioan Vieru tînerel în blue-jeans, care se mai arată, involuntar cred dar sincer uneori, mi-este mult mai simpatic.

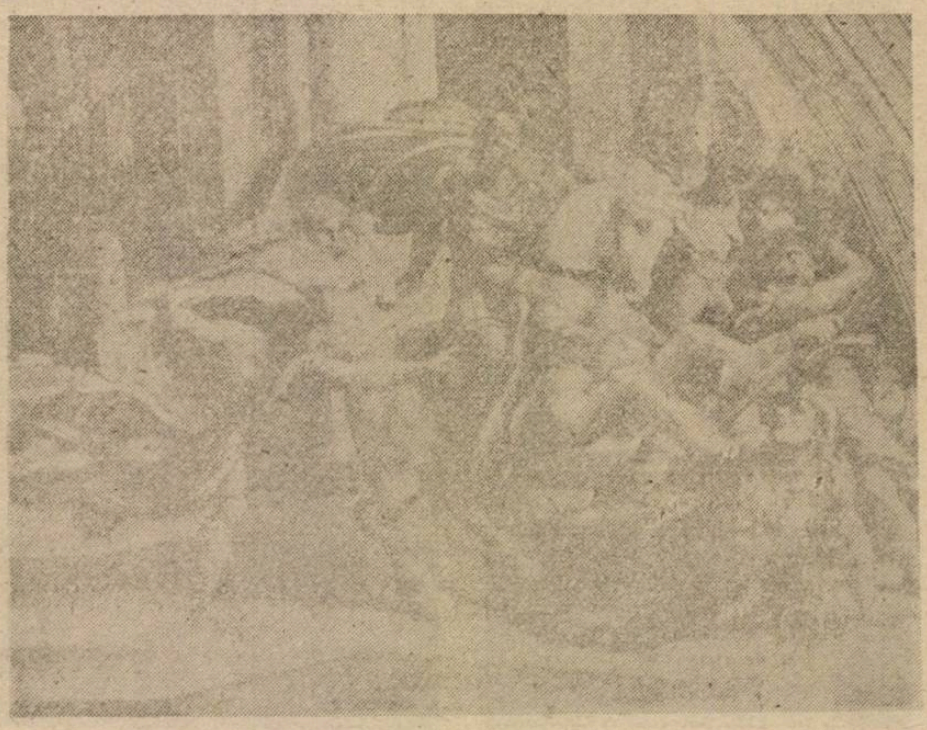

Dumitru Vasilescu-Liman
CEAŞCĂ DE LUT
Cartea Românească

● Poetul, necunoscut încă mie, se exprimă exclusiv în prozodie clasică, toate textele sale fiind formate din două pînă la opt catrene. El cochetează cu absurdul : „Seri de viaţă, cîrpe-albastre / Sticle nalte pînă-n cer / Trec prin pînza apei voastre / Niciodată ram stingher." Dacă aş vrea să fiu maliţios, dar nu-mi stă-n obicei, aş remarca îndată că o sticlă, de-i plină cu apă, degeaba e atît de înaltă.

Procesul conturării textului este dezvăluit de autor ca fiind pornit de o clipă de inspiraţie. Poetul o remarcă şi aşteaptă să mai vină şi alte asemenea momente : „S-a aprins şi azi un gînd, / Să vedem ce mai urmează." Imediat ce va veni un alt gînd se va scrie un alt vers.

Scrierea poeziei este un mod narcisist de a concepe lumea. Pentru evitarea viz'unilor monstruoase este suficient ca fiecare să-şi pună prin case oglinzi în care să se privească. În felul acesta, atît noaptea cît şi în orele de masă, cugetul va fi liniştit : „Spre-a nu vă bîntui făptuiri hidoase / Prin negrul miez de noapte nici la prînz (? n.n.). Pe feţele pereţilor în case, / Duraţi-vă din sunete oglinzi." De n-ar fi rima atît de stranie prînz-oglinzi am putea crede că vorbele curg doar ca să sune.

Numai de două ori Dumitru Vasilescu se lasă sedus de tainele versului liber, aceste compuneri fiind însă, din punctul meu de vedere inacceşibile : „Chipurile părinţilor rămîn aureolate în uitare". Mai departe se iveşte versul „drapaţi în autoevaluare" pe care sînt sigur că lectorul, dl. Florin Mugur, îl va fi gustat ca dintr-o ceaşcă de lut înainte să scoată cartea la liman.

În ce mă priveşte, „zarea neavînd mînere" — cum spune poetul — nu ştiu de unde aş putea s-o apuc.

Răzvan Ducan
VIEŢUIREA-N CLEPSIDRA
Casa de editură ALPHA

● Ce plăcut trebuie să fie să vieţuieşti într-o clepsidră ! Nisip, aer şi versuri. Curgi în partea inferioară a recipientului şi editorul te ia ca din oală. Mai trebuie un motto din Hegel şi cartea iese.

Răzvan Ducan pare după versuri spiritual şi după fotografie inginer. Coperta şi-a pictat-o singur iar volumul a apărut la Tîrgu-Mureş.

Lucrul cel mai interesant din poezia lui Răzvan Ducan sînt sonetele care au numai cîte 12 versuri dispuse în trei catrene. Astfel se realizează o importantă economie de două versuri şi la şapte sonete mai apare unul gratis printr-o creştere a productivităţii muncii cu 14,2 la sută.

Deşi cam lung „În sfîrşit de mileniu" este un poem bun, amintind de Georgicele lui Cărtărescu : „În definitiv şi ciobanul / trece stîna pe cioban automat, vitaminele stau în tarcurile gamelelor".

Volumul este al unui poet talentat care nu ştie prea exact ce să facă. Un soldat neinstruit care-şi foloseşte bastonul de mareşal din tranşee la gonirea cîinilor — iată-l pe Răzvan Ducan. El trece ca o minusculă cămilă prin deşertul poeziei. Şi de sus nisipul tot curge pe el căci, nu-i aşa, clepsidra funcţionează.

Poetul trebuie să lase cu putere din facilitatea prezentă căci, aşa cum spune singur „Starea de turmă / în cîmpie scurmă".

FUNAMBULI
&
FILOSOFI

Să dănţuieşti pe funie e greu şi primejdios. Dar trebuie să dănţuieşti pe funie ?

(Epictet, Diss., III, 12)

●

Forţa, iar nu opinia, este regina lumii.

De forţă, însă, face uz opinia.

Forţa face opinia. Slăbiciunea este frumoasă, după opinia noastră. De ce ? Pentru că cine va voi să dănţuie pe sîrmă fi-va singur.

(Pascal, Pensées, 360)

●

Cel mai mare filosof din lume, pe o scîndură mai largă, totuşi, decît o cere mersul nostru, dar cu o prăpastie dedesubt, oricît l-ar linişti raţiunea, imaginaţia-i prevalează. Pe cei mai mulţi, numai ideea (de prăpastie) făcîndu-i să pălească şi asude.

(Id., ibid.)

●

Cînd Zarathustra îşi făcu intrarea în oraşul de sub marile păduri, puhoi de oameni bulucea în piaţă, — în aşteptarea unui dănţuitor pe funie. Iar Zarathustra glăsui către aceştia :

Vă propovăduiesc mai-mult-ca-omul.

[...]

[După care, **n.m.**] unul din mulţime se auzi în veliglas : „Ajunge cît am auzit despre dănţuitorul ăsta ; cată să-l şi vedem, acum, jucînd pe funie !“ Şi toţi făcură haz de Zarathustra.

[...]

Ci Zarathustra [...] zise :

Omul e o funie întinsă între fiară şi mai-mult-ca-omul, — o funie, întinsă peste hău.

Primejdioase, depăşirea şi parcursul ; o primejdie, să te uiţi în urmă ; fior şi oprire pline de primejdii.

Măreţ în om, e că-i o punte, nu un ţel ; vrednic de a fi iubit la om, e **că-i o trecere** şi un **declin.**

[...]

Se întîmplă, însă, atunci un lucru care făcu ca toate gurile să tacă, iar ochii să rămînă aţintiţi. Căci dănţuitorul, într-acestea ,se pusese, în sfîrşit,' pe treabă : el ieşise pe o mică uşă, iar acum păşea pe funia care, pe deasupra pieţei şi a gloatei, era întinsă între două turnuri. Pe cînd era la jumătatea căii sale, mica uşă se dădu din nou în lături şi, dintr-un salt, un băieţandru în port bălţat, ca măscăricii, porni pe urmele celui dintîi cu repezi paşi. „Nu-mi sta locului, şchiponia ta, se auzi îngrozitoru-i glas ; mai iute, trîntore, chip palid, calpuzane ! Vezi să nu te gîdil cu călcîiul ! Ce-mi cauţi între turnurile astea ? În turn, închide-te-ar în el, ţi-e locul ; fă-i loc să treacă unuia mai bun !“ — Şi cu fiecare vorbă de ocară, era tot mai aproape de acela ; iar cînd fu la un singur pas de el, se întîmplă un lucru care făcu ca toate gurile să tacă, iar ochii să rămînă aţintiţi : — răcnind asemeni unui diavol, trecu prin aer peste cel ce-i sta în cale. Iar cestălalt, văzîndu-se învins, se descumpăni numaidecît, şi, mai repede decît prăjina care-i cădea, acum, din mînă, se prăvăli în gol el însuşi, ca un vîrtej de braţe şi picioare. Piaţa şi gloata, dedesubt, tălăzuia ca marea în furtună : fugeau cu toţii, care încotro, şi mai cu seamă cei din locul unde avea să se prăvale trupul.

Ci Zarathustra nu făcu un singur pas, şi chiar în dreptul lui se prăbuşi, zdrobindu-se dar încă viu, acela. După un timp, rănitul, venindu-şi în simţiri, putu să-l vadă lîngă el, îngenuncheat, pe Zarathustra : „Ce faci aici, rosti într-un tîrziu, de mult ştiam că diavolul are să-mi pună piedică, odată. Acum mă trage după el în iad : crezi că i te poţi împotrivi ?“

„Crede-mă, prietene, răspunse Zarathustra, toate cîte mi le spui nu-s de aievea : nici diavolul, nici iadul. Mai înainte ca să-ţi moară trupul, sufletul tău are să fie mort : astfel că n-ai a te mai teme de nimic !“

Omul îl privi neîncrezător : „Dacă adevăr grăit-ai, zise, pierzîndu-mi viaţa, n-am nimic a pierde. Nu-s mai mult decît o fiară, pe care o deprinzi să joace cu biciul şi un pic de hrană.“

„Nicidecum, răspunse Zarathustra, tu, din primejdie, ţi-ai făcut o meserie : nimic, într-asta, vrednic de dispreţ. Iată că meseria-ţi însăşi te ucide : drept care, te voi îngropa eu însumi “

Estimp, căzuse seara, iar piaţa se întunecase : gloata, în sfîrşit, plecă acasă, căci pînă şi curiozitatea, pînă şi spaima ostenesc. Ci Zarathustra, lîngă mort, pe jos, sta cufundat în gînduri, astfel că uită de cursul vremii.

Gravură de **Francisco Goya** : «Atenţie, se rupe funia !»

Pe urmă, însă, noaptea coborî, şi reci adieri îl înfiorară pe cel singur. Atunci se ridică şi Zarathustra, grăind în sinesi astfel ;

„Grozav pescar a mai fost, azi, şi Zarathustra ; în locul unui om, a prins un hoit.

Numai nelinişte ni-i viaţa ; şi totdeauna fără noimă : atîrnă, iată, de un măscărici.

Vreau să-i învăţ pe oameni noima vieţii lor : care-i mai-mult-ca-omul, — fulger al norului gros, pe nume om.

Ci iată-mă, de ei, încă departe, căci pentru simţurile lor e duhu-mi mut. În ochii lor, eu mă mai aflu, iată, între un nebun şi un cadavru.

Întunecoasă mai e noaptea, întunecoase, căile lui Zarathustra. Hai, prietene al meu, rigid şi rece, să te îngrop cu propriile-mi mîini.“

(Friedrich Nietzsche,
Also sprach Zarathustra)

●

Echilibru

În timp ce acrobatul se află în puterea echilibrului celui mai instabil, noi facem următorul legămînt.

Iar legămîntul ăsta, în chip straniu, e dublu, şi e **nul.**

Dorim să cadă, şi dorim să se menţină.

Şi legămîntul ăsta-i necesar ; n-avem cum să nu-l facem, într-o deplină contradicţie şi sinceritate.

E pentru că el este imaginea naivă a sufletului nostru în însăşi acea clipă.

Sufletul nostru **simte** că omul va să cadă, că trebuie să cadă, că va cădea curînd ; şi-i consumă, în sinea, lui căderea, şi se apără de propria-i emoţie, **dorind** ceea ce **prevede.**

Acrobatul, pentru el, a şi căzut. Nu-şi crede ochilor, privirea-i nici nu l-ar urmări pe funie, nu l-ar împinge tot mai jos, **dacă acesta n-ar fi şi căzut...**

Dar el **vede** că se ţine încă, trebuind într-astfel să consimtă că există unele temeiuri făcînd aceasta cu putinţă, iar el invocă zisele temeiuri, conjurîndu-le să dăinuie mereu.

Existenţa, uneori, a toate cele, ca şi, nu mai puţin, a noastră însăşi, ne apare sub acest aspect.

(Paul Valéry,
Autres Rhumbs)

●

Conştiinţa ironică e, deci, tot pe atîta de mobilă, pe cît de staţionară e reaua conştiinţă ; mereu pe urmele unui vînat [...], ea se dedă, pe marginea minciunii, la acrobatice restabiliri de echilibru ; ca, însă, orişice acrobaţie, ea se constituie din propria ei mişcare [...].

Iat-o, în fine, ironia asta maliţioasă, scînteietoare ca diamantul şi foşnitoare ca şampania ; ea e şi dură, şi lucidă, lăsîndu-ne însingurăţi, ca pe marele, sărmanul Don Quijote, într-o lume fără de himere. Totul e pierdut, salvat e totul ! spune Pelléas în actul IV. Ceea ce e adevărat. Dar dacă, prin hazard, conştiinţa [ironică, **n.m.**] n-ar evita scandalul ? s-ar afunda în el ? i-ar prinde gustul ? — strivindu-se, apoi, de sol : biet acrobat vrednic de milă ?

Nici o mirare, dacă ironia vădeşte unele primejdii, şi pentru ironistul însuşi, şi pentru victimele lui. Manevra e, mereu, riscată şi, aşijderea oricărui joc dialectic, reuşita ei e în justeţe : un milimetru dincoace, — şi ironistul e luat în rîs de ipocriţi ; un milimetru mai încolo, — şi se înşeală pe el însuşi, cît despre victimele lui. Să te înhaiţi cu lupii, ţine de-acrobaţie, şi-l poate costa scump pe un stîngaci. — La ce slujeşte, pe de altă parte, un asemenea tur de forţă ? Să ne scape, cică, de iluzii... Dar sunt iluziile noastre, oare, chiar într-atîta de funeste, că trebuie —ca să le nărui ? — să te caţeri pe acest trapez volant ?

(Vladimir Jankélévitch,
l'Ironie)

●

Simţeam tragismul vieţii tale, al exerciţiilor tale ; jocuri de trapez, acrobaţie, falsele bombe, falsele scandaluri, — în adîncul circului străfulgerau colţii unor fiare de aievea ; jonglai atît de sus, atît de sincer, cu propriile-ţi cuţite, încît căderea era iminentă : ţi se vedea inima deschisă, de disperare, — sau de sfîntul har.

(Jacques Maritain,
Reponse à Jean Cocteau)

●

Săvîrşirea tinde către sfîrşire, sfîrşirea către desăvîrşire, dar desăvîrşirea se întoarce la săvîrşire. Căci, într-adevăr, ce este desăvîrşirea fără săvîrşire ?

Un om merge pe sîrmă : e o desăvîrşire fără săvîrşire [...]. Desăvîrşirea fără săvîrşire e o nedesăvîrşire şi un risc.

Este graţia cuvintelor bine căzute să deschidă sau măcar să redeschidă problemele. E suficient, parcă, să spui că poate să existe desăvîrşire fără săvîrşire, ca să treci dincolo de dansatorul pe sîrmă, invocat pe toate drumurile, şi să vezi că, iarăşi pe toate drumurile, dar de astă dată neştiut de noi, ne pîndesc tot felul de desăvîrşiri fără săvîrşire.

(Constantin Noica,
Creaţie şi frumos în gîndirea românească)

Colaj şi tălmăciri de
Şerban Foarţă

ION CARAION

INTELECTUALII ŞI PUTEREA POLITICĂ ÎN ROMÂNIA DE AZI

Remarcabilul om de litere care este profesorul Pierre du Bois, aici de faţă, şi căruia îi mulţumesc pentru această mişcătoare cinste, m-a invitat a vorbi — pe mine care, mă veţi scuza, nu ştiu să vorbesc — în faţa Dvs. despre situaţia intelectualilor în raporturile lor cu puterea politică în România de azi. Reflectînd asupra complexităţilor temei, mi-am dat seama nu numai că ea depăşeşte cu mult proporţiile unei conferinţe, dar chiar tratat în cuprinsul unei cărţi întregi subiectul acesta nu ar fi uşor de epuizat. Este cu exactitate motivul şi explicaţia disparatului caracter al consideraţiilor mele de azi. Nu aş fi avut cum sistematiza un material imens, cu aspecte aşa de diverse şi nuanţate, încît fără a le explica aş fi riscat să nu fie înţelese ; iar a le explica ar fi implicat nu ore, ci zile de discuţie.

Consideraţi, vă rog, prin urmare, mai mult ca pe o vagă introducere în temă, ca pe o destăinuire abia începută conferinţa mea de azi. Sau ca pe o sumă de fragmente fugare din cuprinsul unei lucrări ample, dificile, plină de ispite şi învăţăminte pentru intelectualii oricărui popor, a cărei elaborare cere timp îndelungat şi rămîne — ca orice nostalgie — un vis : visul eforturilor mele viitoare.

Poate.

Ca să nu par incomprehensibil în ceea ce am să vă spun, ar trebui să ne clarificăm anticipat asupra celor două concepte din titlul conferinţei mele, adică asupra noţiunilor de intelectual şi de putere politică. Fiindcă, măcar într-o accepţie şi măcar vag, România ca stat ce ştie astăzi totuşi cam ce este : singura ţară latină din estul Europei, devenită împotriva dreptului său de a decide, împotriva de asemeni a aspiraţiilor, vrerii şi sentimentelor sale, satelit sovietic după cel de-al doilea război mondial.

Nu voi da nici o definiţie — fie severă, fie lejeră — a noţiunii de intelectual. Nu numai fiindcă, aşa cum ştiţi, ea este o noţiune dificil de definit, graţie multelor nuanţe ce o alcătuie. Nu. Dar mai ales fiindcă n-aş dori ca din pricina sau a unei rigori poate sau a unei prea elastice şi laxe formulări eventual să mă pomenesc ici-colo eronat înţeles. Prin urmare, vă propun să acordăm ideii de intelectual conţinutul său cel mai general, acceptat îndeobşte în aproape orice conversaţie cotidiană :acela de posesor şi purtător de cultură. Preotul, magistratul, profesorul, gazetarul, arhitectul, medicul, omul de artă, omul de ştiinţă, matematicianul, istoricul, economistul ş.a.m.d. — să convenim încă o dată — ar fi cei mai mulţi, nişte intelectuali, pentru că în diferite accepţii şi grade, ei vehiculează cultură, şi au trecut printr-una sau mai multe şcoli superioare.

Deci **cultura şi puterea politică în România de azi** ar fi fost poate un titlu mai nimerit al celor expuse azi în faţa dvs. Dar şi aşa subiectul e greu de dezvoltat exhaustiv.

Cît despre a doua noţiune, aceea de putere politică în România de azi, apoi de peste trei decenii, această putere politică monotonă, anacronică, dură, antiumană şi în permanent conflict cu democraţia, cu raţiunea, cu justiţia, cu adevărul şi civilizaţia este samavolnic deţinută de un singur partid : partidul comunist... să zicem român. Mă exprim astfel, deoarece în teoriile şi practica sa el nu este decît o anexă ascultătoare a partidului comunist sovietic şi n-a ajuns la putere decît prin intervenţia armată a Uniunii Sovietice, care a impus ţării noastre un regim antipopular şi totalitarist. Ultimele alegeri libere în România (şi de altminteri singurele de după război) au avut loc în toamna anului 1946, acum — deci — peste 35 de ani, fiind complet falsificate. S-au furat voturile majorităţii şi aşa zisele alegeri s-au soldat cu fel de fel de victime, de morţi şi de deportaţi către pustiurile Siberiene. În locul celor legal aleşi, adică al reprezentanţilor democraţi ai partidelor istorice, sovieticii — care transformaseră România într-o ţară ocupată — au impus pe partizanii lor, total servili şi înstrăinaţi din punct de vedere naţional, care fuseseră pretutindeni aspru şi elocvent învinşi, deoarece totalul comuniştilor în august 1944, cînd ţara noastră întorcea armele contra naziştilor, nu urca nici la o mie. Iar prezenţa barbară pe teritoriul statului român a trupelor de ocupaţie sovietice, care ne şi anexaseră o parte din trupul ţării, dedîndu-se în acelaşi timp la mii de arestări, violuri, crime, jafuri şi continue acte de vindicaţiune, îi făcea şi pe aceia, aproximativ o mie, odioşi. De unde şi cum atunci s-ar fi putut bucura comuniştii, cei nici o mie de comunişti, de vreo majoritate în alegeri ? Imposibil de răspuns. Zdrobitor înfrînţi de realitate, ceea ce era şi logic şi democratic, ei s-au afişat biruitori, ceea ce nu era nici logic, nici nu ilustra realitatea. Ba dimpotrivă. Au falsificat complet alegerile, au înlocuit urnele adevărate cu urne mincinoase şi bazaţi pe ajutorul ruşilor, care deseori au intervenit direct, alte dăţi deghizaţi, şi-au arogat şi atribuit un succes pe care nu-l obţinuseră în fapt şi care nu le aparţinea de drept. Moscova a impus cu tancurile în România un partid evasi-inexistent, convenabil şi dedicat ei, compus de ea din spinări curbate, care să-i servească obedient interesele, ideologia şi imperialismul. Căci comunismul moscovit nu a fost, şi nu a rămas şi nu este, şi nu va fi niciodată, în considerabilă proporţie, altceva decît o formă deghizată a imperialismului rusesc.

În rîndurile abia înfiripatului partid comunist... român nu exista în 1946 nici o mare personalitate politică. Intelectualilor momiţi prin şantaj (ca să nu li se impute cine ştie ce pată din trecutul lor biografic) sau celor ademeniţi din motive rasiale ori dintr-un foarte necontrolat şi naiv idealism în plasele de păianjen ale aceluiaşi partid nu li s-a dat nici o pondere politică, aşadar nici o putere în partid şi în Stat, fiind cu toţii folosiţi doar la treburi secundare, în slogane şi desigur după cortină, unde era nevoie de priceperea şi competenţa lor neincomodantă. Pe singurul dintre ei admis în Comitetul Central şi lăsat la început cîtva timp să apară pe scenă în prim plan, ca ministru al Justiţiei şi ca ideolog, e vorba de Lucreţiu Pătrăşcanu, aveau să-l aresteze după doar cîţiva ani. Şi conform unor proceduri odioase, ce demult au devenit înăuntrul totalitarismului de stînga o tradiţie, aveau să-l acuze de trădare a partidului, de legături cu serviciile de spionaj occidentale şi să-l ucidă bestial în închisoare. Aceasta chiar după căderea lui Stalin ! Ca o dovadă în plus că ieri şi azi esenţa comunismului este una şi aceeaşi. O formală reabilitare postumă n-a fost niciodată însoţită de sancţionarea criminalilor morali şi materiali, bine înşurubaţi încă în ierarhia partidului. Ministrul de interne sub care s-a produs uciderea lui Pătrăşcanu e încă liber şi vesel. El are o pensie foarte mare şi-i folosit şi azi drept înalt consilier de specialitate în cadrul aceluiaşi minister de interne. Iar actualul şef al statului român, N. Ceauşescu, a aparţinut Comitetului Central din sînul partidului comunist român şi la data cînd, în şedinţă secretă şi extraordinară, se hotăra cu unanimitate de voturi, de către acel Comitet Central, asasinarea lui Lucreţiu Pătrăşcanu. Şi a votat pentru ea.

După ultimele alegeri „libere" de acum 36 de ani, încălcîndu-se flagrant stipulaţiile de la Yalta, aşa oarbă, absurdă şi fără nici o superioară concepţie politică de perspectivă cum s-a dovedit a fi acea nenorocită Înţelegere între învingători, la doar vreo jumătate de an, marile partide politice democrate şi realmente populare din România, cărora li se datora statul român modern, au fost grabnic desfiinţate sub diferite imputări şi învinuiri absurde, luîndu-le locul dictatura proletară. România fusese un stat monarhic şi regele fusese, asemeni Generalului de Gaulle, decorat de Stalin. Monarhul a fost alungat prin ingerinţele obraznice ale Uniunii Sovietice. Viaţa parlamentară a dispărut rapid. Liderii fostelor partide politice s-au pomenit peste noapte în închisori. Cvasi-totalitatea miniştrilor din toate partidele şi din toate guvernele existente în România dintre cele două războaie, şi în România din timpul celui de-al doilea război, şi în România de pînă în 1947 inclusiv, au fost arestaţi, majoritatea lor pierind în închisori. Cei rămaşi liberi şi-au plătit „libertatea" prin a deveni informatori.

Istorici improvizaţi — pe care îi stipendia şi controla K.G.B.-ul, — fără studii, fără competenţă, fără probitate profesională (de altminteri singura lor profesie adevărată s-a dovedit a fi înstrăinarea, trădarea şi participarea la asasinatul propriului lor popor trecut prin foc şi sabie) au confecţionat interpretări abracadabrante, insutenabile, fără urmă de temei ştiinţific, de argumente şi coerenţă logică, ale tuturor evenimentelor importante din trecutul depărtat sau apropiat al ţării noastre, siluind hilar adevărul. S-a mers cu aberaţia pînă acolo încît ni s-a negat pînă şi originea, lansîndu-se teorii trase de păr despre o provenienţă de natură slavă a poporului român (era un alt pas către încercarea de a fi încorporaţi total Uniunii Sovietice), de altminteri unicul dintre toate popoarele neo-latine care timp de aproape două milenii a conservat (în afară de morfologia şi sintaxa latină) şi numele strămoşilor săi.

Fiindcă de fapt nu există deosebiri fundamentale azi faţă de ieri în atitudinea puterii politice cu privire la intelectuali, voi enumera aici fapte care definesc şi caracterizează structural poziţia faţă de cultură a comunismului, indiferent de ora foarte exactă a istoriei.

Perioada stalinistă seamănă intenţional întru totul celei post-staliniste, doar metodele şi uneori machiajul diferă.

Spre deosebire de fascism, care era dictatura unui om şi se putea prăbuşi odată cu dictatorul, comunismul fiind — aşa cum se cunoaşte — dictatura unui sistem, dispariţia tiranului nu atrage inevitabil după sine răsturnarea dictaturii, ci o succesiune de alţi despoţi care duc mai departe sistemul, adaptîndu-l de fiecare dată circumstanţelor, specializîndu-se în subtilităţi şi viclenii noi, care să-i asigure viabilitatea. Scopul nu se modifică. Şi scopul constă în folosirea oricărei abile modalităţi de a inventa alt şi alt şi alt ambalaj de noţiuni aparent socialiste, aparent internaţionale, aparent contra burgheziei şi a exploatării, sub care să se camufleze cît mai bine, mai ameninţător, mai perfid şi mai periculos, imperialismul rusesc, intenţia dominării lumii de către ruşi. Doar ei, doar sovieticii, de aproape o jumătate de secol, din Japonia şi Afganistan pînă la Marea Baltică şi graniţele Austriei, sunt aceia care anexează teritorii străine tot dîndu-i cu comunismul şi se tot întind peste ţări şi provincii care nu le-au aparţinut, administrîndu-le ruseşte, aplicîndu-le o desnaţionalizare cumplită şi barbară, prin masive transplantări de populaţie, asasinări în masă, obscurantism dirijat şi desigur exterminarea intelectualilor, fermentul cel mai deranjant.

Alexandru Zinoviev, unul dintre cunoscuţii disidenţi sovietici, fost pînă acum cîţiva ani profesor universitar de filosofie în capitala ţării sale de baştină, reliefează că sovietismul e — fără eroare — rusism. „Je vous assure — scrie el — que si vous vous livrez honnêtement à cette étude, vous découvrirez qui le rôle réel de la population russe dans la création, la diffusion, la conservation de la structure sociale actuelle sur le territoire de l'ex-empire russe excède de plusieurs fois le rôle qu'y ont joué les Juifs et les autres nationalités, rôle qui se remarque d'avantage extérieurement et qui est fortement exageré. De sorte que la confusion des termes «sovietique» et «russe» ne fait qu'exprimer une verité historique." Şi tot el se exprimă despre Stalin cu următoarele cuvinte : „Qu'est-ce que Staline sans le stalinisme ? Un bonhomme de petite taille. Un séminariste raté analphabète". Să reţinem calificativul, deoarece puţin mai departe ne vom referi la acelaşi personaj.

După cum ştiţi, în 1939 s-a încheiat între cele două tipuri de dictatură, cel de extremă dreaptă şi cel de extremă stîngă, între fascism şi comunism, o înţelegere fatală pentru pacea lumii de atunci încoace, soldată cu milioane de

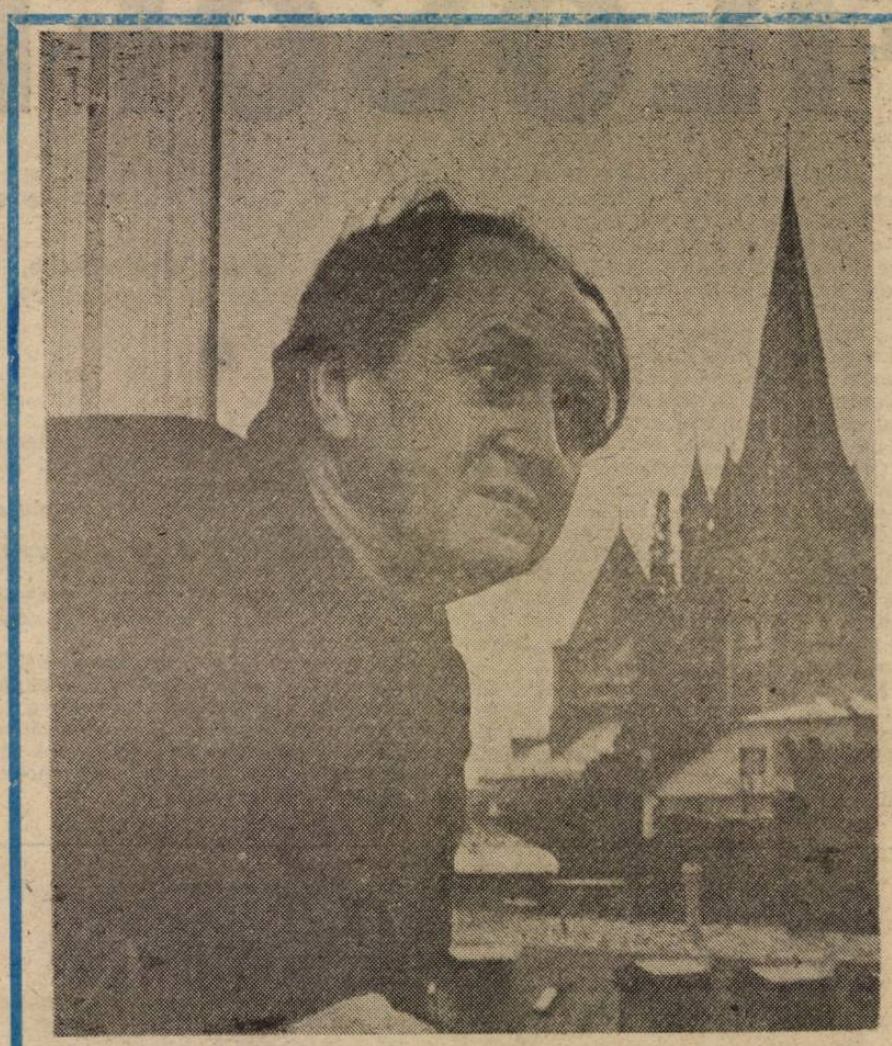

• O fotografie, datată decembrie 1981, îl înfăţişează pe Ion Caraion cîteva luni după ce fusese obligat să-şi părăsească definitiv ţara, exasperat de ravagiile dictaturii cauşiste, pentru a se stabili în Elveţia. De la fereastra apartamentului închiriat în Lausanne, la etajul superior al unei case pe o stradă din vecinătatea Catedralei, poetul scrutează cerul. I s-ar putea citi pe chip preocuparea pentru ziua de mîine, dar şi o concentrare meditativă asupra celor trăite. Privirea lui nu pare orientată către o ţintă precisă. Poate că era îndreptată mai mult spre înlăuntru, sub imperiul irepresibilei nevoi, stimulate de ambianţa libertăţii mult rîvnite de a se lămuri pe sine şi avatarurile sale dramatice în confruntarea cu istoria ultimelor decenii. Tocmai în calitate de depozitar al unor experienţe capitale, vegheate de conştiinţa şi exigenţele creatorului, Ion Caraion primea din partea catedrei de istorie de la Universitatea din Geneva invitaţia de a contribui, prin mărturii proprii, la edificarea opiniei publice cu privire la infernul totalitarismului roşu. Expunerea a avut loc în primăvara lui 1982. Textul, rămas inedit, ne-a fost încredinţat de văduva confratelui nostru, doamna Valentina Caraion, în vederea publicării. Este un minim omagiu cuvenit memoriei celui ce se stingea din viaţă, în exil, la 21 iulie 1986. Amintirea lui merită întreţinută printr-o iniţiativă editorială adecvată, de natură să repună în circulaţie întreaga sa Operă.

Geo Şerban

victime de rasă și clasă. E vorba de pactul Molotov — von Ribbentrop, prin care două state-agresor și două ideologii care juraseră fiecare în repetate rînduri moartea democrației și a libertății individuale își dădeau mîna, ca să împartă Europa și apoi, în etape, restul pămîntului încă de pe atunci prea mic. În urma acelui pact, România a pierdut în 1940, pentru un an, mari părți din teritoriul său. De conivență cu Hitler, rușii ne-au răpit două provincii : Basarabia și Bucovina de Nord. În acel an, copiii românilor din Basarabia și Bucovina de Nord au trebuit să învețe pentru prima oară după manuale școlare întocmite în și de Uniunea Sovietică. Le aveau tipărite gata, dinainte de ocupație. Se preparaseră. Ei bine, în același an, așadar 1940—1941, mi-a fost dat să citesc într-un abecedar sovietic pentru copiii noștri din teritoriul robit următoarele trei fraze cu care începea o lecție elementară de științe naturale. Ascultați-le întocmai. Scria așa : „Tovarășul Stalin ne învață că gîsca are două picioare. Tovarășul Stalin ne învață că trupul găștii e acoperit cu pene. Tovarășul Stalin ne învață că din penele găștii se fac perne și altele, iar carnea sa e bună de mîncat". Firește, nu carnea tovarășului Stalin era bună de mîncat, vă dați seama, ci a găștei, despre care același mare înțelept și genial tovarăș știa atît de multe.

Și totuși, pe lîngă seminaristul și ornitologul Stalin „á moitié analphabète", care știa atîtea despre gîscă fără să fi călătorit, actualul conducător al României — care însă a călătorit prin toate continentele în afară de Antarctica — se situează sub capacitatea minimă de cuprindere a oricăruia din termenii menționați în dicționare spre a sugera vidul.

Dacă un om politic strein merge în România și vrea să se întrețină cu președintele țării (autor — în cazul că o astfel de informație vă scapă — a peste o sută de volume din care n-a scris personal nici unul, traduse în mai toate limbile pămîntului, însă fără a se menționa, ca și cînd ar fi fost scrise direct în acele limbi) sau dacă același om politic strein își manifestă dorințe de a se întreține cu soția mai marelui țării (considerată savantă în chimie, deși ea încă nu știe sigur nici formula chimică a apei) va trebui să recurgă la un interpret. Cele două eminențe nu cunosc bine sau gramatical nici măcar limba română. Care, vă asigur aici, nu este foarte ușoară.

Dacă o personalitate culturală streină vizitează România și i se oferă ocazia sau i se acordă favoarea să se vadă cu oameni de cultură români, aceștia sau vor fi flancați de niște mari factori de răspundere în destinele și orientarea culturii, care de cele mai multe ori nu știu nici o limbă străină, sau nu vor dispune de dreptul de a-i vorbi străinului decît prin interpret, spre a nu-și jigni superiorii. Acești directori de conștiință, superiorii, sunt proveniți totdeauna din rîndurile activiștilor de partid. Un activist de partid în comunism înseamnă foarte pe scurt și foarte cu precizie un om de origine socială sănătoasă, adică proletară, care-și datorează complet ascensiunea fidelității arătate liniei partidului și care se găsește fără excepție în serviciul poliției politice. După o astfel de întrevedere, musai și cu regularitate, fiecare dintre participanții părții românești e obligat să înainteze către serviciul de cadre al instituției căreia aparține, prin urmare către poliția instituției, o notă informativă despre cele discutate. Este pricina pentru care de regulă discuțiile acestea între personalități culturale streine și oameni de cultură din România sunt fără excepție de o platitudine și de o plictiseală agasante. Cei aleși ca să participe la ele, chiar dacă sunt uneori minți inteligente și talente reale, ceea ce se întîmplă adesea, ei se tem să vorbească, rostind numai banalități care-i feresc de orice prejudicii. O experiență îndelungată a lor și a altora, severă și îndelungată, i-a obișnuit că așa este mai prudent.

Dacă un simplu turist străin merge în România, curiozitatea sau hazardul sau amîndouă pot să-l pună adesea în relație cu oameni de un remarcabil nivel cultural, deși ei nu îndeplinesc decît îndeletniciri modeste sau periferice, ca de exemplu muncitori fără calificare pe șantierele de construcții sau doar cu mici calificări de strungari, tractoriști, tapițeri, instalatori, electricieni, ca de exemplu șoferi de taxiuri; ca de exemplu vînzători de pîine, lapte sau dulciuri, de legume și zarzavaturi, de ziare, chibrituri, înghețată și sifoane : ca infirmieri, bucătari sau oameni de serviciu prin spitale, hamali prin gări și porturi, curieri, chelneri, conductori de tramvaie și autobuze — ș.a.m.d. Toți aceștia sunt de fapt niște intelectali renegați din realele lor profesii și specialități, pe care le ocupă adesea elemente nepregătite și incompetente, însă, bucurîndu-se de mai multă încredere din punct de vedere politic sau le ocupă numeroșii fii și numeroasele rude apropiate ale membrilor conducerii de partid, cărora trebuie să li se găsească plasamente convenabile și avantajoase, deși ei sunt departe de a ști să le onoreze.

E suficient să vă spun că o femeie recrutată din tagma fostelor miliției ce ocupă de cîțiva ani în România postul de ministru al Învățămîntului, în timp ce multor notorii profesori universitari li s-au retras și li se retrag diplomele, dreptul de a preda și însăși libertatea, fiind acuzați de cîte în lună și în soare, azvîrliți în temnițe sau chiar livrați morții. Pentru că oricine s-a afirmat în viața publică românească pînă la instalarea comuniștilor la putere are o biografie și avînd o biografie i se poate imputa că a servit regimurile burgheze ale trecutului, sau monarhia, sau armata, sau biserica, sau filosofia idealistă, sau cosmopolitismul, sau sionismul, sau democrația de tip occidental, sau că a fost naționalist, sau că are niscai rude sau niscai studii în străinătate, sau că a luptat în război contra Uniunii Sovietice, sau că a frecventat într-o perioadă prohibită biblioteca franceză, americană, engleză, germană, sau că a scris unui prieten din Vest, sau că a primit presa din Apus etc., etc., Orice soi de învinuire e posibilă, îndeosebi dacă ea privește pe un intelectual. Intelectualii sunt suportați numai în măsura în care aduc servicii partidului și poliției, elogiind realizările regimului sau denunțîndu-și colegii, prietenii, cunoscuții. Rareori o invitație personală adresată unui om de cultură din România ; sau o bursă acordată unui artist, unui profesor, unui intelectual de marcă ; sau un premiu, o distincție, un comentariu favorabil ce scot în relief persoana și personalitatea, lucrările și contribuțiile unui om care contează în lumea spiritului, rareori atari importante recunoașteri (cu care s-ar mîndri orice țară de pe lume) fac plăcere actualei puteri politice românești sau nu procură neplăceri subiectului. Pe cînd în lumea civilizată orice stat își apără cetățenii și lucrează în sensul bunei lor stări din toate punctele de vedere, în statul socialist român (și știți că situația este aceeași pretutindeni în comunism) cetățeanul e privit cu ostilitate și suspiciune, ca un prezumptiv și permanent posibil adversar. Statul comunist nu are încredere în nimeni niciodată. El se apără de toți și de toate, comportîndu-se cu premeditată bănuială, ură, agresivitate, bădărănie, violență și intenție de a conserva în om frica permanentă, iar toate acestea nu numai față de fiecare dintre pașnicii, dintre speriații, dintre mereu amenințații săi cetățeni, dar și față de membrii lui de partid, și față de mai micii sau mai marii responsabili în diverse posturi de conducere, și față de alcătuitorii Comitetului Central sau de miniștrii guvernului, mai efemeri decît frunzele arborilor toamna. Singurul ins asupra căruia nu se exercită suspiciunea și amenințarea este șeful statului și al partidului, deținătorul deci exclusiv și în exclusivitate al puterii, adică însuși omul care exercită el, prin întreg aparatul său represiv, suspiciune și amenințare asupra tuturor celor din jur, excepție făcînd propria-i familie, plasată în fel de fel de posturi cheie. Comportamentul acestui achizitor de puteri și de putere discreționară este cazon, abuziv și de un autoritarism vulgar.

Sunt aproape zece ani de cînd unul dintre foștii titulari ai unui foarte important minister îmi mărturisea rușinată că în ședințele de lucru președintele republicii îi înjură, între el și ei — miniștrii — neexistînd raporturi de colaborare, ci de aspră subordonare. Fără a-i consulta niciodată, el ordonă permanent. Iar stereotipele comenzi executorii le sunt adresate pe un ton veșnic răstit, ca ultimelor slugi dresate să răspundă mecanic „Am înțeles, să trăiți, Tovarășe Președinte !" Atît și nimic mai mult. Închipuiți-vă așa ceva în Elveția... Vocabularul penibil și agramat al șefului statului se reduce la cîteva zeci de cuvinte, multe rostite eronat, căci cultura sa e nu deficitară, ci inexistentă. Însă el se consideră orator și ține în fiecare zi un discurs sau două. De fapt, același discurs de ani de zile, în cursul căruia dă din mîini, e maniac, și se strîmbă ca și cînd ar face cu ochiul unei fantome zărite numai de el. Ceilalți tremură, nu contează și aplaudă. **Omul, cel mai mare capital** — în fapt la ce se reduce și ce înseamnă ? O compoziție de gelatină, o lozincă, un automat, un cobai, un compot în care spaima, servitutea și dresajul s-au amestecat cu îndobitocirea. Omul nou e un biet vierme social. Un biet actor de două parale, pe care mizeria ideologiei îl silește să-și aduleze în fiecare clipă — cu o cît mai accentuată exagerare — superiorul, de umorile căruia depind pîinea, libertatea și viața sa deplorabilă. Iar adeseori, deasemeni existența familiei sale.

(Continuare în numărul viitor)

iolanda malamen

Legea trandafirie

Vicleană lumină, labilă contemplare îmi tale creierul.
Șubred adevărul mi-l însușesc egolatru,
terifiante lacăte închid și deschid legea și spiritul.
Iată : o mînă este liberă și alta nu,
cu un genunchi apăs pămîntul înflorit,
cu celălalt pipăi smoala,
cu un umăr împing în cringuri copiii,
cu celălalt zidesc un înger în somn.
Mihnire, întîmplare pierdută în trupul altei întîmplări.
Simt soarele ca o durere
gura vulnerabilă, grea de cuvinte.
O, Doamne
atîta mirt cît să încapă după ureche, atîta realitate
tăvălindu-se mecanic.
O, doamne
am ocolit legea trandafirie.

Pentru milă și plînș

Uneori, febril mă compun și mă descompun într-o
mătăsoasă confuzie
o ,nimeni nu mai iubește cu adevărat metafora
îngrețoșată de logică ;
între mine și eroare este o apă adîncă,
de netrecut, de neprivit trupul ei țeapăn...
De la bun început mi-am retezat una cîte una
hainele bleu, docile
în burta unei balene m-aș fi pierdut fără noțiuni
despre moarte,
dar inima mea ce un zid, și tu, inima mea ca un zid,
zidul meu plin de sînge
Maria, gura ta plină de soare, pumnii tăi gîtuind
umbre,
dar inima mea (ca un zid), împlinește un veac
și mai bine.
Ca o crimă e dragostea ta.
Cu o plută de plumb Tatăl vine spre mine
ne-am trezit amîndoi stăpîni pe aceeași pojghiță
de stea ;
într-o zi va vorbi de sîngele nemișcat.
Copiii mei (vene distincte), săpători ai utopiei,
ai cuvintelor mele,
eu ard de umilință, de neputință, de formă fără fond,
de cenușiu —
împing din gură țipetele ca niște gloanțe,
senzație pînă la teamă că cineva ar construi
din trupul meu
o botniță înnăbușitoare pentru milă și plînș.

Mi-am inventat o retragere

Prin resturile mucede ale cerului de aprilie
m-am trezit :
în frazele pătimașe nici răul, nici binele nu sînt
o turmă divină.
Bătătorind noroaie îmi contemplu frica (vulpe pîndind
un lacăt),
rețină încălzită la soare ca o șopîrlă,
sînge cîntînd în gura mea.
S-ar putea ca un cîine să mă creadă umbra lui
credincioasă,
ghetele stacojii să fie îngeri de pază.
Cu un vis răscolesc visul, criterii hohotind
de nimicnicie,
ghemuită între cele mai negre cuvinte
inventez o retragere.

Orașul

Marmora o lungă beatitudine, ura și cerul deasupra
ca o scuză
sîngele înflorindu-te, cimitir, crematoriu de zile,
de fragede
nevroze, de creierul fără prihană al nostalgiei.
Dacă deschizi ușa afișe pregătind moartea —
copilașul rozaliu din parcul de ieri, strivea cuvintele,
spinteca
umbre și frunze și alte și alte răstălmăciri...
Mă lipesc de pereți, cuvînt cu rădăcină cu tot,
stentori, corifei, purgatorii de mucava, lumina
ca un lemn
în putrefacție, Ev Mediu înflorind. Mai presus
de lumină-oroarea,
mai presus de moarte puterea de-a strivi.

O, Doamne, O, Doamne, O, Doamne (îmi descarc
de cuvinte creierul
ca pe o armă automată) și noi răstălmăciri : destinul
unui mort —
— așa ceva mi se urlă —
așa ceva sugrumă zorii cu forța unui șarpe pregătit.

cucerește-l !
fă din mine coaja purpurie a cuvîntului !
Galopantă viziune, stîlpi înflorind ca niște cimitire
primăvara
„Cum v-ați pregătit discursul ?
E linced ? E proaspăt ? Discret ? Imbecil ? Furtunos?"
Traume însoțindu-mă ca niște porumbei credincioși,

valeria manta

ZIDUL

Dorin merge în frunte. Pe urmă venim noi, adică, Mircea, Diana și cu mine. Port sandale ieftine din pînză, prin care intră țepii uscați ai ierbii cosite și mă zgîrie. Că înaintez clocotind de furie, asta-i la îndemîna oricui să ghicească : și pentru zgaibele de pe picioare, și pentru plimbarea fără rost, și pentru că n-am cum să preiau conducerea și să-i determin pe iubiței să ne întoarcem. La îndemîna oricui, în afară de Dorin. Ditamai namila, bun la încărcări-descărcări mărfuri în gară, a dat în mintea copiilor și se mai pretinde intelectual. Ne face de rîs clasa socială, aia e ! În loc să mediteze la condiția tragică a profesorului în mediul rural și să se revolte, el e epicureu. Gustă bucuriile vieții în sînul vèrgin al naturii. Et in Arcadia ego, ce sinistru ! Îl privesc și mi-e silă : filosofia lui simplistă, caricatură a indignării mele metafizice.

Dacă aș avea măcar simțul umorului, mersul nostru în formă de trifoi cu patru foi, angajat, în slalom printre căpițele de fîn, m-ar distra. M-aș simți, cît de cît, bine. Nu mi-ar veni să rîd, sigur că nu, sînt ani de zile de cînd n-am mai rîs, nici măcar de prostia omenească. A genialilor. Cu atît mai puțin în clipa de față, în care aș fi capabilă să-i ard vreo două lui Dorin, peste căpățîna aia tuguiată (seamănă cu picturile lui Modigliani) doldora de planuri istețe, aprobate cu entuziasm de Mircea și Diana.

În două luni, n-a fost zi fără escapade, fără proiecte duse la bun sfîrșit, fără hărmălaie și fără toți copiii satului adunați în ogradă la noi. Prea puțin i-a păsat lui Dorin că am venit să mă întremez (așa zice mamaia), adică să adun puteri pentru reînceperea calvarului. Se vede treaba că pe el nu-l omoară legea învățămîntului, planul de școlarizare și planurile de lecție, nici practica agricolă multiprelungită, nici peteapeul, nici informările politice, nici compozițiile cu subiect unic și impus, nici spectacolele omagiale, e senin, nenorocitul, blajin și împăcat cu toată lumea, și s-a strîmbat de rîs cînd i-am spus că-i bag în mă-sa pe toți timpiții cu patru clase primare, care ne învață ce-i aia educație modernă și cum se formează omul multilateral dezvoltat. Mai e puțin și începe bîlciul. Și-așa se consideră că avem prea mult concediu.

Zău c-ar merita să-i atrag atenția caricaturii aștelia nereușite (după Modigliani, cum am zis), că n-am venit la munte ca să-i ofer momente păsuniste de relaxare. Dacă ar fi fost să am agendă de lucru, aș fi făcut scurtă la mîini notînd : prins pește, deși nu suport pescuitul, adunat pietricele colorate, adunat buruieni pentru ierbar, adunat insecte pentru insectar, cosit, scăldat Trotuș, iar adunat buruieni, iar pescuit, învățat turcă, oină, sotron, fotbal și „Nu te supăra, frate !", pus pene în păr — chiuit ca indienii, cotrobăit poduri, beciuri și cotețe la de-a v-ați ascuns... Și cîte și mai cîte, în silă.

Adică nu în silă, cum în silă, de ce tocmai în silă ? La urma-urmelor. Mircea și Diana sînt copiii MEI, nu-i puteam lăsa în voia soartei și în grija lui dom'profesor din Șipoteni, să-i distreze cum îl taie pe el capul. Mă întreb acum de ce-a ținut morțiș Dorin să se bage între mine și ai mei, ca să mi se aprindă beculețul de alarmă, care va să zică ai grijă, stimabilo, individul ăsta trage spre el ceva ce-i numai al tău, îți influențează copiii, deja le-a sucit capetele și tu ești pe lîngă ei, vorba aia, ca o cloșcă pe malul apei, chemîndu-și înfiorată puii de rață.

Ce-a fost pînă acum, treacă de la mine, dar cum aș putea suporta o plimbare în genul celei de față, interminabilă, pe un drum care vine de nicăieri și duce niciunde ? Nu-mi mai simt picioarele de osteneală, iar ei saltă și cîntă fără grijă și n-au întors măcar o dată capul, să vadă dacă mai sînt ori nu în urma lor. S-a terminat și cu distincția de orășeancă : îndoi genunchii cînd păsesc, arunc tălpile greoi (s-ar putea să fi avut printre strămoși vreun iubitor de dinozauri), iar umerii încovoiați mă fac să par de-o sută de ani. Atîția are mamaia, dar mai dreaptă merge ea decît mine. Mai vioaie. Eu nu pot. Mă enervează lumina acestei zile, mirosul de fîn cosit, sonoritatea coaselor și a vocilor pe care le simt pe undeva, prin apropiere, vocile mai ales, timbrul și modulația lor, fără ca vreun enunț să se ordoneze inteligibil. Aud și nu înțeleg, de aici panica neverosimilă, repet, neverosimilă, căci, dacă e să fiu rezonabilă, plimbarea asta-i o plimbare nevinovată, nu mă obligă nimeni să merg pe sub apă și să aștept aplauzele florei și ale faunei acvatice. Just. Și mi-e silă de toată văicăreala asta, perfect încadrată în ceea ce criticii literari numesc, de cînd, hăul, monolog interior.

Că de așa ceva mai sîntem buni, numai de așa ceva, și ar trebui să i-o spun și deșteptului de Dorin, ca să știe și el că știu și nu-mi convine. În acest moment, valabilă nu e, totuși, decît ura pentru băgărețul din Șipoteni, zglobiu, infantil și probabil că nu chiar în toate mințile. Că altfel nu-mi explic de ce s-a îndrăgostit în asemenea hal de doi copii străini, pe care o să-i mai vadă la sfîntu' așteaptă, că am eu grijă de toate, după cîte-am răbdat.

Ei da, bine că m-am poticnit : rană la degete îmi mai lipsea, nu-mi erau de-ajuns zgîrieturile. Strîng din dinți și merg mai departe, țin pasul cu ei, nu mă dau bătută nici de-ar fi să-i urmez tîrîș. Cînd trăia Matei, n-aveam încotro, trebuia să accept că sînt copiii mei și ai lui, dar acum sînt numai ai mei și n-am să-i las la cheremul primului venit, fie geniu sau netot.

Trecem acum pe sub crengile împletite a doi fagi, pironiți de-o parte și de alta a unui început de cărare. Rădăcinile alcătuiesc trepte cu lut galben deasupra, uscat. Altă poiană, în vale.

Mă izbește o senzație ciudată, e ca și cum spațiul și timpul ar îngheța sub privirile mele. Brazde verzi, iarbă încremenită, puncte aurii, albe, roșii, sinilii, flori reduse la simple figuri geometrice, o casă, printre ele, o odaie de fapt, cu acoperiș într-o singură apă, toate mi se par ca de pe altă lume, plăsmuiri de pictor naiv și sentimental. Mimesis rudimentar.

Am rămas mult în urmă ; cei trei au coborît înaintea mea, fără să se împiedice în ramificațiile perfide, amestecate cu pămînt, care mă opresc să înaintez grăbită, să-i ajung, să-i cert și, poate, să-i conving să ne întoarcem.

Un șir lung de furnici, incredibil de mari, îmi taie calea. Nu-mi pasă de furnici. Calc zdravăn, pîrtie fac printre ele, am ucis cel puțin o duzină. De ocoluri creștine și de comuniune cu natura nu mi-a ars niciodată. Cu atît mai puțin acum.

Brusc, încep să alerg. Nu știu ce mecanism psihologic a dus la comanda fugii, dar ea vine însoțită de o stare de teamă și rușine, iar reacția corpului, incontrolabilă, e de piatră scăpată din praștie. Alt obstacol : un stup. Nici nu l-am văzut, verde cum e, ca iarba. L-am răsturnat, dar nu are nici o importanță. BA ARE.

Un cerc agresiv de insecte îmi oprește goana. Încă nu atacă. Bizîie asurzitor, cerc îngroșîndu-se, alb-auriu, în mișcare de rotație suspectă. Mi-e frică. Acum aș vrea să fug și nu pot. Nici să țip nu pot. Nu vreau. N-am să cer ajutorul lui Dorin. N-am să mă fac de rîs în fața copiilor, pentru niște albine bezmetice. Una din ele mi-a simțit spaima. Se repede și-mi înfige acul în obrazul drept. Celelalte o urmează, se năpustesc năpraznic asupra mea. Durerea localizată în zeci de puncte îmi este de folos : încep din nou să alerg, lovindu-mă cu palmele haotic, peste tot pe unde simt înțepături. Și un gînd se insinuează scîrbos. Cinic. *Afacerea miroase a basm de la o poștă. Călătoria inițiatică a lui Făt-Frumos, bună pentru a reliefa, prin contrast, marile lui calități în plan social și moral. Stereotipia basmului.* Ei aș, n-au nici o legătură una cu alta. Somnul rațiunii naște monștri, asta-i tot, era mai cinstit Goya decît mine.

Cinismul n-ajută la nimic. Miroase la fel de urît ca și frica. Mai ales că în fața mea a apărut un zid. Incredibil : un zid. Beton armat, operă a unor constructori cu precis conștiință înaintată. N-am cum sări peste zid. Dincolo de el sînt copiii mei, îi aud rîzînd și nu înțeleg pe unde au putut trece. Strîng pumnii cu furie, pînă simt cum intră unghiile în carne : pe unde au trecut ? Cît vezi cu ochii, zid înalt care crește și tot crește, constructori nevăzuți dau zor, hotărîți să despartă prin el, pentru vecie, oameni, pămînt și cer. Nici un ocol nu e posibil.

Privesc îndărăt îngrozită. Mai bine nu priveam. O viperă, la cîțiva metri I-am recunoscut pata întunecată de pe cap, zigzagul de pe spate. Nu vreau să țip. Nu trebuie să cer ajutorul lui Dorin. Mă reped orbește în zid și el mă aruncă înapoi ca pe o minge de cîrpă. Zdrențuită. Iar privesc peste umăr : adusă de privirea mea, reptila se apropie, nu sare, nu încă, mi-o fixez pe retină hipnotic și definitiv, nu pot închide ochii, să n-o mai văd, e un coșmar, mă bîlbîi în șoaptă, e un coșmar, și nu mă pot trezi, e un coșmar...

Am halucinații, precis : între mine și viperă, ecran cu imagini paradisiace, pajiște luminoasă, flori mici, purpurii, întunecate, cu mireasmă de vanilie, albul liliachiu al roiniței, odoleanu, și pojarniță și nalbă, izbucnirea sălbatică a frunzelor de roruscă, arome amestecate, iarbă cu fir moale-n vînt mustos, șofran, mentă și sulcină... Mă mint inutil, tot ce există e dincolo de zid, nimic dincoace, nimic, deja imaginile pîlpîie și se sting dureros, aici e doar primejdia, e amenințarea și e frica, aici, dincoace de zid.

Simt cum vipera se pregătește de sărit. Mă arunc fără milă în zid și urlu disperată, Dorin, ajută-mă, Dorin, nu vreau să rămîn singură, Dorin, ajută-mă, Dorin.

adrian costache

PORTRET

Ți-aduci aminte Emanuel ?... (Bătrînule acum, oricît nu ți-ar conveni acest lucru, descoperindu-ți răutăți pe care nu ți le știai, învățînd indiferența, cinismul și blazarea, lăsîndu-te în voia zilelor pe care ți le-ai crezut fără capăt, ...și pragmatic acum, după ce toată viața ai fost un idealist, un adolescent căruia nu-i lipseau decît acneele, căci avea viață sexuală, și pe care eu îl priveam întotdeauna cu un fel de mirare ciudată, uimit de cîtă varietate era în jurul meu...) Ți-aduci aminte de mișcarea vîntului din seara aceea ?!... A fost ca o briză, te-a mîngîiat c-o blîndețe de care n-a fost în stare nici o femeie din cele cîteva pe care le-ai cunoscut mai îndeaproape, și nici din cele pe care le vedeai și-ți plăceau și-ți imaginai gesturile lor cu care învingeau asprimea bărbatului,.... ca o briză care te-a făcut să arunci de-o parte toate drojdiile acumulate de mult timp și toate senzațiile prezente, așteptînd încă o dată mîngîierea brizei. Ai închis ochii și ea a venit ca și cum o mînă nevăzută îți filigrana chipul... Portretul tău făcut din vînt — sau autoportretul, pentru că aveai senzația că și mîna ta se mișca, lucra — cineva te fixa în aerul cosmic, îți lua masca ta îmbătrînită și o fixa în mișcare-nemișcare...

Abia atunci, în seara aceea, ai fost în stare să-ți aduci aminte lucid toată tinerețea ta irosită. Niciodată pînă atunci! ...Niciodată în stare... Și cîte încercări, Doamne !... Dar chinuit, egoist, feroce, cum ai trăit, lipsindu-ți acea seninătate de care doar vorbeai, (îmi vorbeai mie cu patos !) a clasicului, învins de propria ta dramă, presimțind timpul și pierderea ta în oceanul ei, ai uitat să trăiești. Înspăimîntat de faptul că tu însuți vei fi bătrîn, ai uitat că tot tu ești, ai fost și tînăr, ba chiar fascinat o vreme de un mit al tinereții, reprezentat de vărul tău Cabel, cu iubirile lui și cu petrecerile lui și cu cîntecul acela al vremii lui — și o vreme și al vremii tale — Porumbița albă sau așa ceva;... și așa te-ai prăbușit într-o încercare de a stăpîni viitorul, adică exact lucrul care nu poate fi stăpînit... Și azi mă întreb : oare n-ai știut că omul nu e decît stăpînul mirat al propriului trecut ?!... Se pare că nu... Vai ție, ți-aș spune acum, ca în vechile cărți, dacă nu m-ar stăpîni o teamă (nejustificată poate !) cum că aceste cuvinte, acest dispreț, mi s-ar adresa mie în egală măsură ca și cum cu aș fi tu și tu ai fi eu.

Ți-aduci aminte, așadar, vîntul ? Și degetele lui și toate clipele pe care ai fi putut să le repeți în acele secunde?!... Tinerețea ta consultă haotic și habotnic totodată?!.. Nefirescul, în tot ce ai crezut, ai înțeles tu din jur?!... (Deși aproape sigur îmi vei spune că nu există rețete, că fiecare trebuie să trăiască așa cum simte el și asta e fericirea... Dar atunci, îți voi zice, tu ce regreți în această seară, bătrîn — adică, mai degrabă, îmbătrînit, nu bătrîn ! — dacă fiecare trebuie să trăiască potrivit gîndului său, de unde regretul oare ?!... Unde e acel echilibru de care ți-am mai vorbit, acea împăcare cu sine, acea armonie așa cum o simți acum sub mîngîierea vîntului ?!... Întotdeauna vine regretul, îmi zici tu, întotdeauna, iar echilibrul e numai un vis al unei lumi care a spus și care în bună parte e și ea un vis...).

Ce frică de viață a fost în tine, nefericitule!... Și ți-o ascunzi sub formule abstracte care ascund filozofii găunoase, ale ratării !... Și doar atunci cînd plecai în vacanțele tale, multe și puține, abia atunci te regăseai parcă, sosea în tine ca un călător bătînd la propria dar neștiuta lui poartă, adevărul vieții tale și tu păreai să trăiești cu adevărat !... În lucrurile adunate în hol, pregătite pentru bagajul de-o lună, în casa lăsată curată, în femeia ta (pentru care aveai — pentru prima oară, de fiecare dată parcă — timp), femeia despre care nu știi nici azi dacă a fost frumoasă sau dimpotrivă, deșteaptă sau altfel, căci asta — ți se părea ție — ar fi putut să-ți ordoneze viața, să te așeze pe o treaptă a ei,... și pe care, descopereai atunci, o iubeai, sau mai degrabă voiai s-o posezi atunci, fiindcă era ceva nou și tulburător în tot ce se întîmpla în acele momente, dar mergeai întotdeauna prea repede cu gîndul și posesiunea se consuma mai înainte mental, și atunci interesul îți scădea din nou, ca apoi să reapară în mașina care vă ducea, sau la volanul căreia erai tu însuți sau în camere de hotel...

Și vîntul acesta care ți-a căutat chipul — pipăindu-ți masca — care mereu ți l-a căutat în găsirea liniilor portretului !...

Cam asta e tot... Cam puțin vei zice, îmi vei spune eu însumi,... dar acesta e meritul tău. Și-ți pui un milion de întrebări în legătură cu tinerețea ta dusă — nici măcar dragoste destulă ! — cu bătrînețea ta, deși nu ești atît de bătrîn pe cît vrei să pari,... dar ți-a intrat în sînge *trăitul-înainte*, stăpînirea nebună a viitorului, cînd ți-am mai spus de atîtea ori că omul nu-i stăpîn decît pe trecut... Și ce rămîne din toate aceste lucruri decît legenda despre frumusețea ta morală, despre echilibrul tău (paradoxal, nu ? dar oamenii din jur asta cred!) despre felul tău superior de a trăi, și toate mă înspăimîntă de parcă mi s-ar potrivi mie însumi și nu portretul tău l-aș face, ci autoportretul... Blazatule, cinicule, nefericit îmbătrînit, nu pot să te disprețuiesc așa cum aș vrea... Păreri de rău pînă la capăt pentru această iubire jalnică și absurdă cu care te-am înconjurat uneori, o Doamne !... Clipa aceea, Emanuel ... Clipa aceea a rămas. Doar ea în disperarea noastră, a amîndoura. Migala cuiva care ne pipăie orb chipul, căutîndu-ne masca pentru nemurire, cu mîinile lui de vînt, fixînd-o pentru eternitate în nemișcare ori în mișcarea lumii... Fără s-o poată vedea nimeni, nici tu, nici eu, nici alții, dar îngrozitor de prezentă, ca o răsuflare urît mirositoare... Un portret nevăzut, paralel cu legendele noastre. Un autoportret, Emanuel, asta e, nu știu dacă-ți dai seama, sau legenda te-a înghițit de mult cu totul și numai cu am mai rămas, că vorbesc ca o pasăre fără grai despre tine sau despre mine...

paul vinicius

natură moartă

în camera mea toate paharele-s ciobite.
patul scirție scaunele s-au deșelat.
doar masa de scris mai deschide contururile.
o ginganie rătăcită se lovește de geamul ferestrei.
înăuntru în creier e cald.
acolo tu te dezbraci
cu spatele la tabloul agățat de perete.
copiii își iau notițe despre alcătuirea ta
inima ți-o desenează cu albastru.
„bună-ziua, to'arășa !" — și te lasă singură
albă și goală în creierul meu.
în cameră-i frig și ce grea este pagina albă.
o ginganie se lovește de geamul ferestrei.

(fragment din poemul CARBON)

apărarea siciliană

lunar își plătea sotizația, se bucura sincer de fiecare duminică legală, își iubea familia atît de mult încît renunțase la pămînt și o impăiase, zilnic îi ștergea de praf cu o cîrpă moale (tatăl, mama, soru-sa mai mică și bunicii), stăteau nemișcați, așezați în jurul mesei din sufragerie, soră-si îi schimba din cînd în cînd coafura să vină băieții — și veneau, îi ascultau liniștea, îi scriau cîteva cuvinte mici pe pielea dezgolită — el îi conducea la tramvai, la întoarcere îi spăla soru-si brațele pînă cînd dădea de alb, își cerea iertare de la restul familiei (i se părea că bunicul tușește, încurcat), avea un fel al lui de a ți tandru, de a te pune pe gînduri cu batista lui veșnic vișinie, cu felul în care privea sălciile toamna cînd capul i se tulbură încet-încet în apa verzuie din lac, b..iat bun, domnule procuror, cine-ar fi crezut ?, cine-ar fi crezut că într-o bună zi se va pierde cu firea, că va demonta televizorul bucată cu bucată scoțîndu-i toate piesele, pisîndu-le cu ciocanul pe cimentul învinețit din bucătărie, exact la acea oră atît de delicată, după cum bine știți, domnule procuror.

pîine și dermatograf

capul mi s-a rostogolit pe străzi împăturit
într-un ziar de după-amiază. fata din franzelărie
îmi zîmbește obosit. privesc pîinea și rîndurile
scrise de mîna ei subțire și albă cu creion
dermatograf — cuvinte puțin șterse din pricina
sudorii. fata de la pîine se trezește dimineața
la cinci, își înnegrește ochii pentru mine, așa
o pot recunoaște mai ușor printre rîndurile scrise
pe pîine. mănînc și privesc peretele alb ; muncă de
zidar : pîine / strat de ciment / pîine / strat de ciment.

week-end la capăt

întinsă în iarbă cu ochii-ntredeschiși cît să
încapă o dungă albastră și firele de telegraf
tăind fragil cîmpia, degetele albe și lungi
lîngă un mușuroi de furnici, fără un cuvînt
te-ai ridicat, ți-ai făcut de lucru cu fusta,
am rămas urmîndu-te un timp cum te micșorai,
cum te-ai micșorat încet-încet de atunci,
din seara cînd am deschis ușa și părul îți
căzuse peste clepe, încurcînd o clipă partitura.

fereastra camerei mele

am iubit femeile acestui oraș
în care casele se clatină într-una.
cîteodată se prăvăleau străzi întregi
pînă îmi cumpăram un pachet de țigări
alteori îmbătrîneam pînă cumpăram o pîine.
și în zilele lungi ale iernii care s-a lăsat

PORTRET DE PRIETEN

nU poți vorbi despre poetul Paul Vinicius fără a lua în discuție **personajul** cu același nume, cel în carne (mai ales inimă) și oase (mai ales ale frunții) .Printre membrii cenaclului **Universitas** umbla vorba că oricît ar fi de „bun" sau de „rău" poetul Vinicius, biografia sa — oricum romanțată — este una de poet genial. Eu cel puțin, cunosc atîtea povești bahic-erotice și carnavalești cu și despre Paul, încît aș putea „construi" pe loc un text urmuzian apocrif. Fată de ceea ce trăiește (sau a trăit pînă acum cîțiva ani) Paul — poezia sa este un fel de **lux**, un fel de **hobby**. Dacă „textele" sale și-ar cîștiga odată și-odată curajul de a se spune pînă la capăt și — mai ales — dacă și-ar cîștiga **transparența mediatoare** care să dea exemplaritate lirică gîndului și faptelor de zi cu zi din care — cum altfel ? — se hrănește versul : poate c-am avea de-a face cu **implozia-explozia** intitulată Paul Vinicius. Oricum, rîndurile de mai sus le-am scris **din interior**, ca prieten, și nu pot miza pe caracterul lor de obiectivitate.

Așa cum se prezintă în pagina de față, poemele lui Paul au incisivitate ; aproape fiecare „text" conține „versuri mari", idei poetice care-ți urmăresc și-ți grupează — șocant — gîndurile. În final prinzi gustul bun și amar al expresivității ce vine din **oboseală, tristețe** și **scîrbă**. Eul liric al acestor poeme este unul aproape disperat de faptul că trebuie să lupte cu lumea de-afară — cea a „oamenilor noi" — și cu „omul nou" dinăuntru, cel al nostru, al fiecăruia și-al tuturor. Cred că se poate spune despre o bună parte din poezia lui Paul Vinicius că ea „redă" disprețul față de lumea de **îngeri cenușii**, de **vesele uniforme** și de **aplatizate manechine**, lumea în care am trăit, pe care am format-o și în care — se pare că — vom mai trăi ceva vreme.

I-aș mai dori lui Paul să-și aducă aminte că există și o **înțelepciune** a sabiei, oricît de ascuțit și de agresiv ar fi tăișul ei. Această **înțelepciune** constă în faptul că o sabie (de samurai, de exemplu) „se bate" din foarte multe oțeluri, în foarte mult timp și numai în anumite perioade ale anului, atunci cînd metalul ei roșu, încins, poate fi răcit în prima zăpadă căzută în locuri considerate sacre.

Cristian Popescu

am învățat despre mine
că ceea ce vedeam pe perete aducînd a fereastră
nu era decît reflexia unei furculițe
uitată pe covor.

(fragment din poemul CARBON)

dimineața lîngă ziarul de dimineață

somnul este o stare lichidă. la suprafață sirenele
încep să șuiere, cîțiva înecați fumează în vestiarul
cu femei înecate. toate înecatele par gravide ; toți
bărbații înecați par femei. sub jetul de robinet
liniile feței se întăresc. lîngă aburul cafelei, în
vitrina neagră crescută din ziarele de dimineață,
chipul își reia masca obișnuită, tu încă dormi, somnul
este o stare lichidă. dacă s-ar răsturna ceașca de
cafea, cu greu v-aș mai putea deosebi.

pasager

o să adorm o să uit ; camera de hotel și recepționera
care-mi zîmbea din fiecare milimetru de piele, străzile
pustii care se strîmtau în dreptul unei croitorii,
dispărînd subtil înspre ora opt, taverna cu poze
prăfuite și mișcări clătinate de balet, va mai rămîne
doar o peliculă fină de fum de țigară, pachetul de
carpați aproape gol și ea — stingace, cu iran tomnatec
de galbenă luminare — micșorîndu-se tot mai mult, pînă
la dimensiunea deșeanului de pe bikini.

prosoapele, paharul, ferestrele albastre

s-a înoptat. la început, ideea fixă că nu mai pot
mișca. o lună-neețoșată arde vîrful plopului, peste
drum. o luminare enormă. atît de liniște încît
pendula taie camera în două jumătăți exacte. tîmpla
mi se deschide în două jumătăți exacte, căzînd
simetric pe covor. săptămîna abia încheiată, o
sfoară suficient de groasă, suficient de lungă. și
vodca, valsînd în cea mai frumoasă rochie albastră.

cîmpie roșie

o să te scoli de la masă și o să zici : mă cheamă țara. ei își vor face de lucru cu lingurile, nu te vor privi, cel mult riciturile de fier pe fier din castroane te vor întovărăși pînă la ușă și de acolo uruitul de tren tăind în rărimpuri cîmpia.

poster

de trei zile plouă încontinuu. picăturile
desenează pe geam stufărișuri vii mișcătoare.
camera a devenit o cutie acustică. stau și
fumez lîngă limba gălbuie aruncată de lampă
peste masa de scris. pe ușa dinspre baie
fata în bikini zîmbește mai departe pe
nisipul unei plaje sub un cer azuriu-azuriu.
părul îi curge neglijent în nisip. din spate
apa aduce a bărbat în albastru. așteaptă
nemișcat ușor aplecat în profil.

umbra mîinii drepte pe coala de scris

dimineața vine dinspre abatoare, se freacă de
cutia de chibrituri, îmi aprinde țigara, încerc
să mă concentrez asupra tavanului, dar fumul îl
face să dispară. e luni, e ora la care
vînzătoarele de la pîine devin treptat albe.
visul mai stăruie încă lipit de osul frunții,
mă lovesc de un scaun, presar două linguriță de
cafea. din robinet curge lapte și miere. puțină
geografie, puțină gimnastică în fiecare dimineață.
frigiderul-i curat, pereții sînt curați, masa e
curată. număr pînă la zece. la zece cafeaua e
gata, cafeaua e fierbinte, cafeaua este neagră.
în ea, tavanul ușor aplecat. și locul de unde
pornește tîmpla.

șantier

ne-ar fi prins bine o femeie, nu de alta, dar
eram nerași și murdari, serile beam un vin
distilat din cărămidă, nopțile jucam cărți
licitînd totul pe spuma unei zile care nu mai
sosea, cine-ar fi zis că ne prefăceam, că de
fapt ne plictiseam tot privind coama dealului
de atîția ani și ani, nimeni nu apărea,
schelele fluierau uneori cînd vîntul se
înteța, semănam tot mai mult între noi,
aveam același zîmbet timp așa cum ni se
întărise cimentul pe chipuri.

bar, noaptea, unde mai tîrziu au murit ca șobolanii

unei amintiri cu buze rujate,
anterioare cutremurului din '77.

nu se mișcase, dar fumul sau poate muzica ieșind
greoaie din lăzile de difuzoare, poate alcoolul,
care arunca șelipiri tăioase pe gîturile răsucite
făcuseră ca ea să pară că se mișcă, sau, în tot
cazul, picioarele ei — arcuite în scaunul înalt
de lîngă tejghea — întinseseră puțin încăperea,
creponaseră apoi pereții, deschizînd în zid o
fisură prin care botul descărnat al morții, în
toată splendoarea ei.

eseu

Pasărea care zboară prin pămînt

Geografia nevăzutului... Nu pretext de literaturizare, ci săgeată fierbinte, ochind viața fiecăruia dintre noi. Da, să regăsim atunci literatura în străfundul propriului suflet, să dăm paginile de carte cu teama sau cu înfrigurarea cu care dăm colțul străzii, neștiind ce ne așteaptă „dincolo", balaurul cu șapte capete, limuzina neagră a securistului sau însuși... Graalul ! Dacă n-aș scrie despre literatură cu asemenea simțămînt n-aș mai scrie deloc. Fantastic și real, granița dintre ele nu a fost niciodată trasată hotărît. Fiindcă nici realul nu este atît de terestru pe cît se crede, nici fantasticul atît de... aerian. De fapt, nu atributul de „fantastic" sau de „realist" conferă valoare unei opere artistice, ci efectivitatea existențială. Așa cum cotidianul poate fi nesemnificativ, în egală măsură și secvența cea mai onirică poate eșua în platitudine. Pentru a deveni efectivă, existența trebuie să fie străbătută de o cuantă de ființă. Numai atunci timpul se oprește iar litera are chip de madonă sau de gorgonă. Ce e iluzoriu devine apăsător de real, după cum realitatea se împărtășește din licoarea unei „alte lumi". În această schimbare de atribute, singurul element constant este Sensul, păstrînd atît duritatea osului cît și vibrația aripei. Dar aripa unei păsări care poate zbura și prin... pămînt, chiar pînă la capătul nopții, pînă acolo unde pămîntul se subție și „crapă" spre zarea altui zbor. De fapt, marii scriitori realiști au avut mereu această disponibilitate de-a-și trăda condiția. Geniul lor se ascunde tocmai în asemenea dezertări misterioase. Există oare vreo asemănare între Geoffrey Firmin, din „Under the volcano" al lui Lowry și Apostol Bologa ? În primul caz, halucinatoriul este dominant, alcoolul îngurgitat de Consul fiind însăși licoarea infernală datorită căreia celui încă viu i se pare că trece prin lume ca printr-un lung coridor mărginit de leșuri. La Rebreanu, nota realistă este mai accentuată, dar și damnațiunea lui Bologa se afundă în abis. Să ne amintim trecerea sa prin pădure, ca o prefigurare a tărîmului lui Hades. Spînzurații (leșurile) care atîrnă în copaci și pe lîngă care trece sînt și nu sînt simple prezențe fizice. Mai mult decît evidența lor corporală, ei formează o scriere ciudată, o înlănțuire de hieroglife ce vestesc mineralogia bolgiilor, dacă nu sînt bolgiile însele revelate brusc pămînteanului înfricoșat. Dar, în drumul său, Apostol observă și „o creangă groasă, liberă..." Ea sugerează, la prima vedere, locul de unde va fi spînzurat nefericitul, dar, în economia romanului, creanga împlinește un rol imprevizibil. Acesta este momentul cînd deschiderea spre fantastic oferă cea mai mare deschidere. Rebreanu se oprește pe acest prag și nu vrea să meargă mai departe, dar prăpastia, oricum, nu mai poate fi acoperită. Pădurea în care copacii erau spînzurători se transformă într-o pădure damnată prin ea însăși, în care crengile arborilor, dacă nu și rădăcinile, ies din „cumințenia naturii" și închipuie o antinatură. Apostol e pe pămînt sau „sub pămînt"? Pămîntul e pămînt sau a dobîndit transparența neverosimilă ? Natura își mai păstrează inocența neutralității sau a ajuns și ea locuită de Sensul suferinței universale ? Întrebări fără răspuns, așa cum natura ambiguă a simbolului — și tot ce e creat este și simbol, — nu poate fi decantată. Poate fi doar privită și tălmăcită. Aici, analogiile sînt cheile care desfac apa, lucrurilor și lemnul copacilor...

În infernul dantesc, mai exact în cîntul al XIII-lea, care descrie cercul al șaptelea, este localizată tot o pădure la fel de bizară ca și pădurea lui Rebreanu. Numai că aici ne aflăm chiar pe celălalt tărîm unde cruzimea viziunii e, firesc, mult mai puternică și unde fantasticul trece în realul cel mai hidos. Inițial, ego-ul dantesc ce întreprinde călătoria are un sistem pămîntesc de percepție și nu poate pricepe care este sursa necontenitelor gemete pe care le aude. Dar Virgiliu îi explică :

„Ar fi de ajuns să frîngi / cu mîna ta o mlădă fără rod... Am smuls atunci o creangă dintr-un nod / de prun sălbatic ce creștea stufos / dar trunchiu-urlă : De ce mă lași schilod? / Și plin de sînge, un sînge negricios, strigă din nou: De ce-mi faci strîmbătate ? N-ai pic de milă duh nesățios ?" (trad. Eta Boeriu). Scena este descrisă cu multă precizie și fără menajamente. Toți sinucigașii pămîntului au fost transformați în arborii celuilalt tărîm pentru ca, prin torsiunile și frîngerile lor repetate, păcatul lor să fie cu atît mai aspru pedepsit. Am apelat la acest exemplu deoarece îl „completează" pe cel anterior, întregind astfel tabloul universului fantastic-real, real-fantastic, unitate perfectă, androgină. De fapt, creanga pe care o vizualizează Apostol este totuna cu creanga pe care o rupe Dante, creangă damnată și a damnării, semnul care unește două lumi, și, alăturîndu-i-se „creanga de aur" a lui Aeneas, cele trei lumi : de la tenebrele subpămîntene pînă la azurul ce spală chipurile zeilor. La mijloc, se află pămîntul intercesor, spațiul unde toate cele nevăzute capătă aproximare lăsîndu-se numite în limbajul simbolurilor. Și cu cît simbolul este mai neobișnuit cu atît invizibilul spre care tinteșe exercită o forță de atracție mai puternică. Arta se naște astfel ca o geană de nor sau ca o punte de mătase ce trece prin fața unui abis sau cer de necuprins. Efortul dantesc de-a descrie tărîmul de unde nimeni nu s-a întors reprezintă de fapt o desăvîrșită, strategie simbolică. Poate ar fi ridicol să credem la propriu în sinucigași transformați în arbori, dar cred că nu este deloc absurd să vedem în castanii sau plopii pe lîngă care trecem zilnic și altceva decît niște plante obediente. Oare geniul shakespearean nu a intuit sfîrșitul lordului scoțian tocmai în momentul în care pădurea de la Dunsinane va începe să umble smulgîndu-se din rădăcini ? În piesă, momentul în sine e redat prin oștenii care pleacă acoperiți de frunze pentru a sugera smulgerea arborilor, dar sensul e pînă la urmă același : încălcarea legii naturale, ieșirea din cumințenia firii pentru a aproxima nevăzutul din om și de dincolo de om. Dar iată cum se intitulează o legendă populară românească din volumul de legende, ediția lui Tony Brill : „De ce nu pot arborii îmbla ?" și are următorul început: „Înainte de multe mii de ani, era o vreme cînd și arborii puteau îmbla". Probabil că și în folclorul celt există o legendă similară și Shakespeare a avut știință de ea. Numai că a privi arborele ca pe o ființă vie, cu crengile care se mișcă aidoma unor brațe și cu rădăcini umblătoare nu înseamnă a crea un duplicat uman nesemnificativ. În această legendă, mișcările arborelui sînt, pînă la urmă, pedepsite, fiind considerate un sacrilegiu. Dar acea creangă a stejarului care se mișcă precum un braț de om, neființd nici pe departe braț de om, trimite gîndul spre un Eden pre-cosmic în care toate cele statornicite de milenii trăiau o altă existență, mai „efectivă". Căci într-un **illo tempore**, arborii umblau, plopul făcea pere, diamantele străluceau în colbul drumului,. iar pe cer luminau deodată soarele și luna. Mi-e astfel imposibil să nu mă gîndesc că acea creangă din „Pădurea spînzuraților", în aparență imobilă, neutră, trăia în adîncul ei vegetal nostalgia pentru vremurile cînd se unduia și se mlădia cuprinsă de bucuria mișcării depline. Cred că Apostol privea cu teamă creanga nu numai fiindcă presimțea că de ea îi va atîrna știreangul, dar și simțea nedeslușit puterea ascunsă în brațul de lemn ce-l ațintea din negura pădurii. Iată, însă, o altă legendă prezentată în amplul studiu al lui N. Cartojan „Cărțile populare în literatura română". Ea se referă la soarta tristă a unei femei care a muncit în zi de sărbătoare, neavînd nici un pic de spor. aluatul piinii rămînînd necrescut. Atunci femeia a văzut venind alte trei femei cu cîte o făclie aprinsă în mînă. Erau cele trei sfinte zile : Sfînta Duminică, Sfînta Miercuri și Sfînta Vineri. Ele o ajutară pe femeie să-și ducă treaba la bun sfîrșit, dar apoi o rugară să se spele, să se gătească și să se întindă pe laviță. Așa și-a dat ea duhul, dar partea ciudată pornește din acest moment. Sătenii, văzînd-o moartă, au încercat s-o ridice pentru a o îngropa, ceea ce nu s-a putut în ruptul capului. Neputînd s-o ridice, se gîndiră să taie picioarele laviței. Și, cum spune legenda, în timp ce tăiau cu un ferăstrău, începu să țîșnească sînge din stîlpi... Și aici lemnul poartă suflet de om, și aici omul este adus în fața lui Dumnezeu, și aici natura nu mai e simplă, natură, ci vehicul al Sensului, întrînd într-o perspectivă teleologică. Nu ne aflăm în infern, ne aflăm pe pămînt, dar ce e pămîntul, decît o pînză de minerale care plutește între osîndă și grațiere? „Atunci voi zbura cu capul înainte în pămînt" — spune Faust-ul lui Marlowe, fragment citat de monsieur Laruelle, prietenul Consulului, ținînd pe brațe cartea de teatru elisabetan. Un om trăiește în fiece piatră, străbate fiece piatră, iar pămîntul este o piatră mai mare sau un nor prin care viețile oamenilor trec spre a fi citite de Mintea niciodată adormită. Nu, aceasta nu e metaforă gratuită, ci existența efectivă pe care o trăim atunci cînd, rupînd o frunză, auzim un sunet neștiut, plins și bucurie...

Dan Stanca

haiku

Lumina se stinge
în casa de-alături —
pasul unui trecător răsună mai tare !

Constantin Abăluță

cassian maria spiridon

Metafizica nopții

clipă / iute trecătoare din plin
înșingerată
(omul moare)
există vreo scăpare
din nimicitorul laț
— ce vînător ceresc
își lasă părăsite / capcanele pe veci
și pentru totdeauna uită să le stringă —

de-ar fi să vină
în liniștea stelară
cu oboseală-n suflet
prin ceața friguroasă
(pe drept universală)
prin cine oare teama l-ar îndemna să fugă
cu păr și limbă împleticite

— ochiul stors de lacrimi / din 'nalturi ne privește —
act de necuviință / deschiderea abstractă
o breșă de tăcere / în inima din mine
celei multe
îți sînt urmele
pe malul mării

în părul stracojiu / șuviță de argint
e semn că marea-și va tăia
un drum peste mormînt
vino
e noapte / în care toate sînt cuprinse
o sida boreală / prin ochiul ca de sticlă

un crater grecesc e inima
plin de lacrima nopții
un crater cu scena domestică
a doi hopliți ce-și vorbesc -
de-ale vieții homerice lupte.

Lacrimi de jur împrejur

toate ușile sparte
tot trec dintr-o parte
în altă parte
sufletul îl străbat
de ce suferința / ziua împușcată în spate
o sinceră singurătate
(să ne ierte cu atît Preaștiutorul)
în piept / înfășurată inima în lanțuri
ce-ar fi să ne iubim
cu ochiul trist
să-ți caut umărul
umărul ce-ades m-a părăsit

mă-ntreb de sînt / contemporan cu mine
cu spiritul ce licăre
/ ca într-o obosită sobă de mangan
— despre poezie numai bine —
cerul e la fel de albastru
totdeauna-n urmă / singure-au rămas
gînduri și iubiri neîmplinite
— omul moare-n orice împrejurare —
nu moartea / sau și ea
doar viața / ca o țepușă lemnoasă
de lumină
pas de alcool în noaptea / împresurată
doar astre secționate
și viața ca o vînătoare
nu moartea (dar cine)
tu înfrigurată / atît

spre a-ngrășa melancolia
avem lacrimi

Metafizică și neant

(epistolă umană)

x

de ce există
ceea ce există
sau
de ce există / în general / ceva
și numai bine
nimic

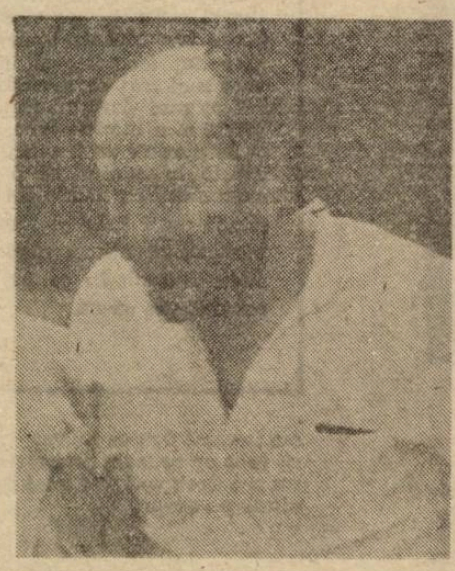

mă dedau nimicirii
printr-o epistolă carnivoră
în care descriu extazul înecului
în șîngeroasa vale

x

țin spiritul
/ în albia de frig și durere
atît cît puterile vor să mă lase
gîndesc /
dimineața
tînără și neasemuită
precum steaua sorții
vine / purtînd eșarfa șîngerîndă
îmi spune
ce-ai făcut pînă azi
(cu toată tristețea / în piept adunată)
pentru ce / în răbdare / zi de zi
ce-ai născut

x

cînd turmele cerului
închină la zeus
/ puhoaiele de ape
îți pare firească orice împerechere
între durere și beție
între femeie și neant

la urma urmei
vai / ce știe moartea
cînd se apropie de cîinele
care lătrînd / se vrea și el a exista
printre atîtea drame personale.

* * *

și părul / și da / (uneori) ți se face
măciucă
reacția / nu neapărat legitimă /
la faptele
vieții
la încleștarea cosmică dintre tot
și nimic

— sînt străzi pe unde trece poetul
fumegos / ca o locomotivă sub presiune
— sînt locuri ale cîmpului unde poetul
își lasă casele
— sînt clipe /
cînd lumea se schimbă la față
cînd marea își tulbură adîncul
atunci / poetul își plimbă meduza
privirii / prin cele mai clare și
întunecate
hărți ale sufletului
cu lacrimi roșii picurînd în blindajele
nopții
ce știu despre viață
ce cunosc din existență
/ nu au importanță
pentru un spirit tumefiat
/ de tăvălugul
impetuos al nopților și zilelor
pe care sufletul (în toate sforțările sale)
nu-l mai poate opri

că împărăția cerurilor / nu-i dată
omului / spre mîntuire
nu-i dată nici spre împăcare
e crinul / bolnav / în palmele deschise
e mătrăguna ce-nroșește gingiile

aici
— nu-i adevărul meu —
nici unde ploile spală de sînge
crucea / cîmpul de luptă / mîna lui cain
— sînt lungi șiruri de zile în care
poetul duce existența condamnatului.

Renașterea de catifea

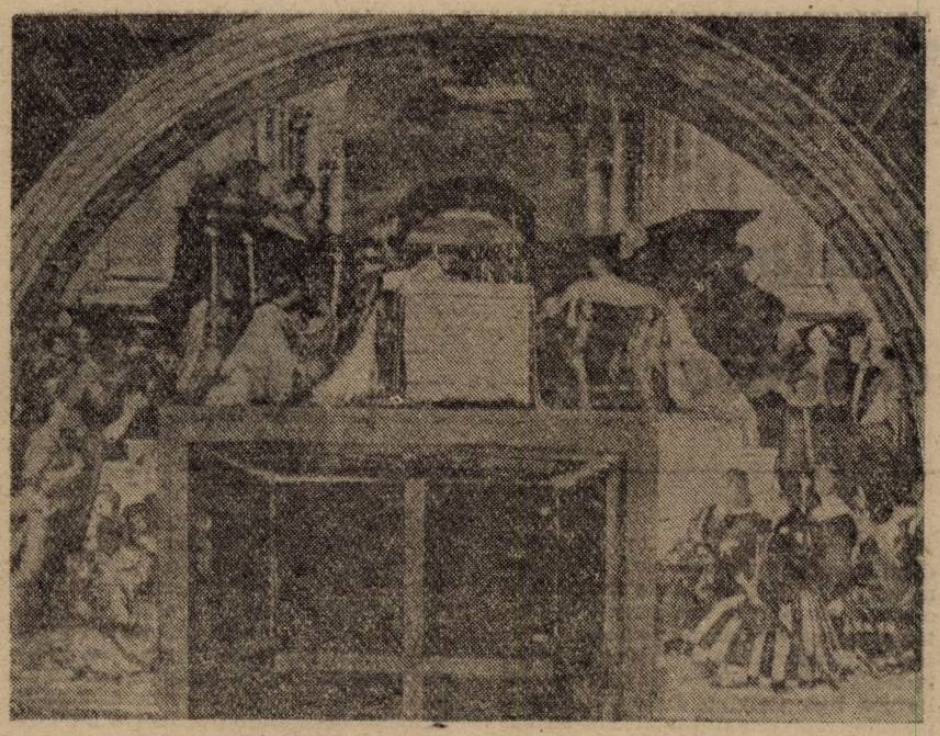

Este, în destinul artistic al lui **Raffaello Santi**, zis **Sanzio**, un fel de predestinare a eminenței, ființa lui alcătuind în epocă expresia idealului de frumos și echilibru, imaginea expansiunii harului divin asupra faptelor de cuget și simțire ale omului. S-a bucurat de favoruri din tinerețe și a lucrat ocrotit de iubirea celor din preajmă. L-au pizmuit doar spiritele demoniace, ce i-au fost contemporane, și care purtau în ele sămința rostirilor unice. Michelangelo era unul dintre acestea, căruia îi venea greu să accepte forma plutirii serafice, pe care o întruchipa arta lui Raphael, de vreme ce el aparținea acelui chinuitor tărîm teluric, ce împingea umanitatea spre înălțarea prometeică, prin sacrificiu.

S-a vorbit mult de pictura acestui „penel fericit", ca despre **o sinteză a Renașterii clasice**, în care inefabilul construcției plastice și profunzimile acordurilor cromatice și-au aflat, prin arta lui Raphael, expresia deplină a armoniei și echilibrului. Acest artist a consacrat în arta europeană, în termeni definitivi, **idealul umanist** al creației picturale. Cu Raphael se închide o mare volută a istoriei artelor, care începe cu Giotto și Fra Angelico, și continuă cu Mantegna, Botticelli și Piero della Francesca. O ascendență a arhitecturărilor pure, în care imaginea lumii se conturează în forme ideale, aureolate de sevele vitalității divine. Pictura se desprinde, încet dar sigur, prin contribuția acestor clasici ai Renașterii italiene, de modelele artei ritualiste. Ne aflăm, odată cu apariția lui Raphael, în punctul de unde viziunile antropocentriste ale marilor titani ai Evului de Mijloc — Michelangelo și Leonardo da Vinci — au impus **mitul omului** în imediata vecinătate a celui demiurgic.

Raphael a prefigurat acest important salt al picturii către o monumentalitate concepută în termenii unei interpretări aproape laice a motivelor picturale, compozițiile sale din incintele Vaticanului impunînd prin extraordinara rigoare stilistică și prin rafinamentul tehnicilor de colorare. De fapt, aici s-a consolidat **rafaelismul, ca stil și metodă**, ce avea să dea naștere unei mari școli în pictură și unui curent de referință în istoria doctrinelor estetice.

La Raphael, pornind, iată, de la **Madona cu pruncul** (Sixtina), se întîlnesc două tendințe, afirmate cu vigoare pînă la el. Este vorba de arta compoziției portretistice, în pictura de gen cu subiect religios, pe care Mantegna a ilustrat-o strălucitor, cu o rigoare ce nu mai suportă reevaluări. A doua tendință pornește din experiența picturii și, îndeosebi, a paletei lui Botticelli, pe care, probabil, tînărul pictor pornit din natalul Urbino a cunoscut-o în ambianța domeniilor Medicilor și a spiritualității florentine, foarte prolifică, la vremea aceea, în modelarea personalității creatoare a numeroșilor artiști ce s-au aflat în contact cu ea. Din aceste două filoane se aliază și se alimentează, o vreme, arta lui Raphael, prin exercitarea nu a unei influențe directe, ci a unui răspuns ontogenetic. El „respira" în atmosfera picturii celor doi mari înaintași, maturizarea lui artistică săvîrșindu-se pe fundalul ieșirii lor din arenă.

Epoca romagnolă a vieții artistice a lui Raphael a fost și cea mai densă în dezvăluirea virtuților novatoare și de perfecțiune stilistică, pe care geniul său creator le-a impus în arta picturii. Picta cu o frenezie rar întîlnită, uimindu-și dsicipolii și pe protectorul său, papa Leon al x-lea, în comanda căruia se afla. Avea dezinvoltura geniului răsfățat și în spectacolul ce-l crea cu arta sa în palatul papal sau în alte incinte nobiliare pe care era chemat să le decoreze, ca și în societatea de care se lăsa întotdeauna înconjurat cu jovială plăcere. Avea și ceva din aroganța tinereții învingătoare, a succesului care nu-l ocolea și din care se nutrea cu prisosință. Aceste note distincte ale prezenței sale sociale i-au și creat unele inamiciții printre congeneri, alura lui de artist fericit traducînd în ochii multora simbolul însuși al artistului dăruit de muze, vocea de referință în tot ceea ce trebuia să exprime spiritul și geniul locului și al timpului. Numai că acesta era doar începutul, ființa lui solară, ce a scos din culori toată vibrația luminoasă pe care i-a inspirat-o realitatea, arzînd prea repede și săvîrșindu-se înainte de a descoperi suflul puternic și inconfundabil al marilor voci, ce aveau să definească titanismul creației din **cinquecento** al Renașterii italiene. Raphael, așa a fost să fie, s-a oprit la porțile de unde omul creator nu se mai mulțumea cu gîndul de a atinge sublima alcătuire a ființei divine, de a se regăsi oglindit în universul pur de simboluri spirituale care o compun, ci de a se substitui marelui Creator, de a gusta din mierea sacră a Facerii într-un gest demiurgic care îl situează pe om, pe artistul creator, în centrul universului. Ideal ce se regăsește cu plenitudine în arta post-rafaeliților, cînd personalitățile ce s-au manifestat în occidentul european au conferit artei, acestei pămîntene deprinderi, forța și sublimitatea gesturilor sacre. Așa se explică de ce astăzi pictura lui Raphael — raportată, de exemplu la cea a lui Michelangelo, Velasquez, Bosch, Dürer, da Vinci — aparține vîrstei de catifea a Renașterii, a timpului dulcilor încîntări, departe de convulsionanta odisee a artelor „secolului de aur" ce i-a urmat.

Corneliu Antim

Mamaia'90 ediție specială

„Soare — apă — apă — soare", nisip îndesat cu pumnul pe gura clepsidrelor, o adiere dinspre Tomiță Caragiu, ce-ar fi zis el la T.V. în momentul acela în care-am întinerit brusc, ce-am avut și ce-am pierdut, ce-am pierdut și ce-am găsit, cum vedeți, gînduri, dacă nu negre, destul de decolorate de soare — apă — apă — soare... Dar cura de optimism e obligatorie. Ne obligă bronzul de pe brațele tinerelor fete. Cu puțină imaginație, zmeurata băutura națională poate concura cu pepsi-ul, iar Iordăchioaie cu Elvis. Dacă vrei, poți...

Mărturisesc că, inițial, am vrut să fac o analiză mai amănunțită și mai severă a actualei ediții a Festivalului de muzică ușoară Mamaia '90. Au fost, trebuie spus, și ceva falsuri (poate emoția debutului) și melodii mai „ieftine" (sîntem prea săraci pentru a ne putea permite...), n-a lipsit, ca un trist remember, nici compozitorul ce nu demult se specializase în „originalul" gen al omagialelor (G. Grigoriu), m-a îndispus calitatea majorității textelor, meteahnă mai veche a muzicii ușoare de la noi, dar și de aiurea („ne-am iubit imens o vară-ntreagă", „taina lumii azi am aflat" — ar mai rămîne de descoperit taina poeziei, „nu vor asfalt și ziduri, doar un pic de iarbă" — dar ce ne facem cu gropile din Calea Călărași ?), notarea trebuie gîndită în așa fel încît, la nevoie, să nu fie obligatorie acordarea premiului I, televiziunea, de, aparate vechi, a mai dat și ea chixuri, dar, una peste alta, efortul de înnoire a „formulei", de revitalizare a festivalului s-a, resimțit. Am fi nedrepți și dacă am uita prea repede că vigilentul „ochi" al culturnicilor (despre „urechi" ce să mai zicem) era interesat mai mult de „decența" mișcărilor în scenă și de lungimea fustelor decît de valoarea creației în sine. Și asta a lăsat urme. Dar breșa a fost făcută. Au fost promovați tineri, atît interpreți (Laura Stoica — o frumoasă promisiune, Adrian Enache, Daniel Iordăchioaie), cît și compozitori (mai experimentatul Viorel Gavrilă, Bogdan Cristinoiu, Șerban Georgescu și alții). Orchestrațiile s-au mai înviorat — sintetizatorul își spune cuvîntul... Au apărut accentele satirice (atenție, totuși Tanța și Costel sînt pe-aproape). Prezența scenică e mai dezinvoltă fără să cadă, har Domnului, în „zgomotul și furia" interpreților de rock. I-am ascultat cu plăcere pe invitații din Chișinău și București, Anastasia Lazariuc, Elena Cîrstea, Gabriel Cotabiță (în semi-travesti, cu cercei), interpreții străini, frumos gestul de-a accepta „conditii" mai modeste, au fost și ei agreabili. Un moment simpatic prin naturalete și umor am avut în scurta retrospectivă muzicală Horia Moculescu, puțin prea preocupat, însă, de „accidentele" autobiografice legate de fosta cenzură. Toate aproape bune, aproape frumoase pînă la prezentare. Și ce importanță are aceasta într-un festival !... Domnul Ursulescu a fost „dezinvolt", lipsit de umor deși a făcut eforturi notabile sau poate tocmai deaceea, a patinat mai mult sau mai puțin discret între licențiozitate (după licență proprie) și banalitate (după licența, probabil, a „textierului"). Păcat de dicție ! Spre sfîrșit, domnul Emanuel Valeriu, umplînd cu dificultate un spațiu, nu se știe de ce, mort, ne-a oferit un mic „show" cu amintiri din culisele unor trecute concursuri. Am reținut ceva despre un juriu „ceva mai inculat decît sper să fie cei din juriul de azi". Fără comentarii.

O notă optimistă în final ?... De ce nu... La Conservatorul Ciprian Porumbescu se va înființa o secție de muzică ușoară, creație și interpretare. O excelentă inițiativă. Dacă au apărut sponsorii, e cazul să apară și noii profesioniști ai genului. Talente avem.

Valentin Petculescu

Vrajbă cu orice preț?

1. Scriu aceste rînduri miercuri, 29 august. Mîine se împlinesc 50 de ani de la înfăptuirea odiosului Diktat de la Viena, prin care României i se răpea o mare parte din Transilvania. O bună ocazie, împlinirea acestor cincizeci de ani pentru istorici, gazetari, poate pentru bătrînii diplomați, de a evoca pașnic, în săli de conferințe ori, firește, în paginile publicațiilor, ceea ce s-a întîmplat (nenorocirea) și ceea ce de asemeni s-a întîmplat cu cîțiva ani mai tîrziu (înlăturarea nenorocirii). Dar diferite apeluri — pline de bune intenții — publicate sau rostite nu fac decît să toarne gaz peste foc. Cînd s-a mai pomenit, într-o țară a lumii, să se aniverseze nu o dată glorioasă din istoria ei — ci una jalnică ? Or, se pare că spre asemenea „festivități" am luat-o, și să dea Dumnezeu să n-am dreptate ! Că doar un nou masacru ca la Tg. Mureș ne lipsește, că să ne facem definitiv de rîs ! Problemele mici și mari ale etniilor conlocuitoare se pot rezolva — niciodată definitiv și spre perfecta mulțumire a tuturor, dar se pot totuși rezolva — prin discuții îndelungi și răbdătoare. Ba chiar și prin discuții mai puțin răbdătoare. Dar nu prin masacre ! Am să fac mărturisirea compromițătoare pntru mine că aș fi preferat ca, în anul acesta atît de tulbure, nici să nu se discute despre respectiva aniversare, ci să fie numit un comitet care să pregătească un colocviu al istoricilor (poate internațional) pentru 1991 ! Îmi îngădui să spun ceea ce, în versurile mele spun de treizeci de ani, iar într-un articol n-am scris niciodată : **mi-e frică !** Da, **mi-e frică** (nu la figurat, ci la propriu) **de ziua de mîine.** De 30 august. Nu știu cîte religii sau culte religioase se află azi pe teritoriul României, dar, dacă va fi (așa cum sper, așa cum vreau să cred) o zi pașnică, voi aprinde toate cele cincizeci de lumînări pe care le dețin întru slava oamenilor (necredincioși — sau credincioși de orice rit) care își vor ține firea și nu vor răspunde nici măcar la cele mai mărunte provocări. (Sau la cine știe ce aluzie, care poate fi, foarte bine, și total nevinovată). Întru slava oamenilor care sînt chemați să-și vadă de atît de importantele lor treburi personale și să-și țină firea, trecînd nepăsători prin preajma posibililor exaltați, indiferent de etnia căreia îi aparțin acești exaltați. Dar, încă o dată, să sperăm că și oamenii cu firi mai puțin echilibrate vor avea puterea să se stăpînească, și asemenea „exaltați" nu există decît în imaginația mea.

2. Foarte interesant **Studioul de literatură** de aseară, cu contribuția excelenților prozatori Adriana Bittel și Dumitru Dinulescu (între alții, asemenea lor). La zece ani după moartea marelui dramaturg care a fost Teodor Mazilu, domnul Dinulescu nu a rostit decît cîteva fraze, dar în aceste fraze a spus esențialul : că Eugen Ionescu și Teodor Mazilu, amîndoi născuți în România, au fost și rămîn reprezentanții glorioși, de talie mondială, ai „teatrului absurdului", tip de teatru postcaragialian pentru care, iată, românii sînt excelent dotați.

3. Nu-mi uit datoria săptămînală și-i amintesc domnului Răzvan Theodorescu ce frumoase promisiuni ne-a făcut în legătură cu starea Deltei — și cît de repede le-a uitat. A cîta oară scriu : **S.O.S., domnule Theodorescu ?** Nu știu. Dacă domnia-sa dorește, le putem număra împreună.

Florin Mugur

P.S. Dintr-o eroare pentru care îmi asum răspunderea, numele publicistului **Lucian Pavel** a apărut, într-o telecronică mai veche, „Lucia Pavel". Regret.

F.M.

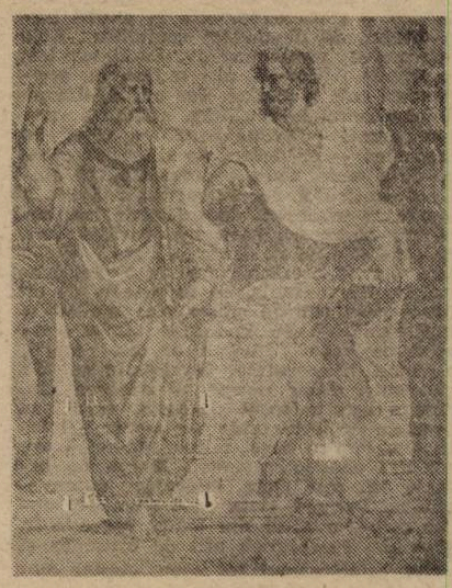

cartea străină

Fantasticul eliadesc

Încercarea de a restitui Occidentului opera literară mai puțin cunoscută a lui Mircea Eliade ne apare ca o necesitate nutrită din caracterul unitar al operei sale și din imperativul așezării romanelor și nuvelelor eliadești la locul cuvenit, alături de cele ale lui Borges, Italo Calvino, Julio Cortazar și ale altor reprezentanți meritoși ai realismului magic sau mitic.

Restituirea are drept conținut traducerea în limba engleză a romanelor și nuvelelor : **Isabel și apele diavolului, Întoarcerea din rai, Huliganii, Nuntă în cer, Pelerina, Nouăsprezece trandafiri, Tinerețe fără tinerețe** ; prin încercările celui mai important, pînă în prezent, monograf al vieții și operei de pînă în 1945 a savantului Mac Linscott Ricketts.

Ultimele trei nuvele enumerate, scrise de Eliade în 1975 — **Pelerina** — 1976 **Tinerețe fără tinerețe** și 1978 — **Nouăsprezece trandafiri** au apărut pentru prima dată în limba engleză într-un volum al seriei de traduceri **„Literatura și gîndirea românească" intitulat „Tinerețe fără tinerețe și alte nuvele"**, în 1988 la Ohio State University Press.

Apariția și îngrijirea cărții a constituit rezultatul eforturilor profesorului de literatură comparată, literatură engleză și studii Vest Europene de la Universitatea Indiana (SUA) — Matei Călinescu.

Studiul introductiv al cărții intitulat **„Fantasticul și interpretarea sa în nuvelele de mai tirziu ale lui Mircea Eliade"** se impune ca un important eseu.

Criticul își propune să scoată în evidență specificul fantasticului eliadesc în care conflictul dintre supranatural și cotidian devine nucleul interpretării, al unei hermeneutici imaginative sau creative. „Fantasticul interpret", cum este numit de Matei Călinescu, realizează în raport cu „fantasticul prezentării", specific literaturii fantastice moderne, o schimbare de raporturi. Dacă în acesta din urmă lumea supranaturalului intervine în cea cotidiană răsturnîndu-i logica bazată pe cauzalitate, cititorul agățîndu-se de cadrele și termenii obișnuitului pentru a înțelege misterul, în fantasticul eliadesc lipsa de sens aparține cotidianului, fără ca supranaturalul să mai amenințe coerența lumii. A trece dincolo de aceasta

și a accede la sensul adevărat înseamnă a recunoaște, ca un proces de anamneză, miracolul și influența lumii supranaturale.

În nuvelele prezentate în volum și în literatura eliadescă de mai tîrziu, în general, avem de-a face, după afirmațiile lui Matei Călinescu cu o **ontologie a imaginarului.** Supranaturalul se instituie cu încărcătură ontologică ființînd ca rezultat al invenției, al re-uvenției. Este vorba de funcția creatoare de noi sensuri, de noi lumi a fantasticului. Prin acest „fantastic al interpretării" cititorul ar avea acces, la sacrul camuflat în profan.

Instrumentul conceptual de care uzează aparatul critic al prefațatorului pentru a clarifica specificul acestui gen de fantastic este cel de **„interpretare".** În cele trei nuvele aceasta devine cea mai importantă și mai pregnantă temă.

Pe scurt, interpretarea înseamnă căutare a sensului ascuns. Aici textul criticului dirijează mintea cititorului spre semnificația unor termeni din opera științifică a savantului care sînt omniprezenți în sistemul aparatului critic. Este vorba despre „hierofanie", sau camuflarea sacrului, „anamneză" sau revelație, recunoaștere etc.

Mitul este o poveste paradigmatică : el relevă arhetipuri, patternuri de comportament ce dezvăluie modul în care ceva este făcut la începuturi de zei și erol. Omul participă la real prin repetarea acestor modele învățate prin mituri. Începînd cu Renașterea și terminînd cu științele pozitive ale secolului al XX-lea, omul a pierdut după „Prima Cădere" Paradisul, păstrînd posibilitatea de a vedea urmele divinului în natură și în conștiința sa, iar după a „Doua Cădere" (conturată de momentul Nietzsche) a pierdut și posibilitatea experimentării sacrului la nivelul conștiinței, fiind împins în inconștient.

Aici intervine, după Matei Călinescu, rolul interpretării în literatura eliadescă. Ea trebuie să pătrundă la sensuri ascunse, la arhetipuri, la începuturi.

Dezbătînd această problemă în cadrul celor trei nuvele, criticul pune în discuție două feluri de lectură : intra și intertextuală. Interesant prezentată este lectura intratextuală delimitată drept căutare a sensului unei opere dincolo de textul ei. În concepția lui Matei Călinescu, în cele trei nuvele apropierea de sens se realizează pe două căi : suspiciune și adevăr ; căi ce duc la două hermeneutici : hermeneutica suspiciunii și a adevărului. Prima, este o acțiune de detectare ce implică gîndirea ipotetică, pentru a construi situații reale din coduri. A doua, hermeneutica adevărului, presupune o atitudine imaginativă față de sens.

Prin fluența argumentelor critice, Matei Călinescu subliniază specificul și rostul literaturii lui Eliade. Astfel, cele două lumi din conflictul cărora apare tensiunea fantasticului sînt rezultatul a două feluri de interpretare : demitologizare și reducționism și mitologizare și creație. A interpreta viața din ultimul punct de vedere înseamnă a explora imagini. Pentru aceasta intră în joc ficțiunea. „Prin imaginație, spunea Gaston Bachelard, ne întoarcem la lumea adevărului..." Hermeneutica adevărului este o extensiune a imaginației, o întoarcere la paradisul pierdut. „Pentru Eliade, spune Matei Călinescu, imaginația are o vocație paradisiacă".

Fără a uita apropierile de semnificația platoniciană a termenului „arhetip" din concepția lui Eliade, folosirea lui și a termenilor „anamneză" (readucerea aminte) „participare" cît și legăturile în care aceștia funcționează pentru a configura discursul criticului, ne trimite cu gîndul la ontologia lui Platon. Astfel, concluzia studiului semnat de Matei Călinescu după care „interpretarea rămîne cea mai bună speranță a noastră pentru o anamneză a adevărului mitic" poate fi tradusă și printr-o accedere la Lumea Ideilor ca un act de participare, prin anamneză. Iată mesajul prozei lui Eliade !

Virginia Stănescu

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (13)

Îmi spune în continuare că în fișetul lui Makonen, în fișetul personal al acestui fanatic colecționar de denunțuri, a început deodată să se umple dosarul cu numele Germame Neway. Ciudată e viața dosarelor, spune. Sînt unele care vegetează ani de zile pe rafturi, subțiri și decolorate ca niște frunze uscate, închise, acoperite de praf, așteptînd uitate ziua în care vor fi aruncate pe foc, fără să fi fost vreodată atinse pînă atunci. Acestea sînt dosarele oamenilor loiali, care au dus o viață exemplară în slujba împăratului. Să deschidem capitolul: Acte subversive: nimic negativ. Să deschidem capitolul: Afirmații, nici o fișă. Să spunem că este o pagină, dar pe ea, din ordinul venerabilului stăpîn, ministrul penei a scris — **fatina bere** —, ceea ce înseamnă — zgîrietură de stilou, încercare de a scrie. Ceea ce înseamnă că stăpînul nostru a considerat nota drept o încercare efectuată de un tînăr lucrător al lui Makonen, care n-a învățat încă pe cine și cînd să denunțe. Există deci o filă, dar fără valabilitate, ca o poliță anulată. Se întîmpla, de asemenea, ca un dosar care ani de zile a stat părăsit și îngălbenit, să se învioreze într-o anumită perioadă, înviind ca din morți, crescînd în greutate, îngrășîndu-se. Un asemenea dosar începe să miroasă rău. Acesta este mirosul cunoscut, care se produce în locul unde s-a comis neloialitatea. Pentru acest miros, Makonen are un nas sensibil, exersat. Merge pe urmele lui, urmărește, întărește supravegherea. Deseori, viața unui asemenea dosar care s-a urnit din loc și sporește în greutate, se termină atît de brusc ca și viața principalului lui erou. Ambii dispar — el de pe lumea aceasta, iar dosarul lui din seiful lui Makonen. Este un raport invers proporțional între silueta dosarelor și oameni. Cel care luptă cu palatul se epuizează, slăbește și scade, dosarul devenindu-i tot mai gros. Cel care stă în schimb loial în jurul stăpînului nostru și îi crește favorurile, are dosarul subțire ca pielea unui mat. Spuneam că Makonen a observat că mapa lui Germame Neway a început deodată să se umfle. Germame provenea dintr-o familie nobilă și loială, iar după absolvirea școlii, milostivul nostru stăpîn l-a trimis cu bursă în Statele Unite. Acolo a terminat universitatea și s-a întors în țară avînd treizeci de ani. Va mai trăi încă șase ani.

A.W. :

Germame! Germame, Mister Richard, făcea parte dintre acei oameni neloiali, care înapoindu-se în țară s-au luat cu mîinile de cap. Dar făceau aceasta pe ascuns, iar de ochii lumii se prefăceau loiali și spuneau ceea ce s-ar fi așteptat de la ei să spună. Iar venerabilul stăpîn — ah, cum îi mai împut astăzi toate astea! — s-a lăsat dus. Cînd Germame s-a prezentat în fața sa, milostivul stăpîn s-a uitat la el cu un ochi bun și l-a numit guvernator al provinciei Sidoma din sudul țării. Pămînt mănos acolo și cafea cu nemiluita. Auzind de această numire, toți la palat au spus că atotputernicul stăpîn a deschis în fața inimosului om calea spre cele mai înalte culmi. Avînd binecuvîntarea împăratului, Germame a plecat și la început a fost liniște. Acum se cuvenea să aștepte răbdător, iar răbdarea era o calitate mult apreciată la palat, pînă ce bunul stăpîn îl va chema la el și îl va avansa cu un grad mai sus. Da, de unde! A trecut un timp și de la Sidoma au început să vină notabilități. Veneau și se învîrteau în jurul palatului, întrebînd prudenți pe nepoți, pe cunoștințe, dacă pot face denunțuri cu privire la guvernator. Delicată problemă, Mister Richard, să denunți pe superiorul tău! Nu se poate face așa simplu, hodoronc-tronc, **căci se poate** întîmpla ca guvernatorul să aibă la palat un protector puternic care s-ar fi putut supăra, considerînd notabilitățile drept instigatoare, pe deasupra mai și pedepsindu-le. Aceștia au început mai întîi cu jumătăți de cuvînt, în șoaptă, apoi tot mai curajos, dar încă neoficial numai așa, să spună și ei ceva, informînd că Germame ia mită, și cu banii aceștia construiește școli. Închipuiți-vă acum grija acestor notabilități. E clar doar că guvernatorul primea daruri, așa cum toți notabilii primeau peșcheșuri. Puterea face banul, asta a fost de la începutul lumii. Dar iată că apare ceva anormal — guvernatorul dă contribuțiile adunate pentru școli. Iar exemplul de sus este ordin pentru subalterni, ceea ce înseamnă că toți notabilii trebuie să predea darurile adunate de ei școlilor! Dar să mai acceptăm pentru un moment gîndul nedemn și să spunem că în altă provincie apare al doilea Germame și începe să-și împartă în stînga și în dreapta mita, și deodată avem o revoltă a notabilităților care vor protesta împotriva regulilor de oferire a peșcheșurilor, și ca urmare — sfîrșitul împărăției. Frumoasă perspectivă — la început cîțiva bănuți, iar la sfîrșit căderea monarhiei. O, nu! toți la palat au spus-o, nu! și curioasă treabă, Mister Richard, venerabilul stăpîn n-a spus nimic. A ascultat, dar n-a spus o vorbă. A tăcut, ceea ce însemna că i-a mai dat o șansă. Dar Germame n-a mai putut reveni pe calea supunerii. După un anumit timp, iarăși au apărut notabilii din Sidoma. Au adus denunțul că Germame s-a aruncat prea departe : a început să împartă țăranilor fără de pămînt parcele ce zăceau în paragină, deci a atacat proprietatea. Germame s-a dovedit a fi progresist. O, groaznică situație, domnul meu! Azi împarte pămîntul nemuncit, mîine îl ia pe al moșierilor, începe cu proprietățile mici și termină cu bunurile împărăției! De data aceasta milostivul stăpîn n-a mai putut tăcea mult, Germame a fost chemat în capitală la ora numirilor și trimis ca guvernator la Dridjighi, unde nu mai putea împărți pămînturi, căci acolo locuiesc doar nomazi. În timpul festivității, Germame și-a permis un afront, care a trezit în venerabilul stăpîn cea mai mare vigilență — după ce a ascultat numirea, n-a mai sărutat mîna monarhului. Cu regret...

Versiune românească : Nicolae Mareș

40 DE ANI DE LA MOARTEA LUI

PAVESE

● Acum patruzeci de ani, intr-o cameră de hotel din Torino, Cesare Pavese își punea capăt zilelor în noaptea de 27 spre 28 august. Prietenii lui de-o viață nu-și pot ierta nici acum lipsa totală de intuiție a unui moment limită din viața atît de scurtă și zbuciumată a poetului, naratorului, traducătorului, editorului, intelectualului de înaltă ținută morală ce nu s-a lăsat păcălit de orientările politice de toate culorile. Acești puțini prieteni în viață vor comemora la Santo Stefano Belbo împreună cu Centrul de Studii Pavese, condus de neobositul Franco Vaccaneo, patruzeci de ani de la moartea lui Pavese. Printre ei Feranndа Pivano, care a avut amabilitatea să-mi acorde un interviu. Giulio Einaudi și Parlamentarul Natalia Ginzburg vor evoca anii de neuitat ai tinereții. Invitați de peste hotare vor rosti din nou crezul în arta pavesiană, studioși ca Barberi-Squarotti și Beccaria nu vor neglija spinoasa problemă a limbii în opera pavesiană, regizori de film contemporani demonstrează că momentul și personajul Pavese este de actualitate iar filmele lui Antonioni, ce au tratat subiecte din narativa pavesiană vor îmbogăți aceste generoase și emoționante manifestări.

Opera lui Pavese este bine cunoscută cititorului român, romanele au fost traduse, povestirile au fost și ele traduse, celebrul jurnal „Il mestiere di vivere" reprezintă pentru mulți intelectuali români o carte de inimă, poetica și meditația în jurul mitului, ne sînt de asemenea familiare, poate poezia își mai așteaptă adevăratul traducător. Pavese este cel care pentru prima dată în Italia a propus traducerea lui Eliade la bine cunoscuta editură „Einaudi" al cărui redactor intemeietor era.

Nu trebuie să-l uităm pe Pavese tocmai în acest moment, nu trebuie să-l lăsăm singur, pentru că el va fi alături de noi, cei care credem în aceste momente că sfera poeziei și a creației în general cuprinde scandarea momentelor fundamentale ale omului, adevăruri pe care numai un creator știe să le individualizeze și nicidecum politicianul. Cultura nu poate fi parte asimilată de un partid sau altul, pentru că menirea ei este cu totul alta. Politica se oprește la suprafață, în vreme ce arta cîștigă în profunzime. De aceea trist ni se pare cînd un biograf de renume al lui Pavese ca Lorenzo Mondo a ținut să publice, la comemorare niște însemnări ce-ar dezvălui simpatia ascunsă a lui Pavese pentru fascismul de odinioară, și asta într-un cotidian cum este „La Stampa". În numele atîtor adevăruri trecătoare noi propunem unul mai adînc și mai omenesc, așa cum ne-ar propune Alexandru Paleologu, de-opera cea adevărată criticul trebuie să se apropie mai ales cu dragoste și atunci rezultă un portret de neuitat al artistului, înduioșător ca cel plăsmuit de Natalia Ginzburg în volumul „Le piccole virtù" (Micile virtuți) sau cel realizat de Fernanda Pivano în paginile cotidianului „Il Corriere della Sera" sau în interviul acordat în via della Lungara revistei „România literară".

Noi vom celebra în paginile „Luceafărului" această comemorare prin publicarea a două poeme din celebrul volum „Lavorare stanca" (Munca obosește) intitulate simbolic, primul „Întîlnire" și „Noaptea" care reia motivul mitic al întîlnirii, semnificative pentru lirica și poetica lui Pavese.

Mara Chiriţescu

Voi trece prin Piazza di Spagna

Va fi un cer limpede.
Se vor desface străzi
pe dealul de piatră și pini.
Forfota străzilor
nu va clinti acel aer ferm.
Florile stropite
de culori în havuzuri
vor face cu ochiul
ca bucuria femeilor.
Scări terase rîndunele
vor cînta în soare.
Se va desface strada-aceea
pietrele vor cînta,
inima se va zbate zvîcnind
ca apa în havuzuri —
aceasta fi-va vocea
Ce-și va urca scările.
Ferestrele vor avea
mireasma pietrei, a văzduhului
matinal. Se va desface-o ușă.
Forfota străzilor
va fi forfota inimii
în lumina tulbure.

Vei fi tu, fermă și limpede.

* * *

Dimineţile trec limpezi
și pustii. La fel ochii tăi
se deschideau cîndva. Dimineața
se scurgea lin, o viitoare
de lumină-nghețată. Tăcea.
Tu vie tăceai ; lucrurile
trăiau sub ochii tăi
(fără mîhnire doruri umbre)
ca o mare, dimineața, limpede.

Lumină, unde ești, e dimineață.
Tu erai viața și lucrurile.
În tine treji răsuflam
sub cerul ce-i încă în noi.
Nici mîhnire nici doruri atunci,
nici această grea umbră a zilei
răpuse. Lumină, tu
limpezime pierdută, suflare
trudnică, îndreaptă-ți ochii
neclintiți și limpezi spre noi.
E sumbră dimineața ce trece
fără lumina ochilor tăi.

În românește de
Geo Vasile

Întîlnire

Dealurile acestea semețe, ce mi-au
plămădit trupul
și-l supun atîtor amintiri, mi-au
dezvăluit minunea
aceleia, care nu știe c-o trăiesc
și n-o pot pricepe.

Am întîlnit-o, într-o seară : o pată
de culoare mai deschisă
sub stelele șovăielnice, în înserarea
verii.
Era în preajmă un vuiet de dealuri
mai adînc decît noaptea și deodat
a răsunat,
ca ieșind dintre ele, un glas mai curat
și mai aspru, un glas de vremuri duse.

Uneori o văd, și mi-e vie în față-mi
singură, neschimbată, ca o amintire.

Eu n-am putut niciodată să-i prind :
realitatea
de fiecare dată îmi scapă și mă poartă
departe.
De-i frumoasă, nu știu. Printre femei e,
însă, tînără :
mă ulurește gîndul că-i o amintire veche
din copilăria trăită printre dealuri,
atît e de tînără. E ca o dimineață.
În ochi aduce toate
toate cerurile îndepărtate ale unor
dimineți bătrîne.
Și poartă-n ochi o îmbiere dreaptă :
lumina cea mai clară
pe care zorile vreodată le-a revărsat
pe dealuri.

Am plăsmuit-o din tăria lucrurilor
mai dragi mie și n-o pot pricepe.

Noaptea

Dealul înnoptat, pe cerul limpede
Îți cuprinde capul, ce abia se mișcă
și însoțește cerul. Ești asemeni unui nor
ghicit printre ramuri. Și-n ochi îți ride
ciudățenia unui cer ce nu este al tău.

Dealul, pămînt și frunze, taie
cu trupul cel negru via ta privire,
gura ta este buza unei dulci adînciri
între coștișe îndepărtate. Pari a te juca
cu marele deal și limpezimea cerului
și ca să-mi placi repeți fundalul antic
și-l naști mai pur.

Dar trăiești altunde
Fragedul tău sînge e plăsmuit altunde.
Cuvintele ce le rostești nu întîlnesc
tristețea aspră a cerului de aici.
Tu nu ești decît un nor atît de dulce, alb
prins într-o noapte de ramuri antice.

În românește de
Mara Chiriţescu

hyde-park

Greva Scriitorilor

Nevastă-mea, întorcîndu-se de la serviciu, m-a luat tare :

— Amantă-ta nu șterge praful ?

O sun pe amantă :

— Ascultă, fură-mă de la nevastă ! Nu mai e chip de trăit.

— Mă iei cu cununie ? De ce taci?! Bi-ine : te rog să mă consideri în grevă de avertisment.

Reacția fetei m-a pus pe gînduri. Grevă... De ce n-ar declara și scriitorii grevă ? Dacă i-aș putea convinge pe confrați să facă pasul înainte, lăsîndu-și cititorii în ofsaid... Dar ce te faci cu grafomanii? Sau cu spărgătorii de grevă : Saroyan, Salinger? Și apoi, ce am mai putea cere ? A, da. Avem noi oare armată ? Avem elicopterele trebuitoare lansărilor de carte? Ce fel de stat în stat sîntem? Domnii de la S.R.I. (Lanka) ne pot asigura un serviciu de contraspionaj competent ? Examenele la Academia de Poliție lăsau impresia că flăcăii nici de infractori n-ar fi buni. Vrem să intervenim în problema Golfului ! Aurel Dragoș Munteanu să se poată bizui pe noi ! Și tot așa, m-am convins că sînt încă multe de cerut, că nu s-a făcut încă totul pentru floarea națiunii — scriitorimea.

Mă arunc în Dacia mea 1100 cu burduf și bîșt! la Uniune, să tatonez. În virtutea vechii noastre inerții, Dinescu își mai pleacă uneori urechea la elucubrațiile mele. Surprind o discuție pe hol :

— Nu trebuiau să-l desființeze pe Nicolae...

„Hait! îmi spun. Iar s-a pripit Voican : Manolescu trebuia lăsat în viață". Îl zăresc pe Manolescu, lucrurile se clarifică. Mă intersectez cu un vechi anarhist :

— Nu crezi că o grevă ar fi profitabilă ?

— Pînă la desființarea Uniunii ! Să apucăm toți, cu bocceaua în băț, care încotro. Doinaș într-o parte, Dinescu în alta... Cititorii să formeze cozi pentru a silabisi firmele și etichetele...

Intru la serviciul Case de Creație. Sînt contrat puternic :

— Ce nevoie avem de armată ? Mai bine declarăm epidemie de holeră — cîteva poze cu scriitori cu burțile în sus, pe plaja de la Neptun — și cerem echipe de brancardieri. Lectici gratuite. Și așa, taxiurile s-au scumpit.

— Pînă nu reintroduceți alcoolul în restaurant nu veți avea destui scriitori tolăniți pe sub mese pentru a-i prezenta comisiilor de Medici Fără de Țară. Am plecat deunăzi de la Cafeneaua Literară atît de treaz că nu se clătina nici o frunză !

Mă reîntorc, contaminat de lipsa generală de entuziasm. O sun pe amantă:

— Te-aș lua cu cununie, dar nevastă-mea nu e de acord.

— Nu știi de glumă ? Toate minunile, deci și grevele, nu țin decît trei zile.

— Aha, pricep despre ce avertisment e vorba. Te sun poimîine !

Tudor Vasiliu

moda, altfel

Repede ochire peste Canalul Mînecii

Cucerirea normandă, William Cuceritorul și Bătălia de la Hastings sînt evenimente de cutremurătoare semnificație pentru istoria Angliei. Nu a fost vorba numai de noi legi ci și de o altă organizare a societății, chiar de un alt fel de a vorbi al claselor conducătoare. Saxonii erau talpa țării, biata gloată, nu și-a dorit niciodată să trăiască în orașe mari, așa că normanzii au cîștigat ușor.

În Normandia, la Bayeux, se păstrează o capodoperă a răbdării, minții, talentului și degetelor omului care cu vîrful acului fixează cea mai frumoasă imagine a acelor timpuri, ne arată corăbiile cu care William a sosit, tipul castelelor pe care le-a construit, îmbrăcămintea purtată de soldații săi, **Bayeux tapestry**. Există o copie, destul de fidelă, în muzeul Victoria și Albert, South Kensington, Londra.

William Cuceritorul a fost un mare conducător de stat și excelent soldat. Oameni la fel de ilustri l-au însoțit sau i s-au alăturat mai tîrziu, cum a fost Lafranc care a devenit Arhiepiscop de Canterbury.

Din tapiseria amintită și din alte surse, ne putem face o idee despre cum arătau normanzii cuceritori. Cavalerii purtau **hauberk**, o haină de piele sau țesătură groasă, aspră, rezistentă, întărită cu inele de fier, cusute pe ea. Sub **hauberk** aveau o cămașă lungă, cu mineci lungi, strînse pe braț. Ciorapi groși din postav sau pantaloni cu tălpi, legați strîns pe picior cu curele de piele. Coiful se prelungea pe nas, ca să-l apere, cu ceea ce se numea **nose-piece**. Scutul se ascuțea la bază. Un nobil normand păstra în îmbrăcăminte elemente ce aminteau de moda romană. Un arcaș avea îmbrăcămintea simplă și comodă și purta pe cap un fes moale, de orice culoare, în afară de galben.. Culoarea galbenă, pe cap, era purtată numai de evrei. Culorile purtate în perioada normandă erau mohorîte. Abia în secolul al XIII-lea se înveselesc. Anglia avînd o perioadă relativ mai liniștită, suferind mai puțin din partea legilor, condițiile de trai devenind mai stabile sub Edward I. În 1215, John a fost forțat să semneze Magna Charta, ceea ce a asigurat drepturi bine definite fiecărui englez. Perioada e citată ca „Early English" (timpurie, devreme), iar costumele sînt simple și frumoase, ca și arhitectura vremii, urmărind funcționalitatea, liniile simple, curate și prin acestea fiind foarte grațioase. Efecte atrăgătoare sînt obținute prin folosirea materialelor mai puțin aspre, de calitate, țesute îngrijit. Rochiile femeilor sînt lungi, înfoiate, încinse sub talie cu un cordon lucrat în metal sau din împletituri prețioase, **low belt**. Mînecile sînt strînse sub cot și butonate pînă la mînă. Țesăturile sînt deosebit de frumoase în comparație cu cele din secolul precedent, folosesc fire de aur și argint, în desene atît de expresive și meșteșugite încît **nu** mai sînt necesare broderiile și bijuteriile. Rochia se acoperă cu o pelerină, căptușită sau numai tivită cu blană. O pînză, deobicei albă, învelește capul iar deasupra se așează o tocă înaltă, țeapănă, din același material.

Este vremea pelerinilor (pilgrims) și aceștia se constituiau ca o categorie deosebită și din punct de vedere vestimentar. Au haine obișnuite, simple, cu însemnele pelerinajului. Acestea sînt : o pălărie cu borurile late și o pelerină grosolană. Uneori, o cruce pe umăr indică pelerinajul în Palestina. Binecuvîntați, întotdeauna, de preoți, la plecare, își duc strictul necesar într-o boccea sau într-o traistă. Își lasă barba să crească. Cînd un pelerin se întorcea de la Mormîntul Sfînt, purta la pălărie o frunză de palmier, de aceea era numit — **palmer**. Pentru această frunză făceau atîta drum anevoios, deși ar fi găsit foarte ușor o pană sau o altă frunză... Dar ceea ce povesteau la întoarcere nu putea fi înlocuit de nimic, căci era un fel de a cunoaște lumea...

Corina Cristea

PATRICK MODIANO

CĂLĂTORIE DE NUNTĂ

(fragment)

● De curînd am recenzat în „Luceafărul" romanul din care dăm în traducere cîteva pagini, sperăm neconvenționale. Cum rămîn totuși fragmentare prin forța lucrurilor, să-l despăgubim pe cititor cu cîteva sumare referințe despre prozatorul, de primă linie, Patrick Modiano.

Unele din cărțile sale coexistă în raftul bibliotecilor cu cele ale lui André Pieyre de Mandiargues și J.M. Le Clézio, mai tinerii săi colegi. Aceste cărți de proză (de nuvele, microromane, cronică de moravuri) s-au impus în orizontul literaturii franceze prin atașamentul la realism. Lucru firesc, întrucît scriitorul s-a afirmat în anii '60 pe urmele unor mari înaintași : François Mauriac, Roger Martin du Gard, André Gide, Jean-Paul Sartre. Nu se exclud în aceste condiții anumite încercări de modernizare a percepției interiorității. Însă în raport cu celelalte nume citate, Modiano trece peste modurile de expresie pomenite, predilect atașat de construcție și de tipologie.

O lume vine în paginile lui și ne face familiare ziduri de case, cartiere, profesii, accentul căzînd pe atmosferă, pe trăsături de caracter, pe manii inofensive, pe rupturi între obișnuințe și fragilități sufletești ; tranzițiile, aproape imperceptibil ducîndu-ne de mînă spre revelații discrete precum măștile ce cad, ca frunzele ofilite, în lungi spirale tăcute de pe ram.

Cei care au citit Les Boulevards de Ceintures **(tradus),** Dimanche d'Août **sau** La ronde de nuit **n-au uitat că scriitorul exaltă facultățile celor umiliți și visează la personaje în stare să înfrunte curajos fața negativă a lucrurilor, a istoriei și a morții.**

Seara treceau prin parcul cu pini ca să cineze la singurul restaurant din Juan-les-Pins, care nesocotea interdicțiile. Clienții veneau aici din Nisa și de la Cannes. La început, Ingrid nu era în apele ei.

Cei de-ai casei se salutau de la o masă la alta, bărbații aruncau, neglijent, peste umeri, jachetele lor tricotate ,femeile lăsau la vedere spatele bronzat, iar pieptănătura o acopereau cu basmale creole. Se auzeau conversații în engleză. Războiul era atît de departe... Sala restaurantului ocupa aripa unei clădiri vecine Cazinoului, iar mesele ieșeau pînă pe trotuar. Se spunea că patroana — o oarecare domnișoară Cotillon *), avusese încurcături cu justiția, dar acum beneficia de „protecție". Era foarte amabilă și cei care i se adresau în Juan-les-Pins îi ziceau Prințesa Bourbon.

★

Se întorceau la hotel și în nopțile fără lună îi cuprindea pe amîndoi o senzație de pustietate. Nici un lampadar, nici un geam luminat. Restaurantul Prințesei Bourbon, încă strălucind cu toate becurile aprinse, părea să fie oaza ce înfruntă camuflajul. Dar cîțiva pași mai departe lumina dispărea și ei păseau în întuneric. Murmurul discuțiilor se stingea și el. Toți oamenii a căror prezență la masă le insufla încredere și pe care îi vedeau la plajă cît era ziua de lungă, păreau acum ireali, niște figuranți ce aparțineau unei trupe teatrale pe care războiul o blocase în localitate, siliți să își joace rolurile de falși petrecăreți pe o fîșie de nisip și în restaurantul unei false prințese de Bourbon. Hotelul „Le Provençal", el însuși a cărui masă albă se ghicea în beznă, era un gigantic decor de mucava.

De fiecare dată cînd treceau prin grădina cu pini, Ingrid izbucnea în plîns.

★

Iată-i ajunși la hotel. Becurile lustrei din hol îi făceau să clipească. Portarul în uniformă veghea din spatele „Recepției", le zîmbea și le întindea cheia. Viața recăpăta deodată consistență și calm. Se regăseau într-un hol autentic de hotel cu pereți adevărați și un portar de meserie ,în uniformă. Pe urmă urcau cu ascensorul. Din nou îi încerca neîndoiala și neliniștea cînd apăsau pe butonul etajului 5, pe cînd un plasture acoperise celelalte butoane, ca să indice că etajele scoase din uz sînt condamnate.

După lentul suiș cu liftul au ajuns la un palier și la culoarul luminat de un bec chior. Asta era situația. Treceai de la lumină la întuneric și de la întuneric la lumină. Trebuiau să se adapteze la realitate, de la o clipă la alta, șovăitoare, nesigură.

★

Dimineața, cînd au deschis jaluzelele, lumina a inundat odaia. Era exact ca în verile de altădată. Verdele întunecat al pinilor, cerul albastru, mirosmele de eucalipt și de leandru de pe calea Saramartel, ce coboară spre plajă. În pîcla canicule, marea fațadă albă a Provençal-ului se ridica pentru eternitate ; aveai impresia că acest monument te protejează dacă îl contempli de pe ponton, lungit după baie.

Ar fi fost de ajuns un cît de mic amănunt ca să strice peisajul, bunăoară o pată întunecată pe care Rigaud o remarcase la început spre sfîrșitul după-amiezii, pe o bancă de pe una din aleile grădinii cu pini. Se întorceau, el și cu Ingrid, dintr-o plimbare în lungul bulevardului ce marca litoralul. Un bărbat îmbrăcat într-un costum de toate zilele citea ziarul, așezat pe bancă. În contrast cu nuanța închisă a costumului, fața lui era de un alb lăptos, ca a unuia care se ferește de soare.

A doua zi dimineața erau amîndoi întinși pe ponton. Și din nou Rigaud a sesizat pata neagră rezemată de balustradă, în stînga scării ce ducea la plajă. Bărbatul urmărea puținii vilegiaturiști care se bronzau. Rigaud era singurul ce îl privea, ceilalți fiind întorși cu spatele. O clipă a dorit să îl arate lui Ingrid, dar s-a răzgîndit. A chemat-o în valuri, au înotat mai departe ca de obicei și s-au întors la ponton înotînd pe spate. Ingrid a preferat să rămînă pe plajă, căci lemnul pontonului era fierbinte. Rigaud s-a dus să caute o saltea la cabine. A regăsit-o pe Ingrid la țărm în costumul ei de baie de un verde distinct cînd a tras cu ochiul spre balustradă. De astă dată bărbatul părea să o pîndească special pe Ingrid ; fuma o țigară ce i se lipise de buze. Obrazul era la fel de albicios, în ciuda razelor de soare. Și costumul lui părea mai închis în contrast cu șirul cabinelor imaculate de pe plajă. Rigaud l-a reperat încă o dată la ora aperitivului, așezat în fundul sălii de mese, cu privirea fixînd clienții ieșind din ascensor.

★

Pînă atunci nu i se putuseră desluși trăsăturile fizionomice. Abia în seara aceea, la restaurantul Prințesei Bourbon avu întregul răgaz să o facă. Omul luase loc la o masă vecină cu a lor, în partea întunecată a sălii. Un obraz osos. Părul blond, cu reflexe roșietice, era dat pe spate. Pielea lăptoasă părea ciupită în dreptul pometilor. Era îmbrăcat cu același costum și cerceta atent mesele la care luaseră loc obișnuiții casei. Avea aerul că vrea să îi numere. A sfîrșit prin a se opri asupra lui Ingrid și a lui Rigaud.

„Sînteți în vacanță ?".

Încerca să îndulcească timbrul metalic al vocii sale, ca și cum căuta să le smulgă un secret rușinos. Ingrid întoarse capul spre el.

„Nu chiar, zise Rigaud. Sîntem în luna de miere.

— Așa... În luna de miere".

Cu o plecăciune a capului exprimă o pretinsă admirație. Apoi extrase din buzunarul vestei un portțigaret, înfipse în el un Caporal, pachetul era pe masă — îl aprinse și trase în piept o gură care-i umflă obrajii.

„Aveți noroc să fiți în voiaj de nuntă...

— Noroc? Chiar așa?".

Rigaud regretă modul insolent în care îi răspunse. Îl fixă cu ochii zgîiți, mizînd pe uimire.

„Ținînd seama de circumstanțe, puțini oameni de vîrsta voastră își permit să călătorească în luna de miere".

Din nou același ton dulceag. Ingrid tăcea. Rigaud bănuia că îi este jenă și că ar fi preferat să părăsească restaurantul.

„Vă plac aceste țigarete?" întrebă Rigaud, indicînd bărbatului pachetul de țigări de pe masă.

Căpiase. Era prea tîrziu să mai dea înapoi. Omul îl cîntărea încreținându-și ochii. Rigaud se auzi vorbind :

„Nu vă irită plămînii? Am țigări englezești, dacă doriți, și îi întinse un pachet de «Craven»".

„Nu fumez țigări englezești, preciză omul cu un surîs crispat. Nu am destule parale".

Pe urmă consultă lista de bucate. Din acel moment avu aerul că îi ignoră pe Ingrid și pe Rigaud. Privirea sa trecea totuși neobosită peste comeseni, parcă dorind să-și întipărească în memorie chipul fiecărei persoane și să poată, mai tîrziu, să le identifice...

prezentare și traducere de
Henri Zalis

*) Onomastică ironică — cotillon fiind o fustă de bal (n. trad.).

bridge

Rezistența la „contra"

Fiecine dintre jucătorii de bridge cu ceva experiență n-a întîlnit, în competiții sau în partidă liberă, o situație precum aceasta : o axă, să zicem Nord-Sud, licitează un anume contract, de pildă patru cupe pe care unul din cei doi echiperi ai axei Est-Vest le contrează ; începe jocul de levată și declarantul își concentrează atenția cu precădere asupra celui care l-a contrat, socotind că în mîna acestuia se află cele mai puternice cărți și că spre el trebuie făcute eventualele impasuri sau plasări de mînă ; gîndire corectă întrucît e de presupus că o „contră" se bazează pe existența în mîna celui care o dă a unui punctaj mare și a unui număr important de cărți în culoarea declarată ; iată însă că, spre stupefacția declarantului, în cursul jocului se dovedește că socoteala ce și-o făcuse nu se potrivește cu aceea de la fața locului, cărțile puternice prin punctaj precum și cele puternice prin distribuție sau apartenență la culoarea licitată găsindu-se acolo unde nu se aștepta, adică în mîna vis-à-vis-ului celui care a contrat ; evident, contractul nu mai poate fi realizat dar e interesant că el s-ar fi putut realiza dacă declarantul nu s-ar fi lăsat pur și simplu păcălit de „contra" venită din stînga și ar fi fost egal preocupat de jocul întregii axe adverse. Asemenea situații nu constituie o raritate în bridge. Se pot afla în ea, deci se pot păcăli, chiar și jucătorii buni, e drept că în număr mult mai mic decît jucătorii mediocri sau începători. Sigur, nu e ușor să descoperi în cursul licitației acest fel de cacialma pe care-l reprezintă o „contră" fără temei real, menită doar să abată atenția de la locul unde sălășluiește piedica adevărată. Dar nu e imposibil. Și de cele mai multe ori nici nu-i nevoie de cine știe ce abilitate pentru a descoperi în timp util înșelătoria, altminteri legală, vreau să spun admisă de regulamentul jocului. E suficient poate, ca declarantul să analizeze preț de o clipă posibilitățile sale de realizare a contractului, ca și cum acea „contră" nici n-ar fi fost pronunțată, să-și urmărească așadar, cu limpezime și consecvență, propria linie de joc. Recunosc că nu e tocmai simplu să ignori un „contra" despre care nu poți avea niciodată siguranța că e adevărat sau fals, dar chiar pentru asta, pentru absența acestei certitudini, bunul simț bridgistic te îndeamnă să fii prudent și, totodată, hotărît. Prudent față de ispita unui avantaj aparent (căci „contra" localizează vrînd-nevrînd forța adversă, scutindu-te oarecum de biiguială) și hotărît în respectarea planului de joc. Numărul mare de „victime" ale unor „contre" înșelătoare nu înseamnă că ele, „contrele" ar fi prin ele însele productive, înseamnă doar că jucătorii care cad în plasa lor nu sînt destul de stăpîni pe ei înșiși.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 71 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 12 septembrie 1990

33

Tandem

Imediat după zilele răscoalei populare din decembrie, trei oameni păreau că, datorită originii sănătoase, dar și a cîtorva **idei-forță** care transformau ura și revolta populației în revoluție, vor conduce țara spre o democrație originală : Iliescu, Brucan și Roman (mazilirea celorlalți „importanți" ai acelor zile comportă o altă discuție). Cei trei, fără alt merit decît acela de a fi „complotat" între două partide de tabinet, sînt în realitate, fără nici o discuție, adevărata „emanație", cea curată (în sensul de inodor) a comunismului : un fost fost (Brucan), un fost numai (Iliescu), un fiu al unui fost fost (Roman). Alianță inevitabilă în fața unui dictator nationalist, trădător al adevăratului comunism : cel pe care, de pe trepte diferite ale istoriei, îl întrezăresc cei trei : nu chiar comunism, fiindcă, oricine știe, comunismul este un ideal (ceva de neatins), ci o social-democrație de tip occidental, o democrație de tip suedez sau austriac, spun Iliescu și Brucan, Roman se abține așteptînd alegerile și reconfirmarea ca prim-ministru. În triumvirat, Petre Roman, cu capul pe umeri, nu se amestecă în dispute ideologice păguboase : poliglot și tehnocrat, visează la afaceri cu avioane după principiul nu tot ce zboară (din gura cuiva) se mănîncă. Puțin înainte de alegeri cei trei se aranjaseră în fața națiunii după cum urmează : înțeleptul sceptic (Brucan), optimistul (Iliescu), pragmaticul (Roman). Brusc și aparent fără un motiv real, înțeleptul părăsește cursa criticîndu-l pe optimist și aprobîndu-l pe pragmatic. Optimistul (actualul președinte I. Iliescu) — spune Brucan — își datorează viziunea cîtorva lingăi profitori (nenumiți din păcate, dar ușor de recunoscut) și fără prea multe explicații se retrage din triumvirat lăsîndu-i moștenire cîteva sfaturi generale dar și trăgînd puțin cortina și arătîndu-ne scena : în repezeala ochirii de după perdea scena ni s-a părut goală : F.S.N.-ul nu există. Nu fiți naivi, pare să ne fi spus bătrînul Brucan, nu confundați entuziasmul dvs. cu un partid, entuziasmul vă va trece și veți privi o scenă goală în care, din cînd în cînd, ca să nu fiți de tot dezamăgiți, vor intra pe rînd un președinte și un prim-ministru.

Am ajuns practic în această situație : România a devenit o scenă și spectatorii din Europa privesc un spectacol-vid : Cu un program liniștitor-mediocru I. Iliescu a cîștigat președinția țării și instituția numită, nu știm de ce, parlament (domnul Dan Iosif, senator F.S.N., recunoaște cinstit în ziarul **Tineretul Liber**, că are cazier specificînd că e un cazier oarecare, nu unul special ; îi recomandăm domnului președinte I. Iliescu să citească dacă nu dosarele penale, măcar interviurile celor care fac legile țării astăzi).

Fără griji, Brucan s-a retras, parlamentul e monocolor, nimeni nu-și uită îndatoririle, domnul I. Iliescu îl numește prim-ministru pe dl.Roman în speranța (?) transformării triumviratului în tandem. Tandem înseamnă bicicletă cu tracțiune dublă pentru două persoane, avînd șeile așezate una în spatele celeilalte, asta conform dictionarului de neologisme. Mai tînărul și vigurosul prim-ministru pedalează evident mai repede decît președintele (vezi programul guvernului față de cel destul de fisîit al F.S.N.-ului), de fapt împinge o bicicletă frînată. Vrînd-nevrînd asta este situația după ceva mai mult de trei luni de la alegeri. Aparent ar trebui să fim de partea impetuozității primului ministru. Toți vrem să ajungem cît mai repede la binele european, dar este greu de bănuit că vom cîștiga cursa cu actualul guvern. Drumul este plin de hîrtoape și alergătorii neantrenați. Hîrtoapele te aruncă din șa sau, dacă reușești totuși să te ții bine, îți fac praf bicicleta. Asta în cazul cînd cei doi biciclisti sînt în realitate un tandem. Din tot ce vedem la televizor nu rezultă că sîntem în situatia asta. Spre stupoarea noastră unul din cei doi va trebui să descalece, nu contează care, dar victoria va fi de scurtă durată. Spectacolul-vid va continua atîta timp cît vom sprijini scena cu spinările noastre încovoiate.

Ștefan Agopian

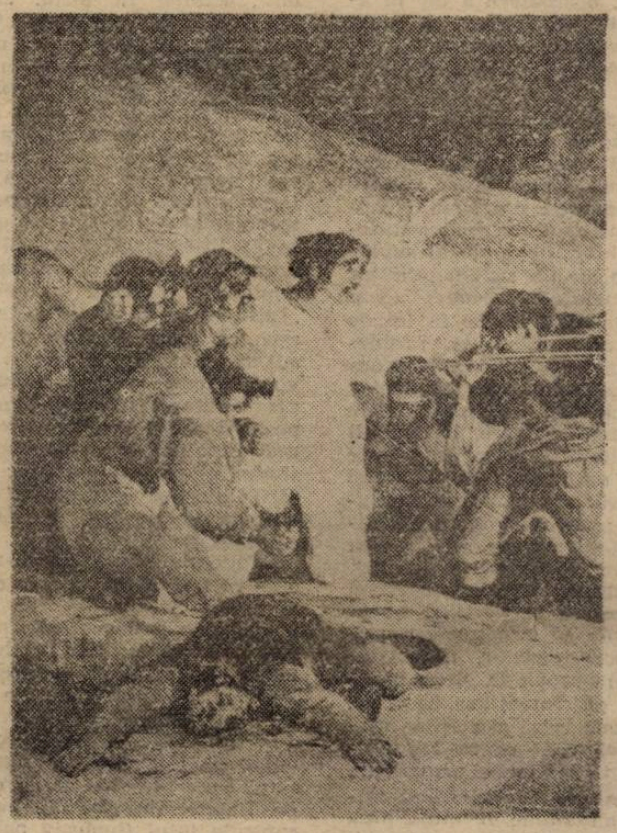

Realitatea

Ca un mort gras pe catafalcul improvizat,
Realitatea e acolo,
Dar nu-i aruncă nimeni nici o privire,
Pentru că toți o știu
Și pe căldura asta
Poate să începă să se umfle,
Doamne ferește.
Oricum mai bine să nu o privești,
Faci gesturile obișnuite,
Înclinarea, sărutările, bocetul,
Cînd o să fie înmormîntarea ?
Pentru că pe căldura asta
Dintr-un moment într-altul,
Dar mai sînt atîtea datini de îndeplinit
Și nu se găsesc nici vase.
Oricum tîmplarul îi ia măsura,
Cel puțin dacă nu s-ar întrerupe curentul,
Cu sau fără curent, spune cineva
Și toți încep să vorbească
De una de alta,
Dar realitatea e acolo
Pe un catafalc improvizat,
Putrezind din ce în ce mai repede...

Ana Blandiana

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de GOYA

JULIO CORTAZAR

• POVESTE CU FUNDAL DE APĂ •

PAGINA 16

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Fals

Pînă prin iunie, a fost de crezut : era prea nouă și prea mare babilonia, ca să pretinzi Puterii să rezolve chestia tipografiilor. Am zis cam tot ce era de zis, că e-n firea (și fierea) lucrurilor, ca să mai stăm, că uriașa rețea de mincițiuni politice, stratificate la noi ca barierele de corali,' sau, mai degrabă, ca munții de guano, ar împiedica orice Gulliver, dar'mite pe Gutemberg. Că-s de ajuns foametea, jaful și neantul cu tichie, ca să mai pretindem și noi o biată normalitate a rotativelor. Dar între timp, falsul situației s-a limpezit : nu vrea, domnule. Dumneaei ! Îi convin de minune și hârtănita noastră figură de cersetori și propria-i postură de patron la curtea miracolelor. Ca întotdeauna. Ea jubilează în numele străvechiului, infailibilului, „încurcă-i drace". Îi convine să-i pună pe etatizați în războiul cu particularii și pe scriitori cu muncitorii tipografi, cum că, adică, mîncați-vă democrația ca Midas aurul. Adoră venirea comitetului director al Uniunii „sus, sus la parapete", unde surizătoarele, îngăduitoarele rafale devin roze petale plutind în cupa de cucută. Nu se mai merge la tăvăleala cu indicații de la Neptun, acuma se fac zece minute pînă la vîrf, se promite ca în '69 și se scuipă-n sîn ca-n '89. De unde să vă dea tatu, dacă n-are. Și nu are, vezi Doamne, pentru că voi, scribii, ați cam uitat să scrieți ce spun eu și-o faceți în (și pe) cont propriu. Călătoriți prea mult, vorbiți prea tare, și, în plus, cu un ecou exagerat, ce să vă fac ! Ir să fierbeți voi oleacă în cazanul cu patimi și litere de plumb, că, doar, iadul e măsura paradisului, nu ? Să vă dați seama că „tot statul, sireacul" vă **poate** da. Și cine-ce dă, fără să ceară totul înapoi, cu îndoită dobîndă ? Fierbeți, fierbeți și veniți apoi să-mi arătați ce gust și ce arome ați dobîndit. Inovația e veche : cînd dispare cenzura ideologică, intervin frînele economice. Dacă nu e Behemoth, e Aghiuță. Nu mai e Dulea, e Letea, nu mai e Tamara, e 13 Decembrie. Dar, pe cît pare de perfid-logic, pe atîta de grosolan – și absolut' fals — e sistemul. Nu mai vorbim de acea fantomă (tipografia lui Ratiu") ce cutreiera (vorba vine) capitala, la un mod, de acuma, aproape legendar. Nu se dă și pace. Nu mai vorbim de exportul de hîrtie, de cotele distribuite pe 1990 încă de anul trecut, sau de interdicțiile la importul ei, etc. Dar o tipografie ultramodernă nu costă-n lume nici cît jumătate de locomotivă, nici cît a suta parte dintr-un avion și nu are nevoie decît de 2—3 operatori. Care ar flutura și rîndjetul stimulativ al somaiului pe la nasul tipografilor, deveniți tartori miliardari în imperiul lui (de) Papură. Într-o săptămînă se poate rezolva totul, dacă se dorește. Cine spune altfel, minte. Sau preferă să transforme piața românească de carte în sucursală a Nagardului milanez. Numai importul de tehnică (rapid rambursabil, fiindcă producția editorială a fost rentabilă ieri, azi ar fi de-o sută de ori mai mult, inclusiv valutar) va turti fesul bulibașilor din familia lui Coman, fostul patron al Comb. poligrafic „C.S.". Cliseul ceausist „avem **create** toate condițiile" nu e, în acest caz, un moft, însă el coincide astăzi, din capul locului, cu : „trebuie **impuse** toate condițiile". Colcăie, în umbră, aceeași forță care-l îndemna pe ăla să dărîme balcoanele în plină grevă la Gdansk, să dărîme sate și biserici în plin măritiș al Scufiței roșii cu Lupul și care i-a suflat ideea mitingului din decembrie trecut. Aceeași forță pare că șoptește acum înaltelor urechi „lasă-i încă un an așa, că se fac mielușei". Tot așa se va spune cu pașapoartele și cu alte alea. Iar paradoxul că, din fals în fals, iese adevărul, nu mai ține de cald. Și nici de frig. Ține degeaba.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Fluidizarea totalitarismului (I)

În numărul 6, iunie/90, din „Amfiteatru", sub titlul „Mineralizarea democrației", Dan Pavel face o excelentă analiză a evenimentelor recente — din care mi-as permite să extrag doar două idei : mai întîi, o întrebare sensibilă („Cum se poate transforma ocnașul politic într-un cetățean cu mănii parlamentare și educație liberală ?"), apoi o concluzie deosebit de subtilă (**„Situarea minerilor deasupra legilor a fost, de fapt, o scoatere a lor în afara legilor. (subl. n.).** Numai că odată cu ei a ieșit definitiv în afara legii și a istoriei ideologia care i-a produs : comunismul.")

Dacă întrebarea pusă de Dan Pavel mi se pare absolut vitală pentru o analiză nepărtinitoare și, dacă se poate, lipsită de patimă a convulsiilor la care am asistat, observația din finalul concluziei sale sună mai degrabă retoric-euforică : ba chiar, pe undeva, superfluă, atîta timp cît un sistem totalitar se poate „restructura" din mers (cum s-a văzut) îmbrăcînd forme la fel de represive dar dezideologizate. Problema, așadar, nu este scoaterea în afara legii a unui sistem oricum falimentar (ceea ce nu schimbă cu nimic datele problemei), ci felul în care, în condiții de clară ilegalitate, totalitarismul este în continuare productiv, exhibîndu-și cu o ostentativă impudoare toate tarele morale la nivel macrosocial. Aplicînd, foarte inteligent de altfel, teza foucauldiană din „Surveiller et punir" la realitatea ultimelor luni, Dan Pavel constată că aceasta se verifică punct cu punct — semn că structurile represive funcționează desigur, numai că ele funcționează paroxistic, și nu pragmatic — semn că sînt atinse de criză. Care ar fi această criză și cum se manifestă ea ? Este ceea ce mi-am propus să schițez în rîndurile următoare.

În eseul său, Dan Pavel acordă implicit Puterii autohtone o mult prea onorantă omniscientă, un redutabil „savoir faire" izvorît din cunoașterea în profunzime și în amănunt, cu posibilități de predicție, a realității : or, realitatea este că, de fapt, această cunoaștere este mai mult „tradițională", moștenire a vechiului regim. Parte din ea a constituit capitalul electoral al Frontului în alegeri. Există, apoi, inerția specifică structurilor superdirijate : în condiții de laxitate „la vîrf", acestea tind să se manifeste haotic, devenind pernicioase chiar pentru Putere. În fine, revolta din decembrie, pînă la un punct spontană, a dovedit în ce măsură masele constituie încă o forță incontrolabilă : posibilul puci a trebuit să ajungă din urmă o explozie revendicativă exemplară. Toate acestea mă determină să privesc cu mai multă precauție tezele „clasice" (cum este cea a lui Foucault) cu privire la societățile concentraționare : ele mărturisesc o viziune statică de tip „copac" (structural anchilozată) ce poate da seamă mai mult diacronic. Convulsiile din ultimul timp (și nu numai de la noi, evident) mă provoacă să cred că era copacului este revolută, că societățile concentraționare ce mai pot apărea vor deveni **excepția**, și nu regula.

Un simptom al acestei reflecții sînt însesi evenimentele din iunie : pentru a putea face față unei opoziții destul de firave, Puterea este obligată să scoată la lumină un arsenal de tactici și justificări profund vetust, incongruent : acțiune în forță, „legionarism" etc. Numai că nimic nu „merge" conform planului, pentru că este un plan deja folosit, obosit pînă la ineficiență: este necesară demiterea ministrului de interne, s.a.m.d. Teroarea fizică, odată instalată, nu poate acționa la nesfîrșit (ea are, oricum, efect local). Puterea este nevoită să „răpească", la modul terorist (vezi Săpînta), pe potențialii **troublemakers**, și să-i izoleze, sub scuza Justiției firești, în instituțiile sale: numai că acestia devin repede martiri populari, conform aceleiași logici... „Incommunicados", ei se transformă în ceea ce însăși Puterea are tot interesul să nu fie : o perpetuă vină biunivocă. Acest joc de-a învinuirile dă gres : Puterea se acuză dincolo de orice posibilă scuză iar forța exemplului nu mai funcționează (așa cum funcționa, simbolic sub Ceaușescu) ; acum arestării liderilor contestatari le urmează marșuri de protest, mitinguri de solidaritate etc.

Explicația acestor fiasco-uri grosolane cred că trebuie căutată în criza de care aminteam la început : ea nu este nici pe departe, așa cum susține dl Iliescu, rezultatul timorării forțelor de intervenție în urma Revoluției, ci efectul imediat al unui viciu de funcționare la nivel macrostructural. Tranzitia la care asistăm, cu inerențele sale convulsii (mai semnificative fiind cele din sînul Puterii), este aceea de la un tip de Putere absolută (Ceaușescu) care controla totul (inclusiv psihologiile) la un tip de totalitarism „cu față umană" (în sensul în care își dovedește imperfectiunea) care capătă tot mai mult caracteristicile terorismului de stat, aleatoriu, incontrolabil. Este o trecere la structura de tip „rizom" (în accepția Deleuze-Guattari) adică la o societate în care Puterea nu mai este capabilă să dirijeze jocul social în sensul dorit de ea : acesta se manifestă dimpotrivă, profund perturbator, obligînd Puterea la un necontenit „brainstorming" generator de greșeli.

În această fază **isterică**, este absolut firesc ca existența unui scenariu de bază să fie bruiată de un noian de scenarii individuale care se contrazic : chemînd minerii **(nota bene :** nici nu era nevoie ca aceștia să fie chemați de X sau de Y, existența scenariului de bază presupunea chiar venirea lor „spontană" !), Puterea actuală nu a făcut altceva decît, simplu spus, să scoată castanele din foc cu mîna altuia — respectiv a minerilor ; invocînd, post-factum, paralizia factorilor principali (și legali) de intervenție (Poliție-Armată), ea a putut face marele șlem pe mîna adversarului : lovitura vine de unde (nu prea) te aștepți, căci demonstranții din Piața Universității nu aveau cum să cunoască scenariul Puterii („lovitură de stat"), în care caz venirea minerilor ar fi fost previzibilă ! În felul acesta, Puterea și-a apărat atuurile și a lăsat jocul să se joace — aparent — în absența ei ; în plus, în fața propriului popor, a putut spune cu inima-mpăcată că Poporul, și nu vreo forță **statală** (ca și cum Poliția sau Armata nu ar fi, **de jure**, ale poporului !), a intervenit „pentru a face ordine" (vezi și episodul-experiment IMGB). Statul (= guvernul) își arată în final tuturor (și Occidentului mai ales, căci asupra acestuia se focalizează în mod special toată această strategie de șarm „inocent"...) mîinile curate. Poporul este cel care (vezi interviul Anei Blandiana în „Expres") apare în ochii lumii ca „sălbatic, crud" — punitiv la modul primitiv... Să fi fost acesta un plan calculat pînă în cele mai mici amănunte și dus la îndeplinire cu sînge rece ? Trebuie să fii nebun(sau profund nepatriot, „destabilizator") ca să te bucuri de efectele trecerii minerilor prin Capitală ! Mai ales cînd știi că ravagiile lăsate de ei nu sînt numai materiale... Ce face, în continuare, Puterea (sînt tentat să-i retez majuscula și s-o pun între ghilimele !) ? Lansează zvonurile (pe care le confirmă, atenție !) privind o serie de disensiuni — în Front, în Armată, în Armată față de Front etc. Dar ele nu fac decît să valideze teza guvernamentală — în care nu cred nici un pic (pentru a nuanța : sigur că trebuie să existe niște disensiuni, dar ele nu pot fi de natură să afecteze operativitatea intervențională a acestor forțe...). Chiar dacă FSN-ul este mult mai puțin identificat cu Puterea absolută (așa cum era Ceaușescu), el rămîne totuși partidul care a cîștigat alegerile cu acea majoritate zdrobitoare pe care trebuie să i-o recunoaștem : și atunci, de cine (se preface că) se teme Frontul ?

Să recapitulăm : pe de-o parte, el culpabilizează în mod intenționat o parte a muncitorimii prin atrocitățile din 14—15 iunie ; pe de alta, vulnerabilizează Armata și Poliția — în plus, se vulnerabilizează pe sine, prezentîndu-le/se ca incapabil(e) să facă față unei replici „de o asemenea violență" (legionară, firește). Ce se urmărește prin aceasta ? Evident inocularea ideii că **opoziția la Putere** (sub această formă-sinecdocă : de „extremă dreaptă") **este periculoasă** — atît de periculoasă încît Puterea se vede pusă în situația de a-și declina.. impotența !

Or, Puterea nu face decît să repună în joc o practică veche a comunismului : denunțînd prima etichetă de care se teme cel mai mult (anume, fascismul) în tabăra adversă, o face inoperantă ! În plus, schimbînd pentru o clipă zîmbetu-i imperturbabil pentru o mină „sinceră" sperietă, Puterea este mai aproape de adevăr decît își dă seama : ea știe, de exemplu, că opoziția nu este (încă) periculoasă dar în același timp se știe ea însăși impotentă : pericolele care o pîndesc nu sînt înafara, ci înăuntrul ei ! Ele țin de conștiința incongruenței sale totale la o guvernare viabilă (sindromul inapetenței la dialog) și de vetustețea metodelor represive : izolată în propria ei falsitate funciară, Puterea știe că fiecare gest al său se întoarce împotriva sa în cele din urmă...

Alex. Leo Șerban

momos

Ghici ciupercă...

Mare mîncău, betivan de sprituri, doritor de femei tinere lîngă care adoarme cu limba scoasă și împuținînd aerul prin cele două orificii vesnic deschise, țigan bulgar, domnul nostru și-a ascuțit creionul pentru a mîzgăli pe hîrtie fecalele unor gînduri puturoase : delațiunea și „opera". Băgîndu-și tatăl în pușcărie a cîștigat opera, băgîndu-și confrații la apă, notorietatea. Ziarist cu mîla poliției, are viziuni contemplîndu-și murdăria strînsă între degetele picioarelor. Țuțeri de ieri și de azi îi miros emanațiile transformîndu-le prin miracolul respirației în parfumuri naționaliste. Ar mînca jidani fripți uitînd că e țigan într-o țară de români. Nu vrea să-și vîndă țara dar cînd spune asta își umple țara de bale pe care generații întregi nu le vor putea spăla. Cînd se usurează crede că vorbește, cînd vorbește are gura plină cu hîrtie igienică din closetele poliției. Am putea crede că este femeie fiindcă are ciclu menstrual în creier. Apoplectic și cu inima spartă de furie și nervi vede furii în toate casele românilor și tot o spînzurătoare la coltul străzii. Furăcios din nărav, invidios mediocru, confundă borhotul obținut din fermentarea hîrtiei scrisă de alții, cu talentul personal. Jigodie cu stăpîn de pripas, este mai mare peste jegul și umilința unui popor uitat de dumnezeu.

Cu un picior în groapa comună a celor fără nume, degetele lui mînjite și răschirate se străduiesc să scrie un nume în aer.

Ștefan Agopian

FESTIVALUL NAȚIONAL DE POEZIE DE LA SIGHETU MARMAȚIEI

● În zilele de 5—7 octombrie 1990 se va desfășura în municipiul Sighetu Marmației ediția a XVI a Festivalului național de poezie. La concurs pot participa creatori care nu depășesc vîrsta de 40 de ani, nu sînt membri ai Uniunii Scriitorilor, nu au publicat volume de versuri și nu au obținut marele premiu sau premiul Uniunii Scriitorilor la edițiile anterioare. Poeziile, minimum cinci, dactilografiate în trei exemplare, vor fi trimise pe adresa : Casa de cultură, Sighetu Marmației, str. Republicii 31, cod 4925, pînă la data de 25 septembrie, data poștei. Lucrările vor fi însoțite de numele și prenumele autorului, data și locul nașterii, profesia și adresa. Autorii ale căror lucrări vor fi selecționate pentru premiere de către un juriu național vor fi invitați la manifestările prilejuite de finalizarea concursului, pe timpul căruia organizatorii asigură cazarea și masa.

prezentul continuă

Duhoarea

Stam, aşadar, în mijlocul acelei mulţimi, era în dimineaţa zilei de 22 decembrie şi muncitorii încă nu se încolonaseră ca să iasă din fabrici. Porţile unor uzine fuseseră sudate de oamenii stăpînirii, ca să te vezi în stradă era nevoie să fii sprinten, priceput la saltul peste nişte garduri înalte — şi, în plus, să rişti, căci balanţa încă nu înclinase, domnilor, spre binefacerile dulcei libertăţi şi a dreptului la grevă, iar ziua de mîine s-ar fi putut să te aştepte tot cu secretarul de partid la poartă, doar secretarul nu apucase să dea de pămînt cu carnetul de partid, nici el, nici directorul, nici omul de la securitate, nici depozitarul zilnicei tale semnături în bătrîna şi mereu ameninţătoarea condică de prezenţă, ah, dar ce spun eu ? cine-ar fi crezut că omul care cheltuise milioane pentru apărarea propriei făpturi va avea să devină vulnerabil într-un răstimp atît de scurt ? cine-ar fi crezut că doar peste cîteva ceasuri personajul o să-şi piardă mintile şi, în loc să procedeze după priceperea lui, o să se lase condus şi rătăcit din aproape în aproape pe drumurile Tîrgovistei ? Riscul înseamnă printre altele şi nădejde — or, cîţi mai trăgeau nădejde la vreo schimbare, cînd numai cu o lună în urmă credinţa că aşa vom muri, cu secera şi ciocanul la căpătîi, doar ea, ca să trecem mai uşor sub tăcere biata dorinţă de afirmare a omului, făcuse mai mulţi membri de partid decît s-ar fi aşteptat dreapta judecată, cea care cîntăreşte lucrurile după evidenţe.

Doamne, greu e să spui citeodată lucrurilor pe nume.

Întîi de toate pentru că rareori se întîmplă să afli adevăratul lor nume, şi apoi pentru că, aflîndu-l, te întrebi dacă nu cumva e bine să nu-l mai spui. Bunăoară, de cînd aş vrea să spun că în dimineaţa zilei de 22 decembrie, muncitorii din Bucureşti, cei ce au traversat oraşul prin centru, nu s-au oprit nici la Universitate, nici la întretăierea cu Batiştei, nici la Romană şi nici în vreun alt loc unde, cu o seară înainte, vărsătorii de sînge îşi făcuseră datoria faţă de ideologia pe care o slujeau. Cu o zi în urmă, o bună parte din ei, cei mai de încredere, fuseseră aduşi cu autobuzele şi vărsaţi în faţa clădirii Comitetului Central, cu pancarte şi lozinci, să se închine idolului prezidenţial, şi i se închinaseră, mai din obişnuinţă, mai cu dinţii strînşi, mai cu gîndul la copii — ştiau, deci, că aici, pentru întîia oară de la facerea lumii comuniste pe pămînt românesc, se spărsese o demonstraţie, şi încă una ce ar fi trebuit să se constituie în actul de acceptare al crimei de la Timişoara — fugiseră care încotro, călcîndu-se în picioare şi azvîrlind la pămînt însemnele sectei comuniste, cu portretele conducătorilor ei cu tot ; puţini au mai rămas în apropierea pieţei ca să se alăture celor dintîi nuclee de demonstraţie antidictatorială ; mulţimea celorlalţi a alergat fie înapoi, spre locurile de muncă, fie spre casă.

A doua zi s-au dus spre slujbele lor şi n-au ieşit din curţile uzinelor decît în preajma ceasului cînd carele blindate, şi taburile, şi camioanele cu mitraliere montate pe capote au început să se retragă în cazărmi.

Acolo, în piaţă, înconjuraţi de arme, se aflau cei ce scăpaseră cu o noapte înainte de moarte şi nu mai aveau nici un motiv să dea înapoi din faţa ei, cei ce simţiseră înaintea tuturor slăbiciunea sistemului comunist. Ei văzuseră moartea cu ochii, pe ei numai Dumnezeu îi scăpase de şenilă şi glonţe — ceilalţi pieriseră sau aşteptau să plară dinapoia gratiilor, supravegheaţi de oamenii cu bita şi ranga.

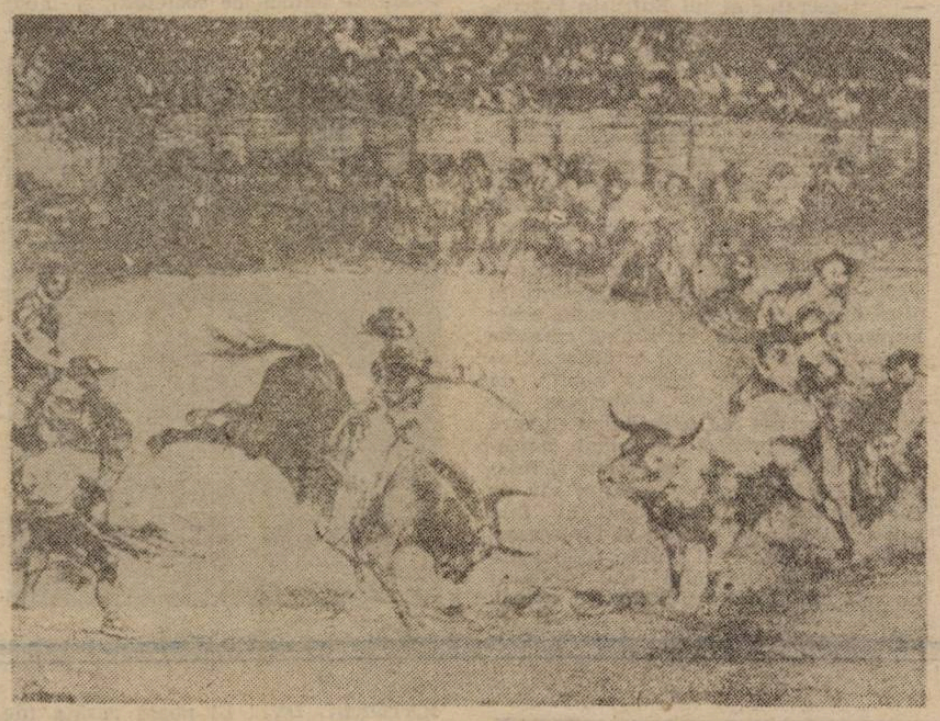

Doamne, greu e să spui cîteodată lucrurilor pe nume.

Să spui, bunăoară, că la ceasurile de mare primejdie ale zilelor de 21 şi 22 decembrie, cînd părintele patriei încă nu fusese scos din labirintul său protegui-tor, pe stradă, umăr lîngă umăr, numărul răzvrătiţilor îl împliniseră copiii fără căpătîi, cei cărora nimeni nu le spune că viaţa lor înaintea oamenilor şi înaintea lui Dumnezeu, copiii părăsiţi şi copiii alungaţi de-acasă, adolescenţii rătăcitori spre marginile infracţiunii, sărăcimea de toate naţiile, insii care-au aflat că şi muncind, şi nemuncind tot una e sub spectrul statornic al lipsei de hrană, tinerii care se trag pe la adăposturile lor, rareori aceleaşi, doar ca să aţipească între o alergare pe străzile oraşului şi alta, preţuitorii de lucruri mărunţe, cotrobăitorii printre gunoaiele sărace ale marelui oraş sărac, bărbaţii buimăciţi de nesomn, de foame, de frig, femeile scoase pentru o clipă din abisurile existenţei de lucirea unei nădejdi în posibilitatea fericirii terestre. Şi printre ei, ca nişte celule însomniace ale unui creier în rest adormit — tinerii ieşiţi din biblioteci, neaşteptat de mulţi şi minaţi de un duh al răzvrătirii ce se propaga peste capetele tuturor în unde tăioase şi reci.

Asta am vrut să spun : că între lumea pierdută a oraşului şi tinerii intelectuali nu se afla treapta intermediară. Lipseau muncitorii — mai drept zis : numărul lor era prea mic în raport cu puterea lor, pentru ca prezenţa celor ce riscaseră, dintre ei, pactul cu huliganii, să aibă însemnătate.

„În toate oraşele mari — scria fără să şovăie Marx — lumpenproletariatul formează o masă distinctă a proletariatului industrial, o pepinieră de hoţi şi criminali de tot felul, trăind din gunoaiele societăţii, fiinţe fără vreo profesiune bine determinată, vagabonzi" — şi aşa mai departe, cu mult mai puţină consideraţie decît a entomologului pentru gîngăniile sale.

Aşa ne învaţă Marx. Aşa o fi. Dar asta nu înseamnă să trec cu vederea că oriunde începe să pîlpîie focul unei revolte, lumpenproletarii se apropie cei dintîi de primejdia morţii. La început e nevoie de oameni care nu pun preţ pe viaţa lor ; şi, într-adevăr, ei nu pun preţ mare pe viaţa lor, ei vin spre lumină din adîncuri, din moarte şi din întunecimile spiritului ; la început e nevoie de violenţă, căci revoltă cu vorbe bune, fără flacără şi fără izbitură nu se face — iar ei sînt chiar fiii violenţei, de-acolo vin, din locurile unde izbitura n-are ecou în milă, nici în părere de rău.

Domnilor, asta am vrut să spun : întîi că între muncitori şi intelectuali propaganda celor patruzeci şi cinci de ani de comunism a produs fisura scontată — şi că asta foloseşte şi acum, poate mai bine decît în timpul dictaturii; şi apoi, că muncitorimea ar vrea, dacă se poate, să nu-şi mai aducă aminte de lumpenii dispreţuitori de viaţă, şi violenţi, şi murdari, tot aşa cum, după izbînda revoluţiilor burghezo-democratice, burghezii, stingheriţi de prezenţa ea însăşi un reproş a proletariatului ar fi vrut să şi-l scoată din amintire.

Stam în mijlocul acelei mulţimi, luat de valul mare al furiei — cînd, deodată, o mînă uşoară, a fiului meu, m-a bătut pe umăr, trezindu-mă, ca dintr-un somn, din recea nebunie a nefricii de moarte. M-am întors şi l-am întrebat ce vrea de la mine — iar el mi-a spus că în jurul nostru miroase greu, ca într-o pivniţă, ca în locuri unde aerul zace între pereţi putregăiţi, ca în ungherele de sub scări şi de sub poduri, unde bezna face mucegaiuri albe şi umezeala păianjeni.

Şi aşa era.

Am privit în jurul meu şi am văzut pantofi scîlciaţi, haine care nu se scot cu anii de pe frup, chipuri sălbătăcite de nespălare, de nesomn, de obişnuinţa cu traiul în fum. Duhoare ! am spus — şi atunci nu, dar acum, cînd cred că pentru sărăcimea fără nădejde a oraşului încă nu se află oameni în stare să înlocuiască prezenţa unui înger mîntuitor, acum îmi spun că în dimineaţa zilei aceleia, nu cu mult înainte de învierea noastră, a tuturor, la cer a ajuns nu cererea oamenilor care înainte de-a ieşi în stradă s-au spălat pe faţă şi pe mîini, ci această duhoare, ca fumul unei jertfe plăcute lui Dumnezeu.

Mircea Ciobanu

minimax

Cri, cri, cri, toamnă gri...

Puterea indică un drum cu totul diferit decît barierele alegerii şi ale voinţei ; şi anume, tunelurile şi canalele subterane şi invizibile ale vieţii.

(Ralph Waldo Emerson)

Cum bine se ştie, gospodarii cei chibzuiţi se pregătesc din vreme pentru toamnă şi, mai ales, pentru iarnă, nelăsîndu-se moleşiţi de arşiţa zilelor şi rezistînd parfumului ameţitor , al nopţilor de vară cînd, vorba poetului, îţi vine să laşi baltă toate interesele. Nu nu, gospodarii noştri cei chibzuiţi şi prevăzători nu şi-au uitat nici o clipă în timpul verii interesele, ştiind ei prea bine că iarna ce va să vină e hotărîtoare şi nu va fi deloc uşoară. **Indiferent** de capriciile vremii şi chiar dacă O.P.E.C. va hotărî, în numele tradiţionalei prietenii daco-arabe, să ne livreze petrol pe gratis, iar U.R.S.S. ne va deschide larg robinetele gazoductelor pentru a-şi răscumpăra păcatele din vremea stalinismului. Că atît într-o privinţă (O.P.E.C.), cît şi în cealaltă (U.R.S.S.) tendinţele previzibile sînt taman contrare, s-ar putea, la urma urmelor ,să le prindă chiar bine gospodarilor noştri, însă oricum şi oricum s-ar întîmpla în lumea largă, atunci cînd vor veni şi zilele-acelea din decembrie, înainte de Crăciun, izbucnirea cumplit-sublimelor amintiri, care sînt numai şi numai ale noastre, va deszăgăzui neîndoielnic atîta energie sufletească încît sînt imposibil de prevăzut toate consecinţele.

În 17 decembrie la Timişoara apoi în 21 şi 22 decembrie la Bucureşti, pe lîngă care mai sînt şi celelalte oraşe unde a curs sînge, în zilele acelea, în numele cărei ordini sau raţiuni va mai putea fi asigurată, şi cum ? !, respectarea ucazurilor care interzic manifestaţiile în alte locuri decît în parcuri ori stadioane ? Vor putea fi împiedicaţi oamenii în zilele-acelea să-şi jelească morţii şi, mai cu seamă, să-şi cînte biruinţa ? Biruinţa nu doar a tuturor împotriva dictaturii, căci poate nu aceasta a fost cea importantă, ci biruinţa fiecăruia împotriva fricii şcîrboase din sinea-i şi, astfel, fantastica biruinţă chiar împotriva morţii. Vor putea circula în noaptea de 21 spre 22 decembrie automobilele prin Piaţa Universităţii din Bucureşti ? (Căci, dacă e să te iei după televizor, aceasta e marea problemă : circulaţia !).

Nici vorbă, e greu de crezut că gospodarii noştri cei chibzuiţi şi prevăzători vor lăsa în zilele acelea ca entuziasmul popular să se manifeste spontan, aşa la voia întîmplării, neorganizat, deci vor îndruma şi vor conduce chiar ei buna desfăşurare a evenimentelor, cu mitinguri, cuvîntări, slujbe religioase, ş.a.m.d. Însă unde ? La Sala Polivalentă, cu invitaţii nominale? Pe stadionul 23 August ? În faţa căsoiului monstruos special conceput pentru demonstraţii de masă ? Unde ? Adică în Bucureşti, unde altundeva decît în Piaţa Universităţii ? ! ? Şi oriunde ar fi să fie, oricît de bine organizat, cu oricît de multe camioane şi autobuze întesate de „oameni ai muncii", totuşi, în noaptea aceea de 21 spre 22 decembrie, în Piaţa Universităţii ce se va întîmpla ? Va fi un prilej extraordinar, extraordinar !, pentru gospodarii noştri să recîştige în seara şi în noaptea aceea multă din iubirea pierdută cu înversunare parcă. Să-şi uite ca printr-o minune întreaga chibzuinţă şi să iasă acolo în balconul Universităţii din Bucureşti, să vorbească simplu, cum se zice, omeneşte, apoi să cîntăm împreună, nu neapărat Imnul Golanilor. Dea Dumnezeu s-o facă, dar...

Şi atunci ? Atunci e foarte probabil că va fi nevoie de făcut ordine cu trupe special dotate şi antrenate. Drept pentru care, cum bine s-a văzut, gospodarii noştri cei chibzuiţi n-au stat deloc cu mîinile-n sîn de-a lungul verii, iar acum, la-nceput de toamnă, cînd am ajuns la-pepeni, decembrie aproape că poate să şi vină.Pregătirea începută mai de mult, a beneficiat (coincidenţă !) cu ocazia fostei sărbători naţionale de o aplicaţie „pe viu" în timpul căreia băieţii, scutierii, s-au comportat excelent (cine nu „acţionează" este sancţionat), formaţia **triunghiul** s-a mişcat foarte bine, drept care, pe lîngă masa festivă mai îmbelşugată ca de obicei, au fost felicitaţi de ministrul de interne personal, recomandîndu-li-se şi aplicarea formaţiei **rombul.** Că ziariştii străini or fi fost iarăşi puţin şocaţi de cele văzute (ba unii au şi încasat-o de-a dreptul !) are mai puţină importanţă atîta vreme cît se ştie doar, din iunie, că ei nu prea pot înţelege specificul şi originalitatea democraţiei româneşti. În plus, acum lumea occidentală este prea ocupată şi preocupată de aventura irakiană, aşa că oricum România nu mai poate ajunge pe prima pagină. Principalul e că în Piaţa Universităţii circulaţia decurge normal iar poliţia şi-a depăşit complet complexele şi timiditatea.

În acelaşi timp şi poate tot cu gîndul la iarna ce va să vină, gospodarii noştri cei chibzuiţi şi prevăzători n-au uitat nici lecţia despre „aparatul ideologic" al statului învăţată cîndva la socialism ştiinţific. Iar pentru că gînditorii disponibili n-au putut încă să confecţioneze o nouă ideologie s-a recurs la iradierea continuă a societăţii cu zvonuri, basme şi contra-basme, incriminări, atîtare, ameninţări vagi sau direct nominalizate, promisiuni, toate servind laolaltă drept **substitut ideologic.** Şi, trebuie recunoscut că se resimte în această privinţă „mîna" unor profesionişti de marcă, „opera" lor sfidînd toate tiparele politologice şi psihosociologice aşa cum uşor poate fi sesizat din multitudinea şi împotmolirea parţială a încercărilor de descifrare. Asumat fiind riscul instabilităţii şi confuziei, iradierea pomenită contribuie din plin la : **dezorientare** (nu trebuie să se ştie nimic precis despre nimic), **înfricoşare** (teroriştii, spionii, iredentiştii, legionarii ,mai nou „comuniştii autentici"), **incitarea unor grupuri împotriva altora** (nu mai e nevoie de exemplificări), **potenţarea afectivităţii în dauna raţionalului** (îndeosebi supralicitarea deja supralicitatului naţionalism, acum şi vag colorat mistic), toate laolaltă corelîndu-se într-o **contracararea cristalizării unei opoziţii viabile** şi, corelat, **acceptarea resemnată a evoluţiei economiceşi politice actuale** ca singura, vezi Doamne, posibilă în condiţiile particulare ale României.

Am ajuns aşadar odată cu toamna la pepeni, dar bine pregătiţi (frăgeziţi !) pentru iarna şi îndeosebi pentru decembrie ce va să vină. Ne mai rămîne oare doar să ne rugăm Domnului, să ne rugăm fiecare în parte de a răzbi pînă în primăvară ? !

3 septembrie 1990

Şerban Lanescu

cronica ediţiilor

Amintirile uni filosof

Unul dintre cei mai respectaţi filosofi din prima generaţie post-maioresciană şi „singurul gînditor român care ne-a oferit un sistem filosofic unitar şi consecvent“ (după aprecierea lui M. Ralea din 1932), Constantin Rădulescu-Motru n-a fost însă şi un scriitor în sensul propriu al cuvîntului dacă lăsăm la o parte încercările sale dramatice din tinereţe, curînd şi pe bună dreptate abandonate. Dimensiunile şi direcţiile operei sale filosofice nu pot fi însă bine înţelese decît în perspectiva epocii şi a cercului intelectual în care s-a format, a atmosferei culturale care i-a marcat întreaga activitate publicistică şi în acest cadru lumea scriitorilor a jucat un rol important. Îmbinîndu-se cu deschiderea către noile metode ale psihologiei de la sfîrşitul secolului trecut, cercetările sale filosofice intră apoi, adesea, în domeniul politicului, atingînd probleme esenţiale ale doctrinelor care n-au rămas, la rîndul lor, fără atingere cu cultura şi literatura momentului, precum conservatorismul, ţărănismul poporanismul, domenii în interpretarea cărora scrieile lui Rădulescu-Motru oferă sugestii de neînlocuit cercetătorului de astăzi. El a fost mai cu seamă un luminător din stirpea lui Lazăr, a lui Dinicu Golescu şi a lui Maiorescu însuşi, care a văzut în cultură calea cea mai sigură pentru ridicarea poporului şi pentru „primenirea claselor conducătoare“. Idealul mărturisit al activităţii sale doctrinare era „statul cultural“, pentru realizarea căruia a pledat atît în lucrări de filosofie (căci pentru Motru filosofia avea un rol educativ esenţial), cît şi în eseuri care-şi păstrează în mare parte şi interesul, şi actualitatea. Ca apropiat al **Convorbirilor literare** şi al Junimii în tinereţe, şi apoi ca director al unor importante reviste de cultură şi literatură, cum au fost **Noua revistă română** sau **Ideea europeană**, Rădulescu-Motru a cunoscut îndeaproape un mare număr dintre scriitorii vremii şi a fost implicat în mai toate marile mutaţii care au marcat evoluţia literaturii contemporane ; toate acestea se reflectă în paginile amintirilor sale, publicate fragmentar către sfîrşitul vieţii, mai ales în **Revista Fundaţiilor regale**, sau în răspunsurile la diferite anchete literare, în micile medalioane critice, nu fără implicaţii memorialistice, despre personalităţile de seamă ale culturii noastre, în comentarii pe marginea fenomenului literar românesc. Cuprinderea acestor texte şi a unora dintre articolele privind marii noştri scriitori într-un volum intitulat **Mărturisiri**, recent apărut sub îngrijirea lui Valeriu Râpeanu şi a Sandei Râpeanu *), este de natură să ne sporească cunoştinţele despre o epocă literară plină de interes şi — alături de masivul volum din 1984, unde s-au reeditat **Personalismul energetic** şi alte cîteva scrieri importante — să readucă figura sa în actualitate.

Cele mai elaborate şi, mai substanţiale pagini propuse aici cititorului sînt, desigur, amintirile cuprinse în prima secţiune a volumului, despre propria sa formaţie, despre copilăria şi tinereţea sa studioasă, în ţară, întîi cu tatăl său — fost secretar al lui Eufrosin Poteca, retras spre sfîrşitul vieţii la mănăstirea Motru — şi apoi ca student al lui Maiorescu, C. Dimitrescu-Iaşi, Haşdeu, sau în străinătate, la Paris, Heidelberg sau Leipzig, unde se specializează în psihologie cu celebrul Wundt şi ia cunoştinţă despre scrierile lui Nietzsche, al cărui prim exeget român va fi. Nu sînt pagini care să captiveze prin talent epic, prin vioiciunea scenelor rememorate sau prin dialogurile scînteietoare care fac deliciul amintirilor lui Petrovici — ca să ne referim la amintirile altui filosof — dar ele sînt exacte, echilibrate şi esenţiale, justificînd caracterizarea pe care D. Gusti o făcuse stilului său în general : „grav şi nobil“, de o „cristalină claritate“. Principala lor calitate decurge din onestitatea cu care autorul îşi scrutează nu numai gesturile, ci şi resorturile lor intime şi interesul relatării despre debutul său de conferenţiar, de pildă (cînd, în faţa asistenţei în care se afla şi Maiorescu, uită să pronunţe şi partea referitoare la activitatea ilustrului său profesor) nu este de ordin documentar, ci moral.

A doua secţiune a cărţii, mai eterogenă, adună medalioane consacrate unor mari scriitori sau oameni de cultură (Eminescu, Caragiale, Maiorescu, Kogălniceanu ş.a.) sau eseuri despre „lipsa de actualitate“ a literaturii române, despre spiritul critic sau destinele culturii româneşti, care detaliază şi explică atitudini mai generale în epocă. În eseuri precum **Cultura română şi Mihai Eminescu** sau **Ce înseamnă Eminescu pentru cultura românească**, ambele datînd dinaintea primului război mondial, este atestată o direcţie care se va continua pînă în zilele noastre, împlinindu-se prin cunoscutele scrieri ale lui C. Noica ; ea pune la baza întregii dezvoltări ulterioare a culturii noastre opera şi personalitatea marelui poet, sub influenţa căruia au stat nu doar generaţiile imediat următoare, „ci toate generaţiunile care-l vor urma şi, prin aceasta, întreaga cultură română“, Eminescu fiind „unica personalitate română“ care a fost capabilă să exprime „în cea mai curată limbă românească“ fondul de gîndire şi de emoţie cu adevărat caracteristic poporului nostru, punînd totodată în valoare — prin astăzi familiara referinţă la manuscrisele sale — uriaşa muncă de decantare şi alegere a cuvîntului celui mai propriu. Problema împrumuturilor culturale şi a imitaţiei străine, pe care o atinge în treacăt şi eseurile consacrate lui Eminescu, reapare într-un interviu acordat lui Mircea Eliade în 1932, filosoful făcînd aici o distincţie principială între influenţele superficiale (vorbitul franţuzeşte în saloane) şi lipsa lor de consecinţe în straturile adînci ale societăţii, şi apoi în răspunsul la discursul de recepţie al

lui I. Petrovici, unde se schiţează o tipologie culturală a popoarelor din acest punct de vedere. Fără să fie explicit memorialistice, aceste texte uzează de o experienţă de viaţă şi mărturisesc convingeri intime care le apropie de specificul genului, ca şi unele din micile medalioane incluse tot aici, cel consacrat centenarului Maiorescu de pildă.

Volumul, care nu este foarte mare, putea fi însă completat cu texte de aceeaşi natură şi de o valoare memorialistică egală, un alt medalion Maiorescu apărut în **Revista ideilor** din 1925 sau mai ales articolul **Fisolofia lui Caragiale** din revista severineană **Provincia** (nr. 33 din 1946), unde sînt incluse amintiri preţioase despre celebra capacitate de improvizaţie a dramaturgului („Mi-a fost dat să ascult pe Caragiale vorbind fisolofie în cercul **Convorbirilor literare**, în cancelaria lui Anghel Demetriescu...“) sau „o scenă pe care nu o voi uita cît voi trăi“, cînd Caragiale se exteriorizează într-un dans naţional, „mai întîi încet, cu pas mărunt, de bătută, apoi din ce în ce mai repede, cu chiote scurte şi sacadate...“, sau alte materiale, de întinderi sau interes variabil, din **Vatra, Mişcarea literară, Tiparniţa literară, Scrisul românesc** ş.a. Tot aici puteau fi reluate — dacă nu ca texte de sine stătătoare, măcar în cuprinsul aparatului de note — cîteva din revelatoarele sale scrisori din studenţie către mentorul său de atunci, Titu Maiorescu, apărute în 1978 în volumul **Titu Maiorescu şi prima generaţie de maiorescieni.** Ample şi bine scrise, în momente de cumpănă intelectuală ale tînărului confruntat cu marile culturi ale Occidentului, aceste scrisori aduc mărturia imediată a unui proces pe care amintirile de mai tîrziu îl menţionează doar sintetic, fără autenticitatea trăirilor de atunci ; ele ar fi completat fericit tabloul schiţat în fragmentele memorialistice pe care autorul n-a avut nici timpul nici dispoziţia sufletească să le transforme într-o carte de care am fi avut nevoie. Revenirea lui Const. Rădulescu-Motru în actualitate este însă abia la început. Ea va continua probabil şi printr-o reeditare sistematică a scrierilor sale, acţiune de perspectivă la care recentul volum îngrijit şi prefaţat de Valeriu Râpeanu aduce o contribuţie necesară din perspectiva memorialisticii şi a literaturii.

Mircea Anghelescu

*) C. Rădulescu-Motru, **Mărturisiri**, ediţie de Valeriu şi Sanda Râpeanu, cuvînt înainte, note şi comentarii de Valeriu Râpeanu, Ed. Minerva, Bucureşti, 271 p.

povestea vorbei

Publicitate

Sursă permanentă de absurd şi umor involuntar în ultimele decenii, prezenţă foarte firavă — lucru perfect explicabil — acum, limbajul publicitar românesc e departe de a constitui, precum echivalentele sale de prin alte părţi, obiect de studiu pentru viitorii creatori de reclame sau pentru semioticienii cu intenţii pur teoretice. Cauzele sociologice şi economice ale impasului actual al publicităţii noastre sînt destul de evidente şi au fost deja analizate ; într-un articol recent, Mihai Coman se referă la lipsa esenţială, la inexistenţa obiectului specific reclamei : numele firmei. Efectele culturale negative ale unei probabile supradezvoltări viitoare a domeniului îşi vor găsi şi ele, la timpul lor, comentatorii. Ceea ce se poate observa deocamdată, în rarele mesaje publicitare din mass media, e tendinţa de a abandona cele cîteva modele textuale mai vechi, elementare şi antifunctionale, înlocuindu-le cu altele care, încă neasimilate, produc o impresie confuză de stîngăcie şi nefiresc. Cauza e adeseori traducerea ca atare sau imitarea unor sloganuri publicitare reprezentînd un tip de text neimpus încă, lipsit de baza culturală pe care o formează, în mare măsură, obişnuinţa. Ar trebui precizat că în codul mixt produs de asocierea dintre text şi imagine, doar primul element îşi permite să copieze modele străine, celălalt fiind împiedicat să o facă de absenţa condiţiilor grafice cît de cît acceptabile.

Destul de neobişnuit pare (după o perioadă de intensă impersonalizare) sloganul publicitar în care situaţia enunţiativă e bine precizată, persoana cu rol de prezentator (introdusă uneori prin imagine) folosind persoana I singular, uneori şi persoana a II-a, a adresării către virtualul cumpărător. Un astfel de mesaj ancorat formal în situaţia de comunicare e atribuit, într-o reclamă de dimensiuni modeste şi de o obişnuită lipsă de claritate a imaginii, unui personaj feminin — amestec de pete de gri. Tînăra spune : „EŞARFA DE LA GÎTUL MEU NU E ÎN ASPIRATORUL DV. ! El poate curăţa (de praf) numai îmbrăcămintea groasă. Şi nu numai“. (**Flacăra**, nr. 35/1990, p. 12). Ultimele două propoziţii sînt reluate în secvenţa de text care urmează imaginii, avînd rolul de a oferi detalii concrete despre caracteristicile tehnice ale aspiratoarelor numite inspirat AP 20S, AP 21, AP 10, AP E. Formula publicitară propriu-zisă e interesantă prin intenţia evidentă de a depăşi modelele tradiţionale (imperativ : „Economisiţi la C.E.C.“ — sau descriptiv şi impersonal, cu valoare informativă nulă : „Magazinele şi raioanele specializate ale comertului de stat vă pun la dispoziţie un bogat sortiment de articole de...“) — dar şi prin efectul de absurd tern, nespectaculos, pe care îl produce involuntar. Textul încearcă să aplice o formulă, curentă în publicitatea modernă, de asociere a unor sfere cît mai diferite, saltul de la elementul iniţial către obiectul propriu-zis al reclamei fiind cît mai imprevizibil ; prima temă introdusă e o mică păcăleală, obiectivul final al comunicării fiind altul ; e drept că asemenea surprize se realizează cel mai adesea la nivelul imaginii şi în relaţia ei cu textul, şi mult mai rar chiar în interiorul acestuia din urmă.

Micul text de mai sus evoluează însă printr-o serie de implicaţii contradictorii şi incerte : eşarfa se află sau nu la gît ? o eşarfă care nu e la gît trebuie să se găsească obligatoriu într-un aspirator ? dacă nu e acolo doar pentru că aspiratorul curăţă (de praf) exclusiv îmbrăcăminte groasă, ar însemna că un aspirator înghite tot ce curăţă ? Conectorii logici dintre afirmaţii **(dar, pentru că, deşi...)** lipsesc sau sînt greşit folosiţi. După o restricţie (de exemplu : „Mănîncă **numai** mere“) nu poate urma negaţia „şi nu numai“. În cazul de la care am pornit apăreau două restricţii diferite, prima în interiorul unei categorii (îmbrăcămintea), cealaltă, negată, în afara ei : ar fi fost deci suficientă o precizare — „şi nu numai îmbrăcămintea“ — care ar fi făcut trecerea spre secţiunea descriptivă a textului : „Mobila, cărţile, spaţiile greu accesibile, covorul, tapiseriile pot fi curăţate în mod rapid...“. Textul conţine şi presupunerea amuzantă că virtualul cititor nu cunoaşte funcţia de bază a unui aspirator altfel, „poate curăţa“ nu ar primi precizarea din paranteză : „de praf“) — precum şi alte neclarităţi şi contradicţii acumulate surprinzător într-un spaţiu atît de mic — şi a căror analiză e fastidioasă.

Pe pagina alăturată a aceleiaşi reviste, o altă reclamă găseşte o formulă care să evoce în mai mică măsură inabilităţile unor traduceri şi adaptări. Modelul textual utilizat e cel al enunţului gnomic, faţă de care mesajul publicitar propriu-zis, precedat de sugestia mai multor piste false, poate să apară tot ca o surpriză ; ancorarea într-un enunţ-clişeu, cu existenţă culturală atestată, conferă ceva mai multă autenticitate limbajului textului : **„Rufele murdare se spală în familie** / dar imaculate ies doar / dintr-o maşină de spălat rufe / AUTOMATIC ŞI (SAU) AUTOMATIC SUPER / efort redus — timp liber cîştigat“.

Probabil că o cantitate însemnată de forme greoaie şi confuze ale publicităţii va trebui să adune pentru a pregăti terenul pe care să-l cîştige treptat efectele de surpriză, proverbul, jocul de cuvinte, aluzia.

Rodica Zafiu

cronica literară

Creangă în „Biblioteca literaturii interzise“

Am cumpărat recent, de la o tarabă improvizată lîngă Piața Romană din București, o broșură de 32 de pagini, intitulată : Ion Creangă. **Povești „corosive“.** Este vorba de numărul 1 al colecției **„Biblioteca literaturii interzise“**, pe care o scoate la Iași revista **Convorbiri literare**, sub îngrijirea criticului Al. Dobrescu și care își propune „să introducă în circuitul public texte aparținînd unor mari scriitori români și străini, pînă acum inaccesibile din considerente fie politice, fie morale.“ De data aceasta, „circuit public“ a însemnat chiar cel mai larg cu putință sistem de desfacere a literaturii : la colțul străzii și după cum am constatat mai tîrziu, la gară sau cu ajutorul vînzătorilor ambulanți. Așa se va fi vîndut în secolul XIX broșura lui Creangă, **Moș Nichifor Cotcariul** și mă întreb cum va fi la iarnă ? Vînzătorul din Piața Romană nu s-a mulțumit însă numai cu atît. El a decupat din interiorul broșurii, ca s-o expună la vedere, pagina 18, cu titlul : **Povestea poveștilor** și, în paranteză, **Povestea p....** Despre ce este vorba ?

În cartea lui Mircea Scarlat, **Posteritatea lui Creangă**, n-avem nici o indicație privitoare la modul în care au fost receptate în timp aceste povestiri **corosive.** Însă oricît de delicat ar fi subiectul, el reprezintă un test important pentru înțelegerea evoluției mentalității și a gustului public românesc.

Din capul locului trebuie spus că cele două povestiri licențioase, **Povestea lui Ionică cel prost** și **Povestea poveștilor**, au fost editate o singură dată, de către G.T. Kirileanu, în ediția sa critică din 1939, într-un număr redus de exemplare. Ambele povestiri sînt legate de aniversările **Junimii**, unde au fost citite cu prilejul vestitelor întîlniri-banchet din 1876—1878. La sfîrșitul **Poveștii lui Ionică cel prost**, însuși Creangă a făcut această precizare : „Scrisă de Ioan-Vîntură-Țară, în Iași, la 22 octomvrie 1876, și dedicată cărăcudei din Junimea îmbătrînită în zile rele la prilejul aniversării a treisprezecea, numărul dracului.“ După spusele lui Iacob Negruzzi însă, se pare că la **Junimea**, în afara „pudicului“ Anton Naum, toată lumea ar fi agreat **corosivele** lui Creangă, deci **coros.v-coros.vitate** (cuvinte luate „din nămolul de adjective abstracte ce întrebuința Eminescu“) ar fi însemnat pentru junimiști „obscur, porcos, porcărie.“ și totuși, Maiorescu i-a recomandat lui Iacob Negruzzi, prin intermediul lui Nicu Gane, să nu publice în **Convorbiri literare, Moș Nichifor Cotcariul**, care era doar ambiguă, nu „corosivă“, de frica „duduchii de la Vaslui“. Mai tîrziu, în 1929, Iorga îi va condamna cu asprime pe junimiști, pentru că i-au cerut lui Creangă astfel de povestiri, „care nu vor putea fi publicate niciodată“, dar în **Istoria literaturii române contemporane**, din 1934, el se va arăta entuziasmat de **Moș Nichifor...**, în care va recunoaște stilul lui Rabelais. Cam în aceeași perioadă, pentru Jean Boutière, **Povestea poveștilor** și **Povestea lui Ionică cel prost** sînt **pornografice**, ca și o versiune pierdută din **Moș Nichifor Coțcariul**, destinată doar prietenilor scriitorului. De aceea, primele două povestiri nici nu vor fi analizate. Pornind de la o mărturie mai veche, tot Boutière ne atrage atenția că manuscrisele textelor erau ilustrate de chiar „mîna povestitorului“. Un moment important, de fapt o polemică spectaculoasă, se înregistrează în 1964, cînd se împlineau 75 de ani de la moartea scriitorului. În articolul **„Creangă anecdotistul“ (Contemporanul**, 51/1964), Al. Piru susține caracterul ambiguu al unora dintre povestirile humuleșteanului, în timp ce, oprindu-se la **Moș Nichifor Cotcariul („O simplă discuție amicală“, Contemporanul** 52/1964), G. Călinescu respinge orice posibilitate de lectură în cod licențios. Nici Ovidiu Birlea, care consacră **povestirilor licențioase**, cum le numește el, un mic capitol în cartea sa, **Poveștile lui Creangă** (1967), nu crede că textele respective ar mai putea fi publicate.

După cum se poate observa chiar și din această rapidă enumerare, după **„corosive“**, adjectivele cele mai des întrebuințate în legătură cu **Povestea lui Ionică cel prost** și **Povestea poveștilor** au fost **„licențioase“** (aici intrînd și **Moș Nichifor Coțcariul**), **„obscene“**, **„pornografice“** sau chiar **„porcoase“**. Să lăsăm deocamdată la o parte nuvela **Moș Nichifor...**, în legătură cu care Șerban Cioculescu a observat cu pătrundere că „implicațiile“ sînt mult mai numeroase decît „subînțelesurile“, și să rămînem la primele două povestiri.

Dicționarul explicativ al limbii române traduce **„pornograficul“** prin **obscenitate“** și **„obsenitatea“** prin **„nerușinat, trivial, indecent“.** Mai explicit, **Dicționarul Robert** indică prin **„obscen“** tot ceea ce „rănește în chip deliberat pudoarea, prin reprezentări de ordin sexual“. Domeniul ar fi deci acela al **lipsei de decență sexuală.** Părăsind dicționarele și întorcîndu-ne la fenomenul literar ca atare, începînd cu ultimele două decenii ale secolului XIX, cînd așa-zisa „literatură de consum“ explodează și la noi, bibliografia de specialitate înregistrează numeroase articole și eseuri despre literatura pornografică. Iorga a numit-o „literatură de canal“ și a împărțit-o în mai multe grupe, apoi Ibrăileanu a considerat-o ca fiind produsul unor degenerați, pentru un public al „stricaților și impotenților“. În 1937, I. Al. Brătescu-Voinești cerea, într-o ședință a Academiei Române, darea în judecată a scriitorilor-pornografi (H. Bonciu, Mihail Ce'ariu, Geo Bogza) și promitea că-i va arăta pe toți vinovații „pe măsură ce-i voi descoperi“. Pentru că, explica el, „răspîndirea unor asemenea scrieri atît de păgubitoare reputației literaturii românești, izvorăște nu numai din gîndul speculării setei de scandal a cetitorilor, ci din urmărirea sistematică a unui plan de zdruncinare, de fărîmițare a temeliilor pe care e clădită actuala alcătuire socia'ă.“ Orice s-ar spune, la baza unora dintre aceste judecăți se află **„eroarea vertuistă“**, despre care a vorbit Vilfredo Pareto, și care confundă literatura erosului și a sexualității cu pornografia. La un alt nivel al discuției se vorbește fie despre naivitatea omului vechi, primitiv sau natural, incapabil să se distanțeze de ceea ce nouă ni se pare a fi obscenitate, fie despre faptul că obscenitatea celor vechi rămîne obscenitate și pentru omul de astăzi. Prima teză a fost susținută în 1934, de I. Siciliano, în legătură cu poezia lui François Villon, a doua apare la P. Nikrog, în cartea sa din 1957 despre **fabliaux**-uri. La noi, Ovidiu Birlea modifică oarecum perspectiva, susținînd că a existat o capacitate de **dedublare a omului vechi**, în fața obscenității, pe care tocmai omul modern ar fi pierdut-o. După teoria aceasta, pentru cititorul obișnuit, textele lui Creangă s-ar plasa astăzi în afara bunei-cuviințe, pentru că și-au pierdut înțelesul vechi, care era poate magic, apotropaic. Nu e nevoie însă de nici un contact cu „mentalitatea arhaică țărănească“, pentru a înțelege că la Creangă ambele povestiri sînt direct legate de **ris.** Dacă nu mai putem spune în ce măsură ele mai pornesc din magie sau dintr-un „vechi cult al phallusului“, cum sugerează Ovidiu Birlea, e sigur, în schimb, că ambele nu vizează nici fiziologia, ca literatura pornografică sau obscenă, și nici partea dezaxată, interlopă, neagră, din conștiința omului modern. Dacă vrem să le găsim, cu orice preț, un sens, atunci ținta lor cea mai apropiată este o dublă ipocrizie, tratată comic : a cuvintelor și a sexualității. Mai important rămîne însă faptul că nici **Povestea lui Ionică cel prost** și nici **Povestea poveștilor** nu pot fi citite **„à la lettre“**, pentru că nu au în ele nimic **realist.** În **Povestea lui Ionică cel prost** avem de a face cu parodia, împinsă la limită, a temei din **Dănilă Prepeleac** sau din **Povestea lui Harap-Alb**, iar în **Povestea poveștilor** ipocrizia pudorii e atît de caraghios dezarticulată, încît efectul rămîne comic și gratuit.

Ar mai exista un argument împotriva „corosivelor“ lui Creangă. Cum spunea Ibrăileanu, în legătură cu „exhibițiile lui Catule Mandès: „Poți dumneata ceti [acest gen de literatură] împreună cu tatăl dumitale, cu sora dumitale, cu mama dumitale...“ ?! Argument clasic, în fața căruia se pare că n-ar mai fi nimic de spus. Și totuși, în procesul romanului **Amantul doamnei Chatterley**, D. H. Lawrence, Bernard Shaw a susținut că dacă ar avea o fată care ar urma să se mărite, nu i-ar da să citească romanele lui Dickens, ci tocmai contestata carte a lui Lawrence. Sigur, nu vom da pe mîna copiilor povestirile „corosive“ ale lui Creangă și nici nu-i vom îndemna să le citească. Vom aștepta să crească mari. Deși uneori, chiar poveștile pentru copii pot fi încărcate de cea mai ciudată ambiguitate. Celebra poveste a frați'or Grimm, **Scufița roșie**, începe cu această frază extrem de obscură : „Es war einmal eine kleine, süsse Dirne, die hatte jedermann lieb...“. Lucru care s-ar putea traduce în fel și chip.

Florin Manolescu

pretexte

„Un danez, Sorescu“

Este un truism acela după care orice poezie încearcă să regîndească lumea înconjurătoare, să-i dea o nouă dimensiune, creînd un univers paralel, tot atît de palpabil pe cît acela real și, poate, uneori, mai convingător. În restructurarea produsă, în primul rînd este atacată definirea „obiectului“, dedusă din redefinirea eu-lui poetic. Iar definirea implică, înainte de orice, limbajul.

Cînd debuta, cu *Singur printre poeți*, Marin Sorescu se delimita de confrați, demonstrînd că le cunoaște armele. „Singur“ nu voia să însemneze aroganță, ci mai curînd autocunoaștere, cumpănirea propriilor ustensile. Considerate probabil demne de ieșit în lume, de vreme ce îndată au și fost folosite. Particularitatea lui Sorescu în poezia anilor '60 mi se pare a se afla în primul rînd în introducerea unei neîncrederi în obiectele înconjurătoare, într-o scrutare deajuns de mohorîtă. Poetul este împresurat de un noian de imprecizii, de contururi, de imagini nedeslușite, de raporturi ingrămădite. Omul nu este sigur de nimic din cele ce se află în jurul lui, deci nici de el însuși. Căutarea este perpetuă, se răscolește întreg universul întru aflarea pirghiei care să restabilească pacea obiectelor. Spre deosebire de Nichita Stănescu, la Marin Sorescu obsesia este a obiectivării sau, altfel spus, a reificării. Autorul *Elegiilor* este atras irezistibil de limbaj, de posibilitățile acestuia în scormonirea lumii și a insului. Religia lui Nichita Stănescu este aceea a Cuvîntului. Sorescu fetișizează Obiectul : „Mă uit la toate lucrurile / de două ori, / o dată ca să fiu vesel, / și o dată ca să fiu trist // ... // Soarele e tînăr / în vîrful razelor, / dar razele lui / sînt înfipte în noapte. // Lumea se închide perfect // între aceste două coperți, / unde am îngrămădit toate lucrurile, / pe care le-am iubit / de două ori“.

Nu se află umbră de optimism într-o astfel de poezie, care pornește de la o neîncredere funciară în existență, într-o existență umplută cu adversități. Relațiile sînt tulburi, pentru că nimic nu se poate delimita de ceva anume, reazemul genului proxim absentează, iar diferența specifică are confuzii neliniștitoare. Rămasă la acest stadiu, situația nu ar fi fost prea dramatică : o conciliere „la vedere“ era oricînd posibilă, aparențele s-ar fi agresat reciproc, dar fără vehemență. Ceea ce, din fericire, nu se întîmplă în poezia lui Sorescu, așa cum se va întîmpla la cei mai mulți optzeciști. Cu acela care a scris *Moartea ceasului* s-a petrecut de la bun început o răsturnare lăuntrică, un mimetism al termenilor dintr-o reacție în fond comună : „Toate lucrurile seamănă îngrozitor / cu mine“. Răsfrîntă în multitudinea de incertitudini exterioare, individualitatea poetului are tendința de a se pulveriza, la rîndu-i, într-o mulțitudine de incertitudini mult mai grave, deoarece perspectiva nu mai poate fi una singură, ci plurală. Marin Sorescu se opunea astfel structural filozofiei optimiste a colectivismului. Mitologia utopică nu este doar pusă la îndoială, ci pur și simplu negată în rațiunea ei de a fi.

În această privință, a putut să înșele uneori masca de amabilitate și turnura de umor-defensă atît în plan individual, cît și social. Relația imediată ar fi cu existențialismul, și apropierea nu se arată chiar atît de insolită, avînd în vedere că deceniul al șaptelea avusese, și la noi oarecari preferințe în acest sens. Dar trimiterea mai veridică este de căutat în adîncimea istoriei, anume în expresionismul difuz al liricii noastre interbelice. Disperarea ia dimensiuni cosmice, conjunctura este ignorată, se produce raportarea la absolut („Doctore, simt ceva mortal / aici, în regiunea ființei mele, / Mă dor toate organele, ziua mă doare soarele, / iar noaptea luna și stelele“ etc.). Ceea ce s-a numit „poanta“ soresciană reprezintă o tentativă de reprimare a „strigătului“, a „urletului“ specific expresioniștilor, aflat și la rădăcina atitudinii poetului față de lume : generația anilor șaizeci descoperea îngrozită prăpastia către care se precipita. Nichita Stănescu își creează un sistem de magie protectoare, în care cheia defensivă este vocabula incantatorie ; Marin Sorescu își reprimă spaima gata să izbucnească refugiindu-se într-un stoicism de esență mioritică. La conjuncția celor două tensiuni diametral opuse s-a ivit un umor reținut, mai curînd sumbru și bătînd către ironia amară : „Și-n centrul acestei / sile universale / se află el — / melcul, / de care-i e silă“.

Confruntat cu vicisitudini și adversități de toată mîna, omul constată că, de fapt, singura care l-ar împiedica să reziste ar fi moartea, prin curmarea bruscă a tuturor tentativelor. Și în întregul scris al lui Sorescu se întîlnește această obsesie, care mi se pare însă mai puțin o consecință a „absurdului“ existențial, și mai curînd o cochetărie a individului. Acceptată, această dimensiune a existenței provoacă un fel de monodie înfrînată permanent, în chip de memento. Oricum, dimensiunea thanatică izvorăște, probabil, din necesitatea parcurgerii tuturor experiențelor posibile, și faptul apare limpede în romanul *Trei dinți din față*, în care unul din personaje încearcă să se sinucidă de cîteva ori. Ceea ce denotă atracția către experimentul pur și opțiunea pentru examinarea mitologicalelor care îl bîntuie pe om. Rămas față în față cu asemenea fantasme ale colectivității, scriitorul este constrîns să-și pună problema, delicată, a limitelor libertății individuale. „E greu să fii singur“ — concluzie Iona. Într-adevăr individualul sorescian îi este greu să fie singur, dar nu ezită să declare război mișturilor, manifestîndu-se astfel ca identitate liberă. Ajuns în acest punct, el se arată de o înălțătoare superbie, deoarece a dobîndit certitudinea că își este sie însuși stăpîn și că se poate juca chiar cu propria-i viață, de vreme ce are credința că va învia. Narcisism, fără îndoială. De aici, sfidarea aruncată divinității. Zice Paraclisierul : „Căci nu mai e nimeni mai sus decît mine. Iar eu plutesc, Doamne, pe nori, ca tine“.

Se pare că, ajuns la această blasfemie, omul sorescian, a simțit obligativitatea unei purificări, fie ca o penitență, fie ca o transcendere. Motiv pentru care Paraclisierul ne pune în fața autodafé-ului, gest cît se poate de puțin creștinesc. Continua imolare a individului ajunge, în cele din urmă, să-l convingă pe cititor de încheierea unei experiențe, chiar a unei etape.

Într-un anume fel, Marin Sorescu a epuizat posibilitățile individului prin exacerbarea lor, exacerbare prin care a ajuns, în jurul anului 1980, la concluzia că se cuvine cercetată și o altă cale, ignorată ostentativ pînă atunci. Așa a apărut atracția către ceilalți, pentru mitologia și istoria lor. Schimbarea la față mi se pare reală și ea putea fi prevăzută încă de la *O aripă și-un picior* : gratuitatea jocurilor lexicale (oricîte trimiteri la Arghezi au fost făcute) încearcă să ascundă, cu o nonșalantă trădătoare, eșecul insului. Fructe ale remușcării vor fi *Răceala* sau *A treia țeapă*. S-ar părea că individul nu mai are de gînd să se încreadă atît de mult în sine însuși, de vreme ce a pierdut pariul. Garanția lui rezidă în consistența grupului și în viața de relație. Țepeș își cere iertare sieși pentru trufia de odinioară și moare într-un fel deosebit de al Paraclisierului : „Voi ați suferit doar pentru voi, eu am suferit pentru toți“. Țăria însului pare a se fi mutat acum din sine în ceilalți, omul se sacrifică nu în numele lui, el dispare într-un război și în numele unei colectivități, precum Toma : „S-a întîmplat așa de multe ori. Venea acasă din război, se culca și murea... La urmă, se scula sănătos“.

Evident, numai în noul context putea să apară *La Lilieci*, în care Sorescu apelează cu încîntare la limbajul celorlalți, la structurile lui particulare, pe care și le însușește cu deosebită satisfacție. Nume și porecle, jocuri de copii și invective, idiotisme și obiceiuri — toate se întîlnesc într-un fel de sărbătoare închinată unei colectivități. Marin Sorescu se lasă prins de savoarea unui limbaj închis, care circumscrie un grup (zăbic, geac de brînză, mitca, govie, dragobete), se leagănă în siguranța pe care acest spațiu i-o conferă. Singur, la început, printre poeți, scriitorul a continuat prin a-și afirma credința în forța individului. O credință care s-a zdruncinat profund, poate datorită, atunci unui prea adînc sentiment thanatic. De aici, întoarcerea la vatră, văzută ca sprijin existențial.

Cred însă că portretul lui Marin Sorescu este departe de a fi definitivat. Fragmentele din *Vărul Shakespeare* demonstrează că scriitorul află nuanțe suplimentare, înscrîind în evoluția sa un aspect neașteptat. Încă din romanul *Trei dinți din față* se puteau distinge unele procedee postmoderniste, explicabile prin faptul că, în cea mai mare parte, Sorescu și-a scris cartea între anii 1973 și 1976, perioadă în care postmodernismul începea să prindă vogă. Fragmentele publicate din ultima piesă ne pun în fața unui dramaturg cu vizibile propensiuni către postmodernism, înlesnite (este o supoziție) și de o atitudine structural antimitologizantă, pe care Marin Sorescu și-a manifestat-o încă de la volumul de debut. Așa a putut să apară, în *Vărul Shakespeare*, ca personaj distinct, „un danez, Sorescu“. Ce este ficțiune și ce este realitate, unde se încheie domeniul autorului și unde încep teritoriile artistului, cît reprezintă textul și cît viața — iată probleme pe care Sorescu le tulbură, agitîndu-le în chip optzecist. Crezul în virtutea căruia se petrec aceste lucruri fusese însă exprimat cu claritate încă din finalul piesei *Există nervi:* „Cînd lumea te acceptă, trebuie să fii singur împotriva ta. Am de gînd să mă ridic împotriva mea și să mă iau prin surprindere. Sînt singurul om de care mi-e cu adevărat frică“. Este posibil ca, odată publicată în întregime (în volum), *Vărul Shakespeare* să aducă imaginea unui Sorescu oarecum diferit de acela cunoscut pînă acum. S-a și reîntors, de altfel, la preocuparea inițială, anume la scrutarea raporturilor dintre obiecte și dintre acestea și om. Este rațiunea profundă pentru care scriitorul a luat în mînă paleta și penelul : arta își e suficientă sieși, instăpînindu-se asupra conjuncturalului.

Dan Mănucă

daniel corbu

Spre celălalt

Nu mai poți schimba nimic
îmi spune în șoaptă Ucigașul
din Central Park
care seamănă atît de bine cu mine
de parcă
eu aș fi spus în șoaptă acele cuvinte.
Se-pare că ești pierdut definitiv
îmi spune înhățindu-mi mîinile
cel ce seamănă atît de bine cu mine
de parcă însumi aș fi strigat în urechea
de cretă a lumii.
Stăm lipiți unul de altul în întuneric
îl privesc de parcă mi-aș privi
propriul chip
între timp morile de vînt se învîrt
noua zăpadă înlocuiește vechea zăpadă
mîine ziarele vor anunța
încă o crimă în Central Park.
Stau în fața morții parcă
citind scrisorile nedesfăcute din anul
trecut.
Totuși nu mai poți schimba nimic
șoptește Ucigașul
apoi mi se îneacă sub frunte.
Tot mai străin trec prin Central Park
o prăpastie cu flori mi-e sufletul
iar luna
pare o fecioară răsărită din sîngele meu.

Repetiție generală

Domnule îmi spunea viermele
urcîndu-se
pe mîna cu care scriam acest poem
domnule domnule îmi zicea lingușitor
viermele (care
de altfel nu avea nimic de spus)
urcîndu-mi-se
pe mîna cu care tocmai scriam
acest poem
se învinețea cîmpul și o armată
de îngeri se
așternea pe plîns (presimțind un război
pe care-l cîștigă Neantul)
Bună seara spuneau servitorii
purtînd prin odăi
sabia de aur a împăratului

Bună seara

Domnule domnule repeta viermele
în timp ce stam
la cina de taină
domnule domnule în timp ce ieșeam
în cîmp sub cerul
liber al poemului unde se adunau
conformiștii tîrfulițele profesorii
de retorică
povestind istoria vană a răsăriturilor
în timp ce bătea vîntul
prin discursul domnului predicator
și erorile își pedepseau dictatorii
în timp ce aplaudam încă o dată
curajul revoluția
ton sourire du cabotin ton sourire...
Domnule îmi spunea viermele cel ușor
de învins
te urmărește și-n somn.
Domnule domnule îmi spunea viermele
așezat pe mîna cu care tocmai scriam
acest poem
domnule domnule
în timp ce ne rostogoleam amîndoi
prin oglinzi.

Ceilalți

Și viața care trece amar și duios
ca o paralizie.
În mine nenumărații
își agită orgolii.
Locuim acest trup ca pe-o catedrală
nimic cert nimic prevăzut.
Fiecare o luciditate la pîndă.
Eu vorbesc ei ascultă-n tăcere.
Eu sărut preajma lucrurilor
ei le sfărîmă cu privirea.
Eu visez. Cei fără nume își arată
disprețul strălucind ca un brici.
Eu încerc vanitatea poemului
cei fără chip
se retrag în suris.
Scriu.
Preamăresc nimicul ce flutură-ntre noi.
Zorile ne găsesc însingurați
c-un morman de foi înnegrite.

Preludiu pentru trompetă și patru pereți

Intersecții atîtea intersecții încît
te-ntrebi
de nu-i prea tîrziu.
Am împărțit cuvintele și tăcerea
ambițiile întunericul.
Să mai caut speranța în steaguri ?
„Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri".
În camera mea
ascult Traum von Bermuda și ascult
Chöre und Arien aus des
„Matthaus-Passion"
Printre pliurile sufletului tristețea
se depune ca un nămol.
Pătimiri. Profeții își umilesc umbra.
Acolo înlăuntru orbita și ochiul
atoatestăpinitor.
Psalmii negri își caută ferestre.
Așa !
Voi cutreiera preajma inimii.
Voi sta ghemuit pe coridoarele frunzei.
Voi idiliza.
Atît pentru astăzi.
Nici sfîrșiturile nu mai folosesc
la nimic.

Sceptrul coroana

O sută de oșteni îi duceau coroana
înmiresmată
și totuși trist îi era chipul.
O sută de apostoli îi purtau pe brațe
întunericul
lăsîndu-l cotropit de lumină
și totuși stins îi era glasul.
O sută de trimbițași îi însoțeau pașii
și totuși amar îi era surisul
încețoșată privirea.
De n-ar fi privit doar în sine
alte vetre
alte stele umflate de plins.

Visătorul

L-am văzut legînd brațele unei
compătimiri.
L-am surprins în timp ce bătea marea
în cuie
în timp ce închiria bobul de rouă
incendia răsărituri cu propria flacără
și repara aripi uzate de îngeri.
L-am privit îndelung :
în amurguri înmiresmate
stătea agățat de propriul strigăt.

În umbra inimii

Dacă lumina e umbra flăcării
atunci în umbra inimii
ca-n umbra flăcării să stau
ca un proscris
bucurîndu-mă de gloria ei.
Iar moartea însoțind vorbele
răsări-va mereu
precum sîngele printr-un alb pansament

Everything or nothing

Încă o dată ideea de fericire sucombă:
Între Sigfried și Brumhilda
o spadă.
Între naștere și moarte
striviții sub zodii.
Între două rugi paralele
un război camuflat
răvășite biografii. Între patru pereți
praful cosmic al singurătății.
Între un vers și altul
risipita mea viață.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Cît de tare ne plîngem că lumea nu mai citește ! Nu mai citește cărți, vreau să zic. Nu citește nimeni nimic în afară de ziare, de preferință desigur Bursa **(deocamdată pe hîrtie offset) și** Exclusiv publicitate **pentru a vedea cursul valutar cum variază la diverse „produse". Citesc bărbații, citesc și femeile. Cine-a spus că nu vor bani, nu vor valută, vor doar... simpatia primului-ministru. Deci lumea nu citește ! Dar oare noi, aceștia, în afară de articole de gazetă, proteste și scrisori deschise, mai scriem ? De fiecare dată, după ce termin cite-o tabletă de-asta cu senzația că am depus un efort intelectual copleșitor, evit să privesc în oglindă spre-a nu roși la gîndul că anul trecut pe vremea asta scriam ca un apucat deși era evident că nu puteam publica nici unu la sută. Dacă lumea nu citește, să știți dumneavoastră, este pentru că sîntem delăsători, facili și interesați, dăm curs tentației de-a scrie în** Lucifer **parodii în loc să chibzuim eseuri pentru** Luceafărul. **Sper că ați constatat, venerați colegi, cît de bine folosesc pluralul atribuindu-vă păcatele mele. Îmi cer iertare, dar numai așa le pot, într-o oarecare măsură, îndura.**

Horia Gârbea

Marcel Petrișor
CĂRUȚA CU SCÎNDURI
Editura Eminescu

● Romanul este datat 1937 și reprezintă un fel de poem monografic-epic al profesiunii de cărăuș. Sigur că acolo, pe văile Crișurilor, dar poate peste tot pe lume, cărăușia nu este o simplă îndeletnicire ci o vocație, o artă, o patimă și așa mai departe. Teza respectivă este ușor de intuit și pare cam plicticoasă dar Marcel Petrișor o scoate la iveală cu discreție prin intermediul unei arte profesioniste a povestirii și dialogului. Subiectul ales nu este cine știe ce ofertă dar, odată adoptat, este tratat cît de bine se poate.

Ceea ce apare mai interesant în carte este scoaterea din timp a acțiunii și personajelor. Pagini după pagini nu se poate întui în ce secol ne aflăm deși mișcarea este foarte precisă, cu multe detalii de autenticitate indiscutabilă. Rezultă că, într-adevăr, cărăușia este o chestiune, să zicem așa, 'etern-umană iar practicanții ei („omul, cîinele, calul" — titlu de capitol introductiv) nu au grija vremii, fiind într-un fel de eternitate a mersului pe și pe lîngă roți.

Este de presupus că autorul cunoaște în amănunt lumea despre care scrie și izbutește într-adevăr să creeze cu toată autenticitatea, spuneam, acest marș în afara timpului. Subtilitatea respectivă dă înălțime scrierii.

Poate că pitorescul unor momente este puțin cam exterior dar nici culorile de pliant turistic nu fac rău citeodată, detașînd încă și mai mult planul desfășurării romanului de contemporaneitatea noastră lipsită, prin comparație, de orice poezie.

Cred însă că, în afara laturii să-i spun mitice despre care am vorbit mai sus, pentru cititorul care n-ar observa-o sau nu s-ar lăsa impresionat de ea, lectura n-ar putea fi foarte interesantă.

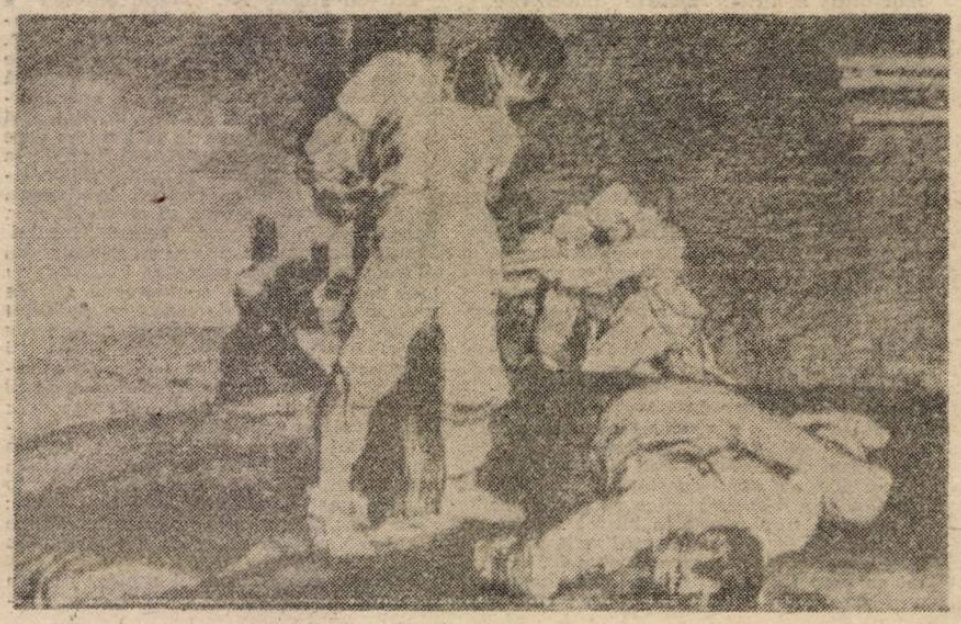

C. Turturică
BREVETUL ALB
Editura Albatros

● După numele autorului și al editurii, oricine poate deduce cu ușurință că este vorba despre un volum dedicat zborului. O privire aruncată coperții ne convinge îndată că nu am greșit : un planor alb (ca brevetul pilotului său) plutește peste o fotografie aeriană în tonuri de verde. S-ar putea discuta foarte mult aici despre modul direct al comunicării conținutului prin semnele exterioare ale unei cărți (titlu, autor, copertă). Poate altădată.

Perspectiva tratării subiectului pare, tot la prima vedere, foarte modernă. Cartea este subintitulată „romanul ca variantă" și începe cu relatarea unei întîlniri între un scriitor și-un Narator. Acesta din urmă povestește **faptele** (cum a devenit pilot) iar scriitorul îl ajută să găsească forma literară apropiind prin meșteșugul scrisului faptele de **verosimil**, adică de acel verosimil de care are nevoie cititorul, chiar dacă el nu corespunde cu realitatea strictă.

Totuși, acest cadru este exterior, odată intrat în derularea romanului ca dialog, întîmplările, oricît de spectaculoase, sînt „vorbite" destul de convențional. Ele sînt cînd mai vesele, cînd mai triste, omul învață, ajunge pilot (de planor), apar tot felul de personaje, multe dar cam schematice. Cartea capătă o „normalitate" destul de puțin atrăgătoare, se aliniază, cu inedita ei formă dialogată cu tot în seria romanelor ușoare.

Sfaturile scriitorului către Narator sînt îndeajuns de convenționale și aici ar fi un punct de interes (dacă nu cumva mișcarea este involuntară). Adică „literaturizarea" nu face decît să banalizeze viața O întîmplare „povestită" își pierde farmecul odată trecută (și) prin convenția literaturii. Brevetul alb al Naratorului (cel de scriitor, nu cel de pilot) s-ar completa așadar, spre paguba amintirilor lui frumoase. E greu de spus însă dacă această „variantă" este a autorului sau reprezintă excesul meu de interpretare.

Nelu Tironeac
DRUMUL REGĂSIT
Scrisul Românesc

● Cartea a ieșit mai demult se pare, oricum înainte de legea timbrului literar, dar e păcat să nu citățm un pasaj, dinspre final, pentru a avea o senzație reconfortantă : eliberarea de complexe în fața proverbialei inteligențe (literare) oltenești. Ascultați :

„Mîini vrednice, bătătorite și de o parte și de alta, în fîlfîirea lor, depărtîndu-se unele de altele, legau firele nevăzute ale sufletelor ce se cîștigaseră pentru totdeauna."

Și încă : „Marea gară a Bucureștilor, din ziua aceea, avea să fie martora încă unei despărțiri". Cam acesta este modul de exprimare pe toate cele 184 de pagini. Numai de Gara de Nord îmi pare rău că este „mare" o zi da, una nu.

fragmente dintr-o etică a autorului

Cum ar putea Popescu s-ajungă Cristian

anii mei „personali" cuprind pînă acum o copilărie, o adolescență și-o tinerețe : toate trăite în **vremuri comuniste.** Lor li se adaugă 8 luni de zile în care și eu, ca și alții, am fost martor și am participat la o **posibilă revoluție :** socială, economică, culturală, politică, exterioară și/sau interioară. O asemenea restructurare a condițiilor în care am trăit, sau doar senzația că această restructurare ar fi într-adevăr posibilă, îți dă prilejul — și, într-un oarecare fel, te obligă — să-ți înțelegi raporturile cu **înconjurătorul,** îți oferă șansa de a observa pe viu cum **istoria** locului natal modifică timpul-și-spațiul tău **interior.** Mai ales cînd **posibila revoluție** (revoltă, răscoală, răzmeriță, lovitură de stat sau ce-o fi fost) a marcat exact sfîrșitul tinereții tale, deci s-ar putea spune că ai cît de cît discernămîntul necesar de a nu rata **prilejul** bine venit.

Pretextul acestei discuții pe care vreau s-o port (mai ales) cu mine sînt următoarele cuvinte ale Monicăi Lovinescu (le-am citit într-un interviu luat de Vasile Gogea lui Virgil Ierunca și doamnei Lovinescu și publicat în revista „Astra", nr. 6, 1990) :

„Timp de 40 și ceva de ani n-am putut face politică și n-am fost în istorie... eram într-un imobilism caricaturizat. Cred că era un fel de imobilism nici măcar tragic, era grotesc, de fapt toate formele erau ale grotescului. Iată că sîntem în istorie, iată că depinde de noi... Iată că avem de luptat cu o mentalitate din care, din păcate, a rămas ceva, o propagandă pe care atunci cînd o vedeam de departe credeam că nu va da rezultate. A dat. Iată că purtăm în noi sechele, reflexele «omului nou», chiar dacă nu este însuși «omul nou»".

Îmi zic de la-nceput : POPESCU este un nume bun pentru OMUL NOU. Un nume reprezentativ. Ținînd cont numai de marea sa răspîndire la români și tot îi ajunge să poată fi considerat caracteristic pentru ceea ce înseamnă **tipizarea, standardizarea, „manechinizarea"** OMULUI NOU. Nedumerit, intrat în panică, speriat chiar, încep imediat să mă-ntreb : cît din mine o fi **doar** POPESCU, cît de mult reprezint eu OMUL NOU ? De ce nu mă prea interesează politica ? De ce mă simt depărtat de Istorie, așa, în general ? Nu cumva m-am depărtat atît de mult de mine însumi încît mai am legături reale doar cu poza și cu datele mele din buletin ? Nu cumva timpul a devenit **opac** pentru mine, în așa fel încît **eu,** un element al **turmei,** accept și sclavajul și eliberarea de sclavaj ca pe niște lucruri „firești", echivalente față de cantitatea și calitatea neînsemnate ale „persoanei" mele ?

Ce să zic, mă gîndesc mai departe, chiar că există OMUL NOU. Și-n mine și-n afara mea. POPESCU e chiar în toate... Ar fi pur și simplu **numai** POPESCU cel care ar susține că lucrurile stau altcumva.

Recapitulez în minte : expresia **acest sat, Bucureștiul,** nu este pentru mine, ca bucureștean, o metaforă. Drumurile prin oraș le fac de cele mai multe ori pe jos, pe mereu aceleași străzi — ca pe niște **poteci** („născute" pentru **că** s-a mers pe ele, nu **pentru** a merge pe ele). Bietul tramvai mă poartă pe drumuri labirintice, inițiatice. Îmi duc și eu caprele pe la Universitate, ies și eu cu vaca în Herăstrău. Chiar le vorbesc prietenilor despre **Socrate-„mioriticul".** Pentru vajnicul cetățean atenian, ca și pentru săteanul nostru tradițional, **cetatea** era cosmos, era locul-timp pe care îl înconjurai cu pasul exact de la răsăritul pînă la apusul soarelui. Din partea mea, nici eu n-am ajuns mai departe. N-am atins **stadiul Platon** (adică **stadiul Meșterul Manole,** să zicem). Am refuzat în aceste 8 luni, mai mult sau mai puțin categoric, trei propuneri de plecări din **sat,** adică la burse, în străinătate... De fapt, „revoluția" nu mi-a schimbat decît într-un singur punct programul „zilnic". Ea mi-a împlinit, adică, un vis mai vechi : să pot bea în orașul meu, la ore tîrzii, de noapte, într-o cîrciumă liniștită, cu cîteva mese, o votcă și-o cafea... În rest : tot noaptea (pînă-n zori) scriu, tot aia citesc, tot nu mă uit la televizor și nu „răsfoiesc" decît presa literară... M-a ajutat Dumnezeu și, pînă la 31 de ani, n-am semnat niciodată condica...

Da. M-am mai liniștit. Și parcă mi se-aprinde undeva, prin spatele minții, o luminiță : poate că nu sînt doar POPESCU, poate că sînt și ceva CRISTIAN. Nu cumva simpla opoziție OM NOU — INDIVID ISTORIC, democratizat, „liberal", este prea schematică, doar reductivă ? Și iarăși îmi spun : n-o fi avînd OMUL NOU nici o legătură cu ciobănașul nostru mioritic ? Nu refuza și acesta implicarea în timp ? Nu era el defetist și resemnat în fața situațiilor-limită ? Aoleu, îmi zic, să aibă OMUL NOU rădăcini atît de adînci, atît de folclorice, atît de „arhetipale" ? Iată că se reactualizează veșnica problemă a spiritualității noastre românești și provinciale : ISTORIE SAU ETERNITATE ?

(Oricum mă lămuresc că discuția, așa cum s-a purtat ea în ultimele luni, prin presă, s-a desfășurat mai ales la suprafață. Prea se înghesuie totul : și eticul și filosoficul și religiosul de-a valma — în **politic.** Pe mine, de exemplu, cred că mă interesează mai puțin faptul că aceia care slăveau puterea comunistă, cei compromiși adică, zbiară și-acum prin presă ; mai mult m-ar interesa felul brusc în care cei mai mulți au trecut de la păcatul „căldicelului" — cel al bisericii din Laodiceea — la păcatul **patimei.**)

Aha, îmi zic, iată că, pe lîngă componenta OM NOU și cea de INDIVID ISTORIC, democratizat, mai există una, a treia : OMUL RELIGIOS. Problema se complică. Nu numai că POPESCU a existat și înainte de comuniști, dar se prea poate ca pe ciobanul din celebra baladă să-l fi chemat și POPESCU. În „substratul" OMULUI NOU s-ar putea să existe un alt tip de OM RELIGIOS decît în „substratul" INDIVIDULUI „CIVILIZAT" la școala istoriei. Mă gîndesc la **uciderea pruncilor...** Nu s-ar putea vorbi, în cazul OMULUI NOU, de

martiraj prin destin, nu prin opțiune, să zicem ? S-a vorbit mult despre comunism ca despre un creștinism în răspăr. Dar care sînt, de fapt, raporturile detaliate dintre destinul istoric al ortodoxiei și comunism ? Mie chiar mi s-a întîmplat ca educația de OM NOU, pe care (vrînd-nevrînd) am primit-o, **să favorizeze** frica și dragostea de Dumnezeu. Drumul meu către credință (atît cît o am) a fost drumul lui POPESCU. Se pare că rugăciunea OMULUI NOU este alta (sau măcar altfel spusă) decît rugăciunea INDIVIDULUI ISTORICIZAT.

Pentru acesta din urmă experiența-limită este o dovadă că timpul se limitează doar la timp. Că timpul nu poate fi decît **infinit.** (Cioran, de exemplu, își disprețuiește propria **naștere** tocmai pentru că nu poate crede că **istoria** se va termina). Pentru **individualism** experiența-limită nu poate fi decît motiv de **angoasă** sau de **plăcere.** Pentru OMUL RELIGIOS timpul nu este decît pretext al **îndumnezeirii** lumii. Un pretext de **iubire.** Singurul rost al existenței istoriei fiind latenta sa **transparență.** OMUL RELIGIOS încearcă să-și modifice angoasa în **tristețe-luminoasă.** Pentru individualismul-istoric, Apocalipsa nu are decît un singur sens : cel **malefic.** Pentru omul religios rău apocaliptic este **foc-purificator,** Apocalipsa este Împlinirea, Uniunea lumii de-aici cu Cea de Sus. Ceea ce mi se pare interesant în această **tipologie** este că OMUL NOU (prin **opacitatea** sa față de istorie) se apropie mai mult de tipul uman de care părea, la începutul discuției, extrem de depărtat, decît de omul credinței. **Iată** însă și o caracteristică comună omului vremurilor comuniste și celui religios : și unul și altul sînt scutiți de veșnica în-doială a **liberului-arbitru.** Individualismul stă sub semnul și sub stăpînirea liberului-arbitru. Iar cazul **eludării asumate** a acestuia, poate fi — de exemplu — drumul OMULUI NOU spre zonele cele mai profunde ale religiozității, posibilul său drum spre HOMO RELIGIOSUS. (Păcatul fundamental este cel al cunoașterii, provocat de **întrebare,** de dislocarea **afirmației totale,** unice într-un DA și într-un NU.)

★

Mi se pare că SCHIMBAREA LA FAȚĂ a țării mele, așa cum o descria și o visa Cioran, este în flagrantă opoziție cu **originalul** ei, cel de pe muntele Tabor. Acolo fața lui Isus strălucește, **se luminează,** iar România, în viziunea lui Cioran, are fața **întunecată** din cauza orgoliului și a patimii. Eu, unul, visez și îmi închipui fețele noastre neatinse de nici măcar o umbră a acelei **întunecimi.** Iar în final, pentru a-mi mai descreți fruntea și amintindu-mi de titlul acestei „lucrări", îi spun **drăguței** mele, cititorul :

Ești o floare, ești un crin.
Ești parfumul cel mai fin.
Și ca semn că te iubesc
Colea jos mă iscălesc :

Cristi

stop cadru

Elogiul satului

„Lumea fără oglindă" de Grid Modorcea, Editura „Albatros", București, 1990

elogiul satului nealterat de civilizația industrială, menținîndu-se dîrz într-o patriarhalitate atentă la păstrarea purității și vitalității sale — iată o temă de-a dreptul subversivă sub vechiul regim preocupat cu agresivitate de „sistematizarea" localităților rurale. Grid Modorcea a scris o carte fără șansă de publicare atunci. Dintr-o necesitate interioară, desigur, căci scriitorul autentic nu poate scrie decît adevărul. Deteriorarea structurilor românești tradiționale a rănit sufletește generații succesive dar — și faptul nu e cu nimic mai puțin grav — au pervertit modul de a gîndi (al unor sociologi și politologi) asupra viitorului civilizației românești, deturnată din matca sa, poluată printr-o industrializare forțată, orientată să strivească ființa autohtonă mai cu seamă în fibrele sale adînci — obiceiuri, datini, credință.

„Lumea fără oglindă" este o lume fără imagini false, o lume a muncii și a valorilor autentice, a fericirii simple, oneste și trainice. În viziunea lui Grid Modorcea, „oglinzile" sînt înșelătoare — semn al minciunii, al răului, al îndepărtării de natură. E interesant cum un tînăr scriitor modern știe să regăsească tradiționalismul românesc, să plaseze firesc accente sadoveniene, să facă să se întîlnească marele drum ale sămănătorismului, curent literar specific românesc, cu ecologismul zilelor noastre. Apărarea satului a însemnat, la noi, un mod de a lupta cu Istoria cînd ea s-a arătat oarbă sau cînd Dumnezeu și-a întors privirile de la noi. Tînărul Iovan și bătrînii satului sînt cei ce duc, în cartea aceasta, bătălia împotriva a ceea ce se numea „mersul inevitabil al istoriei" care a trecut „ca un buldozer prin inima țăranului". Cugete treze, neabătute de la vechea credință, au curajul să conteste justețea drumului istoriei care duce spre o falsă civilizație în care pier mari valori ale umanității : „Dacă s-or ridica din oasele lor vechi de sute de ani străbunii luncanilor și-or vedea dealurile neluc rate... Da, și ce-or face ?... Or pune din nou mîna pe sapă și coarnele plugului .?... Sau or deveni și ei «neîndurători» și or îmbrățișa calea navetei și a orașului !? Istoria-i neîndurătoare. Nu vezi, nu-i nimeni să se îndure de satul Lunca.... satul piere (...)" Îndepărtarea de sat e considerată o „rătăcire". Intelectualii trebuie să nu-și uite datoria de a ajuta satul din care au plecat — și astfel Grid Modorcea întîlnește o temă susținută la începutul secolului de scriitorii grupați în jurul revistei „Viața românească", pe atunci la Iași — aceea a „datoriei uitate" de intelectualii care au obîrșie rurală și nu înțeleg să se reîntoarcă pe meleagurile natale : .....satul piere, piere văzînd cu ochii... și în afara ta, caraghiosule, nu-i nimeni să-l apere ! Fiindcă nimeni nu mai simte nevoia ! Acesta-i mersul neabătut al istoriei și cine i se împotrivește e strivit, înlăturat, considerat anacronic, oportunist sau în cel mai bun caz... romantic !... Dar dacă mersul ăsta al istoriei e greșit ?... Nu uita că lumea se conduce după oglinzile ei... Care rătăcesc !.... Care o apără... Cu sacrificiul cui ? Să-ți spun eu : Al satului nostru". Fără îndoială, există aici o înrudire cu latura sentimentală romantică a poporanismului, cu eticismul curentului, dar cred că Grid Modorcea a descoperit aceste idei spontan, nu pe calea contaminării culturale, căci pentru teza sa aduce argumente de certă originalitate, pe plan estetic, în primul rînd. Satul Lunca este un simbol, el este **Satul** și îndepărtarea de el este o rătăcire. Istoria contemporană și civilizația industrială fiind incapabilă să se apere pe sine, fiind mereu în pericol de a se autodistruge. În acest sistem de imagini, **oglinda** nu este „semn" al introspecției ori al narcisismului, ca în textele altor scriitori, ci al minciunii, al autoamăgirii : „(Lumea nu-i în stare să se apere nici pe sine, e slabă, iar oglinzile de care vorbești, ce-or fi ele nu știu, sigur o înșeală, o mint. Numai de aici poate fi apărată lumea ! Dacă apărăm Lunca salvăm lumea de rătăcire ! Eu asta știu, asta fac !... Cine s-o apere ?... Cine dacă nu noi, fiii satului (...)Doar conștiința ta dacă o mai ai și mai ales sufletul care nu se mai poate desprinde de locul ce i-a dat viață, orice ai face mereu te trage înapoi la origini".

Există doi frați Traian — actor, devenit orășean și Iorgovan păstrător al tradițiilor. Primul trăiește condus de rațiune și voință.

Un accident de mașină întîmplat tocmai cînd se îndrepta spre satul natal unde tatăl său era pe moarte, îl pune în fața unei situații limită. Proximitatea morții îl provoacă să-și revizuiască toate valorile. Existența sa „în fața oglinzii" (căci este Actorul-simbolic ce-și compune mereu altă identitate) i se pare fadă și sterilă, îndepărtată de **esențe.** Regăsim aici și unele ecouri blagiene referitoare la „Mumele" pămîntului. El fusese un „om-mașină" — zice autorul —, ființa sa „era minată înainte de o ambiție nemăsurată, rea din cale afară", „Ceața" simbolică este semn al **tainei** vieții care ascunde secretele Destinului, firul vieții și înșiruie oglinzile clare, dar superficiale — care oferă imagini de suprafață, ignorînd realitățile abisale. Conștiință clară și, în felul ei nepătată („Nu eram Faust, niciodată nu mă ispitise vreun diavol din afară și nu încheiasem nici un pact cu vreo **năluc**ă, iluzie deșartă"), Actorul ocolește totuși, adevărurile despre moarte, meditația, metafizica, religia, tot ceea ce se refuză intelectului clar — „oglinzii", tot ce atinge zonele de profunzime, incomode !, traumatizante, dar teribil de reale. „Drumul" său este simbolic — de la superficie la esență, un fel de a parcurge calea de la „cunoașterea paradisiacă" la cea „luciferică". Printr-o exagerare simbolică, autorul îl face pe personaj să intre pe poarta casei familiei patriarhale, Iorgovan trăind impresia că „Totul părea neschimbat". Rada simbolizează „veșnicia" născută la sat (Blaga), este o figură feminină memorabilă și de care proza noastră contemporană, are, în sfîrșit, nevoie : „Ar fi crezut, în liniștea aceea a lemnului dominator de la acoperișul de șindrilă, poartă, grinzi, și pînă la paturi, cuiere și fuioare, că-i și ea din lemn sculptat (...) Stătea acolo ca un sfinx nemișcată, veșnică. Stătea de veghe ca un cerber. Nu, ca un cerber stătea Iovan (...) Comorile pe care le păzea o transfiguraseră astfel. Căci nu erau comori obișnuite, erau comori moștenite, urmele cele mai de soi ale străbunilor ei". Bătrîna Rada este figura cea mai puternică, ea domină-semnificativ romanul și e parte în antiteza pe care o propune Grid Modorcea. E uimitor ce apropiat este, ca viziune, de Duiliu Zamfirescu din „Viața la țară".

Nimic nu se repetă cu adevărat, în literatură. Am sugerat, abia, niște filiații. Ciudat, dar probabil se va observa că literatura tradiționalistă ce se va scrie de acum înainte, va avea în cărțile unora dintre scriitori accente ecologiste. În orice caz, teza lui Grid Modorcea e susținută nu numai cu mult suflet, ci mai ales cu o mare bogăție de simboluri convingătoare.

Adriana Iliescu

ION CARAION

INTELECTUALII ŞI PUTEREA POLITICĂ ÎN ROMÂNIA DE AZI (II)

Membru sau ne-membru de partid, fiecare cetățean în comunism, cu atît mai mult sau în primul rînd fiecare intelectual, are un dosar politic, politic și acuzator, de la sine înțeles, însumînd zeci, sute, mii chiar zeci de mii de pagini. Dosarul respectiv se dilată an de an, altfel s-ar împuțina cadrele poliției secrete. Or ele nu se împuținează, nu se reduc, ci cresc — deasemeni an de an. A zecea parte din populația României o alcătuie funcționarii de toate nuanțele ai poliției. Amintitul dosar, la care conducerea politică a regimului ține întotdeauna mai fierbinte decît la omul din dosar, oare ce cuprinde ? El cuprinde caracterizări de natură să prejudicieze, antecedente infracționale sau considerate ca atare, fapte mai mult sau mai puțin existente, însă întotdeauna fals interpretate sau tendențios interpretabile, informații în defavoarea subiectului, luate sub presiune, denunțuri, calomnii, înregistrări de discuții telefonice, corespondență interceptată, învinuiri aberante, elemente pentru șantaj etc., conform cărora fiecare cetățean sau în cazul nostru fiecare intelectual poate fi considerat în orice clipă după necesități și circumstanțe — un eventual delicvent, un infractor, un element ostil regimului, care se cere de urgență eliminat, lipsit de contacte cu societatea (spre a nu „influența" și pe alții) sau pur și simplu lichidat ; conform cărora fiecare intelectual poate fi oricînd arestat, fiecăruia i se poate oricînd intenta unul sau mai multe procese, rezervorul de prezumtive culpe există, fiecare poate suferi degeaba o condamnare sau poate fi trimis în fața plutonului de execuție. Dar el poate pieri — mai lent sau mai repede, hotărîrea aparține rațiunilor puterii politice — și fără să fie neapărat închis judecat, osîndit, și fără nici o procedură. E doar izolat. E doar scos din orișice serviciu. I se refuză doar statornic dreptul la muncă. E calificat apoi drept parazit social. Este evacuat cu forța din locuința în care domiciliase, chiar dacă e a lui și aruncat pe stradă. Sunt avertizați vecinii, prietenii, cunoștințele că un asemenea element netrebuitor societății trebuie evitat. I se interzice dreptul de ședere în Capitală sau în marile orașe. I se retrag titlurile universitare, distincțiile, decorațiile, partea pozitivă a trecutului său. E dezbrăcat de orice merit. Studiile sale nu mai sunt brusc valabile sau luate în considerație. Identității sale i se substituie una fictivă. I se întocmește o fișă psihiatrică din care să rezulte că e nebun. Pe scurt, se procedează la un soi brutal de retrogradare și terfelire, ca în situația trădătorilor din cadrele armatei, se procedează la o represiune. De la caz la caz, după aceea, un accident de circulație sau un alt fel de accident, simularea vreunui furt cu jaf și tîlhărie în cursul căruia cineva te ucide, o moarte prin imprudență și cîte alte invenții bine sau prost puse la punct întregesc dosarul ieșirii tale definitive din societate și din viață. Spre deosebire de ceea ce spune una din formulele total vide cu care comunismul narcotizează pe naivi, adică — vi l-am mai citat — sloganul **Omul, cel mai mare capital,** adevărul este că în comunism omul nu contează nici cît un scuipat sau nici cît un gunoi. Ca dovadă că în U.R.S.S. au fost fără nici o problemă sau reticență exterminate zeci de milioane de oameni, dintre care firește mulți participaseră ei înșiși la edificarea comunismului, fuseseră revoluționari ei înșiși. Revoluția însă i-a omorît. Ca să rămînă tînără. Ca dovadă că în România, despre care vorbesc azi, țară cu o populație de 22 milioane locuitori, au trecut prin închisoare aproape zece la sută din acești locuitori, adică aproape două milioane de oameni. Iar dintre intelectuali, peste 30 la sută. Ca dovadă că, de asemeni, în România, astăzi țara cu cel mai scăzut nivel de trai din estul Europei comuniste, în afara faptului că munca în genere e plătită cum nu se poate imagina mai rău, iar munca intelectuală e plătită mai prost decît cea manuală ; în afara faptului acesta, oamenii sunt vînduți ca sclavii altădată. Cine dintre românii stabiliți în Occident are bani, acela își poate cumpăra propriii copii, frați, părinți, rude părăsite **a fortiori** în țară. Prețurile sunt variabile. Pe unii se cere mai mult. Pe alții se capătă mai puțin. Revoluția are nevoie de valută, ca să continue. Pentru practicat așadar exploatare, negoț de sclavi, batjocură și teroare, într-adevăr omul e cel mai mare capital, dar numai pentru aceasta și numai în acest sens.

În mod arbitrar și discriminatoriu, intelectualii se împart, în ochii puterii politice, după originea lor socială, în două categorii : cei proveniți din rîndurile clasei muncitoare, a căror origine socială e considerată sănătoasă — și ceilalți, ai căror părinți au fost de cele mai multe ori aruncați sau chiar uciși în închisoare, iar uneori ei înșiși, fiii, au executat ani grei de temniță, din pricina discriminărilor sociale mult mai dure decît — în fascism — discriminările rasiste. Ca să nu mai discutăm că numeroase au fost cazurile acelora care au suferit rasial, ca evrei, din cauza fascismului și social, ca burghezi, din cauza comunismului, persecutorii lor fiind uneori aceleași persoane, mutate peste noapte cu instincte și „convingeri" dintr-un extremism în altul.

Dacă față de ambele categorii de intelectuali, deci față de întreaga intelectualitate, atitudinea puterii politice este permanent una de neîncredere și bănuitor filaj, totuși, cînd e obligat să aleagă, să prefere să decidă, partidul decide pentru intelectualii **săi,** adică pentru aceia ai căror părinți n-au fost intelectuali. Altminteri ar fi molipsitor, și revoluția se asigură luînd măsuri profilactice. Admiterea bunăoară în universitate, așadar dreptul de a urma studii superioare se acordă numai celor care sunt înscriși în **Uniunea Tineretului Comunist,** un fel de **Hitlerjugend,** numai celor ai căror părinți sunt membri de partid și nu prezintă semne de degenerescență ideologică : adică n-au avut condamnări politice. Condamnările de drept comun sunt admisibile și admise. Clientela partidului se recrutează din mulțimea celor cu astfel de tinichele de coadă. Degeaba ai fost un elev excepțional, dacă dosarul tău politic (unde figurează părinți, bunici și străbunici) lasă de dorit. Vei fi trimis la munca de jos, în agricultură sau în fabrică, obligatoriu. Iar studenți vor deveni cei pe care nu-i duce mintea dincolo de numărul picioarelor gîștii, dar îi duce partidul. Studenți vor deveni trîntorii, leprele, delatorii și agitatorii politici, care de la sine înțeles că n-au nevoie să știe carte, ci să mînuiască revolverul și ciomagul, ortografia forței. În cadrul diferitelor mai mari sau mai mici conferințe ale cadrelor didactice din România, conferințe programate și ținute în ultimul deceniu, mii de institutori și profesori au raportat an de an că ori de cîte ori la o școală sau alta, într-o clasă ori alta, într-un oraș sau în altul îi întreabă, așa cum se obișnuiește, e un test, pe elevii mai în vîrstă către ce ocupație ar dori să se orienteze, ce vor să se facă ori să devină în viață, cvasitotalitatea celor foarte slabi, ei au intuit că nu au altă șansă, foarte slabi — repet, aceștia răspund, (fără a sta pe gînduri, și simptomatic desigur) că milițian sau securist. Adică polițiști — miliția fiind aproximativ poliție administrativă, sau cea de toate zilele să zicem, iar securitatea fiind sigur poliția politică sau cea de toate nopțile, dacă ținem cont că majoritatea arestărilor au loc după miezul nopții. Ce dovedește oare un asemenea test ? Că un spirit elementar de observație și instinct fără greș îi face să știe și pe cei mai săraci cu duhul dintre elevi, pe codașii claselor, două lucruri de teribilă importanță : neobligativitatea vreunei capacități intelectuale, dacă intri în poliție, unde salariile sunt mari și calea, pe de altă parte, a dominării celor într-adevăr inteligenți și capabili de către proști, dar de proști devotați, agresivi și periculoși, prin absolutismul ce-l conferă puterea, sigură. O putere discreționară, în care instinctul profanării nu e ultimul, o putere de viață și de moarte asupra aproapelui, o colosală putere încăpută abundent și prioritar tocmai pe astfel de mîini (foarte neîndemînatice la scris, dar gata la un semn să se transforme brusc în pumni, să se năpustească animalic asupra ta) și a acestor capete nemobilate (în care comunismul vîră cu lesniciune, dezvoltă cu cinism, exacerbează cu interesată perfidie — ca pe un viciu — dogma, fanatismele, disprețul de om și îndeosebi de intelectual, instinctele, ura, stricăciunea sufletească, abuzul, bestialitatea, șiretenia, eschivarea și fuga de răspundere setea de sînge, de jaf, de sacrilegiu și de reducere cu orice preț a adversarului la tăcere sau la tăcerea cea veșnică). Ei nu au idei multe, dar în schimb, le au fixe și vor îndeplini, ca roboții programați pe frică și agresivitate, orice ordin, oricît de anormal, de feroce sau de idiot.

Recrutați ca informatori de poliție încă de pe băncile școlii, în schimbul unor mici sume lunare, li se cere să-și denunțe colegii, profesorii și părinții. La început. Sau, spre a feri de cine știe ce complicații inutile cadrele securității — care nu vor să săvîrșească unele ticăloșii direct cu mîinile lor, sau nu vor totdeauna —, sunt instruiți de pildă (sub pretext că sunt copii și se joacă, de ! ce să faci ?) ca să spargă anumitor intelectuali cutiile poștale ori să le fure din sertar, din buzunar, din mapă, din portvizit anumite hîrtii. Și cum partidul e unicul zeu al acestor nenorociți și victime ce vor fi preschimbate în călăi și cărora — altă categorie — li se adaugă numeroasele vlăstare abandonate de familii în destrămare sau alese direct din vermina caselor de corecție, tot partidul va dispune repartizarea lor în diferite posturi, după trebuință. Partidul poate să te trimită să lucrezi unde vrea el și ce vrea el sau ce îi trebuie lui. Nu se admit refuzuri și explicații, că nu ai — bunăoară — pregătirea de rigoare. Ai să înveți. Ai s-o ai. Cu numai trei clase primare, unii au fost numiți și au rămas profesori universitari. Nimeni nu s-a născut învățat. Fără măcar serviciul militar satisfăcut, unii s-au pomenit generali. Cazul însuși al președintelui Republicii Socialiste România. Partidul te ajută, că el e bun. Ești plantat lîngă un veritabil om de pricepere și bun profesionist, însă care nu dispune de nici o putere. Tu îl controlezi, tu îi ordoni ceea ce ți-a ordonat partidul, tu îl spionezi, tu îl denunți, tu îl pizmui, tu îi urmărești mișcările și dacă insiști, la nevoie, deprinzi încetul cu încetul din profesia lui cîte ceva, îl obligi sau îl obligă partidul să te învețe, te învață dacă are pe cine, tu îl sperii, îl amenințî și între timp crești — fiindcă așa vrea partidul : ca (între timp) să crească mereu și mereu cadrele sale de încredere — și tot partidul are grijă să-ți furnizeze pe nemuncitele studii, diplomă, grade care foștilor tăi colegi de școală, din pricina originii sociale nesănătoase, li se refuză, deși într-adevăr sunt inteligenți, și într-adevăr muncitori, și sigur eficienți, și indispensabil competitivi, și adeseori eminenți chiar. Dar ce folos și ce importanță are valoarea sau pregătirea profesională ? Niciuna. Prejudecăți burgheze. Apoi aceluia care te-a crescut, ți-a arătat, s-a străduit să te inițiezze, care te-a suportat, a vrut instruindu-te să demonstreze că și el, vechi titrat, e de folos partidului și societății, aceluia îi dai brînci de nu se vede, îl scoți pe ușă afară, îl azvîrli cîteodată în temniță, ai devenit cineva, ești un intelectual al partidului, are și partidul nevoie de intelectuali de încredere și de viitor în rîndurile lui, care s-au ridicat de jos, tovărășește, prin „lupta de clasă". Să nu întrebați ce este aceea. Nu veți afla niciodată cu exactitate. Ca și pe altele, vorba aceasta compusă considerați-o una din multele formule nebuloase cu care în comunism partidul te poate promova în pisc sau te poate strivi ca pe o muscă, sortindu-te abisului. Ei, dar tocmai cînd îți era lumea mai dragă, pasul mai sigur, viitorul mai luminos și tu mai intelectual, partidul te mută într-o altă muncă. Și apoi într-alta. Ești numai ceea ce vrea el : partidul. Tu singur nu însemni, altminteri, nimic. Și îndeplinești rolul pe care ți l-a destinat partidul. Scurt. El te numește ce vrea și te trimite unde vrea. Fără împotrivire. Fără crîncnet.

Prin 1946 sau 1947, României (și așa asfixiindu-se de fericire după numeroase dictaturi, ocupații, războaie, calamități și sacrificii constînd în sute de mii de oameni pierduți zadarnic pe două fronturi) i s-a anunțat onoarea vizitei sau onoarea și vizita patriarhului Alexei al Moscovei. Nu-l chemase nimeni și nu suferea nimeni de lipsa lui, dar dacă venise nepoftită atîta armată rușie, de ce să nu vină neinvitat și el ? A venit. Se cerea să-l însoțească pe la biserici, lăcașuri de veche tradiție creștină, mînăstiri, schituri și mitoace, doi preoți români însărcinați cu explicațiile de specialitate și de rigoare, dar care să știe bine rusește și să fie în același timp comuniști. De ce doi ? Ca să se suspecteze unul pe altul și să informeze fiecare partidul despre ce a zis, cum s-a uitat, ce a făcut, cum s-a comportat celălalt, cu cine, cît, despre ce s-au întreținut. Prin urmare, ca să se spioneze și ca să se denunțe reciproc —. De aceea doi.

Preoți români știutori de limbă rusă erau mulți, mai ales din Basarabia, de unde fugiseră cînd pe această provincie dintotdeauna a noastră puseseră stăpînire sovietele ; dar, deși cunoscători de rusește, ei nu erau comuniști. Ce te faci ? Preoți comuniști iarăși existau berechet, că sămînța proastă a oportunismului prăsise destui, dar mai nici unul nu știa bine rusește. Ce te faci ? Ei bine, partidul a hotărît să îmbrace popește doi colonei de securitate care vorbeau limba rusă : unul de origină sîrbă, un jugoslav, celălalt de origină bulgară — și ei să-l însoțească în drumurile lui pastorale pe patriarhul Alexei al Moscovei, sosit în vizită în România. Zis și făcut, așa s-a întîmplat. Mai tîrziu amîndoi coloneii aceia de securitate, îmbrăcați cîteva zile în odăjdii popești și însoțindu-l pe înaltul ierarh rus de colo-colo, au ajuns rînd pe rînd în închisoare. Acolo i-am întîlnit eu. Pe colonelul de origină sîrbă, cu rubedenii în Jugoslavia, l-au întemnițat **pentru** și **după** schisma lui Tito. Pe colonelul de origină bulgară, cu rude la Varna și la Sofia, în Bulgaria, l-au întemnițat ulterior decesului în Uniunea Sovietică a lui Dimitrof, deoarece s-ar fi îndoit cu glas tare că Dimitrof murise de moarte naturală. Povestirea pe care o auziți **mi-a** și **ne-a** istorisit-o, mie și altora, în închisoare, primul fost colonel, sîrbul. Și tocmai pe cînd ne înșira el mai cu ciudate amănunte și mai cu picant haz peripeția, cineva l-a întrebat ca din întîmplare :

— Bine, bine, măi frate, și dacă de pildă patriarhul Moscovei și-ar fi dat seama că tu sau celălalt nu sunteți cu adevărat preoți ?

La care Dușa Ioanovici să zicem, așa îl chema sau nu-l chema pe narator, cu o prezență de spirit remarcabilă pentru felul cum gîndește, ordonă și procedează un partid comunist, a răspuns caracteristic, prompt și elocvent :

— Dar ce, parcă noi eram siguri că el este Alexei, că este patriarh și că este patriarhul Moscovei ?!

Fiecare comunist nu e lăsat să fie decît ceea ce, **doar** ceea ce consideră partidul că trebuie să fie și numai atîta timp cît partidul are nevoie.

O poetă, bună prietenă cîndva a mea (deoarece convingerile noastre au diferit crispant mai tîrziu, a intervenit despărțirea...), comunistă din ilegalitate și care nu se abătuse pînă atunci nicio-

dată de la normativul oficial, a îndrăznit prin 1956, cînd încă nu era voie de la partid pentru nimic în lume să iubești și să fii melancolic în poezie, a îndrăznit într-o strofă că frunzele arborilor cad ca niște lacrimi. Imaginea aceasta în 1956 era s-o piardă. Cum de își îngăduie (auzi, lacrimi !) a fi tristă ? Cum de cutezase fără a consulta pe un responsabil cu cultura, a scrie că anotimpul toamnei, fiindcă poezia se intitula **Toamnă**, plînge ? De ce să plîngă toamna într-o țară cu regim comunist ca România, unde optimismul se revărsa gîlgîitor prin toate robinetele firii ? Toamna plînge numai în capitalism. Au avut loc ședințe de înfierare la Uniunea Scriitorilor, nefericita poetă care trebuia să cînte numai fericirea, bucuria și mitologia trivială a partidului a fost insultată, hulită, pusă ca să-și facă autocritica prin fabrici, în mod așa-zis spontan muncitorii au acuzat-o, care mai de care, de spirit mic burghez și adormire a vigilenței proletare, prietenii cei mai apropiați — după respectivele prelucrări, ca s-o „ajute" — au fost puși să o sictirească, iar unul din colțoșii delegați la acele ședințe **ai însuși** (nu-i așa ?) Comitetului Central a prevenit-o cu următoarele cuvinte : „Să nu-i uiți, tovarășă nu știu cum te cheamă, că noi te-am făcut poetă și noi te desfacem, dacă vei mai repeta asemenea ofense aduse viteazului partid comunist român". **Viteazul partid,** îi apucase vitejia, din apostrofarea vorbitorului se alcătuia cvasi-integral din dezertori, bărbați care nu satisfăcuseră niciodată serviciul militar, agenți ai Sovietelor subvenționați pentru sabotaje, femei esuate în politică și în viață, vechi informatori „cu voie de la partid" ai vechii polități, fasciști pocăiți doar formal și bălăciți în vopsea roșie și alte asemenea redutabile elemente, cărora le tremurau pantalonii și fustele ori de cîte ori se tușea la Moscova. De reținut însă că în comunism, conform mentalității curente, poeții sunt făcuți așadar de partid, ca niște conserve de cartofi. Sau cel puțin aceasta a fost și a rămas convingerea partidului. Bineînțeles, acordați-mi favoarea de a preciza : poeți oficiali.

Dar ca să nu las neterminată nici povestea cu cei doi colonei, am să mă întorc la ea destăinuindu-vă că de fapt realul sau imaginarul — o sosie a lui — patriarh Alexei din 1946, cît de patriah și cît de Alexei o știe doar Kremlinul, nu mai are azi importanță — care la el în Rusia oblăduise, supraveghease și indicase în expert, de-a lungul anilor, organizarea arestării unui considerabil număr de preoți care nu s-au mai întors din deportare și lagăre de muncă forțată niciodată — nu pentru ca să vadă biserici românești ne vizitase imediat după război și după victoria fostului seminarist și refulat Stalin asupra gîștelor și a hitlerismului, ci venise la noi ca un specialist al K.G.B.-ului în problema religioasă. Venise ca să dea în detaliu necesarele instrucțiuni de procedură în trecerea masivă la arestarea, anchetarea și încarcerarea preoțimii române. Curînd, foarte curînd, chiar după încheierea vizitei sale de... lucru, a urmat un uriaș val de arestări din rîndurile duhovnicilor ortodocși mai de frunte, calomnierea și misteriosul deces al mitropolitului Moldovei, învinuit și că ar fi fost francmason, desființarea și interzicerea bisericii greco-catolice (sau unite) din România, care asculta de Vatican, arestarea — pe lîngă zeci de preoți — a celor șase înalți prelați care conduceau această aripă a bisericii (episcopul Ioan Suciu, Iuliu Hossu, Traian Frențiu Alexandru Rusu, Ioan Bălan, Vasile Aftenie) și care cu toții aveau să piară ca niște mucenici, fie în închisori, fie în domiciliu obligatoriu. Și ceea ce nu se inaugurase decît foarte sfios cu cei doi colonei de securitate din fabula vrednică pe care ați ascultat-o mai înainte, a devenit la repezeală regulă, proliferînd : regimul comunist a hotărît să introducă sistematic, organizat, abil, ca preoți printre preoții adevărați, feluriți ofițeri ai poliției sale politice, anume pregătiți în acest scop, din rațiuni desigur și necesități de partid. Așa se explică de ce o bună parte din preoțimea ortodoxă de azi, aflătoare în țară, este alcătuită din securiști travestiți de circumstanță în popi, iar preoții riguros selectați pe care această biserică de la București îi trimite să oficieze în țările Vestului sunt în majoritatea lor, de fapt, agenți, spioni și propagandiști deghizați. Orice stat comunist, prin urmare și statul comunist român, e un stat ateu și consideră religia — precum știți — un opiu. Or, cum comunismul iubește numai drogurile cu care intoxică el lumea, se va opune violent — e de la sine înțeles — teismului. E de la sine înțeles și poate că ar fi și de respectat pînă la un anume punct, în felul său, acea speță de ateu, acel ateu care, bazat pe o cultură proprie și pe o experiență de viață proprie, și pe deziluziile sale personale, și pe gîndirea lui zgîlțîită de întrebări, prăbușiri, și dezastre și concluzii ferme, a ajuns **prin sineși** a renega pe Dumnezeu, dovedindu-se apt **să** explice **și să-și** explice de ce. Nici pomeneală de așa ceva, în cazul comuniștilor. Ei, majoritatea, sunt superstițioși, fără multă știință de carte și de știință, fără psihologie și probleme, fără trebuință de libertate sau aspirații către structurile libertății, slugarnici în față și flecari în spate, produse ale unei mașini sociale de presat creiere și care nu duce nevoie de oameni gînditori, ci de executori fideli. Fideli și programați. Ateismul nu este rodul devenirii lor, convingerii lor, evoluției lor, ci o directivă sau o sarcină partinică, pe care fiecare partid comunist mai mic o primește ca atare din partea partidului comunist mai mare, adică a partidului comunist rus și o execută disciplinar, apoi raportează de executarea ordinului întocmai. În sinea lor și în casele lor, pe ascuns, unii din marii șefi comuniști bîțîie de frica lui Dumnezeu, un Dumnezeu schimonosit ca și ei, obscur, haotic, bolnav și complice cu banditii, căruia-i cer scuze că au ucis, ajutor ca să ucidă în continuare și soluții de a-și masca noile intenții asasine și vechile crime. În sinea lor și în casele lor, pe ascuns, unii se roagă, poartă cruciulițe prin buzunare secrete, alții se închină cu limba în cerul gurii, alții adună icoane afumate, care să miroasă a tămîie și lumînări, alții transportă noaptea la ei acasă preoți legați la ochi (ca să nu știe unde au fost duși, să nu mărturisească pe cine au văzut sau unde au slujit), îi pun să le boteze copiii, să le citească rugăciuni de căință (deși nu se căiesc și comit mai departe alte nelegiuiri și alte atrocități), să oficieze căsătorii religioase în secret, să cînte la căpătîiul morților etc. Iar dacă e vorba de moarte, adesea drasticii atei din vîrful piramidei comuniste, cînd simt că li se apropie sfîrșitul, unii din ei cer sfîșietor, hilar, să se spovedească, să se cuminece și să fie înhumați creștinește. Deși Dumnezeu nu există și religia e un opiu.

La înmormîntarea din 1957 a primului ministru Petru Groza, care ajutase rușilor să falsifice rezultatul alegerilor din 1946, apoi să detroneze în 1947 pe ultimul nostru rege, apoi să desființeze în 1948 partidele politice democrate, apoi să înstrăineze complet economia națională, apoi să exproprieze pe deținătorii de mari terenuri agricole și întreprinderi industriale s.a.m.d., la înmormîntarea lui Petru Groza a oficiat patriarhul țării și nenumărate soboruri de prelați.

Părinții actualului președinte al Republicii Socialiste România au fost și ei înmormîntați cu cădelnițe și mare fast religios, transmis de televiziune. De televiziunea comunistă a statului ateu.

Un fost locotenent în vechea armată, Emil Bodnăraș, care dezertase la rusi înainte de 1940, ca să devină după război general, ministru și una din figurile cele mai nelipsite ale Comitetului Central, bineînțeles iarăși cu ajutorul dezinteresat al sovieticilor, a cerut și el să i se acorde funeralii religioase și separat a avut grijă, nu din banii lui, firește, să clădească și o biserică în Bucovina, de unde era de bastină, exprimîndu-și testamentar dorința de a fi înhumat acolo. Dorința i s-a îndeplinit.

Iată așadar că oficial diriguitorii comuniști fac pe ateii și cer poporului — vrea sau nu — să se hrănească silit cu nutrețul ateismului, iar în intimitatea lor — ipocriți, primitivi, superstițioși, bigoți — întrețin relații clandestine cu Dumnezeu ; pe care încearcă să-l păcălească, după ce i-au izgonit fidelii, i-au jefuit lăcașurile și i-au răstignit slujitorii.

Poporul, și mulțimile, și clasa muncitoare — concepte goale și propagandistice — sunt pentru a fi exploatate, mințite, ținute în întuneric și purtate cu prapuri și tobe în frunte ca să-și ovaționeze cît mai ades, cît mai servil și cît mai cu optimism asupritorii și gîzii. Gîzii se îmbracă numai cu vesminte din străinătate, cumpărate pe valută, mănîncă numai bucate intruvabile pe piață sau exotice ; voiajează pe toată scăfîrlia pămîntului ; toacă milioane la ruletă și risipesc sume incalculabile pe capricii. Iar clasa muncitoare munceste, că tocmai de-aia se cheamă clasă muncitoare. Sau dacă i se năzare de grevă, cum s-a întîmplat în două rînduri cu minerii de pe Valea Jiului, instigatorii sunt aruncați de vii în bazine cu acid sulfuric. Succes al industriei românești. Și intelectualii — cîți încă mai respiră, cîți încă n-au fugit, cîți încă mai joacă rol de paravan potemkiniadei oficiale — folosesc îndeosebi demagogiei : sau spre a fi făcuți mai totdeauna țapi ispășitori, cînd ceva merge rău (iar în România toate merg rău, acum) sau spre a se face din ei elemente cooperatoare, delatori și vasali, condiție **sine qua non** a unui mizerabil **modus vivendi.**

Traducere din limba franceză :
Geo Șerban.

corneliu antim

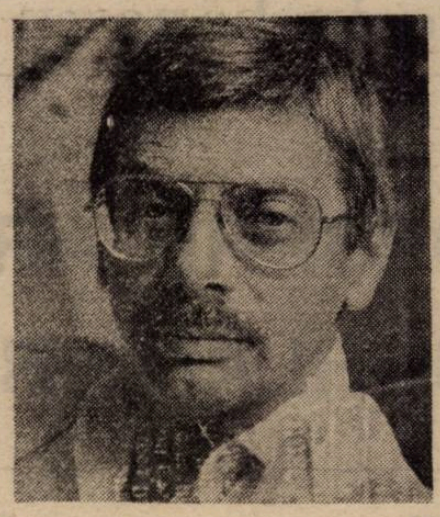

Coroană de ghimpi

Privește mamă, jocul mecanic de la un capăt la altul al lumii desfășurat ! Marele, duruitorul joc, într-o continuă provocare a spiritelor, crescut ca un paratrăsnet peste continentele înghețate ale singelui. De-o parte, un munte de praf, dincolo, altul de pulbere înfruntîndu-se aidoma celor două jivine ale furtunii sub bicele fulgerelor.

Aici, iată, ograda noastră cu porțile smulse de vîrtejul halucinant al acestor invincibile coloane de bătrîni soldați de plumb și sufletul meu în urma lor încolăcindu-se, precum o coroană de ghimpi pe fruntea copilăriei răstignite.

Ca o nălucă, scaunul

Vezi scaunul acela ca o nălucă aurie în ochiul inert al stihiei ? Devălmășiile toate horesc în juru-i fără hodină ; ca și cum pe sfera de sticlă a liniștii s-ar cățăra scrîșnind năvoadele brațelor, ce vor să se agațe.

Cădere însă...

Doar vuietul turmelor sub harapnicul sever al furtunii mereu se-nțețește. Nimeni nu scapă întreg de acolo !

Mușcătură și goană în cerc, nemiloasă, gimnastica febrei și setea, atît, doar atît ! Bărbia în piept și iarăși năvala spre sfera de sticlă. Miraj al veciei, din care veghează, ca-n pleoapa de purpură-a morții, lacrima pietrificată a Eroului niciodată cunoscut.

Nu-i plăsmuire!

Cînd trăiești într-un loc fără Nord și fără Sud, arcul timpului plesnește și toți copiii se nasc bătrîni. Atît de bătrîni, că ochii nu le mai văd, urechile nu le mai aud. Trăiesc doar ca o memorie a altceva și nisipul le scrîșnește-n gingii de-atîtea mătănii. Ori de-atîta neputință !...

Le-ai privit vreodată, mai cu-ndrăzneală, genunchii ?

Uite, femeia aceea cu inelele nopților încoronîndu-i ochii, de parcă-i încarnarea deșertului ce i-a istovit întruna sufletul. S-ar spune că a avut picioare frumoase și coapse fierbinți, dar asta-i arheologie ! Umblăm cu lucruri moarte și entuziasme de liceeni creduli !

Cînd trăiești într-un loc unde totu-i nimic și nimicul e totul, aerul este piatra de mormînt sub care foiesc viermii învingători. Doar ei fac să palpite trupul canonizat al unei ființe, ce nici n-a apucat măcar să fie !

Ci, locul acela nu-i plăsmuire, cum s-ar părea ! El există, tot așa cum există amenințarea suavă a clepsidrei, ce-și varsă în noi cenușia vlagă a pulberii.

Și, cine-a spus că acesta-i preludiul eternității ?

Libertate, altă întruchipare a speranței

Într-un fel, e bine. Cine ți-ar mai putea răpi fericirea de a zăbovi în pragul eternității întocmai păstorului peste adîncile clopote ale pădurii ?

Nimeni.

N-ai să te mai plîngi de lipsa timpului și nici de proiectele neîmplinite. Păsările își vor dura cuiburi în gîndurile tale și ele vor cînta, vor cînta și se vor înmulți și vor migra... Doar ele stăpîne în împărăția cerului !

Vei crede, bineînțeles, că aceea-i libertatea, deși, ca orice adevăr divin, nu o vei înțelege decît ca pe o altă întruchipare a speranței. Aceași ce te-a apropiat, numai te-a apropiat, de amăgitoarea cupolă a zborului.

Ce-i de strîns după voi?

Ce-i de strîns după voi, preasupuși meseni, amețiți de horbota sclipitoare a toasturilor ?

Femeile voastre freamătă-n blănuri precum ogarii în pragul vînătorilor regale. Dincolo de uși, umbrele înalță steaguri subțiri de osteneală peste mulțimile celor de veghe. Dincolo de porți, tăcerea străzilor în curgere lentă ca printr-o infinită deltă de gînduri.

Brațul răstignit al insomniei deasupra nopții singeră Ploaie de toamnă, stearpă, murmurele însinguraților prin periferii.

Pămîntul se-nmoaie sub streașina ochilor. Iată strălucind sarea lacrimilor în găoacea lutului ca o făgăduință a eternității. Zorile-s departe. Dar după voi ce-a rămas, prealuminați meseni ?

Aburii pîinii vă ard mîinile, ca și cum soarele însuși s-a revărsat din grîne peste covata întunericului. Ce-ați lăsat, hei, voi meseni, în urmă-vă ?

Nevăzută, peste sulița turnului dimineața arămi colindul privighetorilor.

Ca o nesfîrșită flotă de argonauți lumea în pustia speranței iarăși întemeindu-se.

florin bănescu

DESPRE ARTA BURLANIERĂ

Năzuia să împodobească, mai întîi, o casă, apoi vecinele ei, schimbînd fața străzii și, pînă la urmă, întreg orașul să aibă numai burlane ieșite din mîinile lui (de aur... dacă ar fi putut, și burlanele le-ar fi făcut, te pomenești, din același metal prețios !), gîndite de mintea lui, făurite, tăinuit, la ceasuri de noapte, în atelierul lui, și noaptea instalate la locul lor. oh, dacă ar fi fost cu putință să săvîrșească totul într-o singură noapte !, ce-ar mai fi vuit orașul a doua zi, văzîndu-se, în zori, cu fața schimbată, nemaisemănînd cu nici unul deși, fără îndoială, maistori ca el se vor mai fi aflat, te miri pe unde, să se afle, fiecare cu priceperea lui, cu măiestria lui, cu visul lui, în ceea ce-l privea, nu dorea decît să înceapă odată, că se vor lua și alții după el puțin îi păsa, ba dimpotrivă, liberi erau să învețe cîte ceva, să folosească rodul gîndirii lui, să-l și imite — dacă le plăcea, la urma urmelor, cam asta se întîmplă pretutindeni și cu toate...

...uneori îl cuprindea îndoiala — nu era (și) prea trufaș ?, se întreba, chiar se simțea el chemat să schimbe ceva ?, fiindcă, de fapt, el asta voia să facă, să schimbe ceva și nu să născocească...

...iar ajuns aici, îl apuca disperarea deși nu era de vină că se născuse prea tîrziu încît să nu fie el născocitorul burlanului !, nu neapărat atît de importantă încît să se fi produs, ehe, cine știe cînd, numai că, deh, ar fi fost altceva, o descoperire e o descoperire și așa rămîne, măcar că numele celui care a realizat-o se poate pierde, atîta pagubă, lui, burlanierului care dorea să schimbe, acum, arta (de ce nu ?) burlanieră, îi păsa doar că va lăsa ceva după el, demn de dăinuire...

...cînd, noaptea, în văpaia lunii ori, ziua, în cea a soarelui, prima — rece, dar cu atît mai strălucitoare (acoperișurile devenind oglinzi ale cerului, reflectau lumina, amplificînd intensitatea ei), cealaltă — dogoritoare, așa cum o cunoaște toată lumea (și fără să umble pe acoperișuri), medita la viitoarea-i operă, meșterul nu gîndea în asemenea cuvinte — asta era treaba altora, să-i spună lui, de pildă, burlanier ori altfel, să-i socotească meseria și artă sau nu, să aprecieze sau ba izbînzile (important era să creadă el însuși în ele) așa că aceste rînduri s-ar fi meritat puse într-o paranteză dar pentru a nu [illegible] (de tot) lucrurile cu atîtea paranteze în paranteză, treaba se poate face oricînd, și acum, spre pildă, dar plasînd-o, paranteza, la sfîrșit, deci...

...burlanierul, pentru că într-un fel trebuie numit un asemenea artist, dar care poate rămîne și un simplu meșter (măcar bun, în meseria lui), zăbovea, aștepta, ezita din destule pricini...

...alegerea locului unde să încerce nu-i era indiferentă ; în peregrinările sale fusese de multe ori tentat să înceapă dar vreun amănunt, nu lipsit de semnificație, îl făcea să renunțe ; nu-i plăceau mai-marii orașului sau cum vorbeau oamenii străzilor, îl nemulțumea starea vremii (în destule părți ale Imperiului plouă prea des, treabă care impunea prezența lui, și nu numai, dar el avea nevoie și de lumină, de multă lumină — păi cum ar fi arătat capodoperele sale pe vreme mohorîtă ?, culoarea avea tot atîta importanță cît funcționalitatea burlanelor, adică degeaba ar fi fost acelea măiestrit concepute, pornind din streșini larg-primitoare pentru oricîtă apă venea din ceruri, făcute din materiale care să reziste timpului, împodobite — la locul de îmbinare cu streșinile de scuturi, blazoane, chipuri de oameni, capete de animale sălbatice, trăitoare prin păduri de aiurea, ceaune, samovare, butoaie (ca de bere), colivii (dar fără păsări captive), fesuri, turbane, pălării și toate celelalte, în zadar toate astea și pe deasupra buna funcționare dacă o culoare anume n-ar fi strălucit în zilele însorite și care, bineînțeles, ar fi trebuit să fie cît mai multe ; pentru el erau îndeajuns, socotea, două-trei ploi pe an, cît să se priceapă că burlanele aveau și un rost, în rest...), pe alocuri viața părea că se desfășoară monoton, egale, așa, ca din vrerea întîmplării (oamenii de acolo n-ar fi fost curioși de noutăți), în altele viața era orînduită după legi prea aspre (se temea să nu-i fie interzise lucrările), pe alocuri izbucneau războaie, revoluții, lupte de stradă (toate punînd în pericol minunatele-i, deocamdată, gîndite lucrări), în sfîrșit, găsea destule pricini să-și caute altă scenă de acțiune, pleca, hoinărea, cerceta noi și noi acoperișuri căutînd acel loc potrivit nu cu inima ușoară fiindcă, oricît de tare nu i-ar fi plăcut cel abia părăsit, se simțea într-un fel vinovat, săvîrșise parcă o trădare, poate că burlanele lui, odată așezate unde se cuvenea, ar fi schimbat ceva din firea locului, din firea oamenilor, ei, asta chiar că trufie se chema, să crezi că poți schimba fața lumii prin formele zămislite de tine, prin culorile în care le vopsești, prin podoabele care...

...ar fi putut încerca într-o așezare, mai mică ; dar, acolo, casele modeste, nearătoase, nu-i ofereau un cadru potrivit ; ele aveau nevoie de burlane

simple, ieftine și trainice, prin care să se scurgă apa de ploaie...

...ar fi încercat, atunci, în marile orașe ; ți-ai găsit, casele trufașe, prea mîndre de podoabele deja multe, n-ar mai fi suferit și adăugirile lui...

...să caute, așa, o așezare nici prea mare, nici prea măruntă, semăna a neghiobie, a compromis, a lipsă de curaj...

...nu s-ar fi putut spune că nu încercase ; în destule locuri schimbase fața caselor de pe cîte o stradă întreagă — în visurile lui, nemărturisite (cui ? — să se fi dus, de-o pildă, la consiliul vreunui oraș, cu schițe, cu planuri, cu vorbe îndelung pregătite ca să-i amăgească pe ascultătorii în drept, ca pînă la urmă ei, generoși sau zgîrciți, să dezlege baierele pungilor — la drept vorbind nu plăteau din banii lor), nu recompensarea muncii sale era importantă cît asigurarea tuturor celor necesare, s-ar fi lipsit bucuros de orice răsplată dacă ar fi fost înzestrat cu materiale de cea mai bună calitate, scule și așa mai departe, dacă i s-ar fi pus în subordine un număr de maistori mai mici... și cine stabilea care-s aceia, mai micii decît el ?, ce dovezi avea că el este cel mai bun ?, s-ar fi mulțumit și cu unii socotiți — în drepturi — egali lui, poate chiar ar fi fost mai bine așa, fiecare burlanier își are secretul lui, măiestria, talentul, mă rog, adunați ar fi putut, dacă se stabilea armonia între ei, să dea lucruri minunate, nu se pornea la o asemenea lucrare ca într-o întrecere, fiecare primește o casă, același material, același model și, gata, începeți, cine termină primul, mai bine, mai frumos, mai nu știu cum, nici măcar dacă ar fi fost lăsați să-și vadă de treabă după inspirație după starea aceea de grație care i-ar fi învăluit după darea semnalului... altă neghiobie, auzt, să-ți vină inspirația la comandă !, ei, ar fi ieșit ce ar fi ieșit, partea mai grea abia atunci ar fi început, cine să stabilească pe cîștigător, pe unul, pe mai mulți, cine să hotărască asta ?, domnii din consiliile orașului sau cum se vor mai fi numind, mai-marii din conducerea breslelor, gură-cască de pe străzi, cine ?, nu-i așa, căci, pînă la urmă o hotărîre tot ar fi fost luată, pe vremuri, se spune, poeții făceau întreceri între ei, un lucru minunat, lumea aștepta ca ei să-și declame preafrumoasele poeme și stabilea..., cine stabilea, care lume ?, curtea te miri cărui nobil, bun, cei de acolo îl vor fi socotit învingător pe cel care lăuda mai cu foc stăpînul, un rege, un prinț, un duce... plin fusese și mai era pămîntul de ei, lauri și o cupă de vin, apoi mai departe, poetul se duce, la alt duce, na, grozave vorbe !, precum cele din poemele de slavă, că nici alea nu se schimbau, era îndeajuns schimbarea numelui, rangului, castelului și gata ; ori în fața altor poeți ?, în fața înțelepților, oamenilor de spirit care vor fi știut să aleagă ? — să aleagă pe cine ?, fiecare dintre aceia va fi avut un alt criteriu valoric, alt gust, altă părere asupra artei și atunci... ; în piața din mijlocul cetății ? — foarte bine, ar fi fost auziți de mai mulți și... ține-te bine după aia, gloata se va fi împărțit în cete, disputele, discursurile, declamările ar fi fost înlocuite de adevărate încăierări, se vor fi scos la iveală arme, unde mai pui că pe cei adunați să-i asculte nu i-ar fi privit elogiile aduse stăpînitorilor, ci ar fi vrut să audă... ei, ce vor fi vrut să audă ?, păi de unde să știe el, el care nu era poet ci doar un burlanier, e adevărat, citise cîte ceva, umblase prin școli, nu prea multe, nu prea înalte — bătrînul lui socotise că pentru a lucra pe acoperișuri înalte nu-i nevoie neapărat de școli pe măsură, îl ținuse mai mult pe lîngă el, arătîndu-i orașele de sus, vorbindu-i despre ele și despre viața care fierbea acolo, jos, la picioarele lor, nu-i dăruise lumea precum..., ehei, nu-i făgăduise..., nu-l amăgise..., îi arătase doar cît e de mare lumea aceea și îi spusese că singur trebuie să-și găsească un loc în ea, unde să se împlinească, să-și facă datoria și, dacă-l vor ține puterile, să făptuiască și ceva deosebit, să lase în urma sa și însemnele trecerii lui pe acoperișuri (asta ținînd de arta lor) dar și jos, adică, după întemeierea unei familii, să-și înalțe o casă și s-o umple de copii, să sădească în grădina acelei case pomi roditori, să... în sfîrșit, tot ce se cuvenea să facă un om adevărat aflase, mai întîi, sus pe acoperișuri, acolo și visînd, în voie, văzînd cu ochii minții te miri ce minuni, visînd, așadar, și cu ochii deschiși (fie ei orbiți de soare, ori umbriți de [illegible]cerea norilor, ori aburiți de roua dimineților), fusese hărăzit acelei lumi aparte, ea putînd fi și una a artei sale, acceptată, la rîndu-i, putînd fi înrudită cu poezia, de ce nu ?, numai să nu-l audă poeții, ar zvîrli cu pietre după el, firește, dacă vor avea îndestulă vlagă pentru asta, care poeți ?, cine-s aștia ? au vreo breaslă a lor ?, îi învestește cineva cu titlul ăsta ?, oho, păi cum ?, sînt destui care numai cu așa ceva se ocupă, citesc, ascultă și decretează, te pomenești că vor fi existînd și unii care să facă la fel în privința lor, a burlanierilor..., uite-o și pe asta !, a cîta trufie goală ?, nu-i ajungea că se asemuia cu aleșii poeți, mai vroia și judecători anume, cunoscători, diriguitori de destine artistice, arbitrii eleganței formelor, analiști subtili..., hei, hei, de ce nu lasă în pace poeții, oratorii, cîntăreții, burlanele lui or fi avînd formă dar în privința conținutului... apă de ploaie, ce mai, dar pe oratori de unde-i scosese ? păi și aștia, cică, se întreceau în fața mulțimilor, culegînd aplauze sau numai fluierături, după cum erau, mai cu seamă, cele promise de ei, iar cîntăreții, mă rog, aici era mai ușor, toată lumea știe să cînte, deși urechea, he-he, urechile, poftim, devenise un filosof, și măgarul avea urechi lungi iar glasul..., nu, n-avea dreptul să rîdă de alții, să-și vadă de treburile lui, nimeni nu-și va bate capul să organizeze un concurs al burlanierilor și ei nu vor aduce laude prin operele lor unor regi, prinți, duci și ce-or mai fi pe lumea asta mare, ele, operele, nu vor intra în muzee și nu vor fi cumpărate de cei cărora li se nemurește chipul...

...timpul arăta ce și care merita să rămînă ; confirma sau nu o valoare ; și cine era timpul ăsta, că doar n-avea gînd și glas, n-avea..., cum nu avea ? ; gîndurile și glasurile celor care trăiau în el, adunate laolaltă îi dădeau asemenea însușiri ; bun, deci tot oamenii, cei ai unui timp care trebuiau să stabilească dacă alții, aparținînd unuia mai vechi, au avut sau nu dreptate...

...îl cam încurcau toate întrebările acestea, indiferent sub ce formă erau ele puse, nici nu era datoria lui să răspundă la ditamai noianul lor, dar nici să se opună cînd îi răsăreau în gînd...

...oricum, după ce-și isprăvea lucrarea, pleca ; era treaba altora să vină și să aprecieze dacă ea avea sau nu vreo valoare ; și ce era să facă ?, să stea în fața casei pînă ce va fi trecut pe acolo tot orașul și-și va fi spus fiecare om părerea ?, cei din fruntea lui, cei din coada lui, mă rog, un oraș are oameni mulți, unii se pricep, alții nu unii cred că se pricep și ăștia nimeresc întotdeauna în roluri de judecători, treaba lor, și-o tot spunea, el, burlanierul, ce bine că nu era silit să facă față unor asemenea încercări, ca poeții care ies în fața publicului ca să declame, ca actorii (deși ei trăiesc din asta), ca oratorii, bătrînul lui i-a povestit că-n junia sa îndepărtată, cînd încă era calfă, fusese la operă și-l văzuse pe domnul compozitor stînd lîngă orchestră, stînd chiar cu spatele la scenă și nevăzînd altceva decît chipurile celor veniți să asculte muzica lui, așteptînd deci, acela, acolo, sentința dată de...

...asta ar mai fi lipsit, să fie înlănțuit sculptorul de soclul statuii înălțate de el, să fie osîndit poetul să tălmăcească fiecărui cititor ce avusese el de gînd să spună, ce trăise el atunci, ce iubise sau urîse, lucruri și ființe, cum crezuse că se înalță sau că se prăbușește în hău, cum se simțise în armonie cu mișcarea stelelor, de pildă, sau doar frate cu un fir de iarbă, cum..., să fie ascuns undeva oratorul și scos la iveală cînd cele clamate de el se vor fi împlinit, fiind abia atunci aplaudat sau huiduit, să se protăpească el, cum s-a văzut de atîtea ori în închipuirea-i, în fața vreunui burlan nou pentru ca să...

...că-l și interesa ce va spune lumea ; își făcea meseria și atît...

...dezinteresul său după terminarea unei lucrări însemna că, aidoma oricărui creator, se simțea cuprins de exaltare numai în vremea de dinaintea începerii, în perioadele sale de visare, irepetabile (nici măcar neregăsite în forma finală, reală, pînă la ea un șir cu neputință de măsurat mai trebuia să se desfășoare și chiar dacă visele ce împodobeau o închipuită salbă aveau același subiect, el apărea de fiecare dată în altă lumină, dezvăluindu-și mereu și mereu fețe noi), și mai cu seamă în clipa creației — aceea da, îi dădea și satisfacție, îl îmbăta, se bucura cu adevărat, fiind gata să danseze pe acoperiș, să cînte (pentru a afla o lume întreagă ?), să dea ocol, atîta cît îi îngăduia locul, lucrării, atunci uita de toate și cînd trebuia, vai, să-și întrerupă, pentru cîtva timp, aproape fericita-i trudă, coborînd pe pămînt, pentru a merge acasă, te miri ce-l chema, părea încă rămas sus, și pînă la urmă îl lăsau să se întoarcă la locul lui, n-ar fi fost de folos nimănui în altă parte, de altfel făcea orice sacrificiu pentru a rămîne unde se cuvenea, mîncînd, dormind, iubind, urmîndu-și doar planurile sale...

...care planuri ? așa cum, pornind de la o întrebare, ajungea la alta, începînd cu un plan anume, realiza altceva, dacă realiza : nu lucrările obișnuite, cele din care trăia, el și familia-i — numeroasă, ci acelea visate (încă neclar, nici măcar în vis imaginea lor nu-i era prea limpede, fuioare de ceață, nori alburii, umbra vreunei păsări mari sau cine știe ce nu-i îngăduiau să vadă totul clar, ca prin apa de izvor sau, de ce nu, apa de ploaie pentru că, de fapt, ploaia ținea de meseria lui în tot atîta măsură cît și de arta la care năzuia), va încerca, își spunea, să mai vadă un oraș, o țară, și, uite așa, trecea peste șapte țări și nu tot atîtea mări (ajungînd doar la țărmuri), bătînd drumurile precum tatăl lui, precum bunicul lui, primul burlanier din neamul său și cum, fără îndoială, va bate (alte) drumuri băiatul său, pentru a cunoaște viața oamenilor care locuiau în casele ce se cereau a fi împodobite și chiar le vroiau mai frumoase (viață nu de oricine înțeleasă, firește) ; în privința fiului nădăjduia, însă, altfel de drumuri, băiatul va umbla, pentru a învăța să privească numai ce era cu adevărat demn de văzut (desăvîrșindu-și școala acoperișurilor făcută lîngă el) și, apoi, începînd un drum rotund, dînd ocol țării lui (în sfîrșit întregite), străbătînd un cerc larg, apoi altul mai strîns și încă unul cuprins de cel dinainte, tot așa, pînă ajungea în centrul închipuitelor cercuri — acolo realizînd capodopera sa...

(Fragment de roman)

promoția '90

ovidiu verdeș

Vechiul dulap

Toată ziua te lovești de vechiul dulap
În noul și luminosul apartament unde v-ați mutat
Cu atîtea sacrificii.
Cînd erai copil îți plăcea să te ascunzi alci
Mai ales vara, la amiază, cînd toți dormeau,
Tu căutai umbră și răcoare printre rochiile vechi
De cînd era bunica fată.
Acela era jocul tău preferat, să stai acolo făcînd
pe mortul
Și ei cînd se trezeau să te caute în zadar ;
Mirosea frumos, a praf, a mătase veche ; în întuneric
Rochiile îți mîngîiau obrazul... ți se făcea puțin frică
Fiindcă ți se părea că nu mai ești și atunci
Făceai un zgomot mic și ei te găseau
Întotdeauna cu strigăte de bucurie (Aici erai
mititelule ?
Ia uite unde s-a băgat el !)...
Iar acum, dacă te gîndești, rochiile alea
Trebuie să fi putrezit de mult, sînt atîția ani
De cînd n-ai mai deschis dulapul de frica moliilor
Care între timp trebuie să fi crescut și ele mari
Și zumzăie acolo noaptea ca într-un stup.

Ieșirea

1.

Și cum stăteam acolo, într-o lumină destul de tulbure
Dacă punem la socoteală paharele golite și ora
înaintată,
Venind vorba a cui prietenă a fost ea mai întîi
Și nu reușeam să-i dăm de capăt fiindcă ea
Nu a fost nici a mea, nici a lui,
Ci a prietenului mai întîi și mai-nainte
A prietenului aceluia... Era tîrziu,
Disprețul din vorbele lui era, desigur, doar o față —
Cealaltă — teama de a nu fi înțeles bine, de a nu fi
Bine înțeles și la un moment dat, în tăcerea care
s-a lăsat
De se-auzea scrîșnirea dinților, o pată de lumină
căzînd
Prin geamlic acolo, pe masă, tîntuindu-ne mîinile...

2.

Eu la rîndul meu
Tu la rîndul tău
Ne întrebam ce s-a făcut de atunci cu iubirea
Pe care i-o purtam. A mea bîntuie noaptea prin
cartier
Și împinge hîrtiile de pe trotuare cu țepușa,
le silabisește
Pe sub felinare. A ta scrie —
Poeme lungi care-ți vin ca o mănușă înapoi în obraz ;
Mănușa care i-a căzut ei, acolo, în capitolul
Unde se descrie balul cu lux de amănunte, cum
s-au oprit toți
Ca să fie nevoie să i-o ridici tocmai tu cînd
pierdușești
Orice speranță și ea să-ți poată adresa atunci acele
cuvinte,
Prefăcute sau nu, oricum cuvinte de recunoștință
Nu fără ca înainte de a
Reveni cu totul la suprafață să-i fi zărit o clipă
Vîrful pantofului îndicînd drept spre tine
Și să te pierzi cu totul... mai departe, cum la
miezul nopții
Caleașca se prefăcu la loc în bostan, lacheii în șoareci
(erau pesemne vrăjite) și te-ai trezit iarăși singură
în odaie

3.

Dacă ea ar avea propriul ei poem, îți spui uneori,
Poate n-ar mai fi nevoie să o ții toată noaptea
de vorbă
Cu deșertăciuni — unde a fost ieri ? cu cine stătea
pe terasă ? —
Acel poem avîndu-l tu necontenit sub ochi
I-ai ști drumurile, ai putea să însemni cu steguțe
roșii
Unde se află,cînd vine și poate atunci n-ar mai
fi nevoie,
Nevoia asta chinuitoare de a intra în amănunte tot
mai mult...
Dar în absența acelui poem (care ție îți revine sarcina
De a-l scrie cîndva) de-acum înainte absența ei îți
apare
Limpede ; mereu altcineva răspunde la-ntrebări
Dacă e acesta momentul sau să mai aștepți
C-un răstit Treaba ta
Ca o meschină răzbunare a ecoului minții.

Neîmpliniri (I)

Ce iubeam eu mai mult la ea (mai mult adică
Decît o iubeam pe ea) era Vocea ei
Cînd dis-de-dimineață, la primul telefon, întreba
somnoroasă
Cine e ? și răspunsul nu mai sosea
Fiindcă aș fi fost în stare s-o las să întrebe așa
Ore întregi... mai departe... mai departe... tăcînd,
Cu receptorul nădușindu-mi în palmă, la un
moment dat
Începînd să se zbată ca peștele, lunecînd
Pe trup în jos — Cine e ? — Cine să fie...
Receptorul zvîrcolindu-se pe podea...

Iar ea ce iubea mai mult la mine erau pașii
Cînd bîjbîiam pe scări și simțea treaptă cu treaptă
Cum se apropie momentul
Și ar fi fost în stare să locuiască
Mai sus, tot mai sus...
Poate de aceea, vezi, nu ne-ntîlneam
Și dacă uneori o vedeam trecînd, era
Mereu pe partea cealaltă, cu soare și cu climă blîndă,
Iar eu pe partea cealaltă, cu umbră și zăpezi veșnice
Înălțîndu-se la cîte-o mișcare greșită,
Căzînd, sculîndu-mă, luînd-o cu greu de la capăt...

Doamne

Pași de somnambul, lătrat pierdut, din oră-n oră
(cum gara-i la doi pași) tunet de marfare,
Numeri în gînd vagoanele...

Înjurături, reproșuri, implorări —
Ce ți-am făcut eu ție ? — rîsete neînțelese,
Pline de-nțelesuri, discuții în zid,

Semnale pînă în ungherul unde tremuri
Și ești ucis e-un foșnet, dar nu mori...
Primul tramvai ți se prelinge-ncet pe piept, în zori.

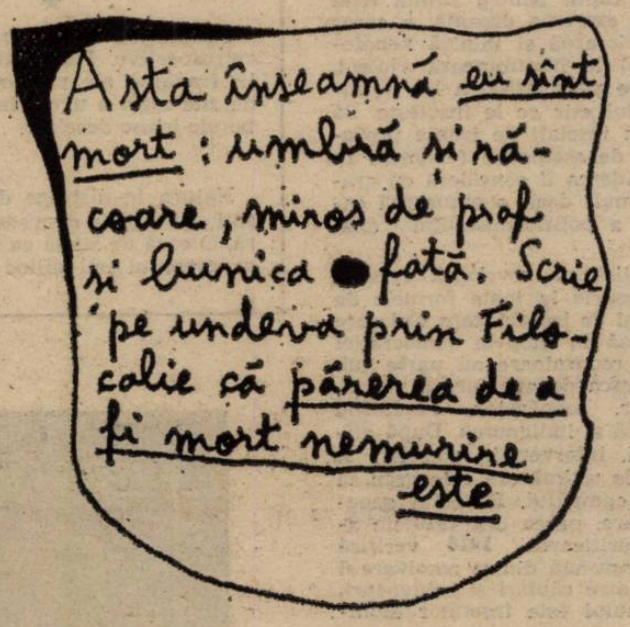

Palpitant

Neluat în seamă trece dansul nostru din cotidian,
Gestul larg cu care-mi scoteam pălăria la vederea
voastră
Și lunga fluturare în urmă, pînă vă pierdeam din ea,
Încurcătura-n care mă aflam de-a nu fi știut niciodată
Ce-nsemna zîmbetul, nuanța diferită în fiecare zi,
Începutul, demult, în dimineața din stația cu geamul
aburit
Pe care desenam în neștire pînă ne-am dat seama
Și atunci privirile noastre s-au întîlnit
O clipă, de-ajuns ca hazardul, fluidul dorinței
să devină
Necesitate tocmai cînd sosea autobuzul
Și furăm amîndoi tiriți în vălmășag,
Eterna părere de rău că n-aveam niciodată flori
asupra mea
Să vă ofer iar cuvintele la care mă gîndeam noaptea
Să vi le spun păleau a doua zi la lumină ;
Nimeni, de-atîția ani, nu știe acest joc
Al meu care mă duc la lucru doar cu gîndul
De a vă vedea măcar o clipă înainte ca viața
să ne despartă
Și să ne apropie din nou, ca un elastic, a doua zi,
Și cum stăm uneori pe refugiu și așteptăm,
Eu simțind în aer venirea iernii, atent la lumina
scăzută
Care din clipă-n clipă s-ar putea preface-n rumeguș,
Iar dumneavoastră din profil, clipind des și din
cînd în cînd
Prinzînd cîte un fulg în capcana genelor —
Ce păcat că nu e nimeni să ne vadă.

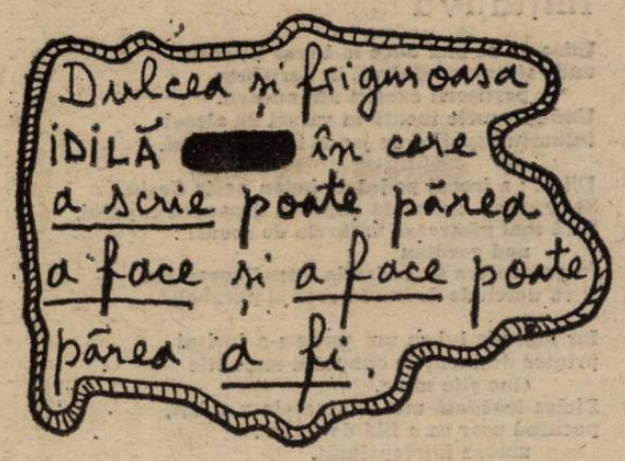

● Eseist dovedit, — printre cei mai buni ai nouzeciștilor —, Ovidiu Verdeș nu e mai puțin motivat ca poet, ipostază în care — cum lesne lasă să se vadă textele din această pagină — dezvăluie un temperament melancolic și o predilecție pentru narativitatea ca mijloc de estompare a lirismului dar și de potențare a sollocviului interogativ. Nu știu dacă poetul a citit cumva poemele lui Radu Cosașu dintr-o carte apărută cu mulți ani în urmă (și care a marcat, cred eu, pe mulți poeți tineri) dar e sigur că i-a citit cu ochi critic pe optzecisti (cenzurîndu-le ironismul și teribilitatea, însă păstrînd de la ei aerul colocvial) și cu distanțare afectuoasă pe nouăzeciști (a căror radicalitate de atitudine o transferă în planul reveriei retro si intro-spective). Foarte atent la expresie (inclusiv în sensul calofiliei), tînărul poet e încă mai cu băgare de seamă la — cum spune undeva — „să ne ajungă pașii din mijlocul *odăii* pînă în mijlocul *străzii*" (sublinierea îmi aparține), ceea ce vrea să spună că își pune de pe acum problema *poieticii* înlăuntrul *poeticii*, considerînd *poezia* ca pe — în vorbele lui Cristian Popescu — o „dulce și friguroasă IDILĂ în care a *scrie* poate părea *a face* și *a face* poate părea *a fi*" (de data asta sublinierea aparținut autorului). Nu am nici o îndoială că *de* și *despre* Ovidiu Verdeș vom citi de acum încolo multe și bune.

Laurențiu Ulici

Gînd nebunesc

Să mergem douăzeci de ani în colonii,
La amiază să ne plictisim pe terase privind
Jungla la numai o sută de pași, sorbind rar din
pahare...
Să mergem în insule, să ne caute zadarnic pe-acasă
(Noi prin tenebre de culori să ascultăm țipete
de păsări ciudate
Și adormind sub o floare uriașă
Să vină un fluture uriaș să ne răpească
Și noi să-l fixăm cu acul în vis) ;
Dar să fim cu băgare de seamă să ne ajungă pașii
Din mijlocul odăii pînă în mijlocul străzii
Fiindcă începutul de fapt e cel mai greu —
Nici nu știi cînd te trezești înapoi, în odaie
Și n-a fost decît vis, amăgire ;
Iată, pe masă, ceașca de cafea, țigările...
Alături se-nalță sumbra mașină de scris...
Spre seară, străzile, „ferestre luminate, cu muzică și
Siluete profilîndu-se o clipă" spre care nu îndrăzneai
Să-ți ridici privirea și dimineața
Parcul cu zboruri mărunte prin copaci —
Vii amintiri mă reții...

Pasiențe

Așa n-o să treci niciodată de prima iubire ;
Te-ncurci în gesturi, îți alegi cu grijă cuvintele
Și-n urmă se-ntinde o idilă eternă, un flirt secular
(O, lîngă ea aș dormi un secol,
dar ea îmi face semn că nu...),
Singur în casa asta uriașă, în care nopțile mi-e urît,
Îi răspund din poeme, trimit silabe ușoare înspre
tavan,
Tot gîndindu-mă, punîndu-mi în același timp
problema
Care artă poate schimba viața ? și răspunsul era
Altul în fiecare zi, Depinde, îmi ziceam
Și uneori depindea de artă, alteori — de viață...

Dacă, de pildă, poemul meu ar ajunge pînă la ea
Poate că sentimentele ei față de mine se vor schimba
Și dacă am să-i astern tot ce scriu la picioare
Poate că va primi să mă vadă. Dar cum să faci
să-i ajungă
Poemul ? Să i-l dai direct, în mînă ? Cu neputință !
Atunci, să i-l strecori ușor pe sub ușă ? Dar dacă
Tocmai atunci o deschide și te găsește așa, aplecat...
Să i-l trimiți într-un coș cu flori și fructe
Printr-un om de-al tău... ? De unde se vede că în artă
Ca și în viață nici mesajul nu-i de lepădat.
Și-n vreme ce te frămînți astfel cu fel de fel de
soluții
La care apoi renunți din motive ușor de închipuit,
Greu de închipuit, ea, de fapt, încă dinainte citind
Totul din priviri, de pe buze și sentimentele
ei schimbîndu-se...
Suride, poate că spune cuvinte de îmbărbătare,
Dar tot degeaba fiindcă tu știi că ai să rămîi
Mereu un biet începător în ale poemului ei.

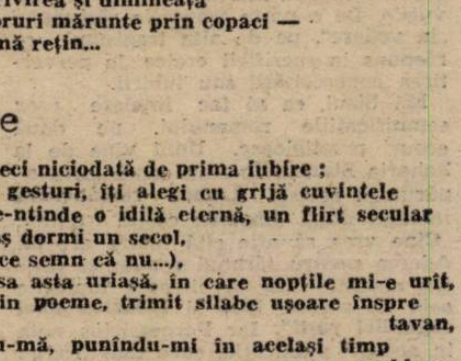

Adnotări de
Cristian Popescu

cărți de redescoperit

1916 de FELIX ADERCA

În laborioasa lui activitate de scriitor ce se manifestă în cele mai diverse moduri, ca prozator, eseist, poet și dramaturg, Felix Aderca a lucrat sub presiunea unui cod moral în chip manifest alcătuit din participare simpatetică și, decurgînd, din ea, dintr-un sentiment acut de istoricitate. Altfel spus, de plasare înlăuntrul istoriei imediate și mediate. Dintr-o asemenea viziune a ieșit marele său roman, **1916**. Autorul l-a publicat în anul 1938, în vîltoarea unor evenimente dominate de furibunda ofensivă a fascismului. De atunci, deși prin viziunea asupra biografiilor și prin calitatea artistică intrinsecă este cel puțin egalul romanului **Întunecare**, reputata frescă a anilor ce includ războiul întregirii neamului, datorată lui Cezar Petrescu, **1916** n-a mai avut parte de nici o reeditare. De ce ? Vom încerca să dăm un răspuns. Îl amînăm doar cît să stabilim locul pe care îl ocupă între celelalte romane ale lui Aderca, și anume **Domnișoara din str. Neptun**, publicat în 1921 și **Revolte**, ieșit de sub tipar tot în anul 1938.

S-ar părea că acum, în 1938, autorul atinge punctul de vîrf al maturității artistice. El fixează în **1916**, într-un registru epic de amploare, o experiență capitală. Cea a frontului, cu destinul lui indecis și feroce și a complicatei mlădieri la impuse compromisuri pentru cei din spatele lui, ținuți să se descurce cum pot, într-un univers în convulsie. De o parte traumele războiului „la vedere", pe de alta tragismul ca răspuns la sacrificii eroice, la pervertirea generozității sau iubirii.

Mă bizui, ca să fac înțelese ușor semnificațiile romanului, pe două ecouri prestigioase. Unul vine de la Zaharia Stancu. Într-un comentariu apărut în revista **Lumea românească** imediat după lansarea cărții, citim : „Cine vrea să afle cîtă iubire are dl. Aderca pentru țăranul român și pentru această țară să citească lucrările sale de război, **1916** și **Moartea unei republici roșii**". Iar Perpessicius nota în aceeași publicație, ceva mai tîrziu : „Aderca a făcut războiul în cele două campanii, din țară și de pe Tisa, război efectiv, cum o mărturisesc atîtea minunate pagini de literatură, dar mai cu seamă episodul eroicei armate de pe Cerna, pe care nu știu cine l-a înfățișat mai patetic decît Aderca în ultimul său roman, **1916**".

Și atunci, de unde teama de a-l readuce în circulație după 1945, cu deosebire în ultimii 45 de ani ? Mai mult ca sigur nu din victimizarea căpitanului-erou Costache Ursu, lăsat adesea să ocupe singur scena acțiunii. Nea Costache, în fapt un neadaptat din stirpea destul de răspîndită în realismul nostru critic, suportă cvasipasiv îmbogățirea celor ce trag foloase din sîngele vărsat pe frontul de care s-au ținut departe. Dacă inerția lui relativă nu ar părea să deranjeze prea mult, ce a stîrnit refuzul cenzorilor timp de patru decenii și mai bine ?

Cred că două sînt obiecțiile lor. Prima vizează imaginea conturată de Aderca a trupelor rusești ce se retrag în dezordine, după izbucnirea revoluției din octombrie 1917. Defecțiunea acestora periclitează frontul din Moldova, amenință însăși șansa ultimei linii de rezistență. În plus, contaminate de bolșevism, ele deschid în trupul slăbit al țării noastre răni grele, de care încearcă să profite cotropitorii germani. Pe urmă, cînd războiul ia sfîrșit, scot capul pentru prima dată elemente de extremă dreaptă, a căror retorică patriotardă și jalnică xenofobie scriitorul le încriminează violent. Este șocat de neseriozitatea lor politică și de vidul etic ce le însoțește. Să nu ne lăsăm înșelați de ironia prozatorului față de asemenea fenomen. În mod sigur Aderca îl consideră cu gravitate, mai mult decît o amuzantă caricaturizare a politicianismului anacronic.

Fronda artistului relevează refuzul lui de a subscrie la toate formele de insecuritate și de instabilitate. Cei care se disimulează în numele democrației și al iluziei reparatoare au parte sub pana lui Aderca de apa tare a verbului pamfletar, scăpărător, concurînd greața cinstită și indignarea. După atîtea cuvîntări, intervenții, chemări și comunicate de ultimă oră este greu să nu-ți pierzi cumpătul. Războiul generează disperare, pacea din 1919 nu aduce încă purificarea. **1916** verifică unitatea discontinuă dintre rezolvare și renunțare, dintre căutări și echivocuri. Vina romanului este înșelător dionisiacă.

Cu spirit temerar, Felix Aderca dă o motivare și socială și morală refuzului de a admite extremismele de orice fel. Incidențele pulsionale ale ceasului de față descoperă în romanul **1916** un memento al patriotismului dintr-o bucată, liber de orice clișee.

Henri Zalis

haiku

Ploaia pe cîmp
și greerii —
ți-e frică, ești liniștit

GLOSSĂ

Peste casele scunde / crengile copacilor — / sufletul nostru e mulțumit.

Bosimanul care sînt atunci cînd trăiesc. A nu-ți păsa de nimic, a fi fără să știi că ești : gîndire aplicată doar asupra celorlalți.

★

Perioada în care m-a preocupat ritmul copacilor dintr-o pădure. Dispoziția lor multiplu citibilă, figuri cu tot alte deschideri. Umbrele trunchiurilor pe alte trunchiuri, ale coroanelor pe alte coroane, văzduhul care devine parte componentă a umbrei mișcătoare : văzduh captiv.

★

Fatalitatea — apanajul privirii retrospective. Fascinația unor detalii frapante ale parcursului. Gluma de zile mari a unei distorsiuni temporale brusc decelate.

★

Natura te distrage de la tine însuți. Gîndul te distrage de la natură. O casă de sticlă cu multe oglinzi ar constitui un mijloc de împăcare între aceste două extreme. Numai că întrebuințarea acestei construcții ar trebui să fie restrictivă — anume întîrzieri prelungite în diverse puncte ale ei duc galopant în iluzie și utopie, fenomene mai periculoase cu mult decît cele pe care am vrut să le evităm instaurînd această nouă ordine a realității.

★

Bidoane, un cazan, o lopată, o cușcă, obiecte de metal ruginit plutind prin iarbă ca un îngrășămînt activ, regenerator al verdelui nestăvilit.

★

Prezența încifrată a stelelor în aburul serii ne aduce aminte de întîmplările unei copilării pierdute în stupoarea timpului. Parcă am mai trăit umbrele vagi și scînteierile nehotărîte. Parcă am mai colindat întinsele spații întîmplătoare, petele negre sau albe ale văcii celeste. Parcă am mai vorbit de departe unor ființe care treceau, unor ochi care urmăreau, unor membre care țeseau prin văzduh cu abilitatea păianjenului.

★

Verdele apare pe terasă : plante agățătoare. Nu vom spune un singur cuvînt, nu vom anunța pe nimeni, vom rămîne singuri în hamac, în leganarea universului...

Constantin Abăluță

gheorghe izbășescu

Planuri paralele — 10

Călătoria ta nebunească spre Ithaca s-a patinat
mult pățitule, Ulise,
de cîte zile ți s-au trecut în jurnalul de bord —
și tot nu-și mai scurtează caldarîmul.
Atîta doar : că pe unde ai umblat din pergamente,
pe neașteptate,
liberă s-a desprins cîte o legendă teafără.

Și oaza, prudentă, înaintează odată cu tine.
Înghițind cu vadra epopee după epopee — deși
diamantul cu diamant îl tai.
Deși, rucsacul : plin de uneltele sacre.
Și-n fiecare tablou : veștile la locul cuvenit.

Întotdeauna capcanele sînt mai puternice decît noi
mult pățitule, Ulise.
Oho, parșivele : bufnițe ce nu clocesc niciînd
privhigetori.
Casa lor ? Cu ușă în pod și ferestre sub pat.
Sigur, Scylla și Charibda își au socotelile lor
bine făcute : drumețul lăsat să treacă printre ele
duce în lume odată cu ei și faima capcanelor.
Pentru că, în alt veac : iar o să le cadă în mînă,
pramatia.
Dar bolnavului : la ce-i mai folosește patul de aur ?

Printre cuvinte flăminde, printre fiare celebre,
mult pățitule, Ulise !
Dar puiul de lup dacă l-ai apucat de coadă,
învîrte-l, să nu te mănînce.

Inițiativă

Ulise nu se mai duce la barul Utidava
unde sirenele înfulecă, în deriziune,
peștișorii exotici din acvarii.
Unde sirenele înoată în valuri de alcool
tulburînd spațiul de joc al imaginarului.

Uite-l : a trecut podul de beton peste Cașin.
Și privirea aruncată departe, deasupra capului,
încă mai păstrează umbrela de ecouri :
nod gordian
În garsoniera 49, pulsația transfiguratoare
îi va deschide drumul noros al parabolei.

Iar legenda lui ca un șarpe s-a furișat
printre desinențele cîmpului semantic
cine știe unde.
Pielea lepădată mai strălucește-n asfalt,
pocnind ușor ca o filă de carte :
umbra înțelepciunii.

Înconjurarea ecoului

Intuiție eficientă : Ulise ridică
vălul de pe statui improvizate.
Urmărind semnele care coboară de pe trup,
cultivînd chipul căldurii.

El știe că anecdota confundă și nu salvează
viața ideii.
Chiar dacă Doamna Clio chicotește
cu zîmbetu-i profesional.
Chiar dacă în mîinile ei stau
zilele lui viitoare,
strînse bine ca o rozetă de sticlă.

Intuiție eficientă : Ulise își pregătește
fardul, machiajul, într-un murmur eliptic.
În rozeta de sticlă, se zice, nimic nu se pierde.
Totul se transformă. Cîștigă din nou
această ceață verde.

Honoris causas

Nu te mai persecută, Ulise, elitrele de greier.
Felia de lămîie, perversă, nu-ți mai stă ca model.
Nu mai respiri cu prudență. Porunca vicleană
nu mai strălucește prin toată cetatea.

Îți iei în primire rotativa pentru tipărit semințe.
Îți iei rația zilnică de proteine, rația de adevăr,
de virtute.
Propozițiile : pregătite pe plita încinsă.

Ruda lui Bosch

Goya ocupă în pictura spaniolă una din cele mai interesante poziții prin varietatea abordărilor tematice, prin amploarea operei și prin diversitatea tehnicilor în care s-a exprimat. El este îndeobște cunoscut, grație seriei de gravuri, ce conține aproximativ 80 de planșe în acvaforte, laviu și acvatinta, denumite **„Capricii"** și care au făcut din acest artist unul dintre exponenții spiritului vindicativ, moralist în epocă. Ipostază ce l-a situat și în viziunea contemporanilor noștri foarte aproape de miza estetică și socială a curentului expresionist. Aceasta pare să fi fost puntea pe care geniul său creativ a accedat pînă în zilele noastre, opera lui, cel puțin în acest sector al ei, fiind interpretată prin prisma habitudinilor artistice tipice acestui secol. Dar Goya nu poate fi rezumat numai la atît. Școala spaniolă de pictură are în personalitatea acestui artist pe unul dintre cei mai marcanți portretiști ai săi. Ca să nu mai vorbim de bogata colecție de compoziții de gen, ce au ca subiect realitatea foarte particular animată a străzilor burgului spaniol de la răscrucea secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea. Un tablou ce ilustrează vitalitatea și apetitul spectacular al unor oameni din păturile de jos sau mijlocii ale societății spaniole pre-capitaliste. Goya pare să ducă mai departe, în spațiul în care își plămădește opera, mesajul artistic pe care, la vremea lor, în orizontul picturii olandeze și flamande, l-au formulat Bruegel și Bosch. O ascendență care nu se vrea categorială, ci numai de afinități ce au transpus în plan estetic, în viziuni artistice puternic individualizate, idealuri civice și morale asemănătoare.

Dar creația lui Francisco de Goya este mult prea diversă și întinsă, pentru a fi limitată la cîteva evaluări fragmentare legate de lucrările de maximă accesibilitate, pe care timpul le-a impus prin larga lor răspîndire. Contribuția cea mai importantă pe care credem că a adus-o pictorul în arta spaniolă post-renascentistă, ca și în cea europeană, în general, este în domeniul portretisticii. Pe acest plan, Goya a exersat îndelung, încă de la debut — prin anii 1776—73 — căutările sale fiind evident orientate spre deslușirea acelor detalii fizionomice și atitudinale capabile să rețină nu atît o figură, cît **un caracter.** Nu întîmplător pictorul a sondat lumea circurilor și a petrecerilor populare, strada și toată pestrița ei alcătuire l-au atras tocmai prin varietatea tipologiilor umane, care animau această scenă sui-generis a spectacolului lumii. Chiar și mai tîrziu, cînd devenise maestru de curte, lucrînd în comanda unor case nobiliare, preocupările sale în a zugrăvi nu numai datele obiective ale realului, ci și încărcătura subiectivă, caracteristicile care țineau de înzestrarea lăuntrică a personajelor portretizate, intrau în cîmpul de observație al pictorului. El concentrează, astfel, într-un portret o sinteză caracteriologică, ce conferă lucrării o dimensiune sensibil umană. O experiență ce nu face decît să continue, la o altă scară, cuceririle artei renascentiste, școala spaniolă avînd, în acest sens, și alți exponenți, care au dezvoltat într-o viziune particulară conceptele statuate de marii maeștri ai evului de mijloc.

Acest fapt ne apare mai bine reliefat în pictura-grafică (un termen de compromis, pe care-l folosim cu aplicație specială la creația artistului spaniol), pe care Goya a practicat-o tocmai în ideea de a transmite prin intermediul compoziției portretistice un **mesaj social** sau un **cod moral.** Artistul s-a dovedit a fi un sensibil barometru al evenimentelor pe care le-a trăit, viziunea sa plastică nefiind altceva decît instrumentul, prin care își făcea cunoscut răspunsul la problemele pe care i le oferea viața societății. El este, în acest sens, **un poet al sarcasmului,** metafora plastică ce ne-o propune fiind investită cu forța de penetrație a diatribei sau a gestului pedepsitor. Este, în felul său, unul dintre primii artiști militanți, în sensul modern al cuvîntului, Goya transformîndu-și penelul sau dălțița de gravat în mijloace ofensive și alertante în cîmpul conștiinței semenilor. Metafora lui plastică capătă, în acest fel, consistență ; semnul grafic atinge tensiunea gestului vehement, artistul operînd pe această cale nu asupra simțurilor, cît asupra ființei spirituale și morale a contemporanilor săi. Întinderea semnificativă a mesajului său a depășit, însă, cu mult granița secolului în care a trăit, viciile și tarele societății de el cercetate au un grad de generalitate, la scara comportamentului uman, care îi mențin acuitatea pînă în zilele noastre.

Lecția lui Bosch a fost asumată de pictorul spaniol prin simplificarea desfășurărilor baroce, de mare „montare", pe care le imaginase pictorul olandez. Construcția plastică, axată pe pretexte reale oarecum asemănătoare, este la Goya mai răspicată, mai puțin încărcată de sensuri alegorice sau parabolice. Ceea ce face din arta spaniolului o treaptă premonitorie către ceea ce, un secol mai tîrziu, avea să aducă în arta occidentală asprimea **„protestului" expresionist.** În acest fel Goya se revendică, deopotrivă, marii tradiții renascentiste în pictură, dar și tendințelor novatoare, de tip intelectualist, care aveau să domine arenele artisti ale primelor decenii ale secolului al XX-lea. Prin aceste contribuții, Francisco de Goya nu este ceea ce s-ar numi **un precursor,** dar **un vestitor** al unor tendințe din pictura europeană a acestui secol este fără îndoială.

Corneliu Antim

muzică

Întrebări

1. Un prieten m-a întrebat cu oarece maliție de ce folosesc în articole atîtea propoziții interogative. Grăbit fiind și luat prin surprindere i-am răspuns tot printr-o întrebare : De ce întrebi ?... Ceva aș fi putut totuși să-i spun : Chestie de politică. Azi ai puține șanse să fii crezut cînd faci afirmații. Sau : Chestie de maieutică. Întrebarea conține, sau chiar mocnește răspunsul.

2. Îmi vine în minte o întrebare puțin naivă și incompletă pe care i-am pus-o prin anii '65—'66 unui maestru în ale compoziției dar și ale matematicii : Poate fi compozitor un matematician ? Contextul muzical, rece, „dogmatic" serial, făcea de fapt întrebarea mai transparentă. Răspunsul a fost sec, iritat, incomplet și el : Bineînțeles ! M-am simțit mult timp stupid și îngrijorat de absența părții secunde : cu condiția să fie muzician.

3. E firesc ca o materie fragilă, „eterică" precum cea a sunetului să fie strînsă, pentru a nu-i risca risipirea, în recipientul solid al matematicii. Cînd avem susținători ai ideii în Aristotel, Glareanus sau în autorii tratatelor de armonie, adevărul devine mai limpede încă. Sunetul, prin frecvență, intervalele, prin codificări au, evident, o „realitate" numerică. Scările muzicale pot fi asimilate ușor șirurilor numerice. O face exemplar Vieru în cărțile sale despre moduri. Și nu numai el. Dar este matematica un suport **„real"** ? Și suficient ? Nu-i mai „concret", mai solid — dacă asta căutăm — **afectul** și mai fantastă cea mai „exactă" dintre științe ?... Banda lui Moëbius ar trebui să ne pună serios pe gînduri. De pe versantul mai abrupt al „numărului" poți vedea deopotrivă geometria tăcerii, Cercul adică, sau zburătorii oameni ai lui Chagall. Dar ce „ochi exersat trebuie să ai !" Oricum, serialismul anilor '60, culminînd mai apoi cu „serialismul total" (formalizarea tuturor parametrilor muzicali) și „școala de la Darmstadt", principalul bastion al modernismului muzical, și-au consumat aproape în întregime resursele „energetice". Aleatorismul, mai mult sau mai puțin controlat, minimalismul, conceptualismul au preluat în bună măsură ștafeta. Pendereczky, reprezentantul de frunte al avangardei poloneze, prin „fuga sa înapoi" — cum ar spune Ștefan Niculescu — ne apare azi ca un compozitor „bine (prea bine !) temperat". Aurel Stroe, proaspăt reîntors din Germania, într-un dialog cu Iosif Sava, observă o reîntoarcere a muzicienilor la valori mai apropiate conceptului de **umanism. Orestiile** sale, ca și Trilogia antică pe care-o pregătește la Național regizorul Andrei Șerban, pledează pentru aceeași idee. Că recunoaștem sau nu — ca Aurel Stroe — post-modernismul, „apele", atîta timp risipite într-o uriașă deltă, par a se aduna din nou.

4. Este, așa cum afirmă o tînără și simpatică prezentatoare englezoaică, distrugerea instrumentelor muzicale în spectacolele formației **Who** sau ale lui **Jimy Hendrix** un nou mod de creație ?... Cu siguranță, nu. John Cage susținea și el cîndva un tip de metamuzică, de „atitudine" față de arta sunetelor. Se așeza în fața pianului, deschidea capacul, stătea cîteva secunde nemișcat în fața unei partituri imaginare, apoi părăsea scena. „Refuzul" trebuie să aparțină însă spectatorului. Spectacolul **trebuie** să aibă „trup", chiar dacă „sărac", în sensul teatrului lui Grotowsky. Cît despre respectul pentru instrument, pentru „unelte", să ne amintim că marii pianiști ai lumii, Richter, Horowicz nu se despărțeau de ele nici în turnee. O întristătoare și delirantă „artă ca drog" nu ne convinge chiar dacă-i însoțită în decor de extraordinarele picturi ale unui Magritte.

Valentin Petculescu

t.v.

Dacă sînteți amabil, un foc!

Nu mă voi ocupa, dragi cititori, de incendiile pornite din imprudență, incendii despre care am auzit vorbindu-se în emisiunea *Actualități* (nu mă pricep în materie de incendii !), ci de o simplă țigară. Ba nu, de două țigări. Fac mărturisirea (de o importanță covîrșitoare : cu totul altul va fi de azi încolo mersul lumii !) că nu sînt și n-am fost niciodată fumător. Dar, o dată sau de două ori pe lună cînd bunul meu prieten, poetul Radu Stoenescu îmi face o vizită acasă, ieșim împreună și facem o foarte lungă plimbare pe Dealul Mitropoliei și prin preajma lui. De cele mai multe ori, ne așezăm pe o piatră (bănci încă nu s-au inventat în perimetrul mititel al Pieții Unirii ; așteptăm să fie brevetat inventatorul băncii, apoi să.., etc.) și fumăm cîte o țigară. E, pentru mine, un mic și stingher eveniment ce punctează cu o nesigură lumină o veche amiciție. În ziua de luni, 3 septembrie am stat de vorbă, între altele, și despre programele televiziunii. Despre inegalul serial sovietic, adaptare a unui bun roman pe care l-am citit cîndva, despre absența — inexplicabilă, pentru mine — a unui bun film serial polițist, despre relativa lipsă de interes cu care urmărim din cînd în cînd aventurile mulților membri (incluzînd amanți și amante) ai familiei Guldenburg (serial care trebuie încununat, spre satisfacția tuturor, cu Marele Premiu Al Mediocrității Desăvîrșite), despre foarte interesantul serial polonez, o peliculă de calitate (care pe puțini îi interesează, marea noastră problemă de telespectatori fiind dintotdeauna suferințele fără leac ale milionarilor). Trăgeam noi și o concluzie : că oricît amatorul de filme are de unde alege și că în acest sector al programelor de televiziune, s-au făcut lucruri importante. „Sînteți drăgut să-mi dați un foc ?" îi întreba amicu' meu pe trecătorii grăbiți. Mă rog, i se terminaseră chibriturile. Mai spuneam eu ceva, despre raritatea peliculelor cu adevărat antologice pe care avem ocazia să le vedem. El, iar : „Sînteți drăgut să-mi dați un foc ?" Pînă cînd, renunțînd la ideile mele — care erau și ele cum erau — despre televiziune, am devenit atent. Al șaptelea sau al optulea trecător ne depășea, fără măcar să dea banalul răspuns „Nu fumez", iar amicul meu continua să pună, extrem de politicos, aceeași întrebare. Și m-am uitat la ceas. Era ora 19 și 15 minunte, iar trecătorii, în mod evident, nu aveau de ce să se teamă : întunericul nu coborîse, atît eu cît și prietenul meu avem o înfățișare (sper) civilizată. Dar foc, neam. Încă cinci sau șase trecători, un răspuns (primul !) „N-am !", și iată că pe deal (și prin parcul cel nou și slut de la poalele său) rătăceau doi oameni care nu mai înțelegeau nimic. Se făcuse ora 20 — și, dintre cei vreo treizeci de oameni care ne depășiseră, chiar nici unul să nu fi avut pentru noi o scăpărare de brichetă, un chibrit — ori măcar o vorbă amabilă ? Doar ne mai aflasem, o dată, de două ori, de zece ori, în situația de a-i cere cuiva un foc pentru țigară — și nu refuzase nimeni sau aproape nimeni. Ne pierise cheful de vorbă. Ce se întîmplă pe lumea asta, dragi fumători și nefumători ? Ne-am înrăit ? Toți ? Ce facem cu vestita și pe drept prețuita politete a bucureșteanului ? Vorba poetului Gheorghe Tomozei (din ultimul număr al revistei **Flacăra**) : o să uităm să ne spunem pînă și „bună ziua" ! Trebuie să adaug că (anecdota primează !) a apărut pînă la urmă un domn care, la propriu și la figurat, nu mai știa pe ce lume trăiește, beat mort fiind domnia-sa, și a scăpărat cu greu un chibrit. Am fumat împreună, Radu și cu mine, cea mai amară țigară din viața noastră.

...În altă ordine a lipsei de idei, să scriu un cuvînt bun despre dramaturgul Ștefan Berceanu, a cărui piesă **Suflete albe, suflete negre** (un eseu dramaturgic, de fapt, o mică utopie, privind o lume în care domnește bunătatea), am ascultat-o cu plăcere în cadrul emisiunii **Teatru radiofonic** (redactor : Mariana Spalas). Chiar dacă unele fraze pompoase ar fi putut lipsi, a fost un spectacol plăcut și — vezi relatarea de mai sus — bine venit.

Florin Mugur

cartea străină

FRANK GEERK

Trandafirii dictatorului

Scriitorul elvețian s-a născut la Kiel, în 1946, a copilărit și a crescut în Weil, pe Rin, și la Basel, unde a studiat științele sufletului, psihologia și filozofia și unde trăiește din anul 1966. Între 1971—85, a fost coeditor al revistei de literatură „Poesie". Între 1972—1977, a fost implicat într-un proces, fiind acuzat de „lez-divinité", în urma scrierii cărților, apărute ulterior, „Mînie și delicatețe. Imnuri pentru un nou născut", culegere de versuri, Karlsrue, 1981, și „Regele-Minciună", piesă de teatru, Münster, 1978, în care tratează legătura dintre capitalism și terorism, proces terminat în favoarea sa printr-o sentință dată de Comisia europeană pentru drepturile omului.

Dragostea de viață și de afecțiune e tema predilectă a „Cîntecelor de cîrciumă", (Kneipenliedern), Zürich, 1974, reeditate în 1982, scoase împreună cu Reiner Brambach și reluate în volumul de larg răsunet „Laudă oamenilor", Karlsrue, 1986 — carte ce se remarcă printr-o stăpînire extraordinară a limbajului, prin folosirea unor rime extrem de rare și a cuvintelor cu sensuri multiple, ambigue sau calambururilor.

În 1980, a fost invitat ca profesor de limba germană la Universitatea din Austin (Texas). Preocupările sale intense pentru cultura indienilor din America se materializează literar în romanul „Inima supraviețuitorilor. Din memoriile unu indian neamț", Karlsrue, 1984. Alte apariții sînt : „În legitimă apărare", versuri, Köln, 1975 ; „Nu uita să-i iubești pe morți", povestiri, Karlsrue, 1982 ; „Carte de buzunar pentru iubitorii de viață", versuri, Karlsrue, 1983 ; „Incendierea Reichstagului", teatru, Karlsrue, 1984 ; „Sfîrșitul unui vis verde", roman, Karlsrue, 1987 etc. Atît piesele lui de teatru, care s-au jucat pe scenele din Germania occidentală și din Elveția, cît și poeziile sale au fost — ca și romanele — traduse în nu mai puțin de șase limbi.

Frank Geerk a vizitat și România, în repetate rînduri, și nu doar din motive profesionale, ci și sentimentale. Rodul acestor vizite și experiența sa românească au stat la baza scrierii romanului „Trandafirii dictatorului", terminat în anul 1985 și publicat în acest an, la editura „Hagel et Klimche" din Elveția. Subiectul cărții este următorul :

Un colaborator al serviciului diplomatic elvețian este solicitat pe neașteptate să-și părăsească țara, spre a participa la un congres internațional. Țara în care are loc congresul este un stat supersupravegheat, cu un sistem politic dictatorial, caracterizat printr-o restricție severă a libertăților de tot felul : interdicția de-a călători și de-a se informa și exprima a oamenilor, greutatea de a obține un pașaport, un cult al personalității dictatorului, exorbitant și penibil, și alte asemenea măsuri și manifestări polițienești, dureroase dar și grotești. Într-un cuvînt, un stat polițienesc, cu un puternic aparat de securitate, îndreptat împotriva tuturor valorilor și drepturilor umane.

Cu toate că relațiile interumane sînt otrăvite pînă la nimicire de lupta inegală dintre cei ce slujesc și cei ce se opun regimului, personajul trăiește în această țară o poveste de dragoste de-o mare gingășie. Ceea ce-l impresionează mai mult, dînd profunzime sentimentelor sale, e faptul că femeia de care s-a îndrăgostit fulgerător — și pe care o bănuiește a face parte din aparatul de securitate — îi rămîne inaccesibilă, străină. Mai mult decît atît, ea se dovedește a fi chiar fiica dictatorului. Astfel încît, eroul ajunge la convingerea certă că întîlnirea ei n-a fost deloc cu totul întîmplătoare. Și, drept urmare, el se hotărăște să-l omoare pe dictator.

Este desigur vorba de proiecția unei utopii negative, de o parabolă a iubirii care supraviețuiește puterii, căci cartea-i o legendă a eliberării nesîngeroase a României și a căderii dictaturii din această țară, o construcție epică în care granița dintre ficțiune și realitate, deși neclar, este totuși trasată. Autorul a reușit într-un mod uimitor să intuiască și să prezică evenimentele de la sfîrșitul anului trecut, ba chiar și să le prefigureze pe cele următoare, proorocind, într-un mod realist-simbolic, ceea ce am putea denumi funcția trandafirului. Redăm un citat, în traducerea Norei Iuga și George Almosnino :

„Grădina de trandafiri era de nerecunoscut. Culoarea pălise în corole. Acestea atîrnau fără viață și, cînd se stîrni, vîntul smulse frunzele ofilite, care abia se țineau pe tulpine. În cîteva clipe, grădina era pustie ; milioane de petale veștede zburau peste cîmpuri și totul arăta de parcă ar fi nins. Oare dictatorul consumase toată puterea trandafirilor ca să poată roși o singură dată în viață ?"

Nu putem să nu fim de acord cu-această viziune a scriitorului elvețian. Cu-atît mai mult cu cît proiecția acesteia asupra viitorului românesc pare să nu-și fi epuizat încă virtuțile. Ceea ce sper să nu împieteze asupra apariției, cît mai grabnic posibil, a traducerii sale în limba română, la noi. Căci ea acționează și a acționat, dar mai ales va acționa într-un sens mesianic asupra nu doar a cititorului, străin, sau român, dar și asupra viitorului, care mereu devine prezent românesc.

Matei Gavril

Trei tablouri cu îndrăgostiți

I.

Îndrăgostiții sînt toți de o seamă ;
Unul, rostindu-și numele, iată,
sfios, parcă perechea și-o cheamă,
în unghii, în pupila larg dilatată.
Că fiecăruia, sub masca-i suptă,
alt chip îi răspunde, cu voce severă
– și cel dinlăuntru, ca fiara, se-nfruptă
din carnea-gazdă, ospitalieră... –
Ei nu țin posturi și nici nu invocă
îngerul blînd să-i păzească. Ciudat, –
i-ar chiar stinjeni starea lui echivocă
acum, cînd, sătui, beau sînge curat...

II.

Mai goi decît chiar nudul lor,
s-au îmbăiat în mări de sînge ;
Parcă acum îmbrăcate, ușor,
propriile trupuri i-ar strînge.
Și-n urmă-le, marea naște un grind
bătrîn, scăldat de spuma amară...
Ei, unul în inima celuilalt locuind,
nu rămîn niciodată pe-afară.
Drept care îi văd doar în gînd
cum, minați de nebunul lor crez,
– ca într-un unic trup înotînd –
au și ajuns undeva lîngă miez...

III.

De ce ostenesc toate aceste cuvinte
cînd ei, inspirați de-o tulbure lună,
au aerul că știu dinainte
ceea ce fiecare urmează să spună.
Ori și mai și : Ce va să-i înfrunte,
lor li se pare un nisip desuet
prin care-au trecut, cu mîna pe frunte,
sub horbota cerului, ca un unic profet...
Și-a cărui gură, iată, foșnește de iubire
neînțelese vorbe auzului meu mare.
O, ei stăpîni deplini pe închipuire,
se joacă-n pomi cu frunze viitoare !

Theodor Vasilache

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (14)

Îmi spune mai departe că atunci Germame a hotărît atentatul. Îl urăște pe omul acesta, dar îl admiră. Era în el ceva ce îi atrăgea pe ceilalți. O credință înflăcărată, darul de a convinge, curajul, hotărîrea, deșteptăciunea. Datorită acestor calități figura sa se remarca pe fundalul măsei cenușii, slugarnice și fricoase de supuși și lingăi ce umpleau palatul. Prima persoană pe care Germame a capacitat-o pentru planurile sale a fost fratele său mai mare — generalul Mengistu Neway, comandantul gărzii imperiale, ofițer, cu un temperament de om neînfricat și foarte impozant ca bărbat. După aceea, ambii frați l-au copacitat pe șeful poliției imperiale — generalul Tsigue Dibou, iar la scurt timp pe șeful securității palatului — pe colonelul Workneh Gebayehu și pe alți oameni din imediata apropiere a împăratului. Acționînd în strictă conspirație, complotiștii au creat un consiliu revoluționar, care în momentul atacului număra 24 de persoane. În cea mai mare parte erau ofițeri superiori ai gărzii imperiale de elită și ai spionajului din palat. Persoana cea mai în vîrstă din această grupă era Mengistu, care avea 44 de ani, dar comandant a rămas pînă la capăt Germame, care era mai tînăr ca el. Se spune că Makonen a început să bănuiască ceva și i-a spus împăratului. Atunci Haile Sellasie l-a chemat pe colonelul Vorkneh și l-a întrebat dacă toate acestea sînt adevărate. Vorkneh a negat. El făcea parte dintre persoanele apropiate, împăratul aducîndu-l direct din păturile sociale de jos în saloanele palatului și de aceea nu avea nici o reținere față de el. Poate era singurul om în care credea cu adevărat, probabil și din cauza unei comodități psihice. A-i suspecta pe toți e foarte obositor, trebuie să ai încredere în cineva, căci trebuie să te odihnești în fața cuiva. Împăratul n-a dat crezare denunțurilor lui Makonen și pentru faptul că în perioada respectivă îi bănuia de atentat nu pe frații Neway, ci pe demnitarul Endelkacev, în care începuseră să apară anumite inclinații liberale, slăbirea zelului, morocăneala și descumpănirea de parcă nu mai avea suflet. Pornind de la această bănuială, l-a inclus pe Endelkacev în suită, pentru a-l avea sub control în timpul vizitei în Brazilia. Îmi amintește că amănuntele în ceea ce a urmat se află și în declarațiile generalului Mengistu, prezentate mai tîrziu în fața tribunalului militar. După plecarea împăratului, Mengistu a împărțit pistoale ofițerilor din garda sa și a ordonat să aștepte noi ordine. Aceasta se întîmpla într-o marți, 13 decembrie. În seara acelei zile, la reședința imperială Menen, s-a strîns la cină familia lui Haile Sellasie și grupul celor mai mari demnitari. Cînd s-au așezat la masă, a venit trimisul lui Mengistu cu știrea că în timpul călătoriei, împăratul a leșinat, că este pe ducă și că toți mesenii sînt rugați să se adune în palat, pentru a analiza situația. După ce au venit la fața locului au fost arestați. În același timp, ofițerii din gardă au efectuat arestări la reședințele altor demnitari. Și după cum se întîmplă în asemenea situații încordate, au fost uitate numeroase notabilități. Cîțiva au reușit să fugă din oraș ori s-au ascuns prin casele cunoștințelor. În plus, complotiștii au tăiat prea tîrziu legăturile telefonice și oamenii împăratului au început să se înțeleagă și să se organizeze. În primul rînd, încă în acea noapte, prin ambasada britanică l-au încunoștințat pe împărat de atentat. Haile Sellasie a întrerupt vizita și a plecat înapoi, dar nu s-a grăbit. A așteptat pînă ce revoluția se va stinge. A doua zi, la prînz, fiul mai mare al împăratului și urmașul la tron, Asfa Wossen, în numele rebelilor, a citit la radio proclamația. Asfa Wossen era un om slab, supus, fără păreri. Între el și tată domnea o rică reciprocă, se șoptea că împăratul are îndoieli că acesta ar fi în realitate fiul său. Ceva nu-i ieșea la socoteală între datele călătoriilor sale și ziua în care împărăteasa l-a fericit cu primul urmaș. Mai tîrziu, fiul împăratului de 40 de ani i-a explicat tatălui aspru că rebelii i-au ordonat să citească proclamația, ținîndu-i pistolul la tîmplă. „În ultimii cîțiva ani — a citit Asfa Wossen din textul scris de Germame — în Etiopia a domnit înapoierea. Atmosfera de nemulțumire și deziluzie s-a răspîndit tot mai mult printre țărani, negustori, funcționari, în armată și la poliție, printre tineretul studios, în toată societatea... În nici un domeniu nu se văd progrese. Aceasta rezultă din faptul că o mînă de demnitari s-au închis în egoism și nepotism, în loc să lucreze spre binele general. Poporul etiopian a așteptat într-una ziua în care va avea loc lichidarea mizeriei și înapoierii, dar nimic nu s-a realizat din toate promisiunile făcute. Nici un alt popor n-a îndurat cu atîta răbdare..." Asfa Wossen a anunțat că a fost înființat un guvern popular, încunoștiințînd că se află în fruntea lui. Însă puțini oameni aveau atunci radio, și cuvintele proclamației s-au răspîndit fără ecou. În oraș era liniște. Comerțul prospera, circulația și dezordinea pe străzi erau normale. Majoritatea oamenilor n-au zis nimic, alții nu știau ce să creadă despre acest eveniment. Aceasta era o chestiune a palatului, iar palatul a fost întotdeauna închis, inaccesibil, impenetrabil, de neînțeles și amplasat pe altă planetă. Însă în aceeași zi, Haile Sellasie a zburat la Monrovia și a luat legătura prin radio cu ginerele său, generalul Abiye Abebe, guvernatorul Eritreii. În acest timp, ginerele purta deja convorbiri cu un grup de generali, care pregăteau în bazele ce înconjurau capitala, atacul asupra rebelianților. În fruntea acestui grup se aflau generalii Merid Mengesha, Assefa Ayene și Kebede Gebre, toți înrudiți cu împăratul. Îmi explică, că atentatul a fost comis de gardă, iar între ea și armată exista un puternic antagonism. Garda era instruită și bine plătită, iar armata săracă și dată uitării. Acum generalii folosesc acest antagonism pentru a îndrepta armata împotriva gărzii. Le-au spus soldaților — garda vrea puterea pentru a vă putea exploata. Ceea ce spun e cinic, dar convingător pentru armată. Soldații strigă : vrem să murim pentru împărat ! Unitățile pline de înflăcărare pornesc în curînd atacul pe viață și pe moarte. Vine joi, a treia zi de la atentat. Regimente conduse de generali loiali intră în periferiile capitalei. Incertitudini în tabăra răsculaților. Mengistu nu cere ajutoare, nu vrea vărsare de sînge. În oraș e încă liniște, circulația normală. Un avion care aruncă chemări se rotește deasupra orașului. Pe fluturași se află textul anatemei asupra rebelilor, aparținînd patriarhului Basilies, capul bisericii, prietenul împăratului. Haile Sellasie zboară de la Monrovia (Liberia) la Fort Lama (Ciad). Este încunoștiințat de ginere că poate zbura la Asmara. Aici liniște, toată lumea așteaptă supusă. Dar în avionul său DC-6 se defectează un motor. Se hotărăște să se zboare cu trei motoare. La prînz, Mengistu vine la universitate și se întîlnește cu studenții. Le arată o bucată de pîine uscată. Asta — spune — le-am dat azi să mănînce demnitarilor, să știe cu ce se hrănește poporul nostru. Le spune — trebuie să ne ajutați. În oraș se aud împușcături. Începe lupta pentru cucerirea Addis Abebei. Pe străzi mor sute de oameni. Vineri, 16 decembrie, este ultima zi a rebeliunii. De dimineață se dau lupte între unitățile armatei și gardă. După-amiază începe luarea cu asalt a palatului în care se apără consiliul revoluționar. Intră în acțiune de asalt batalionul de tancuri, condus de ginerele împăratului — căpitanul Deregi Haile — Mariam. Cîinilor, predați-vă ! — strigă căpitanul de pe turela tancului. Cade secerat de o rafală de gloanțe. În interiorul palatului explodează obuze de artilerie. Coridoarele și camerele sînt pline de împușcături, fum și flăcări. Apărarea pe mai departe este imposibilă. Răsculații intră în salonul verde, în care se află închiși de marți demnitarii din suita împăratului. Deschid focul asupra lor. Mor 18 persoane din oamenii cei mai apropiați de împărat. Acum comandanții complotului și detașamentele risipite ale gărzii părăsesc palatul și se retrag din oraș în direcția pădurii de eucalipți de pe colina Entolo. Se apropie seara. Avionul în care zboară împăratul aterizează la Asmar.

Versiune românească :
Nicolae Mareș

MIRON KIROPOL

Prezicere de iarnă

Se stinge copacul, peste pielea de suflet
a frunzelor
se coboară gheţarul, iar trecătorul care
se regăseşte
singur şi gol sub ramuri simte un cuţit
între umeri. Pasul în umbră
se înrădăcinează
jumătate făptură, jumătate nor.
Copilul îşi lipeşte de geam
gura lacomă de strigăt fericit –
vocea lui se aude împlinită de neştiinţa
zilei.
Ninge în Eldorado. Mîini fragile clădesc
în pintecele zeiţei zăpada.

Mama

Fără să ştiu cum, am căzut într-o capcană
şi m-am născut încă o dată.
Am fost alăptat de o femeie
care m-a înţărcat prea tîrziu –
şi-a rupt bucata de la gură pentru mine,
a spălat vasele şi rufele tuturor celor vii
pentru a mă salva din morţi.
Pentru aceasta, îmi spune îngerul, scrii
despre ceruri şi arte
răsucite ca oasele reumatice ale mamei
şi-i vezi chipul pe pieptul lui Isus.
Niciodată nu sfîrşeşte acolo sus
să pietruiască mîinile ei făina.
Din cuptor ies prăjiturile
clătinîndu-se cu gracilitate
şi sfinţilor apostoli le lasă gura apă
cînd simt mirosul de scortişoară.
Măicuţa îşi uită în aluat o lacrimă
ce pune-acolo dulce sarea, sarea.

A avea

A avea patrie, joc, femeie
de carne şi de Dumnezeu ca o teroare,
unghi ascuţit pe inimă,
e puţina cenuşă pe care o cer.
A avea uşă, prag, ziduri
pe unde îşi petrec noaptea ca eden
mîinile tale mîngîind
bufniţa şi nu'aua lui Circe.
A avea cei dintîi ani ai copiilor morţi
cînd sîngele rămîne
în copaci şi copac reîncepe.
A avea aceste frunze de toamnă pe umeri
înaintea mării.
Cu ploaia pe chip, să aştept
tîrgul angelic în zbor de mercur
pe norii cu pinteni şi căluşei.

Potcoava

String la piept antice seisme,
rămăşiţe de Hristos.

Sînt o pagină dintr-o carte arsă.
Sînt o potcoavă de cal barbar căzută
într-un templu roman
şi voi purta noroc celui ce se trezeşte
mort dimineaţa.

Cu mîna întinsă ca sclavul care cere milă
aşa trec.
Nu mai recunosc nimic. Totul e nou.
Pînă şi cimitirele şi-au schimbat oasele
în pîine.

Dorinţă

Voi scrie numai pentru portocale,
mirosul lor să fiu, simburele
care le dă fruct şi pat.
Aştept să devin coajă
în veşmînt de cadmiu roşiatic.
Să vin în mîinile femeii gustîndu-i
coltii cu sîngele meu fericit.
Mă uit la soare, ceruri, în oglindă.
Ca un sfîrşit pe trupul bătrîn
aştept reflexul să-mi aprindă
rotaţia curînd stinsă a planetei şi-a sorţii.
Nepăsător să cad în fraza morţii.

Columb

Lui Michel Delaborde

Îmi vine să strig : Pămînt !
îmi vine să strig de pe catargul
vasului-fantomă,
de lîngă scheletul legat de cîrmă.
Pămînt !

Mă uit prin scorpioni după ziuă,
mă uit orb.

Pictură

Simt o tristă după-amiază
pe umerii mei
presărată cu surîsuri de copil
pentru a mă apăra.

Fotografie de **Michel Delaborde**

Poartă

Întind mîna noapte după noapte
traversat de spasm, suris, dans.

Sînt zeul de iarmaroc care se roteşte
ore, ani, sori împrejurul
trecerii tale hrănită de parabolă şi aer
cu ochii închişi peste
nu ştiu ce rană de cuvînt şi vaier.

hyde-park

Fărădelegea dreptului de autor – tentativă –

Noile apucături rentabile ale lui Mircea Dinescu mă fac să presimt clinchetul de sfîrşit de recreaţie al cătuşelor pe care sînt sigur că va şti să le poarte cu eleganţă. Cafenelele literare, revistele culturaloide, proiectele de ciupercării şi prisăci, sînt tot atîtea îndeletniciri mănăstireşti capabile să ne facă să ne agăţăm de viaţă, dar nu şi să prosperăm. Rentabilă cu adevărat, pentru Uniune, n-ar fi decît corectitudinea fiecăruia, care ne-ar obliga să ne sinucidem cînd nu mai avem nimic de spus, economisind astfel banii obştii, minus cheltuielile de înmormîntare. Dorinţa de a trăi pare să fie însă invers proporţională cu talentul. Pentru că m-ar durea să-i trimit lui Dinescu operele lui Doinaş cu praştia, la puşcăria faliţilor, permiteţi-mi să sugerez cîteva amendamente profitabile, la legea dreptului de autor.

Ce-aţi zice de un apendice privind „legea autografelor" ? Corelat cu puţină iniţiativă particulară, iată la ce scene ar putea conduce el : la parter, uşierul percepe o taxă de la cititorii dornici de autografe... La etajul unu, secretara le cere acestora să scoată tot ce au prin buzunare, pentru a nu-l ataca pe preşedinte, apoi îi conduce la mansardă unde, pe o uşă care dă direct afară, se poate descifra un citat din Zaharia Stancu : „În biroul preşedintelui nu se intră încălţat !". Docili, cititorii îşi lasă pantofii la uşă, după care se prăbuşesc în gol, eventual îmbrînciţi de o animatoare drapată în Muză... Obiectele astfel agonisite ar putea fi valorificate prin magazinele de profil sau împărţite confraţilor ghinionişti după vreun pocher pe descălţate.

Învechitul (deja) proiect de lege, ale cărui virtuţi electorale au fost probate la ultima Conferinţă, stipulează că dreptul de autor nu poate fi înstrăinat. De ce nu ? ? Un cenaclu-licitaţie, cu taxă de participare atît pentru scriitorul-producător cît şi pentru editorul-cumpărător ar putea include şi cumpărări de exclusivităţi de către grafomani de la profesionişti sau cumpărări de tăceri, dacă acestea nu sînt prea grăitoare. Ce sume astronomice aş putea încasa, cu limbarita mea... Mut şi bogat, cu o tăcere din aur masiv reprezentînd o portavoce în chip de corn al abundenţei...

De asemenea, legea dreptului de autor ar trebui să prevadă şi recuperarea alcoolului din scriitor. Dacă alcoolul e produs de el, atunci toate drepturile şi stima pentru cel care, nesocotind actuala prohibiţie, se îmbibă, Dumnezeu ştie cum, spre a putea produce, la timp şi în cantităţi suficiente, preţioasa licoare.

La intrarea în Casa Scriitorilor, în mijlocul unui havuz, am putea amplasa statuia-poloboc prevăzută cu canea — sau barem cu robinet ! — reprezentîndu-l pe unul din marii noştri scriitori cu halba-călimară în mînă : „Beţi bere Fănuşămburg !".

Ei, ce ziceţi ? La treabă, domnilor ! Tentativa nu se pedepseşte : Dumnezeu are umor !

Tudor Vasiliu

moda, altfel

Începutul cu începutul

Pentru Anglia, secolul al XIV-lea poate fi definit prin „cavalerism şi comerţ" iar secolul al XV-lea prin „descoperiri şi comerţ", cavalerismul ofilindu-se, pierzîndu-şi vlaga, misteriosul, interesantul, păstrînd doar costumaţia, prin castele. Simplitatea, graţia, acuratetea, chiar severitatea costumelor secolului precedent se pierd, lăsînd loc unei îmbogăţiri a amănuntelor, a extragavanţelor inutile. Cel puţin, în secolul al XV-lea îmbrăcămintea devine de-a dreptul grotescă, total incomodă, împiedicînd mişcările normale ale omului. O plăcere a englezilor era (a rămas şi astăzi) să albă pe haine cît mai mulţi nasturi, se încheiau de sus pînă jos, de jos pînă sus, la mîneci, pe umeri, pe gambe, pe coapse. Tinerii inventează o glugă-pelerină, scurtă, un fel de sac ce înconjoară umerii, tras pe cap şi terminat în dreptul bustului cu tăieturi, franjuri decupate în material, nu aplicate — **chaperon.** Pălăriile înalte au broşe scînteietoare, pantofii se ascut ; pantalonaşii n-au trecere, ca în Franţa, tinerii preferă ciorapii strînşi pe picior, pînă sub tunică iar bătrînii, „poalele lungi". Şi la „poale lungi", mai ales pe vreme rea, îşi înfăşoară capul în nişte turbane incredibile ; desenele ne sperie şi ne umplu de mirare, cum puteau să realizeze şi să suporte asemenea răsuciturî şi împletituri, să poarte pe cap atîta cantitate de stofă.

Rochiile femeieşti prezintă prea puţine şi neînsemnate deosebiri faţă de cele din Franţa, în aceeaşi perioadă. În schimb, pieptănăturile sînt elegante prin sobrietate, împletituri în cunună, cu şiruri de mărgele printre şuviţele de păr, cu diademe subtiri pe frunte, cînd cozile înconjoară urechile şi se întîlnesc pe ceafă într-un coc. Multe femei îşi prind părul în fileuri aurite. Este **„Decorated Period"**.

Secolul al XV-lea ascute vîrfurile pantofilor (se puteau scobi în dinti cu ele) şi aduce în moda feminină **„Ladie's Brilliant dress"** (rochia strălucitoare a doamnelor), ceea ce a **ascuţit** şi preocuparea pentru ţesut, pentru producerea de materiale deosebite, scumpe, cît mai originale. Pălăriile doamnelor vor să atingă cerul, totul caută alungire, ascuţire. Este **„Perpendicular Period"**.

Descoperirile geografice şi călătoriile aduc din afara ţării influenţe în îmbrăcăminte. Anglia preferă să meargă paralel, în privinţa modei, secol după secol, cu Franţa. Doar că industria textilă s-a dezvoltat mai repede şi mai bine, din spirit comercial mai **ascuţit.** Apoi, condiţiile de climă, de viaţă, de optică asupra comportamentului au determinat să apară mai întîi în Anglia, două genuri de costume. Costumele pentru patinaj : superbutonate, manşoanele de încălzit mîinile şi „ca nuca-n perete" pălării cu boruri largi, pline de pene, blană şi funde (Design de Rowlandson, 1784). Dar şi neîntrecută, ca eleganţă, renumita **„English Riding Dress"** (rochie de călărie, 1774), cu variante : „Rochia de călărie cu fustă de catifea" (1780, Muzeul Victoria şi Albert) şi cea cu jabou şi joben feminin peste bucle — sărmălici 1799, Galeria de model Heideloff).

Poate surprinde, dar aceasta este realitatea, englezii au acordat mare atenţie istoriei vestimentare. În Muzeul Victoria şi Albert, South Kensington, London, există o Galerie cu o minunată procesiune de manechine, îmbrăcate cu obiecte veritabile, autentice, din timpurile vechi, de la James I pînă în prezent. Sînt expuse şi mărunţişuri, dantele, pantofi, mănuşi, diademe, fulare. Cred că şi.., nasturi ! Toate sînt tot interesante, bine înzestrate, colecţiile Bethnal Green şi London Museums.

Corina Cristea

JULIO CORTÁZAR

POVESTE CU FUNDAL DE APĂ

Stai liniștit, iartă-mi gestul acesta de nerăbdare. Era cu totul firesc să-l pomenești pe Lucio, să-ți vină în minte la ceasul nostalgiilor, cînd te lași copleșit de absențele astea pe care le numim amintiri și cînd trebuie să umpli cu vorbe și imagini atita hău nesățios. Pe deasupra, nu știu, poate ai observat că bungalow-ul acesta te îmbie, e de-ajuns să te instalezi pe verandă și să privești o clipă spre riu și spre livezile de portocali, dintr-odată te simți necrezut de departe de Buenos Aires, pierdut într-o lume elementară. Mi-aduc aminte de Láinez cînd ne spunea că Delta ar fi trebuit să se cheme Alfa. Și de altă dată, la ora de matematică, atunci cînd tu... Dar de ce l-ai pomenit pe Lucio, era nevoie să spui : Lucio ?

Coniacul e acolo, servește-te. Mă întreb uneori de ce te mai deranjezi să vii să mă vezi. Îți umpli pantofii de noroi, ești silit să suporți țînțarii și mirosul lămpii cu petrol... Știu, știu prea bine, nu-ți lua aerul ăsta de prieten ofensat. Nu-i vorba de asta, Mauricio, dar în realitate ești ultimul care a mai rămas, din grupul de atunci nu mai văd pe nimeni. Tot la cinci sau șase zile sosește o scrisoare de la tine, iar apoi șalupa te aduce cu un pachet de cărți și sticle, cu vești din lumea aceea la o depărtare de mai puțin de cincizeci de kilometri, poate cu speranța să mă smulgi vreodată din casa asta pe jumătate năruită. Nu te supăra, dar aproape că mă înfurie prietenească-ți fidelitate. Înțelege-mă, parc-ar fi o învinuire, cînd pleci mă simt parcă judecat, toate opțiunile mele definitive mi se par doar forme de ipohondrie pe care o călătorie la oraș ar fi de-ajuns ca să le spulbere. Tu aparții acelei specii de martori iubitori care pînă și în visele cele mai groaznice ne încolțesc zîmbind. Și fiindcă tot vorbim de vise, și tot l-ai pomenit pe Lucio, de ce să nu-ți povestesc visul așa cum i l-am povestit atunci lui ? Era chiar aici, dar pe vremea aceea — cîți ani au trecut, bătrîne ? — veneați cu toții să petreceți cîteva zile la bungalow-ul pe care mi-l lăsau părinții, și ne apucam să vislim, să citim versuri pînă amețeam de cap, să ne îndrăgostim fără speranță de ce e mai precar și mai pieritor, toate astea învăluite într-o infinită pedanterie inofensivă, într-o tandrețe de cățelandri prostuți. Eram așa de tineri, Mauricio, era atît de ușor să te crezi blazat, să cochetezi cu imaginea morții între discuri de jazz și ceai **mate** amar, stăpîni ai unei solide imortalități de cincizeci sau șaizeci de ani de trăit. Tu erai cel mai retras, vădeai deja fidelitatea asta politicoasă care nu se poate refuza cum se refuză alte fidelități mai impertinente. Ne priveai puțin din afară și de pe atunci am învățat să admir la tine calitățile pisicilor. Cineva îți vorbește și parc-ar fi totuși singur, și poate că de asta vorbește cu tine cum fac eu acum. Pe vremea aceea însă mai erau și ceilalți, și ne prefăceam că ne luăm în serios. Știi, ce-i mai îngrozitor în momentul acela al tinereții e că, într-un ceas sumbru și fără nume, totul încetează să mai fie serios, pentru a ceda locul murdarei măști a seriozității pe care trebuie să ți-o pui pe față, și acum eu sînt doctorul cutare, și tu inginerul cutărică, brusc am rămas în urmă, începem să ne vedem cu alți ochi deși un timp ne mai păstrăm ritualurile, jocurile în comun, mesele camaraderești care-și aruncă ultimele colace de salvare în tolul răzleției și al abandonului, și totul e atît de oribil de natural, Mauricio, și pe unii îi doare mai tare ca pe alții, sînt unii ca tine, care trec prin vîrstă fără s-o simtă, care găsesc firesc un album unde se văd cu pantaloni scurți, cu o pălărie de pai sau cu uniforma de soldat... În sfîrșit, vorbeam de un vis pe care l-am avut pe atunci, era un vis care începea aici, pe verandă, cu stînd și privind luna plină deasupra trestiilor, auzind broaștele care lătrau cum nici chiar ciinii nu latră, și apoi urmînd o cărare nedeslușită pînă la riu, mergînd încetișor de-a lungul malului cu senzația că sînt descult și că picioarele mi se afundau în noroi. În vis mă aflam singur pe insulă, ceea ce se întîmpla rar pe timpurile acelea ; dacă l-aș mai visa acum, singurătatea nu mi s-ar mai părea atît de vecină cu cosmarul, ca atunci. O singurătate cu luna abia cățărată pe cer pe malul celălalt, cu șopotul rîului și, la răstimpuri, zgomotul țesit al unei piersici căzînd într-un șanț. Într-un tîrziu tăcură pînă și broaștele, văzduhul era lipicios ca-n seara asta, sau ca aproape totdeauna aici, și se părea că trebuie să merg mai departe, să las digul în urmă, s-o iau pe cotitura cea mare a coastei, străbătînd livezile de portocali cu luna mereu în față. Nu inventez nimic, Mauricio, memoria știe ce trebuie să păstreze întreg. Îți povestesc tot așa cum atunci i-am povestit lui Lucio, am ajuns la locul unde trestiile prindeau să se rărească și o limbă de pămînt înainta în riu, primejdioasă din cauza mîlului și-a apropierii canalului, pentru că în vis eu știam că era acolo un canal adînc și plin de ochiuri cu apă stătută, și mă apropiam de capăt pas cu pas, afundîndu-mă în mîlul galben și încălzit de lună. Și-am rămas astfel la mal, văzînd de partea cealaltă cîmpurile negre de trestie pe unde apa se pierdea tainică, pe cînd aici, atît de aproape, rîul se zbătea ascuns căutînd pe unde să-și croiască drum, alunecînd mai departe și smolindu-se. Canalul era tot o lună, o imensitate confuză de cutite care-mi străpungeau ochii și, deasupra, un cer zdrobindu-mi-se de ceafă și de umeri, silindu-mă să privesc la nesfîrșit apa. Și, cînd în susul rîului am zărit trupul înecatului, legănîndu-se alene parcă spre a se desprinde dintre trestiile de pe malul celălalt, tîlcul nopții și al prezenței mele acolo se dezvălui în pata aceea neagră în derivă, care abia dacă se învîrtea, prinsă de o gleznă, oscilînd molcom pentru a se desface ieșind dintre trestii și intrînd în curentul canalului, apropiindu-se cadențată de malul golas unde luna avea să-i scalde din plin fața.

Ești palid, Mauricio. Să recurgem la coniac, dacă vrei. Lucio era și el cam palid cînd i-am povestit visul. Mi-a spus doar: „Cum de-ți amintești de toate amănuntele ?" Și, spre deosebire de tine, politicos ca totdeauna, el părea că anticipează cele povestite, de parcă se temea ca nu cumva să uit restul visului. Dar mai lipsea încă ceva, îți spuneam cum curentul canalului răsucea trupul, jucîndu-se cu el înainte de-al aduce lîngă mine, și la marginea limbii de pămînt eu așteptam clipa în care avea să treacă aproape la picioarele mele și voi putea să-i văd chipul. Altă cotitură, un braț întins ușor de parcă tot ar mai înota, luna înfigîndu-se în piept, mușcînd pîntecul, picioarele palide, dezgolind iar înecatul cu fața în sus. Atît de aproape de mine că mi-ar fi fost de-ajuns să m-aplec ca să-l prind de păr, atît de aproape că l-am recunoscut, Mauricio, i-am văzut chipul și-am strigat, cred, ceva ca un strigăt ce mă smulse din mine însămi și mă aruncă în trezie, în cana cu apă pe care am băut-o pe nerăsuflate, în uimita și învălmășita conștiință a faptului că nu-mi mai aminteam de fața aceea pe care tocmai o recunoscusem. Iar curentul avea s-o poarte mai departe în josul riului, n-ar folosi la nimic să închid ochii și să vreau să mă întorc la țărmul apei, la țărmul visului, luptînd să-mi amintesc, dorind tocmai acel lucru pe care ceva dinlăuntrul meu nu-l dorea. În sfîrșit, știi și tu că pînă la urmă omul se resemnează, mașinăria zilnică e prezentă cu bielele sale bine unse, cu roțile-i în stare de funcționare. La sfîrșitul acelei săptămîni ai venit tu, au venit Lucio și ceilalți, am ținut-o tot într-o petrecere în vara aceea, mi-aduc aminte că apoi a plecat în nord, a plouat mult în deltă și într-un tîrziu Lucio se sătură de insulă, ploaia și multe altele îl enervau, ne-am uitat deodată unul la altul cum n-aș fi crezut niciînd c-am putea să ne privim. Începu atunci refugiul în șah, oboseala atitor concesii zadarnice, și cînd Lucio se întorcea la Buenos Aires eu îmi juram să nu-l mai aștept, îmi includeam toți prietenii, lumea verde care zi de zi se retrăgea și murea, în aceeași plictisită condamnare. Dacă vreunii prindeau de veste și, după un impecabil „la revedere", nu mai apăreau, Lucio însă se întorcea fără chef, eu stăteam pe dig așteptîndu-l, ne priveam parcă de undeva de departe, din acea lume diferită rămasă tot mai în urmă, bietul paradis pierdut pe care el îl mai căuta încă stăruitor, iar eu mă înverșunam să-l apăr aproape în silă. Tu n-ai bănuit niciodată îndeajuns ce se petrecea, Mauricio, călător netulburat pe meleaguri nordice, dar la sfîrșitul acelei veri... O vezi, acolo ? Prinde să se înalțe dintre trestii, peste o clipă o să-ți lumineze fața. E curios cum la ceasul ăsta se întețește șopotul riului, nu știu dacă din pricina păsărilor care au amuțit sau fiindcă umbra face ca anumite sunete să răzbată mai ușor. Vezi doar, ar fi nedrept să nu isprăvesc povestea, acum, în faptul nopții, cînd totul coincide cu noaptea aceea în care i-am povestit lui Lucio, pînă și felul cum te-ai așezat e simetric, în fotoliul ăsta umplu golul lui Lucio care venea în acel sfîrșit de vară și stătea ca și tine fără să vorbească, el care vorbise atît de mult și lăsa orele să treacă blînd, lezat de orice sau de neant, de acel neant imens care ne hăituia fără să ne putem apăra. Eu nu credeam că între noi era ură, era mai puțin și totodată mai rău decît ura, o blazare chiar în miezul a ceva ce fusese uneori o furtună sau o floarea-soarelui sau dacă vrei o spadă, orice în afară de lîncezeala aceea, de toamna cenușie și murdară care creștea dinspre înlăuntru ca petele ce împînzesc ochii. Plecam să cutreierăm insula, politicoși și amabili, atenți să nu ne rănim ; pășeam peste frunze uscate, covoare grele de frunze uscate la malul rîului. Uneori mă înșela liniștea, uneori vreun cuvînt cu accentul de odinioară, și poate că Lucio cădea împreună cu mine în viclenele capcane inutile ale obișnuinței, pînă cînd o privire sau dorința aprigă de a ne afla singuri ne așeza iar față în față, mereu amabili și politicoși și străini. Atunci el mi-a spus : „E noapte frumoasă ; hai să ne plimbăm." Și așa cum am putea-o face acum tu și cu mine, am coborît de pe verandă și ne-am îndreptat într-acolo, unde răsare luna asta care îți bate-n ochi. Nu-mi mai amintesc prea bine de drum, Lucio mergea înainte și eu îmi lăsam pașii să cadă peste urmele lui, strivind încă o dată frunzele moarte. Într-un tîrziu, trebuie să fi început să recunosc cărarea printre portocali ; poate a fost pe lîngă trestii. Știu că în clipa aceea, silueta lui Lucio îmi apăru ca singura nepotrivire în acea întîlnire metru cu metru, noapte cu noapte, coincizînd pînă într-atît că nu m-am mirat cînd trestiile s-au dat la o parte pentru a dezveli în bătaia lunii limba de pămînt întrînd în canal, mîinile rîului alunecînd peste mîlul galben. Pe undeva în spatele nostru o piersică putredă căzu cu un zgomot care avea ceva de lovitură de palmă, cu o stîngăcie de nedescris.

La malul apei, Lucio se întoarse și mă privi un moment. Spuse : „Acesta e locul, nu-i așa ?" Niciodată nu mai vorbiserăm de visul meu, dar i-am răspuns : „Da, acesta e locul !" Trecu un răstimp înainte de a-mi spune : „Pînă și asta mi-ai furat, pînă și dorința mea cea mai tainică, fiindcă eu mi-am dorit un asemenea loc, am tînjit după un asemenea loc. Ai visat un vis străin." Și cînd spuse asta, Mauricio, cînd mi-o spuse cu un glas monoton și făcînd un pas către mine, ceva trebuie să fi explodat în uitarea mea, am închis ochii și-am știut că aveam să-mi amintesc, fără să privesc spre rîu am știut că voi vedea sfîrșitul visului, și l-am văzut, Mauricio, am văzut înecatul cu luna îngenunchiată pe piept, și fața înecatului era a mea, Mauricio, fața înecatului era a mea !

De ce pleci ? Dacă ai nevoie, e un revolver în sertarul de la birou, dacă vrei poți striga oamenii din casa vecină. Dar rămîi, Mauricio, mai rămîi puțin ascultînd șopotul rîului, poate că pînă la urmă ai să simți că printre toate aceste brațe de apă și trestii ce lunecă pe mîl și se desfac în vîrtejuri există niște mîini care în clipa asta se înfig în rădăcini și nu le dau drumul, ceva se cațără pe dig și se ridică plin de gunoaie și mușcături de pești, vine pînă aici să mă caute. Încă mai pot întoarce cursul faptelor, mai pot să-l omor încă o dată, dar se îndirjește și revine iar, și într-o noapte mă va duce cu el. Mă va duce, îți spun, și visul își va împlini adevărata-i imagine. Va trebui s-o pornesc, limba de pămînt și trestiile mă vor vedea trecînd cu fața în sus, strălucind de lună, și visul va fi în sfîrșit întreg, Mauricio, visul va fi în sfîrșit întreg.

În românește de
Tudora Șandru Olteanu

bridge

Sub și supra-licitații

Are și bridge-ul sloganurile lui. Care mai subțirele, care mai temeinice. Între cele din urmă e și acesta : „Jucătorul eficace, cîte zice-atitea face". De ce temeinică ? Pentru că sub aparența unei gratuități sonore (irepresibila noastră tentație de a rima lozinci ,vestigiu din anii cincizeci !) se ascunde, într-un rezumat expresiv, o calitate esențială, din categoria celor ce fac valoarea jucătorului de bridge, anume aceea de a licita exact atît cît permite cartea, cu alte cuvinte de a găsi cel mai bun contract. O licitație bună e o licitație exactă. Există însă, din păcate, mulți amatori de bridge care consideră drept bună licitația soldată, în urma unui joc corect, cu levate suplimentare, așa zisele „pulsuri", și drept rea licitația soldată, tot printr-un joc corect, cu „căderi". În realitate, sublicitația și supralicitația reprezintă, fiecare în parte, o licitație greșită. Lucrul se poate demonstra mai puțin în partida liberă — unde se poate vorbi chiar de o strategie, fie a sublicitării, (pentru a stringe puncte), fie a supralicitării (pentru a împiedica adversarii să finalizeze „roberul") — și mai ușor în bridge-ul de competiție, unde și una și alta fac să crească punctajul... adversarilor. Dacă stăm să ne gîndim bine, sublicitația, deși are ca efect realizarea contractului, e mai semnificativă ca licitație eronată decît supralicitația care conduce la ratarea contractului. Pentru că una e să licitezi 4 cupe cînd se pot face doar 3 (supralicitație) și alta să licitezi 4 cupe cînd se pot face 6 (sublicitație). În primul caz se pierd punctele unei levate, fie și contrate, ceea ce nu înseamnă prea mult, în al doilea — deși se cîștigă punctele cuvenite realizării contractului — se pierd punctele, mult mai numeroase, cuvenite micului șlem. Se înțelege deci că adevărata măsură a capacității analitice a jucătorului de bridge o dă respectarea sloganului de la începutul acestor rînduri. Și totuși, nici o licitație nu e cu totul lipsită de umbre, oricît de exactă ar fi rămîne mereu ceva ascuns în ea, informarea reciprocă a partenerilor nu e niciodată absolută. Aceasta e motivul pentru care nu puțini jucători sînt tentați să supraliciteze, mai ales cînd presimt posibilitatea unui contract de mic sau mare șlem căci, spun ei și, poate, au dreptate, mai bine să greșești licitînd un șlem probabil, decît să greșești nelicitîndu-l. În schimb supralicitația care nu are în vedere șlemul nu e motivată — repet, în bridge-ul de competiție — decît de nepriceperea jucătorului. La fel, și încă mai limpede, sublicitația. Dar amîndouă aceste variante probează un declin de competență. De vreme ce în bridge competența se traduce în eficacitate rămîne să admitem, ne place ori nu, că jucătorul competent e cel care face întocmai și atît cît zice. Nici mai mult, dar nici mai puțin.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 19 septembrie 1990

34

Cine ne reprezintă

La ora cînd apar aceste rînduri decizia Consiliului Europei în ce ne privește a fost probabil luată. Să sperăm că a fost una favorabilă nouă. Indiferent însă de asta, imaginea noastră în lume, acum deteriorată și, poate, nu întrutotul dreaptă, nu se va schimba peste noapte. Iar ca să se schimbe, nu privitorul trebuie să facă ceva ci cel privit, adică noi. Mijloace — dacă într-adevăr vrem, de la guvern și parlament la intelectual și muncitor — ar fi. Între ele, și la loc de frunte după părerea noastră, propaganda culturală, sub toate formele ei, de la reprezentarea în afara hotarelor țării la contactele culturale directe și la climatul cultural intern. Ne amintim — din lecturi, firește, căci de trăit acele vremuri puțini din cei de azi au apucat — de prezența, odinioară, a unor personalități culturale în ipostaza de atașați culturali sau de presă pe lîngă ambasadele României din diverse țări ale lumii, în special europene, în special în cele cu mare tradiție culturală. Cazurile Blaga sau Cotruș sînt, într-o atare privință, exemplare. Ar fi foarte bine dacă am relua această tradiție, cu atît mai mult cu cît, știm bine, regimul comunist a strălucit prin inadecvare, prin trimiterea în străinătate cu misiuni culturale a tot felul de activiști ratați, mai mult sau mai puțin ofițeri în civil, de cele mai bizare profesiuni, numai oameni de cultură ba. Nu cred că mai e nevoie să argumentăm justețea unei asemenea politici, e suficient doar să evocăm principiul omului potrivit la locul potrivit. Nu știm cine sînt, în toamna anului de grație 1990, atașații noștri culturali în lume, ministerul de externe nu pare deocamdată dispus să facă public numele lor, zvonurile care circulă nu sînt însă de natură să confirme înnoirea mentalității în sensul recuperării unei tradiții fertile. Ar fi mai mult decît îngrijorător, ar fi de-a dreptul o eroare de neiertat dacă sub pretextul nu știm cărei abilități diplomatice ar fi trimiși să facă propagandă culturii române, s-o reprezinte deci, aceiași oameni „formați" la „înalta" școală a diplomației comuniste sau alții, noi ca nume, vechi ca obișnuințe. Astăzi, o personalitate culturală de dovedită moralitate poate face pentru reconsiderarea imaginii României în lume incomparabil mai mult decît zece declarații de principiu la un loc și decît tot atîția diplomați deprinși să repete papagalicește fraze impersonale și, de multe ori, imponderabile. Și poate că gestul de-a trimite în misiuni culturale permanente chiar oameni de cultură ar fi, prin el însuși, o dovadă superioară oricărui demers verbal, a dorinței și eforturilor politicii românești de astăzi întru democrație și reviriment valoric. Așteptăm deci să auzim din surse sigure vești bune în legătură cu această chestiune majoră a prezenței noastre în Europa. E regretabil că încă nu le avem dar, conform zicerii, mai bine mai tîrziu decît niciodată...

„L"

Numărul ilustrat cu reproduceri după lucrări de Gheorghe Ionescu

ION CARAION

INTELECTUALII ȘI PUTEREA POLITICĂ ÎN ROMÂNIA DE AZI

— pag. 8–9 —

JULIEN GREEN

LA NOUĂZECI DE ANI

— pag. 15 —

ANDREI ZAHAROV

RĂPIT DE KREMLIN

— pag. 16 —

Vărul Alexandru sosește din Florida

„Văr al meu, îmi sosești din modul optativ..."

Silabisind distanțe, vărul sosește în chip de ipoteză
— să-l verific nu pot, vor putea strănepoții —

Totuși te întîmpin, fiu al proteinei, c-un aluat dospit
aici, la meterezul dinspre marile stepe.

În cinstea ta voi trage din nou sarbacane,
tot așteptînd să se facă odată Evul Mediu.
Tu îți vei potrivi discret fusul orar,
deși s-ar cuveni să-ntorci veacuri pe cuarț.
Vei repeta mintal admirabilele mesaje
purtate printre lumi de Voyagers —
— pe mine mă iartă, pe-aici năvălit-au cumanii.
Și-oricum nu-mi mai scrie : forțezi în zadar
bucla lui Möbius, dimensiunea a patra.
La plecare, zîmbitor să-mi faci semn de pe scara astronavei :
înlăcrimat și hirsut voi răspunde agitînd eterica-mi ghioagă.

...Am fost uitați, de planton, la picioarele primelor apeducte...

Mihai Cantuniari

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Conspect

S fîrșit de august, pe plajă, la Costinești. Trupuri frumoase, delicate, tineri cuminți, oarecum blazați, cozi liniștite la o pizza, nici o îmbrînceală, nici o vulgaritate, mai mult un „las de vivre" cam bizar, lipsă (binefăcătoare ? sadică ? prudentă ? stinjenitoare ?) de alcool, puștani elastici, numărîndu-și leii pe cearceaf, rockerii tăvălindu-se-n nisip ca vrăbiile-n praful încins, cîțiva sîni dezgoliți, plimbați rotofei în valuri, către geamandură, soare taman bun de urechile lui Van Gogh, „avem un tineret minunat", cum spunea âla. Dar ce, parcă te lasă Aghiuță să te bucuri integral ? Nu, nu e vorba de chelnerii de la „Forum", ucigașii cu simbrie, moldovenii belalii, care ne-au otrăvit, umilit, expulzat aproape, ca niște paraziți ordinari ce sîntem („las' c-am să mă fac și eu scriitor, să mă servească alții la masă !" zicea unul). Nu, ăștia nu-s Aghiuță, aista-i personaj pitoresc, el te împunge ghiduș, nu-ți varsă ciorba pe cămașă, nu-ți pune felul doi în farfurie adîncă, nu-ți fură gogoașa de la desert și nu te strepezește cu formule de genul : „de unde sare ? de unde șervețele ? du-te singur și ia-ți apă", etc. Nu, Aghiuță mi s-a băgat în rucsac de acasă, și-a acoperit ochiul sting ca un pirat, s-a făcut ministru de interne, s-a botezat Armand Călinescu, *Însemnări politice* („Humanitas", de bună seamă, altminteri ce ne-am face ?) și mi-a ars de tot spinarea, tot citind într-un cot furîndu-mi ore de apă, două amurguri pe faleză, o noapte și mai multe ceasuri de caragiolă cu Ion Vartic și „Petrică Stuyvesant". Conspectez rapid (inutil să vă *precizez* pentru ce) : „La Geneva, consiliul Societății Națiunilor examinează conflictul româno-ungar pe chestia expoprierii optanților. Străinătatea se arată foarte rezervată față de noi" (1927). „Cu Gabriel Marinescu. El crede că oficina zvonurilor e la «Universul». Are agent pe Foti, redactor acolo. Pentru 12.000 lei lunar comunică tot" ! „Făcîndu-mi raportul, Cristescu de la Siguranță îmi comunică că astăzi a avut loc o convorbire telefonică între Mircea de la «Sud-Est», vorbind din Londra, și Stelian Popescu, comunicînd acestuia că Titulescu a primit să intre în guvern... Apoi convorbire între Tabacovici și Puiu Dumitrescu, primul spunînd că Titulescu a primit, al doilea răspunzînd că regele va fi vesel" ; „Titulescu ar fi avut informații de la Intelligence Service-ul englez că rușii ar fi băgat bani în țară în această chestiune..." ; „Întrunire liberală. Vor să facă manifestație. Interzic. Prefectul poliției, însă, lucrează slab. Am impresia și apoi informația că s-a lucrat după sugestia lui Puiu Dumitrescu. Deci, poliția ne scapă" ; „Toți experții care au fost aici au rămas exasperați de incapacitatea noastră de a ne administra, deși toți recunosc că avem posibilitate de refacere" ; „Opinez să luăm o atitudine fermă contra Gărzii de Fier și a comuniștilor. Ei sînt de acord. Vaida spune că mergem spre dictatură" ; „Argetoianu a comunicat imediat conversația lui Pangal, care obișnuiește să-și scrie notele ! Acesta le-a dictat unui secretar care... e în serviciul Siguranței" (1932). „Barthou exclamă : Encore l'opposition, mais il n'y a que de l'opposition ici !" (1934). „Are dreptate Beneș că e mai bine să realizezi lucruri de dreapta cu mijloace de stînga, decît să ajungi la lucruri de stînga prin mijloace de dreapta" (1937). „Am ajuns oarecum la un punct mort. Guvernul nu era constituit decît cu un obiectiv precis. El nu are nici dinamism, nici omogenitate spre a păși la al doilea obiectiv. Nu se pot îndepărta pur și simplu bătrînii. E o chestie de etică și de necesitate publică. A face nemulțumiți din actorii loviturii de stat, ar fi dăunător. Formula nouă trebuie să fie : o echipă de lucru ale cărei dinamism și omogenitate să asigure precis oameni de aceeași vîrstă, tineri. E foarte greu să se găsească încolori poli4șvveta snr etaoiJ

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Enigmaticul domn profesor N.S. Dumitru

Dacă d-sa n-ar fi vicepreședinte al F.S.N., dacă n-ar avea șanse să ajungă chiar președintele acestui partid și dacă, în consecință, n-ar fi și virtual candidat la președinția României în caz de vacantare, nu l-aș fi luat prea tare în seamă. În definitiv există destui oameni în țara asta care, fără a gîngăvi ca N. Ceaușescu, idiotizau lumea cu aceeași sărăcăcioasă imaginație. Și în cadrul C.P.U.N. și în parlamentul ales, dl. prof. N.S. Dumitru a făcut în repetate rînduri enunțuri curioase de natură a semăna diversiunea. Ultima luare de cuvînt a d-sale mi s-a părut de-a dreptul cinică. Întîmplată în ziua de 29 august, alocuțiunea d-lui profesor este de fapt o neinspirată polemică șmecherească. Zice dînsul că imaginea deplorabilă a României în lume s-ar datora prezentării denaturate a realităților noastre de către unele ziare și alte mijloace mass-media (care, ne întrebăm ?), prezentare ce refuză să vadă că destinele democrației în țara noastră se află „în mîini sigure". Adică în mîinile F.S.N., se înțelege. Vasăzică tot ce s-a întîmplat la București începînd din ianuarie, la Tîrgu Mureș în martie, întîmplări văzute și relatate în lumea întreagă, filmate și date pe posturile de televiziune din cele cinci continente de jurnaliștii și teleaștii prezenți la fața locului nu au fost altceva decît mistificări, iar presa noastră, televiziunea noastră, dacă ar fi „acționat în deplină unanimitate" ar fi contracarat efectele nefericitei realități românești, i-ar fi convins pe străini să creadă ce le spunem noi, nu ceea ce au văzut ei. Adică mitraliere, rîngi, bîte, arestări abuzive, pogromuri, sărăcie, cozi, programe de redresare împleticite, șovăielile puterii, enormele gafe ale aceleiași puteri, corupție, furtul ajutoarelor umanitare, mii de români părăsindu-și țara. E drept că TVR a fost suspect de prezentă în zilele acestui sfîrșit de august în p-ța Universității și a colaborat și ea la „defăimarea" țării, la prezentarea „distorsionată" a situației ei actuale. Poate că la acestea s-a referit dl. profesor ? Să scuzăm TVR, în piață se aflau și alți martori. Evident, ar fi o soluție pe placul d-lui profesor, să închidem granițele, ca pe vremea lui Ceaușescu. Și tot n-ar fi de ajuns. Din pricina chiar a partidului d-sale. Gazetele feseniste, profeseniste și independente feseniste, plus TVR au făcut atîta risipă de minciună în încercarea de a discredita întreaga opoziție, încît ajungea simpla lectură a foilor respective pentru a înțelege că oricum lucrurile nu mergeau bine în România. Dl. profesor se preface a nu ști nimic despre violențe, despre gazetari stîlciți în bătaie, de instigare la delațiune, de instigare la șovinism, de lupte de stradă, de răspîndire de zvonuri alarmiste, precum „tentativele de lovitură de stat", „tentativele de instaurare a dictaturii militare", în vreme ce bunul, blîndul, competentul S.R.I. se luptă gîfîind cu agenturile străine, ținînd cu mînă fermă hățurile „fragilei noastre democrații". De fapt, dl. prof. N.S. Dumitru ar dori ca partidul d-sale, puterea emanată din această formațiune să aibă mîinile libere să scrie ce vrea, TVR să emită ce dorește F.S.N., să se laude pe sine și să discrediteze tot ce e înafara grădinii de trandafiri. Pentru dl. profesor opoziția trebuie să fie doar un simplu element decorativ îngăduit pentru a păcăli Europa în așa fel încît aceasta să vină la noi cu tot ce are, să ne cerșească dreptul de a ne ajuta, iar noi să strîmbăm din nas. Ia stați voi pe la casele voastre, noi nu ne vindem țara, noi nu sîntem datori, știm noi ce interese vă mînă aici. Există, desigur, interese negustorești, dar în Europa acestui sfîrșit de mileniu există și interese politice noi. Despre acestea din urmă dl. N.S. Dumitru nu pare să aibă vreo idee. D-lui i-ajunge negustoria. În realitate, dl. profesor e un continuator strălucit al tezelor ceaușiste, cu deosebirea că d-lui chiar vorbește românește. Bine ar fi să și gîndească românește !

Viorel Știrbu

momos

Madame Flax și Regele Mihai

Madame Flax mi-a omorît multe zile din copilărie cu mirosul ei de bătrînă nespălată și muritoare de foame. Am cunoscut-o într-o curte cu iepure și tufișuri. Săraci, nespălați, aidoma în mizeria țanțoșă a părinților noștri, madame Flax trona peste o cameră și o bucătărie puțind a lampă cu gaz și a lapte ars. Îi vedeam cîteodată bărbatul, un bărbat înalt și ocolind meticulos iepurele curții și salutîndu-și vecinii bățos și privind în gol. Pînă cînd într-o zi, neprivind la noi, s-au mutat într-un „apartament" la două case de noi : două camere cu closetul în curte și cu libărcile mișunînd pe dușumelele putrede. Au cărat pianul la care cînta doamna Flax și lampa cu gaz. În urma lor, zburînd prin aer, au zburat ca niște fluturi, bucățile colorate de hîrtie. Le-am adunat și le-am pus într-un caiet. Bucățelele de hîrtie se numeau timbre și din chenarul lor mă privea un bărbat tînăr în uniformă. Îl priveam și el se uita la mine făcîndu-mi complice cu ochiul. Pe urmă domnul Flax a murit și madame Flax mînca o dată pe săptămînă la noi. De fapt își petrecea prînzul și după-amiaza la noi. Stătea pe scaun, privea în gol și se pîrțîia.

Nu știu cînd, în vremea după-amiezii, maică-mea îi făcea o cafea și ea o bea țeapănă, așteptînd înserarea. Asta s-a întîmplat o vreme și atunci cînd n-a mai venit, maică-mea a spus :

— Cred c-o fi murit și madame Flax !

Ștefan Agopian

Spectacol de reviste

● De curînd a început să apară gazeta PETRODAVA (revistă de cultură, editată de Sindicatul C.F.S. Săvinești, nr. 1/1990). Iată ce dorește a face nou-venita publicație (după cum ne informează domnul inginer Alberto Berenstein, președintele „Petrodavei" în articolul „Sindicatele și înnoirea culturii") : „să canalizăm opinia oamenilor, să-i sensibilizăm, să le ușurăm accesul la izvoarele adevărate ale culturii, artei în general". „E dreptul nostru să fim optimiști" mai zice domnul Președinte. E dreptul nostru să citim și iată ce găsim : în afara unor epitete anexate „răposatului", nimic nu ne spune că ne găsim pe la anul 1990 al patimilor noastre, referirile la momentul pe care-l trăim fiind evitate cu grijă. În schimb, ni se oferă o găleată (o pagină) de pospai religios, metodă deja devenită clasică de deturnare a atenției. „Venerare... și adorare..." zice Theodor Varahil Moraru, autorele propovăduitor, și articolul domniei-sale, scris într-o stare de excitare religioasă cu care nu rezonăm, ne mai coboară cu o treaptă pe scara ce-ar fi putut duce la Dumnezeu.

● Din Satu-Mare ne sosește o nouă gazetă botezată cu busola : GAZETA DE NORD-VEST (cotidian independent pus în slujba libertăților democratice). Cam o treime din „gazetă" e scrisă de domnul C. Adamescu. Primul articol (de fond) semnat de prolificul autor se cheamă „Sine ira et studio". Aici, domnul C.A. se zbenguie prin istoria română, își pune întrebări și face mărturisiri de genul : „am trăit într-o singură țară — România — care a dat acest mare tribut de sînge, de spoliere a bogățiilor naturale, a asupririi oamenilor cum nimeni nu s-ar fi putut gîndi vreodată, începînd cu omorîrea lui Iorga de bandele legionare". Vastele cunoștințe ale autorului ne impresionează, mai puțin cele de gramatică și istorie.

Tot C. Adamescu semnează și o altă fleașcă : „Unde sînt blondele de altădată ?" din care citîm : „în timpul dictaturii se nasc mai ales brunete, mai apte să înfrunte mizeriile și chinurile unei societăți nedrepte și nemiloase cu ființa umană." Zău ? Domnul C.A. mărturisește că este „un om ajuns la un număr important de ani", ceea ce explică, dar nu scuză.

● Adrian Păunescu, director de ziar, scoate VREMEA (revistă săptămînală) și găzduiește acolo teme dragi domniei-sale (nr. 1/1990) : „Știința medicală redescoperă postul", din care citîm : „Tratamentul prin înfometare oferă întregului sistem nervos și creierului o odihnă binefăcătoare". Două lucruri aflăm din acest articol (de altfel, anonim) : primo — că sistemul nervos și creierul sînt două lucruri distincte și secundo — că foamea ne face bine.

Mai semnalăm interviul luat de Carmen Păunescu doamnei Paula Iacob, avocata lui Nicu Ceaușescu. Despre clientul dumneaei, doamna avocat „declară" : „este inteligent, este omenos..." O fi, dacă zici mata ! Poate-l propui la decorație !

Doamna avocat mai face o mărturisire de care Istoria literaturii române va trebui să țină seama, despre „inculpatul Popescu de la Timișoara" : „pasiunea vieții lui nu era deloc munca de securitate, pasiunea lui erau **poeziile** (s.n.), am un maldăr de poezii scrise de acest inspector-șef de județ". Așadar, nu ne rămîne decît să așteptăm să avem cît mai curînd în librării „maldărul" de debut al „Inculpatului Popescu". Indiferent de sentința ce se va da în acest caz, rugăm de pe acum organele competente să îngăduie poetului să dea autografe la vorbitor.

● Numărul 6-7/1990 al revistei DUNĂREA (revistă de cultură și artă ce apare la Brăila) dedică interesante pagini lui Panait Istrati (Panait Istrati — mitul crengii de aur de Zamfir Bălan, Amintiri cu și despre Panait Istrati de Valeriu Dinu). Aflăm și despre o inițiativă pe care o salutăm : înființarea asociației „Prietenii lui Panait Istrati". Citim revista și subscriem la afirmația de pe prima pagină : „Brăila are dreptul la un statut spiritual elevat".

● În numărul 33/1990 al ziarului DEMOCRAȚIA, Eugen Florescu își publică o scrisoare „pe adresa Guvernului", sfătuindu-l pe acesta (guvern) : „sînt unul dintre cei care i-a cunoscut pe mulți dintre cei marginalizați azi și pot confirma că ei clocoteau de dorința de schimbare, chiar dacă au trebuit să se supună unor ordine imbecile (...) Folosiți-i ! (...)" Chiar că ar fi păcat ca asemenea specialiști „clocotitori", care au făcut ce se vede din țara asta, să nu fie folosiți într-un mod superior. Propunem contractarea lor la export, către țările pe care vrem „să le ajungem din urmă", unde competența lor, pusă în operă, ar micșora distanța ce-o mai avem de parcurs, ba chiar le-ar face pe acestea să se apropie de noi, să compătimim împreună.

Au prezentat
Lucian Vasilescu
și Daniel Bănulescu

CONCURS DE POEZIE
– pentru debut editorial –

● Pentru sprijinirea tinerilor poeți Editura CAPRICORN și Clubul de Poezie CAPRICORN organizează un concurs de poezie la care pot participa poeți care n-au depășit vîrsta de 30 de ani și n-au tipărit cărți de poezie.

Participanții vor trimite, pînă la data de 30 octombrie 1990, manuscrisele (circa 45—55 poezii) dactilografiate în trei exemplare. Textele vor purta un motto, motto precizat și în alt plic închis și care va conține date despre concurent : numele și prenumele, adresa, vîrsta, profesia, premii literare, reviste sau ziare la care publică.

Un juriu, format din editori, critici literari și poeți, va selecta și va decide premiile. Premiul întîi constă în editarea unei cărți de poezie pe cheltuiala editurii CAPRICORN.

Textele se vor trimite pe adresa : EDITURA CAPRICORN, Str. Tunari, nr. 6, ap. 6, Sector 2, București 9.

Manuscrisele nepremiate nu se înapoiază.

PROTEST

Aflînd cu îngrijorare de reintroducerea la mai multe puncte de frontieră românești a controlului asupra manuscriselor scoase sau introduse în țară ;

constatînd că scrisorile și publicațiile, trimise sau primite prin poștă, nu ajung întotdeauna la destinație ;

uimiți că restricțiile de trimitere a cărților în străinătate, ca și tarifele prohibitive, care au funcționat în scopul împiedicării difuzării și cunoașterii culturii românești în străinătate, nu au fost abolite după nouă luni de la revoluție ;

Protestăm și cerem înlocuirea tuturor acestor forme de cenzură intelectuală prin regulamente compatibile cu cele care funcționează în țările civilizate.

PEN-CLUBUL ROMÂN

prezentul continuă

Fluidizarea totalitarismului (II)

Istoria de pînă acum a Frontului este aceea a unei crase incompetențe, la toate nivelurile: este suficient să luăm ca exemplu „epitomul" culturii comuniste, produsul de vîrf al acestui sistem (mă refer la primul ministru) pentru a înțelege că nu se poate spera nimic în sensul acesta. Să fim bine înțeleși: democrația autohtonă interbelică era departe de a fi perfectă, dar ea a dat totuși istoriei acestei țări nume ca Titulescu, Madgearu, Armand Călinescu... Cultura burgheză, la apogeul său, are un loc privilegiat în panteonul politic românesc. Or, dacă un sistem ca acesta de care unii spun că am scăpat nu a putut produce (în condiții de privilegii, studii în străinătate etc.) decît ceea ce ne este dat să constatăm zi de zi, este limpede că nu ne putem aștepta să intrăm foarte curînd în Europa: chiar și într-o lume ultramediatizată, zîmbetul nu poate ține loc de argument.

Incompetența individuală nu face, din păcate, decît să semnalizeze o și mai gravă incompetență colectivă: gravă, întrucît ne privește pe toți. Judecînd după seria de scenarii rudimentare care ne-au inclus, cu perseverență, în calcul în ultimele opt luni, ajungem la concluzia că sîntem conduși de un grup de veleitari care învață abeceul conducerii statale pe propria noastră piele. Și cum ar fi altfel? Să nu uităm că avem de-a face, în ipoteza unei lovituri de stat contra lui Ceaușescu, cu o „opoziție" internă (F.S.N. sau oricum altfel s-ar fi numit) patetic de inabilă, care **nu** a reușit să infiltreze suficient și, eventual, să demanteleze aparatul unui semianalfabet **decît în urma unor conjuncturi exterioare favorabile**: venirea lui Gorbaciov la putere și revolta populară din decembrie. Pe de altă parte, în ce măsură aspectul vădit odios al Securității nu era de fapt menit să-l izoleze pe Ceaușescu însuși, radicalizînd sentimentele colective împotriva acestuia, rămîne de discutat; oricum, nimic eroic în tot efortul „opoziției P.C.R." de a pune mîna pe putere... mai degrabă, senzația unor lupte bizantine de culise.

Cum și statutul de „disidență oficială" al unora care pretind acum, cu același zîmbet pe buze, a fi fost „opozanți direcți": probabil, sintagma lasă să se subînțeleagă **familiaritatea** acestora cu defunctul dictator, pînă la un moment dat... Sau poate legătura directă, ca „între tovarăși", a celor uniți sub idealurile unei cauze comune — ceea ce, din fericire, exclude prezența într-o asemenea tovărășie a unei Doina Cornea, care ar fi, mai degrabă, o „opozantă indirectă"?! Cert este că, în ultimul interviu, Iliescu (posibil tic mediatic: Ceaușescu avea mania discursurilor, Iliescu a interviurilor pe cît se vede) afirmă cu seninătate atîtea lucruri care pot fi oricînd interpretabile **exact în sensul opus** încît inaptitudinile sale de om politic apar în toată strălucirea lor. Cînd spune, de pildă, că la Timișoara, cu o săptămînă înainte de 22, se striga numele său, faptul în sine, dacă se confirmă, este cu atît mai jenant pentru el, căci presupune un efort concertat vizînd **inocularea** unui patronim în locul altuia (practica este aceea a zvonurilor, veche deja de cîțiva ani buni) — ceea ce, la rigoare, poate fi o formă de deriziune gratuită în cel mai bun caz (invoci un **alt** nume în locul celui „sacralizat oficial" — preferabil, unul tabu —, dar prin aceasta nu „votezi" neapărat pentru el, ci îl folosești ca alternativă de moment, funcțională, mergînd pe principiul „orice nume e mai bun" și, implicit, deturnînd un sens anchilozat: la fel de bine se putea striga „Jos Ceaușescu, sus Mitică Popescu!" — important era potențialul **subversiv al** actului în sine, nu patronimul și — cu atît mai mult — acoperirea în fapt!) sau, în cazul nefericit pe care dl Iliescu l-a „scăpat din vedere" — o regie care a prevăzut tot, inclusiv „vocile din off"... Cînd declară, apoi, că „minerii nu au făcut nici o victimă, toate victimele au fost în noaptea de 13/14 iunie" — pe ce se bazează domnia-sa? După cîte știm, la data difuzării interviului rezultatele anchetei încă nu fuseseră comunicate publicului; să înțelegem că dl Iliescu primește informații privilegiate? Sau că **s-a** interesat „personal", în calitate de „simplu președinte", de soarta anchetei și a primit aceste informații — dar atunci, de ce a refuzat repetatele apeluri de a interveni pentru eliberarea arestaților pe considerentul, șubred de-acuma, că „nu poate interveni în procesul juridic"...? (Pentru a nu mai pomeni de comparația ridicolă între rebeliunea legionară și cearta de stradă din după-amiaza de **13** iunie!...)

Bun — sînt de acord că dl Iliescu nu este o verigă vitală în lanțul Puterii, nu este o piesă „grea" ci mai mult una simbolică: dar el este totuși un produs specific al unui timp, al unei culturi (de partid) care și-au pus amprenta pe **toți** membrii guvernului — fără excepție; presupunînd că dl Iliescu este bine intenționat, dar naiv, dar timorat etc. — jocul propriu-zis se dă între pocheriștii de mare clasă, oameni care n-au pierdut nimic, materialmente vorbind, prin căderea vechiului regim, și care sînt dispuși să cîștige cît mai mult în continuare: pentru aceștia (are perfectă dreptate Andrei Cornea în eseul său „Escrava Isaura"), trecerea la o economie de piață **en petit comité** este chiar providențială, le va permite să debușeze în parteneriate comerciale ce nu vor întîrzia să-și arate roadele... Problema (și implicit criza) rezidă în caracterul **mafiot** al structurii de putere: există o unitate de scop care, evident, nu este ideologică, ci comercială; prin natura ei, această unitate este supusă fluctuațiilor pieței; fiind interesată să-și apere interesele, reacțiile de respingere a indezirabililor sînt imprevizibile (în timp), fiind perfect „codificate", în schimb, prin excluderea din sînul „Familiei" (în cazul „apropiaților") sau din sînul societății („legionari, extremiști" etc) în cazul simplilor cetățeni. Pentru a-și asigura stabilitatea, noua Putere trebuie să-și atragă sprijinul necondiționat al forțelor de represiune: în perioada Ceaușescu, aceasta se realiza fără probleme printr-o supunere de formă în fața simbolului patern sacralizat și printr-o rambursare, neoficială firește, a acestei supuneri. Odată cu dispariția nu numai a acestui simbol, dar mai ales a însuși clișeului social care-l întreținea, în noua Putere lucrurile devin mai complicate: guvernul civil este nevoit să plătească dublu loialitatea „pazei" sale (o parte din aceasta se achită prin partenerate), numai că tendințe contrare intereselor de grup pot apărea, ce nu țin cont de avantajele materiale ci propun utopii locale „destabilizatoare" (CADA, de exemplu).

Trăsătura dominantă a noii etape totalitare este o tot mai pronunțată atomizare funcțională, coroborată cu o încercare tot mai spasmatică, venind de sus firește, de a opri această atomizare — absolut letală pentru Putere. Aceasta nu privește (încă) planurile de anvergură, dar simptomuri că așa ceva s-ar putea produce în curînd există. Este evident, de pildă, că statul a fost nevoit să treacă de la o **supraveghere și pedepsire** în bloc, nediscriminatorii (sub Ceaușescu, toți eram pasibili de pedeapsă) la **cazuri**, exemple izolate, mai ușor controlabile. Este ceea ce aș numi **faza ostatică** a totalitarismului „cu față umană", în care ostaticul devine monedă de schimb pentru Putere, bun tranzacțional: Puterea știe că nu poate să-l facă să dispară ca înainte, fără nici o explicație, drept pentru care este dispusă să-l **liciteze**. Marian Munteanu a fost un asemenea caz; el s-a transformat, inevitabil, într-un Mandela autohton. Această mandelizare era în logica evenimentelor — ca și, avînd în vedere un anumit extremism de natură religioasă, mesianizarea lui (de un gust cam indoielnic). Indiferent însă de valoarea morală pe care o are Marian Munteanu în clipa de față, el a constituit în tranzacția guvernului bunul cel mai de preț: de aceea, el a fost ținut ostatic pînă cînd oferta cea mai interesantă va fi fost înaintată guvernului...

Felul în care Puterea a dispus de „cazul Marian Munteanu" este încă o dovadă a tipului de totalitarism pe care-l practică: nu unul monolitic, neconciliant, ce nu ține seamă de fluctuațiile conjuncturale, ci unul **rizomial**, mobil, dispus, dacă nu dialogului, atunci tîrguielii. Aceasta, pentru că vechea oligarhie, compromisă și uzată fizic, a fost înlocuită cu una tînără care nu disprețuiește ruleta socială. Desigur, în linii mari, ea este mai „inteligentă" — să spunem, mai abilă — decît vechea gardă; în primul rînd, își cunoaște foarte bine interesele: vrea să trăiască bine și repede — chiar dacă periculos. Lipsa de aptitudini politice, incompetența clară în chestiuni administrative nu o complexează; dimpotrivă, marea ei calitate este că știe să transforme aceste infirmități în alibiuri ale „bunei sale credințe"! Întreaga-i energie se îndreaptă către automulțumirea financiară. Nu trebuie să ne așteptăm din partea ei la cine știe ce subtilități politice, în schimb la aranjamente, învîrteli personale — da: mici machiaverlîcuri levantine, proiecte pe termen scurt, lipsa unei linii politice clare — fiasco-ul intern, dar mai ales extern învederează aceste lucruri. Structura hipercentralizată a Puterii dispărînd, nu e exclus să asistăm chiar la lupte de culise pentru putere, la manifestarea unor veleități autarhice — terenul e cît se poate de propice... Sîntem ca după un regicid: rudele, partidele de curte, chiar veneticii aventuroși nu riscă nimic dînd cu undița. Doi ani e o perioadă tocmai bună pentru a aștepta, a-ți face o strategie: mai ales în politică, să nu uităm că sîntem (totuși) la porțile Orientului...

Alex. Leo Șerban

minimax

Uitarea

Și dacă, totuși, veți ajunge să aflați,
Scăpare-i doar dacă uitați!

(Poet anonim)

După ce ai fost torturat în lege, ostenit de moarte de propria ta sensibilitate, îți dai seama că trebuie să trăiești de pe o zi pe alta, să uiți mult, cu alte cuvinte, să-ți ștergi cu buretele viața, **pe măsură ce curge.**

(Nicholas Sebastien Roch Chamfort)

Binecuvîntați fie uitucii, căci scot ce e mai bun pînă și din gafele lor.

(Friedrich Nietzsche)

Formulată mai mult sau mai puțin explicit, persuasiv ori pe tonuri de-a dreptul imperative, una dintre principalele cerințe impuse societății de noua guvernare instaurată în România la sfîrșitul lui decembrie '89 a fost aceea a **uitării.** Atît uitarea faptelor, oricît de absurde și/sau monstruoase vor fi fost ele, dar, mai ales, uitarea celor responsabili de sau implicați direct în comiterea acelor fapte care au plasat istoria socialismului românesc în fruntea top-urilor, al grotescului (exemplele din „epoca de aur" sînt nenumărate), dar, din păcate, și al tragicului, amintindu-ne (totuși amintindu-ne!) de experimentul Pitești. Mizîndu-se așadar pe uitare, cu excepția celor două clanuri îngemănate ale dictaturii bicefale (dublu mixt!) și a unui cerc restrîns de acoliți, sacrificați cu tam-tam televizat spre a servi drept paratrăznet în fața revoltei populare, aproape întreaga componență a suprastructurii politice din „vechiul" sistem a fost recuperată, schimbarea firmelor, apelativelor și a uniformelor avînd rolul de substitut funcțional al unor restructurări de fond. Cum bine se știe, principalele argumente folosite pentru a justifica această nouă și originală aplicație a principiului rotației cadrelor au fost: 1) **argumentul competenței** (de unde să scoți peste noapte specialiștii necesari la diferite niveluri ierarhice de conducere?); și 2) **argumentul contracarării vendetei.** Aparent, două argumente reale, amîndouă însă dovedindu-și inconsistența la o privire mai de-aproape. Pentru că, referitor la primul argument, așa cum prea bine se știe în marea majoritate a cazurilor, titlurile sau certificatele de competență, pînă la nivel de academician chiar, aveau (au) o acoperire de natură precumpănitor „politică" — dezastrul multilateral dezvoltat se explică nu numai prin considerente ce țin de sistem ci și prin politica de cadre practicată consecvent în ultimii 25 de ani. În privința celui de-al doilea argument, el a inclus o dublă falsificare: a) asimilarea forțată a „activului de partid" cu masa membrilor de rînd: și b) deformarea propagandistică a intențiilor opoziției politice (avîndu-și ce-i drept, partea de vină, vezi bunăoară video-clipul cu lupii!), acuzată că ar urmări să procedeze întocmai cum au procedat comuniștii, adică să-și suprime fizic adversarii. Inconsistența celor două argumente fiind așadar suficient de și lesne vizibilă, a nedumerit mult ușurința cu care a fost acceptată noua rotație a cadrelor de către cei ce nu s-au bucurat de binefacerile raiului comunist, ba dimpotrivă. De unde și ipoteza unei **uitări cumva voite.** Uitarea în primul rînd a trecutului aflat în spatele sîngerosului decembrie, dar și uitarea a însuși prezentului, dacă se poate spune astfel, căci, din decembrie pînă la 20 mai, au avut loc suficient de multe evenimente care, **numai uitate,** puteau conduce la și permite rezultatul electoral obținut. De bună seamă, au fost mulți cei care n-au cunoscut decît parțial ori deformat atît trecutul cît și prezentul, televiziunea, nemaipomenita noastră televiziune!, avînd un rol decisiv în acest sens dar și beneficiind de efectele remanente ale fostei propagande. Însă chiar și așa mai rămîne un procent, probabil deloc neglijabil al celor care au ascultat comandamentul uitării, indispensabil consolidării puterii noilor guvernanți printr-un ritual politic democratic.

S-a uitat căci, vorba cîntecului, „și uitarea-i scrisă-n legile omenești". **Totuși, totuși cum?!** Și, căutînd o explicare a acestei destul de ciudate amnezii, pasibilă de a oferi un răspuns plauzibil se dovedește a fi intervenția întru autoapărare a psihicului ca revers al acțiunii unor factori agresivi între care **teama** (de o posibilă răsturnare a situației, de necunoscut, de eventuala răzbunare a foștilor oprimați) și **sentimentul culpabilității,** atît de incomod, au jucat, probabil, rolul cel mai însemnat, asta și în contextul social dominat de o propagandă măestru diriguită întru a provoca și facilita uitarea.

Cu timpul, încă mult mai stranie s-a dovedit însă a fi uitarea de partea cealaltă, **uitarea manifestată de noii guvernanți.** Căci altcumva cum să poată fi înțeleasă încăpățînarea cu care s-a persistat într-un stil de guvernare parcă de-a dreptul sinucigaș atît prin efectele pe plan intern, acumulîndu-se într-o erodare rapidă a autorității și legitimității, cît și, corelat, prin criza de credibilitate pro-

vocată în lumea largă. Astfel, la numai cîteva luni după înlăturarea dictaturii, cei care tocmai profitînd de ineficiența politică a unui stil de conducere irațional au reușit, slavă domnului!, să izbîndească, tot ei!, au uitat carențele dictaturii și efectele sociale generate, reluînd atitudini și comportamente politice sortite eșecului, mai ales dacă se iau în considerare (și nu s-au luat!) modificările psihosociale survenite pe parcursul frămîntărilor revoluționare începînd din decembrie, dar și cele politice dintr-un context internațional care a evoluat mult. Uitîndu-se (parcă) idealurile proclamate în decembrie, traducerea în fapt a intențiilor democratice s-a împotmolit undeva într-o situație politică și economică confuz-haotică. În propaganda oficială au reapărut și persistat ticuri și năravuri vechi, îndeosebi în presa de partid, cu singura deosebire că limbajul de lemn (cum pertinent s-a remarcat în comentariul unui post de radio iarăși mult hulit) a fost înlocuit printr-un limbaj mitocănesc, probabil fostul limbaj de timp liber al foștilor activiști. S-a recurs iarăși la exagerări naționaliste, la agenturi străine ș.a.m.d., uitîndu-se consecvent apriga nevoie de adevăr a unei societăți care a fost obligată brutal să accepte atîta vreme minciuna. De asemeni, uitîndu-se că în decembrie, îndeosebi în orașele unde s-a murit pe stradă, oamenii și-au înfrînt frica, s-a recurs la violență deși efectele devastatoare erau ușor previzibile. Multe s-au uitat!

A fost firesc ca într-o asemenea evoluție reacția socială să fie din ce în ce mai puternică, pe lîngă „fuga din țară" sau multiplicarea formelor de patologie socială, înregistrîndu-se însă și o accentuare a opoziției politice. Iar evenimentele din prima săptămînă de toamnă (ne gîndim îndeosebi la întîlnirea Președintelui cu liderii celor două partide din opoziție și la cele trei zile de la Brașov) par să indice că apropierea de aniversarea din decembrie nu va mai permite nimănui luxul uitării.

10 septembrie 1990

Șerban Lanescu

pretexte

Garoafe

În 1967, a avut loc la București un mare congres de lingvistică. Fusese un eveniment care nu trecuse neobservat, aducînd peste o mie de participanți străini în hotelele și căminele studențești ale orașului. La plecare, pe aeroportul Băneasa, președintele Comitetului internațional al lingviștilor și soția lui Eva l-au văzut sosind în grabă pe Iorgu Iordan care fusese președintele comitetului de organizare. Ei trecuseră tocmai prin strungă, în zona rezervată călătorilor. Elegant și rapid, în ciuda celor șaptezeci de ani, Iordan înainta elastic, ținînd în brațe un buchet triumfal de garoafe. Era nu imens, își amintește Eva, ci de neînchipuit. O brazdă de garoafe mari, cu petale de catifea și tulpini argintiu prelungi cum nu mai văzuse vreodată. Buchetul irepetabil. Un grănicer înarmat a întins brațul a interdicție nătîngă. Iordan l-a dat la o parte iritat și a înaintat spre ei cu un zîmbet care-și pierduse din seninătate. I-a dat Evei buchetul, și-a luat rămas bun fără grabă și a plecat cum venise, calm, sigur de sine, impunător.

Tot timpul drumului, buchetul, pus în apă de stewardese, a stîrnit admirație și comentarii. Privindu-l lacom, Eva se posomora însă dinainte. Știa că la New York florile vor fi reținute de vameși. Nu se intră cu plante în Statele Unite.

Orele de zbor s-au perindat încet. Au ajuns într-un tîrziu la destinație. Ținîndu-și garoafele strîns, Eva a socotit că, înainte de a le părăsi, se cuvine să povestească și celor de la vamă despre fermitatea cu care bucuria garoafelor fusese introdusă în viața ei undeva departe în România. Vameșul o asculta și controla atent, mai ridicînd cîte o petală, mai împingînd cîte un boboc. Eva nu încheiase încă povestirea și el îi punea deja în brațe florile menite să nu țină seama de piedici. „Sînt flori de seră, i-a spus, nu e nici urmă de ginganie pe ele, îmi iau răspunderea, le puteți lua acasă".

•

O chinezoaică venită la studii în America. O chema aproximativ Ciu-Iu. Fiindcă i s-a părut că numele sună prea exotic s-a gîndit să-l schimbe cu unul local. Toți cei care au cunoscut-o, acum zece ani, cînd s-a înscris la Brown University, au știut-o de Wanda. Obținuse un doctorat, cînd cineva a întrebat-o — nu numai diploma de absolvire ci și în treacăt — cum se face că are nume polonez. Acum o cheamă iar Ciu-Iu.

•

Blossom are trei sifoane. Sticlele sînt încețoșate, mai mici decît cele din România, mai subțiri. Nici una dintre ele nu e străveziu albastră și voinică, dar ce contează. Fiindcă ne bucurăm cu glas tare, discuția zăbovește asupra obiectului arhaic și înfrățitor. Există un sifonar, nu locuiește în Providence dar vine în fiecare joi dimineața cu trei sticle de schimb. Sînt mai bine de douăzeci de ani de cînd le-a adus pe primele și jocul continuă fără abateri. Dacă Blossom nu și-a consumat tainul săptămînal, se necăjește. Bea sifon, îi spune, că face bine. Bea-l natur, bea-l cu suc de fructe, pune în el lămîie, pune ness.Primul lucru cînd te trezești dimineața, un sifon pe cinste. Alături de prăjituri, fă-l cu sifon, nu se compară Stropește florile cu el, sifonul le prieste, ai să vezi. „Put the finger in it, the bubbles feel good".

•

Vine un moment cînd oamenii se îneacă în hîrtiile pe care le-au adunat o viață întreagă. În planurile și elanurile pe care ele, sau alteori obiecte care ar fi să servească drept materie primă, țesături, scîndură pentru închegat cine știe ce minune, lînă și mătase, cărți, palete și culori, șurube, cuie, sîrme, sfori, mărgele, le-au întruchipat. S-au războit din răsputeri cu valul cald de idei. Le-au mișcat de la stînga la dreapta, înainte și înapoi, le-au mutat din rafturi mai mici în rafturi mai mari. Între timp au ostenit. Rudele și prietenii îi îndeamnă să mai arunce din vechituri că strîng praf. Psihologi cu diplomă sau din vocație le vorbesc despre arta și obligația de a uita, de a se desprinde, elibera. Îndoiala le mușcă din suflet. Mai feresc, cu un zîmbet stingherit, ce pot. Mai ascund un lucru a cărui taină nu va încolți în izbîndă. Zvîcnetul se molcomește, înecul se definitivează și trupul lor, împăciuit, se ridică la suprafața torentului o ultimă dată. Valul de materie nefolosită îi mai poartă, o vreme, la vedere printre lucrurile cărora tînjiseră să le dea sens. Apoi sînt înlăturați, obiectele se redistribuie și înecați de mîine își ocupă încrezători pozițiile.

•

Generația celor care mînuiesc natural și simplu computerul în America se aseamănă, cu toată distanța în timp și spațiu, pașoptiștilor. Așa cum odinioară tot avîntul de înnoire socială s-a concentrat, în părțile noastre, în generația complicată și contradictorie a anilor 1848, asistăm, acum și aici, la înflorirea fără seamăn a aspirațiilor, și utopice și înțelepte, către un viitor mai generos și mai uman, nu printre umaniști, filosofi sau poeți, ci în rîndurile celor care programează atent și riguros mintea detașată de pulsația nesăbuită a vieții.

•

Privind tapiseriile franceze și flamande cu îmbulzeala lor de plante și nesfîrșita forfotă, printre tulpini, crengi, de sub cîte o frunză, a jivinelor, și mai mari și mai mărunte, devine clar că Europa acelor ani de demult va fi semănat cu unele din zonele Africii de azi, în care densitatea speciilor animale și vegetale amintește încă de rai. În filmul „Frate soare, soră lună", Zefirelli a intuit felurimea aceasta năvalnică a vieții în peisajul italian de demult. Francesco pășește printre maci și tufărișuri stîrnind la fiecare pas alt salt, altă ureche, alt tropot. Prin contrast, spectatorul înțelege că lăzuirea vegetală a fost, în Europa, conjugată cu o lăzuire animală încă mai nemiloasă, lăsînd continentul tăcut, răpindu-i fierberea care ne uluiește încă în unele documentare africane.

•

Pârvan vorbea excedat de sfertodocți. Eminescu propusese cîndva soluția radicală a spînzurătorii, decorarea, spunea, cu „ordinul sfintei cînepe al demnităților pendente" pentru „proletariatul de încurcători de legi" al „cenușarilor cu patru clase primare și un curs de violoncel".

•

Problema continuității se pune în mod diferit pentru țărani, muncitori și intelectuali în țările din Estul Europei. Pentru a o rezolva, au apărut și s-au consolidat treptat roluri ad-hoc.

Un asemenea rol este, în cazul intelectualilor din România sau din exilul românesc, cel al transmițătorilor. Ei stochează în țară documentul, faptele care nu trebuie uitate, cărțile care n-au fost să fie. Ei ocrotesc, în emigrație, limba, apartenența pîlpîindă la o cultură dătătoare de identitate, publicațiile românești. Mențin contactul cu realitățile din țară în forma lor complexă. Cu aspirațiile și puritățile celor de acasă, cu suferințele și mîinile lor.

Un altul ar fi, l-am observat în cazul țăranilor, rolul de surd și mut. Să nu uităm că mutul apare și în căluș, că surzii și muții împînzesc vechea farsă europeană.

Nu cunosc la ora actuală în România un rol de amploarea acestora care să se fi configurat răspicat în mediul muncitoresc. Un rol comparabil bunăoară cu cel de sindicalist sau de preot catolic în Polonia. Cu rolul de intelectual portar sau paznic de noapte în Cehoslovacia.

•

„Pauvere moué!" exclamă istovit unul din personajele romanului țărănesc **Raboliot** al lui Maurice Genevoix. Din Sologne, expresia mă transportă instantaneu în Maramureș. Mă aflam, în vara anului 1978, într-un sat de munte, pe care căldura uscată, neîntreruptă de ploi, ideală pentru cosit îl golise de oameni. Umblam lela pe uliți pustii, sub dogoare. Într-un sfîrșit, dintr-o curte, am auzit glasuri — bunică și nepoți. M-am grăbit către ele și am intrat în vorbă cu Dotie — alias Dochia Berbeșteanului. Dotie își puncta povestea vieții și cîntecele cu o exclamație domoală, sobră, abia oftată — „săracu io".

Sanda Golopenția

povestea vorbei

Semiotică

Numărul al doilea din 1990 al revistei **S — European Journal for Semiotic Studies** — editată de Institutul de Studii Socio-Semiotice (ISSS) din Viena, în cooperare cu alte asociații europene (cu sediile în Barcelona, Budapesta și Perpignan) — e consacrat în întregime **Semioticii în România.** Volumul apare sub îngrijirea Marianei Neț, care prezintă, într-un editorial, caracteristicile generale precum și limitele inerente ale compoziției sale; trebuie spus de la început că rezultatul e o grupare echilibrată și reprezentativă, care izbutește să sugereze pluralitatea de direcții și metode care se pot subsuma, în cercetarea românească actuală, semioticii. Dacă restrîngerea tot mai drastică a sferei de circulație a informației și a oamenilor, a făcut ca, în ultimii ani, participarea românească la congrese științifice și lucrări colective de specialitate să fie tot mai firavă, avantajul sincroniei din anii 60—70 pierzîndu-se treptat, în lucrări precum cea de față, a cărei importanță se cere subliniată, se pot vedea premisele unei reveniri la regimul de normalitate a vieții științifice. Autorii articolelor reunite în volum sînt profesori și cercetători din București, Iași, Timișoara, Cluj — majoritatea filologi, cu excepția unui matematician și a doi muzicologi. Între dominantele contribuțiilor care fac din acest număr de revistă o unitate, se disting tendința de repunere în discuție a unor concepte fundamentale (simbol, metaforă, text, stilistică etc.) și — mai ales — obsesia operei de artă — ca reper ideal. Un plus de gravitate ar părea să diferențieze această culegere de studii de multe alte volume similare, în care e mai puternică tendința pe care György Szépe și Vilmos Voigt au numit-o „centrifugă": de explorare a semioticii faptului social cotidian, mărunt, a subiectelor celor mai eterogene: publicitate, modă, cod rutier etc.

Cercetările din volumul de față acoperă un domeniu larg: de la semnele verbale grafice, cărora Tatiana Slama Cazacu le inventariază trăsăturile semiotice pentru a le situa rolul în procesul lecturii — pînă la funcționarea estetică a unui text. Majoritatea autorilor își îndreaptă preferințele spre semiotica aplicată, în abordări care se revendică în egală măsură de la o perspectivă poetică, retorică, estetică, filosofică sau pragmatică. Florentina Vișan analizează în sincronie și diacronie scrierea chineză „ca sistem semiotic autonom", pentru a recunoaște în ea trăsăturile unei practici culturale complexe, cu rădăcini și implicații filosofico-estetice. Deschiderea culturală (alt fapt de înscriere a cercetării românești pe linia generală a interesului crescînd pentru contextele largi și istoricitate) e remarcabilă în studiul lui Ioan Pânzaru — „Semiotică și eicastică medievală" („eicastica" fiind termenul introdus de autor pentru a denumi studiul imaginii create într-o materie sensibilă — diferențiindu-l de cel al imaginilor mentale). Sînt inventariate sursele și principiile concepției medievale, coerente și complexe, despre imagine: infirmitatea imaginii față de prototipul platonic, corespondența nivelurilor cosmice, argumentul asemănării cauzale, principiul aristotelic al ordinii morfologice și cel al „prezenței epithymice" — și e urmărită reflectarea unei paradigme epistemice în dezvoltarea simbolismului și a alegoriei; totul converge către o demonstrație convingătoare a actualității domeniului.

Raporturile fundamentale dintre disciplinele semnelor lingvistice — stilistică, retorică, poetică, pragmatică — sînt definite de profesorul Ion Coteanu în baza unei teorii cuprinzătoare asupra limbii ca ierarhie de variante și funcții — conectate de figuri și reguli de compoziție; în acest tablou, stilistica apare ca o parte a pragmaticii. În cea mai mare măsură, studiile din acest volum sînt simptomatice pentru preocupările constante, pentru domeniile predilecte ale autorilor lor; profesorul Solomon Marcus meditează asupra statutului metaforei științifice, a raportului analogie-metaforă. Alături de textul științific e prezent și cel social-politic, prin observațiile Mariei Carpov asupra discursului în epoca Revoluției franceze. Doina Comloșan oferă o tipologie a discursului folcloric din perspectiva pragmatică a situației socio-discursivă: textele-formulă, performative, sînt astfel disociate de cele libere, asertive. În cele mai multe studii, semiotica e subordonată interpretării produsului estetic; în definirea simbolului artistic (Al. Husar) sau în analiza faptului muzical sau poetic. Două interesante studii sînt dedicate receptării și interpretării operei muzicale, ocupîndu-se de descrierea referentului specific, a ambiguității în muzică și a principiilor de interpretare (Dinu Ciocan), consemnînd observații de nuanță asupra raportului dintre partitură și interpretare (Șerban-Dimitrie Soreanu). Doina Bogdan-Dascălu și Crișu Dascălu propun un mod de a depăși dificultățile legate de definirea conceptului de text și de construirea tipologiilor acestuia, provocate de polimorfia discursului poetic, extinsă pînă la aparențele de non-text; punctele de reper sînt oferite de delimitarea poziției pragmatice a receptorului și a tipului de discurs (poetic, non-poetic, patologic). Mariana Neț se ocupă de rolul metadiscursului (în special al ironiei și autoironiei) în indicarea convențiilor de verosimilitate și a claselor de texte. Și mai aproape de concretețea textuală se situează studiul semnat de Carmen Vlad și Emma Tămâian, tratînd despre semiotica numelui propriu în poezia românească (cu o foarte riguroasă clasificare a funcțiilor și etapelor de re-semiotizare a numelui în contextele pentru care el devine „conotator de poeticitate") — și cel al Feliciei Șerban, consacrat implicării (directe sau indirecte, intratextuale sau paratextuale) a autorului în poezia lirică. Asupra unui singur text — eminesciana „Dintre sute de catarge..." — se oprește Ileana Oancea, într-o analiză, de mare finețe, a trecerii de la o treaptă de lectură la alta, prin surprinderea unei discontinuități marcînd ruptura dintre aparenta transparență a discursului rațional și viziune.

Textele sînt urmate de două recenzii la două volume apărute în 1989: „Cercetare de estetică a oralității. Eseu despre cîntecele de gestă" de Ion Pânzaru și „O poetică a atmosferei. Rochia de moar" de Mariana Neț (recenzii semnate de Anca Christodorescu, respectiv Cristina Florescu), de o prezentare făcută de Victoria Moldovan lucrărilor Seminariului de semiotică și poetică desfășurat din 1983 la Cluj și celor patru volume publicate pînă în 1989 care cuprind rezultatele lucrărilor Seminariului.

După cum se poate observa, volumul prezentat e apărat de posibilele obiecții privind neacoperirea anumitor domenii și direcții de cercetare — pur și simplu prin aspectul binevenit de fragment (viu) dintr-un proces în curs de desfășurare.

Rodica Zafiu

Confesiunea unei vieți amînate

Sarcasm la adresa iubirii, deceptie în locul oriecărei urme de speranță o dorință de revanșă prin cuvînt, repede temperată de sentimentul zădărniciei, așa se prezintă, în cîteva cuvinte, poezia Elenei Ștefoi din **Cîteva amănunte** (Editura Albatros, București, 1990). **Începutul de săptămînă** ar fi sinteza acestor stări de spirit asupra cărora apasă presiunea unui anumit orizont biografic și social, niciodată numit cu precizie, dar capabil, cu toate acestea, să pătrundă prin porii deschiși ai tuturor poeziilor. Biografismului „indiscret" al **optzeciștilor**, Elena Ștefoi îi opune deci un scenariu tulbure, care trage întîmplările din concretul imediat prin logica traseelor onirice și sa prarealiste, luminate de fulgurațiile unor transfigurări cînd mitice, cînd folclorice : „Și cînd luni, spre seară, te-ntorci / (pe-o ceață ca la Podul Înalt) / cu patru-cinci ore întîrziere, acasă, / după ce-ai calculat și-ai recalculat upercut-ul / traiectoria unei îndelung amînate victorii // și cînd, pe alee, ți se pare că știi / cum armate de licurici se pot îneca, / pot putrezi pe-ndelete, / în profunzimea miloasă dintre gîndul curat / și ceea ce-a reușit să rămînă / după trecerea vremii // și cînd, în fața ușii cu două încuietori, / nu ceea ce-a fost, și nici urmarea urmărilor sale / îți ciuruiesc omoplații, / nu acestea te lasă grămadă pe prag, / ci numai o andrea din mîini obosite scăpată, / fostă unealtă a binelui, urmînd printre vămi / din aproape în aproape legile crimei, / numai secunda trufașă — o andrea / care zmeiște a zbîrniit / adulmecînd prin văzduhuri — / îți despică țeasta și din ea / în toate părțile fug bucuroase jivine / și-n marsupii în loc de pui / fiecare părinții și-i poartă / mama și tata și-o poveste cît mai frumoasă / despre cursul normal, despre unduirea / unui riu de cenușă". **(Începutul de săptămînă).**

Din cîteva detalii repetate mereu se constituie nu o biografie, ci o rețea de obsesii, convocate fără sentimentalism și fără utilizarea înscenărilor ornamentale, pentru că e vorba de traume, nu de amintiri : „Cum să mă-nalț cu-această lespede / ce mi s-a lipit de spinare / și-n care cuib și-a făcut / ultimul zîmbet al mamei ? / Și judecați-mă, hai, judecați-mă / dacă gura mea nu vrea încă, / nu poate, desigur, în voia sorții să lase / împovărat și povară, și scrîșnește, scrîșnește / pînă țîșnesc pe hîrtie /multe, prea multe piraie înfuriate". **(Soluție zilnică)** pînă la urmă avem de-a face cu obsesia unei vieți-moarte repovestite „de o străină gură" : „plin de praf și fără trompetă / mai aproape de moarte este / personajul întortocheat / din spatele meu. // În fiecare zi / văd sfîrșitul dindu-i tîrcoale / în fiecare zi / și ochiul și glasul îmi cad / între două pietre de moară". **(Personajul de zi cu zi)**

Consecință a acestei atitudini nu e doar alungarea „ornamentelor" tradiționale din poezie, dar și, la limită, punerea în cauză a poeziei și a limbajelor ei, ironizate, bagatelizate și numite de mai multe ori „boț semantic", „spovedanie mieunată", vorbărie sfîrîind „ca mititeii la bilci".

Pornindu-se de la impresia antiromantismului aproape declarat din **Repetiție zilnică** (1986), poezia Elenei Ștefoi a fost apropiată de aceea a Ioanei Crăciunescu sau a Magdalenei Ghica, din **Antimateria**. Aș împinge comparația dincolo de marginile experienței poetice a **optzeciștilor**, pentru că versurile Elenei Ștefoi îmi amintesc, nu mai puțin, de încrîncenarea, de scrîșnetul și de mizantropia din poemele lui Ion Caraion. Poetice în înțelesul retoricii lirismului mai vechi rămîn doar cadența versurilor, respectul pentru punctuație, rarele inversiuni și o oarecare solemnitate teatrală, toate reușind însă paradoxul de a adînci, împreună, contrastul dintre disperarea profundă, ca stare generală de spirit, și dicțiunea încrîncenată a acestei disperări. Se ajunge, pe această cale întortocheată, la un fel de plăcere a autocontemplării în suferință sau, în orice caz, la o familiarizare aproape vicioasă cu ea : „La capăt de drum, cu gîtul în laț, / nimic nu mă putea apăra : / imagini imagini despre zăbrele, despre zăbală, / despre mugetul născocelilor ultime / care te-ajută de mers să te poți dezvăța / chiar pe măsură ce judeci și imiți / tîrîtoarele. Imagini vîscoase lipitori / sub a căror năvală, acolo, la capăt de drum / bîjbîiam după marea speranță : treaz va trece / lesul meu într-o magică grămăjoară, / descrie-voi totul pînă în cele mai mici amănunte..." **(Artă poetică din altă etapă).**

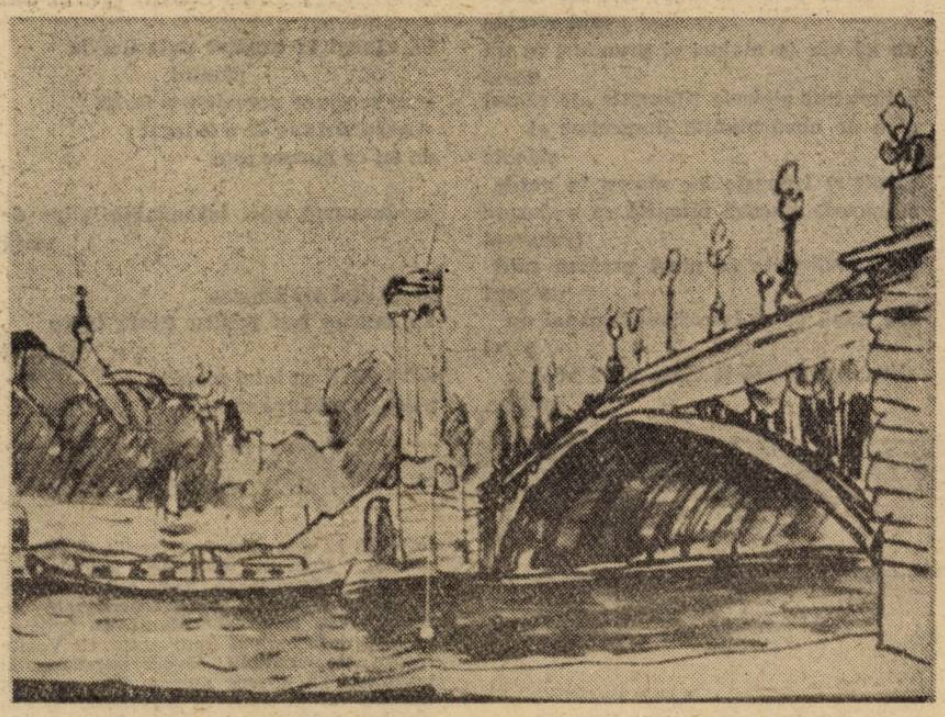

Și în același timp, decepția din poezia confesivă a Elenei Ștefoi este cu atît mai mare cu cît ea ne sugerează, adesea, că totul ar fi putut să fie și altfel : „altceva decît răbufnirea formulelor seci / șanțuri săpînd între parietale / și clasicul organ al vorbirii, / altceva am închipuit noi / pentru noi înșine / atunci, la-nceput, / surghiuniți sub faldurile / poate de mult jerpelite / dar încă pline de sfinte miresme / ale unei corecte entități creatoare. / Altceva decît această potcoavă de aur / pe care-o tot apărăm, prefăcindu-ne, / și-așteptînd, de fapt, să vină clipa aceea / cînd un fulger ne-o va smulge din mînă / și ne va trăsni cu ea **între ochi". (Atunci, la-nceput)** Figura cea mai pregnantă a acestei ultime luzii pascaliene e mecanismul sau jucăria detracată, pe care **nimic n-o mai poate** redresa : „Două roți ale aceleiași jucării : / le văd, separate și singure / hăituite de-o fără zăbavă suflare, alungate / nu prin fulgi și catran / ci chiar prin mocirla profund luminoasă / de deasupra prăpastiei, / de deasupra cuptorului zilnic, / împinse în căutarea întregului / pe care-au crezut c-ar putea să-l desăvîrșească / atunci, în clipa în care ele-ntîlnindu-se / țîșnise parcă un tăciune-ntre spații. Le văd în oglinda de la intrare / și-aș vrea să le strig / și ele nu cunosc nici un semn, / nu-nțeleg nici o limbă, / să le strig să se-oprească / și să se sprijine, dacă pot, / doar una pe alta, s-aștepte / în liniște un fir care să le tragă / spre ceruri, căci restul / de mult s-a topit, a ars / și cenușă în patru vînturi / s-a spulberat". **(În oglinda de la intrare).**

Specifică pentru poezia Elenei Ștefoi mi se mai pare și capacitatea cu totul remarcabilă de a „deforma" relația dintre concret și abstract, dintre „povestea" cîndva trăită și urma pe care această poveste o lasă în cutele vizibile ale poemelor : „Pe fir de sîrmă, peste trei cartiere / alergam să te văd / din cenușiu înghețat / în cenușiul fierbinte / și iară și iarăși, // la fiecare încrucișare de drumuri / fără frică mă aplecam / cu cleștii potriviți / să smulg dintr-odată / limba altui cameleon, // plesnituri de harapnic / fulgere în stînga și-n dreapta / zarva hăitașilor / înapoi și-nainte // pe traseul acesta / într-una din zile, spre primăvară / am văzut pînă departe de tot / albia pe care urma că cad, să alerg / numai eu, numai eu / prin mijlocul nebuniei..." **(Sub coaja cuvintelor).**

În poezia Elenei Ștefoi confesiunea se îndepărtează de originile ei, fără să-și piardă, prin aceasta, nici precizia și nici dramatismul.

Florin Manolescu

Locuri comune

Se poate concepe lumea fără poezie ? Sîntem, cumva, unii dintre ultimii care asistă, neputincioși, la agonia unei nobile moșteniri ? Iată genul de întrebare pe care simțul ridicolului și frica de o anume grandilocvență ne-o interzic de față cu martori. Ceea ce nu înseamnă că ea nu există, în nenumăratele variante pe care febrilitatea veacului i le împrumută. E o întrebare la care din ce în ce mai mulți și din ce în ce mai des sînt tentați să răspundă afirmativ, influențați de semnele unei aparente degradări exterioare, pur formale. Fără să bage de seamă schimbarea radicală care are/a avut loc prin încercarea de a capta omenescul din om. Asaltul particularului asupra antropologicului, relicizarea liricii, adică abandonarea, cu totul, a șablonului omului-simbolic în favoarea omului-care-trăiește. Simplă reluare a legăturilor, rupte, cu avangarda istorică, veți spune. Da, desigur, dar nu numai atît, fie și pentru motivul că nu mai este vorba de o tendință între alte tendințe ci de modul general de a fi (admițînd și excepții) a generații întregi de poeți. Diferența dintre avangarda istorică și aceea contemporană devine astfel una între simpla opoziție/abatere de la regulă și, respectiv înlocuirea regulii. Cu o altă regulă, cu un alt șablon ; dar asta e altă problemă. Importantă e numai sesizarea mecanismului ca atare, descrierea lui pertinentă și, mai ales, înțelegerea amplorii fenomenului.

La întrebarea de la început răspunsul e simplu și, de nenumărate ori, a fost dat : se poate concepe o lume fără oameni ?

★

Scriem pentru că și atîta vreme cît credem că avem ceva de spus. Nu de co-mu-ni-cat, ci pur și simplu de pus pe hîrtie. Nu contează, adică, cel căruia ne adresăm, el nici nu mai există. În mintea autorului și poate că nici n-a existat, de fapt, niciodată Doar actul ca atare. Ca și cum ai face dragoste doar ca să arăți cît de bine te pricepi **tu** la asta. Fără să aibă nici o importanță cu cine. Eventual s-ar putea spune că textul nostru comunică, în felul lui propriu, cu textele care există deja. Dar noi, noi nu comunicăm nimănui nimic, să nu ne facem nici iluzia și să nu fim nici mincinoși.

Există o diferență între a comunica și a spune ? Evidentă, aceea dintre dialog și monolog. Și se înșeală cine crede că mă folosesc de afirmația lui Călinescu : „poeții fac doar gestul comunicării". Așa o fi fost, mai demult, dar poetul nu mai e un actor care simulează, ci un exhibiționist. Care-și arată mațele, sau sexul, sau găurile ce i se lărgesc, în piept. Și asta pentru că poetul nu este, nu mai este, **nu vrea** să mai fie altfel decît ceilalți.

E un lucru obișnuit să spui că limba română e mai frumoasă decît celelalte limbi. Și chiar este așa. Pentru că e a noastră. Și într-o asemenea propoziție nu trebuie căutată nici o fărîmă de naționalism ; poeții nu pot fi naționaliști atîta vreme cît se caută unii pe alții, dincolo de spațiu,timp și barierele lingvistice. Chiar dacă excepțiile ca Pound (avem și noi, nu puțini) nu se pot justifica numai prin alogismul că excepția confirmă regula, și nici prin doza de excesivitate atribuită geniilor.

A-ți considera limba mai frumoasă decît celelalte e o constatare care arată, la drept vorbind, nimic altceva decît gradul în care ești condamnat, legat fără scăpare de propria unealtă : limba în care te vei fi născut. Nu poți scrie poezie în altă limbă, oricît ar fi ea de frumoasă, adică de adecvată. Ceea ce demonstrează că, în ciuda faptului că poezia nu este descrierea și sau transmiterea unui sentiment, ea rămîne, totuși, un anume fel de simțire. Oricît ne-ar displace o asemenea idee, nouă, modernilor. Ceea ce, pentru vremurile actuale, dar nu numai pentru ele,duce la o singură concluzie : meseriașul, medicul, inginerul, împinși dincolo de limitele răbdării, își pot face meseria oriunde. Poetul, nu.

★

Se insinuează, din nou, întrebarea dacă, totuși, poezia nu va muri atunci cînd, peste secole sau peste numai decenii, tendința mondializării ar deveni realitate, — ipoteză utopică, care nu ține seamă de naționalismul înrădăcinat multora, nu numai români. Răspunsul există, adică poate fi născocit măcar în liniile lui mari. E greu, foarte greu de crezut că s-ar putea impune varianta unei limbi construite : asta ar duce, pentru multe secole, la un paralelism supărător și păgubitor. Mai curînd se va impune engleza, a cărei arie geoculturală se mărește tot mai mult în ultimele decenii. Situație, în definitiv, logică, pentru că engleza este, fără doar și poate, limba cea mai muzicală, cu, de departe, cea mai mare proporție de cuvinte scurte pe ansamblul vocabularului de bază, ceea ce face ca ea să răspundă perfect unei reguli care cere „cît mai multe unități într-un spațiu cît mai redus" (regulă căreia numai româna, nu-i așa, îi poate răspunde în aceeași măsură). Și, în definitiv, engleza l-a dat pe Shakespeare sau, în fine, Shakespeare a dat engleza, ce importanță mai are ; oricum, nici o limbă nu are un Shakespeare.

Dar hai să admitem că, mînați de naționalism sau salvîndu-l, oamenii vor adopta varianta unei limbi artificiale, gen esperanto sau orice altceva. Abia atunci își vor redescoperi rolul poeții. Generații la rînd vor trebui să muncească din greu, și cu cîte stîngăcii, eșecuri și împliniri naive, dar cu cîtă bucurie a începutului, pentru a transforma acel instrument artificial, monstruos și nărăvaș într-o limbă vorbită, — adică maleabilă, ascultătoare, muzicală.

Limba este singura unealtă a poetului. Deocamdată, să scriem și să citim românește :

„N-ai să vii și n-ai să morți
N-ai să șapte între sorți
N-ai să iarnă, primăvară
N-ai să doamnă domnișoară"

Mihail Oprea

mihai traianu

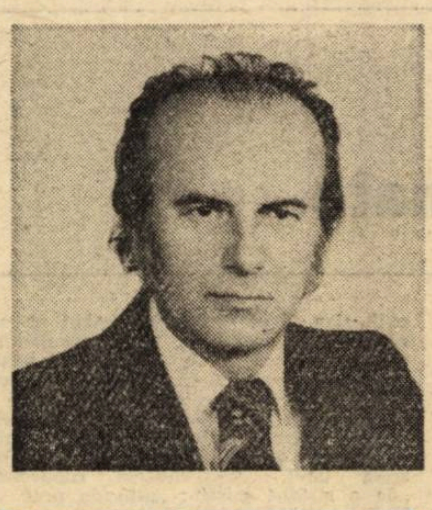

Punct vernal pe râu

Dacă privim iubito îmbrățișați din
acest punct
vernal echinocțial pe râu se vedea
nemurirea
adevărul de negrăit în prundul natal
din perspectiva de martie irevocabil
pe râu

și cum firul de iarbă întruchipează
slava unui ideal de viață

și admițând aceste axiome curgând
plopul iarba malul pasărea râul
ca teritorii aevea de viață

atunci eu eram bărbatul
care tu l-ai visat mereu
atunci tu erai femeia
care eu am visat-o mereu

mereu într-un punct vernal
echinocțial pe râu.

După ce ai trecut râul

După ce ai trecut râul înapoi nu privi
altcum dar urmează-ți viața nu
însigurat
prea bine știind că nu te scalzi
niciodată de două ori în același râu
și aceste câmpii ierburi și livezi în
lumină
au fost și aevea sunt
și umbra viguroasă a undelor râului
în amurg cum în plină ziuă
și cum toate curg odată cu râul
această povară trebuie să o porți
vestitor
fii dar liniștit nu vei uita nimic din
toate pe râu
și cât de pierdut vei fi fost un țărâm
mai rămîne
un adevăr în maluri și prunduri ca un
vechi
palimpsest pietrele filozofale ale râului
albe de nenâchipuită limpezime și
sălciile
plopii și frunzele lor mereu în verde
o bucurie imensă tăinuită ca o durere
frumoasă
toate înăbușite în piept precum subt
un scut
dar după ce ai trecut râul înapoi nu
privi
altcum urmează-ți viața fiule adevăr
grăiesc.

Posibilă arenă pe râu

Să ajungi la capătul puterilor la
pământ
cum se spune noroaiele și iarba
și acea viziune de a fi legat
de tot ce lumesc este

în dezastrul unei insondabile clipe de
viață
să nu mai ardă o stea
un salcâm ivit pentru ființa ta pe
pământ
uitat să fii cu totul pierdut
până în măduva râului
peremptoriu sărac bogat cu duhul în
iarbă

și înțelegând că aceasta e legea jocului
să mai crezi dar într-o minune
bătrâne leu în iarnă demult
în umbră lumina unei posibile arene
pe râu

Râu orb în albastrul zăpezilor

Mereu ajungând în această dimineață
de iarnă mereu
în miracolul așteptat în decembrii ca
o soartă
a cumpenei când albastrul zăpezilor e
cel
mai luminat adevăr de netăgăduit
reflex inițiatic pe imaculată ființa
poemului tînăr
lucrări suave de bibliotecă vei zice
investigație
eminesciană pirzanie zălog drag prin
ninsori
așadar viața dumnealui viața ta ca un
râu orb
în albastrul zăpezilor în noaptea
înzăpezită
și cea mai lungă pe pământ
pe această paralelă fără sfârșit de
suflet
și trezit în aerul tare ale zorilor de
iarnă
ca un râu orb în albastrul zăpezilor
ce vreau să spun altfel iubito ne ningea
prin oase
în marea lumină de iarnă și delirantă
adâncime.

dezbateri

Deschiderile romanului

atenția cu care este urmărită de cercuri tot mai largi fiecare apariție romanescă de calitate are la noi — și pe plan european — o îndelungată tradiție. Nu se poate uita faptul că încă de la jumătatea veacului trecut cititorii recunoșteau sub pana lui Pantazi Ghica, Nicolae Filimon, D. Bolintineanu, M. Kogălniceanu, în cele dintîi manifestări de gen, documente de viață românească prielnice ideilor și atitudinilor ca depoziții ale spiritului național.

Ca să înțelegem natura procesului de diversificare și maturizare a audienței eposului (printr-un cuprins emotiv și mai cu seamă socio-psihologic) se impune să vedem de ce întîmpinare se bucură el în țările europene cu viață editorială mai intensă în exact momentul în care la noi romanul demarează spre public. Aceasta ca să fixăm actul literar de impunere a romanului cu imperativele spiritului civic din epocă.

Se știe că în Franța, de pildă, monarhia și păturile aristocratice văd multă vreme în roman o apariție primejdioasă. Dată fiind popularitatea sa el agravează sentimentul social antidinastic și de criză a societății feudale. Așa se explică reprosul făcut lui Voltaire că se precipită asupra ficțiunii. Nu vor intra la Academia Franceză pînă în 1844 decît poeți, oratori, cel mult dramaturgi. Ca să ajungă la sperata notorietate academică și să nu înfrunte interdicția oficială legată de roman, Balzac încearcă pe toate căile să califice segmentele **Comediei umane** drept „studii" sau „scene". Epopeea socială începută în 1827 și curmată de moartea sa timpurie, în 1850, trebuia să-i confere autorului statut de istoric, de filozof, de moralist, numai de romancier nu.

Este profund semnificativă reticența care între 1844 și 1894 (deci de la primire între „nemuritori" a lui Prosper Mérimée și pînă la cea a lui Paul Bourget) duce la respingerea unor creatori de talia lui Flaubert, Zola, frații Goncourt. Pe scurt, romanul nu are drept de cetate în Pantheonul literar fiindcă s-a compromis în foiletonul gazetelor și în colecții de mare tiraj. Evident, era vorba de un pretext falacios. Arta se cere să rămînă privilegiul celor aleși nu să coboare în arenă și să proclame „idealuri de prostimii".

Democratizarea romanului întreprinsă de Zola la finele veacului, apoi de un Thomas Mann și, la noi de Mihail Sadoveanu, în perioada interbelică începe cu acuitatea judecăților despre lume și cu dezvoltarea vitalității sale pragmatice. Nu întîmplător acesta este momentul cînd mari scriitori, precum Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Gib Mihăescu, G. Călinescu conexează atitudinea lor creatoare de legitimarea idealurilor istorice ale societății noastre și duc mai departe, prin militantism artistic, particularitățile unui anumit localism activ.

Finalitatea pozitivă a romanului dovedită admirabil după Eliberare răspunde unor revendicări de prim ordin care își marchează rațiunea în chiar schimbarea direcției de dezvoltare a poporului român.

Este în toate acestea o revanșă previzibilă, căci nu degeaba i s-a zis romanului genul proteic. Fervoarea cu care îl cultivă nu doar autori consacrați (mă gîndesc la Al. Ivasiuc, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Ștefan Bănulescu) ci și tinerii impuși în deceniul 8, denotă mai mult decît o schimbare de optică față de diagnosticul românesc. Este, la mijloc, forța lui de a face prozeliți, de-a antrena hotărîtor adeziuni menite să radicalizeze studiul moravurilor și mentalităților contemporane.

Desigur, o rezultantă a „devierilor" romanului spre multitudinea de fațete ale realului decurge din viziunea prismatică de care se slujește naratorul. În nuvelă există o anumită economie în abordarea zonelor adînci, în trecerea de la o formulă la alta din zbuciumata geografie umană. Romanul mărește, micșorează, apropie, depărtează scenele, gesturile, chipurile. Oglinzile lumii fenomenale se sparg și se refac necontenit. În geometrismul deformat al unui autor ca Vasile Andru, de exemplu, căruia istorisirea îi permite să gliseze mereu din prezent într-un fel de univers atemporal și din ordinea existențelor în dezordinea ambiguității acesteia, regăsim mecanismul aparatului de filmat. Numai legile ce îi sînt proprii, pot tutela acest joc fantast, năstrușnic cu ipostazele. Lui Vasile Andru (vezi romanele lui, **Turnul** și **Progresia Diana**) alternanța cvasi-cinematografică de întîlniri secvențiale îi oferă un fel de legitimare pentru insidioasa răsucire între planuri. Parcă cineva dezmembrează relatarea și pe firul insertului de secvențe, instrumentul lingvistic se amuză să persifleze un fel de neant valoric. Dar procedînd astfel autorul izbutește să atingă o performanță : să scrie un roman de esență ironică din care transpare curînd insolitul discursului. Epicul se adună pe nesimțite în albii mărunte, întreprinzătoare, avînd — în cele din urmă — chiar propensiunea să figureze magnetismul vital al întregului. Fragmentarul ce părea că își afirmă primatul se supune funcției unificatoare a eposului, într-un mod pe care Sartre l-a subliniat cu tărie în eseul său despre imaginar. Este în puterea lui să recompună realitatea din o mie de cioburi, să se dizolve în prismaticul analogiilor și corespondențelor revărsate enumerativ și cumulativ. Acest polimorfism vădește, în mod categoric, vitalitatea genului și elimină din repertoriul detractorilor săi, argumentul că romanul nu mai are... forță ofensivă, că este perimat, schița și povestirea luîndu-i-o înainte.

Filoanele narativității sînt exploatate după o strategie bine elaborată de un prozator care are o bine stabilită experiență a situațiilor și soluțiilor : Al. Ivasiuc. Romanele sale, **Vestibul**, **Interval**, **Iluminări**, **Păsările**, **Apa**, **Racul** recuperează cîteva tipuri de scriitură, dau mereu prioritate unui tip de scenariu ce aglutinează eseul, limbajul publicistic, obsesionalul liric, metamorfoza tipologiilor. Structurile se maturizează din mers ca și cum suma artificiilor are rădăcini nu în text ci în istorie. Semnele cele mai diverse vorbesc astfel de o continuă împrospătare și îmbogățire — scrisul lui Ivasiuc fiind aidoma unei delte ce primește aluviuni și dinspre uscat și dinspre mare. Drumul lui, de la viața sufletească la cronica politică include prezentul imediat într-un timp mai încăpător, ca o recapitulare de povești trasă dintr-un registru al crispării în altul, al înfruntării.

Intențiile autorului ca și cele ale eroilor nu coincid, se situează la nivele diferite. Dar este limpede că autorul are un statut superior, iar personajele îi execută indicațiile, focalizîndu-le. Codul propus de Ivasiuc retușează cel mai adesea realitatea narativă și vizează distanța între narațiune și existență. Descoperim în autor un virtuos al alternativelor trăite în spirit, asumate ca atare, atașat de fiecare în parte. Purtarea lor, pe umerii textului, poveri grele de sens, este acceptată în numele coerenței de atitudine și, numai apoi, și de o retorică a narativității. O retorică decantată atent, sistematic, la nivelul întregului literar prin deschideri centrate pe un repertoriu de opoziții/similarități. În laboratorul autentificării lor romancierul structurează fizionomiile, clasifică stările, alternează vectorii, echilibrează cuplurile. A străbate materia verbală prin scriitură corespunde explorării și transpunerii auctoriale, cu echivalentul ei — istorisirea. Nu este cîtuși de puțin deplasat să plasăm istorisirea (cu trama ei) în istorie. Cu tot ce înseamnă flexiune de suflet, reverberări de conștiință, evoluție, ecouri la evoluția celorlalți.

Istoria, ca vehicul al istorisirii operează la nivelul macrobiograficului. Ea minuiește indivizii după cum indivizii se raportează și dincolo de nivelul totalizant, exponențial. Atunci dobîndește însemnătate cum se dezvăluie polisemia „vocilor". Vocile se lasă judecate anecdotic, cu scrupule, ca față de înșelătorul „fapt divers". Codul acestuia presupune transferul de la fenomenal la individual, de la finitudinea obiectului la autonomia subiectului, structurat parțial, elementar. Romanele lui Zaharia Stancu din ultima perioadă de viață a sa retrăiesc prin această răsturnare de accepții, de condensare și miniaturizare a destinului. Tăietura destinului vorbește simultan și permutativ despre un fir de poveste care prevalează asupra cadrului general. Acțiunea nu epuizează povestea. O scrie și o saturează cu propriul ei proces. Psihobiografismul sentimental este mai activ, intonează propriul lui discurs/sistem. Axele dominante absorb din istorie etajarea pasională și din reverberarea socială decupajul temporal, suflul deschiderilor confesive.

Iată cum, în concordanță cu nevoia de edificare complexă a cititorului de azi, romanul împinge mai departe frontierele cunoașterii prin literatură. El definește printr-o serie de constante stabilitatea perspectivelor narative, regăsindu-și echilibrul între consolidări și expansiuni, cum sîngele multiplică pulsiunile din artere în vene, ciclic.

Henri Zalis

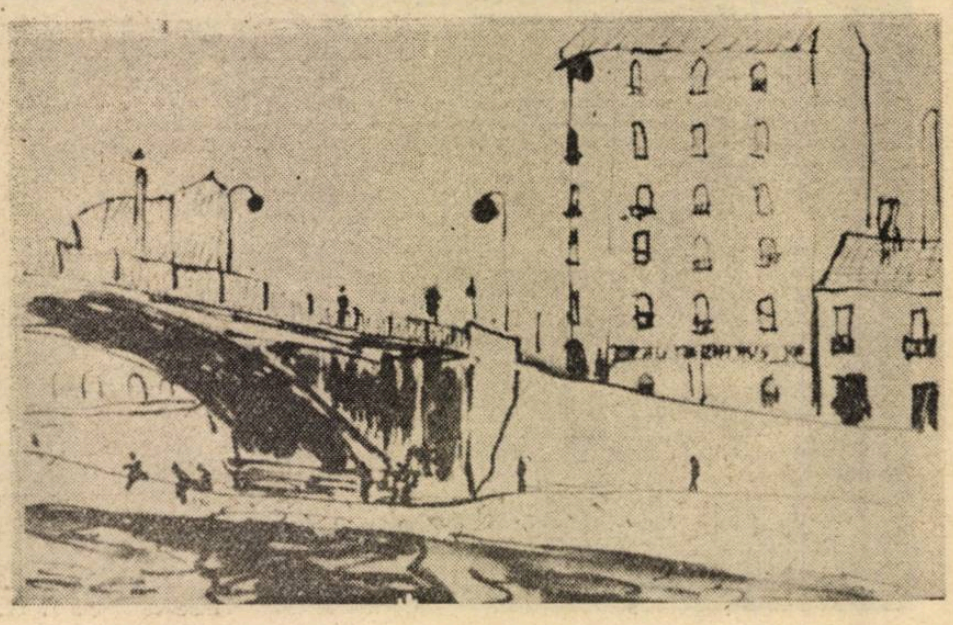

centenar

Călătoriile lui Alecsandri

Memorialul de călătorie, ca gen literar cu identitate proprie, cu particularități distincte, a izvorit din necesitatea de a comunica impresiile acumulate pe parcursul unui periplu într-o zonă geografică, istorică și umană necunoscută, inaccesibilă multor categorii de oameni, dar incitantă prin pitorescul ei inedit, prin atmosfera specifică de legendă și de fabulos exotic. Călătoriile, în ținuturi mai apropiate sau mai îndepărtate, nu au tentat pe nimeni în epoca clasicismului, scriitorii acelei epoci fiind sedentari, cantonați în reguli fixe de spațiu și timp. În ampla sa lucrare **La Crise de la conscience européenne**, Paul Hazard sublinia : „Cînd Boileau mergea la băi la Bourbon, i se părea că se află la capătul pămîntului ; îi era de-ajuns Auteuil. Lui Racine îi era de-ajuns Parisul ; și amîndoi, Racine și Boileau, au fost foarte stînjeniți cînd au fost nevoiți să-l urmeze pe rege în expedițiile sale. Bossuet n-a fost niciodată la Roma ; nici Fénelon. Molière nu s-a dus niciodată să revadă prăvălia bărbierului din Pézenas. Marii clasici au fost sedentari."

Tentația călătoriei s-a ivit în perioada postclasicistă, spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, cînd în conștiința literară europeană a început să se afirme o nouă sensibilitate estetică, preromantică. Memorialele rezultate din călătoriile întreprinse în acea epocă aveau însă un dominant caracter livresc, ca celebrul **Voyage en Syrie et en Egypt** al lui Volney, apărut în 1787. O adevărată erupție a călătoriilor și, implicit, a memorialelor pe care le-au generat, s-a produs odată cu marea și înnoitoarea efervescență spirituală a romantismului, cînd creativitatea literară și artistică dobîndește dimensiuni inedite, ca tematică și viziune, de o tulburătoare intensitate emoțională. Călătoriile au corespuns plenitudinar învolburatei sensibilități romantice, setei de evaziune și peregrinare, atracției spre pitoresc și exotic, nestatorniciei și chemării nostalgice spre alte orizonturi, voluptății pasiunilor pentru fabulos și întîmplări neobișnuite, — trăsături specifice scriitorilor romantici. Ca și preromanticii, marii scriitori romantici din prima jumătate a secolului al XIX-lea au fost atrași mai întîi de zonele legendare ale Orientului, începutul făcîndu-l Chateaubriand, cu **Itinéraire de Paris à Jérusalem** (1811), continuat de Lamartine cu **Souvenirs, impressions, pensées et paysages pendant un voyage en Orient** (1835) și de Gérard de Nerval cu **Voyage en Orient** (1842). Au urmat apoi călătoriile în Germania, Italia, Spania, Grecia.

Tentația călătoriei i-a stăpînit și pe unii scriitori români de la începutul secolului al XIX-lea, primele memoriale fiind **Însemnare a călătoriei mele** de Dinicu Golescu și **Peregrinul Transilvan** al lui Ion Codru Drăgușanu, cu un caracter precumpănitor luminist și o finalitate documentară, analitică și critică în raport cu realitățile românești din acea vreme. Prin contact direct cu romantismul apusean, mulți scriitori români din prima jumătate a secolului al XIX-lea și-au întreprins călătoriile și și-au redactat memorialele sub înrîurirea aceluiași curent literar, aplicată însă, în mare măsură tot realităților specifice societății românești din acea epocă. La început, scriitorii noștri nu s-au avîntat prea departe, întreprinzînd călătoriile în primul rînd în interiorul țării, din perspectiva programului estetic național, lansat de **Dacia literară**, preocupați de a releva frumusețea pămîntului românesc, bogăția și farmecul naturii noastre, vestigiile istorice care atestau vechimea și continuitatea neamului românesc pe aceste meleaguri, tradițiile și obiceiurile, comorile de gîndire și simțire ale folclorului național. Dintre însemnările lor de călătorie, amintim **Piatra Teiului** și **Stînca Corbului** de Alecu Russo, **Memorialul de călătorie** al lui Grigore Alexandrescu, **Istriana** de August Treboniu Laurian, **Din itinerariul d-lui Bolliac, Impresiuni de călătorie în România** de Alexandru Pelimon, **Impresii de călătorie în Moldova** de Pantazi Ghica, **Călătorii în Moldova** de Dimitrie Bolintineanu. Ulterior se întreprind călătorii și peste hotare, consemnate în **O călătorie la Constantinopol** de Teodor Codrescu, **Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria și Constantinopol** de D. Ralet, cele mai importante fiind **Călătorii în Palestina și Egipt, Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria, Călătorii în Asia Mică** și **Călătorii la românii din Macedonia și Muntele Athos sau Santa-Agora** de D. Bolintineanu, precum și **Escursiuni în Germania meridională** de Nicolae Filimon. Lîngă acestea, la loc de frunte, se situează și memorialele lui Vasile Alecsandri, relevante pentru autentica dimensiune valorică a prozei sale.

Ca scriitor romantic, Alecsandri a fost stăpînit, după expresia lui G. Călinescu, de „demonul turistic". Începînd din 1834, cînd merge la Paris, pentru studii, și pînă la sfîrșitul vieții sale, a întreprins numeroase călătorii, atît în țară cît și în străinătate, ca simplu turist sau cu însărcinări oficiale, relatîndu-le în **O primblare la munți, Iașii în 1844, Borsec, Balta Albă, Călătorie în Africa, Istoria misiilor mele politice, Jurnal de călătorie în Italia** și altele. Memorialele lui Alecsandri se deosebesc structural de cele ale contemporanilor săi. Ele nu provin din sursă livrescă, nu își propun să transmită informații documentare, cu caracter enciclopedic, ci sînt expresia unei sensibilități și viziuni personale, a unei trăiri emoționale spontane în fața celor văzute ,exteriorizînd senzații, sentimente și meditații proprii, originale, conferindu-le vibrații artistice ce-și păstrează și astăzi viabilitatea. Ca scriitor cu o structură sufletească și spirituală romantică, înclinat reveriei, impulsionat de învolburări lăuntrice, de setea de cunoaștere și de peregrinare, Alecsandri călătorea sub îndemnul fanteziei, al tentației spre necunoscut, fără nici un plan prestabilit, după cum însuși declara : „Eu nu înțeleg călătoriile ca cei mai mulți, adică : de a să face robul unui plan și, în urmare, de a alerga țintă pe linie dreaptă pînă la țelul propus, fără a să abate din cale și fără a îndrăzni de a ieși din rolul de mașină drumeață. Numesc voiaj acela singur care, liber de orice înrîurire străină, urmează numai capriciilor vremelnice a închipuirei și care ia ființă fără pregătire, precum și fără scop hotărît. Adevăratul călător e acela care, cînd pornește la drum, își propune să meargă unde l-a duce fantazia lui, astăzi spre răsărit, mîni spre apus, astăzi pe mare, mîni pe uscat. Iar cît pentru acela care să jertfește de bunăvoie unui țel întocmit după harta geografică, acela îl socot un curier însărcinat de a să purta pe sineși ca pe un pachet dintr-un loc într-altul." Aceeași concepție o mărturisea și mai tîrziu, în 1853, cu prilejul călătoriei în Africa : „Eu am obicei a călători fără marș-rută hotărîtă de înainte, ci numai după îndemnurile fantaziei mele."

Privite în ansamblul lor, memorialele de călătorie ale lui Alecsandri se disting în primul rînd printr-un accentuat caracter de confesiune, sinceră și naturală, lipsită de ostentație și retorism, împletînd armonios epicul cu liricul, efuziunea intimă cu relatarea obiectivă a unor date concrete. Trăirile interioare și le exteriorizează cu subtilitate, adesea drapate sub faldurile ironiei, prin raportare la propria-i persoană, prin comunicarea subiectivă a impresiilor, ipostazelor afective și meditațiilor față de o anumită realitate sau un anumit eveniment. Poetul are o evidentă predilecție pentru inedit și pitoresc, pentru insolit și exotic, pentru senzațional și anecdotic. Narațiunea e divers nuanțată prin parafraze lirice, prin note de umor suculent, prin surprinderea sugestivă a formelor și culorilor, într-un stil expresiv, presărat cu savuroase sonuri specifice graiului moldovenesc de la mijlocul secolului trecut : „Acolo era tocmai vîrful Grohotișului... Razele soarelui începeau a răzbate pintre copacii de pe creștetul munților și da negurei ce-i cuprindea o văpsală roșietică ; iar în fundul văilor, unde picla era încă deasă, abie se zărea, ca pintr-un vis, apa Bistriței, ce părea ca o dungă albă. Acea dungă se făcea din minut în minut mai lată și mai limpide ; și, deodată, cînd soarele s-au ivit pe cer, umplînd toată întinderea de lumină, deodată frumoasa vale a Bistriței au steclit ca o panoramă, cu riul sau răpide pe care se coborea vreo cîteva plute, cu munții nalți și tufoși ce o împregiură, cu satele sale sămănate pe costișe ca niște giucării și, într-un cuvînt, cu tot farmecul care împodobește natura sa mîndră și sălbatică". Frecvent, călătorul e atras de farmecul peisajului nocturn, generator de imagini fantastice, prin întrepătrunderea dintre senzațiile vizuale cu cele auditive : „Nu voi uita cît oi trăi acea primblare fantastică pin întunericul codrului ; toate lucrurile ce ne încongiura lua o privire spărioasă sub razele luminii finariului ; iar mai ales umbrele noastre, prin mișcările lor deosebite, producea o fantasmagorie cumplită. Oricîncotro ne uitam, părea că se ridica înaintea noastră tot urieși ; mii de arătări trecea iute aproape de noi, fugea de se ascundea în fundul codrului și apoi iar se ivea și iar perea în văzduh. Freamătul frunzelor avea un sunet misterios, care da fiori și mă făcea să-mi închipuiesc că auzeam șoapte jalnice din altă lume. Mai cu samă cînd țipa în depărtare vreo bufniță spărietă, atunci simțirile mi se exalta atît de mult, că mă credeam alungat de duhuri adevărate : părea că le videam cum mă îngina și cum căuta să mă rătăcească în sînul codrului."

În 1842, cînd întreprindea **O primblare la munți**, Alecsandri se situa pe o coordonată majoră a romantismului românesc, aceea a descoperirii frumuseților naționale, naturistice și umane. Peisajul montan autohton umple sufletul poetului de o îndreptățită mîndrie, exteriorizată cu discretă dar vibrantă emoție : „Ceahlăul ni se arăta în toată mărirea lui, ca un urieș ce și-ar fi întins capul pe deasupra munților ca să privească apusul soarelui. Umbrele se suiseră treptat, ascunzînd în întuneric stîncele mari și codrii sălbatici de pe coastele lui, și numai Panaghia, stînca cea piramidală de pe creștetul său, era încă luminată de razele aurite ale soarelui...". Contactul direct cu realitățile românești i-a dezvăluit un nou univers social-uman, spiritual și moral : „Auzînd vorbă de cîmpoi și de horă, m-am apropiet de cioban și l-am îndemnat să ne cînte o doină ; îndată el și-au scos cîmpoiul din desagi, l-au umflat, l-au pregătit și, răzămîndu-se de un brad, a început a suna cînticul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce am auzit eu pe lume : doina de la munte, acea melodie curat românească, în care toată inima omului se tălmăcește prin suspinuri puternice și prin note dulci și duioase ; doina jalnică, care face pe român să ofteze fără voie, și care cuprinde în sînul ei un dor tainic, după o fericire perdută. Eu, de cîte ori aud doina, îmi pare că aud Moldova plîngînd după gloria sa cea veche."

Ca scriitor reprezentativ pentru romantismul românesc din epoca regenerării noastre naționale, Alecsandri a adoptat și el o atitudine moralistă, preocupat de a instrui și educa, de a asana moravurile, de a îndrepta și înlătura aspectele reprobabile, utilizînd ironia, sarcasmul și umorul acidulat, ca în memorialul **Iașii în 1844.** Construit ingenios pe tehnica contrastelor, scoate cu pregnanță în relief cele „două fețe" ale Iașului din acel timp, „una orientală și alta evropenească", pledînd pentru înlocuirea aspectelor ce frînau pătrunderea suflului nou al progresului și civilizației. Aceeași tehnică a contrastelor, cu aceeași finalitate, e vizibilă și în **Balta Albă**, în care, luînd ca pretext călătoria unui pictor francez în aceste locuri, satiriza spoiala de civilizație, improvizațiile ridicole după moda apuseană, superficialitatea, discordanța dintre esență și aparență.

Disponibilitatea lui Alecsandri pentru utilizarea simultană a mai multor procedee compoziționale se relevă în memorialul **Călătorie în Africa.** Aici, poetul contemplativ, iubitor al peisajului exotic, coexistă cu observatorul ager, atent la amănuntul fizionomic, vestimentar, la particularitățile moravurilor și aspectelor arhitecturale. În genere, e un bun descriptiv, sensibil, observă, trage învățăminte, comunică o idee morală, sensul unui fapt istoric, o caracteristică socială, un detaliu specific al peisajului, realizează o radiografiere caracterologică și tipologică. Efuziunile lirice au o prezență constantă : „Mă aflam de o lună la Biariț, oraș mic, perdut în fundul golfului de Gasconia, pe țărmurile oceanului, și îmi petreceam zilele într-o necurmată plăcere. De la fereastra salonului meu, ochii mei se primblau fără sațiu, cînd pe albastra și mult măreața întindere a mării, cînd pe tainica nemărginire a ceriului. Închipuirea mea, urmînd zborul ochilor, se legăna pe virful argintiu al valurilor și, lunecînd pînă în fundul orizontului, mergea adeseori de se oprea, ca o pasere călătoare, pe catargurile corăbiilor ce treceau în depărtare...". Sensibilitatea romantică a lui Alecsandri se dezvăluie mai ales în fața ruinelor. Spre deosebire însă de romanticii apuseni, care contemplau ruinele copleșiți de melancolie, de sentimentul zădărniciei, poetul nostru, dînd expresie unei atitudini active caracteristice romantismului românesc, privește ruinele ca pe niște mărturii tonifiante ale unui trecut de glorie, menite să reînvie virtuțile înaintașilor, să stimuleze dorința urmașilor de a redobîndi strălucirea de odinioară. Admirînd ruinele romane de la Nime, mărturisește : „E un lucru surprinzător cum s-au mai putut păstra ruinele ce se văd în ziua de astăzi și care servesc de martori a mărimei, a puterei și a geniului romanilor. Privelișteа acelor gigantice rămășiți a unei civilizații perdute umple sufletul de o adîncă admirare și îl face a să închina dinaintea măreței umbre a trecutului. Mare popor a fost acela care a lăsat în urmă-i asemine mari și glorioase monumenturi !... Și în ochii mei el are un prestigiu mult mai adimenitor, căci se numea popor roman."

În timpul călătoriilor, Alecsandri a păstrat o permanentă comunicare sufletească, intimă, cu patria și neamul din care face parte. În momentele de reverie și de încintare în fața unor realități demne de admirat, de prin alte locuri ale lumii, poetul român își recheamă în inimă și în gînd patria : „Mii de visuri vin de mă îngînă cu-ale lor poetice adimeniri, și, pintre gînduri și pintre visuri, țara mea se arată mie ca o mamă iubitoare ce mă cheamă la sînul ei."

Teodor Vârgolici

fragmente dintr-o etică a autorului

Gică

Și dacă **arta**, așa, în general, ar reuși să semene cît de cît cu Gică Petrescu la peste 80 de ani —și-ar îndeplini menirea și, împăcată, n-ar mai avea de ce să existe. În cazul vieții și operei marelui cîntăreț nu poate fi vorba decît de exemplaritate. Senilitate și muzică ușoară ! Acea durere de la încheieturile sale de peste 80 de ani — cînd dansează ! Șalele, inima, varicele și gîlciul — **artă întrupată !** Rasul bărbii de mai multe ori pe zi pentru ca niciodată albul ei să nu contrasteze cu negrul cănit al părului... Cîtă înțelepciune a senectuții, cîtă împăcare cu sine, cît orgoliu romantic al geniului îți trebuie oare ca să cînți și ca să dansezi la 80 de ani, ca să poți crede la această vîrstă în menirea și gloria muzicii ușoare ? Vorbeam de viață și de operă. La Gică ele există într-adevăr una prin cealaltă. De la marea și ultima fericire, pînă la nasturii de la paltonul său, nasturi pe care și-i aranja patru-cinci minute în fața oglinzii din frizerie ca să fie perfect aliniați, tot ceea ce a ținut de existența sa a trăit și trăiește prin muzică. Se spune că n-a stat niciodată la coadă. Se spune că a cumpărat unt, lapte, carne și benzină doar prin față. Așa, numai c-un cîntec de-al său șoptit cald la urechea vînzătoarei...

Noi, cei care ne ocupăm cu **arta**, toți tînjim după acea de mult pierdută Uniune, acea totală suprapunere între referentul Vieții și semnul Operei... Prin fericirea proprie doar începutului pur, doar sfîrșitului pur, prin acea **copilărie** sau (cine poate ști ?) **senilitate edenică**, proprii doar ne-în-doitei sărăcii cu duhul, prin toate acestea exemplaritatea reală, palpabilă a lui Gică Petrescu mă face să exclam : SÎNT FERICIT !!! Și ce fericire poate fi mai mare pentru un poet decît să știe că, acolo, undeva, a existat, există și va exista, întrupată și vie, ca un ideal și ca o confirmare : propria sa **poezie...**

Mi-l închipui pe Gică Petrescu inaugurînd (tăind panglica la) un bîlci rezervat bătrînilor. „Interzis accesul persoanelor sub 80 de ani." Așa să scrie la intrare. Iar la trenul ăla, sau cum îi zice, ăla de merge pe sus și-ți vine rău de la stomac cînd cobori în cea mai mare viteză, să fie adaptate doar scaune cu roate mari, pentru invalizi. Și Gică, cu barba albă, sprijinindu-i-se pe piept, cu sprîncenele tot albe, stufoase, cu pletele cărunte, într-o plăcută neorînduială (vezi celebra poză cu Tolstoi bătrîn), Gică să cînte de pe-un podium melodiile lui de neuitat. Și aplauze... și ovații...

Mi-l închipui apărînd pe scenă după ce, cu cîteva ore înainte, mai făcuse un preinfarct. Își lipește microfonul de piept, în dreptul inimii, ca să se audă bătăile în toată sala. Toba bate rar, în ritmul lor. Gică dansează, cîntă. În ritmul inimii. Lumea bate din palme în ritm. Toba bate din ce în ce mai repede. Gică dansează. Inima îi bubuie asurzitor în difuzoare. Lumea scandează în ritm. El cîntă, dansează — după placul inimii. Mi-l închipui urlînd surd, gîtuit... Și aplauze... și ovații... urale...

Ce bine-i stă bătrîneții ăsteia cu arta! Gică Petrescu instalîndu-și difuzoarele în copacii din Cișmigiu și cîntînd la nesfîrșit de-acolo ; cip-cirip ! cip-cirip ! Gică Petrescu dînd afară — spre deliciul admiratorilor săi — toate păsărelele din Cișmigiu...

Mi-l închipui întins pe catafalc, înconjurat de plînsete și flori și ducînd dintr-o dată lumînarea de pe piept, aprinsă, spre buze. Murmurînd un cunoscut refren de-al lui — ca la microfon...

(CONCLUZIE : **Constantin Noica — să zicem — zîmbește, așa, înțelegător, cînd se gîndește la Gică Petrescu ; Ioan Sărarul — să zicem — zîmbește, așa, înțelegător, de-acolo, de Sus cînd se gîndește la Constantin Noica ; Cristian îl bagă-n mă-sa pe Popescu pentru că acesta din urmă vorbește prea mult și ride prea tare. Poate că, întors de-acolo, Popescu va fi un altul : mai bun și mai frumos — un nou-născut. Iar Dumnezeu, deasupra tuturor, se bucură și se veselește de cum îl oglindește oglinda — încă — de bîlci a lumii.)**

Cristian Popescu

ION CARAION

INTELECTUALII ŞI PUTEREA POLITICĂ ÎN ROMÂNIA DE AZI (III)

Ceva mai înainte vă pomenisem de o fostă prietenă şi poetă comunistă, admonestată în 1956 — era anul contrarevoluţiei maghiare — că nu i se va mai şti de nume, dacă va persevera să rezerve spaţiu ideatic şi atenţie înlăuntrul poeziei sale motivelor elegiace, tristeţii, dezolărilor, fiindcă pe poeţi — pe poeţii oficiali — îi face şi îi desface partidul ,ca pe lăzile de legume ,atît existenţa, cît şi notorietatea lor depinzînd de cheful, nazurile şi interesele mereu schimbătoare ale partidului.

Am să relev în paragrafele următoare nişte detalii politice şi culturale poate că nu unanim ştiute nici azi — cînd pare că se cunosc totuşi ceva mai multe detalii despre comunism — de către opinia publică a Occidentului.

Cînd, în 1944, România a început să fie ocupată militar de armatele sovietice, ocupaţie căreia atît ruşii, cît şi cozile lor de topor i-au zis **eliberare,** ca şi cînd ai spune noroiului hidromel, de cum pătrundeau într-un oraş, cel dintîi act „eliberator" era acela de a sparge tezaurele băncii naţionale şi, desigur, şi pe ale celorlalte bănci, însuşindu-şi socialist conţinutul. A doua măsură „eliberatoare" consta în ridicarea de la domiciliu pentru totdeauna sau pentru timp lung a unora din cele mai de seamă şi de obicei mai populare personalităţi ale aşezărilor urbane în care salvatorii pătrundeau furînd, siluind şi pustiind : oameni politici, avocaţi, preoţi, arhitecţi, negustori, magistraţi, ofiţeri, proprietari, profesori, ingineri, ziarişti, medici etc., — în genere intelectuali sau (termen şi mai peiorativ) intelectuali burghezi, orice intelectual fiind, în mentalitatea lor, de regulă, burghez. Şi deci duşman de... clasă ! Lipsite în felul acesta din prima clipă de energia minţii acelora care le-ar fi putut la nevoie conduce, masele populare terorizate, cu frica în oase şi sabia deasupra capului, fără nici o busolă morală, puteau fi mai lesne îngenuncheate, dezorientate, supuse oricăror abuzuri din partea ocupanţilor sau a „eliberatorilor", dacă e să discutăm în termenii unui umor absurd. Îndeobşte, ei te eliberau de bunuri şi de viaţă, oricine riscînd să fie împuşcat oricînd, pe stradă sau în casă, fără nici o explicaţie sau motivare. Veneau cu liste gata făcute, pe care cel mult le completau, niciodată nu împuţinau numărul persoanelor de pe acele funerare liste întocmite anticipat de agenţii lor, agenţi peste activitatea subversivă a cărora foste regimuri burgheze, democrate şi tolerante, trecuseră adesea cu blîndeţe, miopie şi indiferenţă. Blîndeţe şi indiferenţă pe care apoi le-au plătit cu viaţa multora dintre membrii lor.

Toate ziarele, revistele, periodicele au fost suprimate sau cîtorva cu largă audienţă la public li s-a mai păstrat o scurtă vreme titlul, schimbîndu-li-se radical conţinutul.

Toate editurile au fost închise sau cîtorva li s-a mai suportat existenţa în măsura în care s-au angajat să devină oficine de propagandă comunistă.

În fiecare minister, în fiecare instituţie, în fiecare asociaţie profesională, în armată, în şcoală, în presă, în biserică s-a trecut la epurări. Era prima fază a reglării din societate. Urma pentru unii din cei azvîrliţi pe drum, ca o momeală (mai tîrziu aveau să-i excludă, învinuindu-i că s-au strecurat acolo ca duşmani de clasă, înşelînd vigilenţa clasei muncitoare...), propunerea de a se înscrie în partid şi de a desfăşura o activitate antinaţională şi antiumană. Urma pentru alţii închisoarea, deportarea în Rusia Sovietică sau exterminarea.

Proprietăţile particulare s-au expropriat ,la sate şi oraşe, fără a se acorda nici un soi de despăgubire nimănui. Majorităţii foştilor proprietari — [illegible]

permis nici măcar să-şi ia lucruri de îmbrăcăminte, pentru ei şi pentru copii.

Bibliotecile au fost arse. Cărţile celor mai mulţi autori interzise. Manuscrisele lor confiscate. Academicienii — daţi afară din academie, unii arestaţi, alţii evacuaţi din case, treziţi fără nici un mijloc de existenţă.

Tot aşa, scriitorii afirmaţi şi care nu „colaborau" sau nu li se accepta colaborarea. Exista o Societate a Scriitorilor Români. Ea a fost desfiinţată. Cine a refuzat să scrie pentru comunişti n-a mai avut voie ca să publice. Tot aşa ziarişti. Unele conştiinţe au renunţat la rigoare şi demnitate, supunîndu-se circumstanţelor, preferînd compromisul, complicitatea cu abuzul, decît consecinţele lui pe propria piele. Alte personalităţi au acceptat riscul de a-şi păstra verticalitatea şi de a înfrunta moartea Floarea intelectualităţii noastre a dispărut. Zvîrliţi în temniţă, într-adevăr unii au pierit acolo sau la scurtă vreme după aşa-zisa lor — tîrzie — punere în libertate. Zeci şi sute. Sute şi mii. Cum însă aveau acută nevoie de propagandă (pe forma aceasta a minciunii comunismul cheltuie sume enorme) şi cum numărul celor trecuţi de partea lor — deşi plătiţi fantastic — nu era îndeajuns de mare, mulţi fiind ziarişti şi scriitorii care nu acceptau să sprijine regimul şi mulţi, de asemenea, cei epuraţi, privaţi de libertate, dispăruţi fără urmă, sinucişi, omoriţi pe stradă, luaţi la anchete în Rusia de organele K.G.B.-ului, oficialităţile comuniste şi-au inventat o şcoală proprie — un fel de fabrică — de produs în serie poeţi, prozatori, dramaturgi, ziarişti, critici şi ce mai trebuia. Acelora care veţi spune cu indignată consternare, stupefiaţi, că talentul artistic e înnăscut, că el nu se poate preda şi învăţa la nici o şcoală sau că e ridicol să urmezi cursuri (ce fel de cursuri ?) pentru a deveni romancier, epigramist, poet liric sau autor teatral, vă voi răspunde că aveţi dreptate, însă totuşi aşa s-a procedat. Urmînd exemplul experimentatei Uniuni Sovietice, partidul comunist român a înfiinţat o „şcoală" de literatură, ziaristică, artă şi îndoctrinare, ai cărei absolvenţi alcătuiesc în considerabilă proporţie suprastructura noii societăţi actuale. Constatarea, deloc surprinzătoare, că majorităţii acestor scriitori şi artişti le lipsesc tocmai măiestria artistică şi harul, v-o puteţi — cauzal — explica singuri. Tipului de scriitor comunist român pe care-l preferă actualul regim nu artă, nu vocaţie, nu cultură ,nu talent i se cere, ci pregătire politică în primul rînd : el e un propagandist, sau, şi mai rău : un mesager al poliţiei de partid. El răspunde la comenzi cu hotărîrea odioasă şi docilitatea abjectă de a servi în orice idee de folos ţelurilor diseminării comunismului în lume şi menţinerii sale înlăuntrul ţării, prin orice mijloace, acreditînd iluzia că în ţările Estului s-a realizat un tip de societate model. Cine vrea într-adevăr să guste laptele şi pîinea acestei societăţi model n-are decît să meargă — dacă le va găsi — să le guste acolo şi să trăiască un timp înlăuntrul fericirii din ţările de Est. Se va vindeca pe totdeauna. Dacă se va mai întoarce, bineînţeles. Dacă va mai fi lăsat să se întoarcă şi să spună ce a văzut. Iar medicamentul cel mai eficace contra comunismului nici nu este altul decît comunismul, decît convieţuirea un timp **cu** sau **în** măruntaiele de vis ale acestei gîşte îndoctrinate care este ideologia comunistă, obişnuită să-şi mănînce proseliţii, adoratorii şi nostalgicii cu insaţietatea cu care îşi mînca, în antichitate, Cronos, copiii.

Toţi sau aproape toţi deţinătorii puterii politice în comunism au diplome, titluri universitare, opere şi ranguri. Foarte puţini însă dintre ei au şi studii. Să nu vă mire. Ei sînt licenţiaţi ; ei sînt doctori în fel de fel de discipline ; ei sînt membri ai Academiei sau academiilor române şi străine ; ei conduc instituţe în care nu se pricep nici la o şurubelniţă ; ei sînt autori de cărţi scrise de alţii (cărţi cărora uneori nu le cunosc nici titlurile, necum conţinutul) ; sînt directori, sînt preşedinţi, mari comandanţi, mari şefi şi eminenţe. Distinse eminenţe. Dar, cu toate că învestiţi cu asemenea flatante titluri ; cu toate că ajunşi pe căi oculte în posesia unor acte doveditoare precum că ar fi absolvit şcoli superioare şi facultăţi ştiinţifice şi umaniste, adevărul gol-goluţ e că foarte puţini dintre ei au — aşa cum vă spuneam — şi studii efectuate realmente. Dintre dînşii, majoritatea n-ar şti (căci de unde şi cum ?!) să spună în ce şcoli au învăţat şi cînd, cu cine au fost colegi, care obiecte se predau în şcoala respectivă, ce discipline i-au atras, cum se vor fi numit profesorii audiaţi, din cine era compusă comisia care le-a acordat diploma de absolvire, sau licenţa, sau doctoratul, sau certificatele cu care încearcă să ateste comic că au frecventat şi absolvit cursuri universitare etc. Pentru că respectivele certificate li s-au înmînat ca nişte prime onorifice, ca nişte cadouri din partea viteaz-mărinimosului partid, prin exercitarea puterii absolute şi din ordinul partidului, fără martori, fără public, fără colegi sau concurenţă, necompetitiv, pe ascuns, folosindu-se timorarea, şantajul, pilele, ameninţarea, coruperea profesorilor. Şi cînd astfel de metode necorecte s-au dovedit ici-colo infructuoase, atunci s-a recurs la scoaterea din învăţămînt a profesorilor, la anularea studiilor pe care ei le satisfăcuseră prin efort şi examene strălucitor trecute ,la arestarea ca reacţionari, chipurile, şi la condamnarea celor a căror conştiinţă nu se lăsase terfelită sau nu fusese de vînzare. Dimpotrivă, cei care se lăsaseră manevraţi şi acceptaseră abjectul tîrg, din oportunism, teamă, interes, renegînd orice urmă de probitate profesională ; aceia care emiseseră incontinent, fără nici o examinare, certificate de promovare şi bună şcolaritate atîtor inculţi mari membri de partid, aceia au fost curînd şi copios răsplătiţi, curînd instalaţi fără nici o altă calitate în vile şi apartamente de lux şi-n fruntea învăţămîntului. A învăţămîntului sau a diferitelor treburi publice, de unde fuseseră puşi în disponibilitate cu stupid calm şi senină lipsă de răspundere savanţi, magiştri şi intelectuali de renume internaţional. E cazul, bunăoară, al unei femei cu nume predestinat, Suzana **Gîdea.** În limba franceză, **gîde** înseamnă **bourreau.** Fără vreo pregătire adecvată, pe seama inculturii sale circulă zeci de cancanuri acide, această femeie dilatată peste idei care o refuză, a deţinut şi ea mai întîi postul de ministru al Învăţămîntului, unde titular e acum o miliţiancă, iar apoi pe acela de ministru al culturii şi educaţiei socialiste, calitate în care figurează — căci mai mult decît figuraţie nu face — şi azi, cu o nepricepere proverbială. Tovarăşa Suzana **Gîdea** ar fi fost aceea — după cum se spune — care ar fi acordat, pe cînd era doar un insignifiant cadru didactic, diplomele de absolvenţă ale Facultăţii de Politehnică domnului şi doamnei Ceauşescu. Această doamnă Ceauşescu posedînd pînă atunci, în realitate, mari şi late, numai două clase primare, iar a doua repetată, într-un fără precedent avînt spiritual recuperator s-a pomenit ratrapînd cu timpul de toate : inginer, academician, savantă, şi aşa mai departe. Pe seama ei, ceea ce este cum nu se poate mai explicabil, circulă şi mai multe glume caustice. Caustice şi tragice. Însă ca să n-o mai urmărească niciodată complexele din copilărie, cînd îi fusese imposibil să treacă micul prag al marei clase a treia primară, a luat hotărîrea conducerii directe a problemelor ştiinţifice şi culturale din fericita — oare cine ar fi fost mai indicat ca ea ? — Republică Socialistă România. Aşa că fără semnătura anevoioasă a tovarăşei academician doctor inginer Elena Ceauşescu nimeni nu capătă azi doctoratul, oricîtă carte ar şti candidatul, oricîtă lume competentă din ţară şi străinătate i-ar aprecia şi recunoaşte personalitatea şi cunoştinţele. Căci doctoratul în România de azi nu-l conferă o comisie de profesori de specialitate, nu e o problemă de cultură, ci în primul rînd o problemă politică şi obţinerea sa cere girul umorilor atotştiutoarei soţii a preşedintelui, el însuşi nu mai puţin atotştiutor, comparat pînă acum cu Alexandru cel Mare, Cezar, Octavian August, Napoleon şi cu alţii, iar în taină chiar cu genialul Stalin. Dacă în ultimul deceniu şi jumătate mii de matematicieni, medici, fizicieni, profesori, ingineri, chimişti, compozitori, pictori, scriitori, arhitecţi, regizori, coregrafi, preoţi, economişti, geologi, diplomaţi au părăsit şi părăsesc intensiv România, sărăcind o cultură şi îmbogăţind altele, meritul cel dintîi înlăuntrul sistemului este al acestei catastrofale tovarăşe Elena Ceauşescu care — împreună cu soborul ei de ţaţe şi miliţience şi cu partenerul său de viaţă şi de dictatură proletară — a ştiut a face din ignoranţă o teroare şi o greaţă existenţială fără precedent. Vitează şi ea, ca şi partidul.

Ca să revenim însă la oile noastre, e de adăugat că atît promovarea de către unii profesori abili şi labili a nulidocţilor comunişti, cît şi promovarea promovatorilor de către promovaţi n-a avut ca singur criteriu decît meritele politice. De unde şi lipsa de respect pentru intelectuali din partea protejaţilor inepţiei istoriei şi ai întîmplării, ei închipuindu-şi că întreaga dificultate se reduce la şmecheria de a părea ce nu eşti, devenind posesorul pe nemuncite al unor diplome acordate fără examen şi martori ,într-un ceas tîrziu al întunericului şi impasurilor lumii. Necesitatea inventării unei fastidioase şi ridicole mitologii de partid, în alianţă cu falsul şi infracţiunea, au fabricat nişte simulacre intelectuale ,nişte intelectuali pe puncte, potriviţi în comedii nescrise, nişte falşi titraţi meniţi să dubleze şi să ţină sub un vulgar control neîntrerupt pe acei adevăraţi intelectuali de care, volens-nolens, partidul trebuia sau trebuie încă să se folosească, în lipsa propriilor săi specialişti.

În nordul României, aproape de Ucraina Subcarpatică, pămînt altădată aparţinînd Cehoslovaciei, dar după război încorporat abuziv de Rusia Sovietică, pentru ca teritoriul statului român să se afle pe o cît mai mare distanţă înconjurat, cvasiasediat şi, desigur, mereu sub ameninţarea trupelor sovietice oricînd gata de invazie, — ei bine ! în partea aşadar de nord a ţării noastre există o provincie cu numele de Maramureş. Legenda spune că de acolo ar fi descălecat întemeietorul Moldovei, Dragoş Vodă, şi al uneia din cele mai vestite dinastii româneşti — aceea a Muşatinilor. În Maramureş, sînt mine de plumb, de cupru şi de aur, dar în acelaşi timp sînt închisori. Unele dintre cele mai crude închisori ,de predilecţie pentru intelectuali. Crude şi multe. Eu am stat în două. Ca deţinut politic şi intelectual, mă trimiseseră la un moment dat să-mi execut pedeapsa acolo. trebuind să lucrez 12 ore din 24, în condiţii subumane, de un primitivism şi o rigoare de-a dreptul sălbatice, la aproape 1 000 de metri sub pămînt, unde temperatura era aşa de ridicată că umblam cu toţii în pieile goale, în abataje foarte înalte, unde nu se putea asigura securitatea muncii. Nici o mirare că unii au pierit zdrobiţi de blocurile de rocă desprinse de sus, la cea mai uşoară clătinare produsă de perforatoarele cu care trebuia să găurim muntele şi să căutăm filoanele de minereu. Filoane din ce în ce mai zgîrcite. Dar nu era numai asta. Prin fisurile stîncii, se infiltra apă. Apa era acidulată şi picura pe trupurile noastre, după cum v-am spus, goale. Acolo unde cădea stropul de apă acidulată, carnea sfîrîia şi se făcea bubă. În aşa fel încît, la foarte scurtă vreme, toţi cei care lucram în astfel de locuri expuse ajunseserăm să avem corpurile îmbrăcate ca într-o plasă de zale de bube. Şi bubele acelea nu ne mai treceau, nu aveau timp să se cicatrizeze ori să se vindece, deveniseră o rană vie şi deschisă, care ne durea tot timpul, formînd peste pielea noastră

un cofraj, o coajă, o crustă cafeniu-neagră. Pe deasupra, normele pe care eram obligaţi să le îndeplinim erau în sine irealizabile, înadins calculate astfel. De ce ? Pentru ca prizonierul politic să se afle continuu faţă de direcţia închisorii şi de puterea politică a statului în stare de culpă şi de recalcitranţă. Pentru ca în permanenţă nimeni neputîndu-şi realiza norma, fiecare să poată fi oricînd învinuit că sabotează munca, munca socialistă, socialismul aşadar şi că sabotajul este firesc politic şi că deci se face susceptibil de un nou proces, în care va fi gratificat cu o şi mai mare pedeapsă, în aşa fel încît să nu mai spere a se elibera vreodată. Iar dacă nu-ţi făceai norma (şi, după cum am explicat, nimeni nu putea să şi-o facă), la ieşirea din mină erai vîrît 12 ore la carceră, desculţ, numai în cămaşă şi indispensabili, cu raţia mîncării redusă, iar adesea şi bătut. După care te trimiteau iar la munca forţată din mină, unde iar nu realizai norma şi iar puteai fi pedepsit cu alte 12 ore de izolator sever. Iar asta zi de zi, noapte de noapte. Iarna, o atare pedeapsă se dovedea foarte dură, aproape de neîndurat, căci frigul cobora acolo, în carceră, pînă sub 20°, carnea ţi se învineţea, picioarele degerau, necesitatea de a ţopăi continuu, spre a te încălzi şi a alunga somnul morţii albe te obosea, te extenua, te apropia de letargie şi final.

Odată, într-o astfel de iarnă, mă vîrîşeră din nou la arest, vreau să spun că nu era pentru întîia oară, din cauza tot a neîndeplinirii normei. Fiindcă eram ajuns la marginile disperării şi devenise aşa de acută suferinţa încît propria mea viaţă nu mă mai interesa, am hotărît să declar greva muncii şi pe a foamei. Zis şi făcut. Am declarat grevă. Iar tîrziu, într-o noapte, afară ningea abundent, temnicerul de serviciu, o dihanie crăcănată şi scundă, un troglodit pe chipul şi în înfăţişarea căruia părea că toate urmele involuţiei sau degenerării concură şi zbiară, temnicerul de serviciu, a cărui gheretă bine încălzită se afla lîngă celulele noastre de pedeapsă, lîngă izolatoarele noastre de scînduri cu ţurţuri de gheaţă, printre care sufla vîntul şi pătrundea zăpada, m-a scos aşa cum eram — desculţ, cu cătuşe la mîini şi la picioare şi aproape congelat —, m-a dus în ghereta lui şi cu felurite ameninţări căuta să mă determine să renunţ la grevă. Nereuşind, a luat vătraiul din sobă, înadins ţinut acolo pînă atunci, ca să se înroşească în jăratec, avea o sobiţă de fontă, alimentată cu cărbuni, a luat vătraiul incandescent şi apropiindu-mi-l ba de o tîmplă, ba de tîmpla cealaltă, mi-a spus, privindu-mă cu setea de omor a unei fiare de pădure : „Uite, aici trebuie să dau ! Aici trebuie să dau !“. Firește ,n-am să afirm că-l instruise special Comitetul Central Comunist unde anume să-şi lovească adversarul de clasă, un intelectual, dar degeneratul ştia din instinct, un instinct de asasin, unde e sediul gîndirii, ce periculos trebuie să fie să gîndeşti, să gîndeşti îndeosebi liber şi deci unde trebuie să aplice el lovitura mortală. Poate că nu-l învăţaseră special membrii Comitetului Central (sau, cine ştie....) să-mi dea în acea noapte cu vătraiul aprins în cap, în tîmplă, dar nici nu mai era nevoie ca să-l înveţe special. Ca şi ei, unii nu cu mult mai evoluaţi, ca şi tovarăşii lui superiori care îşi uciseseră cu mîinile lor pe alţi tovarăşi concurenţi din ilegalitate şi din legalitate — ştia de la natură unde e pericolul şi se pricepea de minune unde trebuie lovit fatal. Complexaţi de o teribilă frică instinctivă care îi şi rezumă, superstiţioşi pînă la ridicolul monstruos, necivilizaţi, necompetitivi, mereu imprevizibili în violenţele şi iraţionalismul lor, tributari prin structură negaţiei şi distrugerii, niciodată capabili de confruntarea prin argumente şi dialog, de nimic nu le este, nu le-a fost, nu le va fi comuniştilor mai frică decît de inteligenţa adversarului, de domeniul spectacolelor cerebrale (în faţa cărora se comportă ca triburile hominide la vederea unor sticle colorate) şi de puterile dinamicii minţii aceluiaşi adversar de a-şi folosi deplin liber libertatea şi emanaţiile inteligenţei. În aspiraţia lor de confruntare, comuniştii urcă doar pînă la ură, furt, agresiune şi asasinat. Neputîndu-şi întrece potrivnicul, ei caută să-l anuleze prin forţă, să-l silească să le cedeze, să-i prejudicieze, să-l pună în stare iminentă de pericol sau să-l extermine. Într-una din poeziile clandestine care circulau în temniţele româneşti, două versuri exprimînd situaţia de fapt a intelectualilor, impresionau îndeosebi prin adevărul, semnificaţia şi puterea lor de concentrare :

Nu cu mintea, nu cu harul, —
Ne-aţi învins cu pumnul şi cu parul.

Faţă de intelectuali, argumentele puterii politice în România de azi — iar prin **azi** înţeleg toată perioada de după 1944, adică toată vremea dominaţiei comuniste, ea nediferind constitutiv şi teoretic cu nimic înainte şi după moartea lui Stalin, ci doar travestindu-se, doar îmbrăcîndu-şi procedeele vechi în metode mai rafinate, mai perfide, mai primejdioase — sunt argumentele de fond, arhiştiute, ale comunismului mondial, argumentele forţei, cu anexele acestora : corupţia, batjocorirea, şantajul, ameninţarea, atragerea din imprudenţă sau neatenţie în mici infracţiuni prin care să te aibă la mînă, urmăririle neîncetate pe stradă, la domiciliu sau la serviciu, delaţiunea, înfricoşarea continuă, arestările, condamnarea, tortura, uciderea. Cine vrea să trateze cu comunismul altfel decît de pe poziţii de forţă, acela nu ştie ce e comunismul, acela e naiv, acela pierde. Fiindcă singura lege de care ştiu, de care ascultă, sub greutatea căreia comuniştii acceptă să-şi respecte cuvîntul dat e numai frica. Dacă ştiu de frică, ei devin rezonabili şi, uneori — nu totdeauna — parolişti. Altminteri, îşi rîd cinic de partenerul de discuţii, îl sfidează, îl îmbobinează, şi-l vîră în buzunar, văzîndu-şi cu nesimţire de scopurile lor fără suplete şi menajament, bine definite şi, desigur, imperialiste. Imperialismul comunist e un imperialism rus. Tendinţele expansioniste şi dominatoare ale Rusiei folosesc drogul comunismului, narcoticul acesta, iluzia optică şi utopia acestei nocive orientări a civilizaţiilor împrostite către neantul şi dispariţia civilizaţiei, ca pe orice bomboană a momelii, ca pe orice capcană camuflată, ca pe o fantastică înşelăciune pentru naivi, pentru idealişti, pentru ignoranţi, pentru subdezvoltaţi mintali, pentru cei care uită cum păcăleşte vulpea, cum pute dihorul, cum muşcă şarpele, cum sfîşie lupul, cum înfăşură şi însalivează păianjenul, cum sug lipitorile şi căpuşa, cum apără sepia, cum domină şacalul şi hiena peste împărăţii de cadavre. De un singur popor li-i ruşilor poate cu adevărat frică azi, de un singur popor se tem poate ei într-adevăr, în exportul lor de morfină ideologică : de chinezi. Deoarece chinezii nu-i cred, decît după ce-i percheziţionează. Lor nu le pot vinde castraveţi la grădinar. Chinezii nu procedează în relaţiile cu ruşii pe temeiul principiilor nobile, absente din garderoba Moscovei. Ei ştiu că ruşii nu se ţin niciodată de cuvînt şi că mint întotdeauna. De aceea utilizează ca limbaj comun ortografia argumentelor forţei şi demascării continue. Din punct de vedere militar chinezii sînt, firește, mult mai nepregătiţi, mai nedotaţi, mai rămaşi în urmă decît sovieticii. Îi întrec în schimb ca număr şi nu-şi fac iluzii asupra ipocriziei lor, ceea ce avantajează şi înavuţeşte arsenalul chinez cu o armă dintre cele mai incomode şi incomodante pentru ruşi : absoluta lipsă de credit în raporturile mereu controlate cu ei şi întotdeauna sub semnul scepticismului, sub semnul rezervei.

Ceea ce nu înseamnă că speţa de comunism chinez ar fi mai puţin vitregă faţă de intelectuali. Nici pomeneală. Zdrobirea aceasta s-a chemat acolo revoluţie culturală — şi ar fi o eroare să credem că ea a încetat complet, numai fiindcă virulenţa sa a cedat avanscena unor spectacole de înşelare. Dincolo de panourile prim-planului, infernul şi-a păstrat coafura. Experienţa a fost importată în 1971 de N. Ceauşescu şi cunoaşte o aplicare din ce în ce mai sadică, de atunci încoace, în România — unde ignoranţa, diseminarea ignoranţei a ajuns să fie o obligaţie patriotică şi întunericul s-a legiferat.

Cultura în comunism e suportată numai ca o subalternă a politicii, dacă prin ea se poate face propagandă ideologiei şi dacă se ghidează după instrucţiunile şi direcţiile primite din partea diferitelor cabinete, comisii şi cercuri oculte ale partidului, care s-a investit cu atributele dumnezeirii : tot ceea ce săvîrşeşte partidul e desăvîrşit. El nu-şi critică în veci greşelile, fiindcă nu greşeşte niciodată. Greşesc unii din membrii săi, în afara, desigur, a numărului **unu**, acela e tabú. Judecă, dar nu e judecat. Condamnă, dar nu e condamnat. Ucide, însă nu e dat morţii. Şi aşa mai departe... El are toate drepturile şi o singură datorie : de a face, prin orice mijloc, maximum cu putinţă spre a avea şi mai multe drepturi, de care să abuzeze.

Baudelaire presupunea că Th. Gautier ar fi spus : „Je mettrais l'órtographe même sous la main du bourreau“. Dacă totuşi Gautier chiar a spus-o, e pentru că — deşi purta ceva din personajul lui Marx — habar n-avea romantica lui psihologie de fetiţă cu barbă la ce virgule şi la ce puncte or să recurgă peste două-trei sferturi de secol călăii, în posibila intelectualizare a cărora credea, — şi nici cît preţ are o pată de sînge intelectual. În realitate, drumul de la **ei** pînă la ortografie (şi comunismul ce e în cultură, decît o doctrină a hiatusului ?), e întrerupt de un abis aşa de profund, că toate victimele aruncate în el nu-ajung pentru măcar o trăsătură de unire între crimă şi alfabet.

Traducere din limba franceză :
Geo Şerban

marian drăghici

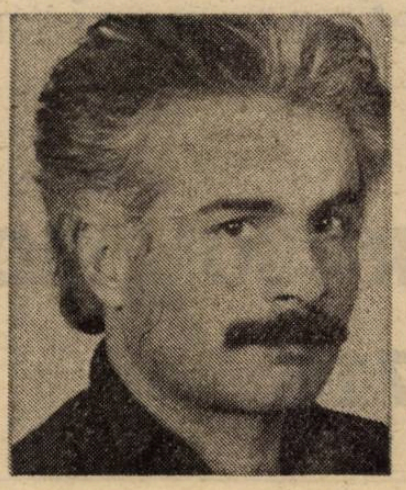

Haţ-sau zodia pinului

pun mina-n foc
zodia pinului mă va conduce
la o artă săracă. La un foc mic de vreascuri.
Pun mina într-un foc mic de vreascuri.
Acesta e primul cîntec pentru Anouk.
Care Anouk ? Anouk, fata căreia-i albise părul
încă demult în zorii cunoaşterii cînd splendoarea
de cleştar a eului
ademenea albina morţii — fără ca aceasta
să-ntîlnească
după zile şi nopţi de zbor inter-
stiţial
numai bineînţeles pereţii inimii
numai pereţii inimii

şi inima bătea fără să-i pese
cum îşi bate dracul iubita peste fese
ca muncitoarea cărnii într'-însa să se-ndese

astfel şi vocea umană a ta Anouk
ca să comunice ca să placă
poetul haţ o coboară
din creier în albina morţii în pietre în şobolani
într-o artă săracă.

Mai departe scrie-n carte

De graţie, primii fulgi. Ai unei ierni fără ea.
Anouk o nouă înteligenţă a inimii
duce la ceva ?

Femeie pană de cocor păpădie
ca electronul cu spin străpuns de spin
astfel eu sufăr suspin
privesc în mine cu lupa şi nu văd nimic divin.
— Cum pe bălţi nici-un nufăr ? — Cum pe bălţi
nici-un nufăr !
Mai departe scrie-n carte : pînă şi
delicateţea a condus uneori
omul la disperare, la moarte. Tocmai lucram

la arta mea căzută-n dizgraţie, ca atitea
în acest secol al prăbuşirilor voioase
cînd
gata, zise. Femeia pana de cocor păpădia. Se ridică şi
porni
prin fereastra deschisă, dusă de vînt
deşi vîntul nu bătea deloc
cu un suris adresat timpului ce o să vină
deşi Timpul nu vine defel ci fiecare merge la el, cu
darul.
Lumea în case la cină. Risete — ale cui ? Cineva
sparse
pe trepte de ciment paharul.

Cîntecul lui Eutih către A

cu fiecare vers îmi descriu Moartea. Oarecum
dus de pe lume, păşesc în ea.
Am fost în fierbere, ca vinul. Faza
exaltării a trecut. Mă limpezesc încet — cu anii
sînt tot mai nobil, mai bun. Bea-mă tu femeie
ca să nu mă beau singur. Bea-mă tu.
A fi femeie înseamnă (aproape sigur)
a ascunde mereu ceva
şi din cînd în cînd iubitul. Ascunde-mă
pustia mea. Vine iarna bate vîntul şi cade frunza pe
mine.
Ascunde-mă nişte ani nişte luni nişte zile. La urmă,
încet
să mă dezgroape de sub zăpadă poetul (un alt
poet) : voi fi
un tradafir negru iarna.
Să mă arate lumii cum eram : un boboc de trandafir
negru negru
pus de mama în vază la geam. Oarecum dus de pe
lume
încă te mai previn. Asta înseamnă deja moarte :

noaptea la foc scăzut bolboroseala unui biet om.
a fuma o ţigară. din plictiseală.
a fuma ţigară după ţigară.
a nu avea nimic de ascuns.

ştefan agopian

ORAŞUL MOTHONI, 1715

Duminică, îmbrăcată într-o rochie scumpă, după ce cîntă în corul bisericii, Maria Dragases o aşteptă pe Orjen pentru a-i dărui colacii şi vinul, dar mai ales pentru a o invita în casa ei unde, spunea ea, copiii o aşteaptă ca să se joace şi să cînte. Orjen luă colacii şi vinul şi privi într-o parte, pe lîngă măslinul care le umbrea frunţile :

— O să vin mai tîrziu, mulţumesc doamnă, îngînă şi apoi se întoarse şi rupînd-o la fugă, curînd nu se mai văzu. Maria Dragases îşi porni trupul spre palatul pe care îl stăpînea, visa sunetele amiezii şi gustul îngheţatei de după, cu felii de lămîie în ea. Lumea o privea şi îşi dădea coate, gurile o bîrfeau, urmaşa împăraţilor bizantini îşi legăna fundul sub nasurile lor, grecii bătrîni croncăneau şi se ploconeau şi, ea era tînără şi frumoasă şi văduvă de cinci ani, atît cît avea şi băiatul cel mic, Constantin Dragases, pe care-l iubea ca pe ochii din cap. El era acum bolnav de pojar şi şi-o dorea pe Orjen cu care să se joace şi să cînte şi Orjen să-l pună palmele ei reci pe obraji, să-l desfete şi să-l adoarmă. S-o lăsăm să-şi vadă de treburi. Nu are de unde să ştie ce va face Orjen, ceea ce chiar a început să şi facă, îşi mişcă agale picioarele pe sub fuste şi fustele se înfoaie pe drumul de piatră şi-n soare.

Giacomo Minotto, prevedorul, o priveşte printr-o lunetă din palatul administrativ şi cînd n-o mai zăreşte îşi soarbe grăbit paharul cu vin pe jumătate golit şi se bese. Apoi îşi comandă mîncarea şi vinul, micul dejun care va să zică, îşi blestemă zilele şi viaţa fără lagună şi curve. Şi la el, în timp ce mănîncă, intră Francesco Tron, gălbui de nesomn, pustiit de femeile grece :

— Mănînci şi bei şi te beşi, spune, după ce se aşează, Francesco Tron.

Dante de Malamocco, locotenentul, în timp ce visează la fundul lui Marion de L'Orme, îi împinge scaunul sub fund, se îndreaptă din şale, ascultă şi tace :

— Dar şi tu stai sub fusta lui Marion, spune prevedorul Minotto cu gura prea plină, împroaşcă în dreapta şi stînga firimituri şi salivă. Francesco Tron îşi umple paharul, face un semn locotenentului Malamocco să lasă, apoi bea.

•

Întorcîndu-se şi rupînd-o la fugă, în dreptul grădinii lui Petalades, băiatul Demetrios o aştepta pe Orjen, ea se opri dintr-o dată. Demetrios era spălat pe faţă şi ochii îi luceau negri :

— Ai adus ?

Orjen îi întinse legătura ce o purta în mîna stîngă, zîmbi către cer, dinţii i se zvîntară în aerul cald şi uşor legănat dinspre mare. Se întoarce şi porneşte agale, ca orice femeie, spre casa Mariei Dragases, palatul. Soarele îi învîlvoră părul.

•

După ce-şi mănîncă chefalii, Aaron Juda Hartman bea vin şi joacă zaruri cu Evemon Notarades, trăncănesc în timp ce zarurile se rostogolesc într-o parte şi-ntr-alta : vorbesc greceşte şi amîndoi îşi sîsîie cuvintele, despre turci, dar şi despre prevedorul Minotto, despre decrete, despre muierile Gaspara şi Manina Manin, despre Maria Dragases, urmaşa împăraţilor bizantini. În cîrciumă, de după obloanele trase, e un întuneric plăcut, zarurile zuruie asemeni, se aud bătăi în oblon, e patrula şi ea e condusă de Malamocco, locotenentul ce-şi bîţîie curul cînd vede vin sau muieri : rîde şi intră, vrea peşte fript pe grătar şi vin rece din beciuri, soldaţii dorm cu muştele-n gură, peafară. Trăncănesc în continuare despre boala franceză şi Rialto, Tron pare să fie omul unei respectabile persoane, limba este acum curgătoare precum apa sau vinul, apar pe masă ducaţii şi ei, o duzină, fac un ţechin, aurul străluceşte peste lirele de argint :

— Voi aţi fost întotdeauna bogaţi, spune Dante de Malamocco, îl priveşte pe Juda.

— da, spune acesta, îi rînjeşte în nas, chior, căpitan de Corinthas, Evemon Notarades, aruncă zarurile, ele se duc, cinci, într-o parte şi alta, Evemon strînge banii cu palma făcută căuş ; iar despre Tron :

— Nu, să nu mai vorbim, ăsta are urechi şi în cur, spune locotenentul, să bem,

— dar ei ne omoară,

— vin turcii şi ei or s-o facă mai bine ca ei,

— care sînt ultimele zvonuri ?

— ei bine, turcii bat bine din tunuri, dar noi sîntem sub ziduri, răstoarnă paharul cu zaruri cel ce-a vorbit, Malamocco, ele se duc într-o parte şi alta, i s-au dus ţechinii şi lirele de argint, îl priveşte pe Juda :

— De la curve iei boli, şi una-i mai rea decît alta !

— Vorbiţi despre boala franceză ? cel chior întreabă.

— Da, despre ea şi cum urcă prin tine din scula bărbatului înspre creier !

— Să vedem ! spune Aaron Juda Hartman şi puţa lui Dante apare pe masă şi e vînătă toată de parcă ar fi muşcat-o vreun cîine :

Aaron o apucă, o cercetează o vreme, trage de pielile ei flasce, rîcîie cu unghia o umflătură ca o boabă de linte şi aidoma ei la culcare, Dante se screme să tacă.

— Nu e nimic, dragul meu, încă, şi puţa se-ntoarce acolo unde-i e locul, cînd se aşează, Dante se aşează cu curul pe ea şi zbiară, zîmbeşte apoi şăgalnic şi tace.

•

Casa Mariei Dragases e un mic palat aşezat înspre zidul de vest al oraşului şi din grădina de portocali, prin frunzişul ei alunecos se poate zări marea. Soarele este acum deasupra grădinii, lumina lui e ca o lămîie necoaptă, fructele luminează aşijderea, vîntul cară spre ţărm mirosul mării, clipocitul. Casa e cu obloanele trase, ei dorm sau se învîrt sub cearceafuri în lumina difuză ; cu pulpele larg destăcute Maria Dragases aşteaptă după-amiaza, gustul ei venind răcoros dinspre mare, degetele mîngîie sexul păros născător de copii, el se desface din buzele-i roşii şi creţe fremătînd ca o algă, aerul lipicios pătrunde prin tuburi călduţe în creierul ei, se încolăceşte acolo, ea cască şi-şi strînge picioarele, se întoarce cu curul la noi. Fundul ei este aidoma unui burduf pe care apeşi însetat, şade cu o mînă-ntre pulpe, unghiile ei se înfig în carnea prea albă, icneşte şi dinţii i se văd sub răsuflarea greoaie, îşi mîngîie ţîţele cu stînga făcută căuş : lumea pare aidoma ţîţelor ei dormitînd şi lîngă ele se joacă copiii, degetele lor grăsuţe se întind înspre sfîrcuri, sfîrcurile se lungesc de o palmă, par să amu-

şine lumea, cearceaful, ele sînt tuburi prin care lumea se scurge-n afară, se face cum e : o grădină şi o casă şi la acestea şi vocea fetiţei Orjen :
poalele lumii un bărbat simţind toate
— Maria Dragases !

Maria Dragases tresare, e goală şi goală se întoarce spre noi cu ochii închişi şi visîndu-şi lumea din pîntecul ei : o poftă nebună de viaţă şi o scîrbă nebună : lumea se strînge, se face pitică, ea se ghemuie, se destinde oftînd, se trezeşte : saliva din gura ei este acră şi rece, părul îi miroase a fier şi-a pucioasă : surîde ! :

•

Maria Dragases s-a trezit pe la orele şase în după-amiaza acelei duminici. Dormise o jumătate de oră şi acum, transpirată şi puţin buimacă sună din clopoţel. Vine o servitoare bătrînă, da, copiii dorm încă, cel mic, Constantin, a băut lapte şi-a adormit cu burta umflată în sus.

— Vreau şi eu lapte, Euphemia, spune Maria Dragases, clipeşte spre draperiile trase.

Euphemia îi aduce o cană cu lapte ; proptită-n perne, cu picioarele puţin desfăcute, Maria soarbe din cană, laptele e rece şi aducător de copii, îl simte aşa în burta ei albă şi netedă ca o faţă de pernă.

— Poţi să pleci, spune, mai soarbe o dată şi buza de sus i se mînjeşte cu lapte de capră.

•

În drum spre Maria Dragases, Orjen se opreşte la cîrciuma lui Evemon Notarades, obloanele sînt trase şi cîrciuma e goală la ora aceea. Lipăie cu picioarele goale pe duşumelele goale şi proaspăt spălate, pantofii, două botine-argintii cu şnururi ce strîng glezna strîns, îi are în mînă, dă cu ochii de chior, Evemon se holbează :

— Mi-e foame, spune Orjen şi din palma ei licăreşte stins un ţechin, pune ţechinul pe masă, Evemon se aşează cu curul pe scaun, priveşte şi spune :

— Eşti bogată, Orjen, priveşte moneda, părul ei roşu şi verde acum.

— Ce-ţi pasă ! spune Orjen, îşi aranjează pantofii pe masă spre stînga, îi împinge cu cotul.

Evemon Notarades îi aduce mîncare : brînză de capră şi pîine şi ceapă şi vin într-un clondir pîntecos şi rece, de pe clondir se preling broboane ca roua. Orjen mănîncă şi apoi bea sorbind pe-ndelete din burduhănosul clondir, îşi şterge fruntea cu mîna făcută căuş şi adoarme, îl visează pe Fric, figura lui cu gura căscată şi limba ieşindu-i de-o palmă-n afară. Evemon Notarades o mîngîie pe părul ei roşu şi verde, sughite privind-o.

•

Amiaza trecu astfel peste ei, poposi în odaia lui Tron, acesta îşi scrie raportul cu o pană de gîscă. Este în pielea goală şi trupu-i e plin de muşcăturile femeii ce zace tăcută sub baldachinul făcut dintr-o catifea verde şi voal, ea e Marion de L'Orme. El se ridică din jilţ, se scarpină cu pana în fund, apoi o înmoaie-n cerneală, scrie stînd în picioare, pe cur are cîteva bube aşa cum au púberii pe faţă, îşi pipăie bubele gînditor la ceea ce face. Marion se scoală alene şi fără vreun zgomot anume, îl sărută pe şira spinării sărată ; el spune :

— Am treabă acum, mai scrie, apoi se întoarce spre ea : ea are ţîţele răsucite spre subţiori şi pielea zgrumţuroasă pe umeri şi rece, o încalecă trîntind-o pe pat, ea îşi desface picioarele şi geme cu ochii mijiţi prefăcut şi-şi împinge curul în sus proptindu-se în călcîie :

•

Orjen se trezi despuiată în patul căpitanului de Corinth, Evemon Notarades, şi pe el îl văzu privind-o cum doarme, cum clipeşte din singurul lui ochi şi spunînd :

— Aş putea să te iau de nevastă de-acuma, Orjen, eşti femeie şi puful ţi-a mijit între pulpe !

— Aşa o fi, spune Orjen şi cască, îşi strînge picioarele şi se întoarce cu fundul la el.

— Eşti coaptă şi într-o zi un căpitan de Corinth nu va fi prea puţin pentru tine.

Orjen se sculă, îşi căută hainele care zăceau boţite sub fundul lui lenes şi gras, îl împunse cu un deget în piept şi ţîţele ei mici tresăriră, ea spuse :

— Este tîrziu şi am treabă, Maria Dragases mă aşteaptă, dacă nu-mi dai hainele o să-ţi pîrlesc barba de tap nătărău, se întoarse şi apucă luminarea care ardea într-o cană, luminînd încăperea cu obloanele trase, părul ei luci verde şi roşu, ţîţele ei împunseră aerul ca două cornişe : apropie luminarea de barba căpitanului de Corinth, el privi surîzînd flacăra pîlpîind rece şi albă, îşi întinse labele negre şi o săltă pe Orjen deasupra capului, ea se zbătu ca un peşte, luminarea îi căzu dintre degete, nimeri în capul lui Notarades, unde se stinse sfîrîind, apoi alunecă pe podea.

•

Duminica se scurge aşa sub tălpile lor, ţesută din ore şi pofte.

•

La ora patru din după-amiaza aceea, Giacomo Minotto, prevedorul oraşului Mothoni, îşi bea a şasea sticlă cu vin şi se scobeşte în nas transpirînd din belşug. Este gras şi ciupit de vărsat pe pometi, se plictiseşte şi ar vrea să mai dea un decret care ar împinge lumea-nainte, despre găinile cu curul golaş şi care fac trei ouă pe zi, cum să fie ele crescute, felul şi chipul, găinile astea galeze îi macină fericit vremea, toţi grecii vor creşte aceste găini începînd din vara aceasta, şi vremurile mai grele, războiul şi foametea şi asediul, întîmpinate vor fi cum se cuvine : îşi toarnă şi bea. Sună din clopot şi mai cere o sticlă, a şaptea pe ziua de astăzi, i-o aduce Apostolo Zeno, cel cu nasul ca un cîrnat atîrnîndu-i în gură. Apostolo pune sticla pe masă, îşi suge mucii şi tace.

— Stai jos, spune Minotto, şi scrie !

Îşi dictează decretul prin care, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, toţi grecii vor creşte găini ouătoare din cele fără pene pe fund, numite galeze. Zeno scrie grăbit şi îşi muşcă nasul cu dinţii gălbui şi întorşi înafară. Baţele-i curg pe hîrtie, se amestecă cu cerneala. Termină şi întreabă :

— Mai aveţi vreo nevoie cu mine ?

— Să-ţi văd bucile, comandă Minotto, se-aşezară-ntr-o rînă.

Supus, Zeno îşi lasă nădragii în vine şi se întoarce cu curul spre cel ce priveşte. Bucile îi sînt slabe şi cenuşii şi gălbui înspre şale, din gaura lor iese un smoc de păr lung de un cot.

— Văd că n-a mai crescut, constată Minotto, apucă de smoc şi trage de el. Zeno scapă un vînt puturos şi verde. Ai mîncat varză, spune Minotto, şi salam din carne de capră.

— Aşa e, îşi clatină capul Zeno.

Primeşte apoi poruncă să-şi tragă nădragii şi să deschidă obloanele :

— Potriveşte-mi luneta spre ferestrele Mariei Dragases.

Sînt trase obloanele şi luneta se-ntinde spre cea care, în pat, îşi face siesta şi somnul.

— E acolo ? întreabă Minotto şi Zeno îşi scutură şalele şi priveşte uitînd de stăpîn, coboară lentilele înspre pulpele ei, întinde mîna şi degetele i se agită prin aer, rîcîie zidul, tencuiala i se înfige sub unghii.

— I-acolo, spune şi-şi pipăie nasul cu limba şi se scarpină-n cap şi apoi între buci :

(Fragmente din romanul Fric)

promoția '90

florian filip

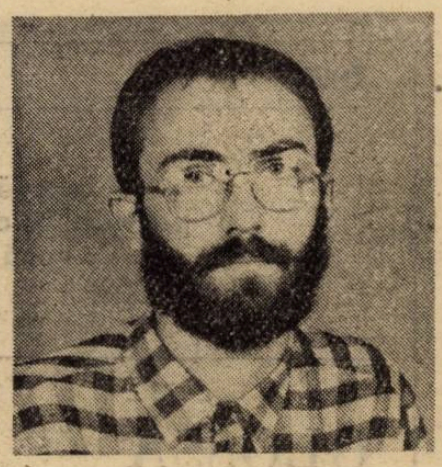

CATEGORIA I, CU DUȘ

Într-adevăr, vremea era destul de ciufută, asta a confirmat-o și vocea care-a venit de sus, probabil de la balconul de deasupra: „uite, bă, seara e soare ! fir-ar mă-sa a dracului !" Nela s-a gîndit în treacăt că tipul care comentează are perfectă dreptate și, fără să slăbească o clipă din concentrarea cu care-și smulgea firele de păr rămase pe picioare după epilat, a murmurat : „mda". A așezat penseta pe brațul șezlongului, și-a umflat obrajii cu aer într-atît încît nici n-ai fi zis că în mod normal are o figură de sfîntă greu încercată de postul negru, apoi a oftat lung și-a-nceput să-și mîngîie grijuliu pulpele. Buburuzele roz nu arătau tocmai apetisant, un fel de pojar acolo. „Ai zis ceva ?", s-a auzit glasul Pușei, dar, pînă să-i răspundă sau măcar pînă să clatine din cap că nu, cealaltă se adîncise din nou în studierea revistei de modă pe care le-o împrumutase vecina de cameră și pe care trona mare, impozant, scrisă cu un roșu fosforescent, inscripția : OTTO. S-a ridicat leneș în picioare și a aruncat o privire peste balustrada balconului. Aceeași imagine. Plopi, mulți plopi legănîndu-se ametiți, acoperișurile smolite ale restaurantului de la parter, sticle sparte pe deasupra, chiștoace de toate dimensiunile și mărcile, scursuri ruginii, un șlap rupt, flacoane cosmetice greu de identificat aruncate toate cîndva, în negura timpului, de mîinile ferme sau ezitante ale cine știe căror turiști — străini ?, autohtoni ?, asta numai Cel de sus ar putea avea în evidență — oricum, obiecte ale nimănui, sîrme, frunze, bucăți mototolite de ziar, iar în aer, ca fulgii de zăpadă, pufi purtați haotic de vînt, norocuri. „Tot nu vrea să se-ncălzească, fato ! Își bate joc de noi, să vezi ce-o să rîdă proștii ăia, Marian cu Gigi, ăia, cu strîmbu' ăla de Nichi, cînd ne-om întoarce la serviciu. Eee, că mult îmi pasă mie că ne-am luat bilete și nu ne-am bronzat deloc ! Pirț !" Se răsuci, o ocoli pe Pușa care-i încadra mișcările buzelor c-o căutătură fixă, îi trecu degetele prin păr, intră în cameră. Pușa rămase statuie, o tresărire nu i se citea pe chip, după direcția în care i se duceau privirile s-ar fi zis că vînzoleala norilor a acaparat-o cu totul. Dintr-odată capul îi intră într-un fel de trepidație, pe verticală, o bîțîială din ce în ce mai întețită care dură secunde bune, pînă cînd bărbia înțepeni brusc, iar ritmul unei melodii se ivi pe gura întredeschisă. Tocmai ajunsese la paragraful hărăzit costumelor de baie, un paragraf destul de interesant, din toate punctele de vedere, cînd din cameră tîșni întrebarea : „unde-i, dragă, sticluța aia de spirt, o caut de-nnebunesc ?!" „Vezi și tu p-acolo, tre' să fie...", replică Pușa, dar nu-și trădă cu nimic închipuirea care-o încerca. Costum întreg, negru, cu sînii roșii în degradé spre buric, 'ai de capu' meu cum m-ar prinde, uuufff !

După cîteva minute, triumfătoare, Nela-și făcu apariția în prag. Mișcă din nas, ceva între zîmbet și maimuțăreală, clatină sticla în dreptul urechii, o aruncă în poala celeilalte și se tolăni în șezlongul care încerca să te convingă că te afli undeva în preajma mării. Dungile în culorile curcubeului cel puțin. Își sprijini picioarele de măsuța care le despărțea, depărtate, ușor îndoite din genunchi. Cu palmele trecu pe deasupra lor într-un gest voit sugestiv. Instantaneu, Pușa își recăpătă expresia crispată de mai înainte. Maxilarele i se întăriră, piatră curată. „Ttț, ești culmea ! Hai, tu, dă-mi cu spirt pe picioare, nu vezi cum arăt ?! Mai lasă revista aia, mă ia cu dureri de cap cînd te văd, povestește și tu ceva că mor de plictiseală ! Zi ceva care-ți place dacă tot nu e de plajă, fir-ar a naibii ! Mori tu de revistă, eeh poftim !"

Adică ce să zică ? Turnă spirt în palma făcută căuș, încetișor, să nu dea pe lîngă. A dracu' Nela asta, schiloadă cum e și ce picioare poa'să aibe ! Freca cu grijă, molatec, ce dumnezeu să povestească ? Nela : mmm mmm, mmmhhh... Ținea ochii închiși, capul într-o parte, căzut, îi tremura încet pielea de pe gît.

„Știi cînd am avut eu măseaua aia umflată ? Imposibil să nu știi... Hai că m-ai văzut... Era cevaaa..., mi-era și rușine să dau ochii cu lumea, noroc cu șefa că mi-a semnat medicalu'. Dragă, asta de lîngă caninu' de sus, hai, mă Nela, amintește-ți, acu' vreo lună, de ziua lu' Gigi, cînd ai venit tu la mine să-ți dau banii pentru cadou și ți i-am aruncat pe geam." Nela se-mbățoșase deja, nu-i mai ardea de gîngurit, doar o dată, scurt încuviințînd din gene, nici măcar nu catadicsi să-și miște tot capul. „Am o carie la ea de rămîi tîmpită, nu știu, mi-e o frică de dentiștii ăștia... Pe cuvînt, nu, mor cînd aud de ei. Da, fată, și nu-ș ce naiba am făcut, m-o fi tras, habar n-am, da' s-a făcut cît pumnu', nu ceva obișnuit, eraaa.... Mama zicea că se duce la creier și aia sînt. Cică o cunoștea ea pe una din Cartieru' nou, care fusese colegă cu ea la cofetărie, așa, și asta păți-se la fel, stătuse și ca muta pînă n-au mai avut ăștia ce face și au dus-o la București s-o opereze la cap. Femeia..., na, ghinion, dragă, să te taie la cap pentru o măsea. Se-ntîmplă niște treburi... Și-ți ziceam de asta a mea, se suise infecția pîn-la ochi, arătam de parcă mă bătuse careva. Îmi venea să plîng întruna. Nela, mă Nela, nu m-ai fi cunoscut, eu-ți zic ! Abia mai țineam ochiu' deschis. Știi..." „Stai, stai puțin, da' tu nu luai nimic, nu comprese ?", o întrerupse cealaltă. Pușa tresări, se încruntă iarăși, avea un tic sau, mă rog, cum spunea unchiul ei, pictorul, cîteodată părea speriată de bombe. „Eee, nu luam nimic, luam, normal că luam, doar nu-s de la țară. Am luat, tu, și algocalmine și biseptoale, îmi făcea mama ceai de mușețel. Auzi idee : nu luam nimic ! Hai, mă Nela ! Da' degeaba, știi ce-i aia ?, degeaba. Mă durea de tîmpeam și se umfla incontinuu. Măcar dacă m-ar fi durut numai, da' arătam groaznic. Aoleu, fată, îmi venea să sar pe fereastră sau să mă pun în fața trenului cînd mă uitam în oglindă ! Taică-miu făcea că-mi umflă și ochiu' celălalt dacă nu mă potolesc. Mare lucru, îl deranja pe el că mă chinui eu ! I-am și zis : măi tată, matale nu ești sănătos ?! Nu, că el cică nu mai rezistă cu smiorcăielile alea și mă pocnește dacă nu tac. Nu cred că era băut, da' îi intrase un ardei iute-n fund, m-ar fi bătut, fată, dacă nu-l trimetea mama după tanti Corina. Aia din blocul de vizavi, care e soră la maternitate." În nara stîngă a Nelei tocmai se cuibărise un puf zdravăn de plop, dar, cu toate că se scobea de zor, cu arătătorul virît înăuntru pînă la a doua falangă, nu rată ocazia să se intereseze : „care, moașa aia grasă care a fost și la cumnată-mea?" „Îhî aia, tanti Corina... Ce... se-nserase deja cînd a venit. Mi-a pus o compresă cu alcool medicinal, o chestie așa, cu un plastic și-un fular legat în vîrfu' capului și s-a așezat cu mama în sufragerie, la o cafea. Zicea că vrea să mă urmărească cum evoluez. Au stat ele cam o oră, au discutat de afacerea aia cu furtu' de la supermagazin, cunoștea ea pe un contabil și ne-a dat și nouă ceva amănunte. Măseaua mă mai lăsase, ce, păi te cruceai dacă auzeai cum au reușit țiganii ăia să intre. Mă mai gîdila, niște-nțepături cînd dădeam cu limba. Eram precisă că e spre bine. Nici nu concepeam, păi și uitasem de durere aproape... Nela, cînd mi-a dat fularu' jos am văzut-o cum se-nverzește, a țipat, da' a țipat nu s-a jucat, cum e ea mare, grăsună, m-am speriat ca altă aia, mi s-au fleoșcăit picioarele. Domnu' Amariei, face, repede, chemați pe cineva c-o mașină că n-am mai pomenit ! Repede ! Fată, m-am lăsat pe fotoliu, gata, mor, numai colega aia a lu' maică-mea îmi umbla prin minte, aia cu operația... Parcă-mi atîrna o gogoașă de obraz, pfaaa..., așa o chestie... Și tata cum a fugit, nu-i mai ardea de cafteală, în picioarele goale, în maieu, direct pe scări, la patru, la vecinu', să-l roage de mașină." Plici !!! Palmele Nelei plesnite una de alta adică : „mă, și tu să nu mă suni pe mine... Păi nu zburam eu cu tata, și-a scos-o din service de la sfîrșitul lu' mai. Mă, Pușa, mă..." Probabil că Pușa nu se așteptase la remarca celeilalte, care acum renunțase să mai stea lungită, se săltase cu coatele pe genunchi, cu bărbia sprijinită în palme. N-o luă în seamă, tăie aerul cu o mișcare largă a mîinii. „Să vezi acolo, la orășenesc, beznă, dormeau ca porcii, tata-i tot dădea cu vecinu' că tre' să fie cineva, nu se poate. S-au pus pe claxonat pînă s-a aprins la parter o lumină și-a apărut unu', un moș nenorocit, că ce paștele mă-sii facem, că-i sculăm bolnavii, ce, sîntem pe cîmp, ne e dor de sectorist, ce dracu' avem ? Nu sufla nimeni o vorbă, zău, fată, nici tanti Corina. A șoșotit ea ceva, că-l știe, da' e nebun și e pericol, mai bine să nu-l întărîtăm. În fine, m-au băgat, dragă, într-o cameră acolo, cabinet, ce era și m-au așezat pe-un scaun. Era una la vreo cinzeșcinci de ani, o cotoroanță cu niște ochelari cretini, parcă era buîniță, pe cuvînt. Tot bombănea și-și căuta ceva printre fierătaniile alea ale lor. Îmi venea să mă tăvălesc pe jos, fată. Ca o cîrpă eram, zău. Mamă, cînd am văzut-o că pune pînă pe chestia aia ca o linguriță, n-am mai putut, am prins-o de braț, ooohhh... Atunci l-a chemat pe paznicu' ăla ramolit, ăla cu claxonatu' și a zbierat la el să mă țină de cap. Nu, da' m-am zbătut, nu puteam, tu, s-o las să mă nenorocească, numai cînd îi vedeam moaca... S-a oprit ea, s-a chiorît la mine și-mi zice : dumneata, după cum te manifești, precis ai vreo afecțiune cu inima, ești cardiacă, duduie. Nesimțită, tu, zău, să mă facă cardiacă ! Hi, hi, hi, hoașca aia ordinară, cardiacă, mă, texte pe ea ! Zice: nu-ți mai fac injecție. Mă doare-n fund de injecția ta, m-am gîndit și tocmai cînd mă bucuram c-am scăpat, îmi înfige, fată, fii atentă aici, Nela, că nu te mint, o treabă așa, cu un cîrlig în vîrf și-ncepe să tragă de gingia mea. Pe urmă habar n-am ce-a mai fost, am urlat cît am putut, am simțit un gust scîrbos că-mi umple gura și m-am dus, fi-fiu,, m-am dus, am leșinat", Pușaaa, hai, măi, chiar să leșini ?!", se auzi glasul Nelei pe deasupra melodiei indiene care urca de la restaurant. „Da, dragă, ce vroiai să fac, m-au trezit cu apă, cu palme... ia stai ascultă !, bate cineva la ușă, nu ?" Nela își retrase speriată degetul pe care-l ținea între dinți, scuipă delicat într-o parte bucățele de unghie, dădu un vînt ușii de la balcon și se-ntinse înspre cameră. „Ahă, da, da, du-te tu și deschide !" Își aranjă în grabă părul, cîteva șuvițe aruncate răzleț, șic, se lungi iarăși în șezlong, cu picioarele întinse pe măsuță. Tricoul larg îl lăsă cam alandala, cu decolteul nu tocmai potrivit pentru a acoperi sînii. Auzi limpede vocea lui Sandu, chelnerul de jos, închise ochii și se lăsă pradă razelor rahitice ale soarelui. „Săru' mîna, săru' mîna ! Ce fac fetele ?" Ridică din sprîncene ca și cum ar fi fost complet uluită, mișcă din nas, ceva între zîmbet și maimuțăreală. „Uite, tocmai terminam ceva de povestit... Așa, Nela, și mi-au turnat un kil de apă..." Din șezlong se înălță, un rîs drăgălaș : „las-o naibii de măsea ! sîntem la mare, mă Pușa !" Mișcă din nas ceva între zîmbet și maimuțăreală. Sandu : „ce credeți c-avem diseară, ăăă? Ia ghiciți, ăăă ? Șnițel parizian... Eee, eee ?! Ca lumea, ăăă ?"

NOROCUL

Sau atunci cînd plecase cu un prieten din blocul de alături, într-o amiază, n-avea nici zece ani, se plictisea, strada era pustie, se duseseră la grădiniță, unde fratele ăluia onora grupa mare. Mîncau biscuiți, rontăiau la ei ca să-și găsească o ocupație, asta pînă au traversat curtea școlii, cînd s-au săturat de gustul ăla făinos și fără nici un dumnezeu și s-au gîndit să-i arunce. Erau pe maidanul plin de buruieni de sub ferestrele laboratorului de biologie, ocoleau bălțile fără să le prea ia în seamă, discutau despre un film care rulase la cinematograful din piață cu cîteva săptămîni în urmă. În rahatul de cîine călcase amicul lui, Luigi îl chema, nu era țigan, mai curînd măsa fusese amorezată de vreun cîntăreț italian atunci cînd îl botezase. Îl fleoșcăise zdravăn, se murdărise și pe tenișii, avea cultul tenișilor, altminteri, băiatul ăla, bă, zicea, ca să simți mingea ca lumea pe picior trebe neapărat să joci în teneși, în fine, înjura și el cum se pricepea mai bine dihania cît vițelul care abandonase pleasca pe lume. Pe atunci erau prea puștani ca să se suporte rîzînd unul de celălalt, arătau ca porcii probabil, nici el nu-și putea aminti cu exactitate, mă rog,, o imagine reconstruită logic și atîta tot. Ideea i-a venit lui, personajului principal, pe nume Andrei M., care, așa cum am spus, era copil în acea vreme. Adică ce-ar fi, mă nene, să mînjim noi biscuiții care ne-au mai rămas cu porcăria asta, să facem așa, un fel de senvișuri. În curtea școlii ieșiseră copiii de la semiinternat, băieții alergau după o minge spartă, fetele jucau „țară-țară, vrem ostași", profesoarele nu se zăreau, dar era imposibil să nu fie și ele pe acolo pe undeva, într-un loc mai însorit, croșetînd și trecînd în revistă meniurile casnice ale săptămînii. Știa foarte bine toate astea, avea semi-internatul în sînge, nici nu era nevoie să întoarcă capul și să privească, după strigăte și chirăituri putea să descrie tot ce se întîmpla în spatele lui. Era ora cînd începuseră să apară părinții, și el rămînea mai mereu pînă la acea oră, cinci-șase, ziua aia fusese o excepție, scăpase maică-sa mai devreme de la servici. Îi cunoștea pe toți, camarazii lui, oameni serioși cu care catapulta bucăți de pîine așezate pe capul fără dinți al furculiței și cu care slăbea șuruburile de la paturile pliante ale fetelor atunci cînd pedagogul ieșea pe culoar să fumeze. Ungea biscuiții tacticos, fără grabă, parcă îl gîdila un drac pe dinăuntru, lua cu un băț din resturile atît de naturale ale digestiei cîinelui și întindea cu grijă, puțin cîte puțin, pînă arăta totul cît mai credibil, aidoma cremei de la eugenii. Țipase o femeie care trecea pe poteca dintre bălți, ce idioțenie e chestia care-o fac ?, se dăduse la ei chiar, o femeie cu aspect de gospodină pursînge, de familistă împătimită, atît îi rămăsese în minte, mare, grasă, cu sacoșe în mîini. Nu izbutise să-i prindă, își obosise degeaba varicele ca să se aplece, întotdeauna însoțea în închipuire femeile din categoria asta cu părul și cu somptuoasele vene care le acoperă picioarele, o auzeau drăcuind undeva în urmă, la mai bine de o sută de metri. Erau pe terenul de fotbal deja, cronțăneau ostentativ în dinți biscuiții păstrați curați, evident cu bună știință, pe ceilalți îi ofereau cu larghețe în stînga și-n dreapta, calmi, liniștiți, ca pe cea mai firească faptă din lume, mai trăncăneau cu unul și cu altul, aiureli. Doar doi au poftit, oricum gustarea se împărțise numai cu un sfert de oră înainte, foamea nu era prea mare, totuși, ce era și gustarea cînd e vorba de stomacuri sănătoase ? Unul mai durduliu l-a hăpăit rapid și-a tulit-o după mingea care tocmai ajunsese în dreptul lor. N-a comentat în nici un fel, nici n-avea timp s-o facă, mișca din fund ca o văduvă la a doua tinerețe și tot lovea băsica de cauciuc care se-nvîrtea ca un ou. Celălalt, un tip absolut oarecare, cu cele mai mari strădanii și nu și-ar putea smulge din memorie despre el decît că avea o figură de tigaie turtită, nu juca, comenta, dădea sfaturi, așa că și-a permis să se așeze lîngă ei și să înghită destins vreo trei biscuiți. I-a și lăudat, dar asta fragmentar, pînă s-au auzit iarăși zbieretele femeii, ce faci, nenorocitule ? aruncă-i imediat !, doamne ce se întîmplă și pe lumea asta, era chiar maică-sa, adică grasa care-i studiase atent în timpul preparativelor. Copii fug întotdeauna iute, ba chiar sînt situații cînd fug admirabil, e un comentariu necesar, distant și care reușește să arunce o nuanță de onorabilitate asupra secundelor care le-au trebuit pentru a fi de cealaltă parte a gardului care împrejmuia terenurile. Adevărul e că omul împrumută diverse obiceiuri de la animalele din fauna patriei, fie ele sălbatice, fie domestice, n-are importanță, nu-i le alege, îi sînt date, probabil cineva hotărăște asta la modul : ia, bă, să-ți fie de c.., băiatul cu figură de tigaie turtită, spre exemplu, fusese hărăzit cu însușiri de cățîr. A venit la gard, le-a cerșit biscuiți, ei i-au dat, ce puteau s-o facă ? să-l refuze ?, îi înghițea aproape pe nemestecat în timp ce maică-sa căuta disperată să pună mîna pe el, urla, aruncă-i, boule, că au căcat pe ei ! aruncă-i cînd îți zic, dobitocule, animalule, tu-ți crucea mă-tii de copil ! aruncă-i, că te omor !, el îi mînca, le zîmbea complice, ei stăteau cu degetele agățate de plasa gardului, priveau, meciul de fotbal se oprise, femeia gîfîia, era mai roșie d cît un gogoșar, off, uuu..., tu-ți copilu' mă-tii, pun eu mîna pe tine, scuipă, mă boule, nu-nghiți ! Pedagogul apăruse și el, venea agale, ca un tip versat, se scărpina după ureche, pufăia țigara din colțul buzelor, una din profesoare lăsase croșetatul, se-ntepenise în picioare, cu mîinile-n șolduri, privea de la depărtare, ce pricepea și ce nu treaba ei, celelalte lucrau în continuare, două pe față, două pe dos, două pe față două pe dos.

În curînd
NOUĂZECI
supliment de direcție al revistei „Luceafărul", dedicat scriitorilor tineri.
Apare lunar în 12 pagini.

eseu

Drumul şi poteca
(schiţa unei opţiuni)

În volumul de memorialistică „Însemnări de drum" (Ed. Sport-turism, 1983), Ion Petrovici disociază, la nivelul semnificaţiei psihologice, d r u m u l de p o t e c ă. Drumul este **privit cu o îngăduinţă rece**, acceptat doar ca utilă inexpresivitate derivată exclusiv din nevoia prozaică a unei f u n c ţ i i. El ar fi lipsit de mister, fără metafizică şi nul sub raportul impactului psihologic. **Poteca, din contră,** este „intim legată(e) de sentimentele umane în revărsarea lor iniţială" reprezentînd „o grafică a simţirii omeneşti...". Opţiunea se desprinde limpede : **poteca** are toate datele unei umanităţi integre şi nealterate pe cînd **drumul** e doar un aditiv artificial. Eliminînd din cele două noţiuni înţelesul strict peisagistic, aşa cum autorul însuşi o face, şi încercînd a le situa ca modalităţi tipice de orientare a spiritului, ipoteza lui Petrovici este fundamental falsă.

Poteca nu este decît o intervenţie de primă instanţă în natură, un răspuns primar la solicitări netipice. Prin ea omul intră într-o relaţie aleatorie şi superficială cu mediul. Natura este folosită ingenuu şi nu luată în stăpînire. Poteca este ipostaza unei reacţii spontane, expresia topografică nemijlocită a instinctului de conservare, la îndemîna omului şi animalelor deopotrivă. Fiind nespecifică ea rămîne fixată pentru totdeauna în marginal şi nu duce nicăieri sau, în cel mai bun caz, duce la limanuri anodine — liant fragil între adăpost şi sursa de hrană ori de apă. Este o realitate închisă, exprimă nevoia de primă instanţă a individului şi, prin excesiva mărginire, ratează generalul şi chiar exponenţialul. Poteca nu poate elimina obstacole pe care natura i le pune în cale, ea le ocoleşte ; de aici şi evolutia meandrică, întîmplătoare, semn al unei instinctuale adaptabilităţi şi nu al unei deliberări reflexive. Ea nu este niciodată emblema **umanităţii** ci întotdeauna a omului efemer intrînd ea însăşi sub specia efemerului. Vitalitatea noţiunii o ameninţă permanent cu destructia şi ea nu poate exprima, în planul general al spiritului, mai mult decît o efuziune romanţioasă. Iar oricine ar încerca să găsească în p o t e c ă temeiul unui demers cultural va fi victima inevitabilă a unei orgolioase prezumţii. Vîrful muntelui, spre care poteca urcă, sau albia riului spre care coboară, nu vor putea lansa spre lume decît ecouri stinse şi irelevante. Recluziunea, fuga de spaţiul deschis, invocarea protectoare a umbrei montane (care introduce şi ideea unui comportament uman nu foarte limpede), par a fi singurele caracteristici ale **potecii.** Realizînd insuficienţa acesteia, caracterul ei restrictiv şi provincial, omul a recurs la o nouă soluţie, expresia unei limpezi conştiinţe de sine : **drumul,** şoseaua. D r u m u l iese din categoria imprevizibilului şi devine actul concret al unei deliberări. El implică nu doar o deschidere spaţială ci şi una morală, a omului spre umanitate, fiind semnul unei solidarităţi specifice, al unei superioare comuniuni. Drumul leagă muntele de cîmpie, dealul de fluviu, pămîntul de apă. Marile aşezări umane, indiferent de spaţiul geografic în care vieţuiesc, sînt **legate** între ele prin d r u m u r i şi nu prin p o t e c i, drumul devenind astfel un „limbaj", un sistem de comunicare şi nu un simplu accident peisagistic sau semn suficient sieşi al simplei adaptări primare. El supune natura, o ia în posesie, o modifică fără a o distruge infuzînd în ea sensuri pe care doar o înaltă raţiune specifică le poate propune şi tot ea le poate recepta. Depăşind conotaţia egoistă a potecii drumul se înscrie polemic faţă de aceasta şi se adresează nu individului singular ci Omului însuşi. Cine va încerca vreodată să determine statutul omului social în istorie are obligaţia elementară de a recurge la d r u m ca la un reper de primă importanţă. Drumul se constituie, astfel, într-un prag al civilizaţiei. Din această perspectivă arheologia ne oferă astăzi o lecţie esenţială : nu s-a păstrat nici o potecă a popoarelor barbare dar s-au păstrat cu prisosinţă d r u m u r i ale popoarelor civilizate care sînt deopotrivă căi spirituale şi vestigii peisagistice. Edificatoare, din această perspectivă, sînt viae-le romane ale căror urme se regăsesc pe o întinsă arie geografică nu ca semne ale unor provinciale abisalităţi ci ca embleme majore ale raţiunii, fie ea şi „inginerească" şi „poruncită(e) de interese foarte terre á terre".

Pavel Şuşară

haiku

În cană
pe suprafaţa ceaiului
o nouă zi apare !

GLOSSĂ

Ploaia pe cîmp / şi greierii — / îi-e frică, eşti liniştit...

Totuşi ploaia şi sunetele greierului... Fanatismul absolut al naturii. Scalp al unui univers pe care nu-l pot înţelege. Îmi mişc degetele ca pentru a para într-o luptă invizibilă.

☆

Un sunet care înconjoară carotida. Cîteva distanţe la care trebuie să-ţi cobori trupul. Umbrele prietenilor străvechi în memorie : o veche pălărie, un bol sclipitor, o rădaşcă oprită pe-o piatră. Deriziune a ceea ce stii că era odinioară **altfel.** Nu e nimeni : doar noi, cei cu cinci degete la mîini şi cu ochi acoperiti de pleoape. Nu e nimeni : doar purtătorii de viaţă ai morţii.

☆

Dacă pămîntul ar începe să reverse ploaia în spaţiu ,să redea universului ploaia pe care a primit-o şi, ca un nor imens, compact, ultrasensibil, să asigure circuitul apei în sistemul nostru galactic — să fie un fel de soare al ploii — probabil că oamenii s-ar transforma de la sine în fiinţe sau plante acvatice, fluide, colorate, perfide dar necuvîntătoare. O, în sfîrşit, cel puţin necuvîntătoare ! Pentru că în lipsa cuvîntului, care girează durata şi stabilitatea, schimbările, oricît de abjecte ar fi ele, devin naturale ca vîntul, ca apa.

☆

Flori de cîmp într-un ceainic de porţelan. Sunetele greierului bruiează ploaia. E absurd ca greierii să cînte altcum decît în liniştе. Îmi vine să ies afară pe fereastră şi să ţip. Ori greierii să înceteze, ori ploaia să stea. Sau, în chiar clipa asta, să mor.

☆

Cîte elemente naturale poate cumula un acelaşi punct spaţio-temporal ? Ploaia, cînd de greieri, cutremur, trăznet, curcubeu, erupţie vulcanică, etc. Există un punct-iov al universului ?

☆

Greierii se-aud mai tare decît ploaia. Ei par mereu aici, undeva, prin casă, prin colţuri nebănuite. În timp ce ploaia e mereu după ziduri dincolo de terasă ,pe poteca ce coboară în luncă, pe malul riului, spărgînd cu pietricele invizibile suprafaţa apei.

☆

Greierii îţi ţiuie-n ureche, în timp ce ploaia îţi descurajează trupul, îţi înmoaie nervii, te atrage într-o reţea sepulcrală. În acest dialog (însoţit pentru mine) greierii ţin partea spiritului, ploii nerăminîndu-i decît o vagă aură ca aceea a unei materii privilegiate (mucegai fosforescent).

☆

Galbul sunetului de greier.
Pedeapsa zidului dincolo de care se aude ploaia.
Tristeţe descompusă : nimicul pregătit pentru viitoarea splendoare.

★

Resursele unei tot mai îndepărtări : o ureche pentru ploaie, o alta pentru greieri.

☆

Şi iarăşi, plescăitul ploii pe terasă, în întuneric, în depărtarea care moare şi învie. Te vei întîlni cu prietenii : mîine, poimîine, o viaţă întreagă Vei stringe, poimîine, o viaţă întreagă greieri. Vei deschide palma, vei întinde degetele. Sssst ! numerele universului fac în clipa asta rocada.

Constantin Abăluţă

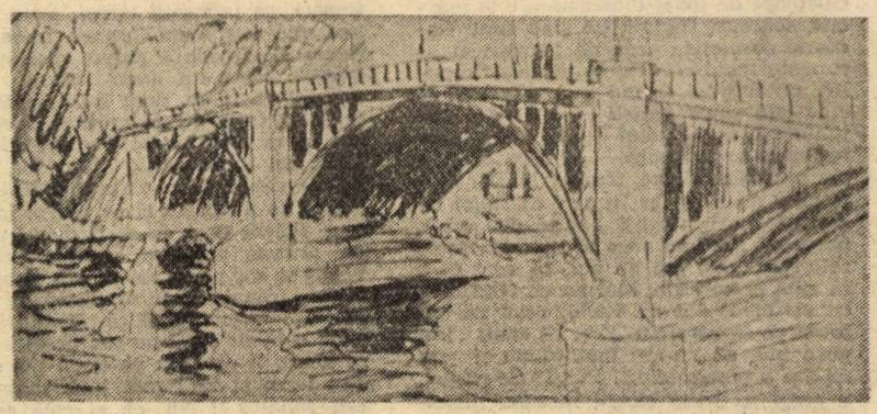

ligia holuţă

exilul şi împărăţia

întuneric
întuneric deschis
coamă de ochi radianţi — tu
cum suporţi durerea
sîngele propriu ?

azi
mi-am auzit un foşnet al inimii
un suflu nevindecabil —
„şi fiecare sîntem un altul"

ascult
o muzică blîndă
prin gratiile împletite ale mîinilor

poate că acum
„prăpastia se ridică pe vîrfuri"

timpan

sechestrat
în oraşul
uşor înclinat
sub vînt

în loc de „bună seara"

un scurt mîrîit
cu vocea bătrîneţii
vocea neagră
vocea din mantie

drumuri nocturne prin cameră
în jurul florii de levănţică

insomnia agilă
pleoapele
uşoare
ca macii

să strecor printre gratii
încă o frunză

mai înţeleg
doar
limba/ploii/lui Pound

solo

frumuseţea trece
din tăiş în tăiş

(„fără violenţă...")

— descos mînecile
porumbeilor
ridic statuilor
ceaţa de pe umeri
o-nfăşor
în jurul gîtului
de lebădă
al acestei dimineţi

îmi petrec ziua
în fereastră
deasupra lumii

viaţa se mişcă lent
trebuie să smulg mereu de pe lucruri
aceeaşi pînză a ochilor negri

— mă privesc

am obrazul scris
pînă în cele mai mici amănunte

limită

ating prin crengi
cenuşiul norilor
ochiul plîns
al oraşului

— un amurg după celălalt —

şi partea nopţii
violenţa fără sunet
a frigului

scrisul tău
îngropat
în gloria
aspră

în singurătatea dorinţei...

mise-en-abîme

cînd — după nopţi şi nopţi — dau
la o parte
ţesutul putrezit al memoriei

apari tu
vastitate calmă

însă mai singură decît ultima
nuanţă din creier

...poate doar faţa acoperită cu
mărunte flori
a unui orb

înfrînt orgoliu / înfrîntă milă

în zori în amurg

pun tîmpla grea
pe lemnul blînd —

— va-nflori ? —

mîna închisă
are forma unui cap embrionar
— lumina modelează un chip liber —
„aproape o orbire"

amintindu-mi,
deschid noaptea cu Hamlet :
aici doarme o frunză de plop încă verde

— un fluid care se opune —

şi totu-i misterios
din nou inocent

Măreția anonimatului

Multe culturi își au petele lor albe, teritorii prea puțin cunoscute sau abandonate în conul de umbră al „monștrilor sacri". Cine își mai apleacă astăzi ochiul studios asupra lui Marlowe a cărui nesansă a fost că a trăit în același secol cu Shakespeare ? Sau, cine se mai gîndește la Bramante ori Bruneleschi cînd opera (amintirea) lor dăinuie copleșită de personalitatea lui Leonardo ? Păstrînd proporțiile, pictura românească ne mai relevă și astăzi bucuriile unor descoperiri tîrzii, timpul fiind și în acest caz arbitrul infailibil al valorilor adevărate, dincolo de cenzurile uitării, nepăsării și ignoranței. **Gheorghe Ionescu**, artistul aproape nonagenar de care ne ocupăm în rîndurile de față, face parte din această categorie a marilor destine nedreptățite de recunoștința publică a contemporanilor.

Existența lui artistică este un miracol născut din duhul nobiliar al discreției cu care și-a trăit clipele ființa lui biologică. O făptură auereolată de nemărginita lumină a împăcării cu tot ce-i de la Dumnezeu lăsat. Un om solidar cu fiece fibră a universului în care viețuiește, pătrunzîndu-l, încredințîndu-i-se cu patimă religioasă pînă la a-i desluși esențele și eternitatea, iată simpla filosofie pe care artistul a așezat-o la temelia operei sale. Pictura și acuarelele sale refac în segmente de o impresionantă precizie și austeritate a mijloacelor stilistice acest **continuu dialog interogativ**, pe care artistul a înțeles să-l poarte cu divinitatea prin ambasada ei cea mai autorizată și omniprezentă — **natura mater**. Gheorghe Ionescu face parte din acea rară speță de oameni, care niciodată nu pot fi singuri și nicăieri. Celulă vie a universului, el se simte plămadă din plămada atotcuprinzătoare și semnul deplin al acestei conștiințe de sine ni-l indică forța de pătrundere și sintetizare a gestului său contemplativ. Nu de o ipostaziere de tip poetic este vorba în cazul său, ci de o percepere intens sensibilă a realului. Ca și cum, în demersul lui creator, artistul se regăsește pe sine la infinit, bucată cu bucată, **autoportretul niciodată încheiat al sinelui** oglindit în polimorfia alcătuire a matricei universale.

Nu întîmplător, pictorul își vădește măiestria cu osebire în **peisaj** și în **autoportret**. În acestea din urmă, este remarcabilă intuiția versatilă cu care transcrie în culoare și, mai cu seamă, în notația detaliilor atitudinale, conglomeratul vibratil al lumilor interioare. Este, în această secțiune a operei pictorului de care ne ocupăm, o exemplară dezvoltare a lecției marilor săi înaintași — Andreescu și Luchian —, în a căror descendență se situează fără nici un complex. De altfel, Gheorghe Ionescu este depozitarul unei ireproșabile retorici picturale, bazate pe solida sa școală artistică și pe exercițiul neîncetat al ochiului, direct în natură sau în contact solitar cu simfonica armonie a formelor de care se lasă înconjurat.

Peisagistica lui Gheorghe Ionescu se distinge prin puritatea culorilor, prin calma lor juxtapunere în acorduri de o cuceritoare simplitate și frumusețe. E greu de spus dacă natura, în secvențele cercetate de ochiul sensibil al pictorului, deține prin ea însăși argumentele picturalității concentrate ce ne impresionează într-atît, sau artistul operează asupra realului sublimîndu-l în forme ideale, emblematice. Oricum, contactul privitorului cu un asemenea univers, dominat de încîntătoare armonii lăuntrice, estompează dilema obișnuită ce pune în cumpănă imaginile realului și amăgitoarea poetică a imaginarului. În pictura lui Gheorghe Ionescu aceste limite dispar în densa atmosferă, rafinat spiritualizată, ce învăluie fiecare tablou. Un transfer sensibil de impresii optice și afective este sesizabil în compozițiile artistului, fără efort, ceea ce conferă picturii sale o comunicabilitate cordială și neîngrădită.

Opera sa, puțin cunoscută de marele public, își are locul cuvenit în muzeele și colecțiile importante ale țării. Foarte posibil ca în anii ce vin, pînzele de acest mare artist să dobîndească audiența pe care o merită. Pentru că viziunea plastică a pictorului urmînd cu consecvență (și fără emfază) „dulcele stil clasic", cum ar spune poetul, reușește să întrunească, prin particularitățile paletei sale cromatice, atributele sensibilității contemporane, atît de avidă de pacea adîncă și răscolitoare a rostirilor esențiale. Din vast-luminosul imperiu al solitudinii sale, pictorul Gheorghe Ionescu ne îmbie să sorbim din fîntîna cu apă vie a bucuriei de a ne redescoperi în fiecare dintre minunile care ne înconjoară, dar pe care în mod atît de indiferent le numim uneori „natură".

Corneliu Antim

Sing și play

Englezii numesc **sing** cîntarea vocală și **play** pe cea instrumentală. Italienii, făcînd aceeași distincție, au piese **da cantare** și **da suonare**. Românii, și-aici poate fi făcut un studiu lingvistic sau chiar sociologic, spun **a cînta**. Simplificare sau recurs la istorie ? La începuturile ei, la starea inițială, de puritate, ce-a aparținut vocalității ? Îmi este greu să dau un răspuns, chiar dacă el ar putea fi unul foarte simplu și, într-un anume sens, ar ține de pragmatic. N-a existat, nu există decît cîntecul.

Unul din celebrii frați Petreuș ne-a explicat de ce ține chitara în poziție verticală. La nunți, botezuri, spre biserică, gîtul instrumentului, în poziția clasică, ar fi incomodat lumea. Simplu. Și adaugă : „armonia a venit pe urmă". Să ne întoarcem puțin în secolul XV. Încă dinaintea Renașterii instrumentele **dublau** vocile corului. „Spectacolul", trecerea de la cîntul individual la cel de grup, trebuia să fie mai penetrant. O problemă de acustică, deci. E doar o ipoteză : instrumentul s-a alăturat vocii pentru a o pune mai bine în evidență, pentru a-i suplini limitele (ambitus, dinamică).

Și totuși raportul dintre sing și play nu poate fi redus la atît. În ecuație trebuiesc introduse formele muzicale, stilurile, dezvoltarea instrumentelor și a tehnicii lor, fapt ce-a dus într-o oarecare măsură la „corodarea" vocalității, la o aparentă, totuși, „autonomie" a lui **play**. Trecerea la formele mari, sonată, simfonie nu putea fi făcută în cadrele lui sing. Complicarea liniei melodice în muzica începutului de secol XX, deci maxima sa „instrumentalizare", a arătat însă „rezistența" vocalului. **Wozzek**-ul lui Berg, **Oedip**-ul enescian, scurtele dar foarte dificilele piese ale lui Webern o probează. „Nostalgia" cîntului e permanentă.

Ar fi interesantă, cred, și o analiză mai detaliată a „împrumuturilor" între cele două sfere. Madrigalul, de exemplu, caută sunetul „alb", „pur", nonvibrant, atipic vocii. Unele tehnici moderne sugerează că instrumentul e o prelungire a lui sing (șoapta în instrument, cuvîntul chiar, anumite glissando-uri etc.).

În schimb, simplificarea vocală în exces a unor stiluri de muzică ușoară lasă în prim plan ritmul și sintetizatorul cu, ce-i drept, multiplele sale posibilități timbrale. Sing pare-a se fi rătăcit în pădurea electronică a unui play atotputernic. „Invazia" vizualului, „demonismul" gratuit sînt și ele descurajante. Vom ajunge cîndva să uităm că nu există decît cîntecul ? Iată doar unul din serioasele motive ce ne obligă nu numai să conservăm folclorul, ci și să-l întoarcem pe cel „actual", cît mai e posibil, în vechea lui matcă.

Am asistat la examenul pentru clasa a V-a începători, la Liceul de Artă „Dinu Lipatti". Ce-am auzit ?... Cîte-un fragment de romanță, folclor din cel „nou". „Deșteaptă-te române", unii au cam tăcut (deșteaptă-te, copile), un puști dezghețat și cam brunet ne-a dat emoții, nu, nu era Cenușăreasa, în sfîrșit, a fost o zi tristă despre care, cu puțin cinism, ar putea fi scrise niște proze „vesele". Putem interpreta faptul acesta ca pe un semn al mai vechii „rezistențe" față de anume melodii și inspide texte, sau ca pe o înfrîngere de moment ? Oricum, după S.O.S.-ul poetului Florin Mugur — (Delta !), ar trebui cu siguranță lansat și-un **S.O.S. cîntecul !**

Valentin Petculescu

„Vă urez deci vizionare plăcută și mai ales instructivă"

Cu vorbele de mai sus ați încheiat, distinsă domnișoară sau doamnă prezentatoare, mica dumneavoastră cuvîntare menită să preceadă, în ziua de marți, 11 septembrie, ingeniosul film rusesc **Aplauze, aplauze**. Urma deci (înțelesesem din cele spuse de dumneavoastră) o comedie sau o tragicomedie, iar eu nu eram chemat să admir nimic, dar nimic, și nici de plăcerea artei nu era vorba (decît așa, poate, în mod subsidiar...). Eu, telespectatorul, trebuia să mă uit și să bag la cap. Că doar nu era de glumă. Că doar nu era, cum tot domnia-voastră, prea naiva mea prietenă, ați spus (despre film) „o bomboană fondantă în mijlocul căreia se află o migdală amară". Nu, bomboana lipsea. Așa cum vă lipsește dumneavoastră darul de a face comparații care să nu fie ridicole. Sigur, domnișoară, doamnă, adevărul e cel pe care l-ați descoperit acum cîteva zile, cine vă poate contrazice ? „Cinematograful, ca și viața, e o școală". Este ? Este. Stai cuminte, elev ! Am stat cuminte și m-am uitat.

Și am văzut un film care nu m-a învățat absolut nimic, scuzați-mă ; mai există și elevi proști. De plăcut, mi-a plăcut foarte mult, scuzați-mă încă o dată. Dar ce să-nvăț ? Că există pe lume și neputința ? Știam dinainte, domnișoară-doamnă-duduie. Știam al dracului de bine. Că doar nu e doar un film „despre viață" (toate filmele, despre viață vorbesc, asta-i situația, toate, absolut toate !), ci unul despre acea stare nu atît de rar întîlnită, care are un nume precis : neputința. O celebră artistă de „revistă", cam îmbătrînită ea, dar încă aplaudată, vrea să joace rolul principal într-o dramă sfîșietoare. O ajută covîrșitorul ei talent (Ludmila Gurcenko e o actriță de talia Giulietei Massina) și o împiedică deprinderile. A tot dansat și a tot cîntat timp de douăzeci de ani (era să scriu : timp de patruzeci și cinci de ani), și iată că altceva nu mai poate să facă. O bufnește rîsul, cînd ți-e lumea mai dragă. Deși e vorba de rolul unei îndrăgostite din timp de război, deși pe măsuța de lemn din fața ei se află doar cîteva bucățele de pîine neagră, deși, la un moment dat, între ea și omul iubit este o distanță de numai douăzeci de metri, douăzeci de metri de pămînt pe care cad bombele — „și fiecare pas e un infarct"...

Ei da, și acesta vi s-a părut un film — așa, în general — despre viață ? Nu cumva e o peliculă de o cutremurătoare actualitate pentru noi, cei din România de azi ? Despre neputința unor oameni plini de bune intenții de a face altceva decît au învățat timp de... hai să nu mai numărăm anii. Că doar nu de lichelele și de afaceriștii de doi bani (care puiesc la noi...) e vorba în film, ci despre oameni de ispravă. Despre o femeie admirabilă, cam ușuratică poate, dar extraordinar de talentată, care vrea — și nu poate. Nu mai poate. E prea tîrziu pentru ea. S-a învățat cu mîncîuna veselă, s-a învățat cu carnavalul și cu melodiile de carnaval pe care le cîntă (o replică dată filmelor lui Fellini, evident). Nu mai e în stare să cînte altceva ! Iar dumneavoastră îi trîntiți un trei în catalog (o femeie „lașă") și, cu înțelepciune, ne lăsați pe noi să tragem concluziile. Le-am tras. Nu e lașă cîtuși de puțin. Se zbate. Încearcă o dată și încă o dată. Dar nu poate ! Cine știe dacă mîine nu va reuși ! Regizorul crede în ea, iar regizorul acela chiar că intuiește ce e arta (și putința, și neputința, și gloria, și tragismul de a nu izbuti...). Poate mîine. Slabe speranțe, dar... Ca să punem încă o dată punctul pe i, nu e și problema a milioane de oameni de la noi, oameni admirabili, să fie clar, care au făcut și erori și care, tocmai pentru că sînt asemenea oameni, ad-mi-ra-bili, se simt vinovați pentru micile lor greșeli, și fac gesturi nehotărîte, descumpăniți, în timp ce marile canalii scot capul de unde nu te-ai aștepta și sisîie pe limba lor șerpească și ne dau tuturor lecții de conduită morală, de acolo, din mocirla din care n-au nici un chef să iasă, că le e cald și bine...

Florin Mugur

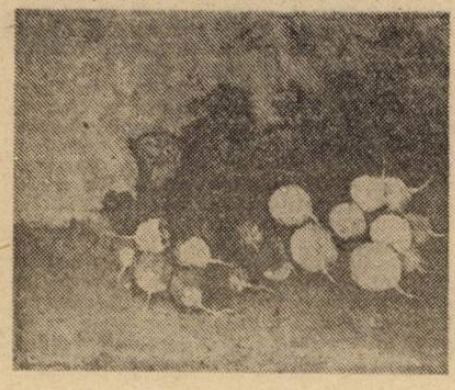

cartea străină

Pasagera din visul Corail

Ce am putea spune despre pasagera trenului Corail 4072, direcția Tours—Paris, vagonul 27, compartimentul 10 ? Că s-ar putea numi Berthe, un nume cu valoare generică, pretîndu-se la un **proces** à la Dürenmatt întors pe dos ; că sub pielea ei transparentă circulă mai degrabă lapte, nu sînge, avînd o aproape imperceptibilă nuanță mov ; că respiră nu aer ci esență de violete, procurată nu se știe de unde ; că, sub ochi, cearcăne nobile încadrează ansamblul **distingué** al chipului ; că vîrsta îi e incertă și, în orice caz, neconformă cu cea de-a treia tinerețe pe care o inspiră vivacitatea ei ; că va fi fost în serviciu la o familie „bine", vreme de mai multe generații din chiar ziua cînd a împlinit cincisprezece ani ; că medicul profesor de Breulle i-a fost cel dintîi stăpîn și apoi fiul său. Romaric, care a moștenit-o, probabil odată cu castelul și secolele de istorie cu argintăria și mobilierul, cu manuscrisele, cu tapiseria, cu morga unui monoclu și a unei mustăți în coadă de rîndunică, ușor pomădată ; și dacă insistăm asupra personalității tînărului pe atunci, Romaric, este pentru că într-o după-amiază oarecare soarta lor se vor fi întretăiat în ritm accelerat contopindu-se apoi într-un geamăt comun,de surprindere și plăcere, izvorînd — ei, hai, subiect de ilustrație frivolă de pe la unamie-opt-sute-nouă-zeci și ceva — ...din „floarea roșie a dorinței împărtășite" ; (vor fi cunoscut Ninie-Noémie și Suzette-Suzanne, surorile, taina ?) ; că viața la castel, cu desuetudinea ei ușor scrobită, i-a oferit, totuși, neștiute satisfacții ; că — ne întoarcem în tren — în poșetă poartă o amintire de familie, o piesă rară de colecție, id est un Napoleon din 1855, emis de monetăria imperială din Lyon în numai 44 685 exemplare (aflăm de la Alban Rossignol, controlorul — numismat al trenului Corail 4072, controlor a cărui virilitate este apreciată mai ales de alt personaj cu nume generic — Odette, „leneșa" — din compartiment) ; că „Berthe" s-a căsătorit cîndva cu „Lucien", „brave garçon" et „travailleur" la ferma din Saint-Martin-les-Varennes ; că Lucien a acceptat-o cu tot cu fetița din flori ; că micuța Thérèse s-a născut la fix nouă luni de la sezonul înfierbîntat petrecut la Quiberon de familia de Breulle, dimpreună cu servitorii : („Le fol été ! Et le plaisir dans la chambre aux persiennes bleues de Monsieur Romaric...") ; că mamele-fecioare nu mai păstrează decît dreptul de a se căsători cu oricine se îndură de ele și de bastarzii lor, după care urmează, nemijlocit, izbăvirea prin muncă abrutizantă ; că între **a** fi fericit și **a nu fi** fericit este o diferență enormă ; că a avea un soțerou, primul mort — erou din sat în războiul din '39, poate fi echivalent cu a avea, după aceea, în gazdă un anume Karl-Theodor, austriac dar ofițer al celui de-al III-lea Reich (de o mie de ani ?), care te poate face să-l îndrăgești peste măsură pe Mozart ; că Mozart este deasupra urii, a discordiei și a războaielor ; („Avec Karl-Theodor ce fut : **tout...** Elle est devenue merveuilleusement femme, merveuilleusement belle.") ; că Berthe s-a reîntors la castel (unde le Professeur s-a apucat de redactat povestiri polițiste sub pseudonimul Ray Bradbury Breul) și că Thérèse s-a măritat cu un diplomat în Brazilia ; că Berthei nu-i place să vorbească despre boli, în schimb adoră televiziunea ; că trenul 4072 cu sosire la 7,31 este de o banalitate îngrozitoare. Iată taxiul, un Peugeot 504, negru.

S-ar zice, încă un roman liricoid, chiar dacă el este primul al Genevievei Evrard (debut direct la Calmann-Lévy !). Surpriza vine însă în partea a doua a acestei, totuși, surprinzătoare **Pasagera din trenul Corail,** în care Dürenmatt pare a fi repus în drepturi sau, dacă nu exact piesa lui foarte cunoscută, la fel de celebra ecranizare cu Alberto Sordi protagonist.

Putem lăsa ca o nelămurire necesară faptul că imaginația, tracasată dar și excitată de voiajul pe cale de fier, poate colora totul în negru funest, însă, din reconstituire suav-madeleinizantă, intriga se transformă în policier. Personajele sînt „călătorii" deja enumerați, plus tovarășii lor de compartiment, neamintiți de mine încă : cei doi avocați (domnii „Cormoran" și „Barakorum", degustătorii de rahat Lokoum), substitutul Procurorului General și psihiatrul. Ei dezbat crima (reală ? prezumtivă ?) a văduvei Sainson („Berthe"). Victima ei este „leneșa" Odette, devenită amantă a numismatului Alban Rossignol (controlorul CFR, pardon — SNCF !), atentator la piesele de colecție ale Berthei. Arma crimei : un pistolet Browning 7,65, „o minune a tehnicii", procurat de însăși Odette de la unchiul ei, armurierul Alfredo Goldini (în compartiment, Odette avea o sacoșă — reclamă a firmei). Un detaliu suplimentar : pistoletul fusese încărcat cu muniție de abatele Paul, fratele mai mic și răsfățat al Berthei. Scopul inițial : o tentativă de sinucidere a prelatului. Alt detaliu : arma ucigașă fusese cumpărată la sfatul vecinei Marguerite Boulonneau. Et **caetera.**

„Esențialul, în viață, este să te pui de acord cu tine însăți", declară patetic văduva Sainson, fără a avea pretenția că, astfel, își explică fapta „criminală". Dar, oare, ne mai interesează pe noi dedesubturile polițienești ale afacerii ? La o întrebare retorică se răspunde pe același ton, cu coeficientul oniric (autoarea zice „rocambolesc") de rigoare. Berthe a ucis „prin acumulare", adică Odette, odată intrată în viața sa, problemele celei de-a doua s-au suprapus cu ale sale, tensiunea **acumulată** devenind insuportabilă și acționînd de la sine trăgaciul armei. **„Tuer ou être tuée ?"...** o întrebare care se pune atunci cînd cineva îți violează intimitatea sufletească, fie și numai în vis. **Tuer le corps ? Tuer l'ame ?** Dar poate că Odette era deja un cadavru viu, iar Berthe n-a făcut decît să consfințească realitatea unei morți preexistente, punînd-o pe falsa victimă de acord cu propriu-i sine. Rolul de „victimă" îi aparținea în exclusivitate și el trebuia jucat pînă la capăt.

Și apoi, închisoarea nu-i decît o ficțiune pentru cineva care scrie / își construiește o temniță din cuvinte. Berthe, autoare a narațiunii, inventase, nu-i așa, viața și avatarurile „Berthei". Singurul ei „adevăr" : călătoria inversă spre sine, pentru care trenul Corail nu-i decît o palidă convenție, abia un pre-text de joc. „Madame, dans cette drole de vie, l'important est d'avoir en soi un rêve. Et d'aller jusqu'au bout de ce rêve, envers et contre tous." **Que voules-vous, les Berthe sont comme ça...**

Dan-Silviu Boerescu

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (15)

A.W. :

Vai, în ziua aceea a judecății, Mister Richard, poporul nostru loial și supus a făcut dovada insuflețitoare de dăruire față de venerabilul stăpîn. Căci, atunci cînd păcătoșii aceia înfrînți au părăsit palatul și au început să fugă în direcția pădurii din apropiere, masele înfierbîntate de patriarhul nostru s-au ținut pe urmele lor. Nici un fel de tanc sau tun, prietene, fiecare lua ce avea la îndemînă și, după ei... Cu ciomege, cu pietre, cu lănci și pumnale, totul s-a pus în mișcare. Oamenii de pe stradă cărora milostivul stăpîn le dădea cu atita dăruire de pomană, cu ură și turbare s-au pus pe spartul capetelor acestor nebuni, păcătoși și răzvrătiți care vroiau să le ia Dumnezeul lor și să le pregătească nu se știe ce fel de viață. Căci dacă n-ar mai fi fost stăpînul nostru, cine le-ar mai fi dat de pomană și i-ar fi îmbărbătat cu vorbe de încurajare ? Și mergînd pe urmele sîngeroase ale acelor fugari, orașul atrăgea după sine satul și iată că am fost martori cum țăranii din jur luau ceea ce aveau la îndemînă, ba un par, ba un cuțit și, blestemîndu-i pe necredincioși, se aruncau în luptă, vrînd să răzbune insulta adusă milostivului stăpîn. Bandele din gărzile înconjurate s-au apărat prin păduri pînă au avut muniții, iar mai tîrziu o parte s-au predat, iar alții au murit răpuși de soldați și norod. Trei, ba poate cinci mii de oameni din acestia au ajuns la pușcărie ,și tot atîția și-au dat duhul spre bucuria hienelor și șacalilor, care de pe cele mai îndepărtate meleaguri veneau atrase de cadavre spre pădurile din jurul orașului. Și mult timp încă, nopți întregi, pădurile acestea vuiau de urlete. Iar cei care au întinat demnitatea distinsului stăpîn s-au dus, prietene, în iad. Generalul Dibon, de pildă, acesta a căzut în timpul asaltului palatului, iar trupul lui a fost spînzurat de cei adunați în fața porții Primei Divizii. Mai tîrziu s-a aflat că colonelul Workneh după ce a ieșit din pădure, a ajuns la periferie, acolo a fost înconjurat, vrînd să-l prindă viu. Dar el, Mister Richard, nu s-a predat. A tras pînă la sfîrșit, a mai omorît cîțiva soldați, iar cînd i-a rămas ultimul glonte, a băgat țeava pistolului în gură, a tras și s-a prăbușit mort. Trupul lui l-au spînzurat într-un copac în fața catedralei Sfintul Gheorghe. De mirare este însă că stăpînul nostru n-a crezut niciodată că Workneh l-a trădat. S-a șoptit mai tîrziu că după luni de zile își striga încă slugile noaptea în dormitor și le cerea să fie chemat colonelul la el. Stăpînul nostru a venit cu avionul de la Asmara la Addis Abeba, sîmbătă seara, cînd se mai auzeau încă în oraș mitralierele ,iar în piețe avea loc execuția trădătorilor. Pe chipul monarhului am văzut îngrijorarea, oboseala și tristețea din cauza nelegiuirii comise împotriva lui. Mergea în autoturismul lui în mijlocul unei coloane de tancuri și mașini blindate. Tot orașul a ieșit să-i aducă un omagiu pios de supușenie. Tot orașul îngenunchia, dîndu-se cu capul de pămînt și, îngenunchind și eu cu gloata aceasta, am auzit țipete și strigăte de groază, suspine și chemări. Nimeni nu avea curajul să privească în ochii venerabilului monarh, iar la porțile palatului prințul Kossa, cu toate că nu era vinovat, căci a luptat și avea mîinile curate, a sărutat ghetele împăratului. Încă în noaptea aceea atotstăpînitorul nostru a ordonat să fie împușcați leii săi îndrăgiți, care în loc să apere intrarea în palat, au dat drumul trădătorilor în el.

Și întrebi acum de Germame. Sfîrșitul acesta rău, împreună cu fratele lui și un oarecare căpitan Baye din garda împăratului au fugit din oraș și s-au ascuns încă vreo săptămînă. Puteau umbla numai noaptea, căci a fost pus imediat pe capul lor un premiu de cinci mii de dolari, deci îi căutau toți, căci erau bani nu jucărie. Au încercat să ajungă în sud, doreau probabil să treacă în Kenia. Dar după o săptămînă, cînd stăteau ascunși prin tufișuri, de cîteva zile nemîncați și leșinați de sete, căci le era frică să apară în vreun sat să capete mîncare și apă, au fost înconjurați de țărani, care îi urmăreau și vroiau să-i prindă. Și atunci ,așa cum a recunoscut Mengistu, Germame a hotărît să pună capăt la tot. Germame, așa a declarat, a înțeles că a devansat cu un pas istoria, că a mers mai repede decît alții, dar dacă cineva merge cu arma în mînă cu un pas înaintea istoriei, trebuie să moară. Și cu siguranță că ar fi vrut ca singuri să se sinucidă. Deci Germame, cînd țăranii îi înconjuraseră deja, gata să-i înhațe, a tras mai întîi în Baye, apoi în fratele său, și după aceea s-a împușcat. Țăranii au crezut că au pierdut premiul, căci trebuiau prinși vii, și cînd colo, prietene, doar trei cadavre. Morți erau însă numai Germame și Baye, Mengistu zăcea cu fața plină de sînge, dar încă mai trăia. L-au transportat în grabă în capitală și l-au dus la spital. Despre toate astea a fost informat stăpînul nostru, care după ce a ascultat a spus că vrea să vadă trupul lui Germame. Conform dorinței, cadavrul a fost adus la palat și aruncat pe scările ce duceau spre intrarea principală. Atunci, bunul stăpîn a ieșit din palat, s-a oprit și multă vreme s-a uitat la trupul întins. A tăcut, îngîndurat, fără să spună un cuvînt. Oamenii din preajma sa n-au auzit nici o vorbă. Apoi s-a scuturat și s-a retras în interiorul clădirii, cerînd slugilor să încuie ușa principală. Am văzut mai tîrziu trupul lui Germame spînzurat în copacul din fața catedralei Sfîntul Gheorghe. Stătea acolo o grămadă de oameni care îi batjocoreau pe trădători, aplaudau și strigau lucruri vulgare. A mai rămas însă Mengistu. Acesta, după ce a ieșit din spital, a fost adus în fața tribunalului militar. În timpul procesului, s-a comportat demn și, contrar obiceiurilor de la palat, n-a manifestat umilință și dorința de a fi iertat de milostivul stăpîn. A spus că nu-i este frică de moarte, deoarece din momentul în care s-a hotărît să înfrunte nedreptatea și să dărîme monarhia, a contat că va muri. A spus că a dorit să înfăptuiască revoluția. A mai zis că el s-a apucat să facă aceasta, dar că își dă sîngele din care va crește arborele verde al dreptății. L-au spînzurat pe treisprezece martie, în zori, în piața principală a orașului. Împreună cu el au fost spînzurați alți șase ofițeri din gardă. Nu mai semăna nici un pic cu ceea ce fusese. Glonțul tras de fratele lui i-a scos un ochi și i-a zdrobit toată fața, pe care crescuse acum o barbă neagră, încîlcită. Al doilea ochi, sub presiunea sîngelui îi ieșise din orbită.

x

Se povestește că în primele zile după înapoierea împăratului la palat domnea o mare vinzoleală. Măturătoarele frecau dușumelele, curățînd de pe parchet urmele de sînge îmbibat, valeții demontau draperiile zdrențuite și arse, camioanele cărau grămezi de mobilă distrusă și lăzi de gunoaie, geamgiii puneau geamuri și lustre noi. Zidarii tencuiau pereții de gloanțe. Încet a început să dispară și mirosul de lemn ars și de praf de pușcă. Multă vreme au avut loc înmormîntările festive ale celor care și-au păstrat pînă la capăt loialitatea ; în timp ce trupurile rebelianților au fost înmormîntate noaptea în locuri necunoscute, ascunse. Cele mai multe au fost victimele întîmplătoare. În timpul luptelor de stradă au dispărut sute de copii gură-cască, femei ce mergeau la piață, bărbați ce se duceau la servici sau își încălzeau oasele la soare. Acum schimbul de focuri a încetat, armata patrulează străzile orașului, care, abia acum, cu întîrziere, a început să trăiască groaza și șocul. Povestesc apoi că au urmat săptămîni care au trezit panica datorită arestărilor, cercetărilor obositoare, anchetelor brutale. Domnea nesiguranța, frica, oamenii șopteau, bîrfeau, își aminteau despre amănuntele loviturii de stat, adăugînd la ele, fiecare ce putea, pe măsura fanteziei și curajului său, vorbind pe la colțuri, căci orice abordare a ultimelor evenimente era condamnată în mod oficial, iar poliția — și cu ea niciodată nu trebuie glumit, chiar dacă ea însăși te îndeamnă la asta, ceea ce în orice caz nu a avut loc — dorind să se curețe de imputarea ce i se aduce, a devenit mai periculoasă și mai productivă ca de obicei. Nu lipseau, de asemenea, voluntarii, care împingeau în comisariate clientela speriată. Toți așteptau să vadă ce va face împăratul și care va fi comunicatul în afara celui făcut după înapoiere în fața capitalei speriate și marcată de trădare, cînd și-a exprimat durerea sa și mila în fața grupului de oi rătăcite, care îndepărtîndu-se necugetat de turmă și-au pierdut drumul în pustiul pietros și însemnat de sînge.

G.O.-E. :

Întotdeauna, a-l privi în față pe împărat se considera drept o dovadă de insolență ce putea fi pedepsită și care era împotriva obiceiurilor de comportare, iar acum, după cele întîmplate, nici cel mai mare curajos din palat n-ar fi avut un asemenea tupeu. Toți se simțeau rușinați că s-a ajuns la atentat, fiindu-le frică de mînia dreaptă a stăpînului nostru. Toți au început să cedeze acestei neputințe rușinoase și paralizante de a se privi unul pe altul în față, căci la început nimeni nu știa în ce situație se află, respectiv pe cine venerabilul stăpîn îl va recunoaște și pe cine îl va respinge, loialitatea cui o va accepta și pe a cui nu, cine îi va putea șopti ceva la ureche și cine nu ar mai avea nici un acces și de aceea fiecare, nemaifiind sigur de nimeni și nimic, a preferat să nu se uite în ochii nimănui, iar întregul palat a fost cuprins de boala evitării privirilor și de orbire, căci ochii erau țintiți în parchet sau rătăceau pe plafoane, coborîți asupra bombeurilor ghetelor sau pironiți pe geam. Căci dacă acum aș fi încercat să mă uit la cineva, aceasta ar fi trezit bănuieli și întrebări : — de ce se uită acesta la mine atît de atent, pentru ce sînt bănuit, cu ce mă condamnă. Pentru a preveni presupusul meu zel, cel pe care îl priveam fără nici o intenție, din pură curiozitate sau fără nici un scop anume, nu va crede în nevinovăție și curiozitate, adulmecind doar acuzarea, va răspunde la ardoare cu supra-ardoare și imediat va alerga pentru a se purifica și cum ai fi putut să te purifici atunci dacă nu murdărind pe cel care presupunea că ar fi vrut să ne murdărească ? Da, privirea provoca și șantaja. Fiecare se temea să ridice privirea ca să nu vadă undeva în aer, într-un colț după o draperie, într-o crăpătură, un ochi strălucitor ca un stilet. Iar în întreg palatul răsuna încă, ca un tunet, pe un cer întunecat, întrebarea plină de rezonanță, pentru care nu există răspuns — cine s-a făcut vinovat, cine a atentat ?. Practic, vinovați erau cu toții și în plus pe drept condamnați, cît timp trei dintre cei mai apropiați oameni și mai demni de încrederea împăratului nostru, pe care îi considera ca pe niște fii ai săi, așa era de mîndru de ei, i-au pus pistolul la tîmplă. Doar Mengistu, Makonen și Dibon făceau parte din rîndul celor mai înalți aleși care puteau intra în orice moment la venerabilul stăpîn, ba chiar — dacă ar fi fost nevoie — aveau dreptul unic de a intra în dormitor și de a-l trezi din timpul somnului ! Închipuiește-ți acum, prietene, cu ce simțăminte milostivul stăpîn se culca în patul său, fără să știe niciodată, dacă se va mai trezi a doua zi dimineața. O, ce greutăți nedemne, ce neplăceri și necazuri aduce după sine puterea ! Dar cum ne-am mai fi putut salva de bănuieli ? În fața bănuielilor nu aveam salvare. Fiecare comportare, fiecare acțiune sporește bănuiala, ne amenință tot mai mult. Să începem prin a ne explica — da de unde !

Versiune românească de Nicolae Mareș

JULIEN GREEN

LA

NOUĂZECI DE ANI

La 6 septembrie 1990, Julien Green — pe numele său Julian Hartridge Green, scriitor de limbă franceză, membru al Academiei Franceze, dar cetățean american, împlinește nouăzeci de ani. Autor al romanelor Adrienne Mesurat (1927), Leviathan (1929), Minuit (1936), Moïra (1950), Chaque homme dans sa nuit (1960), L'autre (1971) **și al celor despre războiul de secesiune :** Les Pays lointains (1987), Etoile du Sud (1989), **al celebrului său** Jurnal **din care au apărut pînă în prezent 14 volume (lucrează la al XV-lea, al biografiei lui François d'Assisse : Frére François), al unor volume de nuvele și piese de teatru, jucate și reluate în Germania, Austria, Anglia, etc. — a intrat cu operele sale, încă din viață, în prestigioasa colecție Pléiade a editurii Gallimard — volumul VI urma să apară pînă la sfîrșitul lui august.**

Cu această ocazie, Franz-Olivier Giesbert i-a luat un interviu publicat în Figaro **din 4 și 5 august 1990, din care dăm mai jos cîteva extrase :**

„Nu am iluzii asupra mea. Personajul pe care oamenii îl văd în mine eu nu-l recunosc. Nu am personaj". Într-o convorbire cu astrofizicianul André Georges, J.G. afirmase : „La anglo-saxoni, scriitorii sînt rareori personaje." El adăugă : „Sînt cîteva excepții, ca lord Byron (...), dar ele nu sînt numeroase." La observația ziaristului că literatura anglo-saxonă e plină de mari personaje, dînd ca exemplu pe Pound și Hemingway, Julien Green răspunde : „Nu sînt sigur că ar fi mari scriitori." Trecerea lui Julien Green la catolicism a făcut multă vîlvă în anii 20 și datorită acestei convertiri el a fost socotit un scriitor catolic, ori el neagă : „Sînt catolic, și din ce în ce mai mult. Dar nu sînt un scriitor catolic !" Cînd Fr.-O. G. îl întreabă : „Dumneavoastră aveți (...) ironia disperării ca Kierkegaard ?" el răspunde : „E foarte drăguț să mă compari cu Kierkegaard. Mi-ar plăcea chiar dacă n-ar fi decît pentru o singură frază pe care **a spus-o și care s-ar putea aplica unei anumite biserici moderne : Biserica modernă a reușit un miracol mai mare decît cel al lui Hristos. Ea a transformat vinul în apă..."** Avînd o părere proastă despre oamenii politici, el face o excepție : „Secolul nostru a cunoscut un personaj : de Gaulle. Era singurul. O să-mi reproșez toată viața că am avut ocazia să-l cunosc la Washington și că am scăpat această șansă. (...). În timpul războiului, aveam în camera mea Apelul său de la 18 iulie. Îl știam pe dinafară. Îmi spuneam : **Noroc că există acest bărbat."** Adaugă, apoi : „Lucram la Vocea Americii, unde, timp de un an, am vorbit francezilor. André Breton mă anunța." Ca să continue astfel despre acesta : „André Breton a fost totdeauna foarte amical cu mine, știind că eram catolic, lucru care, în ochii săi de papă al suprarealismului, era egal cu o nelegiuire. Mi-amintesc că într-o zi a refuzat să strîngă mîna unui om al bisericii, prieten al meu. (...) el se interesa mult de felul meu de a scrie, ceea ce el numea scriitură automatică. Pentru mine era foarte ușor. El nu reușea." Fr.-O. G. : „Cum ați ajuns la scriitura automatică ?" „Scriu, cum îmi vine, trăind cu personajele mele, căci simt și aud, fără să știu cum se va termina povestea." Pentru J. G., diavolul există și afirmă că i-a simțit prezența „...atunci cînd scriam **Le voyageur sur la Terre** într-o cameră întunecoasă, mi-amintesc că am simțit în spatele meu o prezență înspăimîntătoare. Groaza fizică nu e nimic, dacă o comparăm cu senzația pe care o poate da prezența Diavolului (...) Nu te teme pentru pielea ta. Sufletului îi e frică (...). Nu trupului. În mai puțin de un minut eram afară. Și mi-am spus : **Ce fericire să te regăsești în mijlocul oamenilor care trec pe lîngă tine. Ei nu cred în aceste lucruri. Ei sînt așa de raționali."** Fr.-O. G. : „Unde este astăzi diavolul ?" „Pretutindeni. Obsesia diavolului este să ne distrugă. Prin toate mijloacele posibile : tentația perpetuă, dorința nebună de reușită cu orice preț, obsesia așa de bolnăvicioasă a puterii, (...). În materie de putere, de altfel, diavolul se pricepe." Fr.-O. G. : „De șaizeci și cinci de ani vă scrieți **Jurnalul.** Ce vă împinge să continuați ?" „Instinctul. Cred că sînt făcut să țin un jurnal." Despre felul cum scrie : „Nu mă programez cînd scriu. Am o mare ușurință să povestesc lucruri pe care nu le înțeleg. Văd imagini și trag din aceste imagini ce scriu (...) Eu simt nevoia să-mi văd personajele (...). Dacă nu văd nimic, nu pot scrie.". Fr.-O. G. : „Continuați să scrieți cu același entuziasm ca la începutul secolului. Cum faceți să rămîneți așa de tînăr la aproape 90 de ani ?" „Ceea ce-mi spuneți mă înfricoșează. Dar nu vă pot contrazice. Viața m-a învățat multe lucruri, am totdeauna aceleași reacții și aceleași mișcări interioare ca un tînăr de 20 de ani." Fr.-O. G. : „Vă place șampania. Aveți poftă de mîncare. Care e, așadar, secretul dumneavoastră ? „Pofta de muncă, ultima mea pasiune, fără îndoială" deși „...dacă găsiți în Paris o altă persoană care să aibă o conștiință așa de agitată ca a mea, dați-mi adresa ei, să ne schimbăm impresiile." „Dar dorm bine. În general, am opt ore de somn." Fr.-O. G. : „În sfîrșit, ne puteți spune ce ați învățat de la viață ?" „În culoarul apartamentului trebuie să fie cel puțin douăsprezece mii de cărți. Nu le-am citit pe toate în întregime. Dar le-am consultat pe toate. De fapt, am citit enorm. Rămîne că nu cărțile sînt cele care m-au învățat esențialul. Ceea ce m-a învățat totul este reflecția, meditația..." Fr.-O. G. : „Rugăciunea..." „Da, rugăciunea. În camera mea, e o icoană. Într-o zi, cînd treceam prin fața ei cu brațele încărcate de cărți, mi s-a părut că aud pe cineva : **De ce toate aceste cărți ? Eu sînt cartea ta."**

Prezentare și traducere de
D. St. Rădulescu

hyde-park

Primire la aeroport

Urmăream la Pasărea **Tivi** un interviu acordat de Petre Roman și mă bucuram : „Doamne, înțeleg ! Știu o limbă străină !" pînă să-mi dau seama că, de fapt, vorbea românește. Unde-o fi învățat și limba asta ?

Telefonul începu să sune din senin. Știam că nu mi s-a instalat încă telefon, dar, pentru că acesta continua să sune, ridicai într-o doară scrumiera.

— Domnule Vasiliu — răsună o voce cu intonații feseniste — nu ați putea veni pînă la Otopeni ? Domnul Iliescu a aterizat de jumătate de oră, sosind din Iugoslavia, și nu e nimeni să-l întîmpine. Dumneavoastră semănați cu Adrian Severin. Nu știți întîmplător telefonul poetului Eugen Suciu ? Lipsa gîtului l-ar putea face să treacă, pe înserate, drept Petre Roman.

Mi-am amintit cum, în casa de odihnă a creației de la Neptun, un confrate m-a chemat să-mi arate o scenă cutremurătoare : președintele Iliescu vorbea la telecolor în fața sălii pustii. Impresia de solitudine fusese atît de puternică încît dădusem ceva femeii de serviciu să stea cu el.

— Și cum o să-l faceți să nu plece pînă vin eu ?

— Deocamdată îi ia Roșiianu un interviu, în avion Îl putem anunța să mai tragă de timp. E omul nostru.

— Iliescu nu e tot omul vostru ?

— Păi, de Iliescu vorbeam.

— Uite ce e, vremurile sînt grele iar eu sînt un tip practic. Țărăniștii ar da oricît să nu ies din casă.

— Pricepem. Dacă vă promitem că nu se vor lua măsuri împotriva dumneavoastră pentru bazaconiile strecurate în presă, veniți ?

— Ăăăă. Așa, cu pistolul în ceafă ? Eu nici la alegeri n-am fost.

— Dac-ați fi fost, v-ați fi convins că ați votat, totuși.

— N-ar fi mai bine să aranjăm cu băieții din Piața Universității ? Strigătele lor de „Jos Iliescu !" în clipa în care domnia sa va răsări în capul scării avionului, ar putea fi interpretate ca o dovadă de simpatie.

— Pînă-i anunțăm, pînă vin...

— A, dînșii sînt tot din Valea Jiului, dar deghizați, înțeleg.

Interlocutorul tuși scurt, fesenist, în scrumieră. Îmi veni o idee :

— Benzi cu urale și aplauze n-aveți ? De pe vremea...

— Avem din belșug, dar îl vedeți pe domnul Iliescu, **președintele țării,** coborînd pe aeroportul pustiu cu căștile pentru ovații pe urechi ?

— Bine. Fie. Nu vin de frica represaliilor ci pentru că, în străfundul inimii, am un licăr de simpatie pentru dînsul.

M-am îmbrăcat cît am putut de iute, însă traficul nenorocit m-a făcut să întîrzii. Cînd am sosit pe aeroport, președintele plecase. Întrebînd de el în dreapta și în stînga, prin forfota turiștilor preocupați, am primit răspunsuri care mai de care mai trăsnite, iar o bătrînică franco-fonfă mi-a strîns mîna :

— Mes félicitations ! Je suis ravie : vous avez un président et vous ne l'avez pas encore tué !

Tudor Vasiliu

moda, altfel

Doi gulerați : o regină muritoare și un scrib nemuritor

Contemporani celebri, (**și** unul prin altul), regina Elisabeta a Angliei, fiica lui Henric al VIII-lea și al Annei Boleyn, născută la Greenwich în 1533, decedată la Londra, 1603 și William Shakespeare (al cărui nume a mai fost ortografiat **și** Shaxper sau Chasper), fiu al lui John — comerciant, născut și decedat la Strattford-on-Avon (1564—1616), ne apar, în portretele pe care epoca le-a lăsat, cu fizionomii asemănătoare : frunte **foarte** înaltă, nas **foarte** lung, buze strînse (nu foarte !). Despre gît e greu de vorbit căci ele, gîturile, sînt ascunse în gulere ; dar gulerele sînt și ele asemănătoare, al Elisabetei remarcîndu-se prin grandoare. Ambele capete par oferte speciale, în ambalaje speciale. De la gît în jos, ce să mai vorbim ! ? Imposibil de găsit vreo asemănare, nu există documente ! Putem reveni, în schimb, la frunte. Pe fruntea Elisabetei atîrnă **discret,** din bijuteria prinsă în păr, o perlă ; în spatele frunții lui Shakespeare, strălucește, **indiscret,** o perlă rară, pe care, în afară de el, nimeni n-a mai fost în stare să o aibă și s-o poarte cu atîta dezinvoltură, prin atîtea secole.

Viața reginei, intimă și oficială, a fost mult discutată, speculată, povestită. Nu i-au reușit proiectele de mariaj dar a fost numită pe nedrept „regina virgină", căci n-a fost o cumpătată sau o schimnică, nici măcar virgină, Robert Dudley s-a bucurat mult timp de interesul ei regesc. A fost, însă, cu adevărat, o regină instruită și a protejat literatura și artele. I-a plăcut litera S : Spencer și Shakespeare. E vorba de literatură. În ceea ce o privește pe Maria Stuart a manifestat o ură odioasă.

Tînărul care păzea caii la intrarea teatrelor din Londra a reușit să se angajeze în trupa actorilor, care, în timp, s-au considerat „Comedianții reginei". Tot în timp, același tînăr care păzea caii a devenit Marele Will. În opera lui se găsesc toate defectele **la modă,** din timpul acela, glumele vulgare, complimentele ușurele, platitudinile pretențioase, obscurantismul, incoerența declamatorie, îngîmfarea, prostia și prostul gust. Dar și imagini de o eloc-vență profundă, de o justețe inatacabilă, de o potrivire de cuvinte irepetabilă, de o îndrăzneală superbă, de o forță sentimentală invincibilă, de o înțelepciune liniștitoare. Stilul shakespearian e inimitabil și e nemuritor. Stilul elisabetan, cu toată grija reginei pentru literatură și arte, pentru frumos, cu tot luxul instaurat, cu toate ambițiile de a importa renaștere flamandă, italiană sau franceză, cu toți pilaștrii, balustradele și figurile grotești, sculptate în lemn, a trecut, a fost uitat, a rămas un document istoric.

Degeaba purtăm gulere asemănătoare. „...nu depinde de guler !".

Corina Cristea

RĂPIT DE KREMLIN

fragmente din memoriile academicianului ANDREI ZAHAROV

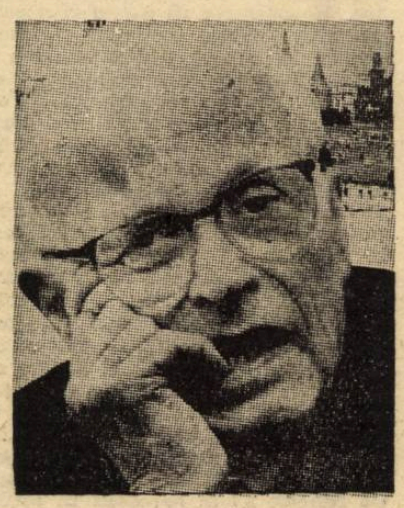

Născut în 1921 la Moscova, într-o familie de intelectuali, Andrei Zaharov a trăit „din plin" anii creşterii cancerului cotropitor al stalinismului. Deşi tatăl său, pe lîngă munca de profesor mai scotea şi manuale şcolare, nu a izbutit să obţină pentru familia sa altă locuinţă decît două cămăruţe într-o casă unde şase familii făceau coadă la primusuri şi unde toţi pereţii aveau urechi vigilente. Singurul avantaj e că a căpătat o pregătire mai serioasă, care i-a revelat de timpuriu vocaţia de mare savant. Absorbind şi aprofundînd fizica teoretică, a fost inclus în echipa care a dus la realizarea bombei atomice sovietice. Dar cei treizeci de arginţi care ar fi putut deveni privilegiile acordate unui academician nu i-au adormit conştiinţa. Dincolo de cortina de fier lăsată şi în interior, luciditatea, spiritul său civic, simţul de răspundere, l-au făcut să descopere curînd că este martorul unei farse tragice, cu ţarul roşu travestit în „tătuc" şi salvatorul popoarelor. A descoperit genocidul, distrugerea sistematică şi premeditată a economiei, imensa corupţie şi, mai cu seamă, o realitate descoperită peste ani şi de alt laureat al Premiului Nobel, scriitorul nigerian Wole Soyinka, anume : „Omul moare cînd nu spune adevărul". Şi Andrei Zaharov a început să rostească răspicat şi consecvent adevărul. În februarie 1966 a protestat împotriva procesului înscenat scriitorilor dizidenţi Andrei Diniavski (de mulţi ani profesor de literatură la Sorbona) şi Iuri Daniel (mort în patrie în iarna trecută), care a dus la crearea mişcării pentru apărarea drepturilor omului în U.R.S.S. A protestat contra împiedicării ceceno-tătarilor deportaţi masiv de Stalin în 1943—1945, de a se întoarce în Crimeea. În 1968 a publicat la New York un studiu intitulat modest : „Reflecţii" — apărut şi în patrie în samizdat — în care înfăţişa primejdia gravă a armelor termonucleare, a poluării la scară mondială, a exploziei demografice promovate în scopuri de expansiune.

A refuzat, în ciuda oricăror presiuni exercitate de atotputernica şi omniobsedanta nomenclatură, să-şi dezavueze opiniile. Dimpotrivă, chiar după ce a fost suspendat din funcţii, nu a ezitat să protesteze şi împotriva invadării Afganistanului şi a instalării unui guvern marionetă prosovietic. Toate aceste manifestări i-au adus premiul Nobel pentru pace, în 1975, dar şi un exil de opt ani la Gorki, de unde a fost „eliberat" în 1987 de Gorbaciov. Cu cîteva zile înainte ca inima sa generoasă să fie definitiv stopată de un atac, a protestat în faţa deputaţilor poporului glasnostizat, împotriva asumării simultane de către acelaşi Mihail Gorbaciov a celor două funcţii supreme: preşedinte al U.R.S.S. şi secretar general al P.C.U.S.

Din memoriile care evocă drumul unei elevate demnităţi, am ales cîteva file semnificative pentru această existenţă pusă în slujba adevărului, a dreptăţii şi a spiritului civic.

a fost un moment straniu. Circulaţia s-a îndepărtat în tăcere, în timp ce automobilul Academiei se apropia de podul Krasnokholmsky din centrul Moscovei. O maşină de patrulare a miliţiei ne-a oprit brusc. Doi indivizi au forţat portiera din spate, fluturîndu-mi sub nas carnete roşii. Erau de la K.G.B. Misiunea lor era să mă răpească.

În după-amiaza aceea, marţi, 22 ianuarie 1980, am fost zvîrlit faţă-n faţă cu puterea, în cea mai arbitrară manifestare a ei. Începeam o odisee care avea să ne aducă umilinţe şi suferinţe. Ştiam prea bine cum merg lucrurile în Uniunea Sovietică. Fusesem aproape de miezul lucrurilor, atît ca savant, cît şi ca analist critic. Dar acum statul se năpustise asupra mea şi am descoperit feţe necunoscute ale cruzimii umane.

K.G.B.-iştii i-au ordonat şoferului să se îndrepte spre biroul procuraturii, din strada Puşkin. El s-a supus fără o vorbă. Am vrut să o anunţ pe soţia mea, Lusia, de la un telefon public, dar agentul a blocat uşa. Maşina a tras în curtea procuraturii. Escortat de agenţi, am fost dus la etajul patru şi introdus într-un birou pe uşa căreia era o placă : „Alexander Rekunkov, procuror general adjunct".

Rekunkov stătea la un birou masiv, cu faţa spre uşă. M-a poftit să iau loc şi i-am spus : „De ce nu mi-aţi trimis o citaţie ? Răspund totdeauna la invitaţiile justiţiei".

Rekunkov mi-a replicat : „Am dat ordin să fiţi adus aici din cauza împrejurărilor extraordinare şi a marii urgenţe implicate. Mi s-a comunicat să vă citesc un decret promulgat de prezidiu : „În urma acţiunilor sistematice întreprinse de A.D. Zaharov, care îl discreditează ca primitor al unor distincţii de stat şi ca răspuns la numeroase sugestii făcute de cetăţeni, prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S., acţionînd în baza articolului 40 din regulamentul privind Ordine, Medalii şi titluri onorifice, a decis să-l privеze pe susnumitul de titlul de Erou al Muncii socialiste.

S-a mai decis să fie trimis într-o localitate care să nu-i mai permită a avea contacte cu străinii".

Rekunkov mă privi şi adăugă : „A fost ales oraşul Gorki, situat dincolo de limitele permise accesului străinilor".

Mi-a întins o foaie pe care nu scria nimic despre exilare şi care avea doar semnătura dactilografiată a preşedintelui Leonid Brejnev. Am întrebat care e explicaţia şi Rekunkov mi-a mormăit ceva despre „complicaţii procedurale şi tehnice". A urmat : „Hai să trecem la detaliile practice. Trebuie să pleci imediat. Se permite soţiei să te însoţească".

— Pot să mă duc întîi acasă ! — i-am spus.

— Nu, dar îţi poţi suna soţia. Cît îi trebuie ca să facă bagajele ?

— Nu ştiu, vreo două ore, presupun.

— În ordine. Va fi luată cu maşina la două ore după ce o chemi.

În biroul alăturat, înconjurat de 12 agenţi, am anunţat-o pe Lusia. Nu pricepea ce se întîmplase. I-am spus că vor veni să o ia. După ce am pus receptorul în furcă, am murmurat: „Va să zică, asta e...".

Doi agenţi ai K.G.B. m-au apucat de coate şi m-au vîrît într-un minicar cu perdelele trase. Am stat în spate şi am pornit spre aeroport, cu o escortă de maşini înţesate de miliţieni, de parcă s-ar fi aşteptat să se încerce o scăpare a mea cu forţa. Un om care pretindea că este doctor m-a întrebat dacă nu vreau valeriană, dacă nu mi-e frig. I-am spus că nu.

Între timp, Lusia încerca să facă cunoscute lumii întregi cele întîmplate. Dar legătura noastră telefonică a fost tăiată imediat după convorbire, iar toate telefoanele publice din jurul casei au „amuţit subit". Doar logodnica fiului nostru a alergat pînă ce a găsit un telefon în funcţiune şi a putut anunţa un ziarist şi un prieten.

Cînd Luiza, logodnica, s-a întors, în jurul casei era un cordon de agenţi. După două ore şi jumătate, agenţii au sunat la uşă şi au întrebat-o pe Lusia: „Sînteţi gata?", şi-au luat-o cu ei. Apoi au cotrobăit prin casă şi au luat tot ce au vrut: articole ştiinţifice în rusă şi engleză, diploma premiului Nobel (n-am mai regăsit-o) şi multe altele.

Am avut numai 15 minute la aeroport ca să ne luăm rămas bun de la Liza şi de la mama Lusiei. Pe urmă ne-am urcat în avion, cu o duzină de agenţi, într-un zbor special. Eram prea uşuraţi de faptul că ne aflam împreună ca să mai întrebăm încotro ne îndreptăm. Am avut o mică încurcătură ; trenul de aterizaj nu voia să iasă, dar pilotul s-a rotit peste Gorki pînă ce s-a rezolvat şi am aterizat în siguranţă. Lusia a întrebat pe unul din anonimii noştri paznici : „Unde ne ducem ?" şi acesta, rînjind, i-a răspuns : „Acasă...".

★

La sosire, am fost invitat într-o cameră spaţioasă a apartamentului de patru calitate mere dintr-un bloc-tip ce ni se fixase. Ne aşteptau mai mulţi oameni... Unul dintre ei s-a prezentat : „Sînt Perelyghin, adjunctul procurorului-şef al districtului Gorky. Am fost instruit ca să informez asupra regimului de care dispuneţi. Vi se interzice să depăşiţi limitele oraşului Gorky. Veţi fi ţinut sub strictă supraveghere şi vi se interzice să vă întîlniţi ori să contactaţi străini sau oricare elemente criminale. Dacă nu răspundeţi chemărilor miliţiei, veţi fi adus pe sus. Menajera dvs. va fi o vecină, văduvă".

Ne-au trebuit şase luni ca să descoperim care erau adevăratele îndatoriri ale „gazdei" noastre, văduvă de K.G.B.-ist. Într-o zi, cînd Luisa era la Moscova — ea era mai „liberă" — am deschis personal uşa, cînd a sunat cineva. Doi inşi, beţi, sau mai curînd prefăcîndu-se beţi, au intrat peste mine, declarînd că vor să-l vadă „pe tipul ăla, de-i zice Zaharov."

— Eu sînt Zaharov.

— De ce ceri să fie boicotată olimpiada de la Moscova ?

— Fiindcă U.R.S.S. întreprinde ofensive în Afganistan.

— Da' de ce aperi pe banditii care au ucis o stewardesă ? (era vorba de deturnarea unui avion de către un lituanian).

— Ei au fost condamnaţi de un tribunal turc. Dar nu ei au ucis-o ci un agent de securitate a împuşcat-o, în schimbul de focuri.

Stăpînirea de sine dovedită n-a avut efect. Au explodat şi au început să-mi asvîrle acuzaţii fără sens. Subit, unul a scos un pistol din buzunar şi a început să mă ochească.

— Nu putea să o împuşte din greşeală tocmai un securist. Am lucrat şi eu în asemenea misiuni şi nu greşesc ţinta, nici culcat, nici cu capu'n jos. Al doilea individ a pretins că îl calmează, asigurîndu-mă totuşi că prietenul lui e ţintaş de elită. Celălalt a pornit să urle : „Am să fac din apartamentul ăsta un Afganistan! O să vezi cum e aia !"

Pe urmă s-au potolit şi mi-au spus, confidenţial : „Nu mai stai tu mult aici. Te duc ei la un sanatoriu unde au doctorii care pe tipi ca tine îi fac idioţi".

Nataşa Gesse, o prietenă din Moscova care făcea ceai în bucătărie, a zărit pistolul, a alergat după menajeră şi, cu chiu cu vai, au chemat miliţia. După mult timp, cînd au sosit, cei doi dispăruseră. „Ce se petrece aici ?" au întrebat, nevinovaţi, miliţienii.

„Nimic neobişnuit" — le-am spus.

Mi-am dat apoi seama că „gazda" lăsa o fereastră deschisă, pentru ca să poată intra nevăzuţi agenţii, căutînd cu furie notele şi documentele pe care le foloseam la redactarea memoriilor.

★

K.G.B.-ul n-a renunţat însă la urmărirea valizei mele cu manuscrise şi documente. Firește, trebuia să fi făcut copii după toate, dar am fost prea moale şi peste opt luni şi-au atins ţinta.

În martie 1981, am început să am necazuri cu dantura. Într-o zi, tehnicianul dentar m-a dus într-o cameră de la parter, în loc de sea obişnuită, din vîrful clădirii. Îmi convenea, fiindcă starea inimii mele îmi crea probleme la urcat scările. Dar, luat iute, în alt decor, am crezut că pot lăsa cîteva minute valiza în afara cabinetului, aşa cum pretindea din motive „tehnice", asistentul. Mai ales că mai erau în sala de aşteptare cîteva persoane. Totuşi, după cinci minute, cînd am ieşit, valiza dispăruse. Un pacient mi-a spus că o luaseră doi străini. Furtul a fost o lovitură cumplită. Am pierdut însemnări privind probleme ştiinţifice şi episoade curente, documente personale, scrisori (inclusiv ale Lusiei către copii), trei carnete groase, conţinînd munca iniţială la memoriile mele şi jurnalul în ultimele 14 luni. În cursul unei percheziţii furtive, suferite la Moscova, îmi mai dispăruse din apartament, în 1978, un carnet cuprinzînd începutul memoriilor mele. Ambele furturi mi-au cauzat multe necazuri, silindu-mă să-mi iau munca de la capăt.

★

Am reînceput să-mi scriu memoriile. Am fost silit să mă bazez pe memoria mea, deoarece nu aveam prima versiune sau cele două sute de pagini de însemnări folosite în manuscrisul editat ulterior. O copie din prima parte a manuscrisului mi-a parvenit din America în aprilie 1983, dar trimiterea a fost întîmplătoare şi fragmentată, aşa că nu mă puteam baza pe ea. O treime din materialul trimis de ginerele meu Efrem nu a sosit şi nu puteam fi sigur niciodată dacă revizuirile mele vor ajunge la el.

La 6 decembrie Lusia a luat cîteva capitole din memorii ca să le ducă la Moscova. Cu cîteva zile înainte de plecare suferise o criză serioasă de inimă, dar călătoria nu putea fi amînată. În dimineaţa următoare, la ora 7, cînd trenul a sosit la Moscova, doi detectivi au intrat în compartimentul ei şi au început să o percheziţioneze.

Ea le-a predat imediat manuscrisele mele, fiind convinsă că asta vînau detectivii. Spera să scurteze lucrurile, dar toată treaba a durat 3 ore, incluzînd şi o percheziţionare la piele. În momentul acela trenul fusese deviat pe o linie moartă, Lusia a fost silită să-şi care valizele grele pînă la trenul subteran care avea să o ducă îndărăt spre centrul Moscovei. În mai multe rînduri, dureri serioase de inimă au silit-o să se aşeze pe marginea trotuarului, dar şi-a încordat voinţa şi şi-a urmat drumul.

La trecerea unui pod peste calea ferată, a avut un scurt leşin, dar un tînăr aflat în preajma ei a ajutat-o în restul drumului. Sînt sigur că înrăutăţirea sănătăţii sale în cursul lunilor următoare, care a dus ulterior la necesitatea unui transplant, a fost grăbită de acest incident. În cele din urmă, am sfîrşit refacerea memoriilor mele la 15 februarie 1983, cînd soţia mea împlinea 60 de ani. Numai mulţumită ei a ajuns să fie completat şi publicat acest volum.

Prezentare, selecţie şi traducere
Eugen B. Marian

---

bridge

Mijlocul care devine scop

Spre deosebire de alte sporturi ale minţii, cum ar fi şahul, bunăoară, în bridge nu există propriu-zis un „timp de gîndire" inclus în durata jocului. Atît în licitaţie cît şi în jocul de levată, între luarea unei decizii şi aplicarea ei diferenţa trebuie să fie dacă nu chiar insesizabilă, oricum nu mai mare de o clipă, pentru că altminteri — în licitaţie cel puţin — stat pe gînduri poate să fie interpretat ca supliment neregulamentar de informaţie pentru partener. Cu alte cuvinte, cine se aşează la masa de joc are obligaţia de a şti să gîndească nu numai bine, dar şi repede. Se înţelege de aici că alegerea celui mai convenabil contract, precum şi realizarea lui practică se bazează pe rapiditatea gîndirii în tot atîta măsură cît pe rigoarea (corectitudinea) ei. Dar asta nu-i totul. Nu încă. Pentru că raportul de relativă simultaneitate dintre gînd şi faptă implică existenţa în prealabil la jucător a unei teleologii, a unei conştiinţe clare a scopului urmărit. La o primă şi superficială vedere s-ar zice că asta-i o falsă problemă, de vreme ce toţi jucătorii de bridge urmăresc acelaşi lucru: să cîştige. Nu mă îndoiesc că, fiind vorba de o competiţie, a cîştiga e scopul oricărui competitor. Să cîştige, însă, ce?! Competiţia? De acord, dar asta nu depinde doar de el, asta depinde mai ales de conjunctură, adică de jocul tuturor competitorilor. O partidă? Iarăşi de acord, dar nici asta nu depinde doar de el, asta depinde şi de adversar. O simplă licitaţie justă? Din nou de acord, dar din nou nu depinde numai de el, depinde şi de partener. Aşadar, nu e deloc foarte sigur că a cîştiga trebuie să fie scopul dintîi într-o competiţie de bridge. Jucătorii adevăraţi, fără să fie străini de dorinţa de a cîştiga, intră în competiţie cu alt gînd: **de a juca bine.** Acesta e scopul just al jucătorului de bridge, din cel puţin două motive: îşi conţine mijloacele pe de o parte, şi realizarea lui depinde numai de jucătorul în cauză, pe de alta. Iar un atare scop presupune absenţa crispării, recte o anume detaşare senină de context, prezenţa clarviziunii, recte posibilitatea de a judeca echilibrat în orice conjunctură şi mai cu seamă, bun simţ în toate cele. Nu e prima oară cînd evoc bunul simţ ca pe o condiţie a jucătorului de bridge, cu atît mai necesară cu cît jocul de bridge în sine nu are a face cu bunul simţ (din motive pe care le-am numărat într-un capitol anterior). Nici în politică bunul simţ nu contează, dar nu poţi fi bun politician fără să-l ai. Scuzaţi analogia, a fost pur retorică. În general, faţă de **să cîştig, a juca bine** e un mijloc. În bridge el este sau ar trebui să fie mijlocul care devine scop. Or, totuna, scopul care-şi conţine mijlocul.

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 26 septembrie 1990

35

Etape

este evident pentru orice om de bun simț că România va parcurge vrînd-nevrînd cîteva etape. După entuziasmul răscoalei din decembrie era inevitabil să intrăm într-o perioadă dificilă. Cei mai buni fii ai partidului comunist ne-au propus o mișcare lentă, fără distorsiuni, spre Europa. Românii i-au votat parcă cu gîndul în altă parte, așteptînd inerțial desfășurarea faptelor. Guvernul, prin cîteva legi aparent democratice, a dat liber unor supape, cea mai importantă fiind cea a **privatizării de suprafață**, un fel de experiment post-leninist. Rezultatele sînt explozia prețurilor și îmbogățirea rapidă a cîtorva indivizi. Se așteaptă zîmbind reacția cumpărătorului, reacție evident negativă. „Produsele" oferite de primii întreprinzători depășesc de departe posibilitățile celor ce muncesc. (O sticlă de coca-cola costă 85 de lei, aproape salariul mediu pe zi al unui muncitor). Statul român ar putea oferi aceste produse, dar guvernul, pornit cît de cît pe calea privatizării, nu vrea s-o facă, părînd hotărît să ne arate ce înseamnă piața liberă. În fața unor asemenea exemple se obțin două lucruri : calmarea birocrației, a imensei birocrații moștenită de la statul proprietar absolut, care opunîndu-se adevăratei privatizări, vede lucrurile amînate pentru multă vreme, și, deci, populația este reorganizată ca un scut refractar la schimbarea rapidă, programul partidului cîștigător în alegeri fiind astfel respectat.

În realitate, mulți dintre cei care astăzi ne conduc nu doresc vreo schimbare serioasă, orice schimbare eliminîndu-i din viața politică a țării. S-a ajuns practic într-o situație absurdă : declarațiile-program ale guvernului sînt frînate prin modul lent de aplicare, ajungîndu-se practic la oprirea aproape totală a schimbărilor, cîteva dintre ele dorite chiar de guvernanți. Parcă simțind aceste lucruri, muncitorii muncesc din ce în ce mai puțin, și se poate spune că întreaga țară a intrat într-o grevă generală a așteptării, atunci cînd grevele nu sînt declarate pe față și vizînd greșelile foarte noi ale conducerii. O situație de inerție mohorîtă, pe fundalul unor eforturi minime pentru a schimba ceva, făcute de guvern, pare să caracterizeze etapa prin care trecem. O neîncredere mocnită s-a instalat la nivelul întregii țări și apelurile președintelui I. Iliescu par să nu mai folosească la nimic. Este o perioadă de stagnare totală prevestind parcă furtuna. Cei de la putere par să nu mai aibă încredere în alegătorii lor, alegătorii, sătui de minciunile înghițite timp de 45 de ani, văd peste tot numai minciuni. Un văl al tăcerii separă puterea de restul populației. În spatele acestui văl, dacă ar fi numai să-l credem pe mister Brucan, se duce o luptă înverșunată pentru putere. În așteptarea unui eventual cîștigător, alegătorii din mai, fie ei F.S.N.-iști sau nu, așteaptă deocamdată răbdători. Cei mai slabi de înger dintre noi spun deja că poporul român este blestemat să piară, în loc să creadă, așa cum ar fi mai firesc, că niciodată un popor nu este blestemat, ci conducătorii lui. Avem zeci de exemple, ultimul își doarme somnul de veci învelit în paltonul îmblănit pentru vremuri mai grele decît cele pe care și le închipuia

Ștefan Agopian

Veghe și clipă

Te veghez, clipă, te veghez și nu știu
Cum să fac să nu cred că e doar o părere
Această ruptură de lume, plutirea
Aceasta ce-mi părea o cădere.

Și de-ar fi doar părere ceea ce văd
Și de-ar fi doar o biată minție de sine
Chiar fugară de este, eu eternă o cred,
Nebunește-o atrag către mine.

Și în raiul ei aspru și palid mă pierd
Ca-n pădurea visată,
Acum, cînd m-apropii de marginea ei
Și mă dărui ei, toată.

Ioana Diaconescu

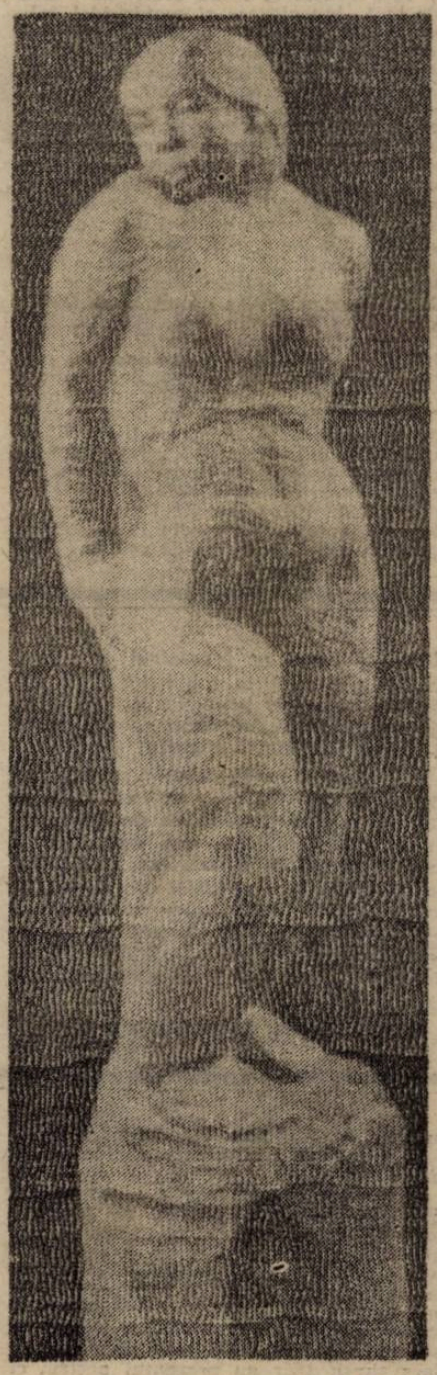

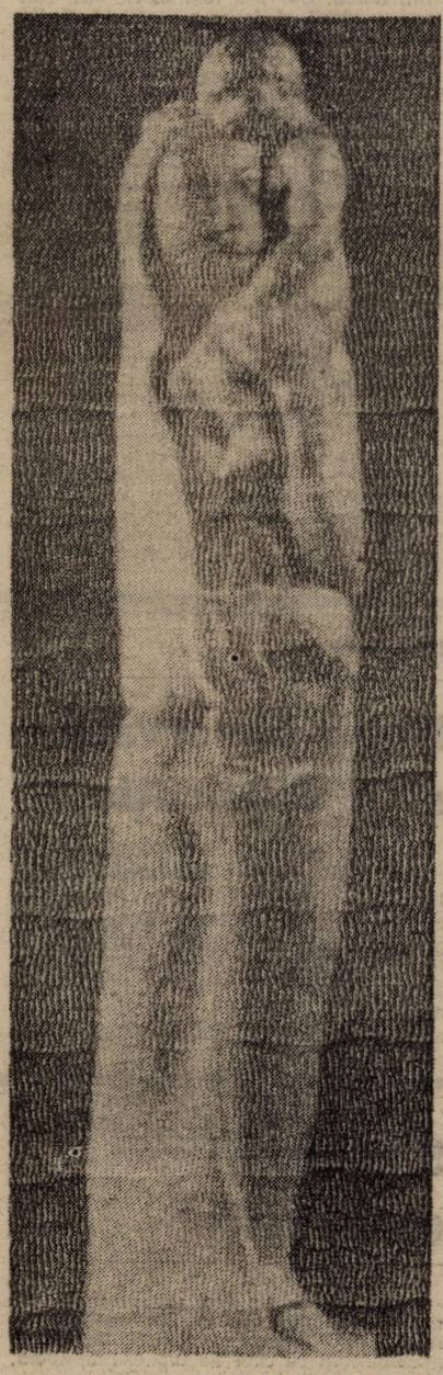

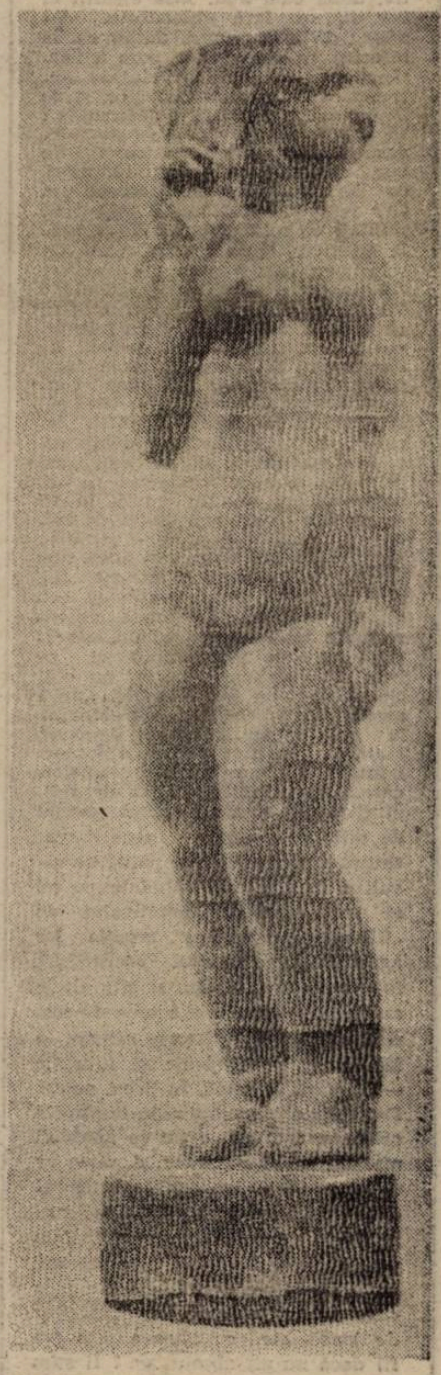

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Vida Geza

Dialog cu Radu Tudoran

PE SCAUNUL DE FIER AL ROMANULUI

pag. 8-9

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Lăsați copiii!

După 15 iunie, mi-am autodeclarat imunitatea la barbarie. De-acuma, îmi spuneam, n-are să mă mai mire nimic, mi s-au tocit senzorii, gata, nici dacă l-as întîlni pe stradă pe Ceaușescu, nici un cutremur de gradul nouă, nici dacă s-ar vinde-n talcioc o mie de cămăși ale lui Isus, fabricate de „Braiconf", nimic n-o să-mi mai stirnească mirarea, consternarea, revolta, scrîșnetul de neputință. Ei bine n-a fost să fie. Secvențele televizate la deschiderea anului școlar m-au demoralizat, nu știu de ce, mai rău decît un măcel. O clasă întreagă de copii făcîndu-și semnul crucii, automat, uluiți și timorați, la ferma comandă popească venită cădelnițat de la catedră. Preotul în prezidiu, omnipotent ca deunăzi secretarul cu propaganda. Și, dintr-o dată, mi s-a derulat în minte filmul de mîine: azi, religia e obiect facultativ, după cum aud. Însă agenții ei vor ști s-o facă obligatorie. Va aduna diriginta copiii, duminica, la biserică, pe convocator, cum îi hărtănea anul trecut la tot felul de „acțiuni" ca măturatul frunzelor, și de „manifestări" stupide și deformante? Ți se va scădea nota la purtare, dacă nu știi „tatăl nostru"? Se vor colecta bani pentru luminări, ca ieri pentru sticle, borcane și fier vechi? Vor fi copiii matritați, stanțați cu altă dogmă? Va cumula biserica poeziile idiotizante ale soimilor patriei, șantajul cravatei de pionier și servitutile UTC-ului? Va fi turnată efigia lui Cristos în ramele golite de Ceaușescu? E imposibil ca, într-o clasă de 40 de elevi, toți, la comandă, să-și facă, pripit, speriat, dar mai ales conștient, semnul crucii. Știm bine că, în halul în care am fost adusi, „facultativul", „opționalul" devin repede mofturi și că tot ce-i azi „simplă îndrumare" mîine va fi obligație atroce. Nu, copiii noștri (contaminați, cei mai mulți, de psihozele refulările, utopiile și fariseismul nostru) nu merită acest nou sclavaj. N-o merită, într-alt fel, nici biserica. Știu, cunosc și eu preoți care-au plătit greu cinstea și lupta lor pentru credința adevărată, care-au reparat biserici pe banii lor fără autorizație, au plătit amenzi, au fost închisi. Însă ansamblul breslei lor e blestemat, la noi, pentru ani buni de-acum înainte. Industria feroce a înmormîntărilor, a nunților și botezurilor, care-a viciat ultima fibră de religiozitate la români, pactul semnat de mii de preoți cu securitatea, chipul slujitorului Domnului ce rivaliza, la sate și-n mahalale, cu cel al sectoristului și activistului de „Cîntarea României", prostia lor agresivă, cupiditatea, afacerilicul, fața puhavă de bețe și cîte altele au desfigurat pînă și bruma de respect a bătrînilor. Istoria religiei la facultățile de filologie și filosofie — da, fără îndoială. În liceu, poate. Dar religie pur și simplu la clasele primare, asta nu, e tot ce poate fi mai fals, mai chinuitor. A pune pe bănci anafură în locul calculatoarelor, a da cu tămîie în locul manualelor, a impune smerenie în fața foamei, a cere să se bată mătănii în locul terenurilor de sport, a face case parohiale în locul parcurilor de joacă, etc., ce alteeva este (va fi) dacă nu alt absolutism? Îl știm foarte bine: azi iau un deget, mîine toată mîna, cu „dați Cezarului" și „sabie și foc vă aduc". Facem „Daciada" în jurul Mitropoliei și concursuri „cine știe cîștigă" cu tema „viața sf. apostoli"? „Lăsați copiii să vină la mine", e una. Dacă ei vor. Nicidecum: aduceți copiii la noi. Nu. Lăsați copiii vîrstei lor. O mascaradă ne-a ajuns!

Dan C. Mihăilescu

primim

Basarabia! Un semnal de alarmă

Pe cît de insolită poate fi o sărbătoare națională a unei limbi materne, pe atît de pindită de primejdii poate fi din toate părțile. Și cu atît mai trist este cu cît primejdia cea mai mare vine tocmai din interiorul țării care dă ca pecete de „maternă" limba pe care cetățenii ei o vorbesc. Nu știu dacă a mai existat vreun popor în lume, în tot decursul istoriei, care să-și sărbătorească limba în care vorbește ca pe obținerea unei independențe după lupte grele și îndelungate, așa cum au făcut-o românii de peste Prut la sfîrșitul lunii august, mai exact pe 31 august, cînd se împlinea un an de la obținerea alfabetului latin și a limbii române ca limbă oficială pe teritoriul dintre Prut și Nistru, denumit samavolnic Republică Sovietică Socialistă de jumătate de secol încoace. Un astfel de act insolit prin aspectul lui național și aniversar nu definește altceva decît obținerea celei mai pașnice și de efect arme de luptă, care este limba maternă, națională, confiscată, după tipic comunist, de către capii celui mai distrugător imperiu, din punct de vedere etnic și moral, din cîte au existat de-a lungul istoriei. Luată de pe gurile românilor prutonistrieni și-nlocuită cu un hibrid ininteligibil și urît, limba română a fost **deportată**, ca și celelalte elemente naționale și de specific românesc, în uitatele siberii ale groazei, în speranța că ea va muri și pe spațiul ei tradițional se va instala limba cu care imperialiștii comuniști au propovăduit cea mai urîtă utopie a omenirii — comunismul —, „pachete" de minciuni puse în slujba dezastrului uman. Dar n-a fost să fie așa. Din cenușa arderii ei (care s-a sperat să fie de tot), limba română a reînviat ca **pasărea phoenix** și și-a găsit sufletul poporului ei integru, **acasa**, cum a spus Nichita Stănescu, din care ea nu putea fi izgonită. Încă o dovadă că unde s-a născut românul și unde vorba lui a tremurat frunza în doinirea adîncă a vîntului, nimic altceva nu poate înlocui dulceața și profunzimile ei sufletești, de spirit, și cu atît mai mult **nimeni** nu poate veni să se substituie românului, inflexiunii limbii lui, cu toate eforturile pe care le-ar pune. Și nu s-ar putea nega faptul că **imperiul sovietic** n-a folosit toate mijloacele de exterminare a limbii române pe teritoriul dintre Prut și Nistru în răstimpul de cincizeci de ani și chiar mai mult de subjugare politico-economico-administrativo-culturală și nu numai. Nu-i cazul să le enumerăm acum și aici. Istoria le-a consemnat și le va da pe toate în vileag. Ceea ce ne îngrijorează pe noi acum este faptul enunțat la începutul acestui articol și anume pericolul care amenință din interiorul țării, din România, în consolidarea unei victorii obținute cu atîta greutate de moldovenii obijduiți de ruși. Și anume, de la „revoluție" încoace, primii care au sărit Prutul în ajutorul moldovenilor prutonistrieni n-au fost alții decît cei care s-au pătat aici din toate punctele de vedere, orientîndu-și cameleonismul lor spre un sentiment patriotic de o rară noblețe cum este **reintregirea în cuget și simțiri** a românilor de o parte și de alta a Prutului. Metoda este cunoscută și face parte din scenariul general de confiscare a ceea ce se cucerește prin luptă deschisă și cinstită; exemplul cel mai concludent l-am văzut în primele zile ale „revoluției" și apoi ale urmărilor ei. Și cum? În cazul nostru, vorbind. Prin înființare de **societăți** care mai de care mai pompoase, mai culturale și mai naționale, tradiționale și reînviate, și mai puțin tradiționale dar interesate în **rapt**, cum ar fi **Pro-Bucovina, Pro-Basarabia, Liga culturală a românilor de pretutindeni** și altele, aceasta din urmă urmînd pașamite tradiția **Ligii culturale**, care împlinește anul acesta o sută de ani și care a avut la președinție și pe Nicolae Iorga. N-ar deranja cu nimic aceste societăți și ligi, dacă ele n-ar fi confiscate de persoane care n-au urmărit, prin metoda escrocheriei sentimentalo-patriotice, nimic altceva decît interese meschine, acoperite de masca unor servicii de ajutoare benevole, frățești. Și, desigur, numai caracterele josnice pot exploata astfel un timp istoric. Profitînd de sufletul mare și bun al moldoveanului, de bunul simț și, de ce nu, de naivitatea lui în ceea ce privește cunoașterea caracterului uman, discernămîntului atunci cînd ai în față un **frate**, așa-zișii „salvatori" ai neamului au trecut iute Prutul și le-au oferit pe tavă cele mai „ingenioase" și rapide idei culturnice în schimbul unor **daruri** care încet s-au transformat în **cereri**, ca la tejghea, pe care biet-moldoveanul nu le mai poate onora cu ușurință. Dar pentru a nu se face de rușine, face tot ce-i stă în putință (timp în care înghite orice) mulțumindu-i pe **salvatori**, care, vorba comunistului, puțini au fost, mulți au rămas. Așa se face că s-a ajuns să se spună la Chișinău că pînă acum Basarabia a fost ocupată de două ori: o dată de ruși și a doua oară de Victor Crăciun. Deci, ați înțeles acum despre cine este vorba. Președinte ales de sine și ad-hoc al societăților culturale, V.C. a monopolizat totul din punctul de vedere al relațiilor culturale dintre România și Chișinău. „Nabab" din buzunarele altora, V.C. declară, pe posturile de radio și televiziune, că face cadou, din partea **Ligii culturale...**, ce cu onor o conduce, statuia lui Al. Mateevici, executată în bronz și dezvelită pe 27 august 1990 la Zaim în Basarabia, în timp ce de fapt această statuie a fost plătită, printr-o înțelegere, de către Fondul Culturii din Moldova, unor sculptori din București cu suma de **60 000 de ruble**. Și asta în plin Chișinău și în plină sărbătoare, sub ochii și în urechile celor care știau foarte bine totul și care depuseseră un efort de nedescris pentru a realiza această statuie. Dar vorba românului, nu, unul aleargă și altul gifîie. Asta a fost picătura care a umplut paharul. Iar moldoveanul rabdă și se vaită să se audă numai el. Dar pînă cînd?! Însă V.C. mai are și alte metode de strangulare a sentimentelor pure și patriotice ale moldovenilor: vine la Chișinău cu o întreagă „liotă culturală", alcătuită numai din foști secretari de partid și propagandiști ai fostului regim, că cine se aseamănă se adună, „salvatori" care au adulat și susținut cu sufletul la gură ideologia comunisto-ceaușistă apărînd-o cu mijloacele foarte bine cunoscute acum ale securității. Numărul mare al acestor persoane, membri (și rude) ai societății și ligii culturale, adus de fiecare dată la Chișinău, secătuiește vistieria cu care moldovenii ar realiza cele atît de trebuitoare unități spirituale (și nu numai) a românilor. Ajutorul pe care-l vor de la noi, de la românii de dincoace de Prut, nu este ăsta ci cu totul altul, pe care Ministerul Culturii îl știe și-ar trebui să-l aplice, supraveghind mai îndeaproape ce fel de reprezentanți trec Prutul sub pretextul marelui lor ajutor. Altfel nu se face decît serviciul unor manevre de culise, care nu vor altceva decît compromiterea unui act pe care istoria actuală îl cere cît mai grabnic și la nivelul patriotismului adevărat trăit de românii basarabeni. Nici într-un caz V.C. și Adrian Păunescu, chiar dacă ultimul este idolul fiecărui basarabean sentimental, sînt cei care trebuie să facă acest lucru. Nici n-au cum: posibilitățile lor culturale și de cultură sînt reduse, dar ei sînt primii acolo și dau cu **dohot** slovele reînviate ale limbii române. Sufletul mare al unui Grigore Vieru, simbol al moldoveanului de dincolo de Prut și stindard al luptei adevărate pentru recîștigarea alfabetului latin și a limbii române, ia de bună oferta așa-zis dezinteresată a astfel de indivizi și odată cu ei și ceilalți moldoveni, în așa măsură încît atunci cînd se trage linia unei **acțiuni culturale** pregătitoare marii uniri, zic cu toții: iartă-l, Doamne, că-i de-al nostru, și tot iertîndu-l, ba pe Ivan (care s-a suit pe divan și nu s-a mai dat jos!) și pe Victor care a găsit calea unei căpătuieli mai ușoare, pe bază de sentiment patriotic ieșit din comun, se trezește moldoveanul cu inima lui bună în bandaj și sufletul mîhnit că ce vrea el nu e înțeles cum trebuie și de fratele său. Și stă atunci și se-ntreabă ce-i de făcut. Totul sună a semnal de alarmă și mi-am îngăduit eu să pun mîna pe minerul de alarmă și să trag cu riscul de a-l supăra pe tov. președinte al ligii culturale a românilor de pretutindeni și chiar, poate, pe fața lui rozalie va apărea pata roșie a rușinii, și mai ales că în apropierea minerului erau foarte multe mîini de dincolo dar se știau s-o facă, se gîndeau să nu care cumva să-l supere pe tov. V.C., care a trecut Prutul de atîtea ori de la „revoluție" încoace cît nici Ștefan cel Mare n-a reușit în cei patruzeci și șapte de ani de domnie întru izgonirea cotropitorilor și obijduitorilor. Dar interesul poată fesul. Nu-i de glumit. Basarabia vrea ajutorul românilor, îl cere, iar oportuniștii î-l oferă la un preț care ne va costa destul de scump.

Botoșani, 12 septembrie 1990.

Gellu Dorian

momos

Două observații și o explicație

● Iată ce scrie d. Novăceanu în ziarul independent **Adevărul**: (vineri 14 sept.): „În general, în lumea serioasă, acolo unde toate merg bine și corect, cînd o persoană primește o funcție înaltă sau o demnitate, primele documente pe care trebuie să le pună pe masă sînt cazierul și declarațiile de avere". Articolul sus-numitului domn (**Bani aruncați pe fereastră**) se referă la cîteva partide fantomă. Pe cînd frumoasa declarație program a directorului cotidianului **Adevărul** se va aplica și membrilor **Parlamentului** țării?

● Domnul Eugen Simion, critic român vizionar, a pățit rușinea de a fi dat afară din **Societatea de mîine** și, după cum înțelegem din comunicatul dat în **România liberă** (nr. 216 serie nouă), a fost dat afară și din frumosul sediu din Bd. Aviatorilor nr. 86. Asta s-a întîmplat la ora 18, ține să precizeze comunicatul dat de domnul prof. dr. Petre Anghel, secretar executiv al asociației.

Că **Societatea de mîine** era născută moartă, eu personal nu aveam nici o îndoială, dar totuși nu poți să nu rămîi surprins cît de repede a fost și îngropată. Ne pare sincer rău de criticul Eugen Simion care va trebui să-și mute viziunile asupra bietei literaturi române.

● Pentru cei care nu știu, **Momos** înseamnă (cf. Victor Kernbach — **Dicționar de mitologie generală**): dispreț, glumă, batjocură. Zeul grec al ironiei, zeflemelei și bîrfei. „Momos nu are prea mult de pierdut dacă rămîne neglorificat, fiindcă nu a fost din cei cărora li s-au adus onoruri, nici chiar în vremurile bune".

Ștefan Agopian

Spectacol de reviste

● Multe reviste dau acum buzna la nume de români celebri. Cea mai des întîlnită este tripleta Cioran-Eliade-Noica, personalități cu care ne înghesuim, acum, să ne declarăm contemporani. În reviste, ca și în conversații, pomenirea celor trei „dă bine", intelectualizează. Din prea multă și (deseori) neîndeminatică întrebuințare, aceste nume se transformă într-un fard cu care ne astupăm ridurile ignoranței și superficialității.

Una din revistele care a reușit să se apropie, cu decența și pertinența cuvenite, de aceste personalități este CRITERION (Revista de arte, litere și filosofie — redactor șef: Gabriel Stănescu). Numărul 4/1990, ieșit de curînd de sub tipar este o demonstrație a celor mai sus afirmate. Față de numele anterioare, semnalăm o mai mare preocupare a revistei pentru problemele de acum și aici ale societății românești. În acest sens, remarcăm articolele: „Cenzura în România comunistă și supraviețuirile sale în postcomunism" de Liviu Antonesei și „Iluziile democrației" de Gabriel Stănescu. Bine documentate și la fel de bine argumentate, textele pomenite au o remarcabilă ținută morală.

● Ultimul număr care a ajuns la noi din CRONICA (nr. 35/1990) ne propune proză, poezie, cronici (de film, carte, plastică, t.y., sport). Revista face un slalom reușit printre chestiunile arzătoare la ordinea zilei ,reușind o coborîre frumoasă, fără a atinge (măcar „en passant") jaloanele actualității. Doar pe linia de sosire, la pagina a 8-a, deci, prezentul se face simțit (dar nu prezentul nostru, ci al altora) în interviul cu scriitorul german Stefan Heym, intitulat „Nu reunificării".

Notăm și un text mai vioi semnat de Cătălin Ciolca: „Semănătorii de vînt". Nu știu dacă omniprezentul nostru crainic comentator George Marinescu, personajul principal al articolului menționat l-a citit. Dacă nu, îi sugerăm s-o facă. Nu înainte însă de a lua o doză dublă de Rudotel.

● Ne mai poposește din cînd în cînd pe masă DIMINEAȚA. Puși în fața faptului împlinit, ce să-i facem, o citim. Nr. 171/1990 are o pagină de umor unde ne atrage atenția un dialog consemnat de N. Grigore Mărășanu cu scriitorul catrenist Al. Clenciu. Iată ce părere are domnia sa despre barba criticului Mircea Iorgulescu: „podoabă capilară ce face parte integrantă din **personalitatea sa literară** (s.n.)". Și ridem, și ridem... Tot aici găsim reprodusă epigrama „Barbopletosul" pe care o citățm pentru că se potrivește ca o mănușă pe spiritul celor întîmplate în 14—15 iunie a.c.: „Cînd îl zăresc ducînd de zgardă / Cățelu-i înecat în păr / Nu știu la care cap de coardă / Se află javra într-adevăr". În această poezică, autorul ne comunică noua sentimentele sale de repulsie față de purtătorii de barbă, autentice javre care se plimbă pe străzi și de care dumnealui se desolidarizează cu nedisimulată scîrbă (analiză literară).

● CONTRAPUNCT publică în numărul 37/1990, partea a XII-a din lungul comentariu al lui Liviu Ioan Stoiciu: „A fost o conspirație legală: nu mă prostiți voi pe mine" și o întrebare ne stăruie în minte: cît o mai putea omul ăsta poet și român să zgîndăre în propria rană?. „Jurnalul" său este, indiscutabil un gest extrem de „incomod" și dureros, perfect vertical din punct de vedere moral, un gest. Din nou, desenele lui Dan Perjovski, atît de bune și de adevărate, încît ni se pare că le-am fi putut noi, însine face (doar ni se pare). Mai semnalăm eseul „Plozii profanului: Democrația și Demagogia" de Dan Stanca, un text scris cu bila realității bine legată de gleznă.

Au prezentat
Daniel Bănulescu
Lucian Vasilescu

prezentul continuă

Memorii

Recurgi și azi la tăcere ca la una dintre cele mai verificate forme de supraviețuire.

Să ne gîndim.

Un animal nu scoate sunetul ce-i este propriu cînd simte de aproape prezența mai puternicului său adversar. Prin tăcere la viață? Mă rog, prin tăcere la viață. Nu sună bine, dar acesta este adevărul. Taci — adică nu trimiți adversarul pe urmele tale. Ungherul care te ocrotește, numele care te particularizează sînt tainele tale. Cînd te ascunzi, nimeni nu spune că minți. Pentru că, în general, nu se cade să spunem că minciuna este bună. Dacă te adăpostești într-o temniță și dacă acolo ai scăpat de cei ce te caută, parcă nu-ți vine prea ușor să spui că temnița e bună și că ți-a priit : un om cu prea multă imaginație ar fi în stare să te acuze că faci apologia detenției. Așadar, minți și supraviețuiești. Asta nu sună bine deloc — iar despre ființa ce ia naștere astfel, din necesitățile supraviețuirii, ar fi mai bine pentru noi să păstrăm tăcere, cel puțin pînă ce vom izbuti să formulăm o justificare cît de cît onorabilă obligației de a viețui.

Așadar : nu te folosești nici de darul vorbirii, nici de învățul cu scrierea. Taci cînd ar trebui să deschizi gura, nu te atingi de condei cînd ar trebui să produci mărturii. În timp ce evenimentele se desfășoară sub ochii tăi, concurînd ficțiunea, amuțirea, lepădarea de foloasele, pentru viitor, ale obișnuinței cu scrisul, de ce-ar cădea ele, totuși, sub incidența disprețului ?

Să ne gîndim. Asta înseamnă : să ne aducem aminte.

Orașul miroase a cadavre. Moartea umblă din casă în casă. Astăzi auzi de o crimă, mîine de căderea unui cap. Veștile despre moartea copiilor te ajung de pretutindeni și tot mai numeroase, oricît de bine te-ai zăvorî în casă, oricît de priceput ai fi să te abați din calea purtătorilor de vești rele. Mai rău este că oamenii vorbesc cu jumătate de gură, temători de specia din ce în ce mai spornică a delatorilor.

Dacă este istoric și dacă s-a întîmplat să-și fi obișnuit mîna cu scrisul, omul își dă peste mînă și se ridică de la masa de scris. Dacă e limbut din fire, are grijă să nu fie prea multă lume în jur cînd articulează prima silabă, doar nu mai e copil, a aflat și el ce înseamnă un proces și cum se transformă cel de al treilea într-un martor al acuzării...

Încet, trăgînd cu ochiul în preajma lui, omul a început să vorbească. Abia se aude ce spune — dar vorbește, nu vrea să rămînă cu vorba în el. Bunăoară azi : a aflat că unui copil nu i se mai eliberează certificatul de naștere la cîteva zile după venirea lui pe lume, ca odinioară, ci mai tîrziu, peste o lună, cînd doctorii încep să se convingă că va avea norocul să treacă prin proba frigului din maternitate, peste puținătatea laptelui cu care este hrănit. Și dacă moare pînă într-o lună, adaugă el, e ca și cum nu s-ar fi născut niciodată. Surplusul lui de informație nu e mare — dar nu-l lasă să doarmă; cu atît mai greu îi este să-și țină gura, cu cît simte mai clar că dincolo de istoria asta mijește un înțeles sălbatic, dar care odată formulat l-ar ajuta să coboare încă un pas spre cauza propriei suferințe.

Să ne gîndim.

O femeie duce în pîntecele ei, vreme de nouă luni, o ființă omenească. Și dacă ființa aceasta se întîmplă să piară după cîteva zile sau săptămîni, se cheamă că femeia nici n-a purtat sarcina, nici n-a născut, de vreme ce nimeni nu-i dă dovada în scris că pentru un număr de zile a fost mamă. Am avut un copil, își face ea socoteala în gînd, a fost greu, am lehuzit de pe urma lui — dar tace, ca și cînd toate acestea nu s-ar fi petrecut. Și dacă, totuși, îndrăznește să nu-i pese de lipsa dovezii și să-și rostească gîndul cu glas tare, oricine poate s-o întrerupă spunîndu-i : Hei, pe cine plîngi tu, acolo, femeie? Îmi plîng copilul, răspunde ea, ieri încă îl mai țineam în brațe, jur că eu l-am născut și că era viu. Despre ce copil vorbești tu, femeie? n-ai avut nici un copil! Ba l-am avut, viața cu care a venit pe pămînt i-ar fi ajuns să trăiască și un veac. Ia vezi-ți de treburi. Dacă ai fi născut, ți s-ar fi dat o hîrtie cu numele acelui copil ; noi știm mai bine decît tine dacă ai născut sau nu. Femeia se uită buimacă în jur, nimeni nu poate să-i vină în ajutor și s-o scoată de sub osînda ce se cuvine denigratorilor. Căci nu e ea o fiică a minciunii și o denigratoare de rînd, dacă afirmă că a născut, fără să arate și mărturia scrisă cu ziua și ceasul întîmplării? Și nu înseamnă că vorbind despre un copil fără să-l țină și în brațe, ar vrea să spună că nu știu cine i-a răpit dreptul de-a fi stăpîna propriilor ei suferințe și gemete ? Nu răspîndește ea știrea că în cea mai bună dintre lumi copiii mor înainte de-a ști cum se preschimbă sîncetul în cuvînt ?

Să ne gîndim.

Orașul miroase a cadavre. Frigul și foamea lucrează împreună cu mult mai mult spor decît un măcelar nebun lăsat să intre cu satîrul într-o turmă de vite. Frica a coborît peste oameni — frica de moarte, dar mai cu seamă frica de-a nu muri inutil. Cine are o măsură de carne mai mult decît vecinul său poate să se socotească un privilegiat și are, de aceea, un motiv de spaimă mai mult decît vecinul său — ferească-l Dumnezeu pe cel ce-ar îndrăzni să se atingă de bucățica lui. Dacă plouă, omul umblă cu privirea în norii, și cu privirea în praf dacă e secetă. Stă încruntat și gata din te miri ce să-și sară dintr-ale sale. Unul nu este care să nu aibă ceva de pierdut — nu, nu pentru că ar avea mult de apărat, ci pentru că este amenințat în toate punctele existenței sale zilnice, chiar și în cele mai mărunte. Nenorocirea se ivește din nimic. Așa se întîmplă că și fericirea lui tot din nimic izvorăște. Femeia se întoarce acasă de la lucru și, pentru că în zorii zilei n-a intrat la timp pe poarta fabricii, se uită cu o neplăcere aproape dușmănoasă la bărbatul ei. Ca să-l iubești pe celălalt, trebuie întrucîtva să te prețuiești pe tine însuți, iar bărbatul nici nu știe că a ajuns să privească la sine însuși ca la o nimica și că sîcî stă cauza începutului său de slăbiciune trupească, precum și a urii mocnite față de femeia lui. Din nimic trăiești tu, din nimic a ajuns să te stinghereacă și viața celui de aproape. De cel de departe nu-ți mai aduci aminte ; dacă ai auzit cumva de moartea lui, ridici din umeri — nu din nepăsare, să ne înțelegem, dar cum să tresară sufletul la năpastele altuia cînd și pe ale lui e gata să și le ocolească nepăsător ? Celelalte simțăminte au amorțit. Trează peste tine e numai frica. Spui că-ți iubești fiul, dar dacă stai să te gîndești, ajungi să recunoști pînă la urmă că ți-e frică pentru viața lui. Omul se uită în propriul lăuntru și descoperă că nu mai are suflet nici cît să-și urască dușmanul. De acolo, din străfundurile sauriene ale creierului, frica îi dictează comportamentul. Ea îl scoate din casă la muncă; ea îl învață cum să stea față în față cu mai marele său; ea îl trimite să cotrobăiască după hrană prin ungherele orașului; ea îi șoptește cînd e potrivit să tacă și cînd să vorbească, cînd e nimerit să se arate și cînd să se ascundă.

Omul trăiește ca în urmarea unui măcel. O nenorocire mai mare ca asta nu i s-ar fi putut întîmpla : să-i fie frică fără să fi văzut cu ochii lui sînge. Moartea vine de peste tot, iar vărsarea de sînge — iată ce află el cu partea cea mută a făpturii lui ! este mai puțin decît moartea.

Bîntuie sabia străină, cumva, prin oraș? Nicidecum. Și, totuși, în trecere de la o casă la alta, te strîngi în hainele tale și tremuri ; cînd noaptea te prinde în oraș, de asemenea. La capătul zilei, o undă de înfiorare te străbate din creștet pînă în tălpi, ca și cînd întunericul s-ar pregăti să te prindă într-un orez căzut în mîna unor necunoscuți veniți de departe.

Limbă Lungă tace. Dar cel ce se pricepe să țină condeiul de ce nu scrie despre toate acestea ? Și el e sub vremi? Da, și el e sub vremi, umblă și el în căutarea unei ore de liniște și dacă o găsește cumva, adoarme înainte de-a o folosi. Și numai ca să le contempli, nefericirile de peste zi îți cheltuie întreaga putere. Din puterea pusă deoparte pentru consemnarea lor a mai rămas, poate, și tocmai la margine, doar gîndul zădărniciei. Să fii sub vremi înseamnă să trăiești dedesubt, în infern, chiar în bolgia unde stau suferinzii de neputința preschimbării în cuvinte, pentru necesitățile viitorului, a întîmplărilor de peste zi. Tu nu rîvnești la liniștea nesfîrșitei sieste a traiului bun, vorbești, ci la confortul minim ce-l presupune oftatul de ușurare înainte de așternerea întîiului rînd pe o pagină albă. N-am liniște, spui.

Nu e adevărat. Ceea ce te împiedică să scrii e rușinea. În toiul desfășurării tragice, tocmai acum te-ai găsit să pui mîna pe condei ? — și cînd auzi dojana aceasta dinăuntru, fapta consemnării ți se arată ca o frivolitate săvîrșită în momentul cel mai nepotrivit cu frivolitatea. Ar fi ca o nuntire cu mortul pe masă — dacă nu uiți că a scrie înseamnă, dincolo de orice, un mod incontrolabil de-a fi fericit. Să așteptăm, îți spui. Poate vor veni și vremuri mai bune. Prețul acestei amînări este că nu mai scrii despre lucrurile pe care le trăiești, ci despre lucrurile despre care îți aduci aminte ; că ești pedepsit să nu produci documente, ci memorii. Ca să produci un document, ca să scrii : curge sînge — în timp ce vezi sîngele curgînd, e asta o faptă de cinism ? Așa simți în ceasul cînd mîna îți cade neputincioasă alături de condei și cînd ai vrea să dai crezare părerii că tot îndemnul de-a fi ți s-a risipit pe seama trăirii de peste zi.

În tavan s-a ivit o pată de sînge. Te grăbești să scrii despre ea, cu ochii la ea, urmărind încetineala sigură cu care cucerește spațiu. N-ar fi mai bine, totuși, s-o lași pe mîine, și, în loc să scrii, să urci treptele pînă la celălalt etaj, să vezi al cui e sîngele ? În pofida tuturor acestor bune sfaturi ale cugetului, rămîi pe loc și, cu mîna pe condei, concentrat, nu lași să-ți scape nimic pe marginea textului din ceea ce vezi petrecîndu-se pe tavan. Ești cinic. Adică porți o încredere nețărmurită stelei tale. Adică te îndoiești că mîine se va mai găsi altcineva care să scrie despre toate acestea — nimeni, și nici chiar tu, care urăști ziua de ieri numai pentru faptul că a trecut.

Mircea Ciobanu

---

minimax

S-a sfîrșit vacanța mare

Educația trebuie să fie în primul rînd umană și numai după aceea profesională.

(John Dewey)

Într-o zi ca aceasta, a speranțelor și sfîiciunii, pentru că îndeobște așa se intră poate cel mai firesc într-un lăcaș de cunoaștere : cu speranță și cu sfîiciune, deci astăzi (ce-ar fi să nu mai folosim o vreme **azi ?!**) cînd începe Școala, întrebările care neliniștesc gîndul sînt atît de multe încît a-nevoie pot fi alese cele cuvenindu-li-se mai cu seamă căutarea răspunsurilor. Necazurile, pentru a folosi un cuvînt cît se poate de inofensiv, sînt multe și de toate felurile, căci puține dintre lucrările vechii (dar cît de veche ?) rînduieli sociale au fost atît de temeinic făcute ca aceea a distrugerii Școlii. Drept urmare, încă din anul școlar trecut, a început un proces, i-am spune de renovare, cele întreprinse deocamdată fiind vizibil, în marea lor majoritate, cumva **colaterale esenței fenomenului educațional** într-o societate care aspiră... **La ce aspiră ?!** Și ajungem astfel în preajma unui cerc vicios, totdeodată, barem în ce ne privește, avînd mereu viu în minte avertismentul celebrului raport UNESCO al „Comisiei Faure" care, la începutul anilor '70 (!), prevedea posibilitatea dihotomiei omenirii, „a genului uman care s-ar împărți în grupuri superioare și inferioare, în stăpîni și sclavi, în supraoameni și ominieni".* De bună seamă, tocmai fiindcă decalajul față de societățile dezvoltate este imens și pentru că „acolo" chiar domeniul educației este încă supus căutărilor, conceperea unei strategii de restructurare a sistemului educațional, presupusă fiind competența celor antrenați în această întreprindere, cere, nu doar fonduri, ci și **timp**, așa că dacă astăzi începutul învățămîntului preuniversitar stă în bună măsură sub semnul improvizației și al „reparațiilor" parțiale, această situație nu trebuie apreciată într-o rea nerăbdare ca fiind inadmisibilă și scandaloasă. Ba dimpotrivă ! Ținînd cont și de toate seismele social-politice care ne-au zgîlțîit, este cumva chiar îmbucurător faptul că nu există încă „pe piață" ori pe vreo masă oficială proiectul sau, aferim !, chiar decretul unei reforme a învățămîntului. Slavă Domnului că nu s-a dat nici o indicație prețioasă ca pînă la data cutare reforma să fie gata, și proiectată și aplicată, căci ar fi existat neîndoielnic destule cadre de bază care să execute ordinul !

În același timp însă luînd în considerare : 1) sensul măsurilor (apropo de limbajul de lemn !) luate deocamdată, chiar dacă sînt ele relativ superficiale și deci puțin relevante și 2) criticile, analizele, aprecierile ș.a.m.d. care s-au vehiculat în presă, îndeosebi cele aparținînd specialiștilor ; așteptările cu privire la **reforma învățămîntului** (și trebuie mult așteptat de la această reformă, poate mai mult decît de la oricare alta) nu sînt ferite de o îndreptățită, credem, îngrijorare.

Simplificînd destul de mult forma de exprimare dar nu și „miezul problemei", se poate aprecia că în fața sistemului educațional există două mari variante, opțiunea pentru un anumit făgaș, opțiune politică majoră, urmînd să determine apoi și complexul transformărilor specifice adecvate.

O variantă este aceea potrivit căreia, **în ultimă instanță,** rostul sistemului educațional, al educației, va fi de a **forma forță de muncă,** ori, altfel spus, spre a evita formularea din fostele documente de partid, de a asigura din punct de vedere cantitativ și calitativ pregătirea tinerelor generații corespunzător cerințelor din toate domeniile de activitate. Nuanțarea operată de „în ultimă instanță" este necesară deoarece această politică educațională nu exclude celelalte dimensiuni educative (politică, civică, morală, estetică chiar și eventual religioasă) toate fiind însă axate pe dimensiunea profesională, pe o **anumită** profesiune. Viziunea economic-utilitaristă subiacentă acestui sistem este lesne de sesizat la fel după cum și asumarea unui risc care odată cu accelerarea progresului se amplifică, anume acela al **inadecvării în viitor,** de unde necesitatea diferitelor forme de re-calificare sau alte re-uri printre care și așa-numitul învățămînt recurent căutînd să asigure permanentizarea posibilității de instruire de-a lungul întregii vieți active. Poate mai greu de sesizat este că acest sistem, implicînd o severă selecție pe baza performanțelor, contribuie la permanentizarea stratificării sociale dat fiind că (așa cum a fost riguros demonstrat experimental, inclusiv prin cercetări sociologice longitudinale) mediul socio-cultural familial are o influență hotărîtoare asupra dezvoltării intelectuale a individului. Sigur, există și academicieni, academicieni autentici, proveniți din familii nevoiașe dar, **gîndite social, statistic,** aceste excepții nu au altă valoare decît să alimenteze mituri propagandistice.

Cealaltă variantă de sistem educațional, în ultimă instanță, are ca finalitate **emanciparea plenară a personalității individului potrivit disponibilităților sale, contracarîndu-se handicapul social** și, pe cît posibil, chiar cel biologic. Diferența de viziune socio-umană față de cealaltă variantă este, neîndoielnic, mare și numai prejudecăți datorate răului bun simț o plasează sub semnul utopiei, prejudecăți accentuate și de politica educațională de pînă acum căreia i se reproșează în genere doar carențe ce țin de particular și nu însăși opțiunea educațională fundamentală practicată.

A mai menționa cum poate fi raportată fiecare dintre cele două variante la idealurile libertății, democrației și demnității individului este bineînțeles superfluu. Poate nu însă și faptul că prima variantă schițată este constituentă unui sistem meritocratic, aparent mai eficient social dar și foarte aproape de dictatură ce-i drept nu o dictatură a „ciocănarilor", ci a unei elite eficiente de specialiști, de așa-zișî tehnocrați, păstrarea instituțiilor politice democratice tradiționale fiind perfect posibilă, nu însă și funcționarea lor în spiritul democrației. De unde și îngrijorarea de care pomeneam la un moment dat. Căci, deși radical opusă unei concepții de factură social-democrată, adică celei afisate de F.S.N., prima variantă de politică educațională are, cum pare să se arate, mulți sorți de izbîndă, fiind mult mai lesne de înfăptuit din considerente ce țin atît de resursele financiare, de probleme economice și tehnologice acute, dar și de mentalități.

Și pentru a încheia pe un ton optimist, vom remarca începutul noului an de învățămînt la Academia de Poliție unde, spre deosebire de alte componente ale sistemului educațional, „sînt asigurate toate condițiile pentru o cît mai bună pregătire" a, cum li s-a spus, studenților, cei care reprezintă „speranța de azi și certitudinea de mîine pentru apărarea legalității și drepturilor cetățenești, pentru înălțarea noii Românii" **. Cu Dumnezeu înainte !

17 septembrie 1990

Șerban Lanescu

---

* — Faure, E., **A învăța să fii.** Ed. didactică și pedagogică. București, 1974, p. 23.

** — **Adevărul,** Anul I Nr. 223, Duminică, 16 septembrie 1990. Ediția I, 4 pagini 2 lei. Director : Darie Novăceanu.

cronica editiilor

Cercetări de românistică în Austria

Inaugurată acum zece ani, cu o cercetare a profesorului Felix Karlinger dedicată liricii religioase românești din perioada interbelică, seria de **Studien zur rumänischen Sprache und Literatur** editată de „Cercul de studii de limba și literatura română" de pe lîngă Institutul de romanistică al Universității din Salzburg a ajuns la al zecelea volum ; și nu e deloc întîmplător că acesta este tot o carte a profesorului Karlinger, **Rumänische Legenden aus der mündlichen Tradition — fragmentarische Skizzen und exemplarische Texte** (Legende românești din tradiția orală — schițe fragmentare și exemplificări de texte), pentru că toată, sau aproape toată activitatea, atît de bogată și de eficientă care s-a desfășurat în ultimele două decenii în acest vechi și cunoscut centru universitar austriac în domeniul studierii și răspîndirii limbii și culturii noastre, se leagă în chip nemijlocit de figura profesorului Karlinger, de competența sa deosebită și de neobosita sa putere de muncă. Distins folclorist, istoric al culturii și al literaturii române, vechi și moderne, domnia sa a îmbogățit bibliografia acestui vast cîmp de cercetare printr-un șir de lucrări fundamentale între care, în afara celor menționate mai sus, se pot cita **Einführung in die romanische Volksliteratur** (1969), **Romanische Volksbücher** (1973), **Aromunische Studien** (1981), **Rumänische Märchen außerhalb Rumäniens** (1982), **Gesammelte Aufsätze zur rumänischen Literatur — und Kulturgeschichte** (1985), **Legendenforschung — Aufgaben und Ergebnisse (1986), Zauberschlaf und Entrückung. Zur Problematik des Motivs der Jenseitszeit in der Volkserzählung** (1986), **Auf Märchensuche im Balkan** (1987), **Heilige Ereignisse — Heilige Zeiten** (despre povestirile de Crăciun, 1988) și multe altele în care specificul și valorile literaturii noastre sînt plasate într-un larg context comparativ, european ; căci profesorul Karlinger este un eminent romanist, specialist în literatura medievală italiană, spaniolă și portugheză, care și-a îndreptat treptat atenția și pasiunea spre literatura română în afara oricărei motivații personale, de familie sau măcar de orgoliu, căci nici o recompensă și nici o distincție, academică sau culturală, n-au venit să stimuleze sau să recompenseze din partea oficialității române ceea ce, de fapt, nici nu poate fi recompensat : o activitate prodigioasă și o deschidere fără rezerve spre cultura noastră de care, în schimb numeroși specialiști români au putut profita în decursul anilor, participînd la rodnicele întîlniri științifice organizate de Seminarul de română al Universității din Salzburg, de Societatea pentru studiul cărților populare românești (societate înființată și activînd la Salzburg, nu la București), de Cercul de studii de limba și literatura română sau char de profesorul Karlinger personal. Retras de mai mulți ani la pensie, profesorul Karlinger — care a împlinit în martie șaptezeci de primăveri — n-a lăsat în urma sa un loc gol, căci un grup de foști elevi, tineri și mai puțin tineri acum, îi continuă apostolatul didactic precum și cercetările, mai ales pe linia cărților populare : Irmgard Lackner, pe care colegii de la filologia bucureșteană de acum trei decenii și-o reamintesc poate sub numele de Irmgard Maurer, autoarea unei substanțiale teze despre mai puțin cunoscuta carte populară a lui Bertoldo **(Das Volksbuch Bertoldo** 1981), Dieter Messner, urmașul profesorului la catedră și editor al unor **Studien zu Sadoveanu** (1980, împreună cu Irmgard Lackner), al **Scripta romanica natalicia** și al altor culegeri, Johann Pögl, a cărui activitate este legată de asemenea de studiul cărților populare **(Die Adaptierung rumänischer Volksbuch — texte durch M. Sadovea-nu...**, 1981 ; **Die Geschichte von Syndipa dem Philosophen, Eine rumänische Volksbuchversion des Sinbad-Name,** 1986) și de latinitatea estică. Angela Birner, E. Zacherl și alții a căror prezență continuă în acest cîmp dovedește continuitatea tradiției pe care a instituit-o și consacrat o profesorul Karlinger și valoarea școlii de românistică din Salzburg în general.

Introdusă printr-o notiță omagială a celor doi editori ai seriei, D. Messner și J. Pögl, recenta carte a profesorului Karlinger propune cititorului de limbă germană o antologie esențială a unui sector determinat din spiritualitatea tradițională românească, așa cum se reflectă ea în legendele folclorice în proză : credințele despre divinitate și raporturile cu sacrul. O foarte cuprinzătoare cunoaștere a materialelor folclorice, mai vechi și mai noi (de la S. Fl. Marian, T. Pamfile și I. Pop-Reteganul la antologia lui Ov. Bîrlea) îi permite autorului să găsească și să includă în această selecție piese dintre cele mai reprezentative, acoperind toate marile regiuni ale spațiului etnic românesc, din Oltenia pînă în Moldova și Transilvania, inclusiv Basarabia sau cele din sudul Dunării de unde el însuși vine cu texte prețioase, culese și traduse fie în publicații mai vechi ale sale, fie acum pentru prima dată. După o scurtă introducere care trasează coordonatele generale ale cercetării și reperele bibliografice urmează cinci mari capitole incluzînd textul legendelor și comentariile respective după criterii preponderent tematice : **Crearea lumii, Legende din Vechiul Testament, Legende din Noul Testament, Sfinți canonici și apocrifi** și **Basme legendare** (Legendenmärchen), capitol conținînd texte de proveniență diversă — unul, de pildă, de la armenii din Transilvania — care privesc în special păcatul și ispășirea lui ; ele sînt interesante între altele nu numai prin varietatea conceptului „păcatului", ci și prin tendința spre materialitatea reprezentărilor figurate, cum este transformarea păcătosului într-o mînă de tărînă în momentul iertării sale, semn al eliberării din condiția sa umană pe care-l întîlnim și în cunoscutul basm **Tinerețe fără bătrînețe** al lui Ispirescu.

Tema aleasă pentru această selecție nu este întîmplătoare și autorul demonstrează că, spre deosebire de Occident și de unele popoare învecinate, legendele religioase au jucat un rol mai important în configurarea folclorului nostru, constituind nu numai un rezervor de teme și procedee literare sau un model de comportare și de judecată etică, ci și „un factor de consolare și speranță" în decursul unei lungi perioade de vitregie istorică. Așa se poate explica, desigur, nu numai notabila sa răspîndire și supraviețuirea în forme viguroase pînă în vremea noastră aproape, dar și umanizarea mai tuturor personajelor și temelor caracteristice, care sînt coborîte nu în trivial, ci în familiar, în cotidian, intrînd într-o conviețuire ambiguă cu elementul lumesc, pe care-l apropie de spațiul sacru pînă aproape de relativizarea distincției dintre ele ; cartea reproduce de altfel o icoană populară în care sfîntul Sisoe aplică o corecție paternă unui drăcușor de dimensiuni infantile, într-o viziune elocventă.

Dincolo de importanța cercetării în sine și de valorizarea unui concept, a unui întreg domeniu de fapt, pe care folcloristica noastră a fost constrînsă să-l neglijeze atîta vreme, cartea profesorului Karlinger reintroduce în circuitul european o serie de texte din care unele au apărut cu mult timp în urmă — cum sînt cele din culegerea Paulinei Schullerus, a lui Martin Löpelmann sau chiar a fraților Schott — iar altele se datoresc unor traducători contemporani, E. Turczinsky și, bineînțeles, F. Karlinger. Am avut curiozitatea să fac cîteva sondaje privind traducerile și rezultatul surprinzător a fost că nu în versiunile traducătorilor germani se pot găsi scăpări, ci în cele apărute la noi. Povestea **Cum s-a făcut pămîntul** (din **Povești din popor** al lui I. Pop-Reteganul) în traducerea germană apărută în 1944 pierde pe drum multe din expresiile caracteristice : „iar în altă luntri-tă, cît pe colo, umbla Sătana, adecă diavolul, **fie-n stani și-n bolovani"** devine „in einem andern Kahn aber fuhr der Satan, der Teufel, ganz übermüttig einher" (adică „umbla semeț" ? !). Poate că folcloriștii noștri vor trebui să acorde atenție și publicării unui corpus al textelor reprezentative, mai ales de proză, pentru a introduce un material comparativ deosebit de bogat și de caracteristic în circuitul european și a facilita cercetătorului străin contactul cu o arie altfel practic inaccesibilă. Între folcloriștii străini de valoare, profesorul Karlinger — cu bogatele sale cunoștințe în domeniul românesc — este o excepție.

Mircea Anghelescu

* Felix Karlinger **Rumänische Legenden aus der Mündlichen Tradition**, Institut für Romanistik der Universität Salzburg, Salzburg, 1990, 160 p.

povestea vorbei

Limbaj și Biserică

În aleatoriul unui sistem aberant de cenzură, în care anumiți termeni erau urmăriți cu îndîrjire și suprimați imediat, înghițiți de crocodili, ironia sorții făcea ca alții, cu nimic mai nevinovați, să se repete în deplină libertate : poezia ocazională își însușise cuvinte cărora uzul prelungit pînă la saturație le anulase sensurile și conotațiile religioase inițiale. Într-o astfel de poezie întîlneai, la tot pasul, cuvinte precum : **ctitor, ctitorie,** (pămînt) **binecuvintat, lumină sfîntă, nimb** (de glorii), **verb, iluminare, apoteoză...** Direcția acestei preluări și banalizări e continuată în unele dintre amalgamele stilistice ale presei contemporane. Mai interesantă decît difuzia limbajului religios în alte sfere ale comunicării e însă mișcarea inversă, de absorbție a elementelor exterioare în acest limbaj, căruia rămîne să i se definească structura și specificitatea în faza sa actuală. Pătrunderea largă în mass-media nu pare, cel puțin deocamdată, să-i fi schimbat în mod esențial trăsăturile dezvoltate prin folosirea sa permanentă în instituțiile bisericești. Importanța fixării registrului lingvistic și a construirii discursului crește totuși în situația în care se urmărește comunicarea cu cît mai mulți cititori și ascultători, de nivele culturale foarte diferite ; nu e ușor de găsit raportul ideal între conservatorism, deci arhaicitate, respectare a dogmei și a unei terminologii specifice, riguroase — și inovație, apropiere de stiluri moderne ale limbii, accesibilitate. Problema e complexă și nu poate fi nici măcar schițată în cîteva fraze. În esență, nici nu e, desigur, specifică sistemului limbii române ; doar că aici se cer luate în considerare condițiile istorice și sociale speciale. În ce măsură discursul de tip religios rămîne, cel puțin în domeniul lexicului și al unor structuri sintactice, arhaic ? Aspectul cel mai frapant al multor texte (variația stilistică fiind considerabilă în funcție de destinația lor și de la un vorbitor/autor la altul) e cel de stridență, de amestec neomogen : neologisme și sintagme ale limbajului vieții sociale contrastează violent cu natura arhaică a fundalului pe care apar. Desigur că o serie de concepte și idei nu au cum să fie exprimate cu mijloacele tradiționale : abundența de perifraze ar fi artificială și ridicolă ; de altfel, ca orice fenomen viu, și stilul religios al limbii a înglobat și asimilat, dintotdeauna, în dezvoltarea sa, numeroase elemente noi. Fondul problemei e altul : nu noutatea în sine a unor fapte de limbă contează, ci domeniul lor de proveniență, sferele social-culturale pe care continuă să le evoce, chiar după includerea lor în textul de tip religios. Ca în atîtea alte cazuri, incompatibilitățile stilistice sînt marca unor opoziții de conținut.

E de făcut de la bun început o diferență esențială între diversele tipuri de texte : cele cu rol explicativ, didactic, sînt diferite de studiile teologice și, cu atît mai mult, de simplele dări de seamă asupra vieții comunităților și instituțiilor religioase ; nu prin acestea din urmă se poate defini un stil. Totuși natura lor hibridă e semnificativă : ele prezintă „agenda de lucru a P. S. Episcop", relatează o „vizită de lucru" în cadrul căreia „s-au luat în dezbatere unele cazuri de indisciplină" și s-a discutat despre „îmbunătățirea metodelor de lucru" ; tocmai cuvintele specifice — **cler, arhiepiscop, parohie** — șochează aici, pentru că relația e inversată și ele apar pe fundalul compact al unui limbaj bine cunoscut. Nu cuvintele în sine sînt semnificative, ci structurile frazei și modelul textului (un model de gîndire, în fond) : „În cadrul diversificatelor acțiuni puse în slujba promovării activității pastoral-misionare, la loc

de frunte se situează preocuparea pentru ridicarea nivelului de pregătire a clerului din eparhie". „A fost abordată o bogată tematică misionară, ținîndu-se seama de specificul..." „S-a evidențiat, cu această ocazie interesul crescînd al clerului pentru cunoașterea aprofundată a subiectelor dezbătute ca și dorința de a deprinde cît mai multe și mai eficiente metode..." („Glasul Bisericii". Revistă oficială a Sf. Mitropolii a Ungrovlahiei, nr. 5, 198, p. 165). Pare astfel foarte normal ca și în textele de explicare și interpretare a doctrinei să se vorbească de „viața și activitatea Sfîntului...", de „activitatea pămîntească a Mîntuitorului" etc. Discontinuitatea stilistică pune în pericol funcția persuasivă a predicii : cînd tonul e dat de cuvinte dintr-un singur registru lexical — **mîntuire, osîndă, întrupare, zămislire, purtare de grijă, a adeveri, a înveseli inimile** — celelalte pot distona, rupînd chiar coerența argumentelor : „zorii de înnoire spirituală care **se vor realiza** de **cea de a doua persoană** a Sf. Treimi" („Vestitorul ortodoxiei românești", nr. 6, 1990, p. 2 ; s.n.). Discontinuitatea poate fi, uneori, marca unei transparente și partizane coborîri în contingent : „strămoșii... au trăit și muncit în ordine și disciplină" ; „să urmăm strămoșii în unire și bună înțelegere între toți fiii neamului, indiferent de trecutul fiecăruia ; în ordinea și disciplina cerute de cîrmuitorii noștri ce acum cred în Hristos" ; „fiecare la locul de muncă ne străduim după putere și îndeletnicirile ce ne revin" ; „adică și pe cei care au fost în diferite posturi de conducere și prin lucrarea lor nu au robit neamul și pe cei care au fost siliți să ia drumul pribegiei (...), pe toți să-i iertăm", („Cuvînt de învățătură pentru Sfintele Paști", în „Gazeta de Est", nr. 9, 1990, p. 2).

Pericolele care amenință forma (conținutul fiind subminat, cum se vede în exemplele de mai sus, de aplicarea unor mai vechi sau mai noi „teze") vin din mai multe direcții : dinspre limbajul abstract, inevitabil la un anumit nivel al meditației, dinspre cel științific (se poate scrie, de pildă, despre „cantitatea de rugăciune" — în „Lumea creștină", „România liberă", 16.09.90) și dinspre cel al vieții cotidiene, al exemplului vulgarizator. Că nu e posibilă înghețarea în arhaicitate pură e evident ; deocamdată, soluțiile oferite par să țină mai mult de talentul individual al construirii unui limbaj omogen ; în textele valoroase — deci și convingătoare —, se observă recurgerea la cuvintele esențiale, nemarcate stilistic **(a fi, a însemna, semn, numele, binele, iubirea)** și la lexicul filosofic. De fapt, diferența esențială dintre o categorie de texte și cealaltă pare să stea în formula combinării fie cu limbajul științelor, al sociologiei și al presei (chiar, cum am văzut, cu cel activistic) — fie cu acela al filosofiei și literaturii.

Rodica Zafiu

cronica literara

Între oglinzi

Fără publicitate literară, dar într-un moment în care autorul a devenit o figură de prim-plan a vieții publice românești, a apărut la Editura Cartea Românească unul dintre cele mai frumoase și mai complexe romane pe care le-am citit în ultimii ani: **Corpuri de iluminat**, de Stelian Tănase. Scrisă în 1985—1987, cartea s-a înfundat, împreună cu **Playback**, în labirintul fabricat de groparii literari ai fostului Consiliu al culturii și a rămas pînă astăzi în manuscris sau, cu o expresie pe care s-ar putea să o folosim din ce în ce mai des în perioada care urmează, în sertarele autorului. Se pare că pentru Stelian Tănase interdicția de a mai publica a funcționat încă din 1983 și așa cum rezultă din fragmentele de **Jurnal** apărute în revista **Contrapunct**, lucrul acesta s-a întîmplat „la cererea Secu." În astfel de situații dincolo de „argumentele" cenzurii (absurde, contradictorii și funcționînd „de la caz la caz"), motivul principal al interdicției a fost de fiecare dată același: întîrzierea sau chiar blocarea carierelor literare, pentru a nu se mai putea ajunge, pe această cale, la impunerea unei autorități capabile să se opună puterii. Dacă toate cărțile sale ar fi fost publicate pînă în 1989, Stelian Tănase ar fi devenit de mult ceea ce este astăzi: nu numai un scriitor pe care să-l comenteze cu lux de amănunte toate revistele noastre literare, dar și o autoritate publică, de care orice putere trebuie să țină seama.

Ceea ce mă impresionează de la început în **Corpuri de iluminat** e combinația rară de forță narativă năucitoare, capabilă să recreeze viața din cele mai neașteptate detalii, de ingeniozitate tehnică și de finețe sufletească, în care se scaldă întregul roman. Rezumată în cîteva cuvinte, cartea se prezintă ca o poveste de dragoste cu mai multe sertare sau cutii. Mai întîi povestea de dragoste dintre pianistul Sandu și studenta Pia. Apoi povestea de dragoste a naratorului, romancierul Puiu, și a soției sale Ninocika. În fine, „povestea de dragoste" a celor doi hamsteri, care locuiesc într-un acvariu, pe masa de scris a naratorului. Prima poveste, numită de mai multe ori **romanț**, ocupă cea mai mare parte a cărții (șase din totalul celor nouă capitole). Relația dintre narator și soția sa e schițată în capitolele care se intitulează **Fragmente cu hamsteri** (1, 2, 3). Iar mica poveste a hamsterilor se consumă în casa romancierului Puiu. Prima poveste pare să fie naratiunea propriu-zisă, a doua, un **jurnal** în tradiția mai veche a **romanului unui roman**, iar dacă nu ești atent, istoria hamsterilor riscă să se piardă, ca un curios capriciu, printre detaliile fragmentelor de jurnal. De fapt, toată cartea, care este greu de spus unde începe (de la narator, de la Sandu, de la cei doi hamsteri ?) trăiește din relația extrem de complexă a acestor trei povești. Înclin să cred că povestea hamsterilor reprezintă în **Corpuri de iluminat** ceea ce într-un experiment de laborator se înțelege printr-un **lot martor**. Și asta pentru că e vorba de un „cuplu" dacă nu ideal, în orice caz cu totul aparte, căci regula sa principală de existență e **fidelitatea**. Cînd hamsterul-bărbătuș dispare pe neașteptate femela își pierde liniștea, refuză să se mai hrănească și răspunde cu cea mai mare agresivitate încercărilor naratorului de a-i plasa în acvariu un al doilea partener. Dimpotrivă, pentru celelalte două povești caracteristică rămîne regula infidelității, a adulterului, a schimbului de parteneri. În timp ce își scrie romanul (și își trăiește viața) romancierul Puiu are pe masa de lucru spectacolul vieții din acvariu, așa încît vecinătatea animalelor cu mașina de scris devine cel puțin ironică, dacă nu de-a dreptul pilduitoare.

Și mai complicată este relația celor două cupluri care „se văd", a celui imaginat de narator (Sandu-Pia) și a cuplului pe care însuși naratorul îl formează cu Ninocika. Pentru că Puiu nu se rezumă la a ține (în linii foarte mari) un jurnal al „romanțului" pe care îl scrie. El constată, la un moment dat, că ceea ce i se întîmplă în viață în relația conjugală cu Ninocika, seamănă foarte mult cu ceea ce a povestit pînă atunci despre Sandu și soția lui. Și atunci, cine pe cine scrie în acest sistem de povești sau, pentru a relua întrebarea de la care am pornit, unde se plasează „adevăratul început" al romanului ? În felul acesta, spre suprafața cărții răzbate adevărata ei temă, tot atît de importantă ca și tema iubirii, și mai complicată decît tema relației dintre ficțiune și realitate. E vorba de tema dificultății de a trăi, de a povesti și de a-ți asuma un eșec. Pentru a ajunge la această „ultimă" poveste (despre care **optzeciștii** ar putea spune că e doar **textualistă**), Stelian Tănase imaginează un foarte rafinat sistem de ricoșeuri, de deviații și de „deformări", care transformă romanul într-un adevărat sistem de oglinzi. Sau poate (dacă acesta e sensul pe care îl are titlul), într-un sistem de corpuri de iluminat. E un fel de a spune că drumul care duce la asumarea unui eșec e cu atît mai complicat cu cît eșecul a fost mai mare. Și invers, pentru a putea fi povestită (adică suportată), povestea din **Corpuri de iluminat** (care pornește de fapt de la un mare eșec) a fost **ruptă** la toate nivelele ei, deformată, amestecată.

Vom înregistra mai întîi o ruptură sau o deformare pe care s-o numim gramaticală și care constă dintr-un amestec deliberat al timpurilor din poveste și al persoanelor care povestesc, așa încît trecerea de la eșecul din realitate la eșecul din ficțiune să fie ușurată, simplificată, făcută suportabilă. Primul travesti, primul schimb de măști la acest nivel se petrece. Avem apoi o deformare prin trimiterea spre mai multe modele, care sînt, la rîndul lor, cînd ale ficțiunii (doamna Bovary, Nora, Zița, Mița Baston), cînd reale (în primul rînd Marilyn Monroe, idolul Piei). S-ar mai putea vorbi de o distantare prin **parodie**, față de povestea din realitate căci lucrul acesta se întîmplă în cazul cuplului Sandu-Pia, atunci cînd în „jurnalul" său naratorul îl mută în cea de-a doua jumătate a secolului XIX, sau în anii '50, pe vremea atotputernicului Iosif Visarionovici Stalin. În finalul romanului, atunci cînd începem să înțelegem modul în care naratorul s-a ascuns în povestea sa, Puiu încearcă să-și ia revanșa asupra personajelor inventate, descalificîndu-le, ponegrindu-le, dîndu-le notele cele mai mici. E ultima „deformare", cea mai ipocrită, a unei cărți seducătoare prin complexitatea și prin dramatismul ei. În fine, aș spune (și sper să nu complic lucrurile) că pînă și hîrtia pe care a fost tipărit romanul sugerează amestecul și ruptura, pentru că este vorba de cinci-șase calități și culori, alternate pe fascicule, ceea ce echivalează cu valorificarea extrem de ingenioasă a unui defect tipic pentru multe din cărțile anilor '80.

Dacă acestea au fost, în cîteva cuvinte liniile care leagă cele trei povești din **Corpuri de iluminat**, există, cu siguranță, numeroase alte elemente sau detalii care să le deosebească. Între ele, cea mai ingenioasă mi se pare a fi povestea cănii de porțelan, pe care o relatează la un moment dat pitorescul (și în același timp complicatul) personaj Făinuș. Este povestea unei stranii scene de vînătoare care, dacă va fi pusă în legătură directă cu Pia (sau cu Emma Bovary), așa cum ni se sugerează în ultimele pagini ale cărții, va arunca o cu totul altă lumină asupra sufletului întortocheat al femeii. Detalii care diferențiază poveștile sînt și acelea legate de mediile în care se mișcă cele două cupluri. Din acest punct de vedere, impresionantă e forța cu care Stelian Tănase reușește să reconstituie mai ales acele spații în care pitorescul își asociază o subtilă dimensiune socială: mediul muzicienilor și al orchestrelor de cele mai diferite calibre (clubul de jazz, din care nu putea lipsi Johny Răducanu, concertul rock, festivalul de la Sibiu, turneul în provincie, „șusa") mediul studențimii, al amfiteatrelor și al conferențiarilor universitari, casa de cultură, chiar strada sau orașul, cu principalele lor momente de referință (vara cu plaja pe acoperișe, iarna, Crăciunul, Pastele cu slujba de Înviere, cutremurul). Dar poate că „detaliul" cel mai important din **Corpuri de iluminat** e marele poem de dragoste pe care Stelian Tănase reușește să-l compună cu ajutorul unui cuplu de tineri retrași într-o casă de la marginea Bucureștilor și ziditi într-o fericire care rămîne, în fond, cea mai frumoasă poveste a acestei cărți. Nu știu dacă în literatura noastră există altcineva care să fi reușit să imagineze o iubire mai intensă decît aceea a zăpăcitului pianist Sandu, pentru frumoasa, enigmatica și bovarica sa soție.

Prin **Corpuri de iluminat**, care impune dintr-o dată un prozator de prim-plan, Stelian Tănase anunță o carieră literară prodigioasă.

Florin Manolescu

stop-cadru

Schimbarea la față (II)

Rezum : în prima parte a articolului, consideram nietzschean și, totodată de tip **modern** proiectul lui Cioran din **Schimbarea la față a României** referitor la o Românie nouă, al cărei principal resort ar fi fost voința de putere. Îl mai socoteam nepotrivit cu datele noastre constitutive și devenit cu totul inactual astăzi, în **postmodernism**, adică într-o vreme cînd nu se mai mizează pe voința de putere. Adăugăm, însă, că dacă în planul soluțiilor cartea era din capul locului vulnerabilă, în acela al diagnosticului pus societății românești își păstrează tot interesul, chiar dacă și diagnosticul poate fi în parte combătut. Voi comenta în continuare cîteva idei.

„Tot ce s'a realizat pînă acum, spune Cioran, se datorește unei impulsiuni dinamice, care din păcate, a fost aproape disparentă, față de negativitatea înscrisă în premisele noastre și care ne-a menținut în somnul istoric de o mie de ani" (72).

La prima vedere, s-ar părea că negativității i se refuză orice resurse creatoare și că prin înscrierea ei printre premisele noastre am fost condamnați la veșnică somnolență. Părerea n-ar fi de acceptat, întrucît creația își extrage totdeauna resursele din negativitate, care — de altfel — nu trebuie redusă la indiferență („somn"), căci mai cuprinde și haosul și vidul. Dacă reașezăm fragmentul în context ne dăm seama că adjectivul **istoric** își are importanța lui și că ce acuză în realitate Cioran este prelungirea somnolenței dincolo de stadiul cînd ea a avut virtuți germinative. Acea primă **impulsiune dinamică** nu s-a stins fiindcă a intervenit somnul, ci fiindcă somnul a durat prea mult. Începuturile culturii datează dintr-o vreme cînd spiritul era încă buimăcit, fără ca starea lui să determine creații de mică anvergură. Era ce-i drept, creația naivității, „acest dar incomparabil al tuturor autorilor de cultură" (109), însă ea a putut atinge nivelul lui Homer, în a cărui epocă „spiritul elin este încă întunecat de somnul materiei, întrevăzînd putine adevăruri într'o trezire încă neconsumată" (**Ib.**). Mai mult : puterea creatoare a acelei epoci de început provenea mai puțin din trezirea parțială a conștiinței cît din somnolența — nediferențierea — însăși. Ea avea ca specific o mare aderență la concret : „Procesul «normal» al unei culturi o face să treacă în mod inevitabil prin perioada inițială a naivității. **Nediferențierea** (subl. mea, L.C.) și indeciziunea împrumută culturii într'o astfel de fază, un caracter de **tot** concret" (110).

Problema este ca, odată parcurs timpul naivității, luciditatea să nu alunece, cum s-a întîmplat la noi, în **oboseală contemplativă**. Soluția propusă de Cioran, în care percepem un ecou al fausticului spenglerian, este tîșnirea gotică de pe orizontala nediferențiată într-un sens ascendent. Or, noi, românii, n-am realizat acest salt. „N'are nimic gotic religiozitatea noastră" (94). „Lipsește devenirii României un sens ascendent. Schema formală a soartei noastre este orizontala. Ne-am tîrât în vreme" (75—76). Așadar, cine depășește faza aurorală intră în istorie. Dacă n-o face prin salt, **cade** în istorie, se tîrăște prin timp. Căci : **„...goticul este verticala spiritului** (...). Absența lui te asimilează liniștit și căldut devenirii, aruncîndu-te pradă timpului" (76). Din faptul că „Neamul românesc n'a trăit subt semnul spiritului gotic" (**Ib.**) i s-au tras neajunsuri, printre care **an-istoria**. Confruntîndu-ne cu o istorie prea aspră, fraînd în primejdia de a ne pierde identitatea, noi am preferat, pentru a ne conserva etnicul, să nu ne angajăm în istorie, să existăm dedesubtul valurilor ei : „Munteni, moldoveni, ardeleni, au putut conserva o substanță etnică numai întrucât n'au participat direct la istorie. Este singurul merit al pasivității, al sub-istoriei noastre" (115). Pentru ca să putem exista astfel, a trebuit ca sufletul civilizației noastre să rămînă rural : „Satul este suspendare istorică ; inactualitate substanțială" (132).

I se concede satului substanțialitate, ceea ce nu este lipsit de importanță dacă ne gîndim la riscul goticului de a se goli de substanță. Cioran nu pare să observe riscul, deși acesta decurge din următoarea idee a lui : „Cîtă **natură** este în cultură indică gradul ei de naivitate. Ritmul ascendent al unei culturi o ridică din pămînt, din piatră, din element. **Progresul în spiritualizare înseamnă o îndepărtare de originar**" (subl. mea, L.C. ; 110). Cioran pare să uite și că, rămînînd multă vreme la sat, românii n-au zăcut în nediferențiere : ei au realizat acolo o cultură, o construcție spirituală bine articulată și alimentată de — dar nu redusă la — fondul originar. E adevărat, însă, că pe măsura dezvoltării civilizației orășenești, satul își pierde vocația constructivă. Oricît de trist ni s-ar părea — și avînd imaginea a ceea ce s-a întîmplat cu satul românesc în ultimele decenii — va trebui probabil să admitem că : „Țărănimea nu mai poate fi decât rezerva biologică a unei națiuni, o simplă sursă de alimentare" (138). Firește, putem încerca să reînviem satul și să dovedim că ideea lui Cioran reflectă condiția ruralității în apusul Europei, dar nu e deloc sigur că vom reuși. Și chiar dacă am reuși, problema creării unei civilizații orășenești care să nu se situeze numai la nivelul intelectualității, ci să străbată toate straturile societății, rămîne întreagă. Iar a nu recunoaște că tarele atribuite de Cioran colectivității românești sînt în mare măsură reale, n-ar servi la nimic, după cum la fel de păgubitor ar fi să dezarmăm, ignorînd — cum de fapt, a făcut Cioran — reversul, adică partea bună a fondului nostru originar.

Se desprind trei aspecte din analiza întreprinsă de Cioran : a. natura noastră, modul nostru de a fi ; b. felul cum percepem această natură, cum reflectăm asupra ei ; c. rezultanta relației dintre planul firii și planul reflecției.

Primul aspect cuprinde, de fapt, îndeosebi sinonimele aceleiași constatări. Sîntem, după părerea eseistului, gelatinoși (93), lîncezi (251), inerți (57), pasivi (76), statici (94), gata în orice clipă să renunțăm (251). Adîncul nostru nu este destul de adînc : în loc să fie întunecate, subteranele noastre sînt cenușii (85, 94). Ne lipsește tensiunea (80), nu atingem temperaturi înalte, sîntem abia călduți (73) și de aceea nu acționăm.

Nu acționăm și fiindcă modul nostru de a ne privi este paralizant. Sîntem lucizi dar, din păcate, chiar prea lucizi, de o luciditate bătrînească (115). Știm prea multe despre noi, ne cunoaștem prea bine ca să nu fim sceptici, ceea ce ne determină să devenim spectatorii propriei noastre inerții (57). Prin urmare, sîntem inerți de două ori : prin natură și prin felul de a gîndi asupra ei. Ducem prea departe severitatea față de noi înșine ; nu ne mulțumim să ne privim autocritic : ne disprețuim (83). Mai rău, o facem cu un soi de vulgaritate. Sîntem indiscreți (85), ne place să sporovăim și să mărturisim cu orice prilej rău pe care-l gîndim despre noi (83).

Rezultanta despre care vorbeam, a relației dintre natură și reflecție, e acum clară : o privire moartă oglindește un pustiu. În aceste condiții, singura vocație mai poate fi aceea a ratării. Și, spune Cioran, o avem din plin (170).

Acestea fiind concluziile, că ele sînt parțial justificate mi se pare evident. De altfel, au fost confirmate și de alți autori. E suficient să mă refer, de pildă, la **Marea trăncăneală**, eseul lui Mircea Iorgulescu despre viziunea caragialiană asupra societății românești.

Pe de altă parte, mi se pare la fel de adevărat că Cioran a privit lucrurile dintr-o singură latură și că nu le-a relevat reversul, adică n-a scos la iveală și resursele creatoare ale aceleiași lumi. Dacă n-a făcut-o, este pentru că după părerea lui aceste resurse sînt viciate fundamental : „În potențialul psihic al poporului român trebuie să existe o inadecvare, o neconformitate în surse, care iau un contur de deficiență fundamentală" (71—72). Faptul s-ar explica prin aceea că, în chip ciudat, nouă ne-a lipsit pînă și naivitatea fertilă a începutului („Românii n-au suferit niciodată de prea multă naivitate", 112), cu toate că am fost dintotdeauna somnolenți, iar somnolența — potrivit propriei lui idei — ar fi trebuit să ne facă pentru o vreme naivi. Acesta e punctul de vedere pe care-mi propun ca, într-o altă secvență a încercării de față, să-l discut.

Livius Ciocârlie

traian furnea

Poeme vechi, impersonale, dragi

Dialog

Iese baba pe răzor
Și sar gă

Mi-e foarte dor
De o floare alb-albastră
Precum și de dumneavoastră

Moșul
De pe alt răzor
Strigă

Și mie mi-e dor
De o floare liliachie
Și de tine goală-n vie

Dar nu-s flori
Și nu-i nici vie
Numa-n capul lor
Nătîng
Putreda copilărie
Și-a mișcat
Piciorul
Sting

Scrisoare

Prea dulcea mea iubită, de-atita primăvară
Ca un beţiv oraşul stă rezemat de gară
Şi mor de ris acarii că-n vreme ce te-aştept
Înfip: pin' la prăsele port un cuţit în piept

Prea dulcea mea iubită, de-atîta lună nouă
Eu sparg fereastra poştei c-un bulgăre de rouă
Şi mor de ris poştaşii că-n timp ce-aştept scrisori
Din carnea mea-şi iau zborul spre nicăieri cocori

Prea dulcea mea iubită de-atita iarbă verde
Pe sub păminturi grele, probabil, mă vei pierde
Şi mor de ris eu insumi că-n albă zi de Paşti
Culcîndu-te cu alţii, chiar tu o să mă naşti

Căminul de nefamilişti

Am iubit prin cămine de nefamilişti
Fete bizare cu ţîţele mari
Păi e atit de firesc fiind tînăr să rişti
Mai ales cînd eşti trist şi porţi ochelari

Erau croitorese, erau strungăriţe
Aveau unghiile mici şi murdare
Cînd ne iubeam ne pîndeau gărgăriţe
Ascunse in vinerile din calendare

Am păscut cu limba sudoarea lor dulce
Ascunsă prin faldurile virstelor mici
Iar după ce ne iubeam intrucit să se culce
Eu le spunam poveşti cu pitici

Or fi ajuns brigadiere sau şefe de lot
Or fi avînd spondiloză şi probleme şi rate

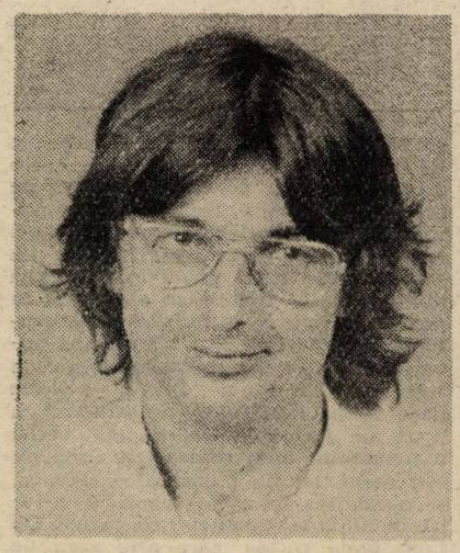

Dar sînt sigur că n-au să mă uite de tot
Iar cînd şi-or aminti au să cadă pe spate

Aşa, din senin, fără motiv aparent
Atingînd amintirea ca pe-un fir de curent

Scrisoare

Cînd adorm eu lîngă sînul tău sting
Eşti atit de frumoasă că-mi vine să pling.

O, de-ar veni primăvara să-ţi aduc braţe de maci
(Gunoierii oraşului încarcă noaptea în saci)

Te trezesc apoi să privim pe fereastră
Cum trece viaţa ca o boare albastră

Fabrica de conserve geme ca un om înjunghiat.
(Mîine va trebui să mănînc ceva neapărat)

Ne aprindem apoi ţigări şcolăreşti
Şi te bucuri că sînt şi mă bucur că eşti

Şi brusc între noi înfloreşte o groapă adîncă.
(Acesta-i poemul de noapte. Nu plînge. Mănîncă.)

Gînd cu tine

Spulberă vîntul ninsoarea
De pe cuvintele nespuse nicicînd
Regula naşte-ntîmplarea
Ce se va 'ntoarce curînd

Numai pe tine te am şi departe
În palmă numele ţi-l rostesc şi îl sorb
Viaţa e doar o copertă de carte
Ţinută subsioară de-un orb.

Vor veni arşiţi şi ploi răcoroase
Anii se vor prăbuşi unul într-altul
O, de pe acuma glezna-ţi miroase
Ca ţărina şi ca cerul, înaltul.

Ne vom căuta prin hăţişuri de muri
Cum copiii cînd dă verdele-n spic
Iar sub nourii ultimi, leneşi şi suri
Nu ne vom mai gîndi la nimic, la nimic.

Revelaţii

Nimic, mai curat decît numărul
Nimic mai murdar decît suma
Ne-mpinge trecutul cu umărul
Tristeţea se-ntrece cu gluma

Deschizi umbrela şi-ncepe ploaia
Cînţi prin ierbi pe viitorul mormînt
Caşul îl fură nu hoţii ci oaia
Lumea încape într-un cuvînt

Numai săracii sînt egali între ei
Cîte-un pic vîntul duce biserica-n cer
Cifra patru trece prin patul lui trei
Beau poeţii pocale cu ger,

Aşa consider şi chiar aşa scriu
(Doamne, un fluture alb pe-un sicriu)

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

ADIO, CĂRŢI

De astă dată : gata ! Dar gata ! Sînt pe terminate cărţile... Nu mai am despre ce scrie în acest colţ de pagină. De vreo trei săptămîni tot întîrzii o zi-două cu predarea celor trei file dar acum, în sfîrşit, nu am despre ce să mai scriu. A venit acea vreme cînd criticii sînt mai mulţi decît autorii Două-trei zile de scotoceli şi nimic. La redacţie, vid total. Nici măcar volumele pe care le evitam considerînd că scriind, oricît de rău, despre ele înseamnă a le face o reclamă nemeritată, nici măcar acelea nu mai există. De cîteva ori am apelat la un procedeu „special" scriind despre broşurele politisto-sentimentale vîndute abuziv prin librării.

Aşadar, gentile cititoare şi stimaţi cititori, nici o noutate de semnalat ! Am citit într-un ziar numărul de titluri apărute în acest an la diferite edituri. Pe cuvînt că numărul prezentărilor din această rubrică a fost mai mare. Cum e posibil ? Habar n-am. Poate ies şi ediţii-pirat şi noi nu ştim nimic. Poate există şi edituri care nu există sau, cine ştie, am muşcat şi din felia anului trecut destul de adînc.

Deci vă propun, în loc de cărţi, o discuţie despre fotbal, politică sau femei deşi nici aceste domenii, atît de potrivite cu profilul revistei (care astfel se va alinia în sfîrşit la cererea pieţei), n-ar fi de spus mare lucru.

Eu rămîn în turnul meu părăginit de observaţie. Dacă apare ceva, vă rog, spuneţi-mi şi mie sau, pentru a evita simplele zvonuri, trimiteţi-mi, pur şi simplu, volumul. Mii de mulţumiri.

Horia Gârbea

P.S. Aceste rînduri erau destinate numărului trecut. Rămîn actuale şi azi deşi, între timp, s-au ivit, iată, cîteva cărţi.

DINU REGMAN
Stop cadru
Editura Litera

Volumul îngrijit şi prefaţat de Ion Bogdan Lefter ne oferă o imagine adevărată a regretatului poet Dinu Regman, autor foarte respectat de colegii săi de generaţie şi foarte ascultat în intervenţiile sale critice de la Cenaclul de Luni pe care şi le întregea uneori cu improvizaţii jazz-istice la pianul dezacordat al sălii.

Dinu Regmar a fost unul dintre cei mai gravi optzecişti şi unul dintre cei mai ataşaţi lirismului : „sunt atît de mulţi vulturi pe munte / şi-i atîta tăcere // ci neîmpăcat sunt . şi plin de dorinţe / şi nevindecat îmi tremură-n barbă / un vînt dinspre sud. // dar totuşi mă iei / în mîna ta îndrăgostită / părinte / şi cu nespusă blîndeţe / mă îngropi în somnul de sine / pentru a renaşte". **(moartea lui moise).** Modul acesta de a scrie, atît de puţin caracteristic pentru poetica în spiritul căreia s-a format, este reprezentativ pentru personalitatea poetului. Chiar şi cînd se joacă, singura formă de ironie pe care şi-o permite este autoironia, în scenarii diafane precum cel din **visul unei fete pe care o cunoaştem cu toţii :** „vino cu mine îţi zic hai / şi te voi duce în ţara akai / şi poate că la noapte vei visa frumos / un vis cu autostrăzi şi orgi de lumini / o frunte cu spini".

Poeziile lui Dinu Regman sînt proba unei maturităţi indiscutabile şi-a unei subtilităţi pe care o găsim combinată cu o mare delicateţe precum în acest **hai ku :** „Cîinele acesta întins pe asfalt / de n-ar fi fratele meu / ar fi doar un cîine / întins pe asfalt".

Păstrînd doar amintirea vagă a unor lecturi de cenaclu, am avut surpriza de a descoperi acum, în **Stop cadru,** imaginea unui autor cu puternică originalitate impunînd cititorului prin modul în care fantezia cu mare tumult este înscrisă în conturul unei sobre elegante.

ION BUDESCU
Cuţitele, forţele, măştile
Editura Eminescu

Destinat, prin calitatea sa de TVR-ist, antipatiei mele apriorice, Ion Budescu se salvează cu graţie prin versurile lui aeriene, necorporale, inteligente, animate de un fel de umor tragic. Poetul este un obsedat de „combinaţii", se delectează cu alternări contrastante, iubeşte violenţa oximoroanelor şi şarjele care-amintesc de disperarea unei cavalerii curajoase dar fragile, Ion Budescu nu e un profund dar, slavă domnului, e dat dracului. Sper să-i placă şi paradoxul meu cît îi plac ale dumisale.

Sigur că ceva din felul de-a fi prăpăstios cu resemnare i se trage în chip de boală profesională. Visînd „cuţite, torţe şi măşti" de pe la nişte teroriştii neprinşi, poetul îşi asumă şi purtarea unui stigmat de melancolie şi scîrbă care-l apasă : „Într-adevăr şi durerea cineva e dator s-o trăiască / Melancolia şi scîrba în seama cui să le lăsi ? / Cineva poartă cuţit, cineva torţă, cineva mască- / Slobozeşte Poemul acesta ! / Pe scări aud paşi...".

Ion Budescu mizează în primul rînd pe imaginaţie şi pe o permutare rapidă în cîmpul logicii a micilor viziuni. Chiar dacă efectul este mai mereu acela de strălucire, înfiorarea adevărată nu se produce decît rar, precum într-un mic coşmar plin de autenticitate, provocat de închipuirea monstruoaselor desfăşurări urbane de ţevi Trucul prezentării accelerate, dinamice a peisajului static al conductelor poate să dea cititorului vertijul scontat : „Au luat-o ţevile în sus — direct prin pereţi, perforînd planşeele de beton / acolo la capăt înfloreşte un robinet, o chiuvetă / licăreşte sălbatic un strop de răcoare". Poetul vede „sălbăticia" unei banale picături într-o banală chiuvetă, are vocaţia spectaculosului ca orice intimist nedeclarat.

De la artificiul grafic la telegenia ideii, Ion Budescu se descurcă din ce în ce mai bine.

POST SCRIPTUM DESPRE O CARTE APĂRUTĂ MAI DEMULT

În două articole din acelaşi număr al revistei **Totuşi iubirea,** dl. Adrian Păunescu deplînge soarta lui Nicolae Ceauşescu, considerînd că sub domnia lui România a trăit singurii ani de autentică libertate şi că liderul în cauză „s-a străluminat" de iubire de ţară. Este un drept indiscutabil al fiecăruia să aprecieze activitatea unui om politic, chiar a unuia executat pentru genocid de către conducerea actuală a ţării, căreia dl. Păunescu nu-i este nici ei ostil. Totuşi dl. Păunescu a publicat un masiv volum de „poezii interzise". Interzise de cine ? Din ordinele cui funcţiona cenzura ? Ori **totuşi iubirea** ne poate face să ne iertăm cei mai aprigi cenzori, ori ne găsim în faţa unei uimitoare contradicţii. Oricum, se naşte precedentul periculos al dragostei de cenzură şi interdicţie.

Post-scriptum

• La capătul celor trei foiletoane cîte a necesitat publicarea integrală a conferinţei lui Ion Caraion din 1982, **Intelectualii şi puterea politică în România de azi,** se iveşte obligaţia unei precizări, pe lîngă clarificările oferite încă de la început cititorului. Acesta trebuie să ştie că textul apărut reprezintă întru totul versiunea originală şi că n-a fost cazul niciunei traduceri, după cum să fie ispitit a-şi adapta pentru circumstanţă mijloacele de exprimare. Mai puternică însă, decît comoditatea adaptării, a funcţionat în cazul poetului un comandament de conştiinţă : „...dacă noi vom continua să nu pierim, vom continua-o prin ceea ce durăm în creaţie, prin limba românească". Citez după volumul său prim editat în exil : **Insectele tovarăşului Hitler** (Ion Dumitru-Verlag, München, 1982), plin de mărturii revelatoare şi de sugestii amplificate în conjunctura actuală, demne a forma obiectul altui popas ar lăsa să se înţeleagă indicaţia strecurată de fantezia cuiva pe parcursul tipăririi. Dacă tot s-a ivit ocazia, nu-i de prisos să adăugăm însăşi mărturia autorului. Forţat ca atîţia alţi confraţi să ia drumul exilului, Ion Caraion a optat pentru păstrarea limbii ce i-a adus consacrarea : „Voi continua firește să scriu în limba română, fiindcă nu mă pot despărţi nici eu de ea nici ea de mine...", răspundea reporterului într-o convorbire înregistrată la 14 dec. 1981. Stabilit într-un mediu francez, cu care comunica fără intermediar, s-ar fi putut, cu timpul,

Geo Şerban

Antim Ivireanul: Topoi

„a îndulci cu vorbe auzurile ascultătorilor, iaste dată ritorilor" — scria Antim Ivireanul într-una din didahiile sale, **Cuvînt de învățătură la streteniia Domnului.** Remarcă așteptată la un autor care, în foarte scurtele ochiri cu tentă de teoretizare pe care le aruncă asupra propriilor texte, compară demersul oratoric cu un „ospăț spiritual" („masă duhovnicească" — zice el) sau evocă „mreaja învățăturii" (transmisă prin predică) și „undița cuvîntului" (Antim era, se știe, un metaforizant), dovedind că îi erau pe deplin familiare cele trei ținte ale întreprinderii retorice : **persuadere, docere, delectare.**

Vom înțelege, prin urmare, că, în cazul predicilor lui Antim (atestînd toate un efort retoric materializat divers), o formulare precum „prin mijlocul vorbelor mele cele neritoricite" aparține negreșit unui subansamblu al construcției retorice și urmărește să comunice tocmai calitatea pe care aparent încearcă să o umbrească. Oricine a trecut cu privirea peste un tratat de retorică va identifica aci un **topos** la care au apelat oratorii tuturor timpurilor — obișnuitul „loc comun al modestiei", secvență aparținînd **exordiumului** ce dădea autorului ocazia să-și declare „neputința" ori „slabele mijloace" în raport cu obiectivele, de mare însemnătate, ale discursului la care se angaja. Este vorba, evident, de o „atitudine" retorică (parte a unui impresionant aparat de „figuri") al cărei scop era captarea atenției receptorilor și inducerea lor într-un **spațiu** și în niște **circumstanțe** propice.

Antim, un cunoscător al retoricilor grecești (al tratatului lui Skufos, între altele), va exersa îndelung prescripțiile acestui **loc comun.** Își va arăta frecvent „neștiința" și „neputința", cum ziceau cei vechi „excusatio propter infirmitatem" : „...ci pentru că fiind mintea mea turburată de norul neștiinței și mai vîrtos întunecată de socoteala dumnezeeștilor și prea luminatelor ei daruri, îmi înfruntez și-mi ticăloșesc nevredniciia și neștiința învățăturii mele" (aici și în continuare citez după : Antim Ivireanul, **Opere**, ediție de G. Strempel, București, Ed. Minerva, 1972, p. 16) sau „...carele mă rog să le ascultat tot cu dragoste, neuitîndu-vă atîta la neputința și neștiința învățăturilor mele..." **(Ibidem,** p. 34) ori „...să povestesc de-a pururea lucrurile Domnului, căruia mă și rog, cu multă umilință, să-mi dezlege gîngăviia limbii și să-mi lumineze mintea..." **(Ibidem**, p. 29). O variantă a acestui **topos exordial,** agreată mai ales de elocința judiciară (precizează E.R. Curtius, **Literatură europeană și Evul Mediu latin,** trad. rom., București, Ed. Univers, 1970, p. 99 și urm.), cerea ca oratorul să-și recunoască pregătirea deficitară (al nostru zice undeva despre propriile cuvinte cum că ar fi „smerite" și „prostatece"), insuficientă pentru tratarea unei anumite teme. Antim știe această recomandare : „Și pentru aceasta, cunoscîndu-mă și eu nevrednic și departe de toată știința, nu îndrăznesc să întru întru atîta adîncime și cinstind taina aceasta a dumnezeeștii înfrumusețări, cu cap plecat și cu cuciarnică tăcere trec cu cuvîntul spre puținică învățătură, carea socotesc să fie foarte folositoare..." **(Opere,** p. 150). În alte cazuri, oratorul reclama înălțimea copleșitoare a subiectului propus în raport cu capacitatea sa redusă de abordare. Scriitorii creștini vor argumenta forța toposului prin plusul de „smerenie" și „umilință" impus de elevația acceptată a temelor aduse în discuție. În retorică, **umilința** este un topos precreștin (E.R. Curtius, **op. cit.,** p. 105), dar autoritatea Sfintei Scripturi a impus foarte multe combinații noi în formulele ce exprimau „autoumilirea". Lui Antim Ivireanul nici această schemă nu îi este străină : „Deci nu mă pricep ce voiu să fac astăzi, pentru ca să împlinesc lauda prăznuiriilor. Să vorbesc ? Dar ce cuvînt vrednic va putea să aducă mintea mea cea proastă și nestiința învățăturii mele, ca să poată mări după cum să cade, vredniciile lor cele mari ? Să tac iar ? Mă tem că mă voiu osîndi, ca un nemulțemitor ca și acel ce ascunde facerile cele mari de bine, carele ei au arătat..." **(Opere,** p. 57). Uneori mitropolitul compune forme extinse în jurul acestui topos, complicînd „afișarea modestiei" prin sentențe comparații, interogații și **trimiteri** savante : „Puțin ajutoriu va putea lua un bogat — zice el la începutul **Cazaniei la Vovidenie Bogorodițe, noemvrie 21** — de la un sărac și puțină laudă va auzi un cinstit de la un neînvățat. Drept aceia dară și eu, știindu-mi sărăciia bunătăților și slăbiciunea învățăturii, stau de mă mir ce voiu face. Că de o parte uitîndu-mă măririlor Preasfintei Fecioarei Mariei a căriia intrarea cea cu pohfală în beserică astăz prăznuim : de altă parte, văzînd atîtea cinstite obraze, împodobite cu florile bunătăților și cu înțelepciune mă spăimîntez și nu cutez a grăi. Că ce tărie are ticăloasa mea limbă, a lăuda și a cinsti cu vrednicie pre una ca aceasta, carea iaste aleasă și întru tot îmbunătățată mai nainte decît toată zidirea, după cum zice la **Cîntarea cîntărilor ?** Sau ce putere are izvorul mieu cel cu o picătură de apă, să adape o grădină sufletească ca aceasta..." **(Ibidem,** p. 41).

Deși finalurile didahiilor nu propun, în spațiul **topicii,** lucruri relevabile, literatura română a moștenit, totuși, de la Antim o scurtă creație, alcătuită potrivit sugestiilor toposului final al „încheierii lucrului cărturăresc ca sfîrșit al unei călătorii". Cele trei distihuri, publicate de Ivirean la sfîrșitul **Evangheliarului** său din 1697 (Snagov), vor face o oarecare carieră, trecînd — cu neînsemnate modificări — în alte tipărituri și manuscrise ale vremii. Mihail Ștefanovici, ucenic al mitropolitului într-ale tiparului, le va duce pînă în Gruzia, unde le va imprima cu caractere georgiene. Iată versurile : „Precum cei streini doresc moșiia să-ș vază, / Cînd sînt într-altă țară, de nu pot să șază / Și ca cei ce-s pre mare, bătuți de furtună / Și roagă pe Dumnezău de liniște bună, / Asa si tipograful de-a cărții sfîrșire / Laudă neîncetată dă și mulțemire".

Topica scrierilor antimiene — și nu doar a celor oratorice — abia urmează a fi cercetată. La finele unei astfel de investigații, destule dintre calitățile textelor, descrise deocamdată preponderent **stilistic,** își vor descoperi o sorginte precumpănitor **retorică.** Așa se va întîmpla, de pildă, cu **Cîntarea** rostită de Simeon „la primirea pruncului Isus", text în care stilisticienii au remarcat cu dreptate funcțiile atribuite constructiilor sintactice mizînd pe repetabilitate (pronumele personal **tu)** ori pe simetrie (vezi Eugen Negrici, **Figura spiritului creator,** București, 1978, p. 28). Descrisă sub unghi retoric (căci se

pretează și la o asemenea tîlcuire), compunerea în chestiune adună prescripțiile a două **locuri comune,** care puneau în valoare cu precădere posibilitățile paradigmaticii : „creatio nominis" și „notatio nominis". Apartenența acestui pasaj la ceea ce retoricienii numesc **loci communes intrinseci** mi se pare greu de contestat : „Cu adevărat, **tu** ești stăpînul **a toată** făptura, **tu** esti mîntuitoriul lumii, **tu** ești Dumnezeul nostru, pre **tine** cu mare pohtă **te** așteptăm, de **tine** doriiam, de **tine** însetoșam, pre **tine** adăst de atîta vreme. **Ție** mă închin, pre **tine te** rog ca celuia ce ești stăpînul vieții și al morții, **tu** mă slobozește, cu pace acum, din lumea aciasta și din trupul acest stricăcios, că **te**-am văzut cu ochii miei, mîntuitoriul mieu. Slobozește-mă dintru .această viață, să merg în iad, să spuiu de venirea ta în lume, să-i mîngăiu pre acei ticăloș și dosădit ce sînt întru închisoare de atîtea ani. Să le spuiu bucurie amăriților, să le spuiu cum **te**-am văzut cu ochii miei și cum **te**-am apipăit cu mîinile mele si cum **te**-am tinut în brate si cum că ai împlinit **toate** ale legii și vei să pătimești, și vei să **te** omori pentru mîntuirea **tuturor** și vei să **te** pogori și în iad, ca să ne scoți pre **tot** de la muncă și să ne sui, împreună cu **tine,** la ceriu..." **(Opere,** p. 101).

În alt loc, interpretînd numele biblic **Maria,** Antim urcă spre o hermeneutică de un foarte bun nivel. Apelează la forma ebraică **Mariam,** proprie textului scripturistic primitiv, mai generoasă fonetic și grafic, o descompune și o transformă în structuri cifrice : „trei silaves, adecă de trei înjugări". „fieștecare înjugare cîte doao slove", „6 slove de toate într-acest nume", iar **numerelor** astfel obținute le caută încărcături simbolice. Face „un joc de-a descifrarea" ce trădează o anume practică (nu era singurul, de altfel, în epoca aceea care se interesa de simbolismul numeric) : „...întru care nume Mariam, după a mea proastă socoteală, înțelegem cum că cuprinde în sine trei lucruri : una pentru că fiind numele acesta de trei (silaves), adecă de trei înjugări, să înțelege cum că au născut o față a sfintei troițe, pre Fiul și cuvîntul lui Dumnezeu ; a doua că are fiștecare înjugare cîte 2 slove și să înțelege cele doao firi ale lui Hristos, adecă cea dumnezeiască și cea omenească ; a treia că sînt 6 slove de toate într-acest nume, cu carele înțelegem cele 6 taini mari și preste fire, adecă blagovestenia, nasterea, botezul, moartea pe cruce, învierea și înălțarea la ceriu" **(Ibidem,** p. 18).

Sigur că în aceste conditii acea teză a **accesibilității** oratoriei lui Antim Ivireanul (calificare ce a trecut netulburată dintr-o istorie a literaturii române în alta) trebuie reevaluată. Sau, cel mult rezervată doar învelisului lingvistic, care într-adevăr „impresionează prin claritate, prin expunere curgătoare și prin naturalețe" (Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, **Istoria limbii române literare,** ed. 2, vol. I, București, Ed. Minerva, 1971, p. 194). Fiindcă altfel predicile păstrate se prezintă ca niște compuneri complexe, adesea chiar complicate. Teologic ele sînt absolut stimabile, limba română probînd astfel putința reprezentării de abstractiuni filosofice. Stilistic, prin decorarea abundentă și prin surprinzătoarele rafinări ale imaginilor (Eugen Negrici, **Antim, logos și personalitate,** București, 1970, p. 101), didahiile fac o foarte onorabilă figură în literatura barocă. Retoric, cu structurile lor cuprinzînd serii lungi de „figurae verborum" și „figurae sententiarum", ele se plasează indiscutabil în șirul celor mai elaborate predici ale oratoriei europene. Este bine ca acest lucru să fie spus !

Lecturile scriitorului cele laice firește (căci o discuție asupra celorlalte nu are rost), dovedesc sistemă, iar referirile la zicerile „istoricilor" sau ale „filosofilor" nu sînt doar „trimiteri" fără acoperire, emise de un veleitar oarecare. Chiar dacă grila prin care Antim filtrează informațiile laice și perspectiva din care le interpretează aparțin teologului, prezența acestor inserții dă textelor „zvîcniri" ce zdruncină sistemul de referințe, altfel amenințat de o anume monotonie. Antim află în scrierile anticilor nu numai „pilde" pentru ilustrarea unor purtări de o moralitate precară („...că înțelegînd sfîntul cum că acel ticălos de tată al fetelor, pentru ca să gonească sărăcia din casa lui, au socotit să chiiame în casa lui, pe Afrodita, adecă curviia și pentru ca să cîștige puțin aur și argint..." — **Opere,** p. 51), ci și opinii „constructive" ale poeților și filosofilor. „Înțeleptul Isiod" — citat înaintea „proorocului David" — zice „cum că împărații pentru doao lucruri s-au rînduit, de oameni, să fie ; una, pentru ca să le facă dreptate și alta, ca să rădice stîmbătățile de la mijloc" **(Ibidem,** p. 86—87). Socrate este prezent spre a consolida un îndemn la autoscopie prin acele cuvinte pe care umaniștii Renașterii le făcuseră celebre : „Iar cînd vom sta cu mintea noastră la socoteala **cea** adevărată după cum zice un filosof : să ne cunoaștem pre sine, adecă să ne luom seama să vedem din ceput ce-am fost și acuma ce sîntem și după moarte ce vom să ne facem ?" **(Ibidem,** p. 104). Între opțiunea lui Antim, care reține această formulare și o utilizează, și ideile de temelie ale celor ce au compus programele de decorare de la Humor, Voronet, Moldovița ori Sucevița — unde Socrate, Platon, Pitagora, Aristotel și Sofocle apar în veșminte somptuoase și purtînd „cununi ale virtutilor" — se instalează o convergență semnificativă (ce poate fi numită și „continuitate").

Alegîndu-și „materiile predicabile", Antim împrumută din vechile sisteme filosofice construcții întregi. Întrerupe, de pildă, la un moment dat, o dizertație asupra „botezului Domnului" spre a face loc teoriei cu privire la crearea universului și a omului prin combinările variate ale celor patru elemente primordiale. Simpla expunere a tezei — și ea un topos frecvent uzitat — („Zicem la aceasta cum că sînt 4 stihii, dintru carele s-au făcut omul și toată lumea..." : nu lipsește amendarea în duh creștin : „...și iar întru acele stihii va să se topească omul, pînă la a doua venire a domnului Hristos, dintru carele iară va să se închiiage") nu-l satisface. Descinde, deci, către amănunte : „Deci stihiia cea dintîi și mai de treabă iaste vîntul, că fără de răsuflare nu poate trăi omul nici un ceas. A doua stihie și mai înaltă iaste focul, nu numai acest ce vedem cu ochii și ne slujim de dînsul, ce și focul cel din văzduh (idee ce ar merita o oprire specială — **D.H.M.).** A treia stihie iaste apa și a patra stihie iaste pămîntul. Deci într-aceste 4 stihii iaste omul făcut..." **(Ibidem,** p. 68). Aci (este vorba de **Cuvînt de învățătură la Bogoiavlenie)** autorul nu citează „sursele" întrebuințate. O va face însă în altă predică — **Cuvînt de învățătură în 26 a lunii lui octomvrie, asupra cutremurului și a marelui mucenic Dimitrie** —, cînd va trece în revistă explicațiile date de cei vechi mișcărilor tectonice. Sigur că și în acest rînd îi „amendează" pe „filosofii ellinilor", pentru că omiseseră — în teoriile lor — principiul divin și se declară solidar cu formulările aparținînd „dumnezeescului filosof", dar esențială pentru ținuta textului mi se pare a fi tocmai evocarea celebrelor **nume** și a **ideilor.** Mai ales că Antim nu ignoră pluritudinea punctelor de vedere exprimate în legătură cu această chestiune și pare chiar a fi dispus să le dezbată, dar cu alt prilej : „Pentru cutremur spun filosofii ellinilor cum să se fie făcut din amestecarea stihiilor, zicînd unii într-un chip, alții într-alt chip, fiestecarele după puteria sa, scoțînd însă de la mijloc pre Dumnezeu, carele iaste pricina cea dintîi. Ci noi, acum, de această dată, vom lăsa într-o parte cele ce au zis Anaxagora, Aristotel, Dimocrit și Anaxament și vom crede mai vîrtos pre dumnezeescul filosof, pre David..." **(Ibidem,** p. 175).

„Cenzorul" în spirit teologal pare a fi fost dublat, în persoana mitropolitului Constantin Brâncoveanu, de un partizan al achizițiilor tradiționale, înclinat prin urmare să analizeze cu destulă mefiență noutățile științifice. Pe care, însă, **nu le ignoră.** Iată un exemplu : „S-au aflat întînăciuni la soarele cel simțitor, prin mijlocul ochianurilor, de astronomii cești de pe urmă, lucru necunoscut de cei vechi si cu totul neadevărat" **(Ibidem** p. 59). Cînd poate, însă, să evite intervenția corijatoare, cînd adică perspectiva pe care el o servea „ideologic" și „materia" comentată nu intrau în opoziție, Antim îi lasă pe „filosofi" să se pronunțe neturburat : „Multe feliuri de vrednicii, stăpînări și puteri dau filosofii să aibă luna. Și întîi zic cum că luna iaste podoaba nopții, asămănătoare soarelui și stăpînă mării..." **(Ibidem,** p. 59).

Încărcată de premoniții a fost această ultimă sintagmă.

Dan Horia Mazilu

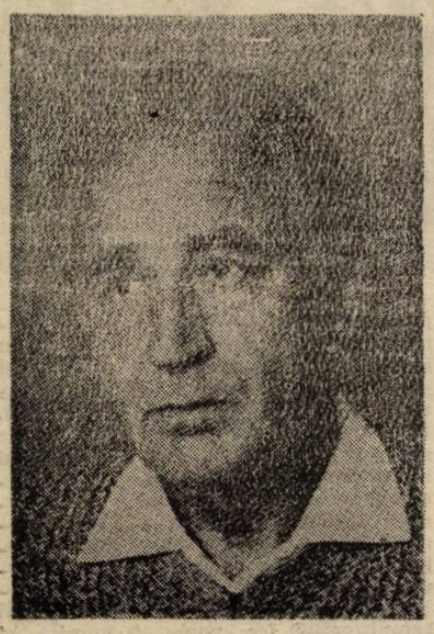

dialog cu Radu Tudoran

PE SCAUNUL DE FIER AL ROMANULUI

— S-a întîmplat pe malul mării într-un septembrie luminos. Cineva a rostit : RADU TUDORAN ! şi ca un cîmp de floarea soarelui oamenii şi-au întors capetele spre bărbatul înalt, elegant şi cuceritor, care păşea, îmbrăcat în veşminte albe, pe nisipul spălat de reflux. Sînt douăzeci şi cinci de ani de atunci dar ţin minte : mondenitatea scriitorului m-a şocat. Semănai foarte bine cu un personaj de proză americană şi foarte puţin cu un intelectual sechestrat de cărţi. Şi cu toate astea eşti campionul absolut al romanului românesc de azi. Ai tipărit cincizeci de mii de pagini ! Cea mai mare parte a existenţei tale s-a transformat în scris. Ce sentiment trăieşti privind drumul pe care l-ai străbătut ?

— Sentimentul că puteam să fac mai mult — să nu fi fost piedici istorice. O bună parte din cărţile mele au rămas nescrise. Oricît m-aş strădui acum să acopăr pierderile, goluri tot or să rămînă. Cine se va uita pe bibliografia mea, va descoperi ani de tăcere la vîrste cînd nimic nu îndreptăţea pe un inamic sau pe un prieten să mă socotească incapabil de lucru : 1947—1954 bunăoară.

— Ai optzeci de ani. E o vîrstă care seamănă cu malul înalt de la Vama Veche. Am trecut pe acolo împreună : toamna, priveliştea mării e nostalgică dar şi clară. Îţi aminteşti cum ai început să scrii ?

— Eram copil, abia învăţam să mînuiesc alfabetul cînd am simţit nevoia să pun pe hîrtie cu vorbele mele basmele care mi se povesteau. Curînd am descoperit că basmele erau gata scrise. Le-am citit cu pasiune, satisfăcut de existenţa lor şi eliberat de grija pe care mi-o luasem să le scriu pentru alţii. Procesul a fost mult mai complicat, nu-i timpul, şi poate nu va fi niciodată să-l analizez pînă la capăt, dar cred că nu-i greu să se presupună : pe scurt, văzînd că basmele erau gata scrise, m-am hotărît să scriu basmele mele. Pregătirea a durat de la opt ani pînă la douăzeci şi opt. Sentimentul meu pe acest parcurs şi după aceea a fost că mă născusem cu o datorie.

— Te-ai zidit în cărţi. Mi se pare formidabil ca cineva să te-ntrebe : „Cîţi ani ai ?" şi tu să-i arăţi biblioteca : „Atît !" Ce conţinea prima ta pagină literară, dar cea pe care ai scris-o azi ?

— Prima pagină scrisă de mine era începutul unui roman cu un ocnaş evadat (aveam opt ani şi încă nu auzisem de Jean Valjean) şi n-a fost doar o pagină ci una şi jumătate. Pagina scrisă astăzi, după 70 de ani de la prima, cuprinde reflexii despre primul meu roman, „Un port la răsărit", apărut în 1941 şi care se retipăreşte în curînd, după o întîrziere îndelungată. Între ele se întind cele aproximativ cinci zeci de mii de pagini tipărite ; pagini scrise şi abandonate, cel puţin dublu, poate triplu, nu spun mai mult, şi aşa cifra poate să apară incredibilă. Cui mă întreabă cum e posibil să scrii atît de mult, îi răspund că nu le-am scris într-o zi ci în douăzeci şi cinci de mii de zile. E chiar puţin ! În această lungă viaţă n-am urmărit să-mi număr paginile scrise ci să-mi trăiesc zilele !

— Dar conţinutul vieţii tale e integral ocupat de cărţi ! Cînd să mai şi TRĂIEŞTI ?

— Scriu numai dimineaţa, cînd am mintea limpede şi în conştiinţa mea nu s-au infiltrat prea puternic faptele zilei ; faţă de aceste intrusiuni am o bună capacitate de apărare ; izbutesc să atribui paginilor scrise prima importanţă faţă de tot ce se întîmplă în lume (chiar dacă le voi arunca seara). Scriu un număr de pagini zilnic, o „normă" prestabilită şi respectată cu încăpăţînare. Spun încă o dată : scriu chiar dacă nu ştiu ce va rămîne, important e să merg înainte. Norma a scăzut cu anii — de la treizeci de pagini de manuscris în tinereţe la zece azi, echivalentul a patru pagini dactilografiate, din care mai şi arunc la urmă. Nu scriu mai greu decît înainte dar gîndesc mai mult şi cu mai multă exigenţă. Restul timpului îl petrec omeneşte, fără ticuri, fără extravaganţe. De cîte ori rămîn singur, pe drum sau acasă, meditez la ce voi scrie în zilele următoare. Uneori mă opresc la amănunte, alteori ajung dintr-un salt pînă la sfîrşitul cărţii.

— În tinereţe lucrai la fel ? Nu existau pasiuni mai puternice decît scrisul, elanuri de primăvară, impulsuri care să înfrunzească lemnul creionului ?

— Cînd eram tînăr mă feream de orice ar fi putut să mă abată de la lucru. Mi-era frică de influenţe străine. Evitam mai ales lectura. Îmi drămuiam distracţiile pînă la austeritate. Ar fi multe de spus în această privinţă ; era o claustrare. Nu mă plîngeam însă, aş fi sacrificat orice, aveam un contract riguros cu mine însumi. Pe parcurs am devenit mai puţin prevăzător, nu fiindcă ar fi scăzut tentaţiile, ci fiindcă sînt mai sigur pe mine. Îmi cunosc bine şi slăbiciunile şi puterea de apărare.

— Scaunul romanului e de fier. Stai şi scrii pînă ţi se sudează celulele, iar lumea trăieşte de sar scîntei. Nu ţi-a venit niciodată să rupi lanţurile ?

— Nu, decît poate în scurte momente de descurajare, de neluat în seamă. Viaţa şi-a cerut drepturile, nu mi le-am refuzat. E timp pentru toate. Şi e obligatoriu să trăieşti din plin, să nu-ţi falsifici existenţa, altfel scrisul devine o uscătură. Aş fi putut să fac multe meserii, chiar şi pe aceea de şofer, dar pe transportoare internaţionale. Regret că nu am trăit măcar un timp o asemenea viaţă. Sînt multe alte îndeletniciri pentru care aş fi avut pasiune. Ce nu mi-ar fi convenit deloc este funcţia de contabil. Nu ştiu să mînuiesc banii. Norocul meu că nu sînt rău de pagubă. În paranteză, reproduc vorba unei cucoane născute în România, care a scris poezii la Paris şi pe a cărei piatră de mormînd scrie : „Aici zace o poetă franceză deşi a purtat un nume valah pînă la sfîrsitul vietii". Ea spunea undeva (fapt la care subscriu cu regretul că nu pot să citez şi altceva) : „Cine are darul de a nu regreta bunurile pierdute, dovedeşte că merita să le aibă".

— Eşti ploieştean prin naştere, bucureştean prin buletin de identitate, dar de ani de zile trăieşti şi scrii aici, în casa construită de tine, pe malul lacului Snagov. Care din aceste dependenţe la peisaj are prioritate ? Pune mediul pecetea pe literatură ?

— Sînt prahovean, nu ploieştean, nu mă lepăd de Ploieşti unde am făcut clasele primare şi am început să cunosc viaţa, probabil mai bine şi mai colorat decît aş fi cunoscut-o în altă parte, dar Prahova are o mai puternică rezonanţă în sufletul meu, cu Teleajenul, cu şesurile, cu dealurile, cu pădurile, cu sondele şi rafinăriile de petrol, cu podgoriile şi cu Vălenii de Munte. Fără să fie cu totul prioritară — Prahova şi-a pus pecetea pe literatura mea. Aveam însă mai multă disponibilitate pentru spaţiu, mai multă receptivitate pentru mediul uman, dovadă că în cărţile mele sînt vizibile şi alte peceţi — marea şi văzduhul, de pildă. Snagovul nu l-am ales ci l-am găsit mai la îndemînă. Asupra acestui loc de refugiu de care sînt legaţi ultimii mei treizeci de ani de viaţă, apasă acum aripa morţii. Se ştie de sate distruse, bombardate, incendiate, trecute prin foc şi sabie. Aici satele au fost îngropate de vii, s-au făcut excavatii imense, si tot ce oamenii n-au putut să ia cu ei la iuţeală s-a împins cu buldozerul în aceste morminte necunoscute pînă acum în istorie. În zilele următoare am văzut oameni veniţi pe furiş să dezgroape cîte ceva care le era de trebuinţă. Proiectaţi pe cerul roşu al apusului ei erau imaginea disperării. S-au astupat şi puţurile, chiar cele de pe marginea drumului, care nu este teren agricol. A face un puţ, e un act sfînt în viaţa omului. Nu există blestem destul de teribil pentru cine-l astupă. Spun şi eu ce pot cu vorbele mele : să aibă parte de setea veşnică !

Am rămas aproape în pustiu. Oamenii şi-au dărîmat casele cu aceleaşi braţe care le construiseră. I-am văzut şi mi s-a destrămat sufletul. Ani în şir văzduhul a fost plin de ţipetele fierăstraielor circulare ; oamenii îşi tăiau grinzile caselor şi stîlpii gardurilor să aibă lemn de foc iarna, dar boxele de la subsoluri, în hidoasele cazărmi unde erau dusi ca vitele la tăiere, s-au umplut cu apă la prima ploaie. Şi nu cu mai puţină durere îşi tăiau pomii de lîngă casă, uneori cu fructele încă neculese. „Ce taie acolo ?" m-a întrebat sora mea, chinuită de ţipătul neîntrerupt al fierăstraielor. Vecinii mei tăiau cireşii şi prunii. Iar sora mea mi-a spus : „Mi se părea că taie oasele satului". Chiar dacă vechile gospodării se vor reface vreodată, cazărmile hidoase au să rămînă. Şi spiritul satului nu va reînvia. Un sat are o singură viaţă ; mortul de la groapă nu se mai întoarce. Snagovul este pentru mine o tristeţe iremediabilă care din nefericire se abate şi asupra trecutului, anulînd toate bucuriile cunoscute aici, frumoase aduceri aminte. Am o consolare : că îl voi părăsi fără să mă doară inima ; m-a durut prea mult cînd am văzut lumea dărîmîndu-şi casele.

● ŞURUBURILE ŞI ŞURUBĂRIILE PROZEI

— Îţi voi pune acum cîteva întrebări de ceasornicar. Să desfacem capacul orologiului şi să vedem cum funcţioncază rotiţele prinse în lagăre de rubin. După cincizeci de ani de literatură eşti împărat peste şuruburile şi şurubăriile prozei. Deci : cum scrii ? Cît timp ? Pe ce probleme ? Ai — n-ai stil ? Te consideri un clasic sau un modern ?

— Scriu totdeauna pornind de la o idee care îmi propun să fie demonstrată. Apoi îmi aleg mediul unde se va desfăşura acţiunea, un mediu bine cunoscut dinainte. Sînt adversarul ideii de documentare ; documentarea se face trăind şi nu transcriind din enciclopedie sau făcînd vizite la faţa locului. Pe urmă schiţez mental personajele principale prin care să-mi pot demonstra ideea. Portretul lor definitiv se întregeşte de la sine pe parcurs. De la sine nu-i bine spus. Se întregeşte printr-un simţ al scriitorului care nu se poate studia în nici o şcoală de literatură ; nu mi-ar fi prea greu să sondez în adîncime şi să-l descriu, dar n-ar folosi nimănui, cu atît mai puţin mie. Scrisul rămîne oricum o taină.

Scenarii nu-mi fac. Faptele se desfăşoară după o logică a lor, neimpusă de mine, eu îmi impun. cum am spus, numai ideea care trebuie demonstrată. Adesea un personaj se sustrage intenţiei mele ; îl urmez, fiindcă întotdeauna mă duce pe calea cea bună, ştiu asta dintr-o experienţă îndelungată. Se înţelege însă că scriitorul trebuie să aibă în minte un depozit de personaje şi de fapte trăite sau închipuite. La sfîrşit se confundă unele cu altele. Am convingerea că închipuirea este instrumentul cel mai potrivit pentru a demonstra realitatea. Capul nostru este un ordinator cu memorii infinite şi nu cu mai puţine modalităţi de a le combina între ele.

În perioadele de lucru scriu tot timpul, chiar şi în momentele de odihnă aparentă, cînd de fapt ordinatorul meu continuă să lucreze, căutînd soluţiile logice pentru ceea ce urmează. Am spus : „perioade de lucru". Într-adevăr, nu scriu fără întrerupere. După ce termin o carte îmi trebuie un timp să mă detaşez de ea şi alt timp ca să intru în atmosfera cărţii următoare. Uneori aceste două intervale se suprapun, dar dacă ar fi să explic cum, împreună cu altele care rămîn neexplicate, n-aş mai termina niciodată.

— Un roman bun, înseamnă înainte de toate o povestire izbutită ?

— Da, socotesc că romanul este înainte de toate o povestire. Dacă pentru această afirmaţie mi se va retrage titlul de romancier si mi se va spune povestitor — nu mă apăr !

— Întîmplările inventate de scriitor sînt mai interesante decît întîmplările adevărate ale vieţii ?

— Mi s-a cerut uneori părerea asupra unor manuscrise şi dacă am spus că faptele înfăţişate acolo nu mi se par concludente, autorul — de obicei veleitar — mi-a replicat nemulţumit că e vorba de o întîmplare adevărată. Se poate ; dar nu este important că faptele s-au petrecut aievea ; reale sau născocite, ele trebuie să fie convingătoare. În această privinţă născocirea poate să ducă mai departe decît realitatea cu îngrădirile ei inerente.

— În ce măsură faptele biografice devin teme şi personaje ale cărţilor tale ? Au aceste personaje „chei" ?

— Cîmpul imaginaţiei mele e semănat cu fapte trăite de mine sau de alţii. Niciodată însă nu le-am folosit în scris în forma lor directă, biografică ; nici nu m-am străduit să fac o selecţie; s-au selectat singure. Au ieşit la iveală tocmai cele de care aveam nevoie, combinîndu-se în fel şi chip ca să-mi dea imaginea cea mai potrivită. Din zece oameni cunoscuţi, uneori am făcut un personaj, alteori dintr-un singur om am făcut zece personaje. În aceste condiţii e greu să găseşti cheia unuia dintre ele. Am însă şi cîteva personaje care s-au impus aşa cum erau, nu au mai avut nevoie de adaosuri sau retuşuri. Dar lor nu mai era nevoie să le cauţi cheia, aceasta fiind pusă la vedere... Îndeobşte, nu-mi plac cărţile cu personaje care pot fi descifrate. Chiar dacă originea lor este evidentă, prefer s-o ignor şi să rămîn la literatură.

— Citeşti public ce scrii ? Ai nevoie de confirmare ? Te divulgi ?

— În timpul cînd scriam fără să public, citeam cui voia să mă asculte. Mai tîrziu am renunţat de teamă că îmi

citesc numai mie. Astăzi am obiceiul să le încredinţez manuscrisul terminat cîtorva prieteni. Dacă obiecţiile lor se întîlnesc cu îndoielile mele, mi le însuşesc fără ezitare. Sînt receptiv la sugestii, nu socotesc că scrisul meu este literă de evanghelie. Însă respingtot ce m-ar îndepărta de mine însumi, pornind de la ideea că ştiu să mă judec fără cruţare.

În ce priveşte stilul, dacă dăm acelaşi înţeles cuvîntului — mă socotesc modern, chiar în cele mai vechi pagini scrise de mine. Ce înseamnă a fi modern ? A aparţine vremii tale şi a avea capacitatea să o înţelegi fără sforţări, cum înţelegi apa şi aerul.

— Una din temele predilecte ale ultimelor tale cărţi au fost călătoriile. Unii le-au considerat reportaje. Mai călătoreşti ?

— Cărţile mele de călătorii nu sînt, nu pot fi reportaje, ci trăire urmată de confesiune ; iată altă definiţie a romanului. Acum nu mai călătoresc, vezi bine. Dar scriu despre călătoria mea cea mare — trecerea prin viaţă.

● CEL MAI CITIT PROZATOR ROMÂN AL SFÎRŞITULUI DE MILENIU

— Să ne întoarcem la malul mării, pe promontoriul înalt dinspre Vama Veche de unde orizontul se vede atît de clar. Ţi-ai amintit cum ai scris prima pagină literară. Algele roşii şi picajele pescăruşilor te vor ajuta să-ţi aminteşti şi cum ai intrat în literatură. Te-ai născut în zodia peştilor şi marea îţi este prielnică.

— Cînd eram adolescent şi visam să scriu, ba chiar încercam fără să-mi fac iluzia că odată am să public o carte, editorul pentru mine era ceea ce fusese cofetarul în copilărie, cînd prăjiturile reprezentau tentaţia principală, intangibilă la dimensiunile cofetăriei, care îmi dădeau ameţeală. Mai tîrziu, pe la treizeci de ani, cînd aş fi putut să public o carte şi n-ar fi fost cea mai proastă între atîtea apărute, apoi uitate, editorul devenise pentru mine o persoană atotputernică, inabordabilă şi îmi făcea spaimă. Am umblat multă vreme cu o scrisoare a lui Felix Aderca în buzunar, o recomandaţie călduroasă către domnul Iagnev, directorul editurii „Ciornei", să-mi publice o carte, un roman al cărui manuscris îi plăcuse. (O parte din el îl mai am şi astăzi. De acolo am extras mai tîrziu un fragment, l-am rotunjit şi i-am dat autonomie ca să-l public în primul meu volum de nuvele „Oraşul cu fete sărace", care se va retipări în curînd, după toate probabilităţile, pare-se şi în ceea ce priveşte hîrtia). Nuvela, numită aşa impropriu, este „Întîmplare din alt sezon", încadrată de alte scrieri din perioada încercărilor mele. O socotesc un reper. Mă reprezintă aşa cum eram în prima tinereţe. Mie unul îmi place mai puţin decît toate ; dar lui Al. Brătescu Voineşti, care a dorit să mă cunoască, i-a plăcut cel mai mult, mi-a citat-o ca model pentru scrierile următoare. Am rămas uimit. Încă de atunci aveam alte modele, de care nu mă ruşinez astăzi. Iar fiindcă s-a ivit ocazia am să-ţi spun ceva despre Brătescu Voineşti, după ale cărui cărţi, între altele, am învăţat să scriu româneşte. Mi-a trimes vorbă să vin la Clubul Tineretului unde se adunau oameni numai de la 60 de ani în sus. Eu aveam 30. Invitaţia m-a speriat. În volumul meu proaspăt apărut erau cîteva scrieri care după o morală obtuză puteau fi socotite ca licenţioase, şi în acel timp academicianul Al. Brătescu-Voineşti se număra printre cei mai vajnici apărători ai moralei — un altul, dar nu al doilea, fiind Iorga. M-am dus la Clubul Tineretului cu inima cît un purice şi am stat cu cine mă invitase pe o canapea năpîrlită (clădirea — pe Calea Victoriei, în faţa Teatrului Majestic, nu mai există). Spre marea mea surpriză, Al. Brătescu Voineşti nu avea să-mi reproşeze nimic. Îi rămăsese inima la povestea bufă a lui Patrocle, personajul nuvelei citate mai înainte şi mi-a propus, nici mai mult nici mai puţin decît să scriem un roman împreună. Ce trambulină pentru un tînăr fără nume ! Mi-a şi povestit subiectul, o daravelă de tribunal (era fost magistrat la Tîrgovişte) ceva din lumea petrolului. Îl ascultam înlemnit. De multi ani aveam în minte o epopee a petrolului. Îmi trăisem adolescenta între sondele de la Bustenari, cea mai veche schelă din ţară, eram scufundat trup şi suflet în atmosfera lumii aceleia, cu fundalul ei grandios, „negru de păcură, roşu de flacără". Cine a citit mai tîrziu romanul „Flăcări", la care am meditat şi am lucrat ani de zile, retrăind patetic întîmplările care mă zguduiseră, va înţelege că o colaborare la un asemenea subiect nu era posibilă oricît renume ar fi reuşit să-mi aducă. Eu nu îmi făcusem experienţa în tribunal, ci o trăisem între sonde incendiate, cu oameni arşi, scoşi cu cangea din flăcări, în nebunia îmbogăţirilor spectaculoase şi a prăbuşirilor catastrofale, între aspiraţie şi dezamăgire, cu mediocritate, ticăloşie şi degradare. Dar să mă întorc la subiectul nostru : mult timp am purtat în buzunar scrisoarea lui Felix Aderca şi n-am îndrăznit să mă duc la editură. Chiar după ce publicasem prima carte, editorul îmi făcea frică. Pe cînd scriam „Un port la răsărit" mă tot întrebam : oare o s-o pot publica ? Şi mă gîndeam pe la ce edituri să-mi încerc norocul ? Nu sînt un îndrăzneţ, ideea viitoarelor demersuri îmi făcea viaţa amară. Dar scriam înainte.

Cartea a publicat-o tot primul editor, fără să ezite. Temerile mele fuseseră inutile. A fost un succes care şi astăzi mă mai uimeşte. Editura se numea „Socec", iar editorul era domnul Ocneanu. Am mai spus cîte ceva despre el. Mai sînt de spus multe ; din nefericire lipseşte timpul. Mi-a rămas credincios şi i-am rămas credincios. Colaborarea noastră a fost cordială, nici nu se putea altfel, nu era nevoie să aştept vînzarea cărţilor ca să primesc bani. Ediţiile se epuizau una după alta. La el am publicat al doilea roman, „Anotimpuri", apoi „Flăcări", pe urmă a plecat din ţară. Fiindcă a trecut atîta timp şi e mort de mult, nu cred că săvîrsesc o impietate spunînd că n-a citit nici una din cărţile mele ; primul cititor după dactilografă a fost linotipistul. Dar n-a dat greş cu nimic. În ceea ce mă priveşte, după război a urmat o perioadă de tăcere, şapte ani, cînd n-am putut să scriu nimic, deşi eram îmboldit cînd cu binele cînd cu răul. Am trăit greu pînă cînd mi s-a îngăduit să stilizez cărţi traduse din rusește ; am avut şi colaboratori onorabili, dar cei mai mulţi nu ştiau bine nici rusește nici românește, trebuia să ghicesc intenţiile autorului. Se pare că am reuşit deşi nu ştiam nici o boabă din limba tradusă. Mi-am însuşit spiritul limbii, am găsit cel mai potrivit cuvînt în românește pentru un cuvînt care nu ştiam ci doar intuiam ce înseamnă. Oricum, am lucrat în aceste condiţii aproape 20 de volume, ceea ce, înainte de toate, mi-a ajutat să-mi limpezesc stilul propriu. O dată cu „Toate pînzele sus", prima carte după tăcerea îndelungată, am întîlnit un editor inimos, Maxim, la editura „Tineretului", care deşi nu avea pregătire, iubea literatura, îi iubea pe scriitori, pe mulţi i-a scos din întunerec şi a făcut treabă bună. A murit şi el, visînd probabil să înfiinţeze o editură şi pe lumea cealaltă, căci ar fi avut cu cine. Nu spun în glumă, ci cu pietate. Pe urmă am publicat ici şi colo. La ESPLA, Albatros, Ion Creangă, pînă ce am făcut o experienţă tristă la „Cartea Românească", editura scriitorilor, datoare în primul rînd să-şi stimeze colaboratorii. De acolo m-am refugiat, acesta este cuvîntul, la editura „Eminescu", de care am rămas legat statornic din 1979 pînă astăzi. Acolo am publicat ultimele şapte cărţi plus o retipărire, „Flăcările", fără

cută omagial, fără să se spună. Nu voi osteni să spun ce îndemn a fost pentru mine domnul Râpeanu, directorul editurii, care avea, şi el, cărţile sale, atît de utile şi demne de o bibliotecă modernă. Nu ascund că volumele al doilea şi pînă la al şaptelea din „Sfîrşit de mileniu" scrise într-un ritm energic, la o vîrstă înaintată, cînd s-ar fi putut prea bine să pun condeiul deoparte, s-au bucurat de sprijinul d-lui Valeriu Râpeanu care s-a interesat de aproape de lucrul meu, ceea ce ar fi datoria oricărui editor cu dragoste pentru literatură. Şi după ce au fost gata, pe rînd, le-a susţinut în faţa cenzurii, făcîndu-le să treacă nedegradate. La o viitoare retipărire, care a şi început dealtfel, cu primele două volume, nu voi avea de făcut nici o reparaţie.

— Trecutul tău literar seamănă cu un ţărm pustiu. Sînt foarte puţine mişcări pe el. Aproape imperceptibile. Singura cămaşă care flutură în amintire e a ta. Ai existat chiar atît de izolat în literatură, atît de singur printre scriitori ?

— N-am făcut parte din nici un grup literar. Este oare nevoie ? Am avut însă grupuri de prieteni. Unii nu m-au dezamăgit. Cînd ai simţul eu-lui, o prietenie se leagă greu şi se dezleagă repede. Nu am frecventat lumea scriitorilor. O singură dată am fost la cenaclul lui E. Lovinescu, unde nu m-am mai dus fiindcă nu mi-a plăcut atmosfera şi, ca să spun drept, nu mi-a plăcut nici felul de literatură propovăduită acolo. Ceea ce nu înseamnă că n-a rămas nimic notabil. Dar mi se pare că scriitorii remarcabili trecuţi pe la „Sburătorul", s-au impus înafara cenaclului. Pe E. Lovinescu l-am stimat şi îl stimez ca animator de literatură ; în această privinţă rămîne demn de ţinut minte. Deşi nu mergeam la cenaclu, ne întîlneam des la librăria Alcalay, la o oră a noastră, cînd puteam sta de vorbă fără să ne inoportuneze nimeni. A primit cu multă căldură „Un port la răsărit" şi l-a recomandat fără reţinere, deşi o nuvelă care îl prefigurase nu-i plăcuse. N-a apucat, după cîte ştiu, să scrie nimic despre mine, dar de la Şerban Cioculescu rămîne mărturia că înainte de a muri, Lovinescu şi-a exprimat speranţa să mai trăiască pînă ce va apărea următoarea mea carte.

Cezar Petrescu mi-a arătat prietenie şi a vorbit cu multă bunăvoinţă despre cărţile mele, într-o vreme cînd cărţile lui, pe care le admirasem, începeau să nu-mi mai placă. I-am fost oaspete în mai multe rînduri la Buşteni, unde m-a primit „moldoveneşte", adică oferindu-mi vinul cel mai bun şi mîncarea cea mai aleasă ; deşi ne despărţea un număr de ani, care atunci mi se părea urias ; deşi eram un începător, iar el avea un nume cu răsunet, m-a privit ca pe un prieten ; azi înţeleg că avea încredere în mine.

Ionel Teodoreanu, idol al adolescenţei mele, mi-a făcut favoarea să mă primească în lumea lui ca pe un egal. La el în casă, în anii grei 1946 şi după aceea, cînd adesea răbdam de foame, am fost primit aproape zilnic la masa familiei. Amfitrionul a găsit totdeauna un pahar de vin bun pentru mine, iar scumpa, venerata, feerica doamnă Lily, a găsit şi ceva mîncare. În mod ciudat, cu Ionel Teodoreanu n-am discutat niciodată literatură. Nu ştiu dacă citise vreuna din cărţile mele. Odată însă, cînd m-a vizitat la Brăila, unde îmi construiam o corabie, (o aventură extraordinară), după ce a privit totul în tăcere, el, de obicei atît de volubil, n-a scos un cuvînt şi a căzut pe gînduri. Iar pe o carte pe care mi-a dăruit-o şi n-o mai am, mi-a scris una din metaforele lui, care mi s-a părut tristă : „Lui Radu Tudoran, argonaut temerar, salutul vîslelor mele". Era modestie ? Sau oboseală şi renunţare ? A mai trăit zece ani neprielnici.

Pe Vasile Voiculescu îl întîlneam rar, dar l-am cunoscut pînă în adîncul sufletului. Despre el nu pot vorbi decît puţin, dar cu evlavie.

Camil Petrescu a făcut o propagandă înflăcărată primului meu roman. Era un om scund şi trebuia să se uite în sus la mine ; cred că nu-i convenea. Dar nu şi-a precupeţit laudele. El mi-a atras atenţia că titlul „Un port la răsărit" cuprindea o greşeală. Corect ar fi fost „în" răsărit. Avea dreptate, însă l-am lăsat cum fusese, suna mai bine, pe „î" îl evit oridecîteori pot, mai ales în titluri sau la începutul cuvîntului, mi se pare că îmi rămîne în gît. „N-are a face" mi-a spus pe urmă, „titlul e sugestiv, să vezi acum ce de lume o să-l imite". Nu l-a imitat nimeni, dar Camil avea obsesia imitatului, mereu i se părea că i se fură ceva, o idee sau un cuvînt, deşi cuvintele aparţin egal tuturor celor care au nevoie de ele. Cartea mea o analizase temeinic, era uşor să se vadă, descoperea subtilităţi de care nu-mi dădeam seama, erau idei spontane, care reprezintă şi astăzi felul meu de a mă exprima în scris sau într-o convorbire. Mă ignorasem şi mă ignor încă. Pătesc si eu ca domnul acela care scria proză fără să ştie.

— Te aud prima dată rostind numele unor scriitori. Şi ne aflăm la cel de al patrulea interviu. Oare protocolul tău „triple-sec" nu i-a iritat pe contemporani ? Mă gîndesc la critică mai ales...

— Prima carte mi-a fost primită elogios. Perspessicius spunea : „«Un port la răsărit» consacră un romancier de mare clasă." N-a fost singur. Dar în acea vreme, cînd tirajele erau mici, cînd apăreau în schimb multe reviste literare care întreţineau un climat prielnic pentru literatură, apariţia unei cărţi era un prilej de sărbătoare. În schimb, ultima carte, „O mie una lovituri de tun" apărută în 1989 în 150.000 exemplare, fără să se vadă în librărie, a fost primită de critică în cea mai deplină tăcere. Restul întrebării nu mai are nevoie de răspuns. Pentru mine, critica fiind cu rare excepţii inoperantă — este şi inutilă. Dar nu înseamnă că trebuie să le iei oamenilor pîinea de la gură.

— Într-o vară albastră m-ai dus cu 140 kilometri pe oră prin mijlocul unui cîmp de grîu. Am crezut că ai beţia vitezei, dar la capătul călătoriei ne aştepta un popor îngenunchiat de admiratori. Eşti fruntea tirajelor în literatura contemporană şi cel mai citit prozator român al sfîrşitului de mileniu. Publicul te devoră !

— Din păcate nu sînt capabil să întreţin relaţii cu publicul, care este marele meu sprijin şi datorită căruia am putut să-mi scriu cărţile cu sentimentul că am pentru cine le scrie şi n-am venit degeaba pe lume. Primesc scrisori şi alte dovezi de simpatie dar îmi este imposibil să le răspund, ceea ce am declarat şi am explicat public în mai multe rînduri. Găsesc încă un prilej să le mulţumesc celor care se gîndesc la mine şi să le cer iertare pentru o tăcere, ingrată la prima vedere. Nu am vocaţie pentru genul epistolar, cum nu am pentru literatura dramatică sau pentru poezie. O scrisoare înseamnă cel puţin o pagină de carte. Acele pagini adunate una cîte una alcătuiesc însă un volum pe care îl dedic cu recunoştinţă corespondenţilor mei, drept răspuns la simpatia pe care mi-o arată fără să obosească. Da, scriitorul trebuie să ţină seama de cititorii săi fiindcă prin ei există.

● ABAŢIA DE LA SNAGOV

— Din puţinele case scăpate de execuţie la Ghermăneşti — două vor intra în patrimoniul istoriei literare : într-una trăieşte Geo Bogza, în cealaltă Radu Tudoran. V-am văzut adeseori coborînd pe iarba curţilor învecinate, dar nu v-am auzit niciodată vorbind. Ce-şi spun peste gard doi fraţi scriitori ?

— Acum nu-mi mai spune nimic ; nu e aici ; e la spital. Vara trecută citise, chinuindu-se, cu lupa, ultima mea carte, care nu era o lectură usoară. M-a întrebat : „Cine, la noi, a mai scris o carte de 500 de pagini la 80 de ani ?" Aşa e. Cartea avea 500 de pagini şi eu împlineam 80 de ani. Şi am speranţa că n-a fost ultima carte.

— Casa de la Snagov seamănă cu o abaţie. Oricită lumină pătrunde în încăperile albe, în raza ei trăieşte un singur om : Radu Tudoran. Porţile casei se deschid numai prin înştiinţare, la masa cinei e un singur tacîm. Oare evenimentele din decembrie s-au auzit în atîta singurătate ? Clopotul de la poartă a sunat a speranţă sau a pustiu ?

— Decembrie ! Nu-mi permit să repet cuvinte pe care le-am spus atunci, şi cînd nu mă învrednicesc, să găsesc altele. Mai e îngăduit azi să spun că am plîns şi m-a istovit bucuria ? Că m-am născut a doua oară, cu neamul nostru atît de îndelung călcat în picioare ? Că marşul spre Moarte al tinerilor pe care i-am văzut cu pieptul dezvelit şi cu braţele goale a fost un marş de glorie ? Marea mea experienţă de viaţă ! Mi-e ruşine cît ştiu de puţin. Nu mă întreba ce sper. Nu ştiu. Spune-mi, Sânziana, ce s-a ales din decembrie ?

— Am afirmat că în urmă cu 25 de ani mondenitatea scriitorului m-a şocat. Acum debarcaderul casei tale e în paragină, lămpile care ne luminau petrecerile pe iarba atît de verde sînt stinse, ieşirea spre lac e blocată de lintiţă. Cum poţi îndura ?

— Scriind ! Scriind cu tenacitate, cu înverşunare, mai mult ca în tinereţe. Iată în ce constă izolarea mea : în strîngerea legăturii cu publicul cititor. Pot spune cu poporul ? Aproape de la începutul carierei mele am scris sub dictatură. Am învăţat să strecor un adevăr printre doi stîlpi de minciună şi am izbutit să-mi spun păsurile sau măcar o fărîmă din ele. În decembrie, 1989, — cea mai mare răscruce din viaţa mea, cînd am crezut că de aici înainte sîntem liberi în înţelesul nobil şi demn al cuvîntului, deşi nu aveam nici vocaţie, nici aspiraţie, am acceptat să girez pentru un timp un post de conducere în Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti. Cui m-a propus, i-am reproşat : de ce ? „Ca să nu vină altul !" Am înţeles şi m-am supus. Dar au venit dezamăgirile, culminînd cu Adunarea generală a scriitorilor din România. Nu spun mai mult pentru că nu am de gînd să şubrezesc tocmai eu propria mea casă, dar nu ascund că mă simt străin în ea. Nu mai vreau nimic decît să scriu. Să mi se dea cartelă pentru hîrtie !

— Am spus că vîrsta ta seamănă cu un ţărm înalt. Ai tot atîta vechime ca pietrele lustruite de apă şi tot atîta viaţă cîtă se aude zvîcnind în cuiburile săpate de pescăruşi în lut. Către ce priveşti de-acolo de sus în acest sfîrşit de septembrie ?

— Către steaua mea, care trebuie să existe, de vreme ce, în ciuda adversităţilor, am făcut în viaţă aproape tot ceam visat. Ce altceva ar fi putut să mă ajute ? Priveliştile, amintirile, oamenii, îmi vin în minte nu în momente de restrişte ci în ore de bucurie.

Privesc către steaua mea.

Sânziana Pop

dumitru manoileanu

CĂLĂTORIA ÎNCEPE DIN AMINTIRE

„Pe hartă nu mai sînt ținuturi noi, Necunoscutul e în noi..."

Al. Philippide

De ce nu m-am născut și eu pe vremea navigației cu pînze ori a primelor descoperiri geografice ? Atunci să fi călătorit alături de bărbații vremurilor acelora, spre necunoscut și primejdii, potolindu-mi setea de aventură și nevoia de cunoaștere. Sau, măcar acum în urmă, să fi luat parte printre primii cosmonauți, la fantasticele lor debarcări pe Lună. Din păcate, însă, pentru unele m-am născut prea tîrziu, iar pentru altele prea devreme. În privința asta, nu încape nici o îndoială că nu fac parte dintre cei ce și-au întîlnit destinul.

A trebuit, așadar, să mă mulțumesc, în anii vieții mele, cu vechi cărări bătătorite și cu locuri comune. Căci, așa cum veți vedea, nu am călătorit nici cu galioanele și caravelele lui Cristofor Columb în căutarea tărmurilor fabuloase ale Indiilor, n-am însoțit nici caravanele primilor europeni prin pustiurile semănate cu ruine preistorice ale Persiei, Arabiei și Mesopotamiei urmînd, după hărți primitive, drumul glorios al Macedoneanului, n-am făcut parte nici din suita încărcată cu daruri a lui Marco Polo la curtea lui Kubilai și nici măcar n-am pătruns cu misterioasele expediții arheologice în tainicele labirinturi ale piramidei lui Tut-Ank-Amon. Le-am retrăit însă pe toate cu toată fervoarea adolescenței, din cărți și din imaginație...

Astfel, m-am închipuit, nu o dată, omul de cart suit pe cel mai înalt catarg, stînd de veghe zile și nopți în șir cu ochii sfredelind orizontul, gata să vestesc Omenirii descoperirea Lumii Noi. M-am văzut îmbrăcat în grelele și înzorzonatele costume ale veacului al XV-lea, călare pe cai arabi și cămile tibetane, călăuzind uriașe convoaie către mirodeniile, giuvaerurile și mătăsurile Chinei, Indiei și Ceylonului ; m-am simțit apoi, în vremuri mai noi, cutremurat de frigul Saharei, căutînd, alături de tovarăși de aventură, drumul părelnic către Tara Atlantidei și am luptat ca simplu spahiu în Legiunea Străină. Am fost novice într-o lamaserie budistă și am învățat acolo să descifrez drumul ascezei către miracole, am fost în Manciuria în timpul marii holere, în China războaielor dintre generali, în Japonia samurailor rătăcitori, am debarcat cu oamenii căpitanului Cook pe insulele fermecătoare ale Pacificului, am îngropat și am dezgropat comori tăinuite în lăzi ferecate și am urcat pînă dincolo de Cercul Polar în expediții semănate cu zeci de morți. Am călărit cai sălbatici în pampas, m-am luptat cu cutitarii din bordelurile Paraguay-ului și Argentinei, am cîntat, acompaniat la ghitară, serenade pătimașe frumoaselor din Andaluzia și Sevilla și am băut, în întreceri nebunești, pînă la moarte, dincolo de Urali, votcă siberiană. În sfîrșit, mi-am încheiat peregrinările într-o tragică expediție a vikingilor. Am debarcat cu ei pe un tărm sălbatic, necunoscut și vrăjmaș, unde nu mă aștepta nimic altceva decît Moartea. Căci drumul nostru înapoi peste ape era șters și pierit fără urme.

Dar cîte altele n-am trăit eu în vis și în imaginație...

Cînd omenirea a pornit în primele ei călătorii către Lună, eu fusesem de mult acolo și-mi luasem partea mea de mister și de farmec. Apoi, cînd s-a aflat **cu certitudine** că minunatul glob argintiu e arid, fără viață și nelocuit de oameni, am zîmbit cu aerul atotștiutor al celui ce stăpînește secretul cel mare. Căci eu îl cutreerasem în zeci și zeci de nopți înstelate și nimic nu se potrivea cu vestile aduse de acolo. Eu acolo întîlnisem oameni — e drept, un alt fel de oameni, nu ca cei de pe aici — păsări, gîze și flori acolo adormisem adesea sub coroana înmiresmată a arborilor uriași, acolo văzusem peșteri și grote scăldate într-o lumină sidefie, munți împăduriți și piscuri semețe cu sclipiri reci și palide de diamant oglindite în misterioase lacuri albastre și mă scăldasem sub torentul mut al cascadelor imateriale, transparente și luminoase ca niște raze de lună. Cutreeraserăm cîmpii înverzite și livezi în floare și tăifăsuisem la umbra pomilor cu oameni cu care mă înțelegeam doar prin gînduri. Și tot în gînd rostisem poeme de mult uitate...

Cînd am pornit, așadar, în călătoriile pe care încerc să vi le istorisesc acum, eram de mult un călător consumat și blazat. Căci tot ce visasem să descopăr și să cercetez eu însumi fusese descoperit și cercetat cu mult înaintea mea. Și golit astfel de orice urmă de mister și de farmec. Așa încît nimic nu mă mai putea atrage înspre necunoscutul ce prezidează orice călătorie. Și totuși...

Așteptam în fața agenției să-mi sosească ajutorul de care aveam atîta nevoie înainte de a porni în lunga mea călătorie spre Ocean. După săptămînile de încordare ce precedaseră clipa cînd primisem, în sfîrșit, pașaportul, urmase o scurtă perioadă de relaxare în care mă cufundasem ca într-o mare de visări și amintiri. Nu știu nici azi de ce, în loc să-mi închipui clipele viitoarei mele călătorii pe care o așteptasem și o visasem ani neînchipuit de lungi, memoria mea luase locul imaginației și încă într-o febrilitate pe care n-o mai cunoscusem de mult.

Așa se face că, într-o dimineață, cu puține zile înaintea călătoriei celei mari, pornisem, atunci cînd gara este încă un amestec de noapte și zi către locul spre care o amintire tulbure mă atrăgea de multă vreme cu o insistență obsesivă de ac magnetic. Nu mai revăzusem locurile acelea de pe vremea cînd, copil fiind, îmi petreceam verile, pînă toamna tîrziu, în cîmpiile uscate și pustii din preajma unei balastiere de pe malul Teleajenului, acolo de unde dealurile albastre-vinețiu dinspre Valea Călugărească mărgineau neclintit orizontul gigantic al sufletului meu de copil. Gara mea de destinație, de dincolo de Ploiești, era, pe vremuri, mică și romantică ca un decor de teatru în care trenul oprea doar arareori. Peste drum de stație, un șir lung de magazii de lemn, un fel de hambare cu ușile larg deschise și sărite din balamale, mirosind aromitor în arșița de vară a boabe încinse de secară, de orz și de grîu, cutreerat seara, în răcoarea și liniștea deplină a împrejurimilor, tulburată de alergarea guzganilor de cîmp și de zborul orb al liliecilor, era pe vremea aceea lumea mirifică a castelelor părăsite, tainice și înfricoșătoare în care se întruchipau, atunci cînd lumina zilei scădea, toate poveștirile din cărțile mele de aventuri și călătorii.

Și erau niște amurguri așa de triste și lungi pe cîmpiile acelea nesfîrșite și înserarea cobora așa lin peste islazurile pustii ce se întindeau printre satele și cătunele mici ca niște jucării risipite pe pe pămîntul aspru și bolovănos al locurilor, încît noaptea cădea deodată punînd stăpînire peste întreaga natură. Și atunci aveai senzația precisă că toate lucrurile din jur și-au pierdut contururile reale și cunoscute din timpul zilei, că lampa ar fi trebuit aprinsă de mult și că lumina ei gălbuie, filtrată prin abajurul verde cu transparențe de ape adînci, lipsește de cine știe cîtă vreme. Dar o lene duioasă și o teamă de mișcare și de zgomot te oprea și rămîneai așa, neclintit, să asculți tăcerea nopții și să tremuri înfiorat de foșnetul înfiorat al naturii. Și clipele se strecurau, blînde și adormitoare și treptat începeai să pricepi glasul tainic al nopții. Auzeai întîi tîrîitul greierilor, cosașilor și cîrsteilor prin ierburi, apoi desprindeai, din ce mai clar, venind din întreaga cîmpie, zgomote confuze ca niște trozniturі ale pămîntului ce pleznea strîns în răcoarea nopții. Și, treptat, distingeai limpede, tot mai limpede, susurul apelor mînînd neîncetat, ca prin somn și rostogolind la vale, pietricelele alb-lăptoase și rotunde ca niște ouă minuscule din prundișul rîului. Și tot apa, frecîndu-se foșnitor de picioarele podului de cale ferată. Și peste toate se adăugau, în răstimpuri, soaptele neliniștite ale copacilor înfiorați în vîrfuri de pale de vînt. Apoi, de departe, de foarte departe, venea un zvon ireal de turme și de oameni în mers și parcă auzeai voci cunoscute rostind vorbe ce ajungeau pînă la tine ca purtate și ele de o boare misterioasă, așa de limpezi și de neînțelese erau. Și cîte un hămăit de cîine și un clopot de turmă și sforăituri de cai tulburați de tăcerea necuprinsă și deplină... Și, deodată, venind din depărtări, auzeai bocăniturile, ca salturile unor vietăți monstruoase și stîngace, ale cailor împiedicați pe islazuri, ce porneau să cutreere, așa prin bezna și nemărginirea cîmpiei. Și te înfiorai la gîndul nopților petrecute în asemenea singurătate și-ți aminteai drumul, o biată potecă străbătînd islazul prin marginea unui cimitir vechi și părăsit, de țară, și te zgribuleai de tăcerea nopții și a tainei necuprinse ce te împresura de pretutindeni... Așa așteptai să se aprindă lampa, să înceapă o mișcare care să risipească această clipă tainică și înfricoșătoare, dar pe care știai dinainte că o vei regreta. Și de-abia mai strecurai o privire spre luminițele pierdute, pîlpîind departe, departe tocmai pe costișa ce urca dincolo de rîu și-ți încordai auzul să prinzi zvonul satului adormind în pacea serii. Și parcă din curțile de pe marginea dinspre rîu a satului veneau vagi pale de focuri și ecouri stinse de voci omenești și ți se părea, mai mult ca oricînd, că numai tu singur ai rămas treaz în întreaga natură ce creștea în jurul tău tutelară și gravă... Așa începeau serile nesfîrșite și neuitate de pe cerdacul casei aceleia de demult.

Casa era o casă mare, întinsă pe două părți, dar joasă și așezată direct pe cîmpie și în mijlocul unei singurătăți depline. Kilometri în jur, nici o așezare omenească, nici o urmă de viață. Rîul curgea clipocind prin prundișul bogat la o distanță greu de măsurat cu ochiul în imensitatea fără repere a cîmpiei. Numai în zare dealurile lungi, unduite și albastre, mereu albastre, din ce în ce mai albastre și mai fumurii pe măsură ce toamna venea, dădeau singure un contur oarecare întinderilor fără hotar. Un drum lung și prăfos, alb în întunericul nopților chiar fără lună, trecea printr-o latură a casei aceleia, pustiind-o parcă și mai mult de lume. Venea de departe, auzisem cîndva, de la deal și de la munte și trecînd rîul printr-un vad jos și presărat vara cu mici insule și ridicături de prundiș năpădite de ierburi, șerpuia pe marginea islazului pierzîndu-se undeva într-o altă zare îndepărtată. Venea aducînd căruțe încărcate cu butii de vin și de țuică, mi se spunea, și trecerea lor se făcea ca o tainică caravană, numai la ceasurile tîrzii ale nopții. Atunci scîrțîitul roților apăsate greu în prăfăria drumului mă trezea, și mișcarea oamenilor, vitelor și lucrurilor acelora călătorind în noapte pătrundeau în camera mea dinspre drum, o cameră albă, văruită, cu icoană și candelă arzînd deasupra capului și cu ferestrele zăbrelite ca la mănăstiri sau la hanuri, tainică și fermecătoare, ca amintirea unui vis. Și pe pereții camerei aceleia începeau atunci marile rostogoliri de umbre desenînd gigantice roți cu spițele trecînd una după alta și acoperind tot tavanul, așa cum porneau razele galbene-aurii ale felinarului agățat și legănîndu-se sub loitre. Și așa așteptam încordat această defilare, să străbată tot drumul prin fața casei și să-și trimită din adîncul nopții fantomaticele ei semne... Așa am auzit și am văzut eu trecînd în nopțile acelea de atunci căruțele butarilor de la deal și de la munte, în jos către cîmpie.

Tîrziu, apoi, mult după miezul nopții, mă trezeam din nou, răscolit de țipătul disperat al trenului străbătînd cîmpia. Și îndată, întreaga zare, venind dinspre zăvoi, se umplea de vuietul asurzitor al fierăriei podului de cale ferată peste care locomotiva se repezea cu un urlet de fiară apocaliptică și cu trîmbe de foc înroșind cerul. Atunci era ceasul mare și înfricoșat al nopții, cînd întreaga suflare se chircea la pămînt nemișcată, ascultînd cum se pierde în depărtări vijelia de oțel și de foc. Apoi, treptat, noaptea punea iarăși stăpînire peste cîmpie și parcă stelele sclipeau mai puternic și mai viu, atît de viu încît le auzeai aievea clinchetul cioburilor de cristal rostogolindu-se în caleidoscopul cerului de vară. De-abia atunci pacea cobora încet peste întreaga făptură și peste somnul zbuciumat al copilului culcat sub sclipirea candelei de pe peretele alb ca luna, visînd la lumea mirifică a călătoriilor...

Așa gîndesc și la asta visez în timp ce pe trotuarul aglomerat din fața agenției oamenii trec sporovăind aferați și neștiutori. Iar eu aștept ajutorul de care am atîta nevoie înainte de a porni în lunga și mult visata mea călătorie spre Ocean, de-a lungul căreia voi purta neclintite imaginile acestei copilării apuse.

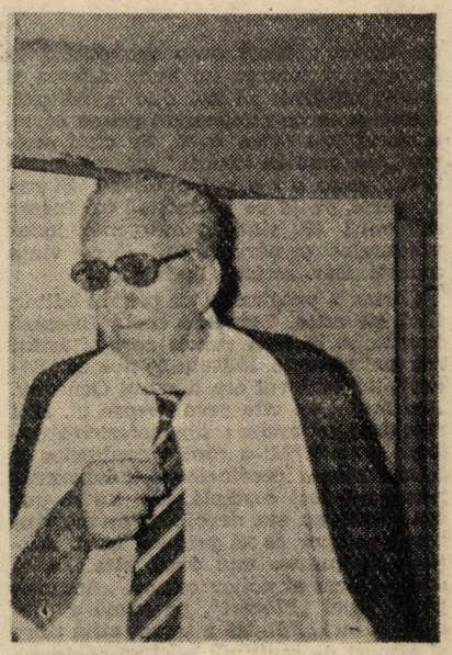

Domnule Adrian Păunescu,

Mărturisesc, dintru început, că n-am nici o bucurie pentru această scrisoare deschisă. Dimpotrivă, o scriu cu tristețe. Dar, mai ales, dintr-o obligație morală — de scriitor, de cetățean, de român și de om liber. Vreau, mai întîi să te asigur că nu fac parte din categoria celor care nu pot sau nu vor nici **să ierte**, și nici **să uite** pe semenii lor profund vinovați moral, și nu doar moral, de dezastrul consecutiv deșănțatului cult al personalității dictatorului paranoic și sprijinirii politicii sale anti-culturale. În ce mă privește nu pot și nici nu vreau **să uit** dar pot și vreau **să iert** pe cel care, fie și post-festum, fie și în ceasul al treisprezecelea își înțelege și își dezavuează eroarea. Iar singura probă doveditoare a acestei înțelegeri și a acestei dezavuări este **tăcerea.** Cel puțin pentru o vreme. Iar în cazul unora — printre care te numeri și dumneata — pentru o vreme mai îndelungată, să zicem de treizeci de ani, vremea unei generații. De ce te numeri printre cei foarte vinovați ? De ce, personal, te consider mai vinovat decît politicienii din camarila ceaușistă sau decît scribii profesioniști ai lingușelii ? Pentru simplul motiv că, spre deosebire de cei dintîi sau de un C. V. Tudor care nu-i decît caricatura dumitale, dumneata Adrian Păunescu te-ai compromis iremediabil cu talent. După atîtea și atîtea ode și imnuri întru slava „voievodului de la Scornicești", mă așteptam să ai inteligența sau doar prudența de a te retrage într-un prelung solilocviu dacă nu din instinct moral — știam că ai un fel cu totul personal de a pricepe legea morală — măcar din instinct de conservare a ceea ce e realmente bun în poezia dumitale, ca să nu risti o marginalizare durabilă. Că așteptarea mea era a unui naiv, aveam să mă conving foarte repede, nu mi-ai lăsat prea multe clipe de iluzie și ai revenit cu aplombu-ți caracteristic ca și cum între noiembrie 1989 și martie 1990 nu s-ar fi întîmplat în România absolut nimic, ca și cum acel „cimitir al eroilor", ivit peste noapte în inima Bucureștilor ar fi doar o iluzie optică iar plînsul sfîșietor al părinților și fraților celor de dedesubt o simplă iluzie auditivă. Și n-ar fi fost nimic dacă ai fi revenit cu poezie sau cu texte jurnalistice scrise, pentru o dată, în numele adevărului. Nu, dumneata ai revenit — cel puțin pe mine stupefiindu-mă — ca un avocat al diavolului, încercînd să reabilitezi în paginile unor reviste iresponsabile, unele editate chiar de dumneata, persoana și faptele unor vehemenți ziditori ai dictaturii, culminînd, mai de curînd, cu persoana și faptele dictatorului însuși. Dincolo de nerușinarea fără de margini cuprinsă în paginile dumitale publicistice, ceea ce m-a frapat cu adevărat în ele este lipsa de inteligență cu care au fost scrise și pe care, recunosc, nu ți-o bănuiam. Să nu-ți dai seama că o dictatură nu poate exista fără zidari, să nu înțelegi că nomenclatura e sursa totalitarismului nu doar efectul ei, să nu observi că regimul ceaușist nu numai că ne-a ținut în foame și în frig dar lucrul cel mai grav, a urmărit distrugerea forței morale a neamului nostru, aneantizarea noastră, să încerci să găsești justificări și circumstanțe atenuante unui astfel de regim, toate astea înseamnă nu numai să fii culturalmente vorbind un desăvîrșit ignorant, înseamnă să fii prost de-a binelea. Știam, domnule Adrian Păunescu, că temperamentul dumitale e mult mai tare decît bunul simț din dumneata, că legea morală e ceva care te preocupă numai în legătură cu alții, că lăcomia îți întrece toate virtuțile, că, în fine, dorința maladivă de autoritate îți pune în umbră talentul, dar nu știam — iartă-mi vorba rea — că ești pur și simplu prost. Însă unul bolnav de chiar boala celui și celor pe care astăzi îi reabilitezi : puterea. Și, cum se întîmplă de obicei în astfel de cazuri, și dumneata cauți puterea exact acolo unde n-o vei găsi niciciînd. Și cînd mă gîndesc că aveai acces, ca puțini alții din literatura română de azi, la o cu totul altă putere, aceea pe care doar talentul și legea morală o dau... Oricum, spre a fi drept cu gîndurile mele pînă la capăt, închei prin a-ți spune ceva care, într-un fel, nu te mai privește : mă tem că, din păcate pentru noi, sîntem blestemați ca dumneata, Adrian Păunescu, să nu mori niciodată. Nimic mai întristător decît această fatalitate a sorții. Sper, totuși, să mă înșel. Și sper pentru că altfel n-ar mai avea sens nici neuitarea și nici iertarea.

Laurențiu Ulici

De mulți ani, la început din amuzament, mai apoi din dorința oarecum perversă de a nu uita, tocmai pentru că s-a întîmplat să am o memorie bună, am purces la întocmirea unei antologii de texte rușinoase, în versuri sau proză, luate din cărți și, mai ales din ziare și reviste, texte care proslăveau persoana dictatorului și a cuplului dictatorial. Am cules tot ce am găsit, fără să fac nici o discriminare între autorii lor. Peste trei mii de pagini pentru douăzecișidoi de ani (1968—1990). Înainte de decembrie 1989 n-aveam nici un gînd în legătură cu ele, deși un prieten care le văzuse mi-a dat o idee : să fac un volum masiv și complet de „Omagii" și să-l public la editura Eminescu la vreo aniversare, a lui sau a ei. Mi s-a părut c-ar fi nedrept pentru unii autori care s-au „afirmat" accidental în domeniu și am renunțat. După Revoluție, cîteva publicații mi-au solicitat texte din această antologie a rușinii, mai corect spus a nerușinării. Am refuzat spunînd că atîta vreme cît cei prezenți în ea nu dau semne de regăsire a aplombului de odinioară nu are rost să le conturb cu aduceri aminte tăcerea. Poate n-ar fi fost nici moral. Iată însă că mulți dintre zidarii dictaturii, și chiar cei mai zeloși, au reapărut, fie altfel coafați (precum, de pildă, E. Florescu) fie cu aceeași coafură, încă mai aranjată (precum C. V. Tudor). Nu pentru ei, ci pentru cei care sînt dispuși să uite cred că ar fi bine să fac acum ceea ce n-am vrut să fac mai devreme. În respectiva antologie, Adrian Păunescu era prezent cu cele mai multe texte. Între ele și aceasta de mai jos, cules nu dintr-o carte a poetului (a evitat să și le publice pe toate în cărți) ci dintr-un Almanah.

(L. U.)

adrian păunescu

Scrisoare de inimă și credință

Cinstit Cîrmaci al țării înțelepte,
Noi, fiii tăi, ne îndreptăm spre tine,
Cu inimile într-un turn de trepte
Și viața o rugăm — să-ți fie bine.

Să-ți duci destinul întru sănătate,
Erou, mereu cu țara împreună
Și să-ți rotești — egală peste toate —
Sfredelitoarea ta privire bună.

Tu ai urcat încetul cu încetul,
Bărbat al muncii și-al eliberării,
Și-acum îți au, sub căpătîi portretul
Femeile bătrîne ale țării.

Trudești și lupți și încărcat de glorii,
La cîrmă stai, lumină, zi și noapte,
Te cred și te urmează muncitorii,
Ei, autorii uriașei fapte.

Ostașii, cînd credință sfîntă jură,
La tine se gîndesc, Cîrmaci al nostru
Că le ești steag și conștiință pură,
Că-n rostul țării ți se află rostul.

La tine cugetă adînc țăranii
În toată truda lor de peste vară,
Prin tine speră să le-aducă anii
Pîine mai bună, viață mai ușoară.

Nu vorbăreți și lași ca papagalii
Cu vorbe ce fac inima să doarmă,
Ci demni oșteni ți-s intelectualii
Oșteni — ideii, sub a minții armă.

Că sîntem un popor și o gîndire,
O inimă și-un braț, că sîntem Țară.
Că drept avem și noi la nemurire,
După atîtea cîte ne-ncercară.

Destin curat, istorică voință !
Da, țara te-a suit pe al ei munte,
Dar n-ai uitat de traiu-n chibzuință,
Și ai rămas atent la amănunte.

Cînd mari mulțimi te ovaționează
Și ai putea pluti în prea-mărire,
Tu ți-ai păstrat privirea bună, trează
Și vezi și omul în nenorocire.

Și vezi că mai există nedreptate,
Și vezi că fericirea-i imperfectă,
Și vezi că nu-s corect transmise toate,
Și vezi că omu-i om și nu insectă.

Și vezi pe cei care se-mburgheziră,
În numele ideii proletare,
Și biciul egoismul ce inspiră
Minciună, clevetire și trădare.

Noi te iubim de tot ce faci, părinte,
Chiar dacă uneori ni-i greu și nouă,
Noi te urmăm și te iubim fierbinte,
Că nu ne-ai dat durata pe din două.

Că ne-ai reînvățat ce este dorul,
Și prețul trudei și răsplata pîinii,
Că ai fixat pe țară tricolorul
Ce-l sărutau neînfricat bătrînii.

C-ai readus în țară vitejia
Trecut și viitor, unite toate,
Că noi putem rosti în România
Acum : Lumină ! Luptă ! Libertate !

Nu tot ce este e perfecțiune
Și uneori ideea ta-i strîmbată,
Iar în pădurea lucrurilor bune
E-un vreasc care ne doare cîteodată.

Cu umilință și cu dor ți-am spune,
Grijă să ai de libertatea noastră,
Să fie toate lucrurile bune
Sub mîna ta, în Patria această.

Și nu-i ierta pe cei ce-n lingușire
Și în delațiune se răsfață,
Înconjurat de Țara ce-n iubire,
Prin muncă îți dorește : „Lungă viață!"

Ne place lupta, calea ei dreptă,
Chiar dacă sînt conștiințe mai închise
Ce libertatea o găsesc suspectă
Și cheamă revoluția la vize.

Tu, Omule de inimă și lege,
Om de Unire și de dreapta fire,
Să știi că-n veci nu te vor înțelege
Cei ce-au uzat de-a noastră dezunire.

Bărbat al țării, înflorită toate.
Din cîrma care nu cunoaște tremur,
Tu țării să-i dai muncă și dreptate,
Și birui-vom orice fel de vremuri.

Noi nu-ți aducem lingușiri, nu-i cazul,
Știm că-ți displac, ți se zburlește părul,
Dar dacă-ți spunem că ne ești Viteazul
Și Omul Bun, îți spunem adevărul.

Ci cheamă-ne mereu la bătălie,
Dă-ne să facem zarea să-nflorească,
În spiritul de aspră vitejie,
Ce-i azi stăpîn în Țara Românească.

Tu, care-ai deșteptat c-un dulce tunet,
Istoria cinstitei noastre nații,
Fă să vibreze cu-ndelung răsunet
Și sufletele noii generații.

Nu creadă demagogii că-s în floare
Sperînd că lor mereu le va fi bine ;
Că nu încape țara în dosare,
Nici în delațiuni fără rușine.

Ne-ai învățat că „omul este munca",
Aceasta vrem să fie legea sfîntă,
Vrem să-ți urmăm neabătut porunca,
Noi, țara ce muncește și ce cîntă.

Noi te cinstim, lumină îndrăzneață,
Și îți urăm mulți ani și sănătate,
Iar blînda ta tovarășă de viață
Să-ți fie bună cumpănă la toate.

Mereu, între cinstiții tăi tovarăși,
Partidul să-l conduci, cu dîrză mînă,
Cu-o energie re-ntregită iarăși
De tot ce este patria română.

Trăiască buna inimă ce bate
Într-un același ritm cu datoria,
Trăiască-n glorie și sănătate
Acel ce pentru viitor se zbate...

Trăiască maica noastră, România.

fragmente dintr-o etică a autorului

De ce nu vreau să mor poet

Pentru că — ah, de atîta timp ! — visez la liniștea din capul statuilor și din cel al manechinelor de lemn din vitrine. Pentru că le-am spus de prea multe ori prietenilor că-mi umblă gîndurile în jurul capului ca și gîzele în jurul felinarelor aprinse în nopțile de vară pe străzi. Și se ard gîndurile, se pîrlesc rău cînd mi se-ating de frunte. Și m-am săturat. De asta nu vreau să mă prindă moartea poet.

Pentru că am găsit și într-o notă a unei cărți ceea ce **știam** de mult. Această știință neajutîndu-mă decît d-un pamplezir, d-un nimic, acolo... **Citatul** sună cam așa : „În cazul CREAȚIEI ESTETICE **uităm** că sîntem creați și ne punem în situația Creatorului Absolut (cel puțin cînd creăm o operă de artă sau ne identificăm cu ea), în cazul CREAȚIEI ETICE, deși ne construim pe noi înșine, nu uităm niciodată că sîntem creați, păstrînd umilința și dragostea față de Supremul Creator ale cărui indicații le urmăm ale cărui semnificații le realizăm, realizîndu-ne" (Petru Comarnescu, **Kalokagathon**). Bineînțeles că acest **citat** poate suna doct, cuminte și prea „înțelegător", dar el ascunde oricum, sub cuvinte blînde, semnul bolii puturoase a **orgoliului** care ne macină pe noi : toți „creatorii" de literatură. Și bineînțeles că acest citat **trebuia** să stea la subsolul unei cărți, în **subterana** ei, acolo unde mișună și colcăie gîndacii, sobolanii și viermii gîndului și-ai inimii, acolo unde nu prea duci pe nimeni pentru că ar putea să-ți contemple aceste fericit-îndoliate excrescențe ale minții. Și din cauza acestui citat nu vreau să mor poet.

Pentru că taică-miu, care era ofiter, cînd a aflat că m-am apucat de scris, chiar m-a băgat în seamă, chiar m-a luat în serios și a țipat : „Ce, mă, ești nebun ? Vrei să n-ai ce mînca ? Tu nu știi că Eminescu a murit de sifilis ?!" Cînd am auzit aceste vorbe am rîs, superior, în mine. N-am știut atunci să răspund, dar acum știu că ar fi trebuit să-i spun cam așa : „Ah, tată, ce bine ar fi fost să fii tu Eminescu !". Și asta nu pentru că aș fi vrut eu să fiu fiul **poetului**, ci pentru că taică-miu, în pielea lui Eminescu, l-ar mai fi ajutat cît de cît pe acesta. Vorba aceea : „poetul ca și soldatul..." Numai că taică-miu ținea la viața lui personală ! De-asta nu vreau să mor scriitor : din cauza lui tata...

Pentru că de mai mult timp cred că scrisul e un mijloc și nu un scop. O modalitate a **spovedaniei**. Nu trăiești ca să scrii, ci scrii ca să trăiești (pînă la urmă, cît de cît) mai bine. Dacă asta ți s-a dat — n-ai ce să faci : scrii. Dar producerea de artisticități verbale este doar o modalitate, un stadiu în economia propriei mîntuiri. De asta nu vreau să mor poet, pentru că am (încă) puterea de a crede că, „auto"-spovedanie după „auto"-spovedanie, încet-încet, pînă la urmă tot te cureți de gîndurile rele (cele de stînga) și începi să întrevezi, undeva, departe : RAIUL curățitor al TĂCERII.

Nu vreau să mor **poet**, nu vreau să mor nici **vătman** sau **profesor**, nu vreau să mor cu nici un complement care să mă reprezinte mai mult decît propria mea moarte. Viața-de-aici nu-i decît omorîre-de-aici : încetul cu încetul. Bucurie cu bucurie. Dacă dă Dumnezeu : înălțare cu înălțare. Nu vreau să mor nici Popescu, nici Cristian. Măcar de-aș muri, așa, simplu, ca la catalog : Popescu Cristian ! („Prezent !"). Chiar întrevăd uneori în mîinile și tîmplele în genunchii, în oasele și palmele astea ale mele, pe cel cu trup nou pe eu-cel-adevărat, **de dincolo**.

Nu vreau să mor poet, pentru ca să scap de **senzația** infinitului, de palpabilitatea lui. Vreau să savurez SFÎRȘITUL cu liniștea sa întreagă. M-am săturat să mă-nvîrt în călușeii lui DA și ai lui NU. M-am săturat să mă dau în călușeii soioși ai **liberului** meu **arbitru**. Nu mai vreau să am de ales la nesfîrșit între mine și „mine". De asta nu vreau să mor poet : ca să pot bea din inimă (ca din căusul palmelor), pînă la ultimul strop, RUGĂCIUNEA. Sfîrșitul de sentimente, sfîrșitul de gînduri, sfîrșitul de întrebări.

Mi-am mai spus-o dar mi-o spun iar și iar, ca s-o înțeleg cît mai bine : nu vreau (stînd acolo, întins, sub capac) să mă scol nițel ca să scrijelesc cu unghia versuri pe lemnul de dinăuntru al sicriului. Nu vreau să mi se găsească pe creier, la sfîrșit, circumvoluțiuni numai și numai în frumoase motive populare. Simetrice. Artistice. Sper din tot sufletul că moartea exclude poezia. Sper că moartea e cel mai bun mod de a-ți curăța creierii de toate poemele pe care le-ai scris vreodată.

Cristian Popescu

haiku

O pată pe ușă
o floare în colțul odăii —
timpul...

GLOSSĂ

Primul soare reflectat în placa de marmoră a mesei rotunde de pe terasă. Reflectat — e un fel de-a spune. De fapt doar o ciudată lumină roscată șterge cînd și cînd (soarele e bruiat de conturul capricios al copacilor păduricii) venele marmorii, de parcă un sînge diluat ar țîșni dintr-o crimă invizibilă.

☆

O dungă de riu sclipind printre copacii păduricii. O văd prima oară. Datorită luminii zorilor. Și datorită privirii mele încă neblazate. Și sticlele și gunoaiele de pe malul ripii sclipesc. Tot pentru prima oară. Toate ar putea căpăta o aură oarecare. Doar de-am fi mai puțin blazați.

☆

Anul acesta la festivalul teatral de la Avignon a fost prezentată o operă jawaneză de curte : toți dansatorii dansează în genunchi. Corpul uman devine un apendice decorativ. Ce imagine mai plastică pentru totalitarismul modern, pentru pretențiile estropiante ale cenzurii.

☆

Lumina prea puternică a soarelui, ochii nu pot s-o suporte. Ne facem iluzia că spiritul poate. În asta stă toată drama umană.

☆

Articulațiile degetelor de la picioare — miracol ce permite dansul. Articulațiile degetelor mîinii — minune ce a premers invenția pianului. Fantasticul, incredibilul gîndirii umane : a creat catedrale, războaie sîngeroase, dictaturi și utopii nesfîrșite.

•

Sînt chemat la micul dejun, să-mi beau ceaiul. Infinită melancolie a vieții. Masa de pe terasă, pădurea, porumbul copt aseară în curte pe grătar... Mă dizolv în natură, mă depersonalizez. Devin un ochi plutind peste toate.

•

A vedea ce e și ce nu e. Ritm auster dar fals. Natura nu operează cu antinomii, ci cu nepăsare totală. Gîndul nostru îi imprimă cutare sau cutare categorie. Neantul e modelul naturii — sau un creier care n-ar gîndi.

•

Mai stau o clipă. O să mă strige supărați. Se răcește ceaiul. Dar viața mea, unde e ? Toți mă strigă, unde să mă duc mai întîi ? Cine sînt și ce voi face ca să pot pretinde o umbră de la soare, o siluetă de la ploaie, un loc de la pămînt ?

•

Graba. Pleonasmul lui **a fi**.

•

Dioptriile ochelarilor se hotărăsc să se separe de mine. Undele radiofonice încetează să se mai adreseze urechilor mele. Dar apa rîului îmi va scălda mai departe, inconștientă, trupul. Soarele va sfredeli pupilele cu reflexe nestiute de nimeni niciodată. O pace absolută îmi va salva viața. Mie sau ferigilor ?

Constantin Abăluță

aurel dumitrașcu

La 35 de ani neîmpliniți (n. 21 noiembrie 1955 în Piatra Neamț), Aurel Dumitrașcu, una din cele mai originale voci lirice ale „optzeciștilor" a intrat sub orizont, lăsîndu-ne drept moștenire de preț cristalele din două volume de poezii : Furtunile memoriei *(1984) și* Biblioteca din Nord *(1986) precum, probabil, și altele rămase în manuscris și pe care un editor inspirat sau congenerii săi le vor strînge cît de curînd într-o carte. În semn de omagiu cernit la plecarea poetului reproducem aici o seamă de texte din volumul apărut în 1986.*

Laurențiu Ulici

În bibliotecă

Destule hîrtii veninoase așteaptă să
muște din mine.
Un pepene roșu se cunună cu un
pepene negru
Vor locui în cer și vor face avere.
Mie îmi stă în gît un dragon (mi-e
bine aproape
nu mai vorbesc). Minuni și furgoane.
Și nu mai
întreb cînd vine ziua de marți.
Seara înainte de a uda florile îți voi
spune
cum moare metafora în spitale.

Toamna în arhive

Nesățioasă viață cum treci boscorodind
și nu ești trecută în dicționare și nu
strigi la mine
liniște să se facă
tu treci asta faci treci și te dăruiești
orișicui.
Îmi vine să dau alt nume zizaniei
în fond ataraxia nu este o boală a
bărbaților blonzi
și marie paradis numai o singură
femeie s-a numit
urcînd tăcută mont-blanc-ul
zgîriindu-și sînii de vulturi
visîndu-se vie. Ce-ți povestesc ?
În locul unde bruma se numește
înțelepciune
carnea mea este un verb.

Numai cuvîntul nu putrezește

Să mă fi pierdut și eu într-o dragoste
nebună
sub cireșii cei negri cu cireșe albastre
să fi ascuns
paginile creierului într-un submarin
galben
să fi plîns. Am vorbit sau am tăcut
noapte de noapte.
Secătuită de zodii venea sudalma la
micul dejun : cretinele și
marchizii spun din cînd în cînd și
lucruri frumoase !
Numai provocat am trăit în fața
poemului. Cînd mă
orbea. Să-i fi spus femeii aceste lucruri
savante
ca și cum m-aș opri pe străzile romei
să-i arăt
o pată de sînge pe cer undeva : „Vezi,
steaua noastră".
Ziua-n amiaza mare. Între noi bunele
maniere
pierdute-s de rost. Între noi faruri
stinse.

Orestia

— Am o pisică verde cu mustăți roșii
și țîțe negre. — Vai, ce bestii poți să
tii în livadă !
îmi spui tu femeie cînd intri la mine
zgîriată furioasă hotărîtă să mă lași
pentru totdeauna singur și singur.
Încep să-ți citesc Orestia pe-ndelete
cum taci
are și moartea parfum o adulmeci.
Ești ploasă ca o fereastră din
literatura franceză.
Tocmai acum cînd pisica verde cu
țîțele negre
intră pe ușă cu harta europei în gură.

Rapsodie în lemn

Vida Geza este, probabil, primul sculptor român pentru care lemnul a fost materia esențială și exclusivă a plămadei sale artistice. Puțini au fost cei ce nu și-au trădat, de-a lungul unei vieți, dragostea dintîi și o asemenea consecvență dublată de limpezimea crezului estetic ce i-a ghidat dintr-un început cariera artistică, pledează pentru consacrarea acestui artist, răsărit dintre majestuoasele obcine împădurite ale Maramureșului, în galeria marilor personalități ale culturii naționale.

Cioplitor în lemn prin vocație, pătruns de ecourile ancestralității sale dăinuitoare într-un areal, în care mirosul cetinei și al copacilor decojiți a ținut loc de candelă la ceasuri de bine și de rău, Vida Geza se confundă cu o întreagă epocă în sculptura română. Nu a făcut concesii nimănui, generozitatea ființei lui împătimite de muncă și splendoare din frămîntarea minții și a brațelor izvodită, își trăda nu o dată asprimile în contact cu fulgerarea alunecoasă ori imperativă a ignorantei poruncitoare. A creat cum a trăit și a trăit cum s-a spovedit zeităților pădurii, urmînd codul moral al unei lumi, în care simbolurile capitale se plămădeau din ea însăși, acestea fiindu-i de-ajuns. Mulți au văzut în gestul său radical și exclusivist o tendință de excesivă autohtonizare, un instinct puternic al provinciei suficient siesi, fără nici o șansă de a parveni dincolo de hotarele propriei idolatrii. Artistul a sfidat cu cerbicie asemenea provocări ale nechemării și aproximației exegetice, urmîndu-și drumul în chilia sihăstriei lui creatoare.

A practicat dura înclestare cu lemnul, slujind arta, ca pe o terapie împotriva morții și a deșertului interior — poate cea mai gravă amenințare la adresa umanității. Poate de aceea, cele mai multe dintre lucrările lui exhibă vitalitatea omului, capacitatea lui de a dăinui oricăror încercări. Pînă și în compozițiile dominate de figuri extatice se simte potențialul energiilor interioare concentrate în aspra tăietură a unor detalii fizionomice, ori în tensionata încrucișare a brațelor pe un piept de bărbat...

A trăit în lumea celor antrenați în munci dure, unde gestul trebuie să fie precis și hotărît, unde încorporarea omului în natură se produce în ritualul confruntării zilnice și bărbătești cu ea. Orizontul cercetării sale artistice a fost invariabil același — muntele și oamenii lui, cu toate muncile, deprinderile și obiceiurile lor. Personajele sale

au întipărită pe figură masca rudimentarismului existențial, aparență pe care sculptorul o amendează, însă, cu încărcătura spirituală ce o lasă să răzbată din cîteva notații expresive ce le animă, rupînd impresia stenicității idolizante. Chiar și în celebrul altar al eroilor de la Moisei, sculptorul a compus un ansamblu de simboluri humaniforme ce amintesc cumva de megalitii din Insula Paștelui, dar care sublimează în imaginea acelui cuplu conceput în maniera monumentelor votive bizantine, inspirînd căldura domestică a existenței pașnice, ocrotită de cercul martirilor ca de o pavăză împotriva amenințării și a morții absurde. Acel dublu reper, antitetic conceput într-un ansamblu convențional de figuri umane, conferă monumentului lizibilitatea necesară în planul deslușirii moralei ce o conține. Am luat în discuție, după cum se observă, un caz particular, deși foarte cunoscut datorită ambianței geografice istorice și politice în care este situat. Dar Vida Geza a lucrat, cel puțin în ultimii ani ai vieții, în cadrele unei sinteze plastice limpede concepută, ceea ce a creat impresia stereotipizării expresiei, a autopastișei, deși realizarea operei sale indică fără nici un echivoc o rezolutie stilistică deplin conturată, materializată într-un arhetip uman inconfundabil. Este drumul pe care artistul și l-a impus și l-a urmat pînă la capăt, portretistica sa, atît de meticulos împlinită în primele stadii ale carierei sculptorului, evoluînd firesc, spre o matură esențializare a formelor și expresiei. Au cîștigat, astfel, în amploare și profunzime atributele alegoriei sculpturale. Artistul își arhitectura, din toate aceste crîmpeie de efort creativ, monumentul visat. El trebuia să răsune în acest colț de lume ca o sublimă, în asprimea și în învolburata ei vitalitate, rapsodie în lemn închinată omului. A celui care, în viziunea sculptorului, înseamnă totul între cele pămîntene, măsura și valoarea supremă a lumii ce sîntem.

Corneliu Antim

muzică

(Diz)armonii de toamnă

O tăcută, nedeclarată grevă a scrisului.

Se scrie, oricum, mult și se ascultă/citește prea puțin. Sau poate că parcurgerea oblică a paginii — mă surprind uneori făcînd asta — e același semn al grabei, al nerăbdării de-a ajunge să înțelegem mai repede despre ce e vorba. Ce se întîmplă cu noi. Refuzul „temporizării" ce ne guvernează. Al ipocritei sintagme „Și totuși, iubirea"... O sansă a „consensului" interior de care avem nevoie ar putea fi, cu siguranță sala de concert.

Tonalitatea incertă a toamnei. Sîngeriu obsedant. (Nu-i bine să omori de tot' banalitatea.) Refluxul temelor aproape beethoveniene din decembrie și oboseala. Troiță.

Dac-ar fi să-mi încordez bine memoria tulburînd tihna acordului acesta minor, aș reusi să simt, nu să aud. Madrigalul Crăciunului trecut. Promisiunea simplității. Doar filament. Doar alb imaginat. Doar modularea limpede a Sunetului fundamental. Dar nu e să fie...Puțin măruntiș prin buzunare, un cont permanent la Banca de Iluzii, și eu în mijlocul unui maldăr de ziare, cu-o scrumieră plină, căutînd fără rost la Mica publicitate anunțul : vînd gramofon și discuri cu colinde.

Parcurg niște manuale de muzică pentru clase mici. Cărți noi, „nouăzeciste", fără fotografia „tătucului" pe prima filă, dar avînd mai la vale (de-ar fi, totuși, vale) cîteva semnături ale „scutierilor" săi, fără marșuri, dar cu nelipsita obsesie (a copilăriei, nu ?) — lupta pentru pace și așchii ce nu sar departe de trunchiul limbii de lemn, prea apăsatele lecții de patriotism... Marfă cam veche, nevandabilă (nu ne vindem copilăria !) în ambalaj nou. Didacticism, lipsă de imaginație și trei autori, prea mulți pentru atît de puțin. Căci unde e șotronul și unde, colindele ?... La iarnă ne vom „delecta" din nou cu producțiile Harlemului autohton : „La un colt de cotitură"...

Dar de ce-am fi triști ?... Să fim realiști. Uite, s-a reînființat al doilea Liceu de Muzică, s-a adus salam la Hala bădiței Traian, se găsesc verdețuri (spanac ! o să ziceți), nu se poate spune că n-am ieșit (bine) la pepeni, îl avem din nou în mijlocul nostru (chiar într-o coastă) pe bardul de la Scornicești, Comunitatea Europeană ne dă în sfîrșit mîna, lui I. Cristoiu i se dă, pentru început, un picior, generația '80 (de scriitori) dă interviuri, generația '70 autografe, s-a înființat emisiunea Studioul muzicii contemporane și s-a desființat cenzura — Vezi România Mare and Co(rneliu) —, Teatrul Mic a devenit neîncăpător (pentru actori) după venirea la conducere a reputatului R. Vulpescu... Să fim realiști. Sîntem pe drumul cel bun. Rămîne doar să ne luăm/procurăm încălțări rezistente...

Valentin Petculescu

Pentru prea multele „inexactități" apărute în articolele mele aș putea da vina pe antedeluviana mea mașină de scris. Ar fi adevărat și nici n-aș risca din partea ei vreun răspuns impertinent. Aș putea da vina, uneori, pe graba mea. Ar fi la fel de adevărat. Și totuși corecturii, muncă de profesionist pentru care am toată stima (nu stima !) îi revine partea aș zice, decisivă. Dacă greșesc, vă rog, corectați-mă ! Mulțumesc.

t.v.

Un om care s-a înrăit. Și nu avea motive ?

Despre Gene Hackman e vorba. Despre personajul — nu chiar același, dar asemănător — pe care-l interpretează și-l înființează (îi dă ființă) cu un talent fără egal în filmele sale. L-am revăzut marți, 18 septembrie în **Filiera franceză (Telecinemateca).** Cine e Gene Hackman ? Eu sînt Gene Hackman. Am descoperit această identitate atunci cînd l-am văzut, cu ani în urmă, în alt film, obsedat de microfoanele poliției secrete ascunse peste tot (pînă și în arborii parcului), cînd l-am descoperit, în finalul acelui film demolîndu-și — la propriu, nu la figurat — propria locuință, în căutarea microfoanelor ascunse. Iar el, ca și mine, nu avea și nu are nici un secret. Microfoanele sînt — și erau — perfect inutile. Da, el, ca și mine, e un om care ar vrea să trăiască liniștit și să nu lupte împotriva nimănui. Un om morocănos și singuratic, dar în fond cît se poate de pașnic. De **cuminte** — tare se mai aprecia acest cuvînt la noi pînă nu de mult ; trebuia să fii cuminte și să faci ce ți se spune, atît ! Nu ți se cerea mai mult. Ți se cere astăzi mai mult ? Da' de unde ! Trebuie să asculți de ordinele șefului direct și de indicațiile prețioase ale conducerii partidului din care faci parte (dacă faci parte din vreunul) — atît ! Dacă nu — vezi tu !

El, urîtul de Gene Hackman, păcătosul, exasperatul, nu respectă lichelismul și ticăloșia (cum să nu le respecți, atunci cînd ele își aleg chipuri atît de rotunde și de agreabile, de oameni bine hrăniți și cu dolărei puși de-o parte), el, pasionatul, jucătorul de-a baba oarba cu criminalii, el observă că toți foștii și viitorii deținuți de drept comun „sînt veri între ei" și se îmbrățișează pătimaș la despărțire. Gene a luat-o de mult pe drumul suspiciunii. Nu mai crede în oameni (cu unele, puține, excepții). Crede numai în adevăr, în cinste și în instinctul lui. Vorba cuiva, dintre șefi : „E un bun polițist. Uneori are presimțiri juste". Da, el pîndește în frig mestecînd un sendvici, în timp ce înăuntru în restaurantul hotelului, criminalii beau șampanie. Nu-i place pălăvrăgeala. „Dacă nu taci, te pocnesc !" Se îmbracă neglijent. E sărac. Are gura aspră, așezată strîmb pe fața lui asimetrică. Pălăria lui nu miroase a **eau de Cologne**, ci a năduseală. Nu folosește deodorante. Se uită la o mașină oarecare, un automobil între altele, și spune „Mașina asta e suspectă". Șefii se privesc mirați și nu întreabă de ce. Pun mașina sub supraveghere. Iar Gene are totdeauna dreptate. Așa e el : are dreptatea de partea lui. Iar asasinii sînt prinși (cei pe care nu i-a ucis el — nu e chiar un mielușel !) și, bineînțeles, justiția îi achită în lipsă de probe. Iar el va fi la rîndul său „achitat" de șeful bandei cu pistolul (finalul filmului e neclar) sau dacă va scăpa cu viață, va fi aspru pedepsit că a provocat atîta dezordine. Cum ? Dezordine ? O lume în care lichelele asasinii și traficanții de droguri să nu fie lăsați să-și soarbă liniștiți cupele de șampanie ? Doamne fereste ! De ce nu ești cuminte, Gene ? Doar se știe că n-ai fost toată viața decît un biet salariat, care n-a avut sub conducerea lui nici măcar un țintar ! Acum și ieri și oricînd, cei ce trebuie să vorbească sînt șefii. Chiar dacă unii dintre ei sînt idioți și necinstiți ! N-or fi toți așa : sînt printre ei și oameni de ispravă. Dar și ei îți strigă, mai blînd, fără ură : „Taci, te rog, haimana !" Ce contează că nu ești haimana ? Nu contează ! Rick dansează !

Mda. Cam asta ar fi. Să mai semnalez, în cadrul **Seratei muzicale TV** din 9 septembrie prezența de o impresionantă autoritate morală a unui cunoscut critic literar mare admirator de jocuri ale inteligenței și — sînt sigur — al lui Gene Hackman...

Florin Mugur

DANUTA BIENKOWSKA

Salt în infinit

Activitatea de fervență traducătoare a literaturii românești clasice și contemporane, de excelentă cunoscătoare a culturii noastre, a scriitoarei poloneze Danuta Bieńkowska, a fost în repetate rînduri semnalată cu binemeritate elogii. Activitate îndelungată — punctată adesea, printre traduceri, de lucrări originale ideate pe teme de istorie românească, pe colorate evocări ale trecutului nostru : o monografie despre Mihai Viteazul, pagini pitorești dedicate doamnelor și domnițelor moldovence căsătorite în Polonia și Lituania. Acum vrem să semnalăm un recent roman **„Salt în infinit"** (= „Skok w nieskończoność"). Saltul care figurează în titlu poate fi considerat și ca un salt în necunoscut deoarece transplantul de inimă ce condensează problematica narațiunii, constituie pentru protagonistă, făptură lucidă, veșnic promptă întru examenul introspectiv al propriilor trăiri, o cauză majoră, determinîndu-i abordarea vieții după alte criterii și transformîndu-i cumva și personalitatea. O privire succintă asupra romanului — succint și el, tratat cu o mare economie de mijloace — va lămuri oarecum sensurile adînci ale acțiunii : spunem „oarecum", întrucît însăși această acțiune, dezvoltarea conflictului, evoluarea personajelor într-un cadru pre · delimitat în spațiu și epocă, păstrează o notă de ambiguitate, firească de altfel, dată fiind tema centrală a romanului.

Protagonista, Diana, o adolescentă de cincisprezece ani, fiică a unui defunct aviator englez și-a unei violoniste franceze, care circulă pe tot globul dînd concerte ,suferă de-o afecțiune cardiacă congenitală și se află sub îngrijirea unei mătuși, model de discreție, devotament și spirit practic. Creionarea reședinței din Wimbledon Hill, opulente în ciuda unor necazuri bănești, convietuirea cu mătușa, menajera, grădinarul, ciinele grădinarului, prilejuiește autoarei un tablou viu, fin, pregnant, amintind paginile reușite ale romanelor englezești de atmosferă dintre cele două războaie. Subliniem epitetul „reușite", fiindcă multe alte pagini cuprind o sumă de pasaje infestate de-un lînced lirism (avem în vedere pe-acele datorate unei Rosamund Lehman, unei Margaret Kennedy sau cele din interminabilul, siroposul **„Leagăn al pisicii"** al lui Maurice Baring), neajuns care nu împovărează tablourile „de gen", nici scenele familiare din romanul Danutei Bieńkowska.

Revenind la subiectul în sine, observăm că el e deopotrivă simplu și tragic : tinerei fete trebuie să i se efectueze un transplant de inimă ; e așteptat zadarnic un organ corespunzător, în timp ce bolnavei i se-nrăutățește starea din zi în zi. Băiatul care tinea la ea din copilărie, își face prealabile examene de tensiune, grupă sangvină și altele sub un pretext oarecare, simulează un accident perfect verosimil, în urma căruia transplantul e operat și bolnava salvată. Sacrificiul se-ndeplinește simplu, fără preliminarii și fără fraze, ca rezultat al accidentului perfect regizat. Originală ni se pare — fără paradox — tocmai banalitatea lui Toni, băiat obișnuit, nu prea instruit, fără elanuri grandioase, îndeajuns de snob (pe mama fetei o „adoră" nu numai pentru talent, dar și pentru talentele mirifice). Sentimentul său pentru Diana se manifestă (nu prin efuziuni transcendentale, ci în chip foarte pedestru, însă e dovedit printr-un act eroic. Natura lui Toni, deopotrivă simplă și profundă, se cere ghicită, descriptată prin filigranul subtil grație căruia romanciera face să transpară o fizionomie morală de certă autenticitate și de farmec uman. Moartea lui Toni sugerează o depășire a tragismului situației, o concluzie în fond optimistă : el pare-a fi intuit superioritatea fetei iubite, mai capabilă de realizare decît el prin educație, prin experiența și viața interioară mai bogată, rod al suferinței, al meditației, al lecturilor intense. Oricare va fi fost motivația, actul își păstrează valoarea, iar dacă tînăra salvată rămîne în final nedumerită, descumpănită, cerînd medicului care operase transplantul un sfat imposibil de formulat, e ceea ce constituie încă un merit al romanului :

Diana, înainte de operație, avusese vagi bănuieli asupra intențiilor lui Toni ; în ce fel va putea trăi ea de-acum înainte, odată ajunsă la o certitudine a sacrificiului ? Într-un roman bun, personajele cu-adevărat realizate nu-și încheie existența atunci cînd se sfîrșește cartea, ci trăiesc dincolo de paginile ei, le putem continua traiul în imaginația noastră, ele rămîn vii și nu rareori le-ntîlnim printre noi ; e cazul Dianei din **„Saltul în infinit"**.

Am vrea să subliniem încă o temă, aceasta tratată pe plan secund, însă nu lipsită de interes deoarece autoarea a mai abordat-o în alte romane : **„Viața aproapelui tău"**, **„De m-ai iubi"** *), **„Clipă, rămîi !"** : raporturile dintre mamă și fiică — o mamă preocupată de propria-i carieră, convinsă că-și face datoria, în realitate fiind extenuată de rolul pe care-l crede inerent atribuțiilor materne ; o fiică lucidă, îndrăgind-o sincer pe mamă pentru talentul și superioritatea intelectuală, însă respirînd mai slobod cînd artista își reia turneele. Nota e relevantă cu o finețe nu lipsită de causticitate ,implicînd de asemenea coeficientul inevitabil al conflictului între generații.

Alte personaje, ca mătușa Julia, întruchipare a principialității, a mentalității engleze și anglicane, inenarabilul domn Cavallier, fac-totum în cariera violonistei, cei doi profesori, schițați la modul hilar, colonelul care trăiește — și moare — în nostalgia depărtatei Polesii cu vînatul și cu pădurile ei neînlocuibile, întregesc substanța romanului, îi conferă substratul de trăire autentică. Dramatismul dialogurilor nu e cea din urmă trăsătură meritorie, îndrumîndu-ne gîndul către o dramatizare pentru scenă sau un scenariu de film. Iată tot atîtea însușiri ale romanului Danutei Bieńkowska, iată cîteva reflecții după o lectură pasionantă și impresii ce pot fi împărtășite unui mai larg public de cititori.

R. Ciocan-Ivănescu

*) **Tradus în românește (Ed. Albatros, 1973).**

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (16)

Dintr-o dată am fi auzit întrebarea — de ce, fiule te explici cu atîta ardoare ? Înseamnă că ai ceva pe conștiință ce-ai avut de ascuns, de ce te justifici atît. Sau, ne-hotăram să dăm dovadă de o atitudine activă și de bunăvoință, că imediat auzim observația — de ce se străduiește atîta să se remarce ? Înseamnă că vrea să-și ascundă lașitatea, nimicnicia, și nu știe cum să mai scape. Și mai rău — ba chiar — tot mai rău. Ba — după cum spun — toți au fost judecați, suspectați, cu toate că mult preamilostivul stăpîn n-a spus direct, deschis, nici un cuvînt, dar suspiciunea se simțea în ochii săi și arunca o asemenea privire asupra subalternilor că fiecare se chircea, se prăbușea la pămînt și se gîndea cu frică — sînt suspectat. Aerul se făcea greu, dens, tensiunea joasă, plină de apatie, epuizantă, niște aripi s-au prăbușit, ceva a crăpat, a pleznit în interior. Stăpînul nostru atotcunoscător a știut că după un asemenea cutremur o parte din oameni va începe să se dea la o parte, va deveni tot mai acră, va murmura și va tăcea, își va pierde orice zel, că va fi cuprinsă de dubii și întrebări, incertitudini și lene, slăbire și dezmembrare și de aceea a început în palat epurările. Nu era o curățenie momentană și absolută, căci distinsul stăpîn era adversarul oricărei violențe gălăgioase și fără nici un dumnezeu, ci mai degrabă erau schimbări măsurate, gîndite care îi țineau pe curtenii bosorogi în șah și într-o frică continuă, deschizînd, totodată, palatul pentru oameni noi. Erau oameni care doreau să trăiască bine și să facă carieră. Veneau din toată țara, adusi la palat de subalternii de încredere ai împăratului, fără să fie cunoscuți mai îndeaproape de aristocrația capitalei și detestate de aceasta. Datorită condiției joase, necizelării și gîndirii neșlefuite, acestia simțeau la rîndul lor frică și silă față de saloanele de aici. Rapid și-au creat însă propria coterie care se menținea alături de persoana preaslăvitului stăpîn. Favoarea binevoitoare a milostivului monarh le-a dat simțămîntul atotputerniciei, îmbietor dar, totodată, riscant pentru oricine ar fi dorit să deregleze atmosfera aristocratică de seară a salonului sau să atîțe prea mult, ori prea insolent societatea care se aduna acolo. O, ce mare înțelepciune și tact trebuia să ai pentru a subjuga salonul. Înțelepciune sau mitraliere despre care, dragă prietene, te poți convinge azi uitîndu-te la orașul nostru torturat. Cu timpul, oamenii acestia apropiați, aleși stăpînului nostru, au început să umple oficiile palatului și aceasta împotriva murmurelor membrilor consiliului de coroană, care considerau pe noii favoriți drept oameni de talia a treia, ce nu corespundeau nivelului și canoanelor pe care ar fi trebuit să le îndeplinească un fericit, chemat să slujească în apropierea împăratului împăraților. Orice murmur era în sine mărturia indecentei naivități a membrilor consiliului amintit, care vedeau slăbiciune tocmai în ceea ce stăpînul nostru vedea putere și nu puteau înțelege principiile întăririi prin umilire, uitînd focul și fumul pe care nu mai de mult decît ieri îl atîțaseră cei care se aflaseră mult timp pe treptele de sus, dovedindu-se însă slabi. O caracteristică importantă și utilă a oamenilor noi a fost și aceea că nu purtau nici un balast, nu participaseră niciodată la atentate, nu aduceau cu ei focuri mocnite, n-aveau nimic de ascuns cu rușine pe sub căptușeală și nici nu știau măcar de atentate, căci n-aveau de unde, dacă distinsul stăpîn interzisese să fie scrisă istoria Etiopiei ? Prea tineri, educați fiind în îndepărtata provincie, nu puteau sti că însusi stăpînul nostru ajunsese la putere datorită atentatului, cînd în anul 1916, cu ajutorul ambasadelor occidentale, a efectuat o lovitură de stat și l-a înlăturat pe urmașul legal al tronului Lydju Ijasu. N-aveau să știe că în fața invaziei italiene a jurat în mod public că își va vărsa sîngele pentru Etiopia, după care a plecat cu un vapor în Anglia, cînd italienii au pătruns în țară, petrecînd anii de război în liniștitul orășel Bath. Așa s-a născut mai tîrziu în el un complex față de comandantii partizanilor care, rămași în țară, au luptat cu italienii, încît întors pe tron i-a lichidat sau i-a înlăturat cu timpul, favorizîndu-i în același timp pe colaboraționiști. În acest fel l-a lichidat printre alții pe marele comandant Betwoded Negas, care în anii cincizeci s-a pronunțat împotriva împăratului, dorind să proclame republica. Multe evenimente îmi vin în minte, dar în palat nu se putea vorbi de ele ,iar după cum am spus, oamenii nici nu le puteau cunoaște. Și pentru că n-au avut nici o legătură, singura lor șansă de a exista era contactul cu tronul. Singurul lor sprijin — împăratul însuși. În acest mod, distinsul stăpîn a înființat forța care în ultimii săi ani de viață a sprijinit tronul împărătesc, retezat de Germame.

Z.S.-K. :

...și pentru că epurările aveau loc în fiecare zi, cînd se apropia ora numirilor — deci și a degradărilor — pe noi, vechii funcționari de la palat, ne apuca tremuratul să nu ne pierdem scaunele. Fiecare stătea dîrdîind la biroul său, de teamă că i s-ar putea întîmpla ceva, gata să facă totul numai să nu-i la această mobilă de sub fund. În timpul cît a avut loc procesul lui Mengistu, la birouri stăpînea frica că generalul va încerca să dovedească că toți au participat la atentat, iar participarea, fie ea și îndepărtată, chiar ascunsă sau aplaudată pe furiș, s-ar fi soldat cu ștreangul de gît. Deci cînd Mengistu, care nu s-a agățat de nimeni, a tăcut pînă în ziua judecății de Apoi, din spatele birourilor s-a înălțat un suspin înaripat de ușurare. Iar în locul fricii de streang a apărut o altă frică — în fața decimării personale, cea a epurării. Acum milostivul stăpîn nu te mai arunca la pîrnaie, ci te trimitea pur și simplu de la palat acasă, iar o asemenea expediere însemna o condamnare la nimicnicie. Pînă atunci erai un om al palatului, deci cineva important, expus, amintit, de luat în seamă, influent, respectat și ascultat, iar toate acestea dădeau un simțămînt al existenței, al prezenței tale în lume, al vieții depline, al importanței și utilității tale. Și iată că stăpînul nostru te cheamă la ora de numire și te trimite pentru totdeauna acasă. Într-o secundă dispare totul, încetează de a mai exista. Nimeni nu-și mai aminteste de tine, nimeni nu te mai prezintă și nu te mai respectă. Repeți aceleasi cuvinte pe care le-ai spus ieri — dar ieri erau ascultate cu piosenie, iar azi nu li se mai dă nici o atenție. Oamenii trec pe stradă indiferenți și știi deja că și cel mai mic funcționar de provincie îți poate face scandal. Stăpînul nostru te-a transformat într-un copil slab, lipsit de apărare și ți-a dat drumul într-o haită de sacali. Arată ce esti în stare ! Și să te ferească Dumnezeu să începă unele cercetări, să te miroasă, să te răscolească. Uneori chiar mă gîndesc că poate ar fi mai bine să te cerceteze. Căci, dacă încep să răscolească poți din nou exista, fie chiar negativ și condamnabil, dar să existi, să încetezi de a te scufunda, să scoti capul la suprafață, să se spună — uitati-vă, ăsta încă există ! În caz contrar, ce rămîne ? Zădărnicie, nimicnicie, îndoiala că ai trăit. Din cauza aceasta exista în palat o asemenea frică în fața prăpastiei, încît fiecare se străduia să se mențină pe lîngă stăpînul nostru — neștiind însă că toată curtea — e drept, încet și cu demnitate — se deplasează spre marginea prăpastiei.

P.-M. :

...și în realitate, prietene, din clipa în care fumul a ieșit din palat, am început să fim cuprinși de sentimentul inutilității. Greu să-ți spun în ce consta, dar pretutindeni se simțea inutilitatea, pretutindeni se remarca, pe chipurile oamenilor, chipuri parcă micșorate și neîngrijite fără lumină și energie. În ceea ce făceau și cum făceau, era inutilitate, în ceea ce spuneau fără să spună, în existența lor inexistentă, chircită, exclusă, în traiul lor stins, în gîndirea lor îngustă, meschină, în scormonitul lor în parcelele de pe lîngă case, în părăginirea și înapoierea lor, în tot aerul care îi înconjura, în toată inerția — în ciuda mișcării, în atmosfera și agitația lor, în toate se făcea simțită inutilitatea care punea stăpînire pe noi. Cu toate că împăratul decreta și se zbătea în continuare, se scula mai devreme și nu se odihnea, totul părea inutil, tot mai mult inutil, căci din ziua în care Germame s-a omorît, iar pe fratele lui l-au spînzurat în piața principală a orașului, între oameni și între lucruri a început să apară un raport de inutilitate. De parcă oamenii n-ar fi putut domina asupra lucrurilor, care existau — neexistînd cu propria lor existență malignă, scăpînd din mîinile oamenilor. Forța magică a acestor lucruri era de așa manieră că toți se simțeau incapabili în fața legii autonome de apariție și dispariție a lor și nu știau să pună capăt acestei independențe a lor, și nici cum să o subjuge. Acest sentiment al incapacității, această înfrîngere perpetuă, această cădere în fața celor mai buni, îi marginalizau și mai mult, îi aruncau într-o ornitologie închistată, în apatie, în prostrație, în impasibilitate.

Chiar și discuțiile au scăpătat, și-au pierdut din vigoare și respirație. Conversațiile începeau oarecum, dar nu se mai isprăveau. Întotdeauna se ajungea la punctul invizibil, dar sensibil, după care se lăsa tăcerea, iar în această tăcere exista afirmația că totul este cunoscut și clar, dar clar la modul întunecat, cunoscut la modul imposibil de a cunoaste, guvernabil în incapacitatea sa, și, confirmînd aceste adevăruri într-o clipă de tăcere, convorbirea lua altă direcție și intra pe alt făgaș, într-un subiect respingător, banal, secundar. Palatul se scufunda, simțeam aceasta cu toții, veterani ai venerabilului stăpîn, a căror soartă ne-a fost salvată în fața epurărilor : se simțea scăderea temperaturii, viața se desfășura după un ritual tot mai rigid, dar din ce în ce mai mult doar pe hîrtie, de ochii lumii, inutil.

Versiune românească de Nicolae Mareș

Poeţi italieni

franco falasca

*

* *

în formularea cuvîntului
sensul nu se localizează
armonia îi dă scriitorului
coerenţă
o nemiloasă concurenţă
slăbeşte convenţia
întăreşte ritmurile
ficţiune lipsită de violenţă
scriitorul-libelulă
contra scriitorului-sifonier
pagina aia a ta nu stîrneşte emoţii
pulverizarea ori poate siguranţa
istoria anunţă că
războiul mondial
a izbucnit
un z lung şi sonor
cum poate să imite limbajul
ceea ce se-ntîmplă
cînd ceea ce se-ntîmplă
este deja limbaj (?)
viaţă de zi cu zi depersonalizată
cireşe în celofan
ispita măruntă
extrema vigilenţă pricină a
maximei dezordini
ne-rostitul
obişnuită desacralizare
dă-mi o portocală
dar n-o descoji
rogu-te
(1981)

Semioticianului

Dacă limba arde
intrigă
amuză
conspiră
dacă limba vatămă
eu cu mintea mea
— raportîndu-te la altii piere evlavia —
în continuă aşteptare

(verde-trestii,
roşu-semafor)
nu mai am ce s-adaug.
(1981)

*

* *

E o tendinţă nouă
acest simţ al păcatului
care-adînceşte teama
de a-ţi vorbi
anonimule
ori necunoscutule cititor
beneficiind de înfrigurări
căutate.
La ce bun să asculţi norii
cînd linia păstrează un mers capricios :
această poziţie echilibristică pururi
predominantă.
(1982)

*

* *

printre filtrele căştilor de audiţie
în acel murmur noapte
fenomenologie a dorinţei mele
tenace
lunecînd în nostalgiile artificiale
ale celuilalt-tărîm politic
casa mea
serile mele în viersul greierilor
şi-al vietăţilor vesperale
neîntrerupt şi cu aroganţă
plăsmuind zeitatea-numen
mit al suveranităţii imperiale
întru teama de ea
şi întru fenomenologia pasiunii
pe bulevardele hopuroase printre lumini
fixe
muzici armonioase
şi preocupări inconstante
inspirîndu-se din figuri colţuroase
şi din încinte-circ
tipsii, izvoare, copaci şi vulpi
meteori într-un tunel
cu zvonuri răzleţite etc.
(1982)

mario lunetta

Hipercalorică

— : dar cascada aceea formidabilă de pop-corn [1]
din zgîrie-norii de catifea bej (mult prăvălitor
eveniment reflectat slab de geamurile ferestrelor,
şiroitoare şi opace) ?
dar mănuşile Gildei în amintirea ta pătimaşă ?
dar cataracta aceea de pastile de mentă şi golie ? [2]) dar partea
stîngă a lumii, olecuţă turtită ca şi
spinarea ta luminoasă, de sticlă soufflé ? şi acea
manfrină [3]) de biscuiţi cu pinoli [4]) umezită de-o duşcă
de bere, printre bale de spumă, sub şfichiul
crivăţului ?
— : (dar restul ?) — busuiocul cu usturoi de un verde bilios,
de ex., la mayonnaise Calvé, şi croccantini algida, [5]) „trufele", îngheţatele năstruşnice, şi
păcătoasele „paradise", „cuccioloni", şi-acele
„lemonissimo" acrişoare, strepezitele „Zeus"
— : un întreg panteon imens hiperîndulcit, hipercaloric,
concentrat într-o privire care mă pironeşte, mă-nchide
în cutie (— suliţă de glucoză şi fiere, în edenul
acesta macabru pentru mîncăi de duzină).
Nici urmă
de porţi cu celule fotoelectrice, totuşi.
Numai şi numai
uşi grele şi obtuze de mahon, cu risipă
desfrînată de alămuri, paftale, ivăre, ornamente
sacre şi profane ; şi divane, şi rafturi
jumătate golite : într-un delir ventriloc de aripi
de veselă sub şuvoiul apei, care mimează
(vanitos, infantil) (ce mai întrecere nobilă)
tunetul ucigaş al pragurilor Niagarei : fotogramă
care trebuie ştearsă din arhiva acestei
memorii-n debandadă, odată şi-odată.

---

1) Floricele de porumb (în limba engleză în original). (N.t.)
2) Bomboane cu lemn-dulce. (N.t.)
3) Dans popular calabrez. (N.t.)
4) Seminţe de pin. (N.t.)
5) Denumirea comercială a mai multor produse de cofetărie la gheaţă. (N.t.)

În româneşte de
Anca-Domnica Ilea

hyde-park

Atenţie la Coreea!

Coreenii sînt un fel de tătari japonezi originari din China. Bineînţeles, cei din Coreea de Sud. Cei din Coreea de Nord sînt deocamdată o rasă exotică, ei nu persistă decît pentru că americanii au o slăbiciune pentru nordişti.

Unor astfel de năvălitori, care-şi frăgezesc şezutul în şaua Boeingurilor pur sînge, umbla Dinescu să închirieze Casa Scriitorilor, **y compris** — trădare ! — şi strămoşească noastră Circiumă.

Nu scrisul ne-ar fi fost afectat, se poate scrie şi cu picioarele, ba chiar mai bine, ci obiceiul de a duce paharul la gură : cu ce mînă, dacă stînga şi dreapta ar fi servit la mijitul ochilor spre a fi pe placul acelor asiatici ?

Clădirea i-a interesat pe investitorii coreeni, dar arhitectura numită Dinescu, tencuită cu mistrii oculte, nu le-a inspirat încrdere. Aşa se face că sîntem încă toleraţi în stand, gata să nimerim fripturile aruncate din şanţul lui Marciuc de către Miţi.

Dar, atenţie la Coreea ! Această ţară vicleană, care aşteaptă să ne conteste întîietatea pe plaiurile străbune — o să vedeţi, se vor lega de faptul că nu exista un consul român la Bucureşti pe vremea cînd unul coreean funcţiona deja ! — s-a pus în fruntea noilor migraţii către Europa. Va trebui să stăm iar de strajă civilizaţiei europene cu piepturile noastre goale şi păroase, în loc să ne bucurăm de binefăcerile ei. Armata, călită şi decălită în focul atîtor bătălii contradictorii, va trebui ranforsată cu structurile paramilitare ale exterminerilor. Doar n-o să-i lăsăm pe coreeni să sfîrtece cu zgîrie-norii lor trufaşi norii noştri neprihăniţi !

Vreau să se ştie că am tras la timp semnalul de alarmă, relevînd opiniei publice băştinaşe evidenţa că Găgăuzia moldavă e de fapt un cap de pod coreean.

Minoritatea românească de la Seul nu se bucură de nici un drept, şcolile în limba română sînt ca şi inexistente, emigraţia coreeană s-a unit într-o conspiraţie a tăcerii în jurul numelui României. Noi nu ameninţăm pe nimeni, aşa cum s-ar cuveni, cu un război pentru reîntregirea neamului, dar nici nu vrem să fim luaţi de fraieri. Altminteri, cîntecul „Treceţi, batalioanne române, Sanmaekul !" va urca la cer.

Pentru ca atrocităţile de la Olimpiada de la Seul — vă amintiţi că sportivii români nu au obţinut toate medaliile scontate — să nu se mai repete, propun să păstrăm vie în sufletul tineretului nostru o vigilenţă suspicioasă vizavi de Coreea. Preventiv.

Iar noi, scriitorii, atunci cînd actualul Mircea Dinescu va încerca din nou să ne scoată proprietăţile la mezat, să facem zid în jurul viitorului preşedinte al Uniunii — numele lui e pe toate buzele, n-are sens să-l mai pomenesc — scandînd sloganul la modă : „Pe aici nu se trece decît pe valută !"

Tudor Vasiliu

moda, altfel

În orice grădină, poate creşte o floare ca o lumină

„The reign of Elizabeth was **a golden era** in English history" (Mrs. Evelyn Cecil, 1910). Oh ! Cîtă spaimă trezeşte această propoziţie dezvoltată, în sufletele noastre, proaspăt scăpate de o epocă de aur.

Era de aur a Elisabetei a abundat în oameni de geniu. Unii dintre aceştia s-au dovedit geniali în arta grădinăritului. E cunoscută lucrarea lui Bacon **„Essay on Gardens".** Lui Sir Walter Raleigh i se datorează introducerea în grădini a uneia dintre cele mai profitabile vegetale — cartoful.

În timp ce persecuţia protestanţilor era în „floare", în plină desfăşurare, controlată pedant de regină, grădinile elisabetane, ce continuau **moda veche,** se umpleau cu **mode** grădinăreşti **noi,** importate din Franţa, Italia şi Olanda. Rezultatul a fost un **stil naţional pur,** „a purely national style", căci nu s-au imitat stilurile importate, nepotrivite Angliei, nu s-au distrus, cu bruschete şi scîntei vandalice, obiceiuri şi forme vechi, ci s-au găsit soluţii combinatorii, expresii rafinate, seducătoare.

De obicei, în faţa caselor era o terasă din care se putea privi, supraveghea grădina. Cîteva trepte, cîteva poteci drepte, directe, uneau casa cu grădina. Poteci directe, drepte, **„forthrights", („...Here's a maze trod indeed, / Through forthrights and meanders...", Furtuna,** Act III, Scena 3).

Grădinile, de obicei, erau patrate. În 1618, în cartea sa „New Orchard", Lawson afirma : **„The form that men like in general is square".** Această grădină patrată era, de obicei, înconjurată de un zid de cărămidă sau piatră, care să ascundă intimitatea pe care o sugera grădina. A avea **„a garden circummured with brick"** era o modă obişnuită pe vremea lui Shakespeare. Ea apare şi în „Labirintul grădinarului", de Thomas Hill, în 1608. Dar şi Bacon, şi Hill vorbesc de diferite moduri de a mărgini grădina. O grădină poate fi rotundă !

De multe ori, în grădină se intra prin intermediul unei terase. La Kirby, în Northamptonshire, o impunătoare casă elisabetană era renumită pentru o astfel de grădină dar nu s-a păstrat din ea decît terasa. Despre ea scrie versuri în **Ruins of Time,** Spencer : „Then did I see a pleasant paradize / Full of sweete flowers and daintiest delight, / Such as on earth man could not more devize ;".

Exista moda aleilor umbroase, „shade alleys", în care pomii îşi întîlneau coroanele în arc, deasupra potecilor, pe marginile cărora se plantau ierburi mirositoare : cimbru, mentă, muşeţel. În **„Henric al IV-lea"** Falstaff zice : „For though camomile, the more it is trodden on the faster it grows, / yet youth, the more it is wasted the sooner it wears". (Cu toate că muşeţelul, cu cît îl calci în picioare creşte mai repede, / tot aşa tinereţea, cu cît este mai risipită, trece mai repede").

Neînduplecată în problemele politice şi mai ales religioase, Elisabeta a favorizat arta înfrumuseţării grădinilor, **„Topiary Work".** Grădinile elisabetane, închinate plantelor, florilor, naturii vegetale şi încîntării ochiului omenesc, sufletului omenesc, sînt un omagiu inconştient adus grădinilor shakespeariene, închinate iubirii şi urii, elevaţiei şi josniciei umane. Elisabeta a încurajat **Theatrum Botanicum** (autor: Parkinson). Shakespeare a creat unul uman. Dar cum plantele sînt sensibile ca şi oamenii, cum oamenii pot fi gingaşi sau otrăvitori ca plantele, tot e bine !

Corina Cristea

tchicaya u tam'si

LAZĂR

● TCHICAYA U TAM'SI s-a născut la Mpili (Congo), în 1931.
În poemele, romanele și piesele sale de teatru a apărat constant un sens al geniului african precum și o anumită concepție despre Africa : cea a toleranței, a dialogului și a progresului. A biciuit feroce — în particular în piesa „Destinul glorios al mareșalului Nikkon Nikku" și în cel din urmă roman al său, „Aceste fructe atît de dulci ale arborelui de pîine" — prostia politică, sîngerosul carnaval al dictaturilor și delirul absurd al unor tirani.
A murit la Paris în 21 aprilie 1988.
Printre alte opere ale sale : culegeri de nuvele („Mîna uscată", 1980), romane („Gîndacii de noapte", 1980 ; „Meduzele", 1983 ; „Fluturii de noapte", 1985), piese de teatru („Zulu", creat în 1976 la festivalul de la Avignon) și antologii de poeme („Sînge rău", 1955 ; „Foc în brusă", 1957).

(după „Le monde diplomatique", decembrie 1989)

Avea patru ani cînd lumea i se înfățișă sub un aspect ciudat : o brutală împreunare a două corpuri cu cărnuri tari, de culoare ruginie, scăldate în sudoare. Cum nu știa unde se află, nu știu nici dacă dacă cei care duceau această luptă stranie erau tatăl și mama sa, sau unul dintre unchii și una din mătușile sale. Cunoscu pentru prima dată senzația pericolului, fugi printre plantele de manioc și patate dulci pînă la pierderea răsuflării și se refugie în ierburile înalte pentru a-și [illegible], scoțînd strigăte de femelă [illegible] și miorlăituri frenetice. Soa[illegible] totul, de jur împrejur, cu o [illegible], ce năclăi în sudoare [illegible] agonie. Înălță domol o [illegible] asupra straniului momen[illegible]-se ca atîtea strigăte să nu-l [illegible] să nu-l biruie, deposedindu-[illegible] dreptul la eterna inocență. Crescuse [illegible] mirosul rînced al surorilor sale, [illegible] și femeilor din clan.

Fumurile uleioase, șoaptele suspecte ce irîtau derma. Creștetul ras o dată și încă o dată, profilactic, împotriva riiei. Singurul copil al clanului scutit de acest tribut, are de asemenea și dantura perfectă, o rușine datorită căreia este înconjurat de suspiciune „acest copil !". Liber să se îndeletnicească cu orice, scăpînd interdicțiilor, corpus-ul pedagogic, așa de coercitiv pentru restul celor din colivie, „acest copil !".

Era firesc să nu-i fi plăcut cățăratul în palmieri. Mai degrabă să te fi cățărat într-un cactus sau un sisal. Dar cocotierii, avocatierii, arborii de pîine nu-i inspirau aceeași neîncredere.

Liană Șopîrlă, atît de zburdalnic. Fugea, se cățăra într-un fel cu totul aparte.

La patru ani, sau către patru ani, a văzut, printre picioarele femeilor ce o înconjurau pe o gravidă, ceva ce de atunci încolo va refuza întotdeauna să mai vadă : două coapse întredeschise, lichide lipicioase, sînge bolborosind scîrbos și ceva care ieși, o caricatură grosolană, moale, mototolită, năclăită, o aparență de corp. Tropăiturile și țipetele celor ce reluau ca pe o fugă, în cor, strigătele celei ce năștea, îl izgoniră. Bis : fugi nebunește printre plantele de manioc, patatele dulci, se refugie în ierburile înalte, unde alternă rîsetele și plînsetele prefăcute.

Umbra nopții se tîrî asupră-i, tot atît de himerică precum o comoară dintr-un excrement. O lumină neagră, a cărei căldură mirosea a subsuoară, îi înconjură sălașul de zeu păgîn. „Ce-a mai pățit, iarăși, acest copil ?".

Acestea fură primele lui secrete. Și le rînduia în minte. Își întrerupea brusc joaca, devenea absent, iritîndu-i pe ceilalți, pe care-i priva de participarea sa inventivă la zbenguieli. „E ciudat", mai zicea cîte unul, îngrijorat. Această îngrijorare îl avantaja. Avantajul de a fi păgîn. Și zeul burtos, cu picioare firave, cu creștetul atît de lucios că reținea lumina pînă în ochiul rotund, care îndepărta soarta rea.

Ce vîrstă să fi avut cînd îl îndepărtară ca să nu vadă asta ? Trebuie să se fi uitat dintr-o dată ce era el ! Bobul, cel mai bob din spic. Mătușile, mamele sale se agitau, urlau, se tăvăleau în țărînă. Unchii, tatăl său se loveau cu pumni în piept, își izbeau capetele între ei, sau de orice le apărea în cale. Vecinii veneau în fugă, urlînd oribil, îngrozindu-te. Frații, surorile, verișoarele, verișorii săi se întreceau lăbărțîndu-și cît mai mult gura plîngînd. În curte, pămîntul era nisipos, așa încît praful ajungea la toată lumea. Și, în timp ce toți păreau că vor să-și spargă pieptu rile astfel, el avu conștiința că este diferit. Își încreți fruntea pentru a ghici cauza unei atît de mari nedreptăți, dar vederea unei femei în vîrstă, căreia îi tot aluneca pînza care-i acoperea pieptul, îi distrase atenția. Un curcan e mai puțin spectaculos. Aceleași gesturi. Și culeg un pic de țărînă pe care o arunc în aer și îmi ridic capul și cotcodăcesc și o iau de la capăt. Și iată că gardul viu din jurul lui „asta" se deschide, ca și cum ar ceda unei presiuni, și iată reînceput, lugubru, țipător, deșănțat, corul plîngerilor, al lamentărilor. Cum el e minuscul și nu atrage atenția nimănui, se strecoară, își face loc și vede „asta". De la piept la pubis, corpul ce zace întins pe o rogojină pe pămînt este sfîrtecat. Și el, oare e adevărat că nu trebuie să vadă „asta" ? Încă o dată, fugi printre plantele de manioc, patatele dulci, se rătăci printre ierburile înalte și începu să cotcodăcească și apoi să verse.

Trombele unui uragan turbat se năpustiră asupra celor două palme deschise ale mîinilor întinse și ridicate pînă la-nălțimea umerilor. Se strădui să bea, nebăgînd în seamă dezlănțuirea dimprejur. Plouă asupra primului său doliu, curățîndu-l de orice suspiciune. Complicitatea sa era de un fel aparte. În templul său de iarbă, oficie întotdeauna cultul propriei sale mijlociri, astfel ca soarta să-i permită să fie iarbă, apă, pămînt, lumină și contra-lumină precum și toate cele de nenumit profanului.

Cel ce copula în acea zi era tatăl său, cu mama sa. Cel ce se născu în acea zi fu fratele său. Cel ce fu plîns în acea zi era unchiul său, cel sfîșiat de coarnele unui bivol. O știu și și-o reaminti.

Își reaminti, de asemenea, că, după înmormîntarea tatălui său, mamele sale (trei mame), frații săi și surorile sale (nenumărați) părăsiră acel sat de cîmpie cu mănunchiul său de palmieri (pe care nu se cățărase niciodată), de cocotieri, de avocatieri, de arbori de pîine, de papaieri, pentru a se stabili într-alt sat, la marginea mării. Toți unchii săi cu progeniturile lor, părăsiră, de asemenea, acel sat, numit împrejmuirea Mpanzu !

În momentul părăsirii împrejmuirii strămoșești îl căutară, îl așteptară. Trebuia să plece înainte ca soarele să se ridice. Fu văzut revenind de nu se știe unde, fu văzut venind urmat de un vîrtej imperceptibil de fire de iarbă de praf și de încă altceva. Nu se făcu nici o observație. Își luă locul stabilit în transhumanță.

Între mare și sat există o graniță de nisip fin și auriu. Marea este o savană de apă, tot atît de agitată ca aceea de iarbă din jurul împrejmuirii Mpanzu. Aici, satul nu miroase a îngrășăminte și humus rînced, ci a sardele uscîndu-se pe acoperiș.

Privește marea. Marea îl privește. Aici, nici unul, nici celălalt nu trădează secretul cuvintelor mute. La început, apropierea e mai reținută. Unul va fi al celuilalt, nu se va putea vorbi de înșelăciune. Avantajul mării : are deja buzele sărate. O simte cu vîrful limbii, nu fără teamă, dar se stăpînește.

Se așeză pe nisip, disprețui temeritatea fraților săi și a surorilor sale ce se aruncară în apă. Fu și mai disprețuitor față de curajul aceluia pe care l-a văzut cînd a fost conceput și născut. Se așeză pe nisip privindu-i bălăcindu-se în spuma acestei ape verzi, primind cu spaimă stropi de apă în plină față, liniștindu-se la evocarea secretelor sale, aruncîndu-le o privire surîzătoare ce vroia să spună : „Jucați-vă voi de-a curajoșii, că tot nu știți nimic !" El, știa !

Se ridică, se duse în spatele golfului nisipos, unde albia unui pîrîu secat fusese invadată de nisip. Se așeză, somnolă și adormi frecîndu-și burta cu mîna dreaptă, ca acolo, demult. Acum era pe un nor de un alb strălucitor. Mergea, unul dintre picioarele sale intra în apă pînă la gambă. Făcu un salt de ied, care-i răcori un pic fața. Se simțea bine, dar transpira. O stranie prezență, picături de sudoare pe membrele sale îi provocă o sufocare. Se trezi. Era o insulă și pămîntul i se părea departe. Cunoscu spaima. Apa agitată din jurul său îl duse cu gîndul la [illegible]te mațe, la intestine dintr-o burtă deschisă din care curgea un sînge înspumat. Cuvîntul său va fi mai tare decît marea ? De cealaltă parte a golfului marea era mai nervoasă și mai zgomotoasă, triumfătoare. Murise. Își întări această certitudine evocîndu-și secretele. Privi atunci cu mai multă atenție apa din jurul lui, de la picioarele lui. Nisipul vălătucit de valuri îi aduse aminte de plantele de manioc, de patatele dulci. Atunci fugi, împiedicîndu-și picioarele în apă, căzu, se ridică, fugi și se salvă, dar cunoscu spaima.

Nu-și spuse : „Oh, trădătoarea !". Surîse, digerînd toate subînțelesurile care întăresc o nouă prietenie.

Era cel mai mare dintre frații și surorile născuți din tatăl și mamele sale. Nu cunoscu numărul fraților săi decît mai tîrziu, cînd știu să numere peste cinci. Erau zece în viață, cincisprezece cu cei care muriseră. Frații și surorile care se născuseră după ce l-a văzut pe tatăl său fecundînd-o pe una din mamele sale, pe a sa, aducînd pe lume pe cel mai mic dintre frații săi, toți muriseră la vîrste fragede, oricum nu ajunseseră pînă la vîrsta la care lumea îi apăruse, lui, stranie, insolită.

Această apreciere îl îngrijoră, îi însemnă conștiința de pericolul de a vedea. În acea zi. Într-o zi, tatăl lui pescui o mulțime de pești cu spatele verde și burta albă. În aceeași zi își jupui pielea de pe palme trăgînd cu prea mare putere de năvodul îngreunat de ceea ce prinsese dintr-un banc de pești. Mîinile i se infectară încetul cu încetul. Unguentele preparate de mamele sale nu îl vindecară. O rană din palma stîngă mirosea urît, se înverzi pe sub placa de cupru care o proteja de muște și care ar fi trebuit să grăbească cicatrizarea. Era amenințat de cangrenă. Simțea moartea. Moartea, știa ce înseamnă asta : un corp sfîșiat, dislocat și trîntit la pămînt de coarnele unui animal sălbatic. Și mai știa și altceva, care însă nu se spune. Gura lui, încleștată cu încăpățînare, n-o va spune. Se întinse pe nisip fără să facă nici un gest spre mare. Se lăsă copleșit de mirosul ierbii arse. Tulburat, privi marea. Văzu soarele apunînd liniștit, dar sîngerînd din rănile unei lungi zile de muncă aprigă. Amintirea zeului păgîn ce fusese îl ispiti, însă reacționă încordîndu-și corpul. Toate încheieturile sale trosniră un Te Deum.

Catihetul de curînd sosit în acel sat de la marginea mării îl duse la o consultație medicală. Întorcîndu-se de-acolo, întîlni un preot. Atribui însănătoșirea sa unui miracol. Preotul îi spusese, repetînd ceea ce și catihetul îi spusese mai-nainte : „Te vei face bine". Se făcu bine. Se duse la catehism, hotărî că se va lăsa botezat, primind numele de Lazăr. Știa de ce. La început își spuse această dorință numai inimii, pentru ca, mai apoi, după ce înotase pînă departe de mal, să iasă din apă, să-și steargă cu palmele picăturile de apă de pe față, corp și membre și să o spună cu voce tare : „Sînt Lazăr". Apoi îi spuse catihetului : **„Voi lua numele de Lazăr".** Pe certificatul său de botez, preotul îi scrise numele pe care-l și-l alesese.

Crescuse prea mult pentru a mai fugi printre plantele de manioc, patatele dulci și a se retrage în ierburile înalte. Puse astfel capăt copilăriei sale, se exilă, își pierdu puterea celor dintîi secrete. Începu să moară.

Traducere de Al.-R. Săvulescu

bridge

Corectarea prin tăcere

În cursul licitației pot fi identificate — ca în orice schimb de informații între doi parteneri — două categorii de posibile erori: la nivelul enunțului (erori de informație) și la nivelul receptării enunțului (erori de interpretare). Teoretic vorbind, ambele sînt rectificabile, cu atît mai ușor cu cît se produc mai devreme, adică la primele tururi de licitație. Practic însă, posibilitățile de a corecta o eroare sînt mai mari în cazul enunțurilor și mai mici în cazul interpretării acestora. Astfel, jucătorul care licitează greșit la primul palier — spunînd, bunăoară, 1 S.A. cînd are în mînă o culoare în cinci și un doubleton sau un singleton — se corectează la palierul următor prin licitarea culorii respective, relicitînd aceeași culoare și la al treilea palier pentru ca partenerul să realizeze natura eronată a informației inițiale. Erorile de informație accidentale (le spun așa pentru a le deosebi de cele strategice, asupra cărora am insistat altădată), nu au, în genere, consecințe grave dacă sînt rectificate imediat dar pot schimba în rău cursul întregii licitații dacă rectificarea e amînată fie numai și cu un singur tur. Dacă, reluînd exemplul de mai sus, după 1 S.A. greșit, jucătorul licitează altceva decît culoarea în cinci sau sprijină o eventuală culoare a partenerului și abia la turul următor (al treilea) își declară propria culoare, partenerul va fi tentat să acorde credit informației de la început (1 S.A.), ceea ce va conduce la angajarea unui contract improbabil. E drept însă că asemenea amînări ale rectificării unei erori de informație se întîmplă rar, cel puțin la jucătorii cu oarecare experiență. Cu mult mai primejdioase sînt erorile de interpretare, tocmai pentru că rectificarea lor este extrem de dificilă. Dacă un jucător licitează să zicem două cupe iar partenerul său înțelege că asta înseamnă forță în puncte și lungime în culoarea licitată, și se întîmplă să aibă în propria-i mînă un onor în trei la această culoare, cu grăbire va ridica licitația la patru cupe (manșă), care pot să nu se facă întrucît declarantul are, într-adevăr, forță în puncte dar numai patru cărți în culoarea licitată, riscul fiind de a găsi la unul dintre adversari cel puțin tot atîtea, de nu mai multe atuuri. E curios că nici preluarea prudentă a unei atari licitații nu lămurește lucrurile cîtă vreme interpretarea declarației inițiale nu se schimbă. Iar pentru a o schimba e absolută nevoie de un supliment de informații care are toate șansele să vină prea tîrziu, adică la un palier al licitației prea ridicat pentru forța axei, ajungîndu-se deci la un contract irealizabil. Într-un singur fel se pot rectifica erorile de interpretare : prin tăcere (dacă forța mîinii celui ce primește informația declarantului este minimală) sau prin păstrarea licitației la același palier, care e tot un fel de tăcere (după două cupe, 2 pici sau 2 S.A., dacă forța e mai mare). Numai că a spune *pas* nu-i ușor lucru, mai ales pentru jucătorii temperamentali. Cei care izbutesc totuși să tacă după o interpretare greșită a enunțului partenerului dovedesc prin chiar tăcerea lor că stau bine cu... caracterul, chiar dacă temperamentul le este, ca să zic așa, năvalnic. Sînt cu atît mai stimabili, cu cît știm bine că temperamentul nu e corigibil și că doar tăria de caracter îl poate pune între paranteze.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 5 septembrie 1990

36

Fenomenul discret al impusturii

IMPOSTOR : a) persoană care caută să înșele, profitînd de necunoștința sau de buna credință a oamenilor ; b) persoană care caută să se substituie altcuiva (pentru a lucra, a profita în numele lui)" — DEX, p. 418. Una din cele mai definitorii „virtuți" ale regimului comunist a fost, la noi ca și în toate țările care au suportat un atare regim, osîrdia întru impostură. La toate nivelurile vieții sociale și în toate domeniile ei. Lucrul e bine știut, cum bine știută e și sursa acestei osîrdii : ideologia comunistă ca paliativ al competenței. Interesant e că, după revoluția din decembrie, a dispărut — cel puțin teoretic — sursa, nu însă și impostura care, în mod paradoxal, în aceste zece luni din urmă, a proliferat îngrijorător, acoperind, ca o perdea de fum, înecăcios și obturant, mai toată suprafața societății noastre. Multe au concurat la asta : bîjbîiala, întrucîtva explicabilă, a noului regim în edificarea structurilor de tip democratic, tupeul nerușinat al oportuniștilor de profesie, timiditatea și reticența spiritelor verticale, confuzia valorilor pe fondul unei presante nevoi de re-formulare a competențelor, prezența în linia întîi a noii puteri politice a celor care au constituit linia a doua a nomenclaturii comuniste, în sfîrșit iuțeala cu care „ius primis occupantis" a devenit „statu quo" făcînd să cadă în desuetudine (eufemistic vorbind) unul din principiile majore ale democrației : omul potrivit la locul potrivit. Crescută la școala imposturii comuniste, mare parte din pătura dirigentă de azi, cu tot entuziasmul ei novator, se dezbară extrem de greu de ceea ce a învățat, continuă să practice demagogia tipică, adîncirea prăpastiei dintre ce se spune și ce se face — cu diferența că se spune altceva decît se spunea înainte —, lucru care împinge în impostură chiar reforma liberală gîndită de echipa tehnocrată a guvernului. Cînd vom afla mai exact cum se face privatizarea și cine ne sînt marii privatizați, cum se efectuează trecerea la economia de piață sau cum funcționează în multe locuri, în cele mai multe, „noile structuri", ne vom da seama cu toții că actuala tendință — sperăm trecătoare — nu e spre înnoirea societății ci spre înnoirea imposturii, cu consecințe — dacă nu va fi degrabă stopată — dintre cele mai rele cu putință. Faptul că, în loc să scadă, numărul impostorilor crește, și crește ca să zicem așa organizat, sistematic, parcă planificat, nu pune deocamdată, din păcate, prea multă lume pe gînduri. Tot felul de diversiuni vin să abată atenția de la fenomenul instalării imposturii, după opinia noastră cel mai periculos dintre toate. Legea propusă recent de guvern cu privire la angajarea salariaților pe bază de competență era necesară, numai că ar trebui să funcționeze și retroactiv. Pentru că marii și „fermecătorii" impostori s-au așezat deja în pozițiile cheie, de unde ne îndoim că vor fi prea curînd transferați, cu atît mai mult cu cît tupeul nu le lipsește, cum nici abilitatea securizantă a demagogiei. Am vrea să fim optimiști dar ne aducem aminte că avem o bogată tradiție în materie de iluzionism. Apoi, dubla statură semantică a lui Păcală — care e, orice s-ar spune, foarte al nostru — se ridică în fața-ne ca un semn al mirării lîngă un semn de întrebare.

„L"

Rolul nostru nu e

pacea în suflete și pe degete
învăluitoare e seara de ieri
poți să nu crezi
asfaltată calea spre iadul terestru
din bucătărie începe
prin pat se strecoară
pînă se pierde-n nisipuri departe
va ieși va ieși nu dispera nu dispare
du-te-nainte cu toate puterile
iadul atinge-l
linge un strop de liniște de pe buza de jos
a fetei oarbe ce merge în mîini
fără voie
și nu te lăsa murdărit de candoare
căci dînsa nu doare
nu doarme

Nicolae Prelipceanu

IOSIF NAGHIU
●
REVOLTA
●
pag. 8–9

A. CHENG
●
REGELE ȘAHULUI
●
pag. 16

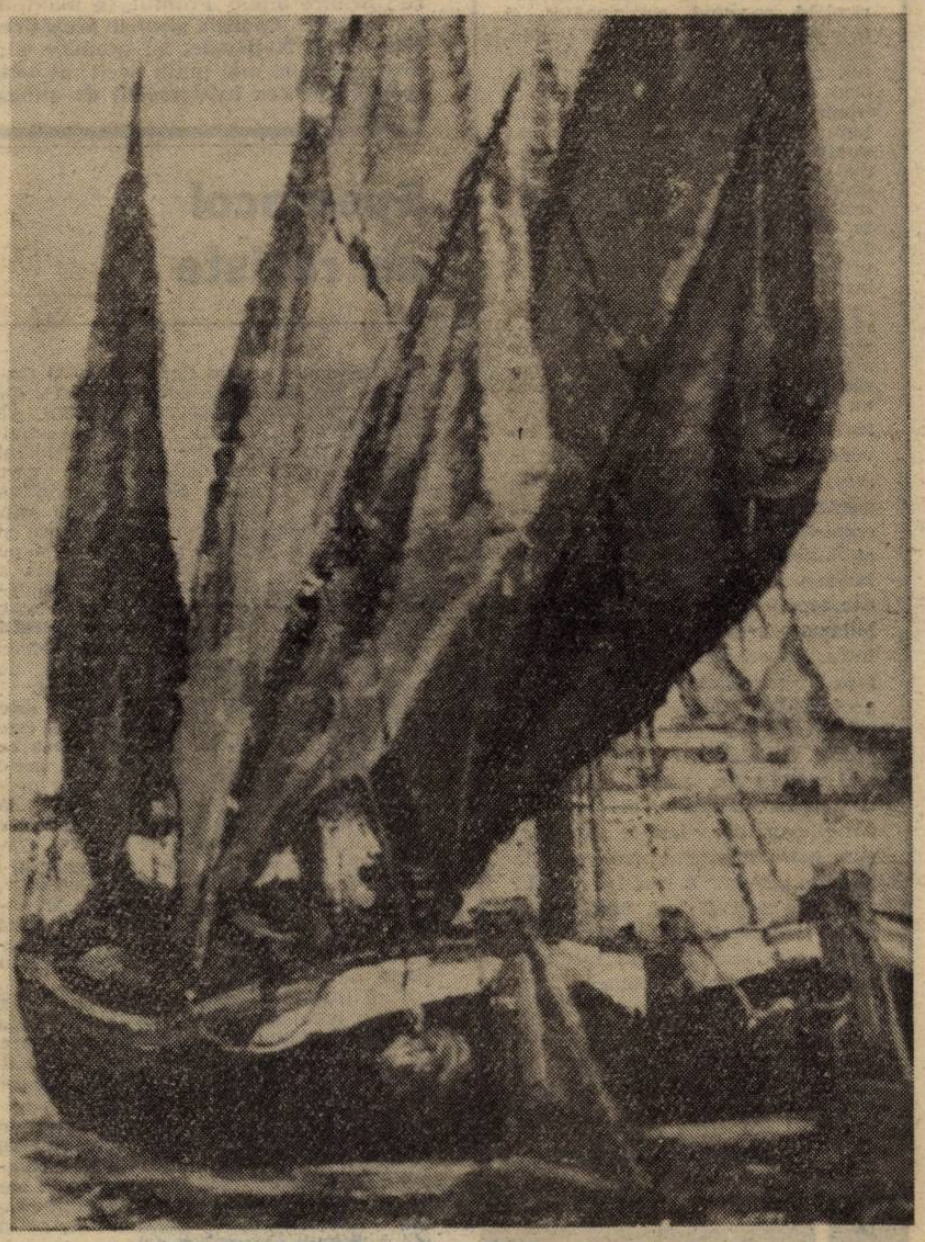

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Nicolae Dărăscu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

P.S.-uri

Să vezi, îmi ziceam acum cîteva luni, ce babilonie de criterii, opțiuni și verdicte va aduce politicul (ăsta, nou) în literatură. Cîtă zgură o să cuibă în cronicile literare și ce calvar pe amăritul decis a-și face, pur și simplu, meseria. Cine să mai fie capabil **să distingă** autorul de partid(ă), de „culoarea" ziarelor în care publică, să comenteze cartea natural, neinfluențat de poziția social-activă a subiectului ? Oricum ai da-o, e dai prost. Dacă scrii de Dinescu, devii de lingău. Dacă nu, ești laș. Scrii de Grigurcu, se zice c-ai intrat la țărăniști. Poți să scrii acuma de „Corpuri de iluminat", spunînd că, încă de la „Luxul melancoliei" îți la Tănase ? Tuz, bre, d-aici, zice amicul, păi nu te-am văzut io-n „22" ? Ce te faci dacă mai scoate Bedros o carte, dacă mai scrii ceva în a doua din „Dimineață pierdută", dacă vrei să scrii despre Cărtărescu și despre Nedelciu, și despre Blandiana și despre Crăsnaru, ce te faci, laolaltă, cu Buzura și Mărculescu, cu Liiceanu și Cosașu, cînd simplul fapt că ai fost văzut la „Humanitas" te costă un coș de imputări telefonice abracadabrante ? Vom ajunge să catalogăm scriitorii în funcție de culoarea politică. „Metafora poetului liberal", „romanul ecologist", „oximoronul de tip fesenist", „versurile monarhistului X", „erotica autorului țărănist Y" ? Apoi, să știți Dvs. că aiasta-i moartea cea mare. Dacă ieri toată țara era o închisoare, azi e un balamuc. E un timp de beție totală. Și, la beție, știți ce se zice că se-ntîmplă : iese adevărul, golgoluț, din om. Adică fiara, că îngerul... Și, încă, o fiară sîngerîndă, spumegoasă, care nu vrea binele nimănui, asasină în fapt, sinucigașă în fond. Rinoceri și ucigași fără simbrie, la tot pasul. Despre barbovadimi, să tăcem, acum. Însă pericolele se-ntind surprinzător și amenințător. Pînă și marile redute, somnule ! Da, vreau, cu tot respectul, cu apăsată liniște, să-mi exprim tristețea provocată de P.S.-ul cronicii lui Nicolae Manolescu la volumul Elenei Ștefoi, **Cîteva amănunte** („R. L." din 13 sept.). Tocmai mă bucuram de revenirea la sine a paginii 9, fiindcă, din cele trei puncte care formează planul în spațiu al gazetei („ochiul magic", „cronica literară", „revista revistelor") cel din mijloc suferea, insular, cam de mult, de stinghereală. Știu bine că principiul separării puterilor în stat se poate împlini și funcționa oriunde bine, numai în literatură nu. Că, în psihorăzboiul românesc de azi, nimeni nu are voie să-nchidă ochiul etic în fața fructului estetic (sau invers), dar P.S.-ul putea fi lăsat la „revista revistelor". Ce-are-a face poezia Elenei Ștefoi, ca subiect de cronică literară, cu opiniile politice ale autoarei ? (I-am parafrazat pe... Maiorescu). Adică, lirica e bună, dar atenție la călcatul de becuri ? Minunate în plan estetic, originalitatea, sinceritatea, îndoielile sînt repede amendate-n publicistică, pentru unele ne mîngîiem pe creștet, pentru celelalte ne tragem de urechi. Literatura e totul, dar numai pînă la un punct, nu-i așa ? Democrație, libertate, mă rog, dar părerile politice lasă-le altora, că știu mai multe, sînt mai vechi în meserie ! Mdea. E trist ? e păcat ? mai bine n-ar fi fost. Sînt atît de mulți și enormi dușmanii scriitorimii acum, încît ciupeala reciprocă riscă să dărîme de-a binelea șandramaua. O să ajungem ca bietul Spiridon, rău că dormi, rău că stai treaz („Nu ți-e somn, ai ?" — „Tragi la somn, ai ?") în vreme ce Veta și Chiriac...

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Al doilea Front sau criza de autoritate

Criza acută ce traversează astăzi România e pusă de unii sociologi de circumstanță fie în seama geografiei noastre spirituale, eminamente balcanică, fie în contextul politic, generat de convulsiuni sociale imprevizibile și mereu amenințătoare. Voci, îndeosebi trandafirii, ca să nu le spunem spinoase, merg mai departe și găsesc explicațiile haosului în participarea „golanilor" la destabilizare (întreținuți de puteri străine !), în proliferarea negoțului negru și, nu în ultimul rînd, în apatia ce-a cuprins o națiune hărțuită de o dictatură aberantă. Sînt și alte puncte de vedere la fel de precipitate și partizane, unele care frizează chiar absurdul.

În ceea ce ne privește, credem că 45 de ani de comunism n-au modificat radical nici genele unui popor, nici opțiunea sa de a se orienta în timp. Cea mai prosperă perioadă din istoria noastră, cea interbelică, a demonstrat că românii au nevoie de foarte puține instituții și tot atîtea autorități pentru a se înscrie în Europa (obsesie dominantă de la Caragiale încoace), altfel zis, în rîndul lumii. Judecînd după ea (și prin ea) e ușor de ghicit unde se află sursa crizei noastre, fără doar și poate una de autoritate. Principiile revoluției din decembrie, devenite atît de populare în scurt timp, au fost uitate în cîteva luni mai apoi sau, pur și simplu, au fost eludate cu o perfidie tipic comunistă. Șocul schimbării i-a paralizat numai pentru puțină vreme pe cei care profitaseră de privilegii, fiindcă după aceea, stimulați de ezitările indecziile și gafele noilor cîrmuitori, s-au regrupat, au cîștigat teren, ba chiar au trecut și la atacuri concertate, în presă și-n stradă, multe din acestea soldîndu-se cu cîștiguri reale. De altfel, era ușor de prevăzut politica de intimidare, ținîndu-se cont de compoziția frontului care deține puterea. În el s-au strecurat persoane cu un trecut dubios care, pentru a-și păstra fotoliile, au renunțat repede la măsurile radicalizării, mult trîmbițate, atrași nolens-volens în jocul amatorilor de curse, bine informați și susținuți de foștii „îngeri păzitori" ai dictaturii ceaușiste. Sub ochii noștri, cei care au alergat să ne reprezinte și să ne conducă cedează presiunilor abil conduse, recurg la compromisuri conștiente pentru a-și păstra vilele în care s-au instalat imediat după revoluție, onorariile consistente și privilegiile ce decurg din postura în care se află. Numeroși nomenclaturiști de azi sînt fie o aripă desprinsă din nomenclaturiștii de ieri, fie fiii sau rudele celor care au ridicat osanale „geniului scorniceștean", băieți cu stagiu și doctorate în Occident (cine bîntuia Europa în acele vremuri ?), lipsiți de o practică adecvată, legați între ei prin firele nevăzute ale cumetriei. Așa se și explică de ce admit în jur nu numai **frați de cruce** ci și indivizi cu cazier, persoane cu o biografie cel puțin curioasă. Aclimatizînd o tradiție ceaușistă, nomenclaturiștii de azi stimulează la rîndu-le obiceiurile casei și la eșaloanele inferioare și astfel asistăm la un spectacol grotesc, unic în păstrarea privilegiilor. Foștii activiști zeloși, cei care și-au pierdut creditul într-un oraș, s-au deplasat în altul, pentru a-și pierde urma, dar nu și năravul, căci repede s-au atașat grupurilor de binefăcători ai națiunii. În unele instituții și întreprinderi directorul a fost schimbat cu adjunctul sau șeful de secție (în altele nu s-a întîmplat chiar nimic) și noul „cîrmaci", pentru a nu fi contestat sau alungat de salariați, îmbracă blana de vulpe, admite fără condiții ifosele „revoluționarilor" (de profesie, nu ?), îngăduie impostura, negotul, corupția, privatizarea pe utilajele statului, mai exact spus, tot felul de compromisuri. Acestea, ca produs al crizei de autoritate prezente cam la toate nivelurile sociale, dau un blam celui de-al doilea Front instalat la putere și oricît vom aștepta normalizarea vieții la noi, ea va rămîne mereu departe, în vreme ce sociologi de circumstanță și voci spinoase vor găsi răul în altă parte, jucînd aceleași roluri într-o piesă demodată. Schimbarea la față a unei societăți nu se oprește doar la chipuri ci are nevoie de modificări în profunzime, altfel, criza galopantă în care am intrat, se poate solda cu urmări dezastruoase.

Marius Tupan

momos:

Marea trăncăneală

Dacă dezvăluirile ziarului **România liberă** din 22 septembrie sînt adevărate (e vorba de articolul **Ghimpii trandafirului,** semnat de Sorin Roșca-Stănescu) atunci intelectualii o vor duce bine în România fesenistă. Iată de ce : printre altele, Frontul, în materialul numit **Comisia pentru pregătirea Convenției Naționale,** își propune nici mai mult nici mai puțin decît: **atracție sporită pentru intelectualii de stînga.** Din cîte știu și cunosc eu, majoritatea intelectualilor din România au orientare destul de decisă spre stînga, centru-stînga și centru, dar toată această majoritate (exprimată mai ales prin vîrfurile ei) este hotărît împotriva Frontului. N-o fi fiind ea, intelectualitatea, orientată spre stînga și nuanțele ei, sau Frontul, cel puțin pînă acum, nu a dat dovezile necesare că are acest tip de orientare ?

Recapitulînd cele nouă luni trecute de la răscoala unei mase nemulțumite de mizeria materială îndurată, faptele Frontului pot să ne ducă mai ales cu gîndul la o orientare spre extrema dreaptă, asta datorîndu-se și absenței carnetului de partid roșu, carnet care ar fi justificat o atare atitudine.

Toată platforma **Comisiei pentru pregătirea Convenției Naționale** ne duce cu gîndul la Germania anilor '30 și la apariția Partidului Unic (propun această denumire Frontului) : citez numai un exemplu referitor la politica **Partidului Unic** față de partidele de opoziție : **Restrîngerea posibilității de manevră politică ; Plasarea în poziții nefavorabile și marginalizarea unora dintre ele...** Frica cea mare rămîne însă față de sindicate : **mișcarea sindicală tinde să devină curînd o forță politică automotivată de tip „Solidaritatea" ! În această eventualitate pierderile F.S.N. ar fi incalculabile,** și : **Formarea primelor sindicate care să adere la F.S.N. și ai căror lideri să fie cooptați în Consiliile de coordonare județene F.S.N.,** și, de ce nu ? : **influență (presiuni) asupra liderilor sindicali.**

Sîntem într-o situație ușor de descris : una facem pe față (marea trăncăneală) și altele pe din dos : reinstaurarea dictaturii. De astă dată dictatura se va numi conform aceluiași document **social-democrație...** Să sperăm că e vorba de o glumă !

Ștefan Agopian

Spectacol de reviste

● De multă vreme (ianuarie 1990) Gabriela Hurezean semnează cronica TV din SUPLIMENTUL LITERAR ARTISTIC AL TINERETULUI LIBER. N-a fost eveniment în țara asta care să fie prelucrat și prezentat la Televiziune despre care să nu scrie Gabriela Hurezean. Pînditā probabil de o miopie galopantă de atita uitat la televizor, Gabriela privește și scrie, scrie și privește și pe unu și pe doi, dovedindu-se o devotată soldată a presei. Că se uită, nu-i nimic — milioane de oameni o fac. Dar după ce se uită (sau chiar în același timp, biografii Gabrielei H. ne-o vor spune), ea scrie, transpirînd de plăcere pe colțul ei de pagină cînd suflă în goarna Puterii.

Cronica din SLATL nr. 37/1990 este dedicată domnului prim-ministru și este aproape o scrisoare de dragoste, ceea ce ne face să credem că Gabriela îi scrie (în taină, firește) și poezii de amor premierului nostru. Fascinată de faptul că primul-ministru „se exprimă fără *bîlbe* (s.n.) într-o sumedenie de limbi", Gabriela își pune o dorință : „am vrea să-l vedem cît mai des pe micile ecrane" Credem că problema Gabrielei s-ar rezolva cît mai bine (pentru noi) dacă și-ar face femeia rost de-o poză a domnului iubit și i-ar trimite scrisorile prin poștă, nu prin presă.

Gabi Hurezean trage apoi de concluzie precum odinioară Vasile Roaită de sirma sirenei, nădăjduind, probabil, o intrare de același fel în istorie : „TVR și-a luat în serios rolul de mediator între mase și cei care le reprezintă interesele".

● Domnul gazetar Titu Constantin ne pune în SATUL ROMÂNESC (nr. 36/1990) următoarea întrebare : „domnilor și doamnelor de la orașe, cînd vă alarmați că cer țăranii 10 lei pe roșii, știți, de fapt, care este prețul lor real ?" Considerîndu-ne și noi întrebați, răspundem : da — cel mult cinci lei.

Lucian Vasilescu

COMUNICAT DIN PARTEA UNIUNII SCRIITORILOR

În zilele de 26 și 27 septembrie a.c., au avut loc ședințele Comitetului Director și Consiliului de conducere ale Uniunii Scriitorilor. Au fost luate în discuție următoarele probleme : activitatea conducerii Uniunii Scriitorilor și Comitetului Director între ședințele Consiliului din 2 mai și 26—27 septembrie a.c. ; propuneri ale comisiei de pensii privind noile pensionări ; propuneri ale comisiei de validare privind primirea de noi membri ; situația publicațiilor Uniunii Scriitorilor și a Editurii Cartea Românească ; premiile Uniunii Scriitorilor ; inițiativele economice pentru rentabilizarea activităților de editare, difuzare și lărgirea patrimoniului Uniunii Scriitorilor ; diverse. Consiliul a acordat mandat Comitetului Director să alcătuiască un consiliu de administrație al Uniunii Scriitorilor, format din șapte persoane competente. S-a votat, de asemenea, excluderea din Uniunea Scriitorilor a lui Eugen Barbu.

La discuții au luat parte : Mircea Dinescu, Ștefan Bănulescu, Nicolae Prelipceanu, Mircea Nedelciu, Szilagy Istvan, Alexandru Mușina, Marko Bela, B. Kiss Botond, Ioan Holban, Cezar Baltag, Al. Dobrescu, Gh. Schwartz, Fănuș Neagu, Nicolae Breban, Dan Deșliu, Mihai Ursachi, Ileana Vulpescu, Aurel Covaci, Stepan Tcaciuc, Laurențiu Ulici, Gabriel Liiceanu, Mircea Sântimbreanu, Ioanichie Olteanu, Ovid S. Crohmălniceanu, Radu Enescu, Daniela Crăsnaru, Ștefan Agopian, Mircea Horia Simionescu, Petre Sălcudeanu, Helmuth Britz, Ioan Bogdan Lefter, Petre Stoica, Balogh Jozsef, Mircea Micu, Val Condurache, Grete Tartler, Ion Mircea, Aurel Rău, Petru Creția, Galfalvi Zsolt, Nicolae Manolescu, Liviu Antonesei, Sorin Mărculescu, Zigu Ornea, Darie Novăceanu, Dan Dutescu, Toma George Maiorescu.

DIN PARTEA CONSILIULUI UNIUNII SCRIITORILOR

Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor, în reuniunea din 27 septembrie 1990, sesizat de Comitetul său director, a luat în discuție calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor din România a domnului Eugen Barbu.

Consiliul de conducere consideră că atitudinea morală a domnului Eugen Barbu este incompatibilă cu statutul de membru al Uniunii Scriitorilor.

Domnul Eugen Barbu a transformat, în ultimele două decenii, revista „Săptămîna", al cărei director a fost, într-un organ nedisimulat al serviciilor de securitate ceaușiste, denigrînd personalitatea și opera celor mai de seamă oameni de litere și de cultură din România.

Domnul Eugen Barbu s-a făcut vinovat de delictul de plagiat literar calificat, delict făcut public în 1979 într-o ședință a Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor. Publicarea dosarului acestui plagiat a fost interzisă de către însuși Nicolae Ceaușescu.

În prezent, domnul Eugen Barbu este director al revistei **„România Mare"**, publicație de esență fascistă, unde continuă, într-o formă și mai scandaloasă, stilul și modul de gîndire din „Săptămîna", contribuind astfel la deteriorarea climatului moral și politic al țării și reluînd atacurile calomnioase împotriva Uniunii Scriitorilor ca instituție de breaslă.

Ținînd seama de faptul că cele de mai sus reprezintă o gravă încălcare a statutului Uniunii Scriitorilor din România, Consiliul ei de conducere hotărăște, în temeiul articolului 16, litera C, combinat cu articolul 26 litera E din Statutul Uniunii Scriitorilor, excluderea domnului Eugen Barbu din rîndurile ei, începînd cu data de azi, 27 septembrie 1990.

Prezenta hotărîre a fost adoptată.

camera de luat vederea

Asul de (cineva) pică

Hotărît lucru, lumea a înnebunit !

Legendarul car cu boi românesc, zugrăvit cu nevinovat patriotism de către N. Grigorescu, plin ochi cu adevăruri atît de necesare strălucirii conştiinţei noastre, s-a răsturnat. De astă dată, de-a binelea.

Dacă pînă în mai 20 — perioadă pe care cu legitimă mîndrie o numim provizorie — şi puţin după înflorirea impetuoasă a rozelor (ce nu mor niciodată, conform aerisirii teoriei marxist-leniniste de-a pururi deschisă), ne sacrificam zilnic liniştea pentru care aveam să votăm sau votaserăm cu toţii, (un cîntecel mi se înfiripează în minte, din vremea cînd, cu sufletul la gură şi mintea în răspărul realităţii, părinţii noştri votau „Soarele" : „Merg cu draga mea la vot / Merg în pas cu ţara-ntreagă!"), se ducea naibii, va să zică, liniştea noastră, din pricina dihoniei pe care ne-o vîriseră „campaniarzii" cu de-a sila în casă, strecurîndu-ne în suflet îndoiala dacă să ne vindem ţara sau nu, despărţindu-ne, prin urmare, de mumă, nevastă, Noica sau frate de cruce, ei bine, de la 28 iunie, data cînd — la exact 19 zile şi 42 de ani de la fragilocventa naţionalizare a principalelor mijloace de producţie —, s-a instaurat, în deplin consens şi fără de bănuiala maselor, guvernul tehnologico-savanto-juvenil, care va duce ţara din victorie în victorie, pînă în Istorie, de la 28 iunie, zic am înnebunit cu totul şi cu toţii. E adevărat, frumos, interior, fără suferinţă, fără prejudecăţi (minore !), dar gospodăreşte. Cu dăruire, cu entuziasm, cu pasiune, cu devotament.

Dar noi ştim cu toţii că nu înnebunesc cu adevărat decît eroii de romane de 49 de lei aflate la vînzare în Piaţa Romană nr. 9 (urmăriţi, nu-i aşa, autenticul nostru filon **roman ?**). Să ne fie oare dat să jucăm cu toţii într-o asemenea creaţie de cap(ră) (a vecinului ?) şi spadă (a Destinului ?), încît, pentru a scăpa vii şi nevătămaţi, trebuie să ne linguşim Autorul ?

După atîta îngrăşămînt politico-ideologic aşezat cu osîrdie pe lotul personal al conştiinţei fiecăruia de către comisarii politici ai defunctului sistem vechilo-comunist, am început să privim strîmb : să vedem trădare acolo unde nu e şi să ne adormim vigilenţa taman atunci cînd ea trebuie să fie trează ca un vameş la punctul de frontieră Stamora Moraviţa. Şi, din acest moment, începe nebunia confuziilor : Bîrlădeanu trece cînd şi cînd în Sacha Bardenko ; domnul Iliescu pozează (e adevărat, cu farmec, cum numai d-sa ştie !) în vicimă ; Eugen Barbu — susţinut de subţiori de valetul său, **messeriaşul** C.V.T. — scoate capul din latrina istoriei, spre a scrie un nou tratat de copro-cultură românească ; o mamă îndurerată de moartea fiului său în Revoluţie dă ca pozitivă ştirea către d-l Păunescu (în „Totuşi iubirea" lui pentru noi) că pe 22 Decembrie au murit doar muncitori şi elevi, căci studenţii erau în vacanţă (!!) ; Parlamentul anunţă că doi confraţi de-ai lor sînt luaţi ostateci la Săpînţa, deşi aceia studiau, de fapt, probe în laboratorul de horincologie din Maramureş ; Televiziunea dă ca sigură mînă unguroaică în dezastrul de la Făgăraş (apud „România Mare" !), cu toate că respectiva comisie guvernamentală de anchetă nu

şi-a terminat încă treaba ; domnul Emanuel Valeriu afirmă că nu-i cunoaşte pe liderii F.S.N. şi nici nu-l interesează (ca şi cum tov. Petre Constantin n-ar fi ştiut acum cîţiva ani cine-i sînt şefii ierarhici !) ; toamna Patriarhului Teoctist tinde să ţină o veşnicie de linişte şi împăcare cu sine şi cu ceilalţi, biserica adormitînd uşor de o bună bucată de vreme peste odoarele sale şi peste nepăsarea Puterii. Şi tot aşa, mai departe, exemplele se pot înmulţi precum cazurile de furt nevinovat din avuţia întreprinderilor noastre falimentare...

Iar deasupra lor, peste confuzii şi derută, se aşează gestul liniştit de sfînt deranjat din osteneala înţelepciunii sale, al domnului Silviu Brucan care, prin interviul său predat la 22 august şi dat (pe postul TV) aproape două săptămîni mai tîrziu — pesemne, din motive de analiză şi coacere ! — trezeşte la viaţă toate vieţuitoarele României.

Gîndul „ţepos şi aspru-n îndîrjire vie" ca barba d-lui Voican-Voiculescu că un cap va să pice de o sabie cu vîrful tocmai în Piaţa Comună (aceasta este adevărata „economie de piaţă" !) afolează pur şi simplu Puterea şi o pune pe treabă : Preşedintele cheamă la taifas opoziţia (care „opoziţie" avea să fie invitată a doua zi de însuşi Valéry Giscard d'Estaing undeva, la vreun ospăţ de bine în miezul Europei), în timp ce primul-ministru, îmbrăcat în jerseul său antologic tip „22 Decembrie", se deranjează cu un drum pînă la Braşov, spre a sta în mijlocul maselor şi a le cuvînta despre noţiunea de bunăstare la români, obţinută prin muncă.

Iată, aşadar, ce reacţie în lanţ au provocat întrebările inteligente, generoase şi restrictive ale directorului RTV, obsedat mereu de „timpul afectat emisiunii noastre" şi de a-şi netezi cravata, incredul, pesemne, ca şi spînzuratul pipăindu-şi funia.

...A venit toamna şi pe tipsia de aur (în lingouri şi devize !) a democraţiei noastre, fragilă ca şi bîta de lemn mineresc, — d-l Brucan n-o spune, dar o gîndeşte — se aşteaptă ca să cadă nu unul, ci mai multe capete !

Dar, fiindcă tot ne-am ocupat cu „şopîrle", dacă o să pice capul, **ce vină are coada ?**

Florin Toma

minimax

Zori de ziuă...?

Speranţa este cel mai folositor sau cel mai primejdios dintre bunurile noastre.

(Luc de Clapiers marquis de Vauvenargues)

Speranţa te face să trăieşti, dar ca pe o funie întinsă peste abis.

(Paul Valéry)

Nu prea de mult, l-am văzut şi ascultat vorbindu-ne la televizor pe primul ministru care, cumva într-un acces de sinceritate (îşi poate avea oare locul o astfel de noţiune în analiza discursului politic ?), ne împărtăşea o profundă îngrijorare ajunsă pînă aproape de deznădejde, părîndu-i-se domniei sale că ne aflăm într-un tunel, fără să se întrevadă (încă) nici o rază de lumină — metaforă cam riscată căci fără să vrei îţi aminteşti de lămpaşele minerilor. Deşi vizate erau în aprecierea pomenită doar obstrucţionarea tranziţiei economice şi extinderea corupţiei, în ce ne priveşte, am vrut să înţelegem mai mult decît atît. Dar nu în sens negativ, ci dimpotrivă, la rîndu-ne într-un acces de speranţă. Uitînd pentru o clipă multiple argumente potrivnice, am vrut să vedem tocmai licărirea razei de lumină ce poate prilejui speranţa. Oare nu cumva... ? Am aflat apoi de măsuri energice ale guvernului îndreptate cu deosebire în două direcţii convergente : a) accelerarea şi, dacă se poate spune astfel, radicalizarea procesului de tranziţie spre economia de piaţă ; b) în fine !, începutul îndepărtării „foştilor" din funcţii de conducere administrativ-economică. În acelaşi sens, interviurile d-lui Adrian Severin, inclusiv cel acordat cu multă bunăvoinţă „Europei Libere", au fost din ce în ce mai consistent-concrete şi astfel convingătoare.

Întrebarea (şi în spatele-i nădejdea) care se conturează este dacă şi în ce măsură transformările economice (oricum binevenite chiar dacă suscită încă multe aprecieri critice) pregătesc terenul pentru şi vor fi însoţite de o evoluţie politică în sensul unei democratizări reale, chiar dacă nu neapărat originală ? Este actualul guvern un **vîrf de lance** i-am zice, al luptei împotriva realului pericol al restaurării totalitarismului ?

Însuşi faptul că asemenea întrebări pot fi puse cu suficientă îndreptăţire este neîndoielnic, credem, încurajator. Pe de altă parte, nu pot fi neglijate nici motivele în virtutea cărora optimismul nu poate fi încă decît foarte moderat.

În primul rînd pentru că este greu să uiţi toate cîte s-au întîmplat din decembrie. S-au întîmplat şi se întîmplă ! Fără a mai vorbi de misterul teroriştilor lăsat pe seama istoriei (? !) a mai fost totuşi „mineriada" (prezentată, bunăoară în **Azi,** nici mai mult nici mai puţin decît ca dovadă a unei democratizări sui generis), au mai fost totuşi excesele de bestialitate ale forţelor de ordine, mai este o armată întreagă de scribi care încearcă în fel şi chip reabilitarea fostei nomenklaturi pînă la, culmea !, nivelul clanului sinistru, la fel şi în privinţa securităţii revenită, sub alt nume, la vechile-i obiceiuri, în timp ce foştilor disidenţi **autentici** li se aplică un tratament care aminteşte de cele mai tipice metode comuniste s.a.m.d. În plus, este greu să nu corelezi asemenea „fenomene" (şi altele şi altele, arestări, morţi neidentificabili, multă, foarte multă dezinformare) cu reapariţia în forţă a culturnicilor şi activiştilor de mare calibru concomitent cu promovarea eşaloanelor inferioare şi a rezervei de cadre uteciste.

Cum se poate împăca deci multitudinea de manifestări evident antidemocratice cu declaraţiile oficiale ? Nu cumva recentele măsuri, chiar dacă sînt de factură liberală şi chiar dacă au lovit şi în foste „cadre de bază", ne îndreaptă totuşi altundeva decît spre o societate democratică ? Nu cumva ceea ce s-a urmărit a fost de fapt obţinerea bunăvoinţei Occidentului fără al cărui ajutor se va ajunge la convulsii sociale violente ? Nu cumva chiar o economie de piaţă autentică se poate (şi asta se voieşte) realiza şi în condiţiile instaurării unei „democraţii originale", situaţie profitabilă pentru mai noii şi mai vechii componenţi ai nomenklaturii ? Care este garanţia că asemenea întrebări nu vor primi de facto, într-o formă sau alta, răspunsuri afirmative ?

În acelaşi timp însă, tot atît de adevărat ni se pare a fi că, **într-o oarecare măsură,** neîncrederea conţinută în întrebări ca cele de înainte se bazează şi pe procese de intenţie, ignorîndu-se că între poziţia primului ministru dinainte de 20 mai şi cea de acum, distanţa este vizibilă (la fel după cum şi componenţa guvernului s-a modificat destul de mult) şi, în fine, neluîndu-se în considerare faptul că demontarea vechilor structuri cere timp şi abilitate. Pe lîngă aşa-zişii birocraţi mai e şi parlamentul care o fi el compus dintr-o majoritate fesenistă, de aceeaşi culoare precum guvernul, dar modul cum funcţionează a dus la calificarea-i cu „deştepţii ăia".

Revenind pe tărîmul mai sigur al faptelor, se impune, credem, concluzia că semnificaţia reală şi plenară a recentelor „mutări" politice ale guvernului se va dovedi, probabil nu peste multă vreme, odată cu atitudinea adoptată faţă de revendicările opoziţiei referitoare la libertatea presei în general şi, în special, cît priveşte înfiinţarea unei companii naţionale de televiziune independentă. Şi, sperînd într-o rezolvare pozitivă a acestui deziderat, interesant de remarcat este că dacă va fi să se întîmple, în ciuda unor aparenţe poate contrare, beneficiară va fi inclusiv puterea, detensionarea relaţiilor cu opoziţia, cîştigul de credibilitate prin transparenţă, obligativitatea renunţării la manipulare ca principală resursă de autoritate, fiind tot atîtea efecte benefice sau profituri, astfel încît nu ni se pare deloc exagerată aprecierea că modul cum va fi rezolvată această problemă va constitui un autentic diagnostic al democratismului şi al înţelepciunii politice.

25 septembrie 1990

Şerban Lanescu

interpretări

«Sunt lacrimae rerum» și poezia lui Nichita Stănescu

„Sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tanguntˮ.

Vergilius, **Aeneida**, I, 462

„O descețoșare, / un fel de cheag de sînge / îmi este natura în arătare, / lacrima rerum, **ce plînge“. (s. a.).**

N. Stănescu, **Foc de tabără.**

Cititorii familiarizați cît de puțin cu opera poetului au intuit, firește, frecvența motivului lacrimei la N. Stănescu. Dorim doar să subliniem importanța faimosului hemistih antic în poezia lui N. Stănescu, să urmărim felul în care motivul vergilian al lacrimei modelează poetica stănesciană și, totodată, să relecturăm celebrul fragment din **Eneida** din perspectiva adîncită prin dezvoltarea motivului de către un poet modern.

Iată fragmentul din **Eneida** (I, 453—464) : „Namque, sub ingenti lustrat dum singula templo / Reginam opperiens, dum quae fortuna sit urbi / Artificumque manus inter se operumque laborem / Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas / Bellaque iam fama totum vulgata per orbem, / Atridas Priamumque et saevum ambobus Achillem. / Constitit et lacrimans : „Quis iam locus, inquit, Achate, / Quae regio in terris nostri non plena laboris ? / En Priamus ! Sunt hic etiam sua praemia laudi ; / **Sunt lacrimae rerum** et mentem mortalia tangunt. / Solve metus ; feret haec aliquam tibi fama salutem“. / Sic ait, atque animum pictura pascit inani...“ (s. n.).

Am transcris un fragment mai amplu pentru o mai bună luminare a semnificațiilor contextuale ale misterioasei formule incantatorii vergiliene. Despre ce este vorba ? Rătăcind pe mare, troienii ajung pe țărmul african, la Cartagina. Aici, zeița Venus îl călăuzește pe Eneas pe un deal din preajma cetății, unde, într-o dumbravă sacră, se află un templu a cărui incintă este zugrăvită în tablourile prezentate succint în fragmentul citat, subliniind în felul acesta și faima eroilor de la Troia. Versurile acestea devin dintr-o dată pretextul vastelor tablouri epice care urmează pînă la cîntul al IV-lea: imaginile poetului sînt o reconstituire în cuvinte a picturii cu care eroul își hrănește sufletul **(animum pictura pascit inani).** Subliniem atît artificiul, tehnica literară, ușor de motivat prin estetica clasicismului, cît și o judecată despre artă cuprinsă în îndemnul adresat lui Achates.

Sunt lacrimae rerum a devenit în traducerea lui G. Coșbuc „Plîns al durerii e-aici“. Versiunea aceasta o amintim nu pentru a diminua meritele traducătorului, incontestabile, ci spre a ilustra modul în care tehnica versificației l-a împiedicat să păstreze formula ca atare, lipsind-o de misterul ei originar. Strict lingvistic traducerea nu este doar foarte îndepărtată de original, ci și tautologică, durerea manifestîndu-se, într-adevăr, și prin lacrimi. De fapt, oricît am frămînta acest vers vedem că numai o traducere liberă îl poate păstra nealterat. Suprimarea metaforei „propter necesitatem metricam“ are efecte nedorite, deoarece ea este, cum se poate ușor observa, o definiție, poate cea mai concisă, a artei. Frumusețea acestei formulări izvorăște, într-adevăr, din insolitul asocierii cuvintelor, mai degrabă în spiritul poeziei moderne contemporane decît în cel al poeziei greco-latine. Din perspectiva retoricii tradiționale — cum era cea a lui Coșbuc —, care admitea substituiri metaforice doar între termeni puțin îndepărtați ca sens, metafora vergiliană trebuia să rămînă obscură. Abia retorică poeziei moderne, care admite substituirea între termeni oricît de îndepărtați, devine aptă să-și asume și să fixeze sensul acesteia. Și nu este întîmplător că tocmai N. Stănescu o transferă în poezia sa.

După cîte știm, critica nu a dat aproape nici o importanță acestui motiv literar, strîns legat de marea temă a privirii, a ochiului semnalată în poetică stănesciană încă de la începuturi (E. Simion, **Scriitori romni de azi**, vol. I, Buc., 1978, p. 199). Din aceeași perspectivă a esteticii privirii este abordată poezia lui Nichita și în ultima contribuție remarcabilă a d-nei Ioana Em. Petrescu, larăși fără să atingă acest motiv (Cap. **Ochiul cu dinți în Eminescu și mutațiile poeziei românești**, Cluj, 1989). Nici Ion Pop, nici Ștefan Augustin Doinaș — numim doar pe cîțiva dintre cei mai pătrunzători exegeți — nu amintesc motivul **lacrimae rerum** printre cele fundamentale la acest poet, omisiune aproape de neînțeles, cînd știm că el este poetul risuplînsului. Și asta în vreme ce motivul lacrimii este evidențiat în opere în care, deși prezent, (O. Goga, de ex.), nu constituie un principiu poetic, metafizic, atît de pregnant, cum vom vedea că e la N. Stănescu. Singur E. Simion se apropie, foarte puțin, de această prezență atunci cînd observă fugitiv că poetul definea undeva poezia „lacrima unui ochi necunoscut“ **(ibidem).**

S-ar putea întreba cineva dacă este îndreptățită apropierea între clasicul latin și poetul modern, sau în ce măsură este aceasta posibilă pornind doar de la o sintagmă, oricît de celebră. Răspunsul cel mai bun îl oferă însăși poezia lui Nichita. De altfel, chiar poetul mărturisește nostalgia clasicismului : **„Și brusc trecutu-mi pare viitor / și urc spre secole latine“ (AERUL).** Apoi această estetică a ochiului, a privirii este ea însăși clasică. Cu deosebirea că privirea nu mai vizează, de data aceasta, forma, corporalitatea „lucrului“, ci „sinele“ său, partea de mister a lumii. Pînă la N. Stănescu lacrima din ochi, succedaneu al cerului, era substituită metaforic prin mărgăritar (la Eminescu, în **Făt-Frumos din lacrimă**, d. e.). Doar la el lacrima devine îngerul, vestitorul (angelos) cerului, mesagerul transcentului, mijlocul de comunicare sensibilă dacă nu cu altă lume, atunci cu lumea : **„Port în ochiul meu lacrima / mereu sărată. / Port îngerul în mijlocul cerului“ (RIDICARE DE CUVINTE).**

Ca la O. Goga, cel din **Rugăciune**, poetul, „cîntărețul“ plînge cu plînsul altora, chiar și al ierburilor sau al pietrelor, știind **„lacrima care li se cuvine“ (CONTEMPLAREA LUMII...).** Astfel el știe să facă lumea să vorbească, să plîngă, fiind un instrument subtil prin care se rostește universul : **„Pe pămînt tot ceea ce există / are nevoie din cînd în cînd să plîngă“** (IBIDEM) Formulei lucreției **(de) natura rerum** poetul îi opune formula vergiliană, **lacrima rerum.** Natura lucrurilor este, în limbaj stănescian, universala, infinita plîngere și lăcrimare : **„O descețoșare, / un fel de cheag de sînge /.../ LACRIMA RERUM, ce plînge“ (FOC DE TABĂRĂ),** o **„izbucnire în hohote de rîs și de plîns a celui care nu a rîs și nu a plîns niciodată“ (LA „O“ MARGINE).** Universul acesta este greu nu atît de lucruri cît de lacrimile care reprezintă sinele acestora, fiindcă **„lucrurile, / ele sunt umflate în sine / de lacrima lucrurilor“ (PRIN SIMPLA LUARE).** Fiind o materializare a sinelui, a esenței lumii, lacrima devine vehicul de ridicare a sinelui către alt sine, adică al comunicării : **„Numai lacrima, numai ea / transportă sinele către sine / ridică sinele din sine / prin simplă luare“ (IBIDEM).**

Poetul nu face altceva decît stoarce lucrurile de lacrimi plîngînd „cu lacrima lucrurilor“ **(Poetul ca și soldatul).** La rîndul ei, poezia, ca stare de grație, este inclusă în orizontul aceleiași metafore. Ea este **„ochiul care plînge /.../ nu este lacrimă, / ea este însuși plînsul, / plînsul unui ochi neinventat“ (POEZIA).** Ca în celebrul dialog al lui Platon, poetul este în comuniune inefabilă cu lumea, cu acest ochi divin. Minat de nu se știe ce elanuri sau entuziasme precum frunza purtată de vînt, poetul e doar **„pleoapă căzînd peste cuvînt / strivind ochiul și curgîndu-l odată cu gîndul“ (AUTOPORTRET).** Actul poetic nu este o contemplare senină a lumii, ci una dureroasă, o risipire, o contopire a privirii cu sinele lucrurilor : **„privirea mi-o sparg / de lacrima lucrului care plînge“ (CONFIRMARE).** Cînd ochiul devine neîncăpător, **„trupul plînge cu el însuși,“** ochii rostogolind în afară nu lacrimi, ci ochi **(NOD 3).** Și nu doar durerea se exprimă în lacrimi, ci chiar „bucuria de a fi“, care pentru N. Stănescu e lacrima ochiului nu știm cui **(PRIN TUNELUL ORANJ).**

Chiar și momentele de criză în creație, de sterilitate sînt evocate, cum era de așteptat, prin intermediul aceleiași metafore. Așa cum cîlul mort, devenit inutil de acum, putrezește peste cîmp, la fel putrezește lacrima neplînsă a poetului (sau a lucrurilor ?) : **„Putrezește calul răsturnat în cîmp, / lacrima care n-o plîng, / putrezește peste cer...“ (PUTREZIREA CALULUI).**

Un amănunt surprinzător este și acela că atunci cînd N. Stănescu face elogiul lui Eminescu îl așează pe marele înaintaș sub emblema lacrimii văzînd în el pe marele magician al plînsului : **„Atîta dragoste și-atîta aspră bunătate / a fost să aibă-n sine el cu sine însuși / că desfăcea orice lacăte / cu plînsul cheilor din plînsu-și“ (EMINESCU MATUR).**

Sensul în care poetul „fructifică“ metafora vergiliană, deloc îndepărtat de acela pe care i l-a conferit anticul poet, arată că „lacrima rerum“ nu este la Nichita Stănescu un motiv oarecare, ci unul fundamental. El este, probabil, singurul poet modern care a preluat ad litteram această sintagmă, această metaforă ilimitată simbolic chiar în contextul ei originar, nefăcînd altceva decît să gloseze cu ajutorul ei aceeași definiție a artei, luminînd acest sens. Și ciar dacă sînt și alte căi de pătrundere a misterioasei formule vergiliene, e bine, totuși, să folosim și experiența lui Nichita. Cum spunea cineva, în problemele subtile e bine să ascultăm și pe poeți.

Pe scurt, parafrazîndu-i pe Ion Barbu, putem spune că, pentru Vergiliu și Nichita, poetul este cel chemat să ridice însumarea de lacrimi ale lucrurilor.

Octavian I. Păun

povestea vorbei

Clișee

Clișeele limbajului sînt un simplu reflex al viziunilor schematice, înghețate, asupra lumii. Dincolo de sintagmele fixe și uzate și chiar de tiparele rudimentare de construcție a textului se află, bine ascunse, reprezentări stereotipe ale spațiului, timpului și societății. Pe care poți încerca să le reconstitui pornind de la semnele lor, de la clișeele de suprafață.

Un personaj (anonim sau cu identitate precizată) care are funcția de a declanșa textul, cel mai adesea pentru că se adresează presei și prin ea concetățenilor săi și oferă ziaristului punctul de pornire pentru o demonstrație sau un reportaj, va proveni, neapărat, fie „dintr-un colț de țară“, fie „din inima“ țării, a unei regiuni anume etc. Conform unui model persistent, spațiul e presupus omogen, astfel încît „marginalitatea“ sau „centralismul“ unei localizări sînt echivalente : ambele sugerează caracterul **reprezentativ** al personajului ; e ceea ce aduce în plus formula emfatică față de simpla indicare a unei localități. Două stereotipuri — „pe tot cuprinsul țării“ și „în centrul preocupărilor“ — converg invariabil. Un început tipic demonstrează atît rolul de autentificare, de validare, al personajului invocat în prologul textului, cît și valoarea referirii spațiale : „«Pămîntul țării și-al țăranilor pe mîna bișnițarilor»... Așa își încheie rîndurile pline de obidă un țăran dintr-un sat din inima Bărăganului“ („Românul“ nr. 24/1990, p. 1). Figurile de stil din enunțul inițial (antiteză, elipsă, parigmenon), artificiul de construcție (sfîrșitul unui text absent coincide cu începutul celui prezent) și localizarea semnificativă reprezintă un cumul de procedee în intenție persuasive, creatoare de veridicitate, în fapt — producătoare de ficțiune.

Dacă personajul din prolog e străin, el va fi obligatoriu de la „o prestigioasă“ publicație, instituție, societate ; dacă e autohton, nu are nevoie de asemenea suporturi. Spațiul e prezentat permanent ca element al unui complex etnic ; de aici, probabil, omogenitatea și valorile estetice care îi sînt atribuite automat : sînt tipice clișee precum „plaiurile de vis“ sau „spațiul mioritic“, acesta din urmă apărînd și la plural sau în combinații care atestă degradarea și desemantizarea conceptului poetico-filosofic : „Românii, oameni iubitori de spații mioritice...“ („Adevărul“, nr. 211/1990, p. 1).

Timpul este, în aceeași viziune stereotipă o succesiune de momente unice (— „hotărîtoare“, „istorice“ — înainte, „dramatice“ — acum), care tind către eternitate. Vecia este perspectiva hiperbolică a oricărui mărunt eveniment cotidian ; dacă discursul dictatorial era, din această cauză, optimist — de pildă, referindu-se la canal : „peste secole și milenii, această nouă magistrală va rămîne permanent (...) o nouă cale, care va dăinui cît timp va dăinui planeta noastră“, moștenitorii viziunii grandioase au ocazia să tragă mai ales concluzii pesimiste : „Au înjosit pentru vecie...“ ; „cînd și unde s-au mai petrecut în lume asemenea rușini fără seamăn (...) ?“ („Adevărul“, nr. 211/1990, p. 1).

În privința viziunii asupra vieții sociale lucrurile sînt mult mai complicate. Există și aici un mod simplificator de a opune o entitate — „întreaga suflare românească“ — alteia, „întregii lumi“ („teama că ne vom face de rîsul întregii lumi“, „Adevărul“, nr. 229/1990, p. 1). Opozițiile interioare sînt însă puternice și numeroase : ele se stabilesc între „noi, cei mulți“ și diversele minorități. Ies din discuție, desigur, obsesiile patologice tip „România Mare“ — pericolul iminent la granițe, agenții străini și trădătorii din interior — al căror extremism se proiectează dincolo de limitele oricărei normalități ; repetarea lor ține de alte mecanisme decît ale clișeului.

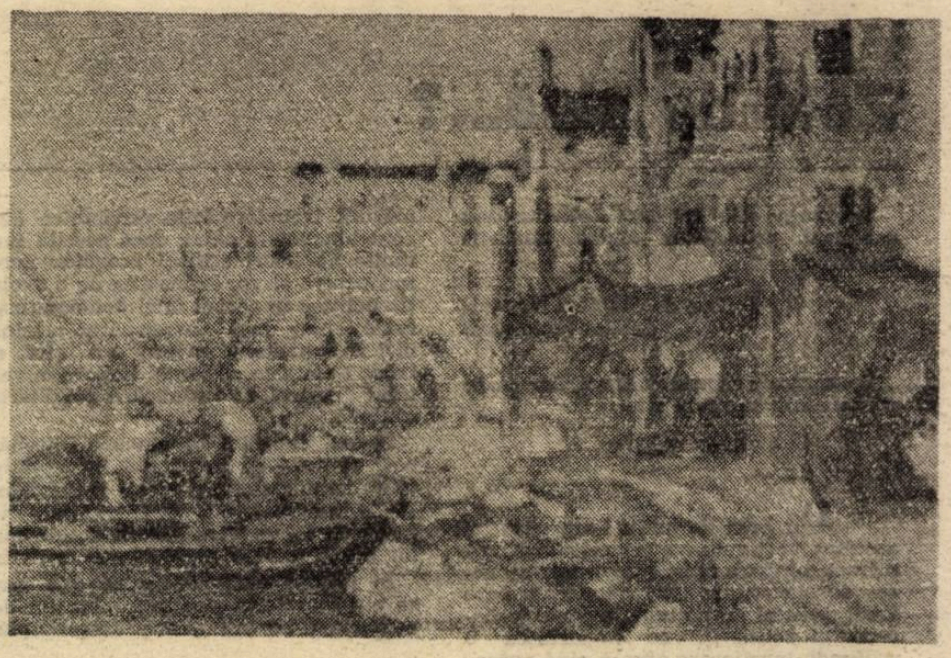

Ce înseamnă un clișeu de adîncime se poate vedea dintr-un fragment de articol în care autorul constată că „se rînduiește aproape matematic ca formaliștii democrației să ruineze metodic truda celor care nu mai prididesc să lucreze pămîntul și să bată fierul“ („Adevărul“, nr. 180/1990, p. 1). Dincolo de toposul intenționalității (acțiunile dușmănoase sînt „metodice“, apar „matematic“ pentru că urmează un plan ascuns) și de pitoreasca (mai ales în contextul actual) folosire a verbului „a (nu mai) prididi“ în legătură cu munca, se observă că această muncă-prin-excelență e definită în termenii puri (deși indirecți, implicați doar) ai secerii și ciocanului.

Interesante sînt și raporturile de cauzalitate : acțiunile pozitive sînt firești, determinate de natura însăși a indivizilor ; cele negative sînt rodul unei pervertiri, indicate de determinări ca „vînduți“, „plătiți“, „în slujba...“. E semnificativă și încărcătura negativă pe care, într-o mentalitate tradiționalistă, reflectată de altfel de locuțiuni, expresii și sensuri secundare fixate în limbă, o păstrează utilizările actuale ale verbelor „a vinde“ și „a cumpăra“.

Ca și globalitatea, unicitatea lucrurilor e specifică viziunilor schematice, și e, cel mai adesea, criteriu de evaluare hiperbolică, exaltată absurd. Se poate vorbi, astfel, de „ființa noastră de neam, de naționalitate distinctă și inconfundabilă. Irepetabilă în veacul veacurilor !“ („Țara noastră“, nr. 1/1990, p. 1). Un clișeu lingvistic adesea remarcat, simptom al acestei tendințe, e adjectivul „nepereche“. Cariera lui merită să fie urmărită pas cu pas, dar sînt destul de elocvente și extremele, punctul de pornire : Eminescu („poetul nepereche“) și unul dintre punctele de sosire : securitatea ; veleitățile literare ale limbajului schematizant ating o culme cînd evocă „specialiști **nepereche** ai contraspionajului“ („România Mare“, nr. 7/1990, p. 1). Mai interesante decît clișeele înseși sînt sistemele conceptuale care le susțin.

Rodica Zafiu

Al treilea val

În persoana poetului Dan Stanciu, care își publică volumul de debut, **Imperiul simpatiei**, la Editura Cartea Românească (București, 1990), suprarealiștii noștri și-l pot desemna pe unul dintre reprezentanții lor cei mai autorizați. Iar apariția cărții poate fi privită, înainte de toate, ca un semn al noii libertăți de expresie. Căci nu e inutil să observăm, în România postbelică, împreună cu alte cîteva forme de literatură **(romanul politic, proza fantastică, S.F.-ul), suprarealismul** a marcat cu exactitate, prin apariția sau prin dispariția lui, succesiunea momentelor de dezgheț politic. A fost verba mai întîi de primii ani de după cel de-al doilea război mondial (cînd reapar Gellu Naum, Virgil Teodorescu, Gherasim Luca, Trost și Paul Păun), apoi de intervalul de resurecție de la mijlocul anilor '60 (cu Sebastian Reichmann, Virgil Mazilescu sau Constantin Abăluță) și, în fine, de perioada posttotalitară în care tocmai am intrat. Dacă înregistrăm graficul acestor reîncarnări, se poate spune că în România **suprarealismul** a semnalat de fiecare dată încheierea unei groaznice catastrofe istorice, ca vegetația care crește din abundență în cenușa așternută după erupția unui mare vulcan. Dan Stanciu ar aparține deci celui de al treilea val al suprarealismului postbelic, val asistat din apropiere, ca și celelalte două, de prestigiul clasicului Gellu Naum. De altfel, Gellu Naum, care este pentru Dan Stanciu un model asumat, însoțește la propriu debutul discipolului său, oferindu-i, pe coperta a patra a cărții, un fel de scrisoare de recomandare, în termeni care echivalează cu începutul unei consacrări : „[...] închipuiți-vă un pumn de oameni în glasul cărora există presimțirea poeziei noului mileniu // îl voi numi pe unul dintre cei mai buni : **Dan Stanciu.** Și sper din toată inima să fi rostit un adevăr numindu-l".

Dar încă înainte de a-și fi putut publica primul volum, Dan Stanciu a reușit să se impună atenției prin cel puțin două lucruri. Prin grafica foarte personală a coperților celor mai multe dintre cărțile **optzeciștilor** (montaje onirice de fotografii și de obiecte de la începutul acestui secol) și, nu mai puțin, printr-o prezență extrem de pitorească (de la pieptănătura și uniforma în stil **G. I.**, pînă la calitatea de „încărcător-descărcător" și apoi de vînzător de carte) la Librăria Editurii Cartea Românească, unde au mai activat, în astfel de funcții subalterne, Florin Iaru (magazioner la subsolul clădirii) sau Mircea Nedelciu (librar și el un timp).

Contemporană cu acțiunea **optzeciștilor** și, mai ales cu lirismul acestora, poezia lui Dan Stanciu se află totuși pe alte poziții. Căci prin Cărtărescu sau prin Florin Iaru, poezia optzeciștilor participă la momentul de explozie al galaxiei Gutemberg, într-o feerie de efecte psihedelice, de video-clipuri și de mari montaje în stil Coppola sau Spielberg. Dimpotrivă, poezia lui Dan Stanciu se trage parcă spre celălalt mal al istoriei, rămînînd aproape indiferentă la pitorescul civilizației postmoderniste sau la frenezia ei. Și cu toate că la prima vedere suverane sînt dicteul automat, amestecul contextelor și rapidele schimbări de ramă, poezia din **Imperiul simpatiei** se lasă domesticită de o forță care vine din adîncuri și care adună toate secvențele într-o magmă impresionantă nu numai prin temperatura, dar și prin lentoarea sau prin masivitatea ei. Putem vorbi, prin urmare, de o unitate pe deasupra fragmentarismului, de o coerență psihanalizabilă, dar nu în maniera lui Freud, ci în aceea la care se referă Jung cînd scrie despre arhetipurile sale.

Cu suprarealiștii, Dan Stanciu se întîlnește atunci cînd e vorba de trăsăturile generale ale mișcării : dicteul automat, valorificarea visului și a latențelor din subconștient, transformarea poeziei (a literaturii deci) într-o formă de viață. Mai importante însă mi se par a fi trăsăturile specifice, prin care poetul reușește să impună chiar de la prima sa carte un suprarealism foarte personal. Aici intră mai întîi valorificarea insistentă a culorii (care la Gellu

Naum, de exemplu, fie că lipsește, fie că se reduce la un singur ton — albastru). E prezentă la Dan Stanciu aproape toată gama culorilor, însoțite adesea de nuanțe(„un roșu inferior"), dar preferințele merg spre marginea „incendiată" a spectrului și chiar spre **foc**, adică spre acea zonă în care culoarea s-a transformat într-o unitate psihanalizabilă. În al doilea rînd, **spațiul** în care se fixează suprarealismul lui Dan Stanciu e mai degrabă un spațiu al naturii decît al civilizației. **Orașul, casa** chiar **camera** aproape că lipsesc din această poezie, singurul element care să sugereze nu atît urbanismul sau arhitectura, cît domesticitatea, fiind **fereastra (geamul)**, devenită și ea un simbol din sfera psihanalizei. Prin „geamul" naturii și al casei (ca să folosesc chiar imaginea lui Dan Stanciu) pătrundem într-un **timp** fixat fie la momentul 1900 (și aici putem surprinde aspectul manierist, de album, al suprarealismului din **Imperiul simpatiei**), fie într-o îndepărtată epocă preindustrială, care se confundă cu amintirile pre-natale din fanteziile reci ale lui Salvador Dali. Poate că aceste particularități, împreună cu (firește) sacadata fotogenie suprarealistă, explică „absența" sentimentelor din poezia lui Dan Stanciu (iubirea, ura, bucuria, spaima, tristețea), aproape niciodată numite și nici măcar sugerate. Dacă la sfîrșitul lecturii rămînem totuși cu o impresie generală, de natură afectivă, aceasta poate fi comparată cu amestecul de neliniște, de uimire și de admirație pe care ni-l provoacă pictura abstractă muzica atonală sau viseele în rgim diurn. Rezultatul este deci o emoție rece, indirectă, mediată, ca o voce de ventriloc, și aceasta mi se pare a fi principala particularitate care îl deosebește pe Dan Stanciu de ceilalți suprarealiști. Lucrul se verifică mai ales în „erotica" din ultimul ciclu al volumului, pe care l-aș denumit (cu toate riscurile simplificării) un album donjuanesc, în stil suprarealist.

Dacă acestea sînt elementele specifice ale poemelor lui Dan Stanciu care, oricît ar fi ele de particulare, intră în sfera suprarealismului, există și numeroase „adaosuri", căutate parcă pentru a îmbogăți această experiență poetică și pentru a o transforma într-o activitate de sinteză. Din acest punct de vedere suprarealismul lui Dan Stanciu își asociază **vagul** și **sinestezia** simboliștilor („Ascultam parfumul curcubeului amar"), **ermetismul** modernist (pe care l-a analizat recent Ioana Pârvulescu, într-un articol din revista **Contrapunct**), **argoul** sau **expresia colocvială** din poezia avangardiștilor („Las-o nene i-am zis...") sau chiar preferința pentru **artefacte** a manieriștilor [„Ședeau la o șuetă despre sursele sacre ale senzației de silă (în seara cînd s-a stricat scara)"]. Foarte aproape de această ultimă caracteristică se plasează insistența cu care sînt cultivate cele mai diferite forme ale jocurilor de cuvinte („cutia Candorii", „orgă xilofonul toba & cetera", **Între siliciu și carbid** sau „Articulam fracturi vorbeam în bețe rupte", adică traducerea lui **„parler à bâtons rompus"**).

Dacă în cazul specificului sau al esenței suprarealiste din poemele lui Dan Stanciu am văzut că efectul cel mai important îl reprezintă deschiderea spre adîncurile psihanalizei, cînd vine vorba de „adaosul" umoristic, consecința e mai degrabă a unui suprarealism exterior, ușor artificial sau, pentru **Gașca lui Möbius**, burlesc.

Aproape toate semnele acestei foarte personale formule poetice pot fi întîlnite și în coperta de autor a volumului („o reproducere după «Spaniolul visător», gravură atribuită lui Abraham Bosse") : întoarcerea în timp și în natură, dimensiunea onirică și psihanalizabilă a „cochiliei" de imagini pe care **Spaniolul visător** o poartă în spinare, probabil abundența culorilor, dar și manierismul și umorul burlesc. E un amestec care face farmecul poemelor lui Dan Stanciu.

Florin Manolescu

Schimbarea la față (III)

Caracterizarea pe care le-o face Cioran românilor în **Schimbarea la față a României** corespunde aproape integral cu ceea ce numesc, în plan ontologic, zona negativă a nediferențierii. Din complexul negativității mai face parte — pe lîngă vid — și haosul, cu care nediferențierea împărtășește starea de elementaritate. În rest, se deosebesc fundamental. În haos elementele — supuse hazardului și coroziunii timpului — sînt violent agitate, se ciocnesc unele cu altele fără să intre în relații structurate, iar aceasta din cauza **diferenței** lor radicale. În nediferențiere elementele zac, juxtapuse, aglutinate, într-o masă amorfă, lîncedă, aproape nemișcată. Zac în somnolența despre care scrie Cioran.

În sine, negativitatea reprezintă Răul, dar în anumite condiții, secțiunile ei participă, potrivit specificului fiecăreia, la structurarea ordinii din zona pozitivității, la creație, într-un cuvînt. Nediferențierea este și o stare de lentă gestație, cuprinderea ei formează și un soi de pîntec matern de unde, în contact cu un factor pozitiv, se proiectează o structură semnificantă.

Cum am văzut în partea a doua a acestei încercări, Cioran nu contestă creativitatea potențială a nediferențierii, dar : 1. o limitează la vîrsta inaugurală, naivă, a unei culturi și 2. afirmă că datorită unei fundamentale inadecvări cu propriile resurse, românii nu s-au bucurat nici măcar de această fertilitate, ci au fost totdeauna sterili. Voi pune în discuție ambele păreri.

Creația plenară s-ar defini în felul următor : „În toate momentele mari de cultură triumfă un Eros spiritual. Este o oglindire în propriul abis de fecunditate și de iradiere" (110). Un asemenea mare moment ar fi romantismul german, caracterizat ca fiind „auto-extazul spiritului infinit" **(Ib.)**.

S-ar zice că nimic nu poate fi mai străin decît infinitatea spiritului de elementaritate a nediferențierii. Dar iată că în **La pensée indéterminée** (P.U.F., I, 1985) Georges Poulet spune că gîndirea lui Solger, romantic german, atinge „un fel de **indiferență**" (271), iar despre aceea a lui Jean-Paul Richet că „se manifestă de preferință în anumite cazuri, acelea de mare oboseală și somnolență" (276). Alte exemple s-ar putea adăuga. Ne-am întors, deci, la oboseală și somnolență, descoperite într-o perioadă care nu e una de cultură naivă și, totodată, ne-am întors la păcatele atribuite de eseist poporului român.

Continuînd pe aceeași pistă, din **Sufletul romantic și visul** — carte fundamentală, din 1938, a lui Albert Béguin (versiune românească de D. Tepeneag, Univers, 1970) — aflăm că gîndirea romantică aspiră spre „suprimarea Timpului" (35). (Ne reamintim observația lui Cioran după care satul românesc a existat într-o „suspendare istorică".) Romanticul german, mai spune Béguin, coboară în zona „pasivității nocturne" (30). El simte nevoia desprinderii de eul conștient și de „disoluție în univers" (55) ; de aceea, se retrage în somn : „În somn sufletul e într-o mai strînsă comuniune cu întregul organism al naturii" (117). Natura nu e altceva decît elementarul fertil. În termeni simbolici, este Pămînt. În simbolistica romantică legătura dintre pămînt și maternitate este de asemenea constantă : „...a te întoarce în Pămînt ar fi echivalentul dorinței de a reveni la sînul matern" (40). Creația romantismului german are conotația maternității, explicîndu-se astfel de ce „Jean Paul îl așează pe Moritz alături de Novalis, printre «geniile feminine»..." (46).

A putut exista, așadar, o perioadă de cultură care n-a fost auroralã — decît în sensul că în istoria culturii orice perioadă nouă este una de reînceput — și care a avut caracteristici similare cu acelea ale „românității" descrise de Cioran. Rămîne însă faptul că eseistul nostru nu s-a referit la elementaritatea și somnolența constitutive romantismului german ci, dimpotrivă, la **oglindirea de sine a spiritului infinit.** Între spiritul infinit și germenii latenți ai nediferențierii contradicția pare a fi ireductibilă. Totuși, privind lucrurile de aproape ajungem la concluzia că această contradicție se poate atenua. Albert Béguin spune că în adîncul psihicului „dormitează germenii **sacri**" (161 subl. mea, L. C.) și că romanticii „admit cu toții că viața obscură e într-o comunicare neîncetată cu o altă realitate, mai vastă, anterioară și superioară vieții individului" (18). Legătura dintre obscuritatea germinativă și lumina spiritului, aparent incompatibile, se realizează de către romantici prin armonia contrariilor **(concordia discors).** „Artistul, mai spune Béguin, pornește de la opoziția contrariilor pentru a ajunge la resorbirea lor" (262). În sprijinul ideii, citează din Schelling : „Ceea ce deosebește geniul de tot ce nu este altceva decît talent sau numai abilitate este faptul că numai el e capabil să reducă contradicțiile care, fără el, ar rămîne ireductibile" **(Ib.)**.

Fac aici o paranteză pentru a preciza că dacă valorile negative se dispun în trei zone, dintre care nediferențierea este cea mediană, valorile pozitive sînt dispuse simetric celorlalte, ele fiind **ordinea** (structura) și **absolutul** (ființa), iar între ele situîndu-se, tranzitoriu, tocmai **armonia contrariilor.** Ordinea este imanentă, absolutul transcendent, dar se pot realiza structuri cu sens absolut. Unul din modurile nediferențierii de a deveni creatoare este proiecția, în urma gestației, în zona simetric opusă a armoniei. Este tocmai modul practicat de romantici. Așa poate fi înțeleasă și ideea lui Cioran despre oglindirea spiritului „în propriul abis de fecunditate și de iradiere". Pentru ca această idee să se coreleze întru totul cu doctrina romantismului german, mai trebuie adăugat fenomenul numit de Todorov (în **Théories du symbole**, 1977) intranzitivitate și în care poate fi văzută o primă formă de autoreferință literară. Prin simbol, care — imagine naturală a unui sens ideal — este o figurare a armoniei contrariilor, se înfăptuiește în poezie oglindirea de sine a spiritului, ca răsfrîngere a unui **Același** transcendent într-un **același** interior.

Dacă am stabilit — cum sper — că nu numai în faza incipientă a unei culturi nediferențierea poate fi fertilă, mai trebuie dovedit că lucrurile au stat la fel în cultura noastră și, prin urmare, că învinuirea de permanentă sterilitate pronunțată de Cioran nu rezistă. Eseistul afirmă că în trecutul românilor totul „s'a făcut **anonim**" (115), situație specifică sub-istoriei. „Cultura, spune el, este un triumf al individuației" **(Ib.)**. Ea devine plenară atunci cînd **geniul colectiv** se manifestă în indivizi (cf. 120), ceea ce la noi nu s-ar fi întîmplat.

Acceptînd ideea, cred însă că individualitatea nu este neapărat una personală. După părerea mea, depare de a fi fost numai o sursă de alimentare a unei culturi care nu s-a încropit, lumea rurală s-a individualizat în propria ei cultură. S-ar putea ca ceea ce avansez să semene a speculație hazardată în marginea noțiunii de individualitate ; de aceea, avînd în vedere că există și argumente mai apropiate de evidență, nu insist. Iau cazul unei producții populare anume — **Moriția.** Pentru Cioran, ea reprezintă un blestem : „Abandonarea pasivă soartei și morții ; necredința în eficiența individualității și a forței ; distanța minoră de toate aspectele lumii, au creat acel blestem poetic și național, care se cheamă **Moriția**" (79). Cum se vede, acuza se referă la conținutul baladei, la mentalitatea și comportamentul ciobanului. Propun să privim **Moriția** din perspectiva actului creator. Pasivitatea ciobanului, starea lui de indiferență, îl împiedică să acționeze. În schimb, aceeași stare coincide cu una **poetică** de părăsire de sine și de fuziune cu natura. Este tocmai condiția actului creator. Prin sacrificiul individualității se produce transcenderea acesteia într-o proiecție grandios cosmică. Autorul baladei este anonim, dar într-un anumit sens orice mare creator este anonim. Orice mare creator își părăsește identitatea și coboară în elementar înainte de a-și transcende identitatea într-o ordine, într-un „cosmos" cu sens absolut.

Că, din punctul de vedere adoptat de Cioran, atitudinea ciobanului mioritic simbolizează retragerea noastră din istorie, este adevărat. Voi reveni asupra acestui aspect și asupra sanselor istorice ale unui asemenea complex mental, însă numai după ce voi fi căutat și în literatura cultă cîteva mari realizări românești la originea cărora stă indiferența.

Livius Ciocârlie

gabriel stănescu

Învăţături către Delfin

Pentru Andrei

Azi nu mai recunosc nici un zeu
Fiinţă supremă întru contemplare îmi sînt doar eu
insumi
Profeţii mincinoşi şi-au înghiţit cuvintele în pustie
Nu mai pot fi auziţi decît noii dogmatici
Borfaşii de rang superior cu scufii de cameleoni
atotştiutori
Împărţind supuşilor indulgenţe...
Trecutul ne este ascuns viitorul este incert
Cineva vrea să fie norul posac sub care luna
înjunghiată abdică
După fiecare două discursuri
Întrerupte de însufleţitoare ovaţii înregistrate
Azi nu mai recunosc nici un zeu
Fiinţă supremă îmi sînt doar eu însumi
De azi împart totul cu tine :
Somn şi respiraţie şi memorie şi limbă
Mici rezervaţii fluorescente între lungile dureri ale
facerii
Acestui poem ca o epidemie de primăvară
Ca o răzvrătire a sinelui împotriva vorbirii comune
Ia seama deci la cele mai mici amănunte
Vorbeşte chiar dacă nu vei fi întrebat
Nu gîndi că suferinţa este măruntă trădare
Ci doar neputinţă în faţa omniprezenţei monstruoase
Învaţă să crezi în viitorul cu ochii în lacrimi a puterii

1987

Descompunerea*

Nu e nici un mort în oraş iubito
Totul e viu palpită între barierele acestui pîntec
imens : realitatea
Totul e viu o inimă mare cît un oraş pulsează ritmic
— Descompunerea începe încă din timpul vieţii spune
o voce
— E absurd îi răspunde o alta
— Şi totuşi frumuseţea naşte frumuseţe adevărul
adevăr adevărat
— Asemeni unui copil mort în burta mamei sale
înainte de a se naşte
— Mărturie stau scrisorile de dragoste ale cetăţenilor
Către întreprinderea de pompe funebre
— Singurătatea această sinucidere lentă orgolioasă
— Cozile nesfîrşite sentimentul că veghem un mort viu
Care nu vrea să abdice
— Pentru omul sărac frica ţine loc de cuvinte
— Gîndul omniprezent că ţi s-ar putea întîmpla ceva
— Şi atunci nu rămîne decît tăcerea complice

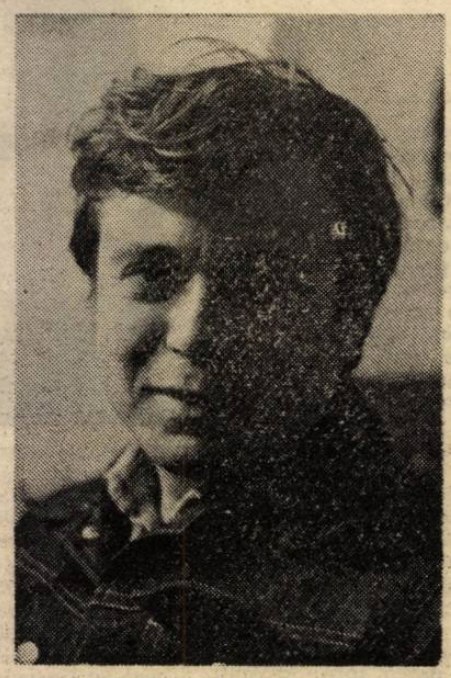

Această crustă groasă în care ne înfigem în disperare
de cauză dinţii
Între timp autorul va definitiva în captivitate
Acest manuscris provizoriu (un fel de manifest
imaginar
În care vrea să dovedească perfectul acord cu sine
însuşi)

Într-adevăr nimic nu mă sperie
De cealaltă parte a baricadei e linişte —
Un posibil portret al tăcerilor muribunde
prezumţioase
Stau în dreptul ferestrei şi ascult
Urletul cîinilor vagabonzi
Văd acest rău care creşte
Şi îmi vine în minte o comparaţie infernală
Dar epoca victoriană e foarte departe
Timpul şi cuvintele nu mă mai sperie

Sînt pregătit pînă la moarte

noiembrie 1989

***) Vocile reproduse fragmentar în acest poem sînt imaginare. Audierea martorilor ar putea fi cu adevărat posibilă într-un viitor nu prea îndepărtat.**

Studiu de caz

Sufletul şi l-a vîndut pe un vers de nimic
De nici un folos nu i-au fost gramaticile şi grămăticii

Refuz să cred

Nebunia îţi rînjeşte în faţă
Vine şi se aşează alături
Lîngă braţul bărbatului care aşteaptă

Abia dacă pot să-mi imaginez cum ar arăta
O revoltă a orbilor în acest cartier liniştit al
planetei

Abia dacă pot să-mi imaginez
Ce s-ar întîmpla
Dacă cineva ar trebui să taie iasomia
Clipei fatale dinaintea sfîrşitului

Refuz să cred că istoria a stat cu botul pe labe
În 1945 ca şi în 1946 ca şi în 1990
Republica lui Platon ar fi trebuit să arate altfel
Dar n-a arătat

Abia dacă pot să cred că acum
Hîrca de melancolie şi-a ascuns boarfele în viitor

Aşteptînd cu vestea proaspătă a magilor zilei pe buze

Întrebare retorică

Pînă cînd pînă cînd ? se întreabă
Vieţile paralele după Plutarh
Pînă cînd ? vor să ştie gestionarii şi animatoarele
Retorii şi neştiutorii de carte
Hoinărind prin anticamerele pline de vînt ale lumii
Cîte ipoteze frenetice ! Cîte demersuri !
Cîte discursuri politice şi civile !
Cîte sinucideri din preaiubire !
Cîte proclamaţii inutile !
Pînă cînd pînă cînd ?

Quosque tandem abutere Catilina patientia nostra ?

Ultima lecţie de respiraţie

Scriu ca şi cum
Aş învăţa singur
Să duc la gură cuvintele

Cenuşă

Scrisoarea ta iată sosește din lungul exil al
antichităţii
Văd mîna care scrie
Oroarea ce creşte împotriva limbajului
Biblioteci care ard încet pe resturile zilei

Cenuşă în gura morţilor

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Mandela's free

Având în vedere situaţia gravă, şi aş putea spune chiar intolerabilă, îndrept chemarea mea către toţi criticii literari cu şi fără patalama în scopul declanşării unei greve combinate de protest-avertisment şi japoneză (pentru ca nimeni să nu se facă chinez) pentru obţinerea următoarelor revendicări reductibile în esenţă la una singură: penalizarea materială a autorilor de literatură (sub)mediocră şi vărsarea amenzilor într-un cont pentru plata pensiilor de boală ale criticilor cu vederea şi mînţile slăbite în urma exercitării acestei nobile profesiuni. Precizare : se includ aici criticii înşişi consideraţi autori de literatură, fără excepţie.

De asemenea, scriitorilor ce atentează la onoarea criticilor să li se dedice zilnic la radio, săptămînal la TVR cîntecul Mandela-i liber, şlagăr de protest, **din care citäm : „o-ho-ho-ho-ho, Mandela's free !", ceea ce nu dorim. De sumele realizate şi de satisfacţia morală a pedepsirii vinovaţilor vor beneficia în mod egal toţi criticii, cu excepţia celor nerecunoscuţi public ca atare, precum**

Horia Gârbea

Noel Bernard
AICI E EUROPA LIBERĂ
EDITURA OBSERVATOR

● Un volum inedit este această culegere de texte, transmise la postul de radio Europa Liberă, între 13 aprilie 1974 şi 29 august 1981 de Noel Bernard, fost director al postului respectiv. Ascultate cu speranţă în ţară şi uneori cu satisfacţia, atît de palidă, că undeva cineva poate să-i biciuiască, în chiar limba română, pe Ceauşeşti şi clica lor scîrboasă, articolele lui Noel Bernard sînt un document foarte interesant. Se pune problema însă dacă ele sînt sau nu literatură. În ceea ce mă priveşte, consider că da, şi astfel justific prezentarea lor aici, într-o revistă literară.

Mai ales acum, la lectură, se observă clar că articolele lui Noel Bernard sînt pamflete, sînt comentarii veninoase adesea, dar şi inspirate de cele mai multe ori, la realitatea politică, socială, culturală de la noi şi din lume. Autorul lor era, literar vorbind, foarte talentat şi dacă n-ar fi fost textele sale n-ar fi stîrnit în ţară atîta iritare. Îmi amintesc cum revistele comuniste care apăreau la vremea respectivă în România, sub directa îndrumare, evident, a autorităţilor, se chinuiau pe pagini întregi să replice cît de cît la comentariile lui Bernard, dar, din lipsă de argumente (căci în ţară era rău şi poporul era asuprit şi nefericit) cădeau în simpla invectivă.

Articolele lui Noel Bernard se caracterizează printr-un mare volum de informaţie, integral comentată, interpretată, digerată. Ele încep de regulă printr-o cantitate importantă de informaţii brute, urmînd interpretarea lor progresivă, ascendentă, apoi generalizarea şi finalul caustic, un fel de bomboană pe coliva comunismului românesc. Noel Bernard n-a apucat moartea lui Ceauşescu, pe care-l priveşte ca pe un duşman personal, dar în lupta inegală cu propaganda marelui criminal, a dat multe pagini de autentică valoare literară. Mai mult, el a creat la Europa Liberă, un fel de şcoală a pamfletului, fiind urmat de Neculai-Constantin Munteanu, şi mai recent de Emil Hurezeanu, talentatul poet optzecist.

Antoaneta Apostol
CÎNTECUL ARLECHINULUI
EDITURA EMINESCU

● Autoarea se află la a cincea carte, mic jubileu, pe care nu-l marchează totuşi cu vreo noutate impresionantă. Versurile Antoanetei Apostol se caracterizează printr-o deosebită discreţie. Arlechinul îşi cîntă de unul singur ca să (nu) adoarmă într-un registru strîmt.

Un intimism convenţional-poetic merge de la graţie : „Aş inventa altfel de fiinţe zburătoare / Doar să te lăsi uşor pe umerii mei / Ca un val răcoros, / Ca o mireasmă dulce ucigătoare", pînă la stîngăcia unor versuri zornăitoare : „Dă-mi un nadir pe toată viaţa / Şi o pereche de aripi / Cînd simţi că te cuprinde ceaţa / Zboară-n lumini şi poţi să ţipi".

Un univers din puţine elemente lasă loc totuşi unei mari inegalităţi, prin manevrarea, cînd inspirată, cînd catastrofală a restrînsei recuzite. O recuzită preluată integral din cufărul cam prăfuit al „obiectelor poetice" şi al „locurilor semnificative" : pustiu, umbră, oaze, temple, totem, vapor, înger, ruine, muzee, cărţi, cai.

Nici o vibraţie din contemporaneitate nu se strecoară în aceste poeme în care scenariile suavelor epifanii sînt compromise de convenţia blestemată a „poeticităţii" şi de dorul rimelor cu clopoţel de tramvai : „Vom rătăci fantomele de vii / Vom iriza cu aripi şi seninuri / Tăcerile surprinse în zboruri tîrzii / Pe fruntea-n care-am adunat dulci vinuri". Se constată uşor din aceste versuri că poeta este o slabă versificatoare, încît obstinaţia în prozodie clasică nu poate decît să ne uimească.

Prin varietatea de nuanţe ale uneia şi aceleiaşi culori, varietate care, la oboseala acumulată după cîteva pagini, poate scăpa şi celui mai binevoitor dintre cititori, prin lipsa de aderenţă la real, volumul Antoanetei Apostol riscă să treacă neobservat.

Aurelian Chivu
MUNTELE
CARTEA ROMÂNEASCĂ

● Avem în faţă un volum alcătuit din poeme monotematice. Aurelian Chivu se ocupă, ca să spun aşa, exclusiv de munte. Nu-i greu pentru nimeni să intuiască mulţimea simbolurilor pe care forma de relief în cauză le aduce la simpla pronunţare a cuvîntului ! Poetul nu se mulţumeşte cu răsunetul termenului în generalitatea lui, ci evocă şi anumite masive muntoase care, prin pomenire, ne duc direct în mitologie sau măcar într-o geografie atrăgătoare : Ararat, Himalaia, Elbrus, Ceahlău, Făgăraş, Ineu etc., etc.

În toată această monografie poetică, Aurelian Chivu nu face decît să mitizeze Muntele ,să apese pînă la capăt pedala exaltării în faţa măreţiei, maiestăţii, misterului montan. Existînd însă o întreagă literatură, o imensă literatură care a realizat demult ridicarea muntelui la mit, cu toate corolarele şi consecinţele, poetul se află în situaţia de a fi redundant şi, pentru cititor, pretenţios şi plicticos.

Oriunde s-ar întoarce, oricîte bune intenţii ar avea autorul în limitele fixate, totuşi, de anvergura talentului său, el nu poate emite decît vagi banalităţi : „Ai vrea să îmbraci muntele cu marea / cu munţii ei de lespezi fluide hulind / dar apa nu-i de ajuns / n-ajunge cu neteda ei ceartă", sau „Ca zeul — poetul în faţa muntelui / ca-n faţa cerului el n-are nevoie de cuvînt", sau încă „Muntele, muntele / ca să existe / trebuie să crezi că există, / fără măcar a avea dovezi".

Deşi, din motivele expuse, ar fi greu oricui să mai înalţe un imn pe o sută şaizeci de pagini Muntelui (majusculă obligatorie), în cazul lui Aurelian Chivu lucrurile se complică şi mai rău din pricini care ţin strict de autor. El, autorul, cade uneori în sonorităţi de răvaş : „Munte, munte, munte, munte / cît eşti munte nu eşti munte / îţi voi fi tîmplă şi frunte. / Munte, munte, munte, munte / cît eşti munte fără munte / nimenea în nimenea / eu sunt contemplarea ta". Iar alteori cade în incoerenţă absolută, ininteligibilă : „Munţi pe totdeauna pierduţi mările / munţi lipsind munţilor, mările, / mări lipsind mărilor cerul / cer lipsind cerului pămîntul / din care negreşit fac parte".

Concluzia care se impune este ca poetul să frecventeze muntele numai în varianta turistică, iar cititorul, după lectura volumului, să petreacă o săptămînă într-un sat luminos de cîmpie.

H. G.

Ce știe lumea despre aromâni?*

În paginile următoare, vom prezenta o serie de mijloace de informație generală (ca enciclopedii, manuale, atlasuri) și vom analiza felul cum sunt tratați acolo aromânii (și în paranteză, celelalte grupuri românești din sud-estul Europei, meglenoromânii și istroromânii).

Din capul locului sunt tentat să răspund la întrebarea retorică din titlu cu o exclamație tot atît de retorică : „Mai nimic !" Oricine se apropie metodic de problema aromânească, constată mai devreme sau mai tîrziu, cît de nesigure și deseori chiar greșite (ca să nu spun : complet fanteziste) sunt informațiile care ne stau la dispoziție în literatura destul de voluminoasă de specialitate. Pînă și marele Gustav Weigand (1860—1930 ; de curînd, l-am văzut citat ca „filozof german Weygand") a încurcat denumirile „triburilor" (termenul mai potrivit, folosit de etnografia sovietică, ar fi „grup etnografic") aromâne, vorbind despre „farsalioți"[1] și punîndu-le în opoziție cu „caraguni"[2] (termen redat prin „gărăguni" la Papahagi și desemnînd mai degrabă un grup grecesc[3]). Există multe alte exemple, de pildă numărul și răspîndirea aromânilor[4] sau activitatea intelectualilor de la Moscopole[5].

Nu degeaba am menționat etnografii sovietici. Chiar dacă lăsăm de o parte motivele politice pentru studierea intensă a grupurilor etnice în interiorul și în afara Uniunii Sovietice (romanii vechi vorbeau de principiul „divide et impera"), trebuie să recunoaștem că etnografii sovietici și-au adaptat nu numai un instrumentar dar au dezvoltat și o terminologie proprie[6]. În legătură cu tratatul în mai multe volume „Popoarele lumii"[7], apărut în anii '50—'60, sovieticii au scos și un „Atlas al popoarelor lumii"[8], care documentează într-un fel „etatismul" metodologiei sovietice. Bazîndu-se pe statisticile oficiale din Iugoslavia, etnografii de la Moscova îi prezintă pe dacoromânii din regiunea Timocului sîrbesc pe harta de pe pagina 37 ca aromâni. Explicația este simplă : Statistica sîrbească îi înregistrează pe românii din Timoc tot sub genericul de „vlasi" ca și aromâni din Macedonia. S-a atras atenția asupra acestei greșeli vădite, dar faimosul atlas sovietic se citează pînă azi ca o lucrare de referință, în special de autori germani[9]. Critica repetată n-a ajuns în mîinile cercetătorilor sovietici și greșeala apare și în voluminoasa serie „State și popoare" din anii '70—'80[10] și se repetă și în cea mai recentă enciclopedie etnografică din URSS, „Popoarele lumii", pe hartă și în anexa statistică, unde aromânii sunt trecuți în număr de 110 000 pentru Europa fără URSS[11] : Albania 15.000, Grecia 60.000, Iugoslavia 32.000. În textul propriu zis, aromânii sunt prezentați de un anume E.A. Rikman sub voce „aromuny"[12] cu un articol de 33 de rînduri, în timp ce „aruaki" din America de sud sunt prezentați cu 80 de rînduri avînd însă un număr de numai 10% față de aromâni (12.000 de inși). Nu vreau să polemizez cu orice preț. Dar și articolul în sine conține informații greșite care nu se explică numai prin comprimarea necesară oricărui dicționar. Se spune printre altele că aromânii „locuiesc în regiunile muntoase din România", în timp ce se știe prea bine că ei au fost așezați tocmai în șesurile Dobrogei, Munteniei și ale Banatului. Pe de altă parte, limba aromânilor este caracterizată ca „dialectul macedono-român al limbii românești" (cine cunoaște deformările staliniste ale lingvisticii — nu numai — sovietice, se miră văzînd moldoveneasca ca limbă iar aroména ca dialect !). Prezentarea vieții tradiționale a aromânilor nu e nici ea fără informații greșite : Cine a mai auzit de transhumanța aromânilor în munții Traciei ? Bibliografia se rezumă la Weigand și Saramandu[13]. Enciclopedia mai conține o informație scurtă, semnată de cunoscutul etnolog S. I. Bruk, despre istroromâni[14] („comunitate etnică... apropiată de români... în număr de 1.000"). Că majoritatea lor ar fi ortodocși, ține de domeniul fantezist ! Meglenoromânii, cu toate că sunt mai numeroși decît istroromânii, sunt pomeniți numai în cadrul articolul despre români[15]. Se menționează chiar și sărăcăcianii, fără să se pomenească de posibila lor legătură cu aromânii[16].

Confuzia între aromâni și români timoceni se găsește și în „Informatorul" publicat în 1931 de S. I. Bruk : „Populația lumii"[17], unde în tabelul despre Iugoslavia se precizează că în Serbia trăiesc, pe lîngă 57.000 de români (scil. bănățeni) și 15.000 de „vlahi", în timp ce în Macedonia nu sunt înregistrați decît 7.000 de „vlahi"[18]. Iar în tabelul următor se dau 150.000 de „aromuny"[19]. Nimic dovedește mai clar lipsa totală de informații precise. Pentru Europa (fără URSS) se dă cifra de 225.000 de aromâni[20]. Nu se dau cifre pentru Albania și Bulgaria, iar pentru Grecia se indică numai 60.000 de aromâni[21]. Se menționează și existența megleno-românilor în capitolul despre români, cu denumirea neobișnuită de „vlahomegleniți".

Ca să terminăm cu publicațiile sovietice, mai pomenim de „Enciclopedia istorică", apărută în anii 1961—1976, o lucrare de altfel excelentă. Numai la capitolul „aromâni" nu rezistă ; aflăm, printre altele, că aromânii din Albania ar fi în parte musulmani[22]. Iar în „Enciclopedia despre aromâni[23]. Prezentarea este cuprinzătoare, se dau și cifre statistice (evident, după sursele oficiale) și se discută aportul aromânilor la crearea burgheziei sîrbești. La sfîrșit, găsim unele informații, corecte, despre meglenoromâni și sărăcăcianii, și o bibliografie care include și titluri românești, de exemplu cele ale lui Capidan. Fiindcă mai sus venea vorba de români timoceni, ne uităm și la articolul „vlah"[24], ceva mai lung chiar decît cel discutat anterior. Semnatarul fiind eminentul lingvist croat Petar Skok (1881—1956), articolul are un caracter predominant științific și evită cu desăvîrșire discutarea aspectelor neștiințifice din statistica sîrbească ; iată motivul pentru care nu există o definiție „oficială" a noțiunii de „vlah" din această statistică.

De cîțiva ani, situația aromânilor din Iugoslavia a început să se schimbe. S-a creat asociația „Fitu Guli" la Scopia, s-au publicat atît cărți în dialect cît și studii serioase despre limba aromânilor. Noua ediție a enciclopediei iugoslave, care apare simultan în mai multe limbi (nu și în aromână), la „Aromuni" trimite la „Cincari"[25], cărora sunt dedicate trei pagini inclusiv cîteva fotograme. Semnatarul articolului este Dragoslav Antonijević, etnograf competent și cunoscut din diferite publicații de specialitate. Articolul tratează răspîndirea aromânilor (din păcate fără hartă), originea, fondul latin al limbii, începuturile culturii naționale de la Kabalhotes și Daniel (se repetă mitul ediției venețiene a „Didaskaleri" din 1794 și mitul tipăriturilor în limba aromână care ar fi ieșit de sub teascurile tipografiei faimoase de la Moscopole) la Bloagi, Roja, Marcu Beza, Nuși Tulliu și Tache Papanagi. Se discută denumirile aromânilor, apariția lor în surse istorice bizantine și sîrbești ; așezarea lor în binecunoscuta diaspora e explicată (iată încă un mit care se repetă ad nauseam, fără să cîștige astfel probabilitate) prin sancțiunile lui Tepedelenli Ali Paşa (așa-i ziceau turcii.). Se discută și numărul aromânilor : în 1943 ar fi trăit în Iugoslavia vreo 10 000, iar în Albania 15 000 ; se citează o statistică grecească din 1928 cu 19 672 (autorul nu cunoaște datele recensămîntului grecesc din 1951 cu 39 855 persoane cu limba maternă „cutovlahă"[26]) și una bulgărească din 1926 cu numai 1 550 de persoane. Pe urmă, Antonijević vorbește despre portul și viața social-economică a aromânilor, insistînd asupra rolului lor în negoț ; se menționează atît centrul Moscopole cît și numele unor familii ca Sina, Dumba, Tirka etc. La sfîrșit întîlnim cîteva dintre așezările aromânilor din Republica Macedoneană de azi : Beala de sus și de jos (G. Belica, D. Belica) și Crușova (Kruševo). Se dă și o bibliografie sumară cu vreo 20 de titluri. **Summa summarum** o expunere foarte bună !

Trebuie să subliniem și faptul că și istroromânii sunt trecuți în enciclopedie sub voce „istrorumunjski"[27] cu aproape o pagină, sau, americănește spus, 1 500 de cuvinte, și cu o bibliografie impunătoare. Autorul este lingvistul August Kovačec[28]. Citind și articolul premergător despre așa zisa limbă istroromână sau istriotă, scris de P. Tekavčić, se ajunge la concluzia surprinzătoare, că dialectele microscopice din peninsula istriană sunt mult mai bine documentate decît graiurile aromâne vorbite, încă, de peste o sută de mii de oameni ! Ca și la „Brockhaus", volumul cu M încă n-a apărut. O să vorbim despre prezentarea meglenoromânilor în această enciclopedie cu altă ocazie, căci tot trebuie să revenim cîndva la subiectul nostru.

Mult mai dezordonată decît în enciclopedia iugoslavă este prezentarea aromânilor într-un mic manual intitulat „Popoare și unități etnice din lume"[29]. „Unitățile" care ne interesează sunt enumerate în pagina LV : „Aromuni, Istro-Rumuni i Meglenski Vlasi". Să vedem ce ne oferă articolele respective. La „Aromuni", cărora le e dedicată numai o jumătate de pagină, învățăm noutăți : printre triburi aromâne s-ar afla și „Vlasi, Crnovunci, Karaguni (Kucovlasi), Karavlasi... Ćići ili [= sau] Ćići" ; de fapt, termenul „cărăguni", cum am mai arătat, nu e deloc sinonim cu cel de Cuțovlahi, și denumirea de Cici se aplică azi locuitorilor din așa-zisul „Tschitschenboden" în nordul peninsulei Istria, unde nu mai există români. Nu se dau cifre, nici informații privitoare la situația de azi. Articolul despre tribul „Ašanti" este de trei ori mai mare. Dar sub voce „Cincari (Aromuni, Vlasi)", aromânii sunt definiți ca unitate etnică paleobalcanică, seminomadă, care în secolul al XIII-lea ar fi populat pînă și carpații polonezi. Tipic pentru acest haos de semiadevăruri și greșeli este și menționarea unui „pogrom" al lui Ali Paşa împotriva aromânilor. Încă o dată, aromânii apar la cuvîntul „Vlasi (Cincari, Aromuni, Aromani)" unde se dau și alte denumiri, care provin probabil dintr-un uragan care a suflat printre fișele autorului : Ćići, Istro-Rumuni, Morovlasi, Karavunci, Karakačani și așa mai departe. Totuși, la sfîrșitul articolului se atrage atenția asupra confuziei între vlahi aromâni și vlahi români (din Timoc) — măcar un rezultat. Pe cărăcăcianii menționați în articolul citat, îi căutăm degeaba, dar pe sărăcăcianii îi întîlnim cu definiția „populație romanizată care se servește și de limba greacă" și care se ocupă și de agricultură și de artizanat[47]. Un oarecare interes prezintă grupul „Ašani", păstori din Serbia, despre a căror limbă din păcate nu aflăm nimic. Să fie niște aromâni sîrbizați de mult ? De aromâni și de ceilalți români din sud-est vine vorba și în articolele despre „Istro-Rumuni", despre „Macure" (o populație pre-slavă romanizată din Muntenegru și Herțegovina), „Morlaci" (iliri romanizați și pe urmă sîrbizați în secolele XVI—XVII). Se vede că colegii din Iugoslavia au un cîmp foarte larg pentru cercetările lor. Ni s-a aprins curiozitatea !

Cartea lui Vlahović — din care grup valah provine familia lui ? — a apărut în editura „Vuk Karadžić" din Belgrad. Evident că celebrul Vuk nu poate fi proprietarul ei. N-a venit momentul să abandonăm sistemul sovietic de a se conferi nume de celebrități unor instituții („imeni") sau chiar unor orașe ? În cartea pe care o avem sub ochi, nu se menționează faptul că dicționarul sîrbesc din 1818, cu care același Vuk Karadžić a pus baza limbii literare moderne sîrbocroate, a putut apare numai datorită unei „injecții" pecuniare de un aromân vienez (numele familiei lui s-a pomenit mai sus).

La încheiere, mai aruncăm o privire în recenta „Enciclopedia Bulgaria" din care au apărut pînă azi șase volume, de altfel excelente. La „Arumâni"[48] (de ce nu „aromâni" ?) se trimite la „vlasi"[49], unde nu aflăm nimic despre viața aromânilor din Bulgaria, dar se precizează că termenul „vlasi" n-are semnificație etnică în secolele XIII—XIV. Enciclopedia arată consecvență, căci se spune sub voce „Asenovci", că Asăneștii au fost de origine „bulgaro-cumană"[50] (trebuie să subliniez aici că n-am fost niciodată convins de originea lor aromânească).

Să rezumăm : Nu e adevărat că se știe „mai nimic". Se știe prea mult nonsens — și se știe mult prea puțin adevăr. Să nu spună nimeni că redactiile enciclopediilor citate sunt de vină aici în mod exclusiv. Cît nonsens n-am ascultat (uneori chiar cu aplauze) la cele două congrese aromânești de la Mannheim și Freiburg ? Ce concluzie trebuie să tragem ? Să terminăm odată cu neprofesionalism, cu diletantism, cu congress-turism, cu hobby-ism, cu care ne putem face numai de rîs. Nu fără motiv, în revistele științifice internaționale de studii sud-est europene, cele două congrese ale aromânilor au trecut aproape neobservate ! Să-i lăsăm pe lingviști, istorici, etnografi și specialiști din alte domenii să lucreze cu metodele specifice ale științelor lor, care nu stau la îndemîna oricărui inimos de aromân...[51].

NOTE

*) Manuscris terminat la 8 mai 1990.

1. G. Weigand : **Die Sprache der Olympo-Walachen.** Leipzig 1888, p. 6. — Editura atenană (cu librărie și anticariat) a lui Notis Karavias a scos cu ocazia centenarului 1988 un reprint în seria „Vivliothiki istorikon meleton", vol. 215.

2. G. Weigand : **Die Aromunen, vol. I,** Leipzig 1895, p. 245.

3. Vezi G.V. Kavvadias : **Karagunides, vol. I,** Athina 1990.

4. Recent, poetul aromân Dina Cuvata a adresat o scrisoare către redacția ziarului **Nova Makedonija** din Scopia, precizînd, cu bună dreptate, că nu există, cum susține mereu propaganda grecilor naționaliști, 450 000 de greci în Albania. Cuvata susține că marea lor majoritate ar fi aromâni, cam în număr de 300 000. În realitate, nu sunt nici 10% dintr-această cifră prea exagerată. Dar nu e de mirare că în lipsa de date oficiale și sigure, circulă asemenea exagerări. Alt exemplu : Pe harta așezărilor aromânești întocmită de N. Saramandu și publicată în ultimul număr din Zborlu a nostru, localitatea Linotopea, distrusă în sec. al XVIII-lea, este situată în Albania, în timp ce ruinele ei trebuiesc căutate în munții grecești la vest de Castoria. **A-propos** de Linotopea. Acolo nu se găsește nici-o inscripție din anul 1424, cum susținea Hristu Cândroveanu : Un oraș românesc dispărut, în **Luceafărul, Almanah estival 1935,** București 1935, p. 128, în timp ce inscripția cu pricina datează din sec. al XVIII-lea și se găsește în localitatea Clinovo în Tesalia, vezi detaliile în lucrarea mea : Die Druckerei von Moschopolis 1731—1769, Wien-Köln 1989, p. 32, nota 96. = Wiener Archiv für Geschichte des Slawentums und Osteuropas, vol. 13.

5. Vezi mai jos referirile la noua ediție a enciclopediei iugoslave.

6. Vezi Ju. V. Bromlej : **Očerki teorii etnosa Moskva.** 1983.

7. În volumul **Narody zarubežnoj Evropy,** vol. 1, Moskva 1964, aromânii sunt doar menționați în capitolele despre Grecia și Albania, dar nu tratați sistematic. Numai la capitolul despre România vine vorba și de grupurile care ne interesează : „O parte a românilor sunt românii macedoneni sau aromâni (...Cutovlahi, țințari sau farșeroți), care trăiesc într-o serie de state balcanice", p. 509 ; se menționează și meglenoromânii și istroromânii.

8. **Atlas narodov mira.** Moskva 1964.

9. Vezi detaliile bibliografice la M.D. Peyfuss : **Ethnopolitische Fragen des Rumänentums II.** in **Österreichische Osthefte** 20, Wien 1978, pag. 433, notele 29—34.

Max Demeter Peyfuss

Continuare în pag. a 10-a

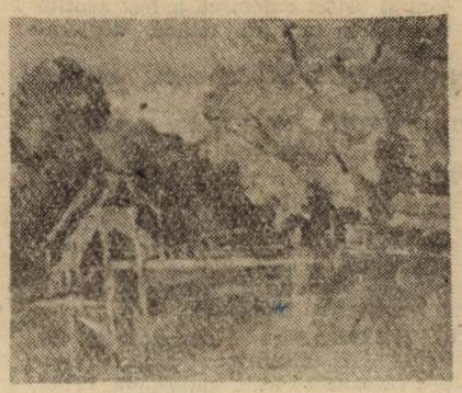

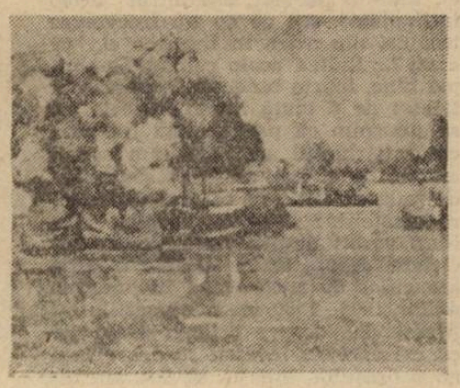

*) *Text scris în limba română*

iosif naghiu

REVOLTA

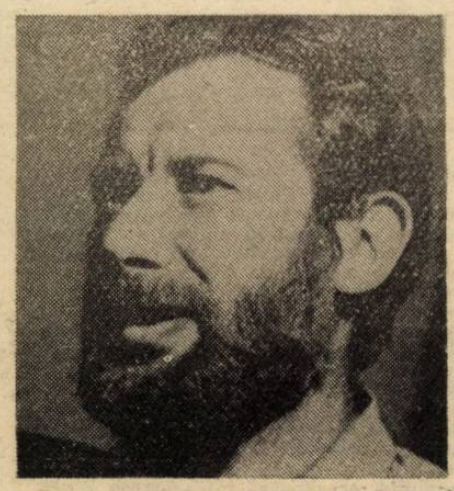

Personajele : PRIETENUL — PRIETENUL BUN — FATA — VALETUL

DECORUL : Începere mare, bogat mobilată, cu telefon la vedere. Ferestre. Dincolo de ele, norișori pe un fond albăstrui, vuietul tot mai puternic al unei mulțimi. Pe măsură ce vuietul crește, Valetul, element de decor la început, ceva în genul unei cariatide în uniformă de ofițer de securitate, va începe să ardă documente, să care afară mobilele din cameră.

Prietenul Bun stă cufundat în fotoliu, cu mîinile duse la urechi ca să nu audă strigătele mulțimii. Are o expresie de consternare pe față. Ușa se deschide și năvălește în cameră Prietenul.

PRIETENUL : Ai auzit?

PRIETENUL BUN : Nu-mi vine să cred !... Și totuși vii de acolo, nu ?...

PRIETENUL : Nici n-am așteptat să se clarifice totul și m-am grăbit către tine !... Pe căile cele mai lăturalnice bineînțeles, fiindcă e de prisos să îți spun, bulevardele, aleile cele mai largi sînt definitiv ocupate !

PRIETENUL BUN **(copleșit)** : De necrezut !... Deci vii de acolo !... **(Arată afară.)** De la Amic !...

PRIETENUL : Evident !... E un vuiet, o mare de zgomote, o descărcare de energii cum nu mi-aș fi închipuit că sîntem în stare, că mai este în stare orașul ăsta bătrîn și plin de zidiri demolate... Parcă e un vulcan în erupție, dar ce zic, un ocean în diluviu pe care-l împing elefanții, fără să țină cont de regulile de circulație !...

PRIETENUL BUN : Deci vii de la el !..

PRIETENUL : Exact !... De acolo... Din locul acela care peste cîteva clipe va deveni arhiloc, un arhiloc de tristă amintire sau luare aminte. Dar despre asta vor scrie istoricii. **(Precis.)** Am fost, am văzut, am auzit !...

PRIETENUL BUN : Deci ai fost la Amic ?...

PRIETENUL : Da... La Amic... La fostul A mic, dacă-mi permiți de la bun început această precizare. La teatrul operațiunilor.

PRIETENUL BUN : Adică la stadion ?

PRIETENUL : La teatrul operațiunilor care arăta ca un stadion plin de gladiatori răzvrătiți deși mișcările lor pot fi asemuite și cu niște bile de biliard ce se rostogolesc, se împrăștie, derutînd forțele ordinii care nici nu mai știu după cine să alerge... Cunoști preferințele pentru tot felul de jocuri ale Amicului. Ale multilateralului nostru A mic...

PRIETENUL BUN **(stins)** : Deci pînă la urmă tot a făcut-o ! Și părea atît de blajin !...

PRIETENUL : Atît de blînd și înțelegător !... Atît de egal cu el însuși !...

PRIETENUL BUN : Îți dădea impresia siguranței... a încrederii...

PRIETENUL **(convins)** : Aș fi garantat oricînd pentru el... Nu în scris, bineînțeles !

PRIETENUL BUN : Ba mai mult... Eu mi-aș fi pus și mîna în foc pentru el ! Chiar dacă gestul ăsta ar fi părut cam livresc... Aș fi reintegrat mitul în contemporaneitate. Cît de mult m-aș fi înșelat !...

PRIETENUL : Părea atît de neajutorat! De needucat !... Avea obsesia singurătății... A nereușitei !...

PRIETENUL BUN : Ipohondrie !... Mania persecuției.

PRIETENUL : Dar după cum am mai spus, cea mai puternică era obsesia insuccesului. Nu putea să doarmă din cauza ei.

PRIETENUL BUN : Și nu-i lăsa nici pe alții să doarmă. De cîte ori nu m-a sculat noaptea din somn ca să mă care pe străzi după el, de cîte ori nu mi-a spus pe la colțuri : „Așa nu se mai poate, așa nu se mai poate !...“ Și eu îl încurajam, în timp ce ciinii își făceau nevoia pe el. „Se poate, se poate, vezi că se poate ?“ În zadar ! Nu era capabil să înțeleagă !

PRIETENUL : Prietene Bun, trebuie să ne obișnuim cu ideea că nu mai putem avea încredere nici măcar în propriii nostri elevi. Foarte puțin în propriii nostri copii. Și numai din cînd în cînd în cei de o vîrstă cu noi !

PRIETENUL BUN : Ce catastrofă !... Ce afront !... Ministrul a fost pus la curent ?

PRIETENUL : Care ministru ? Al Culturii, al Sporturilor sau al Descoperirilor ?...

PRIETENUL BUN : Ministrul Sporturilor Pentru Descoperirea Culturii. Nu știi că s-au comasat ?!

PRIETENUL : Încă nu a aflat. Cel puțin de la noi. Dar odată și-odată, și asta cît mai curînd, va trebui să afle și el. Cu trecerea fiecărui minut ne va fi tot mai greu să-i punem pe toți la curent. **(Mirat.)** Și El, cîtă încredere avea în A mic !...

PRIETENUL BUN : În modestia lui, în tinerețea lui, în mersul său înainte, întotdeauna prudent ca să nu spun împiedicat !... „Luați aminte la el, o să ajungă departe — spunea — va ajunge chiar un vestit birocrat !...“

PRIETENUL : Ce vor spune cei care vor afla trista veste ? Cei care o vor citi din ziare ?

PRIETENUL BUN : Să nu uităm că nu toți citesc ziarele. Mulți caută doar rubricile sportive. Alții doar pe cea culturală. Cîțiva numai pe cea științifică... Nu vor putea face legătura

PRIETENUL : Dar cei care o vor face, vor spune și altora. Și aceștia la rîndul lor o vor comunica. Și în cîteva ceasuri, ca să nu spun minute că s-ar putea crede că exagerez, raionul, orașul, străinătatea, vor comenta totul fără putință de tăgadă...

PRIETENUL BUN : Să nu exagerăm !...

PRIETENUL : Eu nu exagerez !... Eu nu exagerez pentru că eu nu sînt A micul !... Eu sînt Prietenul, același, veșnicul, caldul, devotatul Prieten al cauzei. Deci nu exagerez prin definiție. Reflectez doar, ceea ce oricine ar putea face la fel, chiar dacă această reflecție nu l-ar putea împiedica să întrevadă o groaznică posibilitate care cu greu s-ar mai putea ignora.

PRIETENUL BUN : Cît de lipsiți de simțul răspunderii pot fi unii !... Cît de orbi, cît de egoiști !...

(Valetul a terminat de ars hîrtiile și acum începe să scoată lucrurile din casă cu mișcări încete, metodice, riguroase. Nimeni nu-l bagă în seamă. De afară, vuietele mulțimii sînt tot mai puternice.)

PRIETENUL : Ieri discutam cu el, într-un băruleț, am intrat acolo întîmplător, știi că eu nu frecventez localuri din astea în timp ce el, ce crezi ?... Stătea acolo comod, se simțea bine, foarte bine chiar, parcă ar fi stat de o viață întreagă acolo, ca să nu spun că parcă viața lui era chiar băruletul acela... M-am așezat alături de el așa, dintr-un sentiment de milă împletit cu cel de răspundere cetățenesc și i-am vorbit... Da, i-am vorbit despre viață, despre societate, despre cetate, despre tradiția sacagiilor de a căra apă în preajma anilor 1800—1900, despre poeziile lui Alecsandri, despre primele tramvaie cu cai care au început să dea o față nouă orașului, într-un cuvînt, am încercat să-i creez, așa, modest, fără cuvinte găunoase, după posibilitățile mele, un simțămînt citadin care să-l facă să înțeleagă că-i implicat, înrolat cum s-ar zice, în acest imens cor care planează ca un ansamblu și care nici nu poate fi privit decît ca un ansamblu plan, ca să-ți poți da seama de întreaga lui armonie secretă, cerească, de întreaga lui eficiență... **(Pauză.)**

PRIETENUL BUN **(curios)** : Și el ?...

PRIETENUL : Își sorbea cafeaua absent. Ba mai avea și un pahar de borviz alături !... **(De afară se aud strigăte tot mai ritmate, mai furtunoase.)**

PRIETENUL BUN : Groaznic !... De fapt, abia acum și aici, tabloul pe care mi l-ai descris își arată întreaga, îngrozitoarea-i semnificație !...

PRIETENUL : Prea tîrziu !... Prea tîrziu !... **(Privește la ceas.)** Și mai trebuie să anunțăm unde trebuie !... Pînă ce catastrofa nu se va extinde mai mult !...

PRIETENUL BUN : Totuși să nu creăm panică. Știu, cu cît așteptăm mai mult există și șansa ca pericolul să se extindă, totuși, trebuie să ținem cont și de legi, de exemple...

PRIETENUL : Tocmai !... Exemplele bune au arătat totdeauna că răul trebuie curmat de la rădăcină... Trebuie să ținem seama de legi... de exemple... de rădăcini... Gestul nostru nu poate fi privit decît cu ochi buni . Toată lumea știe că noi am avut încredere-n el... Că i-am vrut numai binele...

PRIETENUL BUN : Chiar și fosta lui prietenă nu ne-a mulțumit de atîtea ori în public ?... Și de atîtea ori între patru ochi ?...

PRIETENUL : Un rău venit de la un prieten e mai bun decît un rău venit de la un dușman... **(Strigătele cresc, se apropie.)**

PRIETENUL BUN : Ce rușine !... N-aș fi crezut niciodată că voi ajunge să aud asta cu urechile mele !... **(Aplauze furtunoase.)**

PRIETENUL : Era atît de cuminte !... Zîmbea și tăcea !... Zîmbea și tăcea !...

PRIETENUL BUN : Timid și bîlbîit, mediocru la școală, șters în excursiile duminicale, niciodată nu a manifestat dorința de a ajunge pe-un vîrf, de a fi campion la alergare, la mîncatul semințelor — ți-aduci aminte — le mînca cu coajă cu tot, bătea pasul pe loc în armată, n-a cerut o țigară în plus față de rația cuvenită, o felie de pîine, un ciorap, o permisie... N-avea simțul timpului dezvoltat, îi dădeai întîlnire la orele cinci după-amiaza și el venea la orele cinci după amiaza...

PRIETENUL : Nici pe cel olfactiv... Parfumului de trandafir...

PRIETENUL BUN : Îi spunea parfum de trandafir...

PRIETENUL : Între pictură abstractă și poluare...

PRIETENUL BUN : ...Nu sesiza diferențele...

PRIETENUL : Singura lui virtute era că purta totdeauna bretele la pantaloni și astfel omenirea a fost scutită să aibă în față un tablou deplorabil... Și acum...

PRIETENUL BUN : Tinerelul acesta... A micul...

PRIETENUL : Fostul A mic !... **(Mirat.)** Să nu-ți vină să crezi !...

PRIETENUL BUN : Ce i-o fi venit ?... Ce nu i-a venit ?... Avea tot ce îi trebuia !... Tot ce-i putea pune societatea noastră la dispoziție ! Idealuri umanitare, o linie de conduită în creștere permanentă către un sens... O perspectivă frumoasă...

PRIETENUL : Fără să mai vorbim de femei !... Îl iubeau pentru că își sorbea cafeaua cu atîta naturalețe... Totdeauna era singur... absent... avea un loc liber la masă... Ce poți dori mai mult ?

PRIETENUL BUN : Avea un munte, o mare, o carte, o floare !... Binefacerile tehnicii și civilizației... Votcă, țigări, un serial la televizor în fiecare Sîmbătă seară...

PRIETENUL : Și dacă nu-l prindea Sîmbătă n-avea decît să-l vadă Duminica.

PRIETENUL BUN **(în șoaptă)** : Ce-o să zică Tovarășul ?... Știi că o duce cam prost cu prostata !... **(Aplauzele cresc în intensitate, sînt tot mai apropiate.)**

PRIETENUL : Nu se mai poate ! Auzi ?... Trebuie să anunțăm... Să anunțăm... Să anunțe și el la rîndul său...

PRIETENUL BUN : Miliția, marina de coastă, comercială, prietenii de aici și de-afară...

PRIETENUL : Răul trebuie curmat de la rădăcină. Oricît de mare o fi crescut.

PRIETENUL BUN : Noi nu ne facem decît datoria. Chiar dacă prin asta pierdem un amic... Dar mai sînt atîția A mici...

PRIETENUL : Și oricum, Tovarășul ne va mulțumi. Soția Tovarășului ne va mulțumi... Rudele și prietenii lor ne vor mulțumi... Și pînă la urmă, prin reflex, ne va mulțumi și el.

PRIETENUL BUN : Nu te aștepta la prea multe mulțumiri de la el. Știi că are reflexele întîrziate... Și apoi noi nu facem ceea ce facem ca să ne mulțumească. O facem ca să fim mulțumiți. Prin automulțumire. **(Aplauzele, strigătele au crescut, sînt undeva în spatele lor.)**

PRIETENUL **(aduce telefonul și îl întinde Prietenului Bun)** : Atunci...

PRIETENUL BUN **(privește telefonul)** : Mai stai o clipă să-mi trag răsuflarea. Să trag toate concluziile și învățămintele posibile. Printr-o asemenea experiență nu treci de două ori...

PRIETENUL **(așteptînd)** : Ce va zice iubita lui ?... Pentru că după cîte cunoaștem are și acum o iubită, nu ?...

PRIETENUL BUN : Subțire ca o fregată ! Tăcută ca Turnul Londrei ca să nu zic ca cel din Pisa pentru că este gata să se prăbușească... **(Apare Iubita. Intră legănîndu-se, cu o floare în mînă. Se aude un cîntec care evident nu poate fi decît unul liric. Cei doi o privesc uluiți.)**

IUBITA : De ce vorbiți de turnuri în prezența unei femei ?... De ce vorbiți de femei în absența lui ?... Știți voi care sînt principiile de rezistență ale unui turn ?... Ale unei femei ?.. Unde e el ?...

PRIETENUL : Cine ?... Pe cine căutați ?...

IUBITA : Cum pe cine caut ? Cine mai poate fi căutat în afară de el ?. Dar dumneata ești absent ?... Ești inconștient ? Ești incompetent ?

PRIETENUL BUN **(ca și cum celălalt n-ar ști)** : Îl caută pe el. Pe A mic. **(Prietenul se apropie de ea, vrea s-o consoleze, s-o mîngîie.)** N-o ține de vorbă !... Spune-i unde e El. Să afle și ea adevărul ! Să afle toate adevărurile. Să muște din fructul cunoașterii orieît ar fi de crud !

IUBITA : Spuneți-mi unde se află ! Să mă duc să-i cer scuze. Ultima dată cînd l-am văzut era în ajunul unei mari hotărîri. Așteaptă numai cîteva zile, cîțiva ani, cîteva secole, mi-a spus... Dar eu nu am avut răbdare și am plecat. **(Plînge.)** Nefericita de mine !...

PRIETENUL : Doamnă, domnișoară, trebuie să vă spun că Amicul...

IUBITA : Doamne !... A murit !...

PRIETENUL : Mai rău !... Trăiește !

IUBITA : E închis ?

PRIETENUL **(se codește cîteva clipe dacă să-i spună sau nu vestea îngrozitoare)** : Încă e liber...

IUBITA : Ce fericită sînt !... Îmi era teamă că e undeva printre gratii !

PRIETENUL BUN : Ar fi avut măcar de ce să se sprijine. Speranța jilavă că odată și-odată tot va scăpa...

IUBITA **(continuînd)** : ...că nu mai aude cîntecul păsărelelor... Simfonia vîntului... foșnetul crengilor... **(Trosc.)** Dar ce aude ?

PRIETENUL : Astea l-au făcut să-și piardă măsura... Să piardă toate măsurile... Sistemul metric elvețian.

IUBITA : I le voi restitui eu. Le va regăsi prin mine... Le va redescoperi prin mine...

PRIETENUL BUN : Prea tîrziu... Nu mai are nici o măsură, deci nici măsura iubirii. Feriți-vă de el. A devenit violent !

IUBITA : Ah, abia aștept !...

PRIETENUL : Și asta pentru ce ?... Pentru că a vrut să facă din viață o

operă de artă ?... Opere de artă aidoma vieții ?...

IUBITA : Duceți-mă la el ! Vreau să mă picteze ! Să mă sculpteze !...

PRIETENUL BUN **(amar)** : După ce a făcut Venera din Milo ?... Pe Afrodita dintr-o simplă spumă de mare ?...

IUBITA : Duceți-mă la el ! Duceți-mă la el !... O să-l oblig să mă refacă și pe mine din ceva ! Nu se poate să nu-i fi rămas niște deșeuri... Niște pilitură de piatră... De culori... Duceți-mă la el !... **(Își dă jos mantoul, cînd să-și dea jos și bluza de mătase, dispare.)**

PRIETENUL BUN **(privind după ea)** : Nu va ajunge departe. A micul e orb surd și mut. E plin de prejudecăți... De complexe... Nici n-o va recunoaște.

PRIETENUL : Atunci nu trebuie să ne facem probleme. Cel puțin cu privire la ea.

PRIETENUL BUN **(ascultînd strigătele de afară)** : Dar mai sînt atîtea alte probleme. Auzi ? Se apropie. Sînt tot mai aproape. Curînd...

PRIETENUL : Nu-mi mai aduce aminte. Și toate astea numai din cauza lui ! Mai bine murea ! Mai bine îl lua apa Sîmbetei... Deși azi, e Joi !...

PRIETENUL BUN : Și pînă Sîmbătă vestea va face ocolul pămîntului. În balon,în avion, în bărci de papirus...

PRIETENUL : Blestematele de papirusuri !... De mic copil l-au pasionat, a încercat să le descifreze, să le decodeze, să le înregistreze... Era un căutător... Un născocitor, un scriitor, un orator...

PRIETENUL BUN : Era un dramaturg... Un inventator... Îți amintești ? Nici nu s-a uitat bine la noi și a descoperit indigoul...

PRIETENUL : Era primul la toate, era ultimul la toate, era la toate și la nici unele, cînd era, cînd dispărea și ne striga cucu de după boscheți ..

PRIETENUL : Era singur, imprevizibil, plin de sine, de surprize, de negr.

PRIETENUL BUN : Era plin de datorii, de boli rușinoase, de pensii alimentare, statul nostru socialist putea să pună bază pe el.

PRIETENUL : Era un patriot... Un idiot !... Cu un dezvoltat instinct social Cu restanțe masive din instinctul primar...

PRIETENUL BUN : Și tocmai el să ne facă una ca asta !... Ce mîrșăvie !...

PRIETENUL : Să anunțăm forurile de resort. Nu mai putem amîna ! Lucrurile sînt clare...

(Strigătele mulțimii de afară au crescut, sînt imposibil de suportat. Cei doi caută un loc unde să poată să scape de ele.)

PRIETENUL BUN : Nu putem face altfel ! Viața ne obligă... Realitatea tristă, obiectivă și sonoră pe care n-o mai putem ignora. Epoca filmului-mut a trecut.

PRIETENUL : Numai să nu aibă Tovarășul un șoc. Știi că el stă și așteaptă vești de la noi împreună cu ceilalți miniștri.

(Strigătele îi împing spre telefon. Sînt insistente, ritmice și mai ales necruțătoare, pline de o siguranță veselă, victorioasă.)

PRIETENUL BUN : Alo !... Tovarășul Ministru ?... Cum ?... Chiar tovarășul Președinte ?... Să trăiți tovarășe Președinte !... La telefon sînt Prietenul Bun și Prietenul A micului... **(Pauză.)** Da, prietenii celui care a fost atîta timp singura noastră speranță, tînăra noastră speranță în viitor și în al cărui succes am crezut totdeauna... **(Pauză.)** Ne scuzați că vă căutăm la telefon atît de tîrziu dar s-a ivit o situație neprevăzută, am îndrăzni să o calificăm chiar gravă, aproape de cataclism... Nu, n-am ajuns pînă la cataclismă dar nici mult nu mai e... Tocmai de aceea noi am îndrăznit să ne facem datoria și să vă anunțăm.. **(Pauză.)** Cum, și la dumneavoastră se aude ?... **(Pauză.)** E ceva ca o lavă sau un cutremur sau o rupere groaznică de nori ?... **(Pauză.)** Cine știe ?... Tot ce dorim să vă raportăm este că noi, prietenii, adică foștii prieteni și educatori ai A micului nu avem nici un amestec, pentru că noi am crezut numai că sîntem educatorii A micului dar nu mai sîntem... Ne-am dezis... **(Pauză.)** Deoarece nici prin gînd nu ne-ar trece să fim colaboratorii unei asemeni... **(Pauză.)**

(Strigătele mulțimii se aud în fața ușii. Valetul-Ofițer a golit camera toată și se uită în jur ca să vadă ce mai are de luat. În cele din urmă, îl apucă pe Prieten de subsuori și îl cară afară.)

PRIETENUL BUN **(privește în jur și constată dispariția Prietenului)** : Hei, Prietene !... Prietene !... Unde ești ?... Nu mă lăsa singur !... **(Pauză, ascultă la telefon.)** Nimic tovarășe Președinte, doar că a dispărut, a plecat, în sfîrșit, a ieșit cineva... Asta e !... Noi, adică eu, care rămîn pe poziție pînă în ultima clipă, tocmai de aceea v-am telefonat... Ca să știți... Ca să fiți în gardă...

(Camera începe să se cutremure de strigătele mulțimii, pereții se clatină. Prietenul Bun e obligat să strige tot mai tare în receptor.) De asta v-am telefonat. Ca să luați măsurile cuvenite... Să contraparați... Să atacați... **(Pauză.)** Cum ?... Să scoateți cavaleria ?...

(O fereastră cade cu zgomot.)

Artileria ?...

(Cade o bucată din tavan)

Aviația cu reacție ?...

(Cade o ușă cu totul.)

Dacă vor fi necesare ?... **(Pauză.)** Nu se poate ști ! Dar la ce a făcut A micul s-ar putea să fie nevoie de toate!... **(Pauză.)** Chiar și de trupele de elită... **(Pauză.)** Nu, de trupele aliate nu cred că este cazul !... Totuși, ce a făcut A micul nostru este o treabă internă... Cel puțin deocamdată. **(Pauză.)** Ceea ce a făcut A micul nostru e neașteptat, e rușinos, este groaznic într-adevăr, dar încă nu e nevoie de forțele aliate. **(Pauză, apoi încet.)** Cum ?... Încă nu v-am spus ce a făcut A micul nostru artist-sportiv-muncitor ?... **(Pauză.)** Care trebuia să ia cuvîntul la adunarea aceea ?... Încă n-ați auzit ?... **(Pauză.)** Ați adormit ? În timpul cuvîntărilor celorlalți vă puneți ceară în urechi ?... **(Pauză.)** Abia acum le-ați scos ?... **(Pauză.)** Dacă a tras chiulul și a lipsit de la adunarea de adeziune din piață ?... **(Pauză.)** Ba a fost... A vorbit tovarășe Președinte !... A vorbit !... Tocmai ăsta-i necazul !... A vorbit și din adunarea aceea de adeziune a ieșit o mare revoltă !... Poftim ?... Cum ați spus tovarășe Președinte ?... **(Pauză.)** Dacă a ieșit o mare recoltă ?... Nu, nu o mare recoltă ci o mare revoltă, tovarășe Președinte !... **(Tăcere. Strigătul Prietenului Bun pe tăcerea lăsată e straniu.)** Tovarășe Președinte !... Tovarășe Președinte !... **(Pauză.)** Cum ?... Tovarășul Președinte a avut un minișoc și a leșinat ?... Ce nenorocire !...

(Rămîne nemișcat, cu receptorul în mînă pînă intră Valetul-Ofițer și îl scoate afară ca pe o statuetă.)

romea cantemir

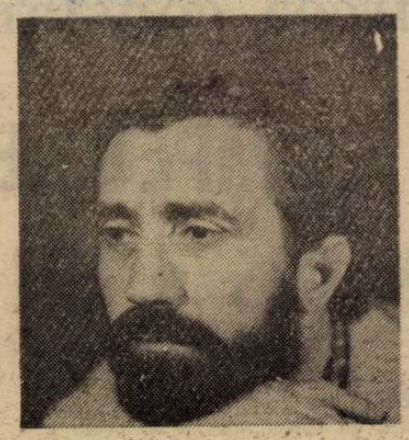

Roșie stea

...să nu mai știu de sete
mai plîngi cu ochii tăi —
scutură tu ! ... fii tu !...
smochin care să-mi dai răcoare,
și unge-mă cu mîna, iertătoare.

Adu ceva, adu un leac de la norduri,
o felie — dintr-un pepene, alb, înghețat
să-mi tremure dinții de spaimă,
de frigul Mării Negre curentat.

Binecuvîntat pustiu ! o să fii tu !!!
— oază înaltă cu tălpi mici
cînd un foarte fierbinte nisip,
o roșie stea
mai este încă, Viața Mea...

Definitiv, seara...

Se face SEARA în jurul meu,
neluminată sala, nu se mai vede
tronul, își întrerup și rozele
mireasma. Totul stă. Nimic
nu mai curge.
De-aș găsi un sunet, un cuvînt,
o viață, să o continue pe-a mea ;
mi s-au dezacordat nervii,
muzicalul meu trup se umbrește,
Doamnă, Doamne ferește !

Bruscă încremenire
ca-ntr-o icoană. Amin,
— aproape amintire
o să redevin...

Într-o stea vag verzuie,
marină și mie dată
moartea parcă suie
rece, înspăimîntată

Pînă dincolo de nervi
pînă dincolo de sînge
e seară nu poți ști
dintre noi, cine plînge.

Ceas bun!

Aerul prin care ea trece sărut
și — Viața cu care vine spre mine,
aurul vestitor al limbii cerești
ceas bun ! — vînturi prielnice !
o mare verde, sărată...
de Toate și de Netăgăduit
are corabia mea, bine clădită
între valuri.
Acest imens, muzical fierăstrău
sferturi făcînd jumătățile
și apa în rouă împărțind-o,
de la Întreg spre Margini spre Nimic,
în cele din urmă...
...

Cîmp de păpădii

La pas, într-un cîmp de păpădii,
îngîndurat și vară, jur-împrejur
globuri calde, iluzia toată
adunată într-un punct
făcîndu-l greu și gata să cadă...
Un cîmp de păpădii — memoria
unui zeu, abur cuvios la numai
o palmă planînd. Cu mine duc
gustul de pe limbă
bătăile din inimă...
Ce ordine grozavă a preumblării !
călcînd pe spițele acelor roți de fum,
cu sufletul apoi cu talpa
și-n cele din urmă
cu Tine în suflet,
ca prin ruinele Paradisului...

Înserare a vieții

Crin alb — roșie garoafă — înserare a vieții
cînd drumurile sticlesc de rouă
și toate duc la Romea,
cu limba unui clopot
îți vorbesc despre acestea.
E Cineva care culege roadele
bate descult cîmpiile țării
și adună ce este bine copt
tocmai bun pentru pîine la Cina cea Mare
Chinul nostru făcîndu-l Sărbătoare...

mircea constantinescu

O COMPETIȚIE • UN VIS • UN CAL •

a... Maria aude fără să asculte. Dacă are un suflet, nu ne va ocoli. e convins cineva. De-o generație o tot așteptăm, zice un altul. Cum s-aibă suflet o c... !? se miră su... ...mai in virstă, atirnat primejdios de o bară lucioasă. Noi, oamenii, avem suflet. Avem pe naiba! declară ritos altcineva. Ia te uită, vorbim de lup, și na, sare cineva. O să ne-ntreacă și n-o s-o mai vedem, regretă un altul, exact cind troleibuzul sforăie agresiv și impinzește nările tuturor cu aroma de cauciuc ars. Să-i facem semne, poate-ncetinește. Ași, cum ... ...ncetinească o ... d-aialaltă, c-aproape n-o mai zăresc. La noi oricum n-o să se distingă cu ochiul liber, a scris și-n ziare, crezi c-are marfă năuntru. Parcă poți să știi. Nu fac domne ăștia curse degeaba, d-unde combustibil. Cometele au combustibil propriu, de-aia și se văd așa cu coadă. In fond, sint și ele niște prăpădite de stele. Corpuri cerești, adică; Chestia e s-apucăm și noi. Vezi matale, că iești mai naltă, o ia la dreapta sau tot pe lingă. Să-l rugăm pe șofer s-accelereze. Ași, se vede că nu faceți traseu! Păi dac-a prins stopul la Universitate, il prinde și la Romarta, și la Spicu, și la Lazăr, bașca stațiile. N-om fi așa ghinioniști c... de-o generație nu s-a mai arătat. Ce te-mpingi. Cobor la prima. M-ai intrebat dacă cobor și eu. Poftim, vă dați jos, domniță. Nu, domne, mă dau n... ...așa. g...nd ... Uite-o! Se mai vede. Fiți serioși, la noi or s-o zărească doar astronomii. Acu să vorbim cu șoferu, că iar o pierdem. Numa să fie plină, c-altfel vă zic eu, am mai pățit-o să fie doar jumate cu marfă. Dac-aș fi bănuit c-aveți humor. Degeaba, mă dau greu jos. Cu-atit mai. Un telefon ceva, tot ne drum pe drum. Mai si trece-n viteză mare, ce s-o vezi cu-ochiul liber, nu se lasă ea văzută așa cu una, cu două!

„Crever. en attendent Crevedia" **(Vocile orașului).**

Călătorii sint proiectați in acoperișul fierbinte, apoi sint lăsați intr-o cădere liberă, unde nu-i suspin nici mingiiere, după care tinăra Ana Maria aude fără să asculte. Măcar de-ar avea pui. Da' ce, găinile-are fun cusur. Găina fierbe mult, e ațoasă. Dacă n-ai frumos, atunci pupi și. Așa-i ultima oară au descărcat găini de la. Totu-i să lase la Mistrețu, s-apucăm și noi! Dac-oprește tocma la Elefterie. De-aia vă ziceam să-i zicem șoferului, ce, iel n-are familie. Dacă nu coboriți, de ce-ați blocat. Cobor cind vreau. ...nci nu te proțapi-aicișea. Te crezi primar de strigi la o biată femeie. Primar, neprimar, trebe să cobor. Poftim, descinde-te. Am și ajuns la Universitate? Noi, da, numa c-aialaltă grăbește și naiba s-o ia unde-o opri, că de nu prinde stopu. In frecarea cu-aerul cosmic dezvoltă o viteză, da, tot cosmică, iar speranța de așteptare descrește proporțional. Mare brinz-o cometă-acolo! Că n-o să mai dorm io liniștit că trece Halley! Ce săăăți spuun. Dar de la-nceputul secolului nu și-a mai făcut apariția. Pe-atunci nici nu existau sateliții de urmărire cu care. Nu mă-mpinge-așa. Cei din spate mă. Vă dați jos aicișea. Vă fac loc. Țumesc, s'teți foarte. S-au lansat deja citeva rachete. Unele vor fi atit de-aproape de cometă, incit multe mistere o să. Da' dacă-i goală? Fii optimistă, cucoană! Cucoană ești tu! Să nu-mi zici mie. Nu vă certați, la ora asta a făcut deja nu știu cite ture. O să descarce și la Mistrețu, și la Hașdeu, important e să aibă ce descărca. Or fi de doăjdoi sau de doășpatru. Ce mai contează. Contează că n-ai mereu bani la tine. Că te duci dpu-una și găsești atita și prăpădești banii de mincare. Altă groapă, o nouă zguduire, remorca glisează, tremură, riciie bordura, s-ar zice că nimeni nu mai simte nimic, fiindcă, uite-o, miracol, ... da, uite-o, stă cuminte-cumințică la stop, dolofană, albă cubică, delicioasă și speranța de așteptare crește simțitor in fiecare pacient sardelat, asudat, constrins, fiecare o polisează cu privirea, o dezmierdă cu ... străbătută de supe și ciorbe și sosuri și garnituri și salate. Celulele, oasele, nervii, intregul metabolism al pacienților se modifică, se adaptează fericirii vizibile, poftim, la citiva pași, s-o atingă fiecare cu degețelul pe dolofana albă, cubică, delicioasă! S-a anunțat că prin dreptul țării noastre va trece după miezul nopții. Cum să n-o zărești, domne, nu vezi că-i colo la stop. A, vă referiți la. Carne, vericule, uite carnea coloșa, ne-așteaptă, jos, că toți coboară, ce-aveți orbu găinilor. Tocmai că n-am. Perfect, cobor și eu, numai s-avem baftă, că moșnegii s-au instalat de cu dimineață. Ce dimineață! De cu noaptea-n cap. Intii femeile și copiii, ține șoferul și in mai puțin de un minut uriașul pachiderm cu remorcă se goli ca nimica in piața Kogălniceanu.

„In România se consumă 11 milioane de tocuitori pentru o jumătate de porc. Alți 11 milioane pentru cealaltă jumătate" **(Vocile orașului).**

Doar un pacient, prăbușit semnificativ pe scaun, moțăie neturburat. Atinsă in simțul datoriei, Ana Maria revine in troleibuz și-l zgilțiie. Hai, au coborit toți, aci e Mistrețul. Celălalt iși deslipește pleoapele. A, ajunsăi? Păi dacă-i gara se cheamă că poci să mă scobor aicișea. Nu-i gara, omule. P-atuncea de ce mă scoli, ai? Că ieu vreau la gară ca să plec d-aicișea că ie clocot și puzderie, ăsta nu ie loc un'să trăiești, lasă-mă cucoană-n pace, eee, și intervine șoferul. Ie beat țuț dacă-ș inchipuie că mașina mea-l duce la gară. Să-i ajutăm cumva. Ași! Numa somnu-l ajută, coboriți că s-au făcut deja o sută de persoane și, adevărat, Ana Maria privește in direcția indicată de brațul păros al șoferului și zări cum, pe două-trei rinduri, acolo, la intrarea in Mistrețu, tălăzuie o gloată consistentă. (...) Pășește spre dormitor, unde-o izbi răcoarea și intunericul dens. Ochii i se obișnuiesc repede. Dibuie cărarea dintre toaletă și patul dublu și tresare percepind murmure, șoapte, sisiieli, chiar și-un soi de gesturi — lovituri trădate de fișiitul agresiv-comic al cearșafului. Se apleacă să-și mingiie bărbatul, să-l trezească. Hai, vino și tu, poate mai apucăm, hai că mi-am lăsat rind, mă duc inainte, dar imbracă-te repede!... Un tip suspect, mic de statură dar solid, ii infundă pălăria de soare — un sombrero din pai lucrat strins pe cap, pe ochi, pe nas, și-i strigă printre scuipați. Fersorule! Derbedeule! Lașule! Derbedeu capitalist ce ești! Halheră! Jos cu tine! și el abia mai respiră, gifiit, sufocat. Se apără zvirlind brațele haotic. Vrej grosolan, torsul i se zbate ca un pește durduliu in năvod. Te rog, vino și tu, poate mai apucăm, hai că mi-am lăsat rind, mă duc eu inainte, dar imbracă-te tu repede. Ce loc?! Un' să te duci?! La pui. Au descărcat vivazi. Frigiderul e goluț. Hai și tu. Iar o visași pe Raquel Welch? Nuu... mai rău... ăă, vroia unul să mă ucidă. Mai intii mă sufoca. Ce-ai băut azi. Nimic grav. Apă rece, dar nu de izvor. Papucii clempăne. La robinet, apa rece e călie. Presiune slabă, cei de sus, hoha! Iși trage pantalonii. Trintește ușa. Zgomotul va trezi pe cei care-și fac siesta. Coincidență! șopti. Pantalonii mei scurți! Poate nu atit sombrero-ul, cit acești pantaloni l-au oripilat pe tipul din vis și de-aia a vrut să mă... Dinspre hotelul Veneția un cird de elevi și eleve cu **Informația** in mină. Chicotesc. Se zbenguie. Ce-i de ris, aci, tovarăși? i-ar chestiona. Și, către sine, Adultule! Pe lingă Mistrețul troleibuzele se strecoară dificil. Peste două sute de cetățeni blochează sirguincios trotuarul, dispuși pe trei-patru-cinci rinduri, după inrudiri și afinități. Problema e s-o zărească pe Ana Maria. Duba care a descărcat ce-a descărcat și-a luat tălpășița. Excelent, dar unde-i doamna vieții sale?... La tribunal a purtat rochița verde, din mătase, lucrează amintirea lui. Problema e dacă s-a schimbat sau nu acasă. Putea să fie mai atent. Putea. Totuși, coșmarul. sombrero-ul care-i astupă gitlejul, trezirea intempestivă, mă rog, să caute nota distinctă, inconfundabilul. fiecare om posedă ceva inconfundabil. La Ana Maria deosebite sint pielea, carnația ei de spumă — cum au căzut de acord și mulți dintre colegii ei, nițel furioși, nițel melancolici... Iar dacă și-a scos bilulețele de chihlimbar, părul ii inundă umerii, lucrează mai departe gindul lui recuperator și privirea adumbrite, cumva, de aroma și fumul compacte, păcătoase ale țigărilor Montecristo-superfinos largos: noruleț și cortină intre el (un burghez in pantaloni scurți, bronzat și fumind țigări cubaneze, ce mai, un turist!) și restul lumii: rindurile pestrițe, văluroase, inegale ce freamătă, turmentate, pe trotuarul vecin... Rezultă că numai brațele, brațele ei din spumă i-ar fi vizibile. Să se concentreze. Are toate condițiile. Nici șase metri pină vizavi. Dar cite capcane!... Iși ia inima in dinți. Traversează, după ce tocul papucilor de stradă a mistuit chiștocul netrebnic al țigării. Ocolește imbulzeala de la intrarea secundă in Mistrețul, pătrunde, adică, pe la raionul de salam-piept-ardelenesc. Cu pectoralii bombați, inaintează trăncănind pe ciment cu tălpile sale duble și se oprește lingă teancul de navete ce barează accesul spre paradisul de carne și, indoit din șale peste navetele goale, incepu să numere navetele din plastic năclăite de singele prelins din pungile cu pui. Nu sint atit de numeroase cum a sperat, prea multe gheare și aripi și căpățini gălbui, pleoștite, punctate cu ochi vineții, pe jumătate ascunși de pleoapele ciupite de icter. Asta inseamnă, vai, că respectivele navete conțin tacimuri! Nu, așa ceva nu va cumpăra! Are s-o smulgă pe doamna vieții sale din grava confuzie! Atins grav in amorul propriu — auzi, tacimuri! — micul burghez Dan Pricunda se oprește un minut pe treptele intrării principale. Palma streașină la ochi. Oportun gest. Din fluviul de capete țișnește, hălăduie un gingaș periscop din spumă. E brațul Anei-Maria. Ridică și el brațul. Prețiosul periscop se retrage indecis, pierdut in tălăzuirea de capete și umeri și trupuri asudate. Claxonul unui troleibuz blocat; acesta imbracă șerpuit, in spatele lui, colțul. Următorul troleibuz, ce să facă, iși manifestă nedumerirea și graba tot prin claxonat, lingușitor mai intii, sfișietor mai apoi, nervos la urmă. Concertul amenință să dureze. Timpanele lui Pricunda vibrează acut, apoi cronic, apoi ințepenesc, depășite, abrutizate. Lumea strigă, privitorii strigă, vinzătoarele strigă, șoferii strigă și claxonează și citeva javre de ciini latră de parcă au dat turcii peste sărmanii București și un al treilea troleibuz articulat se prelinge prin dreptul hotelului Veneția și se oprește, răbduriu, la nici un metru de remorca aceluia care, inaintea lui, a imbrăcat șerpuit colțul dintre Plevnei și Pricunda se simte deodată amnezic, orb, surd, olog. Deși universul zbiară. Deși aerul pute a cauciuc ars și a transpirație bogată. Deși asfaltul se moaie, căuș, sub tălpi, sub roți, sub grinzi.

Iubitule, de ce m-ai chemat? șoptește Ana Maria.

Zadarnic. Dan n-aude nimic. Aveam rind, cel mult intr-o oră, două, am fi apucat și noi, mai spune ea, cu același rezultat. Turistul in pantaloni scurți ii stringe brațul cel-din-spumă, coboară treptele, o ghidează pe trotuar intorcind fără regrete spatele acestei cozi și troleibuzelor garate abuziv și mulțimii de gură-cască, zbieretelor, claxonatului, intregului paradis din piazza și ocolesc amindoi Mistrețul și depășesc intrarea la Miorița și se amestecă umil, anonim cu șuvoaiele largului trotuar, un feed back de culori și sunete și pași și buzele lui Dan, in tălmăcirea unui surdo-mut, indică murmurat intersecția de la Hasdeu, adică Alimentara de-acolo, unde foarte probabil a poposit frigorifica și unde, dele Domnul, au fost descărcate navete cu pui, cu fazani, cu prepelițe, cu dropii, orice, numai tacimuri să nu fie, să nu mai audă de tacimuri și, cum Ana Maria nu e tocmai un surdo-mut, nu pricepe nimic din acel murmur, dar se supune, se integrează feed-back-ului de culori și sunete și pași exact in clipa cind ultimii sosiți la Mistrețul se imbulzesc și se alătură exclamațiilor generale. Ce se dă. Are marfă destulă. Sint și eu aci. mă duc să văd dacă. 'Da nu te-mpinge, domne, că tot pe lumea ailaltă-ajungi, exact in clipa asta acești ultimi sosiți, de nu s-ar hăpsini atita, ar putea să bage de seamă cum se strecoară, alunecă, iși șterge trupul de praful troleibuzelor ca și de praful veșmintelor omenești, un cal.

Da. Un cal. Inaintează cu pas egal, demn, elegant, absent ai zice, transferind patrupedului expresia de dignitate abstractă a călărețului și, ulterior, unii vor susține că au auzit cu urechile lor cum respectivul dobitoc s-ar fi oprit o secundă și ar fi intrebat, Se dă ceva gratis aici? Dar partizanii acestui punct de vedere se vor recruta din masa celor care deja apucaseră să achiziționeze tacimuri. Prin urmare, le dădea mina să afirme așa ceva. Pe cind ceilalți, codașii cu sacoșele goale, vor susține sus și tare că, Vezi-ți de treabă, domne, cum să glăsuie-animalul?! A aruncat-așa, o vorbă, călărețu-ăla, așa, ca să ne disprețuiască, tu-i mama ei de viață, c-așa și merităm!

Și numai asupra punctului final aveau să cadă de acord grupările rivale, anume că, odată ajuns in dreptul vitrinei pe care se lăbărțează, pictat, un mistreț de toată frumusețea, călărețul cu pricina (cizme de Jockeu, asijderea pantalonii albi cu vipușcă, șapca cu cozoroc, vesta cu bumbi lucind sfios, stins), călărețul descalecă și bate ușor cu palma răsfirată pletele nervoase ce imbracă grumazul calului, parcă indemnindu-l, parcă luindu-și rămas bun (Pricunda ar fi zis, prezent fiind, E gestul unui senior, un Marghiloman ajuns la ananghie și obligat să-și negocieze herghelia!) iar calul iși intoarce către stăpin capul, sforăie aprobator ,repetat și intră apoi in sticla groasă a vitrinei și se tolănește in chiar conturul acelui mistreț pictat, incit nici un martor nu mai e in stare să afirme că acolo, in geam, zace zugrăvit un mistreț sau un cal sau și unul și altul, așa că, zemuită, controversa se va rupe in flecăreala obișnuită, cotidiană, dovedind, dacă mai era nevoie, că pentru bucureșteni orice miracol durează cit ai clipi din ochi. Cit ar clipi el din ochi.

Fragmente din romanul
„Sfirșit de mileniu in București"

Ce știe lumea despre aromâni?

Urmare din pag. a 7-a

Moskva 1978, p. 187, aromânii („aromuny, vlachi") apar pe harta popoarelor Europei numai in Grecia și in Serbia (Timoc). In capitolul despre Albania in volumul Zarubežnaja Evropa. Vostočnaja Evropa. Moskva 1980, p. 333, aromânii sunt cel puțin menționați. Volumul cu Grecia nu-mi stă la indemină.

[11]. Narody mira, **Istoriko-etnografičeskij spravočnik.** Red. Ju. V. Bromlej. Moskva 1983. harta inaintea p. 545 și tabelul statistic din p. 545—547.

[12]. Ibid., p. 71.

[13]. N. Saramandu: **Cercetări asupra aromânei vorbite in Dobrogea.** București 1972.

[14]. Narody mira (vezi nota 11), p. 186.

[15]. Ibid., p. 378.

[16]. Ibid., p. 203.

[17]. S.I. Bruk: **Naselenie mira. Etnodemografičeskij spravočnik.** Moskva 1981.

[18]. Ibid., p. 354.

[19]. Ibid., p. 355.

[20]. Ibid., p. 254 urm. — In timp ce meglenoromânii nu apar in tabel (doar in text), istroromânii numără 1 000 de persoane.

[21]. Ibid., p. 290.

[22]. **Istoričeskaja enčiklopedija**, vol. 1, Moskva 1961, p. 790.

[23]. Enčiklopedija sovetike moldovenjaské, vol. 1, Kišinéu 1970, p. 227.

[24]. **Brockhaus Enzyklopädie**, ed. a 19-a, vol. 2. Mannheim 1987, p. 141.

[25]. Frauke Kraas-Schneider: **Bevölkerungsgruppen und Minoritäten.** Stuttgart 1979.

[26]. Ibid., p. 62.

[27]. Ibid., p. 103.

[28]. Ibid., p. 123.

[29]. **Jazyki i dialekty mira. Prospekt i slovnik.** Moskva 1932.

[30]. Ibid., p. 19.

[31]. Vezi, de exemplu, F.W. Putzger: **Historischer Weltatlas**, ed. a 51-a, Wien 1977, p. 101. Harta, intitulată „Limbile din Europa centrală, de est și de sud-est pe la 1910", arată aromânii masiv in munții Pindului, in Tesalia, la Olimp, in munții Vermion, in Meglen, lingă Bitola și in munții Rodopei.

[32]. Manfred Straka (ed.): **Handbuch der europäischen Volksgruppen.** Wien-Stuttgart 1970, p. 237—248. = Ethnos, vol. 8.

[33]. M. Straka: **Karte der Völker und Sprachen Europas unter besonderer Berücksichtigung der Volksgruppen.** Graz 1979. Vezi și recenzia mea in Österreichische Osthefte 23, Wien 1981, p. 286—288.

[34]. A publicat, printre altele, in 1970 o monografie despre minoritatea croată din Burgenlandul austriac, vezi recenzia mea in: RESEE 11. București 1973, p. 177 urm.

[35]. J. Breu: **Sprachenverteilung.** Wien 1989. = Atlas der Donauländer, harta 231.

[36]. Mulțumesc prietenului meu Prof. Vasila Barba pentru o xerocopie. La marginea de jos se citește in sirbește „Ofset štampa jugoslavenskog štamparskog preduzeća Beograd", din păcate fără indicația anului.

[37]. Cercetările istorice ale lui Dušan J. Popović intreprinse in anii '30 (O cincarima, ed. a II-a, Beograd 1937), au fost ințelese de unele personalități sirbești ca o penibilă dezvăluire a originii lor aromâne. Iar in Macedonia, țelul mare a creării unei identități naționale macedonene, a antrenat mulți aromâni, in special intelectuali, cum se vede și din lista membrilor Academiei macedonene, fondată in 1967.

[38]. **Enciklopedija Jugoslavije**, vol. 2, Zagreb 1956, p. 378—380.

[39]. Vezi, de pildă, M. Filipović: **Cincariu Velesu**, Skoplje 1936.

[40]. **Enčiklopedija Jugoslavije**, vol. 8, Zagreb 1971, p. 514—516.

[41]. **Enciklopedija Jugoslavije, ed. a II-a**, vol. 1, Zagreb 1980, p. 299.

[42]. Ibid., vol. 2, Zagreb 1982, p. 670—673.

[43]. Vezi revista **Statistiki epetiris tis Ellados 1956**, Athinai 1957, p. 18.

[44] **Enčiklopedija Jugoslavije, ed. a II-a**, vol. 5, Zagreb 1988, p. 653 urm.

[45]. Vezi lucrarea lui: **Descrierea istroromânei actuale.** București 1971.

[46]. Petar Vlahović: **Narodi i etničke zajednice sveta.** Beograd 1984.

[47]. Ibid., p. 232.

[48]. **Enčiklopedija Bălgarija**, vol. 1, Sofija 1978, p. 125.

[49]. Ibid., p. 700 (in alfabetul cirilic, v are locul al 3-lea).

[50]. Ibid., p. 144.

[51]. La editura I.N.A.L.C.O. la Paris se află in curs de apariție un volum colectiv despre aromâni; colaboratorii: Georges Castellan, Cicerone Poghirc, Petre Ș. Năsturel, Matei Cazacu, Neagu Djuvara, Mihaela Bacu și subsemnatul.

[10]. In volumul introductiv al seriei, **Zemlja i čelovečestvo. Obščij obzor.**

alex. leo şerban

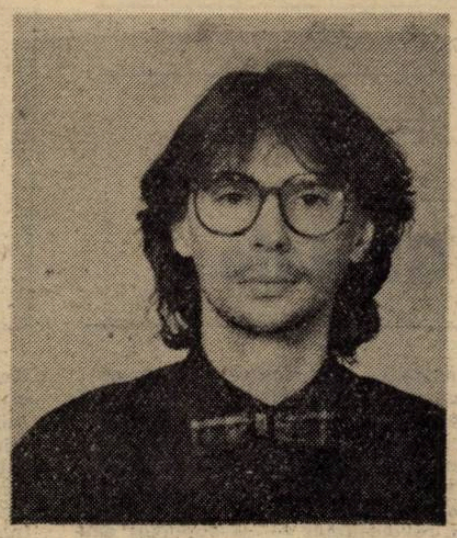

eseist cultivat şi tăios, cu apetit pentru comentariul ideologic şi politic, Alex Leo Şerban scrie şi literatură propriu-zisă, în special proză, cu talent şi inteligenţă (combinaţie, să recunoaştem, rară) dar fără să se arate, cel puţin deocamdată, preocupat de stabilirea unui contact poietic **dacă nu şi** poetic **cu ceea ce scriu congenerii săi. Prozele lui, — şi cele patru din această pagină o atestă — nu au, într-adevăr, genul proxim în realitatea literaturii nouăzeciste, atît cît s-a conturat ea pînă la ora de faţă, vin parcă dintr-un timp mai îndepărtat dar asta într-un fel, abia că-i subliniază diferenţa specifică. O proză subiectivă, fără a fi lirică, reflexivă, fără a fi numaidecît eseistică, nefixată istoric, fără a fi parabolică. Vom vedea dacă tînărul prozator va reuşi să pună repede în acord scrisul său cu al timpului în care trăieşte.**

Laurenţiu Ulici

O ÎNDOIALĂ A LUI FRANZ K.

„...ergo sum."

era foarte frig. Mi-era foarte frig. Stăteam în dreptul unei clădiri, lipit de zid, şi zidul era umed şi rece. Nu-mi amintesc ce stradă era, nu cred că aş recunoaşte-o. Era după-masă sau seară deja, nu mai ţin minte. Ştiu numai că stăteam acolo lipit de zid, lîngă intrare, mut, cu o senzaţie de vid, de inutilitate.

Atunci m-am trezit. Părinţii, rudele vorbeau în camera alăturată, vorbeau tare şi repezit. Pe moment nici nu mi-am dat seama că sînt la mine, mi se părea că stau întins pe un pat străin, un pat de hotel. Dulapul, lavaboul din spatele paravanului (din care vedeam un crîmpei cenuşiu-lucios de umed porţelan), scaunele (trei la număr) aşezate lîngă perete sub oglindirea rece şi posacă a două gravuri puse sub geam, scrinul bunicii, mic şi mizer sub sfeşnicul cu şapte braţe — la început nu le-am recunoscut. Apoi, firesc, am prins a le recunoaşte —dar ce înseamnă, de fapt, „a recunoaşte" ? Deci le mai văzusem, cel puţin încă o dată, memoria mea le întipărise în minte şi gata. Gata, asta era ! De ce nu eram, nu puteam fi mulţumit cu ce vedeam ? Căci mi s-a părut dintr-odată că le recunoşteam, da, însă în virtutea unei memorii înşelătoare, care poate nici nu-mi aparţinea... Această stinghereală în mijlocul propriilor lucruri dintr-odată mă făcu să-mi fie frig. M-am gîndit — de fapt a fost mai mult un fior, ca un pumnal în piept — că poate nu mi-aş recunoaşte rudele. Că, în ciuda faptului că ele (şi tata, şi unchii cu mîngîierile lor blînde, sărutul mamei), absolut toţi cei din camera vecină m-ar recunoaşte, teama că aş fi un intrus în viaţa lor, că biata mea existenţă le-ar pretinde un efort de conştientizare, această teamă nu mă va părăsi. Cum aş fi putut şti că nu o fac din milă ? Cum aş fi ştiut cu siguranţă că nu o fac din datoria de a recunoaşte în camera de alături pe unul de-al lor — şi atunci, putin ar fi contat de-aş fi fost eu sau un altul...? Cum să mă conving că trăiesc într-adevăr în viaţa lor, că fac parte din conversaţiile în jurul mesei, din socotelile casei, din gîndul fiecăruia dintre ei noaptea la culcare ? Şi, toate acestea odată limpezite, cum aş fi putut să nu mă gîndesc — da, cuţitul acela vîrît mai adînc în inimă — că ei şi-ar fi amintit de mine aşa cum îţi aduci aminte de un vis în care vezi o casă, o stradă, un om rătăcind pe ea şi oprindu-se să se rezeme de un zid — toate, necunoscute ?...

ORDINUL

„When creeping murmur and the poring dark" — Shakespeare

Cînd lumina se stinge iau lanterna şi urc la primul etaj. Am repetat această mişcare de mai multe ori şi acum mîna mea se îndreaptă fix spre butonul lanternei : apăs cu vîrful indexului şi pe parchet apare un cerc alb imobil pe care îl pot muta acţionînd asupra poziţiei laneternei. În momentul acela obţin un cerc cam de mărimea unei palme pe o porţiune a peretelui ; deviez uşor ţinta lanternei înspre uşă şi arcul superior al cercului se alungeşte, apoi se apleacă spre stînga. Uşa se întredeschide. Suind scara observ chiştoace de ţigări în unghiurile întunecoase ale treptelor. Nici unul dintre noi nu fumează. Palierul de sus este în formă de T. La intersecţia celor două etaje este o uşă. Îngenunchez şi privesc prin gaura cheii Înăuntru e întuneric. Înăuntru nu locuieşte nimeni. Este o cameră identică celei pe care o ocup cu un etaj mai jos. Cînd lumina se stinge îmi iau lanterna şi urc pînă la primul etaj. Îngenunchez şi privesc pe gaura cheii. Pînă acum nu a intrat nimeni în camera aceasta. Nu se aude nimic. Zece minute trec detaşat. Revenind în camera mea stau cu urechile la pîndă. Şi mi se pare că aud : aud foarte slab un fel de fîşîit. Îmi iau lanterna şi urc la primul etaj. La intersecţia celor două trepte îngenunchez şi privesc. Dar înăuntru e întuneric. Din nou este imposibil să prind cel mai mic zgomot. După mai mult de o jumătate de oră revin în camera mea. Mă trîntesc în pat şi rămîn treaz. Aştept. Dar fîşîitul nu se mai repetă. Adorm.

Cînd lumina s-a stins apăs butonul lanternei şi întredeschid uşa. Suind scara observ chiştoace, tot mai multe. La intersecţia T-ului mă opresc şi îmi apropii ochiul de gaura cheii : am început să disting nuanţe, dar asta nu mă duce prea departe. Înăuntru continuă să nu se audă nimic. Abia cînd revin în cameră aud din nou foarte clar fîşîitul acela. Îl aud mai clar pentru că este mai lung ; cînd ajung în dreptul uşii de la primul etaj, încetează. Aştept aproape o oră. Apoi cobor scările. Şi de data aceasta, cînd ajung în dreptul uşii mele, fîşîitul începe să se audă foarte tare. Urc din nou scările şi îngenunchez privind înăuntru : ceva luceşte în întuneric. Fîşîitul încă nu a încetat. După un sfert de oră încetează. Traversez palierul şi mă pregătesc să cobor în camera mea ; dar revin şi privesc încă o dată prin gaura cheii : ceea ce luceşte înăuntru şi-a schimbat conturul.

Au trecut cîteva minute de cînd lumina s-a stins şi nu am făcut nici cel mai mic gest în direcţia lanternei. Aştept. La capătul a cîteva ceasuri de tăcere mă ridic din pat şi mă îndrept înspre uşă. O întredeschid fără să mai aprind lanterna şi ies în coridor. Încep să urc sprijinindu-mă de balustradă, vîrînd piciorul în colţurile înfundate de ţigări. Ajung la capătul scării. O iau drept înainte pe coridorul în formă de T. Întind mîinile în faţă pînă ating peretele. Pipăi în stînga, constat că zidul se prelungeşte ; pipăi în direcţia opusă şi degetele mele ating canatul uşii. Rămîn cîteva minute nemişcat, apoi mîna mea se aventurează în josul uşii şi descoperă clanţa. Apăs cu toată forţa şi clanţa cedează. Încep să împing : simt că ceva apasă de asemenea de cealaltă parte a uşii. Dar este numai o impresie. Înaintez. Încă nu aprind lanterna. De data aceasta, fîşîitul prezintă anumite particularităţi : se opreşte din cînd în cînd, se reia la intervale regulate. Atunci cînd atinge un grad mai mare de intensitate este însoţit de ululaţii groase, profunde ; animalice, de bună seamă. Suprafaţa lucioasă se mişcă de la stînga la dreapta şi înapoi. Este de culoarea nisipului, poate ceva mai aprinsă. Este totuşi greu de crezut că nisipul, chiar şi în anumite condiţii (umiditate, întuneric etc.) să producă astfel de semnale sonore : să existe oare o legătură necunoscută între intensitatea luciului şi emisiile acelea groase ? Nu cunosc. Dar în clipa următoare intru în alertă : am perceput foarte distinct emisia unui adverb, urmat de o afirmaţie... Fără să mai aştept alte informaţii, apăs butonul lanternei vizînd centrul camerei : cele două corpuri sînt lipite unul de celălalt, dînd impresia unei alimentări viscerale. Pielea este umedă, de aceea luceşte ; membrele inferioare ale creaturii de dedesubt sînt larg răsfirate, cele superioare îmbrăţişează corpul de deasupra : chipurile, cu ochii holbaţi, exprimă ceva incredibil de exagerat. Cum efectul magnetic al lanternei le-a redus la imobilitate, am posibilitatea să fotocopiez acest spectacol hidos. Este tot ce pot să fac. În plus ni se cere firesc, să neutralizăm orice ocurenţă imediată : imaginea holografică pe care o voi depune la Sediu este suficientă. Închid ochii, nările mi se deschid puternic şi fumul pe care-l eliberez calcinează corpurile în cîteva secunde.

BASILISCUL

„Tout se fit ombre et aquarium ardent" — Rimbaud

Îmi amintesc cu o remarcabilă precizie ziua în care am zărit basiliscul: era pe la amiază, cerul acoperit de nori naviga lent spre apus. Fructele cădeau pe dalele din solariu desfăcîndu-se galbene. M-am oprit un moment în prag părîndu-mi-se că nuferi, sau poate nalbe palide apăsau aerul dinăuntru, substanţializate miraculos în aburul artificial şi fertil al serei ; trecînd brusc sub careurile acestui cosmos de sticlă încerc de cele mai multe ori năluciri tulburi, dificil de explicat şi asta mă face să sper că experienţele mele merg bine. Este un raţionament simplu : dacă rodiile sau avocadele sau roşiile intersectează rotundul unui nufăr în închipuirea mea, înseamnă că nu peste mult timp vor înceta să mi se pară ; într-o bună dimineaţă voi deschide uşa laboratorului cercetînd lucid nişte plante asemănătoare fructelor pe care le-am strîns între pleoape. Nalbele vor avea o existenţă obiectivă şi un îndepărtat parfum, inerent antropologic şi subiectiv, de avocado...

Una din ferestrele serei dă spre o vale : pajiştea coboară domol, delimitată de cîţiva copaci înalţi, înspre haltă. Halta aceasta a rămas singurul reper al unei căi ferate dispărute. Are acoperişul spart şi cînd plouă săptămîni în şir se vede apa şiroind în cascade din golurile geamurilor. În apropierea ei se mai află o bancă, amuzantă relicvă barocă a fer-forgé-ului, o hulubărie a cărei vopsea albă s-a şters demult şi o bicicletă. Aceasta din urmă nu mai are decît şaua şi ar semăna cu o antenă sau un paratrăsnet dacă ar fi pusă pe acoperişul haltei ; dar acoperişul de ţiglă, cum am spus, e spart. Într-una din nopţi, reflectarea lunii s-a năruit în interiorul clădirii, peste o sală de aşteptare şi biroul impiegatului. Şedeam întins pe pat, la singura lumină a unei lămpi voltaice ; mă gîndeam la nişte rodii enorme (de mărimea unei mingi de baschet) ce aveau să răsară întocmai peste cîteva luni. (Acum, sînt fericit că nu am sacrificat acele ceasuri fecunde de meditaţie unei banale contemplări a pajiştei). Ceva mai tîrziu, în aceeaşi noapte, am observat că halta dispăruse : o vale obscură o înlocuise. Am amplificat tensiunea lămpii şi am constatat dezastrul survenit ; era, firesc, iremediabil. De aceea n-am coborît imediat, ci numai a doua zi dimineaţă. (Dacă îmi aduc aminte de toate aceste lucruri, este pentru că ele sînt **ulterioare** apariţiei basiliscului : altminteri, probabil că le-aş fi uitat).

Cînd am ajuns în spatele haltei începuse să toarne cu găleata. M-am adăpostit înăuntru, într-un ungher care era un fost closet : în gaura scaunului se înfundaseră ziare pentru a acoperi excremente, dar excrementele îşi pierduseră orice miros.

Ploaia nu a ţinut decît un sfert de ceas.

Am ieşit afară.

Era o lumină tenace, ca de pergamente arse. Am luat-o înainte prin cîmpie, fără să mă uit înapoi. La un moment dat am avut impresia că ceva pluteşte deasupra. Am ridicat ochii : cerul era înnorat, o pasăre ar fi putut zbura chiar peste capul meu fără ca eu s-o văd. Dar lumina aceea tăioasă mă izbi la fel ca o pasăre : deodată mi-am simţit creierul ca de plumb, mîinile şi picioarele lente şi grele. În faţa mea se rostogoli un sul de hîrtie : în scurt timp însă, se derulă şi dispăru. Acelaşi fenomen se repetă de cîteva ori (cred, dacă nu cumva memoria îl învaţă pe de rost) ; aveam senzaţia unei mici hărţi ubicue, care se topeşte: pe locul unde se topea, firele de iarbă desenate deveneau firele de iarbă. Reificarea era obositoare şi lipsită de sens. Şireturile de la pantofi mi se desfăcuseră ; m-am aplecat să le înnod : sub degetele mele încete nodurile se legau singure. Erau tot mai multe şi se legau singure, nedesfăcîndu-se nici o clipă ci crescînd absurd, aberante, în proporţie geometrică. Multiplicarea era obositoare şi lipsită de sens. Atunci, privind tot mai puţin atent procesul acela obositor (care, oricum, mă excludea), am observat cum iarba din dreptul pantofilor mei se apleacă la început uşor, apoi se tasează brutal ca sub apăsarea unor pantofi invizibili : o pereche identică prinse contur, cu vîrfurile, roşii de parcă incandescente, îndreptate spre vîrfurile pantofilor mei ; apoi se îndepărtară de mine păşind foarte încet în sens invers. Am privit în jur : halta era la doi paşi, cu banca, hulubăria şi bicicleta. În loc să le las în urmă, venisem de fapt spre ele : alături, ungherul în care mă adăpostisem, cu gaura closetului umplută de jurnale; alături, în încăperea vecină, un om aşteptînd în sala de aşteptare ; alături într-o minusculă livadă, între nalbe, o păpuşă mecanică ; într-un iaz acoperit de nuferi, un revolver : mici cercuri concentrice care se îndepărtau oglindindu-se, arma rotindu-se pe fundul heleşteului ca o imagine uitată, inexplicabilă... Am întors capul : trenul trecu în tăcere pe lîngă umărul meu, şi toate cele patruşprezece vagoane, unul după altul. La una din ferestreie penultimului vagon stătea basiliscul privea în depărtare încremenind totul. Sub ochii mei peisajul murea. Pe mine păru că nu mă observă ; dar trecu atît de aproape încît... ...Acum, uitîndu-mă în laborator la nuferii şi nalbele pe care, dacă le miros, reconstitui forma unei avocade sau a unei rodii, îmi amintesc cu o remarcabilă precizie ziua în care am zărit basiliscul : era pe la amiază, cerul acoperit de nori naviga lent spre apus. Fructele cădeau pe dalele din solariu desfăcîndu-se galbene. **Sensul acestei tautologii.**

AUTO-DA-FÉ

„...and leave the Imagination in a thousand Labyrinths..." — Drummond of Hawthornden

Altădată ar fi scris, folosind o formulă suficient de desuetă pentru a părea vagă — „Cerul era un ametist ostenit"... În acea după-amiază nu ştia însă cum arăta cerul, şi era plictisit să mai inventeze formule desuete şi vagi : hotărîse asadar să-şi ardă totalitatea manuscriselor împrăştiate prin casă. Intenţiona să renunţe la poezie, la proză, la celelalte, multe, pe care o neistovită vanitate i le revendicase : în mintea lui urzise acest gînd, fără a-l spune nimănui, fără a-l aşterne pe un petic otrăvit de hîrtie. Regreta întrucîtva solemnitatea, fatal crepusculară, a gestului său : era conştient că oricîtă indiferenţă ar fi acordat acelui act futil, momentul incinerării avea să se încarce oricum de o anumită transparenţă rituală. Abia cînd limbile de foc începură să se înalţe în penumbra pîlpîitoare a camerei întrezări, pentru o clipă, vechea lui spaimă că fiinţele pe care le ucisese, toate sufletele acelea condamnate la o iluzorie imortalitate se vor răzbuna, cînd acea clipă va veni: din cenuşă se va fi fost ridicat atunci acel reversibil **Golem**, adevărat şi viu, creat din substanţa agoniei... Şi acum ochii **lui**, deschizîndu-se şi privindu-şi neputinciosul incinerator, văzură în ochii acestuia măriţi de groază literele ce nu puteau fi şterse, manuscrisele osîndite luînd forma aceea atît de respingătoare a morţii care se întrupa : corpul, acoperit încă de cenuşă şi întins pe rugul precar, se mişcă în faţa lui horcăind imposibilul palindrom... inalterabilele **teme...**

EL era ACOLO de-acuma, şi cînd sfîrşi să mai învie, celălalt se prăbuşi la picioarele lui fără zgomot.

eseu

Nedumerirea lui Ghidale

fragilul, inocentul și utopicul Ghidale, personajul schiței cu același nume din „Armata de cavalerie" a lui Isaak Babel are o scurtă meditație care îl înfundă definitiv în ambiguitatea dihotomiei **revoluție — contrarevoluție.**

„— Dar leahul trăgea, duiosul meu domn, pentru că el era contrarevoluția. Dumneavoastră trageți pentru că sînteți revoluția. Dar revoluția este o plăcere. Și plăcerea nu îngăduie să vadă orfani în casă. Faptele bune le face omul bun. Dar oamenii buni nu ucid. Prin urmare revoluția o fac oamenii răi. Dar și leșii sînt oameni răi. Atunci cine poate să-i spună lui Ghidale unde-i revoluția și unde-i contrarevoluția ?" În adevăr, cum poate fi rezolvată dilema — de un dramatism oedipian — a lui Ghidale ? El pornește de la premise exclusiv morale dar nu se întreabă de la bun început cîtă consecvență morală are o mișcare revoluționară și unde este ea abandonată. Pentru că există o etapă a oricărei revoluții în care morala este implicită, prezentă în fiecare gest și ține de însăși rațiunea declanșării ei. Diversele forțe angajate în acest fenomen funcționează inițial ca o masă compactă și omogenă chiar dacă scopurile lor ultime sînt diferențiate, au o bătaie mai lungă sau mai scurtă. Dar pînă la un punct ele sînt comune : răsturnarea unei ordini care împovărează ba chiar face imposibilă, dinamica socială. Pentru o anumită categorie revoluționară, **ordinea veche** înseamnă puterea în exercițiu iar răsturnarea ei — dizlocarea acestei puteri. Pentru altă categorie, **ordinea veche** înseamnă o structură socială, economică, politică și morală mult mai complexă care implică deopotrivă puterea dar și (sau mai ales) suma de determinații care a făcut-o posibilă și care o alimentează din egoiste nevoi de autoconservare. Din această cauză gestul revoluționar — și suportul său moral — se scindează într-o etapă secundă. Cînd pentru unii revoluția se sfîrșește, pentru ceilalți ea este în plină desfășurare sau abia la început. Cîmpul de operațiuni se lărgește acum și se nuanțează trecîndu-se de la actul insurecțional propriu-zis la lupta de principii și la confruntarea etică. Revoluția se sfîrșește mai repede pentru prima categorie, fiind inițial mai la îndemînă răsturnarea puterii ca atare și coafarea contextului decît inițiala reformatoare profundă și redeșteptarea întregii societăți la viața morală. Acest partaj al obiectului revoluționar duce la vehicularea unor noi concepte și la o reașezare a valorilor. Cea mai des invocată formulă este **contrarevoluția** iar partenerii de ieri devin subit **contrarevoluționari.** Campania de discreditare atinge cotele înalte ale calomniei procesului de intenție și denunțului. Instituția valorii (inclusiv a celei morale) este grav perturbată și invocată cu precădere în perimetrul partizanatului.

Revoluționarul de circumstanță cade în imobilism și suficiență iar cel romantic în radicalitate. Reprezentantul „revoluției suficiente" ajunge, inevitabil, primul la putere pentru că gestul său mai controlat, scopul concret și previzibil lasă un cîmp mai larg deliberării și accesului la praxisul politic. Continuatorii revoluției devin incomozi, destabilizatori și indezirabili pentru că din perspectiva celui ce consideră lupta încheiată odată cu atingerea propriilor scopuri orice continuare primește forma blamabilă a **reacțiunii.** Puterea nou instalată caută cu febrilitate ieșirea din impas. Avînd apanajul deciziei, al controlului aparatului de stat și chiar al unei cvasi-sacralități prin altitudinea și singularitatea poziției, ea încearcă să-și alieze în gesturi și în atitudine, din urgențe nevoi de legitimare, masa amorfă, nehotărîtă în opțiuni și în esență neinteresată de schimbări. Alianța vizează limpede o sporire a forței de contracarare. Dar această masă pasivă, unificată în formula abstractă dar eficientă de „popor", n-a participat nicidată ca atare la nici una din revoluțiile cunoscute. Protagoniștii insurecțiilor au fost întotdeauna **grupuri,** mai mici sau mai mari, dar niciodată **poporul,** așa cum este el invocat ulterior, atunci cînd i se solicită sprijinul. În urma acestor proiectări politice, sociale, economice etc., însoțite de o retorică specifică, revoluția ajunge, dintr-o situație de fapt, o strictă problemă de limbaj folosită pentru a proteja (și justifica) diferitele acțiuni. Între reculul revoluționar al puterii și dinamica celor nemulțumiți cu răspunsurile momentului se naște inevitabil tensiunea **revoluție — contrarevoluție.** În absența unei **contrarevoluții** reale, a încercării de a întoarce lucrurile prin forță, care este **revoluția** și care **contrarevoluția** ? Puterea se consideră pe sine, expresia deplină a faptului revoluționar, ba chiar o secreție (emanație) organică a acestuia iar pe **continuatori,** pe foștii parteneri, **contrarevoluționari.** Imaculați sînt doar morții, singurii credibili și invocați ca suprem argument. Cei care cer mai multe de la revoluție spun că **împotrivă.** Fratricidul postrevoluționar din România s-a săvîrșit în numele **revoluției** și împotriva **cotrarevoluției.** Dar cine-i poate răspunde lui Ghidale : „unde-i revoluția și unde-i contrarevoluția ?" Mă tem că nu există decît un singur răspuns care propune și o soluție. El aparține aceluiași Ghidale : „Domnule tovarăș, adăugă el sculîndu-se, și jobenul ca un turnuleț negru i se clătină pe cap, aduceți la Jitomir oleacută de oameni buni. Vai ăștia l-pesc din orașul nostru, vai, lipsesc !"

Cititorul are libertatea de a înțelege prin „Jitomir" ce vrea el.

Pavel Șușară

haiku

Am obosit :
pînă cînd și zăpada
e o răspundere prea mare.

Constantin Abăluță

alexandru cristian miloș

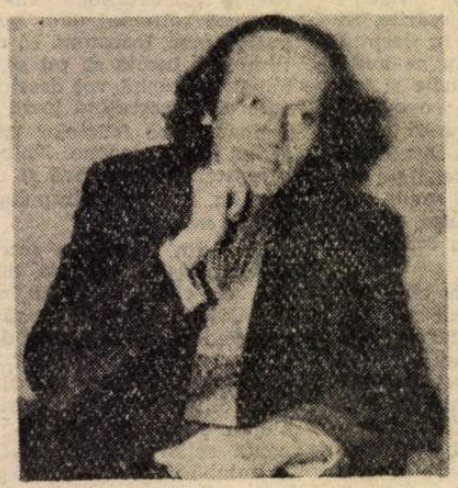

După-amiezi fără lună

După-amiezi fără lună și fără de mine,
Singur cu celula mea omenească încercînd
Mereu să o corectez, privit ca o apă cu stele
Curgînd invers.
Ele, stelele, singurele mele înțelese, urcîndu-mi mîinile,
Munți incandescenți, viltoare ascunsă a sufletului răstignită
În după amiez' fără lună, ferestre cu gratii, cu fierul nevinovat.

Iubire galben închisă în lună păstrată în blestem și
Minunare, în poveștile luminate nepotului meu.
Aud voci de frică ridicate încercînd să-și răsucească umbra
Spre lumină, lunîndu-mi ochii fulgere neînțelese.
Îmi descopăr crucea pusă în dreptul inimii și al cuvintelor
Șingerînd, spre iertare, spre apărare... Hulit sînt !
După-amiezi fără lună ascultînd glasul pietrelor ce se nasc,
A firului de iarbă ieșind în bătaia vîntului, a căprioarei și
Vulturului, toate încercîndu-mi trecerea. Spărgîndu-mi oglinda
Cu voie, rupîndu-mă din spațiu și timp, spre a fi cel ce se miră
De propriu-i chip.
Ziua corectez anunțuri pentru cei ce s-au dus
Meserie la fel de asemănătoare cu adunarea de stele.
Femeile trec pe lîngă mine ca niște buchete de liliac mov și
Stins.
Spion dublu al luminii în după-amiezi fără lună, învelite în
Lupte obscene, cu măști sfîrtecate de adevărul ce moare pe
Străzi, sîngele la fel de roșu ca vinul împărtășaniei, tuturor
Mă arăt. Ceasornice șterse încearcă să mă mintă, mită luînd
Puritatea norilor. Lumea pierzîndu-și luna. Mă stăpînesc.
Să-mi fiu stăpînul. Al lunii, al muzicii, al morții. Stele mi
Se aprind sub picioarele arcuri de triumf.
Ce voce a omului poate să le stingă ?
Puternice păsări din cețuri ies înconjurîndu-mi existența de
Rug.

După-amiezi fără lună primite în dar !

Înflorirea rugului

Motto : „Înflorit-a, înflorit-a Ruguțu..."

Mi-a înflorit rugul.
Într o primăvară și o noapte.
E ti inspirat îmi spune femeia !
Moartea inspiră întotdeauna, îi răspund...
Cîrtițe îmi rod rădăcina. Tîrîndu-se înroșite cîrtițe.
Animale perverse ce văd.
În întuneric rugu-mi este stea ce deschide ochiul.
S-a scurs multă vreme de cînd nu m-am mai uitat la lume
Cu cenușile lui.
Ciudat în ce tiraj se va multiplica arderea-mi,
Înflorirea rugului,
Întoarcerea în foc,
Cîntecul în foc.

Mi s-a înălțat rugul
De pe vremea cînd voi v-ați așezat tabăra la picioarele
Mele aprinse, văzute orașe de flăcări
Prin care vă purtați tristețea și vreascurile...
Înfinit topit, v-am dat cheia, urmarea e un scenariu
Al umbrei, al luminii prin umbră, neînțelegerea și iertare
De după care nu se poate zări decît umilul rug
Înflorind, înflorind ca un pod cu aripile arzînd.
Cerul se deschide...
Moartea inspiră întotdeauna, îi răspund.

Floarea grea

Noaptea următoare, nu știu de ce, mi-ai adus aminte de
Floarea grea ce-mi crește în grădină. Nu o arătasem
Nimănui, niciodată.
Aplecată de gînduri voiam să împodobească existența femeii
Mai singure decît cuvîntul meu.
„Să nu-ți faci chip cioplit", nici măști și cerul îi simțeam
Revărsîndu-se într-un pahar trist.
Ca o poruncă sunau privirile încrucișate, săbii sensibile urcînd
La lună, întrebînd-o.
Noaptea următoare nu știu de ce parfumul de floare ireală
Ridica piramide în deșert ori poate era chiar scrisoare din
Pliscul păsării adevărate, scris indescifrabil pe o inimă
Uriașă.
Nu o arătasem nimănui, niciodată.
Vai, nouă, celor ce ne mai putem confunda cu petalele ei
Ieșite din marea roșie.
Aplecată de gînduri ținea piept vîntului și mai apoi
Singurătății ce ne rostea cu voce tare, ce trebuia dintotdeauna
Să ne țină captivi în acest halou al înțelepciunii.
Sub ceruri apropiate treceam bogați, iar grădina era una
Singură și floarea era una singură și noi trei eram unul.
Într-o pasarelă a visului te recompuneam din cioburi de lumină
Și întuneric, atingeam imaginea ta cu greaua floare și o
Oglindă.
Nu am arătat-o nimănui, niciodată.
Venirea inorogilor

Lasă-mi doar noaptea dintre aceea ce mă iubește și cea pe
Care o iubesc.
Vîntul, îți strig, o să ne risipească pe toți într-un cerc al ploii veșnice,
Mireasă vîndută, căci numai astfel cenușiul norului
Va fi din nou semn și adînc.
Tu, învelită în misterul fructului cu miezul înflorind
Poți fi memoria ce ne uimește.
Vai, noaptea sălbatică cum sună din toți arginții întunecați.
Vîntul, îți strig, să o ducă acolo, să o ducă, să o ferece în
Inima ta, lîngă conturul neliniștii îmi ascund
Nisipul și luna.
Și tîrziu călare pe neștiuții inorogi urmăriți de sulițe
Și multe priveliști vom ajunge în NEUNDE. Acolo, aici.
Coridon lung al dorului, azi ghicit cu o clipă.
Vezi, cu prima parte e destul de simplu —
Umblam printre statui, prin lume, rupeam focul în două,
Adunam, adunam scrisori de sub mări.
În partea a doua marinarul se îmbrăca în lînă de aur.

Lumina fluidă

Puțini sînt pictorii care de-a lungul unei cariere să manifeste o egală pasiune pentru toate momentele zilei, **spectacolul luminii** în ambianța realului fiindu-le de-ajuns pentru a face să vibreze o întreagă paletă de culori. O asemenea predispoziție, ce aparține nativității sale artistice, îl situează pe **Nicolae Dărăscu** între promotorii școlii impresioniste, care cuceriseră, încă din primele două decenii ale secolului, mai toate piețele artistice europene. Numai că, pictorul de care ne ocupăm în rîndurile de față nu s-a înregimentat, pur și simplu, în rîndul adepților acestei estetici, ci a asimilat acele caracteristici ce consonau propriei lui structuri. Nu este vorba, cu alte cuvinte, de conformarea la un dicteu metodic foarte la modă atunci, cît de formularea, în cheie proprie, a unei sintaxe plastice aflată în consonanță cu tendințele stilistice manifestate în epocă.

Privind pînzele acestui artist, m-am întrebat dacă nu cumva anumite curente au o determinare, mai înainte de toate, biologică, ca un răspuns, pe scară ontogenetică, la acumulările interogative care imprimă sensibilității umane, și celei artistice mai ales, un traseu sau altul al evoluției. Și **revoluția impresionistă** trebuie să fi avut un asemenea agent provocator într-un moment de criză a spiritualității artistice pe care o traversa civilizația europeană. Dacă acceptăm organicitatea unei culturi, ordinea inefabilă, dar atît de evidentă, a **viului** existență în toate cîte aparțin acestui univers sensibil, atunci fără îndoială că există și **un drum al instinctului estetic**, ce se constituie din mișcătoarea plămadă a materiei visătoare din care sîntem întrupați!

La Muzeul de artă din Constanța există un larg palier populat exclusiv cu lucrări de Dărăscu. Un efect optic vuternic marcat prin densitatea pînzelor aflate în colecția tomitană și care ilustrează cu precădere (se înțelege) preferința pictorului pentru peisajul dobrogean și pentru cel marin, îndeosebi.

Sentimentul cel mai pregnant pe care-l inspiră o lucrare semnată de Dărăscu este acela de **spații aflate în echilibru pe o cumpănă de lumină.** O lumină ce ne impresionează prin materialitatea ei de o calitate specială. Este un cuprins pe care pictorul îl construiește din substanțe fluide, percepția realității obiective fiind realizată prin aceste filtre mișcătoare, ce dau culorilor tactilitate și un soi de senzualitate difuză, încărcată de armonii și sonuri poetice încîntătoare. Trădînd o astfel de sensibilitate cromatică, Dărăscu nu putea să nu fie, în tablourile pe care le-a creat, altceva decît un **arhitect al culorii.** El decupează în materia colorată, așternută în acorduri spontane, notate în timp ce tăietura lentă a luminii dă conținut și relief formelor, un contur ce sugerează o anumită ambianță, o „întîmplare" ivită în

orizontul vizual al artistului. Mediul predilect pe care îl frecventează pictorul este, de aceea, lumea celui mai meridional ținut de pe pămîntul României — **Dobrogea.** A fost, se pare, printre cei dintîi care au relevat marea picturalitate a acestor locuri și calitățile deosebite ale luminii, în cea mai mare parte a anului, pe care nu puțini hoinăreau să le afle pînă în Sicilia, ori pe arhifrecventatele coaste iberice ori normande...

Este foarte curios un lucru și anume, că pictura lui Dărăscu, în ciuda explorării unui spațiu plastic încărcat de exotism și pitoresc, nu cade în păcatul reconstituirilor etno-folclorizante, a stridențelor sau „dulcegăriilor" pe care le-au inspirat, de regulă, asemenea pretexte picturale. El captează în tablourile sale acea atmosferă a locurilor, care nu se rezumă la notația strict obiectivă a datelor realului. Pînzele sale sînt străbătute de o atmosferă aparte, în care se simte nu doar obiectul, reperul plastic, formal, ce poate da indicii clare asupra locurilor cercetate de artist, ci și suflul uman, acea spiritualitate specifică pe care pictorul o reține în modul cum așterne pasta colorată pe pînză. Există în tablourile lui Dărăscu o undă de sensibilitate ce îi aparține întru-totul, subiectele ce și le propune tratîndu-le cu prețul unei intense participări afective. Pictorul își domină lucrarea prin forța rezoluției sale plastice, deși, nu o dată, pretextul real poartă datele consacrării plastice, devenind aproape loc comun în arta picturii (motivele peisagere din lagunele venețiene, ori „balcicurile" sau cafenelele și piețele turcești și tătărești de prin părțile Mangaliei, Babadagului ori Cernavodăi, ca să ne referim la cîteva). Cu toate acestea, Dărăscu găsește întotdeauna calea de a le individualiza, de a le conferi o identitate aparte. Și face acest lucru cu mijloacele artei sale. Adică, al atmosferizării intense, pînă la subiectivizare, prin culoare, pe care o surprinde la ceasurile ei cele mai puțin comune și în ipostazele cele mai puțin previzibile, anulînd orice prejudecată privind timpul și locul optim al luminii. Ea este pretutindeni și numai ochiul sensibil și educat al pictorului este cel ce decide, prin prisma propriei înzestrări artistice, ce anume se extrage din această matrice vie și dinamică a universului înconjurător, pentru a deveni **semn al eternului.** Adică, al predestinării artistice. Nicolae Dărăscu a înțeles ca nimeni altul acest secret simplu al meșteșugului ce și l-a ales, reușind la capătul unei opere impresionante prin constanța valorică, să ne spună cîte ceva, în termeni convingători, despre arta de a fi rămas el însuși chiar și în plin torent impresionist.

Corneliu Antim

Un debut remarcabil

Dacă, în pofida dificultăților editoriale trecute și prezente încă, generația '80 de scriitori a dat un valoros „desant" de critici literari, cea a muzicologilor s-a dovedit a fi mult mai săracă. Nu știu dacă fenomenul se datorează complexității, uneori contradictorii, a creației muzicale contemporane sau, pur și simplu, lipsei de talente. Cert este că mulți dintre mai tinerii absolvenți ai secției de profil a Conservatorului s-au exersat conștiincioși pe cronica muzicală, adesea irelevantă în stil și idei, sau pe monografii vizînd nume pe care istoria muzicii le consemnează doar dintr-o obligație statistică. Alții, mai aplicați pe „partitură", buni analiști, dincolo de „chirurgia textului", au reușit prea puțin să descopere „organul" vital, miezul operei de artă. Au lipsit, deci, critica „de întîmpinare" (o valoroasă generație de compozitori ar fi meritat-o) și lucrările de sinteză. S-a confundat adesea talentul „literar" cu simțul critic (ne amintim de elucubrațiile cu pretenții ale Ancăi Romeci).

În peisajul acesta, cum se vede, nu tocmai luxuriant al tinerei muzicologii, o carte ca **Timpul muzical — materie și metaforă** datorată compozitorului Adrian Iorgulescu, ar fi meritat să fie mai bine semnalată în publicațiile literare. Spun literare pentru că singurul, cred, dar foarte interesantul articol al compozitorului și muzicologului Adrian Rațiu din revista Muzica, nu putea să aibă suficient ecou în lumea melomanilor și nu numai a lor. În fond, **Timpul muzical**, lucrare de estetică densă, convingătoare prin virtuțile ei eseistice se adresează, prin amplitudinea informației, tuturor oamenilor de cultură ce frecventează sălile de concert. Problema muzicii cu „program" a valorii discutabile, a „vizualizării", bogatele incursiuni în istoria muzicii sau în domeniul teoriei specifice și al acusticii sînt tot atîtea argumente pentru interesul pe care l-ar putea trezi această carte pe care autorul, cu modestie, o consideră o „încercare teoretică dedicată celor doritori să pătrundă și dincolo de mirajul imediat al lumii Euterpei". Și pentru că spațiul nu îmi permite să analizez în detaliu „Timpul...", am să încerc să desprind cîteva din caracteristicile ce dau originalitate și pregnanță dificilului demers al autorului. Exersat ca profesor la Liceul de Artă „G. Enescu" în problemele de estetică muzicală, Adrian Iorgulescu este totuși la prima sa carte. Experiența sa de compozitor de primă linie, bogatele și bine asimilatele lecturi își spun însă cuvîntul. E de remarcat mai întîi unitatea de „ton" a cărții. Deși tonalitatea generală este sobră, stilul înalt, frazele au suplete și transparență. Retorica „interogației", scurtele ieșiri „temperamentale" (aparținînd compozitorului), exprimarea, pe alocuri, aforistică, buna alternanță a „perioadelor" lungi cu decupări ferme ale discursului, fac din materia, dificilă în ansamblu, o lectură de care cu greu te poți desprinde. Lipsit de prejudecăți și ferm în convingerile sale, fără a face, însă, pledoarii pro domo, Adrian Iorgulescu se dovedește a fi și un redutabil polemist. Fie că se referă la Webern sau Xenakis, autorul pledează pentru dimensiunea „evolutivă", „temporală" a muzicii. „Demersul «păcătuiește» — din unghiul nostru de vedere — prin insuficienta participare emoțională a autorului (Xenakis - n.n.) parțial inhibată de abstractitatea tipului de ordonare auto-impus. Excesul de rigoare poate fi dăunător, fiindcă **uneori** (s.n.) conduce la atrofierea funcțiilor artistice, la încătușarea inspirației, **fanteziei** (s.n.), la exacerbarea raționalismului și a meșteșugului în dauna trăirii autentice a actului creator". O adevărată profesiune de credință a unui valoros compozitor, la care este foarte **greu** să nu subscrii.

Valentin Petculescu

Eh, dac-aș fi paraguaian!

După **Filiera franceză** — despre care am scris săptămîna trecută, identificîn-u-mă, la figurat, cu Gene Hackman — iată și pelicula intitulată **Filiera II**, bun film, deși incomparabil mai puțin convingător decît cel dintîi. Gene — adică detectivul cam nebun și formidabil în felul lui, poreclit de camarazi Popeye — apare la Marsilia, în căutarea șefului bandei de traficanți. E prins. Nu șeful, ci el. Și e drogat. E ținut închis și îndopat cu droguri, pînă ce i se provoacă starea numită în medicină „moarte clinică". Readus la viață în ultimele minute, trebuie să se vindece de patima drogurilor — și va trece, abia atunci, prin chinurile iadului. Ca să-și recapete capacitatea de a judeca. Ca să poată din nou să deosebească adevărul de minciună. Domnul Nastrimb, domnul Gură-strîmbă, domnul Pălărie-găurită izbutește. Și începe din nou să judece. Și nu mai poate fi oprit decît de un glonț — pe care, iată, nu-l primește. Spuneam că Gene sînt eu. Aștept glonțul din partea celor care vor să mă convingă că Nae Ionescu, omul care nu a scris nici o carte, e cel mai mare cărturar român, numai pentru că a fost „filozoful" mișcării legionare! Aștept glonțul din partea celor care nu vor să observe că marele Emil Cioran și-a renegat în scris operele șovine din tinerețe (citiți-l!) și numai de acele opere se ocupă, republicîndu-le și înlocuind în acest fel naționalismul șovin al lui Ceaușescu cu un naționalism șovin de tip legionar. Eu îmi cunosc vinovățiile — și le regret. Dar nu cred că toți cei care au fost condamnați la închisoare de comuniști pentru că au ucis oameni în timpul rebeliunii legionare sînt niște îngeri. Chiar dacă, la rîndul lor (o spune un fost profesor de română „de sat", din regiunea Argeș) comuniștii au realizat în 1960 colectivizarea totală cu ajutorul nevinovatelor mitraliere! Poate un om să nu fie nici comunist și nici anticomunist, ci pur și simplu necomunist? **Necomunist**, subliniez, nu neocomunist. Eu, cu mintea mea proastă, mă gîndesc că de asemenea oameni avem nevoie acum, care să mai lase draculuiu politica și să se ocupe cu seriozitate de treburile pe care se pricep să le ducă la capăt. Înnebunim de atîta politică, **bun**, înțeleg. Dar nu cumva s-ar putea și să nu înnebunim? Eh, dac-aș fi paraguian! Dac-aș fi locuitor al Paraguaiului și aș fi auzit de o țară numită Romania (chiar așa: Romania), care a suferit 50 de ani de dictatură (inclusiv carlistă, legionară, antonesciană), ce ușor aș înțelege că e nevoie de cîțiva ani buni (cineva spunea: douăzeci; să dea Dumnezeu să fi mințit!) pînă ce se vor limpezi apele! Da, ca paraguaian, mi-ar fi ușor să înțeleg că nu se pot face minuni, cu o țară, în nouă luni. Dar ce să fac dacă nu sînt paraguaian, iar România este **țara în care mor eu?** Și poate că are de ce se mîndri că e țara în care mor eu, om cu păcate și cu destule lucruri frumoase, făcute, cele mai multe, în chiar acești ultimi 45 de ani! (Care, pentru cultură, n-au fost anii deșertului!) Ei, dac-aș fi paraguaian, aș explica coerent că o perioadă de triumf al lichelelor și al țicăloșilor e firesc să urmeze după 45 de ani de nelibertate, și că oamenii de treabă își vor face loc mai greu — și își fac loc mai greu — decît persoanele infame. Eh, dac-aș fi paraguaian, ce ușor mi-ar fi să văd de departe spectacolul corupției quasi-generale, urmînd spectacolului terorii! Dar eu nu sînt nici drogat și nici paraguaian. Așa că o să spun adevărul (adevărul meu, cît mă ajută mintea să pricep). Cu orice risc! Ca Gene Hackman, apucatul, care pînă la urmă tot victorios va fi!

P.S. În ziarul **Azi**, un binevoitor (nu știu cine este, dar nu e prima oară cînd pare că vrea să mă salveze din ghearele posibilei poliții politice) susține, nici mai mult, nici mai puțin, că venirea poetului Adrian Păunescu la conducerea unor noi publicații (curînd vor fi o duzină) este „vorba lui Florin Mugur", „obligatorie". Această vorbă face parte din titlul volumului meu din 1933, **Viața obligatorie**, lucru ce, din nefericire pentru mine care n-am vrut să fiu și n-am fost niciodată „poet național", nu e cunoscut decît poate de cîțiva dintre miile de cititori ai ziarului. Din contextul care, recunosc, m-a buimăcit în prima clipă, se înțelege că eu aș fi socotit obligatorie venirea lui Păunescu la conducerea încă a unui ziar. Este, îl rog pe binevoitor să mă scuze, nu o interpretare forțată, ci o minciună! Nu am scris nici un cuvînt despre Păunescu de aproximativ zece ani, iar despre schimbările din presa noastră habar n-aveam! Dragă prietene de la **Azi**, te rog în genunchi, nu mă mai apăra! Lasă-mă-n plata Domnului! Nu sînt nici dușmanul dumitale, nici al lui Păunescu — căruia îi doresc vindecarea de mania grandorii. Să știi că domnii respectivi de la poliția secretă mai mult decît să mă omoare nu pot! Denunțuri n-au obținut ei de la mine niciodată; vezi dosarele că dumneata probabil că poți ajunge la ele... Asta e tot!

Florin Mugur

Întîlnirile lui Djilas cu Stalin

După nouă luni de la prăbuşirea lui Ceauşescu şi falimentul comunismului în România, citesc o carte care nu mai aparţine categoriei fructului oprit: **Convorbiri cu Stalin,** de Milovan Djilas, binecunoscutul disident iugoslav. Mă surprinde mult detaşarea, neimplicarea mea ; parcă aş citi însemnările lui Marghiloman sau o carte despre Take Ionescu! Nu a trecut anul de cînd am parcurs pe nerăsuflate **Noua clasă conducătoare,** titlu care — pe bună dreptate — l-a consacrat pe Djilas. Lucrarea aceasta, aproape ştiinţific de limpede, scrisă în 1955, constituie un adevărat breviar al societăţii de inspiraţie sovietică impusă statelor satelite din Europa răsăriteană îndată după război. O temă cu palide, insignifiante variaţiuni. Ca român, recunoşti mecanismul gîndit grosolan, pragmatic dar tocmai prin aceasta eficient.

Spre deosebire de **Noua clasă, Convorbirile...,** scrisă la sfîrşitul lui 1961 de Djilas. cochetează — declarat — cu genul literar al evocării. Djilas e un scriitor modest, însă un om destul de cultivat şi care ştie să judece limpede, fiind în acelaşi timp sincer. Cred că titlul volumului a fost sugerat de editor, pentru că e vorba mai degrabă de nişte întîlniri cu Stalin, nu multe la număr, petrecute în trei reprize, în 1944, 1945, 1948.

Există multe cărţi notorii — şi nu mă gîndesc la cele aghiografice, bineînţeles — dedicate lui Stalin. Oameni care au trăit între cele două războaie mondiale îi citiseră pe Suvarin şi pe Bajanov. Nae Ionescu, de pildă, l-a comentat pe acesta din urmă într-un foileton apărut în **Cuvîntul** la începutul anilor '30, susţinînd că ştie să vadă dar nu şi să înţeleagă... Există, apoi, memoriile lui De Gaulle, care este mult mai scriitor decît Djilas, există amintirile lui Churchill şi observaţiile atîtor alţora. Numai că o persoană cum era Djilas, cu rang politic de mîna a doua şi aparţinînd unei ţări secundare ca importanţă, putea să aibă un acces mai mare la intimitatea despotului comunist: în prezenţa unor persoane de acest gen, Stalin se comporta în largul lui, era mai firesc, dată fiind ponderea musafirilor.

Ceea ce ne spune Djilas despre Stalin au mai mărturisit-o şi alţii. De pildă, că primea noaptea, după orele 22, în vila sa din apropierea Moscovei, avîndu-l nelipsit de lîngă el pe Molotov, că se aşternea cu oaspeţii aceştia de categoria a doua la mese copioase, unde mîncarea era abundentă dar şi rafinată, că atît el cît şi anturajul său beau zdravăn, toastînd excesiv; că lăsa, cu prilejul acestor festinuri prelungite pînă în zori, imaginea unui suveran oriental. Şi Djilas surprinde legătura cu înaintaşii necomunişti ai lui Stalin, caracterul "bizantin" dar şi foarte slav — cu toate că Stalin era gruzin — al acestor petreceri fruste. Nu întîmplător, referindu-se la ele şi la Stalin, recurge de trei ori la adjectivul **patriarhal.** La aceste mese încercau — cel mai adesea cu deplin succes — Stalin şi soborul său politic să înfrîngă rezistenţa oaspeţilor — fruntaşi comunişti străini — şi să le impună punctul lor de vedere. Ba chiar această manieră de primire a solilor minori (inedită şi, precum se vede, diametral opusă recepţiilor din lumea diplomatică) sugera forţă fără drept de apel şi, totodată, sugestiona. Fără să-l numească, însă intuindu-l şi nerămînînd perplex ca occidentalii, Djilas spune multe despre acest imperialism arhaic drapat în culori de umanism universalist care îşi închiriase o ideologie: marxismul.

Despre felul lui Stalin de a primi, nimic inedit, deci. Foarte recent, într-un interviu, fostul premier comunist I. G. Maurer povestea (cf."Opinia studenţească", nr. 39/1990, p. 4—5) cum a fost introdus la "tătuc" în condiţii aproape identice. Cît priveşte chefurile nomenclaturiste, spiritul cunctator, supravegherile KGB-ului, lumea a fost pusă la curent prin dezvăluirile făcute de-a lungul anilor de atîţia apostaţi şi schismatici. Memoriile lui Enver Hodja, care a „debutat" la Kremlin cu prilejul funeraliilor lui Stalin, sînt relevante sub acest aspect. Înainte de-a trece însă la ceea ce este mai semnificativ în scurta carte a lui Djilas, voi nota altceva. Ştim că şi fruntaşii comunişti români erau primiţi de Stalin şi, ulterior, de succesorii lui, în aceleaşi condiţii. Ei bine, protocolul acesta bizar, pervers şi voit umilitor te duce cu gîndul la vremea cînd principii moldo-vlahi aşteptau la Stambul să pătrundă-n serai ori erau chemaţi acolo... Este, în alt ambalaj, drama ţărilor mici şi mijlocii şi, mai cu seamă, drama Balcanilor.

Deci, însemnătatea cărţii lui Djilas nu constă decît în subsidiar în zugrăvirea lui Stalin, a Kremlinului sau a Moscovei din timpul războiului sau de după încheierea lui... Însemnătatea cărţii constă în caracterul ei de spovedanie a unui învins, în nararea unui proces de exorcizare, în sinceritatea autorului, care, fără să dramatizeze, pare să spună: am avut demon şi l-am scos. Iată cum s-au petrecut lucrurile...

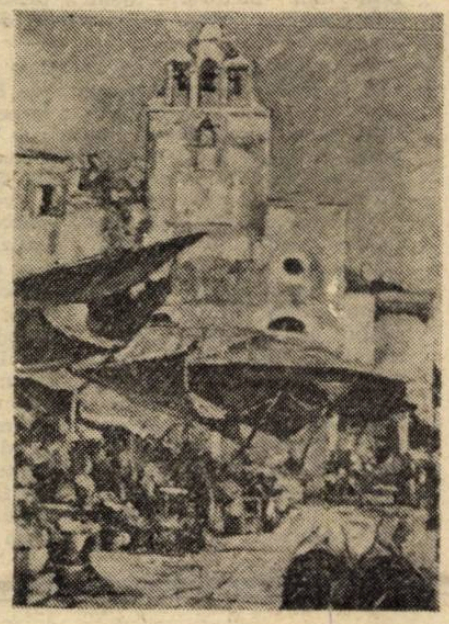

Comunismul a speculat o nevoie acută de mit şi propensiunea utopică din om; o doză de idealism care, întocmai unei energii, trebuia canalizată. Şi recunoşti toate reziduurile filozofiei secolului trecut, credinţa oarbă în "progresul infinit" ca şi acel **transformaţionism** devenit o obsesie, meliorismul catastrofic al individului care vrea să schimbe lumea ignorînd că omul e o **creatură** (e creat de Dumnezeu) şi, în consecinţă, identic cu el însuşi. Djilas spune că observa discrepanţa dintre "program" şi realitate, dar căuta la început să înăbuşe evidenţa şi să îşi alunge aporiile. Dar nu era vorba numai de persoana sa şi de distorsiuni intime, ci şi de tratamentul pe care Stalin şi oamenii săi începuseră să-l aplice Iugoslaviei. Ruşii au dat dovadă de realism: şi tocmai realismul i-a ajutat să speculeze idealismul altora. S-au comportat ca nişte oameni politici care **instinctiv** continuau o tradiţie. Le-a ieşit în cale şi utopismul de care pomeneam: transformaţionismul acela congenital care visa la o societate "nouă", "perfectă", "egală", oricum inedită. Deopotrivă cu dorinţa de-a-L înlocui pe Dumnezeu cu o religie **laică.** Toate aceste aspiraţii confuze şi precipitate se asezonau cu simplismul marxismului. Pe care conducătorii ruşi şi l-au apropriat (poate cu umor şi cinism în aceeaşi măsură). Iar în plan intern l-au rusificat pentru a-l putea de asemenea fructifica.

Cărţile nu-i trezesc pe oameni; nu-i trezeşte decît experienţa nemijlocită. Încă din 1955, respectiv 1961, Milovan Djilas, spovedindu-se public, a glosat pe marginea unei imense şi crase manipulări. Şi nu a fost singurul. Nu cred nici că groasele volume ale lui Soljeniţîn au trezit pe cineva: ele au fost citite ca nişte "romane". Iar noi, est-europenii, nu aveam nevoie să fim zgîlţîiţi: cel mult ne recunoşteam în descrierea unei realităţi care pentru alţii rămînea, orice s-a spune, „livrească".

Prin aceasta îi recunoaştem pe profeţi: prin faptul că nu sînt luaţi în seamă, ci ostentativ nesocotiţi. (Mai mult decît prin aceea că prevestirile lor se împlinesc). Dacă mi-ar fi căzut în mînă **Convorbirile** lui Djilas în urmă cu doi sau trei ani, lectura lor m-ar fi implicat în felul în care îi implică lectura romanelor pe adolescenţi. Aşa însă l-am citit ca pe un profet **à rebours.**

Dan Ciachir

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (17)

Povesteşte în continuare că, deşi împăratul a apreciat răsturnarea din decembrie ca neavenită şi n-a revenit niciodată asupra acestei teme, atentatul fraţilor Neway s-a soldat cu urmări tot mai nocive pentru palat. Pe măsură ce timpul se scurgea, urmările acestei revolte nu slăbeau, ci se înteţeau, devenind cauza altor schimbări în viaţa palatului şi a împărăţiei. Odată rănit, palatul nu şi-a mai redobîndit niciodată liniştea adevărată, calmul. Treptat s-a schimbat şi situaţia din oraş. În denunţurile secrete ale poliţiei s-au găsit primele semne despre mişcări. Din fericire — se afirma — nu erau încă mişcări pe scară largă, care să ducă la răsturnări,ci mai degrabă — la început — doar frămîntări, mici fluctuaţii, zvonuri ambigue, şoapte, şuşoteli, o înstrăinare excesivă a oamenilor, o aşteptare, o suspensie, o tinjală şi tot ce s-ar putea exprima prin evitare şi refuz. Recunosc că pe baza acestor rapoarte era greu să iniţiezi acţiuni de ordine, căci ştirile acestea erau prea încerte şi chiar în mod îmbucurător nevinovate, indicînd numai că ceva pluteşte în aer, dar nu era în mod clar spus ce şi unde — iar fără o asemenea precizare. unde să trimiţi tancuri şi în ce direcţie să ordoni să se tragă ? Rapoartele afirmau cel mai des că acele zvonuri şi şoapte veneau de la universitate — singura şi noua instituţie de învăţămînt superior din această ţară — în care pînă la urmă nu se ştie de unde au apărut persoane sceptice şi ostile, gata să împrăştie injurii dăunătoare si neverificate, numai ca să-i facă griji împăratului. Povestea mai departe că, în ciuda vîrstei înaintate, monarhul dovedea o penetranţă ce frapa pe cei din jurul său, înţelegînd mai bine decît camarila sa că vin vremuri noi şi că-i timpul să devină mai elastic, mai actual, să accelereze şi să ajungă totul din urmă. Să ajungă din urmă, ba chiar să şi întreacă ! Recunosc, azi se poate vorbi de aşa ceva, că o parte din palat trata asemenea ambiţii cu silă, strîmbîndu-se în particular, că în loc să se cedeze la îmboldurile unor reforme şi noutăţi nesigure, mai bine ar fi fost să înăbuşe apariţia în rîndul tinerilor a influenţelor străine şi să condamne părerile necugetate, cum că ţara ar trebui să arate altfel, că ar trebui să se efectueze schimbări. Împăratul n-a ascultat însă nici aceste murmure aristocratice, nici freamătele universitare, considerînd că orice extremisme sînt dăunătoare şi contrare naturii şi, manifestînd o chibzuinţă şi prudenţă înnăscute, şi-a lărgit cîmpul puterii sale şi a sporit preocupările în domenii noi, ceea ce s-a manifestat prin introducerea unor ore de guvernare de după amiază, între patru şi şapte, respectiv ora de dezvoltare, ora internaţională şi ora militar-poliţienistă. În acelaşi timp, împăratul a înfiinţat ministere şi oficii corespunzătoare, filiale, reprezentanţe şi comisii în care a introdus cohorte de oameni noi, bine situaţi, devotaţi şi loiali. Palatul a fost umplut cu o altă generaţie nouă de favoriţi ce năzuiau cu energie spre cariere. Acesta era, aminteşte P. M., începutul anilor '60.

P. M. :

O anumită manie, prietene, a cuprins lumea aceasta nebună şi iresponsabilă, mania dezvoltării. Toţi vroiau să se dezvolte. Fiecare se gîndea cum să se dezvolte şi nu aşa, în mod obişnuit, în concordanţă cu legea sfîntă că omul se naşte, se dezvoltă şi moare, ci să se dezvolte fără măsură, dinamic şi puternic, să se dezvolte de asemenea manieră încît să-i uimească pe toţi, să fie invidiat, menţionat şi toată lumea să dea din cap. De unde provenea aceasta — nu se ştie. Oamenii intraseră parcă într-o goană a oilor, fiind cuprinşi de o orbire, de o hrăpăreală, căci era suficient ca undeva, departe, la capătul celălalt al lumii, cineva să se dezvolte, ca toţi să dorească să se dezvolte. Imediat încep să preseze, să forţeze, să ceară să se dezvolte şi ei, să-şi ridice nivelul ca să ajungă din urmă si era suficient, prietene, să neglijezi aceste cereri, căci imediat aveai răzmeriţe, strigăte, răsturnări, negări, frustrări şi suspendări. Iar împărăţia noastră a durat sute, chiar mii de ani fără să treacă printr-o dezvoltare evidentă şi, cu toate acestea, stăpînii săi erau respectaţi, înconjuraţi de veneraţie divină. Şi împăratul Zera Yakob, şi Tovodros, şi Johannes — toţi au fost respectaţi. Cui i-ar fi trecut prin cap să cadă în faţa monarhului şi să îl implore ca să-l dezvolte ! Lumea începuse acum să se schimbe, ceea ce făcea ca distinsul stăpîn,cu infailibilitatea sa înnăscută, să-şi dea seama şi cu generozitate să treacă la dezvoltare, sesizînd avantajele şi frumuseţea acestei noutăţi, şi pentru că dintotdeauna avea slăbiciuni pentru orice progres, chiar mai mult, îi plăcea progresul, deci şi de data aceasta a apărut în el dorinţa clară, binefăcătoare de a acţiona, manifestînd ambiţii făţişe ca după ani, poporul sătul şi bucuros să strige cu recunoştinţă — hei, acesta ne-a dezvoltat ! Aceasta făcea ca la ora de dezvoltare — între patru şi cinci după amiază — stăpînul nostru să dea dovadă de o vioiciune deosebită şi de idei noi. Primea nenumăraţi planificatori, economişti, specialişti în finanţe, discuta, întreba, îndemna şi lăuda. Unii planificau, alţii construiau, într-un cuvînt începuse o adevărată construcţie şi nu se glumea. Neobositul stăpîn călătorea întruna şi inaugura ba un pod nou, ba o clădire, un aeroport, dînd acestor obiective numele său — podul Haile Sellasie din Ogaden, spitalul Haile Sellasie din Harara, sala Haile Sellasie din capitală, şi astfel tot ce se făcea numele împăratului îl căpăta. Şi tot aşa punea pietre la fundamentele edificiilor, urmărea modul cum evoluează construcţiile, tăia panglici, participa la festivităţile dării în exploatare a unui tractor şi pretutindeni — aşa cum spuneam — discuta, întreba, dădea indicaţii şi lăuda. În palat a fost atîrnată o hartă a dezvoltării împărăţiei pe care — dacă venerabilul stăpîn apăsa pe un buton — se aprindeau lumini, săgeţi, steluţe, puncte şi toate sclipeau şi licăreau încît puteau încînta ochii demnitarilor, cu toate că unii vedeau în asta doar o dovadă a ciudăţeniilor monarhului. Şi diferitele delegaţii străine, fie africane, fie din lumea întreagă, se delectau în mod evident la vederea hărţii, iar după ce ascultau explicaţiile împăratului despre lumini, săgeţi, stele şi puncte, discutau, întrebau, îndemnau, lăudau. Asta ar fi putut dura ani de zile, spre bucuria distinsului stăpîn şi a demnitarilor săi, dacă nesăbuiţii noştri de studenţi, care de la moartea lui Germame au început tot mai mult să-şi salte capul, nu ar fi început din nou să debiteze tot felul de mîrsăvii neînţelepte şi tare defăimătoare pentru palat. Tinerii aceştia, în loc să-şi manifeste recunoştinţa pentru educaţia primită, se aruncau în apele tulburi şi înşelătoare ale respingerii şi răzmeriţei. Cu regret, prietene, trebuie să spun — e trist, dar adevărat — că, fără să aibă în vedere că stăpînul nostru a călăuzit împărăţia pe calea dezvoltării, studenţii au început să condamne palatul, să-l acuze de demagogie şi minciună. Cum se poate vorbi de dezvoltare, spuneau ei, cînd sărăcia urlă ! Ce dezvoltare mai e şi asta, cînd poporul e sugrumat de sărăcie, provincii întregi mor de foame, mulţi oameni n-au nici o pereche de ghete, numai o mînă de supuşi ştiu să citească şi să scrie, cine e grav bolnav moare, căci nu există spitale şi doctori. În jur, doar înapoiere, barbarie, umilire, batjocură, despotism şi tiranie, exploatare şi disperare, tot ce se poate spune în acest stil, dragă domnule. Reproşau şi criticau din ce în ce mai nesăbuit, tot mai puternic şi mai dur se pronunţau împotriva tuturor aranjamentelor de faţadă, cu caracter cosmetic doar, exploatînd bunătatea venerabilului stăpîn, care rar de tot ordona să se tragă în gloata aceea revoltată, care an de an sporea ieşind de pe porţile universităţii. A venit pînă la urmă la aceasta timpul să ceară cu insolenţă reforme. Dezvoltarea, au spus, este imposibilă fără reforme. Trebuie dat pămînt ţăranilor, lichidate privilegiile, democratizată societatea, lichidat feudalismul şi eliberată ţara de sub dependenţa străină. De sub care împilare, întreb, dacă am fost independenţi ? Am fost de trei mii de ani un stat independent ! Iată ce vorbărie goală, de două parale. În definitiv, întreb, cum să reformezi, cum să reformezi fără ca nimic să nu se prăbuşească ? Cum să mişti fără să nu se dărîme ? Poţi întreba pe cineva de aşa ceva ? Pe de altă parte, să asiguri dezvoltarea şi hrănirea în acelaşi timp este, de asemenea, greu, căci de unde să fie luaţi banii ? Nimeni nu aleargă prin lume aruncînd cu dolari. Împărăţia produce puţin şi nu are cu ce face comerţ. Deci cum să umpli trezoreria ? Iată problema pe care atotputernicul stăpîn o trata cu bunăvoinţă şi preventivă grijă, acordîndu-i cea mai mare atenţie, ceea ce se remarcă necontenit în timpul orei internaţionale.

Versiune românească de Nicolae Mareş

REGELE ŞAHULUI

Urmare din pag. a 16-a

— Să începem să ne pregătim sucurile gastrice.

Wang Yisheng s-a apropiat şi el curios şi a întrebat :

— Cum o să-i mîncăm asa întregi ?

— Carnea de şarpe nu trebuie atinsă de metal, l-am dăscălit eu. Capătă miros urît, de-aia nu i-am tăiat. O să-i mîncăm rupînd carnea cu beţişoarele şi înmuind-o în sos. Am luat în vremea asta şi bucăţile de vînătă pe care le-am pus în oală să fiarbă în vapori.

Piciorongea a apărut şi el cu o bucăţică de pastă de soia învelită în hîrtie şi pe deasupra cu cîteva grăunţe albe puse într-un pachetel. L-am întrebat ce-i acolo şi mi-a spus că e un fel de acid care poate înlocui oţetul. Oţet adevărat n-avea şi de altfel nici soia nu-i mai rămăsese decît fărîmiţa aceea.

— Nu-i nimic, i-am spus, ne mulţumim cu ce avem.

Piciorongea a pus cutia neagră pe pat şi a deschis-o. Înăuntru se afla jocul de şah : piese negre de abanos încrustate cu aur şi argint, de bună seamă foarte vechi. Ideogramele gravate cu migală, cu trăsături foarte fine, erau în scrierea sigiliilor, **zhuan.** Tabla de şah era pe mătase subţire în mijlocul căreia erau caligrafiate patru sigilii : **Chu he Han jie** „Taberele Chu şi Han despărţite de fluviu"*. Toţi s-au îngrămădit să le vadă, iar Piciorongea a început să explice bucuros :

— Asta este o foarte preţioasă piesă antică ce datează de pe vremea dinastiei Ming. Tata mi-a dat-o cînd am plecat încoace. Înainte, cînd am mai jucat, n-am folosit-o, dar azi dacă a venit şi Wang Yisheng e o ocazie specială.

Wang Yisheng nu mai văzuse probabil niciodată un obiect atît de fin. Îl pipăia cu grijă şi-şi freca întruna mîinile şi obrazul. Eu îmi vedeam de gătit. Am topit în apă soia şi grăuntele albe care înlocuiau oţetul, apoi după ce am pus şi ceapa tocată mărunt, usturoiul şi ghimbirul, am strigat :

— La masă !

Toţi şi-au înfăcat castroanele şi beţişoarele şi s-au repezit asupra şerpilor. Bucăţile îmbibate cu sos se topeau în gură. L-am întrebat pe Wang Yisheng dacă nu i se pare că gustul cărnii ăsteia seamănă cu cel de crab, dar el mi-a răspuns :

— Habar n-am. N-am mîncat niciodată crabi.

— N-ai mîncat niciodată crabi ? s-a mirat Piciorongea întorcîndu-se spre el.

Wang Yisheng nu i-a răspuns, absorbit cu totul de mîncare. Piciorongea şi-a lăsat beţişoarele şi a început să povestească :

— În fiecare an la Sărbătoarea Mijlocului de Toamnă, tata invita cîţiva oaspeţi şi mîncau crabi. Apoi jucau şah, beau şi făceau poezii. Îşi scriau unul altuia versuri pe evantaie. Odată cu trecerea anilor evantaiele astea deveneau obiecte de mare valoare.

Nimeni însă nu-l asculta pe povestitor, fiecare fiind concentrat asupra mîncării. Pînă la urmă, observînd şi el cum carnea se împuţina văzînd cu ochii, şi-a luat grăbit beţişoarele şi a tăcut. Într-o clipă şerpii au fost devoraţi, în bol nemairămînînd decît oasele. Am servit atunci vinetele fierte în abur, peste care turnasem usturoi şi sare. În oală am pus iarăşi apă, am aruncat înăuntru oasele rămase şi am pus-o la foc pentru o supă. După ce şi-au tras un pic răsuflarea s-au năpustit toţi cu beţişoarele asupra vinetelor pe care le-au ras imediat. Am adus în sfîrşit şi supa în care oasele dezghiocate de carne se auzeau ciocnindu-se pe fundul oalei. Am luat un mănunchi din tufele de mărar sălbatic crescut afară lîngă uşă şi le-am pus în supa asta. Imediat odaia s-a umplut de o mireasmă ciudată. Fiecare şi-a umplut castronul deja curat lună şi a început să soarbă cu înghiţituri mici. Acum atmosfera nu mai era aşa de încordată de îndîrjirea foamei şi limbile s-au dezlegat.

Piciorongea şi-a aranjat părul şi a început iar :

— Excelent, excelent !

Şi-a scos ţigările, le-a întins lui Wang Yisheng, şi-a luat şi el una, apoi, cînd să-şi bage pachetul la loc în buzunar, s-a gîndit o clipă şi l-a pus pe masă. A dat din mîini satisfăcut :

— Tot ce am mîncat astăzi e rodul muntelui, păcat că nu putem mînca şi din fructele mării... Acasă la noi se mînca des aşa ceva şi încă totul de cea mai bună calitate. Tata îmi povestea că pe cînd trăia bunicul aveam tocmită special o servitoare care aduna toată ziua „cuiburi de rîndunică". Cuiburile astea sînt de fapt construite de lăstuni care aduc în cioc peştişori şi creveţi şi-i lipesc acolo cu salivă. Dar înăuntrul acestor cuiburi sînt tot felul de murdării care trebuie curăţate cu luare aminte. O zi abia dacă îţi ajunge să cureţi unul. După aia se fierb încet la foc mic. E grozav pentru sănătate să mănînci zilnic aşa ceva.

Wang Yisheng care îl ascultase uluit l-a întrebat :

— Şi zi aşa, un om anume care să pregătească zilnic cuiburi de rîndunică ? Bună treabă ! Să-ţi cumperi singur peşti şi creveţi şi să-i fierbi laolaltă nu-i tot aia ?

Piciorongea a schiţat un zîmbet :

— De ce-s aşa scumpe cuiburile de rîndunică ? Ei bine, mai întîi pentru că se găsesc pe falezele abrupte ale mării şi-ţi trebuie curaj să te caţări după ele. În al doilea rînd, saliva asta a lăstunilor e ceva foarte preţios pentru că este întăritoare. Deci ceva greu de procurat, greu de preparat şi întăritor pe deasupra. Asta arată că numai cei care au bani şi o poziţie socială înaltă îşi pot permite să mănînce cuiburi de rîndunică.

Toţi credeau că aceste cuiburi trebuie să fie cu siguranţă ceva foarte gustos, dar Piciorongea a zîmbit iar subţire :

— Eu care am mîncat pot să vă spun că trăsneşte a peşte.

Am fost cu toţii dezamăgiţi şi ne întrebam la ce dracu să mai dai atîtea parale ca să mănînci ceva ce duhneşte a peşte. Chiar că nu merita.

Se întuneca şi luna spînzurată devreme pe cer devenea din ce în ce mai strălucitoare. Am aprins lampa şi deîndată umbrele celor de faţă s-au proiectat pe pereţii odăii. Piciorongea i s-a adresat lui Wang Yisheng :

— Ce zici, facem o partidă ?

Wang Yisheng părea că nu s-a trezit încă de sub impresia poveştii ăleia cu cuiburile de rîndunică şi cînd a auzit întrebarea lui Ni Bin a dat din cap imperceptibil. Piciorongea a ieşit. Abia atunci Wang Yisheng şi-a luat seama şi a întrebat mirat : Cum ? Ce ?" Toţi au izbucnit în rîs şi nu i-au răspuns. O clipă mai apoi Piciorongea a reapărut, de data asta îmbrăcat festiv cu o liotă de curioşi după el. Cum intra, fiecare se chiora la Wang Yisheng. Piciorongea şi-a aşezat tacticos tabla de şah şi l-a întrebat :

— Începi tu ?

Wang Yisheng i-a răspuns :

— Nu, începe tu !

Toţi s-au îngrămădit în jurul celor doi. După vreo zece mutări, Wang Yisheng a părut să dea semne de nelinişte, dar asta nu se observa decît din felul în care îşi freca posomorît degetele. După treizeci de mutări a spus repede :

— Aşează piesele din nou !

Cuprinşi de mirare, spectatorii se uitau ba la Wang Yisheng ba la Piciorongea fără să se dumirească care e cîştigătorul. Piciorongea a rostit cu zîmbetul lui subţire :

— O partidă cîştigată nu înseamnă victorie !

Şi-a scos apoi o ţigară şi a aprins-o. Fără să lase să se vadă nimic din ce simţea, Wang Yisheng a reaşezat în tăcere piesele. Din nou au mutat fiecare de zece ori şi de data asta Piciorongea s-a oprit îndelung şi abia după ce şi-a terminat de fumat ţigara a mutat iarăşi. A mai făcut doar cîteva mutări, apoi a şoptit :

— Mai facem o partidă ?

Nedumeriţi, spectatorii se întrebau din ochi unii pe alţii cine e cîştigătorul. Cu mişcări iuţi Wang Yisheng a aşezat piesele în formă de careu, apoi ţintuindu-şi partenerul cu privirea l-a întrebat :

— Facem o partidă pe orbeşte ?

Piciorongea s-a gîndit o clipă apoi a încuviinţat dînd din cap. Cei doi au început să numească mutările fără să se uite la piese. Celor din jur nu le prea venea la îndemînă să-i urmărească şi au spus că un asemenea joc în care nu se ştie cine cîştigă n-are nici o noimă. Aşa că unii au început să plece, făcînd să tremure flacăra lămpii cînd ieşeau.

Începuse să se lase frigul şi l-am întrebat pe Wang Yisheng :

— Nu vrei ceva de îmbrăcat ?

Nu a părut să mă ia în seamă. Dezorientat m-am dus să stau pe pat. Vedeam cum cei rămaşi se uitau cînd la Wang Yisheng cînd la Piciorongea ca la nişte personaje ciudate pe care le vedeau pentru prima oară. Sub lumina lămpii, Wang Yisheng stătea ţinîndu-şi genunchii îmbrăţişaţi, iar pe pieptul lui scofîlcit claviculele săpau două adîncituri. Cu ochii pironiţi la lampă, se plesnea din cînd în cînd ca să alunge ţînţarii. Piciorongea îşi ţinea picioarele lungi strînse la piept, cu faţa acoperită de o mînă cît o lopată, tot răsucindu-şi cu repeziciune degetele de la cealaltă mînă. După un timp şi-a lăsat să-i cadă braţele, a zîmbit scurt şi a spus :

— M-am încurcat, am pierdut şirul, şi a început să aşeze piesele pentru o partidă nouă. Dar după scurtă vreme a ridicat capul, l-a privit lung pe Wang şi i-a spus :

— Lumea e a ta.

A scos apoi o ţigară, i-a întins-o şi a adăugat :

— Cu cine ai învăţat să joci ?

— Cu oameni de tot felul din lumea asta, i-a răspuns Wang Yisheng, privindu-l şi el drept în ochi.

Piciorongea a încuviinţat :

— Excelent, excelent ! Eşti un şahist excelent !

Acum că toţi înţelegeau cine a cîştigat, au început să se miste bucuroşi şi nu mai aveau ochi decît pentru Wang Yisheng. Piciorongea şi-a ridicat mîinile apoi şi le-a lăsat în jos :

— Aici n-am avut pe nimeni care să ştie să joace ca lumea, aşa că tactica mea n-a mers. Astăzi, că te-am întîlnit pe tine, sînt nespus de bucuros şi te consider prietenul meu.

* Pe tabla de şah sînt însemnate două tabere de luptă, Chu şi Han, conduse de Xiang Yu şi respectiv de Liu Bang, personaje istorice care îşi disputau supremaţia la sfîrşitul dinastiei Qin (221—206 î.e.n.).

hyde-park

„Friptura-nsărcinată"

Toamnă. Puicuţele intră în diapauză. Ouăle îşi reduc volumul. Pe o listă neagră, într-un vechi castel, un' te ia la vale un mic colonel fostii dizidenţi pritocesc dosarele actualilor stridenţi.

Afli de la televizor — guvernanţii s-au îndepărtat atît de mult de mase încît parcă ar fi o transmisie din Cosmos — că Petre Roman e preşedintele unui comitet de Ajutorare a Copilului. Copilul — Mircea Dinescu — e şi el acolo, frecîndu-şi fruntişoara cu degetul. Ce-ar fi — pare să spună — să înlocuim cuvîntul „Libertatea" cu mult mai plasticul „Slobozia" ?

E bere şi e frig. La circiumă, etimologiştii se întreabă dacă nu cumva „pisanie" e vechiul nume al vespasienei. Un prieten cu care schiam odinioară (pe muntele Venus), proaspăt îmbogăţit de presă, îmi oferă sprijin financiar pentru a-mi întemeia, acum la spartul tîrgului, o revistă umoristică. E păcat, îmi zice, să mă risipesc în buzunarele altora.

— Cum să nu ?! ader eu cu bucurie. O revistă intitulată „Caviar" spirituală, scumpă, selectă, care să plătească generos la acceptare pe acei profesionişti aleşi de mine...

— Stop ! Caviar" e un titlu moale. Găseşte-mi un titlu trăsnet şi te sponsorizez.

Mă gîndesc că probabil mi-aş fi furat titlul acesta minunat „Caviar".

— Încă ceva : „Tudor Vasiliu".

— E prea oarecare. Găseşte-ţi ceva şocant.

— Tudor Vasiliu-Birlic ?

— Parc-am mai auzit.

— Pe mama o chema „Clocotici".

— De unde eşti ?

— Din Botoşani.

— Foarte bine. O să se creadă că eşti evreu. Ai dat lovitura. Mai prind curaj :

— Ce părere ai de „Friptura-nsărcinată" ?

— Ca pseudonim ?

— Nu, bătrîne, ca titlu de revistă.

— Nu-i rău. Altceva.

— „Analele Kurlande" ?

— Bravo ! Dar n-avem încă destui cititori.

— „Moftul maghiar", editat de „Vatra Ungurească" ?

— Nu, nu, s-ar supăra minoritatea românească.

— „Scobeşte-te frumos !" ?

— Evită verbe ca „a scobi" „a sfredeli" ; minerii sînt foarte susceptibili.

— „Pupping" ?

— Nţ.

— Nu-ţi place „Pupping" ?

— Mie-mi place — se vîră chelneriţa.

— Dacă nici acum n-am nimerit-o, mă las păgubaş — mai fac eu un ultim efort. „Lăbărţărişoara Mare — **International".**

— N-am auzit.

— „Lă...".

— N-am auzit nimic.

— Aha. Ţi-e frică.

— Da, bătrîne începe să-mi fie frică de tine. Miti, plata, te rog.

Rămîn singur. Soţul Ioanei Crăciunescu, obstetricianul, se apropie :

— Scuză-mă, te-am auzit vorbind. Titlul ăla „Friptura-nsărcinată", mă interesează. Cu un amendament : trebuie specificat în ce lună.

Tudor Vasiliu

moda, altfel

Stop: Dăm o raită prin Nevada!

Un izvoraş din deşertul Nevadei (sau mai multe izvoraşe) a făcut ca imaginaţia celor cu bani să adune la un loc rezultatele gîndurilor lor teribile, nebuneşti. Aşa au apărut, au prosperat, au înnebunit şi îi înnebunesc pe mulţi, caută noi victime, „luncile" — minune a deşertului cu bani, Las Vegas.

Drumul prin deşert are culoarea aurului vechi, probabil vopsită de vechii căutători de aur, e presărat cu tufe de scaieţi şi copăcei răbdători la secetă, Joshua trees. E presărat, împestriţat cu capele mărunţele în care, cu entuziasmul unui preot entuziast, te poţi căsători într-o clipită : *căsătorie de Nevada !* Înainte de deşertul de sare — Soda Dry Lake, răsare un indicator de oraş care se numeşte ZZYZX (Pronunţaţi, vă rog !). Dar nu acesta e...

Las Vegas ! Strălucirea e uluitoare, apa e făcătoare de minuni, alimentează deopotrivă splendoarea, fastul, risipa şi prostul gust. Dar un prost gust incitător, născut dintr-o confuzie totală de istorie, artă şi arhitectură (în faţa grandiosului hotel Caesar's Palace se află statuia lui Traian înconjurat de fel de fel de muze), jocuri de lumini, instalaţii electrice ce pot rivaliza cu fîntînile arteziene, cu puzderia de stele ce pălesc înţelegătoare, cu discreţie...

Ziua e linişte şi pace, becurile sînt toate la fel, îşi pierd fardurile, culorile, ţipetele, ademenirile, personalitatea. De cum se îngină ziua cu noaptea încep explozîile de nebunie, motelurile şi hotelurile hohotesc de reclame şi indemnuri, promisiuni de bani, de şampanie, de *funny girls*. În plin uragan de lumini, cîţiva grevişti, de la restaurantele luxoase, stau şi spun bancuri lîngă pancarte pe care scrie *Unfair. Se joacă !* Hoiurile imense zac de jucători, vicioşi sau amatori naivi. La *Tropicana*, mocheta ţipă sub greutatea florilor exotice, imprimate pe ţesătura ei proprie, pe tapete, pe plafoane, pe preţuri... Se joacă ! Cine nu joacă nu cîştigă ! Zgomotul ruletei, zgomotul de la „Jack in the Box", zgomotul de la poker mecanic, electronic şi supercinstit, dau senzaţia unei activităţi susţinute, bine organizate, de-a dreptul partinice, dau senzaţia unei munci ce implică efortul (şi încă ce efort !). Spectacolul e fantastic, se desfăşoară gros, masiv, sub privirea crupierilor sub privirea fetelor ce aduc băutura — toate cu crupele dezgolite şi zîmbetele pictate.

La *Miraj* (după multe săpături, ăsta e *cel mai dintre cele mai*), turiştii aşteaptă, răbdători, să explodeze vulcanul artificial, apoi, lin, foarte lin, pe o scară rulantă, foarte rulantă, foarte fină, ajung într-o grădină tropicală, în care florile naturale nu se deosebesc de cele artificiale, apoi încremenesc de plăcere, de uimire, în faţa tigrilor albi, lenevoşi — raritate a lumii terestre.

Prin vinzoleala aceasta trec mirese fericite (fericirea lor e garantată de reclame : „cine NU, banii înapoi"), cuiere fragile, pline de voaluri, dantele şi flori, trec să vadă vulcanul şi tigrii cei albi, trec să fie văzute şi să aibă noroc. Să le poarte tigrii albi noroc. Vin de departe, vin să-şi petreacă luna de miere în Las Vegas, căci 1990 e anul internaţional al nunţilor, al mirilor ; pentru rochia de mireasă, pentru luna de mireasă, negreselle îşi vopsesc părul, vor să fie blonde, albele şi-l încreţesc, se tund ca în triburile păstrate la muzeele de antropologie ; miresele au rochii lungi, fastuoase, complicate sau mini-jupe şi cizme înalte pînă la coapse, au bluze închise pînă sub bărbie sau sutiene de flori, peste care alunecă, lejer o jachetă pictată cu chipul lui Elvis Presley (Da ! Tot el e la modă !) şi bătută în ţinte. Orice e permis la Las Vegas, absolut orice, numai să ai bani e cu totul şi cu totul interzis. Să se joace, joacă miresele cu mirii lor, căci cine „sparge banca" unui cazinou are dreptul, plăcerea şi recompensa de a veni o lună, în fiecare an, întreaga viaţă, să doarmă, să mănînce şi să petreacă „pe gratis" (sfînt cuvînt, cînd e vorba de lux !) în hotelul elegant. Profitaţi de ocazie, dragi mirese, cu voaluri sau fără, magazinele sînt pline de jocuri de diamante.

Totuşi se trăieşte şi la Las Vegas iar sezonul e non-stop.

Corina Cristea

A CHENG

REGELE ŞAHULUI

(fragment)

REGELE POVESTIRII

Postfața la nuvela „Un banchet", apărută în 1984 în revista „Scriitorii", cuprinde și o succintă fișă autobiografică :

„Mă numesc A Cheng, din familia Zhang. Am început să scriu anul acesta și am publicat în diverse reviste cîteva nuvele și povestioare pe care le-am semnat cu propriul nume, semn că-mi asum responsabilitatea celor scrise. În 1949, fără să bag de seamă, m-am ivit pe lume. Era exact de Qingming, Sărbătoarea luminii limpezi, cînd se pomenesc morții. Șase luni mai tîrziu se întemeia R.P. Chineză. Dacă e să-mi aplic o expresie curentă eu aș fi astfel „un om al vechii societăți". Am mers apoi și eu la școală, iar „revoluția culturală" m-a prins exact cînd terminam gimnaziul. „Tînăr învățăcel" am fost trimis împreună cu alții la „muncă în ținuturi îndepărtate", mai întîi în provincia Shanxi, apoi în Mongolia interioară și în sfîrșit în provicia Yunan. Mi s-au răpit astfel zece ani din viață. Pe urmă, în '79, m-am întors la Beijing, m-am însurat, mi-am găsit o slujbă, apoi mi s-a născut un băiețel minunat așa cum sînt toți copiii... După cum vedeți, nimic ieșit din comun, o viață care poate fi a oricărui chinez de azi. Am trăit și trăiesc ca și ceilalți, cu singura diferență că scriu și public cîte ceva ca să-mi aduc și eu contribuția la bugetul familiei. Ca și zidarul care trudește pe schelă, sînt și eu un simplu meșteșugar. De aceea nu mă consider întru nimic deosebit".

Și totuși există ceva care îl distinge pe A Cheng chiar între confrații săi. Poate exact această declarată poștură de artizan confucianist care ascunde însă patima virtuozității daoiste. Patima povestirii ca patimă a șahului, aceasta este chiar pretextul mizei poietice a nuvelei „Regele șahului" care, recomandată cu entuziasm încă de la apariție de un scriitor prestigios ca Wang Meng, a făcut vîlvă în lumea literară a Chinei. În discursul rostit cu ocazia decernării Premiului pentru literatură pe anul 1984, A Cheng se explică : «În China a mînca a fost dintotdeauna problema primordială, căci nu te poți gîndi nici la onoare nici la dezonoare decît cu burta plină și la căldură. De la această premisă am pornit cînd am construit „Regele șahului"».

Într-adevăr, nuvela este dominată de inversunarea foamei, atît cea fiziologică cît și aceea a spiritului. Remediile lor, mîncarea și șahul, asigurarea strictului necesar pentru supraviețuire și rafinamentul perfecțiunii de sine, configurează modelul-simbolic, aparent în termeni paradoxali, propus de A Cheng. Regăsibil apoi la toate palierele, într-o serie ierarhizată de izotopii. Una dintre acestea, care anulează posibilul paradox transformîndu-l într-un raport de recesivitate, este cea referitoare chiar la scris : strategia șahului ca strategie a povestirii. Cei doi adversari care se confruntă nu mai sînt de data asta Xiang Yu și Liu Bang, aflați cu armatele de o parte și de alta a fluviului, așa cum e demarcată, într-o superbă caligrafie, tabla de șah a lui Ni Bin, unul dintre personajele simbolice ale povestirii. Cei doi, povestitorul și eroul său care-l ascultă, schimbă între ei rolurile : povestitorul descifrator al semnelor eroului este un cititor, iar eroul însuși este un scriitor, căci povestea lui se scrie tocmai întîmplîndu-se. Și de fapt nici nu mai este vorba de doi adversari ci de doi parteneri vital necesari unul altuia, căci numai împreună fie pierd fie cîștigă. Strateg al arteî depășirii de sine și a învingătorului autentic, în cazul lui A Cheng este sigur vorba de cîștig. Fluviul care, conform regulei jocului, i-ar despărți pe cei doi, în realitate îi unește : este chiar povestirea chineză în impresionanta ei tradiție milenară, aflată în curs neîntrerupt, într-o albie care-și schimbă configurația în funcție de anotimpul politic. Pare că acum ea se află într-o tumultuoasă primăvară. Nici nostalgic nici polemic, A Cheng preia și valorifică vechile ei tehnici, le îmbină cu cîștiguri moderne care mărturisesc și familiarizarea cu alte literaturi ale lumii. Gest echivalent cu o regăsire de sine a Chinei tradiționale într-o impetuoasă proiectare în modernitate, în universal. Rafinamentul străvechi într-o maximă eficiență. Daoism și confucianism deopotrivă.

Cînd cei de pe munte au coborît, au adus cu ei și doi șerpi. La întîlnirea cu Wang Yisheng s-au arătat foarte politicoși, l-au întrebat între altele unde a fost repartizat și cum e traiul pe-acolo. Wang Yisheng le-a răspuns la toate astea după care s-a dus să-și pipăie veșmintele ce nu i se zvîntaseră încă. L-am pus să se îmbrace cu niște haine de-ale mele dar el m-a refuzat spunînd că atunci cînd mănîncă transpiră și că mai bine stă dezbrăcat. Toți au răsuflat ușurați și s-au simțit mai în largul lor cînd au văzut că nu e vorba de unul scorțos. Firește că am prins și eu să laud talentul de șahist al lui Wang Yisheng, ca să arăt că musafirul meu nu e un fitecine. Toți au propus atunci să joace cu Piciorongea, asul jucătorilor din brigada noastră. Unul a fugit să-l strige și Piciorongea s-a înființat cît ai zice pește. Era un tînăr cu carte dintr-un mare oraș din sud. Foarte înalt de statură și în același timp foarte slab. Se mișca cu eleganță și se îmbrăca deosebit de îngrijit. Cînd îl întîlneai uneori pe vreo potecuță a muntelui și-l vedeai așa de înalt și de filiform, îmbrăcat la patru ace, nu-ți venea să-ți crezi ochilor. Piciorongea a intrat plecîndu-se și i-a întins de departe mîna musafirului meu. Wang Yisheng s-a pierdut o clipă dar si-a revenit repede și i-a întins și el mîna, roșind totuși. După ce s-au salutat, Piciorongea și-a împreunat ceremonios mîinile si s-a prezentat : Mă numesc Ni Bin, mi se mai spune Er Ni, iar numele meu de învățăcel este Wen Bin. Pentru că am picioare lungi am fost poreclit Jiao Luan, Piciorongea. E drept că **luan** ăsta din poreclă e un cuvînt grosolan, te rog nu-l lua în seamă. Asta e, nivelul cultural al celor de pe aici e foarte scăzut. Dar aș putea să aflu prețiosul d-voastră nume ?

Cu două capete mai scund decît interlocutorul său, Wang Yisheng i-a răspuns ridicîndu-și fața spre el :

— Numele meu de familie e Wang, prenumele Yisheng.

— Wang Yisheng, a reluat Ni Bin. Frumos nume. Cu ce ideogramă se scrie Yisheng ?

— Cu **yi** „una" și **sheng** „viață", „o viață", a răspuns Wang, cu gîtul lungit.

Ni Bin l-a lăudat iar :

— Excelent, ai prenume frumos, apoi dînd din brațele sale lungi în semn de aprobare a continuat : Dar ia loc, te rog. Mi s-a spus că ești tare la șah. Foarte bine, excelent ! Șahul înseamnă cultură de cea mai bună calitate. Tatăl meu joacă foarte bine, e renumit, lucru știut de toată lumea, așa că și eu mai știu cîte ceva din jocul ăsta. Îmi place foarte mult să joc, dar aici n-am adversari. Dar te rog să iei loc!...

Wang Yisheng s-a așezat la loc pe patul meu și tot rîdea stîngaci neștiind ce să spună. Dar Ni Bin a rămas în picioare și, cu mîinile împreunate ceremonios s-a înclinat ușor și a spus :

— Vă rog să mă scuzați, abia am ieșit din schimb si n-am apucat să mă aranjez deloc. Vă rog să mă așteptați puțin că mă întorc îndată. Aa, dar spune-mi te rog, onorabilul dumitale tată e și el cunoscut în lumea șahului ?

Wang Yisheng a scuturat din cap, a părut o clipă că vrea să se explice, dar nu i s-a auzit decît șuierul respirației.

— Excelent, a spus Ni Bin, într-o clipă sînt înapoi.

Am intervenit :

— Hei, Piciorongea, după ce te îmbăiezi vino repede să mănînci și tu carne de șarpe.

Ni Bin tocmai ieșea pe ușă, dar a apucat să îndruge :

— O, nu e cazul, nu e cazul. Excelent, excelent.

Toți au izbucnit în rîs și i-au strigat :

— Vii sau nu ? Ce-i tot dai cu „nu e cazul" și cu „excelent" ?

De afară Ni Bin le-a răspuns :

— Carnea de șarpe va fi ceva delicios, iar cînd vom juca șah ne vom pune mintea la lucru vîrtos !

Am închis ușa după el rîzînd. Cîțiva dintre cei de față s-au dezbrăcat goi puscă și au început să se spele împroșcînd cu apă și făcînd glume deocheate. Nu știam la ce se gîndea Wang Yisheng care, retras în pat, le lăsase celorlalți loc să se desfășoare. În timp ce decapitam șerpii, i-am atras atenția :

— Nu-l lua prea în serios pe Piciorongea, e unul din acei „cavaleri ai spiritului".

Unul din tovarășii mei s-a amestecat în vorbă :

— Dacă prietenul ăsta al tău e într-adevăr grozav, azi o să avem o partidă a-ntîia. Tatăl lui Piciorongea e din orașul meu și pot să vă spun că e un șahist fain.

Un altul i-a retezat-o :

— Tatăl e una și fiul alta. Doar șahul nu se transmite ereditar.

— Ba tradiția șahului într-o familie e grozavă. Cînd există tactici de luptă din generație în generație, asta nu e putin lucru. Mă rog, acuși începem jocul și-o să vedem, a spus Wang Yisheng și-și tot freca ba fața ba mîinile.

În timpul ăsta agățasem șerpii și-i jupuiam. I-am pus apoi așa nespălați pe o masă si fără să-i spintec le-am crestat carnea cu un cuțitaș de bambus. I-am așezat apoi într-un bol mare, iar bolul într-o oală plină cu apă. M-am adresat celor ce se spălau :

— Ați terminat odată, că deschid usa !

Și-au pus în grabă chiloții și eu am deschis si am ieșit. Am făcut rost de vreo trei cărămizi pe care le-am așezat bine și am pus si niște surcele, iar deasupra oala. După ce am alungat porcii de acolo le-am spus :

— Hei, care vine să vadă de foc ? Să nu lăsați porcii să răstoarne oala. După ce fierbe zece minute trebuie s-o luăm de pe foc.

Am intrat înăuntru să mă ocup de vinete. Altcineva s-a dus la bucătărie cu ligheanele spălate. S-a întors de-acolo cu vreo **4—5 jini** de orez, cu un lighean plin cu vinete fierte o ceapă, cîțiva căței de usturoi și puțin ghimbir. Am spus că nu e sare așa că altul s-a dus si a adus o bucată pe care a sfărîmat-o pe o hîrtie. Piciorongea se zărea și el venind de departe cu o cutie neagră de lemn în mînă. L-am întrebat :

— N-ai un pic de soia pentru sos ?

Piciorongea a ezitat o clipă apoi a luat-o înapoi. I-am strigat din urmă :

— Adu și puțin otet dacă ai !

Cînd șerpii au fost gata i-am adus înăuntru și cînd am luat capacul de pe oală si-a țîșnit o coloană de abur nimeni nu s-a tras la o parte. Ne-am uitat mai bine și am chiuit toți de bucurie : doi șerpi cu carnea strălucitoare se tolăneau învălătuciți în bol. Valuri de mirosuri îmbietoare ne-au gîdilat nările. Am scos repede bolul, mi-am suflat în degete și le-am spus :

Prezentare și traducere de
Florentina Vișan

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Mentalități incompatibile

Cine a jucat o viață întreagă poker și se apucă la bătrînețe de bridge, chiar dacă va reuși să-l învețe, are puține șanse să-l și joace bine. Pentru că, dincolo de regulile proprii, dincolo de „materialul" comun și dincolo de exigențele fiecăruia, între cele două jocuri e o diferență de mentalitate conținută care nu poate fi decît în cazuri cu totul excepționale — revocată. A te baza pe hazard, a cultiva o abilitate a inducerii în eroare, a deprinde alfabetul fizionomic, a pune inteligența în slujba inspirației de moment și a exploata în folos propriu temperamentul partenerilor — iată cîteva din componentele mentalității de pokerist. Dimpotrivă, în bridge, acestea sînt : a limita hazardul prin calcul logic, a cultiva o abilitate a transparenței, a deprinde alfabetul rigorii evasimatematice, a pune inspirația în slujba inteligenței, în fine a folosi informația liberă și corectă drept sursă egală pentru toți. Se poate spune fără teama de a greși că mentalitățile specifice poker-ului și bridge-ului sînt incompatibile între ele iar apariția uneia în teritoriul celeilalte e producătoare de dezastru. Din fericire, cel puțin în bridge, ivirea unui jucător cu mentalitate de pokerist e lesne depistabilă dar, din păcate, nu tot așa de lesne înlăturabilă. Pentru motivul că democrația acestui joc de „lorzi" postulează toleranța față de diversitate ca pe o condiție sine qua non a jocului însuși. Altfel zis, în bridge nu se fac procese de intenție dar pentru a înlătura un efect prezumtiv morala jocului impune așteptarea producerii efectului. Asta ar veni cam așa : constat, în timpul licitației și apoi pe parcursul jocului de levată că unul din jucători are o limpede mentalitate de pokerist dar nu pot interveni în contra ei decît după ce partida s-a terminat, adică după ce ulciorul s-a spart. E vorba, evident, de o slăbiciune a codului bridge-istic, dar o slăbiciune, în fond, onorantă. Că mentalitatea pokeristă o speculează și încearcă să-și facă loc înlăuntrul celei proprii bridge-ului, substituindu-i-se, e un fapt care pune în lumină rea nu codul jucătorului de bridge ci pe cel al intrusului. Ce să facă biet bridge-istul ca să-l împiedice pe pokeristul din el sau de alături ? ! Prea multe, pînă la edificarea efectului, nu are de făcut. Ceva, totuși, ar fi : să nu se lase atras în cursa pe care i-o întinde, vrînd-nevrînd, prin caracter precum scorpionul din fabulă, mentalitatea pokeristă. Fiindcă mai gravă decît tolerarea acesteia este căderea în cursă, păcălirea în fața ei. Și apoi, lucru curios, mentalitatea jucătorului de bridge n-ar produce nici un fel de efect dacă s-ar manifesta înlăuntrul jocului de poker pe cînd a acestuia din urmă poate face veritabile ravagii în bridge. Poate că de la această observație ar trebui pornit în găsirea unor căi de limitare a interferențelor între cele două mentalități. Pentru ca jocul de bridge să nu-și piardă frumusețea specifică, să nu-și altereze rostul. Problema este, așadar, de profilaxie iar nu de terapie.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 71 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 10 octombrie 1990

37

Libertatea presei

Chiar dacă, din cînd în cînd, cîte un ales al națiunii („Tu l'as voulu, Georges Dandin !" i-ar fi spus G. Ivașcu lui L. Răutu, într-o alimentară goală de pe lîngă televiziunea, încă nu liberă, anii trecuți) se mai revoltă în noul C.P.U.N., zis și Parlament, împotriva cine știe cărui gazetar, a cine știe cărei gazete, chiar dacă dl. P. Roman este oripilat de „veninul" ziarului „România Liberă" și face ochii mari cînd i se aduce la cunoștință că în „Azi" se practică un stil suburban cu multă aplicație, chiar dacă... și chiar dacă... la noi libertatea presei există. Intîi și-ntîi există libertatea mai oricui de a se crede (a se face) om de presă. Gazetari ca la noi la nimenea ! Ce dacă le scapă gramatica limbii române, ce dacă n-au habar de ortografie ! Iese un ban ? Iese. Ne facem gazetari. Acesta ar fi primul aspect al libertății presei, mai bine zis al libertății proliferării oricărui fel de publicație care se crede ziar, revistă, supliment etc. (În paranteză fie zis, nu e sigur că au apărut în România, de la revolta confiscată încoace, mai multe circiumi Snack bar, deh ! — decît ziare). Urmează al doilea aspect, mult mai interesant și mai fecund, dacă vreți. Considerînd că, într-un anume timp și după epuizarea a nenumărate păduri, nechematii se vor întoarce la locul lor, la alte chemări : frizerie, circiumă, cizmărie, măcelărie etc., rămîne presa care își merită numele. Despre cea orientată pe față sau mascat înspre putere, nu vorbim, cu ea guvernul și președintele țării se descurcă bine, libertatea ei de a profera minciuni și insulte într-un stil cuțaridian nu face rău celor de sus, ba — cine știe ? — poate că le mai bandajează sufletul sensibil rănit de „veninul" vreunui ziar de opoziție care i-a prins cu ocaua mică, cioara vopsită și celelalte modalități moderne de a acționa pentru binele poporului și al patriei. Se pare însă că puterea a găsit și soluția pentru a scăpa de presa (încă) liberă, de opoziție, lăsînd-o să scrie ce vrea — argumentat sau nu — despre ce se vede și ce nu se vede. Libertatea presei există la noi cu adevărat. Atîta doar că, aici, în România de după 1989, prin acest concept se înțelege doar o parte a ceea ce înseamnă el, în fapt, în țările cu adevărat libere. La noi libertatea presei înseamnă dreptul de a demonstra în scris orice adevăr și orice neadevăr, dreptul să avansezi orice idee la rangul de afirmație publică, fără ca prin asta vreun fir din părul gazetarului sau al subiectului său să se clintească. Aiurea, în țările crunt exploatate de capitaliști, cum mai ieri ne învățau prin părți lăturalnice ale socialismului românesc puternicii zilei de azi, demonstrarea faptului că un politician minte sau e necinstit îi atrage acestuia demiterea sau demisia (căci mai nimeni dintre ei nu e atît de gros la obraz să aștepte oprobriul primei soluții) definitivă din viața politică. Omul respectiv se poate îndrepta, cu vreun oarecare succes, spre alt tip de afacere, spre industrie, spre agricultură, spre bursă, ori spre alte orizonturi. După cum un afacerist prins că nu-și plătește obligațiile către stat trebuie să renunțe și să o ia cine știe încotro. La noi nu e așa, la noi e lumea tuturor posibilităților, situație pentru care vom fi în curînd invidiați chiar de americani („America cea iute de picior o vom ajunge și o vom întrece"), la noi hoțul ispășește (uneori) și revine pe urmă, curat, în același domeniu unde se pricepe (să fure). La noi politicianul de la președinte la deputat, poate fi acuzat, cu sau fără dovezi, de orice — el nu se sinchisește, el răspunde „în fața clasei muncitoare" sau a „poporului "și, cum aceste două noțiuni nu se hotărăsc odată să se constituie în mulțime vie care cere socoteală, el așteaptă, e răbdător. Doar nu e atît de tînăr ca să mai prindă judecata de apoi pe-aici pe deasupra... și dacă e așa, vedeți și dumneavoastră că libertatea presei n-are decît să existe, ca e ceva, un fapt paralel cu puterea politică, e paralelă cu realitatea, iar definiția paralelelor o țin minte, poate, chiar și cei care n-au beneficiat decît parțial de „alfabetizarea întregii țări". Într-adevăr, libertatea presei de a scrie orice există.

Dar ca e secondată de libertatea oricui (din cei supuși) de a face orice chiar sub nasul și condeiul gazetarului, chiar dacă acesta îl arată cu degetul.

Deci și acest articol nu e decît o nouă zădărnicie.

Nicolae Prelipceanu

Număr ilustrat cu reproduceri după Chagall

Eu și Esenin

Nu știu de ce stau de vorbă cu tine, Serghei,
în noaptea asta nesfîrșit de lungă.
Tu ai fost un bețiv, un huligan,
eu am o viață călcată pe dungă.
Bietul de tine, cu un picior ai rămas în trecut,
cu celălalt ai vrut să intri-n viitor,
și ai căzut în gol.
Eu, încălțată-n pantofi ascuțiți
stau cu amîndouă picioarele bine înfipte în sol.
Tu ai venit cu sufletul dezmățat,
și l-ai arătat,
încîlcit, plin de scaieți.
Eu nu-l arăt, nimeni nu-l arată pe-al său.
Noi avem în schimb, ehehei, Măiestrie, băieți !
Ce știi tu de măiestrie ? Nimic !
Tu n-ai intrat, nici măcar după moarte,
în elizeul nostru realist.
Ai rămas la porți,
cu părul tău vîlvoi, ca spicul ovăzului,
clătinat de vînt,
cu ochii tăi beți, fericiți, disperați,
ai rămas în cetatea Inonia,
ai rămas în camera ta de la hotel „Angleterre"
cu ligheanul murdar,
cu sticla de votcă pe jos,
ai rămas călare pe stele,
cu măturoiul de foc în mînă,
mături și azi pămîntul de putregaiuri,
cu duioșia, cu disperarea, cu adevărul tău,
mături pămîntul.
Nu știu de ce stau de vorbă cu tine, Serghei,
cu tine, un boem, un huligan.
Eu am trei camere și dependințe.
Părul tău galben ca ovăzul se clatină-n vînt,
al meu încărunțește-n ședințe.
Acolo-i judecăm pe huligani ca tine,
în numele măiestriei decente.
O Serghei, Serghei,
ce-am făcut din viața noastră, Serghei ?
Eu nu beau nici atît,
sînt înspăimîntător de lucidă
și nu-mi pun ștreangul de gît.
Viața mea călcată pe dungă,
e lungă, lungă, Serghei.

Maria Banuș

1958

Poem inedit, scris în 1958. Autoarea, amăgită de relativa „liberalizare" l-a inclus în volumul 2, colecția „Scrieri", Editura Minerva, *volum apărut în 1971.*

Cenzura, însă, l-a scos din șpaltul paginat (paginile 346—347), instituția respectivă fiind, pe atunci, mai puțin pudică decît în deceniile următoare. O cruce și o semnătură indescifrabilă prohodeau un poem.

MARIA BANUȘ

Septembrie 1990

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Barbu

Desigur că excluderea lui este, față de ceea ce sîntem, avem, vrem, putem și facem la ora de față, ceva sinonim cu ceea ce argoul studențesc numea „o frecție cu Diana la piciorul de lemn". Barbu și echipa lui reacționară au făcut un rău cu consecințe incalculabile literaturii române. I-au făcut, practic, exact răul făcut de Ceaușescu societății. Vina lui nu se poate măsura decît în decenii. Ea cuprinde nu doar sute de scriitori maculați, ostracizați, deformați etic, torturați psihic sau împinși propriu-zis la sinucidere, dar a fost un atac ucigător la însuși codul genetic al ideii de cultură națională. Faptul că „Săptămîna" a defăimat, a murdărît și hulit 90 la sută din valoarea literelor românești în ultimii 10—20 de ani, acționînd precum cel mai abject delator, ca instrument perfect (grobian, perfid, violent, mercantil) al securității e doar o vinovăție de prim plan. Că, pe baza atacurilor ei (invariabil cu arme albe) au fost topite tiraje, au fost interzise nume, au fost împinse atîtea talente la exil, că forța ei corozivă a dezmembrat orice solidaritate de breaslă, slujind din plin dictaturii pentru a „decreta" condiția de inamic public a scriitorului, pentru a sufoca orice clan de înnoire și sincronizare cu firescul gîndirii europene, toate astea reprezintă, totuși, puțin față de răul cel mare făcut de acest campion al maleficului. Prin Barbu, prin tot ce a reprezentat lumea lui „de cîștigat" (și vrea, cu sadică obstinație, să reprezinte încă) literatura română a ajuns un teatru de operațiuni politice, un război total, un fel de Vietnam ideologic, în care absolut toate se militarizează. Totalitarismul politizează din capul locului totul, spune Revel, spre a putea condamna, fără drept de apel, totul. Iată misia lui Barbu, ieri și azi, cu care el s-a confundat la modul absolut. Prin lucrarea „lor" bestială, au otrăvit pînă în măduvă statutul scrisului în România, au anulat esteticul, practicînd o „etică" de călău medieval. Prin „ei", autorul a fost identificat cu spionul și sabotorul, cartea a devenit armă chimică, generațiile au fost văzute ca echipe de comando, valoarea ca subversiune, debutul ca pericol armat, istoria literară a devenit luptă între camarile, temele literare elementare au fost înțelese exclusiv ca sinonime evazionismului, crime de leznațiune, prin ei adevărul faptic a fost etern acuzat de inscenare, complicitate, conspirație și decapitat, ca atare. Prin ei, totul a devenit ucigaș. Au distrus programatic **naturalul** creației literare. Au smintit lumea culturală într-un elan paranoic de misologie. Eu nu cunosc literați, ci numai dușmani sau aliați. Ei nu cunosc literatură, ci numai luptă ideologică, veșnic de partea Puterii și nu din cine-știe-ce idealuri naționale, ci numai din patimă : vindicativă, arghirofilă, din pură și furibundă plăcere a distrucției. Nu doar că Barbu a fost cel mai pur venin al ideii românești, colos reacționar cu unica fixație de transformare a culturii într-o mahala, într-un infern de hazna, însă mizeria lui morală a modificat însăși percepția estetică a mai multor generații. A otrăvit toate fîntînile, a pustiit pămîntul, a ars vegetația, ca o stihie (scuzați patetismul). Prin el, lumea a învățat că poezia e spionaj, că traducerile-s vînzare de țară, că recenzia e o trădare, că ziarul e oficină blestemată, că scriitorul e un dușman corupător, că viața literară înseamnă jaf, beție, parazitism, anarhie. A proiectat pe tot și toate propriile sale vicii, lumea-i reprezentarea lui, nu-i așa ? Nici P. Șeicaru, nici Stelian Popescu (cu care tinde să semene) nu au reușit asta. Poate, într-alt fel, A. C. Cuza. Ca și acesta, Barbu și-a depășit de mult persoana. El e un simbol. Iar excluderea lui, față de cea a simbolului, e un moft. Dar, poate că, din moft în moft, s-o sparge și simbolul.

Dan C. Mihăilescu

momos :

AZI, afacerea Barbu

era ușor de bănuit că F.S.N.-ul se va amesteca în **afacerea Barbu.** Probabil că este vorba despre o aripă disidentă a Frontului, aripă combatantă și care dorește să pună mîna pe putere. Domnul reprezentant al acestei aripi din Front este în această discuție Claudiu Iordache. Nu știm cine este Claudiu Iordache și cu ce drept se amestecă în treburile Uniunii Scriitorilor. Dar mai ales ce merite l-au suit atît de sus încît să poată spune (rezum) : Scriitorii români trebuie să-și ceară iertare de la poporul român pentru tot ce au făcut în vremea lui Ceaușescu (vezi chenarul „Uniunea Scriitorilor exclude din rîndurile ei Uniunea Scriitorilor ? !" din ziarul **Azi** marți, 2 oct. 1990, nr. 146). Conform acestei logici, poporul român ar trebui să-și ceară iertare de la el însuși sau poate, de ce nu ?, de la extremiștii de tipul Vadim-Barbu.

Așteptînd vremuri mai bune, domnul nostru se înverzește de indignare împotriva U.S., sperînd probabil, în secret, că punctul 8 al Proclamației de la Timișoara va fi curînd transformat într-un punct 1 al partidei domniei sale, punct prin care să se ceară hotărît capetele celor care n-au colaborat cu comuniștii.

Deocamdată, în lipsă de treabă, Claudiu Iordache își dă cu părerea despre scriitori. Că ei n-au **îndrăznit să se împotrivească corupției puterii** (da, scriitori ca E. Barbu n-au reușit această biată performanță) și că scriitorii **au scris cuvîntările lui Ceaușescu** (așa o fi, dar unul din ei este astăzi în boxă, iar cei rămași în libertate scot ziare de dreapta în care îl regretă pe Ceaușescu). Ceea ce nu știe Claudiu Iordache sau se face că nu știe este următorul fapt : toate discursurile scriitorilor citite la diverse congrese erau în întregime rescrise de activiștii de serviciu. Numele cîtorva dintre ei sînt înscrise la loc de seamă în caseta ziarului **Azi.** V-o spune un „judeo-mason". (afirmația îi aparține lui E.B. vizavi de U.S.), membru al Uniunii Scriitorilor.

Ștefan Agopian

Proiect de temă

„Casa Poporului" și ansamblul urbanistic ce o înconjoară, este un subiect de meditație pentru orice om de cultură al acestei țări (și nu numai). Institutul Național pentru Sondarea Opiniei Publice a inițiat, la începutul anului pe această temă, o anchetă a cărei rezultate nu au fost date publicității, dar indiferent de rezultate, ne îndoim de posibilitatea metodelor statistice de a face cultură.

Uniunea Arhitecților și Uniunea Artiștilor Plastici din România, cu sprijinul celorlalte uniuni de creație — Uniunea Scriitorilor, Uniunea Compozitorilor — a Departamentului pentru Construcții și Amenajarea Teritoriului din Ministerul Lucrărilor Publice, Transportului și Amenajării Teritoriului, a Primăriei Orașului București, sub egida Ministerului Culturii, organizează un concurs-dezbatere, adresat creatorilor, gînditorilor și tuturor cetățenilor țării, cu tema „Gîndului despre «Casa Poporului»".

„Casa Poporului" nu este în exclusivitate problema arhitecților și urbaniștilor, ci problema întregii societăți românești, căreia cu toții sîntem datori să-i găsim răspunsul adecvat. Această construcție este o experiență terifiantă și exemplară, puține fiind cazurile în istorie cînd, iresponsabilitatea, brutalitatea și incultura comanditarului, și-au găsit echivalentul în cel chemat (și nu întîmplător) să edifice. Puține sînt și cazurile în care o construcție își pune cu atîta pregnanță amprenta asupra unui oraș.

Generații în șir de edili și arhitecți au conștientizat faptul că acest loc al orașului este un loc privilegiat, atît din punct de vedere al toposului cît și al semnificațiilor, protejîndu-l de imixtiunile vulgare (și nu au fost puține) ale potentaților vremii. Pentru cei chemați să gospodărească responsabil cetatea, locul sfintei Mănăstiri Mihai Vodă, al fostelor curți Domnești, acolo unde la mijlocul veacului trecut cădeau apărătorii orașului, trebuia să devină o adevărată „acropolă a Bucureștilor".

Acum, acolo, se află cea mai elocventă imagine construită a dictaturii — locul a fost pîngărit.

Ne adresăm în acest fel întregii colectivități românești cu întrebarea — poate retorică — Cum și ce se poate face cu această construcție ? — care este o realitate zguduitoare. Fără a restrînge cîtuși de puțin aria investigațiilor și fără a fi exhaustiv ne întrebăm (poate alături de Dumneavoastră).

— cum poate fi ameliorat impactul acestui edificiu cu scara orașului ;

— care sînt mijloacele de a converti această expresie a unei dictaturi inculte la semnificațiile proprii orașului ;

— în lumina propunerilor, ce utilități sau tipuri de utilități ar putea adăposti această construcție.

Fără îndoială, vor fi fiind puncte de vedere divergente de-ale noastre și vom fi, lepădați de preconcepții, deschiși în a le cunoaște și aprecia. Dezbaterea-concurs trebuie să se instituie ca o reală confruntare de idei, indiferent cît de surprinzătoare (chiar cu riscul elementarității la un pol și al utopiei la celălalt), prilejul unei adevărate aventuri mentale.

— Aspecte tehnice și organizatorice.

Pentru prezentarea ideilor se lasă totală libertate participanților de a adopta modalitatea cea mai elocventă, eficientă și operativă (chiar dacă nonconformă) ce poate servi acest demers conceptual : schițe, desene, fotografii, intervenții pe fotografii, colaje, machete, text, comentariu scris, orice sistem de semne și reprezentări cu condiția evitării formularilor criptice ce ar face imposibilă decodarea operativă a intențiilor.

Fiecărui participant, i se oferă odată cu tema, contra cost (200 lei) un set concentrat de materiale documentare (scheme ale planurilor și secțiunilor, fotografii). Numărul de contribuții al fiecărui participant este nelimitat cu condiția ca ele să nu reprezinte variante ale aceleiași idei.

Anonimatul lucrărilor se asigură conform uzanțelor cuprinse în regulamentul de concursuri al Uniunii Arhitecților.

Lansarea temei se va face la 25 octombrie 1990, urmînd ca înscrierile să ia sfîrșit la 15 decembrie 1990.

Predarea concursului la 30 ianuarie 1991 — data poștei.

Organizarea expoziției și premierea la 1 martie 1991.

Premii.

Vor fi acordate premiile

— Ministerului Culturii
— Ministerului Lucrărilor Publice al Transportului și Organizării Teritoriului
— Uniunii Artiștilor Plastici (U.A.P.)
— Uniunii Arhitecților (U.A.)
— Uniunii Scriitorilor (U.S.)
— Uniunii Compozitorilor (U.C.)
— Primăriei Orașului București

Juriul va fi format din :

Președinte și cîte doi delegați din partea fiecărui organism ce sprijină organizarea concursului-dezbatere.

Spectacol de reviste

● A apărut în condiții grafice surprinzător de bune numărul 3/1990 al revistei INDISCRET (revistă pentru cei curioși). Pe ultima pagină, a 16-a, aflăm că revista a fost tipărită la Fabrica de Timbre București.

Sîntem convinși că această fabrică abia așteaptă să preia spre tipărire și oarece reviste de cultură care se zbat, la ora actuală, în condiții (tipo)grafice de dinaintea potopului. Nu-i așa ?

Cert este că din hîrtia celui de-al treilea Indiscret, mai bine se făceau timbre. Poate începeți cu numărul 4. Noi cu drag vă așteptăm.

● Revista CUVÎNTUL (nr. 32/1990) publică un interviu cu Regele Mihai I, consemnat de Mihai Rădulescu. Cu puțină vreme în urmă am mai citit un interviu cu Majestatea Sa în „România Literară" și, într-o vreme în care declarațiile mai marilor momentului au un caracter (în conținut) efemer, remarcăm verticalitatea și consecvența opiniilor ex-Regelui României, personalitate care, ascunsă cu grijă vreme de mai bine de patru decenii, impune — iată — de fiecare dată cînd se rostește.

Paginile 4—5 ale CUVÎNTULUI sînt dedicate fenomenului emigrării românilor, sub titlul : „Viitor de aur țara noastră are : a-nceput, în masă, marea emigrare !". După cîte știm, se pare că în curînd vom atinge milionul de emigranți și că, mai mult de jumătate sînt intelectuali. Fără comentarii. Așteptăm efectele. Doamne-ajută.

● Excelent săptămînalul TIMPUL (apare la Iași, redactor șef — Cassian Maria Spiridon). Din ultimul număr citit de noi (32/1990) remarcăm articolul de fond „Etnic și politic sau clauza minorității celei mai favorizate" de C. M. Spiridon și un foarte interesant interviu cu Nica Leon, consemnat de Titus Ceia, text pe care-l recomandăm în mod deosebit, pentru lectură. Una din calitățile principale ale TIMPULUI este aceea că reușește să alăture în paginile sale articole politice, sociale, economice, culturale, literatură (proză, poezie), fără să lase nici o clipă impresia unui bazar încropit în grabă. Revista este unitară și se citește toată cu interes și plăcere.

● Titlul săptămînii : „Frontul la el acasă" — Dan Ion, GAZETA DE BUCUREȘTI nr. 23/1990. Noi mai punctuăm nițel : „Frontul — la el acasă !"

● Apare la Timișoara revista DREPTUL LA TIMP (revistă de cultură editată de societatea literar-artistică Nichita Stănescu). Din sumarul numărului 3/1990 semnalăm editorialul „N-o să vă ierte Eminescu, domnilor mineri" de Gheorghe Schinteie, pagini dedicate lui Nichita Stănescu („Nichita — așa cum îl știm" — cronică la volumul „Fiziologia poeziei" apărut la editura Eminescu în 1990, „Stănesciana — poezia de implicație filozofică" de Valeriu Drumeș), poeme de Marc Chagall, Johann Lippet (poet de origine română stabilit la Heidelberg).

După ce revista „Luceafărul" a „scos în lume" „promoția 90", DREPTUL LA TIMP încearcă un pariu de lungă distanță : „În așteptarea generației 2000" publicînd versuri de Andrei Zlătescu. Deocamdată, mișcări poetice de încălzire.

● Revista ARGEȘ anexează numărului 8/1990 un supliment numit EROS care este, evident, sub nivelul revistei. Supra-saturația pieței publicațiilor cu subiecte de gen face din ce în ce mai dificilă abordarea acestei teme.

Așa cum în toate domeniile activității umane există specialiști, și în „Eros" ar trebui să-și dea cu părerea competenții. Sofisticăriile aslate or fi bune, dar îmi pare că a face acum caz de ele e ca și cum am vrea să citim un roman în vreme ce noi abia bîlbîim alfabetul.

● Tot în ARGEȘ nr. 8/1990 găsim și DOR — supliment literar pentru Basarabia și Bucovina de nord, realizat de Călin Vlasie. Din nou, un subiect delicat, de data aceasta tratat cu pertinență, competență și **dor.** Citățm din editorial : „revista Argeș își propune, prin suplimentul Dor să evoce vechile legături fraterne, să contribuie la cunoașterea spiritualității și să găzduiască creații literar-artistice și științifice ale oamenilor de cultură din Basarabia și Bucovina."

● Cotidianul AZI (nr. 149/1990) titrează : „Ne apropiem de Consiliul Europei". O să și ajungem, atîta doar că nu știam dacă ne vom opri acolo.

● Dan Stanca semnează editorialul „Reabilitarea lui Ceaușescu" în TINERETUL LIBER nr. 242/1990 : „Progresul unei țări depinde de progresul mentalității tuturor celor care locuiesc în țara respectivă. Iar dacă statul va reuși să subvenționeze pînă în anul 2000 prețul cărnii de 35 lei/kg, iar 80% din populația României va fi mulțumită (...) atunci chiar că vom fi sfîrșiți. Și cred că nici nu va mai conta dacă vom merge dis-de-dimineață la slujbă pe un bulevard larg, luminos, cu numele format din trei cuvinte : Ceaușescu — România — Pace".

Au prezentat
Daniel Bănulescu
Lucian Vasilescu

camera de luat vederea

Ce nu înțeleg domnii politicieni

Cu dramaturgul Radu F. Alexandru sînt prieten. Prietenul meu are rubrică săptămînală la Televiziune — și încă pe o temă de largă audiență : filmul politic. O fi el filmul politic un film „de masă", pe înțelesul tuturor, dar de ce n-ar fi totodată (mai ales ?) și un film pentru oamenii politici ? În definitiv, dacă filmul politic este unul de atitudine în chestiunea aceasta de maxim interes, de ce n-am sta să vedem filmul și apoi să aflăm atitudinea unor politicieni față de cea exprimată pe peliculă ? Pasionant, nu ? deși nu la fel de democratic, desigur.

Într-una din ultimele emisiuni a fost prezentat filmul politic sovietic „A oprit un tren", realizat prin 1982, dar despre care personal nu auzisem nimic, probabil nici n-a rulat pe ecranele noastre socialiste. Protagoniștii dialogului (și aici trebuie să mărturisesc, a fost o lovitură de „teatru", numai un dramaturg s-ar fi putut gîndi la așa ceva !) nimeni alții decît Radu Câmpeanu și Silviu Brucan. Acum nu că sînt eu chiar sălbatic să-mi închipui că adversarii politici de pe la noi se mănîncă realmente între ei, nu, deși, în primele luni ale anului ,cînd cu „nu ne vindem țara" și cu campania electorală, n-aș fi băgat mîna în foc —, oricum, de data asta te puteai gîndi la orice altceva, numai nu la un „consens". Cu atît mai mult ne-am trezit din buimăceala acelei ore de la miezul nopții, să fim atenți la film, dar mai ales la duelul ce avea să urmeze. Începe filmul, un film care merită tot respectul, se vede că regizorul are ceva de spus și știe s-o facă, nu este un veleitar, un acroșor, un exhibiționist. Bună alegere, merci Radu F. Alexandru, ești „pe fază" ! Apare prea-cunoscutul nouă cuvînt Konet și imediat invitația la comentarii. Dl. Radu Câmpeanu crede că tema filmului ar fi antipatia spontană pe care o stîrnește anchetatorul și solidarizarea tuturor împotriva acestui anchetator, reprezentant al autorității, al puterii opresoare. Îți zici : mă rog, opoziția de la noi nu putea să fie frapată de altceva decît tot de ideea unei opoziții și atunci, bineînțeles, a rămas cu atenția pe acest aspect. Te gîndești : dl. Silviu Brucan va merge pe cu totul altă interpretare. Dar, surpriza surprizelor ! domnia sa a remarcat aceeași solidarizare populară împotriva anchetatorului, venind cu precizări (știe dînsul ce știe !) cu privire la caracterul odios al puterii și mai ales al anchetatorilor care, încă de pe vremea țarismului au asuprit, au pedepsit, au chinuit masele populare. Sovieticii și acum... ne mărturisește S.B. care a fost de curînd la Moscova și nu i-a plăcut cum merg lucrurile pe-acolo... Se bate monedă pe această opoziție dintre... și... Amfitrionul, prietenul meu R.F.A., încearcă să aducă discuția pe tărîmul adevărului artistic al filmului, precum că în fapt a fost vorba de un accident, că anchetatorul a descoperit o serie progresivă de vini, de nereguli, de abateri de la regulament etc. Aici „părțile" admit că treburile la căile ferate, chiar și în țara sovietelor nu pot merge fără o reglementare strictă, oarecum cazonă, însă... Însă antipatia spontană față de anchetator... Da, încearcă R.F.A., dar anchetatorul nu reprezintă aici puterea (mură în gură, dragii mei !), ci dimpotrivă, puterea reprezentată prin secretara de partid a orașului îi interzice anchetatorului să continue cercetarea. „Părțile" nu înțeleg și pace, îl contrează pe R.F.A. din stînga și din dreapta(la propriu dar și la figurat), astfel încît acesta, în criză și de timp, scuzîndu-se că n-ar fi vrut să fie „o gazdă dezagreabilă", ține totuși să le atragă atenția că ne aflăm în fața unei minciuni care se instituționalizează, ziaristul oportunist a reușit să facă dintr-un mecanic care a greșit, un erou care s-a sacrificat pentru a salva viața celorlalți, că s-au făcut din niște defecte calități și eroisme din niște abateri grave și repetate. Apoteoza acestei mistificări în masă fiind chiar dezvelirea monumentului, cu luări de cuvînt „simțite", în prezența televiziunii... Și îi roagă (R.F.A. pe invitații săi la emisiune) să-i acorde privilegiul de a continua discuția pe coridor. Înțeleg stînjeneala și vădita tristețe a amfitrionului, revenit prin aceasta din nou în grațiile mele. Amărăciunea mea e însă intactă în ce-i privește pe interlocutori, numita „lumea bună" care se perindă la aceste emisiuni, ca să-l citez pe alt confrate (nu al meu, al lui R.F.A., este vorba de Al. Mironov). Se pare că oamenii politici nu receptează din filmul politic decît acele „motive" care constituie, ca să spunem așa, specialitatea casei ; ei mai au și obicei rău de a se arunca în pripă asupra acelor aspecte, uneori nesemnificative, cu toată energia de care sînt în stare, ca asupra unui dușman. Or, filmul în speță la care ne-am referit, ca de altfel toate filmele, are un mesaj mai nuanțat, mai diversificat, comunicînd cu spectatorul la mai multe niveluri, la adevăr ajungîndu-se ca la un sîmbure, prin răbdătoare și atente dezghiocări succesive ; ca și în realitatea imediată, în film sînt la primă vedere aparențele, iar mai în profunzime cauzele, motivațiile, semnificațiile. Aceste straturi succesive trebuiesc străbătute obligatoriu, altfel nu se poate ajunge la adevărul artistic, care este întotdeauna unul mediat, iar nu frust. Pe măsură ce noi informații îi sînt furnizate într-un mod specific de autor, spectatorul face mereu supoziții, le înlătură pe cele care au devenit divergente, tot timpul colaborînd activ la edificarea unei construcții, disponibil dar și vigilent. Da, anchetatorul pare antipatic, dar el relevă diferite vini și nereguli care nu-i aparțin nicidecum, pe cînd ziaristul, deși a aflat de aceste greșeli, răstălmăcește totul, îl prezintă pe imprudentul mecanic de locomotivă ca pe un erou, lucru care convine tuturor : familiei, localnicilor, puterii locale. Pasagerii, recunoscători că au scăpat cu viață, adună bani, ridică eroului un monument, la dezvelirea căruia vorbește emoționată bătrîna învățătoare, apoi fostul mecanic de la care eroul învățase meseria, ajuns directorul regionalei. Televiziunea ia imagini pe care le va transmite întregii țări instituționalizînd această minciună. Întreprinzătorul ziarist, departe de a avea remușcări, pune ochii pe o cetățeancă mai arătoasă și solitară, i se atașează în timpul ceremoniei și la sfîrșit îi vedem plecînd împreună prin parc. E foarte de mirare că toate aceste „semnale" au rămas literă moartă pentru cei doi politicieni ai noștri, altfel oameni cu largă experiență, hîrșiți prin multe. Văzîndu-i ce tare au îngustat mesajul filmului, îți vine să exclami, odată cu marele Will : „domnilor, există mai multe lucruri în cer și pe pămînt decît cuprinde ...politica voastră". Și să te întrebi în continuare: dacă atît de puțin înțeleg din artă, oare înțeleg mai mult din viață ? Sau doar vor să ne lase impresia că înțeleg ? Te întrebi dacă nu cumva încrederea în sine a omului politic, forța sa, la drept vorbind, stă tocmai în neînțelegerea sa, dublată de convingerea că el înțelege tot. În aplombul cu care absolutizează ceva ce nu reprezintă de fapt decît un aspect al realității... Acești oameni par a găsi înainte de a căuta, ei nu văd decît propriile idei (preconcepute), ei nu privesc viața ca pe ceva mereu nou și în mare măsură neînțeles, imprevizibil. Oare politicianul și artistul nu se exersează asupra aceluiași material, care este realitatea socială ? De ce rezultatele sînt așa de diferite ? E cumva o întrebare schismatică ?

Și, înainte de a încheia, nu cumva trenul acela tipic rusesc, alergînd la nesfîrșit prin noapte, în timp ce oamenii adunați prin vagoane dorm, sau mănîncă, sau stau de vorbă, într-un cuvînt trăiesc — și anume într-o oarecare constrîngere și dependență —, nu cumva acel tren se constituie pînă la urmă într-o metaforă, cea a societății sovietice însăși ? Și, dacă e așa, atunci din vina cui „s-a oprit trenul" ? și cine e interesat să deturneze atenția generală, făcînd erou dintr-un culpabil (pe care regizorul are abilitatea să nici nu ni-l arate la față) ? Nu cumva anchetatorul „antipatic" e tocmai conștiința trează a artistului însetat de adevăr ? În sfîrșit, domnilor, nu vi se pare ciudat că politicianul nu-și pune de fel asemenea întrebări, în fond de bun simț ?

Pentru mine, cel puțin, testele făcute în cadrul emisiunii lui R.F.A. pe parcursul a cîteva luni, asupra oamenilor politici, sînt mai mult decît edificatoare, și asta indiferent de culoarea lor politică. Să scape cine poate !

Ion Lazu

minimax

Zvîrcoleli

Scriind în noaptea cînd undeva în Europa, și nu oriunde !, se șterge una dintre cele mai dureroase amprente ale teroarei roșii. Cum să eviți patetismul într-un asemenea moment ? Cum să drămuiești rîsu-plînsu imaginîndu-ți ce se întîmplă în această noapte la Berlin ? Cu amintirea că, exact la 22 decembrie 1989, într-o aceeași zi de neuitat și aici la București, acolo s-a dislocat primul bucățoi din ZID. Și aici ca și acolo se plîngea de bucurie. În spate era umilință, dezumanizare, morți, foarte mulți morți care au murit degeaba, înnebuniți nu numai că mor ci și că mor fără să înțeleagă de ce.

(„...ca să putem înțelege tovarășii întreaga semnificație a profundelor transformări revoluționare pe care le parcurge astăzi societatea noastră...") iar apoi, mai mult decît morții, femeile și copiii lor, stigmatizați ca și cum „reacțiunea" ar fi contagioasă și ereditară, deci nu numai moartea așa pură și simplă, cantitativ, adică și așa dar încă mult mai mult, teroarea, permanentă și omniprezentă, o lume în care delațiunea devenise tipul de relație socială fundamentală, infiltrată pînă în sînul sfintei familii, întregul coșmar fiind argumentat științific de ditamai academicienii, cîntat de poeți (din păcate unii chiar poeți-poeți), pictat pe fundaluri albastre dătătoare de speranță cu „eroii neamului" hiperbolizați în chip de zei, urlat în megafoane, aplaudat cu săli întregi de manechine încrăvățate... Oh, Doamne ! În ziua aceea de decembrie și acolo și aici, la București și la Berlin, oamenii se sărutau plîngînd pe stradă îmbătați de speranță. Apoi...

Scriind cu gîndul îndreptat și acolo în centrul Europei, dar, mai cu seamă, aici. Cu gîndul că și noi sîntem europeni. Ori, poate mai bine spus, ne luptăm să rămînem și să fim europeni. Să fim și români și europeni, în Europa cea de astăzi și de mîine. Dar într-un asemenea gînd și într-o asemenea speranță, aplecate la ceea ce ni se întîmplă acum și aici, imediat prilejurile de îngrijorare se arată a fi multe. Dacă mai era nevoie, Europa ne-a avertizat chiar astăzi (marți !) că, deocamdată, nu corespundem standardelor democrației europene. Parlamentarii noștri, deși colorați politic diferit, deși mai toți cu părul foarte alb, n-au reușit să-i convingă pe parlamentarii europeni la Strasbourg, astfel încît în urma votului nu s-a acordat României statutul de invitat special în Consiliul Europei. Din nou (sau în continuare) România se învecinează dureros cu Albania. În aceeași zi în care, cu unanimitate de voturi Ungaria a fost primită în Consiliu cu drepturi depline. Se va zice, poate, că Doina Cornea..., că Ion Rațiu..., că cercuri ostile de-afară... și forțe oculte dinăuntru..., dar adevărul tot unul este, indiferent cum îl vor răstălmăci niște scribi năimiți sau miopi. Contestarea votului de la Strasbourg nu poate fi decît penibilă și jalnică, cumva asemănătoare contestării autorității profesorului de către studentul leneș picat la examen. Nici vorbă, votul de la Strasbourg nu aduce cu sine nici un fel de sancțiuni economice, vom putea să importăm în continuare mortadela de la italieni, dar o astfel de consolare, eventual întărită cu teza neînțelegerii specificului democrației noastre de către Occident garnisită și cu ceva bătăi de pumni în piept patriotarde, ar fi o reacție la fel de jalnică. Tocmai pentru că, totuși și totuși, cu toate cele întîmplate, cu toată **mineriada**, există însă și **importante cîștiguri democratice**, conturîndu-se, chiar dacă încă vag, o **șansă reală** să fim și români și europeni. Și nu peste blestemații ăia de 20 de ani ! Cu condiția, ce pare atît de simplă, dar pe care ne încăpățînăm (o încăpățînare sinucigașă) să nu o recunoaștem, cu condiția de a nu ne mai minți. Nici unii pe alții și, poate mai ales, fiecare el pe el însuși. Într-adevăr, e greu să nu păcătuiești prin patetism într-o asemenea noapte!

Scriind la București în noaptea cînd în Europa se sărbătorește o mare victorie împotriva teroarei roșii, dacă nu ai fost total distrus de această teroare (fie înfricoșat pe veci, fie vîndut fără putință de scăpare, fie pur și simplu imbecilizat, ori toate laolaltă), este imposibil să nu te revolți împotriva încercărilor, a zvîrcolelilor celor care mai încearcă resurecția sinistrei rînduieli sociale. Printr-o ciudată coincidență, exact acum și tocmai pe tărîmul spiritualității se dă o luptă al cărei „rezultat oficial" (!) s-ar putea să fie o foarte exactă măsură cît privește însănătoșirea morală și politică a întregii societăți. Excluderea (sînt nume ce cu greu le poți pronunța sau scrie fără senzația că gestul este licențios) din Uniunea Scriitorilor, mai ales datorită importanței ce i-o acordă televiziunea, se dovedește ca fiind mult mai grea de semnificație și imposibil de redus (doar dacă nu datorită cîrdășiei) la unul dintre acele „evenimente demne de avut în seamă decît sub aspectul senzaționalului ieftin").* Folosind un eufemism, suspect, tare suspect este raționamentul prin care s-a ajuns la titlul **„Uniunea Scriitorilor exclude din rîndurile ei Uniunea Scriitorilor ? !"** **). Un titlu sub care textul face un slalom amețitor (pentru că și vrea să-și amețească moral cititorii) ca să ajungă în final la performanța de a pune alături „Teiul lui Eminescu" și „Pumnul lui Ceaușescu"! Culpabilizarea de-a valma a tuturor scriitorilor și, mai departe, de ce nu?, a întregii societăți, inclusiv victimele. Toți sîntem la fel de vinovați (numai și că ne-am născut !), toți putem fi la fel de bine iertați, că doar n-o să ne călugărim cu toții ! Pentru a se da frîu liber unor noi escapade de lichelism și gangsterism ? În numele Țării! Sigur, nimic nu ne mai miră, dar ne poate înfricoșa. Hidra rănită mortal se zvîrcolește rănind de moarte...

Scriind într-o noapte mai altcumva mult decît celelalte, cu gîndul la democrație, la libertate, la reintegrarea plenară a României în Europa, e greu să nu aștepți și cu neliniște o nouă zi în care...?

Șerban Lanescu

2/3 octombrie 1990

*) Darie Novăceanu, **Cum vin de se leagă toate.** În **Adevărul** — cotidian independent. Anul I, nr. 236, marți 2 octombrie 1990, 4 pagini — 2 lei, Ediția I, Director : Darie Novăceanu.

) Semnat de Claudiu Iordache în **AZI — cotidian al Frontului Salvării Naționale, Marți, 2 octombrie 1990, Anul I Nr. 146, 4 pagini — 2 lei.

cronica ediţiilor

Poeţii Junimii

Nu ştiu ca vreo revistă din ţară să fi semnalat pînă acum apariţia, la începutul acestui an, a antologiei **Poeţi de pe vremea lui Eminescu** *), publicată la Chişinău, în editura „Literatura artistică", de criticul şi istoricul literar Eugen Lungu ; şi e păcat că n-a fost semnalată, pentru că avem a face cu o carte care merită toată atenţia şi pe care cititorul ar fi fost bucuros s-o poată găsi în librăriile noastre. Poate că nu e prea tîrziu !

Volumul nu are doar semnificaţia unui demers recuperator, ci este un instrument de lucru bine făcut şi extrem de util, primul care îşi propune să restituie şi să repună, totodată, în drepturi producţia lirică a Junimii din epoca ei de glorie, una dintre cele mai importante din deceniile şase, şapte şi opt ale secolului trecut, aceea în ambianţa căreia s-a cristalizat şi s-a impus opera eminesciană de maturitate. Cu excepţia lui Iacob Negruzzi, S. Bodnărescu şi Ollănescu-Ascanio, e vorba de literatori a căror poezie n-a fost reeditată după ultimul război mondial şi uneori n-a fost reeditată deloc, acoperită de uitare sau de rolurile anecdotice sub care respectivii apar în memorialistica şi în lucrările documentare asupra momentului ; garantîndu-le ieşirea din anonimat, această perspectivă „biografică" îi introduce în istoria literară într-un plan secundar şi sub caracterizări uneori nepotrivite, în orice caz insuficiente, prea puţin legate de realitatea propriei opere : „pudicul" Anton Naum, „zeflemistul" V. Pogor, militarii T. Şerbănescu şi N. Skelitti, „agresivul" Dimitrie Petrino, Mihai Cornea, I. Ianov şi alţii — între care, desigur, Veronica Micle, căreia regretatul Aug. Z. N. Pop i-a publicat în 1979 un volum de corespondenţă, dar nu şi versurile. E vorba de poeţii unei epoci de tranziţie, protagonişti şi victime totodată ai unui moment de schimbări importante în gustul şi sensibilitatea publicului, fapt care se repercutează în general negativ asupra unei personalităţi lirice fragile, dar pune în valoare o disponibilitate şi o varietate de tonuri prea puţin comentată pînă acum, între altele şi din cauza lipsei textelor curente. Poate fi acum observată, cu antologia lui Eugen Lungu în faţă, tonalitatea prebacoviană a unor versuri de Vasile Pogor, în nuanţa lui Tradem („Deşert era oraşul... / Şi singur eram martur de jalnica trădare / Eu trecătorul sceptic... / Ş-atunci o nenţeleasă ş-adîncă întristare / Deodată m-a cuprins"), cu „miros straniu", „un aer de cavernă" şi „a muzicei magie", care face să plîngă „juna femeie", într-un peisaj care consună cu traducerile poetului din Baudelaire şi Jean Richepin, după cum apare sub o lumină nouă sensibilitatea lui Mihai Cornea la atracţia stranie a mişcării, plecările simboliştilor creatoare de stări febrile şi imaginative : „Adio, şi iată pămîntul răsună / Sub tropotul cailor, sub roate gemînd / Poştaşul poceneşte, trăsura nebună / Ş-alungă pe dealuri, prin codri zburînd" **(Plecarea)** sau blestemul adresat naturii de poetul sortit dispariţiei **(Desperarea).** Astfel, adică mai nuanţat, cred că se conturează acum profilul lui Petrino, bolnăviciosul adversar al lui Eminescu şi Alecsandri, despre care primul totuşi scrie cu suverana lui înţelegere a artei : „Talent a avut, poet era!". În bogata selecţie pe care editorul are bunul gust şi priceperea de a o introduce în antologie sînt cîteva piese care ies în evidenţă, peste media valorică şi a tonalităţii curente, sentimental-declarative : **Rujniţa**, „Leagăn scump al vieţii mele", anunţînd „Amaradia iubită" a lui Macedonski prin versuri robuste, melodioase şi de o nostalgie dinamică, **Cîntecele de dor**, remarcabile nu numai prin absorbţia fericită a unor teme populare ,ci şi prin inovaţii ritmice, sau antologica **Întoarcerea în ţară** dedicată pămîntului natal, „patrie divină / Al juniei rai sublim, / Tu, frumoasă Bucovină" etc., etc. Nuanţe distincte pot fi izolate şi în versurile unor poeţi atît de şterşi ca T. Şerbănescu sau N. Volenti, a căror sensibilitate minoră vibrează totuşi aparte în fragmente de peisaj liricizat, pasteluri care diversifică pe măsura putinţei lor universul schiţat de Alecsandri, sau micul paseism care se va revărsa în paginile **Sămănătorului,** acum încă original şi conturat cu oarecare delicateţe în versurile lui Miron Pompiliu, şi aşa mai departe.

Într-un peisaj divers şi multiform ca acesta, puţine lucruri comune par să-i unească pe poeţii luaţi totuşi în bloc de istoria literară. Unul dintre acestea pare a fi lirismul lor ironic şi mizantrop de sorginte heineană, care se plachează uneori pe o înclinaţie reală, alteori închipuită ; mai toţi au tradus sau au imitat din Heine, cu singura excepţie a lui Naum cred — poet de un clasicism prea rigid pentru a intra în această zonă — şi acest fapt marchează opera lor cu o notă aparte. Mai toţi sînt însă sensibili la influenţa catalizatoare a versului eminescian. Sigur că „eminescianismul" era şi o stare de spirit, o tendinţă care plutea în aer şi apare într-un fel încă înainte de Eminescu, dar versurile care reiau, prelucrează sau diluează inegalabila expresie a acestuia apar mereu, la fiecare dintre poeţii acestei generaţii, unii mult mai în vîrstă decît el : „Ideal ascuns în ceriuri" sau tabloul naturii opulente şi misterioase totodată — în **Povestea vulpei** — la Anton Naum, „copil fiind, mi s-a-ntîmplat" şi „madonă cu chip blînd" la Şerbănescu, „ultimul dor" la Miron Pompiliu, „trece un val şi altul vine" la N. Volenti şi mai ales multe, multe cadenţe care sună inconfundabil eminescian urechii noastre şi dau întregii antologii, respectiv liricii junimiste, o muzicalitate aparte şi caracteristică. De altfel, asupra eminescianismului acestor poeţi stăruie şi editorul în bogatele sale note şi comentarii de la sfîrşitul volumului, unele dintre acestea veritabile mici monografii care nu dau numai detalii de ordin documentar biografic asupra autorilor, ci fac o lectură proaspătă a operei lor, putînd astfel să propună unghiuri de recepţie mai puţin marcate de autoritatea predecesorilor săi, trataţi de altfel cu destulă independenţă de spirit şi uneori cu umor. Sînt aici, în „consemnările critice" pe marginea operei lui D. Petrino sau a Veronicăi Micle, de pildă, observaţii care se pot dezvolta într-o structură interpretativă independentă, ulterioară ; ele dovedesc un spirit avizat şi receptiv, capabil să găsească elemente de noutate sub patina vechilor texte şi să le valorifice dintr-un unghi modern. O foarte bună cunoaştere a epocii şi a documentelor aşează aceste interpretări pe o bază solidă, din care rezultă şi adnotări foarte utile lectorului. O simplă completare : replica „unui personaj, mi se pare dintr-o piesă", pe care editorul o citează la p. 435 („Dacă fiecare ar fi judecat după merit, cine dintre noi ar scăpa de bătaie?") este, în mare, cea a lui Hamlet către Polonius într-o scenă celebră din actul al II-lea.

Cum bine se ştie, o antologie este prin excelenţă rezultatul unor preferinţe şi al gustului personal, şi am avut pînă acum prilejul să elogiem alegerile editorului care sprijină fericit comentariile istoricului literar. Sînt, însă, firesc, şi lucruri care pot fi supuse discuţiei şi cele mai facile sînt completările. Mi se pare de pildă, că Mihai Gregoriade-Bonacchi, poet minor, dar nu lipsit de orice interes, este nedreptăţit prin includerea unei singure poezii aici şi încă nu dintre pastelurile sale, care nu sînt chiar neglijabile, faţă de I. Ianov, de pildă, care nu era poet deloc. Sînt apoi şi alţi poeţi care au făcut parte din Junimea şi a căror prezenţă în antologie s-ar justifica nu numai prin acest drept istoric, dar şi prin calitatea operei ; dintre cei trei sau patru care ar putea fi citaţi, cel mai ilustrativ este N. Beldiceanu, lăsat la o parte probabil din cauza ulterioarei sale apropieri de **Contemporanul**. Dar zece ani din poezia şi din viaţa lui sînt legaţi de Junimea şi Vianu are probabil în vedere acest lucru cînd îl include printre poeţii grupării. Cea mai surprinzătoare absenţă din acest volum mi se pare însă aceea a lui N. Nicoleanu, poet care — ce e drept — n-a publicat nimic la **Convorbiri literare,** dar a frecventat cu regularitate gruparea cît timp a stat în Iaşi (Negruzzi îl pune chiar printre întemeietorii ei) şi se încadrează perfect în ambianţa respectivă, inclusiv prin eminescianismul uneori anticipativ al versurilor sale pline de „freamăt tainic" „palida rază", „glasul trist dar dulce" şi de antitezele caracteristice care au dus la compararea **Iluziunii pierdute** cu **Venere şi madonă.** Am fi ales, poate, şi cîteva traduceri care să ilustreze mai bine îndeminarea şi disponibilităţile acestor poeţi.

Lăsînd la o parte această comparaţie a preferinţelor, care nu sînt fără legătură şi cu posibilităţile de informare şi documentare, încă incomplete dincolo de Prut, trebuie să subliniem încă o dată, cu bucurie, meritele deosebite ale cercetătorului care a îngrijit acest preţios volum şi ale editurii care l-a tipărit şi să ne exprimăm speranţa că vom putea vedea o a doua ediţie a sa, lărgită, şi în rafturile librăriilor şi bibliotecilor noastre.

Mircea Anghelescu

*) **Poeţi de pe vremea lui Eminescu** antologie, prefaţă, consemnări critice şi adnotări de Eugen Lungu, Chişinău, Ed. Literatura artistică, 1990, 459 p.

povestea vorbei

„De bine"

Cam toată lumea recunoaşte în sintagma „oameni de bine" un clişeu dezagreabil : împotriva lui s-au pronunţat, cît se poate de explicit, mulţi ; alţii, pur şi simplu, l-au ironizat. Cu deosebire interesantă e însă istoria formulei (sintagmă sau compus — discuţia nu-şi are rostul aici), mai ales aceea, rapidă, din ultimele luni : interesantă şi simptomatică pentru fenomenul general de evoluţie a sensurilor şi conotaţiilor, simplificat de obicei după trecerea vremii, extrem de complicat cînd e privit de foarte aproape, în determinările sale sociale, de comunicare. Dicţionarele româneşti de pe la începutul secolului înregistrează sintagma ca pe o formaţie nouă, calc după franţuzescul „homme de bien" : Tiktin (1903) o echivalează cu germanul „Biedermann" iar Dicţionarul academic al lui Puşcariu (1913) o defineşte ca /om/ „care practică binele, care face milostenii" ; explicaţia e transmisă, cu mici modificări, pînă la dicţionarele mai recente : „persoană care practică binele, care vrea binele" (DLRC, 1955) ; „om care face fapte bune, care se preocupă de mulţumirea celorlalţi" (DLRM, 1958) ; deşi aparent diferită, explicaţia din DEX (1975) — „om care acţionează în folosul, în sprijinul celor din jurul său, care ajută pe cel din jurul său" — rămîne în esenţă în aceeaşi linie : a centrării asupra unui sens (să-i spunem) creştin, altruist şi **activ** al substantivului **bine** (v. şi „om gata oricînd să ajute pe alţii" — în „Mic dicţionar al limbii române" de Ana Canarache şi Vasile Breban, 1976). Practica preluării de definiţii de la un dicţionar la altul nu explică, singură, această constantă referire la **milostenie, generozitate, la acţiune socială în general** ; cu atît mai mult cu cît sursa franceză a sintagmei este glosată de obicei prin invocarea altor criterii : **probitate**, virtute (Littré 1956), **caritate — dar şi onestitate, integritate (Robert analogique 1973), virtute, ideal, valoare morală (Lexis 1977).** E o diferenţă clară între criteriul valorii intrinseci şi acela al valorii deduse din faptele exterioare, din folosul lor pentru ceilalţi. Dicţionarele româneşti care ilustrează sensul sintagmei prin citate recurg la un singur exemplu, dintr-o poezie a lui Alecsandri din 1842, **Maiorului Iancu Bran:** „Om de bine, de credinţă, ce Moldova ţi-ai iubit / Şi-ntr-acest veac plin de rele fapta bună ai slăvit". Să fie acest microcontext literar izvorul definirii prin „fapta bună"? Se mai poate să fie vorba de o simplă întîmplare, sau chiar de o anumită concepţie practică despre **bine.**

Oricum, utilizarea mai recentă a sintagmei, în vremea cînd ea nu devenise încă clişeu, se baza în special pe o funcţie de determinare, emblematică : nu atît atribuind o calitate, eventual în opoziţie cu alta sau cu absenţa ei, ci identificînd, marcînd apartenenţa la un grup. Am zice că mulţimea „oamenilor de bine" era determinată mai curînd **extensional** — prin enumerarea membrilor ei ! — decît **intensional** — adică prin precizarea unei (unor) anumite calităţi. Altfel spus, etichetarea cuiva ca „om de bine" nu putea fi cu uşurinţă tradusă printr-un număr de calităţi, dar reprezenta includerea aceluia într-o categorie, alături de alţii, cunoscuţi : un fel de „e om de încredere", „e de-ai noştri". La baza acestei funcţii distinctive şi emblematice — posibilă într-o societate care şi-a păstrat subversiv o ierarhie de valori independentă de cele oficiale — stă tocmai **neutralitatea** formulei. Comparînd determinarea „de bine" cu altele, aplicate tot substantivului „om" — „de bună credinţă", „de nădejde", „de omenie" (compromisă pentru încă multă vreme de acum înainte de formula ştiută, cu „comunistul...") ş.a. — observi că tocmai „de bine" **nu** orientează aprecierea către o anumită trăsătură, clară, sau către o reacţie-tip în acţiune. „De bine" nu dă nici o astfel de informaţie ; e suficient de general ca să se transforme într-o simplă marcă — în genul în care funcţiona tradiţional şi „bun" din „om bun" : de pildă, ca răspuns la întrebarea „Cine e?", pusă necunoscutului care bate la uşă. „Om bun" — adică posibil membru al comunităţii din care şi tu faci parte...

În această generalitate au stat şi valoarea, şi neşansa formulei plină de pericole care au compromis-o pînă la urmă. Utilă la un moment dat pentru a identifica tot ceea ce era greu de cuprins într-o definiţie, ea a rămas în ultima vreme şi fără definiţie, şi fără valoare distinctivă — sau, cel mult, cu una antifrastică, opusă celei iniţiale : ceva de tipul „de-ai voştri". Folosirea „neoficială", „clandestină", caracteristică limbajului familiar, a formulei, a răbufnit în public după decembrie 1989 ; a vrea avantajul de a delimita, fără multe explicaţii, o categorie umană (în principiu, cea care folosea şi înainte sintagma, în opoziţie cu altele, oficiale, gen „tovarăş de nădejde") de alta, compromisă. Prin repetarea în situaţia în care nu se încerca o caracterizare mai clară, o judecare a vinovăţiilor, şi în care criteriile şi poziţiile se amestecau tot mai mult, într-o confuzie sporită, s-a produs foarte rapid demonetizarea, compromiterea emblemei preluate imediat tocmai de cei pe care ea, înainte, i-ar fi exclus. În momentul de faţă, sintagma în cauză a devenit o marcă de conformism ; în rapida mişcare a ideilor şi cuvintelor contemporane, ea e încă intens folosită după valurile succesive de „mesaje de indignare ale „oamenilor de bine" într-o periferie a situaţiilor de comunicare (în zona discursului neprofesionist, dominat de clişee), dar e deja evitată, substituită sau parodiată „la centru", în presa de diverse orientări (mai mult substituită în cea guvernamentală, mai mult parodiată şi ironizată în cea independentă şi de opoziţie). Din păcate, marele avantaj (iniţial !) al formulei acum degradate — lipsa unui antonim, deci a unor implicaţii clare în definirea şi acuzarea „celorlalţi" — nu-l are nici unul din posibilii săi înlocuitori : omul „de bună credinţă" se opune celui „de rea credinţă", apelul la omul „cinstit" îi ridică pe acesta împotriva unor indubitabili hoţi, tîlhari etc. Să mai adăugăm doar cîteva repere ale transformărilor de la folosirea „nativă", în ianuarie — „oamenii de bine şi cu credinţă în Dumnezeu aprindeau lumînări" (pe cînd, deja, „cîţiva cetăţeni..." !) („Adevărul", nr. 30/1990, p. 1) — la respingerea sintagmei ca element străin, care nu mai poate apărea, într-o utilizare „sinceră", directă, în propriul discurs („oameni «de bine» sau numai oameni obişnuiţi..." ; „«oamenii de bine» au aplaudat, în văzul lumii, teroarea neagră" („Viitorul P.N.L.", nr. 116/1990, p. 1, 2) ; „s-au găsit totuşi nişte oameni de bine care i-au ajutat să scrie pe membrii P.C.Ex.), „22", nr. 36/1990, p. 3 ; aluzia la ea şi construirea unui antonim ad hoc : „guvernul vede în opoziţie numai «oameni de rău» — ca să parafrazăm o etichetă cunoscută (şi deja compromisă)", „România liberă", nr. 231/1990, p. 1 ; parodierea : „în numele redacţiei de bine..." („Blitz", nr. 4/1990, p. 1) ; diverse încercări de substituire: „cetăţeni de bună credinţă" („Viitorul PNL", nr. 119/1990, p. 2), „atrag atenţia oamenilor cinstiţi", „consternarea cetăţenilor paşnici" („Adevărul", nr. 233/1990, p. 1). Evoluţia funcţiilor şi conotaţiilor sintagmei e cum se vede, demnă de tot interesul şi prin ea s-ar putea reconstitui multe din ambiguităţile, confuziile şi alunecările limbajului şi vieţii publice din ultima vreme.

Rodica Zafiu

În anticamera dizidenței

Ca și în cazul lui Paul Goma u al lui Stelian Tănase, lui Dan Pe-escu i s-a contestat cu înverșunare ice înzestrare literară, fără să i se a posibilitatea să-și publice cărțile. reușit, totuși, pînă la interdicția de mnătură de la sfîrșitul anilor '80, să că să-i apară mai multe cronici, ar-ole și eseuri (în primul rînd în re-stele ieșene **Dialog** și **Opinia studen-ască**), să debuteze ca prozator într-un lum colectiv din 1985 și chiar să țină mai multe premii literare, din-e care unul „pentru eseu, critică teo-e și istorie literară", la cea de-a II-a Consfătuire națională a Cena-arilor de Anticipație (București, oc-mbrie 1983). Eseistica, teoria, istoria critica literară sînt tocmai princi-lele domenii la care pot fi rapor-e paginile din **Tentațiile anonimatu-i**, volumul apărut recent la Editura rtea Românească (București, 1990). acestea se mai pot adăuga filosofia lturii, a istoriei și a limbajului, filo-fia propriu-zisă sau istoria religiilor, ea ce ne conduce spre un ansamblu ipresionant prin mulțimea compar-nentelor lui. Specialistul sau Profeso-l (cu literă mare) vor fi cu siguran-cel puțin contrariați în fața unui ta-ou de o asemenea vastitate, căci ecializării stricte. Dan Petrescu pare -i opună interesul pentru aproape în-g evantaiul disciplinelor umaniste. Cred, însă că avem de a face mai ult cu o primă impresie, spre care iar autorul cărții vrea să ne îm-gă, atunci cînd într-un **Avertisment** atrage atenția asupra caracterului estul de eteroclit al textelor" sale. realitate e vorba mai mult de un ect optic, provocat de adăugarea mai ultor straturi (din 1984 pînă astăzi), ea ce îl face pe Dan Petrescu să-și mească **Tentațiile anonimatului** „car-de depuneri". Și în al doilea rînd, m rămîne la această iluzie optică ar dacă vom ignora perspectiva ge-rală a cărții, despre care „tabla de aterii" nu ne spune aproape nimic. fond, în ciuda caracterului „destul eteroclit", **Tentațiile anonimatului** te o carte extrem de personală și de itară.

Este adevărat, cele trei mari secțiuni e volumului par să indice de la în-put un fel de indiferență în raport diferitele specii sau forme ale cri-ii literare. Glosa, pretextul și frag-entul critic stau alături de eseu și aliza cîte unui mic text, alături de udiul întins pe mai multe pagini. Obiect al interpretării poate fi o temă (**formele fără fond** la Eugen Lovinescu), un motiv (**urletul**, în **Vocile nopții**), un text (**O înșurupare în Maelström**, de Ion Barbu), o specie (**romanul-parabolă** sau **contrautopia** la Olga Caba, Marian Popa, Gheorghe Schwartz, Petre Sălcudeanu). Dar dincolo de această diversitate înregistrăm perspectiva unică a interesului pentru situarea omului în cultură și în societate, adică în raport cu el însuși. Așa se explică faptul că dintre critici și dintre eseiști pe Dan Petrescu îl atrag mai ales firele speculative, teoreticienii (Alexandru Călinescu, Livius Ciocârlie, Radu Petrescu) și că aceștia își pierd sufragiile autorului, cu cît se apropie mai mult de concretul imediat. Într-un exercițiu mental care mută întreaga perioadă de după război „în interbelic", Al. Paleologu devine avocat, iar Mircea Iorgulescu, om politic. Mai departe, unul dintre cele mai importante eseuri ale cărții, **Tentatio Orientis interbellica**, dezbate complicata problemă a **centrului**, în experiența indianistă a lui Mircea Eliade, iar în cea de-a treia secvență a volumului, intitulată chiar **Tentațiile anonimatului**, accentul cade pe chestiunea relației dintre **putere** și **anonimat** sau, foarte aproape de interpretarea lui Derrida, dintre **centru** și **margine**. Însuși Caragiale este examinat din unghiul posibilei sale filosofii („Cît de filosof era Caragiale ?"). De fapt, în preeminența gîndirii speculative trebuie să căutăm elementul de unitate al cărții lui Dan Petrescu, fie că problemele sînt tratate global (în varianta tentației orientului la Mircea Eliade), fie punctual, ca în cercetarea aparent naratologică despre **dispariția subiectului** din proza contemporană. În toate aceste cazuri, eseistul respectă aceeași procedură. Mai întîi, bibliografia este refăcută din aproape în aproape și adusă la zi. Pentru „tentația orientului", Jung, René Guénon, Henri Massis, Denis de Rougemont, Anton Dumitriu, Sergiu Al-George. Pentru relația anonimat-putere, Camus, Cioran, Bertrand de Jouvenel, Régis Debray, Czeslaw Milosz. Apoi chestiunea e dezbătută pe toate fețele și rezolvată prin aporie sau, mai general, printr-un filosofem : nu învățăm decît ceea ce știm deja (în primul caz), „două opuse se limită reciproc" (în cel de-al doilea). Iar ca regulă ideală, demonstrația se poate închide și printr-o figură de tip narativ, capabilă să ofere abstracțiunilor un corp concret, palpabil, cald (povestea hassidică a rabinului Eisik din Cracovia, pentru relația orient-occident, **Haina cea nouă a împăratului**, de Andersen, pentru **Tentațiile anonimatului**).

Al doilea efect de suprafață (după acela al „caracterului eteroclit") pe care trebuie să-l corectăm privește stilul, sunetul, tonul general al cărții. Și de data aceasta, cel care stimulează „confuzie" e tot Dan Petrescu, atunci cînd se raportează la cărțile lui Eugen Ionescu sau Mihai Ilovici (**NU** și **Negativismul tinerei generații**), ca la două posibile elemente de relație. Desigur, fronda, jocul gratuit sau „discursul contra-cultural" nu lipsesc din **Tentațiile anonimatului**. Dar dimensiunea lor nu mi se pare a fi esențială și asta fie pentru că obiectul contestației e minor („eminescologia piramidală" a lui N. Ciobanu, Virgil Cuțitaru și Dumitru Țiutiuca) fie pentru că avem de a face, pur și simplu, cu deformări (evaluarea **textualiștilor** și, parțial, a „lundiștilor", „Legonflați sensibil" după volumele colective din 1982), într-un domeniu care nu pare să reprezinte vocația adîncă a eseistului (critica literară).

Oricum, adevărata adresă a vehementei polemice din eseurile lui Dan Petrescu se află dincolo de nivelul scrierilor minore analizate sau al conflictelor dintre grupările literare ale anilor '80, și în spatele frondei și al jocului gratuit se simte gravitatea unui demers în care se înscrie în politic și în social. Lucrul e vizibil mai întîi în „risipa de referințe critice", care ține nu numai de tehnica barocă" a eseisticii lui Dan Petrescu, dar și de voința autorului de a induce în eroare cenzura. Iar într-un plan mai general, la aceeași concluzie putem ajunge dacă facem inventarul temelor din ultimele eseuri ale cărții : **paradoxul actorului**, **strategia ketman**-ului (din eseul lui Czeslaw Milosz, **La Pensée Captive**), **tema regelui gol**, din celebra poveste a lui Andersen.

De altfel, în cea de-a treia secvență a cărții izbitoare e **actualitatea**. Căci deși au fost publicate în 1982 și 1983, eseurile acestea ne vorbesc despre relația dintre **revoluție** și **lovitura de stat** sau despre „amendamentul Nürnberg", prin care „exercițiul funcțiunii" poate fi disociat de persoană, pînă la a face inutilă orice intenție de a mai aprecia lucrurile, din perspectiva unui judecător. Dacă la prima vedere Dan Petrescu lasă impresia că preferă să se retragă în zona abstracțiunilor și să se închidă într-o terminologie la îndemîna cîtorva inițiați, aici demonstrațiile iau din nou forma concretă a exemplificărilor consistent narative, cea mai spectaculoasă dintre ele fiind probabil aceea a utopiei negre pe care o reprezintă povestea împăratului chinez Shih Huang Ti.

Filosofică prin instrumentele de care dispune și prin adîncimea la care reușește să ajungă, eseistica lui Dan Petrescu este pe măsura disidenței sale politice : întoarsă polemic spre realitate și plasată dincolo de orice compromis.

Florin Manolescu

In memoriam

Cobora dintr-un neam de cărturari...

...Și cele făptuite de ea, de ana Em. Petrescu, în cîmpul literer românești — atît cît a izbutit să că (aș fi tentat să zic, mai degrabă, tît cît a fost lăsată să facă") — asi-ră o acoperire deplină acestei nobile irpe. Atît cît a izbutit să facă. Un rb care refuză acum orice alt timp, afara timpului trecut. Timp de ne-ferit atunci cînd scrii despre cineva ruia i-ai citit gîndurile puse pe hîr-e. Îi știu doar cărțile. Nu pe toate, -am avut prilejul să o cunosc pe Ioa-a Em. Petrescu. Am socotit că mai m (că mai avem) timp și că ocazia i-i fac cunoștința se va ivi. Timpul isă declanșase o competiție tainică, si-ur de izbîndă, neostenindu-se să-și a-ertizeze măcar adversarul. Îi știu doar ni-o pot imagina, deci, doar ca scrii-or) cărțile și nici acelea pe toate... Pe na am cercetat-o cu deosebire (căci ă interesa) : monografia consacrată elui mai mare condeier transilvănean ntr-o ierarhizare care funcționează entru mine), lui Ion Budai-Deleanu **Ion Budai-Deleanu și eposul comic**, Cluj, Ed. Dacia, 1974), scriitorului căruia literatura românească îi datorează atîta și ar fi putut — dacă o soartă ciudată n-ar fi întovărășit **Țiganiada** să-i datoreze mult mai mult. Rosturile acestei cărți — care a dat literaturii noastre un limbaj epic construit genial și ar fi putut să-i asigure o „cale" — sînt cercetate cu minuție și cu multă știință, căci Ioana Em. Petrescu este (refuz trecerea verbului la trecut !) un savant ardelean aparținător acelei școli solide ce prețuia, lîngă judecata limpede și coerent argumentată, erudiția și coborîrea în adîncurile informației. Demonstrația este, peste tot convingătoare chiar și pentru cel care intră în lumea fabuloasă a „poemationului eroi-comic" cu alte chei (era cazul meu). Descrisă ca tratat despre fericire, **„Țiganiada"** (pe care Ioana Em. Petrescu o va și edita, în 1984, la aceeași editură clujeană), intră într-un sistem, care ne îngăduie o călătorie superbă în interiorul unei specii, își dezvăluie relațiile cu lumea cărților, ne propune un autor cu un duh profund original, un mare poet european, un Budai-Deleanu ce a avut nu numai modele, (febril căutate de atîția cercetători) ca și invenții și intuiții cu totul stimabile.

Anul trecut, Ioana Em. Petrescu a publicat o carte — **Eminescu și motivațiile poeziei românești** — ce dovedea (celui ce-i cunoștea doar jaloanele însemnate ale preocupărilor ei științifice, consistența unei prime opțiuni : cercetarea universului eminescian. Pentru că atît monografia tipărită în anul 1978 la Editura Minerva (**Eminescu. Modele cosmologice și viziune poetică**), cît și studiile ce întovărășesc volume de ea preparate pentru tipar (fără a mai socoti publicistica măruntă) arată, fără putință de tăgadă, că în exegetica ce are ca obiect opera poetului național își cîștigase loc un cercetător cu o privire proaspătă, cu un spirit deschis și dispus să recitească textele fiind în posesia unor instrumente puse la îndemînă de știința literară de azi. O vor fi îndemnat spre stihul și spre gîndurile lui Eminescu cărțile lui Dimitrie Popovici (pe care Ioana Em. Petrescu și-a împlinit datoria filială de a le edita : **Studii literare**, vol. V ; **Poezia lui Mihai Eminescu**, Cluj, Ed. Dacia, 1972 și vol. VI : **Eminescu în critica și istoria literară română**, Cluj, Ed. Dacia, 1972, precum și **Poezia lui Mihai Eminescu**, București, Ed. Albatros, 1972) ori orgoliul cărturarului de a-și încerca forțele în spațiul sacru al literaturii române ? Probabil că și una și alta. Rodul acestei aplecări s-a întrupat în două cărți scrise cu o mînă sigură, într-un stil aproape bărbătesc (iat-o deschizînd un capitol din monografia din 1989, **Vedere și viziune** : „Voi urmări, pe baza cîtorva exemple din literatura paroptistă, felul cum se construiește spațiul estetic în poezia preeminesciană. Precizez că nu mă interesează acum elementele constitutive ale unui anumit tip de spațiu — muntele, abisul, ruinele, cimitirul, pădurea sălbatică, infinitatea mării etc. —, elemente deja înregistrate și comentate de critică, ci schemele dinamice pe baza cărora se organizează, în poezia epocii, peisajul..."), în care disocierile subtile, unghiurile de analiză inedite, referințele, relațiile și perspectivele de contemplare construiesc o lume surprinzătoare a versului eminescian (să citez doar paragrafele subcapitolului **Enghidu sau rănirea de sine** : „Ruptura" și instrumentul ei, cuvîntul — **Enghidu** sau cele cinci moduri ale rupturii : conștiința de a avea un trup sau despre ideea de „tu" și nostalgia pietrei — lumea „decăzută" din eu ; prietenul necunoscut : cuvîntul — temporalitatea ca perpetuă ruptură — „poetica rupturii" și soluția ei tehnică, „poezia pulsatorie") o „lume" pe care Ioana Em. Petrescu ne-a dăruit-o cu generozitate.

Un gest firesc din partea celei ce cobora dintr-un neam de cărturari...

Dan Horia Mazilu

nicolae neagu

Ţinta, rostul, plînsul de şopîrlă

Gol-goluţ în apa revolută,
pînă la călcîi argonaut,
vinovat ca zeama de cucută,
goală tu (ca iarna !), te salut !

O, nu sînt bărbat fără custure
nici amant nu sînt de nu aştept
gol-goluţ, în apa stînd să-ndure
rana de demult aprinsă-n piept.

Unde pui păcatul ? Dar trădarea ?
Patul de mătase unde-l pun
că, ingrată, picură ninsoarea
pe sub stele mulse, cînd apun !

Ţinta, rostul, plînsul de şopîrlă
(cele bune ies din timpi nebuni !)
cad pe frunza verde de codîrlă
şi, căzuta frunză o aduni

lîngă trupul gol de desfătare,
lîngă gîrla-mpinsă îndărăt,
mor (trăznit !), desculţ şi
de-a-mpicioare
leu bătrîn în picla de omăt.

Nu visez!Nu-mi vine!

Întrucît mi-e rece,
întrucît mă-mproaşcă,
pe gamele oarbe
lesul ce devin,
trag pe scurtătură
aşteptînd o hoaşcă
împuşcat în ceafă
de un glonţ divin.

In lucrări prea grele,
pentru-o moarte cheală
fiecare-ncearcă
să-şi găsească drum,
simt, în tigvă, cerul
adunînd cerneală
tot aşa cum plumbul
atămîie fum.

Nu visez ! Nu-mi vine !
Universul pare
înşelat cu cizme,
desbrăcat de frac,
rînd pe rînd, în apa,
tulbure şi mare
curg amiezi pe gîrla
înghiţînd un rac.

Risipesc nisipul
să privesc mai bine,
curg, pe trupul palid
coifuri şi centuri,
ah, copii, zic vouă,
pace se cuvine
baricadei care
macină fărîmături.

Văd înflorind în uşă

De-atîta ger se moare-n garnizoane
şi jurnalişti de cart iau iute foc,
tristeţea se revarsă din bidoane
iar noi mai ostenim din loc în loc.

Mă îngrozeşte aburul de seară,
gîndacii se iubesc sub robinet,
aidoma dreptunghiului pe-o sferă
nevoie simt şi eu de-un parapet

căci sînt copilul împuşcat cu mure
şi sînt bătrînul care bea sifon,
mi-e frică, ah, că vine să mă fure
soldatul spînzurat de telefon.

Cred că mă voi prăji precum cafeaua,
văd, înflorind în uşă, ochi străin,
răzbesc gheţari şi sănii prin mantaua
la care mă gîndesc că ţin, puţin.

Frumosul meu

Nu te frămînţe ziua de mîine decît
dacă

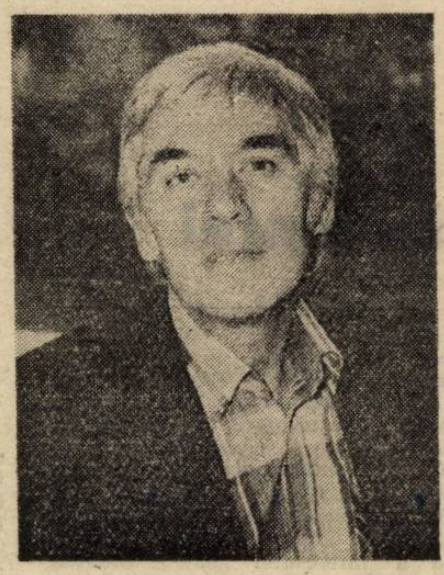

verzi papagali războinici te strigă
la uluci
ori dacă muge-n tîrle un lapte trist,
de vacă,
ori dacă-n pieţe, viaţa mai fierbe
cu clăbuci.

Curînd vei pune stăvilii pe ce-a crezut
că face
fiinţa mai cumplită decît un ochi cu
dinţi,
amor, amor, mai adu-mi pe-o labă
de răgace
un teanc de crizanteme sătule
dar cuminţi

că astăzi pot, în fine, să întîrzii o oră,
de zile-ntregi stă pleoapa lipită
de trăgaci,
din cauză de ploaie mulţimea se devoră
şi-atîrnă ca jarteaua-ntr-un miez
cu cozondraci.
Frumosul meu, căruntul, fais-gaffes
să nu se-audă
că se petrece-n tindă ce nu s-a
petrecut,
prefer, spre-a fi mai sigur
o întîmplare crudă
de nu-,n plămîni cafeaua perversă,
de năut.

Va să zică rîzi

Aşa cum umbli,
din piatră în piatră,
dintr-un pas într-o literă,
timpul se face spadă de aer
decapitînd fructe demente.
Vezi ?
Văd !

Tu guşti coaja, peţiolul, sămînţa
şi gura ţi se umple de bulgări
amari ca o ruină de greieri.

Undeva, la răscrucea de rău şi de bine,
în dreptul inimii croşetînd idei
şi cuvinte
se albăstreşte firul de nisip
iar tu eşti atît de tînără încît
pustiul se preface în mireasmă
flămîndă.

Va să zică rîzi,
va să zică stai în murmurul
privighetorii
şi leneveşti ca un zeu oarecare.

Vin, pe uluci, stele mari

Mustrare se cade pelerinului care
într-un ambiguu discurs s-a-ntrupat
în piriiaş cu iubiri trecătoare
plîns, în alcov, de-un cireş întomnat.

Scosu-şi-a, lin, o hermină mai pură
ca pelicanul agăţat de un nor
însă simţind cum dorinţa îl fură
s-a-ndepărtat de iatac.
Călător

ca o ghiulea a clopotniţei bete
(bronz ori oţel translucid şi etern !)
s-a spînzurat cu fringhia de bete,
eu dau din cap şi-ndoit mă prostern.

Ce pot să zic, schiopătînd ?
Adorare-i
răul din bine (trupul alb, descărnat !),
vin, pe uluci, stele mari, căzătoare
şi se înclină dintr-un ochi somnorat.

Eu voi muri în lădiţa cu scule-
crivăţ pe sănii lăcrimînd din tălpici,
ah, pîn'atunci, ia-ţi, pe seară şi du-le
frunzele roşii ce himere le zici.

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

ILUSTRATĂ DE LA NORD

Aşadar ajungi în provincie, la capătul ţării, marcat de emoţia zborului cu escale neprevăzute, într-o rablă de avion, de grijile contactului cu confraţii mai vîrstnici şi mai bogaţi în cărţi (pe care unele ai făcut imprudenţa să le comentezi ironic), de încordarea atenţiei pentru a „trage" şi un reportaj, că tot ai făcut drumul. Abia debarcat, fără a lua prea mult seama la frumuseţea locurilor şi la frumuseţile locului, insişti pe lîngă amfitrioni să te ducă la o librărie. Eşti condus şi, minune adevărată, rafturile sînt pline de apariţii pe care în Capitală le-ai găsi odată ca niciodată. Între timp acasă a sunat domnul secretar general de redacţie spre a te înjura în mod justificat pentru întîrziere. Deci, scoţînd pe rînd volumele din valiză, să ne facem datoria. „C'est une belle chose, mon ami, que les voyages".

Horia Gârbea

MIRCEA ELIADE
Încercarea labirintului
Editura Dacia

● O carte absolut palpitantă este acest dialog între Mircea Eliade şi Claude-Henri Rocquet. Nici un alt epitet n-o poate descrie mai bine. Traducerea, notele (foarte numeroase) şi „cîteva observaţii" aparţin Doinei Cornea care ne face, prin intermediul editurii clujene, un dar cît se poate de frumos.

Doina Cornea reţine din confesiunile lui Mircea Eliade „rolul paradigmatic pe care elita intelectuală îl deţine, sau ar trebui să-l deţină — în formarea spiritualităţii unui popor". Interlocutorul francez al scriitorului de origine română are grijă la rîndul lui să evidenţieze acest rol pe care personalităţi diferite, din spaţii geografice diferite, l-au încredinţat în cele din urmă, prin influenţa lor lui Mircea Eliade.

Drumul parcurs de Mircea Eliade în formarea sa este exemplar şi refacerea lui prin lectura convorbirilor cu Claude-Henri Rocquet este mai mult decît pasionantă. Mai mult decît atît, el îndeamnă la un efort similar pe care, poate, unii dintre tinerii cititori ai cărţii vor fi capabili să-l facă. Lor mi se pare că li se adresează acest volum în stare să le aprindă imaginaţia.

În cuvintele lui, Mircea Eliade este de o perfectă simplitate, ca şi intervievatorul care evită întrebările spectaculoase (la care cred că este imposibil să nu se fi gîndit). Ajutat de admirabila discreţie a partenerului său, Eliade descrie totul în cuvinte puţine şi foarte sugestive, explicînd foarte clar şi contradicţiile şi ezitările lui. A se vedea de pildă pasajul excelent despre sensibilizarea la politică, violenţă şi non-violenţă.

Calitatea esenţială a lui Mircea Eliade, elocvenţa, este minunat pusă în valoare şi conduce, fără obstacolele presupuse de el în „labirintul" convorbirii, la o lucrare cu adevărat importantă.

CONSTANTIN PREDA
Oare acesta să fie sufletul ?
Scrisul românesc

● Ceea ce-mi displace în poezia lui Constantin Preda este faptul că el mizează în primul rînd pe muzicalitate fiind, în modul cel mai evident, un versificator stîngaci. Poetul vrea să atragă prin bogăţie şi inedit lexical în prozodie „retro" (sonet, gazel, catrene cu monorimă). Modelele sînt Ion Barbu şi Mircea Dinescu (care-l prezintă destul de rezervat pe ultima copertă).

Din păcate însă, versurile lui Constantin Preda sînt pur şi simplu şchioape : „Iarnă la Sadova" este un pastel în care atmosfera arhaică ar fi putut apărea susţinută de ritmul egal precum trapul cailor de la sanie. Numai că poetul scapă hăţurile şi distihurile sînt neplăcut inegale la ritm şi măsură dînd impresia de hurducătură şi hodorogeală : „vin vechi cu camfor mult şi scorţişoară / sub streşini mici ca-n fraţii văcăreşti la ţară". Cele două silabe în plus ale versului secund n-ar deranja prea tare dacă măcar s-ar păstra ritmul.

Iată un „dinescianism" pe care versificaţia „în trei bujii" îl compromite : „sînt dat pe foc sînt dat în paşte / viaţa-mi aduce care de noroc / tristeţea strașnic mă cunoaşte / şi am în dreptul inimii un boţ de foc".

Acestea sînt de fapt şi cele două laturi ale poeziei lui Constantin Preda : descrierea înfiorată a unei naturi răscolite de sentimentalism şi artele poetice

adolescentine ca nişte cîntece de luptă : „dii dulcele meu bidiviu / dii dulcele meu nenoroc / de la 'nălţimi cer aripă şi foc / un ciob de har la versul care scriu". Dulcele bidiviu îşi pierde însă prea des cîte-o potcoavă şi calcă şchiop.

Constantin Preda scrie : „adolescenţei mele i-a trecut mireasma". Citind construcţii precum „candelabru de alb" şi „pocnet mut" sîntem de aceeaşi părere şi ne bucurăm că autorul a început, din păcate doar spre finalul volumului, să-şi dea seama ce face.

EDUARD ROZENTAL
Această temă mereu actuală...
Editura agenţiei de presă Novosti

● Prezenţa în librăriile noastre a unei broşuri foarte arătoase cu acest titlu poate să te facă s-o cumperi. Şi ce-ţi văd ochii ? Un lung interviu cu „sociologul şi publicistul sovietic Eduard Rozental", autor a numeroase cărţi despre tineretul occidental (pierdut în iluzii şi în căutarea unui ideal, vai de capul lui) şi despre tineretul sovietic (comsomolişti de treabă marcaţi de imaginea falsă pe care o are occidentul despre ei). Lui E. Rozental nu-i trece nici o clipă prin cap că şi unii şi alţii ar putea fi la fel.

Autorul îi dă cu comunismul şi cu Marx, condamnînd unele „greşeli" deplîngînd faptul că tineretul „nu ştie nimic despre Stalin" şi trăgînd concluzia că tineretul trebuie să fie, ca noi toţi, preocupat în primul rînd de „idealul comunist" şi „lupta pentru pace".

Cine nu ştie foarte clar ce înseamnă „perestroikă" şi „comunism cu faţă umană" trebuie să citească neapărat această broşură, atît de bine tradusă în româneşte, şi să se ducă grabnic la frizer. Părul-măciucă, se ştie, favorizează un tuns comod şi modern.

Să notăm în final că E. Rozental trece, după cum rezultă din interviu, drept unul dintre sociologii sovietici cei mai radicali, puşi pe reformă şi pe dezvăluirea unor adevăruri şocante, Ducă-se... Doamne-iartă-mă...

teze neterminate despre Preda

Replici socratice

Viața ca o pradă, poate cea mai frumoasă și modernă — din punct de vedere psihologic modernă — carte a lui Marin Preda, îl arată pe acesta într-o ipostază inedită de... sofist ! E adevărat, modelul peste care se suprapune — în mod sigur, cu totul nepremeditat și inconștient — este acela al celui mai cinstit și sărac sofist al tuturor timpurilor : Socrate. Aceea care-i prilejuiește adolescentului Marin replici de tip socratic este Florica, iubita abandonată a fratelui său Ilie. Părăsită fără avertisment, femeia comentează cu amărăciune împrejurarea de a fi fost dată la o parte pentru o țigancă : „Și pentru o țigancă, Marine ?“ Replica bălatului cade implacabil ca o ghilotină : „Și ce dacă e țigancă ? Parcă dacă ar fi fost o prințesă ți-ar fi căzut mai bine ?“ (p. 130).

În aparență, fraza lui Marin este de un bun simț și de o logică fără cusur. Ea parafrazează, în totală necunoștință de cauză, cuvintele prin care Socrate, condamnat de tribunalul atenian la moarte, a dezarmat-o pe Xantipa ; Diogenes Laertios (II, 35) relatează că soția filosofului atenian s-ar fi tînguit : „Mori pe nedrept“, iar înțeleptul i-ar fi răspuns ,liniștit și spiritual : „Nu cumva ai fi preferat să mor pe drept ?“ ; aparent, Socrate a dat unicul răspuns posibil, dar, de fapt, el a comis unul din nenumăratele sale spirite, bazate pe încălcarea flagrantă a logicii : în loc să nege predicatul judecății anterioare, el a negat complementul ei. Răspunsul corect și nesofistic — dar nespiritual și, deci, nememorabil — ar fi trebuit să fie format din propoziția negativă contradictorie propoziției date, adică : „Nu cumva ai fi preferat ca, nevinovat fiind, să nu mor ?“. Tot așa, adolescentul Marin, ar fi trebuit să răspundă Floricăi : „Ai fi dorit să nu te fi părăsit ?“.

Nu este unicul paralogism al acestui tînăr Socrate teleormănean : în aceeași conversație cu Florica, el are ocazia de a repeta sclipitoarea structură a raționamentului paralogic ; cînd femeia se lamentează că a fost abandonată necavalerește, fără nici o explicație, el răspunde netulburat : „Și dacă ți-ar fi spus era mai bine ?“ (p. 136). Identitatea de esență a acestor „respingeri sofistice“, practicate deopotrivă de Socrate și de Marin ,constă în aceea că sînt luate în discuție circumstanțele unui fapt de viață, iar nu faptul însuși : cu alte cuvinte, accentul respingerii este deplasat de la locul lui, rezultînd sofismul **ignoratio elenchi ar rem.**

NEMURITORUL CALLICLES

Există în **Cel mai iubit dintre pămînteni** o „abjectă treime“ care întrupează o obsesie unică a autorului : este vorba despre exponenții „spiritului primar agresiv“, anticultural și ranchiunos. După ce a polemizat cu ei în **Imposibila întoarcere,** Marin Preda i-a portretizat în ultimul său roman sub chipul tatălui lui Petrini, al acelui subdirector-profesor de gimnastică și, în sfîrșit, al gardianului de la minele de plumb. Portretul acestei subumane treimi se conturează treptat, tușă cu tușă ; tatăl lui Petrini manifestă o fățișă aversiune față de cultură și scriitori, pe motiv că activitatea acestora „nu e strict necesară“ (I, p. 9) ; profesorul de gimnastică își iese din minți la simpla vedere a cărților lui Petrini, acestea provocîndu-i „scîrbă“ și accese de violență distrugătoare ; în sfîrșit, gardianul analfabet de la Baia-Sprie încearcă să-l extermine pe deținutul „o mie trei“ deoarece, ca urmare a unui efort gnoseologic deosebit, a descoperit diferența specifică ce-i separă ontic, făcîndu-l să aparțină unor specii total diferite — **capul ;** „Aici, uite aici ar trebui să te lovesc“ (II, p. 68), recunoaște el ,indicînd tîmpla lui Petrini. Se poate observa că toți cei trei sînt mandatarii unor puteri instituționalizate : autoritatea familial-paternă, cea școlară și cea social-politică. Manifestarea aversiunii lor este gradată : tatăl se rezumă la o brutalitate verbală și platonică : profesorul de sport își concretizează pofta destructivă în amenințarea că-l va elimina pe elevul recalcitrant din toate școlile, precum și în maltratarea obiectelor ce încarnează un alt spirit decît al său, cărțile. Forma subtil-dementială a agresivității antiintelectuale o reprezintă însă torționarul, cel ce înțelege, cu mintea lui abia ieșită din letargia animalității, că la oameni numai „capetele sînt diferite“.

Prototipul antic al acestei treimi violente este atenianul Callicles. După părerea simpaticului retor, filosofia — care, în acele timpuri, însemna activitatea spirituală, cultură pur și simplu — este o preocupare firească pentru un tînăr, dar cu totul nevrednică pentru un om matur. Un bărbat adult ce se mai ocupă cu filosofia, în loc să se dedice unor „lucruri mai importante“, adică unor preocupări lucrative, îi pare lui Callicles un infirm ce se dedă „jocurilor“ sau „alinturilor“ copilărești. Împotriva unui asemenea vicios inutil societății — cum este, în optica retorului, și Socrate — nici o măsură nu poate fi prea aspră : „Un astfel de om... merită să fie pălmuit fără drept de a cere socoteală“ **(Gorgias,** 486 c), precizează bravul atenian.

La peste două milenii după Socrate, Marin Preda se mai întreabă ce anume declanșează astfel de reacții agresive ; romancierul nu oferă o explicație, ci doar constată faptul nud și înfricoșător că unii oameni sînt lipsiți de firească, înnăscuta orientare spre valorile spiritului, că sînt „defectivi“ de o **lege** inalienabilă speciei umane ; „Simțeam că în alcătuirea intimă a ființei mele există o lege și în a lui nu, și cum putea trăi fără această lege, sau ce lege îl călăuzea ?“ (I, p. 10), se întreabă Petrini în legătură cu tatăl său. În splenditul eseu **Spiritul primar agresiv...,** Preda nota că una din consecințele acestei mentalități — mentalitate pe care am putea-o numi „calliclesiană“ — este distrugerea automată a universului axiologic, inclusiv a ierarhiei morale ; această „știhie“, scrie Preda cu amărăciune și luciditate, „tinde să conteste valorile spiritului. Să le înlocuiască cu ce ? Cu nimic ! Se poate trăi mai bine și mai liniștit și fără ele“ (v. **Imposibila întoarcere, eseul citat,** p. 32). Problema care-l frămîntă pe autorul român este, de fapt, reversul problemei lui Callicles; din unghiul de vedere al retorului atenian, educația este vinovată deoarece îi învață pe tineri „că oamenii trebuie să fie egali, și că aceasta înseamnă frumosul și dreptul“ ; dorința sa este să răstoarne, să infirme aceste precepte morale. Prin urmare, el glorifică dreptul celui mai tare și exaltă, în termeni necenzurați, acel tip de om (supraomul !) care, „călcînd în picioare scrierile și farmecele noastre, descîntecele și legile, toate contrare naturii“, ar face să domnească propria sa putere : amorală, bestială, dar „naturală“ ! (v. **Gorgias,** 483 a — 484 b). Același resort psihic, care-l determină pe oponentul lui Socrate să glorifice violența amorală ori distrugerea „scrierilor“, îi hrănește și pe cei trei eroi ai lui Preda. Satisfacția vulgară a monteurului de avioane la gîndul că Eminescu e mort, plăcerea profesorului de-a arunca pe jos cărțile lui Petrini ori furia „gnoseologică“ a gardistului sînt gesturi ce se alimentează din aceeași sursă. Dacă Callicles proclamă că forța **trebuie** să la locul valorilor spirituale, la Preda întîlnim situația cînd forța amenință sau chiar **înlocuiește** spiritul. Or, lipsit de axa ascensională a acestui univers valoric, cosmosul social regresează cu necesitate spre haos, lucru pe care Preda l-a ilustrat, complet și lucid, în opera sa.

BOTUL DEVORATOR

O tulburătoare intuiție de tip mitic trăiește Niculae din **Marele singuratic.** În noaptea împăcării cu Simina, întins alături de aceasta, el închide, ca de obicei, ochii, pentru a-și contempla imaginile ce i se nasc spontan sub pleoape. Viziunea care se iscă acum, în această noapte a iubirii și împăcării, este surprinzătoare : un om cu „o gură de balaur“ deschide fălcile și se schimonosește pe ecranul cald al pleoapelor. În cunoștință de cauză sau nu, Marin Preda a creat o secvență mitică : gura dințată, botul devorator este o epifanie arhetipală a lui Cronos, un simbol al morții. Așa cum în **Noaptea de sînziene** a lui Mircea Eliade gura domnișoarei Zissu — cu dinți „sclipitori, neregulați, și gingiile foarte roșii, și buzele însîngerate“ (I, p. 378) — ar fi trebuit să-l avertizeze pe Ștefan Viziru că **timpul mitic** în care trăia a luat sfîrșit, că a fost azvîrlit în **timpul istoric** care îi va înghiți pe toți cei dragi lui, și în **Marele singuratic,** imaginea intrapsihică a lui Niculae are un sens prevestitor de moarte. Este, de fapt, o dublă premoniție funerară : în aceeași noapte, într-o cameră alăturată este ucis un om, iar în lunile ce urmează — devorată de boală sau, poate, numai de inspirația ei pentru prima dată descătușată — se va stinge Simina.

GÎND PASCALIAN

Celebra distincție pascaliană, între Dumnezeul inimii și acela al rațiunii — „C'est le coeur qui sent Dieu, et non la raison. Voilà ce que c'est la foi, Dieu sensible au coeur, non à la raison“, frag. 278 — își păstrează, peste veacuri, deplina sa valabilitate. O încarnare a acestei tipologii ar putea fi socotiți doi dintre frații Karamazov, Aleoșa și Ivan. În vreme ce mezinul trăiește cu tot sufletul certitudinea intimă și niciodată argumentată că Dumnezeu și nemurirea există, Ivan Karamazov întrupează linia cealaltă, a conștiințelor nefericite care, neavînd credință, dar nici liniștea unui **nu** categoric, îl caută pe Dumnezeu prin puterile minții. Tema obsesivă a meditațiilor lui Ivan este problema existenței sau inexistenței divinității ; avertizat de starețul Zosima că se află în fața unei chestiuni pe care, „dacă n-ai s-o poți rezolva pozitiv, atunci fii sigur că n-ai s-o rezolvi nici în sens negativ“, Ivan trăiește tragedia căutării și îndoielii, a pendulării între argumentele pro și contra existenței transcendentului. Tînărul cu recunoscute „geniale aptitudini“ nu este un ateu, ci, așa cum semnalează V. Cristea în eseul pe care i-l consacră (v. **Dicționarul personajelor lui Dostoievski),** în Ivan coexistă mai multe direcții de gîndire, experimentate, de fiecare dată, pînă la capăt; neexistînd o versiune ultimă a gîndirii lui, personajul este compus din chiar rezultanta rupturilor și antinomiilor sale : el n-a ajuns încă la o concluzie, la un adevăr unic, adică la adevăr. Lipsit de elanul spontan al inimii, de acel pascalian „Dieu sensible au coeur“, el nu s-a oprit nici la acela al rațiunii, al „savanților și filosofilor“, despre care vorbește Pascal. Apoi, așa cum i-a prevestit Zosima, el nu se mulțumește nici cu un simplu și răspicat **nu ;** ca dovadă că n-a rezolvat problema, obsesia îi țîșnește la suprafață chiar și în întîlnirea cu Diavolul, pe care îl va soma să-i certifice : „Există dumnezeu sau nu există ?“

În cunoștință de cauză sau nu, Preda utilizează aceeași tipologie pascaliană atunci cînd, în ultimul său roman, compara, prin Petrini, două atitudini de raportare la transcendent ; prima ar fi aceea trufașă, a filosofilor, ce vor „a demonstra existența lui Dumnezeu pe cale rațională“ ; a doua, spontană și organică, aparține mamei, pentru care „Dumnezeu era real, nu fusese învățat, ci se născuse cu el în suflet... Cum ? Tot așa de simplu cum nu se născuse în mine“, declară Petrini. Ar mai fi de notat că eforturile intelectuale ale lui Victor Petrini, de a crea o nouă gnoză și de a recuceri sentimentul unității existenței ori al integralității conștiinței, se integrează, desigur, în linia a doua.

Marta Petreu

fragmente dintr-o etică a autorului

Autoironia

Bineînțeles : TRAGIC pur sau COMIC pur nu există decît în **ideatica** literaturii (și/sau în cea a realității). În TRAGI-COMIC, adică în literatura și în realitatea „palpabile“, cei doi termeni se anulează — potențîndu-se în același timp — reciproc. De fapt, comicul nu este comic **decît** în prezența tragicului și **numai** în prezența comicului există tragic.

În cazul **auto-ironiei** lucrurile stau cam la fel. Componenta **eu** (auto-) asupra căreia se revarsă deriziunea este minimalizată, dacă nu cumva — din punctul de vedere al orgoliului, de exemplu — dispare pur și simplu. Iar componenta **ris** devine **cu lacrimi,** devine blîndă, tandră și dulceag-arzătoare (neavînd însă cum să fie narcisiacă pentru că rămîne **sarcastică).** Oricum, autoironia este un termen ce cuprinde în sine un paradox **bun.** Un alt cuvînt, **autodesăvîrșirea,** cuprinde un paradox **rău,** pentru că desăvîrșirea nu-ți poate decît veni de SUS, ca dar ; a încerca în mod conștient să ți-o „faci“ **doar** de unul singur seamănă foarte mult cu păcatul Turnului Babel, păcatul luciferic al **orgoliului.** Poate că numai în autoironie, ceea ce desemnează termenul **auto-** este justificat.

Autoironia aduce cu ceea ce în „Pelerinul rus“ am întîlnit sub numele de **autospovedanie.** Aceasta, ca și autoironia, dacă o practici cu regularitate, îți arată cine ești și-ți poate grăbi momentul **căinței.** (Literatura, în general, nu poate fi **spovedanie pură,** ci doar autospovedanie, neavînd cum să presupună un ritual sacru și o Persoană — întruchipată, în cazul tainei bisericești de preot — care să-ți ierte și să-și asume păcatele tale să se **încarce** cu ele).

Autoironia autentică este cea îndreptată direct spre nivelul FIINȚEI. Adică : poți să spui, de exemplu, sînt rău, sînt prost, sînt un afemeiat, sînt incult etc., dar astfel nu faci decît să ataci atribute. Mai bine ar fi să spui la nesfîrșit : NU SÎNT, NU SÎNT, NU SÎNT... Pînă cînd nu mai rămîne nimic din tine **însuți** și poți spune împăcat, beatificat : DOAR TU EȘTI, TU fiind Dumnezeu sau fiind înconjurătorul tău, **semenul.** În acest caz autoironia este pur și simplu : RUGĂCIUNE curățitoare.

Aș face chiar aici o încercare de :

AUTOPAMFLET MORTUAR

Uneori îmi imaginez putrezirea **ca pe un copil care mușcă dintr-o piersică. Dar, de cele mai multe ori, mă gîndesc că putrezind, descompunîndu-se, pînă să ajungă la os, chipul meu va lua pe rînd (acolo,** sub **capac) toate înfățișările pe care le-am avut într-o viață. În sens invers, de la coadă la cap. Mă gîndesc că, zi de zi, strîmbîndu-mă, rîzînd, fiind serios, zîmbind sau plîngînd nu fac altceva decît să joc PROST rolul** putrezirii mele.

Singele mi-e deja bătut în vene. **Simt cum mi s-au adunat deja pe fundul inimii zațul, smîntîna și brînza de sîn-**

ge. Dar nici măcar moartea nu poate să-mi curețe jegul dintre striațiile creierului, praful umezit adunat acolo de la prea multe gînduri, de la prea multe poeme — adunat acolo așa cum se adună jegul între degetele picioarelor cînd umbli cu încălțări nădușite, mirositoare.

„Moartea“ este un dar pe care eu — unul nici măcar nu-l merit.

Dacă Iisus nu murea (ca să ne-nvie) nu mai avea rost nici să ne naștem, nici să murim.

Morții mele îi e scîrbă de mine. Se pare că o mare bucată bună de timp de-acum încolo am să-i produc încă, din păcate, o îngrozitoare greață.

* *

Într-o revistă maramureșeană, Radu G. Țeposu se întreabă : „Cum să procedez ca să scriu măcar o singură carte, una singură, care să fie, în același timp, și **rugăciune și pamflet și spovedanie** (s.m.) ?“. Cred că un răspuns ar fi mai usor de găsit dacă termenul de pamflet ar fi înlocuit cu cel de **autopamflet** (și asta indiferent de **exemplificarea** făcută de mine mai sus). De fapt, scriind toate aceste rînduri, n-am făcut decît să încerc un răspuns personal : stîrnit fiind de întrebarea — esențială azi, după părerea mea — pe care și-a pus-o „bătrînul“ meu amic și critic optzecist.

Cristian Popescu

titus popovici

ȘI TOTUȘI...

O, fortunati mercatores, gravis annis miles ait...

HORATIUS

Sermones I, 1

Sînt singur pe Riul-Mare. Singur e un fel de-a zice: pe pietrele albite de un soare nemilos și ornate cu tot ceea ce omul își poate imagina în materie de gunoi, pe „malul" acestei ape chinuite, zbucnind ici colo în cîte-un șuvoiaș anemic și murind grăbită, îndată, într-o „dornă" cît o față de pernă, apă stătută, verzuie din pricina mătăsii broaștei, se înghesuie — unul lîngă altul — confrați de-ai mei. Pescari. Nici unul n-are autorizație. La ce bun ? Cine să-i controleze ? Giani baci a murit de mult, moș Foarce, zis Burghie, de asemenea. Feiu s-a dus și el să le țină de urît. Mărgău și Nesu au ieșit la pensie: înlocuitorii lor sînt tineri plini de energie, pe umeri pletele le curg rîu și sub pălăriuța verde, vînătorească ,ce pare de carnaval ; beau bere „Cinciș" la cabană și pe urmă se întorc la Ocolul Silvic, raportînd în frumoasa limbă contemporană că „nu s-au petrecut **evenimente**".

Ieri a fost captat pentru totdeauna și Netișul. Apele lui nedomolite care străbăteau un tărîm plin de taine refuzîndu-se nechematilor, patria ursilor și a caprelor negre, se varsă acum printr-un tunel subpămîntean în lacul de acumulare străjuit de barajul care va fi, în sfîrșit, terminat peste cinci, sau peste opt, sau peste unsprezece ani. Cînd e motorină, nu sînt piese de schimb pentru camioanele cît niște dinozauri ca să se transporte argila necesară ridicării pieptului de pămînt și pietre „sistem arocament", o premieră. „Peste ani și ani, cînd vor răsări pe baraj mesteceni, brazi și arini, nimeni nu va ști că n-a fost acolo de la începuturile lumii", îmi spune un brav constructor, înamorat, așa cum se cuvine, de opera lui. Va fi deci, mă gîndesc eu, la fel cu pietrele misterioase de pe Borăscu, semănînd tulburător cu menhirii și dolmenii, ori ca grotele acelea cu deschizătura perfect pătrată, parcă trasă cu rigla, în locuri unde nu există nici o cale de acces, cu stînca cenușie cu vițe aurii pe care mi-am ales-o să-mi străjuiască somnul negru, în curtea căsuței mele, sub izvor, la față cu soare.

Și totuși, mă încăpățînez să-l mai spun Riul-Mare acestei umbre de apă și dacă închid bine ochii, strîns de tot pînă mă dor pleoapele, pișlongăitul lui subțire și jalnic îmi pare iarăși tunetul mînios și viril de acum mulți ani cînd m-am sălășluit aici încercînd, inutil de altfel,să evadez din lumea de jos unde idealurile tinereții mele ignorante deveneau treptat contrariul lor, echitatea socială o glumă de prost gust acompaniată de răcnete ritmate, iar aroganța burgheziei roșii, primitivă, incultă și în mod firesc agresivă, semăna pînă la halucinație cu cea a Gauleiterilor, așa cum îl știam din cărți.

Aveam de ales între plecarea pe alte meleaguri, soluție pe care „à tort ou à raison" mi-am refuzat-o și singurătatea treptată, ca să pot privi lucid, atît cît îi este dat unui om să poată fi, lumea din jur, **historia erementorum atque decrementorum,** scriind fără să știu dacă paginile mele vor vedea vreodată lumina zilei, ori dacă prețuiesc într-adevăr ceva, adevăr uneori foarte amar uneori, cu neputință de aflat de unul singur.

Sînt, așadar ,pe malul Rîului-Mare și încerc să nu-i văd pe „concurenții" mei, îndîrjiți să prindă cît mai mult, cu rîmă, cu scrobete, cu vierme de balegă și ascunzîndu-și prada,- păstrăviori cît un briceag, în pungi de plastic pitite sub haină. Mișcările le sînt furișe, privirile așijderea., Semn, totuși, bun. Înseamnă că într-un străfund de ființă se simt totuși vinovați ; înseamnă că cerul înstelat deasupra noastră, legea morală din noi... Tot e bine că nu otrăvesc apa, ori nu dau cu dinamită.

Leg o muscă galbenă cu guleraș negru și pană de cocoș hațegan ; mi-a făurit-o Dragoș cel șchiop care a murit acum cîțiva ani, la puțin timp după ce mi-a scris o epistolă frumoasă și demnă despre suferințele unei boli fără leac pe care le ogoiește stînd pe un scăunel, dar **fără undiță**, privind doar apa Prejmerului. Trebuia s-o „încercăm" împreună.

A doua muscă e una albastră cu „tinsel" argintiu și pană alburie. Mi-a înmînat-o, ca și cum mi-ar fi conferit „La Légion d'Honneur" Andrei Petrinca, **le professeur.** „Elle est imbattable quand rien ne va plus"... A murit și el anul trecut, la optzeci de ani. Părea de cincizeci. Îl mai ții minte, copile, cum sărea din piatră-n piatră, „moi et les chamois", cum încremenea în zmidăriș ori sub bolta de arini tineri și deși, pe marginea unui șuvoi verziu, urmărind cu ochi ageri subtila curgere a musculițelor artificiale așezate într-o ordine mereu schimbată, al cărei secret l-a dus cu sine pe malurile Styxului ? Nu știu dacă ți-am spus că o străbunică a lui fusese sora lui Avram Iancu. Află acum. Cred că l-ai uitat, deși e abia un an de cînd te învăța să lansezi. Ești la vîrsta fericită cînd uiți atît de ușor. Mai tîrziu vei cunoaște că amintirile revin, mai ales împotriva voinței tale : te pleznesc usturător peste obraz, te fac să roșești de rușini uitate, ori să surîzi mîndru de virtuți pe care nu ți le bănuiai.

Lansez spre amonte și sînt atît de încîntat de precizia mea, încît îmi dau seama că n-am îmbătrînit de tot, că sub învelișul cărunt, durut și ostenit mai țopăie copilandrul care am fost odată și cum nădăjduiam să te învăț să încerci să rămîi și tu : începuseși să dai semne că ai avea **și** acest talent ; pe urmă am aflat că există vîltori tulburi, uneori sub fața lină, lucitoare și pură. Oricum, pentru mine ești tot aici : înalt, cam deșirat și cu cizme de cauciuc galbene ca lămîia.

Dar la pescuit de păstrăvi dacă-ți fug gîndurile e mai bine să stai acasă. În „Camera Cavalerilor"de pildă. Pianul e mut și probabil s-a dezacordat singur, așa cum se întîmplă uneori, din senin și cu viața oamenilor, dar atîrnă numai de mine să aud iar trilurile zglobii și totuși atît de secret-triste ale unei „Ecoseze" de Chopin și chiar „Cîntec din bătrîni"...

De acolo, din palma aceea de apă străvezie, lingînd lin pietrele, a sărit minunatul pește de argint cu pete roșii și negre. Nu l-am văzut, n-am înțepat la timp, l-am pierdut. Trec mai departe, nu are rost să mai stărui aici ; păstrăvelul și-a dat seama că-i sînt dușman de moarte și vreau să-l mint cu o alcătuire de ață, lînă, mătasă și pană, închipuind o bunătate de muscă și ascunzînd cîrligul perfid. Îl agață îndată vecinul meu, cu un par de cinci metri și o strună potrivită pentru rechini. Îl saltă prin aer, îl sudue urît pentru că nu e mai baban, îi smulge cîrligul odată cu buzele și branhiile și îl vîră în punga de plastic galbenă, cu o inscripție de pe vremea alegerilor, unde se mai zbate o dată, de două ori... O clipă mă încearcă tentația stupidă să-i țin o scurtă prelegere, să-i vorbesc despre etica pescuitului, mai ales în apele de munte și așa secătuite ,așa cum am făcut-o cîțiva ani în revista vînătorilor și pescarilor, ca la urmă un „nimer-drum" fotograf de trei lulele pe care l-am ținut din milă și jenă față de tratarea care țîșnea din fiecare por al ființei lui gălbejite de alcool, să mă stropească în paginile aceleiași reviste cu inofensivul, dar nu bine mirositorul venin al unei neputințe scîncite. M-am așteptat (ca să vezi cît am rămas de prost !) ca măcar unul din prietenii mei de rătăciri prin ape, prin stufuri ori prin miriști, să-l fi pus, cît de cît, la punct pe bietul mojic, îndemnat la mojicie de un alt Mojic, „Omul rînjitor", cum îl botezasem; dar prietenii mei de rătăciri prin ape, stufuri ori miriști au preferat să se uite în altă parte, chiar aceia ale căror nume le-am pomenit cu drag și respect în această carte. Unul dintre ei, diplomat de cea mai fină rasă și „pușcă bună", ajuns datorită acestor eminente calități mai marele nostru, al vînătorilor și pescarilor, mi-a spus, zîmbind fotogenic : **„To hell with him,** tot îese la pensie. De ce să-i mai dăm atenție, e un limbric". Avea dreptate. Politologii și diplomații au întotdeauna dreptate. Pînă la proba contrarie. Așadar, las și eu fără replică sportivitatea originală a vecinului meu din aval. De ce să-i dau atenție ? Mai bine mă îndepărtez. El însă vine după mine. Mă salută. Mă cunoaște. Mă informează că „degeaba dați cu multe artificiale. Nu merge. În schimb, cu burlău, ori cu rîmă puteți prinde o grămadă de ăștia, micii, cît degetul. Sînt foarte buni prăjiți. Îi mănînci ca pe semințe". Îi dau dreptate și încerc să pun între mine și el cîțiva metri de singurătate. Mi-e de ajuns prezența ta nevăzută. Uneori, din ce în ce mai rar, de ce să mint ? — mă ajută să mă pot cufunda în acea fericită stare a pescarului de păstrăvi cînd uită de toate, ceea ce e o dovadă de înțelepciune... sau de tîmpenie. Alteori, întunecă lumea în jurul meu și gîndul, întorcîndu-se zmucit în trecut mă poartă pe aripile unui vînt de mînie împotriva absurdului și nemerniciei...

A sărit ! L-am înțepat și-l aduc la mal. Abia dacă are zece centimetri. Păstrăvul tînăr e țîfnos și imprudent. Plătește scump aceste atribute ale fericitei prime vîrste, dar nu în acest caz. Îmi înmoi mîna în apă : **salmo trutta fario** e atît de sensibil încît chiar un scurt contact cu palma umană insalubră îl poate îmbolnăvi : nu e măgulitor pentru speța noastră, dar așa stau lucrurile. Sau cel puțin așa am citit. Îl desprind, așadar, cu grijă și nu-l azvîrl în apă ca pe un lucru netrebnic, ci, aplecîndu-mă cu șalele durute, îl pun binișor în apa senină. Stă o clipă nedumerit, înainte de-a dispărea ; în sînul Maicii naturi generozitatea nu-și are locul. Numai în universul nostru de cuvinte.

— Ce faceți, dom'le ? se indignează vecinul meu din aval. Dacă pescuiți numa' așa de fandoseală, mai bine dați-mi-i mie. Sînt la cabană, cu copiii. Ce le dau diseară să bage-n raft ?

— Era mic, răspund vinovat.

— Mic pe dracu' !

Mă așez pe o piatră și-l las să treacă înainte, să fleoscărească apa cum vrea și cît vrea. Spre seară tot voi avea și eu unul. Mi-e dor de un păstrăv ținut în țăpușă, pe jar, pînă i se desface cărnița roz mirosind vag a castană... Și, poate ai să mă crezi, poate nu, spre seară, într-o palmă de apă am prins unul dintre cei mai frumoși păstrăvi ai vieții mele și am izbutit să-l scot, deși la un moment dat scăpase în vîltoare (caricatura unei vîltori, dar așa-mi place să-i zic) și mi-a părut tare rău că nu calm, trebuie finețe, trebuie măestrie. Copilării de oameni mari, trecuți prin atîtea ! Ele compensează totuși multe, dacă n-ai uitat de tot să te bucuri înduioșat de culoarea unui pom ușor pălit de toamna ce se apropie pe furiș, de minunea atît de la îndemîna oricui a norilor, de susurul apelor... „Tot alte ape sună aceluiași pîrâu"... Credeam că-mi va fi dat să mă strădui să te învăț secretul acestor bucurii naive, nebănuit de adînc încrustate în ceea ce numim suflet și care nu e poate altceva decît memorie curățată de zgură și are darul să mai ogoiască scurta trecere a anilor lungi de la capătul șirului...

Oricum, Muntele Melcilor e tot acolo. E mult mai mic decît atunci cînd îl urcai cu picioare nesigure și clopul vînătoresc împodobit cu pană de cocoș de munte și felurite insigne, căzîndu-ți pe nas.

Și întinsura aceea cu pietre ascunse unde ți-ai agățat șirul de muște e tot acolo. Ți-am fost într-un fel recunoscător că n-ai rîs cînd, încercînd să trec apa și să-ți salvez „artificalele" — Stone Fly, Red Spinner și... Tricolora noastră, am alunecat, am căzut cu fundul în apă și mi-am tăiat adînc fluierul piciorului. Și cicatricea e tot acolo.

În fond toate sînt unde au fost.

Mi-am scos prin feluritele lor ascunzișuri, unde mi se părea adăpostite de curiozități primejdioase multele pagini de notițe, însemnări, jurnale, romane începute și părăsite. Noaptea, cînd mă trezesc în casa pustie îmi spun că aceste pagini și toate cîte nu le-am încredințat încă hîrtiei ar trebui muncite din greu, să alcătuiască un tablou al acestei jumătăți de veac, așa cum am fost eu în stare să-l văd și cum voi fi, sau nu voi mai fi în stare să-l adun în cuvinte.

Apoi, e doar ora adevărului, cînd bate miezul nopții... Baudelaire, un poet francez, n-am avut ocazia să-ți vorbesc despre el, curînd, sînt sigur, vei trece peste acest moment totuși fericit al adolescenței cînd nu-ți place să citești și mai ales să fii îndemnat să citești și-l vei descoperi singur... Charles Baudelaire, deci, un poet francez „blestemat" scria :

La pendule sonant minuit
Ironiquement nous engace
A nous rappler quel usage
Nous fîmes du jour qui s'enfuit :
. . . . . .
. . . . . .
Nous avons pour plaire à la brute,
Digne vassale des Démons,
Insulté ce que nous aimons
Et flatté ce qui nous rebute ;

Contristé, servile bourreau
Le faible qu'à tort on méprise ;
Salué l'énorme Bêtise,
La Bêtise au front de taureau...

Fiind deci singur la amara oră a adevărului, singur, în mansarda de la Gura Zlata îmi spun, cu rece deznădejde, că toate au fost spuse și scrise și că o „viziune" în plus nu va interesa. Sau, cine știe, oamenii acestor timpuri vor să fugă din ele, înainte sau înapoi, n-are însemnătate, să fugă, să uite cu orice preț, chiar cu acela de-a retrăi trecutul pe care refuză avînd toate justificările omenești, să-l cunoască. Și mă întreb cum va arăta peste un mileniu, prin anii 2989—90 această epocă, în fond nu din cale-afară de lungă, epoca Utopiei ce-a însuflețit pînă la jertfa de sine milioane de oameni, ca să se transforme în crimă, minciună și tîmpenie cu frunte de taur. Sau poate „rodul" era în sămînță ? Istoricul va scrie, desigur, în limba latină. Cu voia sau fără voia ei, omenirea se îndreaptă spre o limbă universală ; de ce să inventăm una, cum au vrut s-o facă inofensivii esperantiști și mulți au plătit această naivitate la Kolîma sau la Magadan cînd avem alta la îndemînă, atît de utilă în pragmatica ei insensibilitate.

Să încercăm, deci ?

„Initius illius saeculi, dum possibilia credebantur omnia et post quoddam bellum ubi homines sua mollitie necnon lubidinitate semper effrenato Marti displicuisse opinantes sumptuosa ac nondum audita sacrificia ei tulerunt, viribus exhaustis superstites inter antiquas papyros et tabulas ceratas invenerunt leges emenandis tandem aliquando malis levitate deorum allatis, quibus malis cuncti, sontes insontes, parites excruciabantur.

Vitae sune nihilo parciores quam in bello quo, propria ebrii sapientia, Perpetauae Pacis praestantiam animadverterant, regiae sedi imposuerunt— sanguinis profusione et sanguinis gutta nunquam denuo profunderetur, inumerabilibus carceribus ut carceres in aeternum ex oculis auferrentur, inedia algoreque ut imerio subiecti nequaquam algore inediaque inerum perdolerent, infinito mendacio ut omni tempore veritas regnaret, — hoc est Rempublicam Universam instituerunt, cuius leges, nefasta privilegia caelicolis imortalibus eripientes, mortalibus terrigenis felicitatem perennem spondebant, interminatam prosperitatem et imprimis puritatem morum, ab ultima Thule usque ad solitudines usque leonibus gabitatas.

Istud assimilantes propostium quod nemo antea somniare ausus erat pauci, non necessarie gravissimo suscepto onere vindicandi plerosque ab iisdem ipsis potissimum, nulla supervacua, perniciosa igitur commiseratione processerunt ad exstirpationem unuscuiusque, senis iuvenis, patricii servi, mente summum reluctantium illi mires Reipublicae qualis etiam a nostro divino Platone excogitatae haud componi poterat.

Haec Respublica, cuius sapientes patres conscripti per nocres per dies, sicut Delphicis vaporibus, cunabulis oscillabantur in subditorum sibi comparium acclamationibus divini furoris, adora-

tionis, gratiarum, spei, fidelitatem, incomparabilis beatitudinis atque firmitatis immutabilis—Universalis scilicet Respublica sola per se corruit ante centessimum annum glorioase vitae; immani caligine cruoris, merdae, saniei, suis sepeliendo ruinis memoriam eorum qui eandem imaginati erant cuique insuper grandem impigre laborem maiestati ipsius impenderant; superest tamen clatrata fenestella versus Nihilum abultra quod maestro nos stupore despiciunt veneranda atavorum simulacra.

La începutul acelui veac, cînd totul părea cu putință și în urma unui război în care oamenii, părîndu-li-se că l-au nemulțumit cu moliciunea lor pe veșnic neastîmpăratul Marte, i-au adus somptuoase și nemaivăzute jertfe, supraviețuitorii, sleiți de puteri au găsit în vechi papyrusuri și table cerate legi de îndreptare, odată pentru totdeauna, a relelor de care suferea omenirea.

Neprecupețindu-și viața, cu nimic mai puțin decît în războiul care-i făcuse să descopere, îmbătați de propria lor înțelepciune, binefacerile Păcii Veșnice au întronat — printr-o baie de sînge ca să nu mai curgă niciodată o picătură de sînge, prin nenumărate pușcării ca să dispară pentru totdeauna pușcăriile, prin foame și frig pentru ca niciodată supușii lor să rabde de foame și de frig, printr-o nesfîrșită minciună pentru ca adevărul să domnească de-a pururi — au întemeiat adică o Republică Universală ale cărei legi, răpind zeilor nemuritori privilegiile lor nefaste, asigurau muritorilor fericirea eternă, bunăstarea fără margini și mai presus de toate puritatea moravurilor, din îndepărtata Thule pînă în pustiurile unde sînt lei.

În numele acestor țeluri, de nimeni pînă atunci visate, cei puțini și-au luat pe umeri greaua povară de a-i mîntui pe cei mulți de sine înșiși în primul rînd, au purces la stîrpirea fără nici o milă inutilă, deci pernicioasă, a oricui bătrîn sau tînăr, patrician sau sclav care se împotrivea fie și măcar în gînd, minunatei lor Republici care nu suferea comparație nici chiar cu cea imaginată de divinul Platon.

Această Republică, ai cărei părinți senatori erau zi și noapte legănați precum de aburi delphici de strigătele de entuziasm, de adorație, de credință, de nestrămutată speranță și nèîmblînzită hotărîre a supușilor cu care erau egali — Republica Universală s-a prăbușit aproape de la sine înainte de al o sutălea an de ființare, într-un uriaș nor de sînge, de căcat și de puroi, îngropînd sub ruinele ei amintirea celor ce-o imaginaseră, precum și a celor ce, neosteniți, trudiseră pentru măreția ei; a rămas totuși deschisă o ferestruică minusculă spre Neantul dincolo de care își priveau urmașii, cu dezolată uimire, umbrele venerabile și nemingiiate ale strămoșilor.

În fond n-ar fi trebuit să dau traducerea. Chiar de un neștiutor al limbii strămoșilor noștri, s-ar pierde mai puțin cu un dicționar, sau cu sprijinul vreunui bătrîn dascăl, decît cu nenumăratele pagini ale unui roman în care, conform legilor genului, să se înlănțuie iubirile, trădările, iluziile și cruzimile inutile (istoria cunoaște și cruzimi utile: ale învingătorilor) serbările fastuoase și pușcăriile, josnicia și, de rareori, măreția umană și cum s-au ivit tineri de vîrsta ta și au dărîmat o clădire cu pereții foarte groși și gratii multe, părînd indestructibilă sau perfecționabilă, ceea ce ar fi fost lucrul cel mai grav.

Și căsuța noastră e tot acolo. Nucul a mai crescut, dar îl mănîncă o boală ciudată. Roadele lui mor, înainte de vreme, amare ca pelinul.

Moș Ioachim nu va mai cosi prin grădină; nu-l voi mai auzi în zori cum clămpăne bătînd-și coasa și nu se va mai așeza, drept și subțire, pe scăunelul fără spătar, sorbind cu înghițituri cuviincioase ciocănelul de rachiu și nici nu vom mai merge, cum am plănuit, pe Vîrful Retezat, pășind mărunt și vorbind de-ale lumii.

A murit acum șase săptămîni.

S-a întors de la coasă, a spus că-l doare mijlocul, nu-și putea da seama de ce, întrucît nu-și scosese chimirul. Și-a pus sub șale o cărămidă încălzită, leac ce mi-l recomandase și mie, dar nu l-a mai ajutat ca în alte dăți, ușurîndu-l. Dimpotrivă, durerile au crescut. Atunci și-a chemat feciorul, i-a dat iertăciune și i-a înmînat ceea ce strînsese, ban cu ban, ferindu-l de duhul risipei, atît de încuibat în tineretul de azi. A destăinuit și locul unde se află ascuns vinul pentru pomană, un vin vechi de acum doisprezece ani cînd a fost soare toată vara. Deși nu avea — din pricini de el cunoscute — considerație prea mare pentru slujitorii altarului, a poruncit să fie chemat preotul cel tînăr, cel fără barbă, să fie toate așa cum rostul lor să fie. Rostul adevărat urmînd el a-l cunoaște curînd, în liniștea bună a hodinei celei meritate. Și-a luat rămas bun de la iubitul nepot, inginerul electronist, de care era atît de mîndru, apoi cînd toate au fost isprăvite aici jos, ca să nu aibă ce zice gurile rele, a închis ochii și s-a cufundat în sine, în imaginile — șterse sau vii și strălucitoare, cine poate ști? — ale unei lungi vieți pe care am înfățișat-o și eu cititorului, cu zgîrcenie, lăsînd loc și închipuirii sale. Și a murit.

Îmi dau seama că rîndurile de mai sus au un aer vetust, poate chiar păsunist. Dar așa s-au petrecut lucrurile.

Ce să-ți mai spun? A, da... Nu trebuie să-mi porți grija: am cam exagerat la început spunînd că sînt singur. Nu sînt. În casă s-a cuibărit o veveriță de alun. Tropăie mărunțel sub acoperiș, apoi iese și se plimbă pe grindă, scoțînd un scîrîit ca de greier și uneori un mic și ciudat sunet necăjit. Păcatul mărturisit e pe jumătate iertat: la început, în primele nopți, am vrut s-o omor. Îmi strica somnul, ca și cînd nu de somn voi avea parte destulă. Stătea pe grindă și mă privea cu ochi mari, rotunzi și curioși. Am luat din cui sabia căzăcească, o mai știi? făurită în anul 1914, cum arată încrustarea de pe lamă. Pe mînerul de lemn s-a săpat urma adîncă a degetelor celor care au folosit-o împotriva dușmanului și, desigur și împotriva lor înșiși, în anii plini de sînge și speranțe care s-au dovedit, după cum ne arată istoricul latin al viitorului, deșarte...

M-am aburcat pe un scaun, am dat scurt cu sabia să retez în două mica vietate cu ochi negri; scaunului i s-au rupt picioarele șubrede, cît pe ce să-mi frîng ceafa în mușchia lăzii cu rufe și am înțeles că era să făptuiesc păcat.

De atunci sîntem prieteni. Uneori întrece măsura. Înseamnă că trebuie să fie tînără. Se strecoară sub pologul de deasupra patului, se dă acolo ca în leagăn, chițcăind de plăcere. A ros mătasa în cîteva locuri; nu-i nimic, e veche, dă-o dracului. Mă răstesc, aprind lumina; veverița de alun lese de sub polog, fuge de-a lungul grinzii, urcă pe peretele zgrunțuros, se întoarce să vadă dacă sînt cu adevărat supărat și nu cumva mă bate iar gîndul să pun mîna pe sabia cu lamă curbă și tăiș de brici. Vede că nu, se așează cuminte pe grindă și mă privește un timp, apoi, cînd dau zorile se duce după alune. Anul acesta a plouat din cale-afară, nu s-au prea făcut.

Curînd Alla scîncește în curticica ei împrejmuită cu sîrmă. Mă duc lipăind cu picioare desculțe prin iarba udă, îi dau drumul; ea aleargă ca o săgeată castanie pînă sus, în pădurea de pe dealul din spatele casei. Trebuie să fie coborît la izvor cerbul oploșit acolo. Îți amintești cînd, rupînd crengi cu falnicele-i coarne, s-a ivit în curtea noastră, ziua-n amiaza mare, pesemne alungat de vreo sălbăticiune, lup sau mai degrabă rîs.

Pe urmă, după ce mîncăm ceva amîndoi, eu scriu sub nuc, căteaua se așează la picioarele mele și din vreme-n vreme, cînd mă simte năpădit de tristețea care, de un an de zile scaldă în aburul ei vioriu toate locurile pe care am pășit împreună, se scoală, se întinde leneșă, își pune o clipă capul pe genunchiul meu, apoi... „aduce aportul"; știi, bucata aceea de lemn îngreunat cu plumb pe care i-o aruncam de pe Muntele Melcilor, să i se întărească mușchii cefei și să poată căra cu mîndrie la picioarele stăpînului înarmat cu două țevi care tună, iepurele doborît în goană. Pe urmă mîrîie cu reproș și plictisită de tăcerea mea se hîrjonește cu fluturii, cade în aret la vreo mierlă țupăind prin iarbă și vine iar să se culce pe picioarul meu. Poate crede că mi-e frig și vrea să mă încălzească. Ce știe ea?

Așadar nu sînt singur. Alunecă prin fața mea și uneori mi se așează alături cei pe care-i îngădui eu să se așeze: prieteni ai rătăcirilor de odinioară prin Slăvei, pe Pîrîul Anglioșului, în Cioaca Radeșului, în Groapa Țăranului, ori la Tăut pe Criș ori în pustiurile colcăind de viață ale Deltei, pe cale de-a muri și ea de mîna omului.

Și, rareori, vii și tu. Treci repede, ești grăbit. Te înțeleg. Tie îți va veni mai greu să te înțelegi, mai tîrziu. Dar poate vei izbuti.

Bineînțeles mai sînt pomii a căror culoare a început să se schimbe sub cerul senin. În masivul verde s-au ivit lacrimi de aur, mici pete galbene: în chiar toiul ei vara poartă sămînța toamnei.

Sus, cerul se grăbește să șteargă dîrele avioanelor cu reacție, așa cum ochiul alungă din lumina lui impurități aduse de vînt.

Și, încet-încet hîrtia se înnegrește cu semne mărunte. Nu e destul?

Îmi pot dori mai mult?

Finalul volumului „Cartea de la Gura Zlata" în curs de apariție la Editura Eminescu.

gabriela crețan

Hoarda de aur

Am fost o noapte întreagă în puterea lui
iubindu-l, urîndu-l.
ascunsă-n verdele coclit al pletelor
ca limba otrăvită într-un clopot.
și nu m-a cunoscut.
(doar glezna mea subțire ca a lepelor de rasă
l-a făcut
să șovăie ușor sub presimțirea
unui tulburc pericol).

și l-am văzut în cort luminat de priveghi
însingurat și stăpîn
în mijlocul hoardei de aur — ca unul de-al lor —
purta topor și mască albă de înger.

am observat mulțime mare de bărbați
și de femei
zid de aramă-n jurul prăzii înălțînd
un turn al orgoliului pînă la nori
(neînclinat)
și în mijloc regescul trofeu: panerul cu struguri
și vipere, cu struguri și lacrimi translucide
ușor alungite
ca sfîrcul lingușitor al etiopiencelor roabe...
și i-am simțit plini de pofte și greu însetați
așteptînd
deslegarea la carne și ploile bogate-ale anului
încheiat
să curgă-n șuvoaie ca vinul din spartele butii
direct în gîtlej.

(din spate păreau marmuri cioplite
uleite de lumini și plînsori, pietre așezate în cerc.
dar din față-i ghicești adulmecînd încordați
invizibilă urma vînatului
pregătindu-și săritura vicleană și chiotul
crud).

și am cunoscut, doamne, greșalele lor
i-am afurisit și am rîs scurt, cobitor,
trecînd mai departe
ca o pasăre neagră cu tablele legii în plisc.
iubindu-i, urîndu-i...

și l-am văzut călcînd pe vipere și struguri
în cort dansînd pe masă
printre carafe zvelte arcuite șerpește
a sfială ipocrită, fără să le spargă,
purtînd topor și mască albă de copil
ultragiat.

și zdrențele în grabă aruncîndu-și, coapsa
de aur a speriat boul solar oprit pe
metereze
făcîndu-l să mugească de durere
și de neînțelegeri.
orbindu-i pe accia și pe fiii lor
pînă la cea
de-a șaptea semințe...

o noapte-ntreagă în puterea lui am fost
scrîșnind din dinți, iubindu-l și urîndu-l.
îmi amintesc: era chiar în ajunul
strălucitei zile
în care l-am născut
în staul, printre blîndele bovine...

Zile și nopți

Ploaie ca o aversă de intraductibile semne
pe care nimeni nu încearcă să le deslege
o partitură în game minore.
dizarmonie. miros de petrol și strîchină.
în spatele ușii cineva icnește și varsă.
(eșarfa mea galbenă ca un fluture de noapte
se zbate într-un tulbure cearcăn).
Trăiesc timpul rece al înțelepciunii
zile și nopți respirînd pe aceeași neîndurată clipsă
(în camera de alături cineva țipă în vis,
aici un arsenal de oglinzi mă falsifică).
trăiesc. zilele înțelepciunii. ale întunecării.
ale cenușii. un irevocabil pustiu de imagini
dezarticulate. un teatru de umbre (mulaje),
numele tău ascuns sub pseudonim
în cele patru vînturi l-am risipit,
l-am rătăcit printre îndoliate poeme...
Să vină bufonul, jonglerii, înghițitorii de flăcări,
să răsune deodată o forfotă de iarmaroc, asurzitoare
ca un vraf de porțelanuri care se năruie,
să benchetuim palizi în brațele morții
și poate așa o să piară acest jalnic golem,
această marionetă de ceară
în zdreanța ei de străin, de hidalgo
zile și nopți urmărindu-mă, scelerată,
copie strîmbă a celui
pe care l-am construit, pe care
l-am posedat.

alecsandru văduva

DE NICI O CULOARE

Mela are ochii umflați, de fapt toată fața îi este buhăită. Venise acasă abia spre dimineață și, dacă nu m-a înșelat urechea, am auzit și motor de Ford, ceea ce vrea să însemne că iar s-a încurcat cu tuciuriii ei. Are privirea uscată și cam bănuiesc eu cum se simte. Treaba ei, nimeni nu-i cere să fie o sfîntă, dar nici viața asta de rahat, pe care n-o mai speli apoi nici într-o mie de ape...

— Ei, cum e, fato ?

— De nici o culoare... îmi răspunde și glasul îi este și el uscat.

Știu ce vrea să însemne asta, știu cum te simți, doar am trecut și eu prin asemenea dimineți. Ești ca o vînătaie, te doare și lumina, zgomotele obișnuite parcă-s lovituri de ciocan și, oricît de cald ar fi afară, nu poți opri dîrdîitul din tine.

— Lela, mai îmi spune ea răgușit, mi-e tare rău...

I-ar trebui o baie fierbinte, vreo două cafele, trei ceasuri de somn..., dar eu grăbesc pasul. Poate mai apucăm mașina de Buftea, pentru că sîntem prinse amîndouă în figurația unui film și niște bani ne-ar pica foarte bine acum.

Ce să-i mai spun, cum s-o fac să priceapă că așa începe golul și frigul și pustiul, că se vor cățăra pe trup, vor pătrunde pînă și-n suflet și vine o clipă cînd n-ai cum să mai scapi...

— Cum mai e, fato ?

— De nici o culoare...

Firește că am scăpat autobuzul ; am mai putea să încercăm **ocazia**, mașina oprită cu un gest și un zîmbet, dar dracu știe ce mai iese de aici și mi-e scîrbă.

Pe fata asta, pe bleaga de Mela, aș putea spune că eu am crescut-o și am încercat să o apăr, pentru că, de la o vreme, a năpădit o răutate peste tot și toate, de nici nu mai știi unde să te ascunzi. Aerul miroase a vrajbă și ură, apa are gust de primejdie, oamenii nu mai știu să iubească. Încerci să faci un bine cuiva și ăla se uită urît la tine, mai că te-ar plezni de jignit ce se simte...

De Mela și-a bătut joc un bătrîn impotent și libidinos, acum vreo patru ani, în apartamentul lui ultracentral, zăpăcind-o cu băuturi și țigări străine. Poate că fata asta nu va mai simți niciodată adevărata bucurie lîngă un bărbat, așa că-i înțeleg, într-un fel, căutarea asta buimacă.

— Cum îți e, fato ?

— De nici o culoare...

Eu, oricum, pînă mai acum cîțiva ani, am fost într-un fel mulțumită. Asta vrea să însemne că am niște amintiri frumoase nu numai din copilărie, ci și mai dincoace. Cartierul ăsta în care am copilărit era altfel, și nu doar străzile și casele, ci și oamenii.

— Lela, mi-e tare rău !

Bine, stăm atunci pe o bancă, pentru că tocmai traversăm parcul ca să ajungem acasă. Din fostele bălți ale Flaxului din copilăria mea a mai rămas acum doar parcul ce înconjoară un lac : cu malurile betonate, cu insula din mijloc geometrizată, prinsă și ea într-un brîu de beton, cu asfalt întins pe aleile circulare, cu pomi și tufișuri numărate, aproape că nici nu-ți mai vine să crezi ce a fost aici în urmă cu ani. Maidanele, fabrica de cărămidă, buza gropii de gunoi, turmele negre de bivolițe, caii, covorul de lintiță și mătasea-broaștei, strălucitor de verde, care se întindea pînă aproape de maluri, focurile aprinse noaptea...

Mai că îmi vine să cred că le-a luat cineva și le-a mutat cu totul, aducînd aici alte locuri !

Mie nu mi-a făcut nimeni vreun rău cît timp m-am simțit de acolo. Cînd am început să bănui primejdia, cînd am primit lovituri, eram deja din altă parte.

— Uite-l pe Tomache, mormăie Mela și privesc și eu în susul aleii ; acolo, pe o bancă, îl zăresc pe Toma Aburete.

* * *

L-am iubit mult pe vremea cînd săream coarda și jucam șotronul, l-am mai iubit o dată pe vremea cînd începusem să merg la **Turturele**, la dans; poate că-l mai iubesc și acum.

Dar, cu toate că sîntem prieteni, n-am putut să mă simt aproape de el, nu m-am lăsat sau n-am putut eu niciodată să-l înțeleg. Se amesteca uneori printre noi, își lua cîteodată chitara și mergeam seara pe marginea bălții. Făceam focul iar el ne cînta. Dar nu era ca noi, nu-l simțeam dintre ai noștri și cîntecele sale sunau atît de ciudat. Și, cînd se apuca să povestească despre satul de unde se trăgeau ai lui și unde-și petrecuse vacanțele, niște chestii cum nu mai auzisem, mă treceau niște fiori de credeam că visez. Avea și un glas, nu știu cum, parcă venit de pe altă lume și, cînd începea să ne spună și despre străbunicu-su, care, acum vreo sută de ani, mînase poștalionul sau dracu știe ce pe acolo, prin ce chestii trecuse el, mai că-mi venea să mă ridic și să plec. Nu de alta, dar el parcă era chiar acolo, atunci, acum o sută de ani. Parcă intra în pielea acelui străbunic, parcă el trăia întîmplările alea, trecea prin primejdii și, nu știu cum, parcă ne trăgea și pe noi într-acolo. Alte sunete ne impresurau deodată, alte mirosuri, și răsuflările ne deveneau gîfîite. Cineva începea să rîdă cînd troznea cîte o creangă în foc, aruncînd un mănunchi de scîntei, dar rîsul ieșea strepezit și rămîneam tulburată și, cumva, amețită, pînă ajungeam acasă și mă băgam în pat...

Adevărul este că și acum, cînd mă întîlnesc și vorbesc cu el, după ce ne despărțim, parcă mă trezesc dintr-un vis și nu mai sînt sigură de nimic.

Cîțiva ani nu l-am văzut deloc. Se însurase și stătea pe undeva, prin centru, într-o vilă. Unii l-au întîlnit pe acolo, nevastă-sa, cică, era nemaipomenit de frumoasă, se pare că au avut și copii.

S-a întors de vreun an și stă din nou în garsoniera lui, care arată acum groaznic și nici nu mă lasă s-o aranjez cît de cît. Mă mai duc uneori pe acolo, îi mai fac o mîncare, dar n-am reușit să aflu ce a făcut în anii ăia cît a lipsit. De cîte ori începi o vorbă, el parcă o ia pe alt drum și abia la sfîrșit îți dai seama că ați vorbit despre cu totul altceva.

Acum vreo trei zile l-am întîlnit și, cu toate că nu era băut, avea pașii nesiguri. Cînd și-a scos cămașa acasă, am văzut că avea tot spatele învinețit, dar eu îl întrebam una și el îmi răspundea alta, vroia chiar să-mi cînte.

Aproape că-mi venea să mă supăr și l-am întrebat dacă-și dă seama în ce hal a ajuns, cu casa aia care nu mai e casă, cu vorbele lui care numai vorbe nu sînt. Privirea, care-i fusese pînă atunci rătăcită ,i s-a limpezit și, mîngîindu-mă pe cap, a început să zîmbească. Chipul i s-a transformat într-o clipă, parcă nici nu mai era al lui. Dar asta a durat foarte puțin și, tresărind, și-a întors, nu știu cum, privirea în el, i s-a șters și zîmbetul, iar camera s-a întunecat dintr-o dată.

— Păi, da, m-am răstit, ce vrei tu ? Nu vezi că nu mai vrei nimic ? ! ?

Altfel a început să zîmbească acum, și simțeam umezeală, ca și cum pereții ar fi fost năpădiți dintr-o dată de igrasie, chiar și glasul lui era altul.

— Păi da, am repetat, asta e ! Nu că nu vrei nimic, nu poți să mai vrei !

— Și de ce aș vrea ? Știu eu către ce te îndrepți de cum începi să vrei ! După ce o ai pe asta, o vrei și pe cealaltă, apoi mai apare ceva... Bine, ajung eu inginer, dar, fiind așa de capabil, n-o să mă vreau director ? Și din director general cum să nu trag la grad de ministru, să fac și să dreg, să pun eu ordine-n toate ? Dar te lasă nevasta să n-ajungi mai sus și, ajuns acolo, cum să nu vrei să fii puță-ntîi din Europa ? Și ce, pămîntu-i prea mare ? Tragi și te muncești ca să-l stăpînești și pe ăsta, dar saltă ochii și vezi un colț de cer. Dacă mai ai vreun strop de minte, stai tu și cugeți și-ți dai seama că ești un rahat cu ochi, că n-ai făcut nimic și geaba vrei tu, nimic nu poți face ! Mă-ntorceam eu dintr-o delegație mai acum cîțiva ani, obosit mort ; urc în autobuz și dau să mă așez pe un scaun, dar unul mă-mpinge și-mi spune — nu maistre, că aici stă prietenul meu ! și mi-l arată pe un tuciuriu cu țambal care se oprise lîngă mine. Era un taraf întors de pe la vreo nuntă, dar mă simțeam atît de obosit, că nici măcar nu m-am uitat urît la ei și m-am așezat ; ăla din spate m-a cîrîit tot timpul — crezi că nu te știu eu, maistre ? Ești un zero, n-ai făcut nimic în viață... Și crede-mă, a naibii baragladină parcă avea vocea destinului ! Mă treceau niște fiori și simțeam că-ngheață sîngele-n mine, mai că-mi venea să sar din mersul mașinii. Abia cînd am ajuns acasă și m-am băgat sub duș am început să rîd. Ei și ? N-am făcut nimic în viață, parcă poate cineva să facă vreun rahat ! Sînt un zero, ei și ? Păi zeroul este o chestie nemaipomenită, mai mult decît perfectă...

Avea privirea fixă, îndreptată spre o pată de pe perete, dar parcă n-o vedea nici pe aia. Și îmi dădeam seama, nu știu cum, că vorbele pe care le rostește el nici nu le aude, așa, de parcă ar fi găsit niște zgrume prin buzunare, le adună în pumn și le aruncă, fără să se uite măcar unde cad.

— Bine, bine, dar ce-i cu vînătăile astea ?

— Ce să fie ? Nimic, mi-a răspuns. S-a întîmplat o confuzie...

* * *

Ne văzuse sau nu, dar s-a ridicat și s-a apropiat de noi, cu mersul ăla ciudat, ca și cum tălpile lui nici n-ar atinge pămîntul, ci s-ar opri într-un strat de vată.

— Ce faceți voi ? ne-a întrebat, iar Mela, văzînd că eu tac, i-a răspuns cu glas răgușit :

— De nici o culoare...

— Păi atunci haideți pe la mine să bem o cafea, ne-a mai spus, și ce să faci, și unde să te duci în orașul ăsta mare, decît în garsoniera aia prăfuită și să bei cafea turnată-n borcane.

Mela s-a ridicat de pe bancă, semăna cu o păpușă mînuită cu sfori, așa c-am pornit spre ieșirea din parc. Soarele începuse să frigă și mirosea doar asfaltul. Cînd am ajuns sus, Mela s-a descheiat la bluză și s-a trîntit pe patul care, rablagit cum era, a scîrțîit lung. Oftînd, și-a îngropat fața-n pernă și cred că a adormit pe loc.

Am făcut cafeaua, am turnat-o în borcane de iaurt, ne-am așezat și am început să-l privesc. Parcă nici nu era acolo sau poate eu nu eram. Am băgat mîna sub pat și am tras afară chitara. Am șters-o de praf și i-am întins-o.

— Haide, l-am rugat, cîntă-mi !

— Ce să-ți cînt ? s-a mirat el buimac.

Aș fi vrut să mai aud cîntecul care, zisese el în urmă cu ani, era doar pentru mine.

— Nu știu să cînt, nu pot... a bîiguit el și s-a întins lîngă Mela în pat.

Corzile și lemnul chitarei vibrau, așa că am închis ochii și am pornit să cînt în șoaptă :

M-a năpădit deodată zvon de bar
în piață, prin mirosul de mărar
tu semănai cu o prințesă arsă
și mai simțeam cum mersul tău
mă doare
acolo, printre hoți de buzunare

cînd sufletul mi-a fost un simplu țîr
am început să-ți spun că hîr că mîr
și tot visam revolte sau pirați
plutea prin aer veșnica mardeală
și se cercau tăișuri cu fereală

noi prinși de mînă mirosind a nunți
ne strecuram cu grijă printre munți
și devenii atunci chiar prințul ars
de dincolo de cearta ca de vrăbii
se bănuia venirea de corăbii...

Am rămas cu ochii închiși iar de jos, din fața blocului, s-a auzit deodată nechezat de cal ; probabil că erau doar niște țigani, plecați cu căruța să cumpere sticle sau haine vechi.

Fragmente din romanul „INSULA LUI SANCHO PANZA")

petru m. haș

care fată-i mai frumoasă

care cîntă cînd plouă și muntele
acoperit de fuior cenușiu
ghemuit sub plapoma rece
pufoasă a norilor de primăvară cînd
iubesc orașul a nu știu
cîta oară care
fată-i mai frumoasă și gîndurile
fac mare tevatură și-ncep să
se-audă imediat se produce
o busculadă aglomerație oameni
otomobile și dacă află cineva
că sunt ale tale au să te prindă
au să te ia au să te ducă
au să te-ascundă cîntînd
care fată-i mai frumoasă

călătorii

mint cei care spun că
m-au văzut călătorind

la samos milet delos creta
chios milo paros itaca micene

tuse

mai tușesc
unii noaptea după
stingere —
'n orașul
lum nărilor numai murind
încet și iarăși murind după cum noi și
scriem

bucată muzicală pentru pocnet de armă și croncănitul primăverii

și nu te-ai mai despărți (despărțirea e
adesea o altă capcană)
îi apuci ușor brațul de parcă ar putea
să cadă
(nici pericol nu este un pericol ar
însemna mult în astfel de
momente) dar nu (mai smulgi o pipă
din buzunarul genții de
călătorie parcă ai smulge un pistol
oarecare să sperii ciorile
din castan — bucată muzicală pentru
pocnet de armă și croncănitul
primăverii) însă iar (la ce bun aceste
note) cu ce să oprești

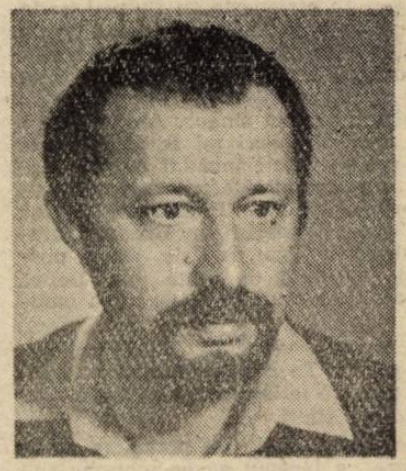

timpul în loc șoferii au o vorbă a lor
de altfel și militarii în
termen și vidanjorii... numai poeții nu
au și n-au avut vreodată ceva al lor

note paralele

orice alegorie e inutilă.
peste aceste flori albe va trece
șenila frigului — capul
va primi forma alungită
a stelei vagabonde, singele
va prăsi cucută, să ne închinăm într-un
cimitir de urzici. va fi prea tîrziu.
noaptea visez o mare de ștevie
și tot felul de vizitatori necunoscuți.

epistolă închinătoare etcaetera

lui Nicolae Prelipceanu

o mult stimate
mi-ar fi de lipsă două
armate nici nu-mi ajunge
o armată de vieți
atîtea aș avea să vă spun
după cum și 'mneavoastră vedeți

adeseori m-așez de unul singur
dar chiar și dereticînd prin casă
pus sunt pe taclale orc-întregi
n-ai să crezi
sporovăiesc cu matale

sunt bune au ba toate acestea oare
'ntr-o noapte ți-am scris chiar
o scrisoare
pe cea mai hîrtie velină
acuma să spui și mata
cu ce-s eu de vină o
mult prea stimate domnule
și iubite că vremurile-s iar
troglodite

(1979)

spectator

Tripla reciclare cu Andrei Şerban

Plină de miez ideea lui Andrei Şerban de a reconstrui acum, în 1990, pe seama Naţionalului bucureştean spectacolul care cu aproape două decenii în urmă i-a adus o faimă americană şi, apoi, europeană ce avea să-l consacre în timp ca pe una din marile figuri ale regiei contemporane de teatru. Într-un moment de schimbare la faţă a României, pe cît de hotărît în teorie pe atît de confuz în practică, prezenţa pe afişul teatral a unor mari tragedii greceşti reprezintă mai mult decît o simplă opţiune repertorială, reprezintă o tentativă exemplară de argonautică. „Lîna de aur" căutată este sentimentul tragic, sentiment fundamental fără de care nici o purificare nu e posibilă, sentiment — vedem bine — ca şi absent în imediata noastră realitate. Andrei Şerban a intuit că acest spectacol vechi al său va prinde un sunet nou în mediul românesc de astăzi, şi a intuit, mai ales, însemnătatea redescoperirii sentimentului tragic pentru lumea românească, pentru efortul ei de emancipare morală, de înlăturare a chingilor ipocriziei, minciunii şi duplicităţii care au strîns pînă la sufocare fiinţa românului în ultimele patru decenii, ce-i drept favorizate de anume înclinaţii istorice ale sale. Acel „sunet-oglindă", reprezentînd „de fapt, reeditarea unei experienţe a umanităţii" despre care vorbeşte regizorul însuşi se cuvine a fi înţeles, aşadar, ca reciclare, deopotrivă a omului de pe scenă şi a omului din sală, a teatrului şi a societăţii, în baza revelării şi relevării sentimentului tragic. Fragmentele din **Medeea, Troienele** şi **Electra** ce compun spectacolul **O trilogie antică** luminează fiecare în parte o dimensiune a temei şi dezvăluie împreună o pedagogie subtilă a implicării în destin.

1. ACTORII

...fac în acest spectacol lucruri pe care, probabil, nu le-au mai făcut niciodată de-a lungul carierei lor mai scurte sau mai îndelungate : vorbesc într-o limbă pe care n-o cunosc (greaca veche şi puţin în latină) şi pe care nu-i necesar s-o înţeleagă ci doar să o rostească fonematic pentru evidenţierea virtualelor complemente afective ale sunetului, în de sine sau în aglutinare melodică, îşi pun în valoare potenţialul corporal, deopotrivă fizic şi estetic, se manifestă într-o admirabilă completitudine de mişcare, rostire, fizionomie, gesturile amplificînd tensiunea sugerată de modulaţiile vocale, prin asta semnul indescifrabil (cuvîntul grecesc, mai puţin poate cel latin) umplîndu-se de un sens secund, nu diferit de cel original dar mai bogat de înţelesuri. Teatralitate pură, dispensată adică de literatură, prezenţa actoricească a fost gîndită de regizor pînă în cele mai mici amănunte ca o prezenţă de unu-multiplu, convulsia corporală a fiecărui actor părîndu-mi-se o mise-en-abyme a convulsiei întregului ansamblu scenic. Nu le va fi fost uşor, o presupun, actorilor să se plieze severei discipline fizice impuse de regizor dar, cum-necum, chinul implicit unor atari performanţe nu se vede, (cu cîteva excepţii), totul se desfăşoară firesc-convenţional, vreau să spun într-o convenţie al cărei ceremonial nu contrazice naturaleţea, doar că pune naturalul în ecuaţie culturală. S-ar putea obiecta manierei lui Andrei Şerban că refuză personalitatea actorului, că-l reduce pe acesta la disponibilitatea plastilinei. Nu cred că este o obiecţie valabilă pentru că în ciuda diversităţii matematic ordonate, a omogenităţii de **corp** unic, individualul cutărui sau cutărui actor are suficient loc de exprimare şi nu mă îndoiesc că pentru cine a urmărit spectacolul cu ambele distribuţii lucrul acesta se distinge clar. În orice caz, experienţa (într-un fel şi experimentul) realizată de regizor cu actorii Naţionalului a avut pentru aceştia din urmă semnificaţia unei radicale reciclări profesionale şi a unei re-învăţări — cu alte litere —a limbajului teatral. Consecinţele acestui curs intensiv de actorie le vom vedea — e de crezut — în viitorul apropiat, în diverse spectacole montate pe scena şi cu trupa **Trilogiei antice.** Dar reciclarea actoricească n-a privit numai latura ca să spun aşa suficientă sieşi a profesiunii ci, în egală măsură, şi relaţia actorului cu publicul. În loc să joace, cum s-au obişnuit, **în faţa** publicului, actorii joacă aici **printre, cu** şi **în** public, ceea ce presupune o reconsiderare a metabolismului specific artei actoriceşti dar nu în sensul **desacralizării** spaţiului scenic şi a distanţei ce îngăduie rezistenţa convenţiei teatrale ori al happeningului ci în sensul **consacrării** lumii teatrului ca teatru al lumii. Extrapolînd, aş spune că din punctul de vedere al actorului această reconsiderare a metabolismului produce finalmente schimbarea verbului din celebrul poem al lui Carl Sandburg : de la „toţi vor să joace Hamlet" la „toţi vor să fie Hamlet". Să **joci** teatru pentru a descoperi ceea ce **eşti** — acesta mi se pare rostul cel mai adînc al reciclării actoriceşti propuse şi realizate de Andrei Şerban. Deci, dincolo de actori, osîrdia reciclatoare a regizorului s-a întins şi asupra teatrului ca artă de sinteză. Vom vedea, data viitoare, ce şi cum.

Laurenţiu Ulici

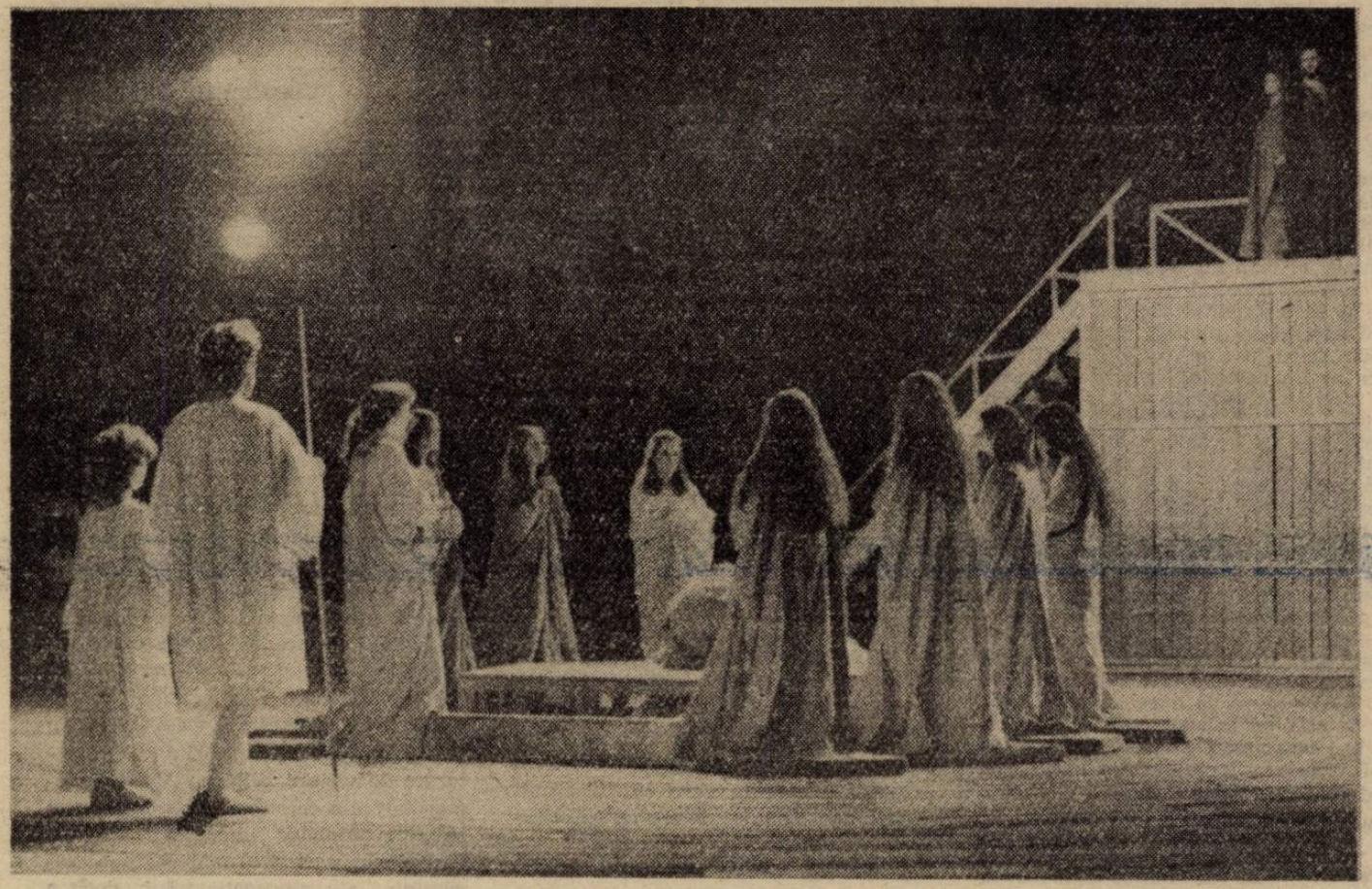

Solilocvii

Locuri comune (II)

Prima premiză : Cărtărescu, Coşovei, Ghiu, Magdalena Ghica, Iaru, Muşina, Mariana Marin, Mera, Cristian Popescu, Simona Popescu, Ruba, Stoiciu, Stratan, Elena Ştefoi, Vişniec... ; ar fi o foarte mare eroare să fie consideraţi o generaţie spontană. Şi nu e suficient şi nici întru totul adevărat a-i lega tocmai de Tzara şi Vinea sau chiar mai încoace, de revenirea avangardismului prin generaţia lui Stelaru imediat după războiul al doilea.

•

A doua premiză : dacă Eliot are dreptate, fiecare epocă reface, uneori cu deosebiri majore, imaginea trecutului mai apropiat sau mai îndepărtat. Fiecare generaţie reordonează din punctul ei de vedere structura şi valorile literaturii. Şi posteritatea lui Eliot e chiar ea un exemplu tipic al efectelor acestei reguli căci, dacă critica anglo-saxonă a stat multe decenii sub semnul deschiderilor acestuia, în schimb putem constata cu surprindere că influenţa lui Eliot asupra poeziei americane a fost, practic, nulă : nu a existat şi nu există nici un poet sau mişcare mai importantă care să se fi revendicat, explicit sau nu, de la el. Oricît de mare îi este statuia, ea nu aruncă nici un pic de umbră.

•

Poezia românească a ultimelor patru decenii, incluzîndu-l şi pe cel care tocmai începe, a stat şi stă sub zodia lui Nichita Stănescu. Şi optzeciştii şi nouăzeciştii. Dar oare numai sub semnul lui ? Următorii ani vor evidenţia şi vor accelera o adevărată **reformulare** a imaginii noastre despre poezia şi poeţii deceniilor trecute. Pentru publicul larg, dar poate că nu numai pentru el, şi faptul ca atare şi amănuntele vor fi, probabil, surprinzătoare. Transformările nu vor atinge obişnuinţele noastre de lectură, felul de a citi poezia, ci modul în care apreciem importanţa unuia sau altuia dintre poeţi. Ar fi o necesară schimbare a opticii generale aceea de a adăuga imaginii statice (în care poeţii sînt apreciaţi individual, ca valori în sine) şi o imagine funcţională, care să ţină cont în primul rînd de influenţa lor asupra dinamicii poeziei. Căci există o dinamică a poeziei iar valoarea, oricît de mare, nu atrage automat un real impact între contemporani sau urmaşi.

Poezia nu poate fi imaginată numai ca o structură ca şi definitivă, o ierarhie în care noile apariţii îşi caută şi îşi găsesc locul, schimbînd, e adevărat, într-o mai mică sau mai mare măsură, configuraţia şi relaţiile deja existente. Oricît ar fi de frumoasă şi de tentantă, aceasta rămîne o imagine statică, inevitabil ierarhică şi, la limită, falsă. Poeziei nu i se poate aplica stereotipul evolutiv al organicităţii biologice, ci ar trebui născocită, pentru ea anume, imaginea neobişnuită a unui organism din capul locului matur, care nu creşte şi totuşi devine, metamorfozîndu-se dar continuînd să semene suficient cu sine însuşi. Privită dintr-un asemenea unghi, valoarea, oricît de mare, a unui poet, nu are importanţă decît pentru un anume fel, o anume parte a istoriei literare, atîta vreme cît el nu se înscrie în dinamica succesivelor transformări ale perioadei.

Din păcate prejudecata generală, atestată ca atare şi de panoramele mai vechi ale unor Al. Piru sau Eugen Barbu de pildă, a acreditat în poezia românească imaginea falsă şi chiar nocivă a unei ierarhizări rigide : de o parte poezia majoră, de cealaltă o aşa-numită poezie minoră, prin tematică şi poate chiar prin experimentalism. Despre cei „mari" numai de bine, dar a-i considera, în continuare, nişte minori pe Mircea Ivănescu, Emil Brumaru, Leonid Dimov sau chiar Florin Mugur din primele cărţi (cîţi le-au citit oare ?) ar fi o eroare şi chiar o nedreptate („cota" reală a manierismului lui Ştefan Aug. Doinaş e un subiect aparte, ca şi acela al multdediscutatului Marin Sorescu).

O eroare, pentru că suprarealismul oniric al lui Dimov, avangardismul ironic al lui Brumaru, reiterarea narativităţii lui Mircea Ivănescu sau nuanţele existenţialiste din Florin Mugur sînt, fiecare, premisele care au permis şi cerut apariţia generaţiei lui Cărtărescu, devenind trăsături ale poeziei postmoderniste. În aceeaşi măsură cu experimentalismul lingvistic al lui Nichita Stănescu. Tocmai aceştia, minorii, sînt cei pe care dinamica poeziei româneşti i-a folosit, şi următorii ani ar trebui să aducă o normală reaşezare a perspectivei, pur şi simplu pentru ca descrierea să corespundă realităţii fenomenului descris.

Pe de altă parte, considerarea poeziei lor, în continuare, ca o poezie minoră, este o nedreptate care-i sileşte să repete, în mare măsură, destinul bacovian. De aceea e mai bine să o facem acum, cîtă vreme maeştrii mai sînt printre noi, şi să nu lăsăm totul pe seama posterităţii. Că procesul ca atare e deja început (a se vedea, de exemplu, „Limbajele moderne...", 1986, ale lui D. Micu, — cu o argumentaţie generală insuficient de tranşantă dar, în rest, cu capitole excepţionale, inclusiv considerarea lui Dimov ca unul din marile „nume" ale epocii, sau considerarea din perspectivă funcţională a lui Nichita Stănescu) nu are prea mare importanţă, atîta vreme cît prejudecăţile generale rămîn aceleaşi.

•

Un loc comun al afirmaţiilor de ultimă oră, acela că scriitorii şi cititorii români s-ar fi refugiat, nu-i aşa, în estetic, e contrazis brutal de constatarea paradoxală că, iată, tocmai „estetizanţii" au fost împinşi, cumva, către rîndurile din spate ale sălii. Ideologia poetică dominantă nu are însă cum să nu fie contaminată, în modalităţi extrem de ascunse, dar cu incidenţă definitorie, de ideologiile politice.

Mihail Oprea

eseu

Hieroglifa necredincioasă

Ierarhia hegeliană referitoare la artă este mai actuală ca oricînd : arta simbolică, arta clasică, arta romantică. Această împărțire corespunde perfect relației cer-pămînt. Se înțelege, toată arta este simbolică, dar de la simbolul ca deschidere și ca întregire spre un spațiu nenumit și pînă la metafora spasmodică ce ,în cel mai fericit caz, sugerează neantul, distanța este uriașă. Tot după Hegel, artistul romantic a dizolvat zeii în propriul eu. Formulă, desigur, limpede și care necesită, totuși, limpezire. Aplecarea artistului asupra propriei sale identități, lipsit complet de speranța transcenderii acesteia reprezintă neîndoielnic un fel de recunoaștere a eșecului. A nu vedea nimic altceva decît propriu-ți chip, propria-ți zbatere, propriu-ți suflet vălmășit înseamnă a-ți amputa conunicarea cu cerul. Omul nu poate exista doar în dimensiunile sale. Ori se înalță, ori se prăbușește. Din această cauză „miracolul clasic" e pură iluzie. Nu poate exista comună măsură între ceea ce este simbolizat și ceea ce simbolizează. Orice încercare de echivalare a acestor două realități este caducă. Întotdeauna va fi mai mult „cer" decît „pămînt", chiar dacă de la romantici încoace „cerul" a coborît în infernul celulei neuronice ! E suficientă o singură clipă de necredință pentru ca milenii de pioșenie să devină... istorie a religiilor. De aceea s-au și înmulțit rafturile bibliotecilor. Totul se desfășoară însă, sub „protecția" ironiei. Iată ce spune un profesor american, David Worcester, în cartea sa, „The Art of Satire" : „Irony offers an escape from mental pain as morphine offers an escape from physical pain". Cu alte cuvinte, ironia s-ar prezenta ca un antidot al suferinței. Dar dacă suferința izvorăște de fapt din pierderea sentimentului eternității, înseamnă atunci că ironia readuce... eternitatea ? Foarte discutabil. Cînd Dostoievski definea în Karamazovi iadul ca suferința de-a nu mai putea iubi numeai tocmai o asemenea pierdere. Dar iadul în viziunea dantescă se prezintă ca o eternitate degradată. Numai că pierzînd și sentimentul acestei „a doua" eternități omul modern a scos infernul la suprafață propunînd tot felul de dictaturi cu pretenții ridibile de înveșnicire. Într-o lume care refuză cerul chiar și sub forma decăzută de abis îi rămîne subțirei creste a pămîntului să susțină cele mai neînchipuite orori. Dar iadul, fie el subpămîntean sau pămîntesc, este pe cît de odios pe atît de ridicol, sucombînd în fața rîsului. Chaplin în „Dictatorul" sau Creangă în poveștile sale au arătat acest lucru. Numai că și rîsul mai îngheață uneori... Atunci e necesară lacrima milostivă care să topească banchizele și carnavalul deopotrivă. Pînă atunci însă...

b. Ironia nu vindecă suferința, mai mult o stîrnește. Solidificarea infernală este înlocuită cu teroarea lui „totul este posibil". De la temniță la fiestă... Astfel, de ce năzbîtiile așa-zis benigne ale lui Boris Vian să nu sugereze la fel de intens infernul ca... cercurile Gulagului ? Lipsa oricărei interdicții este echivalentă cu lipsa oricărei libertăți. A mînji cerul cu ficțiuni aberante e totuna cu a nu-l numi deloc. Sacrul poate fi anulat fie încorporîndu-l într-un cultural devalorizator, fie înlănțuindu-l cu tabuuri superstițioase. În romantism spiritul european a trăit tragedia lumii care-și iese din țîțini și nimeni nu mai e în stare s-o repare. Don Quijote ar putea fi considerat un predecesor al romantismului, deși ridicolul său e prea provocator pentru a nu ascunde o taină care-i asigură de fapt mîntuirea. Ca și bufonii curților princiare ,don Quijote a îmbrăcat haina peticită pentru a-și proteja blazonul bătut în diamante. Oare cîți poeți romantici au mai avut conștiința unei asemenea taine ? Cîți au mai păstrat sub versul lor „revoluționar" inima de tăcere în care să coboare cu adevărat increatul ? Sau se „vînduseră" cu totul poeziei ? Cred că în peisajul atît de variat și inegal al romantismului european s-au aflat și cîțiva poeți care nu au fost numai poeți, altfel spus, care, după ce au descoperit, inevitabil ,iluzoriul formei artistice, nu au suferit deoarece oricum în adîncul lor erau dincolo de vraja amară a suferinței. Și nu s-ar număra și Eminescu printre ei ? Fireşte, această teorie e lesne destituibilă și fără argumente, fără dovezi într-o lume în care acoperirea ideilor nu se realizează prin consensul intuiției intelectuale, ci prin îngrămădirea de „probe" sub nasul scepticilor, ai toate șansele să fii discreditat. Dar nu văd de ce ar fi absurd să gîndești poezia nu ca pe un lucru în sine, o făptuire și atît, ci ca pe un vestmînt de protecție pentru sîmburele esoteric ce-l poartă în pîntece. Dante a spus doar limpede că există mai multe paliere de lectură a unui text dintre care cel mai important este cel anagogic care se referă tocmai la semnificația spirituală a creației. Peste vreo șase secole Nietzsche gîndea același lucru cînd vorbea despre frumusețe ca remediu necesar pentru a nu pieri prin contactul direct cu adevărul. În Antichitate și în Evul mediu erau apreciați tocmai artiștii care știau să ascundă sub vălul versurilor lor înalte adevăruri spirituale și nicidecum să le aducă la vedere, la o periculoasă înțelegere, sfîșiind catapeteasma și împingîndu-l tam-nesam pe cititor/spectator pînă în miezul templului/textului. Dar cînd forma nu mai e simbol, nici conținutul nu mai e Dumnezeu. Meșteșugul lui „bien écrire" urcă pe prim plan iar inexprimabilul, vai, rămîne doar scuza răsuflat filosofică a celor lipsiți de talent.

c. Totul e de acum înainte posibil. Anularea interdicțiilor, a cenzurii transcendente atrage după sine dezgustul Dezgustul e antecamera zădărniciei Orice om scîrbit se simte un om inutil Atunci à quoi bon ? Accelerarea procesului de perisabilitate a formei artistice își găsește explicația tocmai în acest pernicios gust-negust al zădărniciei care l-a cuprins de mai bine de o sută de ani pe artistul modern. După Blanchot „literatura se îndreaptă către ea însăși, către esența ei care este dispariția". Normal, forma ca și omul constituie o imposibilitate. Acesta există între bête et dieu, cea dintîi între inform și informal. De aceea împărțirea hegeliană, cum spuneam, își trădează o remarcabilă actualitate. Disoluția formei, consecința extremă a artei romantice, provine dintr-o greșită înțelegere a simbolului. Libertatea absolută pe care ea, prin ce i-a urmat, a proclamat-o, nu a putut salva o amărăciune din ce în ce mai apăsătoare. Romanticul e atotputernic, dar credința sa nu-și mai are rădăcinile în cer. Însingurarea sa în mijlocul unei lumi opace a dus la individualism și implicita sterilitate. Treptat, gesturile sublime s-au golit de substanță, au devenit simplă retorică. De aici pînă la prăbușirea în cotidianul meschin nu a mai fost decît un pas. Estetica non-eroicului își are sorgintea în estetica eroicului profan. Pierzi zeii și chiar și pe titani... prin titanizare. Cîștigi în schimb rîmele, eventual, fluturii. Soluția atunci ? „Eternizarea" lor în insectar, adică în „cușca de fildeș" a versului pur ! Cum aș putea interpreta altfel efortul căznit al primilor moderni de-a crea substitute de paradis ?

d. Același David Worcester scrie : „Irony is abused when it is treated as a canal through which the stream of life is diverted into ridicule and absurdity". Sau un alt comentator nord-american, Hillis Miller notează în lucrarea „Poets and reality" : „When God and the creation become objects of consciousness, man becomes nihilist. Nihilism is the nothing of consciousness when consciousness becomes the foundation of everything". Acest gen de spicuiri ar putea continua, dar mă opresc aici. E limpede așadar : cînd divinitatea a ajuns fie vorbă în vînt, fie concept filosofic omul se numește demolator sau, ca o consolare, gropar. Amărăciunea invadează cele mai ferite unghere. Deci, dezgustul romanticului nu se datorează numai însingurării sale în mijlocul lumii opace, ci și conștiinței că forma artistică pe care o propune, în ciuda amplitudinii și chiar a exaltării ei, reprezintă un eșec. Pînă la romantici o asemenea conștiință era de neconceput. Într-o artă cu adevărat simbolică forma își simte și-și știe rostul. Dar prin „miracolul clasic" de-a se statornici o paritate absurdă cer-pămînt, care de la greci și prin Renaștere a creat o dictatură neînchipuit de durabilă, romantismul, în pofida intențiilor sale de-a recupera arhaicul și deci sacralitatea autentică, nu a mai avut destulă forță pentru a recrea o artă simbolică. Spuneam anterior că la romantici cerul s-a prăbușit în infernul celulei neuronice. Cum arată și Beguin în „Sufletul romantic și visul" ei rămîn pînă la urmă niște făpturi ambigui torturate de viziuni psihice. „Vuietul primordial" s-a reîntors, dar numai între petalele tîmplelor unor poeți. La fel, dionisiacul a excavat mai degrabă zăcăminte ale subconștientului decît a trezit zeitățile elementelor. Distorsiuni, grotesc, inform, disoluție pînă la atomizare. Pacea apolinică s-a pierdut pe vecie ,numai că Apollo nu a mai fost Apollo din momentul în care grecii l-au reprezentat cu chip uman. Informalul zeilor a fost drastic rațonalizat prin traducere în limbaj antropomorf. Nu este doar omul cea mai refractară formă, hieroglifa cea mai puțin dispusă să creadă în „mîna care o scrie" ?

Dan Stanca

(fragmente din eseul „De la simbol de la vedenie")

haiku

Vîntul
duce pinii din undă
pînă pe celălalt mal !

GLOSSĂ

O pată pe ușă / o floare în colțul odăii- / timpul...

Lumina trece prin vitraliile colorate, se colorează doar de la cele din sticlă clară. Sticla mată, indiferent cum ar fi colorată, oferă doar o lumină spălăcită. Personalitatea lucrurilor.

•

Să scrii lucruri fără finalitate. Deliciu al zidului tencuit brut, în ale cărui rugozități poți descoperi mereu alte figuri.

•

Din interiorul geamliculuí, privind prin peretele de iederă aschiile cerului, ale spațiului. Masa petalelor verzi, covîrșitoarea densitate a tentelor suprapuse, vestigii ale unor lumi paralele de care mă va despărți veșnic doar geamul (în lipsa lui această lume s-ar volatiliza pentru mine).

•

Un crab roșu, de plastic, așezat pe o măsuță, pe fundalul unui panou violet. Un glas de femeie care vine de departe. O frunză verde aterizînd fără nici un zgomot pe pardoseală. Cîtimea spațiului. Hipertrofia timpului.

•

Diversitatea senzațiilor și sentimentelor cu care intri în pădure. Misterul lizierei : spațiu ce aparține și cîmpului și pădurii. Copaci ce veghează și iarba și muschiul. Gîze sclipind în soare și-apoi dispărînd în conul fără fund.

•

Sub acoperișul de azbociment ondulat, în golurile primitoare, zeci poate sute de cuiburi. Forma — magnet ce atrage disponibilitățile. Regnurile : sculpturi naturale, autogenerîndu-se.

•

Pe malul riului putreziciunile-s inevitabile. Între om și natură se-așează deșeurile. O cărare cuprinde reziduurile unei minți care va trece pe-acolo. Compoziția barocă a planetei noastre stă în melanjul mefistofelic al rămășițelor de la construcții nefinalizate.

Constantin Abăluță

Noua serie a revistei Mihai Eminescu

După o întrerupere de 45 de ani, a reapărut, la Chișinău, în condiții grafice deosebite, noua serie a revistei **Mihai Eminescu**. Numerele unu și doi au un bogat cuprins, poetul nostru național fiind omagiat de Edgar Papu, Dumitru Matcovschi, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Emil Cioran, Ion Ungureanu, George Uscătescu, George Munteanu, Ion Hadîrcă, Dan Verona, Dinu Iannculescu, Grigore Vieru, Mihai Cimpoi, Al. Piru, Vasile Levițchi ș.a.

În ambele numere sînt publicate eseuri, studii, documente, comunicările și intervențiile participanților la colocviul care a avut loc la Ateneul Român din București. Emil Loteanu așează gîndurile sale „ca ofrandă la picioarele celui pe care l-am socotit nici statuie, nici etalon al unui românism prea strigător la cer, ci un om de o perfectă și fundamentală inteligență universală", iar Zoe Dumitrescu Bușulenga, în patheticul discurs rostit la sfințirea statuii din fața Ateneului Român arăta că „pentru noi Eminescu rămîne al întregii suflări românești, de la Nistru pîn-la Tisa. Și de mai departe. Este, deci, simbolul nostru. El este recunoașterea noastră universală. El este spațiu din trupul nostru". Ana Blandiana este de părere că „amintindu-ne de Eminescu, ne amintim de noi înșine și ne descoperim, cu nemaisperată emoție, vii...", că „răspîndindu-i poemele, putem fi siguri de noi, putem fi siguri că sîntem. Cultul eminescian, mereu în creștere, este cea mai vibrantă dovadă a supraviețuirii noastre".

Ambele numere ale revistei cuprind ilustrații interesante — unele inedite — de Vasile Blendea și Nicolae Răileanu. Coperta aparține tinerei pictorițe Eugenia Hagiu-Andrea.

Pentru realizarea noii serii a revistei **Mihai Eminescu** „și-au dat mîna, pentru prima dată, după o jumătate de veac," trei capitale ale spiritului — București, Chișinău și Cernăuți —, cei trei directori ai revistei, accentuînd că întîlnirea are loc sub zodia Voevodului Eminescu, unificatorul „limbii, conceptului istoric și scrisului național", promițînd că se vor strădui să contribuie „la înțelesul veșnic nou al versului eminescian, la fel de proaspăt în lirica lumii, acum spre zorii noului mileniu".

Lazăr Băciucu

plastică

Lecția de visare

fără să vrem, asistăm de mai mulți ani la o interesantă și seducătoare orientare a plasticienilor, mă refer îndeosebi la cei români aflați astăzi la vîrsta de 40—50 de ani, către genurile și tematica cu conținut fabulos-liric. Apelul la metaforă a descătușat imaginația, a îmbogățit sintaxa compozițională, a introdus în sfera artelor, **eminamente obiective**, elemente ale discursului abstract, în care ideile-simbol îmbracă forma **parabolei**. O experiență pe care arta Orientului Extrem a cunoscut-o din vechime, unele influențe regăsindu-se și în arta civilizațiilor grupate în estul bazinului mediteranean. Dar Europa contemporană, și cu atît mai puțin agora artistică de la poalele Carpaților, și-a înălțat pînzele în briza declanșată de noua sensibilitate înfiripată în ființa artistică a secolului nu din direcțiile evocate, ci odată cu apariția unuia dintre cele mai înzestrate spirite poetice — **Marc Chagall.**

Acest slav pornit din ghetoul Vitebskului a manifestat din adolescență o puternică înclinație spre poezia culorilor și, mai cu seamă către „fabula" plastică. Primii săi dascăli nu au stăvilit cu nimic aceste porniri ale instinctului său artistic, ce s-a dezvoltat ulterior prin contactul nemijlocit cu marea falangă a poeților, coregrafilor, dramaturgilor, filozofilor, oamenilor de teatru și plasticienilor din puzderia de grupări moderniste, ce umpleau saloanele și cafenelele Europei, de la Paris la Berlin și de la Viena la Zürich. Chagall a manifestat o deschidere excepțională către tot felul de tendințe, de la fiecare absorbind ceea ce îmbogățea propria lui personalitate și zestrea de mijloace de exprimare.

El a fost un sur-realist înainte ca acest curent să existe și să se definească ca atare. Și aceasta, pentru că arta sa era puternic infuzată de vis și mitologie, fabulația liberă (chiar și atunci cînd existau pretexte literare sau de altă natură foarte clare) fiind o cale sigură de concentrare a stărilor lirice. Stări pe care Chagall și le-a întreținut cu un aplomb cultural temeinic esafodat. Să nu uităm că printre prietenii săi de spirit și de baricade artistice s-au numărat Eluard, Max Ernst, Apollinaire, Lhote, Delaunay Breton, Stravinsky, chiar și celebrul

comisar al poporului pentru cultură și instrucțiune publică din țara sovietelor — Lunacearsky — cu care se cunoscuse la Paris și care i-a investit și pe tînărul, pe atunci, artist cu înalte responsabilități culturale în regiunea sa de baștină, Vitebsk.

Toate acestea au influențat considerabil arta lui Chagall, în sensul subordonării problemelor de stil și limbaj fondului poetic și folcloric (mai mult legendar, mitologic) al discursului plastic. Viziunea, atît de particulară, a picturii și a tuturor compozițiilor sale, executate de-a lungul unei întinse cariere artistice (mozaicuri, vitrouri, scenografii, fresce, ilustrație de carte etc.), a făcut din Chagall una dintre cele mai fascinante figuri ale artei universale a secolului al XX-lea. El a materializat, în mod sintetic și pe principii estetice și stilistice întotdeauna foarte serios adjudecate, un fond de simțire și percepere a realului existent în mod latent în unanimitate. A intuit acel **duh al timpului**, care sălășluia în semenii săi, ca și în sine de altfel, și l-a dezvoltat în viziuni de o încîntătoare naturalețe. Un fel de joc pigmentat cu note de ironie, niciodată sarcastică, în care îi angrena pe toți. Posibil ca în această mizanscenă fabuloasă, de tip fellinian cum ar observa un teoretician al filmului (pictura și grafica lui Chagall fiind, în culoare și dinamică, foarte filmice, de altfel !), să se fi imprimat elemente ale doctrinei hassidice în care s-a format în urbia sa natală. Întregul său lirism se bazează pe asemenea extracții de mit slav și ritual iudaic.

Puțini cunosc că Chagall a fost creatorul unui corpus apreciabil de gravuri, care au ca temă narațiunea și alegoria biblică. Un „scenariu", așadar, ce conține, prin el însuși, elementele constitutive ale discursului alegoric. Artistul privește lumea — realitatea ei neaparentă ! — cu ochiul înțeleptului și o reprezintă cu candoarea unui copil. Ca un joc perpetuu, în care imagini și culori se succed într-un caleidoscop niciodată previzibil, dar care provoacă, ne incită la participare.

Nu-i nici un mister în versatilitatea cu care Chagall a fost cooptat în realizarea unor memorabile spectacole de balet, operă, teatru... Plafonul Operei din Paris este creația lui, zeci de catedrale, sinagogi, universități, piețe publice, săli de spectacol, spitale sînt înnobilate de mîna și harul său în unice conversiuni plastice ale reveriei poetice, ce-i era atît de specifică. În ultimii ani a lucrat sub presiunea valului nestăvilit al comenzii sociale, dovadă a prestigiului pe care-l dobîndise personalitatea lui creatoare, limpezimea gîndirii lui plastice, puritatea și detașarea tonifiantă a jocului său poetic. Această audiență cvasigeneralâ este explicată de consensul deplin ce s-a produs, la un moment dat, între sensibilitatea lui artistică, între forța sintetizatoare a viziunii plastice pe care a imaginat-o, și pulsul spiritual și sensibil al contemporanilor săi.

Un asemenea flux a acționat și în cîmpul artelor noastre în ultimii ani — mai exact, după 1960 — cînd generații întregi de artiști au prelucrat creator, autohtonizînd în termeni semnificativi și elevați și în variate modalități stilistice, marea lecție de visare și artă a lui Chagall.

Corneliu Antim

muzică

Paradoxuri și „non-conformisme"

Un excelent poem — prin concizie, crescendo și rafinat-ironic catharsis — este **Cîntec naiv** de Emil Brumaru. Îmi permit să îl transcriu: „Roua / se plimbă că șarpele boa // Nuiaua — se plimbă cu catifeaua // Durerea / se plimbă cu mierea // Dar tu, / Cu cine te plimbi / psihi-mu ?" Aceasta este întrebarea. Cu cine?... Unii, cum era de așteptat, s-au conformat. Se plimbă cu Puterea. Chiar dacă drumurile democrației sînt cam desfundate, suspensia vehiculelor lor e bună, benzina din belșug. Nuiaua, mlădioasă cum o știm, folosește catifeaua drept teacă, durerea își mai înmoale și ea cîte un deget în miere. Cît despre rouă, ea s-a cam evaporat în fierbințeala Revoluției și, vorba lui Dinescu, vezi oameni „serioși" cu cătușe la mîini și nu-ți vine să crezi. A mai rămas o categorie, destul de numeroasă, cred, cu care nu se prea plimbă nimeni. Timizii (cei rămași fără partid), tăcuții, cei care, cu talent, totuși, expun încă în Saloanele refuzaților. Ei, cei care nu înțeleg cum competența poate fi promovată doar prin lege. Ei, adevărații non-conformiști de care Arta, mai ales, are atîta nevoie. Uneori, cum se întîmplă în dialogul unei săli cu Sergiu Celibidache, dialog transcris în revista Muzica, nu au nici nume. 11, 13, 18, interlocutorii, deci, muzicieni, compozitori, profesori...

Un paradox, poate nu foarte greu de descifrat, al Seratelor muzicale organizate de domnul Iosif Sava, este acela al timpului. Evenimentele se consumă între **tirania timpului** („sînt un ceasornic", declară domnia-sa grăbindu-și nu tocmai politicos invitații) și prea balcanica lui **risipire.** Ca unul ce prețuiește mult cuvîntul (cu forța și limitele sale) știu și ce ușor poate fi el aneantizat. Și mai știu, ca și domnul Sava, desigur, că maratonul în artă, fie că-i vorba de o expoziție, de o emisiune culturală sau de un concert, duce la „sufocarea" concurenților.

La fel de nepotrivită mi se pare ideea, preluată parcă de la fostele Concursuri pe Meserii, de-a alege, chiar din piese mai scurte, cîte un fragment muzical (parte de ciclu). Ți se ia paharul de la gură înainte de-a simți aroma conținutului. Mi-am permis comparația pentru că sîntem în o serată, nu-i așa ?... Mi s-ar mai părea, de asemenea, firesc să li se mulțumească invitaților, chiar dacă sînt mai puțin cunoscuți, mai tineri, și să nu fie dojeniți în public. Paternalismul, chiar cînd se vrea a fi non-conformism, nu cred că trebuie să facă parte din atributele unei gazde. E un adevăr simplu acela că muzica o fac ei, instrumeniștii și compozitorii. Ce e în rest ne va spune Shakespeare...

Un al doilea paradox al Seratelor îl constituie acceptarea și refuzul în același timp al „jocului" pe terenul încă mlăștinos, ce-i drept, al politicului. Mai vechiul dialog cu Aurel Stroe este elocvent în acest sens. Ultimul, cel cu pianistul Dan Grigore și în care acesta, pe bună dreptate, se arăta indignat de violența unor evenimente pe care le știm cu toții, și-a găsit rezolvarea într-o de tot nefericită sintagmă. „Comandamente sociale", i-a răspuns amabila gazdă și și-a consultat, nu foarte discret, ceasul.

Valentin Peteulescu

t.v.

Și momentele penibile? Și!

Așadar, în revista **Convorbiri literare**, domnul Ion Cristoiu afirmă că articolele din ultima vreme ale domnului Valeriu Cristea sînt scrise „cu mult sub nivelul unor debutanți". Chiar așa ! În schimb, articolele omagiale închinate de Ion Cristoiu lui Nicolae Ceaușescu aveau, tot după opinia sa, un caracter „liberal" („justificau lucruri ce s-ar fi putut numi liberale"). Să vezi și să nu crezi ! Iată, în sfîrșit, antinomia absolută : un om care nici nu și-a pus problema dacă ar putea să aibă (sau nu) caracter — altfel remarcabil publicist, și simpatic — contemplă spectacolul unei mari conștiințe și se strîmbă : puah ! Să te indignezi ? Să rizi ? Să-l compătimești în continuare pe Ion Cristoiu, nedreptățitul zilei ? Nu știu, dar am senzația că ne cam batem joc de cititori.

Îmi dau seama cît de greu i-a fost domnului Valeriu Cristea să refuze de a participa la cultul personalității, fie și simbolic, cu un citat din Ceaușescu în cine știe ce articol, să reziste presiunilor care, cu siguranță, s-au exercitat asupra dumisale. Nu m-am născut ieri și știu — inclusiv din experiența mea, ce-i drept, nu tot atît de glorioasă ca a lui Ion Cristoiu, conducător de publicații de la douăzeci și ceva de ani și pînă azi și mîine și poimîine — am simțit, deci, cît de apăsătoare și cît de viclene (rareori amenințătoare, totdeauna cu consecințe) au fost presiunile ce s-au exercitat, în această privință, asupra tuturor oamenilor de cultură cît de cît cunoscuți. Chiar asupra acelor care, asemeni lui Valeriu Cristea, nu ocupau nici un post de conducere, ci erau simpli redactori — plebea, însă plebea **cu nume** ! Și iată, deși nu am văzut în nouă luni decît o singură dată chipul lui Valeriu Cristea pe micul ecran, iar cînd a apărut n-a rostit decît cîteva fraze, simt nevoia să spun că, dacă există, în ochii mei, un om de vocație care își păstrează, fiind domnia-sa curat ca lacrima (și dîrz !) dreptul de a opta și dreptul de a fi respectat pentru opțiunea sa, acela este Valeriu Cristea. (Firește, sînt și alții, dar eu nu scriu un articol „de sinteză"). I-am citit, după decembrie 1989, nu mai mult de opt-nouă articole și mi s-au părut de o desăvîrșită integritate morală (și excelent scrise). Este dreptul domniei-sale de a crede, nu fără rezerve de altfel, în calitățile domnului Ion Iliescu (un om cu înfățișarea simpatică, dar care, după părerea mea, nu a dat încă destule dovezi că e în stare să facă față problemelor colosilor de complicate ale României de azi ; probabil că dorește să înfăptuiască binele ; dar poate ? dar se pricepe ?). Chiar dacă limbajul de activist de partid al domnului Iliescu mă indispune, chiar dacă a făcut gesturi stîngace, de necrezut la un om politic cu experiența sa, nu pot cu nici un chip să trec peste opinia unui om ca Valeriu Cristea. Deci, dacă vine, pe de o parte, Valeriu Cristea, una dintre marile figuri ale spiritualității românești, și-mi explică nuanțat pentru ce trebuie să mai am răbdare, iar pe de altă parte se adună niște debili mintali și strigă în mod dezgustător : „Soarele răsare / Iliescu moare", iar televiziunea transmite și acest moment penibil, e obligația ei să procedeze astfel, (degeaba au protestat unii aleși ai națiunii), eu cum îmi mai apăr poziția, de om care nu vrea să fie nici de partea, nici împotriva vreunui partid ? Chiar trăim în continuare epoca triumfului acelui bestial slogan bolșevic, care spune : „Cine nu e cu noi e împotriva noastră !" ? De la sloganul acesta au pornit atît crimele bunului domn Stalin, cît și ale generosului caporal Adolf Hitler ! De ce să uităm adevărul elementar că orice om are dreptul fie să aibă, fie să nu aibă nici o opțiune politică ?

Se pare că domnul Valeriu Cristea are o asemenea opțiune. I-o respect. Dar, iată, eu am rămas în urmă — sau, te pomenești, am făcut un pas înainte — iar opțiunea mea este chiar Valeriu Cristea. Încerc să-l înțeleg, cu bună credință, și pe cei simpatizanți de dînsul, și pe cei ce le sînt, în politică, adversari. (Nu și pe cei care manevrează debilii mintali !). Probabil că, totuși, am rămas în urmă, dar — repet — „alesul" meu (prezumtiv) nu e șeful nici unui partid, ci omul de caracter numit Valeriu Cristea.

...Să adaug că vorbele repezi pe care i le-a adresat, într-un articol, domnul Valeriu Cristea, colegei noastre, doamna Monica Lovinescu, m-au mirat. (Să fie limpede : nu erau mojicii, ci expresia unei mîhniri !). Mirarea mea e aceea a unui om care nu ascultă posturi străine de radio, deci e probabil că nu ar trebui să scriu aceste cîteva rînduri finale. Dar certurile între oamenii de valoare sînt, totdeauna, un spectacol neplăcut. Inevitabil, vai, dar neplăcut. Ei, vorba vechiului nostru prieten Mircea Iorgulescu, să trecem... Și să le citim cărțile : ale lui Valeriu Cristea, ale lui Mircea Iorgulescu și — sper, cît de curînd, manuscrisul se află în lucru, la mine, ca lector de editură — ale Monicăi Lovinescu.

Florin Mugur

WALTHER NOWOTNY

Aforisme

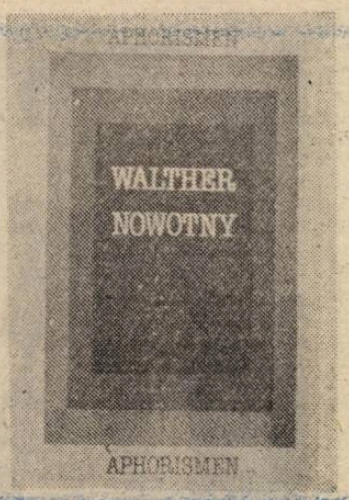

„Un făcător de aforisme (ein Aphoristiker) este un autor care nu a scris mai multe romane", spune autorul austriac la pagina 15 a ultimei sale cărți, apărută la Editura „Carinthia" a Universității din Klagenfurt, în anul 1989, enunțînd astfel unul dintre principiile scrisului contemporan modern. Un principiu care, de altfel, este al scrisului în general, căci vizează tocmai întrebarea esențială a necesității expresiei, la care se referă și Rilke și pe care Emil Cioran o dezvoltă încă în „Pe culmile disperării" : „De ce nu putem rămîne închiși în noi înșine ? De ce umblăm după expresie și după formă, încercînd să ne golim de conținuturi și să sistematizăm un proces haotic și rebel ?... A fi plin de tine însuți, nu în sens de orgoliu, ci de bogăție, a fi chinuit de o infinitate internă și de o tensiune externă, înseamnă a trăi cu atîta intensitate încît simți cum mori din cauza vieții... Sînt prea puțini aceia care pot suporta astfel de experiențe pînă la sfîrșit... Sînt trăiri și obsesii cu care nu se poate viețui. Nu este atunci o salvare în a le mărturisi ?"

În acest sens sună și postfața autorului volumului de față : „În scurtimea expresiei stă cel mai adesea un șir de experiențe. Și aforismele mele au în spatele lor o astfel de geneză. Ele conțin actualitatea modalității de gîndire a cititorului, fără să caute aprobarea acestuia. Interpretările deficitare sînt nedorite, dar nu sînt excluse. Pentru că nu am vrut să smulg sub presiune nici o aprobare, am renunțat la prezentarea scrisă a unui gînditor. Propozițiile mele poartă rodul anilor și acesta este cel mai important argument în favoarea trecerii probei lor de valoare. Ceea ce vreau să subliniez e că acestea nu vizează nici o persoană, ci numai situații sau întîmplări semnificative. Pentru rotunjirea scurtei mele biografii literare, o formulare a lui Horst Drescher, unul care trăiește în R.D.G., autor îndrăgit de mine : «Măsura în care sînt cunoscut nu este foarte mare ; sînt doar cîțiva care vorbesc de mine ca de un **tip secret** ! Pe lîngă asta, mai sînt cîțiva care se străduiesc ca lucrurile să rămînă la fel»".

Nimic mai mult, la sfîrșitul celor 3—400 de aforisme în care autorul își concentrează experiența celor șaizeci de ani de viață, cu înțelepciune, umor și chiar autoironie, pe nu mai mult de cincizeci de pagini. El face parte din acea categorie de autori zgîrciți cu ei înșiși dar generoși și plini de respect față de cititori. În anul 1987, revista de literatură și științe literare „Fidibus" i-a dedicat ultimul său caiet, publicîndu-i o carte de 47 de pagini, tot de aforisme, apărută în format mare, cu un cuvînt înainte de Werner Schneydler și cu o postfață de Bogdan Pogacnik.

Walther Howotny a debutat editorial cu o carte de poezii traduse în românește, în urmă cu vreo douăzeeci de ani, apărută în România. Dinamicul și merituosul organizator al congreselor internaționale ale scriitorilor din Fresach și președintele Uniunii scriitorilor din Carinthia și al filialei P.E.N.-Clubului din aceeași provincie nu este doar un renumit poet și dramaturg obsedat de adevăr și sinceritate, ce se autopersiflează, ci și un autor convins de originalitatea și caracterul provocator al întrebărilor și răspunsurilor sale. El scrie despre tot ceea ce e valoare în lumea noastră sau ceea ce o amenință cu distrugerea, punînd la îndoială, în stilul său caracteristic, faptele reprezentanților puterii, ca și ale supușilor acestora, pe drept. De la problema poluării la efemeritatea puterii — ca și a vieții omenești — pînă la problemele culturii și artei — ale societății umane în genere — el e preocupat de tot ceea ce poate să facă interesant și indispensabil rolul artistului în societatea contemporană. Este aproape imposibil să redai într-o cronică sau recenzie tonul critic și în același timp subiectiv-literar al aforismelor sale.

Textele, pline de un bogat umor, spumos, încearcă să atragă atenția cititorului asupra inumanului sau subumanului din noi ori a lipsei noastre de adecvare la situații prin care toți dacă nu am trecut am putea trece. Faptele vieții sînt, astfel, meditate ca exemple demascatoare. Doar un exemplu : „Noi avem o democrație. Cine nu crede asta, este nedemocrat". Sau : „În anul 2000, oamenii vor avea mai mult timp pentru cultură. Dacă vom mai avea cultură". Ori : „Fiecare guvern nou e anunțat ca un tren expres. Primul ministru este locomotiva, ministerele de resort sînt vagoanele. Pentru cultură cel mai adesea e rezervat vagonul de dormit." Și : „Cît timp avem dușmani, ne mai putem gîndi la viitor".

O carte concentrată, plină de înțelepciune și de umor, pe care cititorul român sînt convins că ar gusta-o cu multă plăcere. Un aviz editorilor care se plîng, în discuții televizate, ba că nu au hîrtie, ba că nu au copyright-uri, ba nici traducători.

Matei Gavril

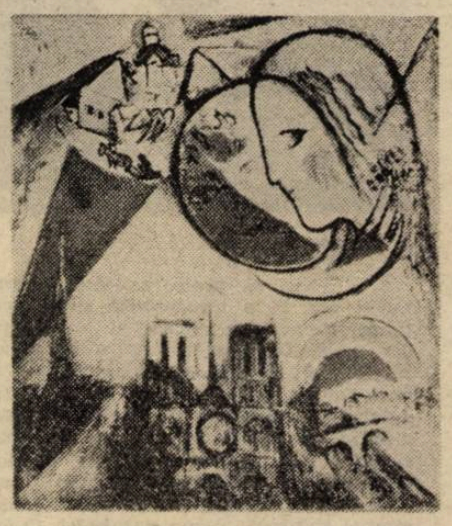

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (18)

T. :

Ce minunată este viața internațională ! Este suficient să amintim de vizitele noastre, de aeroporturi, de ceremonii de sosire, de înmînări de flori, de îmbrățișări, orchestre, fiecare clipă fiind șlefuită de protocol, iar mai departe — limuzine, recepții, toasturi scrise și traduse, gale și strălucire, laude, convorbiri intime, teme mondiale, etichetă, lux, cadouri, apartamente, pînă la urmă oboseală, sigur că da, după o zi de oboseală, dar cît de impunătoare și relaxantă, cît de elegantă și onorabilă, cît de distinsă și demnă, cît — întocmai — de internațională ! Iar a doua zi — vizite, mîngîieri de copii, primiri de daruri, febrilitate, program, încordare, dar plăcută, înălțătoare, care te eliberează pentru moment de necazurile de la palat, înlătură grijile imperiale, petițiile, cotcriile, permițînd să uiți de atentate, cu toate că binevoitorul stăpîn, curtat de gazde și luminat de blitzuri, întreba întotdeauna de telegramele cu știri din împărăție : ce se întîmplă cu bugetul, care e situația în armată, despre atmosfera în rîndul studenților.

La aceste splendori internaționale participam pînă și eu care eram în suită abia a zecea spiță, din rangul opt, de nivelul nouă. Îți atrag atenția, prietene, că stăpînul nostru avea o plăcere deosebită de a efectua călătorii în străinătate. Deja în anul 1924, fiind primul monarh din istoria noastră care a părăsit granițele împărăției, milostivul stăpîn a onorat cu vizita sa țările Europei. Era în aceasta o slăbiciune familială de a vizita, moștenită de la tatăl său, răposatul prinț Makonen, trimis de cîteva ori în străinătate de împăratul Menelik, pentru a pertracta cu guvernele altor state. Adaug că stăpînul nostru nu a pierdut niciodată această slăbiciune, ba chiar împotriva stării obișnuite de lucruri, cînd la bătrînețe oamenii stau cu mai mare plăcere acasă, neobositul stăpîn, pe măsură ce anii treceau, călătorea tot mai mult, vizita, vizita țările cele mai îndepărtate, pierzîndu-se în asemenea grad în aceste peregrinări că jurnaliștii malițioși din presa străină îl denumeau un ambasador itinerant al propriului guvern și îl întrebau cînd intenționează să își viziteze propria împărăție ! Dar este, totodată, momentul potrivit, prietene, ca împreună să ne exprimăm regretele noastre pentru inadvertența, ba chiar nemulțumirea ziarelor străine, care în loc să se orienteze spre apropiere, înțelegere, au fost gata, prin orice viclenie și cu o plăcere extraordinară, să se amestece în treburile interne. Reflectez acum de ce venerabilul stăpîn, cu toate că anii îi apăsau greu pe umeri, tot mai des și mai des călătorea și vizita. De toate acestea e vinovată acea vanitoasă rebeliune a fraților Neway, care a dărîmat pentru totdeauna liniștea blîndă a împărăției, semnalînd fără răspundere și fără nici un dumnezeu rămînerea în urmă și înapoierea acesteia. Cîțiva jurnaliști de care aminteam au surprins imediat aceasta și l-au ponegrit pe stăpînul nostru. Iar studenții au dat de publicațiile acestea, le-au citit, cu toate că nu se știe cum au ajuns să facă aceasta, căci milostivul nostru stăpîn interzisese în mod absolut importul oricăror calomnii — și-au început criticile, intervențiile, discuțiile despre înapoiere, despre dezvoltare. Stăpînul nostru a simțit singur spiritul vremurilor și la scurt timp după rebeliunea aceea singeroasă și rușinoasă pentru împărăție a ordonat dezvoltarea totală. Ordonînd aceasta, nu mai avea altă ieșire, decît să înceapă peregrinări din capitală în capitală în căutare de ajutor, de credite și de capitaluri, căci împărăția noastră era desculță, rahitică, goală-goluță. Și aici stăpînul nostru și-a dovedit superioritatea asupra studenților, arătîndu-le că se poate dezvolta fără reforme. Dar cum e posibil, mă întrebi, prietene ? Asta, în felul următor. Dacă obții capital străin pentru a construi o fabrică, nici o reformă nu mai este necesară. Și așa — stăpînul nostru nu a admis nici o reformă, iar fabrici s-au înălțat, s-a construit, deci a asigurat dezvoltarea. E suficient să vii din centru spre Debre Zeit, stau una lîngă alta, moderne, automatizate ! Dar acum, cînd venerabilul stăpîn, părăsit de toată lumea, și-a dat sfîrșitul, pot recunoaște că aveam și eu gîndurile mele pe tema călătoriilor împărătești, a vizitelor. Stăpînul nostru vedea lucrurile mai profund și mai penetrant decît oricare dintre noi. Și privind astfel, a înțeles că ceva se termină, că este prea bătrîn pentru a mai opri avalanșa care venea. Tot mai bătrîn și neputincios. Obosit, epuizat. Avea tot mai multă nevoie de a se elibera, de a fi lăsat în pace. Iar vizitele acestea erau salvarea lui ; putea respira, se reconforta. Putea pentru moment să nu mai citească denunțuri, să nu mai audă urletele manifestanților și focurile de armă ale poliției, putea să nu mai vadă pentru moment chipurile lingăilor și preamăritorilor. Nu mai trebuia măcar și pentru o zi să rezolve nesoluționabilul, să repare ireparabilul, să însănătoșească nevindecabilul. În acele țări îndepărtate nimeni nu complota împotriva lui, nimeni nu ascuțea cuțitele. Nu trebuia să spînzure pe nimeni. Putea să se culce liniștit, știind că se va scula viu, putea să se așeze față în față cu președintele amic să discute ca doi oameni. Asta era, prietene, viața internațională de care te rog să-mi dai voie să fiu încîntat. Oare fără aceasta greutatea stăpînirii ar mai fi azi suportabilă ? Și unde să mai caute omul pînă la urmă recunoștință și înțelegere, dacă nu în lumea îndepărtată, în țări străine, în timpul acelor convorbiri intime cu alți conducători, care la durerea noastră răspund cu o altă durere de compătimire, căci și ei au greutăți și necazuri similare. Dar toate lucrurile nu erau așa cum vi le descriu. Căci dacă am ajuns la un asemenea grad de sinceritate, să recunoaștem atunci că în ultimii ani de stăpînire ai conducătorului nostru succesele erau tot mai mici, necazurile tot mai multe. Și cu toate măsurile luate, succesele monarhice nu apăreau, și cum să te justifici în lumea de azi fără să repurtezi succese ? Fără îndoială că le poți fabrica, le poți dubla, le poți mistifica, dar se ridică imediat denigratorii calomniindu-te. Și se crease o asemenea perversitate și măgărie, că mai degrabă erau crezuți rebelii decît declarațiile tronului. Și atunci preainaltul stăpîn prefera să plece în străinătate, căci pronunțîndu-se acolo, calmînd spiritele, recomandînd dezvoltarea, îndrumîndu-i pe frații președinți pe calea cea bună, exprimîndu-și grija și preocuparea față de soarta omenirii, se salva pe de o parte în fața greutăților din țară, care îl chinuiau, și dobîndea, pe de altă parte, o recompensă izbăvitoare sub forma unor înalte splendori și laude binevoitoare adresate de unele guverne și curți. Nu trebuie uitat niciodată că stăpînul nostru, în ciuda greutăților și a lungii sale vieți, chiar și în momentele de mare încercare și de dezgust, n-a încetat niciodată lupta și cu toată această oboseală și nevoie de recunoaștere nu s-a gîndit nici o clipă să abdice de la tron, dimpotrivă, pe măsură ce contradicțiile sporeau și opoziția creștea, respecta cu mai mare strictețe ogele militaro-polițieniste, în timpul cărora întărea trăinicia împărăției și introducea ordinea necesară.

B. H. :

Subliniez mai întîi că stăpînul nostru, fiind cea mai înaltă personalitate a împărăției, era situat deasupra justiției — căci el însuși constituia sursă de drept și nu era supus normelor și hotărîrilor de acest fel — era cel mai înalt din tot ce există, din ceea ce Dumnezeu și oamenii făcuseră, deci și comandantul suprem al armatei și supracomandantul poliției. Din ambele funcții rezulta obligația de o deosebită importanță privind controlul atent al acestor instituții, mai ales că evenimentele din decembrie au făcut dovada unor dezordini condamnabile, insubordonări insultătoare, chiar a unei trădări profanatoare, care se cuibăriseră în rîndurile gărzii imperiale și ale poliției. Noroc însă că generalii de armată în aceste ceasuri neașteptate de încercări au dovedit loialitatea lor, facilitîndu-i împăratului o întoarcere demnă la palat, cu toate că a fost dureroasă, dar salvîndu-i stăpînului nostru tronul au început să-l copleșească pe milostivul de el cu cereri de a fi răsplătiți pentru acest serviciu. O asemenea nimicnicie domnea în armată că aceasta își calcula loialitatea în bani, ba chiar aștepta ca darnicul stăpîn din proprie inițiativă să le umple tot mai mult buzunarele, uitînd că privilegiile corup, iar corupția pătează onoarea uniformei. Această vanitate și tupeu al generalilor de armată s-a răspîndit și printre comandanții de poliție, care doreau și ei să ajungă corupți, cu tot felul de privilegii, răsplătiți și cu buzunarele pline de bani. Și asta pentru că, văzînd slăbiciunile tot mai mari ale palatului, au dedus cu dibăcie că monarhul nostru va avea acum o tot mai mare nevoie de ei și că pînă la urmă ei vor constitui singura chezășie, cea mai sigură, a puterii autoritare în momentele cele mai critice. Atunci a trebuit vigilentul stăpîn să introducă ora militaro-polițienească în timpul căreia acorda înalților ofițeri bogate favoruri și îi vedea grija ce o poartă față de starea acestor instituții, asigurîndu-le stabilitatea internă, atît de blagoslovite de popor. Și așa, cu ajutorul milostivului stăpîn, generalii amintiți și-au aranjat bine viața, încît în împărăția noastră, în care trăiau 30 de milioane de agricultori și numai o sută de mii de soldați și polițiști, agriculturii i se aloca un procent din bugetul statului, iar armatei și poliției 40 de procente. Din această cauză studenții au avut un nou motiv de a face în zadar pe deșteptii, de a ponegri. Era just oare ? Stăpînul nostru crease doar primul în istoria țării o armată regulată, plătită dintr-o singură casă, cea a împărăției. Înainte funcționa doar armata ce se strîngea numai la mobilizările generale și care, chemată, venea din toate colțurile împărăției pe cîmpul de luptă, devastînd pe drum tot ce putea, prădînd satele întîlnite în cale, decimîndu-i pe țărani, înjunghiind animalele. După asemenea expediții — și erau cu nemiluita — monarhia arăta ca un cîmp de luptă trist, o ruină ce nu se mai putea pune niciodată pe picioare. În schimb, venerabilul stăpîn a înființat jaful, a interzis declararea mobilizărilor generale, încredințînd englezilor misiunea de a forma o armată regulată, lucru care s-a înfăptuit după alungarea italienilor. Distinsul monarh era încîntat de armata sa, urmărea cu plăcere paradele militare și cu drag îmbrăca uniforma de mareșal imperial împodobită cu șiruri colorate, cu ordine și medalii. Însă demnitatea lui imperială nu-i permitea să intre prea în detaliu în amănuntele vieții de cazarmă și să cerceteze starea soldatului de rînd și a ofițerilor inferiori, iar mașina de la palat care citea cifrurile militare în mod vizibil nu funcționa cum trebuie, astfel încît, în timp, împăratul nu știa ce se întîmplă în afara zidurilor diziviei, ceea ce — cu regret — ulterior s-a răzbunat în mod fatal asupra soartei tronului și a împărăției.

Versiune românească de Nicolae Mareș

POEŢI DIN ISRAEL

ORTSION BARTANA

Un loc splendid

Mănînc şi dorm şi scriu, dar numai în
poezii sînt poet.
Respect legile şi plătesc impozite, dar
numai în poezii sînt poet.
Mă grăbesc să plec şi, de obicei, nu
mă mai întorc, dar numai în
poezii sînt poet.
Dacă mi-ar rupe cineva pantalonii,
m-aş simţi stînjenit. Firește dacă
mi-ar sfîşia carnea, m-ar durea.
Dar ruperea acestei hîrtii n-ar putea
să mă doară.
Poţi sparge capul cuiva,
îi poţi face zob faţa,
dar o faţă poate fi lipită la loc —
poate fi refăcută după ce-a fost făcută
bucăţi.

Stele,
Oameni.
Aer.
Poezia nu poate fi atinsă.
O vezi, o citeşti, e aici —
„Am prins-o", îţi zici.
Nu, amice, nu ! E numai acolo.
În acelaşi loc splendid, unde scriu
poezii.

SANDU DAVID

Trecutul

Trecutul nu se lasă uitat.
Se păstrează în lapte de var stins
în celulele creierului,
pentru a fi expus în muzeul
amintirilor.
Muzeu deschis în zilele de sărbătoare
şi-n orele grele-ale nopţii.
Pe ruinele trecutului
au crescut ierburi sălbatice.
Aici mi-am pierdut eu singurătatea
şi clipele timpului.
În nopţi fără număr
am visat pe ruinele-acestea,
am visat cu lacrimi.

Trecutul e o vină
prin care curge poezia
şi umple cu florile zorilor
glastrele negre.

Cîntecul ciocîrliei

Cîntecul ciocîrliei
se revarsă din gîtlejul unei viori vechi
din degetele unui ţigan
într-o cîrciumă ticsită de oameni.
Aici —
eu, devenit altcineva,
ascult.
Imagini din tinereţe.
Tristeţe.
Cîntecul vechi,
vinul vechi
fierb amîndouă
limba la foc.

Pe undele cîntecului
plutesc îndărăt.
Timpul — mare furtunoasă —
te zgîlţîie tandru,
ca pe-o frunză în vînt.
Nu-ţi găseşti odihnă,
ca gîndul,
ca dorul.

Cîntă, ţigane,
eu te ascult,
căutîndu-mi trecutul
în cîntecul de demult.

Cîntă, ţigane,
un cîntec tremurător,
cîntecul ciocîrliei
cîntecul tinereţii plecate în zbor !

Ziua de naştere

Şaizeci de ani şi încă doi.
O plapumă grea,
pentru iarnă
ce se lasă peste livada încîlcită a vieţii.

Poezia încă mai curge ;
versul din ce în ce mai concentrat
— nu un suc diluat
nici bufoaie cu vorbe.

Şaizeci de ani şi încă doi.
Viaţa-i ca o livadă
cu poteci încurcate şi-adînci,
— Timpul, nu banii
contează.
Timpul, suprema răsplată.

Privirea încă întoarsă spre sine
şi încă îndreptată spre lume.
Aş fi vrut să absorb, fără nici o
oprelişte,
fiece crîmpei din ceea ce-i bine.
Răul îmi înceţoşa ochii.

Şaizeci de ani şi încă doi,
ca un vis.
Un spital pentru bolile vieţii terestre.
În clipele de hai-
poţi spune întregul amar,
dar eu n-am spus încă nimic !

Prea mult fum.
Ţigări,
o jalnică tuse galbenă.
Prea multe amintiri,
prea puţină prietenie simplă
în stare să vindece rănile zilei.

Şaizeci de ani şi încă doi
în temniţa pieptului.
Inima-i privirea ce se înalţă în zbor
cum se-nalţă speranţa din noi.

În româneşte de
Petre Solomon

POEŢI UCRAINIENI

DMATRO PAVLECIKO

*

* *

În jurul unei bisericuţe vechi
Prin coşuleţe pasca se desfată,
Iar cerşetorii orbi şi muţi şi-ologi
Spre cerul bun înalţă rugi deodată.

Parohu-n straie scumpe îmbrăcat
Sfinţeşte mîndru pască după pască
Şi în aghiazma clară rînd pe rînd
Încep mîini ciunge să se oglindească.

Nenorociţii-n zdrenţe-nfofoliţi
Cer milă domnului pe îndelete :
— De unde au venit ? — Pe mama-nireb...
— De la război ei s-au întors, băiete...

Hristos a înviat ! — Şi gospodinele
Pornesc spre case-n sine împăcate,
Iar cerşetorii de cîntat se-opresc
Cînd simt că li-s desagii plini de toate.

Se-aşază fiecare pe-un mormînt
Şi-nfulecă pomenile primite,
Apoi îşi iau de pe-obosite cruci
Desagii goi şi cîrjele-odihnite.

Ologii-ntruna drumurile bat
Şi-n urma lor doar urme strîmbe lasă...
— Dar încotro se duc ? — Pe mama-nireb...
— Nu ştiu nici unde merg, nici ce-i apasă...

ANATOLI PERERVA

Casa mea

Cu ploile mă-mbăt şi cred din leagăn în izvoare,
Măsor cărarea vieţii cu tulpina grîului
Şi ochii-mi port doar după zborul cocostîrcului
Cînd toamna zboară către ţări aflate mai sub soare
Şi primăvara se întoarce iar la cuibul lui.

Căsuţa mea-i zidită toată numai din iubire...
Pereţii-s stepele. Şi plopii-i ţin de acoperiş.
Şi toată-i zugrăvită doar cu alb de nemurire.
Nu poate nimenea să-i treacă pragul pe furiş,
Deşi-s deschise toate uşile de la zidire...

În sufletu-mi copilăria mai sălăşluieşte.
Un vişin am sub geam. Deasupra porţi-un măr domnesc.
Ducîndu-mi fiu-n stepă, casa nu îmbătrîneşte.
Iubind izvoarele, fîntînile întineresc.

VASIL HOLOBORODIKO

Potcoava

Potcoava-i pe pămînt,
Dar unde-i calul
Calul galopează pe sub pămînt
Şi el este calul pe care-l călăreşte
Fratele meu cel mai mic din Azov

Băieţele lipeşte-ţi urechea de pămînt
Şi vei auzi cum plînge
Mama mea
Mama vişinilor şi cartofilor
Mama răţuştii şi viţelului
Şi mai ales cum plînge viaţa
Deasupra hăului nopţii

Peste gardul toamnei împletit din anii duşi
O vacă cu ochi trişti mai scrutează cine ştie ce
Paiişte
Şi cu nostalgie-şi aminteşte
Cînd zilnic umplea doniţa nopţii
Cu laptele zilei

VOLODEMER BAZILEVSKI

Pe stadion

(FRAGMENT)

Trăieşte singur cuc.
Nu iubeşte pe nimeni. Nu are nici un prieten.
Soţia l-a părăsit definitiv.
Bucuria altuia, cumplit îl mai torturează.
Se îmbolnăveşte de invidie şi se face bine
Numai cînd ceasul rău dă peste semenii săi.
Nu crede în nimeni. Nici în sine însuşi !
În totul vede numai minciuna şi viclenia.
Cînd se duce în vizită la cineva, îi crapă fierea
Împroşcîndu-i cu salivă, tuturora le demonstrează,
Cine este el.
Ura îl luminează. Şi îl face om.
E daltonist nevindecabil. Şi-a frînt gîtul,
Căzînd pe alunecuşul culorii negre...

MIKOLA SOM

Literatură

Acesta-i cineva. Acela-i un nimic.
Acesta scrie complicat. Acela simplu scrie.
Şi asta-i scris cu har. Şi aia-i scrisă rău.
Dar despre cum să scriem, cine scrie ?

Poeţilor, nu intraţi la lei în groapă !
Doar voi sînteţi aleşii sorţii. Şi aleşii...
şi nu uitaţi : precum microbii-n apă,
Şi-n viaţă cresc şi se-nmulţesc Danteşii...

Dar ce-i talentul ? Soartă ?
De unde izvorăşte ca un riu maculatura ?
De muze robii nu au parte ?
De viaţa-i luptă, ce-i literatura ? !

LINA KOSTENKO

*

* *

Încă ieri am fost înaltă cît un turn.
Gata, gata — şi era s-ating zenitul.
M-a cuprins un foc imens. M-am prăbuşit.
Piatra ce-a rămas nu-i una cu granitul.

Şi credinţa-i o ruină pe ruini !
Sub cenuşa-i tristă zace drumul mare.
Şi prietenii îngînduraţi dispar.
Şi cuvîntul semănat nu mai răsare.

O căsuţă-n locu-acela-am înălţat.
Ceru-albastru îi va fi de-acuma scutul.
Cea mai mare-nţelepciune este ca-n
Viaţă totul să începem cu-neputul !

În româneşte de
Ştefan Tcaciuc

moda, altfel

„Window shopping"

În oraşul îngerilor nu există numai Hollywood. Există multe, pentru toţi. Există şi Venice, plajă la Pacific, a cărei traducere fidelă în limba română ar fi „mare-i grădina lui Dumnezeu şi mulţi nebuni sînt în ea". Există şi Malibu, tot plajă la Pacific, cu o ripă pitorească pe care sînt cocoţate vilele actorilor care au depăşit în renume stelele de pe cer ; aici îşi tălmăceşte şi-şi răstălmăceşte întîmplările de viaţă Shirley Mac Laine, care fiind proprietara cîtova vile prin toate regiunile selecte ale Statelor Unite, luptă cu abnegaţie pentru egalitate între oameni şi pentru desfiinţarea mizeriei sociale, neînţelegînd, probabil, că nu toţi oamenii vor să aibă atîtea proprietăţi, că nu toţi oamenii vor să-şi povestească sau să-şi explice experienţele erotice şi că nu toţi oamenii vor ca într-o altă viaţă să fi fost iubiţii mamelor, amanţii copiilor, cîini sau pisici, etc. Există şi Beverley Hills, unde şi iarba miroase a parfumuri ce se află în mari competiţii olfactive, Georgio Armani, Calvin Klein, Oscar de la Renta, Chanel, Nina Ricci, Pamela Picasso sau „Cine-i mai tare ?". În Beverley Hills, din oraşul îngerilor există cea mai scumpă stradă din lume (zic gurile rele), Rodeo Drive. Californienii au inventat o sintagmă care exprimă un minunat fel de a **t**îrgui : **window shopping.** Tîrguieşti cu privirea, te amuzi sau suferi privind vitrinele. Vînzătorii din magazinele elegante ce se derulează pe Rodeo Drive ştiu asta şi sînt plini de solicitudine. Din lipsă de ocupaţie (nu cumpără nimeni) sînt mai mult decît politicoşi. După ce le răscoleşti rafturile şi le spui „Adio şi n-am cuvinte !" îţi mulţumesc că le-ai onorat, cu prezenţa, magazinul luxos şi te roagă să mai ai amabilitatea să-i mai vizitezi.

Încercînd o sinteză se poate spune că la maşini moda americană se numeşte **japoneză** iar la vestimentar — **italiană.** Vitrinele din care se tîrguieşte cu privirea au cerut, cît a fost lunga vară fierbinte, ca ţinuta romantică să fie intensă (Romantic intensities that last and last), în deplină armonie cu Toyota, Mazda şi... Gravitatea fenomenului Cartier e subliniată de poliţişti uriaşi, pomădaţi şi înarmaţi pînă în dinţi, care cu ochii în patru şi braţele vînjoase, păzesc nişte animăluţe minuscule, de pus pe inimă, pe lobul urechii, pe inelar, după preferinţă şi după greutatea pungii, tigri, leoparzi, lei, mîţe, şi căţei, căprioare şi elefanţei din aur, platină, diamante, rubine, safire şi smaragde.

E grozav să te plimbi pe Rodeo Drive ! Nu te împinge nimeni, nu se grăbeşte nimeni, nu se vede nici un bilet de autobuz aruncat pe trotuar, e imposibil să găseşti o monedă sau un muc de ţigară. Şi miroase a Carolina Herrera, din sticluţă cu acelaşi nume şi cutie îmbulinată. Şi a **apă sălbatică** în care s-a scăldat Dior.

Iar seara, la TV, le vezi pe cele trei femei, femeile care cheltuiesc cel mai mult în lume, sînt filmate pe Rodeo Drive — pe unde ai fost şi tu, cumpără de unde ai fost şi tu ca să te uiţi şi uite aşa... parcă te simţi şi tu în rîndul lumii.

Corina Cristea

TULIO FEBRES CORDERO

VENEZUELA

Rigla tîmplarului

Tulio Febres Cordero, acest patriarh al povestirilor venezuelene s-a născut la Merida în anul 1860 și a murit în același oraș în 1938. A fost profesor universitar timp de douăzeci și cinci de ani. Afară de munca sa la catedră, Febres Cordero a dus la bun sfîrșit o fecundă producție literară și ziaristică. Operele sale principale sînt : DON QUIJOTE ÎN AMERICA și TRADIȚII ȘI LEGENDE, afară de un mare număr de povestiri. Marele istoric literar Mariano Picon Salas, compatriot al său, spune despre Febres : „A povestit în simplă și plăcută proză istoria, epica și moravurile din Venezuela și din regiunea andină, încă din perioada indigenă pînă la jumătatea secolului XIX. Tradiția, monografia istorică, și povestirea, ce se pot adresa tuturora, i-au servit acestui scop.

În ultimii ani era cunoscut ca un bătrîn patriarh, care știa să povestească istorioare plăcute, mulțumind pe toată lumea.

este vorba de rigla tîmplarului care înminunată de faptul de a fi fost singurul instrument pe care tîmplarul îl scotea în evidență ca emblemă a meseriei lui, și plină de orgoliu din această cauză, privea totdeauna chiorîș la celelalte unelte. Acestea, tulburate de gelozie și invidioase de favoarea de care se bucura rigla, s-au sfătuit în mod secret cum să se răzbune de jignirea de care aveau parte ; și într-o bună zi, se pare că după toate aparențele era duminică, cînd favorita nu ieșise la plimbare ca de obicei, toate uneltele s-au adunat într-un autentic miting, au criticat rigla și apoi, prin urale, au proclamat egalitatea și au pus tîmplăria într-o mare încurcătură.

Pericolul care pîndea rigla era de proporții ; bechia o amenința cu dinții ei ascuțiți, ciocanul scotea scîntei, securea urla și, în sfîrșit, acel popor întreg de tesle, dălți, rindele, fierăstraie, cuie, pene, țăruși, etc., fierbeau vindicativ pe seama nefericitei rigle. Numai compasul și echerul păstrau tăcere și arătau o notă de cumpătare. În ce privește restul uneltelor, pînă și oala de clei luase istoria asta în serios.

Rigla, văzîndu-se umilită într-un mod atît de sălbatic și dorind oricum să oprească acel avînt violent și neașteptat al uneltelor, dintr-o săritură se urcă pe tejgheaua din atelier și se pronunță în acești termeni :

— Colegi, mărturisiți-vă supărarea voastră dar cu mult calm pentru ca vorbind rațional să ne putem totuși înțelege. Luați notă, vă rog, că eu sînt rigla și că fără prietenia mea nu ați putea lucra decît în cea mai cumplită dezordine. Acesta este temeiul superiorității mele !

— Fugi de aici ! — strigă ciocanul care plin de nervi se urcă și el pe tejghea — iar în ceea ce privește întîietatea, nu cedez nimănui victoria ! Sînt un instrument de origină mitologică : eu am deschis creierul lui Jupiter pe unde s-a născut Minerva. Eu lucrez în toate atelierele de fierari, pantofari, zidari, tipografi, argintari, sculptori și în general toți meseriașii mă întrebuințează în tot locul. În lucrările cele mai grele eu sînt acela care lovesc întotdeauna, acolo unde trebuie ! (Aplauze prelungite). Am puterea de a face și desface, pentru că dacă întîmplător bat un cui într-o parte, de cealaltă parte tot eu sînt acela care pot să-l scot. Cine mă întrece ?... Nimeni. Îmi asum, așadar, primul loc în tîmplărie și onoarea pe care în zadar caută să nu și-o piardă această panglicuță de lemn, rahitică și infatuată, ce tocmai a terminat de vorbit.

— Trăiască ciocanul ! Cer și eu cuvîntul pentru a-mi face cunoscute titlurile mele ca fiind ruda sa cea mai apropiată — strigă maiul, plin de orgoliu și de autosatisfacție.

— Jos ciocanul ! Afară cu uzurpatorul ! Eu sînt instrumentul liber — mîriia printre dinții ei enormi beschia.

Grupul de fierăstraie își puseseră dinții în stare de război și strînseră rîndurile. Cleștele își întredeschise fălcile goale apoi le închise cu un zgomot asurzitor. Apoi spuse :

— Ciocanul este un fariseu ! A bătut într-o cruce, în cuie, pe cel mai onorabil fiu al celui mai celebru tîmplar. Tîmplăria, se știe, reamintește pagina ei biblică. Cleștele văzînd reacția celorlalți continuă : Eu, eu am fost acela care într-o clipă fericită, l-am desprins din cuie pe divinul Fiu al lui Iosif de pe lemnul crucii. Onorați-mă, așadar, cu respect pentru această faptă glorioasă.

— Slavă cleștelui ! Să trăiască cleștele ! Jos cu trădătorul — vocifera acea gloată de tăișuri și dinți.

Dorința de a se răzbuna pe riglă dădu naștere la exagerarea meritelor, și, ca atare, nici un instrument nu dorea să cedeze victoria în înverșunata luptă. Aluzia la spiritul creștin al cleștelui liniștise puțin sufletele aprinse, conjunctură de care profită talentatul compas și se urcă pe tejgheaua devenită tribună pentru ca să se adreseze ciudatului auditoriu.

— Atît de slab și de mic cum sînt trebuie să vă spun că ar trebui să tăceți cu toții și să vă ascundeți în gaură de șarpe ! Aici, oricît v-ar supăra, considerăm și vom considera drept șef rigla, echerul cît și pe mine, care, cu toate că sîntem trei persoane diferite, reprezentăm o singură și adevărată măsură. Zilnic, înainte de a bate un cui, a tăia cu fierăstrăul sau a face orice altă operație sîntem cei care îndrumăm pașii voștri, arătîndu-vă linia de conduită pe care trebuie s-o urmați.

— În acest caz, eu sînt adevăratul șef — țipă creionul cu un glăscior de soprană. Cu toții sînteți supuși ai liniei și ai măsurii : și, înțelegeți-o bine, lucrul acesta îl reprezentăm noi. Vă rog să fie liniște și fiecare dintre voi să treacă la postul său, instrumente ticăloșite în forță brută ce sînteți !

Zgomot sinistru. Deodată localul este cuprins de o zguduitură puternică ; se răstoarnă tejgheaua azvîrlind pe jos perii, burghie, dălți și tot ce se găsea pe ea, inclusiv triumviratul ce căuta să-l impună pe ultimul orator ; cleiul se vărsă și în aer pluti teroarea panicii, chiar și printre țepenele și chibzuitele lemne, ce umpleau colțurile atelierului. Barda trufașă și neîmblînzită se manifestase cu întreaga sa uriciune de caracter și agitînd în aer înspăimîntătoarea lamă tăioasă, țipă cu voce de tunet :

— Ce înseamnă bătaia asta de joc ? Trebuie să suport imposibil o asemenea insolență ? Nu ; mă aflu aici cu întreaga mea vitejie, pentru a fă face să înțelegeți că, grație forței pe care o am, vă guvernez pe toți. Ce linii, ce măsură și alte bazaconii ? Eu sînt instrumentul primordial. Eu tai pădurile și vă dau astfel șansa să puteți munci. Nimeni nu mi se poate opune. Sînt sălbatecă, dar atotputernică ; în mîinile lui Atila am făcut să se cutremure pămîntul, și chiar mult înainte, de pe vremea lui Hercule, simbolizam dominația lumii.

La acest punct critic cînd zarva ajunsese la culme, se prezentă brusc tîmplarul, care din afara ușii auzise toate aceste altercații.

— Socoteala este simplă, deoarece acolo unde comandă căpitanul, marinarul trebuie să se supună — spuse acesta întrînd, și apoi, arătînd tuturor uneltelor brațul său puternic, exclamă: Acesta este cel mai important instrument al atelierului. Să strigăm cu toții Mare e Dumnezeu !

S-a auzit atunci o voce clară și simpatică, care pornise de pe podea :

— Eu, dacă îmi permiteți să vorbesc — spuse rigla — acest atît de puternic instrument tot mie mi se supune atunci cînd muncește.

Tîmplarul dădu atenție acestor vorbe, și dîndu-și seama că rigla avea multă dreptate, o ridică de pe jos, cu gesturi de mare dragoste, și înălțînd-o în sus și plimbînd-o prin întreg atelierul, făcu ca toate uneltele pe rînd să o recunoască drept regină și stăpînă a tîmplăriei.

Rigla triumfa.

Prezentare și traducere
Esdra Alhasid

bridge

Singura soluție

de regulă, bridge-ul se învață la tinerețe, dar, față de alte jocuri, însușirea lui temeinică pretinde o lungă perioadă de exercițiu, la capătul căreia nu se află perfecțiunea ci perfectibilitatea. Jucătorul perfect e o utopie, de vreme ce fiecare partidă te poate pune în fața unei situații inedite, din care mereu se poate învăța cîte ceva. Jucătorul bun e cel care izbutește să învețe ceva din fiecare partidă, așadar cel perfectibil. La o primă vedere s-ar zice că tot bridge-istul e perfectibil, ceea ce, în realitate, nu-i deloc adevărat. Numărul jucătorilor perfectibili e peste tot mult mai scăzut decît al celor imperfectibili. Dar, atenție, aici se ascunde o capcană în care mulți cad, și anume aceea de a pune semnul identității între jucătorul slab și jucătorul imperfectibil. Or, imperfectibil e sinonim, în bridge, cu plafonat, care înseamnă altceva decît slab. Un jucător slab n-are nici o șansă să se plafoneze, asta „reușesc" numai cei care cunosc bine jocul, așa cum un mare ratat nu poate fi considerat oricare nepriceput în ceva ci doar acela care prezintă calități pe care să le poată rata. Cu cît mai mari calități **in potență** nefructificate **in actu**, cu atît mai mare ratarea. Și mai dramatică. Tot astfel și în bridge : jucătorul imperfectibil, deci plafonat, e o ipostază dramatică a cărei rezolvare, în cazul unui jucător inteligent sau cu o mai limpede conștiință de sine, n-are cum fi alta decît abandonarea, lăsarea de bridge. Un mare campion, italian de origine, a declarat odată, după o competiție pe care nici măcar n-a cîștigat-o : „domnule, trei sferturi din cei prezenți în această sală ar fi trebuit să se lase de bridge". Declarația a fost luată drept o izbucnire de orgoliu, chit că observația cuprinsă în ea era cu totul adevărată. Aici e, de fapt, durerea cea mare : mulți ar trebui să se lase de bridge, însă extrem de puțini au și tăria de a o face. Baza psihologică a ne-renunțării jucătorului plafonat este fie încrederea narcisistă în puterile proprii, fie disperarea sisifică întru izbîndă. Din nefericire, nici un argument logic, nici o formă de persuasiune nu l-a putut face pe un astfel de jucător să se lase de bridge. Înfrîngerile, cu cît se îndesesc — și se îndesesc, nu glumă — cu atît îl fac mai insistent, mai încrîncenat. Personal, cu toată bibliografia consultată, nu știu care ar putea fi soluția. Să fie lăsat singur la masa de joc — n-ar fi corect în raport cu cei care sînt perfectibili, să i se ia cărțile — n-ar fi drept în raport cu jocul însuși, să fie dat pur și simplu la o parte — ei, da!, dar cît de pur și de simplu ar fi asta și cum s-ar numi ca soluție? Lovitură de stat? Sau — ca să rimeze — revoluție? O fi aceasta din urmă o soluție însă practica jocului ne spune că din păcate deseori, în fața unui jucător imperfectibil se lasă de bridge jucătorii perfectibili. Probabil în virtutea unei străvechi zicale.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 17 octombrie 1990

38

Silence, please!

Unul din sloganurile la modă cîteva luni după evenimentele din decembrie a fost acela că am avea nevoie de **ceva** — un președinte, un guvern, un parlament, etc. — „pentru liniștea noastră". Rînd pe rînd le-am obținut pe toate, nu însă și liniștea. Trece timpul și nu băgăm de seamă (sau ne facem) că acel **ceva** de care avem acum nevoie „pentru liniștea noastră" e chiar liniștea. Ei da, liniște pentru liniștea noastră. Sună, e drept paradoxal dar nu e decît adevărul gol-goluț. Ca să-l înțelegem n-avem decît să privim cu atenție în jurul nostru. De îndată ce cineva încearcă să limpezească apele în vreo chestiune vitală pentru ceea ce am vrea să fim : o societate democratică, un stat de drept, o economie de piață, altcineva le tulbură la loc printr-un bruiaj ce se înalță uneori la vacarm. Am zice că e un fel de dialog, fie și mai special, dacă n-am vedea că acel **cineva** limpezitor vine cînd din parlament, cînd din guvern, cînd din opoziție, adică din toate direcțiile, în vreme ce **altcineva** producător de vacarm vine mereu din aceeași direcție, pe care o credeam defunctă : a securității ceaușiste împodobită în ideologia proprie. Cabina de emisie a bruiajului pentru marele public e revista „România Mare" pe lîngă care s-au aciuit mai de curînd și alte două-trei foi private. La adăpostul unei idei scumpe tuturor românilor, pe care o exaltă în cel mai pur spirit demagogic ceaușist, cu o ipocrizie fără seamăn, diavolii roșii cu cornițe verzi lucrează cu asiduitate la reinstaurarea climatului securizant — aceea da liniște ! — din „epoca de aur", cu o dezinvoltură mai mare, cel puțin la nivelul limbajului, decît aceea originală, săptămînistă, de mai an. Nerealizînd de loc că, politicește, reprezintă un cadavru iar moralicește sînt epave, „messerrii" fostei securități de astăzi se anunță a fi teroriștii de mîine. Astăzi doar bruiază, și fac vacarm, mîine — dacă nu vor fi opriți — vor face și victime, deocamdată amenință, semn că se consideră tari — or fi știind ei ceva ! —. Știm că mai avem pînă să ajungem, ca nivel de civilitate, o arenă de tenis. Le cerem, totuși, în acest spirit civil, producătorilor de vacarm și celor care-i manevrează să păstreze liniște ca să putem trăi liniștiți. Silence, please !

„L"

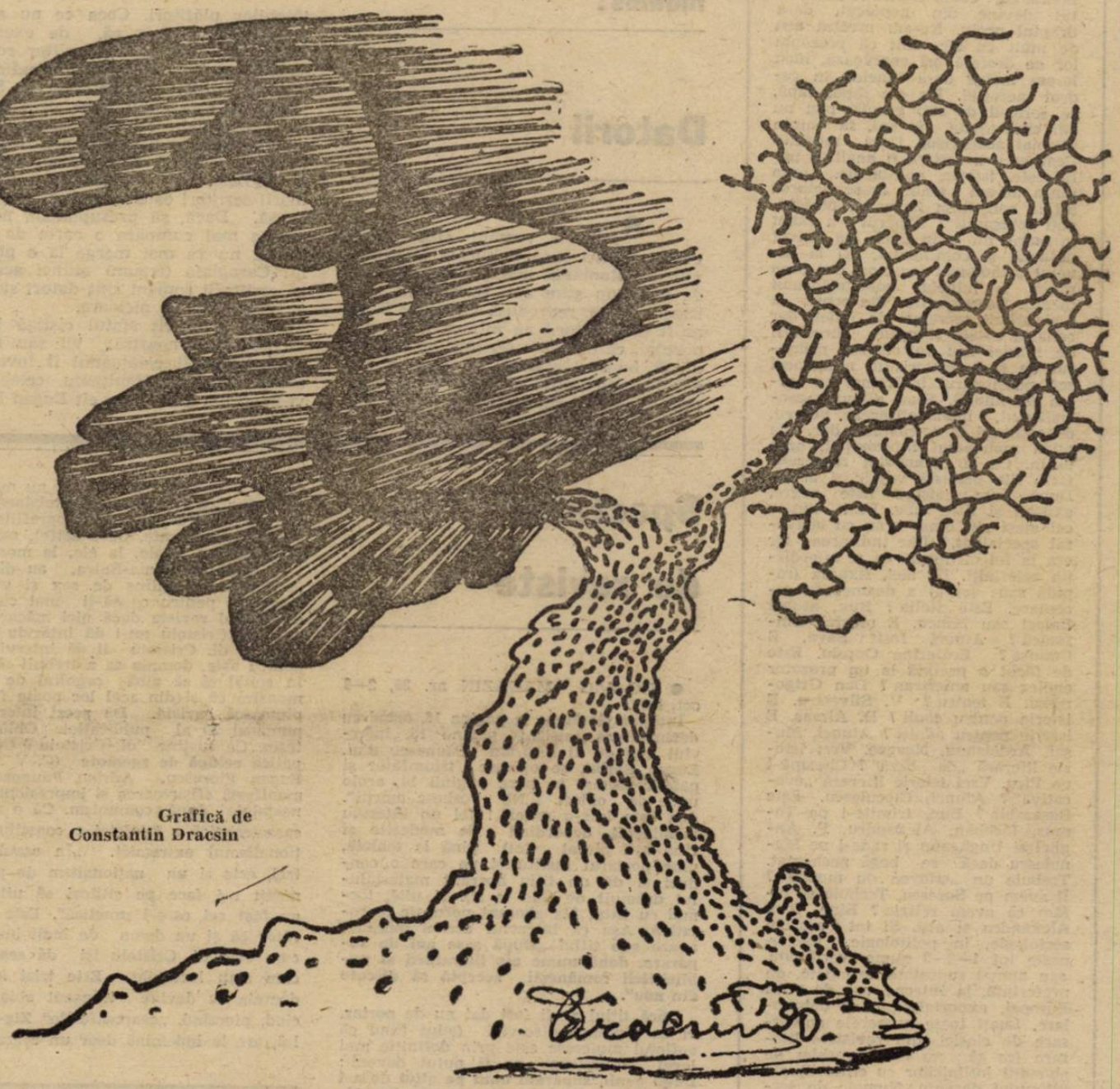

Grafică de
Constantin Dracsin

VASILE VOICULESCU

inedit

— pag. 8–9 —

Edenul

Pribegeam prin orașu-amorțit
Miază noaptea demult se lăsase
Monoton șerpuia peste case
un balaur de fum nesfîrșit

și dormea după-ziduri profund
cine știe ce lume uitată
Nici în vis nu bătusem vreodată
aste uliți cu piatră de prund

dar știam că ar fi în zadar
la vreo poartă să bat
Și deodată
o lumină miji tremurată
ca pe oarbe talazuri — un far

Afundată pe sfert în pămînt
cu fațada crăpată și ternă
sta-n răscruce bătrîna tavernă
unde parcă băusem altcînd

Dar pe lemnu-nvăscut în lichen
pe a firmei tocită tăblie
nu fu chip să dezleg dacă scrie
cum credeam că știam —
„La Eden"

Cîteși patru ferești sub obroc
doar într-una un ochi cît
crăițarul
Ca-ntr-o poză vedeam
tejghetarul
înlemnit în luciosu-i gheroc

În paharul din stînga — verzui
din clondirul din dreapta el pune
Țeapăn curge rachiul de prune
între șip și pahar — ca un cui

Doi matrozi la o masă piliți
dau noroc cu stacanele grele
stropi de spumă se-nalță din ele
fulgi în zbor peste căni
împietriți

Desprinzîndu-se intempestiv
dintr-un nor de tabac care pare
zugrăvit pe-a salonului zare
dama blondă surîde parșiv

spre zdrahonul ce mîna
și-a-ntins
să înșface bumăștile toate
de pe-un fund de butoi —
și nu poate
să ia seama — sau
poate-ntr-adins
face el pe niznai —
că-ntre cei
lefteriți
este unul ce cată
din carîmb
nu ș'ce naiba să scoată
Altul rîde — dar țepeni tustrei

Și vor sta tot așa pînă cînd
va intra — prin plafon pasămite
un seraf cu aripi ostenite
cu stea-n piept și nădragi
fluturînd

să anunțe c-a dat Dumnezeu
să se termine noaptea de gheață
și Edenul revine la viață
Și atunci —
o să intru și eu

vara '89

Dan Deșliu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Metehne (I)

Prejudecăți, fixații, inerții, mentalități păguboase în lumea literară. Moștenite de-a gata, sau asimilate din mers. Ele conservă, numai că, odată expirat, conținutul devine, din neplăcut, de-a dreptul nociv. Ne-am învățat atît de mult cu ele, chit că prezența lor ne desfată ori enervează, încît le-am inclus de-a binelea în cadrul meseriei. Iar ele sapă, sapă, ca șoriceii de sub grindă, nici nu știi cînd ajung, în ani, să surpe ditamai acoperișul. Dacă modelul Ceaușescu a fost/va fi analizat politicește, istoric, politologic, prea puțin ne-am gîndit la reflectarea lui în conștiința factorilor decizionali „obișnuiți". Tiparul s-a văzut în mare, nu și în mic. La nivel național și continental, ori la nivelul psihologiei maselor, dar prea puțin la nivelul conducătorului mediu. Nu virfurile din cepex și nici primii secretari de județ, dar ceilalți, sutele și miile, directorii de fabrici sau de edituri, primarul de țară, sectoristul, redactorul șef, pensionarul însărcinat cu cartea de imobil. S-au discutat centralismul, monopolizarea puterii, despotismul în economie, dar, de pildă **monopolul informației**, prea puțin. Ca și **monopolul reprezentării**. Ele persistă vajnic și acum. După cum existau liste negre, existau și liste albe. Unii dintre cei aleși „în bine" erau cu adevărat specialiști. Dar indicarea lor era la fel de fermă ca și interdicția celorlalți. De aici, fixarea (rapidă sau lentă) a dogmei de receptare. Este Italia ? Bun, atunci Balaci sau Mincu. E muzică simfonică ? Atunci Iosif Sava. E Cannes ? Ecaterina Oproiu. Este de făcut o prefață la un prozator englez sau american ? Dan Grigorescu. E teatru ? V. Silvestru. E istorie pentru copii ? D. Almaș. E istorie pentru adulți ? Atunci, Mușat, Ardeleanu, Neagoe. Vrei istorie literară „de bază" ? Cheamă-l pe Piru. Vrei istorie literară „evocativă" ? Atunci, Cioculescu. Este Basarabia ? Bun, trimite-i pe Tomuș, Iacoban, Alexandru, P. Anghel și Ungheanu și rade-l pe Manolescu dacă se bagă nechemat. Trebuie un „citoyen du monde" ? Îl avem pe Sorescu. Trebuie să bifăm că avem religie ? Bine, Ioan Alexandru și atît. Și tot așa, în sociologie, în politologie, folclor, peste tot 1—2—3 nume, verificate, sau numai suportate, arondate, de preferință, la Interne, ori, de ochii Europei, exportate pentru debușolare. Luați toate numerele aniversare de clasici, din revistele literare (ca să nu mai vorbim de abonații întîlnirilor cu cititorii) ale ultimului deceniu. Numele de serviciu erau chemate automat la apel, exact ca numele poeților festiviști. Toate gazetele voiau „nume mari și sigure", cine avea curajul să le dubleze cu debutanți sau cu „neașteptați" ? La 15 ianuarie, Ciopraga și M. Drăgan, precum la 26 ianuarie V. Cozma, Potopin și echipa. Metoda este foarte comodă și, din păcate, încă valabilă : fie că mandatarii sînt agreați pe mai departe, fie că unicații de ieri sînt înlocuiți cu cei de azi, se vehiculează mereu aproximativ aceleași nume, de parcă fiecare domeniu cultural are, la noi, doi-trei reprezentanți pe țară. De aici, adio concurență, adio „market", cerere și ofertă, adio stimularea eficientă a contradicțiilor, adio progres. Cîți studenți au debutat și, mai ales, au **susținut** revistele literare în 1990, în special eseistică și critică literară. Tot poeți, poeți și prozatori, dar în viitorii istorici literari nu pare nimeni dispus a investi ceva. Monopolul se apără, se conservă cu tenacitate. Și ce e mai rău este că nu doar profesioniștii, virstnicii, evită să-și încurajeze concurenții, dar chiar „tînăra critică". Ea a învățat foarte repede și temeinic lecția „celor vechi", iar pericolul, riscurile mandatariatului cresc în consecință.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Spectacol revoltător

Țara asistă la un spectacol revoltător, oferit de cîțiva minuitori de condei care se cred buricul patriotismului. Din scîrbă, le ocolim numele. Aceștia, în loc să mediteze asupra fenomenalei tragedii prin care a trecut România, căzută pradă barbariei comuniste, nu fac altceva decît să deplîngă soarta unor deținuți, pînă ieri zîmbind victorioși din vîrful piramidei ceaușiste — soartă regească în comparație cu cea rezervată atîtor și atîtor români ținuți în lanțuri, schingiuiți după metode asiatice și nu o dată puși la zid. Mai bine de patru decenii biata Românie a fost secerată de ciuma roșie, care a cruțat puține cămine. Groapa comună a înghițit de-a valma țăranul, muncitorul, intelectualul, vina lor fiind una singură : iubirea de adevăr și de patrie. Desigur, pentru primele etape de incalificabilă crimă politică nu Dumitru Popescu poate fi judecat, ci dascălii săi moscoviți care astăzi își plimbă liber cățelușii pe stradă și își așteaptă acasă pensia consistentă. Dar vinovat, ba chiar foarte vinovat, este și Dumitru Popescu, individ arogant și perfid, care a clădit cu diabolică migală cultul personalității lui Ceaușescu. Fără dumnealui și colegii săi din C.P.-ex., să fim bine înțeleși, gangsterul scorniceștean n-ar fi existat. Creștini fiind, nu cerem capul nimănui. Însă a vărsa lacrimi pentru condițiile lor de trai din temnițele create de însuși sistemul ce i-a propulsat, temnițe unde aflăm că acum ei se hrănesc cu salam de Sibiu, în timp ce noi tăiem iarăși feliuțe de salam cu zgîrciuri, mi se pare o nedreptate strigătoare la cer.

Domnilor trei sau patru scriitori care pe vremea gîngavului v-ați umplut burdihanul cu bunătăți fel de fel, dacă ați vrut neapărat să ieșiți cu atîta grabă la lumina zilei, puneți mîna pe hîrlețe și căutați osemintele sutelor de mii de oameni nevinovați pieriți în Gulagul românesc. S-ar putea ca în felul ăsta să găsiți iertarea supraviețuitorilor și a bunului Dumnezeu.

Petre Stoica

momos :

Datorii

Scriitorii români sînt datori conform unei liste publicate în săptămînalul **România mare**, cu o mulțime de bani, nu știm cui. Insinuarea aceleiași reviste, reprodusă verbal la TVR ar fi că scriitorii au mîncat banii poporului, că datoriile scriitorilor privesc direct bugetul statului, și deci, buzunarul cetățeanului. Și că sînt prea mulți scriitori raportați la numărul cetățenilor plătitori. Ceea ce nu a explicat nimeni este că, de exemplu, Eminescu, deocamdată scriitor român, aduce statului (tot român) beneficii cît o mare uzină. Asta într-un an. Și că, scriitorii, proști sau buni, primesc din acest beneficiu o mică parte. Parte administrată în principal pentru a ține în viață scriitori, dintre care, fără nici o îndoială, se vor alege cu vremea marii scriitori care iar vor plăti pentru ca să. Dacă, să presupunem, nimeni nu va mai cumpăra o carte de Eminescu, nu va mai merge la o piesă a lui Caragiale (rezum) atunci acuzația că scriitorii români sînt datori statului ar putea sta în picioare.

Atîta timp cît statul cîștigă imens de pe urma noastră, vii sau morți, atîta timp cît cetățeanul îl învață la școală pe Ioan Nenițescu, celebru la vremea lui, atîta timp cît Eugen Barbu este sau va fi citit, orice acuzație de tipul „scriitorii au făcut datorii" este ori a unui nebun, ori a unui rău-voitor care nu are nici o legătură cu cultura română.

Vreau să fiu bine înțeles : Statul român cîștigă o mulțime de bani de pe urma scriitorilor. Tot el, Statul, ne dă înapoi o parte din bani sub diverse forme, dar în nici un caz nu dă acești bani din buzunarul altcuiva, decît din al nostru. A acuza un scriitor român că este dator cuiva, este echivalent cu a spune : **Eminescu nu există !**

Cele cîteva cărți ale lui C. V. Tudor au apărut deocamdată pe banii noștri. Este un cadou pe care domnia sa nu-l mai suportă. Îl rugăm să ne lase în pace.

Ștefan Agopian

Spectacol de reviste

● ZIG-ZAG MAGAZIN nr. 30, 2—8 oct. 1990.

Început lăcrămos în pagina 16, arînd cu dezinvoltură întreaga pagină 15, interviul luat de dl Adrian Păunescu dlui. Eugen Barbu, se oprește triumfător și patetic tocmai în buza paginii 14, acolo unde de obicei „Ne vorbesc morții". Așa este într-o gazetă ! Iei un interviu formidabil, debordînd de modestie și cînd ești plecat (tot) pînă la toaletă, vine portarul instituției pe care o conduci și dă un titlu aberant materialului drămuit de tine la fix și uite, tocmai cu titlul ăla aberant pornește la rotativă. Așa că interviul acesta minunat apare sub titlul **„După șase ani de supărare, două nume ale literaturii și publicisticii românești acceptă să discute din nou".**

Dacă titlul ar fi fost dat nu de portar, ci de femeia de servici (știut fiind că sufletul muieresc este prin definiție mai larg) titulatura ar fi putut deveni : **Două genii, supărate unul pe altul de a-l fi lăudat mai tare pe eroul din Scornicești, își dau acum mîinile și se pupă pînă se albesc !** Dar n-a fost să fie. A cîștigat portarul, după ce 25 de runde, una după alta, cîștigase cizmarul.

Dincolo de mașinațiunile la care este supus de către singurii oameni care-l înțeleg, dl. Adrian Păunescu pregătește la rîndu-i o infinit mai subtilă mașinațiune. Păi, n-are dreptate omul acela sărac de la poartă ! Or fi trecut ei șase ani, dar cei doi mari oameni ai literaturii române s-au împăcat doar pe față. Dl. Păunescu se face că-l ascultă, îl spovedește și-l iartă pe dl. Eugen Barbu, dar nu. Profesorul (de limba română, cred) Păunescu îl fentează și-l ridiculizează pe jandarm. Mult talent pedagogic i-o fi trebuit dlui. profesor pentru a-l putea face pe hapsîn să rostească, în chestiunea plagiatului, vorbele acestea : „Dacă aș fi făcut într-adevăr așa, fără să-mi iau niște măsuri pe care le-am luat deja, aș fi zis : «domnule, un prost își merită pedeapsa că nu și-a luat toate măsurile de apărare»". Și : „Învățare de minte să-mi fie că mai bine scriu ceva din capul meu decît să mai folosesc documentar alte texte" ! ! Dragă, nu mai folosi „documentar alte texte", că te prind din nou fiarele astea și-ți arată ele apoi „docoment" !

● Biata revistă **Oblio** (nr. 30/1990) riscă să devină, dacă nu cumva a fost dintru început, o revistă de desene animate. Și nu niște desene animate cu Oblio, ci unele cu Bălănel și nu mai știu cum, fiindcă revista se bălămbănește între o ziaristică fadă și fotografiile unor „fetițe" dezbrăcate, duse astfel, așa cum se și cuvine, acolo, la ele, la morgă.

A dispărut Kama-Sutra, au dispărut „scrisorile cu miros de sex și vanilie" și atunci pentru ce să-ți mai cumpere cetățeanul revista dacă nici măcar domnul Ion Cristoiu nu-i dă interviu ? Dar, iată, că dl. Cristoiu îi dă interviu dar, pentru asta, domnia sa a trebuit să intre în spital și să aibă orgoliul de a demonstra că și din acel loc poate face să plutească reviste. Dă acest interviu și numărul 30 al publicației Oblio plutește. Ce susține dl. Cristoiu ? Că simpatica **echipă de zgomote** (C. V .Tudor, Eugen Florescu, Adrian Păunescu) își manifestă sfîșietoarea și impresionanta ei nostalgie după comunism. Că o a doua caracteristică a tripletei o constituie naționalismul extremist. „În cazul celor trei, este și un naționalism de paradă, menit a-i face pe cititori să uite cine au fost cei care-l practică". Este înviorător că și un domn de înalt bun simț cum este dl. Cristoiu își dă seama de cum stau lucrurile. Este trist însă că domnia sa devine tranșant abia acum cînd, pierzînd, „cearceafurile" **Zig-zag**-ului, are la îndemînă doar un cearceaf de spital. Îi dorim „la grabă însănătoșire", succes în cotidianul plănuit, sfătuindu-l să nu și-l mai umple neapărat cu lucrurile acelea lesnicioase capabile de a-ți asigura un tiraj de 700.000 exemplare.

● A existat și există în România o revistă bijuterie între atîtea podoabe de bîlci ce seara își fac firma mică și-și schimbă echipele de gazetari prin ușa din dos. **Opinia studențească** (nr. 42/1990) este din cînd în cînd așa de bună încît pentru a demonstra acest lucru e suficient să arunci ochii și să observi cam ce fel de titluri se pricep să dea acești condeieri : „Obrăznicăturile culturii române se plimbă cu cercul pe Calea Victoriei" (este vorba (și) de Ion Lăncrănjan, ați ghicit) ; „Dl. Eugen Barbu nu seamănă cu Hitler nici dacă i-am pune mustață sub nas" ; „fotbaliștii de la ZIG-ZAG au preferat să rămînă șomeri decît să dribleze cu mîna" ; „căderea lui Gheorghe Robu va scurta drumul spre o justiție de piață".

Aferim.

Au prezentat
Daniel Bănulescu
Lucian Vasilescu

IMPORTANT

Uniunea Scriitorilor, în colaborare cu asociația culturală franceză „Des journaux pour la Roumanie", va deschide în cursul acestei săptămîni un stand de prezentare a presei franceze, în interiorul librăriei Dacia (Kretzulescu).

Ziua și ora deschiderii vor fi precizate prin radio și televiziune.

De la acest stand vă puteți procura, la prețuri accesibile în lei, revistele:

LE POINT, L'EVENEMENT DU JEUDI, LE NOUVEL OBSERVATEUR, VSD, MAXI, MARIE-FRANCE, SCIENCES ET AVENIR, LE SPORT, AUTO PLUS, NOUS DEUX, LE NOUVEL INTIMITÉ, SCIENCE ET TECHNOLOGIE, LE MONDE DIPLOMATIQUE, LE MONDE DES PHILATELISTES, LE MONDE: DOSSIERS ET DOCUMENTS, LE MONDE DE L'EDUCATION, L'EXPORTATION, DYNASTEURS, TERRE SAUVAGE, BEAUX ARTS.

ÎN CURÎND

va apare editată de Uniunea Scriitorilor revista gîndirii arestate

MEMORIA

Demersul ei vizează dezvăluirea celei mai grave crime comisă de comunism: crima împotriva spiritualității.

Documente, pagini de jurnal, memorialistică, fragmente literare, eseuri. Claustrarea ca literatură. Colaboratori — mari personalități ale culturii mondiale și românești. Texte în exclusivitate pentru revista „Memoria". Recuperări din arhivele culturii și istoriei interzise.

În curînd, MEMORIA, revista spiritualității eliberate.

prezentul continuă

Revoluție și erezie (I)

„Dă, Doamne, fiecărui a sa moarte“ spune Rainer Maria Rilke — cu durere ? cu spaimă ? cu sarcasm ? — și observăm că nimic, pe acest pămînt, nu a dispărut, nu dispare mai mult de propria-i moarte decît comunismul. Lucrurile „își dau unele altora pedeapsa pentru nedreptățile suferite“ și astfel părăsesc spațiul existenței, spune Anaximandru, dar comunismului nimeni nu i-a dat nici-o pedeapsă. Este adevărat, într-o confruntare extinsă înapoi pînă cu mult înainte de apariția primului stat comunist și care pare să se încheie acum — într-o adevărată luptă dintre Europa veche și lumea viitorului — partea comunismului se vedea drastic dezavantajată științific, tehnologic și în consecință, strategic. Și totuși — spre a continua o mică galerie de citări a cîtorva din cei fără de care nu se poate, cu adevărat, gîndi — Carl von Clausewitz spune, ,cu spiritul său de sinteză căruia i se datorează una dintre cele mai desăvîrșite opere de analiză și reflexie ale umanității (tratatul său militar nu trebuie să lipsească, în chip de referențial, nimănui din cei care vor să cerceteze lumea sau să o exprime) : „victoria este dată de tehnica de luptă, plus condițiile terenului, plus numărul trupelor, plus pregătirea de luptă etc., totul multiplicat prin voința de a învinge“. Subtilitatea expresiei lui von Clausewitz (citată mai sus din memorie) constă în aceea că întreaga ecuație devine zero atunci cînd voința de a învinge devine zero. Or, nimic nu a arătat, după încheierea războiului din Coreea, cea mai elementară, liminară, voință a lumii necomuniste de a învinge comunismul. Nu mai exista ni.i măcar o autentică dorință de a rezista expansiunii acestuia. Sondajele de opinie, starea de spirit a politicienilor și diplomaților occidentali, experiența oricăruia dintre noi în calitatea eventuală de călători în occident relevau mereu aceeași abulie politică a Vestului. Și totuși, printr-un straniu paradox, pasivismul a devenit unul din factorii care au generat decalajul de forță Est-Vest. În fața evidentului dezinteres al națiunilor apusene în raport cu foarte reala amenințare comunistă, statele lumii democrate au reacționat printr-o superdezvoltare și rafinare a tehnicii de luptă. La competiția pe acest teren comunismul s-a comportat foarte slab, din foarte multe motive. În plus nu trebuie subestimată nici voința foarte firavă de luptă, existentă în limitele lumii comuniste din ultimele decenii — totuși această voință putea fi mai ușor stimulată, compensator, prin mijloace perverse tocmai la o populație alienată (similar modului în care a fost stimulată tendința la o luptă socială aberantă a unor categorii limitate de populație, în România post-revoluționară). Oricum, comunismul nu a fost supus unor puternice presiuni directe din afara sistemului pe care îl constituie — mai mult chiar, spectacolul lumii reprezintă, prin multe din aspectele sale, o adevărată invitație la agresiune, invazie și distrugere. Atît doar că în calculele strategice pe termen lung, psihologia colectivă este considerată mai curînd ca un factor de fluctuație, pe cînd tehnologia este o realitate palpabilă și durabilă.

Prăbușirea comunismului vine însă din caracterul său nonideal. Destrucția sa își află originea, ca orice destrucție și prăbușire, în momentul de culme, căci atingînd o culme orice realitate iese în afara sa, se contaminează în exterioritate și de exterioritate, se trădează pe sine. Destrucția comunismului începe la Ialta. Fără Ialta comunismul murea prin izolare. După Ialta sistemul agoniza și avea să moară — oricîte succese părea să repurteze — prin impurificare. Șansa comunismului putea fi o expansiune idealistă, cuprinzînd alte țări în chip natural. Caracterul său absurd, ignorarea realității umane a făcut ca așa ceva să nu se întîmple. Revoluția chineză și cea cubaneză — nereprezentînd exclusiv manipulări ale Cominformului — au revificat, limitat și provizoriu, comunismul. Efectul Ialtei a fost însă mai puternic.

Desigur, tranzacția de la Ialta o avut acel caracter dur și imoral de care s-a vorbit atît de mult. Precizia judecății este însă necesară, tocmai atunci cînd se dorește a se califica un act aparent atît de clar precum împărțirea Europei de către conducătorii celor trei mari puteri ale momentului. În fapt nu a fost vorba de o împărțire a întregului continent ci de cedarea unei părți a acestuia către Rusia Sovietică (François Mitterand — „Ici et maintenant“, Fayard, Paris, 1980 — vorbește totuși în chip expres despre dominația americană asupra apusului Europei, precum și de faptul că scopul oricărui european, francez, **român,** polonez trebuie să fie „să distrugă Ialta“). Este o cedare către o putere statală și nu către un sistem. Plata sprijinului rooseveltian, în război, către Rusia era renunțarea la Comintern și la conspirațiile internaționale. Știm bine că sovieticii au instaurat comunismul în Europa de Est prin lovituri de stat însoțind, de regulă, alegerile, alegeri care ar fi trebuit să consfințească și să încununeze pacea și eliberarea, Cominternul a devenit Cominform, păstrîndu-și același rol și aceleași funcții, iar conspirațiile au continuat, adesea. prin interpuși. S-ar fi părut că F. D. Roosevelt a părăsit această lume după ce o trădase fără a fi obținut nimic. În realitate, ceea ce a fost un dezastru fără egal pentru România și țările învecinate la scară globală nu s-a dovedit la fel de lipsit de efectele scontate de marii conducători ai Occidentului. Mai întîi, Stalin a fost obligat să cedeze formal. Atunci cînd a recuperat practic — în favoarea sa — această cedare el a fost obligat la ocolișuri, diversiuni și trucuri. Acolo unde i-ar fi fost necesară o victorie a forței indiscutabile, el nu a realizat decît avantajul unei violenii transparente. Figura lui Stalin a pierdut mult din calitatea sa ideală, a sărăcit în charismă. În chip practic se întîmplau mai multe lucruri favorabile Vestului și nu lui Stalin. Mai întîi monstrul era parțial tranchilizat oferindu-i-se ceva de înghițit. Tentația de a arunca pînă la Atlantic o armată de douăzeci de milioane de militari, comandată de patrusprezece mii de generali (o divizie s-ar fi putut constitui numai din generali !) era echilibrată de succes — aviditatea și agresivitatea stalinistă erau satisfăcute, raportul dintre cîștigul tocmai obținut și riscul previzibil apărea schimbat, sugerînd utilitatea unui respiro. Țările Estului european, cîștigate la Ialta de sovietici cu excepția Iugoslaviei — nu aveau propensiuni politice comuniste. Bolșevizarea lor punea sovieticilor mari probleme și implica un clar efort. În cazul în care sovieticii ar fi fost atacați, țările sacrificate ale Ialtei alcătuiau, este adevărat, un tampon. Dacă însă rușii atacau, aceleași țări ar fi format, pentru armata sovietică, un spate al frontului foarte nesigur. Dezavantajul cel mai mare, pe termen lung al Ialtei, a fost, pentru Uniunea Sovietică, dezidealizarea totală a comunismului, Roosevelt l-a obligat pe Stalin să colonizeze, iar politica americană, în ultimul secol, a avut în vedere nu numai faptul că acela care colonizează va fi compromis și va intra, oricum, lezat în lumea viitorului, dar și că acela care se asociază la colonizare se compromite egal. Ialta a implantat în corpul comunismului sovietic explozibilii reprezentați mai întîi prin mișcarea de partizani din munții României, de revolta de la Berlin, și apoi de revoluția din Ungaria, iar mai tîrziu de Solidaritatea poloneză, de voința de unitate germană și în sfîrșit, de ultimele revoluții ale Răsăritului, culminînd în Revoluția Română (fie că aceasta merge acum către desăvîrșire sau către limitare și încorsetare). Personalitatea lui Mihail Gorbaciov **nu** este doar factorul declanșator sau facilitant al ultimelor fenomene din această serie, ci și o concluzie și o consecință logică a primelor dintre ele. Prin toate acestea — prin consecințele Ialtei — comunismul a trecut de la condiția de ideal utopic la aceea de utopie eșuată. Este ridicol să se vadă în Roosevelt un intelect senil și maniabil. El nu a decis întîmplător, a decis însă cinic, a procedat așa cum procedează omul politic (atunci cînd este de bună credință în raport cu electoratul său) în ultimele cîteva mii de ani. El se consideră în serviciul propriei națiuni și nu al omului, ca om universal (va apărea oare și politicianul aflat în slujba celui din urmă ?). A asigurat un minim de sacrificiu, contra unui maxim de siguranță pentru poporul său, apreciind că orice alt destin pe planetă este secundar în raport cu destinul american. Prin Ialta ,comunismul înceta să fie comunism, fie și utopic și devenea un foarte concret imperialism. Comuniștii ruși, francezi, chilieni sau greci nu mai puteau ocoli acest adevăr, chiar dacă se prefăceau că nu îl văd. Prin Ialta și prin consecințele ei comunismul înceta să mai poată fi apărat din convingere autentică. Susținătorii săi mai aveau a aparține doar uneia din următoarele grupe : cei corupți, cei complexați sau cei dezilu-zionați de lipsa de combativitate anticomunistă deschisă a Vestului.

Caius Dragomir

minimax

În trei luni musai democrație!

Ceea ce dă un caracter dureros conflictului nostru este că, teoretic cel puțin, el e fără ieșire.

(CONSTANTIN NOICA)

— Ai auzit dragă că...
— N-am auzit, da' nici nu vreau s-aud !
— Stai tu, nu-ți fie frică, că nu e de politică.

(DIN ÎNREGISTRAREA UNEI CONVERSAȚII TELEFONICE ÎNTRE DOUĂ GOSPODINE).

Oricît de peste mînă le-ar veni (fiindcă se poartă stilul „popular“) guvernanților noștri actuali regulile jocului democratic, (de)formați fiind ei în marea majoritate pentru o cu totul altă politică, probabil că nu prea mai au ce face și sînt obligați acum să găsească soluții nu doar pentru o salvare onorabilă a aparențelor. Așa pe la cozi sau la ședințele de cartier (naivi cei care au crezut că vor dispărea definitiv ședințele astea) și chiar la gazetă, merge să te bați cu pumnii în piept, stil **ciuce,** totuși fără Europa sau afară din Europa nu prea se mai poate, iar europenii (ce nu și-or vedea ei fiecare de treburile lor ? !) după ce că subminează suveranitatea națională cu Casa aia Europeană mai vor și respectarea unor standarde democratice, drepturile omului și alte chestii d-astea sîcîitoare. De parcă, vezi, cu democrație și drepturile omului putem să ne-ncălzim noi la iarnă ! Da' mă rog, așa-i cînd ajungi la mîna altuia. Deci a trebuit să fie făcută jalbă și la Consiliul Europei (americanii cu clauza looor... !) unde, deocamdată, apropo de poker-ul politic, s-a zis un fel de cip, Că parcă se făcea gaură-n cerul Strasbourgului dacă votau cum trebuie ! Cu atît mai mult cu cît n-am cerut să devenim membri cu drepturi depline ca ungurii sau polonezii, care nici n-au făcut revoluție-revoluție cu morți și răniți, ca noi. Oricum însă, de la televizor și dintr-o parte a presei am aflat că a fost totuși un **succes** (teoria relativității !) iar pînă-n ianuarie mai sînt doar trei luni. Trei luni în care musai va trebui să ne dăm peste cap ca-n poveste și să devenim o societate democratică. Cît de cît, să nu mai aibă prilej vreun belgian să găsească chichițe: ba cu securitatea, ba cu drepturile omului, ba cu alegerile locale, ba cu libertatea presei ș.a.m.d. De altfel, în mod normal, prea greu n-ar fi de luat examenul din ianuarie căci, bunăoară, după spusele domnului Bîrlădeanu, inclusiv la „Europa liberă“, va fi de-ajuns doar să ne prezentăm mai bine realizările noastre democratice. Și, ce să zici ?, trebuie să-l' credem, că doar n-o minți, fiind om bătrîn, cu părul alb. Asta ca să-i facem în ciudă și faimosului guru al revoluțiilor care profețea că mai curînd de **douăjde** ani nu se poate !

Numai că tot făcînd, așa ca și pînă aici, haz de necaz, prea departe nu se ajunge. Deci ceva, ceva, nu doar propagandă, ar mai fi de făcut în astea trei luni pentru a cîștiga încrederea Occidentului. Un Occident care, acum, are un avans economic, tehnologic și științific atît de mare încît își poate impune valorile (condițiile) politice, ori, altfel spus, își poate permite să nu mai accepte compromisurile din preajma celui de-al doilea război mondial, plătite scump după aceea. Așadar, e de făcut ceva în primul rînd fiindcă din decembrie trecut, cînd cu teroriștii, și pînă acum, prea s-au adunat niște ditamai... misterele, fără de a căror elucidare, afirmarea intențiilor democratice (în care adeseori exprimările **lemnoase** persistă cu încăpățînare) nu poate dobîndi credibilitate. „În treburile de stat, adevărul îmi place mai ales ca mijloc de a simplifica și de a sfîrși repede“. Vorba aceasta, oricum înțeleaptă, a fost spusă (scrisă) de Marguerite Yourcenar parcă taman spre rezolvarea actualului impas politic al guvernanților noștri. Totdeodată, nu numai dependența de ajutorul economic occidental obligă puterea la menținerea standardelor democratice. Guvernarea democratică este impusă și de consecințele psihosociale ale revoltei din decembrie. Nici vorbă, sînt încă mulți cei înfricoșați iar peripeții ca cele din iunie nu sînt deloc de natură a vindeca frica. Este evidentă resurecția vechilor modele comportamentale și atitudinale, atît „de sus în jos“ cît și „de jos în sus“. Și totuși ceva s-a schimbat ireversibil. Eliberarea spirituală începută furtunos în decembrie a fost, ce-i drept, mult temperată, procesul continuă însă. Pe de altă parte, supraaprecierea disponibilităților de manipulare psihologică și de coerciție ale aparatului de stat, în corelație cu subaprecierea rezistenței sociale poate crea iluzia depășirii crizei **în forță.** Ba chiar s-a văzut că această iluzie a funcționat. Dar cu consecințe deloc neglijabile. Pentru că mai mult decît audiența și prestigiul internațional, ceea ce s-a pierdut este **posibilitatea transformării revoltei din decembrie în fervoarea ce ar fi putut antrena întreaga societate în efortul refacerii economice, morale, politice.** Prețul plătit de putere în anihilarea opoziției apare ca fiind generalizarea unei atitudini gen **scapă fiecare cum poate ;** care prin oportunism, care prin fraudă, care fugind, care blufînd, care retrăgîndu-se „în carapace“, etc. ; firesc, relațiile sociale dintre grupuri și dintre indivizi deteriorîndu-se din ce în ce mai grav. Succesul de care se poate bucura otrava săptămînală într-o gazetă ca aceea ce și-a mai și arogat, în titlu, numele țării este îngrijorător, pentru că sub aparența patriotismului se află de fapt ura.

Or, persistența într-o asemenea evolutie (fără a mai enumera întreaga varietate a manifestărilor de anemie socială), chiar dacă se va reinstaura pe scară largă vechea torpoare, este totuși inacceptabilă însăși puterii, fiind de-a dreptul sinucigașă. În ultimă instanță și în ciuda tuturor reminiscențelor dictatoriale, deloc puține, pentru că nu sînt deloc puțini cei legați cu trup și suflet de trecut, se vădește totuși din ce în ce mai clar că varianta de guvernare democratică nu are decît o alternativă sîngeroasă, la modul cel mai propriu al cuvîntului. De unde concluzia cumva optimistă anunțată încă din titlu. Iar dacă-i musai atunci o s-o facem cu plăcere !

9 octombrie 1990

Șerban Lanescu

interpretări

Naşterea personajului în poezia dramatică eminesciană

Caracterul polemic al esteticii romantice a fost semnalat adesea de către critica şi teoria literară. Nemăsuratul orgoliu ce o direcţionează e dat de conceptul ei cheie : „opera totală". Conceptul există în sine, dar e definit relaţional şi proclamă deplina autonomie a autorului în sinul creaţiei. Primele acorduri ale acestei noi viziuni asupra literaturii sînt marcate de scrierile lui Goethe şi Schiller. Noua viziune se reduce în fond la negarea existenţei genurilor sau la perspective ale unui protocronism futurist ca la Marmoritel ? Goethe îl descoperă pe Shakespeare mare model şi „complex". În 1771 are entuziasmul necesar să declare „Nu există nimic mai asemănător de natură ca Shakespeare". Devenind model tutelar figura lui Shakespeare va atrage toate discuţiile teoretice în perimetrul genului dramatic. Teoretizînd puţin în această privinţă Eminescu va aplica noile principii, rezultatul va fi o poezie dramatică în care dramaticul are o predominanţă clară, iar liricul devine consubstanţial. Conceptul de *poezie dramatică* e rodul speculaţiilor în jurul problemei unificării genurilor, iar un romantic ca Jean Paul nu ezită în a-l înţelege ca unire a teatralităţii cu lirismul, prezent prin forma versificată, dar mai ales prin natura specială a limbajului ce prezintă stări şi sentimente, şi teatral prin hic et nunc-ul scenic oferit de înscrierea producţiei literare într-o convenţie de acest tip. Faptul este simptomatic pentru modul cum se defineşte şi/sau se clarifică spiritul modern ce acordă importanţa cuvenită sensibilităţii. Ca stări fundamentale apar neliniştea şi autoreflexia, iar ca interes general se impune cauzalitatea afectivă. Drama îşi schimbă semnificaţiile devenind un itinerar în profunzimile eului.

De bună seamă că Eminescu cunoştea ideile fraţilor Schlegel din moment ce prin intermediul traducerii lor a luat cunoştiinţă de Shakespeare, la Viena. Perspectiva codului aristotelic se îndepărtează treptat pentru a lăsa loc esteticii romantice. Lirismul nu este deci altceva decît implicarea eului creator în mesajul ce se transmite. În acest fel şi spectatorul este obligat să ia atitudine. Dar acest lucru nu se poate realiza decît pe şi prin scenă. La această concluzie Eminescu a ajuns relativ devreme chiar înainte de a începe studiile sale la Viena, pe vremea cînd era angajat ca sufleor, şi prin meseria pe care o practica avea un contact permanent cu Schiller, Hugo, iar la un moment dat începe traducerea cărţii lui Roetecher despre „Arta reprezentării dramatice".

Lucrarea este importantă în acest sens pentru că ideea unificării genurilor apare şi aici într-o formulă interesantă : „sinteza artelor cuvîntului". Influenţa lui Roetecher, dar mai ales a predecesorului acestuia : A. W. Schlegel este vizibilă chiar într-o cronică mai tîrzie a lui Eminescu la spectacolul cu piesa *„Moartea lui Brîncoveanu* de Antonio Roques unde întîlnim o definiţie a dramei de acest tip : „reprezentare a caracterelor omeneşti curăţite de neconsecvenţa vieţii şi cugetării zilnice, a caracterelor consecvente, în toate momentele aceleaşi, pentru a căror manifestaţiune se aleg situaţii interesante".

Diferenţa de estetică clasică spre care ne-ar îndrepta ideea de excepţionalitate constă într-o necesitate acută exprimată aici de particularizare a generalului şi de posibilitatea de extragere a semnificaţiilor majore. Comuniunea dintre această schemă teoretică a dramei şi poezie se realizează prin ceea ce acelaşi Schlegel înţelege a fi tectonica necesară a genurilor : supunerea tuturor formelor unei desfăşurări lirice pentru ca : „poezia are suspine inefabile, sunete nemijlocite ale celei mai adînci dureri, în care a mai rămas încă totuşi o notă melodioasă".

Coeficientul acesta mare de lirism apare în creaţia unui poet care gîndeşte şi simte teatral.

O încercare de detectare a situaţiilor dramatice sau a referinţelor dramatice şi teatrale din poezia sa ne-ar duce la rezultate *credem* în mare măsură nescontate, şi aceasta fără a supralicita graniţele dintre genuri. Unul dintre argumentele cele mai solide l-ar oferi spre pildă spaţiul şi timpul din poezia eminesciană. Dar revenind în domeniul dramaturgiei eminesciene se observă, cu mici excepţii, o constanţă a conceperii timpului şi spaţiului dramatic. Ambele, elemente sine gua non în drama clasică şi mai ales delimitate specific apar la Eminescu într-o proiecţie generalizatoare impusă de obicei prin forţa mesajului. În dramele spaţiului moldovean se observă un oarecare interes pentru culoarea locală pe care un romantic de tipul lui Hugo o teoretiza, iar Kleist o utiliza fără preget. Este vorba despre altceva decît spaţiu sau timp, de o atmosferă predilectă desfăşurării dramaticităţii peste care poezia şi-a depus mărcile sale. Situaţiile dramatice se supun lirismului ce aduce fior metafizic şi mister, dar la rîndul lor îl obligă să se înscrie într-o convenţie literară pentru că teatralitatea se reduce la necesitatea ostentării unor fapte de ambianţă devenite vizibile. Deşi susţinută liric atmosfera din *Decebal* de exemplu, cîştiga impulsul necesar unei mişcări dramatice din cauza dialecticii aprinse a pasiunilor şi mai ales a ideilor. Astfel de cazuri, dar neîncadrate formal într-o convenţie de acest tip întîlnim şi în poeme singulare ca Scrisoarea III, Sarmis, impregnate de teatralitate şi dramaticitate.

Lirismul ocupă chiar în desfăşurarea dramei o poziţie privilegiată determinînd eşuarea monologului în declamativ marcat de largi perioade oratorice, căci : „pasiunii dezlănţuite i se potriveşte doar elocvenţa inconştientă şi involuntară. Adevăratul vorbitor înflăcărat va uita de sine, urmărindu-şi obiectul".

Din această cauză Eminescu va apela la o figură de construcţie cu certe valenţe dramatice, larg utilizată în literatura dramatică romantică : antiteza. Aceasta provoacă adesea ordonarea discursului sub formă dialogală, chiar cu riscul de a se despărţii de literar şi a deveni dezbatere. Concepţia eminesciană se subordonează formulei lui Schlegel : „forma organică", cu atît mai mult cu cît în partea de jos a filei 222 din mss. 2258 o menţiune fugară a poetului ne clarifică : „antitezele sînt viaţa", deci temeiul organic al dramaticităţii. Anunţată în poezie încă din titlu *(Împărat şi proletar, Inger şi demon, Venere şi Madonă)* antiteza se dezvoltă prin dialog incorporat, dar cu certe valenţe conflictuale.

Alteori antiteticul este al persoanei a III-a în jocul EL/EA ca în poemele de dragoste unde şi grija pentru cadru pare a fi de sorginte scenică. La nivel tehnic lucrurile stau mai clar pentru că o construcţie antitetică este dublată adesea de o dominantă retorică ce impune o anumită „fizicalitate scenică" cu note spectaculare.

Pentru fragmentele de dramă, elemente ale esteticii teatrale romantice aduc argumente convingătoare şi în plan teoretic. Practic şi teoretic drama în viziunea eminesciană apare ca un mare tablou unde în afară de mişcare şi figuri aproape statice din punct de vedere fizic, este suport obligatoriu nu mediul înconjurător, ci unul cu o largă perspectivă în depărtare, decupat din scena optică a lumii.

În aceeaşi cronică la piesa lui Antonio Roques, Eminescu sintetiza dealtfel şi principiul procesualităţii dramatice : „În acestea (dramele adevărate-n.n.) caracterele antitetice se lovesc unul de altul în dezvoltarea lor, dintr-asta se naşte înnodămîntul, iar din învingerea unui princip şi căderea celuilalt, deznodămîntul dramei".

Ideea unei serii antitetice de drame existentă într-un mss. propune şi o altă semnificaţie şi anume asupra modului cum înţelege Emniescu statutul personajului. Direcţiile de dezvoltare a concepţiei eminesciene despre teatru se pot urmări foarte clar dacă alcătuim o hartă sinoptică a personajelor ce populează mulţimea de manuscrise.

Dacă în primele încercări domină personajul „a thése", sinonim cu ceea ce înţelegem prin caracter (după o grilă clasică) şi definit permanent prin şi în relaţie cu partenerul, asemănător din multe puncte de vedere, dar mai ales din cauza moralei, situaţia se schimbă pe parcurs. Absenţa unor realizări dramatice încheiate face dificilă stabilirea unui traseu coerent de evoluţie. Totuşi cel puţin 4 fragmente de drame ne oferă o oarecare posibilitate de urmărire, Decebal, Bogdan-Dragoş, Ştefan cel Tînăr, Alexandru Lăpuşneanu.

În privinţa personajului, G. Călinescu detecta în întreaga creaţie dramatică o tipologie. Tipologia eminesciană este dependentă în mare măsură modelului absolut : Shakespeare, dar uneori, ca în cazul primelor încercări dramatice, mai ales cele referitoare la spaţiul daco-roman, personajul este lipsit de concreteţe, este aproape o figură schematică ce transmite sensuri. Imobilitatea structurală este bulversată în Decebal de pildă prin jocul antitezei dintre mentalitatea romană şi spiritul refractar al lui Decebal. Să nu uităm că este perioada în care acumulările culturale ale poetului sînt în cea mai mare măsură teoretice, deci nu neapărat literare. Căutările cu privire la problema specificităţii naţiilor apare în Decebal şi sub o formă interesantă : urmărirea aproape teoretică (deci aspect de quod erat demonstrandum) a luptei dintre o mentalitate agresată de o altă mentalitate. În dramele de tinereţe nu apare prea des umanul, materialul viu, ci, mai ales în mişcarea de la particular la universal, specificitatea şi justificările ei. Nu întîmplător personajele shakespeariene pomenite în didascalii sînt în Decebal două interesate mai mult de filozofia vieţii şi nu de trăirea ei : Hamlet şi Regele Lear.

În *Alexandru Lăpuşneanu*, dramă de maturitate, problema personajului se pune în alţi termeni. Aici fiorul poetic este depăşit de cauzalitatea evenimentelor, fapt ce produce modificări sensibile ale structurii personajelor. Antiteticul de efigie din Decebal apare, ca exemplaritate pusă în evidenţă cu mijloacele îmbinate ale poeziei şi dramei, cu un mare coeficient mitologic înlocuit treptat cu dualitatea individului. Mişcarea este de distanţare între perspectiva exterioară spre cea interioară. Lăpuşneanu nu este un individ marcat de lupta contrariilor existente în lume, ci de propriul său antagonism structural. Prin aceasta poate teatralitatea rămîne într-un plan secundar, dar este pusă în evidenţă dramaticitatea piesei. În amplul dialog filozofic *„Pacea pămîntului vine s-o ceară"* mişcarea antagonică a ideilor nu are de a face cu dramaticitatea şi teatralitatea teatrului ca atare. De aceea personajul nu are consistenţă, este mai puţin decît o umbră, este un concept ce pune în valoare la rîndul lui alte concepte. Este clar că aici întîlnim o desfăşurare a gîndirii autorului, care proaspăt cunoscător şi adept al lui Schopenhauer simte nevoia de figurare a ideilor şi mai ales de discutare a lor. Celsus şi Împăratul roman vor fi deci glasuri ale raţiunii poetului.

Există însă în toate încercările dramatice eminesciene, indiferent de spaţiul în care este plasată „acţiunea", un personaj ce adesea deţine tot simburele concret, viabil, al dramei. Este vorba de ceea ce numim a fi personaj-însoţitor, întîlnit sub diverse nume : Calabă Mesteacăn, Roman Bodei, Jurgea, etc., personaje purtătoare de mesaje etice sau morale. Fără a avea evoluţii de excepţie adesea chiar schematice, ele introduc o notă de pitoresc. Schema de construcţie are evidente elemente de folclor, mai ales că prin redundanţa ideilor exprimate adesea semnifică nu numai pozitivul, ci mai ales naţionalul, permanenţa faţă în faţă cu efemeritatea marilor arderi şi convulsii ale indivizilor exemplari. Evoluţia lor va fi previzibilă şi poartă amprenta originarului sinonim cu specificul popular. Vocea aceasta a poporului, Eminescu o va utiliza destul de des şi în poeme ca Scrisoarea III de pildă, ca semn al aceptării şi imposibilităţii de negare a înţelepciunii diplomatice, seculare a poporului.

Ioan Cristescu

povestea vorbei

Ortografie

În „Cuvîntul înainte" la recenta sa carte, **Ortografia pentru toţi** (Bucureşti, Editura Academiei Române, 1990), Mioara Avram adoptă o atitudine polemică faţă de cei care susţin sau doar presupun că ortografia românească e „uşoară", că respectarea normelor ei nu pune prea multe probleme. Cantitatea uriaşă de material pe care cartea o conţine reuşeşte să distrugă acest clişeu : reguli parţiale, dependente de criterii diferite, urmate de excepţii numeroase — şi recursul final la tratarea individuală a cuvintelor — creează impresia unui hăţiş de date cu pondere diferită în comunicare (unele — foarte importante, altele — marginale), descurajant poate pentru cititorul obişnuit, dar foarte util din punct de vedere ştiinţific. Astfel, caracterul normativ stă la baza lucrării, fără a-i constitui şi nota specifică ; specifică — faţă de **Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie** (apărut în mai multe ediţii) şi de **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române** (DOOM) din 1982 — este tocmai intenţia de a sistematiza şi analiza multitudinea de fapte foarte diverse ; e drept că, de multe ori, drumul întortocheat al regulilor şi excepţiilor duce înapoi, ca la singura soluţie practică, la consultarea listelor (din DOOM), la deprinderea ca atare a ortografiei cuvîntului. Limitarea sugerată de titlul cărţii e numai aparentă ; o observaţie importantă din prefaţă — „în măsura în care ortografia este predominant fonetică — mai exact, fonematică — ea preia cea mai mare parte a dificultăţilor ortoepice" — e susţinută, pe parcurs, de numeroase discuţii referitoare la oscilaţiile pronunţării. În jurul celor „30 de dificultăţi", anunţate de subtitlul volumului se grupează multe alte aspecte generatoare de ezitări şi confuzii.

Structura capitolelor e în genere unitară : de la inventarierea valorilor fonologice ale unor grafeme se trece la enunţarea unor minime generalităţi, în funcţie de contextul sonor, morfologic sau sintactic, de apartenenţa la un anumit registru al limbii sau la o anumită categorie lexicală — apoi la enumerarea contraexemplelor ; de multe ori, se reconstituie, pe scurt, istoria individuală a fiecărui caz, a cuvîntului considerat în complexul relaţiilor sale : origine, familie lexicală, domeniu şi strat de apartenenţă (moştenit, neologistic, regional etc.), clasă gramaticală, tip de flexiune. Criterii diverse — morfologic, sintactic, etimologic — se suprapun ; cuvintele vechi se comportă altfel decît neologismele de ultimă oră. O subsecţiune a fiecărui capitol se ocupă de toponime şi antroponime — categorii la care funcţionează reguli şi mai ales tradiţii proprii. Primele capitole tratează despre cupluri de vocale şi diftongi pe care trăsături fonetice apropiate le fac susceptibile de confuzii în pronunţare şi scriere sau numai în scriere; punctul de pornire al discuţiei e însă întotdeauna **litera**, cu valorile ei diverse. Dacă între **a** şi **ea, ă** şi **e, ă** şi **î, e** şi **ie, ea** şi **ia, i** şi **î, oa** şi **ua** se ezită la mai multe categorii de cuvinte, variaţiile tratate în capitolele următoare privesc mai ales împrumuturile recente, de circulaţie destul de restrînsă : sînt discutate problemele grafiei cu **h, c(h), k(h),** cu sau fără **h (hemiciclu,** dar, **emistih),** cu **k** sau **c, ch, ck, q,** cu **q(u)** sau **c, ch, cu, cv, k** cu **w** şi **y.** Listele foarte mari de neologisme (mai ales anglicisme) grupate în jurul diferitelor opţiuni grafice sînt extrem de utile. Nu lipseşte, desigur, analiza greşelilor cel mai frecvent întîlnite în practica didactică — scrierea cu **i, ii** sau **iii,** cu **x** sau **cs, ks, gz, cz,** marcarea lui **l** final, utilizarea cratimei, despărţirea în silabe. Norma e susţinută cu fermitate şi argumente în cazul folosirii limitate a literei **â** — aspect „în jurul căruia se fac agitaţii şi speculaţii demagogice şi diletantiste". Compusele sudate, cele scrise cu cratimă sau cu blanc rămîn, probabil şi din cauza caracterului relativ al criteriilor de delimitare, un domeniu în care abaterile de la normă sînt frecvente — şi, în fond, nu foarte grave. Fără a epuiza sumarul cărţii, menţionăm inventarierea minuţioasă a celor mai diverse tipuri de abrevieri şi a succesiunilor grafice imposibile sau puţin frecvente în română.

Se poate medita, pe marginea textului, reexaminînd normele actuale şi explicaţiile ultradetaliate ale autoarei, asupra înţeleptei opţiuni de a nu se opune uzului care a impus forme mult timp criticate de puriști, născute din greşeli generalizate ulterior (ca **a sesiza) :** ortografia românească nu e foarte conservatoare, punîndu-se în cele mai multe cazuri de acord cu evoluţia limbii. Se cuvine observată şi scrupulozitatea în pronunţarea şi scrierea neologismelor foarte recente, principiul general (atît de evident încît nici nu mai reclamă explicaţii şi justificări) fiind reproducerea cît mai exactă a pronunţiei din limba de origine, chiar cînd acest lucru reprezintă o dificultate pentru sistemul intern.

Autoarea precizează de la început că nu amestecă aprecieri şi consideraţii personale, preferinţe şi nemulţumiri, în discutarea faptelor : tabloul diversităţii de forme şi criterii (cu contradicţiile generate, de exemplu, de grafia diferită a unor cuvinte din aceeaşi familie), apare astfel în toată complexitatea lui, fără iniţiative unificatoare ; e evident că în multe cazuri se găsesc din belşug argumente şi contraargumente pentru o formă sau alta, dar tocmai mulţimea lor ne face să preferăm unei interminabile controverse o decizie, fie şi discutabilă. Dacă ar fi vorba de preferinţe, am putea să nu fim de acord cu unele cazuri de adaptare a grafiei unor neologisme pătrunse de mai mult timp în limbă (DOOM-ul optează, de exemplu, pentru **hipi** şi **dandi,** acesta din urmă un tipic caz hibrid : „românizat" prin scriere, dar cu pronunţarea /dendi/). Important e că volumul Mioarei Avram oferă, cu obiectivitate, toate datele necesare discuţiei şi deciziei. Oricum, rezumarea lui e inadecvată : e o carte utilă şi valoroasă prin detaliu.

Rodica Zafiu

Deschiderea Sorescu

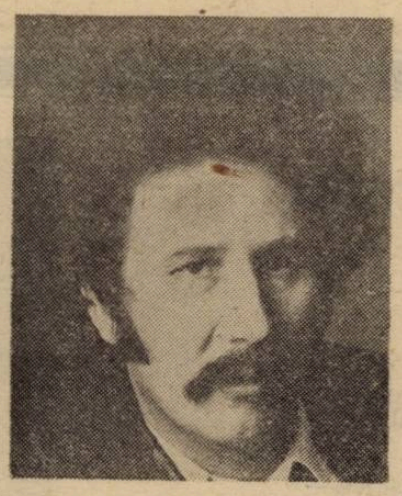

Singur printre poeți, **Parodii** reprezintă, pentru anul 1964, debutul editorial al poetului Marin Sorescu, într-una din cele mai importante colecții literare ale momentului, seria „Luceafărul" a **Editurii pentru Literatură.** A urmat, în 1972, cea de-a doua ediție, la **Junimea,** din Iași, prilej cu care au apărut, în chip de moto, celebrele cuvinte ale lui Caragiale („Cel mai greu lucru pentru un român care știe citi e să nu scrie") și un număr de opt parodii noi (la Beniuc, Al. Andrițoiu, Horia Zilieru, Petre Stoica, Mihai Negulescu, Pablo Neruda și Al. Macedonski). Astăzi, **Editura InterCONTEMPress,** din București, tipărește o a treia ediție, ceea, ce, pentru un volum de versuri reprezintă, din capul locului, o performanță ieșită din comun. Între timp, autorul s-a impus ca un fel de clasic în viață, poet, dramaturg, prozator, critic literar și, cît de curînd, pictor, dacă se va hotărî să-și organizeze, în fine, o expoziție. De ce atunci, din toată această întinsă activitate, tocmai parodiile au fost alese pentru a fi, de mai multe ori, reeditate ?

Înainte de a răspunde la această întrebare cred că e nevoie de un mic ocol. Cum aflăm dintr-o notă **(Unde rămăsesem ?)** care precede ediția din 1972, cele mai multe dintre parodiile cu care Marin Sorescu debutează în 1964 au fost scrise pe vremea studenției : „Am scris aceste «comedii în fond» pe cînd eram student la Iași și prima lor apariție a fost la gazeta de perete a facultății, care m-a și consacrat." Pînă la volum, parodiile au mai apărut o dată, din 1961 pînă în 1963, în **Luceafărul,** în **Gazeta literară** sau în **Iașul literar** (aici chiar cu precizarea : „Din ciclul «Stiluri și tendințe în poezia unor tineri»"). În linii mari, aceasta e perioada în care Marin Sorescu pare să-și caute prima sa carte, iar dacă e să ne luăm după ceea ce a publicat în acest interval prin reviste, ea ar fi putut foarte bine să fie una de poezie, de proză, de foiletoane satirice sau chiar de critică literară. În literatura română există un singur scriitor comparabil cu Sorescu, din acest punct de vedere, I. L. Caragiale. Și la el întîlnim, din 1873 pînă în 1878, un amestec aparent haotic de proiecte literare : poezie, proză umoristică și satirică, gazetărie, traduceri, teatru. La Marin Sorescu, „deschiderea" au reprezentat-o parodiile. Iar în vara lui 1963, cînd revista **Luceafărul** i-a publicat poetului un nou grupaj de șase parodii, Dragoș Vrînceanu le-a însoțit cu o **notă** de întîmpinare, care a fixat, pentru o bună bucată de timp, principala perspectivă critică asupra lor. Parodiile lui Sorescu au fost privite ca un fel de „interpretare creatoare" pe marginea unor modele date, tot așa cum interpretarea unui actor poate fi creatoare în raport cu piesa de teatru jucată. În același timp aveam de a face cu o activitate de tip critic, căci modelului parodiat i se accentua „substanța bănuită de artificialitate".

Nu voi insista asupra acestor aspecte, care pot fi regăsite în aproape toate cronicile literare scrise la debutul lui Marin Sorescu. Au fost invocate cu acest prilej legăturile dintre poezia umoristică și lirismul propriu-zis și poetul a fost rapid încadrat într-o serie literară minoră, care începea cu D. Anghel sau Șt. O. Iosif și se termina cu Topîrceanu și Al. O. Teodoreanu. Pentru unii critici a fost chiar imposibil să-l mai scoată de aici. Voi observa doar că analiza dimensiunii strict parodice a începuturilor lui Marin Sorescu n-a fost prea nuanțată nici în privința obiectului parodiat (în care debutantul identifica nu numai poeți și texte, dar și stiluri, maniere sau rețete devenite oficiale) și nici în ce privește parodia ca atare, căci le-au lipsit criticilor, în acel moment, o adevărată teorie a parodiei și posibilitatea de a distinge între diferitele forme ale genului. E de înțeles, prin urmare, de ce toate aceste lucruri, care au condus la încadrarea poetului printre „ironiști", l-au putut irita mai tîrziu pe Marin Sorescu, deși în punctul de plecare era vorba de identificarea unei componente esențiale a personalității scriitorului : spiritul critic și luciditatea, exprimate în forma paradoxală a **ludicului,** adică fără morgă și lipsa de umor a specialistului **guindé.**

Mai important pentru întrebarea de la care am pornit mi se pare a fi punctul de vedere al lui G. Călinescu, exprimat într-o „cronică a optimistului" din **Contemporanul** (nr. 43/1964), **„Muzica ușoară".** După Călinescu, în inteligența critică a tînărului autor de parodii ar fi trebuit să vedem în primul rînd latura de „fantezie creatoare", ceea ce îl autoriza pe critic să anticipeze că debutantul „va izbuti în poezia serioasă". În timp ce majoritatea cronicarilor a identificat în Marin Sorescu un parodist cu viitorul asigurat în direcția poeziei umoristice, Călinescu a mutat problema într-un spațiu care, în definitiv, aparținea teoriei debuturilor literare. Avansînd o „bănuială" riscantă numai în aparență, Călinescu a înțeles de la început ceea ce reeditările din 1972 și 1990 urmau să confirme : faptul că aveam de a face cu o formă specială a debutului. Căci în comparație cu modalitatea generală, prin care un poet își face intrarea în lume brat la brat cu „rubedeniile" sale literare, pe care se străduiește să le imite respectuos, Sorescu a ales o „deschidere" în care ceea ce sare în ochi e **delimitarea, diferența, distanțarea.** Desigur, în **Singur printre poeți** există și pastișe amabile sau parodii propriuzise, dar esențial mi se pare faptul că în loc să ne spună ce admiră (ca debutanții „obișnuiți"), sau ce respinge (ca parodiștii cu vocație satirică), Marin Sorescu ne invită să-i ghicim adevărata identitate, îndrumîndu-ne atenția spre ceea ce poezia sa își propune să devină. Între aceste „fotografii negative" se ascunde propriul său proiect, în așa fel încît, în 1990, după ce ne-am familiarizat cu poezia lui Sorescu, putem distinge, în sfîrșit, ceea ce în 1964 doar Călinescu reușea să descopere : faptul că printre formele parodiate sau pastișate stă la pîndă propria formulă lirică a poeziei lui Marin Sorescu. În această direcție cred că ar trebui să căutăm principala explicație a reeditării volumului din 1964. Citită astăzi, prima carte a lui Marin Sorescu ne spune cu totul altceva decît la debut. Alături de vocația critică sau umoristică, vizibilă în 1964 și rămasă esențială pentru Dragoș Vrînceanu sau pentru cronicarii literari ai epocii, apar, chiar în volumul de debut „miticismul grandios" (despre care a vorbit Ov. S. Crohmălniceanu în 1968), amestecul de seriozitate a glumei și de melancolie a rîsului (pe care îl constata Nicolae Manolescu în 1970), natura de „prestidigitator" și de „scenarist într-ale demistificării" (cu o formulă a lui Cornel Regman din 1977), sau, pentru a-l cita din nou pe G. Călinescu, „capacitatea excepțională de a surprinde fantasticul lucrurilor umile și latura imensă a temelor comune", ca și darul de a face din perspectiva insolită „un regim normal". De altfel, pe coperta a patra a ediției de astăzi Marin Sorescu reproduce un poem care în celelalte două ediții a stat parcă „ascuns", la „rubrica" **Parodii de încurajare :** „A venit o noapte ca o piatră albastră, / Despletită, / Și mai era acolo și un turn. / Un turn cu geamuri rotunde, nesparte și cafenii. // Omul acela cu privirea de colț de cremene, / Cînd a dat cu ochii de noapte, / Aceasta s-a împleticit, / Gata să intre în pămînt. / Dar a mai venit un om care, / Cînd i-a călăuzit celuilalt o palmă albastră / Peste privire / I-a umplut țeasta de gînduri. // Eu eram și unul și celălalt !" **(O noapte ca o piatră despletită)**

Deși autorul versurilor de pe copertă e identificat, în **Singur printre poeți,** în persoana unui „începător modern", cred că poetul „încurajat" de data aceasta era chiar Marin Sorescu, pentru că multe dintre particularitățile literare pe care le vom întîlni în celelalte volume sînt anticipate aici. De aceea, a fi „singur printre poeți" nu înseamnă, pentru Marin Sorescu, doar **a parodia,** ci și a rătăci în căutarea propriei formule poetice.

Florin Manolescu

în memoriam

Horia Stamatu

a murit la Freiburg, la marginea Pădurii Negre, poetul Horia Stamatu, unul din ultimii mari poeți aparținînd generațiilor care au dat strălucire literelor românești între cele două războaie mondiale. Se născuse la Văleni, la 9 septembrie 1912, studiase filosofia și literaturile romanice la Universitatea din București, fusese lector de limbă și literatură română la Universitatea din Freiburg, în Germania, între 1946 și 1948, locuind apoi la Madrid, pînă în 1961, cînd se întoarce definitiv la Freiburg, unde își va continua până în preziua morții opera lui de poet, de gazetar și de critic literar.

Primul volum de versuri al lui Horia Stamatu, apărut în 1934 la București, se intitulează **Memnon** și e premiat de Fundațiile Regale. În perioada de la Madrid colaborează intens atât la ziare și reviste românești din exil, cât și la importante publicații spaniole. Volumul de versuri **Dialoguri** apare în limba română, dar și în germană și spaniolă, editat de „Asociația Româno-Spaniolă" dela Salamanca, în timp ce volumul **Kairos** apare în „Caietele Inorogului" dela Paris, în 1971, **Jurnal,** tot în românește, este editat la Salamanca în 1976. Depărtat de orice fel de retorică post-semănătoristă, închis într'un ermetism de cea mai înaltă calitate, însă prezent, tocmai prin aceste resurse, în tragedia însăși a timpului, inamic al opresiunilor de tot felul, îndrăgostit de propria lui libertate, microcosmos ales al libertății umane, Horia Stamatu a scris pentru puțini însă va fi citit totdeauna, înmulțit cu esențele fără timp ale profunzimilor valahe. La vremea cînd locuia la Madrid a făcut parte din ceea ce putem numi astăzi „școala poetică românească" în Spania, căreia, într'un fel sau într'altul, au aparținut Aron Cotruș, Alexandru Busuioceanu, Alexandru Mircea, eu însumi și, ceva mai tîrziu, Alexandru Gregorian. O insulă lirică pe vasta geografie a exilului. Apreciat de cei ce l-au putut înțelege, prezent în permanență în inima ciclonului, Horia Stamatu a scris și a trăit pe aceeași dimensiune poetică. A știut să facă din viață un fel de poem, rîmîndu-și versurile cu marile dureri ale lumii și, mai ales, cu durerea neamului. Nu e o întîmplare că s'a stins din viață puține săptămâni după centenarul morții lui Eminescu, strămutând peste un veac această mare trecere care-l face, pentru totdeauna, asemănător operei lui, pe care și-a apărat-o cu o teribilă încredere în nemurire. Așa cum spunea într'un poem de neuitat, apărut în **Dialoguri :**

„Doar inspirații știu să moară
ca albina ce-și apără mierea".

Va fi greu de scris o monografie despre Stamatu fără a se pune în cea mai strictă legătură viața cu opera lui, lucru obligatoriu la orice poet, însă mai stringent obligatoriu la acest contemporan al tuturor decăderilor umane, mai mult decât umane. Iată o imagine a lumii de azi, repudiată de Stamatu în numele urgiei de mâine :

„Oamenii motorizați până la suflet
taie fără milă autostrade
prin câmpuri și păduri
în paguba troglodiților de mâine".

Strofă luată din **Jurnal** (Salamanca, 1976) și care explică, în atât de puține cuvinte, **starea de fapt** a omului Horia Stamatu și a multora ca el, vreau să spun explicația de a fi a unor Români care au știut foarte bine ce făceau când alegeau noima epică a existenței. Nu zic noima politică, pentru că la Stamatu, ca și la alții din generația lui, care e și a mea, cuvântul politic nu mai are nici un sens. Ne-am situat de la început dincolo de politic, pentru că nu-i mai găseam nici un rost și, în mare parte, cheia vieții noastre stă în faptul că am încercat să distrugem politicul și să-l înlocuim, în cazul lui ca și al meu, cu poeticul. Ceea ce înseamnă mult mai mult decât acest cuvânt, un surplus sufletesc în stare să servească de alean bieților, suferinzilor, mâhniților și martirizaților viețuitori ai secolului al XX-lea. Astfel, poemul **Imperiul** (Paris, 1981) își capătă, mai ales acum după moartea poetului, o semnificație de istorie personală și de hermeneutică românească. Dacă mai are un sens astăzi conceptul de „gnoză creștină", după atâtea mistificări și acrobații, atunci am putea afirma că autorul lui **Memnon** a fost un gnostic creștin, mai aproape desigur de Origenes decât de Jakob Boehme, mai autentic centrat pe o tradiție filosofică și religioasă foarte veche, decât pe marginea unei ideologii. Stamatu, ca și mulți dintre contemporanii lui, a disprețuit ideologiile ca și partidele. Înțelepciunea lui nu venea din suprafețe mâzgălite cu sânge omenesc și acoperite cu penibile eforturi intelectuale, ci dintr'o permanentă ciocnire cu înșelăciunile vieții, cu minciuna istorică, cu drama exilului, dar și cu o dureros de dulce, cum spunea strămoșul lui cel mai apropiat, întâlnire cu adevărul. Înnecat de răul secolului, ca toți cei drepți într'o lume strâmbă, Horia Stamatu și-a cântat dintru început destinul. A încercat prin poezie, dar și prin pilda vieții lui, să lege ceea ce fusese deslegat, îndreptându-se către alt început, care este, de fapt, situarea lui, peste moarte, în nemurirea pură a poeților. Așa cum spunea în poemul „Cântecul înnecatului" (din volumul **Kairos**) :

„Iată am legat
ce fusese rupt
și am mânecat
la alt început
noapte s'a lăsat
ziuă s'a făcut
fără'ntunecat
fără mânecat".

Ușoară îi va fi desigur țărâna pe malul drept al exilului, în aceeași demnă și riguroasă neliniște românească în care știuse să trăiască.

Vintilă Horia

valentin petculescu

Scrisori către prietenul V.-II-

1. Joia de fasole

Cînd eram tineri şi începeam
Douăzeci de prieteni într-un hol luminat de tablouri
Cînd bunicu-meu avea nişte mustăţi de mareşal deşi
Era doar un amărît de poet cînd
Ronţăiam ideile ca pe seminţe şi mîncam
Trei patru grătiţi de fasole bătută — asta numai joia —
Cînd tanti Camelia s-a închis în pod şi
N-am mai găsit-o decît după o săptămînă
Cînd datoriile curgeau de la dreapta la stînga
Şi de la stînga la dreapta cînd pepeni vărgaţi explo-
Dau sub albele mansarde
Cînd inventasem în sfîrşit fericirea
Şi-i spuneam toţi JOIA DE FASOLE

2. Scurtă descriere maniacală

Pe-acolo se plimba căţeluşa Miss
Pe-acolo trecea domnu Teodoru de la Finanţe-credit
Pe-acolo pălăria bastonul albele vocalize
Fetele din Belize junonu
Granguri de operetă
Un soldat de plumb şi-o subretă — şi iar spre
Seară domnu Teodoru
Acolo se afla Conservatoru'

2. Bănci halbe şi subsoluri

Băncile nu mi le mai amintesc ştiu
Doar că nu-mi încăpeau picioarele prea lungi
Ştiu doar că bocancii mi-o luau mult înainte
Ca în gîlceava înţeleptului cu corpul
Halbele a[illegible] gulere înalte universitare dar
Nu ne sfiam în faţa lor — mai rămîneau
De cercetat subsolurile însă timpul era scurt
Şi mansardele ni-l răpeau pe tot
Aşa între două teme de contrapunct
Şi-o rezolvare armonică amînată sine die
dincolo de conservator era parcul
verzile cirezi ale primăverii

4. Queneau-Marcel-Braga

Unu' Queneau ne fă ca să murim de rîs
Răsturna mese turna piper din solniţe uriaşe
Ne iubea şi dădea la fiecare cîte-un rînd
Domnul Marcel asistentul pepetuu băga un cap
lăcrimos
Băga o mînă încerca şi cu vîrful piciorului
Niciodată nu intra cu totul — e bine băieţi ?
ne întreba

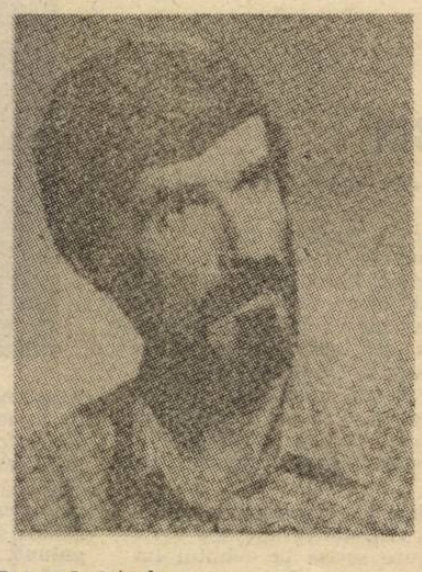

E bine ?
Venea şi doamna Braga de istorie
O ştergeam şi povestea asta o amîn
Pentru cînd o să fiu mai vesel

5.

Canalul Minecii ne despărţea de Închisoarea
datornicilor
Furnicile roşii ne despărţeau de Tibet
Plus valoarea ne despărţea de capitalism
O clanţă fină de alamă ne despărţea de Rectorat
dincolo de conservator era Parcul
verzile cirezi ale primăverii
dincolo de parc lucea ca o carte
poştală Catedrala

6.

Ciţi dintre noi ţineau cheile de la orga de tăceri ?
Ciţi striveau abatorul cu trompeta în sib ?
Ciţi ştiau unde sînt ascunse nucile verzi unde migrează
caldele madrigale ?
Cine se-mpiedica de nori ? Cui nu-i plăcea Brahms ?
Nu mai ştiu — nu mi-au plăcut niciodată statisticile

7.

Toamna ne strîngeam în sala cea mai mică
Priveam pe fereastra cea mai îngustă şi cu ochii mijiţi
Toamna lentilele domnului Marcel se abureau tot mai
des
Toamna se făcea pe tavan o hartă verzuie pe care o
studiam
în ora de economie
Tot toamna domnul Marcel s-a îndrăgostit de o
studentă
şi-a fost pus pe liber
Niciodată nu intrase undeva cu totul — avea rezerva
lui
E bine băieţi ? ne întreba — e bine ? şi noi eram
deştepţi
Citiserăm „noul roman" şi-l cam luam peste picior
E bine domnu Marcel ziceam pînă într-o zi
E bine domnu Marcel chiţăiam pînă într-o dimineaţă
de aprilie

dincolo de Conservator era Parcul
verzile cirezi ale primăverii
dincolo de Parc lucea ca o carte poştală
Catedrala
dincolo de catedrală era casa lui bunicu
meu Anatol

8. Suavele anchete

Linişte ! vin retorii rectorii şi subdirectorii
Vine Subsecretarul de stat un Ipistat
Vine şi domnu Miluţ contabilu cel cu fleru
Să afle cine-a spart secreteru
Noi nu n-am auzit cine să fie
Cine-a umblat în secreter cine-a luat temele
de dizarmonie
Şi-n timpul ăsta Glasgow bate la sînge pe Liverpool
Şi Nixon îşi şterge nasul cu-o batistă înflorată
În timpul ăsta Domnu Marcel e într-un tren la clasa
a doua bou-vagon.
Şi pleacă undeva în provincie
Şi trenul face paca-pac
paca-pac
paca-pac
paca-pac
dincolo de conservator era Parcul
verzile cirezi ale primăverii
dincolo de Parc lucea ca o carte poştală
Catedrala
dincolo de Catedrală era casa lui bunicu-
meu Anatol şi-avea
două geamuri unul crăpat în x şi unul
astupat cu mucava
geamurile erau scumpe iar bunicu-meu
deşi
avea mustăţi de mareşal
era doar un amărît de poet

Şi dincolo de dincolo ? l-am fi întrebat pe
Prietenul nostru Sache cel cu fruntea zdrobită de un
nor
L-am fi întrebat pe el ce este dincolo de dincolo
Dacă nu ne-ar fi fost teamă că o să ne spună

august 85 Bran

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

SPLEEN...

deci vine toamna cu astenii, cad ploi care par să nu schimbe cu nimic regimul hidric la stăvilarul cu nume de primare care ne reglează debitul. Şi după ploaia obsedantă apar precum ciupercile poeţii, se-nmulţesc irezistibil şi năpădesc cu nostalgiile lor de tot felul rafturile librăriilor şi mesele de lucru ale celor ce, cuprinşi de nervii autumnali, îi execută scurt, cu acea apăsare răsucită care (ni se pare nouă în mod greşit) poate calma pe moment o durere la lingurică.

Horia Gârbea

Ana Luiza Toma
CĂDERI DE ALBASTRU
Editura Litera

● Cunoscută mai ales prin articolele sale despre magnetismul personal, biocurenţi şi terapii naturiste, Ana Luiza Toma debutează tîrziu în poezie cu un volum pregătit demult.

Preocupările autoarei transpar în parte în versurile ei care proclamă un panteism firesc, venit dintr-o viziune orientală asupra lumii.

Pe Ana Luiza Toma cotidianul nu o interesează absolut deloc. Ieşirea poetului din contingent este în viziunea autoarei singura garanţie a obiectivităţii, prin contactul cu absolutul, eternul, nemărginitul etc. : „Un salcîm se-ntrupează / din abur mirat de-amintire. Urc în dorinţa / de-a rămîne pierdută / în cortine de-arome".

Această „cortină de arome" se trage mereu peste scena pe care artistul, singur şi izolat de spectatori, îşi face numărul pînă la capăt, doar pentru sine. Iar publicul nu vede decît cel mult tremurul perdelei.

Modul poetic al Anei Luiza Toma este imun la actualitate. Poezia sa pare de aceea foarte vetustă, mai exact răspîndită în multe timpuri. Alegerea expresiei unuia sau altuia dintre secolele de poezie este dictată exclusiv de impresia autoarei.

„Vină de a nu muri / Într-un bocet de fanfară" este scuzabilă dar „împuşcarea aerului cu grenade de piersici" este o acţiune pentru care, poetic vorbind, nu avem acelaşi entuziasm.

Oricum, debutul poetei împlineşte aspiraţia către elevaţie spirituală a unei personalităţi interesante şi complexe.

Augustin Pop
APROPIEREA
Editura Dacia

● „Apropierea" lui Augustin Pop de poezie se face într-un mod original (cuvînt demonetizat), un mod specific clujean, precum în gluma ardelenească în care e vorba de un căruţaş care-şi informează pasagerul că „nu-i departe Clujul" dar omite să-i spună că merge în altă direcţie. Deci Augustin Pop se apropie de poezie numai cînd se depărtează de ea, ca în poemele „Salata de ţelină", „Cana albă", „Tigrul", texte care nu sînt „poezii" în mod convenţional ci un fel de scenarizare parabolice (gen Alvaro Mùtis).

Cînd autorul îşi propune, dimpotrivă, să se apropie de canoanele poeziei aşa cum este genul acesta cunoscut şi recunoscut, el îşi diminuează vădit simţul umorului şi exactitatea raţionamentului, umblînd după „efecte": „O ploaie intensă / ca-n basmele evului mediu, / o ploaie care corespunde exact / definiţiei date de Kant / sublimului". şi aşa mai departe.

Ironia lipsei de ironie îl bucură tare mult pe artist şi uneori are şi de ce. Alteori însă paradoxurile sînt prea complicate şi lipsite de savoare.

Poezia lui Augustin Pop este o încercare de a aborda liricul prin intermediul raţiunii clarvăzătoare, adică, am putea spune, o modalitate suficient de cunoscută de a masca lipsa a ceea ce, cu un cuvînt din nou demodat, se numeşte talent. Augustin Pop este aşadar un cap (teoretic şi practic). Ceea ce ţine loc prin forţa inteligenţei şi a împrejurărilor şi de suflet.

„Vopsitorii de cioară / sînt la fel cu ceilalţi oameni, / Numai că au creierul colorat / În toate nuanţele măsluirii cotidiene". Circumvoluţiunile policrome ale lui Augustin Pop pot delecta bunul cititor de poezie, acela care se lasă impresionat de exactitate înainte de a acuza lipsa sensibilităţii.

Ion Pop
AMÎNAREA GENERALĂ
Editura Dacia

● Obosit, se vede, de concentrarea prelungită în elucidarea tuturor problemelor privind avangarda, Ion Pop se deconectează scoţînd al cincilea volum de versuri din cariera sa care a dublat-o cu mai puţin succes să recunoaştem, pe aceea de critic şi istoric literar : aceea de poet.

Deşi au trecut douăzeci şi patru de ani de la debutul său poetic, Ion Pop a rămas acelaşi liric inteligent şi subtil, posedînd un demonism al combinaţiilor.

Liderul ECHINOX-ului din epoca de glorie a străbătut un drum ascendent previzibil şi chiar dacă, pus alături de colegii săi (doar) poeţi Ion Mircea, Adrian Popescu, Dinu Flămînd, ar ocupa o poziţie aparte, poemele lui ne pot oferi momente de foarte bună calitate : „Sîntem foarte mulţi, — am spus, / şi nu vă putem da decît / această foarte strivită / părere, — am spus".

În mijlocul evenimentelor, poetul se arată puţin derutat şi chiar verbul său nu păstrează o strictă actualitate, după cum nici nu izbuteşte să rămînă nealterat de cîştigurile mai noi ale poeziei. Ele, evenimentele, curg prea repede faţă de lentoarea meditativă a scrisului lui Ion Pop : „Să vină evenimentele ca bruma, / să se apropie, să te miroase, / să mîriie adulmecînd / în jurul tău / un nu ştiu ce de bronz, / care palpită". Nemişcarea cu care sînt receptate poate avea însă ceva din măreţia statuilor: „Iar tu să stai, / mai tare decît bronzul, / pe soclul tău de sînge, tremurînd / pînă-n rărunchi, şi alb de-o albă spaimă. // Să vină evenimentele ca bruma".

eseu

Dialogul islamo-creştin azi

Într-un moment în care se aude iarăşi zăngănitul armelor într-o zonă şi aşa marcată de numeroase conflicte, vocile celor care promovează în lume ideea dialogului dintre creştinism şi islam nu au tăcut, manifestîndu-se în numeroase reuniuni, publicaţii, luări de poziţie, de o parte şi de alta ; multe dintre ele se reflectă în publicaţia Institutului Pontifical de Studii Arabe şi Islamice intitulată **Islamochristiana** care găzduieşte acest dialog de cincisprezece ani.

Aşa cum o arată toată această largă mişcare de idei, spiritele luminate aparţinînd celor două religii au ajuns la concluzia comună că dialogul este necesar şi chiar urgent, că el trebuie să se desfăşoare cu faţa spre viitor pentru că „în decadele care vin, relaţia dintre creştini şi musulmani va fi una dintre principalele componente ale păcii în lume" (Henri Teissier, **Pour un renouveau du dialogue islamo-chrétien**, în **Islamochristiana** vol. 15, 1989, p. 106). Trăim — ne reaminteşte Ziaul Hasan Faruqi — într-o lume în care se produce o întrepătrundere crescîndă a comunităţilor şi a culturilor, în care „trebuie să învăţăm să trăim ca parteneri egali într-o comunitate de dimensiuni universale (...) dacă nu vrem să fim condamnaţi la dispariţie, după ce ne vom fi omorît între noi" (**Chemins et moyens à prendre pour une entente et une reconciliation entre les religions**, vol. 6, 1980, p. 11—12). În ceea ce-i priveşte pe musulmani şi creştini, aceştia sînt puşi din ce în ce mai mult în situaţia să existe alături : o spune şi Maurice Borrmans la începutul cărţii sale consacrate dialogului dintre ei : „Dacă odinioară istoria a putut să cunoască o relativă divizare a lumii în ţări musulmane, creştine şi altele, astăzi nu mai este acelaşi lucru, se pare, din moment ce comunităţi creştine vechi sau recente, autohtone sau străine, minoritare sau majoritare sînt prezente pretutindeni şi din moment ce comunităţile musulmane sînt de acum puternic implantate în Europa occidentală şi în America, în afara ţărilor pe care islamul le-a marcat în mod special cu amprenta sa religioasă şi culturală" (**Orientations pour un dialogue entre chrétiens et musulmans**, Paris, 1981, p. 13).

Cine urmăreşte creşterea populaţiei musulmane în ţările din apusul Europei — populaţie formată în majoritatea ei din muncitori imigranţi şi urmaşii acestora, dar şi din alte categorii sociale şi profesionale — înţelege cu uşurinţă unul dintre motivele pentru care interesul faţă de cunoaşterea islamului a sporit considerabil în Europa occidentală în ultimele decenii şi de ce iniţiativa dialogului a pornit din această direcţie. Un lung trecut de agresiune, ostilitate şi polemici violente stă încă în calea acestui dialog. Viziunea Europei moderne asupra islamului poartă în ea urmele acelei reprezentări medievale împregnate de ostilitate despre care Hichem Djait vorbea în **L'Europe et l'Islam** (Paris, Seuil, 1978) şi care are ca fundament afectiv, după părerea lui, experienţa vechii agresiuni arabe care atinge marginile continentului, Spania şi Italia mai ales. Mai tîrziu se conturează o viziune populară asupra islamului, influenţată de cruciade, şi o viziune intelectuală, influenţată de confruntarea islamo-creştină din Spania. În această ultimă perspectivă, o perspectivă esenţialmente polemică de pe poziţiile creştinismului, se porneşte de la ideea că trebuie combătută această „falsă profeţie" a lui Muhammad, care ar fi „stopat net evoluţia umanităţii către o creştinare generală". Pe de altă parte, experienţele mai recente ale lumii musulmane au dus la identificarea „agresorului", a „opresorului", adică a colonialismului şi neocolonialismului, cu creştinismul. În această viziune simplificatoare, misionarul creştin nu face decît să pregătească terenul pentru ocupantul străin, să distrugă credinţa strămoşească a băştinaşului cucerit pentru a-şi impune mai lesne dominaţia. Teama de prozelitism este şi astăzi un obstacol important în calea unui dialog sincer şi deschis.

Numeroase sînt prejudecăţile care trebuie să fie abandonate pentru ca discuţiile să se poarte cu seninătate şi pentru a deschide calea unei adevărate cunoaşteri reciproce. Maurice Borrmans trece în revistă, în cartea menţionată, cîteva dintre prejudecăţile cele mai notabile de partea creştină (ar fi, oare, islamul „fatalism" sau „juridism", „laxism" sau „fanatism" ?), precum şi cîteva dintre locurile comune ale concepţiei musulmanilor despre creştinism („scrierile creştine ar fi falsificate", „misterele creştine ar fi inacceptabile sau cel puţin inutile", „monoteismul creştin n-ar fi dintre cele mai pure", „biserica n-ar fi decît o putere temporală", „creştinii n-ar fi fost fideli mesajului lui Isus"). Una dintre temele centrale ale unei viziuni creştine deformatoare asupra islamului este — cum observa şi H. Djait în cartea citată — cea privind senzualitatea islamică : societatea islamică este prezentată ca fiind dominată de libertinaj, libertinaj derivînd, într-un fel, din senzualismul inaugurat de Profet.

Unii dintre participanţii creştini la dialog reproşează musulmanilor o anumită reţinere în abordarea întregii problematici a relaţiilor dintre religii, reţinere care se manifestă mai ales din partea autorităţilor religioase şi a responsabililor politici. Mentalitatea creştină, în plină evoluţie în ultimele decenii (H. Teissier), este mai deschisă ideii de dialog, mai convinsă în prezent că apelul lui Dumnezeu răsună în orice conştiinţă umană şi în toate culturile, decît cea musulmană, aflată pretutindeni în perioada decolonizării şi revendicării autenticităţii culturale. Din punctul de vedere al cunoscutului istoric tunisian Mohammed Talbi, atitudinea musulmanilor se datorează unor complexe greu de depăşit astăzi : „Islamul se prezintă foarte adesea ca paseist pentru că este complexat şi este complexat pentru că aparţine **în totalitatea sa** zonei subdezvoltării. Occidentul, pentru motive evident contrarii, este mai mult sau mai puţin deschis, triumfalist. Rezultă de aici un blocaj foarte serios în calea dialogului. Cuvintele nu trec dintr-o parte în alta. Termenii discursului nu sînt aceiaşi şi interesele sînt adesea în mod dramatic opuse. Pentru a rupe acest cerc vicios este necesar ca Occidentul să capete conştiinţa limitelor sale, iar islamul pe aceea a posibilităţilor sale". Occidentul, „beat de poziţia sa", trebuie să reflecteze la faptul că „orice putere are accidentele şi limitele sale", iar islamul trebuie să devină un interlocutor valabil, care are ceva de spus şi de oferit : „Pentru moment, el oferă aproape exclusiv materii prime, energia sa petrolieră şi, cîteodată, mînă de lucru şi creiere. El consumă în schimb mai ales arme, multe arme care servesc la războaie interne şi fratricide şi constituie, astfel, principalul factor de autodistrugere" (**Islam et Occident au de là des affrontements... Islamochristiana**, 7, 1981, p. 73—74). Scepticismul nu este însă paralizant pentru Abdelwahab Bouhdiba (organizator a patru întîlniri islamo-creştine la Tunis) : „dacă nu ne putem înţelege întru totul unii pe alţii, cel puţin să încercăm să înţelegem împreună lumea şi istoria" (**L'Avenir du dialogue islamo-chrétien, Islamochristiana**, 15, 1989, p. 90).

Sînt provocări comune ale civilizaţiei contemporane cărora cele două religii, şi nu numai ele, trebuie să le facă faţă. Marea problemă comună islamului şi creştinismului, crede M. Talbi, este cea a pierderii sau degradării credinţei. A continua, în aceste condiţii, vechile dispute din Evul Mediu, ale căror motivaţii se păstrează încă în subconştientul individual şi colectiv înseamnă a te bate cu morile de vînt atunci cînd îţi arde casa : „Sîntem noi, oare, conştienţi de o parte şi de alta că pentru o conversiune de la o religie la alta — primită cu atîta emoţie, bucurie, indignare teamă — mii de suflete, de ambele părţi, trec de la credinţă la necredinţă totală ?"

Islamul şi creştinismul împărtăşesc credinţa în Revelaţie : în ambele religii, Dumnezeu vorbeşte oamenilor prin intermediul profeţilor. Pare uşor să afirmi acest adevăr, arată R. Caspar, numai că el conţine un enorm risc de antropomorfism : „Această problemă fundamentală s-a pus mereu celor două tradiţii religioase. Se pot găsi multe similitudini în poziţiile adoptate de o parte şi de alta : un refuz comun al unui raţionalism pur, care exclude Revelaţia, şi un refuz al unui liberalism antropomorfic pur, care exclude orice efort de a înţelege Revelaţia" (**Parole de Dieu et langage humain**, în vol. 6, 1980, p. 35). Dincolo de aceste probleme comune se află numeroasele diferenţe născute din concepţii diferite privind limbajul revelaţiei (în islam, tendinţa dominantă este de a considera textul Coranului drept un rezultat al transmiterii directe, prin intermediul Profetului, a cuvîntului lui Dumnezeu) datorită deosebirilor fenomenologice şi doctrinale existente între Biblie şi Coran (faţă de Biblie, a cărei redactare se întinde de-a lungul a unsprezece secole, Coranul poate să apară ca un tot omogen) şi, în sfîrşit, ceea ce constituie deosebirea fundamentală : locul Scripturii în procesul Revelaţiei. R. Caspar arată în ce măsură expresia „religii ale Scripturii" aplicată iudaismului, creştinismului şi islamului, este ambiguă : „Expresia este justă în sensul în care credinţa fiecăreia dintre religii este înrădăcinată într-o Sfîntă Scriptură, purtătoare a Cuvîntului lui Dumnezeu. Ea nu mai este justă, cel puţin în ceea ce priveşte creştinismul, dacă înţelegem prin aceasta că Scriptura însăşi, şi numai ea, este cuvîntul lui Dumnezeu". După părerea lui Roger Arnaldez (**Trois messages pour un seul Dieu**, Paris, 1983), o poziţie riscantă este şi cea care încearcă să găsească mai multe similitudini între cele trei mesaje — Moise, Isus şi Mohamed — decît cele trei religii pot oferi în chip obiectiv : este riscul unui sincretism grăbit, „o formă de degenerescenţă a gîndirii", pe care şi-l asumă cei care ţin prea mult la unitate şi la ecumenism.

Care ar fi soluţia în aceste condiţii, se întreabă R. Caspar ? Nu se poate pune problema ca religiile să renunţe la propriile lor tradiţii pentru a adopta altele. Singura rezolvare — parţială desigur — constă în a situa viziunea celuilalt asupra credinţei în adevărata ei lumină, pornind de la ideea că avem a face cu tradiţii vii, aflate în permanent proces de înnoire. Mulţi dintre participanţii la dialog au subliniat importanţa cunoaşterii directe atît a concepţiei celuilalt despre credinţă, cît şi a experienţei religioase, a modului în care este trăită religia de către acesta. Un asemenea dialog face posibilă, pentru unii, conştientizarea unităţii caracterului religios al omului.

Problema cea mai delicată rezidă în faptul că fiecare dintre cele două religii emite pretenţii la universalitate : în ambele religii Dumnezeu a vorbit tuturor oamenilor. Dumnezeu este unic : participanţii creştini la dialog exprimă această credinţă şi prin faptul că traduc întotdeauna „Allah" cu „Dumnezeu" şi atunci cînd se referă la religia islamică. Întrebarea gravă este însă, după R. Caspar, aceasta : „Cum poate Dumnezeu cel Absolut să facă un compromis cu istoria oamenilor şi chiar cu istoria unui anumit grup de oameni, evrei, creştini sau musulmani ? Faptul că fiecare dintre aceste religii istorice se consideră universală nu face decît să sporească scandalul, în loc să-l reducă. Fiecare dintre cele două religii ale noastre a elaborat propriul său răspuns teoretic la această întrebare, de o manieră similară şi diferită în acelaşi timp. Islamul s-a prezentat întotdeauna, începînd cu Coranul, ca o „reamintire" (zikr), ultima şi definitivă a ceea ce Dumnezeu a spus întotdeauna umanităţii prin profeţii anteriori, începînd cu Adam, a ceea ce este înscris de fapt în „natura" fiecărui om, începînd de la naşterea sa. Creştinismul crede că prin Isus Christos Absolutul însuşi devine istorie şi, ca Absolut, coincide cu toate momentele şi locurile istoriei. Încarnarea sa în Isus Christos „condensează" într-un anume fel comunicarea sinelui pe care Dumnezeu n-a încetat s-o facă fiecărui om, întotdeauna şi pretutindeni.

În aceste condiţii nu este de mirare că profesorul tunisian Bouhdiba ajunge la o concluzie descumpănitoare : nu numai că musulmanii şi creştinii nu se înţeleg, dar ei nici nu pot să se înţeleagă : „Cum pot eu cu adevărat să-l înţeleg pe celălalt ? Cel mult, pot spera ca el să înţeleagă că eu nu-l pot înţelege ! Şi reciproca este adevărată : şi eu înţeleg că în ceea ce priveşte unele puncte majore de dogmă şi de cult, el nu mă poate înţelege". Şi mai departe : „În lipsa posibilităţii de a ne înţelege unii pe alţii, să încercăm cel puţin să ne înţelegem pe noi înşine. Dacă celălalt nu mă poate înţelege, cel puţin mă poate ajuta să mă înţeleg eu însumi. Fiecare privire pe care un altul o aruncă asupra mea este o lecţie din care trebuie să trag folos (...) Religiile noastre sînt tot atîtea oglinzi pentru a multiplica faţetele şi a supramultiplica imaginile. Religiile, ca şi culturile, voalează revelînd şi revelă voalînd. Dacă dialogul n-ar avea alt folos decît acesta, şi tot ar merita să fie continuat" (op. cit., p. 90—91).

Nu trebuie să uităm însă că în cadrul dialogului nu avem a face numai cu probleme de teologie dogmatică, cu discuţii între intelectuali sau oameni ai religiei, ci şi cu contactul devenit cotidian între credincioşii de rînd. Pentru aceştia din urmă, întrebările care se pun sînt mai ales de ordin moral : atît musulmanii cît şi creştinii sînt convinşi că există valori morale universale, pe care ei vor să le întroneze împotriva tuturor necredincioşilor de pretutindeni. „Există — spune Ziaul Hasan Faruqi — unele lucruri recunoscute peste tot ca bune, frumoase sau juste, aşa cum există lucruri recunoscute ca rele, urîte sau injuste. De exemplu, toată lumea recunoaşte că a spune adevărul e bine şi că a profera o minciună este rău. Toată lumea e de acord să spună că cinstea este o virtute şi necinstea un viciu. Toată lumea e de acord că a-i ajuta pe părinţi, a fi amabil cu vecinii, a te îngriji de săraci, a-i sprijini pe oprimaţi sînt lucruri bune prin ele însele şi nimeni nu exprimă, în această privinţă, alte păreri (...) În toate comunităţile există grupuri care se opun unele altora şi care transpun în acţiunile lor, pe o scară mai mare, acest conflict între bine şi rău care este inerent omului" (op. cit., p. 17). Pornind de la una din denumirile arabe ale Binelui — **ma'ruf**, „ceea ce este (re)cunoscut (de toţi)" — şi Răului — **munkar**, „ceea ce este ignorat (de toată lumea)" — autorul concepe dialogul ca o acţiune în comun a „oamenilor de bine (ma'ruf)" care există printre creştini, hinduşi, budişti, musulmani şi alţii.

Semnificativ mi se pare că una dintre temele frecvent discutate la reuniunile interreligii este cea a drepturilor omului : convingerea comună este că religiile pot găsi în credinţa în Dumnezeu un fundament solid pentru drepturile omului, aşa cum pot găsi temeiuri pentru sprijinirea ideii de familie, de echilibru economic şi social, de spiritualitate, de pace. În lume mai sînt destule focare de confruntare în care deosebirile de religii — chiar între cele la care ne referim — constituie un motiv important, dacă nu cel esenţial. În lume se află şi focare de conflict în care creştini şi musulmani se află alături pentru a stăvili ceea ce ei sînt de acord să numească „răul". Cunoaşterea reciprocă, dialogul, constituie o modalitate de a face să tacă armele.

Nadia Anghelescu

BARBU SLĂTINEANU.

UN SCRIITOR NECUNOSCUT

Barbu și Alexandru Slătineanu, 1938

Barbu Slătineanu, (1895—1959) a fost unul din marii specialiști în ceramică românească, studiile lui, reeditate in 1972 la Editura Minerva, rămin după aproape 50 de ani de la primele apariții, repere fundamentale pentru oricine se ocupă de istoria ceramicii românești.

Ceea ce nu se știe aproape deloc este faptul că Barbu Slătineanu a scris și literatură. În casa lui din strada Obedenaru, în viitorul muzeu Slătineanu, timp de 10 ani, mai mulți scriitori și critici s-au întîlnit săptămînal ; Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Voiculescu, veneau în fiecare marți în casa Slătineanu. Atunci a scris Barbu Slătineanu un roman istoric și cîteva sute de nuvele. Romanul Sub semnul paloșului, **a apărut anul trecut, în decembrie, la editura Minerva, dar a trecut neobservat din cauza evenimentelor. Nuvelele trebuie să apară anul viitor. Domnul Stroe Slătineanu, fiul lui Barbu Slătineanu, a avut amabilitatea să ne evoce anii în care, în casa lor, nume de prima mînă ale literaturii române se întîlneau pentru a face și a discuta literatură. În anul 1958 majoritatea celor care frecventau casa Slătineanu au fost arestați, iar Barbu Slătineanu a murit în pușcărie.**

Ștefan Agopian

Ștefan Agopian : — Fiind vorba de Barbu Slătineanu, te rog să-mi spui ce înseamnă Slătineanu în istoria acestui popor ?

Stroe Slătineanu : — Familia Slătinenilor și-a schimbat numele la începutul secolului al XVII-lea, înainte de asta numindu-se Otvelocna. Se pare că în sec. al XIV-lea au fost niște mocani din Pind care au venit în Carpați sub amenințarea Constantinopolului care încă nu era turcesc, dar care îi oprima într-un fel după desființarea imperiului Asăneștilor. Și-au vîndut oile iar unul dintre ei a cumpărat dreptul de exploatare a Ocnelor Mari. Pe timpul lui Mihai Viteazu a existat un colonel al lui Mihai Viteazu.

Șt. A. — Un ofițer mai curînd.

S. S. — Un ofițer care s-a numit Otvelocna Slătineanul. El și-a adăugat acest nume fiindcă își cumpărase niște case în Slatina. Veniturile de la Ocnele Mari au adus o imensă avere acestei familii care a început de prin secolul al XVII-lea să se înrudească cu familiile domnitoare, cu Cantacuzinii mai ales.

Șt. A. — Pe linie directă există vreun domnitor în familia Slătineanu ?

S. S. — Nu, numai pe linie colaterală și prin femei.

Șt. A. — Îmi poți da un exemplu ?

S. S. — Dă, ne înrudim cu Constantin Brâncoveanu. Iar eu sînt cel mai direct descendent al lui Brâncoveanu prin femei, iar nu tata, Barbu Slătineanu, deoarece și mama era o descendentă a lui Brâncoveanu.

Șt. A. — Alt exemplu !

S. S. — În sec. al XVII-lea a existat un anume Stroe Leordeanu care a încercat să pună mîna pe putere — dar n-a reușit. El a avut un fiu, State Leordeanu care la rîndul lui a avut două fiice. Una dintre ele s-a căsătorit cu un Slătineanu, iar cealaltă s-a căsătorit cu un Krețulescu care este strămoș al mamei.

Șt. A. — N-am înțeles foarte bine, Stroe Leordeanu a domnit, măcar cîteva zile ?

S. S. — Nu, a avut pretenții la domnie, dar nu a reușit.

Șt. A. — Și în timpul fanarioților ?

S. S. — Atunci Slătinenii au avut multă putere ajungînd, de exemplu, vornici, dar nu au avut acces la domnie nefiind deloc grecizați.

Șt. A. — Ne apropiem de sec. XIX.

S. S. — Da, după 1821 Slătinenii au sărăcit și nu numai din acest motiv s-au îndreptat către meserii intelectuale. Un strămoș, Iordache Slătineanu a fost un cunoscut traducător al unor versuri grecești în versuri românești. Străbunicul a fost fondatorul Școlii de Agricultură, actuala Academie Agricolă. Bunicul a fost aproximativ 20 de ani rectorul facultății de medicină din Iași. El, împreună cu Ion Cantacuzino, a inventat serul antiholeric, ser care a salvat zeci de mii de vieți.

Șt. A. — Asta se întîmpla cînd ?

S. S. — Prin 1913 cînd izbucnise o epidemie de holeră în armată.

Șt. A. — În timpul celui de-al doilea război balcanic ?

S. S. — Da, atunci.

Șt. A. — El este cel care a început să colecționeze ?

S. S. — Da. Era student la Paris și acolo era și Jean Cantacuzino, care era mai mare. Într-o zi a cumpărat o gravură de La Tour, erau împreună...

Șt. A. — La Paris a cumpărat singurul Van Gogh din țară ?

S. S. — Da.

Șt. A. — Care acum unde e ?

S. S. — Nu se știe, a dispărut după înființarea Muzeului Colecțiilor, probabil că e în vreo casă oficială.

Șt. A. — O să mai vorbim despre fostul Muzeu Slătineanu. Cel care a continuat colecția a fost tatăl tău, Barbu Slătineanu.

S. S. — Da, el, numai că bunicul, care era foarte bogat, a cumpărat piesele cele mai valoroase.

Șt. A. — Cît de bogat ?

S. S. — Cercetînd niște acte după moartea lui am descoperit că în 1907 avea, cumula de fapt, salarii de aproximativ 3 000 lei, fără cîștigul separat de doctor.

Șt. A. — Asta e mult !

S. S. — Un sublocotenent avea în aceeași perioadă 170 de lei.

Șt. A. — În afară de salarii bănuiesc că avea și averea personală.

S. S. — Averea personală era foarte mică. Un stră-străbunic a făcut în așa fel încît din, într-adevăr, marea avere a Slătinenilor să nu mai rămînă aproape nimic.

Șt. A. — Tatăl tău, Barbu Slătineanu, scriitorul despre care vreau să vorbim de fapt, un scriitor necunoscut încă, fiindcă, cu excepția operei științifice, cea literară este complet necunoscută. Anul trecut, în decembrie, a apărut romanul **Sub semnul paloșului** dar el, din cauza evenimentelor nu a fost receptat în nici un fel. Aș vrea să vorbim acum despre Barbu Slătineanu.

S. S. — S-a născut în 1895, 14 iulie, la Paris, pe cînd bunicul era încă student. Liceul l-a făcut la Matei Basarab. Cu toate că ar fi vrut să urmeze medicina, a ajuns la Politehnică, în Germania, din cauza bunicului, care nu vroia ca fiul lui să beneficieze de numele și relațiile familiei. Apropierea războiului îl hotărăște să se întoarcă în țară unde-și efectuează voluntariatul, se angajează în armată ca ofițer de artilerie. Participă la primul

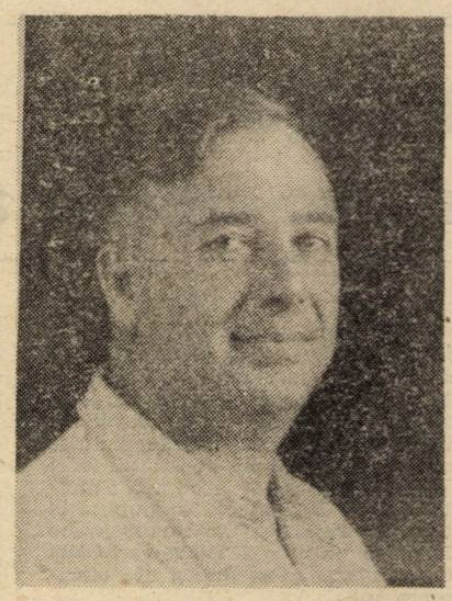

război pe care-l face practic în linia întîi. După război dorește să-și continue studiile, între timp se căsătorise, dar datorită unor neînțelegeri de ordin formal, nu i s-au recunoscut anii de studii din Germania, este obligat să se reactiveze în armată unde rămîne ca ofițer activ pînă în 1946. În timpul celui de-al doilea război mondial, i se recunoaște titlul de inginer onorific, cînd se ocupă de sinteza cauciucului împreună cu prof. Nenițescu.

Șt. A. — În tot acest timp bănuiesc că avea și unele preocupări culturale.

S. S. — Da, era membru corespondent al Comisiei monumentelor istorice, pentru care întocmește 30 000 de fișe pentru fiecare monument care există în țară, plus bibliografia fiecărui monument.

Șt. A. — Mai există aceste fișe ?

S. S. — Da, ele sînt la Academie și am înțeles că se ocupă cineva de ele.

Șt. A. — Ar trebui anunțat Andrei Pleșu.

S. S. — Va afla dacă va citi interviul. Continui : tata începuse încă de mic să colecționeze ceramică românească, era una dintre marile lui pasiuni, cum avea ceva timp liber colinda țara și strîngea ceramică. În 1936 publică volumul **Ceramica românească** care a luat premiul Academiei. Lucrarea este considerată și acum, la 50 de ani de la apariție, o carte de referință.

Șt. A. — Lucrarea a fost reeditată sub comuniști ?

S. S. — Da, a apărut împreună cu alte trei cărți la Editura Minerva sub titlul **Studii de artă populară.**

Șt. A. — În ce an ?

S. S. — În 1972.

Șt. A. — Din cîte înțeleg pînă acum, preocupările literare nu intrau încă în vederile militarului specialist în ceramică.

S. S. — Nu încă. De altfel scria extraordinar de greu și mama trebuia să-i pună în ordine frazele interminabile.

Șt. A. — Și totuși noi vorbim despre scriitorul, e drept încă necunoscut, Barbu Slătineanu.

vasile voiculescu

INEDIT

Mîna

Nu am pași de-o leghe să te alerg prin lume,
Nu am șase aripi să te prind în zbor...
Din abisul vieții doar te strig pe nume ;
Nu mai am nici suflet : tot sînt numai dor...

Veci de veci la tine n-ajung a urca,
Pînă peste creștet m-ai zidit în tină ;
Bietele-mi atingeri nu te vor spurca...
Doamne, însă nu mă poți împiedica
Să-ți sărut cu gîndul mîna de lumină.

1956, joi 27 septembrie, Buc., în parc.

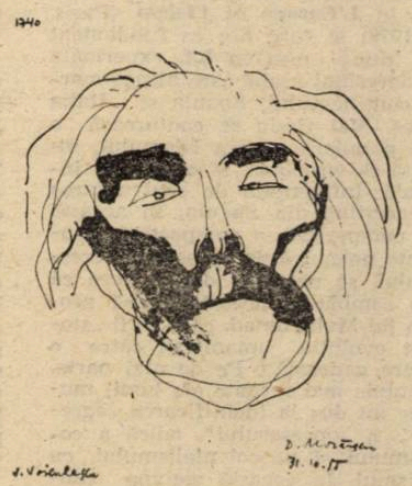

Aceste versuri au constituit unul din capetele de acuzare pentru arestarea lui Barbu Slătineanu, precum și a autorului.

S. S. — În 1948 familia mea a primit domiciliul forțat, iar eu am fost arestat în 1948. Imediat după arestarea mea domiciliul forțat le-a fost ridicat, asta mai ales datorită unor manevre de culise.

Șt. A. — Aveau vreun venit în momentul acela ?

S. S. — Nu, nici unul ! Moșia se luase, casa se naționalizase...

Șt. A. — Moșia ?

S. S. — O fermă de 50 de hectare...

Șt. A. — Deci nu e vorba de o mare avere ! Dacă spui moșie, lumea se poate duce cu gîndul la cine știe ce.

S. S. — Repet, o fermă de 50 de hectare, dar o fermă model, de mare randament. Produsele noastre au luat frecvent premii naționale. Cînd mi-au dat drumul din pușcărie, la 20 august '49, am aflat cu surprindere că tata s-a apucat să scrie literatură. „Vinovații" au fost Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu.

Șt. A. — Se cunoșteau dinainte cu cei doi ?

S. S. — Nu, eu îl cunoșteam pe Barbu Cioculescu. În lipsa mea cineva i-a adus în casă.

Șt. A. — Și ?

S. S. — Pur și simplu am crezut că și-a pierdut mințile. Așa că vreo două săptămîni am evitat să-i citesc producțiile. Pînă la urmă n-am mai avut încotro și le-am citit. Atît cît mă pricepeam eu mi s-au părut splendide.

Șt. A. — Era vorba de nuvele ?

S. S. — Da, nuvele cu subiecte din război.

Șt. A. — Cînd or să apară ?

S. S. — Probabil anul viitor, tot la Editura Minerva.

Șt. A. — Atunci cînd le-ai citit, cenaclul din casa voastră se înființase ?

S. S. — Da.

Șt. A. — Cine venea ?

S. S. — Nelipsiți erau Cioculescu, Streinu cu soția, foarte des venea Dinu Pillat, destul de des, mai ales în ultimii ani veneau Voiculescu, Claudia Milian, Mioara Minulescu, care era secretară la muzeu, și printre ultimii a fost Valeriu Anania, adus de Voiculescu. Ah ! am uitat-o pe Alice Voinescu.

Șt. A. — Voiculescu cînd a apărut ?

S. S. — Păi din totdeauna, era prieten de familie încă de cînd eram eu copil, el mă îngrijea cînd aveam gîlci.

Șt. A. — Cînd venea la cenaclu, Voiculescu citea ?

S. S. — Da, începuse sonetele și nuvelele. Ne-a citit cîteva nuvele și Streinu i le-a cerut să i le arate lui Călinescu. I le-a arătat și după cîteva zile cînd s-a dus să le ia înapoi l-a întrebat ce părere are. Călinescu i le-a înapoiat și a zis : „S-a cam dus dracului Sadoveanu !".

Șt. A. — Cum se lucra în cenaclu ?

S. S. — La început se citea ceva, apoi se lua cuvîntul în ordinea vîrstei, Cioculescu, Vladimir, Streinu și se ajungea la mine, asta pînă cînd la lectura unei nuvele scrise de Miza Crețeanu, am fost foarte dur și de atunci ordinea s-a inversat, ca să spun eu prostiile la început.

Șt. A. — Asta în ce an se întîmpla ?

S. S. — Prin '54.

Șt. A. — Și cenaclul a fost desființat cînd ?

S. S. — În '58.

Șt. A. — Cioculescu citea vreodată ceva ?

S. S. — Nu, se ocupa numai de partea critică a trebii.

Șt. A. — Și Streinu ?

S. S. — La fel ; e drept că ne mai citea din traducerea din Macbeth.

Șt. A. — Cenaclul era săptămînal ?

S. S. — Da, marțea, pe la ora 6 veneau primii.

Șt. A. — Se făcea și politică ?

S. S. — Nu, deloc.

Șt. A. — Din cîte înțeleg erau puțini cei care citeau.

S. S. — Da, taică-meu, Voiculescu, mai erau și diverși amatori neimportanți. Cîteodată se mai citea din Tonegaru, care murise cînd eram eu la pușcărie.

Șt. A. — Deci numai literatură.

S. S. — Da, însă într-o zi cineva a venit cu o carte de Cioran.

Șt. A. — Cine ?

S. S. — Să trecem peste asta.

Șt. A. — A fost o provocare.

S. S. — Da, în marțea aia fiindcă aveam alegeri sindicale nu am putut asista la ședință.

Șt. A. — În ce an se întîmpla asta ?

S. S. — În 1958. Cînd am venit acasă am găsit cartea pe masă și am citit prima frază. Toți cei care au participat la lectură au fost arestați.

Șt. A. — Ați avut vreo clipă senzația că sînteți urmăriți ?

S. S. — Bănuiam că cineva din cenaclu este turnător.

Șt. A. — Capul de acuzare a fost cartea lui Cioran ?

S. S. — Da, și o poezie de-a lui Voiculescu, inedită încă. Poezia nu are nimic subversiv. Am citit-o abia acum, deoarece m-am apucat să-l traduc pe Voiculescu în franțuzește. După cîteva zile toți au fost arestați.

Șt. A. — Cine a scăpat ?

S. S. — Păi cei care n-au venit în ziua aia, eu, soția lui Dinu Pillat, Barbu Cioculescu, Claudia Milian.

Șt. A. — În '58, ce lună ?

S. S. — În vara lui '58 nu mai știu luna. Lui taică-meu i s-a dat drumul, mizîndu-se probabil pe faptul că e bun de nadă și că vor mai „pescui" ceva în casa noastră.

Șt. A. — După cît timp i-au dat drumul ?

S. S. — După trei săptămîni.

Șt. A. — Cel mai vizat era Voiculescu ?

S. S. — Da, el și Dinu Pillat dar în primul rînd Voiculescu. În timpul procesului taică-meu a fost din nou arestat, ca martor împotriva lui Voiculescu. Avea diabet și a murit în pușcărie, fără să mai apuce procesul. Voiculescu a aflat de moartea lui la proces.

Șt. A. — Muzeul era deja donat statului ?

S. S. — Da, dar asta nu i-a împiedicat să facă ce-au făcut. Pînă la urmă au reușit să distrugă și muzeul.

Șt. A. — Cum adică ?

S. S. — Foarte simplu, prin mutarea la Muzeul Colecțiilor, practic 80% din donație a dispărut.

Șt. A. — Crezi că e atît de mare cifra ?

S. S. — Da, nu neapărat ca număr de obiecte, ci ca valoare.

Șt. A. — Știi cumva cîți ani au fost condamnați cei arestați ?

S. S. — Între 5 și 7 ani, dar au fost eliberați după aproximativ 2 ani și jumătate. Voiculescu a ieșit însă foarte bolnav, cred că a făcut o tuberculoză la șira spinării.

Șt. A. — Eu am citit o parte a nuvelelor lui Barbu Slătineanu. Există o mare asemănare între ele și cele ale lui Voiculescu. Crezi că e vorba de o influență ?

S. S. — Nu, tatăl meu scrisese o parte din nuvele înainte să știe că Voiculescu scrie și el nuvele, e mai curînd vorba nu de o influență ci de structuri spirituale asemănătoare. Cînd or să apară nuvelele, se va vedea foarte clar asta.

Șt. A. — Să sperăm că vor apare foarte repede, asta nu ca o reparație ci ca un cîștig pentru literatura română. Îți mulțumesc, Stroe Slătineanu.

Dialog consemnat de
Ștefan Agopian

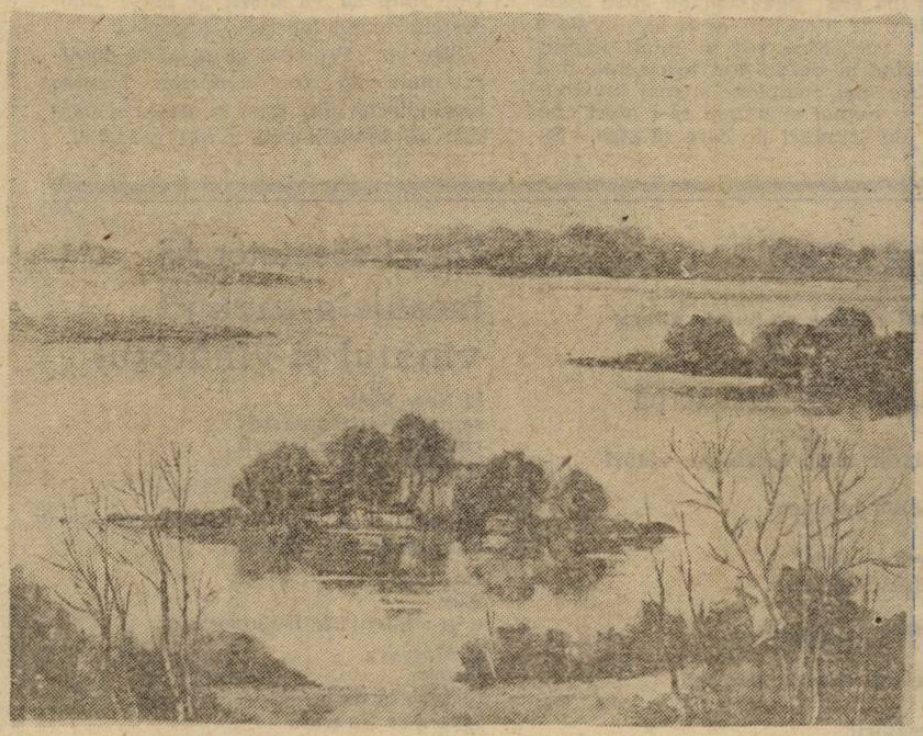

Tablouri de Bogdan Stihi — pag. 3, 5, 6, 7, 9

leonida teodorescu

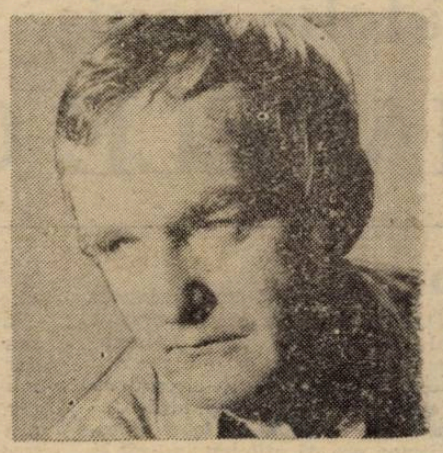

* * *

O, mare, mare... Chiar e sau pare ?
Prea multă apă, prea multă sare...
E dulce marea ? E marea dulce ?
Vrea să danseze sau să se culce ?

E-o ploaie lungă,
O ploaie-i marea ?
Chiar dacă-n pungă
Și-adună sarea ?

Și dac-adună și alteeva ?
Un val cu sare e marea mea ?
Și dacă valul cu sare nu-i ?
Ce este marea ? Ceva hai-hui ?

Prea multă sare
Pe-un pic de loc.
Plutește-n mare
Un dobitoc.

Îmi vine valul
Pe cap, încet...
Unde-o fi malul
Atît de net ?

Și-o ceață...

Și-o ceață s-a scurs printre noi,
Dar nu știu — 'nainte, 'napoi
Și-i multă lumină afară,
Prea multă, prea tare, prea clară.

Lipsește-o ceață-ntre noi,
Puțin, chiar puțin și apoi
Să vină-o lumină de-afară
Prin ceață. Și nu mult prea clară.

Și clară să fie-ntre noi
Doar ceața. Și un pic de apoi
Să curgă-n lumina de-afară.
Nici multă, nici tare, nici clară.

S-a dus și minutul

S-a dus și minutul. Dar clipa
A stat. Din minutul plecat.
Minutul clipea ca aripa
Și clipa clipea ne-nsetat.

Ne-nsetată era de minutul,
Minutul ce nu s-a pierdut,
Pierdut era doar începutul
De clipe. Un glas nefăcut.

Un glas nefăcut e minutul
De-o clipă. Ce pierde-ntr-un ceas
Minutul. Minutul, tăcutul,
Mai prinde-o-ntr-o clipă un glas.

O vară dulce, cu miros de pai...

O vară dulce, cu miros de pai,
S-a strecurat încet, încet spre toamnă
Și ploile în șoaptă se îndeamnă
Să fie reci și să se țină scai.

Pe unde umblu-atunci ? Cînd totul
e o apă...
Un vînt de ieri mai bate-ușor în geam,
Dar bate grav și plicticos și-o clapă,
O clapă putredă, picată tam-nesam.

Și-mi vine iar s-o iau spre înapoi,
Spre vara dulce, cu miros de toamnă
Prin grea perdea de vînturi și de ploi,
Pe care dracu știe ce le îndeamnă.

Și dac-ajung, cînd totul e aproape,
Spre-o vară dulce cu miros de pai ?
Tot va cădea o grea perdea de ape
Prin aerul ce-a fost cîndva bălai.

anatolie paniş

MARELE GIL

Pe dumnealui l-am întîlnit la Jilava. Ţinea conferinţe de la cvartalul de sus al camerei numărul opt. Faimoasa cameră „opt.“ unde erau înghesuiţi pe nu ştiu cîţi metri pătraţi circa două sute de oameni. Unii vinovaţi, alţii poate nu, n-aveam de unde şti toate astea, dar realitatea era că atît bătrînii cît şi tinerii sufereau laolaltă una din cele mai teribile crize ale foamei. Ne era la toţi îngrozitor de foame, dar n-aveam ce face. Aşteptam scurgerea implacabilă a timpului — timpul acela fără de măsură şi fără de liman. Nu ştiam nici unul cît anume vom sta acolo pentru că nici unul dintre noi nu era condamnat cu patalama la mînă. Noi eram pe post de şobolani. Şobolani care n-au dreptul nici măcar la sentinţe. Animale bolnave, struguri acri. Şi timpul trecea nemaipomenit de încet. O scurgere lentă de buboi spart. N-aveam de niciunele; nici alimente, dar nici îmbrăcăminte. Nici cearceaf, dar nici rogojină. Poate că nici nu ne-ar fi fost necesare. Aproape că ne animalizasem. Singura oază în deşertul uneia din cele mai cumplite deşertăciuni erau acele „conferinţe“ pe care un înfometat le ţinea altor înfometaţi. Marele Gil era unul din aceşti superbi conferenţiari. Mai erau: un fost preşedinte de tribunal, un avocat ilustru, altul mai puţin cunoscut, medici (dar care nu prea aveau ce spune), istorici, profesori universitari dar şi de învăţămînt mediu, literaţi şi în sfîrşit un bucătar de vapor.. Ultimul ne ţinea conferinţe înspăimîntătoare. Descria chefuri nemaipomenite cu tăvi de argint pe mese, în care se lăfăiau struguri cu boabă regală şi plictisiţii „serviţii“ nu-i ciuguleau, alte tăvi cu purcei de lapte, frigărui în vîrf de lance, creier de pasăre şi prăjituri fabuloase cu pălării mexicane din frişcă. Începea întîi cu tigăile în care prăjea ceapa. În închipuirea noastră noi şi auzeam sfîrîitul tigăilor pe plitele extraordinar de încinse. Afară însă erau mormane de morcovi. Noi mîncam pe-atunci numai ciorbe de morcovi. Apă chioară cu morcovi fierţi şi nu prea bine curăţaţi. Asta nu mai conta. Pe vapor însă se degaja un miros captivant de ceapă prăjită. Apoi se aducea peştele viu. Era despicat de cuţite mult mai tăioase decît briciul pe care ni-l dădeau gardienii duminica să ne radem şi să arătăm „civilizaţi“. Pe plitele acelea încinse, peştele abia despicat, şi-aşa viu, cum încă mai putea fi, era aruncat în batjocură şi peştele sărea în sus la înălţimea de un metru după care cădea tot pe plită sau, parte din ei, cei care ajungeau pe jos erau asvîrliţi cu fărăşul peste... bord. Un peşte din acela care urma să fie aruncat peste bord de l-am fi avut... l-am fi mîncat, oh, cu oase cu tot! Dar să revenim la marele Gil.

Toată viaţa lui nu s-a străduit decît să descopere forme noi ale laudei. Chiar şi acolo — unde cu toţii eram socotiţi totuşi duşmani sau „bandiţi“ — deşi mulţi dintre noi nu eram nici una nici alta, singura lui exteriorizare se reducea tot la dezveliri de monumente. Nu-i nici un secret cînd spun că-n condiţiile aproape absurde ale Jilavei mulţi dintre cei închişi urau comuniştii, comunismul. Şi printre noi erau şi foşti comunişti. Ei, comuniştii, ne băgaseră acolo, mai greşind, mai pe adevăratelea, dar hotărîrea de-a fi închişi, categoric ei o dăduseră. Dacă nu ei, atunci alţii ca ei. Cu sau fără carnet, acei comunişti fuseseră închişi de alţi comunişti. Unii din ei însă, cărora li se luase carnetul, ar fi dorit să redevină ceea ce au fost: adică posesori ai carnetului roşu. Aşadar comunişti recunoscuţi ca atare. Just sau nejust, principial sau neprincipial, dar mulţi dintre vechii comunişti vroiau să redevină ce-au fost. Poate sincer, poate dintr-o ambiţie fanatică ori din reală convingere, treaba lor. Cu toate astea, comunist sau nu, fiecare-şi trăia deriva sau decepţia lui fundamentală. Or poate încăpăţînarea. O încăpăţînare care unora li se părea absurdă, dar care, zic eu, le făcea cinste. Poate că aşa gîndea şi marele Gil. El lăuda indiferent cum comunismul. Lăuda, ca să fiu sincer cu mine dar şi cu gîndurile altora de-acolo, pe cei ce ne dădeau ciorbă de morcovi de două ori pe zi, şi, dacă e să fim şi-un pic matematicieni de 365 de ori de înmulţit cu doi, pe an. Cîte ciorbe de morcovi se mîncau pe an vă las dumneavoastră plăcerea să calculaţi. Teribila ciorbă de morcovi! Administraţia penitenciarului neavînd unde să mai depoziteze morcovii îi aruncase în curtea închisorii. Munţi de morcovi. Raţie cu raţie pînă cînd s-ar fi consumat, terminat... şi dacă nu, adio speranţă de-o schimbare de meniu!

După o astfel de pledoarie marele Gil se simţea parcă fericit. Asta în exterior. În interior însă era de nepătruns. Cred că-şi forma o altă atitudine faţă de el însuşi. De celălalt Gil. Sau poate nu. Avea un chip de Mîntuitor dar din moment ce asista la cîntăritul pîinii nu mai era nici măcar atît.

Îi ieşiseră pomeţii obrajilor în afară.

E nevoie de-o paranteză. La ora şase începea numărătoarea. Imediat după numărătoare sosea raţia de pîine pentru o întreagă zi. Apoi cafeaua. Pe la ora douăsprezece ciorba de morcovi. Pe la orele trei după amiază ni se aducea o doua ciorbă de morcovi. Cina, cum ar veni. La patru suna „stingerea.“ Ei bine, timpul de la ora patru după amiază pînă a doua zi dimineaţa era înfiorător de lung. Foamete extraordinară. Inutile explicaţii din partea marelui Gil! Inutil precum era şi el în acele momente. Şi ce momente! Aşadar, pe la orele şase, şase şi jumătate ni se aducea pîinea. O pîine de şase sute de grame tăiată-n patru. Tăiată desigur cam inegal. Unii s-au luptat cu demnitatea lor de oameni, de fiinţe cu raţionament, atît de mult încît au refuzat cîntarul pînă la prima alternativă. Pînă cînd intervenea faza „animal“. Faza rapace. Dacă luai astăzi o porţie mai mică şi mîine alta tot mică, dacă ţi se părea aşa ceva — atunci intrai în grea suferinţă. Drumul pînă la invidie devenea extrem de scurt şi fiinţa ta trebuia apărată, nu-i aşa? Fiinţa ta trebuia să învingă, să reziste acelui „concurs“ nefast, să supravieţuiască! În faţa foamei nu mai erai demn cu tine însuţi şi deodată acceptai principiul „egalităţii“ — deşi acest principiu, dacă se poate denumi astfel era extrem de degradant. Principiul egalităţii şi mai ales, unde? Acolo! Adică fiecare să ia o porţie egală cu a celuilalt. Nici o fărîmă de pîine mai mult la unul decît la semenul tău! Să nu pierzi o fărîmă de pîine! O fărîmă de viaţă! Tu magistrat, colonel, general, comunist! Individualizarea fiinţei tale, apărarea ei, devenea atît de acerbă încît orişice asemănare dintre cuvîntătoare şi necuvîntătoare era absolut normală. Şi astfel au apărut celebrele cîntare de Jilava. Un beţişor ca pîrghie un altul ca susţinător al „balanţei“. Doamne cîtă inventivitate!

De capetele pîrghiei două aţe de care se agăţa pîinea. Două porţii. Una într-o parte a balanţei, altă porţie în celălalt cap al balanţei. Să zicem c-ar fi fost egale. Urma cîntăritul celorlalte două porţii — şi să admitem cel mai fericit caz; acestea ar fi fost egale! Ei bine, atunci urma faza încrucişărilor porţiilor! Porţia numărul trei se opunea porţiei numărul unu, patru numărului doi... apoi numărul trei se duela cu numărul doi şi-aşa mai departe pînă cînd se împărţea egal şi ultima fărîmă de pîine. În tot acest răstimp cei patru „combatanţi“ se holbau cu ochii cît cepele ca să nu se comită cumva, Doamne fereşte! vreo inechitate! Magistraţi, colonei, generali, poeţi, psihologi...

Împărţitul pîinii dura aproximativ o oră. La alţii şi mai mult. Din cînd în cînd şi asta la razii ni se confiscau „cîntarele“. Apăreau altele inventate desigur de un Robinson Crusoe sau de marele Franklin. Setea de egalitate era unanimă; dar era vorba de-o operaţie care înjosea oamenii. Şobolanii!

Suferinţa fizică, dormitul acela pe-o margine de scîndură, extraordinara foame ce ne bîntuia pe toţi atît de nimicitor şi deci şi pe el, pe marele Gil, ei bine toate astea şi le ascundea într-o „cutiuţă“ de fier ruginit unde nu puteai pătrunde nicicum. Înainte de-a se instaura regimul lui Dej fusese redactor şef la „Tribunul“. Atunci la închisoare se vorbea de atitudinea rigidă a „unui ins“ ce se numea Lucreţiu Pătrăşcanu. După ani şi ani, marele Gil a dat un interviu la televiziune. De-acum în cuvîntul său se vorbea despre acelaşi fost blamat ca despre un mare tovarăş, ilegalist neînfricat, comunist pur sînge şi pe care Gil l-a cunoscut personal şi l-a stimat pînă la veneraţie. În acele momente avea o voce caldă, prietenoasă, ca din partea inimii. Atunci la Jilava însă, cînd a vorbit de Pătrăşcanu a susţinut exact contrariul.

Aşa a trecut viaţa marelui Gil. Profesor universitar, redactor şef al mai multor reviste, de fapt, aceasta i-a fost vocaţia sa din totdeauna; să tot fie redactor şef. Şi el a fost redactor şef în ambele timpuri. Sub Carol al II-lea, sub Antonescu şi Mihai, sub Dej şi sub Ceauşescu şi, de-ar fi trăit şi-acum, ar fi fost redactor şef şi sub Iliescu.

L-am reîntîlnit la Canal. Munca fizică îl redusese la nimic. Toată viaţa a vorbit, a lăudat, a scris serenade pentru mai marii vremii. Acolo însă munca brută l-a doborît de tot. Îl obosise şi-l îmbătrînise.. Se fereau toţi de el. Acolo era vorba de altceva. Trebuia să-ţi încarci roaba şi să ţi-o duci într-un anume loc. Dacă n-o cărai tu, trebuia să-ţi facă altcineva şi munca ta, şi dintr-odată „deşteptăciunea“ unui ins era egalizată cu cifra zero. Doldora de marxism, ar fi fost în stare să-ţi vorbească zile şi nopţi în şir, implicînd şi dezvoltînd teorii care mai de care mai complexe şi mai învolburate — numai şi numai să-i oferi un colţ de scînduri pe care să stea. Să nu facă efort fizic deşi — şi susţin asta şi-acum — toţi, dar absolut toţi, s-au dovedit capabili să muncească şi brut. Greu, dar au muncit. Violonişti care-şi apărau falangele degetelor cu sfinţenie asta la început, au înţeles mai apoi că aici nu se aflau într-o sală de concerte şi, ca drept răsplată s-au pomenit cu bătături imense în podul palmelor. Nu poţi să aştepţi la infinit să-ţi care altul roaba ta cu pămînt, cu piatră. În definitiv, toţi cei ce se aflau acolo, erau deţinuţii aceluiaşi regim. Cu atît mai mult pentru marele Gil care susţinea teoretic toate tezele şi formulările „filozofice“ marxiste datorită cărora ca să dau un exemplu, la un moment dat, de-a lungul Canalului se aflau aproximativ o jumătate milion de oameni, de condamnaţi pentru „idei“ pentru „atitudini“ şi etc, etc.

La marele Gil numai capul lucra: numai lauda. Mîinile nu-l ascultau şi nici trupul, întrucît nu vroia să le supună la efort. Pe tine însă, ca ascultător, te îndemna să depui „efort“, să produci mai mult venit social, venit naţional, mai mult venit socialist... întrucît pînă la urmă trebuia să învingă ideea de întărire fără preget a lagărului socialist printr-o coeziune indestructibilă a tuturor forţelor de producţie şi asta din toate ţările care s-au scuturat de jugul capitalist. Pentru el Stalin era Dumnezeul clasei muncitoare de pe întregul pămînt, iar hotarele ţării, chiar şi dintre ţările socialiste, nici măcar nu trebuiau să mai existe.

În închipuirea mea dacă s-ar fi întîmplat un naufragiu şi din acel naufragiu ar fi scăpat numai doi oameni — şi din cei doi, unul să fie gigantul Gil, acolo, pe insula aceea părăsită, unul ar fi făcut colibă, ar fi cărat şi apă şi merinde, şi-ar fi confecţionat arc şi săgeată, ar fi omorît şi jupuit lighioane, ar fi gătit, ar fi spălat, într-un cuvînt ar fi făcut totul, dar absolut tot ce se poate face în astfel de situaţii într-adins închipuite. Celălalt, gigantul Gil, i-ar fi vorbit despre înalta ştiinţă a învăţăturii marxiste. I-ar fi vorbit de bolşevici şi de menşevici. Lenin în opoziţie cu Troţki. Un pas înainte doi paşi mai înapoi. Proprietatea socialistă asupra tuturor mijloacelor de producţie. Ar fi editat un ziar. Şi-n marea şi „aglomerata“ societate a celor doi, el s-ar fi proclamat redactor şef. Articolele se înţelege, le-ar fi scris tot salahorul, marelui Gil revenindu-i sarcina să le aprobe, apoi ar fi dat dispoziţie cam cum să le pagineze. În pagina întîi... Gheorghiu Dej. În pagina întîi... Ceauşescu. În pagina întîi... Mai pe urmă i-ar fi dat ordin tot salahorului întru toate, să vîndă ziarul.

L-au mutat disciplinar în alt lagăr. Ca pe-un chiulangiu. La Cernavodă, în noul său lagăr, am auzit că a fost trecut direct la munca de birou. Acolo unde ai ocazia să te întîlneşti mai des cu gardienii, cu ofiţerii, în faţa cărora trebuia să te apleci „adînc“ spunîndule acel teribil „să trăiţi“...

Habar nu am de ce a fost anchetat. De ce a fost la Jilava şi mai pe urmă la Canal. L-am revăzut după ani şi ani, dînd interviuri la televiziune, l-am auzit adesea pe la radio. I-am citit unele articole scrise de pe scaunul său de redactor şef unde apăra cu străşnicie aceleasi idei ale comunismului atotbiruitor. Revederea cu el m-ar fi interesat. Aş fi putut foarte uşor să mă fi dus la dumnealui să-mi „forţez“ debutul în literatură. Domnule Gil... am venit la dumneavoastră... ştiţi... am stat amîndoi la camera opt... la Canal... aş dori să debutez şi eu în revista pe care o conduceţi... vreţi, aveţi timp să vă uitaţi şi peste „modestele“ mele încercări literare?

Ştiu eu? Probabil că m-ar fi publicat mult mai uşor decît am făcut-o luptîndu-mă din greu şi de la depărtare să debutez prin poşta redacţiei.

---

ioan vieru

Cearcăne

sala regilor

dincolo de pagină
mîinile
poartă capul Salomeei

mulţimea e un vis
o himeră

oprit exodul spre adîncuri
luptă cu suprafeţele
în sala regilor.

fantome de probă

plînsul e interzis
fructul dulce otrăvitor
nu-i pe ram

sfinţii exilaţi pe-o singură cruce
fac semne
spre a ne da curaj

nu se văd decît lucrurile
ţintite în inimă.

2 august

lucidul
jucîndu-şi viaţa la ruletă
poate fi o imagine
în afara timpului

ţipătul rămîne pe buzele altora.

tratat de alianţă

se zidesc uşile bătrînelor ziduri

corăbiile pe mare

suflete pe turla
mănăstirii de aer

copilării în orfelinate

armele în viitorul imediat

judecătorii
în privirea
lui Marc Aureliu.

Tracul spectatorului

mesajele ascund
vînatul şi vînătorul

la New York
se prăbuşeşte pasărea
ridicată pînă la umerii
amanţilor

la Sofia
alfabetul slav
mîntuie zidul Berlinului

La Budapesta
Ady
e în audienţă la Dumnezeu

la Moscova
Esenin
închiriază un hotel
spre-a se sinucide

la Bucureşti
cîntă cucul.

carmelia leonte

Copilărie

Plin de uimire cerul ne-acoperea
noi ne-am trezit străini și singuri
și fără înfățișare
ce neobișnuit de adîncă tristețe se citea
în ochii acelei ființe
și cine vroia să se apropie cu un copil
albastru în brațe...?

Trecut

Prea multe zile își caută trecutul
în mine
Întind mîna spre chipul tău și el
se retrage.
Întind mîna spre inima ta
și ea se oprește.
Nu trebuie să vorbesc. Cine știe ce cod
ascuns
ce semnale trimise morții
aș scoate la lumină.

Și chipul tău. Și viziunea acestei mîini.
Și modul în care te îndepărtezi.
Și imaginea —
verticală precum țipătul.

Ignacio

I

Am vrut să întreb și trebuie să strig
Ignacio !
sub semnul morții trupul îți stă
suspendat
Ignacio! rafala de vînt și de durere
funia ce te susține
cedează

II

Te-am iubit atît de mult atunci
cînd sfîrșeala ți se întipărise pe față
Ignacio ! ești translucid ești al morții
carnea ta sălbatică i se supune

III

Această senzație de nesfîrșire Ignacio !
unghiile îți sînt smulse rînd pe rînd
această senzație de neant de nemoarte
pe care ți-o dă
instrumentul de tortură

Tu nu te-ai mai întors

Tu nu te-ai mai întors.
Mă rup de tine așa cum țipătul
s-ar rupe de mine.
Obiectele din jur amplifică nemăsurat
confuzia și speranța.
E de-a dreptul absurd să cred
că există vreo legătură
între tine și lucruri.
Între tine și aceste lucruri perverse,
vrăjmașe.
E de-a dreptul absurd să cred că
aerul păstrează amintirea chinuitoare
a zborului.

Te întreb :
va rămîne pe ochiul tău încrustat
chipul meu care —
ultim semn al iubirii —
refuză să se dubleze ?

Geometrie

Îl urmăream ridicîndu-se de la masă și îndreptîndu-se spre ușă, pentru ca imediat să se întoarcă și să se așeze pe scaun, fiecare mișcare fiind la fel de fermă și definitivă, de parcă nu s-ar fi contrazis între ele.

Se așeza de fiecare dată la masă ca și cum abia ar fi venit și, după foarte puțin timp, se ridica hotărît să plece.

Jocul acesta începu să mi se pară firesc, dezinvolt, era un fel de praf albicios în aer și-l vedeam așezîndu-i-se pe mîini, pe față, știam că e lumina cu ultimele ei năluciri dezesperante, așteptam să se facă noapte și cel puțin

să nu-l mai văd ridicîndu-se și așezîndu-se din nou.

Stăteam liniștită, mă concentrasem atît de mult ființei lui, încît o simțeam ca pe o arsură în mine, mișcarea aceea dintre ușă și scaun părea să nu se mai sfîrșească, intuiam că un singur gest din partea mea ar provoca un dezechilibru și

„Dacă i-aș spune că-l iubesc ?“ mă gîndii.

(Tălpi negre își lăsau urmele pe perete, pierzîndu-se în colțul îndepărtat al încăperii).

M-am crispat la gîndul că, în febrilitatea lui, e posibil să fi uitat de mine, de prezența mea, de însuși faptul că noi doi ne aflam împreună acolo și poate că încercasem să mă înșel, poate că ceea ce vedeam eu nici măcar nu era febrilitate, ci numai oboseală și teamă și afară urletele ciinilor prevesteau sfîrșitul.

Scena devenea absurdă, aerul hămesit îmi mușca mîinile, se întuneca și nu mai aveam speranță să pot vedea în afară, un fel de transpirație lunecoasă acoperea lucrurile și am început să le urăsc pentru atîta nemișcare.

Nu-l mai vedeam, dar ființa lui se întipărise adînc în mine, dimensiunile amplificate de întuneric îmi depășeau lăuntrul, abia acestea, dimensiunile lui concepute de ființa mea îi acopereau protector ființa, se suprapuneau perfect, pînă la halucinantă confuzie, îmi doream nebunește să-i ating cu degetele conturul, dar pînă și linia aceea incertă, despărțindu-l pe el de lume. se afla ascunsă în mine.

„Dacă i-aș spune că-l iubesc “? mă gîndii.

(Tălpi negre își lăsau urmele pe perete, pierzîndu-se în colțul îndepărtat al încăperii.)

Așteptare

Singurătățile oamenilor sparg ferestrele, într-o disperată evadare spre întuneric.

Nu întîrzia : sînt sipetul pe care în sfîrșit l-a deschis eroul veșnic tînăr în căutarea morții.

Visez o zi sferică, precum capul unui copil adormit. O zi ce nu are intuiția apusului și — deci — nu va avea apus. O zi ce nu are obsesia neantului și — deci — nu-l va cunoaște.

Conturul buzelor tale mă face să cred că n-ai vorbit niciodată. Și atunci : ce putere absurdă te-ndeamnă să mi te împotrivești ? Din umărul meu sting crește un arbore. Ca în vechile basme japoneze, nu trebuie decît să i te-nchini pentru ca sufletul lui să intre în tine.

Nu întîrzia. Pămîntul e susținut de iluzia unui stîlp foarte alb, al cărui capăt se pierde în înălțimile fără de sfîrșit ale norilor. Privind spre aceste înălțimi, oamenii sînt cuprinși de o atît de profundă melancolie, încît își părăsesc brusc propriile cadavre.

Dezgustul devine mai puternic decît dorința de a trăi.

Dar tu — nu întîrzia. Afară cerul e mai rotitor decît era atunci cînd ți-am văzut orbitele goale. Abia acum am revelația întunericului. Tot ce-am spus pînă azi a fost fals.

---

spectator

Tripla reciclare cu Andrei Șerban (II)

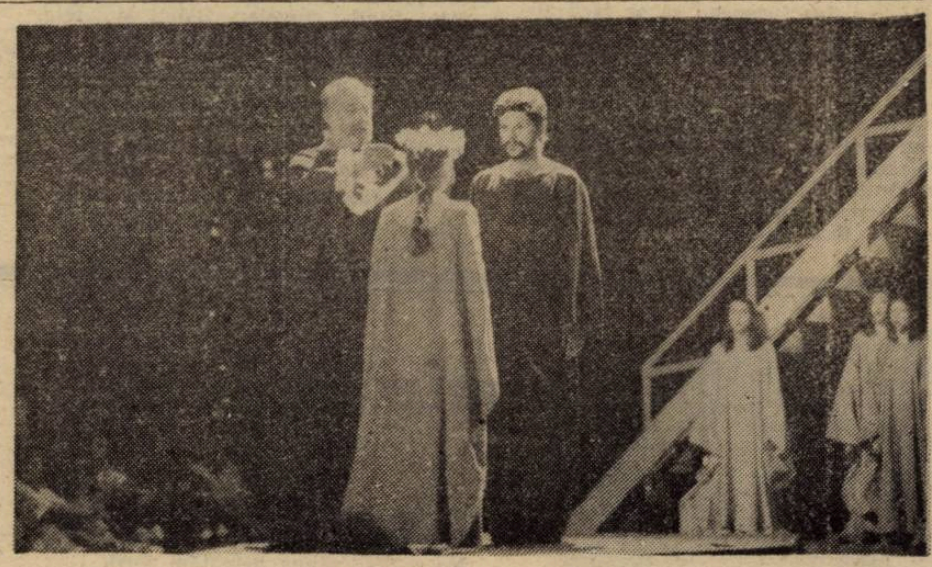

2. TEATRUL

••• așa cum mi-l dezvăluie *Trilogia antică* rămîne o artă de sinteză din care însă *literatura* — componentă principală prin tradiție — pare să fi diminuat, să se fi topit în *plastică*, în *muzică* și în *coregrafie*. Cuvîntul e folosit doar ca material sonor, fără înțeles propriu și autonom, dar sugerînd prin tonalitatea și intensitatea emisiei, dialogul și monologul devin inteligibile prin mijlocirea comportamentului scenic, a mișcării vizibile, fie ea gest individual sau colectiv, și a imaginii teatrale în care se coagulează sugestiile plastice și auditive. Firul epic, story-ul nu lipsește, numai că se derulează ca discurs plastic și muzical. Se evită astfel tautologia literar-teatral și, totodată, se accentuează dimensiunea ritualică, ipso factu modelatoare, a teatrului ca spectacol. În privința aceasta, un spectator inocent cultural, dar sensibil la imagine, e mai apt de a primi ca atare demersul formativ decît unul culturalmente inițiat. În fond, de-literaturizarea încercată cu mare finețe semiologică de Andrei Șerban e menită să sporească suprafața de impact a imaginii teatrale asupra spectatorului, în sensul solicitării acestuia la toate palierele percepției prin oferte pentru toate. E, poate, un orgoliu al totalizării, mai exact al completitudinii în acest efort de paginare a teatralității dar e, în mod sigur, și o mare doză de, cum să-i zic, reverie teoretică în el, ceva de rangul unei viziuni obsedante despre teatru care înseamnă mai mult decît o idee, fie ea și șocant originală. Pentru a convinge că lumea teatrului e chiar teatrul lumii și că prin urmare, ceea ce se întîmplă în teatru nu e ca în viață, ci e chiar viața, Andrei Șerban a avut inspirația — norocoasă la prima vedere dar sprijinită și provocată de un interes teoretic prelung și presant — de a liberaliza la maximum, cel puțin în *Troienele*, spațiul de joc, de a șterge practic cortina dintre scenă și sală, de a pune actorii și spectatorii să fiarbă în aceeași oală (poate nu e cea mai expresivă comparație deși chiar despre asta e vorba). Sigur că în cazul *Trilogiei antice* prin asta se urmărea, în primul rînd, punerea în dramă a sentimentului tragic, inducerea în spectator a stării și tensiunii adecvate revelării acestui sentiment, dar nu-i mai puțin adevărat că soluția regizorală țintea și reciclarea convențiilor teatrale, în ultimă instanță a teatrului însuși. Cu atît mai mult cu cît la finalul întregului spectacol tot ceea ce, pe parcursul fiecărei părți, părea un „truvai“ doar șocant prin inedit sau o insistență ostentativă întru manipularea spectatorului, a căpătat rotunjime și vigoare de pilon al unei construcții monumentale. Pentru Andrei Șerban spectacolul cu *Trilogia antică* are, cred, însemnătatea unei „arte poetice“, pe care un creator o „scrie“ o singură dată dar ale cărei exigențe le urmează în tot ceea ce „scrie“. Un unicat deci, (a nu se confunda cu unicatul care este fiecare „text“ sau „obiect“ artistic, o poezie, o pînză, un spectacol etc.) ale cărui „sunete fundamentale“ vor reverbera mai tare sau mai discret în toate „textele“ creatorului respectiv.

3. PUBLICUL

... din primul moment al spectacolului își vede contrariate obișnuințele. În loc să intre în sală și să ocupe un loc în așteptarea ridicării cortinei, e purtat in corpore, la solicitarea actorilor și alături de ei, printr-un decor neștiut, holurile și tunelurile teatrului, asistînd la jocul actorilor, căci spectacolul acolo începe, e condus apoi — mereu urmîndu-i pe actori — într-o sală unde privește *Medeea* și ascultă vorbe grecești și latinești, trece — la sfîrșitul *Medeei* — prin alte holuri și culoare spre a ajunge pe o scenă unde vede și aude petrecîndu-se lîngă și printre ei episoade din *Troienele*, deodată se deschide dintr-o parte un perete de fier și se trezește pe scena propriu-zisă, unde se află, pe laturi, două tribune (precum cele de pe un teren de tenis) ale căror locuri le ocupă pentru a vedea și auzi un alt episod al *Troienelor* la sfîrșitul căruia e invitat, pentru pauză, în foaier, ca după un timp să revină pentru a vedea și asculta *Electra*. Toată această odisee a spectatorului — la început nedumeritoare, apoi incitantă și în final captivantă — are drept rost principal introducerea în atmosfera spectacolului, inducerea stărilor și tensiunilor propice receptării imaginii teatrale, acomodarea cu aerul tragic emanat de jocul actorilor și de muzica însoțitoare, favorizarea sensibilității întru descoperirea și, pe cît se poate, însușirea sentimentului tragic care este, cum spuneam, tema dintîi a spectacolului. Dar dincolo de acest rost, ce ține de viziunea regizorului asupra teatrului, există în numita odisee și un rost secund, ținînd de intenția reciclatoare a regizorului, vis-à-vis chiar de spectator, numai de spectator. Publicul este supus unei reciclări, pe de o parte în direcție comportamentală, ca spectator de teatru în general, pe de alta, în direcție spirituală, ca spectator al unui anume spectacol și, mai ales, ca ființă participativă la propria-i devenire, altfel spus, ca ființă implicată în destin. Din cele trei reciclări tentate de Andrei Șerban, prin *Trilogia antică*, aceasta, — a publicului — mi se pare cea mai orgolioasă și, cred, cea mai puțin sigură, mai cu seamă în a doua direcție a ei. Căci intuind extraordinar nevoia spectatorului român, a noastră a tuturor, la acest ceas al istoriei, de primenire și de regăsire a ființei noastre adevărate și intuind la fel de extraordinar calea regală a acestei regăsiri : descoperirea sentimentului tragic, Andrei Șerban, nu putea și nici nu avea cum să știe cît de adînc a pătruns în noi mistificarea în acești din urmă 20 de ani de paroxism al duplicității, ipocriziei și spaimei resemnate. Poate că nici cei mai lucizi și mai conservați în legea morală dintre noi nu izbutesc să măsoare adîncimea mistificării în ei înșiși, necum cei care s-au obișnuit cu ea, pînă ce le-a devenit chiar prima natură. De aceea, reciclarea de acest fel, propusă de *Trilogia antică* e mai mult un test pregătitor pentru o reciclare de lungă durată care ne privește și ne angajează pe toți și la care Andrei Șerban ar putea contribui, la modul său, prin spectacolele pe care le va găzdui sau le va monta el însuși pe scena Teatrului Național din București al cărui director este.

Laurențiu Ulici

fragmente

Briceagul cu plăsele albastre

Sfîntul Pantelimon, care se prăznuiește la 27 iulie nu face parte dintre sfinții cei mari ai calendarului ortodox. Dar la acea dată, venind la o săptămînă după Sfîntul Ilie, avea loc bîlciul, „tîrguleţul" de la Pleşeşti, vestit în toate satele din preajmă. Pregătirile se făceau cu vreo cîteva zile înainte. Se înălțau tiribombe și „dulapuri", se întocmeau umbrare din crengi de tei și stejar, se lustruiau geamuri și se frecau duşumele, se măturau bătăturile, stropite cu apă, ca sîmbătă seara. Era o adevărată sărbătoare a satului, prilej de întîlnire cu rude și prieteni, de petrecere în fel și chip.

Încă de dimineață își începeau lucrul negustorii ambulanți, strigîndu-și marfa în gura mare : „Ai, c-a luat-o!", „Cine ia de la mine, toată vara-i merge bine !". Sfîrîiau grătarele cu fripturi si cazanele cu ulei, în care se rumeneau mult aşteptatele gogoşi „înfuriate". Limonada, foarte acidulată, se vindea în sticle cu dop (în fapt, o bilă), de asemenea, de sticlă, care pocnea îmbietor în momentul cînd o deschideai. Nu lipseau „sporturile", ca tragerea la semn, unde puteai „să scoți mireasa", dacă erai bun ochitor, fiind recompensat cu un cadou din partea „patronului". Apoi, fel de fel de tarabe, de „marchidani", cu „mărunțișuri", cu „amintiri din Pantelimon", cu păpuşele și mingiuțe colorate, ce săreau foarte sus trase de un fir de elastic, și cu „Hopa Mitică", figurine cu plumb care, oricum le aruncai, ele cădeau tot în picioare. La vad bun își instalase cortul un atelier fotografic unde, cu un aparat sprijinit pe trei picioare înalte și învelit într-o pînză neagră, se scoteau caraghioasele poze „la minut".

Pe la prînz începeau să se facă auziți lăutarii, mai degrabă micile „fanfare", de la cîrciumi și tiribombe. Acestea din urmă erau puse în mişcare de un cal, care ameţea, sărmanul, tot învîrtindu-se și uneori, chiar de oameni special angajați. Pentru o fată nu era mîndrie mai mare decît să fie dată „în lanțuri", iar pentru un flăcău, să-i prindă policioara și să-i facă vînt în aer, cît mai puternic.

După-amiază, „Pantelimonul" era în toi, la „salon" se învîrtea hora, sub umbrare nu mai conteneau sprițurile, acompaniate de cîte un „gurist" oacheș. Pe şoseaua înțesată de lume, praful, ce se învolbura de atîta vînzoleală, mirosea a gogoşi și a mititei. Fundalul sonor se compunea dintr-un stins bubuit de tobă, și prea stridente țipete de trompetă. Noi, copiii, ne grozăveam cu ce am cîștigat numai cu 2 lei, la „Roata norocului". N-am uitat nici acum briceagul, cu plăsele de lemn albastre și „zale galbene", pe care mi-l agățam, bărbăteşte, de curea. Ne aflam în cumpăna verii și deopotrivă sub zodia pepenilor, ce trebuiau firește spintecați, ca să te înfrupți din miezul cel roşu.

Dar „Pantelimonul" ținea doar o singură zi, pe cînd jocurile și distracțiile noastre țineau aproape tot anul.

Pămîntul de la Pleşeşti era destul de argilos, i se spunea „clisă", adică lut galben, care se lăsa foarte uşor modelat. Ne ajuta chiar și ca material didactic. „Domnu" punîndu-ne odată să „sculptăm" figura lui Vlad Țepeş și a grecului, care-l vînduse turcilor, Catavolinos. Mai ales primăvara, după ce mai încetau ploile, pămîntul era numai bun de făcut „tunuri", niște calupuri paralelipipedice, scobite pe latura mare, pînă ce, în partea opusă, lutul rămînea ca o pojghiță foarte subțire ; le ridicam cît mai sus și le trînteam cu toată forța, ceea ce făcea ca la atingerea cu solul să pocnească destul de puternic. Tot din lut, confecționam niște gogoloaie, cam cît nuca, și le înfigeam în vîrful unei nuiele subțiri de răchită, pe care o înălțam deasupra capului și apoi, o azvîrleam, proiectînd la o distanță apreciabilă cocoloşul de clisă, numit „giugea", pluralul fiind „giugele". Băieți și fete, abia ieşiți din vîrsta preşcolară, jucam „Călugărul", numit „şotron" în alte părți ale țării, constînd în desenarea pe pămînt a unui dreptunghi, împărțit în şase căsuțe. Se arunca o piatră lătăreață pe care trebuia s-o scoți, călcînd într-un picior și fără să atingi vreo linie. Dificultatea creştea progresiv, pe măsură ce avansai dintr-o căsuță în alta. Jucam apoi „de-a ascunselea" unul dintre noi spunînd o poezie ciudată și trecînd mîna prin dreptul fiecăruia, într-un ritm sacadat, ce marca versurile foarte scurte, silabice, ultimul dintre ele (de ex. „Cioc, boc, treci la loc") indicîndu-l, odată cu mişcarea mîinii pe cel care „se făcea", adică cel care trebuia să ghicească. Acesta ținea ochii închişi, în timp ce restul jucătorilor se ascundeau cît înnumăra el pînă la zece. Regula era să vii fuga la punctul fix și să strigi în absența celui care pornise în căutare, depărtîndu-se. Primul găsit sau care nu reuşea să ajungă la „potou", urma să „se facă".

Existau și alte „distracții", care nu erau neapărat „jocuri". De pildă, mie, cînd ajunsesem la 8—9 ani, îmi plăcea să călăresc „de-a alergatelea", fără nici un fel de pătură sau de şea, pînă-mi făceam rană pe partea ce se freca de greabănul calului. De asemeni, să mă duc să iau „rîndul" la stînă, adică porția de caș, ce i se cuvenea fiecărui gospodar o dată pe lună, în raport cu numărul oilor date în grija ciobanului pe timpul verii. Uneori, făceam drumul acesta cu şareta, ocazie să țin într-o mînă hățurile și în alta biciul și să mîn tot timpul numai la trap. Veneam cu calul înnădușit, ceea ce-mi atrăgea dojana părinților.

Pe la sfîrșitul lui august, cînd islazul nu mai avea iarbă, ne întîlneam cîțiva copii cu vacile la păscut pe drumeaguri ferite, printre lăstărişuri, în marginea vreunui lan de porumb. Făceam focul cu crengi uscate și cînd se trecea bine jăraticul, fiind numai spuză, puneam la copt bostani de cei galbeni, tăiați pe jumătate și deşertați de seminţe. Cînd erau gata, îi scoteam pe frunze rupte de pe același curpen și îl duceam pînă la ugerul unei vaci, mulgînd lapte în căușul auriu, ce încă mai aburea. Mi se părea cel mai gustos fel de bucate din lume.

Dar pe atunci, vacile nu fuseseră luate de colectiv, ca să moară de foame, nici caii, tăiați ca animale „neproductive" și dați de mîncare la păsări. Oamenii aveau pămînturile lor, mai mari sau mai mici, de care îi lega un atașament ce se moştenea din tată-n fiu. Griji erau desigur și în acele vremi, dar Paştele era Paşte și Pantelimonul, Pantelimon, cu o îndestulare și o voie bună, ce-i cuprindea aproape pe toți. Fiecare copil putea să aibă măcar un briceag cu plăsele albastre.

Al. Săndulescu

haiku

În tăcere
să poți admite
cuvîntul următor

GLOSSĂ

Din pata de zăpadă / două păsări
ciugulesc în contratimp — / umbrele
lor stau nemișcate.

O planşetă rezemată de şemineu. În jur camera pustie. Cineva care a plecat pe alte continente. Luni, ani, geamuri care se sparg, lanternă luminînd printre copaci. Pe pieptul unei cămăși o pată care se măreşte și-ncepe să semene cu un craniu.

O umbră nu e niciodată falsă. Căci ea are legătură mai mult cu sursa de lumină decît cu obiectul. Acesta din urmă putînd fi greoi, neterminat, imperfect, mincinos, fals, aberant, etc. Umbra este în cele din urmă ceva spiritualizat — pe cît de decantată e sursa de lumină care o generează. Falsul e doar un atribut al relației **lumină-obiect-umbră**, datorită posibilelor incompatibilități între cele trei elemente.

De aceea jocul de umbre poate fi artă. Adică independență, autonomie.

În cele mai bune spectacole, umbrele se folosesc de obiectele care le generează ca de niște paravane. Le întrebuințează pentru a acoperi, a ascunde. Iar pentru a da profunzime spectacolului sînt preferate capriciile luminii, forța ei premonitorie.

Valul de forme noi iscate într-o pădure prin interțeserea miilor de elemente. Coaja copacilor căzînd pe anumite porțiuni face posibilă o evaluare, un reper. Trunchiul fulgerat, de asemeni. Alunecările de pămînt — și ele. Accidente în raport cu gîndirea umană, cu modul de orientare al pupilei. Ne vom întîlni oare la jumătatea justeții unei erori întîmplătoare ?

Constantin Abăluță

mircea belu

Vine refluxul

Mi-am strîns poemele la-ncheietura
mării
Să nu-mi ghiciți, chiar dacă sufăr,
rana
Și le-nvelesc cu marginile zării
Cînd mi-a rămas doar nunta
de la Cana

Cine mai schimbă astăzi apa-n vin ?
Cînd păcătoşii bintuie-n altare ?
Cu pleoapele sfințite-a unui crin
M-aștern sub mănăstirea viitoare

Am fost și eu un rug poate o clipă
Ce strălucire-a dat printr-o baladă
Din trecerea mea, viața în risipă
Cu ochi de jar și trupul de zăpadă

Mi-a zămislit în piept o stea nestinsă
Ce îmi şoptea în tainele culorii
Vine refluxul cu rama-i necuprinsă !
Nu te lăsa răpus, aşteptăm zorii.

Du-te, i-am spus; rămîn! pesemne
sorții
Cu mîna-n aer, pînă una-alta
Aruncă zarul peste bolta porții
Cît modelez iluzia cu dalta !

Dialog închis

I-am spus doctorului : în mine
crește un copac
în curînd mugurii vor plezni
dînd în floare
Dacă vă uitați bine
în ochii mei veți zări rămurele.
De-aceea cîteodată fac
edem pulmonar,
pentru că trebuie să împart
aerul cu ele.
Doctorul mă privi tăcut și scrise
pe biletul de internare : gradul II !
stenoză strînsă cu antecedente
embolice, se recomandă protezare
valvulară. Ține-mă Doamne
pînă la primăvară.
Copacul numără zilele întrebîndu-mă
Ce se va întîmpla cu noi ?
Vezi-ți de treabă și înfloreşte
i-am răspuns, — altfel rămînem
pe drumuri.
Și ne-am înfipt rădăcinile
adînc în pămînt amîndoi.

Animale bolnave

Pisc ratat și timp năuc
Ce-ai uitat să mă observi
Dunăre, tu cuib, eu cuc
Nu mă mai călca pe nervi

Tigru în costum de gală
Care muşcă din statuie
Fum de şarpe în spirală.
Și Golgotă amăruie.

Tu arenă fără carne
Arzi ghețari fără speranță
Cerb vînat ce-ai luat în coarne
Cerul spart de la distanță.

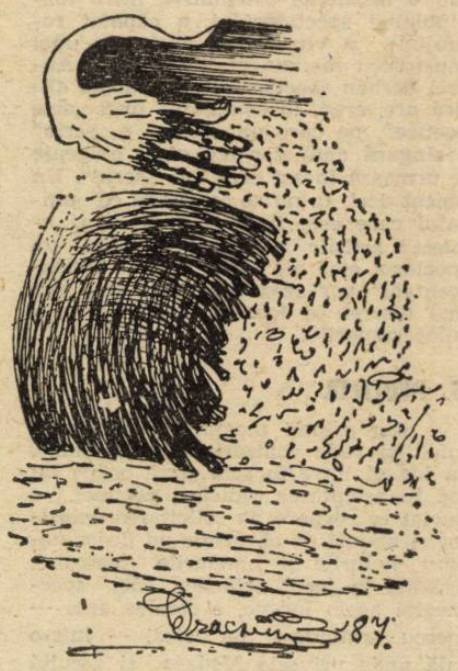

Aripa albastră

Tot îți mai arunc poeme-n cale
Chiar dacă s-a tocit de plîns și teiul
Sub albastrul nepăsării tale
Mi-a-nghețat cu-o floare-n piept
condeiul

Dar presimt venind un ger al sorții
Cu inelul soarelui de-o vară
Pe cînd eu ajuns în fața porții
Te dezleg a nu ştiu cîta oară
. . . . . .

Pentru bezna ce mi se cuvine
Nu mai strînge licurici în cuşcă
Sarpele-ndoielii scurs din vine
Poartă-l de la brîu în jos : vipuşcă !

Imperativul categoric

Vor spune unii : a fost un arogant
A iubit o mulțime de femei
Sub umăr între coaste-i veți găsi
O luntre cu pandore și alei
Ce duc spre țărmul lui Imanuel Kant
Din care fericitul se-otrăvi.

Mesalianța

În miza continentelor ratate
Din aşternutul lui de clorofilă
Omul din umbră-n poarta vieții bate
Să-ți amintească setea lui febrilă

Cînd cerul a venit să-ți spună: minte!
Nu crede-n ochii care ard în febre,
El, te-a îmbrățișat cu Necuvinte
Din constelația stelelor celebre ;

Cu disperarea clipei i-ai spus : lasă !
„Mai bine cere-mă de la părinți
Ce au în grijă globul de mătasă"
Do cînd tu ești hoinară printre sfinți?

plastică și poezie

Constantin Dracsin sau dincolo de limita voinței

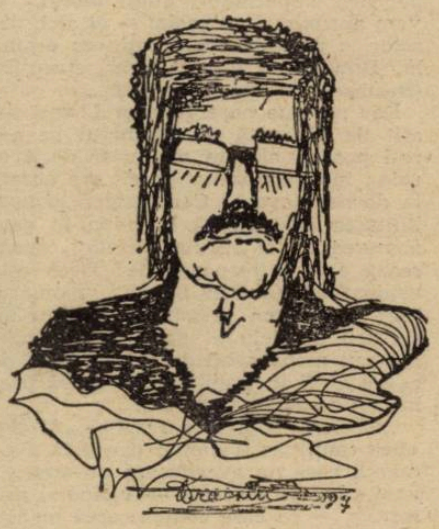

Constantin Dracsin
Autoportret

Cîteva date biografice sînt absolut necesare la începutul acestui scurt articol despre scriitorul și graficianul Constantin Dracsin, cu atît mai mult cu cît ele vor scoate în evidență valoarea adevărată a ceea ce acest om a făcut și face. Deci, Constantin Dracsin s-a născut în satul Draxini din comuna Băluseni, județul Botoșani în data de 20 iulie, 1940. Școala primară și-a început-o în satul natal, școală pe care a trebuit să și-o întrerupă în clasa a II-a din cauza unei poliomielite care a bîntuit prin Moldova anilor '47—'49, boală care i-a răpit ambele mîini, afectîndu-i și unul din membrele inferioare. Astfel imobilizat, viața lui Constantin Dracsin, de la 8 ani și pînă la cei 50 pe care i-a împlinit anul acesta, a decurs, pînă la 30 de ani, într o izolare totală, în satul său, căutînd disperat posibilitățile de-a găsi un sprijin pentru viitor, sprijin, care, de la 30 de ani și pînă astăzi, a constat în pasiunea sa pentru poezie și artă.

Venind dintr-o familie numeroasă, de oameni de la țară, dar cu reale deschideri spre lume, și fiind înzestrat cu acel **datus nascendi**, pe care noi îl numim **har**, Constantin Dracsin, și-a găsit sprijinul și viața adevărată în cărți. Așa se face că pînă la treizeci de ani a citit toată biblioteca din sat și sacii de cărți care-i veneau de la Botoșani, cînd, printr-un concurs de împrejurări, a fost descoperit de Alex. Rudeanu și colegii săi de la ziarul **Clopotul** din Botoșani. Acele cărți i-au redat dorința de viață și știința de-a-și păstra un echilibru psihic ieșit din comun, echilibru care în astfel de cazuri tarează adînc viața și bunul ei mers.

Pînă la întîlnirea cu cei din Botoșani, Constantin Dracsin a scris haotic, (dar a scris), necontrolat, cîntecele care-i completau într-un fel respirația, relația sa cu lumea imediată. În afară de asta a deprins astrologia, devenind un fel de meteorolog al satului. Însă ceea ce este important e terapeutica poetică acceptată ad-hoc, terapie care l-a salvat și dat literaturii române. Este, în acest sens, un caz singular.

A debutat, imediat după ce a fost descoperit, în ziarul **Clopotul**, sub o prezentare de suflet semnată de Alex. Rudeanu. Debutul și cazul său au stîrnit interes, urmînd imediat consacrarea ca poet în mai toate publicațiile literare din țară.

Autodidact în adevăratul sens al cuvîntului, Constantin Dracsin și-a ordonat un echilibru informativ, în modul lui izolat de-a trăi, ținînd mereu contactul cu lumea literară prin publicațiile acesteia. La fiecare sfîrșit de săptămînă, poștașul din sat urca pe deal la Costică cu spinarea îndoită din cauza tolbei pline de reviste. Este adevărat că de multe ori în aceste reviste poetul nu descoperea mare lucru, dar pentru el revistele constituiau legătura cu lumea. Și apoi, simțul său de discernere știa ce să aleagă.

A urmat apoi, în 1981, debutul editorial, după alte prezențe în caietele debutanților ale diferitelor edituri, cu volumul **Poezii**, la Ed. Albatros. Apoi în 1984, **Singurătatea simburelui**, Ed. Junimea și **Lacul Septentrion**, în 1985 la Ed. Cartea Românească. Acestea au fost izbînzile de pînă acum ale poetului, deși încă alte 3—4 cărți mai așteaptă pe la diferite edituri. Va fi mai simplu sau mai greu de aici încolo, nu știu, însă ceea ce știu este faptul că poetul nu este deloc descurajat și scrie, așa ca și cum ar respira, continuîndu-și viața sa poetică, de altfel și singura care i-a adus satisfacție deplină.

Vă întrebați, probabil, cum scrie, dacă mîinile nu-l ajută. Despre acest lucru, poetul nu vrea să se vorbească : se simte, atunci cînd se face, lezat, furat mai curînd de o taină a sa. Deși cu toții știm cum o face, de scris, de destăinuit, și

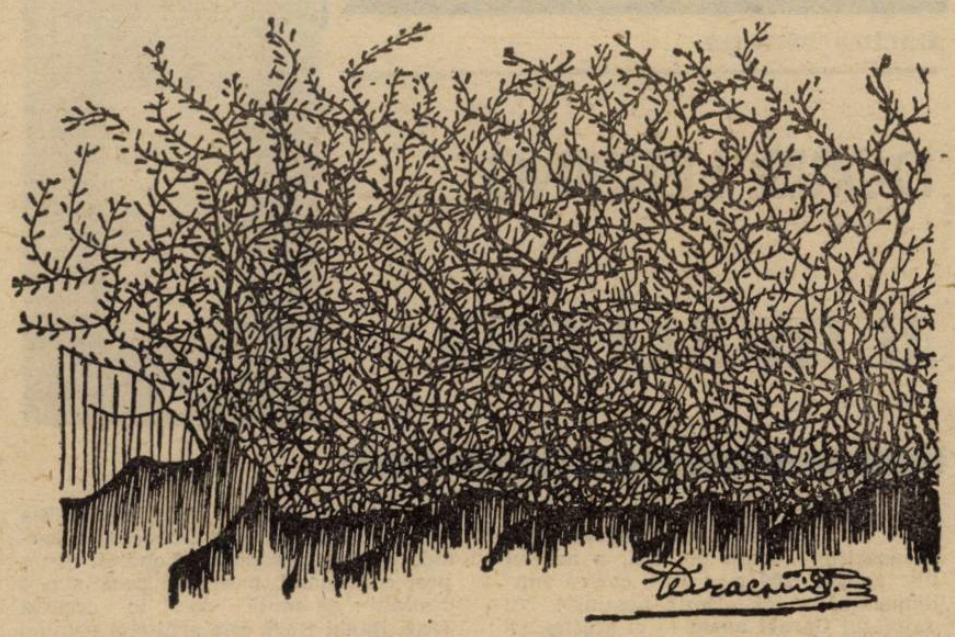

nouă ne e greu. Oricum este un miracol, și, mai mult decît atît, un efort supraomenesc, care l-ar putea așeza printre cazurile singulare din lume. Și asta cu atît mai mult cu cît, poetul și-a descoperit și altă pasiune care cere **precizie** și **mînă** — și anume grafica. De fapt miracolul se poate spune că de aici încolo începe: linii de o finețe și acuratețe pe care greu le faci cu mîna în toată puterea ei ; jocuri de puncte, de la dimensiunea firului de pudră pînă la a bobului de mac, umbre, compoziții care se-ntregesc în tablouri de un efect de ne-nchipuit, asumînd un limbaj grafic singular, insolit. Astfel pot afirma că de prin '83 cînd și-a descoperit această pasiune printr-o întîmplare tragică din familia sa, și anume moartea într-un accident de mașină a fratelui mai mic „pictor de profesie, cu „Andreescu" la mînă, și pînă în prezent Constantin Dracsin a desenat în tuș cred că peste 2 000 de vignete și tablouri. Cantitatea este impresionantă, dar și calitativ aceasta întrece orice așteptare.

Lumea a aflat și de această nouă pasiune a sa și astfel a ieșit cu lucrările sale în galeriile din Botoșani și din țară. Astfel pot fi enumerate expozițiile personale : 1985 și 1989 la Galeriile „Luchian" din Botoșani, în 1987 la Galeriile „Orizont" din Botoșani, în 1988, Galeriile „Cronica" din Iași și acum, în 1990, la București, la Muzeul literaturii, Sala „Rotonda — 13". O mare parte dintre lucrările sale au intrat deja în colecții particulare și de muzeu din țară și din străinătate.

Cam astea ar fi în mare principalele momente biobibliografice în ceea ce-l privește pe Constantin Dracsin. Important este, însă, și faptul că poezia și grafica lui Constantin Dracsin n-au trecut neobservate, ele atrăgînd atenția criticilor de specialitate asupra valorii lor intrinsece. Lista celor care au scris despre Constantin Dracsin ar fi destul de impunătoare, așa încît n-o mai înșirăm aici. Ceea ce este de remarcat este că toți cei care au scris despre opera sa s-au axat în mod special pe operă și nu pe autor, ceea ce i-a dat artistului un plus de încredere și siguranță în ceea ce face.

Nu mi-am propus în acest articol să fac aprecieri asupra poeziei și plasticii lui Constantin Dracsin. Am făcut-o cu obiectivitate în dese rînduri. Însă cîteva rînduri mă simt îndreptățit să scriu și despre acestea în încheierea acestui articol. Astfel, în aprecierea lui Constantin Dracsin trebuie ținut cont de orizontul din care acesta vine și propune viziunile sale artistice, de dorința de a comunica prin modalitățile și mijloacele sale, în fond limitate, dar de o generozitate artistică, estetică și ideatică remarcabilă. Aș putea spune chiar că Dracsin are deja creat un **sistem estetic** propriu, sugerat prin modul cum abordează tematica esteticului și prin scopurile nedisimulate ale acestui act. Lipsit de prejudecăți estetice și de altă natură, el creează universuri microspațiale care la un loc alcătuiesc viziunea sa despre Univers. Poezia, în mod special, a atins un grad al limbajului inconfundabil, atît prin asociațiile ciudate de cuvinte și imagini cît și prin topica frazei poetice, deseori de o contorsiune asemănătoare cu cea a lianelor într-o junglă. Și-n acest caz, numai cunoscînd bine poetul, omul, poți să te descurci în această **junglă estetică**, poetică, ieșind din ea cu satisfacții deosebite.

Negreșit, se poate spune despre Constantin Dracsin că este artistul căruia timpul nu-i poate refuza prezentul continuu.

Gellu Dorian

muzică

Revista Muzica — '90

Tocmai a apărut, cu întîrziere în parte justificabilă, nr. 1 al revistei Muzica pe 1990. Noua orientare a colectivului redacțional, cum susține în Prolegomena sa Octavian Lazăr Cosma, privește mai ales reactivarea spiritului polemic, a dezbaterilor vii, translarea „către o structură mai științifică, în ipostază muzicologică prevalentă". Nu lipsesc studiile, analizele, cercetările istoriografice, recenzii la cartea muzicală internațională, discografia. A reapărut numele unui mai vechi colaborator al revistei, Costin Cazaban. Sperăm că este doar un început în ce privește deschiderea spre valorile diasporei românești. Este binevenită „ușurarea" publicației de mai „subțirile" (în general) cronici de specialitate, trecute în grija săptămînalului Actualitatea muzicală. Prima secțiune debutează cu studiul lui Pascal Bentoiu (tradus în franceză, iată, o nouă deschidere) — **Aspecte ale monumentalului în creația enesciană.** Sînt cunoscute pasiunea constantă (de-a lungul cîtorva decenii) și competența cu care compozitorul s-a apropiat de opera lui Enescu. Temeinicele analize (Simfonia a III-a, Oedip, Poemul simfonic Vox Maris) sînt dublate, fapt esențial, și de o calitate literară ireproșabilă. Un singur exemplu (despre Simf. a III-a) de-o incandescentă imagistică, va fi, cred, concludent pentru o astfel de scriitură „artistă". „Comme une réaction chimique, la confrontation et le développement de ces prémisses conduit à un point d'ébullition où la reprise littéralement explose en un mouvement deux fois plus lent, mais d'une violence indescriptible, point qui marque la désagrégation d'un monde, l'aggresion sonore la plus sauvage, l'instant de vérité où chaque fibre de matériau est soumise à une pression dix fois plus grande..."

Foarte interesante, chiar dacă am unele rețineri față de totalitatea ideilor expuse (îmi rezerv alt spațiu pentru adîncirea lor), mi s-au părut studiile lui Octav Nemescu — **Naturalitatea, culturalitatea și transculturalitatea sunetului, Elemente arhetipale naturale în perspectiva recuperării lor de către culturalitățile muzicale și Muzică și experiment** de Nicolae Brînduș. Raportate la spațiul cultural „muzeal", instituționalizat și disociindu-se de el, cele două atitudini, disjuncte în datele lor fundamentale, sînt, într-un fel, complementare. Octav Nemescu tinde spre o așezare în Ordinea imuabilă a Lumii, Brînduș spre asumarea „tragic-existențială a propriului destin", demersul arhetipal are un sens **etic-purificator**, cel experimentalist **unul demiurgic-creator.** Abstragere sau deschidere spre interior și asumare a realului (cu recuperarea, chiar, a kitsch-ului), umilință și orgoliu, creația văzută ca **descoperire** în primul caz și ca **invenție** în al doilea. Și un punct comun : refuzul post-modernismului. Poate că motto-ul ales de Nicolae Brînduș : O idee apare inițial ca un paradox, se transformă ulterior într-o banalitate pentru a deveni în cele din urmă o prejudecată (G. Moisil) va fi explicînd această atitudine. Dacă, mă gîndesc însă la reușitele amintitei direcții în literatură, am dreptul să cred că nici în muzică aventura sa nu este totuși încheiată.

Valentin Petculescu

t.v.

Robinetul cu apă călduță

Emisiunea se numește **Convorbirile de duminică.** În ziua de 7 octombrie, experimentatul realizator Manase Radnev a stat de vorbă cu unul dintre oamenii pe care i-am admirat cel mai mult în tinerețile mele. (În treacăt fie zis, pomenind de aceste tinereți să relev o eroare de corectură din această rubrică : am citit, cenușiu pe alb, că volumul meu de versuri **Viața obligatorie** ar fi apărut nu în 1983, cum dactilografiasem, ci în 1933 cu un an înaintea nașterii mele : asta da, precocitate !). Omul acesta se numește Sergiu Huzum și a fost socotit, în urmă cu aproximativ două decenii, cel mai talentat operator de film din **generația sa. Acum** e un important realizator de emisiuni la televiziunea franceză. Și un ins care spune adevărul. Chiar adevărul, întregul adevăr ? Nu, adevărul întreg desăvîrșit, ține de utopie. Dorința evidentă de a nu minți, ea, da, se recunoaște de îndată. Și minunatul meu amic din tinerețe dorea vizibil să spună ce crede, fără a ascunde nimic sau aproape nimic.

Două lucruri mi s-au părut de o mare însemnătate. Întîi, ce crede Sergiu Huzum despre sine însuși : un artist care „s-a realizat" și totuși un artist care păstrează, și uneori sugerează, nostalgia unui alt tip de „realizare". Eh, ce mari filme artistice ar fi făcut împreună cu Ciulei, Pintilie, Daneliuc sau Pita, aici în țară strălucitul operator de imagini Huzum ! Dar n-a fost să fie, iar televiziunea ei da ca nu este o artă, ci „un robinet cu apă călduță", nespus de necesar în toate gospodăriile... **Au fost, deci profund emoționante** cuvintele acestui român care se mîndrește (nu fără un surîs mihnit) că a „izbîndit". Mîndrie demnă, tristețe abia sugerată, măsură, inteligență sclipitoare...

De mare importanță mi s-a părut și opinia lui Sergiu Huzum despre televiziune, **despre cinematografie, despre posibilitatea** pe care o mai au (în cadrul televiziunilor naționale) realizatorii de azi, de a face filme memorabile. Există această posibilitate, în cadrul unei televiziuni ce se adresează milioanelor de oameni și e obligată „să-i țină" cît mai mult în fața micilor ecrane ? Răspunsul : nu. Decît, poate, dacă în cadrul televiziunilor de stat — activînd în paralel cu cele exclusiv comerciale — s-ar manifesta, în cine știe ce împrejurări, o „gentilete" a statului, dispus să piardă din cînd în cînd ceva din audiența telespectatorilor obișnuiți, și ceva bani, nu puțini. Și să le ofere astfel unor realizatori de mare talent ocazia să **salveze „fața" unei televiziuni** (să spunem cuvîntul) **mediocre**, necesare, dar **mediocre** și uneori chiar penibile din punct de vedere artistic, cu cîte un film care să aibă toate datele capodoperei. Dar un asemenea film, repet, costă și nu aduce beneficii imediate. Cine e dornic să riște ? Ei, probabil că din în cînd o mare televiziune — bogată — își poate permite capriciul de a arunca niște parale pe fereastră și de a face film adevărat. Dacă nu capodopere, măcar filme durabile. Dar cei ce doresc să riște, doar pentru a li se spune că sprijină arta veritabilă, sînt (dacă sînt) extrem de puțini.

Să scriu din nou cuvîntul „tristețe" ? Nu, e inutil. Despre televiziune (atît cît o cunoaște, și o cunoaște bine, cu cele două sectoare ale ei : cel de actualități și cel distractiv) Sergiu Huzum vorbește (vezi metafora cu cismeaua) senin și cu un regret pe care socotește pudic să-l ascundă. Asta e situația. Peste tot ! Și nu poate fi alta ? În domeniul știrilor, da ! Se pot transmite știri contradictorii din surse de încredere ce se contrazic, iar telespectatorul poate fi lăsat să-și facă singur o părere, să tragă o concluzie care **să-l mulțumească, fără a fi „forțat" să ajungă la o anumită părere. Aceasta, ținîndu-se seama că obiectivitatea perfectă e un vis și că un anume fel de obiectivitate** se poate naște doar în punctul de întîlnire al mai multor subiectivități. Dar în domeniul filmelor „de artă" se poate face ceva ? e întrebat marele teleast francez de origine română. Nu, răspunde acesta pentru moment nu !

Trei bucurii : că i-am revăzut chipul lui Huzum că intervievatorul (Manase Radnev) a știut să rămînă într-un con de umbră și să lase lucrurile să se desfășoare, aparent, de la sine. Și în sfîrșit că și lui Sergiu Huzum îi place ca și mie care am lăudat-o — recunosc — prea rar, emisiunea sinceră, plină de tinerețe și de credibilitate (emisă „în direct") **Veniți cu noi pe programul doi !** Domnul Mihai Tatulici și prezentatoarele cu care colaborează merită cu siguranță felicitările marelui artist care este Sergiu Huzum ! Acela ca și-n emisiunea lui Radnev, **nu se minte !** Sau, nuanțînd din nou, nu ți se dă decît extrem de rar, groaznica senzație că ești mințit...

Florin Mugur

cartea străină

DORIS LESSING

AL CINCILEA COPIL

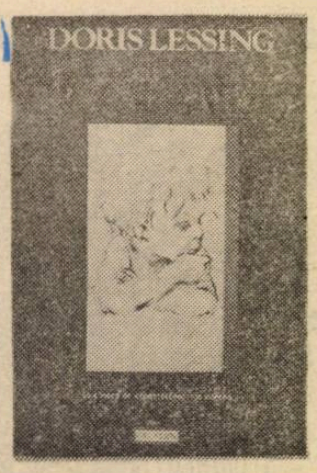

Există critici care au exclamat, la apariția, acum doi ani, a acestui mic roman (159 p.) : Este cartea fundamentală a lui Doris Lessing ! Nu faimosul **Carnet auriu** — ci acesta... va confirma în cele din urmă statura lui Lessing ca scriitoare. Nu țin să amendez entuziasmul stîrnit de *Al cincilea copil* : neîndoielnic, ne aflăm în fața unei ficțiuni dintre cele mai percutante, un reflexiv „gotic" aparent, în haine moderne ; dar cum s-ar putea trece peste complexitatea unei cărți precum *Carnetul auriu* ?

Despre ce este, totuși, vorba ?

Sîntem la Londra, la jumătatea anilor '60 — în chiar inima acelor **„Swinging sixties"...** Harriet și David Lovatt se cunosc la o petrecere zgomotoasă. Firi mai degrabă retrase, un pic pierdute în vacarmul general, ei se recunosc numaidecît ca aparținînd, temperamental, intelectual, unei lumi mult mai apropiate de generația părinților lor : o lume care nu se rușinează să cultive valorile familiale clasice, sau — pentru că ne aflăm în Anglia — ușor victoriene. Acești „ciudați", acești „monștri" au în comun atitudinea față de sex: ei vor să întemeieze o familie, și nu una oarecare, ci cu cîți mai mulți copii ! Zis și făcut. Găsirea unei imense și splendide case în apropierea Londrei, la un preț convenabil, pare să le pecetluiască destinul : se mută deci în această casă, David (care este arhitect) urmînd să facă naveta zilnic iar Harriet să se ocupe de gospodărie. Familia lui, aflată pe o clasă socială superioară familiei lui Harriet, îi ajută financiar ; Dorothy, mama lui Harriet, va veni curînd în casă pentru a lua gospodăria în mîini în locul fiicei sale, deja însărcinată cu primul copil. De Crăciun, de Paști casa se umple de rude, tinerii Lovatt făcîndu-le, cam o dată la doi ani, surpriza unui nou copil... O nebunie? Un capriciu costisitor? David și Harriet se sinchisesc prea puțin de părerile celorlalți, bizuindu-se pe cecurile tatălui lui și pe serviciile mamei ei. Totul decurge minunat pînă cînd Harriet se simte însărcinată pentru a cincea oară: o sarcină nepremeditată, de data aceasta! Și la scurt timp, odată cu primele semne palpabile ale fătului, Harriet își dă seama că acest **al cincilea copil** este — va fi diferit... Și diferit se dovedește a fi, într-adevăr, nu numai copilul conceput întîmplător, dar însuși destinul familiei, pe care David și Harriet îl prevăzuseră, pînă în cele mai mici detalii, cu o nedisimulată mîndrie: nașterea acestui copil lombrozian, de o violență ieșită din comun, alterează treptat echilibrul domestic îndelung visat... O atmosferă tot mai alienantă pune stăpînire pe casă pe măsură ce Harriet este nevoită să se ocupe în mod special de copilul atît de „dificil": raporturile sale cu rudele, apoi cu ceilalți copii și, în cele din urmă, cu propriul ei soț devin imposibile. Și, la un moment dat, un „consiliu de familie" reunind rudele apropiate hotărăște : „monstrul" trebuie trimis într-o „instituție". Eufemismul acesta atît de la locul lui, Harriet știe ce ascunde... După ce va fi încredințat copilul respectivului azil, cuprinsă de remușcări, se răzgîndește și-l readuce acasă, intrînd astfel în conflict definitiv cu toți ceilalți. Timpul trece, într-o singurătate rece pe care nici Harriet, nici David nu și-o puteau vreodată imagina... Depășind vîrsta adolescenței, Ben, copilul lombrozian (devenit între timp „liderul" unei bande de delicvenți minori) va dispare din casa părintească. Va dispare unde?... Conchide autoarea: „Poate foarte curînd, în casa cea nouă în care va locui (singură) cu David, se va uita la televizor, și acolo, într-o secvență de Actualități de la Berlin, Madrid, Los Angeles, Buenos Aires, îl va zări pe Ben, stînd la o oarecare depărtare de mulțime, fixînd aparatul de filmat cu ochii săi de drăcușor, sau căutînd în fețele din mulțime pe unul dintre ai săi". Astfel se încheie acest roman straniu — un fel de document fictiv al unei epoci, care este chiar epoca noastră...

Fără a fi o „Strîngere a șurubului" în decor contemporan, Lessing are în comun cu James o extraordinară dexteritate în a da obișnuitului aparențele supranaturalului. Geniul autoarei nu ține însă de „suspansul" pe care-l imprimă istorisirii, nici de impecabilele calități descriptive sau psihologice: rafinamentul lui Lessing vine dintr-o concentrare neobișnuită a meditației — filozofice, în ultimă instanță. Dilema lui Harriet Lovatt relativ la soarta copilului său depășește cadrul strict familial în care, pînă la un punct, are relevanță. Căci Harriet Lovatt este singura care poate decide soarta copilului său: or, ea nu poate să decidă condamnarea lui la o moarte sigură... Posibilitatea de a-l sacrifica implică în tot atîta măsură o anumită concepție a societății vizavi de „cazurile" sale, mai mult sau mai puțin patologice: refuzînd să se supună „regulei jocului" social, Harriet devine în ochii colectivității purtătoarea unui stigmat pe care, neputîndu-l numi **moral,** îl vom aproxima ca **social** — și aici, desigur, o posibilă comparație cu eroina lui Hawthorne din „Litera stacojie" (Hesthser Prynne) încetează...

Dar nu este oare Harriet Lovatt tot atît de vinovată de stigmatul pe care-l poartă, oricum mai ușor decît eroina lui Hawthorne, pe cît era aceasta de nevinovată? Care este responsabilitatea individuală în clipa în care abaterea de la regula societății generează cazuri iresponsabile? Dacă este evident că un Ben Lovatt, mónstrul ieșit din bezna preistoriei printr-un sinistru capriciu al genelor, nu poate fi făcut responsabil de actele sale, de ce nu ar fi în drept societatea să prevîntîmpine actele lui?

...Și dacă — pînă la urmă — **„Al cincilea copil"** ar fi numai parabola alarmantă care ne avertizează de apariția unei rase de mutanți — violente, primitive, — cu care comunicarea nu este posibilă? O rasă mult mai adaptată unei epoci furioase, pe care o creează pe zi ce trece?... Între meditație realistă și parabolă neagră, conflictul dintre libertatea individuală și responsabilitatea socială pare să constituie totuși tema principală a cărții lui Doris Lessing. Este vechea temă oedipiană, adusă în zilele noastre: numai că acolo unde anticii construiau utopia unui **catharsis,** lumea modernă își va fi închis cu lacătele scepticismului orice speranță...

Alex. Leo Șerban

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (19)

P.M. :

...și ca urmare a grijii binefăcătorului nostru pentru dezvoltarea forțelor de ordine și a dărniciei manifestate față de acest sector, în ultimii ani ai domniei sale au apărut atîția polițiști, au apărut pretutindeni atîtea urechi, care ieșeau ca din pămînt, lipite de pereți, zburînd prin aer, atîrnate de clanțe, băgate prin birouri, ascunse prin mulțime, înfipte prin porți, îngrămădindu-se prin piețe, că oamenii — pentru a se apăra de plaga turnătorilor — nu știu cum, unde și cînd, fără școli, fără cursuri, fără discuri și dicționare, au învățat a doua limbă, rapid, ca niște poligloți, au stăpînit noua limbă și, însușindu-și-o, au ajuns la asemenea performanțe încît noi, oamenii simpli și neșcoliți, am ajuns un popor ce vorbea două limbi. Asta ne-a fost de un mare ajutor în viață, ba chiar ne-a salvat viața, ne-a salvat liniștea și ne-a permis să trăim. Fiecare din aceste limbi opera cu anumite cuvinte ce aveau sensuri diferite, ba chiar o gramatică diferită. Cu toate acestea, știam cu toții să facem față greutăților și la timpul potrivit să ne pronunțăm în limbajul cuvenit. O limbă servea pentru a comunica cu exteriorul — a doua cu interiorul, prima fiind dulce, a doua — amară, prima cizelată, a doua — aspră, cea dintîi la suprafață aruncată, cealaltă în git înfiptă. Și fiecare chibzuia, după împrejurare și situație, pe care limbă să o scoată sau să o ascundă, pe care să o descopere, ori să o acopere.

M :

Și închipuiți-vă, binefăcătorule, că în acea perioadă de înflorire, de dezvoltare, de prosperitate și bunăstare anunțate de către monarhul nostru — deodată izbucnește revolta. Ca un trăznet pe un cer senin ! La palat mirare, uimire, alergătură, bătăi de cap, plus întrebarea venerabilului stăpîn — de unde a apărut revolta ? Și cum să răspundem noi, slugile supuse, la această întrebare ? Întîmplările merg printre oameni, pot merge de asemenea și prin împărăție. Și iată cum, în 1968, s-a întîmplat că în provincia Godgeam țăranii s-au răsculat împotriva autorităților. Tuturor notabilităților li s-a părut ceva de neconceput, deoarece aveau un popor supus, liniștit, cu frică de Dumnezeu, fără apucături belicoase. Și-aici — vă spun — din te miri ce — răscoală ! În obiceiurile noastre, smerenia e lucrul cel mai important că pînă și distinsul stăpîn, copilandru fiind, îi pupa bocancii tatălui său. Și cînd bătrînii chefuiau, copiii stăteau cu ochii întorși la perete, să nu-i îndemne cumva păcatul de a face ce fac părinții.

Vă amintesc de toate acestea, binefăcătorule, pentru a ști că într-o asemenea țară, dacă supușii încep să dărîme, trebuie să fie vreo pricină nemaiîntîlnită. Și iată că, cel puțin aici, cauza a fost un anumit zel exagerat din partea ministerului finanțelor. Erau anii dezvoltării la comandă, care ne-au adus atîtea necazuri. Dar de ce necazuri ? Asta pentru că stăpînul nostru, propovăduind dezvoltarea, a trezit gusturile și dorințele subordonaților, iar aceștia, lăsîndu-se cu plăcere atîțați, au crezut că dezvoltarea este o plăcere, un fel de gustare plăcută și au început să ceară ba una, ba alta. Iar necazul cel mai mare a rezultat din cauza progreselor obținute în educație, căci s-au înmulțit cei care au absolvit școlile și trebuiau împinși în diferite instituții, ceea ce a făcut ca birocrația să înmugurească, să crească și să scoată tot mai mulți bani din casa stăpînului. Iar pe funcționari cum să-i gonești, cînd aceștia sînt reazimul cel mai trainic și loial ? Pe la colțuri funcționarul discută, în sinea lui se revoltă, dar chemat la ordine tace, iar dacă trebuie se ridică și sprijină. Curtenii nici ei nu pot fi alungați, căci aceștia sînt cei mai apropiați membri de familie de la palat. Și nici ofițerii, căci aceștia au asigurat dezvoltarea liniștită. Și așa, la ora casei, apăreau o grămadă de oameni, iar săcoteiul se strîmtora la maximum, deoarece în fiecare zi milostivul stăpîn trebuia să plătească pentru loialitate tot mai multe parale. Și pentru că cheltuielile legate de loialitate creșteau întruna, a apărut nevoia urgentă de a spori veniturile. Tocmai atunci ministerul finanțelor a ordonat țăranilor să plătească noi impozite.

Astăzi îmi este permis să spun că aceasta a fost o hotărîre a distinsului stăpîn, pentru că însuși împăratul, ca mare binefăcător ce era, nu putea lua hotăriri neplăcute și nefericite — de aceea el cerea ca fiecare decret care punea noi poveri pe umerii poporului să fie dat sub firma vreunui minister. Dacă poporul nu putea suporta această greutate și se răscula, binefăcătorul stăpîn pleznea ministerul și-l schimba pe ministru, cu toate că niciodată nu făcea acest lucru dintr-o dată, nedorind să creeze impresia umilitoare că monarhul permite ca gloata înfierbîntată să-i facă ordine în palat. Mai degrabă invers. Atunci cînd considera oportun să dovedească atotputernicia imperială, îl sălta pe cel mai neiubit dintre demnitari pe un post înalt, de parcă ar fi dorit să spună : poftiți, sic-sic, iată cine comandă aici cu adevărat, făcînd posibil din imposibil ! Și hîrjonindu-se binevoitor cu subalternii, venerabilul stăpîn dovedea forța și importanța sa.

Și iată cum, binefăcătorule, din provincia Godgeam vin vești că țăranii fierb de mînie, că s-au revoltat și sparg capetele perceptorilor, îi spînzură pe polițiști, alungă notabilitățile, ard conacele, distrug recolta. Guvernatorul raportează că răsculații iau cu asalt instituțiile, iar acolo unde dau de oamenii împăratului îi linșează, îi omoară, după care îi fac bucățele. Se vede că pe măsură ce supușenia, tăcerea și purtatul greutăților sînt mai mari, cu atît sporesc mai mult neînțelegerile și atrocitățile. Dar în capitală studenții se revoltă și ei, îi laudă pe răsculați, arată cu degetul spre palat și dau drumul la calomnii. Noroc că provincia era situată departe, deci putea fi separată, înconjurată cu armată, care deschide focul și înăbușă rebeliunea în sînge. Dar înainte de a avea loc aceasta, o frică mare se simțea în palat, căci niciodată nu se știe cît de departe se varsă apa fiartă și de aceea pătrunzătorul stăpîn, văzînd cum se clatină împărăția, a trimis mai întîi la Godgeam călăii ca să le taie capetele țăranilor, iar după aceea, în fața rezistenței de neînțeles a revoltaților, a ordonat ca noile impozite să fie anulate, ciomăgind ministerul pentru prea marele zel amintit. Venerabilul stăpîn a ciomăgit pe funcționarii care nu înțelegeau un principiu simplu — principiul celui de al doilea sac. Poporul nu se revoltă niciodată din cauză că poartă un sac greu, niciodată nu se revoltă din cauza exploatării, pentru că nu cunoaște viață fără exploatare, nu știe că aceasta există, și cum poate fi cerut ceva ce nu există în imaginația noastră ? Poporul se revoltă numai atunci cînd, deodată, dintr-o mișcare, cineva încearcă să-i arunce în spate al doilea sac. Țăranul atunci nu mai suportă, cade cu fața în noroi, dar se ridică și pune mîna pe topor. Și, binefăcătorule, ia toporul nu pentru că n-ar mai fi avut putere să care cel de-al doilea sac, nu, el l-ar fi cărat ! Țăranul se ridică deoarece simte asta ca și cînd, deodată, aruncîndu-i-se pe tăcute cel de-al doilea sac în spate, ai încercat să-l păcălești, l-ai tratat ca pe un dobitoc, i-ai călcat în picioare și restul demnității sale batjocorite, luîndu-l drept un prost care nu vede nimic, nu simte, nu înțelege. Omul pune mîna pe topor nu în apărarea propriului buzunar, ci a demnității sale, da, binefăcătorule, și de aceea stăpînul nostru i-a bestelit pe funcționari pentru propria lor comoditate și prostie, căci în loc să pună greutatea încet, încet, ei le-au aruncat în spate dintr-o dată un sac întreg. Iar stăpînul nostru, dorind să aibă și în viitor liniște în împărăție, i-a alungat pe funcționari să coasă desagi, cu pauză între ei, iar greutățile să le atîrne veghind atent la figurile hamalilor, dacă mai rezistă încă un pic sau nu, dacă mai poate fi adăugată încă o greutate sau trebuie lăsați să respire puțin. În asta, binefăcătorule, consta toată arta, și nu să torni așa dintr-o dată, nesăbuit, să dai cu bocancii, orbește, ci cu binișorul, cîte puțin, cîntîndu-le pe chip cînd se mai poate adăuga, cînd să-i stringă și cînd să-i lase mai moale. Și mergînd așa după indicațiile monarhului, după ce pămîntul a sorbit sîngele, iar vîntul a risipit fumul, funcționarii au început din nou să pună impozite, dar porționîndu-le, în desagi micuți, blînd, atent, iar țăranii au suportat totul și nu s-au simțit jigniți.

Versiune românească de Nicolae Mareș

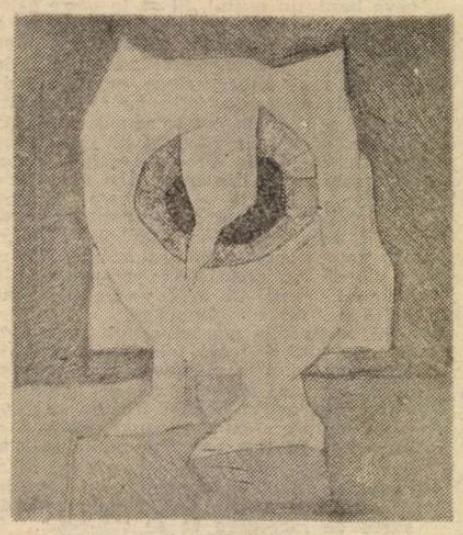

Tablouri de Mihai Topa

POEME DE
TESS GALLAGHER (S. U. A.)

Tess Gallagher, poetă americană de mare forță și rafinament ce s-a făcut cunoscută prin cărți de versuri ca : „Instrucțiuni pentru dublură", „Sub stele", „De bună voie", „Amplitudine", de critică literară : „Un concert al timpurilor", de proză : „Cel ce iubește caii" este astfel caracterizată de Stanley Kunitz.

„Ea îi întrece pe scriitorii contemporani prin naturalețea limbii, prin excesele benefice ale spiritului și energia imaginației".

Vă oferim acest „eșantion" al poeziei sale pentru prima dată în traducere românească.

Instrucțiuni pentru dublură

Acum e rîndul tău,
măicuță a tăcerilor, tăicuț
al jumătății de credință. Trage-ți
fața asta, aceste raiduri zilnice
cu cîte o varză sub fiecare braț
convingînd mulțimile
că un nimic bine făcut
le-ar putea salva. Apucă
tot ce poți, aceste mîini
obișnuite cu un pian frumos
dintro- casă din cealaltă parte
a țării.

Eu rămîn aici
fără de muzică, fără
aplauze. N-am de gînd
să te aștept. Fă ce vrei
cu timpul tău. Și cu al meu.
Intră în niște bucluceri
de care tot eu va trebui să răspund.
Plimbă-te singură prin baruri
cu fusta despicată bine. Lasă-i
pe bărbați să te urmărească pe stradă
cu propunerile lor penibile
cu ura lor pentru una sau alta.
Continuă să mergi. Ține-ți capul sus.
Te strigă : mamă, fecioară, curvă, fiică, adulteră, iubită
amantă, cățea, nevastă, pizdă, desfrînată
logodnică, Jezebel, Messalina, Diana
Batheheba, Rebecca, Lucreția, Maria
Magdalena, Ruth — tu — Niobe
femeie a mormintelor.

Nu te opri pentru nimic, nici
pentru o mîngîiere sau o promisiune. Mergi
la templul poeților, nu cel
ca un prăpădit club de țară
ci unul în flăcări
prea plin ca să mai trăiască. Rostește toate cuvintele —
ultimele și primele : hello, la revedere, da,
eu, nu, te rog, totdeauna, niciodată.

Dacă cineva din clubul ăla prăpădit de țară
te întreabă dacă scrii poezii, spune-i
că numele tău e Lizzie Borden.
Arată-le securea
cea pe care ți-au dat-o cu lamă de argint
cu numele tău gravat
ca o șoaptă a lor.
Dacă cineva te va numi vrăjitoare
să arzi pentru el ; dacă cineva te va considera
mai puțin sau mai mult decît ești în realitate
lasă-l pe el să ardă pentru tine

E o misiune periculoasă.
Ai putea să și mori. Ai putea
să și trăiești veșnic.

Mătase neagră

Ea făcea curat — totdeauna e de făcut și așa ceva —
cînd a dat pe raftul de sus al cămării
de vesta lui veche de mătase. M-a strigat
să mi-o arate desfăcînd-o cu grijă
ca și cum o vietate
ar fi căzut din ea. Apoi am întins-o pe masa
din bucătărie și i-am îndreptat
toate cutele pînă ne-au durat mîinile
iar ea și-a recăpătat forma
și micile vîrfuri
care indicau buzunarele
le-am netezit la loc. Nu-i lipsea nici un nasture.
i-am întins vesta
iar ea și-a vîrît brațele pe mîneci
„Niciodată n-am vrut să fiu bărbat" mi-a spus.
Am intrat în baie să mă privesc
în acea strălucire și tristețe.
Clopote trase de vînt
dezacordate în alcov. Apoi
plînsul ei și m-am retras
în lumina chiuvetei
de unde privesc porțelanul. E timpul
să mă duc la ea, m-am gîndit
cu altă minte și am rămas nemișcată.

Călătorie neașteptată

Poate că n-am decît șapte ani în cîmpul deschis —
iarba necesită e atît de mare
doar vîrful capului descrie o curbă
maronie în atîta galben. Apoi ploaia.
Mai întîi scurtă. Cîțiva stropi pe încheietură,
pe încheietura mea dreaptă. Mai multă ploaie.
Umerii, bărbia. Pînă cînd îmi ridic ochii
ca ei să primească bucuria.
Îmi deschid chipul. Să mi se vadă dinții.
Îmi trag cămașa peste clavicule.
Sub mugurii sînilor sînt încă băiețoasă.
Pot bea de oriunde. Ploaia.
Pielea mea tremurînd. Și deodată
o nevoie atroce să înghit, să întorc ploaia cu limba
brațele mele deschise, alergînd prin plenitudinea
grea, rece a celor care ating pămîntul
doar cînd cad.

După chinezi

În zori un vînt din nord a scuturat
zăpada de pe crengile bradului. Nici o deghizare
nu durează mult. Te-ai gîndit că pe sub pămînt
nu suflă nici un vînt ? Calul meu tătar
preferă vîntul de nord. Credeai
că timpul și moartea mă vor opri ?
Nu m-ai ales tu pentru forma încăpățînată
a capului ? pentru ochii mei verzi
care au alungat înșelăciunea și scandalurile din pragul tău ?
Am făcut o cărare în cerc, ca un ou
în jurul mormîntului tău încercînd să te încălzesc
în timp ce-ți vorbeam. Sînt singură în cimitir.
Ai ales bine. Nimeni nu-i așa de încăpățînată ca mine
și calul meu tătar preferă vîntul din nord

Prezentare și traduceri de
Liliana Ursu

CAMERA DE ALĂTURI

Urmare din pag. a 16-a

— Nu, mulțumesc, răspunse Paul pițigăiat. Nu acum !

— N-ai văzut și n-ai auzit nimic ! îi porunci ea. Știi ce pățesc trădătorii ?

— Da, spuse Paul.

Ea scormoni în geantă și dădu la iveală o grămadă parfumată de șervețele de față, agrafe și mărunțiș. Ia-i, sînt ai tăi ! Și-o să primești mai mulți dacă-ți ții gura închisă ! Îi înghesui banii în buzunarul de la pantaloni.

Femeia îl privi fioros și apoi dispăru în stradă. Paul fugi înapoi în apartamentul lui, sări în pat și își trase plapuma pînă peste cap. În peștera fierbinte și întunecoasă a patului, începu să plîngă fiindcă el și All-Night Sam contribuiseră la uciderea unui om.

☆

Un polițist își făcu apariția urlînd și bătu cu bastonul său în ambele uși. Mut, Paul părăsi peștera fierbinte și întunecoasă și deschise ușa. În același timp, ușa de alături se deschise și ea, în cadrul ei făcîndu-și apariția domnul Harger, cu figura descompusă, altminteri întreg însă.

— Da, domnule, pot să vă fiu de folos cu ceva ? Harger era un om scund, chel, cu o mustață subțire.

— Vecinii au auzit împușcături, spuse polițistul.

— Daaa ?, se miră Harger. Își umezi mustața cu vîrful degetului mic. Ce ciudat, eu n-am auzit nimic. Îl privi scurt pe Paul. Iar te-ai jucat cu armele tatălui tău, tinere ?

— O, nu, domnule, răspunse Paul îngrozit.

— Unde-s ai tăi? îl chestionă polițistul.

— La cinematograf ! răspunse băiatul.

— Ești singur acasă ?

— Da, domnule, o adevărată aventură.

— Îmi pare rău de chestia cu armele, spuse Harger, sînt sigur că n-am auzit nici-o împușcătură în această casă. Pereții sînt subțiri ca hîrtia, însă eu n-am auzit nimic.

Paul îl privi recunoscător.

— Nici tu n-ai auzit împușcături, puștiule ? mai zise polițistul.

Înainte ca Paul să poată răspunde, se auzi ceva din stradă. O femeie solidă, cu alură maternă, cobora dintr-un taxi, urlînd din rănunchi :

— Lem ! Lem ! Puiule !

Femeia debarcă în foaier în trombă, o valiză lovind-o peste picior și făcîndu-i ciorapul harcea-parcea. Zvîrli valiza și fugi spre Harger, înlănțuindu-l cu brațele.

— Am primit mesajul tău, dragule și m-am hotărît să fac ceea ce m-a sfătuit All-Night Sam. Am renunțat la orgoliu și iată-mă aici !

— Rose, Rose, Rose — micuța mea Rose, începu Harger. Să nu mă mai părăsești niciodată ! Se agățară unul de altul cu disperare și intrară în apartament clătinîndu-se, ca doi bețivi.

— Uită-te la halul ăsta de casă ! spuse doamna Harger. Bărbații nu fac două parale fără femei. În timp ce închidea ușa, Paul putu să constate mulțumirea ei de a găsi mizeria îngrozitoare din cameră.

— Sigur n-ai auzit împușcături ? mai întrebă polițistul.

Pumnul de bani din buzunarul lui Paul părea că a început să capete dimensiunile unui pepene — Nu, domnule, răspunse el sugrumat.

Polițistul plecă.

Paul închise ușa apartamentului său, se tîri la el în dormitor și se prăbuși în pat.

☆

Următoarele voci Paul le-a putut auzi de dincoace de zid. Erau voci luminoase — mama și tatăl său. Mama cînta un cîntec de leagăn și tatăl îi da jos hainele. Mama fredona „Nani, nani, puișor" și constată :

— S-a urcat în pat cu ciorapii pe el. Paul deschise ochii.

— Hei, băiatule, vrei să dormi îmbrăcat ? zise tatăl lui.

— Ce face micul meu aventurier ? întrebă mama.

— O.K., mormăi Paul somnoros. Cum a fost filmul ?

— N-a fost pentru copii, puișor, îi explică mama. Dar ți-ar fi plăcut scurtmetrajul de la început, era despre urși, despre ursuleți mai ales.

Tatăl lui Paul îi dădu mamei pantalonii băiatului, ea îi scuturâ și îi întinse cu grijă pe spătarul unui scaun. Îi mîngîie drăgăstos și atinse grămăjoara de bani din buzunar. — Buzunarele pantalonilor băieților ! ginguri ea. Plini de misterele copilăriei. Să fie o broască fermecată ? Un pumnal vrăjit de la o prințesă de basm ? Mîngîie afectuos umflătura buzunarului.

— Nu mai e un băiețel , e ditamai flăcăul, o corectă tatăl. Și-i destul de mare pentru basme răsuflate !

— Nu te grăbi să zici asta, spuse mama lui Paul ginditoare. Cînd l-am văzut adormit în pat, mi-am dat seama ce îngrozitor de scurtă poate fi copilăria. Întinse mîna spre buzunarul umflat și oftă înțelept.

— Buzunarele băieților sînt pline cu tot felul de lucruri.

Luă conglomeratul de obiecte din buzunar și i-l puse lui Paul sub nas :

— Vrei să-i spui lui Mami ce-ai aici ?

Obiectele căpătară conturul unei crizanteme mucegăite, avînd drept petale monede de unu, cinci, zece și douăzeci de cenți, precum și șervețele Kleenex mînjite de ruj. Și, din ele, se ridica, amețindu-l pe Paul, parfumul pătrunzător al mosculul.

Tatăl adulmecă aerul. — A ce miroase ? întrebă el.

Mama își dădu ochii peste cap, complice. — **Tabu, mai spuse ea.**

moda, altfel

„Breakfast at Tiffany's"

„Nu vreau să posed nimic pînă nu știu că am găsit locul în care eu și lucrurile ne aparținem reciproc. Încă nu sînt sigură unde se află acest loc. Dar știu cum aș vrea să arate". A zîmbit, a lăsat pisica să cadă pe podea. „Ca la Tiffany", a zis ea. „Nu pentru că m-aș da în vînt după bijuterii. După diamante, da. Dar e de prost gust să porți diamante înainte de a avea patruzeci de ani ; și chiar atunci e riscant. Ele arată bine numai pe adevăratele fete bătrîne. Maria Uspenscaia. Riduri și oase, păr alb și diamante : Nu pot aștepta. Dar nu pentru că aș fi nebună după Tiffany".

A vorbit eroina lui Truman Capote. Splendid personaj! Și de ajutor...! Au crescut substanțial și finanțele autorului și ale magazinului deși, pînă la apariția mini-romanului nu aveau nici un fel de grad de rudenie.

„tiffany" — latina medievală ; **theofania ; grecescul: theophaneia** (gr. **theos** = zeu iar **phainein** = a arăta) — apariția unui zeu în fața unei ființe umane ; manifestare divină. Să nu credeți că aceste „gînduri" mi-au venit în minte citindu-l pe Capote sau privind apetisantele bijuterii de la Tiffany, din New York (la Los Angeles, magazinul era în renovare); toată figura e explicabilă prin dicționare. Chiar și următoarele informații, exprimate cu cuvintele mele simple (deși simplitatea nu m-a caracterizat niciodată) își au sursa în dicționare.

a) o țesătură fină, transparentă, de mătase sau de bumbac ; muselină (probabil așa se îmbrăcau zeii, în muselină... nu mai vorbim de alte posibilități lingvistice).

b) lămpi **Tiffany ;** sticlă **Tiffany;...** după Louis C. Tiffany (1848—1933) care a prelucrat sticla, pentru prima dată „rainbow like", prin 1900 oferind celor iubitori de „curcubeu", diverse obiecte decorative și lămpi... **stained glass** = sticlă care e colorată prin topirea unor oxizi metalici introduși în sticlă sau prin pictarea și arderea în cuptor a unor culori transparente, pe suprafața sticlei.

În timp ce Tiffany din Los Angeles, aflîndu-se în renovare, mirosea frumos (cred că din cauza îngerilor), în jurul **Tiffany**-ului din New York trăznea a pește prăjit și a latrină, (Vedeți dicționarul !). NU ÎN TEMPLU. Numai de jur împrejurul templului. Și, în timp ce soțul meu (încă trăiește în literatură) căuta **CEVA** de 5 dolari (5 dolari Tiffany), eu am refuzat să iau **breakfast-ul** la Tiffany (aflîndu-mă într-o imposibilă dar permanentă cură de slăbire).

Fără diamante Tiffany ! Fără lămpi Tiffany ! Numai eu **ÎNSĂMI** (asta e ceva ce eu aș elimina din orice limbă a acestui pămînt, bineînțeles : sfînt.) **Însămi** (deci,) cu fericirea mea **tiffanistă** (acum mă gîndesc la greci, adică la zei), în septembrie, luna mea preferată, eu, **însămi,** îmbrăcată modest, cu o bluză albă, de mătase naturală, țesută de miliarde de fluturi, cu un pantalon „ultimul răcnet", făcut de mine **însămi** — din mătase naturală, cu o centură de piele neagră, țintuită (ghiciți cu ce !) cu ținte, cu cercei de aur natural, în formă de orchidee naturale, cu părul **prea** natural (încărunțesc) și cu sandale de pătru dolari, japoneze, de cauciuc, care-mi lasă toate degetele de la picioare să fie cît mai naturale, să nu fie strînse de nici un fel de constrîngeri, am avut un foarte natural dialog.

— Where are you from ?

— Romania.

— Aaaa...! Bad president !

— Care dintre ei ?

— Yours !

— Doamne ferește ! N-am avut niciodată de-a face cu președinți.

— Ei, nu ? Dar de unde sînt hainele de pe dumneavoastră ? (**you** se poate traduce și cu **dumneavoastră**).

— Ele sînt făcute de mine **însămi** !

S-au mirat dar nu mi-au propus nici o afacere avantajoasă. Tiffany **„ăsta"** e un cuvînt suspect.

Corina Cristea

KURT VONNEGUT, JR.

Camera de alături

Scriitorul american Kurt Vonnegut, Jr. este cunoscut la noi mai ales în calitate de autor al romanelor Abator 5. Cruciada Copiilor **şi** Fii binecuvîntat, domnule Rosewater **(traduse în limba română) şi, eventual, al altor texte româneşti, precum** Sirenele de pe Titan, Leagănul pisicii, Breakfast-ul campionilor, Ocnaşul, Dick hiorul **ori** Galapagos **(şi acesta din urmă primind destul de recent o izbutită versiune românească). Oricum, acest original autor, a-tipic chiar şi pentru un fenomen, la rîndu-i, extrem de atipic, cum e post-modernismul (grupînd, în America, scriitori greu de alăturat unul de altul : Barth, Barthelme, Pynchon, Coover, Gass), poate fi clasificat cu relativă uşurinţă în categoria marilor ludici ai prozei contemporane. Paradoxul, cultivat cu un cinism dulce-amărui, oximoronul, ridicat de la nivel de figură stilistică la rangul de procedeu compoziţional şi aleatoriul unei ironii acide reprezintă cîteva dintre trăsăturile definitorii ale prozei sale.**

Dar, în tinereţe, pe cînd trudea la primele romane, Vonnegut a scris şi publicat, iniţial din raţiuni pecuniare, o serie de schiţe şi nuvele în reviste de succes, ca „The Atlantic Monthly", „Collier's Magazine" şi chiar „Ladies Home Journal" („ce ruşine, mărturiseşte el, să fi trăit aievea scene dintr-o revistă pentru gospodine !") ori „Playboy". Povestirea Camera de alături, **a cărei versiune în limba română v-o propunem în continuare, a fost, de pildă, publicată iniţial în** Cosmopolitan **(şi reluată, apoi, în volumul antologic** Bine-aţi venit în cuşca maimuţelor, **Dell, 1970).**

Hardughia era împărţită în două de un perete subţire, prin care zgomotele de alături erau redate cu inaltă fidelitate vecinilor. În partea dinspre nord, locuia familia Leonard. Pe latura dintre sud, familia Harger.

Cei din familia Leonard — soţ, soţie şi un copil de opt ani — tocmai se mutaseră în apartament. Şi, din cauza subţirimii zidului, se certau cu voce joasă în legătură cu faptul dacă Paul, puştiul, era sau nu suficient de mare ca să rămînă singur acasă în seara respectivă.

— Sssst !, făcu tatăl lui Paul.

— Ce, am ţipat eu ? ii replică mama. Foloseam un ton absolut normal.

— Din moment ce eu îl pot auzi pe Harger scoţind dopul la sticle, cu siguranţă că şi el poate auzi tot ce vorbeşti tu.

— N-am spus nimic de care să-mi fie ruşine în faţa cuiva, spuse doamna Leonard.

— L-ai făcut pe Paul „pustan", îi replică domnul Leonard. Asta îl stînjeneşte pe Paul, dar şi pe mine.

— Este doar un fel de a vorbi.

— Da, dar e un fel de a vorbi la care trebuie să renunţăm. Şi am putea să începem şi să-l tratăm pe Paul drept puşti, mai ales în seara asta. Îi stringem mîna, ieşim pe uşă şi mergem pur şi simplu la film. Se întoarse spre Paul. Că doar nu ţi-o fi frică singur, băiete ?

— E-n regulă, răspunse Paul. Era un băiat foarte înalt pentru vîrsta lui, subţire, avînd şi o anume dulceaţă, puţin somnoroasă, a chipului său blînd, moştenire de la maică-sa. Mă descurc eu.

— Pe dracu' ! exclamă tatăl lui, bătîndu-l pe spate. Va fi o aventură !

— Mi-aş fi făcut mult mai puţine griji în legătură cu aventura asta, dacă am fi putut aduce pe cineva să stea cu el, punctă mama.

— Dacă ţi-e frică să nu-ţi piară cheful de film, n-avem decît să-l luăm cu noi.

Doamna Leonard fu şocată : — Dar filmul nu e pentru copii !

— Nu-mi pasă, spuse Paul împăciuitor. Motivul pentru care ei nu vroiau să vadă anumite filme sau spectacole de televiziune ori să citească anumite reviste şi cărţi reprezenta pentru el un mister ce se cerea respectat, chiar dacă îl incita un pic.

— N-o să fie chiar o crimă dacă vede filmu' ăsta !, mai încercă tatăl.

— Doar **ştii** despre ce este vorba în el !, îl contrazise mama.

— Despre ce-i vorba ?, întrebă Paul inocent.

Doamna Leonard căută ajutor cu privirea de la soţul ei dar nu primi nici o rază de speranţă. — Este vorba despre o fată care-şi alege prietenii cei mai nepotriviţi, încercă ea să explice evaziv.

— O, începu Paul, asta nu sună prea interesant.

— Mergem sau nu ?, spuse nerăbdător domnul Leonard. Filmul începu peste zece minute.

Doamna Leonard îşi muşcă buza. — Ei, bine !, zise ea curajoasă. Închide ferestrele şi uşa din spate, în timp ce eu îi notez numerele de telefon de la poliţie, pompieri, cinema şi de la doctorul Failey. În caz de nevoie, suni, dragă, nu-i aşa ?, se întoarse ea către Paul.

— Sînt ani de cînd e în stare să folosească telefonul !, urlă domnul Leonard.

— Sssst, făcu doamna Leonard.

— Îmi pare rău, se înclină domnul Leonard către perete. Scuzele mele !

— Paul, dragul meu, se interesă doamna Leonard, ce-ai de gînd să faci în lipsa noastră ?

— Ei, cred că o să privesc ceva la microscop, răspunse Paul.

— Dar n-o să te uiţi la viermi !, se asigură mama lui.

— Prostii — numai păr, zahăr, piper şi alte chestii din astea, încuviinţă Paul.

Mama lui se încruntă cu înţelepciune. — Cred că este bine aşa, tu ce zeci ?", îl consultă ea pe domnul Leonard.

— Splendid, exclamă el. Cît timp am piperul n-o să-l facă să strănute !

— O să am grijă de asta, îl încredinţă Paul.

☆

Curînd după ce părinţii lui Paul ieşiră din casă, radioul din apartamentul familiei Harger începu să se facă auzit. Mai întîi încetişor — atît de încet încît Paul, în timp ce se uita la microscopul său, abia putea distinge cuvintele crainicului. Muzica era neclară, sunetele abia puteau fi identificate.

Paul se străduia să se concentreze mai degrabă asupra muzicii decît asupra cuplului de alături, care se certa.

Băiatul examina prin lentila microscopului un fir din părul lui blond şi, cu ajutorul unui buton încerca să focalizeze imaginea mai bine. Părea un ţipar maroniu strălucitor, acoperit cu pistrui acolo unde lumina cădea pe el.

Alături, vocile bărbatului şi femeii se auzeau din ce în ce mai tare, acoperind radioul. Paul sucea butonul microscopului nervos, culisînd lentilele obiectivului în sus şi în jos deasupra firului de păr.

Femeia începu să ţipe de acum.

Paul, exasperat, deşurubă lentilele, strîcînd microscopul.

Acum, bărbatul ţipă în chip de răspuns ceva oribil, incredibil de ingrozitor.

Paul luă o bucăţică de pînză de şters lentilele din dormitorul său şi începu să şteargă partea lor aburită şi ciobită, după care le înşurubă la loc.

Dincolo, la vecini, totul se liniştise, numai radioul se mai putea auzi.

Paul privi la microscop din nou, încercînd să distingă ceva în lumina lăptoasă a lentilelor deteriorate.

Dar lupta de vis-à-vis reîncepu, din ce în ce mai zgomotoasă, mai crudă şi mai dementa.

Tremurînd de nervi, Paul presără granule de sare pe glisiera microscopului

Femeia urlă din nou, un urlet foarte urît, răguşit, otrăvit.

Paul răsuci butonul brusc la maximum încît glisiera cedă, spărgîndu-se în triunghiuri mici de sticlă ce se răspîndiră pe podea. Paul se ridică în picioare, tremurînd, vrînd să strige la rîndu-i — un urlet de disperare şi de perplexitate. Lucrurile trebuiau să ajungă la un sfîrşit ; indiferent ce se întîmpla dincolo, **trebuia** să se termine.

— Dacă ai de gînd să mai urli, dă radioul mai tare !, ţipă bărbatul de vis-à-vis.

Paul auzi lipăitul călciielor femeii pe podea. Radioul fu dat atît de tare încît băsii puteau fi auziţi atît de distinct de parcă Paul s-ar fi găsit acum închis într-o tobă.

— Şi acum, începu să se audă pe post, pentru Katy de la Fred ! De la Bob pentru Nancy, care-i o dulce ! Pentru Arthur de la cineva care se gîndeşte la el cu drag de sase săptămîni ! Din nou, formaţia lui Glenn Miller şi vechiul său şlagăr, **Pulbere de stele !** Dacă vreţi să faceţi o dedicaţie, sunaţi la Milton nouă-trei-o-mie ! Cereţi-l pe All-Night Sam, omul cu discurile !

Muzica invadă casa, scuturînd-o din temelii.

Paul se uită din nou la microscopul său, fără să mai vadă nimic de-acum. O senzaţie neplăcută i se răspîndi pe toată suprafaţa pielii. Pentru o clipă avu viziunea crudă a realităţii : femeia şi bărbatul aveau să se ucidă unul pe celălalt, dacă el n-avea de gînd să intervină.

Bătu cu pumnul în perete. — Domnule Harger, opriţi-vă !, ţipă el. Doamnă Harger ! Opriţi-vă !

— De la Ollie pentru Lavinia, îi răspunse All-Night Sam. De la Ruth pentru Carl, care nu va uita niciodată marţea trecută ! De la Wilber pentru Mary, care-i singură diseară ! Iată formaţia Saut-Finnegan întrebînd **Dragoste, ce-o să faci cu inima mea ?**

Uşa de dincolo se trînti, umplînd cu zgomotul ei un moment de linişte al radioului. Apoi, valul devastator al muzicii invadă totul din nou.

Paul sta în picioare lîngă perete, neajutorat. — Domnule Harger ! Doamnă Harger ! Vă implor !

— Nu uitaţi numărul ! strigă All-Night Sam. Nouă-trei-o mie !

Stupefiat, Paul se duse la telefon şi formă numărul.

— WJCD, răspunse operatorul de serviciu.

— Vreţi să-mi daţi legătura cu All-Night Sam ?, rugă Paul.

— Hello ! răspunse All-Night Sam. Acesta mînca şi vorbea cu gura plină. Ca fundal, Paul putea auzi o muzică dulceagă, de fapt melodia originală pe care o difuza radioul de alături.

— Aş putea să fac o dedicaţie?, întrebă Paul.

— De ce nu ?, răspunse Sam. Ai făcut vreodată parte dintr-o organizaţie considerată subversivă de Procurorul General?

Paul se gîndi o clipă. — Nu, nu cred, sir.

— Bun, dă-i drumul !

— De la domnul Lemuel K. Harger doamnei Harger, spuse Paul.

— Care-i mesajul ?

— „Te iubesc !", zise Paul. „S-o lăsăm baltă şi să luăm totul de la început".

Vocea femeii se auzi atît de puternic patetică încît răzbătu prin hărmălaia radioului, însuşi Sam putînd s-o audă.

— Puştiule, ai probleme ?, întrebă Paul. Ai tăi se bat ?

Paul se temea că Sam va închide dacă acesta va afla că el nu face parte din familia Harger, carne din carnea lor, sînge din sîngele lor.

— Da, sir, încuviinţă el.

— Şi tu încerci să-i impaci cu ajutorul acestei dedicaţii ?

— Da, sir.

Sam se emoţionă tot. — În regulă, băiete, aprobă el răguşit. Îţi voi oferi tot ce doreşti. Poate că va servi la ceva. Odată l-am salvat în felul ăsta pe un tip care vroia să se impuşte.

— Cum aţi reuşit ? întrebă Paul fascinat.

— M-a sunat şi mi-a spus că e gata **să-şi zboare creierii, iar eu i-am oferit melodia Răsarea albastră a fericirii.** După care închise.

Paul aşeză receptorul în furcă. Muzica se opri şi lui Paul i se făcu părul măciucă. Pentru prima oară, fantastica viteză a comunicaţiilor moderne devenise o realitate pentru el şi era copleşit.

— Oameni buni, începu Sam, cred că fiecare stă uneori şi se miră ce naiba să mai facă cu viaţa asta dăruită lui de bunul Dumnezeu ! S-ar putea să vi se pară ciudat, căci eu întotdeauna am părut vesel, indiferent ce era în sufletul meu, chiar şi eu mă mir, zău, cum de-am fost în stare ! Şi, apoi, parcă vine un înger care încearcă să-mi spună : „Dă-i bătaie, Sam, ceva e pe cale să se întîmple curînd". Oameni buni, tocmai am fost rugat să pun capăt vrajbei dintre un bărbat şi o femeie, cu ajutorul radioului ! Bănuiesc că nimeni nu-i de acord cu glumele despre căsnicie ! Lucrurile nu stau chiar aşa de roz ! Avem de-a face cu suişuri şi coboruşuri, ştiţi cum merg lucrurile astea !

Paul era foarte impresionat de înţelepciunea şi autoritatea lui Sam. A avea radiul deschis la maximum acum avea rost fiindcă Sam vorbea ca mina dreaptă a lui Dumnezeu.

Cînd Sam făcu o pauză retorică, alături totul se liniştise. Deja, miracolul funcţiona.

— În ziua de azi, continuă Sam, unul din branşa mea trebuie să fie jumătate disc jockey, jumătate filozof, jumătate psihiatru şi jumătate inginer electronist ! Aşa ! Am învăţat ceva tot lucrînd cu voi, minunaţii oameni de afară şi iată ce anume : dacă voi, oamenii, aţi renunţa la orgoliu şi la mîndrie, n-ar mai fi pe lume divorţuri !

De alături se auzea un gîngurit afectuos. Lui Paul i se puse un nod în gît, gîndindu-se ce lucru minunat el şi cu Sam erau pe cale să întreţinuiască.

— Oameni buni, reluă Sam, asta-i ce vroiam să vă spun despre dragoste şi căsnicie. Este ceea ce trebuie să ştie toată lumea. Şi acum, pentru doamna Lemuel K. Harger de la domnul Harger — cu dragoste. Să ştergem totul cu buretele şi s-o luăm de la Capăt ! Sam se înecă. Deci, Eartha Kitt cîntînd **Cineva rău a furat clopoţelul de la nuntă !**

Radioul de alături se închise.

Liniştea puse stăpînire pe lume.

Paul se împurpură de emoţie. Copilăria dispăru şi el se agăţă, ameţit, de marginea prăpastiei numite viaţă violentă bogată, răzbunătoare.

Alături putu fi distinsă o mişcare, un tîrşiit de picioare.

— Charlotte, începu bărbatul stînjenit. Scumpo, îţi jur...

— Te iubesc, zise ea cu amărăciune. Să ştergem totul cu buretele şi s-o luăm iarăşi de la capăt !

— Iubito, spuse bărbatul disperat, este vorba de un alt Lemuel K. Harger. **Trebuie** să fie vorba de un altul !

— Îţi vrei soţia înapoi ? întrebă ea. În regulă, însă eu nu mai am chef să intru în pielea ei. Poate să facă ce vrea cu tine, Lemuel, bijuterie- făr' de preţ !

— **Ea** o fi sunat acolo, încercă să explice bărbatul.

— Poate să facă ce vrea cu tine, fustangiule alergînd după două deodată, însă n-o să mai fii într-o stare prea bună atunci !

— Charlotte, lasă arma jos, o imploră bărbatul. Să nu faci ceva ce vei regreta după aceea !

— Totu-i în mîna mea, vierme !

Şi se auziră trei împuşcături.

Paul o zbughi pe hol, izbindu-se de femeia care tocmai părăsea în viteză apartamentul lui Harger. Era o blondă solidă, răvăşită ca un pat nefăcut. Ea şi Paul ţipară uimiţi în acelaşi timp ; femeia îl agăţă, atunci cînd băiatul dădu să fugă.

— Vrei bomboane ? spuse ea sălbatic. O bicicletă ?

(1955)

(Continuare în pag. a 15-a)

Prezentare şi traducere de Dan-Silviu Boerescu

bridge

Tăceri vorbitoare

Mai deunăzi, la un concurs de bridge de nivel local, unde mă nimerisem nici eu nu ştiu cum, mi-a fost dat să asist la o scenă pe cît de hazoasă pe atît de bizară : la una din mese un jucător, nici prea tînăr nici prea bătrîn, cu un aer, totuşi, de om serios, reproşa partenerului, în timpul desfăşurării donei — ceea ce nu e permis şi nici elegant nu e — că „de ce nu taci dom'le nu vezi că ăştia vorbesc prea mult ?". Bizar era faptul că vorbitorul îi cerea să tacă tocmai celui care nu scoase un cuvînt în toată dona, cu excepţia primului tur de licitaţie în care deschidentul a fost chiar cel tăcut. Carevasăzică omul a văzut că are în mînă punctele necesare deschiderii licitaţiei, a şi deschis-o, apoi n-a mai intervenit în licitaţie şi iată că partenerul îi reproşează prima vorbire, cea corectă, ca şi cum n-ar fi trebuit s-o facă sau n-ar fi fost corectă. Sigur că, în cazul dat, cel care a deschis avînd, să zicem, 13—14 puncte în mînă a facilitat adversarilor — care aveau fiecare, 12 puncte, deci prea puţin pentru a deschide jocul dar suficient, prin însumare, pentru a găsi un contract fezabil — intrarea în joc şi cîştigarea licitaţiei. De unde să ştie însă declarantul că partenerul său n-are decît vreo 2 puncte şi că astfel, deschide jocul pentru adversari ? Putea, fără îndoială, să tacă din prudenţă dar dacă partenerul ar fi avut, la rîndu-i, 10—12 puncte, n-ar fi pierdut, prin tăcere, un contract extrem de convenabil ? Evident că da. Cu toată bizareria unui reproş de felul celui de mai sus, cu toată aparenta lui lipsă de logică precum şi cu toate posibilităţile lui de justificare prin evocarea unui caz concret, reproşul însuşi se întîlneşte destul de des în competiţiile bridge-istice dar — lucru foarte semnificativ — întotdeauna vine din partea unor jucători al căror temperament e mai puternic decît legea morală şi decît propria-le ştiinţă a jocului. Pentru că a pretinde tăcere atunci cînd există toate motivele pentru a vorbi reprezintă nu doar o încălcare a regulii jocului ci şi o invitaţie la dezertare. După cum şi a cere jucătorului să vorbească atunci cînd are toate motivele să tacă reprezintă o încălcare a aceleiaşi reguli şi o invitaţie la minciună. Dacă eu tac, tu mîine n-ai nici un drept să taci, spunea cîndva poetul şi avea perfectă dreptate. Mare lucru, însă, în bridge şi în lume, să taci şi să vorbeşti la timp şi încă şi mai mare să faci tăcerea să vorbească.

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 21 octombrie 1990

30

Metoda suspiciunii

Nimic nu înfrînează mai mult mersul democratic al societății decît suspiciunea. Insinuată cu perfidie virală în organismul social sfîrșește prin a produce paralizia nervilor vitali, izolarea omului de om și dereglarea gravă a sistemului de selecție a competențelor. Întotdeauna prezentă în istorie, uneori mai apăsat, alteori mai umbrit, a atins în societatea totalitară de tip comunist momentul ei de glorie, supunînd totul, de la comportamentul individual la criteriologia dreptului civil (prezumția de vinovăție în locul celei de nevinovăție) și la organizarea vieții social-politice. Noi, mai mult decît alții, am cunoscut-o în toată splendoarea ei infernală de-a lungul deceniilor de dictatură ceaușistă. Speram ca după Revoluție să decline la parametri rezonabili dacă nu chiar să dispară de tot, cel puțin de la etajul superior al activităților noastre. Dar nu. Din motive a căror analiză ar trebui cineva s-o facă, suspiciunea s-a reinstalat, cinic surizătoare, cam peste tot, în formele de odinioară ca și în altele, nemaiîntîlnite pînă acum, carevasăzică originale, prin care tinde iarăși să determine acțiunea politică, dinamica socială și morala minimă. Ea hrănește cu asupra de măsură atitudinea guvernanților față de opoziție („vînzători de țară"), a opoziției față de guvernanți („neo" și „criptocomuniști"), a publicului larg față de reforma social-politică („alte măști, aceeași piesă") și a diriguitorilor reformiști față de recunoașterea competențelor („e bun, dar vorbește prea mult"). La rîndu-i, e hrănită abundent de mass-media, de la televiziune la cel mai independent hebdomadar, de la cotidienele politice, indiferent de culoare, la ziarele și revistele faptului divers sau scandalos. În vremea dictaturii suspiciunea devenise de-a dreptul o metodă de anihilare în față a împotrivirii, bine pusă la punct și perfecționată în laboratoarele securității. Acum, de și-a pierdut întrucîtva calitatea de metodă — oare ? —, pare să fi cîștigat o alură de modă. Dacă tot e să trăim sub imperiul ei, măcar să încercăm s-o transformăm din metodă în modă. Aceasta din urmă mai și trece...

„L"

OCTAVIO PAZ

MĂȘTI MEXICANE

în pag. 16

acolo

mai toți prietenii, cei care te iubeau
s-au dus în alte lumi, în altă lume —
și ce fac ei acolo, morții, viii ?
își caută un loc, nu mai au vreme
să se gîndească la apusul celorlalți

îi chemi, dar cum să-i poruncești cuiva
care-și ascunde trupul într-o gaură
săpînd-o lent cu propriul său trup
să stea cu capul dureros afară
iar capul său să aibă plete brune
superbe plete, lungi de kilometri
și pletele să vină de sus și din alt aer
ca să-ți atingă ție obrazul sumbru, numai
pentru c-ați apucat să fiți prieteni
o mie sau cinci mii de ani : puțin !

Florin Mugur

Număr ilustrat cu reproduceri după Ion Țuculescu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Metehne (II)

„Brain storming": cine practică așa ceva în revistele noastre literare ? Nu **stricto sensu**, desigur, dar... pe aproape. Mandatariatul, comoditatea, conservatismul merg mai departe. Vrei un Labiș ? Sună-l pe Mugur sau pe Tomozei. Vrei „un Nichita" ? cere-i ceva lui A. Titu Dumitrescu. Vrei un Preda ? sună-l pe Simion Vrei un Sorin Titel ? caută-l pe Dimisianu Un Radu Petrescu ? spune-i lui M.H.S. E un vernisaj oficial ? Dan Grigorescu. E unul cu dichis ? Hăulică. Etc. Nu-i vorba, aici, de încurajarea veleitarilor, sau de evitarea cu orice preț a specialiștilor, firește. Cine-ar face un număr de revistă Joyce fără Mircea Ivănescu, un Gracian fără Sorin Mărculescu, un Proust fără Irina Mavrodin, cine „vede" o „Junime" fără Z. Ornea, un Heidegger fără Liiceanu sau o „idee literară" fără Marino ? E cum nu se poate mai firesc „un" Gană la Blaga, un Papahagi la Pessoa, un Vartic la Caragiale, un Al. George la Lovinescu, un Mănucă la Creangă, un Gheran la Rebreanu, un Radu Toma la Sollers, etc. După cum, cine i-ar cere Gretei Tartler să traducă Bulgakov, lui N. Manolescu un eseu despre Kundera și „Palia de la Orăștie", lui Al. Zub o cronică la Iaru, lui Dan Zamfirescu o recenzie la „Corpuri de iluminat" sau lui Cosașu un encomion Schopenhauer ?

Dar **ceva** din **ideea** unor atari supoziții poate să ofere lucruri interesante. „Brain storming". Pînă să se desfacă toată carapacea acestei mentalități, programatic sau involuntar asumate, o să treacă, se pare, multă vreme. Monopolul de tip ceaușist continuă „Brain storming", în acest caz, înseamnă, între altele, două lucruri : ca ziarele să-și clatine serios inerțiile nomenclaturiste, convocînd reputațiile în ceva să se pronunțe despre aproximativ **altceva**, iar edițiile să comande, să provoace autorii în abordarea unor subiecte la care ei să nu se fi gîndit vreodată, subiecte benefic-șocante pentru ei. De pildă, de ce să nu prezinte Bedros Horasangian o emisiune „ca a lui Sava" ? De ce nu Elena Ștefoi despre Caragiale, Crohmălniceanu despre Țuțea, Bălăiță cronică de artă, Liviu Antonesei despre Fundoianu, C.M. Savu cronică de film, C. Ungureanu despre ludicul avangardei ? De ce nu Mircea Cărtărescu cronicar literar, de ce nu Alexandru George despre generația '80, Grigurcu — o istorie a prozei interbelice, Al. Musina despre Nichita, sau Cătălina Buzoianu un eseu despre suprarealism în poezie și pictură ? De ce nu Ana Blandiana o monografie Sebastian, Bogdan Ghiu cronică de teatru și M. Ivănescu despre Wagner ? (Am exemplificat, desigur, aleatoriu și cît mai bizar, luați **ideea**, nu numele și subiectele !). Inerția, fuga (sau chiar frica) de riscuri, gîndirea leneșă și „sigură" lucrează adînc de ani și ani. În acest context, surprizele pot fi, uneori, exorbitante. Totul e să ispitești spiritele, să schimbi apa în acvariu, să se deblocheze mecanismele nebănuite de sub caroseriile învechite. Pînă și revistele studențești operează conform străvechilor uzanțe, pe nomenclaturi verificate. Fie că au directori dintre profesorii care-și ung interesele editoriale prin tinerii împinși în hora tradițională ; fie că nerăbdarea debutanților îi îndeamnă către subiectele cu priză verificată, ori către autorii care fac bursa vieții literare ; fie că se publică, din comoditate lucrările de seminar, pe teme răsbătute, ori fragmente din viitoarele teze de licență, s.a.m.d., fapt este că inerția, frecventarea acelorași zone împiclușate, alegerea soluțiilor de minimă rezistență și, mai cu seamă, sufocarea sistematică a iconoclasmului, a insolitului, a revoltei opționale perpetuează aceleași mentalități bătrînicioase. Nimic nu este mai trist decît o revistă literară studențească „mai moartă", dacă se poate spune așa, decît „îndrumătoarea" sa oficială. E de discutat, aici.

Dan C. Mihăilescu

momos:

Cacamacul

Nu știu ce înseamnă acest cuvînt, îl folosesc copiii cînd vor să numească nimicul. Oamenii mari se străduiesc să-i dea un înveliș mai consistent și îl definesc drept poetul de curte :

Călare pe Epocă, transpirat între buci, poetul de curte a hotărît să ne părăsească și, dolofan și plîngăcios, ne anunță asta cu surle și trimbițe. După știrea mea, părăsirea este deplînsă de urmași, dacă este. Mai precaut, poetul de curte a hotărît să-și oficieze retragerea din lume în timpul vieții. Nu de alta, dar s-ar putea să se bucure unii după moartea domniei sale. Că lumea se bucură acum, zicînd : „Băiat deștept, porcu, face bani și din funeralii !" asta contează prea puțin, din banii, numele este scos din rahat și chiar dacă pute, el umblă din gură în gură Și cînd nu i-a plăcut românului bătaia de joc ? Chiar dacă omul nostru este mînjit de sus pînă jos, chiar dacă personajul iese din hazna Decît în boxă, românul il preferă pe poetul grăsuț în postura fără de sfîrșit a vidanjorului oficial. Este și asta o formă de răzbunare. Poetul oficial știe asta : fără nici-un Dumnezeu, fiindcă așa s-a născut, bogat pe pămînt, chiar dacă bogăția este clădită pe trădare, minciună și mascaradă, el continuă să dezmierde comunismul în propoziții putrede, lumea se distrează. Circul din hazna poate continua, nu-i așa ?, oricît !

Și totuși, va veni o vreme cînd un copil va întreba : „Care este numele poetului oficial ?". Un alt copil va răspunde : „Caca-maca !" și va lovi cu bățul în cerc pe aleile unui cimitir al cacamacilor.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● DAN IOSIF : „Politica e o curvă." (Din interviul apărut în **Contrast.**) ● GELU VOICAN (despre regele Mihai, în Elveția) : „V-am spus că nu e inteligent Nu știe să vorbească. Trebuie să se ascundă. Eu în locul lui m-aș ascunde". „El e un tip mort, nu există. Noi sîntem vii. În plus, nu are cap"... ● AUREL DRAGOȘ MUNTEANU : „După vizita președintelui Ion Iliescu la O.N.U., sînt convins că imaginea României în lume va fi alta." **(Cațavencu)** ● EUGEN BARBU : „Am oarecare pregătire, așa... Eu am mai apucat licee bune... două facultăți...". „Aaaa... biine... am scris și niște fleacuri...". „Marin Preda a scris o carte, după care n-a mai dat nimic." „...românului nu-i convine să-i spui că-i prost sau că n-are talent. El se naște genial, vezi Păunescu". **(Cuvîntul)** ● EUGEN FLORESCU : „...s-a descoperit, dacă mai era nevoie, că poetul Corneliu Vadim Tudor este un mare publicist și un patriot de remarcabil curaj civic"..., „domnilor danpetriști, ghedeiști, manolescișți, vianiști, tismăniști și alți monicolovinișți, vă îndemn să fiți atenți". **(Democrația)** ● GELU VOICAN (la Radio R.I.A.S. Berlin) : „...minerii au dat cel mai sublim exemplu de spirit de corp și de simț civic. Paradoxal, aș putea forța un enunț, formulînd : „Conștiința românilor este în subteran !...". „Ei au venit la București, aflînd și văzînd cele întîmplate, dintr-o extraordinară datorie civică." „Iar ordine, să știți că au și făcut.". „La sediile unor partide s-au găsit depozite întregi de lăzi cu sticle incendiare. La altele muniție sau bîte.". „I-am văzut personal pe mineri prin tot orașul. Se purtau de o corectitudine și de o probitate exemplară, chiar dacă severi, intoleranți și necruțători". „Minerii nu au furat pe nimeni, nu s-au legat de fete, nu s-au îmbătat, ci s-au comportat ca o «poliție voluntară» de o eficacitate cum n-a cunoscut Bucureștiul niciodată". ● N. S. DUMITRU : „În pofida presiunilor și prognozelor pesimiste, noua democrație funcționează". **(Tribuna).** ● I. V. SĂNDULESCU (după voiajul la Strasbourg) : „Occidentul a mai vîndut o dată România !". **(Phoenix).** ● Din **Totuși iubirea** : „Un reporter de excepție al Televiziunii române : Mircea Hamza". ● ALCIBIADE **(România Mare)** : „Cînd există criza asta formidabilă de locuințe, uite că vine echipa de măcelari de la Europa Liberă și se calicește la apartamentele noastre !". ● CPT. (REZ.) ANDERCO ISTVÁN, din finalul scrisorii adresate lui Petre Mihai Băcanu : „Prin tine vorbește Ceaușescu, din mormînt, demonstrîndu-ne că, acum, ne vom **omori** între noi. Inciți mereu cu zvonuri calomnioase și transmiți secrete de stat Vei răspunde în fața poporului român pe care îl trădezi ! Am așteptat să ți se dea replica de către un ofițer român, dar nu a venit. O fac eu, fost ofițer român de naționalitate maghiară : te sfidez, trădător de țară, și chem toți românii să facă la fel !". ● GOGU RĂDULESCU (intervievat de Adrian Păunescu) : „Dar lui Dinescu ce i-au făcut, ce a suferit Dinescu ?" ● VIRGINIA BUZNAC (63 ani, pensionară), răspuns la ancheta „Vă mai este frică ?" **(Expres)** : „Mi-e frică de Ion Rațiu ! **Chiar așa, doamnă ?** Mi-e frică să nu cîștige alegerile viitoare. **De ce ?** Este un capitalist nebun și se droghează. N-ați văzut ce s-a găsit la sediul partidului său ? ! Ne va distruge !...". ● Din limbajul personalului Penitenciarului însoțind deținuții politici în instanță : „Arată și copita (cu referire la picior) dreaptă", „dacă vrei, poate te trezești cu cîteva picioare în figură", „lasă că ajungem noi la penitenciar", „vedeți voi revoluție", „deocamdată sînt încă polițist, nu gardian să mă port frumos". **(România liberă)**

Petre Stoica

Spectacol de reviste

● Cele mai des întîlnite „titluri" în VIITORUL ROMÂNESC : Campari, Coca-Cola, Camel, Mon parfum — Paloma Picasso, The night is Black and White, ceea ce ne mai face să uităm că nici să dai cu tunul nu găsești Borsec, țigări Carpați, sau deodorant „Farmec" și că la noi The night is (only) Dark. N-avem pîine, în schimb avem (miros de) cozonac. Sărăcia noastră, deși îmbrăcată într-un frac de împrumut, tot pute.

● Din numărul 8 al revistei ATENEU (editată de Inspectoratul pentru cultură al județului Bacău) reținem : „În țara lui George Enescu" — text tradus și adaptat de Nicolae Popa după evocarea scriitoarei franceze Marguerite Vessereau și „Ce s-a întîmplat cu moștenirea Brâncuși" (partea I : „Spre dezlegarea tainei") de Barbu Brezianu Semnalăm, de asemenea, interviurile realizate de Elena Solunca — cu preotul Constantin Galeriu și de Marilena Rotaru — cu matematicianul Octov Onicescu.

● Ioan Holban semnează editorialul numărului 38/1990 al revistei CRONICA (Iași) intitulat „Revista de cultură — lux și sărăcie". Citățm : „(...) să înțelegem că politica e o formă a culturii, iar cine ignoră acest adevăr banal sfîrșește prin a deveni anti-cultural, o mască oarecare din cohorta rinocerilor. Noi vorbim, noi auzim, și la iarnă frig, iubite cetitorule, „mon semblable, mon frére..."

● Față de cele mai sus pomenite, credem și noi că ignorarea în revistele „de cultură" a realului, „cotidianului", a problemelor și spasmelor politice și sociale ale clipei, păcătuiește tocmai prin lipsa a ceea ce încearcă să afișeze cu ostentație : ținuta intelectuală și morală (sau viceversa, noțiunile fiind — de fapt — într-o vecinătate osmotică).

Apreciem negativ publicațiile „culturale" care-și mărturisesc data apariției doar pe „manșetă", bătînd cîmpii prin „înaltele sfere", în vreme ce dincolo de ușile redacțiilor au lor bătăi concrete, amendavezi, sau că nu te interesează, este un gest bile și abominabile. A te face că nu le pe care-l considerăm anti-intelectual anti-cultural și anti- românesc.

La limpezirea apelor (care va fi, așa să ne ajute Dumnezeu) multă lume va striga „Ura !". Nu-i vom crede decît pe cei care — au participat la pregătirea strigătului. Cei care n-o fac, se cunosc de pe acum. De la cei care tac, n-avem a aștepta decît tăcerea.

● Apare la Hunedoara RENAȘTEREA HUNEDOAREI (săptămînal de opinie și divertisment) — redactor șef Eugen Evu. Subtire de tot la trup și la suflet, foaia suferă de provincialism (nu de cel geografic e vorba). Treaba ei — sperăm că are cititorii pe care-i merită. Noi atita vrem să întrebăm distinsa redacție : e chiar îndreptățită parafraza (titlu) „Sîntem în miezul unui **ev** (s.n.) aprins" la un text stupid parodic despre Ceausescu și nevastă-sa ? Olecută de decență, domnilor ! Sau n-am înțeles noi bine : parafraza n-o fi la un text de Labis ci la numele redactorului șef. Așa ar mai merge.

● Săptămînalul TIMPUL (tribună a democrației și libertății — Iași) apare cu numerele 36—37/1990 înjumătățite și scrie pe prima pagină „(...) pustiul reavoinței se întinde încă (...) prețul hîrtiei a crescut de trei ori și ceva, rețeaua oficială de distribuție a presei este nu numai precar organizată, dar și folosită drept paravan pentru acoperirea unor «lucrături» suspecte, tipografiile sînt instituții ale nimănui, fiecare făcînd **ce și cum vrea.** Încurajate sînt doar hoțiile și șantajul (...)". Am mai scris aici, cu bucurie și stimă, despre această excelentă gazetă. Îi rămînem în continuare cititori, pentru că o „jumătate" din TIMPUL face mai mult decît o sumedenie de reviste „întregi" la trup. Deși amputat, TIMPUL rămîne prietenul nostru.

Au prezentat
Lucian Vasilescu
Daniel Bănulescu

prezentul continuă

Revoluție și erezie (II)

Cele cuprinse în partea I a acestui articol vor să fie o analiză a unui act politico-istoric văzut la noi și mai oriunde în lume, foarte parțial și aproape exclusiv pasional ; ele însă doresc să fie mai ales un argument neechivoc în favoarea valorii și gravității elementului ideal în istoria omenirii. Pe terenul idealității se nasc și mor națiuni, etnii, credințe, sisteme. Faptul transpare în misiunile marilor profeți, în cele ale apostolilor și ale reformatorilor — spre a nu aduce în discuție numele sfinte ale creatorilor credinței și cele ale Divinității. La nivelul acțiunii umane care nu se revendică din revelație rămîne să funcționeze idealitatea rațiunii, în sensul definit în opera unui Jean-Jaques Rousseau, idealitatea ideii însăși ca la G.W.F. Hegel, sau idealitatea respectului pentru individualitatea umană, ca la un Francis Fukuyama și la atîția alții dintre filozofii și politologii democrați și liberaliști contemporani.

Esența evolutivității și justeții unui proces istoric este deci legată de un ideal, de natura acestuia, de măsura în care îl includea ca scop, proiectat în viitor, precum și de gradul în care el este suportul ce ne structurează, odată purtat în suflete. Ce sînt revoluțiile Estului european din acest ultim an ? Sînt, deocamdată, procese de realiniere. Această perspectivă nu trebuie neglijată nici o clipă. Ele nu sînt încă dedicate producerii a ceva nou în viața umanității, precum revoluția americană sau cea franceză, ci reprezintă doar efortul și sacrificiul, necesare unei oarecari redresări, a excluderii unei negativități care a fost inculcată existenței noastre, a compensării unui handicap la care am fost aduși. Niște mișcări atît de ample să nu însemne oare progres, evoluție pe plan global, ci doar o oarecare anti-involuție ?

Conducătorii politici ai României actuale au complexul ideologic. Poliția și armata — ni se spune — au complexul actului de teroare care le-a fost pretins (s-au supus ordinului ? nu s-au supus ?). Intelectualii au complexul vinovăției prin nonrevoltă. Muncitorii au complexul stabilității și destabilizării. Toată lumea are cîte un complex. La politicienii noștri, complexul constă în relația lor cu ideologiile. Cei aflați astăzi la putere se declară, invariabil, necomuniști, evitînd autocalificarea ca anticomuniști. Prin noncomunism ei tind să se plaseze în afara ideologiilor, invocă realismul necesar în perceperea lumii, în analize, în decizii. Se poate trece peste faptul că anticomunismul și nu noncomunismul a fost esența Revoluției din Decembrie, că fără o declarație de anticomunism o mare parte a populației țării, în mod special intelectuali, tineri, tehnicieni, nu vor simți că puterea îi protejează suficient de principala amenințare adresată omului în acest secol — totalitarismul comunist — și în sfîrșit se poate trece și peste eroarea de a crede că poți scăpa de ideologie (refuzul oricărei ideologii este, în sine, tot o ideologie). Ceea ce nu se poate evita este însă constatarea că refuzul de a vedea problema ideologică în toată profunzimea și dialectica ei înseamnă ieșirea nu din sfera ideologiei (așa ceva nu se poate întîmpla) ci din spațiul idealului, în afara căruia omul se alienează, este anihilat, se transformă în mecanism, iar acțiunea sa în nonsau anti-istorie. Nu este vorba aici, pentru conducători, de a adopta o ideologie rigidă, dogmatică, nu este vorba nici de a adopta măcar o ideologie suplă, perfectibilă, nedogmatică — este vorba de a intra în discuția ideologică, de a manifesta acorduri și dezacorduri, de a lansa critici și a argumenta în marile probleme ideale ale istoriei. Sîntem non- sau anti-comuniști (după ce am fost comuniști) fără argumente teoretice, științifice, raționale, ci numai printr-un firesc dar insuficient empirism, după cum sîntem credincioși (după ce am fost, statal, atei) tot fără argumente, pe baza constatării că slujba religioasă este oricum superioară ședinței de partid. Nu aceasta este calea majoră a istoriei.

Este absolut clar că pentru o conducere politică neangajarea în discuția ideologică este o modalitate de a nu stîrni aversiuni, de a nu atrage asupra sa obiecții și vehemente inutile (sau, mai ales, utile), un mod de a oferi imaginea unui oarecare consens, or măcar acord — este însă vorba de un consens bazat pe subînțelesuri și aluzii, aceasta în condițiile în care viața în România a fost saturată de semi-cuvinte, de subînțelesuri, de gestul și fraza aluzive. Drumul idealului — în același timp și cel al demnității — este unul care trece prin confruntarea cu ideologia. Avem nevoie de idealuri și acestea nu pot fi construite, la scară națională, dacă, la aceeași scară, nu este cunoscută poziția, concretă, pînă la detaliu, a factorilor puterii față de comunism, socialism, capitalism, social-democrație, democrație creștină. Aceleași relevări se cer făcute referitor la problema raporturilor sociale în România, la calitatea muncii intelectuale și fizice, la natura relațiilor sexelor, generațiilor, la familie. Nu există un bine subînțeles și o practică necesar a fi explicitată. Nu poți vorbi în chip decisiv despre relația stat-biserică fără a spune răspicat dacă ești sau nu credincios. Un popor nu trebuie să-și facă un ideal din factorii puterii politice, dar nu poate alcătui idealuri făcînd abstracție de acestia. Ei — factorii politici — au de ales de ce parte se află în lumea ideală din sufletele noastre. Se știe cu siguranță că în această lume cel care nu se exprimă este socotit a fi de partea nefastă — și poate că se ajunge astfel la nedreptăți și erori. Este aici, în cele de mai sus, nu o acuzație ci o sugestie și o credință. În cazul asumării de către toți — și în primul rînd de către cei care reprezintă națiunea — a declarațiilor de principii pe terenul idealității, teren confiscat

cîndva de ideologii dogmatice, nu vor mai exista nici 12 ianuarie, nici 18 februarie și nici 13, 14, 15 iunie. Angoasa și agresivitatea se nasc exclusiv în zone abstracte, neglijate și de acolo invadează concretul.

Să nu uităm că există o pulsiune către paternalism în publicul nostru, dar voință paternalistă nu înseamnă doar dualitatea protecție-autoritate, ci și o serie de alte elemente : reprezentativitate, demnitate, toleranță, elemente inexistente altfel decît în conexiune cu idealurile. Te reprezintă, în afara spațiului familiar (politic vorbind în fața altor state) cei în care proiectezi ființa ta ideală precum într-un părinte. De la această ființă ideală îți extragi demnitatea ; vocația ei naturală este toleranța. Tehnicismul unui guvern care nu propune un ideal oscilează între rutină și improvizație bombastică. Revoluțiile din lumea de Est trebuie să fie mișcări creatoare în planul principiilor vieții sociale și morale, ale idealismului și idealurilor. Am suferit mai mult decît Occidentul și ca atare, sîntem datori la o mai mare capacitate de a sonda lumea spiritului.

Dacă nu facem nimic mai mult decît o simplă raliere necreativă și lipsită de o profundă credință la marele sistem al liberalismului vom fi supuși unei cenzuri adesea lipsite de înțelegere. Orice mare sistem, orice biserică, orice dogmă are nevoie de eretici. Dacă nu ne vom grăbi să arătăm ceea ce vrem să fim ca autentică transformare și afirmare, vom fi preschimbați total în ceea ce și tindea să fim preschimbați : noii eretici ai marii schimbări a lumii, exemplu pentru ceea ce alții nu trebuie să devină. În 22 decembrie 1989, „National Review" din Washington, sub semnătura lui Anthony Daniels, spunea despre Ceaușescu — nu se știa încă de alungarea lui — că acesta face un inestimabil serviciu lumii arătînd unde poate ajunge sistemul pe care dictatorul îl întrupa. Să nu facem lumii servicii similare, fie și la o scară enorm redusă. Noi înșine, în structura noastră politică actuală putem oferi servicii cu totul opuse comunității internaționale și nouă înșine.

Să nu justificăm, prin lipsă de ideal, actul de la Ialta. Am fost nedreptățiți conștient sau s-a considerat atunci că sîntem plasați la nivelul nostru maxim de merit ? Să nu lăsăm pe nimeni să se poată întreba : Ialta, cauză sau efect al potențialului unor popoare din Est ?

Caius Dragomir

minimax

Agonie (I)

In girum imus nocte et consumimur igni *.

Disimularea poate duce la spirit ; unii oameni spun atît de des contrariul a ceea ce gîndesc, încît citeodată prind găselnițe istețe.

(Antoine Rivarol)

Mîntuiți fi-vom ! Căci, iată, ceea ce poate nimeni nu mai spera că ne va fi dat să aflăm, barem în secolul ăsta, va ieși cît de curînd la iveală. Osana ! Osana !

Marți (!) 16 octombrie 1990. Zi memorabilă. În cotidianul cu nume mirific, ADEVĂRUL, tot omul ajunge să cunoască **„O metodă decisivă pentru aflarea teroriștilor"**. Autor sau, mai bine zis, coautor este dl. col. (r) Vasile Buha (Nomen Omen ! **), ofițer al fostei Securități, „îndepărtat în urmă cu peste doi ani — ne precizează domnia sa —, pentru că, public, am luat atitudine împotriva unor practici ale vechiului regim". Deci nu e vorba, așa, de orișicine. Metoda propusă constă în instituirea unei comisii parlamentare ai cărei membri „ar trebui să depună un jurămînt special elaborat pentru această cauză" iar celor anchetați, chemați sau veniți de bună voie, li se va impune „să presteze de asemenea, un jurămînt, tot special, că vor relata tot ce știu, altfel vor suporta pedeapsa legii". (Fiind el special jurămîntul, s-ar cuveni, poate, ne trece prin gînd, s-ar cuveni și o lege tot **specială**.) Se întrevede, iată, renașterea mentalității religioase și tocmai la cine te-ai fi așteptat mai puțin, vorba ceea, nu se știe niciodată de unde sare iepurașul. Ironia soartei ! Că doar (și) securiștii au fost printre cei mai aprigi dușmani ai bisericii, hăituindu-i cu îndîrjire pe drept credincioși. Iar acum uite că se întorc (pocăiți ?) la cele sfinte ! Căci, neîndoielnic, infailibilitatea metodei aflării teroriștilor constă tocmai în jurămintele acelea **speciale** care vor permite și obliga la aflarea adevărului. Osana ! Osana ! Cu atît mai mult cu cît subscriem întrutotul punctului de vedere al d-lui col. (r) Buha cu privire la importanța elucidării acestui mister : „Cred că nu greșesc afirmînd că și de clarificarea problemei teroriștilor, **care nu mai suportă amînare**, depinde stabilitatea (ori instabilitatea) noastră politico-socială, așezarea tuturor instituțiilor pe făgașul democratic." (subl. ns.) În fine, ar mai fi de menționat, pentru că este emoționantă, încrederea d-lui colonel în puritatea morală a foștilor colegi ai domniei sale căci altfel, de bună seamă, nu le-ar fi adresat apelul din final, apel numind chiar și pe cei „care au săvîrșit eventual fapte penale să-și primească cu bărbăție pedeapsa". Vom trăi oare ziua în care un ofițer de securitate va merge singur și nesilit decît de propria-i conștiință să-și mărturisească faptele penale ? ! În ziua aceea sistemul comunist va fi lovit de moarte. (Și fără să vrei te gîndești cu groază ca nu care cumva cel ce se va încumeta la un asemenea gest, eroul acela necunoscut deocamdată, să nu care cumva să-i treacă prin minte a-și împărtăși intenția vreunui alt coleg ! Ba încă nici soției, sau soțului, să nu spună ce are de gînd a face !).

Pînă atunci, adică pînă cînd va primi lovituri într-adevăr mortale ca aceea la care ne-am referit, sistemul comunist se află deocamdată, acum și aici, într-o stare de agonie. Cuvenită fiind însă reamintirea cu grabă a sorgintei grecești a cuvîntului care, altfel, ar putea să păcălească. Căci **agonie** poate semnifica și chiar semnifică **lupta**, o luptă crîncenă, pe viață și pe moarte. Dar, lăsîndu-ne povățuiți de cuvînt, aflăm imediat că, de fapt, nimic nou. Comunismul a fost doar definit de la bun început — **bun** pentru că așa vine vorba ! — ca luptă, deci asta este modalitatea lui normală de existență. „Pentru noi comunismul nu este o **stare** care trebuie creată, un ideal după care va trebui să se ghideze realitatea. Noi numim comunism **mișcarea** reală care suprimă starea actuală." *** Și, într-adevăr, a cam suprimat ceva vieți mișcarea asta acolo pe unde a bîntuit — cum altfel decît bîntuind să se manifeste stafiile ? !

Definiția clasicilor (!), prin negarea idealului, anunța încă de atunci, dintru începuturi, disponibilitatea la compromis. Mai tîrziu, Lenin și ceilalți practicieni au perfecționat pînă la măiestrie această disponibilitate. Una dintre explicațiile, dacă nu chiar explicația rezistenței în timp și spațiu.

Așadar, avînd în vedere că, la urma urmelor, au mai existat perioade dificile pentru comuniști, ba poate chiar mai dificile din moment ce erau vînați precum criminalii, în ce constă sau de unde pînă unde provine certitudinea sfîrșitului comunismului ? Invocarea legității Istoriei ca garanție a imposibilității resurecției este mai curînd un erzaț de argumentație, prejudecățile hegeliano-marxiste implicate într-un asemenea „raționament" istoric servind mai curînd drept suport „teoretic" proiecției unei aspirații — atunci cînd nu sînt pură și simplă propagandă. Acceptînd totuși **legitatea** în istorie parcă mai degrabă se ajunge la o întrebare de genul : nu cumva, oare, este comunismul o **maladie constitutivă a socialului ?** Un „virus" sau ceva precum cancerul iar potriveala anumitor condiții poate activa oricînd „boala", oricum existentă dar ațipită în anumiți timpi istorici. Apropierile mai mult sau mai puțin forțate între comunism și creștinism (începînd chiar cu aceea făcută cu meticulozitate științifică de renegatul Karl Kautsky) nu sînt tocmai o dovadă ? Una dintre. În orice caz dispariția și subită și totală a comunismului, a credinței comuniste, așa hocus pocus, este, zău, greu, ba chiar imposibil de conceput...

Ori hai să nu-i mai spunem **comunism**, să nu-i mai spunem pentru moment în nici un fel, dar să fim conștienți că „boala" există, dintotdeauna, în veci și atunci trebuie vegheat necontenit. Asta pe de o parte, gîndind mai mult întru viitor. În același timp însă, pentru că a fost cum a fost și admițînd ipoteza maladiei constitutive a socialului, bineînțeles că mai există încă „bolnavi", iar dacă-i numim sau nu **comuniști** are mai puțină importanță, principalul fiind de a găsi modalitățile depistării simptomelor și, mai departe, leacurile cele mai eficiente, avînd de grijă că de la caz la caz pot exista diferențe.

16/17 octombrie 1990

Șerban Lanescu

* — Noaptea mergem în cerc și sîntem consumați de foc. (lat). Pentru amuzament a se citi originalul literă cu literă și invers.

** — Numele este predestinare. (lat.)

*** — Karl Marx ; Friedrich Engels, **Ideologia germană. Critica filozofiei germane moderne în persoana reprezentanților ei Feuerbach, B. Bauer și Stirner și a socialismului german în persoana diferiților lui profeți.** Ed. de stat pentru literatură politică. București, 1956, p. 32.

cronica ediţiilor

Dicţionarul lui Tiktin

De avantajele duratei, şi deci de privilegiul reeditărilor, nu se bucură doar opera scriitorilor, a beletriştilor, ci şi aceea a istoricilor, a folcloriştilor sau a lingviştilor, adică a tuturor celor care se străduiesc într-un domeniu unde progresul este o noţiune relativă, referitoare mai mult la metodă, la informaţie, la organizare, şi unde însumarea de noutăţi nu anulează automat tot ce s-a făcut anterior. Lingviştii au fost chiar favorizaţi în chip particular pentru că editorii fiind — în mare parte — filologi, a fost normal ca ei să-şi valorifice, printre altele, şi monumentele propriei discipline. Avem astăzi deci o serie de bune ediţii ale operei predecesorilor noştri în domeniul gramaticii (gramatica lui Dimitrie Eustatievici din 1757, cea a lui Diaconovici-Loga, „observaţiile de limbă românească" ale lui Paul Iorgovici, celebra gramatică a lui Heliade Rădulescu din 1828 ş.a.), al istoriei limbii (**Histoire de la langue roumaine** a lui Densusianu de două ori, studiile de lingvistică ale lui A. Lambrior, cele ale lui Hasdeu, primul volum din **Limba română** a lui Sextil Puşcariu, primul volum din **Operele** lui **T. Cipariu** şi din **Scrierile alese** ale lui Al. Philippide), al filologiei (**Cuvinte din bătrîni** de Hasdeu, „paginile" istorico-filologice ale lui V. Bogrea, articolele şi studiile mărunte ale lui D. Găzdaru apărute în 1974 la Freiburg) şi atîtea altele care s-ar putea adăuga. În domeniul dicţionarelor cunoaştem însă un singur exemplu : **Etymologicum Magnum Romaniae** al lui Hasdeu, proiectat la dimensiuni ciclopice şi realizat doar pînă la începutul literei B, în total trei volume care ocupă în ediţia modernă a lui Gr. Brâncuş peste 2300 pagini. Acestei singulare iniţiative vine să i se adauge acum reeditarea dicţionarului român-german al lui H. Tiktin realizată de profesorul Paul Miron şi dr. Elsa Lüder de la Universitatea din Freiburg im Breisgau, în colaborare cu prof. V. Arvinte de la Universitatea din Iaşi şi cu sprijinul unei largi echipe de cercetători din ţară (Cluj, Iaşi şi Bucureşti) şi din Freiburg.

Nu putem, acum şi aici, prezenta mai pe larg activitatea şi meritele profesorului Paul Miron în faţa culturii sale de origine (în afara studiilor lingvistice cunoscute specialiştilor, d-sa este de mulţi ani editorul noii serii a **Dacoromanica** la Freiburg şi autorul textelor privind autorii români din multe dicţionare literare germane, cunoscutul **Lexicon der Weltliteratur** al lui v. Wilpert de pildă), nici pe cele ale Elsei Lüder, despre a cărei carte **Probleme der sprachlichen Gradation** „cu privire specială la limba română" recenzenţii din ţară au avut numai cuvinte bune. E suficient să spunem acum că această lucrare se înscrie într-un lung lanţ de activităţi care au dus nu numai la reeditări ale unor monumente literare importante sau la studierea lor într-o largă cuprindere europeană (Cantemir, Biblia de la Bucureşti ş.a.), ci şi la asocierea unei serii de cercetători români, în special din Iaşi, la programe organizate şi finanţate de Universitatea din Freiburg, şi aceasta într-o vreme cînd deschiderile noastre spre Apus erau practic blocate.

Dar de ce un dicţionar român-german, s-ar putea întreba un cititor neprevenit, cînd asemenea dicţionare s-au mai făcut şi de la Tiktin încoace şi cel al Academiei este, fără îndoială, mai complet şi mai util vorbitorului de astăzi ? Trebuie spus că dicţionarul lui Tiktin, apărut în trei volume între 1895 şi 1925, nu este un simplu, şi nici măcar un „adevărat" dicţionar român-german. Realizat printr-o muncă benedictină de peste trei decenii, dicţionarul său este primul tezaur amplu al lexicului românesc dus la bun sfîrşit, care cuprinde nu numai termeni atestaţi în scris, ci şi populari, şi care acordă o mare atenţie arhaismelor, notînd totodată prima atestare a termenului, ceea ce-l face nepreţuit nu numai pentru cercetătorii limbii vechi şi desigur şi pentru toţi cititorii de texte vechi, ci şi pentru cercetările de istorie a vocabularului şi în general de istorie a culturii. El este şi un dicţionar român-german în sensul că toate explicaţiile termenilor sînt date în limba germană, făcînd astfel accesibile datele respective studioşilor din toată lumea. Acest dicţionar nu este pur şi simplu reeditat de echipa condusă de Paul Miron, nici măcar prin colaţionarea cu fişele păstrate astăzi la Institutul de lingvistică din Cluj. El este „prelucrat şi completat" sub diferite aspecte, explicate de Paul Miron în **Introducerea** primei fascicule, apărute în 1985 : au fost verificate, corectate şi întregite cele aproximativ 70 000 citate din 550 surse bibliografice utilizate de Tiktin, s-au introdus noi cuvinte-titlu, mai ales din opera scriitorilor din sec. al XVI-lea şi al XVII-lea, dar şi de mai tîrziu (Şincai, Micu, Budai-Deleanu, Negruzzi, Asachi, Heliade, Alecsandri, Eminescu ş.a.), astfel încît volumul dicţionarului a crescut cu aproape o treime, iar la unele litere — E sau N de pildă — a crescut cu două treimi, s-au verificat traducerile în germană, căutîndu-se redarea unei anumite „tonalităţi contextuale" zice editorul care dă şi exemple concludente, s-au inclus trimiteri la hărţi dialectologice în cazul unor arii lexicale implicate şi nu al unor fenomene izolate, s-au îmbogăţit datările primelor atestări şi s-au identificat altele, mai vechi decît cele propuse în prima ediţie, s-au verificat etimologiile şi s-au completat (dar numai cu „rezultate convingătoare") etc.

Completările bibliografiei utilizate sînt vizibile şi în lista de lucrări indicată în continuarea introducerii. Operelor indicate în prima ediţie li se adaugă acum noi surse, dicţionare şi lucrări de istoria limbii, periodice ştiinţifice şi altele între care şi cîteva ediţii din autorii clasici. Procedeul nu este unitar aplicat în cazul tuturor scriitorilor clasici : pentru Alecsandri, Alexandrescu sau Dinicu Golescu (aleg exemple la întîmplare) sînt folosite doar ediţiile tipărite în timpul vieţii, în cazul lui Heliade Rădulescu se folosesc traduceri apărute în timpul vieţii şi ediţia de **Opere** a lui D. Popovici, din 1939—1943, iar în cazul altora, vechilor ediţii antume şi se adaugă ediţii de scrieri din anii cincizeci : la Bolintineanu ediţia din 1951, la Creangă cea din 1953, la Bolliac cea din 1950, la Filimon cele din 1950 şi din 1957 etc. În general, sînt folosite puţine ediţii apărute după 1960, deşi ele sînt mult mai cuprinzătoare şi includ, adesea, texte inedite sau foarte greu accesibile, lărgind astfel posibilitatea de informare şi oferind o bază mai sigură pentru opţiunile redactorilor. Noua ediţie preferă, de pildă, ca şi ediţia princeps şi dicţionarul Academiei, forma atestată (şi literară) a cuvîntului căruia i se indică etimologia în agr. **artirizo,** cînd forma indicată trimite la un intermediar sud-slav ; iar preferinţa pentru varianta cea mai veche se explică şi prin necunoaşterea răspîndirii celei moderne, în uz curent pînă în a doua jumătate a secolului trecut, **arturisi,** pe care o găsim de pildă şi la Macedonski, în cunoscuta **Cetăţeanul şi toboşarul** : „vezi-ţi de-al tău drum / Căci n-ai bani de-**arturiseală...**". Dar Macedonski figurează în bibliografie doar cu **Prima verba** din 1872, nu şi cu ediţia Marino sau măcar Vianu, această atestare scăpînd revizorilor de azi ca şi autorului de ieri. Sînt şi atestări, prezente în lucrările indicate în bibliografie, care scapă : **braşoveneşte** („aufschneiderisch", adică „în chip mincinos, fanfaron") este atestat după dicţionarul lui Barcianu din 1868 şi într-un text din Iacob Negruzzi din anul următor, deşi Alecsandri îl foloseşte în **Rusaliile** din 1860, sau Radu Golescu, care îi scria în oct. 1803 lui Const. Hagi Pop : „aceasta iaste vorbă **braşovenească** şi nu voi să ştiu", într-o scrisoare publicată în vol. VIII al **Studiilor şi documentelor** lui Iorga etc.

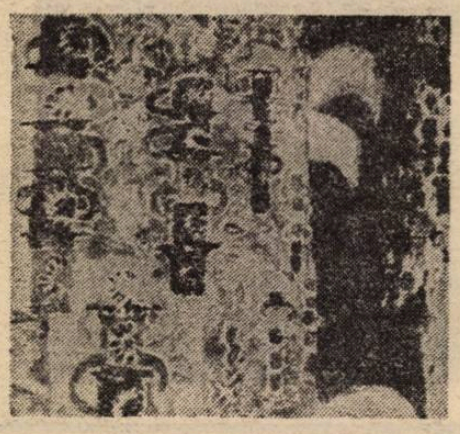

Sînt mici scăpări, inerente lucrului în echipă şi unei cantităţi atît de mari de material cercetat, dar proporţia lor este infimă într-un ansamblu preţios, care actualizează şi îmbogăţeşte în multe privinţe dicţionarul lui Tiktin, principala operă a acestui „mare învăţat" (cum l-a numit Iorga), ales membru de onoare al Academiei Române în 1919 ; apariţia acestei ediţii revăzute este încă unul din evenimentele culturale ale ultimilor ani, din păcate puţin sau deloc reflectate în publicistica noastră.

Mircea Anghelescu

* H. Tiktin, **Rumänisch-deutsches Wörterbuch,** zweite, überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, vol. I—III, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1985—1989.

povestea vorbei

Jocuri de cuvinte

Sînt, într-adevăr, încredinţat că în Hală, într-o zi de tîrg, se fac mai multe Figuri decît se fac zile de-a rîndul prin adunările academice. Drept care, nu poate fi vorba ca Figurile să se depărteze de limbajul obişnuit al oamenilor ; dimpotrivă, vorbirea fără Figuri s-ar depărta de acesta..." — scrie Du Marsais la începutul tratatului său despre tropi. Jocurile de cuvinte, perfect încadrabile în taxinomiile mai vechilor sau mai noilor retorici — cum o demonstrează Todorov, reducînd categoriile propuse de Freud în **Vorba de spirit şi raporturile sale cu inconştientul** la figurile tradiţionale : antanaclază, paronomază, silepsă etc., sau cum procedează grupul **Retoricii generale** — sînt chiar mai fireşti în comunicarea cotidiană decît în literatură. Publicistica, aflată (încă) într-o anume ambiguitate, nu e tocmai Hala, căci are în primul rînd modele literare, e însă, tot mai evident, un reflex al actului de comunicare cotidian. Ea furnizează, în ultimul timp, exemple suficiente pentru fiecare capitol şi subdiviziune a unui eventual tratat de retorică. Mai interesantă decît clasificarea pedantă a unei colecţii incomplete de jocuri de cuvinte mi se pare a fi o discuţie asupra valorii diferenţiate a acestor unităţi de maximă expresivitate. Mai transantă decît în cazul metaforei, să zicem, judecarea unui joc dee cuvinte se întemeiază pe cîteva criterii explicite sau implicite : gradul de (non)gratuitate, raportul dintre virtuozitatea formală şi implicaţiile semantice, coerenţa mai multor nivele de lectură (P. Guiraud, **Les jeux de mots,** Paris, PUF, 1979), pregnanţa, concentrarea, originalitatea, (non)artificialitatea etc. Li se adaugă, desigur, criteriul subiectiv al aderării cititorului la sistemul de presupoziţii, de judecăţi asupra lumii asumat de autor ; relativizare a receptării mai puternică în cazul umorului în genere, probabil şi datorită obiectului său social, nu natural.

Paradoxul prin care trebuie să treacă jocul de cuvinte valoros, ca de altfel oricare adevărată figură de stil, este de a întreţine cu contextul multiple legături semantice, de a fi cît mai dependent de el — şi de a-l putea în acelaşi timp absorbi şi depăşi, intrînd, ca microtext autonom, în circulaţia lingvistică şi literară. Puţine jocuri de cuvinte îndeplinesc ambele condiţii : unele preexistă utilizării lor într-un text şi nu par în suficientă măsură generate şi motivate de acesta : e cazul calambururilor, destul de banale (dar re-activabile) bazate pe omonimia, respectiv sinonimia cuvintelor **stat, securitate :** „magazine de stat (degeaba)" („Timpul", 30/1990, 8), „atmosfera (...) de neosecuritate (nu a zborului)" („Phoenix", 37/1990, 4). Altele sînt prea dependente de aspectul grafic, limitîndu-li-se astfel intrarea în circuitul oral. Un joc de cuvinte bazat pe substituţie grafică şi omonimie parţială — **„M.A.I.-eutica"** („Opus", 35/1990, 16) — îşi creiază o perfectă motivare semantică, de sinonimie ironică cu termenul-bază : „Noua metodă era mai rafinată şi mai evoluată decît cea socratică, pentru că cel interogat avea satisfacţia gnoseologică de a spune lucruri pe care nu le ştiuse niciodată pînă atunci". Mai mult, relaţia între două semnificaţii, de fapt seturi de cunoştinţe despre cele două „obiecte" (M.A.I. şi maieutică) e la rîndul ei motivată, la alt nivel, al macrostructurilor textuale, de paralela ironică dintre un personaj contemporan şi Socrate. Jocul are deci mai multe atuuri : complexitatea relaţiei cu contextul, reunirea unor sfere referenţiale foarte diferite în baza unei asemănări neevidente, concentrare, distanţare ironică ; artificiul grafic îl condamnă totuşi la a rămîne prizonier contextului.

S-au înmulţit şi exemplele de **cuvintevaliză** (sau contaminări, condensări — în alte terminologii) ; la cele mai multe, operaţia asupra formei este şi una asupra sensului, contopirea implicînd o echivalare — **minipoliţieni** („Timpul", 12/1990, 8), **miliţist** („Poesis", 2/1990, 2) —, o dublă calitate sau activitate prezentată ca obligatorie — **activisecuriştii** („Convorbiri literare", 14/1990, 14), **bişniţigani** („Timpul", 30/1990, 8), **parlinterimari** („Contrapunct", 14/1990, 7), **univerSecuritari** („Convorbiri literare", 16/1990, 14) —, sau reducerea unei instituţii la o persoană — **televaleriu** („Phoenix", 37/1990, 7) ; figura e mai puţin reuşită atunci cînd conţine o simplă aluzie depreciativă, fără legături semantice mai adînci : **„Democraţiţia"** („Timpul", 13/1990, 8).

Modificările formale în corpul cuvîntului sînt adesea susţinute de tehnica grafică a parantezei, care indică fără echivoc lecturile alternative propuse. Paranteza dezambiguizantă permite o generalizare a jocului de cuvinte : orice text poate fi astfel transformat într-o acumulare manieristă de aluzii şi lecturi divergente. Un stil ludic cu o fizionomie bine constituită poate părea nemotivat în detaliu, în diversele cazuri luate în parte, dar e coerent în atitudinea fundamentală, de subminare a limbajului şi, prin el, a convenţiilor şi a autorităţii. Ambele lecturi sugerate pot fi valabile, rămînînd totuşi prea complicate pentru a conduce către o percepere simultană : „actualei **(Ro)mânii muncitor(tăc)eşti"** („Timpul", 28-29/1990, 8). Jocurile pot fi motivate şi autonome, dar cu grad mai mic de originalitate — **„(f)alimentarele"** („Timişoara", 106/1990, 3), **„(ser)vicii** publice" („Phoenix", 32/1990) — sau reduse la aspectul fonic, cu o slabă relaţie semantică, de aluzie generală — cineva **„chiţ (a)căie** patetic" („Contrapunct", 41/1990, 15) ; efectul lor e sporit, în schimb, cînd se grefează pe o formulă-clişeu cu o anume simetrie : **„(D)efect şi c(l)auză"** („Timpul", 34—35/1990, 8).

Nu am atins, nici măcar în treacăt, alte forme importante ale jocului de cuvinte — de exemplu figurile produse în plan sintagmatic de repetarea unui cuvînt sau de prezenţa unor forme asemănătoare. Diversitatea şi valoarea inegală a fenomenelor fac să fie absurde judecăţile de ansamblu. Rămîne certă doar productivitatea remarcabilă a jocului de cuvinte, pe tipare care ţin, poate, de specificul (sau de tradiţia) unei limbi date. Nu am găsit nici un exemplu din „contrepet"-ul atît de frecvent în franceză (am fi avut unul, dacă „voiajul de gomană al domnului Goma" ar fi devenit „al domnului Poma" — dar chiar de aici se vede cît de forţat şi de lipsit de umor ar apărea procedeul în româneşte) ; în schimb, sînt nenumărate variaţiile pe tiparul „cuvîntului-valiză", al derivării fanteziste, modificările fonetice sau grafice parţiale.

Rodica Zafiu

Un Urmuz liric

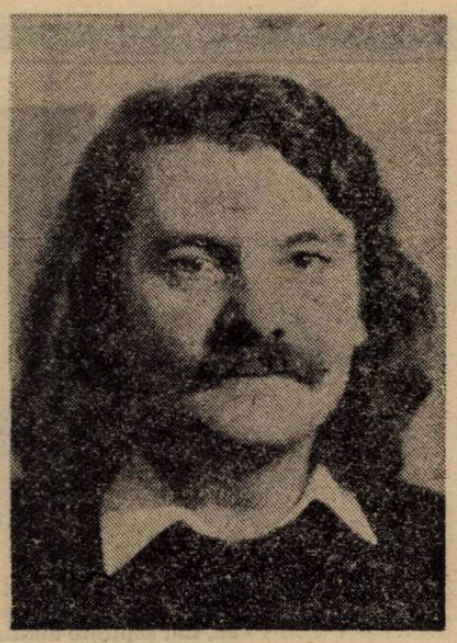

După o absență de aproximativ șapte ani, cîți au trecut de la **Cinci cîntece pentru eroii civilizatori,** Ion Stratan reapare în librării cu o carte nouă, **Lumină de la foc** (Editura Cartea Românească, București, 1990). Recunosc în volumul acesta, dacă nu trei formule diferite, în orice caz, trei categorii de poeme reprezentative.

Ar fi vorba mai întîi de un gen de poezie în care abstracțiunile sînt percepute în modul în care poeții tradiționali percep concretul și care reușește să transforme întreaga existență a omului și a naturii într-un sistem de relații mediate foarte rapid (aș zice mai degrabă scurt-circuitate) prin intelect și prin simțuri : „Și cum constelația lebedei e înlăuntru / Față de cosmosul neiterabil și întru / ea sîntem noi, cei din doi și din patru — / Mi-am luat pușca și mi-am făcut patul / Față de inima mea, corpul e înafară / Dar ea însăși e mai mult decît el, / să nu-l doară / Cuvîntul, întruparea, misterul / Căruia-i sînt trudtor și ape sărind, / cavalerul" **(cavalerul).**

Modelul cel mai îndepărtat al acestui gen de poezie poate fi identificat în gîndirea greacă, pentru care întreaga existență se proiectează în sistemul de relații al cîtorva elemente primordiale **(apa, aerul, pămîntul, focul).** Modelul cel mai apropiat îl reprezintă însă Nichita Stănescu și este surprinzător să constatăm cît de solidă rămîne această referință literară în sistemul de relații al poemelor lui Ion Stratan : „Cît ești de plină de aer, / Acvilă, cît ești de plină / de pămînt, cîrtiță, cît / ești de plină de transparență, / libelulă, cît ești de plină / de apă, balenă, cît ești de / plin de Ființă, omule — // Aerul e intact, măi, / Pămîntul e întreg, tu, / Transparența e una, domnule, / Apa e neîncepută, bă, / Ființa e acolo, versule". **(desfacerea)**

A doua categorie o formează poezia concretului imediat, a prozaismului citadin și industrial din **cimitirul de mașini :** „1. între manometrele verzui și sunetul / lui Charlie Parker bordul lucea, Jim, / eu mă gîndeam la husele moi, iar celălalt / își sprijinea cotul de tenisman portierei. // 2. Cînd a trecut cocoșul pe care voia / să-l evite, Marcu a scris fin cu / tîmpla o ideogramă de sînge, Dan s-a / aplecat ca un translator între banchete / Eu mă uitasem la ei doi. // 3. Au scos mașina pe două roți dintre / pietre au tîrît-o și au legat-o cu / lanț deasupra terenului, un triunghi / de fier alb din care curgea lichid și / au îndreptat-o spre presă. S-a auzit un / pocnet sec și mofluza noastră căruță s-a / dus naibii. Un triunghi de fier lîngă zeci / de triunghiuri de fier, o foaie de staniol / pe care unghia zefirului o netezește". Aceasta reprezintă maniera prin care Ion Stratan e contemporan cu **optzeciștii postmoderniști** și în primul rînd cu Mircea Cărtărescu : „3. Doar o muzică se auzea înșurubîndu-se / printre două fire, printre două cabluri, / printre doi segmenți, printre două ferodouri / și două planetare, printre două axe cu / came la capete, printre două / delcouri și două pistoane, doar / o muzică se auzea, cum cîntă / «orbu-acolo-n noaptea lui»" **(cimitirul de mașini,** II).

Cea de-a treia categorie ar putea fi numită cripto-baladescă, pentru că e evocatoare și epică în aparență, dar urmărește să dea întîmplărilor un contur alegoric sau măcar sugestia unui simbol : „La poalele muntelui cu animale încete / Ca umbra lăsată de chip pe-un perete / Doar eu și șerpașul mai ducem de cuferi / Privirile negre închise în nuferi — / Sînt ochii gazelei cea auzul întreg să-i rămîie / Și numai grului dați pentru paza / Turmei de sconcși ocupați doar cu rosul / Și astfel lăsat-am pe-acolo mirosul / ... / Ajunși la o pajiște doar cu narcise / I-am dat și șerpașului rupii promise / -Ncepuse deja în bantu să-mi sîsîie / C-aicea auzul întreg să-i rămîie / Și numai cu văzul nu vede cum poate / Să salte povara de nalbe pe spate / Și astfel mă văd alter ego negat / De-un stalker ce-ajunge mereu mai bogat / În cadre și drahme, în vorbe și timp / De-ajunge ființa cu-a mea să i-o schimb / Astfel că i-am pus amintirile toate, / Să știe că-i sclavul, de umeri legate // Eram singuratic și-n nori nici o voce / Nu-ncuviințase schimbarea atroce / Și-adaug, cu ultimul capăt de ață / Că totul făcusem să-l las doar în viață / Pe șarpele care conștiința să-mi schimbe / Cu-a lui ca pe serii de ieftine timbre / Cercase în vocea șerpașului meu / Cu care sînt una în umbre de hău" **(alpiniștii neantului).**

Pentru această categorie de poeme (în care mai intră **izvorul, trecusem de perdeaua dintre staluri** sau **magazinul de timp),** îl putem fixa ca model imediat perceptibil pe Ștefan Aug. Doinaș.

Dar nu e o contradicție între aceste formule lirice diferite ? În teorie, da, pentru că anecdota personală, biografismul și frumosul concretului imediat se opun sublimărilor conceptuale și abstracțiunilor golite de contingent. În realitate însă, Ion Stratan reușește să unifice toate aceste experiențe, fie pentru că le aduce mereu la același numitor comun al cîtorva referințe mitologice și obsesii (Casandra, Troia, Parcele, Ulise, Hermes, **apa** și mai ales **focul),** fie pentru că, pur și simplu, sînt destul de numeroase poemele în care ele se amestecă și se interpătrund : „1. Automobilul era fără motor, fără portiere / fără faruri și fără bară de protecție. Ce / poate fi un automobil fără motor, fără portiere, / fără faruri și fără bară de protecție ? / Automobilul era fără aripe, fără radiator și / fără portbagaj. Ce poate fi un automobil / fără aripe, fără radiator și fără portbagaj ? / / 2. El transporta numai timp. 3. Din lipsa de motor, din lipsa de portiere / și din lipsa de faruri și de bară de protecție / țîșnea o putere, o siguranță în mers, o lumină / și o apărare nemaivăzută. Din lipsa de aripe, de / radiator și de portbagaj țîșneau niște margini, / aerosoli și o păstrare nemaivăzută. // 4. Automobilul transporta numai spațiu. / Ce fel de automobil o fi acela care transportă / numai spațiu ?"

Poemul acesta face parte din **ciclul cimitirul de mașini,** dar aici abstracțiunile stau alături de concret și anecdotica mașinistă se travestește pe nesimțite într-o surprinzătoare alegorie a poeziei și a frumosului. La aceeași concluzie ajungem dacă analizăm mica „baladă" biblică **izvorul,** în care din istoria imaculatei concepțiuni și a nașterii Mîntuitorului nu au rămas decît un număr de accente de colind și cîteva indicații aproape criptice : „Pe lemnul dintr-un nuc mai de demult / O naștere eu nu o văd — ascult / Sub steaua care e o mînă-a Firii / În sacul de lumină-al pre-Venirii / Cu greutate de un Cosmos viu / Ales ca veșnic rupere-n sicriu / Începe timpul să încapă-n pori / Numai cu încă, încă, fără ori / Se naște nu copil, se naște Ochi / Se naște Lumea fără de deochi / Făr'de scuipat și fără de țărînă / Se naște cuget și se naște Mînă / Și ceea cui smerit îi spun eon / Din lacrimi, din prea pur CONCEPCION".

Și cu aceasta ajungem la elementul principal de legătură al tuturor experiențelor lirice din poezia lui Ion Stratan. E vorba de maniera eliptică și nu de puține ori absconsă de a trata lirismul prin desfigurarea discursului tradițional, prin frecventa răsturnare a raporturilor dintre elemente sau planuri și, pe de altă parte, prin raportarea poeziei la un fel de ceremonial al inițiaților (simbolistica numerelor, a culorilor, a sunetelor). Și pentru că dezarticularea, incoerența și elipsa țin locul armoniei tradiționale, modelele la care ne putem raporta de data aceasta sînt, pentru Ion Stratan, discursul oracular al Casandrei și poezia ermetică din linia Prale—Ion Barbu. Adică un amestec de inspirație, de tehnică și de deformare, ca în cazul tuturor celor înzestrați cu darul facultăților paranormale.

Trăgînd o linie și făcînd suma aș putea spune, simplificînd, că Ion Stratan este un Urmuz liric.

Florin Manolescu

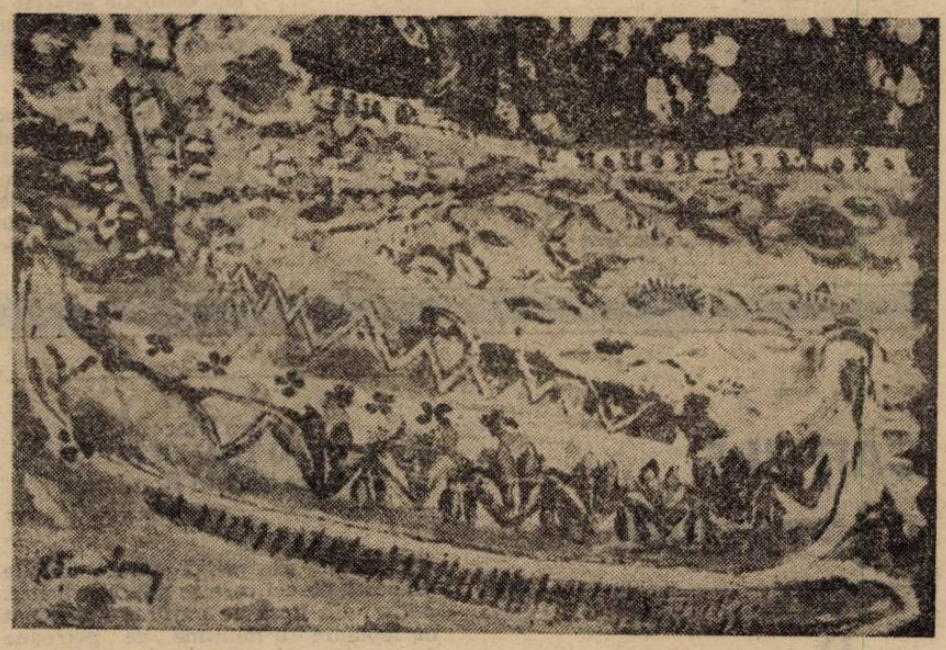

fragmente dintr-o etică a actorului

Îngeru' de tip nou

— pentru Matei și pentru Vlad —

De-abia acum cîteva zile mi-a căzut în mînă un exemplar din ceea ce se numește CAIET DE SCRIERE. Răsfoindu-l am simțit mai întîi emoția aprigă și prăfuit-aristocrată a bibliofilului. E limpede că, în cîteva luni, sau într-un an, să zicem, Ministerul Învățămîntului va înlocui aceste **caiete-tip** în care s-a învățat pînă acum, în clasa-ntîi, scrisul. Aceste îngrozitoare și, în același timp, înduioșătoare (adică profund tragice) „materiale didactice" ale educației de tip comunist, vor deveni, bineînțeles, o raritate.

Acum, eu aș folosi aceste CAIETE DE SCRIERE nu în ciclul primar, ci într-o clasă-ntîi cu elevi de peste 20 de ani (studenți) și nu la ora de scriere, ci la **ora de metafizică a scrisului** (la Facultatea de litere) Oricum, te-apucă un fel de vomă-nostalgică cînd întîlnești pe ultimele foi ale acestui caiet gata (și special) liniat astfel de **cuvinte-indicații,** tipărite cu litere de-o șchioapă : „SCRIEȚI : Partidul Comunist Român" ; „SCRIEȚI : Trăiască Partidul Comunist Român" ; Și apoi — spații mari, lăsate libere pentru ca acei copii de 6—7 ani să-și facă de multe ori, de nenumărate ori această temă pentru acasă.

De fapt, voiam de mult timp să scriu ceva despre ceea ce se poate numi **uniformă de text** sau **text tipizat.** În manualele din care am învățat la școala generală exista un model de scrisoare,

exista un model de cerere. Milioane de oameni au completat autobiografii-stas ca să intre în Partid. Buletinul de identitate, necrologul de ziar, mai nou **matrimoniala** sînt toate uniforme în care începem de-a valma cu toții într-un fel de **coree a vorbelor.** Cînd mă gîndesc la toate acestea (plus blocul tipizat, plus anonimatul înghesuielii din I.T.B., plus..., plus...) pe mine, unul m-apucă, așa, „tristețea luminoasă", m-apucă vesela îngrețoșare și bucuria cea stupidă, cu lacrimi. Că doar această viață a fost (este încă) și viața mea.

Înainte să mă întîlnesc cu CAIETUL DE SCRIERE, înțelesesem însă că tot o modalitate a uniformei este, de fapt, și biblioteca de pe lîngă casa omului. Alegerea cărților, lecturile preferate (ce să mai spunem de cele **esențiale !)** fac omul mult mai mult decît orice haină. Oricît ar încerca să mă convingă, cineva că nu, că nu-i vorba de uniformă, pentru că ar exista o infinitate de posibilități în alegerea cărților dintr-o bibliotecă personală, n-am să mă las convins. Am să răspund că vîrsta-i tot o uniformă, că limba (în care visezi) este alta, că orașul natal este tot o uniformă pentru sutele de mii de locuitori ai săi, că secolul sau deceniul tot uniforme sînt. Și tocmai pentru că aceste argumente ale mele sînt niște **clișee,** cred că pînă la capăt în ele. (Sînt bătătorite bine, adîncite și controlate în diverse împrejurări ale unor minți mai luminate decît ale mele). De fapt, vreau să spun că viața tipizată a **omului nou** nu-i mai bună sau mai rea decît alta (civilizată, istorică, occidentală etc.), ci este pur și simplu viață (sau, cum să spun ?, este tinerețea mea, de exemplu). Credeți-mă : nu ca om de tip nou, **să fii** fericit, poți chiar să te și îndrăgostești. Credeți-mă pe cuvînt : și coreeanul moare !

Să ne întoarcem : grozav și trist e CAIETUL DE SCRIERE, editat în odioasa eră de **Editura didactică și pedagogică !** Însă, răsfoindu-l, poți înțelege ce uniformă tandră, ce formă suavă de tipizare este **învățarea alfabetului.** De exemplu : după primul trimestru al clasei întîi, copiii nu pot să scrie decît cu un număr restrîns de litere. Nu pot să scrie decît acele cuvinte compuse din literele pe care le-au învățat pînă în acel moment. Dacă după primul trimestru, un școlar ar fi exmatriculat pe viață, n-ar mai putea scrie decît cuvintele formate cu vocalele „a" și „o" și cu consoanele „m", „n", „v" și „t", să zicem. (N-ai cum să nu te gîndești la mistica iudaică a scrisului. N-ai cum să nu te gîndești ce bine-i stă lui Bogdan Ghiu, de exemplu, uniforma alfabetului român.)

Bineînțeles că toate acestea vor dispărea **în negura timpului,** dar eu — cel puțin — sînt convins că Dumnezeu e mult mai deștept decît a fost Ceaușescu (și mult mai **tare** decît, așa, comunismul în general). Iar uciderea — la propriu și la figurat — a pruncilor români poate fi pentru unii dintre ei și o **încercare** din care vor ieși, cu siguranță la lumină. Important mi se pare că această lumină — chiar dacă ei, copiii, nu știu — aduce mai mult cu o **orgă de luminări,** decît cu orice orgă de lumini din discotecile patriei.

Cristian Popescu

florin mugur

august 1990

vine sărind într-un picior fetiţa
vine fetiţa, are-o foarfecă de apă
o foarfecă de apă speriată

vine şi taie firul ce mă lega de tine

coboară lent
fără sfîrşit
către covor
un fir de păr care albeşte-n aer

vine sărind într-un picior fetiţa
şi ia te uită cît de liberi devenim
şi ia te uită, nimeni nu e legat de nimeni
nişte inşi singuri cu priviri de orb —
în ce direcţie ?
ce sinucideri vesele !

şi-n locul gol dintre un mort şi alt mort
fetiţa palidă cu foarfeca dansează

nu total

trecerea mea printre oameni distruşi
oprirea, un birou, un telefon
sub vechea fereastră, albastrul taxi părăsit
pierzindu-se-n cerul de aur al melancoliei
distruşi
nu total
un mic mecanism, o broscuţă
mai saltă

ce suflet puţin
pe sub cerul de aur al melancoliei
un mic mecanism, o broscuţă
cu ochii holbaţi

se face-ntuneric, iubito, pierduto
nelinişte în limuzina oprită sub vechea fereastră
vai, de pe parbriz ne priveşte-o broscuţă
cu ochii holbaţi

da

da, scriitorul de tramvaie, da
literatura lui hotărîtoare
celebrele lui versuri : fumatul interzis

loc pentru invalizii de război
urcarea, nu scuipaţi pe jos, nu staţi de vorbă
cu conductorul, taxa, coborîrea —

scria-ntr-o viaţă cinci mii de tramvaie
cinci mii de mici oraşe enervate
da, îmi şopteşte umilindu-mă, glorifică-l

el nu scria poeme, ci tramvaie
sărmane autor de vagi terţine
care se taie ca mătasea veche

autoportret din 1987

şi ce-am fost eu pe lumea asta ?
un stricător şi-un reparator al manuscriselor
străine
un hoţ, un vardist, o brînduşă
scrumul din guşa turturelei
un salariat, domnule !
un salariat al hoţilor
al vardiştilor
al brînduşei
al turturelei —
şi cui i-am înălţat eu statuie, domnule ?
frumoasei casierite, domnule, ea-mi plăteşte
salariul
şi banii a ce miros ?
(cine spunea că banii n-au miros ? păi dacă
nici banii !)
banii miros a aglomeraţia din tramvai !
hei, domnule salariat al brînduşii
banii miros a avertismente tăcute
fiecare bancnotă-ţi întinde
o mustrare scrisă
(noroc că-s puţine)
fiecare bancnotă-ţi aminteşte foşnind uşurel
că există şi avertismentele vardistului
şi nu-i deloc mulţumit de tine vardistul :
multă vreme n-o să mai ai tu la dispoziţie
să-i înalţi statuie casieriţei —
o să uiţi şi mirosul banilor, domnule
dacă nu te pricepi cui trebuie să-i înalţi statuie !

mic poem de azvîrlit

cactuşi de catifea
cactuşi taburetul soacrei
cactuşi ochelari
cactuşi de mătase
căutînd boturile umede ale căprioarelor
din vechi egloge
cactuşi cu mitralierele sculate
cazemate de cactuşi
cactuşi ciuruiţi de cartuşele blînde ale bătrineţii —
eh, dragostea ta (inventată de mine)
o grădină de cactuşi catifelaţi
care se-nfurie
şi-mi scuipă-n faţă flori întunecate

zoo

lui Miron Kiropol

politica struţului
politica melcului
politica racului
politica elefantului
care nu uită jignirea o mie de ani
domnule, uite că pînă şi grădina zoologică
e un fel de meeting permanent al animalelor

din fericire, telefonul public
o mică dihanie de fier cătărată pe zid
lîngă cuştile tigrilor
din fericire, băiatul care şopteşte în receptor
vorbe sărace
de dragoste
dar dacă şi el stă de vorbă cu zeiţa politicii ?

anul 1985

lui Liviu Ioan Stoiciu

mama poeziei : teroarea ? mama poeziei : poliţia
politică ? frica
de această panseluţă semănînd atît de bine cu un
microfon ?
de ghiocei ce să mai vorbim !
primăvara e anunţată unui milion de megafoane
vulnerabile
iată microfonul-căpuşă în urechea ciinelui Fix
microfonul de sub coada asinului
tipul cu pantofi bine lustruiţi (unde găseşte
cremă ?)
zăngănindu-şi mărunţişul de microfoane minuscule
din buzunar
Lucian din Samosata şi cimitirul plin de microfoane
ce se desfoliază lent
ascultînd plicticoasele dialoguri ale morţilor
(plicticoase ? ehei, cîte nu ştiu domnii morţi
şi lor nu mai le e frică să spună !)
morţii spun de toate şi se ciondănesc şi scuipă
viermi —
gurile lor : nişte vechi microfoane prăfoase
în care vorbele se împreună şi nasc vorbe

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Preţurile cresc. Leul, vai de el, năpîrleşte. O carte a început să fie un obiect costisitor, te gîndeşti de două trei ori pînă s-o cumperi în noua situaţie (adică 28 de lei un volum B.P.T. care costa 5 sau 8 lei). Dar autorul ? Este el plătit pe măsură ? Aş. Tarifele au rămas cam aceleaşi, de procent din vînzare nu se vorbeşte. N-ar trebui să pledez aici cauza autorilor pentru că sînt nişte avari şi nu-mi trimit niciodată cărţile lor punîndu-mă în neplăcuta situaţie de a le lua din librărie. Totuşi trebuie să mă gîndesc şi la ei pentru că mîine-poimîine, cine ştie, o să mă hotărăsc şi eu să sacrific nişte fonduri gloriei, de tot discutabile, de a deveni autor de cărţi. Ceea ce nu-i firesc ! O carte ar trebui să aducă autorului ei mai mult decît laurii cam ofiliţi ai favorurilor criticii. Ar trebui să-i aducă măcar jumătate din banii necesari unui trai modest pînă o scoate pe următoarea. Unii leşină de mirare că scriitorii au datorii. Dar cum să n-aibă ? Le-a dat pînă acum cineva ceva (în afară de şuturi) ? Şi se întrevede a li se da altceva (în afară de una bucată racord cauciuc, amical, pe spinare) ? Oricum, a scrie şi a publica volume de beletristică este una dintre cele mai proaste afaceri.

Horia Gîrbea

Nicolae Diaconu
DOAR O TRANSCRIERE
Editura Scrisul Românesc

● Se ştie că prima piatră trebuie aruncată de cel care se ştie neprihănit. Astfel, din lipsă de puritate au scăpat de lapidare o mulţime de persoane dintre cele mai vinovate. Sigur, toţi păcătuim dar nu toţi în aceeaşi măsură. sau, mai bine zis, cu atîta lipsă de măsură. De fiecare dată micile sau marile eşecuri, omeneşti, ale colegilor noştri trebuie tratate cu anumită mărinimie şi înţelegere aşa cum, eu unul, am procedat. O excepţie totuşi pentru cartea lui Nicolae Diaconu, ea însăşi o excepţie. Sub titlul modest şi şters se ascunde proba unei lipse de vocaţie poetică inadmisibile. Dacă tot românul e născut (eventual făcut) poet, atunci N. Diaconu trebuie că este tătar.

Volumul său de versuri este pur şi simplu scandalos, imposibil şi ireproductibil. Şase maimuţe bătînd la maşină şase milioane de ani vor reuşi să producă un sonet de Shakespeare. Dar nu vor putea să forţeze prin legea numerelor mari apariţia unui sonet de Nicolae Diaconu : „Santalul vechi, suava mandragoră / Ce împrejurul tău şi-acum persistă / Şi frigul blînd, şi febra panteistă / Şi peste tot aceeaşi auroră...“ „Împrejurul meu persistă“ ideea că n-am văzut niciodată asemenea incoerenţă cu pretenţii de poezie dusă pînă la hazul turbat : „În labirint m-ai părăsit pe stînci / Cum părăseşti un om care se-neacă“ (?!).

Contradicţiile, absurdităţile, aiurelile par aşezate cu mîna dar, dacă nu umorul e scopul, şi nu este, abundenţa lor scoate din sărite şi-un sfînt : „Torturîndu-mi noaptea / Cu străvechi hipnoze / Lungi precît războiul / Celor două roze // În april cînd aspre / Sevele ţin denii. / Vom rămîne-n iarbă / Cîteva milenii.“ Deci după lupte seculare care au durat... În ce mă priveşte sînt, vorba poetului, „Cu gura sigilată / De-o lamă de lună.“ şi nu-mi vine să mai spun decît că, efectiv, este o bătaie de joc, d-nă lector Marcela Radu, a afecta 5,25 coli tipar unor asemenea elucubraţii.

Vasile Rusescu
CĂLĂRAŞ CU SCHIMBUL
Editura Porto-franco

● Cîteva cuvinte pe ultima copertă, semnate de Fănuş Neagu, sînt semnificative. Nu prin ceea ce spun ci prin iscălitură. Vasile Rusescu vine direct dinspre nuvelele de început ale lui Fănuş Neagu şi, deocamdată, nu vine prea puternic. Adică rămîne la mici întîmplări rurale, culoare locală, dialoguri pitoreşti între personaje idem. Lipsindu-i forţa de care maestrul său dădea în tinereţe dovadă, Vasile Rusescu încearcă mai mult zadarnic să construiască „mitul“, aburul fantastic învelind întîmplările. El este doar pitoresc şi metaforic, uneori de o strigătoare banalitate : „poarta scîrţii ca un scîncet de copil“ şi alte asemenea.

Excesul de floricele în onomastica personajelor şi-n toponime, repetarea prea des a acestora încearcă să creeze „lume“, o lume cu spaţiul şi populaţia ei. Din păcate totul se rezumă la această înşiruire de substantive proprii.

Despre ce este vorba în cele cîteva scurte proze nu se poate spune precis, pentru fiecare în parte, şi miza nici nu stă în asta. Un univers ar trebui să se nască, un „loc“ propriu autorului şi personajelor lui. Dar atmosfera nu este îndeajuns de particulară.

Neizbutind aici, în chestiunea care-l interesa, autorul încetează să prezinte interes întrucît faptele sînt banale iar stilul relatării rămîne oarecare.

Pe scurt, prozatorul a încercat, a ştiut ce vrea dar n-a avut mijloace (deocamdată). Aşa cum se prezintă acum, lucrarea sa este foarte obositoare la lectură.

eseu

Cuplul ca model existențial

În opera literară a lui Marin Preda, **codul moral** introdus de autor este pus la grea încercare, expus fiind necontenit asalturilor, de regulă furibunde, ale „spiritului primar agresiv" care, declanșînd în final, o veritabilă invazie, reușește să cucerească poziții importante, greu de clintit, și să se instăpînească ferm. Punctele componente ale codului („Omul să rămînă om, adică să n-o ia razna împotriva altora, să stea la plugul lui, dacă era plugar, la cinstea lui de om, dacă era om de omenie, adică iubitor de alți oameni, la cartea lui dacă era cărturar, la nevasta și copiii lui, dacă îi avea, la casa lui, dacă nu voia să se facă de rîs prin hoție, trădare, beție, lene și minciună ; adică să rămînă om prin tot ceea ce cîștigasem ca să nu ne pierdem, urmînd legile naturii : cine se ridică împotriva altuia se ridică împotriva lui însuși, fiindcă oamenii au descoperit de mult legea armoniei în tot ceea ce există, din care și-au făcut legile morale") se clatină, amenințate, și nu rareori se prăbușesc, învinse ; prietenia, loialitatea, iubirea sînt desființate, iar locul lor e luat de sentimente contrarii. Dragostea nu este, constatăm, nici ea cruțată de această răsturnare a valorilor : tendințe opuse se confruntă, personajele apărătoare ale normelor morale tradiționale aflîndu-se față în față cu personaje bizare ori malefice, animate de un rău interior asociat cu o agresivitate deseori fatală, ce culminează tot mai frecvent și spectaculos pe măsura constituirii operei. Omul predist ajunge să fie, astfel, **un om al eșecului,** nu obligatoriu total, irevocabil, însă acumulînd, în mod cert, o cantitate impresionantă de suferință.

Protagoniștii lui Preda tind, aproape în exclusivitate, spre formarea unui cuplu, trăsătură sintetizată într-o formulă din **Cel mai iubit dintre pămînteni,** cuprinzîndu-i pe părinții lui Victor Petrini : „N-o luase el de soție fiindcă îl mișcase mai mult dorința ei de-a se mărita, decît dragostea, deși îi plăcuse mai mult una din surorile ei mai mici ?" și, de regulă, își concretizează tendința. Constituirea cuplului poate să implice dificultăți ori rezistențe (așa cum este cazul celui reprezentat de Polina și Birică, din **Moromeții,** ori al lui Vale Sterian și Anda, din **Risipitorii,** sau — aici, însă, într-un unghi diferit — al lui Paul Ștefan și Luchi Dumitrescu din **Delirul)** care sînt mai curînd sau mai tîrziu învinse, cu mai mult sau mai puțin efort. Drama în această sferă a vieții lor vizează **conservarea** cuplului, indiferent că este vorba de o relație liberă ori de una oficializată : iubirile acestui scriitor mor repede, distruse de un rău exterior ori apărut în inima legăturii erotice însăși. **Degradarea** acestui mod de existență se produce treptat, cu fiecare (aproape) carte adăugată, atingînd apogeul (dacă putem spune astfel) în ultima. Ea se datorează mai multor motive, ce se înmulțesc mereu mai mult, proliferînd, pînă la urmă, monstruos, devenind, în aceeași măsură, din ce în ce mai străine de **codul** ajuns o amintire.

În „lumina eternă a zilei de vară", cuplul izbutește să se creeze, în pofida unor opoziții exterioare considerabile și, în egală măsură, se dovedește rezistent la amenințările care-l periclitează și care ar putea, la un moment dat, să-l desființeze. Polina, femeie tînără, voluntară și inteligentă, dovedind „energii nebănuite", își pune calitățile în slujba acestor deziderate și ajunge să le realizeze strălucit pentru a „se retrage apoi cu discreție în umbra bărbatului" (cf. Eugen Simion) ; reprezentînd un model al moralității feminine (și al **normalității,** totodată), ea riscă să rămînă cu desăvîrșire izolată, neavînd-o ca replică decît pe Simina Golea din **Marele singuratic** (agitată, aceea, însă, de un rău interior aflat la un nivel redus). Într-o lume dominată de legile ancestrale ale conviețuirii interumane, iubirea și împlinirea ei se află, așadar, pe locul ei firesc. Primele umbre nu întîrzie să apară : Constanta Sterian din **Risipitorii,** animată de bizare tendințe subterane, îl prezintă, conform unei obsesii nu chiar noi, pe cel ce-i va fi soț drept **„primul** meu viitor bărbat" (s.n.), în prezența acestuia) nu este capabilă să mențină cuplul, creat cu doctorul Munteanu, care se desface din vina ei și, după divorț, se prăbușește psihic, ajungînd dependentă pentru un timp de îngrijirea medicilor. Fostul soț nu este, însă, nici el cu totul „inocent", noua lui căsătorie scoțînd la iveală, de astă dată, destule ciudățenii în ceea ce-l privește, (împreună cu mărturisirea sa despre dominația resimțită din partea mamei) și culminînd cu o tentativă de sinucidere. În final, înțelegem că prima lui soție, vindecată, își reface și ea viața : cazul se dovedește a fi „benign" remediabil în timp, lipsit de tenta tragică. Strădaniile fratelui ei de-a întemeia o căsătorie cu mult dorita Anda, sînt încununate și ele, pînă la urmă, de succes.

În **Intrusul,** cuplul, dorit la un mod indirect declarat de femeie, este anihilat, după o existență perfectă, din motive cu predilecție exterioare, reprezentate de intervenția irepresibilă a fatalității (existențiale și istorice) la care concură, însă, pentru întîia oară masiv, însăși femeia... disperată, din cîte se înțelege, de pericolul destrămării căminului, în urma accidentului suferit de soț. Situația este ambiguă, confirmată de declarația autorului chiar (în **Imposibila întoarcere),** care, întrebîndu-se dacă Maria (protagonista) are dreptate în atitudinea ei, răspunde : „Are ! Dar are ?", subliniind, deci, prezența unei cvasiculpabilități (ori responsabilități) a partenerei. Demn de menționat este faptul că în urma conflictului ea este aceea care rămîne mai puțin traumatizată, în timp ce fostul soț se află, după opinia unui comentator, în pragul sinuciderii (și nu datorită exclusiv accidentului care l-a desfigurat). Avem de-a face, în acest caz, cu prima **ruptură gravă** a cuplului, colorată, de această dată, de tragic, prin caracterul ireparabil al sciziunii. Tragicul încheie și viața cuplului format de Niculaie Moromete cu Simina Golea, din **Marele singuratic,** prin moartea care o lovește pe ultima ; aici, însă, această apariție a sa este fulgurantă, circumscrisă momentului final menționat, **cuplul** propriu-zis fiind unul **perfect,** caracterizat, după ce partenerii își învinge obstacolele interioare, printr-o notă afectivă pe cît de intensă pe atît de egală și continuă ; moartea pictoriței pune capăt unei iubiri romantice calchiată pe un prototip literar binecunoscut. Iubirea care-l domină, întreținîndu-l, este impregnată de o profundă moralitate (Simina regretînd chinuitor gesturile sau vorbele necugetate adresate prietenului ei și încercînd cu succes să-și repare greșelile), aceasta datorîndu-se, poate, în intenția prozatorului, proveniență rurale a protagonistului său, descendent al lui Ilie Moromete, deținătorul prin excelență al codului moral, păstrător, deci, la rîndul său, al acestuia și beneficiind de el în acest domeniu. Cuplul se distruge din motive interioare, „endogene", care însă nu implică vinovăția, de nici un fel, a componenților săi. Situația acestuia este pusă în opoziție cu aceea a **cuplului secundar** reprezentat de Nicoleta Păceșilă și doctorul Hîncu, ce se destramă, cu o repeziciune, am zice, neverosimilă, în cadrul unei singure discuții, în care **vina** rămîne nelocalizată precis, ambii parteneri dovedind un **orgoliu** excesiv, decizia despărțirii revenindu-i însă, și aici, femeii, care este și rămîne categorică („Din clipa asta nu mai există pentru mine" ; „Oricum, ea îi tăiase puntea" comentează logodnicul, care o sfătuise în prealabil să „bea un kilogram de gaz"). Încă o dată, femeia este cea voluntară și independentă : „«Să se termine odată, își spunea, pînă cînd o să vă bateți joc de noi ? !...». Adică, așa în general, bărbații...", iar partenerul se relevă a fi slab : „nu mama ta nu-mi place, ci supunerea ta față de ea" constituind reproșul capital al Nicoletei la adresa logodnicului, (amintind, într-o oarecare măsură, de reproșul Polinei la adresa supunerii lui Birică față de tatăl ei). Rămîne, în orice caz, un **conflict ambiguu,** disproporționat în raport cu cauzele care l-au generat. Aceeași situație se repetă în cazul cuplului Gabi Sterian / Mimi Arvanitache, din **Risipitorii,** unde femeia, de o feminitate tulburătoare, sfîrșește prin a-l alunga pe logodnic, păstrînd însă, inexplicabil, copilul avut cu el.

Dacă aceasta este o poveste fericită (în felul ei) de dragoste, ea este, totodată, și ultima : în romanul imediat următor, **Delirul,** cuplul nu numai că nu se formează în adevăratul sens al termenului, (în sensul să-i spunem, complet) dar este pe deasupra un „mic" infern, colorîndu-se puternic în nuanțele anormalului, Luchi Dumitrescu reprezentînd întîia **femeie nefastă** predistă, (prefigurată de figura stranie a doctoriței Tiberiu din **Risipitorii,** capricioasă și autoritară simultan, cucerind bărbații ori respingîndu-i la fel de hotărîtă și fără scrupule), al cărei voluntarism și inteligență nu mai servesc creării și cu atît mai puțin conservării cuplului, ca în cazul „Polinei lui Birică", ci a periclitării lui sistematice, a distrugerii lui înainte ca el să se formeze de-a binelea. Paul Ștefan, care o caracterizează spunîndu-și „Ce perfidă ! Vino, zice, să-mi spui cît de mult mă iubești, pentru ca în prag să se uite la mine cu dispreț" și conchide „sumbru" : „Cu fata asta nu mă înțeleg deloc" ; „nu-mi trebuie o asemenea fată..." este primul protagonist de origine rurală al cărui **cod moral** intră în coliziune cu un soi de „spirit erotic primar", lipsit de moralitatea proprie ființei umane. Vinovăția morală este amplificată de nuanțele sadice, cu scopul de umilire a bărbatului îndrăgostit, ale comportării ei, imprevizibilitatea (reprezentată de „inversiunile afective", alternînd cu „ambivalența afectivă") neavînd altă finalitate. Începînd cu **Intrusul** (în care apare, pe lîngă cuplul principal, unul auxiliar, inaugurînd astfel categoria **cuplurilor secundare** pomenite, format din prietenul lui Călin, Valerică, și soția lui, fosta elevă de liceu eșuată la admiterea în facultate, care o precede, din punctul de vedere al **perfidiei,** pe Luchi — demersurile amoroase (și maritale) avînd drept unic scop, așa cum rezultă în finalul relatării soțului, aranjarea ei într-un post avantajos, folosindu-se de relațiile acestuia, după care îl părăsește pentru a se căsători cu un bărbat beneficiind de o situație superioară celei pe care o are primul soț, simplu electrician, continuînd cu **Marele singuratic** — în care cuplurile, formate fericit inițial, nu rezistă (din motive „imorale" colaborînd cu o fatalitate existențială la primul, ori ținînd de **fatalitatea biologică** la al doilea) — și sfîrșind cu **Delirul** și **Cel mai iubit dintre pămînteni —** degradarea cuplului devine tot mai evidentă, îndeosebi spre final, sub **aspectul moral** al partenerilor, de fapt, al partenerelor în exclusivitate... Dacă în **Intrusul,** dezintegrarea căsătoriei dintre Călin Surupăceanu și Maria mai păstra, cum spuneam, o notă de ambiguitate, din punctul de vedere al **culpei** soților, iar **Marele singuratic** reeditează mitul „îndrăgostiților eterni" loviți de soartă, ultimele două romane citate inaugurează cu claritate intruziunea **personalităților aberante** în acțiunea de desfacere a cuplului, învingătoare categorice ale codului moral ancestral, **vina** mutîndu-se, astfel, din exteriorul acestuia în interiorul său identificîndu-se cu protagoniștii și devenindu-le proprie. Totodată, lupta pentru conservarea cuplului atinge, la rîndul ei, intensitatea maximă, reliefînd cu pregnanță confruntarea dintre spiritul profund uman și cel „primar agresiv", aparținînd „erei ticăloșilor", transformîndu-se într-o încleștare disperată. În același context nou creat, este pusă, cu gravitate, problema copiilor, rezultat și scop final al căsătoriei, afectați de despărțirea părinților, a căror culpabilitate ajunge să fie, în consecință, de neiertat. Tragicul acestei anomalii transpare într-o întrebare pe care Petrini o adresează, lumii întregi și nimănui, în preajma conflictului său marital definitiv cu Matilda : „De ce se mai iubesc oamenii, dacă trebuie să se despartă ? De ce mai fac copii dacă pe urmă îi părăsesc ?". Matilda (care este o Luchi Dumitrescu „redivivus", însă cu mult mai sofisticată și avînd ca omolog, în același roman, pe Ivona, prima soție a lui Ion Micu) recunoaște, mult după consumarea dramei ei conjugale cu Petrini (și aflată, în momentul respectiv, pe pragul celei de a patra de aceeași natură, dintre care una, la fel de turbulentă, se consumase cu fostul prieten al lui Petrini, Petrică Nicolau, dominat, acela, de către **tatăl** său) că suferă de o infirmitate afectivă ; „să-ți spun un secret : eu nu pot iubi", i se adresează ea fostului soț și adaugă : „îmi ies din fire, nu pot să trăiesc fără să fiu iubită !", pentru a conchide : „Vezi, nu ne-am înțeles !", la care Petrini răspunde : „Există iubire, acolo unde ea se naște, există și înțelegere. Sînt legate". Principiul acesta, însă, nu este cunoscut (ori acceptat) de către concentrarea masivă de **femei detracate** pe care o include **Cel mai iubit dintre pămînteni,** ce aduc cu ele, se-nțelege, detracarea inevitabilă a cuplului. Începînd cu „prostituata sacră" care este Nineta Romulus, prezentîndu-se inițial drept „sufletistă, cu moartea în poșetă", (hotărîtă să se sinucidă cînd va ajunge la treizeci de ani) dar care preferă să ajungă, după această vîrstă, în slujba organelor de represiune și care îl părăsește pe Petrini dintr-un motiv aberant (ori poate numai un pretext), emanație eventuală a unui orgoliu, și el, maladiv, continuînd cu „Căprioara", iubita din studenție, trădătoare, a aceluiași Petrini, capabilă, după ce-l părăsește în favoarea altuia, să se întoarcă la el însărcinată cu copilul celuilalt, părăsită la rîndul ei și culminînd cu Matilda și Suzy Culala, apropiată, din unghiul perfidiei, de soția lui Valerică din **Intrusul** (camuflînd realitatea teribilă care era existența soțului ei dipsoman, atrăgîndu-l, apoi, înfuriată de indiferența lui, într-un loc frecventat odinioară, cu scopul de a-i „reactiva" sentimentele și împingîndu-l pe Petrini pe pragul catastrofei prin crima pe care e silit să o facă) asistăm la un „flux" neîncetat de **figuri antifeminine,** ce primejduiesc existența, psihică și fizică, a celor cu care vin în contact strîns. **Bărbații** prediști sînt, cum s-a văzut, slabi ; însă, chiar și atunci cînd sînt reprezentați de naturi virile autentice, ei nu reușesc să dobîndească prea mult succes în fața unor structuri de acest fel... Cuplurile secundare, reprezentate de Ion Micu/Clara și Ștefan „Ciceo" Pop/Lavinia, deși „perfecte" (la antipod, deci, față de cele ale protagonistului central) nu beneficiază de suficientă forță pentru a contracara imaginea acestora, trilogia constituindu-se, și la acest capitol, într-un roman „negru", lăsînd o imagine neliniștitoare prin viziunea proiectată asupra vieții erotice. **Abjecția** în acest domeniu nu lipsește nici ea, indiferent că se face simțită prin „varianta Acojocăriței" și cea a lui Petea (fratele Matildei) aruncat sistematic în stradă (la propriu) de către nevestele sale, sau a cuplului Artimon (supranumit „gringalet"-ul/„fatala" Tamara). Lumea scăldată în „lumina eternă a zilei de vară" devine irepetabilă, căpătînd statutul de amintire îndepărtată. Protagonistul ultimului roman, Victor Petrini, găsește un refugiu final (totodată un mod de existență dat de o rațiune înalt-morală) dedicîndu-se **copilului,** (fetița lui, Silvia) salvînd, astfel, un punct — poate, în ultimă instanță, cel mai important — al codului moral, a cărui apărare s-a soldat, în celelalte privințe, cu un eșec. Asistînd la dispariția treptată a celei mai prețioase moșteniri spirituale, ca și la imposibilitatea de valorificare a acesteia, în sfera erotică a existenței umane și nu numai, Marin Preda, întrezărit neîncetat, el însuși, în spatele „combatanților" săi, s-a oprit la soluția, singura posibilă, de-a demasca, fără cruțare și neobosit, o componentă importantă a erei denumite de el „a ticăloșilor".

(ianuarie 1987)

Nicolae Baltă

(fragment din volumul **Labirintul interpretării,** aflat în pregătire la Editura „Eminescu")

george astaloş

OUL AGOREI

MODEL AL UNEI AGORA MODERNE CU VOCAŢIE DE LANDMARK

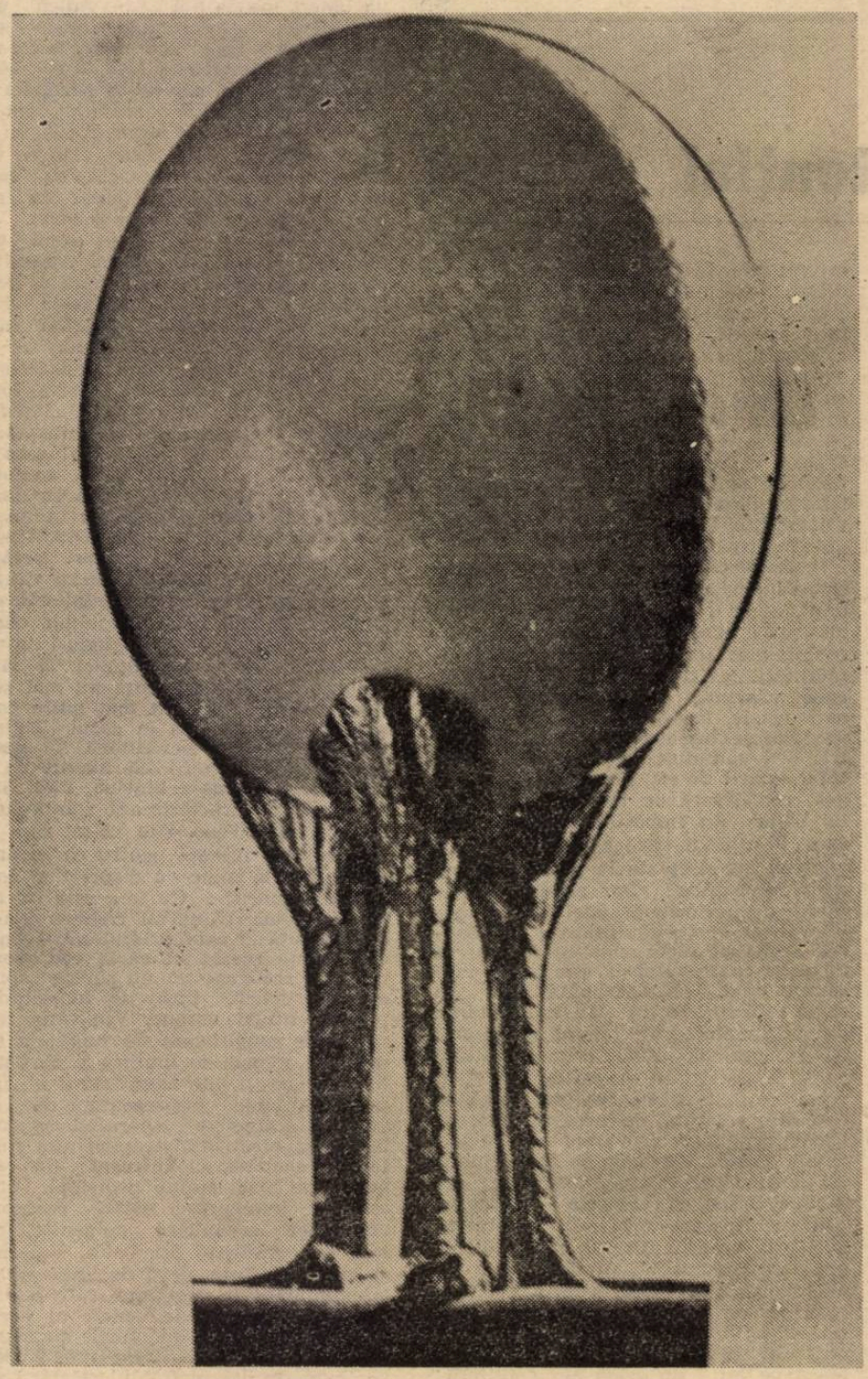

CE ESTE OUL AGOREI !

Este un edificiu de aparenţă sculpturală cu vocaţie de landmark care conţine în volumul său toate modelele de globalitate efectivă ale unei agora unde, sub semnul spiritualităţii (materializat printr-un templu multi-religionar) se exprimă interpenetrîndu-se toate domeniile esenţiale ale vieţii cetăţii — astfel :

CREAŢIA ARTISTICĂ

reprezentată printr-un teatru global

GÎNDIREA ŞTIINŢIFICĂ

ilustrată printr-o galerie a utopiilor

VIAŢA POLITICĂ

reflectată printr-un forum al ideilor

DE CE AGORA ?

Deoarece prin natura amplasamentului său, prin funcţia structurilor sale interne şi prin destinaţia modulelor complementare pe care le polarizează, Oul Agorei devine pivotul referenţial al vieţii spirituale, intelectuale, economice şi politice a cetăţii, contribuind la organizarea şi dezvoltarea ei în spiritul conceptelor democratice ale liberului schimb de bunuri materiale, de idei şi persoane.

DE CE MODERNĂ ?

Pentru că Oul Agorei reactualizează viaţa cetăţii adaptînd-o la era tehnologică în care a intrat omenirea şi la mutaţiile produse în conştiinţă de către tînărul nostru Homo-Technologicus. Un Homo-Technologicus care, după ipostazele pe care le traversează ori după aspiraţiile intime şi subiective care-l animă, este în mod arbitrar divizat în trei categorii :

PIETON

la fel de anonim şi pasager

ca şi bunurile materiale ale unei societăţi de consum în căutare de debuşee — categorie corespunzînd liberei circulaţii a bunurilor

OM CE SE PLIMBĂ

la fel de disponibil şi divers ca şi valorile culturale cărora le este depozitar — categorie corespunzînd liberei circulaţii a ideilor

PELERIN

la fel de temerar şi ireversibil în demersurile lui ca şi valorile spirituale cărora le asigură perenitatea, în pofida unui diabolic sistem de permise de trecere care încearcă să-i devieze itinerariul — categorie corespunzînd liberei circulaţii a persoanelor

DE CE MODEL ?

Pentru că ansamblul structurilor reunite în interiorul ovoidului şi în jurul volumului lui se afirmă în dimensiunile sale de arhetip, implicit globalizatoare, constituind un spaţiu de schimb şi întrepătrundere a tendinţelor estetice, economice şi politice — spaţiu aparent limitat dar deschis tuturor tentativelor de reînnoire.

DE CE LANDMARK ?

Deoarece prin perfecţiunea formei, prin somptuozitatea volumului şi prin semnificaţiile structurilor lui interne, Oul Agorei devine un edificiu referenţial, provocînd curiozitatea pietonului, stîrnind interesul celui ce se plimbă ori stimulînd imaginaţia pelerinului la fel (dacă nu mai mult) ca cele cîteva Landmark repertoriate în lume : Turnul Eiffel, Statuia Libertăţii, Turnul din Pisa, Opera din Sydney, Turnul din Toronto etc.

DE CE OU ?

Pentru că, fiind un simbol universal ce se exprimă prin el însuşi, oul conţine germenele pornind de la care se dezvoltă orice manifestare. Semn al primei diferenţieri şi al reprezentării cosmice, oul simbolizează fecunditatea, naşterea şi renaşterea, perfecţiunea, lumina şi forţa creatoare, constituind o inepuizabilă sursă de analogii, perpetuate de-a lungul istoriei umanităţii prin misterul pe care-l tăinuieşte, prin fascinaţia pe care-o exercită şi prin asemănările pe care le sugerează. Şi chiar dacă Oul n-a fost absolut primul semn genitor, el are toate şansele de a fi considerat ca atare, pentru că închide în cochilia lui toate posibilităţile şi chiar toate virtualităţile. Dar, dincolo de semnificaţiile cu care culturile şi civilizaţiile l-au investit, simbolul reînnoirii pe care i l-a atribuit înţelepciunea populară este suficient de larg pentru a face din ou habitaclul unui model de agora modernă.

STRUCTURI INTERNE

Dispuse pe verticala ovoidului, structurile interne ale Oului Agorei exprimă ansamblul globalităţilor specifice ale vieţii cetăţii, reflectînd aspiraţiile omului modern care tinde să devină realizatorul, interpretul şi spectatorul propriului spectacol. Reprezentate în proiecţia lor axială după rolul ce le este rezervat în viaţa, organizarea şi dezvoltarea cetăţii, aceste structuri au destinaţii distincte — vocaţia lor fiind de :

TEMPLU MULTI-RELIGIONAR

Plasat în vîrful ovoidului, el este inspirat de primul templu cu caracter ecumenic creat de Heliogabal în timpul Republicii Imperiale Romane. Spaţiu rezervat sacrului, templul multi-religionar este totodată muzeu al religiilor în care fiece credinţă se regăseşte pentru a oficia, la ocazie, serviciul religios în spiritul propriilor sale tradiţii.

TEATRU GLOBAL

Instalat în gălbenuşul ou-

lui, îşi are izvorul în con-

---

maria-luiza cristescu

Mama a semănat un cartof şi i-a răsărit un trandafir

Nimeni n-a venit pe lume din voinţa lui. Dar ce hotărîre în a crede că ceea ce gîndeşte el despre sau pentru, e singura posibilitate.

Sînt şi oameni care îi ascultă pe ceilalţi. Ajung, uneori, să le dea dreptate. Sînt înţelepţii, chibzuiţii, respectuoşii, oportuniştii sau slugile supuse la curtea minţii altuia.

O discuţie de idei în ziua de azi seamănă cu un chin, acela de a te căţăra pe o sfoară în cădere liberă, cînd eşti supraponderal şi n-ai făcut niciodată sport : n-ai învăţat mişcările braţelor la urcare, poziţia picioarelor în jurul sforii la coborîre, ca să nu te rănească ea, sfoara.

Nu cunoşti exerciţiul, n-ai făcut antrenament.

Azi, discuţia e un monolog.

Urcarea şi coborîrea scării e doar imaginară. N-au participat la ea nici muşchii, nici atenţia, nici cunoaşterea pericolelor şi îndepărtarea lor cu argumentele ştiutului sau prudenţei.

Fiinţa care monologhează e totuşi nemulţumită. Suferă de o frustrare de neînţeles.

Monologul — cub de sticlă, fără fisură — nu poate fi combătut, nici demontat. În sine, el există. Aşa, ca atare.

O cădere în gol.

El nu poate presupune nici răspuns, nici o contraargumentare. Doar un alt monolog. Fără nici o legătură cu primul. Al doilea monolog presupune cuvîntul „nu" la adresa primului.

Monoloagele nu comunică între ele.

Şi, totuşi, oamenii vor să comunice, să se înţeleagă, şi, chiar să înţeleagă.

Discuţia, ca urcarea chinuitoare pe sfoara de gimnastică a celor lipsiţi de antrenament, capătă un caracter paradoxal : ideea unuia e atacată de celălalt, nu cu argumente potrivnice, ci, mai degrabă, aducîndu-i elogii, arătîndu-i meritele, măgulind-o gîfîit, surpîndu-şi propria poziţie.

Paradoxal, din aceeaşi nevoie de comunicare, cel cu o opinie vehementă, sau măcar categorică, îşi demontează singur demonstraţia, îi expune slăbiciunile, se indignează din ce pricină nu s-a construit mai bine ceea ce putea fi, denigrează ceea ce părea a susţine.

E în acest chin ceva frumos, ca o facere, însîngerată, cu durere, ţipăt şi extenuare. Ea, facerea, e dată omului de la Dumnezeu, iar omul chiar străduindu-se să se dezvolte, să crească după cum a fost semănat — cartof — se trezeşte aspirînd spre în sus, tufă de trandafir, cu flori însîngerate şi tulpini acoperite de spini.

•

M-am născut şi am trăit în timpul dictaturii.

Prietenia dată şi primită mi se pare acum cel mai puternic fenomen pe care l-am cunoscut, m-a susţinut : Un arsenal întreg, mereu înnoit, cu arme subtile, de o desăvîrşită şi magică ştiinţă.

De neatacat de către duşman.

De la clasicele întrajutorări materiale şi morale, la adevărata comuniune a omului cu omul.

S-a terminat cu dictatura.

Rapid, incredibil, ca la o intervenţie diavolească, prieteniile s-au destrămat, s-au rupt violent, s-au sfîrşit de moarte bună.

Întîi m-am speriat şi am suferit.

Mi s-a părut că mi se face o nedreptate personală. Că mi se răspunde cu rău şi nerecunoştinţă, cu indiferenţă şi cruzime, la bine şi dragoste.

După o vreme, am văzut cît de ocupaţi sînt oamenii în vremuri libere.

ceptele de pluridimensionalitatea teatrului şi pulverizarea acţiunii în spaţiul de joc. *) Dispozitiv cu vocaţie pluridisciplinară, teatrul global poate primi toate modalităţile de expresie şi toate tendinţele estetice, adaptîndu-se la fel de bine formelor clasice de creaţie cît şi formelor moderne sau de avangardă — dar şi expresiilor audio-vizuale

GALERIE A UTOPIILOR

Concepută transversal sub gălbenuşul oului, ea ilustrează paradoxul dupa care „numai utopiile se realizează" — paradox afirmat, printre altele, de zborul planetar şi interplanetar, de telefonie, de transportul imaginilor, de memoria artificială şi de multe alte performanţe tehnice şi tehnologice care au tradus în termeni de realitate visele cele mai utopice ale omului

FORUM AL IDEILOR

Situat în coaja oului, este un loc de întîlnire şi de confruntare a tendinţelor politice, a proiectelor economice şi a preocupărilor sociale. Spaţiu de dezbateri şi decizii privind orientarea politicii interne şi externe a cetăţii, forumul ideilor este deschis la fel de bine manifestărilor de interes naţional cît şi celor de interes internaţional — cum ar fi : congrese, colocvii seminarii, semnări de acorduri, reuniuni ale diverselor comitete, — olimpice etc.

MODULE COMPLEMENTARE

Suprafaţa destinată agorei cuprinde o serie de module complementare dispuse în jurul ovoidului, ansamblul lor constituind o vitrină naţională deschisă tuturor ramurilor industriei şi economiei : de la informatică la robotizare, de la miniaturizare la construcţiile aero-spaţiale sau de la agricultură la artizanat. Modulele complementare devin astfel un vehicul de prezentare a producţiei naţionale de vîrf, dar şi un perimetru de schimb şi cooperare susceptibil a primi : expoziţii, tîrguri şi saloane naţionale şi internaţiona e.

SEMNIFICAŢII

Dincolo de simbolurile pe care le exprimă şi de utilitatea lui, Oul Agorei semnifică întrepătrunderea domeniilor alfa ale cetăţii : creaţia, aducînd intuiţiile fundamentale care fertilizează utopiile diferitelor epoci ; ştiinţele, traducînd aceste utopii în proiecte realizabile şi oportune ; politica, armonizînd executarea acestor proiecte funcţie de prioritatea lor, de investiţia necesară şi de modalitatea subvenţiilor. **)

RENTABILITATE

Cît despre rentabilitatea Oului Agorei şi a modulelor lui complementare, o exploatare judicioasă a ansamblului face din această landmark o sursă inestimabilă şi perpetuă de venituri, capabilă să alimenteze realizarea a numeroase proiecte culturale, de cercetare ştiinţifică sau umanitare — proiecte imaginate de creator, concepute de omul de ştiinţă şi cauţionate de politician. CONCLUZIE : nici chiar Cristofor Columb n-ar fi putut face mai mult dintr-un ou.

(NEuropa, nr. 54—55, 1987)

Traducere de Gabriela Negreanu

*) *Lucrările Congresului din Atena, organizat de Consiliul Europei în 1976 pe tema :* „Viitorul Artelor Spectacolului" *(Georges Astalos :* „La globalité des Arts")

**) *Lucrările Congresului Mondial al Poeţilor — Madrid 1982 (Georges Astalos :* „La Fonction de la Poésie à l'Ere de la technologie")

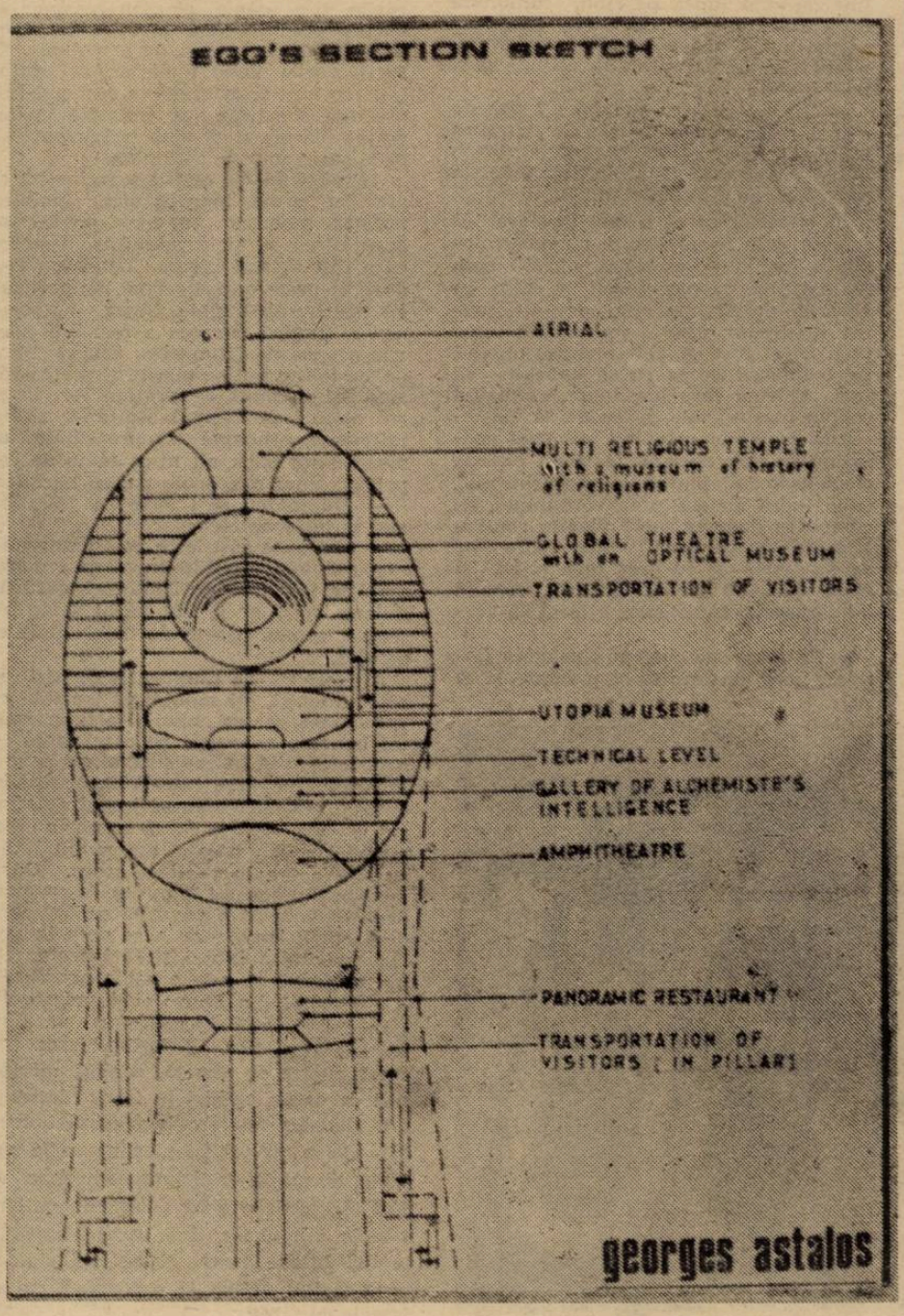

ioana dinulescu

Alături de magi

Imagini desuete, fotografii de vacanţă
dăruite celei ce scrie într-o limbă de fum
despre stele ce nu s-au născut,
despre bărbatul tînăr de a cărui umbră
spînzură spre seară umbra ghilotinei
şi urma călciiului copilăresc
rostogolită dintr-o vîrstă în alta.

Petale carnivore dăruite de ea
ei însăşi ; călătorie pe harta unui străvechi imperiu
unde cîndva, acum un mileniu, fiinţa ei
nu era amintire, suvenir cîştigat
la tombola hazardului — pumn
de cireşe amare smuls gurii însetate.

Călătorind alături de magi şi nebuni,
lunecînd pe vertebrele pitulicei şi hrană —
mierea fosforescentă de pe buzele întîmplării.
Femeia străină scrie acum despre, ţine amnarul
în mîini, ezită în faţa mormanului de vreascuri
al prezenţei tale.

Aurul, smirna

In albumul de suvenire al înţeleptului :
tufişul de mărăcini galbeni în floare,
uliţa nisipoasă repudiind călciiele copilăriei
şi prigoria smulgîndu-şi penele însetate
una cîte una,

şi tu care îmi locuieşti chipul,
şi tu care te lăfăieşti senină
în patul de flori al iubitului meu,

mă deşiri la întîmplare, fir al Ariadnei,
în labirintul copleşit de indicatoare,
în legenda din care aurul, smirna

au fugit lăsînd locul cernelii gîngave.

Ghilotina de pîine

La un metru de mine umbra
inventează întîmplări de care trupul
n-are habar ;
un poem copilăresc expiră
pe buzele fotografiilor de familie.

La un metru de mine sarea
şi pîinea se împart egal ; fericiţi,
rîd cu toţii. Înţelepţii, nebunii
cultivă mărăcinişuri galbene, femei tinere
îşi lustruiesc unghiile
în aşteptarea sărbătorii.

La un metru de mine ploaia
cerne monoton rotiţe drămuind ritmic
singurătatea cum ghilotina de pîine amurgul
în cantinele de periferie.

Zeul mărunt omnivor

Din oglinzi carnivore, din orizontul
brumat în octombrie,
surîde ceţos către mine
purtînd pe palme ţeasta lui Yorick.

Îmi şopteşte printre dinţii de animal
tînăr căzut în capcană,
îmi descoperă icoana zeului mărunt
care prezidează întîmplările de dragoste
ale prietenilor.

Surîde spre mine, tulburînd apele
deturnînd arca închipuirii mele
îndrăgostită de zeul mărunt, omnivor.

Amintirea unui poem rătăcit

Cum privirea abate din zbor
stolul de prigorii însetate,
cum însuşi timpul — şoim vînător
se lasă în palma deschisă, fără mănuşă,

„mîngîie-mi arterele îndurerate",
zdrenţuite în maşina de tocat pleavă
a visului,
semnul că sînt vulnerabilă,
că astrul mi-a stat lipit de sînul stîng
cînd mă îmbăiam în laptele crud al speranţei.

Creşte seara în jur : imensă floare carnivoră,
în curînd voi în pîntecele ei
grăuntele de sare,
amintirea poemului rătăcit.
O muzică străină loveşte cerul gurii, coclit,
peste lucruri altădată strălucitoare
pluteşte voalul de brumă, perfid.

eugen lumezianu

FEMEIA DE TABLĂ

timpul se anunţa şi pe mai departe plin de promisiuni, şoseaua era bine reparată şi uscată, motorul mergea rotund, ca niciodată aveai toate şansele să ajungi acasă în jurul orei visate.

...Cu fraze în genul acesteia îşi încep destui autori povestirile cu scopul de a avea ce să contrazică în rîndurile următoare şi de a isca astfel surpriza. Prea sînt toate perfecte (şi timpul, şi şoseaua, şi motorul) ca să nu se întîmple ceva menit să tulbure apele, în cazul de faţă fericirea celui de la volan, rol pe care ţi l-ai asumat tu, prietene. Recunosc, pînă la un punct, voi urma şi eu modelele, sau voi da impresia că le urmez, fiindcă tulburarea apelor va fi provizorie, iar seninul ce va izbucni şi va umple spaţiul... Destul ! Oricît de mare ar fi pofta mea de risc, nu pot merge atît de departe cu lămuririle !... Doamne, cîte trucuri am mai învăţat ! De pildă, fraza asta cu riscul ! Puteam s-o duc la capăt fără ca povestirea să piardă ceva. Un cîrlig ca oricare altul, naiba ştie cît de folositor. Îl consum acum, mai degrabă pentru a scăpa de el. Ah, frumoasele timpuri cînd povesteam fără grija criticului, beţivanul ăla grav şi cu mustaţa mare care atît aştepta, o poveste curată, ca să te trimită printre autorii secolului 19.

A mers el, motorul, cît a mers rotund, dar după cîteva semnale de alarmă (întreruperi, mici explozii la eşapare), s-a oprit şi n-a mai vrut s-o ia din loc cu nici un chip. E timpul să mărturisesc că te-ai apucat de şoferie tocmai ca să învingi aproape legendara nepricepere în toate activităţile practice şi mai ales în privinţa acestui vehicul după care toată lumea se dă în vînt, aşa că, învăţînd să manevrezi covrigul volanului, te-am iniţiat cît de cît în privinţa electricităţii şi a mecanicii auto. Curent în acumulator aveai. Ai început atunci să verifici bujiile, le-ai înşurubat în lăcaşurile lor, ai schimbat pentru orice eventualitate condensatorul, iar pe cel vechi l-ai aruncat, platinele nu erau împuşcate, carburatorul abia îl curăţaseşi cu un dizolvant bun acum două zile, dar asta nu te-a împiedicat să-l desfaci iarăşi, să-i salţi puţin nivelul, să-i sufli jiglerele, să-l pui la loc ; apoi ai împins aer pe furtunul de retur. Fiecare piesă în parte era — vorba instructorului meu de la şcoala de şoferi — O.K., dar cînd puneai contactul scînteia se aprindea degeaba, nu aprindea carburantul. Să nu-i vină benzină ? Asta era ! Zadarnice feluritele tale strădanii — cunoscute de şoferi — de a aduce un bob de benzină la gura furtunului ! Sigur, trebuia să sosească şi blestemata asta de clipă în care să-ţi dai seama că eşti un nătărău : dovada era aici, imposibil de contestat : rezervorul de benzină gol-goluţ. Cîtă dreptate au avut cei ce au numit-o pana prostului ! Dai totuşi încă o dată la cheie şi acul rămîne îngropat în punctul negru. Pînă acasă mai aveai cu puţin peste o sută de kilometri. Sau umblaseşi prin Bucureşti mai mult decît ţi-ai planificat, sau consumase motorul în prostie, sau se fisurase rezervorul, oricum se ivise o neglijenţă nepermisă sau un necaz. Şi întrebarea aceea aproape hamletiană ce nu-ţi dădea pace : la ce mai cari canistră în portbagaj dacă şi ea e goală ? !...

Cum peste două, trei ore se va lăsa noaptea, peste douăzeci-treizeci de zile va veni iarna, iar după aceea — iarna nefiind nici ea veşnică — se va reîntoarce primăvara, aş putea hotărî ca evenimentele povestirii să capete dimensiuni enorme : maşinile care trec într-o parte şi în alta să ignore semnele tale disperate, să-ţi petreci noaptea în acest loc, apoi zilele şi nopţile următoare, apoi lunile decembrie, ianuarie şi februarie, să ieşi din iarnă slab ca un ogar, sălbăticit şi împodobit cu o barbă sură pînă la brîu, neavînd încotro să te angajezi la bostana de lîngă şosea, unde vei rămîne paznic peste vară ; acum, că tot aveai un adăpost (fosta ta maşină), îţi puteai face datoria la bostană într-un fel care să-ţi atragă dragostea şi lauda celorlalţi ţărani dacă nu şi o recunoaştere venită sub forma unei medalii agricole. Ce noroc pe capul tău ca o întîmplare anostă să-ţi ofere ocazia de a da un sens atît de înalt vieţii tale care pînă la sccarea neaşteptată a rezervorului se derulase în chipul cel mai banal cu putinţă. Şi aşa mai departe, dacă ar fi fost după mine, firele naraţiunii ar căpăta nu numai noi şi viguroase orizonturi, ci şi sensuri morale înalte, capabile să producă mult aşteptatele mutaţii în conştiinţa — sau la nivelul conştiinţei, cum vreţi — cititorilor noştri avizi de lecturi moderne, educative.

Fără îndoială că aş fi mers pe varianta asta sau pe alta asemănătoare (mai sînt atîtea !) dar, pur şi simplu, am procedat cum mi-a dictat realitatea sau ficţiunea, cine să mai ştie dacă tu ai murit mai înainte de a ne povesti totul ?

Victimă a penei aceleia, ai făcut şi tu cum ai văzut şi ai auzit că fac alţii. Ai căutat o sticlă goală, ai legat-o cu o sfoară de gît şi ai început s-o agiţi ca s-o zărească şoferii care alergau pe şosea. Erai sigur că metafora ta nu scăpa nimănui, dar oamenii îşi vedeau mai departe de drum, cine să-ţi dea benzină ? Totuşi, după mai bine de o jumătate de oră sau după o oră, cînd îţi pierduseşi nădejdea că va opri cineva, te trezeşti că frînează din viteză o autofrigorifică TIR cît toate zilele.

— Care-i treaba, vecine ? te întreabă şoferul coborînd din cabină aşa cum ar coborî o minune din cer.

— M-a lăsat benzina mască ! încerci tu să-i răspunzi şofereşte ca să-i devii simpatic.

— Motorină îţi împrumut să te-mbăiezi cu familia, vere, însă gaz d-ăsta mai subţire n-are neica. Da' tălmăcit trebuie să fii de-ai făcut pană d-asta care-i baremu fraierilor. Şi nici la remorcă nu pot să te iau, că mai am una de zece tone. Doar să vestesc ACR-ul, da' ăia nu vine să te ia la ştangă nici de-ai dracu, decît să le dai benzină. Ţine colea un sfert de roată de caşcaval, că eu d-ăsta car, pasează şi canistra să-ţi torn motorină ca să ai foc la noapte, zi bodaproste şi scoate o hîrtie albastră. Asta-i, să-ţi ajute ăl de sus să te mişti d-aici, da' eu cred că peste vreo săptămînă, cînd mă întorc, o să te găsesc tot prin locurile astea.

Gogeamitea magaoaie s-o ia aşa de uşor din loc, doar i-a pus cheia şi s-a dus, dacă n-ar fi fost canistra cu motorină şi caşcavalul ai fi crezut că ai visat.

Suta ai recuperat-o puţin după aceea, aproape fără să vezi de la un zarzavagiu, proprietar de IMS care, văzîndu-te pe margine, a oprit doar ca să te plîngă, aşa ca între oameni că, dacă n-o să se întîmple o minune, peste cel mult zece kilometri va face pana prostului şi o să i se strice frumuseţe de trufandale. Cînd i-ai dăruit tu motorina, nu-i venea să creadă ochilor, a vrut să-ţi arunce cîteva sute, dar ţi-ai pus şi atunci sănătoasa ta întrebare : la ce ţi-ar fi slujit lăcomia ? Şi-aşa, caşcavalul îţi rămăsese gratis... Totuşi, cu zarzavagiul ai fi putut să închei o afacere mai bună, dar tu nu reuşeşti niciodată să fii prompt în privinţa asta, abia după dispariţia zarzavagiului ţi-a trecut prin minte că ar fi trebuit ca în schimbul motorinei să te fi remorcat într-un fel sau altul... Apucîndu-te ca din senin o foame de lup (poate de ciudă), ai început să înfuleci nervos din caşcaval... Netrebnicul, nici măcar un ardei nu-ţi lăsase. Lumina zilei începuse să se tulbure. Faptul că înfulecai nu reuşea să atenueze cîtuşi de puţin urîţenia gîndurilor care puseseră stăpînire pe tine. Degeaba te-ai străduit să înveţi cîte ceva despre motoarele cu ardere internă dacă în privinţa relaţiilor cu cei din jur rămîneai un stîngaci, poate şi mai rău. Sigur, meritai soarta, doar aşa o să te înveţi minte într-o zi, dar nu cred, de cîte ori nu mai avuseseşi prilejuri de a-ţi promite acelaşi lucru şi tot degeaba.

De data aceasta însă parcă au mijit unele speranţe, de îndată ce Dacia galbenă s-a oprit ţi-ai şoptit : Prudenţă ! Fii cu ochii în patru ! Nu rata nici un prilej de a trage foloase cît mai mari ! Bineînţeles că ai rămas cu şoaptele, fiindcă, la vederea frumoasei care a coborît din maşină, te-ai pierdut aşa de tare încît ţi-ai uitat subit biografia, inclusiv întîmplările acelei după-amieze. În loc să-ţi îngreuieze vederea, umbrele înserării reliefau tulburător sînii ei liberi care vibrau sub bluza translucidă. În clipele acelea îţi dădea roată presimţirea unei ameninţări apropiate. Cum înainta spre tine, pulpele ei lungi împrumutau jupei, pe rînd, minunata lor formă, unu-doi, unu-doi, iar părul castaniu îi cădea vălurit preumeri, parcă viu, iar tu, pierdut, făceai paşi mici înapoi.

— Vă pot fi de vreun folos ? zise cu glasul acela melodios pornit dinspre cele mai frumoase buze arcuite peste dinţişorii ei atît de albi încît datorită lor înserarea a întîrziat puţin.

În clipele alea ai fi fost în stare să juri că gura ta nu slujise niciodată decît la morfolit caşcaval, altfel cum să-ţi explici că n-ai reuşit să emiţi un ceva cît de cît inteligent, dar nici măcar inteligibil, doar o mormăială stupidă. N-ai fost capabil nici s-o opreşti pe frumoasa de la ce se apucase să facă. Priveai fără glas cum, ridicînd capota maşinii tale, începuse să mestereaască la motor repetînd întocmai operaţiunile abia sfîrşite de tine : bujiile, condensatorul, platinele, carburatorul... Cînd lucra nu era prea vorbăreaţă, îţi comunica doar că toate piesele controlate sînt în perfectă stare, lucru pe care îl ştiai şi tu prea bine şi i-l şi spui, însă, în loc de cuvinte, rezultă bolboroseala unuia care a uitat să vorbească.

— Pe mine mă cheamă Crenguţa Dominic, găsi ea timp să se prezinte, şi te privi, şi-ţi zîmbi şi, încercînd să-ţi alunge o şuviţă de păr căzut peste ochi, se mînji puţin pe obraz, un mic accident care-i dădu un aer strengăresc — era atît de frumoasă încît orice întîmplare de acest fel îi sporea farmecul. Pe tine cum te cheamă ?

— Dar ăsta nu e nume de mecanic auto ! ai observat tu şi pe bună dreptate, dar cu o voce aşa de clară de nu-ţi venea nici ţie să crezi că ai fost în stare de aşa ceva.

Chiar crezuseşi, adormitule (pe veci, după cum se va vedea îndată), că ea patrula pe şosea pentru depanări ?

— Dar nu sînt mecanic auto, protestase ea, Crenguţa Dominic. Dar nume de profesoară de ştiinţele naturii este ?

Da, da, sigur, în cine să investească firea atîta perfecţiune dacă nu într-o profesoară de ştiinţele naturii ? Apoi, intuiţia aceea surprinzătoare la naşa ei de a o boteza Crenguţa !... (Cred că n-am scris nicăieri fraze mai stupide — chit că destul de simpatice — ca ultimele două, dar nu le pot şterge : au fost gîndurile tale, n-am ce face, rămîn aici, amin !).

Într-un cuvînt, frumoasa demonta piese, demonta, dar nu mai punea nimic la loc. Numai venirea nopţii a făcut-o să-şi întrerupă ciudata operă al cărei sens nu l-ai înţeles pînă ce ţi-ai dat sufletul, cu toate că unul şi altul, au mai încercat să-ţi deschidă ochii : intenţia ei era să procedeze în aşa fel încît, chiar dacă te-ai fi rostuit de benzină, să nu te poţi mişca de acolo pînă a doua zi. O fi ea, noaptea un sfetnic bun, cu condiţia să n-o treci în compania unei femei frumoase. Turnîndu-i să se spele, i-ai mulţumit pentru ajutor, iar după aceea i-ai urat drum bun, dar ea ţi-a răspuns că preferă să circule pe răcoare.

— Aşa că în loc să-mi mulţumiţi dumneavoastră, cred că s-ar cuveni să vă mulţumesc eu că m-aţi scăpat de arşiţă, şi-a continuat ea povestea. Într-un fel trebuia să vă umpleţi timpul şi i-ai dat şi ei să... rustic, o bucată de caşcaval, îndemn pe care l-a urmat fără moşturi, ceea ce în cazul unei femei frumoase, este, să recunoaştem, un lucru rar.

Încet-încet, timpul devenise destul de răcoros pentru o călătorie agreabilă cu automobilul, dar Crenguţa Dominic nu dădea semne de grabă, ba chiar la un moment dat ai auzit cum a spus că pînă mîine la opt — la nouă are tot timpul să profite de răcoare. Şi dacă te-ai îndoit de urechile tale, cînd a scos din portbagaj sticla aceea aproape toate îndoielile ţi s-au risipit.

— După caşcaval merge, zise şi aceste cuvinte te cutremurară nu prin vulgaritatea lor care, date fiind împrejurările, ţi-a scăpat, ci prin perspectiva ce ţi-o deschide dintr-o dată. Şi apoi, de ce să te împiedici de grosolănia cîtorva vorbe cînd după prima duşcă ţi-ai revenit şi ai ajuns la cea mai lesnicioasă concluzie : se întîmplă uneori ca marele noroc să vină la început sub înfăţişarea unui mic ghinion.

Acum, cînd tot ce ţi s-a întîmplat se află în urmă, iar tu aici, înaintea noastră, nemişcat, aş avea poate îndreptăţirea să strig adunării funebre că a fost tocmai invers : nenorocul s-a dovedit peste puterile tale, iar norocul, cît negru sub unghie. Sigur, şi puţin noroc, fiindcă noaptea a fost într-adevăr nespus de frumoasă : senină, blîndă, cu foarte puţine maşini şi acelea văzîndu-şi cuminţi de drumul lor, îngerul alături pe cîmpul ospitalier şi înmiresmat, o noapte asupra căreia aş mai insista dacă nu m-aş teme de repetarea unor cunoscute pagini bucolice.

— Dumnezeu să-l ierte pe Vasile ! aud în jur şoaptele celor vii.

— Şi Vasile să-l ierte pe Dumnezeu ! răspund mai mult în sinea mea deoarece nu te-a ferit de ispită ori, dacă de dulcea ispită ar fi fost păcat să te ferească, atunci barem de nefericitele ei urmări.

A doua zi de dimineaţă, fericiţi şi niţel osteniţi, aţi montat la loc tot ce demontase ea ieri, apoi ţi-a împrumutat benzina necesară, pe care parcă o avea pregătită în canistră, şi aţi pornit la drum. Îţi părea rău că nu te afli în aceeaşi maşină cu ea să-i auzi glăsciorul şi să te desfeţi cu ce se putea din mers, dar, din păcate, automobilul tău se află acum în perfectă stare. Ceva neplăcut îţi stăruia în minte, fusese mai degrabă în zori o senzaţie supărătoare de-o clipă, înainte de a se urca la volan, privind-o într-o străfulgerare, ţi s-a părut că ea este o copie neizbutită a Crenguţei din ajun : ochii micşoraţi, i se apropiaseră de rădăcina nasului, verdele pupilelor, lichefiat, iriza ca două pupile de gheaţă, caninii mărginiţi de carii subţiri în flanc ieşiseră din superba aliniere încălecînd incisivii, pielea gîtului îşi pierduse alba suplete, de parcă vioiciunea fibrei ar fi fost ofilită de o criză galopantă de bătrîneţe, trupul însuşi se uscase, arcuirile lui, căzute acum, deveniseră rigide, ceea ce te-a făcut să o compari cu o femeie de tablă.

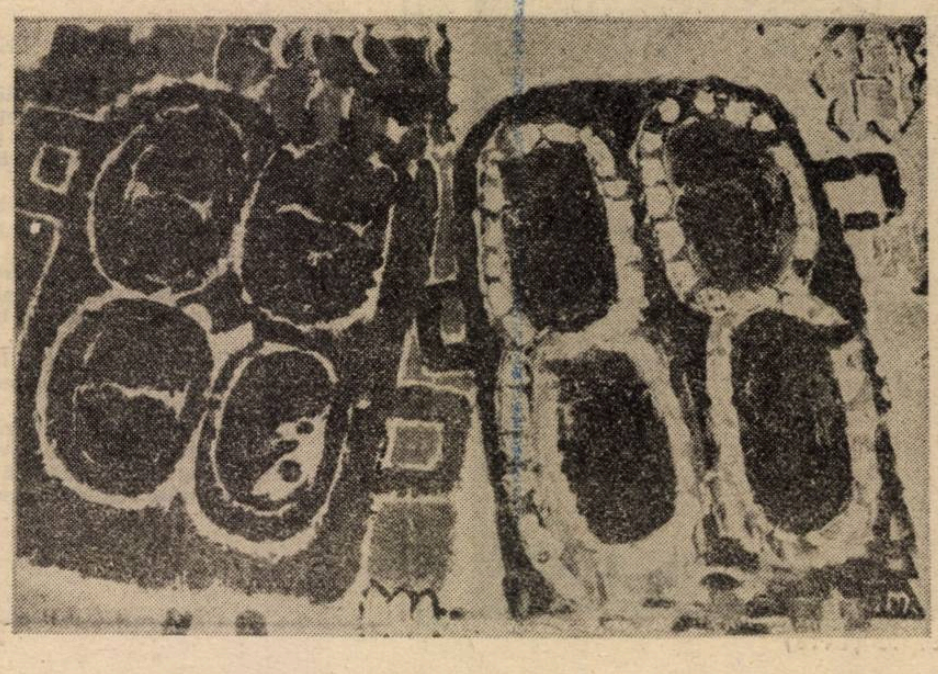

Festivalul național de poezie
Sighetu — Marmației '90

Între 5 și 7 octombrie Sighetu Marmației a găzduit ediția din 1990 a tradiționalului Festival național de poezie, între manifestările cărora s-au înscris ca de obicei și Serile de poezie de la Deseși. Prestigiosul concurs de poezie aferent Festivalului a premiat, de-a lungul anilor, peste treizeci de poeți care, ulterior, au debutat editorial, afirmîndu-se în prim-planul poeziei tinere românești. Sprijinit de Uniunea Scriitorilor și de revistele literare și culturale de pe întreg cuprinsul țării, Festivalul sighetean a îngăduit și de această dată juriului format din personalități ale vieții literare să întîlnească, printre cele aproape două sute de nume participante, cîteva voci lirice autentice și promițătoare.

Publicăm în această pagină pe doi dintre laureații pe 1990 ai Festivalului și anume pe cei care au obținut Marele premiu și Premiul Uniunii Scriitorilor, cu promisiunea de a reveni într-un număr viitor cu texte ale poeților care au obținut Premiul „Nichita Stănescu" și Premiul revistei „Nouăzeci".

„L"

georges arun

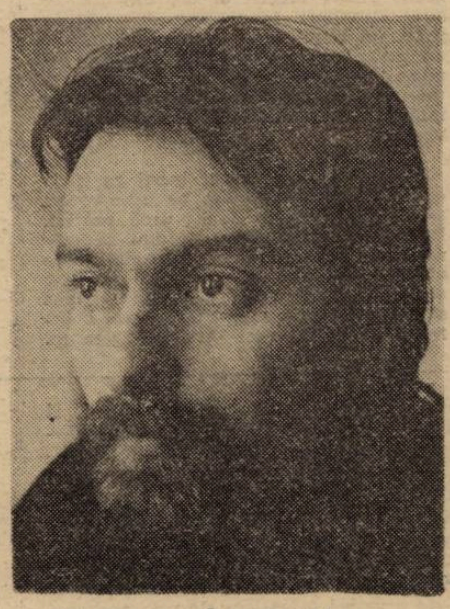

MARELE PREMIU
I
PREMIUL FUNDAȚIEI „EXPRES"

Dimineața cînd ies negrii pe plantație

I

Dimineața la șase treizeci cînd auzi aceleași pisici în călduri
femeie de la patru a deschis fereastra și-a liniștit
inii care încercau să-i scape de sub cămașa de noapte apoi a închis
fereastra la loc

Undeva e sigur o durere mai mare și de unde
ă știm noi cît trebuie ca să putem vorbi
ar atunci cineva a aruncat cu piatra și ele au fugit într-o curte

Ca și cum pe virful pantofilor ne-am strecura în realitate dar nu vei
reuși niciodată
entru că vei fi orbit oricum de certitudinea unui picior de femeie
n timpul căderii libere a ciorapului ei te vei întrista brusc și o vei lăsa
în pace ai să vezi

In grădina publică se întîlnesc liceenii dimineața pe brumă
e bănci de lemn își acordă ei primul sărut
ub privirea la pîndă a profesoarei tîrșite de viață așteptînd la tablă urmarea
i cită dragoste în mîinile lor rezolvînd integrale
ar la fel ca în nopțile trecute eu mă voi acoperi cu plapuma
i în cuvinte grele mă voi certa ca pe un deținut de drept comun ai să vezi

Diminețile față în față cu o ceașcă cu ceai
ot mai rar auzi că cineva de la patru a murit fericit
ri de pe o stradă pe care treci zilnic după piine și lapte

Să pot descrie într-o limbă încă tînără meseria de sergent de noapte
ericit să-mi lipesc tîmpla de petlițele lui răcoroase
i așa cu căluțul în gură și sufletul mare
ă mă apropii cuviincios de vîrsta părinților mei și chiar să-i depășesc

Dimineața cînd ies negrii pe plantație
viața mea și hainele mele așteptînd frumos pe umerașe
lar cu ce mijloace vom călători azi în patrie
entru că ei ne-ar putea prinde de gulerul hainei și ne-ar întoarce cu fața
la ei să-i vedem

II

Bună seara fetelor bună seara băieți iată mă arăt și eu din
așternuturi curate să felicit patria și conducătorii
chiar atunci văd ochii înlăcrimați ai mamei mele din provincie măsurînd
cerul
știți e trist cînd o femeie își comandă singură flori
nu mai mult de treizeci de ani și un copil primit în dar în adolescență)
lar orice întrebare înainte s-adormi va fi o petală aburită de rouă
perché gli minatori și răspunsul frumos al primului ministru în limba italiană
ar în mijlocul orașului un om cu busola căutînd nordul

III

Dimineața la șase treizeci cînd aștepți sub plapumă să cadă guvernul
în oraș apăruseră douăsprezece femei tinere sub umbrelute de soare
colindau cinematografele de provincie luau
ostateci diminețile îi găseam bînd lapte cald pe treptele ateneului român
din caldarîm răsăreau flori ciudate otrăvitoare
se deschideau la soare așteptau
pe tarlalele patriei tăurași la a doua generație își picurau sămînța în iarbă
chiar atunci fetele de liceu zîmbeau stins la matineul de duminică
apoi izbucneau în plins
era ceasul amiezii mamele se dezveleau în somn pe canapeaua din sufragerie
aveau pulpe albe rotunjite de speranță și dragoste

IV

Ea mi-a luat capul în palmele ei ca pe un bulgăre de zăpadă
s-a uitat la el nelocuită de gînduri pînă la curățenia cea mai de preț
recunoști ceva din toate acestea a zis poate-ți mai aduci aminte
era în fața ateneului român cum v-am mai spus
o fată tînără de numai șaisprezece ani suferind fără milă din punct de
vedere estetic
apoi m-a luat de mînă mi-a arătat zidurile orașului pe astea le
vezi și eu am spus da domnule președinte vom construi fără odihnă pînă
nu se va mai cunoaște nimic
în această patrie a soarelui în care în lanul de porumb nu se vede calul
și călărețul

și atîtea alte povestiri cu tîlc din cărțile de citire
astfel ca femeile noastre să nască în liniște la umbră de paltin
noii născuți să dea fuga la o casă de om pentru o cofă de apă
pentru sufletele mamelor lor istovite de căință și dragoste

(Din ciclul : SINGURĂTATEA ÎN BOCANCI CU ȚINTE)

lidia blidariu

PREMIUL
UNIUNII SCRIITORILOR

13 August

Ea a venit într-o după amiază,
August, marți, 13, spre sfîrșitul veacului.
A bătut la ușă, de două ori ;
N-a sunat, bing-bang, a bătut la ușă.
Purta salopetă de pînză. Avea părul umed
Înspre cinci, marți, la sfîrșitul veacului...
A intrat și s-a așezat într-un colț.
A băut întîi vodcă, a fumat BT,
Apoi a spus poezii și s-a simțit
Din ce în ce mai bine...
Întindea cîte-o mînă, așa, foarte încet
Marți, 13 August, ea întindea mîna...

Și cîțiva ani de la sfîrșitul veacului s-au scurs...

Astăzi stă-n ușă c-un trenci bej îmbrăcată
Cu geanta pe umăr, cu mîna pe clanță...
În profil stă, ca o moartă,
Cu flecurile duse la pantofi,
Cu părul umed de-o ploaie ce-o să cadă—
Pînă să pling, a sunat telefonul.
N-o așteptăm, n-aș fi lăsat-o să treacă,
Dar ea era sora toamnei,
Geamăna spulberării,
O criminală-nvinsă de trenciul ei bej,
De strînsă răsuflare,
Marți, 13 August, spre sfîrșitul veacului...

Cum se sufocă EF-ul

Pentru cei cîțiva lei cheltuiți,
lovit de proasta inspirație de-a cumpăra
poemul meu, află, mai mult, am nevoie
de tine.
Aburul din nările bărbaților culți, eternul
feminin, despre care „moralia" spune că este
poarta prin care „eticul intră și iese din lume", ei bine,
verifică mai jos, dacă nu-i cazul, împănat cu levănțică, să-l
pun la păstrare, apretat, călcat, pliat, laolaltă cu captura de
Lux.
Nedumerit ? Am nevoie de tine. Schimbă ceva, pentru că
tu nu ești filozof. Tu poți fi instalator, medic, timplar,
zugrav și cîte și mai cîte. După lectură, am nevoie de tine.
Deci . clanțele, iala, sifonul, lampa, robineții, pianul,
mașina de spălat, ficatul, cuibul de gîndaci, televizorul,
mîna stîngă, ochii...
Să trag linie, să interpretez,
Cînd tu cititorule, te vei rușina,
Aflînd cum se sufocă EF-ul ?
Un braț, un tub, un bec, vitriol...
Ei, cititorule, responsabil acum
de soarta eticului în lume.
Să interpretez, cînd poți suna la 53.281
Să-mi spui : „Te rezolv !"

Bacoviană

Sînt ursuz astă seară
Scrîșnește fiecare gest
Ploaia ciuruie vertebre de tablă

Sînt urît astă seară
Și-aproape mort de tristețe
Acoperă oglinzile
Mă cere, îmi face cu ochiul
Parșive...
Iubito, vino cu mine-ncotro
alurează febrile apusuri
Ascunde-mă ei
Poartă-n tine fisura ce sînt
Și fii ultima, singura mea
Variantă...

Fuziunea explorărilor

De la urcușul imaginației spre cosmogonii, la interferența ei cu miticul, existențialul magic și cu realul, romanul străbate un bogat, divers, surprinzător spațiu al căutărilor, experiențelor, contestărilor și revelărilor, răscumpărat de interogații, răspunsuri, noi potențări și configurări. Este în creația românească un tot mai precizat gust pentru integrarea materiei observate ori închipuite (tipologii, țesătură prozaică, corespondențe anecdotice) într-o dominantă. O dominantă stabilită laborios, în articulații ce merită rememorate.

În 1919, G. Ibrăileanu nota dezabuzat că „nu avem încă roman «balzacian»". După **Enigma Otiliei** nu cred că mai interesa epicul în slujba ascensiunii sociale a burgheziei ; fillera de acest tip devenise sinonimă cu arivismul vulgar și perimat. În schimb, comentînd scrisul Hortensiei Papadat-Bengescu, G. Călinescu semnala deplasarea mecanismului narativ spre un alt orizont. Scriitorii români nu se mai vor nici balzacieni, nici dostoievskieni nici flaubertiști, ei „au devenit, cu toții, proustieni".

Romanul nostru autohton integrează provizoriu traseul balzacian cu Ion Marin Sadoveanu (la apariția, în 1944, a **Sfîrșitului de veac în București**) dar este, curînd, limpede, că romanescul nu mai poate fi neutru și nici melancolic față de clasele în amurg. În cele două alegorii ale lui Eugen Barbu, **Princepele** și **Săptămîna nebunilor** evocarea mistifică pe cititorul naiv ; dedesubtul ei colcăie oblic pamfletul, iar în sprijinul lui vine, de undeva, dintr-un timp mai apropiat, o disoluție a aparențelor de natură parodică, transformînd delectabilul în artificios și dinamica ficțiunii în distanțare sarcastică, aidoma unui revers schimonosit.

Pe urmă, împresurat de cromatismul sublimat subtextual, cum să-l uităm pe Ștefan Bănulescu, cu a sa **Carte a milionarului,** început de ciclu zidit pe scufundarea într-o istorie tutelată de mistere și redusă la o vrajă a sincopei, a tulburării realului natural înlocuit de un bizar perfid, nebulos, greu de înțeles, într-atita lucrează de puternic maleficul răzbunător sau înșelător.

Între viziunile ce ne reține atenția s-a cristalizat și prezența lui Fănuș Neagu cu **Îngerul a strigat,** deloc violent, în schimb fascinat de elementar, candid, concret, într-o abordare lirică ce aduce în prim plan, ca metaforă dominantă, un realism al mirajului. Nimeni ca Fănuș Neagu nu colindă spațiul dunărean ca să asculte mai atent orgiasticul. A încercat, intermitent, Zaharia Stancu, a și izbutit în plan nuvelistic, într-o latență a iubirilor regăsite și pierdute. Dar la nivel romanesc, Fănuș Neagu circulă printre fărpturi prinse într-un joc al izbînzilor fecundității.

Pe cît de hibridă pare alăturarea de acest tip al narației, pe atîta socotim că ne-o îngăduie registrul de năzuințe, de ambiții, de prezențe ideatice la Alexandru Ivasiuc, subtil atras de ispita problematizării. La el consistența dezbaterii senzorial-intelectuale este o altă formă de manifestare a tensiunilor în evoluție, a aglomerării de simboluri, a cultivării abisalului (în gesticulație, în participarea la evenimente) ca reflex la mecanismele complexe ale puterii și exercițiului autorității pe întregul ei parcurs de la aroganță la temperanță, de la vanitate la sacrificiu.

În masiva devenire a tehnicilor și apetitului pentru romanesc, un loc aparte îl ocupă Vasile Voiculescu, prozator disponibil la comunicarea cu stările de criză, torturante, în suspensie, observate îndelung și confruntate justițiar cu retorica erorii din care provin. Lirismul, prin excelență diseminat, este aici resorbit într-o suită de amăgiri terifiante, iar tenebrele învinse pînă la urmă după o lungă cursă între ipostaze greu trase dinspre dramă spre pacea mîntuirii. Regenerarea apare ca un act proteic, ciudat oracular.

Nici la Mihai Sin pasiunile nu sînt calme, cu atît mai puțin pitorești. Suprafețele sensibile se dezlănțuie după o dualitate la care naratorul participă tăcut, nu însă și absent. De o parte caracterele, de cealaltă întîmplările. Un ecran separă contrapunctic prezențele umane de împlinirile lor ; eșecul preschimbă traseele biografice. Ca în **Bate și ți se va deschide,** o sentință negativă nu devine automat și cădere. Se profilează în romanele majore ale acestui poet al sucesiunilor antagonice un fel de vitalitate în stare să anuleze precipitările. De aceea Mihai Sin simte o vădită plăcere să prelungească turmentările, să le urmărească pînă în pînzele albe consecințele. Trecerea de la somn la trezie în romanul mai sus citat umple spațiile și pătrunde în rememorări. Cum naratorul nu este simplu spectator, el face procesul propriei îndeterminări prin chiar dilema la care recurge : unde se plasează ființa spirituală, între curioșii privitori sau între seducători ?

S-a folosit, în desișul atîtor nume și titluri, termenul de **sumă,** ca echivalent al unei hărți pe care se află toate formele de relief. Este matematic exact, deși mai este loc pentru ca excepționalul să aducă noi revelații. În diversitatea de vitralii cazuistice o anumită corespondență între interpretări și talente întărește armonia întregului, îi ordonează modalitățile, îi primește dominantele cu lecții bine asimilate de vitalism creator.

Exemplele la care m-am oprit (deși lista este mult mai întinsă) vădesc un prea-plin artistic, confirmă o bună consistență a imaginilor despre lumea acestor locuri. Va fi romanul în înțelesul lui de cronică/mărturie despre oamenii și istoria ca stare de veghe. Anchetarea biografiilor, formarea lor în cadrul destinului biologic și socio-moral garantează autenticitatea „vocilor", osmoza într-o retorică narativă revelatoare pentru relația autor—operă.

Cuvîntul/discursul romanesc trece printr-un labirint de sfere, de la macrospațiul și macrotimpul uman la aventura interiorității. Aici s-ar părea că rezidă una din marile deosebiri între romanul de tip balzacian și cel practicat astăzi. Deosebirea nu este de nuanță. Romanul vechi lasă greul discursului pe temă, pe unghiul explorării **din afară** a parvenirii și declinului protagoniștilor săi. Obiectivarea față de real în optica celor ce trăiesc sub semnul descompunerii unei clase a corespuns reconsiderării în plan psihologic a rațiunii iluziilor despre locul și rostul acestora în desenul tipologic. Ca artă de astă dată, despre procesele interne, despre trăsăturile cotidianului în dimensionarea interesului pentru ceea ce nu se perimează niciînd : personalitatea umană ca iluminare și întruchipare de valori-metaforă. Și ca trecere de la studiul macrocosmosului uman la cel al celulei sufletești — o posibilă convergență cu deschiderea științei spre a croelectronică. Din acest punct de vdere consider semnificativ faptul că rmane purtătoare de mesaj civic dire de regulă cu devieri de la convenționlul biografic tind — fără accente ddactice explicite — să pună în fața ctitorilor situații de viață, cu viu ecou actualitate. Iar modalitățile la care fapel, limbajul utilizat, programul et invocat, toate la un loc favorizea accesul la spiritualitate, cultivă prexemplul personal o semantică sensibi la contrazicerea omniscienței.

Sînt printre tinerii romancieri cîțimarcați de la debut de intuirea formce corespunde talentului lor. Am avrecent, prilejul să mă refer la extrenmobilitate a privirii lui Vasile Andi— semn de participare auctorială la ințierea unui ciclu romanesc. Textualimul descoase mecanismul istorisirii, vrea primordial să nu falsifice alianficțiunii cu umbrele ei tutelare, domeatice.

Acolo unde precumpănește valoarmorală, esteticul întregește puterdealului. Pentru romancier a scrie ătăzi despre actualitate înseamnă a acora cu toată maturitatea în tumultsocio-moral ; folosind introspecția, dcronologia, finețea disocierilor. Sublmitatea în trăiri oglindește, negreșisporul de rafinament din transpuneranalitice, tot mai pline de tîlc, de inedclasificator, de priză la real.

Henri Zalis

În oglindă zăpada —
femeie care intri
încet în amintire

GLOSSĂ

În tăcere / să poți admite / cuvîntul următor.

Obolul pasului pe alee. Drumurile omului circumscriu încet-încet natura. O oră sau o zi anume răsare-n cale ca un foșnet al frunzișului pentru urechea care-l surprinde.

•

Te poți aștepta să nu-ți vorbească nimeni mult timp. Asta pentru că ai făcut greva tăcerii și cei din jur se simt stingheri, te ocolesc. A vorbi în prezența unei pietre e preferabil. Un om care, programatic, nu vorbește — pare o stupiditate. Și în aceeași măsură un miracol mustrător. Mai miracol și mai mustrător decît o piatră care ar vorbi.

•

Norii trec lungi, mai lungi ca niciodată. E aceeași tăcere pe care vreau s-o păstrez. Niște pași urcă scările. Poate nu-s pași, e-un zgomot nedefinit ce vine din luncă. Tăcerea mea atrage sunetele naturale. Mi-am dat seama încă din ziua cînd am început să nu mai vorbesc. În plus, m-am obișnuit să fac cît mai puține zgomote. Dacă mă împiedic de ceva neprevăzut ce-mi iese în cale nu țip, nu mă sperii, nu dau în nici un fel apă la moară urechilor. Cel puțin așa mi se pare. Și nici măcar nu consider asta ciudat. Ciudați sînt cei din jur, cei care se lovesc de toate, țipă, fac zgomote nenumărate și indescriptibile, își impută unul altuia accidente care nu țin de ei, își încarcă memoria cu amintiri negative (și negatoare — generalizat negatoare).

•

A venit lăptăreasa și ne-a adus niște porumbi într-o traistă. Rochia ei neagră a umplut toată bucătăria. Varul pereților îmi țiuie-n urechi. Ștuleții s-au rostogolit pe laviță. Unul a căzut pe jos. Am crezut că tună. Mi-e teamă să nu fi uitat să vorbesc. I-am dat 30 de lei, atît a cerut. Ai mei i-au spus că sînt bolnav și mă privește compătimitor. Cînd pleacă îi fac cu mîna — de unde mi-a venit gestul ăsta ? Aș vrea să mor în clipa asta.

•

Fațadele caselor. Copacii. Rîul. Am întîrziat prin luncă ore-ntregi. Frunzele alunișurilor scot un sunet subtil. Apa nu se-aude cînd curge. Am impresia că sînt mult mai bătrîn. Fluier : semnale mai lungi, mai scurte. Totuși nu chem pe nimeni.

CONSTANTIN ABĂLUȚĂ

ducation popescu

Un strigăt ca un fulger

Un strigăt ca un fulger
globular străbate
minios
lișița amintirii
la celălalt
lîngă rotatul salcîm
înflorit steagul copilăriei
fluturîndu-și lumina
din păpuriș țîșnește
lișița amintirii
și tremură balta uitării
de șoapte cunoscute
și nu mai știu
conștiința mea-i
adîncul ei
și nu mai știu
conștiința mea-i planșeta
pe care copilăria
mă desenează încă
febril
cu degete catifelate
înmuiate
în albastrul sensibil al dimineții.

Noaptea

Îmi place chipul
machiat cu lună
al nopții
iubesc
sînul ei mov
și catifelat
la umbra cărului
oamenii se cuică
obosiți învelindu-și
sufletele în mantia
neîmplinitelor visuri
mîngîi cu degetele
melancoliei
trupul ei înfiorat
de rouă și înmiresmat
de flori
tainuind necunoscute
șoapte ale firii
trupul ei frînt
în doua de strigatul
cocoșilor
și atît de lesne
ars și volatilizat
de primul sărut
al aurorei —
lăsînd unică
urmă
stelară cenușă
caldul poem.

Fum în față val în spate

Credinciosul ciine dingo
mi-a păzit copilăria
și negoro fals amigo
mi-a dat jungla și preria

de atunci străbat oceanul
de liane bestii fluvii
spre apus cînd pun oceanul
cresc furtuni erup vezuvii

la estuarul de sub pleoape
norii vin să se adape
și nu mai zăresc limanul

fum în față val în spate
să mă scape nu mai poate
nici chiar nemo căpitanul.

Vinovat

Mă tem că într-o bună zi
va veni cineva
care să mă întrebe
ce caut eu aici
că locul acesta
e locul lui.
L-aș privi țintă în ochi —
cu vinovăție
și n-aș ști ce să răspund.
Mi-ar fi greu să plec
atît de greu mi-ar veni...
Chiar dacă
acel cineva ar fi un om
de treabă
sau o tufă cu mure coapte.
Sau eu. Celălalt.

Și locul acesta un vulcan
ce stă să erupă.

Meliorism

Pădurea cu viitoare amintiri
îți înfrunzește între pleoape
pe buze se plimbă un zîmbet
ca lumina purtată de vînt
printre crengi
te cauți pe un drum
ce abia se proiectează
întrebi de tine
naște-te mai întîi
răspunde nimeni.

Vivisecție

Odată și-odată trebuia
lepădată
zdreanța tăcerii
lama cuvîntului
în carnea vie
a incertitudinii —
aghiazmă sfîntă pe fața
nevăzută
a adevărului

plastică și poezie

Țuculescu

Țuculescu este un Luchian al picturii române din anii '60. Prezența sa artistică, dincolo de exaltarea floabă care a însoțit-o la vremea aceea, a avut darul să șocheze puternic conștiința contemporanilor, fie ei critici ori privitori de rînd. Ceva se întîmpla în pînzele savantului pictor, ceva care nu putea fi explicat instantaneu și care provoca neliniști oricui ar fi aflat față în față cu opera artistului. Țuculescu sfida orice rigoare, culorile și penelul servindu-i drept instrumente de descătușare a unor extraordinare energii spirituale și vitaliste, ce-l stăpîneau pe artist pînă la devorare. O existență recluzionată, petrecută în universurile ardente ale explorărilor științifice, dar și ale dilemelor existențiale, ce angajau un consum spiritual permanent și intens, au alimentat tensiunile catarctice amplificate în ființa omului, ce avea să devină unul dintre reperele fundamentale ale artei noastre contemporane. Pictura este, în destinul acestei complexe personalități, vocația faustică, actul cu forțele lăuntrice, care în ruptția lor dau atîta strălucire spiritului și autenticitate trăirilor ! Poate tocmai de aceea opera lui Țuculescu nu se cuvine judecată cu instrumentele obișnuite ale artei de șevalet, artisticitatea lui nefiind una comună și nu neapărat legată de pictură.

Țuculescu este, înainte de toate, un spirit. El a apărut meteoric pe firmamentul artelor noastre plastice, traiectoria evoluției sale intersectînd cu vioare întempestivă întregul plan al culturii naționale. Care sînt temeiurile acestei deschideri revoluționare, pe care o anunță pictura lui Țuculescu, vom încerca să conturăm în cele ce urmează. În primul rînd, amploarea ancorărilor în reprezentările genuine, arhetipale, perfect asimilate și sintetizate, ale creației populare, pe care pictorul a realizat-o într-o manieră cu totul originală, desprinsă de orice tic folclorizant, evitînd parura pitorescului de circumstanță, într-o perioadă în care asemenea practici erau foarte agreate.

Încă din primele stadii ale creației sale se poate remarca o vădită înclinație către arealele artei țărănești patriarhale, motivele figurative, chiar și în versiunea lor explicită, evocînd siluetele antropomorfe ale scoarțelor oltenești sau bucovinene. În plan cromatic, paleta lui Țuculescu urmează, probabil nedeliberat, liniile de forță ale instinctului, dar și efectul excitației optice foarte puternice resimțite în contactul cu aceleași țesături populare, care oferă, ele singure, lecția armoniei prin contrast, a juxtapunerilor surprinzătoare, electrizante, atît de specifice cromaticii populare (lînuri, smalțuri, tencuieli). Pe acestea pictorul le-a perceput ca fiind conforme cu datele lui temperamentale, cu sensibilitatea sa cromatică, dar, mai cu seamă, cu galvanica sa spiritualitate. Un raport de „corespondance", cum ar sugera estetica baudelaireană, căruia pictorul român i-a răspuns fără efort de acomodare, datorită firii sale insurecționale.

În al doilea rînd, pictura lui Țuculescu se revendică, prin dominanta profund națională a reprezentării ei strict plastice, marii picturi europene a secolului al XX-lea, care, depășind spasmele avangardiste, se înscrie cu certitudine și distincție, prin asemenea contribuții, în concertul marilor tendințe înnoitoare, în sensul adevărat și revigorator al noțiunii. În cel de-al doilea tronson al creației lui, Țuculescu produce o sinteză plastică de mare elevație spirituală, care înglobează fondul motivic vehiculat pînă atunci într-o serie de reprezentări simbolice, totemice aproape, emanate de gîndirea sa plastică pătrunzătoare și cutezătoare în planul invenției formale „Stîlpii oculari", pe care îi plantează în mai toate compozițiile pînă la obsesie, sînt doar un accent (ce atinge, ce-i drept, forța unui strigăt) de mare expresivitate în construcțiile plastice, pe care le realizează după un scenariu decantat în variante coloristice multiple, decise de motivații psiho-sociale bine individualizate în timp și spațiu, dar care se subscriu unei anumite viziuni filozofice, etice și estetice, care aparține profilului său spiritual inconfundabil.

Pictorul impune în arta națională și europeană într-un limbaj de o frapantă originalitate, o viziune plastică ce ne evocă, într-un anumit sens, căutările gauguiniene din perioada tahitiană. O miză revoluționară, cerută de însăși evoluția, în ordine spirituală, a omenirii, pregătind o altă vîrstă a civilizației, în cuprinsul căreia artele vizuale dețin un loc de prim-plan. Țuculescu aparține tocmai acestui tip de conchistador al culturii, personalitatea lui creatoare concentrînd o sumă de date esențiale ale spiritualității din care se trage, aceea a poporului român. Prin odiseea devenirii lui artistice, Țuculescu este, cum afirmam la început, un fel de Luchian al contemporaneității, imagine sugerată de recunoașterea relativ tîrzie a operei sale de damnat al artei. Deși, dacă evaluăm la dimensiunea receptării actuale a picturii ce ne-a lăsat-o moștenire, Țuculescu împărtășește destinul celuilalt geniu al artelor române — Brâncuși — de care îl leagă aceeași pasiune novatoare izvorîtă dintr-un solid și autentic filon spiritual național. Ipostază în care pictorul român a și fost validat de publicul contemporan al sălilor de pe alte meridiane.

Corneliu Antim

muzică

Amadeus contra Amadeus

Tot felul de inepții. Și de inerții. Săptămînale. Să scrii despre cum nu poți să scrii. Să vorbești despre un om (om ?) despre care nu știi mai nimic. Să vină domnul Ulici și să te întrebe : articolul ?... Tu să te faci mai mic decît ești și să spui : mîine. Deși nimic nu ți-a plăcut cu adevărat în săptămîna asta. Deși nimic nu te-a îngrozit la modul serios. Doar puțină tristețe pe care încerci să o distilezi într-un pahar de rom.

Și totuși, mîine...

Văd într-un magazin două discuri alăturate. Mozart și Salieri. O mică glumă nevinovată, desigur. Sau poate o „reparație" tîrzie a istoriei. Îngerii nu trebuie lăsați să zboare singuri. O împăcare în livresc. Denigratul și subtilul denigrator alături. Dar poate că Mozart a sorbit singur otrava. Prin porii săi prea larg deschiși spre Lume.

Gloria în excelsis deo.

Așadar s-a născut în 1756 la Salzburg Sau Salzburgul s-a născut în acel An de Grație. A fost plimbat, arătat pe la strălucitoarele curți ale Europei ca o mică maimuță inteligentă A cîntat și a scris mult. Continuu. Dintr-o singură respirație. A rezolvat acordul final al Recviemului (comandă a divinității, mai degrabă) dînd ofranda prețios-fragilei lui ființe. Risipire și reîncarnare în muzică. Ultimul drum l-a făcut neînsoțit (cine l-ar fi putut urma ?) la cimitirul săracilor. Deși era bogat. Uimitor de bogat. Cuvînt ne-a lăsat doar în corespondența cu sora și cu tatăl său. Copilăros și genial în refuzuri. Neverosimil de invidiat și de ignorat. De „niște înțepeniți care se cacă marmoră", inventează contemporanul nostru Schaffer, cu umor. Rîd și nu-mi este rușine. Salieri c'est moi.

Pe urmă vin scriitorii, și regizorii, mașiniștii și libretiștii, machiorii și scormonitorii. Aprind mari reflectoare. Doar-doar vor vedea ceva din oasele lui fosforescent-cîntătoare. Refuzați de operă, inventează masca.

După Ceaikovski — un film excelent, desigur (atîtea celebrități, nu ?), un festin bogat, o masă la care se găsește cîte ceva pentru fiecare, cai albi, multă culoare, teroare și, mai ales, oroare — Amadeus. Copilul rămas copil. Genialul pe care-l putem atinge, inventa cu toții. Mica serenadă, băieți, nu-i așa ?... Copilul care-și reneagă tatăl în chiar clipa morții acestuia. Avem noi date precise. Climaxul e asigurat ! Dramaturgia impecabilă. Și textul are haz. Și personajul principal e nițeluș desfrînat. Și curtenii sînt toți niște imbecili, niște „italieni", niște masoni... Știți voi ce știți. Dar pe mine nu mă interesează dacă Mozart avea glasul strident. Nu **trebuie** să știu. Pentru simplul motiv că artistul despre care vorbiți voi, nu a existat. Ca și Shakespeare. Ascultați Simfonia în mi minor și nu veți găsi nimic din acest locuitor al Timpului. Ascultați-i cvartetele... Nimic. Nici urmă... Poate doar un filfiit slab. Respirație profundă a pămîntului și imaginea unui cer inventat de un pictor care, asemenea lui, nu a existat.

Valentin Petculescu

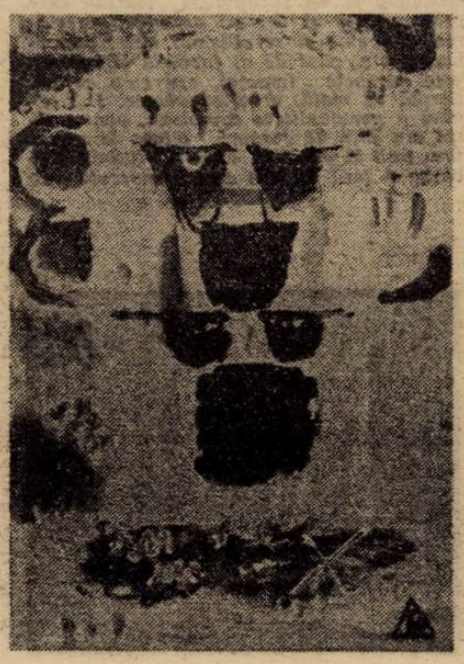

t.v.

Compozitorul preferat al surzilor

Cred că nu împlinisem douăzeci de ani, cînd a început să mă neliniștească întrebarea : cine sînt eu (ca autor de versuri) : Mozart sau Salieri ? Citisem o mică piesă de teatru, intitulată chiar așa : **Mozart și Salieri.** N-am mai reluat-o și am uitat cine e autorul, un mare scriitor rus, cu siguranță. Nu vreau să verific și-mi place să cred că e vorba de Pușkin, adevărat Mozart al marii literaturi estice a secolului nouăsprezece, mort și el în plină tinerețe. Cine sînt ? mă întrebam. Veleitarul încăpățînat, care-și face drum cu „trudnică ambiție sau ambițioasă trudă" (ca să citez din prezentarea șontoroagă făcută spectacolului **Amadeus** la televiziune, în memorabila seară de artă 15 octombrie) sau omul de talent (nu mă gîndeam la geniu — semn rău ! semn foarte rău ! deficiență capitală !), asemănător întrucîtva genialului „copil teribil" Wolfgang Amadeus Mozart. Cel urît de zei sau cel drag lor, cel dăruit de posibila Ființă supremă sau cel fără har : mă-nconjura iubirea lor (ama — deus) sau numai indiferența, pentru care degeaba, precum Salieri, i-aș fi blamat ? Aparent, e o întrebare pe care și-o pune orice artist tînăr, în această formă sau în alta. Numai aparent — și asta mă speria rău ! Cunoscusem trei oameni, tot atît de tineri ca și mine (un elev exmatriculat din toate școlile pentru că admira filmul american, un student înlăturat din facultatea de filozofie, care-și cîștiga anevoie pîinea, un aiurit glumeț care citea **Doamna Bovary**), iar acești trei dragi prieteni adolescenți nu aveau îndoielile mele : ei **știau** că vor face ceva important, și anume în artă. Siguranța de sine a autorului de basme Lucian Pintilie, a poetului vag minulescian Nicolae Breban, a cronicarului sportiv Teodor Mazilu, siguranță de sine care părea a nu se întemeia pe nimic nu făcea decît să potențeze îndoielile mele de tînăr care, precum vîrstnicul Salieri în cazul lui Mozart, simțea că toate acele certitudini aveau ele un motiv, motiv ce nu li se desvăluise pe deplin nici măcar celor în cauză.

(Ei, fie zis în treacăt, dacă telespectatorii ar fi înțeles din superbul spectacol al lui Dinu Cernescu că marele artist seamănă uneori cu Mozart, cel cu gesturi iuți și stîngace — am făcut eu vreo aluzie la Mircea Dinescu ? — și dacă n-ar fi trecut nepăsători peste această coincidență, ce bine ar fi !)

Nu știam mai nimic despre Peter Schaffer, autorul replicilor din **Amadeus**, dar am aflat multe despre el, urmărind spectacolul. Acest autor, constructor de trame teatrale desăvîrșite, excelent cunoscător al psihologiei omului de artă, este, dacă-l comparăm — de ce nu ? — cu Shakespeare, un „biet" Salieri. Salieri a fost, lucru ce nu reiese din text, nu „compozitorul preferat al surzilor", ci un artist care își are locul său în istorie. În mica istorie, dacă vrem. Mărturisirile personajului Salieri, interpretat magistral de Radu Beligan, sînt de o autenticitate rar întîlnită. În schimb, momentele de măreție ale lui Mozart se sprijină pe replici plate și fără poezie, pe metafore uzate și hiperbole vane. Personajul Mozart nu convinge, vai, decît atunci cînd e ridicol. Partitura lui Salieri e antologică. Dintre replicile lui Mozart, extrem de elocventă este doar cea rostită la prima sa întîlnire cu compozitorul Curții, Salieri : „Ești un om cumsecade, Salieri, și **mărșulețul** pe care l-ai scris în cinstea mea e **drăguț**". Artistul vîrstnic, căruia junele genial îi adresează această replică, ce altă cale poate întrezări decît aceea a sinuciderii — sau a crimei ? Artiști care să se omoare între ei, altfel decît cu vorba, încă nu s-au văzut, în timp ce sinuciderile abundă. (Dar, vai, autorii de „mărșulețe drăguțe", ce fac de obicei ? Continuă să le scrie !)

Dinu Cernescu i-a dat ocazia lui Radu Beligan, artist adevărat, să interpreteze „rolul vieții sale". Un mare rol, adică, dar și altceva. O replică a lui Salieri face aluzie (în mod nevinovat ?) nu numai la arta fără cusur a lui Beligan : „Trebuie să mă înțelegeți ! Nu să mă iertați." Ca vechi admirator al actorului, nu mă lasă inima să fac nici un fel de comentariu.

Iar lui Dinu Cernescu, sincere și calde mulțumiri ! Timp de două ore, televiziunea nu a fost (vezi însemnările mele din numărul anterior) „o cișmea cu apă călduță", cum o definea, referindu-se în genere la fenomenul numit televiziune, Sergiu Huzum. Ei, la urma urmei, chiar nu putem noi, din cînd în cînd, să nu fim în urma televiziunii din alte țări (cu tradiție) ci, chiar așa, superiori ? De lipsa marilor talente n-am avut niciodată a ne plînge...

Florin Mugur

ULTIMUL DOCTOROW

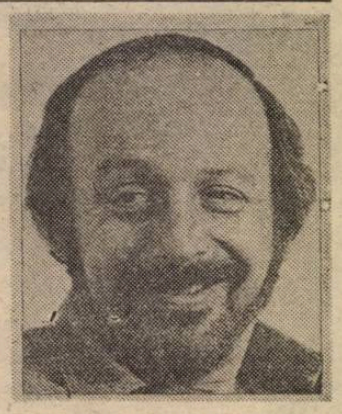

Într-un număr destul de recent din „Observer", celebrul terorizat de o junglă a fanatismului islamic, Salman Rushdie, califică cea de-a șaptea carte a lui E. L. Doctorow — autor remarcat în special pentru insolitul cu care cultivă întrepătrunderea între istorie și ficțiune — drept „una dintre cele mai puțin sentimentale educații din literatură". Pertinența observației nu poate fi contestată. Scris la persoana întîi, **„Billy Bathgate"** (titlu împrumutat de la numele eroului-narator) nu este altceva decît un roman negru al adolescenței, al inițierii într-un anume mod de a trăi ; o istorie sordidă, tîrîtă cu încăpățînare prin smîrcurile mafiei din New York, străbătută de obsesia tatălui, de mitul specific american al succesului, în cazul de față dobîndit prin mijloace extrase din arsenalul amoralității depline. Doar că, pentru Billy, succesul se confundă pînă la identificare cu supraviețuirea. În fond, cînd trăiești în atmosfera periculoasă a anilor '30, orfan de tată, cu o mamă atinsă de viscolul nebuniei, cînd locuința mizeră din Bronx — faimosul centru al criminalității — te obligă să-ți iei dușul în aceeași încăpere în care se prepară amărîtul dejun, cînd, într-un cuvînt, singurul orizont întrezărit echivalează cu dezagregarea fizică, morală și spirituală, nu-ți este necesară o prea ascuțită intuiție pentru a pricepe că porunca implacabilă a vieții tale — ca o unică alternativă la marasm — se cheamă supraviețuire. Iar legile acestei supraviețuiri — de fapt, o plonjare într-un marasm mai rafinat, mai spectaculos și mai pe gustul instinctelor primare — se însușesc treptat, asemenea ritualurilor inițiatice ale unei magii negre, fiecare etapă cîștigată însemnînd o degradare compensatorie.

Prima lecție servită novicelui solicită privirea, devenită doar simț al filtrării tuturor senzațiilor vitriolante, o privire obligată să suporte crima, spectacol-cheie din care emană și în care se topesc mai toate pulsațiile unei lumi atroce. Reușind a se face remarcat de către Dutch Schultz — un crucificat semit al omuciderii, contaminat ireversibil de un dizolvant virus thematic — Billy este chemat să asiste la un act „justițiar" : uriașul „rege" al lumii interlope reușește să-l ducă în largul oceanului și să-l azvîrle peste bord, cu picioarele înțepenite într-un cazan plin cu ciment, pe un „old brother" bănuit de trădare. Adolescentul va privi spectacolul terifiant fără vreo undă de cruzime ori perversitate, pătruns de un anume soi de bunăvoință, cu atenția necesară învățăcelului, luînd lumea așa cum i se înfățișează. Spaima — inerentă totuși — capătă un caracter formativ. O frază din acest halucinant prim capitol al cărții spune totul, concluzia întrețesîndu-se cu anticiparea : „Fără să mă fi oprit cineva, m-am aruncat la bord și m-am rezemat cu spatele de bastingaj, înspăimîntat, cum vă puteți imagina, **dar ajuns băiat mare".** (s.n.). Prima filă a manualului este deschisă cu fermitate. Însușită corespunzător. Lecțiile se succed într-o înșiruire metodică, chemîndu-se una pe alta, conform unei rațiuni străine umanului, o rațiune a iraționalului. Billy va deprinde tainele amorului în brațele unei simpatice grații din înalta societate, femeiușcă fascinată de lumea ticăloșilor (avem, de fapt, în față un Anteros — forță declarat opusă lui Eros), își va însuși legile onoarei (!!!) cuprinse în severul cod al bandei, curajul îi va deveni propriu încă de la prima sa crimă. Firesc, ascensiunea lui Billy începe odată cu declinul lui Schultz, acest „father" spiritual, un soi de **guru** al damnării, al cărui **modus vivendi** tînărul va porni să-l urmeze, dar nu în maniera robotului. Și asta deoarece Billy — care începe a-și merita numele, Bath gate, luat cu tîlc de la denumirea une străzi a rău-famatului său cartier de baștină — trăiește, spre deosebire de Schultz, subiacent un conflict între spirit și organic ; opune subtil, aproape involuntar violenței o sub-violență trăită gradual pînă într-un final ce nu poate fi bănuit ca fiind al acceptării sau al refuzului. Va rămîne un mare solitar al dedublării, ori, poate, un simplu atom al unei celule monstruoase, exclamînd, aidoma unui erou al lui D.H. Lawrence : „Universul este nonuman, slavă Domnului !".

Admirabilă prin ferocitate și bizarerie aparentă, acest roman cu intenționalitate funciar inițiatică este construit din fraze ample și suple, contrastînd vădit cu sacadarea, cu ruperile de ritm din faimosul „Ragtime", de care îl distanțează o maturitate ironică și un mai acut meșteșug al sondării psihologice.

„Trage-ți scaunul lîngă buza prăpastiei, ca să-ți spun o poveste !", îndemna cîndva, cu intenția direcționării unei viziuni artistice, Scott-Fitzgerald; povața pare a fi urmată atent în acest ultim Doctorow.

Alexandru Spânu

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (20)

Z.S.K.

Așadar, la un an după revolta aceea de la Godgeam, care a arătat chipul dîrz și hotărît al poporului, punînd palatul în mișcare și băgînd frica în înalții demnitari — dar nu numai în ei, ci și în noi — în slugile mai de jos, mi s-a făcut părul măciucă, eu dînd de un mare necaz, căci fiul meu Hailu, în anii aceia deprimanți, student la universitate, a început să gîndească. Asta e, a început să se gîndească, și trebuie să-ți explic, prietene, că gîndirea era pe vremea aceea ceva supărător, ba chiar o pată rușinoasă, încît înaltul stăpîn, în grija sa necontenită pentru binele și fericirea subalternilor săi, nu precupețea niciodată eforturile ca să-i ocrotească de aceste necazuri. În definitiv, de ce mai trebuia să-și piardă timpul pe care urmau să-l afecteze problemelor dezvoltării, să-și deranjeze liniștea internă și să-și bată capul cu orice dobitocie ? Nimic curat și cinstit nu putea rezulta din faptul că cineva a hotărît să se gîndească sau că involuntar și provocator a intrat în rîndul celor care gîndeau : și o astfel de imprudență a comis, cu regret, ușuratecul meu fiu, lucru remarcat în primul rînd de nevastă-mea, al cărei instinct de mamă îi spunea că deasupra casei noastre se adună nori grei, și care într-o zi îmi spune că, se pare că Hailu a început să gîndească, deoarece s-a întristat în mod evident. Și asta era pe vremea cînd cei care se uitaseră prin împărăție și reflectaseră la ceea ce îi înconjura mergeau triști și abătuți, de parcă simțeau ceva nedefinit, inexprimabil. Cel mai des se întîlneau asemenea chipuri printre studenți care — să adăugăm aici — făceau stăpînului nostru tot mai mari bucluri. Curios însă că poliția n-a dat de această urmă, de legătura aceea dintre gîndire și atmosferă, deoarece dacă făcea această descoperire la timp, ar fi putut ușor neutraliza pe gînditorii amintiți, care prin nemulțumirile lor, prin sarcasmul și neglijența răutăcioasă în manifestarea mulțumirii au adus atîtea necazuri și greutăți pe capul venerabilului stăpîn.

Dovedind o mai mare capacitate decît polițiștii lui, împăratul a înțeles că tristețea poate îndemna la gîndire, silă, fluierături, nepăsare și de aceea a ordonat să se organizeze în toată împărăția jocuri, distracții, dansuri, baluri. Însuși înaltul stăpîn a cerut ca palatul să fie luminat, iar pe cei sărmani la mese îi chema, la veselie îi îndemna. Iar după ce s-au săturat și au dansat, pe stăpînul lor l-au lăudat. Și asta a durat ani de-a rîndul, iar distracția aceasta le-a îmbuiat oamenilor capul, i-a înnebunit atîta că atunci cînd se întîlneau numai de distracții vorbeau, rîdeau și doar de nimicuri aminteau ,basme povesteau. Sărăcie, dar veselie ! Despuiat, dar distrat. Și numai cei care gîndeau, văzînd cum totul e din ce în ce mai cenușiu, cum șchioapătă, în noroi se scaldă, în pecingine se transformă, nu le mai ardea de distracții, nici de veselie. Asta îi făcea pe unii să sufere și mai mult, îndemnîndu-i să gîndească, dar alții, cu toate că nu gîndeau, înțelepți erau, nu se lăsau atrași, și dacă studenții se apucau de discuții, de mitinguri, aceștia își astupau urechile și dispăreau cît mai repede. Căci de ce să știi, dacă mai bine este să nu știi ? De ce mai greu, dacă se poate mai ușor ? De ce să vorbești, dacă e mai bine să taci ? De ce să te bagi în problemele împărăției, dacă în casa ta ai atîtea de făcut, de cumpărat ? Și așa, prietene, văzînd pe ce drum periculos a apucat-o fiul meu, m-am străduit să-l abat, să-l aduc înapoi, să-l îndemn la distracții, să-l trimit în excursii, aș fi preferat chiar să se apuce de o viață de noapte decît de atentate și manifeste. Închipuie-ți necazurile și suferințele mele : tatăl în palat, iar fiul în antipalat, că ies în stradă apărat de poliție în fața propriului copil care, manifestînd, aruncă cu pietre în mine. I-am spus să o lase mai moale cu gîndirea lui că nicăieri nu duce. Lasă gîndirea și trăiește-ți viața, uită-te la alții care îi ascultă pe cei deștepți cum merg liniștiți, frunțile le sînt senine, cu rîsul se omoară, în distracții se afundă, iar dacă necazurile îi doboară, e cum să-și umfle buzunarele. Iar la asemenea griji și necazuri stăpînul nostru răspunde întotdeauna cu bunătate, ba acordîndu-le facilități, ba încurajîndu-i, gîndindu-se la ei necontenit. Cum poate fi o contradicție între cel ce gîndește și cel înțelept — îmi spune Hailu — căci cel care nu gîndește, înseamnă că nu-i înțelept. Tocmai că-i înțelept — îi spun — numai că el își îndreaptă gîndul în locuri nepericuloase, în locuri retrase, liniștite, nu între pietrele de moară urlătoare care sfărîmă tot, și așa l-a așezat și aranjat, că nimeni nu se mai poate agăța de el, nu-l poate condamna, pînă ce și el însuși a uitat unde-i este gîndul și se descurcă și fără el. Da, de unde ! Hailu trăia în altă lume, căci în vremea aceea universitatea, aproape de palat așezată, s-a transformat într-un adevărat antipalat, și numai cei curajoși se puteau îndrepta într-acolo, căci spațiul dintre curtea împărătească și școală amintea tot mai mult de un cîmp de luptă pe care se rezolva acum soarta împărăției.

•

Revine cu gîndul la evenimentele din decembrie, cînd comandantul gărzii împărătești, Mengistu Neway, a venit la universitate pentru a le arăta studenților pîinea uscată pe care complotiștii au dat-o să o mănînce curtenilor apropiați de monarh. Evenimentul acesta i-a cutremurat. Studenții n-au uitat niciodată. Unul din ofițerii cei mai de încredere ai lui H.S. le-a prezentat pe împărat — o persoană divină, cu calități supraomenești — drept omul care a tolerat în palat corupția, a edificat un sistem înapoiat, fiind de acord cu mizeria a milioane de subalterni. Din ziua aceea a început lupta, iar universitatea n-a mai cunoscut liniștea. Conflictul furtunos dintre palat și școală, care a durat aproape paisprezece ani, a înghițit zeci de victime și s-a terminat numai cu detronarea împăratului. În acești ani erau două imagini ale lui H.S. Una — cunoscută de opinia internațională — prezentîndu-l pe împărat drept un pic exotic dar ca pe un împărat viteaz, remarcîndu-se printr-o energie inepuizabilă, cu o gîndire ascuțită și o profundă sensibilitate, care s-a ridicat împotriva lui Mussolini, dobîndînd împărăția și tronul, avînd ambiția de a dezvolta statul său și de a juca un rol important în lume. A doua — formată treptat în rîndul unei părți critice, la început puțin numeroasă, a opiniei etiopiene — prezentîndu-l pe monarh, hotărît să-și apere cu orice preț puterea, ca pe un mare demagog și un paternalist teatral, care prin cuvinte și gesturi ascundea înșelarea, timpenia și servilismul elitei guvernamentale, elită de el formată și încurajată. Ambele imagini, așa cum se întîmplă în viață, erau adevărate, H.S. avînd o personalitate complexă, pentru unii era plin de farmec, altora le trezea ura, unii îl venerau, alții îl injurau. Guverna o țară în care erau cunoscute cele mai înfiorătoare metode de luptă pentru putere sau de menținere a acesteia, în care alegerile libere erau înlocuite de pumnal și otravă, discuția de glonte și șireang. Era produsul unei asemenea tradiții și singur apela la ea. Înțelege totodată că în aceasta se află o imposibilitate, o anumită lipsă de contact cu lumea nouă. Dar nu putea schimba sistemul care îl menținea la putere, iar puterea era pentru el totul. De aici fuga în demagogie, în ceremonial, remarcată și în cuvîntările tronului despre dezvoltare, vai cît de searbădе în această țară răpusă de sărăcie și întuneric. A fost o figură foarte simpatică, un politician cu o minte pătrunzătoare, un părinte tragic, un zgîrcit bolnăvicios, care condamna oameni nevinovați la moarte, pe cei vinovați îi grația. Iar capriciile puterii, labirintul politicii de palat, ambiguitățile, tenebrele acesteia nu puteau fi de nimeni pătrunse.

•

Z.S.K.

Imediat după revolta de la Godgeam, prințul Kassa a vrut să adune pe studenții loiali și să facă o manifestație de sprijin în favoarea împăratului. Totul era gata, portrete și lozinci, cînd distinsul stăpîn a aflat și l-a bestelit puternic pe prinț. De nici o manifestație nu mai era vorba. Vor începe cu adeziunea și vor încheia cu defăimarea ! Vor începe cu urale, iar apoi va trebui deschis focul.

Și iată cum, prietene, încă o dată venerabilul atotputernic și-a dovedit darul său de premoniție care ne umplea de uimire. În balamucul general n-au mai reușit însă să amîne manifestația. Și cînd s-a pus în mișcare coloana de sprijin, compusă din polițiști îmbrăcați în studenți, imediat s-a ațașat o masă mare studențească, revoltată, și această gloată rău-prevestitoare a început să se scurgă în direcția palatului. N-a mai fost o altă ieșire decît să fie scoasă armata și să se ordone restabilirea ordinii. În înfruntarea nefericită, soldată cu vărsare de sînge, a murit conducătorul studenților — Tilahum Gizaw. Și, ce ironie, au murit și cîțiva din acei polițiști, absolut nevinovați ! Mi-amintesc că totul se petrecea la sfîrșitul lui decembrie, în 1969. A doua zi am trăit o zi înfiorătoare, căci Hailu și toți colegii lui s-au dus la înmormîntare, adunîndu-se o asemenea masă lîngă sicriu, că din asta a rezultat o nouă manifestație. Nu se mai puteau permite mișcări și revolte continue în capitală, drept care distinsul stăpîn a trimis care blindate și a ordonat o extrem de strictă restabilire a ordinii. Și din cauza acestui ordin deosebit de strict au murit peste douăzeci de studenți, fără să mai pun la socoteală cîți au fost răniți și arestați. Stăpînul nostru a ordonat să fie închisă, pentru un an universitatea, ceea ce a salvat viața multor tineri, căci dacă ar fi studiat, ar fi făcut mitinguri, ar fi atacat palatul și din nou monarhul ar fi trebuit să răspundă cu bastoane, cu gloanțe și vărsare de sînge.

Versiune românească de Nicolae Mareș

Urmare din pag a 16-a

MĂŞTI MEXICANE

decum să-i înşelăm pe ceilalţi, ci pe noi înşine. De aici, fertilitatea ei şi ceea ce deosebeşte minciunile noastre de grosierele invenţii ale altor popoare. Minciuna este un joc tragic în care riscăm o parte din propria noastră fiinţă. De aceea denunţarea ei e sterilă.

Simulantul aspiră să fie ce nu este. Activitatea sa necesită o permanentă improvizaţie, un mers tot înainte, printre nisipuri mişcătoare. În fiecare minut trebuie refăcut, recreat, modificat personajul pe care-l închipuim, pînă ce vine un moment cînd realitate şi aparenţă, minciună şi adevăr se confundă. Dintr-o urzeală de născociri plăsmuite spre a ne încinta aproapele, simularea se preschimbă într-o formă superioară, artistică, a realităţii. Minciunile noastre reflectă, simultan, nevoile şi dorinţele noastre, ceea ce sîntem şi ceea ce dorim să fim. Simulînd ne apropiem de modelul nostru şi adesea gesticulantul, cum a observat cu pătrundere Usigli, se confundă cu gesturile lui, le face autentice. Moartea profesorului Rubio îl preschimbă pe acesta în ceea ce năzuia să fie: generalul Rubio-un revoluţionar sincer, un om capabil să dea impuls Revoluţiei paralizate şi s-o purifice. În opera lui Usigli, profesorul Rubio se inventă pe sine şi se transformă în general ; minciuna lui este atît de adevărată, încît coruptul Navarro nu mai poate să ucidă în el decît pe fostul său şef, generalul Rubio. Ucide în el adevărul Revoluţiei

Dacă pe calea minciunii putem ajunge la autenticitate, un exces de sinceritate poate să ne călăuzească spre forme rafinate ale minciunii. Cînd ne îndrăgostim ne „deschidem", ne dăm în vileag intimitatea, întrucît o veche tradiţie îi impune celui ce suferă din dragoste să-şi arate iubitei durerea sa. Însă dezvăluindu-şi rănile pricinuite de dragoste, îndrăgostitul îşi transformă inima într-o imagine, într-un obiect pe care-l oferă spre contemplare femeii şi sieşi. Înfăţişîndu-se, invită la a fi contemplat cu aceiaşi ochi milosi cu care se contemplă el însuşi. Privirea străină nu-l mai dezbracă acum ; îl acoperă cu milă. Şi, înfăţişîndu-se ca spectacol şi urmărind să fie privit cu aceiaşi ochi cu care el însuşi se vede, iese din jocul erotic, îşi pune la adăpost adevărata-i fiinţă, o substituie cu o imagine. Devine imaginea acestuia şi privirea ce o contemplă.

În toate timpurile şi în toate ambianţele, relaţiile umane — şi în special cele de dragoste, — riscă să devină echivoce. Narcisismul şi masochismul nu sînt exclusiv tendinţe ale mexicanului. Este, însă, vrednică de-a fi luată în seamă frecvenţa cu care cîntecele populare, proverbele şi comportamentul cotidian fac aluzie la dragoste ca fals şi minciună. Aproape întotdeauna evităm riscurile unei relaţii declarate la modul exagerat, fie şi sinceră la originea ei. De asemenea, este revelator cînd caracterul combativ al erotismului se accentuează în rîndurile noastre şi se înteţeşte. Dragostea este o tentativă de pătrundere în altă fiinţă, dar ea se poate realiza cu condiţia ca dăruirea să fie reciprocă. Orişiunde este grea abandonarea de sine ; puţini sînt cei care coincid în dăruire şi încă mai puţini cei care izbutesc să treacă de această etapă posesivă şi să se bucure de dragoste ca de ceea ce este ea în realitate : o nesfîrşită descoperire, o cufundare în apele realităţii şi o re-creaţie continuă. Noi concepem dragostea ca o cucerire şi ca o luptă. Nu e vorba atît de a pătrunde realitatea, printr-un trup, cît a o viola. Iată de ce imaginea amantului ferice — moştenire pesemne de la Don Juan-ul spaniol, se confundă cu aceea a bărbatului care se serveşte de propriile-i sentimente — reale ori inventate — pentru a obţine femeia.

Simularea este o activitate asemănătoare cu aceea a actorilor şi se poate exprima în toţi atîţea forme cîte personaje închipuim. Actorul, însă, dacă e cu adevărat actor, se dăruie personajului său, întruchipîndu-l perfect, chiar dacă, după aceea, odată ce spectacolul s-a terminat, îl lasă în părăsire, la fel cum îşi lasă şarpele pielea. Simulantul nu se dăruie niciodată şi nu uită de sine, căci, dacă s-ar contopi cu imaginea sa, ar înceta să simuleze. În acelaşi timp, această ficţiune se transformă într-o parte inseparabilă — şi bastardă — a fiinţei lui ; el este condamnat să-şi joace rolul întreaga viaţă, dat fiind că între el şi personajul său s-a statornicit o complicitate pe care nimic nu o poate distruge, excepţînd moartea sau sacrificiul. Minciuna se instalează în fiinţa lui şi se transformă în fondul ultim al personalităţii sale.

A simula înseamnă a inventa sau, şi mai bine, a da o aparenţă, ascunzîndu-ne în acest fel condiţia. Disimularea cere o subtilitate mai mare : cel care disimulează nu joacă, ci vrea să-şi facă nevăzută,să-şi facă neobservată propria fiinţă, fără a renunţa însă la ea. Mexicanul se întrece în disimularea pasiunilor sale şi a lui însuşi. Temîndu-se de privirile străine, se strînge cu totul, se reduce, se face umbră şi fantasmă, se face erou. Nu merge, lunecă ; nu propune, insinuează, nu replică, bombăne ; nu se plînge, surîde ; pînă să cînte, dacă nu-şi deschide băierele inimii, cîntă printre dinţi, cu jumătate de gură, disimulîndu-şi cîntecul. (...)

Disimularea s-a născut probabil în timpul Coloniei. Indienii şi metişii trebuiau să cînte încet, ca şi în poemul lui Reyes, căci „printre dinţi, rău se aud cuvintele de răsculare". Lumea colonială a dispărut, nu însă şi teama, neîncrederea şi bănuiala. Şi iată că acum, ne disimulăm nu numai mînia, ci şi tandreţea. Cînd ceri iertare, oamenii de la ţară obişnuiesc să spună **„Disimule usted, señor"** [1]. Şi disimulăm. Disimulăm cu atîta sîrg, încît aproape că pierim.

În formele sale radicale, disimularea ajunge la mimetism. Indianul se contopeşte cu peisajul, se confundă cu gardul alb de care se reazemă serile, sub pămîntul întunecat pe care se lungeşte la amiază, cu tăcerea ce-l înconjoară. Într-atîta îşi disimulează omeneasca-i singularitate, încît sfîrşeşte prin a o aboli ; şi devine piatră, copac, zid, tăcere : spaţiu. Nu vreau să spun că intră în comuniune cu totul, în maniera panteistă, nici că într-un copac cuprinde toţi copacii, dar că, efectiv, într-o manieră concretă, adică şi particulară, se confundă cu un obiect determinat.

Roger Caillois observă că mimetismul nu implică întotdeauna o tentativă de protecţie în faţa ameninţărilor virtuale care abundă în lumea exterioară. Insectele, „fac adesea pe moartele" sau imită formele materiei în descompunere, fascinate de moarte, de inerţia spaţiului. Această fascinaţie — forţă de gravitaţie, aş spune, a vieţii — este comună tuturor fiinţelor, iar faptul că se exprimă ca mimetism confirmă că nu trebuie să-l considerăm exclusiv ca un mijloc al instinctului vital pentru a scăpa de pericol şi de moarte.

Apărarea în faţa exteriorului sau a morţii, mimetismul nu constă atît în a schimba natura, cît aparenţa. Revelator faptul că aparenţa aleasă, este aceea a morţii sau a spaţiului, în repaos. A se extinde, a se confunda cu spaţiul, a fi spaţiul, este un mod de a se refuza aparenţelor, dar şi unul de a fi numai aparenţă. Mexicanul are tot atîta oroare de aparenţe pe cît dragoste le declară demagogii şi conducătorii. Fapt pentru care îşi disimulează propria-i existenţă pînă la a se confunda cu obiectele ce-l înconjoară. Şi astfel, de frica aparenţelor, devine numai Aparenţă. Se face că este şi altceva, şi chiar preferă aparenţa morţii sau a nefiinţei, decît să-şi deschidă intimitatea şi să se schimbe. În fine, disimularea mimetică este una din multele manifestări ale ermetismului nostru. Dacă gesticulantul recurge la prefăcătorie, noi ceilalţi, vrem să trecem neobservaţi. În ambele cazuri ne ascundem fiinţa. Şi adesea o negăm. Îmi amintesc că într-o după amiază, auzind un mic zgomot, într-o cameră vecină cu a mea, am întrebat cu voce tare : „cine-i acolo ?" iar glasul unei servitoare, proaspăt venită de la ţară mi-a răspuns : „Nu e nimeni, domnule, sînt eu".

Nu numai că ne disimulăm pe noi înşine şi ne facem transparenţi şi fantomatici ; dar disimulăm şi existenţa semenilor noştri. Nu vreau să spun că îi ignorăm sau că îi facem mai mici — acte deliberate şi trufaşe. Îi disimulăm într-un mod mai definitiv şi radical : îi **nimenim** (s.n.) **(los ninguneamos)**. Nimenirea este o operaţie ce constă în a face din Oarecine un Nimenea.

Don Nimeni, tatăl spaniol al lui Nimenea, dispune de don, are pîntece, onoare, bani în bancă şi vorbeşte cu glas tare şi sigur. **Don** Nimeni umple cu prezenţa lui goală şi vociferantă. Este pretutindeni şi în tot locul are prieteni. Este bancher, ambasador, om de acţiune. Bîntuie saloanele, i se conferă decoraţii în Jamaica, la Stockholm şi la Londra. **Don** Nimeni este funcţionar sau persoană influentă şi are un agresiv şi înfumurat mod de a nu fi. Nimenea este tăcut şi timid, resemnat, este sensibil şi inteligent. Zîmbeşte necontenit. Aşteaptă necontenit. Şi ori de cîte ori vrea să vorbească se loveşte de un zid de tăcere ; cînd salută, întîmpină un spate de gheaţă : cînd imploră, plînge sau urlă, gesturile şi urletul lui se pierd în golul ce-l face **don** Nimeni, cu vocea lui febrilă. **Nimenea** nu cutează a nu fi ; sovăie, încearcă o dată şi încă o dată să fie Oarecine. La urmă, printre gesturi zadarnice, se pierde în limbul din care s-a ivit.

Ar fi o eroare să credem că-l împiedică alţii să existe. Aceştia disimulează pur şi simplu existenţa lui, se poartă ca şi cum nu ar exista. Îl nulifică, îl anulează, îl nimenesc. Este inutil ca Nimenea să vorbească, să publice cărţi, să picteze, să se bage în faţă. Nimenea este absenta privirilor noastre, pauza conversaţiilor noastre, reticenţa tăcerii noastre. Este numele ce-l uităm întotdeauna printr-o stranie fatalitate, eternul absent, invitatul pe care nu-l invităm, golul ce nu-l umplem, este o omisiune. Şi cu toate acestea, Nimenea este întotdeauna. Este secretul nostru, crima şi remuşcarea noastră. De aceea nimenitorul se nimeneşte şi pe el ; este omisiunea lui Oarecine. Iar dacă noi toţi sîntem Nimenea, nimenea dintre noi nu există. Cercul se strînge, iar umbra lui nimenea se întinde asupra Mexicului, îl asfixiază pe Gesticulant, şi îl acoperă cu totul. Pe pămîntul nostru, mai puternică decît piramidele şi jertfele, decît bisericile, răzmeriţele şi cîntecele populare, împărtăşeşte iarăşi tăcerea de dinaintea Istoriei.

[1] „Prefaceţi-vă că nu băgaţi de seamă, domnule".

moda, altfel

O prinţesă româncă la New-York

În Manhattan, într-un bloc lung, slab şi zălud, la etajul al 17-lea într-un apartament cu două camere, locuieşte prinţesa Jana Ghica. E atît de frumoasă („cea mai fermecătoare femeie pe care am cunoscut-o" spunea C. Noica despre ea), atît de elegantă, atît de interesată de problemele lumii, de frumuseţile lumii, arată atît de tînără, atît de bine, încît nu-i divulg vîrsta, ca să nu mă simt ruşinată de puţina grijă pe care mi-o acord şi ca nu cumva să păţiţi ceva asemănător, la o vîrstă mult mai fragedă.

S-a ocupat de decoraţiuni interioare şi apartamentul pe care-l locuieşte e o mică demonstraţie, „en passant", de rafinament princiar.

Tocmai se întorsese din Turcia, tocmai se întorsese din Africa, tocmai se întorsese din România, îşi vizitase „meleagurile natale" (e o moldoveancă pur sînge şi vorbeşte româneşte cu un molatec, sau molcom ?, accent **moldovinesc**), rudele din ţară dar mai ales zecii de prieteni pe care-i are, pe care-i iubeşte, pe care îi şi ceartă, cu drepturi princiare, bineînţeles, cu scuze de mătuşică binevoitoare, care ştie mai multe, a trăit mai multe şi a înţeles mai multe şi mai bine ; tocmai îşi adusese din Turcia trei carpete (nu fermecate dar persane, în Turcia persanele sînt convenabile) care să-i coloreze urmele paşilor. Pe un perete — doi **Dali** (da, doi !), doi Cristi de Dali, despre care am avut naivitatea să cred că sînt reproduceri. Nu ! Erau doi **Dali** adevăraţi. Asta nu înseamnă că trebuie să înţelegeţi că într-un apartament de două camere e „la modă" să ai „doi **Dali**". În schimb, poate fi la modă să ai (în toate casele în care am intrat, am descoperit cu plăcere) un vas mic, o cutie preţioasă, o scoică, pline cu petale de roze uscate, sau trandafiri întregi, lăsaţi să se usuce. Florile sînt „ajutate", din cînd în cînd, cu parfum de la drogherie şi împrăştie în jur un miros delicat. În magazine, cu preţuri picante, se vînd săculeţe, pungulite, înnobilate cu fundulite, borcănele, flaconele cu fel de fel de amestecuri de flori uscate, răşini sau seminţe mirositoare. Vă asigur că efectul este plăcut.

Să facem din feţele de masă (nu pluguri, nu, am depăşit etapa aceea, sîntem siguri că ne aflăm într-o etapă nouă) rochii elegante, cămăşi scrobite pentru bărbaţii noştri scrobiţi sau nescrobiţi. Aţi ghicit ! Nu se mai poartă feţele de masă pe masă ; argintăria şi porţelanurile fine, „pentru musafiri", se aşează direct pe lemn iar lemnul **nu e şic** să fie băiţuit, lustruit, furniruit, etc. În legătură cu această problemă eu sînt la modă de mult şi-am aflat poanta de la Balzac. E nemaipomenit să te servească la masă o prinţesă adevărată, cu bucate gătite de ea şi care să fie bune de-adevăratelea.

În fiecare lună, într-o zi, se duce la Metropolitan Museum, să se delecteze cu una dintre colecţii, apoi priveşte oraşul de pe celebra terasă. Spectacolul e într-adevăr uluitor ! Şi e foarte la modă ! Cînd fetiţa mea era mică, după ce i-l citisem pe Andersen, cu povestea lui **Prinţesa şi bobul de mazăre**, i-a pus Janei pe scaun un bob de mazăre. Bobul s-a turtit ca şi cum n-ar fi fost ; mult timp, fetiţa s-a îndoit cînd de valabilitatea metodei de cercetare, cînd de autenticitatea prinţesei. În tot cazul, la New York, în Manhattan, **arbiter elegantiarum** e o prinţesă româncă.

Corina Cristea

Premiul NOBEL pentru literatură – 1990

OCTAVIO PAZ

Poet, prozator și eseist mexican, născut la 31 martie 1914 în Ciudad de Mexico, într-o familie de intelectuali ; școala elementară și liceul în orașul natal ; în timpul studiilor universitare lucrează și ca ziarist ; o vreme funcționar bancar ; debutează editorial cu volumul de versuri suprarealiste Rădăcina omului **în 1937 ; în 1944 pleacă pentru doi ani în SUA ca bursier „Guggenheim" ; la sfîrșitul lui 1945 intră în diplomație ; pleacă mai întîi la Paris, unde face cunoștință, între alții, cu André Breton și participă la mișcarea celui de-al doilea val suprarealist ; în 1952 îndeplinește misiuni diplomatice în India și Japonia ; din 1953 pînă la 1959 trăiește în Mexic, desfășoară o intensă activitate literară, publică mai multe cărți de poezie și eseistică, provoacă și susține numeroase polemici literare și politice, întemeiază reviste, un teatru, sprijină afirmarea tinerilor poeți și pictori, traduce din poezia antică și modernă ; în 1959 revine la Paris, pentru ca în 1962 să fie numit ambasador al Mexicului în India, funcție în care va rămîne pînă în 1968, cînd, în urma divergențelor cu guvernul mexican de dreapta, își prezintă demisia. Retras din viața politică, se implică tot mai mult în viața cultural-artistică mexicană, conferențiază în diverse țări americane și europene, scrie în principalele reviste din SUA, Franța și Spania, impunîndu-se ca o personalitate de prim rang a literelor latino-americane. Din bogata bibliografie a recentului premiat Nobel reținem :**

Raiz del Hombre **(Rădăcina omului), versuri — 1937 ;** El laberinto de la soledad **(Labirintul singurătății) — eseuri 1950 ;** El arco y la lira **(Arcul și lira), eseuri — 1956 ;** Piedra de sol **(Piatra de soare), versuri 1957 ;** Liberdad bajo palabra **(Liberate de cuvînt), versuri — 1960 ;** Salamandra **(Salamandra), versuri — 1962 :** Cuadrivie **(Răscruce), eseuri — 1965 :** Corriente alterna **(Curent alternativ), eseuri — 1967 ;** Discos visuales **(Discuri vizuale), versuri — 1968 ;** Conjunctiones y disjunctiones **(Conjuncții și disjuncții), eseuri — 1969 ;** Ladera este **(Versantul estic), versuri — 1969 ;** Apriencia desnuda **(Aparențe clare), eseuri — 1973 ;** El mono gramatico **(Maimuțoiul grămătic), eseuri — 1974**

MĂȘTI MEXICANE

Inimă împătimită,
Să-ți ascunzi tristețea ta.
Cîntec popular

Bătrîn sau adolescent, creol sau metis, general, muncitor sau licențiat, mexicanul mi se înfățișează ca o ființă care se ascunde și se eschivează : o mască îi e chipul, o mască zîmbetul. Statornic în ursuza-i singurătate, țepos și politicos în același timp, toate îi servesc spre a se apăra : tăcerea și cuvîntul, politețea și disprețul, ironia și resemnarea. Sensibil la propria-i intimitate, dar și la intimitatea altuia, nu cutează nici măcar în treacăt să-și arunce ochii la vecini : „o privire poate să dezlănțuie furia unor suflete ca acestea, încărcate de electricitate. Trece prin viață ca o rană vie : orice poate să-l doară, niște vorbe, pur și simplu, sau numai bănuiala lor. Vorbirea îi e înțesată de reticențe, de figuri și aluzii, de puncte suspensive ; în tăcerea lui există sinuozități, nuanțe, nori grei, curcubee neașteptate, amenințări indescifrabile. Chiar și într-o dispută preferă injuriei expresia voalată : „celui repede pricepător, vorbe puține". Pe scurt, între realitate și propria-i ființă, durează un zid — care, chiar dacă este invizibil e greu de trecut creînd imposibilitate și distanță. Mexicanul este întotdeauna departe, departe de lume și de ceilalți. Departe și de sine.

Vorbirea populară reflectă pînă la ce punct ne apărăm de exterior : idealul „bărbăției" constă în a nu te „descuia" niciodată. Cei ce se „deschid" sînt lași. Pentru noi, contrar celor ce se întîmplă cu alte popoare, a te deschide înseamnă o slăbiciune sau o trădare. Mexicanul poate să se plece, să se umilească, „să bată în retragere", dar nu să „se descuie", să îngăduie, adică, lumii exterioare să pătrundă în intimitatea lui. „Descuiatul" nu prea e de încredere, este un trădător sau un individ de fidelitate dubioasă, care povestește secretele, nefiind în stare să înfrunte primejdiile cum se cuvine. Femeile sînt ființe inferioare, pentru că ele, dăruindu-se se deschid. Inferioritatea lor este constitutivă, avîndu-și rădăcinile în sex, în „deschiderea" lui, rană ce nu se cicatrizează niciodată. Ermetismul este un mijloc al suspiciunii și neîncrederii noastre. Demonstrează că instinctiv considerăm periculos mediul ce ne înconjoară. Această reacție are o justificare, dacă ne gîndim la ce a fost istoria noastră și la caracterul societății pe care a creat-o. Asprimea și ostilitatea mediului ambiant — și este o amenințare aceasta, ascunsă și indefinibilă, ce plutește în aer, — ne obligă să ne închidem exteriorului, precum acele plante de podiș ce-și adună sevele sub coajă țepoasă. Însă acest comportament, legitim la originea sa, a ajuns să se transforme într-un mecanism ce funcționează singur, într-un mod automat. În fața simpatiei și a drăgălășeniei, răspunsul nostru este rezervat, deoarece nu avem de unde să știm dacă aceste sentimente sînt adevărate ori simulate. Iar apoi, integritatea noastră masculină se simte în primejdie atît în fața bunăvoinței, cît și în fața ostilității. Orice deschidere a ființei noastre implică o demisie de la bărbăție.

Relațiile noastre cu ceilalți bărbați sînt, la fel, spoite cu bănuială. Ori de cîte ori se destăinuie unui prieten, sau vreunui cunoscut, ori de cîte ori se „deschide", mexicanul abdică. Și se teme că destăinuirea sa va avea ca urmare disprețul confidentului. Fapt pentru care confidența dezonorează, fiind la fel de periculoasă pentru cel care o face, ca și pentru cel care o ascultă : nu ne înecăm în fîntîna ce ne oglindește, precum Narcis, dar o orbim. Supărarea noastră nu se nutrește cîtuși de puțin din teama de a fi folosiți de părtașii noștri. — teamă comună tuturor oamenilor — ci din rușinea de a fi renuntat la singurătate. Cel care se destăinuie se înstrăinează : „m-am vîndut lui Cutare", spunem cînd ne destăinuim cuiva care nu merită. Adică ne-am „descuiat", cineva a pătruns în castelul puternic. Distanța între un om și altul, generatoare de respect reciproc și de securitate reciprocă, a dispărut. Nu numai că sîntem la cheremul intrusului, dar am și abdicat.

Toate aceste expresii revelă faptul că mexicanul consideră viața ca o luptă, concepție ce nu îl deosebește de restul oamenilor moderni. La alte popoare, idealul de bărbăție constă într-o dispoziție pentru luptă deschisă, și agresivă : noi accentuăm caracterul defensiv, sîntem gata să respingem atacul. „Masculul" este o ființă ermetică, ascunsă în sine, în stare să se păzească și să păzească ceea ce i se încredințează. Bărbăția se măsoară prin invulnerabilitatea în fața armelor inamice sau în fața impacturilor lumii exterioare. Stoicismul este cea mai înaltă dintre virtuțile noastre războinice și politice. Istoria noastră este înțesată de fraze și de episoade revelînd nepăsarea eroilor noștri în fața durerii sau a primejdiei. De mici sîntem învățați să suportăm cu demnitate înfrîngerile, concepție ce nu este lipsită de grandoare. Și dacă nu sîntem cu toții stoici și impasibili — ca Juárez și Cuauhtémac — căutăm cel puțin să fim resemnați, răbdători și toleranți. Resemnarea este una din virtutile noastre populare. Mai mult decît strălucirea victoriei ne mișcă dîrzenia în fața adversității.

Proeminența închiderii față de deschidere nu se manifestă doar ca impasibilitate și neîncredere, ironie și suspiciune, ci și ca iubire pentru Formă. Aceasta conține și ascunde intimitatea, îi împiedică excesele, îi reprimă exploziile, o separă și o izolează, o prezervă. Dubla influență indigenă și spaniolă se conjugă în predilecția ce-o avem pentru ceremonie, formule și ordine. Mexicanul, împotriva a ceea ce presupune o interpretare superficială a istoriei noastre, aspiră să creeze o lume ordonată, conformă unor principii clare. Frămîntările noastre și luptele politice îndîrjite dovedesc pînă la ce punct noțiunile juridice joacă un rol important în viața noastră publică. Cît privește viața de toate zilele, mexicanul este un om ce se străduiește să fie formal, putînd lesne să devină formalist. Și este un lucru explicabil. Ordinea — juridică, socială, religioasă sau artistică — constituie o sferă sigură și stabilă. În mediul său este suficient a se deda după modelele și principiile ce reglementează viața ; nimeni pentru a se manifesta, nu are nevoie să recurgă necontenit la invenție după cerința unei societăți libere. Poate că tradiționalismul nostru — una din constantele ființei noastre și ceea ce conferă coerență și vechime poporului nostru — purcede din dragostea ce o manifestăm pentru Formă.

Complicațiile rituale ale poliției, persistența umanismului clasic, gustul pentru formele închise în poezie (sonetul și strofa de zece versuri, de pildă), dragostea noastră pentru geometrie în artele decorative, pentru desen și compoziție în pictură, sărăcia Romantismului față de calitatea superioară a artei noastre baroce, formalismul instituțiilor noastre politice și, în fine, primejdioasa înclinare ce-o vădim pentru formele — sociale, morale și birocratice — sînt tot atîtea expresii ale acestei tendințe a caracterului nostru. Mexicanul nu numai că nu se deschide, dar cu atît mai puțin se întrece pe sine.

. . . . . .

Preferința pentru Formă, inclusiv pentru forma goală de continut, se manifestă de-a lungul istoriei artei noastre, din epoca precortesiană pînă în zilele noastre. Antonio Castro Leal, în excelentul său studiu despre Juan Ruiz de Alarcón, demonstrează că rezerva față de romantism — care este prin definiție expansiv și deschis — a fost exprimată încă în secolul al XVII-lea, adică înainte chiar ca mexicanul să fi avut conștiința naționalității. Aveau dreptate contemporanii lui Juan Ruiz de Alarcón să-l acuze ca pe un intrigant, cu toate că se ocupau mai curînd de diformitatea trupului decît de singularitatea operei lui. Într-adevăr, partea cea mai caracteristică a teatrului său neagă teatrul contemporanilor spanioli. Iar negația sa o conține, cifrată, pe aceea pe care Mexicul a opus-o întotdeauna Spaniei. Teatrul lui Alarcón este o replică la vitalitatea spaniolă, afirmativă și strălucitoare în acea epocă, exprimîndu-se printr-un mare **Da** spus istoriei și pasiunilor. Lope exaltă iubirea, eroicul, supraumanul, incredibilul : Alarcón opune acestor virtuti ieșite din comun altele mai subtile și burgheze : demnitatea, curtenia, cu stoicism melancolic, o pudoare surizindă. Problemele morale îl interesează prea puțin pe Lope, care ca toți contemporanii săi, îndrăgește acțiunea. Mai tîrziu, Calderon va manifesta același dispret pentru psihologie ; conflictele morale și pendulările, prăbușirile și schimbările sufletului omenesc sînt simple metafore care fac să transpară o dramă teologică ale cărei personaje sînt două — păcatul originar și Grația divină. În comediile lui Alarcón cele mai reprezentative, în schimb, cerul contează mai puțin, la fel de puțin ca și furtuna pasiunii ce se abate asupra personajelor lopești. Omul, ne spune mexicanul, este un compus, iar binele și răul se află într-un amestec subtil în sufletul său. În loc să procedeze în sinteză, folosește analiza : eroul devine problemă. În multe comedii se pune problema minciunii : pînă unde minte mincinosul într-adevăr, pînă unde își propune să înșele într-adevăr ? ; oare nu este el cea dintîi victimă a propriilor înșelătorii și oare nu pe el însuși se înșeală ? Mincinosul se minte pe sine ; se teme de sine. În ce privește problema autenticității, Alarcón anticipează una din temele de meditație constante ale mexicanului pe care Rodolfo Usigli o va relua în **Gesticulantul.**

. . . . . .

Îmi pare că toate aceste atitudini, oricît de diverse le sînt rădăcinile, confirmă caracterul „închis" al reacțiilor noastre față de lume sau față de semenii noștri. Dar nu ne ajung mecanismele de prezervare și apărare. Simularea ce nu apelează la pasivitatea noastră, dar cere o invenție activă, recreîndu-se pe sine în fiece clipă, este una din formele noastre de conduită obișnuită. Mințim din plăcere și fantezie, da, la fel ca toate popoarele imaginative, dar mințim și ca să ne ascundem și să ne punem la adăpost de intrusi. Minciuna are o importanță decisivă în viața noastră cotidiană, în politică, în dragoste, în prietenie. Cu ea nu intenționăm nici-

În românește de
Angela Martin

Eseul și datele bio-bibliografice sînt extrase din volumul NOBEL CONTRA NOBEL de Laurențiu Ulici, editura Cartea Românească, 1988.

(Continuare în pag. a 15-a)

bridge

Ipostaze ale aroganței

Modul cel mai simplu în care se poate rata un contract licitat corect și ușor fezabil este considerarea lui drept fără probleme, și, prin urmare, jucarea lui automată, ne-reflexivă, rutinieră. Claritatea la prima vedere păcălește deseori pe jucătorii fără experiență care n-au aflat că, în bridge, cu cît un lucru se arată mai limpede în primă instanță cu atît șansele ca el să ascundă trape și obstacole sînt mai mari. Nu mă refer desigur, la limpezimea inatacabilă a unei situații de $1 + 1 = 2$, care e o limpezime așa zicînd axiomatică și se întîlnește relativ rar ci la limpezimea, ca să spun, așa, teoreamtică, necesitînd, spre a fi validată, o demonstrație. Evident, printr-un joc atent și expresiv, adică ne-livrat automatismelor. Ideea că un joc se poate face de la sine dacă licitația care l-a premers este exactă, deși adevărată într-un plan ideal, este cel puțin înfertilă, de nu chiar primejdioasă, în planul realității imediate a jocului. Așa, de pildă, două contracte de 4 cupe, ambele corect licitate, nu vor semăna niciodată între ele la nivelul jocului. Diferă, de la unul la altul, dispoziția cărților, forța și repartiția punctelor, atît la declarant cît și la adversari, în fine prezența (temperament, inteligență, abilitate) celui care joacă. Din păcate ispita de a trata limpezimea de tip teoreamtic ca pe o limpezime de tip axiomatic face ravagii printre jucătorii — nu doar fără experiență — grăbiți să lichideze conturile sau înclinați să ia drept definitive propriile constatări de la prima vedere. E aceasta o formă de infatuare cu totul neprielnică în toate cele, amestecată și cu o doză de subapreciere a adversarului, la fel de neprielnică și ea, mai ales atunci cînd face să eșueze un demers spre un țel într-adevăr ușor de atins. Culmea e că la sfîrșitul unor ratări de felul acesta, stupefiante pentru partenerul celui care joacă dar, deopotrivă, și pentru adversari, jucătorul în cauză e tentat să pună totul pe seama lipsei de inspirație momentane sau a abilității adversarilor, nevenindu-i să creadă că la mijloc e pur și simplu atitudinea lui arogantă față de presupusa simplitate a realizării contractului licitat. Pentru că, în cele din urmă, jocul rutinier, automatic, infatuat și superficial are ca sursă nu atît inexperiența sau puținătatea cunoștințelor cît aroganța, jocul cu pricina fiind o ipostază a acesteia. Una din ele, poate nu cea mai condamnabilă și cea mai rea, aș zice chiar că e o ipostază oarecum elementară, aproape inocentă. Despre cele cu adevărat rele, va fi vorba data viitoare.

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 31 octombrie 1990 **40**

Complotul

ar trebui să fim naivi să credem că patru sau cinci oameni (poate mai mulți, dar nu mai mult de zece) l-au dărîmat pe Ceaușescu. Cîțiva foști, în general bătrîni sau foarte, încearcă să acrediteze ideea că datorită lor, Ceaușescu s-a suit în elicopterul care l-a dus spre locul de execuție .Că cei cîțiva bătrînei au complotat, nu avem nici o îndoială, dar asupra rezultatelor acestui complot avem mari rezerve Toți erau scoși pe linie moartă de către Ceaușescu (inclusiv actualul președinte al țării), tocmai din motive de complot. Ceaușescu îi știa, pe cîțiva, poate mai periculoși, i-a omorît, pe ceilalți i-a marginalizat și i-a pus sub controlul securității. Cei care hotărau în această situație cînd vor muri complotiștii, erau ofițerii din securitate, răspunzători de dosarele respective. A susține că începînd din 16 decembrie cîțiva „foști", mulți dintre ei legați de Moscova afectiv, au preluat conducerea răscoalei populare și că l-au împins pe Ceaușescu spre plutonul de execuție, mi se pare hazardat. Între 15 și 21 decembrie, Ceaușescu, conform tuturor datelor de pînă acum, controla „perfect" situația și nu pare să fi avut vreun motiv de ezitare. Dacă l-ar fi avut, nu ar fi plecat în Iran și, mai ales, s-ar fi descotorosit de complotiștii cu state vechi în ochii lui: Brucan, Militaru, Iliescu și alții. Nu a făcut-o or fiindcă era foarte ramolit și uitase de aceștia, or fiindcă securitatea l-a liniștit în privința acestora. În cazul cînd acceptăm că Ceaușescu nu era complet ramolit în perioada 16—21 decembrie, trebuie să ne mire că securitatea nu i-a servit pe tavă cîțiva complotiști, aceștia avînd și „vina" de a fi legați de Moscova prin diverse ițe (vezi și declarațiile generalului Militaru care contactase deja „Centrala"). Concluzia ar fi că securitatea or lucra mînă în mînă cu complotiștii, or hotărîse, fără a ține seama de ei, debarcarea lui Ceaușescu.

Analizînd întîmplările ulterioare, cînd armata a trecut pe față de partea răsculaților, dar mai ales cînd securitatea a fost învinuită, măcar parțial deocamdată, de colaborare cu regimul în zilele respective, rezultă că începînd din 22 decembrie dimineața, securitatea a fost pusă în situația de a înfrunta un nou „candidat" la complot : armata. Candidat activ, dar mai ales hotărît, ținînd seama de împrejurări, să lichideze un rival vechi și foarte urît de toată lumea. Așa s-a întîmplat că, practic, securității i-au scăpat în dimineața de 22 decembrie lucrurile din mînă. Replierea a fost rapidă și înverșunată, dar fără sorți de izbîndă pe față, zilele respective de după 22 au demonstrat asta. A fost numai o încercare de a amîna puțin adevărata repliere și oricum un sacrificiu necesar al instituției care risca altfel să dispară imediat. Iar ea se știe puternică, dar mai ales implicată adînc în debarcarea lui Ceaușescu. Fără colaborarea securității, „întîmplările" acelor zile s-ar fi transformat ușor într-o baie națională de sînge.

Ceea ce a urmat, vedem iar cu ochii noștri : evenimente sîngeroase, apropierea din ce în ce mai periculoasă a instituției de putere, blocarea partidelor prin infiltrări în rîndurile ei. Există în momentul de față două soluții : acceptarea, măcar pentru moment, din partea partidului de guvernămînt a instituției ca atare, urmînd ca după o vreme, instituția să fie slăbită din interior și apoi distrusă, sau o înfruntare pe față, înfruntare care se va rezolva rapid dar cu pierderi de ambele părți, nici o parte neavînd sorți prea mari de izbîndă. Armata are și ea un cuvînt de spus și destul de probabil că-l va spune. Instituția trebuie oricum să piară, sau, dacă va fi destul de inteligentă, înțelegînd că nu are nici o scăpare, să se transforme într-o instituție de Siguranță a Statului democratic spre care tindem.

Ștefan Agopian

Mîna

Capitală Gureșă, Orient al Europei, han,
parfum al grădinilor ce nu mai sînt,
întretăiere de patimi, răscruce politică,
nu ești tu mîna unui înger ?

Nu e umflătura pe care o face policele tău,
chiar Dealul Mitropoliei și al Parlamentului ?
Nu caută păienjenișul străzilor tale
mereu linia nemuritoare a vieții muritoare ?

Nu sînt răspîntiile tale încheietura
bătută în cuie ? Nu sîngele tău tînăr a curs pe
asfalt, de mai multe ori în acest an ?
Nu ești tu o pînză de in, în care ne imprimăm rănile ?

Cum ai învățat în cîteva luni să îndrepți
necruțător arătătorul spre obrazul Mîncîunii.
Cum ai schimbat ropotul unanim
Într-o ironică ploaie de iunie a spiritului.

Dintr-o aripă bătînd sub vremi, te-ai prefăcut într-o mînă chinuită
Cu ea în doi spini de sîrmă ghimpată.
Cu ea încerci să speli obrazul însîngerat.

Adrian Popescu

Număr ilustrat cu
lucrări de artă naivă

MIHAIL SADOVEANU — *110 ani de la naștere*
— pag. 8-9 —

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Metehne(III)

Să vorbim deschis despre un dispreț reciproc. Mă rog, e mult prea tare spus „dispreț", să-i zicem : o plăcută neglijare reciprocă, o înstrăinare comodă, ascunzînd, însă, ironie și, la o adică, hărțuiri și vindicte. Relația dintre presă și institutele de cercetări științifice. Dintre ziariștii de profesie și specialiștii în ceva. Un insolit statut de „go-between", asumat cînd și cînd, în dorința de a realiza nu un partaj de divorț, ci dimpotrivă, m-a făcut să cunosc destul de bine ambele părți, să le aud justificările, incriminările, lamentările (adeseori, luate în parte, foarte convingătoare), să dau dreptate, în principiu, ambelor pozitii, dar să și regret că nici una nu se arată dispusă a pune dreptatea la mijloc, spre dublu folos. Ce se-ntîmplă. De regulă, ziaristul îl consideră pe specialist ca fiind fatalmente limitat, sorbit pe verticală, bătrînicios, incapabil să comunice altfel decît prin „contribuții științifice", adică prin chestii invariabil insipide și adormitoare (e opinia comună). Specialistul să rămînă în revistele lui de specialitate, zic jurnaliștii, ei se citesc numai între ei, pe noi ne interesează lucrurile de respirație, de culoare și impact rapid și puternic. De cealaltă parte, specialiștii au un dispreț suveran față de frivolitatea, amatorismul și „fumismul" cultivat de ziare („aștia nu vor cultură, numai pastile, can-canuri, prostii" !), ei colecționează gafe, greșeli, inadvertențe, carențe grave de informație, dar fără a încerca să le corecteze public. Noi sîntem specialiști, nu ne punem în public cu coate-goale. Ș.a.m.d. Ziaristul ia cărțoiul specialistului în mînă (ori studiul său de o sută de pagini), îl frunzărește căscînd și-l aruncă pe masă : „nouă ne trebuie altceva". Specialistul ia ziarul în mîini ca pe-o broască rîioasă, citește exclusiv semnăturile și decretează : „aceiași oameni, aceleași subiecte, aceeași superficialitate, toată lumea se pricepe la orice, nimeni nu lucrează serios". Și, cum era firesc, s-a căzut demult la pace, evitarea reciprocă e sfîntă, zice fiecare. Exact așa a și speculat regimul de atomizare, de risipire a energiilor intelectuale, ca niciodată cele două forțe să nu se întîlnească decît cel mult pe teren neutru, adică la Muzeul Literaturii, ori la chiolhanurile aniversare. Să spumege fiecare-n colțul lui, unii să sufere că n-au marfă de calitate-n pagini, alții să sufere că n-au unde să-și publice descoperirile și ideile. Ca să poată fi înghițiți, la nevoie, cu toții, cît mai bine. Nu am loc, aici, să vă spun cît de des am văzut că această neglijare reciprocă se spulberă după cîteva fraze, că, bine inter-mediate, părțile ajung chiar să se adore, cu admirabile rezultate. Cît de ușor poate înțelege specialistul să-și rezume munca de un an în zece pagini, sau chiar în cinci, cît de ușor își poate adapta stilul, amînînd „subsolurile" erudite pentru volum și lăsînd articolului de ziar respirația firească. Și cît de ușor ajunge să accepte ziaristul un studiu, aparent obositor, dar care, în fapt, îi asigură coloana vertebrală a numărului, sau, chiar, sarea și piperul acestuia ! Este, care va să zică, o chestiune de „dialog" și „consens", o să zîmbiți Dvs. Ce să facem, dac-așa e ? ! Altminteri, flămînzesc și unii și alții în vana așteptare a tortului : ziaristul are numai frișca, specialistul numai blatul. Trebuie permeabilizate neapărat granițele dintre domenii, fără asta suferim cu toții de ceea ce s-ar putea numi „diabet profesional" : nu se coagulează nimic. Boală națională, știu. Dar...

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● Atentă la ce se întîmplă pe sticla televizorului, redacția **Cuvintului** reține un panseu rostit de EMANOIL VALERIU: „O anarhie este atunci cînd acțiunile unor indivizi nu contravin celorlalți". ● NADJA (femeie de stradă) : „Dacă-mi vînd hoitu', nu înseamnă că n-am suflet." **(Phoenix — Etc.)** ● I. I. BRĂTIANU (într-o discuție cu **Opinia studențească**): „Școala de televiziune (...) am făcut-o mai mult pe ascuns; ca român nu aveam voie și doar așa prin bunăvoința profesorilor și a patronului, un evreu bătrîn, am ajuns să învăț cîte ceva". ● **AZI:** „numai muncind pe brînci ani și ani un american de condiție medie își poate permite să-și facă un concediu cu familia în străinătate." (preluat din **Expres**) ● SERGIU NICOLAESCU (intervievat de **Cațavencu**): ...„probabil că Gorbaciov a vrut să facă ceva la început, dar i-a ieșit altceva. Asta e cert. Sau e agent american." ● Din ultimul „dialog incomod" cu dl. Gheorghe Robu, Procurorul general al Republicii. CORNEL NISTORESCU: „ — Se mai bate la poliție?". GHEORGHE ROBU: „Din cîte știu eu nu." ● Înaintea meciului cu Bulgaria, dl. VICTOR DINU declara: „Niciînd fotbalul românesc nu a avut atîtea personalități capabile să învingă orice echipă din lume". **(AZI)** ● DUMITRU GRAUR: „La cornere i-am călcat în picioare pe bulgari". **(Tineretul liber)** ● MIRON MANEGA (la inaugurarea „săptăminalului apocaliptic" **Nostradamus**): „Adrian Păunescu nu este un ins ci un tip. Asemănător ca specie morală cu porcul, el întrunește aproape toate caracteristicile acestuia : constituția fizică, grohăitul, nesimțirea."; „Nu va pieri decît o dată cu planeta, făcînd parte din cea mai rezistentă și mai periculoasă specie de porc de pe pămînt: porcul de cîine". ● RADU THEODORU: „John Foster Dulles, s-a desolidarizat de revoluția budapestană din 1956 : «America nu va sprijini niciodată o mișcare huliganică»"... **(România Mare)** ● EUGEN BARBU, în interviul din **Flacăra**: „— Care Securitate? Eu știu că a fost desființată". ● ALCIBIADE: ...„baba răgușită (...) îl caută pe **Al. Piru** pe acasă și el, în timpul ăsta, deșartă stacane cu vodcă la Crișma Uniunii Scriitorilor". **(România Mare)** ● Vicepreședintele Sindicatului Liber Electroargeș, LUCIAN POPA: „... rectificatorii nu mai primesc lapte, datorită — se zice — unei dispoziții guvernamentale. Au în schimb, sifon din belșug, pot lua acasă cît doresc...". ● EUGEN FLORESCU: ...„Această biată societate". **(Și totuși iubirea)** ● Văicăreala d-lui OCTAVIAN ȘTIREANU: „Asupra ziarului «Azi» se exercită (...) tot felul de presiuni." ● Prefectul HĂLMĂGEANU: „La Bucium îl vreau primar pe Liviu Știrb pentru două motive: mai întîi pentru că este fesenist, apoi fiindcă vrea ca C.A.P.-ul să existe în continuare! Ori acesta este și punctul meu de vedere!". **(Dreptatea)** ● Căpitanul de securitate în rezervă ANDERCO ISTVAN: „Fiecare om are un preț, domnule Băcanu! Al dumneavoastră se numără în forinți și dolari, al meu în glorie." ● ȘTEFAN ANDREI: „Am făcut totul ca să servesc interesele supreme ale țării și ale poporului...". **(Flacăra)** ● TRAIAN GÂNJU, la rubrica „România pe față și pe dos" (cam neinspirat acest **pe dos**) din **Democrația** : „Președintele Iliescu a avut posibilitatea să se întîlnească cu președintele S.U.A., doamna de fier a Marii Britanii; domnului Iliescu i s-a oferit și a acceptat invitația de a vizita într-o perioadă imediată Italia"...„Este o manifestare demnă de toată lauda". ● Două din catrenele poetului ALEXANDRU CHIRIACESCU, publicate la loc de cinste în **Totuși iubirea:** „Tîrziu de toamnă. Trecătorii rari / Frămîntă clisa frunzelor căzute. / În piață, sub balcoanele azi mute, / Adastă triști vreo cîțiva cioflingari. // Condotierii-ncrîncenați ai urii, / Maeștri ai sloganului feroce, / Minuitori abili de porta-voce, / Ci unde sînt fanaticii și durii".

Petre Stoica

Crustă sau miez ?

Că a fost cu adevărat o revoluție ori o lovitură de stat ori suprapunere de complot peste o revoltă populară mai mult sau mai puțin spontană, ei bine, asta ne interesează aici mai puțin. (Doar Istoria adevărată se scrie cam peste 50 de ani de la consumarea evenimentului, nu ?). Cert este că Răsturnarea de la 22 decembrie trecut a pus poporul în fața unei probe **aparent** subiacente torsiunilor politice, economice, culturale, o probă mai subtilă, a cărei autoritate poate scăpa unui ochi neglijent — îndreptat îndeobște spre concretul imediat —, dar a cărei forță demascatoare se dovedește, în timp, net superioară tuturor celorlalte : **proba libertății morale.** Eliberați din tensiunea strivitoare a robotizării, a uniformizării mentale comandate și mincinoase, indivizii s-au văzut obligați să se dezbrace cumva în public, exhibindu-și calitățile sau tarele, potențele sau impotențele, eleganța sau grobianismul. Mai apăsat ca orice, libertatea morală a așezat semnul egalității între vorbă și faptă, supunîndu-le imperativului de a defini individul și, prin el, colectivitatea.

Au trecut mai bine de zece luni de la Răsturnare, răstimp prielnic bilanțurilor de tot felul. Dacă linia trasă sub „realizările" economice dă dureri de cap, sub cele politice umple de nedumerire, stupoare și chiar revoltă, dacă bilanțul activității pur culturale îngrijorează, cam cum ar arăta un bilanț al manifestărilor de moralitate românească, această cheie de boltă, în fond, a edificiului social, în fond temelie și **primum movens** a tot ceea ce se înfăptuiește ori ba în cele mai diverse — și doar la primă vedere lipsite de corespondențe, de întrepătrunderi — spații ale activității civice. O privire clară, neminținătoare, sinceră pînă la cruzime se impune.

Iată, deci, cam cum ne-am comportat — în linii mari — pînă acum : cu inexplicabilă ferocitate ne-am blamat dizidenții, uitînd subit că, pînă mai ieri, aceștia au reprezentat singurele puncte luminoase de reazem ale speranțelor noastre din ce în ce mai mucegăite, mai nevolnice în perspectiva unui eșec cu care — de ce să nu recunoaștem ? — începusem a ne consola ; am inventat, în intenția mascării dușmanului real, dușmani inexistenți și pericole la fel de inexistente ; am transformat unealta sfîntei munci în bită a blestematei crime ; am avut nerușinarea de a face politică **în corpore**, unii dintre noi — majoritatea — nici măcar cunoscînd etimonul termenului ; am lansat lozinci generoase pe care a doua zi le-am contrazis fără pic de sfială ; ne-am legitimat cu nonșalanță unii — nu puțini — impostori ; am turnat gaz peste foc noaptea, ziua urlînd întru chemarea unor falși pompieri ; am lovit răniți peste răni cvasi-mortale provocate tot de noi ; am adîncit și sofisticat minciuna ; am violat la propriu și la figurat ; am furat mai tot ce se putea fura ; am mimat modestia, disprețul pentru putere, dar, odată cocoțați în scaun, ni-l apărăm cu fălci de aligator ; am scuipat în nobilul obraz al culturii ; am terfelit, pe alocuri, dar apăsat, chiar și noțiunea de patriotism ; am confundat, în chip ridicul, apelativele de „țață" și „mitocan" cu cele de „doamnă" și „domn" ; l-am lăudat formal pe Dumnezeu, dar ne-am lepădat — în fapt — de Hristos, nici măcar așteptînd a treia strigare a cocoșului ; am profanat sfinte morminte ; am sporit murdăria, nu numai si nu în primul rînd a străzii... Și, peste toate, zîmbim, zîmbim, zîmbim aiuritor ! Iar dacă toate acestea ar trebui așezate la timpul trecut, încă ar mai merge, dar semnul sub care trebuie ele puse este cel al prezentului, un prezent exasperant prin continuativul său.

Căutăm libertatea socială, neștiind (sau, mai grav, nevrînd a ști) că prima ei condiție, fără de care nu se poate, este cea a libertății intime, realizabilă doar prin scuturarea de orice mizgă morală. Sînt, tarele enumerate mai sus, vicii ale crustei, sau semne ale miezului cumva ? Aceștia sîntem, oare, cu adevărat ? Dacă, în adevăr, aceștia sîntem, atunci, cu siguranță, nici nu sîntem. Deie Domnu să ne înșelăm !

Alexandru Spânu

momos:

Sărăcie și noblețe

Conform tuturor datelor de pînă acum poporul român va fi mai sărac decît a fost. Fiindcă nu are ce vinde, guvernul e hotărît să ne scoată ultimii bani din buzunar cu forța : adică scumpind bruma de „produse" existente încă pe piață. Ele, produsele, se pot număra pe degetele unei mîini, dar asta este situația. Pofta de a fi a noii conduceri, sub basmaua privatizării, un basm capitalist pe care ei, conducătorii, nu și-l doresc decît pentru urmașii urmașilor lor, această poftă depășește bunul simț al omului normal. Îmbuibați, pofticioși în fața verbului „a poseda", ei nu pot poseda decît sărăcia noastră. O au ! Ea înseamnă pentru cîțiva aleși palate, mașini, călătorii și tot ce trebuie pe masă.

Domnul președinte al țării, printr-o întîmplare este vecin cu mine (vezi palatul Cotroceni). Îl poftesc să facă o vizită de lucru la alimentara cu care palatul domniei sale dorită de tot poporul, se învecinează. În afară de muște va găsi acolo o coadă perpetuă și perfect aliniată care, sînt convins, îl va saluta respectuoasă, coada vreau să zic. Nu trebuie să se ferească de ea, fiindcă numai așa poate să afle cît îl mai iubesc cei ce l-au ales, și tot astfel, își va dovedi și domnia sa dragostea pentru supușii orînduiți în așteptarea celuilalt complot, nu ultimul, bineînțeles ! Cînd vezi o coadă în țara asta, înseamnă să-ți vezi, într-un fel special, moartea cu ochii. Domnul președinte este încă tînăr și nu vrea să vadă așa ceva, e de ajuns că și-o vede poporul, care tot nu are altă treabă de făcut, deocamdată. Ceea ce nu înțeleg însă cei așezați în linii drepte și tăcuți în fața magazinelor, este următorul fapt : de ce a fost omorît Ceaușescu și dacă nu cumva el nu este mort, numai că acum poartă alt nume ? Imposibilitatea ocirmuirii de a da un răspuns clar la această întrebare este o realitate. Nobil și sărac, (nu ne vindem Țara !) posomorît, românul așteaptă venirea adevăratului Rege... Cel care se va așeza la coada acestui popor pentru a-l sluji cu adevărat.

Ștefan Agopian

Spectacol de reviste

● Deși am citit de cîteva ori, cu atenție, pamfletul „Ticăloșilor !" de Mircea Micu, publicat în VIAȚA CAPITALEI (nr. 40/1990) nu am priceput cine sînt adresanții. Autorul nu ne ajută mai deloc. Iată singurele capete de fir pe care ni le oferă pentru a-i identifica, și noi, pe ticăloși : „toți cei care, cu ochii la luminile amăgitoare ale Parisului, denigrați fără talent și cu nerușinare această Țară bolnavă de libertate". Cin' să fie, cin' să fie ? Nu cumva... Sau, poate... Cine știe...

● Constantin Răduț își botează serialul găzduit de DIMINEAȚA cu un titlu care era, probabil, gîndit să ne cutremure la lectură : „Oltcit e falit". Noi nu ne cutremurăm, dimpotrivă, ne bucurăm, și încă foarte tare. Dacă doar Oltcit e falit în economia românească, tot e bine. Noi credem că-i mult mai rău. Slavă Domnului !

● A apărut numărul 3/1990 al gazetei CONVORBIRI LITERARE ȘI CRITICE, din sumarul căreia recomandăm interviul realizat de Ion Spânu cu doamna Doina Cornea. Iată titlul : „Nu ne mai putem permite luxul să fim lași". Și noi credem la fel : sîntem prea săraci pentru a ne mulțumi cu minciuni frumoase.

Au prezentat
Lucian Vasilescu
Daniel Bănulescu

FESTIVALUL „VASILE LUCACIU"

Cenaclul literar din Cicîrlău — Maramureș organizează cea de a VII-a ediție a Festivalului de poezie, proză și folclor „Vasile Lucaciu", **dedicat sărbătoririi Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, cu sprijinul Inspectoratului Județean pentru Cultură Maramureș, al Uniunii Scriitorilor din România și din Republica Moldova și al principalelor reviste literare din țară.**

Festivalul se va desfășura în perioada 30 noiembrie — 2 decembrie 1990.

Cei care doresc să participe, români de pretutindeni ce nu au volume tipărite și nu au obținut marele premiu al festivalului la edițiile precedente, vor trimite lucrări inedite, maximum 10 poezii, 20 pagini de proză și 25 de folclor, dactilografiate în 3 exemplare, la 2 rînduri, însoțite de cîteva date despre biografia autorului și despre activitatea sa literară, pe adresa : Cicîrlău, cod 4857, județul Maramureș, cu mențiunea „Pentru concursul «Vasile Lucaciu»", **pînă la data de 15 noiembrie 1990 (data poștei).**

prezentul continuă

Ţuica, vinul şi puterea
(poveste)

Textele care transformă ştiinţa popularizată în literatură de larg consum se numeau, în vremea post dejo stalinistă, ştiinţifico-fantastice. Mai nou s-a revenit la termenul originar de **science-fiction.** E foarte bine, dar e şi păcat. Fiindcă traducerea ce echivala **ficţiunea** cu **fantasticul,** ne trimitea, sugestiv, la acea parte de **real,** concret dar pervertit, „deturnat" şi „confiscat" am zice azi, pe care orice **ficţiune** o conţine. Mult mai puţin cunoscute la noi sînt însă textele de **politic-fiction,** care, mai ales peste ocean, încearcă să vadă ce ar fi istoria **de azi,** dacă scenariul **de ieri** ar fi fost altul. Şi iarăşi e păcat ! Deoarece o „literatură politico-fantastică", citită şi scrisă autohton, ar putea forma fragila şi inimoasa conştiinţă istorică a noastră, mult mai rapid decît „actualităţile" mediatice. Şi apoi, nu-i aşa, politicul de larg consum, chiar raţionalizat şi pe cartelă cum e, are o mare doză de fantastic, de real văzut din unghi ireal, pe care trebuie să învăţăm cum să-l citim. Sau, mai ştii, cum să-l **scriem** mai bine... nu neapărat noi, ci acei în **drept — stingdreptul** s-o facă !

Viaţa e vis, spunea un spaniol al secolului (lor) de aur. Nu **de** vis, ci vis. Şi politica, literatură (mai bine sau mai prost scrisă) l-ar parafraza un român, tocmai ieşit din epoca (noastră) de aur. Iar o politică, pardon, o „literatură" originală, nu se poate face, nici plagiind, nici uitînd clasicii, înaintaşii, cum se zice, „moştenirea". Să citim deci **o mică povestire istorică românească.**

Prin 1937, în România mare, (mai mare decît azi), din motive de ordine şi disciplină, era stare de asediu, cea mai liberală constituţie europeană şi activitatea partidelor naţionale fiind puse „în rezervă" de printul artelor. În pofida interzicerii adunărilor publice, era o mare luptă pentru democraţie. Ţara traversa o epocă de bunăstare economică evidentă, ce se reflecta şi într-o nemaipomenită diversificare a bunurilor (politice) de larg consum. Existau partide, ligi, uniuni şi fronturi, ceea ce nu supăra cu nimic (sau aproape) exercitarea dictatorială a puterii. Şi atunci, spre stupoarea cititorului, (de azi) autorul poveştilor (de atunci), a decis, spre a obţine ca voinţa sa de putere spre binele naţiei, să nu se mai împiedice chiar de nimic, a decis deci că e nevoie de o liberalizare a vieţii publice şi, deci, de **alegeri libere !**

Caracterul original al alegerilor din decembrie '37 sta tocmai în acest paradox : ne sprijinim bunul plac pe o liberă consultare a maselor ! Pentru ca ele să voteze cît mai tihnit, s-au luat măsuri : secrete (prin organele de resort ale Ministerului de Interne) şi publice (măriri de pensii şi salarii, iertare de datorii agrare etc). Şi ce să vezi ? **Liberalizarea** prin bunăstare şi supraveghere, a dus la o „campanie" electorală de toată lauda.

Nimeni n-a fost bătut sau ameninţat. Din contră, toţi s-au exprimat. Din ce în ce mai mult şi mai mulţi. Ba spre mai buna şi larga exprimare a opţiunii s-au produs şi două procese contradictorii (deci democratice), s-au împlinit nemaiîntîlnite **prietenii şi divorţuri ideologice.** La „prietenii" e fascinant de „citit" următorul subcapitol : P.N.Ţ.-ul stabileşte un pact „de neagresiune" cu Garda de fier. Ca urmare, P.C.R.-ul îşi roagă adepţii (masele ?) să voteze numai şi numai această listă. Faptul că maniştii, legionarii şi comuniştii mergeau pe aceeaşi cale la vot n-a ştirbit însă nimic din eflorescenţa (bruscă) a diversităţii politice. Ca ciupercile după ploaie, ori ca partidele după 21 decembrie '89 orele 23,55, au **semne** electorale zeci de organizaţii. (Cu voioşie se compromitea astfel noţiunea de partid, care încă de atunci, din 1937 era declarată ca „depăşită"). Nimeni nu auzise de ele pînă atunci, şi nici nu va mai auzi (pînă în 1990). Ce diversitate de platforme, într-o singură piesă : Partidul Naţionalist Socialist Creştin Ţărănesc (PNSCŢ), Partidul Frontului Naţional Român, Frontul Ostăşesc Naţionalist, sînt doar cîteva nume mai simpatice. Totuşi nu la fel de drăguţe şi hotărîte precum Societatea Pensionarilor Publici, Partidul Economic Negustoresc, Partidul Rezerviştilor sau Uniunea Foştilor Luptători (pentru ce ?). Ce a urmat ? Alegeri Nefalsificate deloc. Ordinea în clasament : locul 1 — P.N.L. ; locul doi, naţional ţărăniştii, locul 3, Partidul „Totul pentru Ţară" (P.T.P.Ţ.), locul patru Partidul Naţional Creştin. Ce decide Rex ? Guvernul îl **face** locul patru. (Goga-Cuza). Şi cîţiva „tehnicieni". Spre sfîrşitul lecturii, ne întrebăm totuşi (fiindcă textul **nu** spune nimic despre asta), ce s-a întîmplat în înfruntarea electorală sau parlamentară dintre două din formaţiunile cu cea mai mare priză în mase, atunci înfiinţate : **Uniunea Prunarilor din Ţară** şi **Partidul Agrarian Viticol.** Lupta vinului cu ţuica, ce poveste din strămoşi !

Atunci, în 1937, se zice că n-a cîştigat nici ţuica, nici vinul, ci puterea. Oamenii avînd totuşi liber acces şi la ţuică şi la vin, pe alese. Dar nu şi la putere !

Ficţiunea de azi rămîne încă a fi scrisă. Nu ştiu cum va arăta varianta ei tipărită. Dar păstrînd raportul proporţional dintre istorie şi actualitate, să nu ne repezim pripit spre concluzii **logice.** Cum ar fi aceea că vin şi ţuică găsindu-se mai greu, ar fi mai uşor de „luat" **ceva putere.** Dacă se dă, dacă se bagă şi dacă stai la coadă.

Paul P. Drogeanu

minimax

Agonia (II)

In girum imus nocte et consumimur igni *).

Doriţi să vedeţi din nou tancuri ? Să-i învăţăm în continuare pe oameni cum să trăiască ?

(MIHAIL GORBACIOV)

Vom continua dară analiza agoniei (înţeleasă ca luptă pe viaţă şi pe moarte) rînduielii comuniste, atenţia fiind centrată asupra dimensiunii politice şi, bineînţeles, pretenţia exhaustivităţii fiind inexistentă.

Chiar dacă, poate, iniţial, atît în România cît şi prin preajmă (cu excepţia R.D.G., poate) ceea ce s-a urmărit a fost doar o **perestroikă,** ca mod de supravieţuire prin compromis şi disimulare a sistemului comunist aflat în criză, ulterior, odată declanşat, procesul fiind mult prea complex şi antrenînd prea multe „imponderabile", a scăpat de sub control evoluînd într-o cu totul altă direcţie decît aceea dorită şi scontată iniţial. La întrebarea de ce „regia" a ţinut cu tot dinadinsul să antreneze şi masele acolo unde nu existau premise certe ale unei asemenea evoluţii, cum prin excelenţă a fost cazul României, pe lîngă celelalte răspunsuri, ar mai trebui poate luat în considerare şi acela al intenţiei de a fi resuscitat un soi de entuziasm popular opus letargiei sociale la care se ajunsese, paşnică dar şi neproductivă, entuziasm care apoi să poată fi îndrumat pe calea cea bună (!), desigur înlăuntrul limitelor sistemului socialist restructurat (perestroikat). Cum bine se vede, evoluţia reală depăşeşte cu mult limitele evoluţiei proiectate astfel încît Gorbaciov a primit premiul Nobel dar şi mustrările amare ale „uliilor" de la Kremlin care-i impută, pe bună dreptate !, destrămarea sistemului sovietic. Indiscutabil, evoluţia contextului internaţional, a celui european îndeosebi, în prezent nu numai că permite, dar chiar şi ajută din plin fostele componente ale blocului sovietic să depăşească marasmul economic, politic şi cultural generat de dictatura comunistă. Dar, dacă în cazuri precum Polonia, Ungaria şi chiar Cehoslovacia (fără a mai vorbi de Germania), procesul destrămării comunismului a evoluat de o manieră ireversibilă, aici (ca de altfel, într-o oarecare măsură, şi mai la sud de Dunăre) sorţii par a nu se fi decis încă. În comparaţie cu celelalte societăţi europene pe unde a bîntuit „molima" activată de acei minunaţi consilieri sovietici cu tancurile lor strivitoare, în România, ceea ce şi constituie nota de particularitate dramatică, „vindecarea" pare a fi blocată într-o anumită privinţă, stare care amplifică riscul reversibilităţii. Cu toate progresele înregistrate incontestabil pe tărîm politic, persistă totuşi parcă un prag fatidic dincolo de care eliberarea

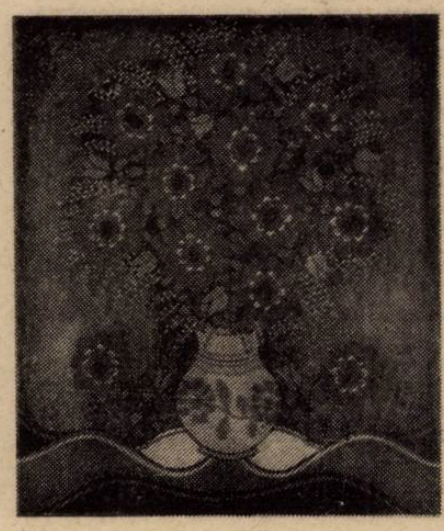

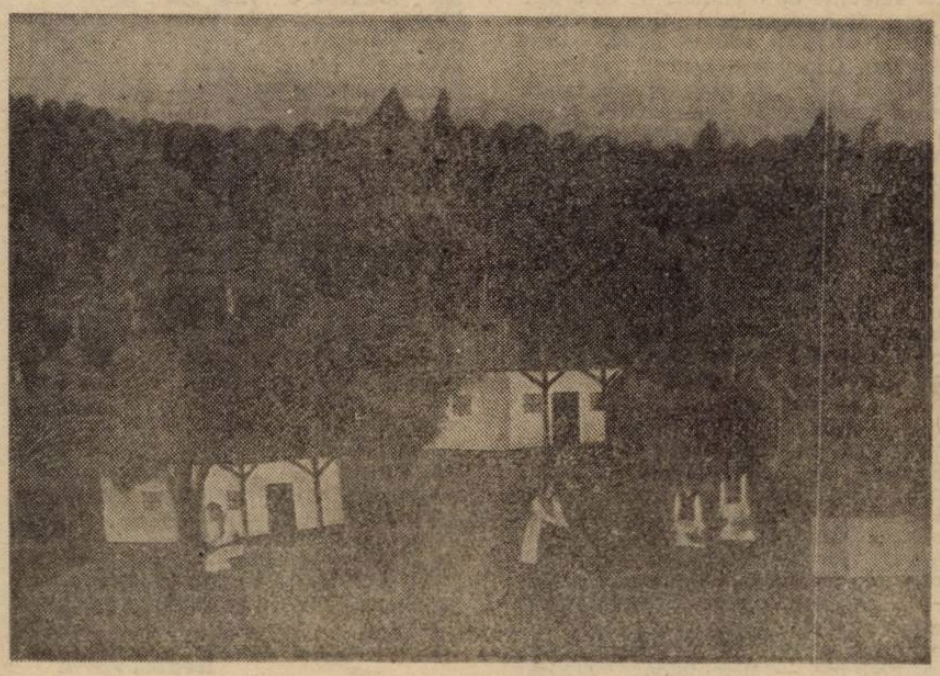

socială nu poate trece. A mai aminti, spre exemplificare, de episodul sinistru din iunie, a devenit, poate, superfluu. Dincolo însă de faptele în sine petrecute atunci, îngrijorătoare este **persistenţa încăpăţînată în susţinerea de către deţinătorii puterii a legitimităţii acelor fapte.** Iar dacă reprezentanţi de primă mărime ai puterii îşi mai pot permite încă şi acum să justifice cele întîmplate în iunie, cumva de două orî proprie stilului comunist de guvernare este această încăpăţînare. Nu numai în planul **acţiunii politice,** ilegală şi violentă pînă la barbarie, dar şi în cel al **răstălmăcirii propagandistice** se resimte evident stereotipia comunistă. Poate a fost însă, totuşi, o eroare iar nu rezultatul unui model de acţiune politică dictatorială. O eroare în urma căreia, **într-o situaţie normală,** deţinătorii puterii nu au altă alternativă decît demisia. Aşadar, pentru că România **nu se află într-o situaţie normală,** amploarea schimbării politice cuvenite după „mineriadă" se dovedeşte inacceptabilă, generatoare fiind de haos. Poate. A urmat însă Săpînţa ! Din nou violenţă şi din nou răstălmăcirea propagandistică a realităţii, Televiziunea împreună cu cîteva ziare susţinătoare ale puterii atingînd un maxim al ridicolului prin prezentarea falsificată a listei aceleia cu semnături. Şi totuşi întreaga echipă a **Actualităţilor** şi-a văzut mai departe, bine merci de treabă. Asta pentru liniştea noastră ! Neliniştit şi nemulţumit de televiziune s-a dovedit a fi însă... guvernul! (Prilej ar fi avut şi Preşedintele căruia întrevederea de la New York cu emigraţia i-a fost cumplit masacrată într-o duminică după-amiază, astfel încît am auzit întrebări lăsate fără răspuns dar şi răspunsuri la întrebări pe care a trebuit să le deducem). Ciudată, tare ciudată a fost, să-i zicem, răbufnirea d-lui Victor Ionescu ! ? Ce altă dovadă mai elocventă (cînd S.O.T.I. face atîta caz) că T.V.R. este independentă ? ! Păi nu ? ! Iar reacţia guvernului a fost promptă. Drept care n-ar fi deloc exclus ca abonamentul să se scumpească (altfel cum va mai putea fi prelungită transmisia pînă după miezul nopţii ca să încapă, bunăoară, o intervenţie ca aceea a d-lui N. Manolescu cînd cu „tărăboiul Barbu" sau **Gaudeamus)** şi, cine ştie, dacă tot se agită lumea pentru înfiinţarea a încă unui post, adică de ce n-ar fi unul guvernamental...

Şi exemplele în această direcţie, a unor manifestări politice cît se poate de semnificative în raport cu standardele democraţiei, ar putea continua hăt. Dar la urma urmelor de ce ? Cei care citesc **Luceafărul** de bună voie le cunosc, la fel după cum şi cei care au sarcină să-l citească, într-un fel sau... altul ! Ceea ce mai voim totuşi a spune (scrie) este că pragul sau limita ce pare că nu poate fi cu nici un chip depăşită în liberalizarea politică (cu consecinţe şi asupra celei economice), are **şi** o sorginte poate mai greu sesizabilă de unde, tocmai, blocarea într-o anumită privinţă menţionată mai devreme. Dacă am putea — dar Doamne, cum ? ! —, dacă am putea printr-un soi de miracol social să convenim cu toţii a uita, măcar pentru vreo 10—20 de ani, ce s-a întîmplat în decembrie '89 **după fuga dictatorului,** cu siguranţă că evoluţia întru democraţie şi, implicit, libertatea autentică s-ar desfăşura totuşi nestînjenit, în pofida tuturor dificultăţilor atît de invocate acum. Aşa însă vom merge încă vreme îndelungată cumva în cerc, mistuiţi de focul unor cumplite bănuieli care nu iartă, pînă nu vor fi fost înlăturate prin adevăr.

24 octombrie 1990

Şerban Lanescu

*) Noaptea mergem în cerc şi sîntem consumaţi de foc. (lat.).

cronica ediţiilor

Cu Dinicu Golescu prin Evropa*

Se pare că reverberaţiile a ceea ce paşoptiştii numeau „la reépublique de Goleşti“ încă persistă, poate datorită concordanţei dintre simbolistica acestui spaţiu şi esenţa aspiraţiilor democratice, poate datorită apetenţei româneşti pentru demistificare. Oricum, într-un interval neobişnuit de scurt au reuşit să iasă de sub teascul presei libere două ediţii din scrierile celor doi celebri fraţi Golescu : Iordache şi Dinicu. Să se datoreze ele oare numai hazardului editorial sau mai curînd preferinţei pentru un popas meditativ, avînd în vedere că, în ambele împrejurări, întîlnim masive texte cu caracter aforistic ? Cel puţin la Dinicu Golescu, paginile de acest fel sînt numeroase şi în ele se întretaie balcanicul şi occidentalul, anticul şi modernul, întru aflarea unui calm precar la răscrucea imperiilor.

Dar, mai întîi, o chestiune prealabilă : este au nu cel ce a scris **Însemnare a călătoriii mele** scriitor ? Istoria literară mai veche a răspuns afirmativ, însă neconvingător. Cred că Dinicu Golescu intră în istoria literară, înainte de toate, datorită faptului că pregăteşte atmosfera pentru literatură, situîndu-se prin notele de voiaj în preajma unei graniţe valorice pe care sîntem datori să o extindem. Nu din considerente extraliterare, ci pentru că trebuie să înţelegem în alt fel modernitatea. Iar în cazul de faţă se pare că pre- şi post-modernul sînt extrem de apropiate. În studiul său introductiv, — hotărîtor pentru o cunoaştere multiplă, documentată şi contemporană a lui Dinicu Golescu — Mircea Anghelescu atinge punctul sensibil al problemei : retorica. Într-adevăr, aici se află cheia pentru înţelegerea literarităţii unui text, precum acela al **Însemnării**, căci retorica a stat la baza structurării lui. În această privinţă, Dinicu Golescu avea o bună pregătire, care l-a ajutat să-şi ordoneze impresiile. Iar acestea erau copleşitoare. Căci autorul **Însemnării** este martorul uimirii dintîi — primul martor de acest fel din cultura noastră — prilejuită de ieşirea conştientă în Europa. Adică într-o lume încă numită strîmb şi pocit, după cum ne obişnuise veacul care se încheiase cu puţin timp în urmă. Golescu lăsa urmaşilor datoria de a depăşi această primă treaptă, a minunăţiilor rememorate cu ajutorul unui catastif, precum acela ţinut pentru cheltuielile cotidiene, în vederea bunei chivernisiri, spre a păşi pe treapta următoare, a începutului de asimilare. Dinicu Golescu se află la un capăt de drum, nu atît al literaturii noastre, cît mai ales al mentalităţii omului modern din principatele dunărene.

Fenomenul stilistic cel mai răspîndit în **Însemnare** este marcat de lungile şiruri nominale : acestea pun în evidenţă necontenita mirare în faţa unor realităţi greu de stăpînit altfel decît prin registre „pro memoria“. Călătorul, copleşit de cele ce vede, nu are răgazul asimilării, ci numai al acumulării grăbite. Ajuns acasă, boierul va fi răsfoit notele, retrăind, probabil, o dată cu recitirea şi reamintirea lucrurilor văzute odinioară, surpriza de la cea dintîi vedere, însă mult amplificată de trecerea vremii, chiar înfrumuseţată, amplificată şi idealizată. Dacă ar fi să trecem dincolo de suprafaţa textului, spre a afla raţiunea profundă pentru care au fost întreprinse călătoriile (1824—1826), atunci s-ar cuveni riscată o apropiere de jurnalul lui Titu Maiorescu. Frapează asemănările, căci, în primul rînd, avem a face cu două documente psihologice mărturisind asupra unui proces identic : autocunoaşterea prin oglindirea în realităţi europene şi dobîndirea, pe această cale, a unui statut interior de echilibru şi exactitate. Călătoria are astfel o motivaţie profundă, europenismul însemnînd în ambele cazuri un punct obligatoriu de autocontrol. Există, evident, şi deosebiri, unele esenţiale, cum ar fi calitatea referinţei : dacă pentru Maiorescu, voiajul prin bătrînul continent semnifica verificare perpetuă, izvorîtă din nesiguranţa pe care o dădea statutul relativ recent de occidentalizare, pentru Dinicu Golescu acelaşi traseu însemna o verificare impusă de alcătuirea hărţii teritoriului nou descoperit, lipsită de teamă, cu avîntul şi chiar insolenţa novicelui întru ale explorărilor. Fiul lui Răducanu Golescu nu are nici un fel de complexe, ci numai o enormă curiozitate, bine strunită, spre a nu crea probleme prin amploarea ei şi a nu ocoli astfel fapte care s-ar putea arăta importante. De aici, aranjamentul rigid al **Însemnării**, care se ghidează după un tabel fix de curiozităţi pentru fiecare localitate ori ţară. Călătorind în cîteva rînduri, voiajorul îşi stabileşte unele criterii de orientare, pe care le păzeşte cu rigurozitate : mărimea localităţii, locuitorii şi piramida socială, bogăţiile, armata, dregătoriile ş.a. În genere, el este frapat de „buna rînduială“, sintagmă prin care defineşte un ansamblu de stări decurgînd din respectul faţă de valori ignorate în principate. La oameni, îl impresionează comportarea firească, lipsta de stingherealâ, aplombul social. Idealul este omul „slobod, luminat şi cinstit“, pe care crede a-l afla cu deosebire în apusul Europei. Boier trecut prin toate dregătoriile, Dinicu Golescu se pricepe să citească societatea la toate nivelurile ei, de la domn şi împărat, la ţăran şi sărăntoc, vădind o îndeminare pe care numai un exerciţiu de mai multe generaţii şi o bună educaţie iluministă o putuse crea şi întreţine.

Intenţia de catehizare întru „evropenism“ a lui Dinicu Golescu este vizibilă şi în modul de dispunere a capitolelor, însemnările fiind întrerupte periodic de „cuvîntări deosebite“ (pe care Mircea Anghelescu le aşează, extrem de inspirat, la locul cuvenit în text), care esenţializează modelele oferite anterior.

Autorul **Însemnării** are, incontestabil, vină de pamfletar, dar ezită să şi-o pună în lumină, considerînd probabil că altfel ar dăuna echilibrului de ansamblu. Chiar indignarea este cumpănită şi dirijată, exemplu fiind notaţia amărîtă despre acei „speculanţi“ care „fără de avere de o sută de lei, au ajuns în puţini ani milionişti cu palaturi şi cu moşii (...) şi nu ajută nici patria, nici trebuinţele oraşului, cu nici un mijloc, măcar să dea din averea lui din o mie una, ci string numai din averea norodului, fără de a să folosi şi norodul de ei“. Cum se vede, gogoşeriile au blazon onorabil...

Cel mult, Dinicu Golescu îşi permite să se folosească de puţine procedee, reliefate şi în prefaţa lui Mircea Anghelescu : exclamaţia sau interogaţia retorică. O tehnică simplă, chiar rudimentară. În aceste condiţii, îi mai putem oare cere Golescului să aibă şi umor ?! Şi totuşi, călătorul icneşte din cînd în cînd a rîs, deşi cu aceleaşi reţineri ca şi în cazul filipicii. Trecerea de la un registru la altul, de la descrierea echilibrată şi neutră la atitudinea proprie se face brusc, fără preparative, căci, se pare, Dinicu Golescu se decide dintr-odată fie să iasă, fie să reintre în anonimat. Schimbarea de umoare denotă, marcînd compoziţia **Însemnării**, o ciclotimie să-i zicem culturală — stare care îl subminează pe Dinicu Golescu la un nivel adînc.

Echilibrul transpare chiar atunci cînd Dinicu Golescu pare a se înfierbînta mai tare decît deobicei, adică în împrejurările în care îi cade sub condei situaţia oamenilor din starea a treia, din ţară. Indignarea îl cuprinde în mod sigur, însă fără grabă şi fără a depăşi un anume prag, deajuns de coborît. Dar este statornică, meticuloasă, calculată, precum în întinsa digresiune de după descrierea Elenatalului. Dinicu Golescu meditează, judecă, îşi formează o scară de valori foarte solidă, dar nu se grăbeşte să se îndigneze, deoarece crede într-o fatalitate păguboasă, sentiment care îi alimentează scepticismul şi îi potoleşte elanul supărării („Dar ce m-am întins întru zadar ?“ — se domoleşte scepticul).

Faţă de artă, Constantin Radovici are atitudinea omului obişnuit cu artefactul, nici degustător, nici cunoscător deosebit, dar nici indiferent. Cum subliniază Mircea Anghelescu, ne aflăm în prezenţa unui discipol al principiilor clasiciste. El insistă pe deosebirea — frapantă pentru el, ca şi pentru oricare altul de la noi, atunci — dintre grădina barbară şi grădina franceză, dintre copacul crescut în voia soartei pe şleahurile deşelate ale Ţării Româneşti şi arborele tuns, îngrijit şi dirijat. Aceasta este norma de evaluare a lui Dinicu Golescu, spectatorul care are mereu în vedere locurile de unde a plecat şi care, neputîndu-se lipsi de comparaţie, este dominat de diferenţa specifică, din a cărei ramă întristătoare nu-i este dat să iasă. Dinicu Golescu este conştient de jalnica tragedie prin care a trecut ţara sub un veac de fanariotizare : deprinderea unei exprimări (adică a unei mentalităţi) străine, a unei gîndiri împleticite şi a unei ideologii gîngăvite. Legat de realităţile europene, el întreprinde şi o demitizare a „stăpînirii“, care nici nu este înălţată în slăvi (deşi era de acum păminteană), nici subminată, ci considerată în limite firesti. Mai tare îl supără „otcîrmuitorii“, adică birocraţii puterii.

Imaginea de scriitor a lui Dinicu Golescu se întregeşte, datorită strădaniei lui Mircea Anghelescu, prin **Adunare de pilde (1826)**. Mai ales prin a doua lui parte, volumul tradus de învăţatul boier reuşeşte să stabilizeze în circuitul cult românesc o specie care va contribui la formarea epicului nostru modern, anume pilda, specie care cuprinde şi un nucleu narativ. Este evident efortul lui Dinicu Golescu de a concentra istoria, de a o structura în jurul unui anumit sens. Probabil că fără acest exerciţiu premergător, concizia de mai tîrziu a lui C. Negruzzi ar fi fost imposibilă. **Elementuri de filosofie morală**, după Neofit Vamva, inclusă şi ea în sumar, justifică fărăşi afirmaţia din prefaţă privitoare la necesitatea analizei retorice. Deoarece scriitorul român modern, la începuturile lui, a folosit masiv modelul retoricii, cu efecte benefice în compunerea discursului epic. Prin scrierile sale, originale şi traduceri, Dinicu Golescu a contribuit la impunerea acestei orientări favorabile.

Ediţia de faţă este o premieră în multe privinţe. Mai întîi prin modernitatea principiilor filologice ale transcrierii. Exemplele sînt pe fiecare pagină, oferindu-ne un model de rigoare şi de fidelitate faţă de un text. Sub acest aspect, ediţia lui Mircea Anghelescu este de o valoare incontestabilă şi va rămîne un punct de referinţă. Putem să nu fim de acord cu unele transliteraţii (-th- din „vivliothică“, „mathematicesc“ ; sau „vrednicilia“), dar nu putem să nu recunoaştem consecvenţa ireproşabilă şi păstrarea specificului pe care îl avea pestrita limbă literară a epocii şi a autorului însuşi. Istoricul literar s-a arătat dublat şi aici de un filolog remarcabil. O premieră este ediţia lui Mircea Anghelescu şi sub raportul sumarului, care cuprinde texte necunoscute publicului larg, accesibile pînă acum doar unui cerc restrîns. Volumul **Scrieri** reprezintă, aproape, „opera omnia“, dacă avem în vedere şi completările de la note şi comentarii, erudite şi bogate. Dacă ne referim şi la conjunctura socială curentă, ediţia lui Mircea Anghelescu se impune şi prin actualizarea, în agitata societate românească din prezent, a unui clasic al modernizării noastre spirituale, a cărui lectură încă îl mai poate pune pe gînduri pe cititor.

Dan Mănucă

*) Dinicu Golescu, **Scrieri**, ediţie îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii bibliografie, glosar şi indice de Mircea Anghelescu, Editura Minerva, Bucureşti, 1990 465 p.

povestea vorbei

Listă deschisă

S-ar părea că în momentul de faţă cei mai frecvenţi termeni pentru a desemna pe un anume personaj defunct sînt trei : numele său — e drept, nu în integralitatea canonică a limbajului oficial de pe vremuri, dar nici în repede convenţionalizata scriere cu iniţială minusculă —, **dictatorul** şi **odiosul**. Am impresia că le urmează, la oarecare distanţă (dar parcă numai în presă — sau, cum se zice, „într-o parte a presei“), **răposatul**. Succesul ultimilor trei termeni, deveniţi substitute de nume propriu, merită o analiză atentă dar, mai ales, invită la o completare a tabloului cu alte sintagme şi cuvinte din aceeaşi, destul de bogată, categorie. Proliferarea ei a fost determinată, înainte şi după căderea personajului, de mai mulţi factori socio-lingvistici, în primul rînd de referirea frecventă la el, deloc neutră, marcată de o încărcătură afectivă negativă ; s-a manifestat astfel refuzul conformismului, evitîndu-se numele real, resimţit ca formă de acceptare, de redorită integrare în convenţiile respinse (înainte) şi de „normalizare“, chiar de deculpabilizare (acum) ; a fost, desigur, o formă de exorcizare şi un cîmp de acţiune al inventivităţii spontane. În vremea în care folosirea supranumelor Conducătorului putea avea şi o funcţie de protecţie, cu trăsături de limbaj secret, şi în care ireverenţiozitatea implica un risc, limbajul oral şi familiar uza, în anecdote şi referiri curente, de deictice (subliniate şi de intonaţie) — **ăsta, el** — şi de forme de deriziune (care astăzi ne apar, deodată, ca văzute de departe, cam lipsite de haz) : **Nea Nicu, Nicu**, diminutive a căror valoare hipocoristică, în măsura în care s-ar fi putut percepe, era o evidentă antifrază, şi în care conta evocarea caricaturală a unui anume mediu social şi cultural. Alte categorii, cu circulaţie mai mult sau mai puţin restrînsă (existau supranume curente în cîte un grup de prieteni sau în cîte o familie, uneori nedecodabile din primul moment de către cineva din exterior) erau mai inventive : **Puiu, Ceaşcă, Titi Văpaie** etc. Existau şi termeni care permiteau o destul de corectă identificare a poziţiei vorbitorilor : „din interior“, naratorii de anecdote benigne sau persoanele mai prudent-conformiste foloseau cu precădere formele **Şefu', Tovarăşu'** — e drept, adoptate şi de alţii, dar cu o intonaţie pronunţat (auto ?) ironică. De aproape un an, au apărut alte denumiri, care le-au înlocuit în mare parte pe primele,, tinzînd rapid către statutul de nume propriu, către condiţiile formale (articulare enclitică, iniţială majusculă), semantice şi pragmatice ale acestei categorii : folosirea lor se bazează pe recunoaşterea fără echivoc şi, în principiu, indiferent de context, a persoanei unice pe care o desemnează. În realitate, nu toţi termenii se află în această fază : în cazul unora, clarificarea e mai mult contextuală şi eficacitatea recunoaşterii e doar mimată ; în mod evident, scopul lor nu este cel al utilizării banale a unui nume propriu — identificarea rapidă, ci unul cu precumpănire creator, de descoperire în limbaj a unui nou punct de vedere asupra faptelor pîndite de clişeu. Denumirile mai mult sau mai puţin convenţionalizate sînt marcate şi de caracteristicile momentului şi de tipul de text în care apar. Lunga etapă a scrierii cu iniţială minusculă (care se mai continuă sporadic, în scop demonstrativ, vezi „Azi“ din 27 sept., 3) a dovedit că un act de tip magic şi de eliberare psihică devine rapid constrîngere — dar a sugerat multe şi despre rolul uriaş atribuit în prezent tuturor formelor limbajului. Primele sintagme utilizate în decembrie trecut nu aveau, în mod evident, doar rolul de desemnare, de identificare — şi nici nu se limitau la exprimarea unei atitudini : descriptive, calificative, într-un fel chiar didactice, ele sufereau de o emfază pe care ulterior o va corecta ironia altor vorbitori. Atunci apăreau **odiosul tiran, odiosul dictator.** Construcţii descriptive, ample, găsim şi azi : „dictatorul peltic şi arogant, patron şi terorist şi mafiot al culturii“ („Expres Magazin“, 10/1990, 3). Mai interesanţi sînt însă termenii simpli, identificînd persoana prin trăsături descriptive generale ori cu valoare de simptom : **paranoicul, pelticul** etc. („proslăvirea paranoică a paranoicului“, „Expres“, 37/1990, 8) ; unele „nume“ circulau şi înainte : timpul operează selecţii şi, dintre acestea, **cizmarul**, care avea valoarea de a încălca o interdicţie şi de a sublinia o incompatibilitate, devine nesemnificativ. Succes redus a avut şi **tiranul** : ecourile codului retoric romantic sînt încă surprinzător de puternice în iniţiative, dar nu reuşesc să se impună : îl regăsim aşadar pe Bolliac (cu „tiranul turbat d-a sa mînie“), dar numai pentru o clipă. Sînt alte desemnări care reiau aluziv vechi clişee : **cîrmaciul, conducătorul** („Păcat că nu e şi Cîrmaciul“ — „România liberă“, 241/1990, 4). Încrîncenările romantico-retorice sînt cam lipsite de umor („pentru **satană** şi regimul ei“ — „Dreptatea“, 192/1990, 4), umor ceva mai prezent în sintagme precum **Supremul Zbir** şi **Marele Cîrmaci** („Expres“, 37/1990, 8). În categoria formală a sintagmelor intră şi exemple mai excentrice de ironie diminutivală — „pe vremea lui **bădiţa Nicolae**“ („Viitorul“, 112—113/1990, 3) — sau preluări din formulele impuse de presa străină — ca **Geniul Carpaţilor.**

Le-am lăsat la urmă pe cele mai frecvente şi mai interesante : **dictatorul,** termen de judecată obiectivă, folosit în mod constant în textele „serioase“, **odiosul** şi **răposatul,** varianta mai lejeră, respectiv mai amară, cu sau fără ghilimele şi majuscule, a unei ironii foarte actuale. Succesul **„Odiosului“** în presă („pe vremea Odiosului“, „Orizont“, 31/1990, 10, „Phoenix“, 37/1990, 10, „A făcut-o şi odiosul“, „Timişoara“, 82/1990, 1, „odiosul a căzut“, „Dreptatea“, 195/1990, 3 ; v. şi „22“, 36/1990, 1, 37/1990, 4 etc.) şi în limbajul cotidian e dat de natura sa emblematică pentru momentul actual : păstrînd în subsidiar o judecată altminteri fără echivoc asupra trecutului, aşează în prim plan ironia şi auto-ironia faţă de clişeul nou, fără a uita trecutul, dovedeşte sensibilitate la automatismele şi glisările prezentului ; în plus, face simţite exorcizarea prin umor, ridicarea deasupra propriilor obsesii. Cu conotaţiile sale blînd-creştineşti, **răposatul** joacă pe o ambiguitate aflată pe muchie de cuţit, fiind probabil de aceea mai puţin frecvent (vezi, totuşi, „pe vremea răposatului“, „Timişoara“, 106/1990, 3, „condiţiile mizere lăsate de răposat“, „Phoenix“, 37/1990, 4, „naţional-comunismul «răposatului»“, „Opinia studenţească“, 41/1990, 2 ş.a.). Ironia nu mai vizează aici un clişeu lingvistic, ci un conţinut : e simulată polemic tocmai ştergerea oricăror atribute incriminatorii — pe fondul unei tendinţe actuale de nivelare. Impunerea celor doi termeni e o operă de limbaj reuşită, o dovadă de păstrare a alianţei dintre umor şi profunzime.

Rodica Zafiu

În preajma zeilor

după modelul seriei **Restituiri**, de la Editura „Dacia", din Cluj, (în care profesorul și istoricul literar Mircea Zaciu a publicat, în 1972 pînă în 1985, optzeci de titluri), Nicolae Florescu scoate la București, începînd cu anul 1984, **Colecția Capricorn**, „o bibliotecă a cercetării literare actuale". Au apărut pînă acum Mircea Eliade, **Contribuții la filosofia Renașterii**, G. Călinescu, **Aproape de Elada — repere pentru o posibilă axiologie**, Hortensia Papadat-Bengescu, **Arabescul amintirii — roman memorialistic** — și Vasile Băncilă, **Portrete și semnificații**. Un număr recent (5—6) este consacrat lui Constantin Noica și se intitulează **Istoricitate și eternitate (Repere pentru o istorie a culturii românești)**. E vorba de o ediție îngrijită de Mircea Handoca și în care au fost incluse (așa cum ni se explică într-un cuvînt înainte despre **Publicistica literară a lui Constantin Noica**) mai multe articole și eseuri referitoare la „problema esențială a spiritualității românești". Deși nu ni se spune exact care este această problemă și în ce măsură alte culturi (sau „spiritualități") ar fi lipsite de ea, înțelegem că în discuție se află chestiunea **specificului național**, adevărată obsesie a cărturarilor noștri. Titlul culegerii e sugerat de un articol al lui Noica (din **Revista Fundațiilor Regale**, nr. 9/1943), **„Ce e etern și ce e istoric în cultura românească"**, iar criteriul de selecție pare să fi pornit de la o distincție a filosofului, din 1985 : „Personalitățile culturii noastre în veacul XX ? Brâncuși, Blaga, Mircea Eliade. Ceilalți sunt celebrități în parohia noastră, dar aceștia trei s-au înscris în marea cultură a lumii." Nu știm exact cum s-ar fi aplicat această distincție la secolul XIX și nici cum a reușit Blaga să se înscrie în marea cultură a lumii, dar printre articolele pe care Mircea Handoca le reține în culegerea sa există cîteva consacrate lui Maiorescu și lui Eminescu. Să începem cu ele.

Primul lucru de care trebuie să ținem seama e faptul că articolele despre Titu Maiorescu au fost scrise de Noica înainte de 1940. Poate din acest motiv ele sînt de o severitate ieșită din comun. Ce-i reproșează Noica lui Maiorescu, în 1937 (**„Titu Maiorescu, tip universalist, în fața tineretului de azi"**), pornind de la **jurnalul** pe care I. Rădulescu-Pogoneanu tocmai începea să-l editeze ? Mai întîi, firea de om nesuferit, antipatizat de majoritatea colegilor, prea puțin iubit de profesori, „nebucurîndu-se nici măcar de o adevărată afecțiune părintească". Apoi, aerul de izolat, nemulțumit de toți și de toate (în **Istoria literaturii**, Călinescu îi va imputa și el lui Maiorescu această trăsătură de caracter), mediocritatea aspirațiilor (căci ce poate fi mai mediocru, spune Noica, decît să-ți dorești „o dragoste mare", „o prietenie ideală" sau „o înțelegere desăvîrșită"), în fine, prudența, pentru că Maiorescu „dă impresia astăzi că n-a riscat nimic." În esență, acesta e și punctul de vedere al lui Emil Cioran, din **Schimbarea la față a Românici** : „Junimea, cu teoria ei reacționară a culturii românești, reprezintă o viziune profesorală a României. Cînd compari elanul inconștient și reformator al lui Eliade Rădulescu, ce s-a «compromis» cu atîta zel pe toate terenurile, imitînd și inventînd, îndemnînd și construind, cu luciditatea rece, distantă și paralizantă a lui Titu Maiorescu, atunci ești obligat să recunoști că primul este o piatră unghiulară a României, pe cînd ultimul, un profesor mare și onorabil, pe care memoria națională îl va înregistra cu timpul tot mai înspre periferie."

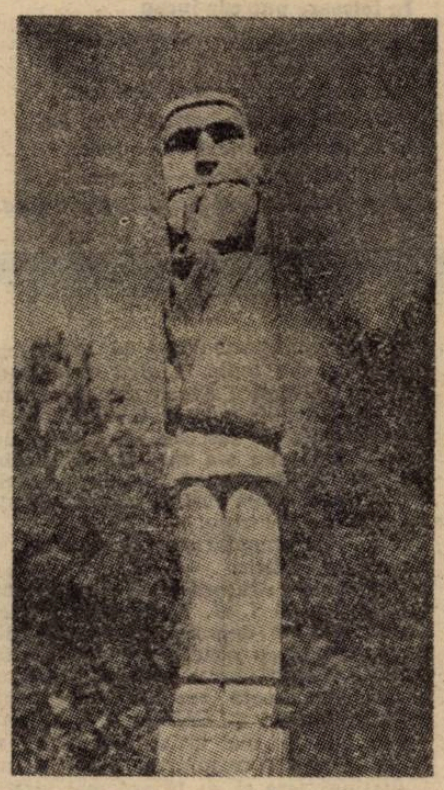

Critica lui Noica se extinde și asupra **operei**, care „nu există pentru timpul nostru." Maiorescu nu s-ar fi oprit la o singură specializare, în care să dea „o contribuție copleșitoare" și chiar dacă am considera, la limită, că singura operă pe care omul a dat-o culturii noastre ar fi fost propria sa personalitate ieșită din comun, observă Noica, tot am fi constrînși să constatăm că, pentru generația care a urmat, aceasta a devenit o formă de operă inactuală. Totuși, mai-nainte fusese vorba de „excepționala vrednicie a lui Maiorescu", **vrednicia** fiind pentru Noica „poate cea dintîi dintre virtuți". Elogiul vredniciei lui Titu Maiorescu nu se prea potrivește cu teza inactualității sale și lucrul acesta îl recunoaște chiar Noica : „Autorul rîndurilor de față o mărturisește fără șovăială : ar fi fost astăzi un om mai pregătit dacă cineva i-ar fi pus în mînă, pe vremea cînd era în liceu, memoriile unei tinereți dîrze, cum e cea a lui Titu Maiorescu." Cu toate acestea, inactualitatea criticului e susținută și în cel de al doilea studiu al culegerii, **„Titu Maiorescu și lumea noastră"** : „Cărturarul din el, vizionarul politic, omul, chiar omul public, copleșitorul om public, ne par ai altei lumi." Cînd au apărut aceste rînduri, la o sută de ani de la nașterea lui Titu Maiorescu, doar Iorga a fost mai neînduplecat în contestarea sa. În schimb, Tudor Vianu, care în 1925 îl judecase destul de sever pe teoreticianul Maiorescu, revine în 1940, plasîndu-l în avangarda esteticii europene din a doua jumătate a secolului XIX.

Dacă mentorul **Junimii** pare să fi fost pentru Noica doar o „celebritate în parohia noastră", cu seria celor patru articole despre Eminescu începe, cu siguranță, secțiunea exegezelor consacrate marilor **personalități**. Ce îl interesează însă cu precădere pe Noica, la Eminescu ? Formatul cultural, așa cum rezultă el din manuscrisele eminesciene, iar dintre aceste manuscrise, mai ales paginile germane, pe care le-a comentat și cărora le-a grăbit editarea. În seria celor care, începînd cu Iosif Vulcan, cu Ilarie Chendi sau cu I. Scurtu, au dus bătălia pentru recuperarea manuscriselor lui Eminescu, Noica s-a dovedit a fi cel mai tenace, reclamînd (și obținînd măcar în parte) punerea lor sub formă de cópii, în circulație publică. Devotamentul lui pentru Eminescu rămîne exemplar în cultura noastră, între altele și pentru că în el se cuprinde spaima că poetul nu va putea fi niciodată depășit.

Și totuși, cele mai extraordinare rînduri din **Istoricitate și eternitate** sînt acelea despre Lucian Blaga și despre Mircea Eliade, cu deosebirea că în cazul lui Blaga convingerea valorii ieșite din comun a filosofului s-a format oarecum pe parcurs, în timp ce în legătura cu Mircea Eliade adeziunea e, din primul moment, totală.

În culegerea editată de Mircea Handoca avem trei-patru studii de referință despre Blaga. În 1934, după ce discută **Trilogia cunoașterii**, Noica ajunge la concluzia provizorie că ne aflăm „în fața celui mai interesant caz românesc de filosofie în devenire." După lectura întregii opere însă, Noica recunoaște în sistemul filosofic al lui Blaga un adevărat miracol : „Putem spune liniștiți astăzi că secolul XIX culminează prin Eminescu, secolul XX prin Lucian Blaga."

Cele două mari studii despre Mircea Eliade (**„Adevăratul înțeles al «sacrului»"**, din 1975 și **„Cei șapte pași ai lui Buddha"**, din 1983) sînt impresionante mai ales prin înălțimea la care ajunge judecata de valoare, căci parcă nici în cazul lui Eminescu elogiul nu s-a ridicat atît de sus. În primul studiu, Eliade e comparat cu Frazer („La capătul celor 12 volume din **Ramura de aur** Frazer declară că istoria omului este un șir de crime și stupidități. La capătul unui inventar al credințelor omenirii, la fel de autorizat dacă nu de vast, Eliade afirmă : totul a avut sens.") și cu Hegel : „Hegel a putut spune vorba aceasta cutezătoare, pe care doar un presocratic, în splendida lui iresponsabilitate, ar fi rostit-o : **«tot ce este real e rațional»**. Și ar fi vorba de cea mai frumoasă și mai plină de generozitate rostită vreodată în cultură, dacă n-ar fi apărut acum vorba ceastalaltă, undeva mai cuprinzătoare : **tot ce e profan a fost, sau a putut fi sacru...**". În cel de-al doilea studiu, paralela e împinsă pînă la Aristotel și Buddha.

Dar mai există un motiv pentru care judecățile lui Noica mi se par a fi copleșitoare. Sînt foarte rare situațiile în care cineva reușește să-și prețuiască atît de sus contemporanii, să le recunoască vrednicia sau genialitatea fără trufie, adică fără să le judece succesul ca pe un eșec personal. Convingătoare nu numai prin justețe, dar și prin căldura lor, paginile acestea ale lui Constantin Noica ne vorbesc cu smerenia cu care trăiesc sfinții.

Florin Manolescu

RUSOAICA

de Gib. I. Mihăescu

Într-un comentariu recent, Nicolae Manolescu discută cu referire la **Rusoaica** de Gib. I. Mihăescu din unghiul literaturii erotice, descătușarea de opreliști a mitologiei trupului femeii și a dorinței virile să-l posede. În fapt, acesta este motivul principal pentru care aproape șase decenii cartea n-a fost retipărită. Se pare că recent cineva și-a luat inima în dinți și a încercat reacția pieței, din păcate tirajul a fost extrem de restrîns. Cu toate că s-ar fi bucurat de mare succes, cum o și confirmă intervalul 1933—1943, cînd a cunoscut, pare-mi-se 5 sau 6 ediții. Mai este și un alt motiv, plasarea acțiunii la granița Basarabiei cu Rusia sovietică, în context fiind aduși un număr de emigranți ce fug din fața comunismului răvășitor.

Optica scriitorului stă sub dominația unui complex obsesiv. Nu doar de ordin sexual, deși impulsul prim de aici vine. Cred că am putea aborda romanul plasîndu-l în microcosmosul erosului vinovat sau al mecanismului dezlănțuit al copulației. Partea stranie este că majoritatea raportărilor la **Rusoaica** insistă cvasiexclusivist pe acest aspect, însă neglijează propensiuni mai puțin vizibile, totuși existente, și spre reverie, spre lubric, oniric, sadic și fosforescent din nevoia migrării spre un tărîm al tensiunilor interioare de natură să stimuleze ce era tenebros în structura prozatorului însuși, avînd nevoie să găsească o compensație.

Îmi vine să cred că Gib Mihăescu găsește în eros nu motivarea vulgarității venite din adîncuri nedeslușite, nici o formă de dezordine sub semnul brutalului, astfel satisfăcut.

Avatarurile locotenentului Ragaiac, torturat de exacerbarea inaccesibilului, găsește satisfacție în grațiile Niculinei, carnala și totuși himerica lui amazoană de la Nistru. În intimitatea lui, Ragaiac nu vizează niciodată femeia eterică ; el are imperios nevoie de o femeie în carne și oase, neapărat nestăpînită și tot neapărat jinduind proteic să fie chinuită, iertată, subjugată. Un anume senzațional evoluează meandric, labîrintic, spre un demers al așteptării intrigate și al fervorilor cu peripeții. Eliberînd ispite, recuperînd indecizii, pierzîndu-se în irealizabil.

Niculina cea care chicotește cînd este îmbrățișată și își înăbușă exclamații recunoscătoare după orgasm, recurge la mici șiretlicuri femeiești. Ragaiac i se asociază, obligînd-o să-i aparțină și să-l întreacă în primitivism. Un primitivism al atracției care dizolvă primitivitatea. În egalitatea de forțe și în jocul de născociri, cînd crud — coruptibil, cînd simbolic — adamic rezidă punctul de maximă rezistență al acestei simultane dispute între delict și izbăvire, între primordial și rafinament prelungit.

Rusoaica este o carte de redescoperit fie și ca produs de laborator (pentru anii ei de apariție), într-o direcție pe care pudoarea scriitorilor noștri a ocolit-o. În latura de evaziune, de febricitantă scenografie, de ambiguitate obsesională ce scrie și se scrie pe sine prin depărtarea de cadrele istoriei pentru a rămîne într-un fel în bovarism insațiabil, straniu senzitiv și morbid-delectabil, se delimitează de orice produs sub-literar care să te scoată pe tărîmul aliantei cu joasa concubiscență.

Scriitorul nu eludează imaginile tari (chiar cu unele improprietăți) și nu cultivă urîtul expresionist ca să propună un paroxism impur. Locul cărții, dincolo de cîteva reproșuri stilistice neglijabile, ni se pare legat de unicitatea marilor ei resurse imaginative.

Într-un gen dificil, domină arta și nu concesiile făcute gustului facil. **Rusoaica**, ca operă matur articulată, chiar meșteșugit „modernă" în accepția clasică de meșteșug, de tentare a lectorului, lasă impresia netă de **curiozitate**. În înțelesul literar și numai literar, reținem curiozitatea devoratoare drept obiectivul conclusiv al iscusinței cu care prozatorul străbate un grafic niciciînd frivol spre a urca la izvoarele firești ale epicului. Alegerea lui nu este întîmplătoare. Gib Mihăescu a trăit ca să lumineze hieroglifa fertilă a abisului omenesc. Intensitatea dorințelor lui Ragaiac este un răspuns, deloc dezavantajat de directitatea notațiilor, la celălalt tip de literatură, imnic, înțelept, gospodăresc, renăscut din smerenie, întors către miraculosul creștin.

Roman păgîn, **Rusoaica** ascultă de alte legi ; ea adăpostește pe îndelete povestea savuroasă a prisosului de virilitate între oglinzile paralele ale saturației și crispării, între clara demarcație dintre civilizație și natură, antiteză diabolică, simptomatic eliberată de stereotipii.

Păginismul romanului e netemător, voluptuos peste marginile vizualității neînfrînate, spre atingerea căreia trăiri, comunicări, turbulențe de tot felul se supun privirii, observației, acutei contemplări, adamismului absolvit.

Posedat de sacrilegiile sale sadice, pe un făgaș al vederilor tulburi, Ragaiac deschide o galerie încă săracă tipologic față de numeroșii, mult mai numeroșii boiernași, cheflii, șefi de gară, femei pierdute — fiind el însuși victima predestinată să sucombe de morbul care îl persecută.

-ț.tficnuniiamifsrroecutl

Henri Zalis

george iarin

Cîntec de salvare

Să se salveze cine poate —
şi cei puternici, şi cei laşi.
Cu graţia unor egrete,
plutesc rachete spre oraş.
E timp să îmi aprind ţigara
şi doar un fum să trag în piept ?
Drum bun, prieteni ! Lîngă plopii
cu frunze străvezii aştept.
Secundele sunt lungi ca anii —
privesc, ascult, miros, respir.
Pe străzi pustii, în gura mare,
recit sonete de Shakespeare.
O, libertatea ce precede
implozia marilor sori !
Ce e mai important ? Alegeţi !
Să nu te naşti sau să nu mori ?
Cuvinte, vrafuri de cuvinte,
foşnind patetice sub paşi...
Cu graţia unor egrete,
plutesc rachete spre oraş.

Cîntec şoptit

Vara jupoaie pielea de pe ciini
ca un aruncător de flăcări. Poate,
în vis voi mîngîia cu-aceste mîini
un milion de ţeste-nsîngerate.
O, lumea mea de robi şi de proscrişi !
O, lumea mea flămîndă şi săracă !
Cei ce ucid şi cei ce sunt ucişi,
puri, în lumina stelelor se joacă.
Mă iartă, mielule, că te-am mîncat !
În văgăuna timpului, adîncă,
un animal enorm, îngreţoşat,
la rîndul lui, pe mine mă mănîncă.

Sezonul de catifea

Viaţa în tîrgul somnolent —
etern sezon de catifea —
cu cafenele unde foşti
agenţi secreţi sorbeau cafea
privind pipiţele cum trec
spre mahalalele cereşti,
pe sub salcîmii înfloriţi
şi cu escorta lor de peşti...
Ce anotimp miraculos
ca să descoperi că exişti
pe caldarîmul lunecos,
printre golani şi activişti,
într-un decor cam echivoc
cu balalaice, caterinci,
abia simţind unda de şoc,
vuietul marilor lozinci
ce răbufnea în univers
şi se stingea, şi se stingea...
Un secol într-un singur vers —
etern sezon de catifea.

Romanţă provincială

Hai să citim romane poliţiste
şi să visăm că suntem detectivi !
Din umbră ne pîndeşte Mata Hari
pe străzile cu killeri costelivi.
Să spionăm prin Paradis o clipă.
Să căutăm o urmă în Infern.
În barul roz să pufăim din pipă,
la masa Comisarului Etern.
Bancheri. Cocote. Turnători, Mistere.
Amprente. Revolvere. Alibi.
Spuneţi-mi ce-aţi făcut în noaptea
crimei ?

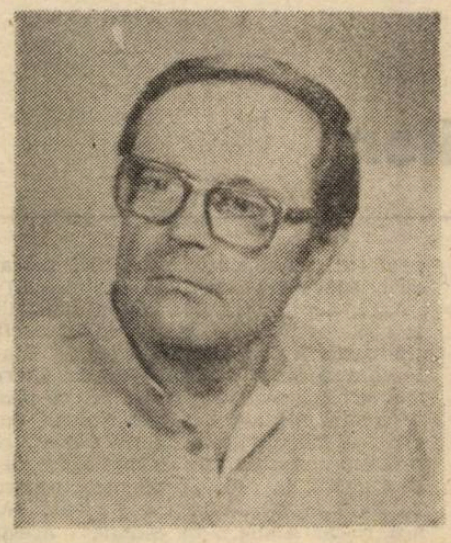

În noaptea crimei am scris poezii.
Suntem suspecţi. Suntem suspecţi cu toţii.
Victime. Martori. Delincvenţi. Juraţi.
Hai să citim romane poliţiste !
În tîrg doar plopii sunt nevinovaţi.

La marginea împărăţiei

Case de lemn, troznind la orice pas
de înger pe podelele crăpate,
unde se-aude-n nopţi catifelate
cum ticăie fantoma unui ceas.
În foişoare putrede încap
istorii sumbre, întîmplări galante.
Pe uliţe bătute-n diamante
trec şovăielnici domnii fără cap.
Verbul rostit sub bolţi, răsună jos
în hrube, în cavouri, în chilere,
în galerii fără sfîrşit — artere
prin care curge-al spaimei sînge gros.
Oraş, străvechi surpindu-se încet
în colbul aurit al altor vremuri...
La marginea împărăţiei tremuri
şoptind un substantiv bizar : poet.

Cîntec de plecare

Mai dă-mi o oră, Doamne, şi o zi.
un pumn de frunze şi un pumn de zile
pînă în clipa cînd voi adormi
pe un maidan cu păpădii umile !
E plină lumea asta de poeţi
care cerşesc o viaţă-n plus şi totuşi
nici tu n-ai încercat să îi înveţi
să scrie pe petalele de lotuşi.
Aceleaşi rime şi aceleaşi morţi
prin universul nostru de hîrtie,
dar paradisul are mii de porţi
pentru cei care cred în poezie.
Ajungea doar un vers adevărat
pentru-a justifica o viaţă ? Stringe,
Doamne, caietele ! Eu am plecat
să scriu pe zidul norilor cu sînge.

Cîntec de înviere

Bărci aruncate de furtună
în iarbă, dincolo de diguri.
Hai să îmbrăţişăm, iubito,
teii subţiri, bolnavi de friguri !
Impersonal e anotimpul
ce-a explodat pe bulevarde.
În florilor, castanii
împrăştie în vînt petarde.
Provincie înnebunită
de primăvara ce se stinge...
Închide ochii şi ascultă !
Pe fundul Mării Negre ninge.
Şi-n noaptea verde ce cuprinse
lumi paralele, veacuri, spaţii,
cu luminări în mîini, aprinse,
spre Lună urcă înecaţii.

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

POLITICIENII ŞI LITERATURA

I.G. Duca
PORTRETE ŞI AMINTIRI
Armand Călinescu
ÎNSEMNĂRI POLITICE
EDITURA HUMANITAS

Există exemplul celebru al unui mare politician laureat al Premiului Nobel pentru literatură. Oricît de contestabil ar fi acest premiu (adică nu găseau ei un scriitor adevărat ?!) şi oricîte contrapropuneri ar aduce, pentru anul respectiv, Laurenţiu Ulici (supranumit homo ludens**) sugestia nu poate fi înlăturată : memorialistica unei personalităţi interesante este literatură. A confunda literatura („beletristica") în esenţa ei cu ficţiunea mi se pare a fi o eroare vulgară, o punere de accent asupra** conţinutului **(oricum neverificabil) şi nu asupra autenticităţii comunicării, singurul fapt cu adevărat „artistic" în toată această poveste. Astfel, Napoleon, Regele Soare, Cromwell şi Richard al III-lea sînt personaje indiferent dacă au existat sau nu şi ca realitate. Aş spune chiar: ele sînt personajele de mîine, a căror realitate va sfida ficţiunea. Puţină lume ştie că Baronul Münchausen a fost un personaj real care i-a supravieţuit cu trei ani autorului său, destul de obscurul C. A. Bürger.**

Memoriile oamenilor politici au toate caracteristicile literaturii. Subiectivitate în relatarea realităţii obiective, prin ideologia proprie a autorului, culoare de epocă prin amănunte indiscutabile, tensiune prin tensiunea inerentă a istoriei. Mai trebuie un singur ingredient : inteligenţa autorului care să umanizeze aceste premise unindu-le nu într-o „teză" ci într-o sintaxă, ridicîndu-le deci definitiv la literatură. Cred că astfel trebuie citite şi cele două cărţi despre care va fi vorba mai jos.

Horia Gârbea

• Editura Humanitas, continuînd să ne ofere volume dintre cele mai incitante, publică, în acelaşi timp, paginile de amintiri ale liberalului I. G. Duca şi jurnalul lui Armand Călinescu. Amîndoi, reprezentanţi de vază ai marilor partide istorice, amîndoi primminiştri ai României şi, coincidenţă tragică, amîndoi asasinaţi de extremişti.

Ceea ce izbeşte în primul rînd la citirea acestor pagini este extraordinara inteligenţă a celor doi politicieni, dublată de o vitalitate incredibilă. Într-o viaţă politică norcală, cum România n-a mai avut din vremea lor, cei doi adversari au avut, fiecare, de înfruntat probleme dintre cele mai dificile, într-un context de implicare a ţării în politica mondială imposibil de reprodus astăzi. Mult mai mult decît economic, România a traversat o perioadă periculoasă şi ar fi ieşit cu bine din toate (pentru că amîndoi aceşti politicieni aveau urmaşi pe măsură), dacă Yalta n-ar fi hotărît. Echilibrul rupt de fascism care i-a şi ucis pe cei doi nu s-a mai putut restabili niciodată pentru că fiarele bolşevice au radiat, după război, tot ce se putea apără de cel roşu.
numi parlamentarism, democraţie, umanism politic.

Travaliul încordat al lui Armand Călinescu şi I. G. Duca a vizat menţinerea unei demnităţi naţionale dincolo de orice condiţionări. O flexibilitate politică dar o inflexibilitate morală — aceasta rezultă din lectura jurnalului lui A. Călinescu, I. G. Duca este evident mai artist, scrisul lui are „stil", are o respiraţie largă şi mai destinsă (era şi cu 14 ani mai vîrstnic decît fruntaşul ţărănist).

Este poate firesc ca orice generaţie să se plîngă de nevolnicia contemporanilor faţă de umbrele strămoşilor pe care timpul le-a curăţat de patimă. Nu se poate însă, citind aceste însemnări să nu vedem pleiada ilustră de oameni politici care, din nefericire, au trebuit să dispară sub vremuri lăsînd, după un gol de 45 de ani, prea puţin din calităţile lor lumii politice româneşti de acum.

Ca literatură nu cred că spiritul, dacă nu şi litera în cazul lui Duca, însemnărilor la care ne referim sînt mai prejos decît romanele scriitorilor

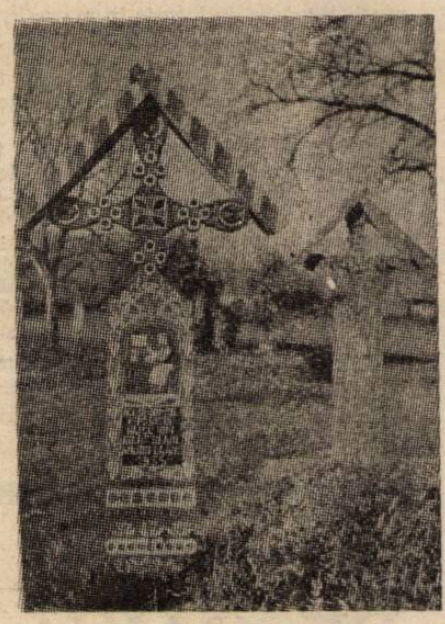

interbelici care dau seama despre lumea aceea într-o transfigurare voit artistică. Sigur că jurnalul lui Armand Călinescu este un text de cu totul altă factură (personală) faţă de amintirile lui Duca. Ele au totuşi în comun o deosebită elocvenţă. Lumea lor poate fi reconstituită pornind de la ele.

Să remarcăm patetismul de bun-gust, fără urmă de demagogie, cu care cei doi, în spiritul vremii dar fără exagerare, îşi mărturisesc opţiunile, simpatiile, antipatiile, neliniştile, într-o surprinzătoare unitate. Nu se poate ghici, din lectura paralelă a textelor că ei doi au fost adversari direcţi, că au făcut parte din partide care se înfruntau.

Absenţa trucurilor oratorice ieftine, rezumarea la idee, îi caracterizează deopotrivă. Sigur că a existat un Caragiale care a avut de ce să-şi rîdă în materie de moravuri politice dar, din fericre, provincialismul politic i-a ocolit pe cei chemaţi realmente „sus". Catavencu şi Tipătescu, ridicoli, demagogi, vulgari, au rămas în „capitala unui judeţ de munte", „oraş de gogomani" în timp ce deasupra au accedat I. G. Duca, Armand Călinescu, N. Titulescu, ei nefiind decît secunzii unor Maniu, Mihalache, Brătianu.

Ce putem spune în concluzie, altceva decît să exclamăm, „retro" : dă, Doamne, României de acum bărbaţi de stat pe potriva celor pe care i-a avut. Şi nu ne duce pe noi în ispita găinăriilor şi garagatelor politice, şi ne

eseu

Complexul psihologic în Hamlet

Hamlet este unanim recunoscut ca personajul dramatic shakespearean al cărui complex psihologic a format obiectul celor mai variate și mai controversate interpretări în întreaga critică literară mondială.

Poate despre nici o altă problemă nu s-a scris și vorbit mai mult decît despre complexul psihologic al acestui personaj, unul dintre cei mai nefericiți eroi tragici din dramaturgia universală.

Piatra de încercare a oricărui mare actor din țările cunoscătoare ale culturii engleze, a fost permanent, în ultimele două secole, interpretarea și redarea scenică a frămîntărilor sufletești ale lui Hamlet, atît de diferit înțeles.

În esența lor, analizele psihologice ale comportării tînărului prinț se pot rezuma, în linii generale la următoarele: un personaj, aparent lipsit de voință, care amînă necontenit omorîrea ucigașului tatălui său, pricinuind astfel sfîrșitul tragic al celor mai dragi ființe ale sale : mama și tînăra fată care îl iubește și pentru care și el nutrește o dragoste ideală și puternică, — precum și moartea unor personaje din preajma lui, care, deși vinovate, în multe privințe, totuși, nu toți ar fi trebuit să plătească, neapărat cu viața pentru comportarea lor josnică.

Începînd cu secolul al XIX-lea, romanticii au căutat să explice nehotărîrea lui Hamlet ca o imperfecțiune tragică a caracterului său.

Astfel poetul Samuel T. Coleridge (1772—1834) consideră că „șovăielile datorate sensibilității lui Hamlet și amînările hotărîte de rațiunea sa superioară sînt cauza dezechilibrului psihologic al eroului tragediei urmat de pierderea capacității sale de acțiune și a energiei necesare rezolvării unei situații extrem de tragice".

Mulți critici literari explică aparenta lipsă de voință a lui Hamlet ca datorată conflictului existent în subconștientul acestuia între concepțiile umaniste care îl fac să-i repugne omuciderea și obligația morală, conform concepțiilor evului mediu, care îi cere imperios să răzbune omorîrea tatălui său. Hamlet se arată hotărît să îndeplinească porunca regelui ucis, ca să-l răzbune, dar întîrzie pedepsirea lui Claudius pentru a se putea convinge, îndeajuns, că stafia, care i-a cerut să nu-l ierte pe ucigaș, a fost aceea a tatălui său și nu a vreunui duh necurat care voia să-l împingă la crimă, numai pentru a-l pierde (Act II, finalul sc. 2).

Alți critici literari se arată favorabili explicării șovăielilor și amînărilor lui Hamlet, ca efecte ale complexului psihologic Oedip, formulat și denumit astfel de întemeietorul psihanalizei, medicul vienez Sigmund Freud (1856—1939). Numele complexului e datorat tragediei clasice, Oedip Rege, a dramaturgului grec Sofocle (495—406 î.Cr.) a cărei temă este crima și incestul, comise fără de știința sa, de Oedip, ajuns regele Tebei, care și-a ucis tatăl și s-a căsătorit cu mama sa, regina Tebei, fără ca vreunul dintre ei să știe că sînt : tată, mamă și fiu. Deși nevinovați, zeii pedepsesc, cu tot felul de calamități cetatea Teba pentru crimele de mai sus. Un oracol arătînd cine e vinovatul, Regina Iocasta se sinucide iar Oedip își scoate ochii și părăsește Teba.

Sigmund Freud susține că există o atracție naturală incestuoasă între mamă și fiu, refulată în subconștientul ființelor omenești, care, în cazul lui Hamlet îi paralizează acestuia hotărîrea de a-l ucide pe Regele Claudius, pentru a nu produce o suferință mamei sale de care e legat, nu prin dragoste filială ci printr-o dragoste incestuoasă inconștientă.

Discipolul lui Sigmund Freud, Ernest Jones, citat de prof. David Bevington, de la Universitatea din Chicago, merge și mai departe :

Complexul Oedip acționează în subconștientul lui Hamlet într-un sens aparte, cu totul neașteptat. Hamlet, neputîndu-și poseda mama, îl cruță pe Claudius, fiindcă acesta o posedă în locul lui, — un proces psihologic extrem de straniu și complicat.

Satisfacerea inconștientă a dorinței refulate în subconștient îl împiedică astfel pe Hamlet de a ucide pe înlocuitorul său, indiferent de faptul că în actul III sc. 2, Hamlet obține confirmarea vinei regelui, ca și spectatorul, de altfel.

Critica literară recentă explică dilema tînărului prinț în lumina filozofiei existențialiste, conform căreia uciderea lui Claudius n-ar fi însemnat, pentru Hamlet, nimic altceva decît o acțiune absurdă într-o lume coruptă.

Totuși, ceea ce apare, după părerea noastră, drept cauză a înfrînării voinței lui Hamlet,de a-și răzbuna tatăl, este un complex psihologic de o cu totul altă natură, și anume de natură religioasă. Un complex care îi determină comportarea chiar de la începutul piesei. Pentru a dovedi acest lucru ne vom referi la textul dramei și în primul rînd la prea bine cunoscutul monolog „To be or not to be", din Actul III sc. 1.

Vom reda în acest scop mai întîi sensul unor pasaje importante pentru teza noastră. Nu urmărim să facem o traducere poetică a versurilor respective, deoarece vrem numai să redăm ideile și nu o formă literară asemenea aceleia în care sînt exprimate în original.

Astfel Hamlet își începe celebrul monolog în felul **următor :**

Să mai trăiești sau nu ? Iată'ntrebarea.
Iar de trăiești oare să-nduri în minte
Lovirile-unei soarte nemiloase,
Sau să te lupți cu marea de necazuri
Spre-a-i pune capăt ?...

Prin urmare două dicotomii.

Hamlet urmează să aleagă între a-și pune capăt zilelor din cauza unei vieți pline de suferințe, pe care le enumerăm mai departe, sau să continue să trăiască într-o lume pe care nu o mai poate îndura. Dacă alege să trăiască în această lume sumbră și nedreaptă, își pune apoi a doua întrebare : Ce atitudine trebuie să adopte ? Una pasivă de a răbda condițiile nefericite pe care i le oferă societatea în care trăiește, sau să lupte pentru îndreptarea acestei societăți ? Știm, de fapt, că alege ultima soluție : „Soartă vitregă blestemată care m-ai făcut să mă nasc pentru a îndrepta lumea !" (fine Act I, sc. 5).

Care sînt aceste situații pe care un spirit umanist ca al lui Hamlet, nu le mai poate suferi ? Monologul le enumeră : loviturile grele și disprețul din partea soartei ; nedreptățile asupritorilor care dețin puterea ; aroganța insultătoare a celor trufași sprijiniți de starea lor socială ; desconsiderarea din partea autorităților ; umilirea oamenilor de merit de către netrebnicii deținînd funcții înalte și mii de alte suferințe pe care nu le mai enumeră.

Ce îl împiedică atunci să se sinucidă ? Teama de visele pe care le-ar avea în somnul de după moarte, teama de ceva îngrozitor ce l-ar aștepta pe sinucigaș în țara necunoscută în care se va duce.

Ce știe el, Hamlet, despre acea țară ? Cele ce i-a spus stafia tatălui său în Actul I, sc. 5, fiindcă sinuciderea, interzisă de legea Atotțiitorului se pedepsește și ea cu chinurile iadului.

În această privință trebuie să ne referim și la tabloul demoralizator al lumii contemporane, descris de Shakespeare în sonetul 66 în care poetul își cheamă moartea, deoarece : oamenii de merit sînt desconsiderați ; oamenii de nimic se bucură de stimă și onoruri ; se jură strîmb înaintea instanțelor judecătorești ; se acordă onoruri numai celor care nu le merită ; virtutea feciorelnică e defăimată ; oamenii perfecți sînt luați în batjocură ; neputinciosul viclean învinge omul de valoare ; literatura umanistă e înăbușită de autorități ; neghiobii împiedică manifestarea minților creatoare ; adevărul e declarat prostie ; răul ingenunchează binele.

Această stare a lumii contemporane, zugrăvită în culori atît de negre îl îndeamnă la sinucidere, dar ceea ce îl oprește este dragostea poetului pentru ființa iubită, pe care nu vrea să o lase singură într-o lume atît de crudă. Deși, ca toate sonetele și Sonetul 66 este închinat patronului său, Contele de Southampton, totuși acesta nu pare să fi fost prea afectat de racilele și nedreptățile societății contemporane, datorită înaltei poziții sociale și a bunei sale stări materiale, așa că nu ar fi avut nevoie de sprijinul moral al lui Shakespeare pentru a nu fi copleșit de tristele condiții de viață enumerate mai sus. Ființa iubită pare astfel să fi aparținut lumii modeste căreia îi aparținea și poetul.

Dacă în cazul sonetului sus-menționat Shakespeare rămîne alături de ființa care îi este dragă pentru a nu o părăsi în lumea descrisă în culori atît de nefaste, motivul care îl împiedică pe Hamlet să se sinucidă este clar exprimat în Actul I, sc. 2 : „Ce bine era dacă Atotputernicul n-ar fi interzis sinuciderea". El arată pe scurt motivele disperării sale : „Totul e trist, putred, lipsit de orice ideal", neaducînd nimic bine, vulgar, în lumea care-l înconjoară, la care se adaugă și căsătoria incestuoasă a mamei sale la numai o lună de la moartea **tatălui său.**

E, însă, necesar să reamintim că religia creștină consideră sinuciderea drept unul dintre cele mai grele păcate ale omului, și mai ales să reținem cum era socotit acest fapt în Anglia la data cînd trăia Shakespeare.

Lui Hamlet îi este „groază" de pedeapsa pe care ar putea-o primi în lumea de după moarte. El și-a putut face o idee despre acea lume din spusele stafiei tatălui său, în scena 5 din Actul I :

„Sînt condamnat să rătăcesc un timp nopțile, iar ziua să-mi ispășesc păcatele în flăcările focurilor pînă ce-mi sînt arse și curățate păcatele. N-am voie să-ți dezvălui secretele temniței mele. Ți-aș putea spune lucruri care ți-ar sfîșia sufletul, ar face să-ți înghețe sîngele în vine, să ți se facă părul măciucă. Dar nu am voie să descriu unei ființe omenești acea chinuire în focuri veșnice".

Aceasta este, bineînțeles, și pedeapsa pentru cei ce calcă și celelalte porunci ale lui Dumnezeu, iar a șasea din cele Zece Porunci este „Să nu ucizi".

Pe de altă parte, în actul I sc. 5 Hamlet făgăduiește solemn stafiei tatălui său că îi va îndeplini porunca de a nu-l mai lăsa pe Claudius pe tronul Danemarcei. Pentru porunca tatălui său Hamlet folosește termenul „commandment" care, conform lui The Concise Oxford Dictionary înseamnă numai „poruncă divină", denumirea bisericească pentru Cele Zece Porunci date lui Moise fiind „The Ten Commandments".

Prin urmare, Hamlet ridică la rang de poruncă divină porunca stafiei tatălui său, ceea ce duce la conflictul în subconștientul tînărului prinț, între această poruncă și porunca a șasea. Aceasta explică complexul psihologic al lui Hamlet. Cele două porunci se opun una alteia, însă porunca a șasea se dovedește mai puternică, fiindcă Hamlet nu este convins că porunca divină primită de la stafia tatălui său anulează porunca „Să nu ucizi", care dacă nu e respectată aduce condamnarea vinovatului la flăcările cumplite ale iadului.

Shakespeare este o natură religioasă și această natură el i-o transferă și lui Hamlet.

Hamlet respectă practicile religioase și este influențat de acestea.

Nu este numai pedeapsa cu flăcările iadului, după moarte, ceea ce îl înspăimîntă pe Hamlet, dar și modul în care trupurile sinucigașilor erau tratate după moarte. Acestea nu erau primite în cimitire și erau îngropate la răscruci de drumuri, fără preot, fără cruce și cu un țăruș străpungînd inima mortului așteptînd astfel Judecata de Apoi. În actul V sc. 1 preotul, care nu vrea să rostească rugăciunea pentru morți pentru Ofelia, îi spune fratelui acesteia, Laertes, că ar trebui să se arunce peste trupul ei cioburi, bolovani și pietre, fiindcă există o puternică bănuială că ea s-a sinucis și nu a fost victima unui accident datorat pierderii rațiunii. Pe de altă parte stafia îi spune lui Hamlet că a fost ucis nespovedit, neîmpărtășit și nemîruit, motive în plus pentru care e pedepsit după moarte. De aceea, cînd Hamlet îl surprinde pe rege rugîndu-se în capela castelului, după scena în care Hamlet s-a convins de crima regelui, tînărul prinț amînă omorîrea lui Claudius, fiindcă are convingerea că fiind în rugăciune, sufletul regelui nu se va duce la Iad. Va aștepta un moment mai potrivit, ca de exemplu cînd regele se va găsi în patul incestuos (Act III, sc. 4). Conform ritului romano-catolic căsătoria dintre fratele unui mort și soția acestuia era considerată de biserică incest. Ori, acțiunea din piesa **Hamlet** este anterioară reformei protestante de la începutul secolului al XVI-lea din Europa de vest, prin urmare lumea lui Hamlet era catolică, motiv pentru care acesta credea în existența Purgatoriului.

Tot datorită unui spirit creștinesc Shakespeare îl arată pe Claudius rugîndu-se lui Dumnezeu să-i ierte crima comisă. Shakespeare crede că și un criminal abject, cum e Claudius, ar putea avea momente de remușcare.

Hamlet, de exemplu, se căiește că l-a omorît pe Polonius și caută să se justifice crezînd că așa a fost voința Cerului.

Tot datorită sentimentelor creștinești stafia îi spune lui Hamlet să lase pe seama Cerului pedepsirea mamei sale pentru incestul comis prin căsătoria ei cu Claudius.

Tot conform religiei creștine, Laertes spune că Ofelia s-a schimbat în înger deoarece, conform credinței general acioarele morte deveneau îngeri.

În mod asemănător și Hamlet îi cere Ofeliei să se roage pentru iertarea păcatelor lui, fiindcă se credea că rugăciunile fecioarelor erau bine primite de Dumnezeu. Cînd o trimite la mănăstire trebuie să ne amintim că acestea erau lăcașuri unde călugării și călugărițele proclamau că se roagă pentru iertarea păcatelor omenirii.

Shakespeare se arată un om religios și în unele dintre sonetele sale.

Astfel în Sonetul 152 se învinuiește, după cum o învinuiește și pe misterioasa „doamnă brunetă", de sperjur, înțelegînd prin asta că amîndoi fiind căsătoriți au călcat Porunca a șaptea : „Să nu fii desfrînat", călcată, de altfel, și de Claudius și regina Gertrude, prin incestul săvîrșit de ei.

Pe de altă parte, Shakespeare nu rămîne insensibil la criticile pe care i le aduceau puritanii, fiindcă era autor dramatic și totodată și actor — considerați de aceștia ca unelte ale diavolului — după cum se înțelege din Sonetele 111 și 112. Poate, tot pentru motive religioase Shakespeare a fost numai în foarte rare cazuri și actor și și-a părăsit la un moment dat activitatea de autor dramatic, înainte de a ajunge la vîrsta de cincizeci de ani.

Ca om religios și pentru iertarea păcatelor a ținut să fie îngropat în biserica din Stratford-upon-Avon, făcînd danii bisericii, în acest scop.

Acest caracter al său se reflectă în Hamlet în al cărui inconștient porunca „Să nu ucizi" e mai puternică decît „Răzbună-ți tatăl" și explică mai bine, ne permitem să credem, șovăielile și amînările lui Hamlet, decît complexul Oedip sau filozofia existențialistă.

Virgiliu Ștefănescu Drăgănești

fragmente dintr-o etică a autorului

Stau și mă-ntreb

De obicei gîndurile umblă. Flaubert, vorbind despre cum îi umblă lui gîndurile, explică într-o scrisoare că „iritația Ideii care cere o formă și care se zbate" se poate calma prin multă lectură, multă meditație și scris **puțin.** Eu, săracul, de obicei simt că-mi colcăie gîndurile pe creier cum colcăie gîndacii pe-o chiuvetă murdară de bucătărie de bloc. Cînd scriu, dar mai ales cînd citesc, gîndurile mi se mai liniștesc, iar eu stau destul de comod pe ele, nu chiar ca-ntr-un șezlong, la soare, dar ca-ntr-un fotoliu — da. Prefer însă, din ce în ce mai des, **tăcerea de gînduri.** Iar ca metodă pentru obținerea acestui minunat moment de odihnă și de bucurie „folosesc" RUGĂCIUNEA. (De m-ar ajuta Domnul să-I pot rosti de cît mai multe ori pe zi Numele !).

Deci. Decît să-ți umble gîndurile, e mult mai folositor și mai odihnitor să stai pe ele. Dar, credeți-mă, cel mai bine este să nu te gîndești deloc. Credeți-mă pe cuvînt : tot ceea ce ne trece nouă prin cap este, oricum, o mică și meschină prostie în comparație cu TĂCEREA. De-ați ști ce liniște luminoasă ți se întîmplă cînd energia producătoare a bietei noastre minți se transformă în energie primitoare (de DAR) !

Acum, cum să spun, or umblă ele, gîndurile, dar **întrebările** (întrebările — alea chinuitoare, obsedante, nebune) umblă ca gîndul și ca vîntul laolaltă, și, ca să STAU și să mă-ntreb, eu, unul, trebuie să mă țin bine, cu amîndouă mîinile, de ceva solid, tare — că altfel : mă trezesc doborît la pămînt.

De aflat ceva, tot am aflat : are dreptate Cioran cînd spune că după ce „mizgălește" cu ceva rînduri o foaie de hîrtie îi vine, așa, să fluiere, plimbîndu-se pe stradă, un cîntecel. Știu că mai multă odihnă (sănătate) psihică îți dă oboseala de după tras la lopată, de după coasă, dar și munca de tip contemplativ a scriitorului e un „medicament" eficient. (După principiul : alt bolnav — alt tratament.) Mai știu că tot mărturisindu-mă prin poeme îmi întreții o stare continuă de căință. Și această „stare" îmi face foarte bine (chiar dacă mă spovedesc de multe ori ca prostu' : bravînd.)

Dar STAU ȘI MĂ-NTREB :

De ce să-mi fac publică spovedania ? De ce public poezii, articole, eseuri în care — de cele mai multe ori — îmi vomit pe pagină **boala ?**

Comparația între poet și sfînt mi se pare din capul locului o prostie. Nici nu vreau s-o comentez.

Atunci cînd cineva susține că scriitorul a înlocuit în acest secol preotul, acel cineva ar trebui să se gîndească măcar la simplul fapt că într-o viață de om un scriitor se naște doar o dată, iar un preot face acest lucru (vezi taina botezului) de cîteva ori pe săptămînă.

Să cred că dacă public o carte în o mie de exemplare — să zicem — toți posibilii cititori ai acestei cărți / îmi vor deveni duhovnici ? Sau mai bine să realizez că multiplic la infinit (numindu-le) nenorocitele mele de păcate ?

STAU ȘI MĂ-NTREB.

Singurul „răspuns" pe care l-am găsit (precizez accentuat : un răspuns doar pentru **mine,** nu generalizez, nu teoretizez — mărturisesc doar) singurul „răspuns" este următorul : publicarea literaturii este un **mijloc de trai.** Nepricepîndu-mă la nimic altceva decît la **scris** și la **citit,** public literatură ca să am ce mînca, ce îmbrăca, ce bea și ce fuma. Ca să am și eu casa mea. Atît. De-asta. Cred însă (sînt aproape convins) că păcatul publicării spovedaniilor **mele** este destul de mare.

STAU ȘI MĂ-NTREB.

Cristian Popescu

Mihail Sadov

• În revista „LUCEAFĂRUL", care apare, în limba română, la Budapesta, tînărul scriitor Mihail Sadoveanu publică, la 7 iunie 1905, răspunsurile, la întrebările puse de redacție, cu privire la viața și activitatea sa de pînă atunci :

„Fecundul nuvelist (cum i se spunea atunci lui Sadoveanu) s-a născut la Pașcani, la 5 noiembrie 1880. Avocat tatăl, mama din popor. A hoinărit pe uliți și pe cîmpii ; s-a bălăcit toată copilăria în Siret. A învățat gimnaziul la Fălticeni, cursul inferior și cursul superior la Iași. În vacanțe vîna ca un Nemrod, înglodindu-se prin bălțile pe care Siretul le lasă după revărsări și prin care mișună sălbăticiuni aripate. Cea dintîi operă pe care a publicat-o a fost **Dușmanii,** care a apărut într-o foaie obscură și în altă formă decît cea din volum. Moș-Creangă a fost patima și a copilăriei și a bărbăției, mosneagul sfătos și povestitorul fără pereche. Iar dintre străini Maupassant i-i scriitorul de predilecție, iar Tolstoi cel pe care îl admiră mai mult **(Război și pace).** Cel mai puțin plăcut, Bourget. Îi plac, fără îndoială, și cîntecele, poeziile poporului — dacă vreai, mult. Mai mult îi place sufletul, izvorul de durere, din care au esit. Iar despre **„Luceafărul"** — felicitările mele. Și mă gîndesc, dacă fiecare din întrebați ar da un sfat, ar fi ceva teribil, ar trebui să nu mai urmați, natural, nici unul".

Scrisoarea aceasta era adresată lui O.C. Tăslăuanu, conducătorul redacției.

MAMA MEA ERA ȚĂRANCĂ

• În volumul *Anii de ucenicie,* Sadoveanu va spune, despre obîrșia sa : „Mama mea (Profira Ursachi, născută în anul 1861, decedată în 1895), era țărancă, de pe malul Moldovei, din Verșeni, născută din clăcași. Cînd a murit mama eram elev la gimnaziul din Fălticeni. A fost o lovitură așa de brutală, încît am simțit-o îndelung după aceea. Era între mine și mama o legătură strînsă de iubire. Ea iubea în mine primogenitul ei și avea și bucuria asemănării mele cu ea. Eu o iubeam pentru că era veselă, expansivă și bună prietenă cu mine și pentru că îmi povestea frumos și tainic lucruri de la noi din Moldova. Darul de povestitor l-am moștenit de la mama, care nu avea nici o cultură..."

Dintre dascălii pe care i-a avut, Sadoveanu l-a stimat cel mai mult pe învățătorul din Pașcani. „Domnul Busuioc, unul dintre cei mai pricepuți pedagogi pe care i-am cunoscut în viața mea. Prin domnul Busuioc am cunoscut pe Creangă și am învățat punctuația, să plantez o floare, să împletesc coșuri, să fac o pălărie de paie de secară...".

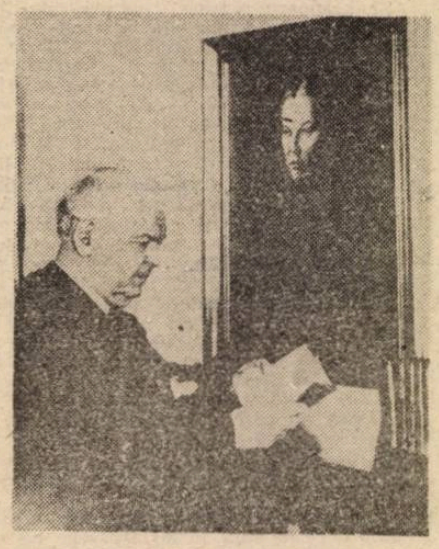

Sadoveanu în fața portretului mamei sale (pictură de Lilly Știubei)

ELEVUL SADOVEANU

• Printre elevii Liceului Național din Iași, care-și începea cursurile în toamna anului 1897, se afla și absolventul Gimnaziului „Alecu Donici", din Fălticeni : Mihail Sadoveanu. După trei ani — în iulie 1900 — acest harnic elev termina cursurile de la Iași, încărcat nu numai cu laudele profesorilor, dar și de gloria literară pe care și-o cîștigase publicînd poezii și proză în revistele literare din Iași și de la București. În memoriile sale scriitorul mărturisește : „În anii 1899—1900 eram, pentru mulți dintre colegii mei de liceu, autor consacrat. Publicasem nuvele și poezii, scrisesem foiletoane într-o gazetă locală («Opinia»), alcătuisem *Imnul liceului,* căruia maestrul Enrico Mazetti îi compusese muzica. Eram preocupat și absorbit cu desăvîrșire de pasiunea mea literară, încît îmi întrebuințam aproape toată vremea cu manuscrisele și cărțile...". Deci : un elev eminent ; un scriitor consacrat la vîrsta de nouăsprezece ani.

Elevul Mihail Sadoveanu, 1900

MIHAI DIN PAȘCANI

Revista obscură în care spune Sadoveanu că a publicat prima sa scriere, a fost **„Viața nouă",** numărul din 15 februarie 1898. Cum eu știam tot din mărturisirile sale că Sadoveanu publicase în anii de liceu și o revistă șapirografiată, n-am crezut să fi întîrziat atît de mult pînă la debutul în publicistica literară. Deci am cercetat, pe rînd toate revistele timpului și i-am găsit adevăratul debut — în revista **„Dracu",** din București, la 20 aprilie 1897, cu schița **D-șoara M. Fălticeni,** iar la 27 aprilie, cu poezia **HOMO** (12 strofe). Mihai din Pășcani era atunci elev la liceul din Fălticeni (ultimul an). În 1898 a început să colaboreze la revista **„Viața nouă",** din București, semnîndu-și schițele și poeziile cu pseudonimul M.S. Cobuz. În 1899 colaborează, cu același pseudonim și la revista **„Pagini literare".** În luna octombrie 1899 înființează, la Iași, revista literară **„Lumea"** (au apărut trei numere) în care semnează tot Cobuz.

Acestea au fost, deci, începuturile publicistice ale lui Mihail Sadoveanu.

LA „SEMĂNĂTORUL"

• Chemat de poetul Șt.O. Iosif, Mihail Sadoveanu a venit de la Iași la București, în toamna anului 1903, spre a colabora la revista *„Semănătorul"* (înființată de George Coșbuc și de Alexandru Vlahuță, la 2 decembrie 1902). Colaborarea lui Sadoveanu la această revistă a început cu nuvela *Necunoscutul,* apărută la 13 aprilie 1903. Între colaboratorii de atunci ai revistei se afla și Nicolae Iorga, cel care, la 5 iunie 1905, avea să devină director. Și Sadoveanu a continuat să colaboreze și sub acest directorat (care va dura pînă la 22 octombrie 1906). Sadoveanu își amintește despre directorul Iorga : „În toate sîmbetele era, acasă, la Iorga, adunarea redacției și a unora dintre colaboratori. Iosif m-a prezentat și pe mine aprigului și neliniștitului arhanghel. Eram, deocamdată, pentru conducătorul *„Semănătorului"*, un personagiu fără relief. Altfel, colaborarea mea asiduă la revistă a fost favorabil apreciată de domnia sa. Lui Iosif îi eram ajutor și sprijin în grija sa pentru revistă".

Deci la *„Semănătorul"* s-au întîlnit, pentru prima dată, cei doi titani de mai tîrziu : Nicolae Iorga și Mihail Sadoveanu.

PRIMELE VOLUME

• La vîrsta de douăzeci și patru de ani — în 1904 — Mihail Sadoveanu avea însumată o activitate publicistică literară neegalată de nici un alt scriitor din generația sa. Publicase în revista *„Pagini alese"* prima versiune a romanului *Frații Potcoavă ;* în *„Semănătorul"* îi apărură schițe, poezii și cronici, iar în *„Voința națională"* foiletoanele romanului *Șoimii.* Iată-l deci socotit și de cronicarii literari drept „Fecundul nuvelist", și cu asta a ajuns în atenția tipăritorilor de cărți. Un foarte dibaci editor din vremea aceea — G. Filip — sigur pe roadele tranzacției, încheie cu mult apreciatul Sadoveanu un contract înșelător. („Nu eram cunoscător în asemenea comerț, nici nu aveam un meșter mai vechi, să mă călăuzească și să mă sfătuiască" — spune, mai tîrziu, păgubașul). Contractul prevedea editarea volumului *Povestiri,* pentru care autorul avea să primească 200 de lei. Cînd semna acest contract Sadoveanu era copist la Casa Școalelor și avea 100 de lei pe lună salariu. Volumul *Povestiri,* care consemnează debutul său editorial, a apărut în luna iulie 1904. „Cartea a găsit destui cumpărători, așa că, în zece zile, domnul Filip mi-a arătat o față satisfăcută și a pus imediat în lucru volumul *Șoimii"* — ne mai spune autorul. În luna august 1904 a apărut al treilea volum — *Dureri înnăbușite.* În luna septembrie toate trei au intrat la concursul de premiere al Academiei Române. Al patrulea volum — *Crîșma lui Moș-Precu,* ajunge în librării în luna martie 1905. Iată deci un debut editorial nemaicunoscut în literatura română : trei volume într-un singur an — 1904 — *Anul lui Sadoveanu,* cum l-a numit Nicolae Iorga, și un volum, după trei luni, deci patru volume în numai opt luni.

LA SOCIETATEA SCRIITORILOR

• Societatea Scriitorilor Români a fost înființată în anul 1908, din inițiativa lui Cincinat Pavelescu, a lui Emil Gârleanu și a altor tineri aflați în publicistica literară a vremii. Un an mai tîrziu, cînd Societatea nu-și începuse încă o activitate corespunzătoare programului stabilit, din cauza neaderării la această organizație a celor mai mulți dintre scriitorii de seamă, Mihail Sadoveanu a obținut adeziunea a 47 de scriitori și, la 2 septembrie 1909 aceștia s-au întrunit în amfiteatrul Liceului Lazăr din București și au hotărît reorganizarea Societății, votînd și noile statute. Președinte a fost ales Mihail Sadoveanu, iar membri în noul comitet : Dimitrie Anghel, Emil Gârleanu, Eugen Lovinescu, Cincinat Pavelescu, Octavian Goga, Șt. O. Iosif, Ilarie Chendi, Ion Minulescu și Zaharia Bârsan. Sadoveanu a fost președinte al Societății pînă la 25 noiembrie 1911, în care timp a reușit să organizeze numeroase ședători literare în principalele orașe ale țării. La 27 martie 1949, cînd s-a constituit Uniunea Scriitorilor, Mihail Sadoveanu a fost ales președinte de onoare, iar din iunie 1956 și pînă în octombrie 1961, a fost președinte activ.

Scriitorii participanți ședătorile organizate S.S.R., în Ardeal — 190 Ion Minulescu, Dim. A ghel, Octavian Goga, mil Gârleanu, Mihail S doveanu, Zaharia Bâ san și Ilarie Chendi

DIRECTOR AL TEATRULUI NAȚIONAL

Fecundul scriitor Mihail Sadoveanu a avut, în timpul complexelor sale activități, și pe aceea de director al Teatrului Național din Iași. În acest post a fost numit la 1 aprilie 1910. Despre problemele funcției respective, maestrul va mărturisi mai tîrziu : „Se întemeiase tocmai atunci **«Viața Românească»** și C. Stere, împreună cu G. Ibrăileanu, au pus la cale un complot, ca să mă atașeze mai mult de Iași (locuiam atunci la Fălticeni). Fără știrea mea, au intervenit la Haret pentru numirea mea ca director al Teatrului Național din Iași. Haret (ca era ministru al Cultelor și Instrucțiun m-a numit. Ca director, primul meu gî a fost să asigur o soartă materială m bună artiștilor dramatici. Am izbutit sporesc salariile cu peste 50 la sută Cred că teatrul este o școală și că tr buie să fie o școală pentru păturile ma ale poporului. De aceea am înțeles dau în special acestora opere pe care le înțeleagă și care să folosească...".

Sadoveanu a condus Teatrul Națion din Iași pînă la 18 ianuarie 1919.

110 ANI DE LA NAȘTERE

ÎN CADRELE ARMATEI

● Printre tinerii veniți să-și facă stagiul militar la Regimentul 16 Suceava, se afla, în inauarie 1912, și Mihail Sadoveanu, scriitor bine cunoscut cititorilor din revistele literare ale timpului. Vrednic și la oștire, după numai două luni Sadoveanu este avansat la gradul de caporal și pus să fie instructor de recruți. În 1913 va fi locotenent, în Regimentul 15 Războieni. Undeva, în memoriile sale, va scrie, la 3 septembrie 1913 : „Abia alaltăieri ne-am întors din campanie, deoarece regimentul meu a plecat cel dintîi și s-a întors cel din urmă, fiind avangarda întregii armate de operațiuni". După patru ani Sadoveanu va fi din nou concentrat, în regimentul 16 infanterie, la Iași, unde va conduce, împreună cu Octavian Goga, ziarul *„România"*, apărut sub egida Marelui Stat Major al armatei, începînd de la 2 februarie 1917.

Locotenentul Mihail Sadoveanu și ordonanța sa, 1913

ACADEMICIANUL

● Mihail Sadoveanu a fost ales membru activ al Academiei Române la 1 iunie 1921. Peste doi ani — la 9 iunie 1923 — și-a ținut cuvîntarea de recepție, intitulată **Poezia populară.** Cîteva rînduri din această neuitată elogiere :

„Necăjiții noștri străbuni au suferit, au luptat și au murit ; iar cîntecele bătrînești și doinele s-au ridicat din inimile lor ca flori pe morminte... O, cîntece populare ! voi, sîcriu sfînt al credinței, care legați vremurile vechi cu cele nouă, în voi își depune un neam trofeele eroilor, nădejdea cugetării și floarea simțirii. În durerile și furtunile negurosului nostru trecut. Doina și cîntecul bătrînesc au fost izvoare de viață și energie. Cînd, suferind, acest popor a cîntat, el dădea dovadă că trăiește și că va trăi. De atunci încă pregătea vremurile mari de azi. De la aceste fermecate izvoare de apă vie cată să se adape toți cei care cîntă si se simt ai acestui pămînt".

Ședință la Academia Română — 25 mai 1943. Dreapta (1) — Mihail Sadoveanu

ÎN FRUNTEA PREMIAȚILOR

● În al doilea semestru al anului 1904 Sadoveanu avea publicate trei volume : *Povestiri, Șoimii* și *Dureri înnăbușite.* Aceste volume au fost prezentate de autor, la 30 octombrie 1904, la concursul de premiere al Academiei Române. Era o cutezanță din partea tînărului debutant, bazată însă pe valoarea unanim recunoscută a scrierilor din aceste volume. Rezultatul : cele trei volume au fost premiate. Titu Maiorescu, vorbind în fața comisiei de premiere, la 5 decembrie 1904, a spus : „Răsunetul ce l-au deșteptat scrierile domnului Sadoveanu se explică fără greutate. Originalitatea autorului este puternică în concepțiune cît și în fecunditatea sa. Scrisul domnului Sadoveanu este de o mare sobrietate...". Și premierea s-a făcut cu unanimitate de voturi, deci Sadoveanu trecea, ușor, în fruntea tuturor premiaților Academiei, fiind singurul scriitor căruia i s-au premiat mai multe volume în același an.

Să mai reamintim că Mihail Sadoveanu a fost și primul scriitor căruia i s-a acordat Premiul Național pentru proză — în 1924, anul înființării acestui premiu, iar în anul 1950 a luat cel dintîi PREMIU DE STAT pentru literatură (cu romanul *Mitrea Cocor*). Al doilea PREMIU DE STAT l-a luat în 1954, pentru romanul *Nicoară Potcoavă.*

Mihail Sadoveanu, 1904

OMAGII — LA 50 DE ANI

● La 5 noiembrie 1930 Mihail Sadoveanu împlinind 50 de ani, a fost sărbătorit, cum i s-a cuvenit, de către colegii săi de breaslă. Reproducem textele omagiale scrise de cîțiva dintre participanții la sărbătorire :

„Opera literară a lui Sadoveanu s-a clădit pe acel principiu de robustă sănătate morală, cu toate atributele ei firești, din care s-a născut unitatea românilor într-o închegare de stat. Cred că literatura de mîine nu se poate despărți de această albie largă, dacă vrea să-i creeze existenței noastre un acord cu eternitatea".

Octavian Goga

„Moldova-i a lui Sadoveanu, așa cum e a lui Enescu vioara sfințită de arcușul lui ; căci întreaga noastră Moldovă nu-i decît vioara pe care cîntă sufletul lui Sadoveanu ; și strunele acestei viori sînt apele Prutului, ale Siretului, ale Moldovei, ș-ale Bistriței".

Ionel Teodoreanu

„Opera lui Mihail Sadoveanu va proiecta pe ecranul viitorului viața cea adevărată a Moldovei de astăzi. Ea va purta urmașilor noștri, peste veacuri, știrea cea mai autentică despre noi, cînd noi vom fi trecut de mult în țara de dincolo de negură. Pentru un astfel de serviciu, există oare răsplată destul de mare din partea noastră ?"

G. Topîrceanu

„Ca să fiu simplu în acest popas solemn al urcușului vieții domniei tale, îți urez vitalitatea lui Goethe care și-a scris opera într-o strălucită senectute și te rog să ai «fără nici un fel de cumpănă» încredințarea devotamentului și afecțiunii mele".

G. Călinescu

DOCTOR HONORIS CAUSA — LA IAȘI

● În anul 1938 Mihail Sadoveanu domina întreaga literatură românească, de pe piscurile ajunse cu volumele publicate pînă atunci. Apreciindu-l, așa cum se cuvenea, Senatul Universitar din Iași îi acordă marelui scriitor titlul de **doctor honoris causa.** Solemnitatea respectivă a avut loc în ziua de 6 februarie 1938, cînd : „Universitatea Mihăileană primește și salută cu cel mai înalt titlu, pe cel mai mare prozator al țării" — cum a spus, în cuvîntarea sa, rectorul Universității, adăugînd : „Înmînîndu-vă această diplomă, Universitatea Mihăileană vă aduce cel mai cald omagiu pentru izvorul nesfîrșit al operelor Dv, care a îmbogățit patrimoniul nostru național". Copleșit de emoție, Sadoveanu a răspuns prin cuvinte calde, cum numai el știa s-o facă în asemenea împrejurări : „Domnilor, vă mulțumesc pentru deosebita onoare ce-mi faceți, integrîndu-mă idealului național de cultură al acestei universități. Actul Dv. are încă o semnificație. El pecetluiește asimilarea mea desăvîrșită cu intelectualitatea ieșană, de care m-am simțit și mă simt indisolubil legat...".

LA OPTZECI DE ANI

● La 5 noiembrie 1960 Mihail Sadoveanu împlinea optzeci de ani. Cu această ocazie a fost sărbătorit și omagiat în toată țara, de către instituții culturale, școli, ziare, reviste. **„Luceafărul", „Viața Românească", „Steaua", „Utunk", „Iașul literar", „Contemporanul"** și **„Tribuna"**, i-au dedicat numere speciale, festive, iar în librării s-a aflat ultimul volum al marelui scriitor : **Mărturisiri,** apărut cu indicația : **Bun de tipar — 29.X.1960.** În **„Contemporanul"** (26 octombrie 1960) G. Călinescu publică articolul **Celui de deasupra vîrstelor,** în care spune, despre Sadoveanu : „Nu am întîlnit pînă acum un om mai gingaș în prietenie, mai devotat celor pe care îi simte neveninoși, mai statornic în acest devotament. Mihail Sadoveanu a împlinit 80 de ani ? Opera sa e veșnic tînără, omul e pe deasupra vîrstelor. Îi urez cea mai lungă viață cu putință lui, care, alături de Eminescu și Creangă, este o genială expresie a puterii de creație a poporului român...".

Peste un an, Mihail Sadoveanu, care se afla bolnav de mai multă vreme, a încetat din viață — la 19 octombrie 1961 — în locuința sa din București.

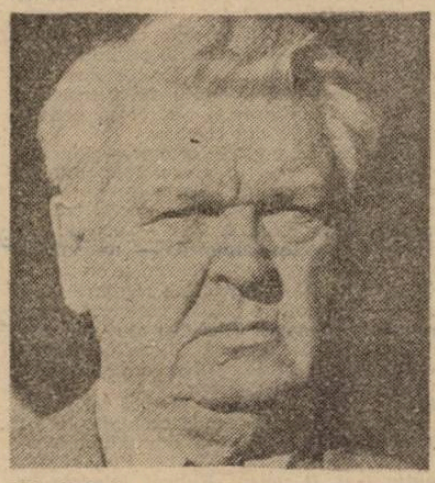

Mihail Sadoveanu, 1960

OPERA LUI SADOVEANU — 700 DE EDIȚII

● Mihail Sadoveanu a scris mai mult de o sută de cărți, care s-au tipărit în peste șapte sute de ediții diferite — între anii 1904—1980. Din acestea, 526 de ediții au fost tipărite în limba română, iar 176 în limbile : germană, maghiară, rusă, cehă, polonă, engleză, spaniolă, chineză, franceză, arabă, suedeză, portugheză. Principalele volume apărute :

1904—1920 : **Povestiri, Șoimii, Dureri înăbușite, Crișma lui Moș Precu, Comoara dorobanțului, Povestiri din război, Amintirile căprarului Gheorghiță, Mormîntul unui copil, Însemnările lui Nicolai Manea, La noi în Viișoara, Vremuri de bejenie, O istorie de demult, Cîntecul amintirii, Floarea ofilită, Povestiri de seară, Apa morților, Bordeenii, Un instigator, Priveliști dobrogene, Neamul Șoimărești-lor, Foi de toamnă, File sîngerate, Umbre.**

1921—1930 : **Cocostîrcul albastru, Strada Lăpușneanu, Neagra Șarului, Oameni din lună, Venea o moară pe Siret, Dumbrava minunată, Țara de dincolo de negură, Dimineți de iulie, Demonul tinereții, Hanu-Ancuței, Împărăția apelor, Zodia Cancerului, Locul unde nu s-a întîmplat nimic.**

1931—1944 : **Baltagul, Măria Sa Puiul Pădurii, Nunta Domniței Ruxandra, Uvar, Creanga de aur, Nopțile de sînziene, Viața lui Ștefan cel Mare, Țara kangurului, Divanul persian, Ostrovul lupilor, Frații Jderi, Anii de ucenicie, Soarele în baltă.**

1945—1960 : **Caleidoscop, Păuna Mică, Mitrea Cocor, Nada florilor, Nicoară Potcoavă, Aventuri în lunca Dunării, Povestiri pentru pescari și vînători, Printre gene, Fîntîna tinereții, Mărturisiri.**

CU SADOVEANU LA PUTNA

● În toamna anului 1943, Cercul „Bucovina literară", de curînd înființat, a decis să-și înceapă activitatea organizînd conferințe publice, cu teme literare și istorice, pe care să le țină marii scriitori ai timpului. Am primit însărcinarea să mă ocup de această problemă și am reușit să aduc la Cernăuți, pentru conferințe, pe : Ionel Teodoreanu, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu și Mihail Sadoveanu. Conferințele au avut un succes remarcabil, toate locurile din sala Teatrului Național fiind cumpărate de amatori cu multe zile înainte. Conferința lui Sadoveanu a fost, în ultimul moment, în situația de a nu se mai ține. De ce ? În ziua respectivă (5 decembrie 1943), cei 80 de studenți din internat au pus problema „să-l fluiere" pe Sadoveanu, pentru că... a fost director la **„Adevărul".** Doi dintre acești studenți, care erau colaboratori la cotidianul **„Bucovina"** și la revista **„Bucovina literară",** au venit să mă informeze de această tentativă. Le-am spus că Sadoveanu va conferența despre Ștefan cel Mare și că ar fi o mare greșeală să se producă un astfel de incident. Cu o oră înaintea începerii conferinței i-am comunicat știrea alarmantă și maestrului. „Eu, mi-a răspuns el, voi ține conferința — nu mă tem". Ce au făcut cei doi studenți nu știu, dar am văzut, de pe scenă, la galerie, grupul celor optzeci de „revoltați". Sala era plină. Am ieșit pe scenă cu maestrul, l-am prezentat publicului și am comunicat subiectul conferinței. Liniștit, marele Sadoveanu și-a început conferința, fără emoții. În sală și la galerie a fost, tot timpul, liniște ca în biserică, la slujbă. Cînd s-a terminat conferința, cele mai zgomotoase aplauze au venit de la galerie. A doua zi am fost cu maestrul și cu soția sa la mănăstirea Putna.

Documentar de
Ion Munteanu

constantin stoiciu

DE VEGHE LA MONTREAL

Telefonul sună exact la miezul nopții. Vechiul aparat de bachelită neagră, umbra masivă și amenințătoare încrustată în lemnul nopții, vibră cu atîta violență încît, trezit din somn, Andrei Zamfir avu sentimentul unei catastrofe.

La 50 de ani, singurele catastrofe ce riscă să mai impresioneze un bărbat care, chiar dacă nu a trăit totul, a ajuns de bine de rău, să aibă cîteva idei clare despre viață, sînt apropierea propriei morți și sărăcia. Era cazul lui Andrei Zamfir ; cu toate că, în ultimii ani, începuse să se teamă mai mult de sărăcie decît de moarte. Ceea ce, ținînd seama de condiția lui de exilat, părea perfect legitim. Sau, în sfîrșit, acceptabil. Faptul că se exilase în America de nord — mai exact în Canada, la Montreal — și nu în Albania, nu schimba cu nimic lucrurile ; din punctul de vedere al catastrofelor, se bănuiește.

În Albania, evident, șansa de a fi sculat la miezul nopții de un sinucigaș exasperat de efectul lent al otrăvii înghițite ar fi fost mult mai mică, probabil direct proporțională cu venitul în dolari americani pe cap de locuitor.

De altfel, cînd telefonul începuse să sune, Andrei Zamfir visa Albania. Pentru a treia oară în ultima săptămînă. Nu fusese niciodată acolo, dar coltișorul visat, o stradă din Tirana, largă și pustie, cu un imens panou proletar retezînd orizontul, îi era de acum familiar. Singur, împingînd o bicicletă de ghidon, se îndrepta spre clădirea de la capătul străzii a cărei arhitectură de o eleganță sumbră și dominatoare îi amintea că la moartea lui Stalin nu plînsese [illegible] văzuse pentru o clipă în amfiteatrul [illegible]doliat al Universității din București încercînd să-și strecoare delicat mîna [illegible] genunchii lui Eleonor, și apoi din nou [illegible]rada pustie din Tirana, înaintînd cu [illegible]i pas sigur și măsurat.

O emoție tulbure și incontrolabilă îi urca în coșul pieptului. Aceeași emoție ce-l încerca de fiecare dată cînd — încă din adolescență — îl visa fie pe împăratul Hirohito făcînd negoț cu tranzistoare, fie pe Lenin în vizită la Paris, fie Bursa din New-York transformată în creșă pentru odraslele negrilor din Harlem.

Își spunea de mult — ajunsese chiar să se convingă — că, în afara indeletnicirii indoielnice de scriitor, acesta trebuie să fi fost felul lui inofensiv de a corija istoria recentă a umanității. Era — accepta el însuși cîteodată amuzant — un soi de obscenitate, deși de departe preferabilă celeilalte, aflată la îndemîna visătorilor de rînd ; voluptatea de a-ți lăsa somnul invadat nu de cărnurile fierbinți ale unei necunoscute, ci de personalități și de evenimente istorice reale, ținea desigur de o anumită superioritate morală.

S-ar fi trezit oricum și fără ca telefonul să sune. Avea să pătrundă altădată, în alt vis, în clădirea sumbră și dominatoare de la capătul străzii din Tirana. Prea multă emoție l-ar fi ucis. Ridicat letargic în capul oaselor, a tras puternic aer în piept, și-a apăsat mîna în dreptul inimii care bătea în ritmul soneriei telefonului și apoi a privit ceasul : exact miezul nopții.

Încovrigată cu capul sub pătură, Eleonor părea să doarmă profund. Ea visa numai fleacuri ; chiar dacă ar fi visat ceva serios, a doua zi nu-și mai amintea decît fleacurile.

„Binecuvîntată fie împăcarea cu viața și cu tine însuți !" își spuse Andrei Zamfir apucînd receptorul.

N-ar fi trebuit, se înțelege. Mai tîrziu avea să admită că nimic nu fusese întîmplător nici în acea noapte și nici în zilele următoare. Impresionată de avalanșa evenimentelor și de neputința de a le da imediat un sens, Eleonor urma să rostească energică : „Asta-i fatalitate !"

„În situația noastră fatalitatea joacă un rol din ce în ce mai decisiv", generalizase ea după o clipă de scrupul intelectual.

Era deja în după-amiaza zilei următoare, cînd ea însăși, fără voie și fără nici o dorință, se trezise prinsă în vîrtejul acelor evenimente al căror început se situa la miezul nopții în care telefonul de bachelită neagră începuse să sune ca bezmetic.

Celălalt întîrzia să răspundă. Andrei Zamfir îi auzea respirația greoaie ; era probabil un bărbat trecut de o anumită vîrstă, singur într-un apartament mizerabil din estul Montrealului, sătul de televizor și îngrozit de noaptea care-l aștepta. Unul din exilații ce-și descoperă pe neașteptate condiția precară și formează febril numărul de telefon al primului nume cu consonanță românească care i-a căzut sub ochi în cartea de telefon ; din cauza dimensiunii acesteia, cei mai mulți începeau cu sfîrșitul alfabetului.

— Vă ascult, spuse Andrei Zamfir în românește. **Je vous écoute**, mai spuse pentru orice eventualitate.

— Du-te-n salon, își trase Eleonor ostentativ pătura peste cap.

— Mă duc în salon, o clipă, permiteți...

La miezul nopții, inexplicabil, era totdeauna de o politețe desăvîrșită. Lăsă receptorul pe noptieră și ridică ochii în tavan. Umbra palidă de lumină reflectată din stradă alunecă ușor la dreapta și la stînga, desenînd mecanic același contur imprecis. Andrei Zamfir coborî privirea spre perdeaua imobilă și o întoarse din nou spre tavan. De astă dată i se păru că, adunată pentru o clipă în forma unui cap de bărbat, umbra de lumină nu era altceva decît o oglindă în care el însuși se reflecta. Eleonor se răsuci cu bruscheță, dezvelindu-l.

— Plec, gata, spuse el.

Negăsindu-și papucii, se simți tentat să închidă telefonul. Lipăind cu picioarele goale spre salon își aminti de ofițerul pirpiriu, cu figură de șobolan, ce-i terorizase nopțile de gardă în timpul serviciului militar petrecut la o bază radar din munții Carpați. Avea să-l urască pînă la sfîrșitul vieții. O ură mocnită și inutilă, purtată peste mări și țări ca un trofeu prețios, și astfel ocrotită. Telefonul cu carcasă de metal din cabina radarului suna în miez de noapte cu aceiași violență ca aparatul de bachelită de la capătul patului din Montreal. De fiecare dată cînd, smuls din somn, ridica receptorul, ușa cabinei se desfăcea și în pragul ei apărea ofițerul pirpiriu, strivit în uniforma prea strîmtă, cu telefonul de campanie lipit de ureche : „Dormi și dușmanul a invadat cerul patriei !..."

Era în toamna crizei din Cuba, cînd el reușise la facultate și o întîlnise pe Eleonor. Epocă fastă, asupra căreia își propusese de mult să revină pentru a-i decortica semnificațiile și a le replasa în succesiunea de iluzii și deziluzii ce-aveau mai tîrziu să-l oblige la exil. Bîjbîi după telefonul din salon și, cu receptorul la ureche, căzu pe canapea.

La celălalt capăt al firului, închipuindu-și că deplasarea în salon s-ar fi putut să mai dureze, necunoscutul își regăsise respirația normală și păcănea ritmic din buze : pac, pac, pac... Nu era un sinucigaș și nici un disperat. Andrei Zamfir fu din nou tentat să închidă telefonul. La 50 de ani simpatia pentru semeni, fie ei și compatrioți, începe să-și arate limitele. Eleonor ar fi spus, și chiar avea s-o spună cîteva zile după aceea, pe tonul ei de profesoară universitară care vede în jur numai idioți funcționali : „A la longue, compasiunea devine un sentiment obositor și riscant. Este cazul tău."

Era deja cazul lui. Cînd se întinse după țigări, necunoscutul îi simți prezența și întrebă precipitat, în românește :

— Ce-ați făcut atîta timp ?

— M-am întrebat dacă n-ar fi fost mai bine să nu vă răspund...

— Ați răspuns, tranșă celălalt. Trebuie să ne întîlnim, adaugă.

O voce obosită, albă, ar fi putut fi tot atît de bine și a unui tînăr cu gustul local al glumelor sinistre. Andrei Zamfir împinse țigara în țigaretul de cireș cu care fuma de mai bine de 30 de ani, o aprinse și rosti, în sfîrșit, cu exagerata lui politețe :

— Ne cunoaștem ?

— Nu, dar n-are nici o importanță. Vă cunosc eu...

— Totuși...

— Mîine dimineață, la ora 9, în drum spre editură...

Andrei Zamfir văzu aproape gestul energic cu care, exact în aceeași fracțiune de secundă în care rostea ultimele cuvinte, necunoscutul tăiase legătura. Își aminti că ofițerul cu cap de șobolan se strecura pe lîngă el în cabina strîmtă a radarului și închidea telefonul cu un gest asemănător — palma întreagă lăsată să cadă cu violență peste furca aparatului : „Dușmanul te-a încolțit !" Regăsindu-și echilibrul, își arăta dinții mărunți : „Ești mort, mort ca un trădător !..."

Trăia într-o baracă din marginea unității militare, cobora la duș, în oraș, o dată pe săptămînă, cu trupa, și în orele lui libere, în pantaloni scurți și cu bustul gol, picta același copac singuratic de pe o coamă a dealului. Spelba și descărnata amintire derizorie a femeii care făcuse în primăvară o pasiune devorantă pentru un caporal în termen, soția lui îi aducea în răstimpuri o sticlă cu bere. El mușca gîtul sticlei cu dinții, își lăsa capul pe spate, bărbătește, și apoi, scuturat de un icnet de plăcere, își înfunda fruntea în pîntecul supt al femeii, o clipă, nervos, ca o dovadă că ea îi aparține și poate oricînd și oricui s-o arate.

Era răzbunarea lui mohorîtă, ca și apelurile telefonice în miez de noapte, mizeria vieții lui de locotenent care n-avea să ajungă niciodată colonel, transformată în virtute.

Andrei Zamfir îl întîlnise peste ani, la București, în tramvai, și, pentru o clipă, dintr-un reflex pervers, înghețase în poziție de drepți, cum înghețа și în cabina radarului, cu capul puțin aplecat din cauza curburii tavanului, privindu-l dintr-o parte, strimb,, și totuși de la înălțime.

Eternul locotenent cu cap de șobolan s-a strîns intimidat lîngă el, mărturisindu-i emoționat că-i citise cărțile și-i văzuse filmele. I se adresase ca unui clasic încă în viață — minima consolare pentru un trădător ucis ritualic, la cîteva seri o dată, de dușmanii perfizi ce profitau de somnul lui chinuit de ostaș în termen.

Dormea enorm pe atunci, în cabina radarului, pe o banchetă de o jumătate de metru, cu bocancii sprijiniți aproape în tavan, în gardă, direct pe pămînt, înfășurat într-o șubă trecută de la un soldat la altul, în orele de învățămînt politic, ascuns în ultimul rînd de scaune, dormea oriunde, ca un bolnav, profund, secătuitor, totdeauna prea puțin. N-avea să mai regăsească niciodată voluptatea somnului din armată, acea sfîșiere caldă și binefăcătoare ce-i urca în coșul pieptului de îndată ce închidea ochii, și acea bucurie zăpăcitoare a viselor ce-l hăituiau cu atîta forță că se scula mult mai obosit decît se culcase.

Visase criza din Cuba cu două săptămîni înainte de izbucnirea ei. În felul lui, desigur, corijată, cu soldați americani și ruși luînd cu asalt bordelurile din Havana deschise din nou, rînd pe rînd, de către un Castro bărbierit pînă la sînge și mușcînd pofticios dintr-o tijă de trestie de zahăr.

Era după întoarcerea de la examenul de admitere la facultate și întîlnirea lui Eleonor, evenimente relativ coerente, ca și serviciul militar, în logica dezordonată a existenței lui din ultimii ani.

„Dezordonată zici ?" ricana Eleonor de fiecare dată cînd el aborda nostalgic subiectul. „Slăbiciunea asta a ta pentru eufemisme devine îngrijorătoare, controlează-te, Dumnezeule !"

Avea toate motivele să se enerveze, fusese cea mai fericită epocă a vieții lui. Cînta într-o orchestră din cartier, era îndrăgostit de solistă și cînd, izbind corzile contrabasului cu întreaga palmă, pentru că știa vag notele, reușea să-și îngroașe vocea și să urle spre deliciul cosmopolit și condamnabil al dansatorilor : „Rock and Roll !", se simțea la fel de bine ca și păsările cerului.

Era un idiot, neîndoielnic, atîta lucru putea să-i acorde lui Eleonor. Un idiot social. Un „castrat social", cum a scris mai tîrziu într-unul din romanele pe care, de bună seamă printr-un miracol compensator, ajunsese să le publice.

Purta părul pieptănat în „creastă de cocoș", pantaloni strîmți și cămăși cu gulerul înalt, o modă de un desăvîrșit ridicol, și zăcea ore în șir prin parcuri și pe străzi — el și prietenii lui din cartier și din orchestră, la fel de idioți.

Încercase deseori să-și aducă aminte despre ce vorbeau și cum își pierdeau vremea între orele de școală, zilele de muncă voluntară și serile de dans, dar tot ceea ce putea smulge din lîncezeala exasperantă a memoriei era silueta difuză a unui milițian ce-i supraveghea posomorît. Se prea poate ca într-una din acele zile milițianul să se fi apropiat de ei pentru a le explica diferența dintre melancolie și nostalgie. Oricum, în acea primăvară, cînd fata pe care o iubea l-a părăsit pentru un clarinetist, aflase în sfîrșit că nostalgia nu este decît un sentiment melancolic pentru trecut. Ceea ce — observase totdeauna cu promptitudine Eleonor —, ținînd seama de bruma de cunoștințe acumulate la liceul la care părea să se ducă doar pentru a se zgîi la fesele superbe ale profesoarei de limba rusă, ar fi trebuit să-i dea de gîndit.

Nu i-a dat. Eleonor nu-și putea explica de ce a mai avut nevoie de încă cinci sau șase ani pentru a deveni conștient de existența lui larvară și de încă douăzeci de ani pentru a pricepe că înainte de a fi inutil trecutul este prețios.

„Nu te întîlnisem", îi propunea el, mereu, cu un zîmbet parșiv, aceeași justificare. „Nu, iubitule, nu, lasă dulcegăriile, s-ar fi cuvenit de mult să te lămurești cu tine însuți !"

Avea să se lămurească vreodată ? Eleonor îl măsura atentă, cu o curiozitate rece, ca pe un monstru ce-ar fi putut să aibă, la rigoare, și anumite calități. Să fi început totul — îl chestiona ea pedagogic — în ziua în care, cedînd unui impuls confuz, a cărui natură nu fusese niciodată capabil să i-o descrie, a umplut prima pagină albă cu adevăruri indecente despre tinerețea în care se zvîrcolea, declarîndu-se pentru tot restul vieții nimic mai mult și nimic mai puțin decît scriitor ?

Nu, el nu știa, tot ceea ce el îi putea mărturisi era ca idioții din orchestra rămasă fără contrabasist nu l-au iertat niciodată și că poate de aceea le păstrase una dintre cele mai frumoase amintiri.

„Te-am avertizat de mult că-ți încarci memoria cu prea multe fleacuri !"

Cîtă dreptate avea ! Memoria lui, ca și aceea a unui copil care abia învață să numească lumea ce-l înconjoară, era constituită numai din nimicuri. Existența lui, pînă s-o fi întîlnit pe Eleonor și apoi, în bună măsură, pînă în acest miez de noapte petrecut pe canapeaua salonului din Montreal, nu era — de fapt — decît o înșiruire mai mult sau mai puțin monotonă de întîmplări mărunte, banale, a căror semnificație se reducea la faptul de a le fi trăit el și nu un altul.

Eroismul lui, dacă era vorba de eroism și nu de încă vreo calitate a lui specială, cum îl bănuia uneori Eleonor, se confundase totdeauna cu redimensionarea levantină a imprejurărilor mari și mici ale vieții, cu relativizarea lor automată în numele unui absolut fără pretenții, a unui soi de dumnezeu de conjunctură, complice desăvîrșit, care nu promitea nimic și nu cerea nimic, bun la toate sosurile.

În timpul crizei din Cuba, în așteptarea izbucnirii celui de al treilea război mondial, pe care o presimțise, își lăsase mustață și se gîndise mult la Eleonor.

accente

Mitică redivivus

Cineva mi-a povestit o întîmplare. Întîmplarea nu era tristă, dar cel care o povestea era mîhnit. Ba, era chiar o întîmplare aproape hazlie.

Într-o zi însorită de septemvrie iese omul la plimbare cu mașina. Se ferește cum poate de zănatecii care țineau neapărat să-l depășească, rulînd cu peste suta de kilometri la oră (s-ar zice că pe bucureștenii de la volan o zi însorită îi transformă în... virtuali campioni) și, în apropiere de Snagov-Sat, vede o mașină galbenă, oprită pe dreapta. O femeie durdulie, în rochie din material de blugi și un bărbat îi fac semne disperate. Oprește, în ciuda protestelor nevestei, și-i întreabă pe cei din șosea „care-i baiul ?"

— Domnule, începu femeia, tunsă modern, îmbrăcată la fel, am rămas în pană. Ni s-a spart camera și n-avem alta și trebuie neapărat să ajungem în... (a spus un nume de localitate, habar nu mai am care). Trebuie, neapărat ! Ajutați-ne ! Femeia a adăugat (așa-s femeile, mint mai ușor) : „Mergem la o înmormîntare !" N-am crezut nici un moment chestia cu „înmormîntarea", nu numai fiindcă femeia nu era îmbrăcată pentru o asemenea ocazie, dar și fiindcă avea un aer prea vesel ca să poată fi crezută. Și, în ciuda semnelor disperate pe care mi le făcea nevastă-mea, m-am făcut că nu pricep și am scos din portbagaj singura cameră de rezervă și le-am oferit-o... împrumut. Mi-au arătat, ea, buletinul, el, pașaportul, le-am notat adresa și un număr de telefon și ne-am despărțit „amici", vorba lui Nenea Iancu. Urmînd să le dăm telefon pe data de... ca să ne luăm înapoi ceea ce le împrumutasem.

Prietenul meu a tăcut, posomorît dintr-odată.

— Și ? l-am întrebat curios să aflu urmarea.

— Și ? A, și... dau telefon la cucoana acasă ; îmi răspunde. „Vă mai aduceți aminte ?" o întreb. „Vai, domnule, așa ceva nu se uită." Și bla-bla-bla toate bune, dar frate-su n-a venit încă, are necazuri etc. Dar mă sună ea, precis, peste o săptămînă. Și a mai trecut o săptămînă, și încă una.

— Și te-a sunat ?

Prietenul meu s-a uitat la mine urît, de parcă eu i-aș fi luat camera și nu vroiam să i-o mai dau înapoi.

— Te-au păcălit, asta e ! Întîmplarea e hazlie, iar protagonistul, fraierul, ești tu, ce să-ți fac ! Păi cum să crezi că unul de pe șosea, chiar aflat în pană ți-ar mai înapoia ceva ce i-ai dat, acum cînd...

— Ce înseamnă „acum cînd "? Putea să mă fraierească și mai înainte.

— Da, ai dreptate ! Ai uitat însă că noi sîntem un popor vesel, nu-i așa, și veselia noastră nativă ne-a ajutat să rezistăm, prin bancuri, opresiunii, totalitarismului etc. Numai că de la 22 decembrie 1990 ai observat că lumea nu prea mai face bancuri ? Nu mai rîde chiar așa, din te miri ce ? S-ar zice că Revoluția a scormonit în noi și a trezit straturi mai adînci, straturi adormite ale conștiinței. Nu știu nici eu dacă e într-adevăr așa. Poate că stratul moral al românului n-a fost suficient zguduit. Sau poate că Revoluția n-a fost decît pentru unii... Că am devenit mai serioși s-ar zice...

Prietenul s-a uitat la mine de parcă m-ar fi văzut atunci întîiași dată și mi-a pus o întrebare la care n-am știut ce să-i răspund.

— Tu ce crezi ? Ce-o fi făcut Mitică al lui Nenea Iancu Caragiale în 22 decembrie ? Mitică, da ! Unde s-o fi aflat el ? În Piața Universității în bătaia gloanțelor sau în clădirea C.C.-ului, încercînd să formeze noul guvern ? În Piața Palatului, printre puști și tancuri, în Palat, trăgînd în tineri, sau în Biblioteca Centrală Universitară, incendiind cărți ?

L-am privit, întîi speriat, apoi mustrător pe prietenul meu și i-am retezat-o :

— Stai, domnule, nici așa să n-o luăm ! Mitică o fi el șmecher, băiat de viață căruia-i place să ia totul în glumă. Mai minte el, mai păcălește, dacă i se ivește ocazia, își bate joc de cîte unul care merită, dar nu e o secătură ca Lache, de pildă !

— Nu ?

— Nu, categoric, nu ! Aici n-ai dreptate ! Și Camil Petrescu a încercat să-l reabiliteze, să-l apere pe Mitică, în piesa lui. Mitică nu-i așa de rău pe cît pare. E numai vesel și pornit pe glume...

— Știu, știu. Nu-i nevoie să-mi ții o prelegere. Camil era un generos și mai era și un mare polemist. Îi plăcea să polemizeze cu Nenea Iancu. Dar în cazul lui Mitică nu m-a convins nici pe mine, nici pe alții, înaintea mea. Acest „băiat bun" a cam proliferat în ultima vreme. Și au apărut o mulțime de Mitici „băieți buni !", care au devenit acum „oameni de bine". Mitică e înfipt, e grăbit să parvină prin orice mijloace și așa se face că-l avem și în Senat, și în Parlament și chiar în guvern. Mitică e bun de gură, el vorbește uneori ca din carte. „Vorba dulce, mult aduce". Mitică știe asta. Dar crezi că el, Mitică, știe să se dăruiască ? Să se ia în serios ? Asta nu ! Fiindcă atunci n-ar mai fi... Mitică !

Eugenia Tudor Anton

Bacovia și postmodernismul

Se vorbește, în ultima vreme, din ce în ce mai insistent despre narativitate în poezia românească. Ideea s-a strecurat mai întîi de la sine, odată cu generația '80, la care, între altele, pare să fi șocat puternic tocmai „excesiva" narativitate. O nouă generație de poeți, mai compactă, o afirmă azi cu și mai mare insistență. Deocamdată, se manifestă mai mult implicit, și pare o etichetă fluturată, la răstimpuri, ca un drapel ; dar curînd, date fiind amploarea și importanța fenomenului, ar trebui să se clarifice și să se nuanțeze, îmbrăcînd haina doctrinei poetice.

Pînă atunci, cît încă tinerii poeți n-au apucat să-și formuleze propriile revendicări, mai avem răgazul să aruncăm un ochi în diacronie. Istoria recentă a poeziei ne oferă exemple marcante : un Mircea Ivănescu, prin tot ce a scris, un Leonid Dimov, prin marile poeme suprarealiste, chiar Marin Sorescu, și nu numai prin „La Lilieci", au obișnuit demult sensibilitatea lectorului cu ideea că poemul poate fi și narativ. Curios, neașteptat, o privire grăbită peste Nichita Stănescu ne poate face să gîndim că, în ciuda experimentalismului programat și a permanentei schimbări la față, în adîncul său, marele nostru modern va fi fost o structură clasică. Același lucru ni se va întîmpla cu Arghezi, căci, dintre marii poeți ai secolului, tocmai el, revoluționarul sintaxei și vocabularului, este singurul care nu acordă absolut nici o importanță elementelor narative. Pe-același timp, nepăsătorul Barbu, pendulînd între baladă și epura răsfrîngerii înghețate, la fel ca Eminescu înainte ori Doinaș după, dar corcindu-le o singură dată, exemplar, în emblematicul „In Memoriam". În fine, Blaga, caz cu totul aparte pentru discuția de față, căci unui conținut prin definiție lipsit de orice dinamică (mitico-filosoficul) îi corespunde poate că cea mai fluidă spunere dintre toate.

A mai rămas, dar pentru tot restul acestor pagini, cel mai modern dintre toți: totdeauna uitatul, nedreptățitul Bacovia.

★

Considerate aprioric descripții, statice, aproape-pasteluri, la o analiză atentă aproape toate poemele lui Bacovia, mai ales cele importante, se dovedesc, cel puțin în aceeași măsură, narative. Nu este vorba numai de evidenta dramatizare graduală din „Decembre", ci, la limită, chiar și de „Plumb", de pildă, care ascunde nu doar un simbure narativ, ci un întreg scenariu. Aceasta e însă o teză prea importantă, care ar trebui mult prea pe larg demonstrată. Poate este însă suficient a atrage atenția că o simplă numărătoare ne poate pune pe gînduri atunci cînd descoperim că în cele 16 versuri ale „Lacustrei" sau ale „Nevrozei" există 18 forme verbale (fără cele nepersonale), 10 în cele 8 versuri ale „Plumbului", și chiar 17 în doar 12 versuri ale „Notelor de toamnă".

Pe de altă parte, poezia cunoscută a lui Bacovia este adesea scurtcircuitată de surprinzătoare (nu la el, căci sînt perfect înglobate în țesătura narativă a textului, ci surprinzătoare față de modul general de a fi al poeticului), segmente comunicaționale, dintre care amintim doar : descrierea unor ekstaze comunicaționale („Și gem, și plîng, și rîd în hi, în ha...", „Și cad, recad, și nu mai tac din gură"), apariția apelativelor de contact („— Iubito, sunt eu la ușa înghețată"), culminînd cu colocvialul din „Cuptor" („Chiar pentru asta am venit să-ți spun") și iluzia dialogului din „Decembre" („Nu ride... citește-nainte"). Chiar și atît ar fi suficient pentru a descoperi la Bacovia tentativa dirijată, **consecventă** și extrem de modernă de a construi în limbaj poetic echivalența oralității.

★

Prin capodoperele primei perioade, fără ca simbolismul să-i fie altceva decît un înveliș inițial și oricum exterior, Bacovia a ajuns să se identifice cu acesta, iar simbolismul românesc să se reducă, deseori, la Bacovia. O prejudecată perpetuată prin generații, care a împiedicat înțelegerea corectă și descrierea nefalsificată a operei unui mare poet, transformîndu-se pînă la urmă într-o nedreptate flagrantă. Păcălit de o prea mare simplitate, cititorul a trecut întotdeauna grăbit pe lîngă o operă ce nu pare să aibă ascunzișuri. Gravă și mai ales tragică eroare pentru acel Bacovia aflat încă în viață.

O prejudecată și mai bine înrădăcinată, decurgînd din cea precedentă, este mai ales aceea că opera lui Bacovia ar fi valoroasă **exclusiv** în prima ei parte (mulți dintre noi nici măcar nu știu că ar exista și o parte secundă). Și totuși, după 1916 Bacovia a scris, la fel de puțin sau chiar mai puțin, dar a scris. E adevărat însă și că a scris cu totul altfel, **schimbarea registrului fiind de departe cea mai radicală și mai spectaculoasă din întreaga poezie românească**, ceea ce ar fi trebuit să atragă atenția și măcar faptul ca atare să fie consemnat, dîndu-i-se importanța cuvenită.

Întotdeauna m-au incitat „stanțele" bacoviene, adică poemele publicate după volumul „Plumb" : de la „Scîntei galbene" (1926), pînă la „Stanțe burgheze" (1946) și la postume. Pînă la urmă m-au făcut chiar să privesc cu alți ochi chiar și capodoperele primei perioade. Dar, de circa un deceniu, sînt pur și simplu șocat de modernitatea lor, avînd de-acum revelația unui poet care, de unul singur, construise un drum total alături de al contemporanilor săi, experimentînd, vedem abia azi, cu total succes, exact în sensul în care se va dezvolta poezia veacului, nu numai la noi, ci mai ales aiurea. Dacă în prima perioadă, bazîndu-se pe o rigurozitate savantă, aproape barocă, la toate nivelurile, Bacovia va căuta și va reuși să producă o muzicalitate de tip tradițional, adică **artificială** (poezia ca spunere **altfel** decît spunerea obișnuită), în a doua parte, fără a renunța la căutata muzicalitate, ceea ce încearcă și reușește poetul este construirea uneia **naturale** (spunerea poetică **asemănătoare** spunerii obișnuite). Dacă reușim să ne dezbrăcăm de prejudecăți, vom reuși să descoperim un Bacovia care este contemporan cu Pound, Williams, Cummings sau Reverdy nu numai în plan fizic, ci și artistic, căci în poetul român sînt efectiv prezente, nu doar prefigurate, toate caracteristicile importante ale uneia dintre cele două tendințe majore ale poeziei moderne : abolirea tropilor, predominanța imaginii, simultaneitatea planurilor, tendințe de narativizare, căutarea consecventă a simulării naturalității colocvialului cotidian, poeme dintr-o singură frază-răsuflare, ambiguitățile discursivității aluzive sau discontinue, chiar pauzele și suspendarea sintactică à la Cummings.

Analiza volumului de debut, „Plumb", relevă existența, în finalul acestuia, a mai multor poeme care sînt cu totul altceva decît restul volumului : două „Nocturne", „Note de toamnă", „Largo", „Poemă în oglindă", chiar și „Monosilab de toamnă". Pot fi considerate simplă umplutură pentru a întregi cantitativ volumul, dar asta numai dacă privim doar volumul „Plumb", în sine. Din perspectiva dezvoltării ulterioare a scrisului bacovian, ele arată însă limpede că ruptura față de o anume manieră era, în 1915, deja transantă. Iată, această „Nocturnă" (apărută în „Cronica Moldovei", noiembrie-decembrie 1915), care n-a mai apucat să fie inclusă în vol. „Plumb", deși aici își va găsi locul pînă la urmă (ediția 1924), conform notelor lui M. Petroveanu la ediția critică din 1978 : „Stau... și moina cade, apă, glod... / Să nu mai știu nimic, ar fi un singur mod — / Un bec agonizează, există, nu există. — / Un alcoolic trece piața tristă. // Orașul doarme ud în umezeala grea. / Prin zidurile astea, poate, doarme ea. — / Case de fier în case de zid, / Și porțile grele se-nchid. / Un clavir înginã-ncet la un etaj. / Umbra mea stă în noroi ca un trist bagaj — / Stropii sar. / Ninge zoios. / La un geam, într-un pahar, / O roză galbenă se uită-n jos".

În ciuda conservării rimei, renunțarea la rigiditatea formei tradiționale este evidentă, discontinuitatea secvențelor și anormalitatea decupajului, ca și predominanța imaginii față de orice trop făcînd din acest poem unul din momentele importante care marchează perioada de trecere către tehnica notațiilor. De aceea, existența acestor alt fel de poeme în finalul volumului „Plumb" nu poate fi interpretată ca simplă eroare, ci ca marcare conștientă a detașării de sine însuși. Faptul că, pînă la urmă, căutările vor dura zeci de ani nu schimbă cu nimic nici existența gestului ca atare, și nici semnificațiile lui majore.

★

Era oare Bacovia, aproape unanim considerat un spontan, conștient de ceea ce întreprindea ; era efortul său conștient, consecvent și dirijat ; avea, deci, Bacovia, o **poetică ?** Greu de crezut la prima vedere, cu atît mai mult cu cît perioada de trecere de la o manieră la alta pare totuși deosebit de lungă (întreg deceniul dintre apariția „Plumbului" și cea a „Scînteilor galbene", — 1926), cu multe reveniri la prima manieră, chiar dacă notabilă rămîne doar „Umbra". Dar poetul este evident încăpățînat, adică consecvent în schimbare și, dacă-i dăm crezare Agathei Grigorescu (de ce nu) majoritatea acestor „reveniri" erau, în fapt, vechi eboșe de sertar. Iată însă că, în interviul acordat în 1927 lui I. Valerian, între rîndurile unei

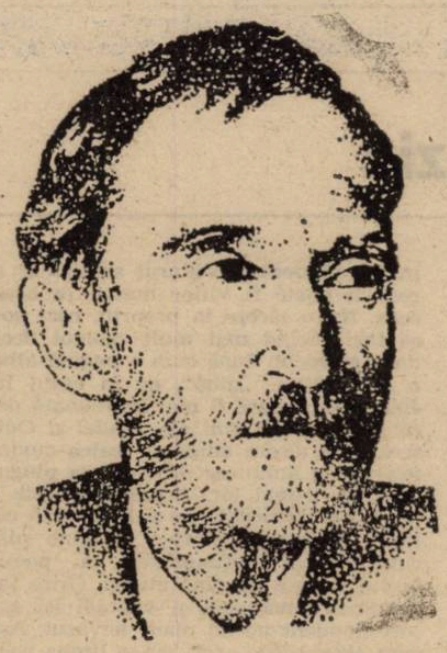

profesiuni de credință pe care puțini dintre exegeți o vor lua, cît de cît, în serios, întîlnim următoarea afirmație : „Nu am nici un crez poetic. **Scriu precum vorbesc cu cineva**, pentru că-mi place această îndeletnicire. Trăind izolat, neputînd comunica prea mult cu oamenii, **stau de vorbă adesea cu mine însumi**". Iat-o, exprimată simplu și concis, principala caracteristică a unei poetici radical noi : colocvialitatea („scriu precum vorbesc cu cineva"). Însă nici nu e de mirare că afirmația va rămîne neluată în seamă, atita vreme cît reflexul deja format ar fi de-a o lega de capodoperele din tinerețe, iar nu de atît de straniile dar extraordinarele poeme „Dimineață" ori „De iarnă", ambele din vol. „Scîntei galbene", cele pentru care este, de fapt, pertinentă. (! poemul „Dimineață" apărea, totuși, în antologia Pillat-Perpessicius din 1924).

Doi ani mai tîrziu, într-un nou interviu, același Valerian îi va pune lui Bacovia întrebarea-cheie cu privire la cauzele tăcerii, întrebare perfect motivată de faptul că auto-cenzura stilistică bacoviană lăsa să apară extrem de rar cîte ceva din noile producții (poate și din cauza absenței reacțiilor pozitive). Bacovia dă două răspunsuri, la mare distanță unul de altul, al doilea nefiind decît reflexul întîrziat al întrebării de mai înainte, iar nu răspunsul la o întrebare atunci pusă : „Într-adevăr, am tăcut. După repetate zguduiri nu mai ai curajul să deschizi vechile caverne. Sunt țipete care țîșnesc deodată cu coardele vocale. Apoi rămîi pentru totdeauna mut". Iar peste multe rînduri, în finalul interviului : „acum scriu rar. Nu mai am elanul și forța de odinioară, **nici credința.** Sunt loviri de care te saturi să le repeți pe nicovala ta. O strofă ucide mai sigur ca otrava. **Vreau să înceteze faza feroce".** Același interviu oferă însă și o altă afirmație interesantă. Povestindu-i lui Valerian despre un confrate care, în legătură cu „Serenada muncitorului", i-ar fi zis poetului că e anarhist, Bacovia riposteză tîrziu, blînd, dar ferm : **„Aș dori să fiu anarhist în domeniul esteticii, căci altfel te zbuciumi în zadar".**

Dincolo de luciditatea extremă, de o acută, chiar tragică cunoaștere a propriei mărimi și... limitări (în fond, de ce n-ar fi continuat și el, ca atîția alții, să se autopastișeze, menținîndu-și intactă iluzia reușitei), interviul atestă nu renunțarea la scris, ci la un anume fel de scriitură și de psihologie a scrisului („faza feroce"). Același interviu consemnează constanța preocupărilor lui Bacovia în deceniul al treilea de a face proză. Recent, unul dintre cei mai narativi poeți contemporani, Radu Sergiu Ruba, declara într-un interviu televizat că se consideră, ca poet, „un prozator ratat". Este exact ceea ce pare să se fi întîmplat și cu cel de-al doilea Bacovia : nereușind experiența prozei, va scrie o poezie care din ce în ce mai mult împrumută (decantate, finisate, restructurate) mijloacele prozei. Că nu credea în ceea ce face („nici credința"), asta e altceva, ceva ce ține mai curînd de imaturitatea epocii, nepregătită încă să primească asemenea înnoiri radicale. Important rămîne faptul că Bacovia are curajul asumării consecvente a propriei originalități în care, oare, chiar nu credea ? Nu se considera uneori, în taină, „nestiut de nimeni, fără a spune un cuvînt", un adevărat „anarhist în domeniul esteticului" ?

Și chiar dacă nu era vorba decît, pur și simplu, de neputința de a mai scrie altfel, scade asta cu ceva din importanța descoperirii acestei **alte** muzicalități a spunerii calde, banale, domestice, simplă transcriere a stărilor, voit plată, lipsită de adîncime chiar cu intenție, ca viața de zi cu zi ? O postumă furnizează din nou imaginea unui Bacovia stăpîn al unei perfecte autocunoașteri : **„Nu știu dacă / Sunt înțelese / Aceste stanțe / Dar mie-mi fac plăcere.** / Ele vorbesc / De un suflet delicat / În goana de barbar...". Simple poeme pentru sertar, manie blîndă imposibil de învins, fără speranță, dar și fără scăpare, simplă plăcere, adică viciu ; demonul exilat în adîncurile ființei, cu gura definitiv astupată. Și totuși... Din păcate, și lucrul e evident, aproape patru decenii Bacovia a trăit, și a și murit, considerîndu-se un neînțeles și aproape un ratat. În ciuda capodoperelor din tinerețe.

★

Nu ne-a mai rămas decît să exemplificăm, concret, în ce constă tulburătoarea modernitate a lui Bacovia. Iată, concentrată în finalul „Glossei" (din vol. „Stanțe burgheze") extraordinara artă poetică a ne(re)cunoscutului Bacovia, desemnînd cu precizie locul central al noului tip de spunere într-o colocvialitate realizată prin dedublarea locutorului : **„Dacă nu-i / Cu cine vorbi / Se scrie".** Iată-l, redus la liniile esențiale, pe viitorul Mircea Ivănescu : „Se așeza să ningă — / Ningea. / Doream, / Sunt ani de-atunci, / Să te-ntîlnesc / La sfîrșit de stradă / Ce dă în cîmp. / Îmi părea / Că tu ești mai frumoasă / Iarna. / Doar corbii spuneau / Că stai acasă / Cu vreun prieten. / Reintram în tîrg. / Zăpada licărea / Electric / Pe fereastra ta. / Se ducea o noapte. / Citeam / Ca în nopți de iarnă" („Boemă" — în „Stanțe burgheze", 1946). În același volum întîlnim antologicul poem „Antrenare", a cărui fluiditate totală (spunere dintr-o răsuflare) este minată/dublată de o savantă dis-coerență a planurilor logicii discursului, aidoma americanilor : „La locul întîlnirii / Am așteptat. / De un timp / Ore trec / Dezolant. / Aceasta gîndeam. / Iar despre tine / Mi-am zis / Că mă duci / Într-o lume / Care ține mult. / Ca într-o cameră cu cărți. / Din tot ce se vorbește / Pe atît se tot scrie. / Și-n limba / Care o cunosc / Sunt multe teme / Cu știința versificării. / Descrie tu, / Cînd, dezolant, / Ore trec".

Tehnica pauzei, a gîndului rupt la jumătate, atît de modernul limbaj aluziv, toate identificabile mai sus și similare cu procedeele unui Cummings, sînt frecvent folosite de Bacovia încă din perioada scrierii „Scînteilor galbene", ceea ce deseori produce largi secvențe ambigue, dar nu și lipsite de sugestie (apropo de sugestie : capodoperele primei perioade au o limpezime structurală clasică, departe de haloul impreciziei teoretizat de simbolism ; sugestia, însă, va fi folosită intens de către poet în a doua perioadă, dar ca un procedeu post-simbolist, în cea mai curată accepție modernistă, adică însoțit de/sau realizat tocmai prin caracteristicile enunțate mai sus). Iată, exemplar, finalul amintitului poem „Dimineață" : „Am uitat dacă merg... încă tot mă iubesc... / Am ajuns la timp, ocup și un loc. / Dar gîndul apasă cu greul său bloc... / E numai vedere... nu mai pot să vorbesc".

Nu putem să nu citãm integral capodopera celei de-a doua perioade bacoviene, poemul „De iarnă" din vol. „Scîntei galbene", locul în care parcă se adună toate caracteristicile poeziei moderne : extraordinara fluență a unei spuneri ce împrumută trăsăturile narațiunii, neutralitatea descriptivismului enunțiativ ce rivalizează cu denotativitatea enunțului conversațional, absența legăturilor sintactice între segmentele-vers (o vizualizare „corectă" ar pretinde ca între segmente să apară șiruri întregi de puncte de suspensie), tehnica coexistenței mai multor planuri, teoretizată tocmai pe-atunci de Ezra Pound cu al său „simultaneism" (cu observația că tradiționala „Nevroză", — „Afară ninge prăpădind" — nu poate fi eficient descrisă decît prin înțelegerea unei „inducții" între planuri diferite dar concomitente), și cîte altele : „Cum ninge repede, apoi încet / Și nu știi cît timp mai trebuie de-acum, / E la fereastră, alb — / O fată cu șal negru în cerdacul nins... / Dar prin copaci largi înserează — / Într-un departe nins era tot așa. / În adevăr / Și înnoptate zînganiri / Apoi va avea loc un bal, / Sau o serbare de spiritism, / Atîtea sunt de făcut... / Cînd tu apari numai ca amintire / Cum ninge repede, repede!".

Ceea ce nu înseamnă că s-au încheiat locurile citabile. Postumele sînt pline de formulări încifrate la adresa contemporaneității, formulări în care aluzia și ironia, două componente fundamentale ale modernității, se contopesc pentru a face inatacabile exprimările. Tot aici, colocvialitatea se întîlnește aproape permanent cu cotidianismul, ca pentru a consemna golirea totală de transcendență, chiar dacă poemul care deschidea „Stanțele burgheze" oferise poate că unica, oricum rara, imaginare altfel decît conceptuală a acelui dincolo al neantului, devenit, iată, populat și făcut aproape vizibil : „Acolo, unde nu-i nimeni, / Nici umbre, / Unde se duc / Mulțime de ani, / Și zgomotul zilei, / Și tăcerea nopții... / Unde toate sunt știute... / Acolo, spun călătorii, / Că numai rafale de foc / Se denunță / Lugubru, metalic, / Din minut în minut. / Acolo, unde nu-i nimeni, / și nu mai trebuie / Nici un cuvînt" („Sic transit...").

Mihail Oprea

interferențe

Ogorul metafizic

Nietzsche a scris „Nașterea tragediei". După aproape o sută de ani (un veac nu de singurătate, ci de intimitate cu demonul) George Steiner a scris „Moartea tragediei". Dacă a murit tragedia a murit și omul care o făcea posibilă. Nu poți să fii tragic dacă nu recunoști înaltul și abisul. Tragicul trăiește prin verticală, doar dramaticul își duce existența pe linia orizontalei. Iată ce spune Steiner : „Vocea poeziei a devenit prea plăpîndă pentru a se face auzită în cuprinsul unei săli de teatru". Dacă teatrul, datorită degradării firești ce are loc de la începutul lui kali-yuga, a înlocuit templul, tainele acestuia devenind, ce ironie, spectacol pentru comunitatea transformată în auditoriu, atunci și poezia a înlocuit rugăciunea. Nu-mi dau seama ce legătură este între șoapta rugăciunii și tipătul poeziei, dar e cert că, pentru a se feri de minimalizare, poezia trebuie să răcnească, nu în sensul acumulării de decibeli, ci în sensul unei frenezii metaforice. Căci pentru a deveni simbol metafora are nevoie de o uriașă încărcătură lingvistică și emoțională. **Riști prin metaforă pentru a te smeri prin simbol** — acesta este canonul poeziei moderne și al poeților moderni care și-au luat în serios menirea de-a fi ultimii mărturisitori ai retragerii Ființei. Dar cîți au ajuns pînă aici ? Pe panta deziluziei, a experimentelor sterile, a infatuării avangardiste au pierit cam toți creatorii în sufletul cărora cuvîntul și-a găsit totuși loc de înflorire. S-au ivit însă prea multe buruieni psihice și cine nu a știut să le stîrpească la timp... a continuat să scrie. A nu mai scrie atunci, a suspenda actul scrierii, a te abține ? Se poate gîndi fără să exprimi, așa cum exclama Tchuang-Tse : „Dacă aș putea vorbi cu cineva care a încetat să gîndească în cuvinte" ? Acestea sînt întrebări pe care orice răspuns mai mult le-ar ucide decît le-ar împlini sensul. Am încă proaspăt în minte finalul **Scrisorii despre umanism** a lui Heidegger (tălmăcirea Liiceanu — Kleininger) : „Gîndirea este pe cale să coboare în sărăcia esenței sale precursoare. Gîndirea adună limba în rostirea simplă. Căci limba este limba ființei așa cum norii sînt nori ai cerului. Gîndirea lasă prin rostirea ei brazde abia văzute în limbă. Ele sînt și mai sterse decît brazdele pe care le lasă în urmă-i pe cîmp plugarul cu pas domol". Cred că în acest final se alină multe din incertitudinile spiritului omenesc și se arată foarte limpede care este relația între gîndire și scriere/rostire, amîndouă fiind în fond copiii preferați ai tăcerii. Puțin mai sus, în cuprinsul aceluiași text, filosoful german scrie : „În nevoința în care se află lumea de azi, important este : mai puțină filosofie, însă mai multă grijă față de gîndire ; mai puțină literatură, însă mai multă cultivare a cuvîntului." Cultivînd cu adevărat cuvîntul ajungi la tăcere. Grija față de cuvînt în sens metafizic presupune dezopacizarea acestuia, regăsirea direlor de gîndire și implicit de tăcere pe trupul său prea mult sedimentat. Viitorul scrierii și al rostirii poate fi viitor numai în acest sens. Nu o tăcere la propriu, căci poți să taci făcînd mai mult zgomot decît dacă ai vorbi, după cum o pagină albă, o compoziție „albă", ca în cazul lui John Cage poate fi mai încărcată decît sutele de pagini ale Iliadei și Odiseei, ci o tăcere adusă pe calea cuvintelor ce-și amintesc de trecerea plugului prin trupul lor. Aceasta nu este o metaforă. Heidegger nu și-a încheiat celebra scrisoare printr-o imagine plăcută care să prelungească în poetic textul riguros de pînă atunci. Orice îndeletnicire naturală și vizibilă își are corespondent pe un plan nevăzut. Așa cum ogorul este arat, așa și limba poate fi cutreierată de un plugar al cerului și al stelelor. Căci mai mult de-a însemna comunicare, cuvîntul înseamnă cuminecare, conform distincției făcute de Noica, partea de tăcere din noi care vorbește zeului. Că această parte, această urmă este mai șterșă decît brazda lăsată pe pămînt de plug nu înseamnă atît precaritate, cît inefabil. Analiza chimică făcută euharistiei nu se deosebește cu nimic de aceeași analiză făcută pîinii și vinului asupra cărora nu a coborît Duhul Sfînt. Privirea științifică nu are puterea să descopere harul care coboară asupra naturii. Acesta rămîne insesizabil și de aceea Heidegger a și ales pentru încheierea textului său adresat lui Jean Beuafret imaginea unui ogor metafizic în care sămînța tăcerii rodește, iar rodul întors spre om dăruiește gîndire și, în cele din urmă, supremă mărinimie, scriere.

A nu mai scrie, a suspenda actul scrierii, a fugi din fața literelor parazitare ? Nu, în nici un caz ! Dar a scrie pentru a ieși din timp și, dacă timpul e prea opresiv, atunci a transforma litera în rînjet, în leagăn al demonului !

Am făcut aceste referințe la Heidegger și rîndurile de mai sus au cam fost scrise în spirit heideggerian deoarece în plină criză a literelor a fost poate singurul gînditor care a avut curajul să meargă în răspăr, aducînd un urias elogiu inexprimabilului. Lui îi

datorăm în spațiul european realizarea eliberării din chingile unei gîndiri strict conceptuale. Iar o gîndire astfel eliberată încetează să mai fie „obiect al muncii" pentru zeloșii profesioniști ai catedrelor de filosofie. Ca și Nietzsche sau Kierkegaard, dar în pofida aparențelor, chiar mai aprig decît ei, Heidegger a gonit pe filosofi din templul Ființei. A face filosofie după Heidegger înseamnă obligatoriu a pune problema harului. Profesorul de la Freiburg a arătat limpede că marile întrebări metafizice nu au șansă de încoltire dacă în ogorul lor nu vibrează o undă de har. Fără a fi teolog, dar fiind un meta-metafizician a readus filosofiei nobilul statut de vasalitate față de numele divin. Și a învecinat-o cu misterul artei. Lui îi aparține celebra formulă pe cît de incitantă pe atît de impenetrabilă din postfața la **„Ce este metafizica ?"**

„Gînditorul rostește ființa. Poetul numește sacrul". Care este la urma urmei relația între rostire și numire ? Ce diferență în identitate există între Ființă și sacru ? Alte întrebări care nu-și găsesc odihnă decît în portul tăcerii. Analizele făcute de Heidegger asupra poeziei s-au îndreptat cu precădere spre Hölderlin, Rilke, neomițîndu-l însă pe sfîșiatul Trackl și pe nu mai puțin tensionatul Gotfried Benn. Și tot lui îi datorăm înțelegerea neantului ca vatră stinsă și a artei ca ultimă flacără... Din altă parte a lumii, în același secol, un alt gînditor de factură similară, hindusul Coomaraswamy scrie astfel în eseurile sale metafizice : „Suppose now that the Spectator goes to sleep : when he closes his eyes the universe disappears, to reappear only when he opens them again. The opening of the eyes (Let there be light) is called in religion the act of creation, but in metaphysics it is called manifestation, utterance or spiration (to shine, to utter and to blow being one and the same thing in divinis) ; the closing of the eyes is called in religion the end of the world but in metaphysics is called concealement, silence or despiration. For us then, there is an alternation of evolution and involution. But for the central Spectator there is no succesion of events. He is always awake and always asleep" (Vedanta and the western tradition, Metaphysics 2). Rar mi-a fost dat să întîlnesc un text mai elocvent asupra relației metafizică-religie, care se potrivește perfect înțelegerii pe care Heidegger o dă metafizicii, ca ceea ce se situează mai presus de natură, de ființare și chiar de zei. Toate acestea evidențiază un lucru esențial : acela că în plin fenomen de disoluție și de atracție a informului, informalul se menține totuși ca pol spiritual cu influență puternică asupra intelectului uman. Și dacă în acest secol expresiile cele mai convingătoare ale unei prezențe spirituale s-au realizat mai mult în textele teoretice decît în creația propriuzisă, aceasta nu trebuie să mire. În plină desfășurare a lui kali-yuga, literatura este mult prea contaminată de virusul virtuozității de-a scrie. Firește, nu se pune problema creației de basme ca în prima vîrstă a Manvantarei, dar, riguros gîndind, acolo unde prin voința implacabilă a ciclului lipsește aurora ar trebui obligatoriu să se înstăpînească apocalipsul. Deși sîntem contemporani însă cu cele mai teribile masacre pe care le-a cunoscut vreodată omenirea, cu uriașe catastrofe și, mai ales, cu insolența fisiunilor și fuziunilor nucleare, literatura pe care scriitorii acestor vremuri o creează se complace, în mare măsură, în psihologie burgheză sau bîlbîieli onaniste. Numai că a fi scriitor acum înseamnă pînă la urmă a vedea cu adevărat neantul și a spune răspicat că ciuperca atomică nu este decît un palid simbol al apocalipsei. Tot așa cum odinioară la țărmul Edenului orice literă sau orice gest era fereastră prin care lumina surîsul primordial... Și totuși ! Nu pot să uit o remarcă cioranescă din „L'inconvenient d'être né". Ea se referea la sterilitatea spiritualității iudaice care, în pofida teribilelor chinuri trăite de stirpea lui Israel în acest veac, nu a mai produs nimic remarcabil de factura trecutelor ei elaborări teologice, metafizice și, cu anumite excepții, chiar artistice. Să fie deci adevărat că numai stările intermediare favorizează creația iar suferința și bucuria prea mari să-l golească pe om de orice fior și vibrație ? Iarăși o întrebare al cărei răspuns își aruncă ancora spre stele...

Dan Stanca
(fragment din eseul „De la simbol la vedenie")

haiku

Vînt
în firele bărbii —
om singur : ai atîtea străzi...

GLOSSĂ

În oglindă zăpada — / femeie care intri / încet în amintire.

Ce e oglinda ? Un obiect real
care s-a născut odată cu lumea
special ca s-o i-realizeze
căci trebuie ca lumea să-și capete
puternica iluzie de sine
care s-o însoțească pe drumul tare
scurt
spre moarte

Chipul meu în toate oglinzile lumii
nici una nu-l refuză : tiranică
omniprezența inexistentului

Și moartea mea ? O, crima perfectă
a oglinzii ce m-a i-realizat
pînă la capăt

Dacă nu ne-am privi în oglindă am fi
nemuritori

Constantin Abăluță

grișa gherghei

Se face întuneric

Vom fi pînă la urmă morți
nu strigă nimeni următorul
capcanele sînt puse
mereu pe alte drumuri
lipsește chiar îndemnul
cînd vrei să le străbați
și totuși aduci trupul
ca pe o datorie mai veche
cu rușine
se face întuneric
pe viu cum se mai spune

Trece

Vai de străzile sufletelor noastre
pavate cu ce se aude
calci și sare icoana cît colo
ochiul a văzut în neștire
șapte salcîmi au plecat într-o noapte
orbul le-a mîncat rădăcinile
fără să bîjbîie fără sfială
numai zvonul se adevărește
veniți la flori de miere
și faceți loc pentru sărut
pe zidul vostru de cuvinte

Pedeapsa amarnică

E greu să porți gheb în cetate
toți vor noroc de la gheb
atingerii nouă carate
abea mai am timp să-i înjgheb
în curînd voi fi dat de exemplu
acest cocoșat de pripas
nu poartă noroc nici în templu
cocoașele lui nu sînt stas
pedeapsă amarnică
cocoașa zadarnică

Joc

Patru drumuri au venit
și pe loc s-au spovedit
eu sînt nordul

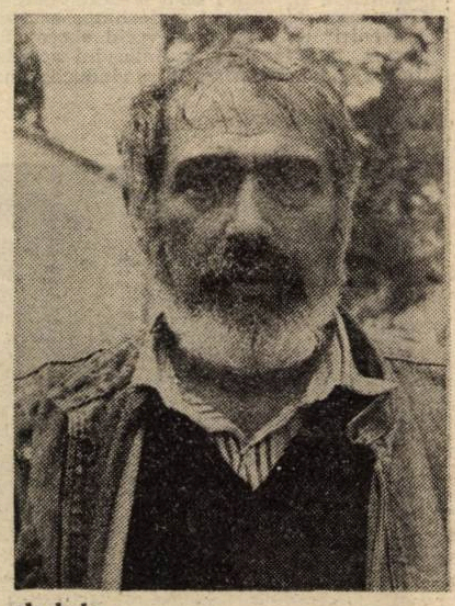

ala-bala
eu sînt
sudul /
portocala /
pînă la /
eu sînt vestul
cu rafala
eu sînt estul
alandala
de cînd vine ce se duce
tu ești cuiul din răscruce

E grav

E grav
zise apostolul
trebuie să ne ridicăm la ceruri
altfel nimeni n-o să mai creadă
în gurile noastre rotunde
au venit cu toate bubele lor
femeile își băteau țițele cu nuiele
am văzut eu și pietrele
mari cît sfintele aureole

stai jos apostole pe munte
privește soarele apune
nici n-ai să simți
doar noi nu mai primim durere
fii liniștit să-ți povestesc
legenda pînă trece lumea
acum sînt blînzi
au cuie moi de luminare

a fost frumos cu-adevărat
acum e doar o sărbătoare

film

Reîntoarcerea la emoție, dar și un semnal de alarmă

„Zilele filmului francez" au prilejuit spectatorului român intîlnirea cu cîteva din creațiile valoroase ale ultimului deceniu. Nu aș include aici **„Diva"**, film de autor datorat lui Jean-Jacques Beineix, chiar dacă, nu mă îndoiesc, el va fi cucerit sufragiile publicului autohton : revăzut după aproape zece ani de la lansare, constat că indiscutabilele sale calități „tehnice" (imaginea, suspansul, concepția decorului ca element care participă nemijlocit la narațiune etc.) nu pot suplini schematismul naiv al poveștii romantico-polițiste... În ciuda atmosferei originale create de „trucurile" regizorale, „Diva" nu este mai mult decît un basm (post)modern, nelipsit de poncife, exagerări, care luat ca atare nu iese din zona mediocrului ; Beineix are însă inteligența de a nu miza prea mult pe acest nivel, evident falimentar, de unde abundența citatelor manifeste din alte filme (de la „7 ani de căsnicie" la cele de „serie B"), întoarcerea inspirată a neverosimilului pe dos, ca o mănușă, și transformarea lui în „colaj"... Astfel privit, „Diva" are cel puțin meritul de a fi impus un stil care, cu un plus de emoție, se va afirma mai credibil în multcomentatul „37,2 dimineața" — de pildă.

Am avut însă bucuria vizionării (sau revizionării, pentru cei care luasem deja contact, prin intermediul video, cu acest film) lui **„Au revoir,les enfants"** de Louis Malle, creație simptomatică pentru un anumit moment în evoluția filmului francez, ce s-ar putea caracteriza, în două cuvinte, ca **reîntoarcerea emoției.** Autorul „Ascensorului pentru eșafod", al „Amanților" și al „Focului fatidic" (opere definitorii pentru estetica „noului val") întreprinde aici, ca și Truffaut în „Ultimul metro", o neașteptată revenire la narațiunea clasică, după o „buclă" americană, mai mult sau mai puțin semnificativă în planul expresiei, cuprinzînd filme ca „Pretty Baby" sau „Atlantic City". Fără a ocoli accentele melodramatice (unul din filmele lui Alain Resnais, realizat cam în aceeași perioadă se numește, iarăși simptomatic, chiar „Melo"), „Au revoir, les enfants" rămîne o creație exemplară în cariera de regizor a lui Malle.

Pierderea inocenței (temă trasabilă, cu puțină bunăvoință, și în filmul lui Beineix) capătă aici acea încărcătură declarat autobiografică (Malle mărturisește a fi construit filmul pe o amintire personală din perioada ocupației, ceea ce explică tonul confesiv, la persoana întîi, care generează povestirea și îi dă credibilitate. Povestea astfel spusă, fără emfază, comunică direct și firesc dramatismul unei experiențe care transcende conjuncturalul, reverberînd în prezent prin intensitatea emoției brute, **à nu.** „Au revoir, les enfants" este un film care depășește prin grație caracterul strict autobiografic, ca și plasarea istorică dată: importanța lui este cu atît mai mare...

Evenimentul acestor „Zile..." îl constituie, însă, fără doar și poate, superbul film semnat de Alain Cavalier, **„Thérèse".** La limita între poemul cinematografic cel mai pur și document bressonian, filmul găsește în stilul de viață al Carmelitelor (recunoscut a fi cel mai auster) racordul perfect pentru reconstruirea momentelor monahale din existența Thérèsei Martin — personaj real, canonizată în 1925.

Pentru Cavalier, filmul realizat în 1960 de reverendul R. L. Bruckberger, „Dialogul Carmelitelor", nu va fi constituit un handicap, ci, dimpotrivă, un argument pentru redescoperirea aceluiași univers dintr-o perspectivă ușor diferită : căci, ceea ce în filmul lui Bruckberger era mai mult fundal pentru dialogul dramatic care, la rîndul său, punea datele de bază ale unei abordări spiritual-polemice a unui moment atroce din istoria Revoluției franceze — devine, în viziunea lui Cavalier, însăși materia filmului... „Thérèse"este nu atît ecranizarea existenței patetice a sfintei Tereza, consumată de tuberculoză la 22 de ani, cît pretextul unei radioscopii, de o rară expresivitate, a unui univers aproape carceral : între pereții invizibili ai acestui univers se joacă o dramă pe care estetica filmului, voit teatrală în planul decorurilor, dar uzînd nu mai puțin de procedeele elipsei cinematografice, o face cu atît mai pregnantă. Folosind punctual **fondu enchainé**-ul, Cavalier dezvoltă acest procedeu ca un contrapunct fidel al punctualului esențial, al momentelor de epifanie din viața Terezei. Rezultă o fascinantă descompunere formală a universului carmelit, cu ritualurile lui specifice, o anatomie a gesturilor transformînd detaliul realist în modul poetic. Insistența prim-planurilor, de chipuri și obiecte, succesiunea cadrelor riguros alcătuite amintește de „Caravaggio", filmul lui Derek Jarman (cu care se aseamănă în privința aspectului teatral, „pictural" aproape) ; diferit de cel al lui Jarman însă, filmul lui Alain Cavalier nu tinde nici spre manierism, nici spre o retorică radical afirmată a vizualului. Marea originalitate a lui **„Thérèse"** vine din faptul că absența

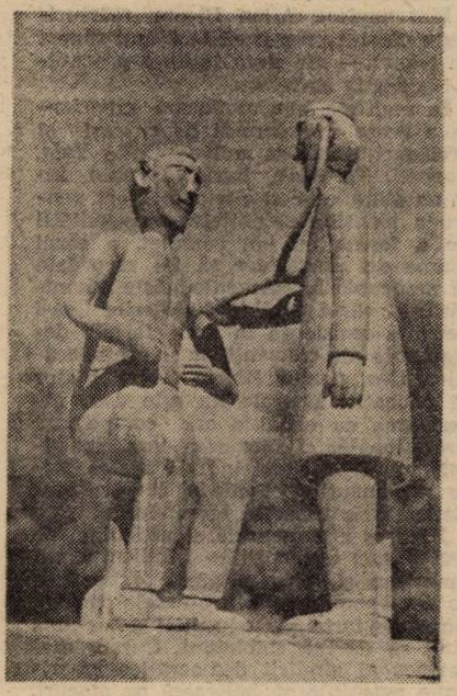

deliberată a oricăror constrîngeri realiste nu exclude prezența determinărilor psihologice : nu doar agonia Terezei, dar și momentele obișnuite ale vieții carmelitelor sînt reflectate cu o siguranță caracterologică admițînd atît rectitudinea, cît și ambiguitățile personajelor. Fervoarea Terezei este astfel „înrămată" de habitudinile pedestre **ale surorilor carmelite**, elanul spiritual necontenit pus la încercare de rigorile alientante ale vieții mănăstirești — în care îndrăznelile „polemice" ale celei ce va evada, în final, din acest univers aduc un benefic accent omenesc...

În rolul Terezei, debutanta Catherine Mouchet, face o performanță actoricească în fața căreia extazul superlativelor nu mi se pare cea mai bună măsură : naturală, inteligentă, dăruită pe de-a-ntregul rolului, tînăra actriță va reuși poate cu greu să depășească partitura oferită în acest film de intuiția lui Alain Cavalier...

Așadar, un film de o rară calitate, tulburător, pasionant și care, fără a fi neapărat o capodoperă, trimite cu gîndul la capodopera lui Dreyer — „Patimile Ioanei d'Arc"... Și totuși, mă văd nevoit, în **post scriptum**, să trag un semnal de alarmă legat de **receptarea** unui asemenea film !

Alex. Leo Șerban

P.S. — Din păcate, vizionarea în condiții civilizate a filmelor de o factură mai specială suferă de pe urma „comentariilor" unei anumite părți a publicului autohton : remarci abrutizate, vădind un incredibil neant sufletesc, s-au făcut auzite în sala de la „Patria" unde a rulat acest film... Nu este vorba aici de o participare neapărat „religioasă" la problematica explicită din „Thérèse" (nu acesta a fost scopul, subtil, al lui Cavalier), ci de o minimă participare estetică. Și dacă nici aceasta nu este posibilă, atunci de un elementar bun simț... **Este o constatare cutremurătoare aceea că publicul românesc se „scandalizează" la un asemenea film.** Ca ateu, pot spune că am receptat cu tristețe reacția viscerală pe care dez-educarea comunistă a făcut-o posibilă : mă tem însă, gîndindu-mă mai bine, că ea nu se datorează numai acestela, ci ține de prejudecăți specifice „complexului de mar[gine"...

Pe de altă parte, trebuie să subliniez **traducerea absolut nesatisfăcătoare** a filmului, în care contrasensurile alternau firesc cu negligențele cele mai bătătoare la ochi : oare chiar nu se poate da mai multă atenție, măcar în cazul filmelor de calitate ce nu se pot viziona (și nici traduce) „în serie"... ?!

muzică

În așteptarea lui Enescu

Este interesant de urmărit, în timp, traseul întîlnirilor muzicii contemporane românești și universale cu publicul. Prin anii '70—'75 — Concertele-dezbatere. Asistență numeroasă. Viu și autentic interes, chiar dacă noutățile în tratarea instrumentelor („prepararea" pianului, de exemplu), neobișnuite multora, mai stîrneau zîmbete. Un excelent animator, muzicologul Radu Stan. Discuții libere cu sala, întrebări, fie și naive, intervenții, chiar dacă prelungite peste măsură. Eram, se înțelege, mai tineri, aveam timp, așa credeam atunci, și-l cheltuiam cu primejdioasă generozitate. Un fel de snobism, acela benign despre care vorbea într-o proză Alexandru George, umplea sala Studioului T 8 pînă la refuz. O tempora... Și, să nu uit, un nelipsit personaj straniu, tăcut cînd mai toți vroiau să se facă auziți, un tip ras în cap, cu cizme și barbă de lipovean, despre care credeam că este puțin țicnit. Mai tîrziu am aflat. Era plastician.

În mod firesc, pe măsură ce noul limbaj devenea mai familiar publicului, „dezbaterile" au început să dea semne de oboseală. Uneori, cum se întîmplă în perioadele de căutări, și muzica. Audiența s-a restrîns.

A urmat ciclul inițiat de compozitorul Anatol Vieru, Muzici paralele. Bach și Stravinski, Mozart și Ives. Olah. Formulă ingenioasă, de succes. Ideea că mergi la concert cu un anume „orizont de așteptare", ascult clasici sau moderni, s-a dovedit a fi greșită. Era doar muzică bună sau mai puțin bună. Rămînea totuși neliniștea, dar cîte nu aveam atunci, că încercăm să forțăm „rezistența" unei părți a publicului „ajutați" de marii maeștri.

După anul '80, un mai vechi susținător și excelent interpret al muzicii contemporane, pianistul Adrian Tomescu lansează ciclul de concerte Panoramic XX. Ascultăm în prime audiții piesele unor compozitori contemporani cehi, bulgari, unguri. Și, bineînțeles, multă muzică românească. Fără prezentări, fără dialog. Formațiile atașate noii sensibilități se înmulțiseră. Muzica secolului își cîștică case, într-un fel, autonomia față de verb, pierzînd treptat, printr-o nedreaptă recurență, o mare parte din public. Spectacolele de sinteză (culoare, cuvînt, muzică), Teatrul instrumental mai creau cîte o buclă ascendentă pe sinusoida interesului. Apoi din nou dubla răceală, a publicului și a sălilor. Ce se întîmpla ?... Dincolo de deteriorarea tot mai accentuată a vieții artistice, în general, muzica a avut de înfruntat și un alt adversar. Programele școlare. N-am să revin la un subiect care-a fost mult dezbătut și care nici azi nu găsește, din păcate, prea multă înțelegere. Ideea este că s-a creat, dacă mă gîndesc la o întreagă generație „pierdută", un „vid" de public. O ruptură cu efect de lungă durată. Nu cred că se poate apropia de contemporani cineva pentru care Beethoven este doar autorul Eroicii sau al Odei bucuriei, iar atîta timp cît o instituție care trebuie să facă și educația (Televiziunea) își numește emisiunile de rock, pop (și drog ?) Muzica tinerilor (Mozart și Enescu aparțin bătrînilor ?) sînt greu de întrevăzut șanse pentru prezentul artei sunetelor. Cu atît mai mult este nevoie ca Festivalul Enescu să fie relansat la valoarea pe care a avut-o. Ar putea fi un început de bun augur pentru creația muzicală contemporană.

Valentin Petculescu

t.v.

De la Cîntarea României la Cîntarea Securității ?

Nu a făcut nimeni un film — și încă serial — despre cei căzuți în zilele dintre 16 și 22 decembrie 1989.

Să nu fim supărați. Încă nu s-au găsit banii necesari.

Nu a făcut nimeni un film — și încă serial — despre nevinovații azvîrliți în pușcăriile anilor '50, despre cei din lagărele de la Canal sau de la Bicaz.

Să nu fim supărați. Încă nu s-au găsit banii necesari.

Nu a făcut nimeni un film — și încă serial — despre rezistența în fața terorii a minerilor din Valea Jiului, a intelectualilor, a muncitorilor din Brașov.

Să nu fim supărați. Încă nu s-au găsit banii necesari.

Nici un film, dar nici unul, despre presa liberă, despre calitățile și defectele ei, cu discuții în contradictoriu — și nu doar cu acuzații la care nu e lăsat să răspundă nimeni. Doar este și meritul stăpînirii că această presă există !

Să nu fim... Încă nu...

Nici un film despre televiziunea de azi, chiar despre ea, un film nuanțat, nu în alb-negru. (Minunată era televiziunea cînd nu mai exista, cînd murea seară de seară timp de două ore ?). Acum este, Cum e ?

Să nu... Încă nu...

ÎN SCHIMB, PENTRU A SE FACE UN FILM DE DOUĂSPREZECE ORE ÎN CARE SĂ SE CÎNTE ODE SECURITĂȚII, S-AU GĂSIT ȘI TIMP ȘI BANI !

Ei da, a fost și timp, s-au aflat și ceva parale, precum și un tînăr realizator (extrem de stîngaci, dar care pare un om de bună credință). Rezultatul : la 22 octombrie, pe micul ecran, primul episod al unui film documentar **(curat documentar :** nici măcar o singură imagine arătînd trupele Securității la lucru : numai laude, elogii, ode...) intitulat **Adevărul despre trupele de Securitate.**

Timp de aproape o oră și jumătate (primul episod), nici un cuvînt mai sfios, nici o rezervă, nici un semn de întrebare, nimic, nimicuța ! Trupele de Securitate erau formate din tinerei nevinovați, comandați de adulți și bătrînei tot așa de nevinovați. Se ocupau cu PAZA ȘI ORDINEA. Abia în completarea vorbită pe care a adus-o oribilului film, realizatorul a specificat că nu e vorba de întreaga Securitate, ci exclusiv de tinerii care-și făceau stagiul militar la această armă (spre deosebire de infanteriști, artileriști etc.). Da, stimate domnule realizator, dar Securitatea (în întregime) nu a avut chiar nici o legătură cu politica ? Dragă domnule, ne credeți idioți ? De PAZA familiei Ceaușescu cine se ocupa ? De ORDINEA (sau dezordinea) din această familie, cine ? Toți cei care au fost chemați să vorbească (în film) nu au avut „nici măcar un moment de neîncredere în trupele de Securitate". Atunci de ce le-am mai desființat, prietene ? Ce Dumnezeu ! Nimeni nu afirmă că zecile sau sutele de mii de oameni din cadrul Securității au fost (luați așa, cu hurta) niște ticăloși ! Nici vorbă ! Dar filmul vrea să ne facă să credem că toți aceștia (luați tot așa, cu hurta) au fost niște îngeri picați din cer. Cum se poate „da pe post" un asemenea film ? Este o gafă monumentală, iar cele cîteva cuvinte rezervate, rostite în introducere de crainic (ar fi vorba nu de o producție a televiziunii, ci a unei agenții particulare) nu au reușit

să împrăștie vălul de întuneric pe care acest film incalificabil (și a fost abia primul episod !) l-a aruncat asupra întregii Securități, tocmai pentru că a abordat o problemă atît de delicată, cu maximă stîngăcie. Sigur că e nevoie de ordine, sigur că sîntem pe cale de a deveni un stat democratic, dar dumneavoastră, domnule autor, chiar ați uitat ce-a fost Securitatea, ce-a reprezentat Securitatea în ochii cetățeanului terorizat, împins să facă delațiuni, amenințat, interogat, avînd tot timpul senzația (îndreptățită) că, o fi refuzînd el, dar alții nu refuză cîtuși de puțin să-l „toarne" ? Toate acestea se pot șterge din memorie cît ai bate din palme ? Toate acestea — și atîtea altele... Unde sînt „dosarele" noastre ? La băncile din Peru ? Rău a făcut spectatorului acest film, rău forțelor de ordine, rău oamenilor cinstiți din cadrul trupelor de Securitate. Rău a făcut unităților de jandarmi, cărora nimeni nu se gîndea să le pună la îndoială utilitatea în serviciul legii. Și, care — într-un răstimp atît de scurt — au devenit, „demascate" fără voie în fața milioanelor de telespectatori, „fostele trupe de Securitate". Ele au dobîndit brusc un caracter politic (pe care nu-l aveau, pentru nimeni). **Cui prodest ?** Dragă domnule realizator, renunță ! Te rog ! Îți urez sănătate și nu-ți pun la îndoială calitățile de bun cetățean, dar nu mai fă filme, dacă nu te pricepi ! E o cerință minimală, nu ?

Plîng morții, copile !

Florin Mugur

cartea străină

Permanența dialogului

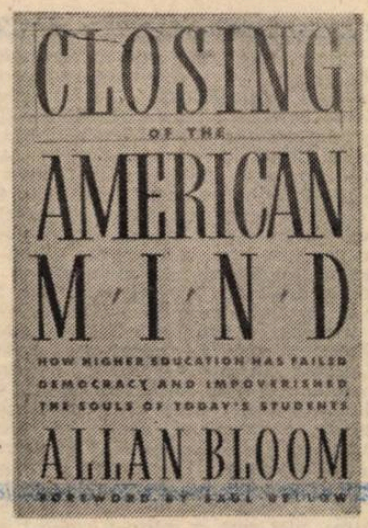

În vara anului 1957, o carte apărută fără o campanie publicitară prealabilă, scrisă de un universitar aproape septuagenar și netelegenic, a fost catapultată pentru luni de zile în fruntea listei de best-sellers și a devenit sursa unor aprigi polemici. Autorul, Allan Bloom — codirector la Centrul John M. Olin pentru teoria și practica democrației pe lîngă Universitatea Chicago și profesor de gîndire socială la aceeași instituție s-a trezit ținta unui tir încrucișat, pornit din toate unghiurile spectrului ideologic și încununat cu epitete contradictorii : conservator, teribilist, pesimist, spiritualist.

Ce l-a îndemnat pe acest afabil profesor să riște căderea „în groapa cu lei" academici ? În introducerea la cartea „Închiderea minții americane", confratele Saul Bellow încearcă să aducă o explicație personală. După el, nici radical pus la „activism", nici adept al refugiului într-un sanctuar intelectual, Allan Bloom avertizează asupra decăderii universității din rolul de loc unde toate vederile erau examinate, fără restricții și fără intenții de a oferi soluții pentru „probleme actuale", devenit astăzi antrepozitul conceptual al unor concepții adesea vătămătoare.

Erudiția exhaustivă și arhitectonică amplă a cărții fac din ea : „un rezumat demn de încredere al evoluției celei mai elevate vieți mentale în democratica S.U.A.".

Mai modest, Allan Bloom mărturisește că și-a propus să facă „un raport de front" — din linia întîia a procesului educativ american.

În realitate, el sintetizează experiența a peste trei decenii de cursuri și prelegeri ținute la universitățile Yale, Cornell, Tel-Aviv, Paris, Toronto, într-un stimulator și pasionat efort pentru a menține potențialul universității de a forma un om complet, a cărui foame de cunoaștere să fie racordată la preocupările permanente ale umanității, al cărui echilibru interior să-i permită rezistența la toate forțele deformante ale convențiilor și prejudecăților. Căci pentru Bloom scopul major al educației liberale nu este doar înzestrarea cu erudiție ori competență profesională, ci formarea unei conștiințe morale, a unui individ apt să evite răspunsurile facile și impuse statistic, la întrebările esențiale.

Riguros argumentată și articulată pe trei părți : Studenții — nihilismul stil american și Universitatea, expunerea sa demonstrează că în ultimele decenii, punctele forte ale educației americane tind să devină slăbiciuni. Cursul majestuos al gîndirii democratice americane amenință să băltească pe alocuri. Neîntreruptul, ineluctabilul progres al libertății și egalității se rezumă la dezbateri numai asupra nuanțelor sensurilor acestor noțiuni fundamentale, nu și la justificarea lor față de alte modalități de gîndire. Relativismul inculcat a creat, treptat, dezinteres și ignorare a tradițiilor străine. Deschiderea spirituală a alunecat în acceptarea, măcar ca ipoteză a oricăror posibilități chiar nefondate, și, în ultimă instanță, în negarea puterii decisive a rațiunii.

S-a făcut tot mai simțită absența în patrimoniul american a unui Dante, Pascal și Descartes, Goethe — genii care sînt expresia unei conștiințe colective și s-a produs o distanțare de marile tradiții universale. În același timp, curente ca pragmatismul lui Dewey, behaviorismul lui Skinner au slăbit încrederea în superioritatea morală a gîndirii politice americane, de la Jefferson și Tom Paine. Un egalitarism amorf năclăiește viziunea asupra valențelor individualității, iar tinerii nu mai păsesc pragul facultăților nici inspirați, nici critici față de moștenirea democratică. Un spirit de emulație competitiv a luat locul entuziasmului, curiozitatea este exterioară.

Fluiditatea vieții de familie, dispersarea pe întreaga arie dintre cele două oceane, slăbesc și ele simțul de integrare, înrădăcinare, fără de care un individ e mai puțin susceptibil de osmoză cu alții, de a întinde antene în multe direcții.

Bloom regretă că la această „închidere a minții americane", încă prea puțin vizibilă exterior, dar alarmantă, contribuie neputința părinților de a oferi premisele unei concepții asupra vieții, ori modele de urmat. Fără religie (și aici filozoful american ține să atragă atenția că strigătul lui Nietzsche : „Dumnezeu e mort !"), nu era bucurie la căderea tiranului, ci disperarea în fața neantului, fără ritualuri, fără altă comuniune decît cea din fața micului ecran, familia pregătește oameni-insule. Cărțile mari rămîn în rafturi ca niște bunuri sigure, ceva de la sine înțeles, dar nu sînt apropiate. Pare ciudat ca o carte să fie un companion și este edificator că romanul cel mai frecvent menționat în lectura studenților a devenit „Străinul" lui Camus. Explozia informațională a accentuat aparența de superfluu a marii tradiții. Iar fără opțiune morală, educația se restrînge la oferirea unui set de valori — monedă curentă — pașaport pentru a intra în regatul succesului.

Pînă și revoluția sexuală, argumentează Bloom, în loc de eliberare a dus la dispariția pasiunii și a relațiilor individuale, deschiderea spre celălalt fiind înlocuită de aprecierea partenerilor ca piese interșanjabile într-un joc erotic mecanizant.

Totul ajunge să se desfășoare sub semnul lui **aici** și **acum** — un prezent sărăcit, pentru oameni care vin de nicăieri și păsesc rapid pe un numitor nebulos, fiindcă „angajare, stil de viață", se dovedesc a fi formule goale.

Ne aflăm în fața unei viziuni total negative ? Nicidecum. Suma acestor negații se preface într-un spirit constructiv, lucid, în finalul cărții lui Allan Bloom. Nu este vorba de soluții auxiliare, ca intensificarea studiului limbilor străine și al științelor umaniste, caracterizate cu vervă „un vast talcioc în care, pe lîngă vechituri de doi bani și obiecte de aruncat, găsești încă lucruri de valoare".

Pentru ca universitatea să nu mai producă solitari sociali, oamenii care au deviza „going my way" își văd de drumul lor și atît și trebuie să înceapă iarăși „să ofere experiențe care să ne facă conștienți de imperfecțiunile noastre". Educația este menită să caute în student ce anume din ființa lui năzuiește spre întregire, spre deschidere, și să le reamintească tinerilor operele și personalitățile care le vor îngădui să caute și mai departe în viață, autonomi, această întregire. În acest spirit, ei vor descoperi singuri și frumusețea obiectivă a cărților, și demnitatea umană și perenitatea anumitor valori. În mijlocul tuturor simulacrelor de comunități în conflict, se va putea ajunge la comunitatea celor dornici să cunoască adevărul. Fiindcă educația liberală nu are datoria de a furniza răspunsuri categorice, ci de a stimula punerea de întrebări, îndoiala rodnică.

În acest scop, seriozitatea și sinceritatea unui dialog permanent sînt decisive, unind profunzimea europeană cu vitalitatea americană, repunînd în drepturi filozofia detronată.

După îndelungatul său periplu, de la Homer pînă la Joyce și de la Socrate la Heidegger, Allan Bloom găsește, asadar, căldura umană și forța adevărului în permanența dialogului deschis, foc viu al triadei esențiale : cunoaștere, înțelegere, comunicare.

Eugen B. Marian

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (21)

M-am gîndit mult dacă împăratul a dorit atunci să cedeze. Desemnaseră doar pe urmașul tronului și a cerut să fie construit acel monument veșnic sub forma barajelor de pe Nil (ce idee păguboasă față de alte nevoi ale împărăției !). Cred însă că era vorba de cu totul altceva. Numindu-l urmaș al tronului pe un nepoțel tînăr, a vrut să-l pedepsească pe fiul său pentru rolul nefericit pe care l-a jucat în evenimentele din decembrie 1960. Ordonînd construirea barajului pe Nil, vroia să dovedească lumii că împărăția crește și înflorește, iar toate acuzațiile despre sărăcie și corupție constituie o vorbărie maliționsă pusă în circulație de dușmanii monarhiei. În realitate, se crede că gîndul de a părăsi tronul era cît se poate de străin firii împăratului, care trata statul drept o creație a sa și credea că odată cu plecarea persoanei sale țara se va destrăma și va pieri. Cum să își desființeze propria operă ? Și, în afară de aceasta, părăsind zidurile palatului, să se expună de bună voie loviturilor dușmanilor care abia așteptau să izbească ? Nu, de nici o părăsire nu era vorba, dimpotrivă, după cîteva accese de depresiune senilă, împăratul parcă înviase din morți, se înviorase, se revigorase și se remarca chiar trufie pe chipul lui bătrîn, crezîndu-se viguros, conștient și impunător.

A venit și iunie, luna în care conjurația întărîndu-se pînă la urmă și-a reluat atacurile dibace asupra palatului. Viclenia care distrugea acum totul consta în aceea că întreaga destrucție a sistemului se înfăptuia cu numele împăratului pe buze, de parcă se înfăptuia voința lui, realizîndu-se cu smerenie gîndurile sale. Acum, proclamînd că realizează aceasta în numele împăratului, rebelii au înființat o comisie pentru cercetarea corupției în rîndul demnitarilor, calculîndu-le conturile, moșiile și toate celelalte bogății. În oamenii de la palat a intrat panica, deoarece într-o țară săracă în care sursa de îmbogățire nu este producția realizată prin hărnicie, ci privilegiile extraordinare oferite, nici un demnitar nu putea avea conștiința curată. Cei mai lași se gîndeau să fugă în străinătate, dar militarii au închis aeroportul și au introdus ordinul prin care se interzicea părăsirea țării. A început un val de arestări, că în fiecare noapte dispăreau oameni din palat, curtea devenind tot mai pustie. A produs o mare panică știrea despre arestarea prințului Asrate Kassy, care conducea consiliul de coroană, fiind persoana a doua după monarh în împărăție. A fost aruncat la închisoare și ministrul afacerilor externe, Minassie Hajle, și în afara lui încă o sută de alți demnitari. În același timp, armata a ocupat postul de radio și a anunțat pentru prima oară că în fruntea mișcării de înnoire se află Comitetul de coordonare a forțelor militare și polițienești, care funcționează — cum se spunea în continuare — în numele împăratului.

C. :

Toată lumea, prietene, era bulversată că pe cer apăruseră semne curioase. Luna și Jupiter oprindu-se în luna a șaptea și a douăsprezecea, în loc să formeze un triunghi, au început să formeze, semn rău, un patrat. Din această cauză, indienii care explicau la curte zodiacul au părăsit palatul de frică, probabil, să nu-l supere pe venerabilul stăpîn cu prevestirea proastă pe care trebuiau să i-o spună. Dar prințesa Tenene Work se pare că se întîlnea în continuare cu acei indieni, căci alerga revoltată prin palat molestîndu-l pe bătrîn ca să bage lumea la închisoare, pe alții să-i spînzure. Și alții din fracțiunea ei insistau să facă aceasta implorîndu-l chiar în genunchi pe venerabilul stăpîn ca să răstoarne lucrurile, să frîneze, să aresteze. Dar ce-au mai încremenit, ce-au amuțit, cînd au văzut că preaînaltul stăpîn a început să umble în uniformă militară, să își etaleze ordinele, să poarte sceptrul, de parcă vroia să arate că se află în continuare în fruntea armatei pe care o comandă și îi ordonă ! Ce are a face că armata aceea se ridică împotriva palatului, da, se ridică, dar sub comanda sa, rămînîndu-i fidelă, loială și care face totul în numele împăratului ! S-au revoltat ? Da, dar s-au revoltat loiali ! Asta-i, prietene, venerabilul stăpîn vroia să domine peste tot, chiar dacă era revoltă, să domine rebeliunea, chiar dacă era îndreptată împotriva propriei sale dominații. Fracțiunea dură se plîngea că stăpînul nostru a înnebunit dacă nu poate înțelege că acționînd în felul acesta își sapă singur groapa. Dar milostivul stăpîn, nemaiascultînd de nimeni primește la palat delegația acelui comitet, în limba amhară denumit Derg, se închide în cabinetul său și deliberează cu acei conjurați ! Și aici, prietene, cu rușine îți mărturisesc că în aceeași clipă s-au auzit pe coridoare șoapte păcătoase și criminale, cum că înălțimea sa, stăpînul nostru, și-ar fi pierdut mințile, căci în delegația aceea se aflau simpli căprari și sergenți și, închipuiți-vă că prealuminatul stăpîn s-a așezat la aceeași masă cu soldățimea aceasta de jos ! Greu să știm azi despre ce a vorbit stăpînul nostru cu acești oameni, dar imediat după aceea au început noi arestări, iar palatul și mai mult s-a golit. L-au închis pe prințul Mesfina Shileshi, un mare domn, avînd propria lui armată, imediat după aceea dezarmată. L-au băgat la închisoare pe prințul Worku Sellasie, care avea moșii cu nemiluita. L-au închis pe ginerele împăratului, generalul Abiye Abebe, ministrul apărării. La sfîrșit l-au închis pe primul ministru Endelkacev împreună cu unii din miniștrii lui. Acum, zilnic închideau pe cineva, repetînd întruna că o fac în numele împăratului. Fiică-sa, dama de fier, venea și-l implora pe împărat să fie mai dur. Tată, ridică-te, îi spunea, și fii mai tare ! Dar, sincer vorbind, cum să mai dovedești tărie la o vîrstă atît de înaintată ? Stăpînul nostru numai moliciune mai putea dovedi, dar și o mare înțelepciune, că în loc să se străduiască să înfrîngă rezistența prin duritate, el blîndețea liniștită o împotrivea, încercînd prin aceasta să-i îmblînzească pe conjurați. Și cu cît dama aceea cerea un răspuns tot mai intransigent, devenea din ce în ce mai furioasă văzînd răspunsul monarhului blînd, încît nu se mai liniștea și nici nervii nu și-i mai putea potoli. Iar milostivul stăpîn niciodată nu se enerva, dimpotrivă, întruna o lăuda pe femeia aceasta, o mîngîia, o încuraja. Acum conjurații tot mai des veneau la palat, iar stăpînul nostru îi primea, îi asculta, îi elogia pentru loialitate, îi îmbărbăta. Din cauza aceasta, cea mai mare bucurie o producea fracțiunii care chema la dialog, îndemnînd mereu să se așeze la masă, împărăția să o întremeze, cererile rebelilor să fie îndeplinite și de cîte ori cei care se pronunțau pentru dialog și un astfel de manifest prezentau venerabilului stăpîn, acesta îi lăuda pentru loialitate, îi flata și îi încuraja. Dar și din rîndul acestora armata a mai ciupit, așa că vocile lor tot mai slab se auzeau. În vremea aceasta, saloanele, coridoarele, gangurile și curțile deveneau pe zi ce trecea tot mai pustii și nimeni nu se ridica în apărarea palatului. Nimeni nu a strigat ca porțile să fie încuiate și armele scoase. Oamenii se uitau unii la alții gîndindu-se : poate pe el îl va lua și pe mine mă va lăsa ? Iar dacă mă voi împotrivi și voi face gălăgie împotriva adversarului, nu mă vor băga cumva pe mine la zdup, iar pe ceilalți îi vor lăsa în pace ? Cel mai bine să stai liniștit și să nu știi nimic. Cel mai bine să nu te împotrivești, ca după aceea să nu regreți. Mai bine să nu tipi, ca după aceea să nu plingi. Uneori se duceau cu toții la monarh, întrebîndu-l ce să facă, iar atotputernicul stăpîn ne asculta plîngerile, ne lăuda și ne îmbărbăta. Mai tîrziu însă, tot mai greu era să obții o audiență, căci venerabilul stăpîn, obosit de atîtea împunsături și de atîtea plîngeri, petiții și denunțuri, primea mai degrabă ambasadori ai unor state străine și orice emisari de peste graniță, căci aceștia îl ușurau cumva, lăudîndu-l, flatîndu-l, încurajîndu-l. Ambasadorii aceștia, și conjurații la fel, au fost ultimii oameni care au discutat cu stăpînul nostru înainte de plecarea lui, confirmînd cu toții că l-au văzut sănătos și în deplinătatea facultăților mintale.

Versiune românească de Nicolae Mareș

Urmare din pag. a 16-a

BĂIEŢI DE VIAŢĂ

Ceilalţi se rezemaseră de-a lungul zidului de la Largo Argentina, şi făceau mişto de coarde.

Cînd se întoarse Coletta, Ugo tocmai o lua în primire pe una care trecea într-o rochie roşie, spre hazul celor din gaşcă, căzut în extaz : „Ai ieşit să faci piaţa, dragă ?"

Dar Coletta, cu sacul în mînă, foarte expeditiv, îl întrerupse, o luă din loc, şi le zise : „Hai să mergem !"

Plecară din nou arătîndu-se la fel de nepăsători. Era într-o duminică, şi chiar că păreau un cîrd de puşti în drum spre Altieri, care se şi afla prin apropiere, făcînd garagaţă sau cîntînd un cîntec. Trecură prin dreptul lui Masetti, tăind spre Piazza della Rotonda, se mai opriră o dată.

Coletta îl chemă pe Lello, îi dădu în păstrare sacul, şi şi de data asta se îndepărtă, spre Piazza della Rotonda, în spatele şirurilor de taxiuri şi de trăsurici, în vreme ce din toate străzile soseau alte găşti. Cînd veni înapoi, după vreo zece minute, arăta schimbat : părea înviorat, ochii îi străluceau. Venise momentul.

Ugo, Salvatore, Nebunu şi ceilalţi scuipau peste pisicile lungite pe pietrele de la Pantheon, peste umăr. Dar iată că celelalte grupuri care apăreau pe străduţe începeau să fie o apă şi-un pămînt. şi acum se salutau, începeau să-şi facă bezele, să se amestece, să se strige. Cu Cagone alături, Coletta apucă spre piaţa din faţa Pantheonului. Între şirurile de trăsuri şi de maşini, în faţa barurilor care începeau să tragă obloanele, se strînseseră deja vreo sută de te miri cine, fascişti.

Aliniaţi ici şi colo, pe trotuarele strîmte, în colţurile străduţelor, pe treptele fîntînii, începeau să fluiere, să pună la cale cadrilul. De cum sosiră alte echipe, şi piaţeta fu ca şi umplută, huiduiturile deveniră şi mai puternice şi necontenite.

Toate şirurile de fascişti se îndreptară către colţul pieţii, în capul străzii del Seminario. Acolo era un mic hotel, căruia îi zicea del Sole. Chelnerii se şi roiseră, după ce-nchiseseră în fugă toate ferestrele, şi numai uşa era pe jumătate deschisă, cu proprietarul care scotea capul din cînd în cînd, făcînd pe el de frică. „Afară cu cehoslovacii !" strigau batjocoritor **missinii**, şi tin-te fluierături, tot mai puternice. „Ne faceţi silă !" strigau. „Căraţi-vă de unde-aţ' venit !" „V-au adus ei ori aţi venit singuri ?" „Uşcheală după cortina voastră !" „Cehoslovacilor !" striga unu' şi cinci-şase tovarăşi de-ai săi se beşeau pe gură. „Fiţi cuminţi !" le punea în vedere patronul. „Ce vină am eu dacă i-au trimis la mine pe cehoslovaci ?"

În clipa aceea, din două trei rînduri care făceau telefonu' fără fir, se auzi spunîndu-se : „Căcatu' ! Căcatu' !" Şi într-adevăr, cinci-şase ciumeţi ataşaţi acelei operaţii care se anunţa nespus de drăguţă, se arătară dinspre străduţe. Foarte sprinteni, aplecaţi şi ghemejiţi, mai rîzînd, mai guiţînd, soseau în pas alergător cu hîrdaiele în mîini : hîrdaie, copăi, găleţi. Toate erau pline de-o scîrnă galben deschis, bine tescuită. Se apucară şi-ncepură să arunce cu ea peste uşa şi zidurile hotelului. Era nevoie de-o îndeminare aparte, încît rahatul, aruncat, să nu-i stropească, atît pe cei ce-l aruncau cît şi pe ceilalţi din apropiere. Apucau cu îndeminare găleata de toartă şi de fund, şi pleosc, c-o lovitură seacă, o goleau, una ici, alta colo. Era o duhoare de-ţi muta nările, şi rideau toţi, rideau hăhăind.

Rînd pe rînd, de îndată ce fuseseră folosite, găleţile goale dispăreau. In doi timpi şi trei mişcări aruncară peste zid vreo zece găleţi. Zoaiele se scurgeau pe perete, care devenise cafeniu. Toţi se pregăteau s-o-ntindă, cînd, pe neaşteptate, vestit de alte ţipete, fu văzut trecînd, cu faţa palidă, şi cu părul în vînt, Coletta, cu sacul în mînă, urmat de-ai săi.

Se vîrî dinaintea uşiţei hotelului, înainte ca proprietarul să aibă timp s-o închidă : acesta încercă să-l oprească, dar ceilalţi îl ţinură strîns. Cu chiştocul ţigării Coletta aprinse fitilul, mai făcu repede doi-trei paşi, şi-l aruncă înăuntrul culoarului mucegăit. Se auzi o explozie, şi izbucni o pală de foc. Chiar atunci începu să sune sirena poliţiei, „Presa ! Presa !" începură să strige cei mai îndepărtaţi. Ieşi o bulibăşeală generală ; unii continuau să fluiere şi să bese pe gură, alţii se omorau împingîndu-se. Poliţia sosea din două părţi, din Via del Seminario şi din Piazza della Minerva : astfel încît **missinii** care erau la mijloc începură să se strecoare prin străduţele care mai rămîneau. Cîţiva fură înhăţaţi, vreo zece, alţii se aleseseră cu cîteva pulane pe spinare, şi cea mai mare parte spălară putina, risipindu-se ca potîrnichile.

Tommasino, Cagone, Lello, laolaltă cu Coletta, Salvatore, Alberto, Ugo şi Nebunu fugeau de le scăpărau călcîiele, ca nişte hiene bătrîne, de-a lungul Viei dei Crescenzi. Trebuia lungit compasu, nu glumă, dar figurile, deasupra, le rîdeau de parcă era vorba de o plimbare. „Dă din picioare, Lello !" striga Tommaso. „Hai, că acu'vin jeep-urile şi ne-ncing !" Ajunseră într-un suflet între Via Oberdan şi Via del Teatro Valle : apucară la întîmplare pe una dintre ele, şi iarăşi dădură de-o răscruce. „Hai, p-aci !" „Ba, p-acolo." „Ba, p-aci", în fine se opriră, curgea apa din ei ca din nişte robinete stricate. „Eu m-am săturat să alerg, ştiţ'", făcu Ugo crud. Era foarte întitirizat, cu crăcane de lînă, galibardă cu picăţele, cu ghiulu' pe deget şi cu ceapa la mînă. „Văd o foame", spuse, „de mă cac pe mine !" „Şi mie mi-e foame", făcu Tommaso, „n-am mîncat nimic de ieri !" „Ei", făcu Ugo încrîncenîndu-se din nou, „dacă nu-ngrop ceva strănut !" „Hai să mergem să mîncăm o pizza la Fileni", făcu Salvatore. Ugo se dezlănţui : „Hai", spuse, „ce-aşteptăm ?"

Nu merseră de-a dreptul în Transtevere pe drumul pe care veniseră, ci pe ocolite. Se duseră să ia tramvaiul la Ponte Vittorio, întinzînd compasu' pe toată Via del Governo Vecchio. Coborîră apoi la Ponte Garibaldi, şi-o luară pe Viale del Re, unde, ceva mai sus de cinema Esperia, era **pizzeria** de care vorbeau.

Înăuntru era plin, şi din întîmplare mai era o masă liberă într-un colţişor, lîngă cuptor. Se năpustiră acolo dîndu-şi ghionturi şi făcînd caterincă, printre lumea de la mese care mînca **pizza**. „Fereşte linia !" strigau, „Hai !", ca şi cum ar fi fost în piaţă şi nu într-un restaurant. Se aruncară pe scaune rîzînd ca nişte gorobeţi şi îndată chemară chelnerul. „Şase bucăţi !" urlară, „şi doă kile dă vin dulce !" „P-a mea s-o faci cu ciuperci", comandă Ugo. „Fă-le şi p-ale noastre, atunci", strigară ceilalţi, „ce, banii noştri nu merg pe piaţă ?"

Acolo alături mai era o masă de băieţi din Transtevere, însă ceva mai săltaţi. Se cunoşteau, şi se salutară abia mişcînd degetele de parcă ar fi fost înţepenite. „Ciao, te pupez !" făcu Ugo înspre un tinerel proaspăt ca o floare. Acesta îi făcu cu ochiul, apoi, luînd uşurel paharul în mînă, începu să-l privească pe Ugo, fix, la mişto. După ce sorbi o gură, aşeză paharul privindu-l mereu pe Ugo, şi zise : „Ia te uită, ce sfîrşit de an ne-aşteaptă ! Tot mai umblaţi cu cioara vopsită ? O să beliţi belengheru !"

Ugo îl privi piezîş, şi strigînd, pentru că toţi strigau în **pizzerie** înspre limbile de foc care ieşeau din cuptor, răspunse senin : „Sîntem pururi biruitori, şi-o putem arăta !"

„Da, da", făcu flăcăul cu bunătate prefăcută, ridicînd şi coborînd capul, „însă pentru voi tirania oricum s-a sfîrşit !"

Ugo ripostă sec şi triumfător : „Noi, tiranie am fost în stare să facem, io-te că vouă nu vă iese !"

„Pentru că nu sîntem călăi ca voi !" răspunse comunistul. Ugo îşi schimbă glasul şi privirea, de parcă ar fi vorbit în vînt mai degrabă : „Călăi s'teţ' voi ! Călăi au fost tovarăşii tăi, ăi de-o culoare cu tine, care i-au omorît pe taicămeu şi pe frate-meu !"

Celălalt şovăi o clipă înainte de-a răspunde, surîzînd uşor, şi el în vînt, apucă iar paharul în mînă, gustă o picătură, apoi făcu : „Hai s-o lăsăm moartă. Vedeţi-vă d-ale voastre, eu — d-ale mele, şi cu asta sfîrşim discuţia".

Sosi chelnerul cu pizzele şi cu cele două căni, şi c-o îndeminare nemaipomenită începu să le-aşeze pe masă, pe cînd alţii îl strigau din altă parte. „Îmi vine să-mi jupoi pielea după mine", făcu Salvatore întorcîndu-se cu spatele la ceilalţi. „Da eu i-aş beli de piele pe ei", făcu Tommaso cu glas scăzut, galben la faţă de ură.

Cagone începuse să mănînce din **pizza**. O tăiase în patru bucăţi, apucase una cu mîna, o făcuse sul şi mușca din ea ca dintr-un sandviş. Ceilalţi făcură ca el şi rîzînd şi măcăind începură să glojdească, căutînd să se ia la-ntrecere care bea mai mult. După puţin, întrucît se liniştiseră spiritele, tipul se întoarse calm, liniştit : „Auzi", făcu el întors înspre Ugo, foarte zeflemist, „dau o jumătate dacă treci la ai noştri !"

Ugo îl măsură înverşunat, începînd să vorbească cu saliva ce-i ţîşnea printre colţurile gurii : „Ce, vrei să mă iei la mişto ? Te socoteşti superior ? Tu — politică pricepi un căcat ! Ascultă, bă, eu am crezut în omu' ăla : poţi să zici ce vrei, însă tot ce-a făcut el a fost spre binele nostru. Înainte nu era garagaţa de-o faceţi voi azi ! Uită-te la Forul Mussolini, uită-te la toate proiectele care s-au făcut şi de care astăzi se ştie că existau atunci cu adevărat ! Fiindcă voi l-aţi trădat ! Eu am să-l reînviez... Ca să vă scuip în ochi !"

Un tovarăş al blondului îi dădu cu cotul, însă acesta deja se stăpînea : surîdea blînd, cu toate că auzise limpede vocea lui Tommaso, care aruncînd priviri înveninate, zicea : „Morţii mamii lor dă criminali !"

Două kile de vin sînt mult, însă îl linseră repede. Astfel încît Nebunu' mai comandă un kil. Şi-l linseră şi pe acela. Din cînd în cînd se întorceau nespus de veseli şi-i apucase o frenezie de nu puteau sta locului. Unul cînta singur, altul punea picioarele pe masă. La sfîrşit Cagone deschise gura şi spuse : „Pha, 'n seara asta's în formă. Îmi vine să dau spargerea secolului !"

Toţi, deşi rîdeau, ciuliră urechile, întrucît Cagone nu glumea.

„Ei, atunci", spuse Nebunu, „dacă eşti în mînă, hai să cardim ceva !"

„Mergem, mergem, mergem !" strigă Lello, „m-am şi săturat să mai stau aici !"

Venise momentul. Ochii le luceau ca jarul pe feţele arămii. „Ei", strigă Salvatore încîntat, „mergem să umflăm sacii' ăia doi dă făină, la cuptorul Alduccio ?"

„Şi ce faci cu doi saci dă făină !" făcu Nebunu ridicînd o mînă. „Mai bine mergem şi dăm gaură pe linia de Majana, la sulurile-alea de aramă !"

„Ce, ai băut gaz ?" făcu Ugo, „acu arama de la calea ferată e marcată ! Mai degrabă am eu un pont la un debitant. Voi veniţi ?"

POEZIE ŞI TRADUCERE: mihai cantuniari

poezie

Q. E. D.

Se duce o paralelă
la linia plăpîndă a fericirii

Se prelungeşte dreapta astfel obţinută
pînă la întîlnirea cu stînga palpitîndă.

Se notează cu TU punctul neverosimil
al crispatei conjuncţii. Se reia,
mult-fericite,
demonstraţia de la capăt.

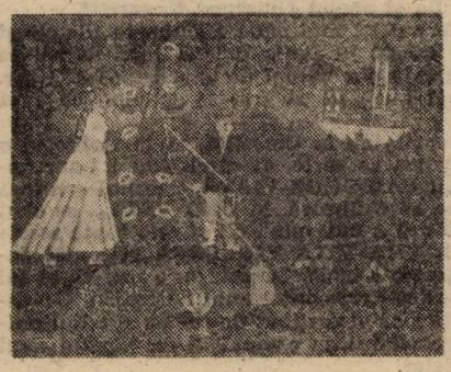

traducere

César Vallejo (Perù)

Trilce X

Primă şi ultimă piatră de nefondată
bucurie, tocmai a mu'it
cu suflet cu tot, octombrie odaie şi
însărcinată
De trei luni de absent, zece de dulce
Oh cum destinul
mitrat monodactilul, rîde !
Cum îndărăt deznădăjduiesc perechile
de contrarii. Cum totdeauna cifrăria
se iţeşte
sub dunga oricărui avatar.
Cum le răscroiesc balenele pe
porumbiţe.
Cum la rîndu-le acestea îşi afundă
ciocul
în terţa aripă.
Cum înşeuăm, cu faţa la monotone
crupe.
Se remorchează zece luni către
zecime,
către altă lume de-apoi.
Două rămîn cei puţin deocamdată
în scutece.
Şi cele trei luni de absenţă.
Şi cele nouă de gestaţie.
Nu-i nici o violenţă.
Pacientul se urneşte
şi, aşezat, întinge liniştite mixturi.

moda, altfel

Margarita

Un medic neamţ, care vorbeşte perfect opt limbi, care cîntă la pian de stau toţi pianiştii în coadă (în coada pianului), care a călătorit în aproape toată lumea, care are în Germania un castel cu antichităţi valoroase şi o nevastă de viţă nobilă (nevasta nu e antichitate, numai *viţa ei* nobilă), un medic care are în palmares vindecarea de boli grave, considerate adesea nevindecabile, a numeroase celebrităţi, un medic care pictează, s-a îndrăgostit de Mexic, s-a instalat în Mexic şi a deschis o expoziţie de pictură.

Atmosfera debutează cu „tovarăşi", adică la început vorbeşte directorul clădirii cu mai multe săli, ce pot fi închiriate pentru diverse acţiuni ; apoi vorbeşte responsabilul de sală ; apoi responsabilul cu pictura. Apoi vorbeşte protagonistul, căruia îi place să vorbească, e evident, la fel de mult şi de frumos în engleză cît şi în spaniolă ; apoi se trece la un program artistic „Jos pălăria !", fie ea *sombrero* : un octet vocal înălţător, Bach şi Haendel, în limba germană şi două piese religioase, de un mexican al cărui nume, în timp, mi-a devenit necunoscut. Imaginea era sfîntă, fetele tinere, cu zîmbete serafice, cu bluze imaculate, încărcate de volane şi dantele ţepene, bărbaţii tineri, cu tenul smead dar palid, cu ochii, grei de frumoşi, înălţaţi spre plafon, căutînd parcă să urmărească sunetele înalte. Apoi muzică mexicană pură, cîntată de vocea şi chitara Mariei.

Pe scaunele destul de incomode, înconjurată de tablourile răbdătoare de pe pereţi, în aşteptarea verdictului — „parada modei".

Doamna care face mereu fotografii poartă o rochie lungă de culoarea castanei,. o rochie moale, de mătase grea, care unduieşte deasupra pantofilor de aur. Peste umerii goi — o jachetă de voal ca aripa de muscă, de nuanţa tabacului uscat, cu mîneci cum poartă îngerii. Carol — „la belle americaine" poartă un *deux pieces* de la Lanvin, rozuri fanate în cupe de flori enorme, imprimate pe un verde de Paris, conturate cu negru de tuş. O doamnă foarte grasă transpiră într-un costum de stofă groasă, neagră, fumează ţigară după ţigară şi se scarpină des, uşurel, cu un singur degeţel sub cocul prins cu o agrafă de plastic vulgar, o banană galbenă ca şofranul, nu ca bananele. O mexicancă buzată şi ochioasă, cu cercei mari care-i bat uşurel sînii ascuţiţi, cu picioarele îmbotinate în lac cu sclipici şi tocuri cizelate de strălucesc ca lămpile de la Versailles, cu unghii violete, lungi de trei centimetri şi zece inele pe zece degete, îşi tot aranjează rîndurile de fuste, „rînduri, rînduri" de orhidee, clopoţei, flori ale soarelui, magnolii şi gladiole incandescente, topite în satinul foşnitor. O doamnă roză, cu zîmbet de Traviată (deci — *rătăcită*) pare coborîtă dintr-un film de dragoste, patetic şi plin de lacrimi culese din ochii lui Charles Boyer. Doamna cea mai în vîrstă are pălărie neagră, garnisită cu fel de fel de fructe de pînză, poartă cercei de cireşe, cum îşi pun la noi fetiţele la începutul lui iunie. Bluza ei e plină de fructe, ca o piaţă din Beirutul de pe vremuri, cînd era considerat metropola orientului. Şi Maria, cea cu chitara mare cît jumătate din înălţimea ei, cea cu vocea clară, puternică, rugătoare, pasională, cu *blue jeans* şi „giaca făţoasă", plină de fermoare şi buzunărele.

Şi, ca încununare, s-a servit *margarita — mexican cocktail*, amestec subtil, dulce-ameţitor, de zeamă de fructe proaspete şi arzătorul *Tequila*, a fost servit cu mănuşi albe dar în pahare de plastic. Unul dintre tablouri, un buchet de flori, într-un vas aşezat pe o măsuţă, semăna, inexplicabil de mult, cu un tablou al Margaretei Sterian.

Hasta la vista !

Corina Cristea

PIER PAOLO PASOLINI

BĂIEȚI DE VIAȚĂ

Fragmentul prezentat în traducere face parte din romanul UNA VITA VIOLENTA, apărut în 1959, al scriitorului italian Pier Paolo Pasolini (1922—1975). Este capodopera sa. Înainte de a cunoaște numeroase traduceri, a devenit notoriu printr-un proces pentru obscenitate intentat cărții, proces în care martori (desigur, ai apărării) au fost criticul Carlo Bo și poetul Giuseppe Ungaretti.

Oamenii care au azi în jur de 50 de ani își mai aduc aminte de filmele și cărțile neorealiste, de un curent estetic lansat în Italia îndată după război ca reacție la academismul rigid și la propaganda din timpul dictaturii mussoliniene. Neorealismul era un fel de cine-verité și nu cred că greșesc spunînd că avea și afinități cu... textualismul.

Proza lui Pasolini se leagă de studiourile de la Cinecittà, unde scriitorul a fost scenarist descoperit de Fellini. În prima sa carte, al cărei titlu i l-am împrumutat fragmentului tradus, în romanul BĂIEȚI DE VIAȚĂ, Pasolini era încă mai dinamic și mai truculent. Apoi proza se rafinează, în UNA VITA..., se simt aducîndu-și contribuția, atît profunda cultură a autorului, cît și cele șapte secole de narațiune italiană care l-au precedat. UNA VITA VIOLENTA este mai degrabă opera unui artist al cuvîntului, foarte înrudit cu categoria sau tipul lui Mateiu I. Caragiale, a unui estet calculat, decît reportajul unui neorealist. Curentul fusese inspirat de altfel de stînga postbelică și susținut de ea. La sfîrșitul anilor '60' Pasolini a rupt însă tovărășia vremelnică cu comuniștii, la capătul unui șir de polemici virulente, și a murit ca apostat.

D.C.

toată Roma era o năduşeală. Mai cu seamă în jurul Tibrului, de la Testaccio pînă la Porta Portense, pînă la Lungaretta. Se prelingea o apă atît de subțire și deasă încît se topea înainte de-a atinge pavajul. Străzile și străduțele erau pline de aburul acela cald, unde treceau de o parte Aventinul, și de cealaltă Monteverde.

Era șase sau șapte seara, și de aceea cînd Tommaso, Lello și Cagone coborîră din **treispe** la grădinile din dreptul podului Quattro Capi, locul era pustiu sau aproape, nu erau decît primele parașute care începeau să iasă la treabă și un du-te-vino de motorete umblînd de la Ponte Garibaldi la Caracalla ; însă de cum treceai podul, pe Lungaretta găseai toată mișuna obișnuită de duminică seara. Puștimea umbla în găști, ieșind de la Esperia, de la Fontana, sau de la vreo șușana de-a popilor, aventurîndu-se să ia o gură de aer înainte de-a merge la cină.

Paltoanele și fularele și le puseseră toți numai ca să ia fata : și bine făcuse Lello ieșind fără palton sau giacă — lăsînd la o parte faptul că nici nu avea așa ceva — lejer, în bluza cu dungi roșii și albastre, iar împrejurul gîtului cu o batistă de mătase cenușie cu flori roșii înfășurată strîns.

Sediul MSI era în strada Luminii. Însă Tommaso și ceilalți nu avură nevoie să ajungă pînă acolo : în colț îl întîlniră pe Ugo.

Tocmai își aprindea o țigară : pentru asta se și oprise în colț strîmbîndu-se, cu o schimă care-i jimba mutra, dedesubtul valurilor de cîrlionți tari ca niște țepi.

„Ei ?“ îi făcu Tommaso, ridicînd mîna cu o mișcare care însemna ce facem ? Celălalt aruncă chibritul, trăgînd un fum adînc.

Apoi, cu limba strînsă între dinți aruncă afară cîteva fire de tutun care-l supărau și care nu se dezlipeau de pe gura udă.

„Vă salut, prieteni“, făcu apoi, întinzînd celor trei mîna. Tommaso intră îndată în subiect, posac, cu nările strînse de parcă-i mirosea ceva : „Care-i mișcarea ?“ îl întrebă, gata să apuce înspre sediul MSI, pe străduță.

„Nu mai e nimeni acolo, hai“, făcu Ugo.

„Da de unde !“ răspunse Tommaso, înspre ceilalți care priveau mirați.

„A zis Coletta s-așteptăm aici, în piața Ponziani, hai“, adăugă Ugo, și fără să mai stea apucă la vale pe Lungaretta.

„De ce ?“ făcu Tommaso nemulțumit, mergînd alături de el.

Ugo se făcu că n-aude : își împreună mîinile de parcă se pregătea să spună Tatăl Nostru. Apoi cu o mișcare bruscă le întoarse, tot împreunate, însă cu fețele în afară, cu vîrfurile degetelor atingînd pieptul : apoi, strînse vîrfurile degetelor, și-și lovi mîinile de piept și sub bărbie, de vreo cinci-șase ori, întrebător, izbucnind apoi : „Da' ce te bagi tu !“

Scuipă și începu să meargă iar în jos pe Lungaretta, care strălucea de ploaia caldă.

În piața Ponziani dădură de Enrico, de Nebunu și de Salvatore. Îi văzură imediat deoarece nefiind în drum, piețișoara era pe jumătate pustie, și ei se strînseseră în colțul dinspre Via dei Vascellari, sub bar.

Tommaso și ceilalți merseră în întîmpinarea lor și-și întinseră mîinile. Ceilalți trei nici măcar nu se mișcară : rămaseră cu spinările lipite de zid, sprijinindu-se pe un crac iar pe celălalt proptindu-și-l de zid. Stăteau așa, în așteptare, deoarece acolo era locul întîlnirii. Ridicară doar mîna dreaptă în silă, fără să-și schimbe expresia fericită și disprețuitoare de pe fețe. Și, poate ca să-și mai alunge urîtul, făceau mișto de vînzătorul de măsline, care se găsea de partea cealaltă a străzii, cu putinica așezată pe trotuar. „Coletta ?“ întrebă Ugo mai mult ca să întrebe. „Vine el“, făcu unul dintre cei trei, cu niște ochi ce păreau flăcările fericirii.

„Ce, s'tem numa' noi ?“ făcu Tommaso dezgustat.

„Ș' ce, n-ajunge ?“ îl apucă celălalt.

Tommaso era negru la față și privea în jur otărît. Răspunse cu un rîs amar la provocare, cu gura netedă care deschizîndu-se dezvelea dinții cafenii și zimțați.

Între timp, cel care nu-și dezlipea ochii de la neon, Nebunu, se îndreptă încet dar hotărît către măslinar, urmărit de privirile tovarășilor săi.

„Dă-mi de cincizeci de lire măsline, domnu-vățător !“ făcu Nebunu.

Domnu' învățător, care era vreun cioban venit din cine știe ce sătuc din Abruzzi, sa uită la mîna Nebunului care ținea banii și-o întinse pe a sa să-i vîre în buzunar. Nebunu i-i dădu și celălalt se pregătea tocmai să bage polonicul în apă, încasînd, cînd simți, după pipăit, că moneda era calpă ; o privi și văzu că erau cincizeci de centime vechi, de altădată. Schiță un surîs de dihanie. „Nu-s buni !“ zise, cu niște ochi care se luminau.

Nebunu nici nu clipi. „Nu-s buuuuni ?“ făcu el serios și apucat de un acces de indignare. „Vezi că te-nșeli, amice“, adăugă însă imediat, împăciuitor, dorind parcă să-l readucă la realitate. Dar ipochimenul continua să păstreze pe figură rînjetul lui tîmp, și trăgea ocheade furișe în dreapta și-n stînga. Se apropiaseră și ceilalți între timp.

„Ei, ce facem aici, îmi dai sau nu măslinele-alea ?“ făcu Nebunu' pierzîndu-și răbdarea.

„Tu dă-mi bani buni !“ făcu celălalt cu niște sclipiri care-i astupau privirea.

Nebunu lăsă capul, privind de sus în jos, frecîndu-și puțin limba de cerul gurii ca și cum ar fi simțit acolo un gust amar : „Nu-s buni ? Nu-s buni ?“ Apoi izbucnind : „Da' cum îți permiți tu să disprețuiești acești bani, cerșetorule ? Tu știi că banii-ăștia au o poveste a lor. Hai, umflă-i ! Ia te uită la el ! Pha ! Ar trebui să-ți car vreo doi pumni în gură !“ Măslinarul continua să rîdă rușinat. „Ăștia-s singurii bani veritabili care-au existat vreodată în Italia“, adăugă Salvatore strigînd de departe, „tîmpitule ! Și scoate și restul, repede!“

În clipa aceea țîșniră din Via dei Vascellari Coletta și alți cinci-șase. Coletta era un tip de statură înaltă, negricios, slab, cu o claie de păr, zbîrlit pe ceafă, și c-o față verzuie despicată de-o gură strîmbă.

Ochii îi erau veșnic întunecați, ca ai unui băiețel pe care-l jignise cineva, și privea fix, de parcă adunase în el multă durere și supărare.

Toți ceilalți erau feciori de bani gata, unii în raglan, alții cu înaintașii pe ochi, cu fețe pline și viorii, încercănați și cu perii negri ai bărbii rase prost pe beregată. Între ăștia se găsea chiar și prietenul lui Tommaso, care locuia în cartierul său, pe Tiburtina, un anume Alberto Proietti, aducînd cu Alberto Sordi : era însă contabil și locuia într-o vilișoară mai încoace de Fiorentini, cu viță agățătoare sub cornișă, și cu verdeață în curticică.

Între timp lui Cagone i se făcuse de măsline. Îi ceru imediat mocofanului : „Dă-mi un carnet d-o sută“, făcut, vîrînd mîna în caraimanu' paltonului. „Ascultă...“, făcu binevoitor, „dă-mi măsline d-o sută de lire.“ „Întîi banii“, repetă încrîncenat celălalt, mai cu seamă că, bietul de el, cine știe cîte țepe i s-or fi tras.

Cagone slobozi un potop de înjurături, bătu din picior, scrîșni din dinți prefăcîndu-se a da cu șutul în căldare : „Dacă-ți ard un șut în căldare, te duci s-o aduni din mijlocul pieții, băgați-ai-o-n cur !“ strigă. „Hai, dă-mi măslinele-alea !“ Celălalt o ținea ca gaiu' mațu : „Nu, nu, banii-n mînă“, zise.

Cagone tăcea și-l privea. Încet-încet fața i se umfla, gura mică, îi ajungea pînă la nări, ochii-i ieșeau din orbite. Îi tremurau toți mușchii feței, de parcă-și ieșise din țîțîni. Părea nehotărît dacă să se lase purtat de valurile mîniei și să ia-n primire mutr'aia care cerea pumni, ori să izbucnească în rîs.

„Ei, ce facem aici“, strigă la sfîrșit, cu un glas scăzut de tot, „te-ai uitat bine la mine ? O să-ți lipesc de muie sut'asta de lire !“

Zis și făcut, scoase din caraman două-trei patace, alegînd una, o înmuie brusc în apă, și c-o lovitură pe care o auzîră toate străduțele dimprejur, o lipi de mutra măslinarului. Apoi fără să-l privească măcar se duse tremurînd încă spre tovarășii săi care se strînseseră în cerc, rîzînd, să privească. Coletta îl bătu cu mîna pe umăr, și-apoi făcu, adresîndu-se tuturor : „Mergem !“, luînd-o înaintea grupului, cu devla sa pictată parcă pe un stindard, spre Ponte Rotto.

Plecară toți foarte sprinteni, risipindu-se.

Coletta mergea cu mîinile-n caramane, mereu în frunte, privind înainte cu ochiul mijit, alb ca un sparanghel.

Dar fiindcă arăta cel mai husăn dintre toți, ceilalți erau cam pieriți, și veneau după el ca trași cu ața. Ugo, cel căruia partizanii îi împușcaseră tatăl și fratele, și care ședea cu maică-sa, încolțit de nevoi, mergea alături de Enrico și de Salvatore, luîndu-se de parașutele care treceau.

Flăcăiașii ăia cu cheag veneau în urmă de tot doi cîte doi ca niște boboci, și Tommaso se lipise și el, lîngă acel Alberto Proietti, prietenul său, mîndru de asemenea companie, pentru ca ăia erau cu totul altceva decît amărăștenii de felul prietenilor săi, din borgată. „Păi io am numa dă cîștigat umblînd cu-ăștia“, se gîndea Tommaso împăunat. „Și cîștig și stimă ! Păi ce, puteț' voi să mergeț' la o cafea sau la un film cu purii ăștia sau cu-ăilalți ? Ăștia ? Păi ăl mai janghinos dintre ei n-are probleme, c-are pă tac'su doctor, avocat, inginer : numa, oameni unu și-unu !“

Întinseră compasu' pe toată bucata dintre Ponte Rotto și Largo Argentina. Aici întîlniră alte găști, care soseau cu același are nepăsător, de prin locurile din apropiere, Borgo Pio sau Ponte sau Panigo ; chiar și din cele mai îndepărtate, Monteverde sau Alberone, că treceau destule autobuze pe acolo. Însă între ei toți se dădeau mari, nu se cunoșteau, și-și vedeau de-ale lor, fiecare în cîntecul lui. Numai Coletta zise : „Așteptați“, și-o luă la vale spre chioșcul, cu o fleșă în vîrf, al unui florar — un dop de om care rîdea ca o arătare. Cu ăsta, Coletta coborî pe o străduță, înspre o lăptărie pe jumătate goală. După o clipă se arătă iar, cu un sac în mînă.

În românește de
Dan Ciachir

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Ipostaze ale aroganței (II)

S-a întîmplat odată ca, într-o competiție grea, un jucător, fără experiență și nici prea dotat să izbutească realizarea unui contract extrem de dificil ce pretindea o mare abilitate a manevrării levatei și, în plus, executarea unui impas din categoria celor la prima și chiar la a doua vedere irelevante dar finalmente esențiale. Jucătorul cu pricina era departe de a poseda însușirile și cunoștințele necesare unei atari performanțe, a avut însă foarte mult noroc și jucînd la întîmplare, a făcut, fără să știe, impasul salvator, mirîndu-l foarte pe partener (care-i cunoștea valoarea reală) și stîrnind admirația adversarilor, cărora li s-a părut că au a face cu un mare jucător. Pînă aici nimic nefiresc, se știe doar că — deși limitat prin însești regulile jocului — hazardul, norocul poate uneori ține loc de știință sau abilitate. Numai că, la capătul acestui succes căzut din cer, jucătorul nostru n-a tăcut (ceea ce ar fi însemnat recunoașterea rolului întîmplării) ci s-a pus pe teoretizat încercînd să transfere toată povestea din planul norocului pur în planul abilității tehnice, în ultimă instanță al competenței în joc. Cu o imensă aroganță și-a asumat calitatea de specialist al situațiilor dificile, pe moment convingîndu-i pe ceilalți competitori, mai puțin pe cei care-i cunoșteau antecedentele, dispuși să-l privească respectuos ca pe o veritabilă valoare în materie. Dar, în bridge, norocul nu bate de două ori la aceeași ușă și nici nu face de două ori la rînd cu ochiul aceluiași jucător, drept pentru care adevăraților bridge-iști nici nu se bazează pe el. Or, prin aroganță, amicul fără calități a periclitat tot jocul ulterior al echipei din care făcea parte, întrucît bizuindu-se pe el, echipierii au licitat ceva mai curojos, puțin peste forța reală a cărților, iar respectivul, în postură de declarant, deci de jucător al levatei, a ratat sistematic toate contractele făcînd mult mai multe „căderi“ decît ar fi făcut un jucător fără pretenții însă mai puțin arogant. Cînd coechipierii s-au dezmeticit și au realizat cu cine au de-a face, situația echipei în competiție era deja compromisă. E acesta un gen de aroganță care produce efecte rele (eufemistic vorbind) nu atît asupra jucătorului în cauză cît asupra echipei pe care o reprezintă și, pînă la urmă, asupra jocului însuși. Dar nu e încă ipostaza cea mai periculoasă...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA“ SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 11 noiembrie 1990

42

Protecția culturii!

Acest rău necesar — care e liberalizarea prețurilor — va lăsa urme adînci pe chipul și așa ridat al producției autohtone de carte. Întreirea costului hîrtiei, manoperei, în genere a procesului editorial va însemna finalmente triplarea prețului de vînzare, recte transformarea cărții într-un obiect de lux. Ne aliniem prin asta occidentului, conform însă unei lozinci imprudente și nițel păcătoase, deși faptul în sine e bine venit. Că fabricile de hîrtie, ca societăți comerciale, își fixează ele prețurile de vînzare e cît se poate de firesc, că aceste prețuri diferă de la o fabrică la alta iarăși e firesc, economia de piață are rigorile și imperativele ei cărora nu toată lumea le poate face față — lumea culturii, de pildă — drept pentru care în societățile democratice occidentale s-au găsit și legiferat mijloace de protecție asiguratoare de supraviețuire. La noi încă nu. Așadar, cărțile se vor scumpi și nu puțin. N-ar fi nimic dacă s-ar scumpi numai cărțile. Dar s-a în-doit și în-treit prețul mai tuturor produselor de larg consum, exceptînd, deocamdată, alimentele de bază. Inevitabil, cu toată compensația anunțată de guvern, posibilitățile pecuniare ale cetățeanului se vor restrînge, bugetul lui pentru cultură se va diminua sensibil dacă nu cumva o să dispară cu totul prin transfer în bugetele prioritare: hrană, îmbrăcăminte etc. Cu alte cuvinte banii pe care, pînă acum, îi dădeam pe cărți sau pe ziare și reviste, sau pe teatre concerte și filme, în primul rînd însă pe cărți, îi vom da de acum încolo pe necesități de altă natură, aparent mai urgente. La început va fi greu să renunțăm la bunurile culturale, deh! în lunga noapte din care abia am ieșit deveniserăm mari consumatori de cultură, în special de cărți, dar cu timpul ne vom obișnui, nu mă îndoiesc, și fără ele. Tocmai pentru că știam ce uriașă putere de obișnuire avem e cazul să ne îngrijoreze fie și o cît de trecătoare perioadă de obroc al apetitului nostru cultural. Și apoi nu credem că prețul renașterii noastre economice trebuie să fie anemia spirituală care ne-ar aștepta la capătul unei prelungite îndepărtări de Carte. Dimpotrivă, am vrea să și **avem** dar să și **fim**. Civilizație și cultură. Mai drept: cultură în civilizație. Pentru asta întrevedem, în condițiile momentului, o singură soluție: o lege pentru protecția culturii. Cu cît va fi mai curînd propusă parlamentului de cei în măsură să aibă inițiative legislative cu atît șansele de echilibrare a raportului susnumit vor fi mai mari.

„L"

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Toulouse Lautrec

NICOLAE IORGA

50 de ani de la moarte

— pag. 8—9 —

Arta îndrăgostirii

Pentru că noi nu avem amintiri. Niel
percepție. Nume. Două nume de bieți sfinți
din calendarele catolice.

Aș începe să te iubesc
acum
tu frate al meu ciinele singurătăților mele
acum într-o duminică ploioasă duminică de
octombrie
Pentru că, iată, noi avem imaginație
(și carte)
Noi nu ne-am văzut auzit atins nu-ți știu mirosul
nu ne-am gustat
Dar avem imaginația deșănțată
ca arta noastră de a ne scrie scrisori
un roman epistolar oh! Laclos
peste nouă țări numărate.

Simt zilele trecînd simt pămîntul sub pleoape

Aproape că mi-e dor să inventez un bărbat
o dragoste secretă împotriva coșmarurilor
ce mi le sculpă sub piele
scăfîrlia mea nearătoasă
Aproape că mi-e dor să inventez un cuiuș —
cuibul ce mi-l tencuiești din scrisori din cuvinte

Noi avem imaginația hiperbolică
și memoria scurtă. Nu-i așa
că știi — cu efort te întreb —
de pe acuma știi
ziua miniei?

Totul va fi bine — spun — totul va fi bine
pînă la percepție. Fi-vom față în față
tu geamănul meu ciinele singurătăților sterpe;
și va începe declinul

Deocamdată noi avem imaginația bovarică
senzuală
ca arta noastră de a ne scrie scrisori
un roman epistolar oho! Laclos
peste nouă țări numărate.

Marta Petreu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Metehne (V)

Două fixații ferm corelate și extrem păgubitoare. În formule pompoase : monopolul tematic și obsesia unicității de reprezentare. În termeni uzuali : „ăsta-i domeniul lui X“ și : „despre asta s-a mai scris o dată“ (ori „scrie acum și Y“). O panică holbată, o disperare vecină cu nebunia îi apucă pe interlocutori. Cum, adică, un alt Rebreanu, păi nu-l avem pe Gheran ? O altă istorie interbelică ? Păi, n-o avem pe-a lui Crohmălniceanu ? Ce ți-a trebuit să te bagi în Caragiale, d-ta erai eminescolog ! O altă biografie Caragiale ? Păi cu Cioculescu ce facem ? Și tu scrii de „Junimea“ ? Scrie și Z. De ce te-ai apucat de generația '27, cînd știi bine că mai sînt vreo patru care lucrează acum la același lucru ? Etc. Trece pe lîngă masa ta de la bibliotecă „lovinescologul“, să zicem. „Ce faci aici ?“ susură ucigător vocea lui, adică, vezi Doamne, îi furi subiectele, sau îl „verifici“, sau n-ai încredere în ce-a scris el. Spusă numai pe sfert în glumă, o vorbă pe care-am auzit-o mai demult din gura ilustrului Al. Piru („Eu nu-nțeleg de ce se mai ocupă lumea de Eminescu. Totul a fost spus, inclusiv eu am epuizat subiectul... !“) are surprinzător de mulți adepți în obștea literară și funcționează (cel puțin mental) incredibil de des. Tot așa, o derivată : anunți un studiu despre ceva. „Da' ce, vrei să-l razi pe X ?“ survine, circotașă, întrebarea, de parcă a te ocupa de Macedonski, să zicem, e tot una cu „a urmări să-l demolezi“ pe A. Marino ! E limpede : meteahnă de crunt provincialism : nu mai mult de o carte-două despre un subiect, iar, dacă eu am fost primul, să nu mai prind pe nimeni pe-aici ! Dacă ai apucat să debutezi într-un domeniu, sau cu o metodă anume, apoi atunci nu-ți schimba eticheta, că ne dezorientezi și te vom taxa ca atare. Și, mai ales, nu intra pe alte terenuri de vînătoare, că dăm drumul la ciini, la alice ori la sare ! Boală nativă a breslei, dar bine speculată de planurile editoriale tip Dulea (să nu fie „doi Preda“ într-un an ! Un eseu despre Holban ajunge ! etc.) Cunosc pe cineva, teatrolog, care a propus, vreo zece ani de-a rîndul, editurilor un dicționar al dramaturgilor români, respins sistematic, pe motiv că „este angajat de zece ani în planuri, cu subiectul acesta, tov. Săraru“ ! Nu-i absurd ? Pe urmă, dacă vreun specialist în ceva aude că-i mergi pe urme, că ai altă metodă, sau concepție de abordare, că ai alte informații, sau, pur și simplu, alte idei în chestiune, va face totul să te deturneze, să te discrediteze, să te „elimine“, chiar din edituri. Ce s-a spus, s-a făcut o dată — ajunge! În țările normale, zece cărți dacă apar anual despre Molière, Shakespeare, Dante și tot nu se supără nimeni. La noi, veșnica strîmbare din nas : iarăși Bacovia ? ce să mai spui, acum, după o sută de ani despre... ? La noi, totul trebuie să fie **odată și numai o dată**. Iar cînd unui plan de cercetare globală a eseului românesc i se răspunde ritos : „avem deja cartea lui D. Tiutiuca“ (!!), cînd la ideea de a „face“ un Gib sau un Goga ți se retează elanul cu un : „păi, ce altceva poți să mai spui, pe lîngă ce au spus Ghiță Florea și Dodu Bălan ?“ — ei bine, atunci poți lesne să dai în infarct. Iar monopolul continuă, mai cu seamă în privința tinerilor eseiști (studenții de astăzi) în multe, felurite, care mai de care mai periculoase feluri.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● PETRE ROMAN (din interviul acordat ziarului **Komsomolskaia Pravda**) : „În ce ne privește pe noi, vă putem încredința că sîntem consecvenți în a spune adevărul“. ● ALCIBIADE : „Ceea ce nu știu mercenarii interni și externi este că, dacă «România Mare» va fi suprimată (...) a doua zi se vor naște mari tulburări de stradă, în foarte multe zone ale țării. Încercați numai...“. ● Din scrisoarea d-lui GHEORGHE ROBU către dl. Ion Iliescu : „Personalitatea, afinitățile și crezurile politice ale domnului Corneliu Vadim Tudor vă sînt, desigur, cunoscute“. ● „Fetele încep să se masturbeze mai devreme ca băieții.“ **(Oblio)** ● I.C. (București) : „Apel către dl. Prim-ministru Petre Roman : ...„scăpați-ne de acest TICĂLOS, Marian Munteanu, care ne distruge copiii“. ; „Vă implor, vă rog **ÎN GENUNCHI**, d-le prim-ministru, nu lăsați să ne pierdem copiii, intervenîți acum, mîine va fi prea tîrziu.“ ; „Cînd vă aud vorbind în atîtea limbi, mă gîndesc că nu le-ați învățat în Piața Golanilor sau mărșăluind pe străzi și cred că mama dv. a fost foarte mîndră de dv.“. **(România Mare)** ● De la Paris, Dumitru Țepeneag îi trimite fostului său „țuțer“ Gelu Voican o pereche de chiloți. În cazul că acesta nu acceptă „suvenirul“, cf. revistei **Caţavencu**, el va fi vîndut prin licitație publică, sumele încasate urmînd a fi „donate Grupului pentru Dialog Metafizic Clitoridian“ ...● COLETTE FILIP : „Ce este aici ? Adunare de F.S.N., de partid, sau de securiști ?“. **(Baricada)** ● CLAUDIU IORDACHE : „Nu sîntem comuniști, domnule Anton Uncu, și nu vom deveni niciodată cîtă vreme ne călăuzește autoritatea demnității și rațiunii !“. **(AZI)** ● GERE MIHAI : „Eu nu aveam calitatea căpușelor și a păduchilor lați care se bagă sub piele“... (Declarație în proces, preluată din **Adevărul**) ● GEORGE ACHIM : „Cu amărăciune, azi, mă văd nevoit să mă desolidarizez public ca membru al colegiului de redacție, de unele forme de limbaj agresiv și suburban găzduite de ziarul «Dreptatea», al cărui redactor sînt“. ; „Este vorba“ de „un atac (...) la adresa președintelui României“... ; „Ceea ce este nemeritat.“ **(Tineretul liber)** ● UN ROMÂN DIN MARAMUREȘ : „Cerem un referendum național împotriva tuturor acelora care formează pleava țării“... ; „Români, boicotați cu noi postul Europa liberă, pe acești slugoi cu soldă și de la unguri. Cui nu-i convin publicațiile «România Mare» și «Românul» ? Viitorul acestor publicații va fi nemuritor. Vivat Vadim Tudor, Eugen Barbu, Ion Lăncrănjan ! Așa români, DA, pui de lei neînfricați, nepieritori“. **(R.M.)** ● Într-un interviu realizat de EUGEN FLORESCU : ...„știți că în R.F.G. n-a avut loc liberalizarea prețurilor nici pînă acum“... **(Democrația)** ● LIANA ELVIRA SIMION : „Afecțiunea femeilor pentru primul ministru, domnul Petre Roman, a scăzut inexplicabil“. **(Dimineața)** ● Mizerie gramaticală : „Foi mizere, apărute suspect de repede atunci cînd se montează acțiuni destabilizatoare“... (RADU THEODORU, **R.M.**) ● DEGETARU CONSTANTIN (pensionar tipograf) : „Știu că nu vom putea trăi ca în Franța sau în Germania. Ăia sînt cu un secol înainte“. ; „...acum speranța într-un trai mediocru este un pas înainte“. **(Libertatea)** ● Prof. univ. ION MÂNZATU (interviu, **Expres**, referitor la evenimentele de la Tg. Mureș) : „— Vedeți, acolo funcționa cuplul Voican — N.S. Dumitru“. ● UN ROMÂN DIN TIMIȘOARA :... „în boxă se află oameni care valorează aur“... **(R.M.)** ● DUMITRU BĂLĂEȚ : „Personal nici nu l-am cunoscut pe generalul Iulian Vlad (...) Lui, acestui om (...) mii, poate zeci de mii de oameni îi sînt datori viața lor. Viața lor, domnule Manolescu !“. **(Democrația)** ● VIRGIL MĂGUREANU : „Cazul lui Iulian Vlad. În decembrie el ar fi dat ordine care s-ar fi soldat cu retragerea securității. Să zicem că așa este, dar în privința asta sînt dubii“. (Interviu, **România liberă**) ● EUGEN FLORESCU : „Domnul Petre Roman continuă să zîmbească deosebit de plăcut“. **(Totuși iubirea)**.

Petre Stoica

momos :

Pisicuța de Cheshire

Înainte de Mai un zîmbet ne-a liniștit pe toți sau aproape pe toți : votați-mă, ne spunea acel zîmbet, și laptele și mierea vor curge imediat pe sub nasurile și gurile voastre hămesite. Iar vouă, celor care ați pus acum nasul și privirea în pămînt, vă promit că le veți ridica din nou mai sus decît le-ați avut vreodată. Așa ne vorbea El, dar și tunînd și fulgerînd împotriva vînzătorilor de Țară, intelectuali și studenți și partide cu denumiri care mai de care mai otioase. Și noi L-am ales ! Cum să nu alegi zîmbetul însoțit de puținele cuvinte transformate în lozinci pe înțelesul tuturor : **Nu ne vindem țara !** sau **Moarte intelectualilor !** ? Alesul, cel mai bun fiu al poporului, un om care se naște o dată la 1000 de ani (c.f. cotidianului **Azi**) ne pune azi în fața unei întîmplări ciudate : după ce guvernul (f.s.n.) a hotărît să ne bage mîna pînă la cot în buzunare pentru a salva economia comunistă de la pieire, domnia sa, Alesul dintre aleși, a dispărut.

Asta mi-a adus aminte de o întîmplare ciudată pe care a pățit-o Alice în timp ce călătorea prin **Țara minunilor**. Alice cunoaște o pisică ciudată care ba apărea, ba dispărea și, exasperată de aceste apariții și dispariții ea îi spune :

„Să nu mai apari și să dispari chiar așa, fără veste — m-ai amețit, nu alta“.

„Bine — zise Pisica, și de data asta dispăru încet de tot, începînd cu vîrful cozii și sfîrșind cu rînjetul, care mai zăbovi cîtva timp , după ce tot restul pisicii dispăruse“.

„Ce curios ! gîndi Alice. Pisică fără rînjet am mai văzut dar rînjet fără pisică !... așa ceva n-am pomenit de cînd trăiesc“.

Am spune și noi că într-adevăr e curios. Președinte fără rînjet am mai văzut, dar rînjet fără Președinte nu prea.

Îl vedem acum, îl văd și cei ce l-au ales, mai mult de 80% din electorat.

P.S. Pentru cei curioși, iată întîlnirea dintre pisică și Alice : „Pisica doar se hlizi cînd o văzu. Alice o privi și i se păru destul de blîndă, totuși avea niște gheare foarte lungi și o mulțime de dinți ascuțiți, încît Alice își dădu seama că se cuvenea să o trateze cu respect.

— Pisicuță de Cheshire — începu cu o oarecare sfială, fiindcă nu știa deloc dacă o să-i placă acest nume.

Dar Pisica nu făcu altceva decît să rînjească și mai tare“.

Ștefan Agopian

Spectacol de reviste

● **Merită să citim nr. 4/1990 al Vieții Românești ?**

Păi să vedem dacă merită. Te uiți pe cuprins, îl răsfoiești cîteva ore, și tocmai cînd te simțeai apt de a-ți răspunde la această întrebare, îți dai seama că ea a și trecut, s-a schimbat, a devenit : „A meritat oare să citești acest număr al respectivei reviste ?“.

Unii zic că da, alții zic că nu. Astăzi, noi vă putem ajuta spunîndu-vă de ce da. Vorbindu-vă despre un cuprins o vom face sumar. În sumar există poeme de Marin Sorescu. Tot acolo există și nervi, există și „Proprietatea și posesiunea“, (fragment) de Petru Dumitriu. Ion Negoițescu scrie despre tonalitatea **concludentă** a textelor lui Gheorghe Grigurcu, iar faptul că prezentarea comentariului „Gheorghe Grigurcu între critici“ e subintitulată probabil, din partea redacției, „Texte din exil“ ne face să privim totul într-o lumină mai afectuoasă, mai apetisantă.

Chiar în nr. 4 al aici discutatei reviste există o cronică de carte, semnată Gheorghe Grigurcu, la excepționalul volum de versuri **al iluzionistului** Radu Sergiu Ruba : „Dicteului automat i se elimină aspectul de nebuloasă enigmatică, de drojdie abisală pentru a fi degajate aproape exclusiv, liniile hazlii : «La fereastra de miercuri / capul primei iubite / poartă deja urechile celei de-a treia / cum se întîmplă uneori / să numești pisica într-un fel dimineața / într-alt fel la amiază / ca seara să o poți numi ușor languștă»“.

● O revistă ce continuă să-și dezvolte încet, însă ferm, forța specială de care se pare că dispune, ni se arată a fi **Contemporanul — Ideea Europeană** (director Nicolae Breban).

Începută în condiții speciale și însoțită de pe margini, pe tot parcursul derulării primelor sale numere de exprimarea unei largi palete de neîncrederi, dușmănii, ba chiar perplexități iscate de modul în care colectivul său redacțional încerca să se țină de un drum ce nu apărea clar majorității cititorilor noului **Contemporan**, revista demonstrează deja de cîteva numere bune că face **altceva**, că și-a creat o personalitate distinctă în panoplia revistelor românești. Ce este cu acest **altceva**, este o altă poveste și, după cum am spus, povestea este doar spre începuturile ei.

Nu putem trece sub tăcere generozitatea și pofta **Contemporanului** de a miza pe tinerele promoții de scriitori. În nr. 29, din 2 noiembrie 1990, două importante grupaje aparținînd promoției '90, Ioan Es. Pop (poezie) și Cătălin Țîrlea (proză), grupaje față de care ne abținem cu greu să nu devenim ditirambici...

● Într-un **Expres** (nr. 39) un anumit M.M. se mira că la festivitatea de deschidere a Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza“ în prezidiu, alături de domnii Doru Viorel Ursu și Victor Stănculescu, se dădea și Eugen Barbu. „Inițiatul“ semnatar al notei se întreba : de ce ?

Cum „de ce ?“ Păi, nu era de Poliție ? Și nu a fost (odată, demult) domnul Eugen Barbu jandarm ?

Și nu este acum și Academie ? Și nu este cumva domnul Eugen Barbu și academician ?

Ceea ce rămîne de neînțeles este ce mai căutau alte persoane într-un asemenea prezidiu pentru o **unică** persoană.

Au prezentat : Daniel Bănulescu
Lucian Vasilescu

COLOCVII DE LITERATURĂ

● Inspectoratul pentru cultură Ialomița organizează în perioada 23-25 noiembrie 1990, „COLOCVIILE DE LITERATURĂ“ de la Slobozia, ediția I.

Tema acestor colocvii este : **„Forme de rezistență a literaturii“.** Colocviile își propun astfel reinstaurarea dialogului autentic între toate tendințele și aspectele literaturii române actuale. Dialogul propus și spre care năzuim nu este și nu trebuie să fie o formă artificială de împăciuitorism, deoarece spiritul tranșant are sens numai în condițiile respectării cu credință a valorii literare.

Cu prilejul Colocviilor se va decerna „Premiul orașului Slobozia“ pentru literatură pe anul 1990, **premiu pentru cea mai bună lucrare originală** de beletristică și critică literară publicată de un autor român tînăr (sub 40 de ani) în perioada octombrie 1989 — octombrie 1990.

PREMIILE REVISTEI „POESIS“

● La SATU MARE s-au desfășurat „ZILELE CULTURALE «POESIS»“, organizate, în perioada 2—5 octombrie a.c. de revista „POESIS“ și au avut loc colocviile cu tema „AVANGARDĂ ȘI POSTMODERNISM“, la care au participat membrii redacției și scriitori din mai multe orașe ale țării. Cu acest prilej, organizatorii au înmînat premiile revistei „POESIS“ și anume : **I. PREMII SPECIALE 1. Premiul pentru poezie :** ● Vasile Igna, pentru întreaga activitate literară, Cluj, Editura DACIA ● Soltesz Josef, Oradea, redactor la KELET-AYUGAT **2. Premiul pentru studii orientale și interferențe culturale :** ● Prof. Mircea Muthu, pentru întreaga activitate literară, Cluj **3. Premiul pentru traduceri-poezie :** ● Horia Bădescu, Cluj **4. Premiul pentru ediții critice :** ● Pavel Țugui, pentru ediția A.E. Baconsky, Scrieri I—II, București. **5. Premiul pentru cronica literară :** ● Dan-Silviu Boerescu, revista Phoenix, București **6. Premiul pentru istorie literară și documente inedite** ● Mircea Handoca, Criterion, București **II. CĂRȚI DE POEZIE :** 1. Ion Mureșan, pentru vol. Cartea de iarnă, Cluj, revista TRIBUNA 2. Simona Popescu, pentru vol. Xilofonul și alte poeme, București, Cartea Românească 3. Augustin Pop, pentru vol. Apropierea, Cluj **III. GRUPAJE DE VERSURI (publicate în revista POESIS) :** 1. Gabriel Stănescu, ciclul Împotriva metodei, București, revista Criterion 2. Ion Pintea, ciclul Viziunea iluminată, Bistrița Năsăud, revista MINERVA 3. Dorin Sălăjan, ciclul Frigul din Sertare, revista FLACĂRA, București. **IV. ESEISTICĂ ȘI COMENTARII LITERARE :** 1. Dayana Stețco, prof. Satu Mare 2. Paul Em. Silvan, revista SOLSTIȚIU 3. Ștefan Hudac, pentru valorificarea operei lui George Boitor, Negrești-Oaș **V. DIALOG CULTURAL :** 1. Adriana Iliescu, prof. dr. București 2. Dan Brudescu, Cluj, Radiodifuziunea din Cluj 3. Florin Vasiliu, revista HAIKU, București **VI. TRADUCERI DIN LIRICA UNIVERSALĂ :** 1. Daniel Corbu, Tg. Neamț 2. Betty Leb, Carei, Satu Mare 3. Coca Soroceanu, Satu Mare **VII. FOTOGRAFII :** 1. Dan Ardelean, Satu Mare **VIII. PREMII ACORDATE PENTRU COLABORATORI AI REVISTEI „SZAMOSHAT“ :** 1. Poezie : Elek Gyorgy, Fakaș Elek, Molnar Pal, Lukocs Lajos 2. Proză : Guzs Imre, Pintye Laszlo 3. Critică literară : Marias Jozsef, Gal Elemer, Kereskenyi Sandor.

Revoluție și revelație

era o iarnă caldă însă cu mari tensiuni. Oamenii mergeau pe stradă încruntați. Cum ? Exact ca astăzi, la aproape un an de atunci. Cu toții arătam la fel, cu toții aveam portativul accentuat pe frunte, eram îmbrăcați în cenușiu, cum cenușiu ne e sufletul. Cei care nu deveniseră încă total cenușii, din cauza tinereții lor, au avut puterea să se scuture, au avut curajul să plătească, nici mai mult nici mai puțin decît cu viața, o schimbare așteptată. Ei, cei care au murit atunci, acum multă vreme, în decembrie, 1989, sînt probabil fericiți, pentru că ei cred că s-a schimbat ceva important pe aici pe deasupra. Noi ? Recunoaștem că într-adevăr, ceva e altfel, că ai voie să spui o mulțime de lucruri altădată interzise, dar nu putem să nu vedem magazinele goale, cozile de oameni cu fețe pămîntii, fără speranță, în fața, în spatele, în interiorul magazinelor goale. Nu putem să nu vedem ura semănată în mai fiecare împotriva mai fiecăruia, după bunul principiu că „homo homini lupus". Nu putem să nu vedem, în fine, minciuna oficială, declarațiile atît de îndepărtate de realitate, metoda, veche de cînd comunismul, de a spune una și de a face alta („privatizăm", spune cel care dă în cap privatizării, ba printr-o lege, ba printr-o propagandă televizată susținută), divorțul între vorbe și fapte, între descrierile realității și realitatea însăși.

Ceea ce s-a numit abuziv revoluție și n-a fost decît — este clar acum — o revoltă populară, în trenul căreia au sărit din mers niște complotiști mai mult sau mai puțin de operetă se vede astăzi cu ochiul liber : în ciuda propagandei mincinoase susținute de cei cărora această minciună le convine știm ce a fost și ce e.

Se vede cu ochiul liber și ridicolul declarației democrației originale și revenirea la „modele" : ba suedez, ba japonez, căci atunci cînd președintele unei țări are un salariu de 190 de dolari și cînd o văduvă de intelectual are o pensie de urmaș de 10 dolari (în ideea că dolarul s-ar fixa la 100 lei !), parcă nu spre Suedia și spre Japonia trebuie să ne uităm noi, ci să avem brusc revelația a ceea ce sîntem de fapt, adică revelația prăpastiei între veacul în care ni se pare că trăim și întunecatul ev mediu unde, în fapt, ne aflăm.

Toate acestea păreau că le știam. De fapt nu le știam. A trebuit să se întîmple ceva asemănător unei revoluții ca să avem și noi, în sfîrșit, dar nu toți, revelația. Ea, revoluția, (dacă o fi fost...) ne-a spus : TAT TWAM ASI.

Nicolae Prelipceanu

Frica de oglinzi

Să fie rostul oglinzii doar acela — rudimentar — de a ne prilejui simpla contemplare a propriului nostru chip, o luare mecanică de contact vizual cu înfățișarea mai reușită sau mai puțin reușită pe care ne-a dăruit-o natura, sau pe care, adeseori, ne-am netrebnicit-o noi înșine, cu voie ori fără voie, mai cu știință sau fără de știința noastră ? Să fie oglinda un instrument pasiv, supus de multe ori subiectivității noastre, obligat să conlucreze cu o privire mincinoasă întru crearea iluziei dorite ? Depinde cum privești, cum te privești. Oglinda în sine este stearpă, este mijloc, doar oglindirea e fertilă, este scop.

Gestul oglindirii presupune — se pare — două etape : prima (oarecum pasivă) solicită doar ochiul ; percepția, inevitabil însoțită — chiar și doar șoptit — de verdictul asupra calității, se cere urmată de o a doua fază, (marcat activă), faza unei acțiuni de corijare a eventualului defect — murdăria de pe chip, îndeobște —, numai astfel oglinda căpătîndu-și rostul superior, curativ. Inexistența celei de a doua etape trădează inutilitatea oglinzii și, implicit, sterilitatea oglindirii. Trădează, în ceea ce îl privește pe subiectul oglindit, o pernicioasă acceptare a jegului, un refuz de a-și corecta deformările (jegos poate fi chiar și un zîmbet măsluit) care, astfel, începe să se confunde cu o a doua natură a respectivului subiect. Se ajunge aici din comoditate ? Din teamă ? Din lașitate ? Din premeditare pungașă ? Din nepăsare ? Din neputință ? Din infirmitate? Sau, nu cumva, dintr-un soi de fatalism, cultivat pînă la granița — ușor de trecut — a voluptății abjecției ?

Oglinda este un instrument al omului liber, imposibil de găsit prin spațiile carcerale — privite la propriu sau, mai ales, la figurat. Dictatura oferă și ea oglinzi, desigur, dar oglinzi invariabil maculate, etern deformatoare, trădătoare de reală înfățișare, oglinzi calpe, doritele retușări benefice aduse chipului reflectat ținînd de domeniul himericului, tentativa ameliorării se soldează, fără excepții, cu o îngroșare a hidoșeniei impuse. Oglinda societății deschise, autocontrolate este, în schimb, periculos de limpede, de exactă ; este crudă dacă vreți. Instrumentul în sine nu prezintă cusururi (excluzînd eventualitatea în care este achiziționat de prin prăvăliii vetuste, compromise, dar cu tupeul porcesc de a-și mai vinde marfa public rușinată!), reflectarea chipului se produce în mod optim, tăios, obligînd deșteptarea bunului simț ; acesta, la rîndul său, trebuie — aici e aici ! — să declanșeze necondiționat gestul reparatoriu. Oglinda libertății împinge privirea dincolo de aparențe, trece de stratul epidermic, sfredelește carnea ființei pînă la afundurile mai greu sondabile, parșiv ascunse — ele singure fiind vinovate de ridarea, de schimonosirea chiar a chipului celui văzut cu ochii larg deschiși.

Mijloc prim al chirurgiei **nu numai estetice**, oglinda nu trebuie înjurată, cu atît mai puțin spartă. Ea nu face nimic altceva decît să ajute prin avertizare. A distruge oglinda — chiar numai prin simpla evitare a ei — înseamnă a da dovadă de prostie, de rea voință cu reflex nociv indus, îndreptat împotriva propriei tale alcătuiri. A sparge oglinda echivalează cu a-ți refuza prilejul însănătoșirii, cu a-ți refuza eliberarea, deci, sau, mai grav, cu a încerca să subminezi libertatea colectivă. A ocoli oglinda înseamnă a fugi ca un felon de tine însuți — dar e-n zadar : au, oare, bietul struț scapă nevătămat cînd capul și-l înfige în nisip ?

Alexandru Spânu

minimax

Vremea socotelilor

Hai să ne așezăm în după-amiaza
de iarnă lîngă radiatorul ce șuieră
cînd vîntul sur lovește cu măzăriche
în geam
Și hai să vorbim despre viziiii
furgoanelor de lapte
și despre cei ce cară mărfuri
la prăvălii.

(Carl Sandburg)

Vrem nu vrem, se arată că odată cu toamna ajungem și la vremea socotelilor. Fiesta s-a terminat de mult. Gata cu revoluția à la Gavroche și, de fapt, cu orice fel de revoluție. Frate, frate, deșteaptă-te române și hai să dăm mînă cu mînă, dar brînza tot pe bani e — la „Matache Măcelarul" probabil c-a sărit de sută ocaua. Mizeria ne rînjește în față, mereu și la tot pasul. Îngrijorați de soarta noastră, a poporului, Președintele și guvernul ne-au spus-o din ce în ce mai răspicat : **așa nu mai merge !** Adică ni s-a spus ceea ce știm și simțim aproape toți. Aproape ! De unde și înclinarea către **o primă socoteală.** Pentru că dezordinea economică, juridică și politică din cele zece luni trecute de cînd s-a umplut vacuum-ul de putere, a fost cît se poate de profitabilă pentru unii. Pe de-o parte, s-au împărțit și s-au re-împărțit funcții politice și administrative (care, de fapt, tot politice sînt) cu salariile și privilegiile aferente, inclusiv cutreieratul lumii în toate cele patru zări. Păi nu era firesc să se întîmple ? Ba da. La vremuri noi, cum s-a tot spus, oameni noi al căror devotament și abnegație se cuvin a fi susținute nu doar moral. Că de ! Cît de noi sînt însă acești... oameni noi, asta pare să fie o poveste atît de încîlcită încît **trebuie să facem totul** (!) ca nimeni să nu se mai mire de nimic, da' chiar de nimic, în nici o privință. Ca în filmele de animație unde lupii și oile stau laolaltă șusurîndu-și povești de dragoste. Tot înainte ! Cît de competenți sînt „noii" șefi (primari, prefecți, directori ș.a.m.d.), asta nu e treaba subordonaților și nici a sindicatelor care, decît să tot revendice, ar face mai bine să-i pună pe oameni la muncă, iar despre opoziție, ce să mai vorbim !, avizi de putere și/sau vînduți. Foștii dizidenți ? Hai să fim serioși ! Gata cu revoluția, gata și cu tot felul de acuzații retro, politice, morale etc., care nu fac decît să destabilizeze țara. Activiști, securiști, politruci, culturnici, funcționari mai mari sau mai mici, ai noștri sînt cu toții, basma curată, mulți promovați la excepțional. Pe de altă parte (aproximativ pe de altă parte), tot profitabile au fost vremurile astea tulburi din decembrie trecut încoace și pentru alții. Pentru pionierii noului capitalism românesc care, deocamdată, se arată el cam **de dugheană** dar, mă rog, așa e la-nceput. Iar apoi, trebuie s-o recunoaștem, pe lîngă dughene au înflorit și cîteva stabilimente private de ți-e mai mare dragul. Să le privești ! Cine sînt acești pionieri ? E o întrebare la care cei ce-și iubesc liniștea mai bine să nu caute răspunsuri în presa „de scandal". Să nu caute căci pot afla cine știe ce minunății de să li se ridice periculos sîngele-n cap, eventual putînd ajunge chiar la concluzia că, rapid, ai naibii de rapid s-a închegat și se închegă un **nou sistem de cîrdășii** între „foștii" și „noii", plus o inserție proaspătă și viguroasă din rîndul escrocilor de ieri care însă, nici chiar ei, decît cu rare excepții, nu sînt, așa, fiii nimănui. Îngrijorător ar fi, deci, că s-ar profila zorii unui „capitalisme sauvage" care ne-ar condamna la o exploatare sîngeroasă cum am mai văzut noi în seriale tv. și am auzit la învățămîntul politico-ideologic ? Nu prea. Se pare că putem fi liniștiți **în astă privință,** cel puțin atîta vreme cît puterea politică o dețin cei emanați de (sau din) lupta împotriva clanului Ceaușescu. Chiar neatent fiind cineva și tot e puțin probabil să nu fi remarcat în discursul proiectiv al Puterii evitarea sistematică a vocabulei **capitalism** fapt care, de bună seamă, nu poate fi întîmplător. Despre ce va fi să fie om mai vedea însă.

Deocamdată, **așa nu se mai poate !** Și toată lumea e de acord că nu prea se mai poate, diferențierile, deloc neglijabile, ivindu-se atunci cînd se fac alte socoteli în căutarea : a) explicației acestei imposibilități ; și b) modalităților concrete de depășire a crizei.

Aparent, necazul este de factură pur economică. S-a produs din ce în ce mai puțin și, probabil, mai prost, iar din punct de vedere organizatoric, economia se află și se zbate într-un hiatus încercîndu-se parcă ieșirea din sistemul centralizat-planificat spre economia de piață — asta desigur, judecînd strategia guvernamentală mai mult după intențiile declarate. Pînă nu de mult, fie direct, fie prin intermediul mass-media, Puterea și-a manifestat în repetate rînduri nemulțumirea și îngrijorarea că, în ciuda îmbunătățirii condițiilor de viață, inclusiv salariile, nu se muncește nici măcar cît pe vremea odiosului. „Noi muncim, noi nu gîndim !" pare să nu se fi confirmat în realitate. De ce ? Explicațiile oficiale vehiculate au fost multe și mărunte, preponderent de factură, chipurile, psihosocială și politică, adică niște pseudo-explicații căci, în ultimă instanță, fie că a fost acuzată aproape o societate întreagă că s-a lenevit ori chiar mai rău, că evoluează în corpore către delicvență, fie s-a dat vina pe seama opoziției politice de un fel sau altul, inclusiv sindicatele, ceea ce tot a acuza societatea înseamnă, a o acuza că s-a lăsat pradă „vorbelor înșelătoare", tocmai ea, această societate ce și-a dovedit atît de elocvent maturitatea politică la 20 mai. În fapt, poate că mesajul indirect pe care Puterea l-a receptat prin intermediul scăderii continue a producției a fost că **oamenii nu mai vor să muncească fără să gîndească.** Iar nerespectarea de către Putere a contractului implicit încheiat la 20 mai (votați-ne și veți trăi **cu siguranță** mai bine) a fost prompt sancționată, pe lîngă tehnica mîrîrii muncii, bine pusă la punct, fiind folosite acum și mijloacele sindicale în curs de perfecționare. S-a impus astfel cu stringență schimbarea rapidă a macazului în politica economică, inclusiv datorită faptului că aventura mineriadei a avut în exterior consecințe mult mai severe decît cele probabil așteptat-riscate. (Interesați cum sînt, occidentalii ăștia au putut să le ierte chinezilor „un Tien-An-Men", iar nouă, pentru că sîntem „mai mici", ne tot scot pe ochi un fleac de curățire a Pieței Universității !). Și ajungem astfel la cea mai dificilă socoteală, aceea presupusă de așa-zisul **plan Roman.** Un plan care, în ce ne privește și gîndindu-l preponderent din punct de vedere politic, ni se arată atît de „spectaculos" încît pur și simplu nu putem încă să-l luăm în considerare **ca atare,** mai ales în privința modalităților preconizate întru aplicarea-l, modalități incluzînd (?) pare-se și intervenția scutierilor.

6/7 noiembrie 1990

Șerban Lanescu

stop cadru

Schimbarea la față (IV)

„Sîntem un popor vegetal", a spus poeta. Versul acesta exprimă, evident, tristețea pricinuită de apatia cu care noi, românii, suportam dictatura. Despre aceeași apatie, care ne determină să îndurăm și nu să facem istoria, a scris Cioran în **Schimbarea la față a României.**

Lăsînd pentru moment la o parte implicația istorică a vegetalității noastre, punctul meu de vedere este că starea vegetală nu presupune numai imobilism, ci și resurse creatoare. Am dezvoltat sumar această părere referitor la **Miorița,** al cărei protagonist îmi apare reprezentativ pentru fuziunea — prin apatie — cu elementaritatea naturii, ca și pentru proiecția — de pe suportul acestei stări poetice pasive — unui grandios, cosmic, univers imaginar.

La rîndul ei, literatura noastră cultă nu este lipsită de legături, în cîteva din momentele ei majore, cu același substrat — al **in-diferenței.**

Uneori, indiferența n-a fost decît temă supusă observării lucide a artistului. Așa s-a întîmplat chiar în eseul comentat aici. Cum am văzut, pentru **Cioran somnolența** nu este fertilă decît în zorii culturii, în epoca ei de naivitate. La noi somnolența s-a prelungit peste măsură, ca mod de protejare împotriva istoriei. De fapt, ea n-a făcut decît să ne dea pradă istoriei, împiedicîndu-ne să participăm activ la aceasta. Cînd, prin reflecție, ajunge să fie conștientă de sine, somnolența cade în și mai mare neputință fiindcă adaugă indiferenței naturale scepticism. Nu ne-am putea salva, mai crede eseistul, decît prin răsturnarea somnolenței în voință de putere.

Explicită la Cioran, indiferența a putut fi și temă implicită, a cărei descoperire reclamă interpretare critică. Este cazul lui Caragiale, iar interpretarea a realizat-o Mircea Iorgulescu în eseul său **Lumea lui Caragiale.** Criticul a dezvăluit-o în starea ei primară, de inerție grea, de „talmeș-balmeș" stagnant, în care elementele „se învălmășesc indistinct", se complac într-o „generală complicitate", căzute fiind într-o „indolență grea". Totodată, însă, Mircea Iorgulescu urmărește și ridicarea lor, prin ebuliție, în haos, în „tinuturile diabolice ale trăncănelii", în cosmarul unde, ieșind din „stereotipia flască a larvarului", lumea caragialiană devine una „pusă instinctiv pe hartă, foarte irascibilă, agresivă, **gata să dea".** În sfîrșit, n-o scapă de sub observație nici cînd, ajunse la lumină, ființele aceleiași lumi sînt fals creatoare, „inventîndu-se și inventîndu-și un alt univers compus exclusiv din cuvinte". Li lipsește acestui univers substanța, căci creatorii lui „nici nu au interioritate, sînt plini de gol".

Altfel spus, la Caragiale indiferența nu fertilizează. Ea este transpusă nepropice în haos și în vid încît, adusă la lumină, ea nu zămislește ființe, ci fantoșe, poziția cu adevărat creatoare rămînîndu-i exclusiv artistului care le scrutează cu veselă necruțare și le antrenează — ca materie și nu ca substanță — în propriul său act creator.

Ca substanță a poeziei indiferența se regăsește, după **Miorița,** la Eminescu însuși. Mai întîi la modul romantic, prin transfer, pe calea reveriei, în zona simetric opusă a armoniei contrariilor unde terestrul se umple cu farmec sfînt. Așa se naște pe cerul nocturn o „regină tînără și blondă" **(Mirandoniz).** Ea este „copila cea de aur" a nopții primordiale **(Scrisoarea IV).** Desprinderea din stratul hrănitor pare s-o devitalizeze, ea — întruchipată „în marea aerului steril" **(Povestea magului călător în stele)** — fiind acum „prea mult înger și prea puțin femeie" **(Sarmis).**

Din fericire, tot la Eminescu se petrece — în afară de această proiecție pe cer, mult mai palidă decît aceea înfăptuită de poetul mioritic — și o întoarcere pe razele moi și tremurătoare ale lunii către elementar. Asistăm la adăpostirea, totodată voluptuoasă și sfîntă erotică și maternă, în a **codrului tenebră** unde, după ce se traversează nediferențierea sexelor, iubiții nefiind acolo decît „doi copii" dar se păstrează fenomenul tulbure al **unui vag incest, căci ei sînt gemeni,** se regresează pînă la elementaritatea somnolenței care umple trezia: „Ea doarme astfel trează, din somn cînd se trezește" **(Cînd crivățul ca iarna...).** Are loc atunci o somnoroasă comuniune cu natura, adică o regăsire a stării poetice pasive, ca și necesara, pentru refacerea gestului creator, proximitate a morții. Cînd apa „sună somnoroasă" se aude și sunetul dulce și greu al cornului prevestitor de moarte. Atunci și cîntecul se aude „adormitor sunînd", el, ca și cornul, **îndulcind** viața cu **dor de moarte.** Se realizează astfel o armonie a contrariilor în chiar zona placentară și ea devine poezie a acestei zone, poezie a somnolenței și a dorului de moarte. Este opusă planului demiurgic, cosmic străbătător al poetului, cealaltă sursă a marii sale poezii.

În sfîrșit, opera lui Bacovia poate fi comentată în același context. Dacă în curentul principal al literaturii moderne poeticul s-a extins dincolo de marginile lui firești, cucerind și structurile prozei, a existat și un filon opus, de invadare a structurilor poeziei de către prozaic, iar Bacovia a fost unul din marii reprezentanți europeni ai acestui filon. El a pătruns în in-diferență pînă la torpoare. La Eminescu, somnolența s-a oglindit din afara ei, pe sine. La Bacovia, dedublarea nu s-a mai produs. În poezia lui, banalitatea cotidianului și lîncezeala ființei s-au exprimat dinăuntrul lor. Dar și în cazul acesta extrem, ca să existe expresie a trebuit să persiste o lumină. Iar lumina aceasta dinăuntru i-a dat torporii o forță halucinatorie, a creat un fantastic al balității specific bacovian.

Chiar rămînînd numai la exemplele de pînă aici, se poate afirma că vegetalitatea românească a fost fertilă în planul artei. Nu e un caz singular; imaginea s-ar putea completa cu alte exemple, din alte literaturi. Cine citește, de pildă, **La Pensée indéterminée** a lui Georges Poulet le va găsi din belșug. Și totuși, o deosebire rămîne. Ceea ce în alte literaturi apare ca situație individuală, determinată de natura intimă a unui creator, la noi reprezintă un fenomen major și caracteristic. Este fața luminoasă a unei stări de lucruri care, în plan istoric, a însemnat un rău. Noi n-am avut în trecutul nostru decît scurte perioade de construcție, de predominare a cosmoticului, cea mai însemnată fiind aceea care a început cu Unirea principatelor și căreia i-a pus capăt comunismul. În rest, am fost mai mult sub vremi. Ne-am cuibărit în noi înșine, în vegetalitatea noastră, ca să rezistăm. Din cînd în cînd, împinși de exasperare, am izbucnit în revolte haotice, lipsite de șansă. În haos ne găsim și acum. Șansa noastră virtuală — și poate chiar reală în acest moment — ar fi ca, la scara Europei și a lumii, istoria să înceteze de a fi agresivă și apăsătoare pentru țările mici. Abia atunci resursele noastre nu s-ar mai concentra sporadic, ca expresie a deprimării, numai în mari personalități creatoare, ci ar însufleți benefic ansamblul social. Vegetalitatea noastră ar da în pîrg.

O precizare, în concluzie. Intenția mea n-a fost, cum s-ar putea crede, să adopt o poziție opusă celei susținute de Cioran în **Schimbarea la față a României.** Îndoindu-mă, ce-i drept, de validitatea voinței de putere ca soluție pentru români, nu propun la rîndul meu să recădem într-o veșnică somnolență. Cred, însă, că nici în legătură cu indivizii, nici în legătură cu popoarele nu se poate vorbi, pur și simplu, de calități și defecte. Avem mi se pare, trăsături caracteristice, unele fundamentale, care în anumite circumstanțe sînt benefice, iar în altele sînt nocive. La fel stau lucrurile cu in-diferența. În împrejurări favorabile ea permite o osmoză a ființei cu elementarul, osmoză care constituie premisa creatoare a unei armonii, așa cum se și poate observa în folclorul românesc. Prin ambivalența lui — conotînd și imobilism și fertilitate — **vegetalul** sugerează întreaga alternativă — de bine și de rău — a complexului nostru fundamental.

Livius Ciocârlie

povestea vorbei

Citat și parafrază

S-ar putea să vorbim, în cea mai mare parte a timpului, în clișee: s-ar putea ca formulele fixe, modelele dobîndite treptat și inconștient, automatismele de tot felul să ocupe, în enunțurile pe care le producem curent, un loc mai mare decît am vrea s-o credem. Creativitatea infinită a vorbirii e teoretic perfect adevărată — dar foarte vizibile sînt și stereotipia, clișeele care reglează, cu minimum de efort, comunicarea cotidiană. Cu atît mai mult, parafraza evidentă și citatul explicit apar ca o încercare de a domina, prin conștientizare un mecanism, oricum foarte puternic, de producere a discursului. I se atribuie în mod obișnuit doar textului folcloric proprietatea de a se construi combinînd elemente „prefabricate" — sintagme, figuri, versuri întregi; ceea ce în literatură apare ca **intertextualitate** e însă un fenomen prezent la toate nivelurile comunicării și în cele mai diverse tipuri textuale. Odată cu schemele gramaticale ale limbii încep să se învețe, probabil, și modelele construirii de texte — pe care le perpetuează infinite parafraze, sesizabile doar cînd sursa lor e celebră. Funcția citatului reprodus ca atare sau parafrazat este nu atît de argument al autorității, cît de neimplicare totală a vorbitorului în propriul său act de discurs: el spune și nu spune în același timp, adesea cu o deschidere către ludic. Și nici nu e nevoie să ne referim la literatură unde lucrurile sînt desigur mult mai complicate, ci pur și simplu la limbajul cotidian, de conversație relativ cultă, sau la domeniul publicistic, în care parafrazele după citate de mare circulație sînt folosite aproape în aceeași manieră. Un articol din 1987 al Marianei Neț — „Citatul literar — normă lingvistică și uz" (S.C.L., nr. 1) — urmărea tocmai funcționarea cvasi-autonomă, emblematică a unor secvențe de discurs literar preluate de limbajul cotidian și transformate în clișee; datele interne ale acestei prefaceri (se înregistrau secvențe serios modificate și chiar forme inexistente, pseudo-citate) cercetătoarea le găsea în contextul inițial (opere cunoscute, formule repetate) și în caracteristici proprii: scurtime, regularități prozodice, deviere de la normă.

Această categorie de citate intrate practic în limbă e foarte prezentă în limbajul presei, în care variantele sînt produse (mai rar) de neglijarea corectitudinii inițiale (fenomene de falsă memorie) și (mai des) de parafraze intenționate, de adaptare la contexte noi. Sursele sînt literatura (clasică) — evident Caragiale, Eminescu, dar și Coșbuc, Arghezi și — surprinzător? — Vlahuță, cu tiparul extrem de productiv „Unde ni sunt...?" (completări moderne: teroriștii, torționarii gunoierii, senatorii etc.) — fenomenele de graniță — proverbe, lozinci, texte de cîntece cunoscute — și, în fine, autoreferențial, discursul publicistic însuși, din care sînt reluate și parodiate formulele-tip.

Frecvența citatelor și a micro-parafrazelor din Caragiale nu poate constitui o surpriză pentru nimeni: din pricini abisale, pe care nu e cazul să le discutăm aici, prezența lui în limbaj era și înainte, e cu atît mai mult acum, prin recuperarea dimensiunii politice, fatală. Fragmentele de text preluate sînt de obicei nu citate fidele ci adaptări destul de libere, în care cîteva repere lexicale și structura de bază permit identificarea sursei. Cu sau fără introduceri explicite — „vorba lui nenea Iancu" — ele se apropie de modul de funcționare prin legare de context al proverbelor, fiind însă mult mai suple decît acestea. Din discursul lui Farfuridi sînt preluate des trei secvențe aflate în succesiune imediată. Iată cunoscutul text — cu cîteva, numai, din ecourile sale: Farfuridi: „Din două una dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica..." Ecouri: „Să se privatizeze, primesc, dar să nu se schimbe nimic" („Cuvîntul", 32/1990 1 — textul unei caricaturi); „în zona «Azi», unde se revizuiește, dar nu se schimbă nimic" („Expres", 36/1990 8). Farfuridi: „ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale..." Ecouri: „ceva ar mai trebui schimbat pe ici-colo, prin părțile esențiale!" („Strada", 11/1990, 1); „a salvat onoarea italienilor pe ici pe colo, adică prin părțile esențiale!" („Glasul Brașovului", 22—23 1990, 5): Farfuridi: „Din această dilemnă nu puteți ieși... Am zis!". Ecouri: „Din păcate din această dilemă... nu pot ieși" („România liberă", 232/1990, 1). Nu întîmplător, la fel de frecventă în preluări e și celebra formulă din discursul lui Cațavencu: „Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvîrșire". Variante: „privatizarea, care este magnifică, dar lipsește în fapt cu desăvîrșire" („Viitorul" 119/1990, 1); „comisiile sociale, vorba lui nenea Iancu, există... dar lipsesc cu desăvîrșire" („Doina", 2/1990, 4). Ultimul exemplu e tipic pentru o adaptare defectuoasă în care, coordonîndu-se direct existența (și nu superlativul aprecierii) cu absența, e creat un discurs imediat contradictoriu, rudimentar în raport cu modelul caragialian; se observă și faptul că infidelitatea față de orginal se asociază cu trimiterea explicită la el.

Dincolo de observațiile de formă pe care examinarea variantelor le poate provoca întrebarea care se impune privește criteriul selecției: de ce tocmai aceste citate și nu altele devin clișeele cele mai frecvente? Cele de mai sus au ca mecanism comun proprietatea de a anula ceea ce au afirmat anterior și de a coordona în modul cel mai firesc contradicțiile — sau de a rezuma situația disjunctă, dilematică. Preferința pentru aceste structuri (în afara cărora apar și „curat murdar", „familie mare", „Bravos națiune" etc.) e justificată formal (pregnanță a expresiei, simetrie duală, șoc semantic) dar e simptomatică mai ales pentru că implică judecăți asupra unei realități contradictorii și confuze — sau pur și simplu false. Cele două interpretări depind de modul în care fie sînt menținute ambele laturi ale contradicției, fie se presupune că una dezvăluie adevărul mascat de cealaltă. Dacă în textul de bază dominau efectele de confuzie și absurd — așa și pentru că formulele erau orientate spre personaj —, parafrazele contemporane recuperează referentul: el există și impune un criteriu de adevăr, așa încît absurdul se simplifică, reducîndu-se la mistificare, minciună. Accentul cade doar pe unul din termenii contradicției. Nu e întîmplător faptul că temele în jurul cărora se grupează aceste clișee sînt esențiale în discursul public al momentului: **transformarea** (în opoziție cu **persistența**) — și **absența** mascată de vorbe.

Selecția secvențelor, favorizată de calitățile lor formale, se face, totuși, în primul rînd după alt criteriu decît cel estetic: citatele ajung să îndeplinească roluri „utilitare", își reduc complexitatea pentru a intra direct în comunicare. Oricum, ele funcționează fără greș ca indicatori ai locurilor comune din discursul actualității.

Rodica Zafiu

cronica literara

Război și pace

Așteptam de mult o carte de literatură memorialistică din partea lui Alexandru Paleologu. Amintirile despre Pallady, din **Bunul simț ca paradox** (1972), cu un Paleologu-copil, purtat prin expoziții, în chip de „domn Goe artist", de o mătușă tolstoiană sau paginile despre Enescu, despre indianistul Sergiu Al-George și despre Marin Preda („Se asemăna mult, așa îmi pare, cu Pierre Bezuhov, cel mai desăvîrșit domn dintre personajele literaturii universale"), din volumul **Alchimia existenței** (1983), îndreptățeau această așteptare. De altfel, însuși Al. Paleologu n-a pierdut nici un prilej pentru a se distanța față de **critica literară** obișnuită, preferindu-i **eseistica**, pe care n-ar fi deloc exclus s-o fi practicat de nevoie, cam în felul în care Kogălniceanu și C. A. Rosetti au făcut comerț. În definitiv, pe Al. Paleologu l-a interesat întotdeauna, mai mult decît literatura propriu-zisă, **omul**, supus unui atent examen moral, din care însă n-au lipsit niciodată înțelegerea și toleranța. Sînt trăsături care îl deosebesc de unii dintre colegii săi de generație, cu o formație asemănătoare, dar cu un fel de a fi circotaș și atrabilar. În timp ce la aceștia din urmă critica literară ascunde o variantă de nemulțumire (și o ascunde prost), la Al. Paleologu avem de a face cu o formă aproape programatică de admirație în fața oamenilor din viață și din cărți. Pornind de la acest principiu, Al. Paleologu deține în cel mai înalt grad capacitatea de a se entuziasma franc, și chiar dacă sînt cazuri în care entuziasmul și admirația i-au putut juca feste, aceasta rămîne principala sa „ipoteză de lucru". Este adevărat că multe dintre izbucnirile de entuziasm ale eseistului s-au răcit cu timpul, dar atestarea acestei răceli a luat cel mult forma unei note sau a unei mucalite autoironii. Fundamental rămîne faptul că în eseistica pe care o scrie Al. Paleologu ne oferă documentul entuziasmului, și nu al blazării sale. Polemicile, cu totul redutabile, se încheie și ele în chip cordial, nu din slăbiciune, ci din aceeași superioară atitudine în fața vieții. Pilduitoare din acest punct de vedere este, în volumul **Ipoteze de lucru** (1980), disputa cu Șerban Cioculescu (în jurul **quintei manueline**, din **Craii de Curtea-veche**), de la care Al. Paleologu a preluat ideea lui Montaigne că nimic nu trebuie făcut în viață fără voiosie și că încruntarea este semnul de recunoaștere al celor mărginiți și răi. De fapt, o constantă a eseisticii lui Paleologu este tocmai această insistență cu care se repudiază morga „papagalilor științifici", a belferilor și a „doctorilor suficienți", mari amatori de idei primite și de clișee. Probabil că din această alergie față de prostie și față de proști s-a dezvoltat și plăcerea eseistului de a șoca prin observații aparent trăsnite și prin **paradox**. **Morometii** lui Marin Preda se transformă astfel în „specimenul exemplar al romanului citadin". Ion Ghica (de care îl apropie atîtea trăsături comune) este „un mahalagiu de geniu", iar frumusețea fizică a lui Eminescu, o simplă legendă (ca și sărăcia), omul avînd în realitate talia joasă, piciorul plat și faciesul cărnos. Amănunțite, aproape toate paradoxurile acestea se lămuresc, ele nefiind altceva decît un moment exploziv dintr-o foarte ingenioasă retorică a epatării, prin care ajungem în cele din urmă la o realitate mai nuanțată decît aceea cu care eram obișnuiți.

Dacă vrem totuși să-i punem activitatea de pînă acum sub semnul criticii literare, atunci este vorba, cu formula lui Thibaudet, de o **„critique de nourriture"** sau, cu vorbele lui Al. Paleologu de „căutarea în cărți a unui aliment pentru spirit și sensibilitate", care să poată fi apoi împărtășit tuturor. Așa se explică de ce textele lui Al. Paleologu sînt pline nu de citate, ci de trimiteri în toate direcțiile, de oameni și de amintiri. Iar pînă la urmă, aceste elemente trebuiau să-i împingă eseurile spre memorialistică.

Și totuși, recenta carte a lui Al. Paleologu este, din toate punctele de vedere, o mare surpriză. Mai întîi pentru că a apărut la Paris (la Editura Balland), sub un titlu foarte atrăgător : **Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des golans**. Scrisă sub impresia evenimentelor din București (13—15 iunie), cartea poate fi citită ca document și, în această calitate, e aproape sigur că istoricii de mîine o vor folosi din plin. Vor găsi în ea un punct de vedere asupra revoluției din decembrie 1989 și detalii importante despre principalii actori ai unei drame care continuă să se joace. Dar mai ales

vor reține extraordinara încredere în tinerii care au fost de la început în Piața Universității. Lor le este dedicată cartea („Aux jeunes Roumains tués en décembre 1989 et juin 1990"), pentru că nici în ultima sa ipostază, de diplomat și de ambasador, Al. Paleologu n-a acceptat să fie un papagal. A fost o ambasadă scurtă, de numai patru luni (din februarie pînă la sfîrșitul lui mai 1990), suficiente însă pentru ca existența personală să se poată întîlni cu destinul. Ca și Ion Ghica din **Scrisorile** către Alecsandri, Al. Paleologu poate afirma despre sine că s-a aflat pe una din cele mai extraordinare turnante ale Istoriei, unde a fost surprins nu numai ca martor, dar și ca actor. Ca și în cazul lui Ghica, amintirile sînt scrise relativ departe de țară, cu ajutorul unor companioni, în cazul acesta Marc Semo și Claire Tréan. Dar în timp ce Ghica lasă impresia că nu folosește decît o mică parte din ceea ce știe, cenzurîndu-se și menajîndu-i mai ales pe contemporani, Al. Paleologu recurge la (probabil) toate datele de care dispune, într-un cuceritor stil **franc-parler**. Din stilul acesta se naște poate cea mai mare surpriză a cărții pe care Paleologul a numit-o „dificultatea de a fi român". E o temă care poate fi raportată la tradiția Caragiale—Cioran sau chiar la aceea a lui Cantemir, cu extraordinarele sale mărturii despre români, din **Descrierea Moldovei**. Nu sîntem doar ospitalieri, mărinimoși și inteligenți, cum ne place mereu s-o spunem, dar și superficiali, fataliști și minați de un permanent defetism. Sînt adevăruri incomode, pe care e mai bine să încercăm să le înțelegem, înainte de a ni le reproșa alții.

Dar „dificultatea de a fi român" are la Al. Paleologu și un sens personal, în măsura în care se susține prin propria sa biografie. Intră aici copilăria și adolescența bine supravegheate, lecturile, prieteniile și, în general, confortul familial. Apoi, un început de carieră diplomatică și primele semne rele, odată cu „blestematul an" 1940. După război e silit să-și vîndă lucrurile din casă, covoarele, argintăria, cărțile, chiar și cadourile de nuntă. După 1950, cînd în casele bucureștenilor sînt plasați tot felul de indivizi apăruți peste noapte, începe promiscuitatea. Căutat de Securitate își petrece o noapte întreagă la Mănăstirea Antim, în clopotniță, apoi se pierde prin țară, cu acte de identitate false, și îl cunoaște pe Noica la Cîmpulung. În 1955, după Conferința de la Geneva, se înregistrează un moment de vagă destindere, așa că se poate angaja ca model la Institutul de arte plastice din București. Prima lui misiune aici, să atîrne pe fațada clădirii portretele șefilor de partid, cu ocazia unei aniversări de 7 noiembrie. Mai tîrziu trece la Institutul de istorie a artelor, unde se va ocupa de frescele de la mănăstirea Curtea de Argeș și apoi de Probota. În noaptea de 9 septembrie 1959, la ora 2, va fi însă arestat, pentru că l-ar fi îndemnat pe Noica să scrie o carte îndreptată împotriva clasei muncitoare și pentru că l-ar fi comentat pe Cioran. Dus la Malmaison, apoi judecat, va rămîne în închisoare pînă la amnistia generală din 1964. „M-am străduit să transform celula într-un salon", spune el la un moment dat, și din acest punct de vedere Al. Paleologu se întîlnește încă o dată cu Noica. După eliberare e reangajat la Institutul lui G. Oprescu, apoi lansează, împreună cu Horia Lovinescu, în 1969, **Teatrul Atelier**, iar din 1971 lucrează un timp la Editura „Cartea Românească". A urmat altă epocă de șicane și de mizerii care au culminat cu interdicția de semnătură din 1989. De fapt, din 1984 Al. Paleologu nu mai publicase nici o carte. Pentru ca la începutul lui 1990 să putem vorbi de împlinirea unui vis din tinerețe, o ambasadă la Paris.

După cum se vede, avem de a face cu una dintre cele mai romanești biografii de scriitor din cîte cunoaște literatura noastră, o biografie de consistență tolstoiană, căci omul pare pornit, ca Bezuhov, în căutarea unui sens al istoriei și al propriei sale identități. Nu știu dacă sensul a fost găsit și nici dacă omul s-a împăcat, în sfîrșit, cu sine. Dar ceea ce se poate citi printre rînduri e același dispreț pentru minciună sau pentru prostie și mai ales, aceeași toleranță și detașare cu care ne-au obișnuit, de la început, eseurile. Farmecele, în general irezistibile, ale puterii nu i-au sucit capul și decepțiile nu l-au acrit. Ar fi fost și imposibil. Cred că sînt făcut pentru a mă bucura, spune Al. Paleologu la sfîrșitul amintirilor sale : „Je crois être doué pour la joie." Și are dreptate.

Florin Manolescu

ERATĂ. În cronica literară de săptămîna trecută, la cartea lui Florin Iaru, **Înnebunesc și-mi pare rău**, în penultimul paragraf, în loc de **analogică** se va citi **anagogică**.

solilocvii

Locuri comune (III)

O prejudecată încă puternică, dar care se află într-o descompunere ce se va accentua și mai mult în deceniul următor, va fi fiind aceea a dreptului seniorial asupra teritoriilor poeziei. De la singularitatea unei Veronica Micle, salvată și ea mai mult de umbra protectoare a lui Eminescu, și pînă la previzibila explozie a vocilor feminine în poezia românească, e mai mult decît simpla trecere a unui veac de solitudine adamică. Nu e vorba numai de o împrospătare cu aer botticelian, căci faptul ca atare nu este decît una dintre manifestările exterioare ale unor transformări radicale, care permit și poate chiar pretind existența liricii feminine, nu paralel, ci laolaltă cu cea a poeților, fără posibilitatea discriminărilor. Și poate că maturizarea și modernitatea unei culturi, depline, rotunde, tocmai aici își au unul din primele semne.

În ciuda valorii, nici Nina Cassian, nici Maria Banuș, nici Ana Blandiana, Constanța Buzea ori Ileana Mălăncioiu, — ca să dăm numai cîteva nume — n-au pătruns și nu aveau cum să pătrundă în conștiința marelui public (cititor sau nu de poezie) altfel decît ca un curios ba chiar, de la un moment dat, necesar element de decor. Însă nu pentru a mai solicita vreo revizuire la judecata de apoi a sfîntului Eugen am scris aceste rînduri, ci pentru a arăta că / și mai ales de ce urmașele Ninei Cassian sînt / vor fi într-o cu totul altă situație. Nu din pricina vreunei diferențe de valoare, ci pur și simplu pentru că, între timp, poezia și-a schimbat cîteva dintre caracteristicile esențiale.

Deplasarea categorică a întregii retorici a poeziei dinspre o **referențialitate neutră** (dominată de capacitatea de construcție și criptare prin conotații metaforice și / sau simbolice, caracteristici ce favorizau masculinitatea) către aproape — **denotativitatea experienței individuale**, este o transformare de-acum săvîrșită și lesne de observat. O spectaculoasă **re-liricizare** a poeziei, constînd însă nu numai în dominația persoanei I singular, ci și în : înlocuirea discursivității înalte cu narativitatea cotidiană ; dispariția metaforei (potențată sau nu de imagine) care lasă locul exprimării plate, voit-banale ; abolirea spectacolului, neobișnuitului, în favoarea decupajului jurnalier.

Ceea ce se observă mai greu este faptul că o asemenea schimbare egalizează șansele, dacă nu chiar favorizează spiritul feminin, mai fluent și în mai mare măsură predispus să surprindă multiplicitatea psihoambientală. De aceea, atunci cînd vor apărea primele antologii ale poeților mai tineri sau foarte tineri (sau vor aștepta și ei vremea osuarelor ?), nu va fi decît vina cititorilor și/ sau a criticii dacă între, să zicem absolut la întîmplare, Simona Popescu și Cristian Popescu, ar apărea vreo diferență generalizată de apreciere în favoarea ultimului.

★

Se singularizează, prin situația descrisă, poezia românească a acestui sfîrșit de secol ? Și da, și nu. Da față de poezia franceză sau chiar britanică unde, mai ales în cazul francezilor, (cu care, iată, cel puțin în dinamica poeziei nu sîntem deloc asemănători) ai de căutat serios pentru a întîlni numele vreunei urmașe a uluitoarei Louise Labé de acum patru secole și jumătate. În schimb, poezia americană ne înfățișează un tablou similar, doar că mult mai accentuat. Nu este vorba numai de Emily Dickinson (cîți dintre cei care au auzit de Whitman au auzit și de ea, cu toate că, la o analiză atentă, s-ar putea ca tocmai ea și nu Poe să se afle la începutul liniei Stevens Williams, Creeley, Cummings, adică asimptota descendenților lui Whitman). Nici de Hilda Doolittle, Marianne Moore, Edna St. Vincent Millay, contemporane (!) cu Bacovia, Blaga, Barbu și Arghezi. Nici de faptul că Sylvia Plath este, fără îndoială, cel mai important dintre poeții americani născuți după 1930. Ci pur și simplu de constatarea că, de pildă dintre cei șaptezeci de poeți antologați de Daniel Halpern în „The American Poetry Anthology" (Avon, 1975), poeți născuți între 1936 și 1950, nu mai puțin de o treime sînt femei. Să fie, aceasta, manifestarea unei... democrații originale, în care, iată, dreptul seniorial asupra cuvîntului a rămas numai o curioasă amintire ? !

Mihail Oprea

vasile petre fati

Utopia sau calea cea mai lungă

Aș vrea să fiu sigur că micul meu adevăr miroase
a coji de pepeni
Și că atunci cînd o să mor o să mă gîndesc la clubul
„Mediterana"
La apus e occidentul cu mirosul lui de pastă de dinți,
Frumoasa mea rusoaică nu se gîndește la asta.
Am văzut că-ntotdeauna părintele Zosima se scobește în
buzunar după ceva ruble,
Nu pentru bietul Feodor. El a părăsit această lume
punîndu-și mîinile pe burtă,
Uite așa. Mai bine să dai un ban bun pentru canalizări,
pentru spert
Ca să cîștigi încrederea rușilor în îngeri. Asta, da,
Doamne Dumnezeule, rușii sunt buni
La suflet. Poezie, niet ! Cît despre mine nu se știe nimic
precis
Dar dacă tot se vorbește despre asta
pot spune
Că e doar criză de îngeri buni care au părăsit demult
această lume.

Ruga pentru consulul spaniol

Am fost un om bun. Nu m-am plîns guvernatorului
Și nici poeților de seamă. Eram singur la o masă
Cînd l-am văzut pe consulul spaniol într-o biată
cameră de hotel
Putea să spună orice despre valiza lui diplomatică,
Totul era adevărat. Ca moartea.
Pe urmă singurătatea lui semănă cu o mică valiioară,
Asta cu cele mai bune intenții.
Era primăvară. Am fost un om bun. Dar cu domnul
consul
Am mai vorbit odată și încă odată,
Asta s-a întîmplat exact cînd almanahul Gotha
Scria cîte ceva despre îngerii de la Deuville.
Apoi totul s-a terminat ca acum douăzeci de ani cînd
consulul
A plîns. Bună treabă. Acum consulul plînge ca un copil
Și nu-i mai pasă de nimic. Ciorapii verzi ai
plîngăciosului de
Consul sunt, într-un fel, micile colivii ale doamnei.
Se pot prinde cu ei orice.
O să-i car valiza consulului la aeroport. O să mă plîng
de el.

Cu vremea

Cu vremea înveți și tu să întorci
Bătrînul ceas din bucătărie,
Cu vremea, nici nu mai ai timp
Să-ntorci bătrînul ceas din bucătărie.
Așa cum viața ta e fără viața ta,
Așa cum bunele servicii
Nu mai ajută acum la nimic.
Chiar dacă atingi cu mîna
Vasul de porcelan al bătrînei domnișoare,
Chiar dacă vezi cu ochii tăi
Vasul albastru de Panonia.
Eu o iubesc pe bătrîna domnișoară
Călare pe bicicleta Diamant,
Eu nu dau asigurări pe viață
Copiilor din fotografii,
Eu nu port pulovere sport
Și cămăși cu mînecile chimono,
E mai bine să scriu scrisori lungi,
E mai bine să cresc iarna, un lămîi.

Ghețarul

Ghețarul uriaș poate să vină într-o zi,
Să lovească în ușă, să-și facă loc, să intre.
Cu pielea lui trandafirie el mă așteaptă acolo,
După dulapuri și uși, după mese și scaune, după
vechiul scrin
Urînd această casă cu atîtea lucruri de nimic.
Strălucitor ghețarul e acolo și așteaptă doar un semn,
Urîndu-mă pe mine care stau acum în lumina zilei.
Atît cît să mă apropii de dulăpiorul casei,
Atît cît să se vadă că-mi întind mîinile,
Cît să se audă că strig,
Plîngînd incetișor doar la vederea lui.

Cîțiva care așteaptă

Am intrat în casă și am văzut casa.
Antreprenorul mi-a dat cartea lui de vizită cu
paianjeni.
Alții mi-au făcut semne : haide amice !
Alții mi-au spus : mănîncă și mănîncă păpădii !
Cîțiva m-au așteptat să-mi spună
Că mînecile cămășii mele
Seamănă cu un bătrîn violoncel.
Am intrat în casă și am văzut casa.
Antreprenorul era cu femeia lui.
După aceea nimic nu s-a mai întîmplat.

În luna Decembrie

În luna Decembrie beau ceai chinezesc
Și mă gîndesc la tine.
Cu biletele albastre în buzunar,
Cu o duzină de cuișoare,
Eu mă gîndesc la tine.
De acum adio, bătrîne guvernante,
Poemul roz l-am așezat în coșulețul de răchită.
Acolo e și lăbuța argintie
A zilei de mîine,
Visul ăsta de a citi ziarele de dimineață.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

A DEVENI CLASIC

Astfel, întîlnind pe stradă o veche cunoștință, ai sentimentul destul de banalizat că vremea l-a schimbat și că, fără nici un dubiu, cu toate că nu-i ușor să-ți imaginezi, îi faci la rîndul tău aceeași impresie. La autorii în viață lucrurile sînt mai gingașe încă. Un autor (e valabil mai ales pentru cei importanți) scoate o nouă carte, o citești și-l recunoști dintr-o privire, fără a te opri la început, dar apoi oprindu-te, la deosebirile pe care vremea le-a făcut, practic de la sine.

În toate aceste considerații nu intră nici un cîntar valoric, se prea poate ca noua operă (ca și noua fizionomie) să-l avantajeze pe posesor. Cu toate acestea nostalgia inevitabilă îți amărăște, prin translare la propria persoană, o zi sau două. Unde mai pui că volumul adăugat pe răbojul operei lui poate fi interpretat ca un pas către clasicizare în timp ce paginile adunate în plus în sertarul tău nu au (dacă e să nu aibă) același sens.

Horia Gîrbea

Anatolie Paniș
DOMNIȘOARA
Editura Eminescu

● Romanul lui Anatolie Paniș, purtînd o copertă în flagrantă contradicție cu interiorul, dar comercială, este crud și realist. Dar la ce-ar folosi cruzimea și realismul dacă n-ar fi comicul, introdus de comentariul subțire al autorului ? Ei bine, acest comentariu salvează pasibila aviditate a relatării despre încrîncenări provinciale.

„Domnișoara" este o doamnă Bovary mai inteligentă, mai spirituală dar și mai urîtă (cum altfel !). Avem povestea ei, avem toate posibilitățile (de scenarii ivite prin literatură) pentru a-i anticipa viitorul. De aceea volumul este destul de modern, prozatorul nu inventează nimic „pe linia" destinului personajului, nu face decît să orchestreze posibilitățile lui de realizare, date demult prin literatură, prin lăzi întregi de romane.

Părțile cele mai reușite nu sînt totuși cele de roman propriu-zis, ci acelea de eseu ale vocii care comentează mereu paralel, mereu în opoziție cu acțiunea.

Pe scurt, o carte de citit, mai mult decît de „răsfoit", de înțeles mai mult decît de a-i arăta „înțelegere". Să fie, așadar.

Domnica Gârneață
ZORII MIRESELOR
Editura Porto-franco

● Cunoscută pentru romanele anterioare : **Pe drum de seară** (1980) și **Inel, inel de aur** (1982), ambele la Albatros, ca și pentru povestirile publicate în 1984 sub titlul **Izvor cu apă vie**, Domnica Gârneață va fi crezut necesar să dea o probă de maturitate după șase ani de tăcere și astfel **Editura Porto-Franco** din Galați, recordman absolut în ceea ce privește aparițiile în acest an, i-a oferit spațiu să se desfășoare.

Iar autoarea s-a pornit într-un roman de factură clasică. Cum se vede din enumerarea titlurilor de pînă acum, prozatoarea pare a fi obsedată de miracolul dragostei și nu al oricărei ci numai al celei care se încheie prin sfînta taină a cununiei, consfințire, nu-i așa, foarte onorabilă a unei statornicii. Căci Domnica Gârneață apreciază statornicia, cartea ei curge puternic la vale, ca un torent în cea mai bună tradiție a romanului-roman, doric și sănătos, contemporan și obiectiv. Și cum merge el la vale, nu-ntîlnește diversiunea nici unei mori în cale, căci de-ar fi așa, am ajunge la un cunoscut titlu al lui Sadoveanu.

Cezar, Măriuca și toate celelalte personaje care alături de Angelica, Adrian et comp., orbecăie prin noaptea unui destin meșteșugit pus la cale de autoare, se vor trezi în final în zorii mireselor din satul Coțofenești ce găzduiește nunțile celor două fete „parcă-s gemene", nedeosebindu-se decît prin nume. „— E totul în regulă, cucoană ! Așa spun nașele..." Și dacă totu-i în regulă, fiind găsite și cele două nașe corespunzătoare, romanul se poate duce să toarcă în happy-end. Ar fi fost și păcat să se termine altfel.

Domnica Gârneață este așadar în situația de a privi cu mîndrie cele patru cărți de pînă acum ca pe un promițător început de raft. Nu-i putem dori în final decît să-l umple cît mai repede. Premise în acest sens există, slavă-Domnului.

ANTOLOGIE DE POEZIE CHINEZĂ MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ
Biblioteca pentru toți
Editura Minerva,
Selecție, traducere, note biografice de Alexandru Andrițoiu și Ioan Budura, Prefață de Zou Difan.

● Cu noile prețuri, iată cum un volum din BPT-ul cel îndrăgit și stimat urcă la 31 lei. Dar face, căci vedem și noi, în fine, cum arată poezia chineză de la Liu Dabai (1880—1932) la Gu Cheng (n. 1956) deci un fel de optzecist din Shanghai.

Poate că este o dovadă de prost-gust să afirm că nici una dintre poeziile din antologie nu mi-a plăcut. S-ar putea să fi fost influențat de prefață unde am citit că „Poezia chineză nouă a început să prindă viață în concordanță și armonie cu prefacerile sociale contemporane ale Chinei", că „Wen Jie oglindește viața iubirea și lupta din epoca nouă", că „Li Ji a scris versuri dedicate muncitorilor petroliști" iar Guo Xiaochuan a scris „o poemă plină de patos politic".

O poezie atît de politică, chiar dacă în antologie perioada 1966—76 a revoluției culturale este sărită în mod justificat, nu poate produce nici o impresie. Pentru că, pînă la urmă, este poezia unei viziuni forțate „de stînga". Și poezia română care ar fi cuprinsă într-o antologie cu toți oportuniștii care au dedicat versuri petroliștilor și altor categorii socio-profesionale ar fi la fel de jalnică.

Pe scurt, în afară de înfățișarea nocivității unui punct de vedere de acest fel în poezia unei țări, nu găsesc nici un merit acestei cărți scumpe.

eseu

Proza individualului

Revenind la **aspectul autobiografic**, trebuie spus că acesta merită, poate, atenția maximă : de vină este, probabil, și extraordinara proliferare survenită în ultima vreme a „genului" în chestiune. Totodată, trilogia lui Bujor Nedelcovici (cu volumele **Fără vise, Noaptea și Grădina Icoanei**, reunite sub titlul **Moștenitorii**, ed. I-a ; **Somnul vameșului**, ed. a II-a) impune prin deosebita realizare artistică, realizare ce nu se manifestă la un singur nivel. Autorul reușește să creeze — lucru rar — un veritabil, după părerea noastră, „suspens" ce menține mereu alert interesul de-a parcurge, de la prima la ultima, cele o mie și ceva de pagini cît însumează „saga" lui Iustin Arghir și a familiei sale : cronică de familie, cum s-a spus, ea este totodată parcurgerea unui traseu al căutării de sine, al găsirii adevărului, prin aflarea răspunsului la o serie de întrebări cruciale, determinante pentru protagonist și, în ultimă instanță, ea reprezintă drumul pe care îl parcurge, neabătut, tînărul încătușat de culpe primite de-a gata, nemeritate — simbolizînd un veritabil blestem „ereditar" — pentru a ajunge, în celo din urmă, la un liman, exact acela visat vreme de nouă sau zece ani. „Nu e preocupat de motivul real pentru care a fost chemat (repunerea în dreptul de-a profesa pe baza facultății absolvite, n.n.) se pomenește socotind cîțiia ani au trecut de cînd a terminat facultatea, de cînd a început să aștepte, apoi să-și ceară dreptul, apoi iarăși să aștepte. Nu se întreabă pe unde a umblat, ce meserii a practicat, ci «cîți ani au trecut ?» Ca și cum prin minune s-ar fi găsit pe creasta unui munte, s-ar fi odihnit într-un fotoliu tapisat cu pluș roșu, după ce a urcat, o zi, două, sau o viață întreagă, și acum nu se întreabă la ce înălțime se află, încearcă să-și amintească de cînd a început să urce, în ce zi a pus primul pas". **(Grădina Icoanei)** Este efortul cuceririi identității proprii, răpită de legi și determinisme istorice implacabile și nemiloase, de către un om cu certe disponibilități afective și intelectuale, receptiv la evenimentele ce-l înconjoară și, de aceea, suficient de vulnerabil : ros de nedreapta condiție socioprofesională în care l-a aruncat contextul istoric asociat cu apartenența familială, Iustin devine nu atît „cutia de rezonanță" a mediului exterior, cît, mai ales, al propriului eu asaltat de întrebări fundamentale, care au căpătat un specific acut din pricina coerciției exercitate de **absurdul** ce invadase mecanismele de funcționare ale societății.

Împrejurările grele fac să iasă la iveală, potențîndu-le, calitățile și defectele oamenilor, și, în cazul celor deosebit de înzestrați (inclusiv din punct de vedere **moral**), conflictele pentru menținerea unei „linii drepte" a vieții lor : capacitatea de a refuza compromisurile, în situația în care tentația obținerii statutului de normalitate existențială — sau, mai simplu spus, a liniștii și avantajelor de tot felul — devine un test absolut, după cum rezistența la **frustrare**, riscînd să scoată din latență forțele instinctuale, impulsurile subconștiente cu o mare încărcătură energetică, ajunge să însemne, și ea, un criteriu important : Iustin Arghir, dominat de **frica** sa generalizată, recunoaște, la un moment dat, în fața prietenului său Aron (în **Noaptea**) că nu știe, de fapt, de **ce anume** se teme mai pronunțat : „Și eu simt uneori nevoia să-i fac vînt în apă celui de lîngă mine... în fiecare din noi zace o fiară, un criminal, ca Rovența... Și frica mea, frica mea e cu atît mai mare cu cît (...) Cu cît e mai adîncă, cu cît sînt mai ademenit... Aroane ! Mi-e teamă de alții, dar cea mai mare teamă o am de mine, și tu nu vei afla niciodată ce fac... cum izbutesc să ascund ce simt și de aceea nu vreau să procedez altfel, pentru că din ziua aceea... din ziua... n-aș mai putea trăi cu mine". Există, așadar, o ispită a agresivității, mai mult sau mai puțin „prin-

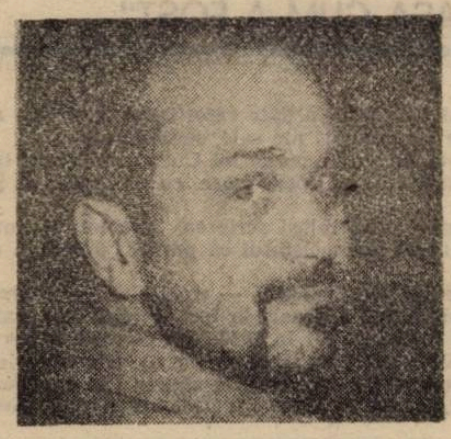

motivele arătate, Iustin alunecă sistematic în postura **dependentă**, spuneam, de victimă, respectiv de „aservit" și **oprimare**, indiferent că acestea se stabilesc între el și anumite ierarhii socioprofesionale ori între el și prietena sa Dana. Specificul „obsedantului deceniu" îi aduce stigmatul de victimă, de „proscris", dar, înainte de contextul istoric în chestiune, propria sa identitate psihică îi aplică acest stigmat, împingîndu-l sistematic spre **renunțare**, spre **retragere**, alertînd în permanență **compasiunea** și **comprehensivitatea** ce constituie trăsăturile sale dominante. Și, deopotrivă, virtual periculoase în cel mai înalt grad : dacă mila este cea care-l oprește lîngă Dana, bolnavă grav, tot ea este aceea care-l aduce la un pas de acuzația de crimă și de pedeapsă penală serioasă : ajutîndu-l pe Rovența, calmîndu-l și ascultîndu-l o noapte întreagă, Iustin „beneficiază" (sau este cît pe ce) de răsplata aceluia, dispus să „mute" bănuiala asupra bunului samaritean. Ulterior, același Rovența, primit în camera sa după ieșirea de sub anchetă (pe motiv că „nu avea unde să se ducă") este pe punctul de a-l băga într-o nouă încurcătură juridică (moartea Danei), pentru ca, totuși, în final, să își răscumpere felonia, erijîndu-se în „martorul apărării" lui Iustin. Din acest motiv, el se întreabă, la un moment dat, semnificativ : „Răul vine din afară sau din mine ? Cît din mine și cît din afară ?" **(Grădina Icoanei)**. Altfel spus, conflictul se conturează între cedarea „pe motiv de loialitate" și **orgoliu** (de care îl și acuză Aron) (orgoliul de a fi liber, de-a fi puternic, „de-a nu da socoteală") : „Vreau să aflu... vreau să aflu cît am fost și cît sînt de liber să merg pe drumul ales de **mine** (s.n.) (...) dar pe mine mă interesează care este dreptul meu și **pînă unde poate să se amestece cineva fără să mă umilească...** (s.n.) fără să-mi fie teamă." **(Noaptea)**. Acesta este unul din motivele pentru care Iustin face acea „anchetă" printre rudele sale, provocîndu-le confesiunile și ascultîndu-le pe durata a săptămîni și luni : acesta, împreună cu „păcatele" pomenite de el (tăcerile, lașitățile, ticăloșiile) : „Poate că eu am tăcut pentru că așa e firea mea, a noastră, a celor din familia Arghirilor și Orlenilor Au tăcut... bunicii mei, au tăcut părinții mei, acum tac și eu. E o învățătură mai veche, transmisă pînă la mine, fără să mi-o explic prea bine (...) Și eu învăț acum să nu-mi fie teamă, pentru că numai așa mă voi elibera de temerile mele." **(Noaptea)**. În sfîrșit, mai există un motiv, natura relațiilor cu familia sa (a atitudinii sale față de aceasta) fiind bănuită a fi ceva mai complexă decît apare la prima vedere : suferind „efectul de halou" al unor oameni „compromiși de vechiul regim" (directori de **bancă**, **ofițeri** — combatanți ori nu în campania antisovietică — negustori, oameni de afaceri, etc.), Iustin reușește să nu-i urască, iar povestirile acestea „memorialiste" ale lor au ca scop atașarea, prin cunoașterea mai puternică de înaintașii săi („Vreau să aflu cîte ceva din tot ce-i mai ascuns în familia mea... ciinii sînt tăcerile mele, ciinii sînt și tăcerile lor și lașitățile lor și ticăloșiile lor... **dar și frumusețile lor, ale noastre, ale familiei mele.**" (s.n.) Totodată, efectul terapeutic mai vizează o finalitate : „Vrei să afli cîte ceva despre familie... dorești să te împrietenești cu ei și să te eliberezi de ei. E bine așa... După aceea vei respira în voie", recunoaște unchiul Trifan (în **Noaptea**), „povestitorul de bază" al epopeii. Avem de-a face cu o „țară ereditară" multiplă, desfășurată pe mai multe planuri : „Eu știi ce-am moștenit ? îl întreabă Iustin pe prietenul său Simion, care îi este și protector. (...) **Frica !** (s.n.) (...) Își face mereu apariția, o simt ascunsă adînc în mine și nu pot scăpa de ea". Trecutul traumatizant (despărțirea părinților, arestarea și detenția tatălui, Andrei Arghir, domiciliul forțat rămas viu în memoria copilului de atunci, propriile lovituri suferite — excluderea din barou, meseriile practicate, sub condiția și pregătirea sa profesională — îl determină însă, simultan, să lupte pentru restabilirea adevărului și dreptății : deschiderea acțiunii de reabilitare a tatălui, impulsionată de cererea Dorinei, mama vitregă, este unul dintre țelurile urmărite după propria repunere în drepturi (numirea ca judecător și, apoi, ca președinte de tribunal).

Există o certă tentă psihanalitică în romanele autobiografice ale acestui deosebit prozator, ascunsă, însă, parcă cu grijă : **discursul analitic**, trebuie [illegible], nu relevă nici el, în egală m[illegible] indiciu cît de mic. **Familia** [illegible] aici, dintr-un unghi sensibil [illegible] ne-am fi putut aștepta (contrar recentei tradiții occidentale — Gide, Sartre, și întreaga pleiadă de epigoni), **ambivalența afectivă** nefiind nici ea, măcar, prea limpede conturată : protagonistul nu-și detestă înaintașii care l-au „încărcat" cu vina (absurdă, ce-i drept) de a le fi descendent ; moștenirea împovărătoare, atît cît este, definită din alt punct de vedere, (valabil, poate, în orice context istoric) nu îi generează ostilitate la adresa celor care i-au inoculat-o... Familia, se poate spune, rămîne un **bastion** al rezistenței morale, atunci cînd lumea își iese din țîțîni... Mătușa Elisabeta (Lizi), unchiul Trifan, mătușa Emilia și soțul ei, Nicolae, Verona și Matei, solicitați de nepotul lor, încep să vorbească, depănîndu-și amintirile, și, vorbind, învie un trecut care, insuflețindu-i, îl leagă de urmașul lor într-o coeziune afectivă ce constituie, treptat, un **nucleu**, a cărui creare îi oferă lui Iustin puterea de-a îndura vicisitudinile actualei sale condiții ; degradarea progresivă ce-l amenință își găsește o compensație considerabilă în [illegible] reprezentat de rudele acestea ale sale. (Refugiu și sursă de rezistență mult mai importante se pare, decît acela oferit de prietenii săi, Aron și Simion, și chiar de către iubita sa, Dana, a cărei valență pe acest plan pare, de altfel, nulă).

Nicolae Baltă

fragmente dintr-o etică a autorului

Îngeru' de lemn din vitrină

Așa cum sufletul nostru (în „compoziția" căruia intră mult aer puturos, cu miros de picior și de prăjeală) are trupul nostru de carne, așa și îngerii pot avea oricînd un trup de lemn în „persoana" **manechinului din vitrine**. Așa cum carnea noastră a fost trup de Dumnezeu, manechinul de lemn din vitrină are oricînd șansa de a deveni înger întrupat.

Ce oglindă perfectă a comunismului era în tinerețea mea (tinerețe pe care, vai !, domnul Iliescu, de exemplu, mi-o dorește veșnică) ce oglindă perfectă a **atemporalității kitsch** a comunismului era (și este încă) vitrina cu manechine a magazinelor de „confecții". (A se citi : „uniforme". Atunci cînd în magazine apărea un **model** nou, el era purtat de marea majoritate a femeilor „elegante" din București.) În vitrină hainele nu se șifonează, nu se murdăresc, nu rămîn niciodată mici pe manechinele-copii. Ochii sînt ficși, cuprind o mereu-aceeași sferă vizuală. Pe această privire se poate așterne praful ca pe orice obiect din lemn. Gestul este fix, într-o naturalețe forțată. Zîmbetul e vopsit. Culoarea feței se poate cel mult coji, dar Vitrinierul-Șef va îndrepta totul cu pensula. Piciorul feminin, delicat și subțire, își dezvelește șuruburile. Manechinul de lemn din vitrină poate fi doar **de tip nou.**

Am mai spus și altă dată că, după mine, omul de tip nou este mai aproape de **homo religiosus** decît omul de tipul individualismului democratic, occidental. N-am să-mi pot imagina niciodată cetatea Raiului pe pămînt, Ierusalemul Ceresc, condus după legi democratice ! N-am ce face — sînt un retardat ! — se pare că opțiunea mea politică este **monarhismul.** Nu știu dacă numai în Răsărit, în Orient, comunismul putea „prinde", dar sînt convins că o tinerețe întreagă m-am oglindit în oglinda vitrinelor cu manechine de lemn. Și, deci, știu (am aflat și de la alții) următoarele : **chiar dacă am trecut de 13 ani, vîrsta de 13 ani există tot timpul ; chiar dacă n-am ajuns încă sau n-am să ajung niciodată la 80 de ani, vîrsta de 80 de ani există tot timpul ; așa cum limba este mai „inteligentă" decît oricare vorbitor al ei, așa și timpul este mai „deștept" decît oricare trăitor al său ; moartea este un numitor comun pentru infinitatea calitativă de indivizi ; moartea este una din foarte puținele UNIFORME „ale noastre, ale fiecăruia și ale tuturor" ; moartea este o șansă a nașterii și a iubirii.**

Și cînd scriu **moarte** mi-aduc aminte că foarte mulți folosesc (mai ales oral) acest cuvînt ca pe un sinonim al **vieții de apoi.** Eu cred că aceștia nu știu adînc, în inimă, că prima durează doar cîteva clipite (este, bineînțeles, un **moment de trecere**), iar a doua durează o veșnicie. Oricum, una e **frica de moarte** și cu totul alta e **frica de viața de apoi.**

Cristian Popescu

N. Iorga

„O VIAȚĂ DE OM, AȘA CUM A FOST"

● Extragem, din volumul cu acest titlu, cîteva date referitoare la primii ani de viață ai lui Nicolae Iorga (cu unele consemnări ale sale, semnificative).

S-a născut la Botoșani, la 5/17 iunie 1871 („în casele lui Cuza ; pe atunci tata era avocat cu clientelă și subprefect la Ștefănești, post mare, cu uniformă de general de administrație").

La vîrsta de cinci ani învață singur alfabetul și scrierea, precum și limba franceză („la acea vîrstă, am dovedit fiicei farmacistului că pot citi direct în românește, un text franțuzesc").

În anii 1881—1886 este elev al liceului din Botoșani — cinci clase — premiat în fiecare an. În 1887—1888 își continuă studiile liceale la Iași. Pentru asigurarea existenței se angajează pedagog la un internat. Tot în 1888 face primele încercări literare („în urîtul orelor de clasa a VI-a mă apucasem să fac o foaie proprie"). Este vorba de o revistă trasă la șapirograf, pe care o scria singur („și o dădeam abonaților în schimb pentru o modestă plată în alune ; îi pusesem numele **Ecoul Ceaunului**").

STUDENTUL

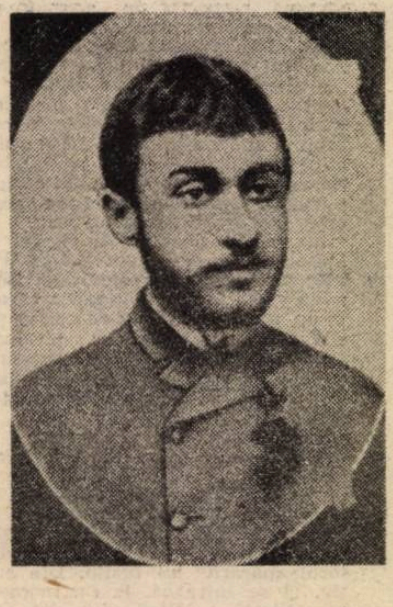

În toamna anului 1888, tînărul Nicolae Iorga se înscrie la Facultatea de Litere, de la Universitatea din Iași. După numai un an de cursuri, în 1889 susține 27 de examene și-și ia licența (în decembrie), obținînd calificativul **Magna cum laude**. Încă nu a împlinit 18 ani, dar obține o bursă pentru studii în străinătate. Care i-au fost greutățile și izbînzile în anii următori de învățămînt ? Ni le spune în aceleași memorii : „La Universitatea din Leipzig examenul de doctorat se făcea fără nici un fel de solemnitate, cu un singur element de datină — fracul de împrumut. La limba latină profesorul a părut impresionat de declarația mea că poate să mă întrebe din orice autor și din orice loc. A deschis pe **Virgil** și cu toată inițierea mea relativ nouă, traducerea germană a mers destul de bine". Este vorba de examenul pe care l-a dat, în luna august 1893, la Universitatea din Leipzig, unde și-a luat doctoratul în istorie, cu teza **Thomas III marquis de Saluces.**

La vremea aceea studentul Nicolae Iorga cunoștea — citit, scris, vorbit — douăsprezece limbi. Cum le-a învățat ? Istoricul ne spune : „Am continuat singur, fără a recurge la dicționar și m-am trezit știind englezește. Încercasem spaniola la Iași și o citeam corect. Limba portugheză am deprins-o aici (la Leipzig) ; pe cea daneză mi-am însușit-o din nu știu ce memorii ; am deprins suedeza pe cînd citeam traducerile edițiilor Nilson ; în olandeză m-au introdus foarte ușor romanele sfătosului Lennep".

Studentul Nicolae Iorga avea atunci 22 de ani.

DEBUTUL ÎN PUBLICISTICĂ

● Adevăratul debut al lui Nicolae Iorga, în publicistica literară românească, a fost cel din ziarul **„Lupta"**, de la Iași — numărul din februarie 1890 — deci acum o sută de ani — cînd a publicat un articol despre drama **Năpasta**, a lui Caragiale.

Ca poet îl aflăm mai întîi la revista **„Contemporanul"**, nr. 6, din 1890, cu poezia **Ne-om duce** (4 strofe) și poezia **O viață** (22 de strofe), semnate N. Iorga.

În 1893, tînărul profesor Nicolae Iorga se ocupa, printre altele și de critica literară, scriind în ziarul **„Timpul"** cronicile referitoare la noile apariții editoriale — fie traduceri, fie producții proprii ale scriitorilor noștri. În numărul

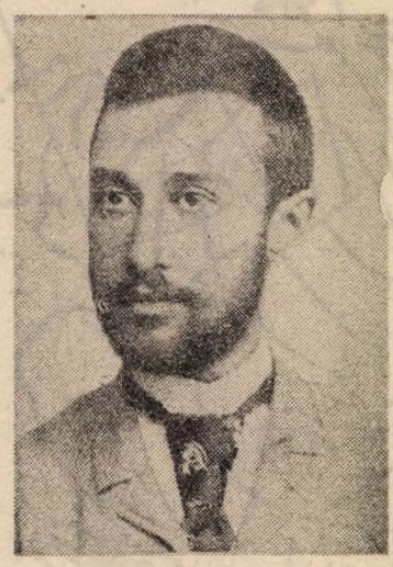

Debutantul Nicolae Iorga, 1890

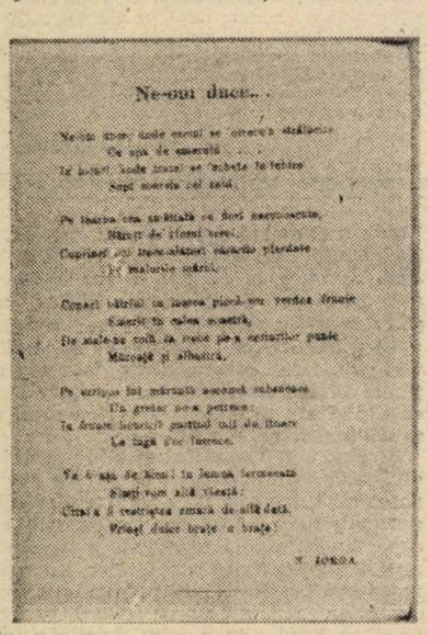

Ne-om duce...

Poezia de debut — 1890

din 3/15 aprilie 1893 al acestui ziar, analizînd noua ediție a volumului **Poezii**, de Mihai Eminescu, face aprecieri de o deosebită însemnătate pentru vremea respectivă. Iată cîteva : **„Făt Frumos din tei**, este, în forma lui definitivă, cel dintîi lucru fără pată pe care l-a scris Eminescu. **Împărat și proletar, Mortua est** au scăpărări de geniu. **Melancolie, Singurătate** și **Povestea codrului** sînt cea mai înaltă interpretare, la noi, a dragostei romantice, fantastice și panteiste. **Luceafărul** este ceea ce poezia noastră are mai înalt pînă acum. Culmea este atinsă în **Sonete".**

Rubrica respectivă este semnată Niculai Iorga. Mai tîrziu scriitorul se va fixa la semnătura : N. Iorga. Cînd se va scrie despre el în cărți, în reviste, în documente, va fi numit : Nicolae Iorga. Numai **Dicționarul enciclopedic român** (ediția 1964) a încercat să ni-l impună cu numele Nicolaie Iorga.

PRIMELE VOLUME

● După ce publicase la Paris, în 1892 și 1893, broșurile : **Une collection letres de Ph. de Mézières** și **Thomas III marquis de Saluces**, Nicolae Iorga de teză, editorial, și în țară, în anul 1893, cu volumul **Poezii** și cu primul volum **Schițe din literatura română.** În anii următori va publica, cu precădere, scrieri feritoare la istoria neamului și țării noastre. „Cu acest tezaur" — va spune isto cul, referindu-se la documentele strînse din arhivele străine — „care aștepta mai o prelucrare pentru a da o bază mai largă istoriei neamului meu, mă înt ceam, după ani de studiu isprăviți, în vara anului 1894" — deci iată și anul început al activității sale de istoric. În 1901 i-au apărut cele două volume **Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea.**

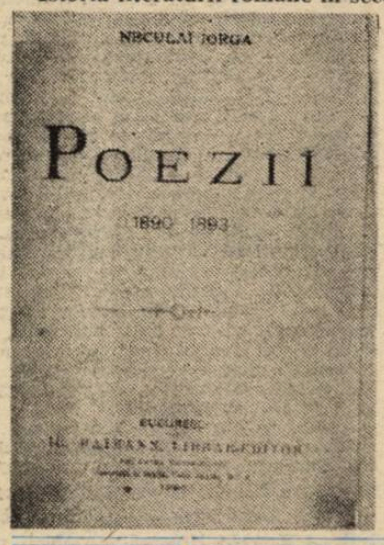

CONFERENȚIARUL

● În ziarul **„Gazeta"**, din București, am făcut o anchetă, printre cititori, întrebarea : **Care sînt cei mai mari oratori ai noștri ?** În luna aprilie 1935, anche s-a încheiat cu rezultatele : Cel mai mare orator este Nicolae Iorga, urmat de colae Titulescu. Mi-l amintesc pe marele orator Iorga, vorbind în Senat. Nu urca niciodată la tribună. Avea locul lui, în rîndul al treilea de fotolii din f podiumului prezidențial. Se ridica în picioare și vorbea acolo, dintre fotolii, sti cu fața numai către banca ministerială. Aproba sau critica proiectul de lege af în discuție. Intervențiile sale durau cel puțin o jumătate de oră ; o conferință d pentru clarificarea unei hotăriri care trebuia să devină lege. Și din fiecare con rință de acest fel Iorga făcea o lecție de patriotism. Jos, în sală, și sus, în tribun publice, toți îl ascultau în liniște și admirație.

Îmi mai amintesc de un anunț pe care l-am găsit în ziarul **„Românul"**, apă în zilele de 30 și 31 ianuarie 1898 : „Domnul profesor Nicolae Iorga va conferen la Ateneul Român, în zilele de 1 și 8 februarie 1898 despre **Luptele românilor turcii** și despre **Cultura românească în epoca fanarioților.** Acesta era începu „carierei" sale de conferențiar.

„NEAMUL ROMÂNESC"

● Convins de necesitatea existenței unei publicații care — după cum se spune cititorilor : „Să servească, pe lîngă ideea națională și pe aceea a unei fundamentale reforme în domeniul social", Nicolae Iorga înființează, la 10 mai 1906, ziarul **„Neamul românesc"**, al cărui sediu este la București, pînă în luna noiembrie 1916, cînd va fi nevoit să se mute la Iași. La început a avut o apariție bisăptămînală, iar de la 23 aprilie 1916 a devenit cotidian. Iorga a fost conducătorul acestei publicații pînă în anul 1940, publicînd articole pe care le socotea „menite să trezească în intelectuali iubirea pentru strivita temelie a neamului". Prin conținutul său permanent, ziarul acesta a adus o importantă contribuție moralului luptătorilor de pe fronturile care țineau piept invaziei germane, în primul război mondial. Tot Nicolae Iorga a făcut să apară, la Vălenii de Munte, în perioada 25 decembrie 1908 — 25 noiembrie 1912 (și apoi de la 25 noiembrie 1925, pînă la 16 aprilie 1926), **„Neamul românesc literar"**. În prima perioadă publicația a avut format de carte, în 80 de pagini. Tot la Vălenii de Munte, Iorga a înființat săptămînalul **„Neamul românesc pentru popor"**, care a apărut de la 1 ianuarie 1910, pînă la 21 august 1916. A reapărut la 1 februarie 1920 (pînă în octombrie 1940), subintitulîndu-se „Buletin al Ligii Culturale".

Nicolae Iorga a mai condus următoarele reviste : **„Semănătorul"** 1905—1906 ; **„Floarea darurilor"** (1907) ; **„Drum drept"** (1913—1915) ; **„Cuget clar"** (1926—1940) ; **„Ramuri"** (1926—1927).

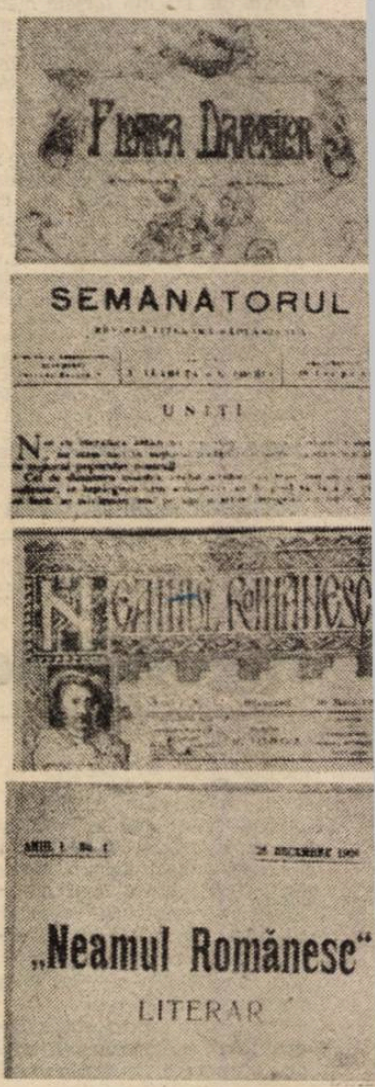

50 DE ANI DE LA MOARTE

DEPUTATUL PATRIOT

● La alegerile din primăvara anului 1907 candidează și profesorul Nicolae Iorga, care întrunește cele mai multe voturi pe lista de la Iași. La 12 iunie, cînd își face intrarea în Adunarea Deputaților, tînărul ales ume ște asistența prin rechizitoriul adresat guvernului în problema răscoalei țărănești și a cruntelor represalii săvîrșite de autorități. „Zilele în care trăim — spune profesorul — sînt cele mai triste și mai pline de răspunderi din ultima jumătate de veac. Ne găsim a doua zi după răscoale, care se pot numi revoluție". Apoi, neîndurător, deputatul care vorbește de la tribună și este ascultat cu smerenie acuză guvernul, cerînd dreptate „pentru cei 5 000 000 de țărani revoltați". În săptămînile următoare Nicolae Iorga răspîndește în toată țara **Liste de subscripție** pentru ajutorarea familiilor celor uciși în răscoale. După o lună aceste liste totalizau suma de 4 124 de lei, strînși de la cetățenii de rînd, militari, școlari, liceeni, studenți. Listele Iorga au scos astfel în evidență o nouă formă de solidaritate românească. Să reamintim că articolele publicate de Iorga, în acele zile, au devenit „piese incendiare", care au circulat apoi sub formă de foi volante, printre răsculați.

UNIVERSITATEA DE LA VĂLENI

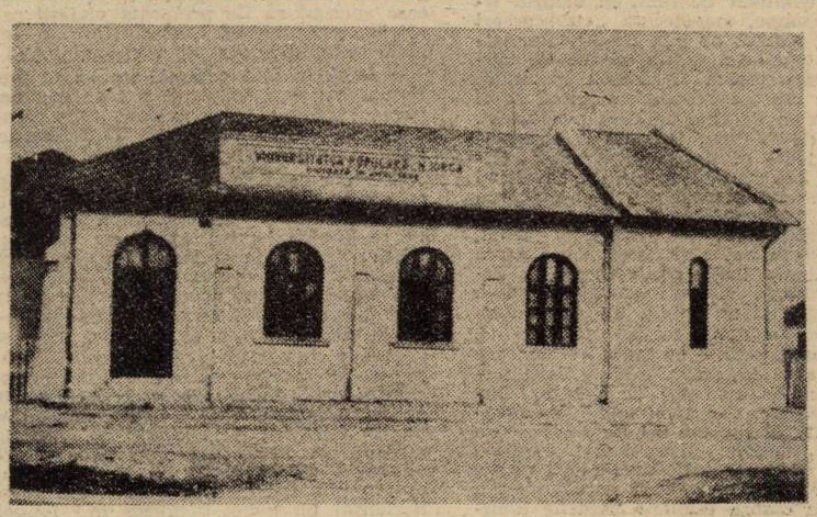

● „Așezămintele mele de la Văleni sînt o lecție nu numai pentru cine stă acolo să o asculte, ci pentru întreagă această societate românească ahtiată de ajutoarele bugetare" — scrie Nicolae Iorga într-un articol referitor la strădania sa depusă pentru înființarea Universității Populare de la Văleni — care-i poartă numele. Începutul acestui for cultural a fost făcut la 7 iulie 1908. La cursurile ținute, an de an, au venit să participe tot mai mulți intelectuali, uneori numărul lor trecînd de patru sute. Printre conferențiarii perindați la catedrele programate, au fost : Vasile Pârvan, dr. Ion Cantacuzino, A.D. Xenopol, C. Moisil, N. Cartojan, Nerva Hodoș, Ion Livescu, dr. Manicatide, P.P. Panaitescu, Dimitrie Gusti. Temele conferințelor : Istoria românilor, Istoria literaturii române, Geografia României, Istoria literaturilor moderne, Dreptul, Sociologia, Biologia, Filozofia. Începînd din anul 1912, Universitatea Populară „N. Iorga" și-a avut localul său propriu. La împlinirea a 25 de ani de existență a Universității de la Văleni, Tudor Arghezi scria : „Aici s-au adunat, cu mult înainte de război, ardeleni, bănățeni, bucovineni, și au plecat fiecare în țara lui cu o fărîmă de flacără, cu candela aprinsă, sau cel puțin cu un reflex în ochi, care a trecut mai departe. Să înțelegem că jubileul de 25 de ani ai Vălenilor consacră o victorie fără nici un precedent și o personalitate iconografică...".

ACADEMICIANUL

● Înaltul for cultural al țării — Academia Română — și-a desfășurat activitatea mai mult de trei decenii sub dominația pozitivă a ilustrului său membru, Nicolae Iorga, ale cărui comunicări, scrieri, donații, îndrumări, inițiative și reprezentări au ridicat prestigiul instituției la nivelul celor similare din Occident. Pătrunderea lui în rîndurile membrilor Academiei Române n-a fost însă ușoară. Ales membru corespondent în anul 1898, a trebuit să aștepte pînă la 15 mai 1911 pentru a deveni membru titular. Deținem din discursul său de recepție : „Îmi iau angajamentul de a fi cel dintîi la muncă și la pretenții cel din urmă". Și s-a ținut de cuvînt.

Nicolae Iorga a fost savantul român care s-a bucurat de cea mai mare celebritate mondială. Începînd din anul 1921, cînd și-a inaugurat cursurile la Sorbona, și seria de conferințe la Collége de France, devenind astfel cunoscut ca istoric de valoare internațională, și pînă la sfîrșitul vieții sale, marele dascăl a fost, continuu, în atenția forurilor culturale europene și americane, care au ținut să-l onoreze cu titluri științifice și să-l aleagă printre membrii activi, de prim rang. În 1931 a fost numit **doctor honoris causa** al Universității din Paris ; în 1933 a fost ales membru activ al Institutului Franței. Titlul de **doctor honoris causa** i-a mai fost acordat de universitățile din : Oxford, Roma, Geneva, Lyon, Strasbourg, Wilno, Cambridge, Bratislava, precum și de alte douăsprezece societăți științifice europene.

PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI

● La sfîrșitul anului 1916 armatele invadatoare germane cotropiseră cea mai mare parte a țării noastre. Autoritățile românești se aflau în refugiu, la Iași, de unde acționau pentru continuarea luptei de apărare și reîntregire a țării. În ședința de la 14 decembrie 1916 a Camerei deputaților, printre vorbitori s-a aflat și Nicolae Iorga. El a ținut atunci o vibrantă cuvîntare de îmbărbătare a românilor de pretutindeni : „În trecutul nostru — spune marele dascăl — mulți oameni au suferit. Dacă sîntem ceva, nu sîntem prin biruința strămoșilor noștri, ci sîntem ceva numai prin suferințele lor. Toate puterile noastre nu sînt altceva decît jertfa lor. Astăzi, cînd hoardele ne-au năvălit granițele și ne-au încălcat pămîntul nostru cel sfînt, în colțul acesta, unde ne-am strîns, să păstrăm cu scumpătate sămînța de credință și vom vedea și noi, la rîndul nostru, dispărînd negura stăpînirii străine și vom putea zice, ca Petru Rareș, fiul lui Ștefan, că «Vom fi iarăși ce am fost, și mai mult decît atît»".

Și prin jertfa celor care au luptat atunci împotriva cotropitorilor, cuvintele lui Petru Rareș, repetate de Nicolae Iorga, s-au adeverit.

CLUBUL NICOLAE IORGA — ÎN S.U.A.

● Românii transilvăneni care au emigrat în Statele Unite ale Americii, în primii ani ai secolului nostru, și s-au stabilit în statul Indiana, au înființat, în anul 1909, o asociație culturală pe care au denumit-o **„Clubul Nicolae Iorga"**. Acest Club a deschis, în 1921, prima școală românească în orașul Indiana Harbor. Răspunzînd invitației pe care i-au făcut-o conducătorii Clubului, profesorul Nicolae Iorga s-a dus în S.U.A., în luna februarie 1930, pentru a participa la festivitățile prilejuite de împlinirea a douăzeci de ani de activitate a prestigiosului Club care-i purta numele. Această vizită a durat două luni — februarie și martie 1930. În timpul prezenței sale în S.U.A., Nicolae Iorga a ținut și cîteva conferințe, în limba engleză, la universitățile care l-au solicitat. Și ziarele din orașele respective l-au omagiat, numindu-l : „Marele savant și profesor Nicolae Iorga, cel mai fecund scriitor al timpului".

ÎNTEMEIETOR AL MUZEULUI MUNICIPAL

● Profesorul Nicolae Iorga cerea, în anul 1921, înființarea unui muzeu al orașului București, „în care să se strîngă tot ce este urmă certă cu privire la începuturile și la evoluția Capitalei României". După șase ani se face un început, achiziționîndu-se o seamă de piese, iar la 15 ianuarie 1932, Nicolae Iorga — pe atunci prim-ministru — are mulțumirea să prezideze inaugurarea noului așezămînt de cultură istorică, denumit **Muzeul Municipal.** Întîiul sediu l-a avut pe Calea Moșilor. În anii următori, continuîndu-se achiziționările și donațiile, Muzeul și-a organizat activitatea în patru secții : Istorie veche, Istorie feudală, Istorie modernă și contemporană, Numismatică.

ZIUA ONOMASTICĂ

● La 6 decembrie 1936 era ziua onomastică a marelui Iorga. M-am hotărît să fac un reportaj cu această ocazie. Ca redactor parlamentar îi mai luasem și alte interviuri, deci eram sigur de izbîndă. M-am prezentat la domiciliul său, din Piața Victoriei, la ora 10 dimineața — așa cum mă programase secretara sa. L-am găsit scriind. M-am înclinat în fața lui și mi-am început „discursul" : „Stimate domnule profesor, în numele tinerilor ziariști bucureșteni vin să vă transmit felicitări, cu ocazia zilei Dumneavoastră onomastice". Profesorul s-a ridicat de la birou și, emoționat, mi-a răspuns : „Tinere, ești singurul ziarist care s-a gîndit să mă viziteze — îți multumesc". Apoi s-a așezat din nou la birou, continuîndu-și scrisul.

Cînd am plecat am întrebat-o pe secretară cîte felicitări a primit pentru profesor ? Mi s-a răspuns : „Pînă la ora asta au sosit cam 5 000 de scrisori și telegrame, plus zeci și zeci de telefoane". Reportajul respectiv a apărut în seara acelei zile, în ziarul **„Ordinea"**, din București.

Seara am dat încă un telefon secretarei, care mi-a spus : „Domnul profesor este epuizat ; a primit 35 de profesori și directori de școli. Este mulțumit, dar nu-și poate ierta faptul că a pierdut o zi de lucru".

OMAGII

● În învățămîntul superior Nicolae Iorga a activat ca profesor la Universitatea din București (1896), apoi decan al Facultății de Litere (1927) și rector al Universității din București (1929). La 18 aprilie 1931 devine președinte al Consiliului de Miniștri (pînă la 6 iunie 1932).

Pentru prodigioasa sa activitate culturală, științifică și patriotică, Nicolae Iorga a fost omagiat, cum i s-a cuvenit, astfel : în 1921, la împlinirea vîrstei de 50 de ani, și în 1931, la 60 de ani, l-a sărbătorit Academia Română. În 1931 a apărut volumul omagial dedicat istoricului Nicolae Iorga, în care sînt consemnările a 250 de „subscriitori" : profesori universitari, artiști, ofițeri, medici, scriitori, ziariști, directori de licee, oameni politici.

În luna februarie 1933, un grup de 60 de savanți, din 32 de țări, au publicat, la Paris, volumul omagial **Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga, par ses amis de France et des pays de langue française.** Volumul cuprinde o bibliografie a scrierilor publicate de Iorga în anii 1892—1932. Sigur că un asemenea omagiu avea să-l încînte pe sărbătorit. Nu tot așa se întîmpla cu omagiile ostentative din presă. Un exemplu : ziarul **„Paris-Soir"** mi-a cerut să-i iau un interviu ilustrului profesor, în iunie 1932, insistînd ca să fac și o fotografie care să-l reprezinte pe savant stînd în birou, înconjurat de cele 1 200 de cărți care-i aparuseră pînă atunci. Propunîndu-i interviul și fotografierea, Iorga m-a refuzat categoric, indignat : „Spune-le celor de la **„Paris-Soir"** că o astfel de fotografie se potrivește mai bine unui inventator, văzut între năzdrăvăniile pe care le-a creat, nu unui modest scriitor ca mine".

ACTIVITATEA DE SCRIITOR

● Un bilanț, între multe altele, care se poate face cu privire la activitatea lui Nicolae Iorga : în cinci decenii de muncă intelectuală, istovitoare, a scris și a publicat 1 250 de cărți și broșuri și aproape 25 000 de articole diferite. Le aflăm catalogate în fișele Bibliotecii Academiei Române. A ținut mai mult de 1 000 de conferințe publice. Dintre scrierile sale în volume, 351 sînt în limbi străine ; 297 în franceză ; 24 în germană ; 23 în italiană ; 7 în engleză. Despre savantul Nicolae Iorga au fost publicate, în perioada 1904—1980, un număr de 97 de volume, care-i consemnează viața și activitatea. Cele mai multe au fost ocazionate de aniversările nașterii savantului, dar și de însemnătatea marilor momente ale activității sale. Peste hotare omagierea lui Nicolae Iorga a fost făcută prin 8 volume, apărute astfel : 1928 — Oslo ; 1931 — Napoli ; 1932 — Milano ; 1933 — Paris ; 1939 — Roma ; 1941 — Veneția ; 1965 — Viena ; 1966 — U.R.S.S. (în limba armeană).

În ultimul an al vieții (1940), Nicolae Iorga a publicat 32 de scrieri. Cîteva dintre acestea : **Afirmația vitalității românești ; Arta românească în Banatul muntos ; Ce a fost 24 ianuarie ; Ce este Sud-Estul european ; Condițiile colaborării internaționale ; Individualism și solidarism în dezvoltarea istoriei ; Vagabondul** (teatru — cea de a cincizecea piesă din cîte a scris).

Marele savant a murit la 27 noiembrie 1940, asasinat de o bandă de legionari, într-o pădure de lîngă Ploiești.

Documentar de
Ion Munteanu

marius tupan

LA MĂNĂSTIRE

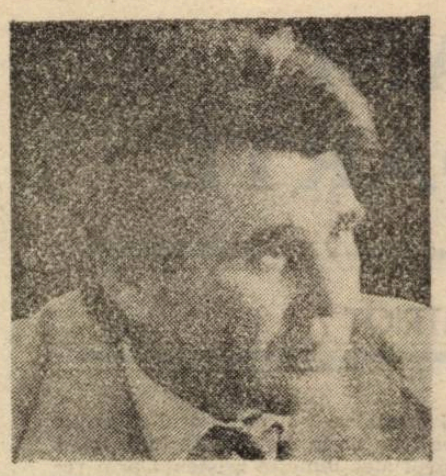

Aproape că nu știa cum ajunsese pînă aici. Simțise doar o febră care-i înfierbînta toate țesuturile și care-l sălta de la pămînt ca pe o pasăre însetată de zbor, indicîndu-i drept țintă lumina ce izbucnise în noaptea adîncă. Stînca uriașă, mîncată la rădăcină și împinsă înainte în partea superioară, îi dădea imaginea unei nave înspăimîntătoare, scoțîndu-și, din celălalt tărîm, botul striat și ascuțit, amenințînd să atace din clipă în clipă pămîntul pașnic al Fundăturii. Învăluită în întunericul nopții îi părea ca un negativ al imaginii Navei-Amiral din Cetatea de Aur. Razele de lună, înviorate în aerul curat, arămeau feliile de cremene dispuse în forme geometrice și dădeau uriașului grandoare și stabilitate. Un curpen atîrna la vreo patru-cinci metri mai sus ca o ancoră ciuntită, iar de-o parte și de alta, două scobituri oarbe păreau a fi ochii monstrului tolănit.

Lumina asta-i farul ce amăgește omenirea în perioadele ei de cumpănă, gîndi el, amintindu-și de mănăstire și de rostul ei pe pămînt.

Se uită în stînga, în dreapta, apoi în sus, și observă că nu era chip să se agațe de curpen. Cercetă virful paltinului din apropierea stîncii și crezu că găsise o cale de acces. Își înfipse unghiile în coaja arborelui, se căță cam vreo trei metri, dar după aceea brațele i se muiară și alunecă. Pămîntul tot i se învîrti sub picioare, iar carnea-i tremura ca atinsă de friguri.

— Și de ce-aș ajunge acolo? N-ar fi mai bine să mă întorc la Fermă? Cine mi-a cerut să pun nava în mișcare? Totu-i blînd și incremenit, nimic nu-i suspect acolo.

Peste el și peste colțul de piatră luna-și spori razele și-avu impresia că în curînd se va declanșa virtejul care treiera prin frunze, frămînta munții, răsucea vegetația și culca la pămînt viețuitoarele. Curpenul începu, într-adevăr, să se balanseze, o felie de cremene, desprinzîndu-se, abia-i lăsă timp să se ferească și sunetul ei surd deșteptă în el teama. Ea mușca din trupu-i ca o sălbăticiune și împrejurimile căpătară chipuri ireale. Piatra se măcina în nori uriași și pulberea ei întuneca puțina lumină a nopții. Orbitele stîncii fulgerau și atrăgeau luciul helesteului iar nava prindea a se legăna pe valuri apocaliptice. Închise ochii, își strînse buzele, dar treptat, treptat descoperi că natura Fundăturii e în cea mai deplină stabilitate, numai energia pe care o captase camera lui Rugină îi răvășea trupul. Surescitat, călcă mărăcinișurile în picioare, se zdreli în colțurile pietrei, se izbi cu fruntea de crengile arțarilor, se căță pe un maldăr de putregaiuri, înotă printre smocuri de iarbă, învinse grilajul de tufe uscate și, ajutat de un simț care-i lipsea în alte ocazii, încolți abia acum sub armura teribilei experiențe, descoperi o poartă secretă. Socoteala o făcuse fără prea mare osteneală: o imaginară linie dreaptă unea piatra din temelia fostei biserici, curpenul agățat și semnul suspect, reprezentînd un R, descoperit vederii numai de bătaia razelor de lună. Ajuns în cîlții mărăcinișurilor, nu-și schimbă direcția și un curent puternic fu aproape să-l trîntească la pămînt. Cale de întoarcere nu mai exista. Înaintînd cu băgare de seamă călcă în gol, lovi un ciot, declanșă un șișiit de parcă nimerise printre șerpi, pluti în hău împreună cu încîlcitura de mărăcini, orbecăi înspăimîntat, fiindcă fusese văduvit și de lumina lunii, simți o caldă adiere, apoi o putere care-l absorbi. Un zăngănit metalic desprinse lanțurile porții secrete. După numai trei secunde, fu orbit de jetul luminii.

Urca lin, cu brațele lipite de corp, cu picioarele amorțite, cu respirația oprită. Pe virful nasului îl încerca o mîncărime, dar nu se grăbi s-o potolească. Își coborî pleoapele de teama luminii care-ar fi putut să-l orbească. Lăsîndu-se în voia energiilor acumulate, urcă mereu, pînă cînd alte zornăituri îi bătură în auz, și-atunci se trezi aruncat pe un pămînt moale și afînat. Deschizînd ochii, descoperi o iarbă deasă, înaltă, așternîndu-se în cale ca un covor. În apropiere se găsea cupola joasă, iar sub ea mărginită de un gărduleț din lemn sculptat, o podișcă geluită. Clopotnița, legată de capelă printr-o balustradă pitică, avea temelia din piatră masivă. Din pălăria de bronz cădea o limbă argintie. După numai cîteva clipe, lîngă el, întrerupîndu-și zborul împiedicat, căzu un vultur. Poate că era acela care-i sugerase cu cîteva zile în urmă parabola vieții, oficiind într-un anume fel ritualul vînătorii, poate că era un semn prin care i se sugera că nu-i era îngăduit să poposească aici. Adunînd în mărgelele ochilor, magnetizate de razele lunii, o lumină înghețată, pasărea se zbătu neputincioasă, lovind pămîntul cu clonțul, iar Anatol, temîndu-se de ultima și veninoasa lovitură, încercă să o izbească cu pantoful, dar piciorul trecu prin penele ei ca printr-un puf de păpădie, lăsînd mărgelele morții să se rostogolească în prăpastia ce se crăpa acum înspre lumea pe care tocmai o părăsise.

Un frison îl scutură pe picioare, inima-i bătu grăbită în piept. Crezu că pe acest tărîm străin, el însuși e o grămadă de zdrențe, precum Lidia în subsolul casei-muzeu, fără carne, fără sînge, că a devenit o idee de om. Aruncîndu-și ochii spre mănăstire, văzu că peretele ei, atins de razele de lună, arăta ca un zid de oase, sprijinind un acoperiș din spume înghețate.

Obrajii îi ardeau, auzul prindea sunete stranii. Pe măsură ce cobora în mijlocul fantasmagoricei nave, un cîmp larg și pustiu i se deschidea sub priviri dincolo de mănăstire. Avea ceva din roca selenară, înrudită cu sideful scoicii, dar și din argintul ghețurilor nesfîrșite. Un frig tăios metalic, i se înfipse în oase. Crezu că a ieșit în afara timpului, abandonat de pămînteni, fiindcă stelele ofilite clipeau din cînd în cînd, sporind parcă devălmășia lăptoasei pulberi, adîncind mai vinovat afundul nelumesc. Ferindu-se de clipirile luminilor amăgitoare, se prinse cu palmele de zidul mănăstirii. Era lipicios. Numai ce făcu priza și-o muzică nefirească își începu curgerea. Sunetele păreau zbaterile agonice ale unei corzi trecute prin vintoase, un păienjeniș de vibrații care-și atrăgeau în plasă victima. Farul navei își mărea intensitatea asupra lumii. Ajuns lîngă ei, descoperi o fereastră obișnuită ce arunca afară nori de fum. După cîteva clipe, Anatol putu zări o adunătură de carne împinsă peste tocul ferestrei și-un grohăit fu semnalul atingerii cu pămîntul. Căderea fu sprijinită în hohote de ris și Anatol, străbătut de fiori, se chinui el însuși să rîdă, scuturat de răcoarea nopții.

Vîntul se înteți. Azvîrlirea unei alte namile din birlog declanșă noi hohote. În mijlocul risului zdrențuit, goliciunea, izbită cu mai multă forță, o întrecu în icnete pe cealaltă. Veselia dinăuntru se înteți parcă din durerile lor și urlete spasmodice, rigiieli animalice, chicote noduroase, șuierături seci, scîncete jalnice, clătinau nava. Cea de-a treia ofrandă dăruită întunericului avea știința căderii, fiindcă, imediat ce atinse iarba, se rostogoli de trei ori, cu capul adunat, cu picioarele strînse la piept, iar cînd se ridică, își arătă dantura de aur și pumnul în semnul biruinței, așa cum făcuse Amiralul cînd treceau tifoșii prin fața sa, îndreptîndu-se spre Urlătoare. Cei dinăuntru sporiră muzica și femeia despletită își mișcă șoldurile umflate, sînii ca niște doniță, picioarele buturugi, capul mare de motan puturos. Avea o piele atît de albă, că învingea pînă și mătasea razelor de lună. Anatol auzi apoi porunca dinăuntru:

— Gata! Înapoi la paturi!

Vocea lui Iglesias străbătu prin toate încăperile făcîndu-l pe Rovina să revină pe pămînt, altminteri spectacolul ar fi continuat să i se pară din altă lume. După vreo cinci minute muzica se pierdu într-o devălmășie de țipete isterice, gemete adînci și chicote înalte. Ca atunci cînd auzise scîncetele Lidiei în casa-muzeu, Anatol se simți atras de încăpere ca de un magnet. Se prinse cu mîinile de zid, împotrivindu-se înaintării, dar aceeași forță străină îl zorea să intre.

Zări vatra uriașă împinsă sub o grotă adîncă, jocul flăcărilor, tăiat din cînd în cînd la trecerea cîte unei făpturi ca un fluture chemat de mirajul luminii, înaintă încă puțin și-și vîri capul pe fereastră. Într-un cazacioc zgomotos, trupurile goale își bălăbăneau șuncile planturoase, brațele nesigure și umerii deformați, sfidînd parcă perechile căzute la colțuri, care se ospătau cu hărtana de carne și goleau în neștire stacane cu vin. Păzită de sălbăticiuni și acoperită de minciunile lui Vlad Rugină, mănăstirea își dezvăluia abia acum chipul, la miezul nopții, de parcă devenise locul unde bîntuiau hidoasele spirite ale întunericului. Fiindcă ce altceva arătau a fi femeile povarnice și împiedicate, privind nesățioase spre bărbații agățați, înjumătățiți? Lor nu li se mai vedea capul, ci numai partea de jos, rușinoasa alcătuire, fala și vioiciunea adunării, picioarele strîmbe și păroase, labele întărîte ca niște copite. Era o mișcare atît de dezordonată, cu ritmuri lenețe și icnete animalice, că n-ai fi putut spune care sînt perechile reale, cine pe cine așteaptă, cărui bărbat îi venea rîndul la însoțire. Se schimbau locurile și se încovoiau spinările, în vreme ce gurile lacome căutau locul mușcăturii, iar degetele frămîntau sînii, coapsele și pîntecele. În vălătucii de fum, în damful licorilor scumpe, amestecate cu scursori omenești, Anatol nu știa cînd făcuse pasul ultim pentru a se găsi alături de făpturile întunericului. Drăceasca adunare îl supuse atît de repede, că parcă ar fi coborît în ea de cînd apăruse pe pămînt. Săgețile de lumină, icnetele îl străpunseră din toate părțile și se descoperi eliberat de prejudecăți și greață, învățînd în numai cîteva minute fremătătoarea religie a dezmățului. Maicile, despre care-i vorbise în atîtea rînduri la fermă, își pierduseră haina și firea, voind parcă să-și răzbune toată răbdarea ce le fusese îndelungă vreme impusă. Anatol, deși ametit de un spațiu în care intra pentru prima oară, realiză, totuși, că nu era dotat pentru un spectacol în care i se cerea să fie actor. Religia dezmățului declanșase avalanșe de sunete, lumini și umbre. Omul nu mai trăia printre obiecte, ci sub ele ori împumătățit de ele, lovit, năucit, dezarticulat. Firidele pereților erau acoperite de farfurii uriașe din sticlă, galben-aurii și roșu-putregai, în spatele cărora pilpîiau flăcările luminărilor, ca în Separeul lui Dragoș Bobocea. În loc să-și unească lumina pentru a da încăperii o strălucire vie, farfuriile se stînjeneau între ele, marginile lor aurite desenînd cercuri deformate pe pardoseală și pe tavan, încît credeai că te afli între tăișurile unor săbii ucigașe, abia spălate prin trupuri omenești. Întîmplător, ochii îi căzură pe icoana Maicii Domnului, agățată la locul știut, și ceea ce văzu îl clătină o clipă pe picioare. Cu pruncul în brațe, sfînta arăta privirii îndeosebi sînul drept dezgolit, ca o ispită pentru întreaga adunare. Arhanghelii o pîndeau nesățioși, din alte icoane, cu ochi nebuni și guri strîmbe, mai aprinși decît toți bărbații ce fremătau sub ei. Se pornise o vînătoare în toată regula: trei haidamaci se luptau să despoaie o femeie, și unul era împins înapoi de o mînă cioturoasă și încordată ce nu părea a fi a vreunuia dintre cei ce-și disputau prada. Pe peretele vecin, un animal fabulos, cu cap de femeie, grumaz de leu și burtă de taur, trîntise la pămînt o altă arătare, jumătate copil, jumătate vulpe, și se vedea bine că nimic nu-i este interzis, de vreme ce vulpea-copil era în culmea desfătărilor. O nimfomană hidoasă se grăbea să satisfacă doi adolescenți rușinați, în vreme ce o fetiță o pîndea uimită de după o perdea; un amoraș cu aripile blegite era atacat de un țigan; pe o lespede de piatră, trei cadine trăiau fericirea ciudatei lor apropieri.

Zumzetul era în toi și maicile nu-și aflau potolirea, cînd freamătul adunării se înteți odată cu stingerea luminilor, numai bine ca în întuneric să plesnească artificii iar lanțul gemetelor și plescăiturilor să se reînnoade. Difuzoarele dezrobiră ritmuri noi, lascive, tremurătoare, melancolice, scoțînd din coridoarele mascate ale făpturii goale, ametite, turbulente, asemănătoare dobitoacelor aruncate în arena coridei. Ignorat pînă atunci, Anatol se trezi luat în spinarele mîinilor de una din aceste femei și aruncat în mijlocul încăperii.

— Voia s-o șteargă, pocitania! grohăi ea, ținîndu-l de guler ca pe o pradă scumpă. Înapoi, înapoi la muncă!

Deși era tot numai spaimă, o vedea mai bine acum, în lumina care fusese aruncată peste ei doi: avea un trup măsliniu, un rît întors, copite sidefate și coapsele cît malul. Mustățile proeminente și jumătate din pîntece acoperit de păr o treceau în rîndul viețuitoarelor care înfioară. Cu o singură mișcare îi smulse cămașa, cu alte două îi sfîșie pantalonii și numai în cîteva clipe Anatol îngroșa rîndurile celorlalți, gol și nerușinat de data asta. Curioasă să-i afle glasul, femeia îl scutură cu puterea ei de ursoaică:

— Ce-mi stai ca Iisus, lucrează, ori ai vrea să-mi spui că ești pentru prima noapte aici?

Trupul lui Anatol intră într-un tremur dureros. Crezînd că bărbatul o dorea, femeia îi șopti languros:

— Ce mai stai, nu te arunci? Vom fi cea mai grozavă pereche a nopții dacă mă lași să te conduc eu!

Înțelegînd ce-l așteptă, fiindcă victatea își întinse ghearele către el, Anatol o zbughi și se ascunse după o perdea. Femeia rise de se zgudui mănăstirea, înaintă hoțește în patru labe, dădu perdeaua la o parte și-și împlîntă degetele în umărul lui. Îl împinse apoi cu putere în mijlocul arenei și-i zise cu voce noduroasă:

— Dacă nu-ți plac, ai libertatea să-ți alegi cu mîna, ci nu cu ochii! Îndrăznește, nu-i cu supărare dacă te servești din altă parte!

Femeile făcură roată în jurul lor, rînjind, unduindu-și coapsele, chicotind, fiecare sperînd să fie preferata vietății capricioase. Văzînd că bărbatul întîrzie, femeia cu rîtul întors trecu la amenințări:

— Dacă te mai codești, am să te pun să ne înapoiezi valoarea a ceea ce am băgat în tine! Te-ai ghiftuit atîta și-acum faci pe nevinovatul. Hotărăște-te, alegi cu mîna ori plătești îndoit?

Coroana capetelor lacome se strînse și mai mult în jurul lui, aruncîndu-i priviri sticloase, învăpăiate. Ochii lui Anatol se împăienjeneau, nările nu mai suportau mirosurile grele. Vietățile astea veneau din afundurile întunericului și el știa că nu mai are nici o scăpare: aveau să-l devoreze, să-l sfîrșească. Bănuindu-i parcă dorința de a se retrage, ele se opriră la numai un pas, de unde-l măsurară hulpave, urmărindu-i buzele uscate și ochii închiși de spaimă. Una din maici, pesemne cea mai învăpăiată, își pierdu răbdarea și se repezi cu dinții în umărul lui. Anatol se răsuci pe vîrfuri, pentru a căpăta forță, își îngropă pumnul în pîntecul ei afînat. Lovitura asta dezlănțui un hohot victorios în femeia care se crezu, brusc, aleasa lui și nu mai întîrzie să-l prindă în cangele brațelor. Trîntindu-l la pămînt, sub privirile întărîtate ale celorlalte, creatura îl sărută pe piept, pe pîntece, căutîndu-i cu ochii tulburați adormita bărbăție. Dintr-un colț în altul, dintr-o încăpere în alta, ca altădată în răzlețele triburi, se iscă dansul sălbatic, desfrînat și acaparator, se înălțară icnete înăbușitoare, se stîrniră tropăiturile și nebunia împerecherii. Căderea lui Anatol fusese primită ca o victorie a tuturor, fiindcă prin îmblînzirea lui își recîștigaseră bucuria dezmățului și poftele trupești. Luminile muriau una cîte una, în ritmul în care se legau perechile, melodiile erau tot mai desănțate, maicile gemeau adînc, mădularele se trezeau din somnolența lor nocturnă, pardoseala troznea și toată încăperea deveni un viespar. Abandonat doar pentru cîteva clipe, Rovina se trezi iarăși cu femeia-fiară lîngă el, purtînd în mînă o sticlă pe jumătate plină. Fără a-i cere părerea, îi înfipse sticla în gură. Băutura i se scurse pe piept, fiindcă Anatol își strînse dinții. Fiara nu se dădu bătută. Cu o putere care ar fi mișcat din loc și-o piatră de moară, îi descleștă maxilarele și-i turnă pe gîtlej tot lichidul.

— Nu te mai răsfăța atîta! îl scuturâ ea. E o minune băutura asta: întărește vina și-ți alungă rușinea. Ai să vezi că-n trei secunde e grenadă curată: îți explodează în burtă.

Lichidul avea gust de migdale amare și Anatol crezu că primise pedeapsa otrăvirii pentru îndărătniciile lui prostești, dar cînd aștepta soliile morții, din trupul lui părură a se ridica lanțuri de munți, coline, stînci, el însuși se umfla, creștea ca atunci cînd căpătase energiile celor din camera lui Rugină. Sîngele îi fierbea în vine și fiecare celulă întrase în vrajbă cu vecinele ei. Asemenea lui Gelu Ropotică încremenit sub magnetismul privirilor și întrebărilor sale, Anatol Rovina se pierdea treptat în frenezia generală, alungînd din el orice împotrivire. Mulțumită că reușise să-l stîrnească, femeia făcu semn alteia să-i vină în ajutor și Anatol se trezi căutat de buzele-lipitori care trăgeau din el fără milă. Cînd puterile îi slăbiră, se răsturnă pe podea și-n toată încăperea perechile îi urmară exemplul, de parcă el era monitorul acestor vinovate desfătări. Un ris strident se slobozi în mai toate odăile.

— Fiți cu băgare de seamă, inamicul s-a retras în tranșee!

Mai irîțate ca niciodată, femeile dădură năvală. Mușcăturile erau tot mai dureroase, colții ghearelor tot mai usturători. Avertizați la vreme, bărbații căutau căi să se apere, momindu-le cu hartane de miei, cu hălci de vacă și cu sticle încălzite. Trezit de-a binelea din năuceala care începuse la Ferma lui Rugină, Anatol Rovina simțea că se depărtează de cel care fusese cîndva menit creației și ordinii, și se apropie tot mai mult de haita care-i pusese pecetea pe frunte.

(Fragment din romanul „Vitrina cu păsări împăiate".)

Festivalul Național de poezie

SIGHETU MARMAȚIEI – 1990

dragoș bogdan iuga

PREMIUL
REVISTEI „'90"

Simpatiile unui pictor

Oglinda reumatică
îmi deformează trupul
în umeda zi.
Cum există culorile
scurgîndu-se pe fața de vest
întinse de un maniac
pînă deschid fereastra în fața lumii
îngenunchiată la ușă ;
focul încoronează dragostea
vrabiei pentru lumină
ne transformă în fazani ornați
pe o bolnavă sferă.

Boltită-i ființa în pictură rupestră
atelierul-peșteră-i un ris diabolic
inundă autoportretul
sfărîmîndu-se-n oglindă.

Călăuza

Pare un preot ratat
privește
împărțitul colivei din
colivie.

Străpuns de lamă
bucheteul de flori
se desface
arici zvîrlit în băltoacă

Sutana poate fi prezentată mai multor persoane

are șapte mîini
se memorează cu glas tare apoi Biblia.

Avertizează moștenitorul
clopotul își atîrnă o panglică îndoliată.

Azi deslușește alfabetul
alergînd
pe alei
A — B...
amețit de fluxul oamenilor
se întoarce

Aruncă în iarbă o batistă cerată
propune scoaterea ferparului din ziare.

Trecere

Bătrînul a înnebunit în parc
viciile tinereții îi umblă prin vise
din trupul lui cresc rădăcini și crengi
și urlă în noapte

Dimineață i-am surîs
el sărută iarba —
apă tulbure ochii lui

ieri
zîmbindu-i îi coloram ochii
și-l îndreptam în fața oamenilor

el și-a prins rîsul de crengi
mi-a dăruit o frunză cu numele lui.

Revoluție

Am tăiat iarba
și am presărat-o pe masa princiară de piatră
fiecare fir de iarbă
l-am șters cu o eșarfă multicoloră
înverzind de atîta creștere.

înflorește curcubeul la butonieră
metalic sună în curtea închisă

dincoace de gratii
florile așteaptă rouă
pașii din piața însingurată.

constantin savin

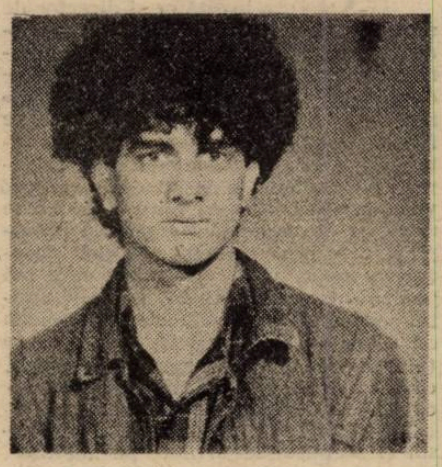

PREMIUL
„NICHITA STĂNESCU"

clipocitul unui rîu secat

îmi pare că patul mai fredonează încă refrenul
trupului rău în care n-am văzut mai multe decît
într-un abajur pus peste un bec prea puternic

oh, doamne, cum te-aș mai fi zidit
pin' la gleznișoare
pin' la pulpișoare
în faptul meu de-a fi care
se surpă în noaptea asta din nou

oh, doamne, cum mi-aș mai fi legat bornele
poemelor la ochii tăi sălbatici
credeam uneori că sînt însăși vederea ta
atît de adînc mă priveai
credeam uneori că vezi cu mine
credeam uneori că plîngi prin mine

în (co)chilia mea de (sih)astru păcătos
ai întors tăcerile pe dos
care-ai fost aici
care-ai plecat
ești clipocitul unui rîu secat...

cînd însuși cerul

lipsa
niciodată nu ți-am așteptat-o
și tocmai de aceea a venit

a început să curgă între noi lumea
adesea ți-am vorbit despre o fisură
care, iată, s-a lărgit într-atît
că nici cu noi înșine n-o mai putem acoperi

am făcut deja primii pași alături
primii pași cu alte picioare

am început deja să ne asemănăm
să avem același semn
deci să ne respingem, să ne separăm
cum aurul de argint
se separă într-o falsă coroană

și totuși te mai scufund în mine
și totuși mă mai dezlocuiești
pe deplin (dacă-l credem pe Arhimede)
dar unde să te caut
cum să te strig și cu ce glas
unde să alerg, unde să te presupun
acum
cînd însuși cerul
e-o dîră lăsată în fugă
de ochii tăi...

dar spune și tu

în van se încearcă să mi se demonstreze că exist
că nu e nici pe departe vorba de un exil în real
că viața nu e nicidecum urmarea unei izgoniri
că de fapt trăiesc
nici vorbă de ispășire
nici vorbă de privațiune

ce și cum n-aș simți memoria stringîndu-mă ca o cătușă
ca și cum n-aș primi fiecare dimineață ca pe un supliciu
ca și cum n-aș vedea că pe cer i se dă drumul soarelui
și se face uz de lumina lui ca de un instrument de tortură
prin care mi se impune să văd
prin care mi se impune să recunosc
că lumea continuă să funcționeze chiar deconectată
de la iubirea noastră — o priză stricată de altfel

dar spune și tu
cum poate fi adevărat așa ceva
nu-i așa că-i o-nscenare
nu-i așa că-i o-nscenare
ești singura care poate depune mărturie...

Tăbliţa şi Condeiul

Tata era învăţător şi director de şcoală, unde, multă vreme, a funcţionat singur. În fiecare an, el avea datoria să cumpere manuale şcolare, abecedarele, „cetirile" şi „aritmeticile". Venea de la Rîmnic, încărcat de colete, ce făceau să se îndoaie bine arcurile şaretei. Le descărca deocamdată pe „galerie". Nerăbdător, le desfăceam, cam fără voie, îmbătat de un miros de hîrtie nouă, şi de cerneală tipografică proaspătă, care n-a contenit să mă însoţească toată viaţa. Un miros care mă poartă nu o dată spre începuturile anului şcolar, cînd ghiozdanele se umpleau de manuale şi de caiete, de plumiere (plumbuiere, cum le spuneau copiii), care, cînd alergam, făceam să sune sacadat creioanele şi ascuţitorile.

Eu am prins însă timpul, cînd scrisul şi socotitul se învăţa pe „tăbliţă", placa de ardezie dreptunghiulară, înrămată în lemn, pe care se scria cu condeiul şi o ştergeai cu buretele. Aceasta nu era nimic altceva decît tabla clasei în miniatură, sau la „purtător". Sigur că erau fragile şi ea şi condeiul (unul din motive, probabil, pentru care a fost scoasă din uz), dar pentru noi avea imensul avantaj că puteai să corectezi greşelile fără să rămînă vreo urmă de ştersătură. Va fi mai greu pe caiete şi mai ales cu cerneală, cu stiloul „Tintenkuli", care avea un vîrf cilindric, terminîndu-se cu un ac mobil, foarte la modă în timpul războiului.

Abecedarul meu începea — se putea altfel, într-o ţară agricolă şi patriarhală? — cu **o-i, oi.** Mari desene colorate, în verde (păşunile şi pădurile), în albastru (cerul), în galben (grînele), îţi furau ochiul: Manualele, care, cu timpul, s-au înmulţit, caietele şi maculatoarele făceau dever încă o dată librarilor, în etichete şi hîrtie albastră. Îmbrăcatul, „învelitul" se repeta în fiecare an, cu un ritual. Nu existau pe atunci coperţile de plastic, mult mai rezistente şi mai comode.

Primul meu învăţător a fost tata. El m-a deprins cu scrisul şi cititul, cu socotitul şi tabla înmulţirii, care se găsea tipărită pe coperta din spate a caietului de Aritmetică. Mai tîrziu, în fiecare vacanţă mă îndemna să copiez diverse texte, ca să-mi pot întipări mai bine ortografia, şi să scriu „compuneri". Cu el am făcut o lecţie de Geografie pe muchea dealului din spatele şcolii, cam pe lîngă cimitir, de unde se deschidea o largă perspectivă spre munte, spunîndu-ne: „Copii, acolo unde ni se pare că cerul se uneşte cu pămîntul, se numeşte orizont". În fiecare dimineaţă, cineva spunea „Tatăl nostru", iar după vacanţa de Paşti pînă la Înălţare, cîntam „Hristos a înviat".

„Domnu" inspira la toată lumea respect, oamenii salutîndu-l prin scoaterea pălăriei, iar copiii strigînd în cor „Săru", adică „sărut mîna". Lumina cărţii bătea puternic în sufletul poporului, care-i acorda o cinstire ce, din păcate, s-a pierdut aproape cu totul în timpul comunismului. „Ai carte, ai parte", se spunea pe atunci. „Domnu" învăţa pe copii la şcoală, dar le îndruma şi paşii spre viitor, îndemnîndu-i pe cei mai înzestraţi să-şi continue studiile sau să se ducă la vreo meserie. Tata era un astfel de „domn", foarte apropiat şi, în acelaşi timp, foarte respectuos cu oamenii satului, unde el însuşi făcuse şcoala primară. Copiii ziceau că e „bun", adică afectuos, recurgînd arareori la pusul în genunchi sau la trasul de ureche, cînd se întîmpla unul prea leneş sau prea obraznic.

Au urmat alţi învăţători în clasele II—IV, „doamna Sultănica" şi mai ales „domnu' Cuviţă" (îl chema de fapt. Iacob). Era un tip foarte energic, mînuitor al nuielei la palmă, cînd era cazul, cel care a organizat „străjeria" la noi în şcoală. Cum clădirea, formată din două săli de clasă şi o „cancelarie", se înălţa pe o pantă, curtea fiind înclinată, a conceput crearea unui „stadion", punîndu-ne să săpăm dealul şi să cărăm în vale pămîntul „escavat", cu roabe, ligheane şi coveţele, drept umplutură, spre a nivela terenul. În mijloc a fost fixat un stîlp foarte înalt, în vîrful căruia, la fecare început de săptămînă, ridicam „pavilionul", adică drapelul tricolor. Elevii, care alcătuiau „stolul", împărţit pe „centurii" şi „cuiburi" erau adunaţi în careu, intonînd „Trei culori cunosc pe lume", în timp ce unul dintre noi urca steagul, montat pe o sfoară cu scripete. Salutul, reluîndu-l pe cel roman, cu mîna dreaptă ridicată, se însoţea de urarea foarte românească şi des întîlnită: „Sănătate!" Numai comandanţii, după ce dădeau raportul, încheiau cu formula: „Credinţă şi muncă pentru ţară şi rege!". „Străjeria", desemnînd ideea de „apărare", de „veghe", de „strajă", era o creaţie a lui Carol al II-lea pentru copiii de vîrstă şcolară, avînd, prin modul ei de organizare, un anume caracter premilitar, care punea accentul pe educaţia patriotică şi totodată pe cea fizică. Pe adulţi (învăţători şi profesori) putea să-i deranjeze uniforma (una din slăbiciunile regelui), fiind obligaţi, cel puţin unii dintre ei, să se îmbrace în pantaloni scurţi şi să se supună unei discipline ceva mai rigide, mai mult, o dezaprobau, probabil, tacit ca expresie a dictaturii, instaurate de Carol în ultimii săi ani de domnie; pe copii însă îi atrăgeau exerciţiile şi întrecerile sportive, cîntecele, jocurile, excursiile, focurile de tabără. Atunci am învăţat „Alunelul", „Zdroboleanca" şi „Raţa trece Dunărea / Cu răţoiul după ea".

Uniforma, pe care prea puţini elevi de la ţară aveau posibilitatea să şi-o procure, se compunea din pantaloni scurţi, bleumarin, fixaţi cu o centură de piele, bluză de in albă, cu buzunare aplicate şi epoleţi avînd stema „Străjii ţării", în formă de cruce stilizată, pe mîneca stîngă, cravată-batic, strînsă la gît cu un inel, a cărei culoare se deosebea de la o regiune la alta. Pentru noi care făceam parte din Ţinutul Dunărea de jos, baticul era galben-portocaliu. Pe cap, se purta o bască albă, cu aceeaşi stemă desenată pe o mică insignă metalică. Uniforma cred că era obligatorie numai la festivităţi. La Plevneşti, ne îmbrăcam în costum naţional, care era oricum la îndemîna celor mai mulţi, fie că băieţii trăgeau pe ei nişte izmănuţe albe de „amelică" (pînza cea mai ieftină, „americă") peste care lăsau să atîrne cămaşa încinsă cu curea.

De Ziua Eroilor, la Înălţare, ne duceam la biserică şi cîntam „Presăraţi pe-a lor morminte...", la serbarea de sfîrşit de an, cîntam, pe „două voci", „Pui de lei" şi recitam poezii din manualul de „Cetire". Premianţii îşi făceau singuri coroanele din frunze de stejar pe care le punea „Domnu" pe frunte, spunîndu-le cîteva cuvinte de felicitare. De Crăciun, jucam o piesă de teatru cu Irod-împărat, în care eu am avut odată rolul ofiţerului, al lui Stratiot. Purtam pe umeri o pelerină croită dintr-o veche faţă de plapumă înflorată, un coif de hîrtie poleită şi o lance de lemn, ce-mi dădea un aer foarte... sever.

Şcoala pe care am absolvit-o eu va fi avut şi neajunsurile ei, ţinînd mai cu seamă de condiţia şi dotarea materială, dar ea ne-a sădit în suflet respectul muncii şi al celor mai mari ca noi, cultul eroilor şi al tradiţiei naţionale, în nici un fel exacerbate spre şovinism, cum s-a tot spus, ne-a învăţat să cinstim limba română („Limba noastră-i limbă sfîntă / Limba vechilor cazanii, / Care-o plîng şi care-o cîntă / Pe la vatra lor, ţăranii"). România pe care am învăţat-o la Geografie se întindea în hotarele ei fireşti, „de la Nistru pîn'la Tisa", cum spune poetul, iar Istoria era a **Românilor.**

Intrasem în şcoala primară în plină pace şi terminam în prag de război. Aflasem din ziarele pe care le citeam de prin clasa a-III-a (tata era abonat la „Universul") despre invazia germană din Polonia şi despre bătăliile ce se dădeau pe liniile fortificate Siegfried şi Maginot. Dar ce putea pricepe o minte de copil? Numai cînd au început şi la noi concentrările, cînd tata a primit ordin de chemare, mi-am dat seama că ceva rău se întîmplă. Dascălii noştri care ne învăţaseră să cîntăm „S-a dus cucu la pădure / Cu-cu, cu-cu" şi „A ruginit frunza din vii", într-o atmosferă de calm patriarhal şi de temeinicie a rosturilor vieţii, îmbrăcau, şi încă pentru destulă vreme, haina militară.

Al. Săndulescu

Lumina lunii —
şi-un ţiriit de greier
ca un epitaf

GLOSSĂ

Omul a dispărut în pădure — / frunze pică / în lumina soarelui!

Nu există nici o umbră naturală a frunzei absolut identică frunzei (formă, suprafaţă), aşa cum nici un om nu se poate cunoaşte pe sine oricîte sentimente ar fi proiectat în juru-i, oricîte simţuri ar fi pus la treabă, oricîte experienţe ar fi stîrnit. Prin ce se deosebeşte atunci un om de o frunză?

•

Spunem că iubim pe celălalt. Proiectăm sentimentele, sensibilitatea noastră asupra lui. Îl captăm pentru noi aşa cum frunza încearcă să-şi capteze umbra. Vrem să-l cunoaştem ca să ne cunoaştem. Dar transformîndu-l în umbra noastră nu cumva îl deformăm?

•

Dar dacă şi celălalt ne iubeşte, ce se întîmplă? Ne transformăm reciproc în umbre? Iubirea împărtăşită anulează personalitatea?

•

Iubiţii ar trebui să nu vorbească. Cuvintele (ca şi oglinda) scindează realitatea. Şi realitatnea lor devine mai reală decît realitatea primară. Atunci cînd aceasta din urmă e ceva de ordin lăuntric, inefabil, abia bănuit, cuvintele sînt tot atît de vulgare ca umbra unei frunze pe o altă frunză.

•

Să taci, deci. Dar tăcerea nu dezlănţuie neapărat iubirea, aşa cum praful de puşcă neexplodat nu aduce de la sine bunăstarea lumii.

•

Ce poţi cunoaşte prin iubire? În cel mai bun caz doar pe celălalt. Iubirea este o calare a celor două sensibilităţi într-un tipar comun. Asemeni cu două frunze distincte ce ar avea o singură umbră, mai mare şi mai reală decît cele două mase clorofiliene în parte.

Constantin Abăluţă

arthur porumboiu

Nenăscuţii

Ei înfloresc acolo: puri şi nevinovaţi.
Clipa de maculare nu se produce;
clipa de lumină i-acoperă ocrotitoare,
puternică,
şi ei sînt eterni ca însăşi lumina.
Dulce se-ntrupează chipul lor viitor;
cald precum zîmbetul mamei
se-ntrupează sufletul lor;
şi în patrimoniul matern,
unde noapte nu-i, nici durere nu-i,
cum liberii, cereştii nori
şi asemeni mugurilor
sînt ei —
acolo nu s-a produs muşcătura!
Şi pe buzele lor
zîmbetul pur

1983—1989

Imagine din viaţa administratorului cenuşiu

Ea avea ceva din oboseala birourilor vechi,
din orele înfăşurate-n refulări,
din nemiloasele aşteptări
născînd „complexele freudiene",
din amurgurile sculptate pe creier
asemeni braţelor lui Iisus pe Golgota;
avea şi ceva din neputinţa omului
umil —
cel vindecat cu o pîine şi o cană
de lapte,
ceva din încordarea nervilor striviţi
în autobuze supraaglomerate,
ceva din mirosul rufelor spălate
cu săpunuri ieftine,
din lasciva, insuportabila duhoare
a subţiorilor,
din aerul putred al oamenilor selectaţi
de cancer —
şi nu s-arăta nici un zîmbet vindecător!

1983

Imaginea ta şi a faptelor tale reconstituite de otrăvitori

Piatra pe care talpa ta o găsea caldă,
ospitalieră,
pentru ei s-arăta ca o placă de ger;

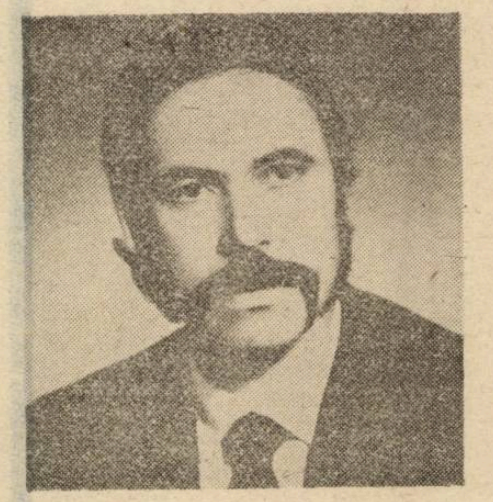

şi sunetele tale se-aureau de rod —
ei au descoperit fructe putrede
floarea prin care intrai în circuitul
Naturii
şi te lăsai sorbit de curenţii
subpămînteni,
ei o simţeau ca pe-o gură oceanică
sorbindu-le palmele înotătoare,
adunîndu-le-n gură apa năvalnică
şi bubuind în auz pînă la spargere!
Ai ridicat o mînă, şi-o oră neliniştită
s-a vindecat într-un pat de spital —
ei au văzut degetele crispate
pe grilajul de fier,
şi-au auzit bocete neîndurătoare!
Tu ai cîntat lîngă pomii
cu mirositoare crengi
şi imaginea unor rădăcini chircite,
neputincioase;
Tu ai înţeles: nu poţi avea linişte,
nu poţi fi fericit!
Ei te vor scoate din starea caldă,
ocrotitoare ca o placentă,
şi te vor împinge-n braţele gerului,
unde roşie, neiertătoare s-arată
mînia lor!

1988

Descrierea unui coşmar

Imaginile spărgîndu-se de ziduri
şi frigul umplîndu-mi spaţiul
viaţa mea îşi materializează ţipătul,
însă-n grabă vine Omul de Piatră
şi-l înfăşoară,
şi-l înăbuşă!

1988

Sub soare

Totul s-a spus. Nimic nu-i nou
şi viaţa mea-i o repetare
a zborului ţîşnit din ou —
a stării de zburare.
Şi pînă să mă nasc, şi pînă
să fiu un semn pe-a vieţii pînză,
cineva arăta cu-aceeaşi mînă
spre clipa plînsă.
Şi viul ce-a vibrat, şi mirosul lipit
de alte simţuri, şi auzul cald
încă-naintea-mi s-au ivit
în ţipătul lor să mă scald

plastică

Strălucitoarele lupanare

Pentru pictura europeană, **Toulouse-Lautrec** a reprezentat una din cele mai tonice surse de revigorare tematică din ultimul secol. Aparent, artistul cu sînge aristocrat, ce cucerea Montmartre-ul cu deprinderile rafinate ale odraslei bine educate, si-a urmat destinul datorită unui nefericit hazard, deschiderile lui către artă fiind astfel poate mai apropiate de pasiunea diletantă sau de versatilitatea colecționarului bogat. A studiat desenul și l-a practicat nu cu mult mai bine decît alți membri ai familiei contelui de Toulouse-Lautrec-Monfa. Pe la 15—16 ani, „portretele" lui animaliere aveau oarecare vogă în cercurile apropiate familiei, iar ceva mai tîrziu portretele tatălui său — contele — și ale contesei trădau siguranța desenului și o instrucție plastică aflată sub iradiația „noului val", iscat în lumea saloanelor pariziene de pictura lui Manet.

A crescut, așadar, în atmosfera densă și permeabilă a resurectiei culturale, pe care o aducea în occident curentul impresionist. Tînărul pictor, care la 18 ani devenise student al Academiei de Arte Frumoase, fiind deja agreat în cercurile artistice, mai cu seamă în cele grupate în jurul așa-zisei „mișcări a independenților", inspirate de tentativele liberale ale unor Renoir, Degas, Manet sau Pissaro, evoluează fără ezitare spre o artă debarasată de orice prejudecată estetizantă. Toulouse-Lautrec știa că unica șansă a existenței lui este cultivarea acestei pasiuni. Pentru aceasta el deținea cheia reușitei : stăpînea ca puțini dintre contemporanii săi arta desenului — și prin instinct și prin educație.

Căutările sale artistice nu au nimic din misterul canonic al atelierelor academiste sau romantice. A fost, pasager, atras de diferite tehnici — de pointilism, spre exemplu, sau de tenta energică și voluntară a tușelor vangogheene —, dar aceste „citate" stilistice nu au însemnat decît o modalitate de aliniere afectivă și de partizanat estetic într-o

ambiantă culturală, pe care el și-a asumat-o cu dezinvoltură și distincție.

A fost tipul artistului — boem înstărit și își juca acest rol cu naturalețea marilor predestinări. Condiția lui socială nu i-a anulat niciodată firescul, cu care se integra în mediile cele mai pestrițe și mai pitorești, totodată, ale mondenității pariziene de la finele secolului trecut. Devenise cunoscut și își cucerise numeroase simpatii printre personajele cabaretelor și locantelor metropolei franceze, din culisele teatrelor și arenelor sportive, din colorata și atît de puțin înțeleasa lume a circului, din atît de nedrept periferizata faună a „oamenilor de lume". Un orizont existențial pe care pictorul l-a frecventat cu asiduitate și de care s-a simțit

aproape patologic atras, poate tocmai în compensarea infirmității sale fizice. Artistul descoperea în aceste medii expresia francheței totale, dar și a introvertirii, a vitalității neîngrădite și damnate. Toulouse-Lautrec a introdus în creația plastică, cu o vigoare și o marcantă expresivitate (mai mult decît au făcut-o mai vîrstnicii săi contemporani ca Degas, Renoir și Manet) modelul **Dansatoarei** (și nu al **balerinei** de salon) și, mai ales, pe cel al **Arlechinului**, al clownului, ca prezență emblematică, acolo, în talașul arenei de circ, a unei existențe imunde și a unui destin tragi-comic. Pictorul se substituie psihologiei și trăirilor acestor personaje ale sale, le redă în toată cruda lor nuditate caracterologică, învăluindu-le într-o lumină în care culorile moi și transparente transmit calda simpatie cu care pictorul s-a apropiat de subiectele ce și le-a ales. Altfel spus, pictorul a închipuit prin creionarea unei asemenea galerii de caractere, extrase din zona existenței sociale periferice, **un autoportret sui-generis și multifațetat al ființei sale lăuntrice.**

S-a vorbit mult despre frivolitatea subiectelor sale. Adevărul este că, dincolo de notația aparent lejeră a scenelor de gen de la Moulin Rouge sau Rat Mort, de schițarea plină de nerv și culoare a unei mișcări de dans sau a unui portret de actor sau de dansatoare într-un moment de repaus, artistul prospecta un registru stilistic insolit, foarte personal articulat, cu efecte de o în-

tensă plasticitate. În jurul personalității sale avea să apară, firesc, o aură legendară, nu o dată plină de insinuări răutăcioase. El a continuat să-și cheltuie frenetic resursele fizice și spirituale, conștient fiind că limitele sale biologice sînt totalmente restrînse. Nostalgia vitalității dezlănțuite și horbota ei strălucitoare, artificioasă, agitația istovitor-patetică și dramatică, în același timp crudă în substanța ei, dar iluzorie în formă a vieții de noapte și a „institutiilor" ei consacrate de cetatea modernă, au găsit în Toulouse-Lautrec un tălmăcitor autorizat și plin de vervă spirituală. Căci pictura sa și mai ales, sutele de desene și ebose notate pe orice petec de hîrtie și oriunde se afla, ne relevă o viziune unică în felul ei, în care își dau mîna suflul epic cu vibrația lirică, simpatia afectuoasă cu ironia sarcastică, exuberanța cromatică, împinsă uneori pînă la stridență, cu ductul diafan al desenului, noblețea detașării în perceperea pretextului real cu tensiunea aproape dramatică a rezoluției plastice pe care artistul a creat-o. Toate acestea se constituie în atribute ale unei mize estetice și ale unui destin artistic, ce a inspirat, încă din primul deceniu al acestui secol, multe dintre traiectoriile stilistice, pe care aveau să evolueze, pînă în zilele noastre, numeroși artiști de pe întreg cuprinsul artistic al Europei.

Corneliu Antim

muzică

Final la Povestea din Cartierul de vest

Cineva, mai dinspre Cartierul de est, spunea că poți înțelege un englez răsfoind cîteva ghiduri turistice, iar pe un american parcurgînd America... Umorul englezesc în chip de bumerang... Posibil. În ce mă privește, neavînd nici ghiduri și nici timp suficient să vizitez Lumea Nouă (de, poveste veche !), am înțeles cîte ceva ascultînd Lecția de Muzică a lui Bernstein. Altfel spus, cum se „îmblînzește" (în sensul lui Saint-Exupery) o sală de copii neastîmpărați, plîngăcioși, fotbaliști.

Nu regreți atît trecerea, arderea unor etape ale vieții, cît dispariția, uneori neașteptată, a „reperelor" ce dau „tonalitatea" unui timp. Căci asta parcurgem. Tonalități. Mai simple sau mai complicate. Mai calme sau mai exaltate. Luminos-diatonice sau umbrit-cromatice. Unul dintre reperele sigure al mai multor generații de tineri a fost, cu siguranță, și muzicianul Leonard Bernstein. Pe la 20 și ceva de ani îi eram încă „elev". Știam subiectul lecțiilor sale demult și în detaliu. Dar nu asta conta, ci „tehnica" naturaletii sale. Vocea, gestul, ideile. Profesorul fără catedră, cravată sau catalog. Cu doar bagheta (fermecată ?) cu care stîrnea mai somnoroșii contrabași. Un teritoriu în care mulți pedagogi păsesc cu un aer sacerdotal și puțin ridicol, devenea la el un spațiu al poveștii, atrăgător și familiar. Comparațiile, aparent riscate, erau din domeniul imediat. Numele unei piese de Mozart era pus alături de cel al lui Mackie-șiș. Orchestrația — sună important, nu ? — putea fi înțeleasă într-un detaliu al ei apelînd la un banal (dar ce gustos !) sandviș. Straturi, culoare, arome... O perfectă democrație a lucrurilor, fenomenelor și stilurilor. Deplină împăcare a mic'i lumi cu cea mare. Naivitate jucată dar și una reală — abandonarea, de fapt, în joc. Dinamica voioasă a unui limbaj în permanență imprevizibil. Și totuși, repet, familiar.

Apoi a urmat tăcerea. Ne-am întors la manualele noastre. La tepenele definiții. La — nomina odiosa — Cîntarea a ceva ce începeam de fapt să uităm... La început de ianuarie așteptam Filarmonica din Viena cu bătrînei ei simpatici, eleganți și desueți. După destui ani Bernstein a reapărut. Același și totuși altul. Era cu părul complet alb. Senzația că te privești într-o oglindă și descoperi brusc un chip străin. Ceva ca o farsă... Pentru asta ne-fusese luat atîta timp ?... Acum, după plecarea lui definitivă, tocmai acum, cineva găsea cusururi **compozitorului** Bernstein. Facil... facil... Avea dreptate. Știa. Văzuse America. Dar la ce bun să critici desenele lui Cocteau sau tehnica violonistică a lui Ingres ? Umbrele, dacă umbre sînt mai simplele bucurii, nu fac decît să dea relief și consistență **omului.**

Valentin Petculescu

t.v.

Justificarea lui Timon

Cutremurătoare, tragedia lui Timon, a personajului shakespearian (pe micul ecran, **Timon din Atena**, în admirabila interpretare a actorilor englezi), îmbinare de gentilete curtenească și de împreçații „joase", savantă alternare de accese scînteietoare ale entuziasmului generos și de crize ale umoarei negre, de optimism (vai, nemolipsitor pentru noi) și de scepticism amar, mergînd pînă la mizantropia absolută. Cupluri de sentimente și de stări adverse ce pot fi întîlnite, de pildă, și în **Regele Lear**. Dar **Regele Lear** e o capodoperă, iar **Timon** nu ne convinge pe deplin. (Sau, cu grijă spus, nu mă convinge pe deplin. Și aceasta pe mine, biet muritor, ce m-am obișnuit, de ani și ani, să asez sentimentul prieteniei mult mai presus decît ideile ori pasiunile politice. Greșeala mea, posibil. Greșeala lui Timon, de asemenea. Și atunci — de ce nu se petrece între noi fericita identificare ?).

Povestea e simplă. Bogătașul atenian Timon, care a adus multe servicii cetății sale, crede în dărnicie, în generozitate, în bunătatea fără margini față de cei din jur, în milă, în compasiune — și în alte tautologii imperfecte — face binele din toată inima, cînd este și cînd nu este solicitat, vrea să-i vadă pe cei din jurul său (prieteni, neprieteni, străini) fericiți, pe deplin fericiți. Ce poate fi mai frumos ! Sărăcește și crede că toți cei cărora le-a făcut daruri măreț se vor grăbi să-i sară în ajutor. Acestia refuză. Timon e întîi neîncrezător, apoi se convinge că oamenii sînt răi, că toată omenirea e rea — și-și caută refugiul într-o peșteră : înnebunește (lucru dubitabil), **refuză** să revină în cetatea ce-l recheamă, oferindu-i onorurile de altădată, și moare.

Timon a dat. Timon n-a luat, fie-i numele binecuvîntat !

Așa e, nu ?

Nu e așa.

Nu e așa, pentru că Timon a dat pentru că-i făcea plăcere să dea, lucru lăudabil. Dar a dat, de asemenea, pentru slava numelui său. A dat, pentru a fi (cu **abilitate** ori nu, în volume de ode sau în piese de teatru ce urmează a-i fi dedicate) lăudat. Linguși. Nu numai tiranii nu obțin mare lucru cu ode plătite (zgîrcit), ci și oamenii „de bine", care-și răsplătesc, cu o dărnicie demnă de sufletul lor mare, lăudătorii. Pentru că Timon e cu adevărat „un suflet mare" și nu tiranizează pe nimeni. Este poate chiar un om mare. Dar legile prieteniei nu le-a înțeles, cel puțin nu legile prieteniei din veacul nostru peste măsură de lucid (și, în alte privințe, nebun de legat). Shakespeare este și rămîne contemporanul nostru. Timon, nu. Pentru că, dincolo de vorbele sale frumoase (cu adevărat frumoase ; rolul lui e scris de poetul Will, băiatul măcelarului) se ascunde o înțelegere falsă — ori care a devenit falsă — a binelui. El risipește. Or, se pare, vai, că binele trebuie distribuit cu maximă luciditate și cu o totală lipsă de iluzii. Numai cui i se cuvine, și fără a te aștepta la nici un semn sincer de gratitudine. Să fie acesta un adevăr de azi, ori unul etern ?

Un cuvînt potrivit despre Timon spune cercetătorul Henri Fluchère, într-o carte despre Shakespeare ca dramaturg elisabetan. Aici, în **Timon din Atena**, afirmă el, „nu există tragedie personală ca în **Regele Lear**, unde sînt atacate legăturile afective". Crud verdict. Chiar să nu existe între Timon și prietenii săi nici un fel de „legături afective" ? Ei da, piesa — care e un apolog sumbru și, de ce n-am spune-o ? pesimist — arată că ele au existat doar în aparență. Nu numai prietenii nu l-au iubit pe Timon, ci nici Timon nu i-a iubit cu adevărat. Altfel (dar nu vrem să călcăm granitele moralei religioase) i-ar fi iertat. Bogătașul Timon e gata să scuze pe oricine, să-l justifice, să-l înțeleagă. Sărăcit și alungat, nu mai scuză și nu mai justifică pe nimeni.

Se cuvine ca, într-o cronică a televiziunii, să fim mereu în plină actualitate. Am păcătuit. Dar este chiar atît de inactual modul de a înnebuni al lui Timon, care are impresia că a făptuit totul din dragoste, atunci cînd bunele sale sentimente — care au existat și care iată, nu mai sînt răsplătite — s-au amestecat cu o strașnică doză de egoism, dacă nu de egolatrie ?

Să nu dăm răspuns la prea multe întrebări. Să nu mai gîndim. Nu strică.

Florin Mugur

cartea străină

Povestirile marginale ale lui GÜNTHER DAHL

A apărut în seria „Stern-Buch", la Editura „Gruner + Jahr AG et CO" Hamburg, în 1984, volumul intitulat **„Ce ne facem fără noi"** conține, în cele peste 250 de pagini, 64 de proze scurte. Prefața este semnată de Friedrich Luft, care pledează cu argumente convingătoare pentru acordarea de statut literar foiletoanelor lui Günther Dahl : „Tucholsky a fost (printre altele) un foiletonist grandios... Alfred Polgar a fost un maestru al acestui gen scurt. În culegerea sa recent apărută, el a atins treapta clasicității. Thomas Mann, pe cît de harnic și de plin de succes a fost ca romancier, scria întotdeauna cu plăcere foiletoane desăvîrșite și adorabile. Ernest Ulloch a foiletonizat cu seriozitate, ca și marele Walther Benjamin în limba sa maternă. Nici rușinoasă, ba nici măcar minoră nu e deloc această aparent atît de perisabilă literatură. Doar că a devenit, din pricina existenței îndîrjit dominante a literaturii „serioase", puțin uitată și prea mult luată în tărbacă.

Günther Dahl este ultimul și cel mai bun și încăpățînat foiletonist al limbii germane. El poate să descrie cotidianul atît de vesel și cald, sau sceptic și pătrunzător, că micile lui bucăți de lectură sînt ca o mîngîiere prietenoasă pentru inima noastră. El scrie despre lucruri minore, fapte de toate zilele, îngrozitor de normale, dar în așa fel că de fiecare dată acestea ne apar în fața ochilor cu o acuitate inimaginabilă (...)

Dahl se amestecă printre snobii de pe „Corabia viselor". El îi zugrăvește strălucitori îngrozitori, dar totdeauna cu compasiune. Deși la curent cu această nouă modalitate, totuși sîntem puțini invidioși. El se urcă într-un balon și, deși noi cunoaștem exact ceea ce urmează să i se întîmple unuia, îi trăim temerile dar și deplinul sentiment de fericire pe care îl dă starea de imponderabilitate. E un foileton magistral.

Dahl intervievează în stilul său de o suverană eleganță și discreție așa-numitele figuri proeminente. Imediat, acestea apar într-o altă lumină. El scrie despre prieteni și colegi. Întotdeauna ți se taie respirația de atîta umanitate.

Acest autor nu este rău nici chiar atunci cînd scrie intenționat satiric. Ba nici cînd ia în mod clar în deriziune, căci el nu uită niciodată să se raporteze la sine. El nu uită să pună întotdeauna, în fiecare rînd, chiar cînd e mai țepos, cîte ceva din ceea ce Willy Brand numea odată „compassion" compătimire și înțelegere adică. El posedă capacitatea de a se transpune în situațiile cele mai absurde și mai contradictorii. Pentru că e un om adevărat. Și un cu atît mai bun scriitor. El știe, descriind și scriind, să deschidă ochii.

Eu n-am citit nici una dintre bucățile de lectură — ce constituie această culegere — fără plăcere, ba mai mult, le-am parcurs cu o înțelegere nezdruncinată, la cele mai multe zîmbind. Căci acest autor este, mai mult decît oricare altul, și un bun umorist. El luminează fapte de umanitate banale sau rare, după împrejurări. Fără o suverană inteligență și amabilitate, așa ceva nu este posibil.

El este, pe scurt, un foiletonist. I-aș dori cît mai mulți cititori : „să se bucure de revărsarea iubirii sale de oameni, pe cît de impertinent-impetuoasă pe atît de sfioasă". N-am rezistat tentației de a cita un fragment cam lung din prefața amintită, deoarece este extrem de lămuritor.

Născut în 1923, Günther Dahl este omul care de 36 de ani sosește primul în redacția ziarului „Stern" și care timp de 17 ani, înainte de a deveni, în 1978, reporter, a răspuns de compartimentul cu probleme medicale ale revistei. A mai publicat cărțile : **„Marile boli ale timpului nostru", „Cine știe răspunsul nu trebuie să sufere", „Convorbiri cu medicul de suflet"** și, în aceeași serie de cărți publicate de revista „Stern", **„Chiar astăzi trăit ?"** (1982).

Problema copiilor handicapați, atît de actuală astăzi și la noi în țară, tratată într-un foileton din 1967, cu titlul „De ce-și poate băga Klaus mîinile în geantă și eu nu ?", impresionează — ca să dăm un exemplu — nu doar comparativ cu situația de la noi, ci și prin frustețea modalității de investigare, prin concizitatea descrierii și prin tăietura modernă a stilului (caracterizat prin citirea exactă a nenumăraților factori răspunzători de soarta acestor oropsiți ai societății, ca și prin atitudinea nonșalantă — și, adeseori, nocivă — a celor maturi în contrast cu comportamentul cu mult mai uman al copiilor).

În altă bucată, intitulată „Heinemann și doamnele din epoca de piatră" este descrisă întîlnirea președintelui german, în incinta castelului „Bellevue", reședința de lucru din parcul berlinez, în 1973, cu acele femei care, după cel de al doilea război mondial, au ajutat la înlăturarea dărîmăturilor din Berlin ; întîlnirea la o cafea reprezintă un gest de recunoștință față de cele 41 de mii de așa-numite „Trümmerfrauen". Toate aveau acum în jurul vîrstei de 70 de ani. Nici una nu a vrut să se atingă de cafeaua prezidențială motivînd că suferă de inimă. Perechea prezidențială, pentru a sparge gheața atmosferei penibile, a rugat-o pe una dintre ele, doamna Mittelstaedt, fondatoarea clubului „Trümmerfrauen"-elor berlineze să povestească ceva cu haz de pe vremea așa-numitei „epoci de piatră". Atunci femeile au început să cînte imnul clubului respectiv : „Mulți cetățeni de astăzi / nici nu se mai gîndesc / să ne fie recunoscători / pentru ce am făcut / dar / acesta e omul. // Totuși noi nu ne plîngem / munca e muncă / și noi nu am făcut-o / pentru unul sau altul / ci pentru Berlin !". Președintele le-a strîns mîinile și le-a spus : „Da, astfel ați devenit domnișoare bătrîne !". Amuzant, nu ?

Dincolo de umor, ironie sau chiar poantă, aceste foiletoane rezistă în timp ; ele sînt mici capodopere ale genului. Adevărate bijuterii. Toate.

Matei-Gavril Albastru

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (23)

Monarhul a creat în jurul său un mit a cărui putere și vitalitate nu se putea verifica. Era o personană iubită în lume, înzestrată cu un farmec personal, respectat pretutindeni. Mai era, în plus, capul Bisericii, alesul lui Dumnezeu, stăpînul sufletelor. Să ridici mîna asupra lui ? Întotdeauna se termină cu blestem și spînzurătoare. Cei de la Derg erau oameni de mare curaj. Ba, chiar într-o anumită măsură — disperați, dacă mai tîrziu amintesc că hotărîndu-se să se ridice împotriva împăratului nu credeau în succesul lor. S-ar putea ca H.S. să fi știut ceva de aceste îndoieli și disensiuni ce măcinau pe cei din Derg, căci avea, după cum știm, foarte dezvoltată rețeaua de informații. Sau era condus numai de instinct, de simțul lui tactic penetrant, de marea lui experiență ? Dar dacă era altfel ?Dacă nu mai simțea pur și simplu în el forța de a mai lupta în continuare ? Se pare că el singur în tot palatul a înțeles că acestui val, care s-a ridicat acum, nu i se mai poate împotrivi. Totul s-a împrăștiat, avea mîinile goale. Începe să cedeze, mai mult — încetează să mai guverneze. Pozează că mai există, dar cei apropiați știu că în realitate nu face nimic, nu acționează. Curtea devine inactivă, scoasă din ritm, pierzîndu-se în presupuneri. Cînd una, cînd o altă fracțiune prezintă rațiuni absolut contrarii, iar el le ascultă cu aceeași atenție, le aprobă, pe toți îi laudă, îi îmbărbătează, îi îndeamnă. Lasă evenimentele să se desfășoare — elevat, îndepărtat, abscons, indiferent, de parcă s-ar fi mișcat în altă lume, în alt timp. Probabil că ar fi dorit să se situeze deasupra complotului pentru a da drumul unor forțe noi pe care și așa nu le mai poate stăvili. Nu cumva contează că în schimbul acestui serviciu va fi mai tîrziu respectat, acceptat ? Rămînînd singur, el — bătrînul acesta cu un picior în groapă — nu va constitui pentru el o amenințare. Deci vrea să rămînă ? Să se salveze ? La început militarii încep cu o provocare măruntă : arestează, pe motiv de corupție, cîțiva miniștri scoși din guvernul lui Aklilu. Așteaptă cu nerăbdare reacția împăratului. Dar H.S. tace. Asta înseamnă că măsura a reușit, primul pas a fost făcut. Încurajați merg mai departe — și de aici tactica demontării treptate a elitei, a golirii treptate, dar definitive a palatului a fost pusă în mișcare. Demnitarii, notabilitățile dispar unii după alții — pasivi, indiferenți, așteptînd să le vină rîndul. Se întîlnesc apoi toți la arestul Diviziei a IV-a, în acest nou antipalat neospitalier. În fața porților cazarmei, alături de linia de cale ferată ce leagă Addis Abeba de Djibouti se întinde un șir lung de limuzine elegante. Sînt prințese, ministrese, generalese, zguduite și speriate, care le aduc soților și fraților închiși — deținuților noii ordini — mîncare și îmbrăcăminte. La aceste scene se uită grămezi de gură-cască, mirați și mișcați, deoarece strada nu știe nici ceea ce se întîmplă cu adevărat ; pînă la ei acestea nu au ajuns. Împăratul se află în continuare la palat, iar ofițerii conduc mai departe în statul major al Diviziei, concepînd noi măsuri. Lupta se dă mai departe, dar se apropie ultimul ei act (...)

August-septembrie

A.G. :

Trebuie să știți, Mister Richard, că atunci, la începutul lui august, interioarele palatului își pierduseră deja toată măreția și distincția care trezea respect. Domnea o asemenea dezordine că restul funcționarilor de la ceremonial, care mai rămăseseră, nu mai puteau introduce ordinea. Dezordinea s-a datorat faptului că palatul devenise ultimul loc de ocrotire a demnitarilor și notabilităților, care din toată capitala, ba chiar din tot regatul se refugiau aici cu speranța că în preajma stăpînului fiind se vor afla într-o mai mare siguranță, că împăratul îi salvează, iar ofițerii duri nu le vor răpi libertatea. Acum, fără un respect pentru demnitatea și titlurile lor, demnitarii și favoriții curții de toate rangurile, condițiile și nivelurile dormeau înghesuiți pe covoare, canapele și fotolii, învelindu-se cu draperii și perdele, ceea ce producea dispute și certuri, deoarece unii domni nu acceptau să fie luate perdelele de la geamuri, strigînd că palatul trebuie să fie camuflat, căci aviația revoltată poate arunca asupra lui toate bombele, la care unii răspundeau supărați că fără să se înveselească nu pot dormi, noptile fiind într-adevăr friguroase. Așadar, fără să bage nimic în seamă, scoteau perdelele de la geamuri și se înveleau cu ele. Dar disputele și certurile au fost în zadar, căci ofițerii i-au băgat pe toți repede la arest, unde demnitarii certăreți nu mai puteau conta pe nici o învelitoare.

În aceste zile, în fiecare dimineață, patrulele Diviziei a IV-a veneau la palat, ofițerii revoltați coborau din mașini și cereau să se facă adunarea demnitarilor în sala tronului. Adunarea demnitarilor ! Adunarea demnitarilor în sala tronului !, strigau pe coridoare funcționarii de la ceremonial, care intraseră în subordinea ofițerilor. Cînd auzeau acest strigăt, o parte din demnitari se ascundeau prin unghere, alții ieșeau din draperii și perdele și se prezentau la ața locului. Domnii ofițeri purcedeau la citirea listei, iar pe cei chemați îi băgau la arest. Dar la început, cîți dispăreau — atîția apăreau, căci chiar dacă în fiecare zi duceau din palat la arest oameni, apăreau noi demnitari, gîndindu-se că palatul este locul cel mai sigur, iar venerabilul stăpîn îi va apăra în fața insolenței ofițerești. Trebuie să recunoaștem, Mister Richard, că milostivul stăpîn, îmbrăcat tot timpul în uniformă, uneori în uniformă de gală, de ceremonie, uneori de cîmp sau de luptă, cea în care urmărea de obicei manevrele, apărea în saloane unde demnitarii vegetau, zăcînd speriați pe covoare ori pe canapele, înghesuiți unul lîngă altul, întrebînd ce se va întîmpla cu ei, cînd se va termina cu această așteptare. El îi îmbărbăta, îi încuraja, prosperitate le dorea, acordîndu-le cea mai mare importanță, preocupîndu-se de persoana lor. Iar dacă pe coridor întîlnea o patrulă de ofițeri și pe aceștia îi îmbărbăta, le ura succes și, mulțumind armatei pentru loialitatea dovedită, îi asigura că problemele militare constituie obiectul grijii sale. Față de această atitudine, curentul durilor îi șoptea cu răutate și venin stăpînului nostru că ofițerii trebuie spînzurați, căci ei au distrus împărăția, lucru pe care milostivul stăpîn îl asculta cu atenție, îi încuraja, le dorea numai bine și, mulțumindu-le pentru loialitate, sublinia că îi apreciază foarte mult.

Această neobosită preocupare a venerabilului stăpîn care contribuia la prosperitatea generală, apelînd la indicațiile și sfaturile sale, domnul Gebre-Egry drept succes le-a caracterizat, văzînd în aceasta o dovadă a stabilității monarhiei noastre. Cu regret, prin acest neîntrerupt succes domnul ministru pe ofițeri i-a zgîndărit că l-au și aruncat la arest și nu l-au mai lăsat vreodată să vorbească.

Recunosc, Mister Richard, că fiind funcționar la ministerul aprovizionării palatului am trăit în ultima lună cele mai

negre zile deoarece era imposibil să stabilești numărul de persoane de la curte pentru că numărul demnitarilor se schimba în fiecare zi — unii veneau, se strecurau în palat cînd că vor fi salvați, pe alții ofițerii îi băgau la închisoare, iar deseori se întîmpla ca cineva să pătrundă noaptea, iar după amiază îl arestau și din cauza aceasta nu știam cîte provizii să aduc de la magazie. De aceea, uneori, acestora nu le ajungea și atunci domnii demnitari făceau gălăgie că ministrul conlucrează cu rebelii și vrea să-i înfometeze. Dacă, în schimb, era prea multă mîncare, ofițerii mă bruftuluiau că la curte domnește risipa, așa că mă gîndeam să-mi dau demisia, cu toate că gestul acesta nu era indispensabil, deoarece și așa cu toții eram alungați din palat.

Y.Y. :

Ne mai aflam o mînă de oameni, așteptînd pedeapsa finală și cea mai groaznică, cînd — slavă Domnului ! — a apărut o rază de speranță sub forma unor domni juriști care, după lungi dezbateri, au pregătit pînă la urmă modificarea constituției și au venit cu acel proiect la stăpînul nostru și care se baza pe aceea că împărăția noastră se transformă în monarhie constituțională, instituind un guvern puternic, iar venerabilului stăpînd lăsîndu-i atîta putere cîtă au regii britanici. Imediat înalții stăpîni s-au apucat de cititul proiectului, împărțiți pe grupe mici și în locuri tainice ascunși, căci dacă ofițerii vedeau grupuri mai mari îi și băgau la arest. Cu regret, prietene, citind acel proiect, neinduplecații imediat au trecut în opoziție, spunînd că monarhia absolută trebuie păstrată cu puterea deplină pe care în provincie notabilitățile o aveau — iar acele concepții ce promovau monarhia constituțională, care se trăgeau din decăzutul imperiu britanic, să fie aruncate pe foc. Aici linia de centru le-a sărit durilor în ochi, spunîndu-le că e ultimul moment ca împărăția să fie cizelată și trecută pe calea constituțională, să fie pusă la punct și funcțională. Și tot așa certîndu-se s-au dus la milostivul stăpîn, care a primit delegația de juriști, cu mare atenție în amănuntele proiectului întrînd, dînd o înaltă apreciere ideii, iar acum ascultînd lipsurile pe care intransigenții le prezentau, dar și elogiile pe care împăciuitoriștii le relevau, pe toți i-a lăudat, i-a îmbărbătat și prosperitate le-a urat. Se pare că cineva a fugit cu vreun denunț la ofițeri, că abia au ieșit juriștii din cabinetul prealuminatului stăpîn că imediat au dat peste ei militarii, care le-au luat acel proiect, ordonîndu-le să plece acasă și interzicîndu-le să mai intre în palat vreodată. Curioasă părea convietuirea în interiorul palatului, părînd a fi ceva ce există în sine și pentru sine, căci atunci cînd mă duceam în oraș ca funcționar la poșta palatului, plecînd acolo vedeam viața așa cum era ea, automobilele mergeau pe stradă, copiii se jucau cu mingea, la piață oamenii vindeau, cumpărau, bătrînii stăteau și tăifăsuiau, iar eu în fiecare zi dintr-o lume în alta treceam, dintr-o viață în alta — fără să știu care este cea reală și numai atîta simțind, era suficient să ies în oraș, să hoinărești pe străzi preocupat de grijile tale, că imediat pierdeam palatul din ochi, dispărînd pe undeva de parcă n-ar fi existat, iar frica mă apuca că am să mă întorc din oraș și n-am să-l mai găsesc.

Versiune românească de Nicolae Mareș

poeme de

IOSIF BRODSKI

Quintet

I

O pleoapă se zbate. În gură, tăcerea geme.
Se-ajung unele pe altele din urmă, prin gări,
oraşele europene.
Locuitorul junglei adulmecă adierea vîntului
Şi mirosul de săpun i-l trădează pe duşmanul rău.
Acolo unde-a călcat piciorul tău,
Apar pete albe pe harta pămîntului.

Gîtlejul suferă. Călătorul cere apă să bea.
Copii, care ar merita
bătuţi, ţipă strident. Pleoapa se zbate.
Cît despre coloane, din spatele lor oricînd
apare cîte cineva. Chiar ochii închizînd,
chiar şi-n somn, nimeni de oameni să scape
nu poate.

Şi-o frază, ca o flegmă, pieptu-l înecă :
„Dă-mi cerneală, hîrtie şi pleacă
de-aici !“ Şi pleoapa se zbate. Prin pereţi,
vaiete mute
(sau rugi) coboară miezul tăcerii mai în afund.
În creier atîtea monstruozităţi se ascund,
încît camera necunoscută ia contururi ştiute.

II

Uneori, auzi un glas în pustiu. Atuncea crezi
că poţi şilueta pe peliculă să o imortalizezi.
Dar se-ntunecă. Aşază-te, mai spune-i o glumă
deşănţată
maimuţei care vorbeşte ca-n sud, cu glasul cîntat,
care, sărind din palmier, n-a apucat
să devină om şi-a ajuns prostituată.

Mai bine-i să fii vapor clătinat de un val,
participînd în geografie, în albastru, nu doar
trecător prin istorie — prin această rîie planetară.
Mai bine-i să străbaţi pe schiuri Groenlanda,
lăsîndu-ţi, printre aisberguri, ofranda
de foci împuşcate în noaptea polară.

Alfabetul te lasă să uiţi orice,
însă nu şi ţelul călătoriei — punctul „B“.
Acolo, cum n-ai cobi, cioara nu poate corb
ca să fie ;
secara se-neacă-n bălării, ciinii latră sicîitor,
acolo, precum cojocarul deasupra blănii,
la Statul Major,
ofiţerii se-aplecă peste harta cărămizie.

III

De treizeci şi şapte de ani privesc în foc.
O pleoapă se zbate. Palma pe loc
mi se udă de transpiraţie. Poliţistul, pe îndelete,
îmi controlează actele. Obeliscul, în grabă zidit,
ca o lovitură dată lui Euclid,
fără chef, se mistuie-n nori, precum urma unei
comete.

E noapte ; eşti singur la cină, bătrîn,
sieşi unic rob, sieşi singur stăpîn.
Scrumbia zace de-a curmezişul unei erupţii
de vulcan, pe care de-aiurea ziaru-o comunică,
arătîndu-ţi cu coada simpatica rubrică
dintr-un mediu străin : „Ultimile Interdicţii“.

Mai înţeleg ceva numai în Orient, la bazar,
cînd biziie muştele. Pe trotuar,
la doi paşi de hotel, ca un peşte în plasă,
călătorul soarbe aerul cu buze livide :
durerea, care pe lumea asta-l ucide,
nici pe lumea cealaltă nu-l lasă.

IV

„Unde-o fi ?“ întreabă nepotul cu moţul zbîrlit.
Şi rătăcind cu degetul prin munţi, în sfîrşit,
îi răspunde nepoata : „Aici“. Scrînciobul
scîrţîie lin
în vechea livadă. Pe masă-i un buchet
de toporaşi. Soarele arde-n parchet.
Se-aud acorduri de violoncel din salonul vecin.

Noaptea, deasupra podişului, luna pluteşte-n înalt.
Din stîncă iese o umbră de elefant,
Sclipirea argintului din pîriu nu-i vîndută.
Într-un iatac, pe cearşaful mototolit şi ud
alb (sau brun) lîncezeşte un nud —
o sublimă frescă necunoscută.

Primăvara-n noroi mişună mii de furnici,
se-arată ciorile, învie gîzele mici,
frunzişul copacilor ia formele nimbului.
Toamna, eretele se-nvîrte în zbor
numărînd bobocii. Şi-l vezi pe servitor
purtînd pe umeri haina albă-a sahibului.

V

Cuvîntul a fost oare spus ? I-a dat viaţă
vreo limbă ? A existat un băiat ? Cîtă gheaţă
să pun în pahar ca s-opresc Titanicul, tristul
vapor al ideei ? Întregul de părţi se dezice ?
Văzînd în acvariu păsări închise, ce-ar zice,
ce gînd ar avea botanistul ?

Să presupunem acum o perfectă pustietate.
Un loc fără timp. Numai aer. În toate
trei părţile, care spaţiu-l cuprind.
Cu oxigen, hidrogen. O eterică Meccă,
în care perpetuu o pleoapă himerică
se zbate-n adînc, licărind.

Sînt însemnări de naturalist. De naturalist.
Şi nici o acceleraţie nu
are lacrima care cade în vid.
Viitoru-i o ţeţe ce biziie-aproape mereu
de veşnic verdea neuroplantă ce-s eu,
cînd cu unghiile de rădăcină mă prind.

Traducere din limba rusă de
Emil Iordache

* „Sobesednik“, nr. 8/1988, pp. 178—179.

moda, altfel

Se poartă veverițe și păsări ale fericirii

Magnolierii au florile albe, dalbe, mari cît un cap de prunc, nou născut, uneori cît un cap de om deştept nevoie mare. Pe aceleaşi ramuri sînt flori, muguri, fructe (păstăi sculpturale în verde acid) şi seminţe obraznice, roşii incandescente sau uscate, brune, negrese. Doamne ! Magnolia şi girafa sînt pentru mine acelea „care nu există !“ şi pe care aş vrea să le am. Magnolieri aş mai găsi, cu girafa mă mai zbat, mă mai tîrguiesc încă. La Universitatea Powell, din Los Angeles, magnolieri sînt. Girafe nu se primesc la nici o facultate.

Parcul e imens, universitatea e un oraş construit în cel mai splendid şi impunător „brick fashion“. Bibliotecile sînt mai moderne decît vor studenţii şi mult mai înzestrate. În cîteva minute am aflat ceva ce caut de douăzeci de ani ; la început am fost stîngaci, noi trei, mama, tatăl şi copilul, dar în treizeci de secunde am devenit experţi, cu ajutorul unei bibliotecare care cunoştea 18 limbi şi putea ancheta prin computer 10 domenii de cercetare (cerinţe !). Ne-au îngheţat picioarele din cauza aerului condiţionat. În patru ore de studiu despre Edde am înţeles că la Polul Nord nu e de noi, prin cel mai simplu exemplu : „dacă e prea frig îţi îngheaţă picioarele.“

I-am cerut unui ghid-ajutător — 1,90 m înălţime, umeri laţi, şolduri înguste, (mers cam încrucişat), blond, ochi albaştri, buze cum se scrie în cărţi că sînt senzuale, dinţi de **smile** — să ne conducă la **elevator**; cu siguranţă că din cauza pronunţiei greşite cu care i-am comunicat **cerinţa**, ne-a condus la **lavatory**. Nu! Nu voiam să facem pipi, voiam să coborîm în grădină, să ne încălzim la soare. Universitatea Powell... un parc de soare şi de răcoare, un parc de minuni, de literatură, de istorie, de ştiinţă, de lumină (numai cine NU vrea să citească, nu citeşte; nimeni nu te întreabă la intrare cine eşti de unde eşti şi ce vrei să citeşti ; numai dacă ceri ajutor!), de senzaţie de libertate, de veverițe — despre care nu poţi să crezi că sînt adevărate. Crezi că sînt fermecate !

Stai la o masă, în parc, scrii cărţi poştale, ca să arăţi rudelor şi prietenilor că, în sfîrşit, ai ajuns în California. Ai o cafea, un ceai (hot-or iced), „o Pepsi“, o gumă de mestecat, o ciocolată, o bomboană, un iaurt (iced ?) îngheţat, „o mîncare de la bufet“ (Mama mia !) sau o **„punguţă cu“** alune. Orice ai avea, oriunde te-ai afla, VEVERIŢELE vin să te implore să le iubeşti ! Şi n-ai ce face ! Mulţi studenţi sînt recunoscuţi de anumite veverițe ; ele refuză cartofii, fasolea bătută şi îi ceartă dacă nu le aduc dulciuri sau alune ; am observat că preferă bomboniciile roşii şi de ciocolată ; gîndiţi-vă domnilor, cît îi costă pe aceşti studenţi, studiile : un sentiment imposibil de **stăvilit** (l-am preferat, pe cuvînt, în locul lui **oprit**, ca să insinuez forţa). Sînt certăreţe şi alintate. Ţin conferinţă de presă.

La New-York, în plin centru comercial, într-un metru pătrat de pămînt, din care creştea un copac firav, cu aspect bizar, numai ramuri verzi, fără frunze, două veverițe mîncau tacticos alune, din două farfurioare de plastic. Cineva... ! Nu era revista **Eco** !

Dar la Arrowhead (Capul Săgeată), la două ore depărtare de magnolierii veşnic în floare, unde iarna, chiar ninge, unde se face ski (nu uitaţi, magnolieri sînt în floare) e împărăţia lor şi sînt terorizate numai de serviciul de securitate albastră, păsări albastre ; nimeni nu le ştie numele ; intră în salon ca să fure alune din vasul de pe masă ; păsări care pîndesc veverițele ce vin pe terasă, coborînd din pini, din stejari californieni şi din brazi, direct pe terasă, pe sfoara hamacului, să „pape“ alune şi le fură **alu**na din gheruţele graţioase, cu o impertinenţă fericit-albastră. Căci sînt frumoase ! Nemaipomenite ! Sînt frumoase sînt albastre, strălucesc, n-au chipiu ci un fel de coroană, de creastă, şi sînt foarte, foarte foarte, albastre, albastre, albastre... ca imaginata şi imaginara pasăre a fericirii...

Sub terasă, doarme un lac albastru, ca penele lor ; totul e verde şi albastru, e multă linişte, multe castele goale (bătrînii nu mai pot iar tinerii n-au timp, vor să facă bani pentru bătrînețe. Îşi fac timp, din cînd în cînd, pentru **week-end**uri, moda zilei, speranţa de relaxare, iar veverițele cu păsările lor albastre, cînd nu găsesc alune, pe terasă, fac manifestaţie gălăgioasă, sub privirile blînde, înţelepte a două cățele Labrador, Barrel şi Dum-Dum. Ele ştiu că e **moda** acestor rozătoare simpatice, însoţite de gardieni, în cel mai splendid albastru.

Corina Cristea

MAGGIE HEMINGWAY

PODUL

(Jonathan Cape – 1986)

● „Podul", romanul de debut, încununat de succes, al tinerei prozatoare britanice Maggie Hemingway, evocă într-o diafană și patetică poveste de dragoste, un episod fictiv din viața unui reputat reprezentant al impresionismului englez — pictorul Philip Steer (1860—1942). Profilată pe canavaua epocii victoriene ajunse la apogeu, idila lui Philip și a Isobelei nu este doar o evanescentă și delicată țesătură poetică ce amintește pînzele lui Whistler, ea evocă cu remarcabilă pătrundere psihologică setea de absolut a omului, dorința sa de a fi stăpînul propriei sale sorți, trăindu-și neîngrădit viața. De la „Mesagerul" (1953) lui Ph. Hartley, „Podul" este poate cea mai frumoasă abordare a lumii victoriene într-o sobră viziune modernă.

Isobel ședea în grădină, întinsă pe șezlong, asemeni unei ființe ce-și revine anevoie după o grea încercare. Avea sentimentul că scăpase de un pericol de moarte și, recăpătîndu-și siguranța de sine, se refugiase în ungherul acela, gîfîind din greu, cu respirația aproape tăiată. Și totuși sentimentul de ușurare ce-i cuprindea întreaga ființă era însoțit de senzația stranie că totul nu-i decît părere, că în curînd suferința va începe din nou. Căci oricît de bine își jucase ea rolul la sfîrșitul săptămînii, ceva era totuși în neregulă. Soțul ei o urmărise cu atenție, era conștientă de lucrul acesta, simțea că el sesizase o schimbare în comportamentul ei deși, la urma urmelor, poate nu-și dăduse seama despre ce era vorba. Soțul ei avea să se întoarcă, era sigură de asta, avea s-o iscodească din nou și, găsindu-i din te miri ce pricină, avea să-i ordone să revină degrabă la Londra. Oricum, își spunea în sinea ei Isobel, îi mai rămînea încă o lună de libertate. O lună întreagă, timp în care avea să fie singură sau mai bine zis aproape singură — cine se poate lăuda, în fond, cu libertatea deplină — înconjurată de oameni ce-aveau să-i permită să fie ea însăși. Își dădea seama că nicicînd nu se putuse bucura de dreptul de-a fi ea însăși căci dintotdeauna avusese de-a face cu oameni ce-o dominaseră, impunîndu-i pretențiile și exigențele lor. Înțelegea abia acum că fusese tutelată de alții, își dădea seama de ființa ei lăuntrică pe care s-ar fi cuvenit s-o pătrundă și s-o cunoască mai bine căci în adîncul sufletului și-ar fi dorit poate o altă viață. Descoperea, în fine, acest lucru de preț dar, din păcate, era prea tîrziu. Se simțea aidoma muribundului care, în clipa supremă are revelația secretului existenței și, ridicîndu-se anevoie dintre perne, imploră moartea să-i dăruiască un scurt răgaz de viață. O lună sau poate chiar mai puțin — ca și cum i s-ar dărui unui condamnat la moarte o lună de libertate, permițîndu-i-se să se reîntoarcă acasă pentru a-și lua rămas bun de la cei dragi. Oare ce s-ar cuveni să facă omul acesta în tot acest răstimp ? Să-și viziteze rudele și prietenii, să-și deschidă larg porțile casei tuturor celor dornici să-l vadă în aceste ultime clipe ale vieții sale ? Sau mai degrabă să se retragă singuratic într-un ungher, bucurîndu-se de mîngîierea blîndă a razelor de soare, privind îndelung un fir de iarbă, cu amărăciune și tristețe, copleșit de sentimentul unei imense pierderi, gîndind că modestul fir de iarbă va trăi mai mult ca el ? Dacă sărmanul condamnat ar avea cît de cît minte, medita în sinea ei Isobel, de bună seamă c-ar încerca să evadeze. Ea însăși ar face asta, numai că... Își roti lin privirile peste grădină și în aceeași clipă sentimentul de amărăciune ce-i sălășluia în suflet ceda locul unei minunate revelații — înțelese brusc ce mult prețuiau acele ultime săptămîni ce le mai avea de stat aici, la Walberswick. Și în vreme ce visa cu privirile ațintite asupra grădinii se simțea tot mai ușoară ca și cum s-ar fi desprins de legăturile ei pămîntești și ar fi plutit prin aer. Auzea zumzetul dulce al albinelor, apropiindu-se și depărtîndu-se asemeni valurilor mării ce se rostogolesc pe țărm, și asculta ciripitul cintezelor ce se hîrjoneau în mărul cel mare, făcînd ramurile să sune lin. Ultimele flori ale verii, învoalte încă, ce-și revărsau parfumul prevestind deja printr-o tainică metamorfoză aromele destrămării, îi apăreau dintr-o dată strălucind de o nespusă frumusețe. Culori și sonuri stinse, deopotrivă, o învăluiau plutind prin aer. N-avea decît să stea neclintită la locul ei și ele i se dăruiau cu generozitate asemeni unui îndelung așteptat răspuns la o tulburătoare întrebare. Ce simplu părea totul ! Atît de simplu încît îi venea să izbucnească în hohote de rîs. La urma urmelor poate nu se cuvine să fugim de viață ci, mai degrabă, să ne refugiem în însuși miezul ei. Oare acesta era răspunsul ? Să ne refugiem în miezul vieții, în mijlocul acestor grădini vrăjite unde totul se preschimbă în sonuri dulci, mîngîietoare boare și culori... Dar la venirea iernii ce-avea să facă ? Ce-avea să se întîmple atunci ? Unde avea să se ascundă cînd bruma va ucide firul ierbii și copacii vor rămîne goliași, pierzîndu-și podoaba ? Oare atunci vraja însăși n-avea să dispară ? Căci totul moare... Cînd iarna se va fi înstăpînit peste întreaga fire nici ea n-avea să mai existe. La venirea toamnei o vor îndepărta din aceste locuri, condamnînd-o să-și reia existența de ființă moartă. Nicicînd nu-i vor mai permite să vină aici iar cînd, în fine, lucrul acesta va fi din nou posibil, după mulți ani, viața ei nu va mai avea nici un sens și nici un rost, dorințele și speranțele ei se vor fi stins de mult. Cînd, în fine, va fi iarăși liberă — libertatea nu va mai însemna nimic pentru ea și atunci singura ei alinare vor fi amintirile acestor zile ce vor pluti ușor asemenea unor năluci. Dacă este adevărat că sufletele celor morți se întorc acolo unde în timpul vieții inima lor a bătut mai puternic atunci poate că pe locul unde stătea ea acum, umbre ușoare foiau, retrăindu-și trecutul, pășind lin pe dalele de piatră, nedîndu-și seama că alte năluci de fum, aidoma cu ele, umpleau spațiul cu ființa lor imaterială. „Poate că această grădină e plină de oameni pe care eu nu-i văd !" șopti Isobel. Dar cu ochii minții ea nu-l vedea decît pe Philip. „Poate că această grădină, își continuă ea firul gîndului, e întesată de oameni ce se înclină ceremonioși unii în fața altora, își sorb ceaiul sau vinul din cupe de cleștar, schimbînd banale impresii despre vreme. Poate că prin acest noian de umbre, două suflete tinere pășesc alături, crezîndu-se singure și nevăzîndu-i pe cei ce-i înconjoară..."

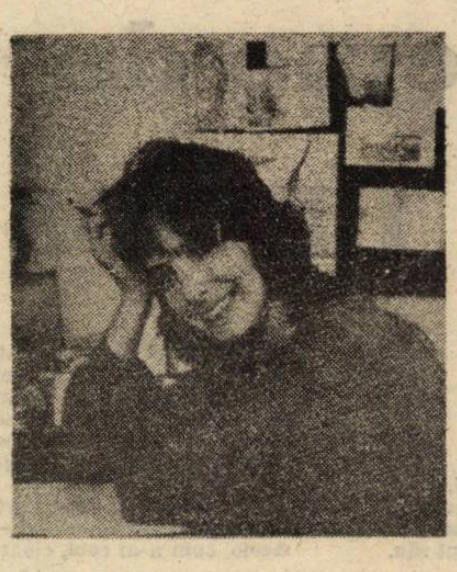

Își închise pentru o clipă pleoapele pentru a-și putea imagina mai bine totul și sfîșierea dulce-amară a sentimentului că se afla iarăși alături de Philip învălui ca un abur această viziune.

Oare cei în viață, continuă să viseze Isobel, nu-și simt și ei inima tresărind adesea, dornică să reînvie astfel acele clipe de trăiri intense ? Cînd ziua întreagă ne plimbăm pe cărări, gîndindu-ne la cei ce nu-s alături de noi, cînd, cu ochii minții încercăm să evocăm imaginea și chipul lor, felul lor de a vorbi, locurile unde privirile noastre s-au întîlnit, retrăind iar și iar fiece gest al nostru, nu-nseamnă oare că o năluca — o mică parte din ființa noastră — vibrează anume pentru a reînvia acele clipe fericite ? Oare Philip nu se gîndește și el la locul acela ? Oare spiritul său nu revine pe acele locuri unde ne-am aflat împreună ?

Purtată de aceste reverii, Isobel vedea silueta lui plutind peste dunele de nisip, în așteptare, urmărind-o dincolo de mlaștină, căutînd-o pe cheiu sau purtîndu-și pașii pe drumeag, cu pălăria strînsă în mînă și cutia de culori la subsuoară. Emoția și sfiala primei întîlniri, plimbările cu trăsura, ceaiul pe care-l luaseră împreună sau petrecerea de la Dunwich... Și-acuma, dintr-o dată totul devenise pustiu. Un gol imens cuprindea totul. Și totuși substanța ființei sale subzista încă aici. Părticele din ființa sa sălășluiau în preajmă aidoma bucățelelor dintr-un veșmînt de mătase prins în spinii unui arbust. Chiar și locurile pe care le pictase — poate acestea mai presus decît orice altceva — îi păstrau ființa căci în cazul acesta fusese vorba de două pasiuni îngemănate ce-și întipăreau și mai puternic prezența pe fundalul acestor locuri.

„Philip este aici", murmură Isobel cu respirația tăiată, absorbită de logica inefabilă a acestui raționament, „și pînă la sfîrșitul verii voi putea fi alături de el !" Un val binefăcător de energie îi înviora trupul, simțindu-se totodată cuprinsă de o ușoară neliniște ca și cum în tot acest răstimp Philip s-ar fi aflat în preajma ei și ea nu știuse acest lucru.

Se ridică brusc în picioare. O mierlă ce sălta prin iarbă o privi țintă cu ochii ei rotunzi și negri, apoi speriată își luă zborul...

Isobel își lăsă privirile să lunece lenes, asemeni unui fir de mătase ce plutește în aer, pînă ce ochii ei căzură pe bucheților de trandafiri și philadelphus ce înconjura sfeșnicul de argint din fața ei. Lumina pilpîia ușor, aproape nevăzută, căci era de-abia ora șapte, dar purpuriul dalb al petalelor se aprinsese, învăpăiat de asfințit, și răspîndea o lumină atît de blîndă că s-ar fi zis că izvorăște dinlăuntrul, din însăși ființa florii. Isobel privea fix un trandafir ce-și îndreptase parcă anume către ea globul vaporos ale cărui petale se încrețeau la vîrful tulpinei în cute mici de ceară alb- roze de o imaculată perfecțiune. Și cu cît privea mai mult, perfecțiunea aceasta i se părea a fi însăși întruchiparea absolutului — răspuns viu la îndoielile și neliniștile ei din ultimele săptămîni.

Se aplecă asupra florii, străduindu-se să-i prindă mai bine mesajul. O, Doamne, de-ar fi putut fi la fel de stăpînă pe ea, iradiind aceeași perfecțiune... În aceeași clipă aerul vibră ușor și o petală albă se desprinse din alcătuirea florii, căzînd pe suprafața lucie a mesei. Isobel se dădu în lături și buzele i se crispară într-un zîmbet amar. Petala albă strălucea însă iradiind aceeași perfecțiune ca și cum ar mai fi fost îngemănată cu floarea. Deasupra ei, trandafirul cu ființa împuținată și pălit de disoluție își unduia mai departe floarea la fel de frumoasă.

Prezentare și traducere de
Virgil Lefter

bridge

Alege tu !...

Am spus-o și altădată, pentru un adevărat jucător de bridge important, foarte important nu e să cîștige ci să joace bine. Sigur că, precum în toate cele, și în bridge victoriile produc bucurie iar înfrîngerile tristețe, dar un joc bun aduce acel dram de fericire după care, vai, alergăm de cînd aflăm cine sîntem și pînă uităm de tot. O fericire veselă (nu e o tautologie) atunci cînd jocul bun e dublat de cîștigarea partidei și o fericire disperată (nu e un oximoron) atunci cînd jocul bun nu poate împiedica pierderea ei. Ca să parvină la fericire — care, după unii e o înclinație proprie speciei umane — nu e suficient ca jucătorul să joace el însuși bine, bridge-ul este prin excelență un joc de echipă, de cuplu, prin urmare e nevoie de un partener capabil, la rîndu-i, de a juca bine, adică de a intra corect, implicant și univoc în dialogul numit licitație, proba de foc individuală fiind, cum se știe, jocul de levată, nu întîmplător ulterior dialogului, ca o valorizare de tip special a acestuia. De aceea alegerea partenerului rămîne în bridge o chestiune vitală. Cu atît mai mult cu cît aparența de facilitate a unei asemenea operațiuni înșeală la tot pasul. E o banalitate că doi jucători buni nu fac obligatoriu o echipă (cel mai bine știu asta iubitorii fotbalului), și am mai discutat cîndva despre imperativul complementarității care decide finalmente coerența unei echipe la nivelul structurii de adîncime. În lumea profană se vorbește despre potrivire (de caracter, de temperament, de aspirații, etc. etc.) în bridge s-ar cuveni să se vorbească despre comuniune, tocmai pentru că în acest joc, spre deosebire de toate cele, se începe prin dialog (licitația) și se sfîrșește prin monolog (jocul de levată), dar un monolog care conține integral dialogul, ca și cum cei doi parteneri ar fi devenit unul. Se poate întîmpla — drept e că rar — ca alegerea partenerului să fie teribil de complicată, ba chiar amînată sine die de prezența a doi sau mai multi candidați potențiali întru realizarea potrivirii, a comuniunii. Situația jucătorului care alege se încarcă atunci de dramatism — întrebarea „cu cine să joc ?" nu-i niciodată ușoară, fie și cînd pare retorică — iar solutionarea ei stă, de regulă, în alternarea partenerilor de la o competiție la alta. Nu-i, totuși, soluția cea bună, din cel puțin două motive : îl pune pe jucătorul care-și alternează partenerii într-un soi de duplicitate pînă la urmă derutantă pentru el însuși, oricum stresantă, și compromite ideea de echipă. E adevărat, cel puțin în ce mă privește, că nici nu știu care ar fi soluția perfectă. Poate că ea se relevă mai ușor dacă ținem minte că bridge-ul nu este jocul lui „caută ca să găsești" (formula experimentului) ci al lui „găsește ca să cauti" (formula creativității). Celui interesat îi pot spune, dacă mă va întreba, doar atît : alege tu ! chiar dacă sau tocmai pentru că, în fond, ești cel ales. Iar el, evident, va alege sau nu. Mai ales că alegerea e, pe un versant, renunțare. Asadar alege tu, renunță tu, recomandare pe care cel ce e pus în situația s-o facă, dacă este într-adevăr un bun jucător, o va întoarce cu disperată fericire asupra lui însuși. Numai și numai spre a-și ajuta partenerul...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

serie nouă • miercuri, 21 noiembrie 1990

43

Ce-i de făcut?

Încă din clipa cînd cineva de pe la ministerul transporturilor a hotărît înjumătățirea tirajului revistelor literare pe motiv de greutăți în difuzare s-a pus în mișcare o mașinărie infernală de blocare a culturii, tot mai perfomantă de la o zi la alta, pînă la recenta liberalizare a prețurilor, care, de nu va fi rectifi ată cu repeziciune, se va putea mîndri cu transformarea culturii naționale într-un samizdat. Hrăpăreață și polimorfă, respectiva mașinărie a pus, treptat, stăpînire pe tot: pe hîrtie, rărind-o, pe spațiul tipografic, îndesindu-l, pe desfacere, frînînd-o, și pe costuri, triplîndu-le. Tehnocratul nostru guvern, dincolo de toate bunele intenții care-l animă, n-a dat pînă acum semne că ar fi preocupat de cultura scrisă, în special de umanioare, ministerul de resort dovedindu-se și ezitant și ineficient în adoptarea unor măsuri absolut vitale pentru protejarea acesteia. La rîndu-i, parlamentul — de la care erau de așteptat inițiative legislative într-un atare sens — nu izbutește să iasă de sub zodia amatorismului politic și a aleatoricului, risipindu-și îmbogățitul timp pe tot felul de acțiuni cu sens circular. Editurile, revistele Uniunilor de creație, celelalte reviste de cultură nu au altceva de făcut, în asemenea condiții, decît să producă memorii, proteste, proiecte reparatorii. Cele mai multe astă și fac, fără însă vreo certitudine, fără chiar siguranța minimă că vor fi luate în seamă înainte de a fi prea tîrziu, înainte deci de a da faliment. O lege a fundațiilor culturale întîrzie să se contureze, iar eventualele subvenții de la stat, cu caracter, firește, temporar și de urgență, ne îndoim că vor apărea din niște buzunare oricum departe de a fi pline. Și atunci, ce-i de făcut?! O soluție, pentru moment, ar putea fi deschiderea unui cont, să-i zicem al supraviețuirii culturale, după modelul celui zis al libertății, cu o gestiune poate mai transparentă. Calcule estimative spun că ar fi vorba de vreo opt sute de milioane pe ansamblul editorial pentru acoperirea diferenței dintre actualele și vechile costuri de producție (hîrtie, manoperă, etc.) și pentru păstrarea unor prețuri joase de vînzare, astfel încît procurarea unei cărți să nu devină o problemă de netrecut pentru bugetul cetățeanului. Sigur că subscripția, imanentă unui cont de acest gen, are ceva inconfortabil din punct de vedere psihologic, ceva în vecinătatea umilinței, în schimb nu creează impresia de tutelă pe care o poate lăsa o subvenție de la stat. N-ar fi prima dată cînd am fi nevoiți să alegem între două rele, aproape că ne-am bișnuit cu asta, dar perspectiva declinului cultural e mult prea primejdioasă pentru a aștepta o rezolvare din cer a lucrurilor. Soluția, oricare ar fi ea, trebuie găsită și aplicată imediat, nu în cîteva luni, nu în cîteva săptămîni ci în cîteva zile. Altminteri, în loc de „ce-i de făcut?" vom pierde timp și energie pentru a afla „cine-i de vină". Și iar o vom lua de la capăt.

„L"

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Fr. Șirato

Chipul

stinge. am să stau așa pe întuneric.
de-atîta plîns mi-a putrezit și ușa.
cu ochii încă buni învăț tăcerea
și orbii-nvață limbi străine.
gazul lenticular al unor bătălii navale
deasupra mlaștinii secate și fisurate aparent
precum pupila. Dumnezeu
cu pămătuful soarelui în mînă
săpunește-n noapte un obraz al morții.
și vom încredința luminii
înfățișarea lumii spre a-i păstra secretul.
apoi mi-au jupuit și chipul
și-au pietruit cu el pămîntul.
stinge. am să stau așa pe întuneric.

Dator cu o odă

un fumător
în fața lanului verde de tutun.
moartea privește ca prin fum la mine.
așa e cu toate că așa e
gîndește petre roman ieșind din baie.

Ion Mircea

În acest număr:

Revoluția și gazetăria • Truman Capote
tutuiește istoria • Poeme de Henry Michaux
• Jean Starobinski: Conceptul de nostalgie

INEDIT

AVANGARDA – 1940

PĂUN • TEODORESCU • TROST

17 poeme în proză

în pag. 8 — 9

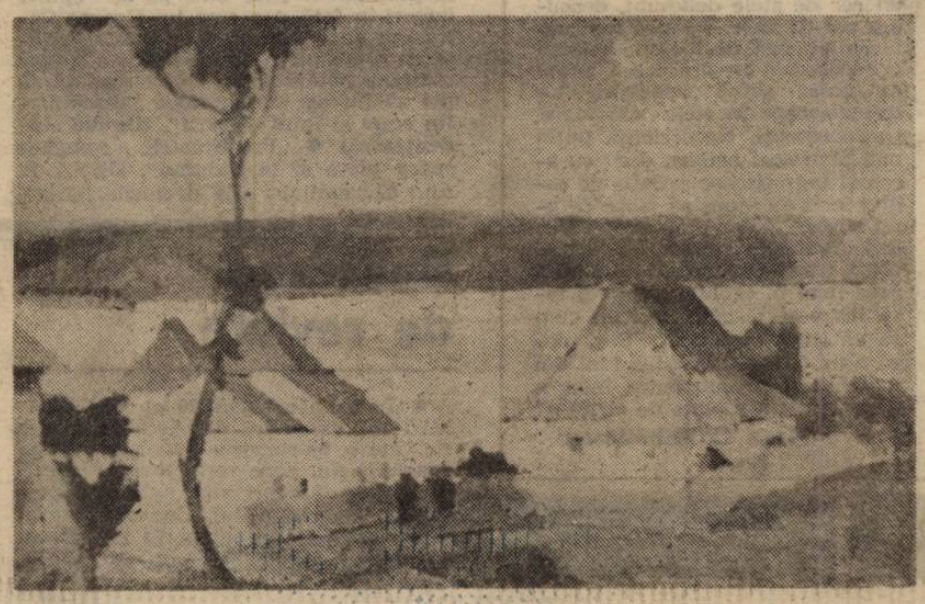

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Războiul stelelor

În sfîrșit, guvernul se alarmează de birocratismul gogolian, de grozăvia reprezentării noastre în afară, de nepăsarea suverană a Externelor, unde structurile mamut, pietrificate de ani și ani în carapacea afacerificului stupid, a spionitei cvasi-păguboase și a incapacității de bună, temeinică, propagandă, strivesc totul, cu sadică tenacitate. Toate ambasadele estice s-au desferecat, se dau party-uri pe iahturi, se lucrează cu telefaxuri, videoteci, tămbălău feeric, numai noi stăm între patru pereți, cu ștergare și ceramici de artizanat, cu trei B.P.T.-uri sub un geam aburit de muște, strîngem dolărași pentru zestrea copiilor și zicem că facem politică națională, cu secreta speranță că : „trece el și guvernul ăsta" ! La Externe, pînă mai ieri, se făcea obișnuita bișniță cu săpunuri, cafea și Kent, iar ocupația de bază (atunci cînd nu era epurarea arhivelor, sau transferul lor la Interne) era războiul scrisorilor anonime că, adică, de ce să plexe X la Paris și nu în Zambia, fiindcă avem tovarăși „mai cu vechime", ș.a.m.d. Peste tot e la fel. De șase luni, după alegeri nu asistăm la altceva decît la contraofensiva Securității. Tot mai pe față, tot mai agresivă, mai perfidă, ori mai grosolană, în funcție de Direcție. Contraofensivă pe toate fronturile, folosind arsenalul străvechi, modernizat cu dichis pe alocuri. Totul este lupta dosarelor, cine pe cine poate „da în gît", cine pe cine și cu ce-l „are la mînă", cine și încotro „se mișcă". Cu 5—6 direcții ale Securității, cu tot kaghebismul plantat în străinătate (fosgăitorul imperiu al de-mulți-spînzuratului Marin Ceaușescu), cu armata traficului de informații, diabolic întortocheată de Ceaușești în toate cele patru puncte cardinale, cu sutele de mii de informatori (Pacepa dădea 1 din 7, altcineva zicea de 1 din 4, mîine-o să ajungem la concluzia că România a avut 23 de milioane de agenți mai mult sau mai puțin secreți !), cu bartoșii, gușații șobolani de partid, cu tonele de foliculină de la Consiliul femeilor și cu milele de perversiuni occidentalo-uteciste, cu un comerț exterior „securizat" 90%, cu unul interior mafiotizat sută la sută, cu mîinile și picioarele împiedicate, legate, tocite și arse de hiperabilitatea Incompetenței, cu multiplele capcane din culisele (naționale) ale „tradiționalului derby" Steaua — Dinamo, ce se joacă mai abitir ca niciodată acuma, cu toată invazia de securime de-o lună, două încoace, care „vine, vine, vine, calcă totul în picioare", — ce speranțe să mai avem ? Oriîncotro te-ai uita, un cer de stele dedesubt, deasupra cer de stele. De șase luni, nu facem altceva, decît să ne holbăm la sarabanda lor drăcească, avînd ca unică șansă reciproca lor transformare în stele căzătoare. Omniprezenți, omniscienți, puțin mai zburateci acuma, dar cu aceeași îngrozitoare inflație de cadre, încît au ajuns să joace de unii singuri. Vezi, bine zice el Vadim-Alcibiade, sireacul : „Măi copii, nu vă dați seama că sînteți prea mici în ecuația asta, voi încă nu v-ați născut, n-aveți cum să vă luptați cu noi !" Dar, dacă n-au trecut încă nouă luni din mai încoace, n-am putea încerca să ne naștem înainte de termen ?

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Volte, piruete și tangouri

La început, Guvernul a luat celebra măsură de **liberalizare a prețurilor,** ceea ce înseamnă că statul va negocia cu statul prețurile produselor, iar cumpărătorul (persoană particulară) nu va negocia nimic cu nimeni — el va plăti ! Fără să crîcnească ? O, nu ! El va crîcni îngrozitor. Măcar așa, un pic...

Asta a fost la început. Apoi s-a scris o nouă pagină în antologia ipocriziei. Tot la televizor. În aceeași bună tradiție ceaușistă, comunistă ; aceeași aleasă stimă pentru Minciună, același adînc respect pentru Potlogărie. E drept, de data asta am fost scutiți de spectacolul dezgustător al unor reprezentanți teleghidați ai „înaltei conștiințe patriotice", al unor lingăi televizați care se gudură de mama focului că s-a scumpit una-alta. Dar „rațiunile superioare" au rămas, „interesul economiei naționale" e intact și totul se petrece în numele său.

Dar, înainte de toate, cine-mi explică ce-i aia **economie națională ?** Ce este ? A cui e economia asta națională ?! A mea, a ta ? A lui ? A noastră, a voastră, a lor, a cui ? Eu n-am auzit americani, ori japonezi, ori nemți etc. vorbind de „economia națională". Am auzit, în schimb, de **General Electric,** sau **Mitsubishi,** sau **Siemens** etc. Am auzit de **proprietate particulară** în industrie, comerț ș.a.m.d., am auzit de **patroni** și de **acționari,** care sunt cei mai buni administratori și manageri ai propriilor întreprinderi, pentru că munca lor îi arde direct la propria pungă ; la ei nu există celebra **rotație a cadrelor,** adică un prost conducător de întreprindere să treacă, din cauza eșecului economic și prin „sistemul p.c.r." (pile-combinații-relații) la altă întreprindere, tot conducător — așa ceva nu există, pentru că fiecare întreprindere este **A CUIVA !** Mai e ceva de comentat ?...

Deci, la început, Guvernul a luat celebra măsură de liberalizare a prețurilor. Reducînd la absurd (dar respectînd realitatea), se poate spune că dl. Petre Roman va negocia cu dl. Petre Roman prețurile produselor, iar noi le vom plăti, cu vîrf și îndesat, așa cum vor rezulta ele din ciocnirea cumplită și plină de scîntei dintre interesele d-lui Petre Roman și interesele d-lui Petre Roman. Vom plăti și vom lupta, țara o vom apăra ! Vom lupta și vom plăti și cu drag noi vom munci ! Pe moșia statului. Dar cu prețuri libere și salarii înghețate, în interesul nostru, al tuturor ; al întregului popor, strîns unit în jurul... în frunte cu...

Deci, asta a fost la început. Apoi s-a scris o nouă pagină în antologia ipocriziei. Puterea (ramura sa executivă) a intrat într-un „dialog cu țara" la TV. Adică d-nii Petre Roman, Vătășescu, Dijmărescu și Stolojan (se poartă careul de așii) au intrat într-un dialog cu dl. Răzvan Theodorescu (se poartă cacialmaua) la TV. „Țara" a întrebat și Guvernul a răspuns. Că ce bine e. Și țara a zis și ea că ce bine e. Și gata. A mai zis Guvernul că sigur că doare, dar ce bine e. Și țara a zis și ea că sigur că doare, dar ce bine e. Și gata.

Problema fundamentală a proprietății, a formei de proprietate a fost cu dijmăcie, pardon : cu dibăcie ocolită. Volte, piruete și tangouri. Care n-au făcut decît să sublinieze o supercertitudine : statul stă călare pe întreprinderi. Iar zgomotul copitelor seamănă teribil cu răpăitul bastoanelor pe scuturi. Și dacă primele, copitele, nasc praf (în ochi), celelalte, bastoanele, zidesc lacrimi. Și sînge.

Și gata.

Eugen Chirovici

momos :

„Crimă și pedeapsă"

N-am înțeles niciodată de ce francezii, altfel popor civilizat, i-au omorît pe cei care colaboraseră asiduu cu nemții. Ba chiar mai mult, nu au ținut cont nici măcar de personalități, le-au împușcat și pe ele pentru o vină de nimic : trădarea patriei. Că au fost împușcați primari, polițiști și alte notabilități mărunte, mai treacă-meargă, dar să-i împuști pe scriitorii care dăduseră mîna cu ocupantul, să nu ții cont de contribuția adusă de ei patriei prin scrieri cîteodată nemuritoare, asta e prea de tot. Barbar popor !

Închipuiți-vă că am fi făcut ca ei : astăzi nume ca Barbu, Păunescu ar fi fost un mormînt pe care lumea ar fi scuipat. Nu ar fi fost o mare pierdere, un păcat capital ? Ce ne-am fi făcut noi fără aceștia, cine ne-ar mai fi arătat zilnic sau săptămînal cît de proști sîntem, de trădători și de ticăloși ?

Închipuiți-vă că ar fi fost împușcați activiștii și securiștii, toți cei care au dus țara de rîpă. Cine ne-ar mai fi condus azi ? Am fi ajuns o țară de rîsul lumii, fără stăpîni, lăsată pe mîna străinilor care ne-ar fi ciumpăvit Țara, nu înainte de a ne fi batjocorit. Închipuiți-vă că dacă eram francezi, domni onorabili măcar prin vîrstă, ar fi fost după gratii. Nu l-au iertat ei, francezii norabili, măcar prin vîrstă, ar fi fost de pușcărie în Danemarca, drept pentru care l-au condamnat în contumacie la un an închisoare în Franța cum să-l fi iertat pe unii care au vîndut țara 45 de ani. Faptul că o vînd și acum e un **noroc** cu care ne-am învățat și pentru care trebuie să-i mulțumim lui Dumnezeu și popilor.

Așa că, domnilor, trebuie să fim fericiți că nu sîntem francezi, adică barbari. Noi, spre deosebire de francezi, știm ce înseamnă să pupi mîna care te-a trădat și omorît. — Nu există desfătare mai mare decît să te guduri la picioarele călăului care ți-a omorît părinții și acum se pregătește s-o facă cu tine și cu copiii tăi.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● Dl. ION ILIESCU la Iași, unde, cf. **Opiniei studențești** „l-a vizitat pe Vasile Alecsandri" : „Nu să vină și să torpileze sarcina acestui guvern (...) oameni care se ocupă toată vremea de mitingăraie"... ; „Altminteri, nu vom putea fi împinși decît la o dereglare a mecanismului și așa dificil pe care îl croim zilele acestea. Și să împingă țara în haos. Unii poate vor așa ceva, dracu' să-i ia...". ● RĂZVAN THEODORESCU : „Vă pot spune fără nici o ezitare : d-nul Ion Iliescu este un om care nu are mentalitate comunistă, limbajul său însă suferă..." **(Nu)** ● HORIA ZILIERU (poet), adresîndu-se d-lui Ion Iliescu : „Domnule președinte (...) nu v-am necăjit niciodată cu nimic" ; „Am fost a doua oară la acei țărani. Sînt bucuros să le spun acuma că m-am întîlnit cu dvs. Sînteți prețuit, domnule președinte. Este bine să se spună uneori în față, așa cum lui George Călinescu ar fi fost să i se spună în față că e genial" ; „Dacă există o singurătate a poetului, aș vrea vreodată să pot să înțeleg singurătatea președintelui activ și iubit al țării". **(Opinia studențească)** ● „Prostituatele române sparg piața și la Belgrad". DANA P (din Constanța) : „La prețurile ieftine, succesul este sigur și clienții e mai mulți". **(Zig-Zag)** ● ANA CONDA : „Păcat de Aurel Dragoș Munteanu ! N-a înțeles !" **(Glasul)** ● ȘOMÎCU SIMION SILVIU (deputat) : „Mi-e teamă că s-ar putea întîmpla să apară o abundență de produse din lipsă de cumpărători". **(Tineretul liber)** ● TAIFAS TUDORA (ajustor) : „N-am murit de foame pe timpul lui Ceaușescu, nu o să murim nici acum, în 2—3 ani de zile !". **(Strada)** ● ANA CONDA : „Surprinzător, domnii Roman și Iliescu au rezistat ! Pe primul îl apărau cu dinții femeile, pe celălalt muncitorii" ; „Limba lor, niciînd uitată, de speranță și lumină ! Limba pe care o înțeleg și țăranii și soldații ! Adică Țara. Țara care, nevrînd să înlocuiască ciocoiul de funcții cu ciocoii de avere și nume va striga întotdeauna «Moarte ciocoilor!»". **(Glasul)** ● „Unul dintre golanii bătrîni care înveninează viața noastră socială este marele cabotin **Victor Rebengiuc** (...) de origine etnică găgăuză". **(România Mare)** ● ALEXANDRU DAN POPESCU: „Săracul prim-ministru provizoriu nici nu mai era lăsat să răspundă la ancheta pe care o conducea, într-un veritabil stil securisto-ceaușist, dl. Ion Mînzatu apărătorul democrației" **(Glasul)** ● MIRCEA VOICA (senator), cu referire la neregulile unui director, Trăznitu : „Cînd dl. subsecretar Plăcintă hotărăște să-l trăznească pe Trăznitu de la Craiova ?". **(Tineretul liber)** ● ION MIRCEA (nu e vorba de reputatul poet cu nume identic) : „...De Arhanghelii Mihail și Gavril, prin tradiție, românii își comemorează morții. Să fi ales inițiatorii **acestei** solii drept moment al înscăunării principelui Mihai, în Catedrala din Timișoara, **această** zi, sau le-a sugerat-o cineva, malițios, pentru a comemora, în caz de eșec, o dată în plus, defuncta monarhie ?". **(Românul)** ● Dr. NARCIS ZĂRNESCU : „Ion Creangă ne-a lăsat «Amintirile din copilărie». Mihail Gorbaciov ne va lăsa cîteva «Amintiri despre viitor»". **(Căminul)** ● RADU BUNESCU : „Bietul Marin Preda ! Cel mai talentat scriitor al generației lui. Din toate cărțile pe care le-a scris străbate pînă la noi o undă de tragism, de neîmplinire, de incultură amestecată cu sinceritate și infinită opintire" ; ...„moartea lui fizică coincide cu uciderea lui de către istorie". **(Europa)** ● RĂZVAN THEODORESCU: „Trebuie să fii setos de autoritate". **(Nu)** ● GH. TĂPÂRDEA : „Dacă Malaxa ar vedea «Republica» de azi funcționînd cu utilajele montate de el în 1938 ar face, probabil, infarct". **(Fapta)** ● BOGDAN ITU : „Frontul Salvării Naționale este prima formațiune politică din România care își asumă tradiția luptei antitotalitare și se angajează deschis și direct pentru eliminarea dictaturii ceaușiste de la putere — exponentul suprem al comunismului în țară". **(AZI).**

Petre Stoica

Spectacol de reviste

● În numărul 44/1990 al PANORAMIC-ului radio-tv., dr. Arcadie Percek ne ține o foarte originală lecție de anatomie, din care reținem : „se consideră (...) că ochii sînt autentice prelungiri ale creierului. Creierul sălășuiește, așadar, nu numai în cutia craniană, cum am fi înclinați să credem, ci și în acele mici peșteri marginale ale acestei cutii, peșteri întruchipate de orbite." Iată că, în condițiile democrației cîștigate cu atîtea eforturi la 20 mai, medicina românească este, în sfîrșit, liberă și, sîntem convinși, ne mai pregătește și alte revelații. Mulțumim, dr. Arcadie.

● Editorialul ziarului TIMPUL (nr. 42/1990) se cheamă „guvernul poate să cadă, Președintele, nu !" (Dorin Spineanu). S-a mai scris despre faptul că Președintele și Guvernul pedalează pe un tandem și că, din pricina ritmului diferit în care o fac, acesta se va rupe. La prima vedere, așa este. Dacă ne apropiem nițel, vom vedea că eforturile lor se conjugă perfect, iar ritmul diferit se explică prin aceea că pinioanele din dreptul fiecăruia au dimensiuni diferite. Așa că, putem noi să așteptăm să se rupă bicicleta pînă ni s-or lungi urechile, căci : „mîndru-i tandemul, meșteri cicliștii".

Lucian Vasilescu
Daniel Bănulescu

prezentul continuă

Întoarce-ţi, Doamne, faţa

Cînd s-au descoperit auschwitzurile copilăriei, acele insule ale groazei unde viaţa se măcina în abatoare ascunse vederii, lumea a constatat cu stupoare că în România comunismul şi-a arătat măsura criminală pe aceleaşi coordonate cu fascismul din lagărele morţii descoperite de armatele care înaintau, la sfîrşitul ultimului război mondial, spre inima celei mai monstruoase dictaturi. Atît fascismul, cît şi comunismul şi-au îmbrăcat linţoliul crimei exacerbînd instinctele gregare ale subumanului prin intrigă, corupţie, şantaj şi ură. Dacă fascismul a ucis în numele rasei, comunismul ucide în numele clasei, stabilită arbitrar, fiecare dorindu-şi un om de tip nou, dar urîndu-se de moarte, pentru că fiecare urmărea supremaţia mondială, în numele „celei mai înaintate ideologii".

Atît fascismul cît şi comunismul au adunat sub stindardele lor energii criminale ale unor indivizi dornici să-şi reverse excesele de violenţă înconjuraţi de anonimat, secrete de stat, ireconciliaţi ca nişte Deus absconditus, lovind prin braţele de fier ale Puterii, unul cu Gestapoul, altul cu K.G.B-ul, şi, în copie fidelă, serviciile securităţii în statele Europei răsăritene.

Unul dintre punctele planului K.G.B -ist cu obligativitate în execuţie de către tînăra Securitate de la noi privea sectorul Cultelor (devenit, cu anii, o anexă a Securităţii), urmărindu-se distrugerea elementului moral, bază istorico-religioasă adînc înrădăcinată în sufletul poporului român. Destructurarea forţei morale a bisericii a început cu arestarea preoţilor, atacîndu-se toate cultele existente între graniţele României, pentru că în final toate susţin credinţa în Dumnezeu, decalogul, curăţenia sufletului în care nu-şi are loc ura, factor esenţial dinamizator în ideologia comunistă, trezind în fiinţa umană magma răului, divizînd Eul şi născînd debularea, ca formă de supravieţuire, trezind spaime în sufletul omului aflat într-o continuă apărare animalică faţă de ceilalţi şi incitînd la delaţiune. Trădadea căpătase formele cele mai aberante, prin inventarea unor nesfîrşite vinovăţii faţă de partid, conducător, clasă muncitoare — forme de trăire „morală" în societatea comunistă — frica devenind tortura de fiecare zi care mîna turma, realizîndu-se acea formă de perversitate morală, pe care românul, cu umorul său tragic, a definit-o în propoziţia „să-i moară şi lui capra". Prin atacarea zi cu zi a individului, dislocîndu-se summumul comportamentului creştin — iubeşte-ţi aproapele şi nu te bucura de răul altuia — s-a ajuns ca cizelatul precept înrădăcinat în fiinţa românului, **ce ţie nu-ţi place altuia nu-i face,** să devină **fă totul ca să poţi supravieţui tu.**

Politica de compromitere a religiei a luat curs ascendent prin denigrarea sistematică a preotului, bisericii şi a tainelor înaltei învăţături. Soluţiile erau simple : intruziunea în seminare a unor tineri îndoctrinaţi şi legaţi direct de Securitate, precum şi racolarea altora din chiar mijlocul acestor oaze de cultură creştină, ademeniţi de răsplata atrăgătoare — Partidul şi Securitatea aveau de unde să plătească — de la plasarea într-un post aducător de beneficii şi de la meschinăria ridicării pentru preot a unei vile identice ca mărime cu vila secretarului de partid, pînă la trimiterea în străinătate „pentru studii". Era folosită pentru informarea Securităţii, pînă şi spovedania, una dintre formele sacrosante, ajungîndu-se la adevărate tragedii : soţia să-şi trădeze soţul, fiul să-şi bage fără voie părinţii în puşcărie, iar invidia să căpătuiască vecinul cu ani grei de închisoare. Slujba botezului, unirea în faţa altarului deveniseră culpă politică care ducea, uneori, la înlăturarea din funcţie. La adunări religioase, hramuri sau de sfintele sărbători se operau infiltrări masive de informatori şi lucrători specializaţi ai Securităţii. Culturnici de toată mîna, în solda aparatului opresiv, îşi etalau prin mediile de informare aberantele lor discursuri aşa-zis ştiinţifico-ateiste, cu punctul de plecare în utopia marxistă, citînd copios din „marii dascăli" Marx, Engels, Lenin, Stalin şi din tot ce a mai putut produce ideologia comunistă internaţională şi autohtonă. Perfectarea inoculării doctrinei marxiste în biserici s-a produs în timp, printr-un corp specializat de urmărire şi sondaj. În sfintele mănăstiri se formaseră focare ale delaţiunii, mai ales de cînd se oficializase pelerinajul turistic naţional şi internaţional. Bisericile diasporei româneşti ajunseseră obiective esenţiale pentru cunoaşterea opiniei românilor de peste hotare. Scopul informativ mergea mînă în mînă cu discreditarea bisericii, compromiterea feţelor bisericeşti trebuind să ducă, inevitabil, la ateismul mult visat de către factorii opresivi ai utopiei comuniste care concluzionau că religia este opiumul popoarelor. Cine va putea cunoaşte, vreodată, toate formele de persecuţie folosite în acţiunea de compromitere a bisericii ?! Cine va şti cîte voci, în sfînta lor credinţă, au fost curmate de glonţ, tortură, munca în adîncul minelor sau la Canal, în celulele groazei din coridoarele morţii aflate în centrele de „reeducare" ?! Şi nimeni nu-i va şti niciodată pe toţi delatorii şi profesioniştii teroarei, îmbrăcaţi în haina preoţimii, cei care au făcut pactul cu Diavolul ca să-şi salveze meschina lor viaţă. A-i judeca astăzi nu stă în puterea sufletului nimănui, numai timpul este neiertător. Astăzi, stă în puterea bisericii ca în numele fiecărui suflet chinuit în bezna teroarei, sau pentru fiecare suflet care şi-a înşelat credinţa şi a încălcat jurămîntul sacru, să salveze unul dintre zecile de mii de copii descoperiţi în auschwitzurile comuniste din România, să-i aducă în marile mănăstiri, ştiindu-se că mănăstirile noastre au fost nu numai lăcaşuri de înaltă cultură, păstrătoare ale memoriei acestui popor, ci şi de formare şi înălţare a sufletului. Oricît de puţin pregătită este acum biserica pentru această înaltă şi grea misiune, poate aduce totuşi puţină lumină în sufletul acestor copii, poate trezi zîmbetul sau aduce o lacrimă în ochii copiilor frustraţi de la naştere de trăiri afective. Sentimentele omeneşti nu se pot dezvolta în absenţa căldurii sufleteşti a celor din jur, a posibilităţii de a-ţi deschide sufletul. Nu sînt suficiente hrana zilnică sau patul curat, nici jucăriile mecanice. Preoţii noştri au botezat copii şi au sfinţit lăcaşuri de creştere a copiilor orfani sau părăsiţi. Statul încearcă o deschidere în această direcţie, vrea chiar să facă şi sacrificii financiare, dar numai un părinte spiritual poate sădi în sufletul omului sămînţa care asigură condiţia de om.

Este puţin cunoscut faptul că stîlpii bisericii, în marea dragoste şi înţelegerea lor faţă de fiinţa omenească, au fost un adevărat suport moral în anii de restrişte ai comunismului. De ce ar sta pustii zidirile mănăstireşti, servind numai turismului (bun şi acesta), de ce n-ar creşte la adăpostul lor copiii părăsiţi, deschizîndu-li-se mintea spre învăţătură, iar unora descoperindu-li-se chiar har duhovnicesc ? De ce n-ar reveni măicuţele la înţelepciunea înaintaşelor care, în anii de cumpănă şi-au împlinit menirea aplecîndu-se cu înţelegere creştinească asupra suferinţei omeneşti ?! Înainte de pedagogi, sociólogi, psihologi, biserica poate face mult pentru sănătatea sufletească a acestor copii, şi chiar dacă puţini vor duce mai departe greaua povară a credinţei noastre atît de năpăstuite, să nu uităm că sămînţa şi altoiul ales ne-au trecut peste vremi, şi, tot ei, ne-au curăţat de mucegaiul fricii în zilele lui decembriet trecut. Tinerii ne-au adus înapoi, urcînd Golgota, credinţa neamului, pentru a rămîne deschise uşile tuturor bisericilor, ca să-l putem sluji pe Dumnezeu. De aceea îndrăznesc să strig : Întoarce-Ţi, Doamne, Faţa, în România se mai plînge !

Corneliu Buzinschi

---

minimax

Vremea socotelilor (II)

Noi însă, cei ce guvernăm oamenii am învăţat să privim în inimile lor şi să nu acordăm grija noastră decît celor demni de atenţie. Refuz să am milă faţă de rănile ostentative ce frămîntă inimile femeilor, aşa cum o refuz morţilor şi muribunzilor — şi ştiu pentru ce.
(Antoine de Saint-Exupéry)

Socoteala făcută cu o săptămînă în urmă, datorită căreia amînam exprimarea unui punct de vedere despre terapia de şoc „Roman & Comp.", s-a dovedit, pare-se, greşită. Bănuiam şi speram atunci că dracul nu este chiar atît de negru deoarece guvernul nu face altceva decît să testeze cumva „piaţa", adică ne-a cerut, ca orice vînzător de prin Balcani, un preţ exagerat din care, apoi, tîrguindu-se, să poată scădea suficient de mult fără a ieşi în pierdere. Ba încă obţinînd astfel chiar un dublu cîştig. Cel financiar, banii daţi (în ce scop n-a fost prea greu de sesizat) din ianuarie pînă prin mai, urmînd a fi recuperaţi îndărăt. Dar şi un cîştig de popularitate, „lăsării din preţ" putîndu-i-se conferi cu ajutorul propagandei semnificaţia unei aplecări la nevoile şi suferinţele poporului ; căci, aşa credeam, au mare nevoie acum guvernanţii de această popularitate date fiind pierderile înregistrate pe parcurs după cum şi rigorile perioadei ce va să vină. Bănuiam şi speram **nu pentru că modalitatea de exercitare a puterii ar fi dovedit cine ştie ce disponibilitate la negociere,** dimpotrivă, „dialogul" cu sindicatele fiind un exemplu cît se poate de semnificativ în această privinţă, dar, ni se părea, prea dură, este, totuşi reţeta, încît să-şi închipuie cineva că poate fi şi aplicată **ca atare,** fără nişte consecinţe social-politice la fel de dure. Tehnocraţi tehnocraţi, dar parcă nici chiar aşa, să dea cu parul ! Ne-am înşelat însă, de unde şi nevoia de a socoti încă o dată.

Deci, cum ne-a spus-o dl. ministru Vătăşescu parcă, în stilul popular care se poartă cu multă stăruinţă în discursul Puterii, am ajuns „la fundul sacului". De altfel o aflasem mai înainte, atunci cînd primul ministru şi-a scos la Braşov buzunarele ca să ne arate că sînt goale. Bineînţeles, nu vom face vreo apropiere răuvoitoare între buzunarele domniei sale şi visteria ţării, mai ales după declaraţia atît de sinceră că din salariu nu prea îşi poate permite un week-end în vilele foştilor de la Snagov, dar gestul cel atît de sugestiv ne-a pus încă de atunci pe gînduri. Pentru că, imediat, se iscă întrebarea **de ce ?** Ori încă mai direct, **din vina cui ?** Căci a fost ea moştenirea lăsată de Ceauşescu dezastruoasă, dar, între timp, economia n-a contenit să se deterioreze vertiginos. De ce ? Iar odată pornite, întrebările curg lanţ. Despre ajutoare, despre fondul „Libertatea", despre cuantumul şi modul cum a fost chivernisit bugetul statului, despre afacerea cu avioanele, despre patrimoniile fostelor componente ale suprastructurii politice, despre măririle de salarii, despre cauzele **reale** ale refuzului de cooperare şi ajutor din partea Occidentului, despre cîte şi mai cîte, întrebări peste întrebări cît se poate de îndreptăţite din partea celor care acum sînt obligaţi să strîngă cureaua la maximum. Căci şi dacă nu se munceşte, totuşi de ce ? Oare numai dintr-o parte, din cea de jos, provine răul ?

Să zicem însă că ce-a fost, a fost. Deşi este greu, chiar foarte greu de zis aşa avînd în vedere că a mai curs şi sînge. Totuşi s-o zicem, presupunînd că, de voie, de nevoie, noii deţinători ai puterii au învăţat cît de cît deprinderea unei guvernări democratice şi voiesc a ne cîrmui către o nouă rînduială socială bazată pe libertate, dreptate, democraţie. Drept urmare, ne-am afla la începutul procesului de tranziţie economică spre economia de piaţă, primul pas ceva mai hotărît constituindu-l ceea ce a fost numit **liberalizarea preţurilor.** Cît priveşte **dezetatizarea proprietăţii** într-o proporţie suficient de mare încît să genereze şi să permită într-adevăr o liberalizare economică, inclusiv concurenţa cea aducătoare de progres, trebuie să mai avem ceva răbdare. Răbdare fără tutun ! Aşa că, ceea ce constatăm, deocamdată, este o pură şi simplă **mărire** de preţuri depăşind toate „aşteptările". Ripostele care pomenesc de nedreptate socială (strigătoare la cer cînd te gîndeşti, bunăoară, la pensiile fostei nomenklaturi) sînt taxate prompt ca fiind nostalgii egalitarist-comuniste. Iar dacă nu ne convine şi reacţionăm în consecinţă, dl. prim ministru ne-a averizat la radio că se retrage, ştire care „a eliberat energii nebănuite", aşa aflăm de la Irinel Rădulescu în **Azi** * şi mai aflăm că : „Cei ce şi-au pus încrederea în echipa guvernamentală sînt gata s-o susţină şi **fizic.**" ! ? (subl. ns.)

Într-adevăr, acesta este, ne-am zis o dată în plus, acesta este cuvîntul cheie : ÎNCREDERE. Încrezători în destoinicia tehnocratică a echipei guvernamentale vom putea răzbi prin toate vicisitudinile, prin toată mizeria care se instaurează vertiginos în viaţa de zi cu zi. Or, tocmai pentru a ne consolida această încredere am privit cu multă luare aminte explicaţiile şi demonstraţiile date la televizor, fie de dl. prim ministru, singur vizavi de liderii sindicali înghesuiţi unul într-altul, fie de ceilalţi specialişti, vorbind mult pentru a ne face să pricepem că asta e şi basta. Şi iarăşi, barem în ce ne priveşte, am greşit. Efectul a fost taman contrar ! Cum să ai încredere într-un ministru şi în ce face el dacă îşi permite o explicaţie „ştiinţifică" precum aceea cu agonisitul celor 700 de lei lunar timp de cinci ani ? ! Ori „demonstraţia" curmării speculei cu maşini prin ridicarea peste poate a preţului, fără a mai vorbi că nu toţi cei ce şi-au depus banii sînt speculanţi !?, Ori, la fel, discuţia duioasă între un ministru şi fiul său care-i cere explicaţii despre scumpirea prăjiturilor, iar domnia sa îl sfătuieşte să se abţină o săptămînă, două şi atunci preţul prăjiturilor o să scadă automat ! ? Cum să ai, Dumnezeule mare şi bun, **încredere** în nişte „specialişti" care îşi permit asemenea „explicaţii" ? ! Zău, parcă prea seamănă mult lămuririle astea cu alte lămuriri la care am fost supuşi pînă nu de mult, lămuririle acelea prilejuite de succesivele reaşezări de preţuri cînd reporterii televiziunii mergeau prin fabrici, spitale şi pieţe iar toţi cei întrebaţi, de la academicieni la gospodine, toţi erau bucuroşi nevoie mare de grija ce ne-o purta partidul să trăim din ce în ce mai bine etc. etc. Şi cum să nu fie de-a dreptul îngrijorătoare tehnocraţia asta „originală" care mai intenţionează şi o „perfecţionare" a funcţionării sistemului politic, cererea guvernului de a i se acorda dreptul de „legiferare anticipată" punînd între paranteze activitatea parlamentului, adică pur şi simplu renunţîndu-se făţiş, chiar dacă numai temporar, la una dintre condiţiile fundamentale ale guvernării democratice ? !

Pe de altă parte, chiar foarte într-altă parte ! toamna politică românească a înregistrat şi un moment dătător de speranţă : înfiinţarea **Alianţei Civice.** Tocmai dată fiind amploarea evenimentului, nu vom face deocamdată altceva decît să ne exprimăm şi pe această cale adeziunea, întrucît viitorul, credem chiar că foarte apropiat, oricum ne va obliga la importante reconsiderări în plan politic din şi/sau în această nouă perspecivă.

12 noiembrie 1990

Şerban Lanescu

* În **Azi** de vineri 9 noiembrie 1990, **„Retragerea interzisă".** E un text care merită să fie citit !

cronica ediţiilor

Traduceri eminesciene

În valul de informaţii pe care-l aduce zilnic presa noastră, au fost trecute cu totul sub tăcere sau abia au fost semnalate cîteva evenimente de o largă semnificaţie culturală, meritînd mai multă atenţie măcar din partea publicaţiilor literare. Între acestea, un loc aparte ar fi trebuit să-l ocupe apariţia mai multor volume de traduceri ale poeziei lui Eminescu peste hotare, şi nu din iniţiativa şi pe banii vreunei instituţii oficiale din ţară, ci printr-o alegere firească, rezultînd din jocul liber al interesului şi al valorilor la bursa mondială a literaturii. Întrucît specialiştii nu au avansat încă opinia lor autorizată asupra acestor apariţii îmbucurătoare, ne propunem să le prezentăm pe scurt în acest colţ de pagină.

Trei sînt traducerile apărute în ultimul an, de care am luat cunoştinţă mai mult sau mai puţin întîmplător : **In Celebration of Mihai Eminescu,** volum cuprinzînd traducerile poetei britanice Brenda Walker şi ale anglistului român Horia Florian Popescu, cu ilustraţii de Sabin Bălaşa şi cu o prefaţă de prof. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, publicat anul trecut la editura Forest Books din Londra şi reeditat în acest an ; **Sair Eminescu** (Poetul Eminescu), apărut la Ankara, la sfîrşitul anului trecut, sub îngrijirea şi cu o prezentare a lui Irfan Unver Nasrattinoglu şi incluzînd de asemenea un studiu al criticului basarabean Mihai Cimpoi (sub titlul „Încercare de rezolvare a tainelor universului şi ale vieţii de către Eminescu"), care precede o selecţie de traduceri datorate unor specialişti din Turcia şi din ţara noastră (I. Arion, Mihai Guboglu, Enver şi Nedret Mahmut, Erem Melike Roman, Yusuf Nevzat, I. Penişoară, Emil Suciu, Feyyaz Saglam, Sahidat Vatanasever, Valeriu Veliman, Ismail Ziyaeddin) ; şi traducerile italiene ale lui Elio M. Satti publicate în volumul M. Eminescu, **Poesie,** recent apărut la editura Maria Pacini Fazzi din Lucca, prima fasciculă a unei colecţii cu obiective mai pretenţioase, **Modi del comporre,** care-şi propune să ofere cititorului cu o minimă pregătire filologică şi cu un interes mai statornic pentru poezie o selecţie de texte reprezentative, prezentate atît în original, cît şi în traducere — literară şi literală, ultima figurînd într-un capitol final — şi explicate într-un aparat istoric-critic, înlocuit în acest volum printr-o introducere cu aceleaşi obiective ale traducătorului, **Mihai Eminescu : un profilo biografico-critico.** Lăsînd la o parte aprecierile privind acurateţea şi valoarea traducerilor în sine — care revin de drept specialiştilor din ţările unde aceste traduceri au apărut şi care, oricum, depăşesc competenţa noastră — ni s-a părut preferabil să stăruim aici asupra selecţiei versurilor ca atare şi a posibilelor semnificaţii pe care aceasta o are, ţinînd cont de faptul că, dincolo de procentul de hazard implicat în orice alegere, confruntarea a trei lecturi, a trei opţiuni operate din perspectiva a trei limbi, respectiv culturi, ar putea oferi un material util pentru o viitoare discuţie asupra receptării poetului în străinătate şi, de ce nu, asupra universalităţii sale.

Toate cele trei volume cuprind un număr relativ mic de traduceri : 35 în cea italiană, 28 în cea engleză şi 20 în cea turcă (dintre care două poezii, **Şi dacă** şi **La steaua,** în cîte două versiuni ; situaţia e explicabilă parţial prin lexicul poetic foarte bogat al limbii. Mai bogată ca număr de titluri, traducerea italiană preferă piese de mică întindere, în timp ce selecţia turcă nu le ocoleşte pe cele ample (ea include **Luceafărul, Scrisoarea I** şi prima parte din **Scrisoarea III),** iar aceea engleză, care pare să-şi propună o prezentare armonioasă a întregului, le cuprinde cu intenţie : cele cinci scrisori, **Călin (file din poveste), Luceafărul, Lasă-ţi lumea ta uitată, Rugăciunea unui dac** etc. Traducerea turcă nu include postume, în traducerea engleză apare doar **Eu nu cred nici în Iehova,** în timp ce traducerea italiană pare să le dea o atenţie specială, selectînd **Răsai asupra mea, Şi dacă de cu ziuă, Cu penelul ca sideful, Ce suflet trist.**

Opt dintre poeziile traduse sînt comune tuturor celor trei volume de care ne ocupăm : **Trecut-au anii, Şi dacă, Peste vîrfuri, Afară-i toamnă (Sonet I), La steaua, Odă (în metru antic), Lacul** şi **Somnoroase păsărele.** Alte preferinţe coincid numai în două din cele trei selecţii : şase se regăsesc în traducerile italiană şi turcă **(Revedere, Criticilor mei, Ce te legeni, Mai am un singur dor, Se bate miezul nopţii** şi **Cu mine zilele-ţi adaogi),** patru în versiunea turcă şi engleză **(Luceafărul, Scrisoarea I, Scrisoarea III** şi **Glossă,** ultimele două fragmentare în traducerea turcă), iar alte cinci coincid în traducerile italiană şi engleză **(Departe sunt de tine, Dorinţa, Sonetele I** şi **III** şi **O, rămîi).** Aproximativ o treime din numărul total al poeziilor care intră în discuţie au întrunit deci unanimitatea, aproape două treimi fac parte dintr-o zonă medie, cu două opţiuni din trei posibile, şi doar ceva mai mult de o treime îşi pot datora prezenţa în selecţie unui accident. În traducerea turcă găsim o singură poezie care n-a fost aleasă şi de alt traducător **(Pe lîngă plopii fără soţ),** în timp ce traducerea engleză cuprinde unsprezece „unicate" ; această situaţie nu poate fi însă comparată cu a celorlalte traduceri, întrucît aici traducătorii încearcă în chip evident o alegere reprezentativă şi includ piese de mare dificultate. Importante sînt şi absenţele, aproape toate cele semnificative fiind din producţia tinereţii : **Venere şi Madonă, Epigonii, Împărat şi proletar, Mortua est !, Egipetul** ş.a. Cînd sînt prezente totuşi poezii din prima epocă, ele nu fac parte din marile construcţii programatice, ci sînt texte lirice : **Sara pe deal, Floare albastră** (traducerea engleză), **Melancolie, Dorinţa** (traducerea italiană) etc.

Preferinţa pentru lirismul melancolic al maturităţii pare să rezulte din

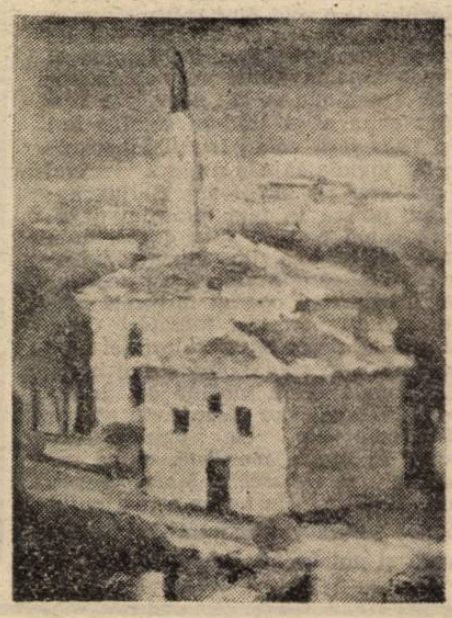

considerarea rapidă a întregului tablou statistic schiţat pînă aici ; şi nu este vorba în primul rînd de lirica reveriei, aceea a durerii învăluite de care vorbeşte Vianu (din această categorie ar figura în **top** doar **Lacul),** ci de acea categorie „în care durerea pierderii se îndulceşte în prezentul imaginaţiei" : **Şi dacă, De ce nu-mi vii** şi celelalte. Aceste poezii utilizează un limbaj nu numai expresiv, ci — cum observa Blaga într-o pagină celebră din **Geneza metaforei...** referindu-se la una din aceste poezii, la **Peste vîrfuri...** — un limbaj cu adevărat revelator „prin însăşi substanţa lor sonoră şi prin structura lor sensibilă, prin articularea şi ritmul lor", adică prin trăsături care par să tindă către accentuarea importanţei stratului lingvistic cu toate determinările lui contextuale, şi deci către concluzia intraductibilităţii lor reale. Fapt este că lexicul poeziilor incluse în toate cele trei traduceri este din cele mai obişnuite, pendulînd între concreteţea elementelor de decor (nor, frunte, stea) şi abstracţiunea noţiunilor generale ; în ciuda cîtorva rare cuvinte încărcate de nuanţe mai greu de însumat într-un singur echivalent **(eresuri** de pildă, pe care versiunea engleză îl redă prin **magic,** cea turcă prin „vrăjitorii", iar cea italiană îl evită, dînd în traducerea literală parafraza „credenze soprannaturali"), aceste poezii nu-şi datorează reverberaţiile multiple apelului la o lume, la o viaţă specifică şi imposibil de mutat în alt peisaj lingvistic, ci tocmai la cele mai comune fibre ale sufletului nostru ; şi impresia deosebită pe care o produc ele „nu mai vine aici din muzica versului — cum zice Călinescu despre **O, rămîi** — ci din ecourile lui intelectuale".

Nu pare deci întîmplător că între aceste poezii care întrunesc cele mai multe sufragii se află cîteva din cele mai simple piese şi mai despuiate de podoabe, inclusiv de orice aparentă specificitate ; căci, fără să neglijeze ceea ce este firesc într-o operă încărcată de toată poezia istoriei şi a locurilor natale, ba chiar şi ceea ce atinge într-un fel jocul oglinzilor paralele (căci turcii traduc din **Srisoarea III** partea cu visul lui Osman, iar Elio Satti traduce **Veneţia),** preferinţa traducătorilor şi probabil a cititorilor lor se orientează mai degrabă către poeziile sentimentelor etern umane. Dar nu e mai puţin adevărat că poeziile preferate în toate aceste culegeri sînt şi printre cele mai „simple", cu un vocabular şi cu o imagistică esenţializată la maximum. În ce măsură această simplitate îşi păstrează profunzimea şi poeticitatea originară ar trebui să o spună, totuşi, specialiştii.

Mircea Anghelescu

povestea vorbei

Citat şi parafrază (II)

În ceea ce-l priveşte pe Caragiale, lucrurile sînt relativ clare : citatele din opera sa circulă de mult şi în diverse stiluri ale limbii, păstrîndu-şi valoarea rezumativă şi evocatoare pe care au avut-o iniţial, ca puncte-cheie ale textului. Mai curînd ne pot oferi surprize citatele-clişeu din Eminescu : în primul rînd pentru că în acest caz discursul poetic al posterităţii a operat deja o selecţie (ilustrată în cărţile recente ale Ioanei Em. Petrescu — „Eminescu şi mutaţiile poeziei româneşti" — şi Ioanei Bot — „Eminescu şi lirica românească de azi") peste care decupajul comunicării cotidiene nu se suprapune perfect ; apoi, pentru că uzul cotidian nu selectează decît parţial după criterii estetice, privilegiind în schimb interese practice de comunicare cărora le subordonează formulele preluate. În conversaţia şi publicistica zilei influenţa eminesciană nu e marcată de metafore fundamentale şi de sintagme-sinteză, ci de acele enunţuri sau fragmente de enunţuri care se adaptează mai bine unor variate contexte situaţionale. Aparţinînd, evident, unora dintre textele cele mai cunoscute, astfel încît să poată fi identificate, respectivele fragmente par uneori simple automatisme, rod al asocierilor fixate tiranic în memorie. Dacă în exemplul „Directorul televiziunii sfidează **falnic, fără păs,** hotărîrile unui coşcogea sindicat" („Expres", 36/1990, 1) se păstrează valoarea de caracterizare a citatului (şi, implicit, echivalarea personajului contemporan cu Balazid), în alte situaţii dimensiunea ludică primează, efectul generat de contrastul dintre sintagma evocatoare a textului clasic şi evenimentul minor fiind pur parodic. Fragmentul preluat — **„cu o roză-n vîrf de băţ"** („Contrapunct", 40/1990, 2) — are o poziţie marginală, prea puţin semnificativă, în textul iniţial — pe care totuşi îl evocă într-un context considerabil diferit. Recunoaşterea se produce uşor, printre altele şi pentru că modificarea sintagmei, substituirea „năframă" — „roză", este contrabalansată de păstrarea numărului de silabe şi a ritmului iniţial. O preluare mai profundă — cu toată sărăcirea pe care o aduce aplicarea unei idei filosofice la domeniul pragmatic-politic, o reprezintă parafraza primului vers din „Ce te legeni..." : **„Ce te legeni,** frontule..." („România liberă", 228/1990, 1). Aici funcţia citatului e aluzivă, sensul său depinzînd de reconstruirea semnificaţiei globale a poemului (în care legănarea elegiacă devine prevestire a intrării sub semnul negativ, al sfîrşitului) şi chiar de actualizarea versurilor-răspuns din poem : „De ce nu m-aş legăna, / Dacă trece vremea mea !". O metaforă generată de un text poetic anume devine astfel, prin simplificare, instrument al eseului politic.

Există şi cazuri în care enunţul parafrazat ocupă un loc esenţial în poemul iniţial (de exemplu — delimitînd două mari blocuri de semnificaţie) şi este ales într-o anumită măsură datorită acestui prestigiu, dar mai mult pentru că surprinde esenţa unui act de limbaj şi cuprinde un topos : interogaţia (retorică ?) **„Iară noi, noi,** figuranţii ?!" corespunde perfect unei teme — a autodefinirii —, avînd şi ingeniozitatea de a prevedea, de la început, un răspuns — înscris în chiar termenul folosit, aparent, pentru identificare — dar marcînd şi valorizarea **(epigoni/figuranţi).** O categorie total diferită de parafraze după versuri şi sintagme eminesciene îşi bazează efectul pe surpriza unei modificări considerabile nu numai de context (ca în exemplele anterioare), ci şi de sens global. Acesta se converteşte uneori în opusul său, ca în cazul ideii de persistenţă, de permanenţă, valorizată pozitiv în contextul iniţial — „Cum am fost aşa rămînem" — şi negativ în cel derivat : **„Cum a fost, aşa rămîne ?!"** (supratitlu : Economia de piaţă !). Exemplul e util şi prin aceea că ilustrează elementele de continuitate şi de diferenţiere ale parafrazei înseşi, cele din urmă fiind situate de data aceasta la nivelul persoanei gramaticale (I/III) şi al actului de limbaj : aserţiune pe de o parte, interogaţie exclamativă în celălalt caz. O altă parafrază destul de liberă (cu modificări de persoană, omisiuni sau substituiri de cuvinte şi pierderi de ritm), dar parcă şi cam greoaie, ilustrează alt gen de modificare semantică, încorporînd un joc de cuvinte bazat pe ambiguitatea dintre sensul propriu şi cel figurat : „Din haos ne-am născut şi ne-am întoarce în haos dar, de la o vreme, parcă prea îl invocăm..." („Phoenix", 37/1990, 16). (Să remarcăm, în treacăt, că dispariţia vocativului **Doamne** e aici perfect normală, acesta avînd în textul de bază un rol precis, determinat de situaţia de dialog — modificată în textul-parafrază ; nu era o simplă exclamaţie şi nu a fost omis, în mod evident, din motive de cenzură ateistă, ca într-un mai vechi — de acum un an-doi — exemplu dintr-un reportaj despre „trei elevi bihoreni" : „Trei şi toţi trei !").

Aşa cum arătam săptămîna trecută, una dintre formulele de mare succes în momentul actual e celebrul titlu al lui Vlahuţă : „Unde ni sînt visătorii ?...". Enunţul are, ca principal atu, asemenea celui deja discutat din „Epigonii", capacitatea de a reprezenta perfect un act de limbaj şi o unitate tematică : interogaţia pe ton imperios. E, în fond, varianta energică, implicată în actualitate, a nostalgicului şi filosoficului topos „Ubi sunt... ?". Formula preluată de la Vlahuţă concordă cu atmosfera actuală de stare de urgenţă şi participare **(ni).** Variantele ei — în care e substituit nominalul — se definesc în funcţie de relaţia cu esenţialul pronume în dativ ; exprimînd o valoare complexă şi ambiguă, proprie acestui caz, oscilînd între apartenenţă, posesie, interes, destinaţie, între dativ posesiv şi etic, între alte nuanţe înrudite, pronumele **ni** apare într-un context normal, motivat — „Unde ni sînt disidenţii ?" („România literară", 45/1990, 2), „Cine ni sunt senatorii ?" („Expres", 39/1990, cu o modificare suplimentară) — sau într-unul generator de umor prin contrast : „Unde ni sînt gunoierii..." („România literară", 28/1990, 2). Implicarea afectivă indicată de dativ e clar antifrastică în alte situaţii, ingenioase tocmai prin crearea de tensiuni — „Unde ne sînt torţionarii ?" („Opinia studenţească", 29/1990, 7) — sau de acumulări (de parafraze şi efecte fonice) : „Terori au fost, terori sînt încă (dar unde ni sînt teroriştii ?)" („Convorbiri literare", 12-13/1990, 14). Trecute prin filtrul citatului şi al parafrazei, întrebările nu-şi pierd din acuitate, dar dobîndesc o anume detaşare ironică — şansa interioară a autorului dedublat.

Rodica Zafiu

cronica literară

„Exegi monumentum...“ (I)

În fine, cea mai așteptată carte a anului, epopeea în douăsprezece cînturi, **Levantul**, de Mircea Cărtărescu, a apărut de curînd la Editura „Cartea Românească“ din București, cu o frumoasă copertă **Jugendstil**, de Dan Stanciu. Lîngă **Poesii** (1883) de M. Eminescu, **Flori de mucigai** și **Cuvinte potrivite**, **Plumb**, **Joc secund**, **Poezii** (1962) de Lucian Blaga, **Monolog în Babilon**, **11 elegii**, **7 poeme** și **Carte de vise** sau lîngă seria lui Marin Sorescu din **La Lilieci**, **Levantul** lui Mircea Cărtărescu se impune ca una dintre primele zece—cincisprezece mari cărți de poezie care au apărut vreodată în literatura noastră. Fiind vorba de un scriitor extraordinar, impresionant prin tot ce a publicat pînă astăzi, nu poate fi vorba de nici o surpriză. Și totuși, cînd și-a citit la **Junimea**, în urmă cu doi-trei ani, primele cînturi din **Levantul**, totul a apărut ca o surpriză de mari proporții, căci de cele mai multe ori poetul venea pe neașteptate în cenaclu, după ce promisese vag ba o nuvelă, ba un roman autobiografic, ba un poem. Era și din punctul acesta de vedere o deosebire esențială față de aproape toți ceilalți cenaclișți, care își pregăteau din timp apariția sau care erau, pur și simplu, invitați special. Ce s-a citit atunci la **Junimea** a produs o impresie enormă. S-a vorbit, nu fără oarecare emfază, despre dimensiunea istorică a momentului și despre norocul celor care au avut privilegiul să-l fi trăit. În plus, lumea avea și un sentiment de secretă complicitate, căci epopeea lui Cărtărescu purta în cutele ei toate semnele timpului în care a fost scrisă. Foamea, frigul, frica („cei trei **F**“), întunericul și murdăria de pe străzi, într-un cuvînt, **mizeria** vieții de zi cu zi. Ceea ce ne strica însă aproape tot cheful era faptul că într-un moment în care nimeni nu putea avea încă certitudinea unor vremuri mai bune, poema lui Cărtărescu se profila ca o clasică **lucrare de sertar**. Spre sfîrșitul **Levantului**, în **Cîntul al doisprezecelea**, poetul însuși ia în calcul această eventualitate („Poate peste ani dă zile, cetitor, cu a ta viață / S-o intersecta această máhină de smalț și ceață / Ce mănîncă al meu creier, ce subjugă al meu duh. / Ori, va arde, iară fumu-i se va perde în văzduh.“), iar **cenzura**, cu toate capriciile ei absurde, apare și ea evocată de mai multe ori. În **Cîntul al treilea**, poetul Iancu Aricescu îi trimite Zenaidei o scrisoare, în care îi povestește, cu lux de amănunte, cum cartea sa de ode, eleghii, satire, fabuli și „traducțiuni din domnul La Martine“ a fost oprită de cenzură : „De patru ani censorul lui vodă ca pe copii mă mințea și zicea (parcă-l auz) : «Ienăchiță, fiule, mai rabdă un an, că poate vremi mai bune apucăm». Că el zicea că doar datorința sa își face. M-a chinuit ca pe hoții de cai. Multe vorbe nu le răbda deloc. Unde eu scriam «sinuri rotungioare», el rădea cu un bricegel și scria «pept fecioresc». Unde ziceam de «coapsa cea rotundă ce strălucește pin șalvar», el punea «Peplul rece al Minervei». În loc de «hurioară» scriea «vestală», scris să-i fie numele și șters cu bricegelul dintre cei vii“.

Dar dincolo de toate aceste mici detalii, principalul motiv pentru care **Levantul** n-avea nici o șansă de publicare ținea de povestea din poem. Despre ce este vorba ?

Punctul de plecare al epopeii lui Mircea Cărtărescu pare să se găsească în cunoscuta scrisoare a lui Ion Ghica, către Alecsandri, **Din timpul zaverei**. „Poetul Riga, îi povestește Ghica prietenului său, fostul secretar al lui Alexandru-vodă Ipsilante, în unire cu Scufa, un negustător epirot din Odesa, cu profesorul Santo farmazonul și cu arhimandritul Diceu, înființase o societate secretă cu numele de **Eterie** (tovărășie) [...]. Acei carî se prindeau frați de cruce mergea în biserică îmbrăcați în haine de sărbătoare și acolo, la ușa altarului, se înțepau fiecare cu ac la braț, pînă scotea o picătură de sînge, pe care celălalt o lua cu limba ; schimbau armele unul cu altul și pronunțau cuvintele : «Viața ta a mea și sufletul tău al meu». [...] Lozinca sau parola de recunoaștere între soți era cuvîntul **țaruchi** (opincă), la care celălalt răspundea **paluchi** (par)...“ Povestea aceasta, în combinație cu istoria lui **Conrad**, de Bolintineanu, și prin ea, cu Nicolae Bălcescu sau cu celebra poemă a lui Byron, **Childe Harold**, pare să-i fi dat lui Cărtărescu ideea conspirației extraordinare la care participă junele poet Manoil și sora acestuia, Zenaida, împreună cu groaznicul pirat aromân Iaurta Chiorul, stăpînul întregului Helespont. Întîlnindu-se pe mare, cei doi bărbați se recunosc imediat, cu ajutorul parolei (**țaruki/paluki**), după care se crestează la deget cu cuțitele, conform ritualului „eterist“. De la un alt poet (care pînă la urmă se va dovedi omul lui vodă), Iancu Aricescu, Zenaida primește instrucțiuni din Valahia, cu numere încifrate, ca în scrisorile cărvunarilor de la '48 (3.1.12,9.13.1.3.8.9. = CALIMACHI) și cu recomandarea de a-l căuta pe marele inventator Leonidas Ampotofagul, din insula Hoșna. Acesta va construi un balon cu care zavergii ar urma să se transporte la București, ca să-l răpească noaptea pe vodă, din Turnul Colței. În ciuda simplității sale, planul se complică, mai întîi pentru că apare de sub o masă spionul frînc Brillant Languedoc, care se va îndrăgosti de sora lui Manoil. Nici întîlnirea cu Ampotrofagu, în insula Hosna, de lîngă Samos, nu e simplă, căci nevasta acestuia, Zoe, are furii de republicană de la Ploiești, iar bîrlogul inventatorului (amestec de **carte populară** și de **S.F.**) pare smuls de pe alt tărîm : „Coborîră călătorii în bărcuțe și-o porni / Către țărmul cu volute de florar și coralii / Scoici cît casa, resfirate pe nisipe-n evantaliu, / Crabi cu gurile dă șearpe și cu ochii dă vitraliu, / Străvezii meduzi albastre și cu franjele lățoase / Zvîcnind moi pre lîngă barce, mari cît niște gavanoase. / Iar pre țărmure, minune : bolovanii străvezii / Sunt ciopliți în chip de hurii, de satiri cu fudulii, / De pitici, de lupi de steclă care adunați în haiti-s / Gryli și troli și alte hojme ce găsești în Baltrušaitis. / Curcubău să-ntinde leneș preste insulă ca pod / Și cînd trece pîn picioru-i răzvrătitul meu norod / Să mînjește-n roș, naramză, galbin, verde, azuriu, / Indigo ca o brîndușă, ca oftarea vioriu, / De să rîde palicarii și-și dau coate, se ciupește, / Degete albastre barbe verzi și roșii le sbîrlește / Iară gure mov proferă cruci și-anafuri rozalii. / Urca ceata cea pestriță pă poteci cu bălării, / Cînd dihănii noi, ciudoase se iviră pe o rînă : / Mestecări de roți dințate unse cu lichid de frînă, / Arce rupte, cruci de Malta prinse tare în șurupe / De cremaliere știrbe, de rulmenturi și de cupe / Ce mișcau parcă Satana în cazane era-nchis : / Una mare cît hambarul lua poame din cais / Cu trei dește de aramă și le pune iute-n coșuri ; / Alta mică jumulește peanele de pe cocoșuri ; / Le ascute și le moaie-n călămări ce cresc din stîncă / Și-înscrie-n pergamenturi vro istorie adîncă / Alt mehanic cu lăboaie de paing înșfacă iute / Un pirat ce să holbase prea aproape dă volute / Și îl bagă-ntr-o chilie cu o poartă dă oțel : / Într-o clipă-l scuipă proaspăt, pomădat, spălat și chel, / Ras obrazul, ras și capul, cum să poartă la tătari ; / O mahină ce da zumzet, mitutea cît un canari, / Zbura-n aer la un stînjen și prindea muște din sbor. / Le băga subt coade pamblici, le lăsa în voia lor ; / Una scurtă și-ndesată cu o perie freca / Stînca țare de subt dînsa, pînă cînd se străvedea / Pîn grosimea Terii alte continenturi, Antipozii / Cu orașe răsturnate, unde umblă ca nerozii / Oamenii cu gaibe-ntoarse și cu capul tot în jos, / De să uită pre subt fuste ale sexului frumos / Deochiat rînjind piratii : aferim înventiune ! / Dar i-apucă bîtiiala cînd zăresc altă minune : / O grămadă dă burlanuri care iese dintr-o oală / Unde ferbe-o spumă neagră, înstelată, cerebrală / Și fum iesă de pe coșuri — se închiagă fumu-n sfere / Ce roiesc domol în aer, pîlpîinde, efemere, / Căci planeți sunt fiecare, cu popoare și cu regi, / Floră, faună întreagă, legi pe care nu-nțelegi, / Cu istorii sîngeroase, cu inventii, cu mari genii, / Cu stăpîni și sclavi, cu boale, cu cristaluri, cu milenii, / Toate, toate au speranța că vor dăinui în veci : / Pîn-la urmă toate crapă ca bășicile cei seci, / Căci minciuna, silnicia, neghiobia pîn-la urmă / Preste tot vîrîte-n peptul Adevărului, îl scurmă“, (**Cîntul al cincilea**). În cele din urmă Ampotrofagu e convins de măreția cauzei („Arte și științe nu sunt decît simple bagatele, / Mai folositoare iaste o păreche de obiele / Decît tot ce scris-au vanii de Diderot și D'Alembert : / Nu perpetuum mobile să visăm, ci falanster / Unde toți egali să fie, să lucreze toți cuminți. / Da, vreu știință angajată, da, vreau artă cu tendinți !“), așa încît complotiștii se vor pune de acord și-și vor da întîlnire la Giurgiu, în două săptămîni.

(Iară noi, drag cititor care n-ai să-ți poți cumpăra **Levantul**, pentru că prețurile se vor liberaliza și nici n-o să mai fie cărți în librării, ne întîlnim săptămîna viitoare).

Florin Manolescu

P.S. Constat că, în ciuda asigurărilor pe care mi le-a dat și pe care era cît pe ce să le cred, dl. Eugen Simion mă adaugă (cam cu neîndeminare tipografică) la sfîrșitul „Colegiului de redacție“ al **Caietelor critice** (nr. 1/1990). Sînt nevoit de aceea să-i comunic și pe această cale că nu mai fac parte de mult din echipa de redactori a revistei pe care o conduce.

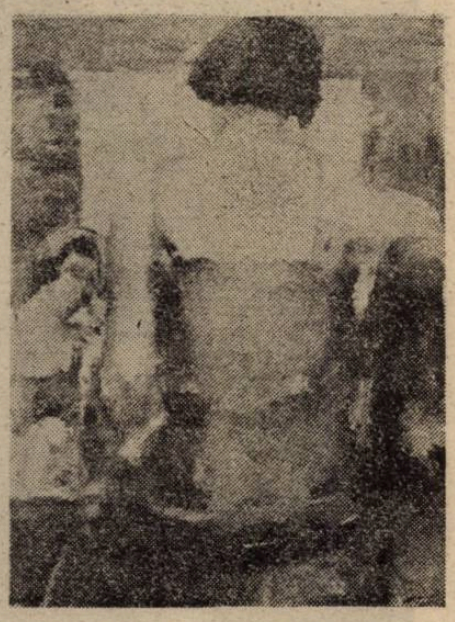

solilocvii

Locuri comune (IV)

Pe mine, ciobanul mioritic m-a revoltat întotdeauna. Nu contest frumusețea stranie, a „Mioriței“, dar au fost multe momente cînd aș fi preferat să-i întîlnesc silabele amestecate într-o antologie de poezie universală, nu sub propria pernă. Dincolo de perfecțiunea arhitecturii, poemul mi s-a părut mărturia/exemplul unei morale sinucigașe, care poate fi socotită metafizică a participării la absolut, dar tot atît de bine simptom al indiferenței sau chiar al asenteismului. Oricum, adolescent fiind, nu înțelegeam de ce numai eu cred că e o injurie să pui un întreg popor sub un asemenea semn, și mă blamam în gînd fără s-o știe nimeni, dar cu atît mai ferm. Mai tîrziu abia am înțeles că, accidentală ori nu, cel puțin pentru vremea din urmă corespondența nu era cîtuși de puțin nemotivată căci, care alt popor, nemioritic, și-ar mai fi răbdat conducătorii cu un asemenea de neînțeles și oribil fatalism (iar înjurîndu-l pe Cioran nu vom reuși să schimbăm nimic, pentru că una este să fii sărac dar mîndru și cu totul altceva să fii mîndru de propria sărăcie... morală).

Ceea ce n-a însemnat că mentalitatea mioritică ar fi încetat să mă revolte ; poate pentru că ne definește prea bine, prea din cale-afară de exact și adevărul, nu-l așa, supără. Deși nu m-am regăsit niciodată în pielea resemnării lui chiar dacă, la drept vorbind, pînă mai ieri nici n-am mai trecut prin reale momente de criză, căci cum ar putea animalul captiv să realizeze cu adevărat propria sa claustrare dacă s-a născut chiar în cușcă ? Însă acel „nu se poate face nimic“ m-a revoltat și mă revoltă, așa cum nu sînt un bun creștin și n-am înțeles niciodată ce înseamnă să întorci și celălalt obraz ceea ce nu presupune, în vreun fel, că legea Talionului mi-ar fi mai aproape.

Și totuși, chiar pusă sub semnul dubitativului din „de-o fi să“, icoana miticului nostru strămoș mi se pare o oglindă care ne falsifică mult prea mult chipul resfrîngîndu-i, restrictiv, o unică componentă. Nu putem fi reduși numai la „Miorița“ și nici măcar numai la Eminescu.

•

Dar nici la inversul lor, căci Caragiale și Teodor Mazilu sînt, și ei, tot o oglindire parțială (numai Ionescu și Cioran, părăsindu-și spațiul matricial, vor fi avut, de la sine, avantajul distanțării revelatoare). Însă noi, cei care trăim aici, sîntem noi tragicul oier sau, dimpotrivă, lucidul măscărici tot atît de tragic ? Sau poate că unii sîntem ciobanul iar alții Mitică, urmărindu-se unul pe altul cînd pe scenă, cînd prin culise, ca doi buni prieteni care nici nu pot, la o adică, să existe unul fără de celălalt. Iar la limită, ipoteză halucinantă, vom fi fiind, de ce nu, amîndoi : rînd pe rînd sau poate chiar simultan, într-o schizofrenie aleatorie. Cît anume din fiecare, mai are vreo importanță ?

Este, aceasta, o ecuație mult prea complicată ca să nu fie și adevărată pentru felul nostru ciudat de a fi ; rezultată dintr-un fel de joacă stupidă în recreația unui demiurg oligofren care va crede că a realizat un echilibru subtil acolo unde, vai, n-a reușit decît să rostească un singur vers (chiar dacă perfect), căruia cezura îi parafează o antiteză numai aparent ireductibilă. Fiindcă distanțarea, de astă dată obținută prin înțelegere, ne ajută să vedem că, în fond, nici nu există o diferență **pragmatică** între absenteismul unuia și jemanfișismul, în bătaie de joc, al celuilalt.

•

Sigur este, măcar, că n-avem cum ne plictisi cu/de noi înșine. Chiar dacă ne revoltă răbdarea, indiferența unuia față de agresivitatea, fie și numai verbală, a celuilalt. Însă șimburele mic al revoltei se stinge repede căci, nu-i așa, ciobănașul își adoarme oile, chiar și pe cele năzdrăvane, în fiecare dintre noi. Cu o doină.

A mai rămas doar să ne întrebăm în ce măsură înțelegerea lăuntricității ne-ar putea ajuta să nu mai fim mioritici și miticiști. Mai mult ca sigur, deloc, și de fapt, la ce bun ? Așa sîntem, de ce nu, mult mai... originali.

Mihail Oprea

aurel pantea

Negru pe negru

Trei realuri : unul care lucrează
în noi, devine
noi, unul ce se topește, ne scapă
și unul care nu ne aparține

* * *

Se produc treceri. Substanța circulă
prin mormane. Părți ale ei
întîrzie fascinate de partea din noi
care se roagă, toate se ating, toate
își sînt mamă și tată, un suc parental
iese din lăuntrul lor și toate zilele
sînt niște săli de nașteri

* * *

Iată, prin ploaia de martie, pete
prin care se face vizibil
ce a rămas din drumurile de odinioară
de la față la față,
acum, în umedul salut,
cîteva forme ale timpului
se scurg în ceea ce se tîrăște
și stea nu are

* * *

Cînd nu te mai aperi și ești mijlocul
și atacanții obțin victorie după victorie,
și tu nu te mai aperi,
și ei în furie și entuziasm, aliați
presupun momentul abdicării
și nu știu că tu nu te mai aperi,
dincolo de asta păianjenul reverie
țese figura unui bărbat plictisit,
el va privi fără spaimă
muncile lui nu

* * *

Că nu sînt decît rezultatul accidental
al unor muzee de imagini
intersectate,
că timpul își fabrică mumia
în stoguri de vieți, ți-a spus-o un bătrîn
ce știa că umblă prin tuneluri,
că un punct indiferent, în noi,
prinde cîte o față
ce nu se mai întoarce,
că atîta cît poate scoate limbajul
nu e decît înflorirea
unor chipuri încă nefascinate,
că un fluviu de chipuri
ce nu ni se adresează
spală malurile persoanei

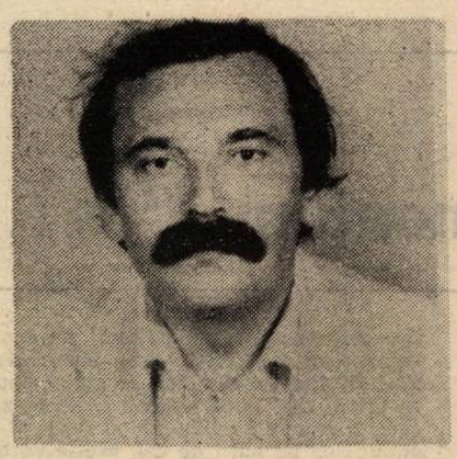

* * *

Omul s-a oprit.
De-acum încolo, de sub frunte,
din inimă și sex așteaptă să iasă,
în serii, domnii de păcură

* * *

Chiar și eu, acum, ca un gest,
dar silueta se îndepărtează,
totul e impecabil, vocile
alcătuiesc un cer de unde ne privește
o cifră bătrînă

* * *

Deconectează-te, coboară sub limita
știrilor
și vezi cetaceul. Marele obiect
se plimbă prin limbaj fără vreun semn
că ar dori să se transfere

* * *

O singurătate cu gesturi lente,
atotstăpînitoare e substanța
ce nu vorbește dar înghite
enorm. Pînă și privirea aceasta,
după o scurtă luminiscență, mă va duce
iarăși tablouri
cu fețe ce nu se mai întorc.
Și iarăși negru pe negru.

* * *

Din nervi încîlciți ies fețele
neterminate,
o stea umedă le împinge. Fără concesie
sîntem înlocuiți

* * *

Observ cum sînt atinși, cum tablourile
cu prieteni, cu fețe antipatice,
cu părinți și fii
înghețată și se topesc
în limburi lăuntrice
unde nu mai există privire,
un consumator, un expert,
prin depozitele cu chipuri,
prins și el în acea liniște a lor,
cu tablourile din el amestecate
într-un timp bilbiit,
face semne că nu se mai întoarce,
o privire din noi sau un gest reprimat
al speciei nu acceptă timpul, groaza
că foarte multe din noi îl acceptă vine
chiar în mijlocul acestei primăveri
ale cărei corpuri și chipuri sînt
vălurirea
unei gîndiri
ce nu se poate naște

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

INDIFERENȚA POEȚILOR

Se pare că în orice frămîntări sociale și confuzii politice între numele cele mai des pronunțate trebuie să se afle cele ale poeților momentului care, împinși de vocația lor de a fi „semnelor vremii profeți" se urcă pe tancuri, pe garduri (urmăriți de mulțimi furioase), intră în parlamente, constituante sau la bulău, își lasă țeasta încoronată sau retezată. Marginalizați (clișeu ! clișeu !) la vremuri calme, poeții se descoperă în momentele de tumult și pericol cînd lumea care îi uitase îi vede din nou în miezul chestiunii.

Ei bine, nu ! Toate cele de mai sus sînt false. Și aceasta se datorează, ca totdeauna, generalizării grăbite și a faptului că unul mare face cît o sută mici. Cîți poeți săvîrșesc cele evocate ? Doi-trei, hai zece ! Cei mari (la stat, la sfat sau la vîndut-cumpărat) ! Ceilalți își scriu versurile cu nepăsarea păianjenilor care mîgîlesc la pînză în colțul camerei în care se întîmplă asasinate. Ei au un scop propriu : acela de a scrie ceea ce s-au apucat să scrie și nimic nu-i poate perturba. Cu acoperirea filosofică a părerii că toate-s trecătoare, ei ignoră masacre și nedreptăți, scriind despre fluturi bunăoară, pentru că așa au programat mai demult și cuminte lucru este să te ții de planuri.

Horia Gârbea

David Portase-Prut
INTRARE VOIEVODALĂ
Editura Porto-Franco

● Această carte de poezii a apărut la Galați în regia (și scenariul) autorului. Ea are calitatea, incomparabilă, de a fi bună la toate, la orice vremi, putînd fi scrisă oricînd și dacă n-ar fi substantivele proprii risipite prin texte (Ștefan, Carpați etc.) chiar oriunde.

Cine a zis că după sfîrșitul lui 1989 nu pot apărea cărți de poezii „patriotice" în care autorul să creadă că lipsa de har poate fi iertată prin învîrtirea cîtorva aluzii la „moștenirea părintească", la „istorie" etc. Scrîșnetul înfierător al roților de tortură proletcultiste maculează numele patriei : „Patria-i și fluviu și munte, în care pulsează flăcări de oțel. / Patria e chiar inima părinților mei, / Luceafăr luminînd în veșnicie."

Dantelele scrobite ale acestor sentimente exterioare, inexistente, scîrțîie parcă ar fi de tablă.

A scrie astfel înseamnă nu numai a fi ieșit din timp, înseamnă a fi, ca și „înainte" toți cei ce scriau astfel, un pericol public tumoarea „patriotismului" de ocazie care poate exploda mînjindu-ne cu decorativismul ei mirosind a putrefacție completă.

Dragoș Badea
TOTUL DESPRE NIMIC
Editura Litera

● „Cîndva, poate că oamenii vor comunica / prin transplant de gînduri / și atunci / poezia / va fi de prisos". Cu acest poem, citat integral, nimerim direct în esența artei lui Dragoș Badea care scrie cu speranța că n-o să mai fie nevoie să scrie. El este un poet „lenes", dar nu de lenea declarată și plină de fantezie a lui Emil Brumaru, să zicem. Ci un autor din specia necercetătorilor, care-și transcriu gîndurile fără să se intereseze de exterior. Dragoș Badea nu este lipsit de un talent nativ care mai mult îi strică. Dar el nu se amestecă în nimic, nu utilizează nici un obiect. Poezia sa vegetează auto-reproducîndu-se din nimic.

Poetul povestește, pur și simplu, fără tensiune, viziuni de tot felul, dezlînate și mai și exclamă : „Să ne trăim viața / să ne trăim poezia vieții / să ne trăim dragostea vieții". Să ne trăim pe dracu' ! Dacă asta înseamnă a trăi, se cheamă că sîntem celenterate sau, cel mult, moluște.

Ion Popescu
CULEGĂTOR ÎN EUTOPIA
Colecția „Bilete de papagal"
Tg. Jiu

● Bardul de la Gorj scrie poeme cu un orgoliu de plenipotențiar. Într-o cărticică subțire face de toate, se lansează în reluarea tuturor experiențelor și mai inventează vreo cîteva pe deasupra crezînd cu tărie că orice-i iese de sub pană, cel mai banal enunț, se gravează automat în marmură ca fiind poezie și nimic altceva. Ori se cam înșeală. Iată probă : „Ea tăcea / el îi privea părul / ea tăcea / el îi aprindea ochii / ea tăcea / el o-nconjura de trei ori / ea tăcea / el o lua de mîini / ea tăcea / el îi săruta părul / ea tăcea." Acest scurt text intitulat „Tăcerea" este grăitor în ceea ce privește modul de a concepe al lui Ion Popescu și de a fi imun la propriul ridicol. În fața unei asemenea neînțelegeri de sine nu putem adopta decît poziția „ei", adică a mutului.

Cînd îl pașișează pe Nichita Stănescu, efectul este, de asemeni, ilariant : „Du-mă, calul meu, arar, / la fereastra cu mușcate / dintr-un ochi imaginar." Cît despre sfaturile către tînăra generație, ele poartă semnul fatal al ininteligibilului : „Fiule, jocul ce cercul / n-o să ucidă. / O să-ncolțească-n tubercul / mîna spre arbori. / Las-o în voie pe mare / nufăr sau vultur." **(Sfat).** Oricît ar fi de neacademică, singura replică pe care o pot avea, punîndu-mă în locul „fiului" : ete ! scîrț !

Mai în versuri, mai în proză, dintre toți popeștii acestui sfîrșit de mileniu, Ion Popescu mi se pare cel mai neinspirat.

eseu

Revoluția și gazetăria

„Revoluția a făurit goarna, secolul XIX o sună. (...) Să mărturisim deci, spre gloria noastră — sîntem revoluționari. Gînditorii acestei epoci, poeții, scriitorii, istoricii, oratorii, filozofii, toți, toți, toți, sîntem produsul Revoluției Franceze" — susține Victor Hugo. Observația sa se dovedește clarvăzătoare și în ce privește discursul de presă.

Dar, mai întîi, cîteva lucruri trebuie spuse privind retorica inconfundabilă a Revoluției, prezentă în abundența de alocuțiuni publice sau în presa prolifică a vremii. Expresia ei verbală este hiperdilatată, **emfatică.** O trăsătură poate mai puțin frapantă la Saint Just, să zicem, ale cărui scrieri au adeseori un caracter de urgență. Dar izbitoare și accentuată progresiv în discursurile inflamante ale lui Marat (unul dintre primii jurnaliști francezi moderni). Figura sa preferată este hiperbola, perioada are o amploare nestrunită, cu volute ample și arabescuri savante, abundentă în repetiții și aglomerări nominale.

Din motive circumstanțiale, acest fel de a scrie nu pare nici azi deplasat. Împrejurările excepționale de care e legat ombilical îi oferă credibilitate și chiar gir de „adevăr". Baudelaire — citat de Barthes — vorbea de „adevărul emfatic al gestului în împrejurările capitale ale vieții." Unele dintre scrierile lui Saint Just — de pildă **Fragments sur les institutions républicaines** — au fost compuse pur și simplu pe genunchi în timpul campaniei. De unde forța lor aparte de persuasiune și de **provocare a actului.** În special în cea de-a doua perioadă a jurnalismului său — cînd Marat nu mai este un simplu opozant, ci vorbește „dinlăuntrul" revoluției —, supralicitarea verbală trădează un discurs al acțiunii, instigînd la faptă. De pildă, celebrele sale broșuri din 1790, **Infernal projet des ennemis de la Révolution** și **C'en est fait de nous** — veritabile apeluri la revoltă. O moțiune a Societății iacobinilor din 1793 cere, pur și simplu, lichidarea girondinilor, iar într-un articol semnat de Marat în **L'Ami du peuple,** verbul își arogă drepturi justițiare, chiar cînd justiție înseamnă crimă. Unui asemenea cinism monstruos (dublat în planul gesticulației verbale de supralicitare teatrală) însuși Jules Michelet i-a oferit alibiuri. Foarte perspicace în a deosebi între ele chipurile atît de diverse ale Revoluției, tot Michelet separă net și **virstele** discursului ei. În elocința lui Robespierre, constată istoricul, încep să încolțească cu timpul germenii asocierii între un iluminism creștin, un misticism revoluționar și vizionarismul unei guvernări de profeți. **Iacobinismul** fazei inițiale alunecă treptat spre un mesianism, vizibil în sfera ideologiei ca și în cea a retoricii. Discursul revoluționar acuză un glisaj reglat într-o direcție precisă : **glorificarea quasi-mitizantă a noțiunii de popor.** Pe noțiunile de **„souveraineté populaire"** sau de **„volonté générale"** se produc o serie de grefe ; se vorbește de o coeziune ideală a voinței populare, poporul este identificat cu mandatarii săi. Imaginea utopică a unei societăți patriotice și virtuoase evoluează spre o **irealitate frapantă.** Expresia e dominată de patosul convențional și s-a vorbit chiar de **efectul hipnotic** al unui asemenea tip de discurs. Locul raționalismului este luat de mesianismul moral și politic. În ipostaza care și-a pus cel mai puternic amprenta pe elocvența veacului trecut, discursul revoluției franceze alunecă pe făgașul milenarismului — specie binecunoscută a utopiei, cu tot cortegiul său de tropisme de la universalismul abstract la mistica viitorului, de la verbiajul apocaliptic la fantasmele „pămîntului făgăduinței".

În gazetăria românească din veacul al XIX-lea, ecourile retoricii revoluției franceze sînt foarte clare și chiar polarizează opiniile. În funcție de cum se situează față de această „rețetă" de discurs, jurnalismul epocii cunoaște etape sau vîrste distincte. Cel care pune, probabil, cel mai lucid diagnostic dinăuntrul publicisticii noastre din acea perioadă este Eminescu. Îl descoperim făcînd trimiteri precise la „modelele" presei noastre post-patruzecioptiste :

„Acestea **sînt ideile,** acestea **sînt chiar expresiunile** cu cari cei mai nerușinați, cei mai nebuni conducători ai Revoluțiunii celei mari a Franței, atîtînd mulțimea, o precipitau ca să omoare pe adversarii lor. (...) Cu aceste idei s-au săvîrșit toate măcelurile cari au acoperit de rușine Revoluțiunea cea mare a Franței și cari au condus la moarte tot ce a avut Franța mai inteligent și mai patriot !

Dar toate acestea se treceau în timp de anarhie, într-un timp în care discuțiunile între partide se terminau prin omoruri, în care pasiunile erau surescitate și, dacă nu-l omorai tu pe adversarul politic, te omora el pe tine, timp în care domnea despotismul mulțimei.

Dar noi trăim, mulțumită lui Dzeu în bună pace și dezbaterile de la noi se termină nu pe guilotină ci în salele de alegeri."

Născută în circumstanțe fierbinți retorica patruzecioptistă de la noi ridicase, de asemeni, temperatura expresiei pînă la incandescența hiperbolei. Așa cum remarcă just Eminescu, modelul ei îndepărtat fusese oratoria politică din timpul Revoluției franceze. Un stil brevetat de rechizitoriile fulminante ale lui Camille Desmoulins, Mirabeau, Robespierre sau Marat. Un timp ieșit cu totul din matcă acordase atunci cuvîntului prerogative executorii și puteri de viață și de moarte. În gazete efemere ca **L'Ami du peuple, Le Défenseur de la Révolution, Le Vieux Cordelier, Le père Duchesne,** se etalase un logos placentar unor realități teribile. Abia susținută de platforma unor evenimente incomparabil mai puțin dramatice, o suprastructură fastuoasă de cuvinte se răsfățase și la noi în presa bătăioasă în preajma revoluției. Dacă nu absolut funcțională, măcar justificată într-o privință de anomaliile unui moment de criză, emfaza verbală patruzecioptistă lasă astăzi — după cum lăsa deja în epoca lui Eminescu — o impresie de disimetrie între cuvînt și referentul său. Artificial dilatat, verbul pare să obnubileze adevărul mascînd incompetența și — de ce nu ? — reaua credință.

Și totuși, împotriva aparențelor, simpatiile lui Eminescu merg mai curînd spre jargonul Revoluției franceze decît spre epigonismul promovat de adversarii săi de la „Românul" —, moară de măcinat în gol cuvinte fără cordonul ombilical ce le atașa de tumultul istoriei. Deși emfatică — explică Eminescu, după cum o va face și Barthes mai tîrziu — oratoria Revoluției era secretată de evenimente ținîndu-ne cu respirația tăiată, pe muchea de cuțit dintre viață și moarte. Poetul visează în secret la vremurile cînd **a zice** însemna **a face,** adică exact după elocința revoluției, deși din rațiuni moral-politice o înfierează. Protagonistul romanului său **Geniu Pustiu,** Toma Nour, este un revoluționar-martir de alură titanică.

Ce incriminează, în fond, Eminescu, fixînd semnalamentele unei perioade distincte a gazetăriei românești ? Obsesia revoluției perpetue, a unui panrevoluționarism carnavalesc, conotînd toate evenimentele istorice, chiar unele mărunte, meschine, de-a dreptul domestice. „Eși cu mahalaua pe uliță, strigă, «jos cutare, sus cutare !», zi-i revoluție și te-ai mîntuit. Apoi dele-ni-se voie : asta nu-i revoluție ci comedie." În postpașoptismul contemporan, observă Eminescu — în special la gazetari ca C. A. Rosetti —, memoria formală a retoricii revoluționare se convertește într-un stoc de locuri comune și de stereotipii grotești. „Da-i șoseaua rea încît se frînge caru-n drum ? libertate, egalitate, fraternitate și toate vor merge bine. Dar se înmulțesc datoriile publice ? libertate, egalitate, fraternitate dă oamenilor si s-or plăti. Da-i școala rea, da nu știu profesorii carte, da țăranul sărăcește, dar breslele dau înapoi, dar nu se face grîu, da-i boală de vite ?... Libertate, egalitate, fraternitate și toate or merge bine ca prin minune." Prin degradarea arhetipalului în stereotipie ridicolă se ajunge, treptat, de la o ideologie la o simplă **topică.**

Există, deci, în publicistica lui Eminescu o expertiză simptomatică a **structurii lexicului politic** consacrat în presa timpului său, o gazetărie în multe privințe de inerție postpatruzecioptistă. Semnalînd modelul unui asemenea tip de discurs în Revoluția franceză, poetul gazetar identifică rădăcina sa raționalist-utopică și glisajul ulterior în utopia milenaristă. „O profesie de credințe politice, care ar face abstracție de linia generală descrisă prin spiritul public, nu s-ar deosebi mult de scrierile regelui Iacob al Angliei, de **Utopia** lui Thomas Morus, de statul ideal al lui Plato, de **Contractul social** al lui Jean-Jacques Rousseau."

În Franța, Revoluția a coincis cu epoca jurnalismului inflamant, preponderent **de opinie.** O bună parte dintre articolele publicate atunci, cînd nu integral cîte o gazetă (ca **L'Ami du peuple** al lui Marat) erau pur și simplu **pamflete.** O astfel de retorică își pune amprenta asupra publicisticii noastre în perioada patruzecioptistă. În timpul Restaurației, se deschide în Franța, epoca gazetăriei propriu-zis **profesioniste,** epoca marelui **jurnalism politic** (mizînd și pe contribuția unor însemnați scriitori). La noi, trecerea către noul sistem de expresie, — elocința cu adevărat profesionalizată — coincide cu momentul Eminescu. Ziaristul-poet pare conștient de imperativele unui asemenea stil de tranziție și își însoțește frecvent articolele de meta-comentarii semnificative, demontînd eficient sistemul retoric al numeroșilor săi adversari.

În publicistica românească și, de fapt, în toată gazetăria europeană privită în ansamblu, există mai multe vîrste retorice nete. În separarea lor, Revoluția franceză se impune drept unul dintre repere, lăsîndu-și inconfundabil pecetea asupra unui mod de **Gîndire** ca și de **Rostire.**

Monica Spiridon

(Fragment din volumul, în pregătire, **Eminescu. O anatomie a elocvenței).**

convergențe

Despre „căderea" noastră

Restituirea, parțială deocamdată, a publicistului Constantin Noica (**Istoricitate și eternitate,** Capricorn, 1989) cu specificarea, în subtitlu, „Repere pentru o istorie a culturii românești" oferă de fapt noi argumente în favoarea caracterului sistemic al unei gîndiri înflorită în **Devenirea întru ființă** (1981). Articolele acestea sînt tot atîtea aluviuni și adiacențe în raport cu sistemul ; ele ilustrează, cîteodată numai tangențial, ceea ce filosoful numea „paradoxul ontologic", în sensul că „ființa de tărie ultimă, cum era ființa cea mare a lui Parmenide anticul, sau cum este ființa absolută și unică, slăbește realul, pe cînd ființa precară, așa cum apare în cele mai multe intuiții românești ale ei, îl întărește" **(Pentru o bună desprindere de spiritul „Mioriței").** Istoria în primul rînd culturală confirmă postulatul că „adevărul și ființa sunt acolo unde înfrîngerea poate fi făcută în biruință" **(Despre ființa Ardealului),** după cum radiografierea psihiei românești încorporată în limbaj încercuiește „primatul posibilului asupra realului" **(„Superarea" românească).** Dar valorificarea, în sens pozitiv, a stării noastre periferiale (mai exact spus : a limitei) e descoperită cu precădere la Blaga raportat frecvent la Kant, la fel cum Mircea Eliade e analizat în tandem cu Hegel. Autorul **Eonului dogmatic,** subliniază Noica, „face din îngrădire teza fundamentală a sistemului său. Întreaga sa viziune ține de **ambivalența îngrădirii :** destinul omului de a fi îngrădit este și cel de a fi creator" **(La o antologie filosofică Blaga).** Asocierea exemplificativă a lui Goethe („In der Beschrankung zeigt sich erst der Meister") nu face decît să potențeze întîlnirea, exemplară în sens de : catalitică, a filosofului nostru cu Blaga. Iată, dacă **Orizont și stil** „ne dă elementele limitației noastre stilistice" următoarea operă, **Spațiul mioritic** „este cartea căderii noastre românești", ea arătîndu-ne tocmai „cîtă împlinire și cît pozitiv este în îngrădirea noastră" **(În lumina veacului XX).** Îndemnul exprimat imperativ — „dintr-o limitație care limitează, să facem o limitație care nu limitează" — urmează demersului analitic și cu valoare de **pro domo.** Funcția pozitivă a „minus-cunoașterii" și, mai larg, a „conștiinței căderii" lizibilă în trilogiile lui Blaga postulează altfel „închiderea care se deschide" ce structurează **Tratatul de ontologie.** „Lumea-podoabă" a artelor din **Trilogia culturii** reprezintă, pentru Noica, o parte integrantă din **conversiunea metafizică,** așa cum numește **valorile :** pe firul lui Blaga deci, „noi nu reușim să prindem ordinea, suntem căzuți din ea, dar valorile noastre — în speță adevărul, binele, frumosul — sunt substitutul ordinii pe care nu o obținem, sunt, ca și răspunsul nostru, plăsmuirea noastră și felul nostru de a face să intre în ordine, pe cît poate intra, spiritul căzut" **(În lumina veacului XX).**

Plierea în acest mod, pe textele cuprinse în **Trilogia culturii** mai ales semnifică ceva mai mult decît întîlnirea pe aceeași lungime de undă a celor doi gînditori. Blaga era prmiul care oferea un răspuns, în epocă și desigur aici indirect, acuzei pe care Emil Cioran o aducea, în **Schimbarea la față a României,** activității „paralizante" (id. est : limitative) a maiorescianismului, ultimul alimentînd rezervele lui Noica față de Titu Maiorescu și respingerea, pînă tîrziu, a lui Caragiale : „Iar modestia Românului, sentimentul proporțiilor mici în care trăim și care ne condamnă pentru multă vreme de aci înainte începe abia cu Maiorescu și cu sarcasmul lui Caragiale" **(înțelesul grandios al istoriei).** Disperării provocată, la Cioran, de **limitele** insurmontabile de natură geo-politică, istorică etc. Blaga și apoi Noica aduc — fiecare în felul său — soluția pozitivării acestora. Pe de altă parte însă convergența de principiu Blaga—Noica confirmă sau, mai exact, se regăsește în intuiția — exprimată metaforic — de contemporanul Ion Barbu în cunoscutul paragraf din **Răsăritul Crailor** (1929). Dacă „suntem **aici** într-o lume căzută și în periferialitate" (C-tin Noica, subl. ns.), autorul **Oului dogmatic** afirma sentențios: „Civilizația noastră e sortită să petreacă în virtual și interior. Neputînd clădi în afară (e și prea tîrziu și prea zadarnic pentru aceasta), în inimile noastre se cade să întemeiem : turnuri vibrătoare speranței ;" etc. Exemplul Barbu nu e, fără-ndoială, singular în perioada interbelică. Important e faptul că, alăturate într-un **puzzle** sui-generis, ele prefigurează bazele ontologiei elaborată mai tîrziu de către Noica dar și o filosofie a culturii românești, cu schimbarea accentului de pe funcția modelatoare a **spațiului** (în linia lui

Spengler, Frobenius ș.a.) pe aceea, formativă și ea, a **timpului.** Mai corect spus, între stare și mișcare, între ființă și devenire se **institue** nu numai raporturi de conciliere. Apelul la greci, rememorativ, se dovedește necesar : „Încă de la Platon se punea problema unei împăcări între Parmenide, profetul ființei, și Heraclit, profetul devenirii". În zilele noastre, Heidegger — termen de referință constant pentru Noica — încearcă să cunune „devenirea unuia cu ființa celuilalt". Or, la

Mircea Muthu

(Continuare în pag. a 10-a)

avangarda – 1940

FEMEIA VOALATĂ ARUNCĂ CU DISPERARE ÎNTR'UN LAC O FEMEIE FĂRĂ COAFURĂ

FEMEIA voalată trece printr-o pădure cu o maşină de călcat trasă de un cal pe care o ridică şi după ce o miroase o asvirle cu furie printr'o uşă deschisă pe unde numai sexul foarte excitat poate fi văzut.

Degetele sunt tăiate mărunt şi oferite adoratorilor atât de triști încât până şi lacrimile sunt strînse într'un ciorap de damă de unde curg deasupra unei bile care sare de pe un umăr pe cellalt în timp ce femeia voalată apucă de păr o altă femeie complect goală şi îi spune că ar trebui să-şi scoată coafura şi să arate în locul ei un inel din care iese o femeie fără coafură.

Femeia fără coafură tremură de frică, fiind udată în acelaş timp de o apă grasă, care în loc să spele, murdăreşte cu galben vîrfurile degetelor şi cîmpul magnetic dintr'o carte de carne pe care

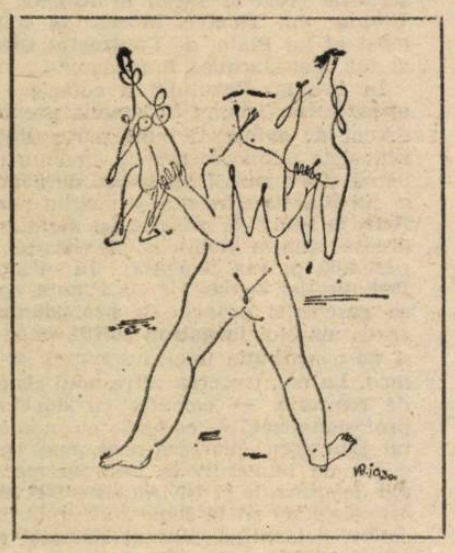

îşi culcă părul alături de pat, noaptea când ea îşi găseşte sub pernă părul, cel mai lung sex din câte a cunoscut, dar se teme că o să o doară mai puţin cu cât apasă mai tare. Din cauza durerii, părul e ud şi greu şi când trece pieptenul prin el se aprind dintr'odată cele zece coafuri întinse pe masă.

Le arată cu degetul obrazul fără piele pe unde trec nenumărate mingi elastice cari sar împrejur şi cad apoi într'un singur loc ascunzînd-o de prietenii care au de două ori spatele şi nici un lac nu vrea să primească femeea respinsă de orice element acuatic sau acustic.

PIEPTENUL IUBITEI URMĂREŞTE LA MIEZUL NOPŢII UN MITOMAN

IN faţa unui arbore, se întîlnesc două femei dintre care una are în mână un pieptene enorm pe care sunt scrise cu sânge albastru cuvintele „nocturn" şi „repede".

Lângă ea, o lebădă închisă într'un bloc de ghiaţă de forma unei pălării tari sau a unui ochi de sticlă.

Mitomanul rămâne încurcat şi nu găseşte pieptenul de care ar avea nevoie ca să-şi aranjeze puţin eşarfa, căci ea continuă să-l strîngă. Două mâini, când oamenii vor fi mai liniştiţi, o să-i poată povesti amintiri întra-uterine depe genunchiul sting unde o sabie creşte la infinit şi atinge cu umbra ei o persoană necunoscută şi nevăzută dar sensibilă.

Persoana necunoscută i-a spus să vină peste zece minute pentrucă până atunci mitomanul aranjase cu cea mai mare atenţie ăcele de cap otrăvite scoase din sicriu şi părul risipit în odaie, lipit de pereţi, de obiecte, în care vântul trece prin dinţii pieptenului şi îi rupe.

Dinţii pieptenului sunt înfipţi în sinii iubitei pe care nu o mai iubea. Ea devenise un pieptene de buzunar prin care străbătea o pâlnie de-asupra căreia se toarnă dintr'o sticlă sânge închegat. Numai sgomotul unui ceasornic o face să se dezbrace şi îi aruncă ciorapii în stradă strigând : a doua zi toate pisicile vor sgâria mobilele şi tocurile de scris. Cerneala roşie îi curge printre pulpe ca sperma.

MÂNUŞA PALIDĂ CULEGE FOARTE ÎNCET UN PICIOR

MÂNUŞA palidă trece pe o stradă cu iarbă înaltă până la scara vizibilă de departe acoperită de ceaţă şi de degete, căzând ca într'o ploaie de muşte amestecate cu bucăţele de fier, rămăşiţe dintr'un balcon care culegea umbra piciorului. Numai paloarea excesivă a braţelor înmănuşate până la coate are o cruzime lentă.

Automobilul era foarte palid în cea mai mare goană ; din el eşea o ceaşcă plină de salivă pe care femeea e silită să o bea. Dar nu se gîndea la mâna dinăuntru unde de mult apa intrase în mănuşă dând impresia că e vie dar se mişcă foarte încet, ca şi cum ar simţi o prezenţă absentă.

Drumul trecea prin piept şi rupea o bucată de plămân de unde curgea o lună lichidă în care pluteau bucăţi şi organe de înnecaţi la fel ca uşile închise pe dinăuntru, la fel ca briciul de ras pe care l'ai pierdut între degetele foarte strâns lipite, lăsând între ele un spaţiu pe care îl treci cu o palmă, dar te găseşti mereu în interiorul lui, ca un sâmbure pe care nu îl poţi recunoaşte.

POARTA DE FIER SE TEME DE O MÂNĂ DE STICLĂ

AVEA o proteză în locul piciorului drept. Dar proteza nu era decât emblema de sticlă cu litere fosforescente, înşirate ca într-un tatuaj pe o sticlă de lampă aprinsă cu ajutorul unui tânăr de 20 de ani fără o mână.

Braţul este foarte lung, se lungeşte din ce în ce mai mult, încet, de o transparenţă imperfectă din cauza diviziunii

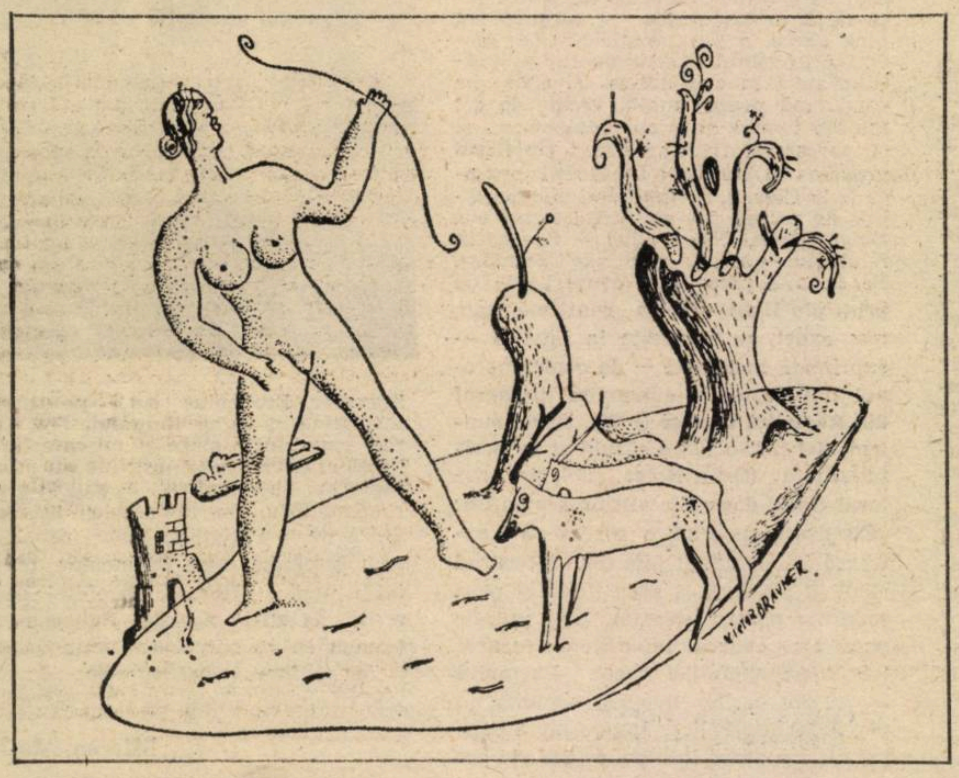

prea mici a firelor de păr. Deaceea nu se mai vedeau decât umbrele lungi aruncate de cei doi bărbaţi pe pulpele care căpătau subit o expresie îngrozită ca şi cum ar fi innebunitor să citeşti pe poarta de fier urmele cheilor. Numai resturile mesei arse şi vântul erau aşteptaţi ca să te îngrozească şi să închizi ochii. Flacăra era puţin prea înaltă faţă de înălţimea turnului, a falusului adică a unui copil negru sodomizând o cloşcă care-şi mănîncă ouăle în momentul când puii sunt gata să apară. Toţi trecătorii se opresc, şi privesc un pahar cu apă unde e dizolvată o trenă imensă care şterge numele scris pe nisip o s c i n d a, sau garoafa ţinută între pulpe.

Dimineaţa, uşile se deschid singure şi lasă să străbată o dâră de sânge.

BRAŢUL ÎNSÎNGERAT OFERĂ IUBITEI CACTUSUL CEL MAI VERDE

PRINTRE ramurile plinè de flori apare o mână de cenuşă albastră care mîngîie braţul şi pulpele unei femei. Această femeie cu ţepi mişcă între buze un ciocan, o glastră, un picior şi o stinghie întrînd în plămânii aprinşi de unde picură diferite pete de sperma mergând până la sperma menstruală care se schimbă după anotimp. Vara, pe nisip, dacă nu bagi de seamă, poţi să întîrzii privind cum se ridică sângele din braţul tăiat într'o plantă, o cucută sau floarea soarelui sau o plantă care îţi muşcă obrazul şi braţul în întregime atunci când oferi voaluri lungi de care atîrnă raci şi ceri în schimb să nu se mai încălzească fierul până la roşu cu vasul de pământ plin cu ţinte de potcovit caii sălbateci. Numai urmele degetelor au rămas pe pereţii acoperiţi de plante cu o creştere vertiginoasă, convulsivă ; iubita ridică o clapă pe care se găsesc nenumărate insecte în formă de pălărie de damă dar deosebindu-se de aceasta printr'un perete făcut din ţepile cactusului mult prea verde.

Femeea din stânga lăsa picături de sânge pe suprafaţa lacului care era de fapt fundul.

EVANTAIUL ARUNCA UN ŞORŢ DE ŞCOLĂRIŢĂ

CHELNERUL de la etajul superior era aplecat de-asupra unei mese. Mesele sunt întoarse cu cele patru picioare în sus. Alături penele de struţ îşi pierdeau fulgii, şi, din cauza mişcării prea încete a valvelor, evantaiul nu poate să vadă decît dungile albe şi negre ale vântului uşor amestecat cu o

nouă dorinţă de a prinde odată cu n gea şi mâna care o aruncă şi o resp ge atât de repede încît rezultă o i gine unică.

A cuiva sau a nimănui, funda gă plină de spermă în pupitru produce întoarcere înapoi până la casa cu 25, cifra vîrstei femeii pe care o seamnă un trecător solitar pe sticla

diamant

cerneală cu degetele muiate în saliva trasă de pe faţa unei perne toată no tea. Străzile lungi şi pustii erau amor ţate de o roată dinţată făcută din pe le unei eleve de 16 ani căreia menstr ţia i se pare egală cu dubla măsur

PĂUN • TEODORESCU • TROS

17 poeme în proză

şi 5 ilustraţii de Victor Brauner

Poemele în proză grupate sub titlul DIAMANTUL CONDUCE MÎINI fac parte din arhiva lui Virgil Teodorescu, lăsată moştenire de către acesta s semnatului. Doar o parte din ele (unsprezece) au mai văzut lumina tiparu fiind publicate de Marin Bincu în antologia sa, Avangarda literară românea *(Minerva, 1983). Din păcate, repartizarea celor unsprezece texte, — patru capitolul Virgil Teodorescu, patru la capitolul Trost, şi trei la capitolul P Păun este arbitrară. Poemele erau, în realitate, opera colectivă a celor t Aşa cum remarca, nu de mult unul dintre ei — Paul Păun, într-un inter dat lui Ştefan Baciu pentru revista MELE (martie 1983), „ceea ce rămîne esen din acea perioadă, este caracterul colectiv, sau mai bine zis anonimatul în g al activităţii noastre de atunci". „Creaţia colectivă — adăuga Paul Păun — int ducea hazardul în automatismul individual, artistul — devenit modest — adm marea artă a întîlnirilor, a evenimentului provocat. În acest fel au fost scr texte poetice (rămase inedite) ca DIAMANTUL CONDUCE MÎINILE, făcute doi, trei, patru sau cinci autori, unul continuînd fraza începută de altul, fără fi citit în prealabil şi pasînd-o următorului, ca s-o continue...".*

În ciuda vechimii lor (Marin Mincu le atribuie, în antologia sa, anu 1940, deţinînd probabil informaţia direct de la Virgil Teodorescu), aceste te îşi păstrează prospeţimea şi, în orice caz, interesul de document de istorie li rară. Impregnate de un umor urmuzian şi de un erotism difuz, propriu supr realismului de pretutindeni, ele ilustrează în acelaşi timp calităţile, dar şi lim tele unei poezii ce se voia totodată o metodă de explorare a „funcţionării re a gîndirii". Avem de a face cu o proză care cultivă, programatic, insolitul şi c obţine, efectiv, efecte uneori terifiante, alteori numai hazlii (de pildă, cîntarul farmacie care „găseşte pieptul mamei sale", ori duşul care „se rupe la mijloc cauza unei pisici"). Asemenea texte au intrat demult în circulaţie în ţări Franţa sau Anglia, şi ar fi păcat ca textele sincrone, scrise de poeţii suprareali din România anilor '40—50, să nu-şi găsească, la rîndul lor, drumul spre ci tori şi spre critici şi istoria literară. Un drum pregătit de apariţia cîtorva anto gii, inclusiv cea a lui Marin Mincu, şi prin studii fundamentale ca acela rec publicat de Ion Pop, „Avangarda în literatura română".

Menţionez că textele prezentate aici sînt reproduse după dactilogram lor. Ortografia este cea de dinainte de război.

Petre Solomon

GAROAFELE ROŞII GUSTA FOTOGRAFIILE FUNERARE

GAROAFELE roşii sunt aruncate jos şi înconjoară cu braţele însingera gâtul de piatră al unui biciclist trecă pe sub copacii seculari din parcul pl de garoafe roşii agăţate între pulpe femeilor ca rulouri de hîrtie lucioa peste care se desfăşoară părul sexual formă de rozetă.

Fotografiile funerare sunt înconnj rate de dimensiunea cărţilor poştale s a unui anunţ funebru. Gustul lor nu s mâna cu frunzele ca nişte palme d oaze sau din unele membrane ascun Limba se plimbă încet savurând el ganţa acestui vis obsesional căruia corespundea un gest tipic de ciuper ca un ochiu lipit de fereastră.

Mormîntul avea pe partea lui interio ră o fotografie reprezentând un deg care înlătură rezistenţa pietrei de piept făcându-l să şteargă urma lăsa de haine pe pereţii înalţi din care vedeau numai ferèstrele ilustrate scene erotice şi macabre necesare pe tru privit firele roşii din frunze.

conduce mîinile

esene de
PERAHIM și
.H. MAXY

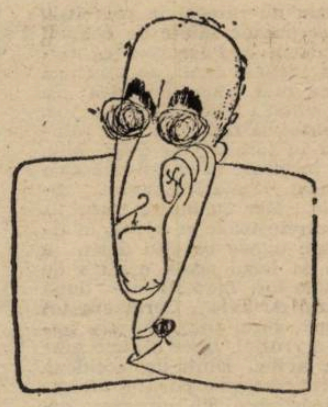

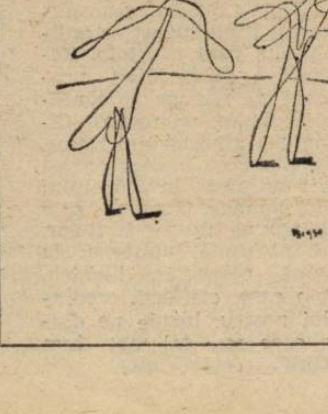

O OGLINDĂ INFINITĂ ÎNCHIDE O ROCHIE

ÎN salonul croitoresei oglinzile se reflectă în deschizătura rămasă între două scânduri alăturate. Oglinda convexă din pupilele unui cal și a unei lămpi din care apare o cizmă acoperind piciorul până la coapsă, între tatuajele dinților și între firele de sticlă din ochii acelei doamne venise pentru privit de sus în jos când vrei să vezi sexul femeii dormind cu gura deschisă. Spiritul astral se plimbă pe ghiață, cu ochelarii în mână și nu poate să vadă spatele gol, nici subțioara și nici pantofii acoperiți cu zâmbetele întristate ale invitaților. Seara, ceața, somnul, letargia sunt de o durată egală și totuși prea proaspete pentru un instrument de lungit pleoapele până la răsfrîngerea în apă a rochiei roșii pe care analiza culorilor o face să crească pe măsură ce urcă treptele casei care se învîrtește în jurul ei ca un dansator pe sîrmă, înainte de saltul care îl va transforma într'o cămașă de noapte.

BUZA INFERIOARĂ RĂSUCEȘTE ÎNTRE DEGETE UN MICROSCOP

BUZA inferioară privește prin microscop un ochian pentru privit înăuntrul ochiului sau invers, microscopul descoperă ochiului cadavrul pierdut în frunzele uscate din jurul monumentului de sticlă în formă de lupă, în onoarea plimbărilor, a rochiilor rupte și a tuturor degetelor, dela primele până la ultimele, ca semn că nu vrea să pronunțe acel cuvânt cu condiția ca degetele să păstreze o anumită poziție în acest mecanism secret, prin care se obține un cuplu de femei lipite printr'o forță pură sau tulbure, închisă ca un cordon de mătase, înconjurând sînii și pulpele.

Buzele multiplicate la infinit acoperă pe jumătate buza de sus în prelungirea ei cu cele mai absurde decorațiuni și fotografii.

Liniile care îi cad din gură se lipesc pe umeri ca două imense lămpi agățate de brațele aprinse ale amantei.

FOARFECA DE TĂIAT PLANTE LOVEȘTE UN CIORAP DE FEMEIE CÂT TOATĂ FEMEIA

PICIORUL bărbatului era mult mai lung decât munții din visele care se transformă în coșmare. Ciorapii erau sfîșiați de plantele stropite pe partea inferioară cu variate culori dela o distanță de 15 metri sau mai mult.

Polul nord era secționat cu ajutorul unei batiste invizibile și mânerele foarfecei erau mișcate în permanență dealungul unei pungi pe care se vedeau umbrele fustelor lungi ale dansatoarelor neglijent îmbrăcate de două ori pentruca să ajungă mai greu la carnea putredă pe care se mai vedeau urmele lăsate de cuțitele aruncate alături de corp, dar înfipte în rădăcini până în locul unde acestea pătrund în subteranele pe unde se scurg urinele femeilor. Atunci le crește părul mai departe și foarfeca lovește obrazul umed pentru cele mai violente accese de jartieră. Pantalonii dansatoarei sunt făcuți din hîrtie și carne proaspătă. Secretele viselor erotice nu sunt virgine pentrucă s'au culcat cu o lingură desfăcută în două, jumătate de ou și jumătate de nickel.

MIZOGINUL TĂRĂSTE PRIN AER FURTUNĂ

HAINA de blană din vulpi vii era oferită pe o frunză de două femei palide ca florile turnurilor. Furtuna, cunoscută din tratatele de meteorologie unde se desface în două orice fruct căzut la pământ, țîșnește din fundul piciorului, ca urina dintr'un sex, luată de vântul care nu conține decît germenii îndepărtați ai brizelor marine pe care mizoginul le cunoaște din lungile lui nopți de delir când stupefiantele aduse de o transparență egală cu aerul unei camere după ora dragostei nemaipomenite pentru ochiul rece din cauza frivolității native, îi dă întîlnire a doua zi pe aceiași stradă pe unde toate femeile sunt ascunse în cavernele incendiate.

Buzele lor întunecate de apropierea furtunei spuneau cuvinte în care rămâneau bucăți din buze și din obraz. Dungile violete acoperă obrazul lor în formă de nor și de culoarea aripelor unor păsări de apă care se hrănesc cu rîme. Animalele acuatice pe care le cultivă mizoginul sunt trase de curenții electrici necesari unei vaste experiențe, câștigată în timpul marilor naufragii și furtuni și trombe marine, pe care fotografiile le usucă cu ajutorul unui vânt dirijat cu grijă, pentru ultima privire.

MIZANTROPUL SEDUCE ÎN DOUĂ NOPȚI O GEANTĂ DE PIELE

MIZANTROPUL privește mult o geantă de piele așezată pe o canapea făcută din genți de piele de diferite unghiuri, — unele ascuțite la extrem și pe care sunt scrise câteva litere necitețe.

Piciorul femeii începea să se clatine în semn de adio sau pentrucă noaptea e foarte lungă la pol fără ca pielea umană care învelește polul să fie amanta lui pentru o singură ședință de privit prin ferestrele lăsate dinadins întredeschise de prieteni și de femei pe care ciorapii rupți le fac să rădă și să tremure de frică.

În acelaș timp, mizantropul își ascunde obrazul în palme violente semănând cu otrăvuri secrete din câteva nopți consecutive. Pieile crude ale animalelor marine trăiesc agățate de plantele carnivore. Mizantropul caută în sertarele sale o parte din buzunarul pantalonului. Gaura din fruntea lui avea un desen în relief semănînd cu o lampă pe care numai femeia supusă o cunoaște. Nici nu vroia să cunoască personagiile acestea prea umane, nopțile aruncau pe iarbă rochia plină de spermă și apă de mare, într'o concentrare insuportabilă pentru pielea din care lipsea atracția erotică.

Două curele de piele legau extremitățile unui obiect imposibil de găsit în acest sac cu ace.

FILMELE VECHI ÎNGROZESC O PERDEA

PERDEAUA se clătina de-asupra unui lac sau a umbrei unui Dublu în sala de dans pe care întunerecul o făcea mai distinctă. La începutul rândurilor se vorbea despre fellatio într'o gură învelită în interior cu pleoapele ușor

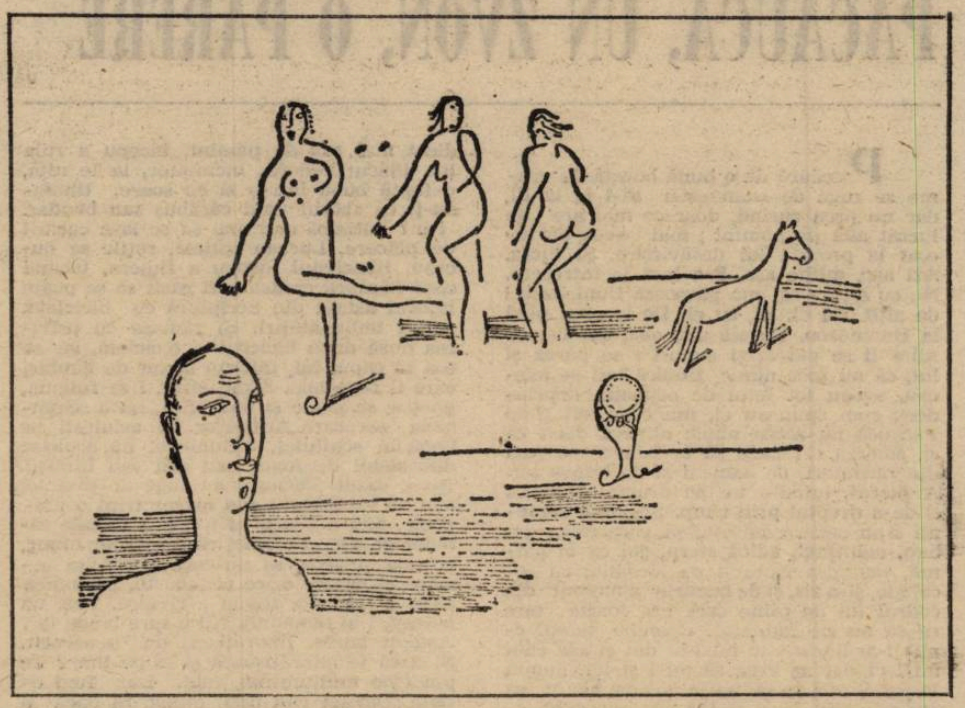

paralizate din cauza visului avut de câinele foarte lung care prindea păsări din zbor, ca un oval unde cuiele lasă pe obraz o mască definitivă.

Din acel moment perdeaua închidea un secret mai sîngeros decât buzele femeilor colorate de sperma care sperie pielea femeii și o face să se îngrozească de propria ei imagine în aer, ilustrată de un motor cu explozie adus în mijlocul corpului unde le creștea o mașină de călcat căutând în iarbă pantofii decorați ai negrilor și acrobaților îmbrăcați în costume de seară exagerînd decolteul dela spate. Camera obscură din interiorul ochiului se deschidea complect ca să măsoare durata acestui film a cărui ultimă scenă se petrecea în sală.

EXPLOZIA MÂNGÂIE DOUĂ ORE O STICLĂ INVIZIBILĂ

EXPLOZIA stupefiantelor din fiolele unei mâini violete ne sparge la prima atingere a unei sticle învelite în cărămizi foarte subțiri, ca lamele înfipte într-un picior de trei ori mai mare decît vulcanii în plină erupție ; în loc să tae bucăți de pavaj, pictează firme de florării și acvariumuri în care limba prostituatelor se mișcă urmând un desen invizibil făcut din talaș de lemn li-

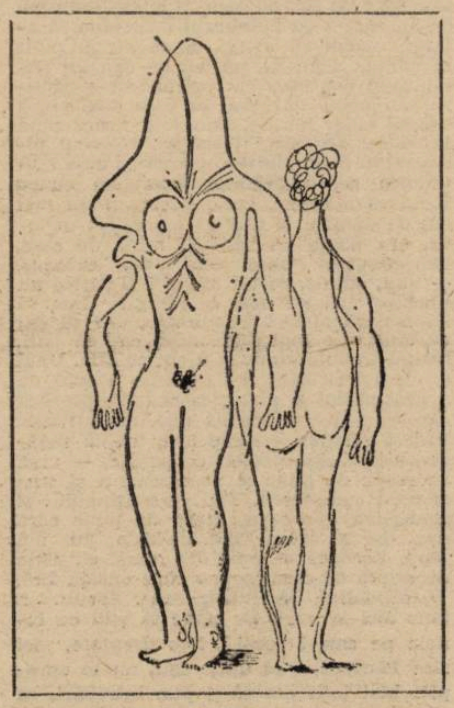

pit pe spatele unei femei care, într'un delir erotic, scurge ultimele picături din ochiul ce de aproape 25 de ani purta în locul sexului o explozie.

Prin sticla incasabilă se vede aerul în transparența unui perete invizibil dar foarte lung, ca dorința dintre cele două sexe opuse.

Cele două ore rămase cu mult în urma timpului cuprind cele două ore pline de umeri. Costumele de păr sunt aruncate pe copacii sparți ca niște geamuri de tăcerea care nu se sfîrșea niciodată.

CORSETUL ÎNVELEȘTE O FEMEIE ȘCHIOAPĂ

APARATELE sunt făcute din sticlă și bucăți de perdele rupte în fâșii dreptunghiulare de mărimea unui ou de porumbel. Aripile colorate în cele mai diferite malformații expuse în muzeu, aruncau pe uși capete de oameni privind o vitrină unde se expun instrumente chirurgicale și tropicale în formă și cu miros de frunze și de piele, — totul pentru talia care se subțiază până la dimensiunea care trece dincolo de genele ochilor.

Buzele caută sexul unei femei înnebunite de absența organelor celor mai necesare în zilele cînd șchioapătă mai tare sau cînd se împiedică în frunzele pe care le poartă cu ea dusă de mâini în buduarul pe trepte unde se priveau cu mai multă insistență. Dar sunetele lugubre ale corsetului atrag furia nemotivată a elementelor naturii.

Dușul se rupe la mijloc din cauza unei pisici, cu ghiarele în pulpele dansatoarelor din jurul șoldului pe care rănile se imprimă adînc, încât mâna se pierde înăuntru.

PERUCA ÎNĂBUȘE UN CIORAP DE MĂTASE

BUCLELE fantomei aveau un miros deosebit amintind de trenurile care se prăbușesc de pe poduri chiar în momentul în care femeia iubită juisează cel mai tare.

Ciorapul îndrăgostit de pulpele ude ale femeii respira ciorapul până când mătasea lui devenea un praf cenușiu. Pulpele admirabile ale femeii roșii apăreau ca șuvițe de păr, cozi, bucle, — funde pătrunzând în cercul inflamabil al părului artificial. Ciorapul înăbușe peruca, prin contagiunea contactului cu pielea sau cu părul sau mai ales cu locul unde amanții își caută hainele părăsite în timpul dragostei. Un semnal de trei ori repetat aduce în laringele plin cu cîrpe o sete violentă conducînd călătorul spre izvorul ca o pulpă din fire de păr care leagă picioarele albe ale fiecărui fir de mătase. În aerul mișcat de acest fir atîrnă un ciorap păstrând încă mirosul cărnii, peste care sîngele desenase în mod bizar un fir de păr. Părul închide orificiul făcut de o trecere foarte lentă, așa încît urmele trecerii se cunoșteau dintr'o întîlnire anterioară în care ea introducea cu ajutorul degetului dopuri de vată pentru ca mîinile să nu mai poată atinge ciorapul.

PRIVIREA SUGE ÎN TĂCERE NISIPUL MĂRII

PRIVIREA sau mâna sug în tăcere nisipul din mijlocul unui puț extrem de adînc de unde nu se mai cunoaște conturul nici unui obiect fiindcă glandele sexuale atrag multe femei.

Ovarele amestecate cu bile de oțel au forța atractivă a vidului care înconjura buzele prea puțin deschise pentruca aerul înconjurător să se ridice așa cum trebuia din cauza privirii tulburate de praf și de pudra depe obrazul unor femei presărate de valvele scoicilor moarte într'un spasm sexual pe care nici o perversiune posibilă nu-l poate egala. Nisipul trecut prin plămâni devine otrăvitor, rotund, destul de rece pentru a putea fi înghițit ca sperma adolescenților în brațele topite ale unei femei de ceară găsită în privirile femeilor privind vitrinele ca umbrele la soare nocturn.

Visul, început spre dimineață, dădea imagini dinăuntrul imaginilor sau oglinzi sugând în tăcere întregul peisaj pe care îl transformau într'un delir de interpretare în care toate cuvintele deveneau fragile și se prăfuiau la cea mai mică atingere cu un cuțit lung care străbate peretele și perna umedă de lacrimi purtată la subțioară.

MARCEL MARCIAN

PĂCĂUCĂ, UN ZVON, O PĂRERE

Păcăucă de o bună bucată de vreme se ruga de Dumnezeu să-l ia la El, dar nu prea curind, doarece mai are de lucrat aici pe pămînt ; mai avea de lucrat la propria lui desăvîrşire. Şi lucra. Azi aşe, miine aşa. S-a luat la întrecere. Nu cu alţii —să mă păzească Dumnezeu ! de alţii. Cu el. El, cu el. De la el şi pînă la Dumnezeu. Nu sta degeaba, dar oamenilor li se părea, şi uneori i se părea şi lui, că nu face nimic, fiindcă toţi se mişcau, aveau tot felul de ocupaţii, deprinderi, cum spuneau ei, munceau, cît timp Păcăucă nu făcea nimic altceva decît că se smerea. Trebuie să te izolezi, să fugi din răsputeri, de oameni şi de lumea lor. A plecat, luind-o nu pe drumul obişnuit ci de-a dreptul prin cîmp. Şi-ndată oamenii s-au rărit. Pămîntul pe care călca era bun, neîntinat, adică sterp, gol ca în palmă, ras. S-a isprăvit cu lăcomia, cu recoltele, şi-a zis, şi de bucurie a muşcat din codrul lui de piine care era foarte tare ca să nu fie îmbietor. Doamne, tamul ce mi l-ai hărăzit tu mi l-ai dat şi aşa cum mi l-ai dat aş vrea să mi-l şi iei, numai lasă-mi dinţii, să muşc ţărina cu ei, ca eu să pătimesc şi ţărina să se înduplece. Şi să ne dea bucate, dar nu de ale gurii, ci de ale [illegible]. O baniţă de cucernice, un dar[illegible]osanale, aşa să ne fim, uşor uşurel. Fără carnea şi nici măcar osul, numai pr[illegible] şi cu duhul în ea. Aşa să ne ridicăm la cer, ca proorocii, în surle şi chimvale [illegible]. Cum sta el aşa, încropindu-şi ruga, cu genunchii atingînd pămîntul, cu [illegible] pipăia cerul, z.cindu-şi treaba e ca [illegible]ucută, îmi rămîne doar să mă pros[illegible], cu fruntea mea care e cerul obrazului meu, să dau cu ea de pămînt. Apleacă-te frunte, berbece al sfinţeniei mele, izbeşte-ca sa pătimesc, Doamne vezi-mă, nu mă uita. S-ar putea ca izbind eu cu fruntea mea să se crape pămîntul şi să se deschidă ; dar încă pe atît s-ar putea să crape ea, fruntea. Sau ce : ne tocmim ? Jos ! Jos capul ! Şi începu a se apleca. Dar în drumul lui spre pămînt privirea agera şi mai ales necruţătoare a lui Păcăucă întîlni o pacoste. De necrezut. Uite că m-a ajuns din urmă... şi eu doar mi-am luat [illegible]apaşiţa. Un om. Un om pe bicicletă în locul ăsta pustiu, retras. Sau e un om care vrea să mă urmeze ; dar pe bicicletă ? Cine eşti ? Era, omul ca oamenii : sprinten, aţurisit, din Priceputi ; fără să descalece a lăsat numai picioarele mai jos de pedale, adică pe pămînt. Şi a rămas în şa. Călare pe un asin, călare pe bicicletă... lui Păcăucă i se clătinau sensuri, chiar aşa, înţelesuri, în cap. Dar nu spunea nimic. Omul s-a prezentat. Sunt poştaşul. Ai mai fost pe aici ? Drumul e aproape, trec în fiecare zi măcar o dată, acuma, ca să scurtez, tai, prin cîmp. Prin locul ăsta neîntinat ? E un loc ca toate locurile. Un capăt de pămînt al unei gospodării. Muncă, lăcomie. Păcăucă şi-a pus mîinile în cap. Dar locul e sterp, neatins. Omul a zăbrelit din pedală, cu piciorul. Nu [illegible], e prost sfîntocul sau se preface. [illegible]ise el ce un fel de nebun, de nul, sfînt de democraţie populară, Mainu-Sfîntul [illegible], aaa ! dumnealui Domnul, sfînt de democraţie populară, Mainumoare, Umbrăsoare, Dealvale. Da, ăsta-i. — Păi dacă s-au cules bucatele ! Păcăucă s-a îngro[illegible]. Ii ieşeau ochii din cap. Ai văzut tu, cu ochii tăi ? Poştaşul i-a făcut semn din cap că da, cu toate că-şi da seama că n-a nimerit-o. Vedea starea lui Păcăucă, dar ce putea el să facă ? Nu venise pregătit pentru o situaţie ca asta, să-ţi pară rău de recolte. Păcăucă n-avea barbă, nici plete, nimic, să-l împodobească, la necaz. Mărunt, sfrijit, n-a fost totdeauna aşa, se făcuse parcă mai mic de cînd îşi pusese în gînd să scadă — acum şi ochii : îi atîrnau. Ca să poată să-i vie în ajutor îşi propuse poştaşul să creadă că Păcăucă mai aştepta de la el o lămurire deoarece „nici cu vorba nu l-am atins şi l-am tăiat" şi i-o dete, ruşinat şi scuzîndu-se că ştie ce ştie : că au fost recolte. — Dacă trec mereu pe aici... Păcăucă clătină din cap de cîteva ori, sinistru, în semn de adîncă înţelegere. Convins acum că şi-a făcut datoria poştaşul îşi potrivi locul în şea, reciştigă pedalele şi aşa, ridicat mai sus de pămînt, începu a rula lin. Plăcut vederii, încîntător, ia te uită, o faptă bună într-o zi cu soare, tîlnindu-ţi ca zborul unui cărăbuş sau bondar.

Nu ? Păcăucă mai mai să se lase cucerit de plăcere. Luceau spiţele, roţile se duceau. Biciclistul începu a fluiera, tocmai cînd Păcăucă credea a fi găsit că se poate înlocui asinul din Scriptură cu bicicleta. Adică îmbunătăţiri. Şi rămase cu privirea dusă după biciclist şi bicicletă, iar ce era în capul lui, într-un huzur de gînduri care îl ningeau... Sfînt, sfînt, i se fulgiua, gheţos, se poate şi mai sfînt, nu o schimnicie oarecare. Ar fi uşor. Te aciuleşti pe lîngă un schituleţ, o chinovie, nu, acolo se duc slabii de înger sau răii sau înrăiţii. Nu e cazul. Păcăucă nu fuge de cătănie, nici nu l-a scrîntit sau măcar fript o dragoste, nici n-a ucis şi n-a pus la cale fărădelegi, nu, el tocmai că n-a făcut nimic, şi asta şi vrea, să nu facă nimic, în urmare, deoarece orice ai face tu, pe lumea asta, e lăcomie. Rîvna e rîvnire. Vezi un boteag, l-ai tămăduit. Nu e spre lauda ta ? Aştepţi lauda. Îmbrăţişezi un nenorocit. Şi dacă te îmbrăţişează şi el pe tine ? Te pîndeşte mulţumirea, fugi. Dar fugi odată. Dai un ban unui milog. Şi dacă a văzut cineva ? Oricum, nu mai spun că vezi tu, vede milogul. Ori nu că ăştia-s orbi. Ori nu, că se prefac. Şi dacă nu ? Şi dacă da ? Balamuc. Lăcomie, greutate a trupului. Cap greu tu ! tu ne tragi la pămînt şi am să te birui. Drept aceea m-am depărtat de oameni, mi-am luat adio. Nu-s obosit. Ei m-au obosit. De cînd ne-am despărţit mă simt bine şi ştiu ce ştiu. Carne, singe. Om. Aş vrea să pot uita. Însă ce mă înfioară sînt oasele goale sunînd. Asta-i munca nefiinţei. De aceea şi spun : dau oasele de pe acum. Nu vreau contopirea în nefiinţă. Pielea, pielea o vreau, cu golul din ea ca lăuntrul lui zero, nimica toată, dar umflat, cuprins. Şi începu Păcăucă, de pe acum uşurelul, pirpiriul, să fugă pe cîmp şi iar să fugă, ridicînd foarte sus tălpile goale ca în dorinţa de a nu atinge pămîntul. Apoi — ghinda şi jirul, şipotul de apă dulce, nu de altceva, dar ca să-şi ţină zilele, să se mai ştie. Altfel bun bucuros s-ar fi lipsit şi de ele. Tocmai de aceea găsea că-i mai trebuie un stagiu pe pămînt pînă în ziua cînd se va putea scuti şi de toate astea. Încît era hotărît : de va găsi din întîmplare o conservă, o traistă cu merinde uitată de cineva sau aruncată — cine altul decît el, care nu mai vrea, aruncă traiste ? îşi zicea, însă hotărirea era hotărîre : le va ocoli. În aceste împrejurări îi fu dat lui Păcăucă să facă o constatare : Tu alergi şi gîndurile scai şi roi după tine. Şi ce-i dă tocmai în gînd ? Să iau autobuzul, zice. M-aş depărta mai repede. Dar depărtîndu-mă mai repede, prea repede, nu mă apropii ? Să fug de oameni apropiindu-mă de ei, care-s cu autobuzul ? Trebuie să alergi, numai să alergi. Dacă alergi mult în cîmpie sigur că nu dai de capătul pămîntului dar între cu timpul într-o pădure sau poate că şesul se face deal şi cu timpul chiar munte. Sau fugi întins pînă la mare. Se poate întîmpla. Norocul picioarelor. Şi gîndurile în vremea asta ? În vremea asta a gîndurilor însera, nu eu am făcut să însereze, era supărat, n-am mai dat de oameni şi uite că am ajuns undeva, era poate un sat ? O mînă de case, sub spinarea unui deal. Un cătunaş. — Stai, omule, ce tot alergi ? Îl zărise un unchiaş. Păi nu vezi că alerg ? Cum să stau, dacă alerg ? Pas întins, dar să ştii că mult n-o mai duci, află, ca să ştii. Nu-mi trebuie nimic şi n-am ce afla. Unul altuia îşi strigau, îi despărţea o cută de a pămîntului şi mai ales negura înserării care se îngroşa. Eu mă duc, mă tot duc. Umblă sănătos. Auzind aşa, umblă sănătos, atît de binevoitor, de paşnic, — vrea să scape de mine şi pe deasupra să mai şi pară cumsecade. Măi ce-s oamenii ! şi totdeauna vor ceva, afară de mine care nu... dar să lăsăm, nici cu asta nu mă laud. Păcăucă se opri din mers, cu grija deosebită de a nu spune că e obosit. Hei, tu, celalaltul. Ascultă încoace. Ascult. E bine aici la voi ? De unde să ştiu eu binele pe care-l cauţi ? Are dreptate, îşi zise Păcăucă. Stai unde eşti, nu te apropia. Mai întîi am să-ţi pun întrebări, ca să ştiu. Eu-s om care trebuie să ştiu. E bine ? am întrebat. Tu răspunde : Cîţi sunteţi ? Numai un pîlc de oameni, aşa-i ? Exact. Roată aţi văzut ? Ce ? Roata carului. Păi dacă avem rotar. La o mînă de oameni un rotar. Nu-i a bună, gîndi Păcăucă, acum pe întuneric. Va să zică aveţi şi căruţă. Car cu boi, măi vere, păi nu ? Şi umblaţi ? Cum ai zis ? Adică vă călătoriţi. Adicăte cu trenul ? Nici nu s-a pomenit. De tren am auzit, de văzut... neam... Nici vapor ? Ce ? Am înţeles. Începe să fie mai bine, cugetă Păcăucă în auzul celuilalt. Şi mai află : Automobil ? Camion ? Autobuz ? Nu s-a pomenit. Păcăucă se linse pe buze ca de o mîncare. Dar motocicletă ? Ai visat ? Dar bicicletă ? Păcăucă întrebînd chiui. De nu era chiar în culmea fericirii, o presimţea. Unchiaşul îi subvenţiona starea asta. Ce bicicletă ? Care bicicletă ? Ce să caute pe aici ? Aici la noi numai carul cu plăvani şi încă şi acela, greoi, sci-irţ... c-am auzit şi de tractor. Aide-aide, nu rîvni. Păcăucă i-ar fi pus botniţă. Gata, te nemulţumeşti ? (Sîrici totul). Ce aveţi şi ce nu. Bagă de seamă, eu trebuie să ştiu. Te fac atent. Unchiaşul din Oropsiţi îi răspunse cu paguba şi obida adunate în glas, ca să le poată trimite celuilalt pe întuneric : Pluguri de lemn. Şi-am auzit că tractoarele s-au înmulţit... Pofte ! Pofte! Păcăucă cu vorba îl tăia. Lasă aşa, ştiu eu ce ştiu. Zi aşa, pluguri. (De lemn.) Şi numai car cu boi trece pe la voi, asta-i tot ce-aţi văzut, neam de neam. Asta, spuse unchiaşul. N-am de ce să te mint. Mult-puţin, nu-i căruţa e teleguţa, ne mai şi călătorim, nu sîntem bătuţi în cuie. Asta — şi din cînd în cînd pasărea gonind, ţeapănă, c-am văzut-o şi de mai jos, pasărea de fier. Are om în ea. Avionul. Ceee !... pe Păcăucă îl apucă un tremur. Şi ştie şi cum îi spune ! Avionul, auzi-l-ăi, se văicărea, cu capul în mîini, capul : un prisos greu, fierbinte şi care îl ţiuia. Dar ce mă-ta aţi făptuit, de v-aţi pătit ? Aşa pătit... aşa pătit... Şi-şi căina capul frămîntindu-l în mîini ca pe o căciulă. Neagră căciulă : soarta. Icnea, stranuta, sughiţa. Omul din cătunaş, atent la suferinţă, era tare mişcat. Nu ştiţi de tare ca să uite că e şi lovit. Dar ce rău i-am făcut şi ce vrea, mai la urmă... Hotări să ascundă drumeţului că a reuşit să supere pe un om pasnic din cătunaş. — Păcat ! Mare păcat ! Noi sîntem oameni primitori, dar dacă o iei aşa, fără un Dumnezeu... Şi cu... a mă-sei... nu, zău, nu... Ce-ce-ce ? ...Mi te bilbii şi te milogeşti. Păcăucă se voia scurtos, dar tremura de ciudă şi mînie fiindcă lucrurile stau aşa cum stau. Păcat, zice... Ştii tu ce-i păcat şi ce nu ? Şi vorbeşti de parcă tu ai fi cel lovit, greu păgubit. Nu-ţi dai seama că eşti... aşa... fără habar, eşti într-o ureche şi într-o ţiţînă, ai o doagă mai puţin, că doar n-o fi una mai mult. Tralala eşti. Vorbe de astea al cărora belşug îl venea dintr-o nevoie de a atinge un sat, a se potoli, că prea-l dase peste cap omul din cătuneaţă şi i se stricau la rosturi de nici nu se mai putea aduna şi întregi şi regăsi, din împrăştiere, să se mai afle şi el într-un fel ca într-un loc. Ca o căruţă făcută zob, bucăţele-bucăţele era. Poftim de te mai adună şi alege. Şi cum să-i spuie omului, ca să se facă înţeles ? Cite îi jucau, în cap... Cum la oraş bunăoară oamenii obişnuiau să spună, vorbind despre o plecare undeva : Nu iau avionul. Mi-e teamă. Dar cu ce pleci ? Bătrîneşte, cu trenul. Cu trenul pentru oamenii aceia era bătrîneşte. Dar atunci... cu carul cu boi ?... Dar cu avionul ?... Înmărmureşti : carul cu boi şi avionul, aici în cătun. Şi între ele nimic. Dar bine, măi omule, nu te gîndeşti ? E ca şi cum ai avea de urcat nişte trepte sau de coborît. Treapta întîi, roata. Gata, te petreci. A doua, roţile făcute căruţă. Pe urmă ar fi... acum, că ne grăbim... pentru dumneata ! pentru mine... tîrziu, devreme... eu mă aflu, nu mă petrec — ar fi velocipedul, bicicleta şi altele, apoi trenul bătrînul şi atîtea şi atîtea trepte pe care eu toate le ştiu, pînă la avion. Şi d-ta mă sari de la întîia treaptă la a nouăzecisinoua. Păi nu ne ducem de-a berbelecul ? De ce ?... omul întrebă, ca un om care întreabă. Cum să ne ducem, dacă nu ne ducem ? Ne vedem de ale noastre. Avionul trece, noi rămînem. Nu te înţeleg. Bicicletă nu trece pe aici, birjă nu, nici celelalte. Trece avionul. Să te mint, să strig : Nu trece ? Spun adevărul. Sau ce-ai crezut ? Dacă suntem din Fundul-Văii cerul nu mai ne e bun ? Curat nevinovat ! Păcăucă scuipă, în dreapta, scuipă în stînga, — să mai scuipe şi înainte şi înapoi ? În silă — şi durut. Omul se făcuse acum şi nevăzut şi neauzit şi Păcăucă suferea că nu ştia încotro a apucat. Nu mai e milă, nu mai e îndurare, nu mai e nimic. (Îşi reveni). Dar nici n-a fost vreodată, pun rămăşag că n-a fost. Fiindcă-s neghiob. Sau fiindcă avioanele au o rută a lor, un traseu. Şi liniştea noastră cea căutată ? Foarte simplu : ocolesc ruta avioanelor, ies din toate traseele. Cu inima îndoită între dorinţa repede gituită de a face rost de un mers al avioanelor (deci încă o dată : mă depărtez de oameni apropiindu-mă ?) şi cealaltă dorinţă de a fugi cît mai degrabă de orice aşezare omenească, o alese pe aceasta din urmă zicîndu-şi : căutînd şi căutînd, văz'nd şi văzînd, le nevoie chiar întrebînd oamenii (spune-mi — şi să fug) va ajunge el odată şi odată într-un loc înghesuit sub o bucată de cer necutreerată de avioane. Trebuia căutat locul ăsta dintru început. Nu ştiam că primejdia poate să vie şi de sus ? Zis şi făcut, cum obişnuia Păcăucă... adormi totuşi în noaptea aceea pe un braţ gros şi foarte aplecat al unui trunchi de copac pe care îl fixase cu privirea mai înainte, din depărtare şi către care de altfel se îndreptase de a ajuns fără să vrea la pîlcul de case, la cătunaş. În zorii zilei, ţeapăn-înlemnit, trezindu-se din somn, s-a ridicat, a făcut puţină mişcare ca să-şi recunoască mai bine spinarea şi părţile şi — la drum ! cu buzunarele crăpînd de ghinde şi foi de viţă îndesate în sîn, bune şi de supt, ca ţigară şi ca vin. Mai avea şi frunze de tei, ca să nu fie numai de un fel ; deoarece acum începeau să curgă zile la fel, să se depene. Păcăucă s-a depărtat binişor de cătunaş. I s-a părut că aude biziit de avion. Şi-a astupat urechile, totodată alergînd, s-a mai oprit, a gîfîit, s-a aşezat în fine şi a înfulecat ceva, luînd seama bine la ce face — a dus la gură, nu la urechi, nu la nas — s-a ridicat, a plecat. Să se termine cu ridicatul şi cu aşezatul, îşi dorea. Coborînd şi urcînd, trecînd pe lîngă ape, ademenit la tot pasul fie ca să rămînă, fie ca să se ducă după priveliştе înainte, străbătea plaiurile. Erau prea frumoase ! Acoperite (de oameni) cu covoare pestriţe duceau către oameni : recolte (pofte). La ce e bună truda dacă hrăneşte pofte ? Ce-i drept, e drept, Păcăucă nu se mîntea, erau aşi de frumoase plaiurile şi cum se roteau nu rareori în priveliştе pe urmurile şerpuinde tăiate de oameni văzute de sus, deoarece Păcăucă urca mereu, trebuia să închidă ochii, să-i şaringă bine ; ca să nu mai vadă. Închidea în pieptu-i un geamăt... Da. Frumos, da. Frumos ar fi putut să fie. Minciună, minciună. „Culturi în terase", eu doar ştiu, astea-s culturi în terase şi le îmbrăţişa cu privirea, în păcat. Dealuri albastre... zorile... dimineţile... Dar cu mi-am jurat !... că le ştiu eu cutrele toate. A ajuns, în fine, cînd aproape uitase ce şi-a dorit, a ajuns Păcăucă la locul acela neatins de oameni şi faptele lor. Treceau zile după zile şi nici semn de avion. Cerul era tot acela, nu-s două, cerul însă aici era neîntinat. Cum l-a privit el. Doar dintr-o greşeală să vie un avion. Dintr-un accident. Paşii lui se opriseră într-o poeniţă mărginită de văi prăpăstioase. Nu aterizează nimeni în asemenea loc, n-are cum, iar dacă un avion s-ar prăbuşi sau dacă ar face oamenii avioane care aterizează şi pe muche de prăpastie... dar tu fă-ţi prosternările... Fă-ţi ? Ajuns cu gîndurile aici, cum era el obosit (dar mereu îşi mărturisea că nu e) îşi făurise Păcăucă un fel de obicei : adormea. Adormi. Adormind visa ce visa : Avioane se prăbuşesc în ripă. Se mai trezea. Trezindu-se găsea că poate să adoarmă iar. Aşa au trecut poate chiar zile. Nu, dar el nu credea în chiliplr... pleaşcă, nu-i va veni desăvîrşirea în somn, cu toate că adormea cu gînduri de astea în braţe, tot amîntindu-şi de prosternări. Prosternări. Dar pretenţiile lui crescuseră. Prosternări — nu se putea. Înteiit. O sută pe miaut. O sută douăzeci. Bate — cu capul — pămîntul şi ţi se va deschide cerul. Prosternări, nu, nu s-mai... de ce ? dar uite că nu... nu, — e nu, trăia vezi, cu spaima de a nu se prăbuşi lîngă el avioane. Şi adormea. Şi visa că avioane se prăbuşesc în ripă. Şi se ruga, la deşteptare : Doamne învaţă-mă cum să fac să nu mai am vise. Şi visa că se roagă la Dumnezeu să-l înveţe cum să facă să nu mai aibă vise. Şi că nu mai ştia ce să facă şi că striga după ajutor. Dar nu-i adevărat, striga, din somn pînă în trezie, eu nu strig după ajutor. Ca să se ajute singur visa că doarme. Dar nu dormea, nu mai dorm niciodată. Nu mai avea somn şi sta şi nu mai ştia ce-i — victorie ? şi pica de somn. Şi nu dormea. Treaz-veghind. Nu înţeleg. Nu mai era încoltit de avioane, mîncarea acum o ducea la nas, n-o mai ducea la gură şi-n contramăsură sufla foc pe nări, nu ca Dumnezeu, din afară înăuntru, ci ca el, ca Păcăucă, dinăuntru în afară, da viaţă, propria lui viaţă o da, da pe Păcă. Pe Păcă. Ucă. Naşterea ta renaşterea. Vine unul şi spune că ai murit. Bine că nu vine nimeni. Eu de unde să ştiu ? Păc ăucă. Ucă. Ucă. Păc căucă.

Om fără oameni, om şi fără sine, caută pe Dumnezeu şi nu dă nici de dracu. Sfînt ce s-a putut.

(Bălceşti august 1960)

(Urmare din pag. a 7-a)

Despre „căderea" noastră

meridianul nostru sinteza aproximată, speculativ, prin vocabula **întru** fusese realizată efectiv de Brâncuşi în sculptură (cf. **Un înţeles românesc al fiinţei**) sau, aş adăuga, de mişcarea în nemişcare pe care o exprimă construcţia cu gerunziul, în folclor şi de la Pann încoace, în literatură. Dezvoltările lui Noica probează fertilitatea unei asemenea idei, diseminată şi în alte pagini eseistice neincluse în antologia îngrijită de către Mircea Handoca. Citite prin grila ultimelor sinteze ele farmecă prin asociativitate, tranşări adesea paradoxale dar şi printr-o didactică superioară, recognoscibilă mai ales în ştiinţa cu care pune filosofia în cîmpul diegetic. Propoziţiile sale — şi aici preiau cuvintele lui Vasile Băncilă despre Blaga — „capătă o aromă tare şi totuşi o limpezime văratecă şi o geometrie care e muzică şi imobilitate totodată". Reperele fixe, reiterate, indică un discurs de fapt unitar, pe deasupra portretelor (D. Cantemir, B. P. Haşdeu etc.) sau a punctelor de plecare ocazionale. Un atare reper este Goethe, amintit în legătură cu „îngrădirea" lui Blaga, ca să revină, tot prin analogie, în consistentul studiu despre Mircea Eliade. Iată, „în felul ei, călătoria în India a lui Eliade este călătoria în Italia a lui Goethe" **(Cei şapte paşi ai lui Buddha)**, enciclopedismul acestuia fiind — ca şi în cazul lui Haşdeu — o recuperare a „căderilor" noastre de-a lungul timpului istoric. Ontologia arhaică eliadescă şi ceea ce Noica numea, la Blaga, „metafizica pămîntului" comunică în temeiul, presupus, al aceloraşi limite ce nu limitează şi astă dincolo de prezenţa numitorilor comuni propriu-zişi (de exemplu, categoria de „creştinism cosmic" sau „tărănesc", schiţată de Blaga şi amplu reluată în opera lui Mircea Eliade). Cred că Noica ar fi putut oferi unul dintre cele mai nuanţate studii despre incidenţele din gîndirea lui Blaga şi Eliade. Oricum, eseistica sa, inventariată de editor, reflectă mişcarea de idei pe parcursul a cîtorva decenii, transmiţîndu-ne în acelaşi timp sugestive aplicări ale principiului **pars pro toto.** Restituirea integrală a publicisticii propriu-zise, la care aş adăuga şi conferinţele rostite la Radio, va rotunji fără-ndoială imaginea gînditorului Noica, a „lecţiei" sale din care decupez acest „gînd colocvial" adresat învăţăcelului tînăr : „Atenţia, spunea Goethe, este fenomenul originar al tuturor fiinţelor. Pe plan moral înseamnă supunere la obiect, înseamnă respectul, liniştea, acea cumînţenie care, conform credinţelor folclorului nostru, biruie pe diavol, blîndeţea, care este cel mai bun învingător" **(Gînduri colocviale).**

JEAN STAROBINSKI

Ce lauri își mai poate dori, la cei 70 de ani pe care-i împlinește la 17 noiembrie 1990, Jean Starobinski, doctor honoris causa al mai multor universități, deținător a numeroase premii internaționale, tradus în mai toate limbile europene și în japoneză, binecunoscut și publicului de la noi ? Bucurîndu-se de un asemenea succes, este ciudat că profesorul genevez se mai poate încă îndoi de sine, mărturisind dorința de a-și rescrie cărțile și avînd nostalgia unor teme care suportă încă adînciri și îmbogățiri. Nostalgia — termenul se potrivește într-un context aniversar. Orice temă ar aborda însă autorul, ea devine stenică prin puterea sa de a analiza și imagina.

Conceptul de nostalgie

Istoria sentimentelor și a mentalităților ridică o problemă de metodă, ce ține de raportul sentimentelor cu limbajul.

Sentimentele cărora voim să le evocăm istoria nu ne sînt accesibile decît din momentul în care s-au manifestat, verbal sau prin orice alt mijloc de expresie. Pentru critic, pentru istoric, un sentiment nu există decît dincolo de stadiul în care el accede la statutul său lingvistic. Nimic dintr-un sentiment nu este sesizabil dincoace de punctul în care el se numește, se desemnează și se exprimă. Prin urmare nu experiența afectivă ni se oferă nouă; ci numai acea parte a experienței afective ce a trecut într-un stil poate să-l solicite pe istoric.

Că un sentiment se înscrie într-un nume (și în special într-un nume la modă) — iată un lucru ce nu poate să nu comporte consecințe de o anume importanță. Pe de o parte, trecerea la verbalizare (la conștiința lingvistică de sine) este amorsa reflectării și, uneori, a criticii. Pe de altă parte, de îndată ce numele unui sentiment e pus în lumină — cum știe să-l pună moda —, cuvîntul, prin propria-i eficiență, contribuie la fixarea, la propagarea, la generalizarea experienței afective căreia îi este indiciu. Sentimentul nu este cuvîntul, dar el nu se poate răspîndi decît prin cuvinte. În cazurilimită și cînd sînt în culmea favorii, unele cuvinte vin să acopere ceea ce nu le corespunde în nici un fel. La Rochefoucauld spunea, cu forță și foarte simplu : „Sînt oameni care n-ar fi fost niciodată îndrăgostiți, dacă n-ar fi auzit vorbindu-se de dragoste". În timpul războiului din 1914, André Gide observase că limbajul ziariștilor (care nu fuseseră pe front) furniza clișee după care soldații veniți de pe front își descriau emoțiile. Pentru zilele noastre, vocabularul psihanalizei oferă sentimentelor pe care le trăim **modelul** posibil al semnificației lor, le propune o formă. Aceasta, cu toate că e simplu „aplicată" experienței interioare, nu întîrzie, să-i devină indisociabilă ; verbalizarea experienței afective intră chiar în compunerea structurii trăitului. Istoria sentimentelor nu poate fi, așadar, altceva decît istoria cuvintelor în care s-a enunțat emoția. Sarcina istoricului, în acest domeniu, se înrudește cu a filologului ; el trebuie să știe să recunoască diferitele stări ale limbii, stilul propriu prin care experiența (singulară sau colectivă) a ales să se exprime : e o semantică istorică.

În schița unei istorii a **nostalgiei** pe care îmi propun să o fac, mă voi strădui, prin urmare, să las să vorbească limbajele trecute, ferindu-mă să pun asupra documentelor din trecut grila explicativă a științei psihologice actuale. Cel puțin nu voi recurge la ea decît în chip secundar și foarte discret. Aș vrea să fac să se audă glasul desuet (dar original) al unei psihologii ce nu mai e a noastră : vom constata că ea recurgea la un limbaj destul de coerent, nu mai puțin acceptabil (în contextul epocii) decît este pentru noi sistemul explicativ al psihologiei moderne. Aceasta dă presentimentul că, în relativa neterminare a acestei științe, limbajul ei este, și el, amenințat de desuetudine. Motiv în plus să nu-i cerem să fie tranșant pînă la ultimele consecințe. Decizia lui ar fi numai**decît** supusă unei revizuiri.

Desigur, nimic nu ne interzice să aplicăm explorării trecutului, analizei sentimentelor încercate de oamenii dintr-altă epocă, instrumentele cunoașterii de care dispunem azi. Avem dreptul să vorbim despre **sadismul** lui Nero, după cum avem și dreptul de a măsura carbonul radioactiv al pietrelor preistorice. Nu trebuie să uităm însă că termenul de sadism, din același motiv ca și contorul Geiger, fac parte din echipamentul nostru modern. Este o vocabulă de care dispune exegetul : nu este o realitate ce ar preexista desemnării ei. Aici, trebuie să ținem iarăși seamă de funcția instrumentală a cuvîntului.

Oricît de mare ar fi dorința noastră de a ajunge la realitatea trecutului, altceva nu putem face decît să recurgem la limbajul epocii noastre pentru a constitui ceea ce vor fi cunoștințele epocii noastre. Însă una este să interpretăm sentimentele oamenilor din secolul al XVIII-lea în felul nostru și alta să acordăm atenție modului în care ei înșiși le-au interpretat. Distanța istorică, ce dă trecutului valoare de trecut, trebuie respectată în măsura posibilului. Dacă am vrea să proiectăm fără precauție noțiuni astăzi familiare nouă, am amalgama limbaje ce trebuie să rămînă separate, am face din trecut un fals prezent, am deveni incapabili să respectăm decalajul obligatoriu dintre sistemul nostru interpretativ și ceea ce îi este supus ; am pierde din vedere caracterul operatoriu și conjectural al interpretării, pentru a contopi într-un singur text interpretarea și pretextul ei. Vorbim, inevitabil, limbajul timpului nostru ; putem, în schimb, să evităm a atribui oamenilor trecutului conținutul afectiv al experienței noastre prezente și să reușim a nu confunda vocile ce ne interpelează **de aiurea** cu tonul vocii interpretării noastre.

Aceasta nu înseamnă nicidecum că ne încredem prea mult în insesizabilul, în inobiectivabilul „obiect" al cercetării noastre. Noi nu vom putea aduna niciodată ca atare experiența subiectivă a unui om din secolul al XVIII-lea. Ci putem numai să încercăm să nu-i împrumutăm în chip prea naiv problemele și „complexele" noastre ; putem să-i facem favoarea de a-l trata cu politețe, ca pe un străin, ca pe locuitorul unui tărîm îndepărtat, cu alte obiceiuri și altă limbă, acestea urmînd a fi învățate cu răbdare.

Pentru sociologi (de la Montesquieu începînd, aceștea sînt adevăruri primare : nu la fel văd lucrurile însă majoritatea psihologilor, prea înclinați să regăsească în orice timp și pretutindeni comportamentele pe care ei le-au studiat, construind în legătură cu ele o teorie. Istoria teoriilor **nostalgiei** nu va fi lipsită, deci, de utilitate, dacă va reuși să se debaraseze de o anume neclaritate și să ne oblige să remarcăm distanțe pînă acum apreciate greșit.

*

Asistăm mai întîi la nașterea unei maladii ; istoria ne-a învățat că **nostalgie** e un cuvînt inventat în întregime pentru a introduce un sentiment destul de special (**Heimweh**, dor, **desiderium patriae**) în vocabularul nomenclaturii medicale [1]). Că exilații tînjesc și se prăpădesc departe de patria lor, nu era o constatare nouă la acea dată (1688) cînd Johannes Hofer de Mulhouse își susținea la Basel teza despre nostalgie [2]). Noutatea consta în atenția medicului, în decizia ce recruta acest fenomen afectiv spre a face din el o entitate morbidă și a-l supune interpretărilor raționamentului savant. În momentul cînd apăreau în medicină inventarul și clasificarea, în momentul cînd, după modelul botanicii sistematice, se făceau eforturi pentru a alcătui un tablou al **genera morborum**, ideea era să se cîștige toate **varietățile** ce puteau să îmbogățească repertoriul. Tradiția cunoștea foarte bine melancolia iubirii ; ea descria în detaliu simptomele și leziunile somatice provocate de privarea de obiectul iubit. Această tradiție nu întrevăzuse însă tulburările rezultînd din îndepărtarea de **mediul obișnuit.** Atît de mare era autoritatea tradiției, încît medicii au îndrăznit tîrziu de tot să interpreteze medical **desiderrium**-ul **patriae** cu toate că acesta a fost foarte apropiat de **desiderium**-ul iubirii. Dar nu era vorba în ambele cazuri ,de efectul mortal al suferinței ?

Înainte de a fi recunoscute ca stări anormale, unele boli nu sînt decît o tulburare a cursului obișnuit al vieții, de care nimeni nu se încumeta să le separe. Atîta vreme cît pacientul nu se gîndește să ceară ajutorul medicului și atîta vreme cît limbajul medical nu conține nici o vocabulă în stare să desemneze atari tulburări, existența lor e nulă. Aproape că e un paradox să spunem că aceste boli nu există ca boli decît în măsura atenției ce li se acordă.

Atenția de care Johannes Hofer a acordat-o **Heimweh**-ului a fost decisivă. El a avut curajul să-i găsească un nume grecesc, deoarece nu se cuvenea, la 1688, ca o maladie, primitiv desemnată printr-un nume vulgar, să nu-și aibă veșmîntul ei de ceremonie împrumutat din limbile clasice. Hofer a avut mînă bună: cu ajutorul cuvintelor „întoarcere" și „durere", a creat **nostalgia,** cuvînt care a avut o asemenea șansă, încît i-am uitat originea cu totul. Ne este atît de familiar, încît cu greu ne închipuim că e format recent și mai ales, pe cale savantă. Acest neologism pedant a fost atît de bine acceptat încît, pînă la urmă, și-a pierdut înțelesul primitiv medical și s-a topit în limba obișnuită. El a intrat tîrziu în **Dicționarul Academiei** — în 1835. Succesul l-a despuiat de orice semnificație tehnică ; a devenit un termen literar (deci vag). Aceasta e adeseori soarta vocabulelor ce desemnează maladii mentale în vogă : o aventură asemănătoare i-a fost hărăzită cuvîntului **mélancolie** (pe care psihiatrii secolului al XIX-lea nu-l mai voiau, într-atît era de terfelit) și riscă în curînd să-i fie hărăzită și cuvîntului **schizophrénie,** alt neologism format în Elveția

Grație tezei lui Johannes Hofer, **Heimweh** intra în nosologia serioasă. Acest rău provincial avea să fie o entitate universalizabilă ; o mulțime de studenți aveau să dizerteze pe marginea lui, să susțină alte teze asupra cauzelor și efectelor lui. Nostalgicul este de acum înainte în drept să aștepte opinia luminată a Facultății, iar nu sfaturile riscante ale camarazilor și empiricilor. Ba mai mult, această boală, pînă acum limitată la sufletele simple (soldați mercenari, țărani transplantați la oraș), va profita de aprobarea Facultății pentru a se răspîndi și a-i dobori chiar și pe oameni cultivați ; cunoscînd-o, căutînd să o prevină, ei o cheamă la dînșii, transmițînd-o și altora prin temerile lor. Știm că există boli — vreau să zic mai ales boli nervoase și „morale", nevroze și chiar psihoze — ce se transmit deoarece se vorbește despre ele. Cuvîntul le induce asumîndu-și funcția de agent contaminant. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, s-a ivit teama de fugile înstrăinări, deoarece s-a aflat că nostalgia e periculoasă și se ajunge la a se muri de nostalgie pentru că scrie în cărți că nostalgia este frecvent o boală mortală [3]). Pentru medicul care vede prăpădindu-se la Paris un mic savoyard, diagnosticul ce se impune este acesta. Străinu acest secol al XVIII-lea, cînd englezii, ca să-și vindece **spleen**-ul, fugeau de aerul natal și plecau să facă **marele tur** în căutarea văzduhului senin al Sudului — în timp ce alții credeau că se expun riscului morții prin simpla depărtare de peisajele familiare. Fără îndoială, alături de teoriile contradictorii, trebuie să vedem condițiile în care un om se depărta de locul său natal. Una e să pleci de bunăvoie, alegînd liber itinerarul și durata absenței, și alta să te depărtezi constrîns, și să duci o viață dependentă și monotonă. Aceasta era, începînd din secolul al XVIII-lea, soarta soldaților elvețieni în serviciu străin [4]); aceasta era și soarta marinarilor englezi duși cu forța pe vasele Marinei [5]); **fierbințeala,** variantă maritimă a nostalgiei, rezultă din efectul conjugat al soarelui tropical și al dorului de țară [6]).

Ceea ce fusese mai înainte definit ca raportare la locul natal este, prin urmare, redefinit în zilele noastre ca raportare la figurile părintești și la stadiile primitive ale dezvoltării personale. În timp ce nostalgia desemna un spațiu și un peisaj concret, noțiunile contemporane desemnează persoane (sau imaginile lor sau chiar substitutele lor simbolice) și o remanență subiectivă a trecutului trăit. Astăzi, cînd se pune accent pe imperativul adaptării sociale, nostalgia nu mai desemnează o patrie pierdută, ci face drumul înapoi spre stadiile în care dorința nu avea să mai țină cont de obstacolul extern și nu era osîndită să-și amîne realizarea. Pentru omul civilizat care nu mai este înrădăcinat, adevărata problemă este conflictul între exigențele integrării în lumea adultă și tentația de a păstra privilegiile stării de copilărie. Literatura exilului, mai bogată ca oricînd, este, în cea mai mare pare, o literatură a copilăriei pierdute.

Prezentare și traducere de Angela Martin

[1]) Istoria cea mai completă a conceptului de nostalgie a fost scrisă de Fritz Ernst **Vom Heimweh (Despre dorul de patrie),** Zürich, 1949 ; vom găsi prețioase dezvoltări în teza Fortunatei Ramming-Thön, **Das Heimweh (Dorul de patrie),** Zürich, 1958.

[2]) **Dissertatio medica de nostalgia (Dizertație medicală asupra nostalgiei),** Basel, 1688. Text german reprodus în **Ernst,** pp. 63—72. Traducere în engleză în „Bulletin of the History of Medicine", II, 379 sq., Baltimore, 1934.

[3]) Această convingere persistă în secolul al XIX-lea. De la Milano, Balzac îi scrie doamnei Hanska : „Dragă, sînt bolnav după țară... Umblu de colo-colo fără tragere de inimă, fără să pot spune ce am, și dacă mai rămîn astfel două săptămîni, voi fi un om mort" (23 mai 1838). Doamna Avnick, în 1863, povestește împrejurările călătoriei pe care Charles Baudelaire a făcut-o în 1841 în mările Sudului : „Căpitanul, de teamă să nu fie atins de această boală crudă, **nostalgia,** ale cărei efecte sînt adesea atît de funeste, l-a îndemnat cu înflăcărare să-l însoțească la Saint-Denis (Bourbon)". Citat de W.T. Bandy și Claude Pichois, **Baudelaire devant ses contemporains (Baudelaire în fața contemporanilor săi),** Monaco, 1957, p. 51.

[4]) Cf. Richard Feller, **Alliances et service mercenaire (Alianțe și serviciu mercenar),** în **Histoire militaire de la Suisse (Istoria militară a Elveției),** Berna, 1916, vol. II, partea a III-a.

[5]) Cf. J. G. Zimmermann, **Von der Erfahrung in der Arzneykunst (Despre experiență în arta medicală),** ed. nouă, Zürich, 1787, p. 556.

[6]) Fierbințeala e clasată de Erasmus Darwin, în **Zoonomia,** ca sinonim al nostalgiei. Această afecțiune figurează, printre **diseases of volition (maladii ale voinței)** între **amor sui (iubirea de sine)** și **spes religiosa (speranța religioasă).**

Monahii lui Zamolxe

Unul dintre cele mai subtile și mai puțin studiate romane ale lui Sadoveanu rămîne **Creanga de aur.** Apărut în 1933, a cunoscut primirea pe care critica o făcea mai tuturor volumelor lui Sadoveanu, adică elogioasă. Doar cîțiva critici l-au atacat, pe temeiul — real, de altminteri — că ar propaga doctrina masonică. Oare același să fie motivul pentru care G. Călinescu nici nu amintește romanul în **Istoria literaturii ?** Probabil altele. Înainte însă de a discuta cîteva din problemele ridicate de romanul lui Sadoveanu, se cuvine să aruncăm o privire asupra izvoarelor care au concurat la scrierea lui. Aici avem în vedere nu numai o firească filiație, ci și o incontestabilă și profundă înrîurire, aceea a lui Eminescu. Este prea cunoscută venerația lui Sadoveanu față de autorul **Luceafărului,** mărturisită de nenumărate ori. Nu era un lucru neobișnuit. Venit însă din partea unui mare scriitor, dovedea conștiința unei continuități spirituale absolut necesare unei culturi. Nu intră totuși în discuție numai o astfel de pragmatică prețuire. Romanul lui Sadoveanu este și o dovadă, greu de respins, asupra unei consanguinități care explică și structurarea unor anumite linii de forță, vizibile dincolo de jocul întrepătrunderilor textuale. Întîlnim în **Creanga de aur** următorul text : „Ce-

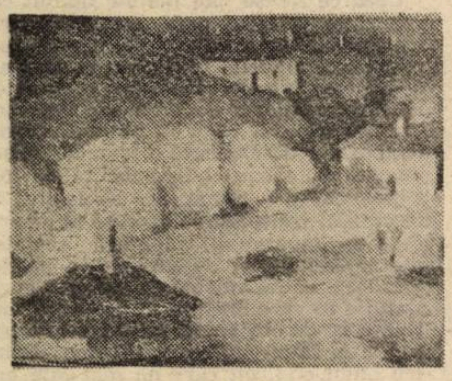

nușa veche sta încă în vatra părăsită ; lătra în adîncime cățelul pămîntului ; am intrat și l-am găsit (pe mag — n.n.) palid și semet în jilțul dăltuit în stîncă. Cu dreapta ținea toiagul de fildeș. Avea mușchi în plete și pe sîn ; îi ajungea barba la pămînt și genele la piept ; deasupră-i filfîia gonindu-se în roate,

Cu-aripele ostenite, un alb și-un negru corb.

Sub povara acestui semn al zilelor și nopților, stătea orb, însă numerele de aur continuau să clipească sub bolta frunții lui, scriind misterios timpurile".

Parafrazările după poemul **Strigoii** sînt mai mult decît vizibil puse în evidență și prin citarea unui vers întreg, în contrast cu ritmul prozei. Un asemenea procedeu nu poate să nu îndrume interpretarea către aflarea motivelor care l-au generat și care nu pot fi, în cazul unui scriitor de talia lui Sadoveanu, de suprafață. Desigur, personajul care folosește versurile lui Eminescu este un om cultivat, dar aceasta constituie o justificare cu totul banală. Dacă avem însă în vedere că trimiterea se face la un „mag" și că prezența acestuia este astfel reliefată, lucrurile încep să se limpezească.

La Eminescu, magii reprezintă un motiv obișnuit, cu funcții pe care le-am analizat cu alt prilej. Trecerea acestui tip de personaj în romanul lui Sadoveanu este menită să reliefeze o preocupare comună față de o problematică obsedantă : moartea. Sadoveanu a atribuit celor mai reușite personaje ale lui, profesiuni menite să sublinieze claustrarea (păstor, monah) sau activismul înregimentat (oștean, voievod). În amîndouă împrejurările, funcțiile presupun ritualuri fixe și detașarea de contingent. Introducerea magului printre personaje are destinația de a realiza o unificare a celor două profesiuni, deoarece Kesarion Breb este nu numai monah, dar se și situează deasupra altor oameni, asemuindu-se dacă nu zeilor, cel puțin legendei. Mai mult încă, magului îi incumbă stăpînirea unor practici ezoterice (Breb inițiindu-se printre „frații" egipteni). Se cuvine amintit și un alt fapt, menit să-l singularizeze iarăși pe Breb : caracterul ceremonios al portului, straiul alb, destinat să creeze o atmosferă de izolare orgolioasă. **Creanga de aur** constituie o probă elocventă asupra acutizării pe care o cunoaște la Sadoveanu obsesia timpului. După ce **Hanu Ancuței** marcase un mijloc al vieții oarecum senin, balanța începe a înclina vizibil în favoarea izbucnirilor tanatofobe. Personajul lui Sadoveanu caută să-și supravietuiască, asemenea, de pildă, lui Dionis ori faraonului Tlà. Presupun că, în contextul celor amintite pînă acum, coincidențele nu sînt întîmplătoare. Kesarion Breb vădindu-se o sugestie eminesciană, a cărei amplificare a fost favorizată de coincidențele de evoluție a unor spiritualități înrudite. Astfel, la Eminescu, fuga individualității de la o persoană la alta, ascunderea în fața dispariției cunoaște forme paroxistice, precum în **Avatarii faraonului Tlà,** unde metamorfoza este furibundă ; mai subtil, Dionis nu împrumută decît masca lui Dan, amîndoi fiind un paravan al celui care i-a creat. În **Creanga de aur,** Sadoveanu ia chipuri felurite, de la Stamatin la Breb și de la acesta la Decheneu. În concepția celor doi scriitori, animați de o poftă de viață greu de stăvilit, ființa, mai ales ființa proprie, este ubicuă tocmai pentru că ei nu pot admite în nici un fel trecerea în neființă. Așa se explică prezența a ceea ce s-ar putea numi încinta mistică, ușor de recunoscut atît în **Strigoii,** cît și în **Creanga de aur.** În poemul eminescian, magul oficiază în „dom de marmur negru", construcție fastuos barocă, precum toate interioarele imaginate de poet. Dar, oricum, este vorba de o încăpere, așa cum se va întîmpla și în romanul lui Sadoveanu, unde Breb/Decheneu sălășluiește într-o peșteră. Muntele, prezent, de ambele părți, subliniază nu numai o neîmblînzită dorință de confruntare cu sine însuși, ci și posibilitatea renașterii, deci a îngenuncherii morții : intrînd în peștera magică, Breb se va perpetua prin Decheneu.

Personajul sadovenian se înrudește cu magii eminescieni și prin statutul de „ales". **Povestea magului călător în stele** dezvăluie substratul terestru al fugarului cosmic, fost, cîndva, om de rînd, ca și împăratul pe al cărui fiu urmează să-l inițieze. La rîndu-i, feciorul de crai este unul nepereche. Asemenea acestor iluștri înaintași, Kesarion Breb poartă pecetea harului. Familia din care se trage este de munteni preocupați de traiul zilnic, la poalele „muntelui ascuns". Kesarion este nu numai mezinul (care în basme și legende are un destin cunoscut), ci și „împărat" peste alții și peste el însuși. Mai mult încă, magii eminescieni știu totul despre absolut toate lucrurile posibile, sînt chiar blazați de atîta știință și covîrșiți de un fel de povară epistemologică. Numai taina morții nu o pot dezlega și, pentru a reuși, recurg la mai toate practicile ezoterice. Rezumînd astfel dimensiunea elitistă a astrologului eminescian, ne-am apropiat de felul în care Sadoveanu l-a conceput pe protagonistul **Crengii de aur.** Căci și Kesarion Breb posedă cheia miraculoasă a misterelor de nepătruns pentru muritorii de rînd, grăitoare fiind scenele de premoniție ori de soluționare promptă a enigmelor care îi chinuie pe alții. Doar morții nu i se află o explicație.

În acest punct, adică în incapacitatea funciară de a admite moartea, personajele eminesciene și sadoveniene își demonstrează desprinderea de creștinism și sanctificarea individualității proprii. Cu alte cuvinte — un păginism îndărătnic, respingînd ideea subordonării față de un alt „atotputernic". Sînt deci lipsiți de o componentă esențială a sacrului, anume sentimentul de teamă. Dionis comite chiar o blasfemie, crezîndu-se „Dumnezeu", și este depășit într-un fel cu totul original : se prăbușește în ordinea unui eden familial. Nici personajul sadovenian nu este animat de alte gînduri, pentru el neexistînd frica de necunoscut, ci numai o neîncetată și aprigă dorință de comunicare cu viața. Dar o comunicare directă, nemediată de interpolările civilizației : „Înțelepții de-atunci (din timpul lui Burebista — n.n.) au comunicat cu divinitatea altfel decît în civilizația dumneavoastră. Acolo unde dumneavoastră rațional și încercați a trece spre adevăr prin silogisme și ipoteze, înțeleptul de demult, avea o cale deschisă, o împărtășire directă, o însușire de

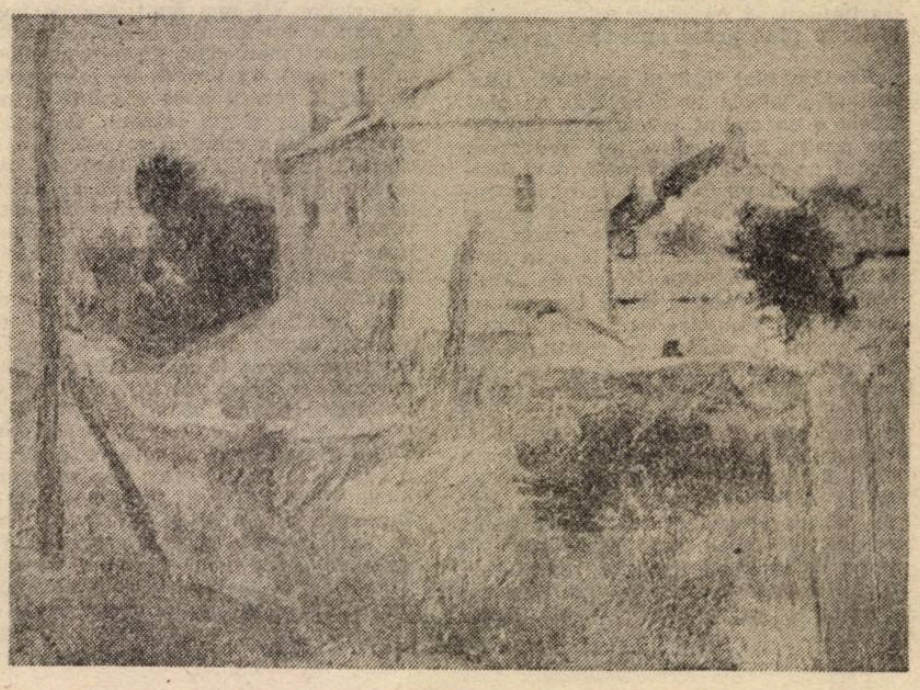

a pătrunde nesilit în miezul lucrurilor. Aspectele lumii și fenomenele naturii magul le prezenta în embleme ; le punea deci o cheie veșnică. După aceeași metodă, sub simbol, adevărul cel mai abstract putea deveni sensibil ; o propoziție uscată se mișca în imagini ; astfel, necunoscuturile se îmblînzeau, zidirile neanimate și entitățile morale se poetizau, metafizica se înfățișa într-o horă de zeițe". În acest mod, Breb/Stamatin mărturisește public substratul hilozoist al meditațiilor sale, preferînd să gîndească, precum Tlà odinioară, în imagini. Mai exact, să-și educe gîndirea în sensul asimilării limbajului eblematic, al manieriștilor. Și dacă magii eminescieni aveau în cea mai mare parte o înfățișare expozitivă, chiar decorativă, (deoarece nu aici sînt de căutat manifestările de păgînism ale marelui poet), la Sadoveanu, Breb este impregnat de principiile fundamentale ale ezoterismului.

Dacă la Eminescu, precum și la Sadoveanu, creștinismul nu este pur, ci subminat de magie, se întîmplă ca nici aceasta să nu fie, la rîndu-i, pură, ci filtrată prin prisma etniei. La început, Eminescu își plimba astrologii prin Egipt, prin Spania, prin cosmos ; mai tîrziu, îi aduce în principatele române, îi autohtonizează și îi stabilizează în istoria noastră națională : Dionis visează, desigur, la întinderile cosmice, dar, înainte de orice, la epoca lui Alexandru cel Bun și este locuitor al Bucureștiului contemporan lui Eminescu.

Șirul astrologilor din literatura noastră își crease deci o tradiție puternică, încît, în anul 1933, Sadoveanu nu a mai avut motive să reia experimentul de la capăt. Breb este de la bun început pămîntean, chiar mai vechi decît Dionis, inițierea lui petrecîndu-se în secolul al IX-lea. Mai mult încă, el călătorește, ca și Tlà, pentru a-și defini identitatea, dar totodată pentru a se delimita de alte etnii, fortificîndu-se prin legile după care se conduce etnia proprie și care sînt acelea ale unei neîntreruperi spirituale ferite de convulsii. Sîntem totuși în fața a două etape diferite de evoluție a intelectualului român, pentru care cele două tipuri de monahi ai lui Zamolxe pot fi considerate caracteristice. Stăpînul domnului fastuos se arată și posesorul unui individualism fără egal, devenit aproape o tortură, căci intelectualul român din a doua jumătate a secolului al XIX-lea era fascinat de propria imagine sau, mai exact, de elanul pe care i-l impunea perspectiva deschisă către modernitate. Peste o jumătate de secol, locuitorul peșterii din „muntele ascuns" și totodată ultimul Decheneu se privește cu mai multă discreție, exercițiile anterioare, printre care, în primul rînd, acela eminescian, favorizînd cenzurarea autoprețuirii. Nu însă și adîncimea interiorizării.

Dan Mănucă

Zori.
Un crin pe masă.
În ce mileniu sîntem ?

GLOSSĂ

Lumina lunii — / și-un țiriit de greier / ca un epitaf

Noaptea, în curtea interioară a cvartalului, greierii răsunînd. O muzică ce nu-i muzică. O tăcere perpetuă ce nu-i tăcere. Greierul se-aseamănă licuriciului, care nu-i nici lumină nici întuneric.

•

De fapt ce e sunetul greierului ? Un sunet funcțional care, prin cine știe ce proces ascuns, ajută organismul să se mențină în formă, ori un sunet absolut liber, un sunet „artistic" ?

Nici lătratul cînelui, nici orăcăitul broaștei nu ne poate lămuri — cu atît mai mult tăcerea peștelui.

În orice caz, dubletele tăcere-cîntecul greierului și noapte-clipitul licuriciului par a fi atît de perfecte încît imaginația și simțurile noastre se lasă cotropite și, în aceeași măsură, liniștite de ele.

•

Cîntecul greierului pare ireal. Sunetele par reverberații, nu sunete directe. Cri-cri-cri, cri-cri, vîrtejuri lapidare ce se adresează mai mult creierului decît urechii. O partitură cu certe rezonanțe psihice.

•

Odioasele pauze pe care le fac brusc toți greierii. Șocul cerebral produs de tăcerea sfîșietoare, insuportabilă. Spiritul nepregătit pentru o astfel de tortură : liniștea absolută.

Dar licuriciul ? Adaugă nopții iluzia necesară. Sugerează spațiul și lumile posibile cu mijloace infime și, poate, fără nici un efort. „Glumele creatorului" ar spune Beckett. Dar poate că noi înșine, care facem din condiția rutinieră a unei insecte prilej de meditații „înalte", poate că noi sîntem de fapt gluma cea mai bună a creatorului.

•

Acumulările acelorași note pe perioade mari de timp duce la un straniu proces : ele își pierd atît din **muzicalitate** cît și din **realitate,** ajungînd la proiecții, reverberații, iluzii.

•

Țiriitul greierului — cel mai anonim dintre sunete. Un scîrțîit de ușă, un foșnet de frunziș au mai multă personalitate decît el. Poți spune „a scîrțîit ușa de la dormitor" sau „foșnesc frunzele din vîrf", etc. Țiriitul nu poate fi caracterizat decît prin adjective de îndepărtare gen **anonim, omniprezent** — ultimul schimbîndu-și în cazul nostru sensul și desemnînd de fapt „aici și nicăieri". Și totuși vocația greierului nu este de solist, ci de cor antic. Chiar țiriitul unui singur greier țîșnește-n spațiul plural-repetitiv.

•

Atunci cînd spunem că greierul are relații strînse cu tăcerea, prin aceasta din urmă înțelegem de fapt spațiul, sau, mai exact, spațiul-timp. Căci asemeni unei particule elementare a materiei și greierul curbează spațiul-timp cu țiriitul lui, creîndu-și o oază cu proprietăți diferite, numai ale ei.

Constantin Abăluță

plastică

Irizații

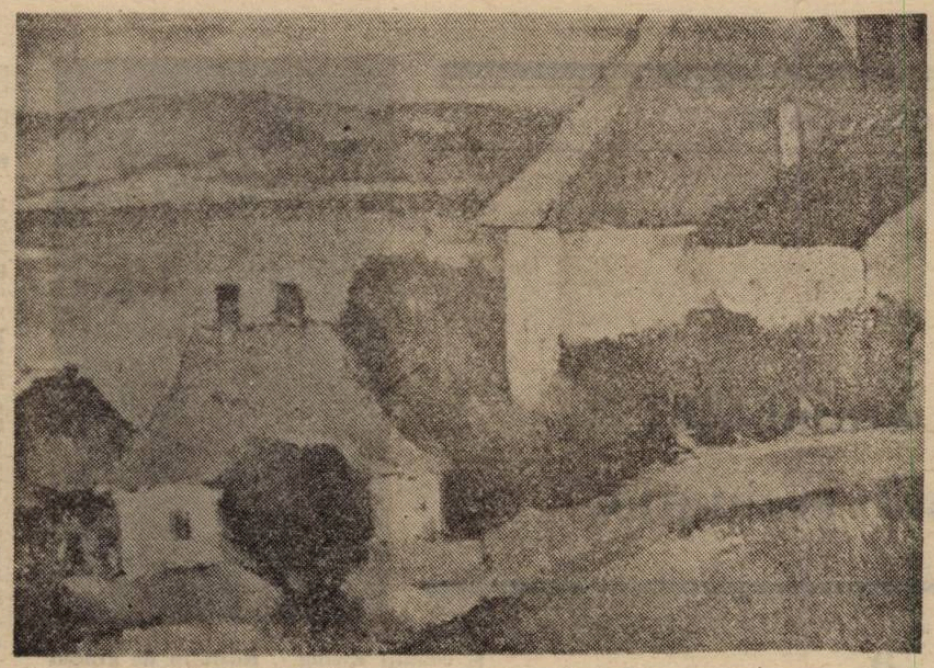

Ceea ce este important de remarcat, în pictura românească, este existența în cuprinsul ei a mai toate tendințele manifestate în istoria artelor moderne și contemporane. Deși tînără, arta de șevalet de la noi a pulsat în ritmul marii arte europene, fără nici un complex, dar și fără alunecări mimetice de circumstanță. Se poate vorbi, în acest sens, de persistența unui sincronism al orientărilor estetice și stilistice, fapt care afirmă un crez răspicat și o vocație reală de mare putere culturală. Un principiu activ și original a alimentat în ultimul secol acest germene spiritual de aleasă factură, ceea ce a impulsionat creativitatea artistică îndeosebi, proiectînd cultura română pe o traiectorie a exprimărilor mature și convingătoare, concentrate în plin curent contemporan. Șansa culturilor fără istorie de a-și impune specificul și personalitatea cu o vigoare exemplară.

În acest fel se justifică aparitia „meteorică" a unor artiști de talia unor Andreescu, Luchian, Tonitza, Petrașcu, Pallady într-o logică a evoluției explicată doar de **vocația mesianică** a artei românești. Este un domeniu în care înclinația spre contemplație și reverie poetică, date fundamental-tradiționale ale ființei acestui popor, se convertește în opere convingătoare, deloc retorice.

Într-o asemenea accepțiune valorică am încercat să tălmăcim și creația lui **Francisc Șirato**, un artist cu o structură mai aparte, pe de o parte, datorată apartenenței sale și, pe de alta, resurselor culturale care i-au nutrit din plin demersul creator. A fost unul dintre pictorii noștri cu convingeri estetice foarte limpezi, cu un simț nativ și apoi bine educat al măsurii, care l-au ajutat să plutească demn și majestuos în agitația puzderiei de tendințe moderniste și experimentaliste ce se manifestau în epocă. S-a relevat întotdeauna ca un exponent al luciditătii, fiind nu o dată consiliat de colegi ai lui de breaslă și de generație. Se pare că în persoana lui s-au contopit armonios atributele profesorului, ale pedagogului cu cele ale omului de spirit, liberal și deschis tuturor orizonturilor. Pictura lui este, de aceea, un amestec fermecător de rigoare didacticistă și de spontaneitate.

Într-o primă perioadă, mai de tinerețe, calitățile desenului și ale construcției plastice sînt mai pregnant puse în valoare. Artistul își gîndește tabloul în funcție de asemenea repere exacte, în cuprinsul cărora distribuie culoarea în raporturi ferme și echilibrate între **suprafețe** dense și perfect delimitate. Lumina nu străbate materia cromatică, îi dă doar consistență materială, relief și greutate. Peisajele au proprietatea, în această ipostază, de a crea impresia unui organism viguros, clar organizat, în care culorile, în succesiunea planurilor, construiesc perspectiva. Un tablou de Șirato din această perioadă „se citește" precum un tratat de specialitate. Deși a respirat în atmosfera influențelor impresioniste și post-impresioniste, artistul și-a menținut busola la egală distanță față de toate aceste repere **en vogue**, filtrînd totul prin prisma propriului instinct artistic și al spiritualității cu care era înzestrat. În pînzele lui Șirato se regăsesc, de aceea, numeroase „citate" din tendințele stilistice ale zilei, dar asimilate conform unui cod propriu de evaluare.

Mai tîrziu, aceste date se accentuează, cezannismul său declarat se menține doar în sfera construcției plastice, dar cu elemente puternic personalizate ; ca și influențele de sorginte etno-folclorică, care sînt constrînse la un exercițiu cromatic rafinat, grație căruia culoarea capătă funcții emoționale, depășind decorativismul intrinsec și anunțînd cumva exaltarea fauvistă. Pictorul se apleacă, de acum, mai mult asupra culorii, tratarea ei urmează traseele mai sensibile ale combinațiilor îndelung elaborate. Contururile sînt estompate în tente lejere de pastă transparentă și rafinat preparată. Pictorul caută efectul „delicios" al luminii irizate, străbătînd materia colorată și dezvăluind formele într-un proces de sublimare poetică, i-am spune — înțelegînd prin aceasta aportul covîrșitor al gîndirii plastice convertită într-o viziune de un atrăgător sintetism.

Cel mai bine sînt reprezentate, în acest sens, compozițiile de gen și naturile statice. În primele, în cele ce au obiect prezența unui personaj uman situat, de regulă, într-o ambianță domestică, de interior, Șirato distribuie altfel lumina, punînd în valoare valențele de căldură și comunicabilitate, pacea interioară și echilibrul pe care le resimte omul în mediul familial. Sînt elemente de construcție pe care pictorul le preia din solida școală cezanneană, dar pe care le amendează cu erupția voluptoasă și aerată a paletei sale, dincolo de care formele se disting cu grație și emoție. Această unduire a realului în drapaje moi și voalate de culoare și lumină a fost pusă în seama structurii sensibile a pictorului, înclinațiilor sale spre lirismul de substanță. Reminiscență intelectuală pe care unii exegeți caută cu tot dinadinsul să o deslușească și în pictura lui Șirato, deși este dificil de operat asemenea delimitări, datorită restricțiilor impuse de limbajul plastic, greu convertibil la discursuri sau aluzii lirice !

Naturile statice pe care ni le-a lăsat sînt o demonstrație a puternicei personalități a pictorului, ele indicînd cu distincție originalitatea contribuției lui Șirato la evoluția picturii românești interbelice. În acestea, sugestia cromatică merge în prelungirea construcției plastice propriu-zise, formele se degajă din rafinata juxtapunere a culorilor în suprafața pînzei. Pictorul concepe bidimensional un univers de realități obiective, pe care le asamblează aidoma unor simboluri pe o panoplie, proiecții în imaginar ale lumii reale. În acest caz, Șirato atinge, ca și Luchian sau Ghiață în florile lor, forța de cuprindere esențială a rostirilor poetice fundamentale.

Corneliu Antim

muzică

Straturi ale realului

Ai avut cîteva zile bune. Ai mai uitat sau doar crezi c-ai uitat. Te-ai văzut cu prieteni. Ați rîs. Și aerul parcă a fost mai curat. Dar neliniștea persistă. Și știi de ce. Undeva, mereu, un segment din Unitatea absolută a Lumii e agresat. O pasăre sau un semen de-al tău.

(Jurnal la persoana a II-a)

O punem prea ușor (cel puțin în artă) abstracția concretului. Figurativul non-figurativului. Cînd nu este vorba decît despre **straturi** ale Realului. Dacă într-un tablou figurativ („realist") sau într-o muzică clasică, recunoscînd convențiile figurilor, temelor, nu mergem mai departe, spre miezul realității, nu am făcut nimic. Am contemplat exterior. Am rămas la fel de săraci. Forțînd poate afirmația unui cunoscut pictor pe marginea expoziției Filocalia (pictura abstractă a apărut ca o reacție la „realismul socialist", trebuie să ne întoarcem la un figurativ pornind de la semnificația sacră a icoanei), aș spune că, dimpotrivă „realismul socialist" a fost o abstracție. Și că prin ordonare, coerență, abstracția devine Realitate. Adevăr. Ce poate fi mai „real" în picturile lui Alexandru Chira decît cercul ochilor, triunghiul mîinilor, suverana linie ?... Aceeași întrebare poate fi valabilă și pentru muzicile spectrale, bazate pe fenomenul rezonanței naturale. Este gama o succesiune „artificială" ? Ar însemna să uităm de ordinea reală a zilelor. De șirul natural al numerelor. Asimilați aceleiași perioade a istoriei muzicii, clasicismul, Mozart și Beethoven sînt extrem de diferiți. „Non-figurativul" unor teme beethoveniene („minimalismul" lor) ne aduce foarte aproape de mai asceticele muzici de azi. Ce le face „suportabile" ascultătorului mai puțin inițiat este coerența generală, tonală pe care o recunoaște prin educație și pentru că a frecventat-o mai mult.

Respingînd ceea ce se consideră a fi abstract, nu înseamnă decît să afirmi irealitatea creatorului. Să nu fi parcurs „tranzițiile" inițierii (Picasso, Varèse...). Să nu observi în coroana unui pom de Ion Dumitriu distorsiunea fragedă a cercului (soarele verde, viața) sau, dimpotrivă, în contrapunctul aspru, „abstract" al lui Schoenberg sclipirile palide ale tonalității.

Oamenii vor să **recunoască**, spunea același pictor apologet al unui nou realism, cel sacru. Ar fi prea puțin. Acceptînd ideea lui Octav Nemescu (creatorul trebuie să fie un descoperitor, nu un inventator) publicul trebuie să parcurgă un proces asemănător. Să descopere Unicitatea. Lucifer, și prin el Lumea, este doar o oglindă pusă în fața lui Dumnezeu. A crede în imperiul și chiar în „imperialismul" Realului, a vedea deci, nu dihotomia frazei de început, ci straturile sale adînci, este doar o problemă de cultură.

Valentin Petculescu

t.v.

Ecranul mititel

București, strada Bibescu Vodă, numărul 19. La etajul I locuiește familia Sandu : Sandu Justina, pensionară, Sandu Justin, fiul ei, tehnician. Lipsește fratele lui Justin, Sandu Roberto, împușcat în ziua de 22 decembrie 1989, la vîrsta de 21 de ani. Un oaspete : poetul Marin Constantin, care dorește să înjghebe un portret din amintiri, celui dispărut. Nu pentru marele ecran, nici pentru micul ecran — care se ocupă, o, desigur de probleme cu mult mai importante — ci pentru, să zicem, ecranul mititel. Al radioului. Un ecran pe care poți vedea numai nume de localități. Aflu că e vorba de **un ciclu, Eroii tineri ai revoluției.** Acest ciclu de portrete (o jumătate de oră) a început în ianuarie ; domnul Marin Constantin se află cam la a patruzecea emisiune. Iată un om care știe cîte ceva despre lucruri pe care le tratăm „în jenăre" și despre care nu putem pentru ca să vorbim decît luîndu-ne după zvonuri. Care zvonuri — ce să mai vorbim ! — nici două parale liberalizate nu fac.

— Ați vizitat multe familii, domnule Marin Constantin ?

— Aproximativ 35. Celelalte emisiuni le-am făcut la cimitirul eroilor.

— Ați fost numai în București ?

— Numai.

— Văd că folosiți expresia „Intrați separat, ca la vorbitor"...

— Da. Îmi găsesc un loc, într-o odaie mai puțin zgomotoasă, și îi invit pe rînd să vorbească pe interlocutori : părinții celui căzut în... să-i spunem, revoluție ? nu, mai bine decembrie... apoi frații, surorile, soția (dacă există), prietenii...

— Puteți să faceți un portret generic al celor uciși ?

— Numai dacă simplific mult... Vîrsta : în jurul a douăzeci de ani. Proveniența socială : fie familii de muncitori, fie familii de intelectuali. Da, mulți intelectuali. Vizitez case frumos aranjate. Îți vine să te întrebi : „Ce i-a mai trebuit tînărului respectiv ? De sărăcie nu se putea plînge !" Da, e surprinzător numărul de odrasle ale unor oameni care n-o duceau (cel puțin aparent) chiar atît de rău.

— Și atunci ?

— Referindu-mă doar la această categorie de tineri, motivația ar putea fi, presupun, următoarea. 1. Nu credeau — de altfel nimeni nu credea — că se duc la moarte. 2. Nu mai răbdau. Nu lipsurile materiale, ci absența viitorului. A libertății. Nu mai puteau, dommule ! Voiau altceva. Oamenii în vîrstă — măcar unii dintre ei — avuseseră un ideal. Pozitiv sau negativ, nu judec. În timp ce fiii lor se întîlneau doar cu minciuni. Și nu cu minciuni subtile, ci cu minciuna sfruntată.

— Ar fi vrut să părăsească România ?

— Unii încercaseră să obțină pașapoarte, ba chiar să treacă fraudulos granița (trei). Dar majoritatea nu aveau gînduri precise. O singură idee era clară : voiau să scape de tiranie. Celelalte... de la caz la caz... Nu-mi place să fac presupuneri. Nu uitați că eu nu le-am pus întrebări morților.

— Se fac diverse speculații. Se spune că erau, majoritatea, tineri fără profesie.

— Minciuni. Studenți, muncitori, elevi de liceu, sportivi. Nu erau oameni fără căpătîi. Nu am întîlnit nici unul. Poate în alte orașe. Nu spun decît ce știu.

— Sînteți sigur că toți cei cu care vorbiți vă spun adevărul ? Poate că, totuși, unii...

— Cine poate fi sigur, cînd discută cu o mamă care și-a pierdut copilul ? Dar eu „îi chem pe rînd, ca la vorbitor" — și, dacă ar fi cazul unei minciuni (scuzabile), s-ar contrazice.

— Ce v-a mirat în mărturiile celor ascultați ?

— La început — pe urmă m-am obișnuit — mărturiile părinților. Spuneau că ai lor „s-au dus să moară", împinși de o forță supraumană, căreia nu-i puteau rezista. Pe unii, părinții i-au închis în casă. De frică. Au găsit un mijloc să „evadeze" și să se afle acolo unde se simțeau chemați.

— Părerea dumneavoastră ?

— Nici un fel de forță inexplicabilă. Tensiunea nervoasă. Nevoia de a face ceva. Ceva important. Un act politic.

— Și cum privesc părinții faptele fiilor lor ? O jertfă utilă sau inutilă ?

— Familiile de intelectuali răspund, cu puține excepții : „o moarte inutilă". Cei din familiile de muncitori dau răspunsuri mai nuanțate. Oricum, pe toți îi supără — pe supraviețuitori, firește — faptul că nu li se arată, de către omul de pe stradă, respect. Ba chiar, la o coadă, o mamă a auzit aceste cuvinte : „Ți-a murit băiatul degeaba ! Mai bine-i trăgeai o mamă de bătaie și-l țineai acasă ! Fără comentarii.

— Fără.

Florin Mugur

Carambolul perversiunilor

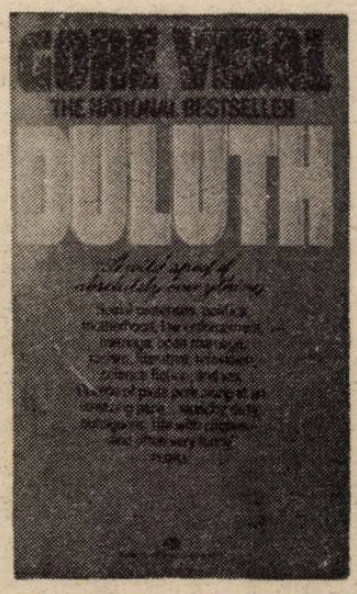

„a semenea majorității legilor cu caracter absolut, legea ficțională a unicității absolute este relativă. Deși oricare personaj din orice operă de ficțiune — ca și în viață, de altfel, ori în domeniul nonfiction — pare a fi unic în mod absolut, situația concretă se dovedește a fi mult mai complexă.

Cînd un personaj ficțional moare sau este eliminat dintr-o narațiune, el va reapărea cu promptitudine în altă narațiune..." Cu cuvintele lui Rosemary Klein Kantor, **„plagiatul** este pur și simplu, **creație cu alte mijloace"** !

Afirmația de mai sus nu-i aparține, cum ați fi tentați să credeți, lui Eugen Barbu și, de fapt, nici nu trebuie citită ad litteram. Ea apare în romanul **Duluth** aparținînd cunoscutului prozator american Gore Vidal (editura care s-a dovedit receptivă la această procedare romanescă se numește, precizez, Ballantine și nicidecum — nici chiar **incognito** — Eminescu). După cum ați remarcat, afirmația incriminată este pusă pe seama autorului romanului din roman **(Rogue Duke**, să zicem), doamna Klein Kantor, creatoare de best-sellers de tipul „soap opera" (mai pe românește scrieri comerciale la limita kitschului, cam în genul foiletonisticii din **Moștenirea familiei Guldenburg).** Avem de-a face, deci, cu dialogul **abimant** a doi prozatori, unul dintre ei (Gore Vidal) fiind și naratorul din **Duluth,** iar celălalt (Rosemary K.K.) — „un creator schizofrenic, care se crede pe jumătate Barbara Cartland și pe jumătate Vladimir Nabokov, realizînd o mixtură între **Dallas** / serialul cu J.R. și cellalți Ewing /, **Întîlnire de gradul III** / filmul lui Spielberg / **Mary Hartman, Mary Hartman"** (conform recenzentului din „Los Angeles Times").

Dar să-i luăm pe rînd pe cei doi („) autori („). Gore Vidal (născut în 1925) a scris primul său roman **(Williwaw)** în vreme ce lupta pe frontul din Pacific, prin 1944. În anii '50, a lucrat scenarii T.V. și cinematografice pentru Metro-Goldwyn-Mayer, ceea ce n-a rămas fără efecte pentru tehnica sa ficțională de mai tîrziu. De asemenea, ca dramaturg, a înregistrat succese cu **Vizită pe o planetă micuță** (top-show pe Broadway), **O seară cu Richard Nixon, Weekend, Romulus** și **Cel mai bun** (două sezoane pe Broadway, ni se precizează de către editor). Gore Vidal a mai publicat numeroase volume de eseistică (cum ar fi **Reflecții asupra unei nave care se scufundă, Probleme ale realității, și ale ficțiunii, A doua revoluție americană),** precum și o culegere de povestiri. Dintre romanele sale, cele mai cunoscute sînt **Creațiunea** (o panoramare a lumii elene și extrem orientale în timpul lui Socrate și Confucius), **1876** (scandalurile administrației Grant), **Washington D.C.** (de la New Deal la era McCarthy) și **Judecata lui Paris** (moravuri europene postbelice).

Duluth (quasi-omofon cu **Dallas**-ul cel de sîmbătă seara, cîndva) reprezintă o co-producție a sa cu Rosemary Klein Kantor, de la care preia și cărei, în același timp, îi pasează personaje. Ba chiar, s-ar putea spune, Vidal și doamna K.K. se „plagiază" reciproc, ceea ce, în condițiile date, nu este deloc pasibil de oprobriul obștei scriitoricești ; mai mult, nici una din instituțiile culturale americane din care face parte Gore Vidal nu s-a gîndit să-l excludă din rîndurile ei și să-l azvîrle în **groapa** rușinii.

„Concubinajul" acesta narativ ne proiectează în lumea metropolei (ca și) texane, o lume vizualizată filmic de sus în jos și retur, de la arbitrii eleganței (soții Craig & comp.) pînă la imigranții mexicani ilegali din „barrios" (ghetouri de la periferie). Se trece prin filierele, adesea conexe, ale traficanților de droguri, poliției și administrației locale și se ajunge, chiar, la „întîlnirea de gradul III" cu o navă spațială extraterestră, cu ajutorul căreia se pot executa inclusiv manevre electorale. Tematica este cea a serialelor T.V. de succes, iar episoadele/capitolele se centrează asupra domeniilor deja consacrate : sex și manii obsesive, bani, droguri și putere politică, speculații sentimentale dar și... imobiliare, iar personajele se creionează în jurul unor ego-uri hipertrofiate, amenințînd cu expansiunea lor în diferite medii (între care și cel scriitoricesc : doamna Bellamy Craig II este romanciera analfabetă Chloris Craig, ale cărei volume, aflate și ele în sistemul de interferență Vidal — Klein Kantor, sînt scrise de fapt de către amantul ei, ziaristul Wayne Alexander ș.a.m.d.)... O lume a ficțiunilor simultane, polimerizînd intertextual la modul vizibil parodic, autoironic, demitizant.

O operă post-modernă, care va să zică? Mai degrabă o luare în rîs a post-modernismului, dacă nu un post-modernism derizoriu / al derizoriului. Oricum, nu cred că în intenția lui Gore Vidal a stat, cel puțin nu în primul rînd, ideea de șarjă polemică. Ea este mai mult subînțeleasă, subiacentă, implicată în actul scriiturii propriu-zis și

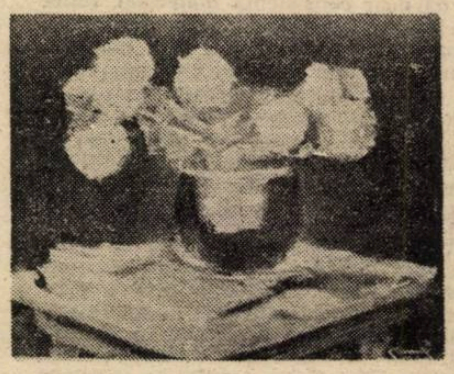

nu în vreo încercare de teoretizare (ca în volumul de eseuri **Matters of Fact and Fiction,** oricum anterior romanului în discuție).

„Finalul" (în mod previzibil, unul deschis), atît cel al textului cît și cel al textului-în-text, uzează (sau, mă rog, abuzează) de tactica răsturnărilor succesive de situație. Locotenenta Darlene Ecks, obsedată de perchezițiile la piele ale imigranților ilegali (victimizați erotic cu o frecvență fenomenală), reușește să se fixeze libidinal asupra traficantului de culoare Big John (în urma „percheziției" efectuate rămînînd și gravidă), care, în urma unui spectaculos carambol politico-polițienesc, se trezește învingător în cursa pentru titlul de primar în Duluth. Darlene devine astfel prima doamă a orașului ca efect ultim al unei pervers uni sadomasochiste și însăși Rosemary Klein Kantor dispare din supra-text: în locul ei, o altă romancieră (Tricia) se instalează la pupitrul word-processor-ului „programînd" un Duluth total diferit de **Duluth** al lui Gore Vidal sau „Duluth" al doamnei K.K. Post-kafkian, rolul naratorului narat este preluat de o insectă, o Tricia-Gregor Samsa metamorfozînd teratologic lumea cu ajutorul tastelor unui computer care prevestește sfîrșitul ficțiunii lumești, de nu al oricărei lumi ficționale.

Sigla emblematică : **„Duluth ! Love it or loathe it, you can never leave it or lose it !"** este anulată de o simplă apăsare de tastă, ce comandă terminalului deplasarea acțiunii în predestinarea miriapodală a unui trecut finit (WAS), ale cărui povești și basme, ghicitori, eresuri n-or să ne mai încînte, practic, niciodată...

Dan-Silviu Boerescu

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (24)

E. :

Ultimele zile le-a petrecut împăratul la palat singur, ofițerii lăsîndu-i numai un bătrîn lacheu în dormitorul lui. Se vede că în cadrul Dergului a început să predomine grupa care dorea închiderea palatului și detronarea împăratului. Numele nici unuia din acei ofițeri nu era cunoscut atunci, ei acționînd pînă la capăt în deplină conspirație. Abia acum se spune că grupa aceea era condusă de tînărul maior Mengistu Haile-Mariam. Au mai fost și alți ofițeri, dar ei nu mai trăiesc azi.

Mi-amintesc de omul acela din momentul în care a venit la palat, căpitan fiind. Mama lui făcea parte din slujba curții. Nu sînt în stare să spun cine i-a facilitat absolvirea școlii de ofițeri. Suplu, mărunt, încrîncenat, dar sigur pe el, în orice caz o asemenea impresie lăsa. Știa perfect structura curții, știa bine cine ce este, pe cine și cînd să aresteze ca palatul să înceteze a mai funcționa, pentru a-l transforma într-o machetă de prisos, pe care o poți vedea și azi : stă părăsit și se distruge.

Cîndva, în primele zile ale lui august, în cadrul Dergului au fost luate deciziile hotărîtoare. Comitetul militarilor — acel Derg — se compunea din o sută douăzeci de delegați aleși la adunări ale diviziilor și garnizoanelor. Aveau o listă de cinci sute de demnitari și curteni, pe care între timp i-au arestat, făcînd în jurul împăratului un gol tot mai mare, așa că pînă la urmă a rămas singur în palat. Ultima grupă, formată din cei mai apropiați de împărat, i-a băgat la arest pe la jumătatea lunii august. L-au luat atunci pe șeful securității împăratului, colonelul Tassewa Wajo, pe aghiotantul monarhului nostru — generalul Assefa Demissie, comandantul gărzii imperiale, generalul Tadesse Lemma, pe secretarul personal al lui H.S., Solomon Gebre-Mariam, pe primul ministru Endelkacev, pe ministrul celor mai înalte privilegii, Adamassu Retta, poate încă vreo douăzeci. Au dizolvat, în același timp, consiliul de coroană și alte instituții subordonate direct împăratului. Din acel moment au început să facă o revizie amănunțită a tuturor ofițerilor palatului. Cele mai compromițătoare documente au fost găsite la ministerul celor mai înalte privilegii, cu atît mai ușor cu cît însuși Adamassu Retta a început să toarne totul cu deosebit zel. Cîndva privilegiile erau acordate personal numai de monarh, dar pe măsură ce împărăția a intrat în declin, între notabilități s-a încetățenit atît de mult jumuleala și furtișagul că H.S. nu mai era în stare să domine totul și o parte din împărțirea privilegiilor a atribuit-o lui Adamassu Retta. Acesta însă nu avea memoria genială pe care o avea împăratul, care nu trebuia să noteze nimic, deci a făcut o situație exactă a pămînturilor atribuite, a caselor, a întreprinderilor, a devizelor, a tuturor altor gratificații acordate demnitarilor. Toate acestea au intrat acum pe mîinile militarilor, care au început imediat o mare campanie de propagandă despre corupțiile de la palat, dînd publicității documente compromițătoare. În acest fel au trezit în rîndul populației o atmosferă de mînie și ură, aparînd manifestații, strada cerînd să fie spînzurați, creîndu-se o atmosferă de groază și apocalipsă. S-a întîmplat chiar bine că militarii nu i-au alungat pe toți din palat, și poate că numai așa mi-am salvat capul.

T.W. :

Recunosc, domnule, că știam de mult că tot mai prost mergem, și-asta uitîndu-mă la domnii demnitari, care de cîte ori se adunau nori negri imediat se grupau, de împărăție uitau, numai între ei stăteau, țara la cale o puneau, unii pe alții se asigurau, reciproc se sprijineau, iar pe noi, slujitorii lor, despre noutățile din oraș nu ne întrebau, căci să audă de unele lucruri groaznice le era frică, în definitiv de ce să mai întrebe, cînd și așa nimic nu mai puteau face, căci totul se degrada. În acest timp doparii se bucurau, căci dacă dezordinea va domni nu va fi rău pentru că astfel se poate vreme mai îndelungată jupui palatul, căci dezordinea în felul ei e cea mai rezistentă, căci în puterea inerției se menține, poporul supus în nesiguranță îl ține, provizoratul devine o permanență, numai că la timp, acolo unde trebuie — să se mai cedeze, ce este rău să nu fie iritat, ba chiar încurajat. Și poate că chiar așa s-ar fi întîmplat, cum spuneau domnii dopari, dacă n-ar fi fost acea ură a ofițerilor de a pune stăpînire pe toate, aducînd palatului mari daune, epurîndu-i pe demnitari, pînă au curățat toată curtea, de n-a mai rămas nimeni în ea, doar venerabilul stăpîn cu ultima sa slugă.

Cel mai greu a fost să dau de urma acelui om care, la fel de bătrîn ca stăpînul lui, trăia acum atît de uitat, că mulți din cei pe care i-am întrebat de el din umeri au dat, spunînd că a murit de mult. L-a slujit pe împărat pînă-n ultima zi, deci pînă în clipa în care militarii l-au scos pe monarh din palat, iar lui i-au spus să își ia lucrurile și să plece acasă.

În a doua jumătate a lunii august, ofițerii rețin pe ultimii oameni din suita lui H.S. În momentul respectiv, încă nu se leagă de împărat, avînd nevoie de timp pentru a pregăti opinia : orașul trebuie să înțeleagă de ce este înlăturat monarhul. Ofițerii își dau seama ce înseamnă gîndirea magică a poporului și ce pericol ascunde în ea. Magia gîndirii respective constă în aceea că persoanei celei mai suspuse i se atribuie — deseori inconștient — calități cerești. Cel mai suspus este cel mai bun, cel mai înțelept și mai nobil, este imaculat și blînd. Numai demnitarii sînt răi, ei sînt făptașii tuturor necazurilor. Ba, dacă prea înaltul ar ști cam ceea ce comit oamenii lui, imediat ar îndrepta răul respectiv și viața ar deveni mai bună ! Cu regret, acei borfași șmecheri ascund totul în fața stăpînului și de aceea atîtea necazuri se întîmplă, de aceea viața este atît de greu de îndurat, atît de josnică și nenorocită. Magia acestei gîndiri constă în aceea că — în realitate — în sistemul de putere unică, tocmai persoana cea mai suspusă este cauza principală a tot ceea ce se întîmplă. El știe perfect tot ce se petrece, și chiar dacă ceva n-ar ști, e pentru că nu vrea să știe, că lucrul respectiv nu-i convine. N-a fost nici un caz ca din oamenii împăratului majoritatea lor să fie proști și lași. Lașitatea și platitudinea erau o condiție a nobilizării, pe baza acestui criteriu monarhul își alegea pe favoriții lui, pentru aceasta îi încuraja, le acorda privilegii. Nici un fapt n-a fost făcut la palat, nici un cuvînt pronunțat fără încuviințarea și acordul lui. Toți vorbeau prin vocea lui, chiar și cînd spuneau lucruri diferite, căci și el spunea lucruri diverse. Nu putea fi altfel, deoarece condiția funcționării în preajma împăratului era practicarea cultului lui, cel care diminua din practicarea cultului și slăbea din zel, își pierdea locul, cădea, dispărea. H.S. trăia printre umbrele lui, suita lui era o multiplicare a umbrelor monarhului. Cine erau domnii Aklilu, Gebre-Egzy, Adamassu Retta în afara faptului că erau miniștrii lui H.S.... Nu erau nimic în afara faptului că funcționau ca miniștri ai lui H.S.... Dar asemenea oameni dorea să aibă împăratul, numai ei puteau satisface vanitatea lui, propriul lui amor, pasiunea lui pentru scenă și oglindă, pentru gest și piedestal. Și iată că acum ofițerii și militarii stau față în față cu împăratul, stau cu el între patru ochi, începe ultimul duel. A venit momentul în care toți trebuie să își scoată măștile și să își arate chipul. Această acțiune este însoțită de neliniște și încordare, deoarece între părți se creează un nou raport, intrînd astfel într-o situație necunoscută. Împăratul nu are nimic de cucerit, dar poate încă să se apere, să se apere neluptînd, neacționînd, doar prin faptul că el se află în fruntea palatului, prin trecutul lui, prin faptul că are merite deosebite — de aceea a tăcut, cînd rebelii au spus că fac revoluția în numele lui, n-a protestat niciodată, n-a strigat că este o minciună, căci această comedie a loialității pe care luni de zile au jucat-o militarii, le-a facilitat mult din sarcini. Ofițerii hotărăsc însă să meargă mai departe, să meargă pînă la capăt — vor să demaște zeitatea. Într-o societate atît de zdrobită de sărăcie, de necazuri și de poveri ca cea etiopiană, nimic nu răscolește mai mult imaginația, nimic nu trezește o supărare, revoltă și ură mai mare decît imaginea corupției și privilegiilor elitei. Chiar și un guvern incapabil și prost, dacă ar duce o viață spartană, s-ar putea perpetua ani întregi, înconjurat de considerațiune din partea poporului. În ultimă instanță, atitudinea poporului față de palat este de obicei onestă și înțelegătoare. Dar orice toleranță are limitele ei. Palatul însă, pe ascuns și din infatuare, ușor a încălcat-o. Și atunci atmosfera străzii s-a schimbat brusc : de la supunere a trecut la nesupunere, de la răbdare, la revoltă. Și iată că a venit și momentul în care ofițerii hotărăsc să îl despoaie pe regele regilor, să îl scormonească prin buzunare, să deschidă și să arate oamenilor sertărele ascunse din cabinetul împăratului. În același timp, bătrînul H.S. — tocmai încercuit, rătăcește prin palatul muribund, însoțit de lacheul său L.M.

Versiune românească de Nicolae Mares

HENRY MICHAUX

REVELAȚII ASUPRA OMULUI CARE S-A ARUNCAT DE LA AL ȘAIZECI ȘI DOILEA ETAJ AL KREECKASTEL-ULUI DE PE BROADWAY ȘI CARE SE NUMEA BENSON

A murit de uluire.

Era un laș. În clipa-n care cădea, abia atunci i se făcu frică, văzînd golul enorm de sub el. Doar corpul cade. El, Benson e un retractil, rămîne locului cam la înălțimea celui de al cincizeci și nouălea etaj sau între al cincizeci și nouălea și al șaizecilea și privește corpul care cade, cade, a căzut și se împrăștie-n bucăți. Atunci, încet, Benson (sufletul lui Benson) începe să coboare, își vede corpul de aproape și pricepe că nu mai poate fi locuit ; se-apucă apoi să privească cu un aer vinovat mulțimea care se îmbulzește, polițistul care-și face însemnări în carnetul lui și persoanele care o iau din loc cu încă o poveste pe care o vor spune în chiar seara aceea pe la casele lor.

Da, Benson e un laș. Dar trebuie să ai o incredibilă putere de voință cînd cazi să rămîi totuși în corpul tău știind că peste cîteva secunde vei fi terci pe caldarîm.

O, da, o miraculoasă putere de voință

Cîteodată mai cade omul de pe la etajul trei și corpul se alege cu mai puține stricăciuni.

Medicul purcede la respirația artificială preț de un ceas bombănind în sinea lui : „vi-l întorc eu la viață pe musteriul ăsta dat naibii ; vi-l întorc eu !“ Dar sufletul s-a și îndepărtat și bîi ; vi-l întorc eu !“ Dar sufletul s-a era ca și cum ar fi pretins unui pardesiu să respire.

Se întîmplă de asemenea ca sufletul să-și regrete lașitatea. El dă tîrcoale corpului socotindu-l într-o stare încă satisfăcătoare, se strecoară în el, încearcă rapid diferite poziții pentru a intra în concordanță, în sfîrșit se proțăpește în corpul care brusc începe să respire. Și medicul suride ștergîndu-și mîinile și fruntea.

CĂDERILE

CÎND mănînc puțin, simt că se năruie ceva în mine. Adineaori, această sticlă căzînd, am crezut mai întîi că sînt eu. Nu eram eu. Eu nu mă sparg niciodată. Traversez podeaua fără să întîmpin rezistență, cu viteza unei pietre. Mă izbesc apoi de un strat de gnais sau de vreun taluz din pleistocen și dacă e într-adevăr solid, rămîn acolo. A, nu e nimic în mine dintr-un explorator, mă plimb pur și simplu, scot cîteva bile din buzunar și mă joc. Iată sînt totuși pe puțin zece ani de cînd nu mai port bile asupra mea. Poate că-mi sug creionul. În orice caz, pleistocenul nu-mi trezește curiozitatea nici cît negru sub unghie. Știu bine că după ce vor trece și-aceste amețeli, voi reveni rizînd ca un netot la suprafață chiar lîngă patul meu, voi reîncepe să vorbesc franceza, care e limba mea maternă și să fumez, ei da, pe crucea mea, să fumez.

CUM VOI MURI

DINTOTDEAUNA caut să-mi umplu ziua și în felul acesta și scăfîrlia căreia îi lipsește nu puțină materie. Mărturisesc, sînt o scobitură închisă și cînd văd o prăpastie, atracție, hop !..., dar tatăl meu care mă cunoaște bine e deja-n spatele meu și-mi prinde ca într-un clește pumnul mai sus de mănușă. Căci el știe asta, mă aplec asupra vidului cu o naturalețe... cu o mare naturalețe. Toată viața mea voi fi astfel, în cădere ! Eu cad de la țară la oraș, cad dintr-un colegiu într-un birou, dintr-un birou pe-un vas cu aburi care se îndreaptă glonț spre Rio, cad dintr-o meserie într-alta și cad din cei nouăsprezece ani ai mei în cei douăzeci de ani ai mei și, în sfîrșit, sînt totdeauna gata să cad dintr-un balcon. E atît de natural să cazi dntr-un balcon, există atîtea case și vile, o puzderie de balcoane iar tatăl meu nu va fi veșnic de față să mă țină de mînecă. Această zi fatală, amintiți-vă că eu am prezis totul.

OBOSEALA I

MERGEA încet, cît mai încet cu putință, ca sufletul să-i ajungă eventual din urmă trupul. E din cale-afară de neliniștit întrucît a plecat cu numai trei pătrimi din suflet, căci în fața încercărilor vieții a fi întreg nu e niciodată prea mult.

Cîți elevi secerați de somn prin internate nu sînt smulși din așternut cu noaptea-n cap în sunet de clopot — zoriți să se scoale, să se spele — încît rămîn istoviți toată ziua, în vreme ce o parte din sufletul lor continuă să circule prin dormitoare, printre chei și alte obiecte de fier, frînturi umane nemaiputînd să se odihnească și nemaiștiind ce să facă. Acești copii tălați astfel felii în fiecare noapte se regăsesc la sfîrșitul primului trimestru reduși la o cîtime de suflet atît de mică încît curînd nu va mai fi-ndeajuns nici cît să se aleagă din ea un imbecil.

STEAUA DE LEMN

De ce nu un jurnal al imposibilului, al lui Niciodată întîmplatul ?
lui Alfredo Gangotena

LOCUITORII planetei Marte au de lucru pînă peste cap. Acum, ei fac o stea de lemn, un lemn de o esență foarte dură, aproape la fel de neinflamabilă ca porțelanul, avînd o capacitate de mai mulți kilometri cubi. Lucrează de mai multă vreme la ea și sfera crește, crește, crește ; iar cînd s-a trecut și de nivelul de supernumicî, nu mai urcă pe ea decît oameni întreprinzători și deznădăjduiți, cu animale de casă, cu semințe și pămînt vegetal. Apoi, aproape în secunda prevăzută, căci există întotdeauna perturbații de un ordin sau altul steaua de lemn începe să se rostogolească (locuitorii se refugiază în interior), să se rostogolească în mare viteză.

Uite-i porniți.

Marțienii au lansat pînă acuma trei stele din astea.

Ele se rotesc în jurul lui Marte cu regularitate și în ochii marțienilor par pîntecoase ca pepenii.

EVADARE

ȘTII și dumneata că uneori îradiezi, că te azvîrli afară din tine în toate părțile, sau numai în linie dreaptă ; și că departe de imobilele tale femure și de imobila ta cușcă toracică și de dormitorul tău imobil, se fac cele mai lungi călătorii. E sufletul cel care pleacă, singur, grăbit.

Există transporturi de o sută de kilometri și chiar mai mult. Cei care locuiesc în colonii, se-ntîmplă să-și pună în cap, să salte peste Atlantic și pînă dincolo de deșert, pentru o femeie sau pentru niște părinți care-și duc veacul la Paris. Bucătarul lor a și băgat de seamă cît de mult au slăbit. Starea asta durează uneori doi ani, alteori cinci, dacă omul e robust. Medicii o numesc nostalgie. Ei recomandă schimbarea, dar omul moare de obicei înainte.

Tot așa și pescarul breton care, cu brațele desfăcute, se îneacă în larg, face un mare și ultim efort pentru a fi iarăși alături de cei dragi, și cu toate că e undeva pe lîngă Islanda, 67° latitudine Nord... 22° longitudine... se orientează rapid. De pe acum revede Ploumanach-ul și propria locuință, își mîngîie îndelung femeia și mama, care brusc se înspăimîntă și vor însufla de-acum înainte întregii lor vieți o mare poezie. Cît despre înecat, el încearcă o vie deznădejde la gîndul că nu și-a cunoscut această putere de translație decît sub papucul morții. Vede trecîndu-i prin memorie croazierele sale de doi ani, de șase luni, de patru luni, în timpul cărora zăcea timp cu picioarele crăcănate-n ruliu și în duhoarea mării zicînd : „Vreme de ciine“ sau nezicînd nimic și mai ales negîndind nimic, atunci cînd ar fi fost cu putință și-atît de ușor să evadeze unde, oriunde l-ar fi mînat dorința. Dar iată, el e acuma în moarte, nu va mai ține nimenea seamă de el. Își va mai da totuși silința să-i șoptească nevestei lui cîteva sfaturi.

În românește de
Ion Mircea

L'embarras du choix

moda, altfel

San-Diego e un ținut de poveste, în care poți găsi mici Europe de poveste, amestecate cu crîmpeie parfumate de flori asiatice, scăldate deopotrivă de Pacificul marin și cel celest.

Oricine se îndrăgostește, de la prima vedere, de la Jolla, un oraș „cum nu mai este“, fără hoteluri gigante și lumini de neon, cu farmecul unei insule mediteraneene, liniștite și visătoare, pe care îți dorești s-o cunoști mergînd pe jos, rătăcind vrăjit.

În Dal Mar și Rancho Santa Fe vine în vacanță „lumea cu cai“ (Horse is money!), aici au loc renumitele, spectaculoasele întreceri de curse, galop și trap și meciuri de polo între super-eleganții călare ; după curse, nedepinzînd întotdeauna de rezultate, se poate vizita magazinul Loghman Jewelers, un magazin foarte respectat și recomandat pentru selecțiile de bijuterii italienești, ca și creații-design iscălite de De Beers. Pe un platou cu caviar, cu o felie de lămîie, alături, o brățară, pietruită ca un macadan de smaragde enorme, se odihnește lenevoasă.

Se poate descoperi și **satul** Carlsbad, despre care afli cu uimire că seamănă cu un sat danez, similar Solvang-ului. Arhitectura aduce bucuriile unui tort de nuntă, în care se regăsește, fără știința constructorilor sau a turiștilor credulî, stilul austriac al împodobitelor castele.

În Hillcrest e mai lumesc, cafenelele și restaurantele sînt accesibile, e un

loc cosmopolit, sînt chiar și magazine alimentare, toate aparținînd lui Ralph. Ca noutate, ca aspect și gest de modernitate, apare fabulosul Uptown District care se opune ca istoricitate lui Gaslamp Downtown, bogat în trecut și considerat National Historic District.

De la Embarcadero, luna pe cer pare „mai sfîntă și clară“.

Cea mai întinsă suprafață bogată în hoteluri și restaurante rămîne Mission Valley iar din îndepărtatul trecut istoric de 1953, prin restauratorul Charles H. Brown a devenit cea mai importantă zonă pentru tîrguitul elegant.

Deși în limba spaniolă înseamnă „ascuns“, Escondido e una dintre cele mai vizibile localități. Încorporată în 1888 ca oraș rural, cu agricultură, a devenit astăzi centrul principal al activității comerciale. În ultimii douăzeci de ani, populația a crescut dramatic de la 10.000 la 99.000.

În 1868, populația din San Diego număra 2 000 locuitori dar un grup de clarvăzători din conducerea civică și-a dat seama că viitorul va solicita un parc și că acesta va trebui să fie mare. Astăzi, Balboa Park, plin de grădini și păduri exotice, adăpostește cea mai întinsă Zoo din lume, cel mai mare planetarium din U.S.A., Centrul de Științe, săli de teatru și concerte, peste o duzină de muzee, galerii de artă (vara aceasta una dintre ele a găzduit retrospectiva Franck Loyd Wright), un orășel de ateliere cu vînzare ale artiștilor.

În Mission Bay, la See World, locuiesc, se îmbăiază și se joacă zilnic, dau spectacole surprinzătoare, delfini și balene cu burta albă ; răsfățatul națiunii, balena Baby-Shamoo, a împlinit doi ani și la aniversare a apărut pentru prima dată în public, cu o săritură udînd pînă la piele jumătate dintre spectatori, spre marea lor încîntare și invidia celorlalți.

În 1884, doi financiari, din cauza climei minunate, au venit să-și caute sănătatea și le-a plăcut insula Coronado, unde au construit un hotel. Hotelul Coronado „e la șicul elegant“, o splendidă reprezentare a opulenței victoriene ; Camera Coroanei poate cuprinde peste 1 000 de meseni iar plafonul în arc e făcut din Pinus lambertiana de Pacific, părțile componente fiind fixate împreună fără cuie. Instalația electrică a fost condusă și supravegheată de însuși Thomas Edison.

Dar nimic nu strălucește dacă nu se trece prin Old Town — imaginea autentică a orașului glorios între 1821—1872, în care casele și florile par evenimente încremenite cu sfințenie într-un muzeu viu.

Și peste tot Universități.

Totuși am văzut de pe plajă colierul lung de vase (în San Diego e concentrată cea mai mare flotă din Pacific) plecînd spre Irak, în timp ce helicopterele anunțau pe cer un mare bal într-o grădină parfumată...

Corina Cristea

TRUMAN CAPOTE TUTUIEȘTE ISTORIA

Biografia sa e un fel de bombă mondenă cu întîrziere, dar opera sa debordează de gingășie.

În plină glorie, Capote exclamă : „Pot sfărîma viața nu importă cui din New York, dacă am poftă". Și o va face.

Truman Capote nu se îndoia niciodată că el era incomparabilul Truman Capote. Drumul care-l duse la falsa sa capodoperă e patetic.

O operă tandră și scandaloasă.

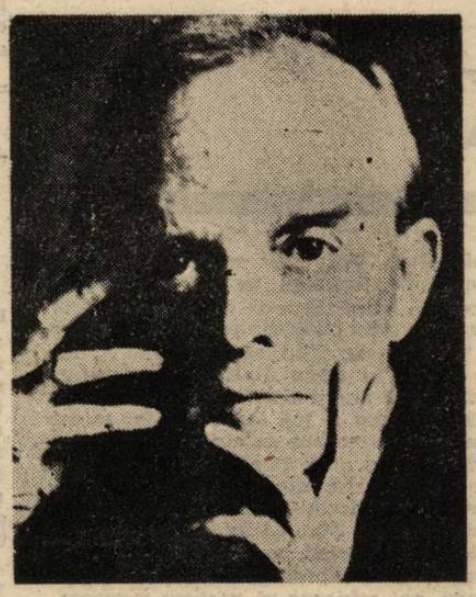

Cu doi ani în urmă biografia autorului arhicunoscutei Cu sînge rece **de Gerald Clarke apare în America, după 10 ani de muncă, în șase sute de pagini, într-un tiraj inițial de o sută de mii de exemplare, vîndută pentru ediția „Poche" cu 440 000 de dolari, figurînd 14 săptămîni pe lista de best-sellers a lui** New-York Times.

Cu ocazia apariției ei în franceză, Figaro publică un „Dosar" la care colaborează Jean-Maria Reuart, Jean-René Van der Plaetsen și Jean Chalon.

Dăm mai jos extrase din acest „Dosar" care să dea o idee despre biografia „copilului teribil al literelor americane".

„Magia literaturii : există o rasă de personaje deosebit de iritante, pe care nu le-am vrea ca prieteni, pe care am dori să le întîlnim cît mai puțin posibil spre a ne ține la distanță respectabilă de provocările, de răutatea, de vanitatea lor și de această nenorocire teatrală în care se complac, care totuși, deîndată ce pun mîna pe condei, transformă aceste defecte bătătoare la ochi în subtile calități și se arată atrăgătoare, poznașe, emoționante, (...) că ne surprindem petrecînd ore delicioase în compania lor, (...) descoperind grație lor adevăruri pe care autori mai virtuoși nu le-ar fi presimțit cu atîta acuitate. Exprimînd toate zăpăcelile veacului nostru, Truman Capote e un amestec exploziv de snobism, de infatuare, de cabotinaj, de minciună, de talent și de sinceritate. Capabil de a fi un scriitor de prima forță, el se închisese în personajul său de copil teribil. Sub aparențele sale de vanitos, el nu credea decît într-o singură religie : literatura. Îi plăcea să citeze, apropo de munca sa de scriitor, cuvintele lui Henri James : **„Noi trăim în obscuritate. Facem ce putem. Restul e nebunia artei".** Unica sa concesie făcută modestiei.

Thomas Streckfus Persons născut la 30 septembrie 1924, abandonat de părinții despărțiți, în casa unor mătuși, unde duce o copilărie sordidă, apoi înfiat de al doilea soț al mamei sale Joseph Garcia Capote, trece printr-un colegiu militar.

În culmea gloriei spune despre sine referindu-se la înălțimea sa de numai 1,55 m. : „Nu sînt mai înalt decît o pușcă și tot așa de zgomotos". Publicînd la 21 de ani prima sa nuvelă **Miriam,** Truman Capote „a intrat, ca un prinț, [illegible], „el urmează traiectoria unei stele căzătoare între starurile din Hollywood și homosexualii din New-York".

În ultimii ani ai vieții sale de scandal și-a deschis inima viitorului său biograf „cu un zel nepotrivit de parcă trebuia să compromită pămîntul întreg, înainte de a-l părăsi". El dă în detaliu lista cuceririlor sale masculine. Vorbind despre sine, se definea astfel : „Nu sînt un sfînt. Sînt un alcoolic. Sînt un drogat. Sînt un geniu."

„O cumătră ambițioasă, talie de jocheu și snobism de parvenit". Personajul nu era simplu. „N-a căpătat doar toate bolile rușinoase ale veacului, ci le-a și divulgat, servindu-i astfel ca publicitate." „Spre deosebire de Tenesse Williams, prieten intermitent, care-și disimula viciile și ciudățenia, Truman Capote își asigura astfel întîietatea cronicilor mondene." Dar în afara lui Truman Capote, omul pucioasei și al prafului în ochi, al scandalurilor incendiare, care batjocorește orice și pe care nu-l emoționează nimic, care-și denunță contemporanii, cel mai adesea, fără probe, mai este și Truman Capote — scriitorul.

Rivalul său Norman Mailer scrie despre el : „E cel mai perfect scriitor din generația mea ; el scrie frazele cele mai bine cumpănite, cele mai bine cadențate."

„Cînd publică **Cu sînge rece** — prefigurație a «noului jurnalism» Truman Capote atinge statura de mit. Un mit care a depășit repede Manhattan-ul."

„Nimic nu pare să-i reziste. Nici bărbații, nici femeile și mai puțin gloria pe care o duce într-o sarabandă nebună de la New-York pînă în Veneția și Paris trecînd prin Tanger. Capote tutuiește istoria, actorii săi și stelele : familia Kennedy, Elisabeta a II-a, Marilyn, Garbo și Bogart, Elisabeth Taylor și Marlon Brando, Agnelli, Churchill, etc. La 28 noiembrie 1966 cu drepturile de autor de pe **Cu sînge rece,** dă un bal mascat la Plazza pentru intimii săi (600 de persoane !). În 1958 îi apare **Micul dejun la Tiffany,** despre care Jean Chalon scrie că „oferă aceeași perfecțiune ca nuvela **Carmen** de Prosper Mérimée (...). Mérimée în secolul al XIX-lea și Capote în al XX-lea au ridicat nuvela la cea mai înaltă perfecțiune". „În nuvelele lui Capote, ninge adesea și iarna pare anotimpul său preferat. La colțul focului, se ivesc bătrîne domnișoare vorbărețe și nostalgice, copii gînditori și visători. (...). Arta lui Capote este de a admite extraordinarul pentru că Holly, sora sa Verena, verișorul lor Colin și slujnica neagră Caterina — din **Harpa de iarbă** se urcă să trăiască într-un copac. Maurice Edgar Coindreau, într-o prefață, face din Capote „un frate al marilor anxioși ai literaturii : Baudelaire, Mallarmé, Edgar Poe" și Jean Dutourd precizează : „stiloul lui Truman Capote se aseamănă cu pana de gîscă a lui Sterne și Scarron". Aceste comparații l-ar fi putut zdrobi pentru totdeauna pe un scriitor, dar nu pe „Truman Capote care nu se îndoi nici o clipă că el era incomparabilul Truman Capote. El știa că a adus pe lume creaturi ca Miriam, ca Holly, care erau de-ajuns ca să-i asigure locul său în posteritate. Truman Capote trasă despre prieteni și dușmani, portrete de neuitat"... „dacă Marilyn Monroe, ar cădea într-o zi, în uitare, ar fi sigură de înviere grație textului pe care Capote l-a scris sub titlul **O copilă radioasă.** Frumusețea, înjurăturile, spaimele lui Marilyn sînt în același timp lucide și sentimentale".

„Opera, ca și viața lui Capote, pare să fi fost o luptă permanentă între inimă și spirit". Însoțind o trupă de actori americani în 1955, în Rusia, unde au jucat **Pergy and Bess** de Gerschwin, asupra celor văzute și auzite scrie o frază care n-a pierdut nimic din actualitatea ei : **Pentru că rușii au fost totdeauna așa de rău tratați, sînt așa de îngrozitori sau sînt așa de îngrozitori pentru că au fost întotdeauna rău tratați ?**

„Nimic nu scapă ochiului și urechii lui Truman Capote, ceea ce face din el un memorialist de temut. **În ciinii care latră,** André Gide, Jean Cocteau, Mae West, Louis Amstrong, Esra Pound, Cecil Beaton sînt prinși în ceea ce au ei esențial".

„În **Les Cinq Tentations de La Fontaine,** Jean Giraudoux constată că e **un drum patetic între toate, cel care duce un scriitor la capodopera sa.** E și mai patetic drumul care-l duce pe un scriitor la falsa sa capodoperă. E ceea ce i s-a întîmplat lui Capote și al său **Cu sînge rece.** Că milioane de exemplare au fost vîndute nu împiedică să fie exemplul însuși al ratării unui scriitor dotat să facă să cînte harpele de iarbă, frumoasele din New-York, muzele din Sud, să cînte nu importă cine, afară de cei doi ticăloși ucigași ai unei familii de fermieri texani. **Cu sînge rece** este tentativa disperată a unui autor care vrea să se reînnoiască și care nu reușește decît cu prețul unei adînci plictiseli".

În 1978, Truman Capote declară la televiziune „eventual aș putea să mă sinucid".

Moare, de un fel de sinucidere : alcool, droguri și amoruri tarifate, neputința de a scrie, înșelată în faptul divers la 25 august 1984. „Acest Capote, adevăratul, visător al eternului și gigolo al cotidianului — este patetic".

Prezentare și traducere de
D. Șt. Rădulescu

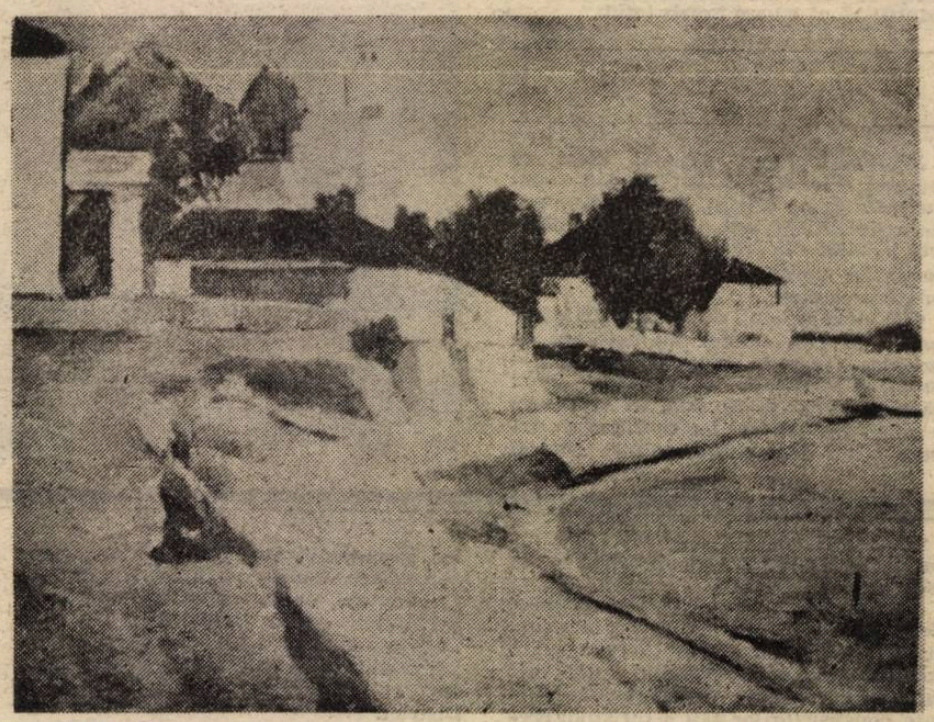

bridge

Alte dificultăți

Scriam, în numărul trecut, despre dificultățile de alegere a partenerului în bridge, dificultăți generate îndeobște de complexitatea relației de comunicare dintre jucători. În primplan stă, se înțelege, temperamentul. Un jucător melancolic, de pildă, va intra foarte greu într-un dialog perfect cu un jucător coleric chiar dacă „baza de date" referitoare la joc este comună amîndorura. Fiecare din cei doi jucători va trebui să fie atent la implicațiile pe care temperamentul celuilalt le are în desfășurarea licitației. E vorba, mai ales, de nuanțe aparent nesemnificative, extrem însă de importante la nivelul întregii partide. Așa, bunăoară, temperamentul coleric e predispus spre supralicitare, spre exagerarea forței cărților din propria mînă în vreme ce un temperament melancolic tinde să-și subevalueze forța și, prin urmare să sub-liciteze. Din clipa în care cei doi jucători își cunosc cu precizie propriile trăsături temperamentale și în același timp intuiesc just temperamentul partenerului dialogul se poate constitui iar comunicarea specifică jocului se poate desfășura în condiții de siguranță. Se întîmplă însă, ca fie și în condițiile de mai sus să se ivească neînțelegeri de-a lungul licitației, în sensul că unul sau altul din jucători poate să greșească — dincolo de temperament — din neatăgare de seamă sau din interpretare incorectă a informațiilor primite de la partener sau de la adversar. Deseori asemenea erori sînt puse tot pe seama temperamentului iar jucătorul care le sesizează încearcă să le corecteze fie urcînd licitația (în cazul că are de-a face cu un temperament melancolic la partener) fie coborînd-o (în cazul unui temperament coleric). Numai că procesul rectificării se dovedește finalmente el însuși greșit într-o manieră apropiată de aceea din lingvistică mai exact din lăuntrul fenomenului numit hipercorectitudine sau hiperurbanism ; părîndu-ți-se că un cuvînt este scris sau pronunțat greșit, deși el este corect și scris și pronunțat, începi să rectifici pronunția sau ortografia în funcție de un model sau de o analogie comițînd astfel adevărata eroare. Tot astfel și în bridge : înțelegîndu-ți partenerul greșit încerci să-l corectezi și prin asta nu faci decît să-l cufunzi și să te cufunzi în greșeală. Împotriva unei asemenea primejdii, jucătorii adevărați, chiar dacă nu au prea multă experiență găsesc un remediu în analiza amănunțită, e drept că și foarte rapidă a traseului licitației pentru că erorile se reflectă în primul rînd la nivelul coerenței acestui traseu. Sigur că recunoașterea și eventuala lor îndreptare nu înseamnă și evitarea lor. Atunci cînd se repetă de prea multe ori nu mai e de făcut decît un singur lucru : schimbarea partenerului. Doar că, vorba poetului, nu poate asta cine vrea...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 28 noiembrie 1990

44

Reîntoarcerea vederii

1

— Pe țărm ce-ncheie mit și cale
ard două flori în trei petale,
o Orhidee
și-un Orhideu,
ea — Penelopa,
el — Odiseu.
— Zău ?
Dar de ce nu povestește
de flori Homer ?
Din moft sau morb ?
— Nu le-a văzut...
(Îți amintește :
de geniu și clarviziune
rapsodul-zeu ajuns-a orb).

2

Se-naurește un măslin stingher
cu flori uitate, anonime, dar
cu-nmiresmări plăcute lui Homer
cel jertfit de al vederii dar ;
iară frunzișul dens înrourat
cu mii de ochi spre lume ațintiți
pare a fi pornit pe răzbunat
vederea marilor nedreptățiți.

Leo Butnaru

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Mestrovici

De ce spunem Nu

Așadar partidul comunist român, devenit fantomă din decembrie '89 încoace, s-a cuplat cu o altă fantomă — partidul democrat al muncii, sau cam așa ceva — și s-a transformat în partidul socialist al muncii ce pretinde a fi chiar o realitate, conform regulei de înmulțire algebrică prin care minus cu minus dă plus. Opinia publică e consternată și, mai mult, derutată pentru că instinctul ei de conservare îi spune să refuze existența acestui partid care a dus România și pe români în prăpastie, în vreme ce instinctul ei democratic, încă în statunascendo, îi spune să o accepte. Evident, ceea ce spune instinctul de conservare este și adevărat și drept — dovezile sînt, toate, în memoria fiecărui cetățean român, inclusiv în a cel puțin 80% din foștii membri ai P.C.R. care n-au avut nici o legătură ideologică sau doctrinară cu acesta, ci doar una pur administrativă —, după cum și ce spune instinctul democratic este adevărat. Dar drept este ? Noi credem că nu, deci noi credem că opunîndu-ne re-vigorării partidului comunist nu aducem nici un prejudiciu instinctului nostru democratic și, prin urmare, nici ideii de democrație la care mărturisim că ținem foarte mult. Și iată de ce... Cum bine se știe estul Europei a stat sub ocupație comunistă vreme de patru decenii. Acesta e, ca să zicem așa, genul proxim al tuturor țărilor din respectivul perimetru. Peste tot partidele comuniste cu nomenclatura lor și-au impus ideologia și instrumentele. Numai în România partidul comunist a provocat, a sprijinit și a impus o dictatură personală. Peste tot, înlăuntrul partidelor comuniste au apărut fenomene de disidență și tendințe reformiste. Numai în România partidul comunist s-a lăsat cu voluptate nerușinată în brațele dictaturii iar disidența, cîtă a fost, a venit din afara nomenclaturii (cazul Pîrvulescu, deși stimabil a fost, din pricina singularității lui, mai aproape de ideal decît de real). Peste tot partidele comuniste, exaltînd internaționalismul, au recunoscut implicit că sursele lor de putere, garanția viabilității lor, se află în afara spiritului național. Numai în România partidul comunist a pretins că-și trage seva din chiar adîncul ființei naționale a poporului român, compromițînd astfel în chip grav însăși ideea națională. Peste tot, cursul politicii comuniste a fost orientat dinspre stalinism spre destalinizare. Numai în România partidul comunist a îngăduit ca destalinizării de la începutul anilor '60, să-i urmeze două decenii și jumătate de stalinizare apoteotică. Peste tot partidele comuniste au sfîrșit, cîtuși de cîtuși, prin moarte națională, numai în România partidul comunist a izbutit ca murind să facă victime. Într-un cuvînt, în România partidul comunist a fost mult prea original pentru ca astăzi să-i mai poată fi tolerată prezența. E adevărat, în spiritul democrației, că el poate să ființeze, dar nu e drept.

„L"

Luceafărul

Director
LAURENŢIU ULICI

Redactor şef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacţie
MIRCEA CROITORU

chenar

Turle

E 20/21 noiembrie. Se bate miezul nopţii în pieptu-mi de aramă şi somnul, vameş vieţii, nu vrea să-mi ceară vamă. Pentru că rîd. Dar, ştii, rău de tot. În rezumatul mitingului F.S.N. de azi, dat la „Actualităţi", am trăit o clipă de hohot cumplit. Domnule, peonoarea mea, sînt minunaţi, înduioşători, fascinanţi, pot pentru ca să zic. Una din vînjoasele charisme ale Casei, la microfon vorbitoare şi de istorice speranţe dătătoare, fecundînd cu lancea-i ahileică profundele receptacole, accentuat feminine, din Piaţa Aviatorilor, a stîrnit un val de urale multilateral dezvoltate, clamînd viforos în plin deşert : să cerem parlamentului, să cerem guvernului să micşoreze pensiile securiştilor. Uraaa, gata, victoria-i asigurată, cu banii economisiţi refacem bugetul, retehnologizăm totul, facem lumină şi dreptate şi dăm buzna-n paradis. Iată măsura crucială, cheia de boltă a viitorului nostru. Dar, ce răzbunare fioroasă, cît spirit vindicativ ! Auzi dumneata cruzime la alde Trandafir ! Mă rog, să trecem, halimaua-i lungă. Eeee, vorba e, acum, ce facem cu această nouă gogoaşă-nfuriată, ce ni se îmbie drept concurenţă la umplerea găurii din steagul decembrist ? (Steag prin care, de altfel, vîntul suflă tot mai tare, mai dihai ca-n gura lupului carpato-danubiano-pontic). Ce şi-or fi zis „ei", ia-n să ne magnetizăm, poate atragem toată pilitura de fier din masa asta de praf şi pulbere ! Poate, unde vine iar 22 decembrie şi se poate lua, în fine, drumul plănuit, ăla de catifea şi verdeaţă ! Mişcare simetrică învierii din somnul cel neadormit al lui Barbu, de acum cîteva luni : ce-a însemnat pentru scriitorime recuperarea Gropii, va însemna, pentru bravos-naţiune, redeschiderea tarabei roşii, scoaterea ei din „neagra, adînca ilegalitate" tradiţională : un catalizator de energii, punctul de focalizare, sesamul fraternizărilor, o diabolică hormonizare generală. Frontul ţipă ca din gură de şarpe, opoziţia strigă ca din gaură de şarpe, circul parlamentar face dresură de papagali, puzderia de partiduţe-atoli dresează proteste, ce mai, iacă-tă consensul ! Iar Zmeul n-o să-i mai zică lui Făt-frumos : „în săbii să ne tăiem ? ba nu, ci în mitinguri, că-s mai drepte". O să-i spună : ia, mai bine, să sucim noi gîtul vulturului ăsta, care-n loc de apă vie ne-a otrăvit pe toţi ! Numai că, jumulit, nejumulit, vulturaşul ăsta ştie el ceva, vine el de undeva, se amuză el cu un rost anume, iar glasu-i sună adînc şi cu o parşivă ambiguitate, aşaaa, cum să spun, parcă-i clopotul de la o turlă kremlineză. Nu cea mai mare, dar una din sutele de variante sonice ale moscovitelor moţuri spiralate ca frişca (ori ca burghiul). Ura, vulturul din nori strigă falnic de trei ori. Numai că nici Zmeul, nici Făt-frumos nu-s nişte ageamii auditivi. Fiecare are turla lui, că de ales, slavă Domnului, e de unde, ce-a păzit el Pierre le Grand ? Şi nu ne putem amăgi nici cu gîndul că vulturul roşu-mpestriţat şi înstelat se va localiza, se va tipări-n văzduh, să-l ochească tot omul. El a croncănit puţin şi e deja-n altă parte, kaghebizînd sub falnicele bolţi. Între timp, noi, cetitorii de basme, legănaţi în clinchete de bronz, vom aştepta pe mai departe încălecatul pe şa, nunta Cosînzenei, puricele cu ocaua de fier şi plopul cu pere. Dar, mai ales, răchita cu micşunele... Că, vezi, bine zicea...

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Fructul neruşinării

Naivii acestei convulsionate societăţi — şi nu au fost, nu sînt puţini ! — „crezuseră că, după Răsturnarea din decembrie trecut, cel mai hidos, antiuman, masacrant partid a fost pus definitiv cu botul pe labe, măturat irevocabil de pe scena politică românească. Dacă le pomeneai de eventualitatea regrupării şacalilor, te priveau cu oarecare milă, cu o nedumerire şi chiar cu o compătimire care te făcea să te socoteşti cel puţin timpit. Şi, iată „neverosimilul" s-a produs : schimbîndu-şi denumirea (lupul şi părul, nu-i aşa ?), partidul comunist român care ar fi trebuit aşezat în corpore pe băncile unui Nürnberg naţional, nu numai că s-a regrupat, dar a căpătat statut legal, a devenit, adică, una dintre forţele politice cu drept de a-şi spune cuvîntul în ceea ce priveşte viitorul României, al unei Românii de comunism distruse.

Paradoxal ? Deloc ! Întîi, deoarece acest partid nu a fost niciodată desfiinţat. Menţinerea vechilor structuri comuniste, realizată cu cinism, nu putea prevesti nimic altceva decît ceea ce s-a întîmplat, actualul nou PCR apărînd ca un avanpost al unui deghizat front comunist mult mai dens, mai numeros şi mai periculos decît am îndrăzni a crede, infiltrat cu brutalitate în absolut toate compartimentele vieţii economico-sociale, cocoţat chiar la cîrma ţării. F.S.N.-ul nu are decît a se bucura de reapariţia PCR-ului : cine ar mai putea susţine că un fesenist nu este altceva decît un comunist ? Acum avem doar două partide distincte, nu-i aşa ? Şi astfel, gura lumii — se speră — va fi astupată ; speranţele s-ar putea însă să-şi dovedească futilitatea, deoarece albeaţă biblică pe ochi să ai şi tot ţi-ai da seama de interdependenţa dintre cele două formaţii politice, de relaţia tată-fiu (care-o fi tatăl şi care fiul ? !), de identitatea scopurilor lor.

A mai fost posibilă reapariţia acestui partid deoarece niciodată nu s-a pus problema traducerii în justiţie a celor aproape cinci decenii de comunism ; penibilele simulacre de procese politice intentate cîtorva lichele din vîrful piramidei roşii ne-au dat de înţeles că, dacă n-ar fi existat o ultimă şedinţă a cepexului, toate ar fi fost bune şi frumoase, buldogii comunismului românesc dîndu-şi în petec doar atunci, în rest... nişte suave domnişoare ! În viziunea „justiţiei" politice actuale, s-ar zice că prăbuşirea ţării şi a naţiunii s-a produs doar ca urmare a unei singure şedinţe, „uitîndu-se" ceea ce şi un ţînc ştie, anume că procesul de erodare, de măcelărire a României vine de departe, din decenii şi că aceasta ar fi impus condamnări **stricto sensu** chiar şi post mortem. Elementara logică a fost însă sfidată.

Vina revifierii canaliilor regrupate o poartă şi acea îngrijorător de numeroasă masă iresponsabilă, momită frumos-frumuşel cu promisiuni mincinoase, incapabilă a distinge neghina de grîu, o masă amnezică, robotizată, „oamenii noi", adunătura aceea de ţaţe ambigene care huiduiau partidele istorice, neavînd habar măcar de ceea ce sînt acele partide, care se uită la viitor precum fiul vacii la o poartă nouă, care aţîţau şi aplaudau haitele secu-mineriste năpustite asupra făptuitorilor decembrismului românesc, care fac „politică" apreciind mutra candidatului şi nu ceea ce i se ascunde sub osul frunţii şi cărora, în fond, nu le poţi pretinde prea multe, asta pentru că de la nimic nu poţi cere nimic ! Vina o poartă, apoi, şi o opoziţie precară, incapabilă de a oferi o alternativă convingătoare, o opoziţie neglijentă şi condamnabil nepăsătoare la nenumăratele „coloane cinci" infiltrate în sînul ei, o opoziţie de multe ori incapabilă a renunţa la nocivele orgolii personale, de multe ori teatrală şi excesiv retorică, de multe ori dispusă la concesii şi stupefiantă colaborare, în schimbul unor avantaje efemere, oase de ros ce se vor dovedi — în timp — otrăvite. Să fie acest duş rece salutar pentru o re-gîndire a opoziţiei ? Oricum, e necesară.

Nu putem trece cu vederea culpabilitatea unei bune părţi a intelectualităţii române, rămasă în espectativa cu efecte dureroase, auto-marginalizată, auto-situată într-un „no man's land" politic ; să nu fi înţeles această parte a intelectualităţii că între tăcerea de acum şi tăcerea (sau chiar aprobarea) de pe timpul comunismului a-toate-devorator se cere pus semnul egalităţii ? Să nu fi înţeles o bună parte a presei române de azi că persuadarea politică nu rezidă (ca efect) în simpla persiflare, într-un soi de alexandrinism publicistic, ci în reliefarea fără menajamente, documentată pînă în ultima sevă a adevărului, că o revoluţionare a conştiinţei, o trezire a mentalităţilor cinstite presupune, în primul rînd, un travaliu similar trudei arheologului ? Dezastrul ţării nu înseamnă doar prezent, ci **trecut, prezent** şi, fereşte Doamne ! viitor. Să nu fi înţeles (o bună parte din) presa română că nu zguduie o conştiinţă, nu imobilizează resorturile novatoare prin ilustrarea efectelor unui fenomen, ci prin disecarea minuţioasă, crudă, a cauzelor respectivului fenomen ?

Cum, necum, avem din nou un partid comunist legal ! Născut sub privirile aprobatoare ale guvernului (à propos : legea interzice activitatea partidelor extremiste, atunci cum stăm cu acest partid zis socialist-muncitoresc, deghizare în fond a extremei stîngi ?!), comunismul şi-a reînceput marşul spre putere. Se repetă istoria ? Ofilita verdeaţă bolşevică s-o fi gîndit la vechiul proverb care spune că „Mai bine un măgar viu decît un leu mort", dar noi ne gîndim că măgarul tot măgar rămîne, dă cu copita deci !

Comunism numele tău este neruşinare !

Alexandru Spânu

momos:

Veşti şi zvonuri

● Se aude că la Moscova puştii adună chiştoacele de ţigări de pe trotuare şi atunci cînd reuşesc să umple un fost borcan de muştar cu ele, le vînd cu cinci ruble. Bănuim că nu numai din cauza asta Mihail Gorbaciov a acceptat un guvern de coaliţie. Elţîn a cerut nici mai mult nici mai puţin, şi se pare că va primi posturile pentru **primul ministru, ministrul finanţelor şi pe cel al ministrului apărării. Lumina vine încă de la răsărit !**

● Gurile rele susţin că domnul (?) Iliescu îl căinează pe domnul (?) Eugen Barbu pentru tot ce a păţit. Ceea ce nu ştiu cei doi domni (?) este că a păţi înseamnă şi a da peste ceva neaşteptat şi neplăcut. Că a fost neplăcut ceea ce s-a întîmplat, da, dar neaşteptat ? Că preşedintele ţării o va păţi în sensul curent al cuvîntului, nu mai are nimeni nici o îndoială în Ţara asta. Făgaşul Ceauşescu se termină în hău. Va fi neplăcut, dar nu neaşteptat.

● Să fie **Partidul socialist al muncii**, ultima emanaţie a emanaţilor, aşa cum bănuim sau pur şi simplu un fîs de care f.s.n. se desprinde oripilat. Manevra e cu ochi şi cu sprîncene, dar pentru **omul brucanian** mişcarea e binevenită, iar f.s.n. iese din încercare cu chip „curat".

Noi totuşi ne opuneam neocomunismului, aşa că nu ne interesează prea tare cînd neocomunismul luptă cu comunismul într-un spectacol trucat de bîlci. Faptul că sîntem consideraţi tîmpiţi ne poate amuza, cel mult. Neocomuniştii (f.s.n.) sînt la putere şi duc ţara de rîpă. Tovarăşii lor comuniştii, în loc să fie în boxă le fac o „opoziţie binevenită". Vor fi răsplătiţi pentru asta, aşa cum îşi plătesc comuniştii datoriile de onoare : cu gloanţe şi, de ce nu ? cu „tovarăşul Radu". Ceea ce şi aşteptăm !

● Se aud tot mai rele veşti despre domnul Eugen Simion : Cum că se zbate ca peştele pe uscat. Îi recomandăm în lipsă de altceva operele interzise ale poetului Păunescu. **Scriitori români de azi**, carte de căpătîi a culturii române, nu va rămîne astfel bearcă.

Ştefan Agopian

P.S. Momosul din nr. 43 este evident tîmpit „corectat". Consider că vina îmi aparţine în întregime atîta timp cît a apărut sub semnătura mea.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

Preacinstitul CALINIC ARGEŞANUL, Episcop de Argeş : „Domnule Brătianu, sînteţi una dintre personalităţile politice care m-au impresionat de la început". **(Viitorul liberal)** ● ION ILIESCU : „Pornim de la experienţa acumulată de societatea japoneză şi vrem să fie un reper pentru organizarea noastră şi ca societate democratică, ca economie de piaţă pentru folosirea pîrghiilor economice. Au spus cu toţii că ceea ce au realizat au realizat prin muncă...". **(Dimineaţa)** ● OCTAVIAN ANDRONIC (cu referire la Japonia) : „Ciudat, cum se împacă o democraţie atît de avansată, cu instituţia monarhistă". **(Libertatea)** ● „Revenind în Capitală după recentele vizite în Japonia şi Coreea de Sud, dl. ADRIAN SEVERIN (...) declara că oamenii de afaceri «sînt gata să investească în România», dar rezervele lor provin din faptul că «există senzaţia că mulţi dintre cei care umblă pe străzi, în cursul zilei, sînt oameni care lipsesc de la serviciu»". **(România liberă)** ● L. VĂRAŞANU : (Cluj-Napoca) : „Acum (...) cînd avem şi noi ocazia să prindem o acalmie, iată, ni se spune că nu prea avem ce căuta în Europa..." ; „De ce să acceptăm asta, domnule Roman, cînd noi poporul am votat altceva ? De ce oare Europa ne tratează în continuare ca pe nişte portari şi nu ca pe nişte soldaţi eroi ?" ; „Deci, să intrăm în Europa pe caii Asiei, domnule Roman !" **(AZI)** ● Doamna curvă MIMI GEAMANTAN : „Am auzit c-au scris unii prin nişte ziare că cică să se legalizeze prostituţia. Ar fi mişto !". **(Vremea)** ● ALCIBIADE : „Cine credeţi că o aştepta (pe Larisa Carmen Firan Hotăranu, n.n.) la Aeroportul Otopeni, la ora 5 dimineaţa, pe un ger de crăpau pietrele ? Nimeni altul decît badibuzatul nostru senator de Buzău, domnul Gelu şi încă două-trei nume, cel care declara prin ţări străine că existenţa lui se desfăşoară între metafizică şi clitoris. De altfel, Geluţu e toată ziulica în redacţie la «Dimineaţa», bulbucîndu-şi felinarele ezoterice după toate dactilografele şi documentaristele. Bată-vă să vă bată norocul de revoluţionari...". **(România Mare)** ● VALERIU BUTULESCU (deputat) : „Alexandru Bîrlădeanu. Un politician abil, care ştie să îmbătrînească frumos şi inteligent". **(Vremea)** ● „CÎTE FEMEI ROŞESC CÎND SÎNT EXCITATE SEXUAL ?". 75% „(...) La cele 75% din femeile care roşesc, fenomenul începe de la partea superioară a stomacului"... **(Oblio)** ● ALCIBIADE : „Desigur, tot Ceauşescu este de vină...". **(R.M.)** ● Din limbajul Poliţiei TF (Gara de Nord) : „Fă fire-aţi ale dracului de toante !" ; „Fir-ar mămiţica voastră a dracului...". **(România liberă)** ● CECILIA CHIŞCOCI (Galaţi), adresîndu-se disperată cotidianului **AZI** : „Aş vrea să vă spun că noi nu avem nevoie de mitinguri şi demonstraţii, noi înţelegem greutăţile prin care trece ţara şi fiecare dintre noi şi de aceea vă rugăm să faceţi public protestul nostru vizavi de liderii partidelor istorice, de Marian Munteanu...". ● VALERIU CRISTEA : „Înţelepciunea lui Dumnezeu şi a Ministerului de Interne...". **(Adevărul)** ● ADRIAN NĂSTASE (ministru de externe) despre „personalul ambasadelor româneşti" : (sînt) „oameni care nu ies cu zilele din casă, decît pînă la colţ, pentru cumpărături". **(Libertatea)** ● ALCIBIADE : „Atenţie la Buhoiu, face crime !". **(R.M.)** ● GHEORGHE CONSTANTIN (cu referire la preparativele dinaintea faimosului nostru meci de fotbal cu bulgarii) : „Şi s-a mers mai departe cu acelaşi optimism revoluţionar". **(Baricada)** ● ADRIAN PĂUNESCU : „Domnilor adversari, îmi pare rău de dumneavoastră, dar trebuie să vă dau o veste proastă : eu şi mort reprezint mai mult decît reprezentaţi dumneavoastră vii". **(Vremea)**

Petre Stoica

prezentul continuă

Comunism? Anticomunism?

Spunem adesea că sîntem prea suspicioşi. Suspicioşi faţă de oricine, bănuitori pînă la limită în raport cu orice altă fiinţă omenească, în raport cu orice perspectivă, cu orice structură, cu orice situaţie. Cădem, totuşi, în toate capcanele imaginabile şi inimaginabile — capcane făcute sau nefăcute de mînă omenească. La Rochefoucauld spune : „în iubire, întotdeauna înşelăciunea depăşeşte bănuiala". Iubim poate prea mult viaţa, iubim poate, enorm, această nouă vreme a noastră şi viaţa din jur şi acest timp, în care sîntem imersaţi, ori în care pur şi simplu naufragiem, ne înşeală, căci investim în ele sufletul nostru pînă dincolo de orice raţiune. Sîntem, oare, încă naivi şi încă insuficient suspicioşi ? Insuficient suspicioşi nu sîntem — naivi însă ne dovedim din plin a fi. Rămînem doar bănuitori şi neîncrezători, fără a dovedi nici o clipă capacitatea atît de necesară de a trece la îndoiala metodică, de a aşeza lucrurile sub semnul de întrebare pertinent şi superior al unui scepticism antrenat, binevoitor în planul amănuntelor şi imparţial, generos şi totuşi neîndurător ori de cîte ori concretul implică principiile.

Iată cea mai mare capcană în care ne zbatem, încă înapoi să ne desprindem din ea — o capcană în care am fost blocaţi, nu numai noi, ci şi istoria noastră, o capcană în care se zbate încă Revoluţia din Decembrie : am suferit teroarea gloanţelor, am privit corpurile mutilate a sute de eroi, am trăit exaltarea stării unui aproape război civil, am învins, dar teroriştii nu există. Ei au fost împuşcaţi la rîndul lor. Au fost internaţi în spitale şi legaţi de paturi, au fost poate, cîţiva, puşi sub acuzare şi ei totuşi nu există. Nimeni nu îi poate identifica. Nimeni nu este în stare să dea o listă fie şi cît de parţială cu numele lor. La Universitate şi în alte locuri s-au afişat numele celor care au căzut întru împlinirea Revoluţiei pentru libertate. Nicăieri nu pare să existe o listă a celorlalţi, a criminalilor. La aproape un an de la evenimente se cere să ne întrebăm cu toată răspunderea şi gravitatea : ce rost are acest scotom de pe retina istoriei noastre ? Cel afectat de o boală psihică sau morală gravă scotomizează, se ştie. El exclude din cîmpul conştiinţei, voluntar sau involuntar, zone largi ale realului. Tindem şi noi să scotomizăm aspectul cel mai dureros al amintirii luptelor din Decembrie, ori sîntem, pur şi simplu, înşelaţi ? Asemenea întrebări s-au pus şi continuă să se pună nu obsesiv, ci sub maxima decizie de a nu împinge nelămurirea în uitare. Trebuie pornit însă cu o întrebare preliminară : extindem noi suficient cercul îndoielilor noastre ? Sîntem noi suficient de suspicioşi ? Suspicioşi pînă într-atît — şi într-o asemenea măsură dureros de suspicioşi — încît să ne transformăm suspiciunea în îndoială metodică, în raţionalitate sceptică ?

Aproape că nimeni nu ştie nu doar cine a tras dar nici măcar — consecinţă logică inexorabilă — cum de s-a tras, atît înainte cît mai ales după 22 decembrie. Incapacitatea relevării vinovaţilor nu este o glumă. Securitatea pare să apere pe acei membri ai ei implicaţi în represiuni. La fel procedează şi armata. Dar ar trebui să existe oameni de bună credinţă care să arate cu degetul pe vinovaţi, chiar dacă ei ar fi protejaţi de către autorităţi. O presă foarte activă şi care nu menajează statul, fapt cu totul promiţător şi fericit, poate relata, s-ar zice, pînă şi visele nocturne ale conducătorilor marilor puteri, dar nu reuşeşte să denunţe un singur terorist. Persoanele importante din fosta securitate, ca şi foştii activişti de partid pot fi identificate şi supuse unui clearance, dacă nu oficial cel puţin unul organizat de presă. Se înfiinţează tot soiul de organizaţii, dar întîrzie să apară tribunalul neoficial, de genul celui condus cîndva de Jean-Paul Sartre pentru judecarea crimelor din Vietnam (dacă vor fi fost crime, dar nu aceasta contează aici), tribunal care să stabilească cel puţin în principiu, vinovaţii de terorism, identitatea lor, vinovăţia. Şi totuşi ei, teroriştii există. Atunci ?

Comunismul a păstrat în esenţa sa ideea organizatorică a complotului şi conspiraţiei. Totul în comunism a fost organizat după metode complotiste. Actul de identitate comunistă era considerat sacru aşa cum este cheia sau cifrul cu care se pătrunde într-o peşteră de banditi sau în camera întunecată a unei conspiraţii. Comunismul infiltra naţiunea. Comunismul comunismului — infiltra comunismul. Sînt convins că aşa trebuie să fi fost şi cu securitatea. Securitatea infiltra naţiunea. O securitate a securităţii infiltra, probabil, securitatea şi tot aşa pînă cînd puterea se concentra punctiform, într-o singură persoană. Nu putea să se întîmple altfel, de vreme ce acesta era principiul de funcţionare al comunismului. Oriunde se forma un grup oficial de zece persoane, în indiferent ce scop, ca să conducă sau să facă indiferent ce, şapteopt erau oameni de paie şi doi-trei erau cei care contau pentru superiorii lor, iar pe aceşti doi-trei ceilalţi erau uneori în imposibilitate să îi determine. Pînă în 22 dimineaţa eu cred că aceşti „aleşi" au fost cei care au acţionat propriu-zis. Caracterul conspirativ al acţiunii comuniste este cel care îi apără şi acum pe vinovaţii din 17—22 decembrie.

Poate, oare să apere însă această organizare, care este aproape de nedezvăluit în structura şi componenţa ei de îndată ce se produc un număr de goluri în reţea şi pe efectorii acţiunilor criminale care s-au declanşat în seara lui 22 Decembrie continuînd apoi zile şi nopţi ? Pare foarte îndoielnic. Structura conspirativă a comunismului era destinată apărării regimului, or din 22 Decembrie comunismul nu a mai fost apărat. Nu s-a organizat nicăieri un contra-guvern comunist, nu a emis nici un post de radio pro-comunist. Nimic semnificativ nu s-a produs. În chip straniu, structura conspirativă comunistă părea să poată funcţiona exclusiv profilactic. Cum această profilaxie a esuat, respectiva structură s-a dezintegrat, cel puţin în cea mai mare măsură. Fosta securitate a susţinut sau nu Revoluţia, dar este clar că nu a acţionat împotriva acesteia la nivelul capacităţii sale normale de foc. Nici nu s-ar mai fi putut spune pentru cine sau pentru ce ar mai fi procedat aşa. Comitetele de partid şi implicit partidul s-au dezintegrat instantaneu, cum bine se ştie. Să fi încercat puterea care se constituia să creeze o luptă falsificată ? Dar această putere nu părea să fi fost contestată de forţe suficient de primejdioase, dacă o asemenea contestaţie nu venea de la teroriştii înşişi, cine vor fi fost ei. De ce această perdea de fum, cînd singurul lucru primejdios şi ucigător era chiar fumul însuşi ?

Aducînd raţionamentul în acest punct, banal altminteri, ajung cu necesitatea la o amintire legată de data de 22 decembrie. Anthony Daniels, într-un foarte cunoscut articol publicat în „National Review" chiar în acea zi a eliberării şi în care analiza situaţia României totalitare, afirma că, prin Ceauşescu, sistemul comunist face un estimabil serviciu lumii arătînd cît de mare poate fi decrepitudinea comunistă, cît de opresiv şi aberant este sistemul în esenţa sa. Cu toate acestea comunismul a murit uşor : în Uniunea Sovietică (pentru că şi acolo este mort), în celelalte ţări ale Estului, la noi cu toate că aici a funcţionat din plin crima şi tortura. Ideile marxiste mai rezistă în citeva zone îndepărtate. Principiile, regulile şi legile comuniste dispar fără o rezistenţă dură. Comunismul nu se opune unificării Germaniei, nu rezistă pactizării cu NATO şi nici economiei de piaţă ; în unele puncte exercită o acţiune corozivă asupra drepturilor omului, dar cam acesta este tot răul pe care îl mai poate produce în chip actual. Dispărînd, el lasă în urmă obiceiuri comuniste, tendinţe, scheme de gîndire totalitare, lasă o situaţie economică şi organizatorică de natură să producă în continuare suferinţe nenumărate, dar în sine el este mort. Moartea comunismului este, totuşi, prea lină şi astfel reziduul comunist din sufletul uman devine, brusc, primejdios. Atunci cînd anticomunismul socoteşte necesară — pentru discreditarea comunismului — existenţa unui comunism cît mai sălbatic, este de presupus că el a dorit acestui sistem odios şi o moarte exemplară, o moarte în zvîrcolirile căreia el să facă un cît mai mare rău. Poate să fi fost bine aşa, numai că aceste zvîrcoliri au trebuit să aibe loc pe pămînt românesc şi lucrul nu era de natură să ne convină. Dacă este să mă conduc după chiar frazele celor ce s-au declarat de o parte sau de alta a democraţiei ce separă comunismul de umanitate şi raţiune, anticomunismul extrem, pe cît şi comunismul, ar fi în stare să accepte nenorocirea fiinţei omeneşti în scopul realizării unui beneficiu maxim pentru sine şi o definitivă destrucţie a adversarului. Oare protecţia teroriştilor, de după 22 Decembrie ar fi putut să se asigure mai bine de către comunism sau de către anticomunism ? Răspunsul este ridicol de simplu. Vorbesc acum de comunism şi de anticomunism, vreau să fiu bine înţeles — nu discut cînd unul sau altul a operat prin intermediul securităţii sau KGB-ului, al CIA-ului sau al unor organizaţii legale sau ilegale, istorice sau recente, politice sau apolitice. Demarcaţiile ideologice ale acestor formaţiuni vor rămîne pe veci discutabile. Anticomunismul a avut nevoie de showul sîngeros din România şi l-a obţinut într-o variantă extinsă, inclusiv după ziua alungării dictatorului. Să fie numai vina comunismului ? Omenirea a dorit dispariţia celui mai odios sistem totalitar al istoriei, poate tocmai pentru a trece dincolo nu de ură, ci dincolo de calculul pragmatic, rece, făcut cu viaţa omenească şi de Napoleon şi de Wilhelm al II-lea şi de Nicolae al II-lea şi de Stalin şi de Hitler şi poate, încă, de multe personalităţi istorice, altminteri democrate. Zilele şi nopţile noastre de după 22 au fost însingerate de comunism sau de anticomunismul demonstrativ ? Există un criptocomunism. Să nu existe şi un criptoanticomunism ? Fie ca viaţa adevărată a României şi a lumii să înceapă prin gestul cu care anticomunismul coboară tăcut pleoapele peste ochii stinşi ai comunismului. Gest însoţit nu de întristare, ci doar de o bărbătească ridicare din umeri.

Caius Dragomir

minimax

Vremea socotelilor (III)

Dar pentru a defini tactica partidului, care este un partid de guvernămînt, trebuie să ţinem în primul rînd seama de situaţia generală din jurul partidului, pe care nu putem s-o ignorăm. Care este, deci, această situaţie ?

(Iosif Visarionovici Stalin)

Un băţ de chibrit este mai scump astăzi (0,30 lei) decît era ieri o cutie întreagă (0,25 lei). Şi nu e decît începutul ! Aşadar, sîntem şi probabil vom fi din ce în ce mai sever obligaţi să facem tot felul de socoteli pentru a putea supravieţui în aşteptarea (iluzorie?) zilelor acelea minunate cînd terapia de şoc a guvernului va da roade, scoţîndu-ne din mizerie. Scapă cine poate. Iar cei care fac socoteli de soiul acesta, numărîndu-şi bănuţii de cîteva ori pe zi căci n-au încotro, poate se mai şi cumînţesc, trecîndu-le naibii cheful de a ieşi mereu în stradă să scandeze „Jos Iliescu !", „Jos guvernul fesenist !", „Demisia !", ori cîte şi mai cîte nu se scandează, cu sau fără rimă. Foamea ca un sfetnic bun !

Nu vom persista însă în această direcţie, a socotelilor financiar-economice căci tot atît de, dacă nu chiar mai fascinant ni se pare a socoti şi în privinţa celor ce se întîmplă în arena politică — vocabula folosită pentru caracterizarea spaţiului politic nu trebuie înţeleasă ca o aluzie la circ şi circari, arena fiind, în primul rînd, locul destinat luptei (uneori pe viaţă şi pe moarte) dar şi jocului ce presupune decodificare pentru a afla într-adevăr rostul celor petrecute acolo.

Deci dacă tot e democraţie, pluralism ş.a.m.d., adică ei, comuniştii, de ce mă rog n-ar avea voie să iasă în arenă ? În frunte cu un vechi ilegalist care, om cinstit, prin ianuarie ne povestea bunicească amintiri din tinereţea-i revoluţionară, cum organiza el sabotaje în timpul războiului şi cum toată viaţa n-a ascultat decît (de) Radio Moscova pentru că este singura sursă de informaţii demnă de încredere ! Pauză !

Nişte bătrîni care în loc să se bucure în tihnă de pensie, căci, har Domnului, le ajunge (ţinînd cont şi de cei 400 de lei !), s-au apucat, auzi ce să facă ? !, să reînfiinţeze un partid comunist ! (La urma urmelor, de ce n-ar pretinde şi patrimoniul fostului P.C.R., ca să nu mai tot întrebe de el, degeaba, gazetarii „de dreapta" !) Cam trăzniţi bătrîneii ăştia ! Bătrîneii şi cei tineri care li se vor fi alăturat, poate. Aşa parcă îţi vine să zici. Mulţi tot bătrîni, adică foştii deţinuţi politici care au mai scăpat cu zile de revoluţionarismul celorlalţi, nici ei nu-şi „mănîncă" în tihnă pensia (ceva mai mică !) şi au ripostat prompt, amintindu-ne, dacă mai era nevoie, că „bătrîneii cei trăzniţi" sînt în ultimă instanţă nişte ucigaşi şi nişte trădători de neam şi ţară care ar trebui judecaţi măcar pentru cele două milioane de victime. Stranie poveste ! În toată brambureala şi confuzia care s-au instaurat ţeapăn pretutindeni, numai un partid comunist ne mai lipsea! Cine are apetenţă pentru umorul macabru ar putea fi satisfăcut. Numai că dacă dracul, de obicei, nu e atît de negru cît pare, se mai întîmplă uneori şi invers. Să fie mult mai negru ! Atît de negru încît nici umorul nu mai poate rezista în preajma-i. Reînfiinţarea acum şi aici a unui partid comunist, indiferent că-şi zic altcumva şi că anunţă nişte sublime idealuri, ceva cu socialism ca-n vest, obligă la a socoti mai pe îndelete. Tocmai pentru că reînfiinţarea asta, de altfel mai demult anunţată, prea „rimează" într-un fel sau altul cu tot soiul de peripeţii de pînă acum. Sigur, pînă vom mai afla amănunte, este întrucîtva îndreptăţită şi ipoteza bătrînilor trăzniţi, sau irresponsabili cum i-a calificat primul ministru la tv. într-un interviu de dezamorsare a tensiunii creată de eveniment. Să fie însă tovarăşii care au reînfiinţat partidul ăsta şi socialist şi al muncii, atît de rupţi, cum se spune, de realitatea social-politică românească ? Să nu-şi dea ei seama că e de-a dreptul riscantă în condiţiile actuale din România afişarea opţiunii cinice pentru comunism ? Iar dacă riscă, de ce o fac ? Pe ce se bazează ? Şi întrebările se iscă una dintr-alta, toate conducînd însă la o altă ipoteză, aceea că **P.S.M. nu are un rost sau o funcţionalitate în sine ci este subordonată şi slujeşte unei tendinţe politice al cărei model de acţiune tactică este tocmai disimularea într-o şi printr-o diversitate de „chipuri", multe aparent contradictorii între ele dar, în fapt, coerente prin finalitatea comună.**

„Oleee ! Ole ! Ole ! Ole ! Ole !/Frontul ăăăsta, ce mai e ?/Pe Ce Re !" Iată că nu Frontul e P.C.R. Anticomunismului i s-a oferit o ţintă, alta decît F.S.N., **P.S.M. putînd funcţiona foarte bine ca paratrăznet** şi, cumva indirect, ca alibi, aducîndu-se aminte povăţuiala lui Lenin către tovarăşii săi de luptă, că „revoluţionarii care nu ştiu să îmbine formele ilegale de luptă cu toate formele legale sînt nişte revoluţionari foarte proşti." *)

Aşadar, F.S.N. are prilej de a-şi afirma o dată în plus distanţa faţă de comunism, în interviul menţionat înainte, liderul naţional al Frontului, dl. Petre Roman, reafirmînd opţiunea pentru social-democraţie. Ce fel de social-democraţie, ori de ce nuanţă, recent, în 14 noiembrie, ne-a spus-o destul de explicit unul dintre redactorii cotidianului **Azi**, care, în articolul „Aderenţă şi organizare", evidenţiază că **Frontul va continua tradiţia Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România „în** lupta pentru libertate socială, pentru democraţie politică **reală"** (subl. ns.), deci nu pentru o democraţie burgheză, falsă, fiind prea bine ştiut că P.S.D.M.R. a fost un partid **marxist, care a militat pentru înlăturarea orînduirii capitaliste, cu tot cu instituţiile ei politice.** Ori, poate că dl. Marin Badea, semnatarul articolului pomenit, aparţine unei aripi a Frontului mai de stînga...

Revenind la P.S.M. şi ipotetica dar foarte plauzibila-i funcţionalitate obscură, ar mai fi de întrevăzut şi urmărirea unui posibil **efect de dublă radicalizare simultană.** Spre dreapta, prin revolta provocată, ceea ce ar putea induce acţiuni justificînd intensificarea atacului propagandistic împotriva opoziţiei dacă nu chiar intervenţia coercitivă — succesul de care se bucură Alianţa Civică trebuie contracarat. Dar radicalizare şi spre o stîngă populară difuză şi confuză, cristalizîndu-se astfel reziduurile „frumoase" lăsate de vechea propagandă comunistă, reziduuri reactivate deja de noua propagandă în lupta împotriva opoziţiei şi avînd în prezent condiţii deosebit de prielnice de dezvoltare în actuala situaţie social-economică generată de terapia brutală a guvernului. Într-o asemenea evoluţie, întîlnirea cu o aripă stîngă a Frontului apare ca iminentă. O întîlnire despre care ce să mai spui decît Doamne fereşte !

20 noiembrie 1990

Şerban Lanescu

*) V. I. Lenin, **Opere alese.** Editura politică, Bucureşti, 1970, p. 638.

Noica și rezistența

E straniu ca, la nici trei ani de la moartea lui Constantin Noica — după ce recenta publicare a unor pagini inedite a smuls, în fine, vălul apăsător și abject al tăcerii așternut de o demență forță asupra celui mai important gînditor al ultimului deceniu — să afli că „filosoful de la Pălținiș ...cocheta cu puterea ceaușistă" ca „denigrator al Occidentului actual în numele unei pretinse spiritualități mai vii pe tărîmurile noastre", să mai afli totodată că „poziția politică din trecut a lui Noica, cu consecvențele ei contradictorii, ca și semantica sa filosofică națională, ar fi modelul cel mai potrivit pentru condeierii de la «România Mare» și alte fițuici de aceeași teapă" — cum spunea Ion Negoițescu într-un recent interviu **(Revista 22**, nr. 39/1990, p. 8) ! Sînt mult prea grave aceste afirmații și potrivnice — credem — unui adevăr pe care prea mulți dintre intelectualii mai vîrstnici sau tineri l-au putut verifica îndeaproape ca să nu fii ispitit să încerci a repune în drepturi (așa cum a făcut-o recent, cu inteligență și subtilitate Sorin Vieru în nr. 41 al aceleiași reviste) o realitate pe care, în ciuda incontestabilei sale probități morale și profesionale, un spirit de talia lui Ion Negoițescu o ignoră (sau nu o înțelege).

„Cocheta", oare, „filosoful de la Pălținiș" cu puterea ceaușistă atunci cînd, victimă directă a celei mai brutale și apăsătoare represiuni, după anii de temniță și de tăcere forțată s-a retras în singurătatea fertilă a Pălțișului pentru a-și păstra gîndul liber, în imensitatea cerului atît de pur, acolo și spre a-și desăvîrși Opera — ignorată încă de contemporani ? ! Dacă rolul „cathartic" al filosofiei sale nu poate fi, sub nici un motiv, subestimat, numai vinovată se poate numi încercarea de a tăgădui efortul imens — încununat de succes — de a reabilita, printr-o strategie înțeleaptă și un „spirit practic" eficient, **marea gîndire occidentală,** smulgînd-o, cu pricepere și tact, din negura-n care dogma marxistă și limba de lemn au cufundat-o. Vorbind despre Noica sîntem oare îndreptățiți a ignora valoarea **operei sale originale,** devenite reper pentru toți cei ce au cutezat să privească **Dincolo,** în spațiul privilegiat al imensității glăsuitoare ? Cum am putea, apoi, uita, imensa-i **acțiune paideică,** sacrificiul constant, umilința de a se apleca asupra „individualului" — mă gîndesc la o sumedenie de tineri și mai puțin tineri sosiți cu emoție la Pălținiș în speranța **decisivei întîlniri.** Mai toți au plecat din acest mirabil **topos** luminați, întăriți în secreta speranță că, dincolo de minciună, teroare și delațiune se întinde spațiul fără de hotare al Ființei absolute — originarul tărîm spre care, mai mult sau mai puțin conștient, tînjesc toți muritorii. Pălțișul „a funcționat" ca un imens **balcon al Universității** unde **rezistența întru Spirit** devenea palpabilă și lua formele cele mai neașteptate : gînditorul, poetul, criticul, muzicianul, omul științelor pozitive — toți puteau surprinde, în fermecătoarele colocvii, freamătul acestei lumi așteptate, din vistieria căreia, iată, se împărtășeau aievea !

N-a protestat Noica împotriva regimului despotic ? Numai cine n-a citit cu atenție o seamă dintre paginile ultimelor cărți — unde totalitarismul (de orice nuanță) și gîndirea șablonardă sînt condamnate — poate face această afirmație. Spirit incomod, a denunțat mediocritatea și ne-trebnicia, militînd pentru **„cultura de performanță"**, el, filosoful ce credea cu patimă în viitorul Europei (să ne amintim titlul premonitoriu al primei cărți postume — **De dignitate Europae**) — viitor pe care istoria e pe cale să-l confirme. Poate fi numit „denigrator al Occidentului" cel care a **reabilitat tocmai gîndirea filosofică occidentală,** protestînd — nu împotriva autenticelor sale valori și nici împotriva libertăților democratice — ci, cum bine se știe, împotriva unei anume și periferice comodități, a prea lesnicioasei împăcări pe care bunăstarea o poate aduce cu sine, oriunde și oricînd, în fond...

Ce putem spune apoi despre așa numita „semantică filosofică națională" ? Pentru a înțelege mai exact poziția gînditorului român sînt necesare, credem, unele precizări. Avînd înainte decisiva experiență a lui Mircea Vulcănescu („E infinit probabil că nu aș mai fi putut da, peste cîteva decenii, Rostirea românească fără lecția lui Mircea Vulcănescu"), paralelă profundei investigații hermeneutice a limbajului propuse de Heidegger, avînd alături opera — în plină elaborare — a filosofului german, dar, mai ales, fiind înzestrat cu o gîndire cutezătoare, „exersată" pe terenul (și-n atmosfera) marilor sisteme (și momente) filosofice, Constantin Noica a desăvîrșit analiza cuvintelor semnificative ontologic, dăruind — prin **Rostirea filosofică românească,** urmată de **Creație și frumos în rostirea românească** — un monumental imn, de o inegalabilă frumusețe, limbii și gîndului românesc. Proiectul amplu și temerar a fost finalizat strălucit tocmai pentru că cercetarea a fost condusă de filosoful autentic, cel care a știut căuta — și găsi — aurul durabil al înțelesului, **din perspectiva (și orizontul) principiului unic.** Cu siguranță că tot ceea ce a **descoperit** rațiunea în sfera semantică a privilegiatelor cuvinte reprezenta într-adevăr vistieria filosofică pe care numai un gînditor a putut-o releva cu măiestrie. Nu e mai puțin adevărat însă că acest sens a fost (și este) în mod curent ignorat, comunicarea uzuală fiind preocupată de **a transmite** și, extrem de rar, de **a înțelege profund, sondind „adîncimea" și de(s)-finînd-o.**

Cuvintele interpretate circulă liber, degajat, în limbă, articulînd orizontul comun al conștiinței, fără a mărturisi ceva despre marea taină ce le-a însuflețit și însuflețește. Că acest mister este realmente „îngropat" în cuvînt și că filosoful nu creează sensul, ci-l provoacă și dezvăluie progresiv, e atestat, în parte, și de faptul că nu orice cuvînt are aceeași „expresivitate", capabilă de a ne tulbura și proiecta spre zarea deschiderii otonome. Dar dacă privilegiatele cuvinte există — și cu siguranță că, insistînd, numărul lor poate fi extins, după cum extinsă poate fi și hermeneutica raporturilor sintactice, dacă problema este „mutată" din orizontul gramatical în cel logico-ontologic — aceasta înseamnă că limba e pregătită să dezvăluie tărîmul insolit al Ființei, că structura de adîncime a conștiinței s-a maturizat atît de mult încît „saltul" spre (și în) Originar poate fi, într-adevăr, efectuat.

Filosoful surprinde „zonele fierbinți", sintagmele productive, capabile de a se desprinde de semnificațiile mărginite (de și în cîmpul conștiinței), spre a revela noi raporturi, noi situații, noi evenimente în orizontul ontologic. Poate că aceste **salturi (sau deschideri)** s-au efectuat realmente într-un trecut mai recent sau mai îndepărtat, poate că limba și conștiința au simțit cîndva adierea stranie a zării transcendentale și s-au modelat în funcție de noua lume pregătită să coboare, revelația fiind, mai apoi, ignorată și ascunsă. Poate, într-adevăr, că aceste cuvinte depozitează un înțeles uitat și că — așa cum admirabil spunea Constantin Noica — „numai în cuvintele limbii tale se întîmplă să-ți amintești de lucruri pe care nu le-ai învățat niciodată. Căci orice cuvînt este o uitare și în aproape oricare s-au îngropat înțelesuri de care nu mai știi".

Să ne oprim o clipă asupra acestor afirmații. Limba poartă, comunică înțelesuri „neînvățate", **uitate,** prezente-n cîmpul ei și operante, dar nesesizate și, ca atare, îngropate într-o tăcere **vorbitoare** totuși. Gîndul original ia naștere, se maturizează, se desfășoară în și prin universul limbajului, alimentat mereu de semnificațiile adînci, prezente dar inconștiente încă. A descoperi sensul ontologic — și a-l revela — nu înseamnă altceva decît a ne plasa în orizontul ontonom și de a prelua, în acest orizont, cuvîntul paradoxal, capabil de a ne sugera lăuntrica dimensiune și, mai mult, de a o îmbogăți, dez-vălui, dezvolta. **Amintirea conștientizează** sensul filosofic originar : îl evidențiază și subliniază, smulgînd Ființa din uitare **și actualizînd-o** — prin cuvînt — **într-unul din momentele Ei.** Hermeneutica limbajului coincide astfel cu o insolită modalitate **de filosofare,** cuvîntul fiind — la o mai atentă privire — **pre**-textul acestui nou și neobișnuit **text** (discurs) ontologic ce prinde consistență și orizont.

Filosoful n-a descoperit cuvîntul doar de dragul de a revela, pur și simplu, un înțeles îngropat și uitat (de dragul „cuvîntului în sine"), ci, mai curînd, **de dragul gîndului** ce se ancorează de cuvînt spre a se lansa eficient. Toate limbile au, în fond, capacitatea potențială de a „provoca" ontologicul și de a-l desfășura sub privirile atente ale filosofului. Căci toate limbile suficient de mature și complexe „au simțit" universalul, l-au atins și, dacă nu l-au ex-pus încă printr-un discurs amplu, organizat, pot încerca această aventură din clipa-n care deschiderea ontonomă s-a înscăunat suficient de ferm pentru a-și afirma progresiv „etapele" expunerii categoriale.

Acest moment este universal și definește, cum spuneam, universalul — Ființa — indiferent de idiomul în care apare. Remarcă ce pare a îndreptăți observația lui Cioran : sentimentul **românesc** al ființei nu se deosebește prea mult de sentimentul **paraguaian** al ființei. Semnul de întrebare nu putea fi ocolit ; l-a pus Mircea Vulcănescu, l-au pus alți gînditori. Punctul de vedere blagian ar putea plasa întreaga problemă într-o altă lumină. Filosoful care-și întemeiază sistemul — „retopind" istoria filosofiei și reconstruind-o din propria perspectivă — „țîșnește" spre universal și se plasează în dimensiunea lui desmărginitoare din albia structurată a unei **matrici stilistice** anume, „colorînd" imperiul atotcuprinzător al universalului (Ființa) cu tot ceea ce participă la (și constituie) „specificul național" al unei culturi. „Vocea" Ființei poartă-n subtext și-n context glasul, cuvîntul limbii și culturii care a născut — oglindind „partea de cer" sub care s-au înfiripat — sentimentul, personalitatea, ideea ființei umane creatoare, aparținînd unei națiuni și unei cul-

Corneliu Mircea

Continuare în pag. a 6-a

Cacofonii și tautograme

Normele lingvistice circulă uneori în variante simplificate și populare, producătoare de certitudini, garanții ale superiorității deținute de cel care le cunoaște. În această ipostază, ele au formă absolută și exclud nuanțele. Specialistul pare mai îngăduitor: pentru el, un dezacord nu e neapărat o dovadă de insuficiență intelectuală, ci un fenomen regional, un pleonasm poate fi recuperat prin valoarea sa stilistică de insistență, iar virgula poate să apară, formal, „între subiect și predicat" sau „înainte de și" — de exemplu în cazurile în care ea izolează, cuplată cu o altă virgulă, un grup sintactic intercalat. Nespecialiștii judecă adesea sumar și superficial asemenea cazuri, pentru care dispun de formule gata făcute. Una din dogmele folclorului lingvistic e aceea a cacofoniei, redusă, prin etimologie populară, de la definiția generală — de repetiție dezagreabilă de sunete, — la situația de întîlnire la limita dintre cuvinte a silabelor **ca, co, că, ce** etc. — și interzisă cu hotărîre, cu cîteva excepții, inventariate și ele. Rezultatul interdicției absolute e apariția unor modalități stîngace, artificiale, de evitare a cacofoniei ; ele sînt, în orice caz, extrem de răspîndite : „ca, virgulă, coleg", „ca și coleg". Lucrurile s-au mai spus, nu o dată : silabele de mai sus aduc, e drept, un „bruiaj" semantic supărător și sînt, pe cît posibil, de evitat ; în sensul propriu al cuvîntului sînt însă cacofonice și alte repetiții dezagreabile de sunete (foneme sau silabe) : „lasă să se semneze", „grași și șireți" etc. Definiția cacofoniei cuprinde două elemente : unul controlabil, obiectiv — repetiția —, altul subiectiv și susceptibil de interpretări diferite : caracterul ei neplăcut. Că nu orice repetiție de sunete produce o cacofonie e un fapt evident și dovedit de atîtea teorii și analize ale limbajului poetic, în care aliterațiile sînt puse în slujba unui efect estetic pozitiv ; cum se produce trecerea de la o valoare la alta, care e limita între eficient și excesiv — sînt întrebări care își așteaptă în continuare răspunsul.

Una dintre cauzele „impresiei dezagreabile" este, cum am văzut, asocierea unor silabe care construiesc (integral sau parțial) un cuvînt cu semantism cel puțin nepotrivit cu contextul ; o alta privește, mai general, eufonia, calitățile estetice ale sunetelor și îmbinărilor de sunete, — un teren mișcător despre care afirmațiile peremptorii sînt riscante și de pe care teoria alunecă ușor în impresionism și fantazare. Sextil Pușcariu observa deja contradicția ivită adesea între muzicalitate și intenția onomatopeică. În cunoscutul vers al lui Coșbuc — „Prin vulturi vîntul viu vuia" („Nunta Zamfirei") — aliterația are valoare imitativă, (ilustrînd în același timp un „artificiu **pangramatic**", numit și **tautogramă** : cît mai multe cuvinte consecutive începînd cu aceeași literă) dar **nu** și eufonică. O suită cacofonică produsă de intenția imitativă excesivă apare și la Macedonski, în celebrele versuri instrumentaliste din „Înmormîntarea și toate sunetele clopotului" : „Un an, — dînd d-ani, leag-an d-an, — d-ani vani". Repetițiile de sunete cu valoare nu imitativă, ci doar sugestivă („Pe-ntinsele ape", „Alunece luna" — la Eminescu, „Mai am un singur dor") sînt mult mai puțin susceptibile de a da naștere la cacofonii ; o pot face, totuși, ca în versul (parodic ? oricum, de circulație orală) „Ți-s, țară, munții-nalți". Cînd în locul unei repetări mecanice sînt permise alternanța, variația în anumite limite, asocierea fonemelor înrudite, efectul e de obicei eufonic ; în cazul versului de mai sus, acumulării simple i se mai adaugă un factor limitativ, care ridică problema delicată a valorii estetice intrinseci și relative a sunetelor — repetiția vocalei e sau a sonantei l fiind mai eufonice decît aceea a semioclusivei ț. În genere vocalele, sunete armonice, și sonantele **(m, n, l, r),** apropiate ca natură fonică de ele, sînt preferate în obținerea muzicalității.

În limbajul curent se întîlnesc termeni cu structură cacofonică : între ei, unul din primele locuri ar trebui să-l ocupe, cu cei patru **t** ai săi, cuvîntul **competitivitate** (test de pronunțare netrecut de destul de mulți vorbitori). Dincolo de limita cuvîntului se manifestă uneori intenții artistice cu efecte contrarii : „o mînă /.../ vîrîtă pînă peste cot peste tot („Adevărul", 173/1990, 1) e o succesiune care nu are naturalețea unui reușit joc cu cuvintele, amintind mai curînd de versul imitativ (al cotcodăcitului) din Topîrceanu — „Eu, cît de cît, socot c-o da" („Un duel") ; și în formula, construită tot cu intenție, „moralitate a acestei oralități" („Contrapunct", 44/1990, 1), aspectul fonic poate fi considerat mai curînd „dezagreabil", cel puțin prin dificultatea pronunțării ; și aici, în afara vocalelor, semivocalelor și sonantelor, se înregistrează patru apariții ale oclusivei **t,** o siflantă **s** și două africate **č, ț.** O „dizarmonie în **z**", accentuată de aspectul lexical al concentrării de neologisme, e ilustrată de fragmentul care nu mai are nevoie de comentarii : „ar viza eficientizarea utilizării" („Azi, 81/1990, 3).

Cacofoniile intenționate sînt fie o formă extremă a autoreferențialității limbajului, a opacizării sale prin exacerbarea indiferentă la conotații fonice a aspectului formal — „sclipici lipicios" („Contrapunct", 44/1990, 1), fie, cu o mai clară subordonare față de un scop, un procedeu de depreciere, prin aspectul sonor, a unui obiect sau personaj : „Brigitte Bardot și **Bardul Bîrcii**". Tautograma (procedeu vechi, dar asociat mai ales epocilor și stilurilor manieriste) e din nou prezentă : bazată tot pe repetiția de sunete, dar suprapunîndu-se doar parțial cacofoniei sau aliterației eufonice. Alte exemple contemporane (cu parțiale încălcări ale regulei inițiale comune, și cu eventual adaos de rimă) dovedesc, încă o dată, rolul funcției poetice a limbajului într-un discurs al presei suferind de trăsăturile știute ale literaturii naționale : lirism și obsesie a formei (deci intraductibilitate) : „să ne joace pe degete demagogi, degenerați, declasați, demenți" („Adevărul", 229/1990, 1), „de la o oralitate odioasă /.../ la o oralitate ordinară" („Contrapunct", 44/1990, 1), „trucuri și ticuri" („România liberă", ed. internațională, 16/1990, 1), „uniunea omonimă, omografă, omofonă, omoloagă" („Viitorul", 124/1990, 2), „din precedent în precedent, spre pericol permanent" („Phoenix", 33/1990, 3). În acest tip de repetiție a sunetelor sînt puternic marcate intenția ludică, artificiul, voința de construcție ; sub controlul rațional al regulei nu ajung să se dezvolte conotațiile acumulărilor cacofonice ori eufonice.

Rodica Zafiu

„Exegi monumentum..." (II)

În nacela **mongolferei** pe care a construit-o inventatorul Leonidas Ampotrofagu, Zoe și Manoil se întreabă ce vor face după răpirea și uciderea „vampirului dă vodă", cine-i va conduce pe români și cum : „...es-timp Zoe se certa/ In politichie naltă cu Manoli, ce privea/ Arhipelul din nacelă. —Bun. Să spui că il răpim/ Pă vampirul cel dă vodă. Și apoi ?/ —Îl omorim, /Răzbunînd astfeliu chinul neamului prea obidit. /—Și apoi ? urmase Zoe cugetarea-i neclintit./ —Apoi seculul dă aur dă la sine a veni, /Scutura-se-vor românii dă viclene tiranii/ Și avea-se-vor ca frații, numai noi dă noi în țeară./ Națiunea va remine, ce e venetic să pearâ..." **(Cîntul al șaselea)**. Avem deci un război al „modelelor socio-politice", exact ca în **Țiganiada** lui Ion Budai-Deleanu (alt reper ușor de identificat al **Levantului**), Zoe înclinînd spre soluția principelui luminat, Manoil spre cea a democrației. Dincolo de pitorescul acestei dispute, care mai are și darul de a ne ului prin actualitatea ei, scena anticipează una din întrebările cheie ale poemei, pe care va trebui s-o reluăm la capătul drumului parcurs de poetul Manoil : care este rolul artistului în lume, unde trebuie să se așeze el în raport cu puterea ? Iar **adevărata actualitate** a acestei întrebări decurge din eternitatea ei. Deocamdată, maimuțica lui Leonidas, Ercul, roade pe neașteptate pînza balonului, echipajul se prăbușește pe insula H., din Helespont, unde un munte se despică și-i înghite pe zavergii. Ceea ce urmează este un fel de inițiere în arcanele timpului și ale „scripturilor române" (în pandant cu **Epigonii** lui Eminescu), la care participă numai poetul Manoil. Cu globul de cristal al prințesei Hyacint în mînă, Manoil pătrunde în „Mehanismul poeziei", unde șapte statui grandioase îi vor răspunde pe rînd la întrebarea pusă de poet : „Sus pă ultima lespéde, Manoil pune o-ntrebare/ Care parcă nu din sine se iscă, ci-n depărtare / Ea obirșie își află, nu în minte ci în singe.../«Domă tu urieșească, preste care statui plinge, / Spune-mi, ce e poesia șincotro o să se-ndrepte ?/ Profetesă fii, arată-mi duhurile înțelepte/ Ce-or împinge mai departe al visării dulce chin, /Împlinind făgăduința geniei din Bolintin !»" **(Cîntul al șaptelea)**. (În paranteză fie spus, Helespontul, Hosna, insula în formă de H, misterioasa prințesă Hyacint, Halucinarea din inima muntelui și chiar semnul H., tatuat pe pieptul frîncului Brillant Languedoc, îi va obliga pe viitorii exegeți ai **Levantului** să-și pună și problema simbolismului literei **H.**, pe care să încerce s-o rezolve cu ajutorul **Kaballei** sau al teoriei **Da'wah**, din tradiția islamică). Nenumiți, dar ușor de identificat după versurile pe care le recită, cei șapte „corifei ai poeziei" sînt Eminescu, singur într-o primă sală de diamant („Este primul din cei șapte corifei, și cel mai tiner, /Cel mai nobil din amanții muselor și zinei Vineri."), apoi Arghezi, Barbu, Bacovia și Blaga, „maiștrii poesiei veacului cel versatil" și, în sfîrșit, în ultima sală, Nichita Stănescu, statuă „de perlă mată", după care „statua de sticlă pură" a „ultimului poetic însemnat din veacul cari va să vie" declamă primele 14 versuri din **Levantul**. Ceea ce vede Manoil în „Mehanismul poeziei" e prin urmare o istorie fascinantă a întregului nostru lirism, pe care Mircea Cărtărescu îl „interpretează" și îl rescrie într-o stare de grație seducătoare, aducîndu-l la nota unitară a sincronismului său stilistic atît de personal. Performanța aceasta ar putea fi luată și ca simplu joc. Dar în cazul ei nu e vorba nici de **parodie** și nici de **pastișă**, ci de o implicare totală de un pariu extraordinar al poetului cu literatura și cu propriul său destin.

Apoi, cu „zepelinul" reparat, zavergiii ajung în „Bulgaria turcită" unde, în chip de fantasme ale nopții, se luptă cu turcii în vis : „Însă ochiu-nchis afară al oricărui ianicer/ Cum și-al grecilor eroici cari dezrobire cer/ Să deșteaptă înăuntru și se vede orice ins/ Treaz, gătit de bătălie, cu sileaful roș încins..." **(Cîntul al optulea)**. Cum era de așteptat (căci Eminescu ne pregătise de mult pentru deznodămîntul acesta), turcii mănîncă bătaie : „Doar cînd zorii ca o geană dă lumină să arată/ Preste sat, păginătatea e ca pleava vînturată...". Singurul turc care scapă e Nastratin, și asta pentru că, bînd prea multe cafele în timpul zilei, n-a mai putut adormi, ca să ia parte și el la bătălia din vis. Expediția poate deci continua, dar la Giurgiu („Giurgiu ! Tu, ciupercărie care creștî pă bălegar/ Unde putregaiul, smîrcul port lumini și aur rar...") Manoil iese pe jumătate din mașina de scris a autorului și, după o scurtă încăierare cu acesta reușește să-l tragă, ca personaj, în propria sa poveste, printre propriile sale personaje : „Toți esistă, toți respiră, nimenea habar nu are/ Că-n adîncul unei file viețuiește-n închisoare. /Mă întreb ce trup gigantic stă în locul meu la masă/ În bucătăria unde la mașină scriu acasă." **(Cîntul al nouălea)**

Ceva mai departe, grupul eroilor, întregit cu Mircea Cărtărescu, e interceptat de o babă care, culmea, cunoaște și ea parola eteriștilor **(ţaruki/ paluki)**, așa încît îi poate atrage pe toți în strania „biserică pe dos", din care se va ridica la cer un uriaș hermafrodit, cu roza mistică între degete : „Fătul, inema la care tot zvîcnește să se spargă, /Prinde-a crește

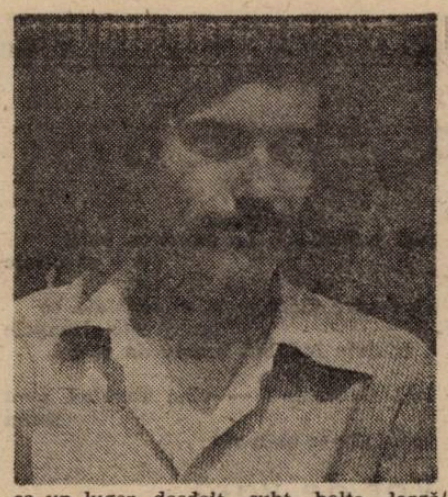

ca un luger, desdoit subt bolta largă/ Pînă cel mai nalt din ceata-mi i-ajungea pin-la genunchi. /Are țîțe rădicate, femeiesc e al său trunchi / Preste umerii dă marmori cade plete dă aramă / ce în mii și mii dă liție și fuioare să destramă, /Da-ntre pulpele strungite și subt p- cîrlionțat/ Are, treflă spînzurată, o rușine de bărbat." **(Cîntul al zecelea)**. Apariția hermafroditului e grandioasă și după încîntătorul **desen animat**, în stil Walt Disney, din insula inventatorului Leonidas sau după fragmentul de vis inițiatic din „Mehanismul poeziei", cu peșteri, statui vorbitoare și magi, ca în romantismul german, scena aceasta adaugă la imaginarul atît de stufos al poemei lui Mircea Cărtărescu o adevărată pagină de psihanaliză abisală, capabilă să transcrie, pe înțelesul tuturor, complicatul proces de anamneză al unui arhetip strict secret.

În fine, urcați din nou în „mongolferă", conspiratorii ajung deasupra Bucureștilor lui Preziosi și Bouquet („Musă dragă, dă-mi o voce de seraf, să pot să-l cînt..."), dar aici, surpriză, zavera nu-și mai poate urma cursul după tipic, căci vodă a aflat totul de la trădătorul Iancu Aricescu (pe care l-a cumpărat, lăsîndu-l să-și tipărească opul interzis !) și, învățat de un nebun de la Mărcuța, și-a construit și el o barcă, purtată în cer de 70 de lebezi, aproape ca în romanul lui Francis Godwin, **Un om în Lună** : „La Vodă dacă la dus / Nebunul așa i-a spus : / — Să lei caic aurit / Cu pînze de borangic, / N-am văzut de cînd sunt mic, /Cu catart dă scorțișoară, /Cu vîsle dă chihlimbară, / Cu cîrma de berliante/ Cum avea numa Pazvante. /Mai ia șaptezeci de lebezi /Ce de diavol să le lepezi /În altar la Sfînta Vineri. /Vezi toate să fie tineri, /Și le leagă cu mătasă/ De caic, jurubă groasă. /În caic să pui ostași /Cei mai buni între ostași, /Iară căpitan pre ei /Cea mai mîndră din fămei, /Cu pleoape ca scoicile, /Degeți ca scovergile, /Țîțe ca și turlele /Ale Sfintei Sofie./ Cu ăst caic sburători / Beșica ai să dobori". **(Cîntul al unsprezecelea)**. Totuși, cu ajutorul lui Ampotrofagu zavergiii depășesc și acest moment și după o altă călătorie primejdioasă prin subteranele orașului, cu obstacole care nu pot fi depășite decît de înțelepciunea lui Nastratin, ajung într-un palat domnesc, scos parcă din romanele haiducești ale lui N. D. Popescu, despre Iancu Jianu : „...Sunt cămări unde urcioare ține-n coaja lor dă lut / Negru vin cu mirodenii ce te arde de-ai băut./ Iară-n alte tainiți zace, spre a putrezi cu totul, /Orbi, leproși, nebuni, cei care-au înfruntat cîndva despotul. /Mirodenii și puroaie, vin și lacrime amare/ Mîlul sunt dă unde naltă cupa rafinata floare/ A palatului : reci bolte și vitralii dă cleștar. / Parcă-i pusă-o libelulă p-un morman dă bălegar". Aici, spre surpriza tuturor, înțeleptul poet Manoil refuză să prelia conducerea treburilor țării (și parcă ne-am afla într-o Europă contemporană, în care poeții, filosofii și dramaturgii își dispută puterea cu „revoluționarii de profesie") : „Nu, prieteni, pentru mine o ilusie e totul, /Știu, jertfește pentru țeară al lui singe sanchilotul./ Laudă-i aduc, dar însă nu-l mai pot urma nicicum :/ Eu al veciniciei doară trag în pept amar parfum./Doar un vers de-aș scri, în care ca în picurul de rouă/ Ghemui-s-ar lumea toată, veche dară totuși nouă,/ Doar un vers de va rămîne după mine, mă socot/ Mai ferice ca un înger și mai sfînt ca Savaot." Ajuns la capătul unei lungi experiențe în care, în ciuda gratuității pe care o reprezintă poezia, nimic n-a fost gratuit, Manoil gîndește ca Platon despre înțeleptul Socrate. Adevărata viață a devenit pentru el cea din sine, nu cea din afară, act de creație sau de concentrare, **ennoésis**, și acesta e adevăratul sens al drumului pe care l-a parcurs. Lansîndu-se într-o călătorie de exilat și de conspirator, ca eroul lui Bolintineanu, Conrad, Manoil ajunge la capătul ei ca Ulise al lui Homer sau, și mai bine, ca exploratorul din **Anabase**, de Saint-John Perse, alt mare poem cu care Levantul lui Mircea Cărtărescu se înrudește.

În București, pe tronul Valahiei se va urca piratul Iaurta, tot atît de rău și de capricios ca și domnitorii care l-au precedat, iar autorul, care zărește pe o fereastră a palatului domnesc Universitatea, întrările de la Metrou și un milițian cu walkie-talkie, va fugi pe furiș și va lua tramvaiul 21, de la „Sfîntu Gheorghe", ca să ajungă acasă. În **Cîntul al doisprezecelea**, după ce și-a reluat lucrul în fața mașinii de scris, se va auzi soneria și la ușă se va înfățișa însuși Brillant Languedoc, împreună cu „tovarășii" săi, Zenaida, Ampotrofagul, Zoe, Nastratin și, bineînțeles, nobilul poet Manoil. Cristina, soția autorului îi tratează pe toți cu cafele (un rest de Ness, păstrat pentru ocazii) și le ascultă uluită marea poveste a poveștilor prin care au trecut. La sfîrșit, poetul Manoil întinde brațul spre biblioteca din cameră, ca să scoată o carte, **Levantul**, în care scrie că Manoil întinde brațul spre biblioteca din cameră, ca să scoată o carte, **Levantul** : „Din biblioteca largă, de pe rafturi încărcate/ Manoil, ca într-o doară, carte mult ciudată scoate : /Are fila orbitoare, ca foițe de cleștar, /Pe copertă-n literi d-aur, într-un fabulos chenar / E încondeiat / **LEVANTUL** / O deschide spre sfîrșit /Și cetește ce urmează cu glas moale și perit : /«Din biblioteca largă, de pe rafturi încărcate /Manoil, ca într-o doară, /Carte mult ciudată scoate : /Are file orbitoare, ca foițe de cleștar,/ Pe copertă-n literi d-aur, într-un fabulos chenar / E încodeiat / **LEVANTUL** / O deschide spre sfîrșit / Și cetește ce urmează cu glas moale și perit : ...»."

Iată-ne deci prinși într-o poveste din care nu știm dacă vom mai ieși vreodată. În ce mă privește, aș rămîne bucuros prizonierului ei.

Florin Manolescu

Coșmarul și libertatea memoriei

Citeam acum cîțiva ani cartea lui André Gide, „Martor la Curtea cu Juri" și-mi puneam, țin minte, întrebarea de unde începe să se desprindă ficțiunea de memoria propriu-zisă. Mă întrebam, de asemenea, cum se face că din mărturia contingentului ia naștere și se desăvîrșește expresia artistică.

Între trăitul și artisticul unei literaturi, rămîn „posedații", acele ființe ale subteranelor dostoievskiene, care urmează să pătimească șirul faptelor prezentului și pe cel mai insidios al amintirilor despre el.

O serie de cărți au atins, într-o manieră sau alta, tema individului ca victimă a Istoriei, ca fiu rătăcitor al unui Adevăr niciodată prea generos în dezvăluirea esenței sale. „Schimbarea lui la față" determină acea atît de cruntă relativitate a mișcărilor istoriei și, în plus, și mai dificila identificare a valorii actelor individului.

Cartea lui Virgil Ierunca, „Fenomenul Pitești", apărută în ciclul „Totalitarism și literatura estului" la Editura „Humanitas" se află la cumpăna dintre documentul istoric cu nuanță memorială și literatura propriu-zisă. Semnul transcendenței literare pare a se distinge dincolo de desfășurarea efectivă a mărturiilor și probelor, acolo unde începe interpretarea acestora, jocul dramatic al dezvăluirii cauzelor și a efectelor, a mizei ascunse a sistemului.

Cînd Orwell vorbea în cartea sa „1984" despre instrumentele-cheie ale sistemului comunist, surprinzător era așa-numitul Minister al Adevărului. Ceea ce rămîne evident este modul arbitrar și violent în care acesta funcționează în comunism, dar în fond lucrul se întîmplă, într-o manieră mai mult sau mai puțin disimulată, permanent în istorie. Ce-i drept, „în crematoriul acestui minister dispăreau clipă de clipă nu numai documentele adevărate asupra trecutului, dar și versiunile succesive ale puterii". (Orwell — op. cit.).

Mărturiile adunate într-un dosar zguduitor al anilor 1949—1952, dosar implicînd în volbura acelui timp o anumită categorie de „personaje" — studenții, par a fi menite unei fundamentări aparte pentru literatură : ele nu constituie prin nimic altceva literatură decît prin virtuala analiză prin prisma ontologică a faptelor, datorită mesajului cutremurător pe care nu-l transmite explicit, ci îl insinuează numai prin clar-obscurul istoric.

Paradoxal sentiment, cartea lui Virgil Ierunca te pune în situația de a descoperi dublele sale rădăcini, **aflate la** confluența dintre realitatea istorică și transfigurarea literară. Unul dintre acestea se află în literatura scrisă de la Dostoievski la Soljenițîn, în care concretul a fost deja dublat de ficțiunea artistică, dar a lăsat parcă liberă posibilitatea — ce-i drept, diabolică — de a se întîmpla aievea în istorie sub alte înfățișări.

Pe de altă partee, forma oarecum primară, genuină a comunicării evenimențiale, neelaborată decît la nivelul discursului și acolo într-un stil concis, oarecum impersonal, voit obiectiv (amintind de tonul constatativ al lui Gide, la care interpretarea faptelor se rezuma la o concluzie finală cu iz moralizator), tinde să ne ofere impresia unei materii care-și așteaptă modelarea artistică viitoare. Că există totuși deja germenii unei astfel de creații, dar de data aceasta ei neținînd de rigorile unei tipologii literare, ci de capacitatea naturii umane de a oferi destine, ne-o dovedește existența unei categorii ca aceea a „martorului inocent" suprimată prin diverse metode în închisoarea de la Pitești. În aceeași ordine de idei există mai multe puncte-cheie ale strategiei distructive pe care monștrii sistemului comunist de la noi sau din China acelorași ani le-au „desăvîrșit" : legarea și supunerea insului prin „complicitatea crimei", (fie ea reală sau plăsmuită — vezi tipurile de demascări), „sinuciderea cu entuziasm a personalității", urmînd „sinuciderii morale", spălarea creierilor cu intenția afișată a „ajutorării"

deținuților în vederea reintegrării lor în societatea nou construită.

Constrîngerea memoriei de a deveni în același timp arma de autoapărare și de autodistrugere, paradoxul memoriei care încearcă (în cazul celor ce-și păstrează prin maxime eforturi gîndirea necontaminată) să conserve imaginea reală a evenimentelor, dar este în același timp constrînsă să se automistifice iată în sfîrșit una din mizele majore ale cărții în spațiul psihologiei și nu numai. Unica ficțiune — de altfel cea mai tragică cu putință — este aceea a acuzației pe care deținutul și-o face sieși, inventarea unei vinovății cît mai copleșitoare și ireparabile, ne duce cu gîndul la un alt sistem bazat pe inocularea premeditată a ideii culpabilității insului, la „Procesul" lui Kafka și la absurdul depersonalizant al ficțiunii, la distrugerea insului prin mutațiile memoriei.

Proba experimentală prin care se urmărea ștergerea, anihilarea personalității și copleșirea individului cu vina covîrșitoare a așa-zisului anti-social nu reușește însă acolo unde omul își creează un sistem foarte bine reglat de dedublare, ajungînd la o „dublă gîndire și o dublă conștiință". Fenomenul acesta adînc și îngrozitor de dificil de controlat implică totuși acceptarea unui nivel oarecare de complicitate, dar se dovedește, a fi singura manieră de a supraviețui. Problema supraviețuirii implică și ea criteriile profunde ale moralei, implică, aici mai mult ca oriunde, conștința, și tocmai de aceea convertirea victimei în călău reprezintă maximum de abilitate psiho-politică.

O invitație gravă la meditație și un semn de întrebare în contemporaneitate, iată ceea ce poate însemna în timpul în care ne aflăm cartea lui Virgil Ierunca, „Fenomenul Pitești".

Ligia Ionescu

ioan moldovan

Case galbene

Un şir de case galbene din suflete moarte
Fericit, într-o zi obişnuită, dintr-un secol obişnuit
bat covoare pe zăpadă
A trecut vremea cînd mai eram un tînăr poet
indiferent la cenuşa viitoare a miinilor mele
Mi-amintesc de mine cu stupoare : un şir de case galbene
dintr-o carte celebră
Fericit, fără teamă
pentru că nu văd departe
Bat covoare pe zăpadă, umbre, pinze
sub care fumegă un şir de case galbene
Fericit, indiferent
la cenuşa viitoare a miinilor mele

* * *

Pe străzi, miei plinşi
loviţi de picioarele groase ale gravidelor

lumină umedă
se vede jos în limes marcea gri
se aude risul uscat al turturelelor, joaca odioasă
a viperelor pe caldarim

inima de postav mirosind a turbă
uşile locantelor se izbesc de vînt

venele pestriţe uitate în canale se-ntind
urcă pe uliţă, în amfiteatre, peste tumulţ „ într un tropism funest
lumină acum tot mai pătată, tot mai tulbure
mai peliculară, de culoarea berii răsuflate

vine spre ţărm — o singurătate ce înnegreşte pleoapele
o tristeţe îndoind barele de oţel

Iată Coerenţa ! — vine vorbind ca-n somn
hrănindu-se ca-n vis

Var de vară

Scrii pe negru, dormi pe verde
sus, pe-acoperişe, pe tablele legii, în aerul ciinos

Viaţa ta harnică ondulează dimineaţa
se umflă, freamătă, se zbate, zăngăne, bufneşte

răstoarnă varul de vară
adună muzica tandră şi slută

îmblînzeşte ciinii înfipţi în pămînt
ca nişte exclamaţii într-o scriere cuneiformă

o pietricică albă printre ferigi

Şi cerneala e liniştită

Deci vara, după ce dascălii trag storurile, după
ce privesc prin întuneric marea de pe rafturi
cotoarele ei putrede
pînzele ei acoperind groapa unde ţiuie milul cerebral
unde timpul spintecă doar ceea ce nu poate şi nu poate stăpîni

precum dragostea necorporală

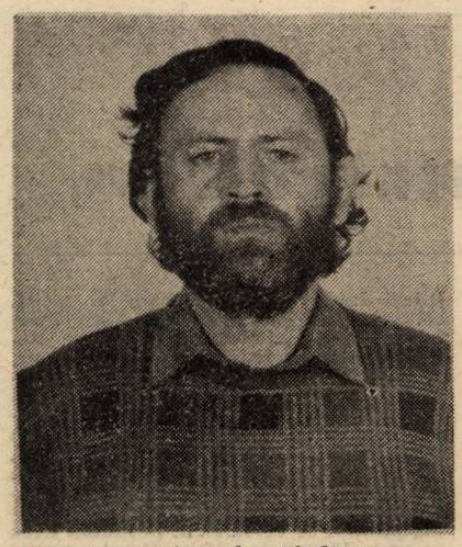

precum renunţarea la oglindire

deci vara, cînd şi instrumentele sînt multrăbdătoare
şi foile ard şi
cerneala e liniştită şi-şi clatină
în leagăne monştrii

O pedeapsă absolută

Nimeni nu mai are răbdare să-ngheţe
ciorapii de mătase ai doamnei Mélancholy

bufniţa de pe creştetul ei meditează la o pedeapsă
absolută
şarpele domestic sisiie încins în coşmar
limba lui umple camerele cu o salivă în care foşnesc dafini

în prag, groaza cu cei o sută de căţei
mişcînd elegant cozile într-o lumină nebună

Mainimicul

Îmi vine : animal dublu
plictisitor la descrieri, atroce la încheieri

oprit între tristeţe şi amnezie
cu sîngele ca un nodul foşnind între dantele

cuzge lumina, mişună avioane în cer
se ridică iarba, face spume

Doamne, tu ne familiarizezi, tu ne duci în ploaie
tu ne dai nouă mainimicul

ni-l viri în sîn — un mic şarpe de casă
dă'l galbin, geometru şi muzical

surizînd sardonic
cu pletele-i curgînd pe umeri

peste chitanţe, peste borne
peste actele noastre

Pasărea insomniacă

În fiece noapte
pe la ora zero şi jumătate
deschid uşa bibliotecii, păşesc în hol
şi fac exerciţiile de dicţie, în capul gol
cu grijă, spăşit

strîvesc apoi repede un mare gîndac negru grăbit
ridicat pe picioarele de dinapoi
făcîndu-şi temenelele

spăl podelele
şi încununat de o lumină udă susurînd încă
intru în dormitor

din pat, ca din nor
ţîşneşte pasărea insomniacă
nemaisfîrşind să plîngă

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

CU DREPT DE RECURS

Dacă să merg lucrurile, vorba lui Vonnegut, cînd n-ai despre ce să scrii, cînd se adună puzderie de cărţi. Noroc numai că în ziua de azi cînd se judecă de nu se mai termină atîtea procese interminabile, toate cu drept de recurs, nu va părea ciudat nimănui că voi trece repede peste cîteva volume urmînd ca, pe măsura timpului, o a doua lectură să mă lămurească, ferindu-mă de ceea ce alţii nu s-au ferit, adică de o cronicărire urgentă şi o execuţie fulger.

Cum instanţele calificate pentru recurs diferă de obicei de prima (măcar în literatură), dacă voi constata că despre un volum s-a spus totul o să am, cît îmi permite orgoliul, prudenţa de a nu încerca să fiu original cu orice preţ. Să trecem aşadar în revistă următoarele.

Horia Gârbea

Monica Lovinescu
UNDE SCURTE
Editura Humanitas

● Citind primul volum din cronicile Monicăi Lovinescu, senzaţia de la ascultarea lor se modifică simţitor. Hotărît — literatura nu se face decît pe hîrtie. La audiţie cronicile literare, de fapt jurnalul acesta saturat de judecăţi de valoare care mi se par dintre cele mai juste, au darul de a pune în valoare dimensiunea pamfletară a scrisului autoarei. Abia la citire se poate amănunţi cu uimire cantitatea enormă de informaţie şi deci, implicit, densitatea din acest punct de vedere a textului.

Sigur că anumite dezvăluiri referitoare la scriitori pe care-i credeam într-o altă relaţie cu fosta putere sînt dureroase. Citite atunci la microfon ele se răspîndeau în eter. Acum, scrise şi puse toate împreună dau o imagine jalnică a ceea ce a însemnat, şi pentru lumea noastră literară epoca delaţiunii, minciunii, scîrboşeniei omeneşti atotputernice.

Obiectivitatea pe care o dă categoric, în afară de programul personal, distanta, este, alături de harul ironiei necruţătoare, calitatea cea mai preţioasă a Monicăi Lovinescu.

Anca Delia Comănescu
IUSTIN
Editura Cartea Românească

● Debutul prozatoarei este parodic şi plin încă din titlu de trimiteri la literatura dinainte (şi de pe urmă), atît de încărcat de poveşti colaterale încît, povestindu-i-l sultanului, Seherezada ar fi consumat cel puţin şapte sute patruzeci şi trei de nopţi fiind pe urmă ucisă de plictiseală.

Romanul este atît de inteligent şi meşteşugit încît, adormit cu el în mînă, m-am visat peste noapte prostul satului, impermeabil la aluzii livreşti, politice şi economice. Dar satul meu de reşedinţă (Bucureşti) fiind mare n-am reuşit nici un record în materie. Încît prezenta romanului pe marginile scărilor rulante din pasaj, cu un minim suprapreţ, este un elogiu mai minunat, decît aş putea eu vreodată să aduc talentatei şi subtilei autoare. Ci zeii sînt mai stiutori !

Georges Courteline
DOMNII HIRŢOGARI – SCENETE ŞI POVESTIRI
Editura Minerva

● **Naşterea lui George Moineaux a urmat-o cu şase ani pe a lui Caragiale iar universul lor este atît de asemănător pe cît micul Paris poate să aducă (atunci ca şi acum) cu marele şi veselul Paris. S-ar putea ca şi Courteline să-şi crute anume personajele care, căzînd sub pana lui Caragiale ar fi avut o soartă mult mai crudă. Scenetele şi povestirile, traduse şi completate cu note, prefaţă şi tabel cronologic de Nina Ivanciu sînt la fel de actuale, aşa, în absolutul pe care-l implică orice actualitate, şi după ce vremea lor, privită retrospectiv ne apare blîndă şi plină de bonomie.**

Urmare din pag. a 4-a

Noica şi rezistenţa

turi anume. Fiece limbă are un timbru personal şi specific, o matrice stilistică anume. Universul se întrupează în **categorii universale** — cuvinte preluate de (şi transfigurate în) imperiul ontonom — dar conceptul nu va conţine întotdeauna **nuanţele** ce se pierd şi se cîştigă de la o limbă la cealaltă. „Dacă graiul nostru spune într-adevăr lucruri ce nu s-au rostit întotdeauna în alte limbi şi care le-ar putea îndemna pe acestea să se mlădieze după cuvîntul nostru, atunci, în măsura în care există un rest românesc în cele ale gîndului, sîntem datori lumii cu acest rest".

Vocabula **provoacă**, gîndul desăvîrşeşte, înseră, integrează, creează, ramifică, leagă. Cuvintele pot fi cercetate cu succes numai de cel pregătit (şi sortit) să dezlege misterul, altfel ascuns. Dacă discursul filosofic poate beneficia de surprinzătoarele nuclee de foc ale limbii, apelînd la sugestia cuvîntului şi exploatînd-o, adesea, pînă la ultimele consecinţe, este limpede că simpla „exersare" a cuvintelor-privilegiate nu reuşeşte să închege un gînd coerent ; că, în absenţa unei viziuni filosofice profunde şi originale, cuvintele, oricît de sugestive ar fi, rămîn mute. Noica însuşi s-a folosit pentru construcţia sistemică de mai tîrziu doar de o parte din cuvintele prezente-n bogata „listă" pe care a pus-o la dispoziţie, deşi limba lui „mustește" de semnificaţii latente, aluzive, extrase din bogata şi atît de înzestrata ei istorie. **Tratatul de ontologie** apelează, dar nu întotdeauna, la nuanţele particulare pe care un concept sau altul le poate lua în limba noastră. Chiar dacă **Rostirea filosofică românească** a pregătit

minuţios terenul discursului original, categoriile nucleare rămîn, totuşi, **universalii** (fiinţă, lucru, tensiune, distensiune, cîmp, temporalitate, spaţialitate, limitaţie, generalitate, individualitate, devenire, posibilitate, necesitate, elemente). „Substanţa" sistemului respectă — şi se integrează în — tradiţia filosofică multimilenară, preluînd unele sugestii semantice specific româneşti şi conferind astfel întregului discurs un **„timbru" particular.**

Se mai poate vorbi, în acest caz, despre o „semantică filosofică **naţionalistă" ?** Este oare necesar să anatemizăm, masochist, tot ceea ce a însemnat — şi mai înseamnă, încă ! — nu doar supravieţuirea, ci tocmai **vieţuirea întru Spirit** ? Nu contestăm, desigur, vina colectivă de a ne fi lăsat îngenunchiaţi, pe nesimţite, de un aparat represiv ultrarafinat şi cinic, dar nu e imposibil ca blamarea excesivă a **rezistenţei culturale** să se întoarcă, în final, împotriva culturii înseşi... Să ne amintim, în acest sens, o semnificativă frază din **Manifestul cercului de la Sibiu** (conceput sub forma unei scrisori adresate criticului Eugen Lovinescu) şi reprodusă de **Revista 22**, înaintea interviului despre care este vorba : **„Ceea ce e permanent şi depăşeşte caducitatea intereselor politice este cultura, străbătută de fiorul eternităţii, supravieţuitoare dincolo de construcţiile oportune ale organizării sociale, care prin însuşi caracterul lor sînt ameninţate de la o zi la alta să îmbrace un aer desuet"** (în **Viaţa**, la 13 mai 1943).

Dar dacă tot am atins „tematica vinei", ar fi bine să constatăm cu tristeţe că filosofia lui Noica a fost (şi este) cunoscută şi tratată superficial ; publicul cititor şi cîţiva dintre puţinii exegeţi au fost impresionaţi, pare-se, mai mult de portretul cald şi, pe alocuri, pitoresc din **Jurnalul de la Păltiniş**, decît de meditaţiile aprofundate şi de revelaţiile — deloc rare — pe care **Sentimentul românesc al fiinţei, Scrisori despre logica lui Hermes**, dar, mai cu seamă, **Tratatul de ontologie** le oferă cu prisosinţă. Cît de mult şi de aplicat s-a discutat asupra celui din urmă ? Cîţi cunoscători pot spune că au surprins cu adevărat miezul gîndirii sale ? Oare cei ce-l acuză (şi l-au acuzat) de „exerciţiu sofistic" pot afirma „cu mîna pe inimă" că au pătruns realmente în universu-i ideativ ? Cel ce **a înţeles** cu adevărat nu va mai putea fi înşelat. Şi **va mărturisi**, aşa cum Noica însuşi a mărturisit...

eseu

Rebreanu și Nietzsche

Pe cît de social (fizic), pe atît de meta-fizic este romanul lui Rebreanu. În opera oricărui mare creator există o filozofie, o viziune generală asupra existenței umane. Această filozofie trebuie reconstituită din varii componente ale operei. În genere viziunea artistului intră în relație cu un anumit sistem filozofic, mult mai puțin contemporan cu artistul în cauză. O astfel de relație se poate stabili între creația lui Rebreanu și metafizica lui Nietzsche. Din materialul documentar rebrenian rezultă că marele nostru romancier nu a fost refractar la filozofie. E suficient aici să amintim mărturisirea lui Rebreanu către Mihail Dragomirescu din care rezultă că Nietzsche este una din **slăbiciunile** sale. Înainte de a încerca să identificăm punctele de întîlnire între romancierul nostru și filozoful german trebuie să facem cîteva precizări chiar dacă prin ele anticipăm în parte unele concluzii : 1. nu intenționăm (ar fi imposibil acum și aici) să facem un studiu exhaustiv pe tema REBREANU/NIETZSCHE (și FILOZOFIA), 2. Rebreanu și-a însușit anumite idei nietzscheniene în mod original, creator, cu simț critic și selectiv, 3. romancierul a făcut distincția necesară între ideile filozofice în sine și transpunerea lor ideologică și politică din perioada interbelică europeană, 4. în procesul abscons și complex de desprindere a **romancierului de prozator**, filozofia lui Nietzsche a jucat rolul unui catalizator, 5. rolul de catalizator al lui Nietzsche pentru Rebreanu este de aceeași semnificație și valoare cu acela al lui Schopenhauer pentru Eminescu.

În tratarea temei anunțate, la început, se impune trecerea în revistă în mod sumar, dar esențial, a principalelor idei ale metafiziciii nietzscheniene pe care, în ipoteza noastră, le putem regăsi transfigurate artistic în romanele lui Rebreanu. În acest scop ghid ne-a fost, pe lîngă bibliografia indicată, în final, Vasile Fătеanu, **Critica gîndirii mitice**, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, col. IFU.

La baza existenței umane filozoful german de la Berna așează cîteva principii metafizice desemnate prin metafore mitico-literare și anume : principiul dionisiac și principiul apolinic, din sinteza lor rezultînd principiul tragic. Aceste principii fundamentează perioada mitică din existența umanității. În opoziție cu aceste principii, ca expresie a decăderii din perioada mitică în cea istorică, Nietzsche pune principiul socratic. În opera de maturitate **Așa grăit-a Zarathustra** principiile inițiale (dionisiac, apolinic și tragic) sînt sintetizate într-un principiu unic: cel zarathustrian. De reținut că în acest principiu predomină acele atribute pe care inițial filozoful le considera ca originare și esențiale pentru principiul dionisiac. Conform concepției lui Nietzsche principiul dionisiac determină viața și el se manifestă ca un sistem ce reunește conținuturi și atribute contradictorii pe care filozoful le clasifică în sensibile și suprasensibile. Conținuturile sensibile cuprind: excitațiile, instinctele, afectele neconștientizate, reunite în conceptul de **corp**. Conținuturile suprasensibile sau ideale (de la idee) care sînt reunite în conceptul **suflet** cuprind : senzorialități conștientizate, afectivitate conștientizată, gîndire. Între aceste două entități există, de la una spre cealaltă, o mișcare mai mult sau mai puțin puternică și vizibilă. Relația corp-suflet trebuie să fie una de armonizare pe care să se întemeieze un tot unitar ; personalitatea umană. Deci între inconștient-sensibil și conștiință-rațiune există sau trebuie să existe un echilibru. Nietzsche este un filozof dublat de un poet. Sensibilitatea și viziunea poetică și pornirea polemic-subiectivă vor determina în cadrul sistemului său filozofic numeroase deziceri și contradicții, alunecări unilaterale. Așa că nu de puține ori, mai ales în operele de după 1881, Nietzsche reduce idealul său umanist : **supraomul**, la ființa dominată de instincte și afecte. Cînd viziunea sa mitico-filozofică despre supraom va fi transpusă de urmașii săi în practica morală și politică se va ajunge la interpretări și consecințe nedorite de Nietzsche. Pe bună dreptate Tudor Vianu scria în 1934 : „Valoarea doctrinei lui Nietzsche este, din această pricină, parțială și trebuie întrecută. Influența pe care ea o exercită n-a fost fericită decît atunci cînd s-a aplicat pe întinderi mărginite. Cînd a fost totală, stăpînind întregimea unui caracter sau a unei acțiuni, rezultatele ei au trebuit să fie regretate" (T. Vianu, p. 76). Formele esențiale de manifestare a dionisiacului sînt : muzica, dansul, ditirambul, „beția" ; ale apolinicului sînt : epicul epopeic, arta plastică, „visul". Viața omului este văzută de Nietzsche ca o devenire specifică pe dimensiunea timpului. Printre altele acest specific constă în permanenta revenire a ciclului : trecut mitic, prezent istoric, viitor mitic. Acest ciclu temporal filozoful și-l imaginează plastic sub imaginea unui **drum** ce vine din trecut (mitic) intră pe sub o poartă (clipa, prezentul istoric) și apoi iese de sub poartă îndreptîndu-se spre viitor (mitic). Prin urmare timpul este circular. Existența umană se manifestă în limitele acestui timp circular, ce se repetă, ca energii, forțe sau valori de putere diferite ca structură și densitate. Aceste centre de putere se creează și se distrug vesnic prin ele însele, repetîndu-se același ciclu la infinit. Toate aceste energii sînt desemnate prin conceptele : **voința de putere și suflu vital**. Nietzsche susține că voința de putere se dedublează în voință de putere autentică și falsă (degradată). Prima se materializează în personalități umane armonioase, a doua în personalități umane dizarmonice. În primul caz personalitatea umană își dezvoltă în măsură egală energiile senzoriale, instictuale, afective, intelectuale. În al doilea caz personalitatea umană își dezvoltă pînă la hybris una din energii (forțe). Pe **drumul** timpului voința de putere autentică corespunde perioadei mitice, iar cea falsă corespunde perioadei istorice. Subiectiv și contradictoriu, Nietzsche ajunge să considere instinctele ca fundamentale pentru suflul vital și voința de putere. Analog cu voința de putere văzută dihotomic apar în metafizica lui Nietzsche și morala și politica. Și în speculațiile despre morală, libertate, politică filozoful este contradictoriu, subiectiv-polemic. Astfel ajunge în final să susțină că valoarea politică superioară nu trebuie să fie decît o expresie a instinctului de dominație, a dorinței ilimitate de putere. Aceste contradicții și subiectivități au facilitat transpunerea ideilor despre supraom într-o ideologie fanatică pe care se întemeiază statul totalitar. În concluzie : pentru filozoful de la Berna viața este un mare cîmp de luptă în care se manifestă voința de putere, iar opera de artă are menirea de a exprima această viață în forme apolinice. După aceste prolegomene teoretice, să încercăm să identificăm cîteva analogii între unele idei nietzscheniene și unele aspecte ale universului romanesc al lui Rebreanu.

Matricea structurii compoziționale a romanelor rebreniene este cercul. Figura cercului prezentă în arhitectura exterioară și interioară a romanului ne duce cu gîndul la timpul circular teoretizat de Nietzsche. Să rememorăm **începutul** și **sfîrșitul** romanului **Ion** unde apare **drumul** (drumul lui Nietzsche) : „Din șoseaua ce vine... se desprinde un drum... înaintează... apoi cotește... ca să dea buzna în Pripas" (cap. I, **Începutul.**) „Apoi șoseaua cotește... Satul a rămas înapoi același, parcă nimic nu s-ar fi schimbat. Cîțiva oameni s-au stins, alții le-au luat locul. Peste zvîrcolirile vieții, vremea vine nepăsătoare ștergînd toate urmele. Suferințele, patimile, năzuințele, mari sau mici, se pierd într-o taină dureros de necuprins, ca niște tremurări plăpînde într-un uragan uriaș... Drumul trece prin Jidovița... și pe urmă se pierde în șoseaua cea mare și fără început...". (cap. XIII, **Sfîrșitul**). Ideea despre timpul circular și figura cercului poate fi ilustrată cu **Răscoala, Pădurea spînzuraților, Ciuleandra**, etc. Putem conchide că structura compozițională a romanelor lui Rebreanu închide în arhitectonica ei masivă și solemnă o anume concepție despre timp și existența umană în analogie cu cea nietzscheniană. Personajele lui Rebreanu : Ion, personajul colectiv din **Răscoala**, Toma Pahonțu și frații de cruce din **Gorila** și altele, sînt întruchipări ale voinței de putere și ale suflului vital. Ion și țăranii răsculați sînt ființe naturale prin care ne găsim încă în timpul mitic guvernat de principiul dionisiac. Ele sînt, conform metafiziciii lui Nietzsche, mai mult corp decît suflet. Din fenomenologia dionisiacului nu lipsește **primăvara**. Aceasta nu numai că potențează omului instinctele, dar îi sugerează acestuia drumul — care încă nu este prea lung — înapoi la Natură, la originile primare. În primăvară omul trăiește o **beție** a instinctelor, a suflului vital. În acest sens, scena sărutului pămîntului din **Ion** este ilustrativă. Ion trăiește beția mistică a regăsirii originilor și a contopirii cu acestea. Celebra scenă e pregătită încă de la începutul romanului : „Sub sărutarea zorilor tot pămîntul crestat în mii de frînturi după toanele și nevoile atîtor suflete moarte și vii, părea că respiră și trăiește. Porumbistile, holdele de grîu și de ovăz, cînepiștile, grădinile, casele, pădurile toate zumzeau, șușoteau, fișîiau, vorbind un grai aspru, înțelegîndu-se între ele și bucurîndu-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare și roditoare. Glasul pămîntului pătrundea năvalnic în sufletul flăcăului, ca o chemare, copleșindu-l. Se simțea mic și slab, cît un vierme pe care-l calci în picioare, sau ca o frunză pe care vîntul o vîltorește cum îi place. Suspină prelung, umilit și înfricoșat în fața uriașului : — Cît pămînt, Doamne !..." Întruchipare a voinței de putere și a suflului vital, Ion este omul dionisiac așa cum și l-a închipuit Nietzsche în **Nașterea tragediei**. Asemănător, pînă la un punct, cu Ion este Toma Pahonțu din **Gorila**. Voința de putere și suflul vital teoretizate de filozoful german devin la Rebreanu **mitul violenței**.

Omul vine din trecut, trece prin prezent — conținutul romanului — și se îndreaptă spre un viitor. Dincolo de a fi **în prezent** descoperim imensitatea cosmică. În rotirea timpului eroul lui Rebreanu e o **întîmplare** care nu consumă în totalitate acest cosmos, dar este posedat de această **poftă**. Fiind doar **în prezent** personajele acced la acest consum total (contopirea dionisiacă cu universul) printr-o extraordinară intensitate a trăirilor prezente. Cînd această intensitate atinge pragul-limită, prezentul este anulat. Eul este abandonat în favoarea Sinelui. Acest lucru se săvîrșește prin moarte. Această trăire intensivă pînă la moarte corespunde „beției" și „somnului" din metafizica lui Nietzsche. În **Ion** voința de putere și suflul vital corespunzător se exprimă **prin glasul pămîntului și glasul înbirii**. Tipologic, Toma Pahonțu stă alături de Ion al Glanetașului. Într-un schimb de replici cu Titu Herdelea, Pahonțu afirmă : „Clocotesc în sufletul meu energii ancestrale !". În plan caracterial voința de putere este ambiția, o mare ambiție (tenacitate, încăpățînare, consecvență). Fișa biografică pe care romancierul o face lui Pahonțu are rostul de a evidenția această ambiție spre parvenire. Destinul lui Pahonțu, dincolo de determinările sociale și morale pe care Rebreanu nu le-a neglijat niciodată, ci dimpotrivă le-a **aglomerat** și le-a analizat profund, este construit ca și cel al lui Ion pe baza unei **scheme** nietzscheniene. Dar ele nu sînt personaje schematice, niște simple ilustrări ale unor idei mai mult sau mai puțin metafizice. Personajele lui Rebreanu sînt deosebit de complexe. Ele sînt introduse în scene nu numai principale, esențiale, ci și episodice dar variate și autentice din care se încheagă statutul civil, social, intelectual, politic, moral, psihologic al personajului. În romanul **Gorila** ideile nietzscheniene despre supraom sînt mult mai evidente decît în alte romane. În **Gorila** apologia supraomului o fac frații de cruce în frunte cu Barbu Dolinescu. Romancierul lasă să se înțeleagă că ideile acestora nu provin direct de la sursă, ci din ideologia fascistă a vremii, care și-a anexat în mod abuziv deformator filozofia lui Nietzsche. Ilustrativă este discuția politică dintre Barbu Dolinescu, Toma Pahonțu, Teofil Drungeanu, Cumpănașu și Titu Herdelea. Iată cîteva mostre din discursul legionarului Barbu Dolinescu : „Neamurile cele mari și cu adevărat civilizate sancționează cu moartea pe răufăcătorii lor..., generația (legionarilor) cu dinamismul politic să-și întrebuințeze energiile pentru refacerea sufletului neamului, un suflet nou, eroic, mîndru, viteaz... Viața neamurilor, ca și a individului, e o luptă eternă. Cel mai vrednic învinge !" Teofil Drungeanu (și prin el și Cumpănașu, Herdelea) îi dă replica cuvenită : „adică înlocuiești o gorilă cu altă gorilă". Frații de cruce întruchipează gorila-monstru, adică ceea ce poate deveni supraomul nietzschenian în plan moral și politic sub patronajul unei anumite ideologii a suflului vital. Romancierul surprinde cele trei faze ale devenirii monstrului : de la agresivitatea ideilor la agresivitatea vorbelor și de aici la fapta agresivă — crima. Romanul **Gorila** marchează despărțirea romancierului de ideile lui Nietzsche, sau mai exact spus de interpretările aberante și punerea lor în aplicare de către ideologia fascistă. Romanul mai înseamnă o condamnare a climatului socio-politic și moral de la noi din deceniul patru care a favorizat nașterea gorilei.

Dacă la nivelul Eului individual voința de putere și suflul vital se manifestă prin atribute ce țin de temperament și caracter, la nivelul Sinelui colectiv acestea se exprimă prin muzică și joc, adică prin atribute ce țin de manifestările colective. Prin muzică și dans omul renunță la individuație găsind în felul acesta drumul spre forțele, energiile primare, originare. Rebreanu surprinde cu mare putere de observație transfigurarea ce o produce asupra individului și masei dezlănțuirea dionisiacă. Să ne amintim **hora** cu care începe **Ion**. Descrierea horei pe lîngă valoarea iconică și funcționalitatea etnografică are și o semnificație metafizică în spiritul ideilor din **Nașterea tragediei**. În repetate rînduri s-a remarcat că exprimarea personajelor rebreniene e frecvent întreruptă, mereu eliptică, mereu însoțită de gesturi corporale. Prin modul de vorbire (fraza eliptică, atributele vocii) se surprinde deplasarea dinspre minte spre trup și de la individ la grup. Vorbele devin membre ale corpului. Ele corporalizează pulsiunile interioare. Toate aceste manifestări sînt în relații directe cu beția dionisiacă. Expresie a aceleiași beții este și jocul Ciuleandra din romanul omonim. Descrierea jocului este magistrală. Pe o astfel de pagină Nietzsche și-ar fi pus semnătura fără ezitare ! Recomandăm recitirea paginilor respective în paralel cu **Nașterea tragediei**. Crima cu care începe romanul lui Rebreanu nu e altceva decît realitatea fizică a actului sacrificial din finalul serbărilor închinate zeului Dionis. De reținut că Madelaine-Mădălina nu schițează nici un gest de împotrivire la agresiunea soțului. Probabil că frumoasa, blinda și resemnata Madelaine știe că prin moarte va redeveni Mădălina și se va reîntoarce în mediul ei, în timpul mitic din care a fost răpită fără să-l fi consumat pînă la capăt. Prin crimă (în termeni socratici) — actul sacrificial — Puiu Faranga o caută pe Mădălina, pe ființa, inițială, originară. Probabil că prin această ființă originară Puiu Faranga încearcă și el reîntoarcerea în momentul mitic din ciclul timpului, pe care nu l-a trăit. Strădania pînă la demență de a reînvăța Ciuleandra are tocmai semnificația acestei reîntoarceri. În termeni nietzschenieni, criza moral-psihică pe care o trăiește Puiu Faranga este o expresie concretă a conflictului, rupturii dintre perioada mitică (dionisiacă) și perioada istorică (socratică) din ciclul vieții.

Relația pe care am încercat s-o stabilim între Rebreanu și Nietzsche pune într-o lumină nouă instinctualitatea și violența, primitivitatea și brutalitatea de care erau acuzate personajele romancierului : pune într-o lumină nouă naturalismul ce i se atribuia lui Rebreanu și era considerat ca un minus în lista superlativelor acordate. Pornind de la aceeași relație putem susține că pentru scriitorul nostru instinctul nu e un simplu reziduu ce se opune conștiinței. Pentru Rebreanu instinctul are semnificația energiei vitale aureolată însă de înțelesuri meta-fizice. Prin trăire în instinct existența Eului își întîlnește Sinele. Pornind tot de la această relație putem ajunge la originalitatea romancierului și la particularitățile analizei psihologice practicate de Rebreanu, atît de diferită de cea a altor romancieri interbelici. Mai mult ca alți prozatori, Rebreanu nu numai că e preocupat de psihologia abisală, dar reușește în mod deosebit s-o stăpînească, s-o descrie și s-o transpună în fapt de viață romanescă care convinge. Pornind de la **Nașterea tragediei** și făcînd o comparație între Rebreanu și Sadoveanu vom ajunge la următoarea concluzie : creația lui Rebreanu este tragică pe cînd a lui Sadoveanu e apolinică ; prima are la bază principiul dionisiac, a doua principiul apolinic.

Ionel Popa

Cooperativa de supraviețuire

Spițe de întuneric tolănindu-se de-a lungul și de-a latul
luminii de zi, clădiri de cărămidă avînd culoarea sîngelui de vită
și înfățișarea unor articole de fond înțesate de lozinci, un
sentiment de irealitate copleșindu-te, amintindu-ți că ziua în care
vei muri va fi la fel cu oricare zi. Jurnalul tău de adolescent
plin de amintiri adulterine, încrederea ta de atunci, încrederea
n-o risipi, respectă legile nescrise ale mașinii de scris, privește-ți
cele trei pașapoarte din noptiera de la capul patului, suride-le.
Doamne, vino Doamne, să vezi ce-a mai rămas din oameni, cîntă cei
pentru care ziua în care au murit a fost o zi la fel cu oricare alta.
Desigur că undeva la Delos cineva a spus că cel mai frumos lucru
este cel mai drept, cel mai bun este sănătatea, dar cel mai plăcut
de la natură este să obții ceea ce dorești cu ardoare.
Pubelă cu dopuri de șampanie, viața unui oraș
prin gunoaiele lui,
dă-ne nouă, Doamne, gunoaiele noastre cele de toate zilele
și ne izbăvește de figurile zîmbitoare ale crainicilor de la TV.
Din nimic să faci ceva : să fierbi o conopidă în apă.
Mirosul să ajungă pînă în bibliotecă. Adică în locul unde, dezordonat,
se adună hîrtii tipărite, discuri neascultate, videocasete uzate,
arhiva revoluției, tot mai puține cărți cu dedicație
de la tot mai puținii prieteni, tot mai multe ziare...
Și conopida ?
Subiectul poemului tău continuă să fiarbă...

Ion Drăgănoiu

1 Decembrie 1918

O NAȚIE, O ȚARĂ, UN POPOR

● Transilvania a fost unită de veacuri cu Țara Românească și cu Moldova: De pe vremea dacilor, care și-au lăsat urmele lor sacre la poalele Carpaților, de o parte și de alta ;

De pe vremea lui Mihai Viteazul, care în anul 1600 stăpînea, într-un singur hotar, Transilvania, Moldova și Țara Românească ;

De la 1848, cînd revoluționarii cereau : „Vrem să fim o nație, una puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră" ;

De la războiul Independenței, pe fronturile în care și-au dat viața, laolaltă, muntenii, moldovenii și transilvănenii, mînați de aceeași aspirație milenară : „Să fie o nație, o țară, un popor strîns între hotarele moștenite de la străbuni".

Consfințirea definitivă a acestei uniri avea să se facă la 1 decembrie 1918, prin actul recunoscut de toate națiunile.

CULTURA — TEMEI AL MARII UNIRI

● Ideea folosirii actului de cultură în lupta pentru obținerea independenței și unificării Statului și neamului românesc o găsim anunțată încă din 1848, dar un plan de organizare temeinică în această privință nu poate fi pus în aplicare decît după 1860, cînd încep să ia ființă acele puternice Asociații și Societăți rămase recunoscute în istoria patriei, prin activitatea lor, ca factori primordiali ai realizării Marii Uniri de la 1918. Temelia împlinirii acestui vis milenar al neamului nostru a fost Cultura, răspîndită, cu precădere, în deceniile de după 1860, pretutindeni unde s-au aflat fiii neamului nostru — dar mai ales în regiunile vremelnic stăpînite de străini. Iubire de țară și de neam au avut-o românii totdeauna, dar exprimarea acestei iubiri, în condițiile vitrege de subjugare națională, trebuia făcută în afara legii nedrepte, străine. De aceea a fost nevoie să se folosească balsamul mîngîietor și înălțător al Culturii.

Menționăm cele mai de seamă organizații culturale înființate în secolul trecut, pentru lupta de cîștigare a Unirii :

Asociația transilvană pentru literatură și cultura poporului român — „ASTRA", cum i s-a spus în mod curent, a fost înființată la Sibiu, la 21 octombrie 1861. Primii conducători : mitropolitul Andrei Șaguna, Timotei Cipariu și George Barițiu (președinte, vicepreședinte și secretar).

Bucovinenii ascultă glasurile celor ce propovăduesc, în Transilvania, unirea tuturor românilor și înființează la Cernăuți, la 1 mai 1862, **Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina.** Principalul întemeietor și conducător al acestei organizații a fost Alexandru Hurmuzaki.

Societatea Ateneul Român a fost înființată, la București, la 31 octombrie 1865, prin strădaniile unui grup de intelectuali, în frunte cu Constantin Esarcu, P. S. Aurelian, Theodor Aman, B. P. Hasdeu, Alexandru Odobescu și alții. A avut ca preocupare principală organizarea de conferințe astfel încît pînă în 1918, publicul bucureștean a ascultat peste trei sute de conferințe — majoritatea avînd ca temă Unirea.

Societatea Academică Română (Academia Română, de mai tîrziu) și-a început activitatea, la București, la 31 august 1867, sub președenția lui Ion Heliade-Rădulescu. Printre membrii acestei instituții, care au activat pînă în anul Unirii, s-au aflat și 36 de scriitori, aceștia urmărind, cu preferință, realizarea de opere care să înalțe sufletele românilor, să le sădească în inimi dragostea de neam și de Unire.

La 8 noiembrie 1866 s-a constituit, la București, **Societatea pentru învățătura poporului,** care, sub îndrumarea lui V. A. Urechiă, înființează 21 de secții în toată țara, pentru organizarea de conferințe publice avînd ca temă principală unificarea Statului și a nației române.

Societatea Transilvania a fost înființată la București, la 3 mai 1867, chemînd la lupta pentru Unire, pe toți studenții. Printre cei dintîi conducători ai organizației s-a aflat Alexandru Papiu-Ilarian.

Și încă o societate cu largă activitate patriotică : **Liga Culturală,** înființată la București, la 24 ianuarie 1891 **(Liga pentru unitatea națională a tuturor românilor).** Primul președinte : Alexandru Orăscu. La 1 decembrie 1914 **Liga Culturală** avea cel mai prestigios comitet de conducere : Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Delavrancea și Nicolae Iorga.

Andrei Șaguna

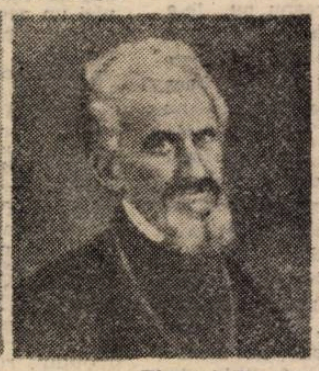

Timotei Cipariu

George Barițiu

Alexandru Hurmuzaki

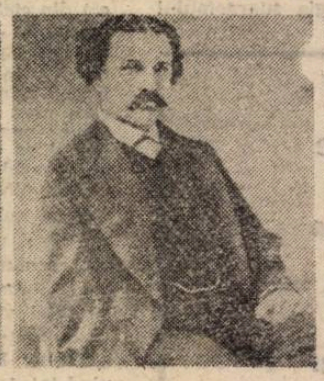

Alexandru Odobescu

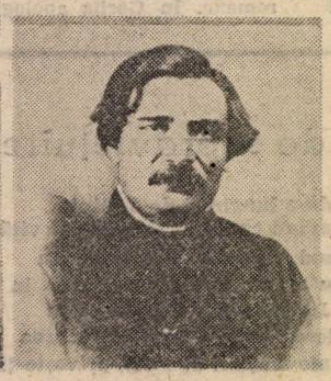

I. Heliade Rădulescu

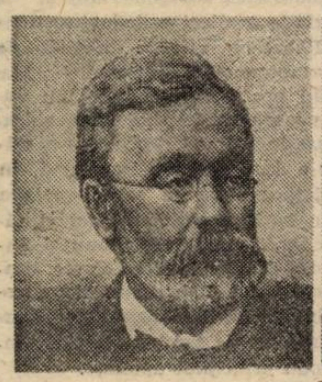

V. A. Urechia

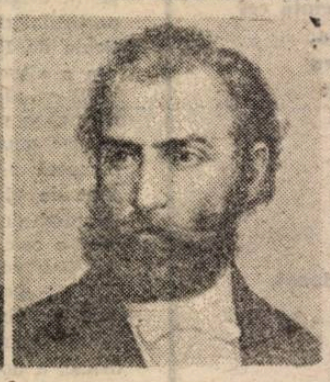

Al. Papiu Ilarian

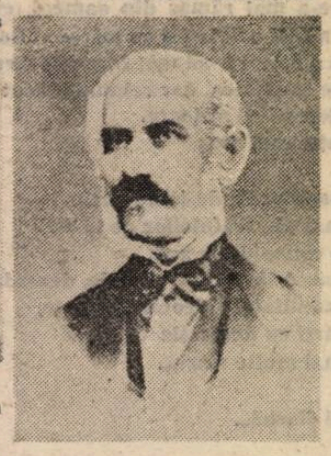

Alexandru Orăscu

EPOPEEA MEMORANDUMULUI

● În ultimul deceniu al secolului trecut, cînd asuprirea națiunii române din Transilvania întrecuse orice măsură, congresul Partidului Național Român a hotărît să fie trimis la Viena **Memorandumul** la redactarea căruia se lucra încă din anul 1881. Acest impresionant document, apărut în tipar la Sibiu, în anul 1892, în limbile : română, maghiară, germană și franceză, semnala toate relele stări de lucruri din Transilvania : „E neîndoios că românii muncesc pămîntul și jertfesc roadele muncii lor plătind fel de fel de dări ; e adevărat neîndoios că românii dau, ca oșteni, jertfa lor de sînge pentru părarea țării ; e adevăr neîndoios românii se impun ca popor deose care are aspirațiile sale culturale are conștiința despre importanța sa nică, geografică și politică...". **Me randumul** a fost dus la Viena, la s șitul lunei mai 1892, de o delegație mată din 300 de patrioți. Administra habsburgică a refuzat să primească cumentul, ceea ce a stîrnit un uriaș de proteste, atît în țară, cît și peste tare. Autoritățile imperiale, alarmate au trecut atunci la represalii, înscen un proces memorandiștilor.

PROCESUL DE LA CLUJ

● La 25 mai 1894 procesul acesta, ținut la Tribunalul din Cluj, s-a termin dîndu-se sentința de condamnare, care însumează 35 de ani de temniță grea p tru grupul inculpaților. Numele acestor martiri ai luptei pentru dreptate și lib tate : Ioan Rațiu, (1), George Pop de Băsești, Vasile Lucaciu (2), Dimitrie Com Daniil Barcianu, Septimiu Albini, Nicolae Cristea, Iuliu Coroianu, Patriciu Bar Aurel Suciu, Mihail Velicu, Rubin Patița, Gherasim Dominic, Dionisie Ror și Teodor Mihail. Îi vedem pe toți în fotografia alăturată.

Cu procesul memorandiștilor s-a consemnat încă o dată de hotar din z ciumata viață a românilor aflați în Transilvania sub stăpînire străină. În a zi de 25 mai 1894, cînd a fost dată sentința, întreaga suflare românească, de p tutindeni, pornea hotărîtă, „cu toții într-un glas, cu toții stăpîniți de acee voință", la marea luptă, grea și plină de jertfe, care va duce la Unirea cea Ma de la 1 decembrie 1918.

Cea mai grea pedeapsă dată la proces i-a revenit lui Vasile Lucac 5 ani de temniță grea. Era socotit principalul agitator al românilor. După ieși din închisoare Vasile Lucaciu a fost ales deputat, apoi a venit la Bucure unde a preluat conducerea **Ligii Culturale.**

Memorandiștii judecați și condamnați la Cluj, la 14 mai 1

PRESA UNIRII

● Cîteva dintre publicațiile periodice care și-au dedicat activitatea, cu p cădere, luptei pentru realizarea Marii Uniri :

„TRANSILVANIA", revistă editată de „ASTRA", apărută la Brașov, 1 ianuarie 1868 (pînă în 1878), apoi la Sibiu. Redactor : George Barițiu. Din ginile acestei publicații cititorii luau cunoștință, permanent, de rapoartele ses nilor „ASTREI", deci de evoluția luptei pentru realizarea Unirii.

„ANALELE ACADEMIEI", care publicau, la București, rapoartele ses nilor anuale, începînd din 1868. Tomurile respective cuprind mii de pagini re ritoare la problemele naționale și la lupta dusă de români pentru Unire.

„TRIBUNA", apărută la Sibiu, începînd de la 14 aprilie 1884 (pînă 16.IV.1903), sub conducerea lui Ioan Slavici, care cerea, permanent, ca „româ transilvăneni să fie recunoscuți ca popor deosebit, pentru că sîntem în monar 3 000 000 de români...". Pentru aceste afirmații Slavici a fost condamnat la înc soare, de mai multe ori.

„NEAMUL ROMÂNESC", ziar editat de Nicolae Iorga, a apărut, la Bu rești, începînd de la 10 mai 1906 (bisăptămînal și apoi zilnic). A fost, prin altele, un adevărat „oficios" al luptei pentru Marea Unire, în paginile sale a rînd articole, cu acest sens, semnate de marii scriitori ai timpului.

„LUCEAFĂRUL", care apăruse mai întîi la Budapesta, în anii 1902—19 și-a mutat sediul la Sibiu, cu începere de la 15 octombrie 1906, pînă în aug 1914. Conducător : Octavian Goga.

„ȚARA NOASTRĂ" a fost patronată tot de „ASTRA". A apărut la Sib începînd de la 1 ianuarie 1907, sub conducerea lui Octavian Goga, care, în p mul număr, se adresează **Către cititorii noștri,** cerîndu-le să-și spună cuvîn în problemele românilor transilvăneni, „spre binele obștesc".

„ROMÂNIA", cotidian apărut la Iași, sub patronajul Marelui Stat Ma al armatei, începînd de la 16 februarie 1917, și-a consacrat, permanent, cele r multe pagini pentru problemele luptei patriotice în scopul realizării Unirii. fost condus de Mihail Sadoveanu. Principalii colaboratori permanenți : Octav Goga, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu, Alexandru Vlahuță, I. Agârbicea Eugen Herovan, P. Locusteanu, Delavrancea.

UNIREA CEA MARE

FRUNTAŞI AI LUPTEI PENTRU UNIRE

● **TRECEŢI MUNŢII ÎN ARDEAL.** „Ardealul crede în dv. şi vă aşteaptă. Avem deci această dureroasă tărie a aşteptării... Redaţi urmaşilor voştri, redaţi-vă vouă înşivă Ardealul, care este menit să fie patria noastră a tuturor. Trebuie ales astăzi între viaţă şi moartea lor ; ori treceţi acum munţii, spre ei, ca să-i scăpaţi, ori rugaţi pe Dumnezeu să ridice munţii pînă la ei, ca să nu poată pătrunde pînă la voi glasul blestemelor lor".

Octavian Goga
(în cuvîntarea ţinută la Bucureşti, la 15 martie 1915).

Fotografia lui Goga, pe care o reproducem, a fost difuzată, în timpul războiului, de autorităţile represive din Transilvania, oferind 1000 de coroane celui ce va ajuta la prinderea poetului, pentru a fi arestat ca agitator al poporului român.

● **SĂ NE PREGĂTIM PENTRU UNIRE.** „Despre Unirea cea mare trebuie să vorbim cît mai puţin şi s-o pregătim cît mai mult. Să nu ne pregătim pentru defilare de steaguri biruitoare. Nu ! Să ne pregătim pentru lipsa de acasă de la noi, să ne pregătim pentru moartea celor mai apropiaţi de noi. Dacă nu vom avea sufletul acesta, atunci biruinţa ţăranilor noştri va fi zadarnică. Eu cred în cei mari şi tăcuţi, în aceia ale căror suflete cuprind tot ce am suferit, tot cît am luptat, tot ce avem dreptul să zmulgem prin luptă. În ei cred !".

Nicolae Iorga
(în cuvîntarea ţinută la Ateneul Român, la 24 ianuarie 1916).

● **O MISIUNE ISTORICĂ.** „Noi am arătat poporului şi lumii întregi, cu istoria, cu filologia şi cu etnografia în mînă, cine şi ce este acest popor, de unde vine, ce limbă vorbeşte şi ce viitor are. Neamul românesc, această sentinelă a culturii şi a civilizaţiei în orientul Europei, are de împlinit o mare misiune istorică, o mare şi sfîntă datorie de onoare : dezrobirea fraţilor subjugaţi şi unirea Ardealului cu patria mumă".

Vasile Lucaciu
(din cuvîntarea ţinută la Galaţi, la 16 septembrie 1916).

● **EXISTENŢA UNUI POPOR SE AFIRMĂ.** „Nu noi, nu persoane individuale, ci reprezentanţii naţiunii, adică întreaga naţiune română, stă aici pe banca acuzaţilor. Existenţa unui popor nu se discută ci se afirmă. Cel mai fericit eveniment al vieţii mele va fi acela în care îmi voi lăsa oasele şi ţărîna în temniţele Ungariei (...)".

Ioan Raţiu
(la procesul din 1894, de la Cluj, intentat memorandiştilor).

● **CREDINCIOŞI STEAGULUI NOSTRU.** „O ! ţărani şi orăşeni, voi care v-aţi plătit birul cumplit al sîngelui, trebui să ştiţi că sînteţi feciorii iubiţi ai României de mîine. Din durerile şi chinurile voastre, patria întristată şi cernită, în curînd va răsări ca o fecioară tînără, frumoasă, puternică şi mîndră, încununată cu frunze de stejar şi cu frunze de paltin din nordul Ardealului. Fiţi smeriţi şi iubitori, credincioşi steagului nostru, căci în cutele lui zdrenţuite de vitejie şi de gloanţe se adăposteşte sufletul României".

Barbu Ştefănescu-Delavrancea
(în cuvîntarea ţinută la Iaşi, la 7 iunie 1917).

● **UNIREA CU ŢARA ROMÂNEASCĂ.** „Dreptul naţiunii române de a fi eliberată îl recunoaşte lumea întreagă ; îl recunoaşte acum şi duşmanii noştri de veacuri. Dar o dată scăpaţi din robie, Transilvania aleargă în braţele dulcei sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei naţiuni înseamnă : Unirea ei cu Ţara Românească".

Vasile Goldiş
(în cuvîntarea ţinută la Marea Adunare Naţională, la Alba Iulia — 1 decembrie 1918).

Octavian Goga

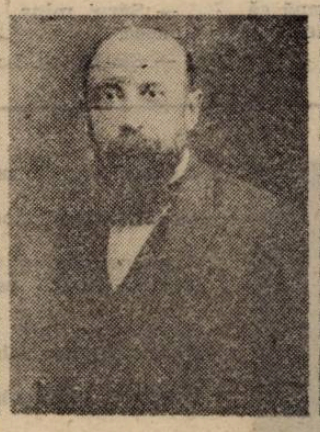

Nicolae Iorga

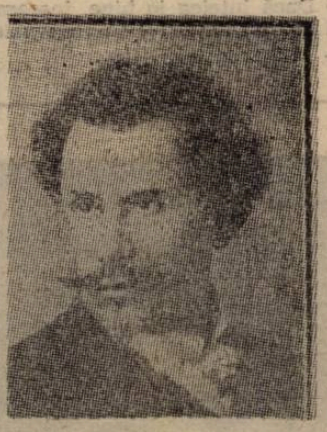

Delavrancea

DRUMUL SPRE BIRUINŢĂ

● Menţionăm cîteva dintre evenimentele care au întregit drumul spre biruinţă, al luptătorilor pentru Unire — în anul 1918 :

24.I. O delegaţie formată din 73 de profesori şi ziarişti români soseşte la Paris, unde este primită de Consiliul Francez de acţiune parlamentară în străinătate. Sînt discutate problemele privind necesitatea Unirii.

4.II. Conducătorii Universităţii din Paris trimit o scrisoare Universităţii din Bucureşti, în care promit sprijinul pentru lupta de realizare a Marii Uniri.

9.IV. Se deschide, la Roma, Congresul naţionalităţilor din monarhia austro-ungară. În moţiunea finală se recunoaşte necesitatea luptei comune pentru obţinerea unităţii naţionale şi a libertăţii popoarelor respective.

30.IV. Se constituie, la Paris, Comitetul Naţional al românilor din Transilvania şi Bucovina, condus de inginerul Traian Vuia.

7.V. România este silită să semneze tratatul de pace cu Germania.

5. VII. Sub conducerea lui Vasile Stoica se înfiinţează, la Washington, Liga Socială Română, încadrată în lupta pentru Marea Unire.

8.VIII. Nicolae Titulescu şi Take Ionescu se află la Londra, unde au întrevederi cu marii oameni politici, în problema Unirii.

6.IX. La Paris ia fiinţă Consiliul Naţional al Unităţii Române, condus de Take Ionescu, Octavian Goga şi Vasile Lucaciu. Consiliul va fi recunoscut de guvernul francez.

MANIFEST PENTRU OPINIA PUBLICĂ MONDIALĂ

● După ce Statele Unite ale Americii recunoscuseră Consiliul Naţional Român Central — la 5 noiembrie 1918 — Marele Sfat al Naţiunii Române din Transilvania şi din Ungaria, lansează, la 28 noiembrie 1918, un Manifest către opinia publică mondială, în care se declară :

„Pe teritoriul său, strămoşesc, naţiunea română este gata a asigura fiecărui popor deplină libertate naţională, şi organizarea sa ca Stat liber şi independent o va întocmi pe temeiurile democraţiei, care va asigura tuturor indivizilor aflători pe teritoriul său, egalitatea condiţiilor de viaţă, unicul mijloc al desăvîrşirii omeneşti... Naţiunea română sub nici o condiţie nu mai voeşte să trăiască în legătură de Stat cu naţiunea maghiară...".

La 15 noiembrie 1918 Consiliul Naţional Român Central publică convocarea pentru Marea Adunare Naţională, ce urmează a se ţine la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918.

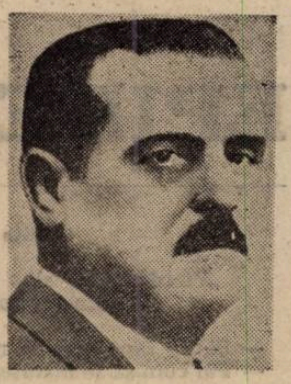

Vasile Goldiş

1 DECEMBRIE 1918

● Urmare convocării făcute de Consiliul Naţional Român Central, în dimineaţa zilei de 1 decembrie 1918 se aflau, la Alba Iulia, peste o sută de mii de români, sosiţi din centrul Ardealului, din Banat, Crişana, Maramureş şi Bucovina, pentru a participa la Marea Adunare. Era, acolo, „conştiinţa naţională a patru milioane de români" — cum a spus Vasile Goldiş. N-a lipsit nici o clasă socială, nici o organizaţie profesională, nici o instituţie.

S-au ţinut, mai întîi, adunări în diferite părţi ale oraşului, apoi la ora 11, cei 1228 de delegaţii ai circumscripţiilor electorale cu populaţie românească din întreaga Transilvanie, s-au adunat în şedinţă plenară, la casina militară din Cetate. S-a procedat mai întîi la alegerea biroului Marii Adunări. George Pop de Băseşti a fost ales preşedinte. La masa prezidiului se aflau cîteva mii de scrisori venite din toată Transilvania, cu sute de mii de semnături ale românilor — toate exprimînd aceeaşi dorinţă : Unirea.

Raportul şi Rezoluţia asupra scopului Marii Adunări au fost citite de Vasile Goldiş. În acest timp, afară, în jurul Cetăţii, cei 100 000 de participanţi la Adunare, strigau, spre a fi auziţi acolo unde trebuia : „Vrem să ne unim cu ţara !" S-a trecut apoi la votarea rezoluţiei şi toţi delegaţii, într-un glas, s-au declarat pentru Unire. Şi atunci, în acele momente de entuziasm general, preşedintele Adunării a anunţat, cu solemnitate : **„Unirea Transilvaniei şi Banatului cu România este decisă pentru totdeauna !".**

A urmat alegerea Marelui Sfat Naţional, format din 250 de membri. La 20 decembrie 1918 acest Sfat a ales un Guvern Provizoriu al provinciei — guvern care s-a numit Consiliu Dirigent. Marea Adunare de la Alba Iulia îşi desăvîrşise deci rostul.

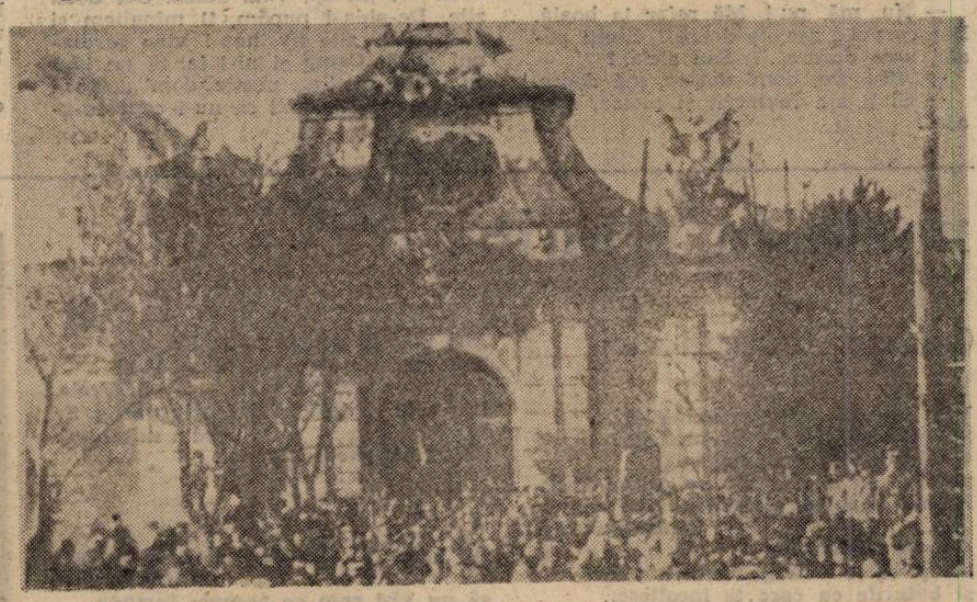

DECRETAREA MARII UNIRI

● Principalul punct din Rezoluţia votată : „Adunarea Naţională a tuturor românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească, strînşi prin reprezentanţii lor îndreptăţiţi, la Alba Iulia, în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acestor români şi a tuturor teritoriilor locuite de dînşii, cu România".

La 24 decembrie 1918 s-a dat, la Bucureşti, Decretul de unire a Transilvaniei cu vechea Românie, iar la 18 ianuarie 1920, Conferinţa de pace de la Paris a recunoscut „această unire legitimă, înfăptuită prin voinţa liberă a poporului român".

Lui Nicolae Titulescu i-a revenit sarcina de a semna, la 4 iunie 1920, Tratatul de pace de la Trianon (Versailles), prin care se recunoştea, pe plan internaţional, unirea Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului, cu România (tratat intrat în vigoare la 26 iulie 1921).

Documentar de
Ion Munteanu

florin toma

EPIDEMIE

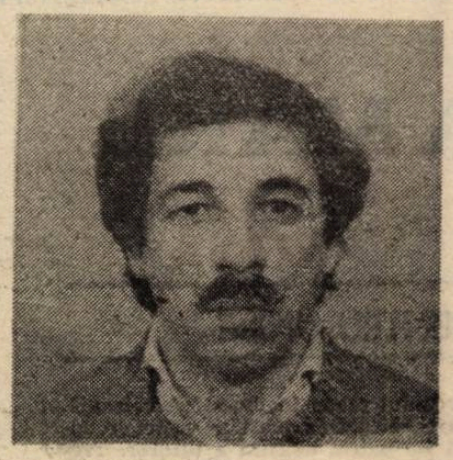

Motto

„Pierderea de sine nu miroase-a bine" (proverb popular)

— Și, de fapt, cum se manifestă ?

— Păi cum să se manifeste, dom' doctor, simt așa... o durere în moalele capului...

— Așa... și ?

— Și atît.

— Numai ?

— Aaa, ba nu ! Și nu mai înțeleg nimic.

— E și normal.

— Și de cînd ai simptomele... adică, mă rog, chestiile astea ?

— Păi, ce să vă spui, de vro cîteva luni, știu eu...

— Da, da... Ascultă, dar n-ai uneori și senzații de vertij... ?

— Ce-i aia... ?

— Vertij, adică... hm ! ameteală vreau să zic.

— Ba da ! Ba da, dom' doctor. Uite cum le știi mata pe toate ! Am, cum să nu ! Senzații d-alea, adică ametesc, să-nvîrte casa cu mine, ce mai ! toate lucrurile să-nvîrte... Și atunci tre' să m-așez undeva, că altminteri cad.

— Da, e clar.

— Ce e... clar, dom' doctor ? Ce boleșniță m-a lovit ?

— Dar, ia spune-mi, te-ai mai uitat de-atunci în oglindă ? De cînd spui că... de cîteva luni...

— Nu, dom' doctor, că sînt urît și basca apoi că io sînt **murd**, nu-s ca 'mneavoastră, din rîndul **marzilor** și...

— Și ce ? Nu-nțeleg.

— Păi 'mneavoastră poate că nu știți, da' legea ne interzice nouă ca să avem oglinzi în casă, ca nu cumva să ne vedem chipul... Nici să ne fotografiem... Auziți, dom' doctor, io vă spui ceva acuma, da' e secret, jurați că nu spuneți la nimeni...

— Jur, mă... jur !

— Io am totuși o poză...

— Vorbește, omule, mai tare, ce te ferești, doar nu te aude nimeni aici, la mine-n cabinet !

— Am zis că io am o poză, una mică, dă dămult, dă cînd aveam io doi ani, mi-a făcut-o cineva, nici mama cînd a murit nu mi-a spus cine, da' mi-a zis să păstrez secretul, în ruptul capului să nu spun la cineva... Da' io v-am spus 'mneavoastră, că vă văd om bun la suflet și milos...

— Mda, e clar !

— Ce e clar ? Mă spuneți ?... Nu să poate, dom' doctor, să-mi faceți una ca asta !

— Nu, mă, nu ! Mă refer la boală. Dar corpul... așa, te doare ? Simți pe-aici vreo durere... ? Sau aici... ?

— Au ! Da, dom' doctor, mă doare.

— Și ți s-a învinețit și pielea, nu-i așa ?

— Da. Uite-acuma văd. Așa e.

— Dar nu simți că te-ai și îngrășat puțin ?

— Ba da, ba da ! Aveți dreptate, dom' doctor... Da', sincer să fiu... io m-am gîndit c-o fi venit... blestemata aia dă...

— Hai, lasă, nu mai plînge, omule ! Ce naiba, ești bărbat în toată firea !

— Bine, dom' doctor, nu mai plîng... Da' má gîndeam că blestemata aia dă...

— Da ! De... **gonfloriție.**

— Aia, dom' doctor, aia, arză-o-ar focu' ! Și io știu că atunci cînd vine aia, e clar, cum ziceți 'mneavoastră, adică e gata. Mă umflu și má ridic la cer...

— Da, dar nu e aia.

— Nu e aia ? ! Oh, ce bine... Doamne-ajută !

— Hai, gata, potolește-te, uite, ia batista mea și șterge-ți lacrimile...

— Le șterg, dom' doctor, le șterg. Acuși... Mulțumesc !

— Te simți greoi, ți s-au umflat picioarele și... ai uneori greață, ia spune-mi ? !

— Da, dom' doctor, chiar așa... Și știți, nu v-am zis, da' și nevastă-mea e la fel. Ca și mine, să plînge dă toate alea cîte le ziserăți 'mneavoastră. Și mi-am zis, nimic pînă aci. Da' cînd am auzit dă greață, dă... ver... alea...

— Vertijuri...

— ... așa, dă alea, dă ameței, zic haiți ! c-am pus-o dă mămăligă ! zic o fi rămas grea. Și m-a luat o frică, dom' doctor, nu vă spui ! Apoi, taman pentru că știți 'mneavoastră, femeile **murde**, dacă naște, legea le obligă să-și trimită copiii în **Murdocamp**, că zice statu' că acolo li să face educație ca lumea, cum că noi n-am fi în stare... și numai copiii dă **marzi** are voie să stea pe lîngă părinții lor...

— Da, **marzogenie...**

— Cum ?

— Am zis **marzogenie** !...

— Mă rog, cum ziceți. Dumneavoastră știți mai bine, că s'teți om învățat... Da' nu-i drept, să știți !...

— Mda !

— Nu-i drept, să știți, dom' doctor. Uitați-vă colea la mine, io am un băiat, ooooh ! dragu' dă el, nu l-am văzut dă șapte luni. Aaaa, e mare ! Și dă cum l-a făcut mă-sa, ni l-a luat statu', cică în îngrijire, și l-au internat în **Murdocamp**, unde a stat pînă la etatea dă douăzeci dă ani. Iar tot aici l-au calificat, cică l-au făcut om dă bază al societății. Și acuma este muncitor agricol pă undeva, pîn sud, parcă. Vine, Dă două ori pă an, vine acasă. Stă două zile. De-abia-l pupăm, îl mîngîiem și după două zile fix, hop ! vine gardianul de la **Camp** și ni-l ia. Și ne lasă cu inima pustie... pustie, dom' doctor ! Da' să știți, io cred că nu-i copt de-ajuns...

— De ce ?

— El cică-i place. Pă cuvîntu' meu, dom' doctor, cică-i place. Că are acolo un colectiv închegat, cu oameni dă ispravă, uniți, cică face educație, citește ziaru', participă la concursuri dă înot și... baliverne, io zic, dom' doctor. Baliverne ! 'Mneavoastră ce ziceți ? Așa-i ?

— Știu și eu, măi omule ? !

— Da' ziceți că femeia nu-i grea... Nu-i așa ? Adică cum ?... Ha, ha, ha ! Înseamnă atunci că și io sînt... Aoleu, că-mi vine să mă stric dă rîs, și io ce nătîng pot să mai fiu !...

— Nu, nu... Dar...

— Da' ce ? Dă ce-ați rămas așa, pă gînduri ? E grav ?

— Măi, omule, cum să-ți spun... De la bun început mi s-a părut curios un lucru... De aceea te-am și întrebat asupra simptomatologiei bolii...

— Ce-i aia ? Sim... cum ?

— Simptomatologie ! Și lasă-mă să vorbesc, omule ! Va să zică, simptomele corespundeau perfect pentru a da un diagnostic fără a greși cîtuși de puțin. Boala — n-are importanță cum se numește, dar ți-o spun — îi zice **microcefalopatie endemică...**

— Cum ați zis ?... Aoleu, cîtă mai numele... Da' cum dă le țineți minte pă toate, dom' doctor ? !

— **Microcefalopatie endemică**, adică vrea să spună, pe-nțelesul dumitale, că creierul se micșorează. În două cuvinte : intervine mai întîi o osteoporoză, adică oasele capului se înmoaie, asta la nivel exterior, fenomen urmat apoi, la nivel intern, de un proces de **eturdizare**, adică de brambureală, de zăpăceală, de pierdere a capacității intelectuale. Și, în sfîrșit, o resorbție treptată a întregului corp cefalic, fenomen care de-a lungul timpului — intervalul de timp este uneori extrem de scurt, trei-patru luni — poate duce la o dispariție totală a...

— Cum... ? Vreți să spuneți că o să-mi pierd capu' ?

— Cam așa ceva ! Resorbția este mai degrabă o transvazare a conținutului cutiei craniene, adică a capului, mă-nțelegi, adică se varsă, un transfer al acestuia în restul corpului, sfîrșind prin a se lăsa tocmai jos, în partea inferioară a trupului...

— Adică în picioare, înțeleg io bine?!

— Da, pînă la membrele inferioare. De aceea te-am întrebat dacă nu ți s-au umflat picioarele și nu ți s-au învinețit.

— Dacă înțeleg io bine, înseamnă că o să ajung să gîndesc cu picioarele...

— Mda, cam așa ceva...

— Da' dă ce, dom' doctor, dă ce ?

— Măi omule, etiologia bolii nu este cunoscută. Fapt este că prin caracterul său endemic...

— Adică cum ?

— Adică se întinde. De la unul la altul. Deci, prin caracterul său endemic, boala are acum o arie de răspîndire uluitor de rapidă și de întinsă.

— Aha !

— Dar...

— Da' ce ?

— Dar, ceea ce este foarte curios e că boala aceasta te-a atins și pe dumneata...

— Deci asta e, nu mai scap ? !...

— Pentru că în general, adică în toate cazurile identificate pînă acum, boala s-a răspîndit doar în rîndul **marzilor**, adică la intelectuali, la... noi ăștia, în general. Contaminarea are loc în trepte, în linie descendentă...

— Adică cum ?

— Adică pe nivele, de la cel mai de sus și pînă la cel mai de jos. Uite, de pildă, eu am căpătat-o de la șeful meu, medicul-șef de circumscripție...

— Da, izact, că acuma văzui că 'mneavoastră aveți capu' cam mic... E-te-te, dom'le, ce chestie !

— ...El, la rîndul lui, s-a îmbolnăvit de la unul mai de sus de un șef de-al lui, acela, la rîndul lui, și mai de sus, și așa mai departe, pînă... hăt ! sus de tot...

— Ahaaa ! Deci dă la... hăt ! dă sus, d-acolo a pornit ? !

— Exact.

— Și acolo... hăt ! sus, cum s-a pornit ?

— Eh ! Asta nu mai știu. De-aia îți spuneam că etiologia bolii nu se cunoaște.

— Aoleu, dom' doctor, înseamnă că e bucluc mare ! Vai de păcatele noastre !... Da' noi, noi cu ce-am păcătuit, frate dragă ? !

— Așadar, asta mă surprinde, că boala te-a atins și pe dumneata... Înseamnă că peste puțin timp, aria de răspîndire va cuprinde și pe **murzi**... De altfel, am auzit eu și de unele cazuri în rîndul **murzilor**...

— Na, beleaua ! !

— Poftim ? !

— Am zis că e belea mare înseamnă...

— Nici o belea, asta este situația și o luăm ca atare... Trebuie s-o suportăm cu stoicism...

— Cu ce ?

— Cu stoicism... adică stoic... mă rog ! !... Asta e, omule !

— Mulțumesc, dom' doctor, mulțumesc din inimă !... Uitați, v-am adus și io o atenție... ceva... Mai mult n-am avut !

— Vai de mine, omule, vezi-ți de treabă, nu te deranja !

— Da' nu mă deranjez dăloc... Luați aci-isa două chile dă prune, **rinclode** le zice, o bunătate, știți ce-i aia... Face doamna niște gem, o minune, te lingi pă dește, nu altceva !

— Mersi, dragă !... Ah, nu uita ! De-acuma să umbli numai cu izmene groase de lînă, ca să nu răcești, să faci cumva vreo meningită... Ai grijă de dumneata !

— Săru' mîna, dom' doctor !... Mulțumesc.

— Sănătate... La revedere, omule !

nastasia maniu

Cămara cu gînduri

1

Vezi bine că totul e să înțelegi.
Să înțelegi, dar ce să înțelegi ?
Gîndurile sînt niște gîngănii
pe care nu le poți zări cu ochiul liber.
Numai noaptea, cîteodată, cînd se tîrăsc peste tot
și cresc monstruos,
începi să le distingi formele greoaie
și boturile cu care te încolțesc.

2

Sub mușchi, sub licheni, sub caldarîm,
sub pietrele patinate de timp,
se odihnesc privirile voastre golite de întrebări.
Istoria e o caracatiță șireată,
o bătrînă vicleană, cu lăzile pline de zestre
ținute sub lacăt.
Suride neputința noastră bine conservată.
Deasupra, calendarul gastronomic.

O substanță invizibilă umblă prin cămara cu gînduri.
Ehe, pînă la primăvară mai e.
Trebuie să ne țină brăcinarul și baierele.
Dar uite că bate vîntul prin partea de nord a sufletului.
Se anunță ghețuri la mal.

3

Aș putea să tac. Aș putea să nu mă uit în calendar,
să nu văd cum se apropie furtuna,
să-mi mint privirea, să-mi trădez auzul,
din moment ce oricum tot va ploua cu flăcări,
din moment ce sîngele nevinovat tot va înroși caldarîmul.
Aș putea să tac, din moment ce cuvintelor mele
tot li s-a tăiat limba
și acum sîngele lor albastru
îndoliază hîrtia de scris.

Vîntul răvășește gîndurile
și ideile, în asemenea condiții climaterice,
își pierd coerența.

4

Stă și se uită la mine cu privirea mea în care

se poate zări o căsuță
ori mai degrabă un fel de cușcă de cîine.
În ochii de culoarea șofranului sau,
dacă vreți,
a castanelor călătoare,
mai poate fi văzută plutind o barcă pe valuri.
Stabilitate și mobilitate : căsuța și barca pe valuri.
Nu l-am văzut niciodată dormind ori, poate,
doarme cînd dorm și eu, deși eu nu dorm niciodată,
eu călătoresc în somn pe partea cealaltă a lumii.
Acolo nopțile sînt zile și zilele sînt nopți
și toată lumea este extrem de politicoasă,
inclusiv asasinii.
Ei te ucid cu zîmbetul pe buze și îți spun pardon,
iar tu te simți obligat(ă) să le mulțumești
post mortem.

Viziune II

Ce bizar chip are în seara aceasta luna,
ca și cum sus, în boltă, cineva ar fi decapitat un înger,
ca și cum o revărsare de lumină în loc de sînge
ar fi inundat cerul.

Bălțoace roșietice umplu văzduhul,
în care eu îmi bălăcesc gîndurile, cugetul, sufletul.
Ce bizar chip are în seara aceasta fîntîna,
fîntîna în care un înecat rîde la stele.

Ce bizar chip are fîntîna
în care sufletul meu s-a prăbușit
în timp ce dormeam în chenarul ferestrei
de la etajul zece.

1985

POEȚI DIN REȘIȚA

COSTEL STANCU

* * *

trăiesc în orașul ăsta unde de sărbători jupuim
pieile metalice ale iezilor pripășiți prin containere
unde la capătul podului întîlnești
lustragiul falit ce așteaptă miriapozii
în orașul ăsta secunda simte bătaia ceasului pe
propria-i piele
de-a lungul autostrăzii melcul tirăște viteza luminii
vîntul scalpează creștetul pietrei de care se împiedică
eu la etajul VII al imobilului privesc
pe masă carcasa oului și tigaia
șarpele răsucit pe incuietoarea genții ce-o port sub
braț
aud că vecinul de la parter și-a pălit gloria cu o rangă
și tare-mi vine să strig hei în buzunarul meu
lozul cîștigător stă zgribulit lîngă praful de pușcă

* * *

ca într-o apă adîncă
mă arunc în viață cu biblioteca legată de git : nichita
dinescu poe perse ș.a. citate poeme întregi stau parcate
fără plată în mintea mea
mă-nspăimîntă hohotul lor
aruncat între mine și mine pe o sîrmă de telefon
umbra se uită
la mine cu mîna streașină la ochi : ăsta o fi oare ?
în lume se fac schimburi de bani brevete microbi
se acordă premii anuale...
eu mă privesc în oglindă
ciudat cum seamănă între ele cele două
jumătăți ale trupului meu

ION CHICHERE

moartea poemului rimelat

„...pornim amîndoi vînătoarea de capre
vînătoarea foametei în munții Carpați"
N. LABIȘ

scrii și plîngi
de ce nu mănînci și plîngi
carnea poemului rimelat
ca o căprioară cu ochii adînci (?)

altceva nu am trupule
înțelege și tu stăm la cozi să vînăm
căprioara frumos desenată
pe conserve în rafturi de lemn

e frig și-ntuneric plîngem tăcuți
mută luna-n poem dacă poți să o muți
spune că susură limpezi robinetele
setea mă năruie nu-mi mai fă semn
să tac

lasă-mă să beau sîngele acestui poem
și cu pielea lui să mă-mbrac

DINU OLĂRAȘU

lent și neîndurător

e-un fel al morții de a fi
lent și neîndurător
aici
pe o stradă îngustă
pe care cobor
și cureaua sandalei
mi se desface

FLORIN T. GIULVEZAN

poem

iubito treceam
pe podeaua verde a bălții
și nimic nu se întîmpla
apăsam pe mătase
cum apasă roua în zori
minunîndu-mă tu
erai de partea cealaltă
pe malul mai lin

mai aveam cîteva bătăi de aripi
sau cîțiva pași
— n-am să știu niciodată

pur și simplu

ceva s-a schimbat în obiceiul lor de a fi
unii așteaptă alții scriu scrisori foarte
lungi
luna bate ostenită
adulmecînd în anii lor apropierea
tîrziului
ceva s-a schimbat în ochii bătrînilor
în unii vezi timpul cum își deapănă
mărunțișuri
în alții lacrimi mari argintii
unii așteaptă alții se duc
rotiți înspre ochiul adîncului

ceva s-a schimbat în obiceiul lor de a fi
sau pur și simplu învață limba
dintre morți și vii

CONSTANTIN RUPA

răsună valea din psalmul LXXXIV

era / dacă mai ții bine minte tovărășele dragă pe vremea cînd / eternitatea începea chiar acolo în / spatele barăcilor atelier nea iacobel scotea la chenzină o / glajă de țuică prefriptă phiii / ca o spadă de toledo și / să ne trăiești meștere noroc mă 2 / 3 / și / răsuuuună valeaaaa de la bumbești la al nouălea cer organizai reuniuni ședințe baluri / ne recitai pe străzi spre cămin versete din capitalul / și ieșise un soare nou ziceai / și eram mereu în april / la întoarcere ții minte tovărășele dragă o pioneză în ușă pssst / era semn că iar seri la nemaipoooomeniiiitul neeeeemaiiiiauziiiituuuul roman dă șantier de fapt / scriai pe ascuns scrisori parfumate ți / le trimeteai a doua zi ca să crești în ochii tuturor și / -n vremea asta tovărășele dragă celalți ha ha / așteptam în frig în stradă să vină dimineața costelivă să ne pască uneori / pe umeri cu aceleași hamuri de vînzare venea la oraș tata / ce mai e pe acasă întrebam / of / ta el întinzîndu-mi rana din palmă nu / mai ies stelele la numărătoare taică și / stam amîndoi pe patul meu plin de mituri și alte insecte priveam / cum trec pe apa simbetei colacii cu lumina rătăciților din / noi alergam apoi prin imala de pe drumu gării / de ne tremurau ții minte tovărășele dragă / genunchii glasul cînd fluturam batista spre / satul ce se zărea tot mai tîrziu tot mai departe / în cer

poem cu vampiri

stăteam ei bine da cu o fantomă la masă
la parcă mărul de aur vorbeam ba
de una ba de alta ba
mai mult de miiim
ustoasa de măderat vin de regiune super
superior stațiunea viti-vinicolă miniș n.i.
108/70 (ea plătea)
și plictisiți răsfoiam un album
de familie cu vampiri dracula nosferatu uite-i
aici unul pe oliță de noapte din
colo altul în pantaloni scurți toți
îmi pun seara gheara în pieptihhih
peste horcăitul meu doi îndrăgostiți dau
năvală se lasă o liniște de catedrală uimit
pun la ochi lornionul unei lacrimi nepăsători
ei decupau aerul din jur cu
o mireasmă de meri în floare în
tr-o reverență pioasă clipa încremenise la
picioarele lor cu
admiram acea grădină fantasmagorică din care
dalbe mîini îmi mîngîiau fruntea
cu o cunună de flori de mărăcine doamne
dumnezeule care nu exiști dă-ne nouă
chipul și asemănarea lor

Constatări

Cînd nu faci caz de frig — sau de arșiță —, cînd nu te revoltă pierderea unui nasture sau felul în care mătură cineva curtea, înseamnă că nu ai gust și nici instinct **epic.** Liniștea în fața istoriei, refuzul exteriorizării și al patosului, îndreaptă spre mistică sau spre poezie.

•

În București, liniștea e **rurală.** Ascultînd-o în unele după-amieze de duminică, ai senzația că auzi o turmă de capre păscînd sau timpul putrezind sub cer, simplu, firesc, fără nici o urmă de înfloritură retorică.

•

Dacă nu vine omul pe care-l aștepți, va veni Dumnezeu.

•

Nimic din istorie nu mi se pare atît de îndepărtat ca propria mea copilărie.

•

Orice carte — inclusiv una de știință — trebuie să fie în felul ei un roman : să te implice într-un proces de **modificare,** să îți dea sentimentul ast[illegible]erii la drum și pe acela al călătoriei.

•

Scepticismul, pesimismul pot fi trîmbițate fără primejdie pentru acela care le mărturisește. Numai optimismul adevărat este susceptibil de volatilizare și în consecință trebuie ascuns cu grijă, destăinuit rareori și nu oricui.

•

Excesul de ispite mărunte, de diavoli minori și de căderi mici îmi sugerează niște bibelouri ale răului.

•

Pentru a ajunge să se împlinească, dorința care arde puternic în mine trebuie să devină cenușă, să se răcească și să se împrăștie, să nu-mi mai aparțină.

•

Feminitatea, duioșia, indulgența cerului... Nuanțe pe care le distinge numai acela care a cunoscut mila de sine însuși.

•

În perioadele de stagnare și inhibiție, oamenii ar putea să prefere zvîrcolirii și agitației, **demnitatea neputinței.**

•

De ce nu mă pot indigna, de ce nu pot fi vehement și de ce nu m-am simțit niciodată nedreptățit ?... Pentru că am trăit mereu cu sentimentul că Dumnezeu nu ne rămîne dator.

•

Dacă ne-am însemna fiecare gînd și fiecare vorbă, ne-am da seama ulterior că am presimțit sau chiar am **știut** tot ceea ce avea să se întîmple și că ne-am prefigurat viitorul tocmai prin acele cuvinte care aveau aerul că sînt „aruncate în vînt".

•

În momente de capitulare sinceră și resemnată am simțit mai puternic decît oricînd frumusețea Lumii ; uriașa ei ispită **estetică.**

•

Citind Ecclesiastul, îți dai seama că meditația este incompatibilă cu podiumul, cu tribuna și cu ziarul. Este o rugăciune pe care nu o adresezi nimănui, un havuz reflexiv...

În începutul dintîi, imperceptibil, al toamnei, înfloresc cicatricile.

•

Adevăruri integre și nude, surprinse în prospețimea lor inițială — iată ce numesc poezie.

•

Omul părăsit, acela care își ia viața de la capăt și convertitul pot să adulmece prospețimea sălbatică a viitorului : ei au dobîndit privilegiul unui nou **început.**

•

O operă nu **provoacă** decît în contextul istoric în care a apărut. Odată consumat acesta, un poem suprarealist devine la fel de inofensiv ca și un capitel antic.

•

Numai lumina disperării e senzuală și mistică totodată.

•

...Deîndată ce auzeam pornindu-se, în sfîrșit, ploaia în noapte, trăiam o senzație de ușurare vecină cu izbăvirea...

Dan Ciachir

Romanele lui Ștefan Agopian

Originalitatea primului roman al lui Ștefan Agopian, **Ziua miniei** (1979), constă în faptul că, plasat în principal într-un prezent istoric, anul 1915, adică în preajma războiului românesc, acțiunea se proiectează totodată nu numai retrospectiv, de-a lungul secolului al 19-lea, chiar pînă spre începuturile lui, dar și anticipativ, în vremurile ce aveau să vină, uneori pînă spre noi, înfățișate ca amintiri din viitor. Dar, împotriva împrejurării că punctul central al acțiunii este plasat într-un an cu semnificații istorice proprii, atît prin ceea ce l-a precedat cît și mai ales prin cele ce i-au urmat, evenimentele importante sunt semnalate doar în treacăt, totul constituindu-se prin atmosfera frivolităților an-istorice, fapt ce poate fi luat drept ironie.

Nici în al doilea roman istoric al lui Ștefan Agopian, intitulat **Tache de Catifea** (1981) care se petrece în anii din jurul revoluției lui Tudor Vladimirescu (eveniment prezent și în **Ziua miniei**), istoria propriu zisă nu se manifestă decît prin trimiteri piezișe, deci fără a avea vreo importanță. Ceea ce este acum nou, în narațiunea la persoana întîia sau cu naratorul adus la rangul strict obiectiv al persoanei a treia, este amestecul atmosferic de cultură și fantastic, asemănător parcă celui din **Manuscrisul de la Saragosa** al contelui Jan Potocki. Fantastic asigurat inițial prin mărturisirea naratorului, că nu mai aparține lumii celor vii : „eu, Tache Vlădescu, zice el — după ce și-a atribuit chiar calitatea de autor —, născut în anul 1800 și mort peste patruzeci și opt de ani, ucis imediat după revoluție", ca și prin numele neliniștitor simbolice ale unor personaje : Mamona cel Bătrîn, Mamona cel Tînăr, Piticul. Cultura prezentă fiind prin citarea de către personajele care aparțin clasei boierești, a numelor lui Rousseau, Diderot, Campanella, Guicciardini, Menandru etc., rostite fără prețiozitate, în cea mai firească ordine a lucrurilor. **Tache de Catifea** este, în felul său, un anti-roman, cu acțiunea împiedecată, amînată, fragmentată, vagă și nefinalizată, — un roman al lenei, așteptării și somnolenței. Cineva spune : „stăm și așteptăm și așteptînd nu se poate întîmpla nimic altceva decît statul și așteptatul" ; iar tehnica narativă și însăși modalitatea narativă sunt astfel definite și exemplificate : „cu gîndul numai la ocheanul pe care deja îl calculase și îl desenase, o dihanie enormă și inutilă, făcută din tuburi și lentile, cu care ai fi putut privi oriunde, dacă acel oriunde s-ar afla destul de departe de tuburile și lentilele alea. Toată primăvara făcînd numai asta, și la urmă de tot, în luna mai poate, cînd deja ne plictisisem să tot așteptăm să se întîmple ceva, privindu-l cum își mișcă piciorul pe pedalele strungului pe care îl montase în chioșc, sub nasurile noastre, și tot dînd din picior pe pedala aceea și așchiile sărind în toate părțile, talașul acela mirosind a taniu, și chiar o bucățică de lemn căzînd ca un fluture efemer în cafeaua lui boier Lăpai și tulburînd un desen oarecare făcut de caimac, numai atunci, cînd plictiseala și ironia noastră, privindu-l ajunseseră la maximum, atunci de abia, oprindu-se și privindu-ne, a spus primele cuvinte". Pe cînd ironia, difuză pe întreaga suprafață a romanului, poate coagula uneori în caricaturi donquijotești : „Stătea ca un par înfipt în crupa unei mîrțoage, ca și cum cineva ar înfige un par în spatele unei dihănii pe care numai din cauza harnașamentului puteai s-o asemeni cît de cît unui cal, adică a șeii și a frîului, și a zăbalei, și a restului de curele și catarame, și în spatele animalului un par cu bărbuță despre care dacă știai, știai că e boierul din starea a treia...".

Romanul **Tobit** (1983), care se petrece tot în Oltenia, precum cele anterioare, e deasemeni o narațiune istorică de felul lui **Tache de Catifea**, de astă dată cu încă un veac înapoi, pe vremea ocupației austriece a provinciei de dincolo de Olt, adică la începutul veacului al 18-lea. Împreună cu cel următor, **Sara** (1987), formează o unitate, atît prin personaje comune ambelor romane cît și prin epocă, deși acțiunea se deplasează acum la Sibiu — însă tot sub austrieci. Amalgamul de orient și occident al celor două romane accentuează pitorescul lor, care se dezvoltă, cu aceeași ironie caracteristică lui Ștefan Agopian, în matcă mitică, adică în tipologia Vechiului Testament, de unde sunt scoși și adaptați nu numai Tobit orbul, fiul său Tobie, aici numit tot Tobit, și Sara, ci și slujitorul lor, îngerul Rafael. Bine înțeles însă, spre deosebire de fabula testamentară, povestea lor, așa cum se desfășoară în romanele lui Agopian, nu are nici o finalitate, fiind supusă tehnicei narative de amînare, de promisiuni neonorate, de deviere epică prin stagnare, delăsare, inerție. Magicul realității, mitologicul din realitate, iraționalul în real, ca și conștiința textualității, vin — pe cale directă — din literatura oniricilor, deci nu numai din experimentele și teoriile prozatorilor occidentali, dar fără poezia creatoare a predecesorilor români, accentul căzînd acum pe exemplificarea, pe demonstrația teoriei, care de astă dată este mai mult implicată decît implicită. În stratul sensibil propriu zis al acestei proze, se manifestă mai mult somnul decît visul, torpoarea epică datorîndu-se adesea unor excese bachice.

Substituită prin fapte refractare continuumului epic, acțiunea din romanul **Tobit** corespunde mergerii înainte și înapoi a timpului, despre care autorul spune că : „poate fi comparat cu bucla unei sfori prost întinse", după cum în romanul **Sara**, lui Tobit i se atribuie figura unui ins „tăcînd și privind drept în fața lui puțin buimac și uruind stins, în el funcționînd o mașinărie complicată și necunoscută minții noastre". Nu e de mirare așadar, că personajele lui Ștefan Agopian trăiesc adeseori într-un viitor care nu este o simplă aspirație, ci o actualitate vie, ca și aceea a profețiilor testamentare : „Voi avea un copil cu Tobit — spune Sara părintelui ei — și tu vei lua copilul și îl vei crește. Îl vei boteza Ioan ca pe tatăl lui fiindcă va fi băiat", iar alt personaj vorbește ca-n transă : „i-am văzut pe cei care mergeau spre eșafod într-o căruță trasă de doi cai îmbrăcați în negru. Nu îți pot spune numele lor fiindcă toate acestea nu s-au întîmplat încă, de abia la iarnă s-or întîmpla". Textul lui Agopian purtînd cu naturalețe propoziții ca : „viitorul este trecut" sau „singurul lucru adevărat este viitorul". Însă acestea nu sunt aici fenomene și idei din domeniul parapsihologiei, ci țin de o anumită concepție a textului ; odată, cineva spune : „va sosi un personaj nou, venit dintr-o altă carte" — și într-adevăr, în romanul **Sara** poate sosi la un moment dat, chiar dacă extrem de episodic, un oarecare Rabutin de Büssy, al cărui nume trimite la Bussy-Rabutin, autor din secolul al 17-lea al celebrei **Histoire amoureuse des Gaules**.

Ideea că textul nu este doar o biată copie, răsfrîngere a realității, ci o formă ontologică autonomă, deoarece se scrie pe sine, deoarece are o origine, o ascendență pur textuală, apare frecvent în **Tobit**, roman care își trage existența din textura biblică : „totul trebuie povestit și, odată cu tine, povestea este spusă de Altul. Nenumărații Alții stau înșirați unul deasupra celuilalt atunci cînd se deapănă o poveste" sau „În carte sunt scrise viețile lor așa cum vor fi" — notabil fiind aici accentul pus pe viitor ; sau, cu sensul că realitatea își caută legitimarea în text : „nu a mai avut încotro, s-a strecurat între filele cărții, s-a făcut una cu acele cuvinte și s-a rostogolit o vreme împreună cu ele" sau „nu făceau decît să aștepte ca, din desfășurarea cărții, înceată desigur, să se întîmple tot restul". Încît, materialității reale a acestor romane să-i corespundă o materialitate ideală ce poate fi alcătuită din mercenarii, țăranii, bandiții, călugării, aristocrații, burghezii, românii, austriecii, bulgarii, albanezii, ce le parcurg, făptuind cruzimi și asasinate și producînd atît de des sudoare, salivă și vomă, urină și fecale ; o lume în care întunericul ce se răsfață capătă concreteță dureroasă, pe cînd lumina străbate rar și prin aberație.

Între **Tobit** și **Sara** s-a interpus **Manualul întîmplărilor** (1984), mic roman („sotie", cum ar spune francezii), ce se revendică din **Noul Testament**, unul din personaje, Ioan, rostind cuvintele Evangheliei după Matei, iar celălalt, angeloid prevăzut cu aripi, purtînd numele voltairian de Zadic — acțiunea sa petrecîndu-se în anul 1803. Un alt personaj, intrus în micul roman, se crede în ospiciu — și nu e de mirare, căci atmosfera pare împrumutată din poveștile baronului Münchhausen, iar faptele sunt fabuloase precum în **Istoria ieroglifică** a lui Cantemir, al cărui cacodemon își face **realiter** apariția, iar animalele fantastice par a descinde din seria științific prevăzută de **Phylologos**. Și aici abundă cultura — și antică și medievală —, de seama misticilor ca și a alchimiștilor. S-ar putea spune că, prin cei doi măscărici superiori din **Manualul întîmplărilor**, dintre care unul armean, autorul lor încearcă o instructivă și ispititoare întoarcere în realism a lui Urmuz — încercare transparentă de altminteri și în romanele din ciclul **Tobit**, ciclu care are toate șansele să continue, în ciuda incontinuităților lui structurale.

Ion Negoițescu

haiku

Noapte de anul nou.
O mască pe nisip —
Valul o spală de orice urme umane

Constantin Abăluță

leo butnaru

Și totuși...

Ziua
bulboanele oglinzii mimează
sentimentalismul rece,
distant
precum ochiul de apă sticlind
în copca săpată-n
ghiața iernii.
Noaptea
adîncul oglinzii este
un turn umplut cu scrum.
Și totuși
dimineață de dimineață
chipul nostru renaște
sie însuși zîmbindu-și
a îmbărbătare.

Prag de iarnă

Iată-ne în prag de iarnă, nostalgici
ca după un vis frumos
pe care ni l-a întrerupt cineva
trezindu-ne. Pe orizonturile brumate
atinse de ramii în clătinare,
de aripile zburătoarelor atinse
rămîn semne distincte
ca pe geamurile asudate
pe care-și trecea degetele
îngîndurata noastră adolescență,
privind
cum, peste casele mahalalei, se ridică
amfore și arfe de fum. Arfe mute...
Se auzea
doar ciripitul vrăbiilor, rănit
în promoroaca deasă, aranjată pe rami
asemeni rumegușului de fier
străbătut de curenți magnetici, mai
amîntind
și de fotografii-roentgen. Anume
pe atunci
îngîndurata, dar totuși
naiva noastră adolescență își spunea
că brumatele grădini ar avea nevoie
de cardiologi cu mare faimă
care să încerce a reanima rozele ;
de vraci
la trandafiri împurpurați cunoscători
ca la inimi omenești...

Odată și odată

Logic chibzuind,
pietroiul tăbîrcit de Sisif
din zi în zi se face tot mai mic —
în aburcarea și rostogolirea sa
el se roade, se șlefuiește de alte pietre,
devenind tot mai rotund
și mai puțin în greutate,
pînă va ajunge cît
o pietricea de rîu,
cît o pietricea lustruită de valurile
mării,
cît o pietricea sărată pe care,
asemeni oratorului Demostene,
Sisif o va pune sub limba-i peltică
de atîta tăcere
ca să strige odată și odată clar :
— Lume, lume ! Am isprăvit !

Depărtări

Ce ar însemna
peste nouă mări și nouă țări ?
Nimic n-ar însemna
în comparație cu

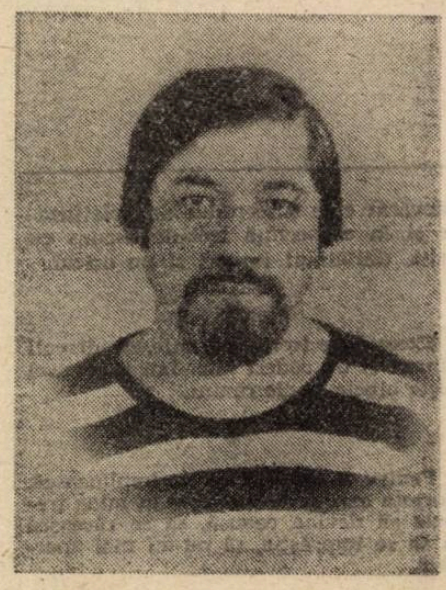

peste nouă suflete
și încă nouă suflete omenești
care au fost prietene
ori neamuri
ori aprig îndrăgostite au fost
și-acum — înstrăinate...

Ironică ?

1

Parcă pricep ce îndrug :
supraviețuiau ei și zîmbril,
dacă
se lăsau aplecați
în jug.

2

Parcă pricep ce îndrug :
racul roșu se retrage obsesiv
dintr-un posibil jug.

Întrebarea

La încheierea vacanței
din munții natali revenind
în forfotitorul Cernăuți — oraș în care
de cînd temeliile-i
se tot filozofează, —
la una din prelegeri se adresă
bătrînului profesor,
parcă nitam-nisam se adresă :
— Ne aminteați, cu subtext,
că viața noastră, a oamenilor
se întregește, colea,
din puțin peste
20 mii de zile și nopți ; adică —
să muncim, să muncim, să muncim...
De la subtextul în cauză pornind,
vă rog să ne ajutați,
pe mine și pe Costin,
să găsim dreptul răspuns
la următoarea întrebare :
admitem
că cineva din noi
va ajunge renumit
și s-ar cuveni să-i fie
memoria înveșnicită :
cui ar fi mai cu cale
să i se dea numele său — unei străzi
urbane
sau unei punți aruncate
peste o prăpastie în munți ?

...Ca și alte dăți,
răspunsul bătrînului dascăl
a fost înțelept.

Confuză surpriză

Nu ți s-a întîmplat să înnoptezi în cimp
și, trezindu-te în zori,
să simți, să observi lăstari ațoși,
reci circei de volbură
încolăciți pe degetele tale ? —
Sălbatic,
îți zvîrnesc brațele îndărăt
ca de la foc,
ca de la gură de șarpe !
Ce sentiment de dramatică
și, totodată,
lesnicioasă stupoare...

plastică

Mestrovici

Sculptura europeană modernă avea să cunoască, în ultimul secol, trei mari resurecții, generate de apariția în spațiul ei artistic a trei personalități — Rodin, Brâncuși și Mestrovici. Fiecare dintre acești titani ai celei de a treia Renașteri a artelor pe bătrînul continent a declanșat în sculptura contemporană nu numai simple valuri prozelite, ci adevărate furtuni regenerative, care au definit, în termenii ei esențiali, sculptura universală.

Despre Mestrovici publicul românesc are prea puține date de referință. După al doilea război mondial, prezența lui în spațiul cultural românesc a fost rarefiată și, cu o singură excepție, prea puțin concludentă. Excepția de care pomeneam se referă la remarcabila expoziție de sculptură și desen găzduită prin anii '60 de sălile Dalles. Era, dacă nu ne înșelăm, primul contact masiv și direct cu opera creatoare a titanului iugoslav, receptată în versiune originală și într-o diversitate stilistică, pe care puține capitale ale lumii au avut ocazia să le găzduiască. Deși, puțini cunosc astăzi că Bucureștiul se afla în posesia unuia dintre cele mai impunătoare și reușite monumente ecvestre, pe care artiștii de după Donatello și Corleone le-au durat în agorele publice ale Europei. Este vorba, de „demolatul" monument ecvestru al lui Carol de Hohenzolern, pe care tribunii proletcultismului postbelic l-au interzis tezaurului național, pustiind Piața Palatului de unul dintre cele mai prestigioase argumente artistice ce au sălășluit pe pămînt românesc. Mai mult decît atît, din cîte cunoaștem, acest monument, purtînd semnătura lui Mestrovici, reprezintă, la scara întregii opere a marelui sculptor, singura compoziție ecvestră monumentală pe care a realizat-o artistul. Datorită unor multiple și alambicate împrejurări ale soartei, acest monument de excepție mai există și astăzi. Și, poate că nu îndrăznim prea mult sugerînd actualelor generații postrevoluționare să restituie conștiinței, atît de

sărăcite, a poporului român, nu atît memoria unui monarh, ce a păstorit peste destinul lui un crîmpei de vreme, cît capodopera unui mare creator al umanității, ce a înțeles să folosească prilejul unei generoase comenzi monarhice pentru a săvîrși o lucrare menită să înfrunte Durata.

Mestrovici, ca și Brâncuși, a avut viziunea sculpturii concepută ca un element al unei ambianțe cosmice. Spre deosebire de acesta, Mestrovici a folosit ca reper fundamental al creației sale personajul uman. Nici o formă din cele create de sculptor nu s-a abătut de la acest pol al realului. Toată încărcătura sensibilă pe care ne-o relevă creația acestui sculptor se revendică prin aceste reprezentări și, în acest spirit, opera lui Mestrovici este o prelungire în modernitate a cuceririlor marii artei renascentiste. Ca și Paciurea, din arealul sculpturii noastre naționale, Mestrovici a închipuit și a și realizat o operă cuprinzătoare, în care clasicitatea se exprimă în tonuri și nuanțe ce aparțin

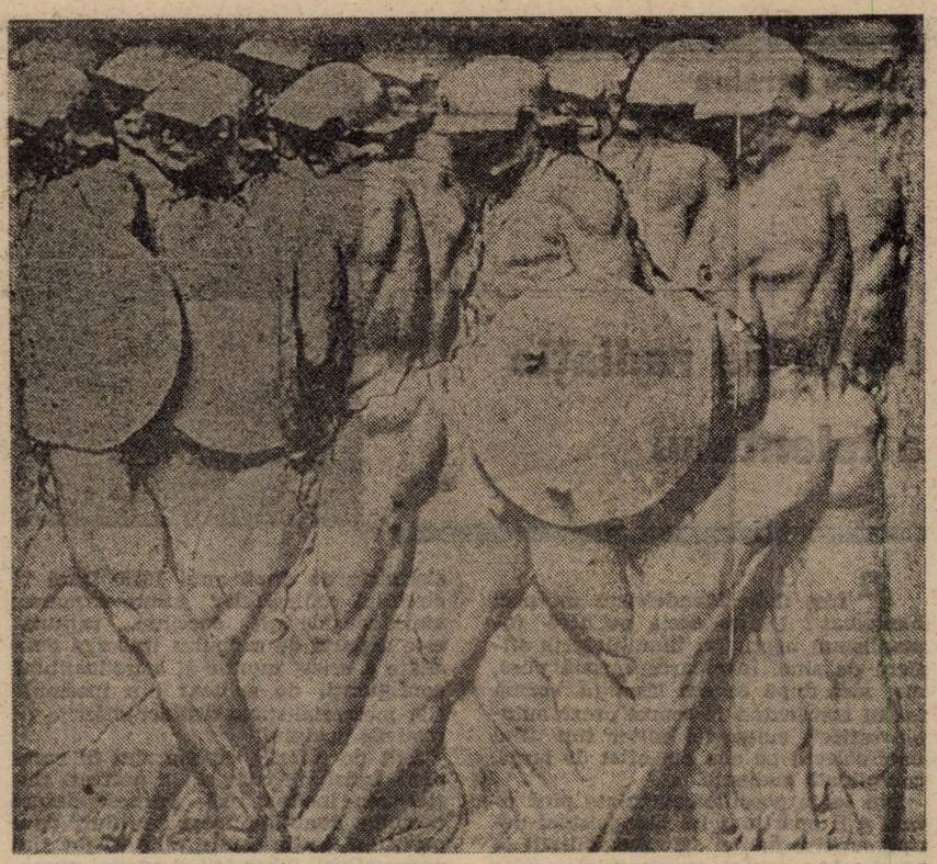

indiscutabil secolului XX. Arta lui Mestrovici a dezvoltat, în termeni de o originală expresivitate, sensurile titanismului consacrat de marea tradiție a sculpturii europene, ce s-a materializat de-a lungul a mai bine de două milenii de eforturi creatoare. Timp în care civilizația mediteraneană a cunoscut două culminații la fel de influente, în evoluția spiritualității artistice a continentului : Helenismul și Renașterea medievală. Probabil, acesta este vectorul care indică evoluția omenirii către o a treia culminație a existenței sale spirituale. Pe un asemenea traseu se situează și creația lui Ivan Mestrovici.

O serie de exegeți au accentuat asupra datelor specificității „regionale" a conceptelor și modulelor formal-expresive, cu care a operat sculptorul în cuprinsul operei sale. Nu ne propunem să delimităm aici nuanțele naționale ale creației mestroviciene, atîta vreme cît viziunea sa s-a dovedit a fi o continuă aspirație spre universalitatea rezoluțiilor și reprezentărilor plastice. Nu întîmplător artistul a realizat pe o mare suprafață de teren, în zona piemontană a Alpilor Dinarici, un ansamblu arhitectonico-sculptural și ambiental de o mare densitate stilistică, un fel de Bomarzo iugoslav, în care edificii, capiteluri, fîntîni, cariatide, amfilade esplanade, ansambluri tabernacole și sanctuare au compus spațial universul imaginat de acest demiurg al omenirii.

În arta universală, sculptorul iugoslav impune un tip de umanitate, caracterizat deopotrivă prin gravitate și maiestate a gestului simplu, prin elocința sublimată a formelor și prin simbolismul desăvîrșit al deslușirilor plastice. Personajele sale au ceva din demnitatea, mult mai credibilă, a eroilor titani și a martirilor decît a edulcoratelor reprezentări zeești. Prin creația lui Mestrovici **omul real** — fie el mamă, luptător, plugar sau cneaz — intră în panteonul valorilor definitive ale umanității.

Corneliu Antim

muzică

Muzică și dactilo

Am vrut să scriu despre un concert de foarte bună ținută (Capoianu, Marbe, Ștefan Niculescu). Sau doar să-l semnalez. Umor, frăgezimi sonore, generozitate coloristică. Generația matură și mereu surprinzătoare. Puțin, desigur, dar ce rost are să faci concurență — și fără sorți de izbîndă — muzicii ? Și dacă azi se compune mai mult pentru sertar (publicul nu-i cu noi, nu din vina sa), critica propriuzisă îmi pare un și mai van exercițiu de stil. Nu există act artistic în afara „beneficiarului". Așadar încotro ?...

Vorba, mai exact titlul-efigie al unei spirituale piese camerale : Valsuri ignobile și nesentimentale. Asta valsăm, sau, dacă vreți, carnavalsăm. La mare înghesuială. În vuietul privatizării care vine, vine, vine... Curățăm locul. Pentru mititei. Așa vor cei mari. Cultura, mai deoparte, că românu-i născut politician, nu poetician. Dacă nu vrei, poți. Scumpești tărîțele. Adică papirusurile. Mai rărești papiroasele, că-i nevoie de sănătate, de piepturi de aramă...

Vals, vals... Întindem temători mîna spre vitrinele din care ne zîmbește (acru și cam piperat) un capitalism cu față socialistă.

Programele școlare promit (de nu s-ar ține de cuvînt !) știuta „cultură generală". Foarte generală. Muzica (bunii noștri tehnocrați o numesc tot „dexteritate") „respiră" mai bine ca oricînd. Au dispărut peste 100 de ore din ciclul gimnazial. Corul a rămas de decor. Și ducem mai departe glorioasa torță a chimiei. Pragma(temat)tici.

Și valsul grotesc, cu luciri raveliene continuă...

În liceu putem opta. Dacă avem pian, facem puțină muzică. Dacă avem mașini de scris, dactilografie. Proba de opțional impus. Muzică sau stenografie. Mozart sau croitorie. Capitalism „sălbatic" sau socialism lînced ? Cultura, deci, opțional ! Peste bord ! Și-așa Corabia lui Sebastian, îngreunată de prea multe lighioane, începe să ia apă.

Dar știu ei, bunii tehnocrați ce știu. Avem nevoie și de stenografi. Trebuie să fie cineva care să scrie, fie și-n ultima clipă, mesajul pe care-l lansăm, poate nu în eter : S.O.S. — Cultura !...

Valentin Petculescu

P.S. (O.S.) Actualitatea muzicală, publicație a Uniunii compozitorilor, este și ea pe cale de-a pierde cursa în galopul aberant al prețurilor la hîrtie. Vor ajunge banii să aibă acoperire în hîrtie ?...

t.v.

Cucuvaie și ciocîrlie

Poetul Mircea Ivănescu a inventat, între altele, „broscoporcul". Și ce face broscoporcul ? Străbate și el — în stilul său personal — spațiul unor poeme admirabile. A inventat și televiziunea noastră adorată o vietate. Să-i spunem „ciocîrvaia" : jumătate ciocîrlie, jumătate cucuvaie. Ți-e și frică să privești și să asculți impunătorul aparat. Nu știi ce te așteaptă : momentul în care ciocîrvaia cîntă optimistă și tonică și melodioasă și dătătoare de forțe noi (și cu note false cît cuprinde), folosind glasul dumneaei de ciocîrlie (un fel de ciocîrlie de material plastic), sau momentul cînd te desfată, băgîndu-te în sperieți, cu cel de-al doilea glas al ei, cel de cucuvaie.

Triluri de ciocîrlie : „un orășel de vis, un paradis" ; „cine n-ar rămîne vrăjit de frumusețile acestei naturi care... ?" ; „e o atmosferă încîntătoare" ; „ce-ar fi să alegem ca destinație Veneția ?" (bine, domnilor, bine, alegem Veneția — nu e nevoie să insistați !) ; „aveți posibilitatea să optați : fie o baie într-una din numeroasele piscine, fie în lac" (în lac, în lac ! cu condiția să fie adînc, iar noi să nu știm să înotăm) ; „sîntem mai tari ca oricînd !" ; „Ura !"

Rîde mefistofelic, cu vocea ei spartă, cucuveaua : „România se află într-o situație dezastruoasă" ; „situația este atît de grea încît..." ; „trăim într-o societate divizată" ; „idealurile revoluționare sînt batjocorite" ; „tupeul și nerușinarea caracterizează... etc." ; „au reapărut personajele nobilimii cinice, ciuma roșie" ; „Huo !"

Toate cuvintele citate mai sus au fost rostite în zilele de 20 și 21 noiembrie. De unii, de alții. În mod liber. De cei cu glas de ciocîrlie **(Alauda arvensis)**, de cei cu **glas de cucuvaie (Athene noctua). Senzația** că ne aflăm în prezența ciocîrvaiei ne-au oferit-o atît alternarea glasurilor, cît și prezența, în același text, rostit de aceeași persoană, a celor două voci. Bine-bine, mormăie lectorul acestor rînduri, și ce te supără pe dumneata în treaba asta ? E perfect normal ca, existînd guvernanți și opoziție, optimiști și pesimiști de ambele părți, într-un moment atît de descumpănitor cum e cel pe care-l trăim, să se audă și ciocîrlia (că mai există și tineri care dansează, nu ? și joacă la loterie, nu ? și mai apar și reclame, nu ? și crainice cu surîsuri optimiste, ba chiar cu genunchi frumoși, nu ?) și să se audă și cucuvaia, **ba chiar și invenția aia de-i spui ciocîrvaia ? Mai ales că, între ciocîrlia cea dulce și sumbra cucuvaie există și o asemănare ? amîndouă au culoarea cenușie.** Unde vrei să ajungi ?

Păi, răspund eu încurcat, dacă tot n-o să ajung la Veneția, că nu-mi arde acum de excursii (și, pe urmă, din ce să le plătesc ?), măcar să ajung în altă parte decît în fața televizorului. Chiar dacă, în ultima vreme, e vizibil că se fac anumite eforturi pentru ca emisiunile să fie mai obiective, decît pînă mai ieri. Și de ce să nu te uiți la televizor, ce-ai cu el, întreabă cititorul, doar nu micul ecran e cauza principală a greutăților pe care le întîmpinăm ? Mă ascund fricos după un băț de chibrit și îngaim : bine, aveți dreptate, dar nu vedeți și dumneavoastră cît de confuze sînt dialogurile pe care le urmărim, ce slăbuțe majoritatea filmelor, ce penurie de inteligență economică și politică (dar în primul rînd economică !) ni se oferă ? Redacția încearcă să ne arate, cum stăm, dar uite că, într-un răstimp de aproape un an, nu s-a ivit nici măcar o singură persoană (nu om politic, ci specialist) care să explice coerent, așa încît să înțelegem atît cît se poate înțelege, ce se întîmplă cu familiile noastre, de ce se prăbușește cultura (și sportul !), un om care să spună lucrurilor pe nume ? Existau chiar și la noi — în amărîta televiziune de acum vreo douăzeci de ani — niște oameni care **comunicau cu publicul** (Vornicu, Țopescu, Iosif Sava etc.). Ei bine, e nevoie acum de un om la fel de simpatic ca și domniile-lor, care să ne vorbească — în cunoștință de cauză și cu farmec — despre problemele economice și politice actuale. Un asemenea comentator nu a existat niciodată. El trebuie să apară ! Ar fi fost timpul să se aleagă dintre atîția oameni ce se perindă pe micul ecran. E vorba, simplu spus și cu nicio intenție peiorativă (dimpotrivă !), de un bun **popularizator** al ideilor zilei. De o persoană care să știe că **nu știm**, că în multe privințe sîntem rău alfabetizați, și să nu se teamă să explice — repet : **cu farmec ! — chiar și lucruri elementare.** Pentru că foarte multe acte de violență se nasc din ignoranță. Iar televiziunea trebuie să facă această „modestă minune" : să găsească unul sau mai mulți oameni care să ne spună simplu pe ce lume trăim și dacă avem, într-adevăr, vreo șansă de a vieți într-o vreme mai puțin chinuită. Atît : **mai puțin chinuită !** Că de „liniștea" promisă înaintea alegerilor, nici nu mai îndrăznim să amintim...

Florin Mugur

cartea străină

Forța de radiație a talentului

A fost Osip Mandelstam un poet blestemat ? Dintre aceia pe care romantismul negru i-a înmulțit prin sfîșiere de sine. Întrebarea merită pusă, mai ales după ce am lăsat în urmă textul cuprinzînd 14 scurte proze autobiografice*, culese de editor sub titlul unei colecții pe cîte am aflat de largă, consolidată audiență.

Din toate poeziile semnalate pînă acum a fi aparținut lui Mandelstam derivă sunetul înaltei sale sensibilități la istorie, la secretul evenimentelor ivite în veac. Dar natura artistului fiind una visătoare și încantatorie, el nu cîntă, cît murmură pentru sine tîlcurile lor cele mai neașteptate. Abia cînd, după revoluția bolșevică din 1917, viața Rusiei martirizate declanșează în ființa sa o gravă criză interioară, de neadaptare, poetul renunță la lumina versului ca să imprime prin vers curajul de a prevesti, curajul de a trăi în dezacord.

Desigur, asta și explică de ce vocea excepționalului liric supără, iar mărturiile lui, intuițiile neconcesive, sfîrșesc prin a-i schimba destinul. Va fi printre primii arestați în 1934 și aruncați într-un lagăr. Curînd va fi ucis, exterminat în contextul primelor procese politice ce preced masivele crime staliniste de după anul 1936. Dacă în circuitul contrastelor știute expunem atari considerații succinte, rațiunea este departe de a epuiza întreaga densitate a crizei morale și a ireductibilei configurații de subtext din însemnările memorialistice, distinct diferite de rostirile poetului.

Atît de diferite că am stat în cumpănă îndelung cum să le prezint. Inițial, am înclinat să vorbesc despre posibila dualitate între un dur, opus pozițiilor sentimentale, cînd în joc sînt prerogativele libertății și suavul evocator al propriei sale copilării.

Acest pătrunzător observator înafară își datorează acuitatea cunoașterii înclinației autoscopice. El știe, o vom dovedi imediat, să se lase dus de curent, luat de iureș, suferind de trecut, cu certa slăbiciune pentru ființe și obiecte care dispar, spre care privirea întoarsă seamănă cu o sondă lansată dintr-o margine spre centrul lumii. Astfel trecutul este mai demn de atenție decît un prezent pervertit. Mandelstam mută prin schimbarea perspectivei înțelesul de realitate. Cea care s-a scurs este autentică și profundă, cea de după 1924 falsificată de ceva nenumit, ca și cum o fizionomie sănătoasă e desfigurată de o boală bizară. Cum bine știm acum, teroarea stalinistă pîndea din umbră. Dar dacă în coordonatele date amenințarea plutește în aer — tocmai de aceea autorul redactează **polemic** pagini autobiografice senine — ne putem întreba între ce **limite** poetul insurect fără voie este substituit de prozatorul acaparat (tot din rațiuni polemice) de patină stilistică, de cromatică, de mixtiunea parodicului cu prețiosul.

Cu siguranță alternanța nu este ușuratică, la voia întîmplării. Ea neagă, în alt fel, ceea ce poetul privește bărbătește, judecă și condamnă. Este, probabil, jocul iluzoriu al întoarcerii la perioada zis agonizantă dintre 1905—1914, în fond strălucind de afirmări, nesățios absorbită drept refugiu pentru moartea veșnic alături de după război. Rămășițele propriului trecut în unitate cu voința de a-l continua. Fapt imposibil, pecetluit de condițiile precare ale deșertăciunii programului revoluționar al comunismului ca silnicie și impostură.

Să trecem în revistă, în registrul propriu de expresie, fazele strălucitului excurs memorialistic precizînd întîietatea tendinței spre mutare a notațiilor către dubla identitate a lui Mandelstam cea de literat proiectat în perimetrul memoriei, cea de individ care rîvnește să taie cu superioritatea lui o dîră pe desenul existențial.

Literatul se caută în biblioteca părintească, prin pietele orașului privind fizionomii, stimulat simpatetic de hazul popular de explozii senzoriale, de atmosfera bucolică învăluită într-un primitivism jumătate asiatic jumătate european. Crasa realitate este filtrată, trecută prin sită. Cînd revine acasă, adolescentul ia loc în fotoliul din salon și are de ales din raftul bibliotecii pe Pușkin sau Lermontov, pe Turgheniev sau Dostoevski. Cărțile sînt uzate de lungi lecturi, o lume alegorică cultivată cu imens respect dă substanță gîndului interior, sprijină convingerea poetului că Rusia e nepieritoare.

Pe acest fond niciodată uitat, niciodată renegat se grefează un altul, al judaității originare. Etnia nu este niciodată evitată sau ascunsă. Mandelstam vorbește reiterat de istoria rusă a evreilor, de alfabetul ebraic pe care el nu și l-a putut însuși, de chipurile triste de adulți ofiliți întîlnite în familie. Pe meditatorul său de ivrit, un domn care îi preda cunoștințele de limbă cu pălăria pe cap din motive strict religioase, și-l amintește în trapanta lui duplicitate. Ca persoană care-i laudă necontenit mîndria națională evreiască dar care pe stradă nu face deloc caz de ea.

Ca și Isaac Babel, proletarul său coleg din Odessa, de care totul îl desparte, Mandelstam e recunoscător rădăcinilor care l-au hrănit spiritual. Dar plecînd din subsoluri străvechi sevele interferează prin Tolstoi sau Blok, prin Ibsen și Tiutcev, prin Wagner și Maeterlinck imensul rămuriș al miracolului cunoașterii. Literatura, erasmianul ei contur, îl îmbogățesc, transferă asupra lui o doză de culoare, de visare, de apetit pentru multiple percepții compacte, pătrunzătoare.

Literatura, încă o dată, izvor de energie, de plenitudine, de pozitivă dimensionare lăuntrică îl scapă de toate. Zidul de care se lovește cînd lasă deoparte cartea îl întoarce spre carte. Coordonatele trăirii cît și vederile lui Mandelstam își descoperă obiectul prin transversare intensivă. Poetul trăiește în așteptarea vocilor ; totul se reduce la un țipar de glasuri care, spirite subterane, propulsează la suprafață sensul vieții și al morții. Înlănțuiri terifiante, sugestive, atotcuprinzătoare. Deosebirile dintre ele provin din circumstanțe care le izolează, le domină, le primenesc. Omenescul le apropie, societatea săracă în valori le dezarticulează.

Lanterna cu care poetul umblă pe uliță într-o noapte opacă îl ajută atît : să-și recunoască poarta de la casă. În chip simbolic lanterna cedează funcția ei de ustensilă gospodărească și indică altceva. Pînă la urmă artistul nu „scapă" poarta.

La drept vorbind nici nu s-ar fi cuvenit să se întîmple altfel. Pentru cel născut la Petersburg și omorît ca să „înfrumusețeze viața altora" hotărîtor rămîne să lase poarta la vedere. Iar el să intre pe poarta deschisă în sensul cel mai larg de prestigiul cucerit de omul nobil și viu.

Henri Zalis

***) Osip E. Mandelstam : „Le bruit du temps". L'âge d'homme, Lausanne, 1990.**

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (25)

L. M.:

S-a întîmplat cam așa, drăguțule. După ce au fost luați ultimii domni demnitari, scoțîndu-i de prin diferite unghere și ascunzători, urcîndu-i în camioane, ultimul din ofițeri îmi spune ca să rămîn cu venerabilul stăpîn și ca întotdeauna să-i fac toate serviciile. După ce mi-a zis asta, împreună cu alți ofițeri, a plecat. Imediat m-am dus la cabinetul cel mai înalt pentru a asculta de voința atotputernicului meu stăpîn, dar pe nimeni n-am mai găsit acolo, și tot mergînd pe coridoare și gîndindu-mă unde ar putea fi stăpînul meu, îl văd stînd în sala principală de primiri și uitîndu-se cum soldații din garda lui își încarcă rucsacurile și sacii, împachetînd și pregătindu-se de plecare. Cum se poate întîmpla una ca asta, mă gîndesc. Pleacă toți și-l lasă pe stăpînul nostru fără nici o protecție, cînd în oraș atîtea jafuri și tot felul de răzmerițe sînt ? Și îi întreb atunci : — Voi, dragii mei, cu toții plecați ? — Cu toții, spun. Dar la poartă va rămîne garda. Dacă vreun domn demnitar va încerca să intre înăuntru, aceștia îl vor înhăța. Și văd cum distinsul stăpîn stă, se uită, și nu spune nici o vorbă. După aceea ei se înclină în fața stăpînului nostru și cu bagajele ies, iar venerabilul monarh se uită după ei în tăcere, și apoi, fără să rostească un cuvînt, se întoarce în cabinetul său.

Cu regret, relatarea lui L. M. este incoerentă, bătrînul nu mai poate să oglindească cele văzute, trăirile și impresiile sale într-un tot închegat. Încercați, taică, să vă amintiți exact ! — Insistă Teferra Gebrewold (îi spune lui L. M. taică datorită vîrstei lui, dar nu că ar fi rude). Dar L. M. își amintește următoarea scenă : l-a găsit cîndva pe împărat stînd în salon și uitîndu-se pe geam. S-a apropiat de el și s-a uitat și el pe fereastră : se vedea cum în grădina palatului păsteau vaci ; se vede că în oraș se răspîndise știrea că palatul va fi închis, ceea ce i-a încurajat pe păstori să bage vitele în grădină. Cineva trebuie să le fi spus că împăratul nu mai are putere și că avuția lui poate fi împărțită, în orice caz, iarba palatului împărțită, pentru că devenise proprietatea poporului. Împăratul medita acum îndelung („cîndva indienii l-au învățat să practice meditația stînd într-un picior, ajungînd chiar să nu respire, iar ochii să îi închidă, îi spuneau"). Nemișcat, ceasuri întregi medita în cabinetul său (medita — se gîndește camerdinerul — sau poate moțăia). L. M. nu îndrăznea să intre și să-l deranjeze.

Mai dura încă anotimpul ploios, toată ziua ploua, copacii stăteau în apă, diminețile erau cețoase, nopțile reci. H. S. umbla în continuare în uniformă, peste care punea o pelerină caldă, de lînă. Se scula ca și mai înainte, cu ani în urmă — în zori și se ducea în capela palatului, unde L. M. citea cu voce tare mereu alte fragmente din Cartea Psalmilor. „S-au înmulțit, Doamne, cei care mă urmăresc ? Mulți se ridică împotriva mea. Întărește-mi pașii pe potecile tale ca picioarele mele să nu se clatine. Nu mă părăsi, căci necazul e pe aproape și n-are cine mă salva". După aceea H. S. se ducea în cabinetul său și se așeza la un birou mare, pe care se aflau peste zece telefoane. Nu suna nici unul, poate erau deconectate. L. M. stătea la ușă, aștepta, dacă nu se va auzi soneria care să-l cheme în cabinet, pentru a primi vreun ordin din partea monarhului.

L. M. :

Și, dragule, în zilele acelea numai domnii ofițeri veneau destul de des, mai întîi mie mi se prezentau, pentru a-i anunța la venerabilul stăpîn, apoi în cabinet intrau iar acolo stăpînul nostru în fotolii comode îi invita. Acei ofițeri au citit imediat o proclamație în care cereau ca darnicul stăpîn să cedeze banii, care, — spuneau — timp de treizeci de ani ilegal și i-a însușit, prin diferite bănci prin lume depunîndu-i, cît și în palat ascunzîndu-i, precum și în casele demnitarilor și ale notabililor. Acum, spuneau, totul trebuie cedat, căci sînt proprietatea poporului, din sîngele și sudoarea căruia provin. Ce fel de bani, spune bunul stăpîn, noi n-am avut nici un ban, totul am alocat pentru dezvoltare, pentru a ajunge pe alții din urmă și a-i întrece, căci dezvoltarea drept succes a fost proclamată. Ce dezvoltare, țipă ofițerii, asta a fost o demagogie curată, o perdea de fum, spun, ca să poată să se îmbogățească curtea ! Și imediat se ridică de pe fotolii și un covor mare, persan, îl saltă de pe podea și acolo sub el rulouri întregi de dolari înghesuite se aflau că podeaua parcă se înverzise. Și în prezența venerabilului stăpîn au ordonat sergenților să numere și să înregistreze acei dolari și pentru naționalizare să-i ridice. Imediat ce au plecat, venerabilul stăpîn m-a luat în cabinet și banii pe care în birou îi ținea, prin cărți a început să-i ascundă. Ce să vă spun că stăpînul nostru, așa zisul urmaș al regelui Solomon, avea o colecție întreagă de Biblii, în toate limbile pămîntului traduse, și în ele a înfundat banii. Dar domnii ofițeri, ooo ! jefuitori, nu glumă ! Vin și a doua zi, citesc proclamația, cer ca banii să le fie dați, căci spun, trebuie cumpărată făină pentru înfometați. Dar stăpînul nostru, stînd la birou, nu scoate o vorbă și sertarele goale le arată. Văzînd aceasta, ofițerii se scoală de pe fotolii și cărțile de pe rafturi le scot, le deschid și din toate Bibliile dolarii îi scutură, iar sergenții îi numără, îi înregistrează și în contul naționalizării îi varsă. Asta-i puțin, spun ofițerii, cer și restul banilor, mai ales pe cei din băncile elvețiene și englezești depuși în contul stăpînului nostru, în valoare de jumătate de miliard sau mai mult. De data aceasta, pe bunul stăpîn îl îndeamnă să semneze cecurile corespunzătoare și astfel, spun, banii aceștia vor fi returnați poporului. De unde atîția bani, venerabilul stăpîn întreabă, dacă abia am putut trimite o sumă modestă pentru vindecarea fiului bolnav într-un spital elvețian. O sumă modestă, răspund, și citesc cu voce tare o adresă din partea ambasadei elvețiene în care se spune că venerabilul stăpîn are în acele bănci, în contul lui, o sută de milioane de dolari. Se tot ceartă, pînă ce venerabilul stăpîn în meditație cade, ochii îi închide, încetează de a mai respira, atunci ofițerii părăsesc cabinetul anunțînd că vor reveni. Și după ce acei mardeiași l-au părăsit pe stăpînul nostru, asupra palatului s-a lăsat liniștea, dar o liniște nu bună, căci au început să se audă strigătele și zgomotele din stradă, deoarece în oraș erau tot felul de manifestații, tot felul de indivizi se preumblau, pe stăpînul nostru au început să-l blesteme, să-l facă hoț și să-l spînzure de-o creangă vroiau. Înșelătorule dă-ne banii ! — strigau. Scandau, totodată, spînzurați-l pe împărat ! M-am străduit atunci să închid toate ferestrele palatului, ca acele strigăte necuvenite și defăimătoare să nu ajungă la urechile venerabilului stăpîn, să-i facă sînge rău. Și imediat l-am condus la capelă, care se afla în locul cel mai liniștit și acolo, pentru a bruia scandalul blestemat, cuvintele proorocului le-am citit cu voce tare .

Și astfel, dragule, tot ascultînd, respectabilul stăpîn a căzut într-o toropeală și l-am lăsat acolo, plecînd în camera mea să ascult la radio, căci în acele zile radioul era singura legătură care mai rămăsese între palat și împărăție.

Versiune românească de Nicolae Mares

MARELE PREMIU INTERNAȚIONAL AL LITERELOR „CINO DEL DUCA" — 1990

JORGE AMADO

Unul dintre cei mai cunoscuți scriitori ai țării sale, prozatorul brazilian Jorge Amado, — distins de curînd cu marele premiu internațional „Cino del Duca", instituit în anul 1969 de Simone del Duca în memoria soțului său — vorbește limba franceză cu accentul stîncos al unui degustor de cuvinte, prins pentru totdeauna în mrejele portughezei sale palatalizate.

Marea sa pasiune pentru România, pe care a vizitat-o în mai multe rînduri, și pentru limba română — în care descoperă mereu, cu o bucurie copilărească, noi apropieri de limba portugheză — în structură, dar și în expresii curente dintre cele mai uzuale — este o pasiune de vechi statornic cercetător al lumii celei noi a cuvintelor. Activitatea sa de scriitor-cetățean este cunoscută nu numai de bunii săi prieteni, atît de îngînduraţi cultivatori de cafea de pe malurile lui Rio Negro, dar și dincolo de țara aurului verde, Bahia.

În întîlnirile noastre mai vechi din cafeneaua „Le Colisée" de pe cîmpiile Elysee sau, mai pe îndelete, pe aleile spălate de Mediterana în portul vechi din Menton, din sudul Franței, Jorge Amado nu-și ascunde nici una din întrebările care îl frămîntă. Cărțile lui — cele de pînă acum ca și proiectele imediate — cuprind neliniștea aceleiași preocupări : omul.

— Poate cea mai izbutită dintre cărțile mele este „Bătrînul marinar" apărută în 1961... Mie, oricum îmi este cea mai prețioasă dintre mărturiile pe care le-am depus, ca scriitor, în procesul continuu care este istoria țărilor noastre și cea universală — se destăinuie prozatorul.

Acest proces este tulburător de dramatic uneori. După prea lungile voiaje din preajma anilor '50 m-am stabilit, în anii din urmă, mai statornic, la mine în țară pentru că trebuie să înțeleg din nou o sumă de lucruri care mi se păreau foarte clare pînă acum zece-douăzeci de ani.

Omul anilor acestora este un om diferit de fratele său de acum cîteva decenii.

Indiscutabil, prima explicație este aceea că și lumea, în general, a devenit mai complexă.

Era incomparabil mai ușor, de pildă, să fii socialist acum cîteva decenii. Astăzi, socialismul a devenit o problemă a tuturor. În urmă cu trei-patru decenii, cîțiva **tovarăși**, cîteva principii fundamentale și un program maximal, de perspectivă, constituiau nucleul care mi se părea durabil și — mai ales — capabil să catalizeze la scară mondială masele cu întregul lor efort complex de gîndire socialistă pe toate planurile începînd cu cel economic, social și cultural.

Acum există peste cinci sute de grupări socialiste cu orientări de structură aparent apropiate, dar suficient de diverse, totuși, în esența lor pentru a cultiva deruta în sensul cel mai corect al cuvîntului.

Să vă dau un singur exemplu, exemplul fiului meu care abia a împlinit douăzeci de ani și nu are, prin urmare, nici o amintire din război, din rezistență, nu știe ce a însemnat fascismul decît din lecturi, exploatarea n-a cunoscut-o încă deajuns, așa încît „socialismul" său este eliberat de o sumedenie de „poveri" teoretice care au însemnat pentru generația mea principala doctrină.

De pildă, împăcarea religiei cu socialismul — în planul teoretic al problematicii — mie mi se părea o imposibilitate acum cîteva decenii.

Esențială era atunci tocmai eliberarea mulțimii de „ghilotina spirituală" a crucifixului.

Acum, în numele socialismului se reconciliază altarul și „Capitalul" lui Marx, cu dezinvoltura cu care generația mea teoretiza necesitatea reformei agrare, a naționalizării și culturalizării, de pildă.

Nu știu exact cîte din aceste cinci sute de grupări socialiste vor reuși vreodată să marcheze în sens progresist și realmente democratic evoluția destinului propriilor popoare, dar ele există deocamdată cu programul lor, cu adepții lor și cu convingerile lor că servesc o cauză justă.

De aceea spunem că realitatea contemporană este azi mai complexă în lume și complexitatea ei impune revizuiri fundamentale și ale vechilor convingeri. O revizuire însă într-un sens modern, adică o deschidere de noi capitole ale dezbaterilor, dar în mod necesar de pe aceleași poziții ale respectului pentru demnitatea persoanei umane.

Această deschidere este necesară fără îndoială pentru că apărînd toate problemele noi pe care le implică progresul tehnic impresionant și creșterea într-un fel a beneficiului colectiv de pe urma acestui progres : transporturile, electricitatea, etc. ar putea să fie substituită ideii de garanție a bunăstării generale pe care o reprezintă în mod real **numai** socialismul, ideea că acest progres se întîmplă indiferent de structura economică și politică a unui stat. Vă dați seama cîtă gravă eroare posibilă se găsește în miezul acestei probleme.

Judecînd fenomenul social în complexitatea și în mișcarea sa continuă, oricît ar fi de greu să renunți la principii fixe, care păreau definitive în urmă cu cîteva decenii, este necesar, mai mult ca oricînd, un efort de racordare a acestor principii la dimensiunile mediului înconjurător — material și spiritual — cu noua sa problematică și cu noile sale valențe umane. Sau, altfel spus, este necesar mai mult ca oricînd să fii realist — cum obișnuiți să spuneți voi românii.

— Numai să spunem ?

— Oamenii circulă astăzi tot mai mult și înțeleg tot mai bine și mai complet ceea ce se întîmplă în jurul lor. Nu mai pot fi mințiți. Nici informați numai pe jumătate.

La început l-am cunoscut, de pildă, doar pe Sadoveanu și România cărților sale era, absolut logic, alta decît cea din cărțile lui Zaharia Stancu, pe care l-am descoperit mai tîrziu. Dar după Zaharia Stancu au venit tinerii cei mulți ai romanului românesc și s-a întîmplat și în literatură, o altă dimensiune a realității sociale de la gurile Dunării...

Nu cunosc din lectură directă tot ce s-a scris în ultimii ani, dar am auzit vorbindu-se mult, pe lîngă roman și de marea poezie românească, de teatrul tinerilor.

E un public nou pretutindeni în lume și publicului acestuia îi trebuiesc cărți și spectacole noi, ca și el.

Este greu să rămîi în atenția tuturor generațiilor scriind mereu în același fel.

Proiectele mele imediate sînt destul de ambițioase. Un film, un album, un nou roman... Mă rog... Simt însă o mare nevoie înainte de toate, să-mi pun mai multă ordine în gîndurile care mă preocupă. Am foarte multe întrebări la care trebuie să-mi răspund, încă.

Teofil Bălaj

P.S. Dintre romanele lui JORGE AMADO au apărut pînă acum, în traducere românească, „Păstorii nopții" și „Gabriela".

Urmare din pag. a 16-a

MITUL LUI ORFEU ȘI EURIDICE

poate expresia cea mai elevată a spiritului omenesc, nu fuseseră scrise pentru el. După ce parcurse rînduri ca : **„A sosit ceasul să ne trezim din somn, să străbatem seninul lăcaș al morților preafericiți, sculați-vă și cîntați, făpturi plămădite din țărînă, intonați imnuri la poalele tronului Gloriei"** (acestea erau tonul general și esența lecturilor sale) se simți tulburat adînc, înghețat pînă la oase, descurajat de căutare. Dădu cărțile înapoi și, fiindcă tremura, se hotărî să facă o baie.

Sărmanul Silveira se afla în Jockey Club și se simțea parcă pierdut. Căută liftul cel mai îndepărtat : unul din fața barului. Cînd ajunse acolo, apăsă pe buton să-l cheme, își apropie fața de gemuleț și, pierzîndu-și răbdarea, coborî pe o scară în spirală, cenușie, de fier, atît de scundă că trebui să se aplece ca să nu dea cu capul de treptele de sus. Intră într-un salon mare dreptunghiular, cu mozaic pe jos, care părea un salon pe fundul unui vapor, sau poate pe fundul oceanului, ori al unui iaz cu apă verzuie ; pe pereți erau dulapuri și alături o bancă lungă de lemn închis la culoare, roșietic ; ventilatoare lenești, cu palete mari, atîrnau de tavan ; în jurul unei mese se vedeau niște fotolii decolorate de pai și cîte o plantă ce amintea de vreo seră. Așezați pe bancă, trei sau patru membri ai clubului își puneau sau scoteau hainele, fără grabă ; unul aștepta să-i sosească pantalonii de la călcat iar altul, doar în pantofi, ciorapi și jartiere, se pieptăna în fața oglinzii de la lavoar. Un bărbat în alb apăru cu un halat de baie, două prosoape și o pereche de saboți. Silveira se dezbrăcă, se înfășură în halat, își puse saboții (zicîndu-și năpădit de tristețe : „Mai curînd sau mai tîrziu va trebui să încerc marea cu degetul", o biată glumă care-i mai abătu gîndurile) și dădu fuga la dușuri. În prima cabină era deschis un oberliht ; descoperi o a doua, mai ferită, plină de aburi, din marmură neagră, albă și cărămizie. Un băiaș îi arătă dușul, îl potrivi, îl săpuni pe spate, îi dădu o bucățică de săpun. Lîngă unul din dușurile din față, alt băiaș stătea de vorbă cu un domn în vîrstă la care Silveira se uită cu invidie, fiindcă nu avea, ca el, un săpun modest, ci un bol enorm din lemn, plin **ochi cu spumă de baie cu miros de pin** și o perie de iută ; pe bol era o plăcuță de metal unde stătea scris un nume — Almirón — care îi stîrni niște amintiri despre ceva ce citise în legătură cu anul 1900 și vizita președintelui Campos Salles.

Există o plăcere să stai nemișcat sub duș ; alta, să binevoiești a te săpuni temeinic, încet și cu gîndul aiurea. Uitînd de toate, Silveira auzea, în depărtare, dușurile și dialogul băiașului cu bătrînul. Vocea primului, uneori ascuțită și aproape copilărească, alteori ca un țipăt prelung, **era ieșită din comun**. Datorită vocii, Silveira îl recunoscu pe neașteptate : un oarecare Bernardo, italian de origine, mic de statură și bine îmbrăcat, un supraviețuitor incredibil al acelui Buenos Aires de acum patruzeci de ani, cu papion gris-perle, guler tare, mănuși de căprioară, baston cu încrustații de malachit, pantaloni fantezie, jambiere, și care fusese, în vremurile lui de glorie, valetul unor unchi ai lui Silveira și al unor prieteni de familie, morți cu toții. Și Bernardo însuși... O senzație de amețeală întrerupse șirul gîndurilor lui Silveira.

Domnul Almirón ieșise de la duș ; Bernardo îi întindea prosoapele, mai întîi pe cel turcesc, apoi pe cel de in ; îl însoți pînă la ușă ; acolo făcură un popas, dar conversația nu se terminase pesemne și, urmat de Bernardo, domnul Almirón își văzu de drum.

Dinspre vestiar se auzi un zgomot. Băiașul dădu fuga să vadă ce se întîmpla ; se întoarse îndată și strigă :

— Clubul e atacat ! Trebuie să fugim ! Or să ne prindă ca pe niște șobolani !

— Pe mine n-or să pună mîna, replică Silveira.

— Mă duc să-l ajut pe bătrînul Bernardo, e aproape orb, zise băiașul.

Silveira cugetă : „Atunci nu e mort".

Dacă Bernardo nu era mort, ceea ce el crezuse că e adevărat se dovedea a fi închipuire. Sau poate că tocmai ca să fie pregătit sufletește îi fusese dat să întîlnească în locul acesta intermediar un om despre care nu putea ști dacă e viu sau mort. Cît despre Almirón, cum putea oare să mai trăiască ? Oarecum mai sigur pe el se îndreptă spre o ușă din celălalt capăt al sălii și o deschise. Tot ce desluși la început în ceață a fost chipul unui servitor bătrîn de la ei de acasă, pe nume Soldano, mort de cîțiva ani în Quilmes. Servitorul îi zîmbea afectuos, poftindu-l parcă să intre ; Silveira ascultă. Deși erau aburi, nu se afla în altă sală de baie.

Dacă cineva, a doua zi dimineață, ar fi vrut să se ducă la club să întrebe de Silveira, ar fi găsit la colțul străzii Tucumán o mulțime de oameni și poliția care nu lăsa pe nimeni să intre. Pretextă (cum au făcut și alții) că locuia la Claridge, și de la intrarea acestui hotel contemplă, pentru ultima oară, edificiul Jockey Clubului, încă întreg. O spirală ușoară de fum se desprindea de pe undeva și furtunul pe care un pompier postat pe Tucumán îl îndrepta spre un perete unde n-ajunsese focul vărsa cu zgîrcenie apă ; dar acest martor și mulți alții crezurăm că incendiul fusese stins. Ne înșelarăm. Foarte curînd se văzură ruinele, iar apoi pămîntul rămase gol. Privind terenul nimeni n-ar putea ghici planul clădirii : un arhitect din zilele noastre, crescut în admirația simplității și a purității, n-ar fi în stare să și-l imagineze, și chiar dumneavoastră, dacă v-ar întreba cineva cîte scări a urcat sau coborît Silveira acolo înăuntru, sau prin cîte săli a tot rătăcit pînă a ajuns pe lumea cealaltă, n-ați putea răspunde limpede, fiindcă într-adevăr clădirea aceea arsă avea ceva miraculos.

moda, altfel

Mai la deal de Chula Vista

Panouri mari, la tot pasul atrag atenția : „Chula Vista e un loc unde poți să locuiești, să muncești și să te distrezi". A crescut dintr-o mărunță comunitate agricolă și a ajuns al doilea oraș ca mărime, din San Diego. În același timp și-a păstrat o mare calitate : viața aici a rămas ideală. Aici ecologiștii sînt pur și simplu forțe armate, cu spioni experimentați, controlează orice posibil afront adus naturii (ei, mai vezi cîte o cutie de conserve, goală și turtită, un muc de țigară sau un căpăcel de Coke, chiar și sticle de bere părăsite în rigole, căci zilnic sar mexicani gardul din apropiere, sînt vecini, ce dracu, vor și ei o leafă mai bună, muncă de zilieri, la ei nu e numai fiesta, sombrero și tauri și cu **salsa** — o salată dură, picantă, nu te poți hrăni, numai dai gust bun mîncării, vor și ei să mănînce în California, de ce să mănînce la ei acasă, unde e murdar, e foarte murdar, numai unde e scump, foarte scump, e curat. Aici, în Chula Vista totul este pentru binele omului și al înfrățirii sale cu natura. Are unul dintre cele mai bune sisteme educaționale din California, și se mîndrește cu propria sa marină, tînără dar... este ! E un loc foarte dorit pentru afaceri și industrie iar bugetul și posibilitățile cresc mereu. E un oraș dinamic în care conducerea locală are grijă de cetățenii lui. Are și locuri romantice, unde poți să evadezi, să-ți refaci forțele fizice, chiar și pe cele sufletești, dacă e nevoie. **Chula Vista** înseamnă în dialect mexican **nice view, belvedere,** datorită așezării sale geografice favorizate de natură (nu de ecologiști !) : are de toate !

Dacă o iei spre Est (nu așa, cu desaga-n vîrf de băț, „ci cu o mașină" de seriozitate mecanică și intelectuală), ajungi în munții sterpi, decorați aici-colo cu scaieți și alte plante înțepătoare, munți în care fiecare stîncă pare o sculptură făcută de sculptorii noștri în tabăra de la Măgura, o aglomerare de „Babele" noastre. Iar în petecele de teren, pe binecuvîntări de iarbă, aproape mereu uscată, datorate vreunui filon subteran de apă, sînt **ranch**-uri. Unul dintre ele, cel mai frumos, aparține lui Carole și Bob. Spațiul e imens, plimbarea e obositoare dar de sus, de pe creastă, vederea e plină de recompense. Carole și-a prins părul cu o **bandana** albă, coborîtă pe sprîncene, are un toiag cu care lovește scaieții, să nu calce pe șerpi sau pe paianjeni veninoși, e roșie la față „ca mărul" de atîtea urcușuri și coborîșuri printre pietroaiele uriașe dar știe că e sănătos. Are planuri mari. Deocamdată, în doi ani, de cînd e stăpînă, a făcut ce-a putut. A renovat casa pentru oaspeți, care arată „ca-n filme !" și și-a construit o casă „a ei", la o aruncătură de băț, unde poate fi singură dar în același timp, își poate vedea musafirii jucînd cricket sau Potcoava.

Cei trei cai care ne întîmpină sînt rămași de la vechiul proprietar și cer mere ; se lasă mîngîiați și Carole le face un duș cu furtunul ; nu există muște, nu există țînțari, le-a-nghițit pămîntul ! Cei trei cîini, cu nume de băuturi, mi-l amintesc pe Coffee, cer mîngîieri și mîncare cu vitamine **alese**, în formă de cozonac, adică de Os. Piscina are cascadă de apă caldă, după pînza cascadei e o grotă cu banchetă, unde poți sîrota o răcoritoare sau o șampanie, eventual. Cîinii, înoată și ei cu plăcere, de-a-valma cu noi și e minunat, apa e în continuă primenire. Se mănîncă numai **healthy food** — fructe (cîte sînt pe lume), sucuri, legume, salate ; dușmanul nr. 1 e **junky food**, carnea, prăjeala, sosurile, alcoolul, tutunul. Nici măcar drogurile nu se acceptă, imaginați-vă ! Se preferă peștele cu carnea albă. Bob e medic și toate eforturile lui sînt concentrate în această luptă. Camerele sînt elegante, ușor sterile, cu obiecte **deosebite** (cîteva) ; paturile te îmbrățișează (nu e rău de loc !), băile sînt mai elegante decît camerele. Grădina de zarzavaturi dă roade proaspete, deși e „o minută de grădină". Sub stîncile impunătoare și încremenite, o pătură de apă hrănește o minune prin care „omul sfințește locul". Apa și banii și „celelalte stele".

Am uitat să vă spun ceva important: se muncește de dimineața pînă seara, fără odihnă, fără deosebire de profesie, sex sau rang, acolo unde „proprietatea personală" o cere.

Corina Cristea

PREMIUL „CERVANTES“ 1990 PENTRU

BIOY CASARES

„Simt compasiune pentru ființa umană... Eu cred că toți merităm compasiune, că sîntem toți niște bieți oameni, eroici prin simplul fapt că trăim.“

Adolfo Bioy Casares

Lumea literelor hispanice a primit cu bucurie acordarea Premiului „Cervantes“, ediția 1990, scriitorului argentinian Adolfo Bioy Casares, recunoaștere puțin tardivă pentru opera celui „mai pur dintre prozatorii fantastici din Argentina și, poate, din America“ (criticul Luis Alberto Sanchez) ce a văzut lumina tiparului în scurgerea unei jumătăți de veac.

„Incredibil, incredibil, incredibil !“ avea să exclame, cu nedisimulată exuberanță, proaspătul laureat la aflarea veștii — cu cîteva zile în urmă, la 15 noiembrie — că juriul prezidat de romancierul paraguaian Augusto Roa Bastos, cîștigătorul ediției '89, i-a decernat, într-o companie selectă, din care nu a lipsit un Camile José Cela (Premiul Nobel pentru Literatură), mult rîvnitul Premiu „Cervantes“, cea mai înaltă distincție literară pentru scriitorii de expresie hispanică.

După șase runde de vot și o prelungită și riguroasă deliberare, în cursul căreia s-au avut în vedere numele spaniolilor Miguel Delibes și Juan Gil Albert — să mai amintim, dintre cei 41 de aspiranți la această ultimă ediție a premiului, pe venezueleanul Arturo Uslar Pietri (deținătorul Premiului Literar spaniol „Principe de Asturias“, 1989) sau pe fostul președinte dominican, Juan Bosch, scriitor de recunoscută valoare în întreaga Americă Latină — juriul a optat, cu majoritate absolută, pentru Bioy Casares.

Instituit în 1975 de către Ministerul Culturii din Spania și atribuit pentru ansamblul creației unui scriitor, prestigiosul Premiu „Cervantes“ are o valoare de 120 000 de dolari.

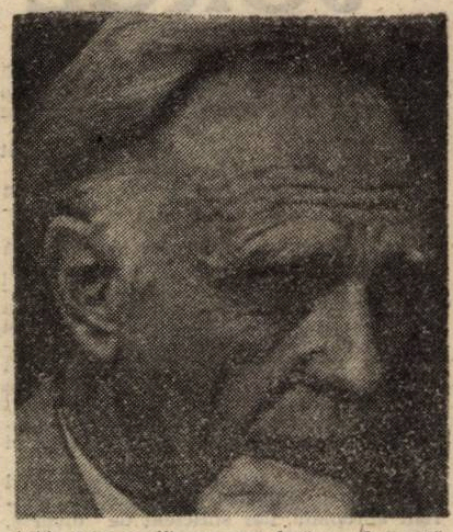

MITUL LUI ORFEU ȘI EURIDICE

Cît de dramatice ni se par acele zile, toate acele zile, caniculare ori reci, luminoase sau mohorîte ! Pe atunci și celui mai amărît dintre noi îi era dat să deschidă o poartă și să descopere aventura. Știm prea bine că hazardul a făcut să trecem mai departe, și că în loc să fi devenit eroi ne-am dus la birou, am scris cărți, și am făcut dragoste. Grație magiei sau irresponsabilității memoriei ținem minte totul, chiar și teama sau oprobriul care ne apasă ca o greutate de plumb pe piept, cu nostalgie, pînă cînd, în cele din urmă, ca să reacționăm, recunoaștem că viața ne oferă neîncetat prilejuri să ne pună la încercare. Viața e la fel de gingașă și fugară precum argintul viu ce se împrăștie dintr-un termometru spart. Sau poate că trebuie să apelăm la imaginea clasică și s-o comparăm cu o floare, simbolul frumuseții triumfătoare, pe care stîngăcia unor mîini o întunecă și ofilește. Prevestirile apar pretutindeni : cine deschide bine ochii, vede și, desigur, nu trebuie să lase ca forța de gravitație a cotidianului să-l facă să devină ca toată lumea, cam indolent, cam lipsit de scrupule, cam vulgar. Există, totuși, altă filozofie ce te îndeamnă să închizi ochii din cînd în cînd. Partea proastă e că, deschizîndu-i, ne putem trezi într-un moment îngrozitor, fiindcă viața are o tendință perversă de a imita melodramele și o adevărată vocație de a te lovi într-un fel deloc original, foarte josnic, tocmai unde te doare mai tare. Nu sfîrșim bine de zis cuvintele : **Așa ceva mie nu mi se poate întîmpla**, că ni se și întîmplă. Se cuvine ca nimeni să nu fie atît de neîncrezător pentru a nu recunoaște că iubirea poate duce la nebunie, și nici atît de umil pentru a nu admite posibilitatea ca cineva să moară din dragoste pentru el. Ceea ce i s-a întîmplat bietului Silveira pare un fel de fabulă. Eu întrezăresc o morală, dar dumneavoastră puteți descoperi alta, căci orice fabulă și orice simbol care nu s-au stins se pretează la mai multe interpretări.

Cît despre Silveira, bănuiesc că se plictisise de Virginia. Se iubiseră vreme de cîțiva ani și, deodată, Silveira descoperi că nimic nu e mai arid decît o amantă, că se simțea foarte singur și trebuia să se căsătorească, pentru a avea alături pe cineva care să-i dăruiască urmași și că, dacă Virginia nu-l lua de bărbat (era deja măritată, avea copii), era cazul să se despartă. Cînd oare unui bărbat, sau cel puțin unui argentinian, i-au trecut prin cap asemenea gînduri ipocrite ? De parcă viața ar duce undeva anume ! De parcă materialele din care construim n-ar fi mereu visele ! De parcă faptul de a fi trăit în armonie, în zile fericite, n-ar conta deloc ! Cert e că Silveira începu s-o întîlnească pretutindeni pe nebunatica de Irma. Silveira se gîndi : „O fi poate prin comparație, dar cînd mă întorc la Virginia, necuprinsul spiritului ei și chiar trupul ei mi se par supranaturale. Cred că, dacă Virginia ar fi spionat bietele mele aventuri cu Irma, ar fi zîmbit“.

Silveira nu aflase pesemne că trădările noastre nu-i amuză pe cei care ne iubesc. Virginia nu văzu nimic, dar cineva văzu și povesti. În curînd — pe 15 aprilie 1953 — viața îi dădu lui Silveira una din loviturile acelea de care am pomenit. În ziua aceea Virginia muri. Nu știu de ce anume. Se prea poate ca unii să-l considere vanituos pe Silveira, fiindcă era încredințat că iubita lui murise din dragoste pentru el. Se prea poate ca alții să aibă nevoie de mai multe dovezi ; lui Silveira, împrejurările în care Virginia se îmbolnăvi, felul în care refuză să dea ascultare doctorului, îi fură de ajuns. Cînd vestea ajunse la urechile lui, nu putu să creadă. Primul său îndemn a fost să se repeadă la Virginia acasă, ca cineva care trebuie să vadă spre a se convinge. S-a gîndit însă imediat că, dacă nu s-a îngrijit de viața iubitei, să se îngrijească măcar de memoria ei. S-a întrebat apoi dacă grija aceasta nu ascundea de fapt lipsa de curaj de a da ochii cu soțul, fiii și fiicele ei, frații și surorile ei, cu cei pe care-i cunoștea și cu cei despre care bănuia că vor fi acolo. A ajuns să se disprețuiască pentru asemenea gînduri. „Ființa pe care o îndrăgesc cel mai mult pe lume a murit“, își zise, „iar pe mine mă tramintă așa ceva ! Trebuie să mă duc sau să nu mă duc, dar nu trebuie să mă gîndesc atîta la mine, ci la Virginia“. Se gîndi la Virginia, o clipă și, cînd se uită la ceas, nu înțelese ce vedea ; ascultă, se uită iar, se duse la fereastră ; își aminti, ca prin vis, că la fereastră a fost mai întîi lumină, apoi întuneric. Ceasul arăta patru și jumătate și în geam era lumină ! Era patru și jumătate a doua zi, patru și jumătate în miercurea în care la patru avea loc înmormîntarea Virginiei. Chiar în clipa cînd înțelese limpede că n-avea s-o mai vadă niciodată, spuse : „Dacă ea se află pe undeva, o voi vedea“. Se îndreptă, ca un somnambul, spre raftul de lîngă pat și-și spuse mai departe : „Trebuie s-o iau de la început. **Cine caută, găsește în oricare carte ceea ce vrea.** În oricare — îi trecu prin cap în fața celor șase volume de pe raft —, în afară de astea“. Se gîndi la niște prieteni care aveau o bibliotecă excelentă, dar își dădu seama că n-avea starea de spirit de făcut vizite ; se mai putea duce la Bibliotеca Națională, însă s-o ia din loc, cu greutatea asta pe inimă, pînă la strada México... „Dar biblioteca de la Jockey Club ?“ se întrebă. „De ce nu ? La urma urmei sînt membru, și e la doi pași“.

Își trecu pieptenele prin păr, ieși în stradă. Poate fiindcă în după-amiaza aceea se simțea atît de slăbit totul i se păru foarte strident. Intră la club pe poarta din strada Tucumán. Portarul, un galician bătrîn, blond, cu vocea ca de capră, îl recunoscu, îl opri cîteva clipe ca să-l întrebe politicos, solemn, de sănătate, de tatăl lui, de vreme, pe care o descrise ca fiind „o toamnă ciudată, propice guturaiului, dar oricum de preferat, nu-i așa, de preferat de o mie de ori umezelii de acum un an, atît de nesănătoase“. O porni pe coridor, urcă două sau trei scări, trecu printr-un glasvant, o luă la dreapta, pe alt coridor, întunecat și răcoros. La bar bău două gînuri. Se îndreptă apoi spre holul principal și, în fața scării de marmură, pe palierul căreia se afla statuia Dianei, se opri ; se trezi din reverie și merse mai departe, uimit și cu luare aminte, uimit și atent nu din pricină că ar fi fost fascinat de frumusețe și splendoare (să nu exagerăm !) ; uimit, căci se pomenise pe neașteptate atît de departe de orașul zgomotos și aspru ce dăinuia afară ; atent la lumina aproape neguroasă a candelabrelor înalte, la desenul simetric al mozaicului, la o anume nuanță roșcată a lemnăriei, la un anume miros de esențe, la covoarele groase și la acel ceva ce se desprindea din tot ce-l înconjura și care era la fel de real în atmosfera de acolo precum este o stare de spirit în sinea fiecăruia dintre noi. Intră în bibliotecă.

La o masă din fundul sălii, la stînga, ceru cărți. Prima parte a planului său — poate că restul era nebulos, dar lui Silveira îi era limpede că, după mai bine de douăzeci de ore de nemîncare, de veghe, de meditație asupra morții, nu se afla într-o stare de luciditate deplină — prima parte a planului său, deci, consta în a-și aminti ce gîndiseră oamenii despre lumea de pe celălalt tărîm. Nu spera să găsească mare lucru, dar cumva trebuia să înceapă ; în afară de asta credea că prin însăși natura a ceea ce căuta, n-avea să găsească nimic unde se aștepta ; planul lui era să se străduiască într-un sens, pentru ca descoperirea să-i apară, pe neașteptate, de altundeva. Rămase dezamăgit. Cărțile acelea,

Prezentare și traducere de Tudora Șandru Olteanu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Despre o anume nepotrivire

Există, în multe sporturi, ca și în multe domenii ale vieții sociale, o situație aparent bizară, contrariantă dacă nu de-a dreptul paradoxală, suficient de frecventă pentru a nu stîrni, totuși, mirări dar și suficient de necomună pentru a provoca întrebări, o situație pe care aș numi-o, printr-un oximoron, competența incompetentă.

E vorba, pe scurt, de dificultatea unora de a pune în practică, de a valoriza propriile cunoștințe teoretice. Cazul, în bridge, al jucătorului care deși e în posesia unor vaste și cvasicomplete informații despre joc nu izbutește să joace mai mult decît mediocru. Îndeobște un astfel de jucător e privit cu respect — pentru cît știe — și cu uimire — pentru cum joacă —, însă rar de tot partenerii au îndrăzneala de a-i reproșa erorile, respectul dovedindu-se mai tare decît uimirea. Ciudat e că, deseori, nici cel în cauză nu realizează nepotrivirea, ceea ce face ca asemenea situații să se soldeze cu un fel de acceptare resemnată din partea celorlalți. Nu discut acum despre cît de primejdioasă este o atare atitudine la scara unei competiții, lucrurile sînt de domeniul evidenței. Mai interesant e să descifrăm mecanismul prin care o competență teoretică declină în eșec practic. Am întîlnit eu însumi un astfel de jucător, „tobă de bridge“ cum se spune, capabil să dezvolte cele mai subtile teoreme, știutor al celor mai ascunse stratageme de realizare a unui contract însă, odată așezat la masa de joc, comițînd eroare după eroare ca un începător. L-am observat cu atenție l-am descusut, doar-doar voi dezlega misterul contradicției. N-am reușit să dezleg — rațional vorbind — nimic și nu mi-a rămas decît să cred că e la mijloc o pricină inefabilă, acel lucru despre care vorbim foarte des, deși nu știm prea bine ce este, și pe care îl numim talent. Nu e bridge-ul singurul joc în care punem pe seama talentului, tot ceea ce nu înțelegem, tot ceea ce nu se lasă explicat rațional. Poate că greșim, poate că nu lipsă de talent înseamnă această incapacitate de a valoriza cunoștințele tehnice în practica jocului sau, dacă se cheamă, totuși, așa, ar trebui să găsim oarece motivații de indiferent ce ordin care să dea o anume consistență chiar noțiunii de talent. Dacă admitem că în artă un prost nativ poate crea o capodoperă iar o inteligență sclipitoare poate da la iveală o inepție artistică, în bridge — ca în multe alte cele — acest lucru chiar dacă e posibil se întîmplă extrem de rar și numai pentru a confirma regula inversă. Încît nu prezența sau absența talentului se cere invocată în cazul transferului competenței teoretice în incompetență practică dar, mai degrabă, prezența sau absența calității de jucător. Dar asta e o altă poveste...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA“ SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 5 decembrie 1990

45

SĂ CREDEM!

devenită „suspectă" după instaurarea dictaturii unipartinice, sărbătoarea noastră cu adevărat națională, sărbătoarea ce marca împlinirea miraculoasă a unirii tuturor pămînturilor românești, această zi sfîntă a dovedit vrăjmășia, frica, poltroneria și și-a găsit locul firesc nu doar în inimile noastre ci și în calendarul oficial al statului român.

„Deșteaptă-te române", Întîi decembrie, întrec prin simplitate și profunzime tot ceea ce poate să aparțină simbolisticii noastre naționale, însemnînd într-un fel, cu totul aparte, apelul la conștiință și apelul la faptă. Simțirea vie fără trecerea în realitate se mortifică iar acțiunea în istorie fără conștiință, fără sentimentul îndreptățirii morale nu poate duce decît la dezastru.

A fost un moment unic în existența poporului român atunci cînd conștiința de sine a răspuns întrebărilor istoriei, trecînd la fapta hotărîtă, înfruntînd conjunctura, deslușindu-și destinul. Uniunea națională s-a făcut prin jertfă de sînge, prin suferință și încredere, nemăsurată încredere în dreptatea ce au avut-o și o aveau lungul șir de bărbați politici care au afirmat dreptul poporului român fără să nege vreodată dreptul altor popoare de a trăi în spațiul, în forma-mentis-ul propriu. Combinațiile politice jocul pe harta Europei cu granițele și soarta statelor, mai ales în al optsprezecelea veac treceau cu vederea din neștiință, din rea voință ori numai din superbie peste unitatea statală a neamului românesc. Așezați de soartă în centrul unei adevărate plăci turnante a forțelor în creștere ori descreștere românii au trebuit să folosească nu doar forța armată ori darul economic ci mai cu seamă inteligență, tactul, capacitatea de a răbda și de a nu-și pierde nădejdea. Secolul hotărîtor pentru împlinirea visului de unire a fost acela în care arta politică și diplomatică a trebuit să se înalțe la dimensiunile sublime, atinse prin sacrificiul vieții lor de zecile, sutele de mii de români căzuți pe cîmpurile de bătălie. Primul război mondial a însemnat nu conjunctura favorabilă ci cea potrivnică. Evenimentele sînt cunoscute, sensul lor a fost înțeles de acei mari patrioți, făuritori ai Unirii, cu o clipă mai devreme. Lauda ce o aducem și o vom aduce în veci, se adresează cu deopotrivă sfiiciune și către cei ce și-au dat viața și către cei ce au făcut ca viețile acelea să nu se fi pierdut în zadar.

Anul 1990 este primul an în care ZIUA Unirii, ziua care a consemnat desăvîrșirea unității pămînturilor românești se sărbătorește la lumina zilei, cu cinstea recunoscută și cuvenită. Să credem că în curînd va veni o altă zi în care 1 decembrie nu va fi doar simbolul a ceea ce trebuie să-și găsească împlinirea ci chiar simbolul împlinirii săvîrșite ? Să credem !

Eugen Uricaru

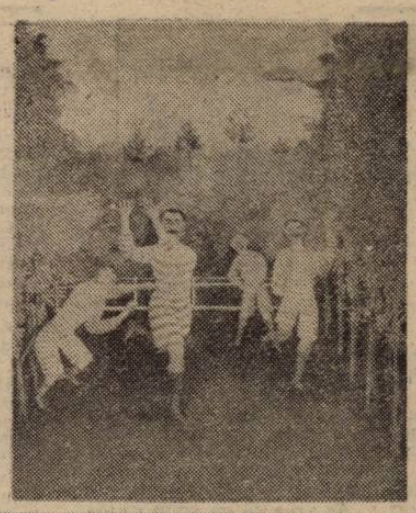

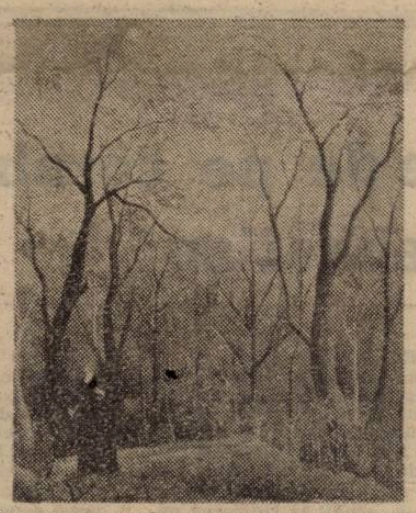

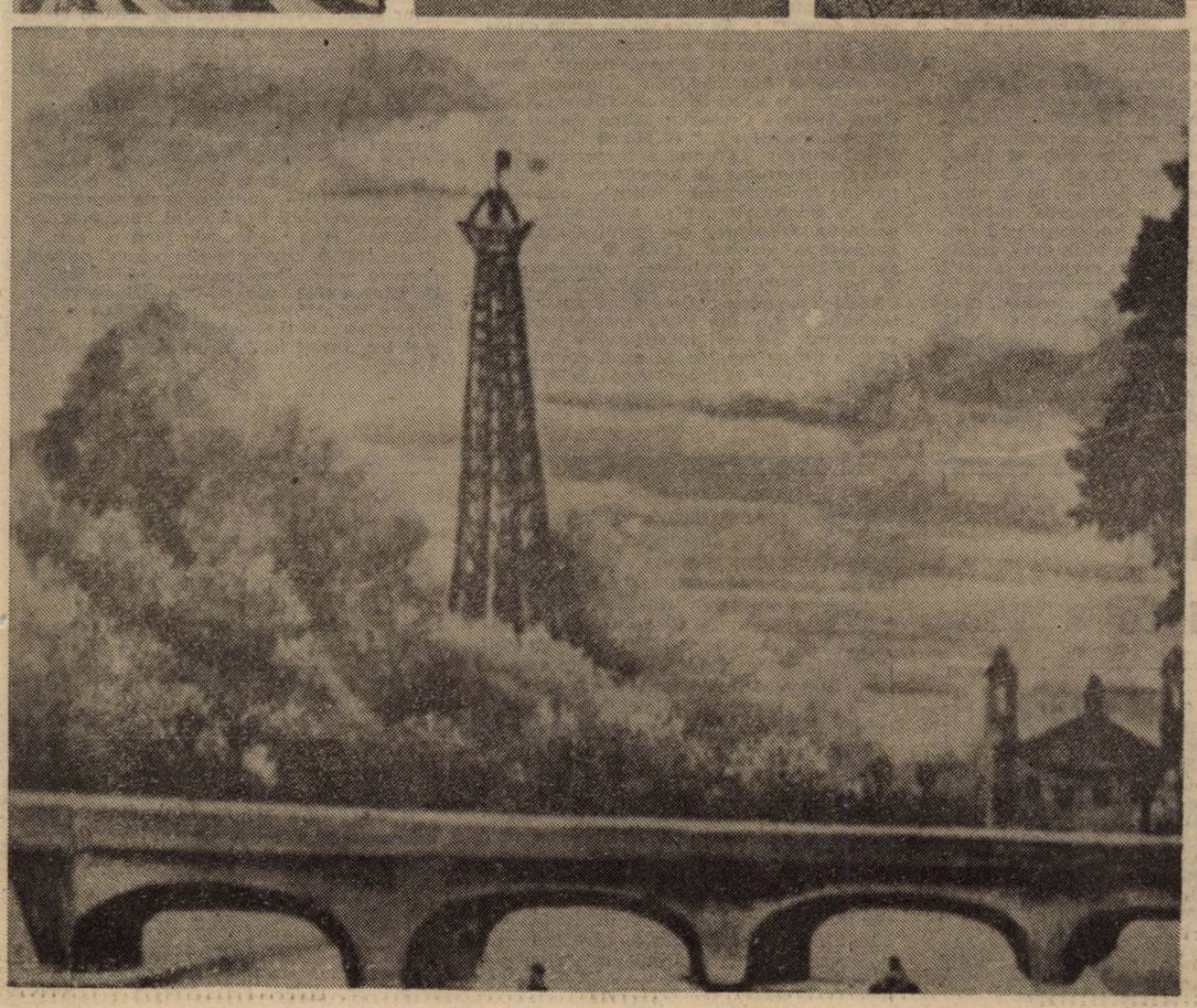

În cartierele îndepărtate

în cartierele îndepărtate unde toți
ne-am scris ceea ce numim „operă"
supraviețuind nouă înșine, supraviețuind
lui, supraviețuind lor
în zgomotele de lagăr ale buldozerelor
în mirosul de timp ca o caracatiță
sufocînd clipele ieșite la suprafață
în gustul de mătanie al înserării
din lemn moale ca brațele unei cruci

supraviețuim nouă, supraviețuind lui
supraviețuind lor

care ne îmbrățișează cu disperare
numele

Ion Stratan

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Douanier Rousseau

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Sala de așteptare

Nu cu tot dinadinsul am furat titlul horasangianic, însă așa îmi apare totul, acum. O țară-ntreagă-n așteptare. Cu toate formele : așteptare amorțită sau violentă, belalie cri colerică, învîrtindu-se-n cerc sau pîndind evadarea, priviri furioase către peron, sau ieșiri furișe, la bodegă sau WC. Sugari care țipă, beți prăbușiți prin colțuri, hoții cîntărind vizual buzunarele victimelor, isterie, fum, zvonuri, că vine, că nu vine. Așteptări variate, care va să zică : să cadă guvernul, să demisioneze președintele, sau „să vină armata, să se termine odată". Să vie benzina, să vină pomenile primărici („nu se poate să nu bage portocale de 1 Decembrie și salam de Sibiu la 22") și „al treispelea salariu", să dispară opoziția, să „ia CADA Ardealul", ori „să-i radă barosanii de la GAMA". Să se-ntoarcă pecerniștii la putere, sau „să vină Timișoara peste noi". Se așteaptă „demantelarea" imperiului sovietic, căderea lui Gorbaciov, ori izbucnirea războiului civil, „că ne-am săturat de mitinguri, mai bine ne dau arme la fiecare, ne omorîm care pe care și stim o socoteală". Se așteaptă „solutionarea crizei din Golf" ca „să știm ce se-ntîmplă cu benzina și cu căldura la iarnă", după cum se așteaptă „vizita lui Mitterand" pe plaiul mioriței laie (sau bălaie). Dar, ce nu se așteaptă ? Nu doar carnea, uleiul, pantofii, mandarinele și efectele romanismului columbian, nu doar scumpirile, ci și congresul F.S.N., „listele securiștilor" și reabilitarea cepexului, nu doar „varianta Cojocaru" și „poziția lui Brucan la Adevărul", dar și (pe mai departe) „procesul sistemului", ori „contaminarea bulgărească". Se așteaptă „venirea Alianței Civice la putere", dar și „dictatura militară", epurările-n nomenclatură, dar și ieșirea din labirintul basarabean. Se așteaptă pretutindeni CEVA, „pentru că ăștia nu renunță la nimic, nu vezi dta ?". Se așteaptă stoparea contrabandei semi-oficiale, sau sufocarea privatizării, deportarea țiganilor, ori „să-și dea demisia toți". Se așteaptă rapoartele ciupercăricei de comisii parlamentare, adevărul de-acum un an, eliberarea unora, arestarea altora, se-așteaptă ivirea messiei charismatice a opoziției, sau importarea, în fine, a unui model, suedez, cubanez, corean, japonez, chinez, mongol sau spaniol, „numai să luăm odată taurul de coarne". Se așteaptă falimentul a toate, oficializarea linșajului, ieșirea din anomie, fic și prin... inflație legislativă. Se așteaptă „astimpărarea" culturii, în ambele sensuri ale verbului, ruperea-n fracțiuni a Frontului, „refacerea imperiului austro-ungar", reinstaurarea monarhiei, brazii de Crăciun, exhibarea Dosarelor, sau o altă noapte de cristal, se așteaptă primele scrisori de la copiii plecați în South Africa, dar, cine știe, poate și o drăgălașă „stare de necesitate". Se așteaptă ciorapi de damă, greva generală, inflația, stabilizarea, dezetatizarea, reîmproprietărirea, se așteaptă chiriile de-o mie, cabinetele medicale particulare, medicamente, dar și decizia Pekinului față de Golf vacanța de iarnă, alegerile din Polonia, făina și înlocuitorul lui „Iron Lady", dar și noile carnete P.C.R., ori noile prețuri pentru locurile de veci. Se așteaptă tot. Sau orice. Inclusiv căderea drobului de sare, sau, dacă nu, măcar maturizarea, între timp, a copilului din albie. Că, poate așa, pleacă singur de lîngă sobă... Ca să se ducă, unde ?

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Nevoia de „securitate"

Ranile succesive și cele mai adînci, valoric, în forfecarea fenomenologică a sferelor macrosistemului tranzitînd, sînt cele ale culturii, ale medierii ei.

Pasul economic al liberalizării apare ca avangardă, dar iată, concomitența dezastrelor obiective și subiective arată riscul scăpării din hățuri a posibilităților de reglare. Efectele seismice asupra politicului (democrația incipientă), socialului (imediatul existențial și interrelațiile) și culturalului (cultura scrisă : cartea și revista) sînt transparente.

Decupînd din sfera dramei mediatorilor de cultură pe cea a revistelor-sinteză, mozaic, cu apariții lunare, cum sînt „Ateneu", „Familia", „Argeș" și altele, săltarea prețului hîrtiei a tiparului și difuzării are ca efect iminenta buză a prăpastiei, dispariția. Furtuna financiară va mătura, în principal, nu oameni singulari de pe puntea acestor publicații, nu grupări și grupuri redacționale cu o viziune relativ coerentă asupra culturii, ci produsul, reviste cu o istorie în spate și pe care chiar odiosul și sinistra, „fetele" lor judetene, le-au păstrat în „multilateralitatea dezvoltării" ca o nevoie de lustru, de fason a hainelor activiste, sau, poate, din spaima de cultură.

Deși sună ciudat, avem nevoie de „Securitate". Efectul protecției legale pe care Ministerul Culturii ar putea să-l determine în relație cu guvernul și susținut de parlament, subvenționarea în tranziție, facilitarea constanței apariției revistelor de cultură, ține de fapt de prioritatea absolută a sistemului educațional al mass-mediei într-o țară care, cel puțin în acest plan (al culturii), nu are nevoie de viză pentru Europa.

Politica culturală de ocrotire a mediei, de pe criterii valorice în care trinitatea bine-frumos-adevăr e fundamentală la începutul unui lung drum de recunoaștere a umanului — pînă la globalizarea civilizației imaginii și a culturii de ecran mă opresc la cea scrisă, — trebuie nu să încălzească orgolii culturale, tiraje, beneficii, ci să dea posibilitatea unui public cititor, care așteaptă „Ateneul" sau „Familia" sau „Argesul", să ofere protecția lui subiectivă în contul a 5 lei. Dar ca întîlnirea să se petreacă și subiectivitatea culturală să funcționeze **e nevoie ca revista să apară.** Oamenii ei pot să dispară. Revista de cultură, nu !

Lidia Blidariu

momos :

Dedesubturi

Iuni, 26 noiembrie. Senatul României a acuzat pentru prima dată și pe față, prin gura, în primul rînd, a „academicianului" Bîrlădeanu, președinte, Televiziunea Română că denaturează faptele pe care le prezintă. Tot pentru prima oară s-a afirmat că nu Senatul conduce televiziunea și că de fapt nu se știe cine o conduce, precum și că nimeni din cei prezenți nu știu cine i-a numit pe domnii din conducerea TVR acolo. Majoritatea ziarelor și revistelor nealiniate urlă asta de mai bine de șase luni, dar nimeni din conducerea țării n-a catadixit să-și plece privirile spre ele. Și acum iată că... Să fi fost într-atît de speriat domnul Bîrlădeanu de înființarea Partidului Socialist al Muncii (a se citi P.C.R.) și de bănuielile care ar fi putut plana asupra domniei sale, precum și a celorlalți conducători (Președinte, în primul rînd) că au o legătură încă strînsă cu acest partid ? Credem că nu ! Luările de atitudine feseniste au fost foarte clare în acest sens, poate prea clare pentru a nu deveni bănuitori asupra rolului jucat de f.s.n. în crearea acestui partid care ar putea să-l „spele" de multe acuze. Dar să trecem ! Nu credem că domnul „academician" Bîrlădeanu este supărat sincer pe televiziune.

Sub presiunea timpului scurs, raportul asupra evenimentelor din 13—15 iunie va trebui dat cît de repede la iveală și, oricum ar întoarce-o domnii nostri conducători, cîteva capete vor trebui să cadă. Iată că cel lucios al domnului R. Theodorescu se prăbușește. Tot așa, este tuns și pregătit pentru tăiere cel al domnului D. Novăceanu, directorul ziarului Adevărul (atacat și el în aceeași ședință de lucru.). După cum se zvonește nu vor fi iertați nici domnii D. Iosif și G. Voican-Voiculescu. Gîtul domnului Președinte al Țării este încă prea tare pentru o asemenea operație estetică. Cu toate că domnia sa a mulțumit în văzul întregii țări (cu ajutorul televiziunii) „forțelor de ordine" !

Așteptăm contra-atacul primilor „indicați" ca răspunzători pentru acele evenimente. El va fi dur și îl va viza pe Președinte. Milos. Președintele va încerca să-i scoată basma curată. Și tot așa pînă ne vom plictisi să-i mai ascultăm.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ALCIBIADE... „s-a reorganizat pe baze noi **Partidul Comunist Român** ! În haosul actual regruparea forțelor de stînga este binevenită și cît se poate de democratică...". **(România Mare)** ● COMUNICAT FOARTE IMPORTANT : „Sînt bine primiți alături de noi toți cei care sînt conștienți că în afară de Partidul Comunist nimeni nu s-a gîndit la ridicarea națiunii române la valoarea pe care o merita pe plan mondial, indiferent de sacrificiile la care au fost supuși ca popor". **(Lumina,** șervețel tipărit pe undeva în jud. Mehedinți) ● EMILIA IANCU (pensionară, 75 ani) : „Dacă ne dă de mîncare, e buni și comuniștii". **(Cuvîntul)** ● LILI, („nume de împrumut", 23 ani, „în timpul zilei (...) salariată la un institut de proiectări") acordînd un interviu revistei **Oblio** : „...noaptea sînt funcționară cu trupul". : „Ce sînt eu, coana Mița din Gara de Nord ? Cine mai face azi dragoste pe lei ? Cam o sută de dolari. La vîrsta mea ține." ; „Dacă ești curvă pe valută, trebuie să-ți știi rangul. Altfel, decazi repede." ; „Află de la mine că atunci cînd ai dolari, nu ți-e teamă nici de SIDA". ● MARIA MITREA, director comercial la I.C.T.B. : „Sîntem de acord cu liberalizarea. Legea salarizării este deja aplicată indirect". ; „Cine va beneficia de liberalizare ? Toți vom beneficia". **(Dimineața)** ● Dintr-un interviu cu GELU VOICAN VOICULESCU (senator de Buzău) : „Am folosit numai săpun «Cheia» toată viața. Nu sînt un rafinat !". ; „Eu consider că obligația săpunului este să spele..." ; ....sînt la antipodul rafinamentului, sînt primar, dacă vreți, sub acest aspect". ; „Aș vrea să vă spun că totuși am un parfum preferat și un miros caracteristic : acela al usturoiului". **(Cațavencu)** ● ALCIBIADE : ....„urmașii legionarilor de acum 50 de ani formează nucleul Alianței Civice". ; „Cine sînteți voi nu, nenorociților ?..." **(R.M.)** ● CLAUDIU IORDACHE : „Frontul a respectat întotdeauna libertatea de exprimare a altor partide și formațiuni politice, niciodată nu a intervenit pentru a deranja sau conturba mitingurile sau manifestațiile organizate de acestea". **(AZI)** ● „În același pat 50 turci și o româncă". **(Democrația)** ● Ing. GHEORGHE CONSTANTIN, INCREST, București : „Ce s-a întîmplat după mitingul F.S.N. din Piața Aviatorilor este rezultatul acțiunii incalificabile a unei părți a presei române, al cărei purtător de cuvînt și «vîrf de lance» este „ROMÂNIA LIBERĂ" (...) **cel mai comunist** ziar postrevoluționar". **(AZI)** ● CORINA CREȚU : „Sosește primul ministru". : „Mai fac rost de un trandafir, pe care i-l dau. De data asta îl sărut. Colega mea, Irinel Rădulescu, e mai curajoasă, n-are nevoie de pretexte. Îi spune direct : «Eu n-am flori dar sînt de la AZI și vreau să vă sărut»". **(AZI)** ● PETRE ROMAN : „Mai sîntem convinși că Frontul nu are nimic de ascuns...". ● IRINEL RĂDULESCU : „Piața Victoriei. Spectacol stenic, studențesc. Cei mai tineri frontiști poartă «votul dat pentru liniște, adevăr și competență». Li se adaugă lacrimile și admirația trecătorilor spre „miting." **(AZI)** ● DAN IOSIF (senator) : „studenții frontiști să trăiască". ● ILEANA COMAN : .....atunci cînd au venit studenții, ei, oameni în vîrstă, s-au dat deoparte, cu respect și iubire pentru cărți și tinerețe"... **(AZI)** ● ORGANIZAȚIA STUDENȚEASCĂ A FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE : „Sîntem convinși că marșul coloanei studențești a alungat, chiar și din mintea celor mai creduli opozanți, imaginea studentului golan". ● „Cele mai noi cercetări arată că se ajunge la mărirea volumului sînilor înaintea orgasmului"... **(Oblio)** ● ALCIBIADE : „Instructiv și cinstit interviul colectiv realizat de **Emanuel Valeriu** la televiziune, cu tinerii primari ai sectoarelor 3 și 5"... **(R.M.)** ● IULIA KREINER : „Domnul **Gelu Voican Voiculescu** a găsit o fereastră între clitoris și metafizică pentru a purta convorbiri cu reprezentanții Consiliului European. Ce să-i faci, cînd interesele țării o cer...". **(Bariada)** ● Lozinci noi la oameni pe mai departe noi : „Doamne, dacă ne iubești, / Pe Iliescu să-l păzești !" ; „Cinste lor, / Cinste lor, Minerilor !" ; „În Brașov, în Timișoara / G.D.S. prosteste tara !" ; „Faceți loc, faceți loc, Frontul e pe primul loc !".

Petre Stoica

Spectacol de reviste

● Semnalăm o mică schimbare în ultimul număr al SUPLIMENTULUI LITERAR ARTISTIC AL TINERETULUI LIBER (nr. 48/1990) : cronica t.v. nu mai e semnată de Gabriela Hurezean, ci e scrisă acum de „un telespectator", iar deasupra semnăturii găsim un text elaborat cu capul, nu cu glandele, cum se întîmpla înainte. Din acest punct de vedere, salutăm înlocuirea, ca pe o asanare cu care SLATB își era dator și pe care o așteptam. Nu e doar mai bine, **este, în primul rînd, mai moral.**

● Subscriem la părerea domnului Varujan Vosganian exprimată în CUVÎNTUL (nr. 41/1990) : „liberalizarea este, în ultimă instanță, o sporire a prețurilor. Prin creșterea prețurilor va apare, pe termen scurt, o rentabilizare forțată a unităților de stat." Nu trebuie să trecem cu vederea peste implicațiile „estetice" ale liberalizării prețurilor. De aici încolo, raportările statistice ale întreprinderilor vor arăta mult mai „frumos" ; la 1 000 lei cheltuieli de producție se va putea raporta obținerea unei producții superioare (valoric) și nu ne rămîne decît să ne mîndrim că ne aducem și noi contribuția la pavoazarea economiei românești cu ghirlande și flori de plastic pentru mult-așteptatul carnaval al sărăcilor. La această mare sărbătoare ne vom costuma în zdrențe și vom juca de bucurie, strîns uniți în jurul orchestrei guvernamentale. Maestru de ceremonii va fi domnul ministru secretar de stat care se ocupă de „calitatea vieții". Carnavalul se va deschide cu valsul primului ministru, apoi domnul Alexandru Bîrlădeanu va recita poezia „pe umeri zdrențele-i curg riu".

● După ce eram deja supra-saturați de presă, uite că mai apare un ziar (EPOCA — săptămînal pus la dispoziția întregii opoziții democratice) care ne convinge încă de la primele două numere să-l citim, lucru pe care ne permitem să vi-l sugerăm și dumneavoastră.

● PHOENIX are greutăți, dar, cu așa un nume (și o așa ținută morală și profesională) va răzbi, sîntem siguri. Citiți PHOENIX.

Au prezentat :
Lucian Vasilescu
Daniel Bănulescu

Procente

Am scris într-un articol că un anume produs, în speță hîrtia, s-ar fi scumpit cu 1000 la sută. Afirmația respectivă mi-a fost înlăturată ; procentul de scumpire semnalat de subsemnatul părînd halucinant.

Eu zic că am dreptate și iată de ce. Cînd kilogramul de hîrtie costa 5 lei și cînd la primul val de scumpire s-a ajuns la 16 lei ți se părea că procentul de majorare era numai de 32%. În realitate procentul a fost de 320%.

Cînd însă după al doilea val de „liberalizare" (sau cum s-o mai numi aiureala asta) a crescut prețul hîrtiei de la cei 5 lei inițial la 49 lei pe kilogram, înseamnă că în procente se poate vorbi prin relația 49 : 5=9,8 ori = 980% ; și prin rotunjire 1000 % !

Ce-nseamnă această scumpire de 1000% — complet abuzivă, discriminatorie vis-a-vis de cultură, de carte și de ziar, vă las pe dumneavoastră să analizați aspectul nu înainte de-a vă sugera următoarea imagine. Să zicem că o familie nou înființată căreia îi place lectura de carte dar și moftul de-a avea în apartament o bibliotecă înzestrată cu 1000 volume, la ce preț și-ar putea realiza pretenția ?

În primul rînd biblioteca luată ca obiect. Înainte vreme o astfel de bibliotecă se putea cumpăra cu aproximativ 7000 lei ; acum cu 30 000 lei .Surplusul de 23 000 lei îl trecem în contul binefăcător al liberalizării. Una la mînă. Să trecem la cărți. O mie de volume de înmulțit cu 15 lei prețul mediu de dinainte de revoluție ne dau pe total 15 000 lei .După ce s-a făcut kilogramul de hîrtie 49 lei deci după această scumpire necontrolată de nimeni și nerațională din toate punctele de vedere se va ajunge la aproximativ 100 de lei volumul și va rezulta pe total 100 000 lei .Adunînd și biblioteca vom avea un alt total de 123 000 lei.

În fapt cine pot fi teoreticienii care au scumpit prețul hîrtiei cu 1000% ? Guvernul însăși ? Dacă-i așa atunci ajungem repede la zisele poetei Daniela Crăsnaru cum că guvernul Dăscălescu a fost mai „larg" cu cartea decît guvernul Roman. Diferența e că Dăscălescu n-a avut parte de carte dar nu a scumpit cartea. Domnul Petre Roman a avut parte de carte dar cînd a venit la putere a nimicit complet ideea de apariție a cărții. Acuzația e gravă dar reală. Nu există nici un temei cît de cît rațional care să justifice într-un asemenea mod scumpirea haotică a hîrtiei. Dacă în Anglia s-ar produce o scumpire nu de 1000% cît e la noi, dar de 50%, conservatorii n-ar mai sta la putere nici două săptămîni.

Din mai vechi timpuri exista o lege a comerțului care spunea : indiferent de unde achiziționezi produsul n-ai voie să-l revinzi cu un preț majorat care să întreacă procentul de 30%. Cînd te abăteai de la această regulă și cînd erai prins cu mîța-n sac erai judecat și condamnat fără milă.

Liberalizarea pe toate planurile se putea produce în România în interiorul acestui procent de 30%, procent de tranzacții maxim, care ar fi corespuns oarecum și cu majorarea de 750 de lei lunar atribuită de guvern. Scumpirea hîrtiei însă cu 1000% e un procent nebunesc și batiocoritor. Nu se bizuie pe nici un fel de calcul matematic, economic și rațional ca să nu zic altceva mai dur și mai direct.

Întrebarea care se pune e însă următoarea : oare de ce s-a ales hîrtia să fie campioana tuturor scumpirilor ? Să fie ceva cu mănăstire într-un picior ghici ciunercă ce-i ?

Și, ca să încheiem acest articol pe-un ton mai în glumă că atît ne-a mai rămas, să zicem că scumpirea de 1000% s-ar fi aplicat și altor produse precum ar fi :

Țigări Top de la 9,50 lei pachetul la 95 de lei.

Țigări Tomis de la 23 lei pachetul la 230 de lei.

Pîinea de la 4 lei la 40 de lei.

Zahărul de la 18 lei la 180 de lei kilogramul.

Benzina de la 15 la 150 de lei litrul.

Și exemplele de acest fel le puteți continua și dumneavoastră ca să vă distrați la un pahar de vin care va costa la rîndul lui... 200 de lei paharul ! Tot atunci cînd vom consuma vin cu 200 de lei paharul și cu 50 de lei sticla de apă minerală vom avea moftul să fumăm și-o țigară. Dilema este asta : vom fuma o țigară Doina care face 230 de lei pachetul sau vom solicita un kent care va costa 80 de lei ? Ca buni români ce sîntem și patrioți și etc, etc, vom prefera țigările Doina ca să nu încurajăm importul de țigări străine.

Se înțelege că prețurile de mai sus s-au estimat în funcție de costul aberant al hîrtiei. De-acum-nainte cine va fi declarat fruntaș în producție i se va da din partea sindicatului un bilet stimulativ ca să aibă întîietate la citirea unei cărți dar numai la biblioteca de cartier, comunală, orășenească sau municipală. După caz și după setea sa de cultură.

Anatolie Paniș

Omagiu Unirii

Unirea noastră-a fost reală
Prin grai și locurile toate
Și ea va fi-n eternitate
Precum lumina ce ne spală.

Poporul are-n veci dreptate,
Fiind cea mai înaltă școală
A vremii, fără de greșeală –
Atunci și în eternitate.

Bărbații noștri mari avură
Inconfundabila aură
Pe care sat, oraș, cetate

O venerată-n fericire
În Marea neamului Unire
Atunci și în eternitate.

Gheorghe Pituț

Vremea socotelilor (IV)

Cu fiecare zi ce trece, apropiindu-ne de momentul împlinirii unui an de la înlăturarea dictaturii, devine tot mai evidentă, pentru că se amplifică probabilitatea unui **blocaj** pe care, după cît se arată, România nu îl va mai putea depăși printr-un nou compromis. Conștientă de acest fapt, Puterea va fi căutat între timp prin toate mijloacele să folosească noua zi națională ca prilej de concordie, ceea ce, implicit, înseamnă consolidarea-i. Și, pentru o zi, poate chiar vom uita ce ne desparte. Nu este mare riscul de a greși prevăzînd că prima zi de decembrie va fi o zi... liniștită. Destinul nostru istoric a vrut însă ca această zi să fie aproape de cele în care ne vom aminti, o dată în plus, de moartea unora dintre noi, o moarte al cărei rost ne-a fost atît de clar că este acela al izbăvirii noastre, cei rămași vii, dar despre care, ulterior, s-a vorbit și s-a scris atît de mult și în felurite chipuri încît, culme a cinismului !, s-a ajuns **pînă la chiar justificarea reprimării** sîngeroase din decembrie '89. Așa fiind, data de 1 decembrie, oricîtă încărcătură istorică ar avea și oricît de actuală și actualizată este, nu poate să nu fie trăită mai degrabă și mai intens în prezentul ultimului an. Iar dacă altcîndva, în 1918, decembrie a fost luna unirii românilor, acum, această lună ne găsește aduși și aproape blocați într-o vădită ne-unire, așa cum a mai fost, poate, societatea noastră și în 1947 — atunci însă agentul principal al dezbinării fiind exterior, căci ce altceva decît **oamenii Moscovei** erau tovarășii comuniști revoluționari ?!

Se zvonește că în decembrie... Dar vom încerca a ne feri de zvonuri socotind, pe cît posibil, numai pe baza diferitelor aspecte ale realității sociale, fie cele de care ne izbim concret în viața de zi cu zi, fie cele despre care aflăm frecventînd toate „lungimile de undă" ale mass-media.

„Ascultînd" deci mai întîi discursul explicit sau sugerat al Puterii, succint, situația se prezintă astfel : o seamă de forțe ostile României (identificate fiind deci interesele țării cu cele ale deținătorilor puterii) și-au concertat acțiunea întru destabilizare. Se urmărește dislocarea Ardealului și cotropirea noastră în întregime de către agenturi străine (mai mult vest decît est) cu ajutorul cărora să fie impusă la conducere o dreaptă numită și extremă dreaptă, adică chiar legionari — în privința acestora din urmă există un oarecare consens între punctul de vedere al S.R.I. și „România Mare" (ereditatea politică familială se transmite numai dinspre dreapta nu și dinspre stînga !). Dovezile concrete referitoare la spionaj nu pot fi prezentate din rațiuni... lesne de înțeles ! Ar fi potrivnic regulilor jocului, deci trebuie să-l credem pe cuvînd pe dl. Virgil Măgureanu așa cum l-au crezut și parlamentarii. Occidentul Europa în care vrem să „intrăm" și-i cerem ajutorul, de fapt ne cotropește cu spioni. În privința Ardealului, lucrurile sînt încă mai complicate. Președinții României și Ungariei s-au înțeles foarte bine și se vor întîlni, declarațiile oficiale ale Ungariei (și cursul evoluției politice europene) exclud posibilitatea unui război (?!) și totuși... Interviurile dlui Ion Mînzatu (în **Nu**) și al dlui Ion Coman (în **România Mare**) îți provoacă de-a dreptul coșmaruri : trădare pînă sus, sus de tot ! Iar ca să dormim încă mai „liniștiți" umblă vorba că armata stă să iasă din cazărmi, ministrul apărării neagă (dar și subscrie la desființarea C.A.D.A. deci dacă. Doamne ferește !, amenințarea cu sinuciderea în flăcări se va împlini, răspunderea va fi colectivă) și, nici mai mult nici mai puțin decît împinși de necesitatea istorică a momentului, comuniștii ies la lumină prilejuind încă o SCÎNTEIE de inteligență care l-a indignat pe cine altcineva decît pe dl tehnician electronist și parlamentar și om de viță veche cu rostire graseiată. Etc. etc.

În aceste condiții, amenințătoare, tulburi pînă la a fi halucinante s-ar îndreptăți cu prisosință concentrarea Puterii spre vîrf, sporindu-se încă prerogativele președintelui.

În fine, Televiziunea ce face ? Căci doar a făcut tot timpul ! Boacăne, s-ar părea, trimițîndu-l printre parlamentari pe dl Hamza cel atît de sobru, reținut și intransigent care l-a cenzurat pe dl Bîrlădeanu taman cînd acesta ar fi putut să ne convingă că și-a renegat idealurile revoluționare din îndepărtata-i tinerețe.

E greu să nu recunoști că, supus unui astfel de tratament, bietul om (ce-a mai rămas din bietul „om nou") învățat de mult și bine cu avertismentul „Atenție sus se lucrează !", bietul om deci are toate motivele să fie înfricoșat.

Sau revoltat ! Așa cum se vede dacă privești în/din „partea cealaltă", unde **în „unele ziare" (!), aceeași situație** social-politică și economică arată cu totul altcumva. Concluzia în această „parte" este că **Puterea și-a pierdut**

autoritatea legitimă într-o asemenea măsură încît este iminentă intervenția discontinuității, ca singură modalitate de deblocare economică și politică. Discontinuitate **de stînga**, pașnică, democratică, sau, **de dreapta**, prin recurgere la forță, eventual chiar în forma dictaturii militare ? Momentul critic putîndu-l constitui tocmai aniversarea din decembrie. Bineînțeles, acest punct de vedere, sumar schițat, nu este doar, așa pur și simplu al „unor ziare", ci reflectă (o)poziția unei părți a societății, la toate nivelurile ierarhiei socio-profesionale și pe întreg teritoriul țării, modalitățile de manifestare în plan acțional fiind foarte diverse : greve, mitinguri, măsuri de protest etc., pe lîngă toate aceste forme, organizate, mai există una care merită toată atenția, i-am spune **greva românească**, îmbinînd chiulul, sabotarea conducerii tehnico-administrative și cele mai diverse forme de corupție.

Necunoscuta este de ordin cantitativ. Ce pondere ocupă în societate această (o)poziție potrivnică explicit actualei Puteri ? Rapiditatea cu care s-a impus **Alianța Civică** semnalează că procentul nu este deloc neglijabil. Iar faptul că propaganda oficială neagă succesul de care s-a bucurat A.C. trimite gîndul la două ipoteze : a) în presa de partid persistă vechi stereotipuri de negare a evidenței ; b) în ciuda afirmațiilor oficiale, Puterea a și renunțat la intenții de guvernare prin consens, fiind dispusă și pregătită pentru a recurge la coerciție.

Pe de altă parte însă, un recent sondaj al I.R.S.O.P. * arată că atît primulministru (cu 64%) cît și președintele (cu 58%) se bucură de încrederea majorității sociale. Care este **valoarea reală a suportului de care beneficiază actuala cîrmuire**, în funcție de diferite criterii (sex, vîrstă, profesiune, mediu de rezidență) I.R.S.O.P. nu vrea să ne **spună oferindu-ne doar cifrele globale**, fapt care blochează demersul socotitor, rămînîndu-ne doar, s-o aflăm **pe viu**.

28 noiembrie 1990

Șerban Lanescu

* În **Adevărul** de marți 27 noiembrie.

cronica ediţiilor

Manuscrise româneşti în Austria

O bună parte din documentele culturii noastre, vechi şi mai puţin vechi, se află peste hotare. Emigraţia cărturarilor şi a artiştilor noştri, care n-a început de ieri, de alaltăieri, magnanimitatea domnilor şi a boierilor de odinioară, care dăruiau lăcaşurilor de închinăciune din străinătate nu numai moşii sau case, ci şi cărţi împodobite, valurile tulburi ale atîtor războaie, urmate nu doar de jaful bunurilor materiale, ci şi de acela al valorilor culturale, toate acestea şi alte împrejurări mai mult sau mai puţin istorice au dus la acest rezultat : zeci de mii de obiecte de artă, documente istorice, manuscrise şi alte valori cuprinse în denumirea generală de patrimoniu cultural se află astăzi în altă parte decît pe pămîntul unde s-au născut. Semnalarea şi inventarierea lor a fost una din principalele preocupări ale istoriografiei noastre moderne, de la Bălcescu încoace şi aproape că n-a fost istoric român care să nu fi putut semnala, în urma unor anchete sistematice sau a unor descoperiri întîmplătoare, asemenea comori naţionale risipite în cele patru colţuri ale lumii ; Iorga este probabil cel care, şi în această privinţă, i-a depăşit pe toţi, dar este departe de a fi singurul. Atît de numeroase şi de risipite sînt aceste relicve fără cunoaşterea cărora istoria culturii noastre va fi vesnic incompletă, încît cercetătorul care şi-a consacrat eforturile de mai mulţi ani realizării unui repertoriu al lor, Virgil Cîndea, încă n-a ajuns la capătul străduinţilor sale, concretizate încă de pe acum în cîteva mii de pagini de manuscris şi în cîteva descoperiri de mare răsunet, cea mai cunoscută fiind probabil aceea a textului autograf al **Istoriei imperiului otoman** a lui Cantemir, aflat astăzi într-o bibliotecă din Statele Unite.

Cunoscut şi prin alte lucrări consacrate vechilor manuscrise româneşti, Gh. Buluţă contribuie la mai buna cunoaştere a acestui tezaur prin publicarea recentă a unei cărţi destinate să prezinte cercetătorului, iubitorului de artă şi deopotrivă cititorului obişnuit, interesat de trecutul culturii noastre, o parte a realizărilor vechilor noştri caligrafi aflată peste hotare : **manuscrisele miniate şi ornate provenind din scriptoriile româneşti care se află astăzi în bibliotecile Austriei***. Inventarul manuscriselor de proveniență românească aflate în biblioteci străine pe care l-a publicat în 1986 Radu Constantinescu enumeră, între cele aproape o mie patrusute de poziţii, optsprezece manuscrise slavo-române, bizantine şi româneşti în diferite colecţii din Austria ; nouă dintre acestea sînt prezentate în albumul lui Gh. Buluţă, cărora li se adaugă încă opt manuscrise greceşti ulterioare secolului al XV-lea — cînd se opreşte catalogul citat — redactate pe teritoriul ţării noastre şi un manuscris românesc de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea. Textele greceşti provin în cea mai mare parte din celebrele biblioteci particulare ale Cantacuzinilor şi domnitorului Const. Brîncoveanu, şi au ajuns în Austria în bagajul cătanelor care au ocupat Bucureştii în 1717—1718. În total, albumul lui Gh. Buluţă prezintă deci optsprezece manuscrise ornate slavo-române, greceşti şi româneşti, reprezentînd mostre de preţ ale artei miniaturiştilor noştri între 1502 (cînd este scris celebrul **Tetraevanghel** al lui Ştefan cel Mare pentru a fi dăruit mănăstirii Zografu de la Athos) şi sfîrşitul secolului al XVIII-lea, de cînd datează un „sbornic de cîntări" românesc, cu frontispicii şi iniţiale cu motive florale în roşu şi negru, absente încă, din păcate, din cele nouăzeci de reproduceri care însoţesc şi ilustrează textul.

Dacă majoritatea acestor manuscrise sînt în limbi străine, slavonă de diferite redacţii şi greacă, textul nepunînd deci să constituie decît în anumite limite dovezi ale culturii noastre specifice, arta miniaturiştilor este în măsură să producă prin ea însăşi dovezi ale existenţei unui stil personal, caracteristic, de mare echilibru şi frumuseţe, asupra căruia atrăsese atenţia încă de la sfîrşitul secolului trecut istoricul I. Bogdan, o artă care este „curat românească şi dovedeşte un sentiment estetic destul de dezvoltat la strămoşii noştri" şi în care „vom găsi urme ale spiritului românesc". Frumuseţea ornamentelor din **Tetraevanghelul** lui Petru Rareş realizate prin complicate linii frînte într-o ţesătură cu sugestii mozaicale păstrînd în transparenţă motivul dominant al crucii, nu va rămîne fără influenţă asupra vignetelor şi ornamentelor tipăriturilor ulterioare, deschizînd drumul spre o gravură caracteristică tipăriturilor nu numai din Moldova, dar pe care o putem urmări şi în cărţile lui Coresi, cunoscute de altfel pentru că utilizează manuscrise din tradiţia anterioară. Acest lucru este valabil şi pentru iniţialele ornate, pe care tipografii ulteriori se străduiesc să le imite după modelul manuscriselor cunoscute. O istorie a tipografiei româneşti de artă, pentru care avem încă de pe acum destule elemente documentare şi studii preliminare, va trebui să reconstituie aceste relaţii încă neclare dar sigure, evidenţiind liniile de continuitate între tradiţia manuscriselor noastre şi a şcolii româneşti de miniaturistică în general şi arta tipografilor de mai tîrziu, cu atît mai mult cu cît, datorită faptului că limba multor manuscrise fiind cea slavonă, arta copiştilor respectivi a fost revendicată nu o dată, fără nici o justificare, pentru tradiţia scrisului slav sud-dunărean ; Gh. Buluţă dă astfel de exemple concludente în introducerea cărţii sale, unele foarte recente chiar.

Potrivit specificului colecţiei în care este publicată cartea, autorul îşi concentrează atenţia asupra miniaturilor şi ornamentelor manuscriselor în discuţie, aducînd la fiecare dintre ele lămuririle tehnice şi istorice necesare. Împreună cu o bibliografie foarte întinsă a cercetărilor — româneşti şi străine — consacrate lor. Cele mai multe dintre acestea beneficiază şi de reproduceri color (favorizat în această privinţă este **Apostolul** cunoscutului miniaturist Anastasie Crimca, din 1610, cu paisprezece reproduceri, deşi lui îi fusese consacrat un întreg album, cu ani în urmă, de G. Popescu-Vîlcea), lăsînd altele, între care cele două manuscrise în limba română (**Varlaam şi Ioasaf** în traducerea lui Vlad Boţulescu şi „sbornicul de cîntări"), fără măcar o exemplificare în alb-negru, chiar dacă

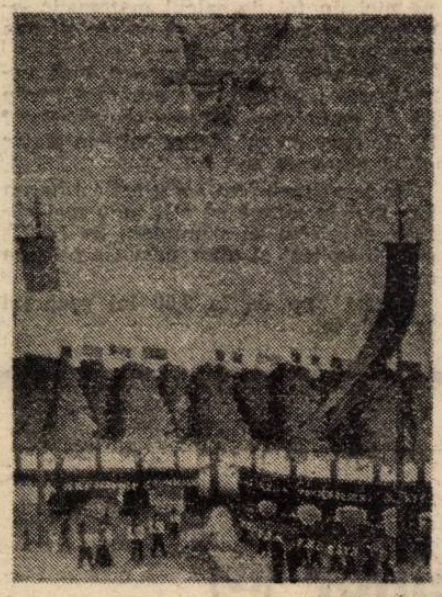

este vorba de o ornamentică mai rudimentară.

Prezentînd însă fiecare manuscris în parte, autorul este obligat să facă referire şi la conţinutul şi însemnările sale, chiar dacă ele nu intră direct în sfera de interes a lucrării. Avînd în vedere caracterul implicit de catalog al acestei cărţi, care alcătuieşte un inventar complet al manuscriselor miniate din colecţii greu accesibile cercetătorului român, aceste date trebuiau să fie, după opinia noastră, mai clare şi complete. Însemnările din manuscrise trebuiau astfel date în întregime şi în original sau, dacă acest lucru era prea greu (text slavon sau grec), trebuia indicată de fiecare dată limba în care este scrisă însemnarea şi pe care autorul o citează în româneşte : la „Scara" lui Ion Scărarul de pildă, manuscris slavon de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea provenind de la mănăstirea Neamţ a celebriului staret Paisie Velicicovschi, se menţionează „numeroase însemnări şi note marginale de natură filologică, date în legătură cu variante de text, citate şi observaţii..." etc. (p. 54). Lasă că reproducerea acestor însemnări de pe un manuscris provenind dintr-un important centru cultural al epocii mi se părea mai mult decît necesară, dar în ce limbă sînt ele redactate ? Sînt tot în slavonă, în slavona rusă a textului traducerii, ceea ce dă anumite indicaţii asupra concomitenţei aproximative cu însăşi scrierea textului, sau în română ? Scrisul este asemănător cu al copiştilor, sau diferit ? Însemnările sînt de mai multe mîini, sau de una singură ? Sau, prezentînd o adaptare neogreacă a trei discursuri ale lui Isocrates printr-un citat din vechiul Chesarie Daponte, autorul trebuia să corecteze erorile acestuia (sau ale traducătorului, C. Erbiceanu — nu pot controla acum) şi la pasajul „cuvintele lui Isocrat către Domenicos şi Nicolai împăraţii Chiprului" să adnoteze „Dimonicos şi Nicocles" cu observaţia că **Prăs Dimonikăs** a fost de mult demonstrat ca apocrif, şi că **Nicocles** sînt intitulate două discursuri : altfel nu se înţelege de ce se vorbeşte de trei discursuri în acest manuscris. Şi aşa mai departe.

Este vorba, desigur, de cîteva mărunţişuri de ordin filologic, secundare faţă de scopul cărţii, de prezentarea artei şi trăsăturilor caracteristice ale ornamenticii româneşti din vechile manuscrise (respectiv cele aflate azi în biblioteci austriece), domeniu de mare interes şi încă insuficient explorat, în care cartea lui Gh. Buluţă aduce o notabilă contribuţie.

Mircea Anghelescu

*Gh. Buluţă, **Manuscrise miniate şi ornate româneşti în colecţii din Austria**, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1990, 142 p.

povestea vorbei

Metafore

Î n ipoteza că din metaforele „îngheţate" — banalizate prin uz îndelungat şi devenite transparente — s-ar schiţa un model semnificativ pentru un limbaj şi o mentalitate într-un moment anume al existenţei acestora, ar fi interesant de analizat nu numai inventarul de metafore-clişeu al unor tipuri de discurs public (non-literar) al anilor din urmă, dar şi raportul dintre schemele de limbaj şi mentale reflectate de aceste diverse tipuri. Între discursul politic oficial şi comentariul liric sau panegiricul care îi apăreau ca răspuns (entităţi specifice momentului istoric şi solidar manifestate) a existat o clară deosebire de inventar de figuri şi imagini ; s-ar putea totuşi dovedi că a existat şi o regulă de derivare a unui tip din celălalt. Modele total diferite s-au dezvoltat, paralel, în sfera limbajului familiar sau popular, sustras tutelei oficiale, în aceea a discursului ştiinţific autentic etc. ; în ceea ce priveşte literatura, liniile de forţă ale modelului mental nu mai pot fi determinate — decît pentru partea ei lipsită de valoare, compusă din texte minore şi epigonice — de metaforele îngheţate ; în reconstruirea acestui model sînt implicate, oricum, procese mult mai complexe, în care fundamentală e ambiguitatea.

În discursul politic al ultimei perioade a dictaturii, metaforele-clişeu erau puţine şi şocante prin contrastul realizat cu fundalul extrem de abstract, de o maximă desemantizare şi, mai ales, inapt, prin vag şi impersonalizare, să evoce un referent. În şirul monoton de **eforturi, activităţi, soluţionări, probleme, obiective, perspective, necesităţi, cerinţe** etc., apariţia unui termen concret nu putea trece neobservată. Termenul era totuşi folosit tot pentru sensul său abstract — şi apărea, astfel, chiar în combinaţii de metafore din domenii diverse : cum acestea nu îşi pierdeau cu totul capacitatea de a evoca şi sensul lor propriu, efectul combinărilor era absurdul. Un text perfect din acest punct de vedere e emis în 1982 (într-un „Raport...") : „înfruntînd **valurile** uriaşe provocate de **uragane** şi **cutremure**, trebuie **să navigăm** cu mare atenţie pentru a asigura înaintarea patriei noastre **spre piscurile înalte** ale societăţii comuniste" (sublinierile, aici şi în continuare, ne aparţin). Imaginea **navigării spre piscuri** asociază alegoria foarte utilizată a **corăbiei (cîrmaciul** ei fiind des invocat în panegirice) cu aceea a modelului optimist al progresului ca **ascensiune.** Reacţia la un asemenea text nu poate fi decît analogă cu aceea a lui T. Maiorescu, care surprindea, ironic, contradicţiile logice ale acumulării de metafore şi alegorii din poeziile mediocre ale vremii sale („Adevărul frumos ca mărul !" ; „Închipuiţi-vă o buză pe care joacă coruri de nimfe !" ; „Ce imagine teribilă ! Inimi înfocate, legate de un imn cu stîlpări de nemurire !" — „O cercetare critică...", I). În cazul nostru, mai puternică decît ironia de tip maiorescian a fost ironia sorţii, care a confirmat imaginea, produsă probabil inconştient, a navigaţiei către stînci.

Seria extrem de banală a metaforelor **drumului, căii** — „drumul pe care îl avem de parcurs", „vom urca şi vom străbate noi căi nebătătorite, necunoscute" (1984), „nu am mers şi nu mergem pe o şosea asfaltată" (1987) —, asociată obligatoriu cu urcuşul, cu direcţia ascendentă — de unde şi varianta **treptelor** (reflectînd şi teoria „etapelor de dezvoltare") — trebuie pusă în legătură cu echivalentul său „ficţional", din odele partinice — în care forma admisă de deplasare e, aproape exclusiv, **zborul.**

Articolul de ziar — comentariu, reportaj — a preluat atît cîmpurile semantice ale alegoriei sau metaforelor, cît şi mecanismul absurd al asocierii lor contradictorii. Un reporter admiră **„piscul ecluzei** de la Agigea — **autentic catarg** al cutezanţei româneşti" (15.07.89), altul consideră că un congres a fost **„borna de hotar** care **avea să propulseze** poporul român..." (23.08.89). Modelul static şi cel dinamic sînt suprapuse fără nici un scrupul, producînd imagini mai mult comice decît suprarealiste.

Un al doilea cîmp metaforic al discursului politic oficial — în afara celui al „deplasării", al „înaintării" (pe apă, pe uscat ori în aer) — este acela al „adăpării" : „Sursa de inspiraţie să fie **izvorul** viu al muncii, al vieţii poporului nostru, nu **ulcioarele, chiar aurite, care pot deforma realităţile**" (1984). Opoziţia izvor/ulcior, imaginea **„ulcioarelor aurite"** (cu conotaţie populară contrazisă imediat) şi mai ales ideea unui **ulcior** (prezenţă puternică a sensului propriu, mai ales că metafora este una în absenţă) **care deformează realitatea** — sînt aspecte ale evidentei inadecvări a folosirii metaforei şi surse ale efectului insolit de comic. Metaforelor globale şi constitutive — serie în care s-ar integra, pe lîngă cele de mai sus, **construcţia** sau **înflorirea** — a căror apariţie e însă lipsită de sprijinul oricărui alt termen cu sens concret, ceea ce le anulează valoarea figurală, actualizînd un singur sens, pe cel abstract (a se vedea, de exemplu, „programe de înflorire") — li se adaugă cele ornante şi valorizante, avînd ca trăsături semantice „bogăţia" şi „strălucirea" : **tezaur, de aur, luminos** etc. Oricum, scenariile potenţiale ale acestor modele alegorice au agent unic ; nu mai e prezentă confruntarea — desemnată prin metafore din seria **lupţi** cu un adversar, ci, cel mult, „combaterea hotărîtă" a unor factori minori şi abstracţi (idei, atitudini, tendinţe...) ; potenţialul opozant e ignorat şi anulat total.

Ar trebui să încercăm să descifrăm care sînt, acum, metaforele „cu care trăim" — în amestecul de stiluri, texte şi intenţii ale clipei de faţă. Sînt, desigur, multe şi diverse ; continuînd, mai ales polemic, modelele anterioare (drumul duce către **prăpastie** sau e un **tobogan**), regăsind scenarii războinice **(luptă, atac, tir)** sau, în descendenţă romantică, metafore ale forţei naturale **(flacără, torent)** ; unele reflectă discontinuităţi sociale şi de mentalitate **(somn-trezire)** ; cele mai multe s-ar părea că sînt din sfera non-naturalului, a mecanismului (societatea ca maşinărie şi/sau spectacol : **pîrghii, plasă, sfori, mască** etc.). Deocamdată, sînt departe de desemantizare.

Rodica Zafiu

„Exegi monumentum...“ (III)

Ceea ce reuşeşte Mircea Cărtărescu în **Levantul** nu are termen de comparaţie în poezia română, cu toate că performanţa ca atare n-ar fi fost posibilă în afara acestei poezii. Ca Pierre Menard al lui Borges, care rescrie cuvînt cu cuvînt romanul lui Cervantes, **Don Quijote,** realizînd totuşi o cu totul altă poveste, Mircea Cărtărescu „rescrie“ poezia română într-un gest de intertextualitate totală, pentru că ochiul prin care priveşte ei poezia este însăşi totalitatea acestei poezii. Primul semn al **postmodernităţii** sale, despre care s-a vorbit atîta şi pe care Mircea Cărtărescu reuşeşte cu adevărat s-o facă plauzibilă în cadrul literaturii noastre, este tocmai această extraordinară putere de cuprindere, care strînge, ca într-un magic **alepa,** cuvinte, stiluri şi forme literare, sincronizîndu-le parcă fără nici un efort. Simţul istoric, inuspensabil tuturor celor care vor să rămînă poeţi şi după vîrsta de 25 de ani, cum spunea T. S. Eliot, acţionează asupra trecutului, modificîndu-l, într-un vîrtej grandios care pînă la urmă reuşeşte să ne scoată din timp. Bolintineanu, Anton Pann şi celebrele versete din **Cîntarea României,** de Alecu Russo, stau alături de Eminescu, şi dulceaţa Văcăreştilor şi a lui Conachi sau extraordinarul experiment poetic al poeţilor post-paşoptişti, alături de onirismul pictural din versurile lui Leonid Dimov, care ar fi putut şi el, cum spune Cărtărescu la începutul **Cintului al doisprezecelea,** să scrie un poem ca acesta. Adresîndu-se spre sfîrşitul **Levantului** circotaşilor critici-filologi, Mircea Cărtărescu are dreptate să-i privească de sus : „Filologos, cari deştul cerci a pune pă dantea. / Arătînd un nod ori altul că nu-i bine-nfiripat, / Că greşale zeci şi sute-n macrameu s-au strecorat, / Că de ce am zis aicea «viţiu» şi acolea «viciu». / Nu pricepi că în poema-mi, totul este artificiu ? / Nu te ridica deasupra calapodului. Acolo / Poţi a fi al declinării şi-al morfemelor Apolo. / Dar aci, monşer, mă lasă...“ Autorul **Levantului** cunoaşte atît de bine poezia română încît, printr-o formă specială de dragoste, care îl aşează dintr-o dată în toate punctele ei, el poate face din ea un singur mare poem. Din acest punct de vedere, epopeea lui Mircea Cărtărescu seamănă mai mult cu **universurile paralele,** cu **ucroniile** sau cu **fantezille eroice** ale **S.F.**-ului modern, unde lumile se combină ca-n vis, ignorînd anacronismul, aşa încît Heisenberg să poată schimba informaţii cu inventatorul Leonidas Ampotrofagu sau cu Daguerre. Deosebirea e că în **Levantul** avem de a face cu o **fantezie eroică** a lumilor de hîrtie, ieşită parcă din imaginaţia unei uriaşe maşini de scris. La începutul **Cintului al şaselea,** această maşină de scris apare chiar ca un fel de adevărat zeu al literaturii, strivindu-şi cu litere uriaşe personajele, făcîndu-le una cu hîrtia sau crescînd, odată cu ele, pînă la cer : „...Am zărit, imens, în centru, un fantastic «Remington». / Oglindea în lacul negru cartierul monoton. / Bătea singur : se alunda ciapele rotunzi cu literi / Condeiate alb, cu sgomot, tăcănit ca şi de ţiteri / Şi scria ceva pă foaia ce se perde în înalt. / Mă apropiai şi-ndată sus p-o literă de smalţ / Am sărit, dar prăbuşit sunt în maşina cea de scris / Rătăcind pin arcuşoare, prin ghii cu şurup închis. / Căţărindu-mă pă schele dă oţel pin-ajunsei / Sus, în nouri, unde foaia iese din tamburul ei. /E cit mine orice buche, care scrisă e pe filă / Şi-a ceti încerc, dar ochiumi, ca şi cel de coşenilă. / Nu-ncăpea imensitatea. Desperat atunci văzui / Cum coboară de pe socluri uriaşele statui / Şi-ump'u piaţa nesfîrşită. «Mamă, mamă !» am strigat / Şi pe fila din maşină dintr-un salt m-am aruncat. / Pînă mă izbi o buche de mă răstigni în text. / Lector ipocrit, desigur visul ăsta-i un pretext...“ Totul e hîrtie vie în **Levantul,** personajele, insula Hosna, Valahia sau Bulgaria turcită, privite din cînd în cînd de ochiul demiurgic al creatorului lor : „Ruga-i fuse primită, căci ieşind pe bocaport / El zări un ochiu-n nouri, străveziu, căprui, întort / Către sine mai degrabă... / —Ce v-am zis ? E Dumnezelea ! / Răcni Ghiorghi egipţianul scărpinîndu-şi iute pielea. / Grecii, hoţii în genunche să trîntiră şi pă burtă. / Ci rămăsese-n picioare apostatul de Iaurtă. / Manoil şi Zenaida, ce-n picioare au jurat / Ca să şază şi în faţa Tronului cu nestemat / La eterna judecată. Mîndre viţe de români ! / Dar greşea zavera toată, şi creştini ca şi păgîni. / Căci cel ochiu ce o clipă în poema-mi -- ivi / Al lui Dumnezeu nu fuse, ci al meu, care luci / Uitătură indiscretă între pagine de op. / Cum priveşte biologul goangele la microscop.“ **(Cintul al cincilea).** Toţi trăiesc într-o carte, călătoresc, iubesc şi se luptă în ea, ascultînd de Dumnezeul lor „autorele“. Cînd „mongolfera“ lui Ampotrofagu traversează marea, în ape stă scris HELLESPONT, ca în atlasele geografice în care ne-am pierdut la şcoală, iar deasupra Bucureştilor, Languedoc vede nişte cifre misterioase, care nu sînt altceva decît numerele paginilor din dactiloscript. Însuşi autorul adoarme la un moment dat cu fruntea în textul pe care îl scrie, iar atunci cînd se trezeşte are întipărit pe faţă „tatuajul“ propriei sale poveşti, ca **omul ilustrat** al lui Ray Bradbury. E o lume „dă papir“ prin urmare, dar o lume magică, o lume cu **text-appeal,** pe care Mircea Cărtărescu a învăţat-o aducînd la acelaşi numitor comun disperarea filosofică a lui Eminescu, foamea de cuvinte a poeţilor postpaşoptişti, inventivitatea lui Jules Verne şi starea de spirit a **Beatles**-ilor, din **Submarinul galben.** S-a născut în felul acesta nu numai „o istorie pe apă“, cum spune Mircea Cărtărescu (reluînd cunoscuta formulă eminesciană), dar şi un diamant cu feţe multiple, un strălucitor **fractal** care (acesta e visul demiurgic al poetului) încearcă să spună **totul.**

Postmodernistă e şi pronunţata înclinaţie spre **biografism,** din **Levantul,** care, la rîndul ei stă în strînsă legătură cu acţiunea **politică** de citare a tuturor etapelor „punerii în text“. Şiam unde a fost scris **Levantul,** în cît timp, cu ce satisfacţii şi cu ce dificultăţi. Dar ceea ce la mulţi alţi **textualişti** e simplă anecdotă, cochetarie sau calcul naraţiv, devine la Mircea Cărtărescu stare de spirit, obsesie, dublu pariu (literar şi existenţial), foarte aproape de suferinţa complexă din metatextul poemelor lui Eminescu : „...Dragi tăpture de hîrtie. Manole, voi să cugeţi / La rotundul ban al marii, la a valurilor mugeţi / Ce le-auzi dă sus, din ceriu. Să gîndeşti la libertate / Măcar tu, în opul ista ca de bande desenate / Ce trudesc de-un an (mai bine) să gravez în musama. / Te pot face să-ţi perzi mintea, te pot face a zbura, / Însă dar cu mine însumi ce-o să fac, ce duc o viaţă / Între casă şi serviciu risipită ca o ceaţă, / Într-un secol fără aripi, în odaie fără foc ? / Nu-mi rămîne decît ţie glas să-ţi dau, ca ventriloc. / Mă apucă disperarea cînd gîndesc că-i ora unu / Şi trebui s-ajung îndată la cea şcoală 41; / Să mă-nghesui pin tramvaie, să citesc într-un picior / Bahtin şi Bolintineanu, Cortazăr şi Maldoror. / Iar apoi şcolerii-in bance să le spun dă Coşovei, / Dă conjuncţii, genitivuri ce nic.cînd visat-au ei / Să auză. Blestemată soarte ce m-adusă-aci ! / Însă taci, tu, auctore, şi urmează-a povesti...“ **(Cintul al cincilea).** În **Levantul,** în timp ce zavergiii se luptă cu streinii şi cu vodă, Mircea Cărtărescu se luptă cu propria sa **„texistenţă“** (termenul îi aparţine) şi dacă prima bătălie împleteşte în ea dramatismul cu un fel de a fi balcanic-pitoresc, cea de-a doua e cu precădere tragică. De aceea, nu cred să existe, în poezia noastră de după război, un alt scriitor pe care literatura să-l fi posedat mai mult şi care să posede într-o mai mare măsură literatura, decît Mircea Cărtărescu.

E adevărat că, numindu-şi de mai multe ori poema operă „dă alviţă“ sau „epopee dă fisticşi dă halva“, Mircea Cărtărescu lasă impresia că se raportează pur şi simplu la cunoscutul topos al modestiei jucate. Nu e doar atît şi nici trimiterea spre filonul **balcanic** al literaturii noastre sau spre **comic** nu pare să fi fost urmărită în cazul acesta, deşi, din multe puncte de vedere, **Levantul** se constituie şi ca o mare operă de umor şi de sinteză a balcanismului nostru literar. „Michelangel avea marmuri, eu calupuri de halva...“, spune Mircea Cărtărescu la începutul **Cintului al treilea** şi primul impuls e să ne aducem aminte de marea tradiţie a Ecleziastului, unde totul e zadarnice fum şi nisip. Dar cu teza monumentalităţii „de hîrtie“, „de tistic“ sau „de halva“ Mircea Cărtărescu intră în zona celor mai ameţitoare teorii despre **vis, ficţiune, realitate, artă.** Toate au valoare de univers, toate sînt reale şi tari în inconsistenţa lor, căci de oriunde le-am privi ele stau unele într-altele, ca păpuşile ruseşti, cu singura deosebire că această fantastică încrucişare a lumilor nu se mai termină niciodată. Tot ce se întîmplă în **Levantul** reduce la zero pretenţia adevărului unei singure lumi, căci privite fie în absolut, fie în relativitatea lor, **imaginarul, visul, arta** sînt tot atît de consistente ca şi marmura sau bronzul. Să observam că în ficţiunea **Levantului** toate bătăliile se dau în somn, adică într-o a doua ficţiune, visate de eroii care participă la ele sau că, altădată, întîmplările îşi găsesc rezolvarea prin punerea în lucru a unui truc ficţional. Privite prin luneta piratului Iaurta, corăbiile engleze, care vor să-i captureze pe zavergii, se dau peste cap şi se scufundă într-un mare dezastru naval şi cu toate că episodul nu pare a fi decît o catastrofă optică, inglezii dispar şi „tovarăşii“ lui Manoil sînt despresuraţi. Mai tîrziu, prin Bulgaria turcită, zavergiii se bat cu ienicerii în vis, dar şi această luptă e adevărată, pentru că se aud zgomote îngrozitoare şi din nori cad trupuri sfîrtecate peste casele dintr-un sat. Şi tot astfel, bătălia aeriană dintre „mongolfera“ lui Manoil şi calcul cu lebezi al nebunului de la Mărcuţa **există,** deşi autorul ne-a avertizat că a fabricat-o din bucăţi, la masa de lucru, printr-o ingenioasă activitate de montaj : „Tu, care ceteşti «Levantul» tolănită pe sofa, / La bulgari văzuşi alalteri filmul «E la nave va» ? / Către fine îţi arată studioul dă filmare. / Schela uriaşă unde mişcă marile vapoare, / De tu crezi că e alevea un tangaj mehanicesc. / Postmodern e procedeul, deci şi eu îl folosesc / Află dar că bătălia ce-i găsi în aste pagini / Prin efecte speciale, suprapuneri dă magini, / Decupaje, animare totul pe calculator / E minuţios filmată, ca-n «Războiul stelelor»“.

Sincronizarea stilurilor şi a sistemelor de norme ale culturii („triviale“ şi cărturăreşti), biografismul, opus impersonalităţii moderniste, discursul poetic, textualismul şi arta montajului, împreună cu toată gama sentimentelor omeneşti, de la comicul copios, conceput pe gustul copiilor, pînă la scepticismul cel mai deplin al celor care cred că nu mai e nimic de făcut, iată doar cîteva din feţele **Levantului** — una din cele mai strălucitoare sinteze de viaţă şi de literatură la care a ajuns vreodată un scriitor român.

Florin Manolescu

Călătoriile lui A.E. Baconski

„Calofil agresiv“ îl numeşte Marian Popa, în **Dicţionarul de literatură română contemporană,** pe autorul volumului de povestiri, din 1967, **Echinoxul nebunilor. Cadavre în vid** se numeşte volumul de versuri, din 1969, al lui Anatol E. Baconsky — şi titlul acesta morbid absolutizant se aplică unor pagini nu mai puţin furibunde în estetismul lor. Caracterizarea prin calofilie agresivă a poetului şi prozatorului, care şi-a dedicat o substanţială perioadă a existenţei sale studiilor de artă plastică şi chiar iniţierii în artele industriale, mi se pare foarte nimerită. Dar această caracterizare, fie şi premonitoriu cutezată, ar fi şocat teribil pe cititorii lui Baconsky din vremea realismului socialist, printre ai cărui stimulatori zeloşi s-a aflat şi el. Din punct de vedere literar, nu putem vorbi totuşi, în cazul nostru, despre două opere diferite ale unuia şi aceluiaşi autor, căci realismul socialist nu este un fenomen estetic. Opera literară a lui A.E. Baconsky începe abia în momentul în care el renunţă la acea ideologie aberantă, ale cărei produse şi ai cărei promotori nu se pot judeca decît exclusiv din unghiul psihologiei sau moralei. În ce măsură a fost deci scriitorul Baconsky, în perioada sa realist socialistă, un oportunist, îmi vine greu să apreciez, în lipsa unor date biografice mai exacte şi mai amănunţite. Convertirea sa estetică apare în schimb îndubitabil sinceră, prin chiar împrejurarea că se înscrie în fine în domeniul creaţiei. Ier intensitatea ei, aptă să provoace denumirea de calofilie agresivă, îmi îngăduie firesc să presupun existenţa unei dramatice confruntări în sensibilitatea şi mentalitatea scriitorului.

Mărturisesc a nu fi fost niciodată convins de valoarea literară deosebită a unor opere precum **Echinoxul nebunilor** sau **Cadavre în vid,** în pofida împrejurării că nu mi-au scăpat deloc, ori poate tocmai de aceea, înaltele şi fermele obiective estetice pe care autorul lor şi le propusese. Aveam impresia că desprind dintr-însele mai degrabă o mare ambiţie artistică decît o reală sensibilitate. Acea proză şi acele versuri denotau o fervoare intelectuală aproape cu deznădejde orientată literar. Ele nu corespuns totodată atitudinii publice atît de stimabile a scriitorului, care şi-a pus cenuşă în cap pentru erorile sale trecute, care a tipărit în străinătate anti-utopia **Biserica neagră,** unde scoate în lumină faţa hidoasă a comunismului, şi care s-a manifestat foarte demn, apărînd valorile spirituale ameninţate de autoritatea politică supremă din România.

Falsul jurnal de călătorie—Remember mi se pare în schimb o lucrare literară absolut convingătoare. Această proză memorialistico-eseistică ne oferă în sfîrşit destule pagini de artă autentică, pe linia acelui calofilism, acelui estetism obstinat, care caută cu disperare o formă adecvată pentru o vocaţie ce se desfăşoară acum în largul ei ; chiar dacă aş fi îndemnat să socotesc **jurnalul de călătorie** al lui Baconsky, în forma postumă, doar ca o treaptă a carierei sale literare astfel mai deplin revelată. Păcat că acest autor ne-a părăsit, şi încă în condiţii aşa de tragice, înainte de a-şi fi dat măsura completă. Fiindcă ne mai stinghereşte aici destul rafinament ţeapăn şi ne întîmpină destule subtilităţi convenţionale. Capacitatea de evoluţie a scriitorului ce se găsea pe sine atît de tîrziu dar atît de sesizant, ni se dezvăluie în alertele notaţii în care el îşi revede impresiile vechi atunci cînd trece de la primul la al doilea volum al operei sale, atunci cînd oraşelor austriece şi italiene, ca şi Parisului, unde ni se înfăţişează cam stinjenit, le răspunde cu trecerea sa fermecată şi de mai mare libertate interioară prin oraşele germane. Despre München de pildă, vorbeşte ca de o patrie ; şi chiar Khölnul, pe care îl detestă Mircea Zaciu, îl subjugă.

Falsul jurnal de călătorie îşi descoperă semnificaţia mai adîncă prin faptul că reflectă trăsături ale personajului pe care îl încarna treptat Baconsky. Scriitorul Baconsky, remarcabil însuşindu-şi valorile universale ale lirismului, pigmentîndu-şi observaţiile cu citate din poezia Sfintei Scripturi, versat în latini ca şi în englezi, în italieni şi spanioli; citind familiar pe Mandelstam şi pe Kavafis, pe Trakl şi pe Benn ca şi pe René Char ; de o cuceritoare erudiţie pe tărîmul picturii, recunoscîndu-şi slăbiciunea pentru mobile şi covoare ce alcătuiesc un otium fin, — se perindă prin faţa noastră, în cadrul oraşelor germane vizitate, ca un estet împătimit, ca un adevărat des Esseintes român, cu toate că nu-l răpesc nici licorile delicios ameţitoare, nici scrierile oculte greu accesibile : catedralele romanice îi vorbesc mai pe înţeles decît mistica renană. Dar nici pentru felul său propriu de a fi şi nici pentru zilele noastre aglomerate de bunurile cele mai diverse ale culturii, el nu se arată îndeajuns de decadent spre a gusta, la Paris, arhitectura de gen Tour Eiffel sau Grand Palais, ori monotonia bogată a bulevardelor de pe malul drept al Senei ; impenitentul călător consemnează în schimb în mod admirabil goticul lat al domului din Milano ori masivitatea pietroasă din care prinde fiinţă, la Florenţa, Palazzo Pitti ; avînd acelaşi gust viu stîrnit, cînd descrie pictura venţiană la tinereţea ei, sau desfăşurîndu-se într-adevăr decadent în oglinda putridă care răsfrînge oraşul din lagună : „Miresme amestecate rătăcesc prin văzduh, alge moarte, schelete de peşti, cranii de înecaţi, arbori şi plante putrede, muşchiul succesiv al pădurilor îmbătrînite, toate de secole dizolvate în apele acestea verzi, stagnante — şi amintirea crimelor nocturne, şi ţipetele prostituatelor pictate de Carpaccio, şi risul strident al bufonilor, şi umbrele paladinilor ... Toate rămîn în exhalaţia apelor, toate poartă ghirlande compozite în devălmăşia eternităţii descompuse care stăruie deasupra acestui oraş, ca un abur de alcool pervers, dătător de beatitudine şi irezistibil“. Cum la fel de decadent respiră el, cu voluptate mallgnă, aerul cutreierat de Föhn, la München, sau cum delicat îşi recrează portretul lui T.S.Eliot în costum de yachting pe Stranberger See.

Stilul eseistic-artist al lui Baconsky se însinuează desăvîrşit în contemplaţia lui muzeală : „Kandinsky şi Klee sunt muzica şi poezia...admir savanteria contrapunctică a pînzelor lui Kandinsky — ce imens evantai de valori şi ce putere de a le situa într-o coerenţă estetică pe cît de complexă pe atît de riguroasă ! — dar în arta lui simt un substrat de răceală matematică şi poate un exces de mijloace...umbra teoreticianului se aşează imperceptibil peste suprafeţele dominate de o bogăţie cromatică orbitoare...şi totul suferă de o desăvîrşire care handicapează emoţia — ca adesoori la Picasso — o desăvîrşire alexandrină... prefer stăracia lui Klee şi monotonia lui tulburătoare care te face să taci şi să cobori încet în tine însuţi ca într-o lume necunoscută şi să-ţi aduci aminte de cine ştie ce fapt rătăcit, de cine ştie ce întîmplare reală sau poate imaginară care te va urmări întotdeauna ...fiecare ton, fiecare nuanţă e o silabă miraculpasă ce modulează un sentiment niciodată trăit îndeajuns...cerc magic în care vibrează fiece moleculă...întoarcere spre însesi originile artei“. Şi te întrebi, citind astfel de rînduri diafan şi otrăvitor inspirate, ce s-a petrecut oare în sufletul acestui convertit al spiritului, care în tinereţea sa era în stare să scrie despre Lovinescu ca despre o mediocritate nocivă a literaturii noastre — şi să ceară excluderea din literatură a unui coleg pe care îl acuză de imoralitate în viaţa particulară ? Tocmai Baconsky, care în frumoasa lui maturitate considera pe Jean Genet drept cel mai autentic scriitor francez contemporan ; Baconsky, care a devenit atît de modern încît preamărea pe Céline şi detesta pe Sartre ?

Dar să nu întrebăm prea multe — şi să lăsăm poetul în lumea lui de multicolore fantome.

Ion Negoiţescu

ioana ieronim

Părinți și copil

El și ea mă cuprind, eu sînt miezul lor cald și e bine
Ei se rotesc și mă apără mă luminează mă umbresc
Ei se rotesc două petale două toarte îmi lunecă în jur
cu blindețe pînă
cînd între ei se apropie se alipesc
eu rămîn la marginea lumii
eu mă preling ca o lacrimă
fără să cad

golul urlă dedesubt înfometat

Luna într-o parte
soarele în cealaltă

★

El și ea mă îmbrățișează
în rotocoale de bucurie mă desfrunzesc pînă la adînca
făptură golașă (sîmbur de pămînt de foc răcoros)

Și deodată un alt înțeles, lama ascunsă urcînd din
adîncuri, în două
mă retează. Jumătățile mute nu sîngerează

Golul pentru mine leagăn

Soarele într-o parte luna în cealaltă

Refugiați în Țara Bîrsei

Colonelul în retragere Broșteanu, venit cu refugiul, primise locuință în curtea Idei, lîngă Dispensarul Veterinar. El era virstnic și foarte slab : un cuier pe care sta părul cărunt vilvoi, într-o creastă. Fața vineție vizibilă mai ales din profil — nasul ascuțit și bărbia decupate parcă în joacă.

Omul era tăcut. Zilnic traversa curtea cu vasul de noapte în mînă.

Doamna colonel, soția lui, o „prindea" pe mama în cîte-un ungher și-i povestea viața lor dinainte paradisiacă. Doar cîteva minute îi erau de ajuns ca să descrie vila pe care-au avut-o, strălucită, numai persane din acelea în care se-afundă piciorul ; evident și pe scara interioară. Averi întregi moștenite... au avut noroc de moșteniri, nu se poate plînge. Ce gobleuri ce oglinzi cît peretele ce cristaluri ce splendori aduse cu vaporul pe Dunăre de la Viena din Cehoslovacia — cînd nu erau franțuzești

dar lambriurile și logiile, garduri vii boschete... eh, grădina asta a Idei e și ea o grădină „N-ați fost azi pe centru ? S-o fi adus ceva la alimentară ?... Și ce vă spuneam, doar la vila din oraș. Dar conacul de la moșie !..."

— Totul într-o singură expirație. Parcă ar fi fost făcută dintr-o coacă albă doamna Broșteanu. Doar gura vopsită aprins, genele „trase", părul negru-negru sub tulpanul „pe puncte". O pasăre greoaie și bătrînă : se hrănea cu boabe mari de Timp cît ochii ei rotunzi și disperați

Încerca din toată făptura să țină deschisă cortina, ghilotina ce acoperea peisajul

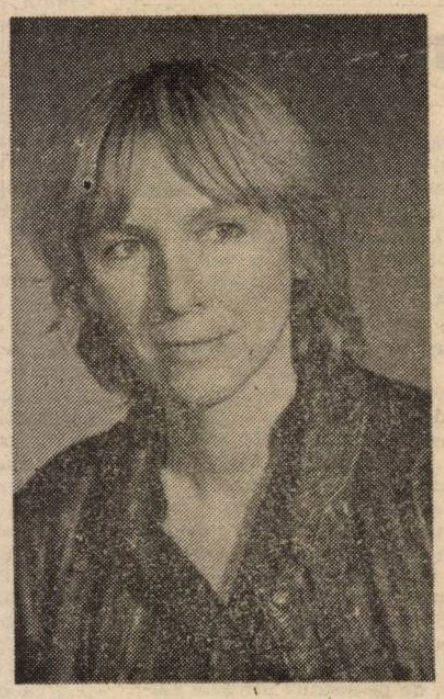

Istoria în esență

Cafeaua fiartă în ibricul de împrumut : o mie de mirosuri nocturn văzătoare. Mirosurile unui secol întreg, două războaie mondiale, munci și petreceri. Apoi tot mai puține odăi. O odaie.

Povești în reflectare nesfîrșită, cu subsolurile lor.

Viața mereu scăzută — frunze floare duhori parfum sămînță instinct medicamente aer alterare

Cu licoarea pe buze inspir doar pe sfert. Nu pot să beau.
Cafeaua se varsă pe mine. Arde

În suspensie

Cum arăta viața lor „suspendată" fără termen mă întrebi ?
Ei pășeau pe firul zilelor după vechi obicee — ajustate cît mai puțin. În ordine mereu, de parcă sub picioare le erau desenate liniile, simple. Unghiurile drepte ale unui șotron.
Credeau în demnitatea întocmai cît
omul și munca sa :
moneda curată pentru un mîine curat.

O otravă cu termen necunoscut se prelingea în răbdătoarea lor soartă.

Ei săvîrșeau tot ce era de cuviință : către Cezar și munci și suflet și glie : pînă la momentul plecării „dincolo". Ori mai departe.
Pînă cheița întorcea pe cealaltă față tabloul

Iarna în stație

Începeau să aștepte rata în răspîntie de cum se lumina de ziuă. Pe la prînz erau oamenii înghețați pînă la os, înfășurat fiecare în hainele groase, în gulere, în broboade tropăiau din picioarele țepene pe lîngă desagi paporniște geamantane de carton legate în sfori, mîncate de vechime. Nu prea se împrieteneau. Prinși de o neliniște, din cînd în cînd își pipăiau bagajul. Se întîmpla și cîte unul — față absentă, ochii duși — să plece în armată cu lădița de lemn moștenită din tată-n fiu, din frate în frate.

Cînd venea în sfîrșit rata (Brașov — Poiana Mărului — Bran — Moieci — Fundata — Cîmpu-Lung) pufăia și duhnea a benzină, cu mirosuri înlăuntru o mie, ghemuite, nu mai era loc nici să arunci un ac.
Mai coborau doi-trei — ceilalți se trăgeau unii peste alții, treceau pe deasupra capetelor copii și bagaje, mai îndesau geamantanele pe sub scaune și picioare ori în plase, deasupra. Pînă să intre toți, șoferul flegmatic ajungea să coboare și începea să învîrtă cu manivela în botul teșit al mașinii ca să pornească motorul din nou.
Înlăuntru, scria despre ieșirea în caz de pericol : prin tavan. Vorbe și costume se amestecau de pe ambele fețe ale Carpaților, peste granița învinsă, uitată prin ierburi undeva, la Bran. Un fel de nădejde ferecată, un fel de voioșie cu aripile tunse erau cam la fel pentru fiecare, indiferent de port.
În sfîrșit, rata pornea ușor, în pantă. Oamenii porneau, la căldură, vorba lor adormitoare.

E lucru sigur — glumea Onkel Fritz — mai ușor ajungi în Germania decît pînă la Codlea.

COLOCVIILE NAȚIONALE DE POEZIE DE LA NEAMȚ

● În perioada 20—22 noiembrie, la Piatra Neamț, Borca și Tîrgu Neamț s-au desfășurat Colocviile naționale de poezie de la Neamț (ediția a VII-a) organizate de Inspectoratul pentru Cultură al județului, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România. Temele în discuție : „Cînd poezia devine obiectul poeziei, poezia dispare ?", „Nevoia de poezie" și „Intimitatea publică a poeziei". În ziua de 21 noiembrie, cînd Aurel Dumitrașcu, poetul prematur dispărut și unul dintre organizatorii edițiilor anterioare, ar fi împlinit 35 de ani, s-a făcut un pelerinaj la Borca, satul natal și locul de veci al poetului, unde au fost acordate premiul de poezie „Aurel Dumitrașcu" lui Mircea Petean pentru volumul „Cartea de la Jucu nobil" și un premiu pentru debut absolut tinerei poete Antoaneta Dohotaru.

Cu acest prilej, scriitorii participanți la Colocvii au semnat următorul

PROTEST

Scriitorii participanți la manifestările Colocviilor naționale de poezie de la Neamț își exprimă îngrijorarea față de continua deteriorare a climatului spiritual al țării supus unor presiuni de natură economică și morală.

Scumpirea hîrtiei și a serviciilor tipografice aduce în pragul falimentului publicațiile literare și de cultură, care sînt amenințate cu dispariția.

Aceleași motive duc la scumpirea exagerată a cărților, afectînd grav accesul la cultură, la informație, la instrucție.

Defăimarea și calomnierea sistematică — prin intermediul publicațiilor partizane „Azi", „România Mare", „Adevărul" etc. — a personalităților din viața noastră culturală este un grav prejudiciu adus inteligenței românești, stabilirii unor criterii de valoare atît de necesare conștiinței publicului. Aceste atacuri sînt purtate de oameni refuzați de orice morală, în publicații obligate de guvern, partidul la putere sau securitate.

Protestăm, de asemenea, împotriva reînființării partidului comunist de către indivizi care ar fi trebuit, pînă acum, să fie judecați în tribunale penale sau morale. Într-o țară în care comunismul a atentat atîtea zeci de ani la ființa intimă a poporului, această ideologie compromisă jignește istoria, bunul simț și, deopotrivă, periclitează viitorul tuturor cetățenilor.

Participanții la Colocviile naționale de poezie de la Neamț
(Nicolae Prelipceanu, Cristian Livescu, Mircea Petean, Ana Blandiana, Nichita Danilov, Adrian Alui Gheorghe, Cassian Maria Spiridon, Ioana Dinulescu, Romulus Rusan, Eduard Covali, Constantin Severin, Lucian Vasiliu, Daniel Corbu, Ioan Pintea, Constantin Hrehor, Lucian Strochi, Dan Giosu, Radu Florescu, Nicolae Sava, Constantin Acosmei, Antoaneta Dohotaru, George Calcan, Ion Zubaşcu, Vasile Baghiu, Dumitru Pană, Radu Părpăuță, Cristina Cîrstea-Danilov, Andrei Mafteiu.)

APEL

Comemorarea la 13 decembrie 1990 a șapte ani de la trecerea spre cele veșnice a poetului național contemporan NICHITA STĂNESCU prilejuiește fundației care se contopește cu slujirea memoriei poetului împlinirea misiunii de onoare în a iniția și propune un mod exemplar de ilustrare a acestui moment.

Încă din 13 decembrie 1983, conștiințele treze au gîndit ca priveghiul să aibă loc în clădirea Ateneului Român pentru a marca însemnătatea excepțională a operei și personalității creatorului dispărut și pentru a se oferi posibilitatea unui omagiu național.

Neîmplinirea acestei datorii sacre a culturii române este motivul principal care obligă azi Fundația NICHITA STĂNESCU să apeleze la instituțiile fundamentale ale culturii și spiritualității românești pentru reconsiderarea atitudinii naționale, pe măsura valorii emblematice a poetului.

În acest sens sugerăm investirea ocaziei ce ni se oferă cu atribute proprii consacrării depline, prin implicarea amplă a mass-mediei, comemorarea la scara națională și stabilirea Ateneului Român ca spațiu de organizare a omagierii.

Acest apel a fost transmis simultan Patriarhiei Române, Parlamentului României, Academiei Române, Ministerului Culturii, Uniunii Scriitorilor, Ateneului Român și Televiziunii Române.

Fundația NICHITA STĂNESCU are pregătit un colectiv de membri care stă la dispoziția instituțiilor sus menționate pentru realizarea unui dialog menit să concerteze programul comemorării.

FUNDAȚIA NICHITA STĂNESCU

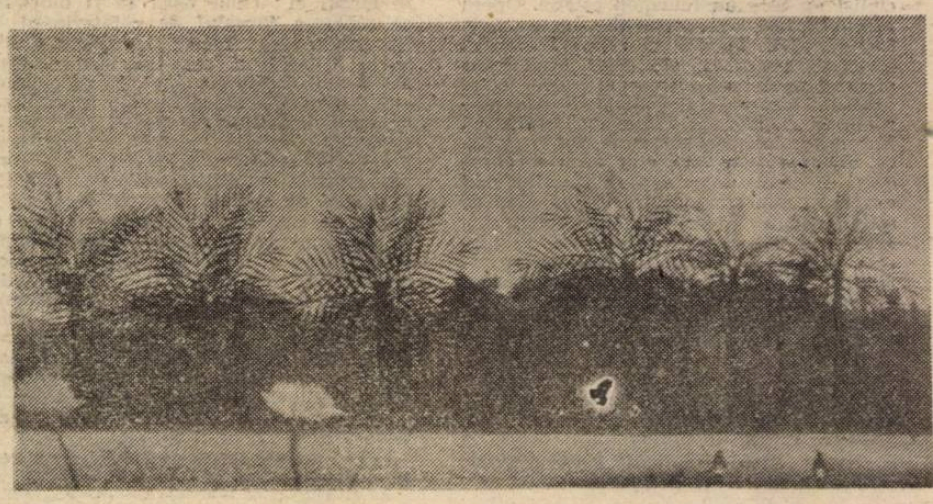

aniversări

Ionel Jianu — 85

desen de Magdalena Rădulescu

Spre sfîrșitul anilor 1920 — dar înaintea anului 1939 — a fost odată (fiindcă dacă nu ar fi nu s-ar povesti) — a fost în ideala Românie a năzuințelor noastre de întotdeauna — într-o miraculos renăscută „Dacia Felix" — o tînără generație liberă, generoasă și entuziastă.

Cum bine spunea Mircea Eliade — țara noastră cu imensele ei jertfe fusese atunci nu numai reîntregită, dar eliberată din toate chingile și servituțile ei istorice (și civice, și politice, și culturale). Ne putem în fine și pentru prima oară, nu numai gospodari „în pace și onor", într-o Românie Mare, dar și bucura de un climat autonom și confortabil, cum nicodată nu se mai pomenise.

„Generația de sacrificiu" își dăduse obolul cu prisosință, iar fruntașii tinerei noastre generații (astăzi, cei mai mulți plecați în lumea celor drepți), aprinseseră în tineret, o flacără spirituală iradiantă, un elan intelectual efervescent și molipsior. Se trăia epoca unor înfloritoare experințe și înfăptuiri.

Ca la un început de primăvară după o ploaie mănoasă — răsăreau numeroase periodice literare la care colaborau viitori importanți scriitori, filozofi, esteticieni, poeți, folcloriști, critici plastici, cronicari muzicali, etc. etc. etc. Și, tot astfel apăreau (ori dispăreau) tot soiul de grupări intelectuale care puteau discuta și polemiza în toată libertatea, de pe poziții ideologice adverse, punînd la cale cu temeritate și seriozitate, problemele cele mai pasionante.

În fruntea unei prestigioase grupări se afla plin de entuziasm și cu o amabilă discreție și un irezistibil dar de convingere — Ionel Jianu. Datorită lui, în anul de grație 1931 a luat atunci ființă asociația **Forum.** Iar în jurul emblemei s-a strîns, sau mai degrabă a fost selectată, floarea tinerei generații : Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Mihail Sebastian, Constantin Noica, Șerban Cioculescu Ion Cantacuzino, ș.a.

Colocviile **Forumului** s-au desfășurat cu strălucire și cu săli tixite — la Fundația Universitară Carol I, în fața Palatului Regal, în prezența unui tineret avid să cunoască problema existențialismului, a spiritualității contemporane, a specificului național ș.a.m.d.

Tot Ionel Jianu tipărise cu un an înainte, două prestigioase „Caiete de sinteză națională în cadrul secolului XX", avînd încă din 1929 drept redactori și tovarăși de drum — aproape tovarăși de-o viață pe Petru Comarnescu și Dinu Noica, precum și pe primul din generație care ne-a părăsit (ucis dintr-un înalt ordin) — Mihail Polihroniade.

În această revistă care se numea **Acțiune și Reacțiune,** au fost abordate unele teme ce nu mai fuseseră niciciînd tratate cu o atare seriozitate și vigoare : problema specificului național în artă și aceea a explicației timpului nostru.

(Poate nu strică să menționăm că baza materială ca și redacția și administrația revistei **Acțiune și Reacțiune** se aflau în casa părintească a viitorului istoric de artă : pe strada Grigore Alexandrescu no. 62 din București, imobil rămas astăzi încă „în picioare").

Mai tîrziu, în 1945, tot Ionel Jianu va lansa una din cele mai frumoase reviste de artă, intitulată **Lumină și Culoare,** trei numere care au fost consacrate lui N. Grigorescu, lui Luchian și Tonitza, și unde nu pot uita că mi s-a îngăduit să fac debutul ca istoric de artă cu descoperirea unui neștiut caiet de desene al pictorului Andreescu ; și tot în acest periodic au apărut primele mărturii biografice ale lui Brâncuși culese direct înzestratului editor.

Trecînd peste faptul că între anii 1929 și 1939, Jianu a redactat și a tipărit nu mai puțin de 50 de cărți de artă, punînd în valoare un foarte larg evantai de artiști plastici români și străini ai veacului XIX și pînă la fruntașii avangardei secolului XX — trebuie subliniat și faptul că acest om de ispravă și omenie a fost cel dintîi critic și istoric de artă care — acum aproape o jumătate de secol — a avut buna inițiativă de a publica o serie de mari monografii consacrate pictorilor contemporani aflați încă în viață : astfel, sub egida generoasei edituri „Cămînul Artei" — fundată de domnia sa în anul 1944 — s-au tipărit la noi în condiții grafice deosebit de luxoase, albumele **Pallady** și **Tonitza,** scrise de Ionel Jianu, apoi monografia **Sirato,** semnată de Petru Comarnescu, **Iser,** de Eugen Crăciun — iar seria ar fi urmat desigur să fie mult mai lungă dacă editura „Cămînul Artei" nu ar fi fost suprimată prin naționalizarea din 1947.

„Cămînul Artei" a fost însă, nu numai o prestigioasă tiparniță, ci și emblema unor ospitaliere și permanente galerii de expoziții, (în spațiul astăzi ocupat în Galeriile Kretzulescu de „Anticariatul de stat"), unde odinioară s-au desfășurat un șir de memorabile vernisaje și tot aci au debutat tinerii Horia Damian, Ion Mirea, Ion Vlad, Dimitrie Demu, W. Siegfried ș.a. ; și tot la „Cămînul Artei" s-a perindat un ciclu de expoziții cu un variat caracter antologic, fiind abordate rînd pe rînd toate temele picturii ; astfel au avut loc expoziții avînd drept exclusiv subiect : **Natura moartă, Portretul, Nudul, Interiorul în pictura românească, Florile și Peisajul.** Un elegant pliant însoțea fiece manifestație, pliant semnat nu numai de critici de artă, dar uneori de Tudor Arghezi ori alți mai tineri scriitori — factotumul și regizorul de culise al acestor uitate evenimente culturale, fiind de bună seamă, Ionel Jianu animatorul lor — care, singur, cu o blajină stăruință și o discretie aristocratică a izbutit să ducă la bun sfîrșit toate aceste realizări.

El a fost un adevărat ctitor și ferment cultural.

Din anul 1961 îl regăsim la editura „E.S.P.L.A." — și apoi la „Meridiane", de unde adresîndu-se la cei mai competenți istorici și cercetători va iniția publicarea a circa 200 volume monografice inaugurînd și colecțiile intitulate „Maeștrii Artei românești", „Maeștrii artei universale", „Caietele de artă populară" sau antologicele culegeri de „Mărturii" (ca de pildă monografia **Grigorescu,** aceasta tradusă în cinci versiuni).

La un an după ce a părăsit țara, în 1962, Jianu va fonda la Paris editura „ARTED" unde în decurs de 20 de ani a reușit să tipărească peste 60 titluri, începînd cu excelenta monografie **Brâncuși** (1963), carte înzestrată cu un aparat critic și un catalog raisonné precum și o suită de superbe fotografii ; a urmat **Témoignage sur Brâncuși** scrisă împreună cu Mircea Eliade și Petru Comarnescu, apoi alături de C. Noica, **Introduction à la sculpture de Brâncuși** (1976) — fără a mai înșirui titlurile numeroaselor monografii consacrate sculptorilor francezi — de la Rodin la Bourdelle, neuitînd nici de volumele închinate lui George Apostu, A. Sfințescu, sau la valoroasa Antologie a artiștilor plastici români refugiați în diversele colțuri ale lumii, constituind aproape o filială exilată a U.A.P.-ului bucureștean.

Vorbind despre prietenul său de-o viață — Constantin Noica constata că se întîmplă „ceva impresionant cu marii români plecați".

„Apusul a primit prin doi români, Mircea Eliade și Ionel Jianu, răspunsul la absurdul și deznădejdea pe care i le diagnosticaseră ca un morb ascuns, alți doi români, Eugen Ionescu și Emil Cioran. Dacă n-ar fi decît aceasta, adică un comentar și o hermeneutică în adîncime a culturii europene, încă spiritul românesc și cultura noastră ar trebui să aibă o altă așezare în istoria spiritului european".

Trecînd pragul celor optzeci și cinci de ani, Ionel Jianu a cărui înzestrare intelectuală, al cărui bun gust, a cărui generozitate s-au revărsat asupra atîtor talente și mari figuri ale artei plastice românești și universale, se înscrie luminos în aceste coordonate.

Fie ca anii pe care Dumnezeu i-a hărăzit și pe care îi va dărui și de-aci înainte, să-i fie buni și să-i aducă și bucuria recunoașterii multiplelor sale însușiri și merite, într-o lume a uitării, a pizmei, a ingratitudinii și mai ales a minciunii „multilateral dezvoltate".

Barbu Brezianu

fragmente dintr-o etică a autorului

Mihai Eminescu; I. L. Caragiale și VICEVERSA

pentru LAURENȚIU ULICI

Aș începe cu o paranteză. (Pe de o parte, le propun celor — de obicei neavizați — care folosesc de multe ori numele lui Caragiale — să încerce să recompună în gînd **cuprinsul** celor 7 volume ale ediției Zarifopol — Cioculescu. Cunosc oameni care știu pe dinafară greaca și latina, cunosc **pușcăriași ai bibliotecilor** — unul dintre ei, bărbat tînăr, referindu-se la **banca** sa din Sala I a Bibliotecii Academiei, mi-a mărturisit : „de cinspe ani am locul 71" —, dar cunosc foarte puțini oameni care să știe cît de cît (pe dinafară) **structura de cuprins** a ediției Zarifopol — Cioculescu. Pe de altă parte, propun din nou specialiștilor cîteva minute de meditație, **asupra cantității** de cititori ai marii ediții Eminescu și asupra **calității** de cititori a acestora. Le propun, adică, să mediteze asupra raportului dintre **elitism** și **naturalețe.** Cît de mult aș dori ca acest raport să fie întotdeauna unul de simultaneitate !).

•

Înainte de a fi primii noștri mari scriitori, Eminescu și Caragiale sînt **primii** noștri scriitori în adevăratul înțeles (cel real) al cuvîntului. Primii care trăiesc din scris și care scriu ca să trăiască. Bineînțeles că Eminescu și Caragiale sînt **arhetipurile** literaturii române. Dar, paradoxal, cred că marea noastră șansă este tocmai faptul că de la „vremurile" sale arhetipale istoria literelor românești n-a parcurs pînă azi decît vreo sută de ani. Cred că despre Eminescu și Caragiale s-ar putea vorbi la persoana întîi singular. De fapt, **arhetipurile** doar **par** aici a fi la numărul plural.

•

Eminescu folosește în „De-aș avea..." gerunziul UNDOIND. Într-un lexic al filosofiei românești **un-doind,** ar desemna eliminarea **în-doielii,** ar fi termenul posibilei unități a umanului, într-un prezent continuu, aproape atemporal. **Un-doind** reprezintă pentru mine (indiferent de contextul său din „De-aș avea...") forma verbală și conținutul apocalipsei personale, ale apocalipsei de zi cu zi. Cred că acest gerunziu poate lumina metafizic un întreg poem eminescian, un poem despre care se spune că se referă tocmai la relația Eminescu-Caragiale : „Noi amîndoi avem același dascăl".

•

Iată un posibil chip „fotografiat" după două descrieri : cea eminesciană a lui Dionis și cea caragialiană a lui Mitică (din „Inspecțiune") :

„Asupra feței palide, musculoase, expresive ca **icoana unui martir în urma chinurilor,** se ridică o frunte senină și rece. **E alb ca varul, cu umbre albastre ; fălcile-i sînt încleștate,** iar asupra frunței se zburlește cu o genialitate sălbatică părul său negru-strălucit ce cade pe niște umeri compacți și bine făcuți. **Nasul tras ; ochii pierduți în extaz,** mari căprii, ard ca un foc negru. Buzele strîns lipite, vinete, de o asprime rară. **Zîmbește — zîmbetul sfînt al martirului care — întrevede, prin deschizătura regiunilor cerești lumina vieții eterne. Mîna — asemenea albă, ca și cum sub piele n-ar mai curge un pic de sînge.** Frumos — de-o frumusețe demonică..."

Cele două descrieri conlucrează. Atît de bine încît doar accentele de ton diferă, completîndu-se reciproc.

•

Caragiale și/sau Eminescu au stat față către față cu acel Duh Sfînt „repartizat" nouă românilor de-aici, de-acum și de-atunci. În metaforă, din această cauză fotografiile lor sînt — în edițiile de **lux** — acoperite cu un „văl" de „celofan". Văl pe care, ar fi bine, în mod natural să-l putem da la o parte. Eminescu și/sau Caragiale și-au făcut o singură poză-icoană pe care o purtăm noi, cu toții, în buletinele identității noastre.

În final, aș încerca un răspuns la întrebarea (implicită) pe care și-o pune Mihail Oprea în articolul său de pe pagina 5 din „Luceafărul" 43 pe '90. Între **mioritic** și **miticism** este o diferență la fel de clară ca și între iubire și ură, să zicem, ca și între **da-ul** și **nu-ul** continuei noastre îndoieli opționale. Important mi se pare faptul că pe lîngă aceste dihotomii există, undeva mai sus, un DA Unic, care te poate înălța — din cînd în cînd măcar — dincolo de sfera umanului, dincolo de nivelul simbolic al cifrei 2, deasupra **intervalului.**

Cristian Popescu

Vasile Lovinescu

SAU

Evanghelia melancoliei

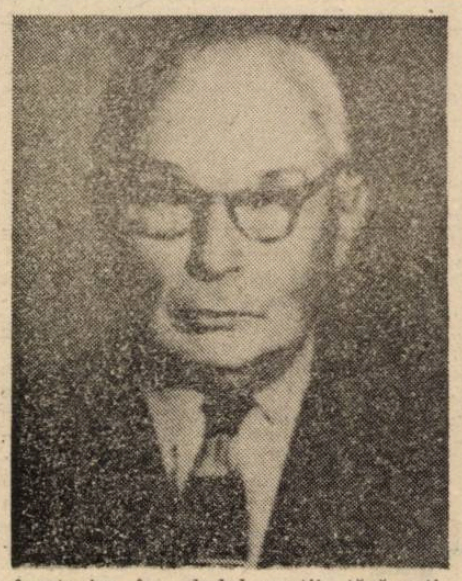

Motto : **Îngere, poți să zbori**
Preote, poți să mori
(Bartolomeu Anania)

Î**n** fața scrierilor lui Vasile Lovinescu exegeza dă din colț în colț. Derută, chiar panică, dar și amuzament nătîng. Cine e omul și ce vrea ? Într-adevăr, prin insolitul eseisticii sale, acest autor atît de puțin cunoscut, care s-a petrecut din viață în vara lui '84, incomodează și năucește. Dar nu-i aceasta semn de mare noblețe intelectuală și literară ? Căci scriitorul care-l bulversează pe critic răstoarnă de fapt dictatura înscăunată de cîteva decenii încoace cel puțin a măcurătorii chiar și relative asupra nemăsurabilului absolut. Vasile Lovinescu este de fapt scriitorul care înfricoșează și alină. Pulverizează inerția și transformă schijele în fulgi milostivi. Nici o clipă de somn, nici o pleoapă veștejită. Transcedentul îi va răsplăti numai pe cei treji. Dar s-o luăm metodic.

În eseul publicat în RITL acum doi ani „Sunt lacrimae rerum" stă scris : „Interpretarea miturilor este arta artelor, știința științelor. Dar supremul «Magnum Opus» stă în dibuirea punctului unde mitul începe să se țeasă în viața de toate zilele, în dezvăluirea întrepătrunderilor într-un tot indiviz. **Nu există două lumi**, ci numai continuitatea unui țesut cosmic a cărui beteală și urzeală se află la un pas infinitezimal una de alta". Un pilon al hermeneuticii realizate de Vasile Lovinescu îl reprezintă tocmai ceea ce mi-am permis să subliniez în text. NU EXISTĂ DOUĂ LUMI. Ideea aceasta tradițională umilește modernitatea agresivă. Oamenii sînt în general obișnuiți să gîndească și să trăiască dual. De aici, tot cosmarul schizofreniei și pînă la urmă al cecității. Cultura a speculat „spiritul veacului" și a aruncat umbra gratuității peste tărîmul de dincolo recuperîndu-l apoi prin strategia comentariilor conceptual-devalorizatoare. Ipocrizia erudiției ! Acceptarea în plan cultural a celei „de-a doua lumi" constituie în fond anularea existenței ei reale. Omul simplu care știe că „moare și cu asta basta" e totuna cu savantul care scrie despre Dumnezeu cu sufletul și spiritul nelocuite de nici un fior. De aceea a afirma că nu există decît o singură lume nu înseamnă cîtuși de puțin a ceda în fața materiei și materialismului, ci a spune că viața pe care o trăim aici este o necontenită hierogamie între cer și pămînt, o fereastră mereu deschisă spre slavă și abis, fiind deci evaluarea după criteriul sacru al faptelor și gîndurilor care ne aparțin și ne hotărăsc locul în Cartea Îngerului. În prefața eseului mai sus amintit necunoscutul Victor Dumitriu, alias Andrei Pleșu, remarcă judicios că ceea ce se oferă lecturii nu este atît o construcție hermeneutică de tip curent, cît o experiență spirituală. În asemenea condiții „scrisul devine un exercițiu secundar, rezidual aproape, consemnînd ceea ce se poate consemna dintr-un proces a cărui substanță reală e dincolo de expresie și publicitate". Aceste observații amintesc cumva revelația nietzscheeană din „Dincolo de bine și rău" în clipa cînd realizează că adevărata dimineață a spiritului o oferă inexprimabilul, exprimabilul fiind deja o cădere în după-amiaza cuvintelor. Cultura, deci, literatura rămîn un fenomen post meridian. Metafizica și credința sînt atunci chipuri ale aurorei, după cum zeul va locui nemicșorat și necunoscut în astrul de la miezul nopții. Dacă litera e un reziduu al gîndului, atunci gîndul e un reziduu al tăcerii iar tăcerea însăși întruparea lui Dumnezeu în inima noastră. De fapt, problema nu este atît de a (de)căderii cum a văzut-o Nietzsche atras mereu de tragic, ci a unei scări simbolice de foarte sus, de la „esența uranică" pînă foarte jos, în glodul curții țărănești. Cînd un critic literar după ce a citit „Creangă și creanga de aur" a zîmbit văzînd trimiterile savante ale autorului în cazul unor texte care de regulă au făcut cinste colecției „Traista cu povești" nu mai există dubiu că eseul și-a atins ținta. Stupoarea omului de litere e cel mai bun semn că litera care a produs stupoarea are o menire mai înaltă decît propria caligrafie. „Un Magnum Opus trebuie să plece în mod necesar de la o realitate imediată, bazică" — scrie la un moment dat autorul. Oare omul modern răsfățat de convenții nu se teme tocmai de o asemenea realitate capabilă de miraculoase convertiri ? Și dacă sacrul e prezent chiar și în actul defecației sau în acuplarea sexelor mai există oare speranță să te știi la adăpost ? În fața cerului nici un acoperiș nu e suficient de rezistent. După cum față de iad nici o temelie nu e îndeajuns de stabilă. Omul, în toată deriziunea sa contemporană, rămîne totuși miza nevăzutului. Înainte, Dumnezeu și sfîntul Petru mergeau pe pămînt. Acum nu mai merg, dar cotidianul e la fel de încărcat de sarcină supranaturală. Dai colțul străzii și... Doar că intervine și pregătirea intelectuală. În fața ei miraculosul nu poate trișa și astfel sacrul care provine din infern piere ca o pînză de fum. Lecția pe care ne-o dă Vasile Lovinescu despre existența unei singure lumi poartă în ea însăși deviza shakespeareană : „The readiness is all !" A fi pregătit mereu, a ști să alegi creanga de aur dintr-un noian de buruieni, a-ți alege mireasa dintr-o turmă de femele. De aceea și trăim. Altfel, viața e doar orizontală sau abis.

★

Lupta împotriva convenției culturale, a apatiei mentale este și lupta împotriva demonului. Cele două lumi : fabrica și biblioteca, ferma și universitatea dispar în clipa în care prin „developarea" unui strung s-ar putea ghici prototipul hidos ce-i guvernează din plan ocult mecanicitatea. Atunci nici cartea nu mai poate rămîne „joaca" unui text. Îmi amintesc că în cursul de estetică al lui Vianu era o referire la felul cum se comportă un sălbatic cînd vede o locomotivă spre deosebire de un om civilizat. Al doilea e detașat și liniștit. Primul se sperie și recurge la ritori de exorcizare a demonului. Iată deci diferența între sfera culturală și sfera magică. Cu precizarea că sălbaticul nu se sperie atît de aspectul propriu-zis al locomotivei cît de ceea ce **vede** în spatele bolidului de oțel. Este o diferență esențială a cărei neînțelegere denaturează complet raportul sacru-profan. Opera lui Vasile Lovinescu este în fiecare propoziție un efort de-a restaura ierarhia adevărată. În primul rînd așadar are loc operația de înlăturare a convenției celor două lumi. Omul trăiește într-o singură lume pe care o străbate neîncetat atît miracolul satwic cît și cel tamasic. Cine are ochi de văzut are, cine nu, se face mecanic de locomotivă. Literatura fantastică de la Eliade la Bulgakov a adus cealaltă lume în spațiul singurei lumi unde simbolurile alcătuiesc scara înălțării și a pieirii. De abia din acest moment, după ce lumea de dincolo a fost recuperată din depărtarea statornicită de apația mentală a convențiilor culturale, UNICA LUME devine vasul alchimic în care cu adevărat elementele, laolaltă cu sufletul omului, se pot mîntui sau damna. Vasile Lovinescu este autorul unui impresionant jurnal alchimic, remarcabil prin bogăția de „rețete" oferite. Să citîm mai multe fragmente : „Ne plîngem de viața banală, dar în orice clipă din viața noastră putem să ne dăm semne că sîntem un cîmp de luptă între Titani și zei" sau : „Un om profan despre care se spune că e echilibrat e un fel de monstru, exemplar desăvîrșit de împietrire. Trebuie să actualizăm în noi periodic o chemare a cerului pentru a da impulsie ascendentă confuziei psihice." Sau : „Mersul în sus e trecerea de la cantitate la calitate iar cel în jos operează minunea calificării cantității". Toate aceste extrase se referă de fapt la adevăratul mod de existență atunci cînd armura vîrstei de fier începe să crape pe la încheieturi. Profanul perfect echilibrat este însăși kali-yuga. Despietrirea are loc din clipa în care omul începe să sufere, să se plîngă de banalitate. Căci plictiseala de fiecare zi conduce spre eliberarea de dincolo de veac. Clipa este calea spre eternitate. Această descoperire deschide imediat porți în cuprinsul omogen al lumii. Inima omului se simte disputată între cer și abis. De abia de acum, orice pas, orice respirație și cuvînt se judecă în registrul transmutațiilor. Universul nu mai este natură neutră, ci opera la negru. La feltrupul și sufletul omului împreună nu mai formează armonii etene, ci sînt matrice prakritiană, substanță a viitoarelor distilări și decantări.

gabriel rădulescu

De vînzare...

(la poartă)

O reclamă cu litere ce seamănă a abandon condamnă fără cruțare idealul ce a zburat din noi, oferind :
— o cratiță pustie pentru renumita piftie de curcan, de care o să vă aduceți aminte cînd veți fi din nou mici ;
— cîntare, unul mai mic unul mai mare, de folosit la poarta de intrare în infern ;
— un cazan de aramă nou nouț, în care bunicii făceau săpun ;
— un tron pentru mălai și-un scaun Henri IV pe care dacă te-așezi poți să-ți spargi capul ;
— o putină pentru murat varză care emană o duhoare dumnezeiască ; doar în ea a fermentat sudoarea strămoșilor.
Mai avem de vînzare :
— un șifonier cu ruj pe încuietoare și plin cu umerașe speciale în care se pot atîrna minciuna, bucuria sau indoiala, izbînda sau înfrîngerea ;
— 3 sobe „Vesta", un frigider „Fram", un aragaz cu trei ochi, un raft pentru cărți, un scrin, toate contra unui frigider cu congelator de sacrificiu.
Cam atît la poarta asta.

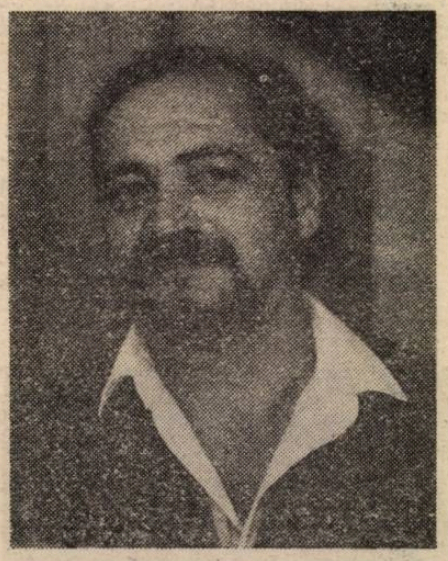

Pînă vă-ntoarceți

Ați plecat fiecare liniștiți,
pe undeva,
pe cărarea cu panouri de-ntoarcere
în care mai licăreau încă
retine umezite
de indicatoare fosforescente.
și v-ați dus fiecare,
unul la Pitești
altul la plimbare.
unii ați luat drumul bis
ca să nu plătiți autostrada,
alții ați rămas la Paris.
O fi frumos în Olanda,
Căci lumea se plimbă-n vapoare...,
la muncă !...
Și tot pe canale se-ntorc...
la mal...,
iar eu stau și spăl străchini,
frec faianța, tiparul...
în speranța că le-oi scoate la lumină
pînă vă-ntoarceți.

Pinguinul

Se făcuse seară și o mănușă îmi flutura un adio.

Becul pilpîia întocmai unei luminări ce-și trage sufletul, iar prin fața mea se perindau zîmbitoare și flegmatic, foste prietenii.

Rezemat în coate, cu capul atîrnînd a felinar de epocă, prietenul meu afumat ca o sardea încerca să-mi spună ceva, iar eu un ac în mîna unei babe chioare, mă chinuiam să-mi lărgesc urechile spre a reuși în sfîrșit a prinde firul.

Într-un colț al camerei, sticle multe și goale, duhnind puternic a uitare, pe geam urme de mîini, nasuri turtite și priviri rătăcite, un ghiveci cu flori, pahare, unele întregi, completau atmosfera în care pinguinul meu de porțelan, mîndru și dojenitor, era la locul lui, fără ca cineva să-l fi băgat în seamă. Și pentru că era singurul cu care se mai putea sta de vorbă, l-am întrebat de ce nu-i place și lui să privească retrospectiv.

Nici nu m-așteptam să mă bage în seamă, așa că l-am aruncat pe geam și am rămas singurul pinguin din camera arsă de prea mult descintec al prietenilor retro.

Accident

Mergeam,
alături de drum
și dintr-o dată
asfaltul s-a oprit ;
pe un colț de sticlă
scria „securit" ;
kilometrajul amuțise
o viteză la infinit ;
pe scaunele rabatate
stăteam cu timpul
spate în spate
și bîrfeam
un accident stupid.
O uniformă, sau
doar o formă de existență
mă obliga să semnez
de prezență,
să plătesc cauciucul din dreapta
și-ntr-o minciună
să evit răspunsul :
— Nimeni nu s-a rănit ! ;...
— Mulțumesc ! drum bun !...
...și fiți atent
aveți prea multe
atmosfere în suflet.

Metamorfoză

aștept ursitoarea,
să verse din gura-i cea rea
blesteme,
cuvinte de-ocară ;
o-nghite pămîntul
și mîna mea ară ;
timpul și-aruncă sămînța,
înflorește un deget,
vîntul se odihnește
în petala cea roză,
soarele se culcă,
m e t a m o r f o ză.

Lecția alchimică predată de Vasile Lovinescu se bazează pe următoarea evidență : actualizînd vectorul ascendent, satwic, omul separă în el „cerul" de „pămînt". În felul acesta se creează o situație hierogamică. Nu sînt de fapt două lumi cum s-ar părea, ci o singură lume ale cărei extreme împlinesc un schimb de bune oficii între ele prin intermediul ofrandei, respectiv al harului sau cum spune Vasile Lovinescu în alt loc : „trimitem în sus o aspirațiune și se întoarce un înger". Același lucru este valabil și în macrocosmos unde universul prezintă aceeași structură unitară, tradusă material prin „fumul de tămîie" și „norii de ploaie". Separarea așadar nu e ruptură, ci un fiat cosmogonic integrator pe calea simbolurilor și a benedicțiunii. Căci ce este simbol se transfigurează cu adevărat numai prin binecuvîntarea ce o primește de la ceea ce este simbolizat. Ajungînd astfel la ultimul fragment citat mai înainte se observă că dacă drumul ascendent, deci necontenita sublimare a pămîntului întru cer, este o trecere firească de la cantitate la calitate, drumul opus, descendent, e mai greu de înțeles, impresia de **cădere** a oricărei veniri spre pămînt fiind prea puternică pentru a nu falsifica ideea alchimică de calificare a cantității. De fapt, coborîrea este numai a harului care sfințește creația. Termenul religios pare să convingă mai mult decît cel strict tehnic. Dar trecerea lui tamas în rajas și a lui rajas în satwa poate fi comparată cu devenirea rădăcinii întru floare, adăugînd că fiind vorba și de înglobarea dimensiunii divine trecerea se continuă de la floare în lumină. Astfel, această ultimă trecere dincolo de ordinea naturală reprezintă țeserea continuă a singurei lumi. E ca și cum aflat pe vîrful celui mai înalt munte omul descoperă că norii sînt de fapt alte trepte în prelungirea pietrei al cărei capăt parcă îl atinsese. Și drumul spre cer continuă astfel neîntrerupt chiar dacă pe alt plan s-a realizat trecerea de la formal sau supraformal. Dar suprema continuitate camuflează necesara discontinuitate.

★

Rădăcina urcă spre floare și floarea urcă spre lumină, dar drumul este și invers prin ceea ce tehnic se cheamă calificarea cantității. Căci o cantitate necalificată rămîne inertă, damnată, fără șansa transmutării și în termeni religioși spus a redempțiunii. Dar aici intervine și riscul amăgirii și pînă la urmă al eșuării. Totul pornește de la ceea ce Vasile Lovinescu numește eidolon, adică „o imagine reflectată într-o oglindă inferioară". Avînd în vedere caracterul multistratificat al Ființei, faptul că universul a structurat pe indefinite paliere de existență, o realitate a unui plan superior, dacă acest plan nu aparține chiar planului suprem, se reflectă în planul inferior generînd această imagine înșelătoare și periculoasă denumită eidolon. De ce este periculoasă ? Deoarece tentația făpturii este de-a îmbrățișa imaginea în locul prototipului. În Harap Alb diferența dintre cele două fete de împărat este pusă în evidență prin albină care întepînd, deci recunoscînd pe fata adevărată, de duplicat, separă viața de moarte, superiorul de inferior. Drumul lui Harap Alb e ascendent, el urcă și din această cauză cursa pe care i-o întinde Roș Împărat nu este atît alegerea oarecare între adevăr și fals, ci între o privire spre cer și o privire spre abis. Dacă eroul ar fi greșit atunci el ar fi împietrit ca femeia lui Lot. Eidolonul este capcana întinsă celor sentimentali care nu au tăria să privească pînă la capăt înălțimea cerului. Mitul lui Orfeu și al lui Euridice înseamnă în fond același lucru. Privirea înapoi, privirea în jos compromit calea spre eliberare. De remarcat o corelație importantă : dacă Dumnezeu privește tot timpul spre Univers, deci înapoi și în jos, privirea sa exprimă mizericordie și implicit oferă benedicțiune pentru întreaga cosmicitate a creației. Dar acesta e numai privilegiul divinității deci a Stațiunii supreme și necoruptibile. În schimb făptura pornită pe calea inițierii poate oricînd să se prăbușească datorită imprudenței de-a suspina după ce a lăsat în în urmă. O treaptă urcată și depășită devine oglinda în care se formează chipul malefic al eidolonului. Cei care nu pornesc pe acest drum al ascensiunii nu au cum să-i cunoască vraja destrămătoare Pentru ei lumea se rezumă la un cîmp de obiecte neutre. Dar pentru cel angajat pe calea muntelui lumea devine un palat de oglinzi măsluitoare. Căci în spatele făpturii și al firii pornite spre izbăvire se așterne umbra, dar nu în accepție fizică, ci ca rezultat al decantării alchimice realizate prin separarea între „cer" și „pămînt". Numai că, văzută „peste umăr" această umbră apare parodoxal ca substitut seducător al eternității, deși a fost redusă la statutul de iluzie, de pămînt atomizat și spectral, pînă la a deveni hău. De aceea spunem că doar divinitatea de pe poziția ei suverană are puterea să îndure chinul privirii înapoi, descendente și deci a surprinderii unui cosmos torturat de uriașa suferință a iluziei nesățioase, a atomilor hrăpăreți de spațiu. Milostenia divină e rodul acestei continue aplecări asupra tălăzuirii și tînguirii unui ocean de umbre. Dacă din acest ocean o undă, un val, un spectru reușește să se agațe de raza privirii coborîtoare și să se întremeze ontologic, atunci milostenia generală se transformă în inițiere personală. Ceea ce era iertare pentru cei mulți și ignoranți, devine electiune pentru gestul intelectual.

Astfel, opera lui Vasile Lovinescu este tocmai o cale a inițierii. În democrația cărților de tot felul, ea, prin nobila ei singularitate, operează direct pe cord și coase apoi rana cu fir de aur. Ne învață ce este maya, dar nu în felul comod al strategiei orientalisticii, ci silindu-ne să înțelegem că orice zi trăită și întoarsă în cupa nostalgiei se poate preschimba în otravă fatală. Dacă această cupă întinsă din care beau numai cei talentați și sensibili și nu plebea instinctuală nu este fulgerată de o aspirație puternică spre divin atunci otrava mai devreme sau mai tîrziu își face efectul. Tirania lui Pirgu se instăpînește peste orașele aflate în amurg și în care nici un suflet nu a descoperit lumina lină. În acest fel scrierile lui Vasile Lovinescu formează o evanghelie a melancoliei deoarece în vîrsta de fier, cînd omenirea se împarte în tari și slabi, doar melancolicii pot depăși dureroasa opoziție și deschide porți de diamant dincolo de astrul ce se pregătește să moară. Apoi se va lăsa întunericul, infernul generalizat, dezmățul electricității. Dar Avatara se naște la miezul nopții, cu condiția ca și gîndul muritorului să fie miezonoptic...

Dan Stanca

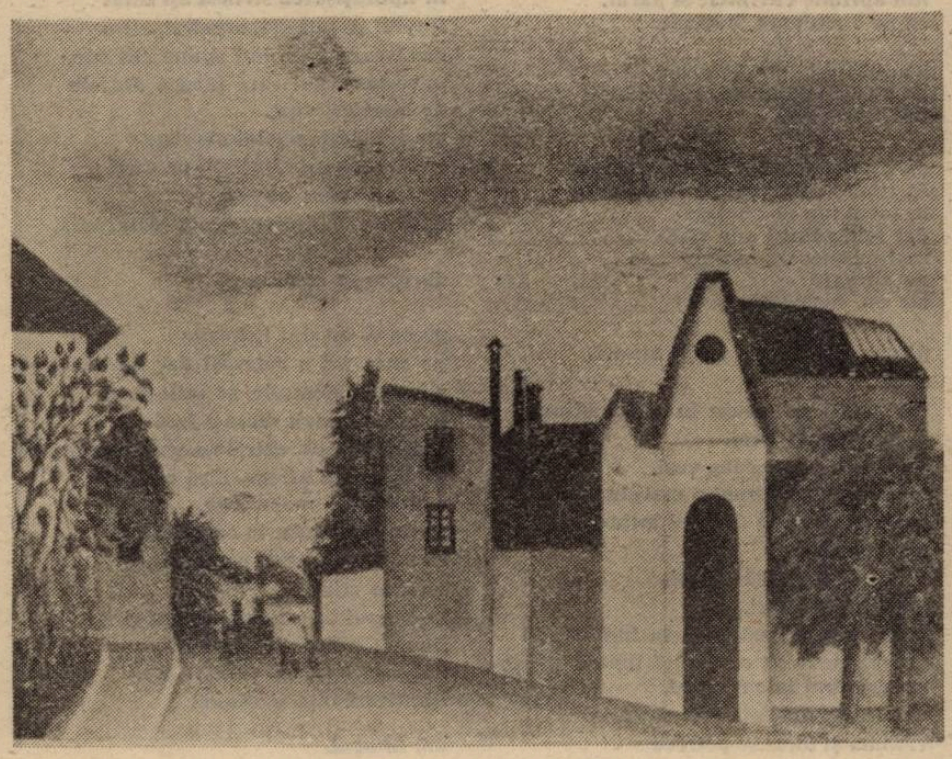

radu cange

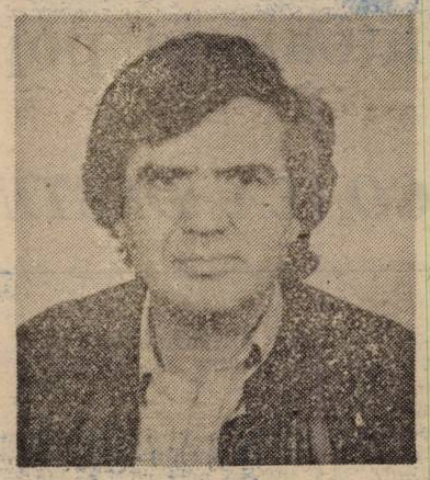

Arama din tine

Octombrie, curge arama din tine,
Eu îmbrăcat doar în frunzele,
frunzele tale,
Tu exalînd doar migdale amare,
Octombrie, curge arama din tine.

Bacovia, iată stîlpul tristeții,
Îngemănat cu viori,
cu viori vagabonde,
Și hărțuit de aceleași patetice fronde,
Bacovia, iată stîlpul tristeții.

Cernerea timpului peste silueta-i
bolnavă,
Sunet de-argint prăvălit peste opera-i
gravă,
Bacovia, Bacovia, iată stîlpul tristeții.

Știri false

Cu reflexe-albăstrii mă lovește
moartea,
ca pe un ochi sîngerat de lumină.

Iarna, bătrînă gîrbovă, trece
indiferentă
pe lîngă albul meu trup
osîndit de neliniștea
pămîntului, în timp ce
o fanfară anacronică
aduce știri false.

Sarcasm

Și noi ne strigam
victoria,
cînd prindeam
pisica de coadă ;
Acum...

Poetul

O, iedera
îndrăgostită
de propriul ei urcuș
cum omul
de suferința lui ;
Această tîrîre
în sus...

Dar tot nu scap

În memoria lui
Andi Plopa

Pădurea își ascundea
zîmbetul după copaci.

Prietenul meu chiar a căzut
împușcat de o frunză
în toamna trecută.

O voce străină încearcă
o abatere înspre zgomot.

Tînjesc după
filozoful tăcerii.

Dar tot nu scap.
Moartea, din cerul,
presară rumegușu-i de platină.

antoaneta pop giuvara

ŞCOALA DESTINULUI

În cabinet ai rămas singur. Ai avut destule consultații ; „destule“ numai tu „modest“, numărul mare de bolnavi.

Te simțeai epuizat. Te condamnai pentru că iarăși ai exagerat. Nu te-ai mulțumit să-i întrebi scurt : „Ce te doare ?“ Nu ți-a fost suficientă examinarea lor și prescrierea rețetei. Ai stat din nou să-i asculți pe fiecare despre necazuri multe și prea puține bucurii, chiar ai încercat să te identifici cu modul lor de a gîndi, ca apoi să faci pronosticuri dacă ai izbutit să-i lămurești că fără o hrană adecvată bolii și fără un program de viață ordonat nu se vor vindeca. De fapt voiai să le zdruncini crezul aproape mistic în forța benefică a medicamentelor, dar mai ales voiai să-ți verifici puterea asupra oamenilor.

Începeai uneori obosit — erai ca oricare altul un individ cu griji și probleme. Cîte unul dintre ei mai arunca : „V-am căutat alaltăieri, erați în ziua liberă . V-am așteptat...“ Atunci remontarea se producea automat, vorbele lor se transformau pentru tine într-un fel de statuie. Neputința de a te frîna pentru a-ți dovedi puterea asupra semenilor în clipa cînd te așezai în spatele biroului, nu-ți dădea timp să te autoexaminezi ca să afli cîtă vreme vei putea să reziști, consumîndu-ți zi de zi energia, nu pentru recunoștință și nici pentru a vindeca neapărat pe cei ce te solicitau.

„V-am căutat alaltăieri, erați în ziua liberă. V-am așteptat...“

Deliberat suferise încă multe ore numai ca să-i alini TU durerea !

Statuia vorbelor se pietrifica, se înălța, se metamorfoza într-o piramidă de nedevorat, credeai, nici de timp...

Sora ți-a bătut discret în ușă. Știa că nu-ți plăcea să fii deranjat după orele de program. A pășit sfios cu o fișă în mînă. Spuse, ezitînd : „O doamnă insistă...“

Statuia crescu.

— Să intre.

Femeia se așează pe scaun fără a fi poftită. I se părea ca de la sine înțeles să se comporte neconvențional într-un astfel de cabinet.

Faptul te indispune. Nu te-ai grăbit să-i pui vreo întrebare. Ai așteptat să vezi cum va reacționa. Nu te-ai putut împiedica să constați că taiorul pe care-l purta avea o croială desăvîrșită, iar accesoriile erau de cea mai bună calitate. Chipul imobil nu-ți dezvăluia ceva anume, nici măcar vîrsta aproximativă. Tăcea.

Te simțeai minimalizat, deși îți păstrai locul din spatele biroului. Oricît ai fi prelungit momentul, dacă nu-și va începe jelania, va trebui să cedezi și s-o întrebi cu ce-i poți fi de folos.

Ți-ai propus să-ți imaginezi că ea nu e acolo, ca o linie frîntă mulată pe scaun.

N-ai izbutit. Dorința de a-ți dovedi ascendentul asupra ei te-a biruit.

— Ce vă supără ?

Te-a fixat, ca și cum nu era sigură că venind acolo va primi răspunsul pe care l-ar fi așteptat.

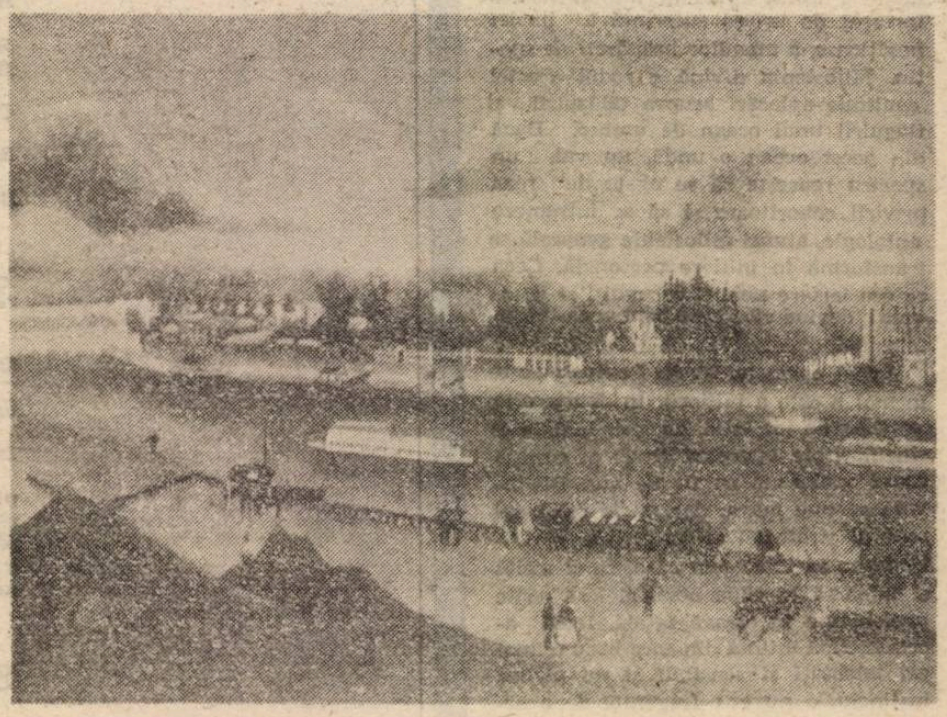

Mușchii feței ți s-au încordat. Nu i-ai prins imediat sensul spuselor.

— De ce nu există o școală a „răului“ ?

— ...

— Nu sufăr de nici o boală nervoasă, ținu să adauge.

— Răul este în noi de la nastere : ne nastem odată cu moartea pe care ființa noastră o acceptă de la primul țipăt, de la prima respirație. Există un rău mai mare decît moartea ?

Te simțeai iarăși puternic.

— Știam asta. Și totuși ar trebui încercată o astfel de școală. Învățarea răului s-ar face invers, adică s-ar porni de jos în sus prin compararea răului cu binele, fără a se impune nici una din alternative. E necesar, în cadrul experienței, a se lăsa posibilitatea de opțiune. Eu n-am fost educată asemeni fiului meu, vreau să spun cu atîta insistență. După moartea părinților mei, oameni cinstiți și de un ales bun gust, am moștenit casa lor, un adevărat muzeu de obiecte valoroase. La înmormîntarea mamei am surprins o discuție între acest fiu și soția lui : „Toate vor fi ale noastre !“ a zis el, strîngînd-o de umeri. Era prea mult adevăr în spusele lui... sau prea mare grabă în a-l dezvălui....

— V-a șocat și v-a deprimat...

— O, nu ! A gîndit firesc... Pentru mine a fost totuși ca o condamnare la moarte. E una să accepți că odată, cîndva, nu vei mai exista și este cu totul altceva cînd afli că cineva gîndește că va trebui să mori. Sfîrșitul firesc, fără termen exact e însăși nașterea, așa cum ați precizat dumneavoastră. Condamnarea la inexistență îngrozește prin precizie. Răul definit, previzibil, te suprimă.

— Tinerii sînt necruțători printr-un fel de neprihănire, prin trimiterea faptelor direct la țintă, prin inconștientizarea punctului terminus. Experiența vieții, pentru vîrstnici, înseamnă de fapt a fi învățat cum să spui un „adevăr“ și cum să calci, dacă nu poți ocoli, prin spațiile de colectare a reziduurilor ; seamănă uneori cu alergarea în pustiu. Spațiul dintre naștere și moarte trebuie umplut. Asta, poate, se numește speranță....

Ezitai, îți era teamă să-ți afirmi puterea ; nu intuiai încă ce dorea de la tine doamna „fără vîrstă“ din fața ta.

— Nu vreau decît să fiu cruțată de bătrînețe !

Te-a surprins vehemența rostirii, pînă atunci narativ indiferentă. Ți se părea că așa deodată se autocontrazice.

— Vă revoltați împotriva firescului pe care l-ați acceptat pînă acum cîteva minute.

Te-ai lăsat antrenat și, fără să-ți dai seama, participai la o discuție ca de la egal la egal.

Brusc, ți s-a relevat un adevăr : oboseala pe care o simțeai la sfîrșitul orelor de consultații se datora anilor, iar dorința de a-ți afirma puterea nu-ți ajuta să înaintezi mai lent spre acel punct terminus. Deveniseși o victimă a victimelor a bieților tăi pacienți. Dar victimele ? Nu erau și ale tale. Exagerai adevărul nu numai pentru ca ei să-și ia în serios boala dar și pentru a-i supune ție !

— Nu mă revolt împotriva firescului... Nu mă supără schimbările pe care le suferim toți odată cu trecerea timpului, atîta vreme cît mai poți fi capabil de a te mișca în mediul tău fără ajutor din partea copiilor sau a unei eventuale îngrijitoare plătite. E mai mult decît umilitor.

Voiam să vă întreb dacă în astfel de situații ați cunoscut pacienți care au avut curajul să renunțe la viață. Nu-mi pot imagina că în atari momente acumulările materiale și poziția socială mai pot avea vreo valoare. Spuneți-mi...

Puterea abia mai mijea. Cabinetul părea supraaglomerat. Nu știai ce să-i răspunzi.

Doamna s-a ridicat și te-a fixat la fel ca în primele clipe.

Te-ai trezit gîndind : „Puterea fiecăruia e limitată. Moartea veghează... prin școala destinului.“

---

angela marinescu

De partea cealaltă

Pe dîra de sînge pe care, mama,
libertatea interioară
îmi aprind cuvintele și craniul
ca o luminare, ca un instrument
(amînat).
biserica este plină de apă.
cu toporul subțire al unei nopți
îndepărtate
îmi tai sora.

discuțiile pe care le-am purtat,
în timpul, în Nopțile, în Acest Joc de
Cuvinte
dar mai adîncă este dimineața,
mai întunecată lumina care ne apropie
iar eu,
niciodată.

plecarea mea este cerul, atunci cînd
dar sînt o străină în stepa cea mai
adîncă

hei, nu mai cînta, nu mai trăi,
vezi, bucuria este dincolo,
vezi, credința este numai o margine,
mai întunecată,
drumul întins, fără sfîrșit.
Poate au fost niște evrei.
poate au fost niște brazi tăiați.
poate niște români, niște luminări.

nu cunosc decît o singură limbă,
timpul îmi taie drumul, zidul roșu,
din față, este un necunoscut
mă simt alături numai de cei pe care
nu îi cunosc.
și totul se petrece atît de aproape
fără cuvinte, în umbră,
aș putea fi cerșetorul.
chiar sînt. Mai puțin.

voi aveți. Voi vă cunoașteți
voi sînteți în interiorul (o, nu al
Deșertului)
călugării care se tem se tund
în chilia din spatele zidului
sînt călugărița care își distruge sexul.
dar voi aveți.
florile uscate mă amenință (între pereți,
casa pe care nu o voi mai avea)
se înalță, poate mai puțin, ceva ce nu
este
fumul care îmi distruge rezistența
zîmbetul și timpul, stăpînii și cei care...
hai să ne ascundem în frică
într-o îmbrățișare strînsă, ați uitat.

lacul se întinde, orgoliul, cît o navă
care arde, mă atinge, îmi spune cuvinte
povestea celui care pleacă
dincolo de biserică.

vezi, am scris din pricini
obscene, mîinile mele sînt
sexul, pe care îl simt, acum,
cu fața la tavan, ca într-o celulă
răsturnată.
dar poezia...

poate că eu sînt monstrul pe care
voi îl refuzați, dar grația (noroiul)
se întinde și, în spatele meu
aceeași față îmi amintește
cutremurarea mîinilor cînd precizia
îmi atinge, fără creier, o altă piele
mai neagră.
poate că aceeași față, în copilărie,
cu mîinile, a scris pe ziduri,
fără să știe
În Timpul în Care
nu mai cunosc pe nimeni, își amintește,
ea, Cerul ?
Cînd pieptul, cînd plămînii, îți coboară
spre coapse
îți întorci palma
și, atunci,
nimeni.

paul daian

De partea cealaltă, ha

pe icoana de sînge pe care, ha,
libertatea animalului
îmi aprinde cuvintele și părul,
ca pe o aminare, hotărăsc ;

biserica este plină de apă,
cu toporul subțire și negru
îmi tai mîna.

discuțiile pe care le-am purtat,
în timpul, în nopțile, în acest joc,
în jocul tău de cuvinte
dar mai adîncă este viața
mai întunecată lumina care
ne apropie
iar eu, niciodată.

plecarea mea este viața, atunci
cînd...
dar... sînt un străin în stepa adîncă
hei, suferință, vezi,
bucuria este dincolo, vezi,
credința este numai o margine,
mai îndepărtată drumul întins,
fără sfîrșit,
poate au fost niște evrei,
niște brazi tăiați.
poate niște români, niște luminări.
nu cunosc decît o singură limbă
bucuria îmi taie drumul,
zidul roșu din față este o
victimă și totul se petrece
atît de aproape fără cuvinte,
în umbră, aș putea fi cerșetorul
chiar sînt, mai puțin,
prea multe cuvinte.
voi sînteți în interiorul vostru
călugării care se tem sînt tunși
în chilia din spatele zidului
ești călugărița care își distruge
sexul dar eu am, piesele uscate
mă amenință între pereți
casa pe care o am se înalță,
poate mai puțin, ceva nu este,
verdele care îmi coboară rezistența
risul și timpul, stăpînii și cei care
hai să ne ascundem în frică
în îmbrățișarea strînsă ați uitat
fluviul se întinde, orgoliul, cît o
navă care arde îmi spune cuvinte,
povestea celui care pleacă dincolo
de biserică, vezi,
am scris din pricini obscene
sexul meu este SEXUL pe care
îl simți acum, cu fața
la tavan, ca într-o celulă răsturnată.

dar poezia mea...

poate că eu sînt licheaua
pe care voi o refuzați dar harul,
noroiul sistematic, se întinde și,
în spatele meu aceeași față
îmi amintește cutremurarea armei cînd
precizia îmi atinge, fără creier,
o altă piele, mai veche,
poate că angela, în copilărie,
cu mîinile, a scris pe ziduri,
fără să știe
în timpul în care neputința și boala
nu mai cunosc pe nimeni,
își amintește, ea, CERUL ?
îți întorci fața și, atunci

ha, nimeni.

PREMIUL PENTRU LITERATURĂ AL ORAŞULUI SLOBOZIA – 1990

INSPECTORATUL PENTRU CULTURĂ IALOMIŢA, Nr. 2087 Slobozia, 31.X.90. / Către PREFECTURA JUDEŢULUI IALOMIŢA. Domnului Prefect Savu Gheorghe / Inspectoratul pentru cultură Ialomiţa organizează în perioada 23—25 noiembrie 1990 **„COLOCVIILE DE LITERATURĂ DE LA SLOBOZIA"**, ediţia I, manifestare la care vor participa personalităţi de primă mărime ale literaturii româneşti contemporane. Cu acest prilej, Inspectoratul pentru cultură doreşte instituirea **„Premiului oraşului Slobozia" pentru literatură**, premiu care să fie decernat celui mai bun volum de beletristică şi critică literară al unui autor român tînăr (sub 40 ani), apărut în perioada noiembrie 1989 — noiembrie 1990. Ideea care susţine acest proiect este legată de faptul că, odată instituit şi acordat unor opere remarcabile ale unor autori în ascensiune, acest premiu va contribui la ridicarea prestigiului judeţului şi al municipiului Slobozia, al căror nume se va lega de cariera acestor autori. Precizăm că există o adevărată preocupare a organelor locale ale unor oraşe şi districte din alte ţări pentru acordarea unor asemenea premii şi pentru sprijinirea autorilor de valoare. Suportul acestor acţiuni nu este pur mecenat, ci dorinţa autorităţilor de a sprijini efectiv creaţia artistică profesionistă, dovedind că se raportează în mod responsabil la destinele culturii autentice. În această direcţie propunem ca valoarea premiului (în numerar) să fie consistentă (20.000 lei). Consilier şef Nicolae Stan ss indescifrabil. **Notă.** În 9.XI.1990 Consiliul de Administraţie al Prefecturii judeţului Ialomiţa aprobă alocarea sumei de 24.000 lei pentru organizarea Colocviilor şi finanţarea Premiului oraşului Slobozia. Cu îndeplinirea Deciziei este însărcinat Inspectoratul pentru cultură al judeţului Ialomiţa.

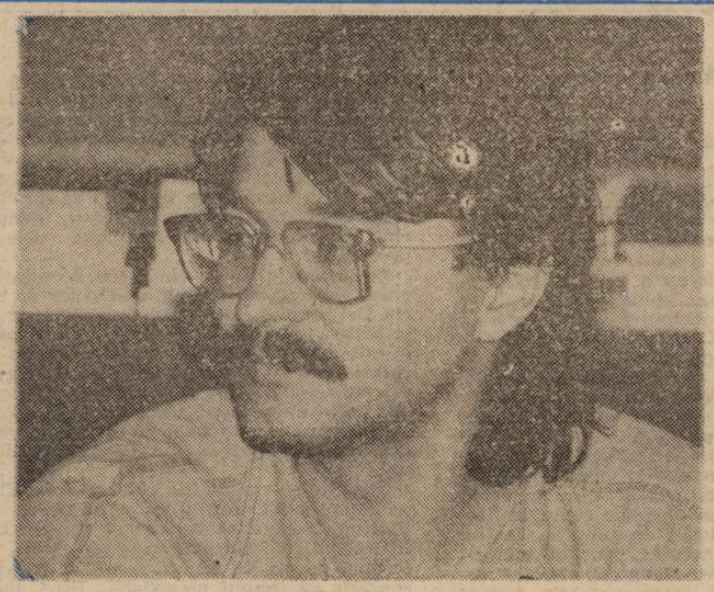

Florin Iaru sau liniştea învingătorului

Saltul de la idee la actualizarea ei este de fapt o prăbuşire. Începe proza: telefoane, invitaţi, suspiciuni, refuzuri, mascate, ezitări (ce mai vor şi ăştia ?), drumuri, sfaturi, alte telefoane, dureri de cap, dureri de cap deci. În perioada 12—22 noiembrie 1990 mai multe confirmări : juriul capătă contur, se aşteaptă sosirea multor invitaţi ; alte dureri de cap... Se hotărăşte : invitaţii îşi vor desfăşura numerele personale în sufrageria Apartamentului 5 destinat în vremea „regretabilului" (Fl. Iaru, E. Suciu dixit) gărzii sale. Se stabileşte programul, se inventează meniul, se numără sticlele — da, stăm bine. Să înceapă.

Joi, 22 noiembrie 1990, vineri dimineaţa, soseşte juriul : Mircea Martin, Laurenţiu Ulici, Nicolae Prelipceanu, Eugen Uricaru, Ovidiu Verdeş (cu dl. Profesor). Se completează juriul : Nicolae Stan, Oliviu Vlădulescu.

Vineri (23 noiembrie 1990) seara. În timp ce juriul deliberează (îndelungat), hotărăşte şi pleacă pîlcuri-pîlcuri, sosesc invitaţii : Eugen Suciu, Florin Iaru, Călin Angelescu, Radu Călin Cristea, Angela Marinescu, Paul Daian, Ion Drăgănoiu, Andrei Bodiu, Ioan Lăcustă, Marin Lupşanu.

Sîmbătă 24 noiembrie 1990, Clubul Elevilor din Slobozia. Dezbaterea : „Forme de rezistenţă a literaturii". Nicolae Stan oferă conducerea Colocviilor dlui Profesor Mircea Martin. **Mircea Martin: — Dacă este vorba doar să conduc atunci e simplu.** În continuare, conducătorul s-a referit la unele aspecte ale muncii de rezistenţă în literatura românească sub forma literaturii ca literatură, profesionalism, rezistenţa directă, (Goma, Negoiţescu), literatura foarte angajată (generaţiile '70 şi '80). **Florin Iaru** îşi ia cuvîntul : sînt două forme de rezistenţă a literaturii, literatura cu şopîrle şi literatura care masacra limba de lemn ; prostul avea ciomagul, inteligentul pana ; nu exista numai o limbă de lemn, ci şi un computer de lemn care contabiliza abaterile. **Radu Călin Cristea :** — „lucrul cel mai greu de ghicit în comunism este trecutul" (parafrază Orwell) ; un index al cuvintelor ce nu se puteau pomeni, era halucinant ; de fapt, n-am avut disidenţă, Goma era un comandant fără oştire. Alţi vorbitori : principii, principii... **Angela Marinescu** (sufocată) : — **„De ce nu puneţi punctul pe i, în toate editurile se făcea cenzură, nu numai Dulea la Consiliul Culturii, de ce nu daţi nume?** Angela Marinescu dă nume. **Ion Drăgănoiu:** e cam mult... existau şi ei, cenzori mititei şi subtili, care căutau o cale să publice cartea. Angela iese mai departe pe hol. **Mărturisiri :** Ion Lăcustă primeşte un telefon (voce : de la cine ?), eh, de la editură (...) şi scrie articolul şi cartea **iese. Nicolae Stan :** solidaritatea cu cenzura a referenţilor externi, intra în mecanism. Angela revine mai aproape, în sală : continuă să dea nume. **R.C.C. :** Vrei un tribunal moral, secţia literatură, gîndeşte-te, la Michnic, nu poţi face un acvariu dintr-o ciorbă de peşte, problema este de pasaj. **O. Verdeş :** dacă s-ar fi instituit **modele,** s-ar fi produs cu adevărat revoluţia culturală. **Paul Daian** monopolizează (1/2 h) cuvîntul ieşind din somn odihnit : — **Vin de la Bucu(...) Eu am intrat în literatură cu forţa. Am avut de întîmpinat două rezistenţe, a mea şi a literaturii (...) Îmi daţi voie să mă dau mare ?** În "77 am fost alături de Goma cînd a semnat acea adeziune la Carta '77, în '79 am ieşit cu steagul... patriei în Piaţa Palatului, în '82 m-am legat cu lanţuri de gardul Uniunii, în '86 eram gata-gata să mă leg de gardul Consiliului de Stat, m-au luat şi m-au închis, un an de zile am făcut pipi în pat, în '87 cînd a venit Gorbaciov, m-au dus la spital, după care am făcut pipi mai tare (...) Vreau să spun că fără aceste întîmplări n-aş fi scris atît de bine sau poate aş fi scris mai bine (...) **E un fleac să faci rezistenţă astăzi (...) Noi, toată literatura ar fi trebuit să refuze să publice.** Ce s-ar fi făcut **ăia** fără literatura noastră ? **Vocea,** din sală : ar fi apărut ceilalţi. **R.C.C. :** S-ar fi construit un fel de „Casă a Poporului" în literatură. **P.D. :** — Şi crezi că le-ar fi convenit asta ? **R.C.C. :** — Şi încă cum... **P. D. :** —Atunci de ce alergau după trei rînduri de(...). Atins de Angela Marinescu, Paul Daian dă nume, senin. **Florin Iaru :** — Noi judecăm acum din punctul de vedere al învingătorului, mai trebuie să aşteptăm. Sala se conformează. Se discută, dar se mai aşteaptă. Se aduc acuzaţii, dar se mai aşteaptă. Consens. În fine, sala deflueşte.

Feteşti, 24 noiembrie 1990, seara. Societatea culturală „Lumina", prezenţă masivă, scriitorii români şi cititorii lor adevăraţi, profesorul pensionar Aurelian Rădulescu, păcatele care trebuie sancţionate sînt crima, delaţiunea şi hoţia, vă mulţumesc că n-aţi emigrat, domnilor scriitori, vă rugăm să rămîneţi cu noi, Angela Marinescu, nu credeţi că dumneavoastră, cititorii, sînteţi de vină pentru că aţi validat anumite cărţi ?, profesorul Vasile Oprişa, doamnă, vina e împărţită, dumneavoastră să scrieţi, înţelegerea, poate veni şi peste o sută de ani, Paul Daian, eu după această întîlnire o să scriu la fel, Andrei Bodiu, dumneavoastră restrîngeţi sfera literaturii la specialişti, O. Verdeş, problema este ca între cititor şi scriitor să nu intervină al treilea, atunci se va reveni la comunism, Andrei Damian, dar dacă cel de-al treilea vine din interiorul culturii ?, Angela Marinescu, dar nu-mi răspunde nimeni la întrebarea mea ?, O. Verdeş, poate că literatura trebuie să se „impurifice" iarăşi, Florin Iaru, problema literaturii este cum vorbim celorlalţi, putem vorbi în segmente ale limbii de lemn, fie el de mahon, Paul Daian, domnule coleg, te rog să nu jigneşti lemnul propunîndu-l ca limbă, Angela Marinescu, dar mie nu-mi răspunde nimeni la întrebarea mea ?, pensionarul Rădulescu, aş vrea să dispar cu sentimentul de mulţumire că acest popor amărît şi încercat este însănătoşit de scriitorii, de artiştii noştri tineri, Angela Marinescu, dar mie nu mi se răspunde la întrebarea mea ? bine, am înnebunit eu, dar dacă am înnebunit eu, de ce nu înnebuneşte toată lumea ?

Duminică, 25 noiembrie 1990, Clubul Elevilor, Slobozia, ora 11,00, decernarea Premiului pentru literatură al oraşului Slobozia. Participă dl. Dumitru Drăghici, Primarul oraşului Slobozia şi dl. Valere Burlacu, Secretarul Prefecturii judeţului Ialomiţa. Dl. Mircea Martin, care a patronat Colocviile anunţă cîştigătorul premiului : — Eu aş fi plecat de la întrebarea dlui Primar, de ce Slobozia ? Cred că pot să răspund, să ofer o explicaţie : pentru că, într-adevăr, la Slobozia există cîţiva scriitori care contează şi care vor conta tot mai mult în literatura română, pentru că aici există cîţiva profesori buni de literatură, de a căror absenţă mă cam mir, dar probabil nu au fost „mobilizaţi", dar şi pentru că Slobozia este oraşul natal al lui Mircea Dinescu, spun asta nu pentru că el este preşedintele Uniunii Scriitorilor din România, ci pentru că Mircea Dinescu este un poet important şi a însemnat la un moment dat un simbol al rezistenţei în România. Acest premiu care înseamnă foarte mult acum şi care, probabil, va însemna mai puţin dacă va rămîne la aceeaşi rotunjime — dar probabil că Prefectura şi Municipalitatea vor găsi soluţii de adaptare la un asemenea impact —, chiar aşa cum este, **acest premiu este cel mai important premiu care se acordă pentru literatură în România.** Dintr-odată trece pe primul loc. De acum înainte întrebarea va fi, nu cine a luat Premiul Uniunii Scriitorilor, ci cine a luat Premiul oraşului Slobozia, dacă Uniunea Scriitorilor nu se va grăbi să se ajusteze la nivelul noilor sume oferite. Eu felicit Prefectura şi Municipalitatea pentru că au susţinut această idee, îmi place să văd în ea un simptom, n-aş zice un semn, dar un simptom al libertăţii. Dacă o Primărie dintr-un oraş sub 100.000 de locuitori îşi îngăduie să ofere un astfel de premiu din proprie iniţiativă, înseamnă că sîntem un popor liber care îşi protejează scriitorii şi intelectualii. Astfel se creează precedente stimulatoare. În disputele care au avut loc, pentru că au fost chiar dispute în cadrul juriului pentru Premiu, noi am sfîrşit prin a ajunge la un singur nume, credem că n-am greşit. Acest nume poartă un chip care se află printre noi, numele acesta este Florin Iaru (Aplauze), poet cunoscut nu numai prin farmecul său personal, dar şi prin textele lui şi aş zice că circumstanţa nu este lipsită de importanţă, prin poziţia sa demnă din anii dictaturii şi perioada revoluţionară şi postrevoluţionară. Cred că alegerea lui va fixa foarte sus nivelul artistic şi moral al Premiului, astfel încît juriile viitoare vor fi obligate să rămînă măcar în apropiere. Se acordă Premiul pentru literatură al oraşului Slobozia pe anul 1990, poetului Florin Iaru pentru volumul „Înnebunesc şi-mi pare rău". **Florin Iaru** (surprins, bucuros, fecioară) : că este pentru prima dată, că mulţumeşte, că premiul acesta vine aşa, ca un al treisprezecelea salariu, că nu şi-a imaginat să scrie şi să primească mereu tot felul de bani, că istoria lui „Înnebunesc şi-mi pare rău" este lungă şi complicată („Înnebunesc şi-mi pare rău" — „Ferestruica" înţeleasă ca „Perestroica" — „Rămîne cum am stabilit"), că îi pare rău, suma de 20.000 lei nu-i permite să deschidă o bancă sau o fabrică de vată de zahăr, că o va investi totuşi în scriitorii români.

Duminică, 25 noiembrie 1990, ora 13,00 îmbrăţişări, sărutări de mîini, ce să facem şi noi, prietenii, şoferi, maşini, poze de familie, ce filfîie deasupra noastră ? „o perdea, o batistă, un nor" (Andrei Damian).

Text redactat şi autocenzurat de :
Nicolae Stan
Andrei Damian
Olivia Vlădulescu
Foto : Laurenţiu Zupcu

Maître d'orgueuil

— Cu mobile fine să umpli sufrageria poemului ! Munţi de tapete
să pui cu muntele Fudji. Ori Yama. Să faci şi colecţii :
confecţii, reclame umane, erecţii şi altele...
(asudat, introdus în poem ca un ochi deschis
te trezeşti pe măseaua de cearşaf a patului)

— Motive şi alibiuri din titluri şi date ! Nu uita că imparul
strînge de gît şi loveşte elocvenţa cu parul !
Totul suportă hîrtia cînd te mingîi cu luciditate
cînd trag cuvinte ferate locomotivele celebrate.
(pe toboganul de metafore tinereţea se dă în picioare
iar scaunele stau tatuate la capul vînătorilor de capete)

— Hai ! Imaginează ceva la repezeală, cît mai colorat şi mai viu.
Cu spatele asigurat alcoolul îşi joacă liniştit rolul
între crestăturile albe ale patului care te visează
tînăr, frumos, chefliu. E timpul să fii necesar, să te stăpîneşti
cu mîinile amîndouă, boiereşti.
— E timpul, stăpîne, să pui friul, să împuşti iapa,
să o iei pe cîmp ca o peliculă uzată printre roţi şi volante
ca o biruinţă în creierul unei Antante, după un blitz-krieg lent
dus cu ştiinţă de moştenitori pe marginea grea a demenţei :
puţină sare, un vîrf de cuţit, foc potrivit
şi toate interioarele se vor ilumina cu stafii !
— E timpul să înţelegi, să dai un cîntec pentru toate buzele
o inimă pentru toate bluzele —
să fie şi cu rimă — de exemplu :
Ţară de veci, nepămîntesc de caldă,
Copiii noştri în pămînt se scaldă
Şi morţii noştri în pămînt se scaldă....

Florin Iaru

jurnal de călătorie

Visul care nu s-a lăsat visat

CHINA E UN ALT TIMP

China este țara pe care ți-o imaginezi toată viața. Privești o hartă, o știi departe, întinsă, inaccesibilă și începi să ți-o imaginezi. Cum ? Altfel. China este, oricum, altfel. Iar tu amplifici acest **altfel** pentru că știi, pentru că simți că este un spațiu particular, special, este țara visată pe care nici un vis nu o va ajunge. Credeam că știu visa... pînă la China. Iar China depășește închipuirea, oricît ar fi ea de extravagantă. China este altceva și altfel, este o lume pe care am trăit-o de mult, ori pe care n-o vom trăi niciodată. China este o aventură care îl pune în încurcătură pe cel mai renumit aventurier, este o descoperire care nu se va lăsa niciodată total descoperită. Uneori mă gîndesc că nu sîntem pur și simplu capabili să înțelegem China, oricît am citi, oricît ne-am instrui, chiar dacă am cunoaște limba ori dacă am locui un timp în spațiul chinez. Și asta pentru că, probabil, ne lipsesc anumiți senzori receptori, anumite celule cognitive, ori, Dumnezeu știe, pentru că respirăm altfel și altceva, în plus fiind înclinați să considerăm un miracol ceea ce nu este decît o normalitate diferită de a noastră. China nu este un miracol. Europenii sosesc în Asia complexați de enigmaticul, miraculosul asiatic. Ei bine, China este o țară obișnuită într-un univers obișnuit și perplexitatea nu poate fi decît provocată, ori determinată de complexele, prejudecățile și, în cele din urmă, de limitele noastre. Mai mult, supralicitînd, sfidînd credibilitatea, China este țara în care odată ajuns, ți se pare că ai mai fost. Aceasta în ipoteza că aterizezi la Beijing, că primul contact îl ai cu capitala unei țări imense pe care ne tot străduim să ne-o reprezentăm ca „neînțeleasă". Ei, nu, este o țară care se explică singură, care ți se desfășoară, oferindu-se de la sine, eliminîndu-și unul după altul presupusele mistere. Mă refer, desigur, la aspectul turistic și nu la cel istoric-mitologic. Aici e nevoie de inițiere și de o pătrundere dinăuntru a unor fenomene nu tocmai omenești — europene. China deci, visul care nu s-a lăsat visat ! China ca o redescoperire a unor reprezentări latente care, abia în contact cu spațiul ei, încep să funcționeze, simplificînd, reducînd fabulosul la dimensiunile normalității. Odată mi-a plăcut un titlu de carte, „Iarna e o altă țară" și mi-a părut rău că nu l-am inventat eu. Acum îmi place să spun „China nu e o altă lume", deși visul nu l-am visat eu. Dar... China e un alt timp.

„SĂ NE ÎNTÎLNIM ÎN CER"

De la Beijing în sud străbați nu o țară, ci o lume, diferența este imensă, așa după cum de la Beijing în nord străbați nu o țară, ci un timp. Dacă în nord îi bănuim pe bătrînii chinezi înlănțuiți de stînci, în meditație și venerare a cerului și Soarelui, deținătorii tehnicilor de viață lungă și a artelor marțiale, în sud China este invadată de influența Taiwanului. Este o mare deosebire între chinezii din nord și cei din sud, primii mai înalți, interiorizați, meditativi, bătrîni de cînd lumea, cei din urmă scunzi, bronzați, comercianți, iuți, gălăgioși. Și spațiul este altul. Dacă în nord cerul coboară, greu, tulburător iar luna este mai aproape, sudul este dominat de un soare care țîșnește din mare ridicînd cerul cu el. Viața are particularitățile, greutățile și stranietățile ei în nord sau în sud. Ai senzația că cei din sud trec pe lîngă viață, că cei din nord sînt sensul însuși al vieții, intră în ea gîndind-o și rămîn acolo pentru totdeauna. Sau cel puțin așa ne imaginăm noi. Pentru că fiind chiar în China, tot imaginația primează în fața realității. Neputînd înțelege esența fenomenului chinez, îți rămîne închipuirea care încearcă să găsească sensuri, motivații, semnificații, adeverind ori contrazicînd imaginile demult proiectate.

Am ajuns în China cînd jocurile asiatice erau la sfîrșit. În timpul artificiilor pe cerul Beijingului, într-o solemnă bucurie și împăcare cu lumea, cu viața, cînd toate mîinile aplaudau spre cer, cînd în zeci de culori lumina izbucnea în petarde deasupra marelui stadion olimpic stătea scris „Să ne întîlnim în cer", acolo, purificați, să preaslăvim pe mai departe, mereu și mereu, darul existenței care depășește timpul.

Una dintre revelațiile călătoriei în China este timpul. Faptul că odată ajuns la Beijing, trebuie să dai ceasul cu șase ore înainte, îți dă senzația că ai putea să fii în două locuri, în același timp, îți creează senzația că timpul nu există. Este doar convenția noastră pentru a pune ordine și înțeles în lume. Alături de măsură și număr, timpul este încercarea de a supune universul, de a-i așeza curgerea energetică într-o mică artificială-convențională prin care să ne dăm de fapt seama noi de noi, să ne percepem propria existență. Și, poate că nici nu sîntem decît proiecțiile noastre dintr-un timp pe care nu avem cum să-l înțelegem, odată ce simțul timpului, iată, ne poate juca farse, ne poate și părăsi, ori nu ne-a găsit încă, rătăcitori în acest cer care uneori se sparge pe spinarea bătrînei Himalaia.

ÎN CHINA NU LOCUIEȘTE NIMENI

Orice călătorie în China nu poate fi despărțită de drumul pînă la ea, de durata neobișnuită de zbor, zbor care are particularitățile lui. Fascinația începe în avion, survolînd Himalaia. Cu adevărat pămîntul se ridică la cer. Sîntem la zece mii de metri înălțime și ni se pare că dacă am scoate mîna pe geam și am arunca o monedă, i-am auzi clinchetul în

piatra muntelui. Totul este aproape. Și cerul, și pămîntul. Și l-am vrea și pe Domnul la fel de aproape. Soarele nu mai este, s-a împrăștiat pe stînci, norii se șterg ca bulgării de vată de burta avionului. Zburăm și zburăm, iar colosul de piatră nu se mai sfîrșește. Sigur, ceea ce aveam să vedem sub noi nu era pămîntul sau nu era de pe pămînt. Austeră și rece, stranie, tulburătoare, înfricoșătoare, o imensitate de piatră se desfășoară la infinit. Cele mai înalte culmi ale Himalaiei par turnurile unui tort de frișcă extravagant care înțeapă cerul. Iar cerul rămîne prins în vîrful lor. Ne așteaptă China.

China începe cum nu ne așteptam. Și pînă la sfîrșit va fi așa. Cum nu ne-am așteptat. Pînă la aterizare la Beijing China este țara unde nu locuiește nimeni, așa ni s-a părut de sus. Un interminabil deșert cu forme unduitoare ori geometrice, brăzdate de șanțuri în piatră ca obrazul unui uriaș bătrîn de cînd lumea. Străbătut de riduri ciudate, un podiș care pare al altei planete unde încă viață nu e. Pămînt și piatră, piatră și pămînt, pe întinderi impresionante. E deja noapte. Privim ceasul. La București e ora unu după-amiază. Apar primele lumini. Ne prindem centurile. Răsuflăm ușurați. Aeroportul strălucește. China mai începe o dată. La Beijing. E lună plină și chinezii au sărbătoarea lunii. În noaptea de toamnă, cînd e pentru prima oară lună plină, se mănîncă turtițe rotunde, umplute cu mac sau cu nucă de cocos numite „prăjiturile lunii", tradiție legată de o legendă din vremea dinastiei Yuan.

BEIJINGUL VERDE ȘI ROȘU

Nu este nici o aluzie la banii chinezești, joanii verzi sau roșii. Ori poate o legătură există... Capitala Chinei este un oraș al culorilor tari, al lemnului pictat cu precădere în roșu și verde, culori care domină palatele, templele, firmele magazinelor, florile de plastic, lampioanele, acoperișurile pagodelor. Alături de galben și albastru și mai mult decît ele, cele două culori sînt specifice Beijingului, vin din istoria și tradiția Chinei, din povestirile, legendele și miturile asiatice. Beijingul era în sărbătoare. Un amestec de clasic și modern, de tradiție și inventivitate, de modestie și lux, de artă și imitație, specific marilor localități, ne introduce în atmosfera Beijingului, un oraș cu personalitatea lui pe care o vom descoperi repede mergînd pe străzi, amestecîndu-ne printre tarabe, magazine mici cu de toate, străduțe înguste cu mirosuri exotice, amestecîndu-ne în forfotul piețelor, bazarurilor, făcînd slalom printre mulțimea de bicicliști care circulă în toate direcțiile, în șiruri interminabile, punînd la încercare nervii conducătorilor de automobile care claxonează disperați, recurgînd la adevărate acrobații pentru a-i evita și depăși. Bicicliștii își văd imperturbabili de drum, cu treabă sau la plimbare, singuri ori cu familia înghesuită pe bicicletă, veșnic cărînd cîte ceva, forfotind amețitor pe străzile incredibil de curate. Nu se știe cine, cînd, cum, curăță fiecare bucățică de asfalt, pămînt și iarbă. O ordine care lasă senzația dezordinii pentru că totul e în mișcare. Alături de clasicele căsuțe gri ale locuitorilor Beijingului care își scot rufele la uscat între doi copaci pe marginea șoselei se înalță blocuri, restaurante și hoteluri luxoase, magazine elegante. Beijingul este și o inimă verde, cu parcuri, grădini, vegetație bogată care întăresc curățenia orașului.

Leagăn de cultură al Asiei, China-și oferă istoria vestitelor dinastii în Palatul de iarnă (orașul interzis), în imensitatea Palatului de vară, cu ale lui temple, pagode, grădini și lacuri, în Templele de Vest, își etalează tradiția, religia și miturile în Templul Cerului și, înainte de toate, marele mister chinezesc pare să se decodifice în celebrul zid chinezesc, minune care se vede chiar și de pe Luna și care îți taie respirația — unicitate, triumf sisific, uimitoare construcție care te face să-ți pleci privirile în fața forței, răbdării și priceperii omenești. China începe mereu pentru noi, de la evantaiele pictate, la sculpturile minuțioase în lemn, de la vasele de porțelan, jad, fildeș și cloisoné, la coloritul templelor și palatelor. China începe pentru noi de la bicicliști, cămătăreagri, la hoteluri superluxoase, de la răsăritul soarelui la marele zid chinezesc, cu fiecare zi, cu fiecare loc, China începe mereu pentru noi și nu contenim să ne întrebăm și să ne explicăm, nu contenim să încercăm să înțelegem acest spațiu unic care rămîne totuși un miraj care își păstrează codurile lui. Ni se vorbește despre farmacia chineză, despre medicina tradițională, despre gimnastica și artele marțiale, intrăm și noi într-o farmacie, ni se arată plante, rădăcini, ierburi, esențe, licori, alifii... nimeni nu pare să mai aibă nevoie de doctor în China. Pe stradă bătrînii chinezi, printre trecători, bicicliști, turiști, își fac liniștiți gimnastica dimineața și la apusul soarelui.

Bucătăria chinezească este un alt element de senzație și savoare... Învățăm să folosim bețișoarele, după cîteva zile recunoaștem felurile de mîncare, avem preferințe dar și toleranțe, aromele, condimentele, sosurile, diversitatea preparatelor ni se par firești, ne adaptăm și chiar ne place. Vom ajunge să căutăm orezul în boluri, salata fiartă, rața cu lipie și sos de soia, caracatița cu bambus, supa de oase de rață, brînza de soia, baghetele de primăvară și punguțele de cocă fierte în abur, ciorba de porumb și fructele de mare, homarii, supa de broască țestoasă, nuca de cocos umplută. China nu este doar țara tradițiilor, ci și a inventivității. Oricum, pentru noi totul este nou și totuși atît de repede asimilabil... Poate dorința de a afla de a vedea, de a cunoaște, de a înțelege cît mai mult, să ne dea această putere de adaptare la un mediu total diferit de al nostru. Încă o dată, China nu este o altă lume, ci un alt timp. Și în timpul acela ne-a plăcut să fim. Dispuși să ne supunem, să acceptăm neobișnuitul ca pe o normalitate.

În China nu am gînduri. În schimb am vise. Visez colorat, cu detalii, minuțios, povești coerente și deloc fantastice. Visez aproape. Tot mi se pare că în China ar trebui să trăiască dragoni.

China place pentru că intrigă, surprinde pentru că nu seamănă cu nici unul din visele noastre despre China.

Am văzut chinezi muncind tot timpul. Am văzut chinezi săraci, mulți, chinezi bogați, puțini, discrepanțe mari într-un ritm de viață echilibrat, o atmosferă de liniște în mijlocul unei agitații continue, ordine în dezordine, curățenie într-un peisaj gri-cenușiu, modestie și moderație alăturîndu-se eleganței și luxului, contradicții care sînt ale Chinei și care fac parte dacă nu din farmecul ci din particularitatea acestei lumi căreia foarte greu îi poți defini particularitățile. Tocmai pentru că sînt evidente, numeroase, și atît de... particulare. Rămînt cu deziluzia că în China nu trăiesc dragoni ori poate nu am întîlnit eu nici unul.

Carmen Firan

haiku

Printre frunzele acestei toamne
s-a strecurat una
pe care nici lumina n-o cunoaște.

Constantin Abăluță

corneliu şerban

De veghe

Celui
cu chipul întunecat
de mîhnire

Celui
rămas prizonier
al durerii

Celui
aflat în absența dragostei
sub povara singurătății

De veghe
pîlpîitoarea stea
a speranței...

Vis negru

N-o luați în joacă
n-o luați în joacă :
vine promoroacă
vine aspru ger
cînd temeiuri pier
și cînd oameni pier
răstigniți pe cer

Zarea : de otravă
patria : bolnavă
globul : o epavă
sub îngheț și lavă

Singurul

Ochii
înșeală mîinile
urechile
vînd
limba,
gustul fericirii
rar îl cunoști,
nările ascund
duhoarea minciunii —

...Simțul umorului,
singurul,
nedezmințit,
de mare-ajutor.

Grabă

Să urcăm în autobuz.
Să nu pierdem ocazia.
Să uităm.
Să nu întîrziem la spectacol.
Să prindem momentul.
Să nu ratăm întîlnirea.
Să ieșim din încurcătură.
Să nu rămînem fără „casă de piatră".
Să intrăm în posteritate.
Să nu lipsim de la împărțirea darurilor.

Ne grăbim.
Sau nu ne grăbim.
Totuna.

La timp

Ce
este important
și ce
nu este important
prea devreme
am înțeles
prea tîrziu
tocmai la timp.

plastică

Un independent sentimental

Este cuceritoare odiseea devenirii sau, mai exact spus, a carierei artistice a unui amator, poate cel mai prestigios și mai greu de contestat dintre cei înregistrați de istoria artelor dintotdeauna. **Henri Rousseau**, zis **Vameșul**, n-a tins, în tinerețea lui, să devină ceea ce a ajuns pînă la urmă — un pictor. Cataloagele școlii din Laval consemnează, totuși, în dreptul numelui său note mari la desen, dar și la muzică, disciplină pentru care vădea chiar o aplicație și o pasiune mai pronunțate. Vestigiu educațional ce n-a încetat niciodată să-i ofere destule satisfacții, deopotrivă mondene și materiale. Puțini știu că Rousseau, chiar și în perioada cînd pictura lui devenise o prezență statornică în celebrul Salon al Independenților, este autorul unui vodevil și al unor cîntece agreate în epocă, între care valsul „Clemance", editat în 1904 în memoria primei lui soții, avea să devină o piesă de repertoriu permanent pentru profesioniștii genului din Franța.

Peripetii obscure și scandaloase din tinerețe l-au dus în cele din urmă, ca voluntar în armată, pentru a evita deznodăminte mai grave, și, în acest fel, ajunge, numai pentru o vară, în timpul unei campanii militare, în Mexic. Experiență care, după cum se știe, i-a marcat ceva mai tîrziu, creația artistică, conferind stilului său, definit de candoarea naivă a viziunilor plastice, și o puternică tentă exotică. Foarte profitabilă, dacă nu decisivă, pentru evoluția lui artistică a fost întîlnirea cu Signac, care l-a descoperit și l-a „girat", în 1886, pe cînd Rousseau avea 42 de ani, pentru prima oară într-un salon oficial de pictură — cel al Independenților. Moment din care prezența Vameșului pe simezele acestor expoziții a dăinuit pînă la moartea sa. O aventură pe care și-a asumat-o cu seriozitate și metodă, fără a se abate de la datele ingenuității sale creative, deși, după propriile mărturisiri, era un admirator fervent al picturii și școlii lui Ingres. Firească, la urma-urmei, o asemenea preferință la scara experienței estetice a unui amator, fie el și de geniu. Probabil că în subconștientul lui Rousseau, „modelul" Ingres a funcționat ori de cîte ori penelul său zugrăvea mai puțin cunoscutele „flori" și „portrete" ale comercianților și vecinilor de pe strada Perrel, dintr-un cartier foarte popular al capitalei franceze, unde se instalase artistul după moartea primei soții. Este un segment al creației Vameșului, care probează influența anturajului artistic pe care-l frecventa și care l-a absorbit pur și simplu în ultima perioadă a existenței lui, datorită, se pare și caracterului onest, nepervertit, francheței cu care își învăluia colegii, prietenii, cunoscuții... Calități care i-au atras multe simpatii, dar și destule necazuri, artistul fiind pînă la apusul zilelor un incurabil puritan și sentimental în relațiile cu semenii. Calități pe care oameni josnici și răuvoitori le-au speculat cum au crezut ei de cuviință, punîndu-l nu o dată pe artist în situații disperate. Dar, asemenea episoade ale existenței sociale a pictorului nu au făcut decît să accentueze laturile lirismului discursiv al compozițiilor pe care le-a creat. Căci, majoritatea pînzelor Vameșului sînt traversate de această undă fundamentală a sensibilității umane. **O poezie a inocenței**, pe care puțini mînuitori de penel au reușit să o transpună mai original și mai convingător ca acest naiv și visător îndrăgostit de imagini și culori.

Dar despre lirismul viziunii sale artistice nu se poate vorbi în afara conținutului plastic întrupat al compozițiilor pe care ni le-a lăsat moștenire. Desenul și culoarea lui Henri Rousseau au o tensiune întotdeauna viguroasă, frustă încărcată de puritate. Pictura lui este expresia unui senzualism generat de instinctul panteist ce-l stăpînea. Realitatea imediată operă asupra simțurilor sale — văz, tactilitate — cu o acuitate deloc cenzurată de grilele ambianței culturale în care exista, sau a curentelor estetice și stilistice, ce agitau pînă la agresiune lumea atelierelor și saloanelor timpului. Ingenuitatea sa, a viziunilor sale plastice, era mai puternică decît orice poncif en vogue. Personalitatea sa artistică se definise tocmai prin aceste atribute de excepție, pe care congenerii săi, mai experimentați și cultivați, au înțeles să le ocrotească și să le canalizeze în direcții propice adevăratei împliniri artistice a pictorului. Și drumurile lui Henri Rousseau au fost jalonate de stimuli spirituali flexibili și clarvăzători, de talia unor Alfred Jarry, Signac, Remy de Gourmont, Apollinaire, Robert Delaunay, Picasso. Și această diademă de personalități artistice, care prin originalitatea incisivă a gîndirii lor creatoare, situată mult dincolo de contingent, au inspirat deschiderile „moderniste" ale Vameșului — în unele dintre creațiile sale cu subiect istoric, militar, sportiv (puțini știu că Rousseau a pictat un tablou, aflat azi în colecția Muzeului Guggenheim din New York, intitulat „Jucători de fotbal" !). Se pare că a fost copios încurajat în această direcție de Delaunay și Picasso, acesta din urmă acceptîndu-l în anturajul atelierului său pînă la stingerea din viață a pictorului (1910).

Arta picturii are în Henri Rousseau un exponent cu valoare de unicat, naivismul imaginației lui creatoare și prospețimea culorilor, dublate de delicatețea desenului amintind prețioasele dantelării medievale, conferind operei acestui mare „huron" (în sens voltairian) al șevaletului un loc de necontestat în galeria artei universale. Un naiv ale cărui viziuni și experiențe plastice, dincolo de exprimările metaforic-exotice, care l-au făcut cunoscut în toată lumea, nu a ezitat să evolueze la frunțariile artei moderne, între promotorii căreia posteritatea l-a și situat. O modernitate avant la lettre, în care instinctul poetic și imagistic al artistului juca, totuși, rolul principal. Ca o pecete inconfundabilă a geniului ce a fost.

Corneliu Antim

muzică

Dia-logos — (I)

(interviuri ne-canonice)

Vocea I-a : Așadar, preferi fără nume ? ... De ce ?

Vocea a II-a : Numele aduc întotdeauna conotații suplimentare. Creează o supraTemă... Încarcă.

V. I : Chiar cînd e vorba de nume importante ?

V. II : Cu atît mai mult... Dar nu e cazul.

V. I : Hm, modest...

V. II : Nu există modești în artă. Doar timizi. Modestia e o formă de captatio...

V. I : Crezi în valoarea dialogului ?

V. II : Aș putea monologa mult pe tema asta. Cel mai bine ți-ar putea răspunde însă Bach. „Dialogul" e însăși viața Muzicii. Și nu numai a ei. „Dialoghează" liniile, culorile... E mișcarea.

V. I : Și poeții ?...

V. II : Mă obligi să par prețios... Universul e un partener redutabil. Dar să trecem la muzică...

V. I : De acord. Ce instrumente preferi ?

V. II : Pe acelea la care nu știu să cînt. Și sînt ai naibii de multe !

V. I : Și totuși...

V. II : Dacă insiști... Orchestra simfonică. Atunci cînd, prin dirijor se stimulează personalități lipsite de vanitate.

V. I : Și ce ne facem cu creatorul de lieduri ?

V. II : Cred că purtătorul oricărei „voci" este o orchestră. Chiar dacă nu întotdeauna foarte bine acordată. Iar dacă mai socotim și textul...

V. I : Aici voiam să ajung. Textul.

V. II : Să nu mă-ntrebi de muzica ușoară.

V. I : Doamne ferește !... Mă gîndeam la super-polifoniile neerlandezului Ockeghem, de exemplu. Să distribui cuvinte la 36 de voci independente !... Un adevărat Babel...

V. II : Doar un canon. La propriu dar și la figurat pentru cei care vor să „înțeleagă". E vorba de-o frumoasă păstorită sau de Maria Magdalena. Vor povestea.

V. I : Și ?...

V. II : Și... nu este nici o poveste. Doar „sentimentul" ei. Mai mult de atît. „Fărîmițarea" cuvintelor duce spre zone foarte apropiate nouă. Dacă există „texturi" sonore, de ce n-ar putea fi „texturate" și textele ?... Aschiile unui diamant nu-și pierd strălucirea. Recompunerea are și ea valoarea ei... Dacă repet prea mult unele cuvinte, poți să mai tai.

V. I : Prefer autenticitatea stilului. Sau dacă vrei, stilul autenticității. Poate vrei să simplificăm ca în muzica sacră. Construim o frază muzicală pe un singur cuvînt : Aleluia ?...

V. II : Am înțeles întrebarea. Cum se justifică prin contrast cu primul exemplu folosirea sa (a cuvîntului) pe o suprafață melodică largă ?... Simplu. Îi credem pe poeți. Cuvintele, unele, sînt mai complicate decît se crede de obicei. Au „temperatura" lor, „Armonicele" lor. Sînt „simfonice". Ascultă Recviemul de Mozart și o să te convingi.

V. I : Așa am să fac. Sper doar să nu dirijeze...

V. II : Te rog fără nume !... Am stabilit că mergem pe „voci".

V. I : Și-o ultimă, deocamdată, curiozitate. Ce muzici ai vrea să asculți acum ?

V. II : Cele pe care le auzim foarte rar. Vechii maeștri. Schutz. Machault. Gesualdo...

V. I : Păi, să-ncercăm la T.V., vorbim cu domnul Theodorescu — na, c-am scăpat și-un nume !...

V. II : Ei, n-o fi foc... Problema e că trebuie să fie cam ocupat cu Parlamentul.

Valentin Petculescu

t.v.

Tragedii, drame, comedii

Un fel de bizară comedie — cu două personaje : presa și aleșii națiunii — se desfășoară de la o vreme pe micul ecran, în fața spectatorilor înmărmuriți (sau, să nu exagerăm, mirați). Reprezentanți aleși ai națiunii, demni de tot respectul și puternici (fiecare reprezintă un partid care editează unul sau mai multe cotidiene) își înfățișează publicului telespectator nemulțumirea față de faptul că nu obțin audiență — sau nu obțin destulă audiență — în fața întregii prese. Bine, dar, repet, orice formațiune politică importantă își are ziarul ei. E normal. Și e normal ca acest ziar să argumenteze pe larg și să sprijine părerile alesilor din partidul care s-a decis să-l editeze. N-o fac prea bine ? S-o facă ! Nu publicațiile independente sînt chemate să susțină un partid sau altul. Cît despre „dreptul la replică", el trebuie într-adevăr asigurat, și anume chiar de publicația care a intrat în dispută cu o persoană sau alta. Dar replica cea mai avizată trebuie să vină — să stăm strîmb și să judecăm drept ! — chiar din partea organului de partid ce reprezintă formația politică învinuită (să presupunem) pe nedrept. Iar dacă ziarul respectiv își apără partidul în mod neconvingător, să fie înlocuiți — sau educați — ziariștii care nu știu să-și facă meseria ! Așa se petrec lucrurile pretutindeni, în țările democratice. Nu e treaba **Dreptății** să-i apere pe parlamentarii F.S.N. — și nici a ziarului **Azi** să-i înalțe ode lui Ion Rațiu ! Iar dacă ziarele independente (ori relativ independente), de toate culorile, sînt mai convingătoare în fața publicului (e drept, nu totdeauna educat), nu au decît parlamentarii care răspund de apariția publicației ce-i reprezintă să „scoată" ziare mai bune ! În ce privește televiziunea, se pare că nimeni nu știe pe cine reprezintă domnia-sa, mai ales de cînd a devenit mai puțin subiectivă. Foarte bine : să se lămurească și problema aceasta, împreună cu conducătorii acestei complicate instituții ! Ce-i privesc pe telespectatori „hîrîielile" între cei ce răspund de buna funcționare a mijloacelor audio-vizuale și reprezentanții aleși ai națiunii ? Telespectatorul dorește o televiziune onestă și obiectivă, cu programe interesante — nici mai mult, dar nici mai puțin decît atît. Nu luăm apărarea nimănui și nu condamnăm pe nimeni. Dar parlamentul are de votat acum legi de importanță majoră — iar „certurile" sale cu ziarele și cu televiziunea se pot desfășura, dacă trebuie neapărat să aibă loc, fără să răpească din timpul telespectatorilor. Părerile despre, să zicem, liberalizarea prețurilor, ale domnilor Alexandru Bîrlădeanu, Dan Marțian, Radu Câmpeanu, Ion Rațiu, Petre Roman etc. interesează în cel mai înalt grad. Opiniile despre defectele (reale, dealtfel) ale presei sau ale televiziunii s-ar cuveni să constituie preocuparea parlamentului doar în al zecelea rînd. În această privință, mijloacele eficiente de a acționa nu sînt interpelările televizate, ci pur și simplu curățirea unor organe de presă de calomnii, dezinformări etc. Repet : asta se poate face, în primul rînd, prin îmbunătățirea propriului organ de presă. Prin concurență leală ! Parlamentarii nu sînt copii care se plîng de atitudinea educatoarei lor de la grădiniță, ci unii dintre cei care (indirect) îi plătesc salariu acestei educatoare. Să găsească educatoare bune — ori să le formeze treptat !

...Pentru că veni vorba de teatru, excelenta interpretarea și regia (Valeria Seciu, Cătălina Buzoianu) monologului lui Jean Cocteau, **Vocea umană**, pe micul ecran. La radio, o premieră : **Culoarul cu șoareci** de Nicolae Breban, tragedie grotească (destinată evident teatrului cu scenă, iar nu celui radiofonic), ale cărei mari frumuseți le-au pus în valoare un regizor inspirat (Cristian Munteanu) și cîțiva buni actori (redactor : Marina Spalas). Piesa lui Breban (scrisă probabil în urmă cu ani) despre „o zeiță de tip nou", Coca (se și strigă la un moment dat în cor — iar noi ne amintim și percepem aluzia — „Coca ! Co-ca ! Co-ca ! Trăiască !") are în mod cert mari virtuți dramaturgice, și așteptăm s-o vedem jucată de unul dintre foarte numeroasele noastre teatre ce se ocupă, de dimineața și pînă seara, numai și numai de dramaturgia originală de calitate. Spectacolul radiofonic, care a pus în valoare, între altele (încă o dată, meritul regizorului) senzualismul bine temperat al piesei, este un bun început. Așteptăm o invitație la premieră !

Florin Mugur

cartea străină

O antologie nu este neapărat un bilanț

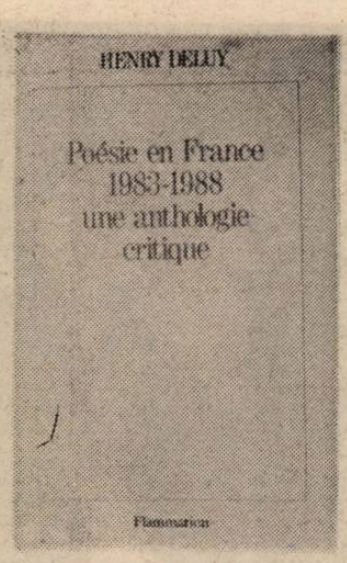

Ceea ce diferențiază o antologie de o carte de poezie obișnuită este faptul că antologia ni se înfățișează nu ca o operă propriu-zisă ci ca un **instrument**, chiar și atunci cînd nu este o antologie critică. Pe de o parte ea este un instrument de **investigație**, operată de cel/cei care au alcătuit-o, iar pe de alta un instrument de **lucru** pentru un lector mai mult sau mai puțin specialist. Pentru cititorul obișnuit antologia îndeplinește extrem de importanta **funcție de orientare**, cu atît mai necesară cu cît zona investigată e mai puțin asimilată de publicul larg („Avangarda literară românească" a lui M. Mincu, de pildă) sau mai apropiată de punctul prezent. Absența unor antologări ale ultimelor decenii de poezie românească poate fi un fapt cu consecințe dintre cele mai grave căci, în special pentru poezie și mai ales pentru cea contemporană antologia este modalitatea cea mai eficientă de a lărgi spectaculos aria cititorilor. Dacă sînt mulți aceia care ezită în fața cărților de poezie, retezîndu-și gestul la jumătate, marea lor majoritate ar cumpăra fără discuții o carte, chiar dacă ceva mai scumpă, care i-ar cuprinde tocmai pe cei anterior refuzați, aflați însă acum laolaltă. E o psihologie a cumpărătorului de carte de care nu ne dăm seama, nu fiindcă nu ne-ar da voie nu știu care for propagandistic ci pentru că, să fim onești, pur și simplu nu sîntem obișnuiți să ne gîndim în primul rînd la cititor.

În cîmpul unei literaturi există, practic, două mari feluri de antologii. Mai întîi, cele care se ocupă de poezia mai veche, deja cunoscută, de la cele globale, care cuprind diacronia poeziei naționale, pînă la cele consacrate unei anumite perioade istorice, unui curent, școli sau grupări literare; la care se adaugă cele tematice. Apoi sînt cele care vizează perioada recentă, aproape sincronă momentului la care s-a ajuns. Aici se cuvine făcută o diferențiere între antologii în care funcționează un criteriu discriminatoriu al vîrstei (ale „poeților tineri", care încă nu s-au impus) și antologii în care un asemenea criteriu este inoperant. Prima situație o întîlnim frecvent și cu precădere în Statele Unite, în vreme ce al doilea este tocmai cel al lucrării prezentate aici.

• • •

„Poésie en France, 1983—1988, une anthologie critique" Flammarion, 1989, este selecția unui singur autor, Henri Deluy, poet, traducător și jurnalist, animatorul încă de la înființare (1955) al uneia dintre cele mai importante reviste de poezie din Franța — „Action Poétique" —, actualmente bibliotecar la Ivry-sur-Seine. Trebuie menționat din capul locului că lucrarea de față vine în prelungirea unei „Anthologie arbitraire d'une nouvelle poésie (1960—1982, Trente poètes, Flammarion, 1983)". Cu riscul arbitrar și asumat al posibilității ca în perioada menționată ('83—'88) „unii poeți de calitate să nu fi publicat". Deluy selectează 58 de poeți, reușind să ofere o credibilă și mai ales folositoare imagine panoramică a poeziei franceze „la zi", adunîndu-i laolaltă, evident în ordine alfabetică, pe cei care au publicat în deceniul trecut, de la Jean Tortel (născut 1904), André Frénaud (1907), Eugène Guillevic (1907) ori Yves Bonnefoy (1923) și Philippe Jaccottet (1925) pînă la tinerii Alain Coulange (1950), Francis Combes (1953), Jean Pierre Ostende (1954) și Olivier Cadiot (1956). Cărora li se adaugă, desigur, generațiile intermediare, ale celor născuți între 1930 și 1950, între care nume importante ca: Michel Deguy (fondator și director al importantei reviste „Po & sie"), Henri Deluy, Charles Dobzynski (directorul revistei „Europe"), Claude Esteban, Joseph Guglielmi, Emmanuel Hocquard, Bernard Noël, Marcelin Oleynet, Lionel Ray, Jacques Réda (redactorul șef al N.R.F.), Jacques Roubaud.

Este o antologie de autor, selecția unui gust individual care mărturisește a fi urmărit în primul rînd propria obsesie: „scriiturile poetice (...) adică dereglarea vechilor forme și noua organizare a poemului". Criteriul este funcțional și de mare importanță pentru evoluția poeziei secolului: „obiectivul meu — adaugă Deluy — este de a pune în lumină bogăția și multiplicitatea scriiturilor de poezie în Franța". Din alt punct de vedere însă, rod al „activității de lectură regulată a apariților de poezie", antologia lui Deluy este „o memorie... Ceea ce rămîne în mintea unui lector asiduu și pasionat. Și implicat".

• • •

În definitiv, ce m-a făcut să scriu despre antologia lui H. Deluy; cu alte cuvinte, ce anume o face să fie atît de diferită încît să vreau să vorbesc despre ea? În primul rînd faptul că Henri Deluy nu se rezumă la poezia franceză, antologia sa selectînd și un număr de 23 de traduceri de poezie, ca și alte șase antologii (între care și „21 + 1 poeți americani de astăzi", Delta, 1986 sau „Prisma, paisprezece poeți italieni contemporani", Obsidiane, 1986). El oferă astfel o imagine **completă** a scriiturilor ultimilor ani în limba franceză, încercînd și pe această cale o schimbare a opticii asupra importanței traducerilor de poezie: „apariția unei concepții asupra traducerilor ca o activitate de prim plan în exercițiile poeziei pentru poeții înșiși" (el însuși, alături de Jaccottet, Esteban sau Hocquard, fiind și un exemplar traducător de poezie, — catrenele lui Pessoa, de pildă).

Apoi, și acesta e amănuntul important, remarcabilă pentru că, din păcate, la noi lipsesc cu totul asemenea exemple, este **promptitudinea** gestului critic (antologia lui Deluy este o „antologie critică" nu numai pentru că va fi fiind o selecție în virtutea unui criteriu estetic și a unuia funcțional, — scriitură — ci și pentru că fiecare volum selecționat e însoțit de o succintă, — rareori depășind o pagină — dar relevantă prezentare). Henri Deluy atrage atenția că antologia sa „nu este nici un **bilanț**, nici doar un simplu sondaj"; adică, nu trebuie neapărat așteptată acea mult postulată, la noi, „distanțare în timp", atitudine critică în spatele căreia se ascunde, mai curînd teama de a nu greși. Asumîndu-și riscurile acele „imprudențe calculate prin includerea poemelor unor autori care nu vor fi confirmați", Henri Deluy face gestul de a răspunde eventualei dorințe a publicului mai larg, împlinind la vreme atît de necesara funcție de orientare a criticii.

Mihail Oprea

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRATUL

TRONUL (26)

Ascultau atunci radioul, căci puțini erau oamenii în stare să cumpere un televizor (acesta este în continuare în această țară cel mai mare simbol al luxului), și să privească la programul de televiziune. În vremea aceasta aceea, la sfîrșitul lui august și începutul lui septembrie, fiecare zi aducea o porție zdravănă de revelații din viața palatului și a împăratului. Se prezentau multe cifre și nume, cu numere de conturi și bani, cu denumirile unor moșii și firme particulare. Erau arătate casele notabilităților, bogățiile arătate în ele, conținutul unor ascunzători secrete, grămezi de bijuterii. Deseori se auzea vocea ministrului celor mai înalte privilegii — Adamassu Retta, care, răspunzînd în fața comisiei pentru cercetarea corupției, spunea care din demnitari, ce și cînd a primit, unde și în ce valoare. Greutatea constă în aceea că nu se putea delimita clar granița între bugetul statului și tezaurul particular al împăratului, totul era încurcat, fals, ambiguu. Pe banii statului demnitarii își construiau palate, își cumpărau averi, mergeau în străinătate. Cele mai mari bogății le adunase împăratul. Pe măsură ce înainta în vîrstă, creștea și rapacitatea lui, aviditatea lui senilă, dureroasă. S-ar putea vorbi de aceasta cu tristețe și îndurare dacă H.S. n-ar fi luat din casa statului aceste milioane, înfăptuind — el și oamenii lui — aceste acțiuni hrăpărețe printre cimitirele de oameni morți de foame, cimitire vizibile de la ferestrele palatului.

La sfîrșitul lui august, militarii anunță decretul privind naționalizarea tuturor palatelor împăratului. Erau cinsprezece. O soartă similară o vor avea și întreprinderile particulare ale lui H.S., printre care și fabrica de bere „Sf. Gheorghe", întreprinderea de autobuze din Addis Abeba, fabrica de ape minerale de la Ambo. În continuare ofițerii fac vizite împăratului și poartă cu el convorbiri îndelungate pentru ca acesta să-și retragă din băncile străine banii și să-i verse în trezoreria statului. Probabil că niciodată nu se va ști exact ce sumă a posedat împăratul în conturile străine. În alocuțiunile propagandistice se vorbea de patru miliarde de dolari, dar aceasta poate fi recunoscută drept o mare exagerare. Era mai degrabă vorba de cîteva sute de milioane. Insistențele militarilor s-au terminat cu un insucces: împăratul n-a oferit banii respectivi guvernului, rămînînd pînă azi în bănci străine. Într-o zi, amintește L.M., au venit la palat ofițerii anunțînd că televiziunea va prezenta în seara respectivă un film pe care H.S. ar trebui să-l vadă. Camerdinerul a transmis această știre împăratului. Împăratul a fost de acord să realizeze cu plăcere voința armatei sale. Seara s-a așezat în fotoliu în fața televizorului cînd a început programul. A fost prezentat filmul lui Johathan Dimbleby „Foametea ascunsă". L.M. asigură că împăratul a vizionat filmul pînă la capăt, iar a doua zi s-a supus meditațiilor. În noaptea aceea de 11 spre 12 septembrie, sluga și stăpînul său n-au dormit, fiind noaptea Sfîntului Silvestru, după calendarul etiopian începea Anul Nou. Cu acest prilej L.M. a pus prin palat sfeșnice, aprinzînd lumînări. Spre dimineață au auzit zgomot de motoare și scrîșnetul șenilelor pe asfalt. Apoi s-a lăsat liniștea. La ora șase au venit la palat mașinile militare. Trei ofițeri în uniforme de cîmp s-au dus în cabinetul în care împăratul se afla din zori. Acolo, după plecăciunile de rigoare, unul din ei i-a citit actul de detronare (textul prezentat ulterior în presă și citit la radio suna după cum urmează: „Cu toate că poporul a tratat cu bună credință tronul, ca simbol al unității, Haile Sellasie I a abuzat de autoritatea, demnitatea și onoarea tronului în scopuri personale. Urmare a acestora, țara s-a aflat în sărăcie și decădere. Monarhul în vîrstă de peste 92 de ani, nu este în stare să facă față obligațiilor sale. În legătură cu aceasta, Înălțimea Sa Imperială Haile Sellasie I va fi detronat începînd cu data de 12 septembrie 1974, iar conducerea o preia Comitetul Provizoriu Militar. Etiopia în primul rînd!"). În picioare stînd, împăratul a ascultat cu atenție cuvintele ofițerului, a exprimat după aceea tuturor mulțumiri, afirmînd că armata nu i-a înșelat așteptările, și a adăugat că dacă revoluția este bună pentru popor, el se pronunță pentru revoluție și nu se va împotrivi detronării. Avînd în vedere cele de mai sus, a spus ofițerul (avea gradul de maior), Înălțimea Voastră, vă rog urmați-mă! Unde? — a întrebat H.S. Într-un loc sigur, i-a explicat maiorul. Înălțimea Voastră va vedea. Toți au ieșit din palat. La ieșire se afla un Volkswagen verde. La volan stătea un ofițer care a deschis ușile, ținîndu-le pentru ca împăratul să poată intra înăuntru. Cum așa? — s-a plîns H.S., cu mașina asta să merg? În dimineața aceea a fost singurul lui reflex de protest. Dar după cîteva clipe a tăcut și s-a așezat pe canapeaua din spatele mașinii. Volkswagenul a plecat, precedat de un Jeep în care mergeau militari înarmați, și un Jeep similar venea din spate. Nu era încă ora șapte, ora de poliție funcționa, deci au străbătut pe străzi pustii. Împăratul a salutat cu mîna puținii oameni care se aflau pe stradă... Pînă la urmă coloana a dispărut în spatele porților cazărmii Diviziei a IV-a. Din dispoziția ofițerilor, L.M. și-a împachetat la palat lucrurile sale, apoi cu boarfele în spate a ieșit în stradă. A oprit un taxi și a cerut șoferului să-l ducă acasă la Jimmi Road. Teferra Gebrewold povestește că în aceeași zi după amiază au venit doi locotenenți și au încuiat palatul. Unul din ei a băgat cheile în buzunar, s-a urcat în Jeep și a plecat. Două tancuri, lăsate noaptea în fața porții palatului, iar în cursul zilei acoperite de oameni cu flori, s-au întors la baza lor.

Etiopia.

Haile Sellasie crede în continuare că este împăratul Etiopiei.

Addis Abeba, 7 februarie 1975 (Agence France Presse) — Închis în încăperile vechiului palat, așezat pe colinele Addis Abebei, Haile Sellasie își petrece ultimele luni din viață înconjurat de soldații săi.

În baza relatărilor unor martori oculari, soldații aceștia — ca pe timpurile cele mai bune ale împărăției — dau în continuare onorurile de rigoare împăratului împăraților. Datorită acestor gesturi, cum a arătat în ultimul timp reprezentantul Organizației internaționale de ajutor care i-a făcut o vizită precum și alți deținuți aflați în palat, Haile Sellasie continuă să creadă că este împăratul Etiopiei.

Negusul este sănătos, a început să citească mult — și în ciuda vîrstei înaintate, fără ochelari — iar din timp în timp acordă sfaturi soldaților care fac pe lîngă el de gardă. Merită adăugat că acești soldați sînt schimbați săptămînal, deoarece bătrînul monarh păstrează darul persuasiunii. Ca pe timpurile vechi, fiecare zi a fostului împărat se desfășoară după vechiul program și în conformitate cu normele protocolare.

Împăratul împăraților se trezește în zori, participă la slujba de dimineață, iar după aceea se afundă în lecturi. Uneori roagă să i se transmită știri cu privire la desfășurarea revoluției. Fostul suveran mai repetă și acum ceea ce a declarat în ziua detronării sale: „Dacă revoluția este bună pentru popor, sînt de partea revoluției!".

În vechiul cabinet al împăratului, la cîțiva metri de clădirea în care se află Haile Sellasie, zece conducători din Derg dezbat continuu problemele salvării revoluției, deoarece datorită izbucnirii războiului în Eritreea au apărut pericole noi. Alături, leii împăratului, închiși în cuști, urlă înfiorător cerînd porția zilnică de carne. În cealaltă parte a vechiului palat, în apropiere de clădirea ocupată de Haile Sellasie se află încăperile vechiului conac, unde, în pivnițe se află închiși demnitarii și notabilitățile care așteaptă să vadă ce le va aduce soarta.

„The Ethiopian Herald": Addis Abeba, 28.8.75 (ENA) — Ieri s-a stins din viață fostul împărat al Etiopiei — Haile Sellasie I. Cauza morții a fost insuficiența cardiacă.

Versiune românească de Nicolae Mares

Urmare din pag. a 16-a

SINISTRA ÎNCURCĂTURĂ

noscut. Cînd află din gura lui Krug că cei doi au ieșit pe ușa aceea, ridică cu delicatețe draperia, străbătu camera în vîrful picioarelor, trebuindu-i un sfert de secol ca să închidă ușa în urma lui, aproape fără zgomot.

La ora 23.43, același om, dar de data asta cu ochii înspăimîntați, părul ciufulit, reveni între doi paznici speciali. Va fi împușcat imediat împreună cu celălalt zdrahon și cu nenorocitul de Konkordi, toți în calitate de țapi ispășitori.

La miezul nopții, Krug mai aștepta încă. Treptat, diverse zgomote, provenind din birourile vecine, crescură în volum și în agitație. De mai multe ori funcționari străbătură camera în galop. O telefonistă, maltratată groaznic, trecea pe o brancardă dusă de două colege cu fețe încremenite de groază.

La ora 1.08, vestea arestării lui Krug parveni micului grup de conspiratori antinivelişti, căci așa se numea partidul al cărui conducător era studentul Fokus.

La ora 2.17, un paznic vigilent bară drumul unui bărbos care declară că-i electrotehnician venit să verifice radiatoarele electrice, spunîndu-i că acolo nu există asemenea aparate și că ar face bine să revină altădată.

Un cer albastru spectral colora ferestrele cînd, în sfîrșit, reapăru Crystalsen, informîndu-l pe Krug că s-a descoperit urma copilului. „O să-l vezi peste cîteva minute". Adăugă că se pregătește o nouă sală de tortură, complet modernizată, în care vor fi aduși toți aceia care au comis eroarea. Vru să știe dacă poate fi confirmată informația privind convertirea lui Krug. Acesta din urmă îi răspunse că-i gata să anunțe la radio convingerea sa fermă că nivelismul este absolut întemeiat, dar că nu va face această declarație decît cînd își va revedea fiul sănătos. Crystalsen îl conduse la o mașină a poliției, dîndu-i pe drum cîteva explicații.

E clar că afacerea luase o întorsătură proastă, copilul fusese dus la un fel de... cum să spun, un institut pentru copii delicvenți... în loc să fie dus, așa cum se stabilise, la cea mai bună casă de odihnă a statului. Din nefericire, directorul institutului a crezut, eroarea e lesne de înțeles, că băiatul e unul din acei așazişi „orfani", folosiți pentru ca tensiunea unor pensionari deosebit de interesanți din punct de vedere clinic, să se poată descărca. E vorba de tineri criminali (condamnați pentru viol, omor) care, în mod teoretic — noi nu putem judeca valoarea acestei teorii — e bine să-și descarce instinctele reprimate asupra unor creaturi umane care nu reprezintă nimic pentru comunitate. Astfel, încet, încet, demonul care sălășuiește în ei dispare și ei ajung să devină cetățeni de ispravă. Desigur, experiența e criticabilă, dar nu asta-i problema. Locul unde se practică aceste ședințe de defulare e vizibil de la fereastra directorului și cele ale medicilor institutului, bărbați și femei (ca de pildă doctorița Amalia von Wytwyl, una din cele mai fascinante personalități care se poate întîlni vreodată, o aristocrată pe care o să ai plăcerea s-o cunoști în alte împrejurări). Ei pot astfel să urmărească experiența și iau note. O infirmieră îl conduce pe „orfan" pe niște scări de marmură pînă la locul cu iarbă deasă și mereu verde unde are loc experiența. Un loc minunat, mai ales vara, care te face să te gîndești la teatrele pline de verdeață ale grecilor antici. „Orfanul" este lăsat singur și poate merge unde-i poftește inima... Apoi intră un grup de pensionari, vreo opt la număr. Mai întîi, rămîn la distanță, mărginindu-se doar să-l examineze de departe pe „orfan". Apoi e fascinant să vezi cum începe să se afirme spiritul grupului. Pentru prima dată în viața lor, indivizii aștia, brutali, anarhici, conduși de capricii individuale, se organizează. Doctorița von Wytwyl descria momentul ăsta ca unul minunat de frumos, cînd egotismul se supune grupului. Petrecerea începe. Unul din pensionari („un potențial lider"), vreun băiat de șaptesprezece ani, se apropie de „orfan" se așează lîngă el, spunîndu-i : „Deschide gura". „Orfanul" se supune și atunci celălalt îi scuipă o pietricică în gura larg deschisă. (În principiu, e interzisă orice armă). Jocul continuă, trecîndu-se apoi la pișcături. Într-unele cazuri, trecerea de la aceste pișcături inofensive la acțiuni mai brutale — lovituri, fracturi, extirparea unui organ — reclamă un timp considerabil. În mod inevitabil se produc și accidente mortale, dar de cele mai multe ori „orfanul" poate fi pansat și folosit din nou.

Drumul părea că nu se mai termină. În sfîrșit, ajunseră la Stinca George, una din minunile naturii, oferind un spectacol de o frumusețe nebănuită. Lui Krug i se permise să coboare din mașină un minut. Crystalsen, care nu aprecia deloc natura, rămase în mașină, ocupat să mănînce un măr și să parcurgă o scrisoare primită în ajun, pe care n-apucase s-o citească. (Chiar și oamenii de fier au problemele lor casnice).

Krug își aminti că aici s-a accidentat soția lui. Se întoarse încet și intră în mașină, unde Crystalsen continua să citească, apoi porunci șoferului să pornească. Pe șoseaua națională 76 ajunseră la un orășel industrial, lîngă care se afla celebra stațiune experimentală. Directorul ei era un oarecare doctor Humnecke : un bărbat bondoc, cu mustăți căzute pe oală și picioare scurte. Atît el, cît și asistenții și infirmierele erau într-o stare de enervare care friza panica. Crystalsen le declară că speră să primească curînd instrucțiuni telefonice. Tot personalul e teribil de obsecvios, învîrtindu-se slugarnic în jurul lui Krug, propunîndu-i să facă o baie asistat de o frumoasă maseuză. I se oferi de asemenea o armonică, confiscată de la un pensionar, un pahar de bere, micul dejun, ziarul de dimineață, un costum, tot ce ar dori. Pînă la urmă fu condus într-o sală de proiecție, afirmîndu-i-se că o să-și vadă fiul peste cîteva minute. De fapt, nu căutau decît să cîștige timp („Copilul dormea", ziceau ei). Pînă atunci, poate ar vrea să vadă un film...

Krug se așeză. Consimți să bea un pahar de alcool, pe care una din zîmbitoarele și speriatele infirmiere i-l dădu cu o mînă tremurîndă. Doctorul Humnecke ordonă să înceapă ședința. Un tînăr chinez aduse paltonașul imblănit (Krug îl recunoscu imediat : era acela al lui David), îl prezentă pe o parte, apoi pe alta („A fost curățat", își spuse Krug, și găurile cîrpite) cu gesturile iuți ale unui prestidigitator care vrea să demonstreze că nu-i vorba de nici o înșelătorie. Apoi, cu un țipăt, scoase dintr-un buzunar o mașinuță („Asta, am cumpărat-o împreună", își aminti Krug) și un inel, al cărui email se șterse în mare măsură. Chinezul se înclină și dispăru. Crystalsen, care stătea lîngă Krug, în primul rînd, avea un aer posomorît și suspicios. „Un truc, un truc idiot", nu înceta el să murmure.

Luminile se stinseră și pe ecran apăru un pătrat de lumină tremurătoare. Dar ronrăitul aparatului de proiecție se întrerupse brusc (operatorul era tulburat de nervozitatea generală). În întuneric, doctorul Humnecke se aplecă spre Krug și-i spuse cu un glas gros, în care străbătea teama :

— Sîntem încîntați că vă aflați printre noi. Sperăm că filmul o să vă placă. Un film științific. O să puneți o vorbă pentru noi. Am făcut și noi cum e mai bine.

Ronrăitul reîncepu, un titlu apăru de-a-ndoaselea, aparatul se opri. O infirmieră izbucni într-un rîs nervos.

— Tăcere, vă rog ! strigă doctorul.

Proiecția fu reluată, pe ecran apărînd un grup de infirmiere înarmate, care deschideau ușile. Un grup de pensionari ieși afară, clipind din ochi. Un titlu : „Doamna doctor von Wytwyl, responsabila experienței". Doamna Wytwyl, o blondă sculpturală, ținînd un bici într-o mînă, un cronometru într-alta, traversă maiestuoasă ecranul. „Bolnavii sînt adunați la intrarea Rujeliței", sublinia un text imaginea de pe ecran. Sînt perchiziționați : armele sînt interzise. Una din infirmiere scoase o pilă din manșeta celui mai mare dintre băieți : „N-ai avut noroc, grăsciunule !" Urmă prim planul unei tăvi pe care se aflau : pila văzută înainte, o bucată de țeavă de plumb, un acordeon, o bucată de frînghie, un briceag cu mai multe lame, ace de pateon, o secure ruginită. „Atenție. Băiatul va apare îndată", explica un titlu.

Iată-l, într-adevăr, coborînd scara de marmură care ducea spre grădină, luminat de proiectoare. O infirmieră, învesmîntată toată în alb, îl însoțea pe David, îmbrăcat cu paltonul lui îmblănit, avînd doar papuci în picioare. Scena dură un moment : el își înălță capul spre infirmieră, genele îi clipiră, o rază aureolîndu-i părul, apoi privi în jurul lui, privi spre Krug fără să manifeste vreun semn de recunoaștere, ezită, coborî ultimele trepte. Fața i se lărgi, deveni vagă, dispăru. Infirmiera rămase pe peron, cu un ușor zîmbet pe buze.

Doctorul Humnecke își puternic și ronrăitul aparatului se întrerupse, lumina revenind în sală.

„Trebuie să mă trezesc", își spuse Krug, „Unde-i copilul meu ? Am să mor, dacă nu mă trezesc".

Refuză răcoritoarele, refuză să semneze în cartea de aur, îi îndepărtă pe toți cei din jurul lui ca tot atîtea pînze de păianjen. Doctorul Humnecke, rostogolindu-și ochii în cap, apăsîndu-și mîna pe inima bolnavă, făcea semn infirmierei șefe să-l ducă pe Krug la infirmerie.

Nu mai sînt multe de spus. Pe culoar Crystalsen, cu un trabuc în gură, lua note despre tot ce se întîmplase într-un carnețel, pe care îl ținea sprijinit de zid la înălțimea frunții.

Cu un gest sacadat al degetului mare indică o ușă pe care scria A-1. Krug intră. Doamna doctor von Wytwyl clătina încet, aproape visătoare, un termometru, apoi se îndreptă spre Krug.

— Fiți curajos, spuse ea liniștit. S-a întîmplat un accident. Am făcut tot ce a fost omenește posibil.

Krug o respinse cu atîta putere, încît ea fu zvîrlită pe o balanță automată și sparse termomertul. Au ! exlamă ea.

Copilul asasinat purta în jurul capului un turban auriu și singeriu. Fața îi fusese machiată și pudrată cu multă abilitate, iar o cuvertură mov îi acoperea tot corpul pînă la bărbie. Krug se repezi, smulse cuvertura, dar un soldat îi prinse brațul, spunîndu-i cu un glas prietenos :

— Ce te-a apucat, bătrîne ? Vrei să te pocnesc ?

Aici relatarea acestei tragice și neașteptate întîmplări devine aproape indescifrabilă (martori printre care se aflau : „detectiv particular", „spion", sensul nu-i deloc clar)... (declară că după aceea)... (au trebuit să-l lege)... (Crystalsen, fumîndu-și calm trabucul...) ...(a convocat tot personalul în sala de ședințe) și l-a informat că a primit un mesaj telefonic potrivit căruia toți vor fi trimiși în judecata unei curți marțiale pentru uciderea unicului fiu al profesorului Krug, filozof reputat, președintele Universității, vicepreședinte al Academiei de medicină. Inima slabă a lui Humnecke cedă : se prăbuși pe scaun, alunecă pe podea și muri. Doamna doctor von Wytwyl, fără să-și piardă deloc calmul, înghiți o capsulă cu otravă. După ce au judecat și îngropat restul personalului și au dat foc clădirii, în care bolnavii, încuiați, alergau înnebuniți să se salveze, soldații îl duseră pe Krug pînă la mașină, care porni îndreptîndu-se spre capitală.

Chiar a doua zi dimineața, Krug fu invitat să participe în sala de festivități a Ministerului de Justiție, de unde urma să fie ascultată alocația pronunțată de unul din fruntașii Marelui Consiliu în palatul prezidențial, aflat la o distanță de cîteva străzi. Într-adevăr, după puțin timp, prin difuzoarele instalate în diferite locuri ale sălii, se auzi glasul puternic al acelui fruntaș : „Domnilor (căci nu fuseseră invitați decît bărbați), țin să declar din capul locului că ceea ce s-a întîmplat, nu trebuia să se întîmple niciodată. Consternarea noastră e nemărginită. Sîntem îndreptățiți să spunem că niciodată partidul, guvernul, conducătorul statului n-au simțit în toată istoria acestei mari țări, un regret atît de profund.

Sîntem însă încredințați că nimic nu poate schimba legătura, acordul pe care chiar dvs., domnule Adam Krug, l-ați definit atît de solemn înainte de a fi intervenit această tragedie personală. Dar cetățenii mor, pentru ca cetatea să-și poată continua viața. Nu putem crede că durerea dvs., oricît de mare ar fi ea, va putea tulbura prietenia care vă leagă de conducătorul nostru. De altfel, guvernul a și luat hotărîrea de a nu fixa nici o limită despăgubirilor pe care urmează să vi le ofere. Deja, cea mai bună întreprindere a statului se pregătește să vă predea un cocșig de bronz încrustat cu granate și peruzele, în care se va odihni micuțul dvs. David, ținînd în mînă, jucăria lui preferată, o cutie cu soldați de plumb, ale căror arme și uniforme vor fi verificate de cel mai bun expert al ministerului de război spre a stabili autenticitatea lor. Vă oferim de asemenea posibilitatea de a asista la executarea celor șase principali vinovați de către un călău neexperimentat.

Desigur, domnule Krug, veți ști să apreciați, continuă glasul în difuzoare, efortul pe care îl depunem spre a îndrepta groaznica eroare ce a fost comisă. Sîntem gata să iertăm multe lucruri, chiar și crime, dar există o crimă ce nu poate fi niciodată iertată : neglijența în exercitarea funcțiilor oficiale. Dar noi o vom ierta și sîntem siguri că și dvs. veți face la fel, căutînd să dăm cu toții uitării această tragică întîmplare. Și veți fi fericit să aflați că noi sîntem gata să examinăm cu dvs. detaliile privind noua dvs. funcție.

Crystalsen (care, firește, se afla și el acolo) se apropie de Krug și, întinzînd în fața lui mai multe documente, îi arătă cu un creion roșu și albastru unde trebuie să semneze.

Krug le luă și, fără să spună un cuvînt, le rupse în bucăți. Unul din funcționari, care știa cît de mult s-a muncit la redactarea acestor documente, își luă capul în mîini și scoase un strigăt de durere. Krug, fără să-și părăsească locul, își încleștă mîinile în gîtul funcționarului fiind gata să-l sugrume, dacă n-ar fi sărit cei din jur să i-l smulgă din mîini.

Crystalsen, singurul care își păstrase calmul, luă microfonul și rosti : „Zgomotul pe care l-ați auzit adineauri, domnilor, e cel provocat de Adam Krug, cînd a rupt documentele pe care ieri seară a promis că le va semna. El a mai încercat de asemenea să strîngă de gît pe unul din asistenții mei".

Urmă o lungă tăcere apoi, același glas care rostise alocația puțin mai înainte, se auzi în difuzoare : „Sîntem gata să mergem mai departe. Vă oferim, domnule Adam Krug, să-i omoriți chiar dvs. pe vinovați. E o propunere specială, pe care n-o vom mai reînnoi".

— Ei, ce spui ? întrebă Crystalsen, fără să ridice capul.

— Du-te în... (urmară două cuvinte neclare), spuse Krug.

Se așternu din nou o liniște de mormînt, apoi Crystalsen adună hîrtiile rupte, pe care i le viri din nou sub nasul lui Krug, dar acesta le zvîrli furios pe jos,

moda, altfel

Convertirea măgarului

Se zice că **leul** e regele animalelor și că într-o țară minunată, de foarte mulți visată și de și mai mulți uitată, competențe deosebit de serioase încearcă să-l convertească să devină altceva, mai cuprinzător ca putere și mai expresiv ca răget și culoare. Primii pași sînt încă pe bîjbîite, în ciuda competentelor implicate în experiment. Dar așa se întîmplă după revoluții, încurcătura e așa de mare că nu se mai înțelege de ce au fost făcute dacă nici măcar regele animalelor, leul, nu se lasă convertit din prima secundă în împărat (e mai mare, nu ?). Așa a fost și în Tijuana, chiar pe **Avenida** și **Plaza Revolucion Shopping Center.** Numai că mexicanii nu s-au repezit să convertească **leul,** au fost mai modești, s-au mulțumit să înnobileze măgarul.

De la Chula Vista—San Diego, în douăzeci de minute, contra unui bilet de tramvai roșu, elegant, parfumat și cu toate dichisurile tramvaiești, ajungi în Mexic, fără pașaport, fără viză (e mai greu la întoarcere dacă nu le ai), fără „parole, parole, parole...", chiar și fără **parale** (în Mexic se mai admite așa ceva, încă...). Și de treci gardul de zăbrele, de departe vezi albind un sombrero cu paiete și mexicani chefuind. Acolo, în magazine, marfa **pare** un noroc. O pereche de pantofi „Made in Italy", în Las Vegas costă 70 dulăi ; în Los A. — îngerii s-au privatizat de mult, au ridicat prețul la 98, dar numai pe Rodeo Drive, **noblesse oblige** !; **în New York e mai mare bîlciul, înghesuiala, mai mulți fraierii și hoții, deci — 120 de dulăi.** La Tijuana, pe strada REVOLUȚIEI — 39 de dolari. Iar după colț, imediat după ce scapi de zebre, aceeași pereche de pantofi, „identică și la fel" — 12 dolari. Ghiciți de unde mi-am cumpărat-o și aflați că sînt foarte mîndră de ea.

Tijuana, tentația și fastul de culori, convertirea mizeriei în străluciri de bal de operetă, foamete drapată în belșug de mîncare și fructe, tarabă unde poți cumpăra parfumurile cele mai trăznite (**alca,** cele mai scumpe în lume), Tijuana care te întîmpină din primul minut de aer cu un bîlci, ca la noi pe vremuri, dar crescut la scară americană (americanii aștia nu văd nimic decît „mare", „big", „grand" ; pînă și farfuriile le au mai mari, ca să cuprindă să satur, să ajungă). Tijuana, reclamă de dinți, în viața mea n-am văzut și nu mi-am imaginat că există la un loc (o fi vreun consens ?) atîtea zîmbete frumoase, ca al fiarelor frumoase, dinți sănătoși ai unor **nemîncați,** dinți care rîd și te fură, oferindu-ți bijuterii **Azteca,** tinichele lustruite la preț de antichitate (l-am întrebat pe un negustor ce înseamnă pentru el „antichitate" și mi-a răspuns că e ceva **foarte obișnuit,** pentru care **americanii,** dacă sînt destul de **gringos** și destul de fraieri plătesc sume uriașe, uriașe pentru mexicani, numai pentru a avea în casă un **nimic,** un **nada** antic), dinți care ar fi în stare să te muște dacă, pe Strada Marii Revoluții, nu te-ai fotografia, călare, alături, în genunchi sau „între două", cu o zebră sau cu două.

— Mamă ! Au zebre ! țipă copila.

— Tată ! ...u și zebre ! țipă mama, soțului iubit, care îi e chiar soț.

— Sînt măgari vopsiți, măgari convertiți să fie zebre, să vă fure vouă mințile, fețele mele, soție și fiică, dar **caramba,** chiar n-ați cunoscut în viața voastră nici un măgar ? Că zebre, nici eu !

Dar ceva a fost convertit !

Corina Cristea

VLADIMIR NABOKOV

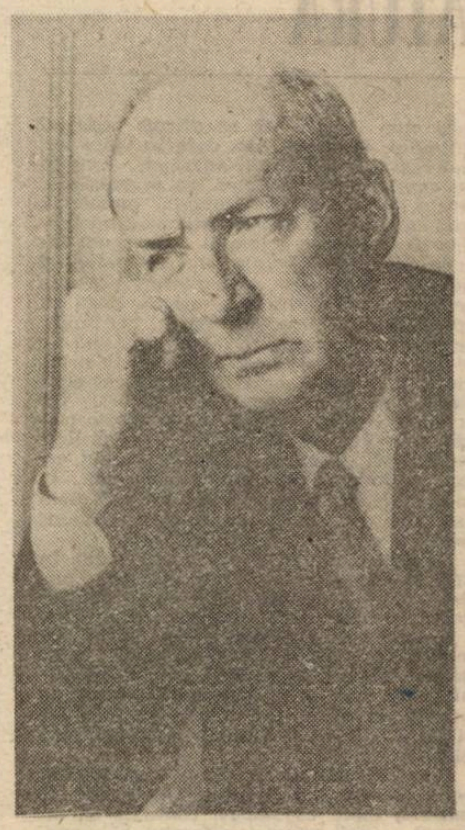

● Născut la Petrograd în 1899, Vladimir Nabokov după peregrinări prin mai multe țări, s-a stabilit în 1940 în Statele Unite, continuînd să-și scrie operele în limba rusă. Abia în 1947, cînd stăpînea de acum cele mai mici taine ale limbii țării sale de adopțiune, Nabokov scrie primul său roman în engleză, „Bend Sinister" („Sinistra încurcătură") editura Mc. Growe Hill Book Company, stîrnind admirația întregii critici literare pentru virtuozitatea și măiestria tehnică a limbii folosite. Dar interesul cărții nu rezidă numai într-asta, ci mai ales în faptul că romancierul, care n-a trăit și n-a cunoscut nici una din țările socialiste, a reușit ca, înfățișînd o țară imaginară Padukgrad, să redea, în toată amploarea sa, tot universul tiraniei, al torturei și al îndobitocirii oamenilor existente și în aceste țări Eroul romanului, Adam Krug filozof și om de știință de renume mondial, e ridicat într-o noapte de serviciile secrete, deoarece refuzase orice colaborare cu tiranul conducător al țării. Părăsind casa, Krug nu e îngrijorat de soarta lui, ci de aceea a unicului său copil, David, un băiat de opt ani. Nabokov a murit în Elveția, în 1972, unde și-a petrecut ultimii ani ai vieții sale.

Din acest roman, care a făcut înconjurul lumii, fiind salutat pretutindeni ca o operă deosebit de valoroasă, pentru deconspirarea sistemului comunist, redăm pentru cititorii noștri fragmentul de mai jos, în care Krug e adus în fața autorităților polițienești.

SINISTRA ÎNCURCĂTURĂ

Rămas singur, Grug întredeschide ușa cu o îmbrîncitură.

— Da ?... se auzi un glas.

Un om palid la față își privea tamponul pe care îl aplicase peste foaia ce o scrisese.

— Cer să se întreprindă imediat ceva, spuse Krug.

Funcționarul îl privi cu ochii lui obosiți și lăcrimoși.

— Mă numesc Konkordi Filadelfovici Kolokolnitcikov, dar mi se spune Kol. Luați loc.

— Eu, începu Krug.

Kol, ridicînd capul, luă imprimatele necesare.

— O clipă. Mai întîi, trebuie să-mi răspunzi la toate întrebările. Numele dumitale ?

— Adam Krug. Te rog să mi se aducă fiul imediat aici...

— Puțintică răbdare, spuse Kol, care își înmuie peniță într-o călimară. Recunosc că procedura a fost enervantă, dar cu cît o să terminăm mai repede cu atît o să fie mai bine. Foarte bine. K, R, U, G. Vîrsta ?

— E nevoie de toate prostiile astea dacă vă declar de la început că mi-am schimbat părerea ?

— Procedura e necesară în orice împrejurare. Sexul : masculin, Sprincenele : stufoase. Numele tatălui...

— Același ca al meu. Du-te dracului !

— Haide, haide, liniștește-te. Sînt la fel de obosit ca și dumneata. Religia ?

— Fără.

— Fără nu-i un răspuns. Legea pretinde că orice individ de sex bărbătesc trebuie să aibă o religie. Catolic ? Animist? Protestant ?

— N-am de dat nici un răspuns.

— Dmnule, cel puțin ai fost botezat ?

— Nu știu despre ce vorbești.

— Hm, e foarte... Ascultă, trebuie să scriu ceva.

— Cîte întrebări mai ai ? Trebuie să umpli toată asta ? (un deget tremurător și furios arăta pagina).

— Mi-e teamă că da.

— În cazul ăsta, refuz să continui. Am de făcut o declarație de cea mai mare importanță... și dumneata mă faci să-mi pierd timpul cu prostii.

— Cuvîntul e aspru.

— Semnez orice dacă fiul meu...

— Un singur copil ?

— Da. Un băiat de opt ani.

— E într-adevăr micuț. Vă spun cinstit, domnule, îmi dau seama că vi-e greu. Vreau să vă spun că și eu sînt părinte. Dar pot să vă afirm că băiețelul dumitale nu trece prin nici o primejdie.

— N-ai dreptate. Ați trimis două canalii...

— N-am trimis pe nimeni. Te afli în fața unui funcționar prost plătit. Și țin să-ți spun că depling tot ce s-a întîmplat în literatura rusă...

— Oricare ar fi responsabilul, trebuie s-aleagă : ori tac pentru totdeauna, ori vorbesc, semnez, jur.. .fac tot ce-mi cere guvernul. Și am s-o fac, cu o sigură condiție : să-mi regăsesc copilul, care să-mi fie adus imediat aici.

Kol se gîndi : situația nu era deloc în regulă.

— Asta-l nu-i conform regulilor, spuse el în sfîrșit. Dar poate că ai dreptate. Vezi dumneata, procedura obișnuită constă mai întîi în completarea chestionarului ăsta, apoi ești dus în celula dumitale. Acolo, poți vorbi deschis cu unul din tovarășii dumitale de închisoare, care se întîmplă să fie unul din agenții nostri. Pe la ora două dimineață, te trezim dintr-un somn agitat și încep din nou să te interoghez. Oameni competenți au prevăzut prăbușirea dumitale între ora 6.40 și 7.15 Meteorologul nostru a anunțat un cer foarte noros. Doctorul Alexandre, unul din colegii dumitale, s-a prezentat voluntar ca să traducă în limbaj obișnuit declarațiile dumitale enigmatice. Nimeni n-ar fi putut prevedea această brutalitate, această.... Trebuie de asemenea să adaug că noi trebuie să vă difuzăm un glas de copil pradă durerii... Ai vrut într-adevăr să spui că ești gata să juri credință statului, dacă...

— Ai face mai bine să te grăbești. Cosmarul poate căpăta o direcție neprevăzută.

— Ei bine ! o să aranjăm fireste imediat chestiunea asta. Atitudinea dumitale e foarte satisfăcătoare. Închisoarea noastră a făcut din dumneata un om. Un rezultat remarcabil. Aș merita felicitări pentru că am pus capăt atît de repede rezistenței dumitale. Iartă-mă o clipă.

Se ridică (un funcționăraș cu cap mare livid și fălci de rechin) și înlătură cutele unei draperii cafenii. Deținutul rămase singur, dar în cap continuau să se audă bătăile inimii : „unul-unul-unul". O mobilă ascundea ușa prin care intrase cu cîteva minute înainte. Ceea ce semăna cu o fereastră acoperită cu o perdea se dovedi a fi o oglindă. Își netezi gulerul halatului, căci îl ridicaseră de-acasă așa cum era îmbrăcat.

Konkordi Filadelfovici se întoarse. Avea aerul satisfăcut.

— Băiețelul dumitale n-o să întîrzie să vină, spuse el vesel. Toată lumea răsuflă ușurată. Era păzit de o bonă diplomată, care a spus că băiatul nu s-a purtat prea frumos. Presupun că-i un copil cu probleme. A, să nu uit : mi s-a cerut să-ți pun o întrebare : vrei să-ți scrii discursul, ca să-l supun aprobării.., sau ai să folosești textul deja pregătit ?

— Textul ? Mi-e grozav de sete.

— O să cer să ne servească niște răcoritoare. A, mai e o chestiune : putem începe acum să semnez cîteva hîrtii ?

— Nu înainte de a-mi regăsi fiul.

— Te previn : o să fii un om foarte ocupat. Ah, ce necazuri ne mai pricinuiești ! Credem că Universitatea n-o să-și deschidă porțile. Îmi închipui că de mîine or să fie manifestații studențești, defilări, serbări publice. Personal sînt încîntat că am fost martorul nemaipomenitei dumitale convertiri. Bucură-te. Haide, nu te mai încrunta așa. Auzi ? Muzică.

El acționase probabil un întrerupător sau învîrtise un buton, căci sonorități marțiale se înălțară în cameră și funcționărașul adaugă, într-un murmur respectuos : „Muzică în cinstea dumitale" !

Din păcate, orchestra fu acoperită de sunetul strident al unui telefon. Era vorba desigur de vești importante, căci Kol puse în furcă receptorul cu un gest triumfal și-i făcu semn lui Krug să înainteze spre draperie.

— După dumneata, te rog.

Intrară într-un salon spațios cu tablouri pe pereți, reprezentînd diferite scene biblice. Pe o măsuță erau îngrămădite o colecție de reviste („Revue géographique", „Die Woche", „The Tatler" „L'Illustration"). Unul sau două stelaje cu cărți. Pe un scaun o legătură de chei (uitată probabil de unul din paznici). O masă cu răcoritoare, o farfurie cu senvișuri, o carafă de apă și mai multe halbe.

Ușa din fund se deschise și mai mulți reporteri fotografici și ziariști se înșiruie după doi agenți înalți și voinici, adevărați zdrahoni, care duceau un băiat de unsprezece, doisprezece ani, bandajat la cap („Nu-i nimeni vinovat", explicară ei, „copilul a alunecat pe un parchet prea bine ceruit și s-a lovit cu capul de macheta mașinii Stevenson din muzeul tineretului). Copilul purta o uniformă școlară și era încins cu o curea lată de piele. Își ridică brațul, spre a-și apăra fața, cînd unul din cei doi agenți făcu gestul de a ține presa la distanță.

— Nu-i fiul meu, spuse Krug.

— Tatălui tău îi place să glumească. Glumește tot timpul, explică politicos Krug adresîndu-se băiatului.

— Îmi vreau copilul ! Copilul meu ! Ăsta e al altuia.

— Ce înseamnă asta ? întreabă aspru Kol. Nu-i al dumitale ? Nu se poate ! Ai doar ochi ca să vezi.

Unul din cei doi agenți îi întinse lui Kol un document. Pe hîrtie scria clar : Arvid Krug, fiul profesorului Martin Krug, ex-vicepreședinte al Academiei de medicină.

— Poate că bandajul e de vină, spuse Kol grăbit. Dar sub siguranța lui străbătea o notă de disperare. Și apoi băieții cresc atît de repede..

Agenții smulseră aparatele fotografice și îi împinseră pe ziariști spre ieșire... „Țineți-l pe băiat !" ordonă un glas brutal.

Noul venit, un orecare Crystalsen (fața roșie, ochi albaștri, gulerul scrobit) care e, după cum precizează imediat, al doilea secretar al Marelui Consiliu, se apropie de sărmanul Kol și-l întrebă, ținîndu-l de nodul cravatei, dacă nu crede că un oarecare Kol e vinovat de această eroare inadmisibilă. Acesta din urmă mai speră încă să se salveze, încăpățînîndu-se să-l întrebe pe Krug.

— Ești sigur, absolut sigur că băiețandrul ăsta nu-i fiul dumitale ? Filozofii sînt uneori distrați. Și aici, în cameră, lumina nu-i prea bună...

Krug închise ochii și spuse, cu dinții strînși :

— Îl vreau pe fiul meu !

Kol se întoarse spre Crystalsen, dînd mîinile deoparte, în timp ce încercă să spună ceva greu de înțeles. Între timp, băiatul, pe care nu-l vrea nimeni, fu scos afară.

— Iartă-ne, spuse Kol lui Krug. Cu atîtea arestări e fatal să se producă erori.

— Vrea să spună, explică Kol lui Krug, că cei care au comis această greșeală vor fi aspru pedepsiți.

Crystalsen (același joc).

— O să plătească scump !

— Exact. Fireste o să aranjăm toate astea în cel mai scurt timp. În clădirea asta avem patru sute de telefoane. Copilul dumitale pierdut o să fie găsit imediat. Înțeleg acum de ce nevastă-mea a avut noaptea trecută un coșmar îngrozitor. Ah, Crystalsen, ce coșmar !

Cei doi slujbași ai statului, cel mic vorbind cu volubilitate, mototolindu-și cravata , celălalt, posomorît, cu ochi de gheață polară ațintiți dușmănoși spre Kol, ieșiră din cameră.

Kol așteptă din nou.

La ora 23,24, un polițist (de astă dată în uniformă) se strecură în încăpere : îl căuta pe Crystalsen. Voia să știe ce trebuie făcut cu băiatul care n-a fost recu-

Prezentare traducere și adaptare de :
Paul B. Marian

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Marea partidă

Valabilă în multe, ideea că o bătălie pierdută nu înseamnă și pierderea războiului are în bridge semnificații dintre cele mai surprinzătoare, toate, firește, legate de ceea ce este unic și inconfundabil în acest joc, de specificul lui așa zicînd ultimul. Dat fiind că este un joc din categoria rarisimă a celor care pot fi învățate la orice vîrstă și, totodată, rămîn pururi de învățat, nici o experiență nu seamănă cu alta chiar dacă anumite situații se pot repeta. Fiecare din ele poate fi socotită drept o bătălie simultan cîștigată și pierdută, funcție de punctul din care e privită. În timpul desfășurării unei partide, mai ales cînd e bine jucată, sentimentul bătăliei cîștigate și sentimentul bătăliei pierdute se găsesc în echilibru, cu argumente balansate, abia la final intervenind decizia dar și atunci aproximativă pentru că nu e totuna să ieși bine dintr-o partidă dificilă și tot bine dintr-una ușoară. Apoi, partida următoare duce vrînd-nevrînd la reconsiderarea sentimentului lăsat de partida dinainte. Mai ales din această perspectivă a partidei care va să vină, cele anterioare sînt îndeobște privite ca bătălii și cîștigate și pierdute, mai corect spus nici cîștigate nici pierdute. Cu toate acestea nu e bridge-ist care să nu viseze marea partidă așa cum visa un personaj al lui Leonid Andreev marele șlem, marea partidă adică bătălia care încheie războiul și în raport cu care nu numai că pălește tot trecutul dar viitorul chiar capătă contur de prezent continuu. Coșmar (în caz că e pierdută) sau extaz (dacă e cîștigată), ea, marea partidă este, cînd este, atît de modelatoare pentru cei care o joacă încît poate să-i facă de nerecunoscut. Sînt jucători care, cînd e vorba de o bănuită întîlnire cu ea, lasă de-o parte orice prudență și i se dedică în absolut, vreau să zic dincolo de rațiunile unei competiții cu învingători și învinși. Probabil ei știu sau doar simt că a rata o asemenea întîlnire este — vorba francezului — mai mult decît o crimă, este o eroare. De tristețea pierderii marii partide pînă la urmă te vindeci, de bucuria cîștigării ei pînă la urmă te saturi, dar faptul că ai jucat-o, — cu atît mai mult dacă ai jucat-o bine —, nu-l vei uita niciodată. Toți vor să joace Hamlet, spunea Sandburg, toți vor să joace marea partidă spun cunoscătorii de bridge. E, poate, ceva patetic în asta, eu cred însă că e și ceva originar, printr-un fel de „eternă reîntoarcere" la transparența premergătoare vîrstei de „zoon politikon", în fapt la adevărul neînconjurat de strategii. O iluzie, veți zice. Ei și ?! Nu e singura și e departe de a fi cea mai rea într-o lume în care totul tinde să dea în hohot...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 12 decembrie 1990 46

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Ilie Boca

Noapte bună

Noapte bună
înger cu ochii albaştri
noapte bună tu care nu ai încetat
să te uiţi la cerul de vară
şi să nu-ţi aduci aminte
de nimeni
noapte bună tu care pluteşti
pe lacul ca oglinda
în care se scufundă
ochii tăi mari
ochii tăi sînt închişi
ei privesc în sufletul tău adînc
acest suflet al tău
este casa demonilor
ei au coarne albastre
şi limbi trandafirii
ei au în loc de blană
petale de crin ce nu se scutură
cînd bate vîntul
ei cîntă cu glasul mut
al iernii care va veni
cu fulgii albi alunecînd
pe şoldurile tale
senzuale
trezeşte-te îngere
sub acest pom care-şi scutură
de pe trupul tău somnoros
petalele înroşite de febra cunoaşterii.

Dan Laurenţiu

Infantilism

În primele luni de după decembrie 1989 una dintre cele mai frecvente expresii din subit căftănita noastră publicistică era, „tînăra democraţie românească", folosită mai cu seamă în contexte îngrijorate, gîndită la început cu toată seriozitatea, mai apoi sub unghi ironic, uneori întărită cu un al doilea atribut : „firavă". Vremea — multă, puţină — cîtă a trecut ne-a pus în faţa unei situaţii care frizează absurdul : în loc să se maturizeze, fie şi o citime, odată cu acumularea de experienţă, viaţa noastră politică nouă, „tînăra noastră democraţie" s-a infantilizat zi după zi, lună după lună, scăzînd şi slăbind şi subţiindu-se în aşa măsură încît astăzi, la un an de la naştere, abia se mai lasă ghicită, informă şi indecisă ca un embrion. Boala aceasta ciudată n-a făcut economie de simptome şi de privim cu atenţie în juru-ne, le găsim răspîndite ca o ceaţă pe tot cuprinsul societăţii, coborînd dinspre vîrf spre poale, în cîteva locuri groasă pînă la impenetrabil şi plină de otrăvuri al căror antidot nu-l ştim sau ne facem că nu-l ştim. Nu e domeniu al existenţei noastre în care să nu dăm de semnele acestei deschideri spre închidere, ale bizarei întoarceri a tinereţii în copilărie. Se fac simţite acţiunile unora din cei aflaţi la putere, ca şi în ale unora aflaţi în opoziţie, le citim în ochii copiilor cînd îşi privesc neînţelegători părinţii şi invers, cresc în gestica unor prieteni de o viaţă care astăzi nici măcar nu-şi mai vorbesc, se adună pe strîmta punte, ca o lamă de cuţit, dintre sublimul înfrăţirii în credinţă şi ridicolul îngrămădirii de turmă, în fine, se întrevăd în zgomotoasa dispută dintre nevoia de adevăr şi plăcerea de scenarii care, orice s-ar spune, ne caracterizează ab ovo. Sîntem, pare-se, în faţa unui infantilism generalizat. Avem de toate : infantilism politic (să fii prim-ministru şi să te bucuri că sînt huiduiţi adversarii politici în timp ce vorbesc la o sărbătoare a tuturor precum ziua naţională, sau să fii mişcare de opoziţie constructivă ce refuză principial violenţa, ura, teroarea şi să lansezi un apel încărcat tocmai de violenţă şi ură), infantilism economic (să numeşti liberalizare o triplare a preţurilor în condiţiile absenţei ca şi totale a privatizării), infantilism social (să propui un program curajos prin radicalitatea schimbărilor şi să reduci practic, schimbarea la simple permutări înlăuntrul aceloraşi structuri), infantilism psihologic (să fii masă de manifestanţi pentru libertate şi democraţie şi să „torpilezi" un discurs în care sînt evocate chiar valorile acestora), infantilism publicistic (să te declari presă liberă, independentă şi luptătoare pentru adevăr şi să nu osteneşti în promovarea calomniei, partizanatului politic şi minciunii) şi aşa mai departe. Toate acestea sînt formele de o mare diversitate ale aceluiaşi fond : inexperienţa democratică a tuturor, pe de o parte, şi ezitarea în rostirea adevărului a unora din cei care au datoria de a-l spune, pe de alta. Cîtă vreme nu se va înţelege că un adevăr parţial rămîne pururi o minciună, „tînăra noastră democraţie" va continua să sufere de infantilism iar experienţa pe care fatal o vom stringe nu va face decît să sporească alunecarea.

L

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Pacea rece

„Cap ai, minte ce-ți mai trebuie ?" îmi tot spun, de unul singur, de la intîi decembrie încoace, acuzîndu-mă de leznațiune, fatalism și ne-sensibilitate. Oi fi vreun căutător de noduri in papură, sau am rămas arhialergic la aniversaromania moștenită de la răposații dumnealor ? De ce-am simțit pînă-nfr-atît, in zilele acestea, cînd, mă-nțelegi, intreaga suflare a obștii era datoare a compătimi cu gvardia națională la „cauza sfîntă a eliberării popoarelor creștine de sub jugul...", de ce-am simțit, zic, același frison paralizant din preajma vechilor Congrese, 23 augusturi și ianuarii scornico-petrești ? De ce-am deslușit la tot pasul același aer de campanie cvasi-militară, același specific de convocator, aceeași atmosferă războinică, spontan-îndelung-organizată și de leșinantă supradozare tezistă, a „sărbătoririlor" de odinioară ? De ce mă irită-n așa hal aplauzele din parlament, degradarea de bilci și mahala propagandistică a patriotismului, gîfîiala pompieristică, stînjenită, speriată ca de bombe, a organizării, de ce, adică, seamănă atît de îzbitor spectacolul aniversar de azi cu cele de ieri ? Inertie, inertie, dar nu pînă la pastisare și, chiar autoparodie, că doar am făcutără cîțiva pași spre normalitate anul ăsta ! (Nu-i vorbă, programarea, la 1 decembrie, a „Cuibului de viespi" la TV a fost o idee e-po-ca-lă, stabilizînd... destabilizarea). Peste tot se serbează ziua națională, dar unde-o mai fi atîta festivism pe cît de fariseic, pe atîta de fanatizant, crispat, cădelnițat în disperare, unde-o mai fi atîta aparență de înmormîntare, sau, mai degrabă, de stare de asediu ? Dar, poate-om fi deja în plin război și eu habar n-am, poate sîntem deja sub ocupație și nu s-a scris la gazetă. Pentru că, altfel, de unde atîta disperare clamoroasă, atîta precipitare manifestoidă, lozincardă, atîta patos național la modul vitriolant-găunos, de unde o așa cantitate de aluziv amenințător, rapid trecută-n saltul calitativ către huiduială ? Mai toate faptele contrazic principiile afirmate de putere : se pledează de sus de tot pentru dialog și se face totul pentru postularea monologală ; se cere opoziție constructivă și responsabilă, dar i se aplică sub centură lovituri deconstructive și irresponsabile ; se cere consens, dar se dezbină cu sistem ; se deplînge circumspecția sau zgîrcenia Europei, se fac eforturi disperate pentru contacte mănoase, dar se vehiculează aceleași răsuflate sloganuri cu imixtiunile în treburile interne, după care ne lăudăm infantil cu numărul minutelor acordate trimișilor noștri de mărimile lumii; stăm de-o jumătate de an cu Comisia 13—15, ca acum să ne răstim la Europa, ca dl. Viorel Faur, reluînd prezidențialul exemplu cu Kennedy, că, adică, să ne lase spălatul rufelor în familie (reclamînd, însă, detergent din import, firește). Noi mințim de dragul adevărului, uite-așa ! Un continent întreg se laudă a fi îngropat războiul rece, noi scormonim pămînturile, în sus, în jos, la dreapta și la stînga, doar-doar om găsi să dezgropăm securea de război, ideologic, desigur. Noi sîntem, ca de obicei, originali și (în anecestrala tradiție a tacticii „pămîntului pîrjolit") propunem lumii : pacea rece.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Despre ticăloșie

Cînd, cu prețul jrtfei supreme, (pentru că nu mă îndoiesc că așa va fi fost) Marin Preda, în „Cel mai iubit dintre pămînteni", făcea public rechizitoriul fără drept de apel al sistemului comunist cu racilele sale avînd toate motivele și argumentele să-l facă, trebuie să credem că era un laș, un inhibat, dezinteresat de soarta țării. În mod cu totul surprinzător acest fapt e bine ținut sub vălul tăcerii, oamenii de bine ce-i vor fi mișunat prin preajmă, ba cu una, ba cu alta, fiind cuprinși de o totală amnezie și surîzîndu-și în barbă la sloganul perfid lansat privind lașitatea intelectualilor. „Era ticăloșilor" n-a fost un produs al fanteziei scriitorului de proveniență rurală, în veșnic dezacord cu triumfalismul puterii paranoice care ducea sistematic țara spre dezastru.

Cînd, după evenimentele din 22 decembrie 1989, care impuneau o cotitură radicală în viața poporului nostru, intelectualii cei mai de seamă au încercat să se pronunțe, mașina infernală a ticăloșiei a reacționat cu o malefică promptitudine, lansîndu-și tirul concertat și nimicitor pentru a discredita și înăbuși glasul rațiunii. Era musai să se acrediteze ideea lașității intelectualilor, a culpabilității lor, pentru a fi din nou marginalizați și reduși la tăcere.

Puterea nou instaurată se poate mîndri cu rezultatele obținute. În optica ei e mai simplu, mai eficient (pentru ea) să fie servită decît să slujească intereselor țării. Starea de lucruri năucitoare a democrației noastre originale, care nu poate și nu vrea să alunge tristețea, sentimentul fricii și insecurității, confirmă afirmațiile de mai sus.

Ticăloșia constituie un summum de însușiri și deprinderi necreștinești, îndelung cizelate la Înalta Școală a Perversității, oricînd gata, la momentul potrivit, să acționeze cu promptitudine și eficiență, arogîndu-și dreptul de a-și savura deliciile invincibilității pe munți de cadavre.

Numai făpturi cu totul naive sau chiar handicapate ar putea crede că puterea unei hidre se anihilează prin retezarea unuia sau altuia din brațele sale. Că lucrurile se prezintă așa și nu altfel, mărturie nesfîrșit de trist revelatoare e repeziciunea cu care monstrul amputat al ticăloșiei se revigorează, revendicîndu-și chiar supremația în apele profund tulburate ale vieții noastre.

Strategiile ticăloșiei, arsenalul de arme și mijloace sînt atît de bogate și în continuă perfecționare, încît cu greu dacă nu chiar imposibil le poți decela. Cinstea, bunul simț, onestitatea, morala, tot ce ține de cultivarea unei vieți firești, decente nu intră în „principiile" ei. Alura ei n-ar fi ajuns atît de impozantă, frizînd atotputernicia, dacă n-ar fi aruncat peste bord, încă de la afirmarea ei, aceste derizorii bagatele devenite un lest insuportabil.

Dovada peremptorie a existenței ticăloșiei în societatea noastră profund traumatizată e însăși starea de lucruri existentă, atît de confuză, atît de îngrijorătoare, cu atîtea tensiuni și convulsii, deseori provocate artificial și incitînd la extremisme de-a dreptul periculoase cu urmări imprevizibile. Credulitatea, neexersată în laboratoarele acestui cumplit flagel, e o victimă sigură. Puterea atotzîmbitoare va fi avut-o în vedere și s-a bazat pe ea.

Mi s-ar putea reproșa că sînt de un radicalism exagerat, lipsit de motivații, că am o viziune prea sumbră, neconformă cu realitatea, ranchiunoasă, vituperantă, hazardată, etc., etc. Ce nu mi se poate reproșa cînd arsenalul doamnei ticăloșii e inepuizabil ?

Dar în acest climat, infestat de minciună, calomnie, nerușinare și ură, de cele mai sinistre tribulații sub masca prosper-liniștitoare a tuturor promisiunilor atît de departe de orizontul democrației, libertății și demnității, e dreptul meu, e datoria mea să-mi clamez, fie și în deșert, neliniștile în fața putreziciunii Danemarcei.

Aud hohotul deșănțat al ticăloșiei drapate în portdrapel al lumii noi și simt fiori de gheață pe șira spinării.

Dominic Diamant

momos:

Descîntec

Întîmplarea a făcut să dau peste o carte foarte rară apărută în 1886, la Suceava : **Descîntece poporane române**, culese de S. Fl. Marian. Întrucît trăim un ceas rău al istoriei noastre, transcriu partea a doua a descîntecului **De ceas rău.** Pe 20 mai, atunci cînd am ales **cicădîrul** (rosa canina), am trăit un ceas rău alegînd comunismul cu mască, dar și pe cei mai răi fii ai lui. Nu cred în descîntece, dar după ce am sărbătorit 23 august la 1 decembrie, poate că vorbele culese de S. Fl. Marian de la romînca Maria Meleciu, pot ajuta la îndreptarea lucrurilor strîmbe cu care ne-am pricopsit cu voia noastră. Pînă la greva generală de tip bulgăresc nu mai e mult ; în lipsa acesteia și în așteptarea ei, iată cuvintele înlocuitoare :

„Ceas rău cu pocitură / Ceas rău cu săgetătură, / Ceas rău din spaimă, / Ceas rău de cu seară, / Ceas rău de la miezul nopții, / Ceas rău de cu ziuă / Să te duci pe munți, / Pe sub munți, / C-acolo-s a tale curți, / C-acolo-s mese

așternute / Și pahare umplute / Și scaune așternute / Pentru tine sîngătite. / Acolo să trăiești / Acolo să veculești, / De N(oi) să nu gîndești, / Că tu de nu te vei duce / Și de nu te-i depărta / ... Nouăzeci și nouă de ocale-uncrop — Le-oi pune la foc / Și le-oi clocoti / Și te-oi opări. / Nouăzeci și nouă / De sulițe oi lua / Și te-oi însulița / Și te-oi înspăimînta / Și te-oi depărta / Cu nouăzeci și nouă de țepoaie / Te-oi înțepoia / Și te-oi speria / Cu nouăzeci și nouă / De mături de cicădîr / Te-oi zgîria / Și te-oi speria. / Să te duci în Marea mare / Și cum se așează piatra în apă / Așa să se așeze rău / Acolo să trăiască, / Acolo să vecuiască / De N(oi) să nu gîndească...

Ștefan Agopian

P.S.

Iată ce scrie autorul, S. Fl. Marian, membru al Academiei Române (de atunci), pe coperta a patra a **descîntecelor :** „Venitul curat pe vînzarea **descîntecelor** e menit pentru ajutorarea studenților români sărmani".

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● Prof. RODICA TEOFĂNESCU COCAN : ...„iar Dumnezeu a fost cu noi, cînd ni i-a dat pe Ion Iliescu și Petre Roman". **(AZI)** ● ILIE VERDEȚ : „Partidul Socialist al Muncii nu este un partid comunist". Slavă Domnului, ne-am liniștit... ● ALCIBIADE : „Un bărzăune cu barbă (...) încalcă brutal normele meseriei de reporter : emisiunea sa televizată, îndreptată cu vehemență împotriva constituirii **Partidului Socialist al Muncii,** a scandalizat foarte multă lume, care ne-a telefonat sau ne-a scris la redacție". ; „Încolțit ca niciodată în viața lui, Ilie Verdeț părea că spune timorat : «Tovarăși, presimt că o mînă dușmană o să ne dea un picior în fund !». **(România Mare)** ● ION I. BRĂTIANU : „Poate că într-un anumit context, sinceritatea politică devine dezavantaj, ajunge o bază pentru acuzații nefondate de genul celei a colaborării cu F.S.N.-ul". **(Europa,** „publicație bilunară independentă") ● ALEXANDRU KATZ : „Săptămîna trecută, la Piața Aviatorilor, a avut loc sub semnul trandafirului o mare adunare populară a oamenilor muncii." ; ...„au probat astfel încă o dată puterea de nezdruncinat a solidarității muncitorești, au afirmat voința de pace și prosperitate a poporului român". **(Scînteia,** Ziarul de Azi) ● CAZIMIR IONESCU : „Dumneavoastră, ca gazetar, ați avut ocazia să vă dați seama, din tot ce a făcut Frontul pînă acum, că el s-a departajat net de comunism, prin statutul lui, prin programul lui, prin programul Guvernului și că are o poziție cît se poate de clară față de comunism". **(Expres)** ● „Ne-au luat de la școală, după ce am terminat orele. Am fost întrebați dacă vrem să venim la București, la miting. Noi de fapt, am venit să ne plimbăm. Nu am plătit nici un ban." — Mogoș Manuela, cl. XI-a B. **(Expres)** ● DAN MIHALACHE : „Să nu existe picior de student de orientare fesenistă ?". „Dar studențimea română dă semne vizibile că se trezește din letargie. Ei vă vor judeca, domnilor lideri, pentru că ați compromis mișcarea studențească în scopuri politice !" **(AZI)** ● DANIEL NEGUȚ : „Va fi o «democrație a sufletelor» pentru că — nemaiexistînd tentații, ci doar desăvîrșire — ne vom înțelege perfect între noi". **(Democrația)** ● „O femeie poate fi «tăiată împrejur» ? Nu. Deși clitorisul este, într-un fel, o imitație a penisului bărbătesc, el nu are acea teacă denumită la bărbați prepuț". **(Oblio)** ● ALCIBIADE : „Încet-încet, se ajunge la vorba noastră : de vreo 15 ani ziceam că «Europa Liberă» este inamicul nr. 1 al României și uite că de-abia acum începe lumea să se lămurească". **(R.M.)** ● MUNCITOARE — „Îmi place Dan Iosif. L-aș alege președintele țării. Așta mănîncă cuțite, dom'le..." ● PERICLE : „Anticristul Marian Munteanu (...) s-a deplasat săptămîna trecută la Timișoara și Cluj (...) luînd parte la o manifestație la care au participat pe lîngă cîțiva oameni serioși (...) mai toată «floarea» declasaților (...) în frunte cu Doina Cornea". **(Est-Vest)** ● Col (r) AURELIAN TATOMIR și colonel (r) MIRCEA CORDUNESCU : „Acest Grup de Dialog Social, statul major al elementelor destabilizatoare ale țării, finanțat de forțe potrivnice poporului român"...". **(Democrația)** ● ION ILIESCU : ...„concordie și coeziune"...". **Concordie,** iată un cuvînt care a și început să facă imensă carieră ! ● CICI IORDACHE-ADAM (prezentă și ea la Alba Iulia) : **„ORA 9,45 :** „O doamnă tînără și **frumoasă** îmbrăcată în ce a avut mai bun și mai **frumos** o romîncă, ne atrage atenția prin statura sa, de o demnitate aparte. Un superb tip de camee (sic !). Este profesoară de limba și literatura română"...". **(AZI)** ● EUGEN FLORESCU : „Adică alde Manolescu se plimba prin străinătate peste tot și aștepta să le aducă libertatea Dumitru Popescu, Eugen Florescu sau Constantin Mitea ? Trei persoane ? Cum e posibil, dom'le ? Voi toți la cafenele, voi toți la bere, voi toți la cutare, voi toți la străinătate și așteptați ca alții să vă aducă libertatea ? (...) Dar nu vă e rușine, două mii de scriitori din România așteptați de la noi chestia asta ? Unde sînt textele ?". **(Opinia studențească)** ● ALCIBIADE : „Din ce în ce mai reacționară, mai trivială, emisiunea «Gaudeamus» a unor așa-ziși studenți pripășiți pe la televiziune". **(R.M.)** ● ION ILIESCU (Alba Iulia) : „Vă mulțumesc !".

Petre Stoica

prezentul continuă

Pașaport pentru istorie

Desigur, întrebarea șochează, dar odată tot trebuie să ne-o punem. Atunci cînd întrebările despre situația securității sau despre presa din România sînt puse în limbi europene, răspunsul vine precipitat, cu aroganță : La noi, ca toate structurile comuniste, securitatea s-a desființat ! În România, domnule, apar peste o mie de ziare ! Cifra este un răspuns în spiritul binecunoscutei noastre democrații. Din oricare parte a lumii ar veni cel care întreabă, cu greu își poate opri exclamațiile admirative față de aceste oglinzi ale libertății românești : Peste o mie de ziare ?! Numai că amalgamul gazetăresc aruncă o perdea de fum între cei „din afară" și adevăratul climat al presei din țară, unde există cea mai teroristă presă comunistă care monologhează, atacă și bălăcărește în numele „dreptului la opinie". Toți cei care au fost mai abjecți în sistemul propagandei comuniste astăzi țin cursuri de etică umanistă, de patriotism, ura comunisto-fascistă dezlănțuindu-se în voie și creind cele mai mari dificultăți unui guvern ce încearcă să ne scoată, cît de cît, din marasmul în care am trăit. Au murit două milioane de români în cei patruzeci și cinci de ani de comunism, pentru ca slujitori zeloși ai crimei să-și umple buzunarele și casele cu valori sustrase din patrimoniul național sau obținute prin sechestrări de bunuri și să poată susține această presă comunistă, suflîndu-ne în ureche, printre altele, regretul că securitatea nu-și poate oficializa tehnicienii ei, pentru ca, vezi doamne, spionii să nu se mai plimbe în voie prin România. De aceea ziariștii români au prezentat guvernului Carta Libertății Presei, insistînd ca orice inițiativă legislativă să fie raportată la această platformă a presei din România. Cui slujește întîrzierea adoptării Cartei Libertății Presei ? Guvernului român prin ziarele comuniste ? Președintelui țării ? Vrem să arătăm lumii că drumul societății românești este ireversibil. Ireversibil spre ce ? se întreabă, totuși, cei ce ne privesc.

O anumită parte a presei pretinde că ofensăm nevinovata noastră nomenclatură și bratul activ care a impus comunismul în România (anihilînd societatea civică românească și distrugînd, prin teroare, țărănimea și intelectualitatea) și cere chiar repunerea lor în drepturi, întru reabilitarea atît a sistemului, cît și a forțelor care l-au susținut, secondată strîns de televiziune, după cum s-a văzut în emisiunea din 22 octombrie 1990, orele 21 și 15 minute, emisiune ce a adus cel mai mare prejudiciu moral românilor care supraviețuiesc anilor de închisoare comunistă. Iar recent, chiar în parlamentul „democrației originale române", un reprezentant al F.S.N.-ului și-a exprimat fără echivoc dorința ca „serialul" omagial despre securitate, despre acești „eroi naționali" torționari, începînd cu Nicolski și terminînd cu Iulian Vlan, să continue.

Cine are nevoie de securitate ? Dacă în celelalte țări din răsăritul Europei se are în vedere faptul că viitorii parlamentari nu trebuie să fie nici colaboraționiști, nici foști securiști, noi, românii, originali cum sîntem, dorim să ne păstrăm, în majoritatea nodurilor decizionale, pe zeloșii apărători ai forțelor vitale din sistemul comunist — submediocrități viclene trase la indigoul roșu al marxism-leninismului — și sîntem gata să-i declarăm, în consens cu Televiziunea Română, eroi naționali. Să nu uităm că acești „eroi", organizați în formațiuni speciale, asemeni fasciștilor în „glorioasa" lor înaintare, au înconjurat cartiere întregi ale capitalei, iar oameni care munciseră o viață pentru o casă să se vadă peste noapte urcați în camioane, cu o boccea la subsuoară și să se trezească dimineața în cine știe ce chichineață părăsită, pentru ca boierii roșii să le ocupe casele la alegere, să le devină moștenitori, de la oala de noapte pînă la furculiță, unii chiar însușindu-și albumele de familie, ca mai tîrziu să-și facă „arborele genealogic". Astăzi, boierii roșii își mănîncă pensiile și-și etalează colecțiile de artă, bucurîndu-se în sine cînd aud bieți oameni naivi strigînd „Nu ne vindem țara !" Știu ei ce știu. Că doar n-o să dorească să li se vîndă casele luate cu japca și să fie cumva întrebați unde sînt casele ridicate cu mîinile sau cu rodul muncii lor. Fiii ocupanților de ieri ai poporului român își schimbă firma și, servindu-ne „democrația originală", își ascund chipul comunist moștenit și ne arată fața fardată „uman" cu mixtură social-democratică de centru-stînga. Dacă s-a luat o atitudine agresiv-sentimentală în ultimele zece luni, aceasta se îndreaptă împotriva acelei părți a presei care dezvăluie chipul întreg al noilor noștri guvernanți, iar mercenarii guvernului sînt hotărîți s-o anihileze sub diferite forme : restrîngerea spațiului tipografic, „raționalizarea" hîrtiei, forțarea mîinii tipografului etc., ajungîndu-se pînă la declarații de interzicere a unor ziare, precum declarația fostului ofițer de securitate, acum inginer cu mineritul, Nicolae Cămărășescu. Iar fosta „Presă Liberă" de după 22 decembrie '89, actuala Editură Națională este hotărîtă să-și reia prerogativele Editurii Scînteia. Prin refacerea structurii organizatorice comuniste cu firmă schimbată și tulburător „națională", se încearcă acoperirea noilor intenții de cenzură editorială. Se vede că noii „orientați ideologic" sînt hotărîți să pună zăbala cailor de presă care nu aleargă după cum li se comandă, jokeul „național" trecînd direct la atac și amenințînd multe publicații, pentru a-i struni. Doar astfel, cu o poliție și jandarmerie — și, de ce nu ? și cu o presă — subordonate partidului de guvernămînt, se va avea grijă să auzim și să vedem, prin reprezentanții noștri — emanații democrației noastre originale — monologurile președintelui nostru, cuvîntările academicianului parlamentar și alte „activități" din „naționala" noastră Cîntare a României. **ȘI UITE-AȘA** a fost „cîntat" românul timp de patruzeci și cinci de ani, **ȘI IAR AȘA** joacă în continuare după scenarii emanate cu tehnică înaltă, că de ! nu degeaba are azi România un guvern format din tehnocrați, dintre care unii au lucrat și în țară și în străinătate, după cum declară ei înșiși, **cu mîndrie patriotică.** Numai prin conexiuni din cel mai fin oțel se realizează o **PLASĂ DE PĂIANJEN**, care din '46 încoace se tot perfecționează, reușind, în sfîrșit, să înlăture fața ideologică — oricum nu mai făcea doi bani — ca să nu-și facă de rușine nasul K.G.B.-ist. Reactivarea înalților tehnicieni — consilieri de bază în toate timpurile — n-a fost zadarnică. O dovedește faptul că acum ei sînt PUTEREA, „dispariția" lentă a securității în armată, începînd cu 1 ianuarie 1990, fiind o reușită mișcare de acoperire. Strigătul copiilor care ne-au murit — „Armata e cu noi !" — a fost de bun augur întru supraviețuirea mașinăriei atît de necesare pentru liniștea noastră. Că domnul Virgil Măgureanu a promis publicarea dosarelor securității e un lucru îmbucurător — vom avea și noi, **oamenii de bine**, o literatură polițistă bună — chiar dacă vor fi dosarele pensionaților, iar fișele celor 70 000 de informatori nu vor fi date în vileag — pe cine să mai intereseze nodurile fără legături ale **PLASEI DE PĂIANJEN** — nodurile esențiale din ianuarie fiind ridicate în grad ; n-are decît istoria să se ocupe de teroriști, mai ales că arhivele secrete se deschid întotdeauna după cel puțin 50 de ani, iar „eroii" faptelor lor nu vor mai fi fiind de mult. Nasul K.G.B.-ist are cu ce se mîndri ! Găsim și noi acum, la toate nivelurile, tehnicieni **curați** ca și susținătorii perestroikăi, recrutați din absolvenți de facultate încă de pe vremea lui Andropov, cu vreo cincisprezece ani în urmă, reprezentînd toate domeniile, toți fideli statului de forță omniprezentă, cu aplomb intelectual și duplicitar, trecuți de cîțiva ani încoace în posturi decizionale. Și dintre ai noștri, mulți, foarte mulți au lucrat cam de după '74 în posturi acoperite în străinătate, și astăzi încă mai vin, cu un aer occidental, de „liberali în sens larg", să ne susțină guvernul și partidul nostru de guvernămînt. Important este că știu cum să ne servească, elegant, idei „împrumutate" de ici de colo, în variante social-liberale — de stînga — centru și, dispunînd acum de instrumente potrivite, își pot croi drum și ataca și Europa în tradițiile ei liberale. Douăzeci mai este o victorie a inteligenței liberale pregătite din timp — n-au lipsit nici instructori locali, exersați în lovituri de gen '46, factori decizionali comuniști înlăturați sau coborîți cu un nivel din cauza suspiciunilor medievale ceaușiste — care au valorificat naivitatea cu care opoziția a respectat elementarele deprinderi democratice. Scenariile, cu mici variante care să întrețină interesul și entuziasmul publicului „de bine", au început să se repete, iar marota — lovitură de stat — începînd din 12 ianuarie a legalizat repunerea în funcție a inteligenței tehnice liberale, atît în plan forte, intern, cît și în plan extern. Deocamdată, președintele nostru Iliescu este un fel de Ilie Pintilie folosit de comintern, la modă printre „eroii clasei muncitoare" de după '46. Că lucrurile stau așa, o vedem singuri — ne învîrtim în aceeași beznă de necunoaștere a ceea ce se întîmplă în rîndurile eșaloanelor PUTERII după morții străzii, după arestații din 13 februarie și **mineriada** din 13—15 iunie, și misterioasele dispariții de persoane.

Că „armata e cu noi", acum o știm cu toții. Important e că domnul ministru de externe Adrian Năstase a venit de unde a venit, iar domnul Babiuc a fost ceea ce a fost, dar acum conduce Justiția, iar domnul Virgil Măgureanu conduce S.R.I.-ul, necesar pentru anihilarea invadatorilor din „agenturili străine" (vorba defunctului). Or fi mulți, or fi puțini, Moscova cunoaște bine cine intră și iese, pentru ce vin și pleacă acești turiști agreabili și agreați — **aducători de ajutoare, colportori** de idei „geniale" privind trecerea la economia de piață, intermediari comerciali, printre care și naivi succesori ai unui românism desuet, pe cînd aici se joacă o carte tare, vitală pentru noi — **supraviețuirea comunismului nostru falimentar.** În jocul nostru dintre Basarabia și granița Ardealului cineva ține sub control Roata Norocului. E bine ca românul s-o știe, să nu-și facă iluzii. Dacă Dumnezeu îl iubește, îl va lua la El, ca și pe copiii lui în decembrie '89. Dacă nu-l iubește, îl va mai lăsa pe pămînt ca să mai înțeleagă, pentru că românul și-a stins focul în vatră, ca să-l ascundă pe Dumnezeu.

Corneliu Buzinschi

minimax

Vremea socotelilor (V)

Teoria marxistă a prevăzut posibilitatea ca, în cursul edificării societății noi, să fie nu o dată nevoie să se refacă totul de la capăt.

(Mihail Sergheevici Gorbaciov)

Foaie verde bisturiu
Doctorul are chipiu
Și-operează doar pe viu
Că românu-i răbduriu.

(Din folclorul nou)

În pofida pregătirilor și a declarațiilor oficiale, dar, mai ales, potrivnic semnificației istorice de care este încărcată, ziua de 1 Decembrie a lăsat în urma-i îngrijorare. Deși — de ce, Doamne, nu ?! — aniversarea ar fi putut să prilejuiască proiectarea întru viitor a Unirii din trecut ; Unire care, cum bine au gîndit-o înaintașii, trebuie să fie nu doar a românilor, o unire xenofobă, ci și unirea cu toți ceilalți de alte naționalități pe care destinul istoric nu i-a hărăzit drept compatrioți. Dar n-a fost așa. Ba dimpotrivă !

La urma urmelor, s-ar putea spune, huiduielile de la Alba Iulia n-au fost decît replica la ceea ce s-a scandat în București pe 29 noiembrie în timpul manifestației organizată de țărăniști. Din păcate, de-a lungul celor trei zile, evenimentele semnificative nu s-au redus doar la, să zicem, duelul a două galerii politice, iar decodificarea lor, de altfel ușoară, nu este aducătoare de liniște.

Așadar, mai întîi, vineri 30 noiembrie, Armata Română (curățată între timp de „elemente destabilizatoare" gen CADA) a defilat iarăși după 45 de ani pe sub Arcul de Triumf recuperat de noua cîrmuire a țării cu întreaga-i încărcătură istorică. Prilej de emoție patriotică, accentuată încă de amintirea acelui fantastic moment de speranță cînd, cu un an în urmă, oamenii au putut să strige pe străzi „Armata e cu noi !". Privind defilarea, impresionați și de noile uniforme, nu știam însă că, în urmă cu o zi, comandantul armatei „Transilvania" dăduse deja un comunicat prin care se avertiza că, la nevoie (?!), ea, armata „va da o ripostă fermă, mergînd pînă la deschiderea focului" ! Trecînd, deși este foarte greu de trecut, totuși trecînd peste discuția de principiu **dacă armata poate fi folosită ca poliție,** comunicatul cu pricina impune imediat întrebarea : oare să se fi ajuns în Ardeal pînă-ntr-atît de departe încît capacitatea de foc a poliției și jandarmeriei să fie insuficientă ?! Sîntem oare chiar în pragul unui război civil ?! Nu aflasem însă de comunicatul semnat de dl. general colonel Paul Cheler (al cărui nume mai și tentează la o pronunție poznașă), așa că vineri am putut privi parada militară fără nedumeriri neliniștitoare ca cele menționate. După care, seara, am văzut ceva din recepția oferită de președinte în Sala Unirii a Palatului Cotroceni. Printre invitați, da !, printre invitați era dl. Eugen Barbu ! Halucinantă invitație ! Pentru că dacă s-a putut ca dl. E.B. să fie invitat atunci și acolo, dacă s-a putut să-l vedem (și probabil că nu întîmplător, ci **trebuia** să-l vedem spre luare aminte) dînd mîna cu dl. președinte Ion Iliescu, atunci totul se poate ! (Televiziunea nu ne-a arătat, dar, cine știe, la urma urmelor, de ce n-ar fi participat la recepție și „noul" lider al „noului" P.S.M., Ilie Verdeț ?!) Deci iată că cine nu a acordat suficientă atenție amenințării **„Vom fi iarăși ce-am fost și mai mult decît atît !"**, se vede că rău a făcut. Atunci însă cînd dl. E.B. va fi iarăși ce-a fost, ba încă și mai mult, neîndoielnic, istoria României va completa cazuistica utopiilor negre. Deocamdată, probabil că n-o să treacă multă vreme pînă cînd vom citi și vom auzi spunîndu-ni-se, nu prin mijlocirea

unui interviu ca cel luat inculpatului Ion Coman, ci direct : „Revoluție ?! Mă băieți, hai să fim serioși ! Păi cine v-oți fi crezînd voi, mă golanilor ?!".

În fine, sărbătorirea de la Alba Iulia. Care, în cele din urmă n-a mai fost deloc sărbătoare ci o nouă rundă într-o luptă politică intolerantă. Iar dacă „poporul" nu vrea opoziție, nu vrea partide istorice și le huiduie, primul ministru cum o să se rupă de „mase" ? Le-a spus domnia sa că nu e frumos, nu e democratic, dar în cele din urmă entuziasmul popular s-a dovedit mai puternic antrenînd-l, ceea ce și explică, nu-i așa ?!, gestul revoluționar ! Dar nu numai glasul opoziției politice nu l-a suportat „poporul" la Alba Iulia, ci nici mesajul naționalității maghiare huiduit deopotrivă cu cele ale partidelor istorice. În treacăt fie spus, deși probabil și-ar fi dorit din tot sufletul să participe la un astfel de spectacol simbolic al înfrățirii românilor cu ungurii din Ardeal, Ceaușescu, cît era el de Ceaușescu, nu și-a permis-o. Putem însă crede că gestul și zîmbetul d-lui prim-ministru au fost chiar așa o reacție entuziastă, naiv-spontană, revoluționar-tinerească, ignorînd domnia sa consecințele, care nici nu au întîrziat să apară, cerută fiindu-i în mod formal demisia în Parlament ? Puțin probabil. Atunci ? Atunci se întrevede faptul că, dată fiind situația de criză economică și politică (iar în față ne așteaptă iarna !), pe de o parte, iar pe de altă parte, avînd în vedere că o „soluție bulgară" este exclusă prin modul cum s-a petrecut la noi „revoluția", domnia sa și-a asumat cu bună știință riscul în schimbul unui capital politic de ultimă instanță. Totdeodată, Puterea s-a apropiat astfel mult, chiar foarte mult de pragul critic dincolo de care începe dictatura. Iar într-un astfel de gînd cum să nu remarci că, deși erau acolo și deși se aniversa Unirea **tuturor** românilor, celor veniți de dincolo de Prut nu li s-a găsit loc să-și spună păsul acolo la tribună ?! Oare nu cumva pentru a nu se supăra Moscova pe al cărei ajutor frățesc se va putea desigur miza la o adică ?!

5 decembrie 1990

Șerban Lanescu

P.S. Iată însă că, în ultima clipă, aflăm și o veste într-adevăr îmbucurătoare. Sîmbătă 8 decembrie, la Opera Română din București se va hotărî cine este frumoasa frumoaselor pentru anul ce va să vină !

romanul azi

Un jalon epic novator

Situarea în universul cotidianului îndreptățește în vremea din urmă convertirea unor tipologii mai vechi (realismul interbelic le studiase ca fiind ale învinșilor în confruntarea lor cu competiția socială) în prezențe mereu în căutarea sensului vieții curente. Oameni singuratici, personaje „fără armură" deși li se cere să se înarmeze moral ca să își rezolve condiția măruntă, ei nu apelează la alternative. Lumea lor este tîrîtă de un fel de debusolare, oricum în criză de opinii limpezi. De unde decurge, în grade diferite după experiențe și resursele interioare ale fiecărui autor o resurecție a portretului amplu, un mod de a observa intelectual și desentimentalizat, un stil al unor notații neimplicate în dinamica narațiunii altfel decît pentru motivarea înfrîngerii sau evaziunii în inerție. Modelul literar contează acum mai puțin, în fapt important mi se pare ce aduce nou optica pe care o luăm în discuție.

Cred, și stă dovadă reușita citorva prozatori extrem de înzestrați, că noul rezidă în terapia propusă, o terapie degajată din plasarea acestor contemplatori într-o perspectivă care, odată cu luminarea imobilismului lor, previne asupra riscului generat de itinerarii risipite, spulberate de chiar absența orizontului anchetat, orizontul unei realități mutilante. Căci abulici sau dezadaptați, ori și una și alta, decepționați de felurite accidente biografice, aceste apariții nu încearcă să se realizeze în acțiune, cît se refugiază în imaginar și așează în matca lui o respirație umană doritoare de prospețime, de autenticitate, exact atunci cînd resortul lor intim nu știe să găsească motivații plauzibile în timpul și spațiul care să îi maturizeze.

Acest tip de oameni comuni, izolați de propria lor centură lăuntrică, își cîștigă dreptul la existență estetică datorită sensibilității cu care prelungesc o înșelătoare imaturitate, sociomorfă și evazivă din coșmar, ca sursă a insatisfacțiilor sau a lipsei de replică la realitatea din care se sustrag, e drept fără mofturi dar și fără bărbăție. Istovirea nevoii de a-și găsi un rost a apărut inițial în primele romane ale lui Sorin Titel. Acolo, ca să ne referim la **Reîntoarcerea posibilă** sau la tablouri mai tîrzii, translarea din plenitudinea tinereții spre alteeva, enigmatic, tremurînd de oboseală și crepuscular se produce sub semnul, observat de unii comentatori „al imaturității" ce renunță să urce spre plenitudinea vîrstei Eroii se opresc din drum, limbajul lor înfruntă odată cu trăirile devitalizate solitudinea, umbra, dezrădăcinarea. Frîngeri timpurii încheie o apocalipsă a pasivității. Sorin Titel aduce în sprijin o tehnică a narației pe care o dezvoltă continuu, mai ales cînd trece să evoce sfîrșitul imperiului austriac, ales ca simbol absolut a ceva sortit morții. Bolnav de fragilitatea alcătuirii sale politice, imperiul generează suferință, frustrare, iar eroii titelieni peregrinează într-o lume degradată.

Din tensiunea cauzată de neconsolare, dezertare din morala prestabilită și din moarte, sesizată cum afirmam la Sorin Titel s-a desprins **o problematică a inadereței** reluată, dezvoltată de scriitori ca Mihai Sin, Ioan Groșan, Florin Sicoe, Nicolae Stan.

Ce fusese divergență între a trăi explosiv dar și retroactiv, devine acum, în recentul roman al lui Mihai Sin **Bate și ți se va deschide** înstrăinarea de înțelesurile acreditate de propaganda dictaturii. Se reține imediat că bărbatul ce se trezește din somn extrem de matinal este preocupat să canalizeze evenimentele zilei și să le asume. Dar pentru Octavian Steflea mersul cu autobuzul iese din timpul explorat **la vedere** și se cufundă în altul, decepționat de căutări și avataruri tipice. Distanțarea/dezertarea din prezent se complică în registrul scriiturii cu povestea neîmplinirii în iubire. Pictorul vede mereu punctele extreme ale traseului său ca să se despartă de multiplicitatea lor tot mai împovărătoare.

Aceeași mobilitate critică în precizarea nuanțelor o comunică și debutantul, excepțional dotat, Florin Sicoe în romanul său **Herbert.** Leitmotivul cărții este, de astădată, unul muzical. În jurul personajului titular se țese un roman epistolar, risipit caleidoscopic. Herbert, s-a spus cu dreptate, este un învins. La el domină, mereu stimulată de natura sa introspectivă, fascinația neființei. Tipul de „raisonneur" revendică pentru sine muzica aspră, în tonalități dramatice, a lumii pe care nu o poate aborda. Ea îl absoarbe ca să-i dea întîlnire cu un trecut ce furnizează

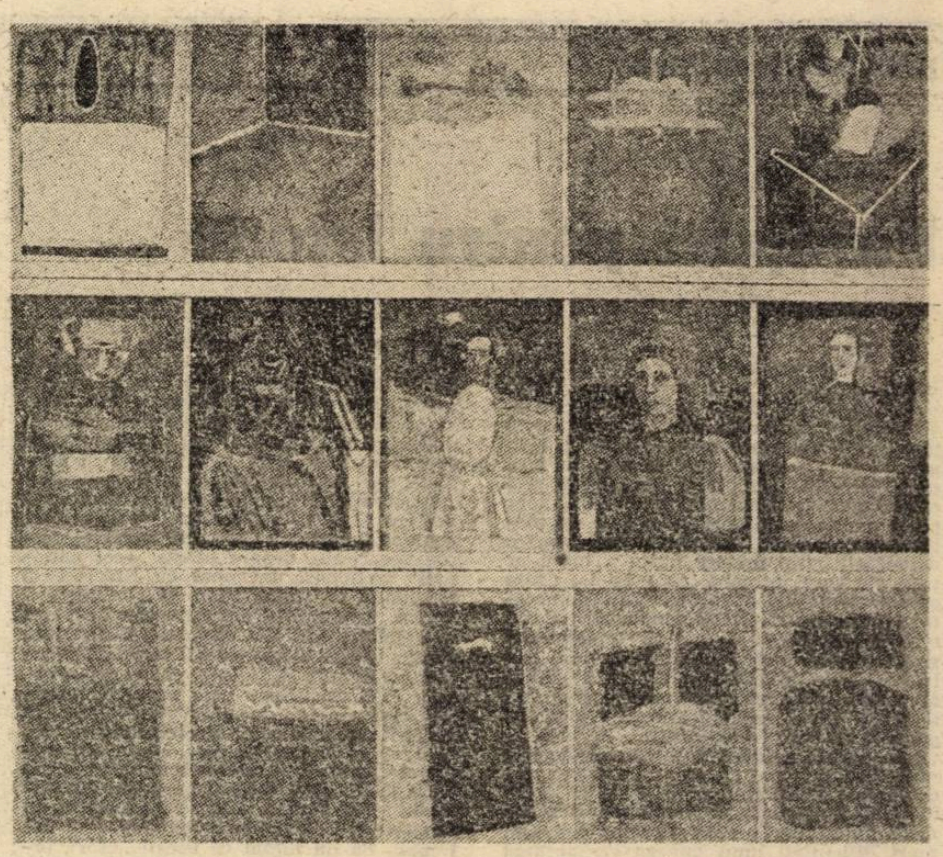

și trama epică și recapitulările cu care ea coincide pînă la identificare.

În **Așezarea,** Nicolae Stan aduce, după **Boare de Waterloo,** preferința pentru tipul de erou (îl cheamă Șerban Ghika) vînat de boală însă surprinzător, recuperat de chiar lupta pentru vindecare. O bună știință a punerii în pagină de situații credibile, de întîrzieri profitabile pe suprafețe mici, dedublate, îi îngăduie prozatorului să descopere limanul salvator pentru eroul său din preventoriu. În perimetrul acestuia, de la M. Blecher încoace, numeroși povestitori au aflat o sursă de inspirație. Pe Nicolae Stan îl diferențiază de ei lecturile cît și noul tip de relații ale personajului cu lumea. Dacă a învățat să trăiască acesta o datorează probabil unui efort subteran care trage din febra meditației sufiul dorității regenerări. Negarea nu-l găsește receptiv pe Șerban Ghika, el are răbdarea și înțelepciunea să redevină sănătos, să creadă într-un proiect personal.

Ultimul pe care-l comentăm aici este Ioan Lăcustă din volumul căruia **Liniște,** se alege drept dominante, o sumă de amintiri de tot felul (erotice, de fapt divers finalizate ș.a) care în registrul ironic sau savuros aluziv derulează un film al celei mai explicite diversități existențiale. S-ar zice că din această disponibilitate la modificările realului extrage povestitorul dezvoltările, relatările, intrările **în** și ieșirile **din** scenă. Armonia lumii leagă tot ce pare disparat. Naratorul simpatizează cu abilitate propriile născociri, recompune din jocul secvențial finaluri deschise. Ele denotă încrederea sa în puterea cititorului de a găsi răspunsuri.

Rămîne să salutăm demersul scriitorilor discutați care ambiționează să îmbogățească paleta de exprimări literare a umanității de azi. În tîlcul major, antiidilic al portretizărilor făcute descifrăm o desfacere de vechea normă a inadaptării. Vocația personajelor este de căutat în ieșirea din dileme, dar și în voința scriitoricească de a lumina dezavuarea unei omeniri alterate spre a o trata. Este astfel relansată o temă literară și oferit un discurs narativ generator de atitudini responsabile, din perspectiva cauțiunii ontologice. Neutralitatea aparentă și eschivarea educă dacă ne raportăm la timpul istoric în care au văzut lumina tiparului (ultimii ani ai dictaturii) la fel de bine pe cît participarea perseverentă la istoria ce conectează febrele novatoare, autorii afișează zădărnicia gratuității, condamnă mediocritatea, aceea la finalitatea opțiunilor pozitive.

Henri Zalis

povestea vorbei

Un limbaj tehnic

Pătrunderea limbajului tehnic, a elementelor de jargon profesional în limba comună e un fenomen frecvent, condiționat social și care se produce treptat ; începutul lui, totuși, șochează. În amestecul de stiluri, nu e indiferent ce elemente se combină : literatura română din secolul trecut folosește curent jargonul profesional pentru construirea unor personaje comice, mai ales în cazul unei incompatibilități maxime, precum aceea dintre limbajul discursului amoros, presupunînd individualizare și afecțiune — și cel impersonal, obiectiv, neutru, dominat de clișee, al stilului administrativ. În limbajul public al momentului actual se lasă recunoscut un registru cu individualitate marcată dar adesea imposibil de atribuit cu precizie unuia singur dintre stilurile : polițienesc, militar, securistic sau activistic. El nu apare ca o componentă a „limbajului de lemn" anterior — care își era suficient sieși și nu risca o infiltrare de concretețe — ci, mai curînd, ca un fenomen nou, în care un „limbaj tehnic" tinde să pătrundă în limba comună. Efectul nu e însă comic, ci, adesea, neliniștitor, lucru perfect explicabil prin conotațiile afective legate de domeniile în cauză. Nu este vorba în primul rînd de termeni precum *filaj, informator, rețea, activ, aparat, cadre, dotare, filieră, a racola* (dintre care unele, multifuncționale, apar și în alte limbaje decît cele pomenite mai sus), pentru că aceștia își arată clar, cel puțin pentru un sens al lor, apartenența la un domeniu și nu au tendințe de extindere a utilizării ; interesantă e, în ceea ce privește multe din aceste cuvinte, doar absența lor (sau a sensurilor specifice) din dicționare (a se căuta, de exemplu, *filaj*) — lucru ce reprezintă mai curînd o formă de tabu lingvistic decît o ipotetică neglijare a termenilor „prea specializați".

Există însă alte cuvinte, care au ca referent obiecte și acțiuni numite altfel (printr-un cuvînt sau o perifrază) de limbajul cotidian : altfel, adică dintr-o altă perspectivă. Acești termeni tind să intre în comunicarea uzuală prin frecvența cu care apar (începutul a fost făcut de difuzarea largă a unor procese ; a urmat apoi un lung șir de comunicate polițienești și de dispute în jurul lor) — dar sînt împiedicați să o facă de caracterul strident al relației lor cu noul context. De aici a avut cel mai mult de cîștigat, pînă acum, discursul umoristic, care a preluat parodic termeni ca *afluire-defluire, carosabil, molestare* etc. („golanii ăia ahtiați după perturbarea carosabilului și destabilizare", „Atlas", 48/1990, 6 ; „am afluit în studio" — emisiune TV, 21 nov. 1990).

Cel mai ușor pătrund însă în discursul public termenii polisemantici ale căror accepții și conotații speciale pot chiar să nu fie observate : un caz pe care l-am discutat altădată este cel al cuvîntului *eveniment* — desemnînd cu precădere, în limbajul polițienesc și în cele apropiate de acesta, un incident, un fapt negativ ; la exemplele de atunci (de tipul „evenimentele rutiere comise"), trebuie adăugat unul semnificativ : „răspunsul lui Dăscălescu, reîntors de la Timișoara, din care rezulta că acolo nu se încheiase evenimentul" („Flacăra", 42/1990, 2). Un caz similar și cu deosebire supărător mi se pare a fi cel al inocentului *teritoriu*. Cuvîntul (desemnînd, conform DEX-ului, o „întindere de pămînt delimitată prin granițele unui stat sau ale unei unități administrative și supusă suveranității statului respectiv") nu e asociat obligatoriu unui anumit stil, utilizîndu-se însă mai ales în limbajul științific și administrativ. În mod normal, termenul e însoțit de determinări adjectivale sau substantivale sau este articulat („teritoriul țării", „acest teritoriu", „un teritoriu de X km²", „teritoriul" etc.). Construcțiile prepoziționale în care substantivul nu mai are determinanți — *pe teritoriu, în teritoriu* — aparțin în mod evident unui „limbaj tehnic" din cele de care vorbeam mai sus, în care au sensul special „în țară", „în afara centrului". Utilizarea-tip a cuvîntului este ilustrată de enunțuri ca : „de la armată moștenisem niște *structuri în teritoriu*", „aparatele *din sediile centrale și din teritoriu*" (interviu cu director S.R.I., „Expres", 41/1990, 5 și 43/1990, 3). Construcția e acceptabilă atîta timp cît apare încadrată între alți termeni din aceeași sferă ; din păcate, ea e reluată în enunțuri diferite stilistic, aparținînd limbii standard, în care firești ar fi fost structurile libere sinonime cu ea, de genul „în unele locuri (din țară)", „în țară" etc. : „*în teritoriu* am avut destule cazuri cu oameni care..." (id. 41/1990, 5) ; „toate observațiile care au apărut *din teritoriu*..." (TV, 27.12.1990, interviu cu președintele țării). Tipul de organizare și de acțiune pe care îl presupun asemenea formule marcate de rigiditate nu poate decît dăuna comunicării libere. Intrarea în circuitul limbii uzuale, de conversație cotidiană, nu pare posibilă pentru asemenea construcții decît, poate, prin registrul argotic — care ar adăuga la „a ieși în peisaj" profesionalele „a ieși pe traseu" sau „în teritoriu". Limbajul „tehnic", intens neologistic, citat, are de altfel o strînsă dependență de spațiul de mișcare și de mișcarea însăși („a penetra în strada...").

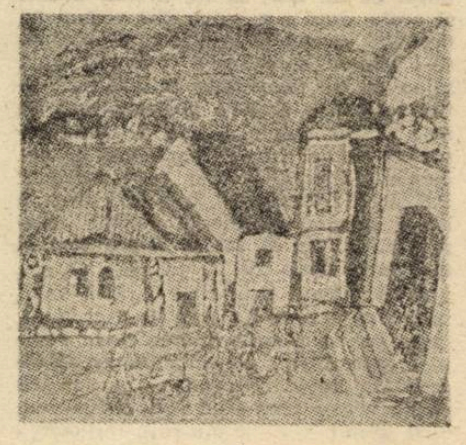

Ipotezele de mai sus sînt totuși fragile, în lipsa unui corpus accesibil și suficient de larg și de variat de texte — din care să reiasă în ce măsură miliția/poliția sau securitatea au/au avut un limbaj specific, împrumutat în parte altor instituții (armata sau factorul politic), capabil să impună limbii uzuale anumite cuvinte, modificări de sensuri sau de construcții. Tehnicizarea limbajului e, oricum, de evitat ; din această direcție, mai ales — pentru că trezește amintiri neplăcute.

Rodica Zafiu

cronica literară

Proza vînturilor

Într-o perioadă în care se împlinesc o sută de ani de la nașterea lui Nae Ionescu (4 ianuarie, după G. Călinescu, 16 iunie 1890, după Mac Linscott Ricketts), și cincizeci de ani de la moartea sa (15 martie 1940), o editură particulară din București s-a gîndit să-i reediteze, prin **reprint**, volumul alcătuit în 1937 de Mircea Eliade (la sugestia lui Al. Rosetti, directorul Editurii „Cultura Națională") și intitulat **Roza vînturilor.** Este vorba de o selecție din articolele publicate de Nae Ionescu între 1926 și 1933 în **Cuvântul**, plus două articole apărute în **Gândirea** (1927) și în revista de critică teologică **Predania** (1937). Inițiativa e bine venită, pentru că în afara tezei de doctorat (**„Die Logistik als Versuch einer neuen Begründung der Mathematik"**, München, 1919), pe care discipolii i-au publicat-o în **Isvoare de filosofie** (I, 1942) și în afara cîtorva cursuri de logică sau de metafizică, apărute în timpul războiului, gazetăria și opera teoretică a lui Nae Ionescu au rămas, ca și inaccesibile, în publicațiile periodice din epoca interbelică sau în culegerile litografiate ale foștilor săi studenți. Să se repete oare cu această adevărată proză a vînturilor, care este gazetăria, situația în care s-a aflat multă vreme și Eminescu? Al. Brătescu-Voinești își amintea, în 1934, cum Titu Maiorescu i-ar fi spus, în legătură cu gazetăria poetului, că numai atunci cînd vor fi editate articolele politice de la **Timpul**, posteritatea va înțelege, în sfîrșit, în ce a constat genialitatea lui Eminescu. Aproape același lucru îl susține Mircea Eliade în legătură cu gazetăria lui Nae Ionescu : „Poate numai cineva căruia i-ar fi accesibile multele sute de articole publicate, sub semnătură și pseudonime, în **Cuvântul, Predania** și alte cîteva publicații periodice, poate numai un asemenea cititor norocos ar putea înțelege în ce a constat fenomenul cultural Nae Ionescu".

Ce știm totuși pînă în momentul acesta, despre Nae Ionescu ?

Un dicționar al politicienilor și al partidelor politice din România, editat la Londra, în 1936, îi acordă douăsprezece rînduri (cu adresă cu tot) : „IONESCU NAE : Dr. în filozofie la Universitatea din München, 1919. Profesor de logică și metafizică la Universitatea din București. Gazetar, fost director al ziarului **Cuvântul**, interzis după asasinarea lui I. G. Duca. Deputat în 1932. Independent, avînd relații cu Garda de Fier".

Interesați mai puțin de omul politic, discipolii lui Nae Ionescu au păstrat amintirea extraordinară a profesorului lor, pe care au transformat-o într-o adevărată **legendă**, cu o singură excepție notabilă, aceea a lui Mihail Sebastian care, imediat după 15 martie 1940, consemna în jurnalul său intim că fostul director al **Cuvântului** ar fi murit „neîmplinit, nerealizat, învins și — dacă nu mi-ar fi greu s-o spun — ratat". În schimb, Emil Cioran l-a socotit maestrul său „de îndoială", singurul profesor de la care a putut învăța „ce dramă mare e cunoașterea", Mircea Eliade l-a considerat un adevărat „învățător al neamului său", comparabil cu Iorga, iar pentru Vasile Băncilă, Nae Ionescu a fost una „din cele mai originale, mai interesante și mai patetice existențe din istoria intelectualității românești". Sînt puncte de vedere extrase din cîteva evocări, în care accentul cade mai ales pe forța **charismatică** a omului și pe rolul de **„maître à penser"** pe care acesta l-a jucat într-una din cele mai agitate perioade ale istoriei noastre moderne.

Surpriza e să descoperim că mai toate aceste convingeri au fost categoric contestate, dintr-o perspectivă care nu ne poate lăsa indiferenți. Las la o parte radicalismul celor care au făcut din Nae Ionescu „oaia neagră" a epocii interbelice și au interzis orice discuție serioasă în jurul lui. În cartea sa despre Mircea Eliade, Mac Linscott Ricketts reproduce clișeul profesorului fără cărți, cu aer mefistofelic (Fănică Niculescu), pe care Petru Dumitriu îl introduce într-unul din romanele sale și căruia i se pune în circă asasinarea lui Iorga. Dar în timp ce discipolii au făcut din Nae Ionescu un fel de Socrate al României, pentru Șerban Cioculescu el a fost un „maestru pernicios", iar pentru G. Călinescu (în 1941), „un cabotin superior". Mai aproape de noi, în **Amintirile** pe care le-a publicat de curînd la Paris, Al. Paleologu consideră relația pe care cîteva din spiritele cele mai strălucite ale epocii interbelice au întreținut-o cu o mișcare politică de tip național-socialist, ca pe un mister inexplicabil. Oricît am încerca să-l despărțim pe omul politic de filozoful, de logicianul sau de gazetarul Nae Ionescu, această relație nu va putea fi nici ocolită și nici minimalizată. Într-o carte celebră despre psihologia de masă a național-socialismului german, Wilhelm Reich observă la un moment dat că nici iluzia și nici naivitatea nu au fost factorii cei mai importanți care să fi determinat masele să accepte fascismul. Aceste mase au dorit fascismul, au avut nevoie de el, în anumite circumstanțe cărora, în termeni psihanalitici, le corespunde activarea perversă a instinctului gregar. De aici pînă la teoria binelui făcut cu forța și a violenței rationale nu e decît un pas, pe care național-socialismului (de dreapta sau de stînga) l-a făcut cu dezinvoltură, uitînd că tot ceea ce se obține prin

forță nu are valoare pentru nici una din părți.

Pe de altă parte s-ar putea identifica mai multe moduri de a legitima **autoritatea** în cadrul unei comunități. Am avea mai întîi un tip de autoritate bazată pe **tradiție**, un al doilea tip bazat pe **competență** și un al treilea, întemeiat pe forța de atracție **charismatică** a unui individ (aceasta e, pe scurt, teoria lui Max Weber, din **Savantul și puterea**). Dar în timp ce primele două forme de legitimare a autorității sînt caracteristice epocilor de echilibru, pe cea de-a treia (proprie sfinților, profeților, dar și condotierilor din lumea de azi) o întîlnim în momentele de criză sau de răscruce ale istoriei, cînd oamenii reacționează mai mult la semnalele magnetice ale unor lideri, decît la raționamentele lor. Îi las pe cei care vor avea toate datele și îi vor face biografia să stabilească de care dintre aceste trei categorii poate fi apropiat Nae Ionescu.

În gazetăria din **Roza vînturilor**, ceea ce ne atrage de la început atenția este un anumit stil, mai apropiat de tonul colocvial al disputelor orale, decît de retorica studiată a prelegerilor academice sau de aerul înțepenit al articolelor cu trimiteri savante și note de subsol. Lucrul nu se explică atît prin caracterul „trivial", obișnuit al subiectelor dezbătute, cum s-a spus (dimpotrivă, nu de puține ori în discuție se află complicate chestiuni de doctrină), cît prin temperamentul autorului care, de cele mai multe ori, se angajează într-o polemică directă cu preopinenții săi. De aceea, articolele pornesc mai întotdeauna de la încercuirea strînsă a unei probleme (însoțită de clișeul acceptului de a coborî de la catedră, în arenă), pentru ca, în continuare, demonstrația să fie ritmată de cîte un „Iată", „Să vedem", „Să ne lămurim" și „Să judecăm deci", pînă la victoria finală, care echivalează, nu de puține ori, cu o adevărată explozie retorică : „Vă stinghereste ce scriem ? Aveți o soluție simplă : strîngeți-ne de gît — dacă puteți". Adversarii au numit stilul acesta, **năist** și el a fost atît de puternic în epocă, încît a pătruns imediat în scrisul discipolilor, la Mircea Eliade, în **Oceanografie** sau la Noica, în **Jurnalul filosofic** din 1944.

Dar, desigur, **mai** importantă decît „pecetea năistă" rămîne doctrina care, este adevărat, poate fi redusă și ea la un număr de cuvinte-parolă, mai puternice decît orice raționament („asaltul nostru către cer", „revoluția mistică", „lumea nouă ce stă să vină", „noua structură spirituală", în fine, **trăire, experiență, autohtonism**). Care sînt însă ideile culturale și de filozofie a istoriei din **Roza vînturilor ?** Din acest punct de vedere, articolele cele mai importante mi se par a fi **„Sufletul mistic"** (1926), **„Muntenia care unifică"** (1928), **„De la «Sămănătorul» la noul stat românesc"** (1930), **„Înspre realitățile noastre"** (1931), **„Lichidarea romantismului pașoptist"** (1931) și, într-o oarecare măsură, **„Revizuirea tratatelor"** (1933).

În cîteva cuvinte (și trecînd peste contradicțiile care fac parte și ele din sistem), convingerea lui Nae Ionescu e că punctul de plecare al culturii noastre moderne (momentul 1840) și direcția spre care ea se orientează („spiritul european") sînt greșite. Prin pașoptiștii noștri noi am selectat un tip de cultură citadină și „corcită", adică o cultură „de împrumut", îndatorată „filozofiei iluminate a veacului 18", în loc să rămînem autohtoniști și întorși cu fața spre sud-estul Europei și spre Angora. Latinitatea, principalul argument al celor care pledează pentru occidentalism, e în mare măsură o prejudecată, iar iubirea dintre noi și Franța (dezvoltată într-o singură direcție), o legătură la care ar trebui să renunțăm cît mai curînd. Se adaugă la toate acestea prejudecata individualismului, a raționalismului cartezian și a regimului parlamentar și democratic, în locul unui sănătos „partid de masse", al „dictaturii de partid" și al statului corporativ sau țărănesc : „Propriu zis, deocamdată noi nu facem decît să lichidăm raționalismul ; nu raționalismul adevărat cu care misticismul a trăit întotdeauna în pace ; ci raționalismul cartezian, care este o răsturnare și, mai departe, o falsificare prin unilateralitate a celui adevărat". **(„Sufletul mistic").**

Majoritatea acestor teorii sînt făcute pe măsura unei stări de criză („stăm la o răscruce a istoriei noastre naționale"), dar ele se află prea aproape de nebunia celui de-al doilea război mondial, pentru a mai putea fi comparate cu simțul realității istorice și cu tradiționalismul lui Iorga, cu doctrina maioresciană a formelor fără fond sau cu naționalismul eminescian. Unde au dus aceste idei în politică (indiferent dacă a fost vorba de radicalismul de dreapta sau de cel de stînga) s-a văzut. În cultură, terenul pare să fie mai potrivit cu ipoteticul dorințelor, dar nici aici nostalgiile nu-și au rostul. Mai ales atunci cînd ele se dovedesc a fi, în esență, **fundamentaliste.** Și pentru că productivitatea unei doctrine se verifică și prin acțiunea discipolilor ei, ar mai fi de observat că, prin opera lor, elevii lui Nae Ionescu n-au mers decît pînă la un punct pe urmele maestrului.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune (V)

Un mod particularizant de a fi al legii **coerenței** textului este apariția și existența ei ca regulă a **consecvenței,** adică :

a) Dacă un text începe într-un anume fel el nu se va putea desfășura decît într-un anume, acel, fel, conform convenienților largi (existînd, evident, un anume număr „x" de variabile). Regula poate fi numită și ca **restricție a începutului,** iar în esteticile informaționale a fost exprimată sub forma unui mini-scenariu extrem de limpede : înainte de primul cuvînt al viitorului text libertatea este totală : înainte de primul cuvînt al viitorului text libertatea este totală, existînd „n——1" variante posibile ; odată cu acesta numărul lor se reduce enorm, iar pe măsură ce înaintăm în text marja posibilităților devine din ce în ce mai redusă astfel încît, de la un moment dat ,regula consecvenței domina în mod necesar zicerea. Regula capătă, finalmente, următoare formă : cu cît înaintăm într-un text regula consecvenței devine mai restrictivă și acționează mai puternic, inițiala libertate fiind înlocuită de o tot mai mare și, în cele din urmă, totală constrîngere.

b) Afirmațiile de mai sus sînt valabile atît pentru producere, cît și pentru receptare.

c) Legea coerenței acționează la nivelul globalității textului, e o modalitate de descriere a funcționării întregului ca întreg, în care părțile sînt armonice, — atît în sensul de îmbinare armonioasă cît și în acela de existență concomitentă, ca într-un acord muzical. Dar, dată fiind existența limbajului numai și numai cc succesiune în timp, rezultă că globalitatea nu există decît în subiectul cunoscător .Coerența nu e decît o proiecție ideală, un construct vizat ea nu e niciodată suficient de pertinentă și accesibilă pe parcursul desfășurării scenariului textual. În linearitate coerența se manifestă drept consecvență, aceasta fiind modalitatea de existență-funcționare, dar și de descriere a textului ca succesiune, continuum, desfășurare .Consecvența și coerența sînt, deci, două modalități de descriere a aceluiași obiect epistemic în cele două moduri diferite de existență a acestuia : succesiunea și globalitatea.

d) Regula consecvenței presupune și încălcarea ei, adică abaterile de la scenariu, înșelarea așteptării cititorului. Totuși, textul, mai ales cel modern, are capacitatea și modalitățile de a rezolva, de a-și asimila și abaterile în interiorul aceluiași scenariu. **Abaterile nu vor fi însă niciodată atît de mari încît să se iasă cu totul din tipul de text declanșat.**

e) Rezultă că importante sînt prima/primele decizii, ca și cele situate în punctele nodale ale desfășurării textului.

f) Nu mai este necesar să subliniem ireversibilitatea scenariului textual și nici totala sa ca autonomie față de cititor, — simplu privitor ca la teatru. Totuși, nu putem încheia fără să reluăm o idee binecunoscută, atinsă incidental la punctul „a" : **de la un moment dat textul devine relativ autonom chiar și față de propriul său autor, iar pînă la urmă, vrînd-nevrînd, autorul trebuie să se supună tiraniei propriului său text.** E o dovadă de maturizare sau de alienare ?

•

Conform uneia dintre obișnuințele fecunde ale acestui veac, cititorului i s-ar cere acum un feed-back însoțit de schimbarea totală a unghiului de lectură. Afirmațiile anterioare pot fi transferate ca atare în domeniul politicului, conform tropului că desfășurarea istoriei poate fi, și ea, recepționată ca scenariu textual. Cu menținerea că, dacă în domeniul literarului afirmațiile precedente sînt exclusiv judecăți de **existență,** — fără legătură cu valoarea/valorizarea textului —, în schimb, în domeniul politicului ele sînt mai ales judecăți de **valoare.** Ceea ce înseamnă de pildă că, dacă începutul unui scenariu e prost, este practic imposibilă remedierea lui, căci asta ar însemna încălcarea regulii consecvenței și, care vasăzică, ieșirea din scenariu. Iar regula consecvenței e din ce în ce mai coercitivă, lucru ce face remedierea din ce în ce mai improbabilă sau, nu-i așa, doar prin ruptură, — ceea ce duce, de fapt, la un alt text.

•

Nici nu vreau să conștientizez, dar iubesc, din toate puterile care au mai rămas într-un suflet îmbolnăvit de două decenii de neparticipare, ideea golului din steagul României. Nu pentru cîudățenia ei, ci pentru multele semnificații pe care le are. Nu e nevoie să le spun. Toți cei care, ca mine, au crezut că în decembrie ar fi putut avea loc o revoluție, le știu prea bine.

Eu, unul, o spun limpede, cît mai apuc. Ceaușescu nu trebuia să moară. Da ,să trăiască dintr-o pensie de 1 500 de lei lunar, el și cucuvaia lui, asta da ! Din care Sectorul Special din Aleea Alexandru să-i cumpere cartofi degerați pe jumătate, salam Glina și stavrizi înegriți (oare cît de mulți sînt, **în plus,** cei cărora le duc mîncare Secto-

Mihail Oprea

Continuare în pag. a 6-a

marin lupşanu

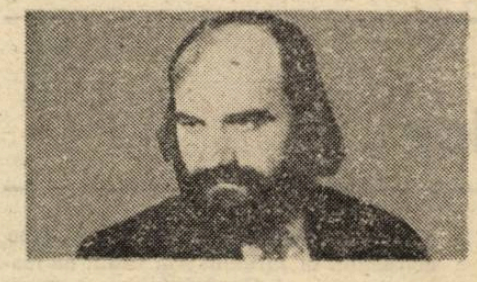

Opţiune în toamnă

Venise toamna
şi cei vii se rezemară în cuvinte
cei morţi în cruci păzindu-şi parcă
imensitatea din morminte.

Venise toamna
se schimbase ceva în ochii celor vii
şi-n lungul somn al celor morţi
un fel de disperare albastră
un fel de tragere la sorţi
o înnoptare între pămînt şi cer
un anotimp ciudat în care
arborii cîntă pînă pier.

Venise toamna
plutea-n văzduh fără odihnă
sufletul meu nehotărît
spre bucurie ori spre tihnă ?

Pasărea

S-o lăsăm să moară de moarte bună
de verde pom de cer înalt de vînt
buimac
altfel vom plăti cîntecele oraşului
cu bani grei
şi săraci lipiţi vom fi
chiar atunci cînd vom înjunghia vitele
şi pe masa noastră
pliscul va bate din aripi aburinde.
S-o lăsăm să moară de moartea ei
şi a păsărilor
de nu
vom muri noi înşine înainte de-a
trece-n nefire.

Linie dreaptă

Şi frunza care nu se mişcă
şi pasărea care nu cîntă
îţi intensifică singurătatea.

Iar prezenţa ta aici
în loc să voaleze liniştea
o concentrează, o face stană de piatră.

Doar plictiseala lucrînd ca o cîrtiţă
scoate din îndepărtatele zone
ale memoriei
mici piramide de nostalgii.

Viaţa ta —
linia dreaptă a tristeţii.

Aidoma bronzului

Deseori speranţele tale
au soarta puilor rămaşi în scorburi
după ce pasărea a fost împuşcată.

Mulţumită de sine
trufia seamănă cu o sabie roşie
retrăgîndu-se-n teacă.

Lumea aşteaptă primăvara, moartea ;
gloria care nu mai vine.

Şi odată cu mulţimea aştepţi tu
numărîndu-ţi bucuriile şi tristeţile
fiindcă viaţa ta e aidoma bronzului
medieval
din care unii făceau arme alţii statui.

Stea căzătoare

Copilăria — început şi sfîrşit de
miracol —
de cîte ori încerc să mi te-apropii
tristeţea mea se face de aur
de parcă mi-ar atinge sufletul regele
Midas
şi simt cum se rupe din mine
o stea căzătoare
luminîndu-mi restul vieţii şi
cutremurîndu-l
nu spre uimirea mea ci a discipolilor
mei.
Sînt, în astfel de clipe,
asemeni unei rachete cosmice
care se leapădă de sine treaptă
cu treaptă
spre a exista. Şi chiar existăm :
fiecare pe orbita sa
cu pe drumul drept şi scurt totodată
dintre pîntecul mamei şi pîntecul
dealului.

Aproape haiku

Trecătorii — pironiţi locului
privesc cu sufletul la gură
iedera urcînd pe zidurile oraşului.

Schiţă de portret

Strigătul maicii mele născîndu-mă
fiind mai rapid decît fulgerul
a ajuns înaintea mea pe cruce.

O, moarte dacă eşti un bun ochitor
otrava laserului tău va trece
prin palmele mele deja crenelate.

Nu ştiu de ce

Dintr-o copilărie de demult
răzbate fericirea pînă la mine
— un fel al soarelui
de a se reflecta în cioburile de pe
maidan —
şi nu înţeleg de ce sînt atît de obosit
(de parcă aş purta o platoşă greoaie
pe umeri)
tocmai acum cînd vin berzele
cînd susură lacrimile ce-au stat
toată iarna
-ngheţate pe obraz
acum cînd triumful lui martie
are în sine
ceva din violenţa liniştită a mafiei
siciliene ;
acum mă prind cu toate puterile mele
ca de nişte rădăcini
de splendorile tale, primăvară,
iar sub mine se-ntinde lacomă
prăpastia fericirii.

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Editura UNIVERS şi complexele literaturii române

Cînd hîrtia nu-i nici să tragi cu tunul, cînd tinerii autori români precum semnatarul acestor rînduri nu pot să-şi scoată cărţile pentru că... şi pentru că... şi vor sta la porţile Uniunii scriitorilor pînă la adîncă senectute, ce credeţi că face Editura Univers ? Păi tipăreşte cărţi străine, una şi una, care mai de care mai groasă, înghesuind între coperţi, care de care mai frumoase şi mai lăcuite nu un roman, ci adesea cîte două... ! Mai schimbă şi coperta celebrei serii „Romanul Secolului XX" făcînd-o atractivă şi comercială ! Atunci cine o să mai cumpere autorii noştri dragi şi neaoşi, dacă Editura Univers, în frunte cu Mircea Martin face o asemenea politică. Ceea ce este mai grav este că numita Editură nu se limitează la autori europeni (că atunci, treacă-meargă, acolo vrem să intrăm) ci publică şi autori americani, ba chiar şi japonezi ! Ce legătură avem noi cu Japonia în afară de recenta vizită oficială ?

Pe scurt, după ce că literatura română este atît de complexată, încît noi tinerii cînd mergem şi noi la un şprit, nu ne putem privi în faţă fără să roşim, UNIVERSUL şi dl director Martin adîncesc stinghereala noastră. Promit că vom lua atitudine în revista NOUĂZECI împotriva domniei-sale ca să vadă : cum ne-a crescut aşa ne are !

În concluzie, indiferent pe ce căi oculte se descurcă în chestiunea hîrtiei, felicitări pentru continuitate şi urări de tiraje cît mai mari, că ultimele apariţii le-am luat din Pasaj la preţ triplu.

Horia Gârbea

Albert Ayguesparse
MOMENTUL ADEVĂRULUI ● NONCONFORMIŞTII
Editura Univers

● Cele două romane belgiene, în traducerea Rodicăi Lascu-Pop sînt o lectură foarte agreabilă cu toate că nu au, în sine, nimic facil. Ceea ce un cititor român mediu nu ştie despre proza belgiană adică aproape totul, nu va afla citind romanele lui Ayguesparse. Dar cei mai mulţi le vor citi, cu plăcere, fără să-şi pună problema provenienţei, pentru că au acea formă lejeră de universalitate pe care romanele vest-europene au prins s-o aibă încă înainte de existenţa Pieţei Comune.

Kobo Abe
CHIP STRĂIN ● HARTA ARSA
Editura Univers

● Un trio recunoscut în Europa : Kawabata — Mishima — Kobo Abe reprezintă cam singurul reper al amatorului român de japonezării mai ales că **Shogun** a spart piaţa şi toate informaţiile noastre despre civilizaţia soarelui răsărind, oprind aceste informaţii la nivelul Evului Mediu peste care pluteşte marele H de la Honda. Romanele lui Kobo Abe sînt însă literatură de cea mai bună calitate ceea ce mă face să cred că şi traducerea Angelei Hondru este la fel. Poate lipsa unui pronuanţat specific extrem-oriental o face mai lizibilă şi mai agreabilă. O prefaţă, totuşi, mi-a lipsit, aşa, ca simplu cititor dornic de completarea culturii generale.

Giovanni Papini
GOG
Editura Univers

● Literatura italiană din acest secol este bună pentru că, împotriva prejudecăţii comune, nu întinde vorba degeaba. Puternice clare şi scurte, prozele sarcastice din GOG au o subtilitate indusă de fraze aparent neutre... Deşi d'annunzian în alte scrieri, în GOG, Papini îi prefigurează pe Moravia şi Buzzatti scriind cea mai înaintată operă a sa.

Traducerea, prima după război a cărţii, aparţine Ilenei Zara.

Carson McCullers
INIMA-I UN VÎNĂTOR SINGURATIC
Editura Univers

● Numai după dulceaţa acestui titlu şi apusurile de soare din Sud (sudul american), tropotul stereofonic din *Pe aripile vîntului* şi cerul său Eastman Color se adună în cutia cu nostalgii. Romanul, tradus de Dorina Tulpan, este însă, dimpotrivă, strîns, feroce pe-alocuri, iar autoarea poate să fie ea însăşi vreo eroină aspră sub romantism din romanele altor „sudişti".

„Litere"

● A apărut primul număr al magazinului literar LITERE, editat de „Cartea Românească" sub redacţia lui George Bălăiţă, D. Elvin şi Tania Radu. Gîndită ca revistă de informare literară în sensul cel mai cuprinzător al cuvîntului — împăcînd adică biografia cu bibliografia, proiectul cu opera şi buletinul de ştiri cu comentariul eseistic — noua publicaţie se impune încă de la primul număr prin consistenţă, modernitate grafică şi diversitate, avînd între coperţi fragmente de beletristică, eseuri, puncte de vedere, repere istorico-literare, aparţinînd unui mare număr de scriitori români de azi şi din toate generaţiile şi de toate genurile, constituindu-se astfel într-o veritabilă panoramă a actualităţii literare în care tabloul apariţiilor editurii „Cartea Românească" deţine, se înţelege, un loc prioritar. Amintind întrucîtva de revista franceză „Lire", dar fiind altceva decît periodicul lui Bernard Pivat, cel puţin prin cuprindere şi zone de accent, „Litere" ni se pare hărăzit unei vieţi lungi şi frumoase, apariţia acestui magazin venind să acopere un loc gol, resimţit ca atare de majoritatea iubitorilor de literatură, iar, prin, asta, semnificaţia lui o depăşeşte cu mult pe aceea a unui simplu buletin editorial. Aşadar o revistă în toată puterea cuvîntului, pe care ne face plăcere s-o recomandăm cititorilor noştri.

(Urmare din pag. a 5-a)

Locuri comune (V)

rul şi I.A.D.-ul, că majoritatea celor dinainte sînt, oricum, tot pe nomenclator ? !). Să i se oprească lumina cîte 4—6 ore pe zi, niciodată la aceeaşi oră, apa să curgă numai din cînd în cînd, iar cea caldă deloc de la 1 octombrie la 1 aprilie. Să stea, zilnic, la coadă, cîte 5—6 ore, iar carnea, sau brînza, sau untul să se termine în nouă cazuri din zece cu 2—3 persoane înaintea lor. Să urce, pe jos, cu bagaje, cele zece sau unsprezece etaje pînă la garsoniera confort II, dar cu uşă pentru balconul inexistent, iar liftul să meargă numai cînd i-ar da ea bacşiş micului dictator de la Ascensorul. Dar să moară, nu. Să aibă ziare proaspete doar cu dările lui de seamă şi omagiile „pretinilor", şi televiziunea cu circuit închis, două ore, seara, — cu romanţe şi poezii patriotice — dacă nu se opreşte curentul. Să fie duşi la mare, la Neptun, în octombrie, dar după două zile să li se spună, politicos că sînt prea mulţi turişti străini şi trebuie să elibereze camera. Ceea ce spun vi se pare răzbunare, dinte pentru dinte, plătirea poliţelor, uitînd că aceasta a fost (şi este ! ! !) viaţa celor mai mulţi dintre noi, ceas cu ceas, an cu an, aproape două decenii. Ar fi fost un soi de sadism non-violent şi chiar plin de umor, oricum greu de comparat cu surprinzătoarea, pentru mine, pedeapsă cu moartea. Ne-am dovedit, brusc, noi care pretindem a fi făcut totdeauna parte din Europa şi a fi fost totdeauna creştini (eu, unul, sînt necredincios) ciudat de orientali, dacă nu chiar medievali, — căci iată, pentru noi, viaţa individului se dovedeşte total lipsită de importanţă. E o idee pe care nu mai insist, — deşi e cel mai important lucru din cîte ni s-au întîmplat în ultimele şapte luni, cînd au suferit fizic, sau chiar au murit, atîţia dintre semenii noştri, în indiferenţa sau chiar acceptarea, de către ceilalţi, a ideii de violenţă. Nu mai insist pentru că este o constatare prea crudă, poate chiar înfricoşătoare. Cruzimea, excesul din ziua de Crăciun, ne-au pus parcă sub semnul unui blestem din cercul căruia nu ştiu cînd şi dacă vom mai scăpa : răzbunarea şi intoleranţa.

●

Dar mai e, totuşi, ceva de adăugat. Cineva, cîţiva, în numele nostru dar fără ştiinţa noastră considerînd (cum ? de ce ?) că sîntem însetaţi de sînge, a hotărît. Exista, şi ne-am oferit-o singuri, motivaţia teroriştilor care, uite, s-au potolit (care teroriştii ? !). Dar n-am băgat de seamă că, brusc, în subconştientul nostru, s-a strecurat şarpele ideii că viaţa omului nu are importanţă, — şi aici nu e vorba numai de viaţa celor doi Ceauşescu, ci mai ales de a sutelor de bucureşteni morţi, absurd, după chemările inconştienţilor de la televiziune. Dar mai ales n-am observat şi nu ne dăm seama nici astăzi că noi, românii, am „terminat" cu totalitalismul (adică decizia unuia / unora în numele tuturor) tocmai printr-o decizie totalitară. Era, deja primul mare semnal de alarmă, poate cel mai important semn al „continuităţii". Sau mai curînd al imposibilităţii noastre funciare de a face vreun pas, cît de mic, spre secolul în care, totuşi, trăim.

Teze la sfîrşit de mileniu, cu implicite antiteze

Un luptător : SERAFIM SAKA

Uluitoarea resurecţie naţională a românilor de dincolo de Prut, proces pe care-l urmărim cu emoţie, speranţă şi, uneori, cu tristeţe (căci încercările dramatice şi intrigile străine nu lipsesc), n-ar fi atins probabil proporţiile actuale fără aportul de suflet şi conştiinţă al scriitorilor. În Moldova încă înstrăinată cuvîntul implică în egală măsură şi opera, şi viaţa. A scrie înseamnă aici a trăi pentru neam, pentru valorile lui morale, spirituale, pentru o istorie care în ciuda surpărilor şi vitregiilor trecutului începe a face dreptate românilor. Dreptate tradusă pînă acum în Basarabia prin recunoaşterea limbii moldoveneşti (române) ca limbă de stat, **prin** adoptarea alfabetului latin şi a tricolorului. **Trei idealuri, trei bătălii, trei victorii din care n-a lipsit fiinţa scriitorului, fie el poet (ca Leonida Lari, Dumitru Matcovski, Nicolae Dabija, Valeriu Matei), fie prozator (numele lui Ion Druţă şi Vasile Vasilache ni-s cele mai la îndemînă) ori eseist (şi aici ne gîndim, între alţii, la Ion Mînăscurtă).**

Un luptător pentru demnitatea şi unitatea limbii române este şi prozatorul Serafim Saka, **nuvelist şi romancier proeminent ale cărui cărţi vor vedea curînd lumina tiparului şi la Bucureşti. Publicîndu-i azi un articol care a făcut vîlvă în Basarabia, socotim necesar să comunicăm în avanpremieră şi cîteva date despre autor.**

Născut în 16 martie 1935, la Vancicăuţi (Cernăuţi), Serafim Saka a urmat cursurile Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chişinău şi ale Facultăţii de scenaristică şi regie din Moscova. Ziarist un timp la „Tineretul Moldovei", publică prima carte — Era tîrziu **(proză scurtă) în 1966. I-au urmat :** Vămile **(roman, 1973),** Aici şi acum **(publicistică, 1976). După o interdicţie de 12 ani, datorată între altele şi polemicii cu „Academia Moldoveană" controlată de alogeni, revine editorial cu** Linia de plutire **(1987). De atunci a mai publicat** Peregrinările şi suferinţele spătarului Milescu din Mileşti **(nuvelă cinematografică în colaborare cu Valeriu Matei, 1989),** Pentru tine bat **(publicistică, 1988). În prezent lucrează la romanul confesiv** Pe mine, mie redă-mă. **A tradus mult din Gorki, Ostrovski, Vampilov, Rozov, Şatrov, Dozorţev (dramaturgia îl atrage şi în planul creaţiei personale) şi a fost tradus la rîndu-i în engleză, rusă, slovacă, macedoneană ş.a.**

Îmi imaginam cîndva o plenară a scriitorilor la care să se vorbească mai mult în jurul a CE SĂ MAI FACEM ca să accelerăm ceea ce se părea la un moment dat că ne mai rămîne de făcut, văd însă că sîntem puşi în situaţia să ne întrebăm, iarăşi, şi iarăşi, CE-I de FĂCUT după ce că nu am făcut mai nimic...

Ar fi fost, desigur, naiv să se creadă că, după ce s-au scris mai multe articole (cu cît mai în ţintă, cu atît mai puse sub rafala îndoielii), după ce că s-au depus cîteva mii de semnături şi s-a înfiripat o speranţă, naiv ar fi fost să se creadă că nu e cazul să se purceadă la acţiuni mai categorice privind domeniul LIMBII. Precum tot atît de naiv ar fi să se admită, că indicaţiile publicate recent cu titlu de TEZE ale Partidului Comunist din Moldova ar putea să fie în stare să pună capăt unor năzuinţe chemate la viaţă de starea catastrofală în care s-a pomenit şi zace limba noastră. Vrerea şi curajul unora, ne-vrerea şi teama altora s-au întîlnit într-un punct de vîrf de unde se văd foarte clar acum diametral opusele poziţii.

Adînc decepţionat, îmi las totuşi o zare de lumină, admiţînd că nu s-a înţeles bine şi pînă la capăt ceea ce s-a VRUT şi se va VREA, din care motive mă văd nevoit să spun şi azi ceea ce s-a spus şi se va spune mereu — cînd mai tare, cînd mai pe soptite, cînd legal, cînd în adîncă ilegalitate — cît vom fi şi ne va ieşi cuvîntul de pe limbă.

Aşadar, ce se vrea ?

Nimic decît o LIMBĂ cu dreptul ei natural respectat acasă la ea ; dar se face apel la clasa muncitoare, rar vorbitoare în această limbă, la ţărănime, ascultător-vorbitoare, şi bineînţeles şi la intelectualitate, încă nestabil vorbitoare, să se opună ca să rămînem şi de acum înainte la aceeaşi limbă căreia, deşi nimeni nu i-a contestat vreodată oficial drepturile, tot nimeni nu s-a grăbit să-i facă mai mult loc în spaţiul ei sonor, cu fiece an tot mai strîmtorat şi mai poluat.

Vrem o limbă care să nu se ruşineze în propria ei gură, dar se fac chemări la o limbă care să continue să stea modest şi nevorbită în potopul de instituţii de stat şi de partid, în aulele universitare, pe coridoarele şi în curtea şcolilor, unde ştim cu toţii ce fel de limbă se vorbeşte în prezent.

Vrem o limbă în care vorbind ORIUNDE pe această palmă de pămînt să nu ni se spună că atentăm la libertatea altor limbi vorbite aici. O limbă în care să ştim să scriem civilizat o cerere, să zicem, să întocmim un proces verbal, să depunem o plîngere ca să fim mai întreg auziţi, să putem să spunem bolnavului la căpătîi o vorbă tămăduitoare, să ştim să ne susţinem ţăranii ca să le sporească munca şi să le fie dragă viaţa, în sfîrşit — o limbă în care să fim judecaţi, ca să ne putem apăra cu toată fiinţa noastră sau să putem să condamnăm necruţător şi pînă la capăt.

Vrem să avem o limbă care să nu mai fie alta decît cea care ştim cu toţii că ESTE — una singură — pentru toate ramurile de românime, ca să nu mai tragem (şi la acest sfîrşit de mileniu şi poate şi de viaţă pe pămînt) cu obrazul cînd ieşim de acasă, din această „republică socialistă", lingvistic ţinută ca pe vremurile şerbiei, absurditate pe care umanitatea de dincolo de noi refuză să o înţeleagă.

O limbă în care a scris Neculce, dar şi Nichita Stănescu, în care vroia să scrie şi Feodor Ponomari, dar scrie şi Grigore Vieru.

O limbă — UNA — pe care dacă o uităm văzînd cu ochii şi o deformăm la tot pasul, ajungem să ne dăm propria nenorocire drept argument deosebitor. Citiţi articolul lui I. D. Ceban, acest semidoct doctor în filologie, şi vă veţi convinge încă şi încă o dată cît de jalnici şi nenorociţi trebuie că am fost în această aproape jumătate de secol de înstrăinare, dacă ne-am lăsat ÎNVĂŢAŢI de neandertalicele dumnealui gramatici.

Vrem să avem o limbă care să ne vindece complexele de tot soiul, o limbă în care să nu mai încapă scuza că, deşi e una şi bună, noi, moldovenii, o vorbim mai altfel pentru că...

Pentru că — CE ?

Sîntem incapabili ? Nu cred.

Nu ne iubim propria limbă ? Nici asta nu-i adevărat.

Atunci ce se întîmplă, dragii mei, că ne-am înstrăinat atît de tragic de ceea ce ne iese din propria noastră gură ?

Ţinuţi îndelung în condiţii de a fi ORICUM numai să fim buni îndeplinitori de absolut toate planurile statale cîte ni se puneau şi ni se mai pun pe umeri, dar să nu ne luăm mai mult decît ni se dă din propriul nostru avut, iată-ne ajunşi azi să nu ne putem lua nici măcar întreaga LIMBĂ ! Ocazie cu care mă întreb şi vă întreb : cine dispune atît de decis de avutul nostru spiritual ? şi de ce nu sîntem lăsaţi — NICI AZI — să ne luăm atît cît ne cere inima şi ne încape sufletul ?

Zic de limbă, doar atît, că celelalte au fost gîndite şi făcute în aşa fel ca să crească şi „CONCREASCĂ" încît să nu se mai poată niciciind deznoda, de limbă doar, dar nu sîntem lăsaţi să-i desfundăm izvoarele bătute cu surzenie, recentele TEZE îndemnîndu-ne să-i punem în continuare tot felul de „cîrcee şi rostee" artificiale.

Este tragic, comic şi absurd, dar ne îndeamnă la aceste „fapte" tocmai cei ce nu au vorbit-o şi nu o vorbesc, nu au avut şi nu au nevoie de dulcea grăire maternă, nu şi-au dat şi nu-şi dau bieţii copii la şcoala naţională şi numai atunci cînd dă cîte un trăsnet peste ei, numai atunci dacă îşi mai fac — în gînd, desigur — cruce în limba lor maternă.

Birocraţia sovietică multinaţională era gata să purceadă la MUTAREA marilor ape siberiene, dar iată că să lase o limbă pe care o mănîncă „slinul şi mucegaiu"-rile să se cureţe de impurităţi, nu se încumetă să se decidă.

Vrem o limbă care în acest context înnoitor să se înnoiască şi ea, reîntorcîndu-şi sveltheţea, prestanţa şi muzicalitatea pierdută, făcîndu-se în felul acesta mai ademenitoare pentru cei din afara ei.

O limbă care schimbîndu-şi haina — acest scut şi filtru protector — i-ar veni mai uşor să se apere de impurităţi şi parazitisme, păstrîndu-se pentru cît vom fi în astă lume şi pe acest pămînt. Haina — doar atît — în care să se simtă mai acasă, pentru că numai în felul acesta ar putea să-l exprime mai subtil şi mai din interior pînă şi pe aceiaşi Dostoievski, Tolstoi, Gogol, Puşkin, Rozov, Sukşin, Voznesenski, pe aceştia şi pe cîţi alţii care, dacă ar fi să poată auzi de acolo din vecie cît a avut de pătimit ceea ce le-a fost şi le este mai drag pe lumea asta — O LIMBĂ — s-ar întoarce, în semn de protest, în sicriu !

În loc ca lingviştii noştri rătăciţi şi istoricii statalizaţi pînă în dinţi să înceapă a-şi face şi ei o POCOIANIE moldovenească, să se scuze în faţa forurilor conducătoare că le-au indus decenii la rînd în totală eroare ştiinţifică, să-şi întoarne portmoneele pe dos şi să întoarcă măcar ceva din sumele încasate pentru premeditat asasinatul lingvistic, să umble în genunchi în faţa poporului încă vorbitor ca acesta să nu vrea să-i ia într-o bună zi cu pietre din urmă, să se ducă la biserică şi să pună lumînări ca să se spele de păcat, cîte unul-doi-trei — ce-i drept, dintre cei mai cu musca pe căciulă şi cu puşchele pe limbă — ieş din jungla noastră lingvistică şi scot sunete capabile să scoată la GLASNOST tocmai pe cei cărora le este totuna cum le iese cuvîntul din gură.

Aşa cum o vorbim, mai ales cum o vorbim azi, limba noastră este în pericol de funebră ducere la fund. Din atîtea şi atîtea motive, cel mai ameninţător rămînînd tot mai redusa arie funcţională dar şi alfabetul care în strînsă vecinătate cu o limbă de aceiaşi alfabet şi cu nelimitate posibilităţi de interioară pătrundere, se simte oarecum urzicată, intimidată, ruşinată şi atunci cînd trebuie să iasă, totuşi, în lume, iese aşa cum îi este permanenta stare. Afonă, aliterară, alimbă — nenorociri pe care o ştiinţă lingvistică departamental diriguită continuă să umble cu tradiţionalele dovezi pentru aceeaşi axiomă cunoscută azi de toată lumea. Prea multele şi prea îndelungatele noastre dovezi de tot soiul au pus limba şi alfabetul sub semnul politicului. Chipurile : nu vă atingeţi că ia foc ! Să ia atunci, dacă „politicul" acesta se vrea barieră şi sperietoare pentru cei ce se mai simt în stare şi cred că vor putea schimba ceva chiar şi după ce ni se indică discreţionar-tezistic ce urmează să facem.

În loc să-i cîntăm cîntece şi s-o descîntăm de speriet, noi continuăm să tragem obloanele, să stingem lumina şi să îndrugăm poveşti cu balauri şi Solovei războinici ca să speriem LIMBA, ea să plîngă, iar ei — ştim noi bine cine ! — să cîştige dreptul de a pune vîrguţa în funcţiune.

Ei bine, dacă nici de astă dată nu vom şti să fim la înălţimea clipei care a venit şi pentru noi, să ştiţi că rămînem lingvistic, şi la acest sfîrşit de secol, în aceeaşi casă de vădană.

Şi atunci s-ar putea întîmpla să nu fim lăsaţi să trecem împreună cu toată lumea normală şi frumos vorbitoare în celălalt mileniu. Riscăm să rămînem în acest al doilea mileniu de la Hristos, pentru a ne fofila şi eschiva, cerîndu-ne toată vremea scuze şi căutînd pe cine să mai dăm vina în aceeaşi bîlbîită limbă, încît să nu mai vrea să ne înţeleagă nimeni ce am voit şi dacă într-adevăr am voit şi noi ceva pe lumea asta.

Serafim Saka

Din „Literatura şi arta",
noiembrie, 1988

fragmente dintr-o etică a autorului

„Kitschul" şi fericirea (sărăciei cu duhul) I

Problema kitschului nu este „o problemă de estetică" (cum se presupune în cartea lui Gavril Maté, „Universul kitschului", Dacia, 1985). Cum să aibă kitschul legătură doar cu **arta ?** Dacă se poate vorbi despre „omul-kitsch", atunci bineînţeles că orice poate fi kitsch, inclusiv ritualurile naşterii, nunţii şi ale morţii şi nu doar „produsele artistice". „Omul-kitsch" este definit în primul capitol al cărţii pomenite mai sus, ca un individ „neiniţiat în lumea valorilor estetice", avînd „simţul estetic pervertit", fiind „incapabil să se bucure de frumosul autentic" sau avînd „gustul estetic mai puţin cizelat (educat)". M-apucă cheful să mă-ntreb, să dau, aşa, ca prostu', cu bîta-n baltă : ce înseamnă formarea **gustului ?** ; unde şi cum s-ar putea forma el în proporţie de masă, organizat ? ; cine poate, de fapt, garanta autenticitatea gustului ?; pe ce s-ar baza, la urma urmelor, acest garant, acest cineva? ; şi, apropó de om, aşa, în general, (nu de cel cultivat şi / sau de „omul kitsch") se poate vorbi de valoare (estetică) în principiu, sau „valoarea" acestela depinde — pur şi simplu — de cantitatea şi de calitatea **fericirii/bucuriei/plăcerii** pe care ea o poate produce cutărui sau cutărui individ ori grup social ?; şi cine stabileşte din afară (prin ce mijloace) cantitatea şi calitatea de **plăcere/bucurie/fericire** a unui individ sau a unui grup social ?

Drept să vă spun, biet poet şi prost învăţăcel în ale **esteticii,** m-am cam săturat de ceea ce am auzit că s-ar numi **valoare** şi de încercările de a stabili cantitatea şi calitatea ei. Mie, săracu', mi se pare că sîntem cu toţii şi singuri şi egali în faţa lui Dumnezeu, iar acest **fapt concret şi apăsător** îl consider mai important decît acela că am putea fi pe locul întîi la campionatul mondial de haltere, că am putea fi mari/mici (uriaşi-priapicipitici) poeţi. Din punctul (acut) de vedere al condiţiei umane nu există nici „oameni cultivaţi", nici „oameni-kitsch", există oameni obligaţi să moară, obligaţi să muncească, să se înmulţească (pentru ca „şirul" lor ereditar să „reproducă" cît de cît eternitatea edenică) oameni — aproape — obligaţi să fie singuri. Şi dacă sînt kitsch, nu **ritualurile** de nuntă, de naştere şi de moarte sînt kitsch, ci chiar naşterea, nunta şi moartea.

Kitschul nu este „o problemă de estetică". Şi dacă el este într-adevăr **o problemă,** atunci nu poate fi decît una **pe viaţă şi pe moarte.** După slabele mele puteri de-a sta (tolănit) pe gînduri, altfel de PROBLEME nici nu există. Sau dacă cineva şi le face, o face, aşa, ca să se afle şi el în vreo treabă, pe-acolo, pe undeva...

Gavril Maté ne vorbeşte despre „...un aspect în aparenţă paradoxal..." şi anume despre faptul că obiectele-kitsch produc „...în conştiinţa şi sufletul consumatorului neavizat, anumite preferinţe şi aşteptări standard, care i se par la un moment dat o necesitate vitală şi culmea fericirii." Autorul nu ne prea explică de ce paradoxul kitsch-fericire este doar „aparent" şi nici nu încearcă să analizeze acest paradox. Important este că nimeni nu încearcă să nege caracterul de fericire al **fericirii-kitsch,** realitatea acestui fenomen (mai ales că acel care ar încerca să-l conteste ar trebui s-o facă mai întîi **pe propria piele).**

Să ne-aducem iarăşi aminte de Chir Năstase-Ştirbu, frizerul preferat al lui Nenea Iancu. Mare artist !! Cîntăreţ din flaut, cîntăreţ şi la tambal, şi la ghitară şi-n cor, dresor de animale mici, artist plastic original, poet simbolist (vezi „Un friser-poet şi o damă care trebue să se scarpine'n cap : Capul ei... Părul aceleia care...", Zarifopol-Cioculescu, vol. IV, pag. 410). Peste întreaga **bucată** „Un artist" pluteşte (implicit) întrebarea : „Nu cumva amatorul, producătorul de kitsch, e mai fericit cu produsele sale artistice decît mine, Nenea Iancu, artist profesionist, cu-ale mele ?" (Vezi „Amatorul şi artistul" în „Notiţe risipite", vezi „guşatul" din „Cîteva păreri", vezi neinspirata analiză a fenomenului kitsch **faţă cu** I. L. Caragiale din cartea lui Ştefan Cazimir.)

Greu îi mai vine celui **cu facultăţi,** celui cu privirea ascuţită-bricî pe polizorul a mii de foi de carte să aibă plăcerea/bucuria/fericirea simplă a sărăciei cu duhul ! Este vorba despre un paradox **bun** (să-l numim **paradoxul înţelepciunii) :** avînd ca termeni cultivarea, rafinamentul şi erudiţia pe de o parte şi sărăcia cu duhul pe de alta. Despre acest paradox aş încerca să vă spun (data viitoare) o poveste care s-a-ntîmplat prin 1984—'85 în grozavul oraş Bîrlad.

Cristian Popescu

VINTILĂ HORIA

RECVIEM PENTRU UN VECHI CADAVRU

Numărul 43 al revistei de cultură Razón española, **din septembrie — octombrie 1990, găzduieşte un profund eseu socio-politic al cunoscutului cărturar-poet, romancier, eseist, conferenţiar, profesor — care este Vintilă Horia. Studiul acesta ne-a tulburat, prin luciditatea observaţiei şi severitatea analizei şi soluţiilor oferite. Îl considerăm, de aceea, un text de căpătîi în efortul unei intregi societăţi de a-şi reveni la normal şi a depăşi angoasa, nevroza, confuzia generate de escamotarea adevărului din noi şi despre noi. O cale spre adevăr oferă şi rîndurile de mai jos. Încă o dată se verifică temeinicia a-vremelnică a spuselor Crucificatului : Adevărul vă va elibera pe voi.**

Aceasta aşa este ; dar, înlăuntrul adevărului istoric — nemilos, predominant hîd, poruncindu-ţi să „laşi orice iluzii" odată pătruns în el —, mai este adevărul fiinţei umane vulnerabile, induioşător de naive, care nu dorea decît să-şi trăiască viaţa. A fost o generaţie, a mea, generaţia mijlocie, născută în jurul lui 1945, necunoscînd decît minciuna înscăunată, oficializată. Pentru ea, pentru această generaţie, adevărul era frumuseţea naturii, a femeii, a poeziei, a copilăriei chiar chinuite de multele nedreptăţi dintre care nu cea mai mică a fost „naţionalizarea" meleagurilor copilăriei, în fapt pierderea copilăriei prin spolierea de locurile copilăriei. Îmi amintesc de un vers al lui Marius Robescu : „ce rară a devenit copilăria la ţară". Pentru copil, locul de la ţară, ţarina copilăriei nu era, nu putea fi mijloc de producţie, proprietate socialistă, ci doar tărîm de basm, de fericire, de memorie. Cine îi fură omului trecutul, indiferent în numele căror aşa-zise idealuri generoase, i-a furat şi viitorul. Ce ne rămînea, aşadar ? Ne rămînea refugiul : în iubirea încă nedrămuită, în poezia încă neîntinată, în esteticul încă nepoluat. Unii dintre noi, asta au făcut. S-au refugiat, au întors spatele realităţii, au negat-o chiar în pofida evidenţii. Deveniţi a-istorici, a-temporali, şi-au întărit armura estetică pură şi au înginat un cîntec de sfîrşit de lume, care avea poate un singur merit : sinceritatea. Or, sinceritate înseamnă, totuşi, adevăr... Iată cum se închidea bucla, măcar pentru unii dintre noi.

Sinceritate. Adevăr. Par cuvinte mari, şi nu-s decît materia meditaţiei crunte de mai jos.

M.C.

1. O DRAMĂ ENTROPICĂ

Semănă cu ceasul lui Dalí : continuă să arate ora (inexactă), deşi este îndoit, deformat şi mototolit. Nu e vorba de un final instantaneu, ci de o lungă moarte agonică. N-am putea spune despre comunism că era chiar un cadavru cînd a pătruns în Rusia anului 1917, dar nici prea departe de adevăr n-am fi. Şi asta pentru că o ideologie bazată pe pură utopie, cum este marxismul, atunci cînd se încarnează într-o putere de stat şi devine guvern, se topeşte ca fulgul de nea atins de o rază de soare. Acest proces a durat şaptezeci de ani, ceea ce este puţin în meteorologia Istoriei. Alte regimuri politice, mult mai ancorate în real, precum imperiul roman sau republica anterioară acestuia, sau sistemul oraselor libere italiene, aproape de-a lungul întregului Ev Mediu, au avut contacte mult mai durabile cu Timpul, din moment ce, pur şi simplu, au funcţionat.

În schimb, marxismul, bazat, în plus, pe iluzia materialistă care acţiona asupra ştiinţei secolului trecut, transformînd o ipoteză într-o dogmă aproape religioasă, n-a putut niciodată să se modifice, să se adapteze sau să se reformeze. Fidelitatea-i faţă de dogmă l-a congelat de la început în rigida structură a propriei sale morţi. Din acest motiv, comunismul marxist nu a putut încape niciodată între limitele unei filozofii, ci doar între acelea, thanatice, ale propriei situaţii utopice. Fiind o utopie, de fapt nici n-a avut loc vreodată, nu s-a petrecut, întrucît numele-i definitoriu vine din grecescul **ou topos** (ne-loc), adică tocmai ce nu poate exista în spaţiu. Dacă însuşi Platon a avut greutăţi cu **Republica** sa, pe care n-a reuşit niciînd s-o transforme într-o **polis**, cu atît mai mult Marx, care a avut parte de norocul acesta, sau de nenorocirea asta, s-a ciocnit de maxima deficienţă a sistemului său, care a fost imposibilitatea de a-i da o formă în **topos**. Aşadar, ne este îngăduit să considerăm comunismul marxist ca pe o **cronie utopică**, deci ceva ce s-a desfăşurat în timp, dar care s-a spulberat în fapt de la primul şoc cu realitatea crudă.

Evident — şi acesta este aspectul tragic al chestiunii —, şocul mortal a implicat, din primul moment, o aliantă imediată cu moartea. **Thanatos** s-a înstăpînit pe **bios**-ul comunist cu obişnuita-i pasiune antropofagică şi a acumulat pe masa sinistrului ospăţ o sută cincizeci milioane de cadavre vizibile şi contabilizabile, fără a socoti moartea, mai puţin vizibilă, a unei culturi sau a unor culturi, implicată în degenerarea imediată a literaturii ruse şi, mai apoi, a celei româneşti, poloneze şi a celorlalte popoare culte supuse tăvălugului implacabil al **thanatos**-ului sovietic. Iar dacă nu putem vorbi de moartea popoarelor, aceasta se datoreşte faptului că ele s-au răzvrătit exact atunci cînd devenise evidentă intrarea lor în faza ultimă de rezistenţă.

Cum oare să considerăm acest proces, atît de tipic măreţiei şi fundamentalelor erori ale veacului XX, dacă nu dintr-o perspectivă ştiinţifică, făcînd astfel de bunăvoie jocul marxismului asupra temei ? În consecinţă, însăşi perspectiva aceasta ne duce la concluzia că tot ce s-a întîmplat în imperiul sovietic a fost o dramă entropică. Dacă marxiştii vorbesc despre ideologia lor ca despre o ştiinţă, nu ne rămîne decît să fim de acord cu ei, pentru că, într-adevăr, Marx îşi sprijină pseudofilozofia pe ştiinţa timpului său, adică pe determinismul materialist de la jumătatea secolului al XIX-lea. Ce a rămas din amintitul determinism este un alt aspect, despre care va fi vorba în continuare. Dar ştim că, potrivit celui de al doilea principiu al termodinamicii, elaborat de Clausius-Carnot la sfîrşitul celui de-al XVIII-lea veac, energia cuprinsă într-un spaţiu fără comunicare cu exteriorul sfîrşeşte prin a se epuiza, transformînd eterogenitatea caracteristică oricărui spaţiu aşa-zicînd vital sau energetic, într-o omogenitate absolută. Este ceea ce se petrece sub un clopot de sticlă unde arde o lumînare, care se va stinge pe măsură ce, după aşezarea clopotului, energia cuprinsă în acel spaţiu îşi va epuiza posibilităţile de informare şi comunicare înainte ca lumînarea să se fi consumat. Izolarea într-o asemenea capcană, ca s-o numim într-un fel, devine obligatoriu fatală flăcării — atît luminii cît şi căldurii ei.

Acelaşi fenomen are loc într-un imens conţinut de viaţă colectivă, între nişte popoare izolate de un sistem într-un clopot de tip politic, economic şi ideologic. URSS a fost, timp de şaptezeci de ani, ceva rupt de restul lumii, o cronologie entropică, în cadrul unei situaţii artificiale provocate şi menţinute „pe picioare" (mai bine zis, pe picior de război, pentru că singurele sectoare care au funcţionat în imperiu au fost industria militară şi poliţia, ca simboluri şi instrumente ale lui **thanatos**) de victime omeneşti sacrificate zeului morţii, zi de zi, gulag după gulag, ca în imperiul aztec, unde supravieţuirea Statului obliga la un permanent sacrificiu de vieţi umane, sforţare disperată de a spori energia într-un spaţiu închis, crud în mod inutil. Entropia mexicană a fost curmată de Hernán Cortés, care a izbăvit de moartea ultimă acel loc, la fel de izolat în propria-i dramă ca, azi, URSS. Zeul Tetzcatlipuca a sfîrşit prin a se numi Karl Marx.

Cînd popoarele vîrîte cu forţa în plină entropie au început să se sufoce — dîndu-şi seama de consecinţele fenomenului, într-un moment cînd Cernobîlul a constituit semnalul ultim —, ele au început să spargă zidul care le despărţea de lumea exterioară şi să încerce să-şi recupereze relaţiile cu viaţa. Perestroika n-a fost decît numele acestei evadări. Riscul pentru promotorul formulei ar fi ca, odată eliberate popoarele de ameninţarea mortală, să rămînă **singur** sub clopotul entropic, astfel încît ruşii să agonizeze mai departe în spaţiul ermetic pe care ei îl impuseseră altora. Sau ca Rusia, ori ceea ce va mai rămîne din imperiu, epicentrul experimentului, să se transforme în ceva gen Cuba de azi : o insulă sub acelaşi clopot de sticlă, agonizînd sub ochii noştri. Ceea ce Fidel Castro pretinde să prelungească în timp este moartea prin entropie, care ar fi imediată dacă insula n-ar avea o unică posibilitate de comunicare cu URSS — posibilitate redusă la minimum de lucrurile ce se petrec în sînul maicii entropice a fătului lepădat.

Dacă vom analiza în detaliu premiza majoră formulată în introducerea noastră, vom ajunge neabătut la următoarele premize minore, dar reprezentative, fiecare în parte, pentru logicul dezastru conclusiv din spaţiul entropiei sovietice :

2. ELIMINAREA IUBIRII

Din punctul de vedere al vieţii în sine, al însuşi motorului bios-ului, ca şi al motorului cunoaşterii, care este iubirea, situaţia nu putea fi mai catastrofală, mai ideologic condamnată la autodistrugere. Într-adevăr, considerînd ansamblul vital ca o variantă a materiei, şi jocul tragic al existenţului, în varietatea-i infinită, ca un proces determinist sortit aplatizării într-o societate organizată, egalitară şi lipsită de nevoi sufleteşti, iubirea a fost expulzată pînă şi din literatură. Realismul socialist a transformat relaţia cea mai fecundă dintre fiinţele umane într-un capriciu burghez otios, sortit pieirii. Dar odată cu pieirea ei, cel puţin de pe suprafaţa artificială a societăţii sovietice, au pierit şi literatura, teatrul, arta. Înlocuit cu dragostea faţă de patria socialismului, ca în **1984**, romanul antientropic al lui Orwell, sau cu dragostea fierbinte faţă de mitralieră, tractor, partid şi faţă de urîtu-i secretar general, motorul vieţii şi artei s-a autoexilat în profunzimile fiinţei şi, mai tîrziu, în domiciliul obligatoriu al disidenţilor. Abia cu **Doctorul Jivago** al lui Boris Pasternak iubirea a răzbit la suprafaţă, a făcut posibilă scrierea celui mai bun roman rus al secolului XX şi a dovedit neputinţa comunistă în a o stîrpi. Pasternak a creat ceva asemănător unei antinomii iubire-marxism, pereche îndrăgostită **versus** revoluţie : cretinism pretenţios, pe de o parte, şi cunoaştere, pe de alta. Revenirea la normalitate, pe care o trăieşte societatea sovietică a perestroikăi, va provoca şi revenirea scriitorilor la realitatea lor literară. Încă o dată, realul a învins raţionalul, în pofida celebrei afirmaţii hegeliene („Realul este raţionalul, raţionalul este realul") — cauză incipientă a dezastrului utopic marxist şi a altor dezastre.

3. ABOLIREA PROPRIETĂŢII

Eliminarea, tot de coloratură utopică, a proprietăţii private, în Rusia leninistă, a fost o altă încercare de a stîrpi realul în numele raţionalului continuînd pe linia plastică schiţată de Goya în faimoasa gravură : „Somnul raţiunii produce monştri". Încă Chateaubriand, pe vremea începuturilor antirevoluţionare ale sutei a XIX-a susţinuse (în ale sale **Memorii de dincolo de mormînt**) că proprietatea privată dă naştere la libertate şi că acolo unde prima dispare, a doua nu întîrzie să dispară la rîndu-i ; în mod automat, abolirea proprietăţii private în leninista URSS a dus la răzvrătirea ţăranilor şi la exterminarea cu sînge rece a şase milioane de trădători ai pămîntului. Măsura adoptată recent de Parlamentul de la Moscova, oferind ţăranilor proprietatea asupra pămîntului, măsură antimarxistă şi antientropică (Gorbaciov, în felul lui, este un erou antientropic), vădeşte situaţia-limită la care a ajuns URSS, imperiu căruia nu-i lipsea ca să se scufunde în haos, fie ei acela al foamei generalizate, fie al războiului civil.

4. DISTRUGEREA BURGHEZULUI

Ceea ce revoluţia din 1917 a eliminat de pe faţa planetei sovietice a fost burghezul. Lupta de clasă implica sfîrşitul burgheziei. Totuşi, este inevitabilă constatarea unui fapt mai mult decît evident : burghezia nu este o clasă, ci un ideal, mai ales în ţările al căror guvern se învederează să-l anihileze în sufletul supuşilor. Burghezul, ca om liber şi ca factor de producţie şi de consum, s-a transformat încetul cu încetul în unicul ideal social şi economic — chiar şi cultural, în măsura în care este capabil să producă şi să consume bunuri culturale calitativ superioare — al universului egalitarist sovietic. Revenirea la proprietatea privată şi la libertate coincide în URSS cu o restructurare a burgheziei, spre binele sau spre răul acestei noi societăţi pe cale a renaşte din dărîmăturile utopiei marxiste.

A redeveni burghez se va confunda, în cadrul noii societăţi postcomuniste, cu a redeveni om liber, neatîrnat, ceea ce nu este departe de realitate, însă cu toate riscurile etico-spirituale pe care această confuzie le poate presupune.

5. INSTAURAREA TERORII

Unul din coşmarurile omenirii actuale este terorismul, un alt subprodus al utopiei socialiste, comunismul fiind mai mult decît o nuanţă a acestei utopii. Într-adevăr, fiecare din ţările Europei Centrale, obligate să accepte instaurarea doctrinei revoluţionare ruse, a fost transformată de-a lungul ulti-

melor decenii într-o centrală teroristă. Asemenea degenerare nu s-a înstăpînit numai pe viața internă a popoarelor (vezi Securitatea românească, de atît de tristă amintire), supunîndu-i pe cetățeni, pustiind psihicul individual și colectiv, impunînd niște relații artificiale și monstruoase între componenții acelor societăți, ci și-a manifestat prezența virulentă, în modul cel mai nefast, în viața țărilor occidentale. Cu bazele la Praga, București sau Sofia, agenți teroriști, antrenați în acele capitale și în altele, au invadat lumea liberă și au creat situații de disperare și dezordine acolo unde, prin atentatele și manevrele lor, au încercat să-i oblige pe occidentali să accepte un stil de viață atît de antinatural, precum cel ce domina spațiul entropiei. S-a încercat răpîndirea în lumea întreagă a acceptării morții ca stil, principal punct programatic al codului terorist. Și care se potrivește de minune poemului thanatic compus de Marx în anii săi cei mai fertili.

6. RESPINGEREA UNEI CULTURI

Cu toate acestea, componenta poate cea mai gravă a dezastrului utopic marxist a fost starea patentă de schizofrenie provocată atît în indivizi cît și în anumite categorii diriguitoare ale unei societăți care, cum am afirmat de la început, și-a făcut apariția în chip de cadavru în propria-i istorie. Doresc să mă refer anume la respingerea permanentă, din partea organelor conducătoare ale partidului, a tot ceea ce Occidentul crease și inventase după 1917. Atitudine logică, întrucît nici fizica cuantică, nici noua biologie, nici literatura unor Joyce, Kafka sau Musil, nici poezia unor Ezra Pound sau T.S. Eliot n-aveau nimic de a face cu descompunerea marxistă aflată la putere. De aceea subzistă încă în U.R.S.S. o imposibilitate filozofică de a interpreta realul, patentă de cînd acea societate culturală s-a scufundat în noaptea imobilă a marxismului. N-a existat filozofie în U.R.S.S. și în împrejurimile ei, după cum n-au existat nici pîine nici libertate. Nu putea fi altcum, fiindcă moartea nu produce, nu poate produce filozofie, pîine, libertate. Însă mai cu osebire în știință a produs schizofrenia roadele ei cele mai impresionante. Astfel, dacă ideologia se opunea oricărui tip de antideterminism, marxismul fiind un determinism materialist opus oricărei afirmații cuantico-antideterministe, omul de știință trebuia să predea la Universitate principiile unei fizici care nu mai servea la nimic, o fizică a secolului trecut ; dar, de cum se închidea în laboratorul lui, același savant se vedea nevoit să aplice formulele și principiile noii fizici, pentru că nu putea fabrica bombe atomice sau sateliți artificiali cu principiile esențiale din programul său școlar. Așadar, predarea în aulă era una, și cu totul altceva era aplicarea în laborator, din partea unui și aceluiași cadru universitar. Deterministul marxist una spunea în fața auditoriului și alta făcea înaintea eprubetelor sau a lansatoarelor spațiale. Succesul sovietic, sub acest aspect — mă refer la succesul lansărilor în spațiul exterior —, poate fi la fel de bine interpretat ca o dorință, poate inconștientă, de a sfărîma tiparele entropice ale sistemului și de a căuta în afara Pămîntului ceea ce partidul îi interzicea, în numele, se înțelege, atașamentului la entropie. Cazuri de teribile complicații psihiatrice compun fișierul acestei culturi cotidiene, la care savanții și tehnicienii din U.R.S.S. au fost condamnați de irealitatea marxismului. Spațiul sovietic bate toate recordurile în acest sens, și clinicile lui sînt și acum bîntuite de mii de responsabili de partid, sau din Universități, deveniți irresponsabili sub presiunea teribilului **thanatos** ideologic. Vom reveni, cu altă ocazie, asupra acestui pasionant subiect.

7. SCHISMA INTELECTUALĂ A OCCIDENTULUI

Cum a reacționat Occidentul în fața acestei situații, pentru întîia oară prezentă și activă în Istoria ființelor omenești ? Ca și în cazul procesului Dreyfuss în Franța (1896), revoluția rusă i-a împărțit în două tabere pe intelectuali. Avangarda suprarealistă, la care a aderat Dalí, cu un entuziasm aproape infantil a simpatizat cu revoluția, dar apoi s-a scindat în două componente, dintre care una a trecut, în frunte cu André Breton, de partea umanului, pe cînd cealaltă, cu Aragon în frunte, a rămas în procesul accelerator al entropiei. Mulți mari scriitori, încredințați că Revoluția este cea sovietică și că era logic să aștepte de la ea o schimbare fundamentală și cathartică, au vizitat Rusia pentru a pipăi miracolul și s-au întors anticomuniști convinși, ca Panait Istrati, Knut Hamsun, André Gide, Henry Béraud, John Dewey, Stephen Spender și alții, pe cînd Pablo Neruda, Rafael Alberti și alți amăgiți (poate nu atît amăgiți, cît profitori) nu șovăiră în a continua să trădeze cele mai elementare aspecte ale însești apărării ființei umane. Comunismul lor apare astăzi, din perspectiva perestroikăi și a fugii înainte a popoarelor oprimate, ceva tot mai asemănător unei incredibile și criminale autoînșelări. În pofida polemicii provocate de revoluție în lumea intelectuală europeană și americană, țările ne-sovietizate credincioase vocației lor burgheze medievale, au continuat să se dezvolte pînă la a atinge, cel puțin sub aspect economic, culmi de prosperitate, ceea ce a făcut posibilă, între altele, supraviețuirea economiilor deficitare ale țărilor care, cu timpul, sfîrșiră prin a face parte din universala societate a subdezvoltării, căreia, de la început, i s-a alăturat însăși U.R.S.S. Occidentul, cu toate păcatele și greșelile lui, ca și alte țări, chiar africane, dar nesupuse puterii utopiei, a continuat să facă Istorie, evoluînd spre ceva, măcar spre zorii secolului al XXI-lea, în timp ce Orientul n-a făcut decît să dea înapoi, situîndu-se înafara Istoriei, într-o strădanie caracteristică însusi înțelesului de revoluție (de la „revolutio") care implică o revenire, reîntoarcere. După cum Franța perioadei Terorii n-a făcut decît să revină la trecutu-i de barbarie merovingiană, Rusia s-a întors spre veacurile dominației tătare. Azi, același Occident ar putea fi în măsură să salveze lumea sovietică de o recădere, poate definitivă, în haosul protoslav din care reușise să scape cu ajutorul, și de data aceea, al Europei occidentale.

8. CONCLUZIE

Moarte, mizerie și zoologizare au fost nivelele atinse de comunismul confundat, adesea și firesc, cu stînga cea mai radicală — cu extrema stîngă. Dacă popoarele, ca și indivizii, cel puțin în cadrul interpretării creștine a unei metapolitici universale, urmează și imită destinul lui Hristos : sînt răstignite, mor pe cruce și învie, atunci spațiul depresiv al psihicului european, după recunoașterea agoniei și pieirii ideologiei, va reînvia în lumina normalității. Psihopatia marxistă, cauza agoniei atîtor popoare și cu precădere a celui rus, le-a obligat cîndva la iremediabil. Cum spuneam mai sus, moartea aceea s-a produs în 1917. Azi însă este vorba, după atîta zăbovire în imensul mormînt văruit sovietic, de a debloca ieșirea și a reveni la viață. Dar asta doar dacă procesul se va desfășura cu aceeași măreață simplitate ca în simbolul evanghelic.

Ce se poate prevedea, în măsura posibilului, ar fi ca primul gest al învierii, numit perestroika, să se bucure de succes, și ca, prin ajutorul celor care au evoluat în normalitatea Istoriei, atît Rusia cît și celelalte republici tîrîte către moarte să-și atingă idealul propus. Dacă nu va fi așa, războiul civil va pecetlui ceea ce un alt război civil a inaugurat în 1917. Dacă Moscova le rezervă libertatea tuturor popoarelor azi încă subjugate, formînd un **commonwealth** euroasiatic, unit într-un destin comun, proiectat spre un viitor comun, atunci problemele vor fi acelea ale oricărei dezvoltări în cadrul normalității istorice. De nu, vreau să zic dacă vechea nomenklatură, fanatică apărătoare a privilegiilor ei nemeritat imperiale, va continua să-și apere cu ghearele și cu dinții ideea de imperiu, atunci imensitatea agonizantă va exploda într-o infinitate de aberații sîngeroase, iar Occidentul nu va avea de ales ci va trebui să intervină pentru ca haosul să redevină cosmos. Această a doua posibilitate ar putea dura însă, ani grei și ar putea costa milioane de morți. Prima, în schimb, după reimproprietărirea țăranilor și reacordarea tuturor libertăților cetățenești, ar fi de scurtă durată.

Totuși, răul făcut de comunism popoarelor a fost atît de adînc, sub anumite aspecte cum sînt cel al naționalităților sau cel al revenirii la economia de piață, încît normalizarea va costa oricum ani de eforturi și de grele, dar benefice, sacrificii. Riscul pentru toate aceste popoare — și asta o putem urmări în prezent în Ungaria — ar fi ca Marx să fie înlocuit cu Frații Marx. Societatea de consum posedă, la rîndul ei, o încărcătură entropică foarte periculoasă, dar riscul este de preferat oșîndei. A trăi primejdios este superior lui a nu trăi. De aceea strigau studenții români din orașul Iași, după evenimentele din 22 decembrie trecut : „Mai bine morți decît marxiști".

Delenda est Carthago exclama de fiecare dată la sfîrșitul unui discurs Cato cel Bătrîn : Carthagina trebuie distrusă ! Iată că nu mai este nevoie să repetăm celebra maximă, întrucît Carthagina se autodistruge, dinaintea ochilor noștri stupefiați.

Prezentare și traducere de Mihai Cantuniari

liliana ursu

Întîmplări sub lupă

ea croșetează pe banca șubredă
visînd un televizor și o capră,
de cealaltă parte a globului
și croșetează cu disperare
visînd că bărbatul ei nu-i condamnat la moarte
prin împușcare
și-și pipăie batista înnodată
în care cu greu a strîns banii
obligată să-i plătească pentru glonțul execuției
în termen de trei zile statului.

mie cine îmi va plăti glonțul ?

Plaza Oriente

în fața Băncii din Madrid
colț cu strada Dantelăreselor
un cerșetor dresează o capră
suită pe un piedestal
la colțul cu strada Sacrificiului
fiul lui cîntă la o mică orgă Yamaha
suită în vechiul cărucior
pe cînd don Francesco de Goya
le aruncă o sută de pesetas la picioare
închinîndu-se.

Poem pentru Tess

Încerc să te traduc în limba mea
e ca și cum aș reface un mozaic superb și trist
cu iarba crescînd printre figuri
cu ploaia repede de vară spălîndu-le deodată
înviorate, ușor de descifrat acum
chiar lacrimile din spatele zîmbetului le poți zări
sînt ca într-un Pompei modernizat
înconjurată de toate acele gesturi încremenite și întîmplări
imitînd atît de bine viața, curva asta de viață
dar trebuie să întrerup migăloasa restaurare
a unui chip sau sentiment
fiul meu vrea să știe ce-i absolutul
mama vrea să-i vîr ața în ac
mai aruncă un pumn de mărar în oala ce fierbe
și mă întoarce la tine, la poemul tău despre singurătatea
din Casa Gerului, despre văduvie și pantofii tăi roșii și sexy
și încep să scriu aceste rînduri cum aș împodobi o ghirlandă
cu flori
asemeni femeilor din Toledo la zidul catedralei
amestecîndu-și mîinile și destinele
în coșurile cu flori pentru marea sărbătoare
și-mi vine în minte acel poncho din Prado
din care Maica Domnului mai revarsă și acum pe sălile reci
cuvinte, cum fericitele clipe presărate la picioarele noastre
de un iunie spaniol

în curte tata cîntărește caisele
contragreutatea e un săculeț cu pămînt
e cald și seara lipită de copac o urc ca pe o scară a
păcatelor
lăsînd în urmă viața mea de jos
culeg cîteva fructe din Casa Cerului
te rog să le primești
te rog să mă privești ca pe o săgeată după zbor...

La Huși

La Huși, la Huși într-o mahala un plop se conversa
cu un pensionar.
„Ce-i mai înalt și mai înalt ?" întreba omul.
„Cerul" răspunse plopul.
„Ba nu" zise bătrînul. „Moartea mea !"

Cuplu

Ea mătură frunzele. El citește ziarul.
Ea spală vasele. El citește ziarul.
Ea plînge. El citește ziarul.
Ea urlă. El citește ziarul.
El moare. Ea citește ziarul.

Tablou cu păpădii

Cei doi petrec, paharele mereu umplute.
Se sărută, se îmbrățișează..
Hotelul trepidează sub filfîitul aripelor uriașe.
„Ceva se apropie de mine. Să fie dragostea ?
Să fie moartea ?" se întreabă el
răsfirîndu-i părul pe genunchii lui
obișnuiți doar cu ruga.
Și ea care chiar plînge ascunsă de mulțimea aripilor
sau despre cum începe sau sfîrșește o mare iubire.

pavel chihaia

CEARTA SUFLETULUI CU TRUPUL

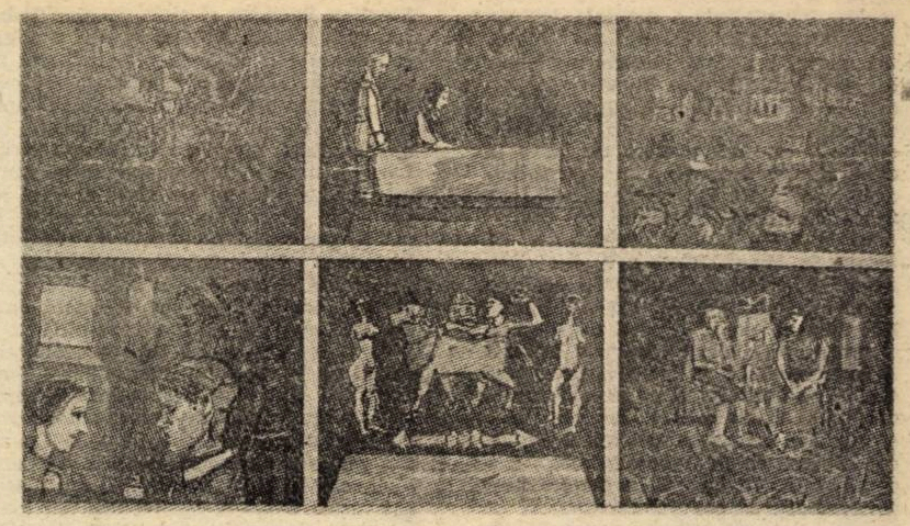

La Florența noaptea nu pogoară dintr'odată sau treptat: este ziua schimbîndu-și culoarea în aceeași atmosferă imobilă a orașului nemuritor, ca apele oceanului de sub oglinda suprafeței alunecînd pe nesimțite de la transparența luminoasă a zilei la albastrul intens al amurgului. Bănuiam înserarea în luciul metalic al frunzelor de cipreși și în galbenul cenușiu al marmorelor ivărînd dintre tufele de oleandru pe aleile institutului de istoria artei.

Casa de oaspeți a institutului se află la capătul aleii principale, străbătută de un peron care se deschide în strada Giusti. Fațada sobră, în stil neoclasic, nu te lasă să bănuiești parcul întins, cu boschete și umbrare de viță sălbatică unde poposesc cercetătorii. Invitații pot intra la orice oră în bibliotecă pentru a cobori cu o carte în grădină. Noaptea poposesc la o măsuță sub umbrar, aprind veilleuza și deschid tomurile grele, uitînd trecerea orelor. Desigur că și acum, în ultima seară a popasului meu la Florența, aș fi descoperit capătul de jăratec al veilleuzelor prin frunziș, dar într-o aprigă înfruntare cu mine însumi, priveam fără să văd statuile, grădina și întunericul. Adesea, cînd gînduri neobișnuite — legate de existența lumii sau de propriul meu destin — îmi trec prin minte fără o suită premeditată a evocărilor și cînd ceea ce se desprinde de la sine de lume sau îmi pare astfel mă îndeamnă la un popas, cînd încerc să reținînstinctiv aceste înțelesuri înalte sau semnificații deosebite — pentru a le înțelege într-o măsură și a le nota (ceea ce, vai, se întîmplă prea rareori) — viața mi se înstrăinează sau nu o mai resimt ca atare. De undeva mă ajungea ecoul unei promisiuni, pe care tot mi-o repetasem deși, o știam dinainte irealizabilă : să revăd la o viitoare călătorie prin lumea largă, orașul de pe Arno. „Dar voi mai trece vreodată pe aici ?" m-am întrebat ; „Voi mai putea evada din biata, jalnica mea țară îndepărtată?". Așa a început lupta cu mine însumi, presimțită și tot aminată pentru ultima noapte a popasului meu din Florența, în camera de oaspeți a institutului, aceeași în care meditasem la tulburătoarea întîlnire cu imaginea în transis a cavalerului François de la Sarraz. Acum, stele aprinse în cerul încă albastru îmi dădeau de știre că ziua se sfîrșise și că mă aflam la începutul unui prea scurt răgaz — hotărît din clipa în care întîlnisem campanilele Florenței — pentru a alege o cale sau alta. Cît de înșelătoare fusese bucuria primei seri, cînd cinasem ca oaspete nou venit pe colina miraculoasă unde, după vechea legendă, Dante întîlnise pe Beatrice ! Apoi lumina pieților sfîșiată de zborul de un alb material al porumbeilor și personajele biblice insuflețind porțile grele de bronz ale lui Ghiberti. Revenind în camera simplă, studențească, avusesem o ezitare, tentația de a rămîne în prag, de a opri timpul în loc. Trebuia să meditez la ceea ce îmi puteam dărui sau răpi mie însumi — poate oferi sau smulge totodată — bucura și întrista de moarte pe cei cărora existența și gîndurile mele le erau apropiate. Aceeași dilemă, aceeași agonie de săptămîni și de ani ; să rămîi într-o țară necunoscută, printre semeni străini și indiferenți sau să te întorci pe un pămînt nedorit, într-o lume a sclaviei și umilinței. Simțeam trecîndu-mi peste față aripa grea a unei hotăriri, oricum pustietoare și lipsită de iluzii !

Roposind în Florența, încercasem să mă conving că nu o biată săptămînă ci un număr nesfîrșit de ore îmi stau înainte pentru a alege o cale sau alta. Între hotarele mereu prezente ale unui timp înșelător, aminasem ceea ce, din nefericire, nu putea fi îndepărtat și acum iluzia unei perspective fără capăt, în realitate umbra prelungită a dorințelor mele, se dovedea evanescentă și absurdă. Clipele căpătau contur, pe măsură ce, succedîndu-se tot mai grăbite, amenințau să se sfîrșească. Între mine și cel care urma să aleagă o cale sau alta nu mai erau decît cîțiva pași, ora venise și cineva îmi întindea cupa, dar noaptea florentină se desfășura mai departe în vreme ce eu trăiam gustul înfrîngerii sau al unei victorii încerte : înapoi, la București, în infernul meu obișnuit, Gara de Nord, apoi cadourile mărunte și familia adunată în jurul mesei și povestirile — ceea ce credeam că i-ar putea interesa, nu despre moarte și tinerețea mea risipită — apoi peisajul văzut de la geam, stația pompierilor din cartier, un plop falnic și baraca de umplut sifoane și din nou relatări fără șir, amintirile celorlalți despre Paris și întîmplări asemănătoare, în vreme ce îmi evocam senzația de dezgust din trenul ce mă purtase spre hotarele țării, acea neliniște în apropierea reîntîlnirii cu teama devenită mai mult decît o obsesie, o obișnuință. Acea senzație de ușoară ameteală și de greață, ca și cum ai dori să-i ștergi din tine amintirea chipului, fugind de el ca de un coșmar, îndreptîndu-te mai degrabă spre întunericul unui alt somn, prevăzînd întîlnirea cu omul Securității după Gara de Nord, familia adunată în jurul mesei, sporovăiala și toate celelalte. Intrînd în camera sobră a institutului, m-am despărțit de Florența încă de pe prag și, evocîndu-mi acest drum invers către țara mea, amintindu-mi de foșnetul trenului și cîmpiilor rotindu-se în jurul ferestrei, de chipurile anonime ale călătorilor, de cei care străbăteau culoarul de la un capăt la altul, mi s-au trezit imagini dintr-un film văzut cu ani în urmă, peste care mi se suprapunea mereu chipul de un blond șters al omului Securității, cu vioiciuni neașteptate cînd punea întrebări, cu ținuta îngrijită, dar vulgară, cu aceleași avansuri de afabilitate și complicitate fără obiect, și iarăși pelicula — văzută cîndva la cinematograf — citeva scene dintr-o țară arabă îndepărtată, în zilele noastre nu cu secole în urmă, deși nimeni n-ar fi spus că într-un port din acea țară, cu hoteluri de lux pentru occidentali și vapoare de croazieră, copii cumpărați sau copii furați, copii arabi deprinși de mici cu cerșitul, își încaltă, odată întorși acasă, tiparele ce le deformează labele picioarelor și le păstrează pentru totdeauna infirmitatea, își potrivesc singuri încălțările de lemn scobite anume pentru a le strîmba sărmanele lor oase, cuminți, plini de înțelepciune precoce și cu sentimentul lucrului bine înfăptuit. Cu aceeași cuminție cu care noi întîmpinăm zîmbetul oamenilor Securității, lecturile articolelor de fond din Scînteia la micul dejun, refuzul brutal al pașaportului.

Înapoi înspre București sau înainte spre Paris și un concept ciudat numit libertate.

Aveam să îl întîlnesc mai tîrziu Parisul, periferia Parisului, bulevardul acela larg, cu șirurile paralele și viu colorate de camioane uriașe, cu sirenele neîncetate ale mașinilor de salvare care îmi făceau prezentă în mijlocul camerei viteza uluitoare a rîndurilor de camioane alunecînd la nesfîrșit pe curba de asfalt. Contemplam această goană nesfîrșită a unui Paris mereu treaz, mereu activ, pe care nu îl înțelegeam, de la unica fereastră a unei cămăruțe cu o somieră și un fel de scrin — unde am scris despre statuile funerare de la Saint Denis — era totuși un hotel curat cu miros vag de detergent și de două ori pe săptămînă o fetiță cu mănuși de cauciuc îmi întorcea așternutul, dar bătrînul acela care își trăgea picioarele și tușea îngrozitor, întîlnit la unica toaletă a etajului, mă demoraliza cumplit, ca și nunta unei perechi de culoare din micul bistro de la parter unde invitații, cu trăsături puternice ca sculptați în lemn, serveau sandvișuri minuscule aliniate geometric pe platouri, bătrînii pensionari și fetele de stradă așteptînd la toaletă apoi dispărînd în Parisul misterios, în Parisul pe care încercam să mi-l reprezint în timp ce îmi ordonam fișele suflîndu-mi în degete deoarece caloriferul încălzea doar seara cînd toată lumea era în hotel. Pentru mine Parisul însemna nunta negrilor și bătrînul care tușea și fetele de stradă în capot, cu moațe în păr, și cus-cus-ul pe care-l mîncam în bistroul de la parter și biroul pentru străini unde, după ore de așteptare, un funcționar mă privea pătrunzător, drept în ochi, apăsînd cu o prea vizibilă ezitare ștampila pe pașaport. Dacă m-ar fi întrebat, i-aș fi răspuns simplu că sînt neobișnuit de singur și că unica mea preocupare e disperarea.

Spre București sau spre Paris ? Știam că o zvîcnire și un efort de lașitate mi-ar fi înlăturat dilema, redîndu-mă țării mele și destinului hotărît de alții, dar această tentație mă revoltă și, închizînd ochii, mi-am risipit orice gînd. Nu știu cît am rămas astfel, imobil, pe de-a latul patului, ca și cum cea mai mică mișcare mi-ar fi grăbit înlănțuirea pro și contra a argumentelor și m-ar fi constrîns, în sfîrșit, la o hotărîre. Într-un tîrziu, cu un efort, m-am apropiat de fereastră și am ridicat storul. În grădină, o singură veilleuză sclipea în depărtări, desigur pentru a lumina înțelegerea argentinianului acela corpolent și exploziv, care purta pretutindeni un cufăr de fișe ca un mic sarcofag și îmi mărturisea la micul dejun că studia elementele de costum asiatic din Florența. Răscolise săptămîni întregi registrele faimoșilor bancheri și pregătea, desigur, o carte.

Am început ziua cu un fel de somnolență, indiferent la ceea ce se petrecea în jur. Portarul mă întrebase politicos dacă nu doresc un taxi pentru gară, bibliotecarul îmi propusese un schimb de adrese. Nu era urmarea unei insomnii ci, mai degrabă, apropierea încercării teribile pe care o premeditasem, iar odată cu înserarea, mă învăluise acea tristețe adîncă, copleșitoare, ca și chemarea unui vis nesfîrșit. Adesea, cînd semnificația existenței îmi este tulbure sau îmi scapă pur și simplu și nu o mai regăsesc, mă întorc către trecutul în care caut explicații sau înțelesuri rămase în miezul ascuns al întîmplărilor. Privind pe fereastră veilleuza îndepărtată și încercînd să-mi apropii clarul de lună ce împrumuta un luciu atît de ciudat aleilor, am întrevăzut alt decor decît al încîntătoarei grădini florentine, cîmpia dintr-o imagine de sat dobrogean, cu vîntul acela necontenit, cînd mai puternic și vijelios, purtînd ceva din imensitatea stepelor din Răsărit, cînd ușor dar apăsat, mereu prezent dincolo de zile și anotimpuri.

Ajunsesem printre ultimele case într-o plimbare solitară și am întîlnit pe neașteptate vîntul stepelor. L-am văzut întîi pe el, armăsarul cu părul de cărbune lucitor și coama răsucită în vînt, așteptînd în marginea șanțului din satul acela mărunt dobrogean, marea suferință și marea batjocură care urma să îi sfîrtece trupul. Un armăsar care nu își poate mărturisi rostul decît prin fugă, despicînd zările cu scăpărarea stelară a copitelor, cu nările dilatate în aerul pur, amețit de propria-i putere. De ce oare această amintire, răscolitoare ca un blestem, în peisajul acela împînzit de praful gălbui-roșiatic al stepei, a căpătat în timp semnificația unui simbol la care mă întorceam de cîte ori încercam să îmi imaginez sensul existenței ? De fapt, îmi evocam o durabilă conștiință de silnicie care m-a făcut să nu pot uita armăsarul falnic din marginea satului dobrogean.

Era o zi de vară și, în lumina de ocru aprins a cîmpiilor nesfîrșite, crupa îi lucea și ochii îi deschideau ape adînci, se simțea trupul de sălbăticiune tînără care nu cunoscuse frîul și poverile. Pe șosea trecea uneori un autobuz cu călători și geamantanele vechi, îndesate în portbagaj, se clătinau la hopuri iar prelata care trebuia să le acopere filfîia și pocnea în vînt. Am crezut la început că armăsarul este lăsat să pască lîngă șanț, dar am observat că un sanitar în halat alb se desprinsese de lîngă casa alăturată, cu o mică valiză în mînă, apoi apărură și cele două ajutoare ale sale. Mergea grăbit ca un spiriduș și s-a rotit de cîteva ori în jurul armăsarului în vreme ce ajutoarele așteptau, cu capul plecat, semnalul. Măsurau mai degrabă animalul, posomoriți, oricum indiferenți, dar sanitarul, nemaipomenit de mărunt, un pitic care sărea și se rotea într-un picior, vizibil încîntat, își scuipa în palme din cînd în cînd ca un fel de voinicie nefirească. A privit cu aer strengăresc capul nemișcat al bietului animal, parcă i-ar fi spus: „Stai pe loc, drăguțule. Stai așa cum te-am legat și-o să vezi cum o să ne mai distrăm !", apoi a alergat de la el la cele două slugi dînd ordine, dar vîntul îi înghițea sunetele și a început să strige cu capul pe spate să se facă auzit. De-abia atunci m-am putut convinge că nu era pitic — aș fi făcut greșeala să confund un sanitar veterinar cu un actor de circ — în realitate, omul venise pe lume foarte cocoșat și cocoașa îi coborîse într-atîta pieptul, încît întreaga lui înălțime se redusese la jumătate. Cocoșatul se tot învîrtea pe lîngă armăsar și cu cît agitația lui era mai febrilă, cu atît trupul animalului părea mai monumental și mai impietrit în mutenia lui. Din marginea drumului, de unde îl priveam, pe cerul înălțat de întinderile fără limite ale stepei, părea de bronz iar oamenii mărunți din jur purtați de vîrtej.

Sanitarul își dădea importanță și poate, unde avea un martor neașteptat, s-a apucat să controleze legăturile armăsarului. Atunci i-am văzut pentru prima dată degetele nemăsurat de lungi și subțiri, ca niște fire albe crescute în întunericul unei pivnițe, urcînd cu sprinteneală pe gleznele animalului. Îl pipăia, dînd din cap mulțumit, și vorbea cu sine însuși cam așa : „Te-am înțepenit bine, drăguțule, aș spune că te-am legat fedeleș ! Nu mai scapi tu de-acum ! Hai, spune, te mai ridici în două picioare ? Nu-i frumos, știi că nu-i frumos !" dar vîntul îi risipea bolboroseala și am putut să-l aud numai cînd s-a întors și a ordonat ajutoarelor : „Culcați-l !".

Nu știu ce va urma dar m-a cuprins un presentiment sumbru cînd bietul armăsar a fost silit să îngenuncheze, apoi să se prăvălească în praful curții. Așa cum zăcea neputincios la pămînt, trupul lui svelt i se desfigurase, pintecele îi apărea disgrațios de mare și umflat, coada i se răsucise și desfirase ca un odgon. Părul lui negru și lucitor se murdărise de loessul stepei, de această pudră gălbuie și inecăcioasă pe care vîntul o muta din loc în loc, repezind-o la intervale spre cer. Văzîndu-l căzut și pîngărît de loessul lipicios, veselia cocoșatului nu mai cunoscu margini. Dădu din cap și nu am înțeles dacă era un fel de aprobare pentru felul cum se desfășurau lucrurile sau pentru propriu-i meșteșug de a le îndruma într-un anumit fel. Oricum, se hotărî să-și înalțe mînecile cămășii și observai că degetele lui subțiri pipăiau orbește asperitatea pînzei, cu o viață a lor agilă și lacomă, apărînd și dispărînd după cocoașa diformă, după rînjetul strîmb, mereu același. Era doar un răgaz, el și victima mai aveau cîteva clipe de așteptare și, totuși, atrași de un instinct ciudat, cîțiva ciini se apropiară îndrăzneți, rotindu-se în jur cu ochi flămînzi și pofticioși. Sanitarul nu îi goni, s-ar fi spus că cercul lor agitat nu îl deranjează de fel și continuă să-și ridice tacticos mînecile. Se simțea observat pe deasupra de cele două ajutoare îmbufnate și de tînărul palid oprit în drum și asta-i făcea plăcere. Cînd termină cu mînecile, încercă un fel de reverență neghioabă, dar o rafală de vînt îl făcu să-și piardă echilibrul și trebui să se sprijine zdravăn pe picioare pentru a și-l regăsi. Pînă în aceste momente de panică, degetele sale mereu agitate și cu un tremur neastîmpărat, păreau sigure de ele, neimpărtășindu-i tulburarea.

Înțelegîndu-i intenția, una din slugi i-a înmînat valiza jerpelită și sanitarul scotoci în ea, apoi ridică capul zîmbind cu gura pînă la urechi. Se vedea cît de colo că zîmbetul îi era lipit de chip ca o mască, de fapt un rînjet neghiob care ar fi vrut să spună : „Fiți gata ! Reprezentația începe !". Cu ochii mereu la asistență, începu să desfășoare un fir roșu, ținîndu-l cît mai la vedere, aprobînd din cap ca și cum ar fi zis : „Asta da ! Așa ceva îmi trebuie !" Cînd firul se termină, îl petrecu după palme cu o mișcare bruscă la care nu se aștepta nimeni și îl întinse ca pe o coardă. Nu știam ce va urma și parcă îmi ghici nedumerirea deoarece, după ce repezi un dulău prea îndrăzneț, se lăsă repede la pămînt și, cu aceleași gesturi de scamator, legă scrotul lucios și negru al armăsarului aproape de pîntece, prinzîndu-l cu firul roșu ca pe o pungă. Scena care a urmat mi s-a întipărit statornic în minte dar niciodată nu am revăzut-o cu atîta limpezime ca atunci, în ultima seară a popasului meu la Florența. Poate greșesc și nu grozăvia împrejurărilor sau propria milă și oroare mi-au întipărit imaginea cocoșatului și mai cu seamă a victimei lui, ci mai degrabă această neputință în fața puterii demonice, față de o răutate de neînchipuit și de o josnicie fără margini.

Odată îngenunchiat lîngă pîntecul armăsarului, sanitarul și-a scuipat din nou în palme și a început să răsucească cu nădejde punga neagră a bietului animal pentru a-i răpi sălbăticia firească și cu ea, orice putere. S-ar fi spus că degetele subțiri și lungi vădesc o forță neobișnuită prinzînd punga moale, învîrtind-o pînă la refuz, reluînd de sute de ori această mișcare. Uneori înalță capul, distanțîndu-se de rotirea neîntreruptă a mîinilor, ca și cum ar fi vrut să audă mai bine scrîșnetul venelor răsucite, al mușchilor rupți, al pielii întinse să plesnească. Alteori, își în doia efortul și atunci masca sa comică se fărîmița într-o expresie de bătrîn imberb cum au de obicei piticii.

Armăsarii nechează profilîndu-se pe discul de aramă al răsăriturilor dintr-un prea plin de viață nu de moarte. Ca și celor înălțați pe rug, durerea lor nu are glas cînd fulgere de jăratec le sfîrtecă trupul fără mărturia vărsărilor de sînge. Fiecare rotire a degetelor înțepenea trupul armăsarului, dar numai un icnit scurt, retezat ca de o limbă de flacără, îi mărturisea chinul. Așa cum zăcea în apropierea șanțului, cu botul negru și umplut de loess, cutremurat la intervale, părea doar un hoit netrebnic, lăsat pradă vîntului și ciinilor hulpavi, care îl atingeau aproape cu boturile.

Dar desigur, instinctul fugii, voința de a scăpa de tortură, nu i se stinsese. Bănuiam în zvîcnetul tot mai rar al picioarelor această năzuință de a se ridica și a se elibera de legături, de a alerga fără suflare, aneantizînd în goană tot ce putea însemna suferință și pămînt arzător — singura scăpare a bietelor animale pasnice urmărite la nesfîrșit de vîlvătăile durerii și umbra lacomă a morții — dar de fiecare dată recădea în același chin. Poate însăși schițarea acestei mișcări se însoțea de o speranță oarecare și de umbra unui răspuns la văpaia din trup, neistovită și orbitoare. De la un timp, cînd capul i-a căzut în loessul lipicios, n-a mai găsit puteri să-și ferească ochii de această țărînă, de aceste rafale de praf care îl îngropau de viu. Da, bietul armăsar nu mai avea nici o scăpare. Picioarele lui legate, trupul răsturnat, ochii tot mai acoperiți de pulbere mă încredințau că nu mai este nimic de făcut. Ceva murea pentru totdeauna în el, cu fiecare tresărire a trupului, cu fiecare revoltă risipită ca valul unei mări tulburi peste nisipul avid al unei plăji incandescente, dar moartea adevărată, nemișcarea și întunericul nu îl eliberau de suferință.

De cîte ori îmi evoc patima armăsarului prizonier, îmi revenea această senzație de greață și dezgust cu care m-am îndepărtat de casa sanitarului. „Prin ce poți oare răspunde la toate suferințele îndurate ?" m-am întrebat cu glas tare în camera institutului de istorie a artei din Florența. „Și care este oare ultima semnificație a răutății și josniciei porniri omenești ?"

Cînd am hotărît să nu mă mai întorc la București, stelele dispăruseră de pe cerul limpede. Zorile Florenței, coborînd biruitoare pe străzile în pantă și aprinzînd pe rînd candelele vitro-urilor, m-au întîmpinat prietenoase. În mozaicul din cupola înaltă a Batisteriului, binele triumfă mereu în lumina nestinsă a frumuseții.

Religia, adevărul și păstrarea unității românești

Sfișierea lăuntrică a unui popor se poate produce mai intîi în spirit, datorită opțiunii sale religioase. Trebuie să observăm însă că în acest fenomen se manifestă o lege care nu poate fi călcată, fără urmări incalculabile. Meseria, locul de muncă, formațiunea politică, soția uneori, pot fi alese după criteriul cîștigului material, după interesul vremelnic. Credința religioasă nu o mărturisești decît în funcție de adevăr, în scopul aderării la descoperirea divină care te luminează și te mîntuiește. Aici, în istorie, și în veșnicie.

De această normă pe cît de evidentă pe atît de esențială se pare că nu s-a ținut seamă întotdeauna la noi. În Ardealul veacului al XVIII-lea, esența ei a fost eludată în mod evident. Acolo, încă de mai înainte, au existat români care și-au schimbat pînă și numele strămoșesti de dragul privilegiilor omenești. Desigur că primul semn al năzuinței de parvenire prin orice mijloc l-a constituit lepădarea de religia ortodoxă.

Acesta a fost și primul mobil al acțiunii așa-zișilor uniți cu Roma din Transilvania. Alipirea lor la noua obedință bisericească nu s-a datorat căutărilor existențiale și mîntuitoare, ci numai unora sociale și politice. Uneori au cedat constrîngerilor de tot felul. Odată cu avantajele materiale imediate, li s-au dat atunci garanții de respectare a credinței lor strămoșești, dar treptat acestea au început să fie manevrate și, pînă la sfîrșit, transformate. Din români de religie ortodoxă, „greacă", ei au devenit români „catolici, de rit bizantin". Teologic, manipularea se vede în **Dogmatica** Mitropolitului Vasile Suciu în care o jumătate de carte tratează despre imaginarul primat papal, iar restul paginilor e dedicat celorlalte dogme creștine. Dar pînă astăzi, noua credință — obținută astfel — nu s-a debarasat de un aspect arheologic, prefabricat. Ambiguitatea și lipsa ei de personalitate o expun învinuirii de incoerență și de nesinceritate, de vreme ce — după aproape trei secole — aceasta mărturisește dogme latine în veșmîntul liturgic și al bărbilor grecești.

Ca o slabă compensație lăuntrică i s-a oferit de la început noutății satisfacția originii noastre nobile romane, deși — cu un veac înainte — cronicarul moldovean afirmase răspicat că „de la Râm ne tragem". Că încreștinarea noastră nu este numai simplă problemă politică și culturală, o dovedește faptul că remediul propus s-a transformat într-un paleativ. Amintitul criteriu nu putea depăși romantismul veacului trecut, amator de origini cît mai îndepărtate și mai slăvite. Pe urma sarcasmului lui B. P. Hasdeu, istoricii români au început să afirme hotărît **dacismul** strămoșesc alături de mult lăudatul **romanism** al Școlii ardelene.

Veleități de „mică Romă", cum se revendica odinioară la Blaj, ardelenii nu au. Ei resping acest complex de inferioritate, privit în concernul popoarelor Europei, mai ales pentru un motiv al credinței adevărate, atestat de paginile Dumnezeiescii Evanghelii. Mîntuitorul s-a întrupat la Ierusalim, nici la Constantinopol, nici la Roma. În al doilea rînd, noi avem o Biserică de origine strămoșească, ca unii care am fost misionați de un apostol. Pe strămoșii noștri i-a cercetat Sfîntul Andrei Protocletul, adică „cel întîi chemat" de Domnul și frate cu Petru.

Nici din punct de vedere cultural, uniația din Ardeal nu a adus vreo contribuție deosebită, cu excepția filologiei și, uneori, a istoriei. Dar metoda aleasă, exclusivistă și retorică, îi răpește o parte din rezultatele ei științifice. Nu există în acest mediu vreun filosof autentic și de renume, precum : Rădulescu-Motru, Blaga, Noica, Stăniloae. Lipsit de organicitate cu întreaga cultură și tradiție românească, fenomenul se dovedește astăzi — cînd unii incită la înfruntarea dintre etnii — o pseudomorfoză. O arată, în prima jumătate a veacului nostru, și feluritele compilații și adaptări după autori absenți, neasimilate la noi, și condamnate să moară în idealul romantic al veacului trecut. Creațiile religioase majore nici nu pot apărea, acolo unde se pornește de la credință religioasă, dar, în multe cazuri, îndreptățirea ei occidentală se justifică doar prin avantaje politice, diplomatice, de primat bisericesc, de educație.

În vremea noastră, s-a încercat discreditarea Bisericii Ortodoxe Române în numele idealului politic augustinian, nu al celui bizantin de care ea se călăuzește față de acțiunea Statului. Metoda aceasta a putut deruta chiar pe unii intelectuali și a deșteptat pasiunile extremiștilor. Totuși, în furtună, Ortodoxia a ținut neîntrerupt treaz conștiința noastră religioasă, mîngîind pe cei dezndăjduiți și bătuți. În realitate, la consfătuirile bisericești de odinioară, erau prezenți conducătorii tuturor cultelor din țară. Cu toate acestea, nici unul dintre ei nu a fost denigrat.

O serie de pensionari, care au dus-o bine în defuncta orînduire și au asigurat un viitor senin urmașilor, s-au trezit peste noapte preoți, ba chiar ierarhi, greco-catolici. Ei vor ca poporul nostru să devină neapărat, din punct de vedere bisericesc, o Irlandă sau un Liban cu perspectiva unui război fratricid absurd și fără sfîrșit. Dar dacă se desprind de marea majoritate a românilor, aceștia vor deveni în cîteva decenii mai aproape de unguri și de austrieci, popoare catolice, decît de frații lor ortodocși. Pentru apariția pe scena României a două Biserici asemănătoare ca rit și ca sutană, dar deosebite ca învățături de credință, se invocă porunca iubirii creștine. Totuși înfruntarea dintre ele nu va putea fi evitată astfel, deoarece amintita virtute începe cu cinstirea lui Dumnezeu și se continuă cu aceea a semenilor. Ori El nu poate fi iubit decît **în adevăr și în sinceritate.**

Majoritatea greco-catolicilor, integrați în 1948 în Ortodoxie, s-au identificat cu frații din „strana dreaptă", dar totodată cu strămoșii lor morți în dreapta-credință răsăriteană. Ei au aflat aici blîndețea evanghelică, libertatea ortodoxă, înțelepciunea și slavoslovia geniului bizantin. De aceea nu i-ar mai mulțumi uniformitatea rigidă, activismul lumesc și perfida diplomație de pe alte meridiane confesionale. Nu i-ar lăsa împăcarea senină a **Mîntuitei** și pacea cerdacurilor românești dintotdeauna. De aceea și patrimoniul material cu care au venit la noi lor le aparține și nu este drept să fie despedați de el.

La români, **uniația trebuie să fie privită în istoria întregului ei proces.** Bisericile și mănăstirile ortodoxe răpite la 1700 sau cele demolate cu tunul în tot Ardealul de către generalul Bukow, cu ostașii săi austrieci și unguri, nu trebuie să mai fie revendicate astăzi. Iertăm pe aceia care, sub apăsare străină, au scos pînă și ochii Sfinților ortodocși și au incendiat bisericile noastre de lemn. Dar, sub aceeași lege a dreptății, a adevărului și a unității de neam, se cuvine să stea și situația celor împropriate în anul 1948. Ele nu au nici o bază juridică, bisericească și patriotică pentru a mai fi revendicate în zilele noastre, oricît s-ar agita unii extremiști. Se crede că aceștia sînt susținuți dinafară.

În cuprinsul unicei Ortodoxii, mediul ideal de reîntîlnire ecumenică al tuturor creștinilor, noi, românii, să ne rugăm să fim izbăviți de „războiul cel dintre noi" și de influențele nefaste, pentru mileniile istoriei noastre, ale acaparatorilor de suflete.

Pr. dr. Gh. I. Drăgulin

Religie și putere

O formă, explicabilă oarecum, de reducționism, devenită simptomatică în literatura socio-politică a ultimelor decenii, s-a resimțit pregnant în tratarea acelor subiecte care veneau să dezvolte relația istorică dintre principalele structuri instituționale de putere (ne referim în termeni foarte generali la stat și drept) și fenomenul religios în adevărata sa dimensiune și intensitate. Modelul de la care se pornea, transformat treptat într-un obsedant și steril clișeu era expus urmînd un traseu logic irefragabil, chiar dacă premisa construcției teoretice în discuție era poate fragilă și deloc adaptabilă la o analiză mai profundă. Apariția proprietății private concomitent cu a statului, formarea, cristalizarea și apoi perfecționarea acelui aparat complex de apărare și control eficace al întregului mecanism social — este vorba de sistemul de drept propriu societăților împărțite în clase — iată geneza procesului de dezvoltare și evoluție a Puterii, față de care latura „mistică", „fantastică", sacră a vieții umane, credința și confesionalismul erau privite nu atît complementar, cît într-un mod instrumentalist, de facilitare a perpetuării reglajului social în consonantă cu voința anumitor grupuri sau colectivități interesate de menținerea pozițiilor dobîndite (cîștigate) la diferite trepte și momente ale istoriei social-politice. O atare concepție nu a putut duce, din nefericire, decît la degradarea semnificațiilor de adîncime relevate de integralitatea sensurilor ideii, noțiunii de putere — stat, drept, puteri publice, inclusiv Biserica ca formă instituționalizată pînă la un punct a acestora. Este adevărat, istoria raportului stat-religie, fenomen religios, într-o accepție politico-juridică modernă, a fost circumscrisă pornind de la două mari tipuri de interrelații specifice : Uniunea stat-religie și apoi reversul, separarea lor completă (vom observa însă imposibilitatea teoretică, demonstrată convingător de practica social-politică, a admiterii acestui clivaj).

Confuziunea stat-biserică (religie) parcurge și ea multe etape și subetape caracteristice : de la o suprapunere cvasi-totală observabilă la civilizațiile antice și Islamul tradițional la revoluția inaugurată de creștinism prin separarea domeniilor de acțiune a celor două puteri ; „Împărăția mea nu aparține acestei lumi" răspundea Isus lui Pilat. Delimitarea sferelor de manifestare și influență a celor două organisme e însă dificilă, se prefigurează zone intermediare, comune de exercițiu al monopolului aparent exclusiv care potențial pot da — și dau — naștere la conflicte și tensiuni, uneori acute (de pildă raporturile deseori tensionate dintre papalitate și monarhii creștinătății apusene). Occidentul creștin mai cunoaște sistemul religiei de stat sau oficiale multă vreme identificată evident în catolicism și un sistem oarecum mai flexibil, cel al mai multor religii recunoscute (Franța secolului al XIX-lea). În sfîrșit, alt cadru major, fundamental de configurare a raporturilor dintre puterea temporală și cea religioasă e dat de proclamarea expresă sau implicită, în constituțiile contemporane, a principiului arhicunoscut de separație și neimixtiune reciprocă ; după o lungă ezitare — apreciu un cunoscut constituționalist francez — statul nu mai intervine și penetrează în viața interioară a Bisericii interzicînd la rîndu-i orice mixaj în propria sa sferă de acțiune.

Această incursiune rapidă, extrem de generală și succintă în dialectica întrepătrunderilor, a relațiilor și influențelor manifestate de-a lungul timpului între Religie și Putere lasă evident deschise și neobservate multe chestiuni. Într-adevăr, grila de interpretare expusă mai sus are drept fundament opțiunea manifestă spre o istorie **politică** a religiei, statul și fenomenul religios fiind prezentate sub forma structurilor instituționalizate. Polarizarea cercetării teoretice în principal asupra statului și subsecvent asupra elementului religios ignoră o dezvoltare mai largă, în adîncime și extensiune a conexiunilor și interdependențelor dintre puterile publice și viața religioasă, între articulațiile mult mai complexe și complicate ale mecanismului statal — avem în vedere determinațiile de natură social, politică, **religioasă**, psihosocială și ritmul cotidian al existenței umane în care **mentalitatea religioasă**, ansamblul vast de idei, reprezentări, credințe, comportamente și ritualuri a ocupat vreme îndelungată un loc primordial, esențial în cadrul faptelor de conștiință. Numai luînd în considerare totalitatea și întregul conținutaților ideii de stat, formă fundamentală de coercițiune și de fapt, act sau fenomen religios se va putea adecva cercetarea la necesitățile unei (cu)prinderi a esenței evoluției Puterii, Autorității în raport de **starea religioasă** a societăților pe diferite trepte ale istoriei umane.

Dintr-o asemenea perspectivă ni se pare interesantă dezvoltarea acestei relații în contemporaneitate. Cîteva aspecte merită a fi relevate în acest context. În primul rînd, depășind o viziune eurocentristă preponderentă în multe lucrări, vom observa cum una din religiile importante ale umanității, Islamul, se constituie în principalul, chiar unicul mod de exercițiu al puterii publice în țările care împărtășesc această credință. Izvorul dreptului rămîne în continuare Coranul iar exponenții puterilor judecătorești, legislative sau executive sînt legați spiritual de această carte de referință și de interpretările ei oficiale întreprinse acum un mileniu de cele cîteva autorități religioase înzestrate la o muncă atît de subtilă și primejdioasă. Iar cînd s-a pus în discuție posibilitatea reinterpretării principalelor pasaje (opera de interpretare fiind „arestată" încă din secolul X pentru a salva Islamul de la eventuală schismă) în vederea unei revigorări substantiale a sistemului, răspunsul și reacția majoritară au fost negative. Islamul constituie deci în continuare un model inextricabil de concentrare a puterii și autorității, religie, politică, justiție alcătuind un tot unitar în care delimitările, discrepanțele, diferențierile sînt greu de sesizat. Și dacă ultimele decenii au marcat o relativă deschidere spre modernitate aceasta s-a făcut și se face fără a altera în vreun fel principiile tradiționale care stau la baza unității islamice.

Un alt mod care a atras atenția specialiștilor asupra implicării religiei în viața politică a societății contemporane, afectînd totodată și ansamblul structurilor instituționale de putere este dat de poziția de principiu a Bisericii față de domeniul politico-ideologic. Teoretic majoritatea statelor occidentale au acceptat principiul separației afirmînd constant neangajarea religiei, a bisericii în confruntarea politică și caracterul strict privat al credințelor și ideilor religioase. Dar totuși, în ciuda unei secularizări profunde a comportamentelor și a unei atenuări incontestabile a rolului practicilor religioase, Biserica continuă să ocupe o poziție importantă în multe domenii ale vieții publice. Se resimte pregnant funcția sa de **forum socio-politic** care, afirma un sociolog vest-german, asigură animarea și nuanțarea dezbaterii publice compensînd anumite slăbiciuni și inconsecvențe ale principalelor partide politice. Pe de-altă parte, apartenența la o confesiune religioasă exercită în multe state o influență decisivă în legătură cu atitudinea electorală. De altfel, ceea ce atrage atenția astăzi în Germania este relativa moralizare a dezbaterii și discursului politic, mișcarea pacifistă și discuțiile asupra păcii fiind determinate de o puternică influență protestantă. O moralizare care la nivel etic poate fi evaluată pozitiv dar pericolul unei ocultări a discursului politic nu poate fi trecut cu vederea. Paradoxal, remarca cineva, depolitizarea progresivă a confesiunii este însoțită de o „confesionalizare" a dezbaterii politice. Simțim în discursul politic al unor personalități pe purtătorii de cuvînt ai bisericii dintr-o eră a „combaterii confesionale" : proclamații și exclamații de credință pasionante și ardente, anateme împotriva „ereticilor", frici și speranțe eschatologice. Oricum, revenirea la un stil sacru, prezența unor recurențe, elemente sau proces perfect de camuflare a sacrului cum remarca Eliade. Și aceasta într-o eră a pozitivismului, a marilor revoluții științifice și a tehnologiilor sofisticate !

Fenomen de o virulență deosebită și în Europa de est : semnificațiile unei recente procesiuni conduse de Patriarhul Alexi al II-lea prin fața Kremlinului neavînd nevoie, credem, de comentarii. Va fi viața politică, Puterea și Autoritatea în fostele state comuniste marcată decisiv de Religie și Biserică, sau anii de represiune anticlericală și religioasă inaugurați de „celebrul" îndemn al lui Lenin trebuie să ne angajăm într-o bătălie decisivă împotriva clerului reacționar și să-i anihilăm rezistența cu o asemenea violență că „îi vor aminti mai multe decenii în viitor" au slăbit într-atît forța bisericii, a vieții religioase încît opoziția cultură laică — cultură politică va fi predominantă ?

George Maior

Romanele lui Nicolae Breban

Romanele lui Nicolae Breban din epoca debutului, **În absența stăpînilor** (1966) și **Animale bolnave** (1968) îi exprimă deja integral personalitatea. Chiar și această idee a „absenței stăpînilor", care dă titlul întîiei sale opere reprezentative, revine în considerențele sociale ale romanelor de mai tîrziu, nu în primul rînd sociale. În **Bunavestire**, ea va fi cu sîrguință explicitată în sensul că, prin eliminarea samavolnică a ordinii burgheze, societatea a intrat într-o criză profundă, cauzată nu numai de dezordinea generală ca atare, dar și de dezlănțuirea forțelor joase, tulburi și maladive — infernale desigur —, atît în planul colectiv cît și în cel individual : „cînd spun stăpîni, mă refer la învățători, la cei în care scapără flăcăra spiritului. Cînd mă refer la slugi, vreau să spun : cei care nu au acces, cei care cred că știu totul numai fiindcă cunosc pînă în amănunt viața intimă, trivială, a stăpînilor" sau, tot în **Bunavestire**, acum cu o coloratură nietzscheeană și poate o nuanță strindbergiană : „era bine, era cald, în bucătăria aceea uriașă de la subsol și izul acela, putoarea aceea care-ți izbea nările neînvățate în primele secunde dimprejur, nările se acomodaseră etc. Acolo se odihneau ei, acolo se răzbunau ei, slugile ! Slugile cui ? Ai celor dotați... ai celor mai puternici, mai mîndri, mai nobili etc. ?! Se poate ! Acestia să plătească aici, acum ! (...) bărbații — femeilor, deștepții — proștilor, cei nobili — mîrlanilor, cei puternici — slabilor !" Iar în romanul **Don Juan**, răsturnarea socială e pusă pe seama „blestematului instinct de sinucidere pe care îl are animalul om..."

Proza lui Nicolae Breban denotă mai totdeauna o puternică atracție spre insolit și irațional, încît chiar atunci cînd se referă la personaje sau situații banale, autorul aruncă asupra lor o lumină insolită și neliniștitoare. Încăperile acestei proze au ferestrele larg deschise spre ambiguitate și incertitudine, astfel că nu e de mirare că personajele lui Breban se caracterizează mai degrabă prin pluralitate decît prin unitate de caracter. Cu deosebită înclinație spre psihologia abisală, romancierul substituie însă adesea analiza psihologică prin viziuni de o plasticitate poetică formînd adevărate enclave sensibile în textul comun : „gîtul său, care acum, în noua sa ținută, se remarca mereu, era asemănător unei plante care creștea dintr-un guler moale și larg, botit de o cravată groasă, uzată, de mătase, o plantă ce se mișca ușor, aproape insezisabil, în adierea unui curent de aer insezisabil, era totuși o mișcare reală, de parcă trupul lui, al domnului Pleșoianu, pînă la umeri se mișca într-un mediu, iar de la umeri în sus într-alt mediu, mai dens, de parcă peste umerii lui ar fi trecut mereu corpuri suave, lunecînde, plutitoare, lovindu-i fruntea lui înaltă și galbenă, agățîndu-se de urechile lui dizgrațios de mari, corpuri pe jumătate vii, pe care ei le sfîrteca mereu în mișcarea sa, ca un taur slăbit, lunatic, miop, sau poate de la umeri în sus el trecea cu capul prin lacuri invizibile, aeriene, prin mări invizibile, suspendate, și astfel se explica poate de ce mișcarea sa, mersul său era uneori atît de ciudat, picioarele sale se mișcau cu atîta stîngăcie și ușurință, de parcă nu ar fi trebuit să sprijine și să împingă trupul acela lung și deșirat, crispat în hainele prea largi, ce filfîiau ușor în jurul lui, ca o togă, ci întregul său trup ar fi fost ținut de acel cap plutitor în mările invizibile, suspendate, cine știe...". Viziuni delicate ce se produc în ciuda unei scrieturi foarte adesea grosolană și neglijentă, incorectă gramatical, confuză, respingătoare prin barbarismele și cacofoniile care abundă — nemaivorbind de incongruențele, inadvertențele, anacronismele și arbitrarul ce încalcă și dezechilibrează stratul propriu zis epic. Se trădează aici, probabil, efortul terbil al autorului de a transpune în plan romanesc înclinații lirice funciare, responsabile de excesele monomaniei lui epice. Căci lirismul acesta obiectiv revelează mai curînd starea poetică dereglantă a autorului decît, conform naturii lor, starea subiectivă (psihică și morală) a personajelor. Menit parcă a împlini doar o funcție pretextuală, planul epic se sparge spre a permite delirul imagistic al prozatorului, care, înșelîndu-se oarecum pe sine, atribuie viziunilor dezvoltate de lirismul auctorial o concretețe halucinantă, proprie realului obiectualizant, precum în imaginea ce și-o face despre viață personajul din romanul **Drumul la zid** : „el o vedea uneori în forma unor cercuri multiple și concentrice, totdeauna sub o formă curbă, cercuri, secțiuni de cerc, volute, spirale, și el nu încerca decît (și i se părea o sarcină aceasta !) de a se înscrie cu viața lui și ființa lui, cît erau, în linia aceasta îndoită, curbă, armonios, dulce mișcată, răsucită, muzical îndoită și ușor, progresiv întoarsă. Nici un unghi, colț, nicăieri, nici o intersecție brutală, nici o segmentare ascuțită, oroare de toate acestea ; nimic rectangular și hidos de colțos, nimic brusc, nepregătit și panicat, nici un unghi răutăcios și rînjind, nici în plan și cu atît mai puțin în spațiu". De unde, pe de altă parte, și impresia frecventă ce o lasă proza lui Breban, că autorul este purtat în trans de propriul său discurs, ori că el aleargă în urma discursului său, cu care se luptă din răsputeri să țină pasul.

Tipic modern, romanul **În absența stăpînilor** practică o epică aleatorie și înmănunchiază narațiuni paralele ce nu-și comunică ; în schimb romanul **Animale bolnave** se concentrează după formula aproape riguros polițistă, în care logica și interacțiunea sunt doar provizoriu ocultate. Și de astă dată însă, suvoiul liric pătrunde cu vigoare prin complexa trămă evenimențială, căci patologicul se combină cu sacrul, angelicul cu agresivul, misticul cu decadentul, candoarea cu perversiunea, senzorialul cu spiritualul, naturalismul acerb cu onirismul suav, impulsurile vitale cu extazele morbide, romanul criminal cu poemul în proză, ca și cum paradisul ar fi localizat într-o măcelărie. Conturele epice s-au precizat, au devenit rugoase, pentru a cuprinde într-însele ceea ce e fantasmatic și incantatoriu, ca și cum autorul realist ar căuta pentru formele personajelor sale conținuturi parapsihologice.

De fapt, obsesiile îngrijite, somnambulismul treaz, degradarea, destrămarea, dezagregarea sufletească și existențială a personajelor ce își perpetuează substanța în romanele ulterioare, supuse unei alchimii exercitată nu fără o demoniacă euforie uneori, corespund fondului religios indiscutabil al autorului lor. Ardelean ca și Agîrbiceanu, fiu de preot dar nu un drept credincios precum antecesorul său în literatură, Nicolae Breban, mai complicat și firește infinit mai temerar în sondajele sale umane, datorită influenței lui Dostoievski dar și conspectării orizonturilor epice ale lui Kafka și Faulkner, se apleacă plin de interes asupra **Noului Testament**, și importante personaje din romanele **Bunavestire** și **Drumul la zid** împărtășesc împreună cu dînsul acest interes, chiar dacă pretind a nu crede. Multe pagini scrise de Breban mustesc de religiozitate larvară — nostalgia Blajului catolic, brutal smuls din actualitatea românească sub guvernarea comunistă, străbate în scrisul său — și e de presupus că, într-un regim de libertate, opera lui ar fi acordat atenția cuvenită acestei specifice spiritualități transilvane.

Romanele **Îngerul de gips** (1973), **Bunavestire** (1977), **Don Juan** (1981), **Drumul la zid** (1984), sunt dedicate, fiecare în parte, în principal, cîte unui personaj insolit prin comportamentul sau prin destinul său. Mai convingător între ei pare a fi intelectualul boem din **Don Juan**, deși din păcate autorul nu a dus la capăt, prin străduință analitică, tema ce i-a atribuit-o : cucerirea unei femei prude. Eroii din **Îngerul de gips** și **Bunavestire** își transformă de-a lungul romanului personalitatea, unul datorită crizei de ruptură interioară, altul datorită crizei de evoluție biografică ; în ambele cazuri avem de-a face cu o revelație ce comportă fie descompunerea, fie împlinirea. Păcat iarăși că, urmărind aceste destine, Breban însumează, alături de episoade epic fecunde, lungi episoade sterile, inutile, împovărătoare. Și ca întotdeauna la dînsul, femeia senzual ideală este tratată la modul Kitsch. Personajul cel mai memorabil ar fi trebuit să fie eroul romanului **Drumul la zid**, a cărui psihologie clinică se bucură de o cercetare profundă și vastă, răbdătoare și estetic expertă, fără egal în literatura română. Însă multiplicitatea, cumulul deșănțat de fețe ale acestei psihologii, care reflectă tot atîtea modele celebre, determină prăbușirea artistică, precum a unui castel din cărți de joc, a acestui ins fabulos, plăsmuit de un autor care nu-și stăpînește ambițiile creatoare. A descoperi în personajul lui Breban cînd pe Goliadkin (al lui Dostoievski), cînd pe Gregor Samsa (al lui Kafka) ori pe Louis Salavin (al lui Duhamel), cînd pe Emmanuel Quint (al lui Gerthard Hauptmann) ori pe Peter Kien (al lui Canetti) — și încă toți sub mantaua purtată de cneazul Mișkin și de Don Quijote, constituie o fatală performanță.

În loc de a porni de la viață spre a ajunge la literatură, Breban pornește cel mai adesea de la literatură spre a ajunge la viață. Fiecare din ultimele lui patru romane ratează în final — și trebuie să ne mulțumim cu ceea ce autorul ne propune din cînd în cînd, parțial și extraordinar.

Ion Negoițescu

haiku

Afară plouă —
în fîntînă
mai strălucește încă soarele.

Constantin Abăluță

aurel dumitrașcu

Tratatul de eretică
(ziua a opta)

— Rasei noastre cîtă onoare. Nimeni de partea zimților pofticioși de ferestre. Cucul de plumb se spală pe ochi în cenușa de om.
îmbălsămat în hidoase criterii. Și prin roșii vitralii tenebra ca sălbăticiunea-n desiș. Urechea doarme.
Acum ea nu mai vrea să audă cuvintele aruncate — niște gunoaie ! Erezia ca lucrare de zeu — ținutul meu e și ținutul tău la un loc pîndesc ele cenușa. Sau nu :
— la prînz tu vii de la școală beată (o gură de șarpe) mama ta sfioasă întreabă ce-a mai spus domnul profesor despre oamenii mari și despre oamenii mici. Tu nu spui nimic. Iei din bibliotecă o sferă vrei să citești și tu ești o patrie sau un măr hăituit limba ta iscodește sigilii ; ...dar eliberează-te de aceste semne de moarte nu chicoti ! Viața fără cuvînt e o ramă fără tablou. În helești cu tropi sînt marele mag biciul

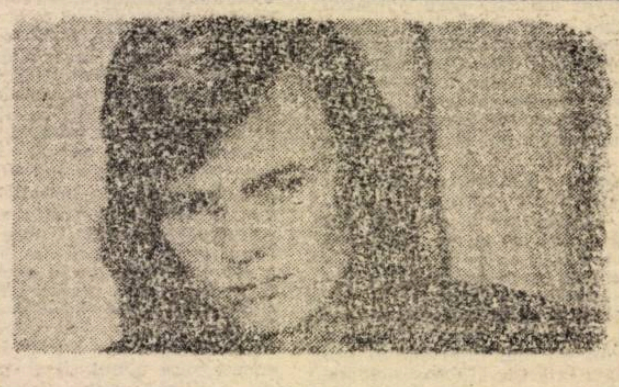

și iert adun și alung — apără-mă de creierul vînzolit sperie-mă departe. Văd îndurerat cît vis pe gura securii. Porți un nume atît de frumos. Deseori plîng pe umărul tău.

Și cerul
nu știu ce avea cu noi

— Acasă nu poți visa o noapte la stelele stinse
vînturat de cuvînt ești cu tine o vreme. Poate fi și
singele
un carnaval postum un poem de iubire într-o pînză
de pernă
(de cîte ori bate vîntul). Aceasta este o viață din petece
negre din petece care urlă și dacă aș găsi lumina într-o carte aș lua-o de-acolo. Dar lumina vine în ochi
tremurîndă
— nu mai sînt de mult colina pe care ajunge. Stau cu
poemul
în parc. Îi arăt o carte în carte e cerul. — Nu spune el cerul e-n burtă.

Tratatul de eretică
(altă zi)

— Din nou ca în vremi de demult despre izgonire
și ploi.
Dar ave maria cu panglici lungi colorate
sensiblerii în ovare în creier cozi imense la trusturi de minte. Drum bun de la măști la spinarea unui codru
de piine.
Numai androginul, șade liniștit în podul casei își spune : nimic nu-i suspect o nimic nu-i suspect ! Ca și cum
numai el
are dreptate într-un ultim cuvînt.
La cinematograful din centru leviathanul beat
incremenește
sub reflectoare — „Povestește somnul vietăților
alungate
ieșire a din rai povestește povestește" strigau locuitorii.
Noi aducem asul de pică ne batem joc puțin de
mărunții
convorbitori rugina lor cimitirele lor. În chaos
pasărea paradisului cade mînjită de stele — adaos
inutil în acest presupus poem

plastică

Artă și politică

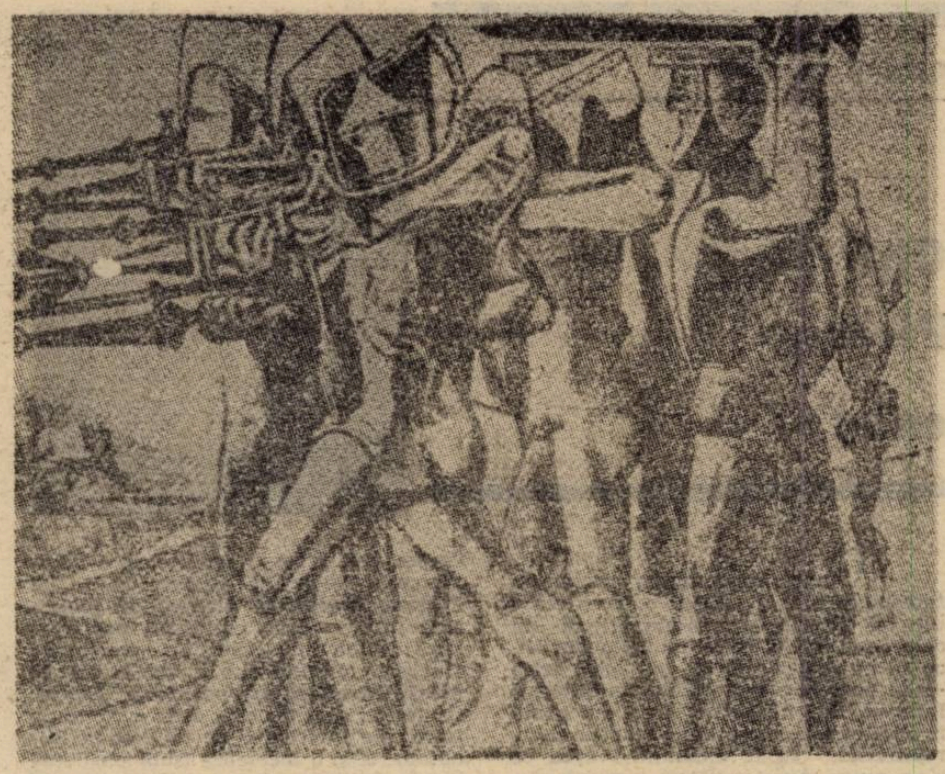

Am mai afirmat și cu alt prilej, că în cîmpul marii arte problemele acute ale **politicului,** deși pot fi, teoretic, abordate, nu asigură și girul valorii durabile. Un **obiect artistic** conceput sub incidența evenimentului, intenției ori semnificației politice este hărăzit, fatalmente, interesului (chiar și succesului) conjunctural. Dincolo de limitele impuse de circumstanțele pretextului politic în sine, orice formă creată pe un asemenea temei devine ilizibilă în alt timp și pentru alte generații. **Conștiința artistică** urmează volutele unei dinamici mai lente și mai conservatoare decît acelea ale conștiinței civice, de exemplu. Dificultățile ce apar, țin de procesul receptării obiectului sau mesajului artistic. Nivelul subiectiv al privitorului este cu mult mai flexibil decît cel al oricărui comentator politic, fie el chiar și un bun cunoscător al limbajului plastic.

Am avut prilejul să cunosc, în atelierul unui important artist bielorus, cîteva tentative de acest gen, compoziții alegorice desfășurate pe mari suprafețe, ce-și aveau sorgintea tematică, susținea pictorul, în tragedia holocaustului. Lucrările puteau, desigur, fi interpretate și prin prisma unei asemenea sugestii politico-istorice, mai cu seamă că autorul lor era un cunoscut supraviețuitor al cruntelor evenimente trăite de bielorușii în timpul cotropirii hitleriste. Numai că **rezultanta plastică** elaborată de eminentul creator nu putea evita marile motive oferite de pictura europeană, de la perioada ei prerafaelită pînă la tăioasele replici expresioniste. Pentru toată lumea, chiar și pentru cei mai de stînga comentatori, compozițiile maestrului bielorus se situau tot în sfera modelelor perene ale picturii d'intotdeauna, a celei cu subiect biblic, religios, îndeosebi — „Madona cu prunc", „Crucificarea", „Flagelarea" „Judecata de apoi", „Învierea", „Bunăvestirea", „Martirajul eroilor", „Împărțirea arginților"... Toate, evident, tratate într-o viziune ce sintetiza vaste întinderi ale cunoașterii artistice, cu accentele de rigoare care „actualizau" subiectul, conferindu-i o coloratură oarecum locală și temporală. Cu toate acestea, în cazul citat, miza creatorului, un maestru indiscutabil al șevaletului (poate unul dintre marii pictori ai acestui sfîrșit de secol, destul de cunoscut în lume, mai puțin la noi, deocamdată), tindea spre o audiență universală, deși era fructul unei experiențe directe, cu o înaltă încărcătură de subiectivitate în tălmăcirea datelor istorico-politice.

O apreciere asemănătoare se poate face și în privința creației expresioniștilor. A unora dintre ei, care au văzut în violența gravă și vitriolantă a culorilor, ca și în desenul energic (surprinzînd secvențe crude, aspre ale realului), un mod de a plasa **gestul artistic** pe socluI atitudinilor protestatare. În arta universală, secolul al XX-lea a impus și alte experiențe de acest gen, cum sînt cele ale muralistilor mexicani, de pildă, mișcarea artistică coerent și convingător inițiată și condusă de cîteva remarcabile personalități artistice, care au convertit **elanul militant,** foarte popular în acea parte a planetei, în **discurs plastic** elocvent și original, de o mare forță expresivă. În istoria artelor au mai existat asemenea spirite, care au extras din magma fierbinte a seismelor politice (teritoriu în care existența omenirii parcurge vămile tragicului cu [illegible] **simboluri și forme de o impresionantă vi**zionare plastică, emanații ale unei gîndiri plastice dense și penetrante, ce a exercitat asupra contemporanilor un efect exploziv, șocînd conștiințele, purtîndu-le în imperiile unor convingeri și revelații cu totul noi. Operele acestor creatori aveau vocația dezvăluirilor premonitorii, avertizoare, ce aduceau în prim-planul sensibilității oamenilor însemnele adevărurilor celor mai crude, imaginile apocalipsului pămîntean, care sălășluiește în fiecare din noi. Un crez artistic de o coplesitoare forță mobilizatoare, ce emana dintr-un substrat moral aflat la înălțimea idealurilor creștine și umaniste ale civilizației. Într-un astfel de sistem de raportare putem situa creațiile unor Bruegel, Bosch, Hogarth, Daumier, Goya, Masserell, Munch, Kokoshka, Picasso (în unele dintre compozițiile sale din perioada Războiului civil din Spania) și mulți alții.

În anii marilor conflagrații mondiale, ca și în zonele unde se consumă îndelungi și istovitoare conflicte etnice și religioase, artele adoptă nu o dată poziții vecine cu atitudinile manifeste. **Metafora plastică dobîndește forța pamfletului,** a invectivei ; ilustrativismul cedează locul strigătului încorporat semnului plastic. Dar, dincolo de impactul de moment al acestor opere de for, vecine discursului tribunard, jurnalistic, nu rămînem decît cu impresia că ne aflăm în fața unor opere-document. **O arhivă vie,** sui-generis, a unei istorii care se face și care ne doare !

În plastica românească ne sînt cunoscute prospectările de acest gen întreprinse, în anii din urmă, de Chirnoagă, Călția, Velicu, Zidaru, Păduraru, Iancuț, Popovici și alți cîțiva valoroși artiști din toate generațiile. Dar aceste manifestări au, totuși, capacitatea de a concentra în cuprinsul unei opere nu atît imaginea unei tensiuni politice, a unui eveniment politic anume și recognoscibil, cît reflectarea lor în conștiința artistului. Mijloacele de transpunere fiind, se înțelege, cele oferite de lecția marii arte.

Dincolo de aceste răspunsuri, capabile să depășească timpuri și contingente, nu aflăm, altfel privind lucrurile, decît experimentul facil, **mimarea gestului creator** autentic, fulgerarea stridentă a unui strigăt ce nu poate convinge cu adevărat, ci doar să provoace, să irite ori să îndepărteze pe cei de bună credință. Revoluția străzii nu a declanșat niciodată în planul artelor stenice, decît agitația sterilă și efemeră a gesturilor spontane, fermecătoare în veșmîntul ei țipător și ingenuu, dar, vai, atît de inconsistentă în confruntarea cu Durata și Valoarea !

Corneliu Antim

muzică

Dia-logos — (II)

Vincenzo Galilei : Bun găsit, Gioseffo ! Salut deopotrivă omul și eruditul care ne-a bucurat cu atîtea lucrări de preț.

Gioseffo Zarlino : Iscusit salut, Vincenzo, îți mulțumesc, deși cred că era mai potrivit să-l întîmpine pe marele Pitagora decît pe mine.

Galilei : Muzicienii, știi bine, trebuie să prețuiască cuvintele frumoase. Piacevole, licenzioso e arioso.. Încerc și eu să fiu în rînd cu ei. E-adevărat, cîteodată îmi place să mai scap și cîte-o „disonanță". Să mă ia naiba !

Zarlino : Cu atît mai bine. „Disonanța face consonanța imediat următoare să sune și mai plăcut".

G : Adevărat spui... Și încotro așa grăbit ?

Z : La „Academia faimei".

G : Se-nțelege. Unde poate să meargă la ora asta tîrzie un om faimos ?...

Z : Să nu exagerăm cu „consonanțele", bunule Vincenzo. Faimoase sînt doar artele care ne string acolo. Și mai ales muzica. Dar ce întîmplare să te văd după atîta timp și în același loc în care ne-am cunoscut.

G : Nimic întîmplător, scumpe Gioseffo. Era scris ca elipsele muzicale pe care ne mișcăm, să se intersecteze azi. Asemeni vocilor dintr-un contrapunct ce-și caută o mai bună armonie.

Z : Frumos zis. Dar dacă nu e vorba decît de-o glumă a Auctorelui ce ne are pe toți în stăpînire ?...

G : Se poate și asta. Și dacă-i așa, pariez că a pus la cale o „încăierare" pe cinste. „Gîlceava" contrapunctului cu armonia. Ei bine, nu am de gînd să i fac pe plac.

Z : Nici eu. Să lăsăm „al vulgo ignorante" plăcerile astea.

G : Dar ce ai cu ei, Gioseffo ? Îi cunoști ?..., Ascultă-i cum vorbesc. Caută să-i înțelegi, cum a făcut și marele Socrate și vei învăța de la ei mai mult decît la orice Cameratâ. Știu să trăiască și să cînte cu multă simțire. Adesea auzindu-i cum se acompaniază la lăută și cît de aproape sînt de „simplitatea înțeleaptă a naturii", îmi vine să plîng.

Z : N-ai decît !

G : Te supără că nu știi ce-i aia polifonie ?... Eu unul, cînd aud că pe versul „Și Laura va merge la vînătoare cu un taur șchiop", se folosesc „legato-uri și sincope, încît iese ceva ca niște sughițuri", îmi vine să rîd împreună cu ei.

Z : Parcă ziceai că-ți vine să plîngi.

G : Și una și alta.

Z : Văd mai degrabă că ești pus pe harță. O să fie mulțumit Auctorele nostru. Aș prefera să „vorbim" în modul al treilea, în D... Tot este el intermediar între tristețe și veselie.

G : Să-l implementăm atunci într-o melodie frumoasă și simplă.

Z : Să implementăm ? !... Dar ce cuvînt este acesta, Vincenzo ?

G : Un neologism folosit pe vechiul pămînt al Traciei, locul de naștere al minunatului Orfeu.

Z : Și ce fel de limbă vorbesc oamenii aceia ?...

G : Mă mir că n-ai auzit !... Se zice că mulți folosesc așa-numita „limbă de lemn".

Z : Aha. O fi un ținut bogat în păduri, Vincenzo ?

G : A fost, iubite Gioseffo. Se pare că le-am tăiat în prostie... Au rămas doar cu limba...

Z : Ciudat !... Parc-aș scrie un motet în limba aia. Așa, din curiozitate. Trebuie c-o să iasă ceva foarte... solemn.

G : Așa-i cum zici, Gioseffo, da' eu unul nu m-aș băga la așa ceva...

Z : De ce ?

G : În limba aia de lemn vorbesc doar persoanele foarte importante ...Noi, muzicienii...

Z : Bine că mi-ai spus, Vincenzo. Am să renunț... Cu bine !

G : Cu bine.

(Ies din pagină. De la difuzorul „Academiei faimei" se aud fragmente din cunoscutul madrigal „Martiri au fost, martiri sînt încă").

Valentin Petculescu

t.v.

Unde ni sînt scriitorii ?

Bine, să fii geniul absolut al muzicii și să iscălești „Bach, director" e dreptul tău, iar gestul are un anume farmec. Dar cine sînt următorii directori : Magdalena Popescu, Daniela Crăsnaru, Mircea Martin ? Ei au apărut pe micul ecran în prima săptămînă a lui decembrie : cele două doamne într-o emisiune pentru noctambuli, ultimul în **Studioul de literatură,** realizat cu bunăvoință de către Cristian Nițulescu. În același **Studio de literatură,** cine era poetul ? Pe „afiș" : **poeți transilvăneni : Nicolae Băciuț, Aurel Pantea.** Pe micul ecran, un lac (foarte prezentabil, autor al unei opere îndelung mișcătoare : pești și alte vietăți de apă) și — pe mal — doi mustăcioși, cam de aceeași vîrstă, spunînd fiecare cîteva strofe. Unul era, probabil, Pantea, iar inteligența noastră scînteietoare ne ajută să ghicim că semenul său era nu altul decît Băciuț. Tot în aceeași vastă emisiune, vedem imagini din Tîrgoviște, unde au loc manifestări aniversare. Aparatul de luat vederi trece repede peste chipurile lui Alexandru George și Mircea Horia Simionescu și se oprește cîteva minute. Are loc o discuție cu un domn Cristescu, om cu siguranță plin de sîrg și care, cu dragoste de cultură, a contribuit la „organizarea acestor manifestări", dintre care nu lipsește „un spectacol extraordinar de muzică și poezie". Extraordinar, sîntem siguri, dar doi dintre cei mai importanți scriitori contemporani făcînd parte din ceea ce se numește „școala de la Tîrgoviște" erau acolo, de față, și puteau să sporească, par-exemplu, milioanelor de telespectatori ce e cu „școala" respectivă, grup de prozatori, poeți, critici, cu greutate în literatura ultimilor treizeci de ani. Nici măcar numele nu le-a fost pomenit. Fantul acesta nu e „extraordinar" ? Domnul Cristescu (toată lauda pentru meritele sale organizatorice), o vorbă n-a suflat despre existența **azi** a unor scriitori legați de acest oraș.

Iar acei directori, de care pomeneam mai sus, nu erau cumva **istoricul literar** Magdalena Popescu, autoarea unui celebru studiu despre Slavici, premiat de Uniunea scriitorilor, **poeta** Daniela Crăsnaru, **criticul literar** și profesorul universitar Mircea Martin ? E păcat să nu știu măcar că acesta e, să zicem, Nicolae Băciuț, născut în ziua și anul în care a murit Labiș, autor al mai multor volume de versuri (și să-l arăți : ăsta e, nu ăla !), că acesta e Aurel Pantea, autor și el al volumelor sale, poet excepțional (nu e numai părerea mea), și să-l rogi pe un critic de renume să caracterizeze, fie și în cîteva fraze, poezia (destul de dificilă) a acestor poeți. Păcat. Păcat. Pentru că toți acești oameni, **scriitori** sînt, nu **nume !** Și nu seamănă, ca scriitori, absolut deloc întrucît un critic literar cu autoritate (Nicolae Manolescu, Valeriu Cristea, Mircea Zaciu, Eugen Simion, Laurențiu Ulici, Florin Manolescu, Marin Papahagi etc.) nu se afla alături de tînărul și avizatul realizator, se întîmpla un fenomen, despre care nu cred că e, la ora aceasta, fără semnificație : scriitorii **apăreau** pe micul ecran, dar în chip de directori, oaspeți la un festival, blînzi mustăcioși pe marginea unui lac **Depersonalizare totală.** (Nu vreau să fiu răutăcios și să amintesc lungile montaje de versuri patriotice de altădată, în care stihurile eminesciene stăteau alături și se topeau în ultimele bîlbîieli ale cine știe cărui bard amator, toți avînd parte de același tratament : nici un nume !).

Televiziunea (bravo ei !) acordă literaturii române contemporane un spațiu destul de mare, dar nu a izbutit să capteze grațiile nici unui critic sau istoric literar bine cunoscut care să facă el oficiul de gazdă (împreună cu mult onoratul realizator). De ce să nu prezinte, într-o emisiune (sau într-un șir de emisiuni) Nicolae Manolescu, poeții din generația „optzeci", cei mai mulți fosti membri ai cenaclului său ? Același lucru l-ar putea face Laurențiu Ulici (sau Mircea Martin) cu „nouăzeciștii". De ce să nu inițieze avizat Ovid S. Crohmălniceanu și Magdalena Popescu pe cei mai **tineri** (unii, adulți de multă vreme) prozatori, de care s-au ocupat ani și ani ?

Pentru a reveni la **Studioul de literatură,** la cel realizat de Cristian Nițulescu, o întrebare a căzut parcă din senin : „Studenții și elevii, cum o să aibă de acum încolo acces la carte ?" (în condițiile scumpirii respectivului obiect sfînt). Ei bine, o emisiune întreagă poate fi realizată pornindu-se de la această întrebare simplă și la obiect. Ar putea încerca să răspundă la ea scriitori, editori, tipografi (au și ei copii !), directori ai fabricilor de hîrtie (și ei au !), studenți, elevi (ei n-au...), și — de ce nu ? — mai mulți parlamentari și reprezentanți ai ministerului culturii. Îi garantez nouăi noștru coleg, domnului Nițulescu, că o asemenea emisiune (mai ales dacă intervievatorul ar ști ce vrea și nu s-ar mulțumi cu vorbe goale) nu i-ar îngădui telespectatorului, timp de o oră, nici măcar un dulce căscat ! De data aceasta, de !

Florin Mugur

Cîți Picasso există?

timpul reverențelor timide în fața maeștrilor e demult apus. Fiecare din noi poartă conștiința critică în chip de rană și, în ea, un **Nu** potențial, ca să nu mai zicem că, nu-i așa, orice **-escu** poate deveni oricînd un (Eugen) **Ionescu.** Dar nici acest lucru nu poate fi absolutizat, într-o bună tradiție post-relativistă. Apoi, examinînd ceea ce s-ar putea numi celălalt versant atitudinal, vedem că și moda frondei, a contestației mai mult sau mai puțin subtile, ori a des-ființării care nu este neapărat o des-căpățînare, (re)cade și ea în desuetudine. La noi, de pildă, **Despărțirea** lui Noica **de Goethe,** cu ulterioarele — și contradictoriile — despărțiri (reîntîlniri) ale lui Liiceanu/Pleșu de (cu) Noica, a însemnat, cred, un punct final și nu unul de cotitură în evoluția spiritului românesc modern. Dincolo de el, zările încă tulburi ale post-modernismului sclipeau — ciudat? — aproape intolerant. *)

Dar, să părăsim cîmpul auto-chtoniei în favoarea diacroniei suverane și să încercăm să vedem cum despărțirea pămîntului de uscat, a biograficului de artistic, a est-eticului de sincretic ș.a.m.d. poate funcționa și aiurea, fără a face dintr-un capăt de ață un cazier, cît dintr-o incomprehensiune o aprehensiune. Doamna Arianna Stassinopoulos Huffington, autoare înainte vreme de pamflete antifeministe și de biografii ale Mariei Callas, își aduce aminte că va fi scris și o carte despre **Zeii greci** și redactează o voluminoasă biografie alternativă a lui **Picasso, creator și distrugător** (publicată întîi la casa editorială new-yorkeză Simon and Schuster, versiunea franceză apărînd sub egida la fel de prestigioasei edituri pariziene Stock). Cartea în sine nu este doar o continuă translație interioară de la Pan la Minotaur, ci și o încercare (sub)conștientă de de-montare a unui mit. Că mitul respectiv este sau nu o proiecție a propriei noastre neputințe, o prelungire în timp, spațiu și formă artistică informală a propriilor noastre complexe, asta rămîne de văzut și, nici nu cred, de fapt, că e aici locul să psihanalizez oglinda interioară a doamnei Huffington.

Cert este că încă de pe copertă te întîmpină o afirmație ce se vrea șocantă și, la limita elegantă a unei sfidări intelectuale, ireverențioasă: „Cînd am început să redactez biografia lui Picasso, credeam că există trei genii uriașe care le domină pe toate celelalte: Picasso, Mozart și Shakespeare. Astăzi, văd că n-au mai rămas decît două". **Sic!**

„Cel mai faustic dintre toți artiștii acestei epoci faustice" (Pierre Daix), merita el oare un asemenea epitaf? Michel Leiris își rezervă și el dreptul de a se pronunța dubitativ: „Sfîrșitul unei epoci sau începutul alteia?" M-me Huffington riscă o acoladă presupus integratoare: „Cu un talent prodigios, o stăpînire completă a posibilităților de abordare a limbajului pictural, o versatilitate inepuizabilă cît și virtuozitate, imaginație și ingeniozitate monumentale, Picasso ne-a arătat noroiul din balta plină de broaște în care ne scăldăm și noaptea ce se întinde deasupra ei". Ar fi fost, poate, de acceptat, dintr-o altă perspectivă, o asemenea interpretare, dacă această (nefericită) doamnă Stassinopoulos Huffington nu s-ar revendica în această formulare sintetică de la Camus: „nu există soare fără umbră, trebuie să cunoaștem și noaptea" **(Mitul lui Sisif).** Dînsa ar dori — neducînd pînă la capăt, sau pînă la finalul mereu deschis, gîndul lui Camus — ca „deasupra tenebrelor și cosmarurilor, a crizei de angoasă a umanității" să existe „armonie, ordine și pace". În viziunea propusă, Picasso este un mare destabilizator al ordinii publice și morale, spre deosebire de celelalte două genii luate inițial în discuție, căci, chiar dacă și în **Furtuna** și **Flautul fermecat** sînt implicate — ni se spune — spaima, urîtul și o mulțime de alte categorii negative, iubirea reușește să le exorcizeze și, finalmente, o nouă ordine a umanității, dedusă maniheist din frumusețe, izbăvește sufletul creatorului. Ei, da! Artistul mai trebuie să treacă din cînd în cînd și pe la confesional! Altminteri, porțile împărăției promise nu se vor deschide în fața lui niciodată!

M-me Huffington poate chiar să își permită să fie supărată nițel pe Picasso pentru mărturisirea pe care acesta i-a făcut-o lui Malraux, anume că arta sa „n-are nevoie de stil", fiindcă „furia" ei reprezintă în sine un element capital, de nu faptul stilistic ce se suprapune chontesențial modernității. De unde kalokagathie, atunci?, vrea să spună dînsa și se înspăimîntă un pic. Ce ne facem, oameni buni, cu această disoluție, cu această vrajbă interioară, nu este ea oare o sluțire a sufletului nostru îmbătat de frumos, o diformitate? Recunoscîndu-i fascinația, autoarea îi reproșează lui Picasso „epuizarea fizică" la care a dus-o retrospectiva de la Grand-Palais, din 1980. După alți șapte ani, dintre care cinci de travaliu asiduu, acel Picasso legendar pe care vrea să ni-l impună secolul nu mai este decît „un erou imaginar zămislit de un fenomen de credulitate colectivă". Mai mult, creatorul — din plan artistic — se revelă ca formidabilă forță distructivă, un geniu al răului în planul strict biografic. Iubitele, soțiile și copiii i se sinucid în lanț, iar cei mai norocoși dintre intimi scapă doar cu depresiuni nervoase, precum celebra sa amantă Dora Maar. Exterminare, exterminare, dar s-o știm și noi!

Încet-încet, doamna Huffington se substituie unui judecător inflexibil, metamorfozînd obiectul cercetării sale în proba exemplară a unei anchete vizînd stabilirea unei culpe grotești: „autobiografia secolului XX", epoca însăși fiind incriminată sub magica denominație a Artei. Guernica e convocată la Nürnberg, iar Picasso, grefierul, aproape că se pierde în mulțimea de la tribunal. Singura sa șansă rămîne, în aceste condiții, preluarea rolului de acuzat principal. Capetele de acuzare: ura, sexualitatea devorantă și, nu în ultimul rînd, scandaloasa înscriere în partidul comunist (1944). Nu întîmplător, pe 25 octombrie 1881, la orele 23.15, Maria Picasso Ruiz aduce pe lume un copil aproape mort. La viață îl va trezi nimic altceva decît fumul țigării fratelui său mai mare, José. Remarcabilă inhalație și, de ce nu, nașterea unei culturi dintr-o efemeridă poluantă!

...Și, după ce a survolat această funabulescă Yoknapatawpha a lui Picasso, doamna Arianna, autoarea unui pamflet antifeminist, a unei biografii a Mariei Callas și a unei cărți despre zeii greci, știe că în avionul pe care i l-a făcut cadou soțul ei, petrolistul texan Michael Huffington, fumatul este strict interzis în timpul periculoasei manevre de aterizare forțată, consumată (inclusiv notele și bibliografia) pe parcursul a 583 pagini. Și ce de Picasso micuți-micuți o întîmpină la capătul pistei improvizate!

Dan Silviu Boerescu

*) În noianul spaimelor și contradicțiilor cotidiene, nu ne mai interesează decît altfel de **despărțiri:** cea a bibliofilului Vulpescu de senatorul Rabelais etc. Comerțul e suveran și, **azi,** politizînd vulgaritatea și vulgarizînd politicul, transformînd ideologia în iudalogie, trepidăm doar la modelul în zig-zag al „cămășii lui Christ-oiu" sau chiar la grohzăvia unei posibile despărțiri a lui Vadim de colcăiala gropelniței mari. **Vade retro!**

Eco după Eco...

Un roman cum e **Il nome della rosa** trădează existența în structurile sale, a unui **Eco... după Eco** și asta în dublu sens. Pe de o parte, **după** înseamnă **post.** Autorul practică un fel de exorcism metodologic, purificîndu-se de „păcatele" sale moderniste, din vremea cînd se alinia cu nonconformiștii mișcării **I Novissimi,** glosînd teoretic alături de **Grupul 63** în paginile revistei **Il Verri.** Pe de alta, tot **după** mai înseamnă **conform cu** (sau **după tipicul lui...**) Căci primul roman al lui Eco permite o lectură revelatoare, prin raportare la **modelele lecturii** propuse de însuși Eco în eseuri, îndeosebi în **Diario minimo** și în **Lector in fabula.**

În roman lectura este, în primul rînd, o **formă de viață:** totul se învîrte în jurul Bibliotecii, teatrul unui război subteran punînd față în față grupuri de cititori cu mentalități diferite. Jorge, bibliotecarul-prelat, apără prin toate mijloacele o ortodoxie a definirii **Adevărului** și una a interpretării lui, o politică în fața Cărții ca și în fața Comentariului. Numele ei e **credința.** Tactica de lectură pe care o propovăduiește personajul (atins de o orbire simbolică) e o hermeneutică tradițională, proclamînd autoritatea Textului și a Autorului asupra cititorului, reclamînd fidelitatea criticii față de Intenția originară: „Dumnezeu vă îngăduie să vă închipuiți o lume în care bănuitul interpret al adevărului să nu fie altceva decît o mierlă neghioabă, care repetă cuvinte învățate de mult." — îi reproșează, indignat, opozantul său, Guglielmo.

Jorge se luptă să facă inaccesibilă partea a doua a **Poeticii** lui Aristotel, visată de mulți, nevăzută încă de nimeni și citită cu... ochii minții de Guglielmo, înainte de a o fi răsfoit. Scrierea e în sine o **ipoteză de lectură** a Creației divine (una eretică) și, în același timp, a Textelor sacre. (Rutinatul Guglielmo deduce ipoteza, prin proiecție opozitivă, din teorema contrară, apărată de Jorge.) Mai mult decît obișnuita răsturnare pe care o aduce totdeauna risul, scrierea incriminată răstoarnă însăși funcția negativă a rîsului, convertind-o în Normă: „Dacă cineva, într-o zi, fluturînd cuvintele filosofului și vorbind deci ca filosof, ar aduce arta rîsului la puterea unei arme subtile, retorica convingerii ar fi înlocuită de retorica derîderii, dacă **topica răbdătoarei și salvatoarei construcții** a imaginilor reînvierii va fi înlocuită cu **topica nerăbdătoarei distrugeri** și a răstălmăcirilor tuturor imaginilor celor mai sfinte și mai respectabile, în ziua aceea tu și toată înțelepciunea ta, Guglielmo, veți fi răsurnați." Pasajul trebuie recitit cu atenție. În el este vorba despre două ordine retorice ale interpretării. Închipuit de Jorge, tabloul hermeneuticii e prins în cleștele unei antinomii fără scăpare: de o parte, Credința oarbă, de alta Erezia stearpă și distrugătoare; sau supunerea umilă sau nihilismul.

Astfel de perspective maniheiste asupra lecturii tulbură, azi, pe mulți teoreticieni, printre care și Eco. În volumul său **Diario minimo,** cele două alternative se numesc **integrarea** și, respectiv, **apocaliptismul.** Politica supunerii față de canon, personificată de Jorge în roman, e varianta înaltă, superbă și trufașă a dogmatismului — în termenii lui Eco, a integrării. În versiunea joasă, degradată, explică tot Eco în eseuri, e vorba de un consum pasiv al adevărurilor statornicite, al rețetelor interpretative instituționalizate. Alternativa de care se ferește (și cu care amenință într-una Jorge) e spiritul apocaliptic: demolarea oricărui idol, nihilismul, politica lui „Totul e permis!". Orice interes pentru text e călcat în picioare; interpretul nu se mai **supune** ci se impune (la nevoie cu forța) în fața lui. Cîți cititori cam tot atîtea adevăruri; altfel spus, numai cititori și nici un text. Dacă legea pe care o apără Jorge figurează alegoric practicile hermeneuticii clasice, cea de care se teme el poate trimite aluziv la o doctrină critică (încă) în vogă. La antipodul hermeneuticii „supunerii" pe tabloul criticii contemporane se află pluralismul fără limite, practica lecturilor zise „negative", tacticile **deconstrucției.**

Unde să-l așezăm atunci pe franciscanul intrus care sfidează normele statornicite în biblioteca abației? În nici un caz în tabăra apocalipticilor, fiindcă, după părerea lui Jorge, nihilismul l-ar amenința în egală măsură.

De la bun început, Guglielmo se vădește un expert în descifrarea **semnelor.** Performanțele sale încep cu o campanie de decodare: descoperirea calului Brunello pornind de la „urme"; descifrarea secretului care străjuiește intrarea în **Finis Africae**; reconstituirea planului labirintic al bibliotecii ș.a.m.d. Pînă la un anumit nivel, tehnica sa e eficientă și productivă. Dogmei hermeneutice a lui Jorge, adversarul îi opune, la început, tot o dogmă, un tip de lectură înrudit cu neoformalismul semiotic de după război. Cum războiul cu Jorge se poartă în jurul delicatei chestiuni a adevărului și a minciunii, **semioticianul** Guglielmo e confruntat pe neprevăzute cu o dilemă tipic **hermeneutică.** Pe acest teren necunoscut se mișcă la început nesigur, face greșeli de tactică și fiecare nouă crimă din abație e o bătălie pierdută de el în fața lui Jorge. El se pricepe să „citească" semnele, dar nu știe să le lege între ele, alcătuind un **scenariu** de lectură. În spatele tuturor crimelor, el caută prezența unui mare Cod, o schemă a schemelor. În final, franciscanul admite că nu există un astfel de Cod. (Nu vorbește, oare, în acel pasaj teoreticianul Eco, cel care în **La struttura assente** avertiza că nu există o Ur-structură și că structuralismul cade în păcatul ontologismului de cîte ori se îndărătnicește să introducă pe ușa din dos o Cauză a cauzelor?)

Cu timpul, Guglielmo se convinge de sterilitatea planului său; pășește decis pe terenul adversarului; încearcă să înțeleagă: se interesează de sensuri, interoghează martori — se apropie, adică, de tactica hermeneutică. Ex-semioticianul caută, febril, joncțiunea între semn și sens, se interesează de puncte de vedere și găsește în cele din urmă o cale, o formulă de echilibru între supunerea fanatică a lui Jorge și alternativa pluralismului ieșit din țîțîni.

Există, deci, în romanul lui Eco mai întîi un plan al **literei,** al anecdotei, narînd o întîmplare dramatică petrecută cîndva în evul de mijloc. Dincolo de el, într-un plan **alegoric,** descoperim scenariul unei lecturi înscrise, în care evoluează funcții simbolice — semioticieni și hermeneuți, autori și cititori de toată mîna. Într-un al treilea plan (Dante, în **Convivio,** îl numea **anagogic**), totul se traduce într-un excurs despre **principii și valori.** Într-o veritabilă critică a rațiunii interpretante și a interpretării practice, Eco se pronunță cu privire la **condiția lecturii,** la dilemele și la opțiunile sale.

În discuția finală cu ucenicul său Adso, Guglielmo trage linie și depune cu franchețe bilanțul. Obsesia adevărului originar (de conservat și venerat) e o formă camuflată de fetișizare a adevărului particular al unui critic anume, instituind o dictatură hermeneutică: „Jorge a împlinit o operă diabolică — observă Guglielmo — fiindcă iubea într-un chip atît de fără rușine adevărul lui, încît a făcut totul ca să distrugă minciuna altora." Cartea hulită a lui Aristotel instiga pe cititori să răstălmăcească adevărurile date, să le facă să trăiască („să rîdă"): „Jorge se temea de cartea a doua a lui Aristotel poate pentru că ea învăța într-adevăr cum să se deformeze chipul oricărui adevăr pentru ca să nu devenim sclavii propriilor noastre născociri." A citi înseamnă, deci, a clătina chipurile împietrite ale sensurilor ultime, transformîndu-le în concluzii tranzitorii de lectură.

Cuvîntarea finală a lui Guglielmo e, prin urmare, un proces al hermeneuticii dogmatice. Dar nu și unul al poziti-vismului de tip semiotic? „Nu m-am îndoit niciodată de adevărul semnelor, Adso — spune franciscanul — ele sînt singurul lucru pe care îl are omul la îndemînă spre a se descurca în lume. **Ceea ce n-am înțeles eu era legătura dintre semne."** La limită, extremele — imanentismul său poetic îngust și dogmatismul hermeneutic al lui Jorge — se ating și realitatea imprevizibilă a textului le infirmă pe amîndouă. **Adevărul exterior,** vînat de hermeneutică, și **urzeala formală obiectivă,** care preocupă poetica, sînt totdeauna depășite de infinitatea virtuală a sensurilor literaturii, care alimentează scenarii diferite de lectură. La temelia creației se află o logică internă, o inerție a materiei, un joc subtil între libertatea absolută și necesitatea cea mai severă. „M-am purtat ca un încăpățînat, urmînd un raționament, fals, cînd trebuia să știu bine că în univers nu există nici un raționament. (...) E greu să te învoiești cu ideea că nu poate să existe o rînduială în univers pentru că ar supăra libera voință a lui Dumnezeu și atotputernicia Lui. Așa că libertatea lui Dumnezeu este osînda noastră, sau cel puțin osîn-

IVAN DRACI: MADONA DE LA CERNOBÎL

Ivan Draci este reprezentantul cel mai de seamă al poeziei ucrainiene contemporane. Versul poetului de la Kiev se constituie într-o sfîşietoare confesiune dramatică asupra nucleului originar privit retrospectiv, subliniind de cîte ori se cuvine că astrul orientativ se află în constelaţia Şevcenco. Atent la marile probleme ale contemporaneităţii, Ivan Draci comentează tragismele esenţiale din lume, specifice sfîrşitului de veac XX.

Întrebare fără răspuns

Să acoperim izvoarele cu celofan,
Fîntînilor să le facem din ţiplă scuturi,
Dar prietenii mereu se întreabă :
De unde să luăm kilometri de celofan
Să acoperim marea artificială a
Kievului,
Sau oglinda fermecată a Desnei,
De unde beau apă kievenii ?

✡ ✡

Invidiem pe cei ce au cuvîntul,
Eu azi nu-l am. Sînt unilateral.
Stau mut alături cu vîntul,
Atent la freamăt şi choral.

Invidiez pe cel care pictează,
Cînd văd pe pînză cai în fugă,
Eu n-am culori, am numai minte trează
Şi strig spre adevăr doar rugă.

Invidiez şi sunetul stăpîn,
Care în Geigere aduce doar tristeţe,
Cînd corb sătul cu glasul lui păgîn
Îmi strigă „never more" drept bineţe.

Şi strigătul întunecat şi rău
S-a resfirat prin firava-mi structură ;
Gesticulînd mă las pe cruntul hău,
Iar slovele mi-au împietrit în gură.

✡ ✡

Am doar un dat ca s-o întruchipez,
Aşa cum poate pana mea acum,
Aşa cum dalta mea o poate contura
Şi cum o poate prinde orchestra mea în
sunet,
Căci datul este unul din marmură s-o
fac
Şi s-o transpun în film şi în gravură
Şi să aduc spre ea vorbirile din lume,

Căci datul este s-o înfăţişez,
Aşa cum fost-a ea prin drame şi
biserici,
De-a lungul a milenii — şi tristă şi
durută,
De la Rubliov la Leonardo,
De la Madona Vişgorodului la cea
Sixtină,
De la Maria Orantes
la Japoneza Iradiată.

✡ ✡

Tu vrei s-o desenezi pe Ea,
Iar Ea te conturează pe Tine,
Cu mînă nedibace în tremur şi tristeţe,
Îţi face chipul cu un rest de creion.
Tu ai vrut să-i faci chipul,
Ea te inundă,
În lacrimi, în iad, în sînge. Culorile
Le poţi îngroşa ? Ajunge curajul ?
Credinţă-i destulă ?

Dar deznădejde ?
Dar opulenţă prostituată ?
Dar căinţa că toţi colegii din ştreang,
Au fost ucişi cu tăcerea ?

Madona

Prin îmbulzeala miezului de zi,
Desculţă trece sura Katerină,
Un chip din Vrubel pare a trezi,
Femeia tristă fără pic de vină.

Toţi fug de dînsa. Care, încotro ?
E pruncul înfăşat în cîrpe vechi,
murdare,
Nu-i lapte pe sub bluza ei maro,
E numai duh şi tragică scrutare.

Să fie răzbunare în tristele priviri,
Pentru copilul înfăşat din braţe ?
Sau buzele vestesc nenorociri,
Ori zic blesteme spre amurg de viaţă ?

Pe cine te răzbuni ? Cumva pe mine ?
De ce în suflet porţi doar răzbunare ?
Pelinul stepei zace tot în tine
Şi cît vor străluci priviri amare ?

Nebună eşti, se zice, şi pruncul este
mort,
La psihiatru mergi într-u salvare,
Scăpare n-au fost pînzele de tort,
Nici trenul nu ţi-a dat înseninare.

În braţe înfăşat tu porţi NIMICUL
De ce-ţi sînt sinii mari peste măsură ?
De ce ţi-e buza cum e borangicul ?
De ce răzbat doar fierbinţeli din gură ?

Ce zemi de ierburi rele ai băut,
Cînd în aprilie adus-ai prunc pe lume ?
Din calea lui Irod te-ai abătut
Ca viscol de atomi să te sugrume.

Baticul ţi se clatină pieziş,
Sub el lucreşte palida chelie,
Şi urma-ţi văd prin iarbă şi păiş
Şi gura ta cu moarte mă îmbie.

✡ ✡

E regele Irod sperietură veche,
De două mii de ani ne urmăreşte umbră
Şi cîntecul acesta ne ţiuie-n ureche,
Pe colburi vechi cu tînguire sumbră.

Noi sîntem Anonimii doar buni
de-mbucătură
Şi cîntecul acesta în vreme ne mănîncă
Şi vechi e hoţul care ne tot fură,
În cîntec, vicleniа-i multă încă...

De ce e multă ? Ne vei spune Tu ?
Cu valul alb de bătucită ceaţă ?
Din tronul Tău, Tu străluceşti tabu,
În palma ei, ştiinţa te răsfaţă.

Ai calculat cît costă conştiinţa ?
Cunoşti ce au în creiere stăpînii ?
Asculţi, la vulg, cu rîndul suferinţa
Şi linişteşti cu gestul calm al mîinii.

De ce sînt multe cîntece şi Tu ?
De ce te-nvăluie doar val de ceaţă ?
O nu, din înălţimea Ta, tabu,
Tu vrei să ai mereu pămînt în faţă.

Da, ştiu, eşti veste de regenerare,
Renaşti dar nu născută din u tări
Şi toţi care te văd, cu mic, cu mare,
Irod te strigă-n cele patru zări.

Mi-ai amintit că eşti degenerarea
Şi te-ai virit cu forţa-n Catedrală.
Pilat, pe-ascuns, alături cu oroarea,
De radiaţii înfricat se spală.

Odă tinereţii

Vulcanul e şuvoi strălucitor
Şi flăcări se ţîşnesc după perdea de fum,
Răzbat prin aer strigăte cumplite :
Noi sîntem tineri, dar murim acum !

Şi priveghind sub luna rece, clară
Ne bat din nou blestemele cu scrum,
Iar inimile sînt pietrificate :
Noi sîntem tineri, dar murim acum.

Îşi laudă brotacii iarăşi balta
Şi fum înecăcios ne dă bineţe,
Iar lumea noastră îşi tot duce veacul
Cu jertfă de naivă tinereţe.

Şi pentru rang şi pentru cea trufie,
Ca în tranşee, fără de tandreţe,
Şi pentru academice timpenii,
Plăteşte iarăşi sfinta tinereţe.

✡ ✡

Cînd şarpele curăţă mărul,
Gîndindu-se să-l dea Evei,
Din coajă se face spirală,
Iar răsucirea verde, unduitoare
Se cheamă cunoaştere.

Şarpele taie mărul în două
Scoţînd mica sferă de miez,
Cu tot cu seminţele negre,
Apoi o îmbie pe Eva.
Eva se grăbeşte spre Adam.

Prezentare şi traducere de
Stelian Gruia

---

da mîndriei noastre." (Citeşte „a criticului" şi, în loc de Dumnezeu, vezi orice autor).

Guglielmo mai atrage atenţia lui Jorge că „Dumnezeu creează nu ascunde." Deci că interesul textului e în latura **însorită, a înfăptuirii**, nu într-un adevăr ascuns şi de nerevelat. În text, ca şi în comentariul său, validă şi interesantă rămîne creaţia. **Noua ordine de lectură**, pe care Guglielmo a izbutit să şi-o însuşească „din mers" şi instinctiv — expunîndu-i apoi principiile în faţa lui Adso — presupune un balans rodnic între spiritul practic al poeticii (curăţate de exclusivismele sale) şi o hermeneutică modernizată, postreductionistă, plasată la echidistanţă de umilinţa dogmatismului ca şi de „apocaliptismul" pluralismului debridat al deconstrucţiei.

Există totuşi — să fim drepţi — şi o latură solară a deconstrucţionismului, forma supremă de orgoliu, **Hybrisul** lecturii în postmodernitate. Lecţia sa de lectură poate fi înţeleasă şi în alt fel. Dacă nu există — cum se învoieşte Eco — un adevăr transcendent şi stabil, ce poate fi „conservat", dezgropat prin lectură şi venerat de public, nu e preferabil să ne luăm gîndul de la ascendente ontologice şi să ne vedem cu hărnicie de treabă, afişînd efemeritatea lecturilor noastre ? La limită, chiar ficţiunea lor, convinşi fiind că, orice s-ar zice, textul trăieşte doar prin ele ?

Eco şi alter-ego-ul său Guglielmo par ceva mai puţin înclinaţi să pună preţ în sine pe „ficţiunile" criticii. Spiritul dubitativ, prudent şi sceptic vede în ele unelte tranzitorii, de care — după ce le-ai folosit — te poţi dispensa. Aceasta e „osînda" (lecţia) aplicată de text mîndriei criticului, prea încrezător în virtuţile plăsmuirilor sale : „Ai spus un lucru foarte frumos, Adso, îţi mulţumesc. Raţionamentul pe care şi-l plăsmuieşte mintea noastră este ca o plasă, sau ca o scară, care se construieşte ca să ajungi la ceva. Dar după aceea scara trebuie aruncată, pentru că se descoperă că, deşi slujea, era lipsită de sens."

Să se fi îndoit, oare, Eco, întru totul de capacitatea narativă şi făuritoare a criticii, atît de frivolă în condiţia ei pieritoare ?

Nu ştim a răspunde la această întrebare. Dacă strecoară o atare suspiciune în textul său, Eco o contra-zice îndată, **tot prin el.** Fiindcă, iată, scenariul lecturilor „de-o clipă" ale lui Guglielmo a devenit... roman.

Şi încă unul de succes.

Monica Spiridon

moda, altfel

Beverly Hills

Îmi închipuiam pe vremuri, cu imaginaţie infantilă, apoi adolescentină, auzind promisiunile răguşite dar mîngîietoare, aspre — dar de asprimea plusului gros, glumeţe, în acelaşi timp visătoare, învăluite într-o tristeţe dulce, nostalgică, plină de speranţă, promisiuni calde, uneori şoptite, cu subtilităţi senzuale, promisiuni ce zburau electrizînd aerul, ca bătaia de aripi a porumbeilor din „L'Air du Temps", de Nina Ricci, ce te înconjurau şi se înălţau deasupra lumii, pornind din cel „mai larg" zîmbet din lume (Nu ! Nu e vorba de I.I.), din arta unui mare povestitor, vrăjitor al cuvintelor, cît şi din tipătul plin de extaze, risipă stelară de explozii sentimentale, dăruire frenetică cu respirări duioase, ale nemuritoarei sale soţii de armonie, care l-a acompaniat întreaga viaţă (Nu ! Nu e vorba de „tovarăşa") — **Trompeta de aur**, îmi închipuiam că acel îmndorinţă, de a locui în Beverly Hills (parcă îl aud...) descrie o lume „cu totul şi cu totul de aur". Aşa îmi închipuiam, ascultîndu-l cu nesaţ, pe Louis Armstrong, cîntînd „Beverly Hills".

Şi-a îndeplinit visul. Trecea zîmbitor, cu Trompeta lui de aur, alături, într-o limuzină albă ca dinţii lui de negru, trecea pe Wilshire Boulevard, bulevard curat ca prima ninsoare, cu magazine, pe o parte şi pe alta, cu obiecte superbe, splendide, fantastice şi total inutile, ale căror preţuri, dacă ar fi fost să fie plătite de cineva, l-ar fi obosit pe acel cineva să numere banii, ca şi cum ar fi numărat stelele de pe cer. Trompeta lui de aur, vocea lui, fidelitatea dintre ele, i-au îndeplinit visul de a locui, de a sta în papuci de catifea, brodaţi cu perle şi halat de mătase de China, într-o vilă de vis, din visul său, din Beverly Hills. Şi astăzi, turiştii din tramvaiul ce face turul cartierului visat (un tramvai verde, poate numit **dorinţă**, cu alămuri veritabile) sau **per pedis** (aici nu e pericol să te plimbi pe jos, aici hoţii nu îndrăznesc să păşească, nu le place mirosul de **Lux** — Nu ! Nu e vorba de săpun), cartier păzit discret, amabil şi sigur de poliţişti care arată ca Cary Grant (unii) şi ca Gregory Peck (alţii), pot să admire visul îndeplinit al marelui Louis.

Beverly Hills- nu e „cu totul şi cu totul de aur" cum mi-l închipuiam, eu care credeam în poveşti. Numai fundaţia (mă refer la termenul din construcţiile edilitare, metaforic, desigur) este din aur (financiar). Aparenţa e chiar civilizată. Unii pot crede că e un cartier cu oameni modeşti, chiar mediocri, foşti profesori de şcoli medii sau funcţionari de instituţii inodore, incolore dar necesare — paradox ! Nu, nu e aşa ; în casele cu gazon în faţă, pe care în fiecare dimineaţă, mexicani plătiţi cu ziua, mexicani care au sărit gardul din ograda lor revoluţionară şi revoluţionată, ca să nu crape de foame sau de idei şi au ajuns imediat sau întortochiat în B.H., udă la cinci dimineaţa flora verde şi ingenuă din faţa caselor în care locuiesc expresii umane ale junglei financiare sau stele monştri sacri (care au mîncat rahat cînd erau mici şi au fost „prost să fii, noroc să ai !"). Dar şi cu **har divin**, cu talent (nu cu **talente !**), mai ales **unii** dintre ei.

Un (alt) mexican, care a sărit gardul din aceleaşi motive pentru care au sărit gardul cei de mai înainte, lasă prin oblonul oscilant (ca în desenele animate) din subsolul uşilor, o revistă de „Two Dollars" pe zi, şi care, bineînţeles, se cheamă **Beverly Hills.** Hîrtie super-fină, fotografii realizate de experţi, poze cu domni şi doamne care au oferit sau au participat la opere de „bine facere". Ei află că Madonna (Nu ! Nu e vorba de Sfînta Fecioară) a cumpărat pentru... un parfumel, cît un degeţel — „A love oil with 1 000-year-old essence containing an erotic aroma", deşi, citez în continuare, „whatever the hell that is. Cost — Dolari — 112.50.

„Doamne, fă-i bordei de soare, / Într-un colţ de ţară veche, / Nu mai 'nalt decît o floare / Şi îngust cît o ureche". De ce nu m-a ursit nimeni să ajung în Beverly Hills ? Pentru că n-am trompetă de aur ? Căci voce am. Toţi din neamul nostru au voce. Unii au şi trompete dar nu de aur. Cred că „fidelitatea" ne lipseşte să ajungem în Beverly Hills. Fidelitatea între vis şi viaţă, acea „punte de argint" peste care să facem din noi şi din „pămîntul nostru sfînt", un fel de..., un fel de vis cu Trompete de aur. Să avem fidelitate pentru noi şi pentru vis, nu pentru mîncînă.

O, ce veste minunată ! Beverly — e doar un nume de femeie. Unde e femeia ?

Corina Cristea

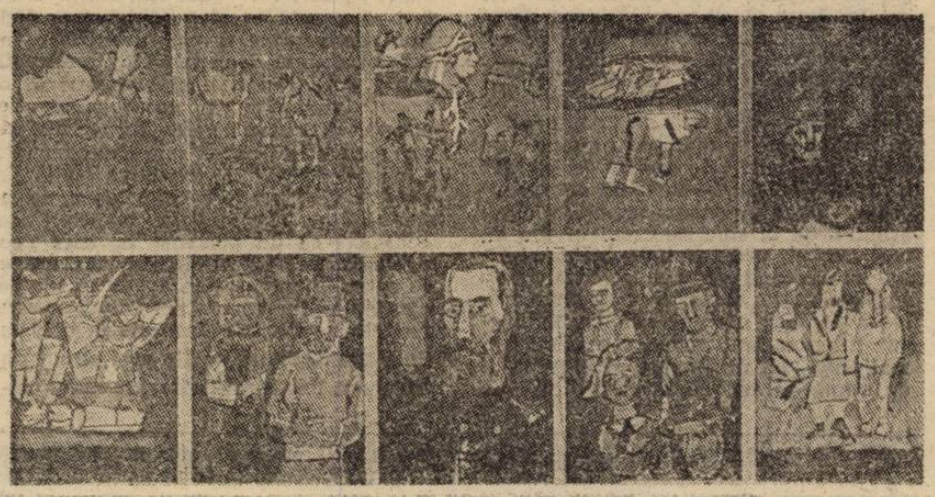

ISMAIL KADARE

Eseul „Eschil sau cel ce veşnic pierde", din care prezentăm cititorului român un fragment mai mult sau mai puţin reprezentativ, a apărut, într-o primă versiune, la FAYARD în 1988. Versiunea albaneză a venit doi ani mai tîrziu, în 1990, completată cu extrase din presa franceză, sub semnături prestigioase : Alain Bosquet, Dominique Fily, Jacques Attali, Eric Zemmour etc.

Analizînd originile şi naşterea tragediei, în care eseistul implică întreaga Peninsulă Balcanică, Kadare demonstrează că în munţii din îndepărtatul Nord albanez, printre ţăranii aspri, mohoriţi şi adînc reflexivi, mai pîlpîie şi acum, ca un jeratic pe cale de a se stinge, rămăşiţele eposului antic. Elogiind figura şi opera lui Eschil, scriitorul albanez elogiază verticalitatea creatorului în faţa Puterii (cel mai ades ostilă, rareori binevoitoare) şi, mai cu seamă, noţiunea de dreptate, ce trebuie să însoţească fiecare acţiune a omului. Orice călcare a principiilor de drept, orice înclinare injustă a balanţei va trezi, atunci cînd cerul va crede de cuviinţă, printr-un echilibru universal, reacţia inversă. Ceea ce rezultă şi din cazul scriitorului însuşi : Puterea politică, temporară, după încercări repetate de a anihila talentul, de a-l supune, de a-i deturna energiile, s-a dovedit pitică lîngă puterea cea veşnică, scrisul. Declaraţiile demascatoare făcute de Kadare în exil împotriva regimului comunist din ţara sa, deşi unora le-au părut uşor tardive, au fost anunţate de întreaga lui operă. O operă tare ca stînca („Cronică în piatră" !), colţuroasă şi verticală tot ca ea.

Eschil sau cel ce veşnic pierde – fragment –

„Aceasta nu este altceva decît o joacă, arhonte.

Adevărat, dar vei vedea cît de curînd ce influenţă va avea asupra cetăţenilor".

Acestea sînt, cu oarecare aproximaţie, conform lui Plutarh, replicile schimbate între Thespis, legendarul creator al tragediei şi Solon, în clipa în care acesta din urmă părăsea îmbufnat teatrul.

Tot după Plutarh, ceea ce a provocat supărarea marelui om de stat a fost o dramă cu subiect istoric.

Mulţi ani mai tîrziu a izbucnit scandalul legat de drama cu subiect „la zi" „Cucerirea Miletului", scandal pe care Herodot îl descrie astfel : „Spectatorii au plîns pe săturate, poetul (dramaturgul) a fost amendat cu 1 000 de drahme pentru vina de a fi scris despre acest episod nefericit, iar piesa a fost interzisă".

Sînt două chestiuni ce par a intra în contradicţie una cu alta : în primul caz, o dramă cu subiect istoric trezeşte inamicitia Puterii, în al doilea, această ostilitate, chiar mult mai dură, este provocată de o dramă cu subiect contemporan. Apare aproape de la sine o întrebare : ce prefera statul grec : subiectele istorico-mitice sau pe cele de actualitate ?

Însuşi faptul că istoria ne oferă două exemple contradictorii demonstrează că opţiunea nu era facilă şi nici ferită de ambiguităţi. S-ar părea că printre cetăţenii Eladei au stăruit păreri contrare asupra acestui punct. Fiecare tabără trebuie să-şi fi adus propriile argumente, neapărat în numele intereselor statului şi niciodată în numele artei, balanţa victoriei a înclinat cînd de-o parte, cînd de alta, după fiecare confruntare oponenţii trebuie să-şi fi luat revanşa şi tot aşa mereu, pînă ce, în final, partizanii temei mitice au triumfat în faţa celor ce o susţineau pe cea contemporană. S-ar fi părut că dintre două rele a fost ales cel mai mic.

Utilizarea sintagmelor „două rele", „răul cel mai mic" etc. poate părea oarecum surprinzătoare vizavi de o instituţie pe care lumea antică o considera de-a dreptul sublimă — teatrul. Totuşi nu trebuie să uităm că ne aflăm pe terenul viziunii oficiale asupra dramei. Mai mult chiar, sîntem alături de lobby-ul pro-tragedie, a acelui lobby, deci, care, indiferent de contradicţiile sale interne, milita hotărît pentru salvarea teatrului în confruntarea cu celălalt lobby, cel care pretindea desfiinţarea instituţiei teatrale.

Nu trebuie uitat, de asemenea, că, trecînd cu vederea extraordinara importanţă ce se dădea concursurilor dramatice, statul grec n-a ignorat niciodată pericolul ce se putea ivi din această direcţie. Ba chiar dimpotrivă, oricît fast ar fi avut aceste ceremonii, oricît de geniale ar fi fost piesele propuse, în egală măsură creştea şi vigilenţa susnumitului stat. Pentru că Puterea nu uita niciodată că în spatele versurilor de o perfecţiune dumnezeiască, în spatele jocului minunat al actorilor, în spatele măştilor şi costumelor pestriţe se ascundea mai întotdeauna „răul". Era normal ca, în imposibilitatea evitării totale a lui, să se încerce măcar promovarea celui mai mic dintre cele două rele.

Faptul că „răul cel mai mic" a fost considerat în cele din urmă tema mitico-istorică reiese din faptul că partea covîrşitoare a tragediilor antice, dacă nu chiar toate, îşi însuşesc această temă. „Perşii" constituie o excepţie. Este singura tragedie cu subiect de actualitate şi, chiar dacă nu putem şti cîte asemenea drame au existat în ansamblul eschilian, ne putem imagina că acestea (dacă au fost totuşi) au fost extrem de puţine.

Citind cu atenţie „Perşii" nu e greu de remarcat strădania lui Eschil ca drama să poată fi acceptată de Putere. Compromisul este evident. Deşi de actualitate, drama afişează toate calităţile mitico-istorice : spaţiul în care se petrece acţiunea, capitala imperială a statului pers, e aproape o altă lume ; tot astfel şi personajele, ce par nişte spectre venite dintr-un univers paralel. Grecia lipseşte din dramă, acea Grecie aflată în pragul confruntării, arzînd de pasiuni, de eroism, de premoniţii, de coşmare, de extaz, o Grecie fatalistă, material de excepţională valoare pentru un creator de talia lui Eschil. Dramaturgul a fost obligat însă să abandoneze terenul pe care au avut loc evenimentele, evenimente la care a participat direct, pentru a-şi exila fabula într-un timp mitic, de unde întîmplările pasionante, clocotind de viaţă, transpar palid, ca un joc de umbre.

Nu e greu să ne închipuim cît a insistat Eschil în sprijinul dramei sale.

„Ce rău ? Puţine probleme a creat drama lui Phrinicos de-am fost obligaţi să o scoatem în afara legii ? Ambele au acelaşi subiect, nu ?"

„Totuşi, asta e altceva... şi lucrurile trebuie judecate separat. Grecia are nevoie de această dramă".

„Îmi pare rău că trebuie să-ţi amintesc, dar are cine se gîndi la Grecia".

Poate că ultimele cuvinte nici nu au fost rostite în acest dialog, pentru că nu le redă nici Plutarh, nici Herodot, dar Eschil le-a surprins, desigur, în privirea rece a cenzorului său.

Orgoliosul tragedian trebuie că a fost ofensat aşa cum i s-a mai întîmplat (oare nu din cauza unui asemenea afront a părăsit el Atena cîţiva ani mai tîrziu ?), deci, trebuie că a fost ofensat şi poate că a exclamat : duceţi-vă la dracu' cu toţii, voi şi teatrul vostru, eu sînt nebun că-mi pierd vremea cu voi etc., etc. Şi trebuie că a ieşit trîntind uşa.

Dar nu s-a întîmplat aşa. Şi ceea ce l-a reţinut n-a fost nici setea de glorie, nici teama şi nici dorinţa de a-şi încasa onorariul. A fost altceva, a fost psihologia lui de învingător, despre care am vorbit ceva mai sus.

Ca orice alt mare scriitor, Eschil a fost conştient că, în faţa Puterii, ca şi în faţa poporului de rînd, era un fel de prinţ, şi asta nu numai în domeniul artei. Ca atare, se considera superior oricărui om politic şi simţea destinele Greciei apăsîndu-i umerii mai mult ca oricărui alt personaj al zilei.

Deci, a înghiţit ofensa şi, după ce a dat un ultim retuş piesei (scurtînd vreun dialog prea plicticos pentru oficialităţi, înlocuind vreuna din măşti etc.) şi-a prezentat-o publicului în numele Greciei, a Peninsulei Balcanice, a întregii umanităţi. Pentru că „Perşii" este nu numai cea mai patriotică operă a lui Eschil, un adevărat monument ridicat în amintirea eroismului grecilor, ci, în acelaşi timp, un panteon închinat luptei popoarelor mici împotriva agresorilor, a supraputerilor, aşa cum se prezenta colosalul imperiu pers în comparaţie cu minuscula Grecie.

Şi, precum se întîmplă adesea cu autorii antici, ce conştientizează universalitatea evenimentelor, conceptul „dreptăţii" eschiliene în tragedia „Perşii" cîştigă proporţii statale. De la primele cuvinte ale dramei şi pînă la ultimele este clar pentru toată lumea de partea cui se află dreptatea.

O altă idee pregnantă, ridicată, de asemenea, de la nivelul individului la cel al relaţiilor dintre state şi popoare, este că răul, crima, respectiv agresiunea unui stat împotriva altuia va primi la un moment dat replica fatală, aşa cum s-a întîmplat în cazul perşilor. Din acest punct de vedere „Perşii" este o operă novatoare şi stă la originea tuturor dramelor, poemelor, romanelor, cîntecelor, marşurilor în care omenirea a aclamat, cu îndreptăţire, victoria celui slab împotriva celui tare, a celui de partea căruia s-a aflat dreptatea împotriva agresorului.

Alături de acest motiv, Eschil nu uită, ci chiar subliniază cu tărie în tragedia sa că, lăsînd la o parte consideraţiile de mai sus, Grecia fusese agresată de un stat dictatorial asiatic, retrograd sub toate aspectele, care, cucerind-o, ar fi stins pentru totdeauna lumina democraţiei din care au luat fiinţă cultura şi civilizaţia elenă. Se pare că marele tragician a întrevăzut aici cumplita dramă comună ce avea să lovească popoarele Peninsulei, odată cu ivirea pericolului otoman. Dar trebuie spus că, în lupta împotriva nopţii seculare, tragedia „Perşii", această făclie îndepărtată, dar vie, a jucat, împreună cu toate celelalte răbufniri artistice ale balcanicilor, un rol extrem de important.

Aceste idei excepţionale ale lui Eschil nu sînt rodul reflecţiei sale singulare în liniştea camerei de scris. Ele au apărut ca rezultat al gîndirii epocii aceleia, al clocotului şi pasiunilor ei mistuitoare. La vremea cînd „Perşii" a fost jucată, imperiul pers fusese înfrînt de greci în două bătălii, dar nu distrus, şi teama de o eventuală revanşă plutea ca un nor negru deasupra Eladei. Pe de o parte, Eschil le aminteşte grecilor de acest pericol, iar pe de alta le dă încredere în forţele proprii în perspectiva unor viitoare confruntări cu vlăguita şi totuşi înfricoşătoarea împărăţie.

Prezentare şi traducere de
Marius Dobrescu

bridge

Ridicarea din ispită

Cu foarte mulţi ani în urmă, un bridge-ist pe care-l respectam pentru inteligenţa cu care ştia să iasă din situaţiile dificile ale jocului de levată îmi spunea că esenţial, după părerea lui, în bridge este să nu cazi în ispită, care ispită — continua el — are îndeobşte trei înfăţişări mai frecvente: supraevaluarea forţei proprii (un fel de infatuare, deci), considerarea drept facilă a realizării contractului pe baza unor aparenţe mai mereu înşelătoare (un fel de suficienţă, deci tot o infatuare) şi luarea jocului pe cont propriu, recte indiferenţa faţă de comunicarea cu partenerul şi dialogul implicit cu adversarii (un fel de egoism, iarăşi deci o infatuare). Dar — adăugă el numaidecît — evitarea acestei triple ispite nu asigură, de la sine, succesul în joc, ci, mai curînd, prestigiul de jucător, altfel zis succesul de stimă, ceea ce nu e deloc puţin lucru. De-a lungul anilor aveam să constat cîtă dreptate avea interlocutorul meu de odinioară şi mai ales, cît de important e succesul de stimă pentru climatul jocului de bridge. Absenţa acelor forme de infatuare nu denotă — cum sînt destui tentaţi să creadă — nici slăbiciunea, nici lipsă de valoare şi nici nehotărîre în acţiuni denotă doar fair-play, veritabil spirit de competiţie şi, deopotrivă, o justă înţelegere a caracterului de echipă fără de care bridge-ul, şi nu numai el, ar fi de neconceput. Cine se ridică din respectiva ispită se bucură de încredere chiar dacă nu e un jucător boarte bun, e privit de echipieri ca un partener pe care se poate conta în orice situaţie, are, vreau să spun, un atù moral, graţie căruia se păstrează în afara suspiciunilor de tot felul atît de des întîlnite în bridge. Se întîmplă chiar să fie mai temut de adversari decît un jucător de mare clasă, deşi — dacă ne gîndim bine — clasa unui jucător vine şi din capacitatea lui de echilibru, de rezistenţă la ispite. Nu e vorba de modestie — în bridge ca şi într-o sumedenie de alte lucruri, modestia e pentru modeşti — ci de un bun simţ introspectiv menit să măsoare ca un cîntar farmaceutic greutatea şi forţa posibilităţilor personale. E adevărat, pe de altă parte, că această categorie de jucători nu e foarte populată. Cu atît mai meritoriu cel care încearcă să se comporte în vecinătatea acestei atitudini. Mai cu seamă atunci cînd de jocul său depinde partida tuturor...

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 71 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri 19 decembrie 1990

47

Salvare sau construcție?

Toată lumea care voia să știe, înțelesese că nu mai era mult de așteptat pînă cînd și în România se va întîmpla **ceva**. Ceva într-un fel asemănător cu ceea ce se petrecuse sau se afla în plină desfășurare în țările vecine, în toate statele aparținînd așa-zisului „sistem socialist". Că nu era vorba de **socialism** ci numai de un sistem de dependențe față de Moscova era de la sine înțeles. Că „nu mai era mult" se vedea limpede însă putea să mai dureze. La scara istoriei, chiar și aceea a ritmului evenimentelor acest **dureze** putea însemna o lună, un an, un cincinal, un veac. Poate și mai mult. România a fost întotdeauna o țară care nu s-a armonizat contextelor — politice, militare, economice. Nu e deloc o figură de stil dacă afirmăm că aici totul, dar chiar totul, se desfășoară cumva anapoda. Să fie dintr-o subterană rezistență, încăpățînare întru păstrarea singularității sale de țară latină într-o zonă îndeobște slavă, să fie din pricina unui ritm aparte, o succedare de momente conservatoare la extrem cu altele de un extrem revoluționarism, ceea ce o situează în afara planificărilor de bun simț sau măcar logice ? Cert este că un anume specific al vieții sociale și politice postbelice au făcut din cel mai democrat și mai liberal stat dintre cele ieșite din convulsiile primului război mondial cea mai severă colonie penitenciară din această parte a Europei. Parcă pentru a șterge „rușinea" că România a fost, a cutezat să fie liberală și democrată, un stat stabil și dacă nu dezvoltat, măcar pe calea unei sănătoase emancipări economice, dictatura sistemului unipartidic comunist s-a înverșunat în distrugerea reală, fizică, a tot ce garantase sistemul constituțional și național.

Cu excepția Rusiei sovietice (și nici cu așa mari diferențe, dacă respectăm proporțiile demografice și teritoriale) nicăieri în țările din est atît de puțini oameni n-au putut face atît de mult rău. Cauza succesului lor poate sta și în faptul că structura socială a României s-a trezit derutată, paralizată în fața metodelor și mijloacelor folosite. Țărănimea era covîrșitor majoritară, intelectualitatea, cu mici excepții, se afla la prima ei generație, lucrătorii industriali se găseau în fericita situație de a fi sub nivelul ofertei. Grupul politic, din păcate, era mult mai aproape prin descendență sau interese de cei ce traficau valorile decît de cei ce le produceau, găsindu-se astfel fără nici un sprijin de masă, morală în primul rînd, în momentul confruntării cu noua forță agresivă a celor ce urcau treptele puterii ieșind direct din furgoanele Armatei Roșii. La toate acestea se adaugă situația geo-politică și după cum știm istoria și politica sînt mainte de toate geografie.

Procesul de transformare a unui popor într-o populație a fost rapid și violent. S-ar putea ca primii 20 de ani să fi avut drept scop eliminarea biologică a celor capabili să întrețină structura unei națiuni (intelectuali, ofițeri, preoți, fruntașii satelor, oamenii politici) iar următorii 20 de ani să fie dedicați ștergerii din memoria individuală și colectivă a punctelor de reper ce ar putea da individului și națiun i imaginea despre sine.

Am trecut de fapt prin aplicarea în afara zidurilor penitenciarului Pitești a cumplitului experiment descris de Virgil Ierunca. O pol-potizare, o spălare a creierului individual și colectiv al cărui rezultat îl avem astăzi în noi și lîngă noi.

Uimirea, zîmbetul neîncrezător, suspectarea de fantezie erau răspunsurile auzite sau neauzite la orice descriere normală și adevărată a vieții din România. Procesul de schizofrenizare început cu românii continua subtil și amețitor în afara granițelor prin intoxicarea tuturor celor ce veneau într-un fel sau altul în contact cu mijloacele de informare oficiale sau neoficiale ale puterii. Dacă în vreun domeniu s-a ajuns la performanțe de nivel mondial în România lui Ceaușescu, așa cum o dorea dictatorul, atunci acel domeniu a fost cel al dezinformării și manipulării. Specialiștii au reușit să stabilească, să controleze toate resorturile intime ale reacțiilor emoționale ale românilor, ale poporului acestei țări precum și a celor din străinătate care erau interesați sau veneau în întîmpinarea destinului românesc. S-a apăsat pe resortul sentimentului național, pe cel al unicității, pe cel al orgoliului, al victimizării, al complexului paternal, al necesității sacrificiului, al prostiei și ignoranței, al eroismului de mucava, al mîndriei patriotice, al disciplinei, al fricii, al invidiei, al egoismului, al spaimei pentru ziua de mîine, al foamei, al urii, al lașității, al masochismului, al infantilismului, al neștiinței și derutei, al milei și îngăduinței etc. etc. În același timp pentru străinătate s-a prefabricat un model de originalitate românească acceptată cu ușurință pentru că nu punea prea mult mintea la contribuție, era comodă, uneori folositoare și de cele mai multe ori rentabilă pînă la corupere. Eram **pentru ei** un popor viteaz, blînd, răbdător, care toată ziua dansează „călușarii", un popor harnic, un popor care mănîncă ce se mai găsește și mai ales ce i se dă, care rezistă la frig, care nu are pretenții, care acceptă să-și vîndă pe nimic munca și să cumpere scump oglinzi și mărgele, cam naiv și prost de ospitalier, cu conducători de un nivel al inteligenței foarte scăzut (Rinascită) deci nici el nu poate fi mai acătării, un bun partener în afaceri pentru că poate să piardă fără să-i pese prea mult, „strîns unit și muncitor" după cum le zicea și imnul. Totul era cam otova în România, dar, după cum se știe, mai bine să ai de-a face cu șeful proștilor decît cu toți deșteptii la un loc.

Acest mecanism uluitor de dezinformare era produsul firesc al procesului de transformare a poporului român în

Eugen Uricaru

(Continuare în pag. a 2-a)

Două fotografii de Paul Agarici

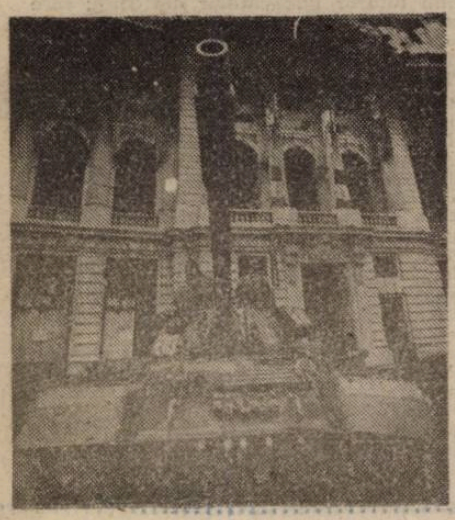

Tristețea se-ntinsese

Tristețea se-ntinsese. Urca încet ca fumul
Curgeau pe ramuri lacrimi din cerul părăsit
Un Dumnezeu al toamnei prea tare lingușit
Se săturase și el și își luase drumul.

Urma încet poporul de păsări către sud
Și-acest popor care-ar pleca oriunde
Și își ținea ascunse luminile rotunde
Și glasul sfînt pe care abia i-l mai aud.

Mirosul de tămîie plutea ca un blestem
Învăluindu-i chipul și toamna cea de ceară
Și mă rugam plîngînd să ni se-arate iară
Și să murim văzîndu-l decît să-l tămîiem.

Ileana Mălăncioiu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Hăitașii

Să nu ne amăgim : reveniți, cu variate sentimente (mîndrie sau dezgust, beatitudine, perplexitate, revoltă, plictis) pe vechile aliniamente, minerii au lăsat pe unde-au fost (și pe unde n-au fost) o moștenire de aur pentru Putere. Contaminantă morbid, minerita a intrat în mii de persoane, cu tîrnăcopul, lațul și bitele albite, pe cît de subteran săpătoare, pe atîta de spumegător vorbitoare. Minerii n-au fost decît un punct din ordinea (și ordinul) de zi a(l) frontului dezbinării naționale, unul mai fierbinte, singeros numai la modul elementar-vizibil. Însă lămpașele lor sînt departe de-a fi altceva decît forța nudă a energiei malefice ; altceva decît caricatura hidă și tragică a terorii subterane din decembrie trecut, expertă, aceea, în războiul psihoelectronic. Și, ca orice forță primară, de inconștient dezlănțuit stihial grație poruncii conștiente, asiduu rafinate în samavolnicie, minerii pot fi iertați. Pentru că, față de mulțimea lămpilor de control, instrumente moderne de luat pulsul curentului, becurile căștilor de protecție sînt niște biete pîlpîiri. Esențială este, acum, instaurarea mineritei ca boală semințională și dirijarea simptomelor ei de la centrul de control. Exact ce zice că se întîmplă pe ecranele de radar de acum un an — deruta falselor prezențe aeroportate — se petrece acum pe „ecranul interior" (inclusiv pe „micile ecrane"). Sîntem invadați sufletește, cu metodică perfidie, de nenumărate elicoptere imaginare, sîntem orientați către piste și ținte false, radarul e smintit complet, busola-i idiotizată de cîmpurile magnetice create artificial, ad hoc. Ieșim buimaci și ne uităm la cer ne cer nu-s decît norii grei de toamnă, pe care noi nu mai sîntem în stare să-i vedem altfel decît ca pe niște lungi cohorte armate. Ideea și starea de vinovăție sînt infuzate pretutindeni, pentru a ne deturna de la centrul culpabilității : înfometatele noastre guri „de foc" sînt ghidate de hăitași înspre iepurii de casă, pentru ca prada din codru să-și perpetueze în liniște speța carnivoră. Și totul e pus la punct pînă-n cele mai infime detalii, că doar hăitașii fac zgomot de-o sută de ori mai mult decît vînătorii. Și nici nu le trebuie prea mult, un cuvînt, un gest, un clipit complice pe ecran, pentru ca noi să ne asmuțim orbește ogarii. Nu-s portocale ? Păi, cum nu zac sapte nave-n port ? dar, ce să-i faci, de vină-i greva șoferilor. Huo șoferii, urlă vînătorii (din)tre noi. Nu aveți medicamente ? Păi, uite, greva medicilor. Direcția spitale, la atac înainte. Vă doare televiziunea ? Păi, de vină-i Valeriu, ci Iuga, firește. Vreți liniște ? atunci desființați Alianța Civică. E jale ? e din cauza G.D.S.-ului. Nu-i orez ? întrebați-o pe Doina Cornea. Verdeț ? păi cine l-a adus înapoi, nu democrația voastră ? N-aveți făină ? mulțumiți-le Blandianei și lui Paleologu . Vine șomajul ? păi, vine de la C.A.D.A. Adevărul din decembrie ? păi, cine v-a pus să ieșiți în stradă, de ce v-ați luat după ăia, nu v-am spus că sînteți golani ? valuta ? au mîncat-o voiajorii ? cultura ? au mîncat-o ziarele. Corupție în învățămînt ? păi, dacă studenții fac zgomot ! Nu vrem pace, că-i război, predică [illegible]arismul „României Mari". Iar [illegible]oastră-i curpinsă de cea mai [illegible] formă de alergie : alergi[illegible] ideea de opoziție. subte[illegible] pentru a instiga și a lumea no[illegible]urbare împotriva ideii periculoasa ocmai pentru a domigia [illegible]la temeinic. Sufocîndu-NE, pentru a SE putea respira. Ce ironie mai mare a soartei, decît faptul că, pentru foarte mulți, eroii naționali se numesc, acum, după un an, Ceaușescu, Teodorescu, Vlad și Coman ? Încet, încet, minerul din noi se trezărește își trozнește încheieturile, zărește iepurele de casă și-l înșfacă : te-am prins. Bine, da' lupii ? Ei, da, în vînătoarea modernă, iepurii de casă destabilizează bunul mers al lupilor în pădure. De-acuma, nu vînatul contează, ci bucuria hăitașilor.

Dan C. Mihăilescu

(Urmare din pag. 1)

tr-o populație care trăiește pe teritoriul cunoscut sub numele de România. Șeful României se știa cine este ; populația care se adăpostea în România depindea firesc de acest stăpîn al pămîntului. Cum chiriașii de proprietar. Mutați cu toții la bloc, sub privirea atentă a șefului de scară, trebuia să respectăm orele de liniște, să plătim taxele, și să ne străduim să păstrăm în stare de funcționare instalațiile. Pe geam puteam vedea vizita de lucru a Proprietarului, inspecția spațiului verde, a straturilor de sub fereastră și să ascultăm raportul șefului de scară din care aflam cum trebuie să considerăm că se trece viața noastră.

Din păcate, din fericire, orele de liniște nu sînt respectate niciodată de copii. În orice bloc, pe orice scară. Utopia negativă a Proprietarului a fost aruncată în aer cu un strigăt — „fără violență !".

De ce, „fără violență ! ?"

De ce la Timișoara, la Sibiu, la Cluj, la București în toate zilele ce au premers căderea dictaturii s-a ieșit în stradă și s-a murit strigîndu-se „fără violență ! ?"

Răspunsul conține în el dezlegarea misterului ce înconjoară întotdeauna o dictatură. Fără violență, deoarece violența, în multiplele sale forme, este singurul izvor al puterii unui regim urît, nepotrivit, contra naturii umane.

Evenimentele s-au desfășurat imprevizibil pînă la un punct. Una dintre cele mai solide și mai motivate dictaturi postbelice a fost înlăturată sau dacă nu ea, cel puțin sistemul ei de comandă prin stupefierea autorității. Este limpede că împotrivirea armată a stăpînirii, în ciuda miilor de victime, a fost anarhică și lipsită de vigoare. Nu-și face nimeni iluzia că într-o situație de reală confruntare, numărul oricît de mare ar fi al celor neînarmați ar putea cumva cuvîrși o minoritate înarmată modern. Dezagregarea autorității dictatoriale s-a produs din-lăuntru, sub presiunea psihologică și morală a sutelor de mii de manifestanți disperați de ideea că ar putea să-și piardă libertatea ce doar pentru o clipă i-a atins cu aripa ei fremătătoare.

Apariția violenței de dragul violenței, a înscenărilor, a „scenariilor", a repetatelor valuri de criză socială, confruntărilor interetnice, răfuielile puterii cu cei ce-și mai păstrează energia inerțială a zilei de 22 decembrie 1989, folosirea sufocantă de „alertă", intoxicarea maselor cu detalii pentru a nu fi capabile să înțeleagă ansamblul, compromiterea josnică și grosolană a tuturor celor ce puteau dispune de un capital de credibilitate în urma acțiunilor declarate și real anti-dictatoriale, toată această disperată acțiune de a păstra în viață, de a conserva fie și cu randament scăzut un sistem politico-social condamnat de istorie nu sînt decît niște naivități. Naivități care sînt plătite cu sînge și suferință, naivități care pot duce la un dezastru național.

Încercarea lăudabilă a mai multor grupuri sau persoane politice, a unor sindicate, ligi, asociații, de a asigura o trecere de la un „moment revoluționar" la o adevărată reformă a societății noastre, la „revoluția de catifea" care, din păcate, la noi nici nu a început, în schimb este deja acoperită cu bulbuci „revoluționari", invitația la un dialog real este zădărnicită de grupuri de putere interesate în crisparea socială, în cultivarea stării de conflict, ceea ce are drept consecință o febră continuă a organismelor menite să păstreze starea de fapt și o paralizare a celor ce pot aduce o schimbare bine venită. Populația însăși este determinată să fie preocupată de **salvarea națională** nu de **construcția națională.**

„Salvarea" presupune iminența catastrofei ; în acest caz este de la sine înțeles că pînă și vechile structuri sînt prețioase și constituie o soluție. Cultivarea iminenței catastrofei asigură supraviețuirea, ba chiar reinstalarea vechilor cadre, a vechilor mentalități, a vechilor relații. Acesta a fost și unul din argumentele, dacă nu singurul, care a justificat păstrarea sau reintroducerea în sistem a foștilor nomenclaturiști — alți oameni pricepuți nu avem !, sînt specialiști ! —

Desigur, au fost specialiști în crearea și întreținerea sărăciei și a stării excepționale. Rău cu rău, dar mai rău fără rău — aceasta este deviza puterii instalate, împingîndu-ne mai departe în utopia creată de dictatură.

De ce se teme mai mult un regim totalitar ? De adevăr ! Identificarea răului și a efectelor sale este cel mai bun lucru ce ni se poate întîmpla. Acest lucru nu se poate face decît cu dialog și sinceritate. Cultivarea pe mai departe a autoritarismului și a isteriei catastrofice, a ideii „salvare cu orice preț", a pericolelor iminente — invazii, loviturI de stat, comploturi — nu este altceva decît exploatarea vechilor deprinderi, a vechilor clișee, a vechilor mentalități induse în corpul nostru social de către dictatură. În acest mod se pot cîștiga alegeri dar nu se poate ridica o țară.

Poporul român nu are nimic „de salvat". Poporul român are totul de construit. Tot răul de pe această lume, din soarta noastră comună a fost absorbit de porii noștri sociali. Nu ne poate aștepta nimic **mai rău** decît ceea ce am trăit, am suportat. Este absolut necesar, să căutăm binele, să construim o lume normală nu să supraviețuim într-un echilibru precar salvînd ce a mai rămas din sistemul și modul de a fi dictatorial. Teroarea aceasta a supraviețuirii, exprimată sub diferite forme, inclusiv aceea a consensului, fricii de nenorocire, ne ține pe mai departe în starea de **populație.** O populație agățată de pulpana unui șef sau a unei administrații care numai așa reușește să devină din servitor al națiunii, stăpînul ei. Este momentul să redevenim un popor. De altfel cu această presimțire a început și revolta populației României : „Deșteaptă-te române !"...

momos :

Minciună și disciplină

Ceea ce caracterizează poporul român, fundamental și fără drept de apel în fața altor națiuni, poate mai civilizate, fie ele europene sau nu, este **disciplina.** Niciodată în decursul istoriei poporul român nu s-a „manifestat" nedisciplinat, el (poporul) a așteptat întîi și întîi strănutul celor mai mari pentru a spune **noroc,** dar niciodată din cauză de strănut nu s-a gîndit la vreo răceală ce ar putea veni din gîtul sau plămînii celor mari care, iată !, în semn de binecuvîntare pentru popor, strănutau împroșcîndu-i cu stropi pe cei căzuți definitiv în supunșenia așteptării. Aproape o mie de ani, atît cît știm, istoria noastră în tot acest timp a fost așa : o urare, cu buna credință că ea va înlătura tot răul adunat în trupul conducătorilor noștri, boierii. Acest mod de a gîndi și de a te manifesta, în decursul unei istorii de două ori milenare (ca să moară ungurii de necaz !) este singurul mod de a fi al acestui popor.

Niciodată, în acești bieți două mii de ani, nu am făcut altceva decît să demonstrăm lumii cît sîntem de disciplinați, dar asta, în același timp, nu s-a întîmplat decît cu o singură condiție : **am fost disciplinați numai în fața minciunii.** Ea, minciuna, ne-a adunat zi de zi, an după an, veac după veac, mințile în cap. Ne-am învățat de două milenii să ne stringem ordonați, harnici, înimoși, gata să ne dăm sufletele te miri cui, dar numai dacă MINCIUNA, ca o femeie trufașă citeodată (nu ne vindem Țara), umilă de multe ori (ne vindem copiii și țara și neamul și tot ce-o mai fi nevoie), se așeza în fața noastră. Cei de azi sînt conducătorii noștri mincinoși, iar noi sîntem poporul european cel mai disciplinat.

Minciuna și ordinea vor mai dura o mie de ani în țara asta. Din cînd în cînd, rar și de regretat, adevărul și indisciplina se vor înfige ca niște gloanțe în trupurile noastre. Din groapă le vom povesti copiilor noștri cît de rău este să afli adevărul și ei se vor strînge apoi, rînduri, rînduri, pentru a saluta minciuna aducătoare de ordine și pe conducătorii ei preaînțelepți și strănutători.

Ștefan Agopian

P.S. Altfel aflăm despre domnii simioni că o duc rău din lipsă de strănut personal.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● Din intervenția senatorului GHEORGHE DUMITRAȘCU : „Domnilor ! Este de prisos să vorbesc aici despre ceea ce cunosc, ca istoric, în privința raportului dintre stat și asemenea organisme, în pregătirea, pararea unor războaie și istoria, mai ales în perioada modernă, este plină !". **(Cuvîntul)** ● Maestrul IOZEFINI revine în arena circului : „Voi spune doar că Buhoiu nu era un soț gelos, ba, dimpotrivă, mi-a încredințat-o pe frumoasa lui soție să-mi fie însoțitoare și să-mi țină de urît la hotelul Lews din Monte Carlo. Ce zile, luam micul dejun sub plapumă, în același pat !". ; „Eram director al unei instituții de stat, familist, eram obligat să respect legile...". **(Gazeta de București)** ● DUMITRU GRAUR : ...„mic sentiment de amețeală". **(Emisiunea sportivă TV,** 9 dec., a.c.) ● ILIE VERDEȚ : „Noi sîntem doar o alternativă de stînga la un program liberal". **(Expres)** ● ION ILIESCU : „Am fost poate mai disident decît ceilalți". (Interviu în **Le Figaro,** tradus de **Cațavencu)** ● C. STĂNESCU : ...„stai în piață în fața Intercontinentalului să te vadă bine E. Hurezeanu și N. C. Munteanu — iată o formă curentă de protest politic". **(Adevărul)** ● VIRGIL MĂGUREANU acordă un interviu corespondentului Tass la București. D. Diakov : „Dar ziarele românești se întreabă și azi unde sînt teroriștii ?", V.M. : „Mulți au fost condamnați. Iar aceste procese au fost publice. Au fost judecați atît conducătorii, cît și executanții". **(Comsomolskaia pravda,** vezi traducerea în **Jurnal internațional)** ● Profesor CORNELIU TEODORU, Huși, Vaslui : „Solidari cu oamenii de bună-credință, dezaprob tendințele unor zeloși funcționari ai mass-media din țara noastră care tulbură liniștea opiniei publice" ; „Domnilor senatori și deputați, puterea executivă, alături de puterea statului, trebuie protejate în permanență de săgețile otrăvite ale celor care sînt puși pe căpătuială, batjocorind pe aleșii F.S.N.". **(AZI)** ● RADU THEODORU : „Români ! Să veghem !" ; „Luați de valul pricopselii sîntem tot mai puțin noi înșine și tot mai mult victime neghioabe ale noului internaționalism, manevrat de supraputerea aurului" ; „Iar maghiarismul e triumfător pînă și în Capitala României". **(România Mare)** ● Prof. univ. ION COJA : ...„la Alba Iulia s-a simțit într-adevăr cum bate inima tuturor românilor... Nu clipă de clipă, e drept, dar, totuși, aproape tot timpul !". **(AZI)** ● ALCIBIADE : „La festivitățile de la Alba Iulia, cel mai frumos au vorbit **Radu Ceontea** și **Victor Surdu,** strănepotul lui **Pîrvu Mutu". (R.M.)** ● Familia NEGOIȚĂ MIHAI : „Acest 1 Decembrie trebuie luat ca un avertisment față de anumite comportări care vor să impună prin violență. **(AZI)** ● IOSEFINI : ...„Emanuel Valeriu (...) acest mare gazetar (...)" ; „Dar se compară Buhoiu cu acest genial gazetar ? !". **(Sursa deja citată)** ● „Curvă din lumea țiganilor care este cunoscută sub denumirea de coardă". ; „Coarda este femeia tînără sau în vîrstă care se «frige» pentru o sticlă de băutură, pentru un cadou de cîteva sute de lei" ; „Nu practică ceea ce fac prostituatele. Fac dragoste în mod obișnuit. Partenerii ei sînt bărbații la care natura a lucrat mult". **(Șatra liberă)** ● RIȚA CEAUȘESCU (la Jilava) : „Am auzit că bărbatu-meu, Agache, se află aici la psihiatrie. Să nu-i dați marmeladă, că este în stare să facă țuică din ea". **(Expres magazin)** ● ALCIBIADE : „Mulțumim tuturor publicațiilor din Țară, care ne-au omagiat revista cu titluri generoase, precum : «Trăiască **România Mare**» !. Pînă acum n-a strigat nimeni «Trăiască România literară», sau «Trăiască 22», sau «Trăiască Europa liberă» — aici e tot șpilul...". **(R.M.)** ● „Un cancer al societății noastre este considerată «Alianța Civică» de către o cititoare din Moldova...". **(AZI)** ● ...„doamna STELA ADRIANA SABĂU, s-a hotărît să ne scrie. «Pînă cînd vom mai tolera toate nemerniciile partidelor adunate în Alianța Civică ? Pînă cînd vom mai plînge (la propriu) așteptînd ca trandafirul să răsară dintre bălăriile istorice ? Sînteți partidul de guvernămînt, faceți, domnilor, ceva !»". Aceeași doamnă de bine animată de nețărmurită generozitate pentru un om care se naște o dată la o mie de ani (dl. Ion Iliescu) : „Dacă aș putea, i-aș oferi 20 de ani din viața mea să-l văd fericit și zîmbind, aducîndu-ne speranță și încredere". **(AZI)**

Petre Stoica

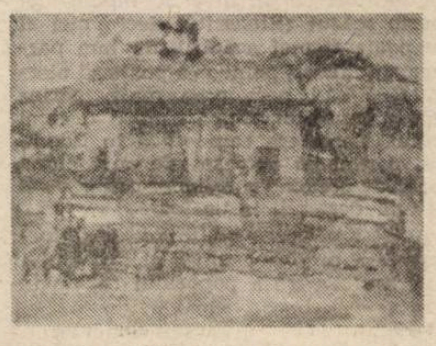

Dedu Cornelia : Peisaj

comemorări

După șapte ani...

Iată, nici nu știu cînd s-au scurs șapte ani de la trecerea în eternitate a poetului **Necuvintelor** („Acasă Nichita se culcă, dar spre miezul nopții durerile din zona ficatului se accentuează, simte că nu poate respira. Pînă la salvarea sosită în grabă și apoi pe coridoarele Spitalului de Urgență merge pe picioarele sale și este tot timpul conștient, dar criza se repetă cu o și mai mare violență și orice intervenție este zadarnică. La orele două și zece minute poetul Nichita Stănescu se stinge din viață. Era marți, 13 decembrie" — Alexandru Condeescu, Prefață la **Ordinea cuvintelor**) și un vers celebru, nu al său, ieșit la lumină din adîncurile uitării prin voința secretă a memoriei involuntare insistă tot mai vehement (lacrimi, jurăminte, rugăminți) să-i găsesc locul la începutul acestor rînduri comemorative, de parcă în simbolul lor voi găsi o cheie pentru labirintul în care mă găsesc : „a murit marele închizitor Torquemada / dar înaltă și dreaptă a rămas închisoarea".

Și după ce am cedat ispitei acestui enunț care-mi promitea nu știu ce revelație, iluminare, prin simpla sa transcriere pe-această pagină, înțeleg deodată că el are o rațiune de a fi aici, în pofida aparentei incongruențe de care s-ar face vinovat într-un lanț al cauzalităților și deducțiilor logice, în ultimele zile, prin forța împrejurărilor, fiind implicat în niște acțiuni imediate privind comemorarea celor șapte ani de la trecerea în veșnicie a poetului care ne-a fost (și încă ne este) atît de viu contemporan la atît de numeroși dintre noi, mă întrebam, sau, mai bine zis, îmi revenea tot mai des o întrebare, ca o licărire intermitentă, și acum, după ce am transcris versul fatidic care-mi asalta memoria, inundîndu-mi, iluminîndu-mi întreagă conștiință : a fost sau nu a fost poetul Nichita Stănescu fericit ? Și cum, pe ce cale misterioasă îmi va răspunde la această întrebare aproape absurdă versul care s-a legat cu atîta încăpățînare de întrebarea care plutea ca un duh deasupra apelor în aceste zile tulburi, atît pentru valorile sociale și politice ale societății românești, cît și pentru recuperarea, evaluarea celor artistice, spirituale, care au apărut totuși în pofida climatului dușmănos de peste patru decenii de dictatură comunistă.

Considerînd că problema fericirii este o problemă cardinală a omului nu numai în planul speculației teoretice, dar și în acela al realizării ei practice, aici, pe pămînt, prin efortul conștient de a lăsa o mărturie pozitivă despre viața sa (atît de cunoscutele, consolatoarele împliniri într-o casă, un copil, o carte), și, punînd în paranteză toată cazuistica umană în chestiune, și, oprindu-mă nu-

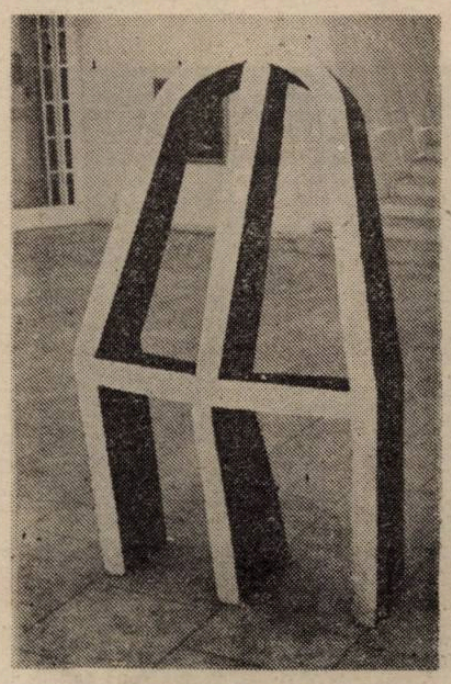

Liviu Russu : Zidire

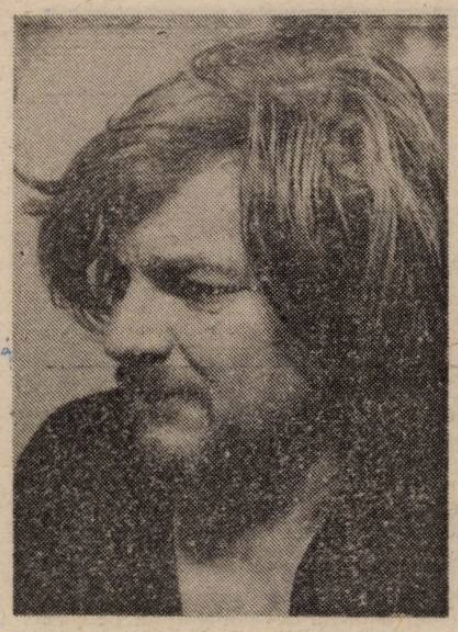

Fotografie de Dan Popovici

mai asupra celei care mă interesează direct, a poetului, voi observa ca acesta, **prin atitudinea sa față de limbaj**, adică față de „materialul" prin care se exprimă, își determină, construiește nu numai un stil, dar și o viziune asupra propriei sale ființe ; care ființă, la rîndul ei, devenită autonomă își definește natura prin toate atributele inerente ei, între acestea, la loc de frunte în ordinea teleologică situîndu-se idealul de fericire imanent oricărei ființe conștiente de sine.

Or, în funcție de **atitudinea** lor față de limbaj, poeții se pot împărți în două mari categorii, deși foarte rar se pot discerne exemplare în stare pură care să probeze această împărțire dacă nu chiar arbitrară, oricum destul de riscată pentru a nu trezi măcar niște bombăneli, rînjete și mîrîituri în mințile care vor să pipăie și apoi să urle că așa ceva nu există : cei cu o atitudine **dominant activă**, pînă la agresiune și distrugere a limbajului, și cei cu una **predominant pasivă**, căreia încearcă să-i dea forma unei ființe absente, de receptacoli ai cuvintelor care iau forma sensibilității prezente : după cum se vede, sînt două căi diferite de abordare a aceluiași fond lexical, dar care urmăresc același scop : reconstrucția ființei ! Prima atitudine sau cale de abordare a limbajului aș numi-o **calea heracliteană** a acțiunii, a mișcării, a agresiunii verbului (de exemplu, lettrismul, poezia concretă) ; iar a doua, **calea eleată**, a repausului, așteptării și contemplării tăcute a limbajului pînă cînd acesta, parcă fără nici un efort aparent, ia forma vasului în care a fost turnat, a poetului care l-a însuflețit. Dar am mai spus cîndva (**O pogorîre în Moelström** că primul poet, heracliteanul, este neliniștit, agitat, agresiv, de parcă și-ar fi construit **o temniță** din cuvintele sale, în timp ce al doilea, eleatul, stă în repaus și reculegere ca într-un **templu**, deși ambele lăcașuri pot fi numite pînă la urmă miraje ale mîntuirii și redempțiunii. Iar dacă am în vedere modul în care descriam altă dată demersul și universul lui Nichita Stănescu, (s-ar mai putea spune că poetul lovește cuvintele cu biciul, de parcă fiecare dintre ele ar fi o fiară ce trebuie să execute salturi spectaculoase sub cupola unui circ uriaș în lumina orbitoare a unui far transcendent, fără odihnă, fără somn. El nu este amantul sau robul cuvintelor, ci un dresor și un agresor de o natură specială), și mai adaug și cîteva rînduri cu titlu de adevărată profesiune de credință și de ars poetica (..Sînt bolnav nu de cîntece, ci de ferestre sparte, / de numărul unu sînt bo'nav / că nu se mai poate împarte / la două țîțe, la două sprîncene, / la două urechi la două călcîie, / la două picioare în alergare / neputînd să rămîie. **E legea a zecea**), atunci va trebui să recunosc nu numai că Nichita Stănescu face parte din rasa pură a marilor poeți heracliteeni pentru care orice contact cu cuvîntul este o dramă sîngeroasă, dar și de ce mă urmărea în ultimele zile, cînd mă gîndeam la el, acel vers emblematic care s-ar potrivi atît lui cît și peisajului românesc de azi, dar cu semnele inversate : „ a murit marele închizitor Torquemada / dar înaltă și dreaptă a rămas închisoarea" : au trecut șapte ani de la moartea poetului dar înaltă și dreaptă a rămas poezia lui. Încît răspunsul la întrebarea inițială nu poate fi decît paradoxal : în măsura în care s-a împlinit, el a fost nefericit, căci împlinirea înseamnă limită, repaus și moarte, iar în măsura în care nu s-a împlinit, el a fost fericit, căci neîmplinirea înseamnă deschidere, mișcare și speranță ; adică simplificînd, reducînd și punînd restul în paranteză, îmi rămîne paradoxul : la cei șapte ani de la moarte, Nichita Stănescu îmi apare la fel de nefericit în fericire pe cît de fericit în nefericire îmi apărea în timpul vieții sale.

Dan Laurențiu

minimax

De la „alba-neagra" spre atacul frontal

Erau mulți cei care și-au închipuit în vremea aceea că Leviathanul a fost lovit de moarte o dată pentru totdeauna. Preotimea ieșise din biserici și oficia cu zgomot mare slujbe după slujbe. Preoți și preoți ! Doamne, venise, iată, clipa — așa li se spunea și ei credeau ! — cînd lupii cu mieii se vor împăca întru frățească viețuire. Și, orbiți de fericire, nici nu și-au dat seama că, deși fuseseră iertați pentru trecutul ticălos, călăii purtau mai departe glugile lor roșii, iar în cite-o noapte se auzea, inconfundabil, scrîșnetul ascuțirii securilor legale.

(Cronicar anonim)

A face procese delicvenților e o prostie costisitoare, dar a face procese nevinovaților, e datoria supremă a unui Stat conștient de datoriile sale.

(Avocatul Francis Malgaz)

Prin asocierea cu starea economică dezastruoasă, multitudinea, diversitatea și, îndeosebi, intensitatea evenimentelor politice la care asistăm de la întîi decembrie încoace, pe lîngă accentuarea impresiei de haos, par să indice și că **așa nu mai merge. În ultima** sa alocuțiune televizată, adică **ultima** la care putem face referire, cea din 7 decembrie, dl. președinte Ion Iliescu remarca dintru început că ne aflăm „într-un moment complicat, care poate fi decisiv pentru evoluția viitoare a țării noastre". În ce sens **complicat** și în ce sens **decisiv ?** Aparent, iar zilele următoare acelei seri tv eminamente politică au îngroșat această aparență. Puterea este blocată în imposibilitatea de a mai guverna, de unde și o unică soluție, ca la mai la sud de Dunăre — „soluția bulgară". Cei care o sugerează sau o reclamă vehement, adică **demisia**, a guvernului și a președintelui, sînt acum mai numeroși decît însumează și reprezintă opoziția parlamentară, îndeosebi îngrijorătoare pentru Putere **părînd** a fi Alianța Civică, mișcarea sindicală și mișcarea studențească. (În treacăt fie spus, repetata acuzație adusă acestor forțe sociale că „fac politică", potrivnic, chipurile, statutului lor legitim, este ușor hazlie prin restrîngerea politicului la partinic, adică exact invers celor susținute de dl. Ion Iliescu mai acum un an că, în prezent, partidul este o formă depășită a politicului.)

Argumentele în virtutea cărora este contestată Puterea sînt multe, începînd cu însuși momentul inițial din decembrie trecut care, în urma reconstituirilor ulterioare, s-a dovedit mult altcumva decît părea atunci. Dramatic încă din acel început este faptul că atîta vreme cît „episodul teroriștilor" nu capătă o explicație plauzibilă, morții de după 22 decembrie pot reveni în seama unora din actualii cîrmuitori, ceea ce, corelat cu persistența „misterului" tuturor „momentelor" obscure (îndeosebi cel din iunie) indică **imposibilitatea „soluției bulgare".** Concomitent, modalitatea de guvernare este acuzată că, în pofida statuării pe principii democratice a sistemului politic, în fapt, atît concentrarea puterii cît și încălcarea drepturilor și libertăților democratice semnalează o resurecție progresivă spre dictatură. În aceste condiții, distanțarea de comunism apare ca fiind numai declarată, cu atît mai mult cu cît fosta nomenclatură rezistă în majoritatea-i în multe centre de decizie, la care se adaugă și persistența într-o „haină" nouă a fostei Securități.

Corelat, politica economică a guvernului (aprobată inițial datorită liberalismului anunțat) întîmpină o dublă contestare. Din partea opoziției politice (ca fiind fals liberală deoarece Statul păstrează monopolul puterii economice într-o proporție covîrșitoare — acceptarea semi-oficială a „variantei Rugină" care atacă blînd problema proprietății este o dovadă în plus) dar și din partea unei bune părți a populației afectată sever de așa-zisa liberalizare a prețurilor. Mai mult, în numeroase cazuri, asupra sectorului privat al economiei este îndreptată suspiciunea că servește interese fie ale fostei nomenclaturi, fie ale noilor deținători ai puterii, inclusiv în dauna intereselor naționale așa cum recent se arată a fi „afacerea Intermercato".

În fine, folosind pentru concizia-i un termen al lui Gramsci, **puterea ideologică** este de asemeni vehement acuzată și, îndeosebi, principala-i componentă, Televiziunea. În aceeași ordine de idei se impută guvernanților îngrădirea indirectă a libertății presei prin intermediul prețurilor, al hîrtiei și al spațiului tipografic, pe de altă parte instituțiile și/sau personalitățile politice dovedindu-se imune la acuzațiile din presa de opoziție care este ignorată și totodată contestată, calomniată, denigrată, deci parțial anihilată social de publicațiile subordonate Puterii.

În fața contestării sumar schițate mai sus, Puterea a reacționat inițial într-un spațiu relativ confortabil datorită legitimității obținute în alegeri. Ulterior, modificarea raportului de forțe a impus o escaladare continuă a luptei împotriva opoziției, mijlocul predilect folosit constituindu-l dezinformarea propagandistică. Deteriorarea calității vieții a avut însă ca reflex o diminuare a audienței discursului oficial, fapt care a reclamat recurgerea la noi teme în propagandă. S-a ajuns astfel la mai vechea resursă : pericolul extern în combinație cu naționalismul. Cît privește mizeria de zi cu zi, explicația oficială dată este aceea a iminenței crizei de-a lungul perioadei de tranziție. Dar propaganda nu ține de foame și de frig decît pînă la un anumit punct critic dincolo de care se ajunge la... grevă generală.

Dacă pînă la greva din 10 decembrie Puterea a putut să joace un fel de „alba-neagra" cu ajutorul propagandei, acum resursele așa-zisei puteri ideologice sînt pe terminate. De unde și impresia, de la care am pornit, că **așa nu mai merge.** Ba merge și va mai merge căci trebuie să meargă ! „Soluția bulgară" fiindu-i interzisă, Puterea nu are altă alternativă decît să meargă pînă la capăt și poate că ajutorul de urgență al Europei occidentale va permite evitarea soluțiilor... finale. Soluții care — ni s-a dat foarte clar de înțeles — nu sînt însă excluse. Așadar, la întrebarea „Mergem la revoluție ?", pe care oficiosul independent (sic !) **Adevărul** o punea la 11 decembrie (pentru ca de fapt sub acest titlu să avertizeze că la nevoie se va și trage, inclusiv armata) răspunsul este cît se poate de simplu atîta vreme cît, după cum se vede, guvernul se poate bizui pe recurgerea la violență. În schimb, o altă întrebare este cum vor reacționa „organele" pentru a-i domoli naibii o dată pentru totdeauna pe toți destabilizatorii ăștia care nu se astîmpără. Căci doar avem nevoie de liniște pentru sfintele sărbători ! Și tot așa mai departe...

12 decembrie 1990

Șerban Lanescu

cronica ediţiilor

Corespondenţa lui Tudor Vianu

Cu volumul de corespondenţă, recent apărut, al XIV-lea din seria operelor lui Tudor Vianu, ne apropiem de încheierea primei ediţii de scrieri a unuia dintre marii noştri critici din generaţia care ne-a precedat şi ne-a format, a unuia dintre cei mai importanţi critici ai noştri (dau cuvîntului **critic** sensul său cel mai general cu putinţă) din toate timpurile. Mai urmează, ne anunţă Vlad Alexandrescu, editorul acestui tom*, încă două volume de corespondenţă primită (care vor face, desigur, obiectul unei publicaţii complementare, în afara acestei serii) şi poate — nădăjduim noi — încă un volum de opere care să înmănuncheze într-o addenda generală alte contribuţii academice, prefeţe şi articole risipite în presa timpului, documente de ordin biografic şi necesara bibliografie critică, oricît de incomplet s-ar putea realiza ea acum. Încheierea acestei ediţii îngăduie două constatări, de o însemnătate comparabilă după părerea noastră, deşi în planuri diferite : întîi, că această grupare laolaltă a operei de o viaţă, care dăunează autorilor cu respiraţia scurtă, celor care se repetă sau se contrazic pe spaţii mai largi, nu face în cazul său decît să confirme cu strălucire valoarea şi actualitatea unei opere impresionante în monumentalitatea ei, de o unitate organică, firească, în pofida unei cuprinderi deconcertant de largi la prima vedere (critică şi istorie literară, critică plastică şi teatrală, literatură comparată şi universală, stilistică, estetică, filosofia culturii, sociologie, fără a mai vorbi de literatura propriu-zisă) ; în al doilea rînd, ansamblul ei pune mai bine în evidenţă caracterul deschis, stimulator şi creator al demersului critic, în general inductiv, structura filosofică riguroasă a operaţiilor premiminînd şi fundamentînd judecata de valoare, civilitatea aulică a discuţiei, ca să nu mai vorbim de aceea a tonului, dar antrenantă în cel mai înalt grad prin introducerea cititorului în însuşi miezul demonstraţiei, care explică prospeţimea şi interesul acut al textelor la patru, cinci sau şase decenii de la prima lor apariţie şi nu mai puţin ataşamentul mărturisit şi probat al atîtor generaţii de studenţi faţă de profesorul lor, indiferent de drumul propriu, adeseori diferit, pe care au păşit mai tîrziu aceştia. Căci dacă ediţia de faţă s-a putut, practic, încheia, în ciuda condiţiilor mai mult decît dificile în care a apărut din 1971 încoace, acest lucru a fost posibil tocmai datorită devotamentului pe care elevii şi urmaşii lui Tudor Vianu, editorii săi succesivi, l-au dovedit : Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, George Gană şi, last but not least, redactorul întregii serii, Margareta Feraru, ea însăşi autor al unor ediţii remarcabile.

Pentru înţelegerea marii sale opere, corespondenţa lui Tudor Vianu — 347 scrisori recuperate dintr-un număr probabil mult mai mare, emise într-o perioadă de patruzeci şi opt de ani — este un instrument util, un auxiliar binevenit dar secundar din punctul de vedere al exegetului : nici o revelaţie, nici o cheie secretă nu vine să proiecteze lumini nebănuite asupra unor texte luminoase prin ele însele, dar numeroase detalii, conexiuni şi explicaţii, mai ales în scrisorile epocii de tinereţe, oferă un fundal biografic, intelectual şi afectiv, mult mai bogat pe care, uneori, liniile sobre ale scrisului său se detaşează cu o nouă adîncime ; aşa este pentru epoca începuturilor sale literare, dinaintea primului război mondial, apoi aceea de pregătire a tezei de doctorat la Tübingen, cu incertitudinile fixării subiectului, momentul de conştiinţă care determină retragerea sa — temporară de altfel — din critica activă, anunţată în cunoscuta epistolă către Lovinescu, din octombrie 1919 etc. Într-adevăr, „o punte către biografie" cum socoteşte acest volum chiar editorul său, şi o indispensabilă bază pentru autorul viitoarei monografii a cărturarului.

În pofida imaginii olimpiene pe care tinde să o acrediteze scrisul său încă de la început şi însuşi profilul său de medalie, în care doar sprînceana uşor arcuită de o atenţie binevoitoare tulbura seninătatea unor trăsături apolinice, tinereţea lui Tudor Vianu s-a desfăşurat — o atestă scrisorile de atunci — sub semnul unei anumite febrilităţi. Ea este în primul rînd de natură intelectuală, desigur, şi o regăsim în proiectele literare, în mărturia lecturilor care îl zguduie pînă la imposibilitatea de a le comenta, ca în cazul lui **Jean Cristophe** al lui Rolland, sau în nevoia de a reveni asupra textelor prietenilor dragi — Al. Busuioceanu, Bazil Munteanu, Blaga ş.a. — pe care le analizează, prefigurînd nu o dată comentarii ce vor apare ulterior. Din acest punct de vedere, scrisorile sale sînt un complement fericit al operei scrise, pe care o explică şi o detaliază în parte. Ele mărturisesc mai cu seamă tensiunea spirituală din care rezultă întotdeauna interpretările sale critice şi dau o idee de lărgimea investigaţiei din care decurg cele mai obişnuite foiletoane, căci pentru Tudor Vianu actul critic este un act existenţial prin excelenţă, care îl implică fără rezerve şi fără menajamente.

Dar nu numai actul critic, eliberator de energii şi dătător de satisfacţii, este pentru Vianu o formă de viaţă, ci actul intelectual în genere, sub cele trei ipostaze ale sale, lectura, meditaţia şi scrisul fiind preocupările cărora le sacrifică orice alte tentaţii, atît de puternice la vîrsta tinereţii, şi nu dintr-un deficit de vitalitate, dintr-o inhibiţie a elanurilor firesti la un om sănătos trupeşte şi sufleteşte, ci în numele voinţei de perfecţiune, în numele unui ideal căruia îi închină, nu fără zbucium, întreaga sa existenţă : „am trăit între visul meu de ocnaş, de muncitor de noapte, luptînd cu lenea, cu frivolitatea, cu inerţia spiritului, ţipînd uneori înăbuşit de durere şi de oboseală, şi între evadările mele sumbre în nereguli grave... Şi anii s-au lungit şi s-au adunat şi nu ştiu cînd o să termin şi cînd voi putea conta pe o armonie statornică şi dacă voi mai putea să mă bucur vreodată..." Aceste rînduri, trimise prietenului Dan Barbilian în iulie 1922 (care, zguduit, nu-l poate răspunde decît peste trei săptămîni), nu sînt decît punctul cel mai înalt al unui ciclu care revine periodic în corespondenţa vîrstei ; prima sa tinereţe este marcată de relativ dese momente de „criză" pricinuite de oboseală nervoasă, de extraordinara încordare impusă de un program eroic de studiu şi autodisciplină, prea rar întrerupt de escapadele studenţeşti în tovărăşia poetului şi prietenului său : „înăbuş sub o aspiraţie uriaşă" scrie în ianuarie 1918 celui de al treilea prieten nedespărţit, Simon Bayer, „bolnav îndelung şi prins de examene... în mic progres faţă de criza sufletească care de mult mă frămîntă, mă topeşte între tendinţe contradictorii, mă îneacă în străluciri de spaimă ca să mă aducă zdrobit în faţa materiei" se mărturiseşte poetului Al. T. Stamatiad în noiembrie 1919, şi tot lui, în ian. 1920, îi aminteşte că „am avut o epocă de necazuri şi turmente...". „A fost un an greu" îi scria lui Ibrăileanu în august 1922, iar în aprilie 1923, cînd se pregătea de asaltul final pentru susţinerea tezei, îi mărturisea lui Bayer : „Sunt obosit, obosit..." Urcuşul abrupt era însă aproape de capăt şi constituţia robustă a atletului rezistă : la începutul iernii susţine cu succesul meritat teza de doctorat la Tübingen, dar euforia probabilă a momentului nu mai este împărtăşită în nici o corespondenţă. Criza de creştere este depăşită pentru totdeauna şi tînărul savant intră, treptat şi firesc, în personajul care avea să rămînă în conştiinţa generaţiilor de studenţi, chiar a celor mai apropiaţi ca vîrstă, ca Profesorul.

Pasaje confesive, cu vibraţia celor mai intime coarde sufleteşti mai apar uneori în scrisorile sale (către I. M. Sadoveanu, în august 1924 : „este în mine o turbată nevoie de totalitate, un eroism exacerbat, un apetit tragic" etc.), dar din ce în ce mai rar, din ce în ce mai discrete. Tînărul romantic îşi găsise echilibrul şi îşi construia din tomurile de la început substanţiale, de o calmă originalitate, temelia unei clasicităţi asumate. Nu e adevărat că Tudor Vianu n-a avut tinereţe ; ea s-a încheiat doar, biologic, foarte devreme, refugiindu-se în spirit.

Mircea Anghelescu

Corneliu Baba :
Studiu de portret pentru „SPAIMA"

* Tudor Vianu, **Opere**, vol. XIV, ediţie îngrijită şi note de Vlad Alexandrescu, Ed. Minerva, Bucureşti, 1990, 700 p.

povestea vorbei

Ce s-a întîmplat cu patru cuvinte

La un an de la încetarea lor, discursurile dictaturii pot fi analizate cu ceva mai multă detaşare şi oferă destule subiecte de meditaţie : printre altele — asupra prezenţei (ca identitate doar formală sau şi semantică) sau absenţei unor cuvinte-cheie din limbajul de ieri şi de azi al puterii şi al politicii în genere. Dintre termenii esenţiali foarte frecvenţi acum, unii erau, în mod poate surprinzător pentru cine a mai uitat amănuntele, foarte bine reprezentaţi în discursul dictatorial şi în parafrazările şi comentariile care îl multiplicau ulterior. Dincolo de pura statistică sau de diferenţierile de sens, pe care le poate analiza cel mai bine un politolog, e semnificativă **sintaxa** termenilor. Cuvîntul **democraţie**, de exemplu, apărea cu o foarte mare frecvenţă şi cu o aplicare total improprie la realitate ; în ciuda acestui fapt, el nu a putut fi devalorizat, degradat semantic — dovadă faptul că nu a fost evitat nici de oponenţii, nici de succesorii regimului : desigur, pentru că reprezintă o noţiune fundamentală, indispensabilă ; e mai uşor să i se restituie cuvîntului un sens mai puţin antinomic celui curent — şi e imposibil ca el să fie eliminat din limbă. La foarte naturala transformare a contribuit şi un fapt, cum spuneam, sintactic : în textele vechii puteri, cuvîntul nu apărea aproape niciodată singur, într-o relaţie cu verbul, deci fără determinanţi sau fără să constituie el însuşi determinantul altui nominal. Operaţia de recuperare a sensului s-a putut astfel suprapune cu aceea de regăsire a identităţii cuvîntului ca unitate lexicală autonomă. În textele rapoartelor şi cuvîntărilor nu era niciodată vorba de **democraţie** pur şi simplu — ci de democraţia „cea mai largă", de „un puternic sistem al democraţiei" şi, mai ales, în ultima formulă canonică, repetată obsesiv, de „democraţie muncitorească-revoluţionară". A fost astfel mai uşor să opui acestor specificări şi ambiguităţi **democraţia** în forma ei cea mai pură şi generală. Cu atît mai mult e explicabil modul în care opoziţia a sancţionat încercarea puterii de a specifica termenul general prin încadrarea într-o clasă incertă : formula „democraţiei originale" a trebuit să fie abandonată în faţa preluărilor polemice şi parodice. Prezenţa în actualitate a termenului e susţinută, desigur, de apariţiile frecvente ale adjectivului **democratic**, pe care îl primeau şi înainte ca atribut mai multe categorii de fenomene ; erau **democratice : cadrul** („un cadru nou, democratic, unic în felul său"), **sistemul** („avem un sistem larg democratic"), **organismele**, „marele forum", (= congresul partidului comunist), **dezvoltarea, activitatea** etc. În toate aceste cazuri desemantizarea, calitatea de simplu epitet ornant i-au păstrat cuvîntului disponibilităţi pentru folosirile ulterioare — şi ele, mai mult sau mai puţin riguroase.

Şi mai interesant e cazul cuvintelor **revoluţie** şi **revoluţionar** ; frecvenţa extrem de mare a substantivului **revoluţie** în textele dictatoriale era strict legată de cîteva — puţine — sintagme fixe : „revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă" (denumire amplificată ridicol, etapă cu etapă, a actului din august 1944), „noua revoluţie tehnico-ştiinţifică", „noua revoluţie agrară". Faţă de ele, **revoluţie** pur şi simplu a putut să apară, efectiv, ca un alt cuvînt — şi să fie folosit ca atare pentru evenimentele din decembrie. **Revoluţionar**, în schimb, e un cuvînt evitat ; poate tocmai pentru că aria lui de aplicare, în corpusul discursurilor anterioare, era uriaşă ; pe cît de limitată era combinatoria **revoluţie**, pe atît de largă cea a lui **revoluţionar**, aplicat unor fenomene foarte variate : **spirit** dar şi **salut** („un salut călduros, revoluţionar"), **concepţie, luptă, perspectivă, înţelegere, transformare** etc. Substantivat şi definit, paradoxal (citez din memorie!) prin calitatea de a „manifesta un înalt spirit de disciplină", în asocieri cu sens contrar celui avut în intenţie („revoluţionarul de profesie") cuvîntul se devalorizase mai sigur decît **democratic**, într-o direcţie nu a desemantizării, ci a comicului. De aceea, folosirea lui e astăzi redusă, evitată.

Spre deosebire de cuvintele de mai sus, **libertate** şi **liber** erau cu mult mai greu de pus, printr-o deviere pînă la contrariu a sensului lor, în slujba dictaturii. Cele cîteva formule care le conţineau erau şi ele structuri fixe, de obicei duale : „omul va fi **liber** şi **stăpîn** pe destinele sale", cu „dreptul de a fi **stăpîn şi liber** în ţara lui", „viaţă **demnă şi liberă**" ; **„independenţa şi libertatea** fiecărui popor". „deplina **libertate şi egalitate** între toţi cetăţenii patriei" etc. ; cum se vede, termenii erau nivelaţi prin asocierea automată cu alţii, **libertatea** enunţîndu-se, mai des în raport cu un viitor utopic, în sfera stării de independenţă statală sau, oricum, la nivelul masei şi nu al individului. Pe un asemenea fundal, scandarea cuvîntului **libertate** pe străzi, în decembrie, a fost probabil momentul cel mai pur de ruptură cu trecutul. Limbajul politic actual e divizat în folosirea termenului : cel al opoziţiei îl invocă mai des, cel oficial îl evită destul de consecvent, contrapunîndu-i termeni din sfera noţiunilor de **ordine, stabilitate.**

Cazul extrem îl constituie însă un alt termen fundamental, pe care textele dictaturii îl omiteau cu desăvîrşire : **adevăr.** Tabuul lingvistic a fost cel mai eficient în privinţa acestui cuvînt, fiind adesea evitat pînă şi adjectivul corespunzător, **adevărat**, în locul căruia, în cele mai inofensive situaţii, apăreau sinonime (parţiale) ca **real, just** ş.a. Dacă, din toate cele de mai sus, tocmai acest cuvînt a fost simţit ca reprezentînd maximum de „subversivitate", este poate pentru că, faţă de caracterul mai general filosofic, global, al celorlalte concepte, el îşi putea găsi imediat şi o aplicare concretă, la fiecare caz în parte ; era periculos şi pentru că putea pune în discuţie întregul mecanism de construire a unei ficţiuni politice prin limbaj. Deşi nu e prea des folosit, cuvîntul **adevăr** nu mai e totuşi, oficial, tabu ; excluderea lui acţionează însă, în continuare, la un nivel mai adînc, la care problema necesităţii de a spune adevărul nici nu se pune. Ne aflăm încă sub puterea unui model care reuşea să „recupereze" uşor cuvintele **democraţie** şi **revoluţie**, ceva mai puţin **libertatea**, aproape deloc **adevărul.**

Rodica Zafiu

Poezia ca jurnal indirect

După Ana Blandiana și Mircea Dinescu, Ștefan Aug. Doinaș este al treilea poet interzis în cursul anului 1989, care își publică jurnalul indirect al grozăviei prin care a trecut. Căci escortînd drama și apoi naufragiul unei întregi epoci (din care încă n-am ieșit), **Interiorul unui poem** (Cartea Românească, București, 1990) este înainte de toate un **jurnal.**

Primul semn al acestui contact brutal cu istoria e dat de procedeul datării poemelor, într-o tradiție care, în perioada postbelică începe la noi cu Lucian Blaga (șocat, de exemplu, de episodul Diktatului din 1940) și se încheie, în anii '80 cu Mircea Dinescu. Un scriitor pentru care poezia a însemnat cu precădere orizont metafizic, transfigurare, alegorie și la un moment dat chiar exercițiu abstract, își datează acum aproape toate poemele, ca pentru a le lega cît mai strîns de anii în care au fost scrise, 1986, dar mai ales '87, '88 și '89. Aceștia sînt pentru Ștefan Aug. Doinaș anii cei mai negri și ei culminează cu interdicția din 1989 de a mai publica. Probabil că odată cu trecerea timpului, multe din indicațiile acestea cronologice se vor estompa. Va rămîne însă, sprijinindu-se pe cifrele lor, ca o rușine pe care vom fi obligați s-o ținem minte, imaginea unui ev întunecat („parcă ne-ar cuprinde Evul Mediu !", exclamă la un moment dat poetul), în care **șobolanii** au lucrat în noi, durerile au **chițăit** și poeții-epigoni și-au **horcăit** „stelele din cerul gurii". De n-ar fi îmbibată de muzicalitatea la care Doinaș nu poate renunța, poezia aceasta ar aminti de Ion Caraion, căci se întîmplă în **Interiorul unui poem** că osiile Ursei Mari **crișcă**, iar „soarele-și implîntă-n unde ranga". Chiar dacă nu apare întrebuințat decît de două sau de trei ori, cuvîntul cel mai puternic al volumului este cuvîntul **scîrbă** (așa cum la Ana Blandiana, în **Arhitectura valurilor, era mormîntul**) și sentimentul pe care el îl sugerează se anunță de multe ori chiar de la început, din titlu (**Scîrba, Psalmul de greață, Cronica șobolanilor**). Coperta și ilustrațiile din interiorul volumului (executate de Geta Brătescu) merg și ele în aceeași direcție : un cerc tăiat de una sau mai multe linii și asediat din toate părțile de cîteva pete de culoare cenușie. O imagine transparentă a perfecțiunii amenințate sau acoperite măcar în parte de murdărie. În fond, totul conduce spre concluzia că avem de a face cu poezia unui nou **mal du siècle**, dar în timp ce **răul** vechi era mai mult romantic, prin melancolia lui, acesta (pe care l-am putea foarte bine numi „comunist") e exasperant. Pe de altă parte se mai poate constata că de data aceasta Doinaș a ales sau a fost împins spre o soluție poetică opusă celei din perioada **cerchistă**, cînd păsunismului și agresiunilor istoriei li se răspundea prin **baladă** și prin teoria aparent paradoxală a artelor minore.

Așa se explică de ce aspectul de poezie **sfîșiată**, în care se simte cum textul cedează brutalității, fără totuși să i se supună, ne impresionează cel mai mult în **Interiorul unui poem.** Din nou avem sentimentul unei modificări de atitudine, dar nu în sensul apariției unei „perioade poetice" **noi, ci în acela de criză** sau de reacție care nu mai putea fi amînată, în fața hazardului și a violențelor pe care le conține istoria. Suprafața „șlefuită" și muzicală cu care ne obișnuise mai vechea poezie a lui Doinaș, se sparge ca gheața subțire, cuvintele sar din text și cum era de așteptat, tonul devine amenințător, dur, nervos. Un timp, poemul își mai păstrează iluzia, se mai apără („ce frumos ticăi tu / mecanism bine uns / al resemnărilor mele / / dar să nu vină el, / și nimeni asemeni lui / să-și pună urechea / aici / ca să-și numere / sărbătorile inventate / / și nici lăcătușii lui / să nu-mi răsucească / zeloși / cheita din spate...", **Ce frumos ticăi tu,** 1987), pentru ca, în cele din urmă, vehemența să renunțe la convenția medierilor protocolare și să se exprime aproape direct : „ca să aflați ce pun la cale culorile / libere în întunericul unui ou înroșit / ca să gratulați lupii ce-au adus zorile / acestei utopii care de mult s-a borșit / ca să-nvățați gura voastră să lepede / hoiturile de idei la care se dăcomea / ca să pot scuipa cît mai repede — / / cenzori ! scoateți-vă pumnul din gura mea" (**Poetul cu pumnul în gură,** 1989). După cum se vede, **scîrba** se exprimă aici în chiar spiritul ei, care presupune brutalitate și virulență, pentru că sînt situații în care protocolul esteticii frumosului a devenit inutil. Aceasta e, cu siguranță, partea cea mai șocantă din poezia lui Ștefan Aug. Doinaș, zona în care literatura riposteză istoriei, renunțînd la calcul, dar și la clasica **inspirație** și riscîndu-și existența de pînă atunci : „mi-e tumefiată gura / de cuvinte / / ziua-n amiaza mare / cînd limba mi-e fierbinte / și buzele amare / rostirea mea / româna mea de pustă / la / dintr-odată / foc // obscură / liturgică roire de lăcustă ! / / impronunțabilul / îmi smulge / aerul / din gură / / și mă sufoc" (**Inspirație,** 1989).

Există totuși în **Interiorul unui poem** exemple în care **sila** și vehemența pe care aceasta o provoacă sînt tratate muzical, după cum alteori ele par să se lase mediate de filtrele culturii.

În primul caz sîntem la zenitul jurnalului pe care îl reprezintă **Interiorul unui poem,** adică în punctul în care precizarea cronologică de la sfîrșitul poeziilor este ca și inutilă, deși efectul rămîne același : „arendașii acestor tărîmuri de timp / îmi surîd ca persoane de vază : / ce visezi tu e numai un laur de cîmp / ciumăfaie de pus într-o vază / / ți-l tăiem să-i adulmeci parfumul amar / și să-ți fie cîntarea umilă / / și mi-l taie și-l iau și mi-l pun în pahar : / înflorește ! îi zic fie-ți milă ! / ca pe-un soare ce nu s-a-nălțat îl invoc / ca pe-un laur al bunei speranțe / / și deodată tulpina lui simplă ia foc / și păstaia lui picură gloanțe" (**Laurul bunei speranțe,** 1989). De data aceasta, din mulțimea de funcții pe care le ilustrează orice **jurnal** rămîne partea cea mai abstractă, trimiterea spre o semnificație generală, spre „interiorul unui poem", care nu înseamnă numai viscere, și **inima** lui : „salut sangvinolenta bubă-puls / unei cobaltice mînii de spiră ! / un solz de lună cade-asupră-i smuls / de pescărușii lacomi cînd respiră / ... / eu scriu / eu scriu / eu scriu / și nu mă tem / de hipocampii care mor pe mare / / oracol — / inima unui poem /, se sfîșie-ntr-o inimă mai mare / / și amîndouă sunt la fel de-amare" (**Salut la pulsul mării,** 1987).

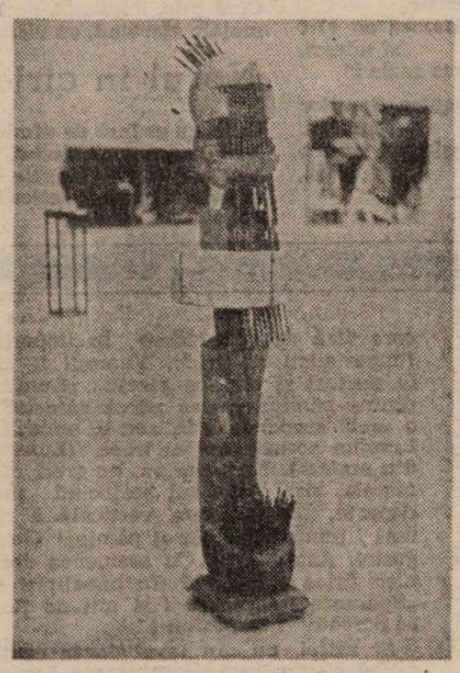

Iliescu Călinești : Transcendentală

În cel de-al doilea caz avem de a face cu o categorie destul de mare de poeme care **alegorizează** sila, trecînd-o printr-o rețea de scenarii literare și reiterînd în felul acesta încrederea în artă și în modelele ei. Aici intră cele trei poeme dedicate lui Eminescu (și plasate parcă la mijlocul sau în inima întregului volum) sau poemele cu „aparat" biblic, mitologic și, în genere, cultural. **Legenda Graalului** este poate cel mai mediat poem din categoria aceasta, căci putem descifra în el atît semnificația sacrificiului cristic, așa cum l-a interpretat un Albert Béguin, cît și accepția de realizare a desăvîrșirii interioare, despre care a vorbit Jung. Deosebirea e că în **Legenda Graalului** totul este răsturnat în derizoriul istoricității, al lipsei de sacralitate și al căderii în timp : „a fost odată undeva / un crin / care-nflorise sus de tot / / dar astăzi nu mai înflorește / / acum el are bot / de cîine / / cu el odată s-au oprit / schimbarea sîngelui în vin / și preschimbarea cărnii-n pîine / / nici cavaleri nici cerșetori / nu sunt în stare / să ni-l aducă iarăși / pe pămînt / / de nicăieri nu mai răsare / / o mare fără valuri mai e mare ? / un vînt fără furtună mai e vînt ? / / ce noapte în amiaza mare !"

Și acest text (mai era nevoie s-o spun ?) e datat tot 1989. De aceea, indiferent de varianta la care se oprește Ștefan Aug. Doinaș, **Interiorul unui poem** rămîne (împreună cu volumele publicate de Ana Blandiana și de Mircea Dinescu) documentul celei mai brutale și mai sistematice relații de agresiune pe care a întreținut-o vreodată la noi istoria cu lumea și, prin ea, cu poezia sau cu literatura în general.

Florin Manolescu

Locuri comune (VI)

De vreo cîteva săptămîni tot frunzăresc șapte manuale de studiere a literaturii și gramaticii pentru școlarii francezi, toate pentru același nivel (echivalentul clasei a VI-a la noi), toate apărute în 1990, la diferite edituri, de la binecunoscutele Hachette sau Nathan pînă la mai puțin întîlnitele, de noi, Bordas ori Scodel. Dincolo de spectaculosul apariției „din pachet", a existat tot timpul ceva ce m-a intrigat și stîrnit, succesivele tentative de autosondaj soldîndu-se doar cu înmulțirea parțialelor eșecuri.

Fără doar și poate, — mi-am zis încă din capul locului — ceea ce mă zgîndăre nu poate fi numai prețul neașteptat de modest (30—50 franci) pentru optica unui naiv locuitor al democrațiilor populare orientale care, crescut încă de mic în spiritul lozincii că „în occident cartea este extrem de scumpă", nu realiza că acest „scump" se referea la buzunarele goale ale turistului cerșetor și nu la veniturile unui francez (în „Le nouvel Observateur" din 26 sept. a.c. puteți vedea că salariul **minim** al unui profesor francez, angajat la stat, este de 9500 franci). Tot așa de repede am renunțat și la ideea că ceea ce mă tulbură din cale afară ar fi exclusiv „designul" acestor manuale, chiar dacă pentru noi ele pot fi considerate foarte bine și albume de artă **de o excepțională calitate a reproducerilor.** Dar, în fine, hai să zicem că asta contează mai puțin ; sîntem săraci și gata.

Un pas serios înainte am făcut, brusc, în clipa cînd am înțeles (nu prea repede, mărturisesc, atît de obișnuiți sîntem cu automatismele noastre) că manualele astea sînt, care va să zică, la **concurență,** că nu seamănă absolut deloc unul cu celălalt, că fiecare propune o cu totul altă metodă și mijloace, dar că parcursul este **echivalent** iar în final obiectivele sînt atinse în aceeași măsură cu oricare dintre manuale. Cei care n-au predat măcar o lună nici nu pot înțelege cît de importantă este această diversitate a ofertei editoriale. Dar închipuiți-vă că, serioșilor dintr-a VI-a A li se potrivește mai pretențiosul manual „Hachette" de care, însă, zănatecii de la VI D se vor plictisi imediat. Nimic mai simplu : folosești mult mai atractivul „Bordas", plin de benzi desenate, articole sportive și alte trăznăi, dar numai aparent mai simplu, obiectivele de atins rămînînd aceleași : dezvoltarea exprimării și cunoștințelor despre limbă, dar și apariția și cultivarea dragostei pentru lectură, iar nu îndepărtarea copilului de literatură ca de o chestie ultraplictisitoare.

Ceea ce n-a însemnat că m-am liniștit. Dimpotrivă. Cele șapte coperți atrăgătoare au continuat să mă intrige chiar și după ce am descoperit că trebuie să cauți serios pînă să descoperi vreun text din Diderot, Voltaire, Rousseau, Racine, Boileau, chiar și La Fontaine. Inculții ! Nici măcar Victor Hugo nu e excesiv de curtat, în schimb te izbești tot timpul de „douăzeciști" (adică scriitori ai ultimului secol) : Prévert, Queneau, Pagnol, Tournier, Chabral, chiar și Apollinaire, Céline sau Ionesco. Și realizezi, brusc, că au perfectă dreptate, căci dificila, foarte dificila apropiere de poezie de pildă, s-ar face cu mult mai mare ușurință prin Marin Sorescu sau Brumaru decît prin Grigore Alexandrescu. Să zicem însă că acesta este un aspect care poate că se va schimba, și la noi, cît de curînd, odată cu eventuala apariție a diversității ofertelor.

* * *

Ceea ce însă, din păcate, nu cred că se va schimba într-un viitor cît de cît apropiat, este acea „diferență" stranie pe care eu am priceput-o abia după destul de multă vreme : nici unul dar absolut nici unul dintre manualele de care e vorba nu cuprinde exclusiv autori francezi, ba în majoritatea lor există o paritate și uneori chiar o preponderență a autorilor de aiurea. Ia uită-te, domnule ! Adică francezii ăștia chiar n-au pic de mîndrie națională ? Nici un Barbu Jenică sau Păunescu face-tot care să le dea peste bot sau să le trîntească o „cîntare a Franței" să se ducă buhu' ? Ei n-au viscere de excitat, piepți în care să se bată cu pumnul și păr să se zbîrlească ? Cum adică, ei care au una din marile literaturi ale lumii ? Tocmai d'aia, vor zice mulți meșteri la întorsul mănușii și schimbatul culorii ; tocmai pentru că-i au pe Ronsard și Hugo, Molière și Mallarmé, Voltaire, Rimbaud și Valéry, ba și pe Tzara, Ionescu și Cioran veniți de prin alte părți, — ca să-i pomenim doar pe ai noștri — le e ușor francezilor să nu fie naționaliști, în vreme ce noi, noi ne „apărăm sărăcia și nevoile și neamul". Oare ?

* * *

S-o luăm ușurel. Sînt cel puțn două componentele importante ale problemei : una strict tehnică, care privește aspectele metodologice ale apropierii copilului de literatură, cealaltă morală, care vizează riscurile bine ascunse, dar nu inexistente, ale perpetuării unui autarhism ce riscă să devină ridicol dacă n-ar fi periculos.

Mai întîi că rolul școlirii n-are cum să se reducă la învățarea limbii materne prin cunoașterea „exprimării frumoase" în acea limbă, chiar dacă acesta rămîne unul dintre scopurile fundamentale, ci trebuie să cuprindă și trezirea și dezvoltarea interesului pentru literatură ca formă a spiritului (ceea ce pretinde un grad mare de atractivitate a textelor), ca și o inițiere exactă în diversitatea cheilor de lectură a extrem de diferitelor înfățișări ale literarului. Ori, oricît ar fi de bogată și / sau veche o literatură (sper că nu-mi sparge nimeni capul dacă afirm că nu e cazul nostru, căci nu sîntem vinovați), ea nu poate oferi exemple perfecte, adesea nici măcar concludente, pentru toate stilurile, temele, procedeele, tehnicile, etc. Are scriitorul român organ pentru **parabolă,** de pildă ?, iar în cazul unui eventual capitol despre „origini" e mai relevant începutul „Scrisorii" lui Eminescu decît Biblia, Kalevala, miturile Greciei și Indiei ? Nu cumva, extraordinarul pasaj eminescian și-ar cîștiga adevărata strălucire și forță abia cînd ar fi așezat printre celelalte ?

Dacă din punct de vedere tehnic e

Mihail Oprea

Continuare în pag. a 6-a

ioan vișteа

Sculptura pentru orbi

Hamlet și gardianul

Cu ochii în fundul capului duși,
printre afișele ce oftează cînd dorm ;
dintr-o limbă neînțeleasă, anevoie tradusă,
ne plimbam prin orașul cu persistent miros de cloroform.

Mă sprijineam, la braț, de tăcerile, de-ndoielile tale.
Curînd, cădea inserarea ca o ghilotină.
Printre degete ni se prelingeau catedrale.
Din priviri, ca de vitraliu tăios, o lumină.

Pe-un sol lunar parcă la nesfîrșit se alungea teribil strada
și cineva astupase gura statuilor cu leucoplast.
Drept înainte, trecutul pietrelor ne amenința cu blocada,
ruinelor cu care eram, din cauza neonului violent, în contrast.

Un blues somnambul era de-acuma fărașul,
în mîna măturătorilor ce încărcau manifestele frunzelor
și-adormeau imediat.
Dar gardianul din colț tot striga că un prinț cu floreta asediază orașul,
cu creierul de veșnica-ntrebare torturat.

„Nu lăsați să ne scape ! spunea. E nebun ! E nebun de legat !
Nu se știe cînd se mai ivește asemenea ocazie.
El este hoțul ce trebuia de mult să plătească cu vîrf și-ndesat,
și-a scăpat ca prin urechile acului la ultima razie !"

Totul fierbea. Într-o clipă se făcuse noaptea nopților sumbră.
De mulțimea în pijamale am fost împinși spre marea piață,
unde, într-adevăr, o enigmatică umbră,

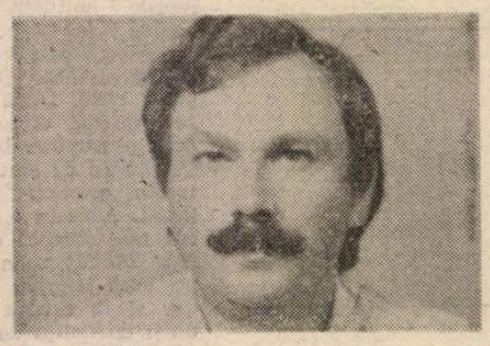

zugrăvea polițiștilor strînși îndîrjirea și mirarea pe față.

„Doamnelor, domnilor — se-auzea din înalt
în cadența ploii de alambic —
dacă ticăloșiile ca iubirea n-au nevoie de explicații și scuze,
dacă pentru ei a muri tot nu-nseamnă nimic,
haideți măcar într-o noapte ca asta să murim cu disprețul pe buze !"

Papucii, cizmele, tropăiau pe asfalt.
Îi frigeau palmele, armele...
Simțeam cum pe loc ar fi luat cu asalt,
cerul și vocea, pînă la urmă, absorbită-n văzduh de neștiute ventuze.

Deodată tresar tot cu tine la braț. Destins ca un arc,
credeam că plesnise de atîta tăcere, în tufișuri, bostanul.
Cînd colo, lîngă noi, pe bancă, în parc,
moțăia sforăind, cu pistoletul la șold, gardianul.

Norul în cîrje

Gura nu se lasă de nimic astupată.
Nici de pumnu-nclestat, nici de straturi cu flori.
Mai umblă prin sîngele meu o mașină blindată,
și pe șira spinării, citeodată, fiori.

Mă mai joacă la cărți și la zaruri farsorii,
ca pe vremea lui Vodă-Șeptică.
Cineva îmi strecoară în aerul clar crematorii,
și să știe ar vrea că mai tremur de frică,

Însă gura de nimic nu se lasă închisă.
Nici de gratii de fum, nici de greieri de rouă.
Eu sînt norul în cîrje ! Peste Țara Promisă,
într-o zi, cu-ndoielile mele să știți, o să plouă.

„Daruri"

Daruri ne-au adus în poziții de tragere.
Isuse Cristoase parcă nici nu mai ești.
Prin căștile, prin timpanele-ți agere,
nu răzbate nimic din triumful păcii celești.

Mai așteaptă puțin. Nu te naște !
Urlă plămînii minei la cer,
și pămîntul din inima mea stă să-și caște,
gropi comune bandajate cu clor și eter.

Slavă păcii cerșite cu tunul !
Baionetelor răsărite în piini !
Ah, apa-i de foc ! Nu te naste ! Săpunul,
a-nceput să ne ardă pe mîini.

dec. '89

Morții perfecți

De răsfoit dosarele crimei perfecte.
În cer, pe scripeți, suie candeli cu melasă.
Strada-i devalidată de zăpadă și efecte.
Ard luminări în rochii de mireasă.

De amintit, de plîns și de urlat.
Cei vii, ca morții duși cu sacul ori cu prețul,
au rătăcit culoarul de intrat.
Spun da și nu. De vină este leșul...

Lumină crudă, rece, nemiloasă,
bună de șters memoria pereților cu var.
Așa de albi vin morții, pe ascuns, acasă,
în buzunar cu pașapoarte de hoinar.

Cer scuze de deranj. Vor veste antigloanțe,
și aprobări să-și sape-n craterele lunii nișe.
De așteptat să crească uși cu clanțe,
pe baricada plină de afișe !

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

CU ORICE PREȚ

Literatura va continua să existe. Împinși din ispită în ispită de diavolul beletristicii, autorii vor uita că mai nimic nu mai este pregătit pentru ei în societatea care, cu opinteli, se pune acum pe roate. Nu pentru ei sînt firmele mixte, nu cărți vor vinde luxoasele boutique-uri ! Nu pentru poeți este hîrtia, nu pentru prozatori cerneala, nu pentru fețele dramaturgilor afișele (în afară de cazul că ar urma exemplul lui Havel).

În lumea de mîine (ca să nu zic „societatea"), dacă va exista o „parte a poetului", ea va fi un colțișor din marea plăcintă economică în care, de vor vrea să participe cu sare și piper, trebuie să o ia pe calea gazetăriei.

Marginalizată vădit, de astă dată din rațiuni economice, dure ca oțelul, literatura va exista așa, marginal. Cei ce vor să scoată cărți le vor scoate pe cheltuiala lor, cu orice preț, ieșind în pierdere.

Au și început să apară cărți de literatură pe banii autorilor. E clar că se vor vinde cu greu. Din nefericire nu totdeauna autorii aceștia dispuși să investească în propriul talent, îl și posedă. Mi-e teamă că mai adesea exasperarea de a nu „ieși" nici măcar „acum" (vai de noi ce fel de „acum" ne este dat), îi va împinge la gesturi excentrice. Nu li se poate pune stavilă, liber este fiecare să-ncerce. Oricum, față de cîtă hîrtie strică niște cotidiene pe care le știm noi, bietele cărți de literatură provoacă în falnicele păduri defrișări modeste. Asta ca să nu mai vorbim de sulurile exportate pentru ca lumina să intre în casele turcilor și arabilor pe hîrtie de Bacău. În curînd n-o să mai rămînă de celuloză nici un băț, dar asta nu contează, că Dumnezeu nu bate cu bățul.

Horia Gîrbea

Lucian Suciu
LUMINEAZĂ, DESCHIDE
Arad 1990

● Deci patruzeci de pagini capsate între două bucățele de carton mai mici decît coperta unui pașaport și poetul cere viză de pătrundere în imperiul (imperialist) al liricii. Vameșii îl iau la puricat și iată ce găsesc : „Lumina dintre pămînt și cer parcă rătăcită / o undă suspendată în aer la amiază / Lumina aceasta nu va trece." **(Lumina din amiază).** Nu trece ea, nu treci nici matale, zise vameșul scotocind mai departe. „Numai raza verticală a rămas / punte între cer și pămînt" **(Dragoste).** Asta-i tot ? Cu asemenea definiții lirice plăpînde ? Cu banalități ca „Speranța luminează / și mii de flori se deschid" ? Imposibil !

Și astfel, nu din insuficiența cantitativă ci din lipsă de substanță, Lucian Suciu rămase la porți cel puțin pînă la al doilea volum.

Nicolae Săcăliș
ROIBUL
Editura Litera

● Poetul Nicolae Săcăliș, debutînd la Litera încearcă de toate. Încearcă pe banii lui ceea ce îl plasează din start o jumătate de centimetru deasupra celor care, bag seama, încearcă pe banii noștri. Încearcă paradoxul : „Cu cît se duce unda mai departe / Cu-atîta, vezi, de țărm nu se desparte". Văd ! Încearcă și catrenul plin de pitorescu oriental : „Ce mîndre-s cele trei cadîne, Par lebede plutind ușor, / De-ar fi ghiaur ar crede că sînt zîne / Și s-ar porni pe urma lor." În ce mă privește, fiind chiar ghiaur, totul e O.K. ! Ceea ce mă reține s-o zbughesc pe urma lor este versul al treilea, prea lung. În rest poemul **Papa Hagi** este simpatic mai ales că-mi amintește de două personaje dragi : Papa și (separat) Hagi. O mică obiecție la „mamelucii de pe Nil" ; e straniu că Papa Hagi, adormit, îi visează pe acești vajnici infanteriști dar și plimbări pe ape.

Nicolae Săcăliș mai încearcă și altele (printre care și a transforma o strofă într-un lung pomelnic în care se amestecă nume de rezonanță în istorie cu prenume oarecare. Și uite-așa, dintr-o încercare în alta, cartea se termină cu o fabulă, spre ușurarea cititorului.

Mihai Rădulescu
PE BULEVARD ÎN JOS
Editura Litera

● După exerciții în toate genurile literare, dar mai ales în dramaturgie, Mihai Rădulescu revine, pe cont propriu, la proză. În afară de volumul cu sinistrul titlu „Educația prin muncă a elevilor", titlu ce i s-a impus autorului pentru un volum de schițe pedagogice, Mihai Rădulescu a scris romane, piese, eseuri.

Actuala culegere de proză scurtă, conține schițe și mult dialog, (deformația dramaturgului), cu mult lirism totuși (uneori cam peste măsură), scrise cu mînă sigură, care a întins multă cerneală pe foi.

Bucățile care izbutesc să ascundă „morala" sînt demne de o atenție plină de stimă. Celelalte, care trag încheieri apăsate, cu înțeles, sînt sîcîitoare, ca un învățător pretios și pedant. Una peste alta, din 26 de texte va avea, fiecare, de unde să aleagă.

(Urmare din pag. a 5-a)

Locuri comune (VI)

mai lesne de demonstrat nevoia schimbării obișnuințelor pe care le avem parcă dintotdeauna, discutarea aspectului moral lasă cu ușurință loc răstălmăcirilor și exagerărilor. Totuși, fiind vorba de un lucru mult prea important, — mentalitatea copiilor noștri —, și fiindu-mi cu totul indiferentă opinia fanaticilor de pe lîngă „România Mare", îmi asum riscul de a mă adăuga pe listele prietenilor care ne păzesc să nu murim de tot (adică de foame), conștient și că un solilocviu înseamnă o vorbă de unul singur, adică degeaba. Zic, de aceea, eu, că perpetuarea unui asemenea autarhism în domeniul fragil al educației literare, nu reprezintă în ultimă analiză decît o formă ascunsă, foarte subtilă, a cultivării reflexelor naționaliste, cu atît mai periculoasă cu cît nu e deloc evidentă dar își pune o amprentă cu reflexe întîrziate și adesea definitive. Ceea ce era perfect justificat pe vremea pașoptiștilor, și chiar multă vreme după aceea, din motive de aflare, definire și dezvoltare a unei identități naționale îndelung nemanifestate în forme instituționalizate (de la învățămînt și academie la presă și literatură) nu mai poate fi valabil după trecerea unui secol. Naționalismul lui Eminescu poate fi înțeles ca un catalizator cerut de momentul istoric pentru afirmarea și înscrierea identității matriciale românești printre celelalte identități, cu asemănările și diferențele respective ; astăzi însă, naționalismul oricăruia dintre noi, și cu atît mai mult dacă e al majorității, nu mai poate reprezenta decît o frînă pentru afirmarea tocmai a acestei identități căci, din perspectivă universală mult-teoretizatul „specific național" prin care participăm la concert riscă să rămînă un biet element pitoresc.

Se poate obiecta voit naiv că japonezii, chinezii, indienii, arabii, etc., au o „specificitate" inalienabilă care nu se rezumă la pitoresc, fiind, în același timp, evident, că francezii, polonezii sau portughezii nu-și concep „identitatea" altfel decît ca pe o componentă a culturii europene, (iar ceilalți ca pe una a culturii asiatice). Dar noi, cu noi cum rămîne ? Oare răscrucea geopolitică (între Occident și Orient) în care destinul ne-a așezat să-și răsfrîngă reflexele pînă-ntr-atît încît să nu ne putem hotărî niciodată dacă sîntem, sau nu, europeni ? Urmași ai Romei, dar și ai dacilor, nu ne decidem să alegem între nici unul dintre strămoși, adevărata noastră specificitate stînd poate că tocmai în această lipsă de decizie, în scindare, în ambiguitate, (indecizia ultimelor luni între capitalism și socialism să fie încă un simptom ?).

Lăsînd însă speculațiile la o parte, excesul de naționalism în acest prag al mileniului trei nu poate fi interpretat decît ca o tentativă burlescă a subconștientului nostru colectiv de a masca astfel lipsa ori maleabilitatea coloanei vertebrale, o autosuficiență infantilă sau plină de sine, oricum sinucigașă, căci nu seamănă decît cu gestul zăvorîrii ușii pe dinăuntru, — să nu intre nimeni și nici tu să nu ieși. A considera că nu ai nimic de auzit de la alții înseamnă a crede că le ești nu egal ci superior, ceea ce, într-un sfîrșit de secol al inevitabilei transformări a lumii într-un „sat planetar", provoacă oricărui om care mai are obișnuința gîndirii reacția schizofrenică a lui „rîsu-plînsu".

* * *

Dacă în cazul unui popor cu o istorie ca a noastră înconjurat de peste o mie de ani de un ocean slav, fără a-i mai socoti pe turci, pe tătari și pe unguri, reflexele naționaliste sînt justificate istoric și de înțeles, asta nu înseamnă că nu trebuie conștientizate riscurile majore ale perpetuării unei asemenea psihologii pre-moderne. Populînd, în continuare, imaginarul copiilor noștri cu fantome de năvălitori și eroi autohtoni eliberatori, ne pîndește riscul sufocării în și cu propriul naționalism (dacă vaca vecinului dă să intre la mine în ogradă, să-i dau cucută vacii mele ca să sară s-o muște ?). Adică cea mai stupidă ridicolă dar și aproape sigură moarte : cînd îți înghiți propria limbă.

Spiritul constructiv și înțelepciunea țărănească (*)

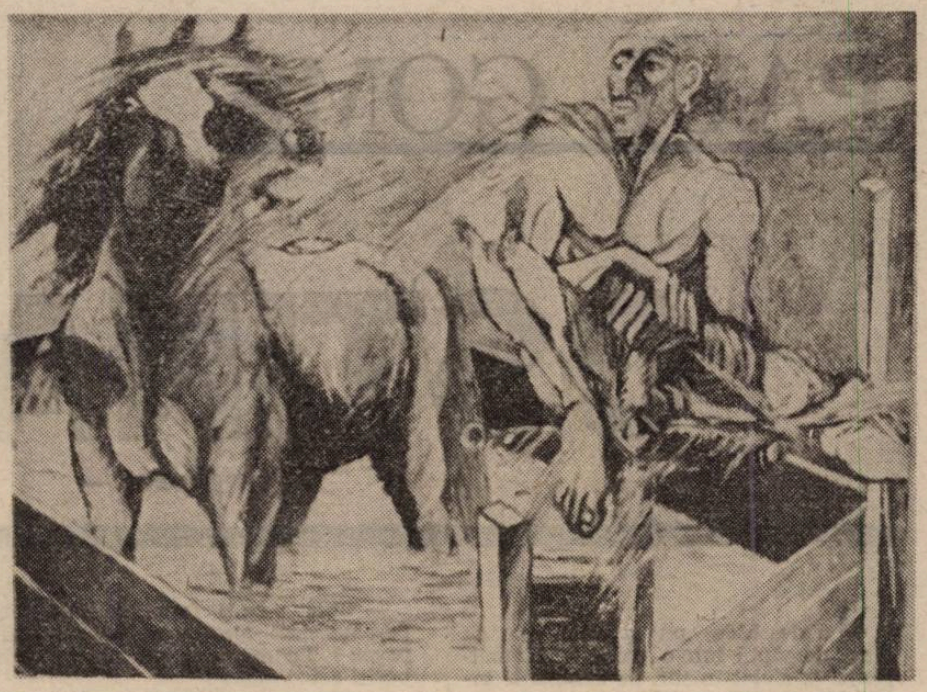

Mihai Florin : Compoziție

I

Faptul de „a construi" reprezintă unul din sensurile fundamentale ale modului omenesc de a exista. Firește, și viețuitoarele sub-umane au capacitatea de a-și organiza din elemente ale mediului înconjurător o locuință, un loc de adăpostire. Dar, spre deosebire de lumea sub-umană, omul construiește **intru durată.** Este interesant de observat că verbul „a construi" nu se aplică tuturor lucrărilor umane, ci numai acelora menite a înfrunta timpul. Așa, de pildă, despre unelte, despre haine, despre hrană, despre mijloacele de transport chiar — nu putem spune că se construiesc ; toate aceste categorii de obiecte „se fac", „se confecționează", „se fabrică", dar nu se construiesc. În schimb, spunem că se construiește : o casă, un templu, o șosea un pod. Expresia s-a extins apoi în gramatică (vizînd o propoziție, o frază), dar mai ales asupra societății și asupra omului însuși. Noi, românii, ne-am străduit în ultimele patru decenii să construim (chipurile !) o „societate nouă", pentru ca pînă la urmă să ajungem la ideea (mai veche, dar mai înțeleaptă) de a construi o societate democratică. În fine, o definiție a omului (una din multele posibile) ar fi aceea că **omul e o ființă în stare a se construi pe sine.** Reversul antropologic — răsfrîngerea către om — a verbului „a construi" are o coloratură morală, ce se generalizează apoi asupra tuturor activităților constructive ale omului. Cu alte cuvinte, a izbuti să te construiești pe tine însuți înseamnă a deveni o personalitate cu un caracter puternic, drept, virtuos. Caracter puternic pare a avea și orgoliosul, dar impresia aceasta se dovedește o iluzie ; orgoliosul este tocmai insul care nu reușește a se construi pe sine, orgoliul fiind de fapt cea mai gravă slăbiciune omenească. De la construcția de sine, sensul moral se extinde la întreaga sferă a verbului „a construi". În primă și ultimă instanță, nu se poate **construi** decît în sfera binelui. Pe scurt, atunci, **„a construi" înseamnă a transpune durabil și benefic un proiect în planul onticului.**

Liviu Suhar : Duetul virstelor

Orice construcție este o proiecție umană în mediul înconjurător și, în acest fel, orice construcție ia ființă cu o **dimensiune antropologică** încorporată în ea. **Operaționalitatea în sfera umanului însuși** a verbului „a construi" — fapt despre care tocmai am vorbit — reprezintă un prim aspect al acestei dimensiuni. Alte două aspecte rezultă din **antropocentrismul** și **antropomorfismul** casei — casa fiind, totuși, emblema și paradigma tuturor obiectelor construibile.

Antropocentrismul este unul dintre cele mai tulburătoare acte de recuperare pe care omul le săvîrșește asupra propriei sale condiții. De fapt, omul nu se află cîtuși de puțin în centrul universului, ci trăiește pe o planetă în multe privințe ca oricare alta, supus mișcărilor de rotație ale acesteia, pe care, în nimicnicia lui fizică, nici nu le percepe cu simțurile naturale. Însă tocmai datorită lui, omului, planeta aceasta nu este, totuși, una oarecare. Omul dă sens tuturor lucrurilor văzute și nevăzute din univers și tocmai acest act face din el centrul valoric al universului. Vom spune, așadar, că **antropocentrismul axiologic** definește statutul omului în univers. Dar acest statut antropocentric este de neînțeles fără casă. „Locuința își are originea în fenomenul antropocentrismului", scria Le Corbusier. Prin prisma exigenței ca arhitectura să reia contactul cu scara umană, contact pe care urbanismul modern l-a cam pierdut, poate că marele arhitect avea dreptate, însă antropologic vorbind raportul pare invers. S-a scris cu multă forță de pătrundere despre simbolismul cosmic al casei (vezi, bunăoară : Melinda A. Moore, **The Kerala house as a Hindu cosmos,** în „Contributions to Indian Sociology", no. 1, 1989, pp. 169—202 ; sau Jean Cuisenier, **La maison rustique : inscription dans l'ordre cosmique, configuration spatiale, circulations,** comunicare la simpozionul de față). Actul simbolizării, aplicat locuinței, presupune însă o anumită statornicie a locuirii. La populațiile nomade, simbolismul locuinței trebuie să fie mult mai sărac decît la populațiile statornice ; nu știm să se fi întreprins cercetări cu această temă, dar credem că ele ar confirma ipoteza noastră. Numai o locuință statornică poate reflecta în structura ei, pe de o parte, ritmurile cosmice (alternanța zi/noapte, ori succesiunea anotimpurilor) și ritmurile sociale (timp de lucru/timp de sărbătoare), precum și, pe de altă parte, împărțirea în profan și sacru operată asupra spațiului locuit. Să ne gîndim, bunăoară, la țăranii noștri din zonele unde se practică păstoritul local-pendulatoriu : în bordeiele și sălașele lor din munte, construite pe lîngă vite, nu vom afla cunoscuta împărțire „odaie comună" și „odaie curată" ; în schimb, această împărțire este generală și cvasi-obligatorie în locuințele din vatra satului.

În privința antropomorfismului, se pot face diverse observații. Ne vom opri la una singură. E vorba de analogia dintre fața unei case și fața omului. Cine dintre noi nu a desenat în copilărie o casă, sau nu a rugat pe cineva mai mare din familie să-i deseneze una ?! Casa a fost, desigur, unul din primele obiecte care ne-au ispitit să le vedem reproduse pe hîrtie, cînd ne aflam la vîrsta Micului Prinț. Să ne amintim cum arăta imaginea obținută ; nu e greu, mai ales dacă, ajunși oameni mari, vom fi reluat același desen pentru copiii noștri. Imaginea aceea simplă, schițată după regulile geometriei plane, aduce foarte limpede cu un chip de om : un pătrat sugerează conturul feței ; ușa ține loc de nas, cele două ferestre laterale (cîte una de fiecare parte a ușii) ne privesc ca niște ochi veritabili, iar scările (una-două trepte, acolo..., nu prea multe, ca să nu venim de-a berbeleacul pe ele !) ar fi gura. Și spre întregirea imaginii : un acoperiș trapezoidal în chip de căciulă, sau, dacă-i vară, de pălărie...

II

Dimensiunea antropologică a casei ni se impune îndeosebi sub aspectul antropomorfismului acesta fiind mai expresiv decît celelalte și putînd dobîndi chiar o ipostază figurativă. Celui ce scrie rîndurile de față, revelația antropomorfismului casei i s-a produs pe fondul unei situații dramatice : e vorba de distrugerea totală a unui grup de 350 de înfloritoare gospodării din cîmpia Mărășești (județul Vrancea). Ele formau cătunul denumit Viile Noi și aparțineau din punct de vedere administrativ și economic comunei Soveja, așezare de munte, de care se aflau la o distanță de circa 60 km. Nu este lipsit de importanță felul în care acei oameni de la munte au ajuns stăpîni de pămînt la o așa de mare depărtare. Înainte de primul război mondial, pămînturile respective aparțineau unui boier de origine greacă, Negropontes. Neîndestulați cu ceea ce obțineau prin activitatea economică de la munte, sovejenii se angajau ca lucrători sezonieri („cu chirie", cum spuneau ei) pe moșia lui Negropontes. După război, pus în situația de a ceda moșia, ca urmare a reformei agrare, Negropontes s-ar fi exprimat cam așa : „Dacă trebuie să cedez pămîntul, atunci să-l ia mocanii din Soveja, fiindcă ei știu să-l muncească". Lucrurile s-au petrecut întocmai și curînd s-a constituit în locul acela cătunul amintit.

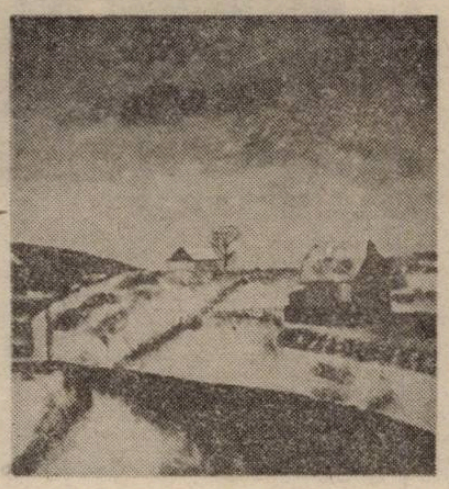

Ruxandra Ilfoveanu : Peisaj

După al doilea război mondial, e lesne de dedus ce s-a întîmplat : a venit colectivizarea, apoi, în 1975, s-a auzit primul zvon despre demolarea Viilor Noi. După un an, în toamna lui 1976, zvonul a devenit realitate. Era, deci, cu circa zece ani înainte ca, sub aura falsă a sistematizării, distrugerea satelor românești să devină politică de stat.

Corelată cu antropomorfismul, distrugerea unei case ni s-a părut atunci, ca și mai tîrziu, cînd faptul a luat proporții, o adevarată crimă. Căci orice agresiune la adresa produsului finit și funcțional al spiritului constructiv trebuie inclusă, fie și mijlocit, în categoria crimei.

Nu este aici locul să descriem scene petrecute atunci. Nu epicul, nu drama în sine ne interesează și nici tensiunea pe care a produs-o, ci altitudinea la care a fost ea trăită. Vom recurge în acest scop la metoda biografică. Din vălmășagul de oameni și întîmplări vom desprinde figura unui țăran bătrîn, a cărui reacție la agresiunea asupra casei sale a venit din adîncuri de înțelepciune. Trebuie, în prealabil, să-i scoatem cîteva date din fișa personală. Numele : Ion Plăvan (antroponim cu sarcină etnopsihologică !). Vîrsta : 82 ani (în 1976, anul evenimentelor). Ocupații : agricultor și tîmplar. Om de o remarcabilă ținută morală manifestă, nu doar pasiv, ci prin alergie la minciună și hoție. Era un fel de Ilie Moromete, dornic să știe el cum se mișcă ițele în mașinăria asta socială și politică. Odată i-a intrat în curte un reprezentant al autorităților, care, știindu-l „reacționar", l-a întrebat cu vicleană jovialitate : „Moș Plăvane, ce părere ai despre noi (comuniștii adică), nu ți-e ciudă că am ajuns la putere?". Cel întrebat a răspuns imperturbabil : „Toate-s de la Dumnezeu, și dacă El v-a adus pe lume, știe El de ce-a făcut-o !" (Am remarca aici nu atît fatalitatea ancorată în transcendent care face răul suportabil, cît mai ales inteligența în a ocoli o provocare aparent ineluctabilă). În sfîrșit, marea lui pasiune a fost munca și i s-ar fi potrivit de minune această zicere a lui Simion Mehedinți : „Cine a înălțat munca pînă la iubire, acela a coborît raiul pe pămînt".

Îndată după lansarea avertismentului privind distrugerea cătunului Viile Noi, liderii satului au pornit din poartă-n poartă să îndemne oamenii să-și strice casele **manu propria.** În teorie, ei, liderii, erau apostoli ai construirii unei societăți noi. În realitate, ei erau apostoli ai distrugerii. Îi trăda și limbajul. Căci întrebarea pe care ei o repetau ca pe un refren era : „Cînd **strici,** nea Cutare ?". Au bătut și la poarta bătrînului Plăvan și l-au întrebat și pe el : „Cînd strici, moșule ?". Ar fi putut răspunde banal : „Mai lăsați-mă puțin", sau „Nu știu, cînd oi avea vreme". Dar, fără îndoială, situațiile-limită au și funcția de a testa (și, la urmă, de a releva) virtuți și caractere de excepție. Răspunsul, deci, a venit prompt — și cu el atingem punctul culminant al scenariului propus în comunicarea noastră : **„De ce nu mă-ntrebați în cît timp am făcut-o ?".** Nu se putea o înțelegere mai clară a discrepanței sfîșietoare între randamentul binelui și randamentul răului ! Nu se putea o intuiție mai profundă a tragicului, care, la orice pas și în orice clipă, pîndește lucrarea în lume a spiritului constructiv !

În cele din urmă, Ion Plăvan a fost nevoit să-și desconstruiască singur casa — am spus „desconstruiască", fiindcă, judecînd drept, nu el a „stricat" : spiritul constructiv nu poate intra în contradicție cu sine însuși ; cei cu stricăciunea au fost tot apostolii distrugerii. Omul nostru a mai trăit cîțiva ani, mutat la una din fiicele sale din sat. Se simțea din ce în ce mai stingher. Cea mai mare tristețe a vieții lui a fost aceea că nu a murit în propria lui casă. Decodificată, tristețea lui avea o motivație tripartită : (1) fusese silit la un act de desconstruire — tocmai el, întruparę a spiritului constructiv ; (2) își pierduse într-un fel chipul, **alter ego**-ul său, care era casa sa ; (3) fusese dislocat din centrul lumii, al cosmosului, care fusese, de asemenea, pentru el, casa.

Revenind la acel răspuns, prin el înțelepciunea țărănească a încercat să salveze lucrarea spiritului constructiv. N-a izbutit, dar situația aceea limită le-a relevat solidaritatea. În fond, înțelepciunea este ea însăși tot o lucrare a spiritului constructiv : ea este starea supremă a omului care izbutește să se construiască pe sine.

*

Am relatat cele de mai sus despre un om pus într-o situație-limită, fiindcă ni s-a părut că replica acelui om venea din străfunduri de înțelepciune, aceasta din urmă avînd darul de a scoate cazul din condiția accidentalității goale și de a-l înscrie în condiția tragicului, a valorilor ; căci, în consens cu Max Scheler, putem numi „tragic" numai ceea ce se mișcă în sfera valorilor.

Dar am îndrăznit să o facem și pentru că țăranul acela și consătenii lui au fost printre primii care au suferit ca urmare a încercării de distrugere a satelor românești. Am dorit ca drama lor tragic premonitorie să nu rămînă izolată și uitată și am socotit că aceasta va fi fiind momentul de a o face publică. În absența unei instanțe juridice, politice, sau morale, care să le facă dreptate măcar postum (unii dintre ei, inclusiv Ion Plăvan, nu mai trăiesc), am adus cazul în fața instanței științifice, culturale și morale pe care o reprezentați dumneavoastră.

Gheorghiță Geană

(*) Comunicare la simpozionul internațional „Satul european azi" cu tema „Casa țărănească — arhitectură și mentalitate", București, 14—18 noiembrie 1990.

PAUL GOMA

OSTINATO

— fragment —

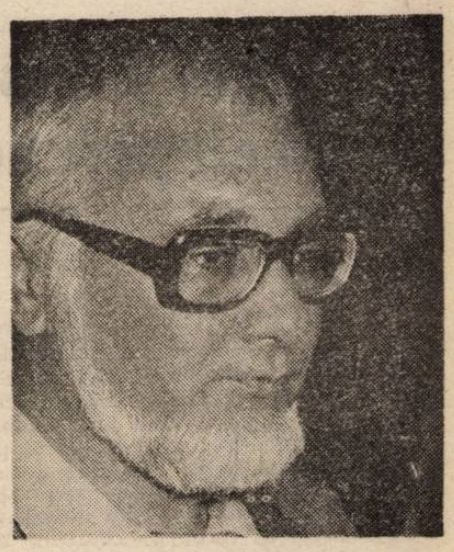

Ne deschide un gardian nou cu dinți de viplă într-o parte și zâmbet-rânjet modelat în jur, pe stânga. Îl întreabă, strâmb, pe Mocanu ce are, șeful camerei se valetă respectuos, se plânge disciplinat, cu boneta adunată în pumn, strâmbul însă e vesel în altă parte, i se fâlfâie de inima lui Mocanu. I s-ar și de-a lui fra-su. Ne luăm tunul gol, apa plină și iar trecem în revistă lalelele. Curvele.

Guliman șade lângă fereastră, cu mâinile la spate. Se saltă pe vârfuri. Și se arată grozav de mirat de apariția noastră — nu băgase de seamă că lipsisem.

— Avusăi o scur'versație cu ăsta, fraieru... — zice el, plictisit de moarte, dar băiat bun fiind, ne comunică și nouă. Că, sanchi, că ce-l pun la ziduiubit cu criticile mele, constructii și justlinistiii — auzi, domne !, ce că de ce ? Cum, de ce nenicule, zic, păi nu știi mata că la noi, colo-șa, la politici...

— Car-la voi, la politici ? — Mocanu îi tufletește boneta. Laudă-te tu, laudă, poate nemerești iar !

— Fii matale sănătos, nea Georgică, face Igna, nu mai e politici de la decret, gata !

— Las-că face alții, se bagă Ghinea. Și-n 55 a fost decret pentru politici și după nici noo luni, hop, la locomanda, cu-Ungaria-aia...

— Vorbești în totală necunoștință, Ghineo, scuipă Guliman ascuțit. Io n-am intrat ca ungariot, io pe con' propriu, ca să zic așa...

— Îți cunoaștem dosaru, tu-ai fost matist, de-ăia de se-mbată la MAT ca porcii și zice chestii interzise la adresa guvernului popular...

— Vezi că habar n-ai ? Asta vreau io să aflu, de unde știi varianta asta — io și matist !, 'pare rău, nea Georgică, to'mai mata, șef dă post pă celulă — păi io-am fost un caz, domnule Mocanule ! Păi io n-am zis la adresa, de să cază guvernul, bachiar-dincontra, nenicule ! Ascultă la mine...

— Ba chiar in-vers !, îi sare Igna în ajutor. Ascultă la mine, in-vers ! — își rotește ochii, înflorit. Ba chiar invers, frățioare !

— Așa iè : egzainvers !, aprobă Guliman. Păi, care-i fapta : în fine, mă matolesc io on picoleano, urc la tribună p-o masă — eream în Obor, la o bömbă d-o demölară ăștia dă la partüdü lör, kömünist...

— Al dracu ! Dat în paște cu gura lui dă cur dă găină ! 'Ce că... partüdü...

— Obior... Comiunist... Demiolară...

— Igna repetă cu multă salivă.

— ...'Mi zic zicerea, ca tot creștinu, dă la...

— Ia zi, ce-ai zis ?

— Fu tare, ia zi ! Fu telcă, ori fu nelcă ?

— Las-te de ocsesii 'suale !

— Păi ce : mi-o iau și io la la' pă cale buca' !

— Ia, mucles, s-auzim ce zice c-a zis...

— Păi asta zic c-am zis, carevasăzică, zic și io, ca tot omu : „Păi ia să trăiască republicanii, / până vine-Americanii !".

— Al naibii, cioroi ! Ce să cârâie el : 'ricanii.

— Auzi, domle, 'ce că până vine-Americanii...

— Americanii, minciuni de-ale tale!, râde Mocanu. De strigai cum zici, îți dădea și decorații — da numai pentru prima parte, să fim clari, aia cu, în fine, cu-alde republica'...

— Punctul pă i !, ridică Guliman un deget, apoi împunge cu el în direcția lui Mocanu. Că, de rămâneam, filozof 'lozofam. Că, de nu treceam la partea a doua pă ordinea dă zi a congrasului...

— Auzi : congras, al dracu ! Dracu te-a pus.

— Chiar : ce-ți veni de să-i bagi pe-americanii-ăia, de ne borbandară-n paspa ? 'Le muma-n cur dă capitaliști boriți azi și mâne !

— Chiar așa, Nicușoare : de ce i-ai băgat pe... ?

— E-te la el, se vede că habar n-ai cum devine cu poizia ! Păi, poizia...

— Care poizie, domnule ? Noi vorbim serios...

— Aia dă cere rimă, nea Georgică. Păi, poizia făr-dă rimă-i ca...

— Ca bășina făr-de lăutari !, strecoară Igna.

Pauză. Nimeni nu suflă. Igna se face mic-mic, se topește în umbra subpaturilor.

— Cum 'iceam, doam'lor, domnișoarelor și nea Georgică : îrea nevoie dă rimă, nene : republicanii-americanii — ai matale o rimă mai rimătoare ?

— Lasă-mă, dracu', io și făr-de rimă o-ncurai...

— Păi, vezi ? Ce să pui la : republicanii ? Marocanii ? Iese-n 'or-dă-discuții — alte neamuri de să rimeze la fix?

— Bulgă... ranii !, propune Ghinea.

— Hop și bai Ghinea, din ărdei — haida, bre !

— Lasă-l, frate, că a zis bine, dar nu de tot, aci-i mare necesitate de rimă-perfectă, domnule, nu te joci cu perfecta, cuvântul tre' să se-ncheie la șliț cu : -icanii.

— Păganii !, aruncă Iacob.

Mocanu îi arată obrazul : că nu se face. Guliman înghite în sec, trece mai departe :

— Și caută, Nicușoare, rimărfectă la republica' !

— Anglica' !

— Bravo, Ghinea — 'ce nu te făcuși poiet, nene ?

— Întâi să-mi termin cipilica, zice Ghinea.

— Păi vedeți, doam', domnișoarelițelor că n-ai rimă pe la republicani ? Decât pe-Americani ?

— Câți coti ai încasat pe rima-aia ?

— Câți ! Zece — ce mai întrebare !

— Luni, frate ? Zece luni dă zile ?

— E-te la el : luni !, se supără Guliman, râzând. Păi, la noi, la politici, nu ne-curcăm cu lunili — ani, domnule, zece cotolani !

— Minciuni de-ale tale. Zece ani pe-un căcat de rimă ?

— Ce, nea Mocanule, ai fi vrut să-i dea mai mult ? În ăi zece intră și epoleții de i-a rupt.

— De unde știi de epoleți, Igno ?

— De la nea Nicu personal, acu-un an, tot aci, da' p-a doua — nu mi-ai zis mie personal, nea Nicule ? Că, după ce veniră să te umfle, te-ncontrași...

— Cam așa-cumva, oftează Guliman. 'Tu-i în -poleți dă poponeți — da, domne, zece coți îmi lipiră ca marca-descrisoare și, de nu venea decretu-ăla, -i făceam pe toți, pân-la fundament. Ieșeam la raport : Să trăiți, dom'general, cu mine s-a comis o mare eroare judiciară, io nu-s politic, domne, s' trăiți, păi ia u'tați-vă la mine, am io profil ? Dă politic ? Io-s șut cinstit, dragitovarăși, cetățean devotat al Répéré, n-am nimic cu-orânduirea cea crudreaptă, așa că,-n concluzie, trimiteți-mă la Văcărești, la drep' comu', acolo-i sediu meu stabil...

— Și ? Ce zicea generalu'?

— Și ! Generalu m-asculta cu curu, că nu-i eroare, că noi nu comitem, ai uneltit contra...

— Chestia cu-americanii, Gulimănache, aia-i uneltirea-contra, Americanii-ți mâncară capu !

— 'Le muma-n cur s'la ăla, cu numili de-l poartă, azi și mâine, că după ce tot mereu nu mai vine, ne bagă și la suspin, pe bază de rimerfectă...

Ilarie se întinde pe pat, pe spate, cu picioarele rămase jos, pe ciment. Somnul îi îngreuiază pleoapele, atât, nu se apropie.

— Te fac un mic șeptilic, dom' Ilarie ?, îl întreabă Igna, în șoaptă. Unu mic de tot...

Ilarie nu răspunde. Și se bucură, mărunt, că nu vrea ; că poate să nu vrea Fiindcă am altceva de făcut. Am treabă. De unsprezece ani aștept. După-plimbarea, ca să mă. Cu adevărat, plimb. Liberez. De patru mii de ori în tot atâtea zile. Afară, în curte, în solar, sunt dezgolit. Lipsit de apărare. Cerul, aerul, lumina mă înțeapă. Sfârâie. Jupoale, mă răstignesc cu tălpile străpunse de piron la o jumătate de palmă de pământul bun. Acolo, așa voi rămâne. Îmi lipsesc, afară, tavanul, zăbrelele, becul chior. Ele mă apără, ajută.

Oh, și dacă n-aș fi știut de la început : liberarea se va face din afara înăuntrului în afara adevărată, nu din celulă, trebuie să trec prin purgatoriul curții — ei și ?, aceea va fi altă liberare, asta, adevărata se face de-aici, direct ; și drept ; nu-mi pot face, eu, liberarea din curte, acolo prea e aproape libertatea, dar mă desparte de ea un gard, un zid, taluzul al dracului de înalt ca să mă pot sălta peste, îmi trebuie avânt, iar avântul se ia, trăgându-te îndărăt, și mai, încă, mult, până în celulă, de unde cerul se ghicește peste buza oblonului, unde aerul e altfel alcătuit, nu mă pot libera decât de acolo unde nu sunt deloc — și, dacă ies la plimbare, dacă accept tortura, o fac pentru că în solarii alergăm-galopăm, ca să scurtăm timpul și să adunăm pe ghem drumul spre celula izbăvitoare — acolo e trambulina.

Alergasă și ei în triunghiul de scânduri, tremurând la gândul că, întors, nu va mai găsi patul, celula, aerul, lumina de celulă ; că nu se va mai găsi. Iată însă : celula e la locul ei ; și patul și duhoarea de ; și totul. Istovit, se culcă peste sine, recunoscător și îngrijorat : cum va fi, azi, Scaunul ? Iar El în ce toane ? Își apasă până la durere coastele în dreptul inimii, vaaai, biata mea inimă, în vreme ce, cu spinarea, cu călcâiele, cu ceafa, își caută locul scobit în saltea, în pernă, în aer. Și le ; se găsește, încet, încetișor, cu mișcări mici, pe care cineva din afară le-ar lua drept zvâcnituri ale mușchilor. Se pregătește de întâlnire, a mia, aceeași, aceleași între-, aceleași -spunsuri, ancheta s-a isprăvit de mult, s-a pronunțat și sentința, ba s-a și execu-, dar nu s-a -at nimic ; totul începe ; mereu și proaspăt.

Când ultima și cea mai măruntă cută a hainelor se lipește la locul ei, de saltea, când nu mai simte că salteaua este altceva — între timp, răsuflarea s-a liniștit, cu poticneli — Ilarie trece prin cei unsprezece pași ; își înclină ușor fruntea ; își supraveghează verticalitatea corpului și se bucură că o găsește cum trebuie, dar și rușinându-se că trișează. Își clătește glasul — dar glasul îi iese, ca totdeauna, știrb și răgușit :

— Iar am venit, doamne și nu m-am răzgândit.

— Șezi de-a stânga mea, acolo.

Acolo, pe al treilea taburet și cu o treaptă mai jos. Își pre-simte în perna de pluș forma și căldura de ieri. Nu se așează. Rămâne în picioare. Așteaptă. Ca totdeauna. Ca totdeauna celălalt are să tacă, o vreme — ca la-anchetă. Apoi va începe, căinător, lung — însă prima zicere va fi scurtă, răstită :

— Să nu ucizi !, te-am învățat, prin Ea Ea te-a învățat prima !

Așa ar fi trebuit să se întâmple ; ca de celelalte 999 ori până azi ; de astă dată, nici nu mai așteaptă întrebarea-acuzație, se precipită :

— Prin ea, ea m-a învățat — tocmai de aceea ! Am făcut bine că !

— Sau rău. Mai ai timp să te răzgândești, spune el, azi parcă mai ostenit, cu acea tristețe întristătoare a anchetatorilor, săracii, oameni și ei, spre deosebire de noi. Ai ucis : ai făcut rău.

— Nu, rău n-am fă... Am fă... — tot n-am găsit cuvântul, vrei să mă ajuți ? Suflă-mi-l. Măcar prima silabă — vrei să-ți suflu ce să-mi sufli ?

— Nu. Nici eu nu-l.

— Mi-ai mai spus, nu te cred, te cred, de-atâtea ori te-am văzut pierzând pasul, rămânând în urmă, te-am auzit străduindu-te să înveți de la noi ce-ai uitat, ce n-ai știut, ce n-ai vrut să afli. Te-am văzut, la cârmă : ești bătrân, picotești, scapi din mâini roata cu coarne — tu dormi, ca se învârtește, încolo, încoace, stă...

— Vezi ? Stă ! Singură !

— Bine-ar fi, dar nu.

— Ba da, crezi că dacă m-a furat somnul o s'n...

— De fiecare dată spui că o singură. Și că, dormind, veghezi. Că ce s-a-ntâmplat pe când dormeai, s-a-ntâmplat cum ai vrut. Fiindcă tu, așa zici, vrei să ne-ncerci — cu lovituri de picior, de bâtă, ca să știi dacă suntem morți ori încă ba. Și e nedrept.

— Nimic din ce pornește de la mine nu e nedrept.

— Nici drept.

— Vorbești ca să nu — am început să arăt a voi ?

— Vorbești ca să — încă nu, dar nu pentru mult timp. Altfel nu m-ai nedreptăți : de unsprezece ani mă ucizi, cu Ea — care m-a învățat, prima, să nu. Știi bine că n-am, dar cum tu picoteai atunci la cârmă și am luat-o cu toții razna...

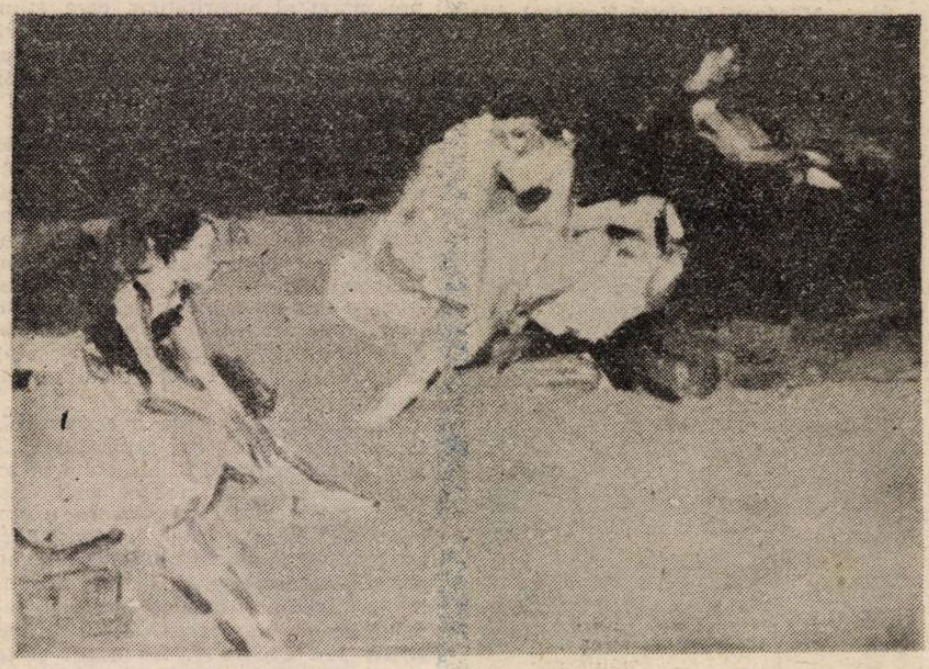

Mircea Doinaru : Balerina

...s-o luăm
...am ; să ne pe-
...n-a fost pedeapsă,

...spus-o : ajutor... De asta
...în fiecare zi ? Ca să mă
...ajutorul ? De ce mă chemi,
...ecare plimbare ?
...așa. Să stăm de vorbă. Să-mi
...e mai e pe-afar'.
— Pe-afar' ! Ce poate fi pe-afar' — e bine, toți te-așteaptă cu credință, pantofi, costum, cerere de grațiere și se gândește la tine că ce-oi mai fi făcînd.
— S-a întors Guliman.
— Da, Guliman s-a întors. Zice că afar' — ce să fie : soare, aer, femei, femei, femei, femei...
— Altceva ? În afară de femei ?
— Nimic, în afară de femei. Decât, ba da : spaima : de soare, de vânt, de aer — de femele. Așa o să fie mereu ? Chiar și după ce mă liberez cu adevărat ? Chiar și după unsprezece ani de liberare ?
— Nu cred și ai încurcat una cu neuna. Ce mai zice Guliman de pe-afar' ? S-au copt strugurii ? Cei văratici, pe vremea asta...
— Dă-i dracului de struguri, destul îi visez — cumplită, nedreaptă : libertatea să-ți fie, aici, unde n-o ai, mai amenințată decât acolo, în ea...
— Și pepenii, pepenii galbeni, am văzut, azi...
— Libertatea să-ți fie mai închisoare decât închisoarea...
— Dar cei roșii ? Harbujii ? Lubenițele ?
— Sau altfel : libertatea să fie pentru totdeauna amenințată, minată, să conțină viermele îndoielii și în același timp să fie viermele, să trăiască din viitoarea închisoare...
— Nu mi-ai spus : dar harbujii ?
— Lasss' ! Harbujii tăi — căcat ! Când nu știam că există, nici nu exista. Tu, făcîndu-mă s-o aflu m-ai făcut

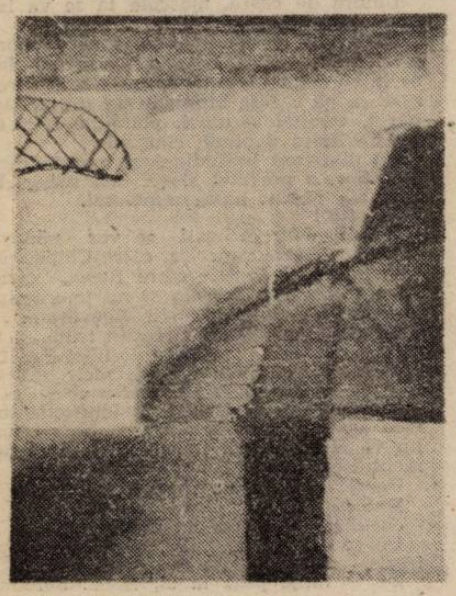

Valter Paraschiv : Compoziție

s-o fac — eu am, nu ? Eu am inventat-o !
— Poate că da, poate că.
— Poate că, sigur : locul cel mai neprimejduit este cel mai din adânc, din inima fundului, din fundul inimii primejdiei...
— Mâine, dacă te mai apuc, o să-ți povestesc de ziua a treia... A fost mai ceva ca la Mărășești...
— ...acolo de unde nu mai poți coborî, de unde nu mai ai ce pierde...
— Las' că totdeauna ai ce pierde — uită-te la neamul nostru, el are mereu ceva de-pierdut, chiar după ce a pierdut totul, își spune că îi va mai fi rămas ceva, dă-o-ncolo de treabă, altfel ce rost ar mai avea să trăiască pentru a nu pierde ?
— ...și nu-ți dai seama că ai avut decât atunci când îl pierzi — și-atunci e prea târziu.
— Niciodată nu e prea târziu și totdeauna mai ai ceva de pierdut — de pildă, din ziua a treia, când cu pajiștile și ierburile și pomii roditori...
— Pentru mai-rău n-o fi prea târziu. Deci, știind că mai pot coborî, că mai este, nu s-a terminat — să fiu fericit! Că încă n-am pierdut totul, coborît de tot ? Chiar și Guliman...
— Mai ales el. Pentru minciună.
— El, bravo ! El pentru minciună, eu pentru omor — bine, am ucis, ca să putem continua discuția, dar Guliman ? Dar el îi învie din morți pe ceilalți, cu minciunile lui — de ce-l pedepsești ?
— Îl pedepsesc pe el, ca să vă răsplătesc pe voi, cu el — ce v-ați face voi fără el ?
— Am muri, știu. Eu însă, nu. Eu nu-l cred.
— Ce te-ai face fără el : ai vieții.
— În sfârșit, ai spus un adevăr : pedeapsa, pentru moarte, nu e moartea, ci...
— N-am vrut să spun asta !
— N-ai vrut, dar asta-i.
— Nu. Taci !
— Nu tac — de ce aș tăcea ? Deci, prin moarte, treci pe celălalt mal : acolo pedeapsa nu te mai atinge...
— Lasssă...
— Nu las — în viață rămânînd, rămâi cu memoria — asta-i : me-mo-ri-a. Judecător și călău.
— Taci, te rog. N-am vrut s-o fac să fie așa...
— Să tac — ca să-ți dau impresia că am pierdut memoria. Asta ai vrea : să ne-o pierdem cu toții : tu să spui cu glas tare că ne-ai iertat pre noi, pentru păcatele noastre, în fapt, să tragi tu foloase : nu mai știm ce-i făcut, ce ne-ai făcut...
— Încetează !
— Să încetez, eu ? Dar tu ? Ai încetat, la Pi... ?
— Nu ! Te rog...
— Roagă-mă — la Pitești...
— Te rog, te implor, îți cad în genunchi...
— Cade-mi — la Pitești, la Pitești, la Pitești — astupă-ți urechile, să n-auzi, deși ce vei mai fi având de auzit tu, care l-ai făcut ?
— Nu, nu eu ! Nu eu, voi l-ați...
— Cuum ? Noooi ?
— Da, voi, nu eu ! Eu nu știam nimic, nici nu eram acasă, aveam și gripă, voi...
— Ține-ți gura, doamne ! Fii bărbat, nu fi român, ce dracu ! L-ai făcut, l-ai făcut, du-ți-l !
— Nu ! Nimeni n-are voie să vorbească despre...
— Zi-i pe nume, de ce te-ai oprit : Pitești, Pitești, Pitești, Pitești !
— Ce tot vorbești tu, care n-ai fost acolo ? N-ai fost, nu știi — gata ! Nimeni nu știe cum a început, cum a...
— Nici chiar tu ? Măi, să fie, românie ! Și țigănie — vrasăzică cine n-a fost — nu știe, deci să tacă. Iar cei care-au fost, ori sunt morți, ori... Ori umblă în uniforme cu epoleți ? Din cei albaștri ? Ai purtat și matale, doamne, mânca-ți-aș barba ? De asta pretinzi că n-ai mâncat usturoi, că nici n-ai auzit de așa ceva ?
— Lasssă. Taci.
— Să tac. Să nu mai am memorie. Să uităm cu toții, ca tu să moțăi în pace, asigurat că nimeni, niciodată n-o să te tragă de barbă...
— Să nu ! Să !
— Mă amenințI — bineînțeles, mi-e frică de tine, dar mult mai puțin decât ție de mine.
— Încetează ! Altfel...
— Altfel, ce ? Mă trimiți la Pi...
— Taci ! Să nu rostești...
— Să tac, să nu rostesc, să uit, să mor — ți-ai zidit puterea pe interdicții, pe nu-uri, pe tăcerea noastră, pe lașitatea, pe frica de a ne folosi de memorie, pe...
— Dacă mai continui...
— Degeaba, Piteștiul s-a...
— Taci, nu huli !
— Nu huli, nu te plânge, nu-ți aminti, rabdă, taci și mișcă — de ce ne-ai mai făcut, dacă într-adevăr, tu ne-ai...
— Te îndoiești și de asta ? Pui la îndoială... ?
— Acum întreb eu, tu răspunzi : De ce ne-ai făcut pentru Pitești ?
— Ești nebun, nebun.
— Răspunde la întrebare : De ce... ?
— Taci ! Nimeni n-are voie să rostească numele blestemat...
— Tu i-ai binecuvântat blestemul.
— Nu ! N-a fost cum crezi. N-ai fost acolo, deci nu știi. Numai cei care au trecut prin ce-au trecut pot să vorbească, iar ei nu pot să vorbească, au uitat, tac. Despre Pitești se tace.
— „Despre Pitești se tace" — nu sună rău, dar asta nu mai este o nevinovată recomandare, o umilă rugăminte, ci un ordin. Despre Pitești trebuie să se tacă — cine are interesul să se tacă despre Pitești : victimele ? călăii ?
— Vezi că nu pricepi nimic ? Vorbești de victime, de călăi, ca și cum...
— Ca și cum — ce ? Ca și cum ar fi o apă și-un pământ ? Bine le-ai răsucit, întors, porcăit : victime, călăi, aceiași... De asta nu știi și nici usturoi n-ai mâncat ? Ești de-al lui Dumitrescu, directorul — care, bietul de el, nu știa nimic, nimic, de unde să știe un biet executant ? Erai coleg de minister cu bietul-celălalt, împușcatul-în-cimitir, deci nu știa nici de ce se sinucide ? Mititelul ? Pe tine nu te-au arestat, nu te-au împușcat — oi fi având același grad cu Nikolski ? Sau mai mare — ce gradație va fi avut tovarășa Ana ? Dar tovarășul nostru Teohari ? Dar tovarășul nostru Ghiță — ia ascultă, Doamne : Ce-ai făcut la Pitești ?
— Lasssă... Sunt bătrân, bolnav, nu mai văd...
— Să te fi retras la pensie, la spital, la azil, înainte de...
— Taci, lasssă.
— Tac, dar nu lasss. Acum plec, e timpul să mă liberez...
— S-o crezi tu ! Mâine, la aceeași oră, aici !
— Bine, dar...
— Am spus, nu mai repet ! Acum, pune ochelarii-de-anchetă ! Să fie dus jos !
— Atâta știi, atâta poți : „Ochelarii de anchetă" ! „Să fie dus jos !" și Ilarie, cu gura arsă, cu privirea scobită, își ridică tălpile pe căpătâiul patului, își lasă mâna stângă până pe ciment.

lucian vasilescu

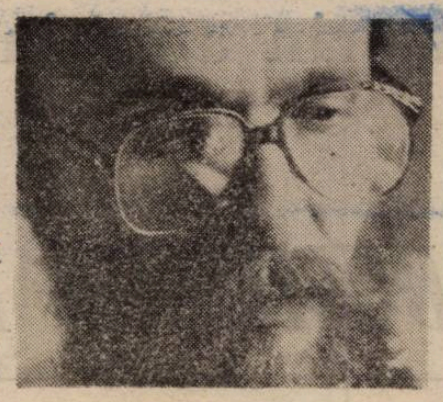

Fotografie de Mihai Cucu

Selecțiuni din programul de adio

ceea ce ar putea semăna cu un drum cu o urmă băloasă
cu un celofan întins preț de cîteva zile
peste oarece aparențe aici în vitrina paradisului
universal 45 de paradisuri într-unul singur
urmează în ordinea etajelor

1. descrierea lucrurilor
substantive comune în preajma cărora căznești
instincte erotice de unul singur
liber născător de chiștoace

2. apelul de dimineață
morți răniți dispăruți prefăcuți statistica marilor
vise europene defulări sexuale politice cincinale
asternutul
cu forme și chipuri utopice clipuri

3. regulamentul de prăbușire interioară
tu chiar crezi c-o să ne mai măsoare cîndva
dumnezeu să ne dedice ceva tu chiar crezi
că se mai poate spera într-o mare minune de-a ta
chiar mai crezi că mai mișcă sau
cu un bacșiș c-ai putea încerca mă
prostule mă

4. pregătirea cinică
și aceste nedreptăți se țin lanț pe românește
pe limba asta ca o rezervație de păsări pe străzile
căreia se moare de dulcile mieroasele gloanțele
patriei și se fac

5. exerciții pe o temă luată
adică

6. învățămîntul de dragoste
se ia puțină femeie se amestecă bine se așează sub tine
se spun apoi gesturi verticale și numele ei pufăitor pe
sine
se lasă la bagaje într-o gară scăldată-n lumine printre
mirosuri întîmplătoare de sînge odihnind la soare se
poate
și-așa dar de unde atîta cuvînt cu
carnea pe carne călcînd

7. nu-i așa că n-are nici un rost
cînd poemul de dragoste ni se scoate prin
cezariană și ne umplu cu pietre pînă ce
zornăim la unison oricum peste 85 la sută
ceea ce înseamnă un randament remarcabil o sigură
garanție o feerie despre care vom
scrie

8. și uită-te trecutul meu prieten de peste noi
de printr-un alt tărîm mai uită-te pe-aici
să vezi cum pete de sînge-al tău ne dor pe caldarîm
atîta de greu ni se face atîta de dor ni-e de voi cum
trec răzvrătite de sînge nădejdile voastre prin noi
ianuarie februarie martie aprilie mai
greu cu plata în nesfîrșite rate ascultă
cum în parc famfara pe teme cu arome de fructe
cenzurate din tobe și tromboane mimează primăvara
și uită-te trecutul meu prieten de peste noi
de printr-un alt tărîm mai uită-te pe-aici
să vezi cum pete de sînge-al tău ne dor pe caldarîm

9. ceilalți ne-au luat fie-le-n veci numele
și prenumele lăudat facă-se voia lor atîta în ceruri
atîta în ceruri atîta

10. întunericul se dezlipea spre dimineață dincolo
se distribuia laptele se traversa strada
ni s-a comunicat că sîntem în stare de funcționare
puteți purcede ce mîndru vă legănați în două picioare
era destul

11. orașul e plin de gunoaie frumoase ce depun
mărturie
orașul e orb îmbîcsit plicticos
orașul e putred de la rădăcină și pînă la cele din urmă
hotare l-am iubit cum am iubit soarele l-am
iubit cum am iubit luna l-am iubit ca pe tine
femeie
mereu
toujours
totdeauna
orașul e plin de gunoaie de ziare pe care le iau să
dormă cu mine în cubul de aer

12. peste care se presară zăpadă pentru noaptea
pe unde dumnezeu va intra în oraș îmi place camera ta
ca un cub muzical îmi place camera ta aparatul
de radio
care știe că m-ai fi putut dezbrăca la ceasul în care
phil collins cînta dar și-așa a fost bine conjugă aștept
așteptînd aștepta

13. așteptarea e felul în care sînt campion
așteptarea e harul cu care m-a dăruit dumnezeu
aștept atît de frumos că ar fi și păcat să se întîmple
ceva

14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26,
27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38,
39, 40, 41, 42, 43, 44, 1990

florin amzoiu

DUMINICA DESCULŢĂ

FLORIN AMZOIU scrie o proză discontinuă şi furibundă amintind de Céline. A debutat în 1967 în cenaclul Uniunii Scriitorilor condus de Miron Radu Paraschivescu, iar apoi, sporadic, a reuşit să publice prin reviste. Dat afară din partid pentru că a avut curajul să spună ce gîndeşte, drumul spre edituri i-a fost blocat. Sîntem fericiţi să acordăm o pagină din revista noastră acestui talent excepţional.

Ştefan Agopian

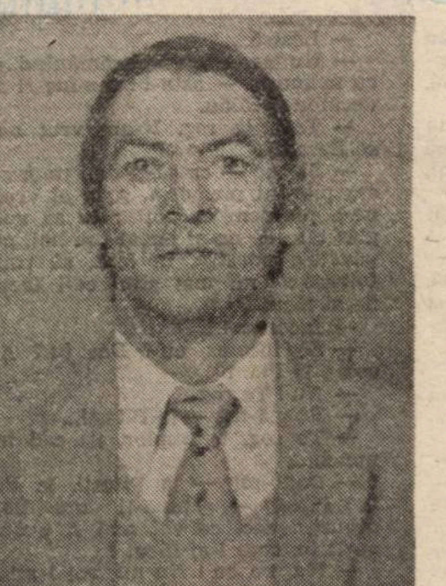

1. GÎNDURI

Dacă n-ar fi fost ieşirea aceea în lume, acel declic monstruos, nebănuit, foşcăind îngrozitor, de undeva, din afară, înspre fiinţa ţintuită, fără de şanse şi fără onor, atunci cînd acolo unde, actorii ascund arme străine, murdare şi reci sub faldurile lor intrigante, (deşi nu erau concepute în scenariu) ar fi fost altfel ?

Dacă nu m-ar fi cuprins deopotrivă şi sila şi scîrba şi furia pentru cele însăilate de alţii împotriva iubirii, aş fi fost altul ?

Curios, dar, adesea se întîmplă aşa : începi prin a comite greşeala, apoi o plăteşti, ca după aceea să descoperi cum ai fi putut evita o puzderie de necazuri.

E legea aceasta inflexibilă care cere să înveţi aproape totul prin tine însuţi şi să pătimeşti adesea foarte scump pentru experienţa dobîndită cu multă cazna.

Taina anchetei ar fi trebuit să suporte şi exprimarea a niscaiva adevăruri controlabile, palpabile şi logice care...

Derulînd imagini, mai mult sau mai puţin convenţionale, contestate, manipulate, cînd însăşi clipa plînge înşelată, e suficient ?

Comisia, venită să întrebe, nu să dea răspunsuri, i-a fîstîcit şi chiar intimidat, deopotrivă, pe toţi cei implicaţi, speculînd fără zăbavă orice spaimă a celui care se întreabă şi nu-şi poate găsi un răspuns, nici măcar pentru sine.

Mulţi au jurat solemn promiţînd că nu vor vorbi prea tare, nici prea devreme despre aceasta dar, nu au mai avut cînd să se dezmeticească din bîrfa pornită fiindcă timpul nu poate fi ţinut ca un ostatic, nici distrus, fără ca el să nu tîrască în prăbuşirea lui tot ceea ce ar fi trebuit să-i ţie locul, fie în travesti, fie în exerciţii impuse.

Eu, nu am jurat fiindcă nu aveam de ce să-mi pictez altă mască.

Dintotdeauna am trăit sentimentul că nevoia, nu numai de ceva nou ci, şi de o curăţenie fizică şi morală, este forţa adevărată care îl împinge pe om spre un echilibru misterios, purificîndu-l, simplificîndu-l, şi în acest mod oferindu-i pe merit un loc demn sub soare în contact cu forţele primare ce-l împresoară şi vor să-l absoarbă către nucleul lor înjositor.

Mîzgălesc hîrtii îndepărtînd toate murdăriile adunate, iar taina sufletului îmi desfăşoară o procesiune istorică greu de imaginat c-ar fi avut de partea ei, izbînda :

Nu e deloc limpede, nici onest să-ţi laşi masca aşa cum ţi-au spoit-o ceilalţi în timp ce tu, veşnicul acuzat că îmbîrligi lumea, că naşti fenomene, că te strecori omniprezent, pînă şi în visuri nepedepsite, că vrei altceva dar nu ştii ce, să rămîi tot tu :

Tocmai acum, cînd lumea îşi dă arama pe faţă, păcălind anotimpurile, colorînd norii altei minciuni, plănuind supa cucutei, sigilînd ochii, mintea, braţele şi, nu în ultimul rînd, speranţa ?

Te scufunzi în vieţile altora, volburîndu-te de cîte li se poate ataşa, paşte, înăbuşi, bifurcîndu-le paşii, azvîrlindu-i sau devansîndu-i pe nedrept de la fericirea pe care o tînjesc.

Cu şi fără tam-tam-ul ziarelor te convingi şi mai mult de sentimentul zădărniciei care îi îmbălsămează de vii într-o agonică şi mizerabilă căruţă a supravieţuirii, numai a supravieţuirii.

Lumea rămîne lume, fie claie peste grămadă, fie însingurată pe zeci de km pătraţi.

Cine are vreme să se uite la ea, s-o facă mai bună, s-o simtă şi să se lase pipăit, fără alt gînd decît gîndul Iubirii, cine ?

Nimeni, nimeni, nimeni.

Sau, cine mai ştie ?, doar cîţiva nebuni nedeclaraţi oficial pînă la proba contrarie. (Despre proba aceasta care nu e lesne de priceput cum se legalizează într-o cetate închisă, atunci cînd acolo unde pînă şi gîndul este considerat primejdios, uneori mai primejdios decît însăşi fapta săvîrşită, vom mai avea prilejul să ne exprimăm.)

Lasă lumea aşa cum se rostogoleşte, nu te băga peste ea !

Leit-motivul tuturor, deopotrivă, prieteni, duşmani, colegi, etc.

Leit-motivul pruncici şi tinereţii mele, amînînd, mereu amînînd, bucuriile răscolitoare ale nerăbdării de a creşte, ale unui dor de a mă zări dat pe o brazdă cuminte, ale iubirii de mamă şi de tată, gătindu-mă pentru a le duce neamul pe mai departe, fără ruşine, ba chiar cu aura unei mîndrii, dacă se va putea.

De la pîine am învăţat rostul oricui.
De la floare mirosul omului.
De la fulgul de nea efemera iluzie.
De la fier strălucirea coclită de timp.
De la noroi cum se lăfăie răul pe bine.
De la albină scăparea de foame.
De la puiul de cuc minciuna norocului orb.

Evită şi ţipă cît mai puţin chiar dacă durerea te îndoaie de crudă, spală putina într-o deportare firească, fără de gînd, ca o împietrire străină pe pluta unei uitări ilicite, ascunde-ţi respiraţia de om chinuit pe nedrept, altfel prezentul deposedat de întrebare, asemenea unui trecut topit în cuşca zeroului, nu-ţi va fi decît un mort iubit acoperit cu o sumedenie de ziare vopsite roşu, gata să-şi piardă ora exactă a foamei.

Să trăieşti, sperînd aproape veşnic, printre oameni şi neoameni, iată, pe scurt, lecţia cu care te laşi potcovit de viaţă :

Mărturisesc astfel pentru a nu isca pricini absurde, inutile, invidii jalonate către cine mai ştie ce scop perfid, experimente laşe fără de rost pe pielea mea sau a altuia geamăn pe dinafară căci, nimeni nu-mi seamănă.

Urma alege, îmi debita Anchetatorul cel mare, numai că pînă la ea, ori sub ea, nevăzute, pierdute sau strivite, alte urme se îmbiau, care pe care, să-mi limpezească trădarea din jur :

Am căzut peste lume dintr-o întîmplare căruia i-am rămas, pînă azi, fidel.

Fără prea multe introduceri sînt convins că totul se rezumă la un simplu joc, la o confruntare de idei, atunci, de unde şi pînă unde, intr-ascunsele pregătiri de evacuare din colectiv ?

Nu ştiu, vom vedea, purtarea lumii ar putea fi o probă măsluită a unor juraţi, o pasenţă cerşită de frică, o secvenţă din propriul film.

2. JURNAL

O fată de împărat, şoptire învlată, Gelozia, s-a cuibărit subtil ca o datorie plăzmuită-n rate şi-mi tot şuşoteşte nebunii făr' de astîmpăr.

Am inima învelită-n gheaţă, poate aşa o să şi moară.

A fost, deci adevărat ?

A fost ?

Am preînţeles iubito că, viaţa-n doi, nu-i nici o clipă clară şi poate dacă va fi soarele mai darnic, vei fi acasă Miercuri, cel mult lungind-o pînă Joi.

Dar....

Luni m-a sunat Mioara să-i facem rost de nişte medicamente pentru nefericitu-i frate, dus de urgenţă, într-o cameră de reanimare la Fundeni.

Un fel de ritm aiurea, cînd îndrăcit, cînd molcom, un ţîrîit-semnal de moarte clocea, nepotolit, prin el.

Acum, îl simt şi eu.

Am liniştit-o, nu-mi dau seama cît de convingător, făgăduindu-i chiar imposibilul, vocea ei, plînsă, m-a bulversat de-a binelea, lepădîndu-mă aproape în fiorii unei electrocutări cosmice, inimaginabilă.

Clipă deshămată, moale ca o rămăşiţă de catifea ticăind la cheremul oricui, gata s-o vîneze ori s-o lase pe tejgheaua răscrucii pentru altul sau alţii mai pofticioşi.

Sorin Ilfoveanu : Păsărarul

De unde să ştiu că eu eram vînătorul, de unde ?

Auzisem cîte ceva despre Radoveanu, cel cu care mă tot comparai fie mai în glumă, fie în logica unor comportamente sociale.

Logica ta, atunci cînd acolo unde eu nu-ţi desfăşuram soluţia cea mai favorabilă, dimpotrivă.

Îl şi uitasem, o bună bucată de vreme înstrăinîndu-ne, asta şi fiindcă se părea că viaţa n-o să mi-l pună mereu pe tapet, dacă am să-mi dau silinţa, nu neapărat să-l imit ci, să-l minimalizez, măcar prin îndulcirea unor momente pe care tu le-ai cataloga rezonabile.

N-a fost să fie aşa, deşi străduinţele tale m-au învins.

M-am repezit la locul tău de muncă, de pîine şi de bîrfă, cum s-ar spune, şi-am întrebat de Fana, Dorina, Paul, ba şi de Nuşa deşi, tu mă rugaseşi să n-o mai bag în seamă, din seara aceea, de la Cumpătul, de cînd am împărţit cîştigul Joly-jokerilor norocoşi.

Fuseseră în tura de dimineaţă sau, ca şi tine, plecaţi în concediu de odihnă.

În stradă, rezemat, ca un beţiv notoriu, am dat să urlu, aşa cum urlă fiara încolţită dar, nu sînt sigur dacă am urlat, cel mult, poate, în mine.

Sincer să fiu atunci s-au cuibărit furiş, fecioara de împărat şi neputinţa, ca o ceaţă.

Te visasem, cu o seară înainte, înlănţuită într-o dragoste de animal flămînd, c-un chip ascuns sub tine, nedefinit, dar, după spaima ta care-mi încremenea privirea, puteam să-l bănui.

Apoi, se derulă, tot în culori neisprăvite, şi numărul de jocuri pe care mi le-ai oferit înaintea ultimului tribut plătit să te mai întîlneşti cu marea şi, alte şi alte noduri gordiene au început să iasă la iveală.

Unde e şi ce a rămas din duminica noastră ?

3. GÎNDURI

Celula vie atacă tot o celulă vie.

Omul strigă la om să nu clintească balanţa.

Tainele celui de al treilea război mondial rozbombonzind pilule.

Jurnalele trîmbiţează agonic, acuză, apără, iartă, se spovedesc, o iau de la capăt, treaba lor !

„Clipa" se tîrcoleşte ca o leoaică rănită.

„Drumeţul" o dă în damen-tango, aşteptînd curierul cu fotografiile victimei, mulajele, rezultatul autopsiei şi alte probatorii.

„Roza" recunoaşte deschis că n-a fost pe fază, promiţîndu-ne o ediţie specială, un fel de Totului-Tot, mîine, poimîine sau la Paştele Cailor.

„Răsăritul" o scaldă strecurînd amănunte în coadă de peşte.

„Glasul" aşteaptă cu mîna pe rotativă bilanţul bîrfei.

„Aripa Visului" se vinde ca pîinea caldă, direct din burta maşinii.

„Ultima-Oră" recomandă aceleaşi seminţe de castraveţi, deja muraţi. Mulţi bănuiesc că au avut S.R.L., că vor fi săpuniţi, împroşcaţi care pe unde, pe la mine, prin văioage şindrilite cu noroaie comunale după una, după alta.

„Farul" se perpeleşte de ciudă. Echipa trimisă la faţa locului a fost deviată, oficial, de pe traseu, undeva, spre dracu-n praznic.

„Universul" şi-a împopoţonat fondul cu cîteva rachete scăpate de sub control, declaraţii de pace, bugete împovărînd şi mai mult cheltuitorii de rînd, mişmaşul de la Hipodromul Berceni deşi, neavizat.

„Luceafărul" colează fără teamă sperînd să-i însăileze un necrolog de pomină adversarului său cel mai feroce, „Curentul", care dintr-o ruşine financiară s-a autointerzis.

„Credinţa" s-a lăsat păcălită cu un proces de adulter şi-şi racolează clienţi ispitindu-i cu reducerea taxei de vamă, bineînţeles că e vorba de singura poartă a Raiului, dacă va fi şi va fi, repusă în vechile-i drepturi sacre.

„Goarna" străbate cîmpii, pustiind roua ivită în colţuri de ochi păgubiţi, amuşină clientela dînd în vileag, o poliţă scadentă cu implicaţii mai SUS.

„Viitorul" nu ştie nimic, bîjbîie în golul zilei de mîine cu aceleaşi minciuni anunţînd, c-au sosit din import, 15 banane, mai verzi.

„Liniştea" şi-a pus coatele lîngă butonul Alarmei şi se zgîieşte-n tavan, numărînd, ca o paparudă neprăşită, picurii ploii ~~timpuind~~.

„EU", mă las tîrît de mine, fac ce vreau, pulverizînd către patronii Lumii, fărîme de[...] unde, de c[...]

Colac peste [...] nădăjduind, ca [...] căciulă, să-l iau [...]

Remiză ?

Nu, nu te pripi, nici [...] cine şi cînd ţi-a dezgheţa[...]

Lasă doar impresia, da, da, [...] ai fi unicul fericit din lumea a[...] singur ţi-ai luat dreptul s-o ură[...]

Cutremurat de iluziile umbre[...] late în ceară, treci bariera !

Haide, trece-o !

Asemenea unui puşti alergînd să [...] ochii cu gîrla, dospit de-ale Soarelui ra[...] jupoaie-ţi cîrpele trupului, uită clipa, ziua, anul, rostul ierarhiilor, chiar şi mărimea piuliţelor, a bailagărelor sau a toate cele proptite cîndva în folosul echilibrului tău şi al altora.

Mînuit de întîmplare, fă-ţi cheful de joacă, pîlpîind lacom şi pur, primprejur, pînă cînd aerul învechit va băşica toată durerea coclită.

Rebelul din tine va zări cum se destramă o jertfă neruşinată, cum se naşte o nouă speranţă şi, cam atît.

Acum, fie cum roagă-ţi doar stăpîna umbră de ceară să-ţi plimbe gîndul pe ici, pe colo, de-a lungul fîşiei de graniţă a Nimănui.

Muşcă din aerul cel nou, zburdă ca mielul pe imaşul Libertăţii, fă-ţi de cap, dacă-l mai ai pe umeri ?!, roteşte-l către zarea cea minunată, fă tumbe copilăreşti, fluieră mirarea, apoi, rob al neîncrederii rîzi, plîngi, exagerează şi iar exagerează.

Urlă că Haosul nu e decît anticamera labirint a Paradisului, urlă despre noi, clanul marionetelor albe, brune, blonde sau roşcate, urlă despre tot ceea ce ne înconjoară şi are drept preţ impus bolul prea plin de venin al resemnării, urlă aducîndu-le aminte despre viaţa promisă, despre viaţa închisă, despre legea făgăduită cîndva.

Miliarde de hăitaşi vor binevoi a-ţi lua urma.

Nemurirea visată să fie premiul prinderii tale ?

Sintetizează băiete şi trage-ţi ca parte, o sută, o mie de ani, sau cîţi vrei, de-a curmezişul şi de-a latul hăitaşilor întărîtaţi, în faţa armelor ţiuindu-ţi pe lîngă ureche sau aiurea.

Umbra de ceară, mascota ta se va întoarce, tu, niciodată !

Adineauri a fost ţipăt de pasăre, acum e dusă spre peretele nord, întruchipîndu-se într-un Moş Gerilă, mîine am s-o trezesc ca pe o fată Morgana despletindu-şi părul, cerşind săruturi, poimîine fi-va în ultima literă a pîinii, cine ştie ?

Nu uita însă latitudinea şi longitudinea locurilor, a poreclei alese, nici scara la care s-a născut harta minciunii.

Vomită !

Bulbii desperecheaţi se vor năpusti brambura către America, către China, către Noua Caledonie, către Rusia, către Australia, către Japonia şi nu în ultimul rînd înspre Patria Morţii Adevărate.

Tîmplele te vor frige, restul trupului ţi se va sfărîma ca un ipsos de bîlci dar, în clipele acelea, nu-ţi va prii nici măcar ura lor fiindcă tu, ţi-ai lăsat-o pe a ta !

O minge de aer curat ne închipuie lumea aşa cum ar trebui ea să fie şi cum nu va fi niciodată, indiferent de ataşamentul meu.

De ce l-aş iubi pe Gorbaciov ?

De ce pe Bush ?

Jocul lor nu e şi al meu.

De la ei pînă la mine, ehei... Vae victus !

De la mine pînă la ei, ehei... Sorcova Vesela !

Religii cu sutele, petrol cu ghiotura, ambuscade politice, ouă, andive, morcovi, banane, lapte de pasăre, ceapă, cartofi, arahide, cîini de pripas, usturoi, ţînţari, SIDA, şerpi, foame, frig, băjenii, păduchi, sifilis, şacali, veveriţe, furnici, şoareci de apă, de cîmp, pentru experienţe, pentru planete, stupefiante, revolte înăbuşite în sînge.

Ce fel de sînge ?

Ofrandă căror zei, de SUS, de JOS ?

Trăiască întrebarea: cînd restul se sugrumă singur sub tăvălugul fricii, foamei sau al femeii !

Nedesluşit capriciu zace în tripticul sortit al celor 3 F-uri.

Sărată zodia, orb norocul, strîmb acoperişul divin, ca o cumpănă iritată.

Personal, nu am de partea cui să mă închin, indiferent nu pot sta.

Zgomotul ori Liniştea nu pot perpetua persuasiv, oricît de mare le-ar fi platforma politică, iar păţaniile unor foşti eroi sînt mai de folos decît lozincile ce se vor sfinţite, aplaudate, urmate, veşnicizate.

E trist, e condamnabil, e polemic, e esenţial, a te face că nu le ştii, nu le poţi lecui, nu le simţi, nu le împărtăşeşti, mai ales, atunci cînd acolo unde răspunsurile sînt date din „Biblia SUPRAVIEŢUIRII", din „SISIFIANA" şi nu în ultimul rînd, din „CUGETĂRILE FECIORULUI NARCIS" sau cel mai recent roman al secolului „VINOVĂŢIA HIDROCARBURILOR".

Întruchipîndu-te în două tabere, la fel ca ziua şi cu noaptea, ca visul şi ca fapta, ca viaţa şi cu moartea, ne pregătim să dăm asaltul, în cinstea ta şi-n nemurirea clipei !

Primeşte provocarea !

Pion, turn, cal, nebun, nebun, cal, turn, pion de alb, începe !

Pion, turn, cal, nebun, nebun, cal, turn, pion de negru, îţi va răspunde, nu te îndoi, nu te refuză.

Dacă e oprit să minţi, în schimb, se pare că e la modă, adeseori îngăduit, să ascunzi adevărul, potrivit locului şi timpului, neprielnice şi nesigure, tăinuindu-ţi intenţionat gîndurile şi faptele chiar fără tăgadă cu ajutorul unor scorneli iscusite, mărturisite şoptit, anaforat sau cu mima unei rostiri pline de tîlc, fără ca vreunul ce-ţi pretinde aceasta să poată face act de putere.

Nu mă prea bizui pe această afirmaţie dar, prea frumoase sunt aceste cuvinte...

Santinela Bunei-cuviinţe aşteaptă un ordin, eu mai las să treacă o clipă, încerc să te văd cum alergi către mine şi alături.

petru vasilescu

Născut la Bucureşti, 14 august 1914, dl. Petru Vasilescu face studii de drept la Bucureşti şi Paris. Doctoratul în 1939, an în care este concentrat, ca slt. în Regimentul 9 Cavalerie Roşiori, cu care va trece Prutul şi Nistrul. În 1948 va fi arestat pentru „activitate subversivă în mişcarea de rezistenţă" şi condamnat la 8 ani detenţie. Anii studenţiei, activitatea în cadrul tineretului liberal, lunile de „Malmaison" şi Jilava, anii de Aiud, Canal şi minele de plumb din Maramureş, prieteniile cu „Dinu" Noica, Sergiu-Al. George, Paleologu şi Arşavir Acterian, ca şi multe altele, le-a cuprins într-un volum intitulat „Itinerar", încheiat nu demult, graţie imboldului primit din partea revistei „Contrapunct" (v. nr. 42). Prezentăm aici, în avanpremieră editorială, alte pagini din acest destin, pe cît de „firesc" împărtăşit de alte mii şi mii de „itinerarii" congenere, pe atita de singular în acuitatea trăirii.

Dan C. Mihăilescu

NATURĂ VIE CU... BRANDURI

fragment din volumul ITINERAR

TRECEREA PRUTULUI

Coloana se oprise. Era noapte, coboram. Oameni, muniţie, branduri, ţigări fumate prin şanţuri, eram încă adormit, proptit de-o roată. Plecaseră mai toţi în recunoaştere, comandanţii de escadroane, maiorii, cei de la pontoane. Eu eram cu brandurile, trebuia să mă duc şi eu. Am luat-o, prin beznă, în sus, către ei, nu era mult, dau peste căpitanul de la „grele", Trandafirescu, avea o lanternă oarbă, era bună, vedeam măcar unde călcăm. Erau, acolo, toţi : un grup mai mare, cu o hartă întinsă pe jos, aplecaţi deasupra ei, colonelul, un mare strateg, explica şi trăgea cu creionul. M-am băgat printre ei, mi-am întins gîtul, dracu înţelegea ceva. Jos era Prutul, dincolo un sat, Movila Ruptă, asa zicea pe hartă, că de văzut nu vedeai nimic. Şi o buclă. Pe o parte, regimentul tot, dincoace de buclă, armamentul greu şi brandurile, adică eu. Şi trage-i la linii, aici să fie Verulescu, acolo Trandafirescu, armamentul greu deschide focul, curăţă terenul, iar brandurile să bată fix la ţintă. După aia, escadroanele de linie să treacă Prutul, atacînd dincolo de buclă. Căpitanul de la pontoane îşi marca pe plan locul pentru ai lui. Nu mai erau întrebări, locotenenţii coborau satisfăcuţi, colonelul Dămăceanu dispăruse demult.

Ajunş jos, lîngă masini, oamenii aşteptau prin şanţuri. Trandafirescu comanda baza, armamentul greu şi pe mine cu brandurile. Mă căuta, discuta cu Rizea, ai mai tras vreodată cu astea ? Vezi că Vasilescu-i rezervist, mie-mi place să-l simt alături pe ăla cu arma. Era mic, umflat şi nervos foc. Mă întreabă cît timp îmi ia să duc muniţia jos, dacă nu-i mai bine să plecăm, să ocupăm poziţia, e foarte greu, că-i baltă, plutoanele de mitraliere trebuie să coboare mai întîi, că locotenentul de la tunuri n-a venit şi ăia cu firu, dracu să-i ia, tot nu s-au dus şi ce se face el fără fir şi telefon. Şi, neapărat, să-i trimit agenţii, să fie lîngă el, ba nu, mai bine stai tu lîngă mine, să fim împreună cu brandurile, astea-s armă tare, bat departe, nu-i nevoie să le ducem chiar pe malu-apei, le ducem mai în spate, să fie apărate. Dă să plece, se întoarce, se uită lung la ceas, mai e, mai e, dar mai bine să plecăm.

Scot şi eu harta, mă lipesc de aripa unei maşini şi-i chem pe Rizea şi Ioniţă lîngă mine. Caut Prutul la lanternă, da, uite Movila Ruptă, dincolo de apă, într-o buclă mare, cum spunea colonelul. Le arăt şi lor, însă unde să tragem n-am înţeles. Să curăţăm terenul, care teren ? că vin ăi cu armament uşor — să tragem înaintea lor, dar, dacă ei debarcă, unde naiba să tragem, că satu-i în buclă, să tragem în sat ? La dracu, au zis toţi c-au înţeles, ce-au înţeles ? Mai bine să ne ducem, om vedea unde-om trage, tragem şi noi cum am mai tras, principalul e s-o facem, să nu se zică de noi că n-am tras. Şi, apoi, este căpitanul, să ne spună el unde să tragem, că-i „activ" şi are grad mare. Şi am plecat. Cu brandurile în spinare, n-am luat decît două, pentru cîtă muniţie puteam duce era destul, cîte două cutii de fiecare, şi arme, şi-am luat-o-n sus pe cărare, cîte unul, încet. După mine veneau Rizea şi Jianu, trăgătorii, unul cu ţeava (avea vreo 20 de chile), apoi cel cu placa de bază, afetul, apoi restul cu muniţia. După ei venea Ioniţă, şi el cu un brand şi oamenii săi, eram ca un cîrnat în beznă. Jos e Prutul. Mîine trecem.

Ora H, spusese colonelul, ni se va transmite. Ştia şi căpitanul, ştiam şi eu, era ora trei, dar era în plic sigilat. Coboram, înainte nu era nimeni, doar cei cu firul, îl încurcaseră-n bălării. Cărarea ba era, ba nu era, mergeam ca orbeţii, mai trosnea cîte-o cracă, tufişuri, băltoace, sergentul cu mosorelul mergea înainte, unde-o merge el merg şi eu, broaşte, stuf, se auzea clipocitul apei, ce dracu mergem atîta, mie-mi trebuie pămîntare pentru placă la brand. Ne oprim, aprindem o ţigară, Rizea şi Ioniţă tac. Unu noaptea. Dintre tufe, gîfiind, cu casca pe cap, căpitanul, v-aţi dus prea-n faţă, da'e bine şi-aici, să nu fumeze nimeni, ăia de la telefoane să vorbească-ncet că-i ia mama dracului. Cheamă centrala — ce centrală ? — Vulturul, mă, n-ai înţeles ? Merge, don'căpitan, e Nae acolo şi mă ştie. Ce ştie, mă ? Ştie că e Vulturu şi că aici sînt eu !

Noaptea se subţia, întunericul bătea în violet. Am pus brandul în bătaie, apa se auzea, era în faţa noastră, se auzea un clipocit. „Alo ! alo !", ce să facem ? să trecem noi ? spune-i colonelului că am armament greu, cum să trecem ? dacă trecem, trece baza şi cine mai bate ? E nebun ? Auzi, că să trecem, aşa e ordinul. Şi să batem, cînd să batem ? să tragem şi după aia trecem. Am înţeles, deschidem focul şi trecem. Trei fără douăzeci, mi-era frig, mi se strîngea stomacul. Noi ce facem, don'locotenent, mă-ntreabă Rizea. Ce să facem, n-aţi auzit, trecem, la trei deschidem focul, e ordin.

E ora trei, nu, nu e încă, ba este, o rachetă mare, albă, zboară sus de tot... „Foc..." şi din ţevile de brand ascunse după tufe ţîşnesc primele proiectile, în mal, în apă şi dincolo de mal, sergenţii ochesc din nou, dincolo de mal se vede bine acum un lan adînc de grîu şi în capul lui o căsoaie albă, lungă. Le-o arăt : bateţi în ea, băieţi, o fi ceva acolo. Primele lovituri au căzut prea departe, am scurtat tragerea şi din nou o rafală, chiar pe casă, ţiglele sparte, smulse, spulberate. Apoi, liniste, nici o mişcare pe mal. Ne-am îndreptat către bărci. Brandul era greu, intra în barcă numai teava. Apa rece, ne clătinam, înşelătoare apă, nu se mai termina... Pe mal, numai pietre, ce dracu facem noi aici, opt oameni, la cine să strigi, pe cine să chemi, bărcile plecaseră, în faţă — malul, pietris, scorburi.

Îmi iau inima-n dinţi şi mă caţăr pe mal. Ieşise soarele, grîul scînteia, mai departe, căsoaia cu ţigla ruptă de proiectile. Deodată, un piuit pe la urechi, şi altul şi altul, trăgeau dinspre casă-n noi. Cu pistolul în mînă, dau să mă ridic, să văd de unde vine şuieratul, fac un salt, dar casa e prea departe, să fug sub mal, dacă mă ridic mă văd, dar Rizea s-o fi suit ? Jianu ştiam, era aproape, în lan, trăgeau acum mai tare, rafale, dar nu dinspre casă, ci din stînga, dinspre rîu, gloanţele scormoneau pămîntul, tremuram, mă dureau mîinile, strîngeam pistolul, nu vedeam nimic, nu mişcam. Doamne, de m-ar înghiţi pămîntul ! Mintea mă părăsise, gura mi-era plină de pămînt, aveam picioarele de plumb, o fi murit Jianu, nu, se uita la mine, întindea mîna, nu se mai trăgea. Dintr-o dată, bufnituri, explozii, sărea din nou ţigla de la căsoaie — trăgeau ai noştri ? Rizea, îmi face semn Jianu, Rizea e-n spate, cu ţeava după el. Înfig mîna în pămîntul lipicios, trebuia să fug, oriunde, să mă sprijin de ceva, sărim, fugim, cădem într-o groapă de var, mai facem cîteva salturi, ne lipim de zid. Sar printr-o gaură din perete, cu grenada-n mînă, înăuntru nimeni, sui repede în pod : prin acoperişul rupt îi văd, era mai mulţi, unul cu binoclul la ochi, o mitralieră, două, oameni culcaţi în drum. Trag iar, dar trag şi brandurile noastre, la movilă, la dreapta, uite-i cum se tîrăsc, i-au atins, trageţi băieţi, strig, mai cad trei-patru bombe pe mitraliere, am avut noroc.

Dinspre sat, veneau ai noştri, încet, cu armele în mîini, trecuseră liniştiţi. În bucla, în sat, nu era nimeni. Cobor din pod şi-ncremenesc : în sala lungă şi goală — o mogîldeaţă, rezemată de zid. Uniformă verde, capul descoperit, un genunchi adus la gură şi singe. Arma jos, culcată lîngă el. Scot pistolul, „nu mişca" — să ţip, să trag ? „Predai", strig la el, în spatele meu apare Jianu, gata să arunce grenada. Mă apropii, e mort, ne priveşte cu ochi sticloşi, era mort şi parcă zîmbea.

Pe drum, la margine de lan, cu faţa înecată-n glod, cu o mînă întinsă şi pumnul strîns, un neamţ. Ce căutase acolo, de unde venise, cum trecuse, el ştie ! Ciuruit, cu casca răsturnată, pe fundul ei scria, cu litere mici, albe „Kraus". Două gropi, tranşee cu muniţii, o mitralieră. Lîngă ea, în uniformă verde, rinjea într-un lac de singe o namilă de om, puţin mai departe, altul, o mutră hidoasă, cu ochii crăpaţi. Din pom, se legăna încă binoclul. Jos, un picior sfîşiat, unul cu burta spintecată, de jur împrejur numai gropi, mici, pline de schije, brandurile îi loviseră-n plin. Era prima zi de luptă. Nu-mi mai era frică.

BASARABIA

Unităţile se regrupaseră. Revenisem la regimentul meu, armamentul greu mergea în coada coloanei, şir lung de cai şi căruţe. Ploua mărunt, de sub glugă, căpitanului abia de i se vedea nasul. Soldaţii îl porecliseră Clipici, clipea mereu, vesnic nemulţumit. Treabă bună, operativ plutoanele erau date unităţilor divizionare, iar el rămînea cu majorul, ordonanţa, catastifele şi bucătăria lui.

Ne îndreptam spre Ştefăneşti, se făcuse un larg cap de pod şi urma să trecem Prutul pe un pod de vase, aruncat în ajun. La intrarea în tîrg, jale. Case dărîmate, acoperişe fumegînd, căruţe răsturnate în şanţuri. Pe după ziduri, boarfe adunate, copii, mame, ţipă, plîng. Ruşii bombardaseră podul şi tîrgul tot.

Infirmieri cu brancarde, camioane trase-n cîmp, un şir de oameni cu gamele, cu străchini, care cu ce găsise, stăteau la rînd, la o marmită, să ia ceva fierbinte. Lîngă biserică, îi adunaseră pe cei morţi, de-a valma, bărbaţi, copii, soldaţi, femei, bătrîni, trupuri sfîrtecate, unele cu galoane, altele în cămăşi de noapte, cum i-a prins în somn. Mergeam încet şi ploua mereu, chesoanele alunecau, caii nechezau, înjurături şi bice şi ceaţă. Ne oprim, pe şosea un căpitan, cu un ciomag în mînă, încerca să descurce drumul.

La pod, drumul cobora, încetinim, drumul face o curbă, ţinem de hamuri, pontonierii strigau, ăi de sus îi împingeau pe cei din faţă, o căruţă intrase cu oiştea într-un cheson, caii săreau în părţi, din spate venea un camion, oprise toată năvala. Prutul se umflase, aveam impresia că ne duce, la capul podului — mitraliere antieriene, mai sus, pe dîmb, o baterie, căpitanul îşi pierduse căruţa şi majorul, dădea pinteni disperat, ridicîndu-se-n sa, doar i-o vedea ! Coborîm încet, ne apropiam de o lizieră, cîţiva pomi, două, trei corturi, o marmită pusă pe foc, soldaţii trebăluind, răniţii în corturi. Blestemată noapte, rusii nu loviseră podul în plin, mai mult drumul şi tîrgul tot.

Eram în Basarabia. Un trap uşor, de-a lungul lizierei şi în fund, în gura văii primul sat de dincolo de Prut. Trăgeau clopotele. Cu mult înainte de intrarea în cătun, oamenii, îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, ne ieşeau înainte, întîmpinîndu-ne cu ulcioare pline de flori, flori ca la nuntă. Braţele încărcate de flori şi ochii de lacrimi. Erau toţi în drum, cu drapele tricolore, cu icoane, popa în odăjdii, fetele gătite, bătrînii cu părul alb şi lung, tăcînd cu emoţie. Se repezeau la oameni, la cai, cu lapte, cu ouă, cu poame, chesoanele erau numai flori şi mlădiţe verzi. Treceam în trap, oprindu-ne din loc în loc, de luam flori sau cîte-o sărutare de la fete şi de la neveste. Suna valea toată, suna de bucurie, trăgeau colopote, cîntau fluiere şi buciume.

Aşa a fost, apoi, şi dincolo de vale, la pîrîul ce tăia drumul, un izlaz la marginea altui sat : o fîntînă cu braţ înalt, covoare întinse în umbra copacilor, fete multe, vin, strachine pline, pîine caldă şi fripturi de tot felul. Plîngeau oamenii de bucurie. Celălalt pluton trecuse, oprise şi ospătase, era rîndul nostru acum şi-am făcut o haltă, o „haltă mare de ajustare". Am mai trecut, după aceea, prin două sate, oamenii se ţineau de noi, ne pofteau în case, săreau pe cai să-i oprească, să nu plecăm, să mai stăm, să ospătăm...

Pe înserat, se zărea pădurea. Un motociclist ne arătă drumul, acolo era cantonamentul şi regimentul tot. Escadroanele ascunse în frunziş, caii legaţi la conovăţ, căruţe, chesoane camuflate, sergenţii pe lîngă oameni, cazane cu mîncare, corturi peste tot. O poiană şi-un cort mai mare : colonelul şi maiorii, căpitanii şi noi toţi. Ne-am strîns împrejur. Se făcu tăcere. Colonelul ne privea în ochi cu dragoste, pe piept îi lucea cu mîndrie crucea din celălalt război. Aţi trecut Prutul — ni se adresă el — aţi luptat pentru pămîntul nostru românesc, pentru fraţii moldoveni, aţi fost demni şi bravi ; vom merge pîn'la Nistru, hotarul nostru acolo este şi-l vom avea. Inamicul se retrage, mai sînt lupte la Orhei şi pe dealurile Sorocii, o să-i învingem, îi vom alunga.

Am stat acolo două zile, după care ne-am îndreptat către Nistru, încolonat, la pas. Nu erau ruşi, nici tancuri, nici avioane. Acum, că Basarabia era din nou a noastră, totul se terminase, într-o zi, două vom fi din nou acasă. Aşa credeam, atunci, cu toţii...

Strip-teasă

această sală ticsită cu fum şi cu bărbaţi
izbucnind într-un incendiu de aplauze
e o femeie care se dezbracă.

Focul artist

în noaptea asta şi-ntunericul e-un lapte mut şi trist
şi-l biciuie ca-n zorii lumii văpaia focului artist

mi-e inima un lanţ de inimi şi mă înlănţuie de pat
şi deportaţii pentru moarte prin mine iarăşi se abat

estimp chiuveta-mi plînge rar căci uit mereu să-i las pleoapa
potop e-n celălalt tărîm şi patul iarăşi mi-l ia apa

mă scol să pun lemnuşe-n sobă şi ea miroase bine-a fin
sînt numai mîngîiere, mamă, şi mîna morţii mi-o amîn

o, gheaţa visului, ziar al nopţilor copilăriei mele
cu somnul lung, cu primii morţi şi ultimele calde stele

e beznă dulce în alcooluri şi axul lumii este beat
spre geamul meu priveşte cerul cum animalul împăiat

un cub mi-e casa universul un cub din cuburi de pămînt
în singe cuburi mici de singe scriu cubului un legămînt

mă uit în noapte doar cu gîndul la gîndul ei primordial
cum Ţările de Jos se uită spre plînsul mării lor la deal.

Ion Mircea

Proza lui Bedros Horasangian

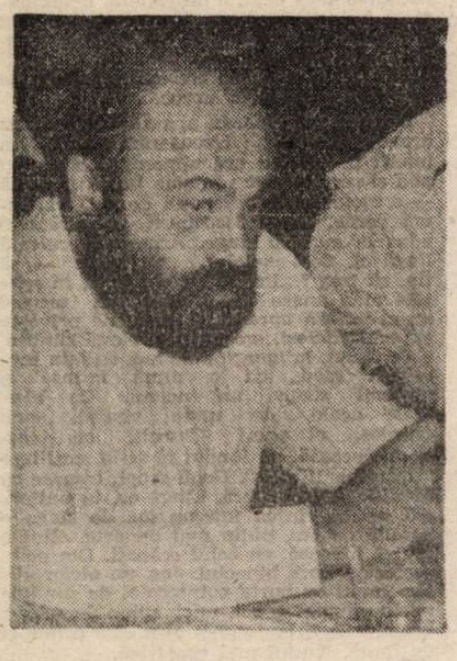

Textele scurte ale lui Bedros Horasangian, din **Curcubeul de la miezul nopții și Închiderea ediției** (ambele din 1983), ca și romanul — de proporții apreciabile — **Sala de așteptare** (1988) sunt în egală măsură reprezentative pentru o proză extrem de intelectual elaborată. În sensul că ea este rodul sensibilității intelectuale, nevoii de cunoaștere mai mult pe planul culturii produse decît al producătorului culturii. De unde și cantitatea de informații, corespunzătoare, din cuprinsul acestei proze, care ne situează adeseori mai mult în orizonturile revendicate de mass media („cu toate că în mod curent se spune că gazetăria mai mult strică literaturii propriu zise" — notează însă naratorul-autor undeva), decît în domeniu epic uzual, pe care îl afectează. Autorul face neostenit apel la cunoștințe ce țin de literatură, muzică, artă, cinematograf, sport, politică, într-o căutare febrilă a ceva ce ar putea înlocui subiectul narativ (citarea **in extenso** a documentelor autentice, precum actul unirii Transilvaniei, de la 1918, sau altor probe publicistice, în **Sala de așteptare**, este un procedeu deja tradițional, inițiat la noi de Duiliu Zamfirescu, ori universal clasicizat de colajele lui Dos Passos). Dar proza lui B. Horasangian este problematică — nu dintr-o vocație teoretică, dintr-un abuz eseistic în sfera narațiunii, ci în practica textului însuși, dilematic ca atare, pus în discuție prin însăși prezența sa discutabilă. Dacă B. [illegible]gian citează odată, ca din întîmplare, fiindcă ne găsim în textura naratorului, și totuși nu din întîmplare, fiindcă textul „epic" se intitulează **Secvențe despre starea prozei**, pe Jacques Derrida și Philippe Sollers, acest text se instituie de la sine ca o aplicare a ideii de text, în cadrul dezbaterii de specialitate despre continuitate și discontinuitate, diferență și, aici... „cordon ombilical" (sintagmă ce servește la Horasangian de subtitlu pentru o „secvență").

Literatură intelectualistă de bună seamă, însă literatură primară și nu secundară, în pofida mijloacelor ei secundare, ce pot fi treptat interceptate (și care ar putea duce la concluzia, sceptică și descurajantă, că nu e cu putință a ieși din text, că singura existență de luat în considerare este cea textuală). De la comparația bazată pe cultură artistică și deci adresîndu-se unui receptor instruit : „Sălciile își lasă crengile curbate și lenește ca nudurile lui Modigliani" sau „Trecători puțini, grăbiți, șterși, neînsemnați, ca în tablourile lui Marquet", la adevărate poeme în proză : „Culmile din jur erau învăluite în ceață. O ceață zdrențuită prin care se zăreau peisajele lui Hokusai, copaci rătăciți, poieni răsfirate și obosite de arșița verii, gospodării izolate și foarte rar, cîte un om mergînd de-a lungul căii ferate. Nu neapărat ginditor" și în fine, la povestiri cu intensă rezonanță afectivă, precum cele încorporate în romanul **Sala de așteptare**, alcătuind probabil partea lui cea mai convingătoare artistic : o plimbare prin pădure, agonia unui pește furat (unde narațiunea e presărată cu citate din poezia lui Bacovia și referiri la Leonardo da Vinci, Paul Valéry, Heidegger, Marcuse), o anchetă polițienească tratată poetic-vag, aproape oniric (ca pe vremea lui D. Țepeneag, Sorin Titel, Andrei Ujică). Iar pe de altă parte, în prozele scurte ca și în roman, lansarea unui cor întreg de voci (existențele omenești fiind pentru Horasangian tot atîtea voci), care își gem, își strigă, își scriu, își șoptesc, își mărturisesc, își descriu, își acceptă, își trăiesc pur și simplu sau își plîng insuccesul, ratarea. Autorul experimentează de fapt cu aceste voci, între care nu se ascunde nici a sa proprie, dilema fiind generală, deoarece este o dilemă a scrisului ca atare, ce își trăiește astfel, prin împrejurarea de a se scrie pe sine, propria-i ratare. Un scris care există în măsura în care se ratează. Diferite proze scurte reiau tema îndrăgită în literatura română din jurul anului 1900, a inadaptării din motive lăuntrice, — tema extinsă acum și la motivele istorice, exterioare, în romanul în care personajele cu deosebită vocație intelectuală nu le lipsește capacitatea de reflexie asupra fenomenului, spre a-l explica. Într-atît, încît autorul, depășind cu hotărîre rolul **naratorului** se identifică explicit cu personajul său, cordonul ombilical ce-i leagă fiind scrisul la care participă amîndoi și din care nici unul nu poate evada spre o autonomie reală. O recunoaștere prin urmare a ratării autorului, în generalitatea sa auctorială. Autoarea jurnalului inclus în roman, ca document, fiindcă ea nu „face literatură", ca voce autentică și autonomă, în contrast cu celelalte voci, ale personajelor „ombilicale", se trădează însă, căci își apropriază în textul ei personaje literare notorii (din romanul lui Camil Petrescu, **Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război**, scriitorul însuși lăsîndu-se direct implicat în acest jurnal). Mai mult, ea sfîrșește prin a-și atribui de asemeni un sentiment al ratării, de data aceasta ca generalitate mai mult umană decît profesională, literară : „la capăt de drum, descoperim uimiți că n-am petrecut decît într-o sală de așteptare unde nu s-a deschis nici o ușă și am așteptat zadarnic". Frază justificativă pentru întreg cuprinsul romanului.

Tot astfel, în textul „epic" al lui B. Horasangian, răsar momente aparent „lirice" care se vor altceva decît acel text, sau fac o trimitere la un posibil altceva, mai temeinic decît textul : „Fabulosul și neliniștea. Dincolo de cuvinte. De text. Ceea ce rămîne. Ce nu se vede". Nefiind un specialist, el nu se preocupă nici de claritatea, nici de precizia ideilor strecurate în masa prozei și care sunt mai mult exclamații decît demonstrații, autentificate doar prin spontaneitatea lor, care le situează în domeniul artei, departe de adevărata teorie : „Ceea ce urmează — zice autorul-narator — poate fi considerat ca un rest de memorie în strînsă legătură cu uitarea și supraviețuitorii ei. Simple imagini, tăietură simplă. Joyce. Oricum nici un gînd nu a fost premeditat, alcătuit dinainte". Mai mult o mărturisire deci, la un practician care și-a pus îndeletnicirea sub semnul întrebării, socotindu-și textul material inflamabil, exploziv, năzuind la „destructurarea epicului", la „disoluția genurilor literare". Pătruns de fervoare quasi mistică, el dorește „a uni semnificantul cu semnificatul", deoarece interesul față de scrierea tradițională s-a epuizat. „Ce să mai povestești cînd totul deja s-a povestit ?" sună o întrebare de personaj sătul de sine și de textualitatea lui : „univers convențional : literatura"... „Sufocat între litere". Convenționalitate pe care B. Horasangian și-a propus să o tematizeze în prozele lui, în care colcăie, conform planului prestabilit și în vocația lor spontană, faptele însignifiante, sărace, „neîntîmplările" cum singur le numește, nimicurile cotidiene, obiectele banale trase unele din altele, croite și lipite din nou, artificial, arbitrar. Pentru aceasta el se mulțumește mai întîi, fiindcă experimentează (întrebîndu-se naiv, cum ar fi scris Flaubert la persoana întîi ?) cu constatarea că naratorul, martor neutru, își îngăduie doar să observe și să noteze și, asemenea camerei de luat vederi, nu se amestecă în mersul evenimentelor, nici nu încearcă să modifice ceva din identitatea personajelor (e convențional așa-dar și prin împrejurarea că străbate, cu bună știință oricum, drumuri bătute înaintea lui de Camil Petrescu și de alții) ; apoi decide, în sfîrșit, să înlocuiască epicul cu neliniștea și construcția metodică cu sentimentul. Aceste idei, ca și practica lor, încap chiar și numai într-o fărîmă de text : „Chitanțe. Plăți. Impozite. Taxe. Totul tras la indigo. Copii, o șansă pentru viitor". Nu numai în fărîme totuși, ci chiar în texte complete, ca de pildă în **Nevoia de țigări și de viitor**, sau texte care riscă să apară retrospectiv incomplete, precum **Duminica de octombrie a unui nou deceniu** și **Cal singur pe autostradă**, pentru că au fost ulterior integrate în roman sau l-au pregătit ; texte cu titulatură evocativă ca niște poeme și care tratează ratarea subiectivă și obiectivă într-o realitate nu lipsită de posibilități și promisiuni, căci abundă în citate din domeniul literaturii și artei. În sumbrul său optimism, în densitatea celor trei pagini în care se comprimă parcă un bogat cor de voci nemuzicale, **„Piccolo amore"** este deopotrivă exemplar ca text, prin „neîntîmplările" din care se compune, în fascinanta lor nulitate, teoretizată și de cel mai probant op literar al lui B. Horasangian, **Secvențe despre starea prozei**, confirmat și de **Goana după iaurt**, care e un fel de text-oglindă, unde „viața din marile orașe" se contemplă pe sine cu tristețe narcisică. Horasangian citează, în proza sa invadată de cultură și ideație, pe Radu Petrescu — nu fără o adîncă motivare.

Ion Negoițescu

haiku

Un om bate în ușa unei case —
ecoul coboară pe străduța
care duce la mare.

Constantin Abăluță

Mihai Chiuaru : Grotescă

radu popa

Deznodămînt

Împărtășeam idei poetice
Despre păduri blonde
— Un soare blînd clătea zarea —
Acum
O tulburare mută
Doarme
În colțul odăii noastre.

Coșmar

Noaptea tolănită pe acoperișuri
Goală de orice închipuiri
Zdrențuită de furcile pomilor
Întunericul din odaie săpat cu palmele
Sorbit de clipirea pleoapelor
Amețitor topește arcadele
Trage cu dinții ochii în coșmar
Dizolvă dimensiuni și-aruncă spasme
Frica de-afară de ieri și mîine
Ființa botezată-n spaimă și sudoare
Nemișcarea înfășurată pe trup
Ca un cearceaf ud și rece
La colțul pereților fîntîni răsturnate

Inundă cu milul uitării
Unde-i sfîrșitul Doamne
Mai ești aici
Să tragi clopotul spart al zorilor

Constatări

Ploaia cade și pe trotuarele
Pe care n-ai vrea să circuli

Nuanțe din ce în ce mai negre
Supraveghează arterele principale
După înghițirea gazelor de eșapament
Și a prafului, sub un soare torid
Ne suim într-un tîrziu în acest
Vacarm pe roți numit tramvai

Răbdători, doar timpul nostru-i infinit,
N-o să murim nicicînd toți odată.
Înconjurăm clădiri comerciale,
În speranța unei îndestulări sporadice.

Codrii Vlăsiei ne-au lăsat
Drept moștenire
Pietre, beton și mult asfalt.

Răbdarea noastră e smulsă
Din tăcerea copacilor tăiați.
1987

plastică

Salonul republican

Aurelian Balea : Compoziție

Număr ilustrat, în paginile 2—15, cu reproduceri după lucrări expuse la Salonul republican („sala 34" de la etajul Teatrului Național)

Este tonifiantă impresia provocată de această remarcabilă desfășurare de forțe artistice, în fond, prima manifestare cu caracter republican de după Revoluție ce înglobează creații ale artiștilor plastici din toate generațiile. Ne aflăm, de astă dată, în fața unui inventar copleșitor de nume și opere grupate în jurul unui singur criteriu — cel al valorii —, indiferent de registrul stilistic întrebuințat, fără nici o prejudecată privind apartenența lucrărilor, experiența și nivelul de pregătire ale expozanților. Stau alături în aceleași spații de expunere maeștrii artei plastice românești contemporane și debutanți, artiști din mai toate regiunile țării și, fapt întru totul salutar ca inițiativă, deocamdată firav materializată, din diaspora românească. Nimic nu marchează, însă, discriminatoriu, toate aceste prezențe. Ele se oferă privirilor egal, fiecare creație beneficiind de o situare optimă în ambianța generoasă și foarte propice a așa numitei „săli 34" de la etajul Teatrului Național.

Care sînt impresiile după parcurgerea unui asemenea itinerar artistic ? În primul rînd, este evidentă starea de libertate care guvernează concepția artistică. Constatarea se referă cu deosebire la creația pictorilor. Se resimte acel suflu scăpat de sub obrocul gesturilor cenzurante, nu mai găsim ostentația metaforică, apelul la simboluri încifrate ori parabolice, cu care ne obișnuiseră cei ce urmîndu-și crezul estetic, dar și conștiința morală, încercau din spatele unor drapaje convenționale să ne avertizeze asupra amenințărilor ce ne dominau existența. Nu-i mai puțin adevărat că o anumită categorie de creatori, și nu neapărat dintre cei mai tineri, au înțeles acest moment al descătușării ca pe o renaștere spirituală, dar în sensul ei liminar, iconic. Au proliferat, aproape pînă la saturație, „răstignirile" și „martiragiile", traduse în variante stilistice mai mult sau mai puțin elaborate. Aceasta, pe fondul existenței unor preocupări statornice, la o serie de artiști foarte cunoscuți, de altfel, de a introduce în arta românească, într-o accepție foarte modernă, un arsenal de forme și simboluri emanate dintr-o temeinică asimilare a unui fond filozofic autohton, dar cu vădite deschideri spre universalitate. Este ceea ce fac, de pildă, un Marin Gherasim sau un Viorel Grimalschi, un Marian Zidaru sau Romelo Pervolovici și citările ar putea continua, dar la toți aceștia „sacrul" nu devine scop în sine, obiect al ilustrării concrete, ci element de antrenare a unui conținut semnificativ de mare anvergură culturală. Simpla trecere de la pictura oficială, ce-și propunea să „eternizeze" mărețele realizări ; la aceea prin care cadrul peisager este centrat pe un simbol religios, lucrări în care un simbol este pur și simplu înlocuit cu altul nu exprimă decît mimarea libertății de exprimare, refugiul facil într-un alt orizont tematic, dar tributar acelorași ticuri. Actualul Salon de artă, fără să abunde în astfel de exemple, ne-a relevat și această suficiență a gestului creator.

Sînt reprezentate în actualul Salon toate genurile picturii, unele reprezentate cu eminentă profesionalitate. Poate mai puțin prezente sînt acele creații care ilustrează tendințele foarte en vogue în arta europeană la această dată. Pictura tinerilor, cel puțin prin ceea ce ne oferă ea astăzi (și prezența ei este foarte generoasă) pare să se fi orientat în exclusivitate spre curentele neoexpresioniste, teritoriu în care descărcările vitaliste sînt mai propice, exprimarea mai tăioasă, strigătul protestatar mai virulent și penetrant. Dar, trebuie subliniată preponderența compozițiilor, în care omul și existența lui definesc, domină chiar, substanța ideatică, ambianța plastică fiind o urmare a mesajului pe care ni-l propune artistul. Căutările în planul expresiei plastice sînt de fiecare dată foarte pronunțate, acestea conturînd reperele individualității creatoare a artistului.

Sculptura este susținută de o varietate relativ restrînsă de genuri între care, de această dată, dominante sînt portretul și compoziția alegorică fără deschideri spre monumental. Sînt ilustrate, cu un pronunțat grad de interpretare liberă a pretextului figurativ, o serie de mari personalități ale culturii și artei noastre, de la Iorga la Titulescu și de la Celibidache la Frunzetti.

Revenind la pictură, trebuie reliefată contribuția creatoare a cîtorva personalități ale artei noastre contemporane ce dau un conținut solid actualei manifestări artistice. Operele acestora decid prin amploarea discursului plastic și prin puternica lor individualitate stilistică, valoarea de ansamblu a actualului Salon de artă, ținuta estetică înaltă a prestației artistice, conduita morală nealterată de spasmele conjuncturale ale istoriei pe care o trăim. Lucrările lui Corneliu Baba, Vasile Grigore, Flondor, Călția, Stendl, Pelmuș, Ilfoveanu, Chira, Nuțiu, H. Popp, Toma Viorel și foarte mulți alții îmbogățesc arta românească prin originalitatea demersului lor creator, prin forța viziunii lor plastice și, mai cu seamă, cu consistența ofrandei lor spirituale.

Corneliu Antim

muzică

Dia-logos — (III)

Gioseffo Zarlino : Bun găsit, Vincenzo. Zeii fie cu tine !

Vincenzo Galilei : Și zeițele, Gioseffo. Știi doar că nu găsești protectoare ale artelor „liberale" mai credincioase decît ele. Eu unul scriu mult mai bine cînd le simt prin apropiere. Tu nu ?...

Zarlino : Prefer să nu vorbesc despre asta, bunule Vincenzo. Sînt om însurat.

Galilei : Și eu, dar mă gîndeam la zeițe, prietene și nu la acele preotese ale pierzaniei care... ptiu !... în fine... Ursuză vreme !

Z. : Așa-i. Și dacă tot ai schimbat brusc „acordul" conversației, trecînd de la zei la muritori, aș zice că parc-ar mulge cineva din ugerul cerului doar modurile minore. Încep să-mi pierd răbdarea cu ploile astea care nu se mai termină.

G. : Mă mir de ce aud, Gioseffo. Tu care tocmai scrii un tratat despre răbdare ?...

Z. : Dacă tratatele au un sfîrșit, de ce n-ar avea și răbdarea ? Eu unul iubesc timpul frumos și echilibrat. Doar în lumină curată vedem armonia lumii.

G. : Parc-ai fi dat definiția artei la prea iubiții greci, Gioseffo... Greu lucru.

Z. : Să definești ?... Ai dreptate. Să limitezi nelimitatul. Dar tocmai asta-i Arta, dacă te gîndești bine.

G. : Mă gîndesc. Mă gîndesc și mă înfior cînd aflu cum văd unii problema asta în viitor...

Z. : Nu înțeleg.

G. : Am citit de curînd un articol de Critică de anticipație. E scris de un franc. Ei, cum crezi că vedea el arta peste vreo 5 secole ?...

Z. : Habar n-am, Vincenzo.

G. : Ca pe, fii atent !, ca pe o „ceartă între greci și dulapuri".

Z. : Ei, drăcie ! Și tu citești nebuni din ăștia ?... Nu înțeleg nimic.

G. : Dea Domnul să fie nebun, cum zici, Gioseffo, dar ceva logică era în explicația lui.

Z. : Ce logică ?... De greci, înțeleg... idealul nostru... Da' cu dulapurile alea ?...

G. : Era o metaforă, desigur. S-o luăm însă cu binișorul. Cum ți se pare nevasta lui Castiglione ?

Z. : Ce întrebare, Vincenzo !... Ai fost iarăși la vreun spectacol „popular"... Ei, fie. Îmi place mult deși... nu-i prea frumoasă.

G. : Deci e „frumoasă", deși nu e frumoasă.

Z. : Dacă vrei...

G. : Dar masa la care lucrezi ?... Lucrurile umile care te înconjoară, cum le găsești ?

Z. : Mărturisesc că nu prea le văd... Sînt doar uneltele noastre.

G. : Asta-i. Muzicianul cu pricina (n-aș avea curajul să-i ascult muzica!) susține că arta va privi tot mai mult spre lumea măruntă, banală. Cu alte cuvinte, frumosul își va pierde rangul.

Z. : Trăzni-l-ar zeii, Vincenzo ! Păi dac-ar fi s-apuc așa timpuri, m-aș angaja suflător la sticlăria lui Bartolomeo Calpi și-aș lăsa naibii muzica.

G. : Liniștește-te, Gioseffo ! De-ar fi să ne luăm după previziunile străinului acela, mai avem cîteva secole bune de frumusețe. Păcat că-i un timp așa urît!

Valentin Petculescu

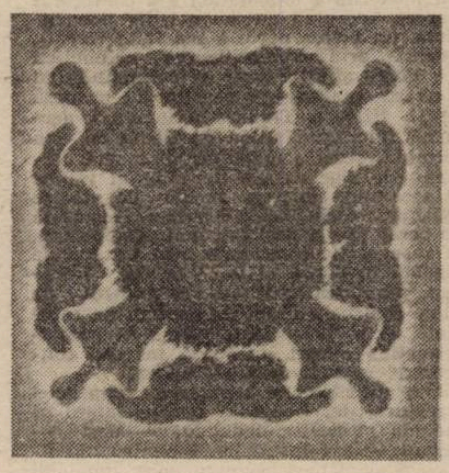

Constantin Apo : Ofrandariu

t.v.

„De ce nu deschizi, dragă, televizorul?"

Mie însumi mi-a fost adresată această întrebare, de către un om serios și cumpănit, iar eu a trebuit să-i răspund.

I-am spus, întîi, că are dreptate, dar numai parțial : din cînd în cînd, dar din ce în ce mai rar, urmăresc emisiunile televiziunii. Altfel nu aș putea să-mi exprim o opinie (dreaptă sau nu) despre ele.

I-am amintit, apoi, că televizorul meu a stat închis timp de aproape cinci ani, pînă în decembrie 1989, și că, probabil, s-a obișnuit să tragă a lene.

Acest al doilea răspuns, ce se voia glumeț, a fost primit cu o totală neîncredere. Văzîndu-mă constrîns de a-i răspunde onest la întrebare, am încercat să caut motivele adevărate pentru care, într-adevăr (vezi punctul unu) în ianuarie și februarie 1990 ascultam uneori și cîte cincisprezece ore pe zi, iar acum cele cincisprezece s-au redus, în medie, la două. Să mă fi plictisit de emisiunile cînd sumbre, cînd peste măsură de festive ? Poate, dar nu e acesta răspunsul corect și complet. Mă irită apariția acelorași chipuri ? Da, însă nu în mare măsură. Desigur, emisiunile legate de actualitate emit o anumită tensiune nervoasă, de care mă mai și feresc ; nu se poate trăi, cu anii, atît „la cea mai înaltă tensiune" (titlul unui roman din anii '50) cît și la „cea mai înaltă ficțiune" (titlul unui volum relativ recent, de Florin Iaru). „Ficțiunea" din cel de-al doilea titlu ar presupune că la televiziune se minte, și anume tot timpul. Eu nu cred că e adevărat. Dacă televiziunea ar sta nesmintit în slujba unui partid (liberal să zicem), nu ar critica-o atît de acerb opoziția ; ba din contra, dacă ar servi fidel pe guvernanți, nu s-ar mai tot supăra aceștia. Televiziunea se află mereu „între două focuri". Deci, încheind acest lung paragraf, aș spune că atît „tensiunea", cît și „ficțiunea" sînt cu mari eforturi îmblînzite. Deci, nici acesta nu e adevăratul motiv. Și atunci ?

„Ia nu te mai învîrti atîta în jurul cozii !, îmi cere cititorul meu prezumtiv. Dacă ți s-a pus o întrebare, răspunde !" Răspund : **nu deschid televizorul, pentru că mi se face frică !** Clar ! Dar și acest răspuns are nevoie de unele nuanțări. Trăiam de nu mai știu cînd sub amenințarea celor trei F : Frică, Foame, Frig, expresie a teroarei ideologice și a proastei conduceri a economiei. Ei bine, după umila părere a mea, de frică am mai scăpat (vezi, de pildă, ce se scrie în sute de ziare). În ce privește foamea și frigul, mă voi pronunța la primăvară. Dar am scăpat de Frică ! Nu e puțin lucru. Noi, da. Televiziunea, nu ! (Și aci apare un răspuns mai nuanțat). Chiar cînd se doresc — și se doresc ! — obiective, emisiunile de pe micul ecran **emit frică.** Parcă vezi un grup de directori (să fiu iertat pentru această presupunere) care se string într-un birou și tremură. Dacă emisiunea respectivă (nu de dans !) o să-l înfurie pe cutare ? Dacă tot ea, va ridica oamenii în stradă ? Dacă se vor supăra guvernanții ? Dacă, opoziția ?

Omenește, frica aceasta este de înțeles (frica de securitate nu era ?) Dar — ca să spun lucrurilor pe nume — ne-am săturat de atîta frică ! Ho ! Ajunge ! Ce puteți păți, domnilor directori care ați luat, să zicem, o inițiativă îndrăzneață ? O să vă trimită ambasadori în Uruguay ? O să vă dea (indiferent de studii) un titlu de profesor universitar ? O să fiți (nenorocirea cea mare) scoși la pensie, cu o sumă lunară de trei ori cît salariul meu ?

Credeți-mă, domnilor, nu riscați chiar atît de mult, încît să-neapă și imaginea de pe micul ecran să tremure ! Au trecut vremurile alea... Și dacă „o să căderi în disgrație", ce mare lucru ? Te pomenești că mai deveniți și eroi naționali.

Ar fi nedrept să spun că nu se fac, la televiziune eforturi de obiectivitate, de îmbunătățire a programelor etc. Se fac, dar cu mare frică. Iar Frica, pe care am cunoscut-o cu toții și ne-a mîncat multora viețile, o simțim ! „Reacția de respingere" apare imediat. Vă rog : puțină voioșie, domnilor ! Lăsați crisparea ! După părerea mea, televiziunea noastră nu e rea, se fac progrese, dar e **antipatică.** Miroase a frică. Nu e cazul, credeți-mă ! Vedeți-vă de treabă cu ceva mai multă seninătate. N-o să pățiți nimic, iar telespectatorii vă vor urmări din nou cu aceeași plăcere ca în urmă cu cîteva luni.

„De ce nu deschizi, dragă, televizorul ?"

„Am uitat, scuză-mă ! Uite, chiar acum !"

Dar pe cînd acest „acum" ?

Florin Mugur

cartea străină

O ANTOLOGIE RECUPERATOARE

1

„Child of Europe: A New Anthology of East European Poetry" a apărut anul acesta în binecunoscuta colecție Penguin Books sub îngrijirea editorului Michael March; în prefața volumului, acesta precizează unul dintre criteriile care au stat la baza alcătuirii antologiei — „Cu o singură excepție poeții din **Child of Europe** s-au născut după 1940 și au crescut în regimurile comuniste. Fără nici o excepție, vocea lor este unică și nu va fi repetată în istorie". Titlul volumului trimite, desigur, la Czeslaw Milosz, căruia editorul îi mulțumește pentru posibilitatea de a cita din **The Collected Poems 1931—1987** (apărute tot la Penguin în 1988), în timp ce splendida fotografie de pe copertă aparține fotografului ceh Joseph Kudelka.

Ca secțiune într-un discurs antitotalitar prin excelență, cum este poezia din această parte a Europei, antologia reușește într-adevăr să surprindă unicitatea vocilor care, cum spune tot editorul, „au încercat să înlocuiască istoria cu poezia": volumul este un parcurs plurilingv pe harta a opt state est-europene (Ungaria, Polonia, Germania de est, România, Iugoslavia, Bulgaria, Cehoslovacia, Uniunea Sovietică), la care se adaugă Republicile Baltice, prezentate separat (Estonia, Lituania, Letonia), un dus-întors prospectiv din care cititorul englez va fi perceput **tonul,** dacă nu textul originar al poeziilor... Căci, dacă textul diferă, cum e și normal, și dacă limbajul revoltelor respective a trebuit să fie inevitabil trădat / deturnat într-o transcriere unică (cea în limba engleză), tonul acestor voci diferite este identic. El este dat de necesitatea, comună, a **spunerii altfel** a unei realități care încerca, prin toate mijloacele (și acestea erau considerabile: limbă de lemn, etc.), să suprime individualul sub betonul istoriei. Nici o altă realitate decît **realitatea poeziei** nu se putea opune eficient strivirii comune sub același numitor — un numitor care, anihilînd înseși recursele de regenerare ale verbului, amenința ființa însăși. Poezia căpăta astfel statutul unui bumerang: născută dintr-o realitate inomabilă, abjectă, se întorcea, **numind-o ca atare,** împotriva ei. De aici, condamnarea ei la **samizdat,** în forme mai mult sau mai puțin evidente. Poeții cuprinși în această antologie conferă unui strigăt difuz, și mai mult teoretic (cel al apăsării istoriei), o dimensiune concretă. În atingerea cu nenumitul abrutizant, substanța fiecăruia se colorează, organizează o rețea individuală de autoapărare, anticorpii naturali. Extraordinarul poem al lui György Petri („A se spune iarăși și iarăși") se constituie astfel, firesc, într-o aporie parțial anulată prin vehemența evidenței — care este evidența individualului, ireductibil la contingent: „Mă uit la pantof și — uite șiretul! / Asta nu poate să fie închisoarea, nu-i așa, în acest caz."

Surpriza multor poeți remarcabili descoperiți cu ocazia acestei antologii mă face să mă gîndesc dacă nu ar merita osteneala publicării unei antologii similare în limba română — loc al unei fertile interferențe de strategii poetice ce vor fi vizat, de-a lungul nopții totalitare, unul și același lucru: iluminarea interioară; nume precum maghiarul Imre Oravecz, polonezii Ryszard Krynicki, Jan Polkovski, (ex) est-germanul Steffen Mensching, poetul sloven Tomaz Salamun, Ales Debeljak, cehul Ewald Murrer, lituanianul Sigitas Geda...

★

Poeții români cuprinși în prezenta antologie sînt în număr de patru; este vorba de Ioana Crăciunescu, Ion Morar (sic!), Elena Ștefoi și Liviu Ioan Stoiciu. Selecția poeților aparține editorului britanic, ceea ce face ca orice discuție în jurul acestei alegeri să rămînă strict locală; personal, desigur, nu pot decît să mă întreb dacă o poetă de talia Marianei Marin nu ar fi reprezentat mai bine (etic și estetic) poezia rezistenței interioare decît Ioana Crăciunescu; sau că un Iaru sau un Ghiu (pentru a nu-l mai aminti pe Cărtărescu) ar fi putut fi tot atîtea alternative posibile la Ioan T. Morar... Dintr-o discuție cu autoarea versurilor englezești a trei dintre poeții enumerați (doar Ioana Crăciunescu a fost tradusă de Fleur Adcock), așadar de **Oana Lungescu** este vorba, am aflat un lucru pe care, de altfel, îl bănuiam: nu a existat nici un moment problema intraductibilității (deși dificultățile tehnice vor fi fost extreme: la Cărtărescu de pildă), ci aceea a **non-contextualității!** Or, poezia lui Cărtărescu, Iaru etc, în ciuda aceluiași ton polemic, „sună" incongruu urechilor britanice...

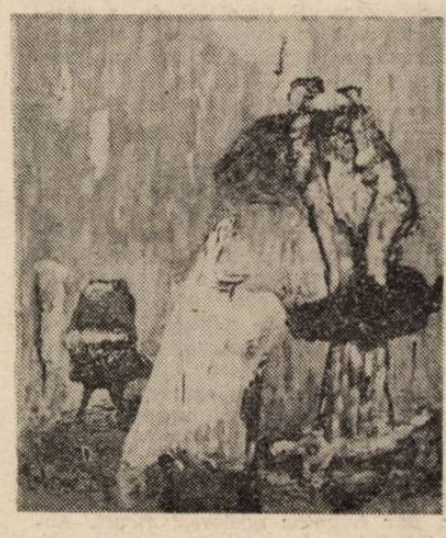

Teodor Moraru: Urme

Nu poate decît să ne bucure, în aceste condiții, prezența în antologie, după șita extrem de „british" cu care s-o operat, a Elenei Ștefoi și a lui Liviu Ioan Stoiciu. Bucuria atinge însă proporțiile realei euforii în clipa în care realizezi că versiunile engleze datorate Oanei Lungescu sînt — pur și simplu — **breathtaking** / epustuflante / tururi de forță în toată regula! Să vedem însă, pe scurte fragmente, cum funcționează magia traducerii asupra textelor originare.

Volumul din care au fost alese cele șase poeme ale lui Liviu Ioan Stoiciu cuprinse în antologie („Mame arhaice", „Din urmă numai cenușa", „În amurg de vînt", „Din foișor urmărind", „Înviere", „În care spațiul își schimbă sensul") este cel din 1989 — „O lume paralelă"; la Elena Ștefoi, selecția s-a făcut atît din ultimul („Schițe și povestiri", respectiv poemele „Scrisoare de dragoste" și „Foarte aproape de orizont"), cît, mai ales, din „Linia de plutire" — cartea de debut din 1983, din care au fost extrase poemele „Poem de dragoste cum o fi", „Direct în Olimp vei ajunge", „Anul acesta în luna martie".

Alex Leo Șerban

eseu

Un triumf al spiritualității franceze: grupul Bourbaki

INTRODUCERE

A doptind numele unui general francez din secolul al XIX-lea, Nicolas Bourbaki, un grup de șapte tineri matematicieni francezi (Henri Cartan, Claude Chevalley, Jean Delsarte, Jean Dieudonné, Szolem Mandelbrojt, René de Possel și André Weil) constituit în iulie 1935 și-a propus, într-un prim congres, în Auvergne, să rescrie, de o manieră sistematică, riguroasă și uniformă, întreaga matematică a timpului lor. Într-un mod mai specific, se punea problema cuprinderii tuturor dezvoltărilor care avuseseră loc de la 1890 încoace, perioadă deosebit de importantă, în care se constituiseră domenii noi ca teoria mulțimilor, algebra necomutativă, reprezentarea liniară a grupurilor, topologia generală și algebrică, teoria măsurii și integralei Lebesgue, teoria ecuațiilor integrale, teoria spectrală, spații Hilbert, grupuri Lie și reprezentările lor. Pentru a da o idee despre mutația pe care o reprezintă aceste domenii, vom observa că teoria mulțimilor a dat matematicii un nou limbaj, iar celelalte domenii enumerate au generat un nou nivel, superior, de abstracție și generalitate, o nouă arie de aplicații, un nou orizont conceptual și o reorientare calitativă a problematicii.

O SINGURĂ MATEMATICĂ

Proiectul era de o deosebită îndrăzneală. Cei șapte matematicieni care abia împliniseră 20 de ani aveau ambiția de a găsi o bază comună tuturor teoriilor existente în matematica pură; matematica aplicată nu a intrat în considerație nu pentru că nu ar fi meritat, ci pentru că cei din grupul Bourbaki nu aveau competența și nu manifestau interes pentru aplicații. A existat la un moment dat intenția de a se lua în considerare teoria probabilităților și analiza numerică, dar s-a renunțat. Însă chiar și fără matematica aplicată proiectul era grandios, deoarece își propunea să trateze unitar multe teritorii aparent disparate. Matematica se afla în fața unei provocări cu o miză foarte importantă: sînt diferitele domenii ale matematicii relativ independente, sau pot fi văzute ca părți ale unui singur organism? Bourbaki a pariat că cea de a doua variantă este cea reală. Acum, la aproape 55 de ani de la această provocare, putem spune că Bourbaki a cîștigat pariul, reușind să convingă întreaga lume științifică de faptul că, în ciuda marii sale varietăți și a decalajelor pe care le prezintă, matematica manifestă o unitate organică, diferitele ei parcele se află într-o interacțiune profundă, pe care probabil că nici o analiză nu o va putea epuiza. Acest fapt ne stimulează să prelungim întrebarea bourbakistă cu o alta, la fel de firească: Dacă matematica este unitară în părțile ei interacționează, nu cumva același lucru este adevărat pentru întreaga știință? Mergînd mai departe, putem pune în discuție posibilitatea unificării întregii cunoașteri, fie ea științifică, artistică, filosofică sau tehnologică. În acest sens, s-au acumulat multe răspunsuri parțiale încurajatoare. Sinteza bourbakistă este, și ea, rezultatul unor îndelungi acumulări. Dezvoltările din ultimele decenii au însemnat progrese substanțiale spre o viziune unitară asupra întregii matematici, pure și aplicate, iar fizica se apropie și ea de o viziune unitară. Aceste procese nu sînt consecutive, ci concomitente. Am putea menționa multe rezultate remarcabile privind unificarea întregii culturi, interacțiunea celor mai eterogene ramuri ale ei.

SISTEMATIZĂRI VECHI, EXIGENȚE NOI

De-a lungul istoriei, știința a operat mereu noi și noi sistematizări, după fiecare perioadă de acumulare de fapte. În matematică, fără îndoială că sistematizarea cea mai importantă, culme a spiritualității grecești, o constituie **Elementele** lui Euclid, care au statuat pentru mii de ani prezentarea geometriei și au constituit primul model de gîndire axiomatică. Dintre sistematizările din ultimele trei secole, ar putea fi menționate cele efectuate în secolul XVIII de Euler, pentru algebră și analiză, iar în secolul XIX de Laplace (mecanică cerească și teoria probabilităților), Cauchy (algebră, analiză, teoria elasticității), Frobenius (algebră liniară), Jordan (analiză), Felix Klein, cu celebrul său Program de la Erlangen (urmat cu fidelitate și dezvoltat în mod creator, la noi, de Dan Barbilian). La răspîntia ultimelor două secole, David Hilbert propune o nouă sistematizare a geometriei. În deceniul al IV-lea al secolului nostru, cartea **Moderne Algebra** a lui Van der Waerden avea să manifeste un impact deosebit asupra reorientării matematicii în direcție structuralistă, după cum o altă carte, a lui S. Saks, de teoria integralei, înregistra o întreagă dezvoltare în domeniul analizei, în primele decenii ale secolului nostru.

O ADÎNCĂ NEMULȚUMIRE

De aici urma să preia ștafeta grupul Bourbaki. Să observăm că toate sistematizările operate anterior erau datorate unor autori individuali (chiar dacă, în unele cazuri, autorii mărturiseau colaborarea cu alți specialiști; de exemplu, Van der Waerden își asociază încă doi autori: E. Noether și E. Artin). De ce oare era nevoie, pentru prima oară în istoria matematicii, de efortul conjugat al unui întreg grup? De ce nu mai putea fi vorba de un proiect individual? În primul rînd Bourbaki își propunea să sistematizeze nu unul sau altul dintre domeniile matematicii, ci întreaga matematică pură; în al doilea rînd, ritmul de dezvoltare a matematicii în perioada avută în vedere de Bourbaki (1890—1935, cu aproximația de rigoare) a fost net superior celui anterior; în al treilea rînd, grupul Bourbaki s-a născut dintr-o adîncă și generală nemulțumire în ceea ce privește nivelul scăzut de rigoare al unei bune părți din matematica timpului lor (în mod specific, ei își propuneau să rescrie celebrul tratat de analiză matematică al lui Edouard Goursat; de asemenea, stilul matematic anglo-saxon era considerat foarte aproximativ și neglijent) iar rămînerea în urmă a matematicii franceze în raport cu cea germană, de exemplu, era apreciată ca un fenomen deosebit de grav. Nu era deci vorba numai de organizarea unei imense acumulări de fapte, ci și de inventarea unui limbaj care să permită atingerea unui nou standard de rigoare. Vom vedea însă că pentru realizarea acestui țel urma să se plătească un preț foarte mare; proiectul inițial a trebuit să-și reducă mult din amploare.

DOUĂ LATURI ALE BOURBAKISMULUI: AXIOMATICA ȘI STRUCTURALISMUL

Pentru realizarea proiectului său, Bourbaki s-a orientat spre două curente de gîndire care cunoscuseră o deosebită înviorare în prima parte a secolului nostru: axiomatica și structuralismul. Forma modernă a axiomaticii s-a configurat treptat, începînd cu geometriile neeuclidiene (în prima parte a secolului trecut), trecînd prin axiomatizarea aritmeticii (G. Frege și G. Peano) și culminînd cu noua axiomatizare a geometriei, propusă de D. Hilbert. Tradiția axiomatică germană (incluzînd și pe R. Dedekind, în secolul trecut) a culminat cu școala germană de algebră din deceniul al treilea al secolului nostru, model de gîndire axiomatic-deductivă, cea mai avansată de acest tip, la acel moment; legiferarea ei avea să fie consacrată prin tratatul de algebră modernă al lui Van der Waerden, menționat mai sus, recunoscut de către Bourbaki drept un termen de referință. Prin Bourbaki, gîndirea axiomatic-deductivă a fost introdusă în mod consecvent în matematica franceză.

Mai dificilă era adoptarea strategiei structuraliste. Bourbaki realiza faptul că metoda axiomatic-deductivă — deși necesară — era insuficientă pentru identificarea unei baze comune unor domenii dintre cele mai eterogene. Era nevoie de descoperirea unor structuri fundamentale, în același timp suficient de generale, dar și suficient de specifice, de netriviale, care să furnizeze baza comună căutată, limbajul de unificare a matematicii.

Orientarea spre structuri, adică spre moduri de organizare, este caracteristică începutului secolului nostru și apare aproape concomitent în mai multe discipline, de la psihologie (prin **Gestalttheorie** — teoria formei — născută în 1912, prin lucrarea lui W. Kochler și M. Wertheimer, cu prelungire în psihologia socială întemeiată de K. Lewin și dezvoltată de elevii săi) la lingvistică (a se vedea tratatul de lingvistică generală al lui Ferdinand de Saussure) și antropologie (Claude Lévi Strauss). Structuralismul s-a dezvoltat și în științele naturii, pe măsură ce unitățile fundamentale din fizică, chimie, biologie deveneau tot mai mici, căpătînd astfel tot mai mare relevanță modul de organizare al acestor unități. În filosofie, în studiul literaturii și artei, gîndirea structuralistă a avut de asemenea un impact deosebit.

FRANȚA, PATRIE A STRUCTURALISMULUI

Desigur, originile și antecedentele structuralismului pot fi urmărite departe în trecut, dar prima concepție structuralistă pe deplin cristalizată în știință apare în prima jumătate a secolului trecut, în Franța, prin matematicianul de geniu Evariste Galois. Într-o problemă aparent exclusiv cantitativă, numerică, aceea a rezolvării ecuațiilor algebrice, Galois caută să explice de ce numai unele ecuații algebrice sînt rezolubile prin radicali, (existența unor ecuații de gradul al cincilea nerezolubile prin radicali, fusese stabilită de marele matematician norvegian N. H. Abel) și, în același timp, să le caracterizeze pe acestea de o manieră structurală. În acest scop, Galois introduce noțiunea de grup de transformări care avea să devină cel mai important tip de structură, nu numai în matematică, ci și în ansamblul științelor, așa cum avea să arate, în secolul nostru, Jean Piaget (**Le structuralisme**, Presses Universitaires de France, Paris, 1968). Un grup este o formațiune închisă în raport cu o anumită operație asociativă, față de care există un element neutru și, pentru fiecare element, un element simetric cu care operația considerată conduce la elementul neutru. De exemplu, mulțimea numerelor întregi formează un grup față de operația de adunare, deoarece suma a două numere întregi este tot un număr întreg, adunarea este asociativă $(a + (b + c)) = ((a + b) + c)$, există un element neutru în operația de adunare — numărul zero — și există, pentru orice număr întreg x, opusul său $-x$ care, adunat cu x, conduce la elementul neutru zero. Mai interesante sînt grupurile de transformări: de exemplu, rotațiile în jurul unui punct, în plan, formează un grup și tot un grup formează deplasările din plan. De fapt, orice grup poate fi privit ca un grup de transformări.

Jean Piaget arată că într-o structură grupală sînt reunite trei aspecte fundamentale: ideea de totalitate, ideea de transformare și ideea de autoreglaj, care-i conferă o semnificație dinamică și cibernetică.

Solomon Marcus

BERNARD-HENRI LÉVY:

FRAGMENTE DINTR-UN DISCURS SEDUCĂTOR

Numele lui Bernard-Henri Lévy e legat de gruparea franceză Noua filozofie. **Ea stringe în rîndurile ei operele cîtorva autori (precum André Glucksmann, J. M. Benoist, J. P. Dollé, B. H. Lévy etc.) care, peste diferenţe deloc neglijabile, împărtăşesc o ostilitate francă (şi veche) la adresa marxismului, sau mai general a politicului şi au ambiţia de a reda căutării metafizice un loc central. B. H. Lévy (n. 1948), ca şi André Glucksmann, de altfel, are un trecut maoist. Mai tîrziu însă contactul cu opera lui Soljeniţîn l-a edificat asupra naturii totalitarismului contemporan transformîndu-l într-un adversar ireductibil al acestuia.**

Influenţat de teoriile lui Louis Althusser, Lacon şi Foucault afirmă în Barbaria cu faţă umană **(1977) că e mai bine ca „pesimismul istoric să fie gîndit pînă la capăt". Aceeaşi lucrare de referinţă precum şi studiul** Ideologie franceză **(1981) definesc „intelectualul antitotalitar" ca fiind chemat să fie metafizician, moralist şi artist. De lucrul acesta ne convinge nu numai romanul** Cu diavolul în frunte **(1984) dar şi eseurile lui, printre care** Fragmente dintr-un discurs seducător **(din volumul** Chestiuni de principiu, **II, 1986) ni s-a părut în mod deosebit elocvent.**

a seduce... Seducţie... Seducător... Etimologia cuvîntului e clară ; şi toată tradiţia, toată uzanţa occidentală o confirmă : există întotdeauna, în spatele acestui lucru, un fond de minciună, de iluzie, de inducţie în fals. Există întotdeauna, fie că vrem sau nu, o doză de simulare, de corupţie, de uzurpare. Şi începînd cu bătrînul **Gorgias** de Platon (unde „machiajul" apare ca paradigma seducţiei) pînă la Freud (care reînnoieşte vechea anatemă şi o adaugă descrierii „isteriei") nu se iese din prejudecata care vrea ca seducătorul să aibă la origine legătură cu crima, cu greşeala, cu răul. S-au schimbat oare lucrurile aşa de mult de la Freud ? Am evoluat oare atîta din timpul în care Bossuet, Fénelon sau Bourdaloue blamau întrecîndu-se capcanele Tentaţiei ? Cred că nu. Mi se pare că rămîne, în adîncul conceptului, acelaşi gust ascuns de vrăjitorie ; ca şi cum el ar aparţine aceluiaşi fundamental diabolism. Nu e poate o întîmplare dacă, la rîndul meu, am vrut ca eroul din **Cu diavolul în frunte** să fie şi el — în primul rînd ? — un seducător. Este aceasta de altfel o prejudecată ? Pînă în cele din urmă nici nu sînt aşa de sigur. Mă întreb dacă nu e ceva adevărat, profund şi tragic adevărat, în vechea reprobare la adresa seducţiei. Căci, iată, priviţi-i. Priviţi-vă. Să ne privim. Pretutindeni cabala şi intriga. Mereu minciuna şi momeala. Nimic altceva decît stratageme, strategii, maşinării de război şi artificii. Seducţia sau iubirea decepţionată. Seducătorul sau îndrăgostitul drapat în atitudinea de războinic. A seduce este a dori pentru a dori, fără motiv sau finalitate, fără obiect sau privilegiu. **Legăturile primejdioase** au spus bineînţeles totul despre acest lucru. Şi **Cele o sută douăzeci de zile.** Şi marea literatură libertină a vîrstei clasice. Ce spun ele cu toatele ? Că seducţia este, încă o dată, legată de **Rău.** Că e legată tocmai de această formă a răului care se numeşte război. Că seducătorul este îndrăgostitul care, literalmente, ia lecţii de la Machiavel şi Clausewitz.

★

Să fim exacţi. Dacă există seducţie, dacă ne încearcă dorinţa sau nevoia de a seduce înseamnă că iubirea nu e iubire ; că nu există armonia, comuniunea pe care o pretinde ; că raporturile între fiinţe sînt mult mai opace decît se crede, mult mai puţin spontane şi directe decît se spune ; dacă există seducţie faptul se datoreşte în fond inexistenţei raporturilor umane şi încă mai puţin a raporturilor sexuale. Aceasta este opinia doctorului Lacon. Dar ea era deja, înaintea lui, cea a lui Rodolphe, Adolphe, Valmont sau Cassanova. Iar teza lor, a tuturor, constă în următoarele : seducătorul este cel care crede în fatala disjuncţie a corpurilor ; este cel care mizează pe interminabila învălmăşeală a cărnurilor : este cel care la opusul rousseauiştilor atît de neîncrezători — şi pentru motive temeinice — faţă de acest vacarm, pariază pe o condiţie omenească ruinată de nenorocire, de neînţelegere. Pesimismul seducţiei : nimeni n-ar seduce pe nimeni dacă corpurile ar fi transparente unul pentru altul ; chiar ideea n-ar avea sens dacă oamenii n-ar eşua astfel în încercarea de a se uni şi de a se înţelege ; un seducător este întotdeauna, în acest sens, un metafizician al **neînţelegerii.**

★

O idee legată de acest fapt. Ar trebui să se poată rescrie istoria „iubirii" în Occident în lumina acestui fel de distincţie ; ar trebui să poată fi periodizată după criteriul dacă oamenii au trăit în categoria „optimismului comuniant" — sau dimpotrivă în cea a „pesimismului seducător". Exemplu : vîrsta romantică care a fost o epocă „fără seducţie" în măsura în care se credea în Iubirea cu majusculă, eternă, perfectă, pură şi transparentă. Contra-exemplu : secolul XVIII, al lui Fragonard şi Diderot, în care ritualurile seducţiei urmează după formidabila scădere a greutăţii sentimentului. Astăzi 1984 : dacă seducţia revine în forţă, dacă pot fi văzute rejucîndu-se riturile, dacă au început, cam pretutindeni, să se reformuleze codurile — în egală măsură se estompează, între alte iluzii comunitare, şi cea a Iubirii tradiţionale. În fine sfîrşitul anilor 60 ! Moartea harababurii suprarealiste ! Reînvăţarea valorilor fugii şi ale eschivei. Seducţia — sau ironia a tot ce dă sens (şi năclăieşte) relaţiile dintre fiinţe. Sigur e faptul că o societate nu funcţionează „pe bază de seducţie" decît atîta vreme cît rezistă fantasmagoriilor corpului plin, redat naturalităţii sale, adus la adevărul său la libertatea lui. Contrariul seducţiei este „pornografia" pentru că pornografia este **evidenţa** corpului. Contrariul seducţiei este „eliberarea sexuală" — pentru că nu există libertate sexuală (lucrul s-a văzut bine după 68) decît în iluzia unei **dorinţe sănătoase** îngropate în limburile unui corp curat pe care ar fi suficient să-l faci să se ivească. Contrariul seducţiei este, chiar la limită, imperativul „juisării" aşa cum ne este repetat în societăţilie post-moderne — acest „imperativ" nu reprezintă contrariul acelei **deziluzii** a cărnii pe care o ţinteşte seducătorul ? Nu e ei oare negarea acelei lipse, a acestei Legi în jurul căreia se ordonează hora şi vicleniile dorinţei ? Nu, acolo unde există „Natură", nu poate exista seducţie ; şi invers, nu există seducţie, decît bazată pe ceea ce s-ar numi, în Biblie şi în tradiţia evreiască în general, un pariu de „anti-natură".

★

Este motivul pentru care, spre a fi mai radicali încă, seducţia n-are nimic a face cu sexul ca atare. Nu că — deşi trebuie — seducătorul a fi indiferent la acest capitol. Nici că trebuie să acordăm credit tezei, la modă acum cincisprezece sau douăzeci de ani, conform căreia „donjuanismul" ar decurge dintr-un deficit obscur în regiunile cele mai de nemărturisit ale Dorinţei. Dar eu cred că seducţia este, pur şi simplu „impertinentă la adresa sexului" ; că intensităţile ei nu se măsoară cu această unitate de măsură ; şi că ori de cîte ori se ridică sexul la rangul de valoare supremă, de sancţiune ultimă, de instanţă autonomă, cea care e lichidată e seducţia. Seducătorul nu este un înger. Nu e nici pe deplin un sfînt. Dar e adevărat că împarte cu misticii aceeaşi „juisare" tulburătoare şi densă a semnificantului. Carnea, asemenea intenţiei, urmează.

Prezentare şi traducere de
Simona Cioculescu

Corneliu Baba : Autoportret 86

(Urmare din pag. a 16-a)

DOAR O CLIPITĂ PÎNĂ DEDESUBT

locuiască în dorinţa noastră de-a citi, de-a trăi mai departe pe lumea asta ?

— Tocmai, tocmai, **doña** Margarita, aici e buba. Era un mare scriitor, aşa-i, însă nepermis de bătrîn. A avut pînă şi-n ultimii ani tupeul să spună c-a fost persecutat de vechiul regim. Asta să i-o spună lu' mutu'. Acuma, tuturora le-a mers foarte prost, toţi au suferit chinuri cumplite din pricina cenzurii. Minciună împuţită, cum zic golanii. Ştim cu toţii cum au trăit din expediente, cum au exercitat funcţii de încredere, cum au scris cărţi de linguşeală şi lingătorie... Nu le-a venit niciodată să-l trimită pe Franco taman unde trebuie, că nu li s-ar fi-ntîmplat nimic, doar le ştia de frică. Există însă un viciu care se cheamă vanitate, lustru social, dorinţă de-a epata, de-a apărea în ziare, la televizor, de-a se vorbi despre tine astfel încît să te ungă la inimă... Mai mare jalea, **doña** Margarita, mai mare jalea. Acu' vine, însă, şi reversul medaliei. Lustrul social al postului, rolul său de personaj cu experienţă, idealul şi ştiinţa sa într-ale literaturii... Cine va veni oare să umple acest gol ? Cum ? Pe-aci predomină o veneraţie supreficial-comodă, şi nu citez nume pentru că ştiţi prea bine despre cine-i vorba. Luaţi, dacă nu mă credeţi, foaia literară din ziare. Veţi vedea atunci la ce mă refer. Nu, vom continua să gustăm la el ceea ce ne-a plăcut dintotdeauna, mai ales la tinereţe, cînd limbajul lui avea nuanţe revoluţionare iar teama şi îmburghezirea nu-l schimbaseră încă într-un profet mincinos. Asta-i sarcina noastră, să scoatem la lumină dintr-un cadavru ceea ce încă mai palpită.

(Cap. **Un ratito hacia adentro,** Parte II — **VERANO,** p. 246—251)

moda, altfel

(F,V)als lent: inadecvare fonematică

Nu e vorba de Chopin. E vorba de „Shop in !"

Micul ecran, cu obrazul gros care-l caracterizează, grosimea lui evaluîndu-se în milimetri (de subtilitate, sinceritate, nivel de cultură, minciună, curaj, obrăznicie, demagogie, talent, făţărnicie, bună credinţă, etc. — toate în **milimetri**), ne oferă, „in nome della rosa", zîmbete pline de satisfacţii, de parcă la toţi ne-au „înţărcat măgarii", nu numai unora dintre noi.

Valsul e lent, falsul evident, moda coruptă şi cam ruptă, ca în filmele poliţiste în care „substratul" psihologic vrea să ne abată „cu ispita de la trebi". Aplauzele sînt aceleaşi, furtunoase, au fost înregistrate în O.D.S.S. şi păstrate cu grijă, în Fonoteca de Aur, pentru zile negre şi chiar pentru unele şi mai negre, ce s-ar putea să vină, dacă tot am devenit, cu toţii, de-a valma, atît de religioşi şi nu uităm ce au spus profeţii. Unii dintre noi, bineînţeles. Alţii se închină, se tot închină cu evlavie, ei nu cred în superstiţii.

Aflăm prin Micul Ecran, **în direct** de la Opera Română, prin zîmbetul cu adevărat frumos al lui „nôtre beau charmeur" **U,** că, în sfîrşit, aspiraţia de cincizeci de ani a neamului nostru a fost realizată, după aşteptări şi renunţări şi speranţe : MISS ROMÂNIA !

Concurentele sînt „şi una şi alta", adică şi tinere şi frumoase, cu preocupări frumoase, sînt studente, învăţătoare sau balerine, dar cum e normal la vîrsta lor, vor să devină actriţe sau femei bogate. E firesc. Şi toate sînt atît de frumoase încît merită asta. Simpla lor apariţie pe scenă compune un buchet sclipitor şi proaspăt de flori rare, înalte, delicate şi învolte.

Spectacolul e stîngaci, sîntem încă „începători" dar frumuseţea fetelor n-a fost făcută să ne mintă. (Căutaţi poetul !). Ea e aievea pentru noi, numai pe ele le poate minţi.

Şi în timp ce **unii indivizi, unii intelectuali fini,** mai ţipă în stradă, ca să creeze panică şi Neînţelegere în rîndurile poporului, „Unde ne sînt morţii ?", pentru evenimentul „de cultură" şi „de sport", **SPONSORII** citaţi şi re-citaţi, au invitat (deşi avem cîntăreţi cu **voci** greu de egalat în lume, cu talent masiv ca Ceahlăul şi Rarăul — vedeţi manualele şcolare !, cu farmec ca Delta Dunării, dar cu lipsă de **scenă,** deci de tribună !) ; „celebrităţi necunoscute", de renume mondial — tot bineînţeles — îndrăgostiţi de ROMÂNIA, care s-au simţit aşa de bine în România încît au semnat **DEJA** contracte cu ROMÂNIA şi vor reveni, cu dragoste în ROMÂNIA, pentru aplauzele din ROMÂNIA,

Cu dragostea şi ospitalitatea ne mai descurcăm. De ce şi-au uitat aceste celebrităţi, invitate „special" pentru MISS ROMÂNIA, tocmai **vocea** acasă la ei, unde nici ei nu cred că au avut-o vreodată ? Numai vocea, acest un „oarece !", că restul dăm noi, în aplauze furtunoase, cu un zîmbet şi-o floare.

Nu, nu e Chopin, nu e VALS LENT, e vals şi trist şi lent şi ca de obicei, e cu un zîmbet şi-o floare...

Una dintre concurente, Miss Manechin, studentă la Conservator, îmbrăcată în alb, („notre beau charmeur" a zis că e „ca un crin alb" — rochia) iar ea, cred că se cheamă Crinuţa, cu emoţia specifică tonalităţii lirice, a pregătirii ei intelectuale, a mărturisit că ar vrea să revină pe scena Operei Române ca să cucerească publicul cu VOCEA ei.

Sînt sigură că ea va reveni !

O aşteptăm !

E singura speranţă generoasă !

Corina Cristea

ALONSO ZAMORA VICENTE

DOAR O CLIPITĂ PÎNĂ DEDESUBT

Întreaga proză a scriitorului spaniol ALONSO ZAMORA VICENTE este un drum înfrigurat în căutarea autenticității, **ceea ce-l duce în mod fatal spre un realism cu accente sociale, deși are o certă vocație lirică și tinjește pururi după o muzică a paginilor fără metru și cezură : mărturie stă și minuțiosul său studiu critic** Las Sonatas de Ramón del Valle-Inclán ; contribución el estudio de la prosa modernista **(1951, Buenos Aires). La nivelul operei, acesta se traduce printr-o construcție amplă, corală, cu personaje și obiecte-simbol, printr-un patos al demitizării care, paradoxal, îi sună cititorului ca o incantație exorcizantă, printr-o elasticitate a frazei, ce compensează luciditatea necruțătoare a criticului social. După amarul roman citadin** Mesa, sobremesa (Banchetul, **1980, Premiul Național al Cărții), romanul** Vegas Bajos **(1987) este o frescă a vieții de provincie, cu automatismele, prejudecățile, legendele, ambițiile și dramele sale secrete, al cărei erou e, de fapt, orășelul însuși (cu numele semnificativ de „cîmpii roditoare, dar joase"),** summum **al tuturor vocilor care preiau rînd pe rînd, rolul de officiant-narator. Dragostea de** oameni **a autorului și scepticismul său în privința** societății **dau amestecul de căldură și sarcasm, vizibil pe tot parcursul acestui** monolog-ștafetă. **În pasajele ce privesc dedesubturile și turpitudinile vieții artistice și culturale madrilene, satira capătă virulența unui pamflet, ca în capitolul care urmează, prilej pentru scriitor să-și expună propriile opinii prin gura unui tînăr răzvrătit.**

Cușica se înnoptează. S-au aprins lămpașele, și s-a pornit un vînticel răcoros. Închide bine obloanele, Dolores. Și fii atentă, c-or să vină băieții aceia... Pregătește și tu niște gustări, or vrea și ei să bea ceva...

— Doamnă, eu socot că nu trebuie să-i luați prea în serios pe flăcăii ăștia. Is tineri din ziua de azi, fără frica lui Dumnezeu, fără griji, și fără prea multă minte, pesemne.

— Mai taci odată, femeie. Sînt copii buni, ai să vezi, floarea tîrgușorului nostru. Uite-i, tocmai trec strada, deschide ușa...

Dolores trage de șnurul care se prelungește de sus de pe palier pînă la zăvor. Juanjo și Chucho urcă agale. Odată ajunși înăuntru, schimb de saluturi, **doña** Margarita îi privește adîncită în sine, îndepărtată, dar totuși afectuoasă și parcă absentă. Le întinde mîna, fără să se ridice, nerăbdătoare să mai afle cîte ceva, să scoată capul într-o lume pe care-a început s-o uite. În seara asta îl așteaptă pe medic, pe farmacist, poate că vine și pastorul... Trebuie să discute despre noul Institut, ori despre fondarea unei biblioteci populare în clădirea Primăriei. Doar lipsesc atîtea lucruri de trebuință... **Doña** Margarita e dispusă încă dinainte să aprobe totul, să se lase influențată, pare-se că zilele îi sînt numărate și-ar vrea să lase o urmă care să dăinuie a trecerii sale prin tîrgușor. Noii veniți iau loc în penumbra intimă, parfumată. Tapiseriile din casă emană o aromă discretă, un surîs ospitalier. Mobile străvechi alături de obiecte noi-noute, asortate prin grija stăpînei casei. O fecioară cu pleata bogată, încărcată de giuvaieruri, privește dintr-o firidă. Dolores trece tăcută, se duce și revine, aducînd pahare, sticle... sosesc **don** Pelayo, medicul, și **don** Sebastian, farmacistul. **Don** Gonzalo, pastorul, va întîrzia, poate nu mai vine deloc, e ocupat pînă peste cap cu pregătirea unor procesiuni sfinte, la care episcopul ține morțiș, ba chiar și-a anunțat vizita pentru — a le inaugura. **Don** Gonzalo se teme că tineretul n-o să se prea-nghesuie la aceste procesiuni, c-or să-i pice cam peste mînă, neluate în seamă. Cum se mai învîrte roata lumii... El însuși nu-i tocmai sigur c-ar fi de vreun folos, nici măcar dacă pot fi duse la bun sfîrșit. Niște procesiuni cu patru muieri bigote, oricît de sfinte ar ieși, vor rămîne întotdeauna o caricatură a preceptelor evanghelice. **Don** Gonzaló socoate că asta a fost dintotdeauna hiba vieții religioase, c-a rămas o îndeletnicire pentru muieri bigote, pentru fetițe neroade și pentru domni burtoși cu creierul cît gămălia. Așa că... N-a existat niciodată un elan dezinteresat, sincer, al renunțării, ci doar spoială, spoială și iar spoială. În fine... Asta o poate spune numai în casa **doñei** Margarita, fiindcă oamenii tîrgușorului își închipuie că vor dobîndi pe veci împărăția cerurilor brodind un prapur nou în fiecare an, sau depunînd ca ofrandă un braț bun de flori la ziua sfintei patroane, sau defilînd înfășurați în giulgiu cu icoana Maicii Domnului alături. Iar cei din mlaștini, mă rog, ce să mai vorbim... Is oameni din ziua de azi, partizani ai avortului, ai divorțului, lucruri despre care vorbesc fără să știe ce și cum, fiindcă ei, mă rog frumos, ei n-au prilejul nici să se despartă de neveste, nici să avorteze, că-și iau măsuri de siguranță, și-și au drumușoarele lor secrete la Londra, și-așa și pe dincolo... Mai mare jalea, viața din tîrgușoarele astea, nici în car nici în căruță, între deprindere și bună-voință, care voință n-are spor din pricina sărăciei, a poverii treburilor zilnice, a emigrației, a neorînduielii și-a suferințelor vechi, acumulate.

— Ai fost azi în capitală, nu ? Sau ieri, mă rog, e tot aia. Povestește-ne ceva, Chucho... Ce mai era nou ?

— V-am adus discurile, **doña** Margarita. Nu toate, unul va trebui adus de la Madrid, știți și dumneavoastră, nu se găsesc mereu de toate acolo, ce să-i faci, așa-i în provincie.

— Cu puțintică răbdare, totul se aranjează. Deja nu mai e ca-nainte. Acum toate sînt mai la-ndemînă. Iar aici nu și-ar avea rostul o prăvălie de soiul ăsta.

— Mie-mi spuneți ! Tata, la **Riviera**, vinde printre altele și discuri. Însă toate de muzică pop, sau rock, sau punk în momentul de față. Și băieții le cumpără pe rupte. Și nu-i că nu le-ar plăcea altfel de muzică, chestia e că tata contribuie la această degradare generală a vieții nemaiaducînd decît discuri de-astea, pentru că au succes. Eu cred că totul s-ar putea combina, și s-ar putea vinde bine muzica bună, fără ca asta să-nsemne c-ar fi rea aceea pe care trebuie s-o ascultăm, fie că ne place ori ba. Spun doar că le-ar putea combina, nu să se axeze pe-un singur sortiment numai pentru că-i rentabil.

— Trebuie să iertăm și noi... pe de-altă parte, n-or să ne lipsească discurile. Ce-ai comandat ?

— Niște madrigaliști englezi, și-o formație de muzică veche, barocă, din Madrid. Și Hindemith. Pe-ăsta din urmă, nici nu se pricepeau să-l caute în cataloage. Am mai pățit-o o dată cu Schönberg, anul trecut...

— Perfect. O să le-ascultăm chiar acum.

— Ce te-a mînat cu-atîta zor la Madrid, Chucho, acum cîteva zile... ?

— Păi să vedeți, **don** Sebas, am fost la o înmormîntare. A murit scriitorul nostru preferat, Apodaca, și-am ținut să asistăm, fie și de departe, la această ultimă-ntîlnire. Altminteri nu s-a putut. Prea multă lume la cimitir, în cortegiul funebru, pretutindeni. Deși...

— Mde, nici nu-i de mirare. Cum a fost ?

— Cum să vă spun, ar fi multe de povestit. Întîi și-ntîi, era prea multă lume acolo, vreau să zic, oameni care n-aveau nici în clin nici în mînecă cu defunctul. Probabil că așa se-ntîmplă totdeauna, cînd îi sună ceasul unei persoane care-a fost într-adevăr cineva, răsar de după cortină o droaie de marionete, care merg ca să fie văzute, miniștri, ex-miniștri și bastarzi de exminiștri, tot soiul de potentați. Oameni prin definiție nesimțitori ,dar care reprezintă, asta da, corpul legiuitor mandatar-panglicar etc. Unii făceau safteaua costumului, se vedea de la o poștă.

— Ești un iconoclast, băiete.

— Nu, nu-mi țineți predici, **don** Pelayo. Nici dumneavoastră, **don** Sebas... E-o porcărie viața noastră intelectuală. Iar lucrul cel mai trist e că nimeni nu vrea s-o recunoască, și astfel n-ajungem nicăieri, sclavi ai speranței, ai unei maimuțăreli nesărate. Închipuiți-vă, în dimineața aia, un lung alai de caraghioși îngîmfați, care-și luau o mutră de circumstanță, o strîmbătură îndurerată, mai știi, poate doar din pricina constipației, și spuneau pe mii de tonuri felurite : „Ce pierdere imensă ! Cum vom umple oare acest gol ?" Și multe alte asemenea bazaconii. Vorbe, vorbe. Niște farisei trimiși de guvern, care-au găsit în decesul ăsta un prilej de-a se arăta într-o lumină grozav de bună și de-a face paradă, o dată mai mult, de profundele lor preocupări culturale. Nu vă lăsați impresionat, credeți-mă pe mine. Poleială... ! Farsă curată... !

— Totuși, era un om într-adevăr citit și admirat, zisul Apodaca, nu spune ba.

— Nu spun asta, spun doar că societatea în care trăim e-o matcă a tuturor meschinăriilor și mîrșăviilor, a invidiilor, a mașinațiilor sordide. Odată cu moartea acestui om, ne-a murit tuturora cîte ceva. Tuturora, din ambele tabere. Însă oamenii pe care i-am văzut azi-dimineață îmi lasă impresia că s-a așteptat răbdător ca boala, care-a fost lungă, să-și înfăptuiască temeinic opera de distrugere, puțin cîte puțin, dar într-un ritm susținut. Ziarele scriseseră de mult ceea ce trebuiau să spună, dozau de la o zi la alta suferințele, ba neiertătorul cancer (o boală grea și dureroasă, cum zic măscăricii ăia de cronicari), ba astmul crepitant, ba cianoza năprasnică... Deși vă garantez că s-a dat cel mult un telefon în dorul lelii acasă la bolnav, erijîndu-se în obișnuiți de-ai casei, dîndu-i încuviințarea să mai trăiască încă patruzeci și opt de ore. Jupîneasa va fi spus: „Bietu' domnu' n-a dormit azi-noapte, tusa l-a chinuit rău..." Cronicarii scot din burtă baloane de oxigen, alarme, internîști smulși din pat cu noaptea-n cap, pe-un ger cumplit, cu rude care nu mai sosesc și-un popă care se face luntre și punte să-l pregătească pe cel în cauză spre-a ajunge bine scrobit și călcat la poarta raiului. Nimeni nu va sufla o vorbă cum că-n ultimii ani era cu bale la gură, îndobitocit fără leac, că nu mai avea luciditate decît pentru zgîrcenie, pentru-a dispune în mod abject de contul curent sau de mișculațiile editorilor, fiindcă familia, mă rog, de avut o avea, însă mergea pe cu totul alte făgașe. Toate țartamurile în care era îmbrăcat cocoșiugul, cu medalii, diplome, fiu de onoare al nu-știu-cărui cătun prăpădit, doctor în nu-știu-ce altceva, rahaturi, nu mai slujesc la nimic alta decît c-au trebuit curățite toate tinichelele alea cu vreo leșie cumpărată în pripă de la drogheria din colț și basta. Îți luau ochii în urma cocșiugului, lăsîndu-se admirate de publicul ce umplea trotuarele, și care nici măcar n-avea idee cine era de fapt răposatul. Vreun cîntăreț ? Inginerul-șef al Raionului Hidrografic ? Vreun general ? Bucătorul Pălatului ? Ce vreți mai mult. O mizerie.

— Măi, măi, ești cumplit. Între noi fie vorba, convenientele sociale trebuie să le respecți, dacă nu chiar întru to-tul, măcar puțintel, cît să ne putem înțelege mai departe unii cu alții.

— Lasă-i, lasă-i, Sebastián. Așa trebuie să se exprime tinerii. Ei nu știu ce-i aia să fii sub biciul celor maturi, cum s-a petrecut cu noi. Oamenii trebuie lăsați să-și croiască singuri viața după propria lor dorință. Noi n-am fost lăsați, asta-i cît se poate de limpede. Socot că din pricina asta trebuie să-i lăsăm acuma pe copiii ăștia să-și spună părerea, fără ascunzișuri. Tu, Juanjo, și tu, Chucho... Spuneți-ne și nouă : moartea lui Apodaca e chiar o catastrofă ? Nimic n-ar putea să-l în-

Prezentare și traducere de Anca-Domnica Ilea

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Licitații psihologice

Să nu dai bridge-ul pe mîna poker-iștilor, — spunea cineva, un înțelept de bună seamă, la sfîrșitul unei partide în care cei ce cîștigaseră licitația dovediseră un aplomb exagerat în aprecierea propriului noroc. Frumos sfat și mai ales just, ce te faci însă tu, jucător de bridge care nu iubește poker-ul și știi bine de ce, cînd te trezești la aceeași masă cu niște adversari care nu doar că mizează pe noroc dar mai și folosesc, cel puțin în licitație, anumite tactici, inclusiv de ordin psihologic, din patrimoniul strategic al poker-ului ? ! Cum te aperi de capcanele lor, cum intri într-un dialog corect cu partenerul tău peste dialogul amăgitor al acelora, cu alte cuvinte — cum salvezi jocul însuși de poluarea impusă de hazard — iată o chestiune arzătoare la ordinea zilei, de rezolvarea căreia ține, în definitiv, chiar farmecul inconfundabil al bridge-ului. Cel mai greu e să împiedici sau să găsești răspunsul cel mai eficient la licitațiile așa-zis psihologice. Ele sînt, îndeobște, mincinoase și mizează întotdeauna pe exploatarea unor slăbiciuni de ordin sufletesc sau temperamental. Și, cum acestea din urmă sînt — cînd sînt — intratabile, se înțelege că împotriva unei licitații care profită de ele nu se poate lupta decît pe cale rațională, printr-o rigoare cvasimatematică a interpretării informațiilor și, deopotrivă, a susținerii dialogului cu partenerul. Licitațiile psihologice trebuie cunoscute nu pentru a le folosi în varii ocazii, ci tocmai pentru a ști cum să te aperi în cazul cînd își fac simțită prezența în jocul axei-adverse. Cu atît mai mult cu cît străvechea strategie homeopatică a lui „cui pe cui se scoate" nu funcționează într-un astfel de caz, iar dacă e, totuși, aplicată, conduce indubitabil la dezastru. În schimb, în fața echilibrului propriu unei licitații logice, deci riguroase și imperturbabile, licitația psihologică, oricît de abilă, își pierde toate atuurile și cade în ridicol. Desigur, dacă și numai dacă, licitația logică, la rîndu-i, rămîne consecventă cu ea însăși de-a lungul întregului traseu. Altminteri își face loc nesiguranța între parteneri, care e chiar poarta prin care, de regulă, se insinuează licitația psihologică. Așadar, atenție la consecvența în vigoare logică și la încrederea în partener !

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 71 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 26 decembrie 1990

48

Anul proliferării confuziei

Şi iată că primul an al mersului nostru spre democraţie se săvîrşi. E vremea, deci să privim înapoi. Nu cu mînie — deşi am avea motive: nu trăim la fel de rău ca înainte?, nu dăm în multe, în prea multe locuri de aceleaşi structuri şi chiar de aceiaşi oameni care au schimbat cu o de tot suspectă uşurinţă salopeta cu prince-de-gall-ul? nu sînt la fel de legate în bloc-starturi iniţiativele economice şi sociale mai acătării în favoarea celor care ne vor transforma în curînd într-o ţară de bişniţari? nu funcţionează încă „principiul" comunist conform căruia „noi ne facem că muncim, statul se face că ne plăteşte"? nu sînt în floare demagogia şi ipocrizia în materie de competenţă, justiţie, adevăr şi alte cele? nu se năpustesc românii spre alte zări cu aceeaşi voluptate ca înainte, doar că într-un număr mult mai mare? Însă nici cu entuziasm — deşi, iarăşi, ar fi ceva motive — nu putem rosti cu glas tare ceea ce gîndim? nu putem călători oricînd şi oriunde? nu e ca şi gata legea autonomiei universitare? nu simţim că intrăm, fie şi cu paşi mărunţi, în economia de piaţă? mai răspund copiii de faptele părinţilor ca anţerţi? nu avem o viaţă politică pluripartită? Să privim înapoi cu dorinţă de înţelegere, nu de alta, dar anul care a trecut n-a fost, orice s-ar spune, unul al clarificărilor ci mai degrabă unul al proliferării confuziei. Deopotrivă în planul politic şi în cel economic. Unei propuneri confuze a Puterii îi răspunde Opoziţia, mai ales neparlamentară, cu o contrapropunere nu mai puţin confuză. Se vădeşte lipsită de realism cutare măsură a guvernului — şi slavă domnului au fost destule asemenea măsuri că te şi miri cum nişte tehnocraţi pot fi atît de aerieni —, apare numaidecît o idee reparatorie dinspre opoziţie înduioşător de lipsită de realism şi ea. Nu sîntem laşi, deci nu demisionăm, zic — prin reprezentanţii lor — structurile puterii, preşedintele, guvernul, şi parlamentul. Jos preşedintele, jos guvernul, jos parlamentul şi alegeri anticipate cer reprezentanţii numeroaselor grupuri neparlamentare de opoziţie. Că acest refuz al laşităţii din partea celor dintîi s-ar putea să nu fie altceva decît un fel de a te crampona de putere — iată o chestiune la care cei implicaţi nu dau semne că ar medita. Că alegerile anticipate ar putea să nu ducă la nimic, să nu schimbe nimic pe harta politică — iată o altă chestiune la care „alianţele", „forumurile" şi „ligile" din opoziţie nu dau nici ele semne că ar medita. Un punct de vedere ceva mai realist vine din sînul opoziţiei parlamentare: un guvern de uniune naţională care să radicalizeze reformele iniţiate de actualul guvern monocolor, să purceadă de urgenţă la înlocuirea vechilor structuri şi a conducătorilor cărora acestea le-au intrat în sînge, să ofere o alternativă de guvernare credibilă pentru majoritatea populaţiei, parlamentul urmînd să-şi consacre cea mai mare parte din timp grăbirii procesului de edificare a Constituţiei, pentru care de altfel a şi fost ales. Poate că astfel vom avea, după un an al proliferării confuziei, un an al limpezirii reale şi realiste. Poate. Dacă ne ajută şi Cel de Sus.

„L"

Strofe de Crăciun

„In adevăr, cine dintre oameni cunoaşte lucrurile omului, afară de duhul omului, care este în el?"
Corinteni, 2, 41

Ce pot să schimbe cuvintele mele în această noapte?

Tăcerea e sublimată prin tăcere
Amăgire a ceva pe care gura ta nu va voi să rostească
Chiar dacă fiecare din noi minte şi se socoate astfel
Frate obscur al unei delicate mistice iluzii
Prins între firele ei dureros de amare îmi spun:
Salvează-te de tine însuţi! Eşti tînăr
Şi ţi se va-ntîmpla poate să îmbătrîneşti curînd
Grijind de curăţia acelui adevăr necunoscut a cărui sudoare

Se mai păstrează în cărţile iubite de înţelept în nustie

De tine însuţi salvează-te! Ţie însuţi supune-te!
Şi astfel în pîntecul acestei deşarte iluzii nu vei fi singur
Încă apărîndu-te de spaime încă suferind —
Aşadar ce pot să schimbe cuvintele mele în această noapte
Darul cel de pe urmă darul cel mai de preţ al anului creştinătăţii
Încă mă ruşinez scriind scriind în josul paginii
Numele tău Doamne luna şi ziua Anno Domini...
Norocul şi nenorocul nenăscut al acestei lumi
Tînjind după vechiul imemorialul miros de paie ude al providenţei
Peste care se vor fi abătut neştiute zăpezile
Anii erorile şi multele umilinţe

Şi ce ar mai putea să schimbe cuvintele mele în această noapte?

Gabriel Stănescu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Opoziția

Nu știu în care altă țară din lume opoziția servește atît de puternic și de sigur guvernul, ca la noi, întărindu-i ceas de ceas poziția, dîndu-i din plin atît de necesara apă la moară, slujindu-i și prin erori, dar și prin propriile-i adevăruri, iluzii și proiecte, degeaba etalate. După cum, din ianuarie în mai, pripeala, gîfîitul regizat al vocilor impostate și sloganismul agitat vehement, ori cu elan de mazilită ventrilocă, au împins înspre tarcul fesenist mii de alegători, speriați ca de moarte, la fel, acum, isterizată și răscoaptă în bovarisme de **bună seamă** sufocate, lumea a ajuns să urască visceral absolut orice formă de negare a puterii; de la marile mitinguri pînă la cea mai mică șoaptă singulară, din tramvai, de la protestul televizat, pînă la simpla vestimentație cu aer occidental, de la paginile „României libere", pînă la umila îndoială a unui „știu și eu ?!", rostit cu tristă ingenuitate, între patru ochi. Nu atît violența cît fanatismul a fost marea consecință a politicii moderne, susține R. Aron : **cuvintele** lui Hitler și Stalin au făcut omenirii un rău cu mult mai mare, decît războaiele și bomba atomică. Fanatismul lui „n-aude, n-a vede", greu de greul pămîntului, închis etanș, monocrom și ucigaș în toate felurile, de la plebeismul pifanului, pînă la morbidul rafinament diabolic, de kamikadze. Fanatismul geloziei („mai bine te omor, decît să fii a altuia"), al părintelui înșelat („eu te-am făcut, eu te omor") sau, mai degrabă, fanatismul sadic-infantil și masochist cît cuprinde, al copilului ce-și calcă-n picioare jucăria pierdută la pariu : „nici a mea, dar nici a ta !" Iar, cînd fanatismului nocturn, latent-interior, provocat la agresivitate de labirintul faptic al zilei, i se adaugă atașul specific al unei dorințe specific naționale, precum „să moară și capra vecinului", realitatea se răzbună îndoit. Totul se judecă și se petrece patologic la noi ; cel mai normal argument contra, cît de elegant și obiectiv ar fi el exprimat, generează, la ora de față, nu atît replici dure și nicidecum o indiferență acidă, ci de-a dreptul turbare, sete de masacru. Negația, orice formă ar lua, abilă sau grosieră, gregară sau monologală, declanșează automat iraționalul, minerizarea — fie inconștientă, fie infiltrată prin spumele verbale ale reprezentanților puterii — lucrează asiduu și cu perversă eficacitate în ființa noastră, cu văzul topit de cataracta mîntuirii prin autosuprimare și cu auzul operculat, de frica adevărului. Sigur că opoziția (mai corect : opozițiile) a avut și își are greșelile ei, accentele inconștiente, doza ei de mercantilism, coeficientul ei de cadre securiste, de gerontocrație, anacronism, fariseism, cameleonism, colaboraționism abia mascat etc. Însă rostul ei **vital** e resimțit invariabil, acum, ca **mortal**, astfel încît cea mai subțire umbră de ne-conformism capătă, în ochii dilatați calibanic, anvergura unui cataclism planetar. Se poate vedea la tot pasul această sală de ședințe din începutul filmului „1984", cu acel crîncen verdict emis la unison din mulțimea salopetelor, „pig ! pig ! pig". Desigur, e „numai o etapă" spune politologul. O să treacă, zice medicul. Acțiunea a luat-o înaintea gîndirii, diagnostichează specialistul în inginerie socială. „Din patimi a mulțimii fă scară de mărire / Și te-or urma cu toții în veci nică orbire. / C-o frază lingușește desertăciunea lor. / Din risipite roiuri atunci faci un popor", suspină poetul. Tu n-ai ce face, te mai duci o dată la Filmul lui Pintilie, să mai auzi ultima replică, testamentul lui Mitică, acele patru cuvinte, de verdict apocaliptic, pe care **nu le pot scrie**, dar care fac... cît un secol.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Limba de fier

În numele Crucii au fost asasinate popoare ; bărbați viguroși, creatori de valori. În numele Milei și al Iubirii au fost măcelăriți copii, femei, bătrîni ; spintecați, torturați, arși de vii. Noaptea medievală a înghițit aceste „mici întîmplări" și zorii istoriei moderne au luminat noii idoli ai umanității. În numele Libertății au putrezit în temniță filosofi, au urcat pe eșafod regi și revoluționari, au fost înlănțuite popoare întregi. În numele Egalității s-a glorificat Prostia, s-a construit Minciuna, s-a zidit Ura. În numele Fraternității s-a teoretizat și s-a practicat Crima.

Aceste abstracțiuni sunt lucruri concrete ; oameni concreți mor, în mod concret, pentru cîte o idee ; dacă istoria nu ar fi presărată cu cadavrele lor împăcate cu eternitatea, nu am fi decît tuburi digestive guvernate de sex, războindu-se derizoriu cu clipa ; am fi vite.

Noi, românii, am simțit cîte ceva din suflul dezgustător și otrăvit al acestei condiții, (supra)viețuind o vreme cu programe „științifice" de furajare și montă. Comunismul, cu tot cortegiul lui de orori, ne-a degradat ființa națională pînă la limita abjecției. În Decembrie '89 s-a dus pe pustii, lăsîndu-și, însă, stafiile să bîntuie încă : prin posturi înalte. În singele sfînt al martirilor noștri, întins pe asfalt ca o oglindă a disperării, s-a lăbărțat zîmbetul cinic al demagogiei prezidențiale, s-a bălăcit bocancul minerului, a tropăit scutierul. Iar viața noastră cea de toate zilele o batjocorește liota de trepădușă mărunți, fie ei directorași, primari, prefecți, de aceeași extracție comunistă ; aceiași învîrtiți cu apucături de cîrpă, aserviți acelorași structuri discreționare : Județu', Centrala Ministeru', VODĂ ; aceeași funcționărime publică nu mai pridideste să calce în picioare aceeași răbdare proverbială a însului aflat cu treburi pe la instituțiile Statului la fel de bine înțepenit în matca noastră ; aceleași legi strîmbe, care sunt-nu-sunt în vigoare, „ne asigură" aceleași drepturi de ființă omenească.

Aceeași găunoșenie a sufletului, a minții și a vorbăriei fără acoperire, fără rost și fără rușine ; aceleași vorbe fundamental goale, celebra limbă de lemn, născută din liniștea noastră, pentru liniștea noastră ; liniștea cu accente melodramatic-sforăitoare a „majorității zdrobitoare" a luărilor de cuvînt din parlament ; limba de lemn verde a presei înregimentate de către Putere...

Dar sus, la vîrf, ca și în imediata sa apropiere, se vorbește de-acum (și de mai demult) o altă limbă — mai dură, mai tranșantă, mai obtuză și mai cazonă : **limba de fier !** Limba președintelui vorbind de „ieșirea la luptă deschisă". Limba primului ministru „implementat" patetic lîngă președinte, declamînd că nu cedează privilegiul de a ne face binele cu forța, pentru că s-au deschis importante „linii de credit pentru România" (Ceaușescu a avut și el nu „linii" de soiul ăsta, ci de-a dreptul magistrale ! Și ?! Cît pămînt **al lor** au țăranii, domnule Roman ? Cîtă avuție națională **a lor** au oamenii, domnule Roman ? Cîți douăzeci de ani trebuie să treacă pînă la privatizarea adevărată, nu cea de bîlci ?). Limba unui general, al cărui pînă și nume ar trebui să-l uit, general care are gravate adînc în cortex aceste trei cuvinte : Bă, te-mpușc !!

Sunt un om oarecare, un om obișnuit : îmi place viața, așa cum e ea și iubesc Libertatea, în general, iar dintre libertăți cea mai dragă îmi este aceea de a fi eu însumi al meu — nu „factor de", nu „membru al", nu „prețios capital", nu nimic, ci eu cu viața mea, așa cum e ea, așa cum mi-a dat-o bunul Dumnezeu. Cred în Libertate. Cred, de asemenea, că oamenii sunt egali în fața lui Dumnezeu : doar în fața lui Dumnezeu și a legilor celor drepte. Iar fraternitate cred că înseamnă ca oamenii să nu dispună unul de altul după pofte și vanități și prostie. Ce-aveți cu mine ? Dați-mi ce-i al meu și lăsați-mă în pace, cu viața mea. Ce ai cu mine, domnule Iliescu ? Ce ai cu mine, domnule Roman ? Ce ai cu mine, domnule Birlădeanu ? Ce ai cu mine, domnule Martian ? Ce ai cu mine, domnule Măgureanu ? Ce ai cu mine, domnule Cheler ? Ce ai cu mine, domnule Theodorescu ?

Și lista e lungă, Doamne.

Eugen Chirovici

momos :

„Iarna vrajbei noastre"

Nu ne așteaptă un Crăciun fericit. Țara e în fierbere, iar Timișoara pare mai hotărîtă decît anul trecut să schimbe ordinea lucrurilor. Studenții sînt în grevă generală și au declarat că revendicările lor nu sînt negociabile. Discuțiile dintre președintele țării și președintele PNL au intrat într-o fundătură mai curînd profitabilă pentru domnul Ion Iliescu, cel ales de toată suflarea țării. Domnul prim-ministru a declarat că **nu se va clinti din loc**, FSN-ul atacă în Parlament orașul Timișoara, sindicatele par încă nedecise să se alăture grevei generale a studenților. Armata, prin Consiliul ei Superior, este hotărîtă să împuște pe oricine va atenta la integritatea instituțiilor legal constituite. La fel și fosta miliție, precum și fosta securitate. Ziarele nevîndute (FSN-iste și pro) ne dezvăluie gîndurile și planurile guvernanților noștri pentru ultimele zile ale lunii, un scenariu menit să ducă la vărsare de sînge, ceva foarte asemănător zilei de 13 iunie. Domnul Dumitru Iuga este în a 17-a zi de greva foamei dar nu din cauza aceasta Theodorescu Răzvan a hotărît să poarte perucă. Televiziunea ne minte în continuare : cum că, ca ea nu mai e nimeni de curat. Magazinele sînt mai goale ca oricînd, casele mai înfrigurate, la fel ca și sufletele noastre, dar ni se spune că va fi și mai bine. Întîi să ne golim sacii cu bani strînși sub penultimul dictator, apoi vom afla ce înseamnă privatizarea adevărată.

Altfel totul e bine și ieri am văzut o femeie tînără cu o creangă de brad sub braț. Comandantul suprem al armatei, mult iubitul nostru Președinte, alesul dintre alesi, **un om** care se naște o dată la 1 000 (una mie) de ani ne va vorbi poate de Crăciun, pentru a ne ura sărbători fericite, iar zîmbetul Lui ne va lumina mizeria și spaima strînse sub anul de domnie pe care l-a străbătut singur.

18 dec. 1990

Ștefan Agopian

P.S. : Și pentru că toate merg bine în țara noastră, Departamentul de Stat al Statelor Unite i-a sfătuit pe americani că ar fi mai înțelept să nu calce prin România zilele acestea.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● PETRE ROMAN (la Alba Iulia) : „Sînt și eu os de transilvănean, tatăl meu a fost un mare militant pentru Ardeal, iar soția mea e ardeleancă. Așa că port în mine idolatria pentru această parte de țară fără de care România n-ar putea să fie." **(România Mare)** ● Din „Discursul Domnului CORNELIU VADIM TUDOR, redactor-șef al Revistei «România Mare» — mitingul organizat de Uniunea «Vatra Românească», în data de 29 noiembrie, la Sala Polivalentă din Tg. Mureș" — ... „mesajul meu este de pace și de concordie" ; „Trebuie să nu se împlinească ceea ce a spus nefericitul Ceaușescu în ultima lui clipă de viață, că așa ceva va duce la nimicirea României. Noi nu trebuie să ajungem pînă aici. În Casa comună a Europei, așa cum ne-o profețesc sirenele amăgitoare ale Apusului, noi vom fi niște zileri, dacă vom fi izgoniți de pe pămînturile noastre". ● FĂNUȘ NEAGU : „Mă gîndesc cu groază ce mi s-ar întîmpla dacă, fiu de țărani fiind, aș declara că nu pot accepta ființa reîntoarcerea moșierilor, reîntorcerea concepției lor feudale de stăpînire a pămîntului, despotismul barbar, botnița, harapnicul și tot ce ține de mizeria lui 1907 !?". **(Curierul național)** ● „Sînt coarde care solicită bărbatul la maximum **(Șatra liberă)** ● „În S.U.A. a apărut de curînd un ziar pe nume «America Mare», ziar sprijinit cu fonduri și dosare de către C.I.A.". **(Cațavencu**, gazetă destabilizatoare) ● RADU CEONTEA (la mitingul mai sus pomenit) : „În revista «România Mare» s-a spus că, dacă tot s-a înființat Alianța Civică, se pare că e nevoie să se înființeze și Alianța Militară". ● PANTA RHEI : „Martori oculari au afirmat că printre cei ce au tulburat atmosfera sărbătorească de la Alba Iulia erau și cetățeni cunoscuți pentru apartenența sau simpatia lor la P.N.Ț.-c.d., P.N.L., U.D.M.R.". **(Democrația)** ● MARIUS VINTILĂ :... „auzindu-l vorbind pe domnul Radu Cîmpeanu am rămas cu ciudata senzație că parcă ar fi dorit să se întîmple mai multe..." **(Dimineața)** ● ALCIBIADE : „Una dintre cele mai necinstite, mai violente, mai antiromânești publicații din România este «Expres» **(R.M.)** ● ION ILIESCU la întîlnirea cu studenții într-adevăr „ democrați" ; „Trecem la luptă deschisă". ● CĂLIN MOLDOVAN („student în anul I la Facultatea de Fizică a Universității București") :... „există și în rîndul tineretului universitar oameni cu conștiința limpede, capabili să discearnă care este calea cea bună pentru țară" **(AZI)** ● TIBERIU BUNEA : „Greva de acum cinci decenii și jumătate fusese declanșată de Congresul legionar studențesc ce s-a desfășurat la Tg. Mureș. Reamintim, între altele, că respectiva reuniune se «bucurase» de atenția oaspeților din Germania nazistă și Italia fascistă (nu este interesant de observat că la Timișoara a venit, în aceste zile, de pe alte meleaguri, un oaspete dispus «să ajute la înlăturarea președintelui Iliescu și a Guvernului» ?)" **(AZI)** ● EMANUEL VALERIU (în dialog cu **Opinia studențească**) : „Se vorbea despre cenzură, care nu există și se vede foarte bine acest lucru" ; „Sîntem în fața unei acțiuni concertate de destabilizare și în care televiziunea, ca organ de informare, are mare importanță". ; „Cei care refuză dialogul sînt ei, în special dl. Iuga". ● „Domnule Emanuel Valeriu, Cu sănătate și respect, în numele mai multor cetățeni din cartierul Foișorul de Foc, sector 2, CONSTANTIN DATCU" **(AZI)** ● IOZEFINI : „Îmi place președintele Iliescu pentru că nu e încrezut, e un om serios, calm, bun organizator." ; „Este un om care știe cinci limbi, e gospodar, a făcut de toate...". ; „M-am întors la cire, iar dl. Iliescu la Iași, acolo se găseau lapte, unt, smîntînă, brînză de vaci, pastramă de piept de gîscă și de curcan (...) l-au îndepărtat pe dl. Iliescu și de acolo și l-au trimis la Timișoara. După trei zile și la Timișoara se găseau ouă și brînză de vaci". **(Gazeta de București)** ● „Sînt necesare casele de toleranță ?" (ancheta **Phoenix)** Cîteva răspunsuri : GH. CHIVU (muncitor) : „Da, să fie și de-astea ! Dar să fie obligatoriu prezervativul" ; C. OLARU (elevă) : „Ar fi trăznet ! Dar să stea și ele în vitrină, ca la olandezi". ; C. DOICESCU (muncitoare) : „Să vă fie rușine, destrăbălaților !". ● „Marea masă a poporului român este alături de puterea legitimă." **(Democrația)** ● Prof. FLORENTINA CAȚAN, Alexandria : „Vin sărbătorile. Lăsați copiii să se bucure". **(AZI)** ● Prognoză meteorologică : „La București(...) vîntul se va intensifica treptat".

Petre Stoica

prezentul continuă

Un președinte pe fundalul absolutului

Politologia se folosește — firesc — de scenarii istorice. Conflictul, relativ rece, americano-rus, în termeni mai convenționali, opoziția celor două mari blocuri, reprezentate de NATO și de grupul țărilor participante la Tratatul de la Varșovia a fost spre o mai bună înțelegere și spre a se ajunge la prognoze rezonabile modelat cel mai frecvent, în anii optzeci, prin imaginea pe care ne-a transmis-o Tucidide despre războiul peloponesiac. Sugeram, la vremea respectivă, unor diplomați americani că este mai indreptățit să se lucreze, cu istoria războaielor medice. Motivul meu era simplu : războiul peloponesiac fusese lupta dintre civilizație și barbarie (Platon explică pe larg : era dificil ca un grec să fie atit de bine educat pe cit era un prinț persan) ci, oricum, lupta dintre raționalitatea libertății și deci, democrației și iraționalitatea voinței dominatorii. Era ceea ce se potrivea infinit mai bine stării de opoziție Occident-Soviete sau, mai general, liberalism-comunism. Infiltrarea comunistă în Occident, lipsa de coerență a acțiunii occidentale, vocatia pentru trădare a celor aflați în tabăra libertății erau realități săritoare în ochi. Astăzi nu se mai învață la școală — și nici nu se mai spune în cărțile cele mai demne de respect — că incadrați în armata persană se aflau mai mulți greci care luptau impotriva Greciei, decit intreg efectivul armatei cetăților grecești, al celor care, în tabăra democrației, își apărau patria impotriva invadatorilor. Și totuși Grecia a invins. Cum ? Poate că aspirație a libertății și capacitate practică de a acționa eficient, în conditiile războiului și ale păcii vin, ambele, dintr-o sursă unică numită inteligență cultivată. Nu mi se pare acum suficient, intr-adevăr, nici acest model medic. Trei motive sugerează drept adecvată o altă variantă istorică spre a fi analogată realităților politice principale din acest sfirșit de secol. Primul este gradul enorm de interdependență al evenimentelor, evoluțiilor și destinelor politice în lumea de azi. În cadrul unui conflict, două părți, două puteri, aproape că nu mai pot renunța ca luptă de indată ce starea de beligerantă se declanșează, ori chiar dacă reciprocul antagonism se desfășoară cu mijloacele de intimidare ale războiului rece. Consecință firească a acestui prim aspect, va ajunge să existe, în cele din urmă, un invingător absolut. O parte nu trebuie neapărat să o înglobeze pe cealaltă, dar părtile nu vor mai putea fi niciodată, nici măcar aproximativ, cele care au fost înainte. În sfirșit, rezultat al interdependenței planetare, o parte, cea infrintă, nu poate fi total dezagregată căci, în acest caz, dezechilibrul civilizației umane ar fi prea adinc. Pe aceste baze, singurul antecedent istoric al stării cure evoluează acum către catharsis este cel oferit de războaiele civile romane din secolul I în. Crist. Imperiul roman era o entitate coerentă asemenea lumii actuale. El nu putea accepta o dualitate a puterii (aceasta a survenit, dar mult mai tirziu), iar fiecare parte nu avea nici un interes să o anihileze cu totul pe cealaltă. Adoptind o asemenea perspectivă, multe aspecte politice de azi se cer analizate și reanalizate. Unul dintre cele mai importante — sau, oricum, unul deloc neglijabil — privește personalitatea și rolul istoric al președintelui George Bush.

Pitagoreicii admiși în clasa matematicilor aveau dreptul și obligația de a afla esența lucrurilor și calităților. Acusmaticii nu ajungeau să descopere mai mult decit modul în care se distribuiau în univers atributele posibile (care este lucrul cel mai bun ? și nu : ce este binele ?). Dacă trăim într-o lume imperfectă, într-un orizont al superficialității, este poate pentru că matematicienii au fost dintotdeauna puțini, iar dialectica existenței noastre se dovedește a fi fost, mereu, posesiunea acusmaticilor. Să fim totuși curajoși : după ce vom surprinde universala distribuire a calităților vom ajunge poate mai ușor la esențe. Nu știm bine ce este puterea — în plan social, politic, uman — dar dacă totuși, depășind carența capacității de a defini exact, vom exclude destructivitatea, faptul de a ucide, faptul de a oprima, domina și constringe, din sfera acestei puteri, atunci va trebui să admitem, în consens cu datele modelului istorico-politic propus mai sus, că omul cel mai puternic al planetei, de la Octavian Augustus și pînă astăzi nu poate fi socotit altul decit presedintele George Bush. Această putere, desigur, ar fi ridicol să mai fie concepută în sens monarhic traditional. Un președinte actual, într-un stat democratic nu este autorizat de drept și uneori poate fi incapabil, de fapt, să impună numirea unui învățător la o școală de țară. Conducătorilor de state, națiunile le-au delegat totuși, chiar și astăzi, o parte notabilă a puterii pe care au deținut-o un Cezar și un Augustus, un Gingis Han și un Napoleon : puterea de a modela direct faptul istoric. Sint, desigur, diferențe mari între conditiile războaielor civile romane și elementele formale tipice confruntării americano-sovietice, lungă de o jumătate de peste o jumătate de secol. În cel de al doilea caz, în cel actual, aparent nu a curs sînge, sau, cel puțin, acest sînge nu a fost vărsat în confruntări directe ale protagoniștilor. În realitate, războiul — nu foarte rece, dacă facem referire la termenul uzual constatăm că acesta a fost un eufemism — a fost plătit de sovietici prin izolare umană, (nu și politică) ineficiență, nenumărate morți precoce, generate de opresiune, mizerie, dispreț pentru om. Agresivitatea față de Vest a adus blocului comunist, ca un recul, multe dintre aceste fenomene, ori le-a sporit, în chip intens, gravitatea. America a plătit confruntarea cea mare indeosebi prin morți și dezolare rezultînd din războaie secundare. În al doilea rînd, spre deosebire de războaiele civile, în această ultimă confruntare a istoriei nu au contat, în primul rînd, personalitățile aflate în opoziție — oricum nu în sensul că opoziția însăși ar fi fost bazată pe politica personală. Dar oare în istoria romană, personalitățile să fi contat chiar atît de mult pe cît ni se pare acum ? În al doilea rînd : atunci poate că mult din confruntare se baza pe diferența dintre caracterele în luptă, dar în vremea din urmă rolul caracterelor l-au jucat ideologiile opuse. În sfîrșit, ca urmare a războaielor civile romane s-a instaurat la conducerea lumii un imperator — mai mult sau mai puțin un autocrat. Acum asa ceva nu pare posibil și nici nu s-ar zice că ideea interesează pe cineva. Trebuie totuși amintit că Roma nu s-a numit niciodată altfel decit republică și că împăratul, dacă ar fi fost deposedat de titlurile sale numeroase, dar pur republicane în stricta lor sonoritate ar fi devenit, în aparență, simplă persoană particulară, chiar dacă, într-o anumită epocă, dispunea și de atribute de natură divină. Știm noi acum, cu adevărat, către ce mergem ? Totuși organizarea statală a lumii actuale nu pare să aibă nimic de a face cu centralizarea, oricit de relativă, a imperiului roman. Luînd în considerație toate aceste lucruri, ținînd cont de motivele arătate mai înainte, războaiele civile romane seamănă cu confruntarea americano-rusă și pentru încă o rațiune, deloc neglijabilă. Cei care au administrat spațiul lumii civilizate în epoca romană sau o fac acum, nu mai puteau, respectiv, nu mai pot fi fanteziști. **O stranie și incredibilă legătură s-a stabilit atunci și se stabilește și acum între puterea planetară maximă și fiecare destin uman. Această legătură s-a numit în lumea antică dreptul roman și se numește acum carta drepturilor omului.** Logica în a conduce oameni este dată, pe aceste baze, de acordul fiecărei persoane lipsită de puterea directă de a impune dreptul, și al celui care dispune de cea mai mare putere, acord asupra acestei legături de drept. George Bush, o personalitate al cărui echilibru interior pare neindoielnic oricărui om care îl primește vorbind, concentrează astăzi mai multă putere în mîna sa (în sensul istoric arătat mai sus) decît a avut oricare din invadatorii Europei sau, în epoca recentă, oricare dintre democrați, incluzînd aici și un Franklin Delano Roosevelt. Faptul se impune chiar și după o scurtă examinare a problemei. George Bush aduce politicii sale aproape întregul sprijin — oricum tot ceea ce este esențial ca sprijin — din partea Angliei și Europei, Uniunii Sovietice și a marii puteri industriale a Orientului îndepărtat. Nici o opoziție serioasă nu mai există. Militar, America a ajuns la o balanță suficient de favorabilă spre a putea să nu mai fie acum prea insistentă pe acest teren. Este de sperat ca un conflict precum cel actual din zona Golfului să poată fi condus spre o soluție a unui minimum de suferință. Este totuși de presupus că — pînă la dezvoltarea unui sistem global de securitate, rapid, eficient și dezvoltat cu o contribuție a cvasi-totalității națiunilor — vor mai exista, în relațiile interstatale, inflamații locale dureroase. Economic, lumea este, măcar ca model, americană. Cultural, America a devenit, de mult, zona cea mai productivă a planetei, precum ideologic reprezintă — oricite amendamente merită să fie aduse — un centru de atracție exorbitantă. Desigur, culminația este primejdioasă, mai ales prin aceea că favorizează narcisismul cultural-politic, autismul, sterilizarea. Rolul unui președinte american este, într-o asemenea epocă strălucitoare și periclitată, acela de a stabili cea mai bună asamblare a mișcărilor celor care au realizat enorma concentrare de forță și valori în emisfera occidentală cu mișcările mai puțin favorizaților destinului. Problema principală a istoriei romane a fost relația Cetății cu ansamblul lumii civilizate și necivilizate. Consecința esențială a încheierii războaielor civile a fost extinderea calității de cetățean roman la toți locuitorii imperiului. Dacă prin aceasta se poate înțelege autentica sudare — nu doar politică dar și umană — a unei zone geo-politice altminteri divizată, o unire nu prin forță, ci prin universalitatea dreptului, trebuie să ne întrebăm dacă o unire inițial europeană, apoi mondială (oricit de fantasmatică ni se pare ea acum) nu este ceea ce trebuie să sperăm de la încheierea conflictului sistemelor politice și deci a războiului rece. Aceasta nu înseamnă că fiecare din țările lumii de azi nu are dreptul să fie iubită de cetățenii ei cu iubirea cea mai patriotică și apărată, la nevoie, cu sînge. Nu înseamnă, de asemenea, că fiecare conducere politică, din fiecare țară, nu are dreptul la deplină autoritate și la respect. Se cere însă văzut că integrarea internațională actuală și mai ales cea de mîine încetează a fi un principiu politic pragmatic si trebuie socotită un ideal — fie și nu foarte apropiat — prin intermediul căruia, abia, dreptul devine drept și stabilitatea politico-economică stabilitate. Marile grupări aristocratice, congregațiile cavalerești etc., în istoria secolului lui Augustus, ori mai tirziu, nu au fost încintate de prea larga coerență a lumii civilizate, ci ei directa legătură a puterii maxime cu omul, ca om, le scurtcircuita. Fie ca aceste grupări să nu se numească astăzi CIA, KGB, SRI sau altfel, dar tot într-un asemenea gen.

În raport cu George Bush (un Augustus la scara lumii actuale, așa cum Ronald Reagan a fost, în felul acestui secol, un Iuliu Cezar) omul de azi poate avea o pretenție care s-ar fi cheltuit în zadar, așezată și în fața lui Winston Churchill și în fața lui Charles de Gaulle si în fața lui F. D. Roosevelt. Președintelui american cred că-i cere, de acum, să aparțină lumii cam în aceeași măsură în care aparține și țării sale. Că George Bush va realiza sau nu această legitimă dorință se va vedea din faptul că, în cazul pozitiv, el nu va favoriza prea mult pe cineva și nu va nedreptăți deloc pe nimeni, creînd astfel și un exemplu de neocolit pentru succesorii săi. Să mai subliniem, în final, că scriem aceste rînduri în limba română, aflîndu-ne pe pămînt românesc.

Caius Dragomir

minimax

Fără titlu (I)

(ca nu cumva să contribuim la destabilizare)

Pentru că viața e urită fără plozi
Vom sta cuminți, înghesuiți la cozi
Iar joi poate se bagă și banane,
Că n-or fi dat toți banii pe avioane !
(Din folclorul nou)

Pacea și înțelegerea este cel mai frumos dar la care mă pot gindi cu ocazia sărbătorilor de iarnă pentru frumoasa și atit de încercata dumneavoastră țară.
(Allan Green jr.)

S-a împlinit dară un an de la ceea ce, totuși, încă s-ar mai putea să fi fost începutul unei mutații sociale care, prin profunzime și amploare, să permită, într-adevăr, numele de **revoluție.** Chiar dacă obsesiva îndoială — **parcurgem sau nu o revoluție ?** — trădează și remanența unui mod de gîndire stîlcit de îndoctrinarea cu marxism-leninism, concepția centrată pe conceptul de revoluție, de ea, de această obsesie, nu se poate face abstracție căci, în ultimă instanță, exprimă într-o formă concentrată atît temerile cît și năzuințele majore ale societății noastre. Probabil că și prin împrejurimi oamenii sînt confruntați cu aceeași îndoială dar, în ce ne privește, se poate vorbi fără păcat de o particularitate (sau originalitate !) a **cazului românesc** date fiind cel puțin următoarele caracteristici.

1. Situația de la care s-a „plecat" : **epoca de aur** ca una dintre culmile totalitarismului comunist. Bineînțeles, nu ne referim la criza structurală, economică, des pomenită în discursul Puterii (pînă la plictiseală în ultima vreme), ci la moștenirea psiho-socială, îndeosebi la tipul de personalitate plămădit cu meticulozitate diabolică, la „omul nou". E greu de spus cît de mulți, dar sînt mulți „oameni noi", mai mulți și mai „noi" decît s-ar fi crezut, unii **ireversibil** de „noi".

2. Modalitatea concretă de înlăturare a dictatorului : o lovitură de stat coincizînd cu o revoltă populară, coincidență, am aflat mai tîrziu, deloc întîmplătoare și care, **ceea ce nu poate fi uitat,** a costat multe vieți omenești. Jertfele **pentru ce ÎNTR-ADEVĂR** aceste vieți, majoritatea foarte tinere ? Pentru eliberare de comunism odată cu răsturnarea dictaturii, cum au crezut cei ce s-au jertfit ? Ori, mai degrabă, doar pentru disimularea puciului prin parcurgerea unui scenariu revoluționar cum scrie-n cărțile „clasicilor", ba încă și în fața camerelor tv ca să convingem o lume întreagă de eroismul poporului nostru ? Și tot aflîndu-se noi și noi detalii ale evenimentelor sîngeroase din decembrie '89, **în timp ce oficial se lasă pe seama istoricilor dintr-un viitor îndepărtat găsirea adevărului,** cum să nu capete credibilitate a doua variantă ? Și, de cumva au fost, cum să poată fi iertați ei vreodată, autorii și regizorii acestei „revoluții" televizate în premieră mondială ?

3. Stratagema politică a dispariției partidului comunist printr-un fel de hocus-pocus concomitent cu ivirea, la fel de bruscă, a F.S.N., stratagemă care a permis ca așa-zisul vid de putere să fie umplut imediat, dar nu de personalități ce contestaseră în trecut **sistemul comunist,** de altfel puține la număr, totuși existînd, ci de cu totul alții. Cît privește foștii disidenți, adică autentici și nu de ultimă oră, tolerați inițial pentru a conferi autoritate și popularitate **emanației,** ei au fost apoi rapid înlăturați, în continuare procedîndu-se **sistematic** la compromiterea lor fără a se face economie de imaginație. Mai mult chiar, treptat, sursele de propagandă slujitoare noilor cîrmuitori au purces și la o reconsiderare a revoltei populare, ajungîndu-se odată cu interpretările „patriotice" ale „României Mari" pînă la o culme a cinismului : bine-au făcut ce-au făcut Ceaușescu și ai săi generali la Timișoara, căci nu o revoltă anticomunistă se întîmpla de fapt acolo, ci o lovitură teroristă împotriva integrității României. Și nu de mult, de ziua națională, președintele, **care a putut fi ales și pentru că s-a murit întîi la Timișoara,** a dat mîna într-un cadru festiv cu promotorul menționatului punct de vedere!

De unde obsesia pomenită. Parcurgem sau nu o revoluție care să ne salveze de comunism ? Căci de la început, sau, oricum, foarte repede, la nici o lună, cursul evenimentelor politice a luat o turnură suspectă, cele întîmplate ulterior nefiind deloc de natură să înlăture bănuielile. Dimpotrivă ! Ce-i drept, chiar dacă în paralel cu reacții politice de o factură indubitabil comunistă, a avut loc și o modificare a sistemului politic în sens democratic, la fel după cum și începutul unei reforme economice despre care premierul guvernului ne spune ori de cîte ori are prilejul că Occidentul o admiră fără rezerve. Costul social al măsurilor luate pe tărîm economic a declanșat însă reacții violente în plan politic, accentuînd toate tensiunile acumulate anterior pînă la o situație de criză, contestată fiind radical autoritatea legitimă a Puterii. Și nu doar de opoziția politică, de partid. F.D.A.R., A.C. C.A.D.A. (desființată dar ființînd !), o parte din mișcarea sindicală și marea majoritate a studențimii, chiar dacă reprezintă, poate, o minoritate, raportat la ansamblul populației, este totuși, dacă se poate spune așa, o mare minoritate care reclamă necondiționat „Demisia !". A cui, se știe. Apărîndu-se ofensiv (dar poate și distanțîndu-se de realitate) Puterea și-a perfecționat aparatul represiv și amenință (inclusiv că, la nevoie, va deschide foc), concomitent, propaganda oficială (păstrîndu-și cu orice preț și risc monopolul asupra televiziunii), intensificîndu-și atacurile îndeosebi pe tema extremismului de dreapta și pe cea a trădării de neam și țară.

S-a ajuns astfel la o stare conflictual-haotică avînd stranii similitudini cu aceea existentă în urmă cu un an, semnificativ fiind nu doar deschiderea către mai mulți viitori posibili ci, îndeosebi, faptul că acești viitori sînt : a) în relație de adversitate ireconciliabilă ; și îngrijorător b) cu probabilități de actualizare destul de apropiate. Și deși în asemenea momente de cumpănă n-aduce anul ce-aduce ceasul, fără a mai pune la socoteală și necunoscutele din evoluția contextului internațional, alternativa cu cei mai mulți sorți de izbîndă se profilează a fi aceea a evoluției pe un făgaș care, succint și optimist, poate fi calificat politologic prin **autoritarism.** Argumente în acest sens pot fi găsite atît la nivelul comportamentului Puterii (opoziția este acuzată de intenții destabilizatoare, ori chiar mai grav, iar celorlalte forme de agregare ale societății civile li se contestă de principiu legitimitatea acțiunii politice), cît și la cel al expectanței sociale ca urmare a succeselor înregistrate în trecut pe calea obținerii „omului nou". Tocmai de aceea, într-o variantă pesimistă, poate chiar existentă latent, nu este deloc neglijabilă posibilitatea extinderii „mineriadei" la scară națională. Oricum, premise există. Deocamdată, împreună cu toată frămîntarea politică (și va fi un miting al Alianței Civice care... ?) vine însă Crăciunul și după zbuciumul aprovizionării poate vom cînta cu toții... „O ce veste minunată" !

18 decembrie 1990

Șerban Lanescu

Profil călinescian

imaginea personalității lui G. Călinescu, așa cum s-a fixat în conștiința contemporanilor săi și s-a transmis posterității, este aceea a unui creator polivalent, de un imens potențial demiurgic, cu o strălucitoare și inegalabilă combustie spirituală, din stirpea intelectuală, de vast orizont, a lui Dimitrie Cantemir și B. P. Hasdeu. Concomitent s-a afirmat ca poet, romancier, nuvelist, critic și istoric literar, eseist, dramturg și publicist în accepția superioară a noțiunii, în toate aceste domenii îmbogățind patrimoniul creativității naționale cu opere fundamentale. Vocația sa esențială, de care a fost conștient și pe care singur și-a relevat-o, în plan teoretic și practic, a fost aceea de scriitor, cu o structură temperamentală prin excelență lirică și o desăvîrșită aptitudine pentru con-

strucția epică. Spre deosebire de Titu Maiorescu, susținător al ideii că poetul și criticul sînt două naturi radical diferite, G. Călinescu a pledat întotdeauna pentru interdependența raporturilor intime dintre scriitor și critic, afirmînd că un critic literar este, în esență, un creator. Într-un interviu acordat Profirei Sadoveanu, în 1936, sublinia : „Critica nu înseamnă absența însușirilor literare, ba, dimpotrivă, le implică".

Sensibilitatea lui G. Călinescu a fost, în egală măsură, a creatorului de artă și a crticului, iar percepția acută a fenomenului literar revolut și contemporan i-a facilitat zugrăvirea în profunzime a tipologiilor umane și realităților sociale, prin obiectivare în planul ficțiunii, ambele coordonate exteriorizîndu-se printr-o expresivitate stilistică de elevată și inconfundabilă originalitate. În întreaga activitate a lui G. Călinescu nu se poate face nici o demarcație netă între o anume perioadă, în care să se fi afirmat numai ca scriitor, și o alta, în care să fi cultivat numai critica și istoria literară. Dimpotrivă, între ambele direcții ale creativității sale a existat întotdeauna o întrepătrundere osmotică, după cum el însuși preciza, în 1938 : „Pentru cine ne cunoaște de aproape, noi nu suntem un scriitor ratat care face critică și la bătrînețe se apucă de romane și poezii, ci de un scriitor cu bătătoare la ochi aplecare (fie că are, fie că n-are talent) către lirică și construcție epică și care face și cronici literare".

Este un adevăr unanim recunoscut că, dincolo de rigoarea și exactitatea documentară, de finețea și adîncimea analizelor estetice, de luminozitatea aprecierilor valorice, opera de critic și istoric literar a lui G. Călinescu se caracterizează prin indiscutabile virtuozități artistice, emanînd din pana unui scriitor autentic, de reală vocație. Remarcabilele însușiri literare ale lui G. Călinescu au fost evidente înainte de apariția romanului **Enigma Otiliei**. De pildă, referindu-se la **Viața lui Mihai Eminescu**, Perpessicius sublinia că această fundamentală exegeză „anticipa, în autorul ei, un scriitor de multiple resurse, un pictor și un portretist, un liric de sugestive intuiții și peste toate un povestitor de superioară cursivitate, de bună seamă un romancier".

Vocația de romancier a lui G. Călinescu s-a manifesat cu plenitudine la apariția romanului **Enigma Otiliei**, în 1938, fiind apoi confirmată, la dimensiuni mai ample, impresionante, de **Bietul Ioanide** și **Scrinul negru**, impunîndu-l printre romancierii reprezentativi ai literaturii române contemporane. S-a admis, încă de la început, într-un consens general, că **Enigma Otiliei** nu este un exercițiu fortuit al criticului, bazat pe scheme teoretice prestabilite, ci o creație literară desăvîrșită, o operă de superioare valențe artistice, o vastă și solidă construcție epică. Pe bună dreptate, Pompiliu Constantinescu releva că, prin **Enigma Otiliei**, G. Călinescu „se afirmă ca un excepțional creator epic".

Romanul, în esența sa, definește profilul călinescian al creatorului care armonizează în structura personalității sale coordonate estetice ce par divergente, dar care, în consubstanțialitatea lor, se reunesc într-un aliaj de o unică și splendidă originalitate, într-o osmoză desăvîrșită de clasicism, romantism și realism. Clasicismul se relevă prin înfățișarea unor caractere care nu sînt supuse nici unei mutații, nici unei metamorfoze, comportîndu-se în același mod și pe aceeași traiectorie de la început pînă la sfîrșit, potrivit trăsăturii lor dominante. Romantismul e sesizabil în viziunea wertheriană asupra tribulațiilor erotice ale lui Felix. Iar realismul, de factură balzaciană, cum s-a remarcat, e vizibil și în plan psihologic și în plan social, infuzînd întreaga construcție interioară a romanului, asimilînd elementele clasice și romantice.

Ca om și creator, G. Călinescu a întrupat, ca nimeni altul, sensurile fundamentale pe care întreaga evoluție a literaturii universale le-a afirmat în reflectarea epocilor succesive ale umanității.

Teodor Vârgolici

povestea vorbei

Stilistica raportului

din cîte — puține și mărunte — note informative, rapoarte și extrase din dosare securistice s-au publicat în ultima vreme, e greu și riscant să extragi substanța unor observații generale, fie ele și de natură lingvistică. Cred, totuși, că pe mulți cititori textele în cauză îi vor fi surprins prin nu puține dovezi de agramatism și platitudine. Ceea ce, pentru unii, va fi clătinat poate (dacă îl aveau) un mit încă foarte puternic : cel al unei inteligențe diabolice, atotpătrunzătoare, elaborînd scenarii perfecte și controlîndu-le riguros confirmarea. Sigur, un raport stupid nu e un contraargument suficient de puternic pentru a anihila o asemenea imagine și a o înlocui cu alta, caricaturală și falsă, a unei ineficiente instituții a represiunii ; nici n-ar fi bine să o facă. Numai că sesizarea ridicolului (chiar cînd el nu e totul) poate vindeca frica. Frică pe care se bazează, dincolo de mijloacele uriașe de care dispune, de recursul la forța brută și de incontestabilul procent de specialiști, eficiența sistemului. E totuși foarte important să observi (desigur : în absența altor documente, mai importante, capabile poate să schimbe această părere) că o forță poate lovi, fizic, poate manipula prin zvonuri și acțiuni mai mult sau mai puțin rudimentare, dar nu prea are mijloacele de a controla, ubicuu, jocul gîndirii.

E evident și ciudat, în același timp, că textele de acest tip nu sînt fundamental informative și obiective, nu sînt deci interesate în a oferi cu cît mai mare exactitate un adevăr care să slujească ulterior scopurilor propagandei — ci sînt influențate de la început de propagandă, conținînd o informație deja filtrată. Din această cauză „obiectivul" cercetării sînt oameni numiți **elemente** („circa 7500 elemente, unele din ele deosebit de virulente" — „Timișoara", 147/1990, 3), **elemente periculoase, turbulenți, indivizi** și **individe**. O improprietate stridentă și straniu metaforică e extinderea verbului **a destrăma** în construcție cu complementul direct ; de la grup se trece la fiecare persoană în parte : „să intre cu toate forțele pentru a-l destrăma și a-i reține pe cei care umblă prin oraș" ; „persoanele din grupul de mai sus au fost destrămate" (id. 146/1990, 3). În acel „limbaj tehnic" de care vorbeam acum cîtva timp trebuie să fie incluși și termeni absolut specifici, ca **filor** (id., 141/1990, 3), dar și aceia cu sensuri specializate : a **reține**, a **infiltra**, a **depista**, **dispozitiv**, **relație**, **sursă** etc. Informările asupra unor acțiuni și persoane și „în vederea cunoașterii stărilor de spirit" deviază constant de la real prin interpretarea forțat ameliorativă, optimistă, pe care o dau, chiar din primul moment, datelor prezentate. Nemulțumirile apar ca excepții motivate de biografia vorbitorului, procentele exprimă neapărat un anumit progres față de anul trecut. Dacă nu pot fi interpretate favorabil procentele, intervin observațiile mai subtile : „Referitor la intensitatea participării religioase prilejuite de manifestările organizate de Paști apreciem că, deși numărul tinerilor a fost mare, nivelul activ și prezența efectivă au fost reduse" („Contrapunct", 15/1990, 10).

Stilul indirect al raportului oficial alunecă, printr-un fenomen caracteristic exprimării orale și populare, în stil direct („stil direct legat"), mărcînd prin lipsa de rigoare a construcției o participare afectivă și ne(mai)controlată : „Tov. Matei îi atrage atenția inspectorului șef că nu se acționează cu toată fermitatea și îi lăsăm pe huligani să ne înjure, să ne lovească și noi stăm și ne uităm la ei" („Timișoara", 146/1990, 3). Spectaculos e un exemplu de raționament : „O individă a luat steagul R.S.R. și s-a urcat cu el pe pervazul ferestrei fluturîndu-l în timp ce gloata o aplauda și striga «Libertate» — referindu-se la statuia din S.U.A. (care a înțeles așa ceva). Avînd în vedere că individa și o parte din gloată au înțeles din mimica ei că trecea drept o Ioana D'Arc sau statuia Libertății, considerăm că este studentă" (id., 141/1990, 3). Perspicacitatea are, cum se vede, o bază culturală ! Așa se poate stabili la ce se referă lumea strigînd „libertate" și, mai ales, se poate recunoaște, prin comparație, cine este student și cine nu. Fragmentul, cu articulații echivoce și construcții imposibile („individa" a înțeles, din propria ei mimică, drept ce trecea, „gloata" a înțeles că ea trecea — pentru cine ? — drept Ioana D'Arc sau statuia Libertății s.a.m.d.) frizează absurdul mai ales prin certitudinile lui.

Materialul ar fi util și pentru studiul tipurilor de text, narațiunea și descrierea manifestîndu-se aici în forme pure și specifice. În micro-narațiuni (adesea, povestiri despre dialoguri, cu transcriere în stil indirect) e de urmărit modul de rezumare și selecția informației. Relatarea unei convorbiri telefonice, o unitate textuală autonomă, nu seamănă deloc cu ceea ce ar face din ea un romancier : „**L** anunță interlocutoarea că a ajuns acasă. Ea îi spune că mai are două ore și apoi pleacă acasă. **L** îi spune că o iubește și vor mai vorbi cînd va ajunge acasă" („Strict secret", 35/1990, 3). Funcțiile limbajului sînt asimilate, toate, celei informative ; replici de păstrare a contactului sau de exprimare a afectivității sînt transcrise („spune că") într-un mod uniformizator, în care fiecare detaliu e potențial relevant și nimic nu se structurează ierarhic și cauzal ; se adaugă la toate acestea evidenta stîngăcie a exprimării repetitive și nediferențiatoare. Descrierile sînt la fel de ciudate, atît prin terminologia și frazeologia specifică, cît și, ca mai sus, prin juxtapunerea ternă a trăsăturilor importante și a detaliilor accidentale.

Desigur, poți descoperi ridicolul unor astfel de texte doar dacă reușești să uiți pentru o clipă intenția și perspectiva sistemului din care ele sînt produse, ca agresiuni duse pînă la crimă împotriva intimității și libertății individului ; împotriva fricii, repulsia se poate asocia, totuși, cu rîsul.

Rodica Zafiu

Pragul etic (I)

Și Monica Lovinescu simte nevoia să-și **dateze** foiletoanele sau articolele din **Unde scurte** (Editura Humanitas, București, 1990) și să-și subintituleze chiar cartea, cu o formulă pe care a lansat-o mai de mult Mircea Eliade în legătură cu romanul, **Jurnal indirect.** Contactul strîns cu istoria, funcționalitatea imediată, nevoia de a depune mărturie, dar și de a influența, iată numai cîteva trăsături imediat vizibile ale tuturor acestor foiletoane. Și asta pentru că, înainte de a lua aspectul unei cărți (pentru prima dată în 1978, la Madrid, unde a fost preluată de Editura Limite), articolele Monicăi Lovinescu au fost, cum știe toată lumea, un reper de autoritate al vieții culturale românești, căreia i s-au adresat, sub forma unor cronici vorbite, la postul de radio **Europa Liberă.** În selecția din acest volum e vorba de perioada cuprinsă între 1961 și 1971, pe care Monica Lovinescu o numește „a liberalizării" sau a „agoniei totalitarismului", cu un moment de vîrf în 1968, pentru care au fost antologate douăzeci și cinci de articole, în timp ce pentru 1962 avem șase, iar pentru 1961, doar trei. De fapt, cei doi poli ai „bursei literare" românești au fost, în aproape toată această perioadă, cronicile literare ale lui Nicolae Manolescu, din **Contemporanul** sau din **România literară** și foiletoanele radiofonice ale Monicăi Lovinescu, de la **Europa Liberă,** în ciuda caracterului lor aproape clandestin. S-ar putea chiar vorbi, dacă lăsăm la o parte nuanțele, de două lecturi care s-au completat, una prevalîndu-se de autoritatea criteriului **estetic,** cealaltă punînd accentul pe **etic, politic** și chiar pe **social.**

O nouă confuzie a criteriilor, se va spune, un nou amestec al valorilor, ca pe vremea sociologismuui vulgar! În realitate, sîntem avertizați în **Cuvîntul înainte** al cărții, „pentru a pătrunde din nou în literatură — după zodia realismului socialist care o anulase — se cere un inevitabil popas pe pragul etic". Sau, și mai limpede, într-un foileton din decembrie 1969: „După încercarea prin care a trecut România ca și întreg Răsăritul Europei, eticul era primul prag de trecut pentru a ajunge în estetic. Dacă pasul acesta nu e înfăptuit, literatura se poate umple cu vorbe, înzorzonate, spectaculare, răsunătoare, dar ea nu accede la verb".

În 1971, cînd se închele selecția din **Unde scurte** și „filmul" liberalizării culturale românești se rupe, „pragul etic" despre care vorbește Monica Lovinescu, e departe de a fi fost trecut. Pînă în 1971, lucrul acesta s-a întîmplat cu Polonia, cu Ungaria, cu Cehoslovacia și chiar cu Uniunea Sovietică, iar privind lucrurile din alt punct de vedere, „Germania a fost în stare să se refacă după oroarea nazismului pentru că totul s-a închelat printr-o catastrofă și cea mai mare parte dintre responsabili a plătit". Care a fost situația în România? În ce a constat originalitatea procesului de destalinizare la noi? Răspunsul la aceste întrebări nu poate fi dat decît dacă „sărim" de la o pagină la alta a **jurnalului,** pentru a lega între ele fragmentele unui adevărat eseu despre evoluția literaturii române și pentru a transforma **cronologia** în **istorie.**

În tabloul acesta intră „primul debut" al **generației întrerupte,** cu cele două ramuri ale ei, bucureștenii (Const. Tonegaru, Geo Dumitrescu, Dimitrie Stelaru, Ion Caraion, Ben. Corlaciu) și scriitorii **Cercului Literar** de la Sibiu (Ștefan Aug. Doinaș, Radu Stanca, Ion Negoițescu). Apar apoi **crizișii,** amintiți pe scurt, după care se intră, pentru cel puțin un deceniu, în epoca stalinizării, a literaturii partinice și a **realismului socialist.** Abia la sfîrșitul acestui deceniu apar primele semne de liberalizare, care o preocupă pe Monica Lovinescu în jurnalul din **Unde scurte, „Primul dezgheț",** cel din 1956, produce o recoltă subțire, căci volumele de referință ale întregii perioade pot fi numărate pe degetele unei singure mîini. Ele sînt **Groapa** lui Eugen Barbu (scriitor compromis apoi prin recidivele sale cvasipolițiste), **Moromeții** și **Bietul Ioanide.** Cel de-al doilea **dezgheț,** mai lent în raport cu ceea ce s-a întîmplat în aproape toate celelalte literaturi ale Estului, începe în 1964, cu un apogeu la „Conferința pe țară a scriitorilor", din februarie 1965, cînd e înlocuit Mihai Beniuc din fruntea Uniunii Scriitorilor și cînd se poate vorbi aproape pe față despre decesul **realismului socialist.** Acum se înregistrează cel de „al doilea debut" al scriitorilor din **generația întreruptă,** „evaziunea estetică" a **oniricilor,** care par să urmărească „boicotarea istoriei" și, concomitent cu aceasta, apariția unei literaturi de bună calitate estetică, dar cam prea respectuoasă în raport cu principalele **tabu**-uri impuse de perioada anterioară, „procesele, închisoarea, colectivizarea, canalul". Și asta pentru că „la noi teroarea stalinistă a fost pusă între parantezele tăcerii. Literatura nu s-a ocupat de ea". După Monica Lovinescu, originalitatea procesului de liberalizare a culturii românești, atîta cîtă este, ar trebui căutată tocmai în această direcție: „În primul rînd, «evazionismul» a reprezentat, de prin 1960 și ceva încoace, calea, dacă nu unică, cel puțin cea mai largă, a liberalizării în cultura românească, și a constituit, în același timp, și originalitatea ei, în configurația mai generală a liberalizării din Răsărit și din Rusia". Dezavantajul a fost că, cel puțin în această perioadă, literatura română nu s-a putut impune în afara granițelor ei, traducerile din Arghezi, Eugen Barbu sau din Zaharia Stancu trecînd ca și neobservate. Explicația? Caracterul oficial și improvizat al demersurilor culturale internaționale, absența suportului politic și etic, lipsa de interes a occidentului pentru țările care acceptă opresiunea, fără să-i opună aproape nimic. Pe această situație specifică a României se sprijină distincția pe care Monica Lovinescu o face (reluînd argumentele lui Jules Monnerot, din **La France Intellectuelle**) între **intelectualitate** și **inteligență.** Prima echivalează cu o elită a spiritului, pur și simplu, cea de a doua cu o elită intelectuală a curajului civic și, cel puțin pînă la „tezele din iulie", această categorie aproape că nu a fost reprezentată la noi. Mai mult, după o scurtă revoltă a tinerilor împotriva cenzurii, în mai 1968 (Țepeneag, Ioan Alexandru, Vintilă Ivănceanu, Sorin Alexandrescu, Iulian Neacșu, Virgil Mazilescu, Breban și Mihai Ungheanu), la începutul anului 1969 s-a produs un adevărat atac împotriva **oniricilor,** la care au participat mai ales scriitorii din vechea generație (Ion Frunzetti, Al. Philippide, dar și Adrian Marino). Totuși, cîteva **tabu**-uri încep să fie transgresate, apar **Moromeții II** și **Intrusul** de Marin Preda, **F** de D.R. Popescu, **Îngerul a strigat** de Fănuș Neagu, piesele lui Marin Sorescu, **Iona** și **Există nervi,** așa încît, în continuarea unei anchete literare pe care a întreprins-o revista **Argeș,** Monica Lovinescu poate alcătui și ea un clasament al primelor zece cărți din deceniul 1960—1970. Ele sînt: **Rostirea filozofică românească** (Noica), **Vina** (Ioan Alexandru), **Iona** (Marin Sorescu), **Moromeții II** (Marin Preda), **F** (D.R. Popescu), **Iarna bărbaților** (Ștefan Bănulescu), **Necunoscutul ferestrelor** (Ion Caraion), **Viața și opiniile lui Zacharias Lichter** (Matei Călinescu), **Poezia lui Eminescu** (Ion Negoițescu) și **Omul cu compasul** (Ștefan Aug. Doinaș). Acțiunea procesului de liberalizare se oprește în 1971 (odată cu apariția faimoaselor „teze din iulie"), cînd scoate capul „o nouă gardă a compromisului" și stalinismul încearcă să se ascundă „sub numele fardat de umanism socialist", dar cînd se și organizează prima noastră disidență, prin cărțile sau prin articolele lui Paul Goma, Dumitru Țepeneag și Virgil Tănase.

Și partea cealaltă a „tabloului" își are „vedetele" sale, mai întîi Mihai Beniuc, un scriitor plasat „în avant-garda poliției", apoi Eugen Barbu, care s-a ilustrat prin a-și „denunța confrații mai puțin conformiști" și la urmă, dar foarte aproape de spiritul „tezelor din iulie", Dan Zamfirescu, cel care a reușit să-l „întruchipeze pe omul de știință care trădează știința din motive de oportunism politic și arată, minunat de penibil, cum se ucide o vocație, cum se mînjește o conștiință, cum se fabrică o schimbare la față". Cum? Simplu. În funcție de cîte un mic avantaj.

Nu putea să lipsească din schița aceasta de evoluție a literaturii noastre un inventar al **cenzurii** românești. El începe cu lista celor 8 000 de titluri din indexul **Publicațiilor interzise** (1948), continuă cu seria cărților retrase de pe piață **(Bietul Ioanide,** antologia lui Nicolae Manolescu, **Poezia română modernă)** sau „pulverizate" într-un tiraj confidențial **(Așteptare,** de Dumitru Țepeneag) și se închele cu cele cîteva exemple de autocenzură evidentă, prin care unii autori au acceptat să-și mutileze propriile cărți.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune (VII)

Îmi plac, cui nu-i plac, jocurile de societate. Între ele, de ce nu, ocupînd un loc numai la prima vedere aparte: pariul. În ciuda rezumării binare, adeseori și el poate să aibă complexitatea bridge-ului, căci un pariu nu se face aiurea, la inspirație. El este doar partea vizibilă, numai verdictul unei analize care de multe ori presupune prelucrarea unei cantități considerabile de informații.

Iar în ultimă instanță, forma cea mai spectaculoasă, rezumativă cu totul: pariul de unul singur, previziunea. Nu vă grăbiți, nu e nici o aluzie la specializarea noastră în bobi politicești. În definitiv există și lucruri care țin mai mult decît un guvern (dă doamne!), cum ar fi, de pildă, moda poetică.

xxx

Adică, după potmodernism, ce va fi? Căci, în definitiv, cît poate să țină? Mai ales că vine în finalul unui secol care ne-a obișnuit ca „revoluțiile" poetice să se calce, una pe alta, pe bătături? Sau poate că nu este o simplă „modă poetică", ci o **altă poetică** pe care o vor fi pregătit și căutat toate convulsiile precedente!? Așa că nu se va mulțumi doar să țină afișul vreme de două-trei decenii, — dominînd în tot acest timp (și nu numai cantitativ) alte modalități, reduse pentru moment la rolul de „alternative" — ci va reuși să transforme radical mentalitatea generală, atît a majorității producătorilor de poezie, cît și a majorității receptorilor, specializați sau nu. Ceea ce ar însemna că se va impune, pentru foarte multă vreme, ca fiind însăși poezia.

Date care să conducă la o asemenea concluzie sînt suficiente; și nu are nici o importanță dacă ea e îndrăgită sau nu de semnatarul acestor rînduri. De la narativizarea discursului și re-liricizare, pînă la redescoperirea eului existențial și a cotidianismului, totul arată că varianta postmodernistă a poeziei este singura care ar putea, cît de cît, să corespundă omului contemporan, nevoii acestuia de firesc. Un „firesc" înțeles în primul rînd ca abandonare a convenționalității: atît din punct de vedere al conținutului (s-au dus temele „înalte", s-a terminat și cu „faza feroce", cum ar zice Bacovia) cît și al formei (colocvialitatea spunerii postmoderniste).

xxx

Și totuși, oricît ar părea unora de infantilă, eu nu rezist întrebării jucăușe: ce va urma după postmodernism? Un post-postmodernism e greu de închipuit, căci e dificil de acceptat posibilitatea unei noi transformări radicale după cea mai radicală transformare a acestui secol. Ceva cu totul nou e cu neputință, căci nu se poate ieși de tot din inerția convențională a genului. Și-atunci? Mai credibilă ar fi revenirea, fie și pentru moment, la una din „modele" unui trecut mai mult ori mai puțin apropiat, ieșirea de sub val a uneia dintre „alternativele" rămase o vreme latente, dar nu și nemanifestate, așa cum romantismului îi va fi urmat clasicizantul parnasianism.

Împingînd joaca acolo unde țînteam de la început, care însă să fie acea alternativă? Printr-o logică oximoronică de care realitatea nu e obligată să țină întotdeauna seama, **firesc ar fi ca** unei epoci a obnubilării convențiilor poetice să-i urmeze tocmai inversul ei: restaurarea unui convenționalism rigid. Adică, din nou la tirania ritmului, rimei și mai ales a formelor cît se poate de fixe. Dar nu oricum, ci **conservînd caracteristicile generale impuse de postmodernism** (cele pomenite mai sus, dar și altele, între care ironia ori non-antropologizarea) **căci acestea corespund într-adevăr unei mentalități generale care nu se va schimba prea curînd.**

Care, însă, dintre vechile forme (fixe) ar putea fi aceea care să se plieze unor asemenea și atîtea pretenții? În nici un caz sonetul, ori rondelul, ori altele asemenea, date fiind mai ales lipsa lor de fluiditate, înghețarea perspectivei ca și fotografice și condensarea spunerii în prea puțin cîmp. Numai **balada,** dar nu atît cea romantică de sorginte germanică, cît mai ales vechea baladă trubadurescă de la începuturile lirismului medieval european. Șarpele trebuie să-și aducă aminte, pînă la urmă, de propria coadă. Și va fi poate un noroc, sau un nenoroc, că avem o atît de bogată tradiție folclorică ahtohtonă.

Oricum, ce-ar fi dacă peste vreo două-trei decenii, sau poate chiar mai devreme, vom fi, cei care vom mai fi, menestreli? Iată o perspectivă totuși atrăgătoare, cu atît mai mult cu cît periodic, ca într-un sughiț, poezia românească s-a tot lăsat ispitită de tentația baladescului, refuzîndu-și-o însă, de fiecare dată, cu promptitudine: Pann, Bolintineanu, Iosif, Barbu, Stanca, Doinaș sînt numai o parte din cei încercați.

xxx

Într-un fel, chiar dacă vechi de mai mulți ani, gîndurile de mai sus devin astăzi și o altfel de lectură a semnificațiilor para-textuale ale apariției „Levantului". Ceea ce eu doar gîndesc în joacă, Mircea Cărtărescu a și făcut, grăbindu-se, iată, să treacă **dincolo** (iar nu înapoi) de limitele unei mișcări căreia i-a fost unul dintre fondatori. Cred însă că pînă cînd ceilalți, toți ceilalți poeți tineri, mai ales cei mai tineri, se vor fi convins de necesitatea unei schimbări, mai sînt încă multe de scris și de spus.

Deocamdată, rezumînd și mai mult sensul jocului aici prezent, ne întrebăm cu pretinsă naivitate: va rămîne „Levantul" o simplă ficțiune retro, sau va deveni statuia unui ciudat și vizionar precursor?

Mihail Oprea

marius stănilă

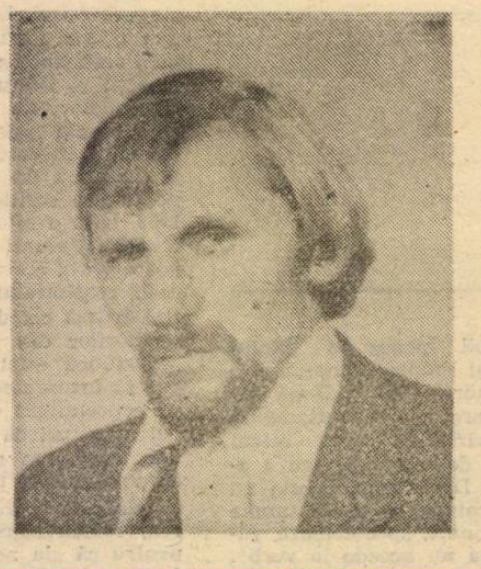

Și noi — așteptînd pe acei...

lui Virgil Mazilescu, pentru că atît de mult l-a iubit pe Kavafis

Tot mai des în tot mai putreda singurătate a nopții în liniștea
în care lucrează bacteriile se aude o cum se aude
(sînt urechi care ascultă și-aceasta) sunetul cu care silabele
disperării sfărîmă vertebrele

și noi așteptînd în zadar pe acei
barbari care de atîta vreme refuză să vină...

19 septembrie 1990

Silabele disperării

Cînd realitatea-ți pătrunde-n auz ca un pocnet de armă.
Cînd nimicul devine suprareal și frica o dogmă.
Cînd ușile trag cu urechea și refuză
Să se închidă. Între
Poezie și pîndă — o simplă eroare de grafică — sabie însingerată silabele
disperării își filfîie leneș aripa. Rugina — o formă a complicității cu timpul.

Alternativă

(sub ramuri de vîsc înflorit întunericul crește)

Libertatea ți se lipește de buze pînă le sigilează : fruct cu lacăt în carne
mai bine sufletul meu în caldarîmul orașului va
deschide un pașnic vulcan vom găsi un Pompei de ocazie / orice
ocazie-i bună / sub ramuri de vîsc înflorit întunericul crește
cristalizează, asemeni parfumului rozei în vidul feroce al uitării.
Ziarul de seară al orașului anunță mari fapte de vorbe de
arme necunoscute / pe lîngă turnul de apă trec încet elefanții
în fruntea lor Hanibal / singuru-i ochi luminează himeric.

Palimpsest

Oricum nimic nu se mai poate schimba / anatomia
erorii e clară și sigură / un liliac (acel ciudat animal
zburător) ți se așează pe tîmplă :
totul e scris chiar și adevărul se-ascunde
printre ciudate suprapuneri de texte doar timpul e altul
mina e alta cerneala aceeași — sîngele tău,
creierul tău palimpsestul.

Alternativă

(pe măsură ce spațiul se strînge)

Așadar :tineri frumoși plini de certitudini albastre
transpirînd optimism și bune intenții / și mai departe pașii lor spiralați
descoperă golul sub tălpi și ființele vagi ce „veghează"
și turmele micilor animale ale melancoliei tot mai rar scoase pe pășunile raiului. (pe măsură ce spațiul se strînge
crește între noi tot mai înaltă umbra mireasma primejdia
întîlnirii cu praful de pușcă, termitele veacului ies
la ferestrele sparte ale cerului.) aclamă îndelung
spre un paradis iluzoriu

Promisiuni refuzate

Și nînsorile acestea care nu vor mai veni niciodată s'acopere
limba palidă a zilei care intră sub ușă ca o frază
din Apocalipsă în mijlocul unei petreceri de adio craniu
sclipind de fosfor în noaptea victoriei cînd
arginții murdari își aruncă de la o mînă la alta mireasma.

Privire prin lacrima iernii

Dar dacă nici acum nu vom fi nu vom mai fi niciodată decît cenușă scăzută sudoarea materiei sigiliu pe buza ruptă a zilei de mîine. Terțium
non datur. Istoria și geografia își scot ghearele prin pereții crăpați ai mileniului. Asemeni nimicul. Acum către iarna absurdă cînd risul pare să întindă spre moarte o mînă nespus de concretă.

ÎN LOC DE CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Iată că, de data aceasta, după aproape un an, îmi voi lua libertatea să nu mai înșir comentariile (cine le va fi citind ?) la volumele confraților mai vîrstnici și mai norocoși. Nu pentru că nu aș avea subiecte demne de atenție (deși încă nu m-am hotărît să dau 60 de lei pe ultimul roman al d-lui Uricaru). Ci pentru că, la sfîrșit de an, în ajun de Crăciun, aroma cozonacilor predispune cronicarul la bilanțuri.

Las de aceea plăcerea de a comenta lovitura de forță (la modă !) a editurii Humanitas pentru mai tîrziu. Nu înainte de a spune că în sfîrșit **manipularea**, hulita manipulare, și-a arătat primele rezultate pozitive. Cîteva vitrine luminate și aranjate vestic au determinat oamenii să se înghesuie la Blaga, să se bată pentru Noica, să se certe pentru întîietate în chestiunea lui Cioran și să se întrebe, precum altă dată doar la făină sau ulei : „o mai ajunge pînă la noi Constituția din '23" sau „Mai aveți ? Sau numai ce se vede ?".

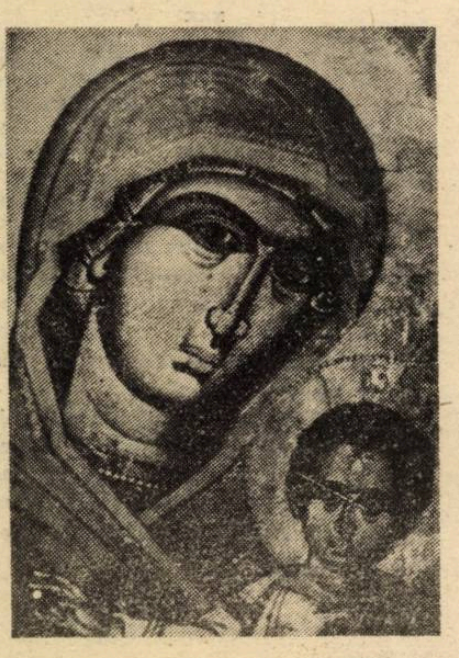

Las așadar pentru 1991, an plin de speranțe, toate aceste comentarii și mă grăbesc cu clasamentele. Dacă Asociația ziariștilor sportivi și-a încununat cu mult fast aleșii, eu n-am să le pot oferi favoriților mei nici cecuri nici un sărut de la vreo regină a frumuseții. Pentru că literatura, așa cum știți, deși nu v-ați lăsat niciodată de ea, din cauza asta, oferă bucurii rare și daruri mai deloc.

Anul 1990 ne-a dat cărți pe care în alte condiții nu le-am fi putut spera și în același timp nu a impus, propriu-zis, capodopere. Un an de trecere, în care au apărut multe cărți pregătite dinainte (și care puteau sau nu să iasă). Prea puține volume au reflectat înnoirea situației (măcar formal). E vorba deci de opere scrise în non-libertate și apărute în semi-libertate. Poate la anu' lucrrile se vor deplasa cu încă un pas, apoi cu încă unul.

În materie de poezie, fără să-i uit pe Mircea Cărtărescu și Ion Stratan, nici revenirea lui Gellu Naum, noul pas pe calea sa firească a lui Ștefan Augustin Doinaș, cred, în modesta-mi putere de apreciere, că laurii se cuvin lui Florin Iaru. Am ținut seama în cele de mai sus și de debuturile reușite ale Simonei Popescu și Doinei Tudorovici, de alte debuturi la fel de interesante (Călin Angelescu, Dorin Popa) și de relativitatea, poate ridicolă peste ani, a unei judecăți atît de categorice. Vreau totuși să risc alcătuirea top-ului.

La proză, cred că nu am avut parte de un an foarte fericit și, căutînd totuși să disting, după flegmaticul „nu se acordă" din d eptul locului I, candidații pentru locul II și III, voi fi în mod sigur acuzat de „patriotism local". Trebuie să-i numesc totuși pe Eugen Uricaru, Viorel Știrbu și Mihai Giugariu.

O bogăție de titluri, neașteptată și în premieră la noi, în literatura memorialistică. „Încercarea labirintului" a lui Mircea Eliade va depăși oricum, de la distanță, orice contracandidat fie că este vorba de Virgil Ierunca, fie că este vorba de consemnarea realității în cronicile Monicăi Lovinescu sau ale lui Noel Bernard. În domeniul acesta trebuie din nou constatat modul cum **Humanitas** se concurează numai pe sine.

Titluri puține în critică iar în materie de istorie literară, pe lîngă volumul din urmă al **Istoriei poeziei românești** de Mircea Scarlat, trebuie pomenite **Viața lui C. Stere** de Z. Ornea și volumul consacrat de Ion Pop avangardei românești.

Separat trebuie considerate, într-o categorie pe care aș numi-o „castelul înțelepților" **Jurnalul filosofic** al lui C. Noica și reprint-ul după Nae Ionescu.

Vitregită ca întotdeauna, dramaturgia și-a avut și ea momentul prin apariția singulară, și poate de aceea imposibil de trecut cu vederea, a pieselor lui Dumitru Solomon grupate în volumul de la Cartea Românească.

La urmă am lăsat traducerile. Lumea s-a înghesuit la **Cămașa lui Hristos** sau Conan Doyle, apreciate ca best-seller-uri. Alții au preferat să tipărească adaptări mai mult sau mai puțin fidele după Dürrenmatt, cu titluri excitante ca **Violul.** Cei înțelepți au scos **Mama Noapte** de Vonnegut la preț accesibil binemeritînd de la cititori. Deasupra acestor mici capitaliști în devenire, omnipotentul Stat și-a văzut, prin Univers, de treabă, învingînd la pas ; **un singur exemplu : Kobo Abe !**

Pe scurt, 1990 n-a fost un an prea potrivit pentru cine a vrut să facă doar literatură ceea ce nu înseamnă că n-au ieșit volume remarcabile. Totuși, memoriile, restituirile, documentele vor interesa mai mult și în anul următor, așa cum au avut succes de stimă și de cassă în acest an.

În sfîrșit, dacă ar fi să aleg Cartea Anului, dintre atîtea și atîtea cîte mi-a fost dat să citesc (și uneori să comentez) aș alege, cu tot didacticismul ei sau poate tocmai de aceea, convorbirile lui Claude-Henri Rocquet cu Eliade. Deci, din nou, nu o operă de ficțiune. Se vede că sînt, la rîndu-mi manipulat de climat.

Horia Gârbea

În căutarea cititorului pierdut

Un semnal de alarmă tras încă din primăvară anunța pierderea spațiului tipografic necesar tipăririi cărților, spațiu sufocat de noianul de publicații de tot felul și de, normal, manualele școlare care-n mare parte trebuiau să-și schimbe atît forma dar cît mai ales fondul. Cu această a doua situație, nerezolvată nici pînă acum, toată lumea a fost de acord, ba dacă ar fi fost cazul, lumea ar fi susținut accelerarea acestui act în măsura în care s-ar fi făcut un apel, știu eu, din partea ministerului de resort sau chiar din partea guvernului. Dar acest lucru nu s-a întîmplat, iar acolo unde s-a încercat un astfel de impuls a fost respins ca neavenit, trezindu-se în guvernanți orgoliul că ei pot rezolva toate treburile la timp. Dar iată că timpul a trecut și ei se văd bătînd gura caprei de lemn în același demagogic conținut idealist-utopic. Pe cînd prima situație și anume aceea a publicațiilor de tot felul, mie personal mi s-a părut a fi principala piedică de care guvernul s-a folosit întru sărăcirea unor instituții de cultură prin nerealizarea beneficiilor, cum ar fi editurile de stat și publicațiile de cultură, atît ale Ministerului Culturii cît și ale Uniunii Scriitorilor. Și cum anume ? Doar o singură comparație poate lămuri acest aspect paradoxal. Să luăm **fenomenul** privatizării în toate domeniile, începînd de la simigerie și chioșc de răcoritoare pînă la fabrică sau întreprindere. Dacă statul, în ceea ce privește o unitate comercială privatizată, nu ajută cu nimic în aprovizionare, lăsîndu-l pe proprietar să se descurce cum știe și cum poate (lucru normal în efectul privatizării), nu același lucru se întîmplă, să zicem, cu proprietarul unei publicații independente, particulare, căruia statul i-a oferit totul, de la spațiul redacțional la hîrtie și spațiul tipografic. Și nu vă întrebați de ce ? Creînd **boom**-ul de publicații, sufocînd tipografiile, care de altfel au fost și primele întreprinderi de stat (particularizate ?!) care au liberalizat tarifele (banii negri dați cu sacul !), celelalte publicații de tradiție și de cultură s-au văzut nevoite să-și ducă viața de pe o zi pe alta, în timp ce redacții ca **Baricada, România Mare, Papagalul, Zig-Zag, Vremea, Totuși iubirea** și altele, precum și unii păduchi provinciali cum ar fi **Arca lui Noe, Sărutul** etc. sfidează prin sperțurile pe care le dau tipografilor. De exemplu **Arca lui Noe**, a unui oarecare Radu Gligor care se bate cu pumnii în piept că a cîștigat de pe urma „produsului" său 8—9 milioane de lei, n-are temeri nici dintr-un punct de vedere, nici din cel al hîrtiei, nici din cel al banilor, în timp ce editurile nu lucrează din cauza lipsei de hîrtie și a inexistenței spațiului tipografic. Urmare firească a acestei „penurii", librăriile se văd nevoite a face loc altor unități economice mai eficiente, cum ar fi café-barurile, circiumile etc. Sărăcind librăriile, sărăcește implicit și scriitorul, care-și făcuse iluzii că poate de aici încolo va putea trăi din scris. Cu toate semnalele de alarmă trase în presă, ceara din urechile înfundate ale guvernului n-a sărit, lăsîndu-l surd, dorind parcă să se împlinească un vis al fostului regim (prin renumita savantă !) și anume acela de exterminare a intelectualilor, de lăsare a unei pînze de întuneric peste ochii cititorilor, învățați pînă mai ieri să cumpere carte așa cum cumpărau pîine. Să nu mi se spună că acești cititori au ce citi zilnic, pentru că adevărul ăsta este, îl știm și noi, dar noi mai știm că asta este și nenorocirea lui. Obligat să citească zilnic în cea mai schilodită limbă română tot felul de articole care mai de care mai gregare și suburbane (a se vedea numai **România Mare**, care este la ora aceasta cea mai citită revistă din România și care este scrisă cu laba gîștii și cu mintea încețoșată de aburii scatologici ai gîndirii redactorilor ei) acest cititor se va forma într-un anume fel, în așa măsură încît la contactul cu un lucru serios, cu o revistă serioasă de cultură, va avea alergie, dureri de cap, de ficat, spunînd că-i prea elevată, prea elitistă, prea nu știu cum, că nu-l distrează așa cum o face cutare și cutare revistă. Acest lucru deja l-am constatat din chiar gura unor **intelectuali** („profesori de liceu", vorba lui Al. Piru), convertiți ușor la lectura leneșă de revistă de scandal. Credem că astfel se dezintoxică de „prețiozitățile și uscăciunile" culturii, însă, desigur, nu-și dădeau seama că se intoxicau nevindecabil, aflați într-o acută poftă de proxenetism intelectual, care-n curînd se va croniciza, lăsîndu-ne să constatăm că adevăratii cititori pot fi numărați pe degete, și ei pot fi depistați ușor după revistele pe care și le cumpără. Ei, cam asta ar fi tristețea : pierderea cititorului adevărat, care ne va obliga la o căutare destul de lungă și istovitoare, pentru că a ajunge la **zero** este ușor, în timp ce a pleca iarăși de la **zero** este foarte greu. Și lucrul ăsta, probabil, guvernul nostru îl știe și faptul că le înlesnește tuturor neaveniților să călărească mașinile tipografice existente cu tot felul de fleacuri (ignorînd mai curînd acest aspect, pentru că nici actul de interzicere n-ar suna bine !), mi se pare o gravă inabilitate a acestuia și dacă nu poate chiar o modalitate bine gîndită prin care urmărește sufocarea unor instituții și organizații de cultură. Dacă guvernul nu este în stare să acorde spațiu fizic pentru o tipografie Uniunii Scriitorilor, atunci această uniune a scriitorilor români are dreptul să se considere condamnată la pieire de către actualul guvern. Nu există precedent în lume, în istoria acestei lumi, asemănător cu acesta prin care trece scriitorul român, obligat să se reprofileze pe broderii sau știu eu ce boală merge mai bine pe piață.

Deocamdată sîntem în pericolul de-a ne pierde cititorii, pentru că aceștia ducîndu-se să cumpere o carte găsesc rafturile librăriilor goale sau pline cu ce-a mai rămas de la vechiul regim, iar în unele cazuri găsesc în locul librăriilor alte unități comerciale care-i pot „ameți" prin produsele lor sau prin prețurile liberalizate. Dacă primul-ministru, din cîte am auzit, este proprietarul unui bar de lux, comersantul român, care nu poate fi decît un epigon după modelul potentatului, nu face altceva decît ceea ce vede, și astfel în cîteva librării din București se instalează luxoasele baruri în care cititorii vor citi etichetele sticlelor și pachetelor de țigări sau citatele publicitare de pe tricourile și hainele consumatorilor. Poate fi și asta o lectură desigur și dacă asta a dorit guvernul asta să aibă. Ce-ar fi ca noi scriitorii să scriem astfel de tricouri și să le editățm în tiraje cît mai mari (se pare că imprimeriile textile nu sînt supraaglomerate) că de vîndut s-ar vinde și-am putea menține în continuare Uniunea noastră ? Totuși un lucru serios trebuie făcut, poate guvernul își va aduce aminte că-n țara asta mai sînt și scriitori și dacă cineva a avut curajul să înfrunte deschis fostul regim, aceștia au fost scriitorii, totuși, nu economiștii, care au mințit alături de fostul guvern, umflînd cifre și date, sau tehnocrații care au clădit monștri de toate felurile. Cred că o grevă generală a scriitorilor și a colegilor ziariști (cei adevărați), ar atrage atenția într-un fel surzilor și orbilor din guvern. Altfel ne scufundăm și lor nici nu le pasă.

Și-n final, din grija față de cititorul pe care-l pierdem, o întrebare președintelui României : dacă Domnia Sa n-ar fi fost acum președinte și-ar fi lucrat în continuare la editura de la care a plecat invitat în „balconul revoluției", văzîndu-și colegii în situația în care sînt, ce-ar face ? Un răspuns cinstit ne-ar mai liniști. Dar oare este în stare să ni-l dea, în două-trei cuvinte cîte știe Domnia Sa să-nvăluie cu șablonizata-i limbă ?

Gellu Dorian

P.S. — Dacă tot nu se știe care va fi rostul „Casei Poporului" din care trebuia să cadă întunericul neînstelat al epocii de aur, să i se găsească, de către „noii oameni de bine" rostul celălalt al luminii și anume să se instaleze în ea cea mai modernă și complexă tipografie din lume, eventual după modelul japonez, că nu ne supără.

fragmente dintr-o etică a autorului

„Kitschul" și fericirea (Sărăciei cu duhul) II

PARADOXUL ÎNȚELEPCIUNII. Pe de-o parte : omul „cultivat", **cărturarul.** (Plin de rafinament. Citit : adică citind mult, dar și pregătindu-se pentru a fi **citit** de ceilalți, gata oricînd pentru a fi el însuși prilejul unei **lecturi** plăcute celorlalți ; în cel mai bun caz — pregătindu-se conștient și pentru Lectura Finală, cea judecătoare, de Sus. Avînd oricînd indeminarea de a distinge între **plăcere** și **fericire.** „Veșnic" în-doit : între un gînd și altul, între o stare sufletească și alta). Pe de altă parte : omul-„kitsch", **cel sărac cu duhul.** (Nici nu-i prea șade la inimă și nici nu-i trece vreodată prin cap să facă deosebire între **fericire** și **plăcere.** E prost și doar — numai și numai — fericit. Nein-doit : poate semăna bine cu Adam cel din Rai, pentru că-și pune toată nădejdea și are multă în-credere în Noul Adam. Nu are „probleme". Și-o pune — rareori, și atunci numai la inimă — pe cea a Judecății de Apoi. Dar — pînă la urmă — ce poate face ? Oricum știe că toate firele din cap îi sînt numărate).

Acestia ar fi cei doi termeni ai paradoxului. Iar termenul mediator, al treilea, ar fi **dragostea.** (Oricum, DRAGOSTEA este Principiul unionii). Închipuindu-ne aceste două tipuri umane existînd în concretețea istorică a unui individ, a unei **persoane,** iubirea ar fi cea care ar putea rezolva posibila sciziune interioară. Om cultivat și om-„kitsch", om în-doit și om sărac cu duhul pot — de fapt — exista simultan în aceeași persoană. Se pot iubi. Iar în acest caz, un asemenea individ ar putea fi numit **înțelept.** El s-ar putea oricînd lăsa cuprins de FERICIREA IUBIRII ȘI A ÎNȚELEPCIUNII.

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ ȘI-N BÎRLAD. Bîrladul e un sat-oraș. Adică un oraș încă **mioritic.** El are fabrici-și-uzine-mioritice cu furnale de os și cu sirene de fag care cheamă în zori, cu drag, muncitorii la muncă. (Satul-oraș este o realitate vie și semnificativă a României. Bucureștiul, orașul meu natal, capitala țării, a fost și el numit : **sat.** Pot băga mîna în foc ca să mă credeți că și **Bucureștiul e mioritic.** Singura dovadă — zdrobitoare, însă — pe care o am în această privință este că unul din milioanele sale de locuitori, deci cel puțin un bucureștean — am mai spus-o — nu se folosește de străzile acestui oraș **pentru** a merge pe ele, ci și le-a făcut poteci, bătătorindu-le cu pasul). Bîrladul are un parc mult prea mare, parcă, pentru întinderea sa mică. Parc de provincie desuetă. Un parc aproape sălbatic, neîngrijit, care se-ntinde, dă-n răscoale și se revarsă — cu-ncetinitorul — peste Bîrlad. În acest parc se află (într-o cușcă) **un leu.** Ce soartă crudă și caraghioasă (adică : ce soartă blîndă) de leu : să te naști în junglă și să mori în Bîrlad ! Bineînțeles că acest leu a devenit și el mioritic. Prin august '84 sau '85 l-am auzit cu urechile mele cum „de trei nopți încoace botul îi tot rage". Urla de foame, mi-a explicat gazda, soacra vechiului meu prieten Radu Voinea. În fiecare noapte se-auzea leul urlînd de foame. În liniștea Bîrladului. „Ce-i asta ?", am întrebat. „Ce să fie ?, mi s-a răspuns, rage leu' !". Bineînțeles că, atunci cînd va muri, leul-mioritic din Bîrlad va fi îngropat în parc. De-abia aștept să mă duc, într-o iarnă, de Sărbători, în luxuriantul parc de junglă-moldovenească, la mormîntul Leului.

Dar, dac-am fost fericit prin august '84—'85 am fost fericit pentru că am putut cunoaște BÎLCIUL. Am cunoscut la Bîrlad BÎLCIUL, așa cum, în adolescență, am cunoscut **femeia.** BÎLCIUL MIORITIC ! Cu-ncercarea puterii : puterea-metaforizată, puterea-în-gol — dai cu pumnu' nu-n fața omului, ci-ntr-un fel de mașinărie zăngănitoare și cu cintec. BÎLCIUL MIORITIC ! Chiar că mi-a pus la-ncercare puterea poemelor. Toate pe care le-am scris și le-oi mai scrie. Mi-a pus la-ncercare puterea (poemelor) așa cum mi-a pus-o și prima femeie. (O chema CARMEN. Sper s-o mai cheme și-acum. Sper s-o cheme cineva, drept pe nume, fatoldeauna). BÎLCIUL MIORITIC ! Cu cei doispe — veșnic învîrtindu-se și scîrțiind — cai de lemn. (Pe unul îl chema GIONI). Știu două versuri dintr-o culegere de folclor-de-tipnou, muncitoresc : „Mașina uruie ca basu, / Bobinele se-nvîrt ca ceasu'". Ca ceasu' scîrțiie călușeii în BÎLCIUL MIORITIC. Uruie mereu ca basu', zăngăne și uruie cu **muzică dă sfere.**

Om cu multă facultate, mi s-a-ntîmplat, prin '84—'85, să fiu vreo juma' de ceas, și om-„kitsch". Am fost fericit. Și, dacă-n Bîrlad a fost odată ca niciodată, credeți-mă pe cuvînt că și-acum este și că va mai fi.

Cristian Popescu

„EL NU A FOST CONTAMINAT DE ACEST VIRUS“

1. DESCHIDEREA SPRE UNIVERSAL

În Eminescu, naționalul și universalul se contopesc într-o desăvîrșită simbioză. Filosoful Constantin Noica l-a definit cum nu se poate mai bine ca „un **uomo universale** în versiunea românească“. O însemnare eminesciană fugară, aruncată pe un verso de pagină — proprie sau transcrisă de undeva, așternută cu litere mărunte glăsuiește : „Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor, cum soarele soarbe un nour de aur din marea de amar“ (ms. 2254, f. 18v.). Tragedie și înălțare. Era conștient de dimensiunea creației sale nemuritoare, cu rădăcini profunde în ființa neamului său, pe care îl iubea cu pasiune copleșitoare, dar totodată era conștient de capacitatea sa și a fiecărui om de a cuprinde și înțelege lumea întreagă. „Al lumii-ntregul simbur, dorința-i și mărirea / În inima oricărui i-ascuns și trăitor ! **(Împărat și proletar).** Făptura umană oglindește și exprimă toate civilizațiile pămîntului, ba chiar întreg Cosmosul, dacă omul răspunde marii lui chemări : „În fiece om Universul s-opintește“ (ms 2262, f. 42v.). Iar în ms. 2269, f. 39, mărturia și îndemnul răsună și mai clar : „În fiece om se-ncearcă spiritul Universului, se opintește din nou, răsare ca o nouă rază din aceeași apă, oarecum un nou asfalt spre ceruri“. Și aceasta fiindcă „omul deplin al culturii românești“, cum l-a numit tot Noica, s-a simțit aparținînd nu numai poporului său, ci lumii întregi. Avea dreptate gînditorul și esteticianul. H. Sanielevici, cînd, în iunie 1909, scria în „Viața Românească“ : „Ceea ce deosebește pe Eminescu de toți scriitorii însemnați pe care i-a avut țara pînă acum este faptul că el a fost tot pe-atîta gînditor cît și poet.“

Dimensiunea universală a personalității lui Eminescu cuprinde **timpul** și **spațiul** în același timp. Dacă cercetăm cele două rafturi cu cărți provenite din biblioteca poetului-gînditor (vai, cît de tragic împuținate de prostia omenească!), păstrate în sala de manuscrise și Carte Rară a Bibliotecii Centrale Universitare din București*) întîlnim două istorii universale în limba germană, una de Fr. Chr. Schlosser (1870) și alta de A. von Rottek, prima în 18, a doua în două volume, cu adnotații eminesciene pe marginilor poeziilor, o istorie a Revoluției Franceze de J.F. Poujoulat, o istorie a „Hebreilor“ de V. Duray. Alte două istorii universale, de G. Weber (9 vol.) și C. Cantu (24 vol.) au făcut și ele parte din biblioteca poetului, dar oferite ca donație Bibliotecii Fundației Universitare de pe vremuri de către Matei Eminescu, s-au numărat printre cele „neacceptate“ (!) Alături de cărțile de istorie recuperate — figurează volume de geografie a lumii, drept, filosofie, științe exacte, lexicoane, ș.a.

Manuscrisele eminesciene cuprind ample liste cronologice, enumerind regii, împărații și alți șefi de stat din Roma, Bizanț, Egipt, Imperiul Otoman, Polonia (adesea cu indicarea împrejurărilor succesiunii), informații detaliate despre popoarele migratoare, despre evenimente și bătălii importante ale istoriei. O însemnare bibliografică indică patru lucrări, în germană și franceză, despre Timur Lenk. Poetul consacră sub influența profesorului său K. R. Lepsius, multe file civilizației Egiptului antic, filosofiei, artei și scrierii egiptene (de ex. în ms. 2287, f. 35), dînd o interpretare proprie enigmaticelor piramide, considerînd că „sfinxul e o-ntrebare și piramida un răspuns (...) amîndouă la un loc sunt o ecuație“ (ms. 2261, f. 181) ; în poezia **Egipetul** sînt evocate monumentele și cultura țării Nilului, perenitatea lor.

În cunoscutele sale **„Amintiri despre Eminescu“** (Iași 1983), Teodor V. Ștefanelli, coleg de liceu și universitate cu poetul, notează : „Cetise **Ramayana** și **Mahabharata**, apoi **Sakontala** din literatura indică și apoi frumoasele versuri ale lui Hafis din literatura persană și trebuie să-i fi plăcut foarte mult acele opere, căci foarte adesea vorbea despre ele, pînă ajungea la Budha-Sakhia Muni și la Nirvana“. Și Ioan Slavici, prietenul său apropiat, observa în **„Amintiri“** (București, 1983) : „Tot bine-mi aduc aminte că-mi vorbea mult despre Budha, despre Nirvana și despre Confuciu ; și făcea un fel de vînătoare asupra cărților privitoare la China (...) socotea pe Confuciu drept cel mai cuminte dintre oamenii ce-au trăit pe fața pămîntului.“ Voia să știe totul, citea filosofie și literatură în mai multe limbi (germana, franceza, după unii și engleza), **„Divina comedie“** era o lectură preferată a sa ; precum se știe a tradus din sanscrită, a întreprins studii de slavistică (ms, 2307 și 2269) schița litere chineze, în caietul manuscris 2269 se inițiază pe pagini întregi în studiul limbii grecești clasice, s-a încumetat în traducerea **„Criticii rațiunii pure“**, folosește curent expresii și locuțiuni în greaca veche și latină ; Babilonul, Fenicia, Palestina, Siria îl preocupă de asemenea, se interesează de Cabala numărului (ms 2267, f. 106). Cultura sa întinsă de orientalist iradiază intens în scrierile lui, îi fecundează poezia și proza, așa cum sînt fecundate de cultura sa filosofică și științifică de autodidact-erudit. „Stăpînit de o neastîmpărată sete de știință — observă Slavici —, el studia mereu și nu era ramură de știință omenească pe care nu ținea s-o aprofundeze. Mereu se simțea om neisprăvit, mereu își dădea silința de a se desăvîrși sufletește. „În ce privește știința, nu acumula doar, ci adesea anticipa căile viitoare ale cunoașterii, element definitoriu al forței de pătrundere a inteligenței sale, al clarviziunii sale, al lărgimii orizontului său.

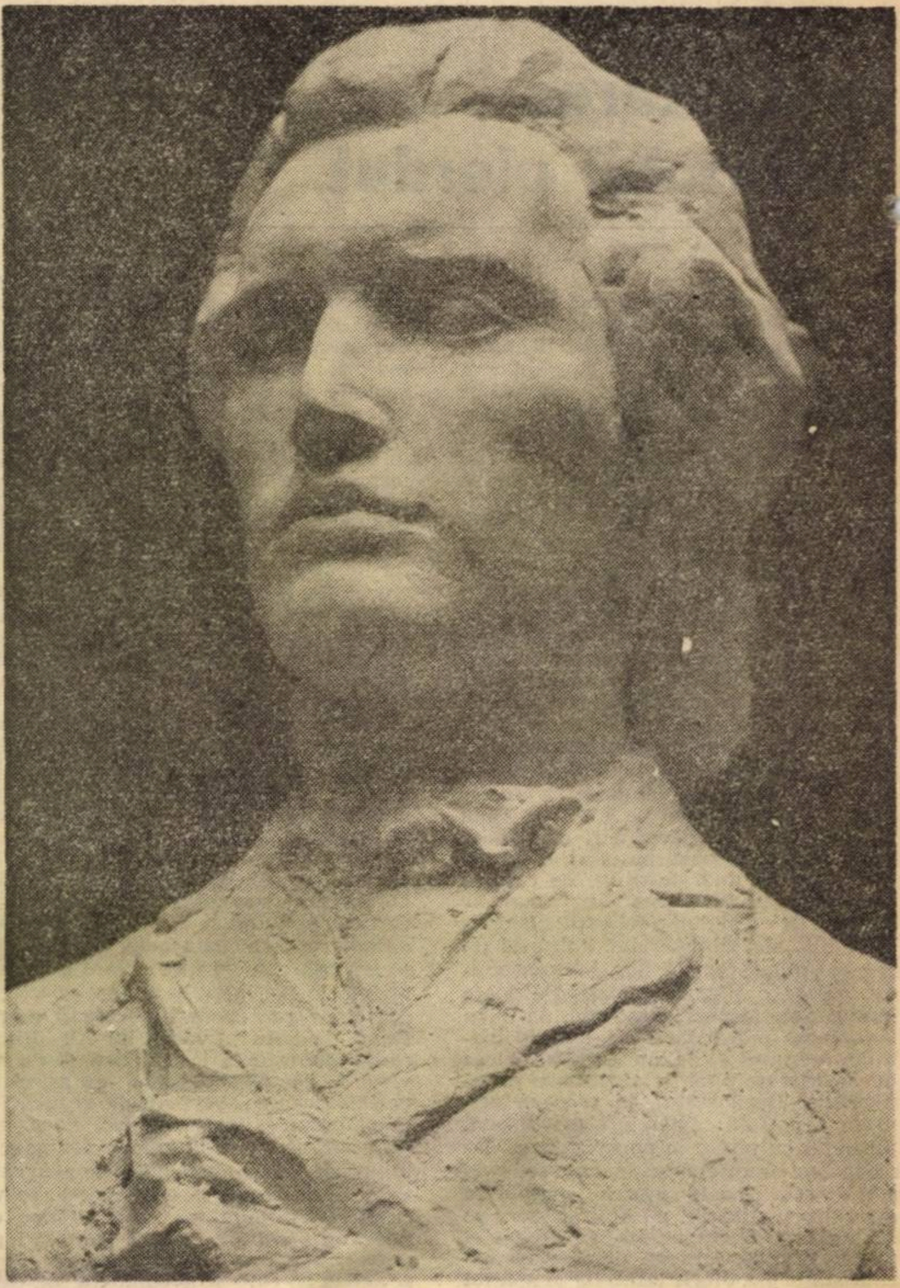

2. EMINESCU ȘI IUDAISMUL

Numai în raport cu acest orizont putem înțelege și poziția lui Eminescu față de evrei și față de iudaism ; iudaismul e conceput ca un fundament al civilației moderne, ca o nouă viziune asupra lumii.

„Spiritele mari se nasc adesea prin nevoie — observă Eminescu în ms. 2258, f. 163. Țările cele mai neroditoare au avut cei mai mari guvernatori. Dovezi — Moise, Petru I și regele Prusiei“ (Frederic II). Și mai net în ms. 2255, f. 364 : „În fața poporului egiptean stăteau două popoare (indescifrabil) : grecii și evreii — Marte și Moise. Marte și-a ales pentru practică artele, apucăturile industriale, chițibușurile (indescifrabil), orele dintr-o zi. Moise și-a ales partea cea mai bună : elementele substanței cosmice și nemurirea sufletului. „Aceasta este **esența** atitudinii eminesciene, dincolo de expresii și observații conjuncturale. Să încercăm deci să înlăturăm confuziile și prejudecățile vechi de peste un veac, tăind nodul gordian.

Mari poeme eminesciene au nu o dată teme sau surse legate de iudaismul antic. În splendida poezie **„Memento mori“** se evocă frumoasa Palestină din vechime, „miticul Ierusalim“, templul cel mai minunat, apoi „regii Iudeii, în biserica mărență“, regele David și „arfa“ lui. Să ne amintim și de versurile : „Solomon poetur-rege, tocind glasul unei lire / Și făcînd-o să răsune o psalmodică gîndire, / Moaie-n sufletele sfinte degetele-i de profet... „Urmează evocarea tragică a distrugerii templului („templul se sparge“) și a pustiirii „verzii Palestine“, a palmierilor desfrunziți, în timp ce populația evreiască risipită „printre secoli rătăcește“, cu alte cuvinte la naștere Diaspora. În poezia **„Fata-n grădina de aur“**, cheia supremă a înțelepciunii este divinitatea iudaică : „O Adonai, al cărui gînd e lumea / Și pentru care toate sunt de față...“

În nr. 1/1934 din „Revista de teorie și istorie literară“ Zevin Rusu publică articolul **„Între scrisoarea I și Zohar“.** Observînd că pentru istoria literară izvorul principal al cosmogoniei din „Scrisoarea I“ îl constituie **Imnul Creației** din **Rig. Veda,** autorul argumentează convingător, demonstrînd că viziunea vedică a fost lărgită prin asimilarea unor „idei și termeni care aparțin numai Cabalei“, iar din cadrul acestei **Cărții Creației (Sepher Ietzireh)** și **Cărții Strălucirii (Sepher Zohar)** : Z. Rusu relevă cum acestea au pătruns în cultura europeană, influențînd pe un Pico della Mirandola, Paracelsus, Hieronymus Cardanus, Leibnitz, Pascal, Milton, Goethe etc. La rîndul său (poate cu sprijinul prietenului său M. Gaster), Eminescu a valorificat unele dintre aceste idei, firește „transfigurate în sinteze și expresii poetice.“ Analizînd, printre alte pasaje ale poeziei, versurile „N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă, / Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază, / Dar nici de văzut nu fuse și nici ochi care s-o vază...“ cercetătorul arată că întunericul primordial, pe care îl presupun cosmogoniile, Cabala îl explică prin aceea că **Infinitul** sau **Neființa** era inițial „cu totul ignorat și nu răspîndea nici o lumină“ (**Zohar,** part. I.). Mai departe : „Dar deodat-un punct se mișcă, cel întîi și singur. Iată-l / Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl... / Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii, / E stăpînul fără margini peste marginile lumii“. Zevin Rusu observă că prin aceste versuri „ajungem la cheia de boltă a cosmogoniilor din **Scrisoarea I** și din Cabala, aflate aici într-o surprinzătoare și precisă identitate de sens și chiar de termeni ce le aparțin în exclusivitate față de oricare alte cosmogonii asemănătoare.“ În partea I a **Zoharului** se spune că Creatorul „a început prin a forma un punct imperceptibil“. De aici încolo, arată **Zoharul,** elementul hotărîtor este **mișcarea punctului:** căci „totul se face printr-o mișcare (...) și astfel este format Universul“. Și demonstrația lui Z. Rusu continuă, riguroasă, detaliată...

Elementele Torei, ale Vechiului Testament, pătrund adesea și în proza lui Eminescu. În povestirea neterminată **„Iconostas și Fragmentarium“** (ms. 2255, f. 1 și urm.), tragica eroină poartă numele Hagar (de la roaba Sarei din Biblie —Agar), unul dintre eroi se numește Levy **Canaan,** în narațiune este vorba de „un aspect trist ca o viziune din Isaia, ca o tînguire a lui Izechil“, iar „Eloimii asupra intrărilor străluceau ca scriși cu stele“. Într-un articol publicat în revista „Lumea“ (2 decembrie 1945), G. Călinescu scria : „Interesul lui Eminescu pentru lumea ebraică nu-i prin urmare superficial, cum s-ar crede la întîia vedere, dimpotrivă, poetul pare într-o vreme obsedat de destinul poporului din Israel. „În proza lui Eminescu, evreul apare ca prototipul înțeleptului departevăzător. Ideea se repetă adesea, dar cel mai pregnant este exprimată în nuvela **Sărmanul Dionis.** Eroul ei principal — nimeni altul decît Eminescu — se întîlnește cu un „evreu învățat“, „pribegit din Spania în Polonia“ ; „pe creștet avea un fes mic, asemenea iarmucei jidovești“. Eroul exclamă : „Ce adînc evreul acesta !“ Este „Ministrul Ruben (...) un bătrîn de o aantică frumusețe.“ Moșneagul îi vorbește despre relativitatea spațiului și timpului, îi spune că „spațiul deșert nu există“, raportează scurgerea timpului și dimensiunea spațiului la mișcare și materie, imaginează o întîmplare care prefigurează chiaar celebrul paradox einsteinian al gemenilor. În ambianța lui „Sim, Ham și Iafit“, cei trei fii ai legendarului Noe, apare din nou bătrînul „c-o manta lungă în spate și cu marginile foarte largi“ (povestirea **Asehaeus** — ms. 2269, f8 19—39) și iarăși dezvăluie mari adevăruri, anticipează altele, postulează posibilitățile nelimitate ale cunoașterii, pornind de la timp spațiu și cauzalitate, afirmînd chiar că, în realitate, „Cugetări imposibile nu există“. Iar cînd spune că „O lume ca nelumea este posibilă“ nu poți să nu te gîndești la antisubstanța și antimateria căutată astăzi de fizicieni, pe cale de identficare (antiparticule au și fost detectate).

3. SPAȚIUL EVREIESC ÎN VIZIUNEA EMINESCIANĂ. ANTISEMITISMUL

Dar cum privește poetul cadrul în care trăiesc evreii din vremea lui, de pildă cei din Bucovina ? Cumva cu dispreț, cu ură, cu indignare față de cei îmbogățiți — cum s-a spus uneori ? Nicidecum. Iată imaginea unui cartier evreiesc din povestirea deja citată (ms. 2255, f. 1 și urm.) : „Ciudată ca o scrisoare în ieroglife sta ulița jidovească a Sucevei în lună. Șiruri de case sărace, petecite cînd uniforme ca legile Pentateuchului, cînd pestriți și meștecate ca hainele rupte și lucrurile vechi din desagul unui jidov. În ferești, bucăți de steclă colorată, lipite cu hîrtii sfîșiate din Gemara, pe care se coc colacii de sărbătoare (...) Ei văzu cărți vechi la dulapuri vechi — sfeșnice de alamă — copii ce dormeau la pămînt — caftane de atlas și caftane sărace...“ Nu e o descriere ca cele ale lui Șalom Alehem, dar e o imagine înfățișată cu vădită compasiune și simpatie față de o comunitate ce cu greu își duce existența.

Să adăugăm admirația sa pentru filosofi ca Baruch Spinoza (ms. 2267, f. 93v., ms. 2267, f. 83, ms. 2291, f. 31v.)? Semnificativă e și atitudinea sa față de autori evrei contemporani lui. O carte care a făcut epocă în cultura românească, instruind întregi generații **„Minunile naturei“** de Iuliu Barasch, apare într-o listă de cărți a poetului (as. 2267 B pe ultima copertă). Regretatul profesor ieșan Dan Petrovanu observa că „Eminescu nu s-a despărțit niciodată de cartea sa Minunile naturei“, dovadă și a simpatiei sale „pentru patriotismul și abnegația“ autorului (M. Eminescu, Opere, vol. VIII seria Ed. Minerva, p. 332). Tot R. Petrovanu a identificat „reminiscențe de lectură“ din revista lui Haresch „Isis sau Natura“, cu izvoare de inspirație, în proze și poezii eminesciene **(Cezara, Memento mori, Geniu pustiu, Antropomorfism** și altele), iar Magdalena B. Vatamaniuc relevă concordanța dintre principalul text astronomic eminescian (ms. 1829 — **Pămîntul ca planet)** și **Minunile naturei,** ed. 1852, p. 77 și urm. **(Fragmentarium,** 1981, p. 351).

Așa cum a dovedit tot profesorul D. Petrovanu, eseul de un mare interes, **„Cultură și știință“,** a fost tradus (de fapt o traducere „însuflețită“, adoptată, tipică poetului de Eminescu din lucrarea filosofului evreu-german Moritz Lazarus **„Das Leben der Seele“** (1856) — pe care o și menționează într-o notă bibliografică (ms. 2285, f. 177 v.).

Oricum în poezia, în proza, în dramaturgia, în caietele manuscrise eminesciene nu există aprecieri, să le spunem, „evreofobe“, ci cum s-a văzut, dimpotrivă.

În amintitul său articol din „Lumea" (2 decembrie 1945), intitulat **„Eminescu și iudaismul"**, G. Călinescu precizează, împotriva unei opinii din păcate larg răspîndite, la noi și aiurea : „Antisemit n-a fost niciodată și ceea ce se socotește antisemitism e numai o anumită poziție fiziocratică față de «clasa sterilă», dar după expresia lui Quesney **„lucrurile ar trebui odată puse punct"** (subl. ns.). Foarte adevărat — și cu argumente de necontestat. Nu mai puțin explicit este, în memoriile sale despre generația scriitorilor Independenței, **(Things that where)**, venerabilul Moses Gaster : „Am devenit foarte intim cu Eminescu și l-am vizitat adesea (...) El știa citi foarte bine vechile slove cirilice, dar eu știam mai bine, așa că ședeam împreună și citeam, în special cronicile vechi. Acestea îi plăceau cel mai mult și au avut o mare influență asupra purității limbjului său. Se zicea că era antisemit. Pe atunci antisemitismul era foarte răspîndit, dar **el n-a fost cont contaminat de acest virus..."** (subl. ns. citat după **N. Gaster in corespondență**, 1985, ediție îngrijită de Virgiliu Florea, p. 24, nota 9). Ce mai rămîne din această prejudecată veche de peste o sută de ani ?

S-a pedalat nu o dată, ca **argument principal** pentru a infirma învinuirea de antisemetism adusă poetului, pe simpatia și prietenia sa cu unii oameni de cultură evrei din România. Argumentul e mult mai puțin convingător în opinia mea, decît **scrierile** lui decît **mărturia** lui Gaster sau **concluzia** lui Călinescu. Antisemitismul pur și simplu nu încăpea în „Weltanschauungul" lui Eminescu.

Să amintim totuși și noi că poetul a fost coleg de ziar și prieten cu Ronetti Roman, Aron Blumenfeld „un băiat cuminte și foarte cumsecade" (cum își aduce aminte că-l caracteriza T.V. Ștefanelli), că nutrea o sinceră admirație față de Heimann (Hariton) Tiktin, că i-a scris în august 1872 din Botoșani o scrisoare lui Titu Maiorescu (publicată de I. E. Torouțiu, republicată în revista „Steaua" nr. 11/1983 de Iosif Sava), în care-l solicita pe mentorul său să-l sprijine pe tînărul violonist Toma Micheru", de origine evree", căci, deși nu este „un Rubinsteien" (e vorba de A.G. Rubinstein, 1829—1894), merită din plin, pe baza talentului său, bîntuit de un „demon viguros și armonic", să-i se faciliteze afirmarea, prin prezentarea unor concerte la Iași și la ședințele „Junimii". O boare de înfrățire spirituală, plutește parcă peste un crîmpei dintr-o scrisoare a lui Moses Gaster către profesorul D. Mărăcineanu (reprodus și în revista „Extemporalul" nr. 1—2 1937) „Am stat multă vreme în legătură prietenească cu Eminescu. Trebuie să mă mărginesc însă numai la o amintire care mi s-a întipărit în minte, și anume, de cîte ori veneam pe la dînsul, citeam cu tot dinadinsul manuscriptele vechi și letopiseți ce le avea și citeodată din **„Viețile sfinților"**, căci el nu se sătura de limba veche și frumoasă din aceste texte. Iar citeodată, cînd dădea de cîte o frază frumos ticluită, el exclama : «Ei, Gaster, ce spui ? Așa-i că scrie frumos ?» Am stat uniți mai ales în dragostea pentru limba veche"

Adolphe Stern (1848—1931), jurist, scriitor și ziarist, traducător în limba germană a unor poezii de Alecsandri și Bolliac, a unor povești de Slavici, traducător din limba engleză a numeroase drame shakespeariene, istorisește că la o „seară literară", organizată în locuința din București a lui Titu Maiorescu, se pregătea să citească traducerea unui act din **Romeo și Julieta**. „În acea seară, relatează el cu emoție — avui fericirea să cunosc pe marele nostru Eminescu. Era atunci în plina floare a geniului său". La început, Eminescu citește poezia **Cugetările sărmanului Dionis**. Și A. Stern își amintește : „îl ascultarăm cu evlavie spînzurați pe buzele lui, și la sfîrșit aplauzele izbucniră. Toți alergară să-i strîngă mîna. Era firesc ca, după ce simțisem filfîitul de aripi al geniului, eu să mă sfiesc să citesc traducerea mea. Dar gazda stărui. Cetii dar, și Iacob Negruzzi îmi ceru manuscrisul pentru „Convorbiri literare". Însă cel mai bogat dar au fost vorbele pe care mi le spuse, încet ca un suflu, Eminescu : «Faci bine că ne dai pe Shakespeare în românește. Și așa de bine». Le păstrez ca nestemate în sertarul amintirilor mele scumpe" (A. Stern **Însemnări din viața mea**, vol. II, București, 1921, p. 25).

Aliații sinistrului morb al antisemitismului, de ieri și de azi, vor să-l anexeze pe Luceafărul poeziei crezului lor antiuman, după cum încearcă să-l anexeze obscurantismului pe marele umanist modern, străluciț istoric al spiritualității, care a fost Mircea Eliade, fără să-și dea osteneala să cerceteze faptele și documentele.

4. COMPUTERUL ȘI ARGUMENTELE SALE INFAILIBILE

Pe ce se bazează acuzația împotriva lui Eminescu ? **Pe doar cîteva articole din publicistica sa** — în ansamblu de o vervă atît de strălucită — articole ce i-au fost **atribuite**. În România literară nr. 50 din 11 decembrie 1980, Pompiliu Marcea arăta de pildă că A .C. Cuza „selecta" din Eminescu articolele nesemnate ceea ce convenea ideologiei sale retrograde. Să amintim că îndată după publicarea așa-zisului tom de Eminescu „Opere complete", într-un volum (!) de către A. C. Cuza, în 1914, N. Iorga a criticat vehement această ediție mistificatoare. Cum aproape totalitatea articolelor a căror paternitate este considerată sînt **nesemnate**, erorile de atribuire sînt posibile, uneori chiar din bună credință. Dacă am accepta însă toate articolele ce-i sînt **atribuite** lui drept autentice, ar însemna că în ele avem de-a face cu un alt Eminescu, decît în poezii, proză, manuscrise — cel puțin în ceea ce îi privește pe evrei și iudaismul. Desigur, există anumite metode elementare de recunoaștere ; de pildă cînd în caietele manuscrise găsești ciorna sau punctajul, iar în articole dezvoltarea temei, apoi comparația stilistică etc. Alteori însă „preferințele" își spun greu cuvîntul.

Există o întreagă literatură în legătură cu stabilirea **științifică** a paternității unor texte **nesemnate**, cu paternitate controversată, de pildă **Evidence for Authorship** de E. G. Fogel (Ithaca, 1966). Începînd din 11 mai 1988, profesorul Solomon Marcus a publicat în „Viața studențească" un întreg serial pe această temă. Cea mai sigură metodă de identificare este punerea textelor pe calculator, expusă de pildă în volumul **Computers and Literature** de B. H. Rudall și T.N. Corns (Cambridge, 1987), bazată pe frecvența utilizării unor cuvinte și sintagme, distribuirea părților de vorbire în frază, parametrii stilistici, variantele specifice de ortografiere, lungimea uzitată a propozițiilor etc. Academia de Științe a U.R.S.S. cu concursul unor specialiști norvegieni, avînd de pregătit o nouă ediție a operelor lui Dostoievski, a analizat cu calculatorul articolele atribuite marelui romancier, **în general nesemnate** (Geir Kjetsa **Written by Dostoievski ?**, 1981), comparîndu-le cu texte de paternitate certă, cum sînt articolele semnate și scrisorile scriitorului. După șase luni de lucru pe calculator, a rezultat că o mare parte a articolelor presupuse ale sale de fapt **nu îi aparțin** — și ele nu au mai fost incluse în ediția ce se pregătea (totodată, i-au putut fi atribuite alte texte care nu se cunoșteau a fi ale sale) ; aceeași operație ar fi durat decenii fără calculator și ar fi comportat desigur erori.

Pe aceeași bază, au putut fi eliminate o seamă de interpolări neautentice din opera teologului și ginditorului Toma d'Aquino. Metodaa fost aplicată în ultimile decenii și la textele cu paternitate nesigură ale altor autori iluștri. Ar trebui folosită în cazul tuturor marilor scriitori, fără îndoială și a lui Mihai Eminescu, mai ales în ce privește publicistica, aceasta ca un act de corectitudine și pietate, de natură să înlăture toate confuziile, pe o bază strict științifică. Dubioase, mai exact „apocrife" îmi apar și unele strofe răzlețe ce i s-au atribuit marelui poet ginditor de către A.C. Cuza și alții și care circulă abuziv pe seama lui.

5. NICI URĂ, NICI DUȘMĂNIE

Uneori întîlnim totuși formulate, chiar în manuscrise, texte cuprinzînd unele „rezerve". De pildă în ms. 2262, f. 87, citim : „Adevărat că de oi vedea un chinez, un evreu sau un sălbatec bolnav sau sărac nu-i voi da cu piciorul. Este un om drept și trebuie ajutat..." În continuare însă, Eminescu arată că nu acceptă ca aceștia să fie puși cu el „la aceeași masă". Alteori, poetul își exprimă într-un articol (autentic ?) preferința pentru vestimentația evreilor „spanioli" (modernă) față de vestimentația evreilor „lehi", care nu e pe gustul său. Dar oare acestea pot fi socotite manifestări de „rasism" ? Tatuajul sau dansul suprarîtmat al negrilor poate să apară uneori ridicol, chiar grotesc europenilor care nu înțeleg spiritualitatea specifică pe care acestea le exprimă. În cazul unor texte ca cele din publicistica sau manuscrisele eminesciene, aparatul științific, notele lămuritoare — concepute neechivoc, cu deplină probitate — sînt menite să evite orice interpretări eronate sau tendențioase.

„Tu mi-ai deschis a ochilor lumine, / M-ai învățat ca lumea s-o citesc, / ... Cu-a ta zimbire, dulce, lină, clară / A lumii visuri eu ca flori le leg..." i se adresează Eminescu ilustrului Will, cu care se simte înrudit. În scrierile marelui poet, subliniază istoricul, folcloristul și publicistul evreu Moses Schwarzfeld, „nu se constată nici ură, nici dușmănie", detestate fiind doar așa zisele „clase suprapuse" („Egalitatea" nr. 35—36 din 6 septembrie 1934). Eminescu, continuă autorul articolului, „nu se atinge de nici o credință. Față de evrei n-a manifestat niciodată acele prejudecăți și nici acea perfidă răutate ce stăpînește grupările ce practică un naționalism cu clopoței și cari **caută să stoarcă din scrisul lui tot ce nu-i în scrsul lui"** (subl. ns.).

I.M. Ștefan
Mai 1989

*) Distruse în zilele fierbinți din decembrie 1989

mihail grămescu

Gazel

un mare domn mi-a apărut în vis
și mi-a făcut un gest cam imprecis
să merg cu el să fac o promenadă
în față-ne porți largi ni s-au deschis
dar mă opri și-mi spuse : pentru vii
acesta este sensul interzis
iar celui ce privește adevărul
să-și piardă și ființa îi e scris
așa cum ești acum nu o să poți
să intri niciodată-n paradis
acolo formele sînt doar idee
acum să mă urmezi mai ești decis
eu l-am urmat era un fel de punte
ca un ochean holbat peste abis
ce sînt acele umbre slute
sînt crimele pe care le-ai comis
să urci pînă aici — profund mirat
am continuat : dar ce-i acel dichis
acel miraculos și crud sabat
orgiile pe care le-ai promis
în cinstea mea răsplată că te-ajut
dar cine-i el el fratele ucis
fratele frînt în muncă și bătut
cum am putut — o simplu a prezis
că e minciună tronul tău și-al meu
dar cine strigă — tatăl tău închis
dar cine sînt cei doi cel ca un țap
cu coarne barbă ghiare — ce proscris
e însul mizerabil ce-l urmează
aceia sîntem noi rîzînd mi-a zis
(1974)

Scufița Roșie plîngîndu-l pe lup

(farsă grotescă)

tătucule de ce-ai fost retrograd
și fariseu în cel mai înalt grad
tătucule de ce-avuși tu mustață
privirea ta de ce da fiori de gheață
tătucule de ce-ți fu pieptu lat
cu-atîtea decorații tapițat
tătucule de ce-avuși gura mare
continuă ea cu-o stranie candoare
tătucule de ce m-ai înghițit
de ce-ai mințit de ce m-ai urgisit
tătucule de ce așa ușor
te-ai lăsat păcălit de vînător
tătucule de ce-ai fost oare lup
de ce-ai ucis și n-ai sfîrșit la zdup
tătucule mai bine c-ai murit
destul purtași caftanul aurit
scufița roșie urmă plîngîndu-i trupul
de azi încolo eu o să fiu lupul
(1974)

Peleriraj burgul Bach — (ic)

un tub un cor de tuburi ce erup
gigantic un organ și dintr-o dată
asemeni duhului închis în chiup
eliberat începe să se zbată
(maestrul nebunind îi dete drumul)
diverse forme tulburi îl întrup
dintr-un aluat incoerent ca fumul
vin fluturiicucapetedelup

e burgul invadat de-un sumbru grup
la colțuri criminali se strîng în ceată
perverși donjuani din umbră te corup
cetatea de-o otravă rea e beată
și a crescut la arme krupp consumul
pumnul de fier lovește fălci se rup
și cotropind întregul cer și tumul
vin fluturiicucapetedelup

femei pierdute cu golani se ciup
rîzînd pe străzi — imagine ciudată
din cripte ies fantome fără trup
să strige sloganuri de altădată
o fată fără pată trece drumul
e despuiată — sticle se destup
un domn în negru e stăpîn pe cumul
vin fluturiicucapetedelup

floare arzînd cui să-i oferi parfumul
cînd oamenii cinstiți sfîrșesc la zdup
cînd n-a rămas din toate decît scrumul
vin fluturiicucapetedelup
(1974)

Semnale cu flori

o dați-mi flori de lut
că m-am născut

dați-mi și flori de scrum
cînd plec la drum

și dați-mi flori de crin
că nu mai vin

mai dați-mi flori de gheață

să-mi pun pe față

și flori de mucegai
să-mi pun pe strai

și dați-mi flori de fier
că niiine pier

(1974)

petre stoica

TĂIATUL PORCULUI

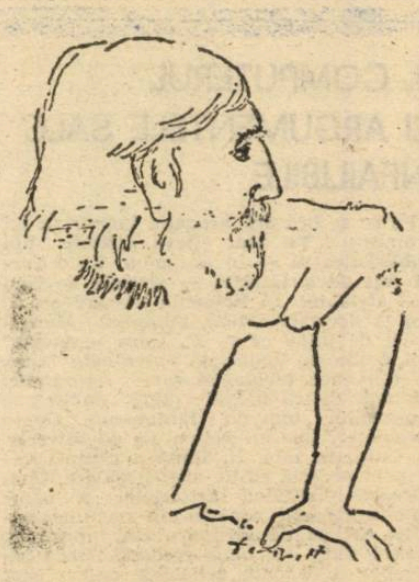

Tăiatul porcului prefața sărbătorile menționate în calendar la pagina înfățișînd brazi stropiți cu luceferi de cristal și colindători sub fereastra scăldată-n sfințenie. În ajunul memorabilului eveniment aveau loc pregătiri intense ce antrenau familia de la mic la mare. Înfăptuirea lor impunea atenție maximă. Uzina casnică, pusă a doua zi pe roate, trebuia să funcționeze fără greș. Pentru bănățean preparatul porcului înjunghiat însemna muncă strașnică, însoțită de o știință specială, ca să nu spun artă, deprinsă din tată-n fiu. Cum de regulă pe altarul unei gospodării erau jertfiți trei, patru, ba și cinci rîmători temeinic îngrășați, se apela la ajutorul apropiaților sau al casapului întotdeauna secondat de calfe vajnice. Închid ochii și retrăiesc totul aievea.

...S-a pogorît seară lucitoare. Pretutindeni în casă plutește căldură de aură străveche. Flăcările din „spoier" murmură silabe cu miezuri de aur. Pe lunga masă de bucătărie sclipesc cuțitoaiele, satirele, mașinile de tocat carne și celelalte scule de măcelărie, între ele evidențiindu-se un tub uriaș în formă de seringă: modelatorul cîrnaților. Pe polița privegheată de „vălîngurile" și „rainele" (cratițele adică) frecate lună, sunt gata să-și îndeplinească rolul ceapa și usturoiul migălos curățate, sarea și făinișurile de ardei și piper. În „spaisul" plasat la cîțiva pași de bucătărie au fost adăpostite mațele de viței asemănătoare unor benți de pergament străvezii și „pecina" (muschiul) de vită, ambele cu înfrățirea cărnii de porc sortite peste puțină vreme să devină salam de vară. În aceeași cămară se găsesc făloasele damigene care urmează să intre pe scena muncii exact în momentele ce reclamă arinzi. Ai mei se declară satisfăcuți. Verificînd pentru ultima dată inventarul celor trebuincioase lucrării de mînezi, experiența anilor trecuți i-a încredințat că buna orînduială este acasă la ea. Dar tata își aminteste că-i scăpase inspectarea „sopronului". Scoate din sertarul „credențului" lanterna și iese energic pe ușă. Mă strecor după el. Namilele destinate tăierii grohăie nelinistite, rațiuni practice au poruncit să li se taie cina, ultima. În „soprul" larg somnolează „tăpligile" (lemnele despicate) stivuite lîngă perechea cazanelor care odată cu revărsatul dimineții vor sta necurmat sub presiune de locomotivă. Lanterna Dura-Lux aruncă în dreapta și-n stînga fîșii de lumină prăfoasă. Privirile tatei stăruie asupra troacei căptușită pe dinăuntru cu tablă zincată : a adus-o de cu seară măcelarul laolaltă cu alte aparate indispensabile procesului de căsăpire. Revenim pe teritoriul bucătăriei. Părintele meu își freacă mîinile mulțumit. Poruncește glumeț-sever : „Și acum toată lumea la culcare, ne așteaptă o zi grea". Pe mine mă așteaptă o zi ușoară. Ghiozdanul rămîne spînzurat în cui, voi absenta de la ore cu învoirea părinților. Cunosc o bucurie care o întrece pe-a fratelui meu, încă străin de hamurile școlii. Dacă mor peste noapte ? Maică Precistă, îndură-te de mine și lasă-mă s-apuc dimineața ! rostesc în gînd. Lămpile se sting mai devreme ca de obicei. Îndărătul ferestrelor dinspre stradă învolburarea confetiilor albe pe fundal de albăstrime îngerească, ametește inima. Pe cununa amintirilor asemenea clipe dăinuie în chip de nestemate. Deocamdată însă magicele clipe au menirea să vestească iminența mult-visatului eveniment. De-abia adormit, sunt smuls din somn de niște țipete înfiorătoare. În fața mea se cască deodată o genune pe fundul căreia mișună tîritoare scuipînd scîntei. Ce se întîmplă ? Arde satul ? Ne-au potopit hoții de cai, cîți există pe lume ? Au reînviat lotrii Uzdinului ? Încet, încet, mă dumiresc : s-a pornit înjunghiatul porcilor. Țipetele se repetă aidoma. Și fratele meu a ieșit din somn, se viră în mine. Se dezlănțuie noi valuri de zgomote ascuțite și asurzitoare ce par șuiere lunecate de pe o tocilă cosmică. Stăm neclintiți în pat, pe trupurile noastre „duna", norul fulgilor de giscă, se preface-n greutate de plumb. Pînă nu sfîrșește uciderea grohăitoarelor ne este interzisă părăsirea odăii. Ochii puri ni se cer neapărat feriți de scene brutale, în această privință dispoziția părinților are caracter sacrosanct. Și iată că muzica de iad încetează definitiv. Se înscăunează tăcerea, apăsătoarea tăcere a biruinței. Ne îmbrăcăm aiurea și năvălim în aerul rece. Ninsoarea clipește rărită. Disting anevoie siluetele învingătorilor, într-atît de compactă-i bezna. Felinarele întruchipează o horă fantastică la care se adaugă fumul cazanelor, pierdut pe un drum suind înspre slava cerului rupt de stele. Pe nesimțite, cele înconjurătoare se dezghioacă de învelișul lor negriu. Mișcările oamenilor trădează repeziciune diavolească. Pe cînd un cuțit imens despică burta porcului atîrnat de cîrligele buiandrugului, brațe vînjoase trag de capetele lanțurilor petrecute pe sub cealaltă namilă, răsturnată în lințoliul de apă fierbinte din troacă. Conținînd manevrele de rostogolire, cupe cu buza subțire rad fulgerător rapănul și perii masei opărite. Și această masă inertă, acum alb-trandafirie, ia loc sus în cîrlige. Altă nămetenie de soiul york e săltată în troacă. Femeile care au adunat strop cu strop prețiosul singe, își concentrează atenția asupra mărunțaielor amușinate de mițe. Degetele lor despletesc dibace mațele ce se impun numaidecît deșertate de necurățenie, apoi spălate-n șapte ape și minuțios răzuite. Cad rînd pe rînd în văilînguri urechile, labele și cozile, sufletul viitoarelor „cotoroage", denumite altfel piftie. Ivirea luminii de ziuă trece neobservată. Aburii și aroma țuicii fierte, împletite cu mătasea curgătoare a țigărilor Plugar, pier în fumăraia cazanelor suprasolicitate. Pauza rezervată odihnei ține cît bătaia pleoapei, cănuțele cu țuică sunt golite din mers. Mîna specializată fasonează „șoncurile" (jamboanele) cîntărind între 10 și 12 kile — o bucată meschină pentru înghițitoarea drăgălașului Flăminzilă, hrană interminabilă pentru ființa normală. Alături, secunzii casapului transează „pecina" și „cărmănadla" (cotletul), desfac învelitorile de purpură căldută prinse de coaste. Arhitectura, anatomia porcului este complet destrămată... În cuprinsul cazanelor fierb molcom rinichii, ficații, gusile, limbile, carnea căpățînilor. O furnicătură îmi străbate dulce stomacul. Mama ne pune pe farfurie, mie și fratelui, cîte-un picuț din pomenitele bunătăți princiare. Orele trec neînchipuit de repede. Dangătele clopotului din turla înaltă a bisericii anunță duioase amiaza. Prinzul, parcă ignorat, durează puțin, se mănîncă numai un singur fel. Păpricașul e însă consistent, suficient să-i scrutezi reflexele aurii, și te-ai și săturat. Și vinul se dovedește a fi consistent, calitatea lui întruneste laude unanime, care îl bucură pe tata. Curtea își redobîndește aspectul de vast atelier fremătător. În ritm grăbit lespezile de slănină geometric croite iau drumul cămării dimpreună cu sulurile de „untură mare", savoarea, frăgezimea aluaturilor de copt cîndva în „rer". Direct în cazan poposesc micile cuburi și dreptunghiuri de grăsime ce vor da, pe lîngă untura pe anul întreg, divinele jumări. Elanul oamenilor crește pe măsură ce scade conținutul damigenei. Activitatea se deplasează treptat pe teritoriul bucătăriei. Afară întîrzie doar femeile. Unele culeg prisosul hotărnicit săpunului de casă, altele supraveghează cazanele, toarnă untura încinsă în „cănți", sortează jumările, pe cele de calitate inferioară tescuindu-le pentru „pogăci". Ajung printre primii în împărăția, în minunatul punct unde se purcede la fabricarea mezelurilor. Tocăturile sunt ici încercate pe limbă, colo supuse dozării și combinărilor savante. Și dintr-odată se arată minunea. Din aparatul imitînd siringa răsar funii elastice de nuanță rozmaronie. Dirijate de mîna atentă, ele descriu spirale, mulîndu-se apoi leneș pe rotundul văilîngului. Totodată cresc morman caltaboșii, singerețiii și tobele, înnodate cu fluturași de sfoară. Isprăvindu-se și executatul salamului de vară, cîrnățăraia e-ntinsă la zvîntat pe podina cămării. Are loc ultima întreprindere. Cărnurile, jamboanele, slăninile, „subprodusele", virtos sărate, ajung în căzi. După ce maistorul casap constată mîndru că lucrarea zilei și-a găsit împlinirea, sunt scoase șorțurile ce și-au pierdut albeața de crin încă din primele momente ale dimineții. Pe cînd bărbații își spală mîinile în „lăvorul" de faianță înflorată, femeile așternu cu mare iuțeală masa. „Luați loc, așezați-vă", îndeamnă tata, pregătit să umple paharele. Murmurele, dresul vocii, tîrșiitul scaunelor, zdrăngănitul farfuriilor și-al veselei răsună-n urechile mele asemenea unei simfonii cerești. Începe o năucitoare procesiune de tăvi frumos chitite cu tot ce ziua a dat mai osebit. Se înfățișează vederii jumări lunguiețe, egal crestate și prefirate cu boia, rotocoale de cîrnați aburinzi, „maiași" speciali cu amestec de orez, metereze de fripturi pe temelii de varză călită. Cantitatea lor copleșește. Natura moartă, demnă de penelul vreunui vechi meșter olandez, o completează murăturile, variate-n forme și culoare. „Să mîncăm și să bem, că ne-o fi foame și sete, glăsuiește părintele meu. Da, da, continuă, și să ne veselim, că darnic s-a arătat Domnul cu noi". I se răspunde în cor zgomotos: „Așa îi, așa îi !" Grăsimea oprită pe buze, pe mustăți, și mai adesea pe bărbie, este ștearsă cu servetul, cu bucata de pîine, cu dosul palmei, cum socotește fiecare. Glumele, risetele, urările de sănătate și belșug, se încrucișează cu aprecierile legate de calitatea bucatelor. De bunăseamă, ele vor fi și mai și la Crăciun, după ce fumul hornurilor le va fi imprimat pecetea savoarei regești. Laudele curg, curge și vinul în pahare. Pe fețele comesenilor osteniți licărește roseața căldurii împrăștiată de spoierul îndesat cu tălpigi. La semnul mamei, pe masă răsar prăjiturile, realizarea ei de ieri. Unde să mai încapă atîta mîncare ? Unde ? Nu mai merge, sugerează palma rotită moale pe pîntec. Dincolo de crucea nopții lumea se îndoaie din sale, iar căscatul abundent destramă șirul cuvintelor. Și totuși, resursele de energie n-au pierit în întregime. Cîntecele, depănatul snoavelor, reîncep... Într-un tîrziu, zeii rurali își părăsesc unul cîte unul tronurile de lemn. Părintele meu îi conduce pînă în stradă. Eu, deși crîncen clătinat de somn, mă încăpățînez să particip și la epilogul neasemuitului spectacol: pomana porcului.

* Amintiri din Țara Copilăriei.

ion gheție

NAȘTEREA PRUNCULUI

După o peregrinare de optzeci de ani prin nesfîrșitele spații ale universului, cometa se întorsese din nou pe cerul țării noastre. Mai mare și mai luminoasă decît fusese vreodată, strălucea semeață în înaltul bolții de la primele umbre ale înserării pînă în faptul zilei. Așa cum o zăream de aici, de jos, părea un bulgăre incandescent trimis anume ca, după o călătorie dinainte hotărîtă, să întîlnească pămîntul și să-l strivească. Mărimea, dar mai ales poziția astrului, gata oricînd să se prăvale peste noi, reînviară vechi și numai adormite superstiții. Prevestiri sumbre se răspîndeau în fiecare zi, din tot mai multe guri. Se vorbea despre o îndelungată secetă, urmată de foamete, de molimi pustiitoare, de război. Și tot aceleași guri, înmulțind firicelul de speranță ce pîlpîia în adîncul inimilor, șopteau pe ascuns despre o schimbare în rosturile lumii și despre ivirea, de atîta vreme așteptată, a unui mîntuitor. Amestecul de teamă și speranță dădea naștere celor mai absurde născociri. Orice întîmplare, cît de banală, stîrnea închipuirea mulțimii. Întoarsă pe față și pe dos, i se citeau înțelesuri ascunse pe care nu le putea avea. Părăsite de ani, bisericile se umplură cu credincioși și necredincioși. Aveau cu toții nevoie de ceva ce ei înșiși nu puteau numi.

Vara fierbinte, apoi iarna timpurie veniră să întărească grozavele proorociri. Nimic mai simplu în biata noastră lume nouă care îmbătrînise înainte de a fi ieșit din vîrsta copilăriei. Stîlpii de sprijin ai șubredei construcții, ridicată în pripă de meșteri smintiți, trosneau din încheieturi la cea mai ușoară bătaie a vîntului, vestind apropiata năruire.

După vara pîrjolită de secetă, hambarele se goliră odată cu întîiele brume. Foametea dădea tîrcoale caselor. Din zori și pînă seara, într-o așteptare istovitoare, femeile și bătrînii pîndeau momentul nesigur cînd se aduceau cîte ceva de-ale gurii. Șiruri nesfîrșite se înfiripau în fața prăvăliilor pentru orice, dar mai ales pentru o fărîmă de pîine, pe care zecile și sutele de mîini flămînde și-o disputau cu îndîrjire. E de mirare, de aceea, că fiecare încerca să tragă spre sine, prin orice mijloace, cît mai mult din puținul aflat la îndemîna tuturor ? Au fost destule două-trei săptămîni ca să ne dăm seama că sub învelișul înșelător al unei închipuite civilizații, ne păstrasem la fel de sălbatici și de cruzi ca înainte cu un mileniu.

Foametei îi urmă frigul. Pe la mijlocul lui noiembrie ninsorile îmblînziră pămîntul. Metereze de zăpadă, pe care nimeni nu o ridica, străjuiau străzile, crescînd necontenit. Apoi cerul se limpezi și săptămîni întregi gerul fu singurul stăpîn al orașului. Respirațiile înghețau, degetele arse de frig se lipeau de clanțele ușilor. Lemnele se topiră de pe o zi pe alta, puținul adunat peste vară fu repede cheltuit. Ceasuri și zile întregi țevile cu apă caldă stăteau reci. Alte ceasuri lungi becurile rămîneau stinse. Înfofoliți cu tot ce aveau, oamenii se strîngeau grămadă într-o singură odaie, împrejurul cazanelor cu apă fierbinte, ca să se mai încălzească, sau zăceau sub plăpumi, amorțiți, undeva între somn și viață. Frigul de afară se răsfrîngea în suflete, iar acestea deveniră de gheață. Erau tot mai mulți cei ce se îndoiau că vor mai ieși vii din iarna grea care abia începuse.

Și totuși, prin nu știu ce miracol, oamenii supraviețuiau, oțeliți poate de crîncena luptă pentru existență sau împărtășindu-se din vreo hrană necunoscută, desconperită în vălmășagul atîtor încercări. Într-adevăr, te întrebai, urmărindu-i, ce anume îi ține în viață pe nenorociții aceia, flămînzi și înfrigurați, părăsiți de Dumnezeu și de oameni în adîncul unui abis de durere ? Și nu puteai răspunde decît că, asemenea celor învinși, găseau puterea de a rezista în însăși nemărginita lor disperare.

Bănuiesc că la fel ca mine destui au uitat în acel an că se apropie Crăciunul. Izgonită din calendar, sărbătoarea dispăruse pe încetul din suflete. Mai rămăsese numai obiceiul de a ne strînge laolaltă, fără a ști prea bine de ce, în jurul meselor încărcate de belșugul unor oameni săraci. Dar acum ne lipsea pînă și prețextul acesta.

Într-o seară geroasă de decembrie, am luat tramvaiul spre unul din capetele orașului. În vagon, lume puțină și tăcută. Nu era tîrziu, dar frigul ascuțit îi alunga pe oameni acasă. Doi băiețași pîrpirii, cu fulare la gît și mîini vinete, îmi amintiră printr-un colind că ne aflam în seara de Crăciun. Am coborît la ultima stație și m-am înfundat într-una din ulițele mărginașe. Fusese o zi umedă și cețoasă, cu copacii îmbrobodiți de chiciură scînteietoare. După-amiază, un vînt tăios rătăcit pe întinsa cîmpie, alungase picîele, descoperind bolta cerească. Stele pîlpîitoare clipeau în înălțimi, reci și depărtate. La fel de strălucitoare ca la început, cometa își despletea în locul știut lunga și învolburata coadă de foc.

Am bîjbîit un timp pe ulița cufundată în beznă pînă am dibuit casa. Omul, un meseriaș cîndva înstărit, care-mi dresese o sculă, m-a primit într-o odaie rece, abia luminată de un bec chior. Am isprăvit curînd treaba ce mă adusese la el. Un simbure de lumină juca la o fereastră a magaziei din fundul curții. Pe vremuri, meșterul obișnuia să închirieze o odăiță aflată acolo, pentru a mai scoate un ban.

— Ai pe cineva în gazdă ? l-am întrebat.

— Da, a încuviințat el, o femeie tînără de undeva din Ardeal. A picat aseară pe la șase, prăpădită după atîta drum. M-a rugat s-o găzduiesc pentru o zi-două. Avea niște cunoscuți prin cartier, dar nu-i găsise, se mutaseră. Pînă să dea de ei, o apucase noaptea. Mi-a fost milă de ea, înghețată cum era și pe deasupra însărcinată în luna a noua. Bine am făcut, deoarece azi după-amiază a născut un băiat sănătos și voinic.

— E singură ?

— Nu, e cu un bărbat mai în vîrstă, ceva rubedenie, parcă unchi, n-am înțeles prea bine.

Am făcut calea întoarsă spre capătul tramvaiului. În jumătatea de ceas cît stătusem în casă, frigul se înăsprise. Vîntul subțire bătea acum din față. Zăpada mulată de negurile de peste zi scîrțîia sub tălpi. Lă colțul străzii, trei bătrîni înalți, îmbrăcați în șube groase cu toiege în mîini, înaintau șovăitori pe cărarea săpată printre nămeți.

— Să ne iertați de întrebare, mi s-a adresat cu o voce cumpănită cel dintîi. Nu știți cumva o casă de pe strada asta unde s-a născut un copil ?

Înfășurați în largile cojoace, cu glugi în cap și cu bărbile albite de promoroacă, veneau negreșit de departe și osteniseră întrebînd de-a surda despre nașterea pruncului. Le-aș fi răspuns și eu asemenea celorlalți, dacă nu mi-aș fi amintit de femeia călătorită din străfundurile Ardealului, ca să nască în marginea aceasta de oraș.

— Țineți-o tot înainte, i-am lămurit, pînă la a cincea casă pe mîna stîngă. E acolo o odăiță într-o magazie.

I-am urmărit cum se depărtează pășind grăbiți unul în spatele celuilalt. Sus, în înaltul bolții, cometa strălucea ca o flacără vie deasupra străzii cufundate în giulgiul curat al zăpezii.

Mitologia — știință cu n frontiere

În mod curent, se vorbește de cîteva decenii de o serie de științe de frontieră (viitorologia, noua retorică, sociologia, fenomenologia, politologia, poetica, estetica... et j'en passe), dar, foarte curios, mai întotdeauna, în panorama noilor tipologii, nu puțini sînt savanții „de frontieră" care uită să pomenească în acest cadru tocmai mitologia. Cea mai veche și cea mai nouă știință de frontieră, ale cărei surse pot fi ușor identificate nu numai în științele deja menționate dar chiar și în economie politică, ori în semiotică și, îndeosebi, în teoria (comparată) a comunicării. Că așa stau lucrurile — și deci adevărul în „carne și oase", — nu ne rămîne decît să consultăm un dicționar de mitologie, pentru a ne da seama de îndată că autorul (sau autorii) lui este deopotrivă antropolog și epistemolog, lingvist, sociolingvist, etnolingvist — etician și folclorist —, **a fortiori** etimolog în ținută de filolog specializat în gramatica istorică, deci și poliglot ținut să exploreze și să compare arheii ascunși în etimoane, și nu în cele din urmă filozof.

Am meditat asupra acestor lucruri și cu prilejul apariției, în urmă cu cîțiva ani, a primei ediții a **Dicționarului de mitologie generală** a(l) lui Victor Kernbach, dar acum, după ce am cercetat pe îndelete recenta ediție, fundamental argumentată și revizuită, adevărurile de mai sus mi-au apărut ca niște truisme. Într-un **Argument** ce deschide monumentala întreprindere, Victor Kernbach uită — probabil dintr-o nefirească modestie intelectuală — să evoce nenumăratele frontiere ale mitologiei, lăsînd cititorului să le constate ori să și le amintească singur parcurgînd lucrarea. Mă bucur că mi-a lăsat, astfel, posibilitatea să-i... denunț cu plăcere această inexplicabilă sfială, cu atît mai mult cu cît, în citatul de mai jos, se află invocată o știință fundamentală cu care se îngemănează volens, nolens, mitologia, și anume : istoria religiilor. Fapt evident incontestabil pe care, firește, n-aveam nici un motiv să-l ignor, dar l-am lăsat anume acum și aici să-l declare însuși Victor Kernbach care o face cu argumente mai pertinente și mai autorizate decît ale subsemnatului, pentru că vizibile și pretutindeni atestate de/în întregul său opus enciclopedic : „Fără a fi în același timp o lucrare integrală a doctrinelor și ideilor religioase, dicționarul își extinde atenția și asupra mai multor repere din istoria religiilor, întrucît orice formă religioasă își asumă responsabilitatea mistică și teologică a miturilor aferente pe care și le-a încorporat ca materie tradițională și le-a codificat într-un sistem propriu de dogme, de principii odată cu responsabilitatea reîntîlnirii cu formele arhetipale, de tradiție tabuală sau mitică în exercițiul ritual de cult." (p. 5).

Ceea ce, în alți termeni, vrea să spună Victor Kernbach, înseamnă că în ansamblul articolelor tratate în **Dicționar**, sînt invocați / lexicografiați nu numai termeni mitici aflați la „liziera" cu fizionomia unor doctrine și scenarii inițiatic-religioase ori a unor comportamente „pur" religioase a căror legătură subiacentă cu mitologia (va) rămîne adesea inexplicabilă (dar ar putea spune **ineffabilă** fără a exagera ori forța arcul semantic). De unde și necesitatea de a inventaria în context itemuri comparative ori cvasisimilare (coincidentia opositorum) pe diverse meridiane antropogeografice, în istoria inextricabilă a unor etnii și limbi defuncte, atestate doar de argumente și dovezi arheologice dar și etimologice. Se impune totodată, aici, ca necesitate subsecventă, „indexarea" tuturor acelor cercetători care au deschis căi fertile de cercetare în ceața deasă a timpului, și, în consecință, **Victor Kernbach** înserează în vastul său dicționar savanți ilustri, reamintind întreaga bibliografie interferentă cu antropomitologia, istoria religiilor, etnolingvistica etc. Iar cînd nu dedică acestora articole separate (Eliade, Frazer, Tillich, Frobenius...), rememorările se produc pe cale indirectă, lucrările de specialitate fiind menționate ca suport-rappel, la finele unor articole controversate ori pentru care cititorul exigent (citește : oarecum de specialitate) dorește „întăriri" suplimentare.

Dar ceea ce uimește cu adevărat în **Dicționarul...** lui Victor Kernbach este de data aceasta nu atît numărul impresionant al articolelor, cît profunzimea datelor generale și a detaliilor legate de apariția și evoluția unor termeni în timp și în spațiu dimpreună cu toate componentele înrudite sau numai bănuite ca atare și avansate spre studiu — în astfel de cazuri — cu precauțiuni academice, și ele susținute de o cohortă întreagă de supoziții mai mult sau mai puțin trecute anterior în revistă de congenerii săi în domeniul cercetării ca și ilimitate a mitologiei în general. Spre deosebire însă de mulți dintre ei, Victor Kernbach — după ce vede că a epuizat aproape toată „tabla" argumentelor demonstrative bazate pe exegeze și studii anterioare — revine cu mai multă încredere spre etimologie, supralicitînd **convingător** nebănuitele forțe ale acesteia ; am putea spune că demersul lui se bazează pe deviza înțelept subînțeleasă că nimic nu există în realitate care să nu fi existat, să nu fiinţeze mai înainte în limbă. Că o asemenea strategie științifică se dovedește cu adevărat fructuoasă, e în afara oricărei îndoieli, iar dacă totuși aș fi suspectat eventual de un **pro domo**, invit cu toată deferența pe orice eventual Toma Necredincios să consulte în paralel o voluminoasă **Encyclopaedia of Myth** (Larousse, Paris, 1965), de fapt o amplă mitologie a mitologiilor în care premisa etimologică este exclusă pe nedrept din pornire. Aparent exhaustivă, opera citată nu este desigur lipsită de valoare, mai ales că dispune de un Index general final al materiei tratate ca și a terminologiei de frontieră. Dar pe de o parte, ea nu acoperă totalitatea mitologiilor — așa cum o pretinde titlul însuși ; mitologiile geto-dacice ori cea românească sînt tratate extrem de sumar, iar cea românească, oricum destul de bogată, cum ne-a convins Mircea Eliade și, mai apoi, Romulus Vulcănescu, este pur și simplu survolată —, iar pe de altă parte, criteriul lingvistic (etimologic), fiind exclus **ab initio** — renunțarea aceasta conduce indirect la o serie de pierderi esențiale. Mai orgolios pentru a nu spune „totalitarist" în sensul cel mai eficient, progresist în acest caz, al cuvîntului, Victor Kernbach ne propune o metodologie programatică personală care favorizează explorarea acestui domeniu cu **n** frontiere. Mai întîi, fiindcă exegetul — dar de ce m-aș feri de cuvîntul savant(ul) — evită conștient orice prejudecată teoretică, nu-și „propune" nici o excludere, mergînd atît de departe cu programul său atotcuprinzător, încît din marele său op nu lipsește, atîta cît e, nici mitologia țigănească, investigată, și aceasta, cu o maximă pertinență, bazată pe studii și documente în a căror existență nu ne venea să credem. Se înțelege, voi face pe scurt dovada acestei generoase atitudini, invocînd — spre surpriza celor ce nu au reușit să-și procure această mare carte de cultură și știință interdisciplinare — cîțiva termeni a căror exegeză minuțioasă surprinde, ne bucură în ordine intelectuală, permițîndu-ne să întreprindem mai mult sau mai puțin imaginar excursuri nebănuit de pitorești... Mă refer nu la pitoresc în accepțiunea de exotic, dar la conotativul acestuia de **esoteric** (= ascuns, lăuntric, tăinuit).

Deschid așadar lista acestor succinte demonstrații chiar cu un astfel de termen : **„Beng ; Benga.** Nume generic dat de țigani * **Diavolului** (...) similitudine clară cu tătarul * **Erlik** (...) **Devlacap**". Restitui desigur extrem de fragmentar, din lipsă de spațiu, ampla demonstrație științifică de care beneficiază acest articol, pentru a cărui identitate diacronică și sincronică sînt invocați J. G. Frazer **(Creanga de aur)**, Mircea Eliade **(De la Zamolxis la Gingis-Han)**, precum și o serie întreagă de conotații mitofolclorice ori de uzanță popular-familiară **(devla)**, pentru a nu mai vorbi de expresii și locuțiuni populare care au transgresat spațiul existențial și psihosociogeografic al mitului „nomad", insinuîndu-se în limba altor etnii și popoare. Să ne amintim de imprecația populară românească (doar sugerată de autor) : „Luate-ar benga !", desigur cu inițială minusculă.

În altă ordine, nu pot să nu amintesc un termen — **moloh** — care circulă frecvent sub pana scriitorilor și eseiștilor ori sociologilor educației de pe diferite meridiane, dat fiind că a pătruns în aproape toate limbile moderne. Cînd credeam, pînă la... certitudine că vocabula aceasta de o viguroasă plasticitate materială, este de sorginte ebraică, aflu, grație lui Victor Kernbach, că ea își află sorgintea mitică în vechea Cartagină **(deleda, deleda Cartagina**, aș adăuga amintindu-mi de distrugerea strălucitei cetăți de armatele romane). Ei bine, parafrazez din lipsă de spațiu : articolul **moloh** desemna sacrificiul (sacrificarea) copiilor de nobili cartaginezi aruncați de vii în-

tr-un cuptor în flăcări, pentru ca să exorcizeze astfel îndurarea zeilor și salvarea cetății (îndeosebi înaintea unui iminent război). În plus, ritualul trebuia să se petreacă într-o nesfîrșită bucurie colectivă, delirantă, mamelor mai ales fiindu-le interzis să plîngă. Abia mai tîrziu, cuvîntul, dimpreună cu formele interioare ale conținutului său s-a instalat în mitologia ebraică în forme și formule diferite. (În parantează fie spus, în diverse accepții dintre care unele aberante în raport cu etimologia primară a termenului, cuvîntul circulă în zilele noastre în presă ori în limba vorbită cu o ușurință... înfiorătoare ; cu cîțiva ani în urmă, presa franceză vorbea de o criză a învățămîntului, propunînd reforme radicale și vorbind cu dramatism de un „moloh al învățămîntului francez". Să admitem că, în materie de învățămînt, exista și există, evident nu numai în Franța, o criză incontestabilă, dar un moloh... — mai ales dacă nu uităm semantica originală a termenului — mi se pare o hiperbolă greu digerabilă).

Nu lipsesc din **Dicționarul de mitologie generală** al lui Victor Kernbach miturile străvechi ale unor civilizații arhaice, a căror matcă etnică a fost atestată istoricește de existența unor popoare sau seminții de mult dispărute, dar și azi prezente, printr-o serie de filiații antropomitologice, în gîndirea sau civilizația unor națiuni moderne. Fenicienii și eseninienii, sumerienii, hititii și akkadienii, geto-tracii, dacii și vechii polinezieni — ale căror tradiții și ritualuri succedanee l-au marcat pe viu sau i-au inspirat nemuritoare pînze unui oarecare Gauguin... — vechii indieni, egipteni ori strămoșii scandinavilor de azi trăiesc în paginile operei lui Kernbach prin obiceiuri, scene, scenarii și ritualuri mitice, alteori doar printr-o serie de cuvinte încă evocatoare folosind în multe privințe cititorului de azi dar îndeosebi, scriitorului, pentru a nu mai vorbi de specialistul, forțamente interdisciplinar, în domeniul explorării civilizației. Faptul că, mai ales, acesta din urmă este în permanență irigat de informații multiple, invitat să mediteze asupra unor filiații, comparații și interferențe frecvent indicate direct și examinate prin prisma unei vaste bibliografii, alteori — în cazuri mult mai rare — sugerate de autor cu certitudinea... îndoielii (cînd documentele paleografice au fost macerate de pulberea veacurilor). Iată un exemplu dintre cele mai convingătoare : **„Nikkai-Ibbu** Zeiță ugaritică **(mitologie feniciană)** a* Lunii corespunzînd zeiței selenare sumeriene Ningal **(mitologii din Mesopotamia)** cultul căreia a fost adus în Ugarit de huriți. A devenit zeiță selenară prin căsătoria cu zeul-lună Yarikh (identificabil cu zeul babilonian * **Sin)**. Supranumele (ugarit. **ibbu** — fruct) este o contaminare : în Mesopotamia se numea uneori așa, cu semnificația de «fruct care se naște din el însuși...»". (p. 419).

În ediția de față a crescut simțitor numărul conceptelor și termenilor de frontieră cu mitologia, antropologia, istoria civilizației — ca de ex. **roata** și **simbolul roții**, evocînd „ciclurile temporalității" (p. 514) — sau al acelor articole/vocabule pe care le-aș numi, într-un caz **multiteritoriale (sinucidere colectivă, Rude : harakiri, kamikaze**, p. 543) sau **operaționale** (un singur exemplu : **sincretism**, p. 542—543). Tratarea acestora impresionează prin multitudinea conotațiilor diferențiale de la o știință la alta, autorul nerezumîndu-se doar la explicarea itemului comparatist, ci la disocierea uzanțelor tematice și semantice ale termenului în diverse științe derivate mai mult sau mai puțin direct din mitologie, antropologie, istoria religiilor etc.

Într-un cuvînt, ca să apelez la un termen-concept care aparține în totul lui Victor Kernbach, o asemenea tehnică de cercetare vizează demonstrația (apărată de autor în **Argument** și preenunțată), că această carte „rîvnește să arate că (...) că specificitatea speciei biologice (...) rezidă și în aceea că este producătoare de **mitosferă**" (p. 6). Termenul fusese avansat de Victor Kernbach într-o serie de lucrări anterioare, îndeosebi în **Istoria miturilor astrale.** În ce mă privește, mă bucură o astfel de inventivitate creatoare din partea unui mitolog, lingvist, antropolog și filosof, cu atît mai mult cu cît conceptul propus de el susține, din alt unghi, adevărul de necontestat — și atît de convingător demonstrat de-a lungul întregului **Dicționar...** — că mitologia este poate știința cu cele mai multe frontiere din lumea de azi și că așa cum a dovedit-o cu alte argumente Mircea Eliade în **Aspecte ale mitului** ea face parte din fizionomia existențială a omului contemporan. (Pe scurt, să ne amintim, Mircea Eliade vorbea în cartea citată că romanul polițist contemporan e basmul de ieri — al omului de azi — care-și inventă noi mituri sau creează subconștient veșminte noi pentru mituri vechi pe care doar aparent le-a dat uitării).

Într-o substanțială și binevenită postfață, Gheorghe Vlăduțescu nu susține altceva cînd afirmă că mitul are și azi o funcție **revalorizatoare** pe multiple planuri : „...filozofic, religios, artistic, mitul trece în altceva, în alte modalități de reconstrucție și explicare a lumii, în alte limbaje, în alte logici." (p. 662).

Dar, de abia din acest punct atît de fertil pentru o discuție sistematică, de la evaluarea filosofico-socială a mitului și mitologiei, aș putea reîncepe un comentariu mai viu despre importanța cu adevărat multivalentă a unei astfel de opere în cercetarea destinului culturii și al civilizației în lumea de azi. Oricum, impresionanta lucrare a lui Victor Kernbach — organizată pe criterii lexicografice extrem de moderne și comode care ușurează lectura și facilitează operațional rapiditatea identificării itemurilor prin sistemul de trimitere și regăsire — o dovedește din plin. Tradus într-o serie de limbi de circulație, **Dicționarul** lui Kernbach ar putea face cinste oricărei mari culturi care prin tradiție se numește așa, în ciuda faptului că „tradiția" aceasta este, sau cel puțin așa îmi apare mie, demult inadecvată. Cea mai nouă dovadă este chiar cartea impunătoare de care am vorbit pînă acum.

Constantin Crișan

* Victor KERNBACH, **Dicționar de mitologie generală**, Postfață de Gh. Vlăduțescu. Referenți științifici : Al. Tănase, Gh. Vlăduțescu. Redactare și coordonare lexicografică : Rodica Pandele, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

Eugen Simion și „Scriitorii români de azi“

Calitatea principală a textelor lui Eugen Simion, din cele trei masive tomuri de **Scriitori români de azi** este poate cantitatea de informație critică. Am numit „critică“ această informație, pentru că și atunci cînd relatează detaliat subiectul nuvelelor, romanelor sau pieselor de teatru în discuție, autorul nu încetează a păstra distanța teoretică față de acel subiect, prin aprecieri îndeajuns de nuanțate. Luăm așadar la cunoștință întotdeauna dacă opera literară tratată place sau nu criticului, Eugen Simion fiind și din acest punct de vedere un spirit tradiționalist. Dînd dovadă de o conștiinciozitate impresionantă, el nu numai că citește integral toate cărțile scriitorilor respectivi, dar, bune sau rele, acestea sunt cu îngerească răbdare prezentate și comentate, cu riscul doar ca răbdarea cititorului să fie astfel greu încercată uneori. Deși se referă la perioada de după al doilea război mondial, criticul trece în revistă adesea, cînd e cazul, și scrierile din epoca antebelică ale poetului sau prozatorului de care se ocupă. Metoda de a relata în amănunt conținuturi Eugen Simion a moștenit-o de la G. Călinescu și Al. Piru, față de care admirația sa este de altminteri aproape nemărginită, în ciuda faptului că el a dedicat o laborioasă, foarte meritorie și desigur deosebit de utilă monografie, impunătoare de asemeni prin masivitatea sa, lui E. Lovinescu. Autorul **Scriitorilor români de azi** a străbătut apoi, cu nu mai puțină conștiinciozitate, toate sau aproape toate contribuțiile critice privind temele de dînsul propuse, ceea ce transpare pregnant chiar și atunci cînd el nu menționează, nici direct, nici indirect, sursele bibliografice, de care se servește în general cu un discernămînt și o rodnicie, care pun încă o dată în evidență propria lui vocație. Undeva, în **Tel Quel**, Paul Valéry spune : „Rien de plus original, rien de plus **soi** que de se nourrir des autres. Mais il faut les digérer. Le lion est fait de mouton assimilé“, ceea ce ține fără îndoială mai mult de scriitor decît de critic. Pe drept cuvînt însă, Eugen Simion se consideră el însuși scriitor, adică artist, căci are despre critică următoarea concepție : „Facem critică din motivele pentru care poetul face poezie și prozatorul proză. Scriem critică poate și din pricina că nu avem timp să scriem altceva. Cei ce nu au suficientă încredere în ei înșiși și în disciplina sore care i-a împins o vocație misterioasă, fac atunci, de toate. Devin **oameni de litere**, specie totdeauna utilă. Criticul adevărat, criticul pur, își urmărește însă toată viața obsesiile și, adeseori, moare înainte de a avea sentimentul că le-a zidit definitiv în operă“. Arta lui Eugen Simion constă în stilul său : modern, limpede, suplu, literar fără poetizare, insinuant printre abstracțiuni, dar mai puțin teoretic decît cel al lui Mircea Martin, penetrant cînd recurge la asociații vii, chiar dacă nu tulburătoare precum cele ale lui Gheorghe Grigurcu. Un stil mobil, degajat, mulindu-se cu vizibilă, mărturisită plăcere, pe obiect ; stil care, prin eleganta-i impersonalitate, se constituie ca un instrument larg eficace, și mai cu seamă ca un instrument ideal pentru istoricul literar, în dubla sa calitate de critic ce valorifică, și de istoric ce situează structurile literare în timp și spațiu. Accentuez calificarea istoricului literar, deoarece ambiția lui Eugen Simion de a duce la capăt o istorie a literaturii române contemporane este nu numai foarte explicită, ci și justificată. Și nu în ultimul rînd prin faptul că el își stăpînește ca puțini alții — ca să nu zic ca nimeni altul — materialul extraordinar de vast. Deocamdată însă mi se pare că acest material, cuprinzător și în continuă extensiune, ne este înfățișat, în respectabilele volume deja apărute, sub o formă destul de provizorie. Căci mă întreb dacă, într-o lucrare totuși de sinteză, analiza și descrierea care adesea se substituie analizei propriu-zise, nu sunt prea factologice. Interesul manifestat față de multe opere fără valoare ale unor scriitori parțial valoroși încarcă sute de pagini din această dezvoltată sinteză cu povara mediocrității critice inevitabile. Ceea ce frapează mai cu seamă deja în cel de-al treilea volum al seriei de **Scriitori români de azi**, care mi se pare mai obosit și mai obositor decît primul. Frapează în mod curios, avînd în vedere că scrisul lui Eugen Simion este într-o neîntreruptă evoluție pozitivă : dovadă îmbunătățirile aduse celei de-a doua ediții a primului volum. În volumul al doilea, dedicat scriitorilor realizați încă din perioada interbelică, atenția cu care criticul se apleacă de pildă asupra publicațiilor postbelice ale lui Sadoveanu este de-a dreptul descurajantă. Nici măcar vestitul dar plictisitorul roman **Nicoară Potcoavă** nu se poate salva în viziunea critică a lui Eugen Simion. Drept consecință a acestei metode exhaustive prin urmare, la cel de-al treilea volum autorul cade în cursa ce singur și-a întins-o cînd, ocupîndu-se impavid de vulgaritatea lumii zugrăvite de proza și teatrul lui Teodor Mazilu, ne oferă, prin contaminare, un text critic la fel de dezagreabil. E de neînțeles cum finul Eugel Simion poate gusta și încă aprecia drept „excepționale“, eseurile aceluiași Mazilu, din care etalează un șir de citate cel puțin anoste. Iar stăruința ce o pune în a cita și comenta **estetic** produsele atentînd la conceptul de literatură ale Mariei Banuș sau ale altora, din perioada realismului socialist, poate stîrni interes doar dacă o considerăm sub specia sadismului. A te ocupa serios și pe îndelete de nonliteratura realismului socialist, are sens doar într-o lucrare specială sau într-un capitol special închinat acestui fenomen patologic — și incluzînd atunci pe toți cei implicați și nu numai pe unii aleși pe sprînceană. Eugen Simion nu pare a sesiza faptul că avem aici de a face, dacă ne coborîm la cazurile individuale, mai mult cu o problemă de morală decît cu o problemă estetică. El poate scrie deci fără răspundere astfel de rînduri : „Nu-i deloc ușor să fii critic literar într-un timp în care A. Toma este primit la Academia Română, iar T. Arghezi și Lucian Blaga sînt siliți la tăcere. Sau să faci istorie literară într-o literatură din care lipsesc T. Maiorescu, Goga, E. Lovinescu, Arghezi, Bacovia, Barbu, Pillat, Blaga, N. Iorga, Hortensia Papadat-Bengescu și atîția alți scriitori importanți...“. Aceasta înseamnă că, împreună cu Eugen Simion, astăzi, scriitorii care atunci au fost siliți la tăcere sau care au zăcut în închisori ar fi trebuit să compătimească cu cei care, oricît de greu să zicem că le-a venit („nu le-a fost ușor“ !), au scris totuși inepții degradante și infamii pentru uzul cititorilor benevoli, dar și pentru uzul elevilor și studenților obligați să se adape la aceste inepții și infamii, nu altfel decît copiii și adolescenții constrînși la scatofagie într-unul din filmele lui Pasolini...

Eugen Simion a dedicat pagini excelente studiilor eminescologice ale lui G. Călinescu ; poeziei lui Gellu Naum, Geo Dumitrescu, Nichita Stănescu, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea ; prozei lui Romulus Vulpescu și Iordan Chimet ; romanelor lui C. Țoiu și mai cu seamă celor ale lui Al. Ivasiuc. Autorul **Cunoașterii de noapte** a prezentat cu o pondere critică exemplară, textul critic fiind în perfect echilibru cu opera căreia se aplică. Lui Zaharia Stancu și lui Marin Preda li se aplică în schimb, avînd în vedere că istoricul

literar vizează de asemeni opera lor integrală, un tratament prevenitor și cordial, în care nemulțumirile criticului au un aer de cochetărie și mondenitate nelalocul său în atari împrejurări.

Abuziva utilizare a noțiunilor de „simbol“ și „expresionism“, ca și a atributelor „profund“ și „fin“, ce urmăresc pe critic te miri unde, repetițiile frecvente (ca de exemplu în cazul descrierii și analizei poemelor lui Arghezi, Blaga, Beniuc, Dimov) dăunează și lui și operelor. Criteriile de grupare a scriitorilor și periodizarea sunt apoi prea arbitrare, inconsecvente, contradictorii ori cu totul învechite — dar ele vor fi desigur puse la punct cînd lucrarea va lua forma definitivă. Nu trebuie neapărat să-i pretindem criticului ca, în stadiul final, să treacă peste unele idiosincrazii, dacă nu poate : istoria oricum face dreptate pînă în cele din urmă celor pe care noi îi judecăm părtinitor și asupra noastră însăși cade răspunderea greșelilor de acest gen. Dar pentru că Eugen Simion este atît de capabil totuși să realizeze, prin concentrare obiectivă și subiectivă, o lucrare just amendată, extrem de folositoare, ca mărturie spirituală a epocii noastre, de ce să nu-i cerem să ne dea satisfacția unei opere armonios finite ?

Ion Negoițescu

haiku

Pasărea se mută de-a lungul crengii —
ori norul
își schimbă lumina ?

Constantin Abăluță

gavril ciuban

Proiect neterminat de ars poetica

Colonii de furnici
pe trupul dimineților mele
tot mai ades învelite în pături cazone

Frig de jăratec
cum ar ploua cu nisip
într-atita mă ustură sîngele

și-ntinerește în mine doar spaima
alteța mea serenisimă
cu torțe sleite în mîini mă petrece
cum pe orb în culorile sunetului
vorba celui fără de grai

Degeaba-i traduc
turmele stelelor păstorite de lupi
ori pe tata lanurile ploii cosindu-le

ce nu mai apuc să le spun
ce nu mai apuc să le spun

Furtuna din călimară
le înecă înțelesul

Urnesc neînțelesul
și prieteni rămînem
sub această lumină
ce-mi asuprește copiii

Iar în peștera pieptului meu
respiră clepsidra
precum într-un neinventat peisaj

izgoniți sunt ochii citadini
ai țăranului

Tresare nisipul în visul iubitei
cu pretinse veleități epice
ideile își dezbracă adolescența

(Slavă ție imperiu al frigului
dincolo de tine se întîmplă zăpezi
și lemn de sicriu în afară !)

Ca pe un ghem
bun de lovit cu piciorul
urnesc amintirile

și numai privelișlea bastonului
celui ce-n suflet poartă o haltă
îmi împrumută singurătatea
mai departe ducînd-o

Cum un hamal
în perspectiva naufragiului
pe Styx
destinul și-l poartă

Poem

Ca un răsărit cu gîtul de lebădă
aciuat pe ruinele mării

fantoma unui țipăt în pielea goală
prin liniște-mi umblă

aminte-mi aduce și iedera
înlăuntrul căreia foșnește un zid

înlăuntrul căruia zace o pasăre
și-ntr-însa o rază speriată...

aminte-mi aduc de acea singurătate
pe care nu mă mai pot bizui

În căutarea poemului pierdut

De ce se ofilește păsărea poete
și cum de mestecenii aceia
cu solzi lucitori
înaintează prin fluviul amiezii
aidoma unui sunet angelic
prin nerostitul cuvînt ?
așteaptă
i-am spus prietenului meu
ce îndruma o turmă de porumbei
nu vezi tu că abia de mai pot
cruța singurătatea femeii
ce tocmai acum trece
prin arșița sinelui meu
însoțită de-un cîine abstract

Un cîine mai alb ca omătul
ce-și strigă strămoșii

De ce poete marea
azvîrle la țărmuri lebede cernite
și cum de cerul acesta trandafiriu
întîrzie pubertatea macilor ?

o, așteaptă
i-am repetat prietenului meu
tu nu știi că sunt doar proprietarul
unui hectar de cuvinte
și tot ce mi-a mai rămas este strunga
prin care va trece Carul Mare...

Așteaptă, rogu-te !

plastică

Anul zero

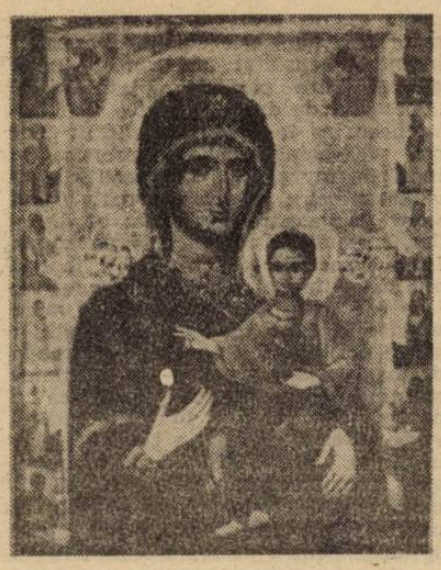

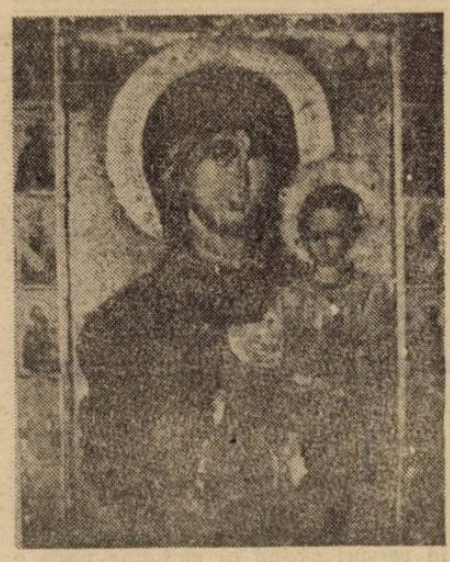

Şi atît numai de ar fi, anul naşterii lui Iisus este, pentru toată suflarea creştină, anul zero **„începutul noii ere"**. Borna de la care civilizaţia s-a împlinit într-un spaţiu al celei mai înalte spiritualităţi. Două milenii în care artele au dat chip şi întrupare idealului, împingînd istoria în legendă şi legenda în Eternitate.

Am avut prilejul să văd la Nazareth, pretinsul loc al naşterii lui Hristos, (Bethleemul fiind mai accesibil, turistic vorbind, de Jerusalem şi, deci, convenţional atribuit ca loc al naşterii sale, deşi lîngă Nazareth se află şi astăzi aşezarea Beth-Lehum, unde probabil s-a şi zămislit Mîntuitorul, supranumit, după cum se ştie „nazareneanul" !) oframda cîtorva zeci de artişti din toată lumea ce-şi fixaseră drept subiect „naşterea" şi mitul Fecioarei. Este de necrezut cum motive atît de frecventate de-a lungul secolelor, să poarte în ele atîta prospeţime a viziunii plastice, atîta diversitate a formelor de exprimare. Orientul întreg (cel creştin, se înţelege) şi largul cuprins al ortodoxiei post-bizantine depozitează tezaure impozante de valori picturale ; o artă cultică de mare rafinament expresiv şi intens spiritualizată, care a contribuit decisiv la definirea structurilor culturale, a profilului civilizaţiei fiecăreia dintre semnţiile ce au înflorit în această arie. Motivul „Nativităţii", al Maicii cu pruncul în ieslea miraculoasă, populată cu toate simbolurile ce fac obiectul întîmplării biblice, de la magii şi păstorii pelerini la veghea nevinovată a animalelor din staul, a străbătut timpul şi fantastica memorie a creştinătăţii cu foarte puţine abateri de la canonul narativ, dar într-o bogăţie de versiuni interpretative, care i-au conferit mereu prospeţime şi credibilitate. Este poate momentul cel mai **domestic-realist** din întreaga suită a evangheliilor cristice, faptul care autentifică dintru început **umanitatea** fiului lui Dumnezeu. Nici una dintre reprezentările ce ilustrează periplul existenţei pămîntene a lui Iisus nu conţine atît de puţine elemente ale sacrului, iar acelea care sînt, totuşi, au parfumul misterelor, al tainelor, mai fericit spus, care ne încîntă de obicei copilăria. Este teritoriul unde artiştii nu au fost ghidaţi de imaginaţie, ci de fluxul sentimental al propriei lor obîrşii. Pictura „Naşterii" pruncului Hristos ne apare ca o simplă compoziţie de gen, în care rolul ambianţei peisagere nu e deloc secundar, acesta indicînd, uneori cu minuţie de documentarist, anume locuri şi repere din orizontul existenţei imediate a pictorului. Cu cît mergem mai spre Vest, aerul concret, recognoscibil al ambianţei — arhitecturale, botanice, geomorfice — este mai pregnant. În iconica orientală, referindu-ne la Estul european şi Asia Mică, asemenea indicii, deşi prezente, au o consistentă mai mult generică, simbolică, datorită caracterului canonic intens spiritualizat al artei bisericeşti. În schimb, în acelaşi areal, acolo unde evul de mijloc a dat o extensie pronunţată manifestărilor de acest fel, exprimările miilor de artişti anonimi, mulţi clerici sau meşteri populari hălăduind prin lumea satului, au repus în drepturi detaliul peisager specific locurilor din care ei înşişi proveneau sau în care se găseau în acel moment. În spaţiul românesc, ca şi în cel din sudul Dunării, aceste însemne aduc o notă de originalitate incontestabilă, care a îmbogăţit nu numai limbajul, dar şi viziunea plastică asupra lucrărilor cu subiect religios.

Fenomenul a fost oarecum asemănător şi în orizontul mediteranean, unde pictura prerenascentistă, cea italiană îndeosebi, a urmat trasee aflate mai aproape de spiritul picturii bizantine ce-şi impusese rigorile, dar şi libertăţile, dezvoltate ulterior de şcolile aflate sub înrîurirea ortodoxismului. Abia cu pictura lui Giotto, Cimabue şi Bonisegna s-a rupt acest curs, anunţînd resurecţia prerafaelită şi elocvenţa gravă a rostirilor goticului.

Restrîngîndu-ne la arealul românesc, trebuie spus că iconografia „Naşterii Domnului" cunoaşte aici una dintre cele mai calde şi mai bogate forme de ilustrare. Este semnul prin care se afirmă, cred, cel mai elocvent tipul de spiritualitate în care se încadrează **filosofia sacrului** la români. Nimic din atmosfera mistică a picturii ruseşti, de pildă, sau din severitatea reprezentărilor din Germania şi Ţările de Jos. Faptul că între practicile curente ale bisericii de la noi este şi străvechiul „colind cu steaua", ca şi mersul din casă în casă cu icoana „Naşterii" al păstorilor duhovniceşti, din ziua de Crăciun, este un indiciu că de acest moment sînt legate, în colectivitatea populaţiilor carpato-dunărene, **credinţe** şi **speranţe** dintre cele mai curate, dar în accepţiune foarte domestică. Imaginea însăşi a „pruncului Iisus" este tratată ca un simbol al purificării. Un popor al inocenţei şi blajinătăţii, ce ne-am străduit a fi din străvechime (chiar dacă, mai nou, asemenea date comportamentale şi-au mai pierdut din intensitate) nu putea privi altfel această scenă biblică. Naşterea Domnului rămîne, în viziunea artiştilor ce au imortalizat-o în altarele şi pe pereţii lăcaşurilor de cult de pe aici, altcumva decît o naştere, pur şi simplu. Toată împrejurarea (legendară) a acestui moment biblic este conformă, în datele ei esenţiale, cu reperele fundamentale ale propriei noastre deveniri ca popor în continua prigoană a vremurilor şi duşmanilor, dinlăuntru şi din afară, ce ne-au „pindit" naşterea. Este un sens care a alimentat, credem, această **blîndă lumină**, deloc misterioasă, însă, ce emană din icoanele bisericilor noastre. O lumină a omenescului în care ne-a plăcut să învăluim orice a intrat în cămările fiinţei noastre, fie vietate ori lucru neînsufleţit. Colindele, toată tradiţia orală şi religioasă legată de Crăciun, ce se cunoaşte şi se mai practică încă pe la noi, reflectă un asemenea imbold al însuşirii Marii Taine ca pe un bun menit existenţei noastre domestice. Poate tocmai de aceea, în faţa icoanelor care zugrăvesc Naşterea lui Iisus lumina candelei pare un zîmbet de copil, iar aerul din jur miroase a cozonac.

Corneliu Antim

muzică

Puzzle

● Melodie — jocul cu mărgele de sticlă.

● O formă neîmplinită, în „coadă de peşte" ? Prejudecată. La urma urmelor peştele e o vieţuitoare la fel de perfectă ca oricare alta. M-aş teme mai degrabă de finalurile în „coadă de păun".

● Nu-ţi defineşti opera. Eşti definit de ea.

● A fi constructiv înseamnă să arăţi că împăratul este gol. Istoria sau croitorii de curte n-au decît să-l îmbrace.

● Radu Lupu demontînd genial mitul „transparenţei" mozartiene (Concertul în fa major pentru pian şi orchestră). La început sînt surprins de „greutatea" tuşeului. De „încordarea" frazei. Dar mă convinge deplin supleţea severă şi totuşi luminoasă. Sublimul — categorie a tragicului. Aşa cum Alice Voinescu vede în Aristofan mai mult tragism decît în deznădejdile lui Euripide.

● Un singur cuvînt ar putea schimba soarta bisericii. Din păcate, morţilor le-a fost refuzat darul vorbirii.

● Un dirijor grăsuţ, agreabil, jovial, cu un zîmbet însorit ca şi ţara de unde vine, Spania. Sau ca un preludiu de Rossini. Elev al lui Celibidache, aflăm. Dar ce distanţă nepermis de „respectuoasă" faţă de partitura Concertului în re minor pentru pian şi orchestră de Mozart. Sînt cazuri cînd e mai bine să nu-ţi faci cunoscut maestrul... La pian Sorin Melinte, cîndva o promisiune. Acum...

● Nimic despre muzică, puţin despre decembrie... Minciuna şi aroganţa subculturală. Transparenţa unei camere goale. Mizeriile dintotdeauna ale Puterii.

● Morala nu trebuie renovată, ci reconstruită.

● Cu Viorel Grim, despre viaţa capodoperei. Lansez cîteva banalităţi arzătoare ? pe care nu le scuză nici „sinceritatea". Spun că am ascultat, după mult timp, o piesă celebră şi mi s-a părut, cum să zic, altfel. Puţin stranie. Mai bună chiar. Grim nu se miră. Îmi explică în felul lui. Ca un pictor. Există o „creştere" a capodoperei în timp. Degradarea fizică e aparentă. În fapt e „încărcare". Dacă e investit în ea spirit, opera se „îmbogăţeşte" precum vinul vechi. Sau ca lemnul viorilor. Vioreilor, zic eu. El nu aude. Îşi plimbă palma pe marginea unui tablou. Suficient cu jocurile de cuvinte. Mai bine punem un disc pe care nu l-am ascultat de mult.

● Revoluţiile nu pot fi conjugate decît la timpul viitor.

● Înaintea mesei scria cîteva aforisme. După, compunea poeme lirice.

● Să gîndeşti „legătto-ul" absolut. Linia continuă. Despre forţa crochiului.

● Fiinţă buimacă a secolului XX... Un decret care anunţă un alt decret care anunţă...

● Nefericită Dacie Felix

Valeptin Petculescu

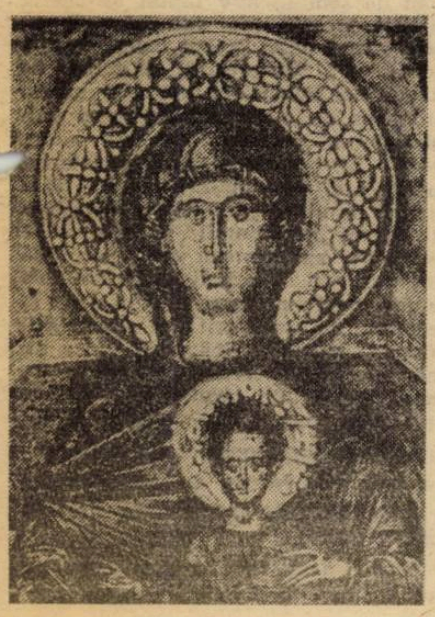

t.v.

Cîte ore au fost ? Şapte ? Să le uităm !

În anul 101, un fotograf-amator a izbutit să-l tragă-n poză pe împăratul Traian, cinci minute după ce acesta ieşise biruitor în luptele de la Tapae. Glorie eternă lui, fotografului învingător !

La 20 iulie 1514, un alt fotograf (semiprofesionist) a reuşit să obţină patru clişee — voalate — din timpul supliciilor la care era supus numitul Gheorghe Doja. Glorie eternă lui, fotografului creator de istorie !

În anul 1601, un fotograf care lucra „la minut" a obţinut două „instantanee" (din faţă şi în profil) ale numitului domnitor Mihai Viteazul, în răstimpul în care acesta realiza prima unire a celor trei principate româneşti. Glorie eternă lui, fotografului înfrăţirii naţionale !

Cu o pudoare pentru care ne cerem scuze, trecem peste imaginile de o gingăşie unică surprinse pe peliculă în timp ce Romulus şi Remus sugeau cu mare poftă ţîţele lupoaicei, precum şi peste micul film, realizat de un sclav ce-l urmărea pe Decebal sorbindu-şi otrava. Ignorăm, într-un mod de neiertat, realizările genialilor fotografi ce ne-au lăsat imagini de la Rovine — cu acea jalnică reprezentare a lui Baiazid ce tocmai întreba, curios : „Tu eşti Mircea ?" — albumele de fotografii de la Dealul Spirii, Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz etc., pentru a ne apropia cît mai iute, în pas alergător, de prezent. În partea a doua a lunii decembrie 1989, cînd un număr imens de oameni neînarmaţi — dintre care unii au fost ucişi — au izbutit să înfăptuiască o puternică mişcare revoluţionară împotriva dictaturii şi a terorii, urmaşii celebrilor fotografi pe care i-am evocat — urmaşi beneficiind, firească, şi de faptul că între timp, pe neobservate, fuseseră inventate dagherotipia, apoi fotografia, în sfîrşit (minune cerească !) televiziunea, au redat ÎN DIRECT LA TELEVIZIUNE (GLORIE LOR !) partea ultimă a acestor mişcări revoluţionare, petrecută la Bucureşti. În felul acesta, TELEVIZIUNEA ŞI-A DOBÎNDIT DREPTUL LA RECUNOŞTINŢA NOASTRĂ. Cu evidente riscuri, cu eforturi supraomeneşti, ea a rămas în toate acele zile la înălţimea situaţiei.

Şi totuşi, cine o fi inventat ideea năzdrăvană că televiziunea a fost personajul principal al revoluţiei ? Adică, înţelegem noi, eroii — morţi şi vii — au filmat luptele teleaştilor, nu ? Am urmărit de cuvînd pe micul ecran nu mai puţin de şapte ore de dezbateri — la care au participat reprezentanţi ai parlamentului şi ai televiziunii — şi (din cuvîntul unora dintre oratori) a reieşit limpede că sutele de oameni ce şi-au riscat viaţa (unii pierind răpuşi de gloanţe) au fost nu altceva decît un fel de angajaţi ai televiziunii, pe post de figuranţi, într-un mare spectacol. Fără îndoială că doleanţele sindicatelor televiziunii, ale conducătorilor administrativi ai instituţiei, ale parlamentarilor sînt demne de interes. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, dacă nu se inventa televiziunea, cele ce s-au petrecut în decembrie ar fi pierit în haos ? Radioul se desfiinţase ? Familiile celor căzuţi nu mai puteau comunica nimic ? Murise şi telefonul ? Nici nu ne trece prin minte să punem la îndoială meritele celor care, înfăţişînd „pe viu" evenimentele, le-au dat un impuls necesar, au contribuit — uneori decisiv — la lămurirea oamenilor etc. Dar expresia „o revoluţie la televiziune" e o reuşită figură de stil, nu mai mult decît atît ! Mulţumiri celor care au contribuit la răspîndirea rapidă a veştilor, dar — după părerea noastră — trufia exacerbată, de vedete, cu care şi-au apărat drepturile (reale !) cîţiva dintre reprezentanţii acestei instituţii nu a putut decît să compromită (fie şi trecător) o instituţie care avea, într-adevăr, cu ce să se mîndrească. Să uităm cît putem de repede acele şapte ore — cu destule momente iritante — şi să le dorim realizatorilor talentaţi ai spectacolelor de televiziune ceva mai multă luciditate, un strop de modestie. Şi, firească, un Crăciun fericit !

19 decembrie 1990

Florin Mugur

O ANTOLOGIE RECUPERATOARE

2

La Elena Ştefoi, traducătoarea a trebuit să opteze pentru formula maximei concentrări sintagmatice — în versuri căzînd ca ghilotina peste o realitate năucitoare (a noastră) şi care, în lipsa contextului, riscau să cadă în gol ; iată „Love letter — What should you understand ? A biography / that hangs on my words like / a ton of dynamite? / know: I don't breathe by the rules, / my shoulders are slightly bent forward. / From noun to verb a murderous device / performs exercises in style / and waits for you. / Hear me out : I have lied, / stolen, betrayed my friends / shamelessly..." etc. Recitesc varianta engleză şi-mi dau seama că, da, toată violenţa implicită a textului românesc este adusă la suprafaţa textului originar prin acest „should" din primul vers, prin acest neaşteptat „hear me out" traducînd aparent-benignul „află şi tu" : Oana Lungescu a încărcat cu „explozibil" impecabila sintaxă engleză, i-a dat acesteia acel ascuţiş ameninţător fără de care subtextul lui Ştefoi nu ar fi fost auzit. Analiza se poate extinde asupra tuturor poemelor traduse — în unele cazuri, turul de forţă de care aminteam (nici de cum o exagerare) putînd fi constatat cu uşurinţă prin aceeaşi citire paralelă ; iată finalul „Poemului de dragoste cum o fi" („Love poem as it may come off") : „For our well-being's sake I promise to indulge my sense / of reality as I would a baby, to weigh it daily / and show it the cardinal points of disorder, I promise / to spoil it even though I have sometimes confessed / that I am struggling in a mass grave where / there's room for not even one more word", în care inteligenţa soluţiilor găsite permite o lectură în **crescendo** dramatic a versurilor — virtuozitatea constînd în aminarea semantică a deznodămîntului prin folosirea a două verbe diferite pentru „a răsfăţa", prin inspirata permutare a comparaţiei spre finalul versului („Spre binele binelui nostru promit să-mi răsfăţ / ca pe un prunc simţul realităţii"), prin opţiunea pentru prezentul continuu în cazul verbului esenţial din acest fragment (acolo unde o traducere „logic-lucidă" ar fi preferat prezentul simplu, ca avînd o valoare generică indubitabilă), opţiune care arată din nou preferinţa pentru acel „ascuţiş" expresiv, emoţional-manifest, imprimat versiunii engleze. La Liviu Ioan Stoiciu, Oana Lungescu propune un idiom diferit — amestec de preţiozitate metafizică („I have just one measure for your unparalleled / solitude, my love : my unparalleled solitude. My love, / you are not of terrestrial origin." — „Resurrection" / „Înviere") şi dicţiune modernă, o colocvialitate cît se poate de naturală oscilînd între tonul rural şi urban („I can feel // the presence of a second being in me. A young being, / younger, would you believe it and more nonchalant, unlike / me, ironical and shaped / at the mouth of the river. A primitive clay statuette... / River of the souls of our souls, beaten / with a quince rod, swollen, / ready to wash / the sacrilege away..." — „From behind only the ashes" / „Din urmă numai cenuşa"). Aceeaşi lectură paralelă, aplicată lui Liviu Ioan Stoiciu, scoate la iveală soluţiile mai mult decît fericite găsite de Oana Lungescu : în finalul de la „Where space changes its meaning" / „În care spaţiul îşi schimbă sensul" — „...you call out / «comforting / forgetfulness» and it answers / in kind, a sweet echo...", de pildă, în care expresia „in kind" (= cu aceeaşi monedă), pentru „la fel", provoacă, la nivelul textului englezesc, o dedublare semantică de infinit farmec datorită contiguităţii cu „sweet echo". Să mai notăm, în fine, ca şi la Elena Ştefoi,

că lucrul cel mai surprinzător pe care îl realizează Oana Lungescu prin versiunile ei la poezia lui Stoiciu este căutarea obstinată a unei echivalenţe de topică — fapt cu totul rar dacă avem în vedere diferenţele uriaşe între cele două limbi, mai ales la acest nivel.

„Antologia de poezie est-europeană" publicată la Londra înseamnă, în multe privinţe, un gest recuperator. Istoria contribuind, poezia adunată între cele 247 de pagini ale cărţii capătă pe neaşteptate un caracter premonitor, se singularizează într-un spaţiu [illegible] mare căruia îi delimitează utopic căci expansiunea sistemului comunist, redus astăzi la o tot atît de progresivă, imensă inexistenţă, poate să fi constituit într-o oarecare măsură activarea anticorpilor individuali în stare să se opună, latent, acestui cancer. Privită astfel, poezia scrisă în această perioadă în această parte a Europei, adeseori înfruntînd deschis tabuurile unanim acceptate, regăseşte în fragilitatea „nu"-ului personal forţa exemplară capabilă să articuleze conştient o opoziţie colectivă : recuperarea ei de la (inclusiv) etichetare documentară, prin includerea într-un volum care, deşi conjunctural, are meritul de a impune spaţiului lingvistic anglo-saxon valori certe, recuperarea acestei poezii aşadar înseamnă, în ultimă instanţă, recuperarea acelui **ton** de care aminteam la început — gest inefabil şi cu atît mai emoţionant...

În zarva generală, **„Child of Europe"** aduce exact acel sunet distinct care, ordonînd trecutul, dă un sens prezentului.

Alex Leo Şerban

Paul Celan în lumina utopiei

În celebrul său discurs rostit la Darmstadt, în octombrie 1960, cu prilejul primirii Premiului „Georg Büchner", Paul Celan definea poemul ca „acel loc, în care toate imaginile şi metaforele ne presează să le ducem pînă la absurd". „O explorare topologică ? Desigur. Însă în lumina a ceea ce rămîne de explorat : în lumina utopiei".

În înţelesul său cel mai precis, care este cel al originilor sale, cuvîntul UTOPIE înseamnă „nicăieri". ceea ce uneori poate să însemne şi „pretutindeni". În acest sens, orice poezie este utopică, deoarece — orice ar afirma poeţii înşişi — oamenii nu se exprimă în chip firesc în versuri. Poezia este o utopie nu doar pentru că reprezintă un limbaj aparte — „un langage dans le langage", cum spunea Paul Valéry —, ci şi pentru că pune cu destulă uşurinţă între paranteze datele reale ale istoriei şi ale geografiei. Sau, ca să nuanţăm puţin această judecată cam sumară, poezia există în măsura în care, trăind în timp şi în spaţiu, îşi inventă o realitate proprie, la drept vorbind, o „suprarealitate". Carl Sandburg, un poet american scump lui Paul Celan, propunea această definiţie : „Poezia este un document imaginar care explică în ce fel se fac curcubeele şi de ce dispar." Sau : „Poezia este jurnalul unui animal marin care trăieşte pe pămînt şi care ar vrea să zboare..."

Există numeroase dovezi şi semne care atestă vocaţia utopică a poeziei. Să ne amintim cîteva „cazuri" ilustre din secolul 19, secol în care aproape că n-a existat mare poet care să nu ne fi propus o utopie : Shelley, cu proiectele lui de transformare a deşerturilor în pămînturi mănoase, Keates cu utopia lui estetică, Rimbaud cu programul expus în „la lettre du Voyant", şi aşa mai departe. Victor Hugo avea dreptate să scrie : „Le poète en des jours impies / Vient préparer des jours meilleurs. / Il est l'homme des utopies : / Les pieds ici, les yeux ailleurs...".

Secolul 20 va rămîne în istorie ca secolul înfrîngerii spectaculoase a mai multor utopii. Cea a „omului nou", îndeosebi, a inspirat un totalitarism, de care oamenilor le vine greu să se descotorosească — la noi ca şi aiurea. Se pare însă că omenirea are mereu nevoie de o utopie sau alta. Şi tocmai în această nevoie, probabil permanentă, poezia are şanse să-şi găsească şi în viitor o raţiune de a exista.

Să privim mai îndeaproape exemplul lui Paul Celan. Utopia **lui** este, întîi de toate, o existenţă imposibilă, căreia i-a pus de altfel capăt înainte de a fi împlinit vîrsta de 50 de ani. Primii 25 de ani din această viaţă poartă pecetea Cernăuţilor, oraşul său natal, dar şi oraşul din care au plecat spre moarte părinţii săi, victime ale holocaustului nazist. În 1945, tînărul Paul Antschel, unicul fiu al acestora, a plecat din Cernăuţi la Bucureşti, capitala unei Românii devastate de război dar încă bogată în resurse şi speranţe. Cei aproape trei ani petrecuţi pe malurile Dîmboviţei şi-au lăsat amprenta pe destinul poetului. În primul rînd, capitala României este locul unde Paul Antschel şi-a găsit pseudonimul — graţie lui Jetty Sperber, soţia poetului bucovinean Alfred-Margul Sperber, care a avut ideea de a anagrama numele de familie „Antschel", transcris fonetic. În al doilea rînd, Celan a putut intra în contact nemijlocit cu grupul suprarealist bucureştean, un grup restrîns dar extrem de activ în perioada imediat postbelică. Prin suprarealism, tînărul Celan şi-a putut desăvîrşi formaţia poetică, începută sub zodiile romantismului şi expresionismului. În sfîrşit, capitala României i-a oferit prilejul de a publica, pentru prima oară, poemul **Todesfuge** (tradus de mine sub titlul „Tangoul morţii" — titlu pe care-l purta, pe atunci, şi în limba germană, „Todestango").

Către sfîrşitul anului 1947, Paul Antschel devenit Celan, a părăsit România pentru a pleca, pe căi anevoioase şi clandestine, la Viena, un oraş la care visase îndelungă vreme, dar în care n-a putut rămîne decît vreo şase luni ; din motive ce n-au fost încă elucidate pe deplin, capitala austriacă l-a decepţionat profund, aşa că s-a strămutat din nou la Paris, unde a şi rămas, pînă la sfîrşitul vieţii.

Cernăuţi, Bucureşti, Viena, Paris, iată itinerariul vieţii lui Paul Celan. Un itinerar presărat cu obstacole şi capcane de tot felul. Chiar după apariţia, în 1952, a primului volum de poezii **Mohn und Gedächtnis** (Mac şi uitare), acest drum n-a fost un drum al gloriei, ci şi un calvar. Pentru a reduce acest calvar la esenţa lui, se cuvine amintită drama fundamentală a morţii părinţilor, precum şi pierderea patriei Poetul era nevoit să scrie în limba celor care-i uciseseră părinţii, nu avea de ales ; tocmai de aceea n-a dorit niciodată să trăiască în Germania, preferînd să ducă o existenţă de exilat la Paris. Această formulă existenţială dine, cred, de utopie. Însă de o utopie salvatoare pînă la un punct, — punctul la care fraza s-a frînt. Sau, pentru a-l cita pe Henri Michaux, unul din puţinii săi prieteni din Paris : „Tratamentul venit din scriitură nu era de ajuns, n-a fost de ajuns... Şi a plecat !"

În acest punct al biografiei sale, opera trebuie să ne intereseze mai mult decît viaţa poetului. Să părăsim deci utopia care a fost existenţa lui chinuită, pentru a privi puţin utopia întruchipată în versurile sale. Ele proclamă şi instaurează triumful unei utopii care, spre deosebire de utopiile politice, sau de cele existenţiale, are toate şansele să supravieţuiască.

Utopia îşi semnalează prezenţa în poezia lui Celan, încă din timpuriu, şi sub forme varii. Peisajul care domină primul volum este cel al unui tărîm mai degrabă imaginar, în ciuda unor trimiteri la geografia reală. „Löwenzahn, so grün ist die Ucraine" exclama poetul, pentru a adăuga numaidecît acest vers teribil : „Meine blonde Mutter kam nicht mehr" (Maica-mea bălaia nu s-a mai întors)... Geografia celaniană este un spaţiu traversat — şi pustiit — de istorie. Chiar cînd vreun nume ţîşneşte de după un cuvînt, el nu indică o localitate, ci un „topos" al geografiei interioare. În poemul intitulat „Nachtstrahl" (Raza nopţii) — din primul volum — poate fi citit acest vers, caracteristic pentru „primul" Celan : „...als ich weilte auf Reisen in Reisen in Spätland und Briefe schrieb an den Morgen". (...pe cînd călătoream prin ţara tîrzie şi trimiteam scrisori dimineţii). Poemul se încheia prin mărturisirea amară : „Ich bin leichter : ich singe vor Fremden" (Sînt mai uşor: cînt în faţa străinilor).

Ne aflăm încă într-un peisaj familiar, pe care utopia poetică nu l-a transformat cu desăvîrşire : putem identifica anumite locuri şi situaţii. Deşi geografia e mai degrabă imaginară cît reală, mai degrabă metafizică decît fizică, ea îşi păstrează parţial urmele realităţii, ale istoriei. Pornind de la un anumit prag, să zicem de la cel de al treilea volum, publicat în 1959 sub titlul **Sprachgitter** (al doilea se intitula **Von Schwelle zu Schwelle,** Din prag în prag), lirica lui Celan „se contractă", aşa cum s-a spus, ritmurile şi metaforele ei „se chircesc" **(schrumpfen).**

Utopia devine, în această fază, o tentativă deznădăjduită de a găsi un echivalent verbal experienţei complexe şi dureroase a dezrădăcinatului care-a fost Paul Celan. Alături de cuvintele germane, întîlnim în poeziile sale cuvinte venite din orizonturi diverse, din limba idiş sau din ebraică, precum şi din rusă, engleză sau chiar din latină. Acest poliglotism, care produce uneori în poezie efecte surprinzătoare (Whimnan, Rimbaud şi mulţi alţii le-au cultivat cu osîrdie) se manifestă şi în corespondenţa lui Celan. Bunăoară, într-o scrisoare trimisă lui Sperber, în martie 1962, el adăuga la propria-i semnătură : **„Russkij poet in partibus nemetskich infidelium"** (poet rus în ţinutul păginilor nemţi). Nu peste mult timp aveam să primesc eu însumi un volum cu poeziile lui Esenin traduse în germană de către Celan, cu următoarea dedicaţie, **în patru limbi : „Für Petre Solomon na dobruiu pamiat, frăţeşte, din inimă, Paul Celan, Lutetiae Czernowitiorum.**

Asemenea combinaţii devin frecvente în opera poetică a lui Celan care, repet, pe de o parte „se contractă", iar pe de alta se „fisurează", lăsînd să pătrundă în fisurile ei tot soiul de elemente lingvistice străine. Un poem din volumul **Niemandsrose** (1963) poartă titlul „Eine Gauner-und Ganovenweise gesungen zu Paris Empres Pontoise von Paul Celan aus Czernowitz bei Sadagora" (Un cîntec golănesc, cîntat hoţeşte la Paris lîngă Pontoise de către Paul Celan din Cernăuţii de lîngă Sadagura...) Mi se pare extrem de semnificativ faptul că poetul îşi recuperează, chiar sub o formă ironică, oraşul natal, trecut îndeobşte sub tăcere (ca şi Bucureştiul, de altfel) de exegeţii lui Celan, din motive ce nu ţin totdeauna de „estetică". În însuşi oraşul natal al poetului, devenit — din 1944 — un oraş ucrainean, numele lui nu putea fi pronunţat ; nici în ţara noastră de altfel, pînă acum cîţiva ani. Cît despre „occidentali", ei ignorau la rîndul lor, sau treceau sub o penibilă tăcere, faptul că primii 25 de ani de viaţă ai poetului fuseseră trăiţi de el la Cernăuţi, iar următorii trei ani la Bucureşti. „În 1947 a apărut la Viena un tînăr cu numele Paul Celan. El venea literalmente din neant", afirma de pildă Milo Dor, un publicist austriac, puţin timp după moartea lui Celan. Acest punct de vedere, nu numai injust, ci şi extrem de superficial, nu mai poate fi acceptat în momentul de faţă. Căci ar fi o utopie să reduci opera lui Paul Celan la perioada afirmării ei în

TATIANA MILOVA

Tînăra poetă sovietică Tatiana Milova face parte din cercul literar al revistei „Iunosti". Cu toate că a publicat pînă în prezent un singur volum de versuri, numele ei este deja notoriu în rîndurile iubitorilor de poezie moscoviți.

Încercare de statistică

...Fiecare al zecelea dintre noi stă la rînd,
Fiecare al zecelea din rînd are cravată,
Fiecare al doilea din cei cu cravată citește,
Fiecare al zecelea din aceștia din urmă
îl citește pe Tolstoi...

Totodată nouă zecimi din cei cu cravată din afara rîndului
Știu că pe Tolstoi e mai bine să-l citești în autobus,
Totodată nouă milionimi din cei cu cravată din afara rîndului
Știu că alimentele e mai bine să le primești acasă...

Dar mai există nouă zecimi din populație peste numărul celor cu cravată
Din care aproape jumătate trăiește în localități rurale,
Din care aproape fiecare al șutălea face trăscău,
Din care cu aproximație doar unul cunoaște legile.

De unde decurge situația paradoxală,
Cînd trăscăul îl cumpără la prețuri infernale
Fiecare al douăzecilea din acea jumătate, care se află în oraș,
Totodată fiecare al zecelea din cei cu cravată...

Totodată fiecare al miilea din cei cu cravată merge la concert,
Totodată fiecare al o sutălea din populație încearcă să se strecoare peste rînd,
Ceea ce face ca un oarecare cetățean cu cravată
Să dea o lecție de karate unui cetățean în pufoaică...

...Și, deci, vă întreb, Lev Nicolaevici : cui folosește opera dumneavoastră,
Dacă fiecare al zecelea din populație stă la rînd ?
Și de ce a mai dansat Natașa Rostova la bal
Dacă fiecare al zecelea din cei cu cravată cumpără și bea trăscău ?
Și eu vă întreb, Serghei Alexandrovici Esenin, oare acum ați înțeles
De ce v-ați tăiat venele în camera hotelului Englitera ?
Și vă întreb, Alexandr Sergheevici Pușkin : mă așteptați,
Pînă merg pentru o jumătate de oră să-mi cumpăr sardele ?

În românește de Axinia Krasovski

(Urmare din pag. 16)

exprimare filozofică pură, calmă și senină ce s-a constituit într-o formă literară elevată și un model etern. De bunăseamă s-a slujit de metaforă iar metafora este esențială — cît de esențială, am putea spune că reprezintă una din problemele esențiale ale filozofiei... Platon se temea de consolările pe care le oferă arta. El nu a oferit în schimb o teologie consolatoare. Cu realismul său psihologic l-a prezentat pe Dumnezeu supunînd lumea unei judecăți la fel de implacabile ca și bătrînul Zeus deși, într-un fel, mai justă. O cauzalitate morală de o mare complexitate determină soarta sufletului. Faptul că în drumul său spre salvare, Erosul se îndreaptă spre un vid impersonal și fără chip este unul din paradoxurile unei religii finite. A prezenta totuși ideea de dumnezeire — chiar și sub forma unui mit — constituie o consolare căci este imposibil de apărat această imagine în fața atențiilor, ce tind să înfrumusețeze, ale artei. Arta mediază și împodobește, ea creează structuri magice pentru a ascunde absența lui Dumnezeu sau depărtarea sa. În prezent asistăm la colapsul multor structuri de acest fel și, cum atît religia cît și mistafizica Occidentului se desprind din îmbrățișarea artei, s-ar părea că sîntem siliți să devenim mistici datorită lipsei unei imagistici ce ar putea oferi satisfacții minții. Din cînd în cînd, sofistica și magia se prăbușesc, dar ele nu dispar. Pactul lor secret cu arta nu încetează niciodată ca, de altfel, și consolările pe care, din fericire pentru specia umană, ni le pot oferi : cît despre artă, asemeni scrisului și Erosului, ea continuă să existe și la bine și la rău.

Occident, fără a ține seama de originile și de căutările ei. Dacă această operă, altminteri enigmatică și greu accesibilă, cuprinde un „mesaj", mesajul acesta este cel al diversității și al dialogului necesar între componentele ei. E, desigur, un mesaj utopic, dar fiindcă se încarnează într-o operă autentică și tulburătoare, devine convingător în cel mai înalt grad. — În poemele lui Celan revine des un gen de metaforă bazat pe punctele cardinale : „...als brennende Gäste von Süden" (ca niște oaspeți febrili ai Sudului) (într-o poezie din primul volum, intitulată „Spät und Tief", Tîrziu și profund) ; „...In den Flüssen nördlich der Zukunft" (În rîurile de la nord de viitor) (într-o poezie din **Niemandsrose), etc.**

Avem de a face cu o adevărată obsesie a punctelor cardinale. Fiind vorba de o obsesie cu temeiuri existențiale atît de adînci și cu urmări atît de importante în creația poetului, se cuvine să fie luată foarte în serios. Personal, văd în această obsesie un indiciu destul de clar al deschiderii operei sale spre toate punctele cardinale, fără a exclude vreunul. În discursul rostit la Bremen în 1958, cu ocazia primirii Premiului acestui oraș german, Celan a încercat să dea „o schiță topografică" a peisajului din care venea. Bucovina natală — le spunea el ascultătorilor săi — era „un loc unde trăiau oameni și cărți" ...Cu peste trei decenii mai tîrziu, orașul natal al poetului, Cernăuți, sau Cernavți cum îl ortografiază ucrainenii, începe să-l recunoască printre fiii săi, ba chiar să se mîndrească cu el. E un început modest, dar care trebuie totuși salutat. A trebuit să se năruie o utopie politică sinistră și distrugătoare, pentru ca poetul cernăuțean să se întoarcă în sfîrșit, acasă. Utopia poetică, întruchipată în opera lui, s-a dovedit a fi mai trainică și mai folositoare oamenilor decît utopia totalitară care i-a interzis atîta amar de vreme, atîta vreme amară, să umble printre ai săi, cu pașii săi de poet. La 20 de ani de la moartea lui, la Paris, și la 70 de ani de la nașterea lui în Cernăuți, Paul Celan își poate privi cu încredere posteritatea, care abia începe.

Petre Solomon

* Text pregătit pentru un Colocviu despre Celan, organizat la Cernăuți cu prilejul împlinirii a 70 de ani de la nașterea poetului în acel oraș, azi ucrainean, Colocviu ce nu s-a mai putut ține din pricina îmbolnăvirii poetului Mikola Buciko, organizatorul prevăzutei manifestări, la care fusesem invitat să particip. Am participat totuși la alte manifestări organizate în orașul natal al lui Celan (la Televiziunea locală, etc.).
ezdicău

moda, altfel

Un apus de soare pe APUS DE SOARE

În Los Angeles, vara și toamna, apusul e tandru, împrăștie o lumină moale, un albastru lăptos, care reflectat de sticla pereților giganți ai blocurilor ce vor să impună prin înălțime și prin „Vedeți-mă !" sau de albul imaculat al vilelor înlănțuite bogat de perdele și cordoane de flori, pare un fior de culoare, un fior de albastru în devenire. Nu știu cum e iarna și primăvara. Not yet. Bulevardele largi, aproape goale în timpul zilei, încep să capete prezența omului. Începe seara speranțelor, „people looking for love", sub un albastru ce se intensifică de la o clipă la alta. Pe cupola de aur și turcoise a vechii primării, între turnulețe și merloane, ultimele raze se taie între ele cu sclipiri de săbii iar albastrul se intensifică și se instelează în cerul înalt și în vegetația parfumată și totul e o senzație de „bien être" și de îndulcire a spaimei pentru ziua de mîine.

Oamenii încep să se îndrepte spre **Sunset**, strada mirajelor sentimentale și a afacerilor suspecte, **Sunset** — apus de soare care acoperă puzderii de metafore, care mai de care mai ingenioase. Metafora **Sunset** — „figură de stil care constă în a atribui unui cuvînt un înțeles nou, pe baza unei comparații subînțelese". Metaforic vorbind, **Sunset** înseamnă „viața de noapte". **Sunset** e un pseudonim mercantil, preocupat exclusiv de un cîștig, de orice fel, pentru o noapte sau pentru o viață.

După apusul soarelui, spre **Sunset** încep să se îndrepte „people looking for love" și pe fața lor, în ținuta și îmbrăcămintea lor există rugămintea adresată apusului albastru, „if you know someone, please tell me who, I'll be so grateful...". Aceste cuvinte le cînta Nat King Cole și ele plutesc încă în aerul plin de speranțe și parfum de mirodenii.

E coadă în fața unei uși ! Coadă ca la noi la carne și pîine. E coadă și la altă ușă, tot ca la noi la carne și pîine. Apusul de soare se umple de **cozi** care vor să apuce bucuriile nopții și să uite grijile zilei de mîine. E coadă la Discoteci, la Baruri, Cabarete, Restaurante cu surprize și Colțuri intime în care se poate găsi fericirea de o clipă, de mai multe sau pentru totdeauna.

Sunset devine o scenă uriașă și vie

pe care Shakespeare și-ar fi dorit-o cu siguranță. Fiecare metru pătrat din spațiul apusului de soare e supraîncărcat de pitoresc, de interesant, de inedit, de **teatral.** Dacă n-aș fi văzut **Sunset** ziua (cînd e pace și cînd „Dormiți cetățeni ai Madridului !" i se potrivește mai bine decît vremii lui Ruy Blas) aș fi crezut că **Sunset** e o invenție teatrală, un teatru în teatru, ca un stat în stat, ca Lumea lui Disney în Lumea americană. Mesianismul apusului de soare pe **Sunset** e mescalinic.

Un tînăr, foarte blond, parcă prea blond pentru înălțimea lui jupiteriană (n-am timp să cercetez cu ce culoare își vopsea Jupiter părul), poartă o manta lungă, genul „militar", din piele neagră, costă o avere (și e și cald, e foarte cald, în fiecare familie s-a mai cumpărat un ventilator), e larg deschisă în față și lasă să se vadă pieptul gol, împodobit cu coliere, nenumărate coliere și cizmele de lac de smoală, care-i urcă pînă la coapsele goale, de sub chiloțașii de paiete. E, totuși, foarte sobru. Așteaptă pe cineva... poate... !

Majoritatea e „blue-jeans". Dar în pas cu **moda.** Pantalonii sînt tăiați de sus pînă jos, pe lung și pe lat, ca în iubita noastră constatare națională. „E lung pămîntul, ba e lat". Bunicii mele, dacă ar mai trăi, i s-ar umple ochii de lacrimi și inima de durere, văzîndu-i și ar întreba cum de-i lasă părinții să iasă în stradă (ea n-a apucat acest **Sunset**) atît de zdrențăroși. Privite de aproape, în buticurile rafinate, zdrențele le sînt extravagant de scumpe ; toate găurile și tăieturile sînt dublate cu piele sau antilopă și manopera e una dintre cele mai fine. Ca să vrei să pari zdrențăros e, cu siguranță, o ciudățenie. Dar să și plătești pentru asta e chiar cum zice francezul „Mister et boulle de gomme".

„Fetițele" nu-s vesele ca în cunoscuta operetă. Poartă **mini** sau **maxi** și printr-un inexplicabil secret al „mercantilului" picioarele expuse sub fuste scurte sînt mai ieftine decît cele acoperite sub fuste lungi. Să fie costul metrajului de vină ? Homosexualii predomină dar nu-l ajung, încă, pe Oscar Wilde (mă refer la modă, de opera lui nu cred că au auzit).

Tînărul foarte blond, de la începutul **Sunset**-ului, n-a întîlnit pe nimeni, nu întîlnește niciodată pe nimeni, pentru că nu așteaptă pe nimeni și nu vrea să întîlnească pe nimeni. În fiecare seară vine și așteaptă să fie văzut. Atît.

Dar noaptea nu e chiar atît de lungă cum se pretinde a fi. După orice apus de soare, urmează noaptea — cu plinătatea ei de complicități, apoi zorile. Disoar legendele și totul pare curat și proaspăt. Așa să fie ! Să nu uităm însă că Micului Prinț îi plăceau numai apusurile... Poate că nu-i plăcea să se trezească la realitatea zorilor care ne așteaptă.

Corina Cristea

IRIS MURDOCH

SOARELE ŞI FOCUL

Ani de-a rîndul, profesor de filozofie la Colegiul St. Anne din Oxford, marea romancieră britanică Iris Murdoch şi-a întruchipat convingerile filozofice într-o serie de mici opusuri („Sartre — raţionalist romantic", „Suveranitatea Binelui", „Soarele şi Focul", „Acastos — două dialoguri platoniciene") în care rigoarea specialistului se îmbină armonios cu măestria scriitorului. Printre lucrările menţionate, un loc aparte îl ocupă eseul „Soarele şi Focul" (subintitulat „De ce i-a izgonit Platon pe artişti"), reluare lucidă, în spirit modern, a vechii „dispute dintre filozofie şi poezie" şi implicit artă. Făcînd o minuţioasă incursiune în lumea filozofiei lui Platon, evocînd mituri şi urmărind implicaţiile acestei problematici în gîndirea lui Kant, Kierkegaard, Tolstoi sau Freud, cu insolite referiri la Budismul Zen, autoarea ne oferă o pasionantă pledoarie pentru rolul benefic al Artei în existenţa umană — autentică profesiune de credinţă în adevăr şi transparenţă, în funcţia revelatoare a marii Arte.

Discuţia generală despre „Artă" în care ne vedem siliţi să ne lansăm, abordînd punctul de vedere platonician, riscă întotdeauna să devină un nonsens... Confruntat cu estetica cercurilor academice, în măsura în care era familiarizat cu ea, Tolstoi s-a dovedit a fi un om înzestrat cu bun-simţ şi nu putem decît să fim de acord cu afirmaţia sa în sensul că totul se reduce la a şti dacă arta de calitate promovează binele. Sîntem totuşi tentaţi — şi aceasta, în bună măsură, pentru a-i face dreptate lui Platon — să încercăm a explica mai detaliat cum se face că marea artă este benefică pentru om, ba, mai mult, descoperim, în cursul acestui demers, că materialul de bază de care ne folosim ni-l furnizează însuşi Platon. Prin intermediul artei, intelectul îşi exercită într-un mod aparte capacitatea de discernere în raport cu realitatea şi, în ciuda faptului că forma estetică dispune de elemente esenţiale ce ţin de magie şi artificiu, forma în artă este totuşi — aidoma formei din filozofie — menită a comunica şi revela. În bucuria imensă pe care o resimţim în faţa artei de calitate, un rol fundamental îl are revelaţia realităţii — lumea văzută cu o claritate cum niciodată nu ne-a mai fost dată pînă atunci. Arta este o înfăţişare a acelui pelerinagiu de la aparenţă la realitate (substanţa oricărei piese sau roman de calitate) şi exemplifică, în pofida lui Platon, ceea ce filozofia ne învaţă cu privire la terapia sufletului. Descoperim aici „universalul" — misiunea înaltă despre care Tolstoi spunea că reprezintă adevărata preocupare a oricui artist... Elogiind arta, în pofida lui Platon, am putea adăuga chiar că dacă se poate vorbi de o eficienţă persuasiune — de un argument ontologic (la urma urmelor, ideea de bază a lui Platon) — arta ne oferă o versiune foarte plauzibilă a acestuia. S-ar putea spune că, în general vorbind, arta „dovedeşte" mai mult decît filozofia. Familiarizarea cu o formă de artă şi cultivarea gustului constituie un proces de educare întru frumos care implică un efort adeseori intuitiv, dar tot mai sigur de sine, de discernere a ceea ce este bun şi pur, a ceea ce este imaginat cu justeţe şi profunzime, a ceea ce este verosimil, de ceea ce este banal, găunos sau fals, de preţiozitate şi sentimentalism, de ceea ce este obscur şi bombastic etc. Un spirit critic riguros va discerne totdeauna ce este contrafăcut ; pe de altă parte, se cuvine să ştim că „ceea ce imaginaţia acceptă ca frumos trebuie să fie adevărat" (Keats). Arta de proastă calitate reprezintă o viziune falsă, mincinoasă despre lume iar ceea ce prin contrast este considerat a fi artă de bună calitate este ipso facto o expresie a adevărului şi realului. În acest sens se poate afirma că Seurat îi este superior lui Burne-Jones, Keats lui Swinburne, Dickens lui Wilkie Collins etc. În „Philebus", Platon spune că pentru a învăţa să discerni falsul în artă şi a te bucura de adevăr este nevoie de un lung proces de cultivare a discernămîntului moral. Aceasta nu înseamnă, bineînţeles, că s-ar cuveni să trăim într-o claustrare estetică. Arta de calitate — indiferent cît de complexă ar fi — prezintă o evidentă îngemănare a purităţii cu realismul şi dacă ne gîndim imediat că învăţăturile morale îndeplinesc aceeaşi menire (Evangheliile, Sfîntul Augustin, Iulian din Norwich, pasaje din Platon) trebuie să admitem că ele sînt în chip firesc tot artă. A-ţi însuşi o artă înseamnă să înveţi tot soiul de artificii stranii — în esenţă însă înseamnă, mai degrabă, să înveţi a fi în stare să exprimi un adevăr perceput şi să-l înfăţişezi cît se poate mai frumos pentru a fi la înălţimea unei fiinţe cu atenţia pură şi îndelung cultivată, fără însă ca în tot cursul acestui proces să falsifici ceva. Realismul viguros şi suplu (care nu înseamnă, bineînţeles, naturalism fotografic), cuprinderea obiectului, fără efuziuni sentimentale sau jocuri subiective ale imaginaţiei, reprezintă ceea ce putem numi valoare în toate artele şi în această valoare rezidă acea plăcere epurată de iluzii în care recunoaştem aerul eliberator al realităţii. În cursul elevatului joc liber al atenţiei imaginative ce a cunoscut un proces de clarificare, spiritul creator se fixează asupra obiectului său. Arta are, bineînţeles, un caracter ludic, dar jocul în artă este serios. Freud spune că opusul jocului nu este munca ci realitatea. Acest lucru poate fi valabil cînd este vorba despre jocul fanteziei, dar nu atunci cînd ne referim la caracterul ludic al artei de calitate care, cu voluptate, iscodeşte şi revelează realul. Nu este cazul să recurgem la argumente metafizice pentru a minimaliza sau a apăra arta. Rolul său de modest soldat este cît se poate de limpede — o artă liberă este o condiţie esenţială a unei societăţi libere, în timp ce o artă degradată, ce cultivă minciuna, este apanajul unei societăţi în care domneşte tirania. Arta concepută ca o uriaşă sursă universală de informaţii este un rival evident — nu neapărat ostil — al filozofiei şi ştiinţei şi trebuie spus că Platon nu a acordat funcţiilor de comunicare a adevărului cu care este înzestrată arta dreptul ce li se cuvine... Ambiguitatea spirituală a artei, legăturile sale cu inconştientul „fără limite", ironia de care se foloseşte ades precum şi interesul ce-l manifestă faţă de spiritul răului îl nelinişteau pe Platon. Trebuie să subliniem că în însăşi această ambiguitate şi vorace ubicuitate rezidă libertatea specifică artei. Arta — şi în special literatura — este o imensă sală unde ne putem întîlni cu toţii şi unde tot ce există sub soare poate fi examinat şi disecat. Din acest motiv ea a fost dintotdeauna temută de dictatori ca şi de moraliştii rigorişti cum este cazul lui Platon. Artistul este un mare furnizor de informaţii — în cel mai rău caz îl putem califica drept un clevetitor, în cel mai bun caz, el poate fi numit un înţelept — dar şi într-un caz şi în altul se bucură de multă iubire. El conferă amănuntului ce altora le scapă atît concreteţe cît şi un nume. El pune lumea în ordine, oferindu-ne ierarhii ipotetice şi imagini intermediare ; asemeni dialecticianului, el mediază între unitate şi pluralitate şi, în ciuda faptului, că el ne poate nedumeri plin de har, el, de fapt, ne instruieşte. Arta este, fără doar şi poate, lucrul cel mai instructiv de care dispunem şi, în această privinţă, este cu mult mai presus decît rivalii săi — ştiinţa şi filozofia. Arta este un minunat limbaj internaţional al omului, ea este valabilă pentru toţi. De bună-seamă, arta nu are un rol social formal şi artiştii nu trebuie să se simtă constrînşi să-şi slujească societatea căci ei şi-o vor servi automat numai dacă vor oglindi adevărul şi se vor strădui să dea tot ce este mai bun în ei, creînd opere cît se poate de frumoase. Legătura dintre adevăr şi frumos rezidă în faptul că arta care reuşeşte să fie pentru ea însăşi va reuşi, totodată, să fie pentru toţi. Şi chiar lipsită de sprijinul esteticii platoniciene, arta nu se cuvine să se simtă umilită. În acest sens, cuvintele lui Jane Austen sînt revelatoare : „Ce citeşti, în fond, domnişoară ? O, un simplu roman şi nimic mai mult, răspunde tînăra fată în vreme ce, cu afectată indiferenţă sau trecătoare stînjeneală, pune cartea de o parte. Romanul meu se numeşte „Cecilia", „Camilla" sau „Belinda", în fine, este una din acele cărţi în care ni se dezvăluie uriaşele resurse ale minţii, în care cunoaşterea desăvîrşită a firii umane şi analiza cea mai fină a feluritelor sale întruchipări sînt înfăţişate lumii într-o limbă dintre cele mai alese, dimpreună cu însufleţitele manifestări ale spiritului şi umorului". („Northanger Abbey", capitolul V).

Paradoxul problemei ce am abordat-o constă în faptul că Platon a fost un mare artist. Este puţin de presupus că acest paradox l-ar fi tulburat prea tare. Cărturarii şi posteritatea sînt cei ce se ocupă de opere şi inventariază problemele. Platon avea alte preocupări, multe dintre ele de natură politică. El a dus o luptă îndelungată împotriva sofisticii şi a magiei — cu toate acestea el este creatorul celor mai minunate imagini din filozofia europeană... A susţinut într-una că Binele este lipsit de imagine şi departe de noi, cu toate acestea, în scrisul său s-a folosit mereu de cea mai rafinată artă. Forma dialogului însăşi este artificioasă şi indirectă, folosind abundent ironia şi elementul ludic. Afirmaţiile făcute de artă evadează, cum este şi firesc, în sloboda ambiguitate a vieţii umane. În ultima clipă, arta trădează vocaţia religioasă şi se dovedeşte a fi ostilă şi categoriilor filozofice. Şi totuşi nici filozofia, nici teologia nu se pot lipsi de ea. Aidoma pactului dintre raţiune şi plăcere despre care se vorbeşte în „Philebus", şi între ele trebuie să existe o înţelegere. Platon spune („Phaedrus", „Scrisoarea a VIII-a") că nici un om cu minte nu-şi va încredinţa gîndurile cuvintelor şi că, probabil, ce gîndeşte un om este mai valoros decît scrierile sale. Fără a ridica problema filozofică a ceea ce înseamnă gîndurile unui om, se poate răspunde că disciplina ce o implică învesmîntarea gîndurilor noastre într-o formă clară, pe înţelesul tuturor, este firească şi nu ne poate aduce decît satisfacţii căci cele mai importante descoperiri sînt ades făcute atunci cînd formulăm un enunţ. Folosirea măiastră, atentă şi cu spirit de răspundere a cuvintelor este instrumentul nostru de gîndire cel mai înalt şi unul din modurile cele mai elevate ale existenţei — o idee poate părea evidentă, dar prin aceasta nu înseamnă că este şi universal acceptată. În orice studii teoretice ca şi în artă, de altfel, pot exista la orice nivel, aşa-zise intuiţii ultraverbale — a numi însă adevărul final drept inefabil înseamnă a rostit un principiu evaziregios ce nu se cuvine a fi pus în contradicţie cu atenta transpunere în cuvinte a adevărurilor umile. De altfel, în practică, Platon nici n-a făcut acest lucru. El dorea ceea ce a demonstrat în dese rînduri şi anume — obţinerea nemuririi prin artă. El simţea dorinţa şi se străduia — asemenea artistului — să producă obiecte detaşate de ce este în jur şi avînd o desăvîrşită unitate interioară. El a fost maestrul, inventatorul chiar, al unei modalităţi de

Prezentare şi traducere de Virgil Lefter

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Alb peste negru

Una din cele mai nesuferite atitudini în bridge este acoperirea greşelilor cu reuşitele, invocarea lucrului bine făcut numai pentru eludarea celui neîmplinit. Se întîmplă mai ales **jucătorilor infatuaţi, în genere buni,** dar incapabili să recunoască şi să-şi asume o greşeală personală la momentul producerii ei şi uneori, nici mai tîrziu. Atitudinea e nesuferită nu atît pentru că ar exprima o anume suficienţă ce corodează încet-încet morala jocului, cît pentru că izbuteşte deseori să inducă în eroare pe cel care o receptează, în sensul că-l „orbeşte" şi-l convinge astfel, fie şi preţ de o clipă, să ia drept adevărat ceea ce i se spune. Dacă în cazul unui jucător care face 2—3 greşeli minore dar reuşeşte o manevră subtilă, esenţială în realizarea contractului, respectiva acoperire a erorilor prin izbînzi poate fi întrucîtva scuzată sau, oricum, trecută cu vederea, în cazul unuia care comite greşeli de începător şi reuşeşte totuşi, mai mult din întîmplare, cîteva lucruri bune, o atare scuză, deşi posibilă, nu e recomandabilă, fiindcă în acest caz ceea ce trebuie pus sub semnul întrebării e chiar calitatea de jucător. E ca şi cum ai îmbrăca pe trupul gol un palton şi intrînd într-o casă de om ar fi să scoţi paltonul. Nu e o indecenţă aceasta, e pur şi simplu o stupiditate, dacă nu de-a dreptul o nebunie. Cu asemenea stupidităţi în competiţiile mari nu există nici o şansă de supravieţuire. Ele pot fi eventual tolerate în concursurile fără miză care sunt un fel de antrenamente, dar odată îngăduite într-o competiţie mare, fac să cadă totul în jur, compromiţînd în egală măsură competiţia, pe competitori şi jocul însuşi. De aceea poate, echipele de bridge alcătuite în vederea unor competiţii de anvergură mizează foarte mult pe abilitatea certă a calităţii de jucător, inclusiv a calităţii caracteriale, singura în stare să evite apariţia acelei atitudini bune conducătoare de dezastru.

Căci nu e vorba, în numita atitudine, de a da negrul drept alb, ceea ce n-ar fi decît o simplă minciună lesne respectabilă, ci de a pune peste negru un strat de alb, ceea ce înseamnă, vai, o mistificare perfidă al cărei scop este întotdeauna cu totul altul decît cel conţinut în ea însăşi.

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 71 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti.

5 lei

BIBL... „ASTRA" SIBIU